

**DICTIONARUL
LIMBII ROMÂNE**

I.S.B.N. 973-27-0472-14
I.S.B.N. 973-27-0165-X

DICȚIONARUL LIMBII ROMÂNE SE ELABOREAZĂ DE
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ „IORGU IORDAN“ DIN BUCUREȘTI, DE
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ „SEXTIL PUȘCARIU“
DIN CLUJ-NAPOCA ȘI DE INSTITUTUL DE FILOLOGIE ROMÂNĂ
„ALEXANDRU PHILIPPIDE“ DIN IAȘI

ACADEMIA ROMÂNĂ

DICTIONARUL
LIMBII ROMÂNE

(DLR)

SERIE NOUĂ

TOMUL XIII

Partea I

Litera V

V-veni

1997

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
R 76100, București, Calea 13 Septembrie nr. 13

Serie nouă întemeiată de:

IORGU IORDAN

Membru al Academiei Române

ALEXANDRU GRAUR

Membru al Academiei Române

ION COTEANU

Membru al Academiei Române

Redactor responsabil:

ION COTEANU

Membru al Academiei Române

Partea I a tomului al XIII-lea a fost elaborată de colectivul de lexicografie de la Institutul de Filologie Română „Alexandru Philîpide“ din Iași:

Redactori.

Doina COBEȚ
cercetător științific principal

Rodica COCÎRȚĂ

cercetător științific

Eugenia DIMA

cercetător științific principal

doctor în filologie

Cristina FLORESCU

cercetător științific principal

doctor în filologie

Corneliu MORARIU

cercetător științific

Ioan OPREA

cercetător științific principal

doctor în filologie

Carmen-Gabriela PAMFIL

cercetător științific principal

doctor în filologie

Rodica RADU

cercetător științific

Maria VIȘOIANU

cercetător științific

Victoria ZĂSTROIU

cercetător științific

Revizori:

Doina COBEȚ
cercetător științific
principal

Eugenia DIMA
cercetător științific
principal

Ioan OPREA
cercetător științific
principal

Victoria ZĂSTROIU
cercetător științific

Au fost consultați pentru etimologiile din acest tom:

Alexandru GRAUR membru al Academiei Române, București; Vasile ARVINTE, doctor în filologie, profesor, Universitatea „Ai. I. Cuza“ din Iași; Grigore BRÂNCUȘ, doctor în filologie, profesor, Universitatea din București, Vladimir DRIMBA, doctor în filologie, profesor, Universitatea din București; Gheorghe MIHĂILĂ, doctor docent, profesor, Universitatea din București, membru corespondent al Academiei Române; MURÁDIN László, doctor în filologie, cercetător științific principal, Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu“ din Cluj-Napoca; Lucia WALD, doctor în filologie, profesor, Universitatea din București.

Revizia Materialului din Atlasul lingvistic român I și II:

Doina GRECU
cercetător științific principal
Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
„Sextil Pușcariu“ din Cluj-Napoca

Ion MĂRII
cercetător științific principal
Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
„Sextil Pușcariu“ din Cluj-Napoca.

Corelații:

Eugen MUNTEANU
doctor în filologie
conferențiar, Universitatea „Al. I. Cuza“
din Iași

Rodica RADU
cercetător științific.

V s. m. invar. A douăzeci și cincea (iar după reintroducerea literei *ă*, a douăzeci și șasea) literă a alfabetului limbii române și sunetul corespunzător (consoană fricativă labiodentală sonoră). Cf. ANTONESCU, D., COSTINESCU, DDRF. „B” între vocale *cade*, după ce mai întâi s-a prefăcut în „v”. PHILIPPIDE, P. 32, cf. ENC. ROM., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. Jocul între „f” și „v” în franțuzește și între „f” și „v” în românește are... un rol funcțional în limbă. PUȘCARIU, L. R. I, 5. Prefacerea lui „n” în „m” din cauza lui „f” și a lui „v” următori. IORDAN, L. R. 189, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DER. În seria fricativelor, alături de surda labiodentală „f”, apare și sonora corespunzătoare „v”. IST. L. ROM. I, 24, cf. M. D. ENC. „F” și „v” sînt labiodentale. DEX 485.

VĂȚ s. n. v. veac.

VĂCACA interj. v. oac.

VACĂNT, -Ă adj. 1. (Despre posturi, funcții, demnități etc.). Care nu are titular (1); care nu este ocupat; liber. Cf. I. GOLESCU, C. Pe la unele dintr-aceste școale a mai rămas locuri vacante de profesori. CR (1832), 117¹/12. Alegirile în locurile vacante la adunarea obștească urma a fi săvîrșite. BULETIN, F. (1833), 173¹/17. Catedre... rămase vacante pînă acum (a. 1837). DOC. EC. 662. În viitorime nici un șoler nu să va primi la loc vacant în număr de elev sau stipendist. AR (1837), 286 bis¹/25. Se vedea aproape de scopul său, pe o catedră profesorală vacantă. MOZAIUCUL (1838), 56/28. Anii cei înaintiți ai veteranului Mihū nu vor întîrzie a face vacant tronul. ASACHI, S. L. II, 144. În această zi să făcu în sala sfatului alegerea de funogiu la scaumul vacant. GT (1839), 26²/35, cf. VALIAN, V. Cînd se va găsi loc vacant voi mijloci a se primi în pensionat (a. 1846). ARH. OLT. XIII, 386. Cînd tronul era vacant, atunci mitropolitul le conșoaca pentru alegerea domnului. BĂLCESCU, M. V. 9, cf. STAMATI, D. Pretura Urbana, un fel de prefectură a Romei, era vacantă. TEULESCU, C. 368/18. Îi încredințară scaumul vacant al aceii eparhii. ROM. LIT. 32¹/22, cf. POLIZU. Pentru vacanța eparhie greco-răsăriteană din Ardeal binevoii a denumi, de vicariu general pre înalt-preasfințitul domn episcop Andrei Șaguna. BĂLĂȘESCU, GR. II/2. Am cerut ministrului să mă numească în locul vacant de director. GHICA, S. 217. Postul său de copist rămîind vacant mi s-a încredințat mie. SION, P. 172, cf. PROT - POP, N. D., ANTONESCU, D. Postul de prezident divanului domnesc îi vacant. ALECSANDRI, T. 1349, cf. COSTINESCU, LM. Locul de vicepreședinte este încă vacant. CARAGIALE, O. VII, 202. A început să-l ia pe Huțu pe departe, să-l întrebe despre parohiile vacante. SLAVICI, O. I, 107, cf. DDRF. Fu numit vicar al episcopiei ortodoxe vacante din Sibiu. XENOPOL, I. R. XIV, 224, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. Se duse direct la ună din parohiile vacante. AGÎRBICEANU, A. 448, cf. RESMERIȚĂ, D. Demnitatea de ban... al Severinului e arătată ca vacantă. BUL. COM. IST. V, 65, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Obșinu să fle adus la Amara, în locul vacant de preot. REBREANU, R. II, 308. Cei mai de seamă gospodari din sat Se ceartă pe, un scaun vacant de deputat. MINULESCU, V. 134. E vacant locul de acuzator public la Tribunalul extraordinar. CAMIL PETRESCU, T. II, 421. Secția literară are onoarea să propuie pe romancierul Liviu Rebreanu ca membru activ în unul din locurile vacante. SADOVEANU, O. XX, 271, cf. SCRIBAN, D. Intendența nu putea să rămîie vacantă. ARGHEZI, S. X, 115. Acum direcția devenea vacantă, deoarece fostul conservator demisionase. CĂLINESCU, B. I, 25, cf. DL, DM. Dregătoria fiind vacantă, domnul numea în funcția de ispravnic... un fost mare dregător. STOICESCU, S. D. 167. Nu sînt scoase la concurs toate catedrele vacante existente. CONTEMP. 1972, nr. 1323, 2/1, cf. M. D. ENC.; DEX, DN¹. ♦ (Învechit, rar; despre preoți) Care nu are parohie (1). Popii vacanți, dacă nu-și află parohie și nici nu au moșie proprie, și meargă la vreo mănăstire. LARIȚIU, P. A. I, 187.

2. (Astăzi rar; despre terenuri, locuri etc.). Care este liber, care nu este ocupat; de care se poate dispune. V. d i s p o n i -

b i l. Se grăbi d-a împărți țărînilor vacante după planul făcut. PLEȘOIANU, T. II, 202/30. Așteaptă teascurile vacante ca să se tipărească. GTN (1836), 31²/21, cf. ASACHI, E. I, 9/1. Pentru fieșicare pat vacant sînt totdeauna cel puțin 10 solitari. CUCIURAN, D. 81/13. De cite ori sînt paturi vacante, fieșicare bolnav, de orice nație sau religie, este îndată priimit. C. VÎRNAV, H. 80/31, cf. COSTINESCU, CONȚA, O. F. 395. La capătul satului... sînt mai multe plațuri fără de case (o, vacante?). LIUBA - IANA, M. 38, cf. CADE. Se ordona vînzarea loturilor vacante și a tuturor bumurilor destinate colonilor. TITULESCU, D. 182. ♦ (Învechit, rar; despre intervale de timp) Liber. Am căutat a întrebuița un timp vacant la ceva mai potrivit pentru un militar. CALENDAR (1862), 34/22.

3. (Jur.; despre succesiuni) Care nu este reclamat de succesori. Moștenirea vacantă... și alte lucruri convenite casei publice... să dobîndesc prin uzucăpie. COD. TIV. 244/6. Nu se pot vătămă... drepturile cari ar fi dobîndite de alte persoane asupra bumurilor succesiunii sau prin prescripțiune sau prin acte valabile, făcute de curatoarele succesiunii vacante. HAMAȘGIU, C. C. 169, cf. ENC. ROM., CADE. Succesiunile vacante, fără moștenitori sau abandonate, sînt donate unor instituții anume desemnate de lege. ENC. AGR. IV, 74, cf. DL, DM. Notarul de stat va elibera, la cerere, secțiunii financiare, un certificat că succesiunea este vacantă. PR. DREPT, 831, cf. M. D. ENC., DEX, DN¹.

- Pl.: vacanți, -te.

-- Din fr. vacant, lat. vacans, -ntis.

VACANȚĂ s. f. I. 1. (Adesea urmat de determinări) Întrerupere a procesului de învățămînt la sfîrșitul unui trimestru, semestru sau an de școală ori de studii; perioadă determinată de timp cît durează această întrerupere; (învechit) vacanțe (I 1), (regional) ferii. Noi pre ține în vremea vacanții cu veselie care să cuvine vom ținea. EUSTATIEVICI, I. 63/5. Nu trebuie să rămîină pruncii în timpul vacanței fără nici o îndeleticire. MAN. ÎNV. 60/10. Înaintea Paștilor, opt zile în tot anul va fi un examen și pe urmă cincisprezece zile vacanță. CR (1833), 256¹/1. Noi mai avem încă optsprezăce zile de vacanție spre a intra în colegium. KOGĂLNICEANU, S. 41, cf. VALIAN, V. Acesta este și începutul anului școlastic, care în Instituțiu nu are altă vacanție, decît numai duminicile, sîrbătorile cele mari și zilele iarmaroacelor celor mai înșămnațe. I. IONESCU, F. 16/32, cf. NEGULICI, STAMATI, D. Springeni ca niște școlari în vacanție, ne ducem la malpostă. ROM.-LIT. 10¹/21, cf. PROT - POP, N. D., COSTINESCU, LM. Mine, poimîne, vine vacanța de Crăciun. CREANGĂ, A. 100. Vine Mișu profesorul... să le dea vacanță. CARAGIALE, O. II, 74. Am petrecut... bine vacanța de-acum un an. VLAHUȚĂ, S. A. I, 220. Păru a-și aduce aminte de obiceiurile din trecut, cînd venea în vacanții acasă. D. ZAMFIRESCU, V. T. 66. Pacea sufletului venea numai o dată cu vacanțele cele mari. IORGA, P. A. I, 45. Întîlnirile din sat, în vacanțele de vară, pînă fusese elev, nu însemnă mult. AGÎRBICEANU, A. 53, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Vacanța de Crăciun se anunță tristă pentru mine. BACOVIA, O. 245. Ne aflam în vacanța cea mare. BRĂESCU, A. 64. Isprăveam școala și luam vacanță. VOICULESCU, P. II, 116. Mă duceam să-l văd la Tazlău, în vremea vacanțelor. SADOVEANU, O. XX, 306, cf. SCRIBAN, D. Purta, în timpul vacanțelor mari, o parte din uniforma școlii secundare. ARGHEZI, S. XVI, 80. Scrie soției sale cu bucurie și dragoste de școlar în vacanță. RALEA, S. T. III, 168. Asemenea tîhnă nu mai cunoscu de mult, aproape din vacanțele de altădată. VINEA, L. II, 264. Veneam de la Universitate în vacanță. H. LOVINESCU, T. 100, cf. DL, DM, BĂNULESCU, I. 156. În vacanțele de vară mergeam să petrec cite o săptămînă cu bunul meu prieten. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 3, 47/3, cf. DEX, DN¹. ♦ (I. a pl. cu valoare de sg.) M-am întors de vacanțe la Coșorăști. SLAVICI, O. I, 96. În ultima zi înainte de vacanțele Peștilor se opri o caleașcă falnică în fața școlii. REBREANU, I. 2-4.

2. Întrerupere (periodică) a activității unei instituții, a unui organ legislativ pentru un interval (determinat) de timp;

interval (determinat) de timp cât durează această întrerupere; (rar) vacanție¹ (I 2). Cf. I. GOLESCU, C. *Vacanții pentru judecătoria sînt cele următoare... săptămîna Crăciunului, săptămîna cea mare a postului, săptămîna patimilor, săptămîna Paștilor și, peste acestea, o lună pe an.* REG. ORG. 158/19. *Vacanție sau conținere de lucrare [pentru judecătoria] va fi numai duminicile.* REGUL. ORG. MOLD. 5/30, cf. COSTINESCU, LM. *Fostul președinte al Camerei italiene... în vacanța Camerei s-a dus la Berlin.* MAIORESCU, D. II, 254. *Cît în vacanțele parlamentare, senatorii... primesc diurna îndoită.* CARAGIALE, O. IV, 177, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DEX.

3. Întrerupere (anuală) a unei activități pe o perioadă (determinată) de timp, pentru odihnă, recreare¹ etc.; interval (determinat) de timp cât are loc această întrerupere: V. c o n c e d i u. *Au cîte două zile vacanție... pînă săptămîna (a. 1843).* DOC. EC. 786. *În cursul acestei vacanțe hotărîi să mă duc în Scoția.* AR (1844), 20¹/58, cf. POLIZU, PROT. - POP., N. D., ANTONESCU, D., ODOBESCU, S. III, 37, DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., CADE. *N-au în toată viața lor o săptămîna de vacanță.* CAMIL PETRESCU, T. I, 275, cf. SEBASTIAN, T. 37, VOICULESCU, P. I, 58. *O vacanță întregă la Roznov i se parea desigur o monstruoasă.* SADOVEANU, O. XXI, 201, cf. SCRIBAN, D. *Pe fărîm mării... își petrece o vacanță.* OPRESCU, S. 115. *Doamna și-a luat o vacanță lungă.* ARGHEZI, S. IX, 52, cf. DL, DM. *Nu putem... să presupunem călătorii lungi... ori de cîte ori se ivea o vacanță.* PANAITESCU, C. R. 328, cf. M. D. ENC., DEX, DN¹. $\diamond$ Fig. *Inconștientul... e suplinitorul care menține vacanța vieții sufletești superioare.* RALEA, S. T. II, 69. $\diamond$ Ex p r. (Familiar) A fi (că) moartea în vacanță = a arăta rău; a fi urît (și slab).

II. Starea a ceea ce este vacant (I); post², funcție, demnitate etc. fără titular (I); interval de timp în care un post², o funcție, o demnitate etc. rămîn vacante; (învechit) vacanție¹ (I 3). *Făcîndu-se la Hațeg vacanție prin moartea vicărașului, ... s-au imbiat cu vicărași.* MAJOR, RĂSP. 22/17. *Soldații ce vor arăta vrednicie în slujba lor se vor înălța la vacanțiile întîmplătoare.* REGULAMENT, 11/24. *Se vor înălța în rang de ofițer după rînd la vacanțiile ce se vor deschide.* AR (1830), 22¹/34. *Comitetul organizației străjii pămîntești a Valahiei face cunoscut că în polcurile acestii străji rămîn încă necoperinse după regulamentul cinci vacanții de doctori.* CR (1830), 64¹/33, cf. I. GOLESCU, C. *Orînduim ca trebele Departamentului din lăuntru, în vremea vacanței acestui loc, să se caute de directorul Departamentului.* BULETIN, F. (1843), 477¹/14, cf. NEGULICI. *Vacanța escesiv de lungă la scaunul episcopiei.* BARIȚIU, P. A. I, 555; cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM. MAIORESCU, D. I, 285. *Învîndu-se o vacanță în scaunul deputatului de Bacău, se punea la el candidatura tot a unui muntean.* XENOPOL, I. R. XIII, 35, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Știrea vacanții tronului o aflase turcii.* IORGA, L. I, 330, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *A fost numit la vacanța ivită.* SCRIBAN, D. *Vacanța tronului oferea un excelent prilej de a provoca... o răscoală.* OȚETEĂ, T. V. 131. *Îl călca pe Hagiemus la minister, ca să-i surprindă secretul vacanțelor direcțiilor de muzeu.* CĂLINESCĂ, B. I. 238. *Disprețuind mișcarea constituțională, socotesc totuși că o pot folosi măcar ca să provoace o vacanță a tronului.* CAMIL PETRESCU, O. II, 230, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN¹.

- Pl. : vacanțe. - Și: (învechit) vacanție s. f.
- Din lat. *vacantia*, fr. *vacance*, it. *vacanza*.

VACANȚIE s. f. v. vacanță.

VACANȚIER s. m. (Franțuzism rar) Persoană care este în vacanță (I 3). *Ca și în piesa lui Sebastian, vacanțierii nu „petrec”.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 10, 17/1.

- Pronunțat: -fi-er. - Pl. : vacanțieri.
- Din fr. *vacancier*.

VACARĂU s. m. v. văcărău.

VACĂRM s. n. Zgomot asurzitor; larmă (de glasuri, de strigăte etc.). *V. hărmaiaie, tărăboi, tumult, vuiet, zarvă.* Cf. NEGULICI, PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, ALEXI, W., SEVERIN, S. 138. *Erau sădălmii și ocări și amenințări, toate topite într-un vacarm asurzitor.* REBREANU, R. II, 130. *La vacarmul instrumentelor se adăoga răcnetul glasurilor.* C. PETRESCU, C. V. 198. *Totul s-a transformat într-un adevărat vacarm.* SAHIA, N. 45. *Mi se pare că ani de zile am trăit într-un vacarm și c-a încetat deodată.* SEBASTIAN, T. 142. *Pereții și ferestrele... îi apărau de minile care-i zdrobiseră și de vacarmul ce-i înnebunise.* VOICULESCU, P. II, 151. *E un vacarm și un trosnet îngrozitor.* BOGZA, A. I. 179. *O voce din fund dudui peste vacarmul din sală.* V. ROM. aprilie 1955, 195. *Silion cunoștea înțelesul acestui vacarm: redacția e în „conferință”.* VINEA, L. I, 325, cf. DL. *Vacarmul crește, acoperă totul.* T. POPOVICI, S. 335. *Sala izbucni în urale și aplaudă frenetic, apoi vacarmul se stinse.* V. ROM. iunie 1958, 31, cf. DM. *Nu mai pot recompune vacarmul, nici măcar sumar.* BĂNULESCU, I. 220. *Vacarmul arenei tăce.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 2, 9/4, cf. M. D. ENC., DEX, DN¹.

- Pl. : (rar) *vacarmuri*. - Și: (învechit) *vacărmă* s. f. COSTINESCU, ALEXI, W.

- Din fr. *vacarme*.

VACĂRMĂ s. f. v. vacarm.

VACĂT s. n. (Tipogr.) Pagină albă, intenționat netipărită, din interiorul unei lucrări. *Paginile albe (vacătele) la opere sînt în profitul imprimeriei.* G. IONESCU, C. T. 395, cf. 412, V. MOLIN, V. T. 83, LTR², DL, DM, DEX, DN¹.

- Pl. : *vacaturi*. - Și: (astăzi rar) *văcăt* (pl. *vacăte*) s. n.
- Din germ. *Vakat*.

VACĂȚIE¹ s. f. I. 1. (Învechit) Vacanță (I 1). *Peste 10 zile va să facem examenul cel de pre urmă și apoi, în vacăție, va fi timp mai mult.* RUS, ap. BARIȚIU, C. III, 373. *Înainte de a ne împrăștia în vacanța aceasta, iată despre partea mea batăr o cale bună-și poftesc.* CIPARIU, ap. BARIȚIU, C. IV, 92, cf. 331. *În săptămînile trecute, ... el sosi de la Viena, căci știi că acum e vacățiune.* F (1871), 255, cf. LM, ARH. OLT. XII, 333.

2. (Rar) Vacanță (I 2). Cf. ANTONESCU, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DN¹.

3. (Învechit) Vacanță (II). Cf. ALEXI, W.

II. (Suspect; sens etimologic) Timp consacrat de un expert examinării unei afaceri, la cererea unui organ juridic. Cf. PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D., LM. RESMERIȚĂ, D.

- Pl. : *vacății*. - Și: (învechit) *vacățiune* s. f.
- Din lat. *vacatio*, -onis, fr. *vacation*.

VACĂȚIE² s. f. v. vacăț.

VACĂȚIUNE s. f. v. vacăție¹.

VACĂ s. f. 1. Animal domestic din subfamilia bovinelor (femela taurului I) crescut mai ales pentru lapte și carne; p. gener. (de obicei la pl.) taurine. *Avraam avea oi, vaci și croture.* PO 45/24. *Au vîndut Petrei lui Cehan drept un cal bun și 2 vaci (a. 1620).* GHIBĂNDESCU, S. I. XVI, 32. *Vaci cu viței (a. 1626).* GCR I, 74/32. *Văzîndu cazacii pre turci că aduc năinte cirezi de vaci, ca să stîmpere armele în dobitoace, și-au vrut cazacii să săgeate de departe.* URECHE, L. 196. *Nește vaci, ce au avut aicea, li-am oprit (a. 1644).* IORGA, B. R. 123. *Văcariul... ce paște vacile și va vătămă vreoa vită... va plăti paguba stăpînului.* PRAV. 14, cf. MARDARIE, L. 162/1. *Aicea nu grăeșt(e) de vișel de vacă (a. 1661).* GCR I, 181/30. *Oi au vaci preste mort să nu dea (a. 1675).* id. ib. 218/24. *Nu-ț voi lua de la casa vișal, nice vacă grasă.* DOSOFTEI, PS. 165/10. *Vacile le aduseră întru ardere de tot D[o]mnului.* BIBLIA (1688), 198²/38. *Era boul 2 galbeni și vaca un unghiu.* NECULCE, L. 70, cf. R. CRECEANU, C. M. II, 67, ANON. CAR., LEX. MARS. 190. *O sută cîndzăci vaci (a. 1711).* IORGA, S. D.

XVI, 99. *Au... dat Chiril Piticar o vacă (ă) (a. 1765).* ȘTEFANELLI, D. C. 81. *S-au mai dat și o vacă cu vițel tot din partea Irinii (a. 1781).* id. ib. 130. *Piei de bou cu lei 4 una și de vacă cu lei 3 una (a. 1786).* FURNICĂ, D. C. 141. *Vaci mari, cu patru viței dă estimp (a. 1802).* DOC. EC. 70, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Toți să inghiesc noaptea în cite vreun coșar dă vaci (a. 1810).* DOC. EC. 84. *Să trimit pre fiica mea cea mai mare ca să-ți mulgă vaca.* PETROVICI, P. 298/15. *Cite douăzeci și patru bani noi de toată vita mare: bou, vacă și cal (a. 1821).* FURNICĂ, D. C. 260, cf. LB, HELIADE, O. II, 51, I. GOLESCU, C., VALIAN, V., POLIZO, PETRI, V., PONTBRIANT, D. *Tăuni... se răspindesc în stohuri... căzind pe boi, vaci, cai, porci.* HASDEU, I. C. I, 199, cf. CIHAC, I, 304, LM. *Oriunde mergea, avea obicei să-și lege vaca dinapoia căruței.* CREANGĂ, P. 115. *S-a stîrpiț toate vacile cînd a venit cometa.* CARAGIALE, O. I, 102, cf. DDRF. *Are vaci și boi, Turme-nregi de oi.* COȘBUC, P. II, 145, cf. ENC. ROM., BĂRCIANU. *Ținea o mulțime de vite: cai, vaci.* SBIERA, F. S. 6, cf. ALEXI, W. *Se duc în grajd, unde trag calul, boul sau vaca de coadă.* CANDREA, F. 35. *Femei și fete aduc vacile acasă.* IORGA, P. A. I, 87, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ducea vaca la păscut.* POPA, V. 44. *Roatele carului se infundau în pămînt, abia-l trăgeau vacile.* VLASIU, A. P. 191. *La ceasul mulșorii vacilor, i-am văzut pe toți adunați în casa noastră.* SADOVEANU, O. XXI, 234, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D. *În coșniță e carne de vacă și de porc.* CAMIL PETRESCU, O. III, 24. *Fermă de vaci.* FD III, 193. *În unele locuri, vitele mari și îndeosebi vacile se aflau la aceeași stîncă cu oile.* VUIA, PĂST. 18. *Dau vacile-n ciurdă.* JARNÎK - BÎRSEANU, D. 455. *A doua zi... pleacă sluga cu vaca la cîmp.* GRAIUL, I, 369, cf. ALR I, 253, 265, I 057, I 069, I 071, I 081, I 655, I 798, ALR II 5 556, 5 557, 5 595, ALR SN II h 311, 319, 328, V h 1 681, I 734, I 756, I 757. *N-are vaci, n-are absolut nimic acasă.* O. BÎRLEA, A. P. I, 341. *Și bocesc mocancili Ci li-am furat vacili.* FOLC. MOLD. II, 133. *◇ (În credințe și superstiții) Cînd vaca fată, i se petrece soartea (casa) prin butucul unei roți de car.* DAMÉ, T. 31. *Sare, tîrîșe și apă pe timp de lună veche... le dau vitelor să le mîntînce, ca nimeni să nu fie în stare a le strica vacile și a le lua mana.* PAMFILE, CER. 86. *Dacă... are vitele la ceair și dacă-i vine un bărbat înfi în casă, crede că vacă îi va fîta un bou.* id. CR. 23. *Cînd cineva îți dă lapte, dă-i paharul înapoi cu pușînă apă, ca să nu înerce vaca.* GOROVEI, CR. 160. *Cînd fierbe laptele de dă în foc, se umflă fițele vacii și, ca să nu facă bube, se presară sare pe captor.* PĂCALĂ, M. R. 159. *Cînd rîndunica trece pe sub vacă, în loc de lapte dă sînge.* ȘEZ. I, 52. *Cînd fată vacă, dacă vrei să ai lapte, duce laptele și-l toarnă la rădăcina unui măceș.* GRAIUL, I, 187. *Vacilor care se sîngeră să li se dea piatră vînată și știeve, ca să le treacă.* ȘEZ. XII, 162. *◇ (În imprecății) N-ajunge că ne suge, mai face și pe sfîntul, Călca-l-ar vaca neagră și l-ar mînca pămîntul.* ARGHEZI, VERS. 481. *◇ (În proverbe și zicături) S-a dus bou și a venit vacă, se spune, ironic, despre un om care a plecat să se instruiască sau să se lămurească într-o problemă și care s-a întors mai puțin instruit sau lămurit decît plecase.* Cf. CREANGĂ, A. 13, DL, DM, DEX, ZANNE, P. I, 330. *Cînd îi dai, îi fată vaca, cînd îi ceri, îi moare vițelul, se spune despre un om rău de plată.* Cf. DDRF, UDRESCU, GL., ZANNE, P. V, 244. *O vacă rîioasă strică toată cireada.* I. GOLESCU, P. IX, ZANNE, P. I, 686, cf. DDRF, TDRG, ȘEZ. I, 218, ZANNE, P. IX, 729. *Vaca bună se vinde din staul (= lucrul cel bun e cunoscut și prețuit).* Cf. BARONZI, L., 61, ZANNE, P. I, 686. *S-a mîniat ca vîcarul pe vacile satului, se spune despre cineva care se supără fără motiv pe altul, spre propria-i pagubă.* Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. V, 650. *Pe omul bun îl calcă și vacile.* ZANNE, P. II, 376. *Urul ține vaca și altul o mulge (= unul se trudește și altul are profit).* Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 685, DDRF, TDRG, ZANNE, P. IX, 728. *Vaci n-avem, brînză mîncăm, se spune despre cei care știu să dobindească ceea ce le lipsește.* Cf. ZANNE, P. III, 487. *Vacă pe vacă se lînge și porc pe porc se scarpină.* id. ib. IX, 730. *Vaca răstoarnă găleata după ce o umple cu lapte, se spune despre o persoană care nu-și prețuiește propria muncă.* Cf. PANN, P. V. II, 143/25, ZANNE, P. I, 688, IX, 729. *◇ (În ghicitori) Am o vacă a fîta și vițelul dintr-însa încă-i a fîta*

(Pruna). SBIERA, P. 321. *Am o vacă neagră, și cînd fată, Se string băieții împrejur grămadă (Ceaulul).* MAT. FOLK. 1212. *Patru merg și patru stau, Bună vămă dau (Vaca).* GOROVEI, C. 387. *◇ (Determinat prin „cu lapte” sau „mulgătoare”) Au cumpărat... Vacă cu lapte bună A fîta peste o lună (a. 1818).* GCR II, 226. *Treizeci de boi pentru îngrășat..., zece vaci cu lapte.* BREZOIANU, A. 513/23. *Acest mohor verde este tare bun pentru vacile cu lapte.* LITINSCHI, M. 53/24. *Mai avea prin curte vaci cu lapte, viței... și păsări.* SLAVICI, O. I, 105. *Alteori se vrăjesc steele ca vacile cu lapte să-și capete mana.* PAMFILE, CER. 186. *Am o vacă stearpă și una mulgătoare.* Com. MARIAN. *◇ (Urmă de determinări care indică rasa, varietatea etc.) Avea o vacă șvîteră și-și scrîntise un picior.* AGÎRBIȚEANU, D. T. 92. *În ce privește producția de lapte, vaca moldovenească are... calități... care trebuie să ne determine la o ameliorare a acestei varietăți.* ENC. AGR. I, 479. *Vaca de munte dă între 10-15 kgr. pe zi.* ib. 484. *Numărul de bovine va crește la 445 capete, din care 220 vaci de lapte.* ȘCÎNTEIA, 1960, nr. 4840. *Trebuie să crească simțitor densitatea medie la suta de hectare a bovinelor și în primul rînd a vacilor de lapte.* DER I, 404. *Vacă de cîmp.* H II 142. *Vacă de munte.* ib. *◇ Ex p r. Vacă (bună) de muls = persoană sau situație de care cineva abuzează pentru a trage foloase materiale. Din cărți culegi multă înțelepciune; și la dreptul vorbind nu ești numai așa o vacă de muls pentru fiecare.* CREANGĂ, A. 22. *Așa trecu un cîrd bun de vreme și baba tot mai mult se încredința că a dat peste o vacă bună de muls.* SANDU-ALDEA, D. N. 189, cf. TDRG, CADE, BUL. FIL. IV, 158. *Ar fi nebun... dacă ar da din mînă asemenea vacă dă muls.* CAMIL PETRESCU, O. III, 270, cf. DL, DM, DEX, ZANNE, P. I, 685. *A rămîne ca vaca la poartă nouă = a rămîne mirat, nedumerit, dezorientat, perplex în fața unei situații (noi sau neașteptate); a nu putea reacționa în nici un fel în fața unei situații (noi sau neașteptate).* Cf. TDRG, SCRIBAN, D., ZANNE, P. I, 688. *A da șapte boi și șapte vaci v. ș a p t e¹ (I I). (Get-beget) coada vacii = neaoș (I); de origine rurală. Nu ești fiu al poporului, ieșii din opină, nepot, strănepot de plugar, get-beget coada vaciei.* GHICA, S. 222, cf. 171, CADE, DL 473, DM 160, DEX 165, com. din PIATRA NEAMȚ, ZANNE, P. I, 428. (Cu parafrizarea expresiei) *Unii purced de la Fanar, și alții de la coada vacii.* ARGHEZI, VERS. 488. *Pornisem de la coada vacii, din sat.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 2, 163. (Regional) *A cere lapte de la o vacă stearpă = a cere cuiva imposibilul.* Cf. DDRF, ZANNE, P. I, 500. (Cu parafrizarea expresiei) *Mai ușor ar putea căpăta cineva lapte de la o vacă stearpă, decît să te îndatorească o fată alintată și leneșă.* CREANGĂ, P. 292. (Prin Mold.) *A nu-i fi (cuiva) vacile acasă = a fi indispus, trist, posomorît.* Cf. ZANNE, P. III, 88. (Prin nord-vestul Munt.) *A mulge (lapte de la) două vaci = a obține foloase (materiale) concomitent din două părți.* Cf. UDRESCU, GL. *◆ P. r e s t r.* Came de vacă (I), folosită ca aliment. *Ciorba de hulubi, găină și de vițel este mai lesne de mistuit decît cea de rață, de gîscă și de vacă.* ALBINEȚ, M. 123/9, cf. DL, DM, DEX. *◆ P. r e s t r.* Piele de vacă (I). *Plinge-mă, maică, cu jele Că m-o strîns neamțu-n curele, Curele albe de vacă.* POP., ap. EMINESCU, O. VI, 212. *◆ (Prin Transilv.; în construcția) De-a vaca = numele unui joc executat de flăcăi la priveghi¹ (3).* Cf. MARIAN, I. 207, PAMFILE, J. II, 10. *◆ (Regional) Grămadă (mică) de crengi, de obiecte etc. folosită de copii în jocul de-a petrecul (v. p e t r e c 4 b).* Cf. DDRF, ȘEZ. I, 21, PAMFILE, J. II, 63. *◆ (De obicei determinat prin „încălțată”) Epitet injurios pentru o persoană, mai ales pentru o femeie grasă, nesimțită sau proastă.* Cf. BARONZI, L. 42, PAMFILE, J. II, 171, RESMERIȚĂ, D., CADE, PUȘCARIU, L. R. I, 48, SCRIBAN, D. *A apucat-o de păr, a răsucit-o și a năruit-o la pămînt. - Vrei să-ți spun mersim, vacă?* CAMILAR, C. P. 115, cf. DL, DM, DEX, FURTUNĂ, C. 124, ZANNE, P. I, 688.

2. P. e x t. Femela altor animale rumegătoare decît a taurului (I):

a) (Prin Transilv.; și în sintagma vacă de bibol, ALR I 1 083/270) Bivolită. ib. 1 083/308.

b) (Regional; și în sintagmele *vacă sălbatică*, ALR I 1164/337, *vacă de cerb*, ib. 1164/305) Ciută. ib. 1164/308, 343, 375.

3. C o m p u s e: (Zool.) *vacă-de-mare*² = morsk¹ (*Odobaeus rosmarus*). Cf. ENC. ROM., CADE 801, DL, DM, M. D. ENC., DEX. (Entom.) *vacă-Domnului* = a) (și, regional, în formele *vacă-lui-Dumnezeu*, TDRG, ALR SN III h 752, *vacă-lui-Cristos*, ALR SN III h 752/47, *vacă-popii*, ib. h 752) insectă din ordinul hemipterelor, care are corpul plat și alungit, aripile superioare de culoare roșie cu puncte negre, iar toracele și abdomenul de culoare neagră cu dungi roșii; (regional) *boul-Domnului* (*Pyrhocoris apterus*). Cf. ENC. ROM., MARIAN, INS. 424, TDRG. *Vacile-Domnului mișună în mare număr*. PAMFILE, VĂZD. 104, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Vacă-Domnului își scoate pușorii în bătaia soarelui*. SIMIONESCU, FL. 7, cf. id. F. R. 346. *În lumina molcuță, se însoreau gingăni învrăstate roșu și negru, vacile-Domnului*. C. PETRESCU, R. DR. 23. *Lângă mine, la piciorul umii stîlp de cerdac, se mișcau domol vacile-Domnului, roșii, punctate cu negru*. SADOVEANU, O. XIX, 187, cf. ENC. AGR., DL, DM, M. D. ENC., DEX, H I 59, X 151, 259, 355, 465, 498, 583, XII 138, 287, ALR SN III h 752. ◊ (În credințe și superstiții) *Cînd vezi vacă-Domnului mergînd pe o cărare lungă, e semn că ori vei face o călătorie mare, ori vei muri*. GOROVEI, CR. 350. *Să nu omori vacă-Domnului că-i păcat*. ȘEZ. I, 192; b) (și, regional, în formele *vacă-lui-Dumnezeu*, BĂRCIANU, MARIAN, INS. 38, 106, 107, TDRG, PAMFILE, J. II, 92, ALR I 1 889/1, 5, 12, 18, 315, 808, ALR II 4 366/2, 27, *vacă-Maicii-Domnului*, TDRG, ALR I 1 889/556, *vacă-popii*, PONTBRIANT, D., BĂRCIANU, TDRG, ALR I 1 889/675, 820) buburuză (*Coccinella septempunctata*). Cf. MARIAN, INS. 106, ȘEZ. VIII, 99, 123, TDRG, PAMFILE, J. II, 92, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., ALR I 1 889/532, 582, ALR II 4 366/551; c) (regional; și în forma *vacă-lui-Dumnezeu*, MARIAN, INS. 34, TDRG, VICIU, GL., ALR I 1 897/255, 266, 270, 283, 320, 343, 351, 385, 571, ALR II 365) rădașcă (*Lucarnus cervus*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 364, MARIAN, INS. 34, TDRG, CADE, ALR I 1 897/218, 223, 357, 418, 540, 542; (prin nordul Transilv.) *vacă-lui-Dumnezeu* = scripcar (2) (*Saperda carthurasia*). Cf. ALR II 6 574/260; (prin nordul Munt.) *vacă-puturoasă* = ploșniță de cîmp (*Palomena prasina*). Cf. ALR I 1 899/1764.

4. (Argotic; în sintagma) *Vacă cu lapte* = a) prostituată exploataată de un proxenet. Cf. GR. S. VII, 131; b) femeie leneșă și rea. Cf. CL 1985, 59.

- Pl.: *vaci* și (învechit și regional) *vace*.

- Lat. *vacca*.

VACĂLĂȘ s. n. v. *văcălaş*.

VĂCĂȚ s. n. v. *vacat*.

VACCENĂ s. f. v. *vaccin*.

VACCIN, -Ă s. n., s. f. I. I. S. n. și (învechit) s. f. Lichid seros, extras din pustulele animalelor bolnave de vaccină (v. *vaccin* II), folosit, în trecut, prin inoculare, pentru a crea omului imunitate față de variolă (1); (sens curent; adesea urmat de determinări care arată felul) produs biologic obținut din germeni patogeni sau din culturi microbiene, care se administrează (prin injecții sau pe cale bucală) unui om sau unui animal pentru a-i crea imunitate împotriva bolilor infecțioase sau în scop terapeutic; (învechit și popular) vărsat¹ (II 6). *Pentru a nu pătimi copiii de vărsat este un chip foarte folositoriu adecă: hultuitul cu vaccină*. CHIRIACOPOL, D. I. 153/1, cf. I. GOLESCU, C. *Acești doftori vor avea și îndatorire de a hultui pe la sate vacina*. REGUL. ORG. MOLD. 11₃/14, cf. KRETZULESCU, M. 128/3. *Acest bărbat cu mare iscusință au aflat vaccina a fi mijloc profilactic asupra vărsatului*. VASICI, M. II, 78/5. *Voind cineva să altuască... cu această vacină, să iaie cu un condei materie de la vacă*. CORNEA, E. I, 61/22, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Veterinarul să meargă... acolo... să ia vaccină dintr-însa*. LUCACI, M. 81/7. *Vaccina sau altoiul*

cu care altoim trebuie să se aplice totdeauna licuidă. POLIZU, T. 67/27, cf. PROT.-POP., N. D., ANTONESCU, D., COSTINESCU, LM, DDRF, CANDREA, F. 144, BIANU, D. S., RESMERIȚĂ, D. *Împotriva mușcăturilor de lup se întrebuințează peste tot un tratament mai intensiv, injectînd cantități mult mai mari de vaccin*. BABEȘ, O. A. I, 125. *S-au preparat vaccinuri pentru prevenirea bolilor și seruri pentru a le vindeca*. MARINESCU, P. A. 74, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, ENC. AGR., SCRIBAN, D., NOM. MIN. I, 233. *Insula Institutelor e mărginită... de... un Institut Pasteur și Institutul Cantacuzino, universitatea serului și a vaccinului*. ARGHEZI, B. 115. *Ne aduce și lăzile cu vaccinuri*. H. LOVINESCU, T. 393. *Am simțit reacția vaccinului cu o forță neliniștitoare*. TUDORAN, O. 33, cf. LTR², DL, DM. *Acest vaccin acordă organismului o stare de imunitate (rezistență) împotriva infecției tuberculoase*. ABC SĂN. 364. *Vaccinul poliometic a putut fi realizat numai după ce s-au cunoscut datele fundamentale privind genetica virusurilor*. SCÎNTEIA, 1966, nr. 6905, cf. D. MED., M. D. ENC. *Vaccinul, sub formă de picături, va fi administrat prin circumscripțiile sanitare*. SCÎNTEIA, 1973, nr. 9427, cf. DEX, DN³.

2. S. n. și (învechit și regional) s. f. Inoculare a unui vaccin (I 1); vaccinare, (regional) vărsat¹ (II 7): *Altoirea vărsatului de vacă, ce-i zice vacină*. PISUCESCU, O. 236/23, cf. REG. ORG. 98/18. *Ca să ia adevărată știință de folos vacinii, ... ar fi folositor lucru a se publica o dată și de două ori pã an la biserici*. CONOFAU, V. 23/1, cf. BULETIN, F. (1833), 199²/5. *Adevărat se înfîmînă cu vațina (altoirea) pojaru și alte boale*. PR. 19/14, cf. VEISA, I. 14/8. *Folositoare aflare a vacinei sau a hultuirii vărsatului*. ASACHI, I. 381/31. *Vacina nu a ferit de vărsat pe cei ce s-au vaccinat*. KRETZULESCU, M. 127/9, cf. LAURIAN, F. 102/17. *Vaccina este un mijloc minunat de preventiv împotriva vărsatului mare*. MAN. SĂNĂT. 282/27. *În timpurile noastre, de prisos va fi să mai laudăm facerile de bine ale vacinei*. CALENDAR (1853), 88/33. *Vaccina (altoirea) este negreșit invențiunea medicală cea mai salutarie în timpurile moderne*. BARASCH, I. 112/4. *Bilet de vaccină (a. 1855)*. ARH. OLT. VIII, 376, cf. COSTINESCU. *I se făcu... actul de vaccină și actul de botez*. BACALBAȘA, S. A. I, 5, cf. IORGA, L. II, 38, SCRIBAN, D., DM, DEX, NALR - O I h 128, NALR - B I h 140, NALR - MB I MN 276, 430.

3. S. n. Semn rămas pe corp în urma unei vaccinări. *La un braț al copilului, oficiantul sanitar îmi arată vaccinul împotriva variolei*. CĂLINESCU, C. O. 334, cf. DL, DM, M. D. ENC. DEX, DN³.

II. S. f. Boală infecțioasă și contagioasă a bovinelor, mai ales a vacilor, caracterizată prin prezența unor pustule a căror serozitate se inoculează la om pentru a-i crea imunitate față de variolă (1). V. variolă (2), vărsat¹ (II 5). Cf. I. GOLESCU, C., KRETZULESCU, M. 166/2, VASICI, M. II, 78/25. *Vacina sau vărsatul de vacă*. CORNEA, E. I, 61/10, cf. COSTINESCU, LM., BĂRCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., RESMERIȚĂ, D., DER. *Virusul vaccinal este un virus deosebit de virusul variolic care la vaci dă boala numită vaccină*. ABC SĂN. 379, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl.: (I 1, 2, 3) *vaccinuri* și (II și, învechit și regional, I 1. 2) *vaccine*. - Și: (învechit și regional) *vaccină*, (învechit) *vacină*, *vaccină*, *vațină*, (regional) *vaccenă* (NALR - MB I MN 276, 430/501) s. f., *vacsîn* (NALR - O I h 128) s. n.

- Din lat. *vaccina*, it. *vaccino*, *vaccina*, fr. *vaccin*, *vaccine*, germ. *Vakzin*, *Vakzine*.

VACCINĂ vb. I. T r a n z. A inocula un vaccin (I 1) în scop preventiv sau terapeutic; (învechit și regional) posă¹ (2), (regional) a pielțui. V. altoi, pãsu² (2). Cf. I. GOLESCU, C. *Vremea cea mai cuviincioasă pentru a vacina pe copii e vârsta de trei luni*. KRETZULESCU, M. 127/5, cf. NEGULICI. *Copilul de vaccinat se va ține de... mă-sa*. PARAB. 170/19, cf. POLIZU, PROT. -POP., N. D., COSTINESCU, LM, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Am vaccinat doi cîini injectîndu-le cîte 8 g. de emulsie de măduvă*. BABEȘ, O. A. I, 215, cf.

ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Medicul veterinar vaccinează cu grijă și la timp animalele.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2891, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN². *Ne-a vaccinat ș-am stat... în cărăntină.* IZV. XVI. 394, cf. NALR - O I h 128, NALR - B I h 140/27, NALR - MB I MN 276, 430. ◇ Refl. pas. KRETZULESCU, M. 127/9. *Instrumentul cu care se vaccinează se numește lanțeta.* BIANU, D. S. 778. *Am fost siliți să ne vaccinăm cu toții.* RALEA, S. T. I, 309.

- Prez. ind.: vaccinez, pers. 3 și (regional) vaccină (NALR - MB I MN 276, 430/615). - Și: (învechit) vacină, (regional) vacsină (NALR - O I h 128) vb. I.

- Din fr. vacciner, lat. vaccinare, it. vaccinare.

VACCINĂBIL, -Ă adj. (Rar) Care poate fi vaccinat. Cf. COSTINESCU, DEX, DN².

- Pl.: vaccinabili, -e.
- Din fr. vaccinable.

VACCINĂL, -Ă adj. I. Al vaccinei (v. vaccin II); specific vaccinei; care este provocat de vaccină. *Vărsatul vacinal a fost funest la unii copii.* LAURIAN, F. 102/15, cf. COSTINESCU. *A inoculat artificial vaci și iepe cu virusul vacinal.* ENC. ROM. I, 130. *Operația constă în introducerea limfei vaccinale în fesătura pielii. Ib. Se introduce într-o înșepătură... făcând în piele limfa vaccinală.* BIANU, D. S. 778. *Vaccinarea antivariolică se face cu o suspensie de virus vacinal.* ABC SĂN. 379. *Agentul etiologic specific, virusul vacinal, imunizează omul împotriva variolei.* D. MED. II, 696.

2. (Rar) De vaccin (I 1); care servește la prepararea vaccinului; care este provocat de vaccin; (rar) vaccinic. *Doi cîini vaccinați și revaccinați au furnizat material vacinal.* BABEȘ, O. A. I, 129, cf. 215, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN².

- Pl.: vaccinali, -e. - Și: (învechit) vacinăl, -ă adj.
- Din fr. vaccinal.

VACCINĂNT, -Ă adj. (Rar) De imunizare. *Am căutat mai înții să determinăm puterea vaccinantă a măduvelor uscate după vîrsta lor.* BABEȘ, O. A. I, 126.

- Pl.: vaccinanți, -te.
- Cf. vaccina.

VACCINĂRE s. f. Acțiunea de a vaccina și rezultatul ei; inoculare a unui vaccin (I 1) în scop preventiv sau terapeutic; vaccin (I 2), (astăzi rar) vaccinație, (învechit) oculație² (2), posăire, (regional) posăială, vărsat¹ (II 7), (învechit, rar) vaccinarisit, vaccinuit, vacsinuire. V. altoire. *Această altoire numită vaccinare pînă în opt zile lucrează de agiuns.* CORNEA, E. I, 61/27. *S-au fondat... acest Institut de hultuire... pentru vaccinarea pruncilor.* CALENDAR (1853), 89/13, cf. STAMATI, D. *Despre vaccinare (altoire la copii).* PARAB. 170/1. *Se întimplă citeodată că, dupe vaccinare, patima această ascunsă în corp să face vizibilă.* BARASCH, I. 112/14, cf. POLIZU, COSTINESCU, DDRF. *Pentru vaccinare se ia limfa limpede din veziculă și nu puroiu din pustulă.* ENC. ROM. I, 130, cf. ALEXI, W., BIANU, D. S., RESMERIȚĂ, D. *Cercetări asupra vaccinării antirabice.* BABEȘ, O. A. I, 125. *Pasteur se convinsese că izbutise să descopere vaccinarea în contra cărbunelui.* MARINESCU, P. A. 78, cf. LTR², DL, DP, DM. *A descoperit vaccinarea antivariolică.* DER IV, 805. *Vaccinarea este obligatorie ori de cîte ori un om este mușcat de un animal.* ABC SĂN. 366, cf. D. MED., DEX, DN², NALR - O I h 128, NALR - B I h 140, NALR - MB I MN 276, 430/617, 637.

- Pl.: vaccinări. - Și: (învechit) vacinăre s. f.
- V. vaccina.

VACCINARISIT s. n. (Învechit, rar) Vaccinare. *Nici un fîrcovnic... să nu se hirononisească mai înainte pînă nu va fi îndeplinit și cu meșteșugul vaccinarisitului (a. 1835).* ARH. OLT. VIII, 377.

- Pl.: ?
- Cf. vaccina.

VACCINĂT¹ s. n. vaccinare. Cf. LM, RESMERIȚĂ, D., NALR - B I h 140, NALR - MB I MN 276, 430/615.

- Pl.: ?
- V. vaccina.

VACCINĂT², -Ă adj. Care a fost supus unei vaccinări. *Nu trebuie să lași persoanele vaccinate să se amestece cu vărsații, decît după ce a căzut posvița de la broboane.* KRETZULESCU, M. 129/15. *Oile vaccinate să fie bine căutate 21 de zile.* LUCACI, M. 81/18. *La locul vaccinat se face o rană foarte urîță. id. ib. 82/22. Țiind cu degetul arătător de la mîna stîngă partea vaccinată, va scoate lanțeta.* PARAB. 171/9, cf. LM, BABEȘ, O. A. I, 129. ◇ (Substantivat) *Din an în an merge sporind numărul vaccinaților.* BULETIN, G. (1840), 180/22.

- Pl.: vaccinați, -te. - Și: (învechit) vacinăt, -ă, vacsinăt, -ă adj.

- V. vaccina.

VACCINĂTOR s. m. (Astăzi rar) Persoană care vaccinează. Cf. COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Fröhlich, vaccinătorul principatului.* IORGA, L. II, 38, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM, DN². ◇ (Atribuind calitatea ca un adjectiv). *Medic vaccinător.* COSTINESCU, cf. LM. *Comitetul Carantinelor a stabilit... instrucțiuni... cerînd în plus să numească... doctori vaccinatori.* ARH. OLT. VIII, 377, cf. DN².

- Pl.: vaccinatori.
- Din fr. vaccineur.

VACCINAȚIE s. f. (Astăzi rar) Vaccinare. *După un raport al direcției sănătății, numărul vaccinațiilor (altoirilor de vărsat) în acest an... a fost de 54700.* CR (1829), 282/22, cf. NEGULICI. *Altoirea cu vacfină sau vacinația.* POLIZU, H. 113/4, cf. ANTONESCU, D., PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM. *A înlocuit variolizațiunea prin vaccinațiune, inoculînd limfa din veziculele de vaccin umanizat.* ENC. ROM. I, 130, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Vaccinația preventivă în tuberculoză.* ARH. OLT. V, 170. *Ne-am întrebant dacă vaccinațiunea prin substanțe chimice poate produce imunitatea.* BABEȘ, O. A. I, 215. *Variolizațiunea (nu vaccinațiunea), adică altoirea cu puroi de variolă, ... era o operație destul de curență la noi.* ARH. OLT. VIII, 376, cf. CADE, DEX, DN².

- Pl.: vaccinații. - Și: vaccinațiune, (învechit) vacinăție (NEGULICI), vacsinăție, vacfinăție s. f.
- Din fr. vaccination, lat. vaccinatio, -onis, germ. Vakzination.

VACCINAȚIUNE s. f. v. vaccinație.

VACCINIC, -Ă adj. (Rar) Vaccinal (2). Cf. COSTINESCU, DN².

- Pl.: vaccinici, -ce.
- Din fr. vaccinique.

VACCINOSTIL s. n. (Rar) Instrument chirurgical folosit la vaccinare. *Încercăm lanțeta sau vaccinostilul pe una din fețele lor cu vaccin, apoi vîrim vîrful instrumentului în piele.* BIANU, D. S. 778, cf. D. MED., DN².

- Pl.: ?
- Din fr. vaccinostyle.

VACCINOTERAPIE s. f. (Med.) Metodă de imunizare activă a organismului uman și animal sau de tratare a unor boli prin administrare de vaccineri (I 1). *Vaccinoterapia se întrebunțează pe o scară foarte întinsă, oferindu-ne posibilitatea de a pune organismul la adăpost.* A. POP, CHRURG. 835, cf. LTR², DL, DM, DER IV, 805, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN².

- Din fr. vaccinotherapie.

VACCINUIT s. n. (Învechit, rar) Vaccinare. *Vaccinuitul este lucrare foarte ușoară la a ei învățatură (a. 1835).* ARH. OLT. VIII, 377.

- Pl.: ?

- Cf. vaccina.

VACF s. n. v. vacuf.

VACHICÉSC, -EASCĂ adj. (Grecism învechit, rar) Bahic, de petrecere. *Stihuri vachicești, adecă asupra beției.* MUMULEANU, R. 60/1, cf. 60/3, L. ROM. 1964, nr. 5, 4.

- Pronunțat: vac-hi-. - Pl.: vachicești.

- Din ngr. βεαχικός.

VACILĂ vb. I. În tranz. (În dicționarele din trecut) A se clătina; a șovăi¹ (III 1), a ezita. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, GHETIE, R. M., ALEXI, W.

- Prez. ind.: vacilez.

- Din lat. vacillare, fr. vaciller.

VACILĂNT, -Ă adj. (Rar) Care se clătina; care șovăie¹ (III 1), care ezită. *Puseșiunea națiunii noastre române, pe cât de consolidată și îmbucurătoare se vedea, ... prin ațita de vacilante deveni, prin aceea că acei legi... fură cu o singură trăsură de peană ignorate și de totul delăturate* (a. 1867). BARIȚIU, C. III, 236, cf. COSTINESCU, DN³.

- Pl.: vacilanți, -te. - Și: (învechit) vacilante adj.

- Din fr. vacillant. Cf. it. vacillante.

VACILĂNTE adj. v. vacilant.

VACILĂRE s. f. (Rar) Acțiunea de a vacila și rezultatul ei; (în dicționarele din trecut) vacilație. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. ♦ Fig. *Vedem că „I” se păstrase..., iar vacilarea în rostire, în timpul din urmă al păstrării lui, n-a scăpat urechii străine.* DRĂGANU, ROM. 277.

- Pl.: vacilări.

- V. vacila.

VACILĂTORIU, -IE adj. (Învechit, rar) Variabil, oscilant; ezitant. Cf. COSTINESCU, LM.

- Pl.: vacilatorii.

- Din fr. vacillatoire, lat. vacillator.

VACILĂȚIE s. f. (În dicționarele din trecut) Vacilare. Cf. PROT.-POP., N. D., COSTINESCU, LM, GHETIE, R. M., ALEXI, W.

- Pl.: vacilații. - Și: vacilațiune s. f. COSTINESCU, LM, GHETIE, R. M., ALEXI, W.

- Din lat. vacillatio, -onis, fr. vacillation.

VACILAȚIUNE s. f. v. vacilație.

VACINĂ vb. I v. vaccina.

VACINĂL, -Ă adj. v. vaccinal.

VACINĂRE s. f. v. vaccinare.

VACINĂT, -Ă adj. v. vaccinat².

VACINĂȚIE s. f. v. vaccinație.

VACINĂ s. f. v. vaccin.

VĂCLĂ adj. (Prin sudul Munt.) = oacă¹, v. oacă¹ (1). Cf. H XIV 65, com. din TURNU-MĂGURELE.

- Pl.: vacle.

VACMĂISTRU s. m. v. vagmistru.

VACMÍSTRU s. m. v. vagmistru.

VACS s. n. 1. Preparat, de obicei de culoare neagră, folosit (în trecut) la unsul sau la lustruirea încălțămintei de piele și al hamurilor; p. e x t. cremă de ghetete; (regional) vics. *Un șăpășor cu vacs* (a. 1827). IORGA, S. D. VII, 262, cf. I. GOLESCU, C. *Toate aceste amestecându-să fac un vacs bun.*

MANOLACHE DRĂGHICI, I. 113/10. *Eu, după datoriile unui slugă practicit, înzestrat cu vacs și cu perii, m-am așezat pe capra trăsorei.* MOZAICUL (1839), 380/27, cf. CIHAC, II, 442. *Cizmele ia-le și le fă cu vacs.* BACALBAȘA, S. A. I, 124, cf. DDRF, JAHRESBER. II, 212, BARCIANU. *Barbu își făcuse ghetetele cu vacs.* SĂM. I, 234, cf. ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., NICA, L. VAM. 267, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Mochi a scos din fundul sacului cutii de vac.* SADOVEANU, O. XII, 637, cf. SCRIBAN, D. *Pentru... o cutie de vacs... încasează de trei ori prețul plătit.* ARGHEZI, S. XIII, 29. *Îți dau lustru cu vac arăbesc.* TUDORAN, P. 233, cf. LTR², DL, DM, DEX. *Merge în boltă și cumpără două perii și vacs.* RETEGANUL, P. II, 19. ♦ P. e x t. (Învechit; și în sintagma piele de vacs) Sortiment de piele pentru încălțămintă care se întreținea cu vacs (1). *Nu am fost vrednic a găsi frac, pantalon și cibotă de vacs* (a. 1839). CAT. MAN. II, 449. *O grămăjuie de cîțiva oameni cu... cisme de vacs... se juca cu ramure verzi lingă cîteva tinere.* BOLLIAC, O. 215. *Ciubotele roșii și galbene au dat pasul încălțămintelor de vacs.* ALECSANDRI, O. P. 179. [Imineii] îi poartă oamenii bătrîni, bărbații; ai copiilor se cheamă imineuasi, putîndu-se tocmi sau porunci și din piele de vac. PAMFILE, I. C. 349.

2. Fig. (Familiar și popular; depreciativ). Lucru, fapt, vorbă etc. fără valoare, fără importanță. *Să nu-mi umbli dumeata cu vacsuri.* D. ZAMFIRESCU, R. 9, cf. CADE. *Această carte e un vac.* SCRIBAN, D., cf. CĂLINESCU, E. O. II, 215. *Bordea a rămas cu ochii pe cele trei tablouri... - Pe toate trei și le iau! Pe toate trei! Deși sînt niște vacsuri.* STANCU, R. A. I, 173, cf. DEX. ♦ (Cu valoare de interjecție) Exclamație care exprimă nemulțumire, dezaprobare, desconsiderare etc. *Se lovi în piept cu un domn căruia îi căzură ochelarii de pe nas. - Vacs! zise acesta, dîndu-se un pas înapoi și uitîndu-se urît la Comăneșteanu.* D. ZAMFIRESCU, R. 7. *Dacă vrei să judeci trebuie să aibi puterea de a te desface de nenumăratele prejudecăți ce-ți întunecă vederea. - Vacs! zise Milescu, vrînd să se scoale.* id. ib. 152, cf. PAMFILE, J. II, 172, SCRIBAN, D. *A lucrat pe brînci. Ei și? Vac! N-a ieșit nimic.* GALAN, Z. R. 102, cf. DL, UDRESCU, GL.

- Seris și: vac. - Pl.: vacsuri. - Și: (regional, 1) vox s. n. L. ROM. 1973, 45.

- Din germ. Wachs.

VACSĂRVASĂR s. n. v. vasărvag.

VĂCSEM subst. (Maghiarism, prin Transilv. și prin Maram.) Timplă¹. Cf. CANDREA, F. 41, ALR II h 14, ALRM II h 20.

- Pl.: ? - Și: voăcsem subst. ALR II h 14, ALRM II h 20.

- Din magh. vakszem.

VĂCSERVAGHEN s. n. v. vasărvag.

VACSINĂR s. m. (Învechit, rar) Persoană care vaccinează. (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Întrebuințarea vacsinei... s-a urmat pînă acum cu cea mai mare silință și prin doctori de ocruguri și prin alți dintr-adins vremelnicește orînduiți doctori vaccinari, pre cît mijloacele au putut ajuta.* BULETIN, G. (1840), 180¹/20.

- Pl.: vaccinari.

- Vaccină + suf. -ar.

VACSINĂT, -Ă adj. v. vaccinat².

VACSINĂȚIE s. f. v. vaccinație.

VACSINĂ s. f. v. vaccin.

VACSINUIRE s. f. (Învechit, rar) Vaccinare. *Vremea vaccinării cea mai nemerită este toamna.* LUCACI, M. 82/13.

- Pl.: vaccinări.

- Vaccină + suf. -uire.

VACSIN s. n. v. vaccin.

VACSÎNĂ vb. I v. vaccina.

VĂCSÎRVAS s. n. v. vasărvag.

VACSOLÓG s. m. (Glumef) Om de nimic. Cf. COMAN, GL., FORM. CUV. I, 142.

- Pl. : *vacsologi*.

- De la *vac*.

VACTÎNĂȚIE s. f. v. vaccinație.

VACTÎNĂ s. f. v. vaccin.

VACÚF s. n. Așezământ religios musulman (2); proprietate a unui asemenea așezământ, provenită din donații și scutită de dări; donație făcută unui astfel de așezământ. *Acei bani sînt așerosiși vacf la mănăstire* (a. 1715). ARHIVA R. II, 8/16. *De la o vreme împreună cu alt sat din cazaoa Ismailului... s-au făcut vacuf* (a. 1803). URICARIUL, III, 208/13. *Țara noastră se făgăduiește ca să plătească la vacuf pe tot anul* (a. 1803). ib. 209/14. *Se folosesc din veniturile unui vacuf.. a vreunei geamii*. AR (1829), 38²/46, cf. DDRF, ȘIO II², 127, TDRG, I. BRĂESCU, M. 72, RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. *Pămîntul luat în stăpînire de către stat... s-a dat fondului religios (vacuf) pentru întreținerea moscheelor și a fundațiilor de binefacere*. IST. ROM. II, 809, cf. 810.

- Pl. : *vacufuri*. - Și: (învechit, rar) *vacf* s. n.

- Din tc. *vakuf, vakf*.

VACUITĂȚE s. f. (Livresc) Starea sau însușirea a ceea ce este vid, gol. Cf. PROT. - POP., N. D., LM, ALEXI, W., ENC. AGR. I, 11, DL, DM, M. D. ENC., ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 27, 16/4, DEX, DN².

- Pronunțat: *-cu-i-*. - Pl. : *vacuități*.

- Din lat. *vacuitas, -atis*, fr. *vacuité*.

VĂCUM s. n. v. vacuum.

VACUOLĂR, -Ă adj. Specific vacuolelor, al vacuolelor; care prezintă vacuole, cu vacuole. *Sistemul nervos central arată în substanța sa cenușie și mai ales în măduvă o stare vacuolară*. BABEȘ, O. A. I, 135. *Poate fi mai voluminos decît nucleul, cu aspect omogen, vacuolar, reticulat, striat sau formînd un fel de ghem*. MARINESCU, P. A. 65, cf. M. D. ENC., DEX, DN².

- Pronunțat: *-cu-o-*. - Pl. : *vacuolari, -e*.

- Din fr. *vacuolaire*.

VACUOLĂ s. f. Cavitate în citoplasma celulelor în care se află o soluție apoasă. Cf. ENC. ROM. *Celulele nervoase prezentau formele de degenerescență... unele sufereau o atrofie pigmentară adesea cu formațiuni de vacuole*. BABEȘ, O. A. I, 165. *În celulele cu vacuole apa pătrunde*. LTR² XII, 554, cf. DL, DM, DER. *Cînd se produce excitația, vacuola din aceste celule se fragmentează și se colorează*. FLORA R. P. R. III, 548. *În afară de membrană... se mai pot observa: plastide, vacuole*. BOTANICA, 8, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN². $\diamond$ *Vacuolă contractilă* (sau *pulsatilă, excretoare*) = veziculă în celula protozoarelor, în care se acumulează și apoi se elimină substanțe de excreție sau apă. Cf. ENC. ROM. *Eliminarea din corp a produselor lichide de dezsimilație se face printr-o veziculă numită vacuolă pulsatilă (contractilă)*. ZOOLOGIA, 6, cf. DER, D. MED., M. D. ENC. *Vacuolă digestivă* = veziculă în celula protozoarelor provenită din înglobarea unei particule alimentare și a unei cantități de apă. *Această picătură, în care este înglobată hrana, alcătuiește o vacuolă digestivă*. ZOOLOGIA, 8, cf. DER, M. D. ENC.

- Pronunțat: *-cu-o-*. - Pl. : *vacuole*.

- Din fr. *vacuole*.

VĂCUU, - UĂ adj. (Latinism învechit) Vid (I 3). Cf. PROT. - POP., N. D., LM, ALEXI, W.

- Pronunțat: *-cu-u-*. - Pl. : *vacui, -ue*.

- Din lat. *vacuus, -a, -um*.

VĂCUM s.n. 1. (Fiz.) Vid (II 3). Cf. ENC. ROM., ALEXI, W., ENC. TEHN. I, 95. *Prăful este absorbit cu un exaustor... care angrenează lîna în lungul axului, pentru a fi evacuată cu ajutorul pînzei transportoare... sau al unui tub cu vacuum*. IONESCU-MUSCEL, FIL. 426. *Aparate de presiune și vacuum*. NOM. MIN. I, 179, cf. LTR², DL, DP, DM, M. D. ENC., DEX, DN². $\diamond$ F i g. *Producerea unui vacuum, ... într-un spațiu uman dat, creează un întreg șir de deveniri nouă și caracteristice*. PĂRVAN, I. F. 77. *Vorbele n-au aici alt rost decît a căptuși vacuumul intelectual*. ȘCÎNTEIA, 1969, nr. 8183. *Procesul de disoluție a credinței nu creează... un vacuum*. CONTEMP. 1975, nr. 23, 4/4.

2. (În industria chimică) Aparat cu ajutorul căruia se concentrează o soluție prin fierbere în vid, la temperaturi joase. Cf. DT, DL, DP, DM, DEX, DN². $\diamond$ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Aparat vacuum*. LTR².

- Pronunțat: *-cu-um*. - Pl. : *vacuumuri*. - Și: (rar) *văcum* s.n.

- Din (1) fr. *vacuum*, lat. *vacuum*, germ. *Vakuum*, (2) germ. *Vakuum* [apparat].

VACUUMĂRE s.f. 1. Procedeu de îmbunătățire a calității betonului care constă în extragerea apei în exces dintr-un beton proaspăt turnat, aplicînd pe suprafața lui panouri în interiorul cărora se face vid. Cf. LTR², DP, SFC IV, 320, M. D. ENC., DN².

2. (Fiz.) Vidare. Cf. M. D. ENC., DN².

- Pronunțat: *-cu-u-*. - Pl. : *vacuumări*.

- *Vacuum* + suf. *-are*.

VACUUMĂTRU s.n. v. *vacuummetru*.

VACUUMĂTRU s. n. Manometru de vid. *Vacuumetre înregistratoare*. NOM. MIN. I, 125. *Cercetătorii... au realizat un nou tip de vacuumetru*. CONTEMP. 1954, nr. 382, 5/5, cf. MARIAN - ȚIȚEA, FIZ. I, 169, LTR², DL, DP, DM, M. D. ENC., DEX, DN²

- Pronunțat: *-cu-u-*. - Pl.: *vacuumetre*. - Și: *vacuumătru* s. n.

- Din germ. *Vakuummeter* Cf. rus. *вакуумметр*.

VAD¹ s.n. I. 1. Porțiune îngustă din albia unei ape curgătoare cu malurile joase și cu apa puțin adîncă, prin care se poate trece cu piciorul, cu căruța etc. de pe un mal pe altul; porțiune dintr-o apă (curgătoare) pe unde se poate trece, dintr-o parte în alta, cu barca, cu bacul etc. ; (învechit) ghecat. *Iacov la vad mearse... și trecu toate a varece era a lui*. PO 112/17. *Au venit la un vad, unde au intrat în apă până în pîntecile calului*. URECHE, L. 195, cf. MARDARIE, L. 117/31. *Mielețkii hatmarul... se face într-o zi a cerca vadul la Prut să treacă*. SIMION DASC., LET. 219. *Au trimis de au cercat mai sus pe apă despre munte și au aflat vad*. M. COSTIN, O. 53. *Să sui în car și trecu Dunărea în vad*. DOȘOFTEI, V. S. octombrie 87/8. *Să să ducă la Cerneți, să păzească vadul Dunării care trecea șăicile cu zaherea*. IST. Ț. R. 61. *Călărima au pus de îmbe părțile la aripi, iară pedestrime au tocnit asupra vadului*. N. COSTIN, L. 597. *I-au mutat pe la marginile fărîi, pe la vaduri, pe Nistru și pe Prut și aședză*. NECULCE, L. 149, cf. CANTEMIR, HR. 240, ANON. CAR. *Un vad dă trecea peste Olt... s-au fost închis și nu umbra*. R. POPESCU, CM I, 536, cf. LEX. MARS. 249. *Cu vad de pod și cu pod gata îmbălător în apa Prutului* (a.1760). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 62. *Păzirea și apărarea vadurilor Dunărei în contra deselor năvălirilor turcilor*. ȘINCAI, HR. II, 29/9, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Află vad și să gătește ca să treacă*. BELDIMAN, N. P. I, 92/5, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Stricîndu-să acel pod ce era, precum și vadul, au mutat drumul cu vreun ceas cale mai la vale* (a.1837). DOC. EC. 691. *Au rînduit a se întări vadurile trecătoare*. ASACHI, S. L. II, 138, cf. VALIAN, V. *Cete turcești se ispiteau a o trece prin alte vaduri*. BĂLCESCU, M. V. 109, cf. POLIZU, PETRI, V., COSTINESCU, CIHAC, I, 304, LM. *Naintașii trecuse apa prin vad*. ODOBESCU, S. I, 161. *El s-apropie de lac și, trecîndu-l pe*

unde era vad, veni în insulă. EMINESCU, P. L. 98. *Se ducea la vadul de la albia unui piriș. ISPIRESCU, L. 122, cf. DDRF. Plopii stau pe mal, la vad, Ca soldații-n oaste. COȘBUC, P. I. 261, cf. ENC. ROM., BARCIANU, D. ZAMFIRESCU, V. T. 26, ALEXI, W. Ridica în dogărie pe la vadul lui Negroponte, pînă-n tirgul nou. DUNĂREANU, CH. 66. Nemeriră la vadul cel mai apropiat. IORGA, P. A. II, 220, cf. TDRG, GOROVEI, CR. 382. *Se vor ocoli locurile sau vadurile prea umblate. ATILA, P. 49. Nici eu și nici Sgribincea nu puteam hotărî un vad de trecere. HOGAȘ, DR. I, 305, cf. RESMERIȚĂ, D. Pentru a se trece... un pîrâu, se căutau vadurile cele mai puțin adînci. N. A. BOGDAN, C. M. 150, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Leisem din pădure și ne apropiam de vadul apei. GALACTION, O. 327. Au trecut acele căruțe din urmă, prin vad, apa Bugului. SADOVEANU, O. XIII, 282, cf. SCRIBAN, D. Într-un vad i s-au înecat toate mioarele turmei. ARGHEZI, S. XVIII, 146. La Copăceni au trebuit să aștepte un ceas aproape ca să poată trece podul peste Argeș, căci prin vad nu aveau curajul. CAMIL PETRESCU, O. III, 176. Sacagiii intrau cu sacalele în vad să ia apă. TUDORAN, P. 45, cf. GRAUR, I. L. 109, LTR², DL, DM, STOICESCU, S. D. 145. Sarea ardeleană trecea în Moravia prin vadurile Tisei. PANAITESCU, C. R. 151. Se vede la malul de aici un pod umblător cu roată... legat la un vad. BĂNULESCU, I. 97, cf. M. D. ENC., DEX. *Ei veneau încet, încet De la Dunărea-n Siret Vadurile străbătînd, Malurile cercetînd. ALECSANDRI, P. P. 134, cf. H XI 322. După ce căta și vad nu găsea Să treacă Cerna, El mi se oprea. TEODORESCU, P. P. 415. Cît îi Moldova de mare, Numai două vaduri are. ȘEZ, III, 124. Rău m-a mai scaldat Cu apușoară din vad Să umblu din sat în sat. MARIAN, NA. 108, cf. GRAUR, I. 137, com. din STRAJA-RĂDĂUȚI, ALR I 810, ALR II 2 515/531, 537, 605, A III I, BALADE, II, 18, NALR—O II h 327, FOLC. MOLD. I, 456. ♦ F i g. *Unde-i vremea ceea, cînd eu cercam un vad Să ies la lumea largă. EMINESCU, O. I, 92. Era un om care trecuse prin multe suferințe și încercase multe vaduri de amărăciune. GALACTION, O. 156. Întîmplarea îi scotea în față un ins, ce trecuse nu numai prin vadurile morții, dar și prin purgatoriul febril al spitalului. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 18, 16/3. ♦ E x p r. (Popular) **A încerca** (sau **a cerca, a prinde**) **vadul cu nebunul** (sau **cu nerodul**) = (de obicei în construcții negative) a se încere în omul prost sau necugetat. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 300, PANN, P. V. I, 94/19, TDRG, CADE. *Bă, îți prinzi vadul cu nebunul?* IOVESCU, N. 142, cf. CIAUȘANU, GL. **A(-și) face vad = a)** a(-și) face loc de trecere; a pătrunde (2). *Pe aici și-au făcut vad oștile turcești. VLAHUȚĂ, R. P. 25, cf. ȘĂINEANU, D. U.; b) f i g. a (se) răspîndi, a (se) face cunoscut. *Pentru cuprinderea acesteia e, după o opinie ce-și face vad, mai indicată intuiția de esență platonice a lui Goethe. BLAGA, Z. 149. Momelile, destinate să facă vad catolicismului, puteau să ispitească mai mult pe românii din nord. id. G. 43; c) F i g. a căuta un pretext, un prilej, o ocazie pentru a merge undeva; a-și face cale. *Da-n vremea asta, peștorii își făcuseră vad la noi. VLAHUȚĂ, ap. TDRG. (Popular) **A nu avea vad** = a nu avea ieșire, a nu avea scăpare. *Uritul n-are vad Decît scîndura de brad. ALECSANDRI, P. P. 307 ♦ Loc din albia unui rîu, dintr-o baltă etc. unde apa este adîncă (și lină), favorabilă pescuitului. *Cîrlele nu se pot pune în tot locul, ci numai la vaduri. I. IONESCU, M. 85. Locurile principale de prindere [a sturionilor] sînt vadurile Dunării. ANTIPA, P. 326. *Vadul nostru nu-i unul prin care trec căruțele, ci unul la care trebuie să se atragă și abată peștii. ATILA, P. 47, cf. 32. *Aici este vestitul vad de pes-cuit. VOICULESCU, P. I, 23. ♦ (Regional) Loc la malul unui rîu unde se adapă vitele cînd sînt la pășune. Cf. LB, I. GOLESCU, C., CHEST. IV 54 b/29, ALR I 412/695, ALR SN II h 318, A III 18. ♦ (Prin Transilv.) Copcă (în gheața unui rîu, a unei bălți etc.). Cf. H XVIII 59, ALR I 733/194.************

2. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de”) Loc pe cursul unui rîu unde malul și debitul apei permit amplasarea unor agregate (moară, piuă, ferăstrău etc.) care sînt acționate prin forța hidrolică. *Niște vaduri de moară din apa Vashuiului (a. 1604). GHIBĂNESCU, S. I. XVI, 9. Gîmăitate de sat de Vlăicea pre Jijiia cu vad de moară în Jijiia (a. 1619).*

GR I, 53/12. *Un vad de moară în gîrta Putnei (a. 1660). BUL. CEM. IST. IV, 16. *Acel pămînt și un vad de moară și alte moșii ce mai sînt acolo i le-a dat ei (a. 1687). IORGA, S. D. VII, 322. *A patra parte de sat de Rotompănești, din parte de sus, cu mori ce sînt gata și cu vaduri de mori (a. 1709). id. ib. 110. *Un vad de moară în apa Birladului (a. 1731). id. ib. XVI, 194. *Vaduri de mori... sînt pe acele hotară (a. 1760). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 63. *Vecinul din zavistie nu îngăduiește pre cel ce are vad a-ș face moară. PRAV. COND. (1780), 152. *Vadul morii aceștie, este cumpărat... de la preutul Clipici (a. 1794). ȘTEFANELLI, D. C. 246. *Dat-au dumisale logofătului acest vad de moară pe apa Vashuiului (a. 1805). IORGA, S. D. XVI, 163. *Avînd un vad de herestrău pã apa Dragomireasa (a. 1807). DOC. EC. 74, cf. I. GOLESCU, C., COSTINESCU, DDRF, TDRG. *Vaduri de mori și de piuă. PAMFILE, I. C. 305, cf. DELAVRANCEA, O. II, 37, CADE, DR. XI, 126. *Cîtă parte ai de moșie atîta ai și din moară, adică din vadul de moară. PANAITESCU, O. T. 128. *Vad de piuă. H XI 322. *Vad de ferăstrău. ib., cf. ALR II 6 734/95, 182. *Morarul, meșter mare, La dînsul cînd am strigat, Se oprește moara-n vad. FOLC. MOLD. I, 256. ♦ P. e x t. (Regional; la moară a) Canal prin care se abate apa. Cf. ALR I 1841/194, 402, 542, ALR II, 6 734/414, 537, 551, 762, 836 ; b) „căderea apei”. ALR II 6 734/172, 386,812 ; c) iaz. Cf. PAMFILE, I. C. 180.**************

3. (Învechit și regional) Loc la țărmul mării² favorabil acostării vaselor¹ (A II). *Prinseră vadul la Calipoli și de-acia făcea rău mult creștinilor. MOXA, 401/2. *Sosînd la vad, află corabie și întră într-însă. DOSOFTEI, V. S. martie 50°/23, cf. 50°/22. *Mergînd pre la vaduri și arătîndu-se corăbierilor, le porunci de-și pornea corăbiile. MINEIUL (1776), 161°/32. *Acest vad Traian împărat l-au împodobit cu scări de marmure, în locul ce să pogoaară la corăbii. AMFILOHIE, G. 121/8, cf. LB, I. GOLESCU, C., PETRI, V., TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DL, DEX. *Sări-n mare Ca o floare Și-mi ieși-n vad Ca un brad. TEODORESCU, P. P. 71. *La vadul de mare Eu mi-am înecat Nouă corăbele. VICIU, COL. 97.******

4. F i g. (Adesea în legătură cu verbul „a avea”) Loc (în apropierea unei importante căi de comunicație) care asigură unui negustor, unui local etc. clientelă numeroasă și ciștiș; afluență mare de cumpărători; p. e x t. sursă bună de ciștiș. Cf. COSTINESCU. *Moara are vad cînd are mușterii mulți. DAMÈ, T. 148. *Ținea un soi de toptan-bazar în gura oborului, la răspîntia cu ulița mare: cel mai bun vad al Lehniței, unde bătea toată apa mușterilor de la țară și din oraș. CHRÎTEȘCU, GR. 195, cf. 256, RESMERIȚĂ, D. *Dispozițiunile legii pentru protecția vadului comercial. GOLOGAN, C. R. 131, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Vadul ar fi strașnic: zi și noapte trec pe acolo oameni cu treburi la piață. I. BOTEZ, B. I, 15. *Umblă... după o prăvălie cu vad bun. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 56. *Luă conducerea comerțului, păstrînd aceeași firmă care făcuse un vad așa de bun. BART, E. 322, cf. SCRIBAN, D. *Aici totul e să ai vad, să știe lumea de unde să te ia. CĂLINESCU, E. O. I, 289. *Han de preț nu aiț prin deverul lui cît prin chiria mare de la multele prăvălii de dedesubt, căci era cu vad mare. CAMIL PETRESCU, O. I, 223. *Grădina își cam pierduse vadul și nu-și mai găsea chiriashi printre străini. id. ib. II, 108. *Vad bun, treabă bună, mai ales în alegeri, cînd cartierul general al bătăliei pe mahala era în cîrciuma lui. PAS, Z. I, 152, cf. GRAUR, I. L. 109, DL, DM. *Librăriile pot deveni un veritabil „magnet” cultural nu numai prin felul cum sînt amenajate și îngrijite, dar și în funcție de locul de amplasare..., ceea ce în mod obișnuit se numește „vad comercial”. SCÎNTEIA, 1966, nr. 7060, cf. ib. 1981, nr. 12000, M. D. ENC., DEX.***********

II. Albie (minoră) a unei ape curgătoare ; fâgaș, matcă (4), pat¹ (10), (învechit, rar) scafă (9). Cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 249. *Se pare cum că alte valuri Cobor mereu pe-acelaș vad. EMINESCU, O. I, 204. *Ca toamna cea tîrzie e viața mea și cad Iluzii ca și frunza pe undele de vad. id. ib. IV, 432. *În vaduri ape repezi curg Și vuit dau în cale. COȘBUC, P. I, 191. *Cel mai scump nisip tu-l duci În vadul Dunării albastre.****

GOGA, POEZII, 10. *Prahova își mână-n taină cîntecul adînc pe vad.* CERNA, P. 54. *Lin frunzele cad, Plîng apele-n vad.* PILLAT, P. 7, cf. DL, DM, DEX, CHEST. IV 33/101, 174 c, ALR I 422/103, 345, 780, 842, 880, 890, ALR SN III h 825, h 826. *Cerna că-neeta, Vadul și-l seca, Iovan că trecea.* ANT. LIT. POP. I, 306 ◊ F i g. *I se rumpe Al lui suflet cînd privește peste-al vremurilor vad.* EMINESCU, O. I, 44. *Cade într-un vad de gînduri.* CAMIL PETRESCU, T. II, 576. *Un solitar, împăcat cu sine, a cărui existență se scurge prin vadul fără meandre al obișnuinței inerte.* V. ROM. ianuarie 1965, 133. *Din zidurile Bastiliei rămăsese grămezi de bolovani și revoluția își lărgea vadul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 1, 26/1. ◊ *Canal de irigație. Vrem să aducem apa pe vaduri, în grădinile noastre.* SADOVEANU, O. XXI, 381, cf. DEX.

- Pl. : vaduri și (învechit) vadure (IORGA, S. D. V, 123, PANAITESCU, O. T. 130). - Și (regional) vat s.n. ALR I 810/255,700

- Lat. vadum.

VAD² s. n. v. vadiu.

VADĂSLU s. n. (Prin Maram.) Vinătoare. Cf. LEXIC REG. 15.

- Pl. : ?

- Postverbal de la vădăzli.

VADAZLĂU s. m. (Nord-vestul Transilv.) Vinător (1). *Cîni care umblă cu vădăzlău după iepuri în capai.* Com. din COJOCNA - CLUJ, cf. ALR I 1 213/278, 305, 320, 333, 339. *Cornu vînătorilor ori a vadazlăilor.* ALR SN III h 728/279.

- Pl. : vadazlăi. - Și : vădăzlău s. m.

- Cf. vădăzli.

VADĂ s. f. (Slavonism învechit, rar) Amenințare. *Mișei amu de răul cela marele, de pizme și de uriciuni, de clevețe și de vada morții... prespre toate zilele lăcuiesc.* CORESI, EV. 431, cf. DHLR II, 534, T. PAPAHAĞI, C. L.

- Pl. : ?

- Din slavonul *вѣдѣ*, „acuzare”, „calomnie”.

VADĖ s. f. v. vadea.

VADEĂ s. f. (Învechit și regional) Termen de plată¹ (2), s c a d e n ț ă; interval de timp dinainte stabilit în limitele căruia trebuie plătită o sumă de bani. *Venise... vadeoa banilor și nime nu vrea să-l îndatorească.* GHEORGACHI, LET. III, 242/10. *Spre ușurarea lor a face o dreaptă împărțire a vadelelor de plată (a.1766).* ȘTEFANELLI, D. C. 82. *Aice bani n-avem, dar să ni se puie o vade, și, mergînd în țară, pînă la vade îi vom triumete (sfîrșitul sec. XVIII).* LET. III, 203/37. *Au putere a vinde cu vadea toate mărfurile Evropei.* IST. AM. 68^a /9. 2000 lei... să aib a da dumisali cu vade pînă la Sinchetru (a. 1799). IORGA, S. D. XXII, 281, cf. KLEIN, D. 452, BUIAI-DELEANU, LEX. *Nedînd banii la vade, să aibă voi a-ș plini ci ar găsi la casa me mișcătoari (a.1806).* ȘTEFANELLI, D. C. 326. *La împlinirea vedelii, să aib a da banii toți (a.1806).* IORGA, S. D. XV, 217. *Voi da banii cu vadele (a.1808).* ȘTEFANELLI, D. C. 337. *Banii să-i dau în trii vadele (a.1813)* IORGA, S. D. XXII, 288. *Cu puterea stăpînirii nu să pot da vadele îndatoritului spre plata datoriiilor.* PRAVILA (1814), 23/24. *Patruzeci opt lei un stog, iarăși cu vadeo de mai sus arătată la sfîntul Gheorghii (a.1820).* FURNICĂ, D. C. 251. *Nefiind banii la vade, să aib a răspundi cu ci aș ave la casa me (a. 1822).* ȘTEFANELLI, D. C. 378. *Au trecut vadeoa cari i-am pus (a.1826).* IORGA, S. D. XXII, 298. *Celealte doao părți de bani, în doao vadele (a.1828).* id. ib. XVI, 168. *Un milion și giuimătate galbini, ci trebuie a se plăti în 8 luni prin 3 vadele.* AR (1828), 158^a/22, cf. I. GOLESCU, C. *Triizăci de lei bani di argint cu vade pînă la Ispas (a. 1831).* ȘTEFANELLI, D. C. 394. *N-am măcar nici cu ce să-mi plătesc chiria casei, a căria vade sosește în citeva zile.* KOGĂLNICEANU, S. 201. *Împrumută pe socoteala mea cu orice preț o sută de galbini pe vade de doă luni.* id. ib. 227. *Doăzăci(i) și șeșă di lei în argint, cu vade pînă de astăzi în treizăci de zile, ca să-i dau cu mulțămîta înapoi (a.*

1840). ȘTEFANELLI, D. C. 417. *Cele ce nu iesă se amînă la a dooa vade.* RUSSO, S. 158. *Banii se plăteau mai totdauna... Regula era... vadea de trei luni.* GHICA, S. 387. *M-o trimes ca să-ți dau de știre să-i aduci banii... - D-apoi nu s-o împlinit vadeoa.* ALECSANDRI, T. 1544, cf. 1550, COSTINESCU, CIHAC, II, 627. *Gîndește-te că mîine îi vadeaia birului și vine să ne împlinească.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 55, cf. GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ȘIO II, 374 ALEXI, W., TDRG, CHIRIȚESCU, GR. 256, RESMERIȚĂ, D. *Trebuia să se deie pocloanele... în două vadele.* N. A. BOGDAN, C. M. 64, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. *Rachiașul tare-mi place, Bani nu știu de unde-o face, Oi face cum oi putea, Și i-oi plăti cu vadea.* SEVASTOS, N. 309, cf. com. din BILCA - RĂDĂUȚI, COMAN, GL. *Cel ce plătește la vadea capătă și altă dată.* ZANNE, P. V, 652. ◊ *Termen fixat (pe baza unei învoielii, a unei decizii sau a unei dispoziții prealabile) pentru săvîrșirea unei acțiuni, pentru îndeplinirea unei obligații etc.; interval de timp (dinainte stabilit) în limitele căruia se întîmplă sau trebuie să se îndeplinească ceva.* V. s c a d e n ț ă, s o r o c. *Feciorul popii n-au venit și; checind peste vade tri(i) zile, nemaiputînd jăluitorul aștepta în trechînă, iată scriem d(umita)le (a. 1768).* ȘTEFANELLI, D. C. 100. *Priimi a se face mutareche nouă, însă ceru d-a se face cu vade de șease luni.* VĂCĂRESCUL, IST. 284. *Să vor scula să răscumpere după ce va treace vadea cea de șasă luni.* SOB. HRIS. 22. *Să-i spu să nu vie marți după cum le s-au pus vade dintăi.* (a. 1788). ȘTEFANELLI, D. C. 177. *Pricinile... le giudeca fără vadele.* IST. AM. 54^a/19. *Mă îndatoresc a o răspunde sfîntii sale pînă în vade de doai luni de zile (a.1809).* ȘTEFANELLI, D. C. 345, cf. MAN. JUR. (1814), 33. *Le s-au pus și vade ca să vie la Divan să să înfășoșazi (a. 1815).* IORGA, S. D. VII, 335. *De-a pururea în vremea ce ne despărțeam puneam vadea vremii întru carea să ne vedem.* BELDIMAN, N. P. II, 46/15. *Au găsit de cuvîință a să vindî... băutura vinului și a rachiului... în vade de 20 luni (a. 1825).* IORGA, S. D. VII, 100, cf. AR (1829), 43^a/11. *Dieta Ungariei să va aduna iarăși fiindcă să apropiie vadea hotărîtă pentru aceasta prin adunarea cea mai de pe urmă.* CR (1830), 389^a/27. *Apropierea vadelii însemnată pentru această călătorie.* DRĂGHICI, R. 219/19. *Cine nu știe în pămîntul nostru trudele, suferințele și lacrimile ce au fost viața postelnicesei C. în vadea de zece ani? (a. 1847).* IORGA, S. D. XVI, 42. *lacă a sosit vadea cînd să se facă proba.* MARIAN, O. I., 314, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Venise vadea să trimită om de oaste.* SĂM. IV, 890, cf. DL. *De bătut, nu putea să-l bată, de alungat încă nu, pentru că nu venise încă vadea.* SBIERA, P. 15, cf. ȘEZ. V., 170. *Rămase la creștini și zăbăvi o zi peste vadea.* ȘEZ. VI, 134, cf. com. din STRAJA - RĂDĂUȚI, COMAN, GL.

- Pl. : vadele. - Și: vadé, vadeá, vedeá s. f.

- Din tc. vade.

VADEMĖCUM s. n. 1. Carte (manual, repertoriu, ghid etc.) care cuprinde noțiunile de bază pentru orientarea într-un anumit domeniu de cunoștințe (și care se poartă cu sine); călăuză, îndreptar, îndrumar. Cf. ANTONESCU, D. *Unii dintre ascultătorii cursului meu de filologia comparativă... m-au fost rugat în mai multe rînduri de a le da un vade-mecum despre... acele erori, acele scăpări din vedere, de cari trebui să se ferească un începător în această grea știință.* COLUMNA, VII, 179, cf. ENC. ROM, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DM, M. D. ENC., DEX, DN⁹ ◊ F i g. *Voi urma cu scumpătate regulele lui Aristotele, acel vade-mecum al adevărului.* HELIADE, D. J. 82/6.

2. (Suspect; sens etimologic) Obiect care se poartă în mod obișnuit cu sine. Cf. PROT. - POP., N. D., ȘĂINEANU, D. U., CADE.

- Scris și: (după fr.) vade-mecum.

- Din fr. vade-mecum, lat vade mecum, germ.

Vademekum.

VADIU s. n. (Învechit) Garanție, cheazăsie. Cf. GHETIE, R. M. *În caz de neexecutare a contractului, cel care a dat vadiul îl pierde, iar cel care l-a primit îl restituie îndoit.* ENC. ROM.,

cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Legea comercială este vadul comercianților*. SEVERIN, S. 100.

- Pl.: vadii. - Și: (învechit, rar) vad s.n.
- Din germ *Vadium*, lat. *vadium*.

VĂDNIC, -Ă adj., s. m. și f. (Învechit) Calomniator, birfitor, denunțator. *Nainte feței vede-ș-va vadnicii* (a. 1559 - 1560). în SCL 1974, 162. *Muierile lor bătrâne... să nu fie vadnice, să nu fie befițe, să fie învățătoare bune*. CORESI, L. 526/1. *Vadnicul și furul un județ iau*. PRAV. GOV., ap. TDRG. *Preotul pîrș și vadnic... va băga omul la nevoie*. (a.1645). TDRG. *Grigorie Vodă scoase vadnicii de față, căpitanii carii vorbise cu ei*. R. POPESCU, CM I, 394, cf. DHLR II, 534, CADE, SCRIBAN, D. *Oameni fcleni, spuitori la agie și vadnici se iviseră pretutindeni*. BARBU, PRINC. 268, cf. L. ROM. 1962, 218.

- Pl.: vadnici, - ce.
- **Vădă** + suf. -nic. Cf. v. *sl. v a d ĩ n i k ũ. Cf. DHLR II, 534.

VADOĂSĂ adj. (Geol.; în sintagma) *Apă vadoasă* = apă care provine din infiltrația în scoarța pământului a apelor rezultate din precipitații. Cf. DT 25. *Apa de infiltrație (apa vadoasă) constituie sursa cea mai importantă de alimentare cu apă a stratelor acvifere*. LTR² I, 518, cf. 519, DP, DER I, 155, M. D. ENC., DEX.

- Pl.: vadoase.
- Din germ. *Vadose* [wasser].

VĂDRĂ s. f. 1. (Popular, mai ales în Transilv., Olt și Ban.) Găleată (de lemn); cofă, doniță, ciubăr, hîrdău. *Leși Reveca cu veadra pră umerul ei și pogori la fîntînă și scoase apă*. PO 80/4. *Era legată vadră cu carea scoate apă*. VARLAAM. C. 351, cf. N. TEST. (1648), 107/2, MARDARIE, L. 115/7, 229/12, 254/16, 290/22, ST. LEX. 171¹/2, ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX., LB, I. GOLESCU, C., POLIZU, PETRI, V. *Doi cărau mustul scurs cu vadră la buțile înșirate în dosul șopronului*. SLAVICI, O. II, 100. *Luă vadră și se duse la fîntînă*. ISPIRESCU, L. 341, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU. *Îl varsă în vadră (cofa) cu apă sau în fîntîna de unde scoate apă de băut*. MARIAN, INS. 272, cf. ALEXI, W. *Trage vadră, bea apă cu lingura de trei ori*. CANDREA, F. 84, cf. 335, TDRG, GOROVEI, C.R. 11. *De-o parte și de alta s-au înșirat: un ciubăr al bisericii, citeva vedre, doniți, donicuțe, căni*. LUNGIANU, C. 6, cf. RESMERIȚĂ, D. *Nurul dă finilor o vadră nouă*. RĂDULESCU-CODIN, L. TR. 93, cf. VARONE, J. R. 67, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Le cară mai ales rachiu cu vadră*. VOICULESCU, P. II, 30. *O copilă de șapte ani, cu cobiliță mică și cu vedre mititele, își făcu loc prin îmbulzeală*. SADOVEANU, O. XXI, 66, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Le găsesc pe rînd scofînd apă de la fîntînă cu vadră, în lipsa de acasă a zmeilor*. CĂLINESCU, B. II. *Femeia vestică, care tocmai și-a umplut vedrele, întoarce fața spre mine*. STANCU, R. A. I, 8, cf. LTR², DL, DM, CL 1960, 128, M. D. ENC., DEX., H XVI 11, XVII 140, XVIII 269, TEODORESCU, P. P. 557. *În trei zile și-n trei nopți Că-mi luă vadră de torți*. ȘEZ. I, 44, cf. MERA, L. B. 208. *Ia Ileana vadră-n mîină... Și-apucară prin grădînă... La fîntînă*. PAMFILE, CR. 89, cf. com. din BILCA-RĂDĂUȚI. *Pe ușă de argint pleacă La lină fîntînă Cu vadră pe mîină*. ARH. OLT. V, 145, cf. com. din TIMIȘOARA, CHEST. II 455/1, 460/2, 46, V 61/29, 125/93, 126/93, 132/54, 135/68, ALR I 696, 706, 794, 1059, ALR II 2 547; 2 548, 2 554, 3 961, ALR SN IV h 1 040, V h 1 325/812, ANT. LIT. POP. I, 322, A III 18, IV 5, NALR - O II h 247, III h 414. *De cînd Gheorghe al meu s-a dus, Apă-n vadră n-am adus*. FOLC. MOLD. II, 156. *Nu fi în tot șofeîul cauc, în tot blidul lingură, în toată fîntîna vadră* (= nu te amesteca nepofit în conversație). Cf. NOVACOVICIU, ap. CADE 1253. ♦ (Urmă de determinări introduse prin prep. „de”) Conținutul unei vedre (1). *Alaiul... varsă cite o vadră de apă asupra Păpărușii*. MARIAN, S. R. III, 321. *Îndrăzni să toarne o vadră de apă pe foc*. BLAGA, H. 22. *O fată curată, aia traže patruzăș de viedre de apă*. ALRT II, 2.

2. Veche măsură de capacitate (pentru lichide) a cărei mărime a variat, după regiuni și după epoci, între 10 și 12 ocale (echivalentă astăzi mai ales cu 10 litri); vas¹ care are această capacitate. *Ceia ce vor avea mierță sau veadre sau alte măsuri hicleani..., pre aceștia foarte să-i cearte cu bătaie*. PRAV. 17. *Butoi de 4 vedre* (cca 1790): IORGA, S. D. XIII, 127, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V. *Vadră este deopotrivă dă cite zece oca și fieșcare oca dă patru sute dramuri* (a. 1842). DOC. EC. 769, cf. POLIZU, PETRI, V. *Una vadră de aramă în mărime de 10 oca*. I. IONESCU, D. 111, cf. CIHAC, II, 442, LM, DDRF. *Licvidele se măsurau cu vadră*. CLIMESCU, A. 214, cf. ENC. ROM., D. BOGDAN, GL., TDRG. *Vinderea brînzei se face prin Moldova cu vadră*. PAMFILE, I. C. 36. *Domnul hotărăște o singură vadră de 10 oca*. id. ib. 215, cf. RESMERIȚĂ, D., N. A. BOGDAN, C. M. 173, SEVERIN, S. 38. *Zăcători de mii de vedre îngropate în pămînt se umple cu var stins*. ARDELEANU, D. 102, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, ENC. AGR., SCRIBAN, D., LTR², DL, DP, DM. *Șapte căpcene făceau un cioi, șapte cioiuri o găleată, șapte găleți o vadră, șapte vedre o cupă*. VUIA, PĂST. 114, cf. C. GIURESCU, P. O. 117, 147, M. D. ENC., DEX. *Să-mi dai vinu cu vadră Că-ți dau bani cu chivîra*. CARDAȘ, C. P. 117, cf. H IV 246. *Mogoș pune șeaua pă murg Ș-o ploșchiță nîtitică D-o vadră și cinci oca*. GRAIUL, I, 380. *Și-mi da vin din cel mai dulce Dintr-o ploșcă mică, verde, De-o sută cînzăci de vedre*. ȘEZ. XIX, 55, cf. CHEST. V 6/4, 45, 132/82, ALR I 1 602, 1 604, 1 605, ALR II 6 132/551, ALR SN IV h 1 026/886, h 1 027/886, h 1 031, h 1032, ALRM SN II h 835, h 836, h 841, A V 15, VI 4. *La Țarigrad a plecat, Vin cu vadră a strigat*. FOLC. MOLD. I, 294. ♦ (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de”) Cantitatea corespunzătoare unei vedre (2). *Ți s-au căzut să-m dai 5 veadre de vin*. PRAV. GOV., ap. CCR 161/16. *Să dea oi 316 și vin veadre 400* (a.1668). IORGA, S. D. VII, 27. *Să să știe că mi-au dat d-lor vedre de miere 12* (a. 1671). ARH. OLT. XIX, 164. *Agiunsă... vadră de vin un leu*. NECULCE, L. 377, cf. GCR I, 317/32. *Au plătit turcului cu bani cite cinci orți de vadră, precum îmblă miera acmu* (a.1709). IORGA, S. D. XVI, 307. *Cheltuiala ce au cheltuit... la facere acestui zapis... două vedre de vin* (a.1714). ȘTEFANELLI, D. C. 25. *S-au cheltuit la moarte șofului meu... 35 vedre vin și mai bine* (a. 1738). BUL. COM. IST. IV, 72. *6 vedri brînză de oi, care s-au vîndut cite 6 parale vadră* (a.1776). IORGA, S. D. XIX, 37. *Să dea otaștină la doaozeci de vedre o vadră*. PRAV. COND. (1780), 82. *Îi dă 200 de florini pentru 8 - 10 vedre din cel mai bun vin* (a.1810). IORGA, S. D. VIII, 49. *Vin din 2 buți, ce s-au luat di la Budești, vîndute cu 5 lei pol vadră* (a. 1816). FURNICĂ, D. C. 252. *Patruzeci și șizeci dă parale vadră dă vin*. I. GOLESCU, în PR. DRAM. 67. *Să plătescă vameșii la moșnenii lăcuiitori ce lucrează pușurile cu păcura cite taleri unu de vadră* (a.1822). DOC. EC. 256. *Nu s-au putut afla... cite vedre rachiu... au făcut fieșcare în parte* (a.1835). ib. 581. *Dealurile ce impregiură orașelul sînt incununate de grădini și de vii care produc... 150 mii vedre de un vin foarte bun*. NEGRUZZI, S. I, 315. *Se lua 6 bani de vadră de rachiu*. FILIMON, O. I, 183. *Putea să înghită în largelē sale pîntece atîtea vedre cît și o butie de la Dealu-Mare*. ODOBESCU, S. II, 14. *Culege o poală de somnoroasă, pe care o fierbe la un loc cu o vadră de lapte dulce*. CREANGĂ, P. 214. *Ad-o vdră de vin!* SLAVICI, O. I, 218. *Avea... o turmă de oi, cari... îi da cite douăsprezece vedre de lapte*. MARIAN, O. I, 66. *Se zice că un copil a supt o vadră de lapte, cînd poate să-și ducă piciorușele la gură*. CANDREA, F. 83. *Am băut azi-noapte o vadră de rachiu*. PETICĂ, O. 236. *El mai avea peste două sute de vedre de vin*. AGÎRBICEANU, A. 158. *Țimură prinsoare pe o vadră de vin*. VOICULESCU, P. II, 295. *Un pogon dă cite patru și cinci sute vedre de vin*. SADOVEANU, O. XX, 5. *Nu știu de m-oi mulțumi Cu zece vedre pe zi*. ARGHEZI, S. V, 49. *Ea cere... nouă vedre de vin de nouă ani*. CĂLINESCU, B. 77. *Băură cît ai clipi vadră de vin*. CAMIL PETRESCU, O. I, 110, cf. TUDORAN, P. 8, PEDA, D. 148. *Adă-o vadră de Cotnar*. ALECSANDRI, P. P. 42, cf. FURTUNĂ, C. 98. *Iau... vo două vedre dă vin*. O. BÎRLEA, A. P. II, 549. *Pînă jese-un cot de pînză, Mănînc-o vadră de brînză Și-o pîtrare de grăunțe*. FOLC. MOLD. II, 621. ♦ X p r. (Prin vestul Munt.) **A face o vadră de venin** = a se supăra foarte

tare. Cf. ZANNE, P. II, 799. ♦ (În ofînduirea feudală; în sintagma) *Vadră domnească* = dare (în natură) percepută de domnie de la producătorii de vinuri din podgoria Odobești. *Să strîngeți vadră domnească de vin de la jărani* (a.1756). N. A. BOGDAN, C. M. 60. *Vadră domnească numai de la Odobești să se ia* (a.1764). URICARIUL, I, 135/10, cf. II, 42/12, DER. *Vadră domnească se plătea pentru fiecare crămă dar numai în podgoria Odobeștilor, nu și în restul Moldovei*. C. GIURESCU, P. O. 239.

3. (Mold.) Dar în vin, în rachiu sau în bani pe care îl pretind mirelui flăcăii din satul miresei; (regional) vulpe (III). Com. din LESPEZI - HÎRLĂU și din SOROCENI - BOTOȘANI, din BRĂEȘTI - DOROHOI, din LITENI - SUCEAVA.

4. (La pl.; regional, mai ales în Mold. și Munt.) Petrecere care are loc în casa miresei sau a mirelui în seara premergătoare nunții, la care se aduc și se închină daruri. *Din prezentele aduse la vedre, păsările servesc la completarea mesei mari*. MARIAN, NU. 314. *Închinarea darurilor aduse de tineret la vedre*. id. ib. 667, cf. 218, 309. *În seara de vedre fugise în munți cu Bucur*. SĂM. III, 140, cf. I. CR. II, 98. *La vedre, simbătă sara sau în ajunul nunții...*, e de obicei ca oricine intră să zică bună dimineața. PAMFILE, J. I, 103, cf. H II 119, 225, VII 157, X 123, XII 35, GR. S. III, 349, IV, 135, LEXIC REG. II, 96. *Cînd a venit simbătă seara, cum să face la noi la țară, vedre la nuntă-acolo*. O. BÎRLEA, A. P. II, 543.

5. (Bucov.) Petrecere care are loc după nuntă, la cîrciumă, unde mirii plătesc invitaților băutura. Cf. MARIAN, NU. 743. *Cînd și termina nunta, mergeau la vadră, la cîrciumă, cumpărau bere și stau acolo la băut*. Com. din FRUMOSU - CÎMPULUNG MOLDOVENESC, cf. com. din FRASIN - GURA HUMORULUI și din FUNDU MOLDOVEI - CÎMPULUNG MOLDOVENESC.

- Pl.: *vedre* și (regional) *vădre* (ALR I 794/75, 85, 87, ALR II 2 554/95), *vădri* (ALR I 794/30, 69, ALR II 2 554/36, ALR SN IV h 1 040/36). - Și: (învechit și regional) *veădră*, (regional) *vădră* (ALR I 706/56, 65, 794/56, 61, 63, 65, ALR II 2 554/64, ALR SN IV h 1 040/64), *veărdă* (ALIL XXIX, 317) s. f.

- Din v. sl. *вѣдро* - *Veardă*, prin metateză.

VĂFĂ s. f. v. *vafelă*.

VĂFEL s. n. v. *vafelă*.

VĂFELĂ s. f. Foaie crocantă din aluat nedospit, care servește la fabricarea napolitanelor, a cometelor de înghețată etc. Cf. DEX, DN¹.

- Pl.: *văfele*. - Și: *văfel* (com. GRAUR) s. n., *văfă* (ib.) s. f. - Din germ. *Waffel*.

VĂFELȘTIȘTĂND s. n. (Germanism învechit, prin Transilv.) Suspendare a atacului. ALIL XXIX, 316.

- Pl.: ?

- Din germ. *Waffenstillstand* „armistițiu”.

VAFLIBŪNC s. n. v. *vafflibung*.

VAFLIBUNG s. n. (Învechit, prin Bucov.) Chemare sub armă a rezerviștilor pentru o anumită perioadă de timp. Cf. L. ROM. 1960, nr. 3, 81, 1964, nr. 1, 84.

- Pl.: ? - Și: *vafflibunc* s. n. L. ROM. 1960, nr. 3, 81.

- Din germ. *Waffenübung*.

VAG¹ subst. v. *vagă*.

VAG², -Ă adj., s. n. I. Adj. 1. (Despre idei, noțiuni, informații etc.) Care are o semnificație neclară, nelămurită; care este lipsit de claritate, de precizie (I); care este greu de sesizat. *Prin vocalele simple muzica nu exprimă decît niște idei vagi*. HELIADE, O. II, 371. *Atențiunea... determină noțiunile cele*

vage care putuse inteligența să le cîștige. LAURIAN, F. 59/20. *Oprirea mea în Constantinopol este numai din pricina unor cereri vage fără nume de acuzător pentru niște neînsemnate lucruri pierdute*. BOLLICAC, ap. GHICA, A. 638, cf. HASDEU, I. C. I, 28, COSTINESCU, LM. *Această concepțiune generală este prea vagă pentru a avea în starea actuală a cunoștințelor noastre vreo valoare practică*. MAIORESCU, CR. II, 160. *Limba... cîteodată... șterge nuanța particulară ce exprimă vorba, și-i atribuie astfel un sens mai general, mai vag, mai nedeterminat*. ȘĂINEANU, I. 18. *Au o idee foarte vagă și mai ales adeseori eronată de epocile și faptele istoriei patriei*. ARHIVA, I, 316. *Transformarea este considerată ca ceva spontan și studiată sub diferite numiri vage, care nu obligă la nimic*. PHILIPPIDE, P. 14, cf. BUL. COM. IST. II, 120. *Știrile... deși destul de vagi și confuze, ne permit totuși o oarecare inițiere în stările de fapt respective*. PĂRVAN, G. 146, cf. IBRĂILEANU, SP. CR. 206. *Primele știri, destul de vagi și acestea, sînt de la Dimitrie Cantemir*. BUL. COM. IST. V, 148. *Fizico-chimia ne-a permis să înțelegem multe chestiuni privitoare la ființele vii, la care nu se dăduseră pînă atunci decît răspunsuri vagi*. MARINESCU, P. A. 88, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Tot ceea ce ne-a rămas de la scriitorii vechi... se reduce la cîteva indicațiuni vagi și lipsite de date istorice*. ARH. OLT. XIII, 107. *N-am alimentat notele biografice din cărți, de aceea cele mai multe sînt vagi ori cuprind neexactități*. SADOVEANU, O. XX, 97. *Bunele intenții indicate în mod vag în comisiile... de multe ori nu sînt suficiente*. D. GUSTI, P. A. 178, cf. IORDAN, STIL 168, SCRIBAN, D. *Ceea ce apare în clipa revelatoare a inspirației este de cele mai multe ori o schemă cu totul vagă, cu contur imprecis*. VIANU, E. 339. *Dă o definiție a artei în genere, cam vagă, dar remarcabilă prin conciziunea ei*. OPRESCU, S. 15. *Avea noțiunile cele mai vagi... despre istoria țării*. CĂLINESCU, S. 256. *Uneori... ideea rămîne vagă sau se pierde în tot felul de întortocheri verbale*. V. ROM. octombrie 1954, 271. *Noțiunea, la început vagă, simplă... se particularizează, capătă determinări particulare*. JOJA, S. L. 122. *Adresa care mi se dăduse era foarte vagă*. BĂNULESCU, I. 61, cf. M. D. ENC., DEX, DN¹. ♦ (Adverbial) *În toate lucrările sale citează vag, de obicei numai autorul ori titlul cărții*. BUL. COM. IST. II, 112. *Cînd intrase în stăpînirea moștenirii, lăsase vag să se înțeleagă că va face o parte pentru Sabina*. C. PETRESCU, C. V. 226. *Paginile sînt amestecate și scenele numai vag schițate*. CĂLINESCU, O. XII, 64. *Figura sa e mai puțin insistată, mai vag schițată*. RALEA, S. T. I, 85. *Întrebarea a fost formulată vag și, din cauza aceasta, răspunsurile sînt nu numai foarte deosebite, ci și neprecise*. FD II, 155. *Celelalte două tipuri... deși vag caracterizate, corespund, de fapt, cu două tipuri reale menționate anterior*. VUIA, PĂST. 15. *Să întrevadă la punerea fundației liniamentele vag conturate ale operii la care participă*. REV. FIL. 1971, 976.

2. (Despre stări sufletești, sentimente etc.) Care este greu de precizat, de definit, de explicat; care este slab, estompat, șters² (I 5). *Cu aceste cinci semne însă sau voci, nu și-ar fi exprimat oamenii decît niște mișcări vagi ale sufletului*. HELIADE, O. II, 368. *O vagă presimțire îmi vestește o bucurie neesperată*. LĂZĂRESCU, S. 74/11. *O dorință vagă îmi sparge al meu pept*. R. IONESCU, C. 70/7. *Moldovenilor... le lasă suvenirul de a fi fost un mare domn și voga speranță de întoarcerea sa la domnie*. HASDEU, I. V. 163. *Popoarele păstrează o amintire vagă despre regiuni deosebite dinspre răsărit pe care le-au părăsit prin migrațiune*. CONTA, O. F. 373. *Dorul vag de poet, acel dor de care se depărtează ținta cu cît îi pare lui că se apropie de dînsa*. CARAGIALE, O. III, 8, cf. I, 127. *Avea o presimțire vagă că soră-sa are să-i spuie ceva în momentul acela*. VLAHUȚĂ, D. 21. *Cîte dorințe și simțiri vage și neînțelese nu se ascund în inima ei*. REV. CRIT. I, 407. *Simțea, la cîntecul acesta vesel, cum îi învăluie sufletul o tristețea vagă, neînțeleasă*. AGÎRICEANU, A. 118. *Întăia impresie fu pentru Vasilescu o dorință vagă de a pleca*. BASSARABESCU, S. N. 171. *Cuprins de-un fel de vagă presimțire, Pîndii pe-ascuns figura-i nemîșcată*. TOPÎRCEANU, B. 93. *Am o încredere nemărginită în talentul d-tale și o teamă vagă că nu vei fi înțeleasă*. CAMIL PETRESCU, P. 100. O *vagă*

neliniște o cuprinse. BART, E. 162, cf. SCRIBAN, D. *Există sentimente vagi și indicibile care se îndepărtează de expresie pentru că n-au nimic de spus.* VIANU, E. 311. *Acțiunea bunicii haiduc a trecut în urmaș ca o nostalgie vagă, ca o chemare misterioasă către această viață plină de culoare.* RALEA, S. T. I, 10. *O neliniște vagă începu să mă stăpânească.* PREDĂ, R. 44. *Ca să-și stîmpere unele vagi muștrări de conștiință, el își reimprospăta amintirile vieții de rob pe care o dusesse în tinerețe.* V. ROM. ianuarie 1965, 26. *Amintirea vagă a înlăturii cu el mi se pare azi aproape ireală.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 2, 3/1. ♦ (Adverbial) *Ne-am adus aminte, unul de altul, el, despre mine, foarte vag, eu, despre el, asemenea.* BACOVIA, O. 232. *Mi-aduc aminte - foarte vag - că odată am cășunat supărare și plîngeri împotriva-mi.* GALACTION, O. 329. *Vag își amintea că într-adevăr... fusese chemat să dezlege o întâmplare tulbur.* C. PETRESCU, C. V. 106. *Găsim același dor de a cunoaște contopirea cu intensitatea vag presimțită a universului.* OPRESCU, S. 129. *Bizară fantezie a părinților de care Felix își reaminti vag.* CĂLINESCU, E. O. I, 43. *Absolutul, ca gînd vag presimțit, trece prin toate frământările artei noi.* BLAGA, Z. 75. ♦ (Despre ochi, privire) *Care exprimă gînduri, sentimente etc. vagi (1 2).* *Din cînd în cînd își lungea spre el o privire vagă.* VLAHUȚĂ ap. CADE. *Și privirea-ți cade vagă peste apa larg-ovală.* BACOVIA, O. 58. *Eu priveam c-un ochi vag la alte grupe de copii care se jucau.* SADOVEANU, O. XXI, 614. *Soldații francezi priveau cu ochi vagi în stradă.* ARGHEZI, S. XXII, 55. *Avea privirea vagă a celor ce nu au văzut multă vreme oameni.* BARBU, PRÎNC. 72. ♦ (Adverbial) *Unii priveau vag cu ochii pușintel încrucișaji de somnia după-amiezii.* SADOVEANU, O. XII, 676.

3. (Despre realități perceptibile cu ajutorul simțurilor) *Care este perceptut imperfect, imprecis, nesigur (fără a putea fi descris, analizat); care este greu de determinat.* *Din tonul vag „e” producem somurile determinate.* HELIADE, O. II, 373, cf. NEGULICI. *Arhitectura acestui palat era vagă și nedeterminată.* FILIMON, O. I, 108, cf. PROT.-POP., N. D., COSTINESCU, ALEXI, W. *Pare a se pierde în atmosfera vagă a mijirilor de zi.* IORGA, P. A. I, 282. *Un peisaj neînsemnat mă oprește... Sînt contururi vagi, e o expresie a naturii.* ANGHIEL, PR. 173, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, REBREANU, R. I, 17. *Parfumul vag de floare nenflorită.* CAZIMIR, L. U. 8. *Dintr-o vultoare de volane albe... ieșea doar un chip vag de păpușă.* VOICULESCU, P. II, 221, cf. CĂLINESCU, C. N. 12, SCRIBAN, D. *Peisajul... servise pictoriilor noastre pînă atunci numai ca un fundal cam vag.* OPRESCU, S. 33. *Acest belșug capilar, precum și înfățișarea catifelată a ființei trădau poate vagi origini orientale.* VINEA, L. I, 148, cf. DL. *O să punem flori, zise el, cu un gest vag spre porțile oamenilor.* PREDĂ, M. S. 113, cf. DM. *Obiecte cu contururi încă vagi răsfrîngeau slab lumina plafonierei.* V. ROM. ianuarie 1974, 8, cf. M. D. ENC., DEX, N°. ♦ (Adverbial) *Mă-ncurtam inconștient împreună cu el, pe care nu-l mai auzeam decît vag și supărător, ca prin somn.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 376. *Cîteva minute încă, simții vag pe tovarășul meu mișcîndu-se prin odaie.* HOGAȘ, DR. I, 103. *Mitică, speriat de severitatea lui, apelează vag.* CAMIL PETRESCU, T. I, 396, cf. SCRIBAN, D. *Secretara... auzind vag un nume familiar, se întoarse spre Ioanide.* CĂLINESCU, S. 138. *Deși voise să-și deschidă inima, totul rămăsese la suprafață și simțea vag că nu va fi crezut.* V. ROM. septembrie 1955, 132. *Fug nori luminați vag de lună.* H. LOVINESCU, T. 165. *Se legăna vag, de pe un picior pe celălalt.* PREDĂ, R. 124.

4. (În sintagma) *Nerv vag (și substantivat, m.) = a zecea pereche de nervi cranieni, cu ramificații la cap, în cavitatea toracică și în cea abdominală; nerv pneumogastric, v. p n e u m o g a s t r i c.* *Această artiră pînă a nu intra în canalul carotidian se află însoțită de nervul cel vag.* KRETZULESCU, A. 374/2, cf. POLIZU, P. 185/4. *Cafeina lucrează asupra nervului vag în special, despre care știți că este moderatorul bătailor inimii.* CONTEMPORANUL, VI, 92, cf. ENC. ROM. *Fibrele motrice ale nervului vag își trag originea din cinci nuclei independenți.* PARHON, O. A. I, 207. *Coloanele superioare ale*

vagului sînt probabil în raport cu fibrele motrice ale bronhiilor. id. ib. 211. *Excitația vagului influențează auriculul, dar nu are nici o acțiune asupra ventriculului.* DANIELOPOLU, F. N. II, 31, cf. DL., DM., D. MED., M. D. ENC., DEX, DN⁹.

5. (Învechit, rar, în sintagma) *An vag = an care are 365 de zile.* Cf. CULIANU, C. 197.

II. S. n. (Caracterul a) *ceea ce este neclar, nelămurit, nedefinit, nedeterminat. Trebuie a preciza din nou cestiunea și a o scoate din vagul în care o ține încă această formă.* ZALOMIT, E. F. 153/22. *Lasă neapărat a trece în zicerile de care se servește obscuritatea, ... vagul ideilor.* id. ib. 126/15, cf. COSTINESCU. *Această confesiune... și acest vag al stilului provin din atîtea sentimente multiple și uneori contrarii.* GHEREA, ST. CR. III, 101. *A relevat vagul acestor idei.* MAIORESCU, D. I, 216. *Privirile mele plutesc în vagul depărtării.* PETICĂ, O. 290. *Rima feminină dă o impresie de vag pe cînd cea masculină dă o impresie de categoric.* IBRĂILEANU, S. L. 226. *Stilul filozofic al lui Eminescu suferă de un anume vag.* CĂLINESCU, O. XIII, 34. *Clasicul Maiorescu apare... un moment ca teoreticianul vagului romantic.* VIANU, L. R. 144. *Urmînd linia timpului spre vag, drama se interiorizează.* BLAGA, Z. 124. *Limbilor naturale le este inerentă o notă de vag sau de imprecizie.* REV. FIL. 1971, 1625. ♦ L o c. a d v. *În vag = în gol. Își fixă o clipă ochii în vag ca și cum să prinză șirul amintirilor.* SĂM. VIII, 832. *Nu aceasta îl interesează pe Luchian, ci... privirea stearsă sau pierdută în vag a ochilor.* OPRESCU, S. 68. *Arghir suridea în vag.* VINEA, L. II, 124. ♦ E x p r. *A se pierde în vag = a face considerații generale, neprecise.* DN⁹.

- Pl. : (1) *vagi* și (învechit, f.) *vage*.

- Din fr. *vague*, lat. *vagus, -a, -um*.

VAGĂ vb. I. In t r a n z. (Învechit, rar) 1. *A vagabonda.* (F i g.) *Fugile imaginației omului civilizată al societății n-ar vaga pe acele vapoare ale ignoranței omului incult, dar n-ar putea pierde nimic din poezia lor!* BOLLIAC, O. 46.

2. (Despre corpuri cerești) *A se deplasa neîncetat. Să ne gîndim numai la masele meteorice cele multe cari vagează împrejurul pămîntului.* EMINESCU, în MS. 1980, nr. 38, 24.

- Prez. ind.: *vaghez*.

- Din fr. *vaguer*, germ. *vagieren*.

VAGABOĂDĂ s. f. v. *vagabond*.

VAGABOND, -Ă adj., s. m. și f. 1. Adj. (Despre oameni) *Care umblă dintr-un loc în altul fără scop, fără țintă, r a t a c i o r*; care nu are domiciliu și care își asigură existența recurgînd la expediente; (livresc) *vagant (1).* V. h o i n a r, n o m a d, p r i b e a g (2), p r i m a t a r i ț. *Pe călugării vagabunzi shismatici, carii vin din părțile turcești și moldovenești și îmblă răitacînd... să nu-i primească între ai săi.* ȘINCAI, HR. III, 286/10. *Aplaud pe improvizatorii lor neapolitani, poeți vagabonzi ai uliții și ai fărmlui, care se-amestică prin norod și îi cîntă a lui veche și sfîntă istorie.* GTN (1836), 28²/16, cf. POLIZU. *Cum n-are gînd nime din sat să-l primească, mini des-dimineață îl alungă, ca pe un om fără căpătâi și vagabond.* NEGR. ON, O. II, 127, cf. PROT.-POP., N. D., PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D., LM, LĂCUSTEANU, A. 81. *Popoarele, nomade chiar, conțin în sînul lor unele elemente mai blînde, mai doritoare de o viață pașnică și liniștită. Aceste vor fi rămas așezate în sînul românilor, pe cînd acele vagabonde... se vor fi întovărășit la expediții de jaf.* XENOPOL, I. R. II, 51, cf. ȘĂINEANU. *Nu vezi cum toarnă-o epopee Din versuri fără nici un fond; C-un prinț sîret și vagabond Îți umple-o Odisee.* COȘBUC, P. I, 309. *Pentru idealistul vagabond... flăcăul de igan, Parpanghelul, [e] metamorfozat în rival cavaleresc.* IORGA, L. II, 480. *Vreo pătrzeci de bieți călugări nevolnici... rătăcesc prin întunerecul încăperilor goale, avînd de tovarăși cîni flămîrzi, ighani vagabonzi și pisici sălbatece.* id. P. A. I. 115, cf. CADE. *Figura sa bizară și fugitivă ar fi meritat o altă tratare. Ar fi fost poate portretul*

moldoveanului boem și vagabond. RALEA, S. T. I, 67, cf. DL, DM, M. D., DEX, DN³ ◊ (Prin analogie) Zefirii zglobii svolind împrejurul ei, îi împingea balca vagabondă. HELLADE, O. I, 483. Asemenea se urmează și la planetele ruinate prin invaziunea cometelor vagabonde. BARASCH, M. III, 186/19. Astrul vagabond a fost descoperit cu ajutorul fotografiei. SĂM. VIII, 23. Legat de suferința lui sedentară, spiritul lui Iacobescu năzuia spre apele nordului, spre leagănul oceanului, pe bordul corabiei vagabonde. PERPESCIUS, M. I, 83. ♦ Caracteristic vagabondului (2). În curs de o jumătate de secol el nu cunoscuse decât vagabunde colindări din țară în țară. HASDEU, I. V. 30. Să te arunci în valurile periculoase ale vieții vagabonde. ALECSANDRI, O. P. 119. Ceea ce deosebea pe svabi de ceilalți conștienți nu consistă în viața vagabundă, ci în mai mare număr și mai multă vitejie. COLUMNA, VII, 117. E mai aproape de copilăria vagabondă a lui Panait Istrati. CONSTANTINESCU, S. II, 252. ◊ F i g. Câteva exemple din viața mea... te vor lumina în calea vagabondă a vieții tale și te vor conduce în călătoria asta ostănită și spinoasă. FM (1847), 159²/33. Nu este soartă în lume mai curioasă și mai vagabondă decât a ființei nenorocite ce se numește monetă. ALECSANDRI, O. P. 43. ♦ F i g. (Despre imaginație, inspirație etc.) Instabil, nestatornic, schimbător. Trebuie multă vreme... pînă ce o minte vagabondă să se învețe la jug. C. A. ROSETTI, N. I. 81. Iertat chiar de imaginațiunea cea mai bagabondă. FILIMON, O. II, 337. Vagabunda inspirație a poetului. HASDEU, în BUL. FIL. IV, 58. Cinci ani întregi am stat în Paris, cercînd... să mă pregătesc pentru studiul medicinei... Cercare zadarnică! fiind contrară imaginației mele vagabonde și aplecării mele pentru literatură. ALECSANDRI, ap. GHICA, S. 81, cf. ȘĂINEANU, DN³. ♦ (Mai ales despre cîini) Care rătăcește în căutarea hranei (și care nu are stăpîn). Natura a legat de om cîinele vagabond și nesășos ca dinșul. NECULICI, E. II, 115/15, cf. RESMERIȚĂ, D.; GALACTION, O. 303. Vedeai cum iesă singur și flămînd un cîine vagabond, adulmecînd. D. BOTEZ, F. S. 56. Ambele operații făcute și de cîinii vagabonzi. BĂCESCU, PĂS. 382, cf. A III 7.

2. S. m. și f. (Rar la f.) Persoană care umblă dintr-un loc în altul fără scop, fără țintă; persoană care nu are domiciliul, ocupație stabilă, mijloace de existență și care trăiește din expediente; epitet pierorativ pentru o persoană lipsită de preocupări serioase, care își petrece o bună parte a timpului umblînd în căutare de distracții, de aventuri etc.; (regional) vandralău (1), vandraș (1), vandra (1), vandroc (1), vandrocaș (1). V. aventurier, derbedeu, golan, haimana, hoinar, nemernic (1), pribeag (2), pușlalău, ștrengar (2), pierde-vară, vîntură-țară. Cînd el îi bun spre slujbă să să ieie recrut la cătane; iară care nu-i bun de slujbă este de a să socoti ca un vagabond sau pribeag. INSTRUCȚII, 8/17. Aceasta s-au dobîndit mai ales prin alongarea din poliție a vagabunilor (fără căpătii), carii petrecea în capitalie. AR. (1831), 175²/9, cf. I. GOLESCU, C. Numai o dată am fost în bală, unde juca vagabundul acela cărțile. F. DUM. I, 48¹/13. O somă de bani fiind rînduită... în folosul săracilor și cerșitorilor, aceștia nu să vor mai îngădui pe uliță; iară acei nesupuși, dovedindu-șă de vagabonzi, să vor îndatori de cătră agie a să supune la o breaslă folositoare. REGUL. ORG. MOLD. 126¹/17. A fugit de la bărbatul său cu un ticălos de vagabond. VOINESCU II, M. 99/27, cf. BULETIN, F. (1838), 71²/3. Vremelnicește au adus împărăția în bună stare... apoi, oare... nu el au făcut-o prada lehilor și vagabunilor? ASACHI, I. 146/9. Mulțimea vagabunilor din Franța și Italia, care ca dascăli umpluse țara, era pricinii îndestulate pentru el a-i mai mări nemulțumirea. FM (1840), 259¹/8. S-au vederat că furia lui era numai închipuită, după care, ca un vagabond și înșălător, s-au triimes la casa de pedeapsă. AR. (1844), 16¹/2. Te rog să-mi capeți d-acolo vreo scrisoare de recomandare pentru cineva la Neapol și la Palermo care să dovedească că nu sint vagabund și să poci trăi în pace în crăia Neapolului. BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 614. Urmași de cițiva vagabonzi ademeniți prin ajutorul unei bune provizii de rachiu. CODRESCU, C. I, 296/32. La curte va scrie că cei alungați au fost numai servitorii, oameni de nimic,

iobagi fugiți de la domniilor lor și vagabunzi. BARIȚIU, P. A. I, 393, cf. STAMATI, D. Povestesc... Că-nr-un oraș oarecare ar fi fost niște golani, Vagabonzi, crai, haimanale. PANN, P. V. I, 62/4, cf. BARASCH, I. 171/7. În zadar împlau streji de arnăuși și de simeni; nu puteau stîrpi aceste înrăutățiri, nici descoperi bandele vagabonzilor. NEGRUZZI, S. I, 16. Putea să prorumpă o turburare peste noapte și vagabonzi să dea foc orașului. SION, P. 224, cf. PONTBRIANT, D., PROT.-POP., N. D. CANELLA, V. 28. Cu tot titlul său de colonel, vînturariul, ușarnicul, vagabundul semăna oarecum cu-n bancrutar retras. BARONZI, M. I, 15/2. Parisul e scump și egoist. El nu dă adăpost decât acelor cu avere. Cît pentru ceilalți îi consideră ca vagabonzi. ALECSANDRI, S. 213, cf. COSTINESCU, ODOBESCU, S. III, 473. N-ai să mai ieși cu o femeie pe uliță, că se ia bagabonții laie după dumneata. Un ăla..., un prăpădit de amplot, n-are chioară în pungă și se ține după nevestele negustorilor, să le spargă casele, domnule! CARAGIALE, O. VI, 3. Ce sînteți d-voastră, mă rog? Vagabonți de pe uliță? nu... Zavrații? nu... Căuzași? nu?... D-voastră, adică noi, sîntem cetățeni, d-le, sîntem onorabili. id. ib. 102. Devin vagabonzi uliților..., trîntorii cafenelelor. VLAHUȚĂ, S. A. II, 361. Bagabontule, să-mi lipsești din casă! Nu vreau să te mai țin. CONTEMPORANUL, VII, 293, cf. ȘĂINEANU, ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W. Trei vagabonzi la poartă-mi vin; Artiști - o mică trupă. IOSIF, V. 55, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. Hamletizînd, cel din urmă dintre vagabonzi se întreabă asupra înțelesului vieții. LOVINESCU, C. IV, 141. I-e frică să nu fie silit... să cheltuiască și bruma de rest înainte de-a afla vreo ocupație și să se pomenească într-o bună zi vagabond, prin străini. REBREANU, R. I, 21. Mă așteptam să văd, în mijlocul unei gloate de vagabonzi hămesiți și nespălați, o haimana jerpeliță și prăpădită. VOICULESCU, P. II, 61. El a fost poetul pribegilor, ... al acelor fărâni și vagabonzi fără căpătii care umblau parcă pe drumuri lungi și nesfirșite, ca să ajungă la un liman de tihnă. SADOVEANU, O. XX, 419, cf. PILLAT, P. 402, IORDAN, L. R. A. 102, SCRIBAN, D. Dar înainte de a porni într-aci, nu eram decât pur și simplu o haimana, un vagabond. MIHĂESCU, D. A. 6. Idealul lui Goethe și al germanicilor în genere este o fată puerilă și sălbatecă, încă băiețească și meridională... Immermann a rămas încîntat de acest tip de vagabondă fată-băiat și l-a reditat în „Die Epigonen”. CĂLINESCU, O. XIII, 272. Meritul de căpetenie al lui Gorki nu este de a fi zugrăvit cu oricîtă competență vagabonzi, borfași, declasați. id. C. O. 241. Găsim în jurul nostru atîtea tipuri sociale, care nu s-au integrat grupului. Criminalii, vagabonzi, boemii, ... solitarii sînt dintre aceștia. RALEA, S. T. III, 110. Ce-i cu voi, ghiorlanilor? Ați venit să furați marfa negustorului? Bagabonților! PAS, L. I, 63, cf. DL. O înfișe de pe undeva din Moldova, de la unii care divorțaseră și o lășaseră pe drumuri ca pe-o vagabondă. PEDA, M. S. 9, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl. : vagabonzi, -de. - Și: (învechit) vagabund, -ă adj., s. m., (forme corupte) vagabont s. m., vagaboandă s. f., bagabond, -ă adj., s.m., bagabont s. m.

- Din lat. vagabundus, -a, -um, fr. vagabond, it. vagabondo.

VAGABONDĂ vb. I. Intrans. A umbla dintr-un loc în altul fără scop, fără țintă, a rătăci (2), (învechit, rar) a vaga (1); a duce viață de vagabond (2), recurgînd la expediente; (învechit și regional) a nemernici (1), (regional) a vândrali (1). V. hoinări, peregrina (2), pribegi (2), ștrengări. Avea poștă... de aventuri, voia să vagabondeze. SION, P. 290. Condițiunile fizice ale țării sale îl învățaseră a nu ști decât să vagabundeze cu șatre din loc în loc. HASDEU, I. C. I, 178, cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU, BĂRCIANU, ALEXI, W. Acum zece ani o femeie de douăzeci de ani n-ar fi vagabondat cu mine prin văi și pe dealuri. IBRĂILEANU, A. 86, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Vagabondînd într-un amurg blond, Am dat de-ale cimitirului porți. BACOVIA, O. 143. Un copil fugit de acasă... vagabondînd fără căpătii pînă ce va cădea istovit pe-o treaptă de scară. C. PETRESCU, O. P. II, 298, cf. SCRIBAN, D. Sentimentalismul lui Rousseau, ... hrănit de aerul păcîrilor prin care a vagabondat, se înalță împotriva

raționalismului sceptic. BLAGA, Z. 290, cf. DL, DM *Nu-mi rămânea decât să-mi pierd timpul vagabondînd pînă la masă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 21, 18/4. *Amădișii și palmerienii... sînt fără dreptate numiți cavaleri „rătăcitori”; sînt într-adevăr oameni fără căpătîi care, vagabondînd după voia lor prin timp și spațiu, scapă printr-o grație specială și legilor naturii și constrîngerilor sociale.* L 1973, nr. 578, 10/5, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ◇ Fig. *Diversitatea materialurilor... ne silește să vagabondăm oarecum printre ele, să sărîm de la un aspect la altul, să culegem flori cu parfumuri și de culori deosebite.* CONSTANTINESCU, S. II, 73.

– Prez. ind.: *vagabondez.* – Și: (învechit) **vagabundă** vb. I.

– Din fr. **vagabonder.**

VAGABONDĂGIU s. n. v. **vagabondaj.**

VAGABONDĂJ s. n. Faptul de a umbla dintr-un loc în altul fără scop, fără țintă, faptul de a duce viață de vagabond (2); situație, condiție a unei persoane fără domiciliu, fără ocupație stabilă, fără mijloace de existență și care trăiește din expediente; (regional) vandraletiu, vândrăluială, vândrăluit. *Ei sînt volnici a să tocmi la lucru și depărtat de satele lor, dar pururea cu știrea satului și a stăpînului, pentru ca să se curme vagabondajurile.* REGUL. ORG. MOLD. 150,2. *Aristocrația... i-a asuprit mereu; atunci ei s-au pus pe vagabondaj, pe hoții și răpîri.* BARIȚIU, P. A. I, 233. [Administrația favorizează calicia, vagabondajul. KOGĂLNICEANU, S. A. 85, cf. 161. *Guvernul din urmă i-a eliberat iară spre vagabondaj.* BOLLIAU, O. 252, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D. *Viața lor se petrecea într-un neîncetat vagabondaj la pînda vrăjmașului.* HASDEU, I. V. 72. *Fură nevoiți a se lăsa de vagabondajul concherant.* BARONZI, I. C. I, 247/5. *Dacă mi s-ar întîmpla să scriu ceva în voiaj, ți-o trimite productul vagabondajului meu.* ALECSANDRI, S. 60, cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE. *Uitase zilele de foame, vagabondajul deznădăjduit cînd se strecura pe lingă ziduri ca un cîine alungat.* C. PETRESCU, C. V. 163, cf. SCRIBAN, D. *Autoritățile au început să-l încolțească pentru vagabondaj.* CĂLINESCU, C. O. 20. *Istoria de vagabondaj... mă încîntau prin ineditul lor și-mi sîrneau un sentiment de simpatie pentru „oamenii pierduți”.* id. ib. 239. cf. DL, DM, PR. DREPT, 709, DER, M. D. ENC., DEX, DN³. ◇ Fig. *Anecdotica operii este numai o schemă la care și-a limitat începutul și sfîrșitul unui vagabondaj în absolut.* CONSTANTINESCU, S. I. 91.

– Pl.: (rar) *vagabondaje și vagabondajuri.* – Și: (învechit) **vagabondăgiu** (PROT. – POP., N. D., COSTINESCU, ȘĂINEANU), **vagabondăgiu** (pl. *vagabondajuri*, PONTBRIANT, D.), **vagabundăj** (ENC. ROM. III, 1185) s. n.

– Din fr. **vagabondage**, it. **vagabondaggio.**

VAGABONDĂNT, -Ă adj. (Învechit, rar) Caracteristic vagabondului (2). (F i g.) *Tu nu vei urmări viața vagabondanță a slujbelor, nu-i așa?* BOLINTINEANU, O. 406.

– Pl.: *vagabondanți, -te.*

– De la **vagabonda**, după modelul unor cuvinte ca *palpînt, penetrant.*

VAGABONDĂRE s. f. Acțiunea de a **vagabonda** și rezultatul ei; (învechit, rar) vagabondat. V. *hoi năreală, peregrinare (2), pribegire (2).* *Nu aveau cîmpia înfînită din Muntenia... pentru vagabondarea cu turmele și hergheliile lor.* PĂRVAN, G. 430, cf. 36. *Pornită de la vagabondare și nepăsare, viața lui... s-a statornicit repede.* LOVINESCU, M. 18, cf. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 239, cf. DL, DM, DEX, DN³.

– Pl.: *vagabondări.*

– V. **vagabonda.**

VAGABONDĂT s. n. (Învechit, rar) Vagabondare. *Trebuie să încep a lucra mereu, însă abia acu sosiu și simț secul și greul de a lucra zi și noapte. Deprinderea de vagabondat și singurătatea!* C. A. ROSETTI, N. I. 8.

– V. **vagabonda.**

VAGABONT s. m. v. **vagabond.**

VAGABUND, -Ă adj., s. m. v. **vagabond.**

VAGABUNDĂ vb. I v. **vagabonda.**

VAGABUNDĂGIU s. n. v. **vagabondaj.**

VAGABUNDĂJ s. n. v. **vagabondaj.**

VAGĂL, -Ă adj. Care ține de nervul vag², privitor la nervul vag². Cf. D. MED. II, 697, DN³.

– Pl.: *vagali, -e*

– Din fr. **vagal.**

VAGĂNT, -Ă adj., s. m. (Livresc) 1. Adj. Vagabond (1). Cf. COSTINESCU, ENC. ROM. *Ioanide e cleric vagant, fără domiciliu fix. – Nu, domnule, observă Gaityany, are locuință!* CĂLINESCU, B. I. 10. *Își prelungește perioada de „manifest liric”... prin afirmarea unei psihologii a poetului damnat și neînțeles, trăind în marginea societății...; psihologie neîndoielnică de boem vagant, nesatisfăcut cu starea lui.* CONSTANTINESCU, S. II, 324, cf. M. D. ENC., DN³.

2. S. m. (În evul mediu, în Europa apuseană) Student călător care circula de la o universitate la alta; poet rătăcitor. V. *g o l i a r d.* Cf. ENC. ROM. *E cu puțință ca poetul să se gîndească în privința „isonului” horum-harum la recepția goliardică a novicelui în asociația studențească, întrucît latinitățile de vaganți... vin dintr-un cîntec studențesc.* CĂLINESCU, O. XII, 422, cf. DEX-S.

– Pl.: *vaganți, -te.*

– Din (1) fr. **vagant**, lat. **vagans**, -ntis, germ. **vagant**, (2) germ. **Vagant.**

VĂGĂ s. f. 1. (Bucov.) Cumpănă, cîntar, basculă. Cf. A VI 3, LEXIC REG. 111, GLOSAR REG.

2. (Transilv.) Pîrghie care servește la ridicarea sau la deplasarea unor greutăți; (regional) vav. Côm. din TRANSILVANIA, cf. ALR III h 293/64, ALR SN II h 617/53.

3. (Prin vestul Mold.) Orcic de care se prind șleurile³ calului prăștier. Cf. GLOSAR REG.

– Pl.: *văgi și vaghe* (ALR SN II h 617/53). – Și: **vag** subst. DR. III. 1091, com. din TRANSILVANIA.

– Din germ. **Waage.**

VĂGĂU s. n. 1. (Prin nord-vestul Transilv.) Daltă (folosită de fierari). Cf. SCL 1959, 218, ALR SN II h 546, ALRM SNI h 366.

2. (Regional; în forma *hagău*) Tîmăcop (Borșa). Cf. SCL 1959, 218, ALR SN I h 27/362.

3. (Regional; în forma *văgău*) Pînză (III 5) (la seceră) (Vălceni – Sînnicolau Mare). Cf. ALR II 5 042/47.

– Pl.: *văgauă.* – Și: **văgău** (ALR II 5 042/47; pl. *văgăie*, ib.), **hagău** (ALR SN I h 27/362; pl. *hagauă*, ib.) s. n.

– Din magh. **văgő.**

VAGHÎN s. n. v. **vagin.**

VAGHINĂL, -Ă adj. v. **vaginal.**

VAGHINĂ s. f. v. **vagin.**

VAGÎN, -Ă s. n., s. f. 1. S. n., (astăzi rar) s. f. Porțiune a aparatului genital feminin în formă de canal cilindric, muscular și membranos, care leagă vulva de uter; (învechit) **văgăună** (II 1), (regional) **născătoare** (v. **născător** II 1). *O moașă... a simțit pe dinlăuntru vaghiniu... părți rătunde d-ale copilului.* MN (1836), 91²/4. *Gaura trupului... este un canal (vaghina...)... strîmt.* MEȘT. MOȘ. 11/13. *Vaginul sau țeava*

pe care trece rodul când este să iasă afară. KRETZULESCU, A. 10/18. *Mitra... se ține în locul ei prin ligamentele cele rotunde... și prin vaghinul deasupra căruia... se află.* id. ib. 340/27, cf. ISER, MAN. SĂNĂT. 370/10. *Se va muia un burete... în remediurile prescrise mai sus și se va băga în vagina mitrei.* PARAB. 206/6. *Art[era] vaginală vine de la umbilicala, se ramifică în toată vagina.* POLIZU, P. 161/33, cf. 128/31, TURNESCU, C. 90, PROT. -POP., N. D. *La femele există o simptomă foarte proprie a înlesni diagnostica maladiei: aceasta este colorațiunea particulară a vaginei.* I. IONESCU, D. 483, cf. COSTINESCU, LM. *Vagina nu este un canal drept cu pereți netezi.* ARHIVA, II, 228, cf. ENC. ROM., ALEXI, W., BIANU, D. S. *Pereții vaginei sînt formați de un strat gros de fibre musculare netede.* ENC. AGR., cf. BELEA, P. A. 260, DL, DM. *Vaginalul se află deasupra rectului și dedesubtul vezicii urinare.* DER. *Cînd se ia temperatura în rect sau vagin, termometrul se unge cu vaselină.* ABC SĂN. 159, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³.

2. S. f. (Supect; sens etimologic) Teacă (1). Cf. PROT.-POP., N. D., LM.

3. S. f. (Bot.) Teacă (la frunză). *Frunzele nutritoare... pot fi... complete cînd au vagină (teacă), pețiol și limb și necomplete dacă lipsește una din aceste părți.* ENC. ROM. II, 478, cf. 597, 850. *La dicotiledoane... vagina totuși nu este completă.* GRECESCU, FL. 5. *Foile răsar prin choră de fascicule ce constituiesc un guler sau vagină de oarecare lungime împrejurul membrului caulinar.* id. ib. 8. *Foliiolele rotunzii, dentate, auriculele vâginelor frunzei scurte, întregi.* PANȚU, PL. 257, cf. ENC. AGR. II, 616, III, 314. *Frunze de 20 - 30 cm lungime, glabre, la bază cu vagină umflată și cu cîte 2 ghîmpi.* FLORA R. P. R. V, 246. *Frunze alterne... cu nervațiune penată sau palmată... cu vagina (teaca) de obicei bine dezvoltată.* ib. VI, 326. *Frunze de obicei alterne cu vagine bine dezvoltate.* PRODAN-BUIA, F. I. 347, cf. 599, DN³.

- Pl. : *vagine* și (rar, n., 1) *vaginuri* (DEX, DN³). - Și: (învechit, 1) *vaghină* s. f. (învechit, rar, 1) *vaghîn* s. n. *vajină* s. f.

- Din (1) lat. *vagina*, fr. *vagin*, (2, 3) lat. *vagina*.

VAGINAL, -Ă adj. 1. Care aparține vaginului (1), al vaginului. *Țesătura vînoasă cea vaginală este alcătuită de o mulțime de vine împleticite.* KRETZULESCU, A. 429/9. Cf. 220/9, 390/15. *Art[era] vaginală vine de la umbilical, se ramifică în toată vagina.* POLIZU, P. 161/32, cf. 198/28, PROT. -POP., N. D., COSTINESCU, LM. *Mucoasa vaginală formează o mulțime de plici și plicușoare.* ARHIVA, II, 228. *Relaxările părțelii vaginal pot da naștere la prolapsul vezicii.* ENC. ROM. III, 1185. *Caillot a obținut vindecarea prin cauterizarea mucoasei vaginale.* ENC. VET. 503. *De la plexul vaginal... merg filete sensitive la mucoasă; filete motrice la mușchi.* ENC. AGR. V, 803. *Alcalinitatea secreției vaginale, la vaci, crește cu vîrsta.* PARHON, B. 27. *Spălăturile vaginale se fac mai ales la femeile bolnave, care prezintă diferite secreții... genitale.* BELEA, P. A. 223, cf. DL, DM. *Mucoasa vaginală este inflamată.* ABC SĂN. 361, cf. 380, M. D. ENC., DEX, DN³.

2. (Anat.; în sintagma) *Tunică vaginală* = membrană seroasă care înfășoară testiculul și epididimul. *Tunica vaginală... este subțire, transparentă.* KRETZULESCU, A. 329/29, cf. 330/3, DN³ 1130.

- Pl. : *vaginali*, -e. - Și: (învechit, rar) *vaghinál*, -ă adj.

- Din fr. *vaginal*.

VAGINALITĂ s. f. (Med.) Inflamație a tunicii vaginale (v. vaginal 2). Cf. D. MED., DN³

- Pl. : *vaginalite*.

- Din fr. *vaginalite*.

VAGINANT, -Ă adj. (Bot.; despre frunzele unor plante) A cărei vagină (v. vaginal 3) înfășoară total sau parțial tulpina ori ramura. *Frunze pețiolate, toate emergente și de aceeași formă... cu segmente capilare, divergente, rigide, de*

circumscripțiune suborbiculară, cu baza pețiolului vaginală. BRANDZA, FL. 15. *Frunze în general lungi; cele inferioare și bazale lanceolate...; cele tulpinale asemănătoare, dar mai înguste, puțin descrescente în sus, la bază puțin vaginante.* FLORA R. P. R. IX, 253. *Tulpina neramificată, unifloră... cu 2 articule, primul lung de 1,5 cm, de la baza căruia pornește o frunză vaginală lungă de 4,5 cm și lată de 7 mm.* ib. XI, 467, cf. PRODAN-BUIA, F. I. 22, DN³

- Pl. : *vaginanți*, -te.

- Din fr. *vaginant*.

VAGINÁT, -Ă adj. (Bot; despre frunzele unor plante)

Care are vagină (v. vaginal 3), cu vagină. Cf. LM. *La dicotiledoane, speciile ce au foile vaginate nu sînt decît puține.* GRECESCU, FL. 5, cf. 19. *Frunze tulpinale mijlocii vaginate, cu foliole mai înguste, mai alungit cuneate, adînc dințat sectate.* FLORA R. P. R. VI, 475. *Frunze foarte mari... dințate, cu nervuri groase. Pețoli lungi, cu baza vaginală, păroasă.* ib. VIII, 426, cf. 447.

- Pl. : *vaginați*, -te.

- Din fr. *vaginé*.

VAGINÍSM s. n. Contractie spasmodică dureroasă a mușchiului constrictor vaginal (1). *Contractiunile sfincterului vaginal cînd sînt exagerate se numesc vaginism.* ENC. ROM. III, 1185, cf. ABC SĂN., D. MED., DEX, DN³.

- Din fr. *vaginisme*.

VAGINÍTĂ s. f. Inflamație a mucoasei vaginului (1). Cf. COSTINESCU, LM. *Tratamentul vaginitelor în orice caz trebuie să fie antiseptic.* ENC. ROM. III, 1185, cf. ENC. VET. 82. *Între bolile care dau aceste tulburări amintim cistitele..., vaginitele, metritele și anexitele.* BELEA, P. A. 510, cf. DL, DM, DER. *Pentru prevenirea vaginitei se cere o riguroasă respectare a regulilor de igienă genitală și sexuală.* ABC SĂN., cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³. ◊ (Med. vet.) *Vaginită granuloasă (sau contagioasă) = boală contagioasă, la vaci, caracterizată prin inflamarea mucoasei vaginului (1) și prin apariția pe mucoasă a unor granulații.* Cf. ENC. VET. 502, ENC. AGR. *Agentul patogen al vaginitei granuloase nu este... cunoscut.* DER.

- Pl. : *vaginite*.

- Din fr. *vaginite*.

VAGINORAGÍE s. f. (Med.) Hemoragie vaginală (1). DN³

- Pl. : *vaginoragii*.

- Din fr. *vaginorrhagie*.

VAGINOSCOPIÉ s. f. (Med.) Examinare a cavității vaginale (1) cu ajutorul endoscopului. Cf. DN³, DEX-S.

- Pl. : *vaginoscopii*.

- Din fr. *vaginoscopie*.

VAGINŪLĂ s. f. Corolă a compozeelor în formă de tub. DN³

- Pl. : *vaginule*.

- Din fr. *vaginule*.

VAGMAISTRU s. m. v. *vagmistru*.

VAGMÍSTRU s. m. 1. Grad militar în ierarhia subofițerilor de cavalerie sau de artilerie, în armata din trecut, superior celui de sergent și inferior celui de plutonier; persoană care avea acest grad. *Au și întorsu pe atamanul înapoi, și cu vahmistru cu donții... și au purces în gios pre la Focșani.* NECULCE, L. 373. *Șiret de aur pentru vahmaisteri la guler și mînici.* REGULAMENT, 30/15, cf. 26/12, I. GOLESCU, C., ALBINEȚ, M. 74/11. *Cu milostivire înaintim... pe vahmistrul Manoli Țară la rang de cornet.* BULETIN, F. (1843), 14¹/8, cf. REGUL. ORG. 472/7. *Este un vacmaistru de o inteligență și activitate rară.* I. IONESCU, D. 535, cf. CIHAC, II, 443. *Vacmistr! Să aducă pe Brutus din grajd!* BACALBAȘA, S. A. I, 197, cf. MÎNDRESCU, I. G. 99, JAHRESBER. II, 212, X, 217,

ARHIVA, XV, 405. *Vagmistru comandă luarea pasului de marș regulamentar.* SANDU-ALDEA, U. P. 130, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., DR. IV, 1046, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Îa poștește mai aproape, zise rînjind un vagmistru c-o musteață roșie, birzoiată.* MIRONESCU, S. 4. [Ofițerul] a înaintat chipeș... însoțit de un vagmistru. BRĂESCU, A. 148. *Ești un papă-lapte, să faci bine și să ascuți de vagmistru.* VOICULESCU, P. II, 141. *Sublocotenenții... alergau în toate părțile dînd porunci, vagmistrii cu mustățile mari se mișcau legănîndu-se.* SADOVEANU, O. II, 18, cf. SCRIBAN, D. *Fu trimis în goană la Obor un vagmistru călare.* CAMIL PETRESCU, O. II, 646. *Din meșteșugul instrucției ostășești și din ghionturile pe sub fâlci ale vagmistrilor învățase... ce... însemna un domn general.* V. ROM. februarie 1954, 9, cf. DL, DM, SCL 1958, 240, DEX. ♦ (Regional, în trecut, în forma *vacmaistru*) Subofițer de jandarmi (Frătăuții Vechi - Rădăuți). L. ROM. 1960, nr. 3, 81.

2. (În dicționarele din secolul trecut) Ofițer însărcinat cu conducerea unui convoi militar. Cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU, BĂRCIANU.

- Accentuat și: *văgmistru*. TDRG, CADE, SCRIBAN, D. - PI: *vagmistri*. - Și: (învechit) *vacmăistru*, *vahmaister* (accentul necunoscut), *vahmăistru* (CIHAC, II, 443, MÎNDRESCU, I. G. 99, 105, JAHRESBER, II, 212, X, 217, TDRG), *văhmistru* (accentuat și *vahmistru*, CADE), *vahmăister* (EUSTATIEVICI, I, 117/26, I. GOLESCU, C.), (învechit, rar) *vagmaistru* (COSTINESCU; accentul necunoscut), *vacmistru*, *vahmăister* (REGULAMENT, 26/12, 33/13), *vahmteistru* (ALBINEȚ, M. 74/11; accentul necunoscut) s. m.

- Din rus. *вахмистр*, germ. *Wachtmeister*. - Pentru sensul 2, cf. și germ. *Wagenmeister*. - *Vagmaistru*, după fr. *vaguemestre*.

VAGOHÍD s. n. (Maghiarism regional) Abator. Cf. LEXIC REG. 13, MAT. DIALECT. I, 46, 102.

- PI: *vagohide*. - Și: *bogovid* s. n. LEXIC REG. 13.

- Din magh. *vágóhid*.

VAGÓN s. n. 1. Vehicul cu sau fără autopropulsie, care circulă pe șine (3) și care este folosit la transportul persoanelor, al mărfurilor etc. *Un convoi de vagoane pleacă de la Paris la Tours.* ELEM. ALG. 78/23. *Acum numai prin ceva apă încălzită poate să se primble odată 400 și 500 de oameni în 10 sau 15 vagoane (trăsuri) mari cu o iușeală de 4. poște pe oră!* BARASCH, M. III, 133/15. *Vrednic de mirare este a vedea un tren (șir de vagoane) călătorind ca săgeata.* CALENDAR (1856), 41/9. *Ne-am suit în vagon și: mîină, băiete!* NEGRUZZI, S. I, 324. *Vagoanele cu roate umblu pe drumu de fer.* ISIS (1859), 88/37. *Noul venit în vagon era un bătrîn bine conservat.* GHICA, S. 2. *Mă suii în vagon și începutul călătoria.* FILIMON, O. II, 57, cf. ANTONESCU, D., COSTINESCU, LM. *Ne-am suit în vagon cu toții.* CARAGIALE, O. I, 73. *Trei băiți de clopot, un șuier lung, jalnic, lanțul de vagoane se urnește.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 613. *Întregul șirag de vagoane începu a se urni greoi.* CONTEMPORANUL, VI, 378, cf. DDRF, ȘĂINEANU, ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Au cucerit cu desperare un loc în vagoanele ticsite.* IORGA, P. A. II, 378. *Ajunse într-un vagon în care erau tot străini.* AGÎRBICEANU, A. 42, cf. CADE. *Trenul era compus numai din câteva vagoane.* REBREANU, R. II, 212. *Am plecat, în ajun, într-un vagon plin de lume.* BACOVIA, O. 246. *Nu mai de-ar sosi mai repede vagonul cu mobile.* C. PETRESCU, C. V. 11. *Să se comunice în ce vagon se află arestatul.* POPA, V. 211. *Vagonul... se umpluse de lume.* VOICULESCU, P. II, 212. *În vagoane nu mai putea răzbate nimeni.* SADOVEANU, O. XXI, 42, cf. SCRIBAN, D. *Pentru accesul în vagoane s-a prevăzut câte o stație.* ENC. TEHN. I, 346. *Ne deterăm și noi jos din vagon.* ARGHEZI, S. XVI, 67. *Întins pe banchetă în vagonul gol, Tudorel dormi pe spate.* CĂLINESCU, B. I. 144. *Trenul... e format din vagoane largi.* RALEA, S. T. I, 316. *Vagonul... s-a răsturnat peste macazuri.* TUDORAN, O. 40, cf. LTR², DL, DM, SFC I, 199. *Sublocotenentul urcă scările unei platforme dintre vagoane.* BĂNULESCU, I. 83. *La ferestrele vagoanelor se iviră chipurile...*

călătorilor. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 107, 17/1, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. *Pi deasupra și-n vagoani, Stau soldații milioane.* FOLC. MOLD. II, 182. ♦ (Urmat de determinări care indică felul, destinația etc., formează, de obicei, împreună cu determinarea, diverse sintagme sau compuse). *La lungimea acestor linii se mai adaugă... 110 locomotive (sau o locomotivă de fiecare 9 kilometri) și... 500 vagoane (cîte un vagon de persoane și trei de mărfuri) de fiecare 2 kilometre.* GHICA, S. 451. *Wagoanele drumului de fer scutură foarte mult.* CONV. LIT. II, 65. *Sfîrșind vizitarea orașului Nima, ne suim iară în vagonurile drumului de fer și după o călătorie de 6 ore... sosim noaptea la Marsilia.* ALECSANDRI, O. P. 288. *Visa un loc călduros într-un vagon de dormit.* CARAGIALE, O. IV, 90. *De la Dresda încolo au vagon-restaurant pînă la Viena... De la Bitterfeld, iar oarbă împrejurare: vagon-restaurant! - iar vițiu!* id. ib. VII, 23. *Un tren mimuscul... avînd un singur vagon de persoane.* IORGA, P. A. I., 146., cf. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 17. *Vagoane-restaurant, salon și de dormit pentru orice fel de cale.* NICA, L. VAM. 263. *Stam în vagonul-restaurant la o masă.* M. I. CARAGIALE, C. 159, cf. CADE. *Vedeți din fereastra vagonului-restaurant, pe perspectiva dogorită și mănoasă, cîte un snop pus în picioare.* GALACTION, A. 413. *Te-am văzut eu ce servibil erai cu ea în vagonul-restaurant.* CAMIL PETRESCU, T. III, 242. *Ne urcăm în tren; urmează amănunte de drum, peisajul, vagonul-restaurant, vagonul de dormit.* C. PETRESCU, I. II. 258. *Apă minerală frapată, la vagonul de dormit.* TEODOREANU, M. II, 201. *Cărțile erau în fundul cuștărilor la vagonul de bagaje.* id. ib. 213. *Cu livretul acela am călătorit gratis în vagoane de clasa întâia.* SADOVEANU, O. XXI, 355. *Conducătorul dispune de o cabină... la un nivel superior vagonului de pasageri.* ENC. TEHN. I, 346. *Vagoane de marfă, de cale normală, acoperite.* NOM. MIN. I, 109. *Trenul de noapte... are vagon poștal.* ARGHEZI, S. XVII, 47. *Mergeam... confortabil instalați în vagonul-restaurant.* PERFESSICIUS, M. I, 129. *Stă... la fereastra vagonului de dormit.* VINEA, L. I., 90. *Vagoanele de călători sînt echipate cu frînă automată cu aer comprimat.* LTR². *Toate vagoanele-cisterne trebuie să fie echipate cu frînă de mîină.* ib. *Am luat micul dejun în vagonul-restaurant.* T august 1964, 58, cf. FORM. CUV. I, 45, 54. *Îmi amintesc un drum cu vagonul de marfă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 19, 3/2. ♦ (Învechit, rar; calc după fr. *wagon-lit*) *Vagon-pat = wagon-lit. Îți pui paltonul căpătii, te lungești pe canapeaua de catifea roșie sau în vagonul-pat, dormi ca acasă vreo nouă ceasuri.* GHICA, S. 239, cf. CADE. *Vagon (de) clasă v. cl a s ă. Vagon direct v. d i r e c t. Casă (sistem) vagon sau (rar) casă în vagon = casă ale cărei încăperi se înșiră una după alta asemenea compartimentelor unui vagon de tren. Acest tip primește numele... de „casă vagon”.* ARH. OLT. X, 68. *Casa mătusei ei este sistem „vagon”.* CAMIL PETRESCU, U. N. 168. *Capitala s-a acoperit cu vremea cu case, unele modeste, în vagon, destinate a fi date cu chirie micii burghezii.* CĂLINESCU, C. O. 190, cf. DL, DM. *Erau și cîteva case mai arătoase „sistem vagon”, adică cu două, trei camere la șir.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 6, 16, cf. DEX, DN³. ♦ E x p r. (Argotic) *Suit în vagon = (despre oameni) mîndru, fudul.* Cf. BUL. FIL. IV, 130. ♦ (De obicei cu determinări introduse prin prep. „de”) Cantitatea de încărcătură conținută într-un vagon (1), care servește și ca unitate de măsură. *Se poate totuși evalua - numai exportul Rășinariului... - la 7-10 vagoane (cîreșe cam 250 hl).* PĂCALĂ, M. R. 280. *Un singur cal... ar fi de ajuns ca să tragă chiar în susul apei pînă la o jumătate vagon de pește.* ATILA, P. 147. *Producțiunea agricolă, evaluată... la aproximativ 15 mii vagoane diverse cereale, nu îndeștula în întregime trebuințele populației.* GOLOGAN, C. R. 20. *110 000 vagoane de alimente... au fost transformate în alcool.* MARINESCU, P. A. 127. *Am autorizația consiliului pentru 20 000 de vagoane de grîu.* TITULESCU, D. 70. *Zece vagoane de nuci la Arad cu 15 mii de lei vagonul.* CAMIL PETRESCU, T. I, 422. *La trioare s-au dat peste 30 vagoane.* SADOVEANU, O. XX, 76. *De pe cele zece mii de hectare noi am putea scoate vagoane de orez.* V. ROM. iulie 1954, 119. *Ai opt vagoane de cherestea?* TUDORAN, P. 166, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³. *Un vagon de lemn.* O. BÎRLEA, A. P. II, 496.

2. Vehicul rutier, fără autopropulsie, cu tracțiune animală sau tratat mecanic, folosit la transportul mărfurilor, al persoanelor etc. V. camion, remorcă (1), ruloță (2), tramcar. *Stau singur lângă vagonul ambulant, în care doarme, în lumină, o aletă comediantă ostenită.* BACOVIA, O. 215, cf. LTR².

– Scris și: (învechit) *wagon*. – Pl.: *vagoane* și (învechit, rar) *vagonuri*. – Și: (regional) *văgón* (pl. *văgoane*, ALR II 2 581/365) s. n. ib.

– Din fr. *wagon*, *wagon*, germ. *Waggon*.

VAGONĂR s. m. (Regional) Muncitor care lucrează la transportul lemnului cu vagoanele (1) (Borca – Borsec). Cf. BUL. FIL. VII – VIII, 271.

– Pl.: *vagonari*.

– *Vagon* + suf. *-ar*.

VAGONĂȘ s. n. (Regional; la căruță) Coș (de scîndură) (Vicovu de Sus – Rădăuți). Cf. GLOSAR REG.

– Pl.: ?

– *Vagon* + suf. *-aș*.

VAGONET s. n. Vehicul (basculant) care circulă pe șine (3) (cu ecartament îngust), de obicei fără autopropulsie, folosit pentru transportul materialelor și al oamenilor în mine, la lucrări forestiere, pe șantiere etc. Cf. ȘĂINEANU, ENC. ROM. III, 1185. *Femei duc pietrele cu vagonete.* IORGA, P. A. I, 97. *Pe la spatele grădinii, trec vagonetele cu cărbuni de la mină.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, ap. CADE, cf. RESMERIȚĂ, D. *Vagoane... pentru industria forestieră și pentru lucrări de terasament, vagonete, bascule – Decauville și trucuri.* NICA, L. VAM. 263. *S-au dus pe un vagonet condus de doi cantonieri.* BASSARABESCU, V. 225. *Vagonete, care grele și automobile urcă și coboară veșnic.* GALACTION, O. 314. *Lingourile se transportă de la oțelărie la laminoare, cu ajutorul vagonetelor.* IOANOVICI, TEHN. 140. *Duceau vagonetele din cariera de lângă Tulcea-n port.* SIMIONESCU, F. R. 180, cf. ENC. AGR. IV, 255, BUL. FIL. VI, 58, SCRIBAN, D., NOM. MIN. I, 46. *Vagonetele le duc în lungul liniei ferate.* BOGZA, C. O. 255. *Lincolnul se opri... pe o terasă înghesuită de cuburi de granit, de stive de grinzi și vagonete împinse pe linii înguste de lucrători goi pînă la brîu.* VINEA, L. II, 174. *Circulația vagonetului pe linie se face sub directă supraveghere a șefului de echipă.* LTR², cf. DL. *Bolovani de minereu, pe care trebuia să-i împing spre gura prin care cădeau în vagoneti, mi se păreau că sînt nu din plumb, ci din pișlă.* PREDĂ, C. I. P. II, 62, cf. ARVINTE, TERM. 102, DM, DER. *Vagonetii încărcăți cu cărămizi... sar de pe șine.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 6/1, cf. M. D. ENC., DEX, DN², FD I, 170, L. ROM. 1968, 409, CL 1968, 83, cf. ALR II 6 424/531, 886. ♦ Vehicul de funicular folosit la transportul materialelor. *Încărcarea vagonetelor se face numai în stații, fără deplasarea lor pe verticală.* LTR² VIII, 393, cf. DL, DP, DM. *A găsit un defect la trenul de roți de la vagonetii unui funicular.* ȘCÎNTEA, 1960, nr. 4843, cf. DEX.

– Pl.: *vagonete* și (rar, m.) *vagoneti*. – Și: (regional) *vagonetă* s. f. BUL. FIL. VI, 58, SFC IV, 85, DN², FD I, 170, L. ROM. 1966, 277.

– Din fr. *vagonet*, *vagonnet*.

VAGONETAJ s. n. (Rare) Transport cu ajutorul vagonetelor. Cf. DL, DM, DEX, DN².

– Pl.: ?

– *Vagonet* + suf. *-aj* (după fr. *wagonnage*).

VAGONETĂR, **Ă** s. m. și f. (Rare la f.) Muncitor care lucrează la încărcarea și la transportul materialelor cu vagonetul în minele de cărbuni, de sare, în carierele de piatră, pe șantiere etc.; (regional) rîznar, rîznaș. Cf. NOM. PROF. 9. *Este vagonetar într-o mină de cărbuni.* ap. IORDAN, L. R. A. 163, cf. BUL. FIL. VII – VIII, 271. *Vagonetarii fug spre mahal Dunării.* CONTEMP. 1949, nr. 180, 2/1. *Fusesse angajat vagonetar la mina Petrila.* BOGZA, V. J. 26, cf. LTR², DL, DP, DM, SCL 1958, 254, SFC I, 83. *Vasilică Ion, un vagonetar*

slab, cu vorba îngînată. BARBU, Ș. N. II, 249, cf. M. D. ENC., DEX, DN², F. D. I, 171, 172, FOLC. TRANSILV. I, 358. ♦ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Se interzise ca lucrătorii vagonetari să se așeze pe vagonetele goale.* PREV. ACCID. 71.

– Pl.: *vagonetari*, *-e*.

– *Vagonet* + suf. *-ar*.

VAGONETĂ s. f. v. *vagonet*.

VAGOTOMIE s. f. (Med.) Intervenție chirurgicală care constă în secționarea trunchiului principal sau a ramurilor nervului vag, practică în ulcerul duodenal. Cf. DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN².

– Pl.: *vagotomii*.

– Din fr. *vagotomie*.

VAGOTONIE s. f. (Fiziol.) Stare de dezechilibru a funcțiunii sistemului nervos vegetativ, datorată creșterii exagerate a activității nervului vag. Cf. DER, D. MED., M. D. ENC., DN², DEX-S.

– Pl.: *vagotonii*.

– Din fr. *vagotomie*.

VAGUÍ vb. IV. R e f l. (Prin Bucov.) 1. (Despre cai) A se echilibra în hamuri, astfel încît efortul să fie egal distribuit. Cf. ARVINTE, TERM. 43.

2. „A se cumpăni”. LEXIC REG. 111, cf. SFC IV, 141.

– Prez. ind.: ?

– *Vagă* + suf. *-ui*.

VAGULĂȚIE s. f. (În dreptul roman) Somație făcută unui martor de persoana care îl citează pentru mărturie. Cf. DN².

– Pl.: *vagulații*.

– Din lat. *vagulationis*, *-onis*, fr. *vagulation*.

VAH interj. (Învechit; în corelație cu a h) Exclamație care exprimă durere, mîhnire. V. v a i ¹ (a). *Iară ah, iar vah, iar ai, iar vai!* CANTEMIR, I. I. II, 161, cf. DRU. *Ah!... vah!... săriți... alergați...!* ALECSANDRI, T. 492, cf. 92, 107, DDRF, TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DM, DEX, ZANNE, P. VIII, 26. ♦ (Substantivat, n.) *Nespus ah și vah din focata-i inimă ieșia.* CANTEMIR, I. I. II, 218.

– Cf. ngr. β ᾶ χ, tc. v a h.

VAHMAISTER s. m. v. *vagmistru*.

VAHMĂISTRU s. m. v. *vagmistru*.

VAHMÉISTER s. m. v. *vagmistru*.

VÁHMISTRU s. m. v. *vagmistru*.

VAHÓD s. n. v. *vohod*

VAHÓDĂ s. f. v. *vohod*

VAHTMÁISTER s. m. v. *vagmistru*.

VAHTMEISTRU s. m. v. *vagmistru*.

VAHZANGÍU s. m. (Regional) Crescător de vite, în special de cai (Izvoarele – Băilești). Cf. ARH. OLT. VI, 108, DR. V, 66, 239.

– Pl.: *vahzangii*. – Și: *vahzangiu* (DR. V, 239),

vrazhangiu (ib. 66) s. m.

– Etimologia necunoscută.

VAI' interj. Exclamație care exprimă diferite reacții sau stări afective:

a) Exprimă durere, suferință, deznădejde, mîhnire, amărăciune. V. a h! a u! a o l e u! o² (2 e)! o f (1 a)! v a h! v a i d e (a)! v a l e u (a)! *Ce multă nevoie și becisnicie, pentru*

carea să ne văietăm, vai, foc și pară. CANTEMIR, I. I. I, 152, cf. LEX. MARS. 189, LB, I. GOLESCU, C., VALIAN, V., POLIZU. *Vai! din ziua cea de vară Cînd, prin luncă rătăcit, Cîntai Doina de iubit... Sufletu-mi s-au învrăjbit!* ALECSANDRI, P. I, 9, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 304, LM. *El ar răcni ca leii, dar, vai!, nu poate plînge.* EMINESCU, O. I., 88, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Vai! drăguțul mi-au murit!* ALECSANDRI, P. P. 23. *Foaie verde buruiănă, Vai, maică, m-a scris cătană!* JARNIK - BİRSEANU, D. 295, cf. T. DINU, T. O. 13, ALR I/1 h 141. ◊ (Intensificat prin repetare) *Cu de foarte țipete: „vai, mașele, vai, măruntăile, vai, pîntecele, vai, vintrile mele!” a să văieta și a să văiera începu.* CANTEMIR, I. I. II, 69. *Vai! vai! se țînguia mama. Parc-ai fi pui de cuc în cuib străin.* SADOVEANU, O. XI, 206. *Aglae își cuprinse capul cu mîinile și se lamentă disperată. - Vai, vai, vai!* CĂLINESCU, E. O. I, 187. *Vai, vai, vai, inima mea, Multu-i bună, multu-i rea.* JARNIK - BİRSEANU, D. 213. *Vai, vai, inima mea, Rău m-a prins a mă durea.* HODOȘ, P. P. 31. *Vai, surată, vai, surată, S-a dus băieții-n armată.* GRAIUL, I, 188. *Aud'i ceva răcnin': - Vai și vai! Vai și vai!* O. BİRLEA, A. P. I, 234. (În corelație cu oh) *Oh, oh, mare nevoie! Vai, vai, mare greutate! Amar, amar de Iisus Nazorel, feciorul Mariiei.* VARLAAM, C. 88. *Oh, oh, vai, vai, vai, dai țară! Ce vremi cumplite au agiunso și la ce cumpănă au cădzut!* NECULCE, L. 325. ◊ (În corelație cu a u, c h i u etc.) *Vaileo, vai! - striga ei plîngînd - iacă Perit-au țigănia săracă!* BUDAI-DELEANU, T. 197. *Au, vai! draga mamii, am înțepenit aici.* REV. CRIT. II, 358. *Prăvălindu-se el de acolo..., a picat cum mai bine și i-a rupt șălele bieteii bătrîne!... Chiu, vai, nevoie!* FURTUNĂ, C. 6. *Chiu! Vai! Ce era să mai facă? Rămase orb-buștean!* PAMFILE, D. 72. *Vai și chiu! Și cum ai făcut de-ai plecat?* O. BİRLEA, A. P. I, 184, cf. ZANNE, P. I, 22. ◊ (Construit cu dativul pronumelui personal de pers. I) *Vai mie (vai de e mie H, vai de mine C) că verirea mea lungi-se.* PSALT. 268. *Și dzise Ghedeon: vai mie, D[oa]mne, D[oa]mne, că am văzut pre îngerul D[oa]mnelui față cără față.* BIBLIA (1688), 177^v/58. *O, vai mie, tic(ă)losul! lăsați-m(ă) să mă duc cu ei, ca s(ă) nu m(ă) muncească(mă) mai cumplit (a.1692).* GCR I, 296/16. *Vai mie, cum ai suferit între doi țilhari a te prigoni pre cruce.* MINEIUL (1776), 198^v 2/15. *Ce necaz, ce osîndire, vai mie! ce foc amar.* BELDIMAN, E. 1/6. *Vai mie! ce rătăcire, ce idei m-au străbătut?* MUMULEANU, P. 11/21. *Dar vai mie! că durerea care îmi pricinuește Nu-i cu semne de iubire pacinică și măsurată.* CONACHI, P. 82. *Vai mie! eu am cunoscut amorul.* NEGRUZZI, S. I, 51. *Vai mie! puteam oare gîndi că tocmai el va fi pricina nenorocirii mele.* ALECSANDRI, O. P. 60. *Vai mie, m-am bucurat și de vorba asta.* SADOVEANU, O. XX, 171. *Vai mie, amară-i viața, Mai șubredă decît ața!* CĂLINESCU, L. L. 155. *Vai mie! Îmi cauți pe cineva care să mă descînte și să mă vrăjească.* VINEA, L. I, 258. ◊ (Urmat de un pronume personal de pers. I introdus prin prep. „de”) *Sfințiți postul, propoveduiți cu ogodire și strigați: vai de noi, vaide, că aproape e zioa Domnului.* CORESI, EV. 50. *Toate pentru spăsenia noastră răbdă. Iară noi, vai de noi! nemică mulțămîită sau lucru bun cătră aceastea nu dăm.* VARLAAM, C. 417. *O, vai de mine, ce rău pății (a. 1675).* GCR I, 223/8. *Și-ș rups hainele lui; și zise: vai de mine, fata mea, mă împiedecăși întru piedecă.* BIBLIA (1688), 183^v/20. *Vai de noi... s-au plecat zioa și s-au făcut mai lungi umbrele de seară.* CANTEMIR, O. V, 110. *E sămîință de gîlceavă, De dihonie cumplită: Vai de noi și d-a ta slavă!* HELIADE, O. I, 138. *Vai de mine, sîntem pierduți.* ALECSANDRI, O. P. 102. *Vai de mine, cum mă perpeleam, cum strigam. Nu vream să văd pe nimeni.* CAMIL PETRESCU, T. III, 187. *Vai de noi! - mai ales cînd se întîmplă să ne lovească și altă nefericire mai cumplită decît toate!* SADOVEANU, O. X, 57. *Striior sîn, vai dă mine, N-am nici tată, n-am nici mamă.* GRAIUL, I, 112. *Vai de mine, mor de cald Și n-am apă să mă scald.* DENSUSIANU, T. H. 197. *Vai de minii! tari mă mai doari.* ALR I/1 h 141/530. (Repetat) *În temnițele iadului... era multime de suflete de să muncia și striga: „vai de noi! vai de noi!” și n-avea cine le agiuta.* VARLAAM, C. 381. *Vai de mine! Vai de mine! se țînguia dadaca, încercînd să-și smulgă părul de la temple de sub broboadă.* SADOVEANU, O. X, 157. *Începuse a se văicăra*

zicînd: *Vai de mine! Vai de mine! Uite c-a pus cutea pe horn.* ȘEZ. I. 187. (În corelație cu o f, a o l e o) *Bocetele lor au să-mi străpungă inima ca un cușt stîrb!* Of și vai de mine! SADOVEANU, O. XXI, 247. *Aoleo și vai de mine, Aș juca și nu știu bine.* JARNIK - BİRSEANU, D. 419. (Cu repetarea pronumelui personal de pers. I legat prin „și”) *O, vai de mine și de mine! cum talharilor, ucigașilor și oamenilor răi mă asemeni?* CANTEMIR, O. V, 74. *Vai de noi și de noi!... Fie-ți milă, cucoane, că d-ta ești boier mare.* ALECSANDRI, O. P. 69. *Vai de mine și de mine, că bine zici, fata mea, se vede că i s-au sfișit mîitelulul zilele!* CREANGĂ, O. I, 155, cf. 189. *Vai de mine și de mine! se țîngui cneaghina; te poftesc, jupîne medelnicer Crivăș, să nu ne rușinezi așa de tare.* SADOVEANU, O. XIII, 161, cf. IORDAN, STIL. 260. *Nu e, omule! Vai de noi și de noi! Ce-o să de facem?* RĂDULESCU-CODIN, Î. 55. *Vaai d'e mine și d'e mine, cum m-o tunat - zice - cu turu!* O. BİRLEA, A. P. I, 140. (È x p r.) **Vai de mine = a)** se spune pentru a exprima constemarea. *Lipsește ceva dintr-o casă... - Vai de mine! ... N-are țica obiceiul.* CREANGĂ, O. I, 152; **b)** se spune pentru a exprima un protest politic, pentru a înlătura prevenitor o îndoială, o rezervă a interlocutorului. *Vai de mine, coconiță, cum aș putea să șez lîngă milostiva mea stăpînă?* FILIMON, O. I, 140. *Dă-mi o scrisoare călduroasă de recomandare... te rog, faci un mare bine pentru mine și pentru familia mea... - Vai de mine!... Ce trebuie atîta insistență?* CARAGIALE, O. II, 131. *Nouă ne trebuie moșia... - Dar luați-o, oameni bunii!... Din partea mea, vai de mine, toată voia!* REBREANU, R. II, 168. *Nu rid, dragă, ... vai de mine!... Amorul nu e ceva de ris.* CAMIL PETRESCU, T. III, 121. *Vai de mine, nea Manolache, ... păi suflete de oameni sîntem, ce Dumnezeu?* POPA, V. 51. *Am să te rog să-mi faci un serviciu. - Vai de mine! Încîntată!* TEODOREANU, M. II, 428. *Vai de mine, domnule Silion, aperiți în două minute a venit.* VINEA, L. II, 253. ◊ L o c a d v. (Substantivat) **Cu chiu, cu vai sau cu (mare) chiu și vai, (rar) cu vai, cu chiu, cu vai-nevoie =** cu trudă, după multă osteneală, cu mult necaz. Cf. POLIZU. *Cînd era pămîntul desfundat de ploii, d-abia puteau lua o poștă într-o zi, și aceea cu vai, cu chiu, cu gură multă și cu bice bune.* GHICA, S. XVII. *Cu vai, cu chiu, cum se zice, ei reușiră a aduna o la 3000 de lupțatori aleși.* HASDEU, ap. TDRG 347. *În sfișit, cu vai-nevoie, ... ea le coborî de pe cal și ostenită... se așeză pe o laiță.* GANE, N. II, 39. *Mă trezește mama într-o dimineață din somn cu vai-nevoie, zicîndu-mi: - Scoală, duglișule, înainte de răsăritul soarelui.* CREANGĂ, O. 207. *A ajuns cu chiu, cu vai în clasa a patra.* CARAGIALE, O. I, 131. *Se simțea ca popa ce-a ajuns cu chiu, cu vai să-și puie patrafirul și, cînd e vorba să înceapă shyba, nu știe să citească.* SLAVICI, O. I, 225. *Și așa cu chiu, cu vai, ajunse la curtea boierească.* ISPIRESCU, L. 179. *Abia cu chiu și vai, putură să îvingă piedicile ce înlînră.* id. U. 47. *Cu chiu, cu vai a făcut băiatul cele patru clase primare.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 116. *În pădure cu chiu și vai puteai străbate.* CONTEMPORANUL, VI, 287. *În sfișit, cu vai, cu chiu Hoge a fost liberat.* BACALBAȘA, S. A. I, 42, cf. DDRF, BARCIANU, TDRG. *Cu vai-nevoie mă țineam de dînsul.* HOGAȘ, DR. I, 242, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE 262. *Bîrul îl plătesc eu cu chiu, cu vai.* IZV. XVI, 152, cf. SCRIBAN, D. *Gazda creștea cu chiu, cu vai șapte porcei ca să plătească porumbul.* CĂLINESCU, B. I, 67. *Instrucția militară am suportat-o cu chiu și vai.* id. ib. 355, cf. DL, DM. *Regele... obținuse cu chiu, cu vai, asentimentul arhiepiscopului.* V. ROM. iunie 1973, 135, cf. M. D. ENC., DEX. *Iară după ce au ajuns cu mare chiu și vai în apropierea stîncei, deteră cu ochii de o peșteră.* MARIAN, T. 61. *A luat banii cu chiu, cu vai și s-a dus acasă.* GRAIUL, I, 253. *Cu chiu, cu vai abia îl ajunse.* IZV. XIV, 103. *A, cu silă, cu chiu, cu vai, a ajuns acolo.* O. BİRLEA, A. P. I, 192, cf. ZANNE, P. II, 524. ◊ E x p r. (Substantivat) **Chiu și vai =** suferință, chin; osteneală (mare), trudă, caznă, mizerie, sărăcie. *Deunăzi se sfărîmă pluta cu noi în dreptul Copcei Rădvanului și, după chiu și vai, am sprîjnit cheresteaua, am tras buștenii.* GALACTION, O. 62. *Logofete brînză-n cui, Lapte acru-n călămări, Chiu și vai prin buzunări!* POPA, ap. CREANGĂ, O. 185. *Cînd oi vedea om sărac, În chimir mîna s-o bag, Și de chiu și vai să-l scap.* JARNIK - BİRSEANU, D. 507, cf. ZANNE, P. III, 590, IV, 420, 668. (Cu

parafrazarea expresiei) *Haide iar, murgule, hai, Hai la munte sus, pe plai, Să scăpăm de chiu, de vai!* ALECSANDRI, P. P. 160. *Va fi un chiu și un vai, cum n-a mai fost de când lumea și pământu.* ȘEZ. III, 98. (Substantivat; prin nord-estul Olt.) **A fi de chiu și vai** = a duce o viață împovărată de lipsuri și de boală. Cf. ZANNE, P. II, 524. (Substantivat; prin nord-estul Olt.) **A nu avea vai de...** = a nu avea neplăceri din partea... Cf. VÎRCOL, V. 101. **Vai de păcatele mele** (sau **noastre**), se spune pentru a-și exprima necazul, nemulțumirea, contrarierea față de o situație neplăcută. *N-am dormit, măculiță; că n-am somn, vai de păcatele mele!* CARAGIALE, O. II, 245. *Eu cu grăsimia asta... vai de păcatele mele!* DELAVRANCEA, O. II, 284. *Vai de păcatele noastre, îmi răspunde unul.* CAMIL PETRESCU, U. N. 342. *Ai să spui ori n-ai să spui? – Am să spun, vai de păcatele mele; căci de asta am venit.* SADOVEANU, O. X, 321. *Vai de păcatele mele, Astăzi pare să mă-nșele!* ARGHEZI, VERS. 595. ♦ (Substantivat, n.; popular) **Tinguire (1)**; suferință, durere; vaiet (1). *Desfăcu [răvășelul]... și era scris întru el plîngere și viers și vaiu.* BIBLIA (1688), 535¹/8. *Vai preste vai și veste peste veste va fi și se va căuta vedere de la proroc.* ib. 538¹/12, cf. DUMITRACHE, ap. GCR II, 127/13. *Noi... vom avea... o grijă mare, un dor și un vai de moarte.* BĂRAC, ap. TDRG. *Și clopote, și plîns, și vai, Și-oștenii-n șir, și pas de cai, Și sfințici, și feciori de crai.* COȘBUC, P. I, 149, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Io-am pățit rău! Acas la mi-n-i... on vai!* – *Ce vai? – Pă... am o sută d'e copii!* O. BÎRLEA, A. P. I, 347. b) (De obicei urmat de determinări, substantive sau pronume, introduse prin prep. „de” sau, învechit, în dativ) Exprimă compătimire, milă. V. o² (2 e) | o f (1 a) | v a i d e (b)! *Fiiile Vavilonului, vai de iale; fericite de cel ce dă fie darea ta ce dat-ai noao.* PSALT. 286. *Rămîine gol și slămînd omul, vai de el!* Și ce va mai face de-acia amărîtu om? VARLAAM, C. 15. *Vai dă săracia noastră și dă copilașii noștri!* I. GOLESCU, în PR. DRĂM. 71. *Cele multe obiceiuri casnice, care ne-au legănat în fașură, multe s-au dus, multe au rămas, dar sarmanele, vai de ele! fricoasă, rușinoasă, ele se ascund și să pierd de frica bontonului.* RUSSO, S. 14. *Vor veni cu oști streine și vai de biata țară, cînd vom avea război.* NEGRUZZI, S. I, 139. *Noaptea cade, lupii urlă... Vai de cai și călători!* ALECSANDRI, P. III, 14. *Vai de biet român săracul, Îndărăt tot dă ca racul.* EMINESCU, O. I, 182. *Cu prujituri de-a tale, ia acuș se duce noaptea și vai de odihna noastră!* CREANGĂ, O. 114. *Vai de fericirea și de pacea familiilor lor!* CARAGIALE, O. IV, 146. *Vai, în ce hal de slăbiciune ajunsese bietul.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 45. *Vai de cine le iese în cale.* IORGA, P. A. II, 388. *Vai de ei, ... din ce or să trăiască de-acum?* CAMIL PETRESCU, T. I, 275. *Vai de bieții pescari pe care asemenea furtuni, iscate din senin, îi prind în larg.* TUDORAN, P. 133, cf. M. D. ENC., DEX. *Vai, sărmanul voinic! Sărăcuț, amar de el! Căci păcatul t-a gonit.* ALECSANDRI, P. P. 162. *Foaie verde, foaie lată, Vai de copii fără tată! Parcă sînt născuți den piatră!* POP., ap. GCR II, 308. *Vai de ăla săracul, Care-i slugă la altul, Că multe răbdă bietul!* JARNÎK – BÎRSEANU, D. 193. *Frunză verde rozmalin... Vai di copilu străin, Că slujăști la stăpîn!* CARDAȘ, C. P. 53, cf. ALR II 4 428/235, 349, 353, 414, 876. *Cînd acolo mi-ajungea, Vai, saracul, ce vedea!* FOLC. OLT. – MUNT. IV, 55. *Foaie verde de-alior, Vai de mama cu feciori! Năcăjește pîn' ce-i crește, Împăratului gătește!* FOLC. MOLD. I, 140. (Ironic sau glumeț) *Aoleu! vai de biată moșie dac-o fi să-i meargă toată seama goldiș, ca Făt-Frumos al ghebos.* ODOBESCU, S. I, 111. *Vai săracu omu prost, Bun odor la cas-a fost.* POP., ap. CREANGĂ, O. 6. *Nevăstuță cu chîndeu, Vai de măritatul tău, Că te-ai măritat cu dracu și ți-i băutor bărbatu!* JARNÎK – BÎRSEANU, D. 412. *Vai de bărbătețul meu, El muncește și eu beu.* ZANNE, P. IV, 252. ♦ (Cu nuanța de compătimire atenuată sau absentă, cuvîntul, exprimînd ideea de stare deplorabilă, ia valoare de avertisment, de amenințare sau chiar de imprecăție) *Vai de voi, rizătorilor, acmu că suspina-veți* (a. 1574). GCR I, 9*/8. *Vai de voi, bogăților, că se va curma mîngîitura voastră.* COREȘI, TETR. 128, cf. GCR I, 117/19. *Vai omului aceleia de carele să vinde.* N. TEST. (1648), 99¹/4. *Vai de acee cetate unde este domnul tînăr.* M. COSTIN, O. 58. *Vai celui fără de lege, cumpline-i s-a tîmpla lui.* DOȘOFTEI, ap.

GCR I, 266/13. *Vai voao, celor ce ați pierdut răbdarea, și ce veți face cînd va cerca D[io]jmul?* BIBLIA (1688), 665¹/3. *Ceia ce nu să pedepsesc aici, vai de dișșii, că se vor munci în veci* (a. 1691). GCR I, 294/32. *Vai de boierul ce să roagă moicului.* NECULCE, L. 119. *Vai celuia carele adună nu ale sale, pînă cînd va grămădi asupra sa lut îndesat.* CANTEMIR, O. V, 121. *Turcii să mișcă prea timpuriu: Vai de cela ce va fi de ei apucat fără veste!* (a. 1694). FN 32. *Vai de omul acela pren carele vine sminteala* (a. 1703). GCR I, 349/5. *Vai de judecătoriu acela ce va mitui la hotărîrile judecăților pentru voie vegheată sau va strica dreptatea pentru luare de mită.* PRAV. COND. (1780), 46. *Să știți boiari că vai de cela ce va veni de acum înainte cu sabia spre machidoneni.* ALEXANDRIA (1794), 25/15. *Vai neamului românesc și iarăși vai! carele, uitîndu-și vița și sămînța, geme supt giugul altor neamuri.* ȘINCAI, HR. II, 214/16. *Întîi dară, dintru toți perceasă Ceata lui Goleman vestiă: ... Vai de-acela care-i întărită!* BUDAI-DELEANU, T. 89. *Vai de acel judecător ce va preface dreptul în nedreptate pentru bani.* GOLESCU, P. 43/21. *Va întrebuița... toate puterile sale, spre a prîvigheia moralizarea... și vai de acela care-și va mîrșăvi funcțiile.* KOGALNICEANU, ap. XENOPOL, I. R. XIV, 142. *Vai... de aceea nație care calcă voia lui Dumnezeu!* BĂLCESCU, M. V. 4. *Vai de ministrul care i-ar lăsa vreun odor pe dinafară.* GHICA, C. E. I, 333. *Vai vouă, cărturarilor și fariseilor fățarnici, cari nu veți intra în împărăția cerurilor.* BARONZI, I. L. II, 116/12. *Pas cu pas cade-n rușine neamul vostru sînt și mare... Vai vouă romani puternici!* EMINESCU, O. IV, 140. *Vai de cel ce se smintește, dar mai vai de cel prin care vine sminteala!* CREANGĂ, O. 264. *Vai de țara care ajunge s-o puie copiii la cale.* id. ib. 270. *Vai acelora care, pe orizontul senin al păcii, ru văd semnele prevestitoare ale furtunii mijind în depărtare!* BACALBAȘA, S. A. II, 33. *Vai de călătorul nebăgător de seamă.* SIMIONESCU, FL. 103. *Vai de cel ce n-ar fi dus-o după tot șartul, sărind vreo moliftă sau mîncînd cîntări!* VOICULESCU, P. I, 119. *Să-i ceară binecuvîntare și să-i lese un dar. Vai de cei care nu-și îndeplineau asemenea datorie!* SADOVEANU, O. XXI, 237. *No, vai de voi! Ce ați făcut voi? Ați vindut pe Horia.* T. PAPAHAĞI, C. A. 59, cf. ALR I 252. *Cînd nu este cap, vai de picioare.* Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 34, 35, PANN, P. V. III, 30/24, BARONZI, L. 51, LM I, 430. *Vai de tîrla fără ciini* *Și casa fără stăpîni!* PĂSCULESCU, L. P. 107. *Vai de turma fără păstori.* ZANNE, P. V, 489. *Vai cînd ajunge coada cap.* PANN, P. V. II, 55/13, cf. ZANNE, P. I, 429. *Vai de casa cu mulți stăpîni, unde toți poruncește și nimeni nu ascultă.* ZANNE, P. III, 80. *Vai de cinele care latră pe stăpînul său.* PANN, P. V. II, 55/7, cf. ZANNE, P. I, 368. *Vai de casa unde cîntă găina și cocoșul tace.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 474, cf. PANN, P. V. II, 55/11. *Vai de cel ce strigă la urechea celui surd.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 756. *Vai de acela ce are pîine și n-are dinți să o mănînce.* ZANNE, P. IV, 52. *Vai de casa omului, cînd dracul își vîră coada.* id. ib. VII, 872. *Vai de oaie între lupi.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 569. ♦ Loc. a d. j. și a d. v. **Ca vai de el** (sau **de ea, de dînsul, de dînsr.** etc.) sau **ca vai de capul** (cuiva) = a) (într-un mod) vrednic de compătimire, vrednic de plîns! *Îl pusesă într-o sanie cu doi cai... cu hamuri de teiu, ca vai de dînsul.* NECULCE, L. 80. *Zlotașii, ca vai de capeteli lor îmbla și purîndu-să și rugîndu-să moicilor.* id. ib. 194. *Ca vai de capul lui, cădzu... os prin os pătrunzîndu-și și mădular prin mădular zdrobindu-și.* CANTEMIR, I. I. I, 258. *Oștile lui Selim fugea pen păduri, pen văi, ca vai de ei, muncînd să să ascunză.* R. POPESCU, CM I, 261. *S-au găsit turci morți șasă mii și prinși șapte sute, ș-au fugit, ca vai de ei* (a. 1788). IORGA, S. D. XXII, 56. *Să culcasă Parpangel Asară, mîhnit ca vai de el.* BUDAI-DELEANU, T. 176. *Adeseori nice pîne nu avea să mănînce și umbra tot rupt și zdrănfos, ca vai de el.* PETROVICI, P. 294/13. *Toți aceli rivali au pierit ca vai de ei.* BARIȚIU, P. A. I, 4, cf. 20. *Clearh al nostru închis se pomenește, Sărac ca vai de dînsul, lăsîndu-și creditorii în deznădăjduire cu lacrimi pe obraz.* NEGRUZZI, S. II, 201. *Postelnicul Cotoiu... se întoarse la curte, plouat ca vai de dînsul și cu coada între picioare.* ODOBESCU, S. III, 237. *Nenorocita, ieșînd cu nepus în masă și năcăjită ca vai de ea, s-a dus iarăși la fîntînă.* CREANGĂ, O. 52. *Îi ieși înainte o*

căjelușă bolnavă ca vai de capul ei și slabă de-i numărăi coastele. id. ib. 130, cf. 247. *El umbra pe aici cu frica-n sîn și se zăbucima ca vai de el.* SLAVICI, O. I, 327. *Ajunse și ciobănașul ostenit ca vai de el.* ISPIRESCU, L. 248. *Să ne faceți dreptate, cucoane! Gîndiți-vă că venim de cine știe unde, că muncim prin ploaie ca vai de noi.* DUNĂREANU, N. 136, cf. M. D. ENC. *Feciorul, scîrbit ca vai de el, se întoarce îndărăpt la maica sa și-i spurie toate.* MARIAN, O. II, 91. *Strein sînt ca vai de mine, Ca frunza de mărăcine.* DOINE, 229. *Băgînd de seamă că oile vin fără lînă, scărmanate și dărăcite ca vai de ele, trimite pe popa pe deal, să vadă care e pricina.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 249. *Omul, deși necăjit ca vai de el, ... scoate căruța din glod.* FURTUNĂ, C. 6. *În satul nostru trăia în vremurile de demult un om sărac ca vai de capul lui.* PĂCALĂ, M. R. 149. *Să-m daș și mie... puțină pine... că-s flămînd... ca vai de mine.* O. BÎRLEA, A. P. II, 482; **b)** (și în formele **ca vai de mama ori de zilele** cuiva sau **ca vai de om sau de lume, de Dumnezeu**) = (care se află) într-o situație foarte grea, într-o stare rea, mizerabilă; (care este) foarte rău, foarte prost. *Pre unii îi omorea, pre alții vîi îi prindea. Păpîră ca vai de ei, și încă tot nu să mai aștza.* ANON. CANTAC, CM I, 169. *Se aduna la zile anumite... după o datină patriarhală ca vai de ea.* BARIȚIU, P. A. I, 271. *Un bacalaureat scrie într-o gazetă două, trei rînduri, într-o limbă ca vai de ea.* GHICA, S. 270. *Să ascultî niște piese ca vai de ele?* ALECSANDRI, T. 1023. *Manualul... pus în stanțe și troheie și încă și aceste ca vai de ele.* MAIORESCU, CR. I, 42. *A petrecut în locuri grozave, din care a ieșit ca vai de el.* EMINESCU, S. P. 340. *Un bordei ca vai de el, niște țoale rupte așternute pe lăiși, și atîta era tot.* CREANGĂ, O. 39. *Plecă supărat și amărît ca vai de om!* id. ib. 155. *Piesa nu se știe mai deloc: o circăleală ca vai de capul ei și al nostru.* CARAGIALE, O. IV, 58. *Nu mai hoinări prin a lume, ca să nu ajungi fără nici un căpătai, ca vai de lume.* ISPIRESCU, L. 231. *Pe cînd tu-ntr-o șferă mică, Ca vai de lume, te strecori.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 22. *Țiganii... nu o dată arată ca vai de dîșii: galbeni ca ceara.* MARIAN, O. II, 141. *Eram toată săptămîna ca vai de om, nespălat, plin de colb.* ap. TDRG. *În zidul din dreapta are o gaură, o rană, astupată, ca vai de lume, cu zdrențe.* SĂM. III, 391. *Revistele și cărțile... se vînd ca vai de capul lor.* ib. 564. *Familia lor trăia ca vai de mama ei, într-o mahala sărăcăcioasă.* ib. IV, 70. *Era să dea năvală creditorii, să ia casa pe nimic și să rămîneși ca vai de lume... într-o cociabă la mahala.* ap. TDRG. *Am trăit în Paris ca vai de lume, cu toate că mă duceam la teatru.* SADOVEANU, O. XXI, 300. *Aici zac stampe rare, gravuri, tablouri... rezemate ca vai de Dumnezeu de păreții umezi.* ARH. OLT. XVII, 130. *Eu... nu citesc gazetele scrise ca vai de lume.* ARGHEZI, S. XIX, 148, cf. M. D. ENC., DEX. *Și mai ave, măi nene! niște șălvăroi larji... ca vai di om!* GRAIUL, I, 323. *Unul mi-a mai rămas, și ș-acela ca vai de el!* PAMFILE, S. T. 26. *El, găsînd oala, sorbi vreo trei linguri de borș dospit ca vai de lume și de lume, că prinseseră și mucugai bietelee crupe dintr-insul.* FURTUNĂ, V. 22. *Nu-i bine să răspunzi mamei - pădurii căci te pocește ca vai de lume.* CHEST. V 180/94. *Găsăște-o vulpe în cale. Să trăje ca vai de zilele ei.* O. BÎRLEA, A. P. II, 278. **o** **Expr.** **Vai de...** sau **vai și amar (de...)**, **vai (și amar) de capul** (sau **de zilele, de mama, de sufletul, de sufletelul**) (cuiva), se spune pentru a-și exprima participarea la suferința, la necazul etc. cuiva sau pentru a-și exprima propria suferință. *Vai de capul vostru, ați vîndut sufletele voastre.* BARIȚIU, P. A. I, 420. *Vai de capul lor! piereau cu sutele și ei și caii.* NEGRUZZI, S. I, 171. *A alergat nevasta lui săracă, vai de ea, mai cu rugăciuni pe la boieri, mai cu acathiste pe la biserică.* GHICA, C. E. I, 246. *Vai ș-amar!... Ce-o să mă fac?... Îmi vine să ieu cîmpii, să fug în lume.* ALECSANDRI, T. 1007. *Ești nebul, vai de capul tău! Da de ce să te otrăvești?* CARAGIALE, O. VI, 271. *Vai de sufletul meu! se tîngui Dușu, dar n-am avut nici un folos de ea.* SLAVICI, O. I, 366. *Dar eu, vai de zilele mele, am fost la primărie; îmi țin văcușa însetată și hămesită, gîndeam că l-oi găsi pe receptor... să mi-o sloboadă.* CONTEMPORANUL, VI, 107. *Vai de norocul tău, vecine, De ce-ai mai fost pe lumea asta?* GOGA, POEZII, 109. *Știa că are șapte copii și e calic, vai de sufletelul lui.* REBREANU, N. 64. *Cum, mătușă Ileană, Spînu-i bețiv? - Da' nu-i bețiv, vai de capul lui ticălos. Își vede*

de treabă cu lunile.

SADOVEANU, O. IX, 420. *Nu mă lăsa, vai de zilele mele, amărîta mea nenê m-a făcut fără noroc!* id. ib. XVI, 43. *Sărăcior oameni! - Vai și amar de capul lor, vai și amar.* LĂNCRĂNAN, C. II, 381. *Dar ea, vai de ea, Tot mereu plîngea și mereu zicea: „Manoli, Manoli, Meștere Manoli! Zidul rău mă strînge”.* ALECSANDRI, P. P. 190. *Oh! moșule, am o soacră rea, vai de mama mea, și m-a trimis cu lîna asta s-o spăl pînă oi albi-o.* RĂDULESCU-CODIN, L. 11. *Umbă p-acolo tătă zua pă pădure, nu minîncă nîmică, vai de zilele lor.* O. BÎRLEA, A. P. II, 392, cf. 549. (Depreciativ) *Ei, negustori... Vai de capul lor, spuse disprețurilor Pavlicioni.* CAMIL PETRESCU, O. II, 46. *Umbă desculț și dezbrăcat și îi arde de politică! Vai de capul lui, smintitul!* PREDA, D. 94. **(A fi) vai de...** sau **(a fi) vai și amar (de...)**, **(a fi) vai (și amar) de capul** (sau **de pielea, de steaua, de zilele, de viața, de cojocul, de sufletul**) (cuiva), **(a fi) vai de lume** (sau **de om**, regional, **de mumă**), (învechit și regional) **(a fi) vai și mișel (de...)**, **(a fi) mișel și vai**, (regional) **vai și amar pe capul** (cuiva), exprimă starea rea, mizerabilă, situația foarte grea, neplăcută, supărătoare în care se află sau se poate afla cineva. *O, vai și mișel de noi, de nește netrebniți, rușine ne va fi și muștrare naintea înfrîcătăului giudeț.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 52/77. *Vai și mișel era în Ardeal în zilele acelea, stricîndu-l cu sabie și cu foc hanul tătăresc.* ȘINCAI, HR. III, 74/15. *Acei boieri acum credea că e vai de capul neamțului și că nici un neamț nu va mai rămînea pe lume.* BARIȚIU, P. A. I, 255. *Să dea cetatea în potestatea lor de bunăvoie, căci de nu, va fi vai de ei.* id. ib. 306. *D-ar cădea cineva d-aici, ar fi vai de el; nici praful nu s-ar alege de dînsul.* GHICA, S. 507. *În cea vale de-ai sălta, Vai ș-amar de viața ta!* ALECSANDRI, P. II, 24. *Mă și învătă cum s-o împlu, cum să ochesc și cum să trag. De aici înainte, vai și amar de bietelee vrăbii de pe garduri!* ODOBESCU, S. III, 22. *Noroc de Dumnezeu că era o fată robace și răbdătoare, căci altfel ar fi fost vai ș-amar de pielea ei.* CREANGĂ, O. 129. *De-a fi să fie tot așa și judecata dinaintea lui Dumnezeu, apoi vai de lume!* id. ib. 160. *Cînd venea apoi iarna... vai și amar! Iar cine e deprins cu răul, la mai bine nici nu gîndește.* SLAVICI, O. I, 55. *În miezul iernei... cînd focul... e odorul cel mai prețuit... e vai de cel ce nu-l are.* CONTEMPORANUL, V, 389. *Cînd să aprinde, e vai de om, nu te poți apropia cale d-o poștie.* DELAVRANCEA, S. 11. *Vremi grele, negustoria merge tot ca racul, în ziua de azi... omul onorat e disprețuit, e vai de el.* CONTEMPORANUL, VI, 97. *E vai și amar de capul mamei: nu mai are nici zi, nici noapte odihnă de plînsetele și răcnetele copilului.* MARIAN, NA. 105. *Vai și-amar de românil acela care pica acuma în mînele păginilor!... Chimurile lui din partea tătarilor nu se pot descrie.* id. O. II, 290. *Ce dări! ne vindea și cemeșa din vatră, iar cînd nu mai avea omu de unde plăti, atunci... vai de pielea lui, îl puneau să tragă la jug.* SĂM. I, 36. *Dă fuga la Leanca să ț-i scoată... cu fierul... , că e vai de tine cînd te-o vedea tat-tău.* ap. TDRG. *Fetele nu umbă cu colindul... Dar citeodată și numai prin vecini, pornesc și ele. Însă e vai de steaua lor cînd le vor simți băieții!* PAMFILE, CR. 48. *De multe ori e vai de capul aceluia care nu se are bine cu biruitorul.* PĂCALĂ, M. R. 203. *Mîine dimineață să se prezinte la primărie cu hoții, altfel va fi vai și amar de ei.* REBREANU, R. I, 100. *Numai de n-ar da și Laura peste un asemenea bărbat, c-ar fi vai ș-amar de sufletul ei.* id. I. 173. *Ora viitoare, tot mucosul s-o știe ca pe Tatăl nostru, altfel o să fie vai de steaua voastră, prăpădiților!* BĂNUȚ, T. P. 111. *Dacă-i vorba de atît bănet, E vai de el.* CAMIL PETRESCU, T. III, 386. *Vai de viața lui, dacă aceea pe care o iubește nici nu vrea să se uite la dînsul!* SADOVEANU, O. I, 170, cf. IZV. XVI, 154. *Băieți la meserie, ... fierărie, strungărie... Altădată era vai de capul lor.* CĂLINESCU, S. 305, cf. DL. *N-am nici un cîștig din asta. În schimb vai și amar pe capul meu, că nu-mi aflu locul.* VORNIC, P. 185. *Bruma de zestre... o să ț-i-o toace și pe aia și o să fie vai de capul tău.* PREDA, D. 9. *Dacă merge tot așa... o să fie vai și-amar de noi!* LĂNCRĂNAN, C. I, 302, cf. M. D. ENC., DEX. *Frunză verde mărăcine, Vai ș-amar, amar de mine! Nu știi ziua cînd se face.* ALECSANDRI, P. P. 386. *Înapoi tată! că doară nu vrei să mă sparii și pre mine ca și pre surorile mele!... Înapoi, ori de nu, e vai și-amar de tine.* MARIAN, O. II, 100, cf. 185. *Ostași nu știu*

de glumă Ş-o să fie vai de mumă! TEODORESCU, P. P. 172. Căpitane Răducane, E vai de zilele tale... Potera-i colea pe vale! JARNIK - BİRSEANU, D. 506, cf. 509. Sînt fete şi de birai Şi le iau feciori de crai, Pe urmă-i mişel şi vai. F (1889), 223, cf. ŞEZ. III, 186. Adă o chiută de viorele... - Păi de unde să iau acu în făurar? - De unde-i şti. Altminteri e vai de capul tău! RĂDULESCU-CODIN, L. 5. Să nu te ducă păcatul, țigane, să nu-mi ascuți porunca, că atunci o fi vai şi amar de tine! id. I. 11. Pin grădina rînd de scai, De coconi mîişel şi vai. ȚIPLEA, P. P. 94. Ai să-mi plăteşti boii, că altfel e vai şi amar de capul tău. FURTUNĂ, C. 5. Incepu muierea să strige în gură mare că i s-a hăbăucit bărbatul, ... că vai şi amar de zilele ei cu un astfel de nechifăr. PĂCALĂ, M. R. 154. Frunză verde solz de peşte, Vai ş-amar d-ă de iubeste. Nici nu moare, nici trăieşte, Numai cît se necăjeşte. IZV. XII, 18. Azi e vai de traiul nostru, Parcă nu-şi mai are rostul. ib. XIII, 333, cf. ALR III h 274. Dacă t'i duci pi malu Dunării, ... i vai d'i capu tău! O. BÎRLEA, A. P. II, 321, cf. I, 574, ZANNE, P. II, 417, III, 126. (Cu topica inversată) Vai au fost de bieții strămoșii noștri! pînă ce Dumnezeu i-au mintuit. ȘINCAL, HR. I, 123/9. De te-a împinge păcatul să mai vii odată, vai de steaua tă are să fie. CREANGĂ, O. 83. N-oi găsi trebile făcute după plac, vai de pielea ta are să fie. id. ib. 90. Scoală, Marcule, stăpîne, Că-i amar și vai de tine. POP., ap. GCR II, 292. Vai de lume ar fi dacă ar fi lăsată numai pe mîna ta. RETEGANUL, P. IV, 22. Să vină, că, de nu va veni, vai și amar va fi de capul lui. PAMFILE, S. T. 38. $\diamond$ C o m p u s: (prin Transilv.) vai-de-lume (sau -de-loc) subst. invar. = persoană lipsită de energie și inițiativă, neajutorată, care nu inspiră încredere. Vom face și noi avere, poate mai multă; de vom fi niște vai-de-lume, ne vor minca gadinile. AGÎRBEANU, P. M. 140. Nu ți-ai găsit alt om, tocmai pe vai-de-locul ăla și l-ai luat? Com. din SĂLIȘTE - SIBIU. Tu crezi ce-ți spune vai-de-locul ăla? Com. din SEBEȘEL - SEBEȘ, cf. com. din LOMAN - SEBEȘ.

c) Exprimă ciudă, necaz (3). V. a h! o f (1 a)! Vai! mînca-te-ar molii, cherapleșule!... să te vad cînd mi-oi videa ceafa. ALECSANDRI, T. XII. Vai de mine, nevastă-hăi, zise baba, ce păcat mi-am găsit cu tine! Dracul știe ce să fac. CREANGĂ, O. 74. Vai, aprinde-v-ar focul, să vă aprindă, zise ea, burzuluiță grozav. id. ib. 203. Vai, maică, da' a naibii te-ai mai făcut... Nu mai poci să fac nimic în casa asta. CAMIL PETRESCU, O. III, 28, cf. DL, DEX. Vai, badeo, cum te-am urît Aseară dînr-un cuvînt. JARNIK - BİRSEANU, D. 229.

d) Exprimă regret, nostalgie. V. a h! a o l e u! h e i! o² (2 e) o f (1 a)! Vai! o cau în tot locul Şi ştiu singur că s-a dus! HELIADÉ, O. I, 70. Vai! nu sînt perfecte ființe omenești. ALEXANDRESCU, O. I, 279. Vai! atît de puține căutăture au citit-o și atîtea aduceri aminte au uitat-o. BARONZI, I. L. II, 19/9. Așteaptă... ca să mai văz odată Acele văi frumoase în care m-am născut... Dar vai! deșartă rugă, căci viața-mi se va stînge. BOLINTINEANU, P. II, 191. Răpezi, vai! se strecoară anii! ODOBESCU, S. III, 211. Vai! tot mai gîndești la anii, cînd visam în academi. EMINESCU, O. I, 140. Dar vai, un chip aievea nu ești, astfel de treci, Şi umbra ta se pierde în negurile eterului. id. ib. 213. Vai brîul meu! - Gemea copila. Atît de mult eu l-am temut. COȘBUC, P. I, 125. Vai, dacă aș fi știut că ai să fii așa de circumspect, te-aș fi cruțat. REBREANU, R. II, 50. Vai, și va veni o vreme Cînd adormi-vom amîndoi. BACOVIA, O. 177. Vai, nu mai sîntem tineri, ca să ne entuziasmăm de asemenea povești. SADOVEANU, O. XIV, 415. Vai, vremea ne mînîncă pe nesimțite viața! ARGHEZI, S. V, 33. Vai, îmi pare rău... Cum de nu am remarcat dînr-o dată acest lucru. CAMIL PETRESCU, O. III, 90, cf. DL, M. D. ENC., DEX. Vai, ce lună și ce bine! Şi bădița nu mai vine. JARNIK - BİRSEANU, D. 100. $\diamond$ (Intercalată în comunicare, exclamația dă acesteia un accent emfatic, marcînd participarea afectivă a vorbitorului) Azi, vai! totul se schimbă, azi sîntem amenințați Şi ne pierdem locuința și să fim dizgrațiați. ALEXANDRESCU, O. I, 288. Timpul de mari fapte, vai! n-o să mai vie? BOLINTINEANU, P. I, 32. Acum simț, vai! că visu-mi a fost o nălucă. ODOBESCU, S. I, 129. El care..., vai! ajunse ce era, nu avea un cuvînt de părere de rău. M. I. CARAGIALE, C. 134. Din atît talent n-a rămas, vai!... aproape nimic scris. ARH. OLT. XII, 331. Decizia de a-l suprima era, vai, nu se poate mai motivată. CĂLINESCU, B. I.

379. Ar fi fost, vai, tocmai de-ajuns Ca duhul să prindă trup pe pămînt. BLAGA, POEZII, 202. (Ironie) Considerații mai amănunțite... vi le vor spune alții, mai competenți, - căci, vai, nu ne lipsesc oameni competenți în orice materie. ANGHEL, PR. 156. Am rămas repetent în clasa a treia a gimnaziului, după cum mărturisesc, vai, veacului meu cataloagele școlii. SADOVEANU, O. XVI, 422. (În construcții adverbative) Ți-aș face curte, domnișoară, ... dar vai! n-am curaj. CARAGIALE, O. I, 317. Aceasta, spera el, ... i-ar fi spus: „Azi ai fost indispus sau ocupat. N-ai mîncat. Dă-mi voie să-ți aduc ceva!” Dar, vai, Indolenta nu făcu nici un altfel de gest. CĂLINESCU, B. I. 227. Du-te, o îndemnă bătrîrul conte pe care dușul glacial îl întinerise și-l făcea să se simtă ca un tînr de douăzeci și trei de ani... dar, vai, numai pentru o clipă putea bătrîrul conte să se mai simtă de numai douăzeci și trei de ani. VINEA, L. II, 305. Am cumpărat biletele de tren, dar vai, ... marca se devalorizase. V. ROM. iunie 1973, 63.

e) Exprimă mirare, uimire, surpriză. V. a! e i! i! hei! m ă r e! (2 a)! o² (2 a)! o f (1 e)! p h i (b)!, v a l e u (c)! Doi pași încă... Vai! în luncă Țipă cucoșul trezii. ALECSANDRI, P. I, 13. Vai! multe broaște noi am prins. - Îmi pare chiar pe rege. EMINESCU, O. IV, 75. Vai de mine și de mine, Harap-Alb, zise Sfînta Duminiță, parcă nu te-aș fi crezut așa slab de înger, dar după cît văd ești mai fricos decît o femeie. CREANGĂ, O. 98. Vai de mine, leliță, ... mă mir cum ți-a dat în gînd una ca aceasta, ca să ne îndemni dumneața să călcăm porunca tatălui nostru. SPIRESCU, L. 50. Vai de mine, dumneața ești? BACALBAȘA, S. A. I, 24. Vai, Berta, ai știut asemenea lucruri și nu mi le-ai spus mai curînd? SADOVEANU, O. XI, 47, cf. DEX, ALR II 3 256/64, 219, 353, 362, 365, 520, 531, 537, ib. 4427/235, 353, 365, 414, 537, 605. Vai, împărătiță, vai, împărate, un porombiel frumos c-un bilețel la gît! O. BÎRLEA, A. P. II, 408.

f) Exprimă indignare, revoltă. V. a! o² (2 g)! Vai, nepriceputule și străîgnule de mînt! (Ce zici că ai buna pricepere) cu ce mînte și cu ce socoteală cuvînt ca acesta zici? CANTEMIR, O. V, 50. Vai de mine, cumetre, să se prostească copilul la țară, după ce-am cheluit o grămadă de bani cu dînsul! GHICA, C. E. I, 246. Vai, ce rușine, domnilor! O-năpăt orașu ăi sfînt pe mîna păgînilor. BĂNŪT, T. P. 148. Vai! a țipat Fira... Da' cine sînteți voi și cum cutezați a intra nechemăți la o gospodărie de creștin? SADOVEANU, O. XVIII, 219. Otilia se va numi în curînd domnișoara Otilia Giurgiuveanu. - Vai! - făcu Aurica, așa ca în fața unei enormități detestabile. CĂLINESCU, E. O. I, 216.

g) Exprimă îngrijorare, teamă, spaimă. V. a o l e u! o² (2 h)! v a l e u (b)! Ce este, vai de mine! ce este?... - Unde-s tîlharii? ALECSANDRI, T. 1546. Vai de mine, moș Nichifor, unde să m-ascund eu? CREANGĂ, O. 283. Vai de mine! țipă cocoana! Nu-i băiatul! CARAGIALE, O. I, 270. Vai de mine! strigă drumeața, oprindu-se speriată în prag, închideți ferestrele. SLAVICI, O. I, 146. Vai de mine, tată, cum să mă culc eu, cu ușa descuiată, alături cu cămara unde are să doarmă atîția bărbați streini. SPIRESCU, L. 376. M-a pus în genunchi... - Vai de mine, se-nspăimîntă diaconul, cum așa? CONTEMPORANUL, VI, 291. Vai de mine! cum se poate! sosește Măria sa și noi nu sîntem acolo? SADOVEANU, O. XIII, 96, cf. 83. Vai de mine, iar e seară și mă bate maica iară. JARNIK - BİRSEANU, D. 60, cf. ALR II 4429/310, 365, 551, ALR SN IV h 977. Vai, soro, te-ai dat jos dînr pat. Să nu te-nțoarcă boala! O. BÎRLEA, A. P. I, 173. $\diamond$ (Intercalată în comunicare, exclamația dă acesteia un accent emfatic, marcînd participarea afectivă a vorbitorului) O sete arzătoare de studiu se trezise în mine, care, vai, era să-mi devie fatală. EMINESCU, P. L. 125.

h) Exprimă bucurie, încîntare, entuziasm, admirație. V. a! a h! h e i! i! o² (2 b)! o f (1 c)! t i' (a)! Abia-i un copilandru, Vai, dar cît îmi e de drag! COȘBUC, P. II, 212. Vai, ce bine-mi pare c-ai venit la noi, dragă noră. SADOVEANU, O. XIII, 106. Vai, ce stoguri se văd pe cîmp! CĂLINESCU, E. O. I, 118, cf. DL, M. D. ENC., DEX. Că și-aseară te-am văzut... Și, vai, tare mi-ai plăcut! JARNIK - BİRSEANU, D. 158, cf. 438, ALR II 3 257/64, 192. Vai, mamă, ce cămașă frumoasă! O. BÎRLEA, A. P. II, 411. (Ironie) Mă-sa-mpunge, fata trage, Vai, mîndră

cămeșă face. MARIAN, NU. 225. *Vai de mine, multe știu Mă
hîr une le mai fîu.* ȘANDRU-BRÎNZEU, JINA, 66.

i) Exprimă repulsie, scribă, dezgust. V. p h i (c). Cf. ALR II 3 252/551.

- Și: (regional) vâi (T. DINU, T. O. 9), vîi (SADOVEANU, O. XIV, 490, STERESCU, N. 1049, ȘANDRU-BRÎNZEU, JINA, 27, ALR II 3 252/551), vui (MAT. FOLK. 448, T. DINU, T. O. 9, 17, CIAUȘANU, V. 210, GR. S. V, 124) interj.

- Lat. vae. Cf. alb. v a j.

VAI² s. n. (Regional) Acoperiș (detașabil) la stupul primitiv, făcut din paie¹ sau din șovar (Gherman - Deta). Cf. COMAN, GL., CHEST. VI 113/12.

- Pl. : ?

- Etimologia necunoscută.

VAICĂR s. n. (Prin Mold.) Vaiet (I). Cf. DL, DM, SCL 1960, 509, DEX. *Erau niște fipe și niște vaicăre de fi se rupea inima de jale.* ȘEZ. II, 161. ♦ *Necaz, suferință.* Cf. DL, DM. *Dimnezeu... i-a luat o mîna și un picior lui Sîntilii, că, altfel, dacă ar fi sănătos, mare vaicăre ar fi, de ciudos ce-i el.* I. CR. IV, 207.

- Pl. : vaicăre.

- Postverbal de la vaicări.

VAIDE interj. (Prin Transilv. și prin Ban.; de obicei urmat de un pronume personal sau de un substantiv introduse prin prep. „de”) Exclamație care exprimă: a) mîhnire, amărăciune. V. v a i¹ (a)! *Sfințiți postul, propoveduiți cu ogođire și strigați: vai de noi, vaide, că aproape e zioa Domnului.* CORESI, EV. 50, cf. DR. VI, 304. *Dar acu-i vaige dă mine, Eu o chem și ea nu vine.* IZV. XII, 17; b) compătimire, milă; amenințare. V. v a i¹ (b)! *Vaide de toți păcătoșii și mai virtos nemilostivilor!* CORESI, EV. 41, cf. 401. *Vaide de preutolu cela ce no-i dostoinic (a. 1600).* CUV. D. BĂTR. II, 51/10, cf. 52/12. *O, vaide de(!) tine, blestemate Isoape (cca 1705).* GCR I, 351/23, cf. DHLR II, 290, FORM. CUV. I, 232, ALR VIII h 274, ALR I 252/295, 302, ALR II 4 845/310.

- Vai¹ + de.

VAIE s. f. (Grecism învechit, rar) Curmal (*Phoenix dactylifera*). *Fusese întîmpinat de nărod cu stîlpări de vaie.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 178³/32, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

- Pl. : ?

- Din ngr. βῆλα (pl. lui βῆλα).

VAIER¹ s. n. I. (Mai ales poetic) Strigăt (prelung), geamăt al omului prin care se exprimă durerea, suferința, jalea etc.; succesiune de cuvinte prin care cineva își exprimă durerea, suferința, nemulțumirea etc., jeluire, lamentare, tînguit; vaiet (I). V. b o c e t, p l î n s e t. *Cinci sate ard în fîcări pe cîmp, și fumul lor... zboară sus în aer Ducînd cu el un vaiet de larmă și de vaier.* ALECSANDRI, P. III, 95, cf. id. POEZII, 360, DDRF. *Mii de guri atunci în vaier, Umplu cerul.* COȘBUC, ap. CADE, cf. BĂRCIANU. [Teama] sădește Sfadă la fel între toți și mărește al bărbaților vaier. MURNU, I. 81, cf. TDRG. *La șase case zăbranicul negru flutura în poartă, iar înăuntru lacrimi și vaier.* ARDELEANU, V. P. 133. *Cîteodată o fereastră se deschide singură și lasă să scape în noapte un vaier ori un suspin.* C. PETRESCU, C. V. 82. *Pușca tună, un vaier fîșni dintr-o părere de umbră și cîinii săriră cu larmă.* VOICULESCU, P. I, 176. *I se părea Anei c-o cheamă cineva de departe... Era ca un vaier neîntrerupt.* SADOVEANU, O. XXI, 451, cf. SCRIBAN, D. *Viața este alît de scurtă, frate... Ar fi vrut să spună „viața mea”, dar din gîngășie nu vru să aducă nici un vaier personal în această clipă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 344. *Făcea semn... să toarne sare pe rîmile vii, numai cînd amuțeau vaierele mișelului.* V. ROM. februarie 1954, 14. *O auzi suspinînd: „nu trebuie”, un suspin repetat, ca un crîmpei dintr-o rugă zădărnicită, ca un vaier de ajutor.* VINEA, L. I, 246. *Risul și plînsul, vaierei și hohotul rămîneau departe, ca și cum n-ar fi fost.* VORNIC, P. 106, cf. DL, DM, DEX. ♦ (Prin analogie) Și-n tăcerea aceea, iar auzi vaietul stolurilor de

ciori. SADOVEANU, O. III, 146. ♦ Fig. *Tu porți ferecate durerile noastre În vaietul strunelor tale.* GOGA, POEZII, 44. ♦ *Suferință, durere. Dido, tu ceri o-nnoire nespulsului vaier al nostru.* COȘBUC, AE. 29. *Se năpustea... cutreierînd o țară zdrobită și plină de vaier.* C. PETRESCU, R. DR. 189, cf. DL, DM, DEX.

2. Fig. Zgomot prelung și fînguitor produs de ape, de vînt etc.; vaiet (3). *În spulber rece de vînt nepăsător Se stinge tristul vaier al frunzelor ce mor.* SĂM. IV, 843. *Suflarea aspră a crivățului... ridică spre naltul nourilor vârtejuri surde de gheață mărunță, strecurîndu-le în vaier plîngător printre ramurile negre ale copacilor.* MIRONESCU, S. 3. *Sînt unii oameni care simt o adevărată plăcere să asculte din culcuș tîhnit vaietul vijeliei și pîrîitul de halice al ploii.* SADOVEANU, O. XVI, 200.

3. Fig. Sunet fînguitor, prelung produs de clopote. *Clopotița trosnește, în stîlpi izbește toaca, Și străvezul demon, prin aer cînd să treacă, Atinge-ncet arama cu zimț-aripei sale De-auzi din ea un vaier, un aiurit de jale.* EMINESCU, O. I, 69. *De-afară începu să se audă vaietul chemător al clopotelor.* AGRÎBICEANU, L. T. 342.

- Pl. : vaiere.

- Postverbal de la văiera.

VAIER² s. m. (Prin sud-vestul Transilv.) I. Miner¹ (I). Cf. FD I 158, 167.

2. Șef² de echipă în mină¹ (I). Cf. FD I, 159, 167, 169.

- Pl. : vaieri.

- Din magh. vājár.

VAIET s. n. I. Strigăt (prelung), geamăt al omului prin care se exprimă durerea, suferința, jalea etc.; succesiune de cuvinte prin care cineva își exprimă durerea, suferința, nemulțumirea etc., jeluire, lamentare, tînguit; (mai ales poetic) vaiet¹ (I), (regional) vaicăre, vaietec. V. b o c e t, p l î n s e t. *În loc de surle și de scopose frumoase, fipețe și vaiete groaznice.* VARLAAM, C. 284. *Boacetele (vaietele MUMT.) muierii și fipețele ce se aud den casă nu vor putea arăta vrăjmășia bărbatului.* PRAV. 157. *Văzînd Corvin alîtea fipețe și vaiete de oameni robiți, ... au purces în urma turcilor.* M. COSTIN, O. 281, cf. BIBLIA (1688), 463³/34. *Nu era o zi să nu vie plîngere, vaiete pe la divanuri.* N. COSTIN, LET. II, 86/36. *Mi să pare că nu ar fi făr' de lacrimi, socotînd nevoia ce au venit cetății și cetățenilor acelora: unde vaiete și fipețe, plînsuri, dăspărțiri unul dă altul și altele ca acestea.* R. POPESCU, CM I, 251. *Să nu vă întristați pentru morții voștri... cu glasuri și cu vaiete fără cale (a. 1746).* TDRG. *Atîta fură de putîncioase Vaietele de maica obidată, Cîit de la pragul morții să întoarse Sufletul lui Parpangel îndată.* BUDAI-DELEANU, T. 211, cf. LB. *O, glas prea coșitor! Ce-mi spui d-a noastră soartă? Vaietul ce nu-ți tăce?* HELI ADE, O. I, 182, cf. VALIAN, V. *Vaietele și cîrtirile poporului... îl siliră a se gîndi și la trebile împărăției sale.* BĂLCESCU, M. V. 77. *Cu plîsete și cu vaiete, închinînd libafuni, se suia la cetate.* ARISTIA, PLUT. 23/5. *Ești vestedă și rece ca statuia de piatră, N-ascuți al nostru vaiet, N-auzi al nostru plîns.* NEGRUZZI, S. II, 63, cf. POLIZU. *Cale de jumătate de ceas se auzeau fipețele și vaietele nenorociților din cîmpul Dudeștilor!* GHICA, S. 30. *Nu-și poate cineva închipui vaietele și bocetele sfîșuitoare ale părinților.* SION, P. 70. *Stăpînul Zamferei... o trasă cu de-a sila de pe piața Ocîrmuirii, care răsuna de vaietele tatălui său și de bociele maicăi sale.* ALECSANDRI, O. P. 70. *S-aude prin tăcere O surdă lovitură, un vaiet de durere.* id. POEZII, 298, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 305, LM 1547. *În momentul acela văzui fulgerînd prin ferestrele casei împuscături și [auzii] vaietele celor ce-o încongiurase.* EMINESCU, P. L. 157. *Atînce mîna tîlharului cu sticla fierbinte: o crispație violentă a degetelor se produse urmată de un vaiet surd.* CARAGIALE, O. I, 67. [Își] cătau de drum, fără a mai asculta la rugăciunile și vaietele mele. ISPIRESCU, L. 303, cf. DDRF, BĂRCIANU. *În toată țara nu se auzeau decît fipețe și vaiete și blăstămuri printre locuitori.* SBIERA, F. S. 71, cf. ALEXI, W. *Cu ce mă*

mai hrănesc eu de acuma? oftă baba... Moșneagul auzi vaietele, văzu găinele și găștele aruncate dinaintea porții. DUNĂREANU, CH. 75. *Un vaiet Ce-a izbucnit, se stinge Și altele pornesc.* SĂM. VIII, 67, cf. TDRG. *Cine ar răbda cum răbdă el?... Și cine n-ar umplea lumea cu vaietele?* DELAVRANCEA, O. II, 53. *Oamenii se vor obosi de vaietele tale...și te vor blestema că le întuneci viața cu plîngerea ta.* PÂRVAN, I. F. 199, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *De la circumdă se auzeau vaietele și țipetele mulțimii de țărani.* REBREANU, R. II, 274. *Vrerea noastră era un vaiet peste vremurile grele și pustii.* BACOVIA, O. 213. *Scincetul bătrinei s-a prelungit ca un vaiet de sfîșiere și de moarte.* POPA, V. 116. *Au căzut ca morți într-un somn greu și lung... după atîtea săptămîni de nopți cu vaiete.* VOICULESCU, P. I, 213. *Oamenii loviți se zvîrcoliră, înăbușindu-și cu obrazul în pămînt vaietele.* SADOVEANU, O. XIII, 217. *Nici un vaiet, nici o tînguire nu se auzea.* BART, S. M. 74. *Un bufnit greu și-un vaiet înfundat și prelung... le făcură să sară din așternut.* MOROIANU, S. 117, cf. SCRIBAN, D. *Vaietele nu te vor clătina însă, nici pocăința n-are să te miște.* ARGHEZI, S. XXI, 226. *Cei trei auziră trîntituri de ușă și înregistrară, palizi, vaietele turcești.* CĂLINESCU, S. 353. *Pornise spre oraș cavaleria turcescă și se auzeau strigăte, trîmbițe sunînd și vaiete și țipete.* CAMIL PETRESCU, O. III, 379. *Giuseppe cînta. În felul lui; cu glasul lui, mai bine zis cu lipsa lui de glas, de care însă nici nu se sinchisea, așa cum nu-i pasă unui om biciuit și torturat de vaietul lui de durere.* VINEA, L. II, 313, cf. DL, DM. *Se auzeau vaiete, dar nimeni nu mai ținea seama de asta.* BARBU, Ș. N. II, 298. *Să fi auzit vaiete, țipete și plîngeri!... Fetele și nevestele-ți luau auzul cu țipetele lor.* REV. CRIT. I, 138. *Cînd să se apropie de groapă, aude un văiet încet: - Valeu! valeu!* PAMFILE, D. 115. *Auzeai... vaieturi acolo.* O. BÎRLEA, A. P. I, 233. ♦ Fig. *Vaietele cîntecului de afară i se jăluiau în urechi din ce în ce mai sfîșietoare.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 42. ♦ Suferință, durere. *Începură a țiparea creștinii de nevoia turcilor și pretutindenea era vaiet și suspin de răul turcilor.* ANON. CANTAC, CM I, 120. *P-unde-n țară am umblat, Tot plînsori am căpătat Și de vaiete am dat.* BALADE, III, 139. *Săraci mîndrușele mele, Ce să fac eu făr'de ele? Să mă duc și să le las În vaiete și-n năcaz?* FOLC. TRANSILV. II, 377. ♦ (Prin vestul Transilv.) Bocet (de înmormîntare). *Bocetele, „vaietele” sînt simple fraze improvizate, lipsite de cele mai multe ori de valoare poetică.* ARH. FOLK. VII, 68.

2. P. a n a l. Sunet, țipăt tînguitor (și prelung) scos de unele păsări sau animale. *Urletul cînelui și vaietul păsărilor de noapte a fost o prevestire pentru bietul leah.* ALECSANDRI, O. P. 158. *Mi-am făcut cruce: atunci am auzit bine ușa bufnind și un vaiet de cotoi.* CARAGIALE, O. I, 143. *Din cîmpul mohorît și înecat venea un vaiet de dîhanie rănită.* GALACTION, O. 379. *Cînd, din liniștea nopții ori chiar amestecat cu șuierul furtunii, auzi acel uhuu, prelung vaiet străpungător, fără să vrei îți îngheață singele în vine.* SIMIONESCU, F. R. 169. *Afară prin vîzduhul negru al toamnei, trecu cu vaiete o învăluire de ciori.* SADOVEANU, O. III, 145. *Vaietele ei [cucuvelei] nu-i supără mai mult decît fluieratul grangurilor.* BĂCESCU, PĂS. 254. *Vaiete triste de fiare răsuna prin păduri.* CĂLINESCU, L. L. 104.

3. F i g. Zgomot prelung și tînguitor produs de ape, de vînt etc.; vaiet (2). *Sălbaticile ape Gemeau ca-n agonie... Cu vaiet și cu vaiet.* COȘBUC, P. I, 186. *Ce chiot, ce vaiet în toamnă... Și codrul sălbatec vuieste.* BACOVIA, O. 28. *Să nu mai audă vaietele spăimoase ale vîntului, își îngroapă fața în mîini.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 2, 29/1.

4. F i g. Sunet tînguitor, prelung produs de unele instrumente muzicale. *Arcușul lui scotea niște vaiete care se asemănau cu o jale omenească.* DELAVRANCEA, ap. CADE. *Rămăsese... în urmă-ne vaietul vioarelor.* PAPADAT - BENGESCU, O. I, 149. *Prin ușile deschise scăpau vaiete de arcuș.* BART, E. 127.

- Pl. : vaiete. - Și: (regional) vâit (pl. vaieturi), vâiet s. n. - Postverbal de la vâita.

VĂIETEC s. n. (Prin Ban.) Vaiet (1). *Este cu puțință ca iarba și mărăcina sau neghina să nu crească în grădinile și holdele cele bune la glebă... Așadară vaietecele nu au loc, și cela ce se vaietă e om nepriceput.* PETROVICI, P. 241/26. *Ieu leacu fi l-oi da Și durerili și vaiecișili li-oi luva.* ARH. FOLK. III, 123, cf. 156.

- Pl. : vaietece.
- De la vaiet.

VAILEÓ interj. v. valeu.

VÁILEU interj. v. valeu.

VAILÍNG s. n. (Transilv., Ban. și Olt.) Lighean (utilizat la bucătărie). Cf. ALR III h 292, A III 4, 12, LEXIC REG. 67, 120, II, 42, GL. OLT., MAT. DIALECT. I, 244, 271.

- Accentuat și: vailing. LEXIC REG. 120, II, 42. - Pl. : vailinguri și vailinge (ib. II, 42). - Și: valing (ALR III h 292/47, GL. OLT.), valing (A III 4) s. n.
- Din germ. Weidling.

VAIOÁGĂ s. f. v. vâiugă².

VAIÓG s. n. v. vâiugă².

VAIOGÁR s. m. v. vâiogar.

VÁIOLEO interj. v. valeu.

VAISCRÍS s. n. v. vascris.

VÁIT s. n. v. vaiet.

VÁITĂR adv. 1. (Prin Bucov.) Înainte, mai departe. Cf. L. ROM. 1960, nr. 3, 81, GLOSAR REG.

2. (Prin sudul Mold.; în forma vâital; în l o c. a d v.) **De vâital** = pentru todeauna, de tot. *Nu țî-l dau de vâital.* CV 1950, nr. 4, 45, cf. LEXIC REG. II, 96.

- Și: vâital adv.
- Din germ. weiter (comparativul lui weit).

VAIÚG s. n. v. vâiugă².

VÁJĂ s. f. (Prin nordul Dobr.) Fiecare dintre pereții coșului de la leasa de prins pește². *Pentru susținerea vajelor se pun de fiecare parte cîte două rînduri de lanțuri.* ANTIPA, P. 607, cf. 612.

- Pl. : vaje.
- Din rus. dial. важаи

VAJÍNĂ s. f. v. vagin.

VÁJNIC¹, -Ă adj. 1. (Învechit; despre activități, împrejurări, evenimente etc.) Important; serios, grav. *Ocupațiile dumitale la țară sînt mai serioase sau mai vajnice.* DACIA LIT. 34/19. *Sîntem în minutul vajnic unde trebuie să facem chipul trecutului.* RUSSO, S. 16. *Să chibzuim niște măsuri înțelepte în niște trebi vajnice a ocîrmuirii.* ALECSANDRI, T. 1387, cf. 1390, CIHAC, II, 443. *Se scărpină în cap, tuși, oftă după obiceiul lui cînd avea ceva vajnic de spus.* GANE, N. II, 210. *Toate celelalte interese omenești cad pe al doilea plan, față cu vajnicul și covîrșitorul interes politic care vibrează ca ton fundamental.* XENOPOL, I. R. XIV, 93. *În urma unor vajnici evenimente din afară... se hotărî să jertfească cu totul pe români dușmanilor lor celor mai înverșunați.* id. ib. 229, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Despre oameni) Vestit (1). Cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM, DEX. *I-a adus pe cei mai vajnici înțelepți și cărturari din țara lui.* ȘEZ. I, 97.

2. (Despre oameni sau despre acțiunile, manifestările lor) Necruțător (1); neînduplecat; cumplit, teribil (1). *Aflăm... că descăpăținații au fost niște hoți vajnici... Ei uciseseră... pe doi*

neguțitori. ALECSANDRI, O. P. 370. *Totul e să scăpăm de cei mai vajnici [creditori] măcar pînă mîni dimineață.* id. T. 1065. *S-a făcut un vajnic hoț de codru, care prăda și ucidea pe cei căfăniși.* CONV. LIT. XII, 134. *Sanda arătase pumnul și mormăise niște amenințări vajnice.* CARAGIALE, O. II, 308. *Pe vremile acelea de bîntuire și de jaf... își închidea vajnicul voievod soția și averile, iar el se lăsa cu oastea la cîmp.* VLAHUȚĂ, R. P. 118, cf. MARIAN, S. R. III, 78. *Mai vajnic... este Toma vel-stolnic, care cumpără sau ia prin judecată mai tot satul Porceștii din jud. Neamț.* XENOPOL, I. R. VI, 116, cf. TDRG. *Un strop de nădejde îi picura în inimă, pornind o luptă vajnică cu presimțirile rele.* REBREANU, I. 190. *Era dintre independenții care sînt cei mai vajnici sprijinitori ai tuturor guvernelor.* id. ib. 273. *Era un entuziast, mereu neastîmpărat..., combătînd tirania țaristă... dîrz și vajnic luptător pentru dreptate.* ARH. OLT. V, 318. *Ura... se involta și se involbura atunci vajnică, uriașă.* M. I. CARAGIALE, C. 23, cf. CADE. *Era... un vajnic predicator din ordinul iezuiților.* GALACTON, O. 229. *A fost cel mai vajnic luptător al democrației și cel mai sincer prieten al țărănimii.* SADOVEANU, O. XX, 77, cf. SCRIBAN, D. *Numiți pe cine doriți dumneavoastră... Numai să fie patrioți vajnici.* CAMIL PETRESCU, O. III, 41. *N. Bălcescu a fost un vajnic luptător pentru drepturile naționalităților.* CONTEMP. 1953, nr. 350, 5/5, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◊ (Prin analogie) *Ciocănind întruna, insectele fug care încotro. Greu scapă însă de vajnica pînditoare.* SIMIONESCU, F. R. 116. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Era o vreme vajnică... Focurile chirigiilor se stinseseră; oamenii și vite dormeau pe coceni, vîrîndu-se... unii-ntr-alții jos la pămînt, pe cînd pe sus prin văzduh urla vîntul nebun.* CARAGIALE, O. I, 142. (Ironie) *Care, care savant doctor ilustrisim are să descopere odată microbul și leacul la cea mai vajnică boală ce bîntuie umanitatea - fluoarea notorietății sau turba importanței?* id. ib. VII, 177. (Adverbial) *Vijelii cumplite... șuieră și freamătă vajnic în rămurișul zbuciumat.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 327.

3. Plin de vigoare (I), de energie; viguros, energic. *Îi trage două palme vajnice și iese.* CARAGIALE, O. I, 212. *Fata era... încîntătoare prin tinerețea vajnică ce-i sta întipărită în obraz.* D. ZAMFIRESCU, I. 3. *Optimist vajnic, cum sînt toate firele sănătoase, prin care natura noastră omenească își trece caracterele sale esențiale.* id. ib. 48. *Oamenii... se trudeau în sforțări vajnice spre a stoarce roadele pămîntului.* REBREANU, I. 53. *Lubește și simte cu pasiune numai ceea ce e animat de sentimente tumultuoase, vajnice, ceea ce frînge și încleștează mușchii unui trup matur.* OPRESCU, S. 114, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◊ (Adverbial) *Toma clipi vajnic de două ori, dezvelind doi ochi mari de cărbune stîns.* REBREANU, NUV. 35.

- Pl. : vajnici, -ce și (învechit, f.) vajnici.
- Din rus. **важный**.

VĂJNIC², -Ă s. m., adj. (Jur.; învechit, rar) I. S. m. Persoană care a comis un omor cu premeditare. *Vajnicul (apestoriul MUNT.) au pus vina sa asupra altuia și l-au ucis pre acela în locul lui.* PRAV. 84.

2. Adj. (În sintagmele) *Moarte (sau ucidere) vajnică* = omor făcut cu premeditare. *Uciderea cea vajnică (apestoriul MUNT.) așijdere să cheamă c-au fost să-l ucigă pre dîns, iară el au ucis pre altul în locul lui.* PRAV. 84. *De-și va mai îngădui firei într-aceia dată și va mai socoti și, fiind biruit de vrajbă, să va apuca și-l va ucide, aceasta ucidere mai rea-i decît ceea dentăi, aceasta să cheamă moarte vajnică (apestoriul MUNT.), pentru că o face omul cu tot deădînsul.* ib. 85, cf. 88, 89, DDRF, TDRG.

- Pl. : vajnici, -ce.
- Văji + suf. -nic.

VAL¹ s. n. I. 1. (Mai ales la pl.) Mișcare ondulatorie care apare la suprafața unei întinderi de apă datorată vîntului, curenților maritimi, mareelor etc.; masă de apă care înaintează (sau dă impresia că înaintează) ridicîndu-se și coborîndu-se la suprafața mării, a unui lac, a unui fluviu etc.; (regional) vangăr

(3). **vălătuc (I)**. V. t a l a z, u n d ă. *Zise vîntului și stătu întru lin și se potoliră valurile mării.* CORESI, EV. 234. *Valurile cumplite a mării ce să aspumă într-undele sale (ante 1618).* GCR I, 49/39. *Se trudiția cetatea, ca o corabie de valure, în mijloc de mare.* MOXA, C. 160. *Ucenicii era în corabie pre mare și pătea nevoie mare de furtună și de valuri, cît era numai să să îneace.* VARLAAM, C. 198, cf. MARDARIE, L. 118²/5. *Glasul Domnului face holbură pre mare De o îmflă cu unde și cu valuri mare.* DOSOFTEI, PS. 87/4. *Am îngrădit marea cu porți... și am zis ei: pînă aicea să vii și să nu covîrșești, ce întru tine să să fărîme valurile tale.* BIBLIA (1688), 379²/40. *Marea a să înflă și valurile ca munții a să rîdica începură.* CANTEMIR, I. I, 206. *Cutremur mare să făcu în mare, cît să acoperia corabia de valuri.* ANTIM, O. 174. *Corăbiile cu mare răpegiune săre valurile (cca 1750 - 1780).* GCR II, 84/11. *Învăță... să sloboază tunete și ploa, să turbure valurile mării.* MINEIUL (1776), 9²/37. *Între valurile cele sălbatece niciodată nu zărești limanul.* MOLNAR, RET. 77/25. *Cîrmaciul, înfricoșîndu-să de valuri, își lasă cirna (cca 1800).* GCR II, 181/31, cf. KLEIN, D. 453, LB. *Insulă-n valuri statornic sta în vișoroasa, mugînda mare.* HELIADE, O. I, 170, cf. I. GOLESCU, C. *Vijelia începe a întărita valurile.* MARCOVICI, D. 13/28. *S-au auzit deodată în urma lor un val ca un munte huind cu mare groază.* DRĂGHICI, R. 34/1. *Minunatul acela pod de peste Dunăre... atîtea veacuri au biruit vremea și furioasele valuri ale apei.* F. AARON, I. I, 6/25. *Valurile se fac din baterile vînturilor ce înalță apele uneori ca niște munți.* GENILIE, G. 115/6. *Valul repezit de vînt Tot mă poartă-n a sa cale.* ASACHI, S. L. I, 187. *Mai mulți își aflară moartea în valurile Dunării.* BĂLCESCU, M. V. 168, cf. ISER, POLIZU. *Nu se auzea decît murmura valurilor Nistrului.* NEGRUZZI, S. I, 160. *Ș-ale valurilor mîndre generații spumegate Zidul vechi al mînăstirei în cadență îl izbesc.* ALEXANDRESCU, O. I, 71. *Valurile danubiane se ciocnesc cu talazurile Mării Negre.* HASDEU, I. C. I, 32. *Zbucînd apa-n nalte valuri, Multi în urmă clocoti.* ALECSANDRI, P. I, 13, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 443. *Valul mării murmuiește și se stînge adormit.* BOLINTINEANU, P. I, 379, cf. LM. *Valurile ajung luntrea cea mică, o saltă și o răstoarnă.* MAIORESCU, CR. II, 398. *Se observă o mișcare alternativă de încolo și încoace în frunza mișcată de vînt, în corabia legănată de valuri.* CONTA, O. F. 185. *Numai foc și singe rostogolesc valurile pripite și volburoase ale Striului.* ODOBESCU, S. III, 534. *Și prin vîietul de valuri, Prin mișcarea naltei ierbi, Eu te fac s-auzi în taină Mersul cîrdului de cerbi.* EMINESCU, O. I, 110. *A comparat... viața cu o mare stăpînită de furtuni, iar pe om, cu un corăbier aruncat pe valuri.* CARAGIALE, O. VII, 172. *Cîteva zile se bălăbăni... cu valurile apelor.* ISPIRESCU, L. 121. *Valurile stîrnite de roata vaporului, fug speriate în urma noastră și se izbesc de maluri.* VLAHUȚĂ, R. P. 40. *Ritmice valurile cad, Cum se zbate-n dulce ropot Apa-n vad.* COȘBUC, P. I, 48, cf. DDRF, ALEXI, W. *Caicul pornește clîtinat pe valuri.* IOSIF, P. 60, cf. TDRG. *Umbletul și mîncarea peștelui e neliniștită de mișcarea undelor și valurilor.* ATILA, P. 52, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Bucureștii sînt mari: fete și femei frumoase, cît valuri în Dunăre!* GALACTON, O. 133. *Valuri mărunte bat ușor pe prundișul malului.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 13. *Oamenii se ațineau cîrduri să scape din valuri.* VOICULESCU, P. I, 49. *Întoarse luntrea și visla izbi în valuri împrăștiind stropi de lumină.* SADOVEANU, O. I, 131. *Mașina fiind prea slabă nu poate birui valurile.* BART, S. M. 19, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 353, SCRIBAN, D., ENC. TEHN. I, 284. *Fluturi albi... cad osteniți în valurile Oltului.* CĂLINESCU, C. O. 98. *Numele omului nu se cade să se risipească întocmai ca spuma valurilor.* VIANU, L. U. 19. *O bezna de nepătruns stăpînea pe întinsurile de vîiet și valuri.* BLAGA, HR. 110. *Dunărea curge cu valurile ei grele, pămîntii.* CAMIL PETRESCU, O. I, 218. *Am văzut și eu un pîlc... de furtunari... zburînd foarte repede peste valurile încrețite de un vînt ușor, spre Sulina.* LINȚIA, P. III, 190. *Valul se turbură și tînde spre violet.* VINEA, L. I, 8. *Acum au început să vină valuri mai mari.* H. LOVINESCU, T. 148. *Dacă privești stăruitor valurile strălucind, Îți vin lacrimi în ochi.* TUDORAN, O. 127, cf. LTR², DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX. *Pe sus o rădica și-n mare mi-o arunca! Valurile bulbuca.* ALECSANDRI, P. P. 28.

Apă bună, Lină și blajină, Moaie-ți tălăzurile, Micșorează-ți valurile! PĂSCULESCU, L. P. 181, cf. ALR SN III h 835, ALRM SN II h 657. Cerna se umflă, Valul și-l pornea. FOLC. OLT. - MUNT. IV, 52. ◊ (Ca termen de comparație, sugerează ideea de unduire, de năvală, de tumult¹ etc.) *La cuvint nestăitătoare și cu inima ca valurile mării în toate marginile lovitoare ai fost și ești.* CANTEMIR, I. I. II, 81. *Ne turburăm pururea... ca valurile mării când le suflă vîntul.* ANTIM, O. 80. *Visurile turburate ca valurile mării bătută de furtună... ce-ți prevestesc?* RUSSO, S. 127. *Vedea... poporul entuzias și creștin, unduind ca valurile mării în curtea domniei.* EMINESCU, P. L. 37. *Ca un val uitarea ne înghite.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 144. *Lumea cea mare se freacă și se rostogolește ca valurile oceanului.* D. ZAMFIRESCU, I. 31. *Chița pescăruși se leagănă-n văzduh cu mișcări mlădioase ca valurile mării.* SANDU-ALDEA, D. P. 17. *Mulțimea s-a mișcat ca valurile.* SADOVEANU, O. XIII, 23. *În apele ochilor lor creștea spaima ca un val.* BARBU, PRINC. 88. ◊ (În construcții comparatve sugerează ideea de intensitate) *Din ce în ce cîntarea în valuri ea tot crește, Se pare că furtuna ridică al ei glas.* EMINESCU, O. I, 94. *Strigătele guturale sugrumate crescără în val și noroiul începu să se prăvale mai cu putere.* CĂLINESCU, O. III, 98. ◊ F i g. *Oarece valure se rădăcă spre noi... domoleaște-le.* CORESI, EV. 66. *Corabia iaste besereca lu Hristos; ...mii de valuri și nevoi spre această sfință corabie cad. id. ib. 375. Marea iaste această lume cu valuri multe.* VARLAAM, C. 156. *Aruncațu-m-ai într-ădîncul mijlocului mărilor și apele încu(n)giurără-mă, toate undele tale și toate valurile tale trecură preste mine (a. 1651).* GCR I, 156/7. *Toate ridicările tale și valurile tale preste mine veniră.* BIBLIA (1688), 395¹/25. *Furtunile acestea și cumplite valurile voi înceta și pre tine te voi răpi din mijlocul lor.* ANTIM, O. 182. *O am aflat pre dînsa [pe țară] în valurile cele mai cumplite a întîmplărilor (a. 1827).* URICARIUL, II, 208/24. *Nobilii... nu voiau niciădecum să se lepede de unirea cu Poarta, temîndu-se de a se arunca în valurile unui viitor nesigur.* BĂLCESCU, M. V. 42. *În anii din urmă, fusese greu încercat de împrejurări; mica mea luntre o bătuseră valuri mari.* M. I. CARAGIALE, C. 8. *Au bătut asupra mea valuri și nu m-am clătînat.* SADOVEANU, O. XIII, 250. ◊ L o c. a d v. **În valuri sau valuri - valuri = a)** (pe lângă verbe ca „a trece”, „a veni” sau „a răbufni”, „a năvăli” etc.) în mod succesiv (și în mare cantitate sau număr). *În gerunchi cădeau pedestrii, colo cail se răstoarnă, Cad săgețile în valuri care șuieră, se toarnă.* EMINESCU, O. I, 148. *Așa trec oamenii noștri valuri-valuri în clipe scurte și rezezi pe acest pămînt.* CARAGIALE, O. III, 265. *Pe vremea vitejilor străbuni, ieșeau în valuri mirosul de smîrnă și de tămîie.* id. ib. IV, 86. *El simțea cum îl urmăresc toate gîndurile ei, cum vin valuri-valuri spre dînsul și îl cuprînd.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 73. *Valuri - valuri îmi năvăleau în trup sforurile atît de dulci ale unui început de dragoste.* SANDU-ALDEA, D. P. 148. *Pe fereastra deschisă... mirosul greu al tăbăcărilor... răbufnea în valuri.* ARDELEANU, D. 68, cf. DL. *Dinspre locuința de la demisol a lui Oancea venea în valuri miros de ceapă prăjită.* T. POPOVICI, S. 9. *Și-mi pare sub lumina de tulbure amurg Că se retrag în valuri armile dușmane.* LABIȘ, P. 366. *Merse spre cuptoarele de unde mirosul pînii proaspete răbufnea în valuri.* BARBU, PRINC. 31, cf. M. D. ENC., DEX; **b)** (pe lângă verbe ca „a se revărsa”, „a curge” etc.) în mare cantitate; din abundență, din belșug. *Șampania curge în valuri.* CARAGIALE, O. I, 210. *Căldura valuri - valuri Se revărsă.* COȘBUC, P. I, 222, cf. DL, M. D. ENC., DEX. (Prin Transilv.) **De-a-n val** = de-a valma, v. v a l-m ă (I). Cf. ALR SN V h I 482/102. ◊ E x p r. **În valul apei** = (cu referire la pescuitul cu poclău) în sens contrar cursului apei, împotriva curentului. *Un picioare se pescuiește și mergînd la deal - „în valul apei”.* ANTIM, P. 152, cf. DL, DM. **A înota în contra valurilor** = a se împotrivi, a se opune părerilor, opiniilor etc. majorității. Cf. ZANNE, P. I, 301, IV, 391. (Învechit, rar) **A da valuri** = a da în clocot, v. c l o c o t. Cf. CIHAC, II, 443, BĂRCIANU. **A (se) lăsa dus de val** sau **a (se) lăsa în voia valurilor, a lua (sau a duce) valul** (pe cineva) = a (se) lăsa la voia întîmplării. *Îndeobște și indivizii ca și mulțimile așteaptă să-i ia valul.* PĂRVAN, I. F. 140. *Dacă m-a dus valul, fetiço dragă, merg cu tine.* CAMIL PETRESCU, T.

III, 398. *Acești oameni care mi-au dat viața... se despart și mă lasă singură în voia valurilor.* CĂLINESCU, S. 78. *Bun, îndrăzneț, se cam lăsa dus de val.* V. ROM. decembrie 1966, 65. **Valurile vieții (sau lumii, lumești)** = dificultăți, necazuri, frămîntări etc. inerente vieții. *Hristos mai tare-i întărește... și nu lasă nice a se turbura cu valurile lumiei aceștia firile lor.* CORESI, EV. 3. *Să putem sufletele noastre mintui de bure și de potopire și de valurile vieții aceștia.* id. ib. 56. *Iaste multă cinste de bunătate ce ai făcut Domnia ta cătră cest om ce-au fost scos den locul lui prentu valurile ceștii lumi (a. 1593).* HURMUZACHI, XI, 369. *Părăsi muiarea sa și casa sa și toate valurile lumiei de bună voia sa.* VARLAAM, C. 465. *Lăsînd nebăgate samă toate valurile lumești, netrecînd proștește viața, au tras la sine cu lucrul a bunățăților parte.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 133¹/8. *Fiînd în valurile lumii nu putem să ne căutăm de suflet.* ANTIM, O. 96. *Să nu te afle în valurile lumii cele înșelătoare (a. 1777).* GCR II, 110/14. *Petrecea o viață pacinică în privirea la cele duhovnicești și streină de bîntuirea valurilor lumești.* F. AARON, I. I, 163/20. *Prin o tare nădejde în Dumnezeu înțăriți, valurile lumești nu le vom băga de samă.* ARHIVA R. I, 142/22, cf. POLIZU. *Departe de valurile lumiei, ... voi petreceți cea mai frumoasă viață dată muritorilor.* FILIMON, O. I, 310. *Cei trei frați dezmoșteniți cercau valurile lumii sub orizonturi străine.* HASDEU, I. V. 99. *Valurile lumii și treptele sociale ne-au despărțit de mult unii de alții.* ALECSANDRI, ap. GHICA, S. 70, cf. CIHAC, II, 443. *Omul e dator să se lupte cît a putea cu valurile vieții.* CREANGĂ, O. 104. *Aruncațu în valurile prăpăstioase ale lumii, ea, de atunci, s-a zbătut cu uraganul.* CARAGIALE, O. III, 267. *Dă-le odraslelor dumitale aceste duhovnicești jucărele... să se joace cu ele în așteptarea valurilor vieții.* id. ib. VII, 172. *Nu putea să intre în mîntea ei gîndul că Persida se va arunca orbîș în valurile vieții.* SLAVICI, O. II, 163. *Alunecase și ea în valurile lumiei.* ISPIRESCU, L. 146. *Prin valurile vieții Mă urc sau mă cobor.* MACEDONSKI, O. I, 277. *Nestiînd încă nimic din vicleniile și valurile lumii, i-a ascultat vorbele.* VLAHUȚĂ, ap. CADE, cf. CONTEMPORANUL, V, 219, DDRF, BĂRCIANU. *Presimțeam... că, părăsîndu-mi cariera, ... voi căde neapărat în stăpînirea nemiloasă a furtunilor și a valurilor vieții.* SBIERA, F. S. 166. *Trăise în valurile lumii cu hotărîre și toțuși într-o singurătate sufletească, în care nu străbătuse nimeni.* D. ZAMFIRESCU, A. 5. *Valurile lumii amîndoi Le despăcam, neștiutori de ele.* CERNA, P. 72, cf. TDRG, REȘMERIȚĂ, D. CADE. *Vreau să mai văd locul copilăriei. Pe urmă, cine știe unde m-or purta valurile vieții!* SADOVEANU, O. V, 547, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. (Cu topica inversată) *Adeseori departe de-a lumiei triste valuri Cu pasuri regulate eu măsur al tău pod, Bahlui!* ALECSANDRI, P. I, 202. *Despărțiți de-a vieții valuri, între ei și între dînsa Veacuri sînt de cugetare.* EMINESCU, O. I, 51. (Cu parafrazarea expresiei) *Au scris un om păcătos și încilci în toate valurile și undele ceștii lumi neașezate și cu de toate chipurile de nepuține amestecate (a. 1632).* GCR I, 79/33. *Ne-am primeni... dintr-această lume deșartă și cu valuri (a. 1645).* TDRG. *Pentru aceea am fugit den valul lumii (a. 1746).* id. ib. **Valurile tinereții (sau tineretilor)** = întîmplări, incidente, încurcături pricinuite de impulsivitatea, entuziasmul și lipsa de experiență inerente tinereții. *Trebuia să mai umble, să se mai frece prin lume, să-și stîmpere valurile tinerețelor.* SLAVICI, O. II, 110, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. (Cu topica inversată) *Ei! nu te rușina! Ale tinereții valuri!* CARAGIALE, O. VI, 51. ◊ (La pl.) *Apă. Cei ce îl preurmă se opresc pe maluri; Dar Mihai cu cațul se aruncă-n valuri.* BOLINTINEANU, P. I, 19. *Cine n-ar putea să-și zică: Venere din valuri scoasă!* VLAHUȚĂ, S. A. I. 41. ◊ (Prin exagerare; determinat prin „de sînge”, „de lacrimi”) **Cantitate mare.** *Cînd ajunseră soldații la dînsul, îl văzură întins pe pămînt și vîrsînd valuri de sînge.* BARONZI, I. L. I, 63/1ss1, cf. ALECSANDRI, T. 1479, COSTINESCU. *O poveste tristă... le sfărîma inima storcînd dintr-însa valuri-valuri de lacrimi de înduioșare.* CARAGIALE, O. III, 263. *Timp de 150 de ani valuri de sînge românesc oprise pe turci de înainta în contra creștinătății.* RĂȘCANU, L. II. *Și-un val de sînge, roșu val De sînge cald a izvorit.* COȘBUC, P. I, 114. *Bătăile ce le suferea Ana din pricina lui stîrneau zilnic valuri de lacrimi.*

REBREANU, I. 216. *Basmele acestea De câte ori le spune, de-aitea ori un val De lacrimi înfierbîntă pe moșul Gladoval!* EFTIMIU, I. 143. *Pe gură năvăli un val de sînge, trupul se răsturnă pe spate și rămase răstignit cu brațele în laturi.* SADOVEANU, O. I, 57.

2. F i g. (Învechit și popular) Dificultate; adversitate; supărare; necaz; neliniște; zbucium. *Va lua unchiul și nepotul pre mătușa și pre nepoata, că nice u[n] val nu iaste.* PRAV. LUCACI, 170. *Atunce puțină vreme văzu țara grecească mare răpaos și multă pace și alinață viață, fără valuri.* MOXA, C. 174, cf. MARDARIE, L. 125²/21, 176²/7. *Nevoința lor nu este altceva fără numai ce a face și a lipi cinstii preoților bănuiele... și numai de aducere netocmiri și valure (a. 1652).* HEM 3216. *La acest fel de scrisoare gînd slobod și fără valuri trebuiește.* M. COSTIN, O. 42. *Fericită viața fără de valuri multe, Cu griji și neticneală avuția pute.* id. ib. 322. *Făcînd fără nice un val sv[î]nta slujbă, luă și diaconul îndrăznire.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 209²/24. *Am venit la pămîntul meu, zăbovind... 7 ani în Țara Leșască, cu multe valuri și supări, care nu le mai poci înșira cu condeul meu.* NECULCE, L. 295. *Lîngă alte multe mîhniri, turburări și întristări ce într-acel an pre domnu coprinse și nespuse valuri și poronci dă la păgîni... îl ajunse.* R. GRECEANU, CM II, 199. *Acolo au propoveduit Pavel apostol evanghelia lui H[risto]s și au pătî destul val și nevoie.* POV. ȚĂR. 68²/4, cf. LB. *Datoriile te așteaptă, Valuri care nu-ți dau pas!* MUMULEANU, P. 65/4, cf. ISER. *Gîndeam la valurile ce mă cuprinseseră în lume.* NEGRUZZI, S. I, 57. *Prin care valuri, prin care pungi, prin cîte soiuri de degite ai mai trecut?* ALECSANDRI, O. P. 43, cf. LM. *Crăiasă alegîndu-te Ingenunchem rugîndu-te, Înălța-ne, ne mînuie Din valul ce ne bîntuie.* EMINESCU, O. IV, 360. *Se încurcă puțin pe la crîșma din sat, spre a-și drege cheful după un val așa de greu.* GANE, N. II, 13, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Petru Maior și Samuil Micu nu s-au putut împărtăși nici ei de slobozenia gîndului fără valuri.* AN. IST. NAȚ. I, 26, cf. CADE. *Ai plecat crud printre străini. N-ai știut nici de năcazurile, nici de zbuciumele, nici de valurile de pe la noi.* SADOVEANU, O. V, 547, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *De val și de păcat Pe-astă lume ai scăpat!* POP., ap. GCR II, 345. *Casă cu ură Și cu făcătura Și cu scribe rele Și cu valuri grele!* MARIAN, V. 71. $\diamond$ E x p r. **A avea val (sau valuri) (cu sau, învechit, de, despre etc. cineva sau ceva) = a avea neplăceri, dificultăți etc. (din partea cuiva sau a ceva); a fi incomodat, supărat, tulburat (de cineva sau de ceva). Și ne foarte rugăm să n-aibă val acestu om (a. 1604 - 1618).** ROSETTI, B. 76. *Să îmble în țara D[o]mniei sale, că no vor ave de neme nece u (a. 1615).* id. ib. 80. *Să n-aibă val nici la o rînduială (a. 1670).* IORGA, S. D. VI, 27. *Să n-aibă val în veci de veci căci am vîndut cu bunăvoie (a. 1697).* ȘTEFANELLI, D. C. 18. *Le ziceam lor: „iată vedeți că mă grîjesc [de nuntă] și eram ca cum aș fi avînd mult val pentru nuntă (a. 1746).* TDRG. *Cu toți aceștia au avut moldovenii multe valuri, în vremea cînd își apăra ei slobozenia lor.* CANTEMIR, S. M. 41/6. *Proprietarii sîrbi, ca să nu aibă cumva ceva val cu cărturarii săi iobagi (români), au pus școalele întru așa plîngeroasă stare.* BARIȚIU, P. A. III, 133, cf. BARONZI, L. 46, CIHAC, II, 443. *Întîmplîndu-se să se nască copilul pe timp rău și furtunos, atunci are să aibă multe valuri în viața lui de întîmpinat.* MARIAN, NA. 66, cf. DDRF, BĂRCIANU, CADE. *Eu am avut val, odată, cînd am scăpat de la tătari, cu capul gol, calare pe deșelate pe-uni cal prins în fugă.* SADOVEANU, O. III, 188, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Toarce și răsucește bine tortul, s'fi tare, să nu avem val cu el la fîsut.* RETEGANUL, P. I, 53. *Cii vîi fug cari-ncotro, osteniți, pâlîți și zgîrieți, așa că-i poati cunoaști on om înțelept că ii o avut val noaptea ceea și că-s strîgoi.* POP., ap. HEM 1183. *Cine vrea ca să nu aibă val (treabă) cu dracul, acela să nu calce licuricii de pe drum.* MARIAN, INS. 52, cf. DENSUSIANU, T. H. 339, ZANNE, P. I, 301, IX, 535. (Cu topica inversată) *De nimenilea val să n-aibă... să fie numai de poslușania sf[întei] m[ă]năstiri (a. 1630).* BUL. COM. IST. V, 55, cf. MAG. IST. I, 124/12. *Să-și ia țiganca și o iață ce au fost dat el și mai mult val să n-aibă (a. 1643).* BUL. COM. IST. V, 193. *Dă nemic val sau bîntuială să*

n-aibă (a. 1665). HEM 3212. *Să-ș stăpînească țiganii cu bună pace, mai mult val sau bîntuială să n-aibă (a. 1687).* BUL. COM. IST. V, 217. *Nu poate să margă la craul pentru multe valuri ce are despre turci și despre unguri.* N. COSTIN, L. 250. *Luminatul domnu între toate valurile ce dă cătră turci avea... între altele au făcut și slomnul cel dă caritele domnești.* R. GRECEANU, CM II, 222. *În anul acesta domnul Țării Rumânești nici oștire n-au făcut nicăiri, nice valuri multe n-au avut.* ANON. BRÎNCOV., CM II, 307. *Vîndea tot cu preț, și de nime nici un val nu avea.* MUSTE, LET. III, 12/21. *Orînduiele cîte vor ieși de la visteria domniile mele preste an... de nice unele nici un val și nice o bîntuială să n-aibă (a. 1708).* BUL. COM. IST. II, 260. *Mult val mai ai cu el.* Com. din ZAGRA - NĂSĂUD. **A face (cuiva) val (sau, regional, de val) = a pricinui (cuiva) neajunsuri, necazuri, a-i face (cuiva) un rău.** *Învăluși satele sfîntei episcopii de deșugubînărie și le faceți destul val (a. 1630).* TDRG. *Le-am făcut și noi țarie, să nu li facă nimene val (a. 1676).* BUL. COM. IST. II, 199. *Cu prieteșugul sasilor, ce era mai marii cetății Brașovului, le-au făcut mult val și i-au și închis.* R. POPESCU, CM I, 430. *Cine să va ispii a le face vreun val peste cartea Domniile mele... rea scîrbă și mare certare vor petrece (a. 1700).* IORGA, S. D. XIV, 5, cf. AMIRAS, LET. III, 172/29. *Nime la nimică să nu le facă val (a. 1709).* URICARIUL, VIII, 236/21. *Cine i-ar face val, preste cartea Domniei mele, va fi la mare certare (a. 1714).* id. V, 253/11. *Oricine i-ar face mai mult val și supărare... să vor pedepsi de cătră Domnie mea (a. 1759).* FURNICĂ, D. C. 17. *Să nu li să facă... val și supărare împotriva acestor ponturi, ci... să fie respectariși dă toate dregătoriile (a. 1811).* DOC. EC. 109. *Fîind om rău, ... a făcut mult val țării, necăjînd lăcuiorii țarei.* DIONISIE, C. 221, cf. LB, CIHAC, II, 443, DDRF, BĂRCIANU, TDRG, DL, DM. *Mă duc... să nu vă fac val.* RETEGANUL, P. I, 76, cf. HODOȘ, P. P. 124, com. PAȘCA, com. din JINA - SEBEȘ, CV 1951, nr. 5, 28, ZANNE, P. IX, 535. (Cu schimbarea construcției) *Să faceți o carte la Domnia sa, la vodă, să u lase cum au fost și mainte vreme... că, de nu u vor lăsa să fie ca mainte, multu val să va face (începutul sec. XVII).* ROSETTI, B. 56. (Învechit) **A fi în val (sau în valuri, la val) = a fi într-o situație grea, a fi în impas; a fi tulburat, zbuciumat.** *Era prè în val și în mare supărare. Căci el venisă de curund, și licururile toate neașădzate și lipsite.* NECULCE, L. 206. *Averea lui Cantemir Vodă și a boierilor lui o cerca în tot felul și unde o găsiia o lua și bucatele lor le vindea, jupînesele boierilor încă o fost la val.* ANON. BRÎNCOV., CM II, 305. *Neavînd de unde să le de banii, fiind... și Sfîntul Mormînt în multe valuri și datorii, au poroncit... ca să caute vreo moșie... să se de acelor boiari pentru banii ce-au cheltuit (a. 1755).* URICARIUL, XI, 364/22.

II. P. a n a l. Ceea ce poate fi comparat cu valul' (I I) prin formă, mișcare, impetuoșitate etc.

1. (Predomină ideea de mișcare ondulatorie, de unduire) *Valurile de iarbă, cînd înviate de o spornică verdeață, cînd ofilite sub pîrlitura soarelui, nu-i însuflă îngrijirea nestatornicului ocean.* ODOBESCU, S. III, 15. *Valurile verzi de grîie legîndu-se pe lanuri, Mările fărîmuitoare și cetății lîngă limanuri, Toate se întind nainte-i.* EMINESCU, O. I, 144. *Un vînt de miazănoapte ne călcăse grăbit și suflarea lui vijelioasă săpa valuri adînci cu fețe schimbătoare în fînețele înalte și înflorite ale Șestinei.* HOGAȘ, DR. I, 110. *Largul văii gemea sub belșugul greu al sămănturilor ce se legănau în valuri verzi.* id. ib. II, 3. *Era... o căldură mîngîioasă de soare și o boare lîină stîrnea valuri în întinsele mări galbene de grîu.* SADOVEANU, O. I, 51.

2. (Predomină ideea de formă de relief proeminentă, de întindere ondulată, sinuoasă) *O pădure începea în dreapta și îmbrăca pămîntul în valuri, spre zări nesfîrșite.* SADOVEANU, O. X, 27. *Pădurea se desfășura în valuri cătră înălțimi și văi.* id. ib. XI, 294, cf. XIII, 221. *Un val de pădure coboară, altul se ridică și... jur-împrejurul depărtărilor se face tot mai dulce și mai liniștit.* ARGHEZI, S. VIII, 250.

3. (Predomină ideea de linie, de formă ondulată, sinuoasă) *Niște păr galbăn și foarte lung făcea valuri asupra spinării sale.* BELDIMAN, N. P. II, 38/17. *Perişoru-i aurel... Trăgea ochii tot la el și pe frunte-i strălucia și-n mici valuri se-ncrețea.* ALECSANDRI, P. I, 92. *Noadă păru-i elegant Peste cap, în valuri dese, Cu un ac de diamant.* BOLINTINEANU, P. I, 235. *Îi mîngîia fruntea ei albă de-i dete pălăria jos și-i lăasă să izvorască pe umeri în jos valurile de păr blond.* EMINESCU, P. L. 63. *Părul ei sînt valuri crețe. Spumă albă-i pieptul ei.* COȘBUC, P. I, 167. *Mîreșmele merilor înfloriți, plutindu-mi în nări, îmi da iluzia că aș fi sorbit parfumul acelor valuri de păr ușurel.* DELAVRANCEA, H. T. 196, cf. CADE. *În părul tău, Eu amețit de valurile-i negre și bogate, Visez.* BLAGA, POEZII, 9, cf. DL, NALR - B I h 16/73, h 17/2, NALR - MB I MN 241, 76/510, 643, ib. 77/539, 643.

4. (De obicei urmat de determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de”; predomină ideea de masă de oameni în mișcare și succesiune, de mulțime de obiecte văzute în mișcare și succesiune) *Părea c-az un sunet, un uiet depărtat... Ca ale mulțimei întăritate valuri, Cînd din robie scapă un neam împovărat.* ALEXANDRESCU, O. I, 78. *Cortegiul, deși uneori împins înaintea, iar alteori ținut în loc de înfuriatele valuri ale populațiunei, ajunse finalmente în Piața Armelor.* FILIMON, O. I, 338. *El trecea printre valurile omenesți, precum Ronul trece prin lacul Genevei.* BARONZI, I. L. I, 27/5. *Priveam de jur-împrejurul meu un ocean nemărginit de valuri omenesți ce ieșeau din pămînt în giulgiuri albe.* ALECSANDRI, O. P. 355. *Vine asupra Galiei Attila, ca un potop, în fruntea a nenumărate valuri de oști sălbătice.* CARAGIALE, O. IV, 135. *Pîna să se oprească leșii... s-aranțară valurile lui Bogdan, chiuînd, și-i izbîră.* DELAVRANCEA, S. 29. *Valurile de lume se îndreaptă spre templu.* VLAHUȚĂ, CL. 122. *Valul de lume ocolește piața încet, vorbește tare și gesticulează.* SĂM. I, 330. *Nu salutau galoanele late cari împodobeau deș valul mulțimii.* IORGA, P. A. II, 380. *Dintre cele trei valuri de migrație iraniană... valul nordic și cel central erau destul de bine cunoscute.* PĂRVAN, G. 649, cf. RESMERIȚĂ, D. *Valuri de oameni se scurg, tăcuți mai totdeauna, fără gesturi ca într-o procesiune solemnă.* LOVINESCU, C. IV, 168. *Cînd își văzu casa părintească se gîndi să se oprească. Valul îl ducea înainte.* REBREANU, R. II, 260. *Colonelul asculta distrat, privind valurile de lume revărsate din cazino.* C. PETRESCU, I. I, 11. *Un sergent burtănos... despiciînd majestos valul mulțimii... începu ancheta.* BRĂESCU, V. 60. *O parte din Valahia Moravă... ar fi colonizată în sec. XIII... de un val de valahi împinsi de tătari.* DRĂGANU, ROM. 193. *În toate părțile, cît vedeai cu ochii, numai livezi viind în vîntul toamnei; pe jos, valuri de frunze treceau, te înfiorau cu foșnetul lor trist.* SADOVEANU, O. I, 74. *A trecut în oraș cu valul de oameni și cu îmbulzeala.* id. ib. XXI, 556. *Cînd primele valuri ale răzvrătiților din satele vecine se iviră... satul hohoti de un chiot cumplit.* DAN, U. 322. *Biserica creștină... se ridica triumfătoare... și subjugă cu spiritul ei dîrz valurile de barbari.* BLAGA, Z. 67. *Se uita singură... la valurile de oameni care se revărsau din ateliere.* PREDĂ, R. 5. *Valul de bombardiere fu aproape, undeva deasupra plafonului de nori.* BARBU, Ș. N. II, 295. *Capitolul de față se ocupă numai cu primul val al popoarelor migratoare: sarmații, goții, hunii, gepizii și avarii.* IST. ROM. I, 670, cf. 682. *Lupta împotriva valurilor cuceritoare asiatice n-a mai fost dusă izolat.* PANAITESCU, C. R. 248. $\diamond$ E x p r. (Mil.; învechit, rar) **A da val = a năvăli (1);** a ataca. *Turcii, văzînd că moldovenii au dosit la obuz, au început a da năvălă asupra celor 4000 de moscali... și a donșilor. Deci așe le da val, cît să părăe că or trece turcii cu cai preste dîșii.* NECULCE, L. 236. $\diamond$ Grup, mulțime de oameni considerate în raport cronologic cu altele. *Caracterul german și maghiar al fondului celui mai vechi al terminologiei folosite astăzi de minerii români din Valea Jiului... se explică tocmai prin proveniența etnică și prin școala primelor valuri de specialiști.* FD I, 147. *La fețe, numărul foarte scăzut al participantelor ne face să ne întrebăm ce se întîmplă al valurile de schioare junioră, absolvente ale școlilor sportive.* SPORTUL, 1972, nr. 6945/2/3. $\diamond$ (În sintagma) *Noul val =*

orientare, mișcare artistică, literară etc. a generației tinere în raport cu generațiile anterioare; grupare de persoane care o reprezintă. *Schlesinger nu ajunge totuși la violența conținută în unele opere caracteristice noului val britanic.* CINEMA, 1971, nr. 1, 20.

5. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de”; predomină ideea de cantitate mare, de masă fizică, materială care se revărsă, se propagă, se răspîndește brusc, se dezlănțuie etc.) *Le-ai vindecat cu cuvîntările de D[u]mnezeu, mîntuindu-le [inimile] ca dintr-un val de vișor.* MINEIUL (1776), 106²/6. *În valuri de fum silitra în aerul zgornotat Arde, curge, bubuiește.* HELIADE, O. I, 102. *Pe măgură luna se-nalță atunci plină și varsă pe fluviu un val de lumină, Un brîu lucitor.* BOLINTINEANU, P. II, 221. *Prin limbile de flăcări, ce-n valuri se frămînt, Răcnete, vuiet de-arme pătrund marea cea caldă.* EMINESCU, O. I, 62. *Urbea își frămîntă falnic valuri mari de fum și jar.* id. ib. IV, 123. *Privirea ei cîtă lung și dureros la ultimul val de colb ce se așeza în cetișor pe urma trăsorei.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 80. *O uriașă minge-nflăcărată se saltă-n pragul răsăritului, revărsînd valuri de lumină.* SANDU-ALDEA, D. P. 45. *Un val de aer rece ne lovește în față.* IORGA, P. A. I, 94. *În valuri de lumină pe ferestre.* BRĂTESCU - VOINEȘTI, P. 27. *Valurile de lumină ale răsăritului... întindeau peste adîncul văzduhului o punte aeriană de pulbere aurită.* HOGAȘ, DR. I, 159, cf. 213. *Peste sat albăstreau valuri de fum.* REBREANU, I. 68. *Un călăraș intră în circiumă... și, odată cu el, răbufni un val de abur și de ger.* GALACTION, O. A. I, 262. *Un val de aer umed am adus cu mine-n casă.* TOPÎRCEANU, B. 73. *Cînd e copt, ajunge... să-l scuture un val de vînt, pentru ca să se desfacă în fășii.* SIMIONESCU, FL. 71. *Din sita văzduhului curgeau zbîndindu-se valurile zăpezii, fără încetare.* SADOVEANU, O. XXI, 401. *Din salonul lui Hergot emanau valuri de muzică.* CALINESCU, B. I. 58. *Pe ferestrele scorbote înunțau valuri de răcoare.* PERPESCIUS, M. I, 129. *Din sîbșoful unei clădiri... ies valuri de fum de tutun prin geamurile deschise.* BĂNULESCU, I. 184. *N-apucă trufașul să zică bine aceste vorbe și iată că se lăsă pe pămînt un val de întunec și un vuiet mare se sfîrni.* PALCALĂ, M. R. 147, cf. ALR SN III h 788/235. $\diamond$ (Meteor.) *Val de frig (sau de căldură) =* aflux de masă de aer rece sau cald. Cf. LTR². *Valul de frig care s-a abătut... asupra Suediei este pe cale să bată toate recordurile stabilite în ultimii 10 ani.* RL 1982, nr. 11565, 67. *Un val de frig, însoțit de ninsori puternice, afectează Marea Britanie.* ib. 1982, nr. 11569, 6/4.

6. F i g. (Predomină ideea de număr mare, de năvală, de ceva care copleşte) *Precum peștele afară din apă cu aer să înecă, așe pofta peste măsură toate valurile gîndurilor asupră-și încarcă.* CANTEMIR, I. I. II, 91. *Fecioară prealăudată... liniștea celor bătuți de valurile păcatelor.* ANTIM, O. 21. *Pravoslavia credinții să lupta de valurile necredinții.* ib. ib. 116. *Valurile gîndurilor celor deșarte, Curată, potolește-le.* MINEIUL (1776), 208²/28. *Aflîndu-mă... în cetatea Nicopolii... așundat în valurile intristărilor.* VĂCĂRESCUL, IST. 245. *În mijlocul valurilor relelor întimplări nu să înspăimîntează.* POTECA, F. 289/30. *Valuri infocate de visuri sfîșuitoare au năvălit asupra simțurilor mele.* MARCOVICI, C. 717. *Povara zbuciumelor grele, Ce mă apasă azi în cale, Nu-i valul gîndurilor mele.* GOGA, POEZII, 277. *Alt val de risete cuprinse mulțimea.* REBREANU, R. II, 111. *Un val de vîlcăreală și o poveste întregă porniră deodată.* GALACTION, O. 82. *Pe nesimțite se formează valuri de nemulțumiri ce vin din mai multe direcții.* D. GUSTI, P. A. 98.

7. F i g. (Predomină ideea de mișcare năvalnică, de tumult, de forță impetuoasă) *Văzînd că valul revoluționar se suia neconținut și mai repede decît ar fi voit, căuta să-l împiedice sau cel puțin să-i amîie izbucnirea prin oarecari măsuri de poliție.* GHICA, S. 97. *Sufletele mari se plămădesc în valurile răstriei.* ODOBESCU, S. I, 261. *Județele vecine erau cuprinse de valul răzvrătirii.* REBREANU, R. II, 84. *Își apăra clasa lui socială cu energie și tactică de valurile tot mai nedomolite ale dezastrului.* MIHĂESCU, D. A. 24. *Asfel de*

reflecții într-o operă poetică ar fi fost cu neputință, în Anglia, cu un secol mai devreme. Prezența lor... se explică prin valul de ateism care se revărsa asupra Angliei, la sfârșitul secolului al XVI-lea. VIANU, L. U. 66. *Introducerea pe scară mai largă a relațiilor marfă - bani aduce un nou val de aservire a obștilor moșnenești și răzășești.* PANAITESCU, O. T. 13. *A urmat un puternic val de represiuni.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 10, 19.

8. (Predomină ideea de reacție bruscă, intensă, uneori psihică) *Cu inima și cu gândul de la limanul lineștii, departe, în valurile tulburării, să bătea.* CANTEMIR, I. I. II, 164. *De cum se așternea în pat, valuri de fierbințeli îi dogoreau trupul.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 83. *Să frîngă cu voința lui bărbătească valul de emoții ce i se revărsa peste suflet.* D. ZAMFIRESCU, R. 104. *Îmi venise așa în ochi, ca un val de bucurie.* C. PETRESCU, S. 146. *Un val fierbinte de minie parcă i se ridică din tălpi pînă-n rădăcina părului.* MIRONESCU, S. A. 29. *Am simțit un val de căldură în piept.* CAMIL PETRESCU, P. 21. *Acuzatorul se împletici de câteva ori, apucată ca de un val de amețală.* ARGHEZI, S. X, 271. *Acordă pe loc orice, invadată momentan de un val de sentimentalism.* CĂLINESCU, B. I. 184. *Un val de recunoștință o năpădi.* VINEA, L. II, 19. *Simți un val de sânge în obraji.* PREDĂ, D. 150.

III. Nume dat unor materiale flexibile (lînă, stofă, hîrtie etc.) ori unor obiecte din asemenea materiale înfășurate în formă de sul sau unor unelte, dispozitive, părți de instalații etc. de formă cilindrică.

1. a) Sul de pînză, de postav sau de altă țesătură (înfășurată pe un cilindru special de lemn sau de carton); (regional) vâlug² (1), vâluz² (I 1), vig. V. t r i m b ă (I 2). Cf. KLEIN, D. 453, BUDA I-DELEANU, LEX. *Două valuri pînză de casă* (a. 1824). URICARIUL, XX, 344, cf. LB, VALIAN, V., ISER, PONTBRIANT, D., LM. *Începură a scoate din lada babbei valuri de pînză.* CREANGĂ, P. 14. *Mireasa scoate din ladă unul sau două valuri de pînză.* SEVASTOS, N. 70. *În lada ce-a cumpărat-o mirele... se află valuri de pînză.* MARIAN, NU. 565. *Pe capătul lăișelor, e o altă ladă cu banii, valurile de pînză și alte lucruri de preț.* DAMÉ, T. 97, cf. BARGIANU. *Își luă un val de pînză și coborî să-l ghilească... în apa ce curgea de sub roată.* ANGHEL - IOSIF, C. L. 30, cf. TDRG. *Darea la leșie constă în udarea valului de pînză desfăcut în leșie și apoi în uscarea lui la soare.* PAMFILE, I. C. 282, cf. PĂCALĂ, M. R. 412, DM, MERIȚĂ, D. *Deasupra stau cergile păluite și „păritarii” de întins pe pereți, făcute „val”.* DIACONU, VR. LIV, cf. CADE. *Luase cumaș de rochie pentru un botez și un val de pînză.* SADOVEANU, O. IV, 368, cf. SCRIBAN, D., LTR², DL, DM, DEX. *Am să te vînz, în tîrg la Buzău, Pe chile de grîu, Valuri de postav.* TEODORESCU, P. P. 57. *Pîn' țes-un val de pînză, Minînc-o vadră de brînză.* MARIAN, H. 20, cf. ȘEZ, I. 185. *Pe tine te-oi ascunde Tot în viguri de giolgiuri Și-n valuri de postavuri.* BIBICESCU, P. P. 271. *S-o gîndit și furi-un val di pînzi di la mă-sa, din ladă.* GRAIUL, I, 313, cf. PĂSCULESCU, L. P. 52, ȘEZ, XVIII, 16. *Eu pe tine ti-oi învăli Cu giguri mari de bumbac Și cu valuri de postav.* BIRLEA, L. P. M. I, 33, cf. T. PAPAHAĞI, M. 111, IZV. XIV, 185, ALR SN II h 489, ALRM SN I h 316, A V 14, VI 19, 26, TEAHA, C. N. 279, NALR - O IV h 742. ♦ (Regional) Urzeală înfășurată pe sulul dinapoi al războiului de țesut (Rășinari - Cîsnădie). Cf. PĂCALĂ, M. R. 310. *Sulul cu firele învăluite - printre care se pun vârețele ca să nu se surpe valul - se așează pe picioarele dinapoi ale războiului.* id. ib.

b) (Învechit și regional) Cantitate de lînă înfășurată în formă de sul. *Lată eu puîu val de lînă pre arie.* BIBLIA (1688), 178¹/51, cf. A I 31, II 12.

c) (Regional; determinat prin „de tei”) Cantitate de șuvițe lungi de coajă de tei înfășurate în formă de sul. *Fă-mă, Doamne, val de tei. Și m-aruncă-nre femeii!* POP., ap. CREANGĂ, O. 213, cf. DL, DEX. *N-avea nimica-n bordei Făr d-o miță ș-un cotei, Căpății, un val de tei.* BALADE, II, 317, cf. ZANNE, P. II, 146.

d) (Mold., Transilv. și prin Bucov.) Cantitate de fin învălăcut, obținută din brazdele de fin adunate cu grebla. Cf. TDRG, ALR II 5268/284, 520, ib. 5269/284, 414, ALR SN I h 129, ib. h 131/514, TEAHA, C. N. 279.

e) (Învechit; în e x p r.) A purta (pe cineva) de val (sau, adverbial, val) = a hărțui, a chinui, a tracasa (pe cineva). *Bajocoriră pre domnul lor, suduindu-l în tot chipul și-i da cu lemne la ochi și-l purta val, cum era mai rău.* ANON. CANTAC, CM I, 166. *Vei da învățatură dup[ă] înțelepciunea dumitale, că este rușine a purta de val pă frate făr[ă] rînduial[ă] (a. 1773).* IORGA, S. D. XII, 88, cf. BARONZI, L. 41.

2. (În sintagma) *Valul șteangului* = lațul cu care se prinde șteangul (3) de orci; orcar. Cf. DAMÉ, T. 50, TDRG, CADE, ENC. AGR. IV, 238, 290, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

3. a) Legătură de nuiel (lungi cît lățimea pîrfului) care este rostogolită prin apă și lovită periodic de fundul acesteia, pentru a sfîrși pește; (regional) vălătic (II 3). *Pe Bistrița pînă la gura ei se pun cîte 5 - 7 femei la un val de nuiel de cîte 2 - 5 m lungime, „pe care-l gioacă cu chiciorul cînd merge prin apă”.* ANTIPA, P. 145, cf. 104, 116, 130. *Pe sub sălcii vechi, într-o apă curată cu prundiș la fund... bunicul a intrat cu crîșnicul lui și cu valul de mlajă.* SADOVEANU, O. XVII, 393, cf. CL 1960, 102.

b) Scîndură groasă (lungă cît lățimea pîrfului) prevăzută cu mîner și călcători, care este deplasată prin apă și lovită periodic de fundul acesteia pentru a sfîrși pește. *Cînd se pornește la pescuit se pune valul de la deal de-a curmezișul pârăului.* ANTIPA, P. 109, cf. 108.

c) (Regional) Făclie făcută dintr-un mănunchi de cîrpe înfășurate pe un băț, întrebuițată noaptea pentru a atrage pește, care se prinde cu mîna sau cu ostia¹. V. o p a i ț (I 2), v ă l u g² (2). *Moioaca se prinde foarte ușor cu valul.* BĂCESCU, P. 129.

4. (Regional; la car sau la căruță; în sintagma) *Căpătina la val* = partea butucului roții dinspre podul¹ osiei. Cf. DAMÉ, T. 8, TDRG, PAMFILE, I. C. 129.

5. (Regional) Sul (la roata fîntîinii). Cf. LTR², DL, DM, M. D. ENC., DEX, CHEST. II 455/237.

6. (Regional) Urzitoare (Fundata - Zărnești). Cf. ALR I 1 279/772.

7. (Regional; la joagăr) a) Fus de lemn învîrtit de o roțiță de fier dințată, înfășurat cu un lanț care pune carul în mișcare (Rășinari - Cîsnădie). Cf. PĂCALĂ, M. R. 462.

b) Dispozitiv la roata de apă, alcătuit dintr-o osie de fier, prevăzută la capete cu cîte un butuc de lemn și cu speteze (Cepari - Pitești). Cf. UDRESCU, GL.

c) Car (Mîrcești - Roman). ALR II 6 424/537.

8. (Regional; la piau) Fus de lemn, învîrtit de roata de apă, prevăzut cu dinți de lemn așezați radial, care pune în mișcare ciocanele (Rășinari - Cîsnădie). Cf. PĂCALĂ, M. R. 464.

9. (La moară) a) (Regional, mai ales în Transilv.) Cîng. *În jurul unei osii perpendiculare, se învîrtește... o roată mai mică numită val.* PĂCALĂ, M. R. 466, cf. H XIV 398, XVI 10, XVII 8, com. din SĂLIȘTE - SIBIU, GREGORIAN, CL. 62, ALR SN I h 162, ALRM SN I h 109, NALR - O IV MN 278, 2 439/901. *Capul cît valul morii, se spune despre cineva care are capul mare.* Com. din fostul județ VÎLCEA.

b) (Regional) Grindei (la roată) (Somova - Tulcea). Cf. ALR SN I h 159/682, ALRM SN I h 107/682.

10. (Mold. și prin Munt.) Piesă cilindrică a batozei, prevăzută cu lame, care, prin învîrtire, apucă snopii. *Logofătul Iorgu se ncruntă la cei ce bagă la val.* SANDU - ALDEA, D. P. 130, cf. PAMFILE, C. T. 348. *Una din părțile cele mai însemnate ale batozei este coșul... în care se învîrtește toba sau*

valul. ION BOTEZ, ȘTR. 22, cf. L. ROM. 1967, 508, GLOSAR REG., S. C. ȘT. (IASI), 1963, 267.

11. (Agric.; regional) a) Tăvălug (1). Acest val se așază într-un proșap despicat ca o foarfică. LITINSCHI, M. 28/20, cf. DEX, ALR SN I h 26/386.

b) Tăvălug (2). Căii poartă după dinșii, mai ales la treieratul ovăzului, un sul de piatră cu șase praguri care se numește tăvăluc, tăvălug, vălătuc, val sau treierătoare. PAMFILE, A. R. 207, cf. DL, DM, DEX.

12. Piesă cilindrică la mașinile tipografice, de obicei de metal, cu ajutorul căreia se întinde cerneala, se ghidează hîrtia etc.; val¹ (1). Cf. COSTINESCU. Valurile cu care tipărim ilustrații trebuie să fie bune, moi și turnate în matricele întregi. G. IONESCU, C. T. 365, cf. 367, TDRG, V. MOLIN, V. T. 83, RESMERIȚĂ, D., CADE. Valuri pentru mașini tipografice. NOM. MIN. I, 363, cf. LTR², DL, DP, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ Val de corectură (sau de mîna) = piesă cilindrică de metal, cu unul sau cu două minere, folosită la ungerea manuală, cu cerneală, a formelor de tipar în vederea executării corecturii. Valul de corectură se va spăla cel puțin o dată pe săptămîna. G. IONESCU, C. T. 173, cf. 158. Valul de corectură este un aparat cilindric cu pastă gelatinoasă... cu care se innegresc literele pentru a da corecturi. V. MOLIN, V. T. 83, cf. CADE, ROMANESCU, ZET, 49. Valuri de mîna pentru dat cerneală. NOM. MIN. I, 362, cf. LTR².

13. (Prin Mold.) Parte a greblei în care sînt fixați dinții. Cf. ALR II 5 220/414, 520.

IV. 1. Ornamet curent în arta populară, mai ales în ceramică și în arta decorativă, de forma unui val¹ (I 1). Cf. DREV.

2. (De obicei art.; prin Dobr. și prin Munt.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. Pe lângă surpăturile Cavargicului se mișcă în fugă valul furios ca o jigănească. PÎRVESCU, C. 12, cf. 189, PAMFILE, J. III, 13, VARONE, D. 153, H II 82, XIV 378. Danșurile obicinuie pe aici în popor [sînt]: sălcioara, briul, ... valul. POP., ap. HEM 1780.

3. (Art.; prin Transilv.; și în construcția de-a valul, H XVII 451) Numele unui joc de copii nedefinit mai îndeaproape. Cf. ib. 39.

-Pl.: valuri și (învechit) valure.

-Din v. sl. *valъb. Cf. bg. в а л и, scr. в а л.

VAL² s. n. Fortificație formată dintr-o ridicătură continuă de pămînt, de obicei cu un șanț¹ în partea exterioară, folosită în sistemul defensiv roman (și mai târziu); întăritură prelungă de pămînt care marca limitele unui teritoriu. Trupele cele ușoare se cîmpuia sau intra leghioane, sau în locul celalalt dinaintea valului. BOJINCĂ, A. II, 162/7. El vizitase nu demult valul lui Traian. ASACHI, S. L. II, 225. Iși întări tabăra cu valuri și șanțuri adînci. BĂLCESCU, M. V. 210, cf. BARIȚIU, P. A. II, 34. Pe cîmpia dunăreană, ... lată valul lui Traian! ALECSANDRI, POEZII, 92, cf. CIHAC, II, 443, LM. În partea despre răsărit ei mai posedă o tabie sau redută simplă, precum și deosebite valuri de apărare. ODOBESCU, S. III, 580, cf. II, 223. Ochii străbate... în plaurile țării, pe lângă dunga fumurie trasă de „valul lui Traian”. VLAHUȚĂ, R. P. 12, cf. ȘĂINEANU, I. 178, 180. Aceste valuri, cunoscute și astăzi sub numele de valul lui Traian, nu erau menite a apăra Dacia, ci Dobrogea. XENOPOL, I. R. I, 155. Este îmvederat că pe aici un val roman nu ar fi avut nici o rațiune de a fi. id. ib. II, 14, cf. ENC. ROM. Valul ăsta de pămînt care străbate Dobrogea noastră l-a făcut domnul Traian. ANGHEL, PR. 177, cf. TDRG. Valul ridicat în interior pe malul șanțului e consolidat... cu palisadă, iar nu și cu piatră. PÂRVAN, G. 470, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Valul de la Calafat la Giurgiu a fost considerat... ca reprezentînd prima etapă a dominației romane. ARH. OLT. XII, 352, cf. 149, SCRIBAN, D., DL, DM. Valurile din Oltenia, Muntenia,

sudul Moldovei și Bugeac... datează de fapt dintr-o epocă mult mai tîrzie. IST. ROM. I, 518, cf. 717. În țara noastră, așezările din epoca bronzului sînt cetăți cu palisade de lemn și valuri de pămînt. PANAITESCU, C. R. 32, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Prin analogie) Pădurile desființate se prefăcură într-un val înalt și neștrăbătut de trunchiuri de copaci. HOGAȘ, M. N. 167. Ridicaseră un val înalt de zăpadă bătătorită. MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 66. ♦ P. a n a l. Ridicătură de pămînt naturală, de formă prelungă. În stînga ne desparte de nemărginita oglindă a lacului Brateș un val de pămînt clisos și fără vegetație. VLAHUȚĂ, R. P. 47, cf. RESMERIȚĂ, D. Între Milcov și Putna terenul formează două spinări sau „grinduri”, adică două valuri mai ridicate. C. GIURESCU, P. O. 33, cf. CHEST. IV 90/626. ♦ P. a n a l. Dig. Fusesem sfîștuit a dibui calea pînă la Dubovac..., de unde aș fi putut urma valul ce tocmai se dura. SĂM. VIII, 191.

-Pl.: valuri.

-Din lat. vallum.

VAL³ s. n. Formă de relief din jurasic, reprezentînd o vale² sinclinală. DN¹.

-Pl.: ?

-Din fr. val, engl. val.

VALĂ vb. I. In t r a n z. (Germanism învechit) A valora (1). Această regulă valează general și fără restricție. EMINESCU, O. XIV, 380.

-Prez. ind.: valez.

-Din germ. valieren. Cf. lat. valere.

VALĂBIL, -Ă adj. 1. (Despre acte, acțiuni juridice etc.) Care întrunește condițiile cerute de lege sau de o autoritate; pe baza căruia se conferă cuiva un anumit drept. V. a u t e n t i c, l e g a l, v a l i d (2). Cf. I. GOLESCU, C., STAMATI, D. Aspiranții ce ar voi a se angaja cu această lucrare se vor înfățișa cu garanții valabile. DIMBOVIȚA (1860), 284³/72. Se aduna din nou în sala tribunalului, ca să pronunșe, zioa, acea sentință care nu era valabilă pronunțată noaptea. BARONZI, I. L. III, 50/11, cf. COSTINESCU. Afluența trenurilor de plăcere, ale căror bilete... erau valabile pînă miercuri. CARAGIALE, O. II, 9. Diploma mea a fost valabilă. id. ib. III, 249. Testamentul olograf nu este valabil decît cînd este scris în tot, datat și subsemnat de mîna testatorului. HAMANGIU, C. C. 202, cf. ENC. ROM., RESMERIȚĂ, D., CADE. Comitetul agrar a hotărît ca vinzările făcute... să fie valabile. TITULESCU, D. 180. Esmeralda... iscălește ceul. Omu se uită mirat: - E cel puțin valabil? CAMIL PETRESCU, T. III, 41, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. Actele domnești de politică externă nu erau deci valabile dacă boierii țării nu declarau că sînt de acord cu politica domnului. STOICESCU, S. D. 105. Obștile făceau nu numai anchetă, ... dar emiteau și acte scrise, valabile în justiție. PANAITESCU, O. T. 224, cf. M. D. ENC., DEX, DN¹.

2. Care este (admis, acceptat ca) adevărat, autentic; căruia i se recunoaște o valoare, un fundament, un temel; care este fundamentat, temeinic; care este eficient în anumite situații. V. a d e c v a t, c o r e s p u n z a t o r, v a l i d (3). Cf. I. GOLESCU, C. Imputarea ce se face... este numai o calomnie nemeritată și nebazată pe nici un cuvînt valabil, ap. GHICA, A. 747. Documentele istoriei pămîntului sînt mult mai valabile decît acele ale cerului și ale omului. ISIS (1859), 4¹/47, cf. PONTBRIANT, D., PROT. -POP., N. D. Sîntem departe de a admite ca valabile toate argumentele. HASDEU, I. C. II, 42, cf. COSTINESCU. Cauza nu este ușor de explicat, deși o credem valabilă și compatibilă cu toată rigoarea unei judecăți estetice. MAIORESCU, CR. II, 336, cf. id. D. I, 345, BĂRCIANU, ALEXI, W., IBRĂILEANU, S. 6, ȘĂINEANU, D. U., CADE. Ce e valabil pentru o regiune nu ar urma să fie necesar valabil pentru celelalte regiuni. REBREANU, R. I, 261, cf. GALACTION, O. 232. Observația este valabilă și la roman. CAMIL PETRESCU, T. III, 510. Intuiția tînărului scriitor de la 1900 cred că e valabilă și azi. SADOVEANU, O. XX, 124. Fenomenele de repetiție, fiind permanente..., pot fi formulate în legi universale valabile. D. GUSTI, P. A. 81, cf. SCRIBAN, D. Aceste afirmatii

sînt... valabile și pentru așa - numitele arte spațiale. VIANU, E. 382. Numai în limitele acestor observații restrictive pot fi valabile cele afirmate. BUL. FIL. XI - XII, 466. Un gest e valabil prin semnificație. CĂLINESCU, C. O. 61. Afirmția ar fi valabilă și cît privește celulele stinghere ale unui organism. BLAGA, Z. 177. Artistul nu poate utiliza expresii valabile pentru orice societate. RALEA, S. T. I, 225. Constatirea este valabilă pentru toate solurile țării noastre. CHIRIȚĂ, P. 134. Această latură valabilă a creației lui... nu va rămîne mult timp în afara preocupărilor sale. V. ROM. ianuarie 1954, 172, cf. VRANCEANU, G. D. I, 43. Părea că așteaptă din partea lui... o explicație, o scuză valabilă. VINEA, L. I, 35. Vechile legi nu sînt valabile, dacă viteza unei particule se apropie de aceea a luminii. JOIA, S. L. 29. Formula... este valabilă și în cazul cînd exponenții sînt negativi. ALGEBRA IX, 206. Rămîne valabilă observația despre așezarea masivă a satelor de moșneni la munte. PANAITESCU, O. Ț. 85, cf. ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 7, 18/3, DEX, DN³. Ceea ce am spus... despre română mi se pare valabil și pentru latină. L. ROM. 1980, 618. ◊ (Substantivat) Valabilul uman să fie legea perpetuă a deosebirii inertului de viu. PĂRVAN, I. F. 40.

3. (Familiar; despre oameni) Care corespunde unei anumite exigențe, unei anumite așteptări etc.

- Pl.: valabili, -e.
- Din fr. **valable**.

VALABILITĂȚE s. f. 1. Calitatea sau starea a ceea ce este valabil (1). V. v a l i d i t a t e (1). Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Prelungirea valabilității buletinelor de identitate*. BO (1954), 687, cf. DL, DM. *Pentru spectatorii întîrzițați biletele își pierd valabilitatea*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 3, 27/4, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

2. Calitatea sau starea a ceea ce este valabil (2). V. v a l i d i t a t e (2). Cf. PĂRVAN, I. F. 34, 72, CADE. Fără a i se putea tăgădăui, în genere, valabilitatea viziunii sale schematică, e de regretat totuși că, îndreptățită sau nu, nu mai înregistrează evoluțiile determinate de experiența unui exercițiu. LOVINESCU, M. 92. Nu are deci nici o valabilitate obiectivă. CAMIL PETRESCU, P. 6. Prezentul gnomic și copulativ exprimă valabilitatea universală fără nici o subliniere a timpului valabilității. VIANU, M. 246. Aproape toate tratatele de morală încep cu profesii de credință pentru ori contra valabilității moralei ca disciplină pozitivă. RALEA, S. T. II, 234. În baza unui material corespunzător, ... susține valabilitatea subspeciei. LINȚIA, P. III, 323, cf. SANIELEVICI, R. 159. Comparabilitatea valorilor stabilite sînt... elemente preioase, indispensabile pentru valabilitatea caracterizărilor. CHIRIȚĂ, P. 102, cf. DL, DM. Valabilitatea teoriei nu mai e mărginită la sistemele de coordonate de inerție. JOIA, S. L. 29. Realitatea istorică își pierde uneori valabilitatea documentară. IST. LIT. ROM. II, 725. Susținînd valabilitatea celorlalți factori aduși în discuție..., el formulează ipoteza că o parte din aceste traduceri a putut fi făcută de traducători străini. CL 1961, 16. Valabilitatea unei ipoteze-predicție poate fi verificată. REV. FIL. 1971, 1521. Găsirea criteriului de clasificare constituie operația cea mai dificilă, deoarece de valabilitatea criteriului depinde valabilitatea clasificării. ib. 1972, 204, cf. M. D. ENC. Formula legi a căror valabilitate a fost... recunoscută. V. ROM. iulie 1973, 99, cf. DEX, DN³. Influența elementului autohton în limba română este mult mai importantă decît se crede în genere, idee a cărei valabilitate urmează să fie demonstrată mai pe larg. L. ROM. 1981, 34.

- Pl.: valabilități.
- Valabil + suf. -itate.

VALABILIZĂ vb. I. Tranz. fact. (Rar). A face să devină valabil (1, 2). Toate aceste forme vor fi spiritualizate, intensificate, valabilizate prin ideea creatoare unică. PĂRVAN, I. F. 103, cf. SFC III, 108, DN³.

- Prez. ind.: valabilizez.
- Valabil + suf. -iza.

VALĂDĂ s. f. (Marină) Concavitate a malului unui fluviu. DEX-S.

- Pl.: valade.
- Din. it. **vallata**.

VALĂH, -Ă s. m., adj. 1. S. m. (La pl.) Nume dat în trecut populațiilor romanice de către alte popoare; (și la sg.) persoană care aparținea acestor populații. Dintr-altele te vei cunoaște: obiceiuri, hire, graiul... că ești drept vloh, adică italian. M. COSTIN, O. 247. *Volohi ne zic și noi și romanilor din Italia*. CANTEMIR, HR. 304. *Pre strămoșii românilor, adică pre italieni, de la carii se trag românii, ... îi cheamă... valahi*. MAIOR, IST. 135/21. *Cercetînd origina și limba lui, se văzu că e roman, căci deși îi zic valah, valah va să zică italian*. NEGRUZZI, S. I, 202. *Diplomatica din secolul XIV ni procură nenumărate probe cum că românii se făleau a fi vlahi*. HASDEU, I. C. I, 38. *Francezii... rareori ... sînt numiți vlahi*. id. ib. 40, cf. RESMERIȚĂ, D. *Valah nu înseamnă altceva decît tot roman sau populație romanică*. MAGAZIN IST. 1968, nr. 12, 87.

2. S. m. (La pl.) Nume dat românilor de către alte popoare în evul mediu și menținut pînă la mijlocul secolului al XIX-lea pentru populația Țării Românești; (și la sg.) persoană care aparținea comunității etnice românești. Am dovedit... a fi Italia pricina descălicării valahilor. M. COSTIN, O. 271, cf. 247, 261. *Vlahii... au limbă... foarte asemănă cu limba italienească*. CANTEMIR, HR. 157, cf. 158. *Den legheoanele lăcuitorilor ce de Traian și alții ai romanilor împărați era duse în Dachia, valahii au izvorît*. C. CANTACUZINO, CM I, 30, cf. 43. *Cînd au venit ungerii cu oaste în Ardeal, aflară acolo pre români sub nume de vlahi*. MAIOR, IST. 63/26. *Această neguțătoria... să face în pămîntul valahilor dă către neguțători (a. 1811): DOC. EC. 105. *Polonii... pe români, pentru a lor asemănare cu italienii, îi cheamă volohi*. ASACHI, S. L. II, 16, cf. BARIȚIU, P. A. I, 333. *Le ziceam că noi eram valachi și că voi erați moldoveni*. GHICA, S. 153. *Suferi, Mărta ta, ca un romeu din ecpaiaua Mării tale să se înjosească înaintea unui cap gros de vlah? FILIMON, O. I, 172. *Văzurăm urma focurilor aprinse de vlahii ce se urcau pe atunci la sălașele lor*. ODOBESCŪ, S. I, 229. *Turcii hotărîră într-un mare divan... a îndrepta armatele lor contra valahilor*. XENOPOL, I. R. V, 152, cf. II, 108, ENC. ROM. *Sosise la Viena în timpuri de război, cînd lumea avea altă grijă decît a dreptății unui valah prigoni*. IORGA, L. II, 211. *Vlahii din statul medieval sîrbesc menționați în secolul XII - XV reprezintă resturile populației românești, care în evul mediu era răspîndită aproape în toate părțile Peninsulei Balcanice*. AN. IST. NAȚ. I, 295, cf. DR. II, 487, 709, RESMERIȚĂ, D., CADE 1925. *Slavii dimprejur le ziceau vlahi*. BUL. FIL. I, 33. *Subt ochii mei omul cel vechi, valahul cel trist, își vărsa singele jertfindu-se fîră murmur*. SADOVEANU, O. XXI, 543. *Atîția valahi îmi ajung pentru a-ți face dovada vitejiei lor*. DAN, U. 313. *Cei de alt grai ne distingueau cu numirea tot atît de generală de vlahi*. PUȘCARIU, L. R. I, 255. *Veacuri, valahii noștri, cu neamurile lor pîrintești mai din timpuri, s-au hrănit cu fiertură*. ARGHEZI, S. XXII, 12. *În cimitirul Italian îndepărtat, Stă îngropat de-un veac valahul Cu cei săraci îmbrățișat*. V. ROM. ianuarie 1954, 233, cf. DL, DM, BARBU, PRINC. 196, DER IV, 807. *Cronica Notarului Anonim afirmă că, la pătrunderea lor în Transilvania, ungerii au dat aici de vlahi, adică de români*. PANAITESCU, C. R. 128. *În anul 980 vlahii erau așezați în număr mare în Tesalia și în Pind*. H. MIHĂESCU, GR. 164, cf. M. D. ENC., DEX.**

3. Adj. Care aparține Valahiei sau valahilor (2), privitor la Valahia sau la valahi; specific valahilor; (astăzi rar) valahic (1), (învechit, rar) valahicesc. *Aduceți-vă pe fiii voștri în școlile noastre..., după care să fie în stare de a vă face și ei cărți în limba voastră vlahă*. BARIȚIU, S. A. 70. *Muntenia și succesiunea capitalelor... duc în munți obîrșia statului valah*. XENOPOL, I. R. III, 22. *Națiunea vlahă se întinde pînă dincolo de munți*. ARH. OLT. V, 91. *Dintre privilegiile ce aveau satele cu drept valah din Polonia era și acel de a-lua un loc pentru biserica lor*. ib. X, 98. *Tot atunci se vorbește și de cnejii*

valahi din regiunea Oradiei. DRĂGANU, ROM. 302. *Dumneata crezi serios într-o revoluție valahă?* DAN, U. 311, cf. 312. *Se aude vocea lui joasă... cu accentul pur franțuzesc pe vorbele valahe.* MIHĂESCU, D. A. 87. *O altă colecție, ... de data aceasta de artă valahă, este expusă în palatul pe care domnul Constantin Brîncoveanu l-a clădit... la Mogoșoaia.* OPRESCU, S. 167. *Consacrat limbilor valahă și bulgară.* DR. X, 571. *S-ar adăuga și... muvela lui de inspirație valahă.* PERPESSICIUS, M. IV, 144. *Finețea și subtilitatea ei... îi dădeau... ceva din frumusețea unor șerpi veninoși, cu care domina în așa-zisa aristocrație valahă.* CAMIL PETRESCU, O. III, 68. *Voi fi așteptat la graniță de către un trimis al prințului valah.* V. ROM. aprilie 1954, 93. *Adam este și el nobil, un biet boier valah, dumneata ești pesemne fanariot, bizantin.* VINEA, L. I, 382. *Marfa asta... e pentru un port valah.* TUDORAN, P. 60, cf. DL, DM. *Mășter valah, azi nume de fințină, Crescut din lutul ce l-ai plămădit.* LABIȘ, P. 19, cf. IST. LIT. ROM. I, 294. *Splendida carte macariană... a constituit un etalon neîntrecut în frumusețe... pus în circulația sa umanistă... ca urmare a inițiativei... statului valah.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 4, 31. *Admir din zi în zi mai mult poporul valah.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 20/3, cf. M. D. ENC., DEX.

4. Adj. (Geol.; în sintagma) *Fază valahă* = fază de cutare care a afectat în cuaternar Munții Carpați; fază valahică, v. valahic (2). *Depozitele terțiare din Depresiunea Transilvaniei au fost afectate de cutările din faza valahă.* MG I, 108, cf. DER.

— Scris și: (învechit) *valach*. — Pl.: *valahi*, -e. — Și: *vlah*, -ă (scris și, învechit, *vlach*) s. m., adj., (învechit) *volohi* s. m. pl., (învechit, rar) *vloh* s. m.

— Din lat. *Valachus*. — *Vlah* < slavonul *влахъ* ngr. βλάχος. — *Volohi* < pol. *Wołoch*. — *Vloh* < pol. *Włoch*.

VALĂHIC, -Ă adj. 1. (Astăzi rar) Valah (3). *Vlachiță Vodă personifică numele său vlachic.* HASDEU, F. C. I, 113. *Regimentele lor să nu se numească valachice, ci române.* REV. CRIT. II, 164. *Atunci naștina se săsească s-ar fi ruinat complet, iar cea valahică... ar fi ajuns în stare înfloritoare.* GOLOGAN, C. R. 49. *Era o combinare a culorilor de pe steagurile valahice și moldovenești.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 6, 48. (Adverbial) *Este în ea o oarecare culoare locală. Astfel tușa Despa vorbește valahic: „Bine că te-am găsită sculată”.* CĂLINESCU, S. C. L. 102.

2. (Geol.; în sintagma) *Fază valahică* = fază valahă, v. valah (4). Cf. LTR².

— Scris și: (învechit) *valachic*. — Pl.: *valahici*, -ce. — Și: (învechit) *vlăhic*, -ă (scris și *vlachic*) adj.

— *Valah* + suf. -ic.

VALAHICĂESC, -EĂSCĂ adj. (Învechit, rar) Valah (3). *Să arătăm... din cine au purces tot neamul românesc sau precum istoricii, cu cel mai proaspăt nume, îi zic valahicesc.* CANTEMIR, HR. 109.

— Pl.: *valahicesți*.

— *Valah* + suf. -icesc.

VALAHIZĂ vb. I. T r a n z. f a c t. (Rar) A face să adopte felul de viață, limba și caracteristicile valahilor (2). V. r o m â n i z a (1). *O femeie valahă, intrată prin măriș într-o casă sîrbească, sîrșește prin a valahiza în scurt timp familia sa.* AN. IST. NAȚ. II, 384, cf. BUL. FIL. VI, 53.

— Prez. ind.: *valahizez*.

— *Valah* + suf. -iza.

VALĂN s. m. (Grecism învechit, rar) Stejar (*Quercus*). *Murind mărăcînă, o au îngropat lângă vâlanul Devorei.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 23/27, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

— Pl.: *valani*.

— Din ngr. βάλανος.

VALANGINIÂN, -Ă adj., subst. (Geol.) 1. Adj. Care aparține primului etaj al cretacicului; care se referă la acest etaj.

În imediata vecinătate a fării noastre, calcarele valanginiene conțin zăcăminte de petrol. LTR², cf. M. D. ENC., DN¹.

2. Subst. Primul etaj al cretacicului, caracterizat prin faună de amoniți, lamelibranhiate etc. Pe teritoriul fării noastre, valanginiianul e dezvoltat în Dobrogea, pe aria platformei moesice. LTR², cf. M. D. ENC., DN².

3. Subst. Serie de straturi geologice din valanginian (2).

— Pronunțat: -ni-an. — Pl.: (1) *valanginieni*, -e.

— Din fr. *valanginien*.

VALANSIENĂ s. f. (Franțuzism rar) Dantelă fină, fabricată inițial în Valenciennes. Cf. RESMERITĂ, D. *Era... dus de guvernanta în zilele de sârbătoare, în haine de catifea cu guler de valansienă.* C. PETRESCU, C. V. 316, cf. BL XI, 36.

— Pl.: *valansiene*. — Și: *valensienă* s. f. RESMERITĂ, D.

— Din fr. *valenciennes*.

VALAS s. n. v. *valos*.

VALĂU s. n. v. *vălău*.

VĂLBURĂ s. f. v. *volbură*.

VALC s. n. (Regional; în sintagma) *Scîndură de valc* = valcomiță. Cf. TDRG 1710, com. din MĂLDOVA.

— Pl.: ?

— Din germ. *Walk* [brett].

VALCAZĂU s. m. (Transilv.) Antreprenor (de lucrări forestiere); persoană care conduce sau supraveghează o brigadă (silvică). *Ne-a spus valcazăul că miine se face plata.* Com. din LUPȘA - ABRUD, cf. com. din TEREBEȘTI - CAREI, LEXIC REG. II, 75, 105. *Valcazăul a oprit tăierea pădurii și ne-a mutat în altă parte.* MAT. DIALECT. I, 197. ♦ (Prin vestul Transilv.) Muncitor ferestier. Com. din LUPȘA - ABRUD și din POIANA - VAȘCĂU.

— Pl.: *valcazăii*. — Și: *vălălcăzău* (com. din TEREBEȘTI - CAREI), *vălcăzău* (com. din POIANA - VAȘCĂU) s. m.

— Din magh. *vállalkozó*.

VALCÔRNITĂ s. f. (Regional) Calapod, folosit la confecționarea încălțămintei, cu ajutorul căruia se întinde, se netezește sau se calcă pielea pentru a-i da forma piciorului. Cf. MÎNDRESCU, I. G. 18, 99, TDRG 1710.

— Pl.: ?

— *Valc* + suf. -ornită.

VALDRĂP s. n. v. *valtrap*.

VĂLE¹ interj. (Latinism învechit) Cuvînt folosit ca formulă de salut, la încheierea unei scrisori. *Gazetele-ți vin neregulate, cînd lipsește unuia, cînd altuia. M-am mirat, și eu sînt cel neodihnit, că toți le cer de la mine. Cu acestea, vale!* (a. 1843). BARIȚIU, C. VI, 101. *Sînt deznădăjduit, de vreme ce - precum am spus mai sus - pînă și capete academice nu i-au putut face nimic.* - Vale! NEGRUZZI, S. I, 262, cf. 269. *În curînd soarta îndurătoare ne va dizgloda și țara și capitala. Pînă-atunci însă, vale!* ALECSANDRI, O. P. 189. *Dă scrisoarea alăturată lui Costică și insistă să nu mă lase fără răspuns.* Vale! CARAGIALE, O. VII, 54, cf. 48.

— Din lat. *vale* (imper. al lui *valere*).

VĂLE² s. f. 1. Formă de relief, îngustă și alungită, cu altitudini mai joase decît regiunile înconjurătoare și deschisă în aval, care este străbătută permanent sau vremelnic de o apă curgătoare; p. e. x. t. regiune de șes situată sub nivelul ținuturilor din jur (și udată de o apă curgătoare). V. d e p r e s i u n e, v î l c e a, z â p o d i e. *Văile (șesul H) fsatelor măsur.* PSALT. 114, cf. CORESI, PS. 155/3. *Tocmi iazerele și izvoarele și văile și munții.* MOXA, 345/24, cf. MARDARIE, L. 223/26, ST. LEX. 171/11. *El singur s-au supus cu oastea pe văi.* M. COSTIN, O. 281. *Prin văi își trece oastea lesne.*

DOSOFTEI, PS. 209/19. *Toți s-au adunat la valea... sării.* BIBLIA (1688), 9¹/51, cf. NECULCE, L. 61. *Nici un munte înalt și nici o vale adâncă necercată și nescuciuată să nu lasă.* CANTEMIR, I. I. II, 7, cf. ANON. CAR. *Să băjănise țara prin munți, prin văi și prin codri.* R. POPESCU, CM I, 564, cf. AARON, P. 1/4, LB, I. GOLESCU, C. Eu, ...trăind pe-nflorită vale, Nu pot repede a merge pe asemenea grea cale. ASACHI, S. L. I, 100, cf. VALIAN, V. *Era o cetate... Supt un munte așezată și de munți încungiuată, Cu văi foarte adâncate.* BĂRAC, R. 71/25, cf. CONACHI, P. 103. *Între aceste dealuri este o vale largă numai de un pătrat de milă, acoperită de crîng.* BĂLCESCU, M. V. 111, cf. POLIZU. *P-a Dimboviței vale oștiri de s-or ivi, Ai lupțelor cumplite părtași ei vor mai fi.* ALEXANDRESCU, O. I, 67, cf. PETRI, V. *Românii din Oltenia și din valea Hațegului pînă la Murăș nu avuseseră niciodată ocaziunea de a învăia o singură vorbă gotică.* HASDEU, I. C. I, 304. *Am ajuns la sfîrșitul vanei. Acolo se începe acel vestit șes a Bahului.* ALECSANDRI, O. P. 181, cf. CIHAC, I, 305. *Ca un glob de aur luna strălucea și pe-o vale verde oștile dormea.* BOLINTINEANU, P. I, 3, cf. CONTA, O. F. 162. *Aș vrea să am o casă tăcută... În valea mea natală ce undula în flori.* EMINESCU, O. I, 6. *De la o vreme valea s-a sfîrșit și s-a început un deal.* CREANGĂ, P. 41. *Din văi se ridică încet răcoare.* CARAGIALE, O. II, 303, cf. SLAVICI, O. I, 54. *Trecură dealuri, trecură munți și văi.* SPIRESCU, L. 22. *Noaptea s-a lăsat pe vale și cătunu-i adormit.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 25, cf. DDRF. *Înșirăm... numele vălilor, apelor, ogașelor, deahurilor etc.* LIUBA - IANA, M. I, cf. ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Voiam să întorc dragostea românilor către pămîntul lor din valea Dunării.* D. ZAMFIRESCU, I. XIII, cf. IORGA, P. A. I, 131, TDRG, PAMFILE, CER. I. *Pădurea se tot apropia, valea se strîmta mereu.* AGÎRBICEANU, A. 61. *Întunecul nopții se întindea... peste toată valea satului.* BUJOR, S. 131. *Văile tupilate întunecau priveșteștea.* HOGAȘ, M. N. 132. *În văile strîmte ale munților, ca și în văile largi ale fluviilor, omul nu se liniștește pînă nu le ocupă întregi.* PĂRVAN, I. F. 56. *Valea Moldovei, cu oamenii, cu dumbrăvile și cu apele ei, el o cunoaște de mult.* IBRĂILEANU, S. 30, cf. RESMERIȚĂ, D. *Văile se așterneau de-a lungul albiei șerpuite a rîurilor.* M. I. CARAGIALE, C. 39, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Așa lăutar ca Mură nu mai auzise valea Olului.* GALACTION, O. 69, cf. CAMIL PETRESCU, T. I, 41. *Orășul este așezat în mijlocul unei văi.* SAHIA, N. 96. *Bubuitura a sunat lung, lung de tot, peste goliul vînt al văii.* POPA, V. 11. *Drumul... îl coborî în valea băhnoasă unde pășteau cirezile.* VOICULESCU, P. I, 275. *Părinții mamei mele au fost țărani din valea Moldovii.* SADOVEANU, O. XX, 98, cf. D. GUSTI, P. A. 198, ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Pe drum am dat de crame, de dealuri și văi.* MIHĂESCU, D. A. 8, cf. ARGHEZI, S. V. 169. *Într-o vale i se lămură un grup de oameni aleși.* VIANU, L. U. 18. *Îngînînd prin văi tîria Sună ramul, sună glia.* BLAGA, POEZII, 232. *Aici era o vale neacoperită încă cu zăpadă.* RALEA, S. T. II, 153. *Adîncimea apei freatice depinde de condițiile de relief... scăzînd în general de la cumpăna apelor către vale.* CHIRIȚĂ, P. 231, cf. LTR², DL, DM, DER. *Natura a fost darnică în ceea ce privește relieful regiunii, tîind peste creste înalte văi adînci.* VÎN. PESCU. 1964, nr. 6, 2. *Așezarea se afla în valea Bistriței, unde era și ogorul.* VUIA, PĂST. 123. *Între Moldova și Țara Românească nu era nici o vale de legătură.* PANAITESCU, C. R. 26, cf. DEX H III 13, V 280. *Umplesse pe piraiete Printre toate văiele.* TEODORESCU, P. P. 212. *Cînd eu voi lăcrima, Munții s-or cutremura, Văile vor resuna.* JARNÍK - BİRSEANU, D. 159, cf. DOINE, 184. *Avem de trecut văi adînci, Cu ape reci.* I. CR. V, 277. *Mă duc La valea moloasă... S-oi ara.* ARH. FOLK. VI, 258, cf. CHEST. IV 37/62, VI 4/32, ALR SN VI h 1 589, ALRM SN IV h 1 330. *Calea duce în fundul văii.* A II 12, cf. III 2. *În sus se-nălța și mi se ducea Prin codri, prin munți și prin văi adînci.* BALADE, III, 159. *Cobori într-o vale și-acolo... ai să găsești și norocul tău.* O. BÎRLEA, A. P. II, 110, cf. NALR - O II h 329, III h 520. *În proverbe și zicători* Pînă acolo mai e un deal și o vale (= pînă la realizarea unui obiectiv mai sînt obstacole de depășit). Cf. BARONZI, L. 40, LM III, 221, TDRG 515, ZANNE, P. I, 154. *Fuge pe deal ca pe vale.* ALECSANDRI, T. 1544, cf. ZANNE, P. II, 572. *(Dracul) șede în deal și*

prăvale carul în vale, se spune a) despre o persoană care își exercită puterea sau influența de la distanță. Cf. NEGRUZZI, S. I, 251, ZANNE, P. II, 728, VI, 570, 571; *b)* cînd se întimplă, pe neașteptate, o nenorocire. Cf. ZANNE, P. VI, 571. *Valea are ochi și crîngul urechi.* id. ib. IX, 535. *Nu știe ce-i cale pe vale, se spune despre o persoană fără experiență.* Cf. UDRESCU, GL., ZANNE, P. VI, 35. *Își face cale pe vale, se spune a)* despre cei care caută un pretext pentru a-și atinge un anumit scop. Cf. ZANNE, P. VI, 33; *b)* despre cei care își irosc timpul. Cf. id. ib. *Drumul oblu-i pare vale, se spune despre un om beat.* Cf. id. ib. 93. *În corelație cu m u n t e, exprimă ideea „din toate părțile”, „prin toate părțile”* Începură a umbra toate viețuitoarele prin munți și prin văi. ANTIM, O. 246. *Astăzi are să s-adune tot poporul de prin munți și de prin văi, ca să meargă sus, la Cetatea Neamțului.* ALECSANDRI, T. 1478. *Și din munte și din vale Zvon de glasuri cuvînta: „Să trăiești, Măria ta!”* id. P. II, 109. *În Art. ; urmat - cu valoare de nume comun sau de nume propriu - de un nume propriu de apă curgătoare sau - cu valoare de nume propriu - făcînd parte din nume de localități, de regiuni etc.) S-au dat la o ripă ce este aproape de sat de Faraoni, anume Valea Sacă și s-au tocmii acoloa stol pre un pisc.* M. COSTIN, O. 156. *Pe „Valea-Seacă” este un sat, pe care oamenii îl numesc „Sărăceni”.* SLAVICI, O. I, 54. *Unele [sate] și-au luat numele de la configurația geografică și constituția geologică a pămîntului (Colacul, Poiana, Valea-Săreii).* DIACONU, VR. LXXXV. *Mai există... Valea Sălătrucului în Munții Muscelului.* SCL 1960, 211. *Valea Prahovei... desemnează fîșia de teren de-a lungul rîului Prahova, cu stațiunile climatice cunoscute.* L. ROM. 1964, 246. *Valea Jiului a ajuns să denumească regiunea carboniferă din jurul Petroșenilor.* ib. *În F i g. Din a chaosului văi... Vedea, ca-n ziua cea dentii, Cum izvorau lumine.* EMINESCU, O. I, 176. *Ai să-ți aduci aminte, cînd vei pescui unde ți-a fi rînduiala să trăiești, și eu n-oi mai fi în valea vieșii.* SADOVEANU, O. XVII, 394. *Am făcut acest ocol, prin valea copilăriei, spre a întări ce se știe de cînd lumea și pămîntul.* CAMILAR, C. P. 13. *Vedea Cum vin din valea umbrelor spartanii.* BOUREANU, S. P. 5. *Prin văile vremii, prin văile veacului... Buciumă-n mine toate răscoalele fării!* DEȘLIU, G. 23. *Valea plîngerii = a)* (în limbajul bisericesc; și în formele valea lacrimilor, valea plîngerilor, vale a plîngerii, vale a plîngerilor, vale a lacrimilor, învechit, vale de plîngere) (loc de) suferință; lumea, pămîntul considerate ca loc de suferință. *În vale (vale C, z ă p o d i a H) de plîngere, în loc i-o puse.* PSALT. 173, cf. CORESI, PS. 230/12. *Starea omenirii s-ar asemăna foarte bine cu aceea ce se numește în Sf[înta] Scriptură: valea plîngerii.* CÎMPEANU, GR. ROM. 154/8. *În bărbăție și curagiu a înfrunța cineva valurile lumii mîciunoase și a voi să trăiască cît de mult în astă vale a plîngerii.* NEGRUZZI, S. I, 211. *Nu cuteza să pâlști cu suflarea ta cea înveninată acel crin semănat de mîna Domnului în această vale a lacrimilor.* FILIMON, O. I, 104, cf. COSTINESCU, EMINESCU, O. IX, 286, BĂRCIANU. *Unul conștie viața ca o binefacere, altul ca o vale a plîngerilor.* IBRĂILEANU, S. L. 60, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Alții, mai fericiti, s-au înapoiat la ceruri, evadînd din această vale a plîngerii.* GALACTION, O. A. I, 136. *De unde a ieșit asemenea spărietoare care scrie cu cruzime despre năcazurile din această vale a plîngerii?* SADOVEANU, O. II, 619. *Scriptorii și gînditorii, trecuți și ei, cum trecem noi, prin valea aceasta a plîngerii.* id. E. 23, cf. SCRIBAN, D. *Medievalii... vedeau viața ca o vale a plîngerii.* CĂLINESCU, C. O. 329, cf. DL, DM, DEX; *b)* (în basme) loc al suferințelor, unde domnește plînsul și jalea. *Numai pe o vale... îi ziseră să nu meargă; căci nu va fi bine de el, și-i și spuseră că acea vale se numea valea plîngerii.* SPIRESCU, L. 8. *Ai trecut, nefericite, în valea plîngerii! îi ziseră ele cu totul speriate.* id. ib. *Într-o zi, călcînd din nebagare de seamă în valea plîngerii, ... e cuprins de dorul celor de acasă.* CĂLINESCU, B. 84. (Învechit; în limbajul bisericesc) *Valea judecării = locul judecării de apoi. Sunete au răsunat în valea judecării, căci aproape e ziua D[omnului].* BIBLIA (1688), 590¹/59. (În credințele populare) *Ceea vale = viața de după moarte. Acuma aici în lume îl văd eu cine-i...; dar ia să-l întreb: ce are să mai aștepte dincolo, cînd voi*

trece-n ceea vale? FURTUNĂ, V. 58. ◊ L o c. a d v. **La vale = a)** (și regional, în forma **în vale**, ALR I 1 341, ALR II 2 469/2, 29, 219, 362, 812, 833, 836; mai ales pe lângă verbe de mișcare) în sensul coborîșului; spre capătul coborîșului, în jos. *Hotarul să începi din Cetățui la vale, prin pădure* (a. 1668). IORGA, S. D. VII, 76. *Nu putea oastea turcească să să-pogoară la vale*. NECULCE, L. 240. *Am purces la vale, spre răsărit* (a. 1785). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 95. *S-au îndreptat hotarul imășului sătesc, de supt bitca Oii, drept la vale* (a. 1793). ȘTEFANELLI, D. C. 236, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Se pogoară toți la vale*. BELDIMAN, E. 52/1. *L-au lăsat la un sat mai la vale*. HELIADE, O. I, 270, cf. VALIAN, V., POLIZU. *El a apucat la vale și fugi ca un fulger*. ALECSANDRI, O. P. 181. *La deal moș Nichifor să da pe jos... La vale iar să da pe jos, ca să nu se spetească iepele*. CREANGĂ, P. 107. *Pornesc pe Calea Victoriei la vale*. CARAGIALE, O. II, 54. *Patru juzi din patru sate, de la Murăș mai la vale, Cu supunere se-nchină*. GOGA, POEZII, 103, cf. TDRG. *Caii porniră în trap mărunț la vale*. AGÎRBICEANU, A. 67, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Cobora pe Topolog Dintre munți, la vale*. TOPÎRCEANU, B. 9: *Luă în spate mitraliera și coborî la vale*. SADOVEANU, O. XXI, 524, cf. SCRIBAN, D. *Fata a plecat cu sania încărcată... la vale*. CAMIL PETRESCU, O. I, 42, cf. PREDĂ, M. S. 7. *La vale... nu poate fugi și se rostogolește peste cap*. ZOOLOGIA, 164, cf. M. D. ENC., DEX. *Întă vin în cale, Se cobor la vale, Trei turme de miei*. ALECSANDRI, P. P. I., ALR I 1 341, ALR II 2 469, BALADE, I, 303. *Să duce... înt-on vîrv de coastă ră și-i dă pã coastă la vale*. O. BÎRLEA, A. P. III, 18. *De-atîta scîrbă și amar, Merg la vale ca la deal*. FOLC. MOLD. II, 513. *Știe și la deal și la vale, se spune despre o persoană cu multă experiență*. Cf. ZANNE, P. I, 155. *Împiedică la deal și despiedică la vale, se spune despre o persoană care face lucrurile altfel de cum trebuie*. Cf. BARONZI, L. 66, ZANNE, P. I, 154. *Greu la deal, rău la vale*. PANN, P. V. II, 87/16, cf. PAMFILE, J. I, 136, CADE 385; SCRIBAN, D., DL, DEX 231, 384, ZANNE, P. I, 154, VII, 703. *La vale în buiestru, la deal de căpăstru* (= gresăliile se pot face cu ușurință, dar se pot îndrepta mai greu). Cf. ZANNE, P. IX, 535. *Omul alunecă lesne la vale*. id. ib. I, 301. *Ce fugi merou la vale și-și lasă mâțele-n cale?* (Acul cu firul de ață). TEODORESCU, P. P. 216; **b)** în direcția în care curge o apă, în sensul cursului apei, pe firul apei. Cf. VALIAN, V. *Crângile sale Se ducea pe rîu la vale*. PANN, P. V. I, 90/26, cf. POLIZU. *Se uită la vale, pe rîu și văzu acolo pe un dîmb doi copilași*. ISPIREȘCU, L. 66, cf. DDRF. *I s-a fărîmat carul, ducîndu-se pe apă la vale*. PAMFILE, S. T. 5. *Nu avem decît să batem apa, adică să speriem peștii de la deal, gonîndu-i la vale*. ATILA, P. 131, cf. CADE. *Se duc pe Dunăre la vale!*. *Pescarii triști*. MINULESCU, V. 23. *Se duceau pe apă, la vale*. VOICULESCU, P. I, 11. *Într-o clipă aș fi fost dus la vale și amestecat cu bolovanii*. SADOVEANU, O. XXI, 257. *Pietre, pietrișuri, nisipuri și mluri sînt transportate mult la vale*. CHIRIȚĂ, P. 25; cf. DL, DM, DEX. *Badea meu, tînar copil... S-a dus pe Jiu, la vale*. JARNIK - BÎRSEANU, D. 137; **c)** (și regional, în forma **în vale**) în jos, spre pămînt. *Crăcile sale Le pleca spre apă-n vale*. PANN, P. V. I, 90/4. *Poartă un acoperemînt analog al capului, dar cu apărătoare ale timpelor și urechilor, atîrnînd pe umeri la vale*. PÎRVAN, G. 13. *În loc ca toate cusăturile să cadă frumos la vale, ei au încheietura trasă într-o parte*. CAMIL PETRESCU, P. 277. [Mîna] de la cot în vale. ALR I 138/848. [Mîna]... de la cot la vale. ALR III MN 25, 6 960/141. *Să n-ai îndurare de omul călare cînd vezi că-i atîrnă picioarele la vale*. PANN, P. V. III, 92/9, cf. ZANNE, P. IV, 288; **d)** (astăzi rar, și în forma **mai la vale**; mai ales pe lângă verbe ca „a scrie”, „a spune”, „a arăta” sau echivalente ale acestora) în continuare, în cele ce urmează. *Vîile mănăstirii s-au scris mai la vale* (a. 1802). DOC. EC. 71. *Mai la vale ce zic, cuscre ?* I. GOLESCU, în PR. DRAM. 63. *Să șta scoață sculele ce să vor găsi, mai fiind și alte obrază făță, arăt la vale* (a. 1829). ARH. OLT. IX, 35. *E și păcat să mă leg de dînsa, cînd mai la vale sumă de astfel de ziceri vor rămînea în pace*. HELIADE O. II, 111, cf. POLIZU, NEGRUZZI, S. I, 9. *Publicăm mai la vale o dare de samă statistică*. EMINESCU, S. P. 222. *Vom da aci mai la vale conferința în rezumat*. CARAGIALE, O. I, 88, cf. BĂRCIANU. *Despre aceasta vom*

vorbi însă mai la vale. PĂCALĂ, M. R. 188, cf. RESMERIȚĂ, D. *Pasteur, cum vom vedea la vale, a probat că temperatura ridicată a corpului găinii ar împiedica dezvoltarea bacteriei*. MARINESCU, P. A. 79. *Aceste cîteva observațiuni, cu înfățișare de formule, își vor primi lămuririle necesare mai la vale*. BLAGA, Z. 41, cf. DL, DM, DEX. (L o c. a d j.) **De la vale = a)** (și în forma **din vale**) care se află într-o regiune joasă; care este situat mai departe (în sensul coborîșului). *Ace(a) bucățică de loc să hotărăște... din capul piciorului de la vale, unde se scurg pârrele* (a. 1784). ȘTEFANELLI, D. C. 151. *Unii s-au dus în județele de la vale* (a. 1823). DOC. EC. 270. *Cîți vor trece încoace la județele de la vale să facă caravană unsprezece zile*. CR (1831), 167²/29. *Nu-mi ajuungi firul cît am la via de la vale* (a. 1838). FURNICĂ, D. C. 403. *La capătul din vale al insulei, Darcios și-a făcut podul, - cu toate că s-ar fi putut face și în susul insulei*. PĂRVAN, G. 46; **b)** (regional; și în forma **din vale**) care se află în partea de jos. *Țana di la vale*. ALR III h 17/112. *Buza din vale*. ALR II 2 060/2. *Fața di la vale [a rindelei]*. ib. 6 689/833. *Tăpile din vale [ale războiului de țesut]*. A I 35; **c)** (astăzi rar; și în forma **de mai la vale**) care este în continuare, care urmează (într-un text). *Aceste lucruri cam obscure se vor înțelege mai bine după studiarea figurii de mai la vale*. CONȚA, O. F. 163. *Din rîndurile de mai la vale se va vedea că poate cineva deveni revoluționar*. CARAGIALE, O. I, 236. *Înțîmplarea... ne-a făcut să dăm peste scrierea de mai la vale*. id. ib. 312. *Enumerațiunea de scrieri la vale*. *coprințe mai cu seamă acele opere ce le-am putut utiliza pentru lucrarea de față*. ȘĂINEANU, I. 5. (E x p r.; familiar) **A lua** (pe cineva sau, rar, ceva) **la vale = a** ironiza, a-și bate joc. *Autoriul ia la vale unele idei ce ne sînt scumpe și pe cari trebuie să le apărăm*. CONTEMPORANUL, V, 43. *Mocănașul cel tînar strigă: „ales, oaie, ales, ales”, dar, oile nepricepînd, alți băieți... îl iau la vale*. PAMFILE, J. I, 100, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Ibrăileanu... ia la vale „estetica gingașă” și pe cea „integrală”*. LĂVIȘESCU, C. VII, 20. *A încercat el... să mă ia la vale în fața miștrului*. CAMIL PETRESCU, T. I, 416, cf. SCRIBAN, D. *Am citit cum iei... la vale și subpire ideile și cărțile*. ARGHEZI, S. XIX, 114. *Tata... a zîmbit pe sub mustață și a luat-o la vale*. *O să crează lumea, cucoană, că am plecat și noi ca boierii*. PAS, Z. I, 240, cf. DL, ȘEZ. II, 73, ZANNE, P. I, 302. (Rare) **A merge la vale = a** decădea. *Vulpea... Striga... Că de cînd elefanțul peste păduri domnește Trebile merg la vale*. ALEXANDRESCU, O. I, 232, cf. CĂLINESCU, B. I. 468. (Familiar) **Dă la deal, dă la vale = se silește în toate chipurile, încearcă toate posibilitățile**. *Baba... dă la deal, dă la vale, dar n-are ce face; și, de voie, de nevoie, munta s-a făcut*. CREANGĂ, P. 8, cf. CADE, DL, DEX 231, ZANNE, P. I, 155. **Ce mai la deal, la vale sau (rar) ce tot la deal, la vale = a)** ce să mai lungim vorba în zadar, e inutil să mai discutăm, ce mai încoace, încolo. *Mă rog, ce mai la deal, la vale? Așa e lumea asta*. CREANGĂ, P. 223, cf. CADE. *Ce mai la deal, la vale, să-ți pară bine că nici nu te-am înjurat și nici nu te-am bătut*. REBREANU, R. II, 169, cf. SCRIBAN, D., DEX 231. *Ce măi la deal, la vale, bat palma, cîntesc răchii și treaba-i gata*. SEVASTOȘ, ap. TDRG 515. *Împăratul unde se pregăti de mîntă strășnică, mîntă împărătească, ce mai la deal, la vale!* ȘEZ. II, 111, cf. UDRESCU, GL.; **b)** să spunem lucrurilor pe nume; și urmărim deschis, fără ocoliri! Cf. DDRF, ȘĂINEANU, D. U., PUȘCARIU, L. R. I, 361, DEX 231. ◊ L o c. p r e p. (Învechit și popular) **La (sau de) vale de... sau de la (ori de din) vale de... = mai jos...; mai încolo de...; mai departe de... Această moșie este în deal, lui Cucos di I(a) val(e) de livada lui Holuș (a. 1774)**. ȘTEFANELLI, D. C. 114. *Un zapis... pomeneste... de o vînzare de vie la Grozești... de la vale di ulița Biliții” (a. 1801)*. C. GIURESCU, P. O. 73. *Mai avem un pod la Reșche și altu pã la Zalhanaoa ce cade dă la vale dă Caraçal (a. 1837)*. DOC. EC. 685. *Silit au fost a-ș strămuta cu totul a sa pãrintească așăzare... pe locul numit astăzi Săliștea, de la vale de ratoșul făcut de mine (a. 1837)*. IORGA, S. D. XVI, 56. *Curtea băgului Ghica... începea din capătul despre apus al podului girlei, de vale de Zlătari*. GHICA, S. 493. *De din vale de Rovine Grăim, Doamnă, cătră Tine*. EMINESCU, O. I, 149. *Gălații sînt la vale de Brăila*. SCRIBAN, D. *Buzduganul își trăgea, Odată îl răsucea... Și-unde-n lova, Doamnă, da ? De*

la vale de buric, Unde-i moartea de voinic. BALADE, II, 51. $\diamond$ E x p r. (Familiar) **A(-și) lua valea** = a pleca, a fugi (de undeva); a-și lua cîmpii. Cf. BUL. FIL. V, 194. *Nu mai poci, nea Ioane!... Îmi iau valea, să știi!* PAS, L. I, 199. *Mi-am luat valea. Am dezertat.* id. Z. III, 289, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, com. din ȚEPEȘ VODĂ - CERNAVODĂ. (Eliptic; cu valoare de imperativ) $\Rightarrow$ **Hai, valea! Calea-valea** = fie, treacă-meargă; mai merge. *Pentru familie de! calea-valea, zice domnul Fluturescu, tot mai sînt niște considerațiuni...; dar pentru proprietate ce poate zice cineva!* GHICA, C. E. I, 191. *Cine nu-și aduce aminte de acele hotărîri, ... ca să nu-i zică pe nume; să n-o tutuiască - să n-o sărute? Celelalte calea-valea, dar o gurișă? cît lumea!* EMINESCU, P. L. 67. *Toate ca toate, dar urîtul îi venea de hac. În zile de lucru, calea-valea; se lua cu treaba și uita de urît.* CREANGĂ, P. 140, cf. DDRF, BĂRCIANU, PAMFILE, J. I, 136. *De-ar fi fost, cel pușin, așternută pădurea pe jos cu jir în loc de cucuruzi de brad, calea-valea.* HOGAȘ, M. N. 98, cf. CADE, PUȘCARIU, L. R. I, 320. IORDAN, STIL. 98, SCRIBAN, D., DL, DM 108, DEX 111. *Dacă mi-ar fi dat-o să nu mi-o mai ceară, calea-valea.* FURTUNĂ, C. 3. *De-ar fi prăpădit altă oaie, calea-valea, dar apoi să omoare el pe cea mai frumoasă oaie din turmă.* PĂCALĂ, M. R. 154, cf. ZANNE, P. I, 130. **Ce mai calea-valea** = v. c a l e. (Regional) **Și pe deal, și pe vale** = oricum, indiferent cum. Cf. PAMFILE, J. II, 171. (Prin Ban.) **Pînă-n deal, în vale** = pînă de una-alta. Cf. ALR SN VI h 1 836/2. *Pînă-n deal, în vale, ni facim cîte-o figură.* ib. $\diamond$ (Regional) Prăpastie (I). Cf. ALR I 394/320, 339, 387, 710, 860, 870, 885, 887, 926.

2. (Învechit și popular) Apă curgătoare; albia unei ape curgătoare. *Întoarse Domnul prădarea noastră ca valea cu a-ustru.* PSALT. HUR. 111¹/21. *Tu spărseși fîntiri și izvoare (r î u r i D, v a l l e H).* PSALT. 148. *Curseră ape, curseră în fîră ape riure (v a i l e f ă r ă d e a p ă H).* ib. 222. *Tînde afară mîna ta cu toiagul pre apele curătoare, pre văi, pre bălți și adă afară broaște pre pămîntul Eghiptului.* PO 201/16. *Mare secetă s-au tîmplat în țară, de au secat toate izvoarele, vîile, bălțile.* SIMION DASC., LET. 254. *Au așteptat pre Mihai Vodă cu războiul la o vale ce să cheamă Milcovul cel Mare în Țara Muntenescă.* M. COSTIN, O. 50. *Să dezbracă și-ntră în vale... și să boteză.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 103¹/13, cf. id. MOL. 77, LB, DDRF. *Măidarul e situat între dealuri, pre ambele maluri ale vălii Ilișava.* LIUBA - IANA, M. 2, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Vineri dimineață, pînă în răsăritul de soare, dacă te vei spăla pe cap în vale, îți trec durerile de cap.* GOROVEI, CR. 52. *Pe lîngă drum își rostogolea apele tulburi, aburii... o vale largă și repede.* AGÎRBICEANU, A. 67. *Mai multe văi formează un rîu.* ATILA, P. 18, cf. CADE. *Nu că ar curge pe acolo vale să poată purta măcar o morișcă cu o piatră... ci, iă, un biet pîrîu răpănos.* DAN, U. 299. *Aveam o zi de vacanță și voiam să mi-o petrec ascultînd murmurul cald al văilor alpine.* ARGHEZI, S. XVI, 64. *Lăsăm apa încolăcită în valea prundoasă a Buzăului, înaintăm spre Rîmnicul - Sărat.* CĂLINESCU, C. O. 246, cf. DL, DM, DEX, H IX 387, XVIII 137. *De cînd Domnul s-a născut, Văi adînci au izvorît.* TEODORESCU, P. 26. *Nu curge ceia vale, Să mă pot spăla de jale.* JARNIK - BİRSEANU, D. 217. *Ori sopenu scumpu-ți-i, Ori valea departe-ți-i.* MĂRIAN, H. 8, cf. ȘEZ. II, 44. *Fîndcă moașă-mea era neagră ca mine, a dus-o la vale (la apă), a spălat-o că să se facă albă.* ȘEZ. III, 187. *Munții s-or cutremura, Văi adînci s-or turbura.* BIBICESCĂ, P. P. 318, cf. com. din BILCA - RĂDĂUȚI și din STRAJA - RĂDĂUȚI, din POIANA - VAȘCĂU, CHEST. IV 33/109, T. DINU, T. O. 33, ALR I 403, 422, 425, 637, ALR III/ MN 9, 6 866, ALR II 2 499, 2 515, 3 498, ALR SN III h 816, h 822, h 825/235¹, h 1 589/833, ALRM SN II h 638, h 641, A II 4, NALR - O II h 329. *Are să treacă pînă atunci multă apă pe vâle.* ZANNE, P. I, 302. *Punte strîmtă, Vale adîncă* (Căldarea cu toartă). SBIERA, P. 320. *Cine trece valea și nu se udă?* (Gîndul). GOROVEI, C. 171. $\diamond$ (Ca termen de comparație) *Pre denainte-ți ruorii facă cale, Cu ploaie aprinsă cură ca o vale.* DOSOFTEI, PS. 51¹/2. *Lava este o materie de foc, care curge din munții care varsă foc afară ca o vale.* BĂRAC, R. 69/22. $\diamond$ (Prin exagerare)

Săraci ochi nevinovați, Vale de lacrimi vărsați. JARNIK - BİRSEANU, D. 131. $\diamond$ E x p r. (Învechit) **A trage** (pe cineva) în vale = a uda (pe cineva) într-o apă curgătoare de Paști (sau de Bobotează), ca ritual de fertilitate sau de purificare. *Tinea calea a bărbaj și a femeii; săvai cum fac la noi cucii și ceia ce trag în vale.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 25¹/24. *Boierii îndrăznea a zice și Domnului că-l vor trage în vale.* GHEORGACHI, LET. III, 314/29. **A fi vale** = a fi rece. Cf. PUȘCARIU, L. R. I, 122. *Ciorba e... vale.* id. ib. $\diamond$ F i g. (Adverbial; mai ales pe lîngă verbe de mișcare) În cantitate mare. *Cineva pe-a mea groapă... Va depune lacrimi vale.* POGOR, ap. IORGA, S. D. XXII, 75. *Fugea... Toți... Văzînd singele tot vale, Cu spumă și bălți în cale.* BĂRAC, R. 71/5. *Amar mie și suspin! Lacrimile vale-m vin.* POP., ap. GCR II, 306. *Se zvîrcoliră pînă curgeau sudorile vale pe fețele lor.* RETEGANUL, P. III, 61. *Se tăiară de curgea singele vale.* id. ib. V, 31. *Să-ți meargă singele vale și pe drum și pe cărare.* F (1888), 379. *Ș-așa... te-ai pus de tare, De-mi curge singele vale, DOINE, 164. Curg lacrimi pîrău și vale.* HODOȘ, P. P. 229. *Începu a plînge cu hohot de-i curgeau lacrimile vale.* MĂRIAN, INS. 45. *Curge singele vale.* UDRESCU, GL. *Singele mere vale.* O. BÎRLEA, A. P. I, 375. $\diamond$ (Transilv.) Pîrîul morii (I). Cf. ALR I 1 841/65, 80, 98, 160, 164, 174, 180, 190, 251, 280, 584. $\diamond$ (Prin Transilv.) Braț (al unui rîu). Cf. ALR SN III h 823, ALRM SN II h 642.

- Pl. : văi și (regional) vâli, veli (ALR I 403/129, 136, 144). - Gen.-dat. sg. și: (învechit și regional) valei, (regional) vâlii, velii.

- Lat. vallis.

VALECŪLĂ s. f. (Biol.) Adîncitură alungită și îngustă care se află pe suprafața unui organ² (I). Cf. ENC. ROM. *Valeculele lor sînt vitale.* GRECESCU, FL. 244. *Fiecare valeculă este colorată.* PRODAN-BUIA, F. I. 347, cf. 22, D. MED., DN¹.

- Pl. : valecule.

- Din lat. vallicula, fr. vallécule.

VALEDÉ s. f. v. validea.

VALEDEÁ s. f. v. validea.

VALELEÚ interj. v. valeu.

VALENSIENĂ s. f. v. valansienă.

VALÉNT, -Ă adj. (Livresc) Viguros, puternic; curajos, viteaz. Cf. ARISTIA, PLUT., PROT. -POP., N. D., LM. *În fața punții celei mari, strălucește cu deosebire casa părintelui Ion Mantu... unul dintre cei mai arzători și mai „valinți” patrioți.* CARAGIALE, O. III, 270, cf. DN¹.

- Pl. : valenți, -te. - Și: (învechit) valénte (LM), valînte adj.

- Din lat. valens, -ntis, it. valente.

VALÉNTE adj. v. valent.

VALENTIȚĂ s. f. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina și cu frunzele pubescente, cu florile radiale de culoare galbenă, care crește pe cîmpuri aride sau pe coline nisipoase; (rar) piretru (e) (*Chrysanthemum millefolium*). Cf. BÔRZA, D. 47, 300.

- Pl. : valențițe.

- Etimologia necunoscută.

VALENȚĂ s. n. I. (Învechit) Vigoare, putere. Cf. PROT. -POP., N. D., LM.

2. (Chim.) Mărime care arată capacitatea de combinare a elementelor și a radicalilor și care reprezintă numărul atomilor de hidrogen (sau de echivalenți ai acestuia) cu care se poate combina atomul elementului sau radicalul respectiv; (învechit) atomicitate. *Elementele electro-negative au cîte două atomicități și-au valențe.* CONTEMPORANUL, VI, 218. *Această proprietate ce au atomii corpurilor simple de a se uni cu un număr diferit de atomi a altor elemente se numește valență.*

PONI, CH. 146, cf. ENC. ROM. *Ionii... au diferite valențe*. MARINESCU, P. A. 55, cf. CADE, ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Datorită valenței corpurilor, electronii periferici pot fi atacați*. ENC. TEHN. I, 97. *Pe baza acestei legi se poate determina valența unuia dintre elemente când se cunoaște valența celui alt*. MACAROVICI, CH. 87. *Valența noului atom este mai mică cu 1 decât valența atomului inițial*. SANIELEVICI, R. 112. *În mediul bogat în oxigen se produce trecerea anumitor elemente la grade de oxidare mai înaintate și la o valență mai mare*. CHIRIȚĂ, P. 30, cf. MARIAN - ȚIȚEA, FIZ. I, 131, LTR², DL, DP, DM. *Variația valenței acestor elemente depinde de condițiile în care se găsește combinația*. CHIM. AN. CALIT. 21, cf. DER. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN². ♦ (Și în sintagma *liniuță de valență*, MACAROVICI, CH. 88, 207, DM, DEX) Semn grafic care marchează în formulele chimice legătura dintre atomii moleculelor. Cf. DP, DN³.

3. F i g. Înșușire, calitate; posibilitate (de dezvoltare); semnificație. *Polemist de nobilă sinceritate, gazetarul Hasdeu afirmă o poziție ideologică, un sistem de valențe spirituale... și o credință arzătoare ca o flacăra*. CONSTANTINESCU, S. III, 145. *Idealul social și național, „slobozenia dinlăuntru și cea din afară”... reapar cu valențe și accente mai puternice*. IST. LIT. ROM. II, 10, cf. CL 1965, 207. *Valențele artistice și culturale pe care experimentul le-a putut descoperi în rindul elevilor*. T septembrie 1966, 66. *Cuvîntul capătă valențe de expresie proprii*. IST. T. I, 87. *Există, însă, alte valențe ale sale, mai consistente, pe care numai unele spirite adînc pătrunzătoare au putut să le recunoască*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 66, 19/1. *Nu trebuie să ascundă valențele științifice ale finalității*. REV. FIL. 1970, 694, cf. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 2, 10/3, DEX, DN². „Le” deictic a suferit... unele modificări privind valențele combinatorii. L. ROM. 1980, 91.

- Pl. : valențe.

- Din lat. *valentia*, it. *valenza*, fr. *valence*.

VALEÓ interj. v. *valeu*.

VALERĂȘ s. n. (Regional) Balercuță. *Dogarul... face... butoișe, balerce, balercuțe sau valerașe*. DAMÉ, T. 85, cf. id. T. 2, 66.

- Pl. : valerașe.

- Cf. *balercă*.

VALERIAN s. n. v. *valeriană*.

VALERIANACÉE s. f. (La pl.) Familie de plante erbacee dicotiledonate, anuale sau perene, cu frunzele opuse, lipsite de stipele, cu florile avînd corola gamopetală și cu fructul o nuculă; (și la sg.) plantă care face parte din această familie; (rar) valerianee. Cf. BRANDZA, FL. 252, GRECESCU, FL. 15, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN².

- Pronunțat: *-ri-a-*. - Pl. : valerianacee.

- Din lat. *valerianaceae*, fr. *valerianacées*.

VALERIANÁT s. m. (Chim.) Sare a acidului valerianic. Cf. ENC. ROM. *Valerianatul de amoniac... valerianatul de zinc... și... valerianatul de chinină... sînt foarte bune în contra nevralgiilor*. BIANU, D. S. 777; cf. NICA, L. VAM. 263. *Sărurile lui, numite valerianate, se întrebunțează în medicină*. ENC. AGR. V, 805. *Acest acid valerianic cu metalele și cu alcaoloizii formează săruri cristaline, dintre care unele, ca valerianatul de bismut, de zinc și de chinină, se folosesc în medicină*. FLORA R. P. R. VIII, 628, cf. D. MED.

- Pronunțat: *-ri-a-*. - Pl. : valerianți și (astăzi rar, n.) valerianate.

- Din fr. *valerianate*.

VALERIANĂ s. f. 1. Plantă din familia valerianaceelor, cu tulpina erectă, cu florile trandafirii sau albe, a cărei rădăcină este folosită la prepararea unor produse farmaceutice și în medicina populară; odolean¹ (1 a), (regional) năvalnic (II d), gușa-porumbului, iarba-pisicilor (*Valeriana officinalis*). Cf. COTEAU, PL. 14, LB. *Prăf de rădăcină de valeriană*.

PISCUPESCU, O. 274/18, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., POLIZU, PETRI, V., LM, BRANDZA, D. 247, id. FL. 252, BARCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., RESMERIȚĂ, D., CADE, ENC. AGR., SCRIBAN, D., LTR², DL, DM, BORZA, D. 177, 300, FLORA R. P. R. VIII, 627, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN². ♦ *P. r e s t r.* Rădăcină de valeriană (1). *Pune 16 dram. pulbere de odoleană (valeriană) în 50 dram. spirt de vin și după-24 ceasuri îl strecoară*. CORNEA, E. II, 173/26, cf. FLORA, R. P. R. VIII, 628.

2. Substanță uleioasă, puternic mirositoare, extrasă din rădăcina de valeriană (1), folosită, sub formă de infuzie, extract sau tinctură, ca spasmolitic și sedativ. *Din el se scoate valeriana, medicamentul întrebunțat pentru liniștirea nervilor*. SIMIONESCU, FL. 285. *Tinctură de valeriană se dă în boalele de nervi*. VOICULESCU, L. 294. *Un alt sedativ este valeriana*. BELEA, P. A. 267, cf. DL. *Pentru cîteva ceasuri va scăpa de aceste odăi înalte și mohorîte, îmbăcșite de miros de iod și de valeriană*. V. ROM. aprilie 1957, 77, cf. DM, DER, DEX, DN³.

- Pronunțat: *-ri-a-*. - Pl. : valeriane. - Și: (învechit)

valerian s. n. COTEAU, PL. 14, LB.

- Din lat. *valeriana*, fr. *valériane*.

VALERIANÉE s. f. (Rar) Valerianacee. Cf. BRANDZA, D. 246, ENC. ROM., BIANU, D. S. 777. *Valerianeele sunt plante erbacee anuale sau perene*. ENC. AGR.

- Pronunțat: *-ri-a-*. - Pl. : valerianee.

- Din lat. *valerianaceae*, fr. *valerianées*.

VALERIANIC adj. (În sintagma) *Acid valerianic* = lichid incolor, uleios, cu miros neplăcut, solubil în apă, eter și alcool, extras din rădăcina de valeriană (1) și folosit în diverse sinteze chimice sau ca medicament antispasmodic și sedativ. Cf. ENC. ROM. *În medicină să întrebunțează rădăcina, care are ca principiu activ acidul valerianic*. BIANU, D. S. 777, cf. ENC. AGR., NOM. MIN. I, 222. *Acizii valerianici se prezintă ca 4 izomeri*. MACAROVICI, CH. 524, cf. LTR², DL, DM. *Acest acid valerianic cu metalele și cu alcaoloizii formează săruri cristaline*. FLORA R. P. R. VIII, 628, cf. D. MED. II, 698, M. D. ENC., DEX, DN².

- Pronunțat: *-ri-a-*. - Pl. : valerianici.

- Din fr. *valerianique*.

VALESÍ s. m. v. *valiu*.

VALÉT s. m. 1. Servitor care se află în serviciul personal al stăpînului. V. *camerier, fecior, jocheu, lacheu*. Cf. NEGULICI, E. I, 39/1. *Mă duc în camera laterală a congedia pe valetul meu*. LĂZĂRESCU, S. 69/6, cf. STAMATI, D., PROT.-POP., N. D., ANTONESCU, D. *Un valet pedestru mă urma, ducînd o pernă... și un sac de catifea în care se coprindea cartea mea de rugăciuni*. BARONZI, M. I, 109/12, cf. ALEXI, W. *Valetul va fi marchiz și marchizul valet, fără a mai vorbi de contesa ajunsă simplă subretă și viceversa*. IORGA, P. A. II, 398, cf. RESMERIȚĂ, D. *Valetul servește la masă*. SEVERIN, S. 24, cf. CADE. *Trecu un echipaj demodat, ... cu valet în livrea și cu o doamnă bătrînă în costum anacronic*. C. PETRESCU, C. V. 76. *Vru din nou să cheme valetul*. VOICULESCU, P. II, 70. *Doi erau valeții lui de credință și de casă, care veneau cu el de la Paris*. SADOVEANU, O. X. 9. *Valeții în livrele galonate... păreau niște statui*. BART, E. 39, cf. SCRIBAN, D. *I-am răspuns cu glas stîns valetului*. MIHĂIESCU, D. A. 35. *Un valet servește de regulă un om*. ARGHEZI, S. XIX, 254. *Un valet judecă oamenii după bacșișul pe care îl primește*. CĂLINESCU, C. O. 169, cf. VIANU, L. U. 87. *Lă după mesciară „Versuri” de Lamartine, scoase de valet din bagajul de campanie*. CAMIL PETRESCU, O. III, 377, cf. V. ROM. ianuarie 1954, 46, DL. *Speriat, trezește valetul și îl trimite după medic*. PREDA, R. 63, cf. DM, M. D. ENC. *Soseau valeți în fracuri-verzi*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 16/1, cf. DEX, DN². ♦ (Depreciativ) Persoană slugarnică, servilă și interesată.

2. Fiecare dintre cele patru cărți de joc reprezentând figura unui cavaler, fante, (argotic) ciolac. Cf. STAMATI, D. *Domnilor, puneți cărțile... gata...! Valet câștigă... zece pierde.* NEGRUZZI, S. III, 107, cf. BARONZI, L. 151. *Nu pot să bat măcar o carte! ... ce ghinion!... zece galbini pe valet!* ALECSANDRI, T. 458, cf. COSTINESCU, BĂRCIANU. *Un valet de pică avea o șeapcă pe ochi.* D. ZAMFIRESCU, I. 73, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Cărți de joc unse la suprafață; rigi pe jumătate șterși, valefi pătăți de muște.* BASSARABESCU, V. 32, cf. CADE, SCRIBAN, D., DR. XI, 144. *Pe masă, dama de cupă stătea zîmbind înghețat între un as de treflă și un valet de pică.* V. ROM. mai 1954, 40, cf. DL, DM. *Ne-a rămas din epoca ei un desen care o reprezintă socotind birlicii, rigii, damele și valefi.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 28, 8/4, cf. DEX, DN³, H IX 128, XI 429.

3. Scutier în serviciul unui senior feudal. Cf. DN³.

- Pl. : valefi. - Și: (rar, 2) **valéte** s. m. BL I, 33, H IX 128.

- Din fr. **valet**.

VALÉTE s. m. v. **valet**.

VALETUDINĂR, -Ă adj., s. m. și f. (Livresc) Bolnav; infirm. Cf. NEGULICI. *Gelatina... este privită... ca leac valetudinariului.* BREZOIANU, A. 108/1, cf. PROT.-POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Ea gusta din toate, ... apoi da de mîncare din talerul său cînelui... care atunci era valetudinari.* BARONZI, M. I, 144/16, cf. COSTINESCU. *Vite valetudinari.* LM, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Un valetudinari, fără voia lui, e obligat să renunțe la multe.* OPRESCU, S. 63. *Bătrînul e valetudinari, a pierdut încrederea în puterea sa de muncă.* CĂLINESCU, C. O. 171. *Bătrîni... ies cu pardesiu în mijlocul verii și-și compun o fațes de valetudinari.* id. B. I. 398, cf. D. MED., DN³.

- Pl. : valetudinari, -e - Și: (învechit) **valetudinării**, -ie (pl. și f., valetudinari) adj.

- Din lat. **valetudinarius**, -a, fr. **valétudinaire**.

VALETUDINĂRIU¹ s. n. (La romani³) Spital; infirmerie. Cf. PROT.-POP., N. D., LM, DN³.

- Pl. : valetudinarii.

- Din lat. **valetudinarium**.

VALETUDINĂRIU², -IE adj. v. **valetudinari**.

VALÉU interj. (Mai ales în Mold.) Exclamație care exprimă: a) Durere (fizică), suferință. V. a o l e u, v a i¹ (a). *Ciubotariul și-ncepu a striga vailio; că s-au mutat boala în clipă la dînsul.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 75¹/20, cf. 74¹/5. *Bolnavul de durere mare strigă tare zicînd: vaiolio!* MINEIUL (1776), 119¹/28, cf. CÎMPEANU, GR. ROM. 144/18. *(Scăpînd stîndardul, cade de pe galerie pe scenă) - Valeu! M-o ucis păgîrîul!* ALECSANDRI, T. 1508. *Valeu, cumătră, talpele mele! Mă rog scoate-mă, că-mi arde inima-n mine!* CREANGĂ, P. 32. *Mă doare! Valeu! țipa nenorocitul.* BACALBAȘA, S. A. I, 136, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. *Valeo, inima mă doare.* TEODORESCU, P. P. 311, cf. ALR II h 141. *Valeo, inima mă doare!* O. BÎRLEA, A. P. I, 586. *Măicuța cu doi feciori Plînge de moare de dor. Cel mai mare în roșiori, Cel mai mic în vînători, Valeo, picioarele-l dor.* FOLC. MOLD. I, 479. ◊ (Intensificat prin repetare) *Valeu! ... că mi-am scrintit piciorul! valeu!* ALECSANDRI, T. 395. *Vaileo, vaileo, dragul mamii, ... Tare inima mă doare Cînd te văd făr'de suflare.* MARIAN, I. 588. *Valeo, valeo, valeo! ... Cîn sî uitî într-o văgăuni ci si vadî? Un leu c-um picior rupt!* O. BÎRLEA, A. P. I, 323.

b) Spaimă, teamă; îngrijorare, neliniște. V. a o l e u, v a i¹ (g). *Vaileo, ... vi s-au răpit Romica Lui Goleman.* BUDAI-DELEANU, T. 117. *A! blestematul... Sînt stahie eu? Leonil (spăriet) - Valeu!... am pătit-o.* ALECSANDRI, T. 358. *Valeu! și unde-i bălaurul, moș Nichifor?* CREANGĂ, P. 121. *Valeu!... zise întru sine finărul, tremurînd.* D. ZAMFIRESCU, I. 131, cf. RESMERIȚĂ, D. *Dumbravă rămăsese înmărmurit: - Da ci bre, voi v-ați zărghit! Valeu! D-apăi aveți răbdare bre, pînă la anul macar, cînd v-o vini mîntea.* CĂLINESCU, E. O. II,

9. *Valio, lupu mă mîncă!* ȘEZ. I, 48. *Valeu, soro, ci si fac, Cî ni-a chical puil drag.* GRAIUL, I, 334, cf. ALR SN IV h 977. *Văleu, leacu undi ni-i? Intri-o tuți di mărar, La Maranda-n buzunar!* FOLC. MOLD. II, 381. *Șapți văi ș-o vali-adincă Strașnică muchi di stîncă, Valeu, lupu mă minîncă.* CARDAȘ, C. P. 94. ◊ (Intensificat prin repetare) *Sosind, abia putu să zică: „Vaileo, vaileo, că nu știți nimica!”* BUDAI-DELEANU, T. 116.

c) **Surpriză**, uimire, mirare; admirație. V. a o l e u, v a i¹ (e). *Valeu! Că frumușică leliță!* ALECSANDRI, T. 659. *Valeu! Ce spuți?! CREANGĂ, P. 121, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, BL IV, 112, SCRIBAN, D. Numai apă, Mihule. Și încă, atît cît vezi tu nu-i poate nici a mia parte din întînderea ei. Văleu, maică! strigă băiatul înmărmurit.* TUDORAN, P. 93, cf. ALR II 3 256/605, 4 427/605.

d) **Amărăciune**, mîhnire; decepție; regret. *Valeu, fată, că tare neroadă te-am mai făcut.* CARAGIALE, O. II, 350. *Vaileu! Ce lițî de oameni, ai văzut, soro, moșnegii nici batîr nu se răciseră și ei cotrobăiau prin beci.* CONTEMPORANUL, V, 107, cf. CADE. *Undi-i Badiu? - nchis în casî? - Valeu! Badiu nu-i acasî.* GRAIUL, I, 331. *Foaie verde pădureț, Vaileu, frate răzleț, Ce nu vîi ca să ne vezi?* FOLC. MOLD. I, 51.

f) **Repulsie**, dezgust. Cf. ALR II 3252/605.

- Accentuat și: **văleu**. TDRG, CADE. - Și: (regional) **valeó** (accentuat și **văleo**, ALR II h 141), **vaileó** (accentuat și **văileo**. BUDAI-DELEANU, LEX, TDRG, ALR II h 141/387, ALR SN IV h 977/386), **văileu**, **văioleo**, **văiléu** (ALR II h 141/518), **văléu** (accentuat și **văleu**, ALR SN IV h 977), **văleo** (ALR II h 141; accentuat și **văleo**, ib., ALR II 3 252/605), (prin reduplicare) **valeléu**, **văleléu** (ALR II h 141) interj.

- **Vai¹ + aoleo**.

VALÉX s. n. (În industria pielăriei) Substanță tanantă, de calitate superioară, extrasă din valonee. Cf. LTR³, DP, DER, DN³, DEX-S.

- Pl. : ?

- Din fr. **valex**.

VALEZÍCE vb. III. I n t r a n z . (Învechit) A-și lua rămas bun de la cineva. *N-au mai mers la școală, valezicînd și acchieerîndu-se că poruncilor împărătești nu se opune.* CIPARIU, ap. BARIȚIU, C. IV, 229, cf. LM, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.

- Prez. ind. : **valezic**.

- Din lat. **valedico**, adaptat după **zice**.

VÁLGUS s. n. (Med.) Deviație a piciorului în afara axului longitudinal normal. Cf. D. MED., M. D. ENC., DN³.

- Din lat. **valgus**, fr. **valgus**.

VALÍ s. m. v. **valiu**.

VALÍD, -Ă adj. I. Care are o sănătate satisfăcătoare; care este nevătămat (1); care este apt pentru o anumită activitate. Cf. I. GOLESCU, C., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Pe acel moale și tăcut zăgaz se strecurară, binîșor și fără zgomot, cei mai mulți soldați valizi ai garnizoanei.* ODOBESCU, S. III, 600. *Tinerii din teatru... socotiseră pe vechea lor camaradă incapabilă să mai dea vreun concurs instituției; deși ea pretîndea că este încă destul de validă.* CARAGIALE, O. III, 299, cf. DDRF, SEVERIN, S. 139, ENC. ROM., RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Proprietarul e un tînăr valid.* ARGHEZI, S. XXI, 209. *În două-trei zile, medicii vor avea un cal valid și vor putea vizita bolnavii cu șareta.* CĂLINESCU, C. O. 336. *Ōchise o ușă dosnică, prin care ar putea dispăre, acum, cînd cauza avea nevoie de orice bărbat valid.* CĂMIL PETRESCU, O. II, 78. *Mă jertfești pentru o biată infirmă, de-teamă să nu moară, ... fiindcă am nenorocul să fiu validă, om ca toți oamenii.* VINEA, L. II, 143, cf. DM. *E bine ca o femeie validă să se lase... întreținută?* CONTEMP. 1972, nr. 1323, 8/3, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Cînd Felix o privi mai bine în față, văzu că n-avea decît un ochi valid.* CĂLINESCU, E. O. I, 35.

2. (Despre acte, acțiuni juridice, alegeri) Care întrunește condițiile cerute de lege sau de o autoritate. V. *valabil* (1). Cf. NEGULICI, PROT.-POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF. *E valid aceia ce face mandatarul în numele mandantului, atît timp cît nu cunoaște moartea lui.* HAMANGIU, C. C. 396, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN^o. ◊ (Prin extensiune) *Aceasta mă interesează, fiindcă eu sînt singurul dintre miniștri care sînt ales de colegiul III și aș vrea să știu dacă sînt valid sau nu.* MAIORESCU, D. I, 323.

3. Care este (admis, acceptat ca) adevărat, autentic; căruia i se recunoaște o valoare, un fundament, un temei. V. *valabil* (2). *Experiența ulterioară ne ajută a verifica ipotezele valide și a le transforma în certitudini.* CONȚA, O. F. 448.

-Pl.: *valizi, -de.*

-Din fr. *valide*, lat. *validus, -a, -um.*

VALIDĂ vb. I. T r a n z. 1. (Complementul indică acte, acțiuni juridice, alegeri) A confirma, a recunoaște ca valid (2); (rar) a validat². Cf. COSTINESCU, LM. *Camera... validează alegerile.* MAIORESCU, D. I, 325, cf. DDRF. *În contra tuturor așteptărilor, alegerea rivalului meu a fost validată de către majoritatea credincioșilor constituțiunii din dietă.* SBIERA, F. S. 260, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. *Pînă la urmă, această alegere a fost validată.* IST. ROM. IV, 302, cf. M. D. ENC., DEX, DN^o. (R e f. l. p. a. s.) *Alegerile s-au validat de Cameră.* MAIORESCU, D. I, 325. *După stabilirea exactă a situației, poprirea se validează.* PR. DREPT 827. ◊ Fig. *Să cerceteze fiecare cuvînt românesc pentru a-l valida ori invalida.* IBRĂILEANU, SP. CR. 141.

2. (Complementul indică idei, concepte, ipoteze etc.) A confirma, a atesta ca valid (3). *Vreamea... examinării elementelor civilizației străine pentru a valida ceea ce e bun... a trecut.* IBRĂILEANU, SP. CR. 153. *Personal, avem impresia, pe care singură cercetarea amănunțită a volumelor anterioare ar putea-o valida, că satira d-lui Brăescu n-a fost ferită în trecut de anumite infiltrațiuni subiective.* PERPESSICIUS, M. III, 177. *Concepția dialectică, validată de însuși procesul dezvoltării științelor, a înlăturat această viziune.* REV. FIL. 1970, 610. *Sfîrșesc prin... a-și stîrni dorința de a verifica în ce măsură cele propuse sînt validate de texte.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 3, 12/2.

-Prez. ind.: *validez.*

-Din fr. *valider.*

VALIDĂRE s. f. Acțiunea de a valida și rezultatul ei.

1. Confirmare, recunoaștere a validității (1) unui act, a unei acțiuni juridice, a unei alegeri; (rar) validitate (1), (învechit) validatie. Cf. *valida* a (1). Cf. COSTINESCU, DDRF, RESMERIȚĂ, D., ARH. OLT. X, 301. *Răspunsul la interogatoriu al Băncii citată la instanțele de validare... se va da în scris prin declarație.* LEG. EC. PL. 186. *După validare, dosarele cu rezultatele alegerilor de deputați se predau.* BO (1953), 386, cf. DM. *Validarea poprii se face pe cale de hotărîre judecătorească.* PR. DREPT 827. *În urma încheierii discuțiilor cu privire la validarea alegerilor, trebuia să se treacă la desemnarea viitorului domn.* IST. ROM. IV, 302, cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN^o. ◊ (Prin extensiune) *S-a găsit o foarte mare majoritate în contra validării mele.* MAIORESCU, D. IV, 181.

2. Confirmare, atestare a validității (2) unei idei, a unei ipoteze, a unui concept etc.; (rar) validitate (2). Cf. *valida* a (2). *Rămîne ca un deziderat... crearea condițiilor pentru validarea unor valori cu adevărat mondiale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 37, 41.

-Pl.: *validări.*

-V. *valida.*

VALIDĂT, -Ă adj. (Despre acte, acțiuni juridice, alegeri) Confirmat, recunoscut ca valid (2). Cf. LM, RESMERIȚĂ, D. ◊ Fig. *Cuvîntelor validate să le dea o formă conform cu o sumedenie de legi fonetice.* IBRĂILEANU, SP. CR. 14.

-Pl.: *validați, -te.*

-V. *valida.*

VALIDĂȚIE s. f. (Învechit) Validare (1). Cf. PROT.-POP., N. D., COSTINESCU.

-Pl.: *validații.* -Și: (învechit, rar) *validațiune* s. f. COSTINESCU.

-Din fr. *validation.*

VALIDAȚIUNE s. f. v. *validație.*

VALIDÉ s. f. v. *validea.*

VALIDEĂ s. f. Titlu purtat de mama sultanului; persoană care purta acest titlu. *Tal[er]i 2500 valedelii afară den 2500 ce s-au mai trimis pe urmă (a. 1693).* ȘIO II, 127, cf. R. POPESCU, CM I, 379. *La octomvrie 25 au murit și valideaoa.* AXINTE URICARIUL, LET². II, 169. *Au venit sultan Ahmed cu valideaoa și cu tot haremul (a. 1715).* ȘIO II, 128. *Vezi: însă nu lășă mijloc... să aplece pe valedē-sultana pentru ca să îndemneze pe împăratul la aceasta.* VĂCĂRESCUL, IST. 267, cf. STAMATI, D. *Selim sultanul merge de primește... O fecioară jură ce îi dăruiește Pe tot anul încă vechea valide.* ROLINTINEANU, P. I, 260, cf. DDRF, ENC. ROM., TDRG, CADE. *Avea ochii albaștri ai maicei sale, valide Targan.* SADOVEANU, O. X, 303, cf. SCRIBAN, D. ◊ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Dorințele sultanei valide și ale lui cîzlaragasi fost-au oare ele vreodată neîmplinite?* FILIMON, O. I, 171.

-Pl.: *validele.* -Și: *validé*, (învechit, rar) *valedé, valedéa* s. f.

-Din tc. *valide* [sultan].

VALIDITĂ¹ s. f. v. *validitate.*

VALIDITĂ² vb. I. T r a n z. (Rare; complementul indică acte, acțiuni juridice, alegeri) A valida (1) Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Drepturile papale cîștigate prin marii lor antecesorii le vor ști validă cu un fel de virtuozitate administrativă și financiară.* LUC. VII, 106, cf. BUL. FIL. III, 186, 271, GRAUR, E. 106, SFC VI, 67, 186.

-Prez. ind.: *validitez.*

-Derivat regresiv de la *validitate.*

VALIDITĂRE s. f. (Rare) 1. Validare (1). Cf. DL, DM, SFC IV, 316.

2. Validare (2). *La acestea aș putea răspunde că ceea ce se înțelege de la sine pentru Scherer poate să ceară o validare foarte anevoioasă pentru alții.* GHEREA, ST. CR. II, 15, cf. DL.

-Pl.: *validități.*

-V. *validită².*

VALIDITĂTE s. f. 1. Calitatea sau starea a ceea ce este valid (2). V. *valabilitate* (1). Cf. CAT. MAN. I, 66. *Consulatul general al Engleterii recunoaște validitatea împuternicirii încredințată de companie agentului său (a. 1848);* DOC. EC. 941, cf. NEGULICI. *Începu a se îndoi chiar despre validitatea hirotoniei sale la București.* BARIȚIU, P. A. I, 198, cf. STAMATI, D. *Operațiunile electorale se verifică de către adunare, care singură are dreptul de a judeca despre validitatea lor.* DÎMBOVIȚA (1859), 19°/64, cf. PROT.-POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Făcu una din condițiunile necesarii la validitatea testamentelor.* CANELLA, V. 94, cf. COSTINESCU. *Școala Bărnuțiu tînde în acest mod... a anula validitatea proprietăților bazate pe moștenire.* MAIORESCU, CR. III, 87, cf. DDRF. *Dacă acei din urmă căsătorii opun mulțimea căsătoriei celei dintîi, se va judeca prealabil validitatea sau mulțimea acelei căsătorii.* HAMANGIU, C. C. 51, cf. 216, ENC. ROM., BARCIANU, 726, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U.,

CADE. Majoritatea de dreapta... nu s-a abținut de la vot mohnind, lucru ce ar fi dat pretext puterilor vrăjmașe... să contesteze validitatea alegerii. ARH. OLT. XVII, 59, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DER. Era amenințată validitatea apropiatelor alegeri. IST. ROM. IV, 398, cf. M. D. ENC., DEX, DN². ♦ (Prin extensiune) Vladislav pretindea prin Edviga a fi el rege legitim al Ungariei, contestând după moartea Mariei validitatea lui Sigismund. HASDEU, I. C. I, 75.

2. Caracterul sau starea a ceea ce este valid (3). V. v a l a b i l i t a t e (2). Ministrul englez... au proclamat validitatea acestui principiu. CALENDAR (1861), 141/27, cf. LM. Recunoscând inteligenții dreptul de a chema la tribunalul ei orice idee consacrată, a-i cerceta validitatea... este... cel mai puternic antidot al tradiționalismului conservator. IBRĂILEANU, în V. ROM. septembrie 1954, 170. Ne reamintim celebrele teze ale lui Kant pentru a examina încă o dată validitatea lor. VIANU, p. 106. Pentru negoșul de amănunt al științei, categoriile metafizice își conservă validitatea. JOJA, S. L. 9. Teoria... cu privire la percutarea microstructurilor textului literar... își poate menține și susține validitatea. REV. FIL. 1971, 1568.

3. (Logică) Caracterul unei forme logice de a fi corectă. Nu concluzia își trage validitatea sa de la majoră, ci majora de la concluzie. CONTA, O. F. 495, cf. M. D. ENC., DN².

4. Calitatea de a fi valid (1); situația, starea celui valid. Cf. LM, ENC. ROM., RESMERIȚĂ, D., CADE, DM, M. D. ENC., DEX, DN².

- Pl. : validități. - Și: (învechit, rar) validită s. f. CAT. MAN. I, 66.

- Din lat. validitas, -atis, fr. validité. - Validita < it. validità.

VALIJOARĂ s. f. Diminutiv al lui v a l i z ă ¹ (1). Dintr-o valijoară de carton, roasă și cu capacele de metal de la colțuri lipsă, ...scoase un flacon. V. ROM. decembrie 1964, 68. Își puse într-o valijoară hainele de zi. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 113, 20/2.

- Pl. : valioare.

- Valiză¹ + suf. -ioară.

VALÎN s. n. valină.

VALÎNĂ s. f. Aminoacid cu rol important în nutriție, în activitatea sistemului nervos central și în menținerea tonusului muscular. Sub acțiunea drojdiei de bere, valina suferă o degradare, trecând în alcool isobutilic. LTR². Vom găsi aceste medicamente sub formă de tablete, valin, veropirin sau sedalgin. BELEA, P. A. 268, cf. DER, D, MED., M. D. ENC., DEX, DN².

- Pl. : valine. - Și: valin s. n.

- Din fr. valine.

VALÎNG s. n. v. vailing.

VALÎNTE adj. v. valent.

VALÎS s. m. v. valiu.

VALIU s. m. Guvernator al unui vilaiet. Fu trimis Ozu-valesi... asupra muscalilor. VĂCĂRESCUL, IST 266. Fu chemat de Vidin-valesi. id. ib. 281. A chemat pe pașă Rumele-valis. DIONISIE, C. 191. Noi ticăloșii aducem prea înalțatului vali al Silistrei... acest prea plecat mahzari (a. 1822). URICARIUL, VI, 134. Scrisoare marele vizir, valiul Silistrei, pentru banii ce trebuie a se trimite domnului la Țarigrad (a. 1825). CAT. MAN. I, 223. M-am dus de am făcut vizită valiului acelei vilaiet. GHICA, S. 388. Valiul Izzet Pașă... n-a voit să recunoască... demarșele făcute de albaneji. EMINESCU, O. XI, 153, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ȘIO II, 127, ALEXI, W., TDRG, I. BRĂESCU, M. 72, RESMERIȚĂ, D., CADE,

SCRIBAN, D., ROSETTI-CAZACU, I. L. R. I, 338, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

- Pl. : valii. - Și: valî, valîs, valesî s. m.

- Din tc. vali. - Valis, valesi < tc. valisi.

VALIZĂ¹ s. f. 1. Geamantan; geantă (mare, de bagaje). Corespondența găsită în valiza mea este în limba franceză. RUSSO, s. 201. Cine m-ar videa cutrierind orașul cu valiza pe spinare ar cuteza poate a crede că sint un vagabond? ALECSANDRI, T. 111. Am mers în grabă acasă, mi-am făcut repede valiza și am pornit la gară. CARAGIALE, O. I, 129, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D. Valize... de piele, fie în întregime sau numai îmbrăcate în piele. NICA, L. VAM. 263, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Venea pe jos, cu bagajul într-o valiză de pînză cafenie. CAZIMIR, GR. 95. Mioara apare de dincolo, ... cu o valiză mijlocie pe care o pune lângă ușa. CAMIL PETRESCU, T. II, 162. Comșa cu valiza în mână fu întâmpinat în uliță de un cîrd de găște. C. PETRESCU, I. II, 160. Venea la noi..., aducînd, pe lângă o valiză cu schimburi, o ladă... plină cu toate bunătățile. BRĂESCU, A. 22. Am dat de ele adineauri, făcîndu-mi valiza. SEBASTIAN, T. 163. A doua zi dimineață, în zori, porniră sus, cu cîte o valiză doldora de unelte pentru măsurat. VOICULESCU, P. I, 177. Avea pregătite valiza și un sac cu cîteva lucruri. SADOVEANU, O. XXI, 348, cf. SCRIBAN, D. A văzut într-o vitrină o valiză-trusă foarte frumoasă. CĂLINESCU, C. O. 70. Un domn elegant, cu multe valize de piele, se apropie. RALEA, S. T. I, 244. Ce-ar fi să se pomenească din nou cu ea că îi intră pe ușă cu valizele în mîini? VINEA, L. I, 59. Din trăsura în care își suise valizele îl zări la primul colț. DEMETRIUS, A. 68. O valiză desfăcută arată că cineva a venit de pe drum. H. LOVINESCU, T. 319. Își scoase din valiză un alt flacon. V. ROM. decembrie 1964, 71. Îmi aduse o valiză mică cu ceva rufărie. MAGAZIN IST. 1970, nr. 10, 13, cf. M. D. ENC. Își luă valiza și se făcu nevăzut. V. ROM. februarie 1974, 8, cf. DEX, DN². ♦ E x p r. A-și face valiza (sau valizele) = a fi obligat de împrejurări să se pregătească de plecare; a pleca pe neașteptate. (Familiar) A-și da foc la valiză = a avea necazuri din proprie vină; a-și periclita situația. A rupt cu mine sugerîndu-mi vinovăția printr-o replică de fînt minte: „singur ți-ai dat foc la valiză”. PREDA, C. I. P. I, 224.

2. (În sintagma) Valiză diplomatică = geamantan, geantă, pachet etc. în care se transportă acte diplomatice în altă țară, fără control (vamal), în baza imunității diplomatice. Cf. CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN².

- Pl. : valise.

- Din fr. valise.

VALIZĂ² s. f. (Prin Mold.) Daltă cu care se lucrează la strung. Cf. ALR II 6678 bis/537, GLOSAR REG.

- Pl. : valize.

- Din germ. Balleisen.

VĂLMĂ s. f. 1. (În l o c. a d v.) De-a valma sau (învechit) cu (ori în) de-a valma, a-valma = împreună, laolaltă, la un loc; cu toții, fără deosebire, deopotrivă; clăie peste grămadă, unul peste altul; în neorînduială, în dezordine. Lăcuiitorii orașului Gangrelor să strînsără acolo, plîngînd de-a valoma. DOSOFTEI, V. S. februarie 77¹/8. Să face obșescnic praznic cu de-a valoma, mulțămînd lui D[u]m[r]e[ș]zău și proslăvind. id. ib. octombrie 77¹/19. Să fie cu tot omul la jirtvă toț în de-a valoma, nime să nu lipsască. id. ib. decembrie 227¹/17. Moșia mănăstirii este foarte pușină și în mijlocul moșii jăluitorilor, mai virtos că și firgul este de-a valma pă amîndoa moșile (a. 1784). BUL. COM. IST. V, 282. Atît banii poslușanii scutelnicilor, cît și ai ludelor dajnici să să cisluiască d-a valma (a. 1818). DOC. EC. 189, cf. I. GOLESCU, C. Hroiot, oștean vestit, Ca să-i mai îmbărbăteze, d-a valma pintre soldași, Se luptă. NEGRUZZI, S. I, 122. Pe ziduri, pui de tigri! A-valma la sarai! Murind, pe noi ne-așteaptă hurile din rai! ALECSANDRI, POEZII, 352, cf. CIHAC, II, 446, I. M. Adunați toți d-a valma și cu zgomot pe piața mare, ei priveau cu jale la strălucitul răposat. ODOBESCU, S. I, 102. Acuma, de

cînd s-a dus el de la noi, toate merg a-valma. SLAVICI, N. I, 71. O scenă cu decorațiuni aruncate de-a valma produce chiar și asupra omului mai puțin buiguit o impresie foarte proastă. id. O. I, 338. Azi tot e d-a valma, căci toate sînt d-a valma cînd bietul creștin nu mai are ce ocroti. DELAVRANCEA, S. 219. Se mișcă-n bulucuri mulțimea, se rupe și iar se-mpreună, Cad pîlcuri sub pîlcuri de-a valma și altele proaspete vin. VLAHUȚĂ, S. A. I, 196, cf. DDRF. *A-nrebat... Ce e-nglotirea bărbaților strînsi cu d-a valma pe maluri?* COȘBUC, AE. 123. Turcii-s mulți, ... Dar, cînd ne vîd, Fug de-a valma. id. P. I, 84, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Glume și ispite și tot ce știe satul S-amestecă de-a valma roind în băătăură.* GOGA, POEZII, 374, cf. TDRG 515. *Clericii... ieșeau de-a valma din salele de curs.* AGÎRBICEANU, A. 31. *De ei mă simt legat prin însăși existența pe care o duc în de-a valma.* ARDELEANU, V. P. 174, cf. CADE. *Nicolae Dragoș mîrîi ceva, dar, cum vorbeau mulți deodată și tot strigînd de-a valma, nu i se auzi glasul.* REBREANU, R. II, 93. *Hîrtii și cu frunze, de-a valma, Fac roată-n virteje, pe-o piață.* BACOVIA, O. 40. *Ar trebui pămîtit cu sabia de-a valma orice trecător.* CAMIL PETRESCU, T. II, 267. *Plătiră de-a valma contul... căpitanului.* BRĂESCU, M. B. 67. *Pietre de morminte... sub care zac de-a valma, din veac, străbunii mei.* LESNEA, I. 9. *Animalele și paserile dădură năvală de-a valma.* SADOVEANU, O. XXI, 515. *Cu mic și mare, sate de-a valma se ridică.* PILLAT, P. 101, cf. SCRIBAN, D. *Cursurile fiind în majoritatea lor comune și toți elevii lucrînd de-a valma, îi putem considera pe amîndoi ca fiind colegi.* OPRESCU, S. 109. *Văzură... avutul lor, răpit de riurile mici, Inghesuit de-a valma, bucate, vite, tîrlă,* ARGHEZI, S. V, 178. *Citise foarte multe romane franțuzești, de-a valma, fără a reține exact numele autorilor.* CĂLINESCU, B. I. 346. *Babighian rezema jos, lîngă perete, de-a valma, ca niște lucruri netrebnice, cartoane și pînze de Petrașcu, Tonița,* id. S. 72. *Valul curge mai deseori pe o stradă îngustă fără trotuar, pe unde se circula de-a valma.* RALEA, S. T. I, 349. *E în el un somn ce nu se risipește, cu icoane de vis care de-a valma-l urmăresc.* VINEA, L. II, 146, cf. DEMETRIUS, A. 135. *Sînt îngropați acolo, de-a valma, români, italieni, francezi.* H. LOVINESCU, T. 356, cf. DL. *Oamenii trîniți de-a valma, dormeau sau vorbeau încet, rupți de oboseală.* T. POPOVICI, S. 394, cf. DM. *Munceam, dormeam și mîncam de-a valma.* V. ROM. ianuarie 1966, 43. *Trupurile au fost aruncate în groapă de-a valma.* H. DAICOVICIU, D. 50, cf. M. D. ENC., DEX, ALR SN V h 1482, ZANNE, P. VI, 387. (L o c. a d j.; învechit, rar) **Cu de-a valoma** = unanim. *Toți într-o voie și cu de-a valoma giudeț îl surprî în scaun.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 145/15. (L o c. p r.) **De-a valma cu...** sau (rar) **de-a valma** = împreună cu..., laolaltă cu..., deodată cu... *Călării de-a valoma cu incerii pedestri înții au dat năvală.* M. COSTIN, O. 79. *Era de-a valoma cu dinșii, în mijlocul șanțului.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 14/27. *Așișderea și pe preoți încă-i închidea de-a valma cu mirenii la grosuri.* N. COSTIN, LET. II, 26/34. *Pe tătari au început a-i călca și-a-i pune a lucra la cetate de-a valma cu creștini.* NECULCE, L. 158. *Vidra odînoară din neamul nostru și era și să ținea și cu noi de-a valoma.* CÂNTEMIR, I. I. I, 46. *Măhrămile cele de șters... să nu se spele de-a valma cu alte rufe* (a. 1702). GCR I, 346/21. [Hunii] cuprinzînd supt a lor stăpînire toate locurile cite mai sus am arătat, ... de-a valma cu cei denainte rămășițe ale romanilor stăpînitori au rămas. C. CANTACUZINO, CM I, 79. *Au muncit de-a valoma cu ceilalți ficiori* (a. 1759). IORGA, S. D. V, 61. *Împotriva întocmirilor vistierii este dă a fi scutelnicii d-a valma cu ludele siliștii* (a. 1818). DOC. EC. 189. *Cumpăna... trebuie să păzești de-a valma împreună cu dregătorii sfătuiindu-vă cu untre întru dv.* (a. 1823). URICARIUL, V, 183/19. *Copiii săi creștea și era de-a valma și de-o seamă cu cei boieresți.* PISCUPESCU, O. 24/2. *Mie-mi dă brațe, ca să pot combate, Cu cei mari de-a valma, pentru libertate!* ALECSANDRI, P. II, 147. *La deal moș Nichifor se da pe jos și trăgea de-a valma cu ielepe.* CREANGĂ, O. 276. *Socrul rîde de-a valma cu nuntașii, sărînd mai sus, tot mai sus, cu snop cu tot.* SEVASTOS, N. 331. *Călăgării merg pe la case cu ajunul de-a valma cu preoții.* IORGA, C. I. I, 161. *Se spunea și se vedea că, pe vremuri, a fost băiat frumos și a trăit de-a valma*

cu împelițații de asceți. CIAUȘANU, R. SCUT. 67. *În Oltenia... fagii se amestecă de-a valma cu stejarul.* SIMIONESCU, FL. 38. *Peștii căutau scăpare la maluri și curgeau de-a valma cu inundația, în toate bălțile.* VOICULESCU, P. I, 21. *În loc să mă bucur de-a valma cu dinșii că ne găsim în bună companie, mă răzvrăteam de-a surda contra lor și contra mea.* MIHĂESCU, D. A. 20. *Dușmanii mișună, venind cu amicii de-a valma.* CĂLINESCU, C. O. 282. ♦ (Jur.; în trecut; în l o c. a d j. și a d v.) **(În) de-a valma** = (care este) în comun, în devălmășie, în indiviziune. *Ciți răzași, avînd locuri în care să pot face heleșteie cu zăgazuri, vor vrea să facă heleșteu, să să așeze între dinșii... pentru stăpînirea cea de-a valma a lucrurilor ce vor face.* CARAGEA, L. 9/10. *Stăpînesc lucrul de-a valma.* id. ib. 36/16. *La judecătoria județului Saac se vinde cu mezat o sfoară de moșie dintr-acei județ... și să stăpînește d-a valma de patru frați.* CR (1833), 132/13, cf. PONTBRIANT, D. *Tărani... lucrau de-a valma pămîntul.* IONESCU-RION, S. 178, cf. ALR S. N. I h 5. (L o c. p r e p.; învechit, rar) **A-valma cu...** = în devălmășie cu... *Stăpînesc acea parte a-valma cu noi* (a.1786). URICARIUL, XIV, 250.

2. **Aglomerate;** dezordine; agitație; forfotă. Cf. KLEIN, D. 453, LB, VALIAN, V., ISER, POLIZU, PETRI, V., LM. *La acea valmă năprasnică de vaiete și blesteme se clăti încaperea din temelie și grinzile se porniră din locul lor.* DELAVRANCEA, S. 95. *Tinerețe, farmec, visuri, ... toate-s fîndări de vas frînt, Ce de mult pieriră-n valma răzvrătitelor talazuri.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 44. *Abia se deslușeau, în răstimpuri, unele strigăte, cari spărgeau ca niște tunete valma de glasuri.* id. ib. II, 96, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Nu alege înverșunat-a bălăliei valmă.* MURNU, O. 196, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ E x p r. (Rar) **A da valma** = a se năpusti (2), a da buzna. *Cîțiva flăcăi... dau valma prin fete: mai le ciupesc, le mai sărută de le scot ruji în obraz.* DELAVRANCEA, S. 11, cf. DL, DM, DEX.

- Pl. : (rar, 2) **valmi și valme** (LB, ISER, TDRG). - Și: (învechit și regional, I) **valoma** s. f. art.

- Din ucr. **валом** (instrumentalul lui *вал*)

VĂLMEȘ adv. (Rar) De-a valma, v. v a l m ă (1). *Frumoasa-i limpezime în clipă turburată Se schimbă-n largi troiene de spume argintii Ce valmeș se răstoarnă cu-o furie turbată, Formînd o avalanșă de cataracte mii.* ALECSANDRI, POEZII, 135, cf. DDRF, BARCIANU. *Afară s-avîntă poporul Valmeș, pedestri, călări, și groaznic răsună pămîntul.* MURNU, I. 46, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *S-a prăbușit batalionul Ca un perete greu de stîncă Și, valmeș, a făcut fărîme și-a spulberat tot ce-a-nălînit.* VOICULESCU, POEZII, I, 40, cf. DL, DEX. ♦ (Adjectival) **Dinsul în valmeșul** toi din goană-n sfinșit o ajunge. MURNU, I. 96.

- [De-a] **valma** (v. v a l m ă 1) + suf. -eș.

VALOĂRE s. f. I. 1. Calitate sau ansamblu de calități (deosebite) ale unor obiecte, fenomene, idei etc. raportate la normele ideale ale tipului sau la necesitățile sociale și la idealurile generate de acestea; însemnătate, importanță atribuită unor obiecte, fenomene, idei etc. în funcție de corespondența lor cu necesitățile și idealurile unui individ sau ale unei colectivități. *Mulți critică acest apogoi și nu-l află de valoarea celui dintîi, zicînd că parabola sau comparația nu este întru toate justă.* HELIADU, O. II, 76. *Viața nu mai avea nici o valoră și numai moartea aducea oarecare mîngiere.* ALBINET, M. 50/17. *Dinsul își încheie învătătura sa prin... reguli care și pentru noi încă pot avea valor.* VASICI, M. I, 7/20. *Acea valoră teoretică și practică... caracterizește cartea.* I. IONESCU, V. 15/4. *Despre valoarea reală a tuturor lucrurilor aflate, se va împărtași mai în urmă.* CALENDAR (1857), 70/20, cf. POLIZU. *O carte precioasă n-are nici o valoare pentru oamenii carii nu știu s-o citească.* ISIS (1859), 4/33, cf. COSTINESCU. *Valoarea specială a științelor descriptive stă... în sistematizarea cunoștințelor aflate.* MAIORESCU, L. 114. *Versurile lui, fără a fi de vreo valoare prea însemnată, nu sunt deloc lipsite de grație.* CARAGIALE, O. III, 132, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU. *Care e acum valoarea scrierilor literare ale lui*

Anton Pann? IORGA, P. A. II, 15. *Știrile lui pot fi, pentru detalii, de cea mai mare valoare.* PĂRVAN, G. 33, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Anecdota mărunță poate fi ridicată la o semnificație apreciabilă prin valoarea sa psihologică.* LOVINESCU, M. 10. *Meditează la adevărata valoare a operei de artă.* BACOVIA, O. 232. *Studiul introductiv la această alegere despre ținutul Vrancei și despre vrânceni are o valoare deosebită.* SADOVEANU, O. XX, 45, cf. SCRIBAN, D. *Este nu numai o idee fără prea multă valoare reală, dar falsă.* OPRESCU, S. 130. *Valoarea estetică ne apare ca un fenomen stenic.* RALEA, S. T. I, 218. *Dându-i acestui principiu o valoare ontologică și logică absolută, Aristotel se înșela.* JOJA, S. L. 7, cf. DL, DM. *Valoarea unui răspuns este determinată, de foarte multe ori, de înțelegerea însăși.* FD II, 164, cf. DER. *Valoarea e un lucru pe care îl stabilești esteții, timpul și fidelitatea publicului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 19, 9/4, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. *Scara valorilor sau scară de valori = ierarhizare, clasificare conform unui criteriu de apreciere. La porțile Răsăritului... scara valorilor morale e cu totul răsturnată.* M. I. CARAGIALE, C. 108. *Micșorată de zece ori pe scara valorilor, această viziune ar tinde spre normal.* LOVINESCU, M. 184. *Ideățile sunt ierarhizate pe o adevărată scară a valorilor.* CAMIL PETRESCU, P. 81, cf. CĂLINESCU, C. O. 106. *Se mișcă pe o scară a valorilor justă.* CONSTANTINESCU, S. II, 280. *Orice scară de valori corespunde unei colectivități de co-valorizare.* REV. FIL. 1970, 629, cf. HRISTEA, P. E. 200. *Trecerea dintr-un domeniu în altul se efectuează cu o familiaritate, cu o spontaneitate pentru care ierarhiile, scările de valori dinlăuntrul poeziei au dispărut.* V. ROM. iunie 1973, 121. *Judecată de valoare = judecată (normativă) care enunță o apreciere. Ceea ce face necesară o atitudine este judecata de valoare.* D. GUSTI, P. A. 106. *În însuși actul percepției, alături de constatări..., facem simultan și judecăți de valoare, de apreciere.* RALEA S. T. II, 16. *Clasificările nu sunt și judecăți de valoare critică, ci simple unelte de orientare.* CONSTANTINESCU, S. I, 91. *Judecățile de valoare ar depăși... intenția și rostul însemnărilor de față.* REV. FIL. 1971, 1620, cf. M. D. ENC. (Logică) *Valoare de adevăr = proprietate a unei funcții propoziționale de a fi adevărată sau falsă.* Cf. LTR³, DER, D. FIL. *Loc. a d j. De valoare = valoros (I). Nici o concepțiune de valoare nu se poate întemeia pe o neînțelegere.* MAIORESCU, CR. II, 392. *Pe lângă conținutul logic al cuvântului, și forma lui lingvistică este de valoare pentru cititor.* ARHIVA, I, 21. *Condeii laborioși al d Marian ne mai învață literatura cu o scriere de valoare.* REV. CRIT. I, 257. *Funcționarea regulată a minții e esențială producției omenești de valoare.* SĂM. VIII, 4. *Din cele ce s-a scris în jurul acestei chestiuni, ni s-a păstrat și un document de valoare.* GOLOGAN, C. R. 82. *Unele opere de valoare se găsească încă în bisericile și mănăstirile cărora le fuseseră destinate la origine.* OPRESCU, S. 167. *Ex pr. A(-și) pune (sau a scoate) (ceva) în valoare = a(-și) arăta, a(-și) demonstra importanța, calitățile esențiale; a scoate în relief, a evidenția, a releva (I). Nu crez... că, ... spre a pune în valoare natura personală a oamenilor, biserica să fi făcut mult în acea epocă.* BARONZI, I. C. I, 204/2. *Unul aduce flori minunate..., le flutură în aer ca să le poată în valoare culorile.* ANGHIEL, PR. 30. *Nu mai conține a scoate în valoare meritele acestor bravi săteni.* REBREANU, R. II, 243. *Se păstra și se pune în valoare numai esențialul.* OPRESCU, S. 39. *Expresivitatea graiului moldovenesc a fost pusă în valoare.* BUL. FIL. XI - XII, 458. *Din când în când... îl privea totuși cu coada ochiului, ceea ce îi pune în valoare crotala pleoapelor și lungimea genelor.* VINEA, L. II, 228, cf. DM. *Tablourile sînt puse în valoare cu multă grijă.* V. ROM. ianuarie 1966, 164. *Raționalitatea își pune în valoare adevărata ei continuitate.* REV. FIL. 1971, 1416. *Comentariul său pune în valoare vigoarea stilistică a unor reprezentări sintetice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 12/2, cf. M. D. ENC., DEX. *(Concretizat; mai ales la pl.) Ceea ce este important, valoros, vrednic de apreciere, de stimă (din punct de vedere social, moral etc.). Toate doctoratele de știință și diplomele de artă ale lumii nu pot face dintr-o maimuță cu dar suficient de imitație un creator de valori nouă spirituale.*

PĂRVAN, I. F. 13. *N. Iorga, ... un iconoclast al valorilor consacrate.* LOVINESCU, M. 34. *Sînt pentru un schimb liber și o circulație nestînjinită a valorilor culturale între popoare.* D. GUSTI, P. A. 46. *O răsturnare atât de radicală a valorilor sociale a verificat anume permanențe ale sufletului uman.* CĂLINESCU, S. 41. *Liniștea sufletească nu și-o poate cîștiga decît fugind din țarcul închis al naturii într-o lume de valori absolute.* BLAGA, Z. 53. *Nu mai în aceste condiții, cariera ostășească însemna în ochii lui o valoare.* CAMIL PETRESCU, O. II, 566, cf. DM. *Cei mai profunzi critici sînt cei care explică valorile clasice și nu prezicătorii.* V. ROM. iunie 1965, 25, cf. REV. FIL. 1971, 235, M. D. ENC.

2. *Eficacitate, putere (III 2).* Cf. LM. *Aceste combustibile n-au valoarea călduroasă a lemnului.* MANOLESCU, I. 61. *În ce privește valoarea diferitelor esențe, constatăm că locul prim îl ocupă stejarul.* PĂCALĂ, M. R. 302. *Verifică valoarea terapeutică a produselor chimice și biologice întrebuințate în terapeutică umană.* LEG. EC. PL. 123. *Duce la scăderea produselor de proteoliză și a valorii nutritive a serului.* PĂRHON, B. 135. *Valoarea nutritivă a cărnii.* DM. *Valoarea calorică a făinoaselor este de 350 - 400 de calorii la 100 g.* ABC. SĂN. 159. *Carnea lor are o mare valoare nutritivă.* ZOLOGIA, 118, cf. DER, M. D. ENC., DEX. *Rentabilitate, productivitate (I). Proporția valorii ei este la o rodire bună 24 procente.* LITINSCHI, M. 68/28. *Toate probabilitățile ne fac să presupunem scăderea valorii muncii.* KOGĂLNICEANU, S. A. 150. *Prin datele culese și prin acțiunile practice, valoarea muncii echipelor a crescut.* D. GUSTI, P. A. 97, cf. DM. *Știau să prețuiască valoarea producției agricole și a negoiului.* PANAITESCU, C. R. 110. *Referatele privind viticultura au subliniat valoarea ridicată a unor soiuri de struguri de masă.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6892.

II. 1. *Însușirea de a putea fi evaluat, estimat, măsurat a unui obiect (I) susceptibil de a fi dorit, de a fi schimbat sau vîndut; sumă de bani care se cere sau care se plătește pentru un obiect, un bun etc.* V. p r e ț (I). *S-au furat medaliile antice de preț de 300 mii lei în preț de aur, căci valorul (prețul) vechimei lor este fără preț.* AR (1831), 210/20. *Munca acestuia trebuie a să analoghiși după valoarea pămîntului ce i se va da.* BULETIN, F. (1833), 155/28, cf. REGUL. ORG. MOLD. 9,5, SĂULESCU, GRAM. ROM. II, 49/20. *Valora acestor odoare este prea mică preț lingă prețul ce-mi poți da Măria ta.* ASACHI, S. L. II, 158. *Pentru asămîne lucrare cu minile, se va plăti după valoarea curentă.* I. IONESCU, F. 13/4, cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Femeia, mărîindu-se, să nu aducă la casa bărbatului nimic mai mult sîră numai trei veșminte și mobili de mică valoare.* ARISTIA, PLUT. 228/24, cf. POLIZU. *Cu cît valoarea obiectelor scade, cu atît rămîne un capital mai mare disponibil.* GHICA, S. 189, cf. PROT.-POP., N. D. *Schimbul se face după valoarea obiectului.* CANELLA, V. 72, cf. BARONZI, I. L. I, 215/15, LM. *Valoarea pămîntului fiind minimă și articolele de lux scumpe.* COLUMNA, VII, 58, cf. MANOLESCU, I. 28, BARCIANU, ALEXI, W. *Cînd ai sta să le socotești una cu alta, ... ai scoate o multime de neînchipuit, reprezentînd o valoare aproape egală cu a impozitelor ordinare.* PĂCALĂ, M. R. 67, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Cheltuielile nu pot fi repartizate după tonajul material, ci după valoare.* TITULESCU, D. 74, cf. SCRIBAN, D. *Valoarea terenurilor ar fi redevenit fabuloasă.* BOGZA, A. I. 69. *Valoarea unui asemenea condei este destul de însemnată: șapte mii de lei.* VINEA, L. I, 38, cf. DM. *Aceste cheltuieli ajungeau pînă la cca 25 % din valoarea producției.* VUIA, PĂST. 220. *Știam că armătura e putredă, voiam să cunosc valoarea zăcămintului și apoi să armez din nou cu lemn sănătos.* V. ROM. ianuarie 1965, 61. *Stabilirea valorii despăgubirilor se făcea de către obște.* PANAITESCU, O. T. 223, cf. M. D. ENC. *Valoare comercială (sau de circulație) = echivalent în bani al unui bun sau al unei mărfi pe piață.* Cf. ENC. ROM. *El nu prezintă nici o valoare comercială.* ATILA, P. 245. *Vorbi despre abundența și lipsa de valoare comercială a fructelor exotice.* CĂLINESCU, B. I. 16, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Valoare intrinsecă = valoare (II 1) pe care o are un lucru prin el însuși, indiferent de convenție. S-au regulat*

monezile în curs după valoarea intrinsecă. CALENDAR (1853), 104/14, cf. CADE. Valoare extrinsecă = valoare (II 1) atribuită unui lucru indiferent de valoarea lui proprie. ◇ Loc. adj. De valoare = scump, prețios (1). Acaștia... trimiteau din când în când vasele lor plutitoare, încărcate cu mărfuri de valoare. N. A. BOGDAN, C. M. 5. Toate acestea devin proprietatea ei în momentul morții mele, afară de următoarele mobile și obiecte de valoare. ARH. OLT. XIII, 482. Nu luase cu sine de acasă nici bani, nici lucruri de valoare, deși era un om bogat. CĂLINESCU, S. 578. Iar ochii, verzi pe cât se pare, Smaragde două de valoare. BENIUC, V. 68, cf. DM, M. D. ENC., DEX. Au trebuit să întimpeze greutate până să-l facă a înțelege că hainele sale boierești sînt mai de valoare și că din umănitare i le dăruiește. ȘEZ. XII, 176. S-a dus să caute să vadă ce lucruri dă valoare să-i arunce jos. O. BÎRLEA, A. P. II, 213. În valoare de... sau (învechit) de o valoare de..., de valoare pînă la... = valorînd... Spițăriile să fie datoare a da doftorii în folosul săracilor bolnavi, de valoare pînă la una mie lei. REGUL. ORG. MOLD. 86, 125. O somă de valoare pînă la 20 fiorini: argint. CUCIURAN, D. 46/18. I-am dat drept cauție niște polițe trase asupra unui alt neguțitor, de o valoare de 10.000 fiorini. CALENDAR (1862), 106/2. O pietricică de briliant în valoare de 3 - 400 de lei. CARAGIALE, O. II, 75, cf. GOLOGAN, C. R. 20, STOICESCU, S. D. 181. Cel care răspunde afirmativ număidecî trebuie să deie vîtafului o arvună în valoare de un fiorin FRÎNCU - CANDREA, M. 131. ◇ Ex p r. A pune în valoare = a utiliza în vederea obținerii unui profit, a exploatat a; a face să devină productiv, eficient, rentabil; s p e c. a consuma în producție în vederea obținerii unor produse de valoare (II 1) mai mare. Cf. CADE. Anglia era cunoscută și renumită pentru industria sa mare, pe care avea nevoie s-o pună în valoare. N. A. BOGDAN, C. M. 38. Nu știu să pue în valoare bogățiile teritoriului lor? SADOVEANU, O. XX, 9, cf. SCRIBAN, D. (Prin extensiune) Competența tehnică și-o pune în valoare la moșia sa. CĂLINESCU, S. 13. Punere în valoare = valorificare (2). Nu e vorba de exploatarea sălbatecă a bogățiilor provinciei pînă la epuizarea lor, ci de punerea în valoare și de fructificarea roadelor fărăi. PANAITESCU, C. R. 56. Primăria locală a trecut la punerea în valoare a izvoarelor. SCÎNTEIA, 1972, nr. 9176. ◇ (Concretizat) Ceea ce are valoare (II 1). Cf. LM. Averile agonisite din comerț și industrie devin cu timpul valori peste care nu se mai poate trece. GOLOGAN, C. R. 12. Pămîntul a devenit o valoare îndoielnică pînă ce se vor lămurii situațiile. REBREANU, R. 1, 257. Scormoneam prețutindeni, ahtiat... 'nu de valoarea descoperită, aur sau nestemate, ci de altceva mai presus. VOICULESCU, P. II, 179. Banul fuge, imobilul e o valoare sigură. CĂLINESCU, E. O. I, 336, cf. DM. Poate și cei care o păstrează se gîndesc că depozitează o valoare. BĂNULESCU, I. 70. Munca este calea principală prin care societatea creează valoare. REV. FIL. 1971, 1629, cf. M. D. ENC., DEX.

2. (Comerț, Fin.) Cursul curent al banului dintr-o anumită țară; puterea de cumpărare sau de circulație a monedei. Trimișind toideodată cîrmuirea 3 bucăți din acea monedă în valora următoare (a. 1844). DOC. EC. 818. Prețul aurului crescuse foarte mult de la războiul Persiei, încît și îndoioise valoarea unui scud. BĂLCESCU, M. V. 58. Pricina nu este alta decît înmulțita circulație a banilor, scăderea valorii lor, prețurile sporite a produselor. LITINSCHI, M. 2/23. Moneta de fier din multă greutate o făcu de puțină valoare. ARISTIA, PLUT. 130/25. Bani au totdeauna o valoare relativă și, poate, ceea ce nu s-ar face în unele locuri cu mii, se face aiurea cu zecimi. ODOBESCU, S. I, 499, cf. BĂRCIANU. Împrejurarea asta cred eu că contribuie mult să-i zăpăcească, să nu mai cunoască adevărata valoare a banului. AGÎRBICEANU, A. 101. Valoarea banilor de pe atunci era cu mult mai mare decît în epocile următoare. N. A. BOGDAN, C. M. 69. Puternicii aliați au voit valoarea leului în raport invers cu bogățiile naturale ale României. ARH. OLT. V, 83. Se pune... chestiunea restabilirii și statornicirii valorii banului. GOLOGAN, C. R. 85. De la valoarea aur au ajuns simplă hîrtie imprimată. CAMIL PETRESCU, T. II, 158. În virtute moneda de valoare neînsemnată, fără a se decide s-o pună în buzunar. CĂLINESCU, B. I. 75

◇ Valoare nominală v. nominal (2 a). Hîrtie de valoare v. hîrtie. ◇ Înscris (cec, cambie, obligațiune etc.) reprezentînd un drept în bani sau în bunuri de altă natură. Scriem pentru acest mod de despăgubire; el ar avea folosul de a crea creditul public, a pune în circulație valoare necontestată și ușor de a se negocia. RUSSO, S. 156. Are în portofoliu valori pentru un milion. ȘĂINEANU, D. U., cf. SCRIBAN, D. Lăzi de valori. NOM. MIN. I, 504, cf. DM, DEX. ◇ Valoare mobiliară = înscris reprezentînd un drept asupra unor bunuri mobiliare (marfă, bani etc.). Cf. DM, DEX. Valoare imobiliară = înscris reprezentînd un drept asupra unor bunuri imobiliare (clădiri, pămînt etc.). Cf. DM, DEX. Titlu de valoare v. titlu (3). ◇ Exprimare în bani a costului unei acțiuni, a unui cec etc. Cînd ne-am pus la joc, nu fusese cea mai mică vorbă despre valoarea fiselor. SION, P. 111. Este valoarea actuală a biletului. CLIMESCU, A. 270.

3. (Ec. pol.; și în sintagma valoarea mărții, M. D. ENC.) Muncă socială necesară pentru producerea unei mărfi și materializată în marfă. Cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., D. EC. POL., DEX. ◇ Valoare de întrebuițare = proprietate a unui lucru de a satisface o anumită necesitate individuală sau socială. Cf. CONV. LIT. XVII, 346, DM, JOJA, S. L. 63, DER. Aceasta nu înseamnă... că valorile de întrebuițare sînt inexistente. REV. FIL. 1971, 1563, cf. M. D. ENC., D. EC. POL., DEX. Valoare de schimb = a) raport, proporție în care o cantitate de marfă de un anumit fel se schimbă cu o cantitate de marfă de alt fel. Valoarea de schimb a oricărei mărfi e depotrivă cu munca social-trebitoare pentru c. o produce. IONESCU-RION, S. 180, cf. ENC. AGR., DM, DER. Eliminarea din cadrul acestei relații a conștiinței oamenilor din cauza existenței exacerbate a valorii de schimb pur cantitative. REV. FIL. 1971, 1563, cf. M. D. ENC., D. EC. POL. 795, DEX. b) (concretizat) marfă (4). În societatea noastră, a cărei viață materială e bazată pe producțiune de mărfuri, valori de schimb, arta e și ea o marfă, o valoare de schimb. GHIERA, ST. CR. I, 232. Principalele valori de schimb ale țărănilor erau vitele. OȚEȚEA, T. V. 40. Valoare a forței de muncă = cantitatea mijloacelor (de subzistență) necesare producerii și reproducerii forței de muncă. Cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., D. EC. POL., DEX. Legea-valorii = lege obiectivă a producției de mărfuri potrivit căreia producția și schimbul de mărfuri au loc pe baza timpului de muncă socialmente necesar. Aici se vorbește despre legea valorii. CONTEMP. 1953, nr. 350, 5/3, cf. M. D. ENC.

III. 1. (Învechit) Curaj, bravură. Oastea moldovană... au trecut în valoare pe cea polonă. ASACHI, S. L. II, 103. A zis lor că nu se cuvine a considera peira romanilor că a devenit din valoarea galilor. ARISTIA, PLUT. 367/27, cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU.

2. Ceea ce face ca o persoană să fie demnă de stimă, de laudă (din punct de vedere moral, intelectual, profesional, social). V. m e r i t. Viața sa particulară și retrasă poate nu au dat prilej fiecăruia din noi a cunoaște adevărata valoare a acestui om. FM (1844), 124/1. Se află o mulțime de elemente de clasare pentru oameni: averea, meseria, valoarea personală, cunoștințele. GHICA, S. 230. Atuncea cînd ele nu au nici o valoare, ele posedază drepturi foarte întinse. CALENDAR (1861), 63/12. Omul și-a pierdut cel mai scump odor al inteligenței sale, raza luminoasă ce-l aseamănă cu amnezirea, simțul valorii și libertății sale. ODOBESCU, S. I, 330. Întrebuița pe acest om de o mare valoare că pe animalul care trebuia să tragă. IORGA, P. A. I, 35. Adevărata valoare a unui om nu stă în avere. AGÎRBICEANU, A. 60. Valoarea omului este după cum și-o face singur. SEVERIN, S. 137, cf. CADE. Dacă ai avea valoarea lui ai înțelege că e ridicol să te gîndești la diplome. CAMIL PETRESCU, T. I, 11. Numirile în fruntea mănăstirilor și eparhiilor se făceau nu după valoarea și frățătatea candidaturii, ci pentru bani. OȚEȚEA, T. V. 63. Tot ce statul trimisese era iscălit de pictori fără valoare. OPRESCU, S. 62. Liberatea îi risipise timiditatea și-i dăduse se simțimentul valorii lui personale. CĂLINESCU, O. III, 68. În

cuprinsul operelor diferiților scriitori de primă valoare sînt zone psihologice, unele mai împlinite în real, altele în imaginar. CONSTANTINESCU, S. II, 504. Tu ești făcut pentru descoperiri mari. Nici nu-ți dai seama de valoarea ta. BARANGA, I. 214. Nu recunosc valoarea cuiva din breaslă decît la cîteva secole după moarte și atunci poate numai din pioșenie. TUDORAN, O. 21. ◊ L o c. a d j. De valoare = merituos, capabil, important, valoros (2). Înainte de a avea un singur pictor de valoare, am făcut școala de Bele-Arte. MAIORESCU, CR. I, 272. Are și un om de valoare dreptul să dorească aceste plăceri. CARAGIALE, O. III, 8. A devenit om de valoare și acum este cineva. CONV. LIT. XXII, 131. Este un cercetător de valoare în specialitatea sa. SĂM. VIII, 41. Nu lipsesc și savanții de valoare cari dintr-un fel de îndărătnicie nu sacrifică obiceiurile lor favorite. BUL. COM. IST. I, 7. Te socot element de valoare. SADOVEANU, O. XXI, 359. Spunea că e medic de valoare. ARH. OLT. XII, 350, cf. SCRIBAN, D. Un glosator de valoare al lui Caragiale este Paul Zărfopol. CONSTANTINESCU, S. II, 19, cf. DM. Micu s-a remarcat ca un filolog de valoare, renumele său trecînd de granițele Transilvaniei. IST. LIT. ROM. II, 41, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ (Concretizat) Persoană cu însușiri deosebite (morale, intelectuale, profesionale), vrednică de stimă. Cf. DM, M. D. ENC., DEX.

IV. 1. (Mat.) Expresie numerică sau algebrică reprezentînd o necunoscută sau un stadiu al unei variabile; măsura mărimii acestei expresii; fiecare dintre elementele mulțimii care formează domeniul unei variabile; rezultat al unui calcul, al unei operații matematice. Tîfrile următoare ar avea o valoare de zece ori mai mică. ASACHI, E. I, 24/15. Substituez acest valoare de „y” în a doua ecuație. id. ib. II, 116/16. Simpla valoare numerică... îi reprezintă o cantitate. LAURIAN, F. 163/1. Vom pune o coardă ecuală cu valoarea arătată în tablă pentru unghiul cerut. G. POP, G. 179/10. Într-o fracție algebrică cei doi termeni ai săi pot avea orice valoare. ELEM. ALG. 42/14. În metoda reducțiunii eliminarea se face reducînd coeficientul necunoscutei ce voim a elimina la aceeași valoare în ambele ecuațiuni ale sistemului. CULIANU, A. 96. Valoarea acestui product este aproximativ egală cu 6,5. PONI, F. 155. Valorile din acest tablou sînt cifre medii cu peste 40 de recolte examinate. ARH. OLT. V, 140. Unghiul făcut de panou și balanțier să aibă o valoare fixă. ENC. TEHN. I, 292. Numai primul termen are o valoare diferită de zero, următorii fiind nuli. SANIELEVICI, R. 39, cf. LTR². Valoarea fracției este foarte apropiată de greutatea atomului de hidrogen. CHIM. AN. CALIT. 13. Se observă geometric că segmentul BM poate avea cel mult valoarea razei cercului. GEOMETRIE IX, 97, cf. DER, M. D. ENC., DEX. ◊ Valoare absolută v. absolut.

2. (Fiz.) Număr asociat unei mărimi fizice în urma unei operații de măsurare, permițînd compararea ei cu alte mărimi de aceeași natură. Cf. PONI, F. 154. Gerul excesiv din ianuarie e cu deosebire remarcabil, după care urmează o perioadă cu valori de temperatură mai mari. PĂCALĂ, M. R. 10, cf. ARH. OLT. V, 251. Aparatul intervine imediat pentru a reduce viteza la limita valorii sale. ENC. TEHN. I, 332. Sarcina pozitivă ar fi uniform distribuită în volumul atomului, valoarea ei absolută fiind egală cu suma sarcinilor electronilor. SANIELEVICI, R. 32, cf. LTR², DP, DM, DER. Aparat speciale... înregistrează... valoarea gravitației și a magnetismului. GEOLOGIA, 4. Temperatura maximă în timpul zilei de ieri s-a menținut în unele localități în jurul valorii de zero grade. ȘCÎNTEA, 1965, nr. 6589, cf. M. D. ENC., DEX.

3. (Lingv.) Conținut semantic al unui cuvînt, s e n s, s e m n i f i c a ț i e; nuanță de sens. Cf. POLIZU. Să cercetăm valoarea lui „orto”. HASDEU, I. C. I, 262. Vorba „putere” conține în valoarea sa un drept și o țărnie de dominare. CANELLA, V. 35, cf. COSTINESCU. Fiecare cuvînt întrebuițat de dînsul avea o valoare deosebită. CONV. LIT. XXII, 73. Nu înșeleg valoarea acestui cuvînt. IONESCU-RION, S. 101, cf. ȘAINEANU, D. U., CADE. A dat cuvintelor simple valori nouă și

armonii surprinzătoare. SADOVEANU, E. 75, cf. SCRIBAN, D. Acele imponderabile muanțe... nu afirmă atîta de valoarea stricată a termenilor întrebuițati. BUL. FIL. XI - XII, 455, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ◊ Întrebuițare, accepție a unui element fonetic, grafic, lexical etc. Trebuie să definim valoarea genetică a inițialului „w” în vorba poporului român. HASDEU, I. C. I, 256. Aceste litere au o valoare mai mult sau mai puțin determinată. ARHIVA, I, 21. În ce măsură își dădea seama Eminescu despre valoarea expresivă a fonemului reiese din ceea ce ne spune Slavici despre el. PUȘCARIU, L. R. I, 88. Vechimea, adică deasă și îndelungată întrebuițare, poate șterge, pînă la dispariția totală, valoarea expresivă a unei sintagme. IORDAN, STIL. 258. Valorile multiple ale aceleiași sufix se pot explica una prin alta. SCL. 1954, 300. În aceste cazuri, ... adjectivul are valoare de substantiv. SG I, 18. Limba franceză are consoane muiate, dar nu le acordă valoare fonologică. GRAUR, I. L. 68. Valorile prefixelor verbale, cu toată varietatea lor, pot fi reduse la cîteva tipuri de bază mai generale. FD II, 170. Deosebirea dintre ele constă doar în faptul că „E” are de mai multe ori valoarea lui „e”. CL. 1964, 184. Tot un calc morfologic poate fi considerată și folosirea verbului „a naște” cu valoare intransitivă. HRISTEA, P. E. 173. Românii au dat literelor chirilice valorile fonetice pe care ei le dădeau sau le găseau în scrierile slave de la noi. IVĂNESCU, I. L. R. 519.

4. (Muz.) Durată absolută sau relativă a unei note sau a unei pauze. Cf. COSTINESCU, BARCIANU, CADE, DM, DER, M. D. ENC., DEX, D. MUZ.

5. (A. plast.) Proporția de lumină și umbră pe care o conține un ton²(5); sugerare a volumului prin alăturarea a două tonuri² diferite, dar apropiate calitativ. Cf. CADE, DER, M. D. ENC., DEX.

— Pl. : valori și (învechit, rar) valoare (ELEM. ALG. 114/1). — Gen. — dat. și: (învechit) valoarei, valorii. — Și: (învechit) valór s. n., valóră (pl. valore) s. f., (învechit, rar) valóre (pl. valore) s. n.

— Din lat. valor, -ris, fr. valeur, it. valore.

VÁLOMA s. f. art. v. valmă.

VALÓN¹ s. n. v. volan.

VALÓN², -Ă s. m. și f., adj. I. S. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază (de limbă romanică) a sudului Belgiei sau care este originară de acolo; (la m. pl.) populație care locuiește în sudul Belgiei. Puternica-i vedere pe valoni o aținește. CONV. LIT. XXII, 253, cf. ENC. ROM., SCRIBAN, D., DER I, 331, DEX.

2. Adj. Care aparține sudului Belgiei sau valonilor² (1), privitor la sudul Belgiei sau la valoni²; originar din sudul Belgiei. Veni la Brașov însoțit numai de 400 călăreți cazaci, sirbi și valoni. BĂLCESCU, M. V. 437, cf. ENC. ROM. I, 443, SCRIBAN, D. Alături de sași s-au așezat și coloniștii valoni de limbă franceză. PANAITESCU, C. R. 235. Un tînăr valon, un altul ceh și o fată flamandă au sorbit împreună din cupa triumfului. CINEMA, 1968, nr. 5, XII, cf. DEX. ◊ (Substantivat, f.) Dialect al limbii franceze, vorbit de valoni² (1). Cf. M. D. ENC.² 1111.

— Scris și: (învechit, după fr.) walon. ENC. ROM. — Pl. : valoni, -e.

— Din fr. wallon.

VALONÉE s. n. Cupă a ghindei unei specii de stejar din regiunile mediteraneene, din care se obține valexul. Cf. NOM. MIN. I, 207, LTR², DP, DER IV, 810, DN², DEX-S.

— Pl. : valonee.

— Din fr. vallonnée.

VALÓR s. n. v. valoare.

VALORÁ vb. I. **I. Intran z.** A avea sau a reprezenta o anumită valoare (**I 1**); (germanism învechit) a vala. *Un sonet fără defect valorează singur cât o poemă lungă.* HELLADE, O. II, 173, cf. COSTINESCU. *Toată cărturăria unei societăți înseamnă și valorează printr-un singur lucru: prin puțința de a pune la îndemâna oricui toate lucrurile câștigate.* IORGA, P. A. II, 308. *Avu conștiința limpede că predica lui nu valorează nimic și nu merită s-o mai reciteze.* AGÎRBICEANU, A. 110, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Un efort preventiv mai mic valorează mai mult decât un mare efort defensiv.* TITULESCU, D. 83. *În războiul modern o fabrică valorează tot atât cât o companie întreagă.* CAMIL PETRESCU, T. I, 416. *Nu mîmirea mulțimilor și specularea naivității și ignoranței valorează în fața celui etern, ci jertfa pură a sufletului nostru.* SADOVEANU, O. XX, 117. *Pentru studiul lui valorează categoriile și metodele științei sufletului.* VIANU, E. 317, cf. DL, DM, JOJA, S. U., CADE. *Știi cât valorează țărânilor se întâlneau de la egal la egal cu moșierii, ceea ce... valora... cât o revoluție în mentalitatea obișnuită.* IST. LIT. ROM. II, 512, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

2. Intran z. A avea o anumită valoare (**II 1**), a prețui (**2**), a costa, a face, (învechit) a valuta. *Făina de grâu valora pe atunci 7 bani vechi oca.* ARHIVA, I, 139, cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Știi cât valorează un cap de zimbru de douăzeci și șapte de parale?* VOICULESCU, P. I, 303. *Podoabele calului și cele de pe îmbrăcămintea voievodului valorau pe acele vremuri la 40000 taleri.* ARH. OLT. XVII, 142, cf. SCRIBAN, D. *Li scoase... brățările de la mîini și cerceii, căci valorau o avere.* CAMIL PETRESCU, O. I, 210. *O utagă de zeamă valora de la cinci la zece bile, un creion neînceput sau doi nasturi mari.* V. ROM. octombrie 1954, 120, cf. DL, DM. *Unele valorau cîte 200 de aspri.* PANAITESCU, O. Ț. 166, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

3. Tran z. A pune în valoare (**1**); a valorifica (**1**). *Istoria are a însemna cu răceală și perfectă indiferență toate aceste deveniri ale vieții ideilor, adică ale vieții omenești în general, ferindu-se de a le valora etic ori estetic.* PÂRVAN, I. F. 119. ♦ A evalua, a prețui (**3**). *Orice idee e valorată după interesul - pragmatic - pe care-l deșteaptă.* PÂRVAN, I. F. 15.

4. Tran z. (A. plast.) A utiliza valorafția. *Pictura... se servește de umbre și lumini..., valorează tonurile, adică le întărește și le slăbește.* OPRESCU, S. 110.

-Prez. ind.: valorez.

-V. **valoare**. Cf. fr. **valoir**.

VALORÁBIL, -Ă adj. (Rar) Care poate fi valorat (**3**). *Noi nu pricepem ritmic decât aceea ce e valorabil prin propriul nostru ritm uman.* PÂRVAN, I. F. 131, cf. 64.

-Pl.: valorabili, -e

-Valora + suf. -bil.

VALORÁRE s. f. (Rar) Acțiunea de a **valora** (**3**) și rezultatul ei. *Deveniri istorice nenumărate... își cer formularea și valorarea.* PÂRVAN, I. F. 106.

-Pl.: valorări.

-V. **valora**.

VALORÁȚIE s. f. (A. plast.) Procedeu artistic prin care se poate da iluzia volumului obiectelor prin efecte de valoare (**IV 5**). *Pe pictor nu-l frămînta conținutul de idei al unui tablou... ci îl preocupa... jocul de orizontale și verticale, distribuirea ecranelor, echilibrarea volumelor, valorafția.* CONTEMP. 1949, nr. 164, 8/1, cf. DL, DM. *Cubismul are... ca tendință să introducă într-o suprafață plană iluzia volumelor... fără a recurge la procedeele clasice de perspectivă și valorafție.* CONTEMP. 1965, nr. 954, 2/6, cf. DEX, DN³.

-Pl.: valorafții.

-Valora + suf. -ție (după fr. **valorisation**).

VALORÁ s. f. v. **valoare**.

VALÓRE s. n. v. **valoare**.

VALÓRIC, -Ă adj. **1.** Referitor la valoare (**II 1**), de valoare. *Planul valoric și cantitativ.* IORDAN, L. R. 113. *Pină la sfârșitul anului a fost obținută o depășire valorică de 10,8 %* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2322, cf. DL, DM. *Preocupate doar de îndeplinirea planului valoric, întreprinderile de industrie locală nu produc unele mărfuri cerute pe piață.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4851, cf. SCL 1964, 420, M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ (Adverbial) *În sectorul foraj, activitatea unei întreprinderi e caracterizată în special prin volumul producției, exprimat valoric.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4849. *Avantajele acordului global se văd, valoric, cînd totul merge bine.* RL 1977, nr. 10295.

2. Care este considerat din punctul de vedere al valorii (**II 1**), de valoare. *Independent de liniile și de limitele valorice la care ajung creațiile lor, regizorii noștri se întîlesc.* T. august 1964, 15. *Conștiința este atitudine față de lume, ... este opțiune valorică, angajare civică.* REV. FIL. 1972, 174. *Este destul de ușor de stabilit o ierarhie valorică a rezultatelor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 2, 23/4. (Adverbial) *Considerînd valoric liniile definitorii ale creației spirituale românești.* ib. 1973, nr. 36, 4/1. ♦ *Scară valorică* = scară de valori, v. **valoare** (**II 1**). *Lumea feudală ridicase în spațiul relațiilor umane un întreg sistem de... scări valorice.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 28, 21/1.

-Pl.: valorici, -ce.

-Valoare + suf. -ic.

VALORIFICÁ vb. I. **Tran z. 1.** A face să primească o anumită valoare (**I 1**); a utiliza datorită unor calități pe care le posedă; a scoate în evidență, a reliefa. V. **valora** (**3**). *Generația de astăzi, grăbită să-și valorifice drepturile..., va fi făcut un semn mental de întrebare în fața acestui nume.* IORGA, P. A. II, 76. *Nu poate strînge materialul decât acela care-l înțelege și valorifică principiul, cauzal, efectiv.* PÂRVAN, I. F. 40. *Nu pot fi valorificate decât prin săpături metodice.* ARH. OLT. XII, 74. *Elementele modeste... își pot valorifica prin lecții însușirile de rînd.* CAMIL PETRESCU, P. 5. *Nu mai un umorist, cum a fost Topîrceanu, putea să aibă în el și să valorifice acest dureros sentiment al trecerii iremediabile.* SADOVEANU, O. XX, 241, cf. SCRIBAN, D. *Frumusețea naturii presupune o conștiință umană care s-o valorifice, în lipsa căreia ea n-ar mai fi frumusețe, ci un oarecare obiect indiferent.* VIANU, E. 12. *Pentru un materialist, lumea trebuie interpretată, trebuie percepută conform valorii ei specifice... Trebuie deci valorificată.* RALEA, S. T. III, 214. *Vasile Alecsandri... a valorificat și limba și tradițiile folclorice ale poporului nostru prin propria sa creație.* BENIUC, P. 8. *Din modestie, nu-ți valorifici darul pe care ți l-a hărăzit providența.* VINEA, L. I, 363. *Critica i s-a închinat totdeauna extatic; nu l-a valorificat însă în complexul factorilor vremii în care a scris.* CONSTANTINESCU, S. II, 537, cf. DL, DM. *Să vedem cum putem valorifica aceste date.* VUIA, PĂST. 166. *Există o bază socială obiectivă care se cere valorificată mai amplu prin activitatea educativă.* REV. FIL. 1971, 984. *Cunoașterea filozofică... valorifică descoperirile științelor prin prisma semnificației lor umane.* ib. 1973, 170, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ R e f l. (p a s.) *Critica nu se valorifică decât pe măsura acțiunii ei asupra publicului.* LOVINESCU, M. 24. *Momentele sufletești se valorifică prin antecedentele lor.* CAMIL PETRESCU, T. III, 515. *Această deosebire a temperamentelor... s-a valorificat totdeauna în domeniul literaturii și al artei.* VIANU, E. 179. [Romanul] se valorifică printr-un suflu vital de vibrantă tensiune. CONSTANTINESCU, S. I, 205. *Nu e de mirare că virtuțile latente ale amicilor lui Ioanide se valorifică în conducerea conversațiilor.* V. ROM. octombrie 1964, 98. *Opera sa istorică constituie subiectul multor lucrări... în care se valorifică amănunțit această contribuție a marelui gânditor.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 4, 9.

2. (Complementul indică bunuri materiale) A utiliza în vederea obținerii unui profit, a **exploată**; a face să devină productiv, eficient, rentabil; s **p e c.** (complementul indică materii prime, materiale etc.) a consuma în producție în

vederea obținerii unor produse de valoare (II 1) mai mare. Crezi că d-l Mitică Popescu nu ar fi putut să valorifice și chiar să vîndă aprobarea asta în altă parte? CAMIL PETRESCU, T. I, 437. Moștenirea părintelui său intendentul știuse s-o valorifice destoinic. SADOVEANU, O. XI, 448. Trebuie să realizăm în primul rînd produse industriale de înaltă tehnicitate care valorifică superior materiile prime și materialele. ȘCÎNTEIA, 1972, nr. 9189. Dereglînd cîntarul și scofînd nisipul din unitățile de măsură, el și-a creat posibilitatea unor plusuri pe care le valorifica în scopuri personale. ib. nr. 9228, cf. M. D. ENC. Întreaga faună este valorificată pe cale industrială. V. ROM. ianuarie 1974, 34, cf. DEX.

3. (Complementul indică bunuri care pot fi vîndute, mărfuri sau hîrtii de valoare) A vînde (1) (și a obține contravaloarea în bani); (rar) a valoriza (2). *Carnea le este ades valorificată oficial.* BĂCESCU, PĂS. 353, cf. DL, DM. *Peștii nu pot fi valorificați din cauza gustului neplăcut.* VÎN. PES. 1964, nr. 2, 4. *În apropierea orașelor mari... se puteau valorifica mai ușor produsele.* VUIA, PĂST. 43, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

- Prez. ind.: valorific.
- Valoare + suf. -ifica.

VALORIFICABIL, -Ă adj. (Rare) Care poate fi valorificat (1). *Aspecte de psihologie și de etică socială care... sînt valorificabile.* REV. FIL. 1971, 1534.

- Pl.: valorificabili, -e.
- Valorifica + suf. -bil.

VALORIFICĂRE s. f. Acțiunea de a valorifica și rezultatul ei.

1. Cf. valorifica (1). *În tablourile celor trei... fondul de natură are o deosebită valorificare.* IORGA, P. A. II, 199. *Ritmul spiritual față de inerția materiei, iată criteriul... de valorificare a fenomenelor vieții.* PĂRVAN, I. F. 62. *Singura importanță estetică a specificului ar fi recunoașterea lui ca un principiu de valorificare estetică.* LOVINESCU, C. VII, 20. *Ibrăileanu cerea originalității noastre etnice valorificarea, fără a nega talentului dreptul de a se manifesta liber.* SADOVEANU, O. XX, 211. *În acțiunea de valorificare estetică intră un element volitiv.* VIANU, E. 385. *Este un fanatic al micului său eu, pe care-l transformă în criteriu de valorificare.* CONSTANTINESCU, S. III, 209, cf. DL. *Criteriile sociale de valorificare pot fi determinate științific căuțîndu-li-se cauza, izvorul.* CŢNTEMP. 1958, nr. 593, 3/5, cf. DM. *Valorificarea moștenirii lingvistice.* CL 1964, 5. *Nu este vorba... de o critică agresivă, obtuză, dogmatică sau nihilistă, ci de o valorificare critică a tuturor descoperirilor.* REV. FIL. 1972, 193. *El e... un autentic pașoptist prin valorificarea folclorului.* V. ROM. iunie 1973, 70, cf. DEX, DN³. ◊ (Rare) *Scară de valorificare = scară de valori, v. valoare (I 1).* *G. Ibrăileanu își avea șcara sa de valorificare.* RALEA, S. T. I, 34.

2. Cf. valorifica (2). Cf. GOLOGAN, C. R. 128. *Avem ingineri care așteaptă marile valorificări.* SADOVEANU, O. XX, 208. *Progrese mari s-au realizat în sectorul valorificării țesăturilor cu așa numita înobilare a lor.* IONESCU - MUSCEL, ȚES. 31. *Produse de la valorificarea leșilor sulfatice.* NOM. MIN. I, 354. *Urmărește și controlează valorificarea participațiilor statului în întreprinderi și organizații economice.* LEG. EC. PL. 74, cf. DP. *Există mari posibilități de reducere a consumurilor și valorificare superioară a metahului.* ȘCÎNTEIA, 1972, nr. 9176.

3. Cf. valorifica (3). Cf. ENC. AGR. *Industria casnică textilă se poate lipsi de o mulțime de factori economici cum sînt intermediarii, vînzătorii, cumpărătorii și valorificările în bani.* APOLZAN, P. I. 40, cf. DL.

- Pl.: valorificări.
- V. valorifica.

VALORIFICĂTOR, -OĂRE adj. Care valorifică (1). *Istoria ar intra... în ideea specială, valorificatoare, ca simplă parte a acesteia.* PĂRVAN, I. F. 119. *Actele valorificatoare apar ceva mai tîrziu în desfășurarea procesului.* VIANU, E. 423. *Implică interferența criteriului productiv cu acel ideologic și valorificator din punct de vedere artistic.* V. ROM. iunie 1973, 68. ◊ (Adverbial) *Atitudinea istorică, adică sintetizator-evolutivă a gîndului, ca și atitudinea filosofică, adică valorificator-cosmică a lumii și vieții, au decăzut la o simplă atitudine utilizator-practică.* PĂRVAN, I. F. 40.

- Pl.: valorificatori, -oare.
- Valorifica + suf. -tor.

VALORIZĂ vb. I. Tranz. I. A pune în valoare (I 1); a conferi sau a recunoaște o valoare; a formula judecăți de valoare. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *În practică se făuresc atît valorile, cît și subiectul care le produce și le valorizează.* REV. FIL. 1973, 173, cf. M. D. ENC., DN³.

- 2. (Rare) A valorifica (3). Cf. SCRIBAN, D.
- Prez. ind.: valorizez.
- Din fr. valoriser.

VALORIZĂRE s. f. I. Acțiunea de a valoriza și rezultatul ei. V. valorificare (1). *Îmbogățirea normală a limbii se face prin valorizarea elementelor vechi, printr-o necurmată improspătare a celulelor din organismul viu al limbii.* PUȘCARIU, L. R. I, 395. *Procesul de valorizare se întemeiază pe o perspectivă estetică.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 38, 10/3. *Filozofia este o modalitate de cunoaștere care se caracterizează prin adecvare la real (nu realul fragmentar, ci lumea în totalitate), dar și prin valorizarea acestuia.* REV. FIL. 1973, 170. ◊ *Judecată de valorizare = judecată de valoare, v. valoare (I 1).* *Judecățile de valorizare nu trebuie să fie todeauna universale afirmative sau negative.* VIANU, E. 435, cf. DN³.

2. (Rare) Valorificare (2). *Valorizarea lemnului se face în diferite moduri.* PĂCALĂ, M. R. 300, cf. DN³.

3. (Comerț) Ridicare artificială a valorii (II 1) mărfurilor. Cf. DN³.

- Pl.: valorizări.
- V. valoriza.

VALORIZĂTOR, -OĂRE adj. (Rare) care valorizează (1). *Norma are... pe lângă funcția constructivă și una valorizatoare.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 38, 10/3. *A ajuns să încețoșeze... o seamă de distincții calitative valorizatoare.* ib. 1972, nr. 2, 5/2.

- Pl.: valorizatori, -oare.
- Valoriza + suf. -tor.

VALORÓS, -OĂSĂ adj. I. (Învechit; despre oameni) Viteaz, curajos, brav. *Se opuseră valoroși cu peptul la pontele de lemn contra furiei inamicilor.* ARIȘTIA, PLUT. 271/10. *Eu iubesc pe militarii valoroși și chiar atunci cînd îi găsesc în rîndurile inamicilor mei.* FILIMON, O. II, 74, cf. PROT. -POP., N. D., COSTINESCU, LM, ȘĂINEANU, D. U., CADE.

2. (Despre oameni) Care este dotat cu calități morale și intelectuale deosebite; care dovedește capacitate profesională; capabil, talentat, merituos. *Valorosul său coleg... a găsit necesar să-l și învingă.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 440. *Cel mai valoros campion al școlii fonetiste este Alexandru Lambrior.* ARHIVA, I, 18. *Ce încumetare din partea mea, ... a unui nime între mărimi valoroase.* SBIERA, F. S. 132. *Operele... valoroșilor tineri ce în timpul din urmă s-au afirmat la noi ca istorici.* AN. IST. NAȚ. I, 11. *Au ridicat în curtea bisericii monumentul cu chipul acestui valoros învățător.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 129, cf. SCRIBAN, D. *El ar fi mai valoros dintre cei trei.* OPRESCU, S. 108. *Critica sa ne-a dezvăluit un tactician destul de contradictoriu, ... deși todeauna valoros.* CONSTANTINESCU, S. II, 206. *Aci e de*

admis o intuiție a omului valoros sub disgrafia fizică. CĂLINESCU, B. 254. *E un element valoros.* STANCU, R. A. IV, 170, cf. DL, DM. *El a fost și încă va mai fi considerat ca unul din valoroșii noștri scriitori.* IST. LIT. ROM. II, 706. *Acest interesant și valoros mînuitor al penelului e și un remarcabil publicist.* V. ROM. ianuarie 1966, 174, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. *Din acea pleiadă fac parte cei mai valoroși intelectuali din acea vreme.* SCÎNTEIA, 1977, nr. 11004.

3. Care are calități deosebite; care prezintă importanță, interes (deosebit) (pentru cineva). V. prețios (2). *Dacă el s-ar fi smuls dintru odată de sub jurisdicțiunea calvină, fără a fi sigur de cea mai valoroasă apărare din partea împăratului, nu era să-i rămîie... nici cenușa în vatră.* BARIȚU, P. A. I, 186, cf. DDRF. *Cultura mătăsei, chiar numai pentru hainele țăranilor, este valoroasă.* MANOLESCU, I. 82, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *În semn de răsplată pentru valoroasele lui servicii, scutește pe Ioan Latinul, ... dimpreună cu toți erezii săi, de orice impozite.* PĂCALĂ, M. R. 36, cf. RESMERIȚĂ, D. *Rezultatele vor fi tot atît de valoroase ca și cele din vara trecută.* ARH. OLT. XII, 80. *Socotesc balada „Mioriței” cea mai valoroasă lucrare poetică a sa.* SADOVEANU, O. XX, 46. *Ideea creării unui organism internațional care să contribuie la cunoașterea reciprocă a popoarelor era, negreșit, o idee foarte valoroasă.* D. GUSTI, P. A. 43. *Aceste concepții i-au permis... să aducă o contribuție valoroasă la arta noastră contemporană.* OPRESCU, S. 92. *S-a scris mult despre această valoroasă lucrare.* BĂCESCU, PĂS. 15. *Era un critic de artă... care-și neglija opera, deși mai valoroasă decît își inchiupia însuși.* CĂLINESCU, B. I. 78. *Ar trebui să vorbim și de un alt aspect deosebit de valoros al operei lui.* RALEA, S. T. III, 216, cf. DL, DM. *Continuînd valoroasa tradiție a înaintașilor, noua dramaturgie își afirmă un profil specific.* V. ROM. ianuarie 1965, 141, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ (Adverbial) *Subminează cu finețe teoriile hazardate și sintetizează valoros conceptele.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 12/2.

4. (Despre obiecte, mărfuri etc.) Care are valoare (II 1); eficace, prețios (1). *Toate bălțile și lacurile... ar fi peste tot populate cu acest gustos și valoros pește.* ATILA, P. 7. *Cartoful reprezintă... un valoros furaj pentru hrănirea vacilor de lapte.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2891. *Foarte valoroasă ca plantă medicinală și oleiferă.* FLORA R. P. R. III, 83. *Reprezintă un medicament valoros, lipsit de acțiuni secundare.* ib. 160. *Este un îngrășămint valoros, bogat în azot și fosfor.* ZOOLOGIA, 162.

- Pl. : valoroși, -oase.

- Din it. valoroso, fr. valeureux.

VALÓS s. n. 1. (Transilv. și prin Maram.) Răspuns² (1). *Să-m trimiteț cum mai curînd valost (a. 1717).* IORGA, D. B. II, 106, cf. DDRF, MÎNDRESCU, UNG. 116, TDRG, DR. IV, 754, 1079, VI, 253. *Așteaptă, mîndră, vreo trei zile, C-a veni valos la tine.* GT (1888), 112, cf. 119, VAIDA, CABA, SĂL. 102. *Pină ni-a veni vâlaș Că writu-i în sălaș.* BÎRLEA, B. 59, cf. com. din POIANA SIBIULUI - SEBEȘ, IZV. XVII, 226. *S-a grăbit să-mi dea valost bun despre sănătatea copilului.* CV 1950, nr. 4, 34. *Așteaptă valost di la noi.* TEAHA, C. N. 279, cf. 126. *Ceialalt o aștepta șe vie cu valasu.* O. BÎRLEA, A. P. I, 514.

2. (În e x p r.) A-și da valosul = a) (Olt. și prin sudul Transilv.) a-și descărca sufletul; a se destăinui. Cf. LEXIC REG. II, 17, 64; b) (prin nordul Munt.) a-și da arama pe față, v. a r a m ă. Cf. RĂDULESCU-CODIN. I. 372; c) (prin nord-vestul Munt.; despre oameni; și în forma a-și arăta valosul) a-și arăta puterea, tăria. Cf. UDRESCU, GL.; d) (prin nord-vestul Munt.; despre terenuri cultivate; și în forma a-și arăta valosul) a da recolte mari. *Am dat ogrăzile pe rod, sînt ciucure; acum își dau ele valosul.* id. ib.

- Pl. : valosuri. - Și: valas (accentul necunoscut), valóst, vâlaș (accentul necunoscut), volast (accentul necunoscut), volós (IORGA, S. D. VIII, 82) s. n.

- Din magh. válasz (acuz. választ).

VALÓST s. n. v. valos.

VALS¹ s. n. Dans de perechi, în măsura de trei timpi, cu mișcări relativ vioaie de învîrtire. Cf. I. GOLESCU, C. *Valțul este mai cu samă vătămători din pricina învîrtirei.* ALBINET, M. 165/15. *Săream prea tare la alte jocuri și nu îndestul la vals.* HRISOVERGHI, A. 72/16. *Tînăra crăiasă au deschis bahlul cu un valț.* AR (1837), 62¹/37. *Să ceară ceva grație a juca încă un valț.* FM (1840), 136²/17, cf. VALIAN, V., STAMATI, D. *Numai cele frumoșele Valsul, jocul învîrtea.* PANN, în CONTRIBUTII, I, 42. *Acest joc este valțul pe care-l cunoașteți negreșit.* BARASCH, M. II, 83/22, cf. POLIZU. *Numai eu unul am făcut un tur de valț cu dînsa.* NEGRUZZI, P. T. 58/2. *Învîrtirăm vreo două hore vesele, ba mi se pare și cîteva valsuri.* SION, P. 180. *Cotilionul franțuzesc, valțul nemților.* FILIMON, O. I, 197, cf. PONTBRIANT, D., PETRI, V. *Am învățat la pansion și valțu.* ALECSANDRI, T. 440, cf. id. O. P. 90, COSTINESCU, SLAVICI, O. II, 92. *Cavalerii invitau la un vals pe nouăle lor cunoștinți.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 9, cf. DDRF, MÎNDRESCU, I. G. 100, ENC. ROM., BĂRCIANU, JAHRESBER. X, 217, ALEXI, W., TIM. POPOVICI, D. M., PAMFILE, J. I, 18. *În sală se dansară cîteva valsuri.* AGÎRBEANU, A. 169, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Reuși să înduplece pînă și pe Miron Iuga să facă un vals bătrînesc.* REBREANU, R. I, 220. *Valsul și rumba iau locul danțurilor de demult.* SADOVEANU, O. XX, 69, cf. SCRIBAN, D. *Execută valsul, alunecînd linear în lungimea salomului.* CĂLINESCU, S. 222, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³, H IV 57, ALR I 1477, ALR II 4336/2, 105, 157, 182, 250, 349, 537, 574, 605, 682, 728, 876, 987. ♦ *Melodie după care se execută acest dans.* Lăutarii... se aplică a executa vals, polce și chiar arie estrase din opere. DÎMBOVIȚA (1860), 417²/65. *Valsuri vioaie ale lui Strauss și Lanner.* BOLLIAC, O. 219. *Orchestra preluda prin un vals nou de a lui Strauss.* ALECSANDRI, O. P. 90, cf. COSTINESCU. *Și-ntr-al muzicilor sunet care-n valsuri cadențate Se revarsă, își apleacă genele.* MACEDONSKI, O. I, 242, cf. ENC. ROM. *Răsună-n vagi accente Un vals de Strauss.* GOGA, POEZII, 368. *Din oada de pian se auzi altceva decît obișnutele valsuri.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 164. *Un vals molatec se desprinde de pe clapele pianului.* GÎRLEANU, ap. CADE, cf. RESMERIȚĂ, D. *Aș fi deschis eu vorba dacă lăutarii n-ar fi început tocmai un vals.* M. I. CARAGIALE, C. 9, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *În oraș suspină un vals din fanfară.* BACOVIA, P. 69. *Vă ung la inimă lăutarii cînd cîntă cîte-un valț nemțesc.* SADOVEANU, O. X, 520, cf. SCRIBAN, D. *Mă apucați să șuier subțire și șoptit un vals din vechime.* ARGHEZI, S. XIX, 156. *Sala cea mare, sonoră de valsuri, era plină de lume.* CĂLINESCU, E. O. I, 250. *Se aude un vals vechi, hodorigot.* H. LOVINESCU, T. 151, cf. DL, DM, DEX, DN³. ♦ F i g. *La geamuri, toamna cîntă funerar Un vals îndoliat și monoton.* BACOVIA, O. 98. ♦ *Piesă vocală sau instrumentală, de formă liberă, compusă în ritmul acestui dans. S-ar fi convenit să-i scrie o arie mai conformă cu simțul versurilor, iar nu un vals comic.* FILIMON, O. II, 257. *Era un valț turbat, înamorat și trist a unuia din maestrîi germani.* EMINESCU, P. L. 141. *Pe același instrument muzical poate fi executată o sonată sau o gavotă, o nocturnă sau un vals.* PUȘCARIU, L. R. I, 102. *Mazuricile, polonezele, valsurile sale... nu se pot dansa.* CĂLINESCU, C. O. 311. *Această lume în declin... de domnișoare languroase și romanțioase ca un vals de Chopin a fixat-o nemuritor.* RALEA, S. T. I, 12. *Am scos o sticlă de șampanie și am pus valsul din „Faust”.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 6, 15/1.

- Pl. : valsuri și (învechit) valse. - Și: (astăzi rar) valț s. n., (învechit) vâlsă (COSTINESCU, LM) s. f., (regional) vâlțer (ALR II 4336/574), voalțăr (ib. 4 336/2, 105, 250, 349; pl. voalțăre, ib.), voalțer (ALR I 1477/159, 230) s. n.

- Din fr. valse. - Valț, valțăr < germ. Walzer.

VALS² s. n. v. valț¹.

VALSĂ vb. I. Intrans. A dansa un vals¹ (1). Cf. I. GOLESCU, C. *Cută vreme am fost cu dîrșii, fură în unire, cecîci cîntau și vâlsutau.* C. A. ROSETTI, N. I. 42. *Iubeam să cetesc pentru Enric, să mă joc pentru dînsul și să vâlsez cu dînsul.*

CODRESCU, C. II, 258/14. *Cavalerii cu șucheta se învrtea, vâlțua.* C. STAMATI, P. 294. *Mi se părea că privesc... pe doamna B. vâlșind cu ofițerul de lănceri.* NEGRUZZI, S. I, 67, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Ți se pare mai plăcut când nu valțează cu doamna ducesa de Ricavila.* BARONZI, M. I, 176/16, cf. COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Valsa o blondă-n alb și cu pantofi de-argint.* BACOVIA, O. 84, cf. SCRIBAN, D. *Cealaltă domnișoară se dădu jos de pe pervazul ferestrei și începu să valseze.* CĂLINESCU, E. O. II, 74. *Pe urmă iar la dans o ia și amîndoi din nou valsează.* V. ROM. ianuarie 1954, 42. *Se ivea un ins zdrențaros..., legîndu-se împreună cu aceste poveri ca și cum ar fi valsat.* TUDORAN, P. 17, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN².

— Prez. ind.: valsez. — Și: (învechit) **valță**, **vălsă** vb. I, **vălsui**, **vălțui** vb. IV.

— Din fr. valser. — **Valța**, **vălțui** < germ. walzen.

VALSĂM s. n. v. balsam.

VALSATÓR, -OÁRE s. m. și f. Persoană care valsează; (franțuzism învechit) valsor. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, DN².

— Pl.: valsatori, -oare. — Și: (învechit) **vălțuitor**, -oáre s. m. și f. PONTBRIANT, D., CADE.

— Valsa + suf. -tor.

VĂLSĂ s. f. v. vals¹.

VALSÓR, -OÁRE s. m. și f. (Franțuzism învechit) Valsator. *Ar fi trebuit să vadă cineva aceste fee... plecate pe brațele valsorilor.* BOLLIAU, O. 220, cf. COSTINESCU.

— Pl.: valsori, -oare.

— Din fr. valseur.

VALTĂU s. n. (Transilv.) I. Macaz (I). Cf. ALR SN III h 873, ALRM SN II h 691. *Să aveți grijă să nu sară vagonul de pe linie la valtău.* MAT. DIALECT. I, 197, cf. L. ROM. 1968, 408.

2. Poliță² (I), cambie. Cf. ALR SN IV h 1008, ALRM SN h 816, LEXIC REG. 73.

— Pl.: valtău și valtăie (MAT. DIALECT. I, 197). — Și:

váltou (ALR SN III h 873/157), **váltău** (ib. h 873; pl. și valtăie, ib. h 873/64) s. n.

— Din magh. váltó.

VALTÓU s. n. v. valtău.

VALTRÁP s. n. I. Învelitoare, de obicei împodobită cu diferite cusături, care se pune pe spatele calului (sub șă³ II). V. abai, cioltar, harșa, ibîncă, pocladă, șabracă, țol². *Postav vinăt, în lăfime de 2 arșini, pentru valtrapuri.* BULETIN, F. (1843), 418¹/27. *Doisprezece cai domnești, împodobiți cu cioltare (valtrape) de fir.* FILIMON, O. I, 303, cf. CIHAC, II, 446. *Aveau niște valtrapuri de catifea roșie pînă la gemunchii cailor.* LĂCUSTEANU, A. 84. *Dricul intra în curte, înhămat cu șase cai... cu trupurile îmbrăcate în valtrapuri negre.* MACEDONSKI, O. III, 98, cf. DDRF, JAHRESBER. II, 212. [Caii] *îmbrăcați în lungi valtrapuri senatoriale, ca altădată calul lui Heliogabal.* D. ZAMFIRESCU, ap. TDRG, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Ridică valtrapurile din spinarea cailor.* ARDELEANU, D. 277, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, I. BOTEZ, B. I, 19. *Încălecă un murg arăbesc, pe spinarea căruia se aruncase peste șea un valtrap jesut în fire de aur.* C. GANE, TR. V. 306, cf. SCRIBAN, D. *Caii ieșiseră din valtrapuri și mantale.* ARGHEZI, S. XVIII, 100. *Alerga... apucînd cu necaz, cînd putea, un ciucure al valtrapului.* CĂLINESCU, E. O. II, 273. *În sania de piață, cu valtrap și cu zurgălăi..., veneau cei patru.* CAMIL PETRESCU, O. I, 500. *Caii îmbrăcați în valtrapuri negre porniră.* STANCU, R. A. I, 180, cf. LTR², L. ROM. 1957, nr. 5, 25. *Valtrapurile verzi și albastre fuseseră pieptănate cu grije.* BARBU, PRINC. 137. *Cai splendori, în valtrapuri de mare preț,*

IST. T. I, 90. *Solemnă ca și cînd ar fi fost urmată de un întreg convoi funerar, cu cai în valtrapuri albe.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 21, 194. *Împăratul, șezînd călare pe iapă, avea drept valtrap pielea mînzului.* POP., ap. GCR II, 372. ◊ (Prin extensiune) *Vîrit în fracul lui bărbatu-său, ca un ciine cu valtrap.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 57. *Tîrînd după el un mopsuleț într-un valtrap roșu, intră Pirgu.* M. I. CARAGIALE, C. 97.

2. (Învechit) Ghetră. Cf. DEX, DSR.

— Pl.: valtrapuri și (învechit) valtrape. — Și: (învechit) **valdráp** s. n.

— Din rus. ва́льтрап. Cf. germ. Waltrappe, Wald rappe.

VALT¹ s. n. I. Cilindru care se poate roti în jurul axei și care intră în componența unei mașini, a unei instalații etc. Cf. NICA, L. VAM. 264. *Peste el încep să joace valțurile de oțel, creînd din bucata de fier diformă o tablă subțire.* SAHIA, N. 33. *Strunguri pentru valțuri.* ORBONAȘ, MEC. 114. *Bara de oțel încandescentă... este trecută prin niște valțuri tronconice, oblice.* SOARE, MAȘ. 216. *Mosoarele sînt acționate prin fricțiune cu un valț rotitor.* IONESCU - MUSCEL, ȚES. 76. *Mașinile... care au valțuri... vor fi prevăzute cu dispozitive de protecție.* PREV. ACCID. 10. *Valțuri cauciucate.* NOM. MIN. I, 248. *Din cuptoarele de încălzire și semiîncălzire ies și sînt purtate pe valțuri blocuri de fier înroșit.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2893, cf. LTR², DL, DM. *Dintr-o săritură ușoară, șeful... e din nou lîngă pupitru cu cheia de ridicare și coborîre a valțurilor.* V. ROM. august 1961, 58, cf. ALR I 1841/984, ALR II 6713/105, 520, 886, 987, L. ROM. 1967, 508. ◊ (Tipogr.) **Val¹ (III 12)**. Cf. MÎNDRESCU, I. G. 99, SCRIBAN, D. *Tipograful mi-a stricat clișeele chiar în ziua tragerii la mașină. Valțul s-ar fi prăbușit peste clișeele neașezate și le-ar fi slujit.* ARGHEZI, S. XII, 147. ◊ (Bucov., prin Mold. și prin Maram.) Fiecare dintre cele două bare de lemn pe care se deplasează canapeaua la gaterul țărănesc de apă. ARVINTE, TERM. 120, 174, cf. CL 1968, 80.

2. Mașină al cărei organ principal este un ansamblu de cilindri grei, dispuși paralel, care, rotindu-se în sensuri contrare, exercită presiune asupra unor materiale pe care le sfărîmă, le netezește etc. V. I a m i n o r. [Țesătura] *se trece prin valțuri pentru netezire.* IONESCU - MUSCEL, ȚES. 50. *Toate morile sistematice avînd cel puțin un valț dublu pentru grîu sau porumb.* LEG. EC. PL. 28, cf. CONTEMP. 1949, nr. 159, 3/5, cf. LTR², DL, M. D. ENC., DM, DEX, DN².

3. (Prin Bucov. și prin sudul Transilv.) Tăvălug (I). Com. din STRAJA-RĂDĂUȚI, cf. A II 12, III 4, GLOSAR REG.

4. (Regional) Trior (I) (Marginea - Rădăuți). Cf. ALR SN I h 89/386, L. ROM. 1967, 501, 507, 508.

5. Dom (pentru lărgit țevi). Cf. DL, DM, LTR².

6. (Regional) Pîrghie de ridicat greutate (Groși - Baia Mare). Cf. ALR III h 293/349.

— Pl.: valțuri. — Și: (regional) **vals** s. n. ALR I 1841/984, ALR II 6713/105, 520, 987.

— Din germ. Walze. — Pentru sensul 5, cf. și germ. Walz [dom].

VALT² s. n. v. vals¹.

VALȚĂ vb. I v. valsa.

VALȚĂR s. m. (Rar) Vălțuitor¹. Cf. LEG. EC. PL. 298, L. ROM. 1961, nr. 3, 44.

— Pl.: valțari. — Și: **vălțăr** s. m. LEG. EC. PL. 298.

— Vălț¹ + suf. -ar.

VĂLTER s. n. v. vals¹.

VALUTĂ vb. I. Intrans. (Învechit) A valora (2). Oameni ce-și vînd patria și conștiința pe prețul unei decorații, ce de multe ori nu valutează nici trei crăjari. FILIMON, O. II, 47, cf. LM.

-Prez. ind. : valutez.

-Din it. **valutare**.

VALUTĂR, -Ă adj. Referitor la valută (1, 2), de valută. Cf. RESMERIȚĂ, D. *Problema valutară este... una din cele mai importante*. GOLOGAN, C. R. 136, cf. SCRIBAN, D., LEG. EC. PL. 75. *Cursul valutar al leului s-a dovedit just stabilit*. CONTEMP. 1952, nr. 27, 3/6, cf. DM. *Toate aceste realizări contribuie la reducerea substanțială a efortului valutar al uzinei*. SCÎNTEIA, 1972, nr. 9334, cf. DEX, DN¹.

-Pl. : **valutari, -e**.

-**Valută** + suf. -ar. Cf. it. **valutar**io.

VALUTĂRE s. f. (Rare) Apreciere valorică; evaluare. Cf. L. ROM. 1972, 473. ♦ Fig. *Călinescu recomanda, pentru o justă valutare, compararea cu clasicii*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 4, 4/4.

-Pl. : **valutări**.

-V. **valuta**.

VALUTĂ s. f. 1. Unitate monetară a unei țări, definită printr-o anumită cantitate de metal prețios; echivalentul în metal prețios, de obicei aur, al unității monetare naționale. Pentru zgrăvitu[1] sării 8 zloți în valute (a. 1823). IORGA, S. D. XVII, 160. *Cîte 12 greșari de mînzare și on leu de bou, în valută (a. 1835)*. ȘTEFANELI, D. C. 407. *Toate prețurile în bani de valută*. FM (1840), 15²/35, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., LM, ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W., SEVERIN, S. 138, RESMERIȚĂ, D. *Stabilizarea și consolidarea valutei, reducerea sau desființarea taxelor de export*. GOLOGAN, C. R., 134, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Făcea profetii sumbre despre viitoarea scădere a tuturor valutelor*. CAMIL PETRESCU, U. N. 58. *Cu mizeria aceasta a valutei niți nu te mai poți mișca din țară*. C. PETRESCU, I. II, 124. *Li plătea bătrînelui... cinci fiorini, valută austriacă*. MOROIANU, S. 21, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Actul acesta se făcuse în timpul ocupației germane, pe valuta de atunci*. MIHĂESCU, D. A. 124. *Înghîțea din buștină statului miliardele în valută*. ARGHEZI, B. 136. *Folosea prețuri ipotetice în valuta de dinainte de războiul din 1914-17*. CĂLINESCU, B. I. 477. *Banca de Stat va determina cursul leului față de celelalte valute străine*. SCÎNTEIA, 1954, nr. 2884. *Chiria mi s-a părut, în valuta de atunci, foarte mare*. CONTEMP. 1956, nr. 516, 1/3, cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN¹. ♦ Fig. *Refuzase două partide... în schimbul numelui său ce, precum se vede, reprezenta încă o bună valută*. MIHĂESCU, D. A. 47. ♦ *Leu-valută* v. leu.

2. Totalitatea mijloacelor de plată exprimate în moneda altui stat care pot fi folosite în decontările internaționale. Să poate judeca... numai cu proșes de execuție dacă i s-au numărat valuta. NICHIFOR, P. 75/14. *Cerințele normale de valute străine să poată fi satisfăcute fără împrumuturi*. ARH. OLT. V, 162. *Cea mai mare parte din fondurile legației mergeau în țară printr-o preschimbare a valutei oficiale*. CĂLINESCU, S. 292. *Cînd pleacă, duc cu ei mari sume de bani, aur, valută străină*. PREDĂ, DELIR. 153, cf. id. R. 187, DER. *Trebuia să plecăm... pentru a aduce documente importante, precum și o mare cantitate de valută*. MAGAZIN IST. 1970, nr. 4, 11, cf. M. D. ENC., DEX, DN¹. ♦ Fig. *Este un agent al valorilor spiritului, un traficant de valută intelectuală*. V. ROM. octombrie 1964, 84. ♦ *Valută forte* = valută cu acoperire în aur, care este acceptată ca mijloc de plată de mai multe state. *Calculează cît costă în valută forte orice viață distrusă*. CONTEMP. 1950, nr. 185, 3/6, cf. M. D. ENC., DEX, DN¹. (Fig.) *În materie literară, avem valută forte*. LOVINESCU, C. V, 45. *Olandezul și-a supus imaginația și inima inteligenței; de aici superioritatea lui în valută forte*. SADOVEANU, O. IX, 336.

3: (Rare) Preț (1). Cf. I. GOLESCU, C. *Valuta, prețul unui lucru*. IARCU, D. S. II, 435/17, cf. COSTINESCU, SEVERIN, S. 137.

-Pl. : **valute**.

-Din it. **valuta**.

VALVĂR, -Ă adj. (Bot.) Care aparține valvei (2), care caracterizează valva. Cf. ENC. ROM. II, 119, DM, DEX, DN¹.

-Pl. : **valvari, -e**.

-Din fr. **valvaire**.

VĂLVARĂ s. f. v. **volbură**.

VĂLVĂ s. f. 1. Fiecare dintre cele două părți ale cochiliei unor moluște și crustacee. Cf. I. GOLESCU, C., PROT.-POP., N. D., BARONZI, I. L. IV, 207/22, COSTINESCU, ȘĂINEANU, BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE. *Parcă ar fi valvele unui micuț lamelibranhiat*. SIMIONESCU, F. R. 428. *Midii și scoici din valvele cărora cădeau grăunțioare de mîrgăritar*. VOICULESCU, P. I, 18, cf. SCRIBAN, D., LTR². *Aceste valve sînt fixate una de alta pe o mică porțiune*. ZOOLOGIA, 47, cf. M. D. ENC., DEX, DN¹.

2. Fiecare dintre părțile pericarpului unui fruct dehiscent (păstaie, capsulă etc.); valvulă (2). *Leguma este bivalvă, compusă din două valve lungi*. BARASCH, B. 29, cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU, BRANDZA, FL. 99, ENC. ROM., BĂRCIANU. *Valvele și septul de lățime egale, toate în sens paralel*. GRECESCU, FL. 49, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE. *Fructul e o capsulă care se deschide prin 3 valve*. ENC. AGR. IV, 7, cf. LTR², PRODAN-BULĂ, F. I. 22, FLORA R. P. R. V, 45, 54. *Pereții fructului se deschid pe patru linii, îndepărțindu-se de peretele median ca două valve*. BOTANICA, 79.

3. Organ de mașină care servește la întreruperea sau reglarea circulației unui fluid printr-o conductă, printr-un tub etc. V. *supapă, ventîl*. Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Valvele sînt organe destinate să oprească... trecerea fluidelor dintr-o parte în alta*. SOARE, MAȘ. 222, cf. NOM. MIN. I, 107, 498, LTR², DP, DM, DER, L. ROM, 1967, 493, M. D. ENC., DEX, DN¹.

4. (Anat.; rar) Valvulă (1). Cf. ABC SĂN. 148, D. MED.

5. (Med.) Instrument folosit pentru depărtarea părților moi care astupă intrarea unui organ² cavitat. Cf. D. MED., DN¹.

-Pl. : **valve**.

-Din lat. **valva**, fr. **valve**.

VALVÎRCIÓG adv. (Regional) Valvîrtej (II 1). Cf. PAMFILE, VĂZD. 179.

-Val¹ + vîrciog.

VALVÎRTEJ s. n., adv. I. S. n. 1. Volbură (I 1), vârtej (I 1); bulboană, vîltoare. În valul vârtej al mării. COȘBUC, AE. 127, cf. ALEXI, W. 474. *Atîtea curcubeie tremur în valvîrtejul ei de picuri*. GOGA, POEZII, 141. *Valvîrteju unei cataracte*. SCRIBAN, D., cf. DM, FORM. CUV. I, 47, 53, 58, 60, M. D. ENC., DEX, CHEST. IV 339/113. ♦ Fig. *Învălmășeală, dezordine*. Cf. ODOBESCU, S. III, 128, BĂRCIANU, SCRIBAN, D. *S-au folosit de val-vîrtejul care se stîrnise înlăuntru și în curte și au fugit și alții*. PAS, L. I, 67, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. (În expr.) A face (ceva) valvîrtej = a răsturna (3), a învălmăși. Cf. BARONZI, L. 41. *Toate întocmirile administrative, financiare, religioase, militare... erau făcute val-vîrtej*. ODOBESCU, S. III, 522, cf. DDRF, SCRIBAN, D., DL, DM. A se face (sau a sta) valvîrtej = a-și da toată silința, a depune toate eforturile, a utiliza toate posibilitățile pentru a izbîndi într-o acțiune. *Își cade o cumpănă, decît omul ist roșcovan o ridică, stă val-vîrtej pentru d-ta*. CONTEMPORANUL, VII, 299, cf. RESMERIȚĂ, D. *Îl chemă... și-i porunci să plece numaidecît, să*

se facă val-vırtej, mă rog, să facă el ce-a ști, da lui să-î aducă un butuc de vie cu struguri de aur. SĂM. V, 37.

II. Adv. 1. (Mai ales pe lângă verbe de mișcare) Cu cea mai mare repeziciune, cu mare grabă, în iureș; (regional) valvirciog. Cf. POLIZU. *De-oi ști că m-oi duce pe jos val-vırtej pân-în Capitală... Nu vreau să-mi petrec iarna aci.* ALECSANDRI, T. 861. *El a poruncit cometei uriașe care venea val-vırtej asupra piticului nostru glob să se abată din cale.* CARAGIALE, O. IV, 46, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Ca purtați de vijelie, Val-vırtej aleargă norii.* IOSIF, P. 74, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., LESNEA, VERS. 141. *Mă duce valvırtej o gloată oarbă, În luncă mă trezesc trântit pe iarbă.* PILLAT, P. 131, cf. SCRIBAN, D. *Și valvırtej, furind cirezi și turme, Nu mai lăsau din sate-ntregi nici urme.* ARGHEZI, S. V, 175. *Ieși val-vırtej, trântind ușa de se scutură toată casa.* MIHALE, O. 164. *A zvîrlit fărîna peste mămăliga aceea, a terciuit-o cu piciorul și a plecat valvırtej.* V. ROM. ianuarie 1966, 52. *Am plecat de-acolo valvırtej, parcă cine știe ce treburi m-ar fi așteptat.* LĂNCRĂNAN, C. III, 132. *În pripă s-a aruncat zmeul pe cal și val-vırtej s-a dus după cioban.* RĂDULESCU-CODIN, I. 70. ♦ În mare agitație; cu înfrigurare. *Celui mai mare-ii veni vremea de însurat, și baba, simțind asta, umbla val-vırtej să-i găsească mireasă.* CREANGĂ, O. 3. *Am pus pe jandar să caute; umblă și cumătru Neculai val-vırtej.* SADOVEANU, O. IV, 523.

2. În dezordine, în învălmășeală, clăie peste grămadă. *Te fâlești că înainte-ți răsturnat-ai valvırtej Oștile leite-n zale de-mpărați și de viteji ?* EMINESCU, O. I, 147. *Veneau val-vırtej oamenii și caii pînă ce cădeau unul peste altul în Nistru de se înecau.* ISPIRESCU, ap. CADE cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., DR. IV, 731. *Medeanul se golea grabnic și tîrgoveții umblau acum val-vırtej.* SADOVEANU, O. III, 181. *Inamicul fu înspăimîntat... și val-vırtej o rupse de-a fuga.* ARGHEZI, S. XVI, 86, cf. X, 9. *Ne-am înghesuit în ușa val-vırtej și am ieșit, în goană, din școală.* BLAGA, H. 31. *Desfăcuse brațele și se aruncau într-o parte val-vırtej.* BARBU, G. 275. *Numeroși... plimbăreții au părăsit val-vırtej Capitala întorcîndu-se spre locurile de reședință.* R. L. 1968, nr. 7518, 1/5. *Goneau prin oraș valvırtej și cu mare vuiet niște camioane.* V. ROM. februarie 1974, 5.

— Scris și: val-vırtej. — Pl. : (I) valvırtejuri. — Articulat și: (neobișnuit) I) **valul vırtej.**
— Val¹ + vırtej.

VALVİRTEJÍ vb. IV. R e f l. (Neobișnuit) A se năpusti (2). [Cocoșul] *dete în sfîrșit din aripi, mișcă din picioare și o răzni la fugă val-vırtejîndu-se deval.* MACEDONSKI, O. III, 62, cf. IORDAN, STIL. 100, id. L. R. A. 232, VIANU, L. R. 425, DL, DM.

— Scris și: val-vırteji. — Prez.¹ ind. : valvırtejesc.
— V. valvırtej.

VALVOLINĂ s. f. Ulei mineral viscos obținut prin distilarea țiteiului și întrebunțat ca lubrifiant la unele angrenaje închise. Cf. G. IONESCU, C. T. 348, DT, LTR², DP, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

— Pl. : valvoline.
— Din germ. **Valvolin** [ö].

VALVULĂR, -Ă adj. Care ține de valvule (1); care are valvule, privitor la valvule. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF. *Insuficiență valvulară.* CADE. *Insuficiență cardiacă, cu sau fără leziuni valvulare.* DANIELOPOLU, F. N. II, 148, cf. DM, SFC III, 259. *Se fixează de obicei pe un defect valvular (stenoză mitrală, insuficiență aortică).* ABC SĂN. 148, cf. D. MED. II, 699, M. D. ENC., DEX, DN³.

— Pl. : valvulari- e.
— Din fr. **valvulaire**.

VĂLVULĂ s. f. 1. (Anat.) Cută membranoasă subțire și elastică așezată în dreptul orificiilor unor organe (cavitare) sau în interiorul vaselor și canalelor organismului și care,

deschizîndu-se, permite trecerea lichidelor biologice într-o singură direcție, împiedicînd întoarcerea lor; (rar) valvă (4). *De acolo intră în inima cea dreaptă și nepuțîndu-se întoarce a înapoi, sînd în contră valvurile sau închieturile, silit este a intra în arteria plumonilor.* TEODOR, A. 71/1. *Aceste încovoieturi s-au numit valvule conivante.* KRETZULESCU, A. 296/28, cf. 355/25. *Iperetrofia din îngroșarea părășilor inimii și din paralizia valvulelor.* MAN. SĂNĂT. 284/4, cf. POLIZU, P. 145/12, PROT. POP., N. D., ANTONESCU, COSTINESCU, LM, DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DM, DER. *Fiecare ventriculit comunică cu următorul printr-o mică deschidere prevăzută cu cîte un căpăcel numit valvulă.* ZOOLOGIA, 69, cf. ABC SĂN., D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³.

2. (Bot.) Valvă (2). *Capsula este... compusă de valvule rotunde.* BARASCH, B. 29, cf. COSTINESCU, LM, ENC. ROM., DEX, DN³.

— Accentuat și: (după fr.) valvulă. SCRIBAN, D., DER, SCL. 1973, 660, M. D. ENC., DEX. — Pl. : valvule. — Și: (învechit, rar) **valvură** (accentul necunoscut; pl. valvuri) s. f.
— Din lat. **valvula**, fr. **valvule**.

VALVULITĂ s. f. (Med.) Inflamație a valvulelor inimii. Cf. D. MED., DN³.
— Din fr. **valvulite**.

VALVULOTOMIE s. f. Intervenție chirurgicală care constă în secționarea valvulelor atrioventriculare stenozate pentru reglarea scurgerii sîngelui din auricul în ventricul. Cf. DER, D. MED., M. D. ENC., DN³.

— Din fr. **valvulotomie**.

VALVURĂ¹ s. f. v. valvulă.

VĂLVURĂ² s. f. v. volbură.

VALZĂM s. n. v. balsam.

VAMĂL, -Ă adj. Privitor la vamă (1, 2, 3); al vămii; de vamă, care are loc la vamă (3), care se aplică la vamă. *Dările vamale și proibîțiunile au creat industria în statele cele mari.* GHICA, S. 557. *I-a conferit tot venitul vamal din cercul monastirii.* HASDEU, I. C. I, 142. *Turcia stipulase un drept vamal de 8 %.* MAIORESCU, D. II, 4. *Clasa feudală îi pune oarecare piedici: privilegiu locale, deosebiri vamale.* IONESCU-RION, S. 115, cf. DDRF. *În așezămîntul vamal al lui Alexandru cel Bun... se vorbește în mai multe rînduri despre plata repetată a vămii.* XENOPOL, I. R. III, 217, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Regimul vamal din alte timpuri n-are nici o asemănare cu acela pe care-l întrebuițează astăzi toate popoarele.* IORGA, C. I. III, 96, cf. TDRG, PAMFILE, I. C. 75, PASCU, S. 421, RESMERIȚĂ, D. *Închiderea granițelor în urma războiului vamal între România și Austro-Ungaria.* PĂCALĂ, M. R. 293. *Taxe vamale către domnie pentru mărfurile ce aduceau.* N. A. BOGDAN, C. M. 14. *Numele i-a venit de la stațiunea vamală „Poarta”.* RF I, 74. *Această importanță reiese din însăși dispozițiile vamale ale timpului.* GOLOGAN, C. R. 25, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Dacia inferioară constituia o circumscripție vamală separată.* ARH. OLT. XII, 282. *Se vor institui sancțiuni ca: prelungirea ocupației aliate, cordon vamal sportit.* TITULESCU, D. 97. *Riscăm... implicarea noastră, a tuturor, în vreun proces de falsificare de monede sau în cine știe ce fraudă vamală.* CAMIL PETRESCU, T. I, 206. *Vii dumneata azi și-mi pretinzi... să îmbarci un plus de-un vișel care vine fără forme vamale.* BART, S. M. 86, cf. ENC. AGR. V, 807, SCRIBAN, D. *Plătea și la intrare și la ieșire o taxă vamală.* OȚETEA, T. V. 44. *În același ziar, pe ultima pagină, rubrica „diverse” ridicarea cu un singur leu a taxelor vamale.* V. ROM. octombrie 1954, 105. *Ne oprim în port? — Numai pentru controlul vamal.* TUDORAN, P. 253, cf. DL, DM, SFC III, 259. *În organizația vamală a imperiului, Dacia făcea parte din „portoriul illiric”.* PANAITESCU, C. R. 55, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ *Uniune vamală* = acord încheiat

între două sau mai multe țări privind crearea unui teritoriu vamal comun (scutit de taxe pentru circulația bunurilor). *Să nu se accepte o uniune vamală.* TITULESCU, D. 405, cf. M. D. ENC., DEX.

- Pl. : *vamali, -e.*

- **Vamă** + suf. -al

VĂMĂ s. f. (Atestat prima dată în 1415, cf. CL 1971, 233) 1. (Adesea în legătură cu verbe ca „a da”, „a lua”, „a plăti” etc.) Taxă care se plătește pentru ca o marfă sau un anumit produs (2) să treacă dintr-o țară în alta; (în trecut; și în sintagma *vama domnească*) taxă (în bani sau în produse) care se percepea pentru intrarea într-o țară, într-un oraș (în scopul vânzării unor mărfuri), pentru folosirea unui pod, a unui drum, pentru transportul mărfurilor etc. (și care constituia în oriundea feudală unul dintre veniturile domnitorului); p. gener. (învechit; și în sintagma *vama pământului*) taxă, impozit (pe mărfuri sau pe produse); (învechit și regional) vameșie (3), (învechit, rar) vameșug, (neobișnuit) vameșerie. *laste obiceiul în țara Moldovei... ca de într-o 150 de oi ce să iau de a dzeacia domnești să nu se ia vamă* (a. 1593). HURMUZAKI, XI, 318. *Forté rugăm pre domneavostă să faceți bine să iertăți vama acestor doi cai* (a. 1595 - 1622). ROSETTI, B. 71. *Ei s-au temut a veni pre la Mărie voastră să-ș de vama, ce-u intrat în munte, să treacă, ca nește oameni ce nu s-au preceptut* (începutul sec. XVII). id. ib. 59. *Domentian... adăogea vamele, vărsa sînge fără de milă și prăda oamenii.* MOXA, 360/13. *Acesta den negoș să nu aibă nice o pagubă, pentru ce n-au plătit vama.* PRAV. 47. *Negușitorii grecii... făce scādere vămii aice în țară.* M. COSTIN, O. 138. *Această sare... să o ducă la schit și să o vînză... la ce vad le va fi voia, fără vamă și fără nici o cheltuială* (a. 1689). IORGA, S. D. XIV, 3. *Vama Ocnii și altor tîrguri să fie venit domnilor, iar altă dare să nu fie.* NECULCE, L. 211. *Pusesă subași pîn sate... de lua vamă din toate cele ce ieșia din bălți.* R. POPESCU, CM I, 521. *Să plătești vama mălaiului și la poduri* (cca 1700). IORGA, B. R. 44. *Obicei este... ca tot cela ce aduce roadă nouă de vînzare este iertat de toată datorita vamei lui.* ANTIM, P. 103. *Cu cît sînt mai grele vămile, cu atîta dobînda a negușitorii cele poprite este mai mare.* LEG. COND. 96/17. *Să aibă a finea și o pivniță, aici în orașul Domnii-mele, București, apărâtă de fumărit, de căminării, de vamă* (a. 1791). FURNICĂ, I. C. 157. *Vameșii Focșanilor de aicea vă supără pentru vama la cele ce vindeși și cumpărați unul de la altul pentru trebuința caselor voastre* (a. 1792). id. ib. 159. *Pre negușitori... îi vom lăsa să meargă și să treacă cu luntrile, numai vama cea obicinuită luînd de la dînșii.* ȘINCAI, HR. II, 35/7. *Să plătească vama cinci la sută ca și numiții pentru marfa turcească care o vînd cu amăruntu* (a. 1803). CONTRIBUȚII, III, 87, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Plătîndu-și obicinuita vamă la vameș, să nu aibă altă supărare* (a. 1812). DOC. EC. 138. *Vama pământului, adică a vînzării, au plătit-o vînzătorii* (a. 1822). ib. 252. *La roadile ce ies după moșie boierească nu este dator să plătească vamă vînzîndu-le* (a. 1824). ib. 326, cf. LB, I. GOLESCU, C. *De să va hotărî să să ia o asemenea vamă, să fie acel prisos bun dat* (a. 1832). FURNICĂ, I. C. 380. *Comerțul să fie liber și vămile ca mai nainte.* ASACHI, S. L. II, 105. *Să treacă cu vederea neînsemnătorul folos ce s-ar produce din luarea vămii* (a. 1839). DOC. EC. 723, cf. VALIAN, V. *Scutirea dreptului de vamă pentru importarea mașinelor* (a. 1841). DOC. EC. 750. *Cerere de a-i să da voie din partea stăpînirii rumânești a emporta fără de a plăti vamă* (a. 1847). ib. 938. *Va desființa toate aceste vame puse de nebulul interes al guvernurilor.* NEGULICI, E. II, 194/34, cf. KOGĂLNICEANU, S. A. 132, POLIZU. *Oprîți mărfurile streine de a intra la voi sau trîntiți-le o vamă grea.* GHICA, S. 556, cf. PETRI, V. *S-o adunat... ca să hotărască dacă se cuvinea să-mi ieie vamă.* ALECSANDRI, T. 71, cf. 324, CHAC, II, 538, LM. *Dreptul de a primi pe seamă-le dajdii pămîntene, precum oierit, vinărici, vamă.* ODOBESCU, S. II, 14. *Domnul percepea... și vămile care nu se plăteau numai la intrarea sau ieșirea din țară a mărfurilor, ci în fiecare oraș prin care treceau.* XENOPOL, I. R. III, 216. *Vamă însă se numea pe atunci și taxele pentru vînzările tuturor lucrurilor.* id. ib. 217, cf. ENC. ROM.,

BARCIANU. *Vamă poate fi și de export și de tranzit.* I. PANȚU, PR. 6, cf. ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., DELAVRANCEA, O. II, 20. *S-au încasat... biruri diferite, sub denumirea de vamă domnească.* N. A. BOGDAN, C. M. 157, cf. SEVERIN, S. 140, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *A vîndut brînză, a dat în mîna receptorului vama și birul.* SADOVEANU, O. X. 550, cf. SCRIBAN, D. [Boierii] erau scutiți de vamă pentru produsele ce vor vînde. STOICESCU, S. D. 138. *Domnul le concesiona uneori strîngerea veniturilor realizate din vama de la vaduri.* id. ib. 145. *În tratatele comerciale ale domnilor noștri... se includea tariful vămilor.* PANAITESCU, C. R. 144. *Dă-mi giuncanii tăi drept vamă și îți cată apoi de seamă.* ALECSANDRI, P. P. 99. *Voinic calu-și potcovește, Cu potcoave de aramă, Ca să nu plătească vamă.* ANT. LIT. POP. I, 77. *Nu ia vama cum să ia, Să ia dintr-o mie-o sută Sau dintr-o sută zece.* BALADE, III, 136. *De-l veți deștepta, Vamă v-o lua... Fir și ibrișin.* FOLC. MOLD. I, 249. *Vinea marfa ș-o lua negustoru fără vamă.* GRATUL, I, 320. ♦ Fig. [Sfînta Fecioară] au rămas mîntuită de toată vama nașterei cea cu durere. ANTIM, P. 104. *Somnul, vameș vieții, nu vrea să-mi ieie vamă.* EMINESCU, O. I, 203. *Să nu le las să treacă fără să-mi dea vamă o floare din chioțoare ori bujor din obrăgior.* REV. CRIT. I, 221. *Merse Zdrăncilă... prin păduri ale căror crăci dese huară vamă zărîniutele-i haine.* ap. TDRG. *Barza, după ce puii ei s-au mai mărit, ia unul și zboară cu el în sus, apoi îi dă drumul spre pămînt ca să moară, dînd astfel „vamă locului aceluia”.* ȘEZ. VIII, 54. *N-am uitat tuturul și hîrtia de țigară - vamă pentru trecerea mea în altă zodie a vieții.* SADOVEANU, O. IX, 379. *Intrat-a noaptea-n burg, fără de vamă.* BLAGA, POEZII, 164. *Trăm în miezul unui ev aprins Și-i dăm a-nșuflețirii noastre vamă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 65, 2/5. *Nu iau vamă di la iele. Numa buză supfirele.* DENSUSIANU, Ț. H. 92. ♦ L o c. v b. **A pune vamă** = a fixa taxa care trebuie plătită pentru ca o marfă sau un anumit produs să treacă dintr-o țară în alta; f i g. (popular) a fura la drumul mare. *Tunsu și Groza își făceau de cap, pîndînd vamă pe tot ceea ce se încumeta să treacă pe drumurile lui.* CAMIL PETRESCU, O. II, 146, cf. DL, DM, DEX. ♦ (Popular) cantitate procentuală dintr-un produs sau sumă de bani care se dă drept plată pentru măcinat, treierat etc. V. u i u m, z e c i u a l ă. *Toți din familie să macine cu vamă ca și streinii* (a. 1833). IORGA, S. D. XII, 217, cf. TDRG. *Zeciuiala morii este vama.* PAMFILE, I. C. 180. *Ai văzut cum ia vama? Cum i-o dă omul! Nu stă să facă piept la mierță.* AGÎRBICEANU, P. M. 189, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Cu mine nu merge. Vrei să macini, dă vama întreagă.* SADOVEANU, O. V, 325, cf. SCRIBAN, D. *Aceasta ia vamă după cîneșă ca la moară.* APOLZAN, P. I. 49, cf. DL, DM, L. ROM. 1962, 257, M. D. ENC., DEX. *Dar cum macini, cum plătești și de vama nu gîndești.* MARIAN, INS. 24. *Dacă tu mîna fi fa(ce) O morișcă de aramă Să macine fără vamă.* ȚIPLEA, P. P. 4, cf. com. din SĂLIȘTE - SIBIU și din TĂRCAIȚA - BEIUȘ, ALR SN I h 180, A V 14, VI 26. *Dupa ce i-o măcinat, nu i-o luat vamă nimic.* O. BÎRLEA, A. P. II, 520, cf. PORȚILE DE FIER, 350. *Morărița mă dă jos. Stai, voinice, nu turna, Pînă ce nu te-oi vedea, Că vamă nu ți-oi lua.* FOLC. MOLD. I, 114. *Grija morarului de vamă, se spune despre o persoană care știe să profite de pe urma unei situații.* Cf. ZANNE, P. V, 429. ♦ (Regional) Plată (simbolică) pretinsă mirelui ca să-și poată duce mireasa acasă la el; (regional) iematic. *Împotrivindu-se mirele de a plăti vama, el încă sare cu gura la dînsul zicîndu-i că... va trebui să-i plătească de nevoie.* MARIAN, NU. 561, cf. TDRG, DL, DM. ♦ (Învechit și regional) Cîștig, profit (1). *Pașteți ceaea ce e întru voi turma lu Dumnedzeu, cerryefîndu-o, nu cu nevoie, ce cu vrefre], nu cu vamă, ce cu milă.* COD. VOR. 81^v/9, cf. TDRG, DL, DM. *De te duci la el... vezi și pentru noi, oare de ce n-avem vamă la balta asta.* SEVASTOS, P. 182. *Patru mergu - patru stau - patru vama dau* (Vaca cu urechele și coamele, picioarele și țîpile). POP., ap. GCR II, 369.

2. (Învechit) Împuternicire, drept de a-și însuși veniturile realizate prin perceperea vămii (1) care se acorda unei persoane, prin concesione. *Într-aceia an ce au fînit ei vama, fost-au pace prespre toată vremea* (a. 1593). HURMUZAKI, XI, 318, cf. ȘINCAI, HR. II, 35/2. *S-au vîndut vămile pă leat 1821*

(a. 1822). DOC. EC. 250. *Polizachi au luat iarăș poștele și vămile* (a. 1823). IORGA, S. D. VIII, 160, cf. CIHAC, II, 538. *Vămile în genere... rămînea nearendate*. ap. MÎNDRESCU, UNG. 187, cf. DDRF. *Pe la începutul veacului al XIX-lea găsim că vămile se dau formal în antrepriză*. N. A. BOGDAN, C. M. 162. *Ținuse în arendă moșii, bălți, vămile, ocnele, poșta*. M. I. CARAGIALE, C. 90. *L-a întrebat dacă vrea să puie capital ca să ia împreună cu alții ocupul vămilor*. CAMIL PETRESCU, O. I, 230. *De la Traian la Marcus Aurelius, statul arendează vămile unor asociații de publicani*. IST. ROM. I, 415. *În 1822, vămile au fost arendate pentru suma de 690000 de taleri stolnicului Lahovari*. ib. III, 706. *În a doua jumătate a sec. al XVI-lea, ... vămile Moldovei se dădeau în arendă pe timp de un an*. STOICESCU, S. D. 225. *Dintre aceste privilegii, cel mai important, care apare și în orașele românești, este vama tirgului*. PANAITESCU, R. 290. ♦ *Perioadă de timp în care se acordă acest drept*. *Mărturisim că vama țărăi Moldovei pururea să înceapă dentru august 15 zile și să țină prespre an* (a. 1593). HURMUZAKI, XI, 317.

3. **Instituție** (de stat) prin care se exercită controlul asupra intrării și ieșirii din țară a mărfurilor, a mijloacelor de transport, a unor produse, etc. în vederea stabilirii taxelor legale și a încasării lor; punct, loc, clădire (la granița unei țări) unde funcționează această instituție; (învechit; și în sintagma *vama domnească*) loc, clădire unde se stabilea și se percepea taxa pentru intrarea într-o țară, într-un oraș, pentru folosirea unui pod, a unui drum etc. V. mitarniță, poșadă, scală, t a m e j n ă. *Cela... n-au știut unde iaste vama*. PRAV. 46. *Văzu un om săzînd la o vamă, de-l chemă Matei*. N. TEST. (1648), 11/8. *Trecînd, văzu pre Levi al lui Alfeu săzînd la vamă*. BIBLIA (1688), 775²/24. *S-au mai apucat de-au mai făcut și altă beserică... în ograda vămii*. NECULCE, L. 172. *Vine la vamă, la Ceraș, în Țara Rumânească*. R. POPESCU, CM I, 472. *Au jăluit, zicînd precum oamenii de acii nu trec prin vamă, ... ci umblă pre alte poteci* (a. 1704). IORGA, B. R. 403, cf. ANON. CAR. *Craiul... au trecut în Ardeal, pe la vama Beranului*. AXINTE URICARIUL, LET. II, 165. *Am luat... lei 22 pentru traba lîinii, de am plătit la vam(ă)* (a. 1727). IORGA, S. D. XII, 31. *Cu multe poduri se păgubește vama*. (a. 1731). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 21. 2. *ocă holircă din tot carul ce intră în tirg la vamă* (a. 1740-1741). FURNICĂ, I. C. 13. *Fiind noi rînduiți prin fidulă să mergîm la mahalaoa de supt vamă, să prețăluim o casă* (a. 1781). id. ib. 117. *Lucrarea vinovatului fiind prețăluită după soma carea au vrut să păgubească vama*. LEG. COND. 97/17. *Ale vămilor noi rînduite porunci* (a. 1784). IORGA, S. D. XII, 107. *N-au trecut multă vreme la mijloc și au ars și vama domnească* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 231/33. *I-au venit 3 pacheturi... și, ducîndu-mă la vamă, le-ăm văzut* (a. 1795). FURNICĂ, I. C. 163, cf. KLEIN, D. 453, BUDAI-DELEANU, LEX. *I-au pus și pecetea vămii* (a. 1807). FURNICĂ, I. C. 248. *Ieri au fost aicea, la vamă, ... aproape de hotară, bătaie* (a. 1821). IORGA, S. D. VIII, 146. *În pontul vămii... să coprinde pentru cei ce va aduce piei de iepure... să plătească la vameșii Oborului* (a. 1822). DOC. EC. 249, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Fieștecare se înfățișă la vamă, uitîndu-să la marfă*. MOZAIICUL (1838), 92/7. *Ceea ce să atînge de articolul al 7-lea din condițiile vămilor* (a. 1839). DOC. EC. 723. *Adunîndu-se toate aceste oștiri... porni cu dînsule de veni lîngă vama Branului*. BĂLCESCU, M. V. 139. *Am vrut să-mpuținez Beșivii și prin asta să scad venitul vămii?* NEGRUZZI, S. II, 214, cf. POLIZU. *Cînd am ajuns la dogană (vamă) nu mai aveam decît ca o litră de tutun*. FILIMON, O. II, 34, cf. CIHAC, II, 538, COSTINESCU, LM. *Va vamă, culmea ar fi să găsești un vameș căruia să nu-i scape nici un contrabandist*. CARAGIALE, O. II, 420. *Toată lumea se dă jos, e vama de la Virciorova*. VLAHUȚĂ, D. 218, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Pînă la vamă, drum de trei ceasuri e aceeași strîmtoare*. IORGA, P. A. I, 82, cf. TDRG. *Trecură vama de la intrarea orașului*. REBREANU, I. 325, cf. REȘMERIȚĂ, D. *Casa principală a vamei... era pe atunci stabilită în Tirgul-de-jos*. N. A. BOGDAN, C. M. 162, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Desluși, pe uliță, un soldat din vama sîrbească*. GALACTION, O. 178. *Sergentul... s-a oferit să meargă... să rupă bariera de la vamă*. CAMIL PETRESCU, T. I,

426. *Slujbașii care au fost dovedii că jăcuiesc vămile... au fost puși în cușcă și coborîți în ocne*. SADOVEANU, O. XIII, 57. *Nu admit absolut nimic, îi rătăzesc scurt vorba domnul șef, cătrănit, îndreptîndu-se spre biroul vamei din port*. BART, S. M. 82, cf. SCRIBAN, D. *Aparatele astea sînt în vamă. Le voi scoate peste 3 - 4 zile*. ARGHEZI, C. J. 184. *Primul contact cu lumea spaniolă se face la o vamă*. RALEA, S. T. I, 316. *În fața vămii ancorase un vas de pasageri*. TUDORAN, P. 204, cf. DER. [Sătenii] *să fie în slujba vămii pentru pază*. PANAITESCU, O. Ț. 204. *Un sat de la graniță, lîngă vama domnească*. id. ib. *Cu tine n-oi fugi; Că tu, bade, ești cătană și te-or cunoaște la vamă*. JARNIK - BÎRSEANU, D. 233, cf. ȚIPLA, P. P. 118. *Regele... a venit odată aici în sat și de aici a mers la Rîu-Vadului, la vamă*. GRAIUL, I, 35. *Cînd a venit la vamă, a firșit demîncarea*. RĂDULESCU-CODIN, I. 324. *Ce trece prin vamă și nu se bagă-n samă?* (Vîntul). FOLC. MOLD. I, 190. *Ce trece des prin vamă și cîinii n-o bagă-n samă?* (Ceața). GOROVEI, C. 70. ♦ F i g. *Cu micile lui calități... se strecura ușor prin vămile vieții*. VLAHUȚĂ, S. A. II, 340. *Prin vămile vieții și prin cotituri, Ea vine cu mine și nu poți s-o furi*. GOGA, POEZII, 237. *Afișate, ele pluteau, zburau... prin toate vămile... după prada rîvnită*. VOICULESCU, P. I, 61. *Am trecut prin toate vămile meseriei, de la stagierat și pînă acum*. SCÎNTEIA, 1977, nr. 10941. ♦ L o c a d j. **De vamă** = care aparține vămii (3), care are loc la vamă, care se aplică la vamă. *Astă-sară veni patru cară cu marfă... și ravaș de vamă n-au* (a. 1801). IORGA, S. D. XII, 132. *Conflictete de vamă și felurite alte neînțelegeri ce se cunosc din acest timp*. AN. IST. NAȚ. I, 57. *Oaspeții în uniforme... de vamă n-au socotit trebuitor să-mi viziteze cabina*. TUDORAN, O. 43. *Stațiile de vamă se aflau la Tsierno*. PANAITESCU, C. R. 55. ♦ E x p r. (Regional) **A căta vama cucului** = a căuta un lucru care nu există. Cf. COȘBUC, ap. ZANNE, P. V, 653. **A duce** (ceva) **prin vama cucului** = a trece o marfă sau un anumit bun prin contrabandă. Cf. TDRG, JAHRESBER. VIII, 318. **A trece** (sau a se strecura) **prin vămile** (sau **vama**) **cucului** = a trece clandestin peste graniță. Cf. COȘBUC, ap. ZANNE, P. V, 652, TDRG, IST. ROM. IV, 189. *Atlas irezistibil de frații „de dincolo”, strecurîndu-se în țara liberă cel mai adesea prin „vama cucului” sau „pe cărarea ursului”... a plecat în primăvara anului 1867 cu o mică turmă de oi spre Bărăgan*. SCÎNTEIA, 1974, nr. 9765. **A trece prin toate vămile** = a fi supus la toate probele, la toate încercările. Cf. UDRESCU, GL. *Ehe, prin cîte vămii am trecut eu ca s-ajung aici!* id. ib. ♦ Personalul (II 1) vămii (3); conducerea acestei instituții. *Acele piei le-au priimit pîrîtul făr'dă știrea vămii* (a. 1822). DOC. EC. 250. *Vama Statelor Unite considerase în 1927 cîteva opere... drept instrumente care nu puteau să fie scutite de taxă vamală*. OPRESCU, S. 131. ♦ (Învechit) **Funcția** și activitatea de vameș (1). *Fost-au pace prespre toată vremea și... s-au împlit anul vamei lor* (a. 1593). HURMUZAKI, XI, 318. *Au început a ținea vama Dominec și cu Giva și au finit prespre acel anu pînă la august 15* (a. 1593). *Și credincioși ai lui țineau vama, cu condici și bună rînduială, întru folosul domniei*. SADOVEANU, O. X, 175.

4. (În credințele populare; mai ales la pl.; de obicei determinat prin „văzduhului”) (Fiecare dintre) cele șapte, nouă, douăsprezece, douăzeci și patru, patruzeci și patru sau nouăzeci și nouă de popasuri prin care se crede că trebuie să treacă sufletul mortului, plătind la fiecare din ele o taxă de răscumpărare a păcatelor, pentru a putea ajunge la cer. *Aceștea din văzduh sînt vamele acelea a sufletelor*. VARLAAM, C. 379. *Ș[i]nții îngeri să suir(ă) în sus la cer cătră răsărit; și îndată cum ne suim, tîmpînîm vama care să grăie a fi de clevetire* (a. 1692). GCR I, 301/30. *Trebuie să treacă sufletul prin noao vămii*. BUDAI-DELEANU, Ț. 322, cf. CARAGIALE, O. II, 423. *Stîlpii ce se cetesc la această ocaziune... însemnează vămile de pe cealaltă lume*. MARIAN, I. 225, cf. 291, 451. *Cei ce nu dau nașilor colaci de botez, cînd mor, se crede că sufletul lor e oprit la vămile văzduhului*. id. NA. 301. *Finii duc cu ei mîngîierea sufletească că la vămile văzduhului și pe ceea lume nu vor fi puși la munci ori opriți în drumul lumei fericite*. ȘEZ. I, 39, cf. ENC. ROM. *Aceste cete sînt douăsprezece de toate și se cheamă vămile din văzduh*. SBIERA, F. S. 14, cf. 15, TDRG.

Nu mai îngerilor din cer li-i slobod să străbată văzduhul, precum și sufletelor celor răposai cari totuși au a se opri în cele douăzeci și patru de vămi ale văzduhului. PAMFILE, VĂZD. 2. [Sufletul] își ia zborul în văzduh, spre vămile sale. id. DUȘM. 209. Pisicuța, străbătînd parcă drumul înalt al celor nouă vămi, mi se părea că merge pe o cale îngustă. HOGAȘ, M. N. 53, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. Un șier străbate vămile văzduhului. PERPESCIUS, M. I, 336, cf. DL, DM. Aceia, la vămile văzduhului, să nu mai apuce să spună cine făcuse ticăloșia. BARBU, PRINC. 22, cf. 33, DEX. Omul a voit să numere cîte vămii sînt pe lumea cealaltă. ȘEZ. v, 134. ♦ (Adesea determinat prin „văzduhului”) Taxă pe care se crede că trebuie să o plătească sufletul mortului la trecerea prin fiecare vamă (4); punte (III 3). Aceste poduri alegorice închipuiesc punțile ce are să treacă sufletul mortului, ca să ajungă la ușa raiului, iar monezile pentru ca să plătească vămile. MARIAN, I, 305, cf. id. T. 87, DDRF. Banu-i vamă peste rîu. Meringe ai colac de grîu Pe-un drum de veci. COȘBUC, P. I, 148. El a strîns comorile acelea și le-a ascuns acolo, nu pentru lăcomia oamenilor, ci ca să aibă cu ce plăti vămile sau punțile în lumea cealaltă. PAMFILE, COM. 63, cf. SEVERIN, S. 140. S-a oprit într-un cimitir... pentru a plăti vămile sufletului în viața de dincolo de moarte. C. PETRESCU, R. DR. 36, cf. POPA, V. 246. I-am pus ban de vamă și o cruciuliță... pe piept. ȘADOVEANU, O. XIV, 174, cf. DEX. E un păcat din cele mai mari de a nu se plăti mortului vămile văzduhului. ȘEZ. III, 237. Cînd moare cineva îi pune patruzeci și patru de parale pe pept... să aibă a plăti toate vămile. ib. v, 135. Și-i pun și bani [mortului]... să plătească vămurile lui. BL III, 173. ♦ Ex p r. (Învechit, rar) A-i plăti Dumnezeu (cuiva) vămile = a-i ierta (cuiva) păcatele². Cf. BARONZI, L. 45.

– Pl. : vămii și (învechit și regional) vămuri, (învechit) vame. – Gen. -dat. : vămii și (învechit) vămiei, vamei.

– Din magh. vām.

VĂMĂN adj. v. famen.

VĂMĂȘ s. m. v. vameș.

VAMĂȘESC, -EĂSCĂ adj. v. vameșesc.

VĂMEȘ s. m. (Atestat prima dată în 1415, cf. CL 1971, 233) 1. Funcționar însărcinat cu controlul bagajelor, al mărfurilor, al mijloacelor de transport etc. și cu taxarea mărfurilor sau a unor produse care trec prin vamă (3); (în trecut) persoană care percepea taxa care se plătea la intrarea într-o țară, într-un oraș, pentru folosirea unui pod, a unui drum etc.; p. g. e n e r. (învechit) persoană care încasa taxele, impozitele (pe mărfuri sau pe produse); (rar) vămuitor, (regional) vămâr, vămălaș. V. m i t a r. (1), m i t a r n i c. (2). Cf. D. BOGDAN, GL. 116. Nice un vameș nu poate a o cumpăra fără de un an (a. 1593). HURMUZAKI, XI, 317. La... domni de Bistrița și la vameșii de acolo, multă sănătate. (începutul sec. XVII). ROSETTI, B. 66. Cine va ocoli locul acela... de vare fi cu știrea vameșilor... tot negoșul ca să-și piarză. PRAV. MOLD. 25/4. Vameșul ca nu-și va lua vama de la negușător până în cinci și... nu va putea lua nemica. PRAV. 47. Post-au acel sat dat de la Ștefan Vodă Ilei vameșului (a. 1657). GGR. I, 174/23, cf. DOSOFTEI, V. s. ianuarie 21/26. Fiind... pază la munte, l-au prins vameșii den Cîmpina cu plăiașii. R. POPESCU, CM I, 493, cf. ANON. CAR. Ajungînd vameș s-au nevoit și să nevoiește să-i rămîie obicei bun în urmă (a. 1704). IORGA, B. R. 403. Pentru toate vom sili și [i] pentru vameș, ca să să facă obiceiul cel vechi (a. 1707). id. ib. 407; cf. GHEORGACHI, CER. (1762), 229. Mă rog să să triumiță îndărăt la vameșul lordache (a. 1778). FURNICĂ, I. C. 76. Catalogul vameșilor... după care are a urma orîndușul vameș, a vameș mărfurile (a. 1784). id. ib. 119. Vameșii Focșanilor de aceea vă supără pentru vama la cele ce vindeți și cumpărați (a. 1792). id. ib. 159. Trebuie să le fie slobod... a cumpăra și a vinde... plătînd hărminșii după legile și vămile cele bătrîne, fără paguba hărminșilor și a vameșilor. ȘINCAI, HR. II, 123/20. Cos[ta]n din vameșu ot schela Cîinenilor (a. 1801). IORGA, S. D. XII, 140. Moșie... ce o stăpînește acum dumnealui vameșu

Neculce (a. 1804). id. ib. XVI, 151, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Mă rog să scrii la dumnealui [i] vameșu ca să lase aceste ce-mi trimite, că le voi plăti eu (a. 1811). FURNICĂ, I. C. 282. Plătîndu-și obiceiuita vamă la vameș, să nu aibă altă supărare (a. 1812). DOC. EC. 138. La obor să plîng vameșii că mai nimic n-au fost (a. 1820). IORGA, S. D. VIII, 89. Să plătească la vameșii Oborului cîte dooă parale dă piele (a. 1822). DOC. EC. 249. Oricare vameș să privegheze și, cînd să ridică marfa de cumpărători, să-și ia vama de la ei (a. 1826). ib. 377, cf. LB, I. GOLESCU, C. Toți cumpărătorii călăreți cîți vin din partea muntelui să plîng că oamenii dumnealor vameșilor... nu-i îngăduiesc să treacă (a. 1836). DOC. EC. 629, cf. VALIAN, V. Du-te la vameșu Panait, ia pe coconița... și ad-o aici. PR. DRAM. 281. E curios a le vede pe toate... trecînd eu despreț pe sub barba vameșilor. NEGRUZZI, S. I, 37, cf. POLĂZU. Vameșii... sînt datori a priveghea întotdeauna de a nu se strecura marfă fără știința biroului (a. 1859). TDRG. Știi ce va să zică un vameș de tutun în țările acelea în care planta aceasta este monopol al statului? FILIMON, O. II, 34, cf. PETRI, V. Vameșii de la hotar începu a cotrobăi prin lăzile mele. ALECSANDRI, T. 71, cf. COSTINESCU, LM. Împărăția le arăta a sa bunăvoință... întrebîndu-i ca slujbași ai bisericei, ca soli, ca vameși. ODOBESCU, S. I, 122. Un contrabandist pe care să nu-l prinză nici un vameș. CARAGIALE, O. II, 420. Vameșii sînt puși pe la schelele țării. VLAHUȚĂ, ap. CADE, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, V. Rucărul adăpostea odată pe vameșii domnului muntean. IORGA, P. A. I, 91, cf. RESMERIȚĂ, D. Respectivii vameși... evaluaau mărfurile după cum le convenea. N. A. BOGDAN, C. M. 165, cf. ȘĂINEANU, D. U. L-a cercetat cum cercetează vameșii pașapoartele pasagerilor. C. PETRESCU, I. II, 67, cf. ȘADOVEANU, O. XX, 16, SCRIBAN, D. Vameșii austriei rețin cîteva exemplare din „Mihnea Vodă”. VIANU, L. R. 88. Văzduh și port, pescari și vameși Au așipit, în spațiul cașd. BLAGA, POEZII, 141. Vameșii își fac datoria fără să pronunțe un cuvînt. RALEA, S. T. I, 276. Era adresa unui vameș... care... le putea da și pașapoarte pe nume străine. CAMIL PETRESCU, O. II, 27. Nici negustorii, nici vameșii, nimeni nu auzise... de corabia lui. TUDORAN, P. 65. Vameșului i se năzări că-l recunoaște. VORNIC, P. 199, cf. DL, DM. Începură vameșii fără de lege... să le ia tot din ogradă. BARBU, PRINC. 272. Cînd vămile erau arendate – sistem folosit mai des; în Moldova decît în țara Românească – vameșii se dedau la numeroase abuzuri, luînd taxe peste cele fixate prin poruncile domnești sau prevăzute în unele tratate ori privilegii. IST. ROM. II, 847. Dan vameș capătă de la domn loc de șase sate. PANAITESCU, O. T. 83, cf. M. D. ENC., DEX. A veni la gazdă, la casa vameșului. GRAUL, I, 36. ♦ (Ca termen de comparație) Somnul ca vameșul, viața pe jumătate ne-o dă la o parte. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 737. Iartă, Doamne, pe Corbea, C-o da bir ca birnicii. Găleata ca nemeșii, Bănelul ca vameșii. BALADE, II, 237. ♦ Fig. Se bate miezul nopții în clopotul de-aramă Și somnul, vameș vieții, nu vrea să-ți iete vama. EMINESCU, O. I, 203. Băieșaul vrea să bea salepul fără să plătească birul convenit tiranicului vameș. CAMIL PETRESCU, O. I, 198. ♦ (Și în sintagmele vameș mare, vameșul cel mare, mare vameș) Dregător de curte însărcinat cu încasarea veniturilor provenite din vamă (1) și cu administrarea vămilor (3). Vameș mare, ce ține scările țării. URECHE, L. 70. Vameșul cel mare... aici au sosit. R. GRECEANU, CM II, 172. Noi ne făcurăm și cămărași și vameși mari într-aceste cinci județe (a. 1790). IORGA, S. D. XIII, 84. Administratorul vămilor în ambele țări române se numea vameș. MÎNDRESCU, UNG. 187. La 1465 era cămăraș și mare vameș al Moldovei un oarecare italian. N. A. BOGDAN, C. M. 26, cf. 157, BUL. COM. IST. V, 40. În legătură cu atribuțiile marelui vister moldovean, trebuie să mai amintim aici și de faptul că el a cumulat un timp și funcția de mare vameș al țării. STOICESCU, S. D. 224. ♦ Fig. Hoț, tîlhar. Mai dura în partea locului amintirea Șantei, prietena vameșilor de drumul mare. ȘADOVEANU, O. XXI, 567. ♦ (Regional) Persoană din satul sau din casa miresei, căreia mirele trebuie să-i plătească o taxă (simbolică) pentru a-și putea duce mireasa acasă la el. Dacă vameșul este măiorșor... se fac foarte multe glume, căci,

împotrivindu-se mirele de a plăti vama, el încă sare cu gura la dînsul. MARIAN, NU. 561, cf. DL. ♦ Persoană însărcinată cu strîngerea impozitelor pe care trebuiau să le plătească popoarele aflate sub dominația Imperiului Roman. *Toți-i priimește besearca lui Dumnezeu, și păcătoșii și vameșii.* CORESI, EV. 393. *Un bărbat ce-l chema Zachei și acela era mai-mare vameșilor.* id. ib. 446. *Nu sînt nice ca acest vamuș păcătos.* VARLAAM, C. 9. *Pentr-acestea cuvente, ce le grăi vamușul cu lacrimi și cu smerenie, făcu sufletul lui roadă.* id. ib. 11. *Matei vameșul (cca 1650 - 1676).* GCR I, 194/15. *Petru vamușul fiind nemilostiv... îi dzicea scumpul toți.* DOSOFTEI, ap. ȘĂINEANU, I. 165. *Ziseră ucenicilor lui căci mîncă și bea cu vameșii și cu păcătoșii.* BIBLIA (1688), 775²/32. *Fiii care cu pocăința au deschis ușa împărăției și înțiuului tilharu... vamușului și altora (a. 1689).* GCR I, 285/25. *De nu va asculta nice de sîbor, să-[[i] fie fie ca un păgîn și vameș (a. 1693).* id. ib. 309/36. *Prin pocăință s-au mîntuit vameșul, tilharu... și Pavel Apostolul.* DRĂGHICI, R. 94/24, cf. VALIAN, V., LM. *Bate-te mai bine cu mîna peste gură și zi ca vameșul: „Doamne, milostiv fii mie păcătoasei!”* CREANGĂ, A. 17, cf. DDRF, TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U.; CADE, SCRIBAN, D. ♦ *Duminica vameșului (și a fariseului) sau duminica fariseului și a vameșului = cea de a zecea duminică înainte de Paști în care se citește în biserică parabola despre vameș și fariseu; capitol din Noul Testament care cuprinde parabola despre vameș și fariseu. Dumeneca fariseului și a vameșului [Titlu].* VARLAAM, C. 7. *Cuvînt la duminica vameșului [Titlu].* ANTIM, P. 126, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE.

2. (În credințele populare; de obicei la pl.; adesea determinat prin „văzduhului”) Ființă imaginată căreia sufletul mortului trebuie să-i plătească o taxă de răscumpărare a păcatelor, la trecerea prin fiecare dintre vămile văzduhului, pentru a ajunge la cer; (învechit, rar) mitnici. *Sînt multe locuri de are s[u]l[e]f[u]l strînsoare de miinții (vameșii) văzduhului.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 96²/25, cf. DL, DM, DEX. *La vămii cînd vei trece... Te-i răscumpăra Cu nouă crițari De vameși tilhari.* MARIAN, I. 230.

- Pl. : vameși. - Și: (învechit și regional) vămîș, vămăș (LB, CONV. LIT. XX, 1521, MÎNDRESCU, UNG. 187, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, TDRG, CADE), (învechit) vămăș, (învechit, rar) vămôș (CL 1971, 233), vamuș (VARLAAM, C. 9.), vămés (BUDAI-DELEANU, LEX.) s. m.

- Din magh. vămós.

VAMIȘ s. m. v. vameș.

VAMOȘ s. n. v. vameș.

VAMPĂ s. f. (În limbajul cinematografic) Tip de eroină fatală, misterioasă și irezistibilă; (argotic) vampină. *În tăcerea ei îngîndurată, urmărea și ea desfășurarea vieților de vampă.* VINEA, L. I, 106. *Știe să exploateze comicul mimetismului copilăros al eroinei și ironizează... standarduri ale vampe* T decembrie 1964, 48. *Cînd... cinematograful și literatura de colportaj au creat așa-zisa femeie fatală „vampă”, aceasta era înainte de toate o ființă erotică.* CINEMA, 1971, nr. 1, 27, cf. DEX, DN³. ♦ (Familiar) Femeie (fără scrupule) care urmărește să atragă și să cucerească prin frumusețe fizică și, mai ales, printr-o eleganță excentrică. *Are sprîncenele lung trase, cu intenția de a părea... vampă.* CAMIL PETRESCU, T. III, 48. *În ochii acestora... nu e decît o vampă (cum se zicea pe atunci) și o desfrînată.* VINEA, L. II, 155, cf. T iunie 1968, 88, L. ROM. 1972, 190, DEX, DN³.

- Pl. : vampe.

- Din fr. vamp, engl. vamp.

VAMPINĂ s. f. (Argotic) Vampă. Cf. L. ROM. 1972, 190.

- Pl. : vampire.

- Vampă + suf. -ină.

VAMPİR s. m. 1. Strigoi despre care se crede că iese noaptea din mormînt pentru a suga sîngele celor vii. V. vîr-colaș, moroi². Cf. NEGULICI, STAMATI, D. *Se adun-acum aici căscînd spurcatele guri Vampiri, ștafi și balauri.* NEGRUZZI, S. II, 121, cf. POLIZU, PROT.-POP., N. D., DDRF, ENC. ROM.; BĂRCIANU, ALEXI, W. *Poate fi văzută numai de vrăjitorii cari știu să alunge vampirii.* CANDREA, F. 164, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Dacă Suflejel ar fi auzit și isprava asta, cu siguranță l-ar fi numit vampir.* CĂLINESCU, B. I. 129, cf. 380, DL, DM, M. D. ENC. *Romanul cuprinde... o serie de fapte imaginare; cea mai importantă este transformarea lui Dracula într-un vampir.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, cf. DEX, DN³. ♦ F i g. *Rezbel neplacabil în contra astor vampirii ai sexului nostru!* FILIMON, O. II, 140. *Ea... e... Vampir, cînd te iubește, și-n ura ei, hiênă - Un demon!* COȘBUC, P. I, 142.

2. F i g. Persoană care jefuiește, exploatează, comite abuzuri etc. Cf. POLIZU, PROT.-POP., N. D. *Guverrul... dă unul din cele mai frumoase județe ale României pradă în ghiarele unui vampir.* CARAGIALE, O. VI, 75, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

3. Criminal care ucide pentru plăcerea de a vedea curgînd sînge. Cf. CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

4. Specie de lilieci mari din America de Sud și din America Centrală care se hrănesc mai ales cu sîngele păsărilor și al mamiferelor (surprinse în somn). Cf. PROT.-POP., N. D. *Pruncul nu se lasă singur în odaie... căci altmîntrelea se crede că vine strigoiul îndată și-l schimbă... sau îl face vampir (liliac).* MARIAN, NA. 131, cf. ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Acolo sînt fîntării frigurilor galbene, mustele cele mai omorîtoare! Vampirii cei mai lacomi.* VISSARION, B. 109. *Plaga cea mare a fîntărilor, mai sîngeroshi ca vampirii.* VOICULESCU, P. I, 11, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D. *În America Centrală trăiește un chiropter mare, numit vampir.* ZOOLOGIA, 175, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl. : vampiri. - Și: (formă coruptă) bampir s. m. CARAGIALE, O. VI, 75, HRISTEA, P. E. 331.

- Din fr. vampire, germ. Vampir.

VAMPİRIC, -Ă adj. De vampir (1); lacom, avid, nesățios. *Pînă și bietul tîrg moldovenesc e vampiric și tentacular.* CONTEMP. 1949, nr. 158, 11/4. *Setea vampirică o potolește peste fruntării.* BOUREANU, S. P. 75, cf. DM, M. D. ENC., DEX. ♦ *Demonic. Femeia vampirică scoate pe Angelo din club, legat la ochi.* CĂLINESCU, O. XII, 211.

- Pl. : vampirici, -ce.

- Din fr. vampirique.

VAMPİRISM s. n. (Rar) Cruzime excesivă, patologică. Cf. DN³, M. D. ENC. *Ultima lucrare... are două capitole întregi consacrate vampirismului.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 4.

- Din fr. vampirisme.

VAMPIRIZĂ vb. I. T r a n z. (Neobișnuit) A chinui. *Există oameni a căror predilecție stă în a fi vampirizați de femei.* VINEA, L. I, 395.

- Prez. ind. : vampirizez.

- Vampir + suf. -iza.

VAMPÓS, -OĂȘĂ adj. (Familiar) Care are trăsături asemănătoare cu ale unei vampe, de vampă; care este fatal, irezistibil, misterios; p. e x t. extravagant, excentric. *Tu ai încă timp... așa cum ești tu frumoasă și vampoasă.* PREDĂ, R. 73.

- Pl. : vampoși, -oase.

- Vampă + suf. -os.

VAMUȘ s. m. v. vameș.

VAN¹ s. n. (Franțuzism, rar) Trăsură închisă care servește la transportul cailor de curse. Cf. DN³, L. ROM. 1973, 112.

- Pl. : ?

- Din fr. van.

VAN², -Ă adj. 1. Care este zadarnic; inutil; iluzoriu; neîntemeiat. *Vana ei ardoare O face să s-arunce și-n brațe să-l apuce.* HELIADE, O. I, 369, cf. NEGULICI. *Virtutea sa... foarte amestecată de o glorie vană.* TEULESCU, C. 363/6. *Iluzii vană, iluzii peritoare. Ca fumul lampii stinse.* R. IONESCU, C. 149/9. *Asta nu e fantezie vană.* F (1866), 64, cf. PROT. -POP., N. D. *Spiritele neliniștite, ... ambițioase, vane formă todeauna cabale.* CANELLA, V. 57, cf. BARONZI, I. C. I, 96/25, COSTINESCU, LM. *Este dar lucru van a cerca să-i obligăm... a-și modifica opera.* ODOBESCU, S. II, 322. *Zimbetul tău m-ar împli de speranțe vane.* EMINESCU, P. L. 56, cf. CARAGIALE, O. IV, 40. *Nici medici nu cheamă spre-a le cere, C-o vană ușurare, o vană mîngiere.* MACEDONSKI, O. I, 265, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Tăcerea și liniștea pentru el au fost un cuvînt van.* ANGHEL, PR. 77, cf. RESMERIȚĂ, D., SEVERIN, S. 148, CADE. *Plîngă poezii poema lor vană.* BACOVIA, O. 142. *Uitarea fulgăuște peste toate aceste fapte mici sau vane.* SADOVEANU, O. XX, 116, cf. SCRIBAN, D., ARGHEZI, S. V, 170, CALINESCU, B. I. 404. *Știe să-și domine durerea și umilește... durerea vană a stăpînului său.* VIANU, L. U. 56. *Există un fumat trist și necăjit ca o desperare multă, ca o vană consolare.* V. ROM. iulie 1954, 219. ◊ F i g. *Iar tu, o vană umbră! o dată abătută, Nu vei mai înflori!* BOLINTINEANU, P. II, 275. *Ele nu-s decît niște umbre vane.* ANGHEL, PR. 124. *Dacă ați fi fost simple ficțiuni, umbre vane, n-ați fi avut puterea să vă înfățișați înaintea mea.* SADOVEANU, E. 221. *Viața, înflorind deplin, se preface, de-o parte, în umbră vană, de alta, în legendă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 15, 22/2. ◊ L o c. a. d. j. și a d v. *În van = (care este) în zadar, fără rost.* *Versificatorul își pierde timpul în van.* HELIADE, O. II, 163. *Lasă paserea în pace, că-n van o vei alunga.* ASAHI, S. L. I, 107, cf. LĂZĂRESCU, S. 22/11. *În van ne uplem capul cu învâțături, dacă inima ne este seacă.* BOLLIAC, O. 260. *În van mai caut lumea-mi în obositul creier.* EMINESCU, O. I, 71, cf. DDRF. *În van pe-o carte ochii-mi port.* PĂUN-PINCIO, P. 75. *Și noi în van, umili, ca un biet ciîne, Flămîrzi venim la poartă-ți.* NECULUȚĂ, T. D. 17, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *În van peste foi, singur, un condei Trec.* BACOVIA, O. 64. *Și-n van mă apărăm cu fața-ntoarsă.* TOPIRCEANU, O. A. I, 63. *Multe cuvîntări se rostesc în van.* SADOVEANU, O. XIX, 43. *Și flacăra, și umbra, și visul... e în van.* *N-alung melancolia.* PILLAT, P. 25, cf. SCRIBAN, D. *Cearcă-n van să spulbere Un vrăjmaș biruitor.* ARGHEZI, S. V, 92, cf. VIANU, P. 168, CAMIL PETRESCU, O. II, 77. *Fluiera în van după taxiul fantomă.* VINEA, L. II, 275. *Zvirliți-mă în ocean; e-n van.* JEBELEANU, S. H. 79, cf. TUDORAN, P. 129, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN². ◊ (Substantivat) *Vorbele, gesturile... au dispărut cu cele trecătoare și vane.* SADOVEANU, O. XX, 101.

2. (Învechit; despre oameni) Vanitos. *Se formă numărul necesar de ambițioși vani și de perturbatori de meserie.* HELIADE, O. II, 409, cf. NEGULICI. *Se răspîndi faima că dînsul e un om foarte van.* F (1870), 23. ◊ (Substantivat) *Cei vani se încîntă de ei însuși.* SEVERIN, S. 148.

- Pl. : vani, -e.

- Din lat. vanus, -a, -um, it. vano. Cf. fr. vain.

VANADÁT s. m. (Chim.) Sare a unui acid vanadic. Cf. LM. *Vanadat de amoniu.* NOM. MIN. I, 197, cf. MACAROVICI, CH. 401. *Pentaoxidul de vanadiu se dizolvă în hidroxizii alcalini formînd vanadați.* LTR² XVIII, 414, cf. DP. *În vanadați, vanadiul funcționează cu valența maximă cinci.* CHIM. AN. CALIT. 206, cf. DER., DN².

- Pl. : vanadați.

- Din fr. vanadate.

VANÁDIC, -Ă adj. (Chim.) De vanadiu, al vanadiului; (rar) vanados. Cf. LM. *Dizolvarea anhidridei vanadice... în soluția apoasă a hidroxidului metalului respectiv.* LTR² XVIII, 413. *Sare a unui acid vanadic.* DP. *Cationul vanadic... și*

sărurile lui amintesc combinațiile cromului. CHIM. AN. CALIT. 206, cf. DN².

- Pl. : vanadici, -ce.

- Din fr. vanadique.

VANADIFÉR, -Ă adj. (Chim.) care conține vanadiu. *Fonta e apoi supusă oxidării, pentru a se obține zgura vanadiferă.* LTR² XVIII, 413, cf. DN².

- Pl. : vanadiferi, -e

- Din fr. vanadifère.

VANADINÍT s. n. Minereu de vanadiu combinat cu plumb și clor, care se prezintă sub formă de cristale hexagonale de culoare galbenă, brună sau roșie. *Vanadiul se extrage din vanadinită și carnotită.* IOANOVICI, TEHN. 72, cf. CANTUNIARI, L. M., LTR², DP, M. D. ENC., DEX, DN².

- Și: vanadinită s. f.

- Din fr. vanadinite.

VANADINÍTÁ s. f. v. vanadinit.

VANÁDIU s. n. (Chim.) Metal dur, casant, de culoare albă-cenușie, care se găsește în natură sub formă de compuși și care este folosit la fabricarea oțelurilor speciale. Cf. STAMATI, D., LM, PONI, CH. 30, CADE. *Se întrebuițează în industria oțelurilor speciale, oțelurile cu crom și vanadiu.* IOANOVICI, TEHN. 72, cf. SCRIBAN, D. *Vanadiu... este clasat printre cele mai rare elemente.* ENC. TEHN. I, 407. *Substanțe cari să rămînă insolubile, aderente: silicatul de sodiu..., sărurile de vanadiu etc.* IONESCU-MUSCEL, TES. 55. *Se găsește într-un minereu din Peru... care este e o sulfură de vanadiu.* MACAROVICI, CH. 401. *Degenerările crescute ale fosei materii, cristalizată, în cuptoarele electrice, în contact cu manganul, cu vanadiul.* ARGHEZI, S. XVI, 232, cf. LTR², DP, DL, DM. *Vanadiul are valența variabilă.* CHIM. AN. CALIT. 205, cf. DER, D. MED. *Deșeurii metalice conținînd titan, aluminiu, mangan, vanadiu.* SCÎNTEIA, 1978, nr. 9427, cf. M. D. ENC., DEX, DN².

- Din fr. vanadium, lat. vanadium.

VANADÓS, -OÁSĂ adj. (Rar) Vanadic. Cf. LM. *Soluțiile care cuprind ionul vanados... sînt de culoare violetă.* CHIM. AN. CALIT. 206.

- Pl. : vanadoși, -oase.

- Din fr. vanadeux.

VĂNĂ¹ s. f. 1. (Tehn.) Dispozitiv al unui robinet care servește la deschiderea, la întreruperea sau la reglarea circulației unui fluid, obturator; p. ext. robinet. *V. s. t. a. r. C. E. NOM. PROF. 27. Asemenea valve... sînt cunoscut sub numele de robinete, indiferent dacă sînt ventile sau vane.* SCARE, MAȘ. 226. *Cuptoare cu vană, cu funcție continuă.* NOM. MIN. I, 261. *Manevrator de vane.* LEG. EC. PL. 300, cf. LTR², DM, M. D. ENC., DEX.

2. (Regional) Poartă¹ la zăgazul unui rîu pe unde ies plutele¹ (Crucea - Cîmpulung Moldovenesc). Cf. ARVINTE, TERM. 114, 174.

- Pl. : vane.

- Din fr. vanne.

VĂNĂ² s. f. 1. (Transilv., Mold. și Bucov.) Vas mare (de tablă, de lemn, de faianță etc.) pentru îmbăiat sau pentru spălat rufe. *V. albie, baie, balie, cadă, copaie, covată, feredeu, scaldă, scaldătoare.* Cf. STAMATI, D. [Femeile] *iau un ciubăr, o vană sau o covată mare, toarnă într-însa apa din căldare.* MARIAN, I. 47, cf. DDRF, MÎNDRESCU, I. G. 100, JAHRESBER. X, 217, TDRG. *Albia sau vana în care s-a scaldat mortul se răstoarnă cu gura în jos.* GOROVEI, CR. 197, cf. I. CR. VI, 29, ATILA, P. 160, CADE, DM, M. D. ENC., DEX. *Și puni moașa pi vană, pi fundu ii.* ALRT II 166, cf. ALR II 3367/172, 551, ALR ȘN. IV h 1223, ALRM ȘN III h 1039, A V 20, 27, VI 19, GLOSAR REG.

2. Cadă în care se introduc lichidele folosite în diverse operații industriale. În special băile cu cianură de potasiu (otrăvă puternică) se vor păstra în vane de... plumb sau tablă emailată. ORBONAȘ, MEC. 447.

— Pl.: vane și (regional) vâni (ALR II 3 367/172, ALR SN IV h I 223/172), vene (ALR SN IV h I 223/365).

— Din germ. **Wanne**.

VÂNCINĂ s. f. (Învechit) Virtelniță. Cf. PUȘCARIU, ET. WB. 128, SCRIBAN, D.

— Pl.: vancine (SCRIBAN, D) și vâncini (id. ib.). — Și: vrâncină s. f. PUȘCARIU, ET. WB. 128.

— Etimologia necunoscută.

VÂNCOȘ s. n. 1. (Transilv.) Bucată de lemn pe care se sprijină cepul grindeiului de la roata morii; (regional) broască, perinoc (2), pernă (II 2). Cf. Com. din TÂRCĂȚA - BEIUȘ, ALR II 6 745/346, ALR SN I h 161, CL 1961, 460.

2. Fiecare dintre cele două birme care se află la capetele carului la joagăr și care au rol de sprijinire și de fixare a bușteanului; (regional) pernă (II 4), poțval² (1) (Groși - Baia Mare). Cf. ALR II 6 445/349; 6 446/349.

3. (Regional; în forma vancoșă) Pilotă (I) (Vinători - Sighișoara). Cf. ALR III MN 138, 3 898/157, ALRM III h 362/157.

— Pl.: vancoșe. — Și: vâncosă (ALR III MN 138, 3 898/157) s. f., vângoș (ALR SN I h 161/272) s. n.

— Din magh. **vánkos**.

VÂNCOȘĂ s. f. v. vancoș.

VÂNDA s. f. Specie de orhidee, originară din India și Oceania; cultivată ca plantă ornamentală. Cf. ENC. ROM., ENC. AGR., DN⁹.

— Din fr. **vanda**.

VANDABIL, -Ă adj. (Despre mărfuri) Care poate fi vândut. Cf. DN⁹. *Carne cu diferite defecte calitative ce o fac greu vandabilă.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6950, cf. M. D. ENC., DEX.

— Pl.: vandabili, -e.

— Din fr. **vendable**.

VANDABILITĂTE s. f. Însușirea de a fi vandabil. Să se asigure o îmbinare stimulatorie între vandabilitate și valoare în cazul lucrărilor de istorie și geografie. SCÎNTEIA, 1969, nr. 8219, cf. DEX-S.

— **Vandabil** + suf. -itate.

VANDĂL, -Ă s. m., adj. 1. S. m. (La pl.) Populație germanică care a emigrat în secolul al V-lea de pe țărmul Mării Baltice în Silezia, Moravia, Cîmpia Tisei, Galia, Spania, nordul Africii, producînd mari distrugerii; (și la sg.) persoană care aparține acestei populații. Războiul cel vestit carile trei zile neconținut s-au făcut între uni și între vandali. CANTEMIR, HR. 133. *Cei mai aleși și ostași au fost goții, vandalii, slovenii.* C. CANTACUZINO, CM I, 65, cf. I. GOLESCU, C. *Vandali, alani, suavi... se preîmplară pe teritoriul ei.* BARONZI, I. C. IV, 7/23, cf. COSTINESCU, DDRF, ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Costobocii nu se lasă stăpîniți de vandali.* PĂRVAN, G. 241, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Prin fînturile locuite de strămoșii noștri sau prin apropierea lor, trec vandalii și longobarzii. PUȘCARIU, L. R. I, 272, cf. SCRIBAN, D., DM. *Pe vandali Caracala i-a așijit împotriva marcomanilor.* IST. ROM. I, 454. *Vandalii regelui Genserich... au cucerit și jefuit Roma.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 5, 72, cf. M. D. ENC., DEX, DN⁹. ♦ (La sg. cu valoare de pl.) *Barbarul nu străbate în Roma și Bizanții Decît peste corupții; vandahul, turcu-apare Ca angel de urgie dreptății cei din ceruri.* HELIADE, O. I, 228.

2. Adj. Care aparținea vandalilor (I); privitor la vandali; al vandalilor. Să-i pună în cap în loc de cască un chivăr persian sau o calotă vandală. ARISTIA, PLUT. XIII, 10. *Belisar*

dete femeilor vandale bărbați romani. ENC. ROM. *Pe tinerii vandali îi băga în armată.* ib. *Regatul vandal s-a prăbușit... sub loviturile armatei bizantine.* DER. ♦ (Substantivat, f.) *Limba vorbită de vandali (I). El ar fi trecut mai întîi în limba latină..., apoi în gotă, gepidă și vandală.* DRĂGANU, ROM. 476.

3. S. m. și f. Persoană care are o comportare necivilizată, distrugînd valori culturale, artistice etc. (ale unui popor). Cf. I. GOLESCU, C. *Vandali! striga românul nostru... ce-ați făcut capitelele, bareliefele, lespezile cu inscripții?* NEGRUZZI, S. I, 203, cf. 183, COSTINESCU, CARAGIALE, O. III, 13, DDRF, ALEXI, W., SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN⁹.

— Pl.: vandali, -e.

— Din lat. **Vandalus**, fr. **vandale**.

VANDALĂU s. m. v. vandralău.

VANDĂLIC, -Ă adj. (Rar) 1. Necivilizat, barbar; devastator; crud. Cf. SCRIBAN, D., DN⁹, DEX-S. (Adverbial) *A se purta vandalic.* SCRIBAN, D.

2. De vandal (I). DEX-S.

— Pl.: vandalici, -e.

— Din lat. **vandalicus**, it. **vandalico**.

VANDALISM s. n. Atitudine, manifestare, faptă de vandal (3); distrugere a unor valori culturale, artistice etc.; p. g e n e r. distrugere sălbatică, nejustificată. Cf. I. GOLESCU, C. *Prăzile varvarilor și vandalismul străinilor au dispoiet pe mănăstire de odoarile cele vechi și prețioase.* CALENDAR (1851), 118/5, cf. STAMATI, D. *Întru durerea ce ne sfișie la privirea dărăpărării romanității, nu putem decît a striga asupra vandalismului.* NEGRUZZI, S. I, 204. *Asemenea arbor trebuie să fie protejeat... în contra vandalismului unora oameni ordinari care n-au nici un simțimint pentru venerațiunea trecutului.* ISIS (1859), 48²/39, cf. PROT. POP., N. D., COSTINESCU. *Această biserică... a fost părăsită și supusă la vandalismul păgînilor.* ODOBESCU, S. II, 216, cf. DDRF, ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Cu toate acestea n-avem de înregistrat vandalisme comise în alte părți ale țării.* PĂCALĂ, M. R. 300, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Un regretabil vandalism s-a comis în anul 1909.* ARH. OLT. X, 170, cf. SCRIBAN, D. *Scopul inițial... era să reacționeze împotriva vandalismelor, care, pentru a îmbogăți muzeele Apusului, distrugau monumentele antice ale Greciei.* OȚETEȘ, T. V. 118. *Deși nu fu văzut prezent la nici o operă de vandalism, totuși îmbogățirea sa subită dădu loc la comentarii.* CĂLINESCU, S. 462, cf. DM, M. D. ENC., DEX, DN⁹. ♦ (Prin exagerare) [Călătorul] *așla multă poezie în forma șlicului și a hainelor lungi, numind vandalism lepădarea lor.* NEGRUZZI, S. I, 69. *Bătrînul își aduse aminte de vandalismul din scriin.* D. ZĂMFIRESCU, ap. CADE.

— Pl.: (rar) **vandalisme** și (învechit, rar) **vandalismuri** (I. GOLESCU, C.).

— Din fr. **vandalisme**.

VÂNDĂL subst. 1. S. n. (Prin Transilv.) Vas mare (de tablă, de lemn, de faianță etc.) pentru îmbăiat sau pentru spălat rufe. În vandăl se săpunesc rufe. ALR SN IV h I 223/219, cf. ALR SN III h I 039/219, MAT. DIALECTIC. I, 290.

2. S. f. (Regional; în forma vandulă) Adîncitură de teren în forma unui jgheab (Cîrțișoara - Victoria). Cf. ALR I 390/170.

— Pl.: vandăle. — Și: vândulă s. f. ALR I 390/170.

— Din sâs. **vandel**.

VÂNDĂR¹ s. m. v. vandră.

VÂNDĂR² subst. v. vantură.

VÂNDOR subst. v. vantură.

VANDRALĂU s. m. 1. (Transilv., Bucov., prin Ban. și prin Maram.) Vagabond (2). V. h a n d r a l ă u. *Calul se dele peste cap și se făcu un băț noduros, după cum vedem că*

poartă vandralăii. RETEGANUL, ap. CADE, cf. CABA, SĂL., DR. III, 714, ALR I 1 377/268, ALR II 2 885/64, 105, 141, 157, 219, 260, 279, 334, 346, 362, 365, 574, A I 24, LEXIC REG. II, 75, TEAHA, C. N. 126, 279. *Om de nimnică!... Tu ... umbli vândălău!* O. BÎRLEA, A. P. II, 374, cf. SFC IV, 186. ◊ (Adjectival) *Îmblă ca om vândrălău.* ALR I 1 553/370.

2. (Prin Transilv. și prin Maram.) Călător, drumeț. Cf. CABA, SĂL., GLOSAR REG.

3. (Regional) Calfă (Feneș - Alba Iulia). ALRM. SN I h 325/102.

- Pl.: *vandrași*. - Și: *vandalău* (ALR II 2 885/334), *vândălău*, *vândrălău* s. m.
- Din magh. *vándorló*.

VANDRALÉTIU s. n. (Regional) Vagabondaj (Vașcău). TEAHA, C. N. 279.
- Cf. *vándráli*.

VANDRALÍ vb. IV v. *vándráli*.

VANDRĂȘ s. m. 1. (Ban. și prin Transilv.) Vagabond (2). Cf. CADE, L. COSTIN, GR. BĂN. 32, 213, ALR II 2 885/27, 36, 76, ALIL XXVI, 182.

2. (Prin Ban., în forma *vondraș*) Calfă. Cf. JAHRESBER. III, 330.

- Pl.: *vandrași*. - Și: *vândrăș* (ALR II 2 885/27, 36, 76), *vondraș* (accentul necunoscut; JAHRESBER. III, 330) s. m.
- *Vândră* + suf. *-aș*.

VÂNDRĂ s. f. 1. (Transilv.) Vagabond (2). Cf. DDRF, MÎNDRESCU, UNG. 116. *Eu am fost fată de gazdă, Mă dădu maica la vândră.* F (1873), 471, cf. CL 1958, 140, ALR II 2 885/172.

2. (Vestul Transilv.) Vagabondaj. Cf. TEAHA, C. N. 280.

3. (Transilv. și prin Ban., în ex p r.) **A umbra** (sau **a se duce**) în *vândră* ori **a apuca vândra**, (adverbial) **a umbra vândra** = a vagabonda. *Vorbe pe care le repetă... fiului său Tânase, dar în zadar, că acesta toată ziua umbra „în vândră”.* BENIUC, M. C. I, 196. *Umbli în vândră și nu-ți-i capu la nimica.* LĂNCRĂNȚAN, C. I, 70. *Îmblă în vândru.* L. COSTIN, GR. BĂN. II, 206, cf. ALR II 2 885/95, ALR SN V h 1 430/27, MAT. DIALECT. I, 86, 271, LEXIC REG. II, 103.

- Pl.: *vandre*. - Și: *vândru* s. n., *vândăr*. (ALR II 2 885/172; pl. *vândări* ib.) s. m.

- Din magh. *vándor*.

VANDRÓC, - **OĂCĂ** s. m. și f. 1. (Transilv. și prin Ban.) Vagabond (2). *Moți merg vîndroci la țară.* T. PAPAHAĞI, C. A., cf. id. C. L., CADE. *Vrea să poată petrece în crîșma din Lunca cu toți vîndrocii.* T. POPOVICI, SE. 27. *Îmi povestești cum strigau vîndrocii.* id. ib. 133, cf. com. din fostul județ BIHOR și din TĂRCĂȚA - BEIUȘ, PAȘCA, GL., DR. VI, 301, com. BENIUC, ALR II 2 885/53, 284, 310, 316, A I 24, LEXIC REG. 73.

2. S. m. (Prin Ban.; în forma *vondroc*) Calabalic. *la-ți vîndrocii și cară-te!* L. COSTIN, GR. BĂN. 216.

- Pl.: *vandrocii*. - Și: *vădróc* (A I 24), *vândróc*, *vîndróc*, *vondróc* s. m.

- *Vândră* + suf. *-oc*. Cf. magh. *vándorók* (pl. lui *vándor*).

VANDROCĂȘ s. m. 1. (Transil. și Ban.) Vagabond (2). Cf. JAHRESBER. III, 315, CADE, L. COSTIN, GR. BĂN. 32, 213, PAȘCA, GL. 59, com. din BEIUȘ, CV 1951, nr. 5, 27, ALR I 1 553/5, ALR II 2 885/29.

2. (Prin Ban.; în forma *fondrocăș*) Calfă. Cf. JAHRESBER. III, 315, 330.

- Pl.: *vandrocăși*. - Și: **vondrocăș** (ALR I 1 553/5), **fondrocăș** (JAHRESBER. III, 315, 330, CV 1951, nr. 5, 27, ALR II 2 885/29) s. m.

- *Vandroc* + suf. *-aș*.

VÂNDROȘ s. m. v. *vantroș*.

VÂNDRU s. n. v. *vândră*.

VANDRŪG s. m. Lemn rotund, lung de 3 - 4 metri și despăcat în două, folosit la susținerea pereților unei mine¹ (1). *Aceste scînduri poartă denumirea de vandrugi.* CV 1949, nr. 2, 18, cf. nr. 5, 29, LTR², DL, DM, DEX, DN².

- Pl.: *vandrugi*.

- Din germ. *Wandpruck*.

VÂNDULĂ s. f. v. *vandăl*.

VANÉLIE s. f. v. *vanilie*.

VANG s. n. Element de construcție din lemn, din metal, din beton armat etc. așezat în lungul uneia sau al fiecăreia dintre cele două margini ale unei scări fixe și pe care se reazemă capetele treptelor. Cf. DDRF, DT, DP, LTR², DER, M. D. ENC. *Nu trînti scara să nu se rupă vangurile.* Com. din PIATRA-NEAMȚ.

- Pl.: *vanguri*.

- Din germ. *Wange*.

VÂNGĂ s. f. 1. (Prin Transilv., prin Mold. și prin Olt.) Scobitură, adîncitură a terenului; (regional) vîngău. *În poiana Cheluța este o vîngă cu apă.* Com. din PIATRA-NEAMȚ, cf. CHEST. IV 16/172 b. ◊ F i g. *De-află băntură ce-o azvîrlise și îndăse pe vînga gîtului se umflase ca un ciorap.* IOVESCU, N. 90.

2. (Munt., prin Olt. și prin Dobr.) Șanțul¹ coccisului; p. ext. șezut (1 1); (regional) vîngănau. *Cînd-ți-oi da una pe vînga curului!* Com. din ȚEPEȘ VODĂ - CERNAVODĂ. *Am auzit o poveste cu un băiat care vîntura cenușă pe vînga curului.* BUL. FIL. V. 175, cf. COMAN, GL., UDRESCU, GL. ◊ Ex p r. (Prin nord-vestul Munt.) **A lua** (pe cîrîeva) **pe vîngă** = a descoase (pe cineva); a intra în amănunte. UDRESCU, GL.

- Pl.: *vîngi*.

- Cf. germ. *Wange*.

VÂNGĂN s. n. v. *vangăr*.

VÂNGĂR s. n., s. m. 1. S. n. (Olt. și Munt.) Teanc¹ (2). *Un vîngăr de pături ce atinge grînda.* IOVESCU, N. 67, cf. COMAN, GL. *Un vîngăr de cărți.* L. ROM. 1959, nr. 1, 64, cf. LEXIC REG. 39, II, 17. *Are un vîngăr de țoale pînă-n tavan.* UDRESCU, GL.

2. S. n. (Prin Munt.) Vălătuc (1 1). *Un vîngăr mare de sîrmă.* UDRESCU, GL.

3. S. m. (Prin sudul Transilv.; în forma *vangor*) Val¹ (1 1). *Sîteam într-un rînd într-un punct din aceste locuri... observînd cum se tălăzuiesc vangori enormi.* SADOVEANU, O. XIV, 511. *Corvoi de bușteni înotători și scufundători, uneori fugind pe grebene de vangori.* ib. ib. 552.

- Pl.: (n.) *vangăre*. - Și: *vîngăn* s. n., *vîngor* (pl. *vangori*) s. m., *vîngăr* (LEXIC REG. II, 17) s. n.

- Etimologia necunoscută.

VANGHEĂUĂ s. f. v. *evanghelie*.

VANGHELĚSC, -**EĂSCĂ** adj. v. *evanghelesc*.

VANGHELÍ vb. IV v. *evangheli*.

VANGHÉLIE s. f. v. *evanghelie*.

VANGHELÍST, -Ă adj. v. evanghelist.

VANGHELUIȚ, -Ă adj. v. evangheluit.

VANGLÁU s. n. (Transilv.) Vagonet folosit la transportul persoanelor în mină¹ (1). Cf. CL 1961, 224, LEXIC REG. 23.

- Pl. : ?

- **Vanglu** + suf. -ău.

VÁNGLU s. n. (Sud-vestul Transilv. și prin Maram.) Vagonet folosit la transportul materialelor în mină¹(1); conținutul unui asemenea vagonet; (regional) cățel, hoț, rîznă¹. Cf. FD I, 160, 168, 171, 172, L. ROM. 1968, 408.

- Pl. : *vangluri*.

- Cf. germ. (din Austria) *W a g e (r) l* „cărucior”.

VÁNGOR s. m. v. vangăr.

VÁNGOȘ s. n. v. vancos.

VANIC s. m. (Regional) Colăcar. *Acest orator popular... se numește... în Moldova și Muntenia colăcariu..., în vechime, vataș și vanic.* MARIAN, NU. 223, cf. DDRF.

- Accentul necunoscut. - Pl. : *vanici*.

- Etimologia necunoscută.

VANILÁ vb. I. T r a n z. (Complementul indică alimente, mai ales preparate de cofetărie) A aromatiza cu vanilie (1) sau cu vanilină.

- Prez. ind. : *vanilez*.

- V. **vanilat, vanilie**.

VANILÁT, -Ă adj. (Despre alimente, mai ales despre preparate de cofetărie) Care este aromatizat cu vanilie (1) sau cu vanilină; care are miros de vanilie; vanilinat. *Miros de miere vanilată.* SIMIONESCU, FL. 114. *Am simțit un gust de pralină vanilată.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 158, cf. DEX, DN².

- Pl. : *vanilați, -te*.

- Din fr. **vanillé**.

VANILĂ s. f. v. vanilie.

VANILE s. f. v. vanilie.

VANILIE s. f. 1. Plantă erbacee, agățătoare, din familia orhideelor, originară din America tropicală, cu frunzele groase și ovale, cu florile verzi în exterior și albe în interior, dispuse în scurte raceme și cu fructele cămoase, în formă de păstăie, foarte aromate (*Vanilla planifolia*); p. r e s t r. fructul acestei plante, supus unui proces special de fermentare și folosit pentru aroma sa în patiserie, cofetărie și medicină. Cf. I. GOLESCU, C. *O vută bună și aromatică, precum este acea pregătită din vanilie, portocale.* ALBINET, M. I 100/10, cf. GENILIE, G. 62/19, VALIAN, V. *Această neputință să vindecă... cu vanilie.* CORNEA, E. I, 5/11. *Tot vasul cu cremă sau cu lapte cată să fie parfumat cu vanilie.* MAN. SĂNĂT. 38/20, cf. FURNICĂ, I. C. 420, POLIZU, PETRI, V., ANTONESCU, D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Mai mult se întrebuințează vanilia în cofetărie și bucătărie.* BIANU, D. S., cf. RESMERIȚĂ, D., NICA, L. VAM. 264. *Mănunchiuri de ciubuce de vanilie își svîntau aroma în largi cupe.* M. I. CARAGIALE, C. 44, cf. PANȚU, PL., ȘAINEANU, D. U., CADE. *Miroase... plăcut ca vanilia.* SIMIONESCU, FL. 115. *Vanilia e ușor ațîțătoare (excitantă).* VOICULESCU, L. 294, cf. DS, ENC. AGR., SCRIBAN, D., NOM. MIN. I, 446. *A pus și o bucată de vanilie și zahăr mult.* ARGHEZI, C. S. 191. *Depozita în odăile de jos... lăzi cu vanilie, scorțișoară, ceai.* CĂLINESCU, B. I. 83, cf. id. C. O. 67. *S-a oprit vro jumătate de ceas într-o mare băcănie de lângă Bărăției ca să ia... vanilie și scorțișoară.* CAMIL PETRESCU, O. I, 183, cf. LTR², DP, DL, DM, BORZA, D. 177, 300, L. ROM. 1967, 54, M. D. ENC., DEX, DN². ♦ Esență plăcut mirositoare, extrasă din fructul vaniliei (1). Cf. ȘAINEANU, D. U., CADE.

2. (Și în sintagma *vanilie de grădină*, BORZA, D. 82, 300) Plantă erbacee din familia boraginaceelor, cu tulpina ramificată și cu florile mici, albastre sau liliacii, cu miros foarte plăcut; heliotrop (*Heliotropium peruvianum*); p. r e s t r. floarea acestei plante. Cf. BARONZI, L. 147, CONV. LIT. XXIII, 1060, ENC. ROM., BULET. GRĂD. BOT. V, 59. *În ogradă... se prăjau în soare straturi de flori mirositoare... gura leului, vanilie.* BRĂESCU, A. 28, cf. PANȚU, PL. *Lîngă caiet, un buchețel albăstrui de vanilie, care... însemnează: te iubesc.* BASSARABESCU, V. 20, cf. CADE; SCRIBAN, D., DL, DM, BORZA, D. 82, 300, PRODAN - BUIA, F. I. 392, H II 142. ♦ *Vanilie sălbatică* (sau *de cîmp*) = plantă erbacee din familia boraginaceelor, cu flori albe sau violacee dispuse în spice, care crește pe cîmpuri, prin locuri nisipoase, pe marginea drumurilor, ochiul - soarelui (*Heliotropium europaeum*). Cf. GRECESCU, FL. 403, PANȚU, PL., CADE, ENC. AGR. IV, 239, BORZA, D. 82, 300, FLORA R. P. R. VII, 194, 197, PRODAN - BUIA, F. I. 391. *Vanilie de cîmp* = plantă erbacee din familia boraginaceelor, cu tulpina ramificată și cu florile albe, care crește în locuri însorite, pe coastele pietroase ale munților; ochiul-soarelui (*Heliotropium suaveolens*). Cf. BORZA, D. 82.

3. Pufuleț (II 1) (*Ageratum houstonianum*). Cf. PANȚU, PL. 238, BORZA, D. 12, 300.

4. Arbore ornamental cu frunzele mari, puternic mirositoare și cu florile tubuloase, colorate în roșu, violet și galben; catalpă (*Catalpa bignonioides*). Cf. BORZA, D. 42, 300.

- Pronunțat: *-li-e*. - Pl. : *vanilii*. - Gen. -dat. : *-iei*. - Și: (învechit, rar) **vanilă** (GENILIE, G. 62/19), **vanile** (CONV. LIT. XXIII, 1063), **vanélie** (FURNICĂ, I. C. 420) s. f.

- Din ngr. βονύλλα it. **vaniglia**, fr. **vanille**.

VANILINÁT, -Ă adj. Vanilat.

- Pl. : *vanilinați, -te*.

- **Vanilină** + suf. -at.

VANILINĂ s. f. Substanță organică foarte aromată care se extrage din fructele vaniliei (1) sau care se obține pe cale sintetică, folosită în alimentație și parfumerie. Cf. NICA, L. VAM. 264, CADE, NOM. MIN. I, 226. *Vanilina se găsește... în fructul de vanilie.* MACAROVICI, CH. 507. *Va intra în funcțiune o instalație semi-industrială la fabricarea vanilinei.* SCÎNTEIA, 1953, nr. 2 821, cf. LTR², DL, DP, DM. *În loc de vanilie se poate întrebuința și vanilină.* S. MARIN, C. B. 15, cf. M. D. ENC., DEX, DN².

- Pl. : (rar) *vaniline*. CADE.

- Din fr. **vanilline**.

VANILÍSM s. n. (Med.) Intoxicație provocată de aroma vaniliei (1), care se manifestă prin prurit, cefalee și amețeli. Cf. D. MED., DN².

- Din fr. **vanillisme**.

VANISÁ vb. I. T r a n z. (Text.) A executa operația de vanisare. *Cu ajutorul unor arcuri, dispozitivul de vanisat e readus în poziția inițială.* LTR² XVIII, 419.

- Prez. ind. : *vanisez*.

- Din fr. **vanisser**.

VANISÁRE s. f. (Text.) Procedeu de tricostat cu două fire de natură diferită sau de culori diferite, unul dintre ele apărînd pe o parte a tricostului și altul pe cealaltă parte a lui sau pe ambele părți, pentru sporirea rezistenței sau pentru obținerea unor desene variate. Cf. DP. *Vanisarea se poate realiza prin flotarea, schimbarea sau acoperirea firului.* LTR², cf. SFC IV, 320, DN².

- Pl. : *vanisări*.

- V. **vanisa**.

VANISÁT, -Ă adj. (Text.) despre tricosturi) Care se obține din fire de natură diferită sau de culori diferite. Cf. LTR² X, 123, XVIII, 418, DN².

- Pl. : *vanisați, -te*.

- V. **vanisa**.

VANITĂȚE s. f. 1. Deșertăciune; zădărnicie. Cf. I. GOLESCU, C. *La ora morții strigă: „Sînt toate vanitate!”* ARICESCU, A. R. 83/13, cf. NEGULICI, STAMATI, D., ARISTIA, PLUT. *Mîndria, vanitatea (sau deșertăciunea), iată caracterul general al femeilor.* FIS. 180/18. *Și ce nu este vanitate în lume?* BOLLIAC, O. 58, cf. ANTONESCU, D., PONTBRIANT, D. *O! lume schimbătoare! O! tristă vanitate! Se dărmă munți, cetatea se dărmă, omul piere.* ALECSANDRI, P. III, 135, cf. COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Ascundea sub exploziva-i genialitate falsă... imensa vanitate a lucrurilor cum nu le-a mai făcut nimeni.* IORGA, P. A. II, 64. *Eterna vanitate și iubire de scriitor, eterna ușurătate a minții muritorilor.* PÂRVAN, I. F. 71, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Pușini au simțit mai stăruitor zădărnicia vanității omenești.* LOVINESCU, C. IV, 94. *Rămînea că totul e vanitate.* BACOVIA, O. 206. *Ar fi fost un melancolic... obsedat de vanitatea lumii.* CĂLINESCU, C. O. 332. *Vanitatea conștiinței eroice... apare în primul plan.* VIANU, L. R. 607. *Fugind de-a lumii vanitate, Să zvrîl povara ei am vrut.* V. ROM. ianuarie 1954, 11, cf. DL, DM. *Ideea comică trăiește în decor, acuzînd vanitatea și absurdul acumulării fanatice.* T decembrie 1964, 46. *Firescul, adevărul, omenescul spulberă și ridiculizează sub cruda lor autenticitate vanitatea perfecțiunii.* REV. FIL. 1971, 981, cf. M. D. ENC., DEX, DN^o. ♦ (La pl.) Ceea ce este zadarnic; lucru inutil, fără rost. *Să lăsăm vanitățile oamenilor și să venim la frumusețile ce natura le răspîndește.* NEGRUZZI, S. I, 315. *Inima femeii... se poate ameți uneori de ambițioase aspirațiuni la mărire, la bogăție și la alte vanități.* FILIMON, O. I, 118. *Nu-mi place a mă ocupa cu vanități.* LM. *Luăm titlurile, decorațiile, vanitățile aristocratice, ne îmbrăcăm cu ele și ne credem serios că sîntem aristocrați.* BOLÎNTINEANU, O. 279. *Iși aducea aminte... de prejudițiile și vanitățile ereditare de cari nu se mai putea desface.* VLAHUȚĂ, D. 123. *Clătina din cap ca totdeauna în fața atîtor vanități.* ANGHEL, PR. 66. *Sînt lipsit de vanități subalterne.* M. I. CARAGIALE, C. 108. *Capitala e un teren prea prielnic pentru toate vanitățile.* C. PETRESCU, C. V. 197. *Nu prîdeam comenzi de filme pe care mi le făceau autoritățile... la cele mai ridicole demonstrații ale vanităților publice.* VOICULESCU, P. I, 76, cf. SCRIBAN, D. *Caragiale nu vedea în om decît... ambiții și vanități.* CONSTANTINESCU, S. II, 164. *În contemplarea aceasta supraterestră... ce rost mai au micile vanități omenești.* PERPESSICIUS, M. IV, 89, cf. DL. *Ne-a părăsit... lăsînd în urma ei o viață... lipsită de vanități mărunte.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 24/1, cf. M. D. ENC., DN^o.

2. (Sentiment de) încredere exagerată în calitățile proprii; dorință de a face impresie; ambiție neîntemeiată; atitudine, manifestare, comportare de om vanitos. V. înfumurare, îngîmfare, mîndrie, orgoliu, trufie. *Avînd pe lîngă celelalte calități și pasiuni mari și o mare doze de vanitate de a se arăta just.* HELIADE, O. II, 77. *Slăviți, cinstiți-mi neafîrnarea, Ai vanității robi rușinați.* C. A. ROSETTI, C. 199/4. *Acolo vanitatea n-are loc, îngîmfarea a perit.* FM (1847), 179¹/12. *Vanitatea acestui prinț ușor la mînte fu foarte măgulită.* BĂLCESCU, M. V. 252. *Cătră acel sentiment nu-i leagă decît numai gustul, vanitatea sau interesul.* CALENDAR (1852), 74/16. *Eu recunosc că este o vanitate a se lăuda cineva el pe sine în opul propriu.* BARIȚIU, P. A. II, III, cf. STAMATI, D. *Vanitatea adolescenței îl ajută ca să joace astă rolă delicată.* TEULESCU, C. 12/23. *Mi s-a părut că vanitatea femeiască trebuie să se revolte în contra unui asemenea negoț.* ISIS (1859), 43²/3. *A fi ministru fără a putea face ceea ce trebuie făcut ar fi numai satisfacțiunea unei vanități copilărești.* GHICA, S. 147. *Vanitatea e un mic vițiu, dar... Ea adesea ne expune la ridicol foarte mare.* ALEXANDRESCU, O. I, 308. *Credea, în vanitatea sa, că va fi tratat tot eu asemeni onori.* FILIMON, O. I, 249. *Am sacrificat „șemupa țară și frumoașă” pe altarul unei vanități provinciale.* HASDEU, I. C. I, XII. *Voia să vulnereze dureros pe Ursula în vanitatea ei.* BARONZI, M. I, 135/30. *Adularea satisface vanitatea.* CANELLA, V. 218. *Domnește vanitatea care exclude egalitatea.* ALECSANDRI, T. IX, cf. COSTINESCU, DDRF, ENC. ROM., BARCIANU. *Instinctul copilăresc al vanității adormite... se deșteaptă deodată.* D. ZAMFIRESCU, R. 46. *Un ocîrmuitor*

patriarchal stăpînit de lăcomie, dar nu de o vanitate mai aleasă. IORGA, L. I, 213. *Reușita ne gudură vanitatea și face să ne crească inima de bucurie.* ATILA, P. 75. *Podoabele pe cari eterna naivitate și vanitate copilăresc a primitivului eroic le adăoga asprimea, necurățeniei și mizeriei vieții zilnice.* PÂRVAN, G. 143, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Vanitatea îl împingea la triumfuri închipuite.* LOVINESCU, C. VII, 174. *Actul tău îmi demonstrează că nu a fost aici decît vanitate prostească.* CAMIL PETRESCU, T. II, 312. *Prietinul se înduioșă de afîta lipsă de vanitate.* C. PETRESCU, C. V. 52. *Așezați devreme în rîndul întii, populînd sala, pentru a măguli vanitatea profesorilor.* BRĂESCU, A. 192, cf. SEBASTIAN, T. 63. *Pe tine te exaltă publicul, dar asta nu-i vanitate.* TEODOREANU, M. II, 325. *Vanitatea, gustul ei de spectaculos erau lipsite de aceste puternice pîrhii.* VOICULESCU, P. II, 211. *Scoase o carte postală, pe care mi-o întinse cu un zîmbet de mîndrie și vanitate copilăresc.* SADOVEANU, O. XXI, 509. *Într-unele din aceste portrete ne izbește vanitatea modelului.* OPRESCU, S. 99. *Fiul Mihai îl socotea plin de vanitate și în stare să se ruineze spre a părea mai generos decît putea fi.* CĂLINESCU, E. 25. *Vanitatea neînteligentă se justifică în vid.* RALEA, S. T. I, 92. *Arhondologia e numai chestie de vanitate.* VINEA, L. II, 247, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN^o. ♦ Ex p r. **A-I mușca** (pe cineva) **șarpele vanității**, v. șarpe (I 2).

- Pl.: vanități.

- Din fr. vanité, lat. vanitas, -atis.

VANITOS, -OASĂ adj. (Despre oameni) Care are încredere exagerată în calitățile proprii; plin de vanitate (2); înfumurat, îngîmfat, mîndru (I 3), trufaș (I 1), orgolios. Cf. NEGULICI. *Funcțiunile statului... mai pretutîndene sunt o condițiune rivnită de oamenii vanitoși.* GHICA, S. 231. *Curioasă și vanitoasă cum era..., voi să facă călătoria aceasta ca cocoană mare.* SION, P. 90. *Cheltuielile cele mari... făcea pentru împlinirea dorințelor aestei vanitoase femei.* FILIMON, O. I, 118, cf. PROT.-POP., N. D., PONTBRIANT, D., CANELLA, V. 237, COSTINESCU, LM. *Cît e de norocos rolul de servil și de lîngușitor pe lîngă un bătrîn vanitos.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 594, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Un om vanitos, căruia-i plăcea să i se cînte laudele.* IORGA, L. II, 98, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Uneori, chiar foarte des, sunt vanitos.* TEODOREANU, M. II, 325, cf. SCRIBAN, D. *Vanitos, își enumera la tot pasul calitățile fizice.* OPRESCU, I. A. IV, 16. *Norocul e-o invenție absurdă a oamenilor vanitoși.* ARGHEZI, S. XXI, 87. *Oricît ar fi literații de vanitoși, poetul nostru nu era satisfăcut cu recunoașterea meritelor.* CĂLINESCU, C. O. 37, cf. VIANU, L. U. 77. *Să nu fim vanitoși, cuvîntul imprimat e un simbol.* RALEA, S. T. I, 144, cf. CAMIL PETRESCU, N. 47. *El o respinse încă cu o bine jucată încăpăținare de bolnav vanitos.* VINEA, L. I, 82, cf. M. D. ENC., DEX, DN^o. ♦ (Substantivat) Vanitosul crede în ideile și opinia altora. CANELLA, V. 236. *Afară de cei vanitoși și superficiali, orice om parcă își împrumută altă fizionomie.* AGÎRBICEANU, A. 82. *A devenit pentru acești prețuitori malițioși un om cu mania poligrafică, ... un vanitos de fabulă.* CĂLINESCU, C. O. 93. *Trahanache este un vanitos naiv.* VIANU, L. U. 349. *Un asemenea vanitos... multe și mari servicii le-ar putea mijloci.* C. PETRESCU, A. R. 17. *Este numai un vanitos care-și atribuie supreme însușiri.* CONSTANTINESCU, S. III, 209. *Provocau la vanitoși... neașteptate mărturisiri.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 11, 63. ♦ (Despre însușiri, manifestări etc. ale oamenilor) Care denotă, trădează îngîmfare, trufie, orgoliu. Cf. MAIORESCU, D. II, 13. *Avînd o voință slabă... va ajunge la un amor propriu bolnăvicios, timid, vanitos și reflexiv.* GHEREA, ST. CR. II, 298. *Nu o face pentru plăcerea vanitoasă de a găsi prielul a se lăuda pe sine însuși.* D. GUSTI, P. A. 180. *A fost un joc încrezut și o încercare vanitoasă a puterilor mele.* CĂLINESCU, C. N. 149.

- Pl.: vanitoși, -oase.

- Din fr. vaniteux.

VANIȚĂ s. f. (Regional) Diminutiv al lui v a n ă² (I); albie mică în care se scaldă copiii; (regional) vînuță (Soci - Piatra-Neamț). A v 27.

- Pl.: vanițe.

- Vană² + suf. -iță.

VANTĂ vb. I. Tranz. și refl. (Franzuzism învechit, rar) A (se) lăuda în mod exagerat. Cf. COSTINESCU.

- Prez. ind. : ?
- Din fr. vanter.

VANTĂRE s. f. (Învechit, rar) Vanterie. Cf. COSTINESCU.

- Pl. : vantări.
- V. vanta.

VANTERIE s. f. (Franzuzism rar) Laudă exagerată (a propriei persoane); (învechit, rar) vantare. Cf. COSTINESCU, DN³.

- Pl. : vanterii.
- Din fr. vanterie.

VĂNTORĂ s. f. v. vantură.

VĂNTORIȚĂ s. f. I. (Prin Transilv.) Cosoroabă (la casă). Cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Cele patru grinzii și vanturițele, cari se văd la fața clădirei ieșite în afară... sînt direct suprapuse jugurilor și rasturilor.* PĂCALĂ, M. R. 405, cf. CADE 1401, SCL 1966, 462.

2. (Regional) Grindă care leagă între ei cei patru stâlpi ai stăvilărilor morii (Nucșoara - Cîmpulung). Cf. ALR II 6 725/784.

- Pl. : vantorițe. - Și: vanturiță s. f.
- Văntoră + suf. -iță.

VĂNTORTĂ s. f. v. vantură.

VĂNTOTĂ s. f. v. vantură.

VĂNTRĂ s. f. v. vantură.

VANTRILÓG s. m. v. ventriloc.

VĂNTRODĂ s. f. v. vantură.

VĂNTROȘ s. m. (Prin Transilv. și prin nordul Munt.) Cosoroabă (la casă). Cf. SCL 1966, 462, com. din TEȘILA - COMARNIC, ALR III h 225/182.

- Pl. : vantroși. - Și: vândroș s. m. Com. din TEȘILA - COMARNIC.
- Cf. vantră.

VĂNTROTĂ s. f. v. vantură.

VĂNTRUȚĂ s. f. (Regional) Fiecare dintre bîmele groase care alcătuiesc talpa casei; (regional) vantură (2 d) (Loman - Sebeș). Cf. AII 8.

- Pl. : ?
- Vantră + suf. -uță.

VĂNTURĂ s. f. I. (Transilv. și prin nord-estul Olt.) Cosoroabă (la casă). Cf. JAHRESBER. XIX-XX, 103, TDRG, PAMFILE, I. C. 439, DR. IV, 785, CADE, LTR³, DL, DM, CL 1961, 127, 1964, 175, SCL 1966, 462, 463, 485, M. D. ENC., DN³, REV. CRIT. III, 172, FRÎNCU - CANDREA, M. 99, 100, VÎRCOL, V. 102, com. din SĂLIȘTE - SIBIU și din CÎLNIC - SEBEȘ, ȘANDRU - BRÎNZEU, JINA, 106, CHEST. II 113/52, v. 8/57, ALR III h 225, A II 6, 7, 12. ♦ F i g. (Transilv.; determinat prin „de nea”) Fulg mare de zăpadă. Cf. FRÎNCU - CANDREA, M. 106.

2. P. e. x. t. a) (Regional) Chinga căpriorilor unei case (Fîntîna - Rupea). Cf. ALR I 666/164.

b) (Prin sudul Transilv.) Fiecare dintre stîlpii verticali care mărginesc pridvorul sau prîpsa caselor țărănești, susținînd partea corespunzătoare a acoperișului. Cf. CHEST. II 119/298, 270/54.

c) (Prin Transilv.; în sintagma) *Vantură mică* = bîrnă așezată deasupra ușorilor unei uși sau ai unei ferestre pentru a susține zidul de deasupra. Cf. CHEST. II 117/52.

d) (Prin sudul Transilv.) Fiecare dintre bîmele groase care alcătuiesc talpa casei; (regional) vantruță. Cf. SCL 1966, 460, 485, CHEST. II 97/64, ALR III h 224/130, A II 12.

- Pl. : vanturi și vânturi (CHEST. II 97/64). - Și: vânture (DR. IV, 785, REV. CRIT. III, 172; pl. vanturi, REV. CRIT. III, 172), vântoră (CL 1961, 127), vântortă (JAHRESBER. XIX - XX, 103, TDRG, DR. IV, 785, A II 12; pl. vantorte, A II 12), vântotă (A II 12) vântă (ib.), vântrodă (JAHRESBER. XIX - XX, 103, TDRG, DR. IV, 785, com. din TRANSILVANIA), vântrotă (CL 1961, 127, SCL 1966, 460, 462, 485, com. din CÎLNIC - SEBEȘ, ȘANDRU - BRÎNZEU, JINA, 106, CHEST. II 119/298, v. 8/57, ALR III h 224/130, ib. h 225/130, A II 6, 7; pl. vantrote, com. din CÎLNIC - SEBEȘ, A II 6; 7) s. f., vândăr (DR. II, 333), vândor (ib.) subst.
- Din sâs. wantrud, wandrud. Cf. DR. IV, 785.

VĂNTURE s. f. v. vantură.

VĂNTURIȚĂ s. f. v. vantoriță.

VĂNȚIH s. m. v. sfânt.

VANVUC adj. (Prin Transilv.) „Năzdrăvan”. FRÎNCU - CANDREA, M. 106.

- Accentul necunoscut. - Pl. : vanvuci.
- Etimologia necunoscută.

VAPÉL s. n. (Învechit; de obicei la pl.) Fișie de țesătură fină (brodată, încrețită sau plisată) care se folosea ca garnitură la unele obiecte de îmbrăcăminte femeiească, la lenjeria de pat etc. V. a l b a l a, v o l a n. / litră bumbac pentru vaperuri, nici prea supțire de tot, nici gros (a. 1820). IORGA, S. D. VIII, 56. 5 simizeturi, 3 cu horbote, 2 cu vapeluri (cca 1821). REV. IST. II, 334. Două sămîneturi cu vapeluri (a. 1824). IORGA, S. D. XXI, 202. O rochie de batistă noo cu vapeluri... să să dea fetii duhovnicului (a. 1829). ARH. OLT. IX, 36. Așternutul cel de al doilea de taclit cu două rînduri de cearșafuri cu vapeluri (a. 1834). ib. v, 423. 3 pernițe de batistă cu vapeluri cusute, umplute cu puf (a. 1837). ib. VII, 466. Le învăța cusătura de vapeluri, de gevele și de sangulii. GHICA, S. 295. Perină cu vapeluri. id. C. E. I, 423, cf. DDRF, BARCIANU. O găsește cosînd la o vapelă cu un degețar de argint. ap. CADE, cf. ALEXI, W., IORGA, V. F. 135, TDRG, SCRIBAN, D., DL, DM, CONTRIBUȚII, II, 170, DN³.

- Pl. : vapeluri. - Și: (învechit, rar) vapelă s. f., vaperuri subst. pl.

- Cf. germ. Falbel, rom. falbala.

VAPÉLĂ s. f. v. vapel.

VAPÉRURI subst. pl. v. vapel.

VĂPINĂ s. f. I. (Prin Ban. și prin Olt.) Loc mocîrlos, umerd. Cf. CHEST. IV 63/22, com. din PEȘTIȘANI - TÎRGIU JIU.

2. (Regional) Terasă¹ (2) (de rîu) (Bocșa). Cf. LEXIC REG. II, 38.

- Pl. : vachine.
- Cf. bg. bama, scr. v a p a.

VAPÓARE s. f. v. vapor.

VAPÓR s. m., s. n. I. S. m. (Învechit; mai ales la pl.) Ceafă. Celi vînturi care sînt săci și răci, cînd cuprind mai puțină strînsură de vapore au ceși... închipuiesc noorii. AMFILOHIE, G. F. 149¹/12. Vaporii ori ceși sînt o mulțime de pîrticeli apoase, osebite de pe fața apii și de pe a pămîntului umerd. id. ib. 152¹/11, cf. 155¹/13; PONTBRIANT, D.

2. S. m. (Adesea determinat prin „de apă”) Apă în stare gazoasă, starea normală a apei peste punctul ei de fierbere (care se poate utiliza ca forță motrice); abur. Căpacu [alambicului]...

primește vaporii (aborul) cei în sus rădicați. ÎNV. VIN. 86/17. După perfecțiunea tipografiei prin vapor, astăzi se tipărește și se răspînde într-o zi în Europa întregă cîte altădată nu se putea răspîndi cu seculii. HELIADE, O. II, 40. Aceasta ar încununa desăvîrșit biruința puterii vaporului ca putere motrică. M. N. (1836), 23¹/8. Cu ajutorul vaporului (aburului) sã pot bine ocîrmi balonile și a sã face cãlătorii prin aer. AR (1837), 115²/7. Acele pãrțiceazã de caloric întrunite înformezã vaporul, adevã aburul. IC. LUM. (1840), 35¹/19. Pe acoperãmînt este o fãvie pentru rãsuflarea vaporului prisositoriu. CUCIURAN, D. 49/6, cf. NEGULICI, STAMATI, D. Aerul, rãzînd suprafața apei horizontalamente, se saturã de vapor mai într-o clipã. MARIN, F. 489/17. Prin pușinã apã schimbatã în abur (vapor); s-a fãcut rege al spațiului și pãmîntului. BARASCH, M. I, 109/13, cf. III, 133/2. Sub aceastã formã de vapor ușor, adeseori nevãzut, se evaporiazã apa rãspînditã pe pãmînt. I. IONESCU, B. C. 389/20, cf. PROT. -POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, L. M. Legi de mare însemnãtate se voteazã ca cu vaporul. EMINESCU, O. XI, 112. Descompune-rea carbonatului de calciu este facilitatã prin prezența vapoarei de apã. PONI, CH. 199. Ca motor la mișcarea vagoanelor se folosește vaporul, gravitațiunea și... puterea animalelor trãgãtoare. ENC. ROM. I, 671, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE. Avînd în vedere cã arderea se produce la o temperaturã de peste 100° C, apa conținutã în combustibil se transformã în vapor. IOANOVICI, TEHN. 8. Vapoarea de apã din atmosferã se condenseazã cînd masele de aer uimed suferã dînr-o cauzã oarecare o rãcire suficientã. ENC. AGR. IV, 670, cf. SCRIBAN, D. Prin distilarea vîrfurilor înflorite cu vapor de apã se obține apa de melisã. FLORA R. P. R. VIII, 276. Aerul expirat e încãrcat cu vapor de apã, care, dînd de temperatura rece a aerului dinãfarã, se transformã în picãturi fine de apã. ZOOLOGIA, 179. ♦ (Ca determinat pe lingã cuvinte care denumesc mecanisme, instalații sau vehicule, de care se leagã prin prep. „cu” sau, învechit, „de”, indicã forța motrice a acestora) A trebuit sã trimițã la ei o corabie cu vapor (aburi) ca sã le dea știre cã sînt musulmani. CR (1829), 36¹/9. Duminicã... au sosit la Lizabona vasul cu vapor numit Monarca. AR (1835), 64¹/51. În 18 februarie era sã începã a porni de la Peșta... corãbiile de vapor. CR (1836), 36¹/3, cf. GT (1838), 24²/33. Astupîndu-se aburii într-un vas, dezvãlesc din pricina elasticitãței lor o putere nespusã de mare, de unde s-au luat întrebuirea lor la mașine de vapor. ASACHI, L. 19¹/2, cf. id. S. L. II, 287, DOC. EC. 719, IC. LUM. (1840), 35¹/11. Cel mai bun voiagiu, din toate cîte sînt descoperite pînã astãzi, este vasul cu vapor. C. A. ROSETTI, N. I. 143. Pentru preumblarea convalescenților slujesc ogrãzile; într-una din ele sînt așezate spãlãtoarele și mașinile de vapor a casei. CUCIURAN, D. 49/17. Un vas cu mașinã de vapor, numit remorchior, de putere dã 140 cai (a. 1843). DOC. EC. 803. Înșința în aceastã capitalã o moarã cu vapor pentru mãcinare de grîu și altele (a. 1849). ib. 967, cf. POLIZU. Ducîndu-se cu alți copii sã se uite la o mașinã tu vapor... i se prinde degetul într-o rotilã. GHICA, S. 366. La 1856 înșințase din beneficii mori cu vapor. id. ib. 571, cf. 573. Aburele se întrebunțiazã... spre a pune în mișcare mașinele numite mașine de vapor, cu care se învîrtesc morile, se mînd corãbiile... sã pun în mișcare mașinele de treierat. I. IONESCU, B. C. 389/16, cf. 488/29, 490/2. Ceea ce m-a interesat peste mãsura este vizitarea vaselor de vapor ce fac voiajuri între Europa și America. ALECSANDRI, S. 204, cf. COSTINESCU. De la Bosfor pînã la Dardanele... se aleargã cu vasul cu vapor în 12 oare. BOLINTINEANU, C. 7/30. În mijlocul regiunii cu cãrbuni... se vor așeza mașini de vapor puternice, la cari se vor aduce cu ușurințã cãrbuni. CONTEMPORANUL, V., 304, cf. ENC. ROM. III, 219, N. A. BOGDAN, C. M. 130. Un vapor de salvare... posedã în plus un ponton pe care e montatã o macara cu vapor pentru coborirea și ridicarea aparatelor în interiorul apei. ENC. TEHN. I, 358, cf. NOM. MIN. I, 35, ALR II 6 713/728. ♦ (Învechit) Trãsura cu (sau de) vapor = diligențã (cu abur). Sînt și drumuri mari fãcute cu meșteșug pentru trãsurile cu vapor. EG 14/25. De cîtãva vreme sã vede la Londra o trãsura de vapor (aburi) cu cãlãtori. AR (1834), 216²/42. O șosea fãcutã în asfel de chip ar împlini toate trebunțele trãsurilor cu vapor. MN (1836), 23¹/16.

3. S. m. (Mai ales la pl.) Substanțã aflatã în stare gazoasã, la o temperaturã inferioarã temperaturii ei critice. Abur, vapor, se numește fluiditãtea expansibilã (putincioasã a se întinde) ce se formeazã prin cãldura din trupuri vîrtoase sau curgãtoare. ASACHI, L. 18²/38, cf. MAN. SÀNAT. 123/28, ANTONESCU, D. Vaporii de sodiu... dau o luminã galbenã. CONTEMPORANUL, I, 20. Cînd încãlzim din ce în ce mai tare un lichid, pus într-un vas deschis, vedem mai întãi cã se formeazã de la suprafața sa o mare cantitate de vapor, cari se ridicã și se amestecã cu aerul. PONI, F. 123, cf. ENC. ROM. Vaporii de zinc, plumb. D. GUSTI, P. A. 161. Curentul de înãltã frecvențã este produs de generatori cu vapor de mercur cu patru electrozi. ENC. TEHN. I, 341. Vaporii derivã de la un lichid cu punct de fierbere superior temperaturii ambiante (temperatura ordinarã), iar gazele derivã de la lichide ce fierb sub temperatura ordinarã. MARCOVICI, CH. 54, cf. 20. Asistența... șezu smeritã, ferindu-se de a arunca chibritul aprins într-un aer presupus a fi încãrcat cu vapor de benzinã. CĂLINESCU, B. I. 507. Solidele, ca și lichidele, sînt capabile sã emitã vapor. CIȘMAN, FIZ. I, 415, cf. LTR². Vaporii de formol se mai întrebunțiazã pentru sterilizarea obiectelor de cauciuc. BELEA, P. A. 14, cf. DL, DM. Vaporii de amoniac degajați sub acțiunea unor baze asupra sãrurilor de amoniu... pot fi identificați. CHIM. AN. CALIT. 111, cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN². ♦ Vaporii saturați v. saturant. (1).

4. S. n. (Învechit) Emanație, exalație; miasmã (1), duhoare. Grajdurile, pentru cã caii foarte mult abur (vapurã) slobod într-insele, trebuie sã se facã înalte. ECONOMIA, 78/12. Cu vitele cele cornute a închide oile nu numai nu e vreun folos, ci e mare pagubã... de aburea și vapura, carea iesã din vite, se nãdușesc foarte tare. ib. 92/1. Veți sãca bãlțile cele de nici o treabã, care sînt pre lingã și prin sate și care cu vapura lor cea împutitã otrãvesc și cu epidemie încintã aerul. OR. EC. XVIII/13. Fiind darã cã rugina aceasta din vãzduh cade, lesne sã poate crede cã ea rãmîne din tunet, fulgeri și din vapura cea sumpuroasã ce din aer vine. ib. 65/3. Pãmînt... pe care îl acoper astãzi ape zmoaloase și un lac sterp, de unde se ezalã vaporii necurate, otrãvite. PICLEANU, I. I, 205/31. Niciodată Etna nu vãrsa din arzãtoarele ei pîntece atîta foc. Niciodată... nu arse ceriul Indii cu atîtea vapoare aprinse. id. ib. II, 151/21.

5. S. m. (Învechit; la pl.) Exalații care, dupã medicina veche, erau emanate de sînge sau de unele umori și produceau tulburãri ale creierului; tulburãri ale creierului (isterie, ipohondrie etc.) produse de aceste exalații. Istericaliie, ce se cheamã și vaporuri, cîteodată pricinuesc o adevãratã asfixie. KRETZULESCU, M. 132/18, cf. MAN. SÀNAT. 370/20, ANTONESCU, D. Aceastã femeie are vaporii. COSTINESCU, cf. LM, MAGAZIN IST. 1969, nr. 4, 56. ♦ (Rare; la pl.) Ceea ce poate pricinui tulburãri ale minții. Dormitînd pe sofalele haremului sub vapoarele vinului de Chipru, el credea cã o armatã de șezeci mie de bași-buzici lesne va cãlca în picioare mormîntul lui Ștefan cel Mare. HASDEU, I. V. 83, cf. COSTINESCU. Sub acțiunea vaporilor de alcool, mîntea i se oprea în loc. VINEA, L. I, 401, cf. DL, DM. ♦ Fig. Am ris de iluziile mele și de zadarnicul fum a cãruia vapoare îmi îmbãtase orgoliul. PICLEANU, I. I, 74/7.

II. S. n. 1. Navã propulsatã cu ajutorul unei mașini cu aburi; p. g. n. e. r. navã propulsatã cu ajutorul unei surse proprii de energie. V. bastiment, corabie, pachetot, transatlantic (3), vas¹ (A II). Vaporul într-o sãptãmînã de doo ori merge la Venetia și sã întoarce iarã cu oameni și cu mãrfuri. GOLESCU, I. 79. Pe aceastã baltã, bez alte multe luntri și mici cu pinze, sînt și 3 vaporuri și toate umblã din oraș în oraș, cu oameni cãlãtori și mãrfuri. id. ib. 136. Navigația (umblarea pe apã) prin vaporuri (corãbii ce se mișcã prin aburi) a luat foarte mari descoperiri în riurile noastre. CR (1829), 156²/4. S-a pus numaidecît într-un vapor și a venit. ib. (1830), 377²/23, cf. I. GOLESCU, C. Vaporul numit Nador, ce acum se clãdește din nou și i se dã o putere de 42 cai, va fi gata a porni de la Presburg. CR (1836), 36¹/13. Vaporurile

cele umblătoare... s-au etablarisit în anul 1816. F. DUM. I, 68¹/21. *Vapoarele austriace călătoresc tot la 14 zile din Triest la Aieta.* GT (1838), 24²/39, cf. VALIAN, V. *Lăcuința dumnealui Leiman, aghentu vaporurilor, să află tot acolo* (a. 1839). DOC. EC. 719. *În primăvara ce vine, vom vedea un vapor de fer pe Dunăre.* GT (1839), 30²/30, cf. RUS, I I, 78/26. *Podurile sau ghiceturile Eforiei și vapoarele nu sînt supuse unei asemenea dări.* BULETIN, F. (1843), 380²/34. *Cu începerea navigației vaporilor să simte a se face un însemnat transport... de boi* (a. 1846). DOC. EC. 890. *Halei și marfa lui erau așezați pe unul din vapoarele de pe Ohio.* CODRESCU, C. I, 182/20, cf. STĂMATI, D. *În câteva oare, vaporul te duce la Coblența.* NEGRUZZI, S. I, 325, cf. POLIZU. *Priveam în uimire colosalele vapoare americane, care aduceau cai și oameni pe la miile deodată.* GHICA, S. 382. *Îmbarcîndu-mă pe un vapor al Companiei de navigațiune danubiană, aflai că într-o cabină rezervată călătorește și N. Rosnovanu.* SION, P. 455. *Plecarăm la agenția vapoarelor ca să ne procurăm biletele de călătorie.* FILIMON, O. II, 11, cf. PONTBRIANT, D. *Plecasem din Constantinopol pe un vapor turcesc.* ALECSANDRI, O. P. 280, cf. COSTINESCU. *Vaporul nostru se opri aici câteva oare.* BOLINTINEANU, C. 11/32. *A fost... o ceață de acelea care în unori vapoarele cite trei și patru zile pironite la cite un mal.* ODOBESCU, S. III, 599. *Talazurile negre... se izbesc de coastele vaporului.* VLAHUȚĂ, R. P. 55. *Trecu pe lîngă două vapoare de război.* CONTEMPORANUL, VI, 37, cf. DDRF, ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Vapoarele... făceau curse regulate pe Dunăre.* IORGA, C. I. III, 150, cf. CADE. *Depart, un vapor alb se întorcea din spre Constantinopol.* C. PETRESCU, I. II, 248, cf. SCRIBAN, D., ENC. TEHN. I, 355. *Danezii, în special dulgherii lor de vapoare, sînt siliți și astăzi să-și perfecționeze cunoștințele, călătorind.* ARGHEZI, S. XVII, 8. *Se gîndea... să fugă undeva în lume, ca fochist pe un vapor.* CĂLINESCU, E. O. I, 160. *Orice vapor care părăsește portul către lumi exotice lasă o dîră de durere, de regret și de revoltă.* RALEA, S. T. I, 134. *Un vapor alb de călători trecea prin dreptul farului ieșind în larg.* CAMIL PETRESCU, N. 87. *Ceva mai sus, la chei, sosise vaporul de pasageri de la Galați.* TUDORAN, P. 173, cf. LTR², DL, DM. *Pe vapor, pe măsură ce m-apropriam de Constanța, mă gîndeam la fiecare scrin, la fiecare canapea.* v. ROM. ianuarie 1965, 8, cf. M. D. ENC., DEX, DN⁹, ALR II 2 565, ALR SN III h 858, ib. h 859/723, ALRM SN II h 669, *Acolo venea fel dă fel dă vapoare, și goale, și-ncărcate.* O. BÎRLEA, A. P. I, 564, cf. FOLC. MOLD. I, 534.

2. (Regional, mai ales în Mold. și Munt.; și în sintagma vapor cu aburi, S. C. ȘT. (IASI), 1963, 265) Locomobilă (cu abur). *Mașinele stăpătoare sînt bune cînd... poate cineva să le facă să imble... cu vaporul.* I. IONESCU, B. C. 488/16, cf. 497/8, 498/18. *De la un timp, mașinistul dă presiune și mai mare la vapor.* SANDU-ALDEA, D. P. 133. *În curte se ridicau două șoproane uriașe sub care se odîhneau o batoză vopsită în roșu și un vapor al cărui coș răzbătea printr-o gaură făcută în acoperiș.* PREDĂ, M. 216. *Casa și-o ridicase în primul an, cînd își cumpărase batoza de treier cu vapor.* MIHALE, O. 413, cf. S. C. ȘT. (IASI), 1963, 265, GL. OLT. ♦ (Regional) Epitet depreciativ pentru un cal masiv (Schela - Galați). Cf. DR. V, 107, 239.

- Pl. : (I 1, 2, 3, 5 și, învechit, II 1x) vapori, (II) vapoare, (învechit, I 4, 5, II I) vaporuri. - Și: (astăzi rar, I 1, 2, 3, 5) vapoare (pl. vapoare, vapori), (învechit, I 4) vâpură s. f., (învechit, rar, II I) vapóre subst. pl.
- Din (I) it. vapore, lat. vapor, fr. vapeur, (II) it. vapore, fr. vapeur.

VAPORĂ vb. I. I. Refl. și intrans. (Învechit) A se vaporiza. Cf. COSTINESCU, LM, GHETIÈ, R. M., ALEXI, W.

2. T r a n z. (Latinism învechit, rar) A umple cu vapori (I 3) sau cu fum de mirodenii. Cf. LM.

- Prez. ind. pers. 3: vaporează.

- Din (I) lat. vaporare, it. vaporare, (2) lat. vaporare.

VAPORĂRE s. f. (Învechit, rar) 1. (Chim.) Procedeu de distilare în care substanța de distilat este încălzită cu ajutorul vaporilor (I 2); (învechit, rar) vaporeație (2). Cf. COSTINESCU.

2. Vaporizare. Cf. v a p o r a (I). Cf. GHETIÈ, R. M., ALEXI, W.

- Pl. : vaporări.

- V. vapura.

VAPORĂȘ s. n. Diminutiv al lui v a p o r (II I); vapor mic. *Tramvaiete par niște vapoare de curse interurbane.* CARAGIALE, O. II, 162. *Vaporașele pline de lumie... trec ca săgeata.* SĂM. I, 331. *Năvoade metalice trase... prin bărci sau vapoare cu motor.* ATILA, P. 433, cf. SCRIBAN, D. *Aceste comenzi sînt suficiente spre a conduce vapoarașul în orice punct de pe suprafața lacului.* ENC. TEHN. I, 182. *Un vapoaraș de-abia cît pumnul trăgea două-trei șlepuri.* CAMIL PETRESCU, O. III, 129. *Du-te colea la debarcader, ia vapoarașul.* TUDORAN, P. 197, cf. DL, DM, DEX. ♦ (Depreciativ) *Cele două-trei vapoare ale statului și câteva luntri pescărești... au nevoie de-o nouă gură.* EMINESCU, O. XIII, 276.

- Pl. : vapoareș.

- Vapor + suf. -aș.

VAPORĂȚIE s. f. I. (Astăzi rar) Vaporizare. Cf. I. GOLESCU, C., LM. *Aceasta e acoperită cu o pînză cu ochiuri largi, ceea ce permite apei să se întindă într-o pătură subțire, reușindu-se astfel a se activa vaporeația și a se produce o răcire mai puternică.* ENC. AGR. I, 108.

2. (Chim.; învechit, rar) Procedeu de distilare în care substanța de distilat este încălzită cu ajutorul vaporilor (I 2); (învechit, rar) vaporare (I). Cf. COSTINESCU.

3. (Învechit, rar) Miasmă (I), duhoare. *Neavînd vreo cîtățime de apă însămnată, spre a putea spăla mordialicul ce să face din lucrarea pieilor, să pricinuieste sănătății orășanilor din preajma lor oareșcare vătămare din vaporeația lor* (a. 1837). DOC. EC. 693.

- Pl. : vaporeații și (învechit, rar) vaporeații (I. GOLESCU, C.). - Și: vaporeațiune s. f. COSTINESCU, LM.

- Din lat. vaporatio, -onis, fr. vaporation.

VAPORAȚIUNE s. f. v. vaporeație.

VAPÔRE subst. pl. v. vapor.

VAPOREĂN s. m. Persoană care face parte din echipa -jul unei nave comerciale. V. m a r i n a r, m a t e l o t, m a t r o z. *Mîncare socoteam să cer vaporenilor străini.* în SCL 1979, 91. *Vaporeni debarcați pentru alimente.* în SCL 1979, 92. *Ca vaporean ce-am fost, îți spun: dacă pornești la drum cu aparatele defecte, ajungi tocăniță la rechini.* v. ROM. aprilie 1954, 19, cf. DL, DM. *Ea a plecat după un vaporean.* BĂNULESCU, I 104, cf. DEX-S.

- Pl. : vaporeni.

- Vapor + suf. -ean.

VAPORIZĂ vb. I. Refl. și tranz. (f a c t.) A trece sau a face să treacă în stare de vapori (I 2, 3); (învechit) a (se) vaporiza (I). V. v a p o r a, v o l a t i z a, Cf. NEGULICI. *Tot lichidul s-a vaporizat cînd spațiul nu este saturat.* MARIN, F. 186/1, cf. PONTBRIANT, D., PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM. *Încălzind spirtul, alcoolul se va vaporiza înaintea apei și prin condensare îl vom putea izola.* PONI, F. 134, cf. ȘĂINEANU, BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Corpurile ce răspund condițiilor de a fi vaporizate la 0° și lichide la - 22° sînt în număr restrîns.* ENC. TEHN. I, 302. *Injectînd apa în cilindri, se vaporizează instantaneu din cauza acțiunii temperaturii înalte.* ib. 312. *Unele lichide, ca alcoolul, eterul sau benzina, se vaporizează foarte repede în aer.* CIȘMAN, FIZ. I, 402. *La majoritatea vaporizatoarelor folosite în tehnică solvenții care se vaporizează și apa, iar agentul de încălzire e aburul.* LTR² XVIII, 423, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX,

DN³. ◇ **Intran z.** Lichidul vaporizează în aceste bule ca la orice suprafață liberă. MARIAN - ȚIȚEA, FIZ. II, 121.

- Prez. ind. pers. 3: vaporizează.
- Din fr. vaporiser.

VAPORIZĂRE s. f. Faptul de a (s e) v a p o r i z a; trecere a unui lichid în stare de vapori (1 2, 3); vaporizație, (astăzi rar) vaporizație (1), (învechit, rar) vaporare (2). V. e v a p o r a r e, v o l a t i l i z a r e. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. Elemente... cari au nevoie de o căldură de vaporizare foarte mare, nemaiputând rămânea în stare de vapori, ajungeau lichide. CONTEMPORANUL, V., 14, cf. SCRIBAN, D. 1391. În via, vaporizarea unei cantități mici de lichid este aproape instantanee. CIȘMAN, FIZ. I, 407, cf. MARIAN - ȚIȚEA, FIZ. II, 120. O parte din căldura necesară vaporizării unei cantități de lichid mărește... energia internă a moleculelor până la limita necesară pentru învingerea forțelor de atracțiune intermoleculare. LTR², cf. DL, DP, DM, DER, M. D. ENC. 985, DEX, DN³.

- Pl.: vaporizări.
- V. vaporiza.

VAPORIZĂTOR s. n. 1. (Și, rar, atribuind calitatea ca un adjectiv, în sintagma aparat vaporizator, SCRIBAN, D.) Aparat cu ajutorul căruia se efectuează vaporizarea unui lichid, în scopul concentrării sau al distilării acestuia. V. e v a p o r a t o r. Cf. COSTINESCU, BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE. Vaporizatorul are numeroase întrebuințări curente în industrie. CIȘMAN, FIZ. I, 309. La majoritatea vaporizatoarelor folosite în tehnică, solventul care se vaporizează e apa, iar agentul de încălzire e aburul. LTR², cf. DL, DP, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

2. (Rar) Pulverizator (pentru parfum, apă de colonie etc.). Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Poate mă crezi tot capul drăciilor, care-ți... strica vaporizatorul de parfum. C. PETRESCU, C. V. 360, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, DN³.

- Pl.: vaporizatoare.
- Din fr. vaporisateur.

VAPORIZĂȚIE s. f. Trecere a unui lichid în stare de vapori (1 2, 3); vaporizare. Cf. NEGULICI, PONTBRIANT, D., PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM. Apa... fierbînd, știm că trebuie să pierdă căldura sa de vaporizație. PONI, F. 124, cf. ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., LTR², DN³, DEX-S.

- Pl.: vaporizații. - Și: (astăzi rar) vaporizațiune, (învechit, rar) vaporizațiune (PONTBRIANT, D.) s. f.
- Din fr. vaporisation.

VAPORIZAȚIUNE s. f. v. vaporizație.

VAPORIZĂȚIUNE s. f. v. vaporizație.

VAPORÓS, -OÁSĂ adj. 1. (Învechit, rar) Care emană exalații, miasme (1). Cauzele [scabiei]... pot să fie pășunea băltoasă, vapoasă sau aburoasă. ÎNVĂȚĂTURĂ, 94/6.

2. (Poetic) A căruia claritate sau strălucire este diminuată, estompată de vaporii din atmosferă. V. a b u r o s, c e ț o s, n e g ū r o s (1), p î c l o s. Cf. NEGULICI. Și soarele-apuind... Lumina-i vapoasă în aer răspîdită Formase un alt spațiu arzînd înflăcărat. R. IONESCU, C. 108/11. Apusul neguratec e patria-mi frumoasă; Colo schimbînd în aer forma cea vapoasă Albiul nor se duce. NEGRUZZI, S. II, 132, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W. Creșetele vapoase ale munților Transilvaniei tăiau o dungă violetă și dulce, ondulată pe adîncimea cerului albastru. HOGAȘ, DR. I, 107. În inserarea vapoasă, Ca o lanternă rotundă de foiță Roșe, Deasupra dealului împădurit, Apăre uriașe Luna. CAMIL PETRESCU, V. 25, cf. CADE. Ceahlăul vaporos ca un fum de tămîie cădelnițat de Trecut. TEODOREANU, M. II, 67, cf. SCRIBAN, D. ♦ Fig. Vag³, difuz; nedefinit. Nu-nșelegea nici vorbele, nici zimbetul nehotărît, nici căutătura cald-învăluitoare și nici

aerul neobicinuit de vaporos pe care-l avea doamna Ionescu în ziua aceea. VLAHUȚĂ, S. II, 210. Întreagă această caracteristică este tot atât de vagă și tot atât de vapoasă ca și cea de mai-nainte și de aceea... nu reiese nici o trăsătură nouă și originală. REV. CRIT. I, 248. N-a fost vorba de o ideologie vapoasă, doctrinară, stearpă, sentimentală. Ci de acel idealism pentru care ideile, teoriile, studiile nu sînt și nu pot fi decît simptome pentru sușul ori coborîrea vieții sociale. D. GUSTI, P. A. 177. Muntele începe de jur împrejur și n-are poteci... Unde nu te poți urca, te uiți, și te mulțumești cu cîteva imagini vapoase. ARGHEZI, ap. CONSTANTINESCU, S. I, 147. Interesul romanului... stă în sentimentalitatea vapoasă, în exaltare, în reverie. CĂLINESCU, S. C. L. 150. În Floare albastră, scena de dragoste desfășurată în prezent este la sfîrșitul poeziei, o dată cu plecarea iubitei, proiectată în trecut și cufundată în atmosfera vapoasă a nostalgiei. VIANU, L. R. 259. În aceste tablouri, realitatea își pierde materialitatea, lucrurile își pierd consis-tența, totul se dizolvă într-un joc de lumini, totul devine senzație vapoasă. BLAGA, Z. 120, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

3. (Despre țesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.) Diafan. Cf. NEGULICI, POLIZU, PROT. - POP., N. D., BĂRCIANU. Un noruleț de muselină vapoasă plutea pe umerii femeii. SANDU - ALDEA, D. P. 159, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. Apărînd într-un capod vaporos, întinerită... m-a sărutat sincer. BRĂESCU, A. 202, cf. SCRIBAN, D. Voi putea, în sfîrșit, vedea odată, o seară întreagă, într-o finută mai vapoasă... pe doamna Alba. MIHĂESCU, D. A. 84, cf. DL, DM, DEX, DN³, DSR. ◇ (Adverbial) Se apropie cu pași ușori... o tinără femeie îmbrăcată vaporos. VORNIC, P. 145. ♦ Delicat; grațios; eteric. Ea pare o mireasă de prin basme... atît e de vapoasă în rochia ei albă de mătase. VLAHUȚĂ, D. 279. Își curmă vorba să salute două doamne vapoase sub umbrele străvezii. C. PETRESCU, O. P. I, 68. Valsul... avantajează pe o blondină vapoasă. ALAS 27 v, 1934, 8/2. Ovalul prelung și roz al feței și ondulozitatea de plop a trupului o făceau vapoasă. CĂLINESCU, O. I, 70. Părea alta, mai puțin băietoasă, mai vapoasă în rochia lungă de vol roz. id. ib. 108. Pînă și idealistul dulcețuț, autor de infinite madone vapoase, Murillo, a trebuit să considere și subiecte mai umile și mai pămîntești. RALEA, S. T. I, 347. Din acel moment nu a mai avut ochi decît pentru această blondă vapoasă, cu linii suple. ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 31, 21/3. ◇ (Adverbial) Lola aluneca lenș și vaporos. CĂLINESCU, O. I, 72.

- Pl.: vapoși, -oase.
- Din lat. vaporosus, -a, -um, fr. vapeureux.

VAPOROZITĂTE s. f. Însușirea a ceea ce este vaporos (3). Cf. DN³, DEX-S.

- Vaporos + suf. -itate. Cf. it. vaporosità.

VAPOTERAPIE s. f. (Med.) Trățament cu vapori sau cu apă fin pulverizată. Cf. D. MED., DN³.

- Pl.: vaporoterapii.
- Din fr. vaporothérapie.

VAPOTRÓN s. n. Tub electronic de mare putere pentru stații de radioemisie, a cărui răcire se face cu apă. Cf. DER, M. D. ENC., DN³, DEX-S.

- Pl.: vaporotrone.
- Din fr. vapotron.

VÁPURĂ s. f. v. vapor.

VAR¹ s. m. (Fiz.) 1. Unitate de măsură a puterii electrice reactive, corespunzînd unui curent alternativ de un amper sub tensiunea de un volt; voltamper reactiv. O rețea electrică dipolară alimentată în curent alternativ sinusoidal schimbă pe la borne o putere reactivă de un var. LTR², cf. DP, SFC I, 200, DER, L. ROM. 1967, 495, FORM. CUV. I, 154, 157, 160, 164, DN³, DEX-S.

- 2. Simbol pentru var¹ (1). Cf. LTR², M. D. ENC.

- Pl. : vari
- V [olt] + a[mper] + r[eactiv].

VAR² s. n. 1. (Și în sintagmele *var nestins*, *var ars*) Oxid de calciu obținut prin calcinarea calcarului, folosit în industrie, în construcții etc.; (și în sintagma *var stins*) hidroxid de calciu obținut prin hidratarea oxidului de calciu, folosit în construcții, în industrie etc.; (și în sintagmele *lapte de var*, învechit, *var alb*, COSTINESCU, DDRF) suspensie de hidroxid de calciu în apă, folosită mai ales la vărui¹. *Luară cărămidă în locul pietrilor și im în locul varului*. PO 40/23, cf. D. BOGDAN, GL. 117. *Nu putem afla aicea în fară la noi meșteri să poată lucra var de piatră*. (a. 1638). IORGA, D. B. I, 62. *Le fu lor cărămidă în loc de piatră, și varul le era lutul*. BIBLIA (1688), 7²/33. *În loc de var era cleiul și cărămizile*. N. COSTIN, LET. I, 50/22. *Le-au fost puindu pe giupînese de au fost cărat var și piatră*. NECULCE, L. 52. *Întrînd într-o casă de curund albită cu var, și fiind vreme can rece, au aprins cărbuni*. CANTEMIR, HR. 253, cf. ANON. CAR., IORGA, S. D. XXII, 5. *Aruncîndu-vă în var nestins, nicidecum nu v-ați ars*. MINEIUL (1776), 76^N/16. *Tu atunce să strigi: var și cărămidă, că meșterii n-au ci lucra* (a. 1784). GCR II, 136/20. *Mă leg ca din cărămidă i var și șindrila... să fac două odăii* (a. 1797). IORGA, S. D. XVI, 79, cf. BUDAI-DELEANU, LFX. *Striga: dați-ne petrii, dați-ne var, dați-ne lemne și altele ce lipsesc la zid* (a. 1812). GCR II, 209/30, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Petrarii gătesc mai întii varul, îl amestecă cu năsip și apă, fac tencuială*. DRĂGHICI, R. 44/25. *Să se amestece var nestins cu piatră vîntă și să se puie pe rană*. MANOLACHE DRĂGHICI, I. 22/28. *Să faci 400 merți di var pi moșii la mîni* (a. 1836). IORGA, S. D. XXII, 302. *Foarte vătămătoare este și aburirea varului proaspăt, căci din aceasta să naște înădușală de piept*. ALBINEȚ, M. 85/24, cf. VALIAN, V. *Varul cel ars se întrebunțează adeseori spre gunoie, mai ales în locurile ce cuprind multă acrimă*. FILIPESCU, D. I, 74/22, cf. ISER., POLIZU. *O sumă de material, precum: var, cărămidă, care costă foarte însemnate sume, se strică stînd de atîți ani*. PELIMON, I. 82/17, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 447, LM. *Ca unse cu var Lucesc zidiri, ruine, pe cîmpul solitar*. EMINESCU, O. I, 69. *Âsta duce un car de var*. SLAVICI, O. I, 69. *Calcarul ce servea la fabricarea varului se află în depozite a căror vîrstă nu s-a putut bine determina*. CONTEMPORANUL, VI., 359 cf. 365, DDRF. *Între cărămizi se pune mortar bun de var și nisip*. CRĂINICEANU, IG. 91, cf. PONI, CH. 198, ȘĂINEANU. *Varul ars tratat cu apă se încălzește mult și se transformă în var stins*. ENC. ROM. III, 502, cf. BARCIANU. *Luă grabnic un bulgăre de var, îl stinse și trase cîteva bidinele pe pata din perete*. DELAVRANCEA, H. T. 139. *După ce s-au vîrit în știubei... le stropesc aripile cu var stins*. MARIAN, INS. 156, cf. ALEXI, W., TDRG. *Facerea varului din piatră-de-var pare a fi o ocupațiune cunoscută tocmai tîrziu de către românii din fară*. PAMFILE, I. C. 378, cf. CADE. *Gunociele trebuiesc stropite cu var*. SIMIONESCU, F. R. 355. *Cu var nestins curățăm pușurile din sat*. VOICULESCU, L. 295, cf. DS. *A făcut cărămidă, a stîns var*. SADOVEANU, O. XX, 88, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D., ENC. TEHN. I, 77, 82. *Pentru obținerea varului nestins, piatra-de-var... trebuie încălzită la cel puțin 900°*. MACAROVICI, CH. 360. *Purta pe cap... o pălărie... stropită cu tencuială și var*. CĂLINESCU, S. 343. *Avea la îndemînă, pregătit din vreme, var și cărămidă, ca să zidească fundul bolniței*. CAMIL PETRESCU, O. III, 123. *Lucu se pomenise într-o mansardă îngustă și dată cu var*. VINEA, L. I, 113, cf. LTR², DL, DM, DER. *Cariul se combate văruiind cu lapte de var... trunchiurile și ramurile copacilor*. ZOOLOGIA, 72, cf. DC, M. D. ENC., DEX, IORDACHE, M. E. 143, 145, SCL. 1983, 48. *Pînă țî-am fost, bade, dragă, țî-era casa văruiută* *Cu var peste cărămidă*. JARNIK - BİRSEANU, D. 234, cf. ALR III MN 117, 3 789, ib. MN 117, 3 793, ALR II 3 418. *Var vărui, Zid zidit, Fără uși, Fără ferestre* (Oul). GOROVEI, C. 269. ◊ (Urmat de determinări care arată compoziția, modul de întrebunțare etc.) *Sub numele de „bun” înțeleg... varul gras*. CONTEMPORANUL, VI., 359. *Mai jos veneau bancuri de calcaruri mai argiloase din cari... se face var mai rău, adică var slab*. ib. *Varul gras... este preparat cu piatră foarte curată*. PONI, CH. 200. *Varul hidrolic se preparează prin calcinațiunea pietrelor ce conțin 10 pînă la 25 la sută de argilă*. id. ib. 201, cf. ENC. ROM. I, 667,

NICA, L. VAM. 264. *Varul gras... e cel mai întrebunțat în lucrările de zidărie*. CADE. *Varul slab e cenușiu, absoarbe puțină apă cînd se stinge*. id. ib. *Varul gras se dă solurilor grele, sub formă de pulbere, la prima arătură*. ENC. AGR., cf. SCRIBAN, D., MARCOVICI, CH. 361. *Varul gras pentru construcții se fabrică din roci calcaroase cari conțin cel puțin 95 % carbonat de calciu și cel mult 5 % carbonat de magneziu*. LTR². *La prepararea mortarelor, varul hidrolic obișnuit nu se folosește sub forma de bulgări... ci sub forma de praf*. ib. *Varul gras (praf sau pastă)... se caracterizează printr-o hidratare (stingere) violentă, cu degajare mare de căldură*. DER. *Varul hidrolic, obținut din roci cu un conținut de peste 10 % argilă... se întrebunțează la construcțiile aflate în mediu umed*. ib. ◊ (Ca termen de comparație pentru „alb” sau în construcții comparative sugerează, de obicei, ideea de paloare a obrajilor) *Fața ei frumoasă ca varul este albă*. EMINESCU, O. I, 95. *Membrele-i erau înțepenite... fața ca varul*. CARAGIALE, O. I, 45. *Văd aievea pe Ileana... albă cum îi varul*. id. ib. 121. *Marta tresări și se făcu albă ca varul*. SLAVICI, O. II, 204. *Negre pleie-umplură fața Albă ca de var*. COȘBUC, P. II, 85. *Împăratul crunt se-ntunecase înțelegînd ce rost avea povestea, Pe cînd țiganca se făcea ca varul... și singur se-nșira mărgăritarul*. IOSIF, V. 144. *Era albă la față ca varul stins și picioarele-i tremurau*. REBREANU, I. 461. *Se cunoștea că cumplit de chinuit fusese trupul și suftelul voinicului; ochii se adînciseră și obrajii erau mai trasi și albi ca varul*. SADOVEANU, O. I, 212. *Gonzalv..., la ipoteza unui contracandidat, deveni alb ca varul*. CĂLINESCU, B. I. 26, cf. 536. *L-a văzut întrînd, alb ca varul la față*. CAMIL PETRESCU, O. I, 145. *L-am găsit. Alb ca varul*. *Lungit într-un pat*. STANCU, R. A. I, 22. *Se făcu roșu, apoi alb ca varul*. TUDORAN, P. 125. *Lelea albă ca și cașu* *Se iubește cu ninașu; Lelea albă ca și varu* *Face bădiții amar*. MARIAN, H. 49, cf. ALR SN IV h 1 213, ALRM SN III h 1 031. ◊ *Apă de var* = soluție apoasă, clară, de hidroxid de calciu cu proprietăți antiidiareice, antiacide și antiseptice. *La o cangrenă, vindecarea cea mai sigură este tăierea părței atacate de putregiune; după aceea aburirea cu apă de var... și spirit*. CORNEA, E. I, 36/33, cf. POLIZU. *Pentru poala albă (leucoree) i se fac femeii injecții cu apă de var*. CANDREA, F. 298. *Această apă de var se dă... la copiii cari sufăr de urdinare (diaree)... la adulții cari mistuie greu (dispepsie), cari au areli la stomac*. BIANU, D. S. *Unele femei șirete pun... pinza în apă de var, ca să se facă mai albă*. PAMFILE - LUPESCU, CROM. 174. [Anghina] *se vindecă cu rachiu și apă de var*. PĂCALĂ, M. R. 251. *Bazinurile vechi se spală, se dezinfectează... cu apă de var*. ATILA, P. 159, cf. CADE. *Cu apa de var se face o unsoare bună pentru arsurile pielii*. VOICULESCU, L. 294. *Coaja ouălor păstrate în apă de var devine aspră la pipăit, cu reflexe liliachii*. ENC. AGR. IV, 341. *Apa de var se folosește... pentru comprese la arsuri și ca antidot contra otrăvirilor cu acid sulfuric*. MARCOVICI, CH. 360, cf. LTR², SFC I, 195, M. D. ENC. 48. *Cuptor de var v. c u p t o r*. ◊ *Strat subțire de lapte de var aplicat pe un perete*. *Un mecegai verde se prinsese de var*. EMINESCU, P. L. 29. *Eu vă sărut, pereți străbuni, Pe varul alb, scobit de ploaie*. GOGA, POEZII, 15. *Se năruia un zid de casă veche cu varul măcinat*. TEODOREANU, M. III, 9. *Săvîrșise fapta cea mare și mult lăudată, deschizînd iar bisericile ortodoxiei și dînd poruncă să se spele varul cu care fuseseră astupate sfintele zugrăveli*. SADOVEANU, O. XII, 33. *Varul alb al chililor orbea*. BARBU, PRINC. 100. ◊ *P. e x t* (Prin Olt și prin Munt.; și în sintagma *var lucrat*, CHEST. II 128/31) *Tencuială (2)*. Cf. ib. 128/76, NALR - O II h 193/932.

2. (Învechit; și în sintagmele *var carbonat*, *carbonat de var*) Calcar; calcit. *Din pămînturi: var, magnezie, cremene*. ANTROP. 11/5. *Este o prețipitate de var a izvoarelor fierbinți*. J. CIHAC, I. N. 376/14. *O formație nouă... s-au făcut prin desfacerea varului carbonat sau prin prețipitarea apelor cuprinzătoare de var*. id. ib. 377/11. *Într-un pămînt lutos, fără var, lucrează cu priință huma și cea năsipoașă și cea vărtoașă*. FILIPESCU D. I, 13/10. *Dacă... intră înșă apa în pămînt după o ploaie, apoi pămîntul cuprinde puțin lut, dar mult var*. id. ib. 19/26. *Pămînturile calcare sînt acelea în care predomină carbonatul de var*. BREZOIANU, A. 19/11. *Pămîntul vărtoș,*

compus din ce mai mare parte de var... la săcătă se sfarmă. LITINSCHI, M. 7/2, cf. 6/26, I. IONESCU, D. 139, COSTINESCU. *Suim din greu muntele Leaota, care se desface din culmea Birsei și se lasă-n podișuri trăgănite pînă-n măgurile de var și de cărbune de la Șotînga.* VLAHUȚĂ, R. P. 129. ◊ (Învechit, rar) *Sulfat de var = gips.* Cf. BREZOIANU, A. 28/23. (Învechit, rar; după fr. *blanc de plomb*) *Var de plumb = ceruză.* *Veninoase sînt nu mai puțin compozițiile de aramă... multe preparate sau gătite din plumb, precum zahar de plumb, bileală, minie sau var de plumb.* AR (1829), 83²/16. ◊ (Învechit, rar) *Calciu din organismul animal. Părțile mușchilor alcătuitoare sînt: albuș, fosfor, var, salitru.* ANTROP. 21/12. *Părțile sîngelui sînt: fer, fosfor, var, apă.* ib. 91/5.

- Pl. : *varuri*.

- Din v. sl. *варъ*, bg. *вар*.

VARACTÓR s. n. (Electronică) Diodă semiconductoră utilizată drept condensator (a cărui capacitate poate fi modificată printr-o tensiune de control); varicap. Cf. LTR², M. D. ENC., DEX-S.

- Pl. : *varactoare*.

- Din engl. *varactor*. fr. *varactor*.

VARÁN s. m. (La pl.) Gen de reptile carnivore din ordinul sauirenilor, cu corpul lung pînă la 3 metri, cu limba foarte lungă și despicată, care trăiesc în Africa, Asia și Australia (*Varanus*); (și la sg.) reptilă din acest gen. Cf. ENC. ROM., DN¹.

- Pl. : *varani*.

- Din fr. *varan*.

VARÁNG s. m. Soldat mercenar de origine normandă care făcea parte din garda particulară a împăraților bizantini. În preajma *Vasilisei*, teorii de *varangi* și *maglabiți* țineau strajă cu sulți și securi. SADOVEANU, O. XII, 32. *E într-adevăr o veste așa de grabnică? Întrebă varangul. Va trebui să aștepți. Împărăteasa e la stujba cea mare de sară.* id. ib. 146. ◊ (La sg. cu valoare de pl.) *Nu era îngăduit varangului să aibă piele întunecată.* id. ib. 141.

- Pl. : *varangi*.

- Din fr. *Varangue*.

VARÁNGĂ s. f. (Marină) Piesă de lemn sau de tablă care intră în componența scheletului transversal al unei nave și care servește la consolidarea acestuia. *Varangele... sînt montate cîte una la fiecare coastă.* LTR², cf. DER, DN¹, D. MAR.

- Pl. : *varange*.

- Din fr. *varangue*.

VARATÁTE s. f. v. *veritate*.

VARATICÓS, -OÁSĂ adj. (Regional) Vorbăreț, guraliv. Com. din BUMBEȘTI JIU - TÎRGOIU JIU.

- Pl. : *varaticoși, -oase*.

- *Văritic* + suf. *-os*.

VARĂ s. f. 1. Anotimpul cel mai călduros al anului, care urmează după primăvară și precedă toamna și care, în emisfera nordică, corespunde perioadei de timp delimitate convențional între solstițiul din 21 iunie și echinocțiul din 23 septembrie. *Tu feceși toate frumusețile pămîntului, vara și primăvara tu feceși-le.* PSALT. 148, cf. CORESI, PS. 198/1. *Pînă va fi pămîntul, să nu se lase sămănătura și secerătura, frig și căldura, vara și iarna, zua și noaptea.* PO 34/7. *Trec zilele ca umbra, ca umbra de vară.* M. COSTIN, O. 320. *Lucrează pînă-n sară, Dzi de iarnă și de vară.* DOSOFTI, PS. 356/18, cf. BIBLIA. (1688), 6¹/55. *Cît s-au făcut vară, s-au gătit împărăția Turcului și au purces cu oști să vie asupra Țării Leșești.* NECULCE, L. 41. *Cîă cheltuială face, pentru ca să stea împotriva gerului iernii, împotriva arșiței verii?* ANTIM, O. 115, cf. GCR II, 26/19. *Mai lină decît umbra dă vară... Vină, Dulce Romică.* BUDAI-DELEANU, Ț. 125, cf. LB. I. GOLESCU, C. *Au trecut și-această vară și cu ea un an a vieții.* HRISOVERGHI, P. 43/22. *De secerișul verei fiind arile-mi pline, Sficioasa sărăcie mulțămi-o-voi curînd.* ASACHI, S. L. I, 111. *Timpul uscat și*

arzător al verii trecuse. BĂLCESCU, M. V. 346. *Un castel imerial... servă de rezidență familiei caizerului pe timpul cel călduros al verei.* FILIMON, O. II, 94. *Sub un astfel de triplu acoperiș... îndură... cele mai călduroase vere.* HASDEU, I. C. I, 235. *Liniștea, frumuseța poetică acelei seri de vară, dispoziția melancolică în care mă găseam... îmi însuflară dorința de a cînta.* ALECSANDRI, O. P. 21, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 305, LM. *Cînd prin crengi s-a fi ivit Luna-n noaptea cea de vară, Mi-i ținea de subsuoară.* EMINESCU, O. I, 55. *Mă, dusesem să petrec vara la un unchi al meu.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 25. *Trecu și vara și trecu și toamna, și pe văi căzu Zăpada iernii.* COȘBUC, P. I, 282, cf. CADE. *Gerurile iernii, arșițele verii vîrșiseră în mine boli necunoscute.* SADOVEANU, O. XXI, 259, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Verile sînt înăbușitoare și prăfoase la București.* CĂLINESCU, E. O. II, 141. *Capre roșii vin din vale... Vin să-și uite fericirea Verii calde, lîngă noi.* BLAGA, POEZII, 218, cf. LTR². *Era vară și pe cîmp puteai să auzi cum se coace bobul grîului.* BARBU, PRINC. 65, cf. DER, M. D. ENC., DEX. *Vara vine, iarna trece, N-am cu cine mai petrece.* POP., ap. GCR II, 308. *Codru-i jalnic ca și mine, Vara trece, toamna vine.* JARNIK - BIRSEANU, D. 192, cf. ALR I 172, ib. 251. *Pînă nu vine primăvara, nu se face vară (= fiecare lucru trebuie făcut la momentul potrivit).* Cf. PANN, P. V. II, 71/7, ZANNE, P. I, 64. *Face din iarnă vară, se spune despre un om harnic.* Cf. ZANNE, P. IX, 408. *Am un brad plecat: La mijloc îi tot vară, La capăt îi tot iarnă* (Grînda). GOROVEI, G. 180. ◊ (În formule stereotipe din basme și din poezia populară) *Se duse, se duse, zi de vară pînă-n seară.* ISPIRESCU, L. 100. *Ei de brîie s-apucară și la luptă se luară, Zi de vară pîn-in seară.* ALECSANDRI, P. P. 99. *Și ei, mare, se lupta Zi de vară Pînă-n sară.* TEODORESCU, P. P. 629. *Se luptă ei, se luptă..., zi de vară pînă-n sară, fără pic de nădușeală.* RĂDULESCU-CODIN, L. 20. *Vînară, cît vînară, Zi de vară pînă-n sară.* VICIU, COL. 56. *Zi dă vară, pînă-n sară s-o luptat.* O. BIRLEA, A. P. I, 241, cf. ZANNE, P. I, 86. ◊ (Meteor.) *Vara Sfințului Martin sau (popular) vara Sfinților Arhangheli = perioadă de încălzire care se înregistrează, uneori, în prima jumătate a lunii noiembrie. Vîntul cald, vestind vara Sfinților Arhangheli, învăluia vîlvățele focurilor.* SADOVEANU, O. XIII, 642, cf. XVIII, 348, XXI, 342, LTR², DL. (Ban.) *Vara lui mioi v. m i h o i'. Crucea verii v. c r u c e. Miezul verii sau miez de vară v. m i e z (I I).* (Învechit, rar) *Miază vară. v. m i a z ă (I).* ◊ (Însoțit de determinări sau precedat de prepoziții ca „în”, „întru”, „prin” etc., de locuțiuni prepoziționale ca „în cursul”, „în faptul” etc. cu care formează adesea construcții stabile, arată timpul cînd sau cît se petrece acțiunea verbului determinat) *Au ținut cetatea toată vara închisă.* M. COSTIN, O. 147. *Stupii în doao veri s-au făcut buni, iar în celelalte proști.* NECULCE, L. 299. *Într-aceea vară... au stătut de au făcut pod de piatră peste Dunăre.* CANTEMIR, HR. 83. *Împăratul sultan... venise în vara aceea la Dîrstor.* R. POPESCU, CM. I, 442. *Ce de ploii în vara asta!* HELIADE, O. I, 269. *În cursul multor vere, Tot zburînd din floare-n floare, Ceară adunai și miere.* ASACHI, S. L. I, 124. *Nu trămiseră deocamdată pe mireasă la soțul ei, pînă în vara următoare.* BĂLCESCU, M. V. 71. *Vreme frumoasă și caldă ca în dricu verii* (a. 1859). IORGA, S. D. XIII, 73. *În vara anului 1883 mă aștam cu familia mea la Bișca.* SION, P. 51. *În toată vara vedem cîte două sau trei generații colonizîndu-se.* EMINESCU, P. L. 80. *A venit în vara aceea, pe la august, și cinstita holeră de la '48.* CREANGĂ, O. 186. *O să ne topim în vara asta!* CARAGIALE, O. I, 283. *În toiul verii, îndată ce venea rupt de oboseală, ne ospătam bine.* DELAVRANCEA, ap. CADE 1311. *A-nvățat trei veri psaltirea La vlădici sîrbești.* COȘBUC, P. II, 35. *Răcoarea te împresura din toate părțile, în toiul verii, ca o mantie deasă.* AGÎRBICEANU, A. 190. *Prin vara anului 1904, în dreptul unei vitrine... zării deodată... pe Eliade cu soția sa.* LOVINESCU M. 62. *Nu ne-am văzut toată vara.* CAMIL PETRESCU, P. 184. *În faptul verii trimeteau desagi cu sare și mălai pe cai.* id. O. I, 153. *Pe la mijlocul verii s-au trezit buzna peste ei cu o femeie voinică.* VOICULESCU, P. I, 52. *Ranița, și-n vremea verii și-ntr-a iernii... este o povară teribilă.* SADOVEANU, O. XXI, 24. *Ajung acolo la sfîrșitul verii.* id. ib. 362. *În vara fiecărui an am cercetat sate din diferitele părți ale țării.* D. GUSTI, P. A. 151. *Am umblat o zi întreagă dintr-o vară, deasupra ruinelor unei cetăți de piatră.* ARGHEZI, S. XXIII, 10.

Noaptea, în timpul verii, nu mai conțineau cobzele sub copaci. VIANU, L. R. 53. Prin vara lui '78 n-ai primit o scrisoare de la Stambul? TUDORAN, P. 79. În timpul verii... o parte dintre proprietarii însoțeau turmele la stână. VUIA, PĂST. 14. Mîndră, mîndruleana mea, Toată vara mi-ai lucrat La o masă de bumbac. JARNÎK-BİRSEANU, D. 452, cf. ALR II 3 168, ALR SN III h 782, ALRM SN II h 610. Ce a câștigat într-o vară, a băut într-o seară, se spune despre un om chelțuitor. Cf. ZANNE, P. I, 86, V, 156, 612, VII, 566. Toată vara la ogor și iarna cu tăgîrfa la obor, se spune despre cei nevoiași. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 85. Decît toată vara cioară, mai bine într-o zi șoim. PANN, P. V, III, 134/3, cf. ZANNE, P. I, 83, IX, 394. Petrece și joacă toată vara, parcă o să secere la iarnă. ZANNE, P. IV, 547. ◊ L o c. a d j. De vară = a) (despre plante) care ajunge la maturitate și rodește¹ în timpul verii (1); (despre fructe) care se coace vara (de timpuriu); văratic (12). Toate cerealele de vară se coc de la înflorire în 40 de zile. REV. IST. II, 295, cf. DL, M. D. ENC., DEX. Cîte poame sînt de vară, Nice una nu-i amară Ca maica de-a doua oară. JARNÎK - BİRSEANU, D. 209, cf. MARIAN, O. II, 226. (Ca determinant, urmînd după nume de plante sau de fructe, indică specii ori varietăți ale acestora) Grîu de vară. LB, cf. J. CIHAC, I. N. 281/17. Napul de vară. I. IONESCU, B. C. 179/22, cf. CONV. LIT. XXIII, 560. Grîu de vară. ENC. ROM. II, 602. Varză de vară. ib. III, 1 195. Culesul cînepei de vară se face prin finele lui iulie. ȘEZ. IX, 140. Grîu de vară. TDRG. Cînepa de vară... înflorește și îngălbenește pe timpul secerii. PAMFILE, A. R. 169. Ai de vară. id. ib. 194. Mere de vară. BULET. GRĂD. BOT. I, 80. Prună de vară. DR. I, 360. Grîu de vară. PĂNȚU, PL. Cînepă de vară. APOLZAN, P. I, 48, cf. LTR² IV, 422. Ceapă de vară. BORZA, D. 14. Ai de vară. id. ib. 15. Varză de vară. id. ib. 33. Grîu de vară. id. ib. 172. Ceapă de vară. FLORA R. P. XI, 258. Am sămănat grîu de vară Și-o ieșit numai seacă. JARNÎK-BİRSEANU, D. 163. Avem cînepă de vară Și-o mîncă focul pe-afară. id. ib. 457, cf. ALR-II 5 969, ALR SN I h 189. Pere de vară. O. BİRLEA, A. P. II, 168. Am sămănat grîu de vară Și-a ieșit un foc și-o pară. FOLC. MOLD. I, 127, cf. ALR - M II h 453. Mere de vară. NALR - O III h 477/909; b) (despre unele activități, sporturi etc.) care se efectuează în timpul verii (1), care se practică în timpul verii. Mai treceam... în Țară la munca de vară și mă întorceam acasă cu bani. REV. CRIT. II, 367. Acest pește... este unul din articolele alimentare de căpetenie în timpul muncii de vară. MANOLESCU, I. 269. Ucenicii... trebuie mai bine ajutați și încurajați, iar ucenicia întărită cu cursuri de vară. PĂCALĂ, M. R. 391. Iși adună pe o culoană veniturile pe care le aștepta în campania de vară. CĂLINESCU, B. I. 128. Sport de vară. DL, cf. DM, M. D. ENC., DEX; c) (mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte) care se poartă în timpul verii (1), care este adecvat verii. Tremura iarna în haine de vară. GHICA, S. 594. Le-ăm găsit! - Unde? - În jacheta mea a cenușie de vară. CARAGIALE, O. I, 150. Urzeala multor pantaloni de vară... este la o mare parte dintre țărani făcută din bumbac. MANOLESCU, I. 79. Haina mea subțire de vară părea spartă pretutindeni. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 102. Și-a luat de sub umbrelă mantoul alb de vară. CAMIL PETRESCU, T. III, 131. A trebuit să iau cu mine trei rînduri de straie de iarnă, patru de vară. SADOVEANU, O. XXI, 242. Haina mea subțire de vară părea spartă pretutindeni. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 102. Îmbrăcămîntea de vară a acesteia... trebuie să fi fost de prin 1908. CĂLINESCU, S. 62. Mulțimea în culori de vară forțea pe două rînduri. VINEA, L. II, 103, cf. DEX. Asta e și de vară, și de iarnă (= tot ce are cineva, mai ales ca îmbrăcăminte; pentru orice împrejurare). Cf. CADE, ZANNE, P. IX, 427; d) (despre locuințe, localuri publice etc.) care este folosit, care funcționează în timpul verii (1). Trecurăm, în față... la casa de vară a slăvitului Ismet (a. 1806). BUL. COM. IST. III, 149. Erau două namile de case, cu pridvoare, săli mari, ... sofragerie de iarnă și de vară. GHICA, S. 494. Numitul principe își are rezidența de vară compusă din mai multe palate. FILIMON, O. II, 59. Trăi câteva zile prin peșteri și prin părăsitele colibe de vară ale bacilor. ODOBESCU, S. III, 541. În curte sînt flori, e popușoi și o viță-de-vie de jur împrejurul unui chioșc de vară. BACALBAȘA, S. A. I, 254. Numai în timpul mai nou s-a strămutat cuptorul în bucătăria de vară. PĂCALĂ, M. R. 419. Era o fată de mahala;... o știam de la bălurile măscate și de la

grădinile de vară. M. I. CARAGIALE, C. 27. Grădinile de vară își pregăteau deschiderile. REBREANU, R. II, 303. Salonul are mobilier de restaurant de vară. CAMIL PETRESCU, T. III, 95. Nu o mai îngăduia noru-sa... să-și facă mîncarea în bucătăria de vară. DAN, U. 50. Generaliful e o fostă vilă de vară a califilor. RALEA, S. T. I, 352. ◊ L o c. a d v. Astă-vară = în timpul verii (1) care a trecut; (și, popular, în forma an-vară) în timpul verii anului precedent. El s-au sculat de au arat astă-vară mei (a. 1634). PANAITESCU, O. T. 93. De astă-vară nu mi-am spălat picioare(e) (cca 1705). GCR I, 352/19, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Cei doi... au fost compromișați în complotul din urmă din Rusia, și d-astă-vară a emigrat. BĂLCESCU, ap. GHICA, A. 461. Mă aflu... în partea muntelui, colo, în acele locuri frumoase și mărețe, pe unde ai umblat astă-vară. PELIMON, I. 277/26, cf. LM., DDRF. S-a dat Poruncă să se-ntoarcă-n țară Toți cei plecați de astă-vară. COȘBUC, P. I, 100, cf. TDRG, CADE. S-a purtat bine astă-vară, în Bulgaria. CAMIL PETRESCU, T. I, 129. Iși încercase el creioanele colorate din cutioara căpătată an-vară. C. PETRESCU, R. DR. 16, cf. IORDAN L. R. 656. În latură stîngă a podului... erau astă-vară păduri de floarea-soarelui. ARGHEZI, S. XVII, 101, cf. GRAM. ROM.² I, 302. Lucrează de astă-vară la șantier. TUDORAN, P. 24, cf. DL, M. D. ENC., DEX. D-astă-vară nu mai am hodină, nu mai am somn. ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 7, 13/4. Știi tu, bade, mai as-vară, Amîndoi mîncam o pară. POP., "ap. HEM 1794. Astă-vară sugeai fiță, Și-acum dai badei gurîță! JARNÎK - BİRSEANU, D. 391. Astă-vară mi-am vîrat Sub un ciung de brad uscat. MARIAN, NU. 182. Mai an-vară sugeai fiță SEVASTOS, C. 52. Unde gîndesc, nu mă duc; Că m-am dus as-vară-o dată Și-am oștat o iarnă toată. id. ib. 56. Mută-ț, lele, patu iară Unde-o fost și astă-vară. CANDREA, T. O. 31. Știi ci az' var-am clădit, Șapți clăi di șin am făcut. DIACONU, V. 165. Astă-vară mi-am cosit Și trii clăi că mi-am făcut. id. ib. 169. (L o c. a d j.) De astă-vară = din vara precedentă. Plînge risul' de astă-vară, se spune despre cineva care se căiește prea firziu. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 675, PANN, P. V, II, 140/14, 143/15, SBIERA, P. 220, MARIAN, H. 49, ȘEZ. I, 99, UDRESCU, GL. 226. La (sau, învechit, de) vară = în timpul verii (1) următoare; la începutul verii următoare. Sinatul cel mare au dzis... să s-apuce de vară iarăși de războiu. NECULCEA, I. 258. De vară iară s-au dus Nicolai Vodă la Hotin. AMIRAS, LET. III, 111/21. La vară vei veni la Craiova (a. 1778). FURNICĂ, D. C. 43. Pînă la vară oi face ce oi face și voi da bani (a. 1799). IORGA, S. D. XII, 128, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Să... puie [sarea] în păstrare pînă la vară și să o plătască la cămăraș (a. 1815). DOC. EC. 172, cf. LM. Ba s-a însura la toamnă, ba la iarnă, ba la primăvară, ba la vară. CREANGĂ, O. 56. Aicea n-o să ne fie de trăit la vară. CARAGIALE, O. IV, 11. E adevărat ce spune Frau Doctor că voiți să petrecem împreună de vară. id. ib. VII, 71, cf. TDRG, CADE. La vară, am să pot dobîndi și iarba-fierului. SADOVEANU, O. XII, 647. La vară, după ce dau bacalareatul, am de gînd să fac o escapadă. CĂLINESCU, S. 81, cf. DL., M. D. ENC., DEX. La vară mi-oi vîra Cu mîndruța-n Moldova. JARNÎK - BİRSEANU, D. 63. La vară-oi secera Și ciobote-oi cumpăra. MARIAN, H. 172. Și-mi croiești-o dulămiță, Verdi ca frunza di viță, Ci lă vari-i răzmeriță. MAT. FOLK. I 320. Ț-oi plăti La vară cîn oi cosi. DENSUSIANU, T. H. 196. La vară-i dă'o vacă. MAT. DIALECT. I, 114. Pădure, mumă pădure, Nu mă mai spune la lume, C-oi vîra la vară-n tine. FOLC. TRANSILV. I, 232. De cu vară (sau vîra) = încă din timpul verii (1). Au nu de cu vară stăpîniți caselor, de iarnă grijindu-să, toată zaharaoa trebuitoare în jicnițele și cămările sale grămădesc? CANTEMIR, I. I, 122, cf. 252. O econoamă harnică se silește de cu vîra să adune ce-i trebuie pe iarnă. PĂCALĂ, M. R. 116. Trupul se hrănește cu rezerva hranei de sub piele, strînsă de cu vară. SIMIONESCU, F. R. 16, cf. DL, M. D. ENC., DEX. Furnică își strînge hrană De cu vară pentru iarnă, se spune despre cei prevăzători. Cf. PANN, P. V, I, 150/23, DDRF, ZANNE, P. I, 462. De cu vara pentru iarnă dă cocoj să te-ngrijești! I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. III, 122. Peste (sau pe) vară = în timpul verii (1); pe toată durata verii. Preste vară au fost ploii grele. URECHE, L. 112. Au fost lipsa mare peste vară (a. 1740). IORGA, S. D. XIII, 187. Nepășunindu-le peste vară aicea în țară, le trec peste hotar (a. 1799). URICARIUL, I, 88/2. Plătete...

pentru pășunea cailor pe vară (a. 1827). DOC. EC. 382. Pe vară, lui Iorgu Caragiale îi venise iar furia să joace. CARAGIALE, O. I, 9. *Afună românii cu cuib de gangur... stupii... ca să li meargă bine peste vară, să aibă mulți roi.* MARIAN, O. II, 139, cf. CADE. *Șoarecele din oraș, Proprietar și bogătaș, A poftit la el, pe vară, Șoarecele de la țară.* ARGHEZI, S. V. 83. *Peste vară... geograful socotea să se instaleze statornic într-o regiune muntoasă.* CĂLINESCU, B. I. 62, cf. DL, M. D. ENC., DEX. *La Streteșii nu să mătură casa, ca să nu streche vitele păstă vară.* DENSUSIANU, T. H. 195, cf. 115. **◇ Ex p. r. (Regional) La vara cailor = a)** (și în forma **la vara calului**) niciodată. Cf. DAMÉ, T. 47, ALEXI, W.; **b)** se spune despre perioada de mijloc a verii (**1**), când, căldurile fiind foarte mari, dă strechea în cai. Cf. ZANNE, P. I, 358. **◆ (Adverbial; în formele vara sau verile)** În timpul, în perioada, de-a lungul verii (**1**); în fiecare vară; la începutul verii. *Țara Muntenească, într-aceasta an, vara, la mare răutăți era de turci.* M. COSTIN, O. 47. *Ară vara dintră ei vara vin la munții cei de cătră Moldova cu turmele.* MAIOR, IST. 147/12. *Care copil poștește și vara a învăța... acela va veni în școala Făgărașului (a. 1820).* IORGA, S. D. XII, 208. *Nu lucrează decât vara.* KOGĂLNICEANU, S. A. 87. *Că este primăvara veselă și toamna tristă, că este cald vara și frig iarna, toate acestea le știm.* BOLLIAC, O. 52. *Destul muncirăm vara prin munți și pe piraie, Să ne odihnim acum.* BOLINTINEANU, P. II, 81. *Și mai fac ce fac de mult, Vara doina mi-o ascult.* EMINESCU, O. I, 123. *Vara te încăduși de căldură.* CREANGĂ, A. 125. *Dezbaterile... începură să se facă în gura mare, așa că toată lumea profană de cafea și cofetărie, ba, vara chiar din piața Teatrului, le putea auzi.* CARAGIALE, O. IV, 33. *Biana se purta și vara; ea era socotită ca „toaletă de gală” la toate prilejurile mari.* IORGA, C. I. III, 168. *Noi, în toți anii, vara, în lunile de vacanță ne mutam la vie.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 80, cf. CADE. *Toată „lumea bună”... își face un punct de demnitate din a părăsi Bucureștii vara.* CAMIL PETRESCU, P. 62. *Amul trecut, vara... a pierit în secuime Aron Vodă.* SADOVEANU, O. XIII, 66. *Verile călătorește.* MOROIANU, S. 29, cf. SCRIBAN, D. *Vara, cu un rucsac în spate... ar fi explorat munții.* CĂLINESCU, B. I. 61, cf. DL. *Verile... mai mult lipsea.* V. ROM. ianuarie 1966, 45, cf. M. D. ENC., DEX. *Un astm pulmonar... o chinuia... și verile în anumite zile.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 2, 12/3. *Vai, mîndră, frumoasă ești Vara, când te rumenești.* JARNIK - BİRSEANU, D. 439. *Umbli iarna desculță și vara fără catrință.* MARIAN, H. 9. *Taică-mieu e om bătrîn, Nu cosăște vara fin.* GRAIUL, I, 82. *Cî'te fet'e sin la noi Facă-le Dum'n'ezău oi, Și pe min'e un păstor', Să le port vara pin flori.* DENSUSIANU, T. H. 195. *Vara o lucrat în lume ș-o strîns pã iarnă.* O. BİRLEA, A. P. II, 396. *Omul înțelept își cumpără vara sanie și iarna car.* PANN, P. V. III, 72/9, cf. CADE, ZANNE, P. VII, 268. *Adună vara, ca să ai iarna.* ZANNE, P. V, 10. *Vara la drum să iei șubă, iarna să iei merinde.* id. ib. I, 160. *Cine vara petrece cîntînd, Iarna rămîne slămînd.* BARONZI, L. 206, cf. ZANNE, P. I, 85. *Sînt albă, sulimenită Și urîță și iubită, Vara nu vor să mă vază, Și iarna mă-mbrățișează* (Soba). GOROVEI, C. 347. **◆ (Popular)** Timp cald. *Vară, vară, muma noastră, le bruma de pe fereastră Și zăpada de pe coastă.* POP., ap. RUSSO, S. 166. *Vara trece și nu să săpă niși o portată ghin-vîniă.* POP., ap. GCR II, 262. *O venit o iarnă lungă, nu ș-o mai făcut vară.* O. BİRLEA, A. P. II, 396.

2. F i g. (Învechit; calc după fr. *l'été de la vie*; în sintagma) *Vara vieții* = viștă sau perioadă de deplină dezvoltare și de maturitate a cuiva. *Acum ești în vara vieții și cinți nu ca poetul, ci ca greierele.* HELIADE, O. II, 114, cf. PONTBRIANT, D.

- Pl. : veri. - Și: (învechit și regional) *vere*, (regional) *vări*.

- Lat. *vera* (= ver „primăvară”).

VĂRĂȘ, -Ă adj. v. varoș².

VĂRBĂ s. f. v. viarbă.

VĂRCĂ s. f. (Sud-estul Mold., prin Dobr. și prin sud-estul Munt.) Luntre făcută dintr-un trunchi de copac scobit, folosită la pescuit. Cf. DAMÉ, T. 126. *Se mai întrebuițează... o a treia dubă, care este o lotcă simplă, numită pe unele locuri... povolnică sau varca.* ANTIPA, P. 465, cf. ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., LTR², H II 300, III 19, VII 476, 486.

- Pl. : vărți.

- Din ngr. βάρκα.

VARD subst. v. vartă².

VĂRDA¹ interj. (În trecut; în limbajul marinarilor, al birjarilor) Cuvînt prin care se atrage cuiva atenția să se dea la o parte; ferește-te! atenție! *Varda!* - și *punțile se trag cu zgomot.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 229. *Varta! s-aude dinapoia mea. O caretă dusă de doi telegari trece repede.* CONTEMPORANUL, V, 524, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *La Galați, birjarii strigă sau cel puțin strigau pînă acum vreo cîțiva ani, varda!* GR. S. VI, 333, cf. SCRIBAN, D., ARVINTE, TERM. 96, DL, DM, SCL 1964, 648. **◇** (Glumeț; în formule de amenințare la jocurile de copii; în forma *parda*) *Parda, că te tai cu barda!* PAMFILE, J. II, 159. *Parda, că dau cu barda!* SCL 1979, 92.

- Și: *vărta, pârda* interj.

- Din ngr. βάρδα, tc. *varda*.

VĂRDA² interj. (Bucov., Mold., Maram. și prin Transilv.) Cuvînt folosit de muncitorii forestieri, prin care se anunță că se dă drumul buștenilor pe uluc. *Varda, loane, că te prinde!* în SCL 1979, 92. *De pe costia depărtată și înaltă, în lungul jilipului, începură a se auzi strigăte. Din străji în străji, comanda veni pînă jos: - Varda!* SADOVEANU, O. XIV, 558, cf. SCL 1964, 648, com. din DEDA - REGHIN, ARVINTE, TERM. 56, 88, 94, 95, 96, 174, LEXIC REG. II, 124.

- Și: *vartă* (ARVINTE, TERM. 174), *vărdo* (SCL 1979, 92, ARVINTE, TERM. 94, 174), *bârda* (SCL 1979, 92, ARVINTE, TERM. 94, 174), *pârda* (ARVINTE, TERM., 95, 174) interj.

- Din retorom. *varda* [ben ve], it. (dialectul venețian) *varda*. Cf. SCL 1964, 648.

VĂRDĂ s. n. v. vartă¹.

VARDIÁN s. m. v. gardian.

VĂRDIE s. f. v. gardă.

VARDÍN s. m. (Prin sud-vestul Munt.) Varietate de struguri cu boabele mari, alungite, de culoare albă. Cf. H XIV 29. 150, NUȚĂ, D. I, 347.

- De la n. pr. *Vardim*.

VARDÍST s. m. v. gardișt.

VĂRDO interj. v. varda².

VĂRE conj. v. oare¹.

VARÉC s. m. 1. Nume dat unor alge brune marine aruncate de valuri pe țărm, care se folosesc ca îngrășămint pentru pămînturile nisipoase, ca materie primă pentru fabricarea sodiei, a iodului etc. *Varecul... îi este deopotrivă vătămător ca și îngrășătura animală.* BREZOIANU, A. 344/5. *De vro cîțiva ani se trage cantități foarte mari de brom din sode de varech.* MARIN, PR. I, 21/25, cf. IZV. XIV, 266. *În privința plantelor, nu sînt aci, precum vezi, decât vareci, licopodiaci și ferege tropicale.* BARONZI I. L. IV, 169/21. *Varechul... uscat se întrebuițează pentru împachetat și pentru facerea saltelelor.* ȘĂINEANU, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM, DEX, DN².

2. (Franțuzism învechit, rar) Epavă (aruncată de mare pe țărni). Cf. ALEXI, W. ♦ (Jur.) Drept de varec = dreptul de a-și însuși bunurile aruncate de mare pe țărni. Cf. id. ib.

- Scris și: (după fr.) varech – Pl.: vareci.
- Din fr. varec, varech.

VARECĂRE pron. nehot. (Învechit) = oarecare (I 1).

Săva varecărui seminței bărbătească trupului bărbătesc piulea denainte nu se va tăia împregiur, acelaia sufletul peri-va dentre oamenii lui, drept acea că au frînt legătura mea. PO 54/20, cf. L. ROM. 1973, 447, 449, TDRG, DHLR II, 194, CADE, FORM. CUV. I, 200. ♦ (Adverbial; învechit, rar) Oarecum (I). Varecarea au îmblat mai aproape de cartea grecească. N. TEST. (1648). [prețafaj] 7*26, cf. ROSETTI – CAZACU, I. L. R. I, 89.

- Articulat: m. varecarele, f. varecarea.

VARECĂ pron. nehot., adj. nehot. v. oarece.

VARECĂNE pron. nehot., adj. nehot. v. oarecine.

VARECĂT, -Ă pron. nehot., adj. nehot. v. oarecît?

VARECĂM adv. v. oarecum.

VAREG s. m. (La pl.) Nume dat populațiilor germanice din Peninsula Scandinavă care, între secolele al IX-lea și al XI-lea, au pătruns în răsăritul Europei, ajungînd pînă la Bizanț; (și la sg.) persoană care aparține acestei populații. V. v i k i n g, n o r m a n d (I). Slavonii nici nu erau cunoscuți sub numele de ruși pînă ce varegii scandinavi... nu-i constituiră în stat, împrumutîndu-le numele lor. ARHIVA, I, 239. În Rusia... varegii scandinavi pierdură naționalitatea lor germană în simțul triburilor slavone. XENOPOL, I. R. II, 76, cf. ȘAINEANU, ENC. ROM. Războinicele triburi nordice ale lui Burevîsta au jucat același rol pe care francii germani îl vor îndeplini cîteva secole mai tîrziu în Franța și varegii scandinavi în Rusia. ARH. OLT. XII, 159. Acest român a fost totuși un normand, un vareg de la nord. SADOVEANU, O. X, 426. La slavi numele rușilor derivă de la ross, numiți și varegi, neam scandinav care supune pe slavii răsăriteni și unifică triburile. PANAITESCU, C. R. 140, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) Scandinavii varegi aveau pe atunci un drum de negoț prin valea Vistulei și a Bugului. PANAITESCU, C. R. 256.

- Scris și: vareg. – Pl.: varegi.
- Din fr. Varègues.

VARELĂ s. f. (Grecism învechit, rar) Butoi. 3 vareli cu masline (a. 1855). FURNICĂ, I. C. 419, cf. 420, T. PAPAHAĞI, C. L.

- Pl.: varele.
- Din ngr. βαρέλα.

VAREUNDE adv. v. oareunde.

VARGĂ s. f. A. I. 1. Băț subțire, lung și flexibil obținut dintr-o ramură dreaptă de arbore sau dintr-o tulpină de arbust, nuia (I), vergea (I 1), (regional) palcă¹. V. j a p ă, j o a r d ă, s t r ă m u r a r e. Ca vargă, de căldură, încotro îi ieste voia să îndoiesc. CANTEMIR, I. I. I, 93, cf. ANON. CAR., KLEIN, D. 453, BUDAI-DELEANU, LEX., LB, HELIADE, O. II, 261. Un bătrîn păstor păsea din vergi de lozie paniere și etere de păscuit. ASACHI, S. L. II, 175, cf. POLIZU, BARONZI, L. 92, COSTINESCU, CIHAC, I, 305, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. Am putut trece... podul de vergi și de fin peste o largă baltă fără să se fi întîmplat nimic. IORGA, P. A. I, 73, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D. Cei patru ajutători ai crailor au în mîină vergi de alun. RF I, 109, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ Ex pr. A tremura ca vargă sau (adverbial) a tremura vargă = a tremura foarte tare (de frică sau de frig). Eu nu știu de ce simț în inimă-mi o frică nespusă, tremur ca vargă. PR. DRAM. 132. O sfeclește, îngălbeneste, îl apucă fiori de moarte, tremură ca vargă. GHICA, S. 315, cf. ALECSANDRI, T. 371. Tremura... ca vargă și i-ai fi auzit și clănțănirea dinților, dacă n-ar fi finut gura strîns

încleștată. EMINESCU, P. L. 84. Atunci mezinul se vîră iute în horn... tace ca peștele și tremură ca vargă de frică. CREANGĂ, O. 13, cf. 7, 240. Copila tremură ca vargă lîngă vatră. CARAGIALE, O. I, 153, cf. III, 192. Țiganul... tremura ca vargă și se-ngălbenise ca ceara. ISPIRESCU, L. 203. Eram pierdut, tremuram ca vargă și nu mă mai puteam dezlipi de la simțul ei. CONV. LIT. XVII, 128. Coccoanele se retraseră tremurînd vargă. DELAVRANCEA, S. 158. Tremuram ca vargă și simțeam că mi se taie picioarele. VLAHUȚĂ, S. A. II, 29, cf. DDRF. Tremura vargă și ochii începuseră a i se-nroua de lacrimi. SANDU-ALDEA, D. P. 132, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D. Nu-mi mai simțeam picioarele de frig!... Spre dimineață, tremuram ca vargă. CAZABAN, V. 43. Tremura ca vargă, neștiind ce vor cu ea. VOICULESCU, P. I, 144, cf. IORDAN, STIL. 332. Tremura, tremura vargă cine avea acareturi întinse. STANCU, D. 8, cf. DL, DM. Tremura vargă de frig, că într-adevăr, sus, aerul se iușise. BARBU, PRINC. 234, cf. M. D. ENC., DEX. Au stat ei, bieții, cît au stat, cu frică, tremurînd vargă că urlau și răgeau fiarele. STĂNCESCU, B. 42. Ungureanul... pînă aci tremurase vargă. RĂDULESCU-CODIN, I. 164. Cotelesc încoa, cotelesc încolo, pînă găsesc p-âl cu strîmbătatea, tremurînd vargă. PAMFILE, D. 57. Aceal mînic... tremura tît ca vargă. O. BÎRLEA, A. P. II, 503, cf. ZANNE, P. II, 783. (Cu topica inversată) Ca vargă toată tremur, îmi simț a mea peire. HELIADE, O. I, 69. Ilinca cînd îl vedea, Știi, ca vargă tremura. BALADE, I, 389. (Prin Transilv.) A bate satu-n vergi = a cerși. Com. din ZAGRA – NĂSĂUD. ♦ (Învechit) Mlădiță (I). Cînd va să să suie sau să coboare pre vargă suptire, precum cu brîncele apucă, așe și coada în giur împregiur își împletește, ca din mîină de s-ar scăpa, de coadă spînzurat rămîind, iarăși a să apuca să poată. CANTEMIR, I. I. II, 13. D-ar fi trandafir, tot merge, Ci vedem ghimpoase verge. HELIADE, O. I, 137. Vergele de viță tînără, încărcate de fructul lor. ARISTIA, PLUT. 24/30.

2. Vargă (A I I) folosită ca instrument pentru aplicare de lovituri corporale; (la pl.) mînunchi de vergi care se folosea ca instrument de pedeapsă corporală. Ceta ce va lovi pre altul cu pumnul sau cu toiag sau cu fune sau cu vargă (n u i a MUNT)... și de nu să va înfla... nu să cheamă sudalmă mare. PRAV. 231. Fu bătut preste față și preste cap cu vergi. DOSOFTEI, V. S. ianuarie 28/20. Îi bătea cu cîte 50 de vergi (smicele) pe trupul gol. BARIȚIU, P. A. I, 655. Sistema educației s-au schimbat! Frica, vargă și ciubucul au lipsit. RUSSO, S. 18. Legară mînele lor în dos și cu loviri de verge le sfîșiară corpurile. ARISTIA, PLUT. 255/16. Trebuia să-l bată un pedagog cu vergi, De mîrșave deprinderi să-l poată dezbara. NEGRUZZI, S. II, 256. Dascălul Chiosea... se primbla pe dinaintea băieților înarmat c-o vargă lungă, arzînd cînd pe unul, cînd pe altul. GHICA, S. 51. Tinerii... erau crescuți la școalele grecești... școale în care vargă și chiar falanga serveau de mijloc de emulație. ALECSANDRI, ap. NEGRUZZI, S. I, XIX. Acuș ieu vargă din coardă și vă croiesc de vă merg peticile. CREANGĂ, O. 199. Se deprind să rabde cele mai grozave plesnituri de vergi. CONTEMPORANUL, VI, 388. Mă trezii lovit peste pulpele goale... cu o vargă. SBIERA, F. S. 89. Tortura, bătuind cu vergi, copilul. IORGA, P. A. I, 13, cf. HOGAȘ, DR. I, 308. Două echipe de soldați cu vergi și cu pari băteau fără alegere și cu rîndul, spre a ne obosi. REBREANU, R. II, 274. Pe acești sârmani călugări... îi bătuseră cu vergi și le tăiaseră bărbile. SADOVEANU, O. XII, 52, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. Pune vargă pe vargă și se duce la nevastă și-ncepe a mi-o spovedi, Peste spate-a mi-o croi. MARIAN, SA. 53. Vai, săraca, Cum mi-o bate cu vargă! FOLC. MOLD. I, 373. ♦ Ex pr. A tremura ca vargă lui Dumnezeu = a) (despre oameni; și în forma a fi vargă lui Dumnezeu) (a fi) rău, aspru, necruțător. La vîrsta de 18 ani rămăsei trist și orfan sub epitropia unei mătuși, vargă lui Dumnezeu. CONV. LIT. XVII, 123. Ca coleg nu se putea împăca cu nimeni, iar ca profesor... vargă lui Dumnezeu, căci el considera pe student, respectiv pe elev, ca un dușman care trebuia răpus cu orice preț. ARHIVA, XXIX, 523, cf. CADE, IORDAN, STIL. 332, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. Ce-a spus o dată e spus, și cînd se mînie e vargă lui Dumnezeu! MARIAN, T. 124. Cînd se supăra sau se mînia din te miri ce pricină, era

varga lui Dumnezeu, nu ceva!... toată țara și toate împărățiile de prin prejur tremurau de frica lui. id. O. I, 239, cf. ZANNE, P. VI, 683; **b**) foarte tare. *Cuconița e foc și pară... s-au mîniat, varga lui Dumnezeu, că n-are clopot în odaie!* MILLO, în PR. DRAM. 322. (Pe lângă adjectivul „rău” căruia îi dă valoare de superlativ absolut) *Nora babei era o femeie varga lui D[umne]zeu de rea.* ȘEZ. IV, 159; **c**) (și în forma **a fi varga lui Dumnezeu**) (**a fi**) prăpăd, urgie, nenorocire. *Lipsa de zăpadă în multe părți în timpul iernei, seceta deplină din primăvara aceasta a degerat și a istovit puterea de germinație a seminăturilor, încît ne amenință varga lui Dumnezeu, foamea.* EMINESCU, O. XI, 135, cf. RESMERIȚĂ, D. *Lipsiți de un mijloc de a cunoaște binele și răul, vor crede că pot face orice, de vreme ce au scăpat de varga lui D[umne]zeu.* CONTEMPORANUL, I, 709, cf. CADE. *Cînd veneau era varga lui Dumnezeu pe unde treceau și ce făceau.* MARIAN, T. 256. (Mold.) **A-i duce** (cuiva) **vergile** = a fi foarte îngrijorat de soarta cuiva; a compătimi (pe cineva). *Cînd ai avea încălțea un cal bun, calea-valea, dar cu smîrțogul ista îți duc vergile.* CREANGĂ, O. 87. *De se va fi înșurat și va fi luat o femeie după gustul d-sale îi doresc toate fericirile, dar îi duc vergile.* CONTEMPORANUL, II, 108, cf. DDRF, IORDAN, STIL. 332, SCRIBAN, D., DL, DM, PAMFILE, D. 127, ZANNE, P. I, 302. ♦ Lovitură aplicată cuiva (peste corp) cu varga (**A I 1**). *Îmi trase o vargă bună pe partea dëndrăpt.* SION, P. 347. *Fiecare băiat a căpătat cîte 50 de vergi zdravene.* CONTEMPORANUL, VI, 391. *Dă pașa semn: „Să-l dezbrăcați și binele în vergi i-l dați!”* COȘBUC, P. I, 114, cf. ALEXI, W., SCRIBAN, D., DL., DM, M. D. ENC., DEX.

3. (Și în sintagma **vargă magică**) Baghetă de care se folosesc magicienii, vrăjitorii etc. în practicile lor; vergea (**I 3**). Cf. LM. *În aer își ridică a farmecelor vargă și o suflare rece prin dom atunci aleargă.* EMINESCU, O. I, 94. *În sufletul nostru este timpul și spațiul cel nemărginit și nu ne lipsește decît varga magică de a ne transpune în oricare punct al lor am voi.* id. P. L. 38, cf. CONTEMPORANUL, III, 715, ANGHEL, PR. 97. *Împietrește cu o vargă vrăjită.* PAMFILE, DUȘM. 232. *În închipuirea mea, cuprînsă de groază, mi se părea că văd pe babă... cum... diriguiește, cu o vargă de alun, un taraf negru de duhuri necurate.* HOGAȘ, DR. I, 213. *Cu varga magică în mîini, ea dibuie în ascunzișul apelor trupul pierdut al înecatului.* VOICULESCU, P. II, 301. *S-a apucat de alte drăcii... La urmă, cu varga, prinde a scoate la hîrtie, o fișie lungă-lungă, pe care tot o trăgea și o juca în rotogoale, de umpluse podișca pe care sta.* SADOVEANU, O. III, 59, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Dacă măhăiești cu varga care ai depărțit șarpile cu broasca deolaltă, cu aceea vargă alungi ploaia.* ARH. FOLK. VI, 282. ♦ **F i g.** *Aleși prin varga magică a coruperei electorale... ei deveneau umiliții satiliți ai tronului.* ALECSANDRI, ap. NEGRUZZI, S. I, XXVI.

4. (Învechit) Un fel de baston purtat ca simbol al autorității sau al unei demnități (religioase). **V. cîrjă, sceptru (I), toia g (3).** *O veargă pastorală și sacrele vestimente, Pontificala mitră lucea-naintea crucii.* HELIADE, O. I, 220, cf. COSTINESCU. *În fruntea alaiului, dregători măreți purtau semnele împărătești: sabia, varga și globul de aur.* SADOVEANU, O. XII, 32, cf. 150. ♦ **F i g.** *Scaunul tău, Doamne, este cu vecie, Varga și-i direaptă cea de-mpărăție.* DOSOFTEI, PS. 148/10. *Ziceți cum să să fărîme varga cea cu bună cinste, toiagul cel de mărime.* BIBLIA (1688), 524 /30.

5. **P. a n a l.** Vergea lungă (și subțire) de metal. *O veargă de fier groasă și-o draperie deasă de dînsa suspendată.* HELIADE, O. I, 220. *O vargă de fier... slujăste a transmite electricitatea în spațiul unde se află gazul.* MARIN, PR. I, 55/38, cf. COSTINESCU, LM, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX ♦ (Ca termen de comparație, sugerează ideea de vigoare, de rezistență, de tenacitate) *Fusesem pe coclauri cu un mare naturalist, mititel... și vînjos ca o vargă de oșel.* HOGAȘ, DR. I, 221. *Trupul ei era încordat ca o vargă de oșel îndoită.* CAZIMIR, GR. 81. *Era fire încăpăfnată... și finea să treacă prin viață ca o vargă de criță.* SADOVEANU, O. XII, 400.

6. **C o m p u s e:** (Bot.) **varga-ciobanului** = **a**) (și în forma **varga-păstorului**) plantă erbacee din familia dipsacaceelor cu tulpina și ramurile spinoase, cu frunzele opuse, cu florile liliachii dispuse în capitule, care se folosește în medicina populară; crește pe lângă drumuri, prin finețe etc.; (regional) cească, ciulin, cîrd, șovar (**I i**), scai' (**I 1**), voinicel, crucea-voinicului, iarba-ciobanului (*Dipsacus silvester*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 1060, BRANDZA, FL. 254, ENC. ROM., BARCIANU, N. LEON, MED. 64, PANȚU, PL., CADE, SIMIONESCU, FL. 206, SCRIBAN, D., DL, DM, BORZA, D. 60, 300, PRODAN-BUIĂ, F. I. 470, M. D. ENC., DEX, DSR; **b**) (regional; și în forma **varga-păstorului**) scăiuș (**1**) (*Dipsacus pilosus*). Cf. DAMÉ, T. 186, PANȚU, PL., CADE, DL, DM, BORZA, D. 60, 300, PRODAN-BUIĂ, F. I. 470, DEX, DSR; **c**) (regional) scaiete (**I d**) (*Dipsacus laciniatus*). Cf. BORZA, D. 60, 300, PRODAN-BUIĂ, F. I. 470; (regional) **vargă-de-aur** = splinută (*Solidago virgaurea*). Cf. DRU, CONV. LIT. XXIII, 1060, BRANDZA, FL. 266, BARCIANU, PANȚU, PL., CADE, DL, DM, BORZA, D. 162, 330, M. D. ENC., DSR.

II. Nume dat unor unelte, unor obiecte, unor părți de unelte etc. alcătuite dintr-o vargă (**A I 1**) sau, p. e x t., dintr-o țijă de metal (și care servesc ca element de întărire, de fixare etc.):

1. Băț de undiță; nuia (**2 a**), prăjină (**2 c**), (regional) vârgar. Cf. DDRF, TDRG, CADE: *Poartă cu el o mulțime de vergi de undiță.* SADOVEANU, O. IX, 351, cf. XVII, 429, 433, DL, DM. *Momeala se lasă în copcă mai jos și mai sus și, prin tremurarea ușoară a vergii ținută în mînă, i se imprimă și ușoare mișcări.* VÎN. PESC. februarie 1964, 6, cf. DEX, ALR SN III h 739, ALRM SN II h 557.

2. (Regional) Un fel de prăjină lungă folosită de pescari pentru a sfîmi peștele; (regional) vergea (**III 2**). **V. ș t i u l d i c (II).** Cf. ANTIPA, P. 147, TDRG: *Doi trag cu cîte o mînă de voloc, iar în ceialantă poartă cîte o nuia lungă, numită vargă, cu care mătură fundul apei de pe lângă maluri, mîinînd peștele-n calea volocului.* ȘEZ. IV. 115.

3. (Regional) Băț uns cu clei (extras, mai ales, din bobite de vîsc) folosit pentru a prinde unele păsări; (regional) vergea (**III 1**). Cf. I. GOLESCU, C., BĂCESCU, PĂS. 377.

4. **a)** Băț sau vergea de metal care se folosea la încărcatul puștilor și al pistoalelor sau cu care se curăță țeaua acestora. *Eu grăbeam să împlu pușca și togmai băgasăm împlutura și voiam să apăs cu vearga.* REV. CRIT. II, 366, cf. TDRG, PAMFILE, I. C. 153, CADE, DL, DM, DEX.

b) (Regional; la pușca de soc) Bețșor cu care se împinge dopul; (regional) vergea (**III 6 b**) (Groși - Baia Mare). Cf. ALR SN V h 1 306/349.

5. (Transilv. și prin Mold.) Vergea (**III 7 c**). Cf. TDRG, H X 22, 69, com. din DEDA - REGHIN, ALR I 1 294/90, 302, 305, 308, 320, 357, AI 12, 13, 17, 20.

6. (Regional) **a)** Un fel de prăjină de lemn prinsă de inima și de crucea căruței, de care se leagă oricîlul calului prăștier. *Pe murgul să-l pui la vargă.* SĂGHINESCU, V. 108, cf. TDRG, CADE, A VI 19.

b) (La car sau la căruță) Lambă (de fier) (Somova - Tulcea). Cf. ALR SN II h 346/682, ALRM SNI h 229/682.

7. (Regional) Bucată de lemn (sau de fier) care unește coamele plugului; (regional) vergea (**III 8 a**). Cf. TDRG, PAMFILE, A. R. 39, ALR SNI h 20.

8. (La coasă) **a)** (Transilv. și prin Mold.) Nuja arcuită sau un fel de greblă prinsă la ambele capete de toporiște pentru a așeza în brazde cerealele cosite; (regional) vergea (**III 8 d**). Cf. ALR SNI h 52, AI 12, 22, 31.

b) (Regional) Muchie a pînzei, opusă tăișului. *Iau o coasă mai bună și puind-o deasupra urdinișului fiecărui stup cu tăișul în jos și cu varga în sus, încep a da drumul albinelor*

pe sub dînsa. MARIAN, INS. 150, cf. id. NA. 15, TDRG, PAMFILE, A. R. 125, I. CR. III, 226, A. 122, III 1, 2, 4, 7, 16, 17, 18, 19, IV 5, V 15, VI 16, GLOSAR REG., NALR - OIV h 632.

c) (Regional) Vergea de metal fixată cu nituri de-a lungul muchiei, de la măsca pînă spre mijlocul pînzei, cu scopul de a mări rezistența acesteia. Cf. TDRG, PAMFILE, A. R. 126, id. I. C. 141.

9. (Transilv. și prin Maram.) Teavă (la pipă). *Vergi sau ciubuce, carul I leu vechi* (a. 1761). ARHIVA R. II, 326/5, cf. POLIZU, TDRG, CADE, FRÎNCU - CANDREA, M. 106, 187, ALR SN IV h I 148, ALRM SN III h 968.

10. (Nav.; învechit) Vergă. Cf. VALIAN, V., PETRI, V., PONTBRIANT, D.

B. (Mai ales la pl.) Dungă, linie; (în special) fiecare dintre dungile (paralele) de culori diferite sau de altă culoare decît cea a fondului (într-o țesătură, pe blana unor animale, în penajul unor păsări etc.); (rar) vîrgătură (1), (regional) șargă¹ (1), vîrcă, vîrstă² (I 1). *Să li scrie cît costă o carătă... p-afară cu o vargă de aur și cu una verde* (a. 1780). IORGA, S. D. VIII, 5. *Săltea, fața dînsa sta în vîrgi* (a. 1802). DOC. EC. 68. *Anterie de citariu, unul cu o vargă lahanie și cu alta albă, și altul cu vîrgi închise* (cca 1821). REV. IST. III, 333, cf. LB. *O scoarță purpurie în late vergi florante*. HELIADE, O. I, 220, cf. I. GOLESCU, C., POLIZU. *Lîngă dînsa sta în picioare un tînr... cu antieriu de serai roșu cu vîrgi largi de fir*. BOLLIAC, O. 217. *Haină de mătase albă, cu vîrgi de fir*. FILIMON, O. I, 149, cf. LM. *O ie... cusută în lungul mincilor cu vîrgi de fir și de culori vii... învălește brațul sub largile-i cute*. ODOBESCU, S. I, 418. *Păreții erau albi... și cu niște vîrgi de aur*. ISPIRESCU, L. 251. [Coadă păsării] este... cenușie și are niște vergi galbene și verzi. MARIAN, O. II, 297, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Obielele... sînt... din pînură albă cu trei vergi la capătul ce vine pe stîner*. PAMFILE, I. C. 368. *O fustă... vîrgată o vargă seriz, o vargă vișină putredă*. DELAVRANCEA, O. II, 362. *La distanțe mai mici sau mai mari se face cîte o vargă de mătase galbenă sau verde*. PĂCALĂ, M. R. 523. *Aripile dorsale și coada cenușii, împetritate în vîrgi din puncte mai închise*. ATILA, P. 322, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Toluri mai groase, cu vîrgi de două-trei degete de late, în culori diferite... se puneau pe lăzile de Brașov*. MOROIANU, S. 11. *Fondul opregului este roșu și are vergi (dungi) drepte, negre, late cîte trei cm*. IZV. XVII, 216, cf. SCRIBAN, D., BĂCESCU, PĂS. 334, DL, DM. *Flori galbene cu vergi întînecate*. PRODAN - BUJA, F. I. 526. *Ne aflam amîndoi... sub o umbrelă cu vergi albe și albastre*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 2, 14/1, cf. DEX. *Din tort se fese și ștergătoare... cu vargă și cu ciucuri*. BREBENEL, GR. P., cf. ALR I 1043/107, 1489/45, 56, 116, 251, 339, 584, 695, 748, 772, 846. *Să-mi dați Vro cincizeci de boi bălțați Cu vîrgi negre pe spinare*. BALADE, II, 75. *Uitați-vă, dragilor, La alesul vîrgilor*. FOLC. TRANSILV. II, 183. ♦ Urmă de formă alungită lăsată pe corp de o lovitură dată cu varga (A I 1), cu biciul etc.; (regional) vîrcă. Cf. CĂLĂTORIE, IV, 287/5, I. GOLESCU, C. *Începu să bată mînzății cu codrișca de li se ridicau vîrgi și le plesneau pielea pe coaste*. DELAVRANCEA, S. 205, cf. RESMERIȚĂ, D. *Tata mi-a croit cîteva, lăsîndu-mi vergi pe spinare*. VLAȘIU, A. P. 36, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Hoțul de doftor... apucă un măcăuș (bîticuță) și prinde a o încinge pe spate, pe picioare, pe unde apucă, pînă o face toată vergi*. RETEGANUL, P. II, 79. *N-o bate cum se bate, Ci îi face vergi pe spate*. HODOȘ, P. P. 177. *Cu palme că-l izbea De sîngele îi țîșnea, Vargă neagră se umfla, Carnea toată se zdrobea, Tot o bubă se făcea*. ȘEZ, IV, 133. ♦ (Regional; la pl.) Șir de creștături făcute cu ciocanul în piatra morii (Micăsasa - Coșșa Mică). Cf. ALR II 6782/141.

- Pl. : (A, popular, B) vergi și (B, popular, A) vîrgi, (învechit) verge. - Și: (învechit și regional) veargă s. f.

- Lat. virga. - Pentru sensul A II 10, cf. fr. vergue.

VARGEA s. f. v. vergea.

VARÍ s. m. invar. Specie de maimuță de talie mică, cu blana deasă, care trăiește în pădurile din nordul insulei Madagascăr (*Lemur variegatus*). Cf. ANTONESCU, D., M. D. ENC. - Din fr. vari.

VARIA¹ s. f. (Învechit) Accent grav. *O carte scrisă în carea mai multe lațuri decît slove și mai multe sulije și sule decît oxii și varii spre nevinovată viața Inorogului să găta*. CANTEMIR, I. I. II, 18. *Prosodia... este întindere a glasului celui scris. Și sînt prosodii la noi:... oxia', varia'*. MACARIE', GRAM. 4/26, cf. EUSTATIEVICI, GR. RUM. 18'2. *Varia, lovire sau apăsare groasă, să pune pururea la sfîrșitul cuvîntului* (a. 1823). BV III, 409. *Limba lor era vie și o învăța fiii de la părinți, n-avea trebuință nici de oxii, nici de varii*. HELIADE, O. II, 187, cf. GĂLDI, M. PHAN. 264.

- Pl. : varii.

- Din ngr. βαρεία.

VÁRIA² subst. invar. 1. Culegere de scrieri diverse și, de obicei, de mică întindere; varietăți (v. varietate 5). Cf. CADE, LTR², DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

2. Rubrică a unei publicații periodice, care cuprinde articole scurte, note, informații etc. cu conținut variat; varietăți (v. varietate 4). Cf. AN. IST. NAȚ. I, 336, RF II, 386, LTR², DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pronunțat: -ri-a.

- Din fr. varia.

VARIA³ vb. I. 1. T r a n z. (f a c t.) A face să devină altfel, să ia aspecte multiple și diferențiate, să capete diversitate; a face să capete trăsături particulare distincte, să se diferențieze, să se deosebească. V. d i v e r s i f i c a. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI. *Între deosebitele pricinii ce pot varia compoziția aerului închis, trebuie a se pomeni, mai cu seamă, respirația oamenilor și a animalelor*. MARIN, PR. I, 65/37. *Aceste descrieri, cu ritorie înșirate și variate prin multe plăcute epizoade, aprindeau în secret, în inima Elisabetei, ambițioasa dorință de a domni preste o asemenea țară*. CALENDAR (1853), 46/17. *Aș sfătui pe fiecare învățătoriu să varieze ocupațiile în așa chip, ca copiii, ce din natură sînt aplecăți să se dezgusteze de tot același lucru, să nu simță niciodată monotonia lucrului*. İB. (1854), 29/20, cf. PROT.-POP., N. D., PONTBRIANT, D., BARONZI, I. C. II, 244/15, COSTINESCU, LM. *Pentru a varia lectura, să revenim la un exemplu bun*. MAIORESCU, CR. I, 65, cf. II, 81. *Aceasta însă nu împiedică ca fiecare versiune să-și păstreze întipărirea locală sau națională și să varieze astfel la infinit unul și același mod de a vedea*. CONȚ. LIT. XXII, 193, cf. CADE. *Începeau să se arăte poienele înspicate ale Arșiței. Un vînt ușor și întrerupt se legăna în ele, mișcînd și variînd lumina soarelui*. GALACTION, O. 208. *Puteau cumpăra... cîte ceva de pe la gospodari, care să le mai varieze bucătăria*. SADOVEANU, O. XXI, 148. *O reprezentație la operă și una la teatru, cîteodată, nu puteau să facă să varieze monotonia unui trai lipsit de neprevăzut*. ARGHEZI, S. IX, 22. *Operațiunea se poate repeta variînd după plac condițiile*. BLAGA, Z. 40, cf. RALEA, S. T. I, 74. *Căuta să varieze răspunsurile*. VINEA, L. I, 220, cf. DM, M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ A b s o l. *Toți bărbații, femeile și copiii, meșteri și învățați, găsesc lucru în toată vremea după plăcerea, puterea și învățătura lor, cu bună plată și cu puțință de a varia (schimba), adică să treacă de la cusătura și scris la un lucru de grădină și meșteșug ce dă mișcare trupului*. CR (1834), 31²/31. *Ca să varieze, semenul meu scriitor își însușește și atitudinea... de ură contra omului de alt neam și altă lege*. SADOVEANU, O. XX, 176. *Se făcu o tăcere. Ca să varieze, pentru că dura, ministrul... începu să mormăie textul unei scrisori*. ARGHEZI, S. X, 74. ♦ A face să capete succesiv valori diferite. *Poate cineva agiunge... la o mișcare simțit uniformă, cu înlesnirea de a-i varia viteza în limite destul de întinse*. MARIN, F. 392/33. *Toate manevrele se efectuează variînd unghiul de incidență al aripilor*. ENC. TEHN. I, 330. ♦ (Complementul indică teme, motive muzicale) A supune unor transformări melodice, ritmice, armonice etc., menținînd elementele caracteristice fundamentale. Cf. RESMERIȚĂ, D.

Cineva trecea mîinile... pe deasupra clapelor, cîntînd cu multă dexteritate un exercițiu complicat, care varia la înfinit o temă. CĂLINESCU, O. III, 31. ♦ (Prin extensiune) Toți acești gînditori și cercetători nu fac alt decît să varieze același motiv goethean. BLAGA, Z. 285. [Pictorul] încearcă să adîncească o multitudinea de idei și sentimente vîrînd aceeași temă: portret, peisaj, natură moartă. V. ROM. aprilie 1963, 151.

2. **In t r a n z.** A trece prin modificări succesive; a avea fluctuații; a lua valori diferite; a prezenta diferențe (în funcție de anumiți factori). Verbele variază prin generi, prin moduri, prin timpuri, prin numeri, prin persoane. CODRU-DRĂGUȘANU, R. 34/34. Temperatura febrei apei variază cu presiunea. MARIN, PR. I, 79/23. Gradul de căldură al diferitelor băi nu este egal, ci variază între 18 și 51 grade. DESCR. APE, 85/13. Cartofele sînt de mai multe soiuri care, în privința colorului, de la negru pînă la alb, variază grădat. LITINSCHI, M. 68/19. Principiile, ca niște abstracții și prototipi ai faptelor, sînt stabile; realizarea lor variază. ROM. LIT. 259²/16. Marginile proprietății funciare au variat pururea după seculi. KOGĂLNICEANU, S. A. 136. La Constantinopol rar să nu te pomenești din somn în sunete de tun, al căror număr variază după rangul localității unde s-a ivit incendiu. GHICA, A. 3. Aceste tablouri ce variază pe tot minutul fac pe călător să simtă o plăcere nedescriptibilă. FILIMON, O. II, 57. Mineralele variază sub raportul avuției lor. HASDEU, I. C. I, 191. [Come-tele] sînt mai totdeauna încongiurate de o nebulozitate care variază repede și care se schimbă adesea într-o coamă strălucitoare. DRĂGHICEANU, C. 7. Pedeapsa variază dupe vîrstă. BARONZI, I. C. IV, 60/19. Timpul variază între ploaie, vînt, umezeală și negură. ALECSANDRI, S. 200. Această formulă poate varia după timpul prezent, trecut sau viitor. MAIORESCU, L. 149. Numărul căsătorilor a variat în raport cu starea recoltei. CONTA, O. F. 38. Amănuntele tradițiunii variază după localități. CONV. LIT. XXII, 202. Frumusețea și bogăția broderiei portului femeiesc variază după cum e darea de mină a omului. FRÎNCU-CANDREA, M. 12. Numărul cailor exporțai către țările cumpărătoare varia între 6 - 20000 pe an. ARHIVA, I, 132. După cum celelalte lucruri din natură variază la înfinit... tot astfel la înfinit variază graiul omului, de la un individ la altul și de la un moment la altul. PHILIPPIDE, P. I. Îngrijirea și dispozițiunile ce sexul frumos dă părului... variază după etatea, starea civilă și după obicei, în deosebite părți ale țării. MANOLESCU, I. 199. Două cantități sau mărimi se zice că sînt direct proporționale sau numai proporționale sau că variază în același raport. CLIMESCU, A. 237. Crediințele morale au aceeași neschimbată esență, oricît de mult ar varia formele. IORGA, P. A. II, 235. Calitatea brînzei variază după felul cum se prepară și după locul de pășune. PĂCALĂ, M. R. 297. Prețul peșteului la noi variază foarte mult de pe o zi pe alta. ATILA, P. 149. Ortografia numelui variază în izvoare. PĂRVAN, G. 265, cf. id. I. F. 112, RESMERIȚĂ, D. Aceste obiceiuri... variază foarte puțin dintr-un loc într-altul. R. F. I, 112. Viteza de propagațiune variază cu felul senzațiunii și cu temperatura. MARINESCU, P. A. 45. În limbile aglutinante vorbele pot varia, modificîndu-și astfel înțelesul cu ajutorul unor afixe. ARH. OLT. X, 90, cf. CADE. Întînderea [colonizărilor] varia după cum era vorba de un cultivator sau muncitor agricol. TITULESCU, D. 172. Blana e deasă, moale, roșiatică pe spinare, cu pete negre, ce variază de la animal la animal. SIMIONESCU, F. R. 22. Numărul jirebiilor variază după felul țesăturii. APOLZAN, P. I. 63. În politica habsburgilor față de români distanța ce se intercala între promisiune și faptă varia în funcție de interesele Casei. BLAGA, G. 57. Locurile variază ca preț de la simplu la dublu. RALEA, S. T. I, 336. Datele depunerii primului ou variază foarte mult la pelican. LINȚIA, P. III, 179. Razele β sînt deviate spre dreapta, pe orbite circulare ale căror raze de curbură variază între limite largi. SANIELEVICI, R. 22. Grosimea stratului de literă variază în funcție de cantitatea de frunze sau ace moarte căzute anual la suprafața solului. CHRÎȚĂ, P. 99. Finalitatea poeziei e în expresie; interogație adresată vieții, răspunsurile variază temperamental. CONSTANTINESCU, S. I, 130. „Idearul” variază în funcție de condițiile concrete ale societății. JOJA, S. L. 229.

Temperatura la care apar picăturile de apă variază de la temperaturi joase, pînă la temperaturi ridicate. CHIM. AN. CALIT. 281. Prețurile pămîntului sau ale unor averi mobile... variau după regiuni și după sate. PANAITESCU, O. T. 198. Studiarea planctonului, a cărui abundență variază cu locul și anotimpul, va explica motivul variațiilor. ROMÂNIA LITERARĂ, 1968, nr. 4, 23/4. Mărimea acestor „pămînturi” mici varia după sate în raport cu întînderea moșiei respective. C. GIURESCU, P. O. 58, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ Refl. (Invechit) Nîmăi poezia poate să exprime și să cuprînză toate ideile...; numai ea poate să se mlădie, să se varieze pe toate mișcările inimii. BOLLIAC, O. 37. Șuierări bizare, vaiete, răcniri Să rădic în aer, cresc, se variază și din munte-n munte trec, se repetază. BOLINTINEANU, P. I, 90. ♦ **In t r a n z.** (Despre aparate de măsură) A indica valori fluctuante. Să zicem ceva... despre cauza ce face de varie astfel barometrul într-un loc oarecare. MARIN, F. 70/13.

— Pronunțat: -ri-a. — Prez. ind.: variez, pers. 3 și (invechit, rar) varie.

— Din it. variare, fr. varier.

VARIABIL, -Ă adj., subst. I. Adj. I. Care trece prin modificări succesive; care are fluctuații; care prezintă diferențe (în funcție de anumiți factori). V. **variat** (I), **felurit**, **schimbător**, **fluctuant**, **oscilant**. Cf. I. GOLESCU, C. Elementul afectiv e variabil și fugitiv; oferește diversități numeroase în diversele individe. LAURIAN, F. 40/20, cf. NEGULICI. Absorbția este variabilă după natura gazelor. MARIN, PR. I, 49/21, cf. STAMATI, D. Aripile nasului sînt mai totdeauna în mișcare, toate celelalte părți ale obrazului sînt variabile (schimbătoare) în tot minutul, nepăstrînd nici o trăsătură hotărîtoare sau statornică. FIS. 50/17. Cariera cometelor e mult mai puțin fixă, mult mai variabilă și supusă influențelor streine. ISIS (1859), 52¹/3, cf. PROT. -POP., N. D., ANTONESCU, D. [Soarele] se ridică la înălțimi foarte variabile deasupra orizontului în diferitele zile ale anului. DRĂGHICEANU, C. 26. Această luptă a vînturilor reci de la nord cu vînturile calde ale sudului aduce o amestecătură de aer uscat și aer umed și un timp variabil, în care ploaia, neaua, chiciura ațtern după scurte intervale cu un cer cu totul luminat. id. ib. 123. Cosmogonia raționează asupra stărei variabile a lumii. CANELLA, V. 81, cf. BARONZI, I. C. II, 244/16, COSTINESCU, LM. Ei trebuiesc, în afară de tot ce e variabil, local și trecător, să penetreze, în lumea aceasta... ceea ce este constant, general și veșnic. CARAGIALE, O. III, 77. Acest raport e... variabil, și fiind într-un fel pentru un timp, se schimbă într-alt fel pentru alt timp. GHEREA, ST. CR. III, 218, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. Dacă pînăcînt de plăcere e o vedere din natură, ea va apare cu atmosfera ei, cu lumina ei, variabilă cu anotimpul și chiar cu ora zilei. OPRESCU, S. 31. Copiii... și-au mărturisit preferințele, variabile la ceas. ARGHEZI, S. VII, 261. În opera de artă intră două elemente: natura care e fixă... și elementul individual, temperamental, variabil la înfinit. CĂLINESCU, C. O. 359. [Bătrîni] prezintă, în genere, o atingere de o importanță variabilă și cu un mers progresiv al funcțiunilor psihice. PARHON, B. 66. Timpul ouatului este foarte variabil. LINȚIA, P. III, 164. Sensibilitatea lor este... variabilă. SANIELEVICI, R. 240. O valoare creatoare răsfrînge o imagine variabilă în oglinda conștiinței diferitelor generații literare. CONSTANTINESCU, S. II, 536, cf. DL, DM. Topazul este un silicat de Al și F, de culoare variabilă. GEOLOGIA, 15. Intensitatea muștrărilor de conștiință este variabilă în raport de persoană. REV. FIL. 1972, 170, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ **Vînt variabil** = vînt a cărui direcție și a cărui intensitate sînt instabile. Zonele temperate și glacialăe sînt, în general, supuse la acțiunea vînturilor variabile și neregulate. DRĂGHICEANU, C. 123. **Stea variabilă** = stea a cărei strălucire prezintă fluctuații. Cf. CULIANU, C. 50; SĂM. VIII, 742, LTR² XVI, 337, DER IV, 503. ♦ (Despre mărimi, cantități etc.) Care își schimbă valoarea; care prezintă valori diferite. Durata zilei și a nopții este foarte variabilă în diferitele epoce ale anului. DRĂGHICEANU, C. 39. Peștii sînt animale... cu temperatura variabilă. ATILA, P. 140. Știința pare... a se îndrepta către concluzia că nu există atomi neschimbători, dar că ei se

transformă, cu viteze variabile, unii în alții. MARINESCU, P. A. 35. Coeficienții de spor pentru deplasări... variabili cu localitatea unde se execută lucrarea... se aplică la valoarea totală a devizului. LEG. EC. PL. 260. A este un parametru variabil. VRANCEANU, G. D. I, 55, cf. DP. Într-o problemă se poate cere maximul sau minimul unei lungimi variabile. ALGEBRA IX, 96. Căldura solară este variabilă cu latitudinea și altitudinea. GEOLOGIA, 8. Dimensiunile... sînt variabile. ABC SĂN. 386. $\diamond$ (Mat.) Mărimă (sau cantitate) variabilă = mărime (sau cantitate) care variază în raport cu altele care au valori constante. Dintre scrierile lui să însemnează: Metodul universal de a afla fracțiile unei mărimi variabile. ASACHI, L. 10/17, cf. CADE, DL. DM. O mărime variabilă X are ca limită zero. GEOMETRIE IX, 150, cf. DEX, DN³. (Ec. pol.) Capital variabil = parte a capitalului cheltuită pentru cumpărarea forței de muncă, care își schimbă mărimea valorii în procesul de producție. Cf. D. EC. POL. 95, DREV 110, DEX-S. $\diamond$ (Despre cuvinte) Care își poate schimba desinența, sufixul etc. Părțile cuvîntării se împart în variabili sau schimbăcioase și în invariabili sau neschimbăcioase. CODRU - DRĂGUȘANU, R. 1/21, cf. LM, ȘĂINEANU, CADE, SCRIBAN, D., M.D. ENC., DEX. $\diamond$ (Despre sisteme tehnice, despre parametri ai acestora etc.) Care poate fi reglat, în conformitate cu necesitățile. Cf. SOARE, MAȘ. 158. Se obțin efecte de travelling fără a se deplasa aparatul de filmat, cu ajutorul unui obiectiv cu focar variabil. DER. IV, 712. $\diamond$ Condensator variabil = condensator a cărui capacitate poate fi variată prin deplasarea relativă a armăturilor sale. Cf. CADE 319. Întoarce condensatorul variabil, pînă ce-a veni cîntecul ce-ți place fie. SADOVEANU, O. XXI, 388. Circuitul plăcii și al grătarului sînt cuplate în serie... prin mijlocul unui condensator variabil. ENC. TEHN. I, 173, cf. LTR² V, 182, DL I, 516, DM 176, DEX 182.

2. (Învechit) Variat (2). Cu cît are un trup mai multe organe spre cuprinderea, dezvoltarea și prelucrarea variabilelor înștiințe și puteri, cu aștia este mai bogată și mai perfectă și estimea lui. VAȘICI, M. I, 172/16, cf. 79/7. Ei și-au închipuit cu imaginațiunea lor că fiecare din variabilele fenomene ale naturii au dinadîns... o ființă zeească care le derigează și protejează. BARASCH, M. I, 21/28.

II. I. S. f., s. n. Ceea ce este susceptibil de modificări, de fluctuații; ceea ce se realizează sub forme multiple și diferențiate. Metafizica... e cea mai desfăcută de accidental și de variabil. LAURIAN, F. 187/9. Categoriile sa satirică însumează deformațiile psihice, derivate din cîmîc profesional. CONSTANTINESCU, S. I, 376. Structurarea conținutului semantic al cuvîntului sub forma raportului dintre constanța semantică și variabilele semantice colaterale e importantă... pentru lămurirea evoluției semantice. L. ROM. 1965, 315. Variabilul este clipa, constantul este durată. REV. FIL. 1971, 1 469.

2. Subst. Punct în gradafia unui barometru, care corespunde unui timp instabil. Cf. CADE.

3. S. f. (Mat.) Mărime care poate lua valori numerice diferite. Cf. CADE, SCRIBAN, D. Se numește spațiu cu n dimensiuni X_n o mulțime de elemente numite puncte, care sînt în corespondență biunivocă și bicontinută cu valorile an vareabile reale. VRANCEANU, G. D. I, 5, cf. LTR², DL, DP, DM. Din tablou se constată că y descreește, cînd variabila x crește. ALGEBRA IX, 219, cf. 83, DEX, DN³. $\diamond$ (Și în sintagma variabilă independentă, LTR², DER, M. D. ENC.) Simbol care indică un element oarecare din domeniul de definiție al unei funcții; argument. Cf. LTR², DER.

4. S. f. (Și în sintagma variabilă logică, DER, M. D. ENC.) Parte componentă cu conținut nedeterminat a unei expresii logice, care poate fi înlocuită printr-o constantă logică. Variabilele, care sînt într-o aștia de mare măsură caracteristice pentru logică, își au originea la Aristotel. JOA, S. L. 220. Russell poate defini numele propriu drept „un cuvînt ce... poate să apară într-o propoziție ce nu conține nici o

variabilă”. REV. FIL. 1970, 646. În definirea semnelor ocazionale trebuie să intervină variabile. ib. 1971, 1 625.

5. S. f. (Și în sintagma variabilă statistică) Caracteristică statistică al cărei nivel se modifică sub acțiunea conjugată a factorilor esențiali și înfîmplători, putînd lua un număr finit sau infinit de valori. Gruparea mai strînsă sau mai largă a valorilor variabilei statistice în jurul mediei ei aritmetice, adică dispersiunea, se descrie cu ajutorul abaterii pătratic medii. LTR² XVI, 284, cf. DER. Observînd legătura de interdependență între cele două variabile..., economistul va căuta să prezică evoluția viitoare. REV. FIL. 1971, 1524, cf. M. D. ENC., DN³.

— Pronunțat: -ri-a-. — Pl. : variabili, -e și (învechit, f.) variabili. — Și: (învechit, rar) variabile adj. ANTONESCU, D.
— Din lat. variabilis, fr. variable.

VARIABLE adj. v. variabil.

VARIABILITATE s. f. 1. Însușirea de a fi variabil (I 1); faptul de a fi variabil. În o sferă spețială, departe de variabilitate și de individualitate, există ideea, model absolut, etern. LAURIAN, F. 174/6, cf. NEGULICI, SION, P. 53, PROT. -POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, CONTEMPORANUL, I, 37. Variabilitatea este caracteristică tuturor limbilor. ȘĂINEANU, I. 156. În această variabilitate fără margini limba ni se prezintă în timp ca un fluid trecător, în spațiu ca o mare nemărginită, unde fiecare strop are o existență aparte. NU PHILIPPIDE, P. I, cf. ALEXI, W. Pretindeau că legile sociale sînt anevoie de descoperit numai din pricina variabilității fenomenelor. PETICĂ, O. 458, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Varietatea și variabilitatea frecvenței școlare este departe de a fi un fenomen pur școlar. GUSTI, P. A. 126, cf. SCRIBAN, D., CĂLINESCU, O. XIII, 87, DL, DM. Puterea de a simți, proprie gîndirii, va contempla figurile în afara oricărei variabilități și oricărei alterații. JOJA, S. L. 301, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

2. (Bio.) Proprietate a organismelor vii de a-și schimba, sub influența mediului și a eredității, însușirile lor morfologice, fiziologice, biochimice etc., de a se deosebi unele de altele; manifestarea acestei proprietăți. Cu cît suma deosebirilor de mediu... este considerabilă, cu aștia variabilitatea inerentă oricărui organism trebuie să se arate cu mai multă energie. CONTA, O. F. 254, cf. DER. Variabilitatea ereditară nu este un „element” sau un moment izolat, ci o relație. REV. FIL. 1970, 618, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³.

3. (Mat.) Proprietate a unei cantități sau a unei funcții algebrice de a lua succesiv o infinitate de valori diferite. Cf. CADE, DL, DM, DEX, DN³.

4. Proprietate pe care o au cuvintele flexibile de a-și schimba desinența, sufixul etc. Cf. CADE, M. D. ENC., DN³.

— Pronunțat: -ri-a-. — Pl. : variabilități.
— Din. fr. variabilité.

VARIAC s. n. Transformator electric folosit pentru reglarea tensiunii de ieșire. DEX-S.

— Pronunțat: -ri-ac-. — Pl. : variace.
— Din engl. variac.

VARIACIUNE s. f. v. variație.

VARIANT s. n. v. variantă.

VARIANTĂ s. f. 1. Fiecare dintre lecțiunile diferite ale aceluiasi text manuscris; fiecare dintre formele diferite ale unei creații literare, ale unui motiv artistic etc. care a suferit modificări, prelucrări etc. (în raport cu forma considerată de bază). V. v. e. r. s. i. u. n. e. (I 2). Cf. ANTONESCU, D. Cele cincisprezece manuscrise ale testului curat latin sînt în oarecare asemănare. Se află cîteva variante în prefațe, epiloage, în dispozițiunea sau redacțiunea articulelor, însă puțin însemnate. BARONZI, I. C. IV, 42/5, cf. LM. În celelalte

două varianturi par a se fi furișat diverse ingrediente secundare de pe din afară, cari au concurs a le diferenția unul de altul. CUV. D. BĂTR. II, 511, cf. COLUMNA, VII, 136. Cine poate tăgădui că acest cîntec este o variantă modernă a vechiului *Chelidoniasmos rodian*? ODOBESCU, S. III, 226. Citațiunea de mai sus... este o variantă originală, aceea arume la care ținea poetul... cu mult preferabilă celei puse în vînzare de domniile editori. CARAGIALE, O. III, 12. În bucățile neisprăvite, în nehotărîrea „variantelor”... se simte aceeași neliniște... a omului care are lucruri mari și multe de spus. VLAHUȚĂ, S. A. II, 493. O legendă... are mai multe variante. MARIAN, O. I, 306, cf. ENC. ROM. Dansul acesta avea o mulțime de variante. AGÂRBIȘTEANU, A. 147. Greutățile pe cari le întîmpinăm pentru stabilirea textului... cînd avem înaintea noastră mai multe variante, sînt foarte serioase. BUL. COM. IST. II, 91, cf. RESMERIȚĂ, D. Se curios încă două variante ale acestui cîntec. RĂDULESCU - CODIN, M. N. 43, cf. CADE. Am cetit un volum de olegeri ale d-sale..., urmărind special variantele „Mioriței”. SADOVEANU, O. XX, 45, cf. SCRIBAN, D. Femeile poartă fote cu dungi orizontale, negre-roșii, cu unele mici variante. CĂLINESCU, C. O. 258. Găsește... o variantă a vechiului manuscris al decretului și dă pasajului uitat o altă interpretare. VIANU, L. U. 28. Variantele „Luceafărului” lui Eminescu... ilustrează efortul poetului în căutarea cuvîntului care „să exprime adevărul”. L. ROM. 1953, nr. 4, 55, cf. DL, DM. Cercetarea minuțioasă a materialelor cunoscute cu ajutorul comparării variantelor... permite să se stabilească la același gen, sau chiar la aceeași temă, etapele succesive de dezvoltare. IST. LIT. ROM. I, 12. Mască cu aspect dublu a păstrat în reprezentarea plastică o variantă a tipului inițial. IST. T. I, 64, cf. DEX.

2. Formă a unui element lingvistic (fonem, cuvînt, formă flexionară sau construcție sintactică) diferită de aspectul tipic al acestuia. A nu se recurge la sanscrită mai înainte de a fi restabilită, prin comparațiunea variantelor dialectice sau din limbi congenere, aspectul cel mai vechi fonetic și logic al termenului român. COLUMNA, VII, 18, cf. ARHIVA, I, 152, RF I, 131, CADE. Grienberger presupune varianta „criseus” a lui „griseus” numai pentru a putea explica românescul *Criș*. DRĂGANU, ROM. 318. Cred, că aproape todeauna varianta fără prefix este mai expresivă, și aceeași, pentru că legătura etimologică dintre temă și cuvîntul de la baza ei este mai clară decît la varianta cu prefix. IORDAN, STIL. 214. Cuvîntul vîrstă are și varianta vîrstă. SCRIBAN, D. Numărul fonemelor unei limbi este relativ mic, pe cînd numărul variantelor fonetice este foarte mare. GRAUR, I. L. 66. Variantele lexicale și mai ales cele gramaticale... nu sînt... mai puțin semnificative decît cele de ordin fonetic. CL 1957, 55, cf. DM. Cele două sunete sînt variante ale aceluiași fonem. FD I, 13, cf. IST. LIT. ROM. II, 83, DER. În actele de limbă română se ivește și termenul moșteni, care este o variantă a termenului moșneni. PANAITESCU, O. T. 34, cf. L. ROM. 1970, 273, HRISTEA, P. E. 242, M. D. ENC., DEX, DN³.

3. Fiecare dintre formele concrete, diferențiate, sub care se poate manifesta un fenomen, o acțiune etc.; aspect particular diferit față de forma considerată de bază sau tipică a unui fenomen, a unei manifestări etc.; versiune (I 4). Dacă scriitorul e un adevărat creator, tipul principal... se încheagă în mîntea noastră... din ceea ce există mereu neschimbat în fiecare variantă a sa. IBRĂILEANU, S. L. 30, cf. CADE. Aceste discuții din lumea științifică germană în jurul problematicii sociologiei sînt simptomatice; ele se întîlesc pretutindeni sub diferite variante. D. GUȘTI, P. A. 112. Otilia e o fată din lumea burgheză, suavă și deconcertantă în societatea de atunci, azi ea s-ar prezenta în alte variante. CĂLINESCU, C. O. 304. „Simbolismul” nu e decît o variantă poetică a impresionismului. BLAGA, Z. 124. Felurile variante ale acestei doctrine au... ca punct comun prezentarea plăcerii sau utilității ca fundament al eticii. RALEA, S. T. II, 239. O... variantă larg răspîndită a acestei metode... este așa-numita metodică a picăturii. SANIELEVICI, R. 227, cf. DP. Acest materialism na-tural spontan, în special în varianta Anaximandru, înseamnă apariția abstracției logice în

filozofie. JOJA, S. L. 244. Pornind de la alte forme ale teoremei... se pot face diferite variante pentru determinarea segmentului x. GEOMETRIE IX, 18. Acest păstorit avea două variante. VUIA, PĂST. 14. Împărțirea pe părți a întregului sat... este o variantă mai largă și în același timp mai generală pe țară a sistemului pe bătrîni. PANAITESCU, O. T. 153. Decizia rezultă din alegerea uneia din variantele posibile. REV. FIL. 19 71, 1395. Conștiința socială era dominată de ideologia religioasă, în special de varianta ei ortodox-bizantină. ib. 1972, 283, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

4. Porțiune de drum sau de linie ferată între două puncte ale unui anumit traseu care se abate de la traseul existent. CF. SCRIBAN, D. Varianta poate fi definitivă sau provizorie. LTR², cf. DP. Se deschide un nou drum de comerț, o variantă a drumului tăitărESC. PANAITESCU, C. R. 273, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

5. Fiecare dintre nivelurile sau dintre formele concrete ale unei variabile (II 4). Cf. DER, D. MED.
- Pronunțat: *-ri-an-*. - Pl.: variante. - Și: (învechit) **variant** (pl. **varianturi** și m. **varianti**, ANTONESCU, D.) s. n.
- Din fr. **variante**.

VARIANTĂ s. f. 1. Numărul factorilor de echilibru ai unui sistem fizic sau chimic care pot varia independent fără ca numărul de faze ale sistemului să se modifice. Cf. LTR², DP, M. D. ENC., DN³, DEX-S.

2. Media aritmetică a pătratelor abaterilor valorilor individuale ale unei șir statistic de experiențe, de la media aritmetică a șirului respectiv. Cf. DN³, DEX-S.
- Pronunțat: *-ri-an-*. Pl.: variante.
- Din fr. **variance**.

VARIARE s. f. v. **variare**.

VARIAT, -Ă adj. 1. Care prezintă aspecte multiple și diferențiate, care are varietate (1); divers, (învechit, rar) variu (2). V. **variabil** (I 1), **felurit**. Cf. HELIADE, O. I, 165, CAIET, 67/26, MAG. IST. I, 7/22, ȘTAMATI, D. Cuvîntările lor ne fac să aflăm că ei aveau o erudiție... variată. ARISTIA, PLUT. XLVIII, 2. [Boierul ținut] e o lighioaie atît de variată, înțit ar fi o nespusă greutate a închiide într-un singur cadru toate fețele și colorașele lui. NEGRUZZI, S. I, 237. Expresia astui tărîm atît de variat și a clișeei sale atît de schimbătoare este, chiar caracterul național al românilor. BOLLIAC, O. 246. Viața e o luptă, o dramă variată. Și actu-i cel din urmă în veci e sîngerat. ALEXANDRESCU, O. I, 118. Cînd m-am încercat a determina propria fișionomie a civilizațiunii europene, comparată cu civilizațiunile antice și asiatice, v-am făcut să vedeți că cea dinții era variată, înăvuiată, complexă. BARONZI, I. C. II, 138/21, cf. LM. Impresiunile lirice, pasiunile omenești... sînt aceleași de cînd lumea; nouă, însă, și todeauna variată este încorporarea lor. MAIORESCU, CR. I, 39. Trăsăturile... întipărite pe creier sînt... rău definite, adică incomplet abstrase unele de lîngă altele, din cauza lipsei de experiență variată. CONTA, O. F. 115. Avenî în fine cea mai bogată și mai variată colecțiune de monete în aur, în argint și în bronz. CONV. LIT. XXII, 100, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. Întînderea și conformația terenului, apoi deosebitele zone climatice ce se succed în sensul altitudinii oferă condițiunile cele mai prielnice unei flore avute și variate. PĂCALĂ, M. R. 13. Să examinăm mai de aproape bogata și variata categorie a vaselor cu margini late. PĂRVAN, G. 194. Programul sindrofiei... era foarte pușin variat. IBRĂILEANU, A. 19, cf. CADE. Hrana răpitoarelor e... variată. SIMIONESCU, F. R. 167. La prima înfășurare, activitatea variată și diversă a institutului ar face impresia falsă a unui enciclopedism pretențios și anarhic. D. GUȘTI, P. A. 181, cf. SCRIBAN, D. Amintirea lui Paciurea este legată de seria... variată a „Sfinșilor”. OPRESCU, S. 145. Există învățați cu o sferă variată de preocupări și care au putut deveni specialiști temeinici în mai multe domenii. VIANU, L. R. 10. Producția comportă o agricultură variată, cu cereale, vaci de lapte, poiață de găini, legume și pomi fructiferi. RALEA, O. 121, cf. DL, DM. Materia din care este format universul, atît de variat

ca aspect, poate fi descompusă în combinații chimice. CHIM. AN. CALIT. 11. Alimentația trebuie să fie variată. ABC SĂN. 107, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ Mișcare variată = mișcare cu viteză inconstantă. Cf. CADE, LTR², M. D. ENC. ♦ (Adverbial) Acuma... așa prezenta mai complex și mai variat asemenea subiect. SADOVEANU, O. XX, 119. Am adăugat... două-trei hărți de răspîndire a numelor păsărilor... mai variat botezate de popor. BĂCESCU, PĂS. 196. Și ceilalți învățați din Școala ardeleană au scris, variat și mult, în cele mai diverse domenii. BLAGA, G. 129. O asemenea literatură implică... numeroase ecouri livrăști, foarte diverse, foarte variat teoretice. CONSTANTINESCU, S. I, 173.

2. Care prezintă trăsături particulare distincte, care se diferențiază; (astăzi rar) variu (1), (învechit) variabil (1 2). V. diferit, diferențiat. Cf. HELIADE, O. II, 419, AR (1837), 173¹/17. Identitatea eului e persistența personalității noastre celei invariabile în mizlocul fenomenelor celor așa de variate al căror teatru și cauză este ea. LAURIAN, F. 69/12. Toma videa trecînd supt ochii săi tipuri variate a spiței omenesți: oameni mari și groși, cu figura ghemuită, oameni fîgîriți cu figura fuguetă. CODRESCU, C. II, 210/5, cf. MARIN, PR. I, VIII/3. Avea un bogat repertoriu de anecdotă variată. RUSSO, S. 179, cf. TEULESCU, C. 112/10, BOLLIAC, O. 246, SION, P. 248. Tîrgoviște căzută! poetul înrîstiat Colore variate în simu-ți a aflat. ALEXANDRESCU, O. I, 69. Ocupațiile lui cele multe și variate îl făceau să uite cîteva ore din zi suferințele pasiunii sale celei fără speranță. FILIMON, O. I, 201, cf. HASDEU, I. C. I, 175. Veți vedea... cîtă greutate cată să fie de a resuma o serie de fapte atît de variate. BARONZI, I. C. II, 75/22, cf. ALECSANDRI, POEZII, 337, CONTA, O. F. 64. Cucul nu poate produce... mai variate și mai sonore sunete, ca alte paseri. MARIAN, O. I, 47. În jurul ferestrelor și al ușilor, aceste bande... sînt foarte întortocheate și variate în forme și culori. MANOLESCU, I. 31, cf. VICIU, COL. I. Fiecare depozit oferă tipuri particulare și anume nu de o singură clasă, ci adevărate colecții de forme din cele mai variate. PĂRVAN, G. 408. Între această suprafață întinsă și variatele fenomene psihice există o legătură. MARINESCU, P. A. 112. Cu o cultură mai dezvoltată și avînd nevoi mai numeroase și mai variate, țăranul va produce mai mult pentru a și le satisface. D. GUSTI, P. A. 126. Podoabele chenarelor, bogate și variate... sînt aidoma în cele două patrafire. ARH. OLT. XVII, 12. Sub categoria acolorași tipuri estetice intră fenomene artistice foarte variate. VIANU, E. 35. În Paris, Luchian fu cuprins de admirație înaintea atîtor talente variate. OPRESCU, S. 55. De mirare cum din aceste variate nume onomatopoeice au fost consemnate doar două-trei. BĂCESCU, PĂS. 268. Paginile de față au variate vîrste. ARGHEZI, S. XXIII, 7. Sînt posibile mai multe formule variate... de la care se pornește generalizarea. CĂLINESCU, C. O. 166. Apetitul absolutului, al unității supreme îl regăsim... în toate fazele extrem de variate ale filozofiei indice. BLAGA, Z. 70. Ochiul se adaptează diferit la variate condiții de lumină și culoare. RALEA, S. T. I, 211. Caracteristicile logicii dialectice sînt variate și numeroase. JOJA, S. L. 71. Elaborarea unei istorii complete a teatrului în România presupune... o amplă muncă de cercetare a celor mai variate izvoare. IST. T. I, 7.

- Pronunțat: -ri-at. -Pl.: variați, -te.

- V. varia³.

VARIATOR s. n. (Și în sintagmele variator de viteză, variator de turajie, LTR², DER) Schimbător de viteză care permite transmiterea mișcării, de la arborele motor al unei mașini la arborele mișcării, prin variația continuă a demultiplăcării turajiei. Variatoarele de viteze sînt compuse dintr-o serie de roți dințate, dispuse pe axe paralele cu posibilități de cuplare multiple, realizînd rotațiile necesare. IOANOVICI, TEHN. 243, cf. LTR², DL, DP, DM, DER, M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pronunțat: -ri-ă-. -Pl.: variatoare.

- Varia³ + suf. -tor.

VARIAȚIE s. f. 1. Trecere succesivă sau alternativă de la o stare la alta, de la un aspect la altul etc.; modificare (repetată) a valorii (unei mărimi sau a unei cantități). Aste

noroad de la miazănoapte, cu totul înghețate ca și clima lor printr-o rece regulare de sindacs, nicidecum nu pricepea acea frumoasă variație de lungime și scurtare, care așa de bine imitează delicatele mișcări ale sufletului. PLEȘOIANU, T. I, 47/21, cf. I. GOLESCU, C. Termometrul... nu arată altceva decît variațiile temperaturii. MN (1836), 40¹/36, cf. CODRU - DRĂGUȘANU, R. 126. Procesul deductiv și silogismul care-l traduce fiind aprețiate, rămîne să espunem variațiunile care le suferă forma lor cea primitivă în aplicăciune. LAURIAN, F. 93/16, cf. FM (1847), 7¹/27, NEGULICI. Este bine a regula temperatura camerei și a înțîmpina variațiunile cele mari ale temperaturii. MAN. SĂNĂT. 28/11, cf. STAMATI, F. 104/2. Tur-nul cel mai solid nu este apărât de... variații; se lungeste sau se scurtează, se înalță sau se coboară, după cum aerul este mai cald sau mai rece. MARIN, F. 7/4, cf. id. PR. I, 65/1. Apăsarea aerului se schimbă fără încetare în fiecare punct a globului; cu toate aceste, spre părțile apropiate de ecuator, acele variații urmează regulat în fiecare zi. CALENDAR (1854), 40/7, cf. ANTONESCU, D., PONTBRIANT, D. Vecinătatea Mării Negre... face clima ambelor principate române schimbăcioasă și supusă unor răpezi variațiuni de temperatură. HASDEU, I. C. I, 169. Sînt stele care, fără să apară că și schimb pozițiunea, încerc variațiuni periodice în intensitatea luminei lor. DRĂGHICEANU, C. 16, cf. BARONZI, I. C. II, 244/18. Arunță ploaia, frigul, căldura și toate variațiunile meteoarelor. CANELLA, V. 28, cf. COSTINESCU, LM. Această legătură strînsă între cuvînt și noțiune explică afirmarea parțială a proprietăților și variațiilor unuia din aceste elemente de proprietăți și variațiile celuilalt. MAIORESCU, L. 24. Cantitatea în mod calitativ e supusă unor variații infinite. CONTA, O. F. 533. Culoarea se schimbă după variațiile timpului. CARAGIALE, O. III, 30, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. Producțiunea orzului și ovășului e supusă... la mari variațiuni de la un an la altul. PĂCALĂ, M. R. 276. În infinitatea variațiilor de ritm cosmic... e ritmul vieții umane. PĂRVAN, I. F. 133. Supunerea la obiect e aceea care determină variația imaginilor a celuiiași personajii. IBRĂILEANU, S. L. 30. Sporii și semințele sînt insensibile la variațiile de temperatură. MARINESCU, P. A. 62, cf. CADE. Într-o concepție critică dominată de principiul mutației valorilor estetice, variația de judecată este cerută de însăși variația sensibilității estetice a epocii. LOVINESCU, C. VII, 6. Între un cuvînt izolat și o propoziție nu există deosebiri în privința variației accentului, dacă starea sîfletească este aceeași. IORDAN, STIL. 66, cf. SCRIBAN, D. Variațiunile de la an la an în dezvoltarea creșterii oilor... sînt relativ mici. IONESCU - MUSCEL, ŢES. 19. El este simțitor la variațiile provenite din schimbarea anotimpurilor. OPRESCU, I. A. IV, 24. Se găseau acolo rețetele dociorului, un program dietetic, variația tensiunii. CĂLINESCU, B. I. 61. Ar fi fost de așteptat să se observe o variație a intensității radiante. SĂNIELEVICI, R. 31, cf. DL, DM. Variația valenței acestor elemente depinde de condițiile în care se găsește combinația. CHIM. AN. CALIT. 21. Variațiile de culoare și lumină... se produc atunci cînd o rază de lumină trece printr-un mineral. GEOLOGIA, 12, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ Metoda variațiilor concomitente = metodă inductivă conform căreia cauza sau una dintre condițiile necesare ale unui fenomen care prezintă transformări sau fluctuații rezidă în transformările sau fluctuațiile corespunzătoare ale unui alt fenomen. Este adese mai de folos metoda variațiilor concomitente, dacă fenomenele prezintă un paralelism, care să permită aplicarea ei. MAIORESCU, L. 154, cf. M. D. ENC. ♦ Oscilație a unui aparat de măsură care indică valori fluctuante. Variațiile barometrului. MARIN, F. 68/34, cf. 246/4. ♦ (Rar; și în sintagma variația compasului, CADE) Declinație magnetică, v. declinație. Cf. PROT. - POP., N. D., LTR², D. MAR. ♦ (În sintagmele) Calculul variațiilor sau (învechit) calculul de variațiuni = parte a analizei matematice care se ocupă cu determinarea valorilor maxime sau minime ale funcțiilor, exprimate prin integrale. Cf. ANTONESCU, D., LM, ENC. ROM., LTR² III, 286, DL, DM, DER I, 472, M. D. ENC., DEX. ♦ (Mat.; și în sintagma variația unei funcții, M. D. ENC., DEX, DN³, DREV) Comportarea valorilor funcției atunci cînd variabila indepen-

entă parcurge domeniul de definiție al funcției. Cf. ALGEBRA IX, 101.

2. Schimbare, primenire, diversificare (a unei ocupații, a unei situații, a unor circumstanțe etc.). *Dativurile: îmi, îți, îi... se întrebunțează spre variație și în locul pronumelor posesive.* GR. R. - N. II, 16/15, cf. STAMATI, D. *Bolnavul se simțește mai bine când face variațiune de medicamente.* CONTA, O. F. 217. *Numai prin această nevoie de variație ne putem explica... atitudinea imorală a opiniei publice.* LOVINESCU, S. I., 93. *Îi place viața la țară, măcar ca o variație după petrecerile capitalei.* REBREANU, R. I., 78. *Un dor de variație mă lua mereu.* BACOVIA, O. 246. *Lipsa de variație aduce... cu ea mecanizarea.* RALEA, S. T. II, 27. ♦ *Varietate (1), Variațiunea (feurime) mîinilor este nemărginită.* FIS. 159/14. *Variațiunea hainelor concordă cu natura variată a lucrurilor din lumea externă.* CONTA, O. F. 69. *Variațiunea acestor jocuri este nesfîrșită.* CONV. LIT. XXII, 436, cf. ARHIVA, I, 263. *De jur împrejur, pe variația înfînită a imensei perspective, se risipeau umbrele norilor și strălucirea soarelui.* GALACTION, O. 346, cf. CAMIL PETRESCU, P. 6. *Pieptarele ne oferă o mare variație.* APOLZAN, P. I. 165. *Sufletul omenesc e imens, schimbător, enigmatic. Conduitele sale sînt variate și misterioase. Nici o formulă precisă nu-i poate exprima bogăția și variația.* RALEA, S. T. I, 83. *Aceste basme îmbogățesc tezaurul și variația literaturii populare.* LL. I, 75, cf. DL, DM, M. D. ENC., DN².

3. (Mai ales în forma *variațiune*; de obicei la pl.) Modificare melodică, ritmică, armonică etc. a unei teme, a unui motiv muzical, cu menținerea elementelor caracteristice fundamentale; piesă muzicală realizată prin asemenea modificări succesive. Cf. VALIAN, V., STAMATI, D., ANTONESCU, D., COSTINESCU, LM, CARAGIALE, O. III, 233, IV, 160, ENC. ROM., TIM. POPOVICI, D. M., RESMERIȚĂ, D., CADE. *Mai multe manuscrise pentru pian... conținînd: fugi, variațiuni pe diferite teme, preludii... ne îndreptățesc a presupune o încercare de activitate într-un domeniu mai înalt al muzicii.* ARH. OLT. XII, 364, cf. SCRIBAN, D. *Luați tema cea mai aridă din cel mai sever caiet de exerciții și cîntați-i variațiunile.* CĂLINESCU, C. O. 43, cf. DL, DM, DER, M. D. ENC. *Se auziră... primele măsuri ale Sonatei în la minor cu variațiuni.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 12/1, cf. RL 1976, nr. 9986, 2/5, DEX, DN². ♦ (Prin extensiune) *Folosul acestei procederi literare este că poți petrece timpul cu variații asupra aceleiaș teme.* MAIORESCU, CR. II, 17. *Ajunge la un tablou aproape original, care nu-i însă decît o variație pe tema luată de la artiștii spanioli.* OPRESCU, I. A. IV, 139. *Filozofia de la Platon pînă azi nu e altceva decît o serie de variațiuni pe aceleași teme.* RALEA, S. T. III, 14. *Variațiile pe tema creată de grafician sînt nenumărate.* CONTEMP. 1971, nr. 1302, 8/4. ♦ *Dans solistic clasic de virtuozitate. Solo sau în grupuri, balerinele piruetau pe variații grațioase și pastorale.* CĂLINESCU, S. 804, cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN².

4. (Biol.) Schimbare a unei însușiri morfologice, fiziologice, biochimice etc. care diferențiază, individualizează organismele vii. Cf. HASDEU, I. C. II, 9, DS, ENC. AGR. *Ilkobiologia va trebui să studieze variațiunile morfologice, chimice, fizice și fiziologice ale ființelor vii.* PARHON, B. 8, cf. DER, M. D. ENC., DEX, DN².

5. Schimbare a nivelului unei variabile statistice de la un element la altul în cadrul unei colectivități sub influența factorilor esențiali și întîmplători. Cf. DER, M. D. ENC., DN².

— Pronunțat: -ri-a- — Pl. : variații. — Și: **variațiune**, (învechit) **variațiune** (MAN. SĂNĂT. 66/20, LM), s. f., **variațiun** (I. GOLESCU, C., VALIAN, V.; pl. **variațiuni**, I. GOLESCU, C. și **variațiune**, VALIAN, V.) s. n., **variăciune**, (învechit, rar) **variăciune** (STAMATI, D.) s. f.

— Din fr. **variation**, lat. **variatio**, -onis, it. **variazione**.

VARIAȚION s. n. v. **variație**.

VARIAȚIONAL, -Ă adj. Care ține de variație, care se referă la variație. Cf. DN², DREV, DEX-S.

— Pronunțat: -ri-a-fi-o-. — Pl. : **variaționali**, -e.
— Din fr. **variationnel**, engl. **variational**.

VARIAȚIUNE s. f. v. **variație**.

VARIAȚIUNE s. f. v. **variație**.

VARIĂCIUNE s. f. v. **variație**.

VARICĂP s. n. (Electronică) Diodă semiconductoare utilizată drept condensator (a cărui capacitate poate fi modificată printr-o tensiune de control); varactor. Cf. LTR², M. D. ENC., DEX-S.

— Pl. : **varicape**.
— Din fr. **varicap**.

VARICÉ¹ pron. nehot., adj. nehot. v. **oarece**.

VARICE² s. f. pl. (Învechit, rar, m., neobișnuit, n.) Dilatație patologică permanentă, de formă neregulată, a unor vase¹ (sanguine), în special a unor vene, mai frecventă la membrele inferioare. V. **varicozitate**, **hemoroizi**, **mătrice** (II 3 d). Cf. EPISCUPESCU, PRACTICA, 372/11, CORNEA, E. I, 87/28. *Compresurile slabe se întrebunțază... la varici.* FĂTU, D. 29/5, cf. 38/20, MAN. SĂNĂT. 362/30. *Varicii nu sînt primejديوși de sine, supăr însă foarte pă bietele femei.* POLIZU, T. 107/8, cf. 106/33. *Varicele de rectum le zice hemoroide.* PAT. CHIR. 109², cf. ANTONESCU, D., LM, ȘĂINEANU. *La nivelul varicelor pielea pierde rezistența.* ENC. ROM., cf. ALEXI, W. *Planta numită „silnic”..., pe care se observă uneori niște umflături cari prezintă oarecare asemănare cu umflăturile produse de varice, e întrebunțată ca leac contra acestei afecțiuni.* CANDREA, F. 312. *Tratamentul varicelui cel mai obicinuit și mai ușor este purtarea unui ciorap elastic.* BIANU, D. S., cf. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., A. POP, CHIRURG. 347. *Bătrîna mergea împiedicată de reumatisme și varice.* ARGHEZI, S. XIII, 156, cf. DL, DM, DER, ABC SĂN., D. MED., L. ROM. 1966, 277, SCL 1967, 191, M. D. ENC., DEX, DN², ALR I/1 h 126, NALR - OIMN 174, 449, NALR - MBIMN 280, 449.

— Și: (popular) **varici**, (regional) **vărețe** (PAȘCA, GL.), (învechit, rar) **varife** (EPISCUPESCU, PRACTICA, 372/11) subst. pl.

— Din it. **varice**, lat. **varix**, -icis. Cf. fr. **varice**. — **Varife**, **vărețe** < germ. **Varize(n)**.

VARICELĂ s. f. Boală infecțioasă și contagioasă benignă, produsă de un virus, care se caracterizează printr-o erupție sub formă de vezicule (cutanate) și care apare mai ales la copii; vîrsat¹ de vînt, v. v. **ă r s a t**¹ (II 2). Cf. COSTINESCU, LM, ȘĂINEANU. *Din cauza benignității varicelui nu e nevoie în multe cazuri de nici un tratament.* ENC. ROM., cf. CANDREA, F. 222. *Cine a zăcut de varicelă poate cădea bolnav de variolă și viceversa.* BIANU, D. S., cf. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. *Unele boli infectocontagioase ca rugeola (pojarul), varicela, hepatita etc. pot fi îngrijite și la domiciliu.* BELEA, P. A. 232, cf. DL, DM, DER, ABC SĂN., D. MED., M. D. ENC., DEX, DN².

— Scris și: (învechit, după fr.) **varicellă**.
— Din fr. **varicelle**.

VARICELIFORM, -Ă adj. Care are aspect de varicelă. Cf. DN².

— Pl. : **variceliformi**, -e.
— Din fr. **varicelliforme**.

VARICI subst. pl. v. **varice**².

VARICOCÉL s. n. Dilatație patologică permanentă a venelor cordonului spermatic (sau ale uterului, ale ovarelor). Cf. PAT. CHIR. 109², LM, ENC. ROM., BIANU, D. S., SCRIBAN, D., DL, DM, DER. *În varicocelul primitiv incipient, tratamentul... constă în purtarea unui suspensor.* ABC SĂN., cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN².

- Și: (astăzi rar) **varicocelă** (SCRIBAN, D. 1392) s. f. (învechit) **varicocèle** (LM, ENC. ROM.) subst.
- Din fr. **varicocèle**.

VARICOCELĂ s. f. v. **varicocel**.

VARICOCELE subst. v. **varicocel**.

VARICOFLEBITĂ s. f. Infecție latentă într-o venă varicoasă. Cf. D. MED., DN³.

- Pl. : **varicoflebite**.

- Din fr. **varicophlébite**.

VARICOGRAFIE s. f. Radiografie a unei vene varicoase. DN³.

- Pl. : **varicografii**.

- Din fr. **varicographie**.

VARICÓS, -OĂȘĂ adj. 1. Care prezintă varice² sau varicozități; care se caracterizează prin varice²; care este provocat de varice². *Tumori... varicoase*. MAN. SĂNĂT. 362/14, cf. PAT. CHIR. 28^v, 108^v, LM. *Leziunile traumatiche se transformă în ulcere cronice varicoase*. ENC. ROM. III, 1193. *Să va recurge la operațiune, care de obicei constă în legătura trunchiurilor varicoase sau în rezecțiunea vinelor lărgite*. BIANU, D. S. 780. *În mijlocul fesutului conjunctiv se văd niște noduli formați parte din vase dilatate, varicoase*. BABEȘ, O. A. I, 439. *Microscopic, peretele vinelor varicoase prezintă o structură variată*. A. POP, CHIRURG. 347, cf. PARHON, B. 22, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

2. (Și substantivat) (Persoană) care suferă de varice². *Varicoșii vor purta un bandaj compresiv, ciorapi elastici*. ABC SĂN. 381.

- Pl. : **varicoși, -oase**.

- Din fr. **variqueux**.

VARICOZITĂTE s. f. (Mai ales la pl.) Dilatație a unor vene, în special a micilor vene superficiale ale tegumentelor. V. v a r i c e². *Dușă de rază se întrebuințează... la varicozități... îndeosebi și îndeosebi la trînji însoșiți de fițini*. FĂTU, D. 38/17, cf. ENC. ROM., D. MED.

- Pl. : **varicozități**.

- Din germ. **Varikosität**.

VARIERE s. f. Faptul de a varia³.

1. Cf. v a r i a³ (2). Cf. POLIZU, PONTBRIANI, D. *O întrerupere a continuității substanței nervoase (tăierea unui nerv), o prea mare presiune, prea multă căldură sau răceală... fac să înceteze acțiunea nervoasă; aceleași împrejurări după acelaș mod de variare fac să înceteze și conștiința*. MAIORESCU, L. 152, cf. COSTINESCU, DDRF.

2. Cf. v a r i a³ (1). *Această variare a vocalelor tematice nu contribuie mai puțin la distingerea formelor respective*. ARHIVA, I, 158. *Citim și astăzi versurile acestea cu uimirea cu care le-am parcurs înfăia oară, urmînd seria... eclatanță de antiteze obținute prin negarea cuvîntului anterior prin particula negativă..., prin varierea diatezei..., prin alternarea modurilor*. VIANU, L. R. 294, cf. 309. *Părțile de vorbire formează fundalul stilistic al operei literare, pretîndu-se la diferite variari cu scop expresiv*. L. ROM. 1959, nr. 3, 59.

- Pronunțat: -ri-e-. - Pl. : **varieri**. - Și: (astăzi rar) **variare** s. f.

- V. **varia**³.

VARIETATE s. f. 1. Calitatea a ceea ce prezintă aspecte multiple și diferențiate; faptul de a prezenta trăsături particulare distincte; diversitate. V. **felurime**. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., HELLADE, GR. P. 26/4. *Geniul este destoinic de cele mai mari lucruri, naște ideile cele nobile și sentimenturile cele înalte..., dar nu poate singur să reverse interesul, grațiile și varietatea*. MARCOVICI, R. 9/2, cf. GENILIE, G. 105/22. *Mai mult*

de trei a patra parte din numărul abonaților au cerut să se facă redacția acestui jurnal numai în limba rumânească, ca, prin lipsirea filmăcii franțuzești, să rămîie în cadrul aceștii foi loc slobod pentru a se da articulelor ce se pun într-aceșt jurnal mai multă întindere și varietate. MN (1836), 41¹/6. *Trebuie numai să cugetăm un moment la toate lucrurile care se întîmplă atît în inimă, cît și în minte. Cîte afecte! Cîte idei! Cu ce rapiditate se succed și cu ce varietate continuă!* LAURIAN, F. 70/20. *Artur Jung știu a presăra în acest uvraj un interes și o varietate de care materia se părea a nu fi susceptibilă*. I. IONESCU, v. 17/21. *Cînd de la lumea fizică trecem la lumea morală, ce varietate de... simțimente!* NEGULICI, E. II, 70/18, cf. STAMATI, D. *Cît pentru poză sau ținerea corpului, nimini nu întrece pe d. Șodovichi, atît în bogăția imaginărilor (închipuirilor), cît și în adevărul și varietatea sau felurimea expresiunilor*. FIS. ¹162/8. *Ulișile orașelor europenești, trase cu sfoara, au multă monotonie..., în vreme ce ale Iașilor, înfășoșind la toți zece pași un nou punct de privire, arată o varietate drăgălașă*. NEGRUZZI, S. I, 70, cf. POLIZU. *Din toată această amestecare, din toată această varietate de costumuri se iscă o privescitură cît se poate mai originală*. CALENDAR (1858), 29/6, cf. ib. (1860), 103/17. *La tot pasul admirăm frumusețea caselor și a grădinilor, varietatea de arhitectură de bun gust*. GHICA, S. 533. *Puține-aș vrea, iubite, din zilele-mi pierdute...* *A fost numai-n durere varietatea lor*. ALEXANDRESCU, O. I, 85. *Clopoșele de la bisericile orașului, prin varietatea sunetelor lor, făcea să se auză o armonie lugubră și sinistră*. FILIMON, O. II, 127, cf. PROT. - POP, N. D., ANTONESCU, D. *Parodiile franceze ale cîntecului ce ne preocupă sînt de o varietate extremă*. CUV. D. BĂTR. II, 583, cf. BARONZI, I. C. IV, 11/5. *Societatea noastră prezintă o varietate foarte curioasă de tipuri bune de studiat*. ALECSANDRI, T. IX, cf. LM. *Ușor la minte este omul care, neșîind samă de această varietate succesivă a stărilor sufletești, se încredere în promisiunile altuia*. MAIORESCU, CR. II, 152, cf. CARAGIALE, O. III, 292, VLAHUȚĂ, R. P. 18. *Se desfac reliefuluri de o nesfîrșită varietate*. IORGA, P. A. II, 191. *Varietatea tipurilor, șase în acelaș depozit, indică un evident eclecticism comercial*. PĂRVAN, G. 413, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Masa și vinurile alese urmară cu o varietate deosebită*. BĂCOVIA, O. 249. *Lecțiile sale... produceau o desfătare intelectuală și uimeau prin măreția și varietatea orizonturilor, răscolite de probleme noi*. D. GUSTI, P. A. 86, cf. SCRIBAN, D. *Pentru a avea unitele trebuie să existe o varietate pe care s-o înglobeze și s-o domine*. VIANU, E. 130. *Comparația faptelor antice cu evenimentele contemporane a deșteptat simțul varietății istorice*. OȚETEĂ, R. 318. *Georgescu ocupă... un loc mai însemnat ca artist datorită fertilității și varietății operei*. OPRESCU, S. 108. *Simpla lectură a numelor de capcană ne arată răspîndirea și varietatea lor la sate*. BĂCESCU, PĂS. 378. *Varietatea, datorită absenței unui plan de sistematizare inițial și inspirației personale a fiecărui constructor..., e rezultatul întîmplării*. ARGHEZI, B. 90. *Varietatea se obține prin diversificarea detaliilor*. CĂLINESCU, B. I. 95. *Bogăția și varietatea mijloacelor verbale folosite de scriitor își au izvorul în graiul vorbit*. L. ROM. 1953, nr. 3, 67. *Cîte caracterizări, tot atîtea procedee stilistice, traducînd o fantezie satirică de-o virtuozitate și varietate rară*. CONSTANTINESCU, S. I, 32, cf. DM. *Scepticismul este atitudinea unei conștiințe abstracte, care se găsește zăpăciută în fața varietății fenomenelor*. JOJA, S. L. 11. *Fabulele prelucrate de Țichindeal au o valoare literară incontestabilă, prin varietatea tematicii și prin expresia populară nesiliată în care sînt turnate*. IST. LIT. ROM. II, 115. *Varietatea titlurilor atestă o activitate editorială susținută în toate sectoarele*. SCÎNTEIA, 1966, nr. 6893, cf. M. D. ENC. *Lumea musulmană oferea o mare varietate de școli*. V. ROM. septembrie 1973, 115, cf. DEX, DN³.

2. Fiecare dintre formele concrete, diferențiate, sub care se prezintă o anumită esență, o anumită categorie etc. V. **variantă** (3), **versiune** (14). Cf. J. CIHAC, I. N. 350/20. *De la mizezeala carea numai vreo cîteva ceasuri trăiește pînă la chedru, care poate ajunge mii de ani, cîtă dferință, cîte nenumărate intervaluri, cîte varietăți de viață*. VASICI, M. I,

56/1, cf. LAURIAN, F. 15/14. *Diamantul, grăful, negrul de fum, antracitul... sînt niște varietăți ale carbonului.* MARIN, PR. I, 39/10. *Diferențele legilor particulare și a jurisprudenței nu sînt decît niște varietăți.* CANELLA, V. 175. *Orice varietate organică, după ce a progresat mai mult sau mai puțin într-un habitat dat, apoi se desface în două părți.* CONTA, O. F. 173, cf. RESMERIȚĂ, D. *Era un amestec de moca, martinicu și alte varietăți.* SADOVEANU, O. XXI, 168. *Spre deosebire de pictor, la toți ceilalți artiști se poate distinge între imaginea sensibilă și imaginea expresiei, deși aceste două varietăți sînt adînc întrepărunse.* VIANU, E. 313. *Explorările geografice n-au fost decît o varietate a pirateriei.* OȚETEĂ, R. 114. *Vitalitatea specifică, inconștientă, a diferitelor varietăți umane... el o traduce cu abilitate pe-un plan de conștiință.* BLAGA, Z. 209. *De cînd sînt în Egipt am văzut toate varietățile de morminte.* RALEA, S. T. I, 255. *Empirismul logic a păstrat, în esență, armătura metafizică a empiriocriticismului, rămînînd, ca și acesta, una din varietățile idealismului subiectiv.* JOJA, S. L. 373. *Alabastrul este o varietate de ghips alb și compact.* GEOLOGIA, 16. *Calamburul este o varietate ieftină a comicului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 5/3.

3. (Biol.; în trecut) Grup restrîns de plante sau de animale dintr-o specie (sau dintr-un gen), înrudite între ele și diferențiate prin unele caractere de indivizii din alte grupuri ale aceleiași specii (sau ale aceleiași gen); (astăzi) categorie sistematică subordonată subspeciei, cu caractere diferențiale secundare, dar cu areal propriu. *Se poate zice că varietățile de seacă cele mai tîrzii sînt cele mai productive.* MN (1836), 95²/11. *Pămul albinez... este o varietate a pămulului celui vînat.* J. CIHAC, I. N. 105/21. *Felul duzilor se împarte în două... Fiecare din aceste două feluri se subîmparte într-un mare număr de varietăți.* POENARU, I. 1/10. *Varietățile soiurilor în Irlanda sînt foarte numeroase, însă cea mai mare parte se țin de un soi carele are toate caracterurile soiului de munte.* I. IONESCU, V. 41/1. *Grîul are mai multe varietăți.* LITINSCHI, M. 44/14, cf. BARASCH, B. 80. *Antropologia vorbește de gînte, rase, trunchiuri, ramuri, specii, varietăți, fără a fi precizat încă bine diferențele lor.* MAIORESCU, L. 122. *Diferențele specii, precum și varietățile lor, se disting prin mărime, prin coloritul penelor și chiar prin unele năvăvuri.* ODOBESCU, S. III, 27, cf. REV. IST. II, 295, ENC. ROM. *Rasa originară pe de o parte, felul și condițiile de încrucișare pe de altă parte, determină valoarea progenerii și a varietăților de plante.* SĂM. VIII, 244. *În marele șir al Carpaților sudici, partea ce revine Rășinariului ocupă sub raportul botanic un loc de frunte, alături prin numărul speciilor vegetale, cît și prin varietățile interesante ce cuprinde.* PĂCALĂ, M. R. 13, cf. ATILA, P. 203, CADE. *Mamiferele care trăiesc azi pe la noi în stare sălbatecă nu ajung la 100 de specii ori varietăți.* SIMIONESCU, F. R. 11. [Olandezii] au făcut din lălea o minune și o nebulie. *Au fixat varietăți așa de mărețe - încît în acele timpuri așa de depărtate... se plăteau cu aur greu.* SADOVEANU, O. IX, 274. *Studiul pomologic al pomului dintr-o specie și varietate oarecare comportă studiul caracterelor distinctive.* ENC. AGR. IV, 696, cf. SCRIBAN, D. *Se duc discuții mari... asupra problemei dacă această formă poate exista ca specie, sau subspecie, sau numai ca o varietate a formei nominate.* LINTIA, P. III, 77, cf. LTR², DL, DM, PRODAN-BUIA, F. I. 222, DER. *Autorul nu vorbește... deloc despre relațiile dintre aceste noi varietăți și celelalte varietăți ale speciei.* FLORA R. P. R. X, 445, cf. M. D. ENC., DEX, DN².

4. (La pl.) Rubrică a unei publicații periodice, care cuprinde articole scurte, note, informații etc. cu conținut variat; varia² (2). Cf. CR (1829), 98¹/10, ib. (1830), 146²/21, AR (1835), 15¹/48, ib. (1837), 269²/30, FM (1840), 264¹/28, TÎMPUL (1857), nr. 20, 4³/36. *În societățile literare se obicimesc mult acest gen de jucărie fără importanță, nici pretenție artistică, și tocmai de aceea a noastră s-a publicat la varietăți fără iscălitură.* CARAGIALE, O. III, 217, cf. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 49, 31/2.

5. (La pl.) Culegere de scrieri diverse și, de obicei, de mică întindere; varia² (1). Cf. COSTINESCU, CADE. *Varietăți literare.* SCRIBAN, D.

6. (La pl.; și în sintagma *spectacol de varietăți*) (Gen de) spectacol de divertisment cu program variat (cîntece, dansuri, scheciuri, numere de circ etc.). *Odată cu luna mai începuseră grădinile de vară cu spectacole de varietăți și farse.* CAMIL PETRESCU, O. II, 108, cf. DER. *Nu putea lipsi din programul acestor zile un spectacol de varietăți.* CONTEMP. 1971, nr. 1294, 5/1, cf. M. D. ENC., DEX, DN². *Teatru de varietăți = teatru al cărui repertoriu este format din astfel de spectacole.* V. V A R I E T E U. *L-a cunoscut... la teatru acela de varietăți.* CAMIL PETRESCU, T. III, 139, cf. SCRIBAN, D., DL, DM. *Am auzit aplauzele... izbucnind în teatrul de varietăți.* ARGHEZI, S. XVIII, 104, cf. IST. T. I, 167.

- Pronunțat: -ri-e-. - Pl.: varietăți. - Și: (învechit, rar) **varietét** (FLORA MOLD. I, 69) subst., **vărietăte** (RUS. I. I, 54/1) s. f.

- Din lat. *varietas*, -atis, fr. *variété*. - **Variet** < germ. **Varietät**.

VARIETÉ s. n. v. **varieteu**.

VARIETÉT subst. v. **varietate**.

VARIETÉU s. n. Teatru sau local public în care se prezintă spectacole de divertisment cu program variat (cîntece, dansuri, scheciuri, numere de circ etc.). V. m u z i c - h a l l, ș a n t a n. Cf. CADE. *Bella e cîntăreață de varieteu.* CAMIL PETRESCU, T. III, 58, cf. ALAS 27 v, 1934, 8/6. *Aveam voce frumoasă. Armand Bell, directorul varietetului L'Eden, cu care mă împrietenisem, mi-a propus să cînt pe scenă.* BRĂESCU, A. 207. *Și-a pus tacticos mânușile... și a plecat direct la varieteu.* POPA, V. 231. *Într-o sară, am intrat la cel mai elegant local din Amsterdam: varieteu Tushinski.* SADOVEANU, O. IX, 332, cf. SCRIBAN, D. 1392. *Ai cluburi și tripouri... dăncinguri și varieteu.* ARGHEZI, B. 17. *O artistă de varieteu... avea nevoie de un „soț” prezentabil.* CĂLINESCU, B. I. 261. *O actriță franceză povestește unui italian farmecele varieteturilor din Constantinopol.* RALEA, S. T. I, 302. *Restaurantele, berăriile, cafenele, varieteturile sînt înșesate ziua și noaptea.* PAS. Z. II, 175. *Avea „viții” blajine, îndeosebi acela, susținut printr-o teorie specială a fericirii, de a cultiva actrițele germane ori franceze de pe la varieteu.* IST. LIT. ROM. II, 749, cf. DL, DM, DEX, DN².

- Pronunțat: -ri-e-. - Pl.: varieteu. - Și (rar) **varieté** s. n., DEX, DN².

- Din fr. [théâtre de] **variétés**.

VARIOL subst. v. **variolă**.

VARIOLĂ s. f. 1. Boală infecțioasă, contagioasă și epidemică, provocată de un virus, caracterizată prin apariția la suprafața pielii (și a mucoaselor) a numeroase pustule care, după ce se usucă, lasă cicatrice; (popular) bubat, vîrsat (II 1), (franțuzism învechit) verolă mică (v. v e r o l ă 2). Cf. EPISCUPESCU, PRACTICA, 230/19, CORNEA, E. II, 127/11, COSTINESCU, LM, ȘĂINEANU. *Profilaxia variolei se face prin izolare și dezinfectarea cea mai riguroasă, ca la alte boale contagioase, precum și în plus prin vaccinare.* ENC. ROM., cf. BARGIANU, ALEXI, W. *Experiențele... au dovedit eficacitatea tratamentului cu lumina roșie a diferitelor boale de piele, în special a variolei și a lupusului.* CANDREA, F. 294, cf. 222. *O dată variola declarată, tratamentul să bazează mai mult pe igienă.* BIANU, D. S., cf. RESMERIȚĂ, D., BABES, O. A. I, 330, CADE, SCRIBAN, D. *La un braț al copilului, oficianul sanitar îmi arată vaccinul împotriva variolei.* CĂLINESCU, C. O. 334. *Am fost siliți să ne vaccinăm cu toții... contra variolei.* RALEA, S. T. I, 309, cf. DL, DM, DER. *Oamenii sînt receptivi față de variolă la orice vîrstă, dar cel mai mult în copilărie.* ABC SĂN., cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN². *Pielea ajunsese să semene cu cea a bolnavilor de variolă.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 95. *Variolă hemoragică (sau, rar, neagră) = formă gravă de*

variolă (1), în majoritatea cazurilor mortală, în care pustulele sînt foarte numeroase și pline de sînge, producînd hemoragii la nivelul mucoaselor și al tegumentelor; (popular) vîrsat¹ negru. Cf. ENC. ROM., BIANU, D. S., DER, ABC SĂN., D. MED.

2. Numele mai multor boli infecțioase și contagioase, caracterizate prin erupții (sub formă de vezicule sau pustule), generalizate sau localizate în anumite regiuni ale corpului, care afectează unele animale sau unele păsări; (popular) vîrsat¹ (II 5). V. v a c c i n (II), b u b a t. Cf. ENC. VET., ENC. AGR., V., 815, DER, M. D. ENC.

— Pronunțat: -ri-o-. — Pl.: variole. — Și: (învechit, rar) varióle (EPISCUPESCU, PRACTICA, 230/19), varići (CORNEA, E. I., 60/29) subst.

— Din lat. variolae, variola, germ. Variola, Variolae, fr. variole.

VARIÓLE subst. v. variolă.

VARIÓLIC, -Ă adj. 1. Care ține de variolă (1); caracteristic variolei; care este provocat de variolă; (rar) variolos (1). Cf. COSTINESCU, LM, CADE, NOM. MIN. I, 234. *Virusul... se găsește la bolnav în sînge, în conținutul erupției cutanate, în crustele veziculelor variolice de pe piele și mucoase.* ABC SĂN. 382, cf. D. MED. II, 702, M. D. ENC., DEX, DN³.

2. (Și substantivat) (Persoană) care suferă de variolă (1); (rar) variolos (2). *Popoarele din India și din Indochina tratează de mult variolicii acoperindu-i cu pînze roșii.* CANDREA, F. 294.

— Pronunțat: -ri-o-. — Pl.: variolici, -ce.

— Din fr. variolique.

VARIOLIFÓRM, -Ă adj. Care are aspect de variolă. Cf. D. MED., DN³.

— Pronunțat: -ri-o-. — Pl.: varioliformi, -e.

— Din fr. varioliforme.

VARIOLÍT s. n. Rocă bazaltică sau andezitică, conținînd feldspat cu structură radiară. Cf. LTR², DN³.

— Pronunțat: -ri-o-.

— Din fr. variolite.

VARIOLIZÁRE s. f. Metodă de imunizare în variolă (1), folosită în trecut, care consta în inocularea unui virus spre a provoca o formă benignă care să preîntîmpine o formă mai gravă de variolă; (rar) variolizatiune. Cf. D. MED., DN³.

— Pronunțat: -ri-o-.

— Cf. fr. variolisation.

VARIOLIZÁȚIÓNE s. f. (Rar) Variolizare. *În a. 1796 Edward Jenner, medic englez, a înlocuit variolizațiunea prin vaccinațiune.* ENC. ROM. I, 130, cf. ARH. OLT. VII 376.

— Pronunțat: -ri-o-, -ți -u-.

— Din fr. variolisation.

VARIOLOÍD subst. Formă ușoară, benignă, de variolă (1), care apare la persoane vaccinate sau la persoane care au suferit de variolă cu mai mulți ani înainte. *Ilerul și vîrsatul de vînt (varioloídă)... se isprăvesc în a 7-a sau a 8-a zi, fără a se mai arăta un al doilea period.* KRETZULESCU, M. 131/10, cf. ENC. ROM., BIANU, D. S. 781, ABC SĂN. *Varioloídul transmis la indivizi nevaccinați poate să genereze o variolă comună sau chiar malignă.* D. MED., cf. DN³.

— Pronunțat: -ri-o-. — Și: (rar) varioloídă s. f.

— Din fr. varioloïde.

VARIOLOÍDĂ s. f. varioloïd.

VARIOLÓŠ, -OÁSĂ adj. (Rar) 1. Variolic (1). Cf. DN³.

2. (Și substantivat) Variolic (2). Cf. DN³.

— Pronunțat: -ri-o-. — Pl.: varioloși, -oase

— Din fr. varioleux.

VARIOMÉTRU s. n. 1. Dispozitiv format de obicei din două bobine electrice legate în serie, una fixă și alta mobilă, a cărei inductivitate poate fi variată prin rotirea bobinei mobile în interiorul celei fixe. *Circuitul plăcii și al gretarului sînt cuplate în serie și legate în vecinătatea rezonanței electrice prin mijlocul unui condensator variabil... și a unui variometru.* ENC. TEHN. I, 173, cf. LTR², DL, DP, DM, DER, M. D. ENC., DN³, DEX-S.

2. (Și în sintagma *variometru magnetic*) Aparat care servește la măsurarea variației, de la un punct geografic la altul, a variației dintre componentele cîmpului magnetic pămîntesc sau a unghiurilor componente. *Variometrele magnetice au fost pînă de curînd principalele aparate ale prospecțiunii magnetice terestre.* LTR², cf. DL, DP, DM, DN³.

3. Aparat care servește la măsurarea vitezei verticale de urcare sau de coborîre a unei aeronave. *Pentru a se realiza un variometru care să măsoare riguros viteza verticală ar trebui ca diferențele de presiune să fie foarte mici, pentru că altfel pot interveni erori importante.* LTR², cf. DL, DP, DM, DER, M. D. ENC., DN³, DEX-S.

— Pronunțat: -ri-o-. — Pl.: variometre.

— Din fr. variomètre.

VARISTÓR s. n. Rezistor a cărui rezistență depinde de valoarea tensiunii aplicate la bornele lui. Cf. LTR², DER, M. D. ENC., DEX-S.

— Pl.: varistoare.

— Din fr. varistor.

VARIȘOÁRĂ s. f. v. verișor.

VARITON s. m. v. bariton.

VARÍȚE subst. pl. v. varice².

VÁRIU, -IE adj. 1. (Astăzi rar) Variat (2). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Materia există acum și cată a lua forme altele și varii, a se forma plantele, animalele uscatului, peștii mării, pasările aerului.* HELIADE, O. II, 48. *La Italia chiar, proșperîndă în balte, fluvii și varie fîntîne, unele au secat de tot și altele abia mai aveau apă foarte puțină.* ARISTIA, PLUT. 338/29. *Amîndouă aceste împrejurări, atît de varie..., au esențiat o acțiune convergentă asupra spiritului făgărășenilor.* HĂDEU, I. C. I, 120, cf. LM, ODOBESCU, S. II, 403. *Capul meu era așa de pustiu ca amestecul fără-nșeles a unor colorii varii, roșii, negru, verde, galben, toate amestecate pe unul și-același loc.* EMINESCU, O. VII, 209. *Această sinteză a aprehensiunii trebuie... să se poată aplica și apriori, în privirea reprezentațiilor ce nu-s empirice. Căci fără ea n-am avea apriori nici reprezentația spațiului nici cea a timpului, neputîndu-se produce acestea decît prin sinteza celor varie pe cari ni le prezintă sensibilitatea în receptivitatea ei primordială.* id. ib. XIV, 406. *Îți voi povesti pe larg variile și mulțurile împrejurări cari m-au întîrziat.* CARAGIALE, O. VII, 14. *Limba... merge pe drumul fatal al mișcării universale, cu toate elementele ei atît de varii la prima vedere.* PHILIPPIDE, P. 273. [Tracii] au multe și varii denumiri, după deosebirea regiunilor. XENOPOL, I. R. I, 41, cf. BARCIANU. *Organele femele sînt carpelele, în număr varii.* GRECESCU, FL. 3. *Dintre variile prelegeri ascultate de mine au avut asupra mea o înfrîunță nu numai instructivă, dar și educativă cu deosebire cele ținute de profesorul dr. G. Phillips.* SBIERA, F. S. 123, cf. ALEXI, W., RESĂRIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Natura poate să fie adusă în legătură cu varii valori și realități spirituale.* BLAGA, Z. 291. *Dinutul său atît de precoce... pe lîngă o serie de varii influențe..., se caracteriza printr-o „mistică a poetului și a poeziei”.* CONSTANTINESCU, S. I, 151, cf. DL, DM. *Termenul nu trebuie respins, pentru că din varii motive el conține o parte de adevăr.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 24, 11/I. *Politica se raportează filozofiei și artei în varii modalități.* REV. FIL. 1970, 7(2), cf. DEX, DN³.

2. (Învechit, rar) Variat (I). *Nici Buckle chiar n-a putut defini ce este civilizația, atât de varie este ea în formele ei.* EMINESCU, S. P. 233.

- Pl. : *varii* și (învechit, f.) *varie*.
- Din lat. *varius*, -a, -um.

VARMĂGHIE s. f. v. *varmeghie*.

VARMEDE s. f. v. *varmeghie*.

VARMEDIE s. f. v. *varmeghie*.

VARMĚGHIE s. f. v. *varmeghie*.

VARMĚGHIE s. f. 1. (În organizarea administrativă mai veche a Transilvaniei) Unitate teritorială administrativă, în componența căreia intrau mai multe localități. V. c o m i t a t, j u d e ț, ț i n u t. *Potropopul varmegiei Henedoriei.* PO 10/9. *Scriem tuțu]ror... deregătorilor... carii sînteți făcători de dereptate și purtători de cîn]ste din varmeghie Hinedorii (a. 1628).* IORGA, S. D. XII, 280, cf. id. D. B. I. 68. *A treia varmeghie, ce se spune ținutul Turdei, carele-i numele pre orașul Turdei, acolo sînt ocnre forte alese (cca 1660 - 1680).* GCR I, 176/18. *Noi din vermeghia Belgradului, în Făgăraș lăcuim (a. 1678).* BUL. COM. IST. II, 257, cf. MAG. IST. III, 312/20. *De or șed[e] mult în varmeghia noastră, noi rămînem la nimică, că n-avem modru să vindem nimică de ei (a. 1725).* IORGA, S. D. XII, 27. *Înștiințaz pe dumneata că avem 2 moșai în varmeghia Eniidorei (a. 1768).* id. ib. 226. *Celelalte curți episcopoești... se cheamă: Herina, Bileagul din varmegea Dobocii, Gilăul din varmegea Chujului, Zelaul și Tășnadul din varmegea Solnocului.* ȘINCAI, HR. I, 269/17, cf. *ECONOMIA*, 94/13. *Măcar că se face pomenire de toată ghinta ungurească, totuși, cînd vine a grăi despre osebitele legi ale unirei, nu ungerii, ci fețele nemeșești și orașele varmeghiilor... se pomenesc.* MAIOR, IST. 106/8, cf. MOLNAR, 78²/16, CLEMENS, 286/1, LB. *În anul 1828 s-au făcut canțelari mare crăiescu... în varmeghia Borșodului.* F. DUM. I, 46¹/34, cf. ISER, PONTBRIANT, D. 515, LM, DDRF, MÎNDRESCU, UNG. 116, GHEȚIE, R. M., TDRG, DHLR II, 542, CADE, VAIDA. *Por împărat... a întins mese pe un șes cîu o varmeghie.* MARIAN, INS. 508, cf. BUD, P. P. 80, CABA, SĂL. 102, DR. VII, 64, 65. *Fișpan n-am avut, ne-am fînut de Bereg varmegie.* ARH. FOLK. VI, 217, cf. ALR I 380. *Am umblat varmeghea toată și de-abghe mi te-am găsit.* FOLC. TRANSILV. I, 113. ♦ Instituție de conducere a unei asemenea unități teritoriale; reprezentanții acestei instituții; clădire în care își avea sediul această instituție. *Au făcut și cărți cu hămîșag, cu numele varmeghiu și varmeghia n-are știre de ce au făcut ei (a. 1767).* IORGA, S. D. XIII, 266. *Arad... este oraș măricel, cu o piață foarte mare, unde este și varmedia, adecă isprăvnicat.* GOLESCU, I. 99. *Cinstita varmeghie a hotărît că fostul notar... este nevinovat.* F (1886), 370. *Să mă ierte oarmeghea Să grăiesc cu dumata.* BUD, P. P. 22. *O suit pe scară din ocol în virvu căsii a oarmidii.* T. PAPAĞAGI, M. 153. *Numa-un an de mi-i mai si, Mă-ta nu ne-a despărți, Nici la casa oarmedii, Unde zac dilîș domnii.* FOLC. TRANSILV. I, 291.

2. (Ban.) Penitenciar (I). Com. din TIMIȘOARA. *L-o băgat la varmeghie pe 5 ani.* L. COSTIN, GR. BĂN. 214, cf. ALR I 1 455/45, 79, ALR SNIV h 998/76, ALRM SNII h 807/76.

3. (Regional) Prestație în muncă (Pociovește - Beiuș). Cf. A1 13. *Tăt omu trăbui să margă la varmegie.* ib.

- Accentuat și: *varmeghie*. LB. - Pl. : *varmeghiu*. - Și: (regional) *varmĚghe* (accentuat și *varmeghe*, TDRG), *varmighe* (accentul necunoscut), *varmighe* (IORGA, S. D. XVII, 12; accentul necunoscut), *varmăghie* (id. ib. XII, 185; accentul necunoscut), *varmede* (MÎNDRESCU, UNG. 116, TDRG; accentuat și *varmede*, ALR I 380/69, 77), *varmedie* (accentul necunoscut), *varmĚghie*, *varmĚghe* (GR. S. II, 87, ALR I 380/56, 59, 80), *varmede* (ALR I 380/28, 1455/45), *vermeghie* (accentul necunoscut), *ormĚghie* (LB. PONTBRIANT, D., LM, MÎNDRESCU, UNG. 117), *ormĚghe* (IORGA, S. D. XVII, 187, ALR I 380/257, 270, 280, 283, 341, 355, 357), *ormăghie* (IORGA, D.

B I, 68; accentul necunoscut), *oarmeghie* (id. S. D. XII, 234; accentul necunoscut), *oarmĚghe*, *oarmede* (accentul necunoscut), *oarmide* (accentul necunoscut), *armeghe* (id. ib. XVII, 187; accentul necunoscut) s. f.

- Din magh. *varmegye*.

VARMĚTRU s. n. Instrument cu care se măsoară puterea electromagnetică reactivă. Cf. LTR², DP, DER, M. D. ENC., DN¹, DEX-S.

- Pl. : *varmetre*.
- Din fr. *varmĚtre*.

VARMIGHE s. f. v. *varmeghie*.

VARMIGHIE s. f. v. *varmeghie*.

VARNAVICI s. m. (pl) v. *varnevicu*.

VARNAVICIU s. m. (Rar) Vînzător ambulant de varnevicu. *Cînd începea să se crape de ziuă, salipciul și varnaviciul dispăreau cu bufințele gonite de lumină și în locul lor începeau să se ivească alți breslași ori negustorași.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 6, 20.

- Pl. : *varnavicii*.
- *Varnavici* + suf. -giu.

VARNEVICI s. m. (pl.) (Rar) Cîmași care se fierbeau și se consumau calzi. *Halepliu... găsi că varnevicii cu hrean, brînză albă și halva cu alune sînt o mîncare demnă de eroii unei tragedii.* CAMIL PETRESCU, O. 11, cf. 126. *„Varnavicii calzi, varnavicii!” Era negustorul de cîrnași... pîrtîndu-și în mînă sobița, din al cărei căzanel scotea cu ajutorul unei furculițe cu coadă lungă cîrnăciorii fierbinți.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 6, 20.

- Și: *varnavici* s. m. (pl.).
- Din germ. *warme Würstchen*.

VARNIȚĂ s. f. 1. Groapă adîncă special amenajată pentru arderea pietrei-de-var²; cuptor de var² cu funcționare intermitentă; (învechit, în Transilv.) vărlniță (regional) vărăștină. *Sv[î]ntul Hariton în varnița aruncat s-au săvîrșit.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 5¹/11, cf. KLEIN, D. 453, BUDAI - DELEANU, LEX. *De la varnițele ce le avem pe moșia mînăstirii ne legăm ca, de fieștecare groapă ce vom scoate var, să dăm cîte 30 oca var (a. 1810).* IORGA, S. D. I, 249, cf. LB, I. GOLESCU, C., ISER, POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D. *Piatra scoasă se cară la varnița.* I. IONESCU, M. 422. *Cea mai mare parte din aceste lemne se ard la varnița dupe moșie.* id. D. 432, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 447, LM. *Mai cu samă în sus pe pîrăul lapa se găsesc varnițe.* CONTEMPORANUL, VI, 359, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Pentru a face un cuptor de var sau varnița... se sapă într-un perete de pămînt de sus pînă la o adîncime de 3 - 5 metri.* PAMFILE, I. C. 380. *Poplăcenii... fîneau cu arendă varnițele orașului.* PĂCALĂ, M. R. 83, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Pe coasta goală a Mateiașului au început să ardă varnițele.* CAMIL PETRESCU, U. N. 219, cf. SCRIBAN D., LTR², DL, DM, DEX, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 206.

2. Groapă special amenajată pentru stingerea (și depozitarea) varului²; ladă de scînduri (îngropată pe jumătate în pămînt), fără capac, folosită la stingerea varului² sau la pîrparea mortarului. Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Jucîndu-mă... pe marginea unei vărlniți... dinaintea bisericii... care se repara.* JIPESCU, ap. TDRG, cf. DDRF. *Blocuri de piatră, nisip, varniți, material pentru schele stau toate îngrămădite împrejur.* SP. POPESCU, M. G. 59. *Varnițele clocoteau pufnînd în stropi albi.* ANGHEL - IOSIF, C. L. 53, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Temeliile au așteptat... privegheate de... varnițele gata de folosire.* C. PETRESCU, R. DR. 96, cf. SCRIBAN, D., LTR², DL, DP, DM, M. D. ENC., DEX, H III 153, XII 173, XIV 17, XVI 209, L. COSTIN, GR. BĂN. II, 206. ♦ P. a n a l. (Prin Mold.) Uluc în care se toarnă var² stîns și prin care sînt puse să treacă oile care suferă de anumite boli la picioare. Cf. CHEST. V 173/24. ♦ P. a n a l. (Rar) Bazin folosit în

tăbăcărie¹, în care se pun pieile crude, cu o soluție de lapte de var², pentru a le curăța de păr¹. Cf. VALIAN, v. *Puricîndu-le mai departe, le întindea, le arunca pe rînd în varniță*. ARDELEANU, D. 243.

3. a) (Regional) Var² năstins, v. v a r² (I). *Am cumpărat varniță să spoiesc*. Com. din BRAȘOV.

b) (Olt.) Tencuială (2). Cf. CHEST. II 128/28, ALR III/MN 117, 3789/872, NALR - O II h 193.

- Pl.: *varnițe și varniți*, (regional) *vărniți*.

- Din bg. *варница*

VAROMÉTR s. n. v. **barometru**.

VAROMÉTRIC, -Ă adj. v. **barometric**.

VARORĂ s. f. (Fiz.) Unitate de măsură a energiei electromagnetice reactive, corespunzătoare puterii reactive de un var¹ (I) pe oră. Cf. LTR² XVIII, 438, DN², DEX-S.

- Scris și (prescurtat): *varh*. LTR² XVIII, 483, DEX-S.

- Pl.: *varore*.

- Din fr. *varheure*.

VARORMÉTRU s. n. Contor pentru înregistrarea directă a energiei electromagnetice reactive. Cf. LTR², DP, M. D. ENC., DN².

- Pl.: *varormetre*.

- Din fr. *varheuremètre*.

VAROȘ¹ s. n. (Învechit) Parte a unui oraș situată în afara fortificațiilor. *Le-au dat gazde în varoș, afară din cetatea Tighinii*. AXINTE URICARIUL, LET. II, 163/37. *La deal, pe poala muntelui sînt vii multe și mai sus de vii este varușul lui Mistra, adecă tot exocastron* (a. 1715). ARHIVA R. II, 171/11. *Ibrahim Pașa ieși din Kefeș cu agii lui la farșat (= Vorstadt) sau varuș*. DUMITRACHE, ap. ȘIO II, 128. *Ai noștri au luat iarăși varoșul și stau din zi în zi ca să bată și cetatea* (a. 1790). IORGA, S. D. VIII, 110. *Au început a mai strînge oaste în cetate și a așeza tururile cu tocmeală bună pe zidurile cetății, și au adus tunari iscusiți, și au pus mulțime de salahori din sarhatul Diului și din țară de au făcut un șanț mare și adînc împregiurul varoșului, făcîndu-i porți cu țârie*. DIONISIE, C. 187, cf. 210, ȘIO II, 128, TDRG.

- Pl.: ? - Și: *varuș* s. n.

- Din tc. *varoș*.

VĂROȘ², -Ă adj. I. (Învechit, prin Transilv. și prin Ban.) Roșu (I I). *Nice mai n[e]gri, nice ma[i] varo [și]... ce în[și]-o vedere se voru se[ui]a*. COD. TOD. 231, cf. ANON. CAR., DHLR II, 560.

2. (Transilv., prin nord-estul Ban. și prin nordul Olt.; și substantivat) (Oaie) care are pete roșcate (PRECUP, P. 56, H XVIII 295, CHEST. v 76/51, L. ROM. 1970, 552) sau gălbui (H XVIII 103, com. din VAȘCĂU, DENSUSIANU, T. H 83, PLOȘOR, V. O. 15, COMAN, GL., DR. III, 731) pe cap și pe bot, care are botul negru (CHEST. v 75/12) sau care este de culoare albă, cu pete roșii pe picioare și pe bot (ib. 75/66).

- Accentuat și: *varoș* (COMAN, GL.). - Pl.: *varoși*, -e.

- Și: (regional) *vărăș*, -ă adj. PLOȘOR, V. O. 15, DR. III, 731.

- Din magh. *vörös*.

VARSECUNDĂ s. f. (Fiz.) Unitate de măsură a energiei electromagnetice reactive corespunzătoare puterii reactive de un var¹ (I) pe secundă. Cf. LTR², DE X-S.

- Scris și (prescurtat): *vars*. LTR² XVIII, 438, DEX-S.

- Pl.: *varsecunde*.

- Din fr. *varseconde*.

VARȘĂ s. f. v. *iavașa*.

VĂRȘĂ s. f. *virșă*².

VARȘOVIAN, -Ă s. m. și f., adj. I. S. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a Varșoviei sau este originară de acolo; (la pl.) locuitorii Varșoviei.

2. Adj. Care aparține Varșoviei sau varșovienilor (I), privitor la Varșovia sau la varșovieni, (originar) din Varșovia, specific Varșoviei.

- Pronunțat: *-vi-an*. - Pl.: *varșovieni*, -e.

- Varșovia (n. pr.) + suf. *-ean*.

VART subst. v. *vartă*².

VĂRTA¹ interj. v. *vardă*¹.

VARTĂ² interj. v. *vardă*².

VĂRTĂ¹ s. f. I. (Învechit) Clădire în care își avea sediul un corp de gardă și care servea și ca loc de detenție. *În vartă prespre toată noaptea rîs și batgiocurit de slujitori [fu]*. VARLAAM, C. 77. *L-au fost închis în vartă, fără știrea domniei*. NECULCE, L. 39. *Spre închisoarea și legarea trupului un lanțuh și o vartă destule sint*. CANTEMIR, I. I. I, 75. *L-au închis... la vartă* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 204/29, cf. KLEIN, D. 453. *Care nu se supunea... [și] ducea arnăuții la nazîr și la derviș-aga, carii era caimacami, și-i punea la grosul vartei*. DIONISIE, C. 174, cf. LB, LM, DDRF, GHETIE, R. M., ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D.

2. (Învechit) Strajă; gardă. *Au poroncit de au schimbat toate vărțile pre la toate porțile*. NECULCE, L. 385. *Era cuprins de leși... și cu vărți împregiurul gazdei lui*. AXINTE URICARIUL, LET. II, 160/20. *Au pus ieniceri vartă de-l păzea*. MUSTE, în MAG. IST. III, 94/14. *12 fustași de vartă* (a. 1776). URICARIUL, XIX, 332, cf. BARIȚIU, P. A. I, 582, TDRG, DR. VI, 254, CADE, C. GANE, TR. V. 195, SCRIBAN, D. ♦ *Escortă. Au trimis de i-au luat cu vartă, de i-au dus la Harcov*. NECULCE, L. 262. *Pre Ion hatmanul... supt vartă l-au pus și cu mare ocară l-au dus*. R. GRECEANU, CM II, 187.

3. (În trecut, în Bucov. și prin Transilv.) Santinelă. Cf. ALR SN IV h 961, ALRM SN II h 776, A V I, L. ROM. 1960, nr. 3, 81.

4. (Maram., prin Bucov. și prin nordul Transilv.) Lucrător forestier care supraveghează deplasarea buștenilor pe uluc; (regional) vărdaș. Cf. A V I, ARVINTE, TERM. 85, 93, 174.

- Pl.: *vărți și verți*. - Și: (regional) *vărdă* s. f. KLEIN, D. 453, LB, BARIȚIU, P. A. I, 582, LM, GHETIE, R. M., ALEXI, W., ALR SN IV h 961/157, A V I, ARVINTE, TERM. 93, 174, FOLC. TRANSILV. IV, 441.

- Din germ. *Warte*, ucr. *варта*, pol. *warta*. - Pentru *vărdă*, cf. magh. *várda*.

VĂRTĂ² s. f. I. (Prin vestul Munt.) Necaz; belea; bucluc. *Cine știe în ce vartă intri*. TOMESCU, GL. ♦ E x p r. (Prin nord-estul Olt.) A da (pe cineva) în vart = a băga (pe cineva) în bucluc. *Ne-a ghicit și pace. S-a dus cu noi. Trebuie să facem ce-om face ca să-i astupăm gura, să nu ne dea-n vart*. I. CR. IV, 200.

2. (Prin Munt.) Vrajbă; ceartă; scandal. *Sînt în vard cu el*. RĂDULESCU - CODIN. *Am tras o vartă cu vecinul*. COMAN, GL. *Sînt în vartă cu ia*. TOMESCU, GL., cf. UDRESCU, GL.

3. (Prin Munt.) Punct culminant (al unei acțiuni, al unui proces în curs de desfășurare). Cf. COMAN, GL. *Varta nișorii*. UDRESCU, GL.

- Pl.: ? - Și: *vart*, *vard* subst.

- Din tc. *varta*.

VĂRTĂR s. m. (Prin Bucov.) Paznic² (I). LEXIC REG. III.

- Pl.: *vartări*.

- Cf. germ. *Wärter*, rom. *vartă*¹.

VARTOLOMÉI s. m. v. *virtolomei*¹.

VARTUÍ vb. IV. Intranz. (Prin Bucov.) A sta de pază. LEXIC REG. 111.

– Prez. ind.: ?

– Cf. germ. warten, rom. vartă¹.

VÁRUS s. n. (Med.) Deviație a piciorului spre înăuntru. Cf. M. D. ENC., DN³.

– Din fr. varus, lat. varus.

VARUȘ s. n. v. varoș¹.

VARVALÍC subst. v. varvaric.

VÁRVAR, -Ă s. m., adj. (Învechit) 1. S. m., adj. (Adesea depreciativ) (La pl.) Nume dat de vechii greci și de romani³ popoarelor și populațiilor străine; (și la sg.) (persoană) de altă origine decât elenă sau latină; p. e x t. (persoană) de altă origine etnică; (persoană) de altă religie; (persoană) fără nici o religie. V. b a r b a r. *Varvarii făcea nu puțină noao m[î]l[ist]o[n]e*. COD. VOR. 96/13. *În eșirea lu Israil di în Eghipt, casa lu Iacov de oameri varvari, fură iudeii sfinția lui, și Israil firutul lui*. PSALT. 242. *Împăratul... tremese un preut oarecine să dea lor leagea lu Dumnezeu. Iară varvarii toate cărțile lu Moisi priimir*. id. ib. 306. *Să-ș implă ale lor cuvîntătoare mreaji de tot fealiul pești cuvîntători, ellini și varvari, și să tragă pre ei den moarte la viață*. id. ib. 333. *Varvarii făcea omenie multă cu noi*. N. TEST. (1648), 172/8. *Năvăli asupra-i un varvar cu o lance de l-au giunghiatu-l*. DOSOFTEI, V. s. ianuarie 23/35. *De la streini și de la varvari... cer și să imprumutează și de carte și de limbă și de învățură* (a. 1680). ȘĂINEANU, I. 196. *Adună oaste noao și gătește mari zahareale și nădăjduiesc în Dumnezeu că, toate purfîndu-se cu fericire, da-va varvarilor de a suspina* (a. 1693). FN 21. *Al doilea tom ieste să înceapă de cînd, curățîndu-să locurile acestea de tîlari și de toate năpăzile alor varvari... pomeniței domni, întorcîndu-să pre la locurile lor... a să vesti au început*. CANTEMIR, HR. 50. *Socotește în cită pază și fereală au fost supt împărăția romanilor Dacia, cît todeauna au ferit-o, alte neamuri varvare într-însa cu romanii să nu să amestece*. id. ib. 245. *Theodosie... au mîrs asupra varvarilor, cărora dîndu-le război, pre lesne i-au înfrînt și i-au gonit și îndată au scos Misia cea de sus din mîna lor*. id. ib. 265. *Varvarul ca un elin făcînd, elinii mai rău decît năpăzile s-au arătat, căci... l-au prins și i-au scos ochii*. id. ib. 386. *Acelor corăbii neguștorești, cari vin den fări varvare, le stau asupra hiclesuguri* (a. 1701). FN 91. *Dintr-a-cea amestecătură a numănilor și a varvarilor... valahii au răsărit limbă noao din cea veche a lor*. C. CANTACUZINO, CM I, 33. *Aceasta să înțelegea în toate cele vechi cărți, cînd să citește varvar, că sînt toți varvari, afară den elini și din romani*. id. ib. 39. *Plînitu-s-au biruințele romane de robii varvari*. id. ib. 67. *Împăratul creștin... va pleca mintea varvarului [= sultanului] cu daruri*. R. POPESCU, CM I, 316. *Niște lupi de oameni... sînt acei varvari [= tătarii]*. R. GRECEANU, CM II, 30. *Neamul cel varvar să milostivește*. AETHIOPICA, 41/3. *Încă și pre cetatea cea mare a Solunului o au izbăvit de... bătaia varvarilor*. MINEIUL (1776), 160²/34. *Să duc adesăori la acești varvari*. IST. AM. 16/3. *Plîngea fecioara fecioria sa, că vedea cum că era să n-o răpească ostașii varvari*. MOLNAR, RET. 32/3. *Să fie precept ș-alte neamuri a Europei preful voroavei și dulceafa graiurilor bine rînduită, adecă ritorica și poesia, cum au înțalesu-o elinii și romanii, ol. cîți eroi slăviți să ar ivi dintre varvari sau doară din cei ce să numea sălbateci, pe carii, oameni luminați lipsind intru neamul lor și pe vremile cînd au trăit un Omer ș-un Virghil, vecinică i-au acoperit nepomenire*. BUDAL-DELEANU, T. 63. *Acuma tu mîi numa prin bordeie, La neamuri de noi varvare chimate; Meriturile a căror nu să încheie În nește hîrtii cu slove aurate, Ce nu să fîlesc intru pargamine, Nice să laudă în vrednicii străine*. id. T. V. 67. *Mergătorul înainte al celui de pe urmă Antihrist, înșelătorul de lume, cel cu totul varvar la cele dumnezeiești*. în IST. LIT.

ROM. II, 126. *Începătura acelor cunoștințe tuturor 'este stăpînirea, sau a strămoșilor, la care varvarii mai virtos era răzîmiți, sau a dumnezeieștii scripturi*. POTECA, F. 2/28. *În curgerea lungului period ce coprinde marile năvăliri ale varvarilor, pustirile ciunii și ale foameții fură neîncetate*. CR (1832), 163²/10, cf. ISER, POLIZU, CIHAC, I, 307, II, 711, ALEXI. W., TDRG, DHLR II, 548, CADE. *Ați rîvnit la viața de fiare a unor varvari, cum ne numiți voi*. C. PETRESCU, R. DR. 10. *Vei trece pe lîngă locuri unde au stat varvarii huni*. SADOVEANU, O. XII, 29. *Varvarii surpînd pe bizantini, Hristos a rămas sărăcit de altelea odoare*. id. ib. XIII, 405. *În vecii vecilor de rușine va rămîne acea faptă pe care nimeni nu o făptuise în pofida neamului nost ce multe au văzut și suferit, călcat... de varvarii lăcomoși*. BARBU, PRINC. 273.

2. Adj. (Despre oameni) Necivilizat; incapabil de a înțelege cultura; grosolan, necioplit. *Stăpînea dară și lăcuia acest pămînt acele neamuri ce le zicea dachi și gheți, oameni însă varvari și groși, idololatri*. C. CANTACUZINO, CM I, 11. *Altele roduri de oameni, streine și varvare, preste dîșii au dat și au stricat*. id. ib. 68. *Au zis unul că turcii sînt varvari, de nu știu să facă movile mari de pămînt împotriva cetății*. R. POPESCU, CM I, 276. *Ei sînt... varvari cu totul și neînvățați, nu numai la credință, ce nici la propoveduire* (a. 1764). URICARIUL, I, 151/31, cf. I. GOLESCU, C. Am văzut cu întristare... progresul... unor tineri români ce nu cred nici în Dumnezeu, nici în dracu... și își bat joc de părinții lor, numindu-i retrograzi, varvari. C. STAMATI, P. 321, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D. ♦ (Substantivat) *Acesta, ca un varvar, nefînd de neam, n-au socotit*. NECULCE, L. 111. *Mai pre lesne s-ar audzi voroava între ciocanele căldărarilor. decît între multe gloate a varvarilor*. CANTEMIR, I. I. I, 108. *Anevoie ieste varvarului a cuprinde binele vieții cei cinstite*. EUSTATIEVICI, GR. RUM. 80/1. *Cu puțin mai prost ieste varvașul decît dobitocul*. id. ib. 81/20. *Varvarii aștia... sînt foarte bîntuiți de duhurile rele ale pustiei*. VOICULESCU, P. I, 262. ♦ (Despre modul de exprimare) Caracteristic oamenilor necultivați. *S-au socotit la limbă varvară și i-au tîlcuit glasul*. CANTEMIR, I. I. I, 152. *Mai stricate și mai varvare li să pare acele cuvînte*. C. CANTACUZINO, CM I, 73. *Multe rugăciuni făcînd cîtră lună, cu cuvînte varvare și streine la auz*. AETHIOPICA, 11/5. *Doao rătăți sau greșeli sînt prin cele ce cuvîntarea varvară să face*. EUSTATIEVICI, GR. RUM. 109/7.

3. Adj. (Despre oameni) Cu o comportare inumană, crudă, sălbatică. *Să nu cumva să întărite pre păgînul acela varvar la niscaiva tirăniei*. M. COSTIN, O. 297. *Mîinii de crud tiran și de hiară varvară*. BIBLIA (1688), 720/1. *Era om chipes și de fire, dar mai rău și mai spurcat; și mai varvar, și mai tiran nu era alt om pre aceli vremi în țară*. NECULCE, L. 150. *Neam schitic ieste, crud, vrăjmaș și varvar*. C. CANTACUZINO, CM I, 23. *Romanii, carii era tot mai varvari; îi fînea pe dachi*. id. ib. 55. *Viziriul, și chihaiao, oameni foarte răi și lacomi și varvari fîind... aceasta n-au făcut*. R. GRECEANU, CM II, 71. *Sînt... alita de varvari, încît mîncă și carne de om*. DRĂGHICI, R. 39/12, cf. POLIZU, CIHAC, I, 307, II, 711, DDRF, ȘĂINEANU, TDRG, CADE. *Au fost oameni răi și varvari... Au ars și moara SADOVEANU, O. X, 36. Din ce în ce mai varvar se face și prigonirea lui o simțim și noi*. id. ib. 238, cf. SCRIBAN, D. ♦ F i g. *Nespuse rele și grele trag... toți cîți sînt supuși varvarei și turceștii puteri*. C. CANTACUZINO, CM I, 43. *Nu mi-au priit varvari soarte*. BUDAI-DELEANU, T. 217. *Îl așteptă ca pe-un frate Din rezelul cel varvar*. MUREȘANU, P. 8/24. ♦ (Substantivat) *Neplecat și neimblînzit era celor ce-i biruia (foarte aceasta ca un varvar și ca un crud făcînd-o)*. C. CANTACUZINO, CM I, 79. *Îi băga cu picioarele goale în zăpadă geroasă... și săracele văduve fîpa de ger, dar nu era milostivire la varvarii de slujbași*. DIONISIE, C. 193. *Varvarii, neleguiții lupi de sînge înșătați, Cad c-o nemilostivire peste-acești nevinovați*. BELDIMAN, E. 4/35. *Cine este varvarul carile au putut să omoare niște paseri atît de duioase*. ASACHI, S. L. II, 272. [Gulița:] *O crapați!... bine-o făcut, că mă mușca tot de nas*. [Chirița:] *Taci, varvarule!* ALECSANDRI, T. 423.

Gîndindu-te poate că m-am făcut un varvar la inimă, că ucid sărmane ființe nevinovate. D. ZAMFIRESCU, ap. TDRG.

- Pl.: varvari, -e.

- Din slavonul варваръ, ngr. βάρβαρος.

VARVARĂȚITĂ s. f. v. varvarotită.

VARVARĂESC, -EĂSCĂ adj. v. vârvăresc.

VARVARĂIC subst. (În poezia populară; în l o c. a d. j.) În (sau de) varvaric = (despre mustăți; probabil) cu virfurile lungi și răsucite. Cf. HEM 2498, DDRF I, 119, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, ALECSANDRI, P. P. 209. Tot voinicii D-ai Oltului, Cum îi place Codrului, ... Lungi În coate, Lași În spate, Cu hangere Ferecate; Cu mustața-n barbaric, Cum stă bine La voinic; Cu mustață Cît o coadă, Două la ceafă Le-nnoadă Și face nodul cît pumnul, De se sperie păgînul. TEODORESCU, P. P. 585, cf. 510, 550, 640, BIBICESCU, P. P. 303, MAT. FOLK. 157, 198, RĂDULESCU-CODIN, L. 89; PĂSCULESCU, L. P. 273, I. CR. III, 113, ANT. LIT. POP. I, 375, 459, BALADE, III, 337, UDRESCU, GL. 285.

- Pl.: ? - Și: varvarichi (MAT. FOLK. 157, RĂDULESCU-CODIN, L. 89, ANT. LIT. POP. I, 459, UDRESCU, GL. 285), varvarici (I. CR. III, 113), varvalic (PĂSCULESCU, L. P. 273), vârvărice (BALADE, III, 337), vîrvarichi (MAT. FOLK. 198), barbaric, barbaric (BIBICESCU, P. P. 303) subst.

- Etimologia necunoscută. Cf. ngr. βαρβαρικὸς „de barbar”.

VARVARICĂESC, -EĂSCĂ adj. (Învechit) I. Care aparține varvarilor (1); care este caracteristic varvarilor; (învechit) vârvăresc (2). Între ațitea întunerece să nu lumineze altă lumină, fără numai fulgerile sabiei ceii varvaricești. MOLNAR, REF. 33/11. Filosofia cea veche de obște să deosebește în varvaricească și elinească, pentru că, mai înainte de a începe ellinii a avea ceva nume, am citit că varvarii își agonisiseră prea mare nume de înțelepciune. POTEA, F. 5/9.

2. Caracteristic oamenilor necivilizați, necioplîți, sălbatici; (învechit) vârvăresc (2). De-acum sintem supuș la pedepsile cele varvaricești. AETHIOPIA, 31/18. I-au lepădat de la sine cu respunsuri pline de varvaricească trufie. ȘINCAI, HR. I, 183/8. Se spăimîntară toți și-l uriră pentru varvaricescul său mijloc. ZILOT, ap. GĂLDI, M. PHAN. 264. ♦ (Despre modul de exprimare) Caracteristic oamenilor necultivați. Cuvîntării cei îndreptate să împotrivesc cuvîntarea cea varvaricească, cei luminoase cea întunecoasă, cei înfrumusețate cea neînfrumusețată. EUSTATIEVICI, GR. RUM. 109/6.

- Pl.: varvaricești.

- Varvar + suf. -icesc. Cf. ngr. βαρβαρικὸς.

VARVARICĂȘTE adv. (Învechit, rar) În felul oamenilor necultivați, neinstruiți. În însăși Roma mulțimea grăia varvaricește, adecă nu în limba cea corectă. MAIOR, IST. 241/2.

- Varvar + suf. -icește.

VARVARĂICHI subst. v. varvaric.

VARVARĂICI subst. v. varvaric.

VARVARĂIE s. f. (Învechit) I. Stare primitivă de dezvoltare social-culturală; barbarie. De aicea încă să poate cunoaște la cîtă putere și tărie agiunsesse bolgarii, cît împărății Țarigradului, părăsindu-să a mai căuta varvaria lor, de nevoie, le căuta a să și încuscri cu dișii. CANTEMIR, HR. 346. Prin această necumpătată și fără de vreme a legei rîvnă... pricinui Alexandru Vodă: acea varvarie, adecă acel întunec și neștiință, întru carea astăzi zace Moldova. MAIOR, IST. 252/34. Cînd va peri dintre dișii varvaria, neștiința și nedreptatea? ȚICHINDEAL, ap. CADE. India, ... America... odinioară era întunecate de negura vârvăriei. AR (1829), 1/28. O nație care... se pare menită a rămîne îngrădită între sălbăticie margini, deodată deșteptată de puternică ghenie,

scuturînd giugul vârvăriei, o videm aducînd în siml ei măiestriei și științe. ASACHI, S. L. II, 327, cf. CIHAC, I, 307, II, 711. Națiunea noastră... este astăzi mîntuită și scăpată de varvaria timpilor trecuți. ODOBESCU, S. I, 472, cf. DDRF, TDRG, RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., DL.

2. Atitudine, comportare sau faptă care denotă incultură, primitivitate, brutalitate, cruzime; barbarie, (învechit, rar) varvalic. Avea obicei împotriva nepedeapsa, nefolosința, neiscusirea și vârvăria (a. 1652). ȘĂINEANU, I. 26. Neștiind a cetii... nu cunosc starea și slujba sfintei liturghii și... greșesc cu vârvăria și cu neînvățătura lor (a. 1764). URICARIUL, I, 152/13. Această pravelă dreaptă au făcut să înceteze cu totul această vârvărie. IST. AM. 38/21, cf. I. GOLESCU, C. De-atunci n-am mai avut zile bune; am pățimit toate vârvăriile din partea lui. ALECSANDRI, T. 1457, cf. CIHAC, I, 307, II, 711, DDRF, ȘĂINEANU, TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM.

- Pl.: varvarii. - Și: vârvărie s. f.

- Varvar + suf. -ie.

VARVARĂIME s. f. (Învechit, rar) Mulțime de varvari (1). Bolgarii... la anul intrării vecinicului cuvînt 499, din cea mai din fund a crivățului varvarime, ca cum năsipurile apii Volgăi ar fi năbușit, afară vârsîndu-să, ... până la Dalmatia ca dese prăzi au lovit. CANTEMIR, HR. 12, cf. CADE.

- Varvar + suf. -ime.

VARVARĂISM s. n. v. barbarism.

VARVARISMÓS subst. (Învechit, rar) Exprimare sau expresie improprie sau străină de spiritul limbii; barbarism. Mulțimea varvarismos, iară tu solichismos cu limba Ciorii faceți. De care lucru, a ști și să cade că Cioara aceasta de locul său ieste atică. CANTEMIR, I. I. I, 152. Varvarismos este cînd să întîmplă vreun cuvînt foarte varvaricesc sau prea strein de dialectul cel rumănesc cel de obște, sau măcar și rumănesc, dar prin scrisoare sau prin înălțarea glasului stricat. EUSTATIEVICI, GR. RUM. 109²/16.

- Pl.: ?

- Din ngr. βαρβαρισμός.

VARVARIZMÍ vb. IV. In t r a n z. (Învechit, rar) A se exprima impropriu sau folosind expresii străine de spiritul limbii. Ori mulțimea au varvarizmit, ori Brehnacea au solichizmit, ori Cioara au aticit, ori Cuconozul au băsnuit, a Ciorii glas pre cît mai mult să filcuia, pre ațita mai mult în lavirînthul necunoștinții să încuia. CANTEMIR, I. I. I, 153, cf. GĂLDI, M. PHAN. 264.

- Prez. ind.: ?

- De la varvarismos.

VARVARĂIC s. n. (Învechit, rar) Varvarie (2). Cf. BELDIMAN, LET.² II, 362, SCRIBAN, D.

- Pl.: varvaricuri.

- Varvar + suf. -lic.

VARVARĂȚITĂ s. f. (Grecism învechit) Grosolănie; brutalitate. Turcii îi luase și cîți era mai tineri îi și turcise, arătîndu-și precum la toate și la aceasta păgînii toată varvarățita și răutatea. R. GRECEANU, CM II, 218. Cu nimic nu să poate potrivi a lor varvarotită, sălbăticime și călcare dă lege. CĂLĂTORIE, IV, 248/12. [Bulgarilor] le da grecii haraciu, că nu le putea sta împotriva varvarotitei lor. DIONISIE, C. 228, cf. TDRG, GĂLDI, M. PHAN. 264.

- Și: varvarățită (accentul necunoscut) s. f.

- Din ngr. βαρβαρότης.

VĂRVĂ s. f. (Geol.) Depozit stratificat de argile din lacurile glaciare din cuaternar, care se prezintă ca niște benzi albicioase sau cenușii-închise. Varvele sînt utilizate pentru aprecierea vîrstei absolute a depozitelor lacustre recente în cari apar. LTR², cf. DN².

- Pl.: varve.

- Din fr. varve.

VĂRZĂ s. f. I. (La pl.) 1. (Învechit) Verdeață; plante¹; ierburi. Cf. PSALT. HUR. 30¹/19. *Ca iarba curundu usucă-se, ca veardzele de zlac curundu cadu.* PSALT. SCH. 110/11, cf. PSALT. 66. [Sămînța de muștar] *mai mică iaste de toate semențele, e cînd creaste mai mare de toate veardzele iaste, și va fi lemn.* CORESI, TETR. 30, cf. id. PS. 92/10. *Rodi pămîntul iarbă și veardze și pomi roditori.* PO 13/11, cf. 34/17, MARADARIE, L. 142²/7. *Tot ce să face prin foc să nu mănînce, fără numai verde și legumi crude și bob și alte grăunțuri muiate.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 19¹/25, cf. noiembrie 151¹/5, ANON. CAR. *Cu nepohtă să duc la masă, răpșesc asupra verzelor, injură legumile.* ANTIM, O. 102, cf. VARLAAM - IOASAF, 51¹/9, ȘĂINEANU, Î. 198, IORGA, L. R. 31, TDRG, DHLR II, 489, CADE, PUȘCARIU, L. R. I, 341, SCRIBAN, D. ♦ (Prin Maram.) Legume. T. PAPAHAĞI, M. 236. ♦ (Prin sud-vestul Transilv.) Buruieni folosite ca nutreț. Cf. REV. CRIT. III, 173, DENSUSIANU, T. H. 61, 340, LEXIC REG. II, 103.

2. (Prin Bucov. și prin Mold.) Mîncare făcută mai ales din frunze tocate de lobodă, știr³ și sfeclă, fierte și drese de obicei cu ou sau cu smîntînă. Cf. ȘEZ. V, 170. *În verze se pune sare și chiperi după ce au fiert.* ib. VII, 114, cf. GLOSAR REG. ♦ (Regional) Fiertură de plante¹ sălbatice (hamei, urzici, scaieți etc.) (Someș - Guruslău - Cehu Silvaniei). Cf. MAT. DIALECT. I, 217.

II. 1. Numele mai multor plante erbacee din familia cruciferelor cultivate ca legume sau ca plante de nutreț: a) (și în sintagmele *varză albă*, BĂRCIANU, LTR², BORZA, D. 32, 300 BOTANICA, 148, *varză cu căpăfină*, BREZOIANU, A. 174/20, GRECESCU, FL. 80, BORZA, D. 32, 300, *varză căpăfină*, LTR², BORZA, D. 32, 300, *varză de grădină*, BORZA, D. 32, 300, *varză văratică*, id. ib., *varză de toamnă*, id. ib., *varză de iarnă*, BRANDZA, FL. 129, ENC. ROM., TDRG, PANȚU, PL., BORZA, D. 32, 300, FLORA R. P. R. III, 460, PRODAN - BUIA, F. I. 222, *varză creață*, BORZA, D. 32, 300) plantă cu frunze mari, groase și ondulate, care se învelesc unele pe altele formînd o căpăfină compactă, folosită în alimentație; (regional) curechi (*Brassica oleracea var. capitata f. alba*). Cf. LB, J. CIHAC, I. N. 303/19, ISER, POLIZU, COSTINESCU, GRECESCU, FL. 80, TDRG, PANȚU, PL., SCRIBAN, D., BORZA, D. 32, 300; b) (și în sintagma *varză roșie*, ALEXI, W., SIMIONESCU, FL. 356, ENC. AGR., SCRIBAN, D., LTR², DL, DM, BORZA, D. 32, 300, FLORA R. P. R. III, 461, S. MARIN, C. B. 175, M. D. ENC., DEX) plantă asemănătoare cu cea descrisă mai sus, cu frunzele roșii-vioace, folosită în alimentație, mai ales sub formă de salată (*Brassica oleracea var. capitata f. rubra*). Cf. BORZA, D. 32, 300, S. MARIN, C. B. 175; c) (și în sintagmele *varză creață*, COSTINESCU, ENC. ROM., GRECESCU, FL. 80, TDRG, PANȚU, PL., CADE, ENC. AGR., LTR², DL, DM, BORZA, D. 33, 300, FLORA R. P. R. III, 461, PRODAN - BUIA, F. I. 222, M. D. ENC., DEX, *varză nemțească*, IORGA, S. D. VIII, 3, 44, CONV. LIT. XXIII, 1060, ENC. ROM., GRECESCU, FL. 80, ALEXI, W., PANȚU, PL., CADE, LTR², BORZA, D. 33, 300, PRODAN - BUIA, F. I. 222, *varză de vară*, ENC. ROM., BORZA, D. 33, 300, regional, *varză chel*, LTR², BORZA, D. 33, 300, *varză băscată*, BORZA, D. 33, 300) plantă cu frunze crețe, de culoare verde-gălbui, care formează o căpăfină afinată și care se folosește în alimentație; (regional) chel (*Brassica oleracea var. sabauda*). Cf. BORZA, D. 32, 300; d) (și în sintagma *varză de Bruxelles*, ENC. ROM., GRECESCU, FL. 80, TDRG, PANȚU, PL., CADE, SIMIONESCU, FL. 356, ENC. AGR., LTR², DL, DM, BORZA, D. 32, 300, FLORA R. P. R. III, 460, PRODAN - BUIA, F. I. 222, BOTANICA, 150, S. MARIN, C. B. 175, M. D. ENC., DEX) plantă cu tulpina înaltă pînă la un metru, de la care se consumă mai ales mugurii formați la subsuoara frunzelor; verzișoare (v. e r z i ș o a r ă), curechi măruntel (*Brassica oleracea var. gemmifera*). Cf. BORZA, D. 32, S. MARIN, C. B. 175; e) (și în sintagmele *varză furajeră*, LTR², BORZA, D. 32, 300, FLORA R. P. R. III, 460, *varză de nutreț*, BORZA, D. 32, 300, *varză de frunze*, id. ib., PRODAN - BUIA, F. I. 222, *varză de vîle*, PRODAN - BUIA, F. I. 222, *varză creață*, BORZA, D. 32, 300, *varză nemțească creață*, GRECESCU, FL. 80) plantă cu tulpina înaltă pînă la doi metri ale cărei frunze sînt folosite ca nutreț (*Brassica oleracea var. acephala*). Cf. BORZA, D. 32; p. r e s t r. căpăfină unora dintre aceste plante.

Din varza cea rea, ce-i zic morococean, au ieșit fie-său și mai morococean el. ANON. CANTAC, CM I, 187, cf. 188, GCR I, 356/12, II, 98/22, COTEANU, PL. 26. *Pentru fasole, varză, ceapă... voi orașanii... supărare de vamă să nu aveți (a. 1792).* FURNICĂ, I. C. 160, cf. KLEIN, D. 453. *Sălată de cea învăluită]... ce să face ca verzele (a. 1808).* IORGA, S. D. VIII, 44. *Spal-o cu apă rece și o leagă cu brusturi de varză, că acestea vor potoli focul și curînd va peri înflătura.* PETROVICI, P. 335/5. *Varza... trebuie pusă în pămînt.* HELIADE, O. II, 129, cf. I. GOLESCU, C. *În grădini poci eu intra, Pepeni, dovlecei și verze fără grijă a mîncă.* ALEXANDRESCU, O. I, 319, cf. LM. *Varza întră foarte mult în alimentațiunea săteanului.* MANOLESCU, I. 279, cf. DAMÉ, T. 188, N. LEON, MED. 36. *Se apucară... de tăiat verzele, de curățit cartofii și alte legume.* AGÎRBICEANU, S. 122. *În preseara nunții tineretul se adună la tăiatul verzelor.* PĂCALĂ, M. R. 168, cf. BOCĂNETU, T. A. 128. *Grădinele de zarzavat sufăr mult, iepurilor plăcîndu-le la nebulie varza.* SIMIONESCU, F. R. 48. *În timpul cîi au crescut pomii poate face pe hectarul acela-culturi ușoare de fasole și mazăre, ori peate planta varză.* SADOVEANU, O. XX, 330. *Din bălgării vin care cu vinete și verze.* PILLAT, P. 83. *Verzele au suferit de uscăciune.* ARGHEZI, S. XVII, 122. *Ceapa... are o formă foliulară ca și varza.* CĂLINESCU, C. O. 112. *Mîșcarea violentă, ce adîncește în perspective cosmice niște simple ierburi sau cîmpuri de varză, te prinde în tumultul ei.* BLAGA, Z. 38. *De toate... se găsesc în coșuri... Vinete... cartofi noi... varză.* CAMIL PETRESCU, O. III, 24. *L-au hăcuit doctorii ca pe o varză.* GALAN, Z. R. 352. *În grădină se vedeau... verze vinete, cu foile scorțoase.* BARBU, G. 308. *Se taie varza mărunt ca fideaua.* S. MARIN, C. B. 99. *Două, trei verzi am strical.* TEODORESCU, P. P. 135. *Frunză verde, foi de varză, Vezi urîtul, focu-l arză.* JARNÎK - BÎRSEANU, D. 463, cf. IORDAN, L. M. 199, ALR I 845, 846, 847, ALR SN I h 189, ALRM SN I h 131, A III .I, 7, 17, FOLC. -MOLD. I, 329, NALR - O III MN 223, 1115. *Varza nu se învoalve cu o foaie, se spune despre un cîștig mic.* Cf. ZANNE, P. IX, 536. *Nici tu capră slîmîndă. Însă nici tu varză cu multe foi, se spune atunci cînd cineva reușește să reconcilieze două persoane, determinîndu-le să-și facă reciproc concesii.* Cf. id. ib. I, 391. ♦ (În ghicitori) *Căldăruța Burducuța, Șede-n sus în picioruța (Varza).* GOROVEI, C. 127. *Am cămeși nenumărate, Toate-s pe mine-mbrăcate (Varza).* PAMFILE, C. 35. *Cămeșa mi-i toată peitică Și nu-i de ac bortelită (Varza).* id. ib. *Am o mulțime de porci roșii cu cite un picior (Varza).* id. ib. *Am o babă flenduroasă, Șede cu boieri la masă (Varza).* id. ib. ♦ E x p r. (A fi) ca o varză învelită = (despre oameni) (a fi) închis în sine, ascuns. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 303. A se înfoia (sau a crește în lături) ca varza = (despre oameni) a se îngîmfă. Cf. PANN, P. V. I, 161/20, REV. IST. II, 158, DDRF, TDRG, CADE, ZANNE, P. I, 302, 303, IX, 536. A împăca (și) capra și varza sau a împăca capra cu varza = a mulțumi și pe unul, și pe altul; a împăca două interese opuse. *Eu știu ce vrei voi! Vreți să evitați ce vă proorocesc eu, împăcînd capra cu varza. Nu se mai poate!* CARAGIALE, O. VII, 257. *Binevoitorii mei din comitetul dietal... căutau să mă abată de la estremitate și-mi îndegetară un mijloc prin carele aș pute să împac-capra cu varza.* SBIERA, F. S. 273, cf. CADE 217, SCRIBAN, D. 228, DL, DM 114, M. D. ENC. 153, DEX 118, ZANNE, P. I, 391. (Regional) A se împăca ca capra cu varza = (despre oameni) a fi în relații proaste, a nu se putea înțelege unul cu altul. Cf. PAMFILE, J. II, 172. ♦ C o m p u s e: (regional) varză-de-sfîncă = a) urechelniță (*Sempervivum tectorum*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 1060, BRANDZA, FL. 114, N. LEON, MED. 44, BIANU, D. S., TDRG, PANȚU, PL., CADE, LTR² XVIII, 305, BORZA, D. 159, 300; b) ruja (I a) (*Sedum rosea*). Cf. BORZA, D. 158, 300; varză-de-mare = plantă cu tulpina dreaptă, ramificată, cu frunze mari și groase, cu flori albe sau trandafirii; crește pe nisipurile de pe malul mării (*Crambe maritima*). Cf. PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 53, 300, FLORA R. P. R. III, 486; varza-iepurelui = plantă erbacee cu flori galbene-aurii și cu fructe achene; curechi-de-munte (*Ligularia glauca*). Cf. TOPA, C. 220. BORZA, D. 99, 300.

2. (Și, regional, la pl.) Frunze ale unor varietăți de varză (II 1), de obicei tocate în suvițe subțiri, care servesc la prepararea unor mîncăruri sau care se pun la murat; (adesea determinat prin „acră”) frunze tocate sau căpățini ale unor varietăți de varză murate; p. e. x. t. (adesea însoțit de determinări) mîncare preparată din frunze de varză (murată). 20 funii de usturoi, 2 putini cu varză (a. 1738). IORGA, S. D. XIV, 57. O bute dă varză (a. 1802). DOC. EC. 69, cf. FURNICĂ, I. C. 257. *Îndată ce vedem că la vrun dobitoc încep ochii a-i lăcrăma, tot la a treilea ceas trebuie să ne folosim cu frunze acre de varză.* CALENDARIU (1814), 179/20. *Mîncarea zapciului să fie un pui de găină sau fasole și varză* (a. 1823). ARH. OLT. X, 342. *Îmi porunceam să-i fac o mămăliguță și varză cu slănină.* ASACHI, S. L. II, 299. *Curechiul cules să așază într-un loc acoperit și răcoros puind căpăținele unele lângă altele sau și făcîndu-l varză cu ajutorul unei unelte.* I. IONESCU, C. 117/11. *Fîind slămind, în buca găluștele ca lupul și din verze cu carne umplîndu-ș pînă în ele, i-au pus și vro doază măsuri de bere.* BĂRAC, T. 16/1. *Șeaze degite de varză și... un subțire culcuș de sare.* BREZOIANU, A. 176/24. *Îi plăcea cu deosebire ciorba de știucă fieră în zeamă de varză acră cu hrean.* GHICA, S. 66. *Pîne caldă, apă friptă pe varză, cîrnați de purcel.* CARAGIALE, O. I, 142. *Poporul român din Muntenia și din Dobrogea... are datină de-a duce a doua zi după cununie, tot cîntînd și jucînd, o gîscă friptă pe varză.* MARIAN, O. II, 378. *Mîncîncă varză acră fiartă cu ceapă în zeama ei.* MANOLESCU, I. 348. *Toamna să mîncîncă varză dulce fiartă; iarna să mîncîncă varză murată, acră sau acrită.* BIANU, D. S., cf. TDRG. Se... pune... cite o cadă cu varză. PĂCALĂ, M. R. 426, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Se murează șie ca „verze”, hăcuite, șie căpăținel. întregi.* SIMIONESCU, FL. 356. *Au cerul... varză cu carne.* CAMIL PETRESCU, P. 43. *Îl întîmpină... un miros... de varză prăjită.* C. PETRESCU, I. II, 152. *Dă un om să-i ajute să ridice capacul de la butoiul cu varză.* VOICULESCU, P. I, 200. *Se leagă foi de varză acră (murată) pe partea degerată.* BUJOREANU, B. L. 87, cf. SADOVEANU, O. XXI, 314. *Mi-ai aduci, cu răpă friptă pe varză, vinu-n oală.* PILLAT, P. 145. *În ea se țineau oacă de piță, lada cu mălai, putina cu varză.* MOROIANU, S. 185, cf. SCRIBAN, D. *Sturzeștii... mîncaseră numai varză acră goală.* CĂLINESCU, S. 18. *Se urca pe scara zăcătorilor cu varză și scotea căpăținele cu furca.* ARGHEZI, S. XVIII, 146. *Pe urmă, masa. Pîne..., castrone mari cu fasole, cu varză.* PREDĂ, M. S. 10. *Varza murată fierbe mai greu.* S. MARIN, C. B. 99, cf. H II 81. *Lelea cu tulpă verde Nu plătește-un blid de verze.* MARIAN, H. 116. *Cită-i lumea pe sub soare, Nu-i ca varza cu unsoare, Și de dulce și de post Ca curechiul n-a mai fost.* RETEGANUL, TR. 163. *Pentru descîntecu de plămădeală... trei inimi de varză și trei nodulețe de troscoț.* ȘEZ. IV, 152. *Se pun la rană frunze de varză.* PAMFILE, B. 12, cf. I. CR. III, 156. *Varză călită.* CHEST. VIII, 72/14. *Băgăm varză să se înăcrească.* ALR I 753/144, cf. A V 14, VI 33, LEXIC REG. 64. *Am pus la murat un butoi de curechi și-o cadă de verze.* MAT. DIALECT. I, 198, cf. 290. *Umblă... Să guste înținza de-i bună, Verze moi în zăr de oi.* BALADE, II, 457. *Frunză verde foi minjite, Ne-ați dat verzele sleite.* FOLC. TRANȘ. V. II, 191. *Ce-o fi; murători, varză, nu facem pretenții la mîncare.* O. BÎRLEA, A. P. II, 499, cf. NALR - O III MN 223, 1116. *Nu poate fi cineva (și) cu slănină-n pod, și cu varza grasă-n oală.* ZANNE, P. IV, 121. *Mai bine varză acră cu-mvoială, Decît zahar dulce cu cîrteală.* PANN, P. V. II, 92/2, cf. ZANNE, P. IV, 170. $\diamond$ (Prin Transilv.) *Varză umplută* sau *varză cu găluște* = sarnale (1). Cf. GHEȚIE, R. M., ALR SN IV h I 098/157. (Prin Transilv.) *Banii verzilor* = bani care se adună de la nuntași după jocul miresei. Cf. MARIAN, NU. 729, DL, DM. $\diamond$ E x p. r. **A face varză** (ceva sau pe cineva) = a) a tăia în bucățele. Cf. GRAIUL, I, 232. *Dă-te jos... să te faci varză cu paloșu.* O. BÎRLEA, A. P. I, 241, cf. II, 195; b) (prin Munt.) a bate zdravăn. Cf. ZANNE, P. IV, 171; c) (prin Munt.) a reduce (pe cineva) la tăcere. Cf. UDRESCU, GL.; d) (prin Munt.) a răvăși (3); a învălmași. *Ai umblat pe masă și mi-ai făcut toate alea varză.* id. ib. (Familiar) **A (se) face** (sau a ajunge, a fi etc.) **varză** = (despre cărți, caiete etc.) a (se) deteriora, a face (sau a ajunge) să aibă foile mototolite, înfoiate, zdrăvănite. Cf.

DEX. (Familiar) **A o face varză** sau **a face o varză** = a suporta un eșec. Cf. DEX, ZANNE, P. IV, 171. (Prin Munt.) **A o da (dracului) de la varză** = a încurca lucrurile din capul locului; a abandona o lucrare înainte de a o pormi. *Ne-am apucat să facem și noi o serbare și cu banii scoși să facem o excursie, dar o dădurăm dracului de la varză.* UDRESCU, GL. (Regional) **(A fi) bun de făcut cu varză** = a) (despre oameni) (a fi) prost. Cf. ZANNE, P. IV, 171; b) (despre obiecte) (a fi) de proastă calitate. Cf. CADE. **E murat în varză acră**, se spune, glumeț, despre o persoană care a mîncat o bătaie zdravănă. Cf. ZANNE, P. IV, 170. (Regional) **A-i lua** (cuiva) **pietroiul de pe varză** v. pietroi.

3. (Prin Munt.; în construcția) **D-a varza înghețată** = numele unui joc de copii nedefinit mai îndeaproape. Cf. H IV 159.

- Pl. : verze și (regional) verzi. - Și: (învechit și regional) **verză** s. f.

- Lat. **viridia** (< *viridia*).

VAS¹ s. n. A. I. I. Recipient (de lut, de metal, de sticlă etc.) de diferite forme și mărimi care servește mai ales la păstrarea lichidelor sau care se folosește ca obiect de ornament, de cult etc.; (mai ales la pl.; adesea determinat prin „de bucătărie”) fiecare dintre farfuriile, oalele, castronele etc. folosite la masă sau la pregătirea mîncării. Cf. PSALT. HUR. 1°/24. *A vas de lut frînge-i.* PSALT. 3. *Ce vas... văm da noi lu Dumnezeu, într-acelaș va băga bunătatea sa.* CORESI, EV. 317. *Îa un vas și pune un gomer de mână într-insu.* PO 234/21, cf. CUV. D. BĂTR. I, 206/3. *Îndrăzni cu vasele beserecei de beu.* MOXA, 350/32. *Vas n-ai și puțul iese adinc.* VARLAAM, C. 113. *Vasul cel fără de fund, măcară cită apă ai turna într-insul, nu-l mai poți umplea.* URECHE, L. 179, cf. MĂRDARIE, L. 101°/27, 238°/23, NEAGOE, ap. GCR I, 168/39. *Ce vom face cu svi[n]e[le] vase?* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 105°/2. *Vasele cele de sticlă sînt slabe și pre lesne șie zdrobesc și șie sfărîmă.* CHEIA ÎN. 8°/27. *Aduse înaintea oaspeților... vasele cele de aur și de argint* (a. 1683). GCR I, 271/30. *Se înd sluga vase de argint și de aur și îmbrăcăminte, au dat Rebecăi.* BIBLIA (1688), 17/31. *Au fost cutremur mare de pămînt, cît au căzut icoanele jos de pin biserici la țară și vase din polițe de pin casele oamenilor.* N. COSTIN, LET. II, 24/1. *Ce pus de-u cumpărat... citeva vasă de vin.* NECULCE, L. 231. *Scăpînd... vasul de a mîna, au căzut tocmai în fundul sîntinii.* CANTĂR, HR. 158. *Au făcut vase de treaba bisericii, de aur și de argint.* ANON. CANTĂC., CM I, 104. *Îi fărîma ca pîd niște vase de lut.* ANON. BRÎNCOV., CM II, 322. *Eru acolo șase vase de piatră* (a. 1698). GCR I, 317/30, cf. LEX. MARS. 214. *Șie meargă preotul... cu petrahilul și cu sftia îmbrăcat, fiind sftintul agneț la piept cu multă curerie și cu cîinste în vasul cel rînduit.* ANTIM, O. 344. *Toate hîrdaiele și vedrele și alte vasă de lemn ce au fost în mănăstire le-au ars* (a. 1738). IORGA, S. D. XIV, 57, cf. BUL. COM. IST. I, 258. *Învățătură de a spăla arăturile i vase de cositor i de alamă* (a. 1749). GCR II, 46/11. *Fă vinul ce rămîne... să ia de vasu mare de la o sută de vedri sus* (a. 1775). IORGA, S. D. XXII, 27. *[Î]i dete un vas cu câteva amestecături.* MINEIUL (1776), 10°/27. *Vasăle cele sftînțite le-am innoit* (a. 1807). IORGA, S. D. XVII, 170. *Luă dcfiorul un vas și-l umplu cu apă rece ca gheața, apoi băgă picioarele bolnavului într-insul.* PETROVICI, P. 334/19. *Păcura ce-o scot să o puie în vase a fleșcăruia puț, spre a să lin, zezi* (a. 1823). DOC. EC. 272, cf. DRU, LB. *Această Eferie, cercetînd de se află vasele trebuincioase pã la spitaluri, în rețuînța bolnavilor, au răspuns episcopului* (a. 1832). DOC. EC. 508, cf. I. GOLESCU, C. *Neavînd vas de lemn ca să facă unt cu pus laptele... în oală.* DRĂGHICI, R. 140/19. *Îi aduce... zece cai turcești și vase de argint.* F. AARON, I. II, 215/22. *În prînuța sa... era mai multe vase umplute cu must.* ALBINET, M. 7/20, cf. VALIAN, V. *Sclipeș vas-argintuite și pahară aurite.* BĂRAC, A. 79/19. *Era un număr însemnat de vase de argint: cupe, talere, discuri... și, între altele, niște pahare de argint.* BĂLULESCU, M. V. 403, cf. ISER. *Toate vasele și căzile... pe-nu culesul poamei... se vor revedui.* LITINSCHI, M. 102/4. *Orașul se prîimește într-un vas gradat.* MARIN, PR. I, 59/33. *Îi*

arătără... un vas cu... trei mii monede. NEGRUZZI, S. I, 203, cf. POLIZU. De unde ieșiseră atâtea cristahuri? acele porcelanuri transparente?... acele vase colosale cu atâtea flori necunoscută? BOLLICAC, O. 221. Aci se află o bogată colecție de vase în agat, iasp, onix, în cristă de munte, în avoriu și corn de rinocer. FILIMON, O. II, 150, cf. PONTBRIANT, D. Salomon... însărcinase pe fenicianul Hiram a turna din metal vase sacre. HASDEU, I. C. II, 43. Va da... douăzeci mii vase de vin. BARONZI, I. L. I, 135/5, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 307, LM. Locuitorii... prind pavianii cei sălbatici, puindu-le, la locurile unde se adună, vase pline cu bere. MAIORESCU, CR. II, 3. A adus... mai multe vase de lut negru, ale căror forme și ornamentațiuni nu le-am mai văzut la alte olării antice din România. ODOBESCU, S. II, 273. Acel vas cu botșe se află pe o masă în mijlocul unei bisericiușe. ISPIRESCU, L. 29. Un vas de plumb... era destinat pentru păstrarea tesaurilor, bani și scule. REV. IST. I, 282. Se scoțeau din pivnițe, în vasuri scumpe, vinuri de cite o sută de ani. VLAHUȚĂ, S. A. II, 132. Lucrează la cercuțul vaselor de lemn. FRÎNCU - CANDREA, M. 62. În stațiunea de la Cucuteni predomină în vase caracterul oriental. ARHIVA, I, 267, cf. DDRF. Acest pat-lavișă... servește la punerea a numeroase lucruri: ... cofele cu apă... putineul cu lapte, felurite vase de bucătărie etc. MANOLESCU, I. 42. S-ar fi servit macedonenilor bucatele cele mai alese în vase prețioase, iar alătură mîncău geții fierțuri ordinare în vase de lemn. XENOPOL, I. R. I, 43, cf. ȘĂINEANU. Cele mai bune vase de bucătărie sînt de oțel îmbrăcate pe dinlăuntru cu cositor. ENC. ROM., cf. BĂRCIANU. Cu giuvaierurile și vasele sacre hrăpite din Ohrida fu îmbogățit altarul Panaghiei. D. ZAMFIRESCU, I. 12, cf. ALEXI, W. Vedem... întrebuițindu-se în magia imitativă vasele cari slujesc la găuirea bucatelor. CANDREA, F. 291, cf. TDRG. [Drojdja] se depune pe fundul vasușii, după ce vinul se limpezeste. PAMFILE, I. C. 224. A fost incintă de vasele de bucătărie. BRĂTESCU-VOINEȘTI, I. 32. Isprăvise... cu spălătul vaselor și stînsese focul ce mai licărea pe vatră. AGRIBICEANU, S. 385. Intră cu un vas nou de brad mînositor, plin cu apă neîncepută, pe care îl așază pe masă. HOGAȘ, DR. II, 191. Ele cară apa, purtînd vasele pe cap. PĂRVAN, G. 135. Podoaba caselor: ... o lavișă pentru pus pe ea vasele de apă și vasele de gătit. RĂDULESCU-CODIN, M. N. 60. Pentru păstrarea lor (blide, taiere, oale etc., numițe aci numai, vase) este armariul numit polișă. MOLIN, R. B. 287. Fierbătoarea este locul unde locuiește baciul și unde se păstrează vasele. DIACONU, P. 20, cf. CADE. A venit de alături ca să aducă vasele cu flori din camera de dormit. CAMIL PETRESCU, T. II, 143. Nu uitase să remarce îndemînarea pe care-o avea flăcăul... la curățatul cartofilor și la spălătul vaselor. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 221. Medelnicerii înfățișară Măriei sale vasele de argint. SADOVEANU, O. XIII, 38, cf. SCRIBAN, D. Sfîintele vase, obiectele de cult în metal... constituie un alt grup numeros. OPRESCU, S. 171. Vasele stau șterse în dulapuri, furculițele în cutia lor. ARGHEZI, S. XIII, 161. Sînt... răspîndite prin camere o sumedenie de vase chinezești și japoneze de porțelan. CĂLINESCU, S. 80, cf. LTR², DL. Voia flori... să le picteze puse într-un vas. PREDA, M. S. 27, cf. DM, DER. Spăla vasele stînei. VUIA, PĂST. 134. Este de semnalat... obiceiul... purtării vaselor cu apă pe cap. PANAITESCU, C. R. 48. S-a găsit un vas de lut ars cu o inscripție. H. DAICOVICIU, D. 19, cf. M. D. ENC., DEX. Foaie verde de mușcată, Dulce maică, mă așteaptă. Tot cu apă rece-n vasă și cu prînzul cald pe masă. JARNÎK - BÎRSEANU, D. 197. Sus pe masă vas cu vin, Lingă el paharul plin. VIȚIU, COL. 94. Mămuca v-a agodi Cu mîncare caldă-n masă și cu apă rece-n vasă. BÎRLEA, L. P. M. I, 31. Trage vinul din vas. ALR II 6160/70. Golii... vasele dă apă. ALR SN V h 1325/886. Apă recg n-o mai bea, Soarele nu l-o vedea. Numa cojile rămase, Spălăturile din vasă. FOLC. TRANSILV. I, 85. O maturat, o spălat vasă, o facut rînduială pin casă. O. BÎRLEA, A. P. I, 585, cf. NALR - O II MN 261, 779. (În credințe, și superstiții) Găocile ouălor cari s-au întrebuițat la facerea Paștilor, nicicînd nu se ard, nici nu se aruncă în fiecă loc, ci ele se string... într-un vas anumit... și se aruncă toate pe o apă curgătoare. MARIAN, S. R. III, 8. Nu e bine să bei apa rămasă în cană sau în pahar, după ce s-a umplut un vas care fierbe la

foc, căci e rău de umflătură. CANDREA, F. 73. În noaptea de Sf. Andrei umblă strigoii; deci e bine ca în acea seară să întorci vasele de bucătărie cu gura în jos și să ungi fișina ușii cu usturoi. PAMFILE, S. T. 127. Cînd bei apă sau vin dintr-un vas descoperit, să suflă peste fața lui și să verși oleacă, pentru că noaptea dracul se bagă în apă, vin etc. GOROVEI, CR. 8. Cînd cineva pleacă de acasă, să nu-i ieși în cale cu vasul gol, că nu-i va merge bine. id. ib. 43. (În proverbe și zicături) La casa cu trei cumnate Nici vasele nu-s spălate. TEODORESCU, P. P. 256, cf. CADE, ZANNE, P. IV, 323, 324. A lins pină a pus vasul cu fundul în sus, se spune despre cei lacomi. Cf. PANN, P. V. III, 69/3, ZANNE, P. II, 598. Vasul gol cîntă a foame. ZANNE, P. IV, 172. Vasul plin se cearcă des. id. ib. Vasului gol tot îi dau cu piciorul. PANN, P. V. III, 131/14, cf. ZANNE, P. IV, 172. Tot vasul miroase a ce coprinde. BARONZI, L. 49, cf. ȚICHINDEAL, F. 222/26, CADE, ZANNE, P. IV, 173. Cu vas găurit apă nu vei scoate. I. GOLEȘCU, ap. ZANNE, P. IV, 174, cf. DDRF. Toarnă ca într-un vas spat, se spune despre bețivi. Cf. DDRF, ZANNE, P. IV, 175. În vasu mare intră și mult și pușintel. ZANNE, P. IV, 174. Multe vase sînt pe dinafară smălțuite și pe dinăuntru mînjite. id. ib. 172. (F i g) Mai netare e vasul muirescu. COD. VOR². 380. Muiere este vas slab, de nimic se necăjește și cu nimic se îmblînzește. PANN, P. V. II, 125/22, cf. ZANNE, P. II, 283. (Rar) Vas de noapte = oală de noapte, v. o a lă (I I). Adaogă... un vas de noapte care nu păstrează mirosul udului. MAN. SĂNĂT. 67/29. Găsea admirabilă solidaritatea aceasta umană a femeii... executînd cu simplitate servicii penibile de înfîrmieră: vasul de noapte deșertat și urina turbure adunată într-un flacon pentru analiză. C. PETRESCU, C. V. 208, cf. SCRIBAN, D. (Fiz.) Vase comunicante v. c o m u n i c a n t. (E x p r. A ajunge otrep de vase v. o t r e a p ă (I). (Mai ales în limbajul bisericesc; de obicei cu determinări ca „ales”, „dumnezeiesc”, „rău” etc.) Persoană considerată purtătoare a grației divine sau a unor însușiri malefice, diavolești. Cineș va face sineș vas diavolului, tot de el biruit va fi; ce, pentru vreo nevoie cine se leagă, el are apoi și slobozire, numai de va vrea să se facă și vas ales vieții. CORESI, EV. 99. Rele vase de cumplimiento, Acolo făcînd multe rele cumplite, Cu gîndul cel rău și cu rea necredință, Fură de-acolo izgoniți ca niște răi. DOSOFTEI, V. S. decembrie 241/6. Atuncea diavolul găsi 2 vase rele: unul rumănesc, altul grecesc, anume Stroev vornicul Leurdeanu și Dumitrăscu vel-vistierul Țarigrădeanu. ANON. CANTAC., CM. I, 184. Să trecem... de la vasul luminat la vasul cel ales, de la Petru la Pavel. ANTIM, O. 59. O, pîntece sfînt și vas dumnezeesc! id. ib. 132. Ne-am făcut robi păcatului și diavolului și vase împuțite. id. ib. 349. Vasul diavolului... mergătorul înaintea celui de pe urmă Antihrist înșelătorul de lume (începutul sec. XIX). IST. LIT. ROM. II, 126. Călugări în față, iar într-ascuns vase pline de toată spurcăciunea. ZILOT, ap. ȘĂINEANU, I. 100. Împăratul cu urgie zice: vas rău, învechit și spurcat! Muiere blestemată! De tine este negreșit copila învătăț. PANN, E. IV, 31/2.

2. (Prin Mold.) Veche unitate de măsură de capacitate pentru vin, egală cu 1000 de litri. Cf. SCL 1974, 439.

II. Vehicul construit, amenajat și echipat pentru a pluti și a se deplasa pe (sau sub) apă, pentru transportul persoanelor, al materialelor sau cu destinații speciale, n a v ă (I); ambarcație. V. vapor (II I), corabie, șaică (I). Intră în vasul ce era a lui Petru... și-i dăise să urnească vasul de la margine. VARLAAM, C. 258. Lucra la vase... cu banii craiului și să gătița pre mare. M. COSTIN, O. 127, cf. DOSOFTEI, PS. 157/11. Să gătesc o mulțime de vase pre mare, de a să trimitte spre rășărit (a. 1693). FN 20. Cumpărîndu-și vasă de mare, au șezut în vasă și au mers pre marea ce lovește la Gdanska. N. COSTIN, L. 123. Șerban Vodă făcuse gătire mare de oști în Țara Muntenească și făcuse cîteva vasă, șeici, la Argeș, cu zăhara, de sta gata să scoboare pe Dunăre. NECULCE, L. 101. Alexandru, trecînd cu vasele în părțile Evropii, socoti că mai lesne va strica eladenilor cu vrîun vicleșug decît cu războiul. CANTEMIR, HR. 91. Mergînd pașa pe Dunăre cu caicele, avînd multe tururi în vase și slobozindu-le toate

asupra nemților, i-au depărtat de la margine. R. POPESCU, CM I, 468. *Au trimis pre Barbul Brătășanul... să suie toate vasele în sus pre Argeș.* R. GRECEANU, CM II, 34. *Turcii trecea pe marginea [de] dincolo cu vasele în sus, ca să să sloboază în jos asupra oștilor nemțești.* ANON. BRÎNCOV. CM II, 288. *Au ieșit din cetate, din Roma, și au aflat un vas și s-au dus la cetatea Leodichia, în Siria (cca 1760).* GCR II, 68/36. *Turcimea trimisă S-adună... pe mare în vasă.* BUDAI-DELEANU, T. 173. *Amiralul englezesc... a ajuns în această capitală la 7 ale aceștii luni într-un vas cu un catart.* CR (1829), 281²/17. *Marea... duce pe spatele sale mii de vase.* HELIADE, O. II, 107. *Poși să găsești aice... alt vas care să meargă mai curînd la Hamburg.* DRĂGHICI, R. 14/6. *De la deschiderea navigației pînă la 15 mai au intrat în port 220 vase neguțitoriești.* GT (1838), 60²/1. *Navigația este cel mai mare ajutor al comerțului... ducînd și aducînd prin vase neguțitorile încoace și peste mări.* GENILIE, S. 143/22. *Toate producțiile pămîntului Moldovii... le vor putea încărca pe însuș a lor vasă (corăbii) și în puterea tractatului de Adrianopoli.* REGUL. ORG. MOLD. 25/6. *Cătră seară, alinîndu-se fortuna, vasul fu împins la mal.* ASACHI, S. L. II, 48, cf. VALIAN, V. *Aici se află două porturi, unul despre mieznoapte, pentru vase (corăbii) mai mari, ș-al doile despre miezăzi, pentru vase mai mici.* IC. LUM. (1840), 20²/7. *Lîngă Nicopol, trece Dunărea pe vase, în vederea și în fața oștilor turcești.* BĂLCESCU, M. V. 98. *În 23 ale lunii trecute au prins dînsii un brig turcesc și 18 bastimente mai mici sub pretext de neregularitatea hîrtiilor-de vase.* TIMPUL. (1856), nr. 1, 4²/11. *A dat ordine la căpităniile navilor să îmbarce cu liniște oștirea lor în nave și două sute vase din ele despărțindu-le din totalul flotei.* ARISTIA, PLUJ. 307/9. *Au fost îmbarcați pe vasele cele mari de război, descărcate de tunuri.* GHICA, S. 401, cf. POLIZU, PONTBRIANT, D. *Vasul se depărtă către nord-est și se făcu nevăzut în partea strîmtoării Ele.* BARONZI, I. L. IV, 75/19. *Privesc trecînd mulțimea de vase călătoare Ce lunecă pe valuri.* ALECSANDRI, P. I, 240. *Acea putere fără de cuvînt E ca vasul vîndru părăsit la vînt.* BOLINTINEANU, P. I, 139, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 307, LM. *La un semn, un fîrm de altul, legînd vas de vas, se leagă.* EMINESCU, O. I, 144. *Galații sint arătați ca un port-obiectivul, un vas de război înamic.* SADOVEANU, O. XX, 180. *Vasul nostru bătrîn, slăbit din încheieturi, gemea greoi, cutremurat la fiecare val ce se izbea în coastele-i de lemn.* BART, S. M. 52, cf. SCRIBAN, D., NOM. MIN. I, 26, 28, 115. *Mărfurile orientale îi seosau la Constanța pe un vas grecesc.* CĂLINESCU, B. I. 83. *Vaporul intră într-o pădure de catarge, se ferește, evită vasele mari.* RALEA, S. T. I, 315. *Se hotări să plece acasă cu cel dintîi vas.* CAMIL PETRESCU, O. III, 104. *Vasul stă bine aprovat, adică adîncit la partea din față, cu pupa ieșită în aer.* TUDORAN, O. 98, cf. ETR², DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Vasul cu doi cîrmaci se înecă.* ZANNE, P. V, 654. ◊ (Urmat de determinări introduse prin prep. „cu” sau, învechit, „de”, care indică mijlocul de propulsie) *Duminecă... au sosit la Lizabona vasul cu vapor numit Monarca.* AR (1835), 64¹/51. *S-au îmbarcat în 19 septembrie la Ialta asupra vasului de vapor Steaua polară.* ib. (1837), 356¹/10. *Au să vie pe Dunăre, pe la Galați, cu vasul cu aburi.* KOGĂLNICEANU, S. 73. *Aceste să mi le trimeți... de la Galați la Viena cu vasul de aburi.* id. ib. 107. *[De] șase sute cîntare... au trebuință vasele cu vapor... între șelera Cladova și Galați.* (a. 1847). DOC. EC. 938. *De la ferestrele mele văd trecînd în depărtare pe linia orizontului vapoarele și vasele cu vâhuri, care fac voiajul orientului.* ALECSANDRI, S. 51. *Ceea ce m-a interesat peste măsură este vizitarea vaselor de vapor ce fac voiajuri între Europa și America.* id. ib. 204. *De la Bosfor pînă la Dardanale, în lung, se aleargă cu vasul cu vapor în 12 oare.* BOLINTINEANU, C. 7/30. *Importarea mărfurilor din*

Austria se făcea atunci... pe Dunărea, prin mijlocirea vaselor cu vapor. N. A. BOGDAN, C. M. 130. *Stăteau ore întregi pe punte, minunîndu-se de puterea acestui vas cu aburi.* CAMIL PETRESCU, O. III, 99. ◊ *Vas-amiral = navă pe care își are sediul amiralul unei flote; navă pe care este arborat pavilionul (4) amiralului.* Cf. ALEXI, W., IORGA, P. A. I, 12, CADE 48, DN² 57. (Rar) *Vas-pilot = pilotină. Un vas-pilot... se arăta cuprins de flăcări.* MACEDONSKI, O. III, 65, cf. DM. *Pod de vase (stătător) sau pod pe vase umblător v. pod¹ (II 1).*

III. 1. Fiecare dintre formațiile tubulare închise prin care circulă sîngele, limfa etc. în interiorul organismului; (învechit, rar) *vază² (II).* Cf. AMFILOHIE, G. F. 251¹/15. *Nici pulsul nu e la toți același, nici vasele de aceeași lărgime.* POTECA, F. 218/3. *Sîngele sistemei vaselor arteriilor... se înșes pînă adîncul cărmurilor trupului și duc sîngele pînă toate organele și măruntaiele.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 371/20. *Instrumentul cu care... funcțiile acestea lucră este sistemul vaselor (inima, arteriile și venele).* ANTRON. 38/16, cf. 21/4, 92/25. *Vine se numesc vasele ce duc sîngele de la circulația la inimă.* KRETZULESCU, A. 403/2. *O singură silnicie... poate lepăda în vasele (vinele, arteriile) plămînilor... sîmburile spre nevîndecabila oftică.* NEP. VIND. 23/23. *Emoraghia... provine din ruperea sau plesnirea... vaselor părței de gios.* CORNEA, E. I, 8/33. *Dacă nu s-a făcut rupțură de vase și emorație cerebrală, bolnavul își vine în sine.* MAN. SĂNĂT. 207/11. *În părțile respective sint... și reflexe ce pricinuesc îngustarea vaselor.* CONTEMPORANUL, VI, 93, cf. ȘĂINEANU, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Capilarele sanguine sint vase transparente, cu părții foarte subțiri.* BIANU, D. S. I se vedeau... pătjenjiturile vaselor sîngerii din obraji căzuți. CAMIL PETRESCU, P. 213, cf. SCRIBAN, D. *După o baie rece, vasele din piele se strîng și sîngele intră în organele interne.* BELEA, P. A. 327, cf. DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX. ◊ (Urmat de determinări) *Vasăle sîngelui care merg cătră cap... în om, nu sint în așa multe ramuri împărțite precum în alie viețuitoare.* ANTRON. 3/5. *Ganglioanele limfatice sint un fel de centru în care merg de să deschid mai multe vase limfatice.* KRETZULESCU, A. 438/16. *Vase limfatice se numesc oarecare vine... ce poartă pînă osebitele părți ale trupului o umezeală sau un lichid prevăziu.* CORNEA, E. I, 203/8. *Vasele limfatice sint niște canale suptiri care se află mai prin toate părțile corpului.* POLIZU, P. 174/11, cf. 101/29, ENC. ROM., ENC. AGR. *Îi tuă mașinal mîna rece și subțire, în care nu băteau decît ușor vasele sanguine.* CĂLINESCU, E. O. I, 39. *Vasele sanguine sint de trei feluri: artere, capilare și vene.* LTR². *Dacă o oate mînîncă... plante cu metacercări, aceștia... trec în vasele de sîngă și, prin aparatul circulator, ajung în ficat.* ZOOLOGIA. 28. ◊ (Învechit) *Vasele sîmînții = vase seminfere, v. s e m i n i f e r i.* Cf. ÎNV. ADEV. 10/21. [În] *vasele sîmînții (vasa semintalia)... să face sîmînți.* ANTRON. 240/3, cf. S. BĂRB. 3/22. *Vase seminfere v. s e m i n i f e r i.* (Învechit) *Vase purtătoare = canale excretoare ale testiculelor.* Cf. ANTRON. 239/19; 240/23; S. BĂRB. 3/22. *Vase aferente v. aferent. Vasă capilare v. capilar. Vasă (purtătoare) de lapte sau vasele laptelui v. lapte. Vasă lăptoasă v. lăptos. Vasă chiloferă v. chilofer.*

2. Celulă vegetală alungită sau tub capilar gol, provenit din fuziunea mai multor celule, prin care circulă seva în plante. *Părții celulelor, fibrilor și ai vaselor, constituiesc materia numită celuloză.* BARASCH, B. 7, cf. 6. *Acest curent ascendent, compus din apă, avînd în ea dizolvate diferite săruri minerale... merge prin partea plantei numită lemn și anume prin elementele acestuia, zise vase.* ENC. ROM., cf. DS, ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Vasele... conțin apă și gaze și servesc la transportul lichidelor absorbite de rădăcina plantei, fiind astfel elemente conducătoare.* LTR². *Talofitele sint... lipsite întotdeauna de vase conducătoare, n-au niciodată rădăcină, tulpină sau frunze adevărate.* FLORA R. P. R. I, 17, cf. VI, 242. *Plante cu corpul diferențiat în rădăcină, tulpină și frunze, în care se află vase, adevărate conducătoare pentru apă și substanțe minerale.* PRGDAN - BUIA, F. I. 67, cf. DER, M. D. ENC., DEX. ◊ (Învechit) *Vase de pulbere sau vasele pulberii*

(ori pulberoase) = stamine. Vasele pulberoasă... sau părțile bărbătești a plîntelor. J. CIHAC, I. N. 256/9. La clasele de la I pînă la 10, să numără plînte care în florile lor cu atîte vase de pulbere cît este numărul clasului lor. id. ib. 265/22. Vasele pulberii sînt foarte mirocitoare și roși ca sîngele. id. ib. 280/20, cf. IC. LUM. (1840), 70²/15.

B. (Învechit; la pl.) Instrumente; unelte; ustensile. Gătit vasele morții, săgeatele sale arzătoare feace. PSALT. 10. Ispovedescu-me ție în oameri, Doamne, întru vasele cîntărilor de adevărul tău. ib. 139. De unde i-e carnea și îmbrăcămîntul cea grosul și vasele glasului, ficiații și splina și inema? CORESI, EV. 507, cf. id. PS. 15/5, 187/2. Simon și Levi sînt frați; arma lor amară de furiși, vasele oștitoare a strîmbătăției. PO 173/16. Fă... sfeașnic... Fă și luotoriu de muc și vase de-al stingerea den curat aur. id. 263/22. Oltariu... fă... Fă și căldări cătră însul a cenușei lui, vîtrare, medelnițe, furci, țigăni la jar, toate vasele lui dentr-aramă să le faci. id. 268/1, cf. DOSOFTEI, PS. 26/20. Sfeșnicul luminii și toate vasele lui. BIBLIA (1688), 65¹/44. Arcul lui l-au încordat și l-au gătit pre el și într-însul au gătit vasele morții (și) săgețile sale celor arzători le-au lucrat. ANTIM, O. 92.

- Pl.: vase și (învechit și regional) vasuri.

- Lat. **vasum**. - Pentru sensurile A III 1, 2, cf. și fr. vaisseau, it. vaso.

VAS² s. n. v. vasis.

VASĂL, -Ă s. m., adj. I. I. S. m. (În epoca feudală, în apusul Europei) Nobil care, în urma primirii unei feude și a prestării omagiului, devenea dependent de un suzeran, datorîndu-i acestuia fidelitate și anumite servicii militare sau civile. Cf. I. GOLESCU, C. *Între vasalii-mici și mari domnea un drit de preaputernicie*, SĂULESCU, HR. I, 100/19, cf. VALIAN, V. *Feodalitatea consistă... în atîrnarea reciprocă a vasăliului de domnul feodalului, atîrnare condiționată prin proprietatea pămîntului investită de drepturi*. ROM. LIT. 400³/3. *Cavalerul în luptele cele mari se sprijinea pe lăncile vasăliilor săi*. BARASCH, I, 30/6, cf. POLIZU... *Domnul duce de Bretania Aduna... Vasalii săi mari și mici. Baroni cu frumoase arme*. NEGRUZZI, S. II, 74. *Bătrînul [baron]... ținea pe vasăli totdeauna sub arme*. FILIMON, O. II, 175, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D. *Legătura soțială s-a format între indivizi... prin relațiunea suzeranului cu vasalul*. BARONZI, I. C. I, 80/27. *Pe de o parte, ei era prelați, membri ai ordinii eclesiastice... ; pe de altă parte, era vasali, și, ca astfel, era prinși în legăturile feudalității civile*. id. ib. 190/14, cf. II, 244/20. *Seniorii și vasalii lor... își fac asemenea daruri*. CANELLA, V. 93, cf. COSTINESCU, LM. *În sălile antice, vasalii se adună*. MACEDONSKI, O. I, 257, cf. DDRF. *Nu încetaseră ducii de Normandia a fi vasali regilor de Franța, cu toată cucerirea Angliei de ei și încingerea frunței lor cu o diademă regală*. XENOPOL, I. R. III, 23. *Vasalii... depindeau de seniori*. ENC. ROM., cf. BARCIANU, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX, DN³. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Hasan, mareș, cu pompă, în frunte-naintează: Vasalii săi... călări, toți îl urmează*. PELIMON, S. 33/4. *În Romaniși avem mănăstirea Căluului... cu portretul domnitorului însuși și a fratelui său, Petru Cercel, cu acelea ale soțiilor și fiilor acestor domnitori și ai credincioșilor lor vasali*. ODOBESCU, S. II, 425. *Boierii - vasali ai domnului - ... avînd grijă ca domnul să conducă țara în conformitate cu interesele clasei lor, era firește ca o parte din ei să fi fost prezenți la curtea domnească încă de la formarea statelor feudale românești*. STOICESCU, S. D. 51. *Marii feudali puteau să dăruiască și ei pămînturi, creîndu-și în acest fel proprii lor vasali - numiți în documente „slugi” - de care erau înconjurăți și în fruntea cărora porneau la război*. IST. ROM. II, 309.

2. S. m. (În epoca feudală, în unele părți ale Europei) Principe¹, domnitor sau duce care, în urma prestării omagiului, devenea parțial dependent de un suzeran, obligîndu-se să respecte interesele acestuia și să-i facă anumite servicii, în

condiții prestabilite. *Latele și mult roditoarele țări, care astăzi sub jugul turcesc oștează, era atunci credincioase schiptrului unguresc, și mulți prințipi puternici era vasalii (supuși cu plată) coronei ungurești*. BR (1829), 39/21. *Ketler au luat în stăpînire sa provinția... cu titlul de ducă (herzog), cu condiție a fi vasal craiului de Polonia*. ASACHI, I. 121/16. *Cazimir... au trimes soli la sultanul și l-au pofit ca să nu pornească război asupra domnului Moldavei, fiindcă el este vasal al Poloniei*. IST. M. 105/12, cf. MAG. IST. I, 329/1. *Armele poloneze te-au pus pe acest tron; aceleași arme... te vor ocroti și te vor apăra. Te-ai făcut vasal*. BĂLCESCU, M. V. 207. *Cu toată această purtare atît de îndatoritoare către regele polon, acesta găsește de cuviință a călca el îndatoririle de credință pe care, după dreptul feudal, era dator nu numai vasalul să le păstreze către suzeran, ci și acesta către vasal*. XENOPOL, I. R. III, 127, cf. DRĂGANU, ROM. 42. *Domnii Moldovei și ai Țării Românești se declarau vasali ai unor suzerani mai puternici*. STOICESCU, S. D. 105. *Alexandru... da din Suceava un act prin care se recunoștea vasal al regelui Poloniei, Vladislav Jagello*. IST. ROM. II, 394. *Ștefan se declara vasal regelui Poloniei, în condiții pe care numai raporturile existente între el și marea boerime le pot explica*. ib. 493. ◇ (Adjectival) *Este numit căpitan general și prinț vasal și tributar al împăratului*. BĂLCESCU, M. V. 410.

II. S. m., adj. I. S. m. Conducător de stat dependent față de un suzeran; (în epoca feudală, în sud-estul Europei și în alte zone limitrofe Imperiului Otoman) domnitor, principe¹ sau alt conducător de stat care, fiind numit sau confirmat de către sultan, se obliga să plătească acestuia tribut, să ofere ajutor militar și să se conformeze politicii externe a suzeranului, păstrîndu-și autonomia conducerii interne. *Hanul Tauridei (Crimului)... ca un vasal al sultanului amenința pe Moldova despre răsărit*. AR (1829), 246²/11. *Radul singur în persoană să meargă la Constantinopol... să ceară că să-l întărească pe dînsul de prinț și să-i făgăduiască că va rămînea vasal credincios*. F. AARON, I. I, 207/15. *Cortez merge la palatul împăratului cu cincizeci ispanioli; îl prinde și-l ia la cvartir cu fiarele în mîini și în picioare, făcîndu-l vasal*. GENILIE, G. 35/2A. *Batori, în îndoaială încă de a intra în alianță cu Rudolf, împăratul Germaniei, sau a rămînea statornic ca vasal al Porței, hotări de a împlini poronca sultanului*. IST. M. 203/18. *Regele Ungariei... dete pas turcilor a se amesteca și a sili pe Mircea, la 1393; de a se declara vasal al lui Baiazid*. BĂLCESCU, M. V. 250, cf. TBULESCU, C. 26/25. *Dacă va veni o armată turcească să ia locul oștirii austriace, aceasta... va fi un act de ostilitate a suzeranului în contra vasalului*. CONCORDIA (1857), 7²/70. *În palatul acela, unde erai apoteozat de vasalii și adulatorii tăi, vor locui inemicii tăi cei mai aprigi*. FILIMON, O. I, 368. *În Țara Românească și în Transilvania stăpîneau doi vasali orbi și muți ai Turciei*. HASDEU, I. V. 69, cf. COSTINESCU. *Nimic nu s-a schimbat în aceste stranii relațiuni ale suzeranului cu vasalul său*. ODOBESCU, S. III, 433. *Tractatul de la Paris le dă puterilor dreptul de [a] interveni la regularea raporturilor dintre sultan și vasalii săi*. EMINESCU, O. IX, 316. *Puse în slujba acestei idei toate mijloacele... și o ghibăcie politică puțin obișnuită, precum probează... uneltirile sale cu vasalii turcești din Azia*. XENOPOL, I. R. III, 94. *Turcii... vîzînd că Ștefan cel Mare schimbă pe domnul din Muntenia, vasalul lor, nu se mai înșeală asupra scopurilor lui Ștefan*. id. ib. IV, 41. ◇ (Adjectival) *Coprînsurile prinților vasali au toate împreună... un norod de mai mult decît 125 de milioane suflete*. CR (1829), 94²/4. *Principe vasal credincios sultanului*. GHICA, S. 368.

2. Adj. (Mai ales în epoca feudală; despre state) Care era în raport de dependență politică, economică și militară față de un alt stat considerat suzeran. V. în chinat, atîrnat. *Țară independentă sau neatîrnată se zice ceea ce nu este supusă altuia la nimic; iar cea supusă la alta se numește dependentă sau atîrnată, și este vasală*. GENILIE, P. 42/30. *America, pe care o vedem astăzi... mărîndu-se în libertatea sa, a fost un timp în care era vasală*. NEGULICI, E. II, 199/24. *România... a jertfit milioane... pentru a se reorganiza, pentru a*

deveni, dintr-un principat vasal, un regat liber, admirat și respectat de întreaga Europă. ARHIVA, I, 708. Moldova nu făcea parte din raialele sale, ci era un stat vasal al cărui suveranitate, deși restrânsă, se exercita totuși în cuprinsul întregului său teritoriu, de care, pe baza puterii domeniiale, numai el singur putea să dispună. C. GANE, TR. V, 74, cf. SCRIBAN, D. *O privește, răpit parcă...* o aplaudă uitînd de tot că e comisar imperial într-o țară vasală. CAMIL PETRESCU, O. III, 83. În 1541, cînd Transilvania, cuprinzînd Banatul și Crișana, a devenit principat autonom sub suzeranitatea Porții, a fost înființat pașalicul de Buda, care avea și rolul de a ține în frîu noul stat vasal, împiedicînd totodată ocuparea lui de către Habsburgi. IST. ROM. II, 806. În Asia mai erau vasele, pînă după cel de-al doilea război mondial, unele principate indiene față de Anglia și unele principate indoneziene față de Olanda. MDD 312.

III. S. m. P. g e n e r. (Rar) Persoană aservită cuiva, dependentă de cineva. Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, DEX.

-Pl.: *vasali*, -e.

-Din fr. *vassal*.

VASÁLIC, -Ă adj. I. (Învechit, rar) Care se referă la vasalitate (3). Prin victoria purtată de lord Cleve la 1756 în Bengale, Bexar și Orisca, se-nființă statul comercial al Angliei pe Ganges, carele, împreună cu celelalte prințipaturi vasalice, alcătuiră o țară de 29 mii mile, cu 45 milioane suflete. SĂULESCU, HR. II, 368/13.

2. (Rar) Care se referă la vasalitate (1). Este de remarcat că feudalismul turcesc nu cunoștea ierarhia vasalică: fiecare spahiu - cu puține excepții, fără importanță - deținea feudul direct de la sultan. IST. ROM. II, 809.

-Pl.: *vasalici*, -ce.

-Din fr. *vassalique*.

VASALITÁTE s. f. I. (În epoca feudală, în apusul Europei) Instituție care exprima obligațiile reciproce apărute între vasal (I 1) și suzeran în urma încheierii contractului feudal; starea, calitatea de vasal; (învechit, rar) văsălie. Cf. BARONZI, I. L. I, 215/16, COSTINESCU, LM, DDRF. *Vasalitatea era o urmare a organizațiunii feudale*. ENC. ROM. III, 1195, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. -U., CADE, DER, M. D. ENC., DEX, DN³. **F i g.** *Vasalitate spirituală... nu poate exista decît numai între două așezăminte religioase*. ODOBESCU, S. II, 26. *Un bărbat finăr... ar putea să accepte un act de vasalitate morală*. CAMIL PETRESCU, T. II, 37.

2. (În epoca feudală, în unele părți ale Europei) Instituție care exprima obligațiile reciproce apărute între vasal (I 2) și suzeran în urma prestării omagiului; starea, calitatea de vasal. *Tromul muntean din evul mediu recunoștea supremația tromului maghiar, plătindu-i chiar un tribut; dar natura acelei vasalități... era altfel de cum și-o închipuiesc... Engel și D. Rösler*. HASDEU, I. C. I, 48. În 1404 Alexandru se duce în persoană la Camenița, pentru a recunoaște legăturile de vasalitate. XENOPOL, I. R. III, 126, cf. IV, 67. În textul unei declarații... se arată că domnul Țării Românești s-a făcut vinovat de nesocotirea îndatoririlor sale de vasalitate. IST. ROM. II, 348. *Proclamat domn... cînd trupele polone pătrund în Moldova, Ieremia Movilă încheie un tratat de vasalitate cu Polonia*. ib. 970. În evul mediu, alianțele îmbrăcau adeseori forma unor acte de vasalitate, în care domnii Moldovei și ai Țării Românești se declarau vasali ai unor suzerani mai puternici, cum erau regii Poloniei și Ungariei. STOICESCU, S. D. 105. *Tratatul de vasalitate a fost... semnat de boierii lui Mihai*. CINEMA, 1971, nr. 1, 5.

3. (Mai ales în epoca feudală, în sud-estul Europei și în alte zone limitrofe Imperiului Otoman) Raport de dependență politică, economică și militară a unui stat față de altul considerat suzeran; stare, calitate de vasal (II 1); (franțuzism învechit, rar) vaselagiu. V. închinare, atîrnare. Cînd

s-a făcut domn..., n-a voit să prîimească decît moștenirea domnească a acelor luptători cari cu mindrie au lepădat... jugul vasalității. ODOBESCU, S. III, 447. Acest împărat îngădui lui Theodor Comnen atît întoarcerea în Epir cît și urmarea pe tron după moartea lui Mihail, cu obligațiunea însă de-a păstra și întări cu jurămint raportul de vasalitate al țării cu împărăția grecească. EMINESCU, O. XIV, 110. Mahomed... impune Munteniei niște condiții indestul de ușoare, spre a o primi în vasalitatea sa. XENOPOL, I. R. III, 90. Prin asemenea manoperă se dezbină și se pune în acumieze pe chiar capii mișcării, întrucît ei, care susținuse pînă acuma respectarea legăturilor de vasalitate, s-ar vedea reprobați de către însuși suzeranul lor. id. ib. XII, 87, cf. IORGA, C. I. I, 163. *Literatura pașoptistă corespunde unui moment de răspintie în evoluția istorică a țărilor române: trecerea de la feudalism la capitalism, de la vasalitate la independență*. IST. LIT. ROM. II, 251, cf. DER, M. D. ENC., DEX, D. DIPL.

4. P. g e n e r. (Rar) Aserveire, dependență. *Fiecare cetate, spre semn de vasalitate eternă, părea că și-a trimis o deputațiune la cetatea sîntă*. BARONZI, I. L. I, 109/18. *Opinia voastră este dată demult; singuri v-ați rostit sentința de vasalitate economică și politică*. EMINESCU, O. XIII, 253. *Biserica românească trăia în vasalitatea unei patriarhii străine, de care trebuia obligatoriu să fină seama în problemele spirituale*. ARGHEZI, S. XVIII, 51.

-Din fr. *vassalité*.

VASALÍTIC, -Ă adj. (Învechit, rar) Care se referă la vasalitate (3). *Ajuns la putere, Theodoros Comnen uită cîrînd jurămintul și atîrnarea sa vasalitică*. EMINESCU, O. XIV, 110.

-Pl.: *vasalitici*, -ce.

-Din fr. *vassalitique*.

VASALÍȘ v. văsăriș.

VASÁLT s. n. v. bazalt.

VÁSARIȘ s. n. v. văsăriș.

VASĂRÍȘ s. n. v. văsăriș.

VASĂRVA s. f. v. vasărvag.

VASĂRVAG s. n. (Regional, mai ales în Bucov. și Ban.) Nivelă cu bulă de aer, v. nivel (I a). Cf. ALRM SN I h 378, A V 15, ARVINTE, TERM. 43, LEXIC REG. III, GLOSAR REG., FD III, 185, L. ROM. 1968, 408.

-Accentuat și: *vasărvág*. ALRM SN I h 378. -Pl.: ?

-Și: *văsărva* (ALRM SN I h 378/833), *vasărvagă* (ARVINTE, TERM. 43; accentul necunoscut), *văsărvaghe* (ALRM SN I h 378/386) s. f., *vasărvvar* (L. ROM. 1968, 408; accentul necunoscut), *vasărvóg* (ALR II 6656/36), *văservag* (GLOSAR REG.), *vacsărvasăr* (ARVINTE, TERM. 43; accentul necunoscut), *vácservaghen* (GLOSAR REG.), *vácsîrvvas* (A V 15, GLOSAR REG.) s. n.

-Din germ. *Wasserwaage*.

VASĂRVAGĂ s. f. v. vasărvag.

VASĂRVAGHE s. f. v. vasărvag.

VASĂRVAR s. n. v. vasărvag.

VASĂRVÓG s. n. v. vasărvag.

VASCĂ¹ s. f. (Arhit.) Recipient în formă de cupă, folosit ca element decorativ (în parcuri, în piețe publice etc.). În general, *vasca e destinată să conțină apă și se folosește ca bazin așezat la nivelul solului*. LTR², cf. DN³.

-Pl.: *vasce*.

-Din it. *vasca*, fr. *vasque*.

VĂSCĂ² s. f. v. veșcă.

VĂSCĂ³ s. f. v. vîsc.

VASCOLĂR, -Ă adj. v. vascular,

VASCRIȘ s. n. (Învechit, prin Transilv.) Învierea lui Iisus Hristos; slujba religioasă a Învierii. Cf. ALEXI, W., com. din BRAȘOV. ◇ (Curent; în imprecății) Cf. DR. I, 458. *Nu sînt, mă, și cail zidire a lui Dumnezeu?... În loc de ovăz, tu le dai bice, Dumnezeu și vascris!* SADOVEANU, O. XXI, 605. *Vascrisul mă-tii!... Mi-ai omorît băiatul.* STANCU, D. 188. *Vascrisul ei de farfuză!* PARASCHIVESCU, C. T. 55, cf. CIAUȘANU, GL., COMAN, GL. *Vascrisul tău!* Com. din BUCOV.

- Pl. : ? - Și: (regional) **vascris**, **vaiscris** (COMAN, GL.), **văscris** (com. din BRAȘOV), **voscris** (ALEXI, W.) s. n.
- Din scr. **vaskrs**.

VASCRIȘT s. n. v. vascris.

VASCULĂR, -Ă adj. 1. Care aparține vaselor¹ (A III 1), propriu vaselor¹; care conține vase¹; (învechit) *vasculos*. *Acea scobitură ce se află pătrunsă de o mulțime de găuri vasculare face parte din țeava măduvei.* KRETZULESCU, A. 21/25, cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU. *Capilarele sînt ramificate foarte mult, deschizîndu-se unele în altele și formînd astfel rețele vasculare.* ENC. ROM. I, 706, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. *Celelalte glande vasculare sanguine încearcă modificări funcționale.* PARHON, B. 28. *Reactivitatea la medicamentele digi-tale este variabilă de la un teritoriu vascular la altul.* DANIELOPOLU, F. N. II, 36. *Lucrările... au fost consacrate studiului bolilor vasculare ale creierului.* CONTEMP. 1954, nr. 420, 5/2. *Un regim prea bogat în proteine... poate duce la turburări vasculare.* BELEA, P. A. 242, cf. DL. *Conflictul de conștiință poate foarte bine da turburări vasculare.* PREDĂ, R. 146, cf. DM. *Pe un fond de roșeață permanentă se formează mici dilatații vasculare.* ABC SĂN. 12. [Constricția] *vasculară... apare ca urmare a contractării musculaturii circulare din peretele vaselor.* ib. 383, cf. DEX, DN³. ◇ *Sistem vascular = totalitatea vaselor¹ (A III 1) dintr-un organism.* Cf. EL. AN. 8/5, COSTINESCU, ARHIVA, I, 383, CADE, DM. *La majoritatea nevertebratelor circulația sîngelui are loc într-un sistem vascular deschis.* DER. I, 638. *În timpul sarcinii se dezvoltă la făt un sistem vascular special.* ABC SĂN. 94, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

2. (Bot.) Care este constituit din vase¹ (A III 2). *În corpul vegetal există trei țesături adecă: țesătura celulară, țesătura fibroasă și țesătura vasculară.* BARASCH, B. 5. *Membrele radicale... se dezvoltă prin formarea de fascicule vasculare secundare, pe lângă cele primare.* GRECESCU, FL. 5. *Filocladii capilare foarte subțiri... cu 2 fascicule vasculare.* FLORA R. P. R. XI, 377. *Țesăturile conducătoare sau vasculare au ca funcție principală transportul apei.* BOTANICA, 15. ◆ (Despre plante) Care are în structura organelor vase¹ conducătoare; (învechit, rar) *văsos*. *Vegetale vasculare.* CAIET, 68ⁿ/2. *Frunzele de la criptogamele vasculare... sînt mai adesea mari și mai rareori simple.* ENC. ROM. II, 478, cf. GRECESCU, FL. 3, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE. *În regiunea de stepă lipsesc criptogamele vasculare.* SIMIONESCU, FL. 195, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D., LTR², DM, DER, DEX, DN³.

- Pl. : **vasculari**, -e. - Și: (învechit, rar) **vascolăr**, -ă adj. EL. AN. 8/5.
- Din fr. **vasculaire**. - **Vascular** < it. **vascolare**.

VASCULARITĂTE s. f. (Anat.; rar) Mod de așezare a vaselor¹ (A III 1) într-un țesut, într-un organ, într-un organism. Cf. COSTINESCU, DN³.
- Din fr. **vascularité**.

VASCULARITĂ s. f. Inflamație a vaselor¹ sangvine; angelit. Cf. D. MED., DN³.

- Pl. : **vascularite**.
- Din fr. **vascularite**.

VASCULARIZĂ vb. I. T r a n z. (Complementul indică țesuturi, organe) A străbate cu o rețea, cu un sistem de vase¹ sangvine. *Arterele renale vascularizează rinichiul.* în DL, cf. DM, DN³, DEX-S.

- Prez. ind. pers. 3: **vascularizează**.

- Din fr. **vasculariser**.

VASCULARIZĂRE s. f. (Rar) 1. Vascularizație (1). Cf. DEX-S 193.

2. Vascularizație (2). Cf. DEX-S 193.

- V. **vasculariza**.

VASCULARIZĂT, -Ă adj. (Despre țesuturi și organe) Care conține vase¹ sangvine. *Conjunctiva e, adeseori, mai vascularizată, iar sclerotică ia o nuanță mai gălbuie.* PARHON, B. 62, cf. DL, DM, ZOOLOGIA, 135. *Glanda este... bogat vascularizată.* ABC SĂN. 357, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl. : **vascularizați**, -te.

- Din fr. **vascularisé**.

VASCULARIZĂȚIE s. f. 1. Proces de formare a unor vase¹ (A III 1) noi într-un țesut, într-un organ (rar) vascularizare (1). Cf. ENC. AGR., LTR², DL, DM, DEX, DN³.

2. Totalitatea vaselor¹ (A III 1) unui organ sau ale unei structuri biologice; mod de așezare a vaselor¹ într-un țesut, într-un organ, într-un organism; (rar) vascularizare (2). *Vascularizația unui organ crește de obicei pe măsura solicitării lui funcționale.* DER, cf. D. MED. I, 299, M. D. ENC., DEX, DN³.

- Din fr. **vascularisation**.

VASCULÓS, -OĂSĂ adj. (Învechit) Vascular (1). *Este o membrană vasculoasă, formată numai din vene.* POLIZU, P. 176/25, cf. COSTINESCU, LM.

- Pl. : **vasculoși**, -oase.

- Din fr. **vasculeux**.

VASCUȘOĂRĂ s. f. v. vîscușor.

VASECTOMIE s. f. (Med.) Rezecție a canalelor deferente. Cf. D. MED., DN³.

- Pl. : **vasectomii**. - Și: **vazectomie** s. f. D. MED.

- Din fr. **vasectomie**.

VASÉL s. n. (Învechit) Navă (de război¹) cu vele sau cu aburi. *Vînturile sufla, coardele se suia și se lăsa în jos, mateloții înjura, vaselul trosnea.* HELIADE, D. J. 98/19. *Sute de vasele Venea săltînd pe unde, venea ca să desbarce.* id. O. I, 353. *Înainta la gradul de căpitan de vasel, i s-a dat altă comandă.* GHICA, S. 401. *Oșierii..., imbarcați pe vasele dezarmate transformate în corăbii de transport, duceau proviziuni și trupe.* id. ib. 420, cf. CADE, DL, DM, DEX.

- Pl. : **vasele**. - Și: (învechit, rar) **vașel** s. n.

- Din ngr. βᾶσῆλο. - Pentru **vașel**, cf. it. **vascello**.

VASELĂGIU s. n. (Franțuzism învechit, rar) Vasalitate (3). *Poporul, obosit de acest vaselagiu, alergă la arme.* NEGULICI, E. II, 200/2.

- Din fr. **vasselage**.

VASELINĂ s. f. Substanță viscoasă obținută prin rafinarea fracțiunilor grele de la distilarea țițeiului ori prin amestecarea cu parafină a unor uleiuri minerale, folosită în industrie, ca unsoare pentru pielărie², ca lubrifiant etc. sau ca excipient ori ca unguent în farmacie și în cosmetică. Cf. ENC. ROM., ALEXI, W. *Vaselina... nu să alterează și este un foarte bun excipient pentru alifii.* BIANU, D. S., cf. NICA, L. VAM. 267 CADE. *În urma unor tratamente speciale... se extrag produse ca: vaselină, parafină.* IOANOVICI, TEHN. 20. *Robinetele trebuiesc unse cu vaselină sau parafină.* ENC.

AGR. I, 37, cf. BUL. FIL. VI, 42, SCRIBAN, D., MACAROVICI, CH. 440. *Am adus cu mine vată, tinctură de iod... vaselină.* ARGHEZI, C. J. 268. *Lucu Silion nu-și dă seama dacă acesta a fost argumentul care l-a hotărât... să zacă în fața borcanelor cu vaselină și cu talc.* VINEA, L. I, 71. *Vaselinele tehnice sînt întrebunțate la ungerea suprafețelor metalice pentru protejarea contra coroziunii.* LTR², cf. DL, DP, DM. *Termometrul se unge cu vaselină.* ABC SĂN. 159, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl. : *vaseline*. - Și: (astăzi rar) **vazelină**, (popular) **vasilină** (SCRIBAN, D.) s. f.

- Din fr. *vaseline*, germ. *Vaseline*.

VASELÎSC s. m. v. *vasilisc*'.

VĂSERVAG s. n. v. *vasărvag*.

VASFRÎNGERE s. f. (Învechit) Naufragiu (I). *Cea-mai înfricoșată fortună... amenința flota cu vasfrîngere.* ASACHI, S. L. II, 220, cf. 127. *Vaporul... a suferit vasfrîngere.* CONTEMPORANUL, IV, 50, cf. SFC I, 178, HRISTEA, P. E. 167, FORM. CUV. I, 62. ◊ F i g. *Mama și tata voiseră să scape din vasfrîngerea acestei stări, măcar aceea ce ar opri pe sora și nepoții lor să cerșească pe la casele oamenilor.* MILLE, V. P. 160.

- Pl. : *vasfrîngeri*.

- Vas¹ + frîngere (după lat. *naufragium*).

VASFRÎNS, -Ă adj. (Învechit, rar) Naufragiat. (Substantivat) *Vasfrînsii, cuprinși de spaimă... în gemunchi mulțameau lui Dumnezeu de a scăpărei.* ASACHI, S. L. II, 48. *Gramen... nu luasă parte activă la atacul ce se făcu vasfrînsilor.* id. ib. 50. *Spre 7 oare, vașul Moris au întins vîntrelele către Faecal spre a desbarca acolo pe vasfrînsii.* CALENDAR (1859), 81/2.

- Pl. : *vasfrînsi*, -se.

- Cf. *vasfrîngere*.

VASILCĂ s. f. 1. (Mai ales art.) Obicei practicat cu prilejul sărbătorilor de iarnă, mai ales în ajunul sau în ziua Anului Nou, de colindători, de obicei țigani, care umblă pe la case cu o căpățină de porc (sau cu o păpușă) purtată pe o tavă și împodobită cu panglici, cu mărgelă, cu flori etc.; căpățîna de porc (sau păpușa) folosită cu această ocazie; p. e. x. t. colindă pe care o cîntă practicanții acestui obicei. Cf. I. GOLESCU, C., PONTBRIANT, S. R. I, 51, cf. 45, 46, DDRF, BARCIANU. *În seara ajunului Anului Nou, spre Sfîntul Vasile, lăutarii țigani umblă din casă-n casă cu vasilca.* MAT. FOLK. 529. *Toți așteptau să vadă astă grozavă „vasilcă”, și nimeni n-o mai vedea, deși trecuseră ca la trei ceasuri de cînd se luminase de ziua.* DELAVRANCEA, H. T. 250, cf. ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, J. III, 96. *Vasilca pe la noi nu-i în uz.* VICIU, COL. II, cf. ȘEZ. XXX, 107, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Crăciunul a creat colinda, cîntecul de stea... ; Anul Nou, sorcova, plugușorul, vasilca, capra.* IZV. XVIII, 312, cf. SCRIBAN, D., IZV. XXI, 63, ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 1, 15/2, M. D. ENC., DEX. *Cu vasilca umblă numai țiganii în seara spre Sfîntul Vasile.* Com. din SOCIETĂ - ROȘIORI DE VEDE. *Țiganii, lăutarii umblă cu vasilca. Căpățîna porcului o pune-n tavă și-i pune salbă dă galben.* ALR T II, 305, cf. 272, 298.

2. (Art.; regional) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. *De-ndată ce s-a săvîrșit masa de cununie, toți muntașii se prind la joc... cam cu următoarele jocuri: ... ursăreasca, vasilca, vlădeanca.* SEVASTOS, N. 282, cf. PAMFILE, J. III, 10, VARONE, D².

- Pl. : *vasilci* și (învechit) *vasilce* (I. GOLESCU, C.).

- De la n. pr. *Vasilca*.

VASILĚSC s. m. v. *vasilisc*'.

VASILĚVS s. m. v. *basileu*.

VASILĪC s. m. v. *basilic*.

VASILICĂLE s. f. pl. Corp de legi și dispoziții juridice din dreptul bizantin, alcătuite după legislația din timpul împăratului Iustinian și folosite, cu unele adaptări, și în țările române. *Domnul Alexandru I care... au dobîndit denumirea de Bun, îndată după suirea sa la scaunul domniei (1401), văzînd nevoia de legi în care se găsea țara, au cerut și au primit vasilicalele de la împărații Paleologi (a. 1817).* URICARIUL, IV, 302/20. *Alexandru V[oi]e vod... au cerut pravilele împărătești de la aftocratorii Paleologi, care i-au trimis vasilicalele, și dintru aceste alegînd cite au socotit trebuincioase și potrivite vremilor de atunci, și, în limba pămîntească tălmăcindu-le, au alcătuit o carte pravilicească (a. 1819).* ib. 208/3. *Au introdus în statul său și vasilicalele, adică legile împăratului bizantin Vasilie.* IST. M. 67/3, cf. CIHAC, II, 711, LM I, 122. *Boierii susțin că pînă la Vasile Lupul a fost în vigoare Pravila lui Alexandru cel Bun (vasilicalele).* RĂȘCANU, L. LXXXIX. *Basilicalele... nu ne-au parvenit complete.* ENC. ROM. I, 416, cf. BARCIANU. *Se mai recurgea, în cazuri grele și cînd judecătorul era un om cu carte, la un extras al vasilicalelor.* IORGA, L. II, 444, cf. TDRG, ȘĂINEANU, D. U., CADE, GĂLDI, M. PHAN. 264, SCRIBAN, D., IST. ROM. III, 268, DN³ 135.

- Și: (rar) **basilicăle**, **bazilicăle** (TDRG, DN³) s. f. pl.

- Din ngr. [τὰ] βασιλικὰ (pl. lui βασιλικός).

VASILÎNĂ s. f. *vaselină*.

VASILÎSĂ s. f. v. *basilică*.

VASILÎSC' s. m. Reptilă fabuloasă căreia i se atribuia puterea de a ucide cu privirea. *Spre aspidă și vasilisc (vasilisca c') calci și calci leu și zmeu.* PSALT, 192. *Spre aspidă și vasilisc calce și calci leu și zmeu.* CORESI, PS. 254/1. *laste o fiară de să cheamă vasilisc, carea numai cu ochii deaca veade pre om ucide-l și-l omoară.* VARLAAM, C. 217. *Cum apucă domnia îndată să dezbracă lupul de pielea oiei și-ș astupă urechile ca aspidă și ca vasiliscul.* GAVRIL, NIF. 58/20. *Pre vasilesc și aspidă Vei imbla ca pre omidă, Și-i călca leul și zmaul Și nu te ya tinge răul.* DOSOFTEI, PS. 316/11. *Oaole aspidelor au spart și pînza păiarjînului țes, și cel ce va să mîninge den oaole lor, sfărîmînd virful, află într-însul și vasilisc.* BIBLIA (1688), 482/49. *Pre aspidă și pre vasiliscă veș păși și vei călca leul și bălaurul (a. 1689).* GCR I, 286/23. *Nu domni sau oameni să par că au fost, ci mai răi și mai cruzi... decît aspițele și vasiliscii cei otrăviți și veninai.* C. CANTACUZINO, CM I, 19. *Acel cocoș clocește oul, să scoată vasilisc; rău lucru a te încredința de el (a. 1703).* FN 145. *Un păcat de moarte... te face peșteră țîlharilor și lăcaș vasiliscilor.* ANTIM, O. 353. *Să închipuia și în chip de șarpe și în aspidă și în vasilesc.* VARLAAM - IOASAF, 175/20. *El are... ochii mai zavisnici și mai ucigători decît a vasiliscului.* CRITIL, 33/9. *Unile din cele mai cumplite și mai veninoase dobitoace... sînt balaurii, tigrii, viperile, șarpii și vasiliscurile.* ib. 33/29. *Vasilescul ațuta este de înveninat, cîu numai cu vederea omoară pre om.* MAIOR, P. 82/3, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., I. GOLESCU, C. *Femeile cele cu ochii mai fermecători decît ai vasiliscului... erau adunate în casa lui Păturică.* FILIMON, O. I, 254, cf. PROT. - POP., N. D. 121, COSTINESCU, 102, LM 122. *Prin codri și pustietăți... fojgăiau bălauri, aspid veninoase, vasiliscul cel cu ochi sfărîmători, vidre cite cu douăzeci și patru de capete și altă multime nenumărată de gîngăni și jigăni înspăimîntătoare.* CREANGĂ, P. 94, cf. DDRF, ALEXI, W., MURNU, GR. 60, TDRG. *Forme de ființi bizare se înfrîpau pe fundul orb al ochilor mei, zgriștori cu gheare colosale, grifoni înaripați, bazilisci cu ochii de jăratec.* HOGAȘ, DR. I, 61, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, DN³ 135. ◊ (În construcții comparative) *Am auzit că este o dihanie cu ochi de vasilisc și că sînt păsări care amefesc vrăbiile la care se uită.*

ALECSANDRI, T. 1071. *În monăstire și în ziduri voi fi scutită de căutarea ta de vasilisc.* I. NEGRUZZI, S. V, 243. ◊ Fig. *Te luptă cu ananga, cu aspra neavere, Cu limbele de șarpe, cu ochi de vanilisci (Calumnia, minciuna, invidia, trădarea).* HELIADE, O. I, 184.

— Pl. : *vasiliști* și (învechit) *vasilisci, vasilisci*, (n.) *vasiliscuri*. — Și: **basilisc** (I. GOLESCU, C., PROT. — POP., N. D., COSTINESCU, LM, TDRG, CADE, SCRIBAN, D.; pl. *basiliști*, (SCRIBAN, D.), (rar) **bazilisc** (pl. *bazilisci* și *baziliști*, DN³) s. m., (învechit) **vasiliscă** (pl. *vasiliste*, SCRIBAN, D.) s. f., **vasilêsc**, (învechit, rar) **vaselisc** (ALEXI, W.), **baselisc** (LM) s. m.

— Din slavonul *василискъ*, ngr. *βασιλίσκος* — Pentru variantele cu *b-*, cf. lat. *basiliscus*.

VASILISC² s. m. v. **bazilisc**.

VASILISCĂ s. f. v. **vasilisc¹**.

VÁSIS s. n. (Grecism învechit) **1.** (În forma *vas*) Piedestal. *Acolo chipurile bodzilor vechi să fii vădzut, icoanele a tuturor împărașilor să fii privit, unele de aramă și poleite, altele de argint și de aur prűne vȃrsate și vasuri în minunat chip lucrate, supt dűnșele alcătuite.* CANTEMIR, I. I. I, 166, cf. 11, TDRG, GÁLDI, M. PHAN. 264.

2. Temei (II 1). *Trebuie să se puie vasis pe această hotarnică (a. 1745).* GHIBĂNESCU, S. I. XII, 52. *Iată... o... începire neștiută de cei cűți au scris loghici și care să căde să fie vasisul lor (a. 1825).* CAT. MAN. II, 118, cf. GÁLDI, M. PHAN. 264.

— Și: **vas** (pl. *vasuri*) s. n.
— Din ngr. *βάσις*.

VASISTÁS s. n. (Răr) Ferestruică (într-o fereastră mai mare sau într-o ușă). *Aruncűnd ochii pe fereastra mȃre, în formă de vasistas, compusă din două mari cristale, Cațy vȃzu în fața vilei de lemn pe Oster.* CĂLINESCU, S. 288, cf. DN³.

— Pl. : *vasistase* și *vasistasuri*.
— Din fr. *vasistas*.

VASLUIÁN, -Ă s. m. și f., adj. **1.** S. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a orașului Vaslui sau care trăiește în județul Vaslui; persoană care este originară din aceste locuri; (la m. pl.) populație din aceste locuri. *Antiohi Vodă îndată alesă de trűmisa cűțiva boieri... și cűțiva breslași... vasluieni tot de cei buni de gură și de pȃră.* NECULCE, L. 180. *Dar noi vasluieni credem că nu-i ȃdevȃrat că întocmai asta ar fi socotința Mȃriei sȃle.* SADOVEANU, O. XII, 734, cf. DEX-S.

2. Adj. Care aparține orașului Vaslui, județului Vaslui sau vasluienilor (**1**), care este originar din aceste locuri, privitor la vasluieni, din orașul Vaslui sau din județul Vaslui. *În drumul meu cű am venit, am trűnit ȃ multime de boieri vasluieni și birlȃdeni.* ȘION, P. 214. *În 1693 se iscȃlește într-o mȃrturie, privitoare la satul Jigoreni din pȃrțile vasluiene, un spȃtar Ștefan Milescul.* IORGA, L. R. 174, cf. PASCU, S. 303. *Műlie sate ȃfundate pe vȃi vasluiene dȃduserȃ nȃvalȃ în ȃdunȃtura aceea de magherniți ȃntre hȃrtoape de gloduri vechi.* SADOVEANU, O. XII, 444, cf. DEX-S.

— Pl. : *vasluieni, -e*.
— **Vaslui** (n. pr.) + suf. *-ean*.

VASLUIÁNCA s. f. Femeie care face parte din populația de bază a orașului Vaslui sau care trăiește în județul Vaslui; femeie originară din aceste locuri. Cf. PASCU, S. 228, DEX-S.

— Pl. : *vasluience*.
— **Vasluián** + suf. *-cȃ*.

VASOCONSTRICTȖR, -OÁRE adj. Care provoacȃ vasoconstricție, care are ca efect vasoconstricția de vasoconstricție. Cf. NOM. MIN. I, 230. *Acțiunea vasoconstrictoare [a di-*

gitale] este localȃ. DANIELOPOLU, F. N. II, 37, cf. DL, DM. *Tulpina... cȃntine ȃntre altele substanțe... cu acțiune vasoconstrictoare.* FLORA R. P. R. VIII, 78. [Vasoconstricția] apare... ca urmȃre a influenței nervilor simpatici sau a unor substanțe numite substanțe vasoconstrictoare. ABC SȃN. 383, cf. M. D. E. NC., DEX, DN³. ◊ (Substantivat, n.) Medicament care provoacȃ vasoconstricție. *Medicamentele cu acțiune asupra vaselor periferice [sint]: vasoconstrictoarele, vasodilatatoarele și antispasmodicele.* BELEA, P. A. 270, cf. DN³.

— Scris și: (dupȃ fr.) *vaso-constrictor*. — Pl. : *vasoconstrictori, -oare*.

— Din fr. *vaso-constricteur*.

VASOCONSTRICȖIE s. f. Micșorare a lumenului vaselor¹ sangvine prin contracția fibrelor musculare netede din pereții lor. *Avem de-a face cu... fenomene de vasoconstricție.* RALEA, S. T. II, 169. *Ridicarea presiunii [sangvine] este datoritȃ... vasoconstricției generale.* DANIELOPOLU, F. N. II, 36. *În intoxicațiile cronice apar necroze la extremitȃți, ȃn urma vasoconstricției.* BELEA, P. A. 162, cf. DL, DM. *Tulburarea produsȃ de vasoconstricție la nivelul scoȃrtei cerebrale este reversibilȃ.* V. ROM. ianuarie 1960, 104. *Vasoconstricția se produce printr-un mecanism nervos reflex, prin acțiunea unor hormoni... sau a unor medicamente.* DER. *Vasoconstricția dűce la scȃderea irigației cu sűnge ȃn zona respectivȃ.* ABC SȃN., cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³.

— Scris și: (dupȃ fr.) *vaso-constricție*. — Pl. : *vasoconstricții*. — Și: (rar) **vasoconstricțiune** s. f. DN³.

— Din fr. *vaso-constriction*.

VASOCONSTRICȖIUNE s. f. v. **vasoconstricție**.

VASODILATÁRE s. f. (Rar) Vasodilație. *Avem de-a face cu o stare organicȃ, cu secreții, fenomene de... vasodilatare, tremurȃt, accelerare de respirație.* RALEA, S. T. II, 169, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

— Pl. : *vasodilatȃri*.
— Cf. fr. *vaso-dilatation*.

VASODILATÁTOR, -OÁRE adj. Care provoacȃ vasodilație, care are ca efect vasodilația, de vasodilație. Cf. NOM. MIN. I, 230. *Secțiunea sau ȃnepȃtura nu au interesat fibrele nervoase vasodilatatoare și secretoare ale glandei parotide.* PARHON, O. A. I, 319. *Acțiunea [medicamentului]... devine vasodilatatoare.* DANIELOPOLU, F. N. II, 96, cf. DL, DM. *Vasodilatȃția apare sub influența nervilor parasimpatici sau a substanțelor cu acțiune vasodilatatoare.* ABC SȃN. 383, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ◊ (Substantivat, n.) Medicament care provoacȃ vasodilație. *Medicamentele cu acțiune asupra vaselor periferice [sint]: vasoconstrictoarele, vasodilatatoarele și antispasmodicele.* BELEA, P. A. 270, cf. DEX, DN³.

— Pl. : *vasodilatatori, -oare*.
— Din fr. *vaso-dilatateur*.

VASODILATÁȖIE s. f. Mȃrire a lumenului vaselor¹ sangvine prin relaxarea fibrelor musculare netede din pereții lor; (rar) vasodilatare. *Aceastȃ vasodilatație și hipersecreție ar putea sȃ se producȃ prin iritația anűmilor fire nervoase.* PARHON, O. A. I, 319. *ȃn dozȃ műcȃ, medicamentele digitale ce... provoacȃ vasodilatație.* DANIELOPOLU, F. N. II, 92. *Hipnoticele... produc o vasodilatație generalȃ.* BELEA, P. A. 272, cf. DL, DM. *Vasodilatația se producȃ sub acțiunea sistemului nervos.* DER. *Vasodilatația... producȃ o acumulare excesivȃ de sűnge, numitȃ congestie.* ABC SȃN. *Senzația de bine pe care o dȃ ȃlcoolul... se datorește... vasodilatației periferice.* S. MARIN, C. B. 13, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³.

— Pl. : *vasodilatații*. — Și: (rar) **vasodilatațiune** s. f. DN³.
— Din fr. *vaso-dilatation*.

VASODILATÁȖIUNE s. f. v. **vasodilatație**.

VASOGRAFÍE s. f. (Med.) Metodȃ radiologicȃ folositȃ pentru evidențierea vaselor¹ sangvine sau a celor limfatice, prin

opacifierea acestora cu o substanță de contrast. Cf. D. MED., DN¹.

- Pl. : vasografii.
- Din fr. vaso-graphie.

VASOMOTÓR, -OÁRE adj. 1. (Despre nervi sau despre centri nervoși) Care provoacă sau reglează contracția sau relaxarea vaselor¹ sangvine. *Paliditatea momentară... sau înroșirea obrazului provocată de rușine sînt regulate de nervii vasomotori.* ENC. ROM., cf. CADE. *Asupra centrilor vasomotori... acțiunea digitală este nulă.* DANIELOPOLU, F. N. II, 37, cf. LTR². *Hipnoticele... liniștesc centrii vasomotori.* BELEA, P. A. 272, cf. DL, DM. *Citizina... are acțiune stimulantă asupra centrului respirator și vasomotor.* FLORA R. P. R. V, 74. *Majoritate a nervilor vasomotori sînt nervi vegetativi.* DER., cf. M. D. ENC., DEX, DN¹.

2. Care se referă la contracția sau la relaxarea vaselor¹ sangvine, care aparține acestor mișcări. *Există accese de ris și de plîns în isterie, unde tulburările vasomotorii sînt tot atît de frecvente.* PARHON, O. A. I, 276. *Tulburările vasomotorii... arată că manifestările neurozei astenice nu au un conținut psihic, ci se datoresc unei alterări funcționale a activității nervoase superioare.* V. ROM. ianuarie 1960, 102, cf. DER. *Alte impulsuri... pot determina... pe cale nervoasă... reacție vasomotorie.* ABC SĂN. 95, cf. D. MED. II, 704, M. D. ENC., DEX.

- Scris și: (după fr.) vaso-motor. CADE. - Pl. : vasomotori, -oare. - Și: vasomotórie adj. f.
- Din fr. vaso-moteur.

VASOMOTÓRIE adj. f. v. vasomotor.

VASOMOTRICITÁTE s. f. Însușirea de a determina modificări vasomotorii (1). Cf. D. MED., DN¹.

- P. : vasomotricități.
- Din fr. vasomotricité.

VASOPLEGÍE s. f. (Med.) Vasodilatație generalizată. DN¹.

- Pl. : vasoplegii.
- Din fr. vasoplégie.

VASOPRESÍNĂ s. f. (Fiziol.) Hormon secretat de lobul posterior al hipofizei, cu acțiune vasoconstrictoare și anti利尿etică. Cf. DER., D. MED., M. D. ENC., DN¹, DREV, DCR, DEX-S.

- Din fr. vasopressine.

VASOTOMÍE s. f. (Med.) Secționare chirurgicală a vaselor¹ deferente. DN¹.

- Pl. : vasotomii.
- Din fr. vasotomie.

VASPÓM, -OÁMĂ adj. v. vospom.

VAST, -Ă adj. 1. (Despre suprafețe, mai ales despre întinderi de pămînt, teritorii etc.) Care este foarte întins. V. *imens, nemărginit* (2). *Un vînt aspru-n marea vastă A mea navă au mînat.* SPIC. I, 86²/21, cf. NEGULICI. *Împăratul... avea în vastul său stat destui bărbai dintre cari să aleagă.* BARIȚIU, P. A. III, 118, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D. *Unica vastă cîmpie... despre care să ni fi rămas vro urmă în literatura antică este cîmpia tribalică a lui Erodot.* HĂȘDEU, I. C. I, 281, cf. COSTINESCU, LM. *La miazăzi cîmpia vastă... se-nînde ușor povîrniță pînă departe-n Dunăre.* CARAGIALE, O. I, 261. *Vastul ocean... acoperea toate aceste țări.* ARHIVA, I, 14, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Casele albe, mici, șindrilită, în mijlocul vâstelor grădini cu pomi îngrijii.* IORGA, P. A. I, 19. *Omul care a prăit o viață într-o strîmță vale de munte, la prima vedere a vâstului spațiu liber, ce-l dă orizontul mării, se va da înapoi speriat.* PĂRVAN, I. F. 36, cf. RESMERIȚĂ, D. *Mari seniori... proprietari de vaste domenii.* TITULESCU, D. 181. *Ningé grandios în orașul vâst*

cum nu mai este. BACOVIA, O. 62. *Grădinile irigate din aceste întinderi vaste... vor ajunge... unei populații de trei ori mai mare decît cea de azi.* SADOVEANU, O. XX, 85. *Vasul se opinește reluîndu-și mersul direct spre vastul golf.* BART, S. M. 37, cf. SCRIBAN, D. *Vastele păduri Stau veștede sub greaua turmă De nori.* I. BARBU, J. S. 12. *Pe vaste întinderi în Europa găsim încă, la neamuri deosebite, opregul, cojocul, marama.* OPRESCU, S. 155. *Departate de arterele principale, într-o suburbie vastă și labirintică... strada e intruabilă.* CĂLINESCU, B. I. 51. *În cuprînsul vastei grădini domnește o liniște deplină.* BOGZA, M. S. 18, cf. DL, DM. *În vastul continent asiatic... a apărut și a crescut strălucita mișcare științifică și subtila filozofie chineză.* JOIA, S. L. 263, cf. M. D. ENC., DEX, DN¹. ♦ (Prin exagerare) *Găsim frumos pe gînditorul a cărui frunte vastă... manifestă procesul înalt și intens al cugetării.* VIANU, E. 15. ♦ Care domnește, care domină peste o mare întindere. *Și-n vasta și profunda tăcere a lui Lena Nu s-azea-n departe decît mortala voce Fantasmelor erante, premergătoare-a morții.* HELLADE, O. I, 356. *Plîngeam și rătăceam pe stradă În noaptea vastă și senină.* BACOVIA, O. 89. *Înainte de apusul soarelui, cînd razele lui cad în plin...* Hășmașul Mare etc. o vastă pilpîre de colorii roșiatice. BOGZA, C. O. 13. *Gonind pe-un cer de-nțunecare vastă, Nouri scămoși în spinări purtau frigul jilav.* LABIȘ, P. 23.

2. (Despre spații delimitate sau închise, mai ales despre construcții ori părți componente ale acestora) Care are dimensiuni, proporții foarte mari; care este foarte larg, foarte încăpător, foarte spațios. *Toledul... [are] o vastă catedrală.* LAURIAN, M. IV, 83/19. *Gratii de fier a lui mînă-a cuprîns Uitîndu-se-n sala cea vastă.* EMINESCU, O. IV, 97. *Am pornit... pe latura vastului salon, căutînd calea mai liberă.* CARAGIALE, O. I, 125. *La catul al doilea... era un vast salon de primire.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 83. *Mănăstirea călugărilor mechitariști - vastă clădire din secolul al XVIII-lea.* IORGA, P. A. I, 233. *Inchipuiți-vă un vast local cu geamuri veșnic aburite.* ANGHEL, PR. 29. *Mîndre palate scipeau... Cu balustrade bizare, cu turnuri și vase cupole.* IOSIF, V. 172. *Trcură... în sala vastă de la birtul lui Spiridon.* AGÎRBICEANU, A. 160. *S-aprînde crai-nou Pe zări argintii În vastul cavou.* BACOVIA, O. 12. *Ațelîerul lui Brîncuși, foarte vast, era în întregime ocupat de enorme birne de lemn vechi, late și lungi.* OPRESCU, S. 129. *În vâsta încăpere de colonade frînte... judeca și hotăra un senaț.* ARGHEZI, S. XXII, 10. *A vorbi de poet este ca și cum ai striga într-o peșteră vastă.* id. T. C. 174. *Odaia... era excepțional de vastă și aerată.* CĂLINESCU, B. I. 199. *Se vedea un pod vast, străbătut de grînzii uriașe.* VINEA, L. I, 113. *Se plimba cu o expresie posomorîță de la un capăt la altul al vastului său birou.* PREDĂ, DELIR. 131. ♦ (Prin exagerare; despre obiecte) *Gesticulau în vasele jepuri.* ANGHEL, PR. 46. *Un vast sombrero de sub care scăpau pletele blonde îi acoperea totdeauna creștetul.* id. ib. 143. *Mă cufundam în tunica lui vastă ca într-un leagăn de pene moi.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 268. *În odaia de dormit... nu e decît divanul alb, scăzut și vast.* CAMIL PETRESCU, P. 31. *Cele două femei luau loc în jurul mesei vaste și rotunde.* CĂLINESCU, B. I. 112. *În jurul vastei mese de consiliu, mai toți demnitarii se aflau în picioare.* VINEA, L. I, 35.

3. Care cuprinde mult, care este deosebit de important din punct de vedere cantitativ sau numeric. *Ei în bogăția cea splendidă și vastă Petrec ca și în ceruri, n-au timp nici de-a muri.* EMINESCU, O. I, 59. *Și cel mai mîndru, mai sigur de sine... n-ar cuteza să tăgăduiască tot ceea ce-i vine... de la acea vastă umănitare risipiță pretutîndeni.* IORGA, P. A. I, 7. *Trebuia să-l boteze, căutîndu-i un nume în vasta-i nomenclatură.* ANGHEL, PR. 80. *Peisajul Deltei [era] redus, pe zeci de kilometri, numai la patru elemente din vastul catalog al naturii: stuful, sălciiile, cerul și apa.* TUDORAN, P. 33. *Această vastă terminologie de specialitate nu contrariază spiritul limbii noastre.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 41, 122.

4. (Despre intelectul, cultura, sentimentele etc. oamenilor) Care are amploare și complexitate. *Amorul de patrie... este mai mult sau mai puțin vast, potrivit geniului lui Alexandru sau al lui Cezar.* NEGULICI, E. II, 95/9. *Prin vasta-mi cugetare... Lumea să văz ce formă are... Ași voi.* R. IONESCU, C. 142/4. *Eliade inchiupie cu vasta-i inteligență o sistemă completă de evocare a forțelor spiritului național.* CARAGIALE, O. III, 174. *Odată știind ce anume influență va avea opera artistică, trebuie să ne dumerim cât de mare, cât de vastă, cât de puternică e această influență.* GHEREA, ST. CR. II, 12, cf CADE. *Lecciónile profesorului nostru nu erau concepute într-un spirit strict științific; vasta lor informație fiind dominată de imaginație.* LOVINESCU, M. 39. *Cultura lui vastă și diversă era necontenit necesară în redacție.* SADOVEANU, O. XX, 43. *Revoltatul împotriva prezentului îmbrățișează viitorul cu vaste speranțe.* D. GUSTI, P. A. 106. *La lumina unor cunoștințe vaste și adânci, multe fenomene capătă un alt înțeles.* OPRESCU, S. 165. *Însușirea de căpetenie, a doamnei Valsamaky - Farfara era o memorie vastă, cu care îmbrățișa într-o clipă, în timp și spațiu, toată rețeaua socială.* CĂLINESCU, B. I. 346. *Filologul cu vaste cunoștințe muzicale.* VIANU, L. R. 343. *Un vast cuget, îndreptat spre crearea unei lumi noi, s-a iscat.* BLAGA, Z. 76. *Trebuie să aibe o vastă experiență de viață.* VINEA, L. II, 105. *Raționalist, îmbibat de un larg scepticism dobândit prin contactul unei vaste lecturi.* CONSTANTINESCĂ, S. II, 299, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN². ◇ (Despre rezultate ale activității intelectuale) *Filosofia s-a desfășurat de această vastă sinteză.* LAURIAN, F. 154/21. *Ceea ce leagă însă într-o intimă unitate împrăștiatele elemente... sînt nește sinteze din ce în ce mai vaste.* HASDEU, I. C. I, VIII. *Unește prin o vastă sinteză idealismul optimist... cu dinamismul pesimist.* CONȚA, O. F. 403. *Era un vast proiect de poem, pe care-l purtam de mult în minte.* VOICULESCU, P. II, 275. *Vastul roman al d-lui Cezar Petrescu va rămînea pentru literatura română ca un semnificativ moment de cristalizare al literaturii noastre de război.* PERPESCIUS, M. III, 45. *Studiază... într-o vastă lucrare religia totemistă.* RALEA, S. T. III, 145. *În vasta sa operă istorică... a încercat să deslușească originea poporului român.* IST. LIT. ROM. II, 39. *E autorul unui vast tratat de medicină.* VINEA, L. I, 259. *Opera... concepută pe un plan foarte vast, a necesitat o lungă perioadă de pregătire.* REV. FIL. 1971, 1543.

- Pl. : *vasti*, -ste.

- Din fr. *vaște*, lat. *vastus*, -a, -ūm, it. *vasto*.

VASTĂRNII s. m. pl. v. *bastarni*.

VASTITĂȚE s. f. 1. Calitatea a ceea ce este vast (1); întindere foarte mare. V. i m e n s i t a t e, n e m ā r g i n i r e. Cf. ANTONESCU, D. 401, COSTINESCU, BĂRCIANU, 728, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Oare fenomenul vieții, așa cum mijeste din lut, să reprezinte în vastitatea cosmică voluptatea?* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 213, cf. CADE, C. PETRESCU, O. P. I, 97, SCRIBAN, D. *Strada lărgită prin cele două peluze căpătase o luminoasă vastitate.* CĂLINESCU, S. 645. *Constelațiile... folosind toată vastitatea cerului, se rotește pe deasupra munților, la mări depărtări.* BOGZA, C. O. 108, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN².

2. Calitatea a ceea ce este vast (2). Rostite în mulțime sonetele lui Eminescu se pierd fără răsunet, ca o muzică șoptită în vastitatea unei catedrale. LOVINESCU, S. I, 127. *Interioarele surprindeau prin vastitate, candoare și lux confortabil.* CĂLINESCU, S. 284.

3. Amploare; complexitate. Cf. LM. *Unește gravitatea omului de finanțe cu fineț și vastitatea diplomaților europeni.* EMINESCU, O. XI, 221, cf. BĂRCIANU, 728, CADE, SCRIBAN, D. *Ochii mi se închideau de neputință dinaintea vastității documentare a tomurilor celor vechi.* MIHĂESCU, D. A. 32. *Această perioadă este una din cele mai înalte pe care le cunoaște istoria artei, atît prin vastitatea scopurilor, cît și prin varietatea preocupărilor.* OPRESCU, I. A. IV, 244. *Tinerii de azi au o puternică aplecare spre lectura vastă. Firește,*

vastitatea nu implică neapărat profunditatea. CĂLINESCU, C. O. 244. *Vastitatea și profunzimea cunoașterilor lui Shakespeare constituie manifestarea unui poet al Renașterii.* VIANU, L. U. 65. *E curios poate, dar e semnificativ că d. Iorga s-a realizat tocmai în cărțile care au mai puțină pretenție, în structură, în planul și vastitatea lor.* CONSTANTINESCU, S. III, 250.

- Din fr. *vastité*, lat. *vastitas*, -atis.

VAȘALĂU s. n. v. *voșolău*.

VĂSCĂ s. f. v. *veșcă*.

VAȘÉL s. n. v. *vasel*.

VAȘÉTĂ s. f. Piele de taurine tăbăcită vegetal. Cf. LTR², DN², DEX-S.

- Din fr. *vachette*.

VĂȘNIȚĂ s. f. (Prin Transilv.) 1. Turmă de porci (1). Cf. GHETIÉ, R. M., ALEXI, W.

2. Coteț pentru porci (1). Cf. BĂRCIANU, DL, DM.

- Pl. : *vașnițe*.

- Etimologia necunoscută.

VAȘPÓNT s. n. v. *vorșpan*.

VAȘPÓR s. n. (Transilv. și prin Ban.) Vopsea neagră cu care se ung și se lustruiesc plitele (1). *Ai dat bine cu vașporu pe cuptor.* L. COSTIN, GR. BĂN. II, 207, cf. CV 1951, nr. 2, 35, LEXIC REG. 73, TEAHA, C. N. 280.

- Pl. : ? - Și: *voășpăr* (ALJL XIX, 318) subst., *voășpór* (LEXIC REG. 73; pl. *voășpore*, *ib.*), *voșpor* (CV 1951, nr. 2, 35; accentul necunoscut) s. n.

- Din magh. *váspor*.

VAT s. n. v. *vad*¹.

VATÁL s. n. v. *hatalm*.

VATALÁN s. m. v. *vătăran*.

VATÁLĂ s. f. v. *vătălă*.

VATALÓG s. m. v. *vătărog*.

VĂTĂ s. f. 1. Bumbac prelucrat care se folosește la căptușirea hainelor, la confecționarea plăpumilor, la capitonarea mobililor etc.; (regional) pămucă, scămă (13). *Să se poarte vara un mantel subțire, și iarna blănit sau căptușit cu vată peste tot.* EPISCUPESCU, PRACTICĂ, 20/9, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V. *Căptușeală cere de țibet, și-n loc de vată să se pună sub tibet damiz: căci vată ține prea cald (a. 1846).* BARIȚIU, C. III, 335, cf. POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF. *Vata zăbumului... este fixată cu cusături dese și paralele.* MANOLESCU, I. 182. *Pentru iarnă, după localități, se îmbracă în palton cu vată și fără mîneci, de bumbac sau de lînă.* CRĂNICEANU, IG. 137, cf. BĂRCIANU, RESMERIȚĂ, D., NICA, L. VAM. 267, ȘĂINEANU, D. U. *Mielușei și căței de ipsos, tramvaie de tinichea văpsută, pisici de creton umflute cu vată.* BĂSSARABESCU, S. N. 111, cf. CADE, ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Căptușirea cea mai bună se face cu vată.* BELEA, P. A. 109. *Are... haina scurtă, cu umeri înalți, plini de vată.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 2, 19/1, cf. ALR SN IV h 1236, ALRM SN III h 1055.

2. Material format din fibre elastice de bumbac care se întrepatruind formînd o masă compactă albă, obținută prin procedee speciale de curățire, albire etc. și folosit mai ales pentru pansamente; (popular) bumbac. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF. *Vată... se pune peste un strat de tifon miuit într-o soluțiune foarte slabă de sublimat.* ENC. ROM., cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Vata se întrebuințează la pansamente,*

simplică sau înmuiată în substanțe antiseptice. BIANU, D. S. *Se spală... bine rana..., se pune vată sau o bucăciță de cîrpă.* ATILA, P. 85, cf. RESMERIȚĂ, D., NICA, L. VAM. 267, CADE. *După ce și-a răsucit o țigare... a pus-o cu grijă într-un țigaret special cu vată înăuntru.* CAMIL PETRESCU, P. 278, cf. SCRIBAN, D., CV 1949, nr. 7, 30. *M-am repezit sus, acasă, și am adus cu mine vată, tinctură de iod.* ARGHEZI, C. J. 276. *Bătrîni pun vată în urechi.* CĂLINESCU, B. I. 398. *Se întoarse cu... o sticlă de alcool și cu un pachet de vată.* STANCU, R. A. III, 166. *De-a lungul terasamentului rămîn pansamente și bucăci de vată.* V. ROM. mai 1954, 89. *Era lunguieț și ușor ca pachetele mari de vată.* VINEA, L. II, 151, cf. GRAUR, I. L. 238. *Vata hidrofilă... e întrebunțată, ca atare, în medicină, pentru pansamente.* LTR², cf. DL, DM., D. MED., M. D. ENC., DEX, GRAIUL, I, 389. ◊ (Ca termen de comparație sau în construcții comparative, sugerează ideea de moliciune, de înconșistență etc.) *Sub uitare, ca-ntr-o vată, zace-al traiului transport; S-au dus patimile toate.* MACEDONSKI, O. I, 154. *I se părea că pe unde calcă solul e moale, cedînd ca vata la apăsarea piciorului.* CĂLINESCU, B. I. 422. *Zgomotele străzii... îl ajungeau ca printr-un perete de vată.* VINEA, L. II, 293. ◊ Fig. *Afară plouă și calea Appia... pare învălăuită cu o vată sufpiră de noui.* IORGA, ap. TDRG. *Ninge..., dar orașul e frumos tocmai așa împachetat în vată.* CĂLINESCU, C. O. 97. ◊ Ex pr. (Rar) (A fi) *crescut în vată* = (a fi) crescut cu o grijă exagerată. *Pomponescu, cu tot aspectul său athletic, crescut în vată, simți un fior neplăcut.* id. B. I. 391.

3. (În sintagmele) *Vată de hîrtie* = material obținut din celuloza de lemn, asemănător cu vată (2), care se poate utiliza în locul acesteia. Cf. LTR², DEX. *Vată de sticlă* sau (rar) *vată-sticlă* = masă de fibre scurte de sticlă împilite, întrebunțată ca izolant termic și acustic sau ca filtru pentru lichidele corosive. *Cuptoare cu creuzete (pentru vată de sticlă).* NOM. MIN. I, 261, cf. 259. *Manipulănt la mașina de vată-sticlă.* LEG. EC. PL. 293, cf. DT, LTR², DL, DP, DM, DER, D. MED., DEX. *Vată de zgură* = material obținut din zgura topită, lăsată să curgă încet în apă, folosit ca izolant termic și acustic; lînă de zgură. Cf. LTR², DL, DP, DM, DER, DEX. *Vată de zahăr* = produs alimentar dulce, pufos, asemănător cu vata (2), care se obține, prin centrifugare, dintr-o soluție de zahăr și care se vinde în comerț înfășurat pe bețișoare de lemn. *Se mai instalează, în fiecare dimineață, tot felul de vînzători ambulănți... îmbind lumea să cumpere „vată de zahăr”, plăcinte, loz în plic.* SCÎNTEIA, 1981, nr. 12000, cf. DEX.

- Și: (regional) *voată* (ALR SN IV h 1 236), *votă* (jb. h 1 236/284, ALRM SN III h 1 055/284) s. f.

- Din germ. *Watte*. - *Voată, votă* < magh. *vatta*.

VATĂM s. n. v. *vatăm*.

VATĂRĂ s. f. v. *vatră*.

VĂTE s. m. v. *vates*.

VATELÎNĂ s. f. Tricot scămoșat (din bumbac) care se introduce între stofa și căptușeala unei haine. Cf. NICA, L. VAM. 267, NOM. MIN. I, 410. *Șaricele... [era] confecționat din vatețină, cu pupile de cilic și coadă de bumbac.* ARGHEZI, S. XVI, 10. *Vatețina are legătura unui tricot din urzeală de bază, cu umplutura din fire de bătătură.* LTR², cf. DL, DP, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pl.: *vateține*.

- Din germ. *Watteline*.

VĂTES s. m. invar. (Livresc) 1. Poet vizionar care impresionează prin intensitatea sentimentelor umanitare și prin înalta tonalitate retorică a versurilor. *O, bîrd al Albionii... Cu hîrăpă ia de aur celebră himeneul, Salută că un vate amoral conjugal.* HELIADE, O. I, 374, cf. LM, ENC. ROM., DN³. ◊ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Pictorii revoluției se*

transformă în artiști-vates, profesii, dar și militanții unui nou ideal. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 18, 22/3.

2. (La romani) Profet¹ (2). Cf. LM, ENC. ROM., DN³.

- Și: (învechit) *văte* s. m.

- Din lat. *vates*. - *Vate* < it. *vate*.

VATICĂN, -Ă adj. (Rar) Care aparține Vaticanului; din Vatican. *Bibliotecile cele mai mari sînt: biblioteca regală din Paris, 800 mii volumuri; biblioteca vaticană din Roma, 500 mii volumuri; biblioteca din Oxford, 500 mii volumuri.* GENILIE, P. 51/6. *Să se observe... unul din manuscrisurile vaticane.* HASDEU, I. C. I, 284. *Este actualmente considerată în colegiile vaticane ca un minunat domeniu de prozeletism catolic.* CONV. LIT. LXIV, 353.

- Pl.: *vaticani*, -e.

- Din it. *vaticano*, fr. *vatican*.

VATICINĂ vb. I. Tranz. (Folosit și absol.) (Livresc) A profeti. *Fiecare autor (și primii autori fură poeți) invocă cîte o muză ca să-l inspire a vorbi sau mai bine a cînta și a vaticina.* HELIADE, O. II, 370, cf. 156, LM. *Poți fi așadar modern, fără să vaticinezi sau să simulezi adîncimea prin bălăneli.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 3, 7/3, cf. DN³.

- Prez. ind.: *vaticinez*.

- Din it. *vaticināre*, lat. *vaticinari*, fr. *vaticiner*.

VATICINĂNT, -Ă adj. (Livresc) Care are caracter de profetie; (livresc) *vaticinār*. *Întreaga energie teoretică a gânditorului Marcuse se îndreaptă către denunțarea vaticinată a caracterului „irațional” al acestei ordini sociale cu aparențe atât de raționale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 57, 20/1, cf. DN³. *Demersul metodelor contemporane de investigație... se plasează... la polul opus frazelor vaticinante, intenționate eliptice, ale lui Brémond.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1979, nr. 19, 19/4.

- Pl.: *vaticinānți*, -te.

- Din fr. *vaticinānt*.

VATICINĂR, -Ă adj. (Livresc) *Vaticinānt*. Cf. DN³. *Forța vaticināră a lui A. Muresănu.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1981, nr. 45, 10/3, cf. DEX-S.

- Pl.: *vaticinari*, -e.

- Din fr. *vaticinaire*, lat. *vaticinarius*, -a.

VATICINĂTOR s. m. (Livresc) Profet¹ (2). Cf. LM, DN³.

- Pl.: *vaticinători*.

- Din lat. *vaticinator*, fr. *vaticinateur*.

VATICINĂȚIE s. f. (Livresc) Profetie, lată începutul filozofiei, al teologiei și al vaticinației păgînilor. SĂULESCU, HR, I, 40/12, cf. LM. *Totul se ridică, în general, la un fel de vaticinație caracteristică; nici profetii iudaici n-au vestit cu o mai aprigă stăruință sosirea unei zile răzbuunătoare.* LOVINESCU, S. I, 60, cf. DN³.

- Pl.: *vaticinații*. - Și: *vaticinațiune* s. f. LM, DN³.

- Din lat. *vaticinatio*, -onis, fr. *vaticination*.

VATICINAȚIUNE s. f. v. *vaticinație*.

VATICINIU s. n. (Livresc) Profetie. Cf. LM, ENC. ROM. *Tetrarcul Herodes se crede, în urma unui vaticiniu, capabil de a omori pe iubita lui soție Mariene cu un pumnal.* CĂLINESCU, I. 64, cf. DN³.

- Pl.: *vaticinii*.

- Din lat. *vaticinium*, it. *vaticinio*.

VATIR s. n. (Și, atribuind calitatea ca un adjectiv, în sintagma *pinză vatir*, LTR², DL, DM, DN³) Tesătură de bumbac, de în sau de cînepă, foarte apretată, folosită pentru a întări anumite părți ale unei haine (bărbătești). *Tesături mixte din fire cardate sau semipișănate sau pișănate cu fire de bumbac sau cu alte fire textile... vatir, plus de lînă.* NOM.

MIN. I, 404, cf. 403, LTR², DP, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN², IORDACHE, M. E. 136.

- Pl.: *vaturiri*.

- Din germ. *Wattier* [leinen, -leinwand].

VATMÁN s. m. Persoană care conduce un tramvai; conductor; manipulant. *Vatmani de la tramvaie cu șăpșile roșii, lucrătorii din fabrici cu fețele negre veniră și ei mulți la număr.* DUNĂREANU, CH. 155, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Vatmanul dă curent, pornim.* REBREANU, N. 179. *Călătorii introduc un ban în automatul de la intrare și primesc tichete. Vatmanul desigur supraveghează.* SADOVEANU, O. IX, 245, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 388. *Dispozitivul... permite vatmanului, prin simpla manevră a unei pîrghii de pe tabloul său, să manevreze acele în poziția voită, fără să oprească tramvaiul.* ENC. TEHN. I, 195. *A fost pe rînd vatman, sanitar, taxator de tramvai, în drum spre cimitir, Luca trezește compasiunea taxatoarei și a vatmanului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 47, 9/3, cf. DEX, DN².

- Accentuat și: *vátman*. - Scriș și: (după fr.) *watman*. - Pl.: *vatmani*.

- Din fr. *wattman*.

VATOLOGHÍE s. f. (Grecism învechit, rar) Formă de exprimare retorică constînd în repetarea aceleiași enunț cu topica inversată. V. *batologie*. *Palinodia rîtoricească a poștior începui și vatologhiia poeticăască prin multă vreme crîngăi.* CANTEMIR, I. I. I, 55, cf. 11, GÁLDI, M. PHAN. 264, ROSETTI - CAZACU, I. L. R. I, 330, FORM. CUV. I, 148, L. ROM. 1973, 439.

- Pl.: *vatologhii*.

- Din ngr. *βατολογία*.

VATOLOGHISÍ vb. IV. In t r a n z. (Grecism învechit, rar) A pâlvrăgi. *Rugindu-vă, să nu vatologhisiiți precum păgînii! că li să pare că întru multă vorba lor să vor auzi... Numai rugăciunea cea umilită și din adîncul sufletului pătrunde pînă la cer.* MARCOVICI, D. 318/11, cf. CIHAC, II, 711, ALEXI, W., TDRG, GÁLDI, M. PHAN. 264.

- Prez. ind.: *vatologhînesc*.

- Din ngr. *βατολόγησα* (aor. al lui *βατολόγω*).

VÁTOS s. m. Pește de mare, asemănător cu calcanul, cu corpul rombic acoperit cu plăci osoase prevăzute cu cîte un spin; vulpe-de-mare (*Raja clavata*). Cf. CADE, ENC. AGR., NOM. MIN. I, 28, LTR², DL, DM, M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *vatoși*.

- Din ngr. *βάτος*.

VATRĂ s. f. I. 1. (De obicei urmat de determinări ca „de foc”, „focului” etc.) Loc (sumar) amenajat pe sol și neacoperit unde s-a făcut sau se face foc. *Pe un deal răsare luna, ca o vatră de jărat, Rumenind străvechii codri și castelul singuratic.* EMINESCU, O. I, 76. *În vîrfurile acestui deal este o poiană în carea să cunoșc mai multe vetre de foc vechi, lîngă cari să află tiocae (hîrburi) de oale și blade de pămînt.* LIUBA- IANA, M. 27. *Cînd mor într-o casă de ciurmă, vecinii... să se urce cîrd pe un deal, unde vor face 9 vetre cu 9 focuri.* CANDREA, F. 141. *Sapă pămîntul într-o parte și își face o mică vatră unde fac foc.* ATILA, P. 195. *Piatra din mijloc îi slujea drept vatră pe care aprindea, din cînd în cînd, cîte puțin foc.* HOGAȘ, DR. I, 19. *Seara să ne adaste, cu o vatră de jar, la stîna unde ne-am dat înîlnire pentru popas.* VOICULESCU, P. I, 90. *Focul, învăluit aprig, fu lăsat să se stingă. Altă vatră luminată trebuia să se aprindă la adăpost de furtuna care se vestește.* SADOVEANU, O. XVI, 73. *Să șapi oleacă în vatră focului și pe pămîntul fierbinte să așezi mieii, trăgînd spuza peste ei.* MOROLIANU, S. 77. *Vreascuri aprinse, luate dint-o vatră din cîmp.* BĂCESCU, PĂS. 391. *Mi-aprinsei și eu o vatră într-o scorbură de piatră.* ARGHEZI, VERS. 261. *Fac o vatră,*

Îngrămădesc trunchi peste trunchi, Amnarul îl lovesc de piatră, Cu iasca-aprinsă îngerunchi. CĂLINESCU, L. L. 92. *Papassoghlu... o luă spre oraș, printre vetrele de jărat în jurul cărora dormeau oamenii.* CAMIL PETRESCU, O. III, 322. [Crest] *prin păduri de dealuri ôri de munte, în locuri neînierbate, mai ales în vetre vechi de foc.* FLORA R. P. R. VI, 142. *Voi, nouă ciute în ciutate, Din nouă vetre De foc luate, Nu purcedei așa tare.* TEODORESCU, P. P. 373. *Mămăliga... o puneam în vatra focului acolo și cu spuza deasupra și o coceam.* T. DIAL. M. I, 341.

2. Platformă (înălțată) amenajată sub un horn ca loc pentru foc, în tinda (3) caselor (vechi) țărănești; platformă de lut, de piatră sau de cărămidă pe care este clădit cuptorul în unele case țărănești; suprafață plană (prevăzută cu plită), amenajată în fața gurii unui cuptor sau a unei sobe, unde se face focul; parte plană în interiorul cuptorului sau al sobei, care susține bolitura și unde se face focul; p. e x t. (regional) cuptor; suprafață plană în prelungirea cuptorului sau a sobei și, uneori, de-a lungul pereților, care servește ca loc de stat, de dormit etc. V. *cameniță*, *cotton*, *cotruță*, *hoarnă*, *p o d m o l*. *Vătra ce fac foc pentru bucate* (a. 1775). IORGA, S. D. XXII, 10, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Sai cocoš din pod, Pe vatră la foc, Să te frijem în frigare* (cca. 1820). GCR II, 228/32. *În vorbă fiind la vatră, să dă dă știre că a venit episcopul... și să risipesc toți.* I. GOLEȘCU, în PR. DRAM. 81. *La spălătorie să am a face doă coșuri cu vatră lor mare, boltiță, precum face trebuință la o spălătorie* (a. 1829). DŌC. EC. 441, cf. VALIAN, V. *N-a fost în vatră foc.* PANN, ap. GCR II, 365. *Dacă vă pînăși la vatră dinaintea focului, auziți unele lemne țipînd.* NEGRUZZI, S. I, 246, cf. POLIZU. *Într-unul din cele patru unghiuri era o vatră întocmai ca cele obicnute la cafenelele turcești, pe care sta un ibric colosal.* FIȚIMON, O. I, 102, cf. PETRI, V. *Povești... se spun pe lîngă vatră.* ALECSANDRI, POEZII, 235, cf. LM. *Cum să-și schimbe jăranul... cleștele de pe vatră și Crăciunul din calendar?* MAIORESCU, CR. II, 268. *Soarele este un corp în combustione ca și focul din vatră.* CONTĂ, O. F. 86. *Cîștile... coprîndeau o vatră largă ca de doi stînjini pătrați.* ODĂBESCU, S. I, 443. *Se coceau pe vatra sură două tîrte în cenușă.* EMINESCU, O. I, 84. *S-aduc niște lemne din pădure la nevastă și la copii, că n-au scînteie de foc în vatră, sermanii.* CREANGĂ, P. 45. *Venișe la biserică, lăsîndu-și acasă șiertura pe vatră.* CARAGIALE, O. IV, 178. *Bucătarii... nu știu ce făcuseră, că nici focul nu era făcut pe vatră.* ISPIRESCU, L. 23, cf. 159. *Ce urșuză-i vatra rece! Parc-aș sta c-un mori în casă.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 13, cf. DDRF. *Vrea să clădească un cămin sau vatră.* HAMANGIU, C. C. 148. *În tindă se găsește vatra.* DAMĂ, T. 93. *Ard vesele stăcări pe vatră.* COȘBUC, P. II, 46, cf. BĂRCIANU. *Se întoarse într-un suflet în tindă, se scutură de omăt și sări pe vatră.* DELAVRANCEA, H. T. 251. *În bucătărie, o enormă vatră... slujește și astăzi la pregătirea mîncărilor.* IORGA, P. A. I, 129. *Dorm acum de mult pierdute Sub vreascurile stinse-a vetrii Poveștile-nșirate seara.* GOGA, POEZII, 13. *Sub vatră fîrîjește un greier.* IOSIF, PATR. II, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D. *În bucătărie... îi vatra focului unde se gătesc bucatele.* MOLIN, R. B. 287. *Ziua-noaptea sta cu luleaua în gură la vatră.* M. I. CARAGIALE, C. 80, cf. CADE. *Focul din vatră răspîndea un rotocol de lumină roșcată.* REBREANU, R. I, 204. *Coșul și cottonul vetrei formau o pîlnie întoarsă, prin care pătrundeau aerul nopții, cîntecul greierului și curiozitatea stelelor.* GALACTION, O. 139. *Tu, Veronă, aprinde-le focul în vatră.* SADOVEANU, O. XXI, 180. *În odaia scundă moare foc-n vatră.* PILLAT, P. 118. *La țară... după ce se stinge focul în sobă, iarna, adeseori vatra servește ca loc de culcare.* ENC. AGR. *Lîngă o tindă deschisă, cu vetre libere, așezate în subsol, era camera mai ridicată, cu cuptor.* PUȘCARIU, L. R. 416. *Trezește imaginea unei vetre comune, unde-și gătesc mîncarea mai mulți inși, fiecare cu oala lui.* IORDAN, STIL. 299, cf. SCRIBAN, D. *Trudit, Lîngă vatră prigorit, Privegheam prelung tăciunii.* BARBU, J. S. 49. *Douăsprezece pungi de făină și o căpășină de zahăr, pe care le-a pus într-o papură pe marginea de deasupra vetrei.* ARGHEZI, S. VII, 188. *Toate stau la locul lor... Vatră și*

amnar și iască. BLAGA, POEZII, 350. *Anglia e țara familiei strânse, unite. Familia se identifică cu vatra, cu coșul, cu soba.* RALEA, S. T. I, 287. *Focul se stinsese de mult, gura vetrei sufla cu frig.* VINEA, L. II, 310, cf. LTR². *Vatra... am confecționat-o anul trecut, nu din nevoi practice, fiindcă nu are să dea niciodată căldura unei sobe adevărate... ci probabil din chemarea ascunsă și ancestrală de a avea „focul în casă”.* TUDORAN, O. 7, cf. DL. *Era vremea taclalelor. Lingă vetrele aburind.* ISANOS, P. 241, cf. DM, M. D. ENC., DEX. *Cuptoriul l-a împlut și colacii au crescut. Apoi lelea c-o lopată. Tras-au unul mare-n vatră.* ALECSANDRI, P. P. 103, cf. H II 13. *Focu-n vatră-l aprindeau și pe mine m-șteptau. Tot cu foc și cu lumină.* JARNIK - BİRSEANU, D. 169. *Mîncam turtă coaptă-n vatră.* CARDAȘ, C. P. 42. *Tu să suni, să troncăni pe vatră.* GRAIU, I, 88. *Pe vatră îi așternea și să se culce-o poflea.* PĂSCULESCU, L. P. 293, cf. CHEST. II 321/1, ALR I 648, 675, 688, ALR III h 279, h 283, ib. MN 131, 3 868, 3 869, ALR II 4 027/605, 4 028/605, ALRM III h 314, h 386, ALR SN IV h 1 073, A I 22, 31, II 3, III 18, V 15, IX 1. *Văleamul, supărat... Pe lași s-a dezbrăcat, Pe vatră s-a desculțat.* BALADE, III, 178. *Ne culcăm... pă vatră.* O. BİRLEA, A. P. II, 485. ♦ (În credințe și superstiții) *Să nu mîninci pe vatră, că-ți moare mama.* CANDREA, F. 69. *Cînd vîie focul în vatră, cineva te vorbește de rău.* PĂCALĂ, M. R. 160. *Dacă măhuri vatra, îți ia hultanul o găină.* BĂCESCU, PĂS. 209. *Vaca-domnului pe lingă vatră a vedea e semn că primăvara are să fie scurtă.* MARIAN, INS. 429. ♦ (În proverbe și zicături) *Zestreă șade în ladă și el cu sluta pe vatră, se spune cînd cineva se căsătorește pentru avere.* Cf. PANN, P. V. II, 126/20, ȘEZ. II, 218, BİRLEA, B. 52, ZANNE, P. IV, 692, 693. *Fata cu tutei n-o finea pe vatră.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 127. *Vîntul bate, cîinii latră, însă oala fierbe în vatră (= omul serios își vede de treburile, ignorînd pe birfitori sau pe circotași).* Cf. ALECSANDRI, S. 87. *De la un rău platnic și cu cenușa după vatră sau un sac de paie să te mulțumești.* PANN, P. V. III, 111/13; cf. ZANNE, P. V, 503. *Cînd e sare nu e făină, cînd e făină nu e sare, și cînd le împreună pe toate, iese apa în vatra focului, se spune despre un om sărac.* Cf. ZANNE, P. IV, 108. *E un om purtat de pe vatră pe cuptor, se spune, ironic, despre o persoană care pretinde că a călătorit mult.* Cf. id. ib. III, 429. *Ședă popa pe corlață și-i atîrnă brîu-n vatră (Lanțul).* GOROVEI, C. 197. *Mama lată, Tata gros, Nenea-lancu hărățagos (Vatra, burca și spuză).* PAMFILE, C. 35. ♦ F i g. *Biserica noastră națională a fost vatra ce a încălzit... și trupul și sufletul neamului nostru.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 17. *Ți-i frig la vatra vieții, începi să suflî-n foc.* LESNEA, I. 114. ♦ E x p r. *A nu avea nici (sau decît) cenușă în vatră sau a nu-i arde (cuiva) nici focul în vatră, a nu-i fierbe (cuiva) oala în vatră = a fi foarte sărac, a nu avea nimic. Sătenii... n-au decît cenușă-n vatră.* ASACHI, S. L. I, 228, cf. CADE, DL, DM 133, DEX 139. *N-are nici cenușă-n vatră.* ZANNE, P. III, 430. *D-ai-a nu-mi fierbe mie oala în vatră.* id. ib. IV, 20. (Cu topica inversată) *Nici focu-n vatră nu-ți arde și nici mămăliga nu-ți fierbe.* id. ib. III, 429. (Cu parafrizarea expresiei) *A fost odată un om sărac lipit pămîntului, că de sărac ce era nici cenușă destulă în vatra focului nu avea.* MARIAN, O. I, 14. *A nu-i mai rămîne (cuiva) nici cenușă în vatră = a săraci. Numai biruri și angarale; n-a mai rămas bieților creștini nici cenușă în vatră.* GHICA, S. 512. *A-i lua (sau a-i vinde) (cuiva) și cenușa din vatră ori a nu-i lăsa (cuiva) nici cenușă în vatră = a-i lua cuiva tot ce are; a aduce pe cineva în stare de sărăcie.* Cf. LM I, 586. *Părintele... bate pe bieții români din satele mîndăstirei, le ia și cenușa din vatră.* FILIMON, O. I, 157, cf. DDRF I, 219. *Cămătărie d-alea sute la sută, de nu-ți lasă nici cenușă în vatră.* REV. CRIT. I, 275, cf. CADE, SCRIBAN, D. 258, DL, DM 133, DEX 139. *Cînd dă Dumnezeu dă, iar cînd ia, apoi îți ia și cenușa din vatră.* ZANNE, P. VI, 651, cf. I, 137. *A sta (sau a cloci) pe vatră ori a zăcea la gura vetrei = a lenevi, a trîndăvi; a rămîne pasiv (la ceea ce se petrece în jur).* Cf. TDRG. *Să ieșim și noi la vînat, că ni s-a urît clocind acasă pe vatră.* IPIRESCU, L. 313, cf. PAMFILE, J. II, 172, CADE. *Toată Franța e în picioare, și dumneața zaci la gura vetrei, învîrtindu-ți degetele.* H. LOVINESCU, T. 99, cf. DL, DM, DEX,

COMAN, GL., ZANNE, P. I, 421. (Regional) *A fi (sau a sta) pe vatră = (despre femei) a fi lăuză.* Cf. DDRF, ALR II h 124/784, L. ROM. 1959, nr. 3, 67, ZANNE, P. III, 430. (Prin nordul Munt.) *A da (sau a cădea) pe vatră = (despre femei) a naște (I I).* Cf. COMAN, GL., UDRESCU, GL. (Regional) *A se da cu capul de vatră = a se da cu capul de pereți, v. p e r e t e (I I).* *Vii acasă supărată, Te dai cu capu de vatră. De ciudă și de amar îți azvirli bertija-n jar.* JARNIK - BİRSEANU, D. 448. *A se prinde cu minele de vatră = a-și înjgheba o gospodărie, un cămin. De-abia acum se prinsese bietul om cu minele de vatră; și cîte au tras, pînă s-a văzut la casa lui, numai unul Dumnezeu știe.* CREANGĂ, P. 140, cf. ZANNE, P. III, 430. ♦ (Popular; în limbajul fierarilor) *Platformă (zidită) pe care se înfierbîntă fierul pentru a fi prelucrat.* Cf. ALR SN II h 547. ALRM SN I h 359. ♦ (Tehn.) *Parte a forței în care se depozitează și unde arde combustibilul; platformă de la baza unui cuptor metalurgic pe care se așază materialele care trebuie încălzite sau topite. Forja obișnuită de cîmp sau de atelier se compune dintr-o vatră pentru foc, conductă pentru aerul suflat de un ventilator sau mai primitiv cu foi, un vas cu apă pentru stingerea focului.* IOANOVICI, TEHN. 117. *Vatra [forței] e zidită și captușită cu un material refractar sau... e o albă de fontă.* LTR² VIII, 133, cf. DL, DP. DM. *Vetre de oțel și fier. Hale-ncinse-n curcubeie.* BRAD, O. 80, cf. DER, M. D. ENC., DEX. ♦ (Învechit) *Atlăr (pe care se aduceau jertfe). Aceștia svinți aflîndu-să în Nicomidia și strîgînd și cutezînd, coborîră și răsturnară vetrele idolești.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 76¹/19. *Răsturnînd vatra cu sfîrile îl prinsără elinii și-i tăiară capul.* id. ib. octombrie 76¹/4. *Umplîndu-se de d[um]nezeiasca rivnă și, răstîrnînd vatra jărtvelor, i să tăie capul.* MÎNEIUL. (1776), 124¹/38, cf. DDRF. *Laocoon taie pe maluri taurul groaznic, jertvindul pe sfîrtele vetre.* COȘBUC, AE. 35. *Unii au clădit vatră, iar alții au adus lemne pentru rug.* SADOVEANU, O. XV, 440. *Templele rotunde, cu pietre așezate în cercuri concentrice, la mijlocul cărora se afla vatra focului sacru sub cerul descoperit.* PANAITESCU, C. R. 45. ♦ P. a n a l. (Regional) *Prispă (de pămînt).* Cf. ALR III h 235/325, A III 18, SCL 1966, 482. ♦ P. a n a l. (Învechit și regional) *Mică platformă, înălțată pe sol, folosită în diverse scopuri. Sîtu Esdra scriitorului preste o vatră de lemn carea cu făcut pentru ca să învețe.* BIBLIA (1688), 349¹/13. *Cînd mulg oile, ciobanii stau pe niște vetre de pămînt, ca să fie astfel mai solid fixați.* CHEST. V 54/23.

3. P. e x t. (Popular) *Încăpere în care se află vatra (I 2) și unde se pregătește mîncarea.* V. b u c ă ț a r i e. Cf. DDRF. *Intrînd în casă, dăm de o cameră mică numită vatră, care servește și pentru prepararea bucatelor.* CRĂINICEANU, IG. 58, cf. CHEST. II 286/42, 290/42, 294/2, 295/26, LEXIC REG. 88. ♦ (Regional) *Încăpere a stînei unde se fierbe zerul.* Cf. CHEST. V 34/92, 44/10, 19, 98, 99, 100.

4. P. e x t. *Sălaş, așezămînt (stabil), locuință, casă; așezare omenească (primară în raport cu altele care s-au dezvoltat ulterior); (ădesea determinat prin „părintească”, „străbună”) loc de baștină, de origine; p. e x t. țară natală, patrie (1). V. cămin, leagăn, pămînt (5). *Vatra țară apără vetrele.* BIBLIA (1688), 543²/27. *Noi cei mai gios iscăliți săteni din vatra Cîmpungului (a. 1782).* ȘTĒFANELLI, D. C. 134. *Gligore Rusul... au fost trăitor aice la vatra Cîmpungului de căpva ani (a. 1790).* id. ib. 192, cf. I. GOLESCU, C. *Maramureșul, vatra românilor, de unde purcesăse a doua lor descălecare dincoace de Carpați.* ASACHI, S. L. II, 161. *Locuitorii... fugind înspăimîntați de sila ce li se făcea d-a fi războinici și d-ași apăra vetrele.* BĂLCESCU, M. V. 201. *Consulul lor fără a mai avea vatră fu nevoit a se adăposti în casele altora.* ARIȘTIA, PLUT. 262/19. *Nu știau de se vor mai înturna la vetrele lor.* NEGRUZI, S. I, 218, cf. POLIZU. *Trag cu pieptii-n plug ca vită, Vatra-mi a rămas pustie și-ncă-mi cer ciocoi mită.* BOLLIAC, O. 207. *Acum se vîră cmuta în vetrele străbune.* MUREȘĂNU, P. 61/19. *Scrise... lui Racotzi spunîndu-i în termeni poliți și pompoși că de-acî înainte poate să rămînă la vetrele sale.* F (1872), 153. *Poporul... trăia în frăție cu coasa, cu toporul, cu codrul și cu**

calul său, pentru apărarea vetrei părintești. ALECSANDRI, S. 25, cf. CIHAC, II, 721. *Vei fi femeea mea... matroana vetrei mele părintești, mama copiilor mei.* EMINESCU, G. P. 85. *Deputații s-au întors fiecare pe la vetrele lor.* CREANGĂ, A. 157. *Steagul fărăi... adumbrește vatra lui, avutul lui, cinstea casei lui.* CARAGIALE, O. IV, 74. *Lotrul... deschide plaiuri frumoase, holde neașteptate și vetre de gospodari în ascunzătorile munților.* VLAHUȚĂ, R. P. 113. *Dus de vârtejul lumii pe fărâmuiri depărtate, vesel, fericit și nedorind alta decât a se întoarce la vatra părintească.* D. ZAMFIRESCU, V. T. 56, cf. TDRG. *Trebuie să ne întoarcem, pe cîi întoarcerea mai e cu puțință, la vatra strămoșească.* PHILIPPIDE, P. 262, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Telegrafice... să se trimită oamenii la vetrele lor.* BRĂESCU, V. 67. *S-a opriț pe o coastă de munte, la sălașul unor ciobani... A stat la acea vatră patruzeci de zile.* SADOVEANU, O. XV, 444, cf. XII, 429. *În zadar vom căuta „leagănul” românilor, în zadar vom căuta să ghicim vetrele în jurul cărora s-a încheșat poporul nostru; istoria nu le numește.* PUȘCARIU, L. R. I, 255. *Lelea Maria în loc să stea și să-și vadă de vatră, de dimineață pînă seara, lua satul în cruciș și-n curmeziș.* MOROIANU, S. 113. *Dacă te întorci în satul tău cu gîndul... să te ridici pe tine și să ajungi în vatra ta ca un ciocoi de spiță fărînească, atunci dă-te cu ciocoi.* ARGHEZI, P. T. 11. *Noi, fiind aproape de Grecia antică, trebuia să relucăm anume tradiție direct de la vatra ei.* CĂLINESCU, B. I. 95. *Tata se va înțelege cu un gornic... să ne cedeze pentru un șir de săptămîni vatra sa.* Gornicul cu ai săi urmînd să locuiască prin colibele și podurile ce le avea. BLAGA, HR. 51. *Omul, prin cunoștință și confort, să se simtă la sine acasă oriunde, vatra sa să fie pămîntul întreg.* BENIUC, M. C. I, 326, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, CHEST. II 54/42. *Ne-ntoarcem la vatra noastră.* ALR III MN 131, 3 869/157. *Au pornit Fiecare l-a lui vatră, La copii și la nevastă.* BALADE, II, 286. ◊ (În proverbe și zicături) *Vatra mea, palatul meu,* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. III, 429. *Oricît de mică piatră, E mai grea într-a sa vatră.* PANN, P. V. I, 136/17, cf. ZANNE, P. I, 250. *Sărăcia cînd f-e-n vatră E ca o stană de piatră.* PANN, P. V. I, 132/6, cf. ZANNE, P. V, 571. *Cu slută în vatră casa ajunge să fie cu ușa prin pod și cu ferestrele pe sub pat.* IPIRESCU, L. 291. *Decît cu sluta în vatră Mai bine cu ea moartă.* ZANNE, P. II, 735. *Fie pînea cît de rea Tot mai bine-n vatra mea.* id. ib. III, 428. ◊ Fig. *Suferința are-un cîntec și nădejdea are-o vatră.* BLAGA, POEZII, 391. *Fericirea n-o cunosc prea bine, Vatra ei acumă se clădește.* BENIUC, M. 41. ◊ Ex p r. **A-și face (sau a pune) vatră** = a se stabili într-un loc; a se stabili. *Unde-și punea creștinul vatră, se prindea pe tălpoaie neclintite.* DELAVRANCEA, ap. CADE, cf. ALR III MN 131, 3 869/172. (Fig.) *Hiroșima și-a făcut de secole vatră într-umul din cele mai splendide peisaje ale arhipelagului nipon.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 51, 22/2. **A cădea cuiva în vatră** = a) se spune despre un oaspete neașteptat sau nedorit. *Ne cad în vatră neamurile din cătun.* STANCU, D. 101, cf. DL, DM, ZANNE, P. III, 430; b) (regional) se spune despre o tină ră necăsătorită care se stabilește în casa bărbatului de la care urmează să aibă un copil. *Florica i-a căzut în vatră.* CIAUȘANU, GL, cf. ZANNE, P. III, 430. **A îmbătrîni în vatră** = a rămîne fată bătrînă. *Împăratul... intrase la grje că o să-i îmbătrînească fețele în vatră și o să împletească coșita albă, fără să pue pirostriile în cap.* IPIRESCU, L. 233, cf. DDRF, DL, DM. [Băieții] *rid de ele... că au îmbătrînit în vatră, că au știrbit, că n-o să le mai ia nimeni.* RĂDULESCU-CODIN, ap. TDRG, cf. ZANNE, P. III, 430. **A lăsa la vatră** = (complementul indică ostași) a elibera după terminarea stagiului militar. Cf. CADE, SCRIBAN, D., DL. *Acolo își făcuse el armata... și fusese lăsat la vatră cu specialitatea conductor de tren.* PREDĂ, DELIR. 124, cf. DM, M. D. ENC., DEX. (Regional) **A rămîne cu sluta în vatră** = a nu-și putea mărita fata. Cf. DM, DEX, ZANNE, P. II, 735. ◊ (În superstiții) Loc unde se crede că ar sălășlui iciele. *Dacă șade cineva în vatra lor [a icelor] se spuzeste pe tot trupul.* CANDREA, F. 159, cf. UDRESCU, GL. ◊ P. a n a l. Adăpost, culcuș al unui animal sălbatic care are pui. Ex: *socot că lupoaica asta n-are vatra ei decât la o jumătate de poștă... Nu vinează lîngă sugacii săi.* SADOVEANU, O. XVI, 81, cf. XI,

429, DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◊ P. a n a l. (Prin Mold.) Loc unde peștii își depun icrele. Cf. ALR II 6 240/414, 520. ◊ P. a n a l. Spațiu restrîns în care se dezvoltă un grup compact de plante de același fel. V. c u i b. *Dormind pe-o vatră de aglici și de sulfînă.* IZV. XIII, 141. *Frusinica zări lîngă o tufă de răchită o vatră de violele de curînd înflorite.* MIHALE, O. 132. *Pe vatră mi-a așternut, Pe vatră de trandafir, La umbră de rosmalin.* JARŊIK - BIRSEANU, D. 236. *În cea verde grădinuță Șade-o dalbă copilică, Pe vatră de calapăr, Sub tufă de ruymalin.* MÎNDRESCU, L. P. 89, cf. PAMFILE, S. T. 29. [Năvalnicul] *crește în păduri pe vetre anume, știute de babe făcătoare de „lumea dragă”.* FURTUNĂ, C. 13 ◊ P. a n a l. Loc unde se concentrează un anumit tip de rocă sau de zăcămint. V. c u i b. *A cumpăra cu embalic acele locuri unde să vor afla straturile sau vetrele năsipului de aur (a. 1843).* DOC. EC. 789. [Solu] *prezintă vine și vetre albicioase podolice, nisipo-lutoase.* CHIRIȚĂ, P. 583, cf. DL. ◊ P. a n a l. (Regional) **Matcă (4). Vatra Murășului.** ALR I 422/87, cf. ib. 422/109, 136. [Locul unde au] *pămînt năsipos... [se află] în vatra Murășului.* ALR SN I MN h 10/105.

5. Loc (localitate sau parte dintr-o localitate) unde este concentrată o activitate (administrativă, culturală etc.), centru; fig. loc unde se concentrează sau de unde se răspîndesc anumite idei, influențe, acțiuni etc., f o c a r. *De mult, în chiar vatra bisericii, împrejurul tromului său, în Italia, teocrația căzuse cu totul.* BARONZI, I. C. II, 20/16, cf. BĂRCIANU. *Trebuia stabilit centrul comercial, cultural și politic al provinciei de sud, destinat să ajungă vatra unei țări.* ARGHEZI, S. XVIII, 171. *Cutul pentru Roma, pentru vatra latinătății, pentru Columna lui Traian.* PERPESSICIUS, M. III. 279, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Vatra satului.* ALR III MN 131, 3 869/386, cf. ib. 3 869/531, 551, 605, 762. ◊ (Învechit) Loc din care se răspîndește o anumită boală. *Am mers în Eghipeț, în pămîntul pîre carele noi pururea socoteam a fi vatra uricului ciumei.* AR (1829), 161^{1/1}. *Holera aziească, indiească... are vatra ei în India.* C. VÎRNAV, H. 4/7.

II. 1. (Popular) Loc de casă, v. l o c; (regional) vătărătură. V. plaș, pomost, siliște. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, I. GOLESCU, C., CIHAC, II, 721, BĂRCIANU, ALR I 648, ALR III MN 131, 3 869/95, 130, 284, 346, 876, SCL 1966, 448. ◊ (Regional) Pardoseala (de pămînt a) casei. *Padimentul ce la noi se numește și vatră se face sau din pămînt bătut cu maial sau din scînduri.* LIUȚA - IANA, M. 96. *Sub brigle spre vatră sînt tălpițele.* id. ib. 117. *Bat vatra casei ca să se nivileze bine și să se bătuțească.* REV. CRIT. IV, 336. *Vatra cășii podiță cu scunduri dă brad.* ALR III h 237/310, cf. ib. h 237, ib. MN 131, 3 869/2, 27, 29, 36, 47, 64, 76, 105, 310, 365, 833. *Perie de spălat vatra.* ib. MN 149, 3 930/36, cf. ALR II 3 945/29, 76, A III 18, MAT. DIALECT. I, 271, GL. LT. ◊ (Regional) Temelia casei (Lunca Vașcăului - Oradea). Cf. L. ROM. 1959, nr. 3, 71. ◊ P. e x t. (Învechit; urmat de determinări în genitiv) Proprietate, moșie! (1). *O parte din cîmp i s-au dat, unde-i vatra lui Cotirlă (a. 1745).* IORGA, S. D. XXII, 389. *Către pragul nordic al județului, la vatra Buzeștilor..., se află și cea mai antică reședință a familiei.* ODOBESCU, S. II, 426. *M-am născut la vatra schitului Dideștii... Tatăl meu era arendașul trupului de moșie Dideștii.* GALĂCȚION, O. 7.

2. ((De obicei urmat de determinări ca „satului”, „șirgului”, „cătunului” etc.) Suprafață de teren pe care a fost sau pe care se află o așezare umană; zonă locuită a unei așezări umane, intravilan. V. siliște. *Au vîndut a lui direaptă ocină și moșie... din vatra satului și din cîmp și din țarină (a. 1591).* GCR I, 38/29. *Moldovenesții boiari... ș-au vîndut a sa direaptă ocină și moșie... din vatra satului și din cîmp și cu loc de heleșteu (a. 1609).* GHIBĂNESCU, S. I. XVI, 17. *Li se va alege partea lor din vatra satului și din cîmp și din bălțile cu pește (a. 1623).* id. ib. XVII, 4. *Să va alege partea mea și din cîmp și din țarină și din vatra satului (a. 1642).* GCR I, 103/4. *A treia parte din tot satul, din vatra satului și din heleșteu și din tot locul am dat-o (a. 1704).* IORGA, S. D.

xvi, 204. *Cinci părți de sat de Ghermănești cu vatră de sat și cu pământuri de țarină* (a. 1746). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 27. *A stăpini cu bună pace din apă și din fînețe și din vatra satului și din toate ce sînt pe numita moșie* (a. 1786). URICARIUL, X, 112. *Aferosim și vatra țîrgului Dorohoiului* (a. 1795). IORGA, S. D. XXII, 394. *Scrisorile vechi cuprinzătoare pe vatra țîrgului s-au reslăfit de la mina noastră* (a. 1797). URICARIUL, I, 147. *Leguim dreaptă stăpînirea lor cu vecinică întemeiere asupra moșiei unită cu vatra țîrgului* (a. 1815). ib. II, 12/9. *Vatra țîrgului Roman întreg cu toate mahalalele de prin pregiur și cu trei sute treizeci fâlci imaș* (a. 1852). ib. III, 242/2. *La aplicarea legii rurale s-a constituit vatra satelor o dată cu pămînturile de hrană ale țăranilor*. I. IONESCU, D. 18, cf. LM, DDRF, ALEXI, W., TRDG. *În sat - în siliște sau adevărata vatră de sat, fiecare va prinde, adecă va îngrădi cu gard și va stăpini afită parte cît i s-ar cuveni dacă n-ar fi sat ci tot loc de muncă*. PAMFILE, A. R. 17, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Prin gări, în vatra satelor, prețuîndeni zăceau... materiale de război*. BRĂESCU, V. 45. *Cu pămîntul împușinat numai în vatra satului, neamurile lui Grigore... se îndeletniceau cu negoșul de mere*. SADOVEANU, O. XVII, 403. *Ce departe era țara lui, ce dor îl prinsese de țară, de vatra satului*. BART, S. M. 67, cf. SCRIBAN, D. *Avea... vreo 20 de locuri de casă în vatra satului nou*. BENIUC, M. C. I, 68, cf. LTR², DL, DM. *Era o liniște deplină și-n vatra satului și înspre front*. V. ROM. octombrie 1964, 31. *Oamenii care nu locuiau în vatra satului nu aveau parte probabil nici la deșneje în pămîntul satului*. PANAITESCU, O. T. 238, cf. ALR I 648/552 730, 870, ALR III MN 131, 3 869/130, 414, 514, 520, 537, 705, 723, 728, 784, 791, 848, 872, 886, 987. *Vino-n vatra satului*. FOLC. MOLD. I, 108. $\diamond$ *Țigan de vatră = țigan stabil*. *Toți țiganii ce am de vatră, rudari și lăieși... îi vor împărți fii mei toți patru frățește* (a. 1822). URICARIUL, XI, 349. *Doizăci și cinci sufletei țigani de vatră* (a. 1825). IORGA, S. D. XXI, 287. *La judecătoria comercială a Ilfovului să vînd cu mezat... optzeci țigani de vatră*. CR (1833), 220¹/8. *Zece suflete țigani de vatră... să află la moșie, între care sînt și de ai mei de zestre* (a. 1834). ARH. OLT. V, 422. *Țigani de vatră, mai toți robi boierești sau mănăstirești, erau meseriași sau servitori pe la casele stăpînitorilor și proprietarilor lor*. GHICA, S. XIII. *Clasa țiganilor de vatră, al căror suflet se prețuia după meșesugul individului*. COLUMNNA, VII, 53, cf. DDRF, TRDG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, A IX 2. $\diamond$ *Expr. A pune (sau a așeza) vatra satului = a întemeia, a funda un sat*. *Pămîntul e tare, dar nu e tot rîpos... E bun de așezat acolo vatra satului*. CAMIL PETRESCU, O. I, 171. *Cînd s-a pus vatra satului au venit, de undeva, de peste Dunăre, și sirbi*. STANCU, D. 427.

3. (Regional; în loc. adv. și expr.) **Pe vatră** = (în legătură cu verbe de mișcare) pe jos, cu piciorul (v. picior I I). *Cum ai venit? - Pe vatră*. VICIU, GL., cf. CADE. *Mă duc pe vatră*. ALR III MN 131, 3 869/833, cf. ib. MN 131, 3 869/2. *La (sau în, pe) vatră = jos, pe pămînt*. *Toți o dat o dată și-am picat la vatră*. MARIAN, I. 496. *Dacă [merele] să mai măresc, Pică-n vatră, putrezăsc*. DENSUSIANU, T. H. 223. *Grîu-i culcat la vatră*. A I 23. *Cum... lăsăm... afită grîu pă vatră, apăi să vină o ploaie sau o vijulie ceva, să să ude afită grîu?* O. BIRLEA, A. P. II, 463. *A trînti (ori a da) (pe cineva) de vatră sau a da (cuiva) o trîntitură de vatră = a da jos, a doborî la pămînt (pe cineva)*. *Îndață trîntea de vatră Pe vrăjmaș de aproape și de departe*. BUDAI-DELEANU, T. 89. *I-am dat o trîntitură de vatră*. ALR I I 439/80, cf. ib. I 439/24, ib. I 440/80, ib. I 441/87. *I-o dat de vatră*. ALR SN IV h 975/29. *Novac... Mina sub brîu îi băga, De trei ori o învîrtea și de vatră mi-o trîntea, Oasele îi pirăia*. BALADE, I, 367.

III. P. a n a l. I. (De obicei urmat de determinări) Suprafață de pămînt (care a fost sau este) folosită ca amplasament pentru o construcție, o instalație, o amenajare etc. V. talpă (II I), p o d e a (I). *Vatră de heleșteu* (a. 1624). IORGA, S. D. XI, 49. *Ne-am alcătuit cu Șerbeștii a face o moară, adică vatra de moară este a Șerbeștilor* (a. 1833). id.

ib. XII, 217. *Cărușele cele mari stăteau acum goale, împrejurul vetei bilciului*. GALACTION, O. 262. *Aici e vatra sondei noi*. CV 1950, nr. 2, 28. *S-a răspîndit zvôn că pe vatra viei vechi Miliățeni o să se așezească viță nouă altoită*. STANCU, D. 53, cf. LTR² VIII, 427, DL, DM, M. D. ENC., DEX, CIAUȘANU, GL. *Vatra stînei*. CHEST. IV 119/177 b, cf. 119/62. *Vatră de stîină*. A II 10.

2. Nume dat unor porțiuni (îngrădite) de teren neted și băătorit, avînd diverse utilizări:

a) (Prin Transilv.) Loc unde se depozitează piatra scoasă dintr-o carieră sau dintr-o mină (I). Cf. CADE, DL. *Piatra nefolositoare... nu se pune în vatra băii, ci se aruncă de o parte*. VICIU, GL. 93.

b) (Regional) Arie (Unirea - Hațeg). Cf. CHEST. II 400/49.

c) (Regional) Loc în fața morii (I) unde se așteaptă rîndul la măcinat¹. Cf. PAMFILE, I. C. 180.

3. (Regional; la stîină) a) Loc în fața strungii unde se odihnesc oile după muls. Cf. DL, CHEST. V 49/75.

b) Loc unde se dă oilor de mîncare iarna (Cristești - Botoșani). Cf. ALR SN III h 803/414, ALRM SN III h 620/414.

c) Țarc (Borșa). Cf. T. PAPAHAĞI, M.

4. (Regional) Scobitură în pămînt pe care o fac copiii la jocul „de-a zală în gauri”. Cf. PĂCALĂ, M. R. 204.

5. (Regional) Loc gol în cuprinsul unei suprafețe acoperite cu vegetație. Cf. PRIBEAGUL, P. R. 73, DL, DM, ALR III MN 131, 3 869/172, ALR SN I h 94.

IV. P. a n a l. (Regional) Nume dat unor părți ale unor obiecte, ale unor instalații etc. care îndeplinesc rolul de a susține, de a fixa etc.:

1. Partea de jos a stogului de fin. Cf. ALR SN I h 135, ALRM SN I h 92.

2. Jgheab (la teasc I). Cf. DAMÉ, T. 82.

3. Parte a morii de apă sau de vînt nedefinită mai îndeaproape, probabil partea inferioară a coșului. Cf. DR. XI, 126, H. XIV 351. *Grîul s-așeza pe vatră și din coș cădea sub piatră, De sub piatră în covată Curgea făina curată*. TEODORESCU, P. P. 147.

4. Usnă (la luntre). Cf. DAMÉ, T. 126, DL.

- Pl. : *vêtre* și (regional) *vatre* (ALR I 648/194, ALR III MN 131, 3 868, ALRM III h 315), *vătre* (ALR III MN 131, 3 868, ALRM III h 315), *vătri* (ALR III MN 131, 3 868, ALRM III h 315), *vetri* (ALR III MN 131, 3 868, ALRM III h 315, ALR SN II h 547/334). - Și: (regional) *vătără* s. f. A II 3.

- Cuvînt de origine traco-dacă. Cf. alb. v a t r ë.

VATRICE s. f. v. *vetrice*.

VĂȚĂ s. f. v. *față*.

VĂȚINĂ s. f. v. *vaccin*.

VAU interj. Cuvînt care redă strigătul pitpalacului. *Cea mai mare parte a numirilor înșirate aici sînt... onomatopoeice, formate de la strigătul acestei paseri, care, cînd cîntă, începe totdeauna cu „vau, vau” și sfîrșește cu „pitpidic” sau „pitpalac”*. MARIAN, O. II, 222. - Onomatopoe.

VAUNĂ s. f. (Regional) Fus la roata morii de apă (Brădișorul de Jos - Oravița). Cf. LIUBA - IANA, M. 103. [În hotarul Măidanului] *14 mori sînt cu linguri la roată, iar 1 cu vaună*. id. ib. *La moara cu lăzi de apă, apa se conduce spre un vâlău din zătoniu și cade deasupra în lăzi, cari, umplîndu-se,*

se întoarce vauna și cu ea o altă roată cu dinți. id. ib. 104, cf. H XVIII 143.

– Accentul necunoscut. – Pl. : ?

– Etimologia necunoscută.

VAV s. n. (Prin Transilv. și prin Maram.) Pîrghie care servește la ridicarea unor greutateți; (regional) vagă (2). Cf. ALR III h 293.

– Pl. : *vavuri*.

– Cf. v a g ă.

VAVELIC, -Ă adj. v. *babelic*.

VAVIC subst. (Prin Mold.; în expr.) Cît a fi *vavicu* = (în construcții negative) niciodată. *Palușul l-am rădăcat în sus... Na, îl cunoști? – Pe mărunchiu îl cunosc, măi băiete; da-ncolo. Cît a fi vavicu nu l-aș mai cunoaște.* VASILIU, P. L. 210.

– Din ucr. *волик*.

VAVILE s. f. pl. (Prin Olt.; într-un descîntec; cu sens neprecizat, probabil) Năluci, v. n ă l u c ă (1). *Am văzut... Vavilele, Șoimanele. Spurcații, Spurcatele; Șoimani, Șoimanele; Strigoii, Strigoaicele, Moroi, Moroaicele.* MAT. FOLK. 1576.

– Accentul necunoscut.

– Etimologia necunoscută. Cf. scr. *v i l a „zînă”*.

VAVILOĂNE s. f. pl. 1. (Prin nord-vestul Olt.) Descîntece, v. d e s c î n t e c. Cf. CV 1950, nr. 4, 37.

2. (Prin nord-estul Olt.; în expr.) **A fi în ăle vaviloane** = a fi zăpăcit, năucit, dezorientat. Cf. ZANNE, P. VI, 437. **A vorbi în ăle vaviloane** = a vorbi aiurea, anapoda Cf. id. ib. 438. **A veni în ăle vaviloane** = a-și face apariția undeva cu repeziune, fiind uluit, năucit și furios, mîniș. Cf. id. ib. **A se pomeni în ăle vaviloane** = a se pomeni, a se trezi pe neașteptate, într-o învălmășeală, într-o zarvă mare, Cf. id. ib.

– Cf. *v a v i l e*.

VAVILÓN s. n. v. *baabilon*.

VAVILONCÎȚĂ s. f. (Învechit, rar) Babiloneană, v. b a b i l o n e a n. (Adjectival) *Femeile vaviloncițe ce-au mărș după evrei și carii n-or vrea să să despartă, să nu-i treci cu tine Iordanul.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 107/21.

– Pl. : *vaviloncițe*.

– Cf. n. pr. *V a v i l o n (= Babilon)*.

VAVILONEÁN, -Ă s. m. și f. v. *babilonean*.

VAVILONESC, -EASCĂ adj. (Învechit) Babilonean. *Rahaava cea păgînă... lășă bărbafii cei mulți și mîncinoși... părăsindu-și toată necurăția cea vavilonească.* DOSOFTEI, PS. 293/8. *Să apucă să ucidă pre bălaurul acela, căruia norodul vavilonesc i se închina și pre lesne îl și ucise.* MAJOR, PRED. 361/27, cf. I. GOLESCU, C. ♠ (Cu aluzie la perioada robiei evreilor, în Babilonia) *Să vă fiiu de mîngiere la scîrbele robiei cei vavilonești a lumii aceștiia, ca Ieremia norodului lui Dumnezeu și ca Iosif.* ANTIM, O. 7.

– Pl. : *vavilonești*.

– **Vavilon** (= Babilon n. pr.) + suf. -esc.

VAVILONÍ vb. IV. Intran z. (Prin Bucov.) A înjura. LEXIC REG. III.

– Prez. ind. : *vavilonesc*.

– De la n. pr. **Vavilon** (= Babilon).

VAVILONIE s. f. v. *baabilonie*.

VAZ s. n. v. *vază*¹

VĂZĂ¹ s. f. I. 1. **Vas**¹ de diferite forme și mărimi, împodobit de obicei cu picturi sau cu sculpturi, care servește ca

element (arhitectonic) decorativ; (învechit) vazon (1). *Se mai află încă piste 2000 vazuri zugrăvite, vrednice de însămniat prin mărimea și frumusețea lor.* AR (1829), 188/26. [Piatra de var] *slujește ca marmor la coloane, vase, mese, pietre de zidit și de pardosit.* J. CIHAC, I. N. 375/5. *Ipsosul cel curat... să întrebuițează supt nume de albaster la lucruri arhitectonice, la statuie, vase, coloane, mese.* id. ib. 379/6, cf. 381/9. *Bucate Delicate Vede-nchise într-un vaz Ce-i cu lung și-ngust grumaz.* ASACHI, P. 122/11. *Sfărîmînd... vazurile de la Corint.* CALENDAR (1856), 17/25, cf. NICA, L. VAM. 265. *Dimensiunile vazelor... sînt proporționate cu mediul înconjurător cum și cu efectul care trebuie obținut.* LTR², cf. DL. *In atelierul... lui Andrea Verrocchino, unde Leonardo și-a făcut ucenicia artistică, se acceptau... comenzi de catapetesme, statui, vase.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 4, 49.

2. **Vas**¹ special în care se păstrează (în apă) flori ale plantelor decorative; vazon (2). V. g l a s t ă r ă. *Vaze de porțelan tot cu flori.* MANOLACHE DRĂGHICI, R. 311/8. *În vazul zvelt de malachiu.* CAZIMIR, în SCL 1979, 92. *Rîndui pe măsura de la căpătîiul bolnavului cele cîteva reviste și ziare... vaza cu florile de liliac alese cu mîna ei.* C. PETRESCU, C. V. 211. *Căutîndu-l... cu privirea pe deasupra... unei mari vase cu trandafiri.* CĂLINESCU, B. I. 113. *China a trimis... vase transparente... mătăsuri diafane.* BLAGA, Z. 301. *Feciorul aduse un braț de ramuri de liliac pe care îl împărți în vase.* CAMIL PETRESCU, N. 136, cf. DL, DM. *Smulse dintr-o vază de porțelan alți trandafiri.* BARBU, PRINC. 35. *Privea îndușoșat vaza cu flori proaspete.* V. ROM. octombrie, 1963, 22, cf. M. D. ENÇ., DEX, DN³.

II. (Anat.; învechit, rar; de obicei urmat de determinări) **Vas**¹ (A III 1). *Răceala... strînge la un loc fibrele, îndămînează lucrarea vazelor, favorește profesul cristalizației ei.* ALBINEȚ, M. 94/6. *Sîngele se mină din părțile din afară a trupului înăuntru către centru și se adună în vasele singelui, din care pricină simțim oarecare răceală la picioare.* id. ib. 94/12. *Vina porții [este] un vaz mai mare al mîinului, prin care intră sîngele.* id. ib. 220/23, cf. 220/18. *Lovirea unei vase limfațice, a unei coarde sau a aponevrizei, al cărora efect să declară mai tîrziu.* PARAB. 155/22. ♠ *Vazele laptelui v. lapte.*

– Pl. : *vaze*. – Și: (astăzi rar) **vaz** (pl. *vazuri*) s. n.

– Din germ. *Vase*, it. *vaso*, fr. *vase*, lat. *vas*.

VĂZĂ² s. f. v. *văz*.

VAZECTOMIE s. f. v. *vasectomie*.

VAZELINĂ s. f. v. *vaselină*.

VAZGHESITISÍ yb. IV. R e f l. (Grecism învechit) A se lipsi (de ceva). *Sînt mai bine mulțumiți a să vazghesitisi dă acest folos... dăcît să cerce călătoria drumului, după dăpărtarea locului (a. 1815).* DOC. EC. 172. *După o dovadă de niște asămene floncănături să-ș iei căzuța răsplătire spre a se părăsi și ei și a să face pildă și altora; de care eu nu mă voi vazghesitisi, fiind fapt de cinste în mijloc (a. 1828).* IORGA, S. D. V, 278, cf. GĂLDI, M. PHAN. 264, CONTRIBUTII, III, 79.

– Prez. ind. : *vazghesitesc*.

– Din ngr. βασιγέστησα (aor. al lui βασιγέστω).

VĂZHANGIU s. m. v. *vahzangiu*.

VĂZÓN s. n. 1. (Învechit) **Vază**¹ (I 1). *Un vazon de argint pe care se reprezenta în basreliev istoria Ifigeniei și a Medeei... era de mîmune bine reprezentată, admirîndu-se de locuitorii adunați.* CALENDAR (1855), 115/1.

2. **Vază**¹ (I 2). V. g l a s t ă r ă. *Pun cutii, o tualăță, un vazon cu floricele, Săcultețe, gavanoase.* ASACHI, S. L. I, 217, cf. ALEXI, W., IZV. XVI, 232, COMAN, GL.

– Pl. : ?

– Din fr. *vason*, it. *vasone*.

VĂZOȘ, -Ă adj. (Prin vestul Transilv.; despre oameni) Prezentabil (1). *Aiista-i barbat vazoș.* TEAHA, C. N. 280, cf. SCL 1962, 89.

-Pl.: vazoși, -e.

-Vază² + suf. -oș.

VAZULÎN subst. Apărătoare de lemn pentru bordajul navei. L. ROM. 1962, nr. 6, 28.

-Pl.: ?

-Din germ. Vasoline.

VĂ vb. I. Intrans. def (Transilv.; la imperativ) Du-te, mergi! *Dzise Domnul cătră Aron: vă înaintea lui Moisi în pustie!* PO 191/20, cf. 190/22, JAHRESBER. XII, 21, TDRG, GR. S. II, 52, DHLR II, 501, CADE, SCRIBAN, D., SCL 1956, 137, DL, SCL 1957, 118, DM, L. ROM. 1960, nr. 5, 14, GRAM. ROM² I, 296, H XVIII 63, JAHRESBER. IV, 333. *Vă napoi și-i spune-așa!* MAT. DIALECT. I, 27, cf. CONV. LIT. XX, 1021. *Vă... ca roua de soare în țărurile goale!* ȘEZ. V, 144. *Vă, copile, a munte!* FRÎNCU - CANDREA, M. 78, cf. ALRT II 326. *Vă cu Dumnișău!* ALR II 3 573/95, cf. ib. 3 422/95, LEXIC REG. 67, TEAHA, C. N. 101. ♦ (Întărit prin repetare) *Vă, vă, numa nu ședea mult.* ALRT II 52.

-Imper.: pers. 2 vă, pers. 5 vași și vareși.

-Lat. vadere.

VĂCALĂȘ s. n. v. văcălaș.

VĂCĂR s. m. I. Persoană care păzește (și îngrijește) vacile (1), ducându-le la păscut; (regional) văcău. V. b o a r, bivolar, ciurdar, haidău. *Văcariul sau boariul, de să va lua în cireada lui vreo vită streină de la plug..., nu va avea nice o certare.* PRAV. 12. *Fu... peste Olt pînă la o vreme căpetenie peste câteva steaguri, ce-ș adunase ciobani, văcari, purcari (a. 1769).* GCR II, 127/28, cf. ANON. CAR., LEX. MARS. 190. *Văcarii lajilor... să spuie unde au laji bucate ascunse (sfîrșitul sec. XVIII).* LET. III, 227/14. *Țigani ce sînt drepți ai miei..., Ion văcaru (a. 1782).* IORGA, S. D. XVI, 338. *Să tomească un văcariu sau doi pentru păscutul vitelor (a. 1794).* URICARIUL, IV, 51/7. *Bine știu toți păstorii, adevă pecurarii, boarii, văcarii și vițelarii.* ECONOMIA, 94/26, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *S-au făcut în poalile viilor sate întregi, cu mulțime de vite, pă care le dau la văcar (a. 1819).* DOC. EC. 202, cf. LB, I. GOLESCU, C., VALIAN, V. *Un văcar, vîzînd și mirîndu-se de aceasta, a cutezat a se apropia.* ARISTIA, PLUT. 47/1, cf. POLIZU. *Deunăzi un văcar de sat Cătrului i-a atîrnat Salbă de clopoței.* ALEXANDRESCU, O. I, 326, cf. PETRI, V., COSTINESCU. *Badea Trohin, văcariul.* ALECSĂNDRI, T. 39, cf. LM. *De nu m-ar fi oprit văcarul satului, aș fi nîmerit desigur și cite un graure.* ODOBESCU, S. III, 23. *Scăpîndu-le văcariul din ocol pe ale noastre, la amiază, eu singur le-am dus la păscut.* CREANGĂ, A. 61. *Spuse văcarilor ce să zică.* ISPIRESCU, L. 292, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Strada se face mai tăcută: de la o vreme, o străbat numai văcarii cu tinichelele pline.* IORGA, P. A. I, 220, cf. TDRG, PAMFILE, A. R. 28, PASCU, S. 89. *Mîngîind cu o ramură de salcie spetele Vioricăii, o mîna încet înspre cireada satului ca s-o dea pe seama văcarului.* BUJOR, S. 36, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU D. U., CADE. *Ajunge el Stoicea, văcarul din Alăutești, sluga cea mai de aproape.* GALACTION, O. 51, cf. GR. S. I, 246. *Mai tîrziu, văcarul curții i-a spus judecătorului că l-a văzut alergînd spre popușoalele Corodenilor.* POPA, V. 61. *Vitele se risipeau în munte după mîncare, sub prîvegheea văcarilor.* VOICULESCU, P. I, 83, cf. PRIBEAGUL, P. R. 70. *Cei trei văcari... ședea rezemați în ghioagele lor.* BĂRT, S. M. 82, cf. SCRIBAN, D. *Nu era un văcar obișnuit.* ARGHEZI, S. VII, 182. *Un mare mozaic... reprezentă văcari argentinieni călări.* CĂLINESCU, S. 263. *Ferească-te sfîntul de boierii ieșiți din rîndul văcarilor.* CAMILAR, N. I, 244, cf. DL, DM. *Vacile nu erau păzite și îngrijite ca în alte părți de membrii familiei, ci de văcari sau văcărițe cu simbră.* VUIA, PĂST. 123, cf. M. D. ENC., DEX. *Cei de la cai [se numesc] herghelegii, de la vaci, văcari, de la boi, boiari, de la porci, porcari.* H VIII, 260, cf. IX 438, X 368, XV 4; CHEST. V 25/17, 45, 58, 76,

ALR I 1 798/940, ALR II 5 595, 5 668, A I 21, 34, 35, II 1, 6, III 2, 5, 6, 16, 17, V 15. *Să te duci... Unde popă nu toacă și văcar nu hăiește.* FD III, 163. *Nimic n-auzea... Nici văcar strigînd, Nici cîine lătrînd.* BALADE, I, 309, cf. O. BÎRLEA. A. P. II, 270. ♦ (În proverbe și zicături) *Dacă toți ar fi cărturari, Cine să mai fie văcari?* ZANNE, P. V, 149. *Decît slugă la ciocoi, Mai bine văcar la boi.* id. ib. IV. 593. *Are chip frumos, cu dar, Și-i e vorba de văcar.* PANN, P. V. II, 130/3. cf. ZANNE, P. II, 566. *Văcarul... s-a mîniat pe nevastă și nasul și-a tăiat.* PANN, P. V. III, 16/10, cf. ROMÂNUL GLUMET, I, 31, ZANNE, P. V, 650. *S-a supărat ca văcarul pe sat,* se spune despre o persoană care s-a supărat în mod nejustificat pe cineva. Cf. NEGRUZZI, S. I, 250, LM, DDRF, VLAHUȚĂ, S. A. II, 472, TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM 736, DEX 827, com. din PIATRA NEAMȚ, ROMÂNUL GLUMET, I, 8, 31, ZANNE, P. V, 650, 651. *Dă măciuca în mîna văcarului,* se spune atunci cînd puterea, conducerea este încredințată unui om necruțător și prost. Cf. ZANNE, P. V, 652.

2. (Art.) Numele unei constelații din emisfera boreală. situată în prelungirea carului-mare; p. r e s t r. numele stelei Arcturus din această constelație. Cf. TDRG. *Cele șapte stele ale ursei-mari fură privite ca șapte boi, cari pasc cîmpurile cerești..., iar păzitorul ursei deveni păzitorul boilor, adică văcarul.* OTESCU, CR. 442. *Pe alocuri carul-mare se zice că închipuie șapte boi pe cari îi păzește văcarul.* PAMFILE, CER. 163, cf. CADE, DM, DEX.

3. (Iht.; regional) Porcușor (2) (*Gobio kessleri* și *uranoscopus*). Cf. BĂCESCU, P. 57, 147, ALR I 1 746/5.

-Pl.: văcari. -Și: (învechit) văcariu s. m

-Vacă + suf. -ar.

VĂCĂRIȚĂ s. f. (Bot.; regional) Scinteiuță (II 1) (*Anagallis arvensis*). Cf. BORZA, D. 18, 300.

-Pl.: văcărițe.

-Vacă + suf. -ariță.

VĂCĂRIU s. m. v. văcar.

VĂCĂRNIȚĂ s. f. (Regional) Cireadă de vaci (1) (Fîntinele - Mizil). ALR I 1 798/744.

-Pl.: văcărnițe.

-Vacă + suf. -arniță.

VĂCĂI' vb. IV. Intrans. (Regional; despre rațe) = ocăi, v. o c ă c ă i (Călinești - Botoșani). Cf. DR. II, 132, IV, 883. *Rața văcăiește.* H I 35.

-Prez. ind. pers. 3: văcăiește.

VĂCĂI' vb. IV v. vîgăli.

VĂCĂLĂJ s. n. v. văcălaș.

VĂCĂLĂȘ s. n. (Transilv. și prin Maram.) Tencuială (2). Cf. KLEIN, D. 452, LB, CIHAC, II, 537, LM, DDRF, MÎNDRESCU, UNG. 114, CV 1950, nr. 3, 35, CL 1958, 139, SFC I, 63, L. ROM. 1962, 323, SCL 1966, 480, 482, 485, 487, 493, VAIDA, CABA, SĂL. 102, CHEST. II 128/4, 49, 50, 52, 334, ALR I 1 677, ALR III h 239/95, h 240/95, MN 117, 3 789/95, 102, 141, 219, 250, 272, 279, 349, 833, ALRM III h 281. *Văcăluie cu văcălașu.* A II 8, cf. 6, 7, 12, com. din MONOR - REGHIN, LEXIC REG. II, 55. *Mi-a căzui tot văcălașul de pe păreși.* MAT. DIALECT. I, 197, cf. 102, 290, GLOSAR REG., TEAHA, C. N. 124, 279. ♦ (Prin Transilv.) *Lingură de văcălaș.* MISTRE (1). A II 7. ♦ (Prin sudul Transilv.) *Muruală (2).* Cf. CHEST. II 139/52, A II 5.

-Pl.: văcălașe și văcălașuri. -Și: văcălăj (SFC I, 63, CHEST. II 128/49, A II 7), văcălăș (CV 1950, nr. 3, 35), văcălăș (DDRf) s. n.

-Din magh. vakolás.

VĂCĂLI' vb. IV v. văcăliu.

VĂCĂLIE s. f. I. 1. (Regional, mai ales în Munt.) Peretele circular de lemn (sau de metal) al sitei, al ciurului, al baniței etc. Cf. ȘĂINEANU. *De cirlițul prins între încăleacătura crăcanelor agățară „ciurul” cu „văcăliile” largi cât la o tocițoare de mustit.* CONV. LIT. XLIV, 897, cf. 659, TDRG. *Steaua se face dintr-o veșcă sau văcălie de coajă de tei.* PAMFILE, CR. 127, cf. RESMERIȚĂ, D. *Steaua e făcută dintr-o văcălie, ca cea de ciur.* RĂDULESCU-CODIN, ap. CADE. *I-am adus o văcălie de ciur vechi.* AL LUPULUI, P. G. 90, cf. SCRIBAN, D. *L-a luat ca pe o văcălie de ciurel, pe ciomag.* STANCU, D. 21, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Pe Jiu zic văcălie la veaca... de la ciur.* VICIU, GL., cf. GREGORIAN, CL. 62. *Parcă-i văcălia ciurelului.* IZV. XVIII, 33. *Masa (strecurătoarea) e cusută pe margini formînd niște văcălii pe unde se introduc niște bețișoare.* CHEST. V 127/9, cf. ALR II 3 983/769, 791, 876, 886, 899, 928, NALR-O II h 262. ♦ Ex pr. **A juca (sau a suci)** (pe cineva) în ciur fără văcălie = a duce pe cineva de nas, v. n a s' (I). *Îl joacă cu vielene în ciur fără văcălie.* PANN, P. V. II, 158/10, cf. RĂDULESCU-CODIN, M. N. 166, I. CR. III, 188, IZV. XVII, 193, ZANNE, P. V, 185. ♦ **P. a n a l.** (Regional) Capitulul florii-soarelui (Rîmnicu Vilcea). LEXIC REG. 88.

2. (Regional, mai ales în Munt.) Cerc de lemn (sau de fier) așezat în jurul pietrelor morii (I) pentru a împiedica risipirea făinii. *Împrejurul pietrelor se află un cerc făcut din coajă de copac, numit veșcă, văcălie, vâscălie sau toc și care împiedică risipirea făinii.* DAMÉ, T. 153, cf. TDRG, PAMFILE, I. C. 186, RESMERIȚĂ, D. *E tare interesantă o moară... cu diferițele ei părți: stăvilarul..., vîrtejurile..., piscoaie, veșcă sau văcălie.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 107, cf. CADE, SCRIBAN, D., LTR², H I 8, IV 145, 312, IX 310, 483, XIV 308, ALR SN I h 178/791, ALRM SN I h 121/791, NALR-O IV MN 131, 2456/901, 904, 907, 908, 909, 997.

3. (Regional) Cerc de lemn (sau de metal) folosit ca tipar pentru cașcaval. *Pe jos erau întinse... cîteva văcălii de făcut cașcavale.* LUNGIANU, CL. 131.

4. (Prin sudul Transilv.) Bor (la pălărie). Cf. CADE, SCRIBAN, D. *Copilașul avea pe cap pălărie micuță, cu văcălia întoarsă în sus.* VICIU, GL.

5. (Prin sud-estul Transilv. și prin nord-estul Munt.) Betelie la cioareci. Cf. ALR SN IV h 1 175/172, ALRM SN III h 998/172, L. ROM. 1959, nr. 2, 55.

6. (Prin Olt.; în sintagma) *Văcălia capului* = cutia craniană. *Cum mă doare, Doamne, văcălia capului!* IOVESCU, N. 55.

7. Nume dat unor obiecte sau părți de obiecte (în formă circulară) care au rolul de a mărgini, de a încadra:

a) (Regional) Pervaz (la fereastră). *S-a lăsat jos, în văcălia unei ferestre de altădată.* GALACTION, O. A. I, 279.

b) (Prin sudul Munt.; la pl.) Pereții laterali ai luntrei. *Numai cu multă dibăcie izbutise să scape ca văcăliile lotcei să nu fie făcute fărîme.* CONV. LIT. XLIII, 929.

II. (Bot.; regional, mai ales în Mold. și în Bucov.) Nume dat mai multor specii de ciuperci parazite din familia poliporaceelor, de consistență lemnoasă, care cresc pe trunchiul arborilor: a) (și în sintagma *văcălie de fag*, PANȚU, PL., CADE) babiță (*Fomes fomentarius*). Cf. BIANU, D. S., TDRG, PANȚU, PL., BORZA, D. 193, 300; b) (și în sintagma *văcălie de fag*, DL, DM) babiță (*Fomes igniarius*). Cf. TDRG, PANȚU, PL., ȘEZ. V, 169, SCRIBAN, D., BORZA, D. 193, 300. *Velnița e împodobită cu diferiți burți de mesteacăn sau văcălii.* MÎNDRESCU, L. P. 208, cf. VICIU, GL., T. PĂPAHAGI, M. 145, A V 15, 25, VI, 16. ♦ *Văcălie de fag* = ciupercă în formă de etajeră, de culoare brună-negricioasă cu zone concentrice (*Ganoderma applanatum*). Cf. BORZA, D. 193, 300, M. D. ENC., DEX. *Văcălie de mesteacăn* = burete-de-mesteacăn (*Placodes betulinus*). Cf. PANȚU, PL., CADE, LTR², DL, DM,

BORZA, D. 195, 300, M. D. ENC., DEX. *Văcălie de salcie* = ciupercă cu pălăria bombată, de culoare albă, apoi brună, cu miros plăcut de anason (*Trametes suaveolens*). Cf. PANȚU, PL., CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Văcălie de brad* = ciupercă cu pălăria acoperită cu o crustă de culoare galbenă-roșcată (*Fomes pinicola*). Cf. PANȚU, PL., CADE, LTR², DL, DM, M. D. ENC., DEX.

-Pl.: *văcălii*. -Și: **văculie, vâgălie** (ALR II 3 983/769), **vecălie** (GREGORIAN, CL. 62), **vecheliu** (ALR SN IV h 1 175/172, ALRM SN III h 998/172) s. f.

-**Veacă** + suf. *-ălie*.

VĂCĂLITURĂ s. f. (Regional) Tencuială (2) (Sibiu). ALR I 1677/125.

-Pl.: ?

-**Văcăli** + suf. *-tură*.

VĂCĂLUI vb. IV. Tranz. (Folosit și absolut.)

(Transilv. și prin Ban.; complementul indică pereți, ziduri sau, p. ext., case) **A tencui**. Cf. KLEIN, D. 452, LB, ISER, CIHAC, II, 537, LM, DDRF, GHETJE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., SFC I, 63, SCL 1966, 480, 482, 487, H XVII 237, VAIDA, CABA, SĂL. 102. *Casa e vacaluită.* GREGORIAN, CL. 62, cf. TODORAN, GL. *Ș-o văcăluit casa de gîndești că-i nouă.* CV 1950, nr. 3, 35, cf. ALR I 1677/166, ALR III h 239/53, h 240, MN 116, 3 786/53. *Văcăluie cu văcălașu.* A II 8. *Casile nu erau din batrîni văcăluite, erau numa liptite.* ib. III 10, cf. I 17, 31, 36, II 3, 7, 12, III 4, 11, 12, IV 5, com. din MORĂRENI - TOPLIȚA, LEXIC REG. 95, II, 47, 106, MAT. DIALECT. I, 102, 197, 271, GLOSAR REG. *Vacalește casa cu maltăr.* TEAHA, C. N. 279, cf. 124. (Ref. pas.) [Peretele] *șe vocluiește.* ALR III h 240/574. ♦ (Transilv.) *Lingură* (sau *lopoțică*) de *văcăluit* = mîștîre (I). Cf. LB, ISER, LM, MÎNDRESCU, UNG. 114, ALR III h 241. ♦ (Transilv.) A spoi cu humă sau cu var. Cf. ISER, ALEXI, W., ALR III MN I 17, 3787/64, ALRM III h 280/64, LEXIC REG. 10. ♦ (Regional) A pune primul ștrat de var pe un perete tencuit pentru a se face corecturile. Com. din SEBEȘ - FĂGĂRAȘ. ♦ (Transilv. și prin Ban.) A muși (I). Cf. ALR III h 2 39/2, MN 116, 3 786/64, 105, 284, ALRM III h 279, A I 17, 20, 22, 26, II 7, 12, III 17, IV 5.

-Prez. ind.: *văcăluiesc*, pers. 3 și *văcăluie* - Și: **văcăli** (prez. ind. pers. 3 și *văcăle*, ALR III h 240/102), **voclu** vb. IV.

-Din magh. *vakol*.

VĂCĂLUIALĂ s. f. (Prin Ban. și prin sud-estul Transilv.) Tencuială (2). Cf. CHEST. II 128/58, ALR I 1 677/1, ALR III MN 117, 3789/172.

-Pl.: *văcăluiei*.

-**Văcăli** + suf. *-eală*.

VĂCĂLUIRE s. f. (Regional) Acțiunea de a văcălui și rezultatul ei (Jupa - Caransebeș). Cf. CHEST. II 33/7.

-Pl.: *văcăluiri*.

-V. *văcăli*.

VĂCĂRAȘ s. m. I. (Regional) Ajutor de vâcar. ALR II 5595.

2. (Omit.; Mold.) Păpăludă¹ (*Caprimulgus europaeus*). Cf. BĂCESCU, PĂS. 172, 274.

-Pl.: *văcărași*.

-**Văcar** + suf. *-aș*.

VĂCĂRAU s. n. (Transilv.) Piine făcută din aluatul ras de pe vasul în care s-a frămîntat. *V. răsuno* (I). Cf. ALR SN IV h 1065, MAT. DIALECT. I, 290.

-Pl.: *văcăraui*. -Și: **vacarau** (ALR SN III h 872/349), **vocorau** (ib. IV h 1 065, ALRM SN III h 872) s. n.

-Din magh. *vakaró*.

VĂCĂREASĂ s. f. I. Văcăriță (I). Cf. POLIZU, PETRI, V., COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., CADE,

Marchizul de Santillana își datorește gloria cîntării unei văcărese. CĂLINESCU, O. XIII, 271, cf. DL, DM, DEX.

2. (Rar) Soția văcarului (1). Cf. COSTINESCU, LM, CADE.
- Pl.: *văcărese*.
- Văcar + suf. *-easă*.

VĂCĂREAȚĂ s. f. (Regional) Staul (pentru vaci 1), grajd. Cf. CADE. *Potoleşte-te, Ca vacile-n vacareață, Ca caprele-n caprareață.* GREGORIAN, CL. 44, cf. 62. ♦ Loc unde dorm afară, vara, peste noapte, vitele (Măru - Caransebeș). ALR I 1122/26.

- Pl.: *văcărește*.
- Vacă + suf. *-ăreață*.

VĂCĂRÉL s. m. (Ornit.; regional) Fluierar (*Charadrius phvialis*). Cf. MARIAN, O. II, 298, SĂGHINESCU, V. 74, JAHRESBER. VIII, 166, XII, 124, TDRG, CADE, BĂCESCU, PĂS. 172.

- Pl.: *văcărei*.
- Văcar + suf. *-el*.

VĂCĂREȘC, -EASCĂ adj. (În dicționarele din secolul trecut) De văcar (1), al văcăriilor. Cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., PETRI, V., GHETIE, R. M., BĂRCIANU.

- Pl.: *văcărești*.
- Văcar + suf. *-esc*.

VĂCĂREȘTE adv. (Învechit, rar) Ca văcării (1). Cf. I. GOLESCU, C.

- Văcar + suf. *-ește*.

VĂCĂRÉT s. n. v. *văcărit*¹.

VĂCĂRI vb. IV. 1. *T r a n z* (Despre oameni; complementul indică vite-mari) A duce la pășune (1), a păzi în timp ce pașc. *Eu am ținut boul pîn-acum, l-am văcărit* (a. 1760). IORGA, S. D. XII, 72, cf. LB, LM, DDRF, BĂRCIANU, DL, DM, SFC IV, 198, M. D. ENC., DEX.

2. *I n t r a n z* (Popular) A face munca de văcar (1). Cf. LM, ALEXI, W., DL, SFC IV, 198. *Astă-vară am văcărit C-o fată de pocii.* FOLC. TRANSILV. I, 70.

- Prez. ind.: *văcăresc*.
- V. *văcar*.

VĂCĂRICĂ s. f. 1. Numele a două plante erbacee: a) floarea-călugăruului (*Vaccaria pyramidata*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 1060, BRANDZA, FL. 189, ENC. ROM., PANȚU, PL., ENC. AGR. II, 566, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., BORZA, D. 177, 300; b) odagaci (2) (*Saponaria officinalis*). Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., BORZA, D. 156, 300.

2. (Ornit.) Codobatură galbenă (*Motacilla flava*). Cf. ENC. ROM. III, 1184.

- Pl.: *văcărele*.
- Vacă + suf. *-ărică*.

VĂCĂRIE¹ s. f. 1. Loc (îngrădit și amenajat) unde se odihnesc vacile (1), cînd sînt la pășune (1); (regional) bățatură, bouriște, meriză, merizătoare, meriziș, meriziște, meriziștină, meriziș, zăcătoare. *Apucă zarea dealului spre văcărie* (a. 1793). ȘTEFANELLI, D. C. 232, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., POLIZU, PETRI, V., COSTINESCU, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Cînd erau vaci multe, ele se mușgeau la văcărie.* PAMFILE, I. C. 18, cf. PĂSCU, S. 186. *Subi privirile, iscoditoare ale lunii pline, ce-și cumpănea, în miez de noapte, mersu-i înalt deasupra văcăriei Mănăstirii Neamțului, mîncasem în lipsă de pine... șardele de cutie cu mămăligă caldă.* HOGAȘ, O. I. 109, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. *Unii își duceau oile împreună cu vitele la văcăria proprie și le vărau acolo.* VUIA, PĂST. 123, cf. M. D. ENC., DEX, H IX 194, CHEST. II 38/44, ALR SN II h 318, ALRM SN I h 210/836, A V 14, 21, 25, FD II, 156. ♦ (Regional) Loc unde

dorm afară, vara, peste noapte, vitele. Cf. ALR I 1122/215, 532.

2. (Cu sens colectiv) Cireadă de vaci (1). *O văcărie cu pușintele vite* (a. 1803). IORGA, S. D. V, 332, cf. COSTINESCU, PĂSCU, S. 385. *Văcăria lui păștea în suhaturi.* GALACTION, O. 51, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, ALR I 1798, ALR SN II h 319, ALRM SN I h 204.

- Pl.: *văcării*.
- Vacă + suf. *-ărie*.

VĂCĂRIE² s. f. Meseria de văcar (1); (rar) văcărit². Cf. I. GOLESCU, C., DDRF, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, H XII 32. *la ciomagul lui de văcărie, căci era văcar, și unde prinde a mi-l croi pe cel de la margină.* ȘEZ. I, 264.

- Văcar + suf. *-ie*.

VĂCĂRIȚE s. f. (Rar; cu sens colectiv) Mulțime de vaci (1). Cf. DL, DM, SFC III, 58, 79. *Era boul ăl dintăi, mai mare peste toată văcărițea.* I. CR. II, 229.

- Vacă + suf. *-ărițe*.

VĂCĂRIȚĂ¹ s. n. Impozit care se percepea în trecut pe vitele mari (și pe cai); taxă care se plătea pentru pășunatul (1) vițelor mari. *Au scos văcăritul de viță cîte doi orți.* IST. T. R. 129. *Au scos văcăret întăieș dată un tuț de viță și doi orți de cal.* NECULCE, L. 104, cf. CANTEMIR, I. I. II, 263. *De văcărit să scutească o sută de cai, iepe și o sută și cînzăci boi, vaci* (a. 1752). URICARIUL, II, 121/20. *Hrîșov pentru iertarea văcăritului* (a. 1757). CAT. MAN. I, 2. *Scoase văcăritul în țară.* ZILOT, CRON. 71, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V. *Ei au plătit în tot anul haraciul, ploconul bairamului, văcăritul, banul calului și oieritul.* BĂLCESCU, M. V. 597, cf. POLIZU. *A mai adăugat văcărit și gostină.* GHICA, S. 512, cf. PETRI, V., LM. *Noul mitropolit... refuză a dezlega văcăritul.* RĂȘCANU, L. LXXXII, cf. ȘĂINEANU, I. 50, DDRF, ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Sub acelaș domn s-a desființat văcăritul.* BUL. COM. IST. II, 154, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Văcăritul... se încasa de două și de trei ori pe an.* OȚETEȚA, T. V. 51, cf. CV 1949, nr. 5, 24, DL, DM. *A desființat văcăritul.* ȘTOICESCU, S. D. 109. *Alături de oierit plăteau și văcărit, ceea ce confirmă importanța păstoritului cu vaci, alături de cel al oilor, pentru epoca feudală.* VUIA, PĂST. 190, cf. DER, M. D. ENC., DEX.

- Pl.: *văcărituri*. - Și: (învechit, rar) *văcăret* s. n.
- Vacă + suf. *-ărit*.

VĂCĂRIȚĂ² s. n. (Rar) Văcărie². Cf. RESMERIȚĂ, D.

- V. *văcărie*.

VĂCĂRIȚĂ¹ s. f. 1. Femeie care păzește (și îngrijește) vacile, ducîndu-le la păscut; văcăreasă (1). Cf. ANON. CAR. / *leu pt. catrință și cibote văcăriți* (a. 1742). BUL. COM. IST. I, 244, cf. DDRF. *Trecu alături, la casa văcăriței.* D. ZAMFIRESCU, V. T. 160, cf. TDRG, PĂSCU, S. 258, CADE. *O năzdrăvană de văcăriță, fata vătafului cirezii... țipa la dihanii cît o lua gura.* MOROIANU, S. 61, cf. DL, DM. *Vacile erau păzite de văcărițe.* VUIA, PĂST. 121, cf. 123, DEX, TIPLEA, P. P. 442, A II 8.

2. (Ornit.) Codobatură galbenă (*Motacilla flava*). Cf. MARIAN, O. I, 328, ENC. ROM., BĂRCIANU, TDRG, CADE, ENC. AGR., DOMBROWSKI, P. 198, BĂCESCU, PĂS. 172.

3. Numele a două plante erbacee: a) floarea-călugăruului (*Vaccaria pyramidata*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 1060, ENC. ROM. III, 1184, GRECESCU, FL. 103, PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 177, 300; b) odagaci (2) (*Saponaria officinalis*). Cf. BORZA, D. 156, 300.

- Pl.: *văcărițe*.
- Văcar + suf. *-iță*.

VĂCĂRIUȚĂ s. f. (Prin Bucov.) Diminutiv al lui văcări (1); loc unde se închid, seara, vacile sterpe, când sînt la pășune (1). Cf. GLOSAR REG., A V 2, 14.

- Pronunțat: -ri-u-. - Pl.: vĂcĂriuțe.

- VĂcĂrie¹ + suf. -uță.

VĂCĂROAIE s. f. (Regional) Salamandră (I 1) (*Salamandra salamandra*) (Valea lui Enache - Curtea de Argeș). Cf. ALR I 1185/780.

- Pl.: vĂcĂroi.

- VĂcar + suf. -oai.

VĂCĂRÚȘ s. m. (Regional) Specie de ciupercă comestibilă, cu pălăria plană, care crește pe trunchiuri de fag și de stejar (*Polyporus brumalis*). Cf. PANȚU, FL., DL, DM, BORZA, D. 300, LEXIC REG. 88.

- Pl.: vĂcĂruși.

- VĂcar + suf. -uș.

VĂCĂU s. m. (Regional) Văcar (1) (Goleț - Caransebeș). Cf. L. CÔȘTIN, GR. BĂN. 213. *De cînd ești vĂcĂu la vaci?* id. ib.

- Pl.: vĂcĂi.

- Vacă + suf. -Ău.

VĂCĂESC, -EĂSCĂ adj. (Popular) De vacă (1), al vacii, privitor la vacă; ca de vacă. Cf. PASCU, S. 67, GR. S. VI, 126, CADE, SCRIBAN, D. *Friguri porcești, Friguri vĂcești*. MAT. FOLK. 1571. *Să piei, să răspiei, Brîncă vĂcească*. GRATUL, I, 137. *leși! Bubă vinăță... Bubă vĂcească, Bubă cĂprească*. GRIGORIU - RIGO, M. P. I, 29. *Bubă vĂcească... Bubă porcească*. ŒZ. XII, 185. *Să curăț pe cutare... De cirtită cĂprească, De cirtită vĂcească* ib. XXIV, 80, cf. A II 6. ◊ (Ca determinativ, urmînd după nume de animale, de plante etc., indică specii sau varietăți ale acestora) *Șopîrcă vĂcească*. ALR I 1179/345, cf. 1179/343. *Napi vĂcești*. ALR II 6265/349. *Șopîrcă vĂcească*. ALR SN III h 734/353, cf. ALRM SN II h 548/353. *Brubze vĂcești*. A III 13.

- Pl.: vĂcești.

- Vacă + suf. -esc.

VĂCSĂ s. f. v. vopsea.

VĂCSEĂ s. f. v. vopsea.

VĂCSEĂLĂ s. f. v. vopsea.

VĂCSÍ vb. IV v. vopsi.

VĂCSITÓR s. m. v. vopsitor.

VĂCSUÍ vb. IV. Tranz. (Complementul indică obiecte de încălzăminte) A unge cu vacs (1) și a lustrui; (regional) a boxăli, a vicsui. Cf. DDRF, JAHRESBER. II, 212, BARCIANU, ALEXI, W. *Vezi de-ți mai vĂcsuiește ghețele, mai perie-te nișel*. ANGHIEL - IOSIF, C. L. 148, cf. TDRG, RĂSMERITĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Uneori, după prînz, îi vĂcsuiam cizmele*. BRĂESCU, A. 62, cf. id. M. B. 159. *Banca mîrjită pe care-ți vĂcsuiești ciubotele*. TEODOREANU, M. II, 303, cf. BART, S. M. 76. *În vreme ce își vira cureaua în cioarecii noi, Ana îi vĂcsuia cizmele*. DAN, U. 9, cf. SCRIBAN, D. *Banii pe care îi capătă din vînzarea unei părechi de ghete furtate ar putea să fie cîștigați vĂcsuind-o o singură dată*. ARGHEZI, S. XIII, 128. *Vrea să-și vĂcsuiască pantofii*. STĂNCU, R. A. IV, 243. *Își vĂcsuiește ghețele*. PAS, Z. III, 176. *Echipajul își vĂcsuia cizmele*. TUDORAN, P. 332, cf. DL, DM. *Se scula foarte devreme și, fără să-i pese că tulbură somnul celorlalți, se apuca să-și vĂcsuiască pantofii*. v. ROM. octombrie 1958, 71, cf. L. ROM. 1963, 57, DEX. *De-or învăța toți carte, cine-a vĂcsui ciubotele?* ŒZ. II, 112. *Bagă seama ce iubești, Că nu-i petic s-o cîrpești Sau gheată s-o vĂcsuiești*. FOLC. MOLD. I, 110. ◊ Refl. p. a. s. *Botforii... se ungeau cu untură de pește sau se vĂcsuiau de flăcăi și tineri însurați*. PAMFILE, I. C. 350.

- Scris și: vĂcsui. - Prez. ind.: vĂcsuiesc.

- Vacs + suf. -ui.

VĂCSUÍRE s. f. Acțiunea de a vĂcsui și rezultatul ei; (rar) vĂcsuit¹. Cf. DDRF, DM, DEX.

- Scris și: vĂcsuire. DDRF. - Pl.: vĂcsuiri.

- V. vĂcsui.

VĂCSUIT¹ s. n. (Rare) Văcsuire. *Oferte se deschid mereu din toate părțile: pentru vĂcsuitul ghețelor*. RALEA, S. T. I, 349. *Hai, băieți, repaus pentru vĂcsuitul cizmelor*. v. ROM. februarie 1974, 27.

- Pl.: vĂcsuituri.

- V. vĂcsui.

VĂCSUIT², -Ă adj. (Despre obiecte de încălzăminte) Uns cu vacs (1) și lustruit. Cf. DDRF, RESMERITĂ, D. *Soldatii permissionari, cu bocancii vĂcsuiți..., întrefineau discuții asupra vieții ostășești*. R. CONSTANT, R. 63, cf. DL, DM, DEX. ◊ Fig. *La plugurile suptiri boii cu carnele lungi, bivoli vĂcsuiți... se opresc neconștient ca să smulgă buruienile din brazdă*. IORGA, P. A. I, 172. *Né opri... un căpitan în tunică cu mustățile vĂcsuite*. BRĂESCU, A. 256.

- Scris și: vĂcsuit. - Pl.: vĂcsuiți, -te.

- V. vĂcsui.

VĂCSUITÓR, -OĂRE s. m. și f. Persoană care se ocupă cu vĂcsuirea încălzăminte; lustragiu. Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERITĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *I-ar aduce aminte... de vremea cînd își curăța pantofii la vĂcsuitori din Cluj*. I. BOTEZ, B. I, 99, cf. SCRIBAN, D. *Se face vĂcsuitoare de ghete*. CĂLINESCU, B. 83, cf. DL, DM. *A început să cîștige cite pușin, ca vĂcsuitor de pantofi*. v. ROM. ianuarie 1965, 17, cf. DEX.

- Scris și: vĂcsuitor. - Pronunțat: -su-i-. - Pl.: vĂcsuitori, -oare.

- VĂcsui + suf. -tor.

VĂCSOĂRĂ s. f. v. vĂcsuioară.

VĂCȚITÓR s. m. v. vopsitor.

VĂCUÍ vb. IV v. vecui.

VĂCUÍRE s. f. v. vecuire.

VĂCUÍȚ, -Ă adj. v. vecuít.

VĂCUIȚÓR, -OĂRE adj. v. vecuitor.

VĂCULÍE s. f. v. vĂcălie.

VĂCUSOĂRĂ s. f. (Popular) Văcuță (1). *Să se miliuască svînta mĂnăstire și svîntă besecăcu cu bouleani, cu vĂcsere* (cca 1620). IORGA, D. B. I, 35, cf. LEX. MARS. 249, BUDAI-DELEANU, LEX. *Are moșioară micuță, bouleni slăbuți, vĂcsuioară*. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 240, cf. POLIZU. *Nu cumva avea pe vĂcsuioara noastră?* GHICA, S. 285. *Cu vĂcsuioarele, ține casa și o ține atît de bine*. I. IONESCU, D. 248. *la taci și d-ia: moș Nichifor, taci, nu mai striga atîta pe biata vĂcsuioară*. CREANGĂ, P. 116, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 63, TDRG, CADE. *N-aveam atîtaje, nici cal, nici bou, nici bivol, nici barêm o vĂcsuioară*. BĂNIUC, V. CUC. 26, cf. DL, DM, DEX. *Aici... Sînt oile Mai grase..., VĂcsuioarele Mai lĂptoase*. TEODORESCU, P. P. 678. *Avea și țiganul o biată vĂcsuioară bătrînă și slabă*. I. CR. III, 121.

- Pl.: vĂcsuioare. - Și: (încechit și regional) vĂcsuioară (pl. și încechit, vĂcsere) s. f.

- Vacă + suf. -(u)șoară.

VĂCÚȚĂ s. f. 1. Diminutiv al lui vacă (1); vacă tînă; (popular) vĂcsuioară. *6 vĂcuțe gonitoare în vară* (a. 1742). BUL. COM. IST. I, 230. *3 vĂcuțe interție* (a. 1793). URICARIUL, XVI, 209, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, POLIZU, DDRF,

PHILIPPIDE, P. 63, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Văcuța dumitale... a intrat în curtea mea.* IORGA, P. A. I, 95, cf. PASCU, S. 155. *Auzea mereu... pe Dumăna, singura lor văcuță, ronțâind sau rumegînd.* REBREANU, I. 45, cf. CADE. *Se face cu carne de purcel mai grasă, ca să fie fragedă, sau cu piept de văcuță.* CAMIL PETRESCU, P. 44. *O văcuță roșie privea neclintită la câteva găini care ciuguleau în jurul ei.* SADOVEANU, O. VI, 510, cf. SCRIBAN, D., SCL 1957, 135, DL, DM, DEX. *O văcuță cu viței.* TEODORESCU, P. P. 281, cf. MARIAN, D. 136, ALR I 1081/190. *Avea o văcuță cu lapte.* O. BİRLEA, A. P. II, 478. ◊ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) 2 *vițale văcuți, ce or să iasă mînzate* (a. 1784). IORGA, S. D. VII, 235. ♦ P. restr. Carne de vacă (1), folosită ca aliment. *Aruncă o privire strategică spre locul clarobscur unde grupul celor trei inși se îmbuiba în dușmănie dintr-un uriaș rasol de văcuță.* VINEA, L. I, 129.

2. (Bot.; la pl.) Pita-vacii, v. p i t ă (II 3) (*Boletus bovinus*). Cf. BIANU, D. S., ENC. AGR. IV, 637, PANȚU, PL. 226, BORZA, D. 192, 300.

3. C o m p u s i: (Entom.) *văcuța-Domnului* = vaca-Domnului, v. v a c ă (3 b) (*Coccinella septempunctata*). *Se crede că, dacă se arată după ziua de Sf. Simion Stîlpcnicul, gizele roșii, numite văcuțele-Domnului, săcărite și usturoiul vor fi mănoase.* GOROVEI, CR. 20, cf. CADE, DL.

-Pl.: *văcuțe*.
-Vacă + suf. -uță.

VĂDĂN, -Ă adj., subst. I. Adj. I. (Popular; despre oameni; adesea în legătură cu verbele „a fi”, „a rămîne”) *Văduv (II 1). Am luat [via] „, cu alt zapis de la o femeie vadană (a. 1811). URICARIUL, X, 119, cf. TDRG 1707. Cînd te vei la miercurea, ai să rămii vadană.* GOROVEI, CR. 350. *Ridică arma... să răzbune pe cămărașul despre care nu știa decît că-i dintr-un sat de pe lângă Fălcițeni și că mă-sa era vadană.* REBREANU, NUV. 281. *Mitropolitul, popă vadan, călugărit de curînd, a călcat... peste toate întîmplările egumenului.* VOICULESCU, P. I, 161, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, SFC III, 259, M. D. ENC., DEX. *Tată-său, rămas vadan, Trăit-a numai un an.* RETEGANUL, ap. CADE. *Sfinții arhangheli Mihail și Gavril au căutat o femeie vadană și au învîțat-o o vrajă.* PAMFILE, S. T. 94. *Sînt trei drumuri ș-o cărare De neveste tot vadane.* SEVASTOS, C. 112. *Era odată o babă căreia îi murise moșneagul și rămăsese vadană.* ȘEZ. I, 52. *Un om vadan.* ALR II/705. *Sui la deal, scobor la vali. Îs numa fime vądani.* FOLC. MOLD. II, 174.

2. F i g. (Popular; urmat de determinări introduse prin prep. „de”) *Văduv (I 3). Laptele e hrana bătrînelor și a gingiilor vądane de dinți.* ap. TDRG 1707.

II. Subst. I. S. m. și f. (Popular) *Văduv (II 1)*. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Au dat doozăci de lei, în argint, în mîna vądanii Ioana Ursachi* (a. 1837). ȘTEFANELLI, D. C. 412, cf. CIHAC, I, 304, II, 442. *I-a făcut cineva pe ursită... vreo vadană căreia i-a murit bărbatul.* MARIAN, NA. 45, cf. DDRF, BĂRCIANU. *Se uită pe sub sprințeană trasă cam în deochiu vądanelor.* SĂM. I, 231, cf. ALEXI, W., CONV. LIT. XLIV, 655, TDRG. *Glasul i-a venit înapoi, dînd slujbe albe la șapte vądani.* PAMFILE, DUȘM. -222. *Fetele mari nu se duc la vadane să li facă pe dragoste sau pe ursită.* GOROVEI, CR. 108, cf. RESMERIȚĂ, D. *Valența era o vadană tînără și frumoașă.* VOICULESCU, P. I, 252. *Nu poate să fie decît o vadană care umblă cu înșelăciuni.* SADOVEANU, O. XIII, 272, cf. BL VI, 197, SCRIBAN, D. *Așa... reieșea din spusele obscure ale tînerii vądane.* VINEA, L. I, 267. *Uite pentru ce chîmuri își lăsase el vądanele lui de la Sulina și venise la Țarigrad!* TUDORAN, P. 238, cf. DL, DM, SCURTU, T. 234, L. ROM. 1971, 172, DEX. *Sus pe malul Dunărei, La perdeaoa cu cîni rei A Șalghii, a vądanei, Este-o turmă de cîrlani.* ALECSANDRI, P. P. 58. *Te-o iubit ca pre-o cocoană, Te-o lăsat ca pre-o vadană.* JARNÎK-BİRSEANU, D. 160. *La oi, la oi, măi ciobane, Nu pin sat pe la vądane.* MÎNDRESCU, L. P. 101. *Așa*

gioacă pe la noi Fete mari cu văduvoi și vądane cu flăcăi. MARIAN, H. 31. *Bucătăreasa curții împărătești era o vadană oacheșă și tinerică.* MERA, ap. CADE. *Ni-a dat cîțva inș la plug la Asanachi, ș-a spus cî sin di vądani.* GRAIUL, I, 277. *M-ai iubit ca pe-o cucoană, M-ai lăsat ca pe-o vadană.* IZN. XV, 91, cf. ALR III h 279, h 280, A IX 4. *Eu la tăt copilu și la tătă vądana și la tăt mojnegii... sun dator.* O. BİRLEA, A. P. I, 381. ◊ (În construcții comparative) *Dară galeși îi sînt ochii Ca și ochii de vadană.* EMINESCU, O. I, 109. *Trădat de ochii galeși de vadană... nu izbutea niciodată să te înșele.* LOVINESCU, M. 190.

2. S. f. (Bucov.; adesea depreciativ) Fată sau femeie nemăritată care a născut un copil; (regional) vądancă (2). Cf. MARIAN, NU. 773, id. NA. 10, DDRF, SCURTU, T. 234. *De-i deocheat d-o vadană A unui copil mic mamă, Moară-i copilul.* TEODORESCU, P. P. 372.

3. S. f. (Bot.; regional) Numele a două specii de plante din familia compozitelor: a) scai-ghimpos (*Centaurea calcitrapa*). Cf. BORZA, D. 42, 300; b) scai-galben (*Centaurea solstitialis*). Cf. id. ib. 43, 300.

-Pl.: *vądani*, -e și (regional, f.) *vądani*.
-Văduv + suf. -an.

VĂDĂNCĂ s. f. I. (Transilv. și prin Maram.) *Văduvă*, v. v ă d u v (II 1). Cf. BL VI, 197, DL, DM, SCURTU, T. 235, M. D. ENC., DEX, ALR III h 280, ALRM I/II h 389, ALR III MN 69, 2 638/260, ALRM h 193/260.

2. (Prin Transilv.) Fată sau femeie nemăritată care a născut un copil; (regional) vadană (v. v ă d a n II 2). Cf. SCURTU, T. 235, ALR III h 280/215.

3. (Regional) Femeie care nu poate avea copii (Sînmihaiu Almașului - Zalău). ALR III h 142/284.

-Pl.: *vądance* și *vądanci*. -Și: *vădoăncă* s. f. ALR III h 280/229.
-Vădan + suf. -că.

VĂDĂR s. m. Persoană care încasa vądăritul. Cf. BARONZI, L. 125, CIHAC, I, 304, DDRF.

-Pl.: *vądari*.
-Vad¹ + suf. -ar.

VĂDĂNÎ vb. IV Intrans. și tranz. fact. (Prin Bucov. și prin Mold.) A văduvi (1). Cf. TDRG, CADE, DL, DM, SCURTU, T. 235. *Casele se pustiesc, Copiii se sărăcesc, Femeile vądănesc.* CONV. LIT. XIII, 280. *Copiii și-ai sărăcit, Căsuța le-ai pustii, Pe mine m-ai vądănit!* MARIAN, I. 526. *Arză-l focul pe-mpăratul, Că mi-o omorît bărbatul, Copiii mi-a sărăcit, Pe mine m-a vądănit.* I. CR. VIII, 247.

-Prez. ind.: *vądănesc*.
-V. vądan.

VĂDĂNÎE s. f. (Prin Mold.) *Văduvie (1)*. Cf. CADE, DL, DM, SCURTU, T. 232. *Surorile au soție și ele nu-mi crede mie Năcazul din vądănie.* PAMFILE, C. T. 221.

-Pl.: *vądănie*.
-Vădan + suf. -ie.

VĂDĂOÎ s. m. v. *văduvoi*.

VĂDĂRÎT s. n. Taxă care se plătea pentru a trece printr-un vad¹ (I 1). Cf. CIHAC, I, 304, DDRF, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.

-Pl.: ?
-Vad¹ + suf. -ărit.

VĂDĂVÓI s. m. v. *văduvoi*.

VĂDĂZLĂȘ s. n. (Prin nord-vestul Transilv.) Vinătoare (1). Cf. CABA, SĂL. 102, ALR SN III h 720/349, ALRM SN II h 535/349.

-Pl.: vādăzlaşuri
-Cf. vādăzli.

VĂDĂZLĂU s. m. v. vadazlău.

VĂDĂZLÍ vb. IV. T r a n z. (Folosit și a b s o l.) (Transilv.) A vina (1). Cf. KLEIN, D. 452, DDRF, JAHRESBER. VI, 56, 82, TDRG, DR. IV, 753, ARHIVA, XXXVIII, 313, SFC IV, 127. Pe marginea pădurii Mers-a bade-a vādăzli. MÎNDRESCU, UNG. 114, cf. VAIDA, CABA, SĂL. 102, com. din COJOCNA - CLUJ, LEXIC REG. II, 75, L. ROM. 1972, 563.

-Prez. ind.: vādăzlesc. -Și: vādăzli vb. IV. KLEIN, D. 452, DDRF, JAHRESBER. VI, 56, 82, SFC IV, 127.
-Din mahreg. vadăznyi.

VĂDĂZLÍ s. n. (Prin nord-vestul Transilv.) Vinat (1). Cf. IZV. XIV, 198, ALR SN III h 720, ALRM SN II h 535.

-Pl.: ? -Și: vādăzliut s. n. ALR SN III h 720/346.
-V. vādăzi.

VĂDĂZLUÍ vb. IV v. vādăzi.

VĂDĂZLUÍ s. n. v. vādăzit.

VĂDEÁ s. f. v. vadea.

VĂDI vb. IV. T r a n z. I. (Învechit) A acuza, a învinui; a dezvălui (faptele unei persoane); a demasca, a da în vileag; a dovedi (cu probe) vinovăția cuiva; a ponegri (2), a calomnia; a denunța, a trăda (2). V. pîri. În loc de iuboste, vādă-me (m i n țir i - m i c, m ā pîriia D). PSALT. 235. Vādă-mă cătră Domnul și zicea rău spre sufletul meu. CORESI, PS. 312/8, cf. 101/8. Neștine pre altul va vādi pentru atare lucru strîmb. PO 251/12. Vînd frate pre frate și părinte pre ficior și soț pre soțul său de-l vādesc înaintea domnilor. COD. TOD. 202. Pîria pre Metodie că au curvit cu o muiare și se adună săbor de aceea. Muiarea sta de față de-l vādăia. MOXA, 387/8, cf. 391/12. Va veni D[u]mn[e]dău... să fac(ă) giudeț preste toț și să vādească toate necurățiile lor (cca 1618). GCR I, 50/2. Prorocul vādi pri îns c-au luat cutare și cutare. VARLAAM, C. 329. Ceia ce va vādi la giudeț pri cela ce scrie carte cu ocară asupra cuiva, acela va lua dar de la giudeț și-l va giudeca giudețul. PRAV. 250, cf. 78. Cine dentru voi mă va vādi de păcat? N. TEST. (1648), 117/1, cf. 3/24, MARDARIE, L. 151/17, 280/9. Cine dete Samarinenței apă vie și o vādi-că au avut 5 bărbați? NEAGOE, ÎNV. 150/20. Să nu-l vādească cine este și întii să arāte răvașul. M. COSTIN, O. 137. Cădu la picioarele mimunatului Iliā, giurîndu-l să nu-l vādească. DOSOFTEI, V. S. decembrie 190/34. Iosif... nevrînd să o vādească pre ea, vru să o lase pre ascuns. BIBLIA (1688), 751/3. Pre Vidră de vicleană cătră Corb o vādi. CANTEMIR, I. I. II, 57, cf. ANON. CAR. Au vādit pre Stroe aiave, cu 3 răvașe scrie cu mîna lui cătră un hoț asemenea cu el. ANON. CANTAC., CM I, 194. Întru soliile lui ș-au vādit vrăjmășia ce avea cătră domnu-său. R. POPESCU, CM I, 360. N-au putut taina lui, după ce au vādăz-o, să o vādească (a. 1720). BUL. COM. IST. IV, 54. De-l va vādi pre dînsul știința lui pentru păcat de moarte, să nu îndrăznească a sluji liturghie. IACOV, SYN. 3^v/21. [Anastase II] au rîvniat a fi împărat; ci prin bulgari, cu al căroră agiutoriu vrea a-și dobîndi pofia, fu vādăit. ȘINCAI, HR. I, 138/10, cf. BUDAI-DELANU, LEX. Sînt și prieteni cari sînt cei mai dîniți iscoditori faptelor noastre... ca mai curînd la obște să le vādească. GOLESCU, P. 6/13, cf. LB. Acesta... nu era vādăit de dușman al nostru? BĂLCESCU, M. V. 342. În vreo pedeapsă spre a nu cădea, Vrun mijloc ai face ca să nu-l vādești, Făr-a-i spune fața și să-l izbăvești? PANN, P. V. I, 38/19, cf. CIHAC, II, 442, LM. Să faci cum vei face, să nu mă vādești. ISPIRESCU, ap. DDRF, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D. Să-l fi picat cu seu n-ar fi fost în stare să mă vādească sau să mă dosădească. CIAUȘANU, R. SCUT. 48, cf. CADE. Sfințitul tuor... înfelese că nu-i bine să-l vādească în-acei loc, față cu loc. ȘADOVEANU, O. X, 277, cf. ROSETTI, L. R. VI, 263, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. Se temeau să nu fie vādăți că au găsit comoara. SBIERA,

P. 4. (A b s o l.) Ai știut faptele stăpinului tău și n-ai vādăit și de acmu nu vei mai fi viu. N. COSTIN, ap. CADE. ◊ R e f l. pas. Orece muiare se va vedi de orecarii că pre bărbatul ei l-au pierdut cu otravă... aceeaia să se cearde oare iaste adevăr... și jăhniță să fie avușia ei. PRAV. GOV., ap. ȘĂINEANU, I. 95. De va fura neștine clopot de la dobitoc... și de să va vādi, să-l bată ca pre un fur. PRAV. 9. Aștepta den dzi în dzi să să vādească sfatul lor despre Cigolea, spătariul, la beție. M. COSTIN, O. 136. Vādindu-se păcatul, plată ia den vina lui. ANON. CANTAC., CM I, 171. Să s(ă) vādească cine au mîncat smochinele (cca 1705). GCR I, 351/36. Cea mai grea pedeapsă a unii fapte este a să vādi cu totul, fără cuvînt de amărșuns (a. 1773). id. ib. II, 87/2. Vādindu-li-se sfatul, cu amară moarte s-au omorît de Petru. ȘINCAI, I. 201/13. Temîndu-să ca nu cumva odată Să li să vedească înșelăciune, Iegonesc întii mîntea curată. BUDAI-DELEANU, T. 371. Atunce are un domn și mai mare norocire, cînd nu se vādește... vina pentru carea să-l mazilească. CANTEMIR, S. M. 183/24. Mahomet! tot s-a vādăit: Ercid murînd, pînă-n urmă taina a decoperit. HELIADE, O. I, 459. Dară vādindu-se complotul, mulți din congiuratori se prinsă și se omorî. SĂULESCU, HR. I, 59/7. Dintre slugi pre mine boierul mă alese, Căci eu fusei pricina de se vādi vatazul. NEGRUZZI, S. II, 236. S-o vedit (descoperit) pe urmă tâlhariu. CONV. LIT. XLIV, 267. ◊ R e f l. Nu numai căci în toate părțile vetrelele socoteli deșchizînd mîntă multă își zbătusă; ce încă sudori de singe să fie vārsat, singur să vādește. CANTEMIR, HR. 5. Te vādești din cele ce zici cum că încă n-ai avut dragoste niciodată. AETHIOPICA, 4/8. Sărdarul Hafā... numai năpăstuirii ne face, apoi singur să vedește de davagiu (a. 1790). BUL. COM. IST. V, 287. Tulburarea îți alină, nu lăsa să te vedești. BELDIMAN, O. 49/4. S-astup ferestrele... Că nu voui să mă vādesc Cînd o fi să mă țurcesc! TEODORESCU, P. P. 481. Și-nr-aceea noapte el n-au dormit, ci s-au spăimîntat toată noaptea și s-au vādăit. I. CR. II, 297. ◊ F i g. Peceșile ce-ai pus la mormînt... vor vādi fărăleagea ta la dzua cea de urgie. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 125^v/21. Vă numiți creștîni cu toții... dar chipul nu-i creștinesc, Urmările, silnicia vādește că-i tîlhănesc. BELDIMAN, E. 25/32. Nu cumva vreun oftat Dușmanilor să vedească focul ce mi-ai aștat. HRISOVERGHI, P. 42/23. Focul [dragostei] m-a prididit și cu totu m-a vādăit. I. VĂCĂRESCUL, P. 189/7. Prefăcăturile multe nimic nu-i mai folosea, Că amorul din cătare o da de gol ș-o vādea. PANN, E. I, 117/4. Vorbele ce le-am ales Mi-au vādăit prea mult gîndirea cea atît de vinovată. COȘBUC, B. 232. ◊ A pedepsi (2); a dojeni, a mustra¹ (2). Doamne, nu cu urgiua ta oblici (a f l a h, p e d e p e p s i c, m ā v ā d i d) mere, nece cu mînia ta pedepsi mere. PSALT. 7. De va greși cătră tine fratele tău, pasă și-l vādeaste pre el între tine și între dînsul singur. PALIA (1581), ap. CCR 184/26. Ca o sabie di îmbe părțile ascuțită, taie și vādeaste toate fărădelegile și toate gîndurile ceale de păcate. VARLAAM, C. 190. Nu mă vādi, Doamne-n vreme de mînie. DOSOFTEI, PS. 126/5. Limba cea răzvătăită și vicleană eu o voi judeca și o voi vādi (a. 1691). GCR I, 289/9, cf. ALEXI, W. (R e f l. p a s.) Să va vādi cela ce au ucis dulăul să plătească toată paguba. PRAV. 20.

2. T r a n z. și r e f l. A fi sau a face să fie evident; a (se) face simțit, cunoscut, a (se) arăta; a (se) exprima, a (se) manifesta. Le arătă Domnul Hristos că Măria Sa iaste Dîmnedzău... și înaintea tuturor le vādi cugetele lor. VARLAAM, C. 41. Auzînd aceasta, vādăia pre ei știința lor, ieșia urul după alalt... și rămase singur li[su]s. N. TEST. (1648), 116/16. Fala Domnului să o grăiască, Mimni și puterea să-i vādească. DOSOFTEI, PS. 256/10. Inima vicleană... din vicleșugul lucrului să vādește. CANTEMIR, I. I. I, 120. Pentru să-i vādească gîndurile (a. 1725). CAT. MAN. I, 332. Socoteșc cum că, împreună cu cele vestite, să vādea și altă nădejde. AETHIOPICA, 3^v/14. Pre acesta, vrînd D[u]mnezeu să-l proslăvească, l-au vādăit așa. MINEIUL (1776), 18^v/9. Pre români și numele, și făptura, împreună cu toate plecările lor, cele firești îi vedește a fi viță de romanii cei vechi. MAIOR, IST. 262/10. Fața cea galbenă, mișcările mai zăbavnice, trupul gras și mai moale vādește temperamentul fiegmaticos.

POTECA, F. 247/9. *De ele să m-apropii și dorul să-mi vădesc.* HELLADE, O. I, 171. *Ochii lor... vădesc cele din lăuntru pătîmiri ale sufletului.* MARCOVICI, C. 112/18. *Oamenii pentru a pute vădi cugetele lor au avut trebuință de semne.* SĂULESCU, HR. I, 78/7. *Au murit, vădind între altele și o mare ură asupra tuturor băturilor.* ALBINEȚ, M. 34/23. *Întrebuințează mii de meșteșugiri spre a vădi lui Vasile Vodă folosul unei alianțe politice.* ASACHI, S. L. II, 14. *Într-acest joc neprecurmat al tuturor patimilor omenești... să vădesc slăbiciunile.* TÎMPEANUL, G. 88/14. *O întâmplare l-au scos din aceea orbire, Vădindu-le că... [amorul] este o năluțire.* CONACHI, P. 152. *Caracterul lui moral vom lăsa ca faptele să ni-l vedescă.* BĂLCESCU, M. V. 410. *Toate vădesc, chiar după cele din afară, superioritatea lui peste celelalte vietăți.* BREZOIANU, I. 111/22. *Mulțime de glasuri se aud strigînd... vădesc cînd primejdie, cînd nădejde, izbîndă.* RUSSO, S. 128, cf. POLIZU, BOLLIAC, O. 144, PONTBRIANT, D. *Fără a modifica într-însul o singură literă; se vadește adevărul.* HASDEU, I. C. I, 207; cf. COSTINESCU, LM. *Acțiunea universală se vadește în două chipuri generale.* CONTA, O. F. 160. *Băiatul, abia ieșit din copilărie, vadea o fire și mai sălbatică.* ODOBESCU, S. I, 65. *Ei, furioși că mîndria ce-o vor și dorita mărire N-au s-o vadească, sînt tari ca să-și facă renume prin moarte.* COȘBUC, AE. 91, cf. DDRF, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Depărtările se vădesc ca la ridicarea unei perdele.* IORGA, P. A. I, 81. *Cinste vădind tuturor și mîndru să nu fii cu nimeni.* MURNU, I. 199. *Mîinele ei desfăcură pachetul și afșe vechi, strînse de o jumătate de veac, apăreau... ca să vadească mai bine drepturile ei.* ANGHEL, PR. 120. *În această zi s-a vedit lumea pe care Dumnezeu a blagoslovit-o la Blagovîstenie.* PAMFILE, S. T. 122, cf. RESMERIȚĂ, D. *Toți aceștia... vădesc importanța ce se dă acestui sport acolo.* ATILA, P. 25. *Ochii spălăciți și leneși vadeau o minte somnoroasă.* HOGAȘ, M. N. 32. *Temperamentul fundamental se vadește în foarte reacțiile unui om.* IBRĂILEANU, A. 134. *Observarea faptelor vadește că un număr oarecare de atentate, fizice sau morale, pot fi săvîrșite de către hipnotizatori.* MARINESCU, P. A. 96. *Erau oameni cari... vadeau, la masă, cugetele, educațiile și apucăturile cele mai felurite.* GALĂCȚION, O. 305. *Vreau prin suferință să mă vădesc că-s om.* LESNEA, VERS. 38. *Toate s-au vădit la timp, ca și cum ar fi fost imbinat de legile veșnice.* SADOVEANU, O. XXI, 407. *Întreg talentul tumultuos și puterea profund evocatoare de viață a lui Liviu Rebreanu se vădesc în Răscoala.* D. GUSTI, P. A. 97, cf. SCRIBAN, D. *Aeeste însușiri se vădesc din plin în prima mare operă a lui Valbudea.* OPRESCU, S. 112. *Reaua creștere se vadește din cea mai fragedă copilărie.* CĂLINESCU, C. O. 105. *Nicăieri nu se vadește mai limpede diferența între cei doi.* BLAGA, Z. 236. *Idei și propuneri... vadeau spiritul lui practic de inginer și om de cifre.* CAMIL PETRESCU, O. III, 30. *Aspectul dezgustător al vieții e copios zugrăvit, cu aglomerare de amănunte ce vădesc un criteriu prestabilit.* CONSTANTINESCU, S. I, 38. *Din asemenea vorbe, care vadeau blîndețe și suflet nevinovat de copil, începea să se simtă mai aproape de ucenicul lui.* TUDORAN, P. 112. *Multiplicitatea sistemelor propuse... vădesc o criză de creștere sub presiunea crescîndă a dezvoltării imense a cercetării științifice moderne.* IOJA, S. L. 388. *Caracterul „lucrat” al prozei lui Creangă se vadește, între altele, și în modul cum este receptată opera.* L. ROM. 1965, 454. *Patriotismul lui Alecsandri s-a vădit cu o forță puțin obișnuită în epoca luptelor pentru unirea Țărilor Romîne.* L. 1965, nr. 17, 11/5. *Încă din această vreme graiul sășesc vadește primele cuvinte preluate din limba română.* MAGAZIN IST. 1970, nr. 11, 28, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ Refl. impers. *Mai tare și degrabă curund să vadește că singel nevinovat cere giudecată la Dumnedzău și nu lasă.* NECULCE, L. 131. *Așa se vădi atunci că apa lui e făcătoare de miruni.* AGÎRIBCEANU, A. 249. *Răzvrățiții... vreau să se amestece în toate trebile împărăției, precum s-a vădit cu turburarea ce au pricinuit-o.* BUL. COM. IST. II, 66. *Se vadește ș-acum, ca totdeauna, hatmane, că binele n-are niciodată răsplată.* SADOVEANU, O. X, 91. *Că parada viețuitoarelor purcede dintr-o intenție investitoare de sens*

asupra spectacolului derutant al naturii... se vadește în versurile finale. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 8/1.

3. **T r a n z.** A lăsa să se vadă, a expune privirilor (scofînd în evidență). *Vădind unghea leului, ce fiară să fie leul poți socoti.* CANTEMIR, HR. 88. *Păru-i blond și moale ca mătasa Grumazul alb și umeri-i vadea.* EMINESCU, O. IV, 355, cf. RESMERIȚĂ, D. *Însă-i întoarse Cronion vădind neprielnice semne.* MURNU, I. 79, cf. CADE. *Acea icoană a vădit lacrimi, la slujba de priveghere a Arhanghelilor.* SADOVEANU, O. X, 240. *Picioarele ei se rotiră nervos, se înjeperă întinse o clipă, vădind subțirimea elegantă a gleznelor.* VINEA, L. I, 179. ◊ Refl. pas. și refl. *Ori odoare, ori bani, den zi in zi se vadiia unele la un loc, altele la alt loc.* M. COSTIN, LET. I, 325/21. *Ochii ei îi da a crede, din ochii ei s-au vădit Varvareasca ei pornire, că Orest e prăpădit.* BELDIMAN, O. 43/14. *Însuș trupul să vadește pătîmindu-să după față și după figura domnitorului se vadește și se păstrează mai bine în aur și în argint.* CONV. LIT. XXII, 99. *Nu i se vadea, din înfățișarea ei de umbră, decît ochii negri și tari sub sprîncenele jos arcuite asupra lor.* SADOVEANU, O. X, 125. *Să așteptăm pînă ce dușmanii singuri se vor vădi la lumină.* id. ib. 197. *Parcă am fi îndrăgostiți... de o făptură care, fiindu-ne dragă, nu ni se vadește.* ARGHEZI, S. X, 267.

— Prez. ind.: *vădesc*. — Și: (învechit și regional) *vedi*, (învechit, rar) *văidi* vb. IV.

— Din v. sl. *BAANTH*.

VĂDICĚL s. n. (Învechit, rar) Diminutiv al lui *v a d'* (I). Cf. BARONZI, L. 123.

— Pl.: *vădicele*.

— *Vad*¹ + suf. *-icel*.

VĂDIRE s. f. (Învechit) Acuzare; demascare. Cf. MARDARIE, L. 177/2, BARONZI, L. 258, DHLR I, 283.

— Pl.: *vădiri*.

— V. *vădi*.

VĂDIT¹ s. n. (Învechit, rar) Faptul de a (s)e v a d i (2). *Te-am apucat cu giurămînturi pentru văditul măririlor lui D[u]mn[e]dzău.* DOSOFTEI, v. S, septembrie 14/31.

— V. *vădi*.

VĂDIT², -Ă adj. I. (Învechit; despre oameni) Care este demascat; ale cărui fapte au fost date în vileag, au fost dovedite. Cf. *v a d i* (1). *Într-o zi e să vie, în locul cest osîndit, Cătră noi să se arate ucigașul cel vădit.* BELDIMAN, O. 21/13, cf. PONTBRIANT, D., LM, BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D.

2. Care se poate observa sau înțelege (cu ușurință); care se impune prin claritate; care nu poate fi pus la îndoială; care se manifestă, se exprimă în mod categoric, evident. Cf. *v a d i* (2). **V. c l a r**, limpede, neîndoielnic, manifest (2), **v i z i b i l**. *Cum că nu va fi sau de să va face nu o voi vedea este lucru vădit, pînă cînd viața este îndestulată de sabii și de arme răsplătitoare.* AETHIOPICA, 31/23. *Mie-mi pare Că nu cu vedită și buiastră Țărie noi să dăm ajutare, Ci pe ascuns, cu multă supțire.* BUDAI-DELEANU, T. 224, cf. LM. *Ce vădită acțiune caracteristică avea să întreprindă acum noul principe la începutul domniei.* MAIORESCU, D. I, 16. *Înrîurirea acestor caractere, puțin sau deloc vădită, a fost reîntărită prin oarecare împrejurări în trupul pînărilor.* CONTA, O. F. 268. *De-a intra astfel cum eram în casă era a mă expune pericolului vădit.* EMINESCU, G. P. 120. *Unul e-n stare să tăgăduiască celuilalt cele mai vădite merite.* CARAGIALE, O. III, 245. *Italia pare a intra într-o nouă perioadă de înflorire... vădită... a literaturii ei.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 198. *Influența mediului imediat înconjurător asupra artistului e prea vădită.* GHEREA, ST. CR. II, 20, cf. DDRF. *Pe cît însă acest principiu este de vădit... pe atît este de greu de urmărit în detalii.* PHILIPPIDE, P. 142, cf. GHETIE, R. M. *Strînse din ochi cu o vădită durere.* D. ZAMFIRESCU, V. T. 48, cf. ALEXI, W. *După dînsul urmează o vădită slăbire în acest*

curent artistic. IORGA, C. I. II, 25, cf. TDRG. Comerțul român dobândește în însemnătate vădită. PETICĂ, O. 417. Omul se prezintă în viața dependentă de viața pur biologică. PĂRVAN, I. F. 91. Trebuie să ne mulțumim cu însușirile mai vădite, cu detaliile, cu frumosul parțial dintr-o operă de artă. IBRĂILEANU, S. L. 22, cf. RESMERIȚĂ, D. Viața comercială și industrială a întregii țări făcuse vădite progrese. GOLOGAN, C. R. 84. Cu vădită nemulțumire, oaspele meu își luă rămas bun. C. PETRESCU, S. 177. O luă însă pe jos, încet, cu ochuri vădite, vorbind, vorbind numai ea. M. I. CARAGIALE, C. 137, cf. CADE. Îi era milă de extenuarea ei vădită. REBREANU, R. I, 226. De cinci ani asistăm... la vădita tendință a acestora de a reduce reparațiunile. TITULESCU, D. 24. Prințul... a căutat să-l dezarmeze pe d-l Andrei Pietraru, cu intenția vădită de a-l face ridicul. CAMIL PETRESCU, T. I, 126. Deschise cu intenție vădită geanta în piele de crocodil. BRĂESCU, V. 87. Alexandrel Vodă ridică spre sine pe Jder și-l îmbrățișă cu o vădită bucurie. SADOVEANU, O. XIII, 150. Universitățile... create de regimul ungar și austriac, sînt pilde vădite de rostul politicii ce li s-a dat. D. GUSTI, P. A. 192. Ortodoxismul își dă expresia lui universală în romanul lui Dostoievski... în vădită opoziție cu creștinismul apusean. VIANU, E. 248. În această opoziție nobilă... este o vădită influență a picturii timpului. OPRESCU, S. 14. Începui să-l analizez cu un vădit interes al minții mele conservatoare. ARGHEZI, S. XVI, 101. Vădita lor preferință mergea către mobilele disproportionale, greoaie. CĂLINESCU, S. 56. S-a săvîrșit în istoria artelor o vădită mutație a conștiinței estetice. BLAGA, Z. 39. Societatea franceză... arăta... o vădită predilecție de a frecventa aristocrația evreiască. RALEA, S. T. I, 102. Un bărbat oacheș, mărunt și spătos... îl privea cu vădită simpatie. VINEA, L. I, 24. Ardeleni-i urmăreau cu vădită plăcere. VORNIC, P. 146, cf. DL. Citi vreo zece minute și se răsuși într-o parte cu vădită plăcere. PREDĂ, R. 218. Ar fi fost o luare prea vădită de atitudine. T. POPOVIȚI, SE. 247, cf. DM. Sistemul ptolemaic se caracteriza printr-o artificialitate vădită. JOJA, S. L. 302. Operă activă a neamului e și mai vădită. PANAITESCU, C. R. 26. Literatură istoriografică... prezintă de asemenea o tendință vădită de eliberare din chingile gândirii religioase. REV. FIL. 1972, 285, cf. M. D. ENȚ, DEX. ♦ (Adverbial) În mod clar, evident, neîndoielnic; în mod ostentativ, manifest. Vădit contrarietate de aceasta și nepuținându-și îneca o exclamație de neacă... ia repede arma. CARAGIALE, O. II, 17. Să restituie pasagiile vădit corupte. BUL. COM. IST. II, 90. Vădit jicnuta de aluzia mea, Magda se dusesse. HOGAS, M. N. 31. Simplicitatea sa din afară, vădit voită pentru a trece nebagat în seamă, atingea tocmai scopul dimpotrivă. M. I. CARAGIALE, C. 34. Andrei, vădit surprins în întorsătura lucrurilor, alergă spre Ioana care a rămas în ușă. CAMIL PETRESCU, T. I, 169. Generalul se arătă vădit satisfăcut. BRĂESCU, O. A. I, 66. Onișor a oțat adine și s-a întunecat vădit tulburat. VOICULESCU, P. II, 268. Așa-zisele noastre provincialisme, contribuie vădit la îmbogățirea capitalului de cuvinte. SADOVEANU, O. XX, 301. Cînd înfelese bine cuvîntul ochilor mei, privirile ei fugiră de la mine, dar vădit înviorate. MIHĂESCU, D. A. 285. Ascultă, domnușe... zise madam Farfara... vădit agasată... nu devii și dumneata odată un om serios? CĂLINESCU, S. 36. Termeții „bătrînu” și „vechiu” erau vădit strecurați cu scopul să potolească temerile sofului. VINEA, L. II, 252. Ea tăcea chinuță vădit de o tristețe grea, de care căuta să scape prin cuvinte. PREDĂ, M. S. 98. Fiecare frază a fost pentru Neli o palmă, dar e vădit decisă să se stăpînească. H. LOVINESCU, T. 401. Vădit că lucrurile răspundeau unei voințe diriguitoare, desfășurîndu-se după anumit plan. VORNIC, P. 76, cf. DL, DM. Heraclit este vădit preocupat de problema gândirii. JOJA, S. L. 197. Mulți trecători se opresc vădit interesați. MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 97, cf. DEX.

3. Care se percepe cu ajutorul văzului (1); care se poate vedea (cu ușurință), vizibil (1). Cf. v. a d i (3). Pieptul plin, vădită țaină. Ți-l ascunzi sub largă haină. COȘBUC, P. I, 167. Din loc în loc sînt așezate, cu o regularitate vădită, găuri. ARH. OLT. X, 168. Vădite erau și icoanele cu candelele,

SADOVEANU, O. X, 113. Înalt, slab, cu nasul coroiat ca un plisc de vultur, cu nările la fel vădite... el trecea drept unul dintre cei mai frumoși bărbați din București. CAMIL PETRESCU, O. II, 509. ♦ (Adverbial) Trăsura cea fină și amară dimprejurul gurei lui se adînci vădit. EMINESCU, P. L. 55. Doamna brună, cu profil vădit armenesc, reflectă. CĂLINESCU, S. 57. Porumbelul rîzător balcanic este vădit mai mare... decît porumbelul rîzător comun. LINTIA, P. III, 228.

— Pl. : vădiți, -te. — Și: (învechit) **vedit**, -ă adj.

— V. **vădi**.

VĂDITÓR, -OÁRE s. m. și f. (învechit, rar) Acuzator.

ANON. CAR.

— Pl. : **văditori**, -oare.

— **Vădi** + suf. -tor.

VĂDITURĂ s. f. (învechit, rar) Acuzăție, denunț. Ștrimbe vădituri înainte să nu iai și să nu te giuri strimb. PO 254/14, cf. DHLR II, 348.

— Pl. : **vădituri**.

— **Vădi** + suf. -tură.

VĂDÎȚĂ s. m. v. **vodîță**.

VĂDÎÓI, -OÁIE s. m. și f. v. **văduvoi**.

VĂDNICIE s. f. (învechit, rar) Całomnie; denunțare. De hulenii... și de vădnicii, de toate avăm a da răspuns și muncă a lua. CORESI, EV. 538, cf. DHLR II, 327, T. PAPAĞAGI, C. L.

— Pl. : **vădnicii**.

— **Vădnic** + suf. -ie.

VĂDOÁNCĂ s. f. v. **vădanca**.

VĂDÓI, -OÁIE s. m. și f. v. **văduvoi**.

VĂDOO s. f. v. **văduv**.

VĂDÓȘ, -OÁȘĂ adj. (În dicționarele din trecut; despre ape curgătoare) Care poate fi trecut prin vad! (I I). Cf. CIHAC, I, 304, LM, DDRF, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., BL V, 116.

— Pl. : **vădoși**, -oase.

— **Vad** + suf. -os.

VĂDOVĂ adj., s. f. v. **văduv**.

VĂDOVIE s. f. v. **văduvie**.

VĂDRĂR s. m. Persoană care încasa vădrăritul (1). Așa s-au obicinuit să puie vădrării năpaste la zăce vedre două (a. 1756). URICARIUL, II, 68/25. Pe urmă au murit de ciumă fiind vădrar (vedrar) în Țara de Jos (a. 1805). IORGA, S. D. I, 152, cf. RUSSO, S. 109. Vădrarii năpăstiau încă mai mult pe cultivatorii de vii. PAMFILE, I. C. 215, cf. DL, DM, DEX. ♦ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) Boierii vedrari... vor fi orînduiți de la domnie să nu se amestice (a. 1752). URICARIUL, II, 121/18. Poroncim Domnia mea... slujbașilor desătnici, vădrari (a. 1793). ib. 175/24. Poroncim Domnia me d[umnea]v[oastră] boierii vădrari (a. 1813). ib. I, 361. S-au dat cartea vistieriei slujbașilor vădrari de la ținutul Iași (a. 1828). IORGA, S. D. XVI, 164.

— Pl. : **vădrari**. — Și: **vedrăr** s. m.

— **Vădră** + suf. -ar.

VĂDRĂ s. f. v. **vădră**.

VĂDRĂRIE s. f. (învechit, rar) Atelier în care se confecționau și se vindeau vedre (1). Cf. I. GOLESCU, C.

— Pl. : **vădrării**.

— **Vădră** + suf. -arie.

VĂDRĂRÍT s. n. I. Împozit care se percepea în trecut (în Moldova) de la producători, pentru fiecare vadră (2) de vin;

vedrit. V. vinărici, vinărit. *Făcu și obiceiu în țară care n-au mai fost, câte doi bani de vadră de vin vădrărit.* NECULCE, LET. II, 314/6. *Într-acea toamnă fiind vădrăritul câte patru bani de vadră, au rădicat Nicolai Vodă doi bani și au rămas să dea numai câte doi bani.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 166. *Hrisov ca să nu să ia năpasta la vădrărit (a. 1756).* CAT. MAN. I, 2. *Pe roada ce ieșea vin mai plătea și vădrărit (a. 1764).* URICARIUL, I, 291. *Scos-au desătina și goștina și vădrăritul (sfârșitul sec. XVIII).* LET. III, 218/12. *Una sută vedre vin de vădrărit (a. 1793).* URICARIUL, II, 175/9. *Vădrăritul... să ia di pi vin (a. 1806).* IORGA, S. D. VI, 201, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Vădrăritul și pogonăritul vor plăti la hazne deopotrivă cu cei proști săteni (a. 1818).* GCR II, 220/34. *Să fie apărate toate bucatele sale... și vinul din adevăratele viile sale de plata goștinii, a desătini și a vădrăritului (a. 1822).* FURNICĂ, I. C. 310, cf. I. GOLESCU, C. *Lăcuiorii satelor... vor plăti vădrăritul 25 bani pe o vadră de vin.* AR (1830), 231²/35, cf. DDRF, ENC. ROM., BĂRCIANU, TDRG. *Vădrăritul pentru vin era de 0,36, 0,44 sau 0,48 potronici de vadră.* BUL. COM. IST. I, 219, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘAINEANU, D. U., CADE, BL III, 32. *Viile grevate cu două feluri de impozite, pogonăritul (dare de pogoane) și vădrăritul.* C. GANE, TR. V. 309, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D., DL, DM. *Vădrăritul se încasa îndată după cules.* C. GIURESCU, P. O. 237, cf. DEX.

2. Încasare a vădrăritului (I). *Au trimis pe Enache aga... cu mulți slujitori, făcând veste că merge în gios la vădrărit.* NECULCE, L. 316. *Pentru măsura vedrilor acestora de acum înainte să le facă boierii ce se vor țimpla să fie cu slujba vădrăritului la Odobești (a. 1764).* URICARIUL, I, 294. *Să aibă a strînge banii slujbei vădrăritului de la toți acei supuși (a. 1828).* IORGA, S. D. XVI, 164.

- Vadră + suf. -ărit.

VĂDRIȚĂ s. f. v. vedriță.

VĂDRÓC s. m. v. vandroc.

VĂDRUȚĂ s. f. (Rar) Vedriță (I). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., RESMERIȚĂ, D.

- Pl.: vădruțe.

- Vadră + suf. -uță.

VĂDUĂR s. m. v. văduvar.

VĂDUCĂ s. f. v. văducă.

VĂDUÍ vb. IV v. văduvi.

VĂDUÍE¹ s. f. v. văduvie.

VĂDUÍE² s. f. v. vătuie.

VĂDUÍESC, -EĂSCĂ adj. v. văduvesc.

VĂDUÍRE s. f. v. văduvire.

VĂDUÍT¹ s. n. (Regional) Văduvie (I) (Moftinu Mic - Carei). ALR III MN 69, 2 638/334.

- V. vădui.

VĂDUÍT², -Ă adj. v. văduvit.

VĂDULĂR s. m. v. văduvar.

VĂDUO adj., s. f. v. văduv.

VĂDUOĂNCĂ s. f. v. văduvoancă.

VĂDUÓI, -OÁIE s. m. și f., adj. v. văduvoi.

VĂDURELE s. n. pl. (În poezia populară) Diminutiv al lui v a d¹.

1. Cf. v a d¹ (I 1). Cf. TDRG, BL VI, 161, DL. *De jalea vieșei mele Plîng pietrele-n vădurele.* SEVASTOS, C. 269. *Coalea-n gios în vadureli Rasariri doau steli.* ȘEZ. II, 81. *Ziuca-s la vădurele. Și noaptea la codru verde.* BUD, P. P. 23. *Sat la vad nu-mi face, Nici la vădurele; C-are mărfuri grele.* PĂSCULESCU, L. P. 45. *În vădurele cu pietricele.* BİRLEA, C. P. II, 347. *Cu sopen din boldurele, Cu apă din vădurele.* FOLC. TRANSILV. I, 360, cf. FOLC. MOLD. I, 580.

2. Cf. v a d¹ (I 3). *În nouă vădurele Sînt cam nouă corăbiele.* TEODORESCU, P. P. 52.

- Vaduri (pl. lui vad¹) + suf. -el.

VĂDÚȚ s. n. (Popular) Diminutiv al lui v a d¹.

1. Cf. v a d¹ (I 1). *Văduțul drumului (a. 1801).* IORGA, S. D. V, 557. *Sloiu de gheață din deluș, Apă rece din văduș.* POP., ap. CADE. *Cu apă din văduș, Cu sopen de la drăguș.* FOLC. TRANSILV. I, 360.

2. Cf. v a d¹ (II). *O bucățe de loc unde trece văduțul părăului (a. 1752).* ȘTEFANELLI, D. C. 51.

- Pl.: văduțe.

- Vad¹ + suf. -uț.

VĂDÚȚĂ s. f. v. văduuță.

VĂDUU, -UĂ adj., s. m. și f. v. văduv.

VĂDUÚCĂ s. f. (Regional) Văduvă, v. v a d u v (II 1). *Sofica, văduca, văduvă bătrînă (a. 1802).* DOC. EC. 71, cf. SCURTU, T. 235. (Adjectival) *O, găzducă, o, găzducă, Lăsatu-m-ai văduucă.* GR. S. VII, 21.

- Pl.: văduice. - Și: vădućă s. f.

- Văduă (v. văduu) + suf. -ucă.

VĂDUÚȚĂ s. f. (Regional) Văduvă, v. v a d u v (II 1) (Certeze - Negrești - Oaș). Cf. GR. S. VII, 16, 48.

- Pl.: văduțe. - Și: văduță s. f. GR. S. VII, 48.

- Văduă (v. văduu) + suf. -uță.

VĂDUV, -Ă adj., subst. I. Adj. I. (Despre oameni; adesea în legătură cu verbele „a fi”, „a rămîne”) Care și-a pierdut soția sau soțul (prin deces) și nu s-a recăsătorit; (popular) vadan (I 1), văduvit (1), văduvoi (II). *Să fie feciorii săraci și muierea lui văduș.* PSALT. HUR 95¹/26, cf. PSALT. 235. *Purta un mort, fecior născut unul mumîniei lui, și aceia era văduș.* CORESI, EV. 345. *Vor fi muierile voastre văduș și ficiorii voștri săraci.* PO 253/14. *Veni o muiare văduș.* MOXA, 372/15. *De va fi muierea văduș, să va certa după voia giudepului.* PRAV. 200, cf. MARDARIE, L. 273/15. *Va rămînea [preotul] văduș, de-acia va vrea să ia altă muieare (a. 1652).* CCR 173/13, cf. CUV. D. BĂTR. I, 310. *Voi omori pre voi cu sabia și vor fi fâmeile voastre vădușe.* BIBLIA (1688), 55¹/44. *Era acolo cu Măria sa mai mult decăt 4-5 mii de suflete cu ostași, cu fâmei, cu copii, jupînese sărace vădușe.* R. GRECEANU, CM II, 29. *Safta este la Băcani, văduș, în curte slujește (a. 1736).* IORGA, S. D. XVI, 324. *O muiare văduvă ovînd o gâină... au hrănit-o prea mult.* GOLESCU, P. 137/1, cf. VALIAN, V. *Multe muieri unguoaice... rămăseră vădușe în zioa aceea.* BĂLCESCU, M. V. 376, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, I, 304. *El s-a însurat a doua oară și a luat o babă văduvă.* CONV. LIT. XI, 212. *A rămas Mara săraca, văduvă cu doi copii.* SLAVICI, O. II, 3. *Trăia o cucoană văduvă încunjurată de nenumărate slugi.* CONTEMPORANUL¹, II, 3, cf. DDRF. *Acasă, greutăți, săracie, mumă văduvă.* SĂM. I, 97. *De „deochiu” e bine să descînte 9 femei sau 9 babe vădușe.* CANDREA, F. 433, cf. TDRG. *De-un an era Dochijă văduvă.* ĂGĂRBIȚEANU, A. 160, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Sînt văduș de o lună jumătate.* EFTIMIU, I. 18. *Jupînese vădușe ascultau cursurile lui despre viață și despre iubire.* BACOVIA, O. 245. *Tudor Fierăscu a pierdut pe Vasilikia... și a rămas văduș.* GALACTION, O. 111. *Mama*

fetei... le dădea ce avea și ea, ca o femeie văduvă ce se afla. SADOVEANU, O. XXI, 142, cf. SCRIBAN, D. *O femeie văduvă i-a adus iconoanele familiei, bijuteriile... ca să-și poată plăti un termen de chirie.* ARGHEZI, S. XXI, 51. *Socrul își îndeamnă ginerele văduv și cu copii nevîrstnici să se însoare.* CĂLINESCU, C. O. 332. *O circumăreașă văduvă... îi cumpărase un cal murg.* CAMIL PETRESCU, O. I, 13, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Iar acum în zori de zău lacătă-mă și văduă.* POP., ap. GCR II, 293. *Eu holteiu, mîndra văduvă, Dorul plînge în zori de ziuă.* JARNIK-BÎRSEANU, D. 104. *Dacă mergi să te însori, hai și ia pe împărăteasa noastră, că-i văduvă.* MERA, L. B. 262. *Unde și mă duc, zice femeia văduvă.* GRAIUL, I, 210. *Cum să mă duc în singură p-acolo, ca o femeie văduvă.* O. BÎRLEA, A. P. II, 544. ◊ (Prin extensiune) *Destins îi este arcul în văduva cabană și-n mijlocul pădurei tăcerea plînge astăzi.* HELIADE, O. I, 350. *Tristețe diminețe când voi trăi departe Ne vor afla cu jale p-un văduv, pustiu pat?* ALEXANDRESCU, M. 155. *Nu știa sermanul c-o să-i rămîie casa văduvă și neamurile cernite.* CONV. LIT. II, 96. ♦ P. a n a l. (Învechit; despre stupi) *Care nu are matcă.* (I). V. b e z m e t i c. *Stupii văduvi... a trăi nu pot.* ECONOMIA, 192/22.

2. (Învechit; despre instituții) *Care are postul titularului (I) vacant (prin deces); (despre funcții, demnități etc.) care nu are titular; (popular) văduvit (2). Venitul acei biserici văduie să se păzească de iconomul ei (a. 1652).* TDRG. *Rămășă văduvă biserica... pentru prîstăvirea... lui Niculaie patriarhul.* GAVRIL, NIF. 18/20. *De atunci n-au mai hirotonisit patriarhu, ce le-au rămas biserica cea mare a Rosiei văduvă.* NECULCE, L. 293. *După moartea lui au stătut șcaunul văduv un an și luni 8 până când s-au ales împărat Anthimie.* CANTEMIR, HR. 291. *Se întîmplă de moare mitropolitul sau episcopul și mitropolia sau episcopia rămîn văduve.* GHEORGACHI, LET. III, 319/6. *Eparhia Aradului, de astă dată văduvă.* PETROVICI, P. 341/6. *N-avea vreo lege temeinică, șerisă, după care să se facă totdeauna alegerea de prinț cînd rămînea prințipatul văduv.* F. AARON, I. I, 46/2. *Biserica rămînea adeseaori văduvă de profeți.* ISPIRESCU, ap. CADE. *În curînd scaunul Moldovei e văduv.* DELAVRANCEA, A. 54, cf. RESMERIȚĂ, D.

3. F i g. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de”) Lipsit (de...), privat (de...); (popular) vâdan (I 2), văduvit (3). *Văduvă de ficiorii cei viteji, plîngi, fără încetare pe mormintele lor.* RUSSO, S. 125. *Speculînd asupra unor astfel de cuvinte, care au rămas văduve de un sens real.* GHEREA, ST. CR. II, 34. *Eui, văduv de iubire, ori iubef pe apucate, Eu cînt dragile ospețe.* OLLĂNESCU, H. O. 40. *Peșteră uitată, Cu scorburi multe, văduve de soare.* GOGA, POEZII, 356, cf. TDRG, PAMFILE, I. C. 280. *Va fi îmbrăcat în rufele curate Trupul ei văduv de durere.* ARGHEZI, V. 40. *Te auz plîngînd, Mamă, Cu capul plecat sub iconă, Cu mîinile văduve de poveri.* ARH. OLT. XVII, 116. *Un sat văduv de locuitori.* SCRIBAN, D., cf. SCL 1957, 79, DL, DM, M.D.ENC., DEX.

II. Subst. I. S.m. și f. *Persoană care și-a pierdut soția sau soțul (prin deces) și nu s-a recăsătorit; (popular) vâdan (II 1), văduvoi (I), (regional) văduvar. Tată siracilor, giudeț văduilor, Dumnezdu în loculu svîntu al său.* PSALT. HUR. 55/24. *Să cercete săracii și văduole întru scîrbiia lor.* COD. VOR. 116/19. *Preuții lor cu arme căzură și văduole (văduvele D) lor neplînsă fură.* PSALT. 162. *Domnul hrănește pribeagii; săraca și vădua (vudua S, vădoa H, vădova D) preimeaște și calea păcăoșilor piardă.* ib. 303. *A dooa [înviere] feciorul văduiei, prorocul Ilie, cu ruga... făcu.* COREȘI, EV. 349, cf. id. PS. 396/13. *Vădua și săracul nu-i obidișeți.* PO 253/10. *Iaste... săracilor miuitoriu, văduilor hrănituriu.* (eca 1633). GCR I, 84/27. *Cînd să va face răpitura la mușare de cînstă, sau fată, sau mușare cu fărbat, sau văduo (văduo MUNT) ...răpitoriul nu să va certă cu moarte.* PRAV., 193. *Să socotească și să miluască săracii și văduole, și pre cei răi și nem[i]lostivi să-i cearte.* N. TEST. (1648), [prefață] 1/11, cf. MARDARIE, L. 115/13. *Vădui mulți* (cca. 1660-1670). CUV. D. BĂTR. I, 310. *Văduvile lor nu-i jeliară.* DOSOFTEI, PS. 264/18.

Toată văduva și săracul să nu le faceț rău. BIBLIA (1688), 55/39, cf. ANON. CAR. *Nu fățari nici a mic, nici a mare; nici a văduvă.* C. CANTACUZINO, CM I, 87. *Face judecată... și săracului, și văduvei.* MINEIUL (1776), 67/5, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Să vor cerceta documenturile asupra acestor moșii și pricinile arătate de jăluitori în pricina înșămnații părții protivnice la dipartament către văduva înșămnață (a. 1813).* BUL. COM. IST. IV, -89. *Era văduvă sirimană, nu avea nici un ajutoriu.* PETROVICI, P. 297/25. *A ajuta văduvile cele necăjite.* GOLESCU, P. 87/7, cf. LB. *Într-un loc o văduvă avea o oaie.* HELIADE, O. II, 239. *Acu și pensie de la tote văduvile au tăiet-o pe giuimătate (a. 1838).* IORGA, S. D. XXII, 307. *A văduvei sărmane ar fi razăm.* ASACHI, S. L. I, 65, cf. VALIAN, V., ISER. *Laura, vară-sa și tînăra văduvă... făcea un contrast desăvîrșit.* KOGĂLNICEANU, S. A. 106, cf. POLIZU. *Banii ce se cheltuiau în aceste ospețe nu erau ai săi, ci ai săracilor și ai văduvelor căzuți victimă nesațului său de averi.* FILIMON, O. I, 187, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D. *Sînt înamorat de vecina mea... o văduvă nurlie.* ALECSANDRI, T. 251, cf. COSTINESCU, CHIG, II, 442. *Mă vede că-s o văduvă sermană și c-o casă de copii.* CREANGĂ, P. 28. *Văduvul nemîngîiat și-a mîritat fata curînd după moartea nevastă.* CARAGIALE, O. I, 38. *El era bun la inimă... și nu asuprea pe văduvă, nici pe sirman.* ISPIRESCU, L. 393. *Lua paraua de nafură a văduvei și bucățica de piine din gura orfanului.* VLAHUȚĂ, O. A. I, 218. *A doua muntă... se-ncheie de comun între un văduv și o fată mare.* MARIAN, NU. 776, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Ai să te măriți cu un văduv.* CANDREA, F. 31. *Văduva... își îngîna bătrîneța și decadența cu garafa zilnică.* IORGA, P. A. I, 72, cf. TDRG. *Văduva Sofia părea o statuă de piatră.* AGÎRBIȚEANU, A. 182. *Biruîntele trebuie răseumpărate cu banul văduvei și orfanului.* PĂRVAN, I. F. 19. *Casa văduvei vine chiar peste drum de bisericuța bătrînă.* REBREANU, I. 11, cf. RESMERIȚĂ, D. *Trebuie să-i dau nemîngîiatei văduvei o mîna de ajutor.* M. I. CARAGIALE, C. 100, cf. CADE. *Ah, războiul blestemat Cîte văduve a lăsat în durere.* TOPÎRCEANU, M. 60. *Nu sîntem în India, unde se ard văduvele de vii.* CAMIL PETRESCU, T. III, 187. *Se încapățînose să puie mîna pe premiul de zece mii de lei - pe care-l făgăduise văduva.* POPA, V. 89. *S-a bătut mai ales multă fuică, făcută chiar de văduv.* VOICULESCU, P. II, 257. *Mai bine mi luiești doi orfani și două văduve.* SADOVEANU, O. XXI, 339, cf. BL. VI, 196, 197, SCRIBAN, D. *Socrul își mîna ginerele la o văduvă cu cîțiva ani mai în vîrstă.* CĂLINESCU, C. O. 332. *Era băiatul unei văduve, Albuleasa, care nu-i lăsase nimic.* PEDA, M. 154, cf. SCURTU, T. 230, DEX. *Mni-i inima, Cum petrece vădua.* ȚIPLA, P. P. 9. *A-nvătat pi văduvi un discîntic ca și munsescii! omu pîn-o muri.* GRAIUL, I, 328. *Feciorul de văduvă e al doilea domn.* PĂSCULESCU, L. P. 110. *Pe Măria o-nîmpchinat De ochi ochese... De văduă curată, Necurată.* ARH. FOLK. I, 199, cf. ALR. I/II h 279, h 280, ALRM. I/II h 388, h 389, ALR. III/ MN 69, 2638, ALRM. III h 193. *Visurile pă văduve rău le cam frămîntă.* ZANNE, P. VIII, 169. ◊ (Cu determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de”, învechit, „după”) *Văduvele măglașilor (a. 1830).* DOC. EC. 459. *Văduvă a colonelului Lee.* MARCOVICI, C. 3/21. *Văduva lui duca Griti suspina pentru fiii ei.* ASACHI, S. L. II, 156. *Văduvă de doi bărbați... la 21 ani!* NEGRUZZI, S. I, 57. *Sînt și văduvă de trei bărbați.* ALECSANDRI, T. I, 382. *Elisaveta, văduva lui Ieremia.* XENOPOL, I. R. VI, 61. *Era văduva eroului de la Grivița.* D. ZAMFIRESCU, A. 23. *Văduvă de funcționar a trebuit să crească... un băiat și două fete.* CAMIL PETRESCU, T. II, 40. *Amîndouă fete, soții și văduve de domni.* VOICULESCU, P. I, 187. *Acolo are el o prietină, văduvă de boier.* SADOVEANU, O. XIII, 50. *Radu de la Afumați, văduv după fiica lui Vlaicu Vornicul.* ARH. OLT. XIX, 21. *Catv, femeie de lume și văduva unui diplomat.* CĂLINESCU, S. 23. *Știe să obțină favoarea prințesei Ana, văduva lui Eduard.* VIANU, L. U. 83. *S-a încurcat cu văduva lui Mielu.* STANCU, R. A. I, 23. *Văduva factorului postal plîngea.* BĂNULESCU, I. 79. *Mesagerul comunică mamei și văduvei unui camarad de luptă ultimele recomandări.* ROMÂNIA LIRERARĂ, 1976, nr. -1, 7/1. ◊ E x p r. (Familiar; calc după germ. *Strohwitter*, magh. *szalmaözvegy*) **Văduv** sau **văduvă de paie** = soț sau soție care a rămas o perioadă scurtă

de timp fără soție sau, respectiv, fără soț. Cf. SCURTU, T. 234, com. din DEVA-REGHIN.

2. S. f. Compuse:

(Omit; Transilv.) **văduvă - loatră** = mierlă (I) (*Turdus merula*. Cf. CADE, BĂCESCU, PĂS. 172, DOMBROWSKI, P. 3 65. (Bot.; prin vestul Transilv.) **văduva-ce-șipă-copiii** = sovârvarișă² (*Imula britannica*). Cf. BORZA, D. 87, 300.

- Accentuat și: (regional) **vădv.** ALR III h 279. - Pl.: **văduvi**, -e și (regional, m.) **vădvi** (ALR III h 279), (f.) **văduvi** (ib. h 280). - Gen. -dat. și: (învechit, f.): **vădvii**. - Și: (învechit și regional) **văduu**, -uă (pl. și, regional, f. **vădui**, ALR III h 280) adj., s. m. și f., (învechit) **văduo** (pl. **văduo**; gen. -dat. sg. **văduoei**, pl. **văduolor**) adj., s. f., **vădoo** s. f., **vădovă** adj., s. f. (învechit, rar) **văduă** s. f.

- Lat. **viduus**, -ua.

VĂDUVĂR s.m. (Regional) Văduv (II 1). Cf. PĂCALĂ, M. R. 142, CADE, SFC IV, 176, SCURTU, T. 232, VÎRCOL, V. 101, ALR III h 279.

- Pl.: **văduvari**. - Și: **văduăr** (ALR III h 279, SCURTU, T. 232), **vădulăr** (PĂCALĂ, M. R. 142, CADE, ALR III h 279/125, SCURTU, T. 232) s. m.

- **Văduv** + suf. -ar.

VĂDUVĂRIT s. n. (Învechit, rar) Parte din averea bărbatului care, la moartea acestuia, revine soției. Pentru darul nuntesc, adică pentru contrazăstre, și pentru ipovolon (**văduvărîtu**). COD. TÎV. 210/23.

- **Văduvă** (v. **văduv**) + suf. -ărit.

VĂDUVĂSC, -EĂSCĂ adj. (Rar) Care aparține văduvilor (II 1), specific văduvilor; de văduv sau de văduvie (I). *Lepădă-gios Tamara veșmintele ei... și luo pre sine veșmintele văduiești*. PO 133/1, cf. I. GOLESCU, C., CIHAC, I, 304, BĂRCIANU. *Faceri bărbătești, faceri văduvești*. COM. SAT. V, 106, cf. GR. S. VI, 126, CADE, DM, SFC III, 259; SCURTU, T. 232, 236.

- Pl.: **văduvești**. - Și: (învechit) **văduiăsc**, -eăscă adj.

- **Văduv** + suf. -esc.

VĂDUVI vb. IV. I. Intrans. și tranz. fact. (Populăr) A rămîne sau: a lăsa pe cineva văduv; (regional) a vădăni. *Aritul sărăcului au luat și vaca văduvei pre carea au văduvit*. BIBLIA (1688), 373¹/41, cf. I. GOLESCU, C. *Gruntul Aris: mii soții a văduvit*. ASACHI, S. L. I, 103. *Noi multe muieri văduvitu-le-am*. ALEXANDRIA, 129/3. *Văduvind tinerica, Părinții ei o luară*. PANN, V. II, 84/1. *Multe p-antunci văduviseră din cauza rezbehilor*. ARISTIA, PLUT. 337/9. *Gel de sus mă văduvi*. OLLĂNESCU, ap. DDRF. *Eram nedispărțit unil de altul, mai ales de cînd văduvi în...* 1863. SBIERA, F. S. 377, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, SCURTU, T. 235, M. D. ENC., DEX. *Doamna ta să veduească, Neamul tău să calicească*. ALECSANDRI, P. P. 182. *Soția fi-am văduvit, Copiii fi-am sărăcit*. CORCEA, B. 51. *Neveste-a văduvit, Copii mici a sărăcit*. ȘEZ. I, 51. *Vine turcul ca cînele și mi-scurtă zilele. Pre mine mă prăpădește. Pre tine te văduvește*. REV. CRIT. II, 334. *Curtea noastră-oi părași, Pe mama oi văduvi*. BIBICESCU, P. P. 303. *Îndărăt cu potera, Că-ți văduvesc cucoana*. MAT. FOLK. 383. *Pă mine-a mă vădui, Pruncii a mi-i sărăci*. ȚIPLEA, P. P. 8. *Cocoanele-le-ai văduvit, Copilașii i-ai sărăcit*. BALADE, I, 353. **R e f l.** *Copil mic mi-am sărăcit, Pe mine m-am văduvit*. BIBICESCU, P. P. 345. *Pe mine m-oi văduvi, Copiii mi-oi sărăci!*. BALADE, III, 87. **I n t r a n z.** *A duce viață de văduv (II 1)*. *Săzu Thamar văduvind la casa lui Avesalom*. BIBLIA (1688), 229¹/42. *Femeia... fiind datoare a văduvi-luni trei numai*. VĂCĂRESCUL, ÎST. 249/38, cf. LB, VALIAN, V., ISER, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, I, 304. *Murind, împărăteasa a lăsat cu sufletul la ceaștă morții ei... ca împăratul, soțul ei, să nu văduvească, ci să ia de soție pe aceea la care se va potri condurul ei*. SPIRESCU, L. 306, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. [Portretul] o înfățișează... în haina ei simplă neagră, căci

văduvea de mult. MOROIANU, S. 36, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. *A văduvit 4 ani*. CIAUȘANU, GL. **◇** (Prin extensiune) *La ce-ți omori pe Oancea? Că-ți văduvești căscioara*. MAT. FOLK. 46. **◆** Intrans. *A duce viață ca de văduv (II 1)*. *Luni pica carte domnească, la oaste să mi-l primească... Dar Stăncuța ce-mi făcea? Nouă ani că-mi văduvea*. BALADE, III, 307. *Nouă ani să văduvești, Nouă zile să aștepți și de-i vedea și-i vedea Că eu nu m-oi libera, Atunci tu te-i mărita*. FOLC. MOLD. II, 720.

2. I n t r a n z. (Învechit; despre instituții) A rămîne fără titular (ca urmare a decesului acestuia). *De va fi văduit vreo episcopie sau vreo biserică (a. 1652)*. TDRG. *Prea sfînta Mitropolie aceasta a Moldovii au rămas văduvind (a. 1750)*. BUL. COM. IST. III, 4. *Aceste 4 se află astăzi văduvind de cîrmuitori egumeni (a. 1845)*. URICARIUL, V, 364/14. *Amorul patriei o apucă numai atunci cînd domnia țării se află văduvind*. FILIMON, O. II, 12, cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D. (Tranz. f a c t.) *Cu asemenea teripuri vrea Vodă să văduvească scaumul Mitropoliei de un bătrîn arhiepiscop?* ap. TDRG.

3. T r a n z. F i g. A lipsi de..., a priva de... *Crivățul întotdeauna cu mînia lui nu vine... pe ulmi să-i văduvească de plăcutul lor frunziș*. OLLĂNESCU, H. O. 141, cf. TDRG. *Comparăți silueta mănăstirii Crețești cu aceea a Obedeaului de astăzi, văduvită de una din turlele sale*. ARH. OLT. V, 326, cf. CADE. *Văduvește de ouă multe cuiburi*. SIMIONESCU, F. R. 134. *Împrôscă printre gingiile văduvite de dinți... pesmet*. C. PETRESCU, C. V. 191. *Cu ochii boboși în pleoape roșii văduvite de gene... aducea aîdoma cu o uriașă broască rîtoasă*. VOICULESCU, P. II, 18. [Căldura] face să picure o clipă orîngile încă văduvite de muguri. BĂCESCU, PĂS. 346. *Ajunse-n codrul des Văduvit de ramuri verzi*. V. ROM. septembrie 1954, 65, cf. DL, DM. *Ignorarea factorului epocă ar văduvi explicarea operi de resursele ei vitale*. V. ROM. decembrie 1963, 186. *Poiana... era goală și pustie, văduvită, parcă, de ceva*. LĂNGRĂNIAN, C. I, 143. *Jocul concentrat și dens... a făcut ca în spectacol... să existe o tensiune, o atmosferă, acolo unde textul e oarecum văduvit de ele*. T. IANUARIE 1966, 50, cf. M. D. ENC., DEX. **◇** R e f l. *Ulciorul tîneretii s-a văduvit de-o toartă*. LESNEA, I. 113. *Cît se văduvește opera: ce refuză să participe la frîmîntările epocii*. CONTEMP. 1974, nr. 13, 815.

4. R e f l. (Regional; despre fete sau despre femei nehrăitate; în forma **vădui**) A naște un copil. Cf. SCURTU, T. 235. *S-o vădui fată*. ALR III h 211/93, cf. SCL 1954, 67. *Fata la un moment s-o vădui și-o făcut o fetiță*. O. BÎRCEA, A. P. I, 402.

² Prez. ind.: **văduvesc**. - Și: (învechit și regional) **vădui** vb. IV.

- V. **văduv**.

VĂDUVIE s. f. I. Starea, situația de văduv (II 1); (rar) văduvire (I), (regional) vădănie, văduit, (învechit, rar) văduvime. *Dezbrăcîndu-ș hainele văduviei de pre dînsa, să învâli cu brăbodealnicul*. BIBLIA (1688), 29¹/5. *Va fâgădui muierea vădovie în viața ei*. PRAV. COND. (1780), 102, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Poate vei peri în bătălie, Și pe soața tinerică vei lăsa-o-n văduvie!* ASACHI, S. L. I, 70, cf. VALIAN, V., ISER, POLIZU. *Ajungă ațita șinge vărsat, ațite văduvii, ațitia sărimani!* NEGRUZZI, S. I, 146. *Muma plînge și se sfîșie, S-a dus onoarea-i din văduvie*. BOLLAC, O. 153, cf. PONTBRIANT, D. *Nostăsi Bursuflescu supus se-nchină mie. Și cere să mă scape de trista văduvie!* ALECSANDRI, T. 263, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 304. *Doamna Neaga rămăsese în văduvie cu un fecior*. ODĂBESCU, ap. CADE, cf. DDRF, ENC., ROM., BĂRCIANU, TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Nu s-a șperiat... de văduvie, căci ea a purtat de grijă gospodăriei și cînd trăia Ionită*. REBREANU, R. I, 149. *Îi ajung trei ani de văduvie*. CAMIL PETRESCU, T. I, 404. *Din toată ființa ei... ciuntită de văduvie... fișnea sevă nebiruită a vieții*. VOICULESCU, I, 87, cf. SCRIBAN, D. *Multe femei trăiesc în văduvie*. STANCU, R.

A. III, 16. *O desprindere de viață așa cum dă o văduvie adevărată.* VINEA, L. II, 120. *Eu m-aș duce pe la vâru-miu Haralamb, să văd cum îi merge cu văduvia.* TUDORAN, P. 34, cf. DL, DM. *Femeile lor sunt foarte caste, cele mai multe își pun capăt zilelor la încetarea vieții bărbaților lor, nevoind să continue viața în văduvie.* PANAITESCU, O. T. 25, cf. SCURTU, T. 232, M. D. ENC., DEX. *Baba... nu era mulțumită cu văduvia.* SBIERA, P. 280, cf. ALR III MN 69, 2638. *Telegramă i-o venit, Căci bărbatu i-o murit; Patru prunci la orfânie, Nevasta la văduvie.* FOLC. TRANSILV. I, 452. *Cînta cucu sus la vie, Eu gîndeam că-mi cîntă a bine, El cînta a sărăcie, Tot mai mic a văduvie.* FOLC. MOLD. I, 55. ◊ (Prin extensiune) *Alcătuire de ajutoriu cătră casele acele întru văduvie pentru ca să nu urmeze lipsa de cuviințioasă slujbă (a. 1814).* URICARIUL, IV, 185/25.

2. Interval de timp în care cineva este văduv (I 1); (învechit) văduvire (2). *Am plătit datoriiile soții mele, ce le făcuse din văduvie (a. 1763).* IORGA, S. D. XVI, 76. *M-au mîncat atîtea necazuri cu tine în văduvia mea.* PR. DRAM. 142, cf. COSTINESCU. *Tudor, după o văduvie tristă... s-a hotărît să se însoare a doua oară.* GALACTION, O. 111. *Numai foc mi-a fost și tinerețea și văduvia și bătrînețele!* KLOPȘTOCK, F. 210, cf. BARBU, PRINC. 46, DEX.

3. (Învechit) Situația unei instituții care are postul² titularului vacant (prin deces); (învechit) văduvire (3). *Împotriva aceii pecetluite paretisis din prîjmă se scrie văduvia Mitropoliei.* GHEORGACHI, LET. III, 320/12. *Au rămas sfînta Mitropolie întru văduvie (a. 1788 - 1789).* BUL. COM. IST. III, 18. *În această hotărîre s-a legat, ca în vremea văduviei unei episcopii, clerul eparhiei să numească rușnaidecît un preot.* CR (1830), 333²/12. *Această văduvie a episcopiei încă a durat în realitate cinci ani.* BARIȚIU, P. A. I, 339, cf. 555, CIHAC, I, 304, DDRF. ◊ (Prin extensiune) *De cînd Vodă... A murit... Țara este-n văduvie.* ALECSANDRI, P. II, 110. *Văduvia Moldovei se va sfîrși.* DELAVRANCEA, O. II, 186. - Pl.: (rar) *văduvii*. - Și: (învechit și regional) *vădovie*, (regional) *văduie* (ALR III MN 69, 2638/235, 349, 705) s. f. - *Văduv* + suf. -ie.

VĂDUVIME s. f. (Învechit, rar) Văduvie (I). Cf. POLIZU, CIHAC, I, 304. - *Văduv* + suf. -ime.

VĂDUVIOR, -OARĂ. subst., adj. I. I. S. m. și f. (Mai ales la f.) Diminutiv al lui v. a. d. u. v. (II 1). *Cînd se-nvrtea în loc ținînd pe văduvioară de mijloc, strînsă la piept, ar fi zis că vîntul îi poartă.* GANE, N. II, 194. *Ce mai puî de căprioară! Vezi, așa o văduvioară Mi-ar plăcea!* COȘBUC, P. I, 238. *Stă de gît cu-o văduvioară Pristăvelul Niculiță.* GOGA, POEZII, 58. *La masa aceea se așezase... o văduvioară șubfirică.* AGÎRBICEANU, A. 160, cf. CADE, BL III, 19. *Îmi place văduvioara asta.* SADOVEANU, O. XXI, 416. *Ca să mă apropiu de-o văduvioară care-mi plăcea mie, mi-am sărbătorit ziua nașterii la moșie o săptămînă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 54, cf. DL, DM, SCURTU, T. 232, 235, M. D. ENC., DEX. *Dragostea de văduvioară, ca mîncarea dulcișoară.* TEODORESCU, P. P. 338. *Văduvioara tinerică Șade-acolo singurică.* SĂM. I, 342. *Războiul care-a trecut Văduvioară m-a făcut.* FOLC. MOLD. II, 175.

2. Adj. f. (Prin vestul Olt; despre fete sau despre femei nemăritate) Care a născut un copil. *La un colțuleț de țară E o femeie văduvioară, La un cap de pisculeț A născut un prunculeț.* IZV. XV, 68.

II. S. f. (Iht.) Văduviță (II 1) (*Leuciscus idus*). Cf. ANTIPA, F. I. 174, CADE, C. ANTONESCU, P. 30, DL, DM, SCURTU, T. 235. - Pl.: *văduviori, -oare*. - *Văduv* + suf. -ior.

VĂDUVIRE s. f. Acțiunea de a v. a. d. u. v. și rezultatul ei.

1. (Rare) Văduvie (1). *Luă sacul carele să îmbrăca și să dezbracă de hainele văduvirii ei.* BIBLIA (1688), 628¹/3; cf. POLIZU, COSTINESCU, 679, CIHAC, I, 304. *Viața mea s-o risipesc Într-o-ndelungă tristă văduvire.* EMINESCU, în SĂM. I, 259, cf. DL, DM, SCURTU, T. 236, DEX. (F. i. g.) *O moarte ne-ndurată a vrut a-l secera Și muzele vor plînge, rămase-n văduvire.* MACEDONSKI, O. I, 43. ♦ P. a. n. a. l. (Învechit, rar) Stare a stupilor care au rămas fără mătca (1). *Va cunoaște semnele văduvirei stupilor.* ECONOMIA, 193/3, cf. 192/20, SCURTU, T. 236.

2. (Învechit) Văduvie (2). *Postiia toate zilele vădurei ei afară... de simbete.* BIBLIA (1688), 626¹/54, cf. COSTINESCU, 679.

3. (Învechit) Văduvie (3). *La oricare tîmplată văduvire a vreunei direcătorii... ni va propune proiecturile date din partea comandantului de corpos.* AR (1829), 155¹/50.

4. (Învechit) Cf. v. a. d. u. v. i. (4). *Rușine vecinică vei uita, și ocara văduvirii tale să nu mai pomenești încă.* BIBLIA (1688), 485¹/8.

- Pl.: *văduviri*. - Și: (învechit) *văduire* s. f. - V. *văduvi*.

VĂDUVIȘCĂ s. f. (Prin vestul Olt.) Văduviță (I 1). Cf. SCURTU, T. 235.

- Pl.: *văduviște*. - *Văduvă* (v. *văduv*) + suf. -ișcă.

VĂDUVIT, -Ă adj. I. (Popular) Văduv (I 1). *Văduvita șa mumă îl cresc pe el cum putu din lucrul mînilor ei.* EMINESCU, P. L. 30, cf. DDRF, DL, DM, SCURTU, T. 236. *Toată ziua beau în birt, Las' de beu că-s văduvit.* RETEGANUL, CH. 168, cf. GR. S. VI, 96, DENSUSIANU, T. H. 283. *În tătă simbăta de postu-mare femeile bătrîne și văduite duc la beserecă prescuri.* T. PAPAĞAGI, M. 161. ◊ (Prin analogie) *Pesemne-blăstămîl giștelor văduvite l-a ajuns, sermanul!* CREANGĂ, P. 58. ◊ (Substantivat) *Fără să-mi slăbească rîvna și nevoia nestăpînită de muncă, fără împlinirea căreia mă simt de cînd mă știu ca un orfan și ca un văduvit.* ARGHEZI, S. XVIII, 12.

2. Văduv. (I 2). *Pre cît va ținea vacanța la văduvita dieceză, aceea să fie administrată de cătră vicariul general al repausatului episcop.* BARIȚIU, P. A. I, 320, cf. DDRF. *Rămînînd biserica ortodoxă timp de 83 ani văduvită și fără îndreptare sigură, ea decăzu rapid.* PĂCALĂ, M. R. 357. *Numai în eparhia noastră sînt peste o sută de parohii văduvite.* STĂNOIU, C. I. 12. ◊ (Prin extensiune) *O mulțime de alte familie, care de care mai obscură, au început a se succede sub văduvita porfiră a Asanilor.* HASDEU, I. C. I, 160.

3. F. i. g. Văduv (I 3). *Acum văduvite zac sfintele tale oșele... Mărit voievoade.* GOGA, POEZII, 40. *La piept își strînge lira văduvită, Ce tremură, de crengi cînd se lovește.* id. ib. 166, cf. DM. *Desemul pare, în vremea din urmă, un gen văduvit.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 68, 26/3.

- Pl.: *văduviți, -te*. - Și: (regional) *văduit, -ă* adj. - V. *văduvi*.

VĂDUVIȚĂ s. f. I. Văduvă (v. v. a. d. u. v. II 1) (tînără); (regional) văduvișcă. *Tatăl săracilor și giudețul văduilor (văduvișelor D), Dzeul în locul sfînt al său.* PSALT. 126. *Oalele aste cu jale... și scabioase... ne spun că aice locuiește o văduviță.* NEGRUZZI, S. I, 322. *Acum patru ani m-am înamorat de o văduviță desperată.* ALECSANDRI, T. 112, cf. CIHAC, I, 304, DDRF, TDRG, RESMERIȚĂ, D., DL, DM, SCURTU, T. 235, M. D. ENC., DEX, ALECSANDRI, P. P. 156. *Văduviță grasă, Tînără rămasă.* TEODORESCU, P. P. 315. *De cu sară-am fost fetiță, Mieze de noapte nevăstîiță, În ziua sînt văduviță.* POP., ap. SCURTU, T. 235. *E Novac, Baba Novac,*

Cu nepotul său Ioviță, Fecioraș de văduviță. PĂSCULESCU, L. P. 256. Foaie verde peliniță, Cine trece pe uliță? Doi flăcăi de văduviță. FOLC. MOLD. II, 270, cf. ZANNE, P. IV, 679. ◊ (Ca epitet, precedind termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de”) Mare lucru și mare zarvă au început a se face atunci la curtea împărătească... că văduvița de împărăteasă se gătea de nuntă. MERA, L. B. 262.

II. 1. (Iht.) Pește asemănător cu crapul, dar cu capul mai mic, cu botul prelung, cu corpul lung de 30 - 40 cm și cu partea dorsală de culoare neagră-albăstruie sau verzuie, apreciat pentru carnea lui; văduvoară (v. v a d u v i o r II), (regional) odoviță (I) (*Leuciscus idus*). Cf. DAMÉ, T. 127, ANTIPA, F. I. 173, 174, TDRG, ATILA, P. 347, ENC. AGR., SCRIBAN, D., NOM. MIN. I, 27, SCÎNTEIA, 1952, nr. 2263, BĂCESCU, P. 19, C. ANTONESCU, P. 104, LTR², DL, DER. Dacă apucăm poteca ce merge pe malul stîng al ostrovului, prindem roșioară, văduviță, obleți. VÎN. PESC. 1964, nr. 11, 7, cf. M. D. ENC., DEX, H VII 171, XIV 376.

2. (Bot.; învechit) Mușcatul-dracului, v. m u ș c a t¹ (2 b) (*Scabiosa columbaria și lucida*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 1060, BARCIANU, TDRG.

- Pl.: văduvițe. - Și: (învechit, rar) veduviță s. f.
- Văduvă (v. văduv) + suf. -iță.

VĂDUVOANCĂ s. f. (Regional) Văduvă, v. v a d u v (II 1) (Ciceu - Ciurgesti - Dej). Cf. SCURTU, T. 235, 381, SFC VI, 54, 186, ALR I/II h 280/266, ALRM I/II h 389/266.

- Pl.: văduvoance. - Și: văduoancă s. f. SCURTU, T. 381, ALR I/II h 280/266.
- Văduvă (v. văduv) + suf. -oancă.

VĂDUVOI, -OĂIE s. m și s. f., adj. (Popular) I. S. m. și f. Văduv (II 1). Cf. ANON. CAR. Văduvoiiu își logodește luiș fecioară (a. 1784). IORGA, S. D. XIII, 14. Mai însămnă și văduvoii și văduvile aceluia an. IST. AM. 57/16. Vasăli Grosu, văduvoi (a. 1825). IORGA, S. D. XXI, 287, cf. IB. Însemnatele sume, ce capătă el din Engliera ca un văduvoi după Prințesa Augusta..., îl îndestulează. AR (1829), 240/147, cf. ISER, CIHAC, I, 304. Cuconul Andronache Brustur, un văduvoi între două virste. GANE, N. II, 190. Măritată de curînd după un văduoi bătrîn. CREANGĂ, A. 96. Ptiu! ucigă-l crucea, acuma după văduoi m-ași duce! CONTEMPORANUL, VI, 483. În celelalte cîșlegi de peste an se fac încă nunți, dar, mai mult de văduvoi cari au rămas cu mai mulți copii. MARIAN, NU. 95; cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. Ți se rupe inima cînd îl vezi pe dînsul văduvoi și cu trei copii. ap. TDRG 1706, PAMFILE, J. II, 92. O mică aventură de amor între o fată săracă de la țîrg și un văduvoi bogat de la țară. HOGAȘ, DR. I, 77, cf. PASCU, S. 111, CADE. A venit de la noi, de cîtră Maramureș, un văduvoi. SADOVEANU, O. XIV, 595, cf. BL VI, 196, ROSETTI - CAZACU, I. L. R. I, 262, SCL 1954, 67, DL, DM, FD, IV, 264. Ca să mi se zică văduvoi..., ar fi trebuit să fi fost însurat. V. ROM. septembrie 1963, 22, cf. SFC IV, 167, 169, 174, L. ROM. 1967, 453, 465, SCURTU, T. 232, 235, M. D. ENC., DEX. Așa gioacă pe la noi Fete mari cu văduvoi. MARIAN, H. 31. Cui îi trebuie nevoi Merge după văduvoi. RETEGANUL, CH. 56, cf. VĂDA. Foaie verde baraboi, Mai văzut-ați ca la noi Fete mari cu văduvoi? ȘEZ. II, 219. L-an luat văduoi și m-o bătut mereu. GRAJUL, I, 392, cf. ANDREA, Ț. O. 53, GR. BĂN., CABA, SĂL. 94, L. COSTIN, GR. BĂN. 24, CIAUȘANU, GL., ARH. FOLK. I, 199, cf. IZV. XVII, 210, ALR III h 279, h 280, ALRM III h 388, h 389, ALR III MN 69, 2638/36, 141, 325, ALR II/105, 172, 605, A III 2, IX, 3, 4, 5. Să nu fie văduvoi nime pin sate. O. BIRLEA, A. P. I, 353.

II. Adj. Văduv (I 1). Era în Țara Fîrcească un împărat văduoi de femeia de cea dintăiu. DOSOFTEI, ap. TDRG 1707. Au rămas văduoii, de-au trăit cîtăva vreme, pînă s-au însurat. NECULCE, L. 261. Vai de minel era... să rămîn văduoi pîn-a nu mă-nșura. ALECSANDRI, T. 959. Se teme... să nu-i moară nevasta și el să rămîie apoi singur, văduvoi. MARIAN, O. II, 116. Ce se fac boierii văduvoi care s-au

însurat și cucoanele văduve care s-au măritat? SADOVEANU, O. VI, 628. Pe urmă a rămas singur. Un unchiș văduvoi, ursuz și jepos. V. ROM. februarie 1954, 85. Era odată un om văduoi care avea un băiet. SEVASTOS, P. 8. Moșneagul... era și el văduvoiu. FURTUNĂ, C. 90. O rămas văduoi. ALR I/II h 279/80. ◊ (Regional; despre bărbați; în forma vădoi) Care a rămas necăsătorit (Arieșeni - Vașcău). Cf. ALR I/II h 275/93.

- Pl.: văduvoi, -oăie. - Și: (regional) vădfioi, -oăie (ALR I/II h 279/308, h 280/308), văduoi, -oăie (pl. și f. văduoi, ib. h 280) s. m. și f., adj., vādăoi (DDRf, A IX 3, ALR III h 279), vādăvoi (ALR III h 279/387) s. m., vādăoi, -oăie (BL VI, 196, ALR III h 275/93, h 279, h 280/93), veduvăoi, -oăie (GHEȚIE, R. M., ALR III h 279/85, h 280/85) s. m. și f.

- Văduv + suf. -oi.

VĂGĂȘ s. n. v. făgaș.

VĂGĂGĂU s. n. (Regional) Furtună mare (Sebeșel - Sebeș). LEXIC REG. II, 104.

- Pl.: vǎgăgau.

- Etimologia necunoscută.

VĂGĂLÎ vb. IV v. vǎgăli.

VĂGĂLÎE s. f. v. vǎcălie.

VĂGĂU s. n. v. vǎgău.

VĂGĂUNĂT, -Ă adj. (Învechit) Care este plin de vǎgăuni (I 1). Loc vǎgăunat și mocirlos. în ARH. OLT. XVII, 62.

- Pl.: vǎgăunați, -te.

- Vǎgăună + suf. -at.

VĂGĂUNĂ s. f. I. 1. Loc înfundat între dealuri sau între munți; vale îngustă și adîncă; scobitură formată de șiroaie pe coasta unui deal, a unui munte. V. a fundătură, rîpă, s. u. r p ă t u r ă. Iacă întrăm într-o vǎgăună, ce pe ce merge se strîmtează. NEGRUZZI, S. I, 195, cf. CIHAC, II, 537, LM. Din lat și șes cum era să hie... [pămîntul] s-a prefăcut în... vǎi, vǎgăuni, colnice. JIPESCU, O. 117. Între acul mare sat și muchea întărită mai este o... vǎgăună sau mîncănră de pămînt, în fundul căria se afla cătunul Lescovășu. ODOBESCU, S. III, 581. Valea Podenilor este o vǎgăună închisă din patru părți de dealuri păduroase. CARAGIALE, O. I, 57. Trecu multe vǎi și vǎgăuni, multe dealuri și munți. MARIAN, S. R. II, 113. Toată bogăția țărâmului, vitele lui, erau înfundate la vremea dărilor în creierii munților, în păduri și vǎgăuni neumbrate. ARHIVA, I, 148, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. La urcuș eram urmări de aburii ce ieșeau din vǎgăuni. ap. TDRG. Trecerea peste Porțile de Fier nu justifică defel acest nume prin niscaiva pozițiuni tari, vǎgăuni pietroase sau urcușuri prăpăstioase. SĂM. VIII, 187, cf. PASCU, S. 53, CADE. Ne strecuram prin vǎgăuni. BRĂESCU, A. 143, cf. G. M. ZAMFIRESCU, SF: M. N. II, 125. N-a fost bucurie pe lume să chiuie mai plină de soare pe vǎgăunele Moldovei. POPA, V. 298. De prin vǎgăunele ungurești și secuiești s-a pornit negustoriea. GALACTION, O. 260. O adiere vine din vǎgăunile munților. SADOVEANU, O. XXI, 116, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D., I. BARBU, J. S. 28. Micile pagube... le aduc ele în gospodăriile din vǎgăunile munților. BĂCESCU, PAS. 196. Îmi aduc aminte și de oamenii care trăiau odată în satele acestea mărunte, vîrite în vǎgăuni. CONTEMP. 1955, nr. 433, 2/3, cf. DL, DM. Nourii de pe cer și negurile de prin vǎgăuni s-au fărîmițat. LĂNCRĂNAN, C. I, 5, cf. M. D. ENC. Din vǎgăună în vǎgăună, tot mai la fund, tot mai în inima adîncă a munților, au început să se scurgă oamenii. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 29, 5/1, cf. DEX, H II 176, IV 52, 152, X 3, XVI 95, VICIU, GL., CHEST. IV 37/20, 180/2, ALR I 298/26, 385, 550, ALR II 5058/531, A III 8, VI 26. Ce tună-n vǎgăună și ciutele s-adună? (Clopotul). GOROVEI, C. 88. ◊ F i g. S-a uitat după ei, pînă s-au topit în vǎgăuni de negură. POPA, V. 35. Mi-am purtat făptura și anii mei nomazi. Din vǎgăuna vremii, răzbindu-i pînă azi. LESNEA, VERS. 37.

Ocolește vâgăuna pierzaniei de sine. ARGHEZI, S. XXII, 79. [Literatură fantastică] izvorăște din vâgăunile sufletești. CONTEMP. 1969, nr. 1167, 1/5. ♦ Surpătură de pământ produsă de torente sau de șuvoaie¹ (I 1). V. rî p ă¹ (I). Acest șipot, cam depărtat de sat, se afla într-o vâgăună sau surpătură. SION, P. 375, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D. Avea o grădină mare care da în vâgăunele satului. PREDĂ, D. 81. Cine vrea să mă ajute să fac casă să meargă cu mine în vale la vâgăuni să facem cărămizi. id. M. 244. ♦ (Regional). Prăpastie (I). Cf. ALEXI, W., H V 148, NOVACOVICIU, C. B. 23, ALR I 394/51. ♦ (Regional) Groapă adîncă (într-o pădure) în care au crescut arbori (Balintești – Berești). Cf. H III 13. ♦ (Regional) Drum situat la un nivel mai jos decît regiunile înconjurătoare (Șoarș – Făgăraș). Cf. CHEST. IV 16/161. ♦ (Regional) Pas² (2) (Săvinești – Piatra Neamț). Cf. CHEST. IV 23/550 b.

2. (Mai ales la pl.) Groapă făcută de roțile unor vehicule, de ape etc. pe suprafața unui drum; hîrtop. Cf. I. GOLESCU, C. Cîte o secție de artilerie venea în goană, cu roatele sărînd prin vâgăuni. D. ZAMFIRĂSCU, R. 254. Să ajute la trecerea căruțelor... prin rupturile și vâgăunile drumurilor. SADOVEANU, O. XIII, 244.

3. Peșteră, scobitură adîncă într-un munte (folosită ca adăpost). Sute de alți locuitori își căutaseră scăpare prin vâgăunile și seninarele munților. BARIȚIU, P. A. I, 375. Locuitorii... caută cîte o rîpă, cîte o vâgăună, unde... să se ascundă. HASDEU, I. C. I, 236. Este aice o vâgăună unde ne putem ocroti. CONV. LIT. II, 94. Balele cătrănite pe care Uciğă-l-toaca le scuipă din vâgăune se scurg năclăite d-a lungul moviștelor. ODOBESCU, S. III, 187. Bagă [câteii] într-o vâgăună de munte. ISPIRESCU, L. 338. Barbarii... nu se încumetau a urmări pe fugari în vâgăunile pe care le alesesă drept adăpost. ARHIVA, I, 641. Începusem a scobori la vale spre a găsi un adăpost în dosul vreunei stînci sau în fîndul vreunei vâgăuni. HOGAȘ, DR. I, 55, cf. REBREANU, P. S. 77. Zi și noapte mă frămînt Alergînd... Fericit să-mi fac culcușul în vreo răce vâgăună. EFTIMIU, I. 42. Trăiește izolat de marile aglomerații omenești, pe un pripor de deal său în vâgăuna unui munte. BĂCESCU, PĂS. 356. Îl face să-și lase cîinii acasă, pe care-i închide într-o vâgăună de munte. CĂLINESCU, B. 32, cf. RALEA, S. T. I, 230. [Acestea] însemnau zile de bejenie, fuga prin păduri, spre vâgăunile munților. CAMIL PETRESCU, O. III, 122. Oamenii... au folosit, pentru a se adăposti, cele mai strîmte și încurcate văi, cele mai neașteptate vâgăuni. BOGZA, T. 13, cf. DL, DM. Își ascunse bine bateriile prin tot felul de vâgăuni. PREDĂ, DELIR. 398, cf. M. D. ENC. Nu-i mai rămînea nici o radă, nici o vâgăună în care să se adăpostească. ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 31, 20/1, cf. DEX. [Băiatul] a dat de o vâgăună. SBIERA, P. 34. Români erau... adăpostii prin vâgăunele și fundoaiele acestora. MARIAN, T. 20. Oamenii, de groază, se ascundeau prin vilcele, prin vâgăuni ori prin mușji. RĂDULESCU-CODIN, L. 23. Luna cu razele ei lumina cuprinsul vâgăunii. ARH. OLT. V, 52, cf. com. din LOMAN – SEBEȘ, ALR SN III h 813/987, ALRM SN II h 635/987. ♦ Fig. Încăpere strîmtă și întunecoasă. Rendez-vous i-a dat în șură, ori în pod, în găvăună. EMINESCU, O. I, 48, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

4. Gaură, scobitură în pămînt sau în trunchiul unui copac (folosită de unele animale sălbatice ca adăpost). V. bîrlgo, scorbura, vizuină. Cf. I. GOLESCU, C. Din copaci, din vâgăuni Mii de veveriți la lună les. ALECSANDRI, POEZII, 359. Toate gîngăniile, jigăniile și gujulile sînt ascunse ca într-o lacră prin cele borji, vâgăuni și alte ascunzișuri. PAMFILE, S. T. 51. Fiarele... abundau în toate pădurile și vâgăunele. N. A. BOGDAN, C. M. 58. Fiarelé din vâgăuni Se oprașc pe sub goruni. LESNEA, I. 11. Abia ne-am tras ca lupii hărțuși spre negura vâgăunilor. VOICULESCU, P. II, 104. Cîinii iar cercetau desigurile și vâgăunile de sub dealul Ulmului. SADOVEANU, O. I, 158. Rozătorul, mare cît un sobol, alerga instinctiv și automat spre vâgăuna lui. CAMIL

PETRESCU, N. 90, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. Bița iapă... se ascunsesă pesemne în atare găvăună sub pămînt. MERA, L. B. 163. Cum a spart flăcăul tulpina au început să curgă... din găvăuna ei sute și mii de inimi tinere. id. ib. 275, cf. ALR SN III h 679/987, ALRM SN II h 491/987. ♦ Fig. Mină¹ (1). Din subterane vâgăuni... Au scos metale și cărbuni. D. BOTEZ, F. S. 45. Ani mulți de robie în vâgăuni: de sare. G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. I, 124.

II. P. a n a l. I. (Învechit) Vagin (1). Vâgăuna (vagina) începe în gura pîntecului și se sfîrșește afară. ANTROP. 245/7. Întroducere în vâgăună încă și mai des de pomadă de camfor. MAN. SĂNĂT. 217/24, cf. 189/7, COSTINESCU.

2. (Rare) Orbită (2). Cu ochii scoși afară din vâgăunele lor. DELAVRANCEA, S. 154. Ochii lui sîngerăți ardeau în vâgăune, înfiorători, ca ochii unui ucigaș. VLAHUȚĂ, S. A. II, 62, cf. TDRG, CADE, C. PETRESCU, C. V. 67, DL, DM, DEX. – Pl.: vâgăuni și vâgăune. – Și: (regional) găvăună, găvădună (VICIU, GL., ARHIVA, XVIII, 42) s. f. – Cf. magh. v a g a n y. Pentru găvăună, cf. g a v a n.

VĂGĂUNÓS, -OÁSĂ adj. (Rare) Care este plin de vâgăuni (1), de ripe¹, de gropi. Cf. I. GOLESCU, C. Între muncelul acesta și între steii din dreapta căsca o ruptură vâgăunoasă. SĂM. VIII, 592, cf. RESMERIȚĂ, D. – Pl.: vâgăunoși, -oase. – Vâgăună + suf. -os.

VĂGDĂLAU s. n. (Prin Ban. și prin Transilv.) Melițoi. Cf. ALR II 5978/574, 5984/47, 574, CL 1980, 220. – Pl.: vâgdălaie. – Și: bădgălău s. n. ALR II 5 984/47, CL 1980, 220. – Din magh. dial. vagdaló.

VĂGHIOCHI, -OACHE adj. (Învechit, în Transilv.) Sașiu, zbânghiu. Cf. KLEIN, D. 452, LB, CIHAC, II, 355, LM 1547, GHETIJE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W. – Pl.: vâghiochi, -oache. – Semicalc. după lat. vagis oculis.

VĂGÓN s. n. v. vagon.

VĂGUÍ vb. IV. Re f. l. și tran z. (Regional) A (se) sătura pînă la refuz (Fibiș – Lipova). L. ROM. 1970, 49. – Prez. ind.: ? – Etimologia necunoscută.

VĂHÓD s. n. v. vohod.

VĂHÓDĂ s. f. v. vohod.

VĂI¹ interj. v. vai¹.

VĂI² vb. IV. Tran z. (Regional, mai ales în vestul Transilv.) A vedea² (I 1). Cf. JAHRESBER. IV, 299, TDRG 1725, CONV. LIT. LIV, 31, DR. III, 1070, GR. S. II, 53, T. PAPAHAĞI, C. L., DR. IV, 1015, 1016, V, 898, GR. S. IV, 153, SCL 1958, 190, FD I, 198. Văii cătanele trecînd pe aici. VICIU, GL. El poate văi dacă meie. FRÎNCU – CANDREA, M. 78. Ajunge la o moară, cum nu mai văise pînă aci în... drumul lui. id. ib. 251. Sus la fagu Miului, Miului Haiducului... Să văi Calea ce-mi făcea. CONV. LIT. LIV, 32, cf. TEAHA, C. N. 99, 119. – Prez. ind.: văiesc; perf. s. și: vii (FD I, 198, TEAHA, C. N. 99, 119); part. și: vit (FD I, 198, TEAHA, C. N. 99, 119). – Cf. v e d e a. Pentru alte ipoteze, cf. GR. S. IV, 153.

VĂIĂG s. n. v. văiugă¹.

VĂIĂGĂ s. f. (Ban. și Transilv.) Piuă (3); p. rest r. covată de la piuă. Văiaga are iaz, ierugă (canal), jgheab, vâldu și roată ca și moara. LIUBA – IANA, M. 104, cf. 105, CADE, H XVIII 143, REV. CRIT. III, 172, GR. BĂN., DENSUSIANU, T.

H. 27, 339. *Am dat cioarecii la văiagă.* L. COSTIN, GR. BĂN. 213, cf. BL III, 168, GREGORIAN, CL. 64, ALR I 239/24, 28, 49, 79, I 727/24, 28, 30, 40, 45, 49, 75, 77, 79, 85, I 728/24, 77, 79, 2 153/45, ALR SN II h 497, L. ROM. 1959, nr. 6, 52, LEXIC REG. II, 103.

- Pl. : *văiegi*. - Și: *veiăgă* (LEXIC REG. II, 103; pl. *veiege*, ib.), *voiăgă* (DENSUSIANU, T. H. 27, 339, ALR SN II h 497/27, L. ROM. 1959, nr. 6, 52) s. f.

- Etimologia necunoscută. Cf. *văială*¹.

VĂIALĂ¹ s. f. (Ban.) Piuă (3); p. restr. covata de la piuă. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 213, ALR I 239/1, 5, 9, 18, I 727/1, 9, 12, 18, I 728/1, 12, 18, I 729/18, ALR SN II h 497/2, PORȚILE DE FIER 124, 351.

- Pl. : *văiele* și *văieli*. - Și: *voiălă* (pl. *voieli*, ALR I 1727/18) s. f. ib. 239/18, 1727/18, 1728/18, 1729/18.

- Din scr. *valjalo*.

VĂIALĂ² s. f. (Prin vestul Olt.) „Vale”²⁹. VÎRCOL, M.

- Pl. : ?

- Cf. *vale*².

VĂICĂLI vb. IV v. *văicări*.

VĂICĂRĂ vb. I v. *văicări*.

VĂICĂRĂRE s. f. (Familiar, rar) Văicăreală. Tot în bocete și văicărări au ajuns la biserică. SBIERA, F. S. 13.

- Pl. : *văicărări*.

- V. *văicăra*.

VĂICĂRĂT s. n. v. *văicărit*.

VĂICĂRĂTURĂ s. f. v. *văicăritură*.

VĂICĂREALĂ s. f. (Familiar; adesea cu o nuanță depreciativă) Acțiunea de a se văicări și rezultatul ei; emiteră de strigăte (prelungi), de gemete (ca urmăre a unei dureri, a unei suferințe etc.); exprimare, în mod insistent, prin cuvinte, a unei dureri, a unei suferințe, a unei nemulțumiri etc., tînguială, lamentare, scîncitură (4); (familiar; depreciativ) văicărit, văicăritură, (familiar, rar) văicărare. V. văitare (1). Cf. DDRF. *Tata sfădea în curte slugile, se auzea cum le dădea palme, pătrundeau pînă la noi văicărelele oamenilor.* AĞIRBIȚEANU, A. 343, cf. RESMERIȚA, D. În noapte se auzea mugetul vitelor și văicărelele deznădăjduite ale țaranului. ARDELEANU, D. 119, cf. CADE. *De afară primarul auzi întrebările femeiei și pe urmă văicărelele ei speriate.* REBREANU, R. II, 104. *Ia tacă-ți plîșcul, cu afița văicăreală! Faci pe nebulul ori ce-ți este?* GALACTION, O. 83. *Dacă pierdem, va fi și timp de văicăreală.* CAMIL PETRESCU, T. III, 377. *N-o să mai pot susținea văicărelele celor tinere.* G. M. ZAMFIRESCU, SF. M. N. II, 32. *Într-o zi din astea plină de plîsete și văicărele, se abătu în sătucul oropsit un strein.* VOICULESCU, P. I, 218, cf. SCRIBAN, D. *Auzi... văicărele de parcă ar fi luat lumea întreagă foc.* STANCU, R. A. IV, 344. *A început cu văicărele despre nemaipomenita criză care usucă literalmente piața.* VINEA, L. II, 216. *Atunci s-a stîrnit zarvă și văicăreală, și sacagiu m-a aruncat în uliță.* TUDORAN, P. 25, cf. DL, DM, SFC III, 49. *De la văicărele, Lina a trecut la plîsete.* LĂNCRĂNȚAN, C. II, 300, cf. DEX. *Aude un zgomot și... un fîpăt și o văicăreală de-și lua auzul.* - *Aoleu, nene, scapă-mă!* RĂDULESCU-CODIN, L. 37. *Cum vede vechilul una ca asta, repede contenește cu ofțările și cu văicărelele.* FURTUNĂ, C. 127.

- Pl. : *văicărele*.

- Văicări + suf. *-eală*.

VĂICĂREȚ, -EĂȚĂ adj. (Familiar, depreciativ; despre oameni) Care are obiceiul să se văicărească; vaitător, (adesea depreciativ) vaităreț, (familiar și regional; depreciativ) văicăros. Cf. SCL 1958, 256, DEX-s, UDRESCU; GL. ◇ (Substantivat) *Lasă, mă, că și tu ești un văicăreț, Doamne ferește!* UDRESCU, GL.

- Pl. : *văicăreți, -e*.

- Văicări + suf. *-eț*

VĂICĂRI vb. IV. R e f. l. (Familiar; adesea cu o nuanță depreciativă; despre oameni) A scoate strigăte (prelungi), gemete (din cauza unei dureri, a unei suferințe etc.); a-și exprima prin cuvinte, în mod insistent, durerea, suferința, nemulțumirea etc., a se lamenta, a se plînge (3), a se tîngui (1), a se jelui, a se căina V. văita (1). *Văicărîndu-se, căuțînd în toate părțile, au dat peste mort.* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 254/37, cf. CIHAC, I, 305. *Pe babă o și apucă un tremur de spaimă și începe a se văicări și a zice: - Vai de mine, moșnege, da ce foc mi-ai adus la casă?* CREANGĂ, O. 45. *Mama însă s-a văicărat mult de mîhnire și de grije.* CARAGIALE, O. I, 38. *Auz pe cineva văicărîndu-se că literale și artele frumoase nu sînt încurajate la noi.* id. ib. IV, 63. *Se adunară călugărițele și se văicărau de focul ce le ajunsese.* ISPIRESCU, L. 30. *Se căina și se văicărea, de-i plîngeai de milă.* id. ib. 281. *Leneși, ignoranți, gălăgioși... acești trespăduși rădiculi își petrec tineretea colportînd scandalele zilei...* văicărîndu-se că mușcesc pentru fericirea țerei. VLAHUȚĂ, S. A. II, 348. *Stau la gura sobei... Se tînguie, se văicără; nedumeriți, mereu se întreabă de pricina focului.* CONTEMPORANUL, VI, 563, cf. DDRF, BĂRCIANU. *Moașa, sărmana, se sfărma în plîsete și bocete și tot se văicără că ce-i bună ea singură pe lume.* SBIERA, F. S. 12, cf. ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚA, D. *Am intrat mesa, se văicări el, „am intrat și nu pot afla mîngiere...”* M. I. CARAGIALE, C. 29, cf. CADE. *Se văicărea că o babă că-și pierde acuma tot rodul unei vieți de trudă.* REBREANU, R. II, 18. *Birjarul mă căuta pe sub trăsura și se văicărea.* GALACTION, O. 108. *Cu pușină chibzuită se poate trăi, măcar că se văicără toți.* C. PETRESCU, I. II, 265, cf. BUL. FIL. II, 120. *Aoleu, pârînte, se văicărea Dumitru, își pupăm mîinile și țălpile... dă-ne drumul.* VOICULESCU, P. I, 282, cf. BL IV, 67. *De-acu pentru ce-au chețuit, au ce se văicără un an de zile.* SADOVEANU, O. IV, 274, cf. IORDAN, L. R. A. 136, SCRIBAN, D. *Nu-mi place să mă văicăresc. Citesc cărți și-mi susțin moralul prin anecdote spuse de un om de spirit.* CALINESCU, C. O. 101. *Se întorsese beat în sat... văicărîndu-se.* CAMIL PETRESCU, O. I, 13. *Nu se văicărește lumea prea mult.* BOGZA, A. I. 135. *Îndrăzneau... să se văicăre că-s rupți și flămînzii.* V. ROM. februarie 1954, 14. *De-ar crăpa odată, să nu se mai văicărească alt.* H. LOVINESCU, T. 226. *Începu să se văicărească, frîngîndu-și mîinile.* TUDORAN, P. 208, cf. DL, DM. *Se văicărește mereu că n-a plecat la război pentru a-și câștiga în luptă rîvnitul rang.* ÎST. LIT. ROM. II, 580, cf. M. D. ENC., DEX. *Cum să nu plîng și cum să nu mă văicărez, dacă mi-a ieșit o bubă neagră.* COLUMNA, VII, 524. *Cum nu m-oi olicăi, Cum nu m-oi văicări.* TEODORESCU, P. P. 381. *Cum nu m-oi văicări Și cum nu m-oi căina.* MARIAN, V. 94. *Eu am fîpat Și m-am văicărat.* SEVASTOS, N. 13. *Ș-acum mă văicăr de jele.* id. C. 158. *Ce te văicărești, Ce te mișelești?* ȘEZ, II, 88. *Toată noaptea se boci și se văicăli cu baba, și nu-i fură somnul decît cînd să se îngine ziua cu noaptea.* POPEȘCU, B. IV, 87. *Încălecă calul și-l încură prin grădina, încît nu mai era chip de a o drege. Iar dacă văzu aceasta, el începu a se văicări.* FUNDESCU, L. P. I, 84. *A început a se văita și a se văicări.* MAT. FOLK. 1515. *A fîpat și s-a văicărat, Nimini nu l-a auzit.* GRAIUL, I, 329, cf. 499. *Cum nu m-oi văicări Și cum nu m-oi căina.* PÎRVESCU, C. 74, cf. VASILIU, P. L. 69. *Și, cum ajunge, prinde a se văicări de vătămătură, cu amîndouă mîinile fîrîndu-se de pîntece.* FURTUNĂ, C. 122. *Și se rugă și se văicără, de-i plîngeau de milă pînă și arborii pădurii.* PĂMFILE, D. 71, cf. com. din STRAJA - RĂDĂUȚI. *Începu a se văicări și a plînge gîndînd că o stîrni milă bărbatului.* IZV. XIII, 218, cf. ALR II h 140, ALRM II h 202. *Îel fîpa și să văicăra și niminea nu-l audza.* FOLC. OLT. - MUNT. I, 323. *De năcaz, toată zua urla, urla și să văicăra.* O. BÎRLEA, A. P. II, 91. *Se văicara și se căina.* FOLC. MOLD. I, 203. (În t r a n z.) *Atunci turcii-nțelegeau, Rău prin casă văicăreau.* TEODORESCU, P. P. 561. *S-a întors iar înapoi Văicărînd și mișelînd.* POP., ap. CADE 781. *Purces-a Maica Domnului Pe cale, Pe cărare, Plîngînd, Văicărînd.* PĂMFILE, S. T. 15. ◇ Fig. *Vîntul gema ca un nebul, copacii din pădure*

se vâicărau, pietrele ținau. CREANGĂ, O. 107. Clopotul zgâlțit se vâicărea amarnic. VOICULESCU, P. I, 143. ♦ T r a n z. (Regional; complementul indică oameni decedați) A bocii, a jeli (Covasna). Cf. ALR SN V h 1 416/192. L-a vâicărat multă vreme, ib., cf. ib. III h. 1 167/192. ♦ T r a n z. (Complementul indică oameni) A compătîmi, a deplînge. Cf. I. GOLESCU, C. Biata Stana... ce-o mai vâicăra lumea, cînd a auzit că ia pe feciorul Călfunii. MOROIANU, S. 113. Cine pe drum că trecea Tot pe Badiu vâicărea. MATEESCU, B. 78.

— Prez. ind. : vâicăresc. — Și: vâicăra (pret. ind. vâicărez și vaicăr) vb. I, (regional) vâicăl vb. IV, vâicură vb. I.

— De la vai¹.

VĂICĂRÎT s. n. (Familiar, depreciativ) Vâicăreală. Nu e păcat ca exemplarele de elită ieșite în mod fatal din această clasă de negustori să umple lumea cu vâicărîtul lor. IONESCU-RION, S. 232, Cf. RESMERIȚĂ, D., ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 20, 14/2. Nu mai conținea cu vâicărutul. VASILIU, P. L. 69.

— Pl. : vâicărîturi. — Și: vâicărăt s. n.

— V. vâicări.

VĂICĂRITURĂ s. f. (Familiar; adesea depreciativ) Vâicăreală. Vâicărîturile amoroasele acelor poeți și poete. ap. TDRG. Auzi... niște vâicărături. ap. CADE. 1398.

— Pl. : vâicărîturi. — Și: vâicărătura s. f.

— Vâicări + suf. -tură.

VĂICĂRÔS, -OĂSĂ adj. (Familiar și regional; depreciativ, despre oameni) Vâicăreț. N-am văzut așa om vâicăros ca ăsta! UDRESCU, GL. ♦ (Substantivat) Las' că și ea e o vâicăroasă, ferească-te sfîntul! id. ib.

— Pl. : vâicăroși, -oase.

— Vâicări + suf. -os.

VĂICĚLE s. f. pl. v. vâlicică.

VĂICURĂ vb. I v. vâicări.

VĂIDÎ vb. IV v. vădi.

VĂIEGĂR s. m. (Ban., prin Transilv. și prin Olt.) Piuar (2). Gîrleştenii, cari sînt de profesie vâiegari, numesc „vâiega” și „stupă”. LIUBA-IANA, M. 105, cf. ALR I 1 727/5, 1 729/1, 5, 9, 24, 26, 28, 30, 35, 45, 49, 75, 77, 79, 116, ALR SN II h 497.

— Pl. : vâiegari. — Și: vâigăr (ALR I 1 727/5, 1 729/5), voiegăr (ALR SN II h 497/27), vîgăr (ib. h 497/872) s. m.

— Vâiagă + suf. -ar.

VĂIEGHEĂ vb. I. T r a n z. (Prin Ban.; complementul indică țesături de lînă) A piua. Cf. ALR I 2 153/45, ALR SN II h 497/47.

— Prez. ind. : vâieghesz.

— V. vâiagă.

VĂIERĂ vb. I. R e f l. (Învechit și regional, mai ales în Transilv.) A se vâita (1). El să vâiera și să făcea pre sine beciscic. DOSOFTEI, V. S. octombrie 50/31. Și-ncepuu a plînge și a mă voiera. ib. id. 82/21. De sete și de foame și de alte nevoi și becisciciei cu jeli... să vâiera. CANTEMIR, I. I, 233, cf. 151. Însuși mărturiseste... vâierîndu-se că nici au știut românește, nici au aflat pre altul carele să știe. ȘINCAI, HR. I, 382/26, cf. MAIOR, ap. BARONZI, L. 123. Începură a se vâiera, vâzîndu-se pre sine în mișalătate afundăți. PETROVICI, P. 260/18, cf. LB. Să vâiera asupra autorului „Reflexiilor”, că nu înțelegea proprietatea limbii italienești. BŢIINCĂ, ap. MAIOR, IST. 60/17, cf. ISER. Stînd pe la ușile bisericiei se vâierau... că ei nu pot suferi ca în acea biserică zidită de principii Valachi să fie înfrōdus și instalat un episcop unit cu Roma. BARIȚIU, P. A. I, 206, cf. PŢNTBRIANT, D., CIHAC, I, 305, LM, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. Spunea... Cum numai

mărăcini pe cîmpuri le-a mai lăsat arsura verii... Și cum se vaieră oierii. GOGA, POEZII, 90, cf. TDRG, CADE, BL VI, 51, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. Copila... începu foarte tare a plînge și a se vâiera. MARIAN, O. I, 157. Ce olicăiezi, Pentru ce te vâierezi? TEODORESCU, P. P. 381. Au început ei a se vâiera pentru că li era frică să nu-i oblicească cineva. SBIERA, P. 5. Bietul om tot plîngea și se vâiera că acuși pierde sufletul. RETEGANUL, ap. DENSUSIANU, T. H., 244. Ce te vaieri și ce te cîmți? POP., ap. GCR II, 340. Ce te vâierezi, ce te mișelezi? MARIAN, D. 78. Feciorii cei mari începură a să întrista și a să vâiera auzînd sentința lor de moarte. CĂTANĂ, P. B. I, 65. În prag că ieșea Și să vâiera. MAT. FOLK. 1080. Am prins a plînge... Și-a mă căina Și-a mă vâiera. PIRVESCU, C. 74, cf. com. din STRAJA - RĂDĂUȚI. Cum nu m-oi cînta, Cum nu m-oi vâiera? T. PAPAĞAGI, M. 131. Nu te cînta, nu te voiera. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 208. Cum să nu mă vaier, Că am plecat pe cale, pe cărare Și m-am întîlnit cu căii roșii în cale. ARH. OLT. VIII, 493, cf. IZV. XIV, 193, ALR III h 140, ALRM III h 202, ALR III MN 11, 6 890/386. Mă vaier, brazilor De bănatul fraților. BALADE, III, 267. Ce te cîmți, ce te vâieredz? FOLC. OLT. - MUNT. I, 289. Să vaieră cîntă ceia: - Uită, așa, așa! O. BÎRLEA, A. P. II, 28. (Intran z.) Pleacă plîngînd Și vâierînd. IZV. XIV, 193, ♦ Fig. Se porni și cellalt clopot mai mare să sune și să se vaiera, bălăngînd cînd scurt, cînd lung. VOICULESCU, P. I, 142. (Intran z.) Vîre mîvirii dă ploaie, Și nu vîrî cum să vini, Și mi-j vîrî vâirînd. ARH. FOLK. III, 107. ♦ T r a n z. (Complementul indică oameni) A compătîmi, a deplînge. Așe țicălos și mișelos Liliacul în toată partea destrămat și în tot chipul vrednic de vâierat fîid, acum cu capul plecat la mare mila marilor împărați aleargă. CANTEMIR, I. I, 1, 196. Spondan... vâieră pre Ștefan V că n-au fost unit cu Besceria Romei. ȘINCAI, HR. II, 105/18, cf. KLEIN, D. 452, LB. Duhul ăcêla e mai de vâierat... decît noi. BĂRAC, ap. TDRG. Burul bătrîn compuse... o schiță istorică despre sași, îi vâiera tare că poporul lor... în urmărea ăsupririlor a scăzut mai mult de jumătate. BARIȚIU, P. A. I, 333, cf. LM, BĂRCIANU, ALEXI, W. Auzîndu-și numele, se gîndi nîmaidecît că țiganul pe el îl vaiera. RETEGANUL, ap. CADE. Îți place acum că tot satul o ține într-un hōhōt, iar cei care te iubesc te vaiera și te jelesc. REV. CRIT. II, 359.

— Prez. ind. : vaier și (regional) vâierez. — Și: vâira, voiera vb. I.

— De la vai¹ (prin apropiere dc șuiera, fluiera).

VĂIERĂRE s. f. (Învechit și regional) Văitare (1). De mulțimea voierării mele m-am topit pînă acum. DOSOFTEI, V. S. decembrie 205/28, cf. LB, ISER. Astfel de popoare n-au voace și îndreptățire, ci numai suspine și vaierări. F (1881), 366. S-aud vâierări și zăngăt pe-aproape de țărme. COȘBUC, AE. 36, cf. GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., DL, DM, DEX.

— Pl. : vâierări. — Și: (învechit) voierăre s. f.

— V. vâiera.

VĂIERĂT¹ s. n. (Învechit și regional) Văitare (1). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LM, DM. Aci se dădu la gemuț și la vâierat. SBIERA, ap. DDRF. Acasă... era plîns și vâierat pentru că... mamei i s-a dus feciorul. MERA, L. B. 229.

— V. vâiera.

VĂIERĂT², -Ă adj. 1. (Transilv. și Bucov., despre oameni; și substantivat, adesea ca epitet peiorativ) Care se vâită (1) în mod insistent; p e x t neputincios (1), beciscic, incapabil. Cf. DL, DM. Unde-i carul, unde-s boii? Nemernicule, vâierătu!e, prăpăditule, bețivule! RETEGANUL, P. I, 7, cf. ȘEZ. V, 170. Vâieratu-i, băta-i! Dumnezeu! VICIU, GL., cf. COMAN, GL., A V 14. S-o laudat ticăloasa asta-a me și amărîta asta a me și vâierata asta ci poati... și făcă cōpchi. O. BÎRLEA, A. P. I, 260.

2. (Învechit) Plin de amărăciune, de tristețe, de jale. Acest răspuns amar și vâierat (a. 1746). TDRG. ♦ F i g. Orbii să mîntuia de voieratul întunecrec și vedea limpede

străluminatelor și dragele lucori a soarelui. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 178^e/16.

- Pl. : *văierați, -te*. - Și: (învechit) *voierát, -ă*, (regional) *văirát, -ă* adj.

- V. *văiera*.

VĂIERATEC, -Ă adj. v. *văieratic*.

VĂIERÁTIC, -Ă adj. (învechit; depreciativ; despre oameni) *Văităreț*. Cf. JAHRESBER, VIII, 122, BARCIANU, ALEXI, W.

- Pl. : *văieratici, -ce*. - Și: *văierátéc, -ă* adj. JAHRESBER, VIII, 122.

- *Văiera* + suf. *-atic*.

VĂIERĂTŪRĂ s. f. (învechit) *Văitare* (1). Cf. LB. *Au început iară secuii cu nenumeratele lor văierături și pretensiuni*. BARIȚIU, P. A. II, 148, cf. LM, GHETIÉ, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

- Pl. : *văierături*.

- *Văiera* + suf. *-ătură*.

VĂIET s. n. v. *vaiet*.

VĂIETĂ vb. I v. *văita*.

VĂIETĂRE s. f. v. *văitare*.

VĂIETÁT, -Ă adj. v. *văitat*².

VĂIETĂRÉT, -EĂȚĂ adj. v. *văităreț*.

VĂIETĂTÓR, -OĂRE adj. v. *văitător*.

VĂIETĂTŪRĂ s. f. v. *văitătură*.

VĂIGĂR s. m. v. *văiegar*.

VĂILÉU interj. v. *valeu*.

VĂINĂ vb. I R e f l. (Regional) A se *văita* (1). Cf. TDRG, BL VI, 51, DL, DM. *Eu ședeam și mă căinam Și mă vâinam*. ȘEZ, I, 117. *Cum sta și se vâina, Sfințitul s-apropia*. POP., în L. ROM. 1966, 97.

- Pronunțat: *vă-i-*. - Prez. înd.: *văinez*.

- Contaminare între *văita* și *căina*.

VĂIOĂGĂ¹ s. f. v. *văiugă*¹.

VĂIOĂGĂ² s. f. v. *văiugă*².

VĂIÓG¹ s. n. v. *văiugă*¹.

VĂIÓG² s. n. v. *văiugă*².

VĂIOGĂR s. m. (Transilv.) Meseriaș care face *văiugi*². Cf. NOM. PROF. 39, DM, ALR III h 243, A I 12, 17, 22, 34, TEAHA, C. N. 104, 279.

- Pl. : *văiogari*. - Și: *vaiogár*, (ALR III h 243/346), *văiugár* (NOM. PROF. 39, DM), *voioğár* (ALR III h 243/279) s. m.

- *Văioagă*² + suf. *-ar*.

VĂIÓS, -OĂSĂ adj. (învechit; despre terenuri) Cu (multe) *văi*² (1); străbătut de o vale². *S-au ascuns în niște locuri văioasă și holmuroasă*. CANTEMIR, HR, 426. *Albia unui riu este locul cel vălos pe unde curge râul, a cui margini se numesc fărături și mal*. GENILJE, G. 118/14, cf. LM, TDRG, SCRIBAN, D. ♦ P. e x t. (Regional) *Povînit*² (2) (Căzănești - Slobozia). Cf. ALR II/723.

- Pl. : *văioși, -oase*. - Și: (învechit) *vălós, -oasă* adj.

- Vale² + suf. *-os*.

VĂIRĂ vb. IV. *văiera*.

VĂIRÁT, -Ă adj. v. *văierat*².

VĂIȘOĂRĂ s. f. v. *văișoară*.

VĂITĂ vb. I R e f l. I. (Despre oameni) A scoate strigăte (prelungi), gemete (din cauza unei dureri, a unei suferințe etc.); a-și exprima prin cuvinte durerea, suferința, nemulțumirea etc., a se lamenta, a se plînge (3), a se tînguî (1), a se jelui, a se căina; (popular) a se mișeli (2), (învechit și regional) a se olecăi, a se văiera, (învechit) a se ruguci¹, (regional) a se vâina, a se văitara, a se vâlăcăi. V. v â i - c â r i. *Ei au audzit rugucindu-să (văietîndu-se MUNT.) și-au alergat de l-au scos*. PRAV. 211. *Plîngea tof și se văieta, iară el zise: nu plîngereț*. N. TEST. (1648), 79/11. *Să văieta stăpînă-său: o, vai de mine, ce rău pășiu* (a. 1675). GCR I, 223/8. *Văietați-vă pentru că aproape este zioa D[o]mri[ul]ui și surpare de la D[o]mnu* a veni. BIBLIA (1688), 462/43. *Cu de moarte pipete: „vai, mațele, ... vai, vintrile mele!” a să văieta și a să văiera început*. CANTEMIR, I. I. II, 69, cf. I, 152. *Mult plîns și să văieta pentru săraca de fară, cum să-și piară legea, și sfintele biserici să să facă meceturi turcești*. ANON. CANTAC., CM I, 181, cf. LEX. MARS. 222. *Preacurata stăpînă, vîzînd mort pre H[risto]s... văietîndu-se cu amar, striga*. MINEIUL (1776), 200°/38. *Altul să văietă în gura mare, iar altul plînge cu suspinare*. BUDAI-DELEANU, Ț. 198. *De vă ajunge vreodată lipsa, iubișilor prunci, să nu vă văietați asupra ei cu nerăbdare*. PETROVICI, P. 315/28, cf. DRLU, LB. *Să văiet că i-a-nșălat, Marfă stricată le-a dat*. MUMULEANU, C. 115/17. *Norodul și neguțătorii au început cu lacrimi a să văita și a plînge* (a. 1828). FURNICĂ, D. C. 336, cf. I. GOLESCU, C. Zicea... văietîndu-să: *sîntem pierduți! Un fulger au frînt catedralul*. DRĂGHICI, R. 10/11. *Au strigat... văietîndu-se că au pierdut punga* (a. 1835). DOC. EC. 575. *Au venit dofiorul, cătră carele să văieta Tilu de durerea capului*. BĂRAC, T. 72/8. *Oarecare escesuri ce făcură ostașii... ridicară plîngeri din partea locuitorilor, mai cu osebite din partea nobililor, cari alergau la Mihai văitîndu-se*. BĂLCESCU, M. V. 403. *Treptele ridicate ale soțietăței fug, se vaiet*. RUSSO, Ș. 24, cf. POLIZU. *Locuitorii se cam vaietă că au supărare cu militarii* (a. 1858). IORGA, S. D. XVIII, 24. *Zăcea trei săptămîni pe fiecare lună, cu picioarele și cu mîinile cocoloșite în flanele, chinuîndu-se și văitîndu-se*. GHICA, S. 406. *De cîte ori mă văitam la vreun hop mai adînc, de cîte ori strigam: ai, ai, poștașul îmi răspundea: hai, hai, domnule!* ALECSANDRI, O. P. 259, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 305, LM. *Femeile egiptene strigau luhululu, cînd se văietau, și lililili, cînd se veseleau*. ODOBESCU, S. I, 206. *De-al meu propriu vis, mistui mă vaiet*. EMINESCU, O. I, 199. *În fața pacienței, care se vaietă cumplit, doctorul începe să arză forcepsul*. CARAGIALE, O. IV, 117. *Toată megieșia se vaietă de furturile ce făcea ea poamelor de prin grădini*. ISPIRESCU, L. 75. *Oamenii se strîngeau, se sfătuiu, strigau și se văitau îngrozii de o nelegiuire ca asta*. VLAHUȚĂ, S. A. II, 122, cf. 197, DDRF. *De-a stînga țipă Cain, de-a dreapta urlă luda, iar tu, tu goale Golio, te vaietă între ei!* COȘBUC, P. II, 79, cf. BARCIANU. *I se făcuse foarte rău; îl apucase ru-ș' ce de inimă, căci tare se văita*. SBIERA, F. S. 12. *Un biet țigan... se văita de un dînt*. D. ZAMFIRESCU, R. 117, cf. ALEXI, W., TDRG. *Cei mai mulți se vaietă de durerea șalelor*. PAMFILE, A. R. 122. *Ai auzit pe Ștefan văietîndu-se vreodată?* DELAVRANCEA, O. II, 67, cf. RESMERIȚĂ, D., SEVERIN, S. 138, CADE. *Dacă stăm și nu ne mișcăm, să nu se mai vaiete nimeni de sărăcie*. REBREANU, R. I, 236. *Sărmanii se ridicau greu, văietîndu-se de șale*. BRĂESCU, A. 91. *Cum să-mi închipui că n-are să se fină de cuvînt!... se văieta popa, frîngîndu-și mîinele*. VOICULESCU, P. I, 125. *Doctorul Bașiu se apucă de cap și ieși în coridor văitîndu-se: - Dumnezeule Doamne! unde să-i mai punem?* SADOVEANU, O. VII, 98. *Cînd îl scoțea... la tablă... se finea cu mîna de pîntece, văitîndu-se cît îl lua gura*. MOROIANU, S. 194, cf. BL VI, 51. *Numai o unguroaică grasă și roșie ca o sfeclă, vîzîndu-și bărbatul jos, începu să se vaiete*. DAN, U. 281, cf. SCRIBAN, D. *Ca să scrie o mică noță arheologică în zece ani, Hagienus... se văieta la toată lumea*

de dificultățile studiului, de lipsa de concurs. CĂLINESCU, B. I. 104. *Erau în totul vreo doisprezece râniți, dar nici unul nu se văita de dureri.* CAMIL PETRESCU, O. III, 288, cf. DL, DM. *Sînt bogați, dar plîng toată ziua și se văita.* BARBU, PRINC. 305. *Muierile își dădeau coate și se mirau și se văitau.* LANCRĂNAN, C. I, 52, cf. M. D. ENC., DEX. *Taci, nu mai plînge, Nu te mai văieta.* TEODORESCU, P. P. 396. *Ce te văieși, Ce te tînguiești, Ce te hăulești?* MARIAN, D. 101. *Să muta de pe mormînt pe mormînt, plîngînd și văietîndu-să.* RETEGANUL, P. IV, 65. *Am pățit-o hăt bine, zise sfîntul Petrea văitîndu-se.* ȘEZ. I, 264. *Se văita din cînd în cînd de pept.* REV. CRIT. II, 367. *Ei, bătutu-m-o ceriul, că-l omorîi, să văită călătorul.* CĂTANĂ, P. B. I, 46. *Eu, maică, te-aș mărta, Dar ești, maică, mitutea Și mă vaii că te-i strica.* MAT. FOLK. 492. *Mai trece ce mai trece, și unchișul iar se ivește lîngă streja podului și începe să se vaite.* RĂDULESCU-CODIN, I. 55, cf. id. L. 11. *Și-o prins, și s-o cîntat, Și s-o văietat, De durere mai o crepat.* ȚIPLEA, P. P. 100, cf. 118. *Să văitai de dureri, De friguri că tremură.* GRAIUL, I, 26. *A scăpat ursul din sîn drept în apă! Chiu, vai, prinde a striga și a se văita.* FURTUNĂ, C. 100. *Mă văitam dî chept.* DIACONU, VR. 245. *Să luără Pe cale, pe cărare, Tăt cîntîndu-să Și voietîndu-să.* ARH. FOLK. I, 198. *S-o to' văietat pârîniși, ce să facă, ca să scape de g'îvol.* ȘANDRU - BRÎNZEU, JINA, 50, cf. ALR II h 140, ALRM II h 202, ALR III MN 5, 6 831/47, 76, 928, MN 11, 6 890/102, 141, 325, 723, 784, 833, 836, MN 12, 6 892/279, 284, 791. *Ianoș cădea, Barba-i tremura, Greu se văieta.* BALADE, II, 269. *A-nceput a să văita.* O. BÎRLEA, A. P. II, 501. *Ce fiți, ce te văiți?* FOLC. MOLD. I, 219, cf. NALR - MB I MN 282, 459/601, 618, 632, 653. *De înșurat și de coate goale să nu se vaieze nimene.* LM I, 957, cf. BARONZI, L. 53, ZANNE, P. II, 72, 91, IV, 399, 401. *Pe muiere în toată viața șă o porți în spinare și o dată să o lași jos, ... ea se vaieată că a ostenit.* PANN, P. V. III, 129/14, cf. ZANNE, P. II, 282. *Iepuroaica fată, și iepurile de inimă se văita.* PANN, P. V. I, 146/3, cf. ZANNE, P. I, 496. *L-a lovit cu un bulgăre de iașcă în spate și se văitai că-l doare în coastă, se zice despre cineva care se plînge fără motiv.* Cf. ZANNE, P. I, 196. *Nimenea nu se vaieată de gras (= nimeni nu se plînge de bine).* Cf. PANN, P. V. I, 145/19, ZANNE, P. II, 579. (I n t r a n z.) *O plecat pi cali plîngin' și văitînd.* GRAIUL, I, 320. ♦ Fig. *Văietați-vă, porțile cetăților; strige cetăți turburate.* BIBLIA (1688), 463²/2. ♦ Tranz. (Regional, mai ales în Transilv.; complementul indică oameni decedați) A boci, a jeli. *Mortul pe care-l văita A deșchis ochii.* PANN, E. V, 5/16. *Toate băbele, toate muierile puteau să-l vaieze, numai ea trebuia să stea, să tacă, să audă cum îi cînta popa prohodul.* T. POPOVICI, SE. 73, cf. ALR III h 170. *L-o văietat multă vreme.* ALR SN V h 1416/316, cf. ALRM SN III h 1 167/316. ♦ Tranz. (Complementul indică oameni) A compătimi, a deplînge. Cf. LB, I, GOLESCU, C. *Trebuie să părăsesc țara. Bietul om începu a mă văita.* SION, P. 232, cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Nu te vaii eu pe tine!* CIAUȘANU, GL. *Nu văita pe sărac de traistă și de sac.* PANN, P. V. I, 146/5, cf. ZANNE, P. V, 559.

2. P. a n a I. (Despre unele păsări sau animale) A scoate sunete, țipete tînguitoare (și prelungi). *Cerul se posomorî, se căpuși cu plumb, și ciorile începură a se văita pe sub nouii cenușii.* SADOVEANU, O. II, 463. *Bufrîțele și cucuvelele strigă ori se văitai.* BĂCESCU, PĂS. 244, cf. DL, DM, DEX, H I 418, III 325, ALR I 1137/150, 156, 190, 231, ALR II 5 527/235, 5 702/157, 5 741/172, 5 745/172, 5 747/53, ALR SN II h 331, h 332, h 373/172, III h 730/157, h 737, V h 1464, ALRM SN I h 212, II h 545/157, h 551.

3. F i g. (Despre vînt, despre ape etc.) A produce zgomote prelungi și tînguitoare. V. v i j i i, v u i. *Afară, vînturile sfîrșitului de toamnă se văitau în livezile uscate, bubuiau, se mai ogoiau.* SADOVEANU, O. I, 74. *Doi plopi - singurii în tot satul - ... se văitau îndoii spre pămînt.* BART, S. M. 69. *Vîlcănaș se deștepta Și, cînd colo, ce vedea? Dunărea se văieta Că nu-l știe ospăta.* BALADE, II, 97.

4. F i g. (Despre unele instrumente muzicale, despre clopote) A produce sunete triste, tînguitoare. *Cele trei clopote mici și sârace se pornesc deodată să țipe și să se vaieze, cu o jale nebunească.* CARAGIALE, O. I, 52. *Buciumul s-a văietat nopți de-a rîndul în zadar.* VOICULESCU, P. I, 167.

- Prez. ind.: *vaii*. - Și: *văietă* (pers. 6 și, învechit, *vaiet*), (regional) *voietă* vb. I.
- De la *vai*¹.

VĂITĂL adv. v. *văităr*.

VĂITĂRE s. f. Acțiunea de a se văita și rezultatul ei.

1. Emite de strigăte (prelungi), de gemete (ca urmare a unei dureri, a unei suferințe etc.); exprimare prin cuvinte a unei dureri, a unei suferințe, a unei nemulțumiri etc., la mentare, jeluire, tînguire (1); văitătură (1), (rar) văitat¹ (1), (învechit și regional) văierare, văierat¹, (învechit) văierătură. V. văicăreală. Cf. văita (1). Cf. EUSTATIEVICI, GR. RUM. 68⁷/8. *Au auzit strigări și văietări înfricoșate, ce răsuna din toate părțile.* GOLESCU, P. 409/8, cf. DRLU, LB. *Maica ei plînge; Tata și frații, surori și rude! O văietare de toți s-aude.* I. VĂCĂRESCUL, P. 116/14. *Vai mie, zicea cu lacrimi, întru a sa văitare.* CONACHI, P. 82, cf. POLIZU. *Țipetele, văitarea, gemătul celor ce mor, îngrozesc pe călătorul ce-și urmează calea sa.* NEGRUZZI, S. I, 127. *Străjerul... înțelegînd pricina văitărilor mele, începu a ride.* ALECSANDRI, O. P. 264, cf. id. POEZII, 338, COSTINESCU, CIHAC, I, 305. *Auzi un țipăt și o văietare care îi împlu inima de jale.* SPIREȘCU, L. 89, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE, DL, DM, DEX. ♦ (Regional; în forma *văietare*) Bocire, jeluire (la înmormîntare). *Aceste strigăte erau așa de răspîndite, încît Eschil le dă ca exemplu de văietare, de cîntic de doliu.* ODOBESCU, S. I, 195, cf. ARH. FOLK. VII, 68.

2. P. a n a I. (Rare) Cf. văita (2). *La țipetele de bucurie ale gășei, la văietările sărmane ciocirlii, somnorosul, plecat pe obîncul șelei, tresări.* ODOBESCU, S. III, 193. *Singură porumbița cea albă îi dezmierda prin întuneric, cînd cu vesele cîntări, cînd cu blînde văietări.* id. ib. 202.

3. F i g. (Rare) Cf. văita (3). *Se auzea... p-afară văietarea viforoasă a crivățului.* ODOBESCU, S. I, 67.

- Pl. : *văitări*. - Și: *văietare* s. f.
- V. *văita*.

VĂITĂT¹ s. n. (Rare) Văitare (1). Cf. I. GOLESCU, C., LM, RĂSMERIȚĂ, D. *Ah și vah lasă la o parte... Ferește-te d-un asemene văitat, ca pururea să biruiești.* ZANNE, P. VIII, 26.

2. P. a n a I. Văitare (2). [Auzi] un văitat de iepure aflat în primejdie de moarte. VÎN. PESC. februarie 1964, 8, cf. H XII 194.

- Pl. : *văitaturi*.
- V. *văita*.

VĂITĂT², -Ă adj. (Rare; despre sunete emise de voce umană) Care este însoțit de vaieze (1), de tînguire (1). *De plîns văietat zguduie și palatul.* COȘBUC, AE. 244. (Substantivat) *O pune a două zi să mai cînte cutare cîntec. Și ea începea de îndată, cu același glas, același timbru melancolic și încărcat de aceeași nostalgie sfîșietoare. Căci din aștea îi plăceau lui Ștefan, din cele văitate, deși ea îi cînta și altele.* PREDĂ, DELIR. 344. ♦ (Prin analogie) *Prin ochii lor enormi, „galbeni”... ochi ce privesc înainte, nu în lături ca la restul păsărilor... prin cîntecul văietat... ce poate răsuna uneori, lugubru în noapte... a inspirat teama... omului.* BĂCESCU, PĂS. 243.

- Pl. : *văitături* -te. - Și: *văietat*, -ă adj.
- V. *văita*.

VĂITĂRA vb. I, R e f l. (Regional) A se văita (1) (Sabasa - Vatra Dornei). Cf. A V 25.

- Prez. ind.: *văităr*.

- Cf. văita.

VĂITĂRET, **-EĂȚĂ** adj. (Adesea depreciativ; despre oameni) Care are obiceiul să se vaite (1); văitător, (familiar, depreciativ) văicăreț, (învechit) văieratic. Cf. JORDAN, L. R. 343. „Le mie prigionii” ale văietărețului Silvio Pellico îmi par libret de operă pe lângă scurtul, încordatul „Reportaj cu ștreangul de git.” CĂLINESCU, C. O. 296, cf. DM. Arată a fi fost un boier ca toți boierii, ... trăind o viață trândavă, care pînă la sfîrșit îl face căutător de tîhne și văităreț la oboșeli. IST. LIT. ROM. II, 146, cf. DEX.

- Pl.: văităreți, -e. - Și: văietăreț, -eăță adj.

- Văita + suf. -ăreț.

VĂITĂTOR, **-OĂRE** adj. (Despre oameni) Care se vaită (1), care are obiceiul să se vaite; (adesea depreciativ) văităreț, (familiar, depreciativ) văicăreț. Cf. CIHAC, I, 305, BĂRCIANU, ALEXI, W., DM. DEX. ♦ (Adverbial) Auzi, moș Costache, vrei să-ți lase sînge, să te doară? - Daa! răspunse limpede și văietător bătrîmul. CĂLINESCU, O. IV, 154. ♦ (Substantivat, f.; regional; în forma văietătoare) Bocoitoare (Roșia-Beiuș). Cf. ALR III MN 84, 2 705/310.

- Pl.: văitători, -oare. - Și: văietător, -oare adj.

- Văita + suf. -ător.

VĂITĂTURĂ s. f. Acțiunea de a se văita și rezultatul ei.

1. Emitere de strigăte (prelungi), de gemete (ca urmare a unei dureri, a unei suferințe etc.); exprimare prin cuvinte a unei dureri, a unei suferințe, a unei nemulțumiri etc., lamentare, jeluire, tînguire (1); văitare (1). Cf. văita (1). *Suspine, văietături și olecăituri în toate părțile și în toate colțurile să audziia.* CANTEMIR, I. I. I, 233, cf. DRU, LB, I. GOLESCU, C. *Ce țipește, ce văitături sînt acestea?* VOINESCU II, M. 63/6, cf. I. VĂCĂRESCUL, P. 481/9, POLIZU, CIHAC, I, 305, IM 1547, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG: *Cuvintele străbăteau prin peticele acelea, prin buzele acelea diforme; gîngav, astupat, întrerupte de o văietătură figănească plină de invocațiuni, de blagoslovenii.* PAPADAT-BENGEȘCU, O. II, 110, cf. I, 106, CADE 1398, SCRIBAN, D. *Acelea care luară boccelele cu lucruri fură sfătuite să le lase pe loc, de unde văietături, incertitudinî.* CĂLINESCU, S. 578, cf. DL, DM, DEX. *Aud pe pod văitături: - Mă, ce să fie? se miră ei.* RĂDULESCU-CODIN, I. 55. *Ah și vah adeseori viața fi-o ridică.* Dăparte d-asecene văitături. ZANNE, P. VIII, 26.

2. P. a n a l. (Rar) Cf. văita (2). *Țipete mărunte, văitături ascuțite și surde veneau dinspre baltă.* CĂLINESCU, S. 189.

- Pl.: văitături. - Și: văietătură s. f.

- Văita + suf. -ătură.

VĂITĂU s. n. (Transilv.) Măsură (de aproximativ 2 litri) cu care se ia vama la moară. V. mertic (1), otic (3), și nic (1). Cf. CADE, DL, DM, CONV. LIT. XX, 1021: *La moara de Husășău, Macină, n-are văitău.* DOINE, 288, cf. ȘEZ. VII, 189; com. dii fostul județ BIHOR și din TĂRCĂIȚA - BEIUȘ, PAȘCA, GL., L. ROM.: 1973, 47, 585, ALR SN I h 181/64, TEAHA, C. N. 279.

- Pl.: văitaie și văităie (ALR SN I h 181/64). - Și:

voitău s. n. Com. din fostul județ BIHOR, PAȘCA, GL.

- Cf. magh. v a j t o „coș pentru piine”.

VĂIUG s. n. v. vălug².

VĂIUGĂR s. m. v. văiogar.

VĂIUGĂ¹ s. f. Vale² (1) mică, puțin adîncă (și îngustă). V. și stoacă (1), viroagă Cf. SCL 1984, 145, D. BOGDAN, GL. 116. *Am pus bour într-un fag, în dreptul drumului locului spre văiugă în Șacovăț, pe dii sus de poiana Mistrei (a. 1670).* URICARIUL, XVII, 22. *Constantin Vodă, dacă au sosit amu la văiuga Copoului; au stătît, gîndind că*

este oaste în fîrg supusă. M. COSTIN, O. 188. *Am pus o piatră într-o văiugă, în costiși, din deal de drum (a. 1744).* IORGA, S. D. XXI, 487. *Această parte de loc, cît au cuprins... am început a o despărți de cătră răzăși, din zarea dealului despre soare-apune, mai din sus de o moviță mare... și de acolo, pe o văiugă la deal (a. 1760).* GHIĂBĂNESCU, S. I. XVII, 48. *Și de acolo la vale, pe văiugă, drumul în gios, de la capitile pămînturilor, piste șas (a. 1795).* IORGA, S. D. VII, 137, cf. STAMATI, D. 89. *Putna și-a făcut o altă curgere pe văiugul ferestailor.* I. IONESCU, P. 46, cf. CIHAC, II, 537, GHETIE, R. M. *S-a rălăcit prin văiugele largi și dimburile pietroase ale Dobrogei.* CONV. LIT. XLIV, 95, cf. PAMFILE, A. R. 263, PASCU, S. 131. *În serile liniștite de vară, chiar cînd prin apropiere nu este nici un iaz ori pîrîu, ci numai smîrcurile adunate pe fundul văiugelor de la izvoare, deseori se aude o înginare de tonuri simple.* SIMIONESCU, F. R. 198. *Aici a poposit la stîni, Pe margini de văioagă, Lîngă sfîtoși ciobani bătrîni Cu basmele-n desagă.* LESNEA, VERS. 320. *Nu departe de cîtitoria veche, după ce treci o culme, stă ascuns într-o văiugă, aproape de un iaz, schitul Vovidenia.* SADOVEANU, O. IX, 13, cf. V, 517, SCRIBAN, D. *Din văiuga aceea, vîntul aduce miroznă de iarbă verde.* CAMILAR, N. I, 363, cf. LTR³, DL, DM, L. ROM. 1972, 289, M. D. ENC. 987, DEX, H III 398, IX 435, XI 516, XII 169, VÎRCOL, M., ȘEZ. XVIII, 293, CV 1949, nr. 7, 33, nr. 8, 34, CHEST. IV 37/376, 94/173, ALR SN III h 816, ALRM SN II h 638, LEXIC REG. 111.

- Pl.: văiugi și văiuge. - Și: (regional) văiag s. n., văioagă (pl. văioage) s. f., văioğ (PAMFILE, A. R. 263) s. n., văioagă (CV 1949, nr. 7, 33), văioagă (CHEST. IV 37/376), văliugă (IORGA, S. D. V, 253) s. f.

- Vale² + suf. -ugă.

VĂIUGĂ² s. f. (Maram., Transilv. și prin Ban.) Cărămidă nearsă, făcută dintr-un amestec de lut cu paie, turnată în forme. V. chirpici. Cf. GHETIE, R. M., CADE. *Căsele mai noi sînt construite din cărămidă arsă și în parte din cărămidă nearsă („văiugă”).* PRIBEAGUL, P. R. 23. *Pe măsură ce se împuținează pădurile, birnele sînt înlocuite cu „vaioage”.* ARH. FOLK. VI, 135, cf. LTR³, DL. *Se apucă iar de făcut văioage.* T. POPOVICI, SE. 36, cf. DM, CL 1964, 71, 73, SCL 1966, 466, 487, CABA, SĂL. *Țiganii, cîi fac vaoioage, apoi coasă o broască la gură cu apă ș-o ard în foc.* ARH. FOLK. I, 223, cf. CV 1951, nr. 3-4, 47, CHEST. II 31/1, 86/369, ALR I 684/65, ALR III h 239, h 242, A I 12, 13; 17, 20, 21, 22, 31, 34, 35, LEXIC REG. 10, 17, MAT. DIALECT. I, 102, TEAHA, C. N. 279, SCL 1979, 91, ALR - M II h 246.

- Pl.: văiugi și văiuguri (ALR III h 239/53, h 242/53, MN 116, 3 786/53). - Și: văioagă (pl. văioage și văioaguri, A I 26) s. f., văioğ (ALR - M II h 246/225; pl. văioage, ib.) s. n., văioagă (pl. vaoioage și vaoioage, ALR III h 242/346) s. f., văioğ (ALR III h 242, LEXIC REG. 17, ALR - M II h 246; pl. vaoioage, ALR III h 242, LEXIC REG. 17, ALR - M II h 246 și vaoioage, ALR - M II h 246/227), vaoiug (ALR III h 242/316, ALR - M II h 246/221; pl. vaoioage, ALR - M II h 246/221 și vaoiuguri, ALR III h 242/316) s. n., vaoioagă (pl. vaoioage) s. f., vaoioğ (ib. h 242/349, ALR - M II h 246; pl. vaoioage, ALR III h 242/349, ALR - M II h 246) s. n.

- Din magh. vályog (dial. vályug).

VĂIUȘĂ s. f. (Regional) Vălișoară. Com. din SCĂRIȘOARA - ABRUD.

- Pl.: văiușuri.

- Vale² + suf. -ușă.

VĂIUȚĂ s. f. (Regional) Vălișoară. Rămînd... în lung două sute stînjini gospod pără într-o văiuță (a. 1803). URICARIUL, IV, 173/7, cf. CIHAC, I, 305, SFC IV, 146.

- Pl.: văiuțe.

- Vale² + suf. -uță.

VĂJGĂLĂU s. n. v. vîjgălău.

VĂJGĂRAIE s. f. v. vîjgăraie.

VĂJÍ vb. IV. I. T r a n z. (Prin Maram.; complementul indică obiecte) A aduce într-o poziție de echilibru instabil. Cf. TIPLEA, P. P. 118, BUD, P. P. 83.

II. (Transilv. și Maram.) I. R e f l. și r e f l. r e c i p r. A se potrive (II 1). Cf. KLEIN, D. 453, LB, ISER, LM, DDRF, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., DL, DM. *Vînă, lele, să fugim, Că noi bine ne vujim, și la ochi și la sprincene.* H XVIII 91. *Hai, bade, să ne iubim Că amîndoi ne vujim, și la ochi și la sprincene.* RETEGANUL, CH. 108. *Că noi bine ne vujim, și la păr și la sprincene, Ca și doi păuni la pene.* F (1889), 7. *Toată lumea să văje(ște). Eu cu mîndru nici pre.* TIPLEA, P. P. 62, cf. BUD, P. P. 83, com. din FRATA - TURDA. *Cu mîndru de lingă drum, Nu ne vujim... El îi mare, eu îi mică, Nu ne vujim nici de frică.* BÎRLEA, L. P. M. I, 238, cf. 157. *Hai, mîndrule, să fugim, Că noi bine ne vujim, și la ochi și la sprincene, Ca doi porumbaci la pene.* T. PAPAĞI, M. 18, cf. 172, PODARIU, FL. 47, IZV. XIV, 197, 198. *Noi, găzduiți, ne-am vujit, Dipt ace ne-am despărțit, Poate că ne-am și sfădit.* GR. S. VII, 38, cf. 81, BL VI, 192, LEXIC REG. II, 47, 75. *Soțul și soția se vujesc bine laolaltă.* MAT. DIALECT. I, 217. *Hai, bade, să ne iubim, Că noi bine ne vujim, și pa ochi și pa sprincene, Ca și doi păuni la pene.* FOLC. TRANSILV. I, 119. *Floriciă de pe coastă, Frumoasă-i mireasa noastră. Floriciă de pe rîu, Nici mirele nu-i urit, Doamne, bine s-or vujit.* ib. 563. (T r a n z.) *Văjesc... ceva lucruri laolaltă.* LB, cf. LM, GHETIE, R. M. ♦ A cădea de acord (asupra unei probleme controversate), a ajunge la un consens. *Despre Viminachiu nu se vujesc autorii, cum s-ar chema în timpul de acum; ci mie mi se vede că Nigher are drept, carele zice că este Vidimul.* ȘINCAI, HR. I, 108/29, cf. DL, DM, TIPLEA, P. P. 118, BUD, P. P. 83, CABA, SĂL., ALR I 1581/355, ALR II/349, LEXIC REG. 10, 17, 73. ♦ R e f l. (Despre obiecte) A(-i) fi pe potrivă, a(-i) fi pe măsură. Cf. DL. *Bucuria fetei gă-i se vujeste (papucul), dar bucurie scurtă, că numai cu unul ce să facă.* RETEGANUL, ap. CADE 1432. *Nu se vujăște... o cheie în broască.* Com. din ZAGRA - NĂSAUD, cf. ALR SN V h 1344/353. ♦ R e f l. (Prin Transilv.) A fi nimerit (1), adecvat. *Nu se vujăște zicala.* Com. din ZAGRA - NĂSAUD, cf. GR. S. VII, 58. ♦ T r a n z. (Prin Transilv.; în forma vji) A potrive (II 7). Cf. APOLZAN, P. I. 58.

2. Refl. unipers. A se nimeri (4). *Eu păt mulți am logodit, De-aieste nu s-o vujit, Eu păt mulți an: cununat, De-aieste nu s-o-nîmplat.* TIPLEA, P. P. 17. *S-a vujit de-am și greșit, Dar iară m-am pocăit.* BUD, P. P. 27. *Frînză verde de cucuță, Nu-i bună dragostea multă; De se vaje(ște) și se uita, Rămii cu inima ruptă.* BÎRLEA, L. P. M. I, 195. *Frînză verde de măr acru, Beteagu-i mîndru, sâracu. De s-a vaji și-a muri, Cine biată l-a jeli?* id. ib. II, 67. *Dragă mîni-i va-n pădur'e, Că beau în și mîninc mure. De s-a vajea' că mă-nbăt, Numa crâncil'e mă vād.* T. PAPAĞI, M. 46, cf. 173. *Pute i-o fost împăratului de agiutorniță, că iel, dacă s-o vujit de-o fost bătaie, atunci iel s-o dus acolo, de s-o sculat orice-mpărat.* ARH. FOLK. I, 183, cf. ALR SN II h 476/346. *S-a vujit să fie de față și vecinul.* MAT. DIALECT. I, 217. *Doamne, bine s-o vujit!* GLOSAR REG. *Și relele mi se gată Cînd noi n-om si laolaltă. De s-o vaji și n-om si Multe zile n-om trăi. Tu-i muri de dorul meu, și eu de bănatul tău.* FOLC. TRANSILV. I, 301, cf. O. BÎRLEA, A. P. I. 374.

III. T r a n z. (Învechit, rar) A unelti, a urzi, a pune la cale. *Văjmașii noștri aceia simt călcați și biruiți astăzi de Învieria Domnului nostru lui Iisus Hristos, și cei ce vajea noă rău astăzi-i vedem zdrobiți și pieriți.* VAKAAM, C. 91, cf. DOSOFTEI, MOL. 88.

- Prez. ind.: vājesc, pers. 3 și (Maram.) vājē. - Și: (II) vji (prez. ind. și vji, APOLZAN, P. I. 58), vujii vb. IV.

- Din ucr. важити

VĂJMÎNT s. n. v. veșmînt.

VĂJNICÉR s. m. (Prin Transilv.) Proprietar al unei turme de oi. Cf. FD VI, 232.

- Pl.: vājniceri. - Și: vojnicér s. m. FD VI, 232.

- Vașniță + suf. -ar.

VĂJÓI s. n. v. vji.

VĂL s. n. I. 1. Bucată de țesătură (fină), de obicei brodată, folosită pentru a acoperi, a proteja sau a feri de priviri ceva (mai ales un obiect de cult); (în special) bucată de țesătură fină (și transparentă) folosită de femei pentru a-și acoperi capul sau a-și ascunde fața (potrivit unor obiceiuri sau ritualuri). V. acoperămînt, învelitoare, aer, pocro vâț (1), voal, feregea, hoboț, iașmac, nemeteț (1), rariță (1), sălie (2), șlaier (1), năframă (1). *Vălu-i alb ca de ninsoare, Și cununii de lăcrămioare... Încing coama-i castanie.* ASACHI, S. L. I, 119. *Mormintul lui Ștefan cel Mare să se acopere întreg cu un văl mare de doliu.* CALENDAR (1857), 84/6. *Scote pe condamnată afară coperită cu un văl.* ARISTIA, PLUT. 170/17. *Mireasa își coperă fața cu vălul.* id. ib. 195/13. *Alese o rochie de catifea neagră, un văl de blondă alb și un șal negru.* NEGRUZZI, S. I, 27, cf. 256, POLIZU, PONTBRIANT, D. *Cîntăreața, care nu-și rădicase vălul, revărsa niște rulade fermecătoare.* SION, P. 438. *Rădicînd vălul dupe obraz, lăsă să se vază... frumuseți încîntătoare.* FILIMON, O. I, 152. *Vălurile lor, date pe spate, lăsă să se vază, ca un contrast cu o-hii lor cei negri, ... un mînat păt blond.* BARONZI, I. L. I, 17/3, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 305, LM. *Vălul ce copere moru-mentul pe din afară, îl schimbă pe tot anul.* BOANTINEANU, C. 182/3. *Femeile sînt învelite cu mantile albe; pe cap poartă un văl alb și pe figură un alt văl închis, des, prin care vād, fără să fie văzute.* id. O. 289. *Cu aurîl văl de brateală răsfrat pe un binis de suvai alb... ar fi zis oricine că vede icoana cea mai blîndă și cea mai smerită a Pururei Fecioare.* ODOBESCU, S. I, 77. *Să-ți desprind din creștet vălul. Să-l ridie de pe obraz.* EMINESCU, O. I, 75. *Pare o umbră ușoară și tremurătoare ca și vălul cernit care-i atîrnă din creștet.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 163, cf. MARIAN, NU. 619, DDRF, CRĂINCEANU, IG. 151, ENC. ROM., BĂRCIANU. *Acoperită pe ochi cu un văl des, Anicuța venise încet în urma soră-sei.* D. ZAMFIRESCU, R. 102, cf. ALEXI, W., VICIU, GL. 9. *Nopțile... acopere cu un văl icoana.* IORGA, P. A. I. 64. *Unele dintre dișele poartă strengărește pe albul firii vălului ce li înfășură fața oacheșă o pălărieță bărbătească.* id. ib. 92. *Cu văl cernit pe fața suptă... Părea o arătare ruptă Dintr-o icoană c-un calyar.* GOGA, POEZII, 297. *De sub cununa de lămîiță... vălul de borangic îi cobora pînă la călcîie.* ANGHIEL, PR. 21. *Pe cap, mireasa are un văl alb și cunună de mirt.* PĂCALĂ, M. R. 178, cf. DR. III, 831. *Un zgomot asurzitor se abătui brusc pe învelitoarea de lemn... a sălei. Tocmai furau de pe altar vălul lui Tahit.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 368, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Mireasa... purta o cunună de flori pe cap și un văl foarte des pe obraz.* C. GANE, TR. V. 357. *Prea Curața era împodobită, pentru acea zi de bucurie, cu văluri albe, care luceau, prin fumegarea făclilor și umbra naosului, ca flori de primăvară.* SADOVEANU, O. XXIII, 35, cf. SCRIBAN, D. *Reprezintă pe doamna Despina cu văl de doliu și manie neagră.* ARH. OLT. XIX, 31. *De o reputație egală se bucură... vălul de simplă pentru poarta principală a iconostasului... reprezentînd „Răstignirea”.* OPRESCU, S. 171. *Vălul liturgic de la Rădăuși (Moldova), destinat a acoperi sfința împărășanie, ... înfățișează „împărășirea apostolilor”, sub forma pînii.* id. ib., cf. LTR², DL, DM, MÂN. SUCEVIȚA, 189, M. D. ENC., DEX, DN². *Mîndruleana mea iubită, Na văl și te mărită.* DOINE, 270. *A lua vălul de pe mort în loc de dătorie, N-ai făcut nici o moșie.* ZANNE, P. V, 260. ♦ I g. *Vălu-njelepciunii mele După-ntunecoșii-ți ochi se va lăsa.* HELLAJE, O. I, 93. *Acoperă cu un văl nepătruns viața cea trecută.* MARCOVICI, D. 2/2. *Întristarea... a acoperit cu un văl de melancolie caracterul cel mai vesel și mai glumeț.* GHICA, S. 649. *Să întindem un văl negru asupra trecutului și asupra promiterilor viitorului.* ALECSANDRI, O. P. 125. *Decdată trece-o cugetare, Un văl pe ochii tăi fierbinți. E-ntunecoasa renunțare, E umbra dulciilor dorinți.* EMINESCU, O. I, 117. *Cînd fantezia lui... cerca să reconstituie drama în crudle ei amănunte, un văl de groază și de rușine simțea că se*

lasă peste cele mai scumpe și mai duioase amintiri ale copilăriei lui. VLAHUȚĂ, D. 95. Pe față îi plutea un văl de fericire și de mîndrie. REBREANU, NUV. 63. Mă privea uimită și cu un văl de neîncredere în ochii cu albastrul căld. CAMIL PETRESCU, P. 8. Umanitatea e supusă unei alte prețurii, dar numai cît durează un fulger, pentru că vălul negru al mizantropiei îl va acoperi din nou pe Timon. VIANU, L. U. 87. Moartea își întinde vălurile peste toate locurile unde palpița altădată clocotirea vieții. RALEA, S. T. I, 230. Pe același chip de fetiță se așternu un văl de solemnitate. VINEA, L. I, 265. Ochii negri, isteți, ... uneori acoperiți de un văl trist, ... îi dădeau o înfățișare dîrză. TUDORAN, P. 69. **Expr.** (Rar) **A lua (sau a pune, a îmbrăca) vălul** = (despre femei) a se călugări. Cf. COSTINESCU. **Îl înmormintă la Tripoli în casa Templului. A doă zi ea luă vălul și de atunci trecu viața în lacrimi.** BOLINTINEANU, C. 35/28. **Auzise atîte povești despre fete frumoase adimenite de călugărițe ca să ieie vălul și să rămîie viața lor toată între zidurile ce atîte taină ascund.** SLAVICI, O. II, 23, cf. GHETI, R. M., TDRG, CADE, DN¹. (Rar) **A avea un văl pe ochi** = a nu vedea adevărul, a nu pricepe realitatea. Cf. COSTINESCU. **A i se pune (cuiva) un văl pe ochi** = a înceta să vadă, să judece clar, obiectiv, a nu mai înțelege realitatea. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. **A (-i) cădea (cuiva) vălul (de pe ochi) sau a i se lua (cuiva) un văl de pe ochi (sau, rar, de pe frunte)** = a (i) se dezvălui, a (i) se revela (cuiva) adevărul. **Parcă mi s-a luat un văl de pe ochi.** CADE. **În clipa aceea unică mi-a căzut, în sfîrșit, vălul de pe ochi și am înțeles realitatea în toată goliciunea ei.** LOVINESCU, M. 203. **În clipa următoare îi căzu vălul de pe ochi. Disprețul privirilor ei îi sfredelea inima.** REBREANU, R. II, 203. **Cînd Tudor intră în satul strămoșilor lui, la Șoimărești, parcă i se luă un văl de pe frunte.** SADOVEANU, O. V, 560, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. (Cu topica inversată) **Patimile triumfa și mă mistuam după cum să mistuie focul pe sine însuși. Vălul au căzut... Astfel vederile mele... pătrund în principul adevărului.** FM (1847), 158/33. **Dar azi vălul cade, crudo! dizmețit din visuri sece, Fruntea mea este trezită de al buzei tale-nghet.** EMINESCU, O. I, 30. **Acum deodată vălul... căzu: ca-ntr-o revărsare de lumină îmi apărură țara, căminul cu tot ce-mi era drag.** SADOVEANU, O. XXI, 155. **A ridica (sau a rupe, a sfîșia) vălul** = a face cunoscut, a da pe față ceva care era ascuns, tainut sau neștit. **Poetul a știut să ardice cu o mină nevinovată vălul care... acopere plăcerile aceștii patimi.** HELIADE, GR. P. 27/23. **Mintea-ți n-au pătruns, N-au rupt vălul ce m-ascunde!** MILLO, în PR. DRAM. 362. **Recunoștință la acești anticari învâțați care ardică cu încetul vălul opac ce acopere poezia neamurilor primitive.** BOLLICAC, O. 41. **Știința rădica vălul de pe mintea întunecată de ignoranță.** SION, P. 106, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. **Ridicînd vălul și privind în ofșcina unui plăzmuitor, aflăm cum trebuie să procedăm în asemenea împrejurări pentru descoperirea unor cazuri identice.** BUL. COM. IST. I, 31. **Pe arheologie, cu rezultatele cercetărilor ei viitoare, se poate pune desigur mai multă bază. Ea ne va ridica vălul care ascunde taina Sarmisegetusei.** ARH. OLT. V, 300. **Era datoră unui olean să rupă vălul care acoperea această nobilă figură a trecutului nostru.** ib. XVII, 60. (Cu topica inversată) **Răsplătirea te așteaptă, vălul este sfîșiat. Al meu tată te gînește.** HELIADE, O. I, 458. **Vălul rătăcirii s-a sfîșiat numaidecît după cîteva săptămîni.** VOINESCU II, M. 104/14. (Cu parafrizarea expresiei) **Observațiunea internă este nesuficientă, fiindcă ea ridică numai un mic colțisor al vălului ce acoperă misterele sufletului.** CONTA, O. F. 109. **El rupe vălurile-roze și împrăștie iluziile siropoase.** RALEA, S. T. I, 51. **A arunca un văl (ori vălul uitării) peste... (sau asupra...)** sau **a acoperi (ceva) cu vălul uitării, a se așterne vălul uitării peste...** = a face să nu se știe, să nu se afle, a ascunde, a tăinui (I); a face să fie uitat, a da uitării (în mod intenționat). **Acoperind cu vălul uitării criminele lui Ștefăniță, boierii decretară a i se face în monastirea Putna o înmormintare demnă de dignitatea ce au purtat.** ASACHI, S. L. II, 140. **Istoria, la acest spectacol trist, aruncă un văl asupra gurelelor, asupra crimelor lor.** BĂLCESCU, M. V. 24. **Numele unuia dintre acești bărbați legendari este în toate gurile, pe cînd celalalt este acoperit cu**

vălul uitării. RUSSO, S. 172. **Peste ultimele lucrări ale d-sale... trebuie să aruncăm un văl.** MAIORESCU, CR. I, 40. **Aceste cuvinte ale învățatului maghiar nu sînt decît numai o încercare de a răstălmăci reportul lui Prisc și de a arunca astfel un văl asupra unui document istoric, care cuprinde probe destul de evidente în contra teoriei sale.** REV. IST. II, 287. **Să știe a arunca un văl asupra joasei lor origini, ... să priceapă a-și acoperi obscura lor proveniență.** ȘĂINEANU, I. 200. **A strîns de prin monăstiri... un mare număr de manuscrise ale acestui învățat călugăr, peste a cărui activitate spornică timpurile vitregi au aruncat vălul uitării.** REV. IST. IX, 277. **A căluta să arunce peste acest debut vălul uitării.** V. ROM. iunie 1965, 52. **Peste cele mai ilustre figuri ale teatrului românesc din copilăria și tinerețea mea s-a așternut vălul uitării.** ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 2, 25/2. (Cu parafrizarea expresiei) **Prin aplicarea neîntîrziată a unui cerculariu arhieresc... să trageți un văl gros asupra tuturor neînțelegerilor trecute, iertîndu-le cu mîrînimie pre toate.** SBIERA, F. S. 255. **Întreaga operă a scriitorului a fost, dealfel, înconjurată... cu un văl de uitare.** LOVINESCU, M. 197. **Compus: (Bot.) vălul-miresei** = plantă erbacee anuală din familia cariofilaceelor, cu tulpina mică, de obicei ramificată de la bază, cu panicul ramificat și cu flori foarte mici de culoare roz sau purpurie; (regional) săpunel (II 3), spârgele (*Gypsophila muralis*). Cf. BORZA, D. 79, 300, DEX - S. ♦ (Rar) **Țesătură ușoară și transparentă folosită la confecționarea unor obiecte de îmbrăcăminte femeiești.** **Văzui pieptul tău tînăr bătînd de turburare, Subt vălul ce sălta.** ALEXANDRESCU, O. I, 149. **Șiml ei... Se prevedea prin vălul de gaz ce-l coperea.** BOLINTINEANU, P. I, 218. **Îi contemplam... trupul admirabil sub văluri fumurii.** PAPADAT-BENGESCU, O. I, 88. **O văzui aievea înaintînd spre mine, unduindu-și coapsele... sub zarea vălului galben ce-o înfășura.** VOICULESCU, P. II, 59. **Trec patru chipuri șterse finîndu-se de mînă în văluri fluturate pe trupuri de femeie.** PILLAT, P. 31, cf. DL, DM. **Vestmintele corului... erau tratate în culori neutre, cu unele albuli crude pentru vălurile vestalelor.** ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 16/4.

2. F i g. Ceea ce acoperă ca un văl (I 1) (reducînd vizibilitatea, claritatea). **Dimineța... se ivește Din vălul nopții întunecos.** HELIADE, O. I, 79. **Toată natura doarme înfășorîndu-se cu întunecosul văl al nopții.** MARCOVICI, C. 33/9. **Noaptea... veni ca să ascunză totul dinaintea ochilor nostri într-un văl întunecos.** PELIMON, I. 252/19, cf. GHICA, C. E. I, 199. **Barca se apropiase de Brăila, pe cînd soarele da loc vălului negru al nopții.** SION, P. 279. **Vălul nopții să risipea și Pesta devenea mai superbă.** FILIMON, O. II, 54. **Un fum alb și umed începu a se ridica din fundul văilor și în scurt timp se încinse toți munții cu un văl argintiu, nelăsînd să se zărească decît culmile lor.** CONV. LIT. II, 92. **Balta-n aburi se ascunde sub un văl misterios, Așteptînd voiosul soare ca pe-un mire luminos.** ALECSANDRI, POEZII, 62, cf. I, COSTINESCU. **Vălul nopții întunecoase mă împiedeca de a vedea frumoasele șesuri pe unde treceam.** F (1881), 476. **Bogată în întinderi stă lumea-n promoroacă, Ce sate și cîmpie cu-n luciul văl îmbracă.** EMINESCU, O. I, 69. **Noaptea neagră tot mai negru văl punea pe neagra vale.** COȘBUC, P. I, 317. **Cine știe Ce prăpăstii blînda noapte-acoperă cu vălul său.** DAVILA, V. V. 139. **Văl de brumă arginție Mi-a împodobit grădina.** GOGA, POEZII, 66. **Ades, pe mare, luna-ngîndurată Sub văl de nori aluneacă tăcută, Dar marea tot o simte.** CERNA, P., 90, cf. TDRG, CADE. **Un văl ușor de aburi rătăcea în văi pe urmele pîrului presimțitor de primăvară.** GALACTION, O. 101. **Coabară-și, Iarnă albă, vălul magic Pe orașelul meu tăcut și tragic.** CAZIMIR, L. U. 38. **Un iepure roșcat izbucnea dintr-o tuță întunecoasă... și dintr-o dată se prăpădea sub vălul de ceață.** SADOVEANU, O. I, 96, cf. III, 122. **Apa luitoare și pîmîntul negru dormea de mult în vălul fumurii al unei calme nopți de vară.** BART, S. M. 80.

3. F i g. Ceea ce servește pentru a ascunde, pentru a disimula o situație, un fapt etc.; aparență care ascunde realitatea. **Grațiile cu care te vorbesc zeii... sînt subt un văl prin care nu poate pătrunde decît ochiul poetului.** HELIADE,

O. II, 130. *Unul sub vâul ostășesc, altul sub motivele bisericesti, știaua a întreținea încrederea lui Petru.* ASACHI, S. L. II, 185. *Cel mai mare fizionomist n-ar fi putut să descopere nici lingușire, nici servilism, ci numai ură și despreț, acoperite cu vâul idiferenței.* FILIMON, O. I, 110. *Pricepu făfărnica chiar sub acel vâl de prostatică modestie.* id. ib. 132. *Introduce în studiul religiei oarecare libertate de spirit sub vâul explicării și al alegoriei.* BARONZI, I. C. V, 516/2, cf. COSTINESCU. *Din multele idei... numai acele sînt și frumoase, care sub vâul unei sensibilități adecuate ne prezintă simfiminte distinse prin forma, intensitatea sau ocaziunea lor.* MAIORESCU, CR. I, 81. *În zadar se sileau bieții cărturari să le dovedească cum că trebuie ca această faptă să aibă cel puțin un vâl, o umbră de dreptate.* ODOBESCU, S. I, 18. *De atunci înainte, tiranul, lepădînd orice vâl de făfărie, începu a face răutățile pe față.* id. ib. 85. *De ce să mai îmbrac amorul cu vâul rușinei... cînd te iubesc.* EMINESCU, P. L. 86. *Vâul obscurității numai Făcea să vrednicească un nume ca acesta.* I. NEGRUZZI, S. VI, 351, cf. CADE. *Am lepădat masca omului cu dureri de cap... Am intrat și eu în vorbă. L-am contrazis cu neîndurare. Am tras la o parte cu unghiile și cu dinții vâul de rea credință, de fraudă și de corupțiune care acoperea afacerile exploatării.* GALACTION, O. 103, cf. SCRIBAN, D. *Să nu mai amintim și de alte personaje publice, ascunse sub un transparent vâl de stigmat.* CONSTANTINESCU, S. I, 86. *Împrejurările vremii... l-au determinat pe scriitor să-și camușeze intențiile sub vâul alegoriei.* IST. LIT. ROM. II, 74. *Obsesia lumii moderne este aflarea violentă a unui adevăr crud de care nimeni nu se sperie, a unui adevăr care are tendința să se ascundă și nu este lăsat sub vâlurile șale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 2/3.

II. 1. (Anat. ; mai ales în sintagmele *vâul palatului, vâul palatin*) Porțiune musculară care continuă, în partea posterioară a cavității bucale, palatul; palat moale, v. palat. *Vâul palatin este o cută de membrană mucoasă peste o aponewroză și muschii palatini.* POLIZU, P. 96/16. *Amigdalele sau murele sînt doi corpi de mărimea unei migdale... situați între coloanele vâului.* id. ib. 97/5, cf. ENC. ROM. III, 509. *Rămirile ușoare ale vâului palatin se vindecă ușor.* BIANU, D. S. 152, cf. CADE. *O parte din aer se elimină pe nas, căci vâul palatului este scoborît.* IORDAN, STIL. 52, cf. SCRIBAN, D. *Prin ridicarea părții anterioare spre palat sau a părții posterioare spre vâul palatului, limba participă la formarea timbrului vocalelor.* GRAUR, I. L. 47. *Uvula este un mic organ prin care se termină vâul.* id. ib., cf. DL, DM. *Vâul palatului în timpul articularii determină caracterul oral sau nazal al sunetelor.* DER, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³, IVĂNESCU, I. L. R. 8.

2. (Învechit, rar) Velă (1). Cf. ȘA II, 666. *De la ferestrele mele văd trecînd în depărtare pe linia orizontului vapoarele și vasele cu vâluri, care fac voiagiul Orientului.* ALECSANDRI, S. 51.

— Pl. : vâluri și (învechit, rar) vâle (ODOBESCU, S. I, 385).
— Și: (învechit, rar) vel s. n. LEON ASACHI, B. 84/2, ASACHI, P. 24/4, 156/18.

— De la învâl(u)j, după lat. *velum*, it. *velo*, fr. *voile*, prin falsă apropiere etimologică.

VĂLĂR¹ s. m. (Mold. și Munt.) Persoană care umblă cu vâlăritul (1). Cf. D. BOGDAN; GL. 213, H II 4. *Vâlari sînt flăcăii ce se duc în sărbătorile Crăciunului prin case, de adună colaci, vin etc.* Com. din IANCA - FĂUREI. *Acești colindători de la Paști se numesc valari.* Com. din DULCEȘTI - ROMAN. *Vâlarii... în ziua de Anul Nou și a două zi de Paște [merg] de la casa la casa... cîștigă: bani, ouă roșii, colaci.* Com. din COSTIȘA - ADJUD. *La Paști umblau valarii... îmbrăcați frumoși; mergeau pe la fete mari, le dădea cozonac, ouă.* Com. din MERA - ODOBESȚI.

— Pl. : vâlari.

— Etimologia necunoscută. Cf. vâlărit.

VĂLĂR² s. m. 1. (Bucov. și Mold.) Muncitor care introduce snopii de grâu la valul¹ (III 10) batozei. Cf. ION BOTEZ, STR. 22, com. din BOGDĂNEȘTI - FĂLTICENI, din CÎRLIG - ROMAN și din STRUNGA - TÎRGU FRUMOS, L. ROM. 1959, nr. 6, 53, LEXIC REG. 116, GLOSAR REG., S.C. ȘT. (IASI), 1963, 267, 268.

2. (Regional) Piuar (2). Cf. DR. III, 806.

— Pl. : vâlari.

— Val¹ + suf. -ar.

VĂLĂȘ¹ s. m. (Regional) Piuar (2). Cf. DR. III, 806.

— Pl. : vâlăși.

— Val¹ + suf. -aș.

VĂLĂȘ² s. n. v. valos.

VĂLĂCĂI vb. IV. R e f l. (Prin nordul Munt.) A se văita (1). Cf. TDRG, T. PAPAHAĞI, C. L., GR. S. V, 137, BL. VI, 51, 149, DL, DM. *Văitîndu-mă și olăcăindu-mă, M-a întrebat: - De ce te vâlăcăiești, mă creștine?* MAT. FOLK. 1160, cf. 678.

— Prez. ind. : vâlăcăiesc.

— Cf. olecăi, vâiețări.

VĂLĂLĂU adv. v. hălălău.

VĂLĂLCAZĂU s. m. v. valcazău.

VĂLĂLÍ vb. IV. T r a n z. (Maghiarism, prin nord-vestul Transilv.) A întreprinde, a efectua (ceva). Cf. VAIDA.

— Prez. ind. : vâlăleşc.

— Din magh. *vállal*.

VĂLĂMĂTÓC s. n. (Regional) Ghemotoc de cîrpă cu care se spală vasele (Strehaia). Cf. CV 1952, nr. 2, 38.

— Pl. : ?

— Cf. folmotoc, vâlătuc.

VĂLĂNTÁC s. m. v. vâlătuc.

VĂLĂNTÓC s. m. v. vâlătuc.

VĂLĂNTÚC s. n. v. vâlătuc.

VĂLĂRÉT s. n. v. vâlărit.

VĂLĂRÍ vb. IV. I n t r a n z. (Prin Mold. și prin Munt.) A umbla cu vâlăritul (1). Cf. SCRIBAN, D.

— Prez. ind. : vâlăresc.

— Derivat regresiv de la vâlărit.

VĂLĂRIE s. f. (Regional) Vâlărit (1). *Ne-adunam toiți flăcăii... De-acolea plecam cu vâlăria prin sat, în special pe la fete.* Com. din NEREJU - ODOBESȚI.

— Pl. : vâlării.

— Vălar¹ + suf. -ie.

VĂLĂRÍT s. n. 1. (Mold. și Munt.) Obicei practicat de grupuri de tineri de la sate, la Paști, la Crăciun sau la Anul Nou, cînd se merge pe la casele oamenilor și se fac urări gazdelor, care îi răsplătesc cu daruri în natură și în bani; (regional) vâlărie. Cf. MARIAN, S. R. I, 227. *De sărbătorile Crăciunului și Paștilor, flăcăii se mai împart și astăzi, pentru a se păstra tradiția, în două cete (ungureni și cojarii) cînd merg cu colindatul, plugul sau vâlăritul.* GR. S. III, 102, cf. 131, DIACONU, VR. CXI. *De sărbători există în satele din Vrancea un obicei burllesc numit al vâlăritului.* IZV. XVII, 401, cf. SCRIBAN, D. *Cu vâlăritul merg flăcăii din sat... Se face de Anul Nou și de Paște. Sînt cinstiți cu rachiu și bacșiș (cîțiva pitaci), iar stăpîna casei le dă un colac... sau o pască și cîteva ouă roșii.* Com. din BOSIA - IAȘI, cf. com. din PRISĂCANI - IAȘI, din DULCEȘTI - ROMAN, din IVEȘTI - BÎRLAD, din CAVADINEȘTI - BEREȘTI, din LUPEȘTI - BEREȘTI, din COROȘ -

TÎRGU BUJOR, din BĂLENI - TÎRGU BUJOR, din BRĂHĂȘEȘTI - TECUCI, din TORCEȘTI - TECUCI, din ȘENDRENI - GALAȚI, din TUDOR VLADIMIRESCU - GALAȚI, din SCORȚARU NOU - BRĂILA, din TUDOR VLADIMIRESCU - BRĂILA, din BECENI - RÎMNICU SĂRAT și din VALEA RAȚEI - RÎMNICU SĂRAT. *Cu vălăretul se umblă și la Anul Nou.* Com. din GONDINEȘTI DE JOS - BACĂU. *Cel mai îndrăgit obicei de către localnici este vălăretul.* Com. din OBÎRȘENI - VASLUI, cf. com. din PRAJA - BACĂU, din ȘENDREȘTI - BACĂU, din SUHULEȚ - IAȘI, din TÎRZII - VASLUI, din RÎȘNIȚA - VASLUI, din ȘINDRILARI - ODOBEȘTI, din VIȘOARA - PANCIU, din BĂLTĂREȚI - TECUCI și din MATCA - TECUCI. *Umblă cu vălăritu la Crăciun și la Paști, intră în casă, sărută minile la părinți, cîntă o horă, două.* ALR II 4839/605, cf. LEXIC REG. 63.

2. (Regional) Obicei practicat în prima luni a postului mare, care constă în chinuirea cîinilor, cu credința că aceasta contribuie la sporirea recoltelor. *V. j u j e u, t ă r b a c ă.* Cf. MARIAN, S. R. II, 10, com. din MIHĂLCENI - RÎMNICU SĂRAT și din ROBEASCA - FĂUREI.

- Și: vălăret s. n.

- Etimologia necunoscută. Cf. v ă l ă r .¹

VĂLĂSMĂN s. m. v. voloșman.

VĂLĂȘĂG s. n. (Învechit) Dificultate; adversitate; supărare, necaz; neliniște; zbucium. *De nu va avea vălășag, neapărat iaste... că va lua unchiul și nepotul pre mătușea și pre nepota.* PRAV. LUCACI, 170, cf. 171. *Grijile și vălășagurile cu carile simt împietrite inimile lor nu lasă să se rădăcineze cuvîntul lui Dumnezeu.* VARLAAM, C. 277. *Să vădzu pre sine slobodă de toate vălășagurile lumiei.* id. ib. 366, cf. TDRG, L. ROM. 1965, 449, ib. 1966, 46.

- Pl.: vălășaguri. - Și: vălușag s. n. VARLAAM, C. 194, 206.

- Val¹ + suf. - ășag.

VĂLĂTĂN s. m. (Bot.; prin Munt.) Săricică (Ș) (*Salsola kali*). *Acești ciulini, ce se numesc vălătani, sînt adesea rupți și grămădiți de vînturi.* MANOLESCU, I. 60, cf. BORZA, D. 154, 300, H VII 385, 418.

- Pl.: vălătani. - Și: vălătân, vătălân (BORZA, D. 154, 300, H VIII 385) s. m.

- De la vălătuc, cu schimbare de suf. - Vătălan, prin metateză.

VĂLĂTĂȘ s. n. (Transilv. și prin Maram.) Interogatoriu; anchetă, cercetare juridică. *Vălătașurile... s-au așșu și s-au cetit, după care vălătașuri noi cu sufletele noastre așa am aflat și am judecat (a. 1701).* BUL. COM. IST. II, 267. *În vălătaș am fost eu, popa Toder... și eu, popa Mire. (a. 1709).* ib. 268. *Penru multe lucruri necuvioasă, care se arată în vălătaș, nu pot să-l fie preot (a. 1742).* VAIDA. *Să vălătuim, ca să vie vălătașu pe sobor mare (a. 1767).* IORGA, S. D. XIII, 261, cf. MOLNAR, D. 59/1. *Vălătaș nu s-a făcut pre calea legii (a. 1817).* IORGA. S. D. XII 205. *Mai întii fieștecare punctum să cetește înaintea mărturii, după aceea cele ce se află scrise în vălătaș la acel punctum.* AARON, în CONTRIBUȚII, III, 113, cf. MOLNAR, 146/22, LB, ISER, HEM 1949, CIHAC, II, 537, LM, DDRF, MÎNDRESCU, UNG. I 15, BĂRCIANU, ALEXI, W., BL II, 54, CL 1958, 139, L. ROM. 1962, 323, CABA, SĂL. *Faceți vălătașu bine și-mi încap și eu în lume.* BÎRLEA, L. P. M. II, 268, LEXIC REG. II, 106.

- Pl.: vălătașuri și vălătașe (BUL. COM. IST. II, 267).

- Din magh. vallatás.

VĂLĂȚI vb. IV v. vălătui.

VĂLĂȚOC subst. v. vălătuc.

VĂLĂȚUC s. m. I. (Prin nordul Munt.) Val¹ (I I). Cf. RĂDULESCU-CODIN.

II. I. (Adesea în legătură cu verbul „a face”) Material flexibil (lînă, stofă, hîrtie etc.) sau obiect dintr-un asemenea material, înfășurat, făcut sul; (regional) vangăr (2). *V. trîmbă, v a l¹ (III I).* Cf. MOLNAR, 106/6. (*Scofind un vălătuc de hîrtie*) *lătă niște versurile pentru doi amorezați.* NEGRUZZI, S. III, 97, cf. CIHAC, II, 444, LM. *Cînd erai albă cum trebuie, te-au uscat, te-au făcut vălătuc, te-au croit și au făcut din tine ceea ce ești acum.* CREANGĂ, O. 294, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Luară vălătucul și prin învălmășeală îl scoaseră pe chei.* DUNĂREANU, CH. 51, cf. TDRG. *Cînd vălătucul s-a făcut îndestul de mare se ia în funcție și se face căpiță.* PAMFILE, A. R. 158. *Firele... presărate cu frunze și flori de dobrîță... se fac vălătuc și se pun din nou în borșul în care au fost muiate.* PAMFILE - LUPESCU, CROM. 23, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, C. PETRESCU, I. II, 46. *A desfăcut vălătucul și l-a întins pe iarbă, la dogoarea soarelui.* *Era o blană mare, mișoasă de berbec.* VOICULESCU, P. II, 269, cf. LTR² XVIII, 398, DL, DM, FD II, 164, M. D. ENC., DEX. *Fă-mă, Doamne, ce m-ei face, Inima să mi se-mpace, Fă-mă vălătuc de tei, Să mă dau printre femei.* MARIAN, H. 42. [*Cămașa*] *ți-o spăl eu Cu sapon de la Bacău, Cu apă din satu meu. Și ți-oi face-o vălătuc Și ți-oi trimite-o pe fug!* id. ib. 58, cf. COMAN, GL., ALR SN I h 129, II h 489, ALRM SN I h 316, A II 3, III 3, v 14, VI 26. ◊ (Prin analogie) *Urmărea c-o privire lenșe legănarea vălătucilor de nori ce făceau ape.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 54. *Depart, pe drum, un vălătuc de praf părea că vine spre colibă.* D. ZAMFIRESCU, V. T. 103. *Se puse să scoată la vălătuci de fum pe urloaiele nasului.* IOVESCU, N. 86. ◊ (Adverbial) *Strînsei vălătuc mantaua și șurtucul.* HOGAȘ, DR. I, 308. (Prin analogie) *Afară nîngea, pătrundeau vălătuc înăuntru trimbe pestrițe de fulgi mari, învîrtejiți.* V. ROM. noiembrie 1953, 175. ◊ L o c. a d j. (Prin Mold.) *În vălătuci = (despre păr) buclat. Ari păru în vălătuc.* NALR-MB I MN 241, 76/539, cf. ib. MN 241, 76/544. ◊ (Adverbial; și în l o c. a d v. de-a vălătucul; în legătură cu verbe de mișcare) *De-a rostogolul, v. r o s t o g o l (I I);* în mare grabă, foarte repede și cu mișcări dezordonate. *Cad mereu, cad de-a vălătucul, fără a mă pute opri.* ALECSANDRI, O. P. 355, cf. CIHAC, II, 444. *Vede pe uliul găinilor venind de-a vălătucul în jos și picînd nu departe de dînsul.* MARIAN, O. I, 176, cf. DDRF, BĂRCIANU. *Vălătuc, Stoica se rostogoli în noroi.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 6, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *S-a depărtat el, lupul, bine, cu cîinii vălătuc după el.* IZV. XVI, 58, cf. SCRIBAN, D. *Doar l-o-ntoarce berbelea, Doar l-o duce, vălătuc, Pe ibovnicul uituc!* I BARBU, J. S. 135, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Nepoțulu cel mai mic, Mîna grîu valatuc, Cu dreapta săcera, Cu stînga lega.* VASILIU, C. 174. *Voinicelul cel mai mare Mîna snopul pină-n vale. Nepoțelul cel mai mic Mîna snopul vălătuc.* ȘEZ. XII, 129. *Venea cu cîinii valantoace.* CIAUȘANU, V. 208, cf. ARH. OLT. XXI, 277, ALR I 367/394. *Vin vălătuc la vale.* A IX 5. *S-o adunat oamenii vălîntac.* ALIL XXIX, 317. ◊ F i g. *Lăcomia cuprînzîndu-ne, zavistia orbîndu-ne, vălătuc cătră strîmbătate ne trag.* ARHIVA R. I, 54/12. *De la ușe păr' la pat Mere doru vâlîntac.* PĂCALĂ, M. R. 219. ◊ Ghemotoc; cocloș. Cf. KLEIN, D. 453, LB, ISER, LM. *Nepăsta hăț un șumuiog de fin, îl face vălătuc și sfir! după popă.* SEVASTOS, N. 50, cf. GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CHEST. II, 205/20, ALR III MN 128, 3 860/2, ALR II 4 123/2, ALR SN V h I 450/2, h I 501/531. ◊ E x p r. **A se face vălătuc** = (despre ființe) a se strînge, a se ghemui. *Ne concentrăm... asemenea ariciușii care, făcîndu-se vălătuc, arată în toate părțile sale ghiuppii, pe cînd inima-n el trăiește.* EMINESCU, O. IX, 447.

2. S p e c. (Mai ales la pl.) Material de construcție, în formă de sul, făcut din lut amestecat cu paie sau cu rogoz, folosit pentru a îmbrăca îngrăditura de pari sau împletitura de nulele care formează scheletul unei construcții; (regional) vălăuceală (v. v ă l ă t u c e a l ă I 2), v ă l u ș² (II). Cf. CIHAC, II, 444. *Loculul provizoriu de vălătuci, pe care l-a clădit comuna pentru școală, s-ar putea vinde.* EMINESCU, S. P. 254. *Bojdeuca de căsuță în care locuiesc eu de vreo 18 ani e de vălătuci.* CREANGĂ, P. [prefață] 22. *Casele se construiesc din vălătuci și ciamuri pe furci de stejtar în genere uscate.*

CRĂNICEANU, IG. 53, cf. DAMÉ, T. 95, BĂRCIANU. *Păreții de vălătuci ai umilei căsuțe*. IORGA, P. A. I, 11, cf. TDRG. *De la un timp încoace unii din acești răzăși își fac case de vălătuci, acoperite cu rogoz*. PAMFILE, I. C. 435, cf. 420, CADE. *În grajduri bune de vălătuci, bat din copite și sfărăiesc cai pietroși moldovenești*. SADOVEANU, O. I, 219. *E o clădire de birne și de vălătuci, acoperită cu șindrilă*. id. ib. XX, 285, cf. SCRIBAN, D., LTR², DL, DM. *La Popești, palatul șefului tribal e o clădire cu aspect rustic, cu pereții de vălătuci*. H. DAICOVICIU, D. 141, cf. M. D. ENC., DEX, CHEST. II 86/114, 139/132, ALR III h 242/514, 520. ◇ E x p r. (Învechit, rar) **Lucru cu vălătuci**, se spune despre un lucru prost făcut. Cf. CIHAC, II, 444.

3. (Regional; la pescuit) Val¹ (III 3 a). Cf. ANTIPA, P. 104, 124, DL, DM.

4. a) (Învechit) Bară de lemn de formă cilindrică folosită la ridicarea și la deplasarea unor obiecte foarte grele. Cf. I. GOLESCU, C. *Nu le rămăsese decît prin agiutorul de vălătuci să împingă corabia în mare*. DRĂGHICI, R. 202/9, cf. COSTINESCU.

b) (Regional; la joagăr) Fiecare dintre cele două bare de lemn, dispuse paralel, pe care se deplasează carul (Izvoru Alb-Bicaz). Cf. ARVINTE, TERM. 120.

5. (Agric.; regional) a) Tăvălug (I). Cf. POLIZU. *Cultivatorul cu vălătucul bate și netezește ogoarele semănate spre a le face să fie umezeala și să nu o lase să se zvîrte degrabă*. I. IONESCU, B. C. 476/21. *Aceste vălătucuri... sînt cele mai simple și mai mult întrebuițate*. id. ib. 476/31, cf. PETRI, V., CIHAC, II, 444, DAMÉ, T. 36, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, A. R. 61, BOCĂNEȚU, T. A. 153, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, com. MARIAN, com. din BILCA-RĂDĂUȚI, BUL. FIL. V, 175, ALR SN I h 26, ALRM SN I h 12. *Pe valea lui Gînsac, Se dă ariciul peste cap (Tăvălugul, vălătucul, valul)*. PAMFILE, C. 33. ◇ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) [Un] *vălătuc de băiet*. Com. din BILCA-RĂDĂUȚI.

b) Tăvălug (2). Cf. PAMFILE, A. R. 207, ALR II 5 300/682.

III. (Bot.) 1. (Munt. și prin Dobr.) Săricică (5) (*Salsola kali*). Cf. PANȚU, PL., SCRIBAN, D., BORZA, D. 154, 300, H II 79, VII 48, 148, 258, 335, 385, 418, AN. DOBR. IV, nr. 4, 101, CV 1949, nr. 8, 34.

2. (Regional) Ciurlan alb (*Rapistrum perenne*). Cf. BORZA, D. 146, 300.

3. (Prin Dobr.) Voronic (*Marrubium vulgare*). Cf. ȘEZ. XIV, 135.

- Pl. : *vălătuci* și (regional, n.) *vălătuce* (POLIZU, DL, CHEST. V 160/46), *vălătucuri*. - Și: (regional) *vălătúg* (pl. *vălătuguri*, ALR SN II h 489/574) s. n., *vălătóc* (CHEST. II 205/20, ALR III MN 128, 3 860/2, ALR II 4 123/2, ALR SN V h 1 450/2) subst., *vălăntác* (LB, ISER, LM, ALEXI, W.), *vălăntóc* (pl. și n. *vălăntoace*) s. m., *vălăntúć* (pl. *vălăntuce*, ALR SN I h 129/812), *vălăntác* (pl. *vălăntace*, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, COMAN, GL. și *vălăntacuri*, COMAN, GL.) s. n., *vălótac* (A III 3), *văluntác* (MOLNAR, 106²/6) subst., *vătălúć* (I. GOLESCU, C., H VII 148) s. m., *vătălúć* (H VII 48, BUL. FIL. V, 175, CV 1949, nr. 8, 34) subst.

- De la val¹. - *Vătăluc, vătălug*, prin metateză.

VĂLĂTUCAȘ subst. (Prin Bucov.) Diminutiv al lui *vălătuc* (II 1). *N-am nemică la bordei, Num-o mișă și-un cotei și-un vălătucas de tei, Ce-l pun sara căpătăi*. MARIAN, H. 144.

- Pl. : ?

- *Vălătuc* + suf. -aș.

VĂLĂTUCĂ adj. (Prin estul Mold.; în sintagma) *Poamă vălătucă* (și substantivat, f.) = varietate de struguri cu

boabele conice, mărunte, tari și de culoare neagră. Cf. ALIL XXII, 63, 73, 76, 82, XXIX, 241.

- Pl. : ?

- *Vălătuc* + suf. -ă.

VĂLĂTUCEĂLĂ s. f. Acțiunea de a *vălătuci* și rezultatul ei.

I. 1. (Rar) Cf. *vălătuci* (I). Cf. DL, DM, DEX 474, UDRESCU, GL. (Prin analogie) *Ă rămas în bordei... cu mîinile sub cap și privind vălătuceala albăstrie a fumului din horn*. GALACTION, O. 144.

2. (Regional; în forma *vălătuceală*; concretizat) *Vălătuc* (II 2) (Mănăsturel-Dej). Cf. CHEST. II 86/348.

II. F i g. (Prin vestul Munt.) Zăpăceală; năuceală (I); buimăceală. Cf. UDRESCU, GL.

- Pl. : *vălătuceli*. - Și: (regional, I 2) *vălătuceală* s. f. CHEST. II 86/348.

- *Vălătuci* + suf. -eală. - Pentru sensul II, cf. și *vălătuceală*.

VĂLĂTUCI vb. IV. I. T r a n z. I. A face *vălătuc* (II 1); a învălătuci, a înfășura. Cf. CIHAC, II, 444, BĂRCIANU, RESMERIȚĂ, D. *Blana se istovise. I se smulsese ultimul grăuncior. El o vălătuci iar și o zvîrli după sobă*. VOICULESCU, P. II, 270, cf. SCRIBAN, D. *Nu mai vălătuci jurnalul!* UDRESCU, GL. ◇ R e f l. (Prin analogie) *O limbă de flacăără fișni foarte sus împreună cu un fum negru, care se vălătucea*. T. POPOVICI, S. 23. *Niște nori groși... se vălătuceau înghesuindu-se parcă să iasă de sub fruntariile zării din asfințit*. V. ROM. mai 1963, 20.

2. (Popular; complementul indică scheletul de lemn al unor construcții) A îmbrăca, a acoperi cu *vălătuci* (II 2). Cf. DDRF, TDRG 1569, CADE. *Din grajdul de muiele vălătucit cu grijă, se auzi muget moale*. SADOVEANU, O. VI, 573, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX.

3. (Regional) A tăvălugi. Cf. DDRF, CADE.

II R e f l. F i g. (Prin vestul Munt.) 1. A se amesteca în dezordine, în neorînduială; a se învălămăși. Cf. UDRESCU, GL.

2. A se zăpăci; a se năuci (I); a se buimăci. Cf. UDRESCU, GL.

- Prez. ind.: *vălătucesc*.

- V. *vălătuc*. - Pentru sensul II, cf. și *vălămătici*.

VĂLĂTUCIT, -Ă adj. I. 1. Făcut *vălătuc* (II 1); învălătucit, înfășurat. *Ridicîndu-și ochii dintr-o ladă cu manuscrise vălătucite și legate cu fișii de cîrpă ruptă*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 78, 6/4. *Hărțile stau mai bine vălătucite decît împăturate*. UDRESCU, GL. ◇ (Regional; despre păr; în formele *vălucit, vătalocit*) Zbîrlit; ciufulit. *Noi mai avem carte-mpărătească... Cine știe să vie s-o citească... Aduceți un popă cu barba ca fusul Să ne deie iute răspunsu; Nu aduceți unu cu barba rară Să ne fie pînă-n sară, Sau unu cu barba vălucită Să rămîie cartea necitită*. FOLC. TRANSILV. I, 555, cf. NALR - B I h 16/22.

2. (Popular; despre peretii unor construcții, p. e x t., despre construcții) Care are scheletul de lemn îmbrăcat în *vălătuci* (II 2). Cf. DDRF. *Noi avem bordeie mici, Bune de plugari voinici, Veltucite și lipite Și cu stuh acoperite*. ALECSANDRI, P. P. 391, cf. TEODORESCU, P. P. 147, IZV. XVII, 409.

II F i g. (Prin vestul Munt.) Zăpăcit; năucit; buimăcit. *Mi-e capul... vălătucit, ... parc-aș fi după beție*. UDRESCU, GL.

- Pl. : *vălătuciți, -te*. - Și: (regional) *vălucit, -ă, vătalocit, -ă* (NALR - B I h 16/22), *veltucit, -ă* adj.

- V. **vălătuci**. - **Vătalocit**, prin metateză. - **Vălucit**, veltucit, prin sincopare. - Pentru sensul II, cf. și vâlmăti-cit.

VĂLĂTŪG s. n. v. **vălătuc**.

VĂLĂTUÎ vb. IV. T r a n z. I. (Folosit și a b s o l.) (Transilv.) A interoga; a ancheta, a cerceta juridic. *Am vălătuit în Archiud... pe[n]tru popa One* (a. 1709). BUL. COM. IST. II, 267. *Nu i să dă eșmişie ca să mai vălătuiască* (a. 1742). VAIDA. *Să vălătuiesc, precum este obiceiul țerii noa[ș]tre și să am giudecată* (a. 1766). IORGA, S. D. XIII, 260. *S-au aflat în Remeși 422 de oameni puși la căbel, în dajde, când au venit cânteliștea pișpecului de au vălătuit* (a. 1795). id. ib. 158, cf. KLEIN, D. 444. *Dintr-acest milostiv decret luminat să arată cum trebuie să urmeze preoții vrind a vălătui în scaunele și districturile săsăști*. AARON, în CONTRIBUȚII, III, 113, cf. DDRF, MÎNDRESCU, UNG. 115, DR. IV, 753, 759, SFC IV, 135, CABA, SĂL.

2. (Regional; în forma *volutui*) A tortura (1) (Toplița). Cf. ALR SN IV h 993/228.

- Prez. ind.: *vălătuiesc*. - Și: *vălătîi* (DDRf, MÎNDRESCU, UNG. 115, DR. IV, 753, 759, VAIDA, CABA, SĂL.), *volutui* (ALR SN IV h 993/228) vb. IV.

- Din magh. *vallat*.

VĂLĂTUIRE s. f. (Prin Transilv.) Acțiunea de a vălătui și rezultatul ei. *Icoana Născătoarei de Dumnezeu, care ieziuși din Cluj o au luat și o au dus la Viena, de unde... prin vălătuire... s-au dus iarăși în Ardeal și s-au pus în biserică ieziușilor din Cluj*. ȘINCAI, HR. III, 195/22.

- Pl.: *vălătuirii*.

- V. *vălătui*.

VĂLĂU s. n. I. (Regional, mai ales în Transilv. și Ban.) Jgheab făcut de obicei dintr-un trunchi de copac scobit din care se adapă animalele sau în care se pune mîncare pentru porci, pentru păsări etc. V. u l u c, t e i c ă 1 (2), t r o a c ă (2). Cf. KLEIN, D. 453. *Trocile (vălăiele) așa trebuie așezate în cocinile în care se închid scroafele, cît să poată agiunge la ele purceii*. ECONOMIA, 98/24, cf. MOLNAR, 166²/11, LB, ISER, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 537, LM. *Pun... busuioc în troaca sau halăul din care beau vitele apă*. MARIAN, S. R. I, 146, cf. DDRF. *În fiecare cocină să așlă și cîte un vălău înșepenit între birne*. LIUBA - IANA, M. 102, cf. GHEȚIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Din curte nu lipsește nici fintina cu cumpănă... și jgheabul „vălău” de adăpat vite*. MOLIN, R. B. 288, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Turna apă-n vălău și-și spunea a suta oară că retezul de la poartă trebuie schimbat*. CONTEMP. 1954, nr. 426, 4/1, cf. DL. *L-au tăvălit în valăul porcilor*. T. POPOVICI, SE. 12, cf. 337, SCL 1959, 220. *Te obișnuiești... cu tina dimprejur, călcată de vitele venite să se adapă în vălăul scobit*. V. ROM. septembrie 1963, 19. *Găleata atîngea lobdele, o luam de toartă și-o deșertam în vălău*. LĂNCRĂNȚAN, C. I, 7. *Și mîncarea i-o dădea în valăul porcilor, în blidul puilor*. POP., ap. MÎNDRESCU, UNG. 115, cf. H IX 88, MAT. DIALECT. I, 23, CONV. LIT. XX, 1021, VAIDA, ȘEZ. II, 24, VICIU, GL. 48. *Mai pune nițică apă în vălău, că să prăpădesc hoarele de sete*. BOCEANU, GL., cf. CABA, SĂL., com. din ZAHAREȘTI - SUCEAVA, ȘEZ. XX, 107, com. din TIMIȘOARA. *Buza lelei cea din sus, Bună-i de valău la junci*. BÎRLEA, L. P. M. II, 321, cf. I. CR. XIII, 44, BL VI, 187. *Apa descîntată se pune în vălăul oilor, pentru ca să poată fi băuți de oi*. CHEST. V 178/77 a, cf. ib. IV 54 b/29, ALR I 390/820, 417/59, ib. 691, ALR II 2 553, ALR SN II h 330, ALRM SN I h 216, A I 12, 21, 22, 24, 31, 35, II 1, 3, 6, 7, 8, 12, III 1, 2, 3, 4, 5, 16, 17, 18, 19, IV 3, LEXIC REG. II, 42, 75, 105, 109, MAT. DIALECT. I, 72, GLOSAR REG. 38. *Cînd fusei la mama fată, Știui floarea cum se poartă. După ce mă măritai, O lăsați și-o lepădai în vălăul porcilor*. FOLC. TRANSILV. II, 491, cf. CL 1964, 83. *Umple vălaule cu-apă*. O. BÎRLEA, A. P. II, 102, cf. ALR - M II h 297. ♦ (Prin Maram., prin vestul Transilv. și prin Ban.) Jgheab făcut

dintr-un trunchi de copac scobit, în care se pune sare pentru oi. Cf. LIUBA - IANA, M. 103, CADE 570, T. PAPAHAĞI, M. 222, CHEST. V 49/72, A I 13. ♦ (Ban., prin vestul Transilv., prin Bucov. și prin Mold.) Iesle. Cf. ȘEZ. XX, 109, CHEST. II 419/1, ALR I 337/59, 416/1, 28, 30, 35, 56, 77, 375, 381, GLOSAR REG. 38. ♦ (Transilv.) Albie în care se spală rufe, vase¹ etc. Cf. CHEST. V 47/26, ALR SN IV h 1 223/833, ALRM SN III h 1 039/833, A II 4.

II. Nume dat unor obiecte, unor părți de instalații, unor dispozitive etc. care se aseamănă ca formă cu un vălău (I):

1. (Ban. și prin vestul Transilv.) Jgheab prin care se captează și se scurge apa unui izvor. Cf. LIUBA - IANA, M. 32, DL, DM, com. din TĂRCĂIȚA - BEIUȘ, ALR II 2 552/29, 76.

2. (La moară) a) (Regional; în forma *valău*) Vrană (Scărișoara - Abrud). Cf. ALR SN I h 175/95, ALRM SN I h 118/95.

b) (Regional) Postavă (2) (Secășeni - Oravița). Cf. ALR SN I h 176/29, ALRM SN I h 119/29.

c) (Regional) Teică¹ (1) (Brădișoru de Jos - Oravița). Cf. LIUBA - IANA, M. 104.

d) (Ban.) Scobitură alungită și îngustă făcută cu ciocanul în piatra morii. Cf. ALR II 6 782/2, 27, 29, 76.

3. (Regional) Covată (la puiă 3). Cf. ALR II 6 474/27, 346, 365.

4. (Transilv. și Ban.) Scoc (la moară sau la puiă 3). Cf. MÎNDRESCU, UNG. 115, LIUBA - IANA, M. 104, CADE, CONV. LIT. XX, 1021, ALR II 6 733/27, ALR SN I h 155, ALRM SN I h 105.

5. (Vestul Transilv. și prin Ban.) Jilip. Com. din POIANA - VAȘCĂU, cf. CHEST. IV 30/66 a, ALR SN II h 618, ALRM SN I h 421, A I 12, 17, 21, 22, 35, TEAHA, C. N. 279.

6. (Prin Transilv.) Instalație rudimentară alcătuită dintr-un jgheab de lemn, ușor înclinat, alimentat cu apă, folosită la concentrarea minereurilor aurifere, după ce acestea au fost sfărîmate de șteampuri². Cf. LTR², DL, DM, FRÎNCU - CANDREA, M. 43.

7. (Transilv., prin Ban. și prin Maram.) Uluc (la streășina casei). Cf. SCL 1959, 220, 1966, 458, GREGORIAN, CL. 64, ALR III h 233, A I 13, 22, 34, 36, III 18, TEAHA, C. N. 124, 279, ALR - M II h 271.

8. (Ban. și prin vestul Transilv.) Jgheab prin care se scurge mustul din teasc. Cf. ALR II 6 138/2, 27, 29, 53, 76.

9. (Regional) Jgheab prin care se scurge din grajd zeama din gunoiul vitelor. Cf. ALR II 5 679/2, 29, 76, 386.

10. (Prin Transilv. și prin Ban.) Trupul meliței cu scobitura în care se mișcă limba. CL 1980, 219.

11. (Ban.) Scobitură alungită și îngustă făcută pe diferite obiecte (pentru a se putea îmbina unele cu altele). *În căței de ambele părți încă să scobesc vălăie, în cari să bagă birnele*. LIUBA - IANA, M. 94. *Fluiera păcurariului e făcută din alun și lemnul... să crapă în doauă, apoi să scobesc vălăie în ele*. id. ib. 112, cf. 121, CHEST. II 240/6, 9, ALR I 668/79. *Ciocanul al cu vălău*. ALR II 6 693/2.

12. (Regional; în forma *valău*) Luntre făcută dintr-un trunchi de copac scobit (Voivozi - Marghita). Cf. ALR II 2 529/325.

13. (Transilv.) Olan (1) (care se pune peste țigla, pe creasta și la colțurile acoperișului). Cf. ALR III h 231/310, A I 13, 17, 20, 21, 22, 31, 34, 35, 36, III 4, IV, 5. *Pasta lețuri puhe ciripa și pasta ciripă la virvu căși puhe valaieli*. TEAHA, C. N. 169, cf. 279.

14. (Regional) Șanț pentru scurgerea apei (Bogilțin – Băile Herculane). Cf. CHEST. IV 40/15.

15. (Regional) Urmă lăsată de roțile carului pe pământul moale (Pecinișca – Băile Herculane). Cf. ALR SN III h 865/2, ALRM SN II h 682/2.

– Pl. : *vălaie* și *vălăie*, *văleie* (ALR I 416/35, 691, A IV 5), *valeie* (ALR I 691/69, I 841/85), *valgie*, *vălauă*, *vălăuri* (A II 8, ALR – M h 271/227). – Și: *valău* (pl. *valăie*, ALR II 2 553/833, 836, A III 4, 16 și *vălaie*, *valeie*, ALR I 691/85, 837, ALR II 6 474/27, ALR SN II h 330, *văleie*, ALR I 416/77, *valauă*, ib. 691/278, 280, 298, 302, 305, 315, 320, 333, 335, 337, 339, 341, 345, ALR – III h 231/310, ALR II 2 529/325, 2 553/279, 310, 316, 334, 349, ALR SN II h 330, A I 12, 13, 17, 20, 21, 22, 35, II 8, LEXIC REG. II, 105, 109, ALR – M II h 271, h 297, *vălauă*, ALR SN II h 330/346, LEXIC REG. II, 75, *valăuri*, ALR – M II h 297/225), *halău* (pl. *halăie*, ALR II 2 553/250 și *halăie*, ib. 2 553/365, *halauă*, SCL 1959, 220, ALR I 691/257, 266, 269, 273, 283, 348, ALR III h 233/353, ALR II 2 553/2, 219, 260, 272, 284, 353, 362, ALR SN II h 330, MAT. DIALECT. I, 72, ALR – M II h 271, h 297), *hălău* (BL VI 187, ALR I 416/375, 691/270; pl. *hălăuă*, ib. 691/270) s. n.

– Din magh. *vályú* (dial. *válu*, *válu*, *válló*).

VĂLĂUAR s. m. (Prin vestul Transilv.) Muncitor forestier care dă drumul buștenilor pe vălau (II 5). Cf. TEAHA, C. N. 104, 279.

– Pl. : *vălăuări*.

– **Vălău** + suf. *-ar*.

VĂLĂUȚ s. n. (Regional) Diminutiv al lui *vălău*.

1. Cf. *vălău* (I) (Turcinești – Tirgu Jiu). Cf. GL. OLT.

2. Cf. *vălău* (II 1) (Dobra – Deva). Cf. ALR II 2 552/105.

3. Cf. *vălău* (II 2 c) (Vălcani – Sinnicolau Mare). Cf. ALR SN I h 171/47, ALRM SN I h 117/47.

– Pl. : *vălăuțe*.

– **Vălău** + suf. *-uț*.

VĂLCĂLUIE s. f. (Prin nord-vestul Munt.) 1. Vilcea (I). Cf. PASCU, s. 135, DR. IV, 741, RĂDULESCU-CODIN. *Hai să băgăm oile pe vâlcăluia asta, e neumblată și are iarbă bună*. UDRESCU, GL. *Iată-n fund, p-o vâlcăluie, Lume multă-ncet se suie*. id. ib.

2. Pîrîu care curge de-a lungul unei vilcele (I); (regional) vilcea (2). Cf. RĂDULESCU-CODIN, I. 365.

– Pl. : *vâlcălui*.

– De la *vâlcea*.

VĂLCĂZĂU s. m. v. *valcăzău*.

VĂLCEĂ s. f. v. *vilcea*.

VĂLCEĂG s. n. (Maghiarism, în Transilv.) Preț de răscumpărare (I). Cf. KLEIN, D. 453, LB, VALIAN, V., ISER, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 538, LM, DDRF, MÎNDRESCU, UNG. 115, TDRG, DL, DM, L. ROM. 1962, 323, ALIL XXIX, 317. ◊ (Glumet) *Mergi în casă după masă, Unde-a șezut Jupîneasa mireasă, Că au uitat o năframă...*, *Cu care-și șterg voinicii buzele de vin, Și cine s-ar afla De ni-or da Bună vilceag ar căpăta*. MAT. FOLK. 411.

– Pl. : *vâlceaguri*. – Și: *vilceág* s. n.

– Din magh. *váltság*.

VĂLCÉL s. n. v. *vilcea*.

VĂLCICĂ s. f. v. *vilcea*.

VĂLCUI vb. IV. Tranz. (Complementul indică pielea încălțămîntei) A întinde, a netezi, a călca pe valcorniță, pentru a-i da forma piciorului. Cf. MÎNDRESCU, I. G. 18, 19, 99, 104, TDRG, NOM. MIN. I, 386, SFC IV, 139, com. MARIAN. ◊ *Scîndură de vâlcuit* = valcorniță. Cf. TDRG, com. din MOLDOVA.

– Prez. ind.: *vâlcuiesc*. – Și: (regional) *vilcui* vb. IV com. MARIAN.

– Din germ. *walken*.

VĂLEĂN, -Ă subst., adj. I. I. S. m. (În opoziție cu *muntean*) Persoană care este originară de la cîmpie, care locuiește într-o vale² (I). Cf. HASDEU, I. C. I, 49. *Esti tu fată de muntean Sau copilă de vâlean? Viță de om pămîntean sau de vrun zmeu năzdrăvan?* ALECSANDRI, P. I, 97, cf. CIHAC, I, 305, DDRF, GHETIE, R. M., ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. *Am un drăguș de vâlean Cu peană de măgheran*. MÎNDRESCU, L. P. 50.

2. Adj. Care este originară de la cîmpie, care locuiește într-o vale² (I). *Arhimandrit sărîndărean, egumen vâlean*. în L. ROM. 1976, 94, cf. ȘĂINEANU, RESMERIȚĂ, D.

3. Adj. (Învechit, rar) Care este situat în vale² (I). *Ar fi oșios, din parte-ne, a grămădi aci denumiri locale, datorite pozițiunii muntoase sau vâlene a teritoriului*. HASDEU, I. C. I, 49.

II. S. f. (Art.; prin nordul Mold.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. Cf. H X 8.

– Pl. : *văleni*, -e.

– **Vale**² + suf. *-ean*.

VĂLEĂNCĂ s. f. I. (În opoziție cu *munteancă* I) Femeie originară de la cîmpie, care locuiește într-o vale² (I). Cf. SCRIBAN, D. 1394.

2. (Art.; regional) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D. 153, id. D². 189, H X 97.

– Pl. : ?

– **Vălean** + suf. *-că*.

VĂLEĂT s. n. v. *veleat*.

VĂLELÉU interj. v. *valeu*.

VĂLENCUȚA s. f. art. (Regional) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. Cf. VARONE, D². 189.

– **Văleancă** + suf. *-uță*.

VĂLEÓ interj. v. *valeu*.

VĂLÉT s. n. v. *veleat*.

VĂLÉU interj. v. *valeu*.

VĂLGĂRIE s. f. (Regional) Vîlvătaie (Urechești – Focșani). *D-acolo a fost ieșind vâlgărie de foc și, de para focului, patul era roșu*. ȘEZ. VII, 70.

– Pl. : *vâlgării*.

– Cf. *vălvăraie*.

VĂLÍ vb. IV v. *veli*.

VĂLICICĂ s. f. Diminutiv al lui *vale*².

1. Cf. *vale*² (I). Cf. GHETIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, DL, DM, DEX. *Coborînd mai în jos cu turmele, deteră de o vâlicică, ... iar pe lîngă vâlicica aceea, de o poieniță frumoasă*. MARIAN, T. 231. *În cea vali, vâlicică, Esti-o casă miititică Cu șindrîl-acoperiți*. MAT. FOLK. 1436.

2. (Învechit) Cf. v a l e² (2). *De la Craiova pînă la Dii au dres toate podurile la toate văicelele* (a. 1822). IORGA, S. D. VIII, 152, cf. GHEȚIE, R. M., ALEXI, W.
- Pl. : *vălicele*. - Și: (învechit) *văicele* s. f. pl.
- Vale² + suf. *-icică*.

VĂLICUȚĂ s. f. (Regional) Albie a unei ape curgătoare (Galșa - Pîncota). Cf. CHEST. IV 33/70.
- Pl. : *vălicuțe*.
- De la *vale*².

VĂLING s. n. v. *vailing*.

VĂLIOĂGĂ s. f. v. *văiugă*¹.

VĂLIOĂRĂ s. f. (Învechit, rar) Vălișoară. Cf. DRLU.
- Pl. : ?
- Vale² + suf. *-ioară*.

VĂLIȘOĂRĂ s. f. Diminutiv al lui v a l e² (1); (rar) *văliță*, (regional) *văiușă*, *văiuță*, *văluică*¹, (învechit, rar) *vălioară*. Cf. LEX. MARS. 249, COSTINȚESCU, CIHAC, I, 305. *Această mănăstire este așezată la picioarele Carpaților într-o îngustă și adîncă vălișoară*. I. NEGRUZZI, S. V., 101, cf. DDRF, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG 1711. *Știe moșul o cărăuie printre dealuri și prin niște văișoare*. CAMILAR, N. I, 328, cf. DL, DM, DEX.
- Pl. : *vălișoare*. - Și: *văișoară* s. f.
- Vale² + suf. *-ișoară*.

VĂLIȘOR s. n. (Prin Mold.) Diminutiv al lui v a l¹ (III 1 a). *A doua zi Casandra cîntă un vălișor de pînză care era mai micușor*. CONTEMPORANUL, VII, 296, cf. TDRG 1710.
- Pl. : *vălișoare*.
- Val¹ + suf. *-ișor*.

VĂLITOĂRE s. f. 1. (Transilv.) Acoperămînt pentru cap, în formă de coif, de pălărie etc., folosit de femei, confecționat dintr-o bucată lungă de pînză albă, brodată (și tivită cu mărgelile colorate), înfășurată de obicei pe un cerc sau pe un cilindru de carton (și ale cărei capete sînt lăsate să ațîrîne pe spate); (regional) *velitură*. *Venind Dumitru din oraș, au început a sudui pre numita Bucur... și-i zicea să asculte poruncele lui, să umble cu vălitoare în casă lui nu-i trebuie* (a. 1803). IORGA, S. D. XII, 196, cf. BOGZA, C. O. 299. *Vălitorile se poartă astăzi în mod curent numai de către bătrîne*. IRIMIE, P. 24, cf. Z. MIHAIL, T. P. 141. *Cînd e vreo nunță în raionul șcăzătorii, toate boresele... fac vălitoarea gata, podoghită cu șnale (ace colorate)*. BREBENEL, GR. P., com. din CRIHALMA - RUPEA și din DĂIȘOARA - RUPEA. *La sîrbători nevestele poartă vălitoare*. IZV. XIII, 158, cf. ib. XIV, 286, LEXIC REG. II, 64. *Să-mi hi zvîrlit conciu-n foc, Și vălitoarea pe vale, Să hîu ș-acum fată mare Cu costița pe schinare*. FOLC. TRANSILV. II, 15. *leși afară, tu, mireasă, Te uită la oastea noastră, Că venim cu oaste-aleasă. Tot cu fete și ficiori, Neveste cu vălitori, De parcă-s rupte din sori*. ib. 164.

2. (Prin sud-vestul Mold.; în forma *velintoare*) Bucată de pînză cu care se acoperă unele vase la stîină, cu care se învelește cașul etc. *După turnatul cheagului se acopere închegătoarea cu o velintoari de pînză sau cu un fund de brad ca să nu cadă „gunoi”*. DIACONU, P. 30. *Din stăpîni unu da găleata, unu crînta, unu șteanu, unu velintoari di caș, unu zăgîlna di urdî*. id. ib. 51.

- Pl. : *vălitori*. - Și: (2) *velintoare* s. f.
- (În)văli + suf. *-toare*.

VĂLITURĂ s. f. v. *velitură*.

VĂLIȚĂ s. f. (Rare) Vălișoară. Cf. DR. VII, 257.
- Pl. : ?
- Vale² + suf. *-iță*.

VĂLIUGĂ s. f. v. *văiugă*¹.

VĂLÎNTĂC s. n. v. *vălătuc*.

VĂLÎTĂN s. m. v. *vălătăn*.

VĂLMĂȘ adj., s. m. 1. Adj. (Regional; despre suprafețe de pămînt) Stăpînit sau folosit în comun (Balș). Cf. ALR SN I h 5/876.

2. S. m. (Rare) Devălmaș. (F i g.) *Pelinul, izma, cimbrul, rochița-rîndunicii Umpleau nesupărate tot golul bătătorii. Și-și împărțeau frăștețe, vâlmași, ograda toată*. VOICULESCU, POEZII, I, 12.

- Pl. : *vâlmași*, - e.

- [De-a] *valma* (v. v a l m ă 1) + suf. *-aș*.

VĂLMĂCÍ vb. IV v. *vălmăși*.

VĂLMĂCÍRE s. f. v. *vălmășire*.

VĂLMĂJÍ vb. IV v. *vălmăși*.

VĂLMĂJÍRE s. f. v. *vălmășire*.

VĂLMĂȘĂG s. n. 1. (Urmă de determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de”) Mulțime, aglomerare de oameni, de obiecte, de fenomene etc. în neofinduală, în dezordine, în agitație. V. n ă v a l ă (4). Cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 446. *Cum a intrat pluta în Toancele, torențul a și luat-o într-un vâlmășag de spume*. GANE, N. I, 78. *Din vâlmășagul celor patru sute de arestați ce se îngrămădeau la ușă, abia îl mai deslușeam întorcîndu-și fața spre mine*. VLAHUȚĂ, S. A. II, 26. *Moleșită de extaz, mințea lui Dan apucă, de ici, de colo, ... cîte-o vorbă din vâlmășagul de impresii*. id. D. 217. *Foșnetul gingaș al popușoilor, umbrele ce tot aruncau nouri il dezmeticiră din vâlmășagul gîndurilor*. CONTEMPORANUL, VII, 308. *Prin geamurile unu mai mare și mai aburit decît altul, se conturează... un vâlmășag lucitor de mărunțisuri*. SAM. I, 74. *La Brătulești, ... Șușița se înfundă într-un vâlmășag de umflături lutoase*. IORGA, P. A. I, 150. *Un vâlmășag de nemți luptau Pe-o pajură împărțescă*. IOSIF, P. 66. *Vâlmășagul popoarelor din secolii trecuți în Orient, deseile incursiuni și prădări ale țării de către turci, austriaci... sau tătari ... explică cum manuscrise referitoare la trecutul țării sau cari se aflau în bibliotecile de aci, s-au împrăștiat în cele patru unchiuri ale pămîntului*. BUL. COM. IST. II, 7. *În toate gărilile... vâlmășag de oameni speriați care-și povesteau grozăvii despre țărani răzvîrțiți*. REBREANU, R. II, 7, cf. CADE. *Se alese de o parte jigantul atacat... și de alta vâlmășagul vrăjmașilor gălăgioși*. VOICULESCU, P. II, 82. *Bătrînul asculta cu atenție, ... lepădînd la o parte cu palma vâlmășagul de vorbe care-l învăluia*. SADOVEANU, O. XXI, 180. *Rodul în cazul de față a fost: realizarea unei grandioase unități în vâlmășagul de teorii al fizicii contemporane*. BLAGA, Z. 144. *Toate îl tirau într-un vâlmășag de peripeții năsilnice și scâlîmbe, zbuciumîndu-l prin somn*. V. ROM. februarie, 1954, 7. *Suia pînă aici agale, pe o potecuță șerpuită prin verdele vâlmășag de pir, de lobodă, de scaieți și cucuță*. VINEA, L. I, 54. *Înăuntru lui e un vâlmășag de imagini, de idei, de sentimente puternice... care încep să-și trăiască viața lor*. CONTEMP. 156, nr. 492, 3/1. *Alteori, din vâlmășagul de impresii se desprind observații pătrunzătoare*. V. ROM. ianuarie, 1957, 168, cf. DEX.

2. *Aglomerare; dezordine; agitație; forfotă; tumult*. *Încă mulți pași n-au făcut și aude pretutindenea strigări și vâlmășag*. BELDIMAN, N. P. I, 85/25. *În vremea aceasta în Roma era mare vâlmășag și turburare*. id. ib. II, 105/13. *Filip se ucise de cătră Oton de Vitelbah...; iară Oton IV căzu în ceartă cu papa, carele în vremea vâlmășaguri aruncase cu totul dritul suverinității seculare*. SĂULESCU, HR. I, 169/21. *Vâlmășagul veacului îi găsea și-i lăsa liniștiți*. RUSSO, S. III, 116, cf. PONTBRIANT, D. *N-am putea noi cerca să fugim în vreme cît ar fi vâlmășag în lagăr?* ALECSANDRI, T. 1516.

Unii strigă marfa ce au de vindut, alții se sfădesc pentru preț, și toți delaolaltă ascuțesc glasurile lor; iar mai ales... în acel vălmășag vine de se adauge și răgetul magarilor încărcați cu panere pline de legumi. id. O. P. 285, cf. CIHAC, II, 446. [Mare] fu mirarea lui când, în vălmășagul luptei, văzu deodată barba călugăului căzînd într-o parte, ... și în loc rămînînd un om tînăr, smolît, vîrjos. GANE, N. II, 83. Na! nu cauți și-o găsești, zise Dănilă, care privea de depărte vălmășagul acesta și se strica de ris. CREANGĂ, O. 34. Cîteva luni trăi numai în vălmășagul ce aduce viața unui oraș mare. CONTEMPORANUL, VI, 196, cf. DDRF. Ori prin cîte vălmășaguri trecuse... chestia unirei, realizarea ei se apropia. XENOPOL, I. R. XIII, 117, cf. ȘĂINEANU. Școala de la Trei Ierarhi... a adus foloase adevărate, potrivite, firește, cu spiritul timpului, și ar fi adus și mai multe, dacă siguranța pașnică a domniei lui Vasile Lupu ar fi ținut mai îndelung și dacă ea nu s-ar fi închis în vălmășagul luptelor pentru domnie din anul 1653. IORGA, L. R. 149. Figuranții lui nu-s figuranți de paradă, ci recrutați din vălmășagul vieții adevărate: figăncile sînt veritabile, cu patima lor și nu cu farduri, turcii sînt turci, și nu „juni turci” europenizați. ANGHEL, PR. 156, cf. TDRG. Avură sfrîșit și merindele mele; ... șipul cu rachiu își dăduse și el suflarea sa cea mai de pe urmă și numai cîte un hrib sau nicoreț se mai arăta răzleț, pe ici pe colea, prin vălmășagul imens al calabalicului meu. HOGAS, DR. I, 279. Jucă iar cu Florica și în vălmășagul asurzitor se pomeniră curînd aproape de usă. REBREANU, I. 257. În vălmășagul goanei după moșie nu se mai sinchisise de nimeni și de nimic în lume. id. ib. 368, cf. RESMERȚĂ, D. Marele meu prieten pusesese... capăt lungii lupte în vălmășagul căreia îl aruncase mohorîta lui zodie. M. I. CARAGIALE, C. 47. Leșînd în umbra vieții de boem, poetul nu s-a scoborît în vălmășagul cîmpului lui Marte. LOVINESCU, C. IV, 89. E poate mai bine ca femeile să rămînă departe de vălmășagul ăsta. CAMIL PETRESCU, T. II, 535. În vălmășagul ascensivului sale, a uitat pe toți turcii și tătarii de la Küstenge. SADOVEANU, O. XVI, 183. În vălmășagul acela vișoros rămîne tare pușin din om; conștiința împlinirii unei datorii pălește în fiorul morții. id. ib. XXI, 58, cf. IORDAN, STIL. 214, SCRIBAN, D. Am socotit că tot mai nimerit este să mă pierd în vălmășagul... orașelor mari. MIHĂESCU, D. A. 8. Artistul, cu un număr mic de figuri, ... este în stare să sugereze exact și desăvîrșit vălmășagul unei bătălii. OPRESCU, S. 44. Fire combativă, coboară în vălmășagul evenimentelor și opune vremii... expresia unui temperament bucuros de luptă. VIANU, L. R. 520, cf. DL, DM. Nimicînd orice distanță ce ne-ar despărți de o mulțime oarecare, devenim noi înșine mulțime, pierduți în vălmășagul omenesc. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 20, 7/3, cf. DEX.

-Pl.: *vălmășaguri*.

-[De-a] *valma* (v. *valmă* I) + suf. -șag.

VĂLMĂȘEALĂ s. f. I. (Popular) Învălmășeală, vălmășag (2). Cf. POLIZU, CIHAC, II, 446, LM. O totală lipsă de cunoștinți și de aprecieri în ale literaturii românești... O vălmășeală fără nici o socoteală. Vai de capul școlarilor! VLAHUȚĂ, S. A. II, 530, cf. GHEȚIE, R. M., ȘĂINEANU, ALEXI, W. În larma și în vălmășala ce nu se mai curma, Vasile Murășanu își luă geamantanul, ieși în coridor. AGÎRBICEANU, A. 38. În vârtejul vălmășelilor din cursul războiului recent purtat de limba noastră cu deplină biruință contra limbilor streine, a crescut în mod însemnat dragostea poporului întreg pentru limba sonoră și graiul armonios al străbunilor săi. AN. IST. NAȚ. I, 39. Da ce-i, oameni buni? întrebă dînsul văzînd vălmășeala în circumă. REBREANU, R. II, 232, cf. CADE. Ochii îi erau uluiți de vălmășeală; urechile asurzite de larmă; sufletul înfricoșat. TEODOREANU, U. C. 18. În vălmășeala începutului de leat, bestiiile se înmulțiseră nestingherite. VOICULESCU, P. II, 316. În vălmășeala cailor, în zguduirea aproape de răsturnare a rădvanului, domnița Catrina dădu un țipăt. SADOVEANU, O. X. 156, cf. SCRIBAN, D. Iar ca vălmășala să fie și mai deplină, în cumplita această viermure a glotimii, ... mai năvăleau buzna și telegarii butcilor. C. PETRESCU, A. R. 9, cf. DL, DM, DEX. ♦ Derută; zăpăceală; năuceală (1). Acum cînd am reluat literale străbune

ne găsim într-o mare vălmășeală și sîntem nevoiți a întrebuița și noi tot soiul de accente. NEGRUZZI, S. I, 347.

2. (Prin Mold.; în l o c. a d j.) **La vălmășeală** = (despre suprafețe de pămînt) stăpînit sau folosit în comun. Cf. ALR SN I h 5/520.

-Pl.: *vălmășeli*.

-**Vălmăși** + suf. -eală.

VĂLMĂȘI vb. IV. I. T r a n z. și refl. (Popular) I. A (se) amesteca în dezordine, în neorînduială; a (se) învălmăși. Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 446, LM, GHEȚIE, R. M., ALEXI, W., CADE. Glasurile se vălmășiră iar într-o larmă tulbure. REBREANU, R. II, 255. În creieri i se vălmășeau vertiginos gînduri și amintiri. id. NUV. 155, cf. IORDAN, STIL. 214, SCRIBAN, D. 706, DL, DM, DEX. ♦ T r a n z. (Învechit, rar) A sfîrșeni; a perturba (1). Îngreuiază și vălmășesc burul obicei. PISCUPESCU, O. 41/6.

2. A (se) încurca; a (se) dezorienta; a (se) zăpăci; a (se) năuci (1). S-au vălmășit științele din prințipiile lor, s-a turburat credința și liniștea de mulțumirea sineșului. EPISCUPESCU, PRACTICA, XV/6. Capul este asemenea de neapărată trebuință a fi în toată vremea învelit și legat... atît pentru fereala răcelii capului cît și a smintelii la loviturile lui, ... fiindcă nu se însemnează îndată după lovitură și boală, ci tîrziu, peste o lună, două, și vălmășaste și pe cel mai ajuns doctor. id. ib. 77/3. Voi mă vălmășajiți cu vorbele voastre și nu poci pricepe care este nevasta mea cea adevărată. GORJAN, H. II, 194/31, cf. POLIZU, LM, ALEXI, W., CADE, SCRIBAN, D. 706, DL, DEX. E vălmăcit de muieri. VÎRCOL, V. 102, cf. CIAUȘANU, GL.

II. T r a n z. (Regional; în forma *vălmăci*; cu sens neprecizat, probabil) A cuprinde din toate părțile, a învăli (Glavile - Drăgășani). Cîr' l-a văzut pasărea, s-a răpezit ș-odată l-a vălmăcit cu hărpile și l-a răpit și pă el. GRAIUL, I, 45, cf. VÎRCOL, V. 61.

-Prez. ind.: *vălmășesc*. -Și: (regional) *vălmăci*, *vălmăji* vb. IV.

-Derivat regresiv de la *vălmășag*. -Pentru sensul II, cf. și *vălmăci*.

VĂLMĂȘIE s. f. I. (Învechit) Vălmășeală (1). Cf. POLIZU, CIHAC, II, 446.

2. (Regional) Stăpînire sau folosire în comun a unei suprafețe de pămînt. V. d e v a l m a ș i e. Cf. ALR SN I h 5.

-Pl.: *vălmășii*.

-**Vălmăși** + suf. -ie.

VĂLMĂȘIRE s. f. (Popular) Acțiunea de a (s e) v a l m a ș i.

1. Învălmășeală. Cf. v a l m a ș i (I I). Nu se făcea cîtuși de pușină vălmăcire la toate cîte tribuia la masă. GORJAN, H. II, 164/33. David însă nici atunci n-a priceput rostul vălmășirilor... Adică de ce ceartă, hărțuială? Ce folos? REBREANU, NUV. 307, cf. DL, DM, DEX.

2. Dezorientare; zăpăceală; năuceală (1). Cf. v a l m a ș i (I 2). Unchișul văzîndu-le că sînt într-o vălmăjire ... nu știu ce să răspurză. GORJAN, H. IV, 172/1. Aș prefera mai lesne în liniște și pace, Decît o necurmată a minței vălmășire. NEGRUZZI, S. II, 210, cf. DL, DM, DEX.

-Pl.: *vălmășiri*. -Și: (regional) *vălmăcire*, *vălmăjire* s. f.

-V. *vălmăși*.

VĂLMĂȘIT, -Ă adj. (Popular) Amestecat în dezordine, în neorînduială; învălmășit. Cf. v a l m a ș i (I I). Pentru această vălmășită și rea stare a creșterii, se dă părinților o scurtă arătare într-aceste trei... canoane. EPISCUPESCU, PRACTICA, 86/11. Clădirile cu unghiurile șterse, cu

coperișurile vălmășite luau înfățișări ciudate și se îndreptau spre depărtări ca niște mari talazuri de beznă. MACEDONSKI, O. III, 48, cf. SCRIBAN, D. 706, DL, DM, 431. ◊ (Adverbial) *Vălmășit își trec prin minte Valsul, tinerii, splendoarea, larma dulcilor cuvinte.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 74.

- Pl. : *vălmășiti, -te.*

- V. *vălmăși.*

VĂLMĂȘITOR, -OĂRE adj. (Învechit, rar) Care vălmășește (I 2). *Un mare și vălmășitor eres urmează între unii părinți, de se îngrijesc mai mult de starea averii și a agoniseli lor, decât de buna creștere a moștenitorilor.* EPISCUȚESCU, PRACTICA, 82/30.

- Pl. : *vălmășitori, -oare.*

- **Vălmăși** + suf. *-tor.*

VĂLMĂȚĂCEĂLĂ s. f. v. *vălmățiceală.*

VĂLMĂȚĂCÎ vb. IV v. *vălmățici.*

VĂLMĂȚICEĂLĂ s. f. (Regional) I. *Vălmășeală* (I) (Săpata de Sus - Pitești). Cf. UDRESCU, GL. *A intrat și s-a pierdut în vălmățiceala fîrgului.* id. ib.

2. *Zăpăceală; năuceală* (I); *buimăceală* (Săpata de Sus - Pitești). Cf. UDRESCU, GL.

- Pl. : *vălmățiceli.* - Și: **vălmățăceală** s. f. UDRESCU, GL.

- **Vălmățici** + suf. *-eală.*

VĂLMĂȚICÎ vb. IV. I. R e fl. (Regional) A se vălmăși (II). Cf. ALR I 1 340/273. *Nu știu cum ne-am vălmățicit prin mulțime și ne-am pierdut urma.* UDRESCU, GL.

2. Tranz și refl. (Prin vestul Munt.) A (se) vălmăși (I2). *Știam tot-tot, ca pe apă, și acolo mi s-a vălmățicit capul.* UDRESCU, GL. *De unde pînă unde, tot el l-a luat cu gura și l-a vălmățicit.* id. ib.

- Prez. ind. : *vălmățicesc.* - Și: **vălmățăci** (UDRESCU, GL.), **vălmățămăzi** (ALR I 1 340/273) vb. IV.

- Cf. v a l m a c i i. - **Vălmățămăzi**, prin metateză.

VĂLMĂȚICÎȚĂ -Ă adj. (Prin nord-vestul Munt.) *Zăpăcit; năucit; buimăcit. S-a sculat vălmățicit, n-are chef de nimic.* UDRESCU, GL.

- Pl. : *vălmățiciți, -te.*

- V. **vălmățici.**

VĂLOĂGĂ s. f. v. *vălog*¹.

VĂLOĂIE s. f. (Învechit, rar) Augmentativ al lui *v a l e*² (I). *Îmi arată de departe O văloăie foarte mare.* BUDAI-DELEANU, Ț. 314, cf. DM, CONTRIBUȚII, III, 40.

- Pl. : ?

- **Vale** + suf. *-oăie.*

VĂLÓG¹ s. m. (Transilv., Olt și prin Ban. ; mai ales la pl.) Fire de cînepă (sau de in) nedezvoltate, rămase pe cîmp după recoltat. V. *poghircă* (I), *poșomogi* (v. *poșomog* 2). Cf. BOCEANU, GL., com. din CILNIC - SEBEȘ, IZV. XVI, 61, COMAN, GL., ALR SN I h 254, L. ROM. 1959, nr. 1, 64, LEXIC REG. 27. *Din vălog se fac sforile.* L. ROM. 1960, nr. 5, 36, cf. ib. 1962, 263, CL 1968, 70, 72, NALR - O IV h 709.

- Pl. : *vălogi* și (n.) *văloage* (NALR - O IV h 709/958).

- Și: **văloăgă** (ALR SN I h 254/27, CL 1968, 70, NALR - O IV h 709) s. f., **văloși** (com. din CILNIC - SEBEȘ) subst. pl., **vălúg** (CL 1968, 70, NALR - O IV h 709), **vălúș** (A III 1, NALR - O IV h 709/962), **vîlóg** (BOCEANU, GL.) s. m., **vológi** (COMAN, GL., CL 1968, 70) **ulógi** (ALR SN I h 254/29, CL 1968, 70) subst. pl.

- Din scr. **valuga** „iarbă rea, buruiiană”.

VĂLÓG² s. m. v. *vălug*².

VĂLÓŠ, -OĂSĂ adj. v. *vaios.*

VĂLÓŠI subst. pl. v. *vălog*¹.

VĂLOTĂC subst. v. *vălătuc.*

VĂLSĂ vb. I. v. *valsa.*

VĂLSUÍ vb. IV. v. *valsa.*

VĂLTĂMĂZÍ vb. IV. v. *vălmățici.*

VĂLTĂU s. n. v. *valtău.*

VĂLTUCEĂLĂ s. f. v. *vălătuceală.*

VĂLTUR s. m. v. *vultur.*

VĂLTURĂ vb. I. v. *viltura.*

VĂLTĂR s. m. v. *valțar.*

VĂLTUÍ¹ vb. IV. Tranz. 1. A prelucra cu ajutorul valțurilor¹ (2). *Mașină de vâlțuit ghiveni.* NOM. MIN. 112. *Vâlțuirea se face mecanic la mașina de vâlțuit.* LTR² XVIII, 446, cf. DM. [Masele plastice] *se pot vâlțui și trage în foi, benzi, fire.* ȘCÎNTEIA, 1960, nr. 4844, cf. M. D. ENC., DEX.

2. (Regional) A alege grîul (cu triorul) (Marginea - Rădăuți). Cf. ALR SN I h 90/386, FD II, 160, L. ROM. 1967, 507, 508.

3. (Regional) A îndesa, a apăsa. Com. din STRAJA - RĂDĂUȚI.

- Prez. ind. : *vâlțuiesc.*

- **Valț**¹ + suf. *-ui.*

VĂLTUÍ² vb. IV. v. *valsa.*

VĂLTUÍRE s. f. Acțiunea de a *v a l ț u i*¹ (I) și rezultatul ei. *La fabricarea vâlpii, vâlțuirea e ultima operație de finisare.* LTR², cf. DM, DEX.

- Pl. : *vâlțuiri.*

- V. **vâlțui**¹.

VĂLTUITÓR¹, -OĂRE s. m. și f. Persoană care lucrează la *valț*¹ (2); (rar) *valțar.* Cf. NOM. PROF. 22, 23, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

- Pronunțat: *-tu-i-*. - Pl. : *vâlțuitori, -oare.*

- **Vălțui**¹ + suf. *-tor.*

VĂLTUITÓR, -OĂRE s. m. și f. v. *valsator.*

VĂLUCÎȚĂ, -Ă adj. v. *vălătucit.*

VĂLÚG¹ s. m. v. *vălog*¹.

VĂLÚG² s. n., s. m. I. S. n. (Regional) *Val*¹ (III 1 a). Cf. RESMERIȚĂ, D., TOMESCU, GL., ALR SN II h 489/219, ALR SN I h 316/219, UDRESCU, GL., L. ROM. 1964, nr. 1, 84. ♦ (Prin Olt.) Cantitate de lînă înfășurată în formă de sul. Cf. GL. OLT.

2. S. m. (Prin Olt.) Făclie făcută dintr-un mănunchi de crengi, de așchii lungi de brad, de mesteacăn etc., îmbibate cu rășină, cu petrol etc., întrebuințată noaptea pentru a stîmi peștele², care se prinde cu ostia sau cu alte unelte; (regional) *opați* (I 2), *văpăiță* (2). V. v a l¹ (III 3 c). Cf. DAMÉ, T. 126, TDRG, PAMFILE, I. C. 71, CADE, SCRIBAN, D., LTR², DL, DM.

3. S. n., s. m. (Regional) Dispozitiv alcătuit dintr-un cilindru pe care se înfășoară un lanț și care se învîrtește cu ajutorul unei manivele, al unei roți etc., folosit pentru a ridica greutatea; (în special) sul (la roata fîntinii). Cf. PONTBRIANT, D.,

LM, GHETIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, DL, DM, VÎRCOL, v. 102, ALR SN III h 851/791, ALRM SN II h 674/791.

4. S. m. (Munt. și Olt.; la moară) Crîng. Cf. BARONZI, L. 99, DAMÉ, T. 162, 163, TDRG, PAMFILE, I. C. 188, CADE, SCRIBAN, D., LTR², DL, DM, H V 4, 72, 123, 375, XI 178, XIV 8, ALR SN I h 162/886, ALRM SN I h 109/886, NALR - O IV MN 278, 2.439/903, 990, 998.

5. S. n., s. m. (Agric.; regional) Tăvălug (1). Cf. I. GOLESCU, C., CIHAC, II, 444, DDRF, ȘAINEANU, CIAUȘANU, GL., LEXIC REG. II, 42.

- Pl.: *văluge* și *văluguri*, *vălugi*. -Și: *vălŭgă* (GHETIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.) s. f., *vălg* (DAMÉ, T. 162, 163, PAMFILE, I. C. 188, SCRIBAN, D., H V 72, 123, 375, CIAUȘANU, GL., GL. OLT.; pl. *vălogi*, CIAUȘANU, GL.) s. m., *văiŭg* (ALR SN II h 489/219, ALRM SN I h 316/219, L. ROM. 1964, nr. 1, 84; pl. *văiuguri*, ALR SN II h 489/219, L. ROM. 1964, nr. 1, 84) s. n.

- Val¹ + suf. -ug. Cf. scr. valjuga.

VĂLŪGĂ s. f. v. *vălug*².

VĂLUGÍ vb. IV. T r a n z. (Prin vestul Munt.) A învățuci, a înfășura. *la trimbele (de pîrză) de pe gard și vălugește-le!* UDRESCU, GL. *Vălugește sîrma care a mai rămas și pune-o sus.* id. ib.

-Prez. ind.: *vălulesc*.

- V. *vălug*².

VĂLUI¹ vb. IV. I. I. I n t r a n z. (Învechit, despre mări²) A face valuri¹ mari, tumultuoase. *Va striga pentru ei în zioa aceea, ca glasul mării ce văluiește și vor căuta la ceriu sus și jos.* BIBLIA (1688), 458²/4, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D. ♦ (Regional; despre ploaie) A cădea în rafale (Voiniceni - Tirgu Mureș). Cf. ALR SN III h 788/235.

2. T r a n z. (Învechit, rar) A pricinui (cuiva) supărări, necazuri, suferinți. *Era un om bun și nu iubiia strîmbătățile, și pre Hristoș proslăvia și precistăa Maică. Iară icoanelor nu se închina și pre ceia ce se închina elu-i văluia. Că scoase pre Methodie den patrierșie, de-l tremease cu doi tilhari într-un ostrovel, să chinuască într-o peșteră.* MOXA, 385/24, cf. CADE.

II. R e f l. (Învechit, rar) I. A se înfășura, a se înveli. *Eu m-aș vălui într-o mreaje care prinde pești.* BERTOLDO, ap. GCR II, 171/3, cf. TDRG, CADE.

2. A se amesteca în neorînduială, la întîmplare; a se învălmăși. *Întrînd și ei în casă ca, de vor găsi iniceri, să-i scornească, acolo în casă văluindu-se și de ai noștri nimene fiind, omul acela al pașii au furat o sabie (cca 1715).* ARHIVA R. II, 140/27, cf. CIHAC, II, 443, DDRF.

-Prez. ind.: *văluiesc*.

- Val¹ + suf. -ui.

VĂLUI² vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar) A acoperi cu un văl (II). Cf. COSTINESCU. ♦ F i g. *După cum sprînceana-i cea încrunțată care-l acoperă se lăsa în jos umbrîndu-l sau se redica luminîndu-l, era văluit de melancolie sau strălucitor de un foc crunt.* BARONZI, I. L. I, 28/5.

-Prez. ind.: *văluiesc*.

- Văl¹ + suf. -ui (după fr. *voiler*).

VĂLUIĂLĂ s. f. (Prin Transilv.; mai ales la pl.) Văluie. Cf. PAȘCA, GL., com. din POIANA SIBULUI - SEBEȘ, CV 1950, nr. 4, 41.

- Pl.: *văluiele*.

- Vălui¹ + suf. -eală.

VĂLUICĂ¹ s. f. (Regional) Vălișoară. Com. din COSTIȘA - BUHUȘI.

- Pl.: ?

- Vale² + suf. -uică.

VĂLUICĂ² s. f. (Regional) Văluie (Laz - Sebeș). Cf. A II 5.

- Pl.: *văluice*.

- Văluie + suf. -ică.

VĂLŪIE s. f. (Transilv.; mai ales la pl.) Bucată de pînză sau de postav folosită de țărani pentru a-și înfășura laba piciorului (peste ciorap); (regional) văluială, văluică². *Să cumuna cu ochinci noauă și cu vălui noauă de lînă.* ȘANDRU - BRÎNZEU, JINA, 56, cf. 48, 106, com. din JINA - SEBEȘ, A II 4, 6, 9, 10, CL 1961, 125.

- Accentuat și: *văluie*. A II 9, CL 1961, 125. - Pl.: *vălui*.

- Val¹ + suf. -uie.

VĂLUITŪRĂ s. f. (Învechit, rar) Volum (I 1). *Fiindcă nici un trup se poate nemărginit întinde, așadară trăbuie să și aibe margina (granița) sa, care se numește fața trupului, iar locu cuprins între marginile aceste se cheamă văluitura și starea mărginilor, figura trupului.* M. DRĂGHICI, F. I, 4/1, cf. URJU, T. Ș. 84.

- Pl.: *văluituri*.

- De la *vălui¹*, după lat. *volumen*. Cf. germ. *Volumen*.

VĂLUNTĂC subst. v. *vălătuc*.

VĂLURĂ vb. I. (Adesea poetic) I. I n t r a n z. A se mișca asemenea valurilor¹ (I 1); a se învălura. V. o n d u l a (I), t ă l ă z u i (I). *Ei se lupt cu agerime, Valură figurii lor și se mușcă cu cruzime.* BOLINTINEANU, P. I, 76, cf. II, 78, ȘAINEANU, ALEXI, W. *Freamătă mulțimea-n sală, Vălurind cu nerăbdare.* IOSIF, T. 80. *Albinele vălurau din aripioarele lor de aur pe d-asupra noastră.* în DA II, 851. *La destăimirea așta, laia vălura învrăjbită.* VOICULESCU, P. II, 114, cf. BL VI, 162. *În tundrele stepei... iarba aspră și țepoasă văluiește în vînt.* SCÎNTEIA, 1967, nr. 7300. ♦ R e f l. *Era o iarnă ușoară, mai ales în sud, unde pe șesul încropit, grăiele se vălurau în vîntul cu iz de Mediterană.* VOICULESCU, P. II, 138.

2. R e f l. (Despre forme de relief) A fi ondulat, a fi asemenea valurilor¹ (I 1). *Culmile munților, aci pleșuve, aci împădurite, se dezumflau încetul cu încetul, coborîndu-se și vălurîndu-se în spinări de dealuri din ce în ce mai puțin cocoșate.* CĂLINESCU, O. I, 25.

- Prez. ind. pers. 3: *văluerează* și (învechit, rar) *vălură*.

-Și: *văluri* (prez. ind. pers. 3 *văluiește*) vb. IV.

- De la *valuri* (pl. lui *val¹*).

VĂLURĂT, -Ă adj. I. Care se mișcă asemenea valurilor¹ (I 1). Cf. DL, DEX.

2. (Despre întinderi de pămînt, suprafețe etc.) Cu ușoare diferențe de nivel asemănătoare valurilor¹ (I 1); ca *valurile¹*; *văluos* (3). *În jos, la o adîncime de peste treizeci de metri, se desfășurau ogoare vălurate ca o mare, dintre cutele cărora răsăreau clopotnițe și coperișuri de biserică.* MACEDONSKI, O. III, 21. *Înălțimile urieșe ale munților, colinele întinse ale dealurilor, ... cîmpurile abia vălurate ajung cu vremea albiile mărilor și ale oceanelor.* CONTEMPORANUL, V₂, 3. *Își vedea trupul tremurător ca umbra unui pilor pe lagună, precum și fundul de nisip fin, ușor vălurat.* CĂLINESCU, O. I, 119, cf. DEX. ♦ (Despre linii, contururi) Sinuos, ondulat (I). *Ornamentate... cu linii vălurate... această specie a borcanelor cu proeminențe este cea mai numeroasă la Piscul Crășanilor.* PĂRVAN, G. 187. *Culmile adînc fragmentate, cu profile de creastă larg vălurite, sînt dominate de masive izolate.* MG I, 185, cf. FLORA R. P. R. I, 265.

- Pl.: *vălurați*, -te. -Și: *vălurit*, -ă adj.

- V. *vălura*.

VĂLURÉLE s. n. pl. Diminutiv al lui *valuri*, v. *val*¹.

1. Cf. v a l¹ (I 1). *Aude izvorașul a căruia vălurele Dezmierda odinioară stînul ei nevinovat.* DACIA LIT. 142/7. *Privesc cum apa curge și la cotituri se perde, Cum se schimbă-n vălurele pe prundișul lunecos.* ALECSANDRI, POEZII, 50. *La stînga șleahului, hăt la o parte, vedeai iazul Ciuntului în ale cărui vălurele se răsfrîngeau razele soarelui.* CONTEMPORANUL, VII, 296. *Marea le-a cîntat cîntece de leagăn în copilărie... Ei au văzut-o... surzînd în mii de vălurele argintii.* SANDU-ALDEA, D. P. 16. *Vălurele lățite pe mare de vîntul furtunei, Care-i pornit de curînd, de se-ntunecă marea sub ele.* MURNU, I, 137, cf. TDRG 1710, CADE. *Apa se încreți în vălurele scurte.* SADOVEANU, O. IX, 415, cf. BL VI, 161, DL, DM, DEX. *Lăsînd... Pe luciul apelor Vălurele ușurele Și vârteje-n cerceurele.* ALECSANDRI, P. P. 136.

2. Cf. v a l¹ (II 1). *În diminețile vesele de iunie, vîntul se juca în vălurele peste lamurile de grîu.* BASSARABESCU, S. N. 132. *Pe sub grîul vălurele, Mii de gize încă dorm.* D. BOTEZ, F. S. 80, cf. DL.

- Pl.: *văluriri*

- **Valuri** (pl. lui *val*¹) + suf. *-el*.

VĂLURÍ vb. IV v. *vălura*.

VĂLURÍRE s. f. (Rar) Alternare de dealuri și văi, asemănătoare ca formă valurilor¹ (I 1). Cf. v *ă l u r i* (2). *De la nord de linia imaginară de mai sus începe vălurirea dealurilor, adeseori acoperite cu păduri și din ce în ce mai înalte, pînă devin poale de munți.* VÎN. PES. iunie 1964, I.

- Pl.: *văluriri*

- V. *văluri*.

VĂLURÍT, -Ă adj. v. *vălurat*.

VĂLURÓS, -OĂSĂ adj. 1. (Despre ape) Cu valuri¹ (I 1), care face valuri¹ mari, tumultuoase. Cf. CIHAC, II, 443, DDRF, GHETIÈ, R. M., BARCIANU, ALEXI, W. *Văluroasele volburi a mării cea mult vuitoare Urlă izbindu-se-n fărîm.* MURNU, I, 30. *Pe marea văluroasă, -n dreptul apei Egiptul, este ostrovul Faros, Departea ca de-o zi călătorie.* id. O. 62, cf. RESMERIȚĂ, D. *Lacu era văluros.* SCRIBAN, D., cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Oltule, Olteanule, Mult vii mari, văluros.* VASILIU, C. 54.

2. Care este unduios, care are aspect de valuri¹ (I 1). *Pe costița-i văluroasă Negri fluturași Cu-aripioară neguroasă Tremur drăgălași.* BOLINTINEANU, P. I, 78, cf. ȘĂINEANU.

3. (Despre întinderi de pămînt) Cu diferențe de nivel asemănătoare valurilor¹ (I 1); ca valurile¹; *vălurat* (2). *La Moisei, terasa cea mai modernă prezentă o formă văluroasă, fapt ce indică o mișcare modernă a solului.* ARHIVA, I, 313. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Lemnul ista este văluros, nu poți să faci draniță din el.* Com. din VICOVU DE SUS - RĂDĂUȚI. ◆ (Despre linii, contururi) Sinuos, ondulat (1). *La stînga, creasta Jepilor mari alcătuiește o linie puțin văluroasă.* ap. TDRG, cf. CADE.

- Pl.: *văluroși, -oase.*

- **Valuri** (pl. lui *val*¹) + suf. *-os*.

VĂLÚȘ¹ s. m. v. *vălog*¹.

VĂLÚȘ² s. n. I. Diminutiv al lui v a l¹.

1. (Olt și prin sudul Transilv.). Cf. v a l¹ (III 1 a). Cf. ALR SN II h 489/836, ALRM SN I h 316/386, A III 1, NALR - O IV h 742. ◆ (Olt și prin Ban.) Ghemotoc de cîrpă folosit la frecat vase¹, la șters vatra cuptorului etc. *La vălușu și-l aprind și s-afumă și oamini și muieri.* ARH. FOLK. III, 43, cf. ALR SN IV h 1060/848, LEXIC REG. 58. *Oalî bună... frecatî bini cu vălușu.* Com. din HINOVA - VÎNJU MARE. ◆ (Prin Ban.) Un

fel de dop din cîrpe, din ierburi etc. Cf. SFC II, 207. *Pune-i bine vălușu.* L. COSTIN, GR. BĂN. 213, cf. NOVACOVICIU, C. B. I, 23.

2. (Regional) Cf. v a l¹ (III 1 d) (Secășeni - Oravița). Cf. ALR SN I h 129/29. (Adverbial) *Vini văluș.* ib.

3. (Prin Transilv.) Cf. v a l¹ (III 3 a). Cf. CL 1960, 102, MAT. DIALECT. I, 217. *Mîndră, de ti-i mărta, Să te mie Dunărea, Și să te prind cu luntrea, Să te mie Someșul, Să te prind cu vălușul.* CL 1960, 102.

II. (Prin Olt și prin Ban.; mai ales la pl.) *Vălătuc* (II 2). Cf. CHEST. II 70/32, 136/8.

- Pl.: *vălușe și vălușuri* (MAT. DIALECT. I, 217), (m.) *văluși* (L. COSTIN, GR. BĂN. 213, CHEST. II 70/32).

- **Val**¹ + suf. *-uș*.

VĂLUȘĂG s. n. v. *vălășag*.

VĂLUȘEL s. n. (Prin nord-vestul Olt.) *Văluș*² (I 1). Cf. DM. *Vălușel de pînză, Și altu de peștire; Încă răvășele Arsă-n cornurele.* GR. S. VII, 259, cf. IST. LIT. ROM. I, 48.

- Pl.: *vălușele.*

- **Văluș** + suf. *-el*.

VĂLUȘÓR s. n. (Prin Mold.) *Văluț* (I). Cf. DM.

- Pl.: *vălușoare.*

- **Val**¹ + suf. *-ușor*.

VĂLUȘTÉȚ s. n. (Regional) *Văluț* (I) (Borșa). Cf. ALR SN II h 489/362, ALRM SN I h 316/362.

- Pl.: *văluștețe.*

- **Val**¹ + suf. *-ușteț*.

VĂLÚȚ s. n. Diminutiv al lui v a l¹.

1. (Regional) Cf. v a l¹ (III 1 a). Com. din TĂRCĂIȚA - BEIUȘ.

2. (Prin Bucov.) Cf. v a l¹ (III 3 a, c). Cf. PAMFILE, I. C. 71, CADE, ȘEZ. V, 169.

3. (Regional) Virtelniță (I 1) (Coverca - Vatra Dornei). Cf. GLOSAR REG.

- Pl.: *văluțe.*

- **Val**¹ + suf. *-uț*.

VĂLVĂIE s. f. v. *vîlvaie*.

VĂLVĂRĂIE s. f. v. *vîlvăraie*.

VĂLVĂRĂU subst. (Regional) *Vîlvătaie* (Mătau - Cîmpulung). Cf. CL 1967, 90, 91, 92, 96, COMAN, GL. 83.

- Pl.: ?

- Cf. *vălvăraie*.

VĂLVORÍ vb. IV v. *vîlvori*.

VĂLVURĂ s. f. v. *volbură*.

VĂMĂLEȘ s. m. v. *vămălaș*.

VĂMĂR s. m. (Regional) *Vameș* (I). Cf. LM. *Cînd la vamă-mi ajungea, Pe vamariul mi-l striga.* POP., ap. CADE.

- Pl.: *vămari*.

- **Vamă** + suf. *-ar*.

VĂMĂRNITĂ s. f. (Prin nordul Olt.) Parte a morii (I) nedefinită mai îndeaproape. Cf. H XVI 22.

- Pl.: ?

- **Vamă** + suf. *-arniță*.

VĂMĂȘ s. m. v. *vameș*.

VĂMĂLĂȘ s. m. (Transilv.) Vameș (1). Cf. LB, MÎNDRESCU, UNG. 187, TDRG. *Vămălașul îl lăsa și vamă numai cerea.* FRÎNCU - CANDREA, M. 219.

- Pl.: *vămălași*. - Și: **vămăleş** (LB), **vămălės** (MÎNDRESCU, UNG. 187) s. m.
- Din magh. **vámolás**.

VĂMĂLĂȘ s. m. v. **vămălaș**.

VĂMĂLÎ vb. IV. Tranz. (și absol.) 1. (Transilv.) A vămui (1). Cf. CABA, SĂL., SFC IV, 141. ◊ Refl. p. as. *Au locuit în cetate căpitanii cetății cari erau șefii oficiului salinar, căci în cetate se vămălea sarea.* IZV. XI, 33.

2. (Regional) A vămui (3) (Vilcele - Turda). MAT. DIALECT. I, 102. *Morarii vămăleau mult înainte.* ib.

- Prez. ind.: *vămălesc*. - Și: **vămăluț** vb. IV. DR. X, 151, SFC IV, 141.
- Din magh. **vámol**.

VĂMĂLUÎ vb. IV v. **vămăli**.

VĂMĂȘESC, -EĂSCĂ adj. v. **vămășesc**.

VĂMĂȘI vb. IV. In tranz. (Învechit) A vămui (1). Cf. VALLIAN, V., PETRI, V.

- Prez. ind.: *vămășesc*.
- V. **vameș**.

VĂMĂȘIE s. f. v. **vămășie**.

VĂMĂȘ s. m. v. **vameș**.

VĂMEȘERIE s. f. (Neobișnuit) Vamă (1). *Perperul, vămășeria, vinăricia, toată dajdia va fi venitul mănăstirii.* ARH. OLT. XII, 346.

- Pl.: *vămășerii*.
- **Vameș** + suf. -*ărie*.

VĂMEȘESC, -EĂSCĂ adj. Care aparține vămii (3) sau vameșului (1), privitor la vamă sau la vameș. *Cerdac vămășesc* (a. 1708). IORGA, S. D. V, 310, cf. I. GOLESCU, C., TDRG, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Acest domn bun... mi-a sosit... cu cărți vămășești.* PĂSCULESCU, L. P. 45, cf. SFC III, 259.

- Pl.: *vămășești*. - Și: (Învechit) **vămășesc**, -*ească*, (regional) **vămășesc**, -*ească* adj.
- **Vameș** + suf. -*esc*.

VĂMEȘIE s. f. 1. (Învechit) Titlul, funcția, slujba de vameș (1). *Toată boierile și pircălabiele și vămășiele... tot ei le cuprinsesă de le-au luat.* NECULCE, L. 323, cf. ANON. CAR., I. GOLESCU, C., POLIZU, CÔSTINESCU, IM, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX.

2. (Învechit) Funcția de vameș (2). *Zachei... era mai mare vameșilor și nu numai vămășia ținea.* CORESI, EV. 451, cf. DHLR II, 327, SFC I, 232, 234.

3. (Învechit și regional) Vamă (1). Cf. CADE, DM, DEX. ◊ (Regional) Sumă de bani dată ca dar, la masă, tinerilor căsătoriți. *Vro nouă pui de gravur Ciripesc, Vorovesc Cum să scoată, cum să fie Cei bani de vămășie.* JARNIK - BÎRSEANU, D. 517, cf. MARIAN, NU. 681.

4. (Învechit, rar) Oficiu vamal. Cf. I. GOLESCU, C.
- Pl.: *vămășii*. - Și: (Învechit și regional) **vămășie**, **vămășie** (CADE) s. f.
- **Vameș** + suf. -*ie*.

VĂMEȘOĂICĂ s. f. (Regional) Soția vameșului (1); femeie care percepe vamă (1); (regional) vămășoaică. Cf. DL,

DM. *La vaduri la vamă, Vameș cine-mi este?... Dalba vămășoaică.* PAMFILE, CR. 79.

- Pl.: *vămășoaică*.
- **Vameș** + suf. -*oaică*.

VĂMEȘOĂIE s. f. (Regional) Vămășoaică. *Se pomeniră deodată... cu fipețele unui prunc în scutece pe prispă la mam' Dospina, vămășoaică groasă.* PR. DRAM. 169. *Trăsura noastră s-au fărîmat și pe mine m-au lăsat la vămășoaică.* ib. 280.

- Pl.: *vămășoaică*.
- **Vameș** + suf. -*oaică*.

VĂMEȘUG s. n. (Învechit, rar) Vamă (1). *Dajdia vămășugului* (cca 1650). IORGA, D. B. I, 87, cf. L. ROM. 1966, 45.

- Pl.: *vămășuguri*.
- **Vamă** + suf. -*șug*.

VĂMIÉR s. m. (Regional) Colac mic care se dă de pomană la înmormintare (Vălcani - Sînnicolaul Mare). Cf. ALRT II 324. *O femeie duce o oală cu apă ș-o straiță cu nouă colăcuți, vămieri și nouă luminață.* ib. 36.

- Pl.: *vămieri*.
- De la **vamă**.

VĂMIȘIE s. f. v. **vămășie**.

VĂMUI vb. IV. Tranz. 1. (Complementul indică mărfuri, bagaje etc. sau, p. ext., posesorii lor) A lua vamă (1); a controla la vamă (3); (Învechit) a vămăși, (regional) a vămăli (1). Cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX. *Nu au voie vameșii... să vămuiască rachiul nevîndut* (a. 1826) DOC. EC. 376, cf. LB, I. GOLESCU, C., VALLIAN, V., POLIZU. *Le pusei înainte marfa de vămuit.* FILIMON, O. II, 35, cf. PETRI, V., CÔSTINESCU, DDRF, MÎNDRESCU, UNG. 187, PHILIPPE, P. 155, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Poftim, lucrurile sînt vămuite.* TUDORAN, P. 257. *Treaba mea e să vămuiesc căruțele.* VORNIC, P. 200, cf. DL, DM, SFC IV, 141, M. D. ENC., DEX. *De e Voinea al tău, Deșteaptă-l deșteaptă, Să ne vămuiască, Să ne slobozească.* TEODORESCU, P. P. 85. (A b s o l.) *Le-a pus deoparte, cuviincios, și peșcheșul ce li se cuvine lor pentru că se ostenesc a vămui.* SADOVEANU, D. P. 149. (Refl. p. as.) *Căile să vămuiesc, pămîntul să împarte, apele să stăpînesc* (a. 1746). TDRG. *Mărfurile... se vor vămui numai pe la punte unde se așli biurouri de vamă* (a. 1859). id. ib. *La Bîrlad se vămuiiau... mărfurile ce mergeau în Țara Românească.* IORGA, C. II, 94. ◊ F i g. *Pe cele [corăbii] creștinești El le-a vămuit și le-a slobozit.* PAMFILE, S. T. 174. *După gîndul meu, Sfîntul Dumnezeu, Să ne vămuiască, Să ne slobozească, Să fie iertate a noastre păcate.* FOLC. TRANSILV. II, 399. (A b s o l.) *Ciuma și foametea vămuiau pe capete.* VLAHUȚĂ, A. P. CADE. ◊ F i g. A fura, a prăda; a lua pe furis o parte din ceva. Cf. PAMFILE, J. II, 171, RESMERIȚĂ, D., CADE, MINULESCU, VERS. 312. *A surprins pe Olguța în clipa cînd vămuiă salamul.* TEODOREANU, M. II, 100. *Este unul de trăiește cu bucătoreasa și-mi vămuieste cămăra.* P. CONSTANT, R. 152. *Stăpîinii cetății, cavaleri nobili, aveau obiceiul să vămuiască, mascați, pe oamenii pașnici.* SADOVEANU, O. XI, 10, cf. SCRIBAN, D., PERPESSICIUS, M. II, 354. *Venind de afară după tăvi, le vămuiseră cît putură.* CAMIL PETRESCU, O. I, 125. *Ai avut bani ascunși, știu. Păi numai cît l-ai vămuit pe tata!* V. ROM. septembrie 1954, 43. *Aflase că trebuie să lase o bună jumătate în mîinile unui consorțiu de înalți birocrați, care dimpreună cu casierul vămuiău metodic toate părțile.* VINEA, L. 118, cf. VINTILĂ, O. 8, DL, DM, M. D. ENC., DEX., FOLC. MOLD. II, 596. (A b s o l.) *Hoții vămuiesc nestingheriți.* SADOVEANU, O. XXI, 364.

2. (În credințele populare) A lua de la sufletul mortului o taxă de răscumpărare a păcatelor pentru a-l lăsa să ajungă la cer. Cf. DL. [Dracii] *țin calea la oamenii ai dă mor și-i vămuieste.* ȘEZ. III, 79.

3. A lua uium la moară (1) pentru măcinat; (regional) a vămăli (2). Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ A b s o l. *Vas de lemn cu care vămăiește morarul.* DRĂGANU, ROM. 583. *Morăreasa vămăiește, Neica dragoste-i vorbește.* POP., ap. TDRG. ♦ R e f l. p a s. *Măcinatul se vămăiește.* Com. din SĂLIȘTE - SIBIU.

-Prez. ind.: vămăiesc.

-Vămă + suf. -ui.

VĂMUIĂLĂ s. f. 1. Faptul de a vămăi (1). Cf. POLIZU, DDRF, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ F i g. Hoție, furt. Cf. POLIZU.

2. (Popular) Percepere a taxei pentru măcinat. *Haide, Măriuco, la vămăială! îi strigă atunci un flăcău care sfârșise măcinatul unei chile de păpușoi.* ap. TDRG.

-Pl.: vămăieli.

-Vămăi + suf. -eală.

VĂMUIRE s. f. Acțiunea de a vămăi (1) și (rar) rezultatul ei; (învechit) vămuit. *Acele cărți... vor fi trimise înapoi peste margine, supt pecetea comisiei privighitoare, fără a fi supusă vămăuirii la ieșirea lor (a. 1833).* URICARIUL, VII, 225, cf. POLIZU, DDRF. *Sistemul de vămăuire variă de la o nație cu care neuguțam la cealaltă.* IORGA, C. I. III, 96. „Băiat” însârcinat cu vămăuirea. DRĂGANU, ROM. 327. *Taxele fiscale și impozitele... se vor plăti numai o singură dată și anume la prețul de vămăuire pentru mărfurile importate.* LEG. EC. PL. 214, cf. DL, DM, DEX.

-Pl.: vămăuiri. -Gen. -dat. și: (învechit) vămăuiri.

-V. vămăi.

VĂMUÎT s. n. (Învechit) Vămăuire. Cf. DDRF.

-V. vămăi.

VĂMUITOR s. m. (Rare) Vămăș (1). Cf. NOM. PROF. 66, DL, DM. ♦ F i g. *Din acest neam au ieșit celebri pirați și vămăuitori.* SADOVEANU, O. X, 426. *La plată se ivea o nouă serie de vămăuitori, fără chip, fără nume.* VINEA, L. I, 119.

-Pl.: vămăuitori.

-Vămăi + suf. -tor.

VĂNDĂGI vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar; cu sens neprecizat, probabil) A arunca, a azvîrli (cu forță). *Tinse Moisi mâna sa pre mare și se înturnă marea demineapță în locul său dentîniu și, de-aînte fugind eghipteanii, curseră apele înaintea lor și, vândăgindu-i pre ei Domnedzeu, inecă-i în mijloc de unde.* PO 227/3, cf. DHLR II, 542, CL 1958, 241, 242, 244, 1962, 132, 133, L. ROM. 1963, 633, SCL 1964, 553, 558.

-Prez. ind.: vândăgesc.

-Etimologia necunoscută.

VĂNDĂLĂG s. m. v. vîndălăc.

VĂNDĂLĂGI vb. IV v. vântălăgi.

VĂNDĂLĂU s. m. v. vandralău.

VĂNDRĂȘ s. m. v. vandraș.

VĂNDRĂLĂ vb. I v. vândrăli.

VĂNDRĂLĂU s. m. v. vandralău.

VĂNDRĂLÍ vb. IV. I n t r a n z. 1. (Transilv.) A vagabonda. Cf. SFC IV, 127, CABA, SĂL. 102, LEXIC REG. 73, TEAHA, C. N. 279. ♦ (Regional; despre copii) A nu sta locului, a se mișca întruna (Vașcău). ALR. I 1 568/80.

2. (Învechit, prin Transilv.; despre ucenici; în forma vândrăla) A merge prin mai multe localități pentru a lucra pe lângă cite un meșter (I 1), în vederea calificării și a obținerii dreptului de a practica o meserie (1). *Întră un alt străin ce*

semăna unui fecior de meșteșug carii vândrălează dintr-un oraș în altu. GT (1839), 145²/25.

-Prez. ind.: vândrălesc. -Și: vândrăla vb. I, vândrăluí (SFC IV, 127), vandralí (TEAHA, C. N. 279) vb. IV.

-Din magh. vándorol. Cf. germ. wandern.

VĂNDRĂLUÍ vb. IV vândrăli.

VĂNDRĂLUIĂLĂ s. f. (Prin Transilv.) Vagabondaj. *Singur mi-i urît să mă duc. M-am săturat și eu de vândrăluială.* LĂNCRĂNAN, C. I, 128.

-Pl.: ?

-Vândrăluí + suf. -eală.

VĂNDRĂLUÍT s. n. (Prin Transilv.) Vagabondaj. *Era gata la orice... numai să se vadă odată scăpat de holongărit și vândrăluít, de slugărit.* LĂNCRĂNAN, C. I, 163.

-V. vândrăluí.

VĂNDRÓC s. m. v. vandroc.

VĂNGĂNAU s. n. (Regional) Șantul¹ coccisului; p. ex t. șezut (1); (regional) vangă (2) (Mățău - Cîmpulung). Cf. COMAN, GL.

-Pl.: ?

-De la vangă.

VĂNGĂU s. n. (Regional) Vangă (1) (Bozioru - Buzău). Cf. COMAN, GL.

-Pl.: ?

-Vangă + suf. -ău.

VĂNTĂLĂG subst. v. vîndălăc.

VĂNTĂLĂCÍ vb. IV v. vântălăgi.

VĂNTĂLĂGI vb. IV. 1. T r a n z. (Prin Transilv. și prin Maram.) A învălmăși, a amesteca de-a valma. Cf. H. XVII 177, VICIU, GL. 88.

2. R e f l. (Prin Transilv.; în forma vântălogi) A se da de-a dura. Cf. VICIU, GL. 88.

3. T r a n z. (Prin Bucov.; în forma vântălăci; complementul indică animale de tracțiune) A supune la eforturi mari, istovitoare. Cf. DL. *A vântălăcit boii pînă ce i-a vlăguit de tot.* ȘEZ. V, 171, cf. 170.

-Prez. ind.: vântălăgesc. -Și: vântălăci, vântălogi (VICIU, GL. 88), vândălăgi (H XVII 177) vb. IV.

-Cf. vântălăg.

VĂNTĂLĂU s. n. v. vîntălău.

VĂNTĂLÓG subst. v. vîndălăc.

VĂNTĂLOGÍ vb. IV v. vântălăgi.

VĂNŪȚĂ s. f. (Transilv., Bucov. și prin nordul Mold.) Diminutiv al lui v a n ă² (1); albie mică în care se scaldă copiii; (regional) vaniță. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. *Mamele trebuie să iee foarte bine seama nu numai la ceea ce pun în scăldătoare, ci chiar și la vânuța sau covățica, în care se scaldă copilul.* MARIAN, NA. 113, cf. 82, TDRG, DM. *leu vânuța cu apă.* ALRT II 166, cf. 334, A II 12, V 22, LEXIC REG. 111, SFC IV, 152.

-Pl.: vânuțe.

-Vană² + suf. -uță.

VĂPĂI s. n. v. văpaie.

VĂPĂIE s. f. 1. Parte luminoasă, mobilă (și dogoritoare) care se înalță dintr-un corp aprins, f l a c ă r ă; foc de obicei violent și mistuitor, pîrjol (1), vilvătaie. V. pară (3). *Calul lui văpăi dihnna (a. 1550 - 1580).* GCR I, 6/25. Ploao

spre păcătoși cursă, foc și văpaie (spud ză D, piatră pucioasă H). PSALT. 17. *Vârșă-se văpaia (para VD) spre cuptoriu.* ib. 329. *Ca și când ai vrea cu nește un să stingi văpaia.* CORESI, EV. 344, cf. id. ps. 25/3. *Trimite pre Lazar ca să ude vârful degetului și să răcorească limba mea, că chinuiesc rău într-această văpaie.* CHEIA ÎN. 37°/26. *Văpăile de altă parte n-au vestejit trupurile vitelor celor pre lesne stricătoare.* BIBLIA (1688), 663°/38. [Păcătoșii] *să meargă în văpaia care o aprinsiră (a. 1691).* GCR I, 289/34. *Atita de mare era focul carile cu mare văpaie ardea, cât cu virul paroi muorii ceriului pătrunde.* CANTEMIR, I. I. II, 68, cf. ANON. CAR. *Aprinzându-se mare văpaie ca să vă aruncați într-însa.* MINEIUL (1776), 79°/1, cf. BUDAI-DELEANU, T. 218, LB, I. GOLESCU, C. *În vreme ce ardea cu văpaie, au pus o tigăie înlăuntru.* DRĂGHICI, R. 126/24. *Craiul pomul taie și-l aruncă în văpaie Care arde cu lumină.* BĂRAC, A. 30, cf. ISER, POLIZU, PETRI, V. *Și palaturi aurite și-un acoperiș de paie, Cînd flacăra le cuprinde fac tot un fel de văpaie.* HASDEU, R. V. 107, cf. CIHAC, II, 721. *La lumina scripitoare a văpăielor, vînătorul zări printre ierburi și petroaje căpăfina lungăreață a unui dihor.* ODOBESCU, S. III, 184. *Întrebă... ce să faciă că o dogorește văpaia ce iese din gura smeoacei.* ISPIRESCU, L. 25, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *A fost o dragoste aprinsă care a izbucnit cum izbucnesc văpăile mult timp oprite.* SANDU-ALDEA, U. P. 32. *Lacrima nădejdi Pe fruntea mea să cadă: Un picur de văpaie Pe-un bulgăr de zăpadă.* GOGA, POEZII, 27, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Tremurînd s-a stins văpaia luminării de pe masă.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 55. *Dibui pe vatră cuțitul pe care să-l înfigă semn, în mijlocul văpăii.* GALACTION, O. 147. *Cîntă și joacă în jurul lor, aruncînd flori în văpaie.* CAMIL PĂTRĂSCU, T. III, 243, cf. SCRIBAN, D. *Ca paiele-n văpaie ard clopotele-n turlă Și blestemele mute s-au întîlnit și urlă.* ARGHEZI, VERS. 725. *Văpaia s-a întins. Aleargă-n crengi, le mistuie de tot.* id. s. V, 145. *Ferindu-și mîna de atingerea văpăilor înmulțite, o plimba, făcînd-o să muște pe rînd din toate laturile hîrtiei.* VINEA, L. I, 95, cf. M. D. ENC., DEX. *Cînd începu să saie, Din nări aruncă văpaie.* TEODORESCU, P. P. 171. *Și-a văzut pe Șiotan vind... Din copite schintei dînd, Din gură Hopaie, lăsînd.* MAT. FOLK. 1002, cf. 1593. *Calul mai mult rînceza, Pe nas văpăi că lăsa.* PĂSCULESCU, L. P. 226, cf. ALR I 678/5, 28, 129, 269, 343, 856. ◊ (Ca termen de comparație) *Dzeul mieu... ca focul ce arde dîmbrăvile, ca văpaia (para H, pojarul D) ce aprinde pădurile.* PSALT. 172. *Să suia pară de foc den pămînt ca o văpaie de cuptoriu.* BIBLIA (1688), 13°/23. [Vrajba] *ca văpaia tot deodată izbucnind* CANTEMIR, HR. 205. *Căuătura-i fă sînînă Ca văpaia scînteioasă.* ASACHI, S. L. I, 80. *Viața ca văpaie se revarsă.* DENSUSIANU, L. A. 109. *Era... ispititoare și dulce ca păcatul înșuși, mlădioasă și vie ca văpaia și ca unda.* M. I. CARAGIALE, C. 138. *Un suris luptă pe figura bătrinei ca o văpaie instabilă de candelă în întuneric.* ARGHEZI, S. IX, 137. *Merge înainte ca o văpaie alungată de vînt prin secetă.* VINEA, L. II, 177. ◊ (Determinat prin „de foc”, „de pară” sau „focului”) *Glasul Domnului tăie văpaia focului (para focului C², para de foc D, cu parră de foc H).* PSALT. 49. *Manasia împăratul... trecîndu-și coconii pre în văpaia focului (a. 1652).* TDRG. *Glasul Domnului taie văpaie de pară.* DOSOFTEI, PS. 87/15. *Lacrămile acelora sting văpaia focului.* (a. 1642). GCR I, 99/20. *Pre alții... răpîndu-i din văpaia focului.* N. TEST. (1648), 201°/3. *Îmbla pren mijlocul văpăii focului lăudînd pre D[u]m[n]e[ș]zeu.* BIBLIA (1688), 638°/3. *Văpaia focului celui pătimitori o ai stins.* MINEIUL (1776), 82°/29. *Sărea de acolo văpaie de foc de-i lovea în obraz.* ib. 161°/20. *Aceste jigani... începură a vărșă din gurile lor văpăi de foc.* HALIMA (1783), ap. GCR II, 130/19. *Din gurile lui [balaurului] ieșea văpaie de foc.* ISPIRESCU, L. 18. *Cerul se luminase de văpaia focului, ca de un fulger neîntreput ridicat din pămînt.* MIHALE, O. 362. *Tocma-n fundul iadului, În văpaia focului.* VICIU, COL. 64. *Eu pe ei-i oi sodomi Cu sodomul Domnului, Cu văpaia focului.* DENSUSIANU, T. H. 274. ◊ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Ș-a lor dragoste văpaie Stau pe spete vînătaie.* MILLO, în PR. DRAM. 328. ◊ F i g. *Inima-mi cu pară înălțată și cu văpaie*

nestîmpărată îmi arde. CANTEMIR, I. I. II, 84. *Să aprinzi în inimile noastre cele împietrite văpaia dragostei tale.* ANTIM, O. 83. *Au aprins văpaia credinței înaltă și au topit păcatul.* MINEIUL (1776), 44°/31. *Numa [era]... aprins de văpaia cea dorită a să asemăna lui.* BELDIMAN, N. P. I, 5/17. *Simțitorul nobil cuget de văpaie-aprins i-a fost.* ASACHI, S. L. I, 62. *Ce-l chinuiește amoriul În văpaia cea mai mare Strigînd cu ah de-nfocare.* CONACHI, P. 28. *Ș-intr-ascuns de o văpaie inima ei să ardea.* PANN, E. I, 110/17. *Ș-o vapaie de iubire Vai! În peptu-mi s-a aprins.* I. NEGRUZZI, S. II, 208. *Noi ardem, ah, cu cruzime-n văpăi, Mistuindu-ne unul pe altul.* BLAGA, POEZII, 297. *Vor ști amîndoi să trezească, într-o eferemă văpaie, jarul păstrat sub cenușă.* VINEA, L. II, 263. ◊ (Olt.) *Văpăiță (2).* Cf. H IX 6, ANTIPA, P. 96, 145. *Pescuitul... se practică mai mult cu facla sau văpaia, mergînd cu ea prin apă.* ATILA, P. 136, cf. M. D. ENC., DEX, H IX 6. ◊ (Prin Munt.) *Opaț (I I).* ALR I 717/748, 954.

2. *Lumină vie, strălucire, scîntiere; rază, fascicul de lumină. Îngerii... sta-voru în vedea de văpaie, înfricoșaji și putearnici, focul munciei strehucînd.* CORESI, EV. 35, cf. VALIAN, V. *Din al căruia coif foarte văpăi mari au strălucit.* PANN, E. II, 143/16. *Văpăi albastre îmblă pe pămînt.* NEGRUZZI, S. II, 60. [Luna] *domnea în dulcea taină a umbrelor făclie, Vărsînd văpaie lină ce lumea coperea.* ALECSANDRI, P. I, 134. *Luna varsă peste toate voluptoasa ei văpaie.* EMINESCU, O. I, 130. *Numai luna printre ceață Varsă apelor văpaie.* id. ib. 210. *Prin văpaia azurie... Nuferi candizi, viorele... Joacă-n raza luminoasă a electricului fard.* MACEDONSKI, O. I, 163. *Galbene văpăi de soare Peste deal acum se scurg.* COȘBUC, P. I, 315. *După cîteva văpăi roșii, trecătoare..., noaptea cade aproape dintr-o dată.* IORGA, P. A. I, 91. *Azi, sub aprinsa ceriului văpaie În strălucirea mîndrei bolți albastre, Să se-nfrățească sufletele noastre.* GOGA, POEZII, 87. *Valuri străvezii de aburi sculptori se ridicau în unde crețe și tremurînd în zare, se topeau în văpaia înaltă a cerului aprins.* HOGAȘ, M. N. 172. *Pîlpău pe mlaștini văpăi zglobii.* M. I. CARAGIALE, C. 38. *Furișată prin pădure, spre apăsă abia s-arată Printre crengi, întunecată, O văpaie de rubin.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 29. *Luna peste străzi pustii revarsă Văpaia ei albastră.* CAZIMIR, L. U. 58. *Patru lanterne își zvîrliră văpăile și prinseră mortul în cearcărul lor sferic.* VOICULESCU, P. I, 179. *Văzduhul era un uriaș zamfir prin care se strevedeau văpăi de aur.* id. ib. 279. *În revărsarea văpăii, se văzu calul sosînd.* SADOVEANU, O. X, 38. *Văpaia stelei albe mi-a tras prin noapte drum.* ARGHEZI, VERS. 360. *De ce-ntr-o mare de lumină mi se-neață eul, Ca para unei facle în văpaia zilei?* BLAGA, POEZII, 38. *Și-am văzut văpaia valului de fontă luminînd în seară.* HOREA, P. 98, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ F i g. *Să-și ducă prada după bătaie Cu ochii roșii, plini de văpaie.* BOLLIAU, O. 151. *Ochii ei cei negri și plini de văpaie amoroase.* FILIMON, O. I, 115. *Negri-s ochii, cu văpaie.* ALECSANDRI, P. I, 26. *Privea cu mîmărire la obrăjii ei aprinși, la ochii ei plini de văpaie sălbatică.* SLAVICI, O. I, 199. *Fantezia... se aprinde la văpaia ochilor ce privesc în ochii tăi.* ANGHIEL, PR. 145. *A izbucnit... cu o voce aspră, răgușită și cu o văpaie în ochi.* REBREANU, R. II, 94. *Privirea ei de gheață, văpăi totuși împarte.* CAMIL PĂTRĂSCU, T. III, 346. *Taurul rămas înapoi răgea năbădăios, cu văpăi în ochi.* VOICULESCU, P. II, 329. *Ioana era o văpaie rece și pasivă, Sultana-o flacăra roșie.* CĂLINESCU, B. I. 208. *Ana părea întruchipată din văpăi.* VINEA, L. II, 142.

3. *Căldură arzătoare; arșiță, dogoare. Atita putere de fierbințeală și de văpaie ca pre o căhlă izbucniia.* CANTEMIR, I. I. I, 177. *Codrii uriași... se zvîrcoleau neputincioși și fîpau de usturime înădușită subt văpaia incendiului.* HOGAȘ, M. N. 172. *Ileana, ... dogorită de văpaie, ... potolea cuptorul.* BRĂESCU, A. 71, cf. SCRIBAN, D. *Afară, cit vezi cu ochii, e numai o văpaie. Obrăști. Respiri focul soarelui.* VINEA, L. I, 277, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ (Prin analogie) *După mîncare ca aceasta, băutură ca aceia trebuie, că numai acelea doară văpaia carea în droburile tale s-au ațîțat a stringe vor putea.* CANTEMIR, I. I. II, 70. *Cela ce au răcorit odinioară văpaia*

coconilor cu roao. MINEIUL (1776), 41^a/23. Drumurile li se taie, Taie-li-se și genunchii, Și-n gîtlej simt jar, vâpaie. BENIUC, V. A. II, 34. ♦ F i g. (Adesea cu determinări în genitiv) Chin, durere, suferință (morală). *Apa curățește spurcăciunea păcatelor și stinge vâpaia greșalelor.* CORESI, EV. 158. *Lumina celor păgîni să va stinge și nu se va istovi lor vâpaia.* BIBLIA (1688), 370²/33. *Apucă-mă cu rugăciunea ta cea mare din vâpaia necazurilor.* MINEIUL (1776), 199^a/11. *Cu plînsul nu-mi stîng vâpaia crudă, Ce-a mele zile mîna spre mormînt.* ASACHI, S. L. I, 97. *Făceam eu vreo impresie asupra ei? Bănuia ea, cel puțin, vâpaia care mă mistuia pe mine?* GALACTION, O. 99. *O vâpaie mă cutreiera din creier pînă-n tălpi.* VOICULESCU, P. II, 283. *Istovit de bătrînețe, de drumul pe mare și de vâpaia conștiinței lui, Savu moare în brațele prietenului său.* PERPESCIUS, M. IV, 293.

4. F i g. Înflăcărare, însuflețire, pasiune (5), patimă (4). *Purcede cu rîvnă mare, de răsplătire aprins, Și vine plin de vâpaie, aice la Prut întins.* BELDIMAN, E. 3/10. *Întru fapte laudate și virtuțile mărite Simțitorul nobil cuget de vâpaie-aprins i-a fost.* ASACHI, S. L. I, 62. *Îl iubea cu deplină vâpaia iubirii.* COȘBUȘ, AE. 19. *Ochii ei căprij și mari, însuflești de vâpaia unui singe pătimaș.* HOGAȘ, M. N. 211. *De vâpaia lui o apără Coroana ei suavă de laur.* CAMIL PETRESCU, T. III, 358. *Deplasată de vâpaia masivă a lui Ioanide... receptă cu consolare la început caracterul solid al lui Demirgian.* CĂLINESCU, B. I. 430. *Nu-mi presimți vâpaia cînd în brațe îmi tremuri ca un picur De rouă-mbrăfișat De raze de lumină?* BLAGA, POEZII, 18. *De timpuriu printre cochete stîrnea neliniști și vâpăi.* V. ROM. ianuarie 1954, 7.
- Pl. : vâpăi și (învechit) vâpaie. - Gen. - dat. și: (învechit) vâpaiei. - Și: (regional) vâpăi (H IX 6) s. n., hopăie, (învechit, rar) vopăie (SCL 1966, 60) s. f.
- Cf. alb. v a p e.

VĂPAIȚ s. n. v. vâpăiță.

VĂPAIȚĂ s. f. I. (Regional, mai ales în Munt.) Opaîț (II). *Străbăteau astfel nomohurile stradelor purtînd în mîna stîngă un felinar cu vopăiță de seu.* CARAGIALE, O. IV, 287, cf. I, 33, DDRF, BĂRCIANU, TDRG. *Cronicari, turnași seu în vâpăițele voastre și scriți faptele mărețe.* DELAVRANCEA, O. II, 164, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, ALR I 717/727, 740. ♦ (Prin Transilv.) Lampă de mină¹ (I) portativă, asemănătoare cu un opaîț (I I), folosită în trecut. V. șterț¹ (II I). Cf. FRÎNCU - CANDREA, M. 43.

2. (Munt. și Olt.) Făclie făcută dintr-un mînunchi de crengi, de așchii lungi de brad, de mesteacăn etc., îmbibate cu rășină, cu petrol etc. cu care se sperie noaptea peștii pentru a-i face să intre în capcanele pregătite dinainte; (regional) făclie, opaîț (I 2), vâpaie (I), vâlug² (2). Cf. BARONZI, L. 115, DAMÉ, T. 126, ANTIPA, P. 96, 133, 145, PAMFILE, I. C. 71, LTR², DL, DM, M. D. ENC., DEX, H IV 10, IX 42.

3. (Olt.) Foc mare. Cf. I. CR. XIII, 82, ARH. OLT. XXI, 277.

- Pronunțat: -pa-i-. - Pl. : vâpaie și (rar) vâpăiți (TDRG). - Și: vâpăiț (PASCU, S. 77, SCRIBAN, D., LTR²), vâpăiț (DAMÉ, T. 126, PAMFILE, I. C. 71) s. n., vâpăiță (accentuat și vâpăiță, BĂRCIANU) s. f., vopăiț (H IV 10, ALR II/769) s. n., vopăiță s. f.

- Contaminare între vâpaie și opaîț.

VĂPĂI vb. IV. În t r a n z. (Învechit) I. A arde cu flacără. *Era piatra și focul vâpăind întru piatră.* BIBLIA (1688), 45²/20, cf. ANON. CAR., I. GOLESCU, C., VALIAN, V. *Focuri de surcele De departe vâpăiau.* I. VĂCĂRESCUL, P. 12/24, cf. PETRI, V., CIHAC, I. 305. *Un foc de surcele vâpăia pe vatră.* ODOBESCU, S. I, 153, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM, DEX. ♦ F i g. *Tremur de nesațiu, Și ochii-mi vâpăiază, Pornesc dintr-înșii lacrămi și plîng.* HELIADE, O. I, 186. *Ochii cei negri... vâpăiază.* BOLLIIAC, O. 148. (T r a n z.) Numele „tată” de

doouă ori Coboară focul ce-n cer viază, Ce p-a mea inimă vâpăiază Ca doi puternici flăcărați sori. HELIADE, O. I, 148.

2. A lumina. Cf. PETRI, V. *Cu fața-ți argintie, tu, lună! scînteiezi Și prin desîș în crînguri, ca flăcări vâpăiezi.* ODOBESCU, S. I, 28.

- Prez. ind.: vâpăiesc. - Și: vâpăiă vb. I.
- V. vâpaie.

VĂPĂIĂ vb. I v. vâpăi.

VĂPĂIĂLĂ s. f. (În dicționarele din secolul trecut) Vâpăiere. Cf. POLIZU, BĂRCIANU.

- Pl. : vâpăieli.
- Vâpăi + suf. -eală.

VĂPĂIĂT, -Ă adj. (În dicționarele din trecut) I. Care arde cu flacără. Cf. POLIZU, ALEXI, W.

2. F i g. Învăpăiat, înflăcărât, pasionat (3). Cf. POLIZU, BĂRCIANU.

- Pl. : vâpăiați, -te.
- V. vâpăia.

VĂPĂIÉLNIC, -Ă adj. (Neobișnuit) Ca de vâpaie (I). Cf. IORDAN, L. R. A. 170, HRISTEA, P. E. 40.

- Pl. : vâpăielnici, -ce.
- Vâpăi + suf. -elnic.

VĂPĂIÉRE s. f. (Învechit) Acțiunea de a v â p â i (I); p. e x t. pîlpîire (I); (învechit) vâpăială. Cf. POLIZU. *Suflarea semăna cu cea din urmă vâpăiere a candelii ce se stinge.* ODOBESCU, S. I, 165, cf. BĂRCIANU, RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM, DEX.

- Pl. : vâpăieri. - Și: vâpăire s. f. POLIZU.
- V. vâpăi.

VĂPĂIRE s. f. v. vâpăiere.

VĂPĂIT s. n. (Prin Munt. și prin Olt.) Pescuit cu vâpăia (2). Cf. ANTIPA, P. 793, DL, DM.

- Și: vopăit s. n. ANTIPA, P. 794.
- V. vâpăi.

VĂPAIȚ s. n. v. vâpăiță.

VĂPAIȚĂ s. f. v. vâpăiță.

VĂPSĂR s. m. (Învechit, rar) Vopsitor. *În vremea aceea luo lîșu)s Pătru și Iacov... și se preobrazî naintea lor, și veșmintele lui fură luminate, albe foarte ca zăpada, neci un vâpsari n-ar putea face așa alb pre pămînt.* CORESI, TETR. 91, cf. MURNU, GR. 59, TDRG, CADE, SCRIBAN, D., H. MIHĂESCU, GR. 121, I. GHETIJE, B. D. 251.

- Pl. : vâpsari.
- Din bg. вѧпсар.

VĂPSĂ s. f. v. vopsea.

VĂPSEĂ s. f. v. vopsea.

VĂPSEĂLĂ s. f. v. vopsea.

VĂPSEĂUĂ s. f. v. vopsea.

VĂPSELĂR s. m. v. vopselar.

VĂPSELĂRIE s. f. v. vopsilărie¹.

VĂPSÍ vb. IV. v. vopsi.

VĂPSÍRE s. f. v. vopsire.

VĂPSÍT' s. n. v. vopsit'.

VĂPSÍT?, -Ă adj. v. vopsit².

VĂPSITÓR s. m. v. vopsit.

VĂPSITORÍE s. f. v. vopsitorie.

VĂPSITÓRIU s. m. v. vopsitor.

VĂPSITURĂ s. f. v. vopsitură.

VĂR, VĂRĂ subst. (Prima atestare într-un toponim la 1505, cf. MIHĂILĂ, D. 173) I. Subst. 1. S. m. și f. (Adesea determinat de un adj. pos.) Grad de rudenie între copiii persoanelor care sînt frați ori surori sau, p. e. x. t., între descendenții de același grad ai acestora; persoană care se află într-un asemenea raport de rudenie cu alta. *Nici frațele să ajute cuiva nu poate acolo, nici sora, ... nici vărul.* CORESI, EV. 538. *Vărul cu vară-sa de vor mesteca-se, post 4 ai.* PRAV. LUCACI, 162. *De nu mă crezi, du-te la Elisata, vara ta.* VARLAAM, C. 439. *Roman Vodă neputînd să-și îngăduiască cu vărul-său, cu Pătru, ... pentru domnie, ... i-au cătat a fugi lui Pătru Vodă la unguri.* URECHE, L. 77. *Vlasie, vărul-mieu și den sat frații noștri (a. 1649).* IORGA, S. D. XVI, 73. *Au pribegit în Țara Ungurească de nevoia vărul-său, lui Roman Vodă.* SIMION DASC., LET. 33. *Să nu mai avem nice o treabă cu acea ocină în veci, nice noi, nice nepoții noștri, nici veri de-a noștri (a. 1652).* ȘTEFANELLI, D. C. 5. *Am vîndut dumisali Nacului... și giupinesăi dumisale, Elenez și cuconilor dumisale a me direaptă moșie... ce am eu cu Petre, vărul meu (a. 1675).* IORGA, S. D. XXII, 236. *Fost-au acesta război între verii, pentru domnia țării, la Ștefănești.* M. COSTIN, O. 57. *Să nu-i hi fost gîndul cu pizmă să scoată pi vărul-său Grigorie Vodă din Țara Muntenească, n-ar hi fost atîta jac în țară.* NECULCE, L. 327. *De bunăvoie au dat scaunul crăii vărul-său, lui Solomon.* CANTEMIR, HR. 383. *Vără-său, Pătru Vodă... de frică au fugit la unguri.* R. POPESCU, CM I, 248, cf. ANON. CAR. *Vărul lui Vasilie încă mă închin de sănătate și-l potfesc să-mi trimiță răspuns (a. 1722).* IORGA, S. D. XVI, 109. *Dat-am zăpistul meu la mîna vărul-mieu (a. 1744).* ȘTEFANELLI, D. C. 38. *Acești părți le-am cumpărat de la... feciorii Solomii și de la vărul lor Pavăl (a. 1760).* GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 110. *Am cumpărat... nește livezi în hotarul Pietrarilor... de la Ion Burăiană... i de la vărul-său (a. 1764).* ARH. OLT. IX, 39. *Eu, Toader, ... dat-am adevărată scrisoare me la mîna vărul-meu (a. 1772).* ȘTEFANELLI, D. C. 110. *Să vorbești dum[nea]ta ca să meargă el la un văr al lui ce șade la Tinpeni (a. 1785).* FURNICĂ, D. C. 119. *Acesta, cît au înțeles de moartea vărul-său, a lui Constantie Augustului, îndată au trecut din Dachia la Țarigrad.* ȘINCAI, HR. I, 51/34, cf. KLEIN, D. 453, 454. *Rude de alătura sînt frații, unchi, nepoții, verii.* CARAGEA, L. 68/29, cf. LB. *Un inel cu diamanturi mici să dea vară-mii Ilincăi (a. 1829).* ARH. OLT. IX, 36. *În loc de a domni însuși asupra Litvaniei, o încredință vărul său Vitold.* ASCHI, S. L. II, 32, cf. VALIAN, V. *Scrise... cardinalului Bathori mustrîndu-l pîrintește pentru că ațîș pe poloni în contra vărului său, prințul Transilvaniei.* BĂLCESCU, M. V. 217, cf. ISER. *A fost chemat Nicu Ghica Comăneșteanu, văr al domnului.* KOGĂLNICEANU, S. A. 220. *Mă uit la vara dumitale, îmi zise doamna B. NEGRUZZI, S. I, 41, cf. POLIZU. Cu vreo zece zile înainte, călcase la moșie la Cocoșul pe vornicul Tache Ralet, vecinul și vărul nostru.* GHICA, S. 280. *În adevăr, vărul meu era bun pușcaș.* SION, P. 200, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, I, 538, LM. *Un văr al său se afla la Iași în calitate de consul rusesc.* MAIORESCU, CR. III, 64. *Tata i-a dat un ceasornic... Elis nimic. Elis - adică Cleopatra, vară-sa.* EMINESCU, P. L. 66. *Vărul-meu... cu vătrarul subsuoară, se punea de pricină că nu ură.* CREANGĂ, O. 202. *Sonia, vara lui Alfred, pare-a fi adus o noță de veselie în casă.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 222, cf. DDRF. *Izbuștețe a alunga pe vărul său și pune mîna pe domnie.* XENOPOL, I. R. VI, 61, cf. BARCIANU, ALEXI, W., PUȘCARIU, ET. WB. *Strigoii se mai fac din copiii născuți din văr cu vară.* CANDREA, F. 148. *Un văr al ei, Maxim, adăpostit în Țara Românească, al cărei mitropolit ajunsesse, făcu lui Neagoe*

scumpul dar. IORGA, C. I. I, 78, cf. TDRG. *Toate surorile și verele mele au năvălit, săptămîna asta, peste mine de pretutîndeni.* HOGAȘ, DR. I, 167. *E vară cu fata cea mai frumoasă din Pripas.* REBREANU, I. 15, cf. RESMERITĂ, D., GR. S. II, 314. *Sfîrșise, tînăr, și vărul său, poetul.* M. I. CARAGIALE, C. 50, cf. CADE. *Odată un văr al ei i-a zis la masă: - Ce faci așa fețe, verișoară? GALACTION, O. 70. Vărul meu era mult mai înalt.* VOICULESCU, P. II, 136. *Vara Măriei sale Doamna Anastasia intrase la Măria-sa dis-de-diminează.* SADOVEANU, O. X, 179. *Lua totdeauna cu dînsul pe cîte un nepot, pe mine sau pe vărul-meu.* MOROIANU, S. 21. *Cele două case se umplură de veri și de vere, nepoate și fini.* DAN, U. 57, cf. SCRIBAN, D., BL VIII, 161. *Ar fi în stare să-i facă vară-sii curte.* MIHĂESCU, D. A. 48. *În 1903 este la o vară, în Prahova.* OPRESCU, S. 69. *Cel care căuta ieșirea cea mai apropiată din apartament era vărul meu.* ARGHEZI, S. XVI, 218. *Plasamentul familiei se continuase colateral la veri și la noua generație a fiilor, fiicelor și nepoților.* CĂLINESCU, B. I. 59. *La conservatorul din București... este coleg cu un văr de-al lui, cu George (Iorgu), fiul lui Costache.* VIANU, L. R. 336. *Veți găsi acolo pe Bălcescu și pe vărul-meu Alecu.* CAMIL PETRESCU, O. II, 14. *Se duse la spital să viziteze un văr rănit.* STANCU, R. A. III, 111. *Mai are un fel de nepoată de vară, internată într-o școală oarecare.* VINEA, L. II, 121. *Știa că vărul lui, Ieremia, nu umblase pe mare.* TUDORAN, P. 116, cf. DL, DM. *Leșină în brațele vărului său.* BARBU, PRINC. 145. *Verii domnului... au ocupat diverse mari dregătorii.* STOICESCU, S. D. 98, cf. SCL 1965, 454, SCURTU, T. 143, 144, 149, M. D. ENC., DEX. *Jelui-m-aș petrilor Pentru dorul verilor.* POP., ap. GCR II, 234/12. *Unde gioacă văr cu văr, Aninoas-a calapăr.* Unde gioacă văr cu vară, Aninoas-a primăvară. MARIAN, H. 30. *Este-un popă între doi peri, Ne curună de-om fi veri.* DOINE, 219, cf. ȘEZ. I, 71. *Niște veri Joacă hora pe supți peri.* BIBICESCU, P. P. 220. *La podeț cu micșuneli Plîngi cel ci n-ari veri.* CARDAȘ, C. P. 37. *Plîngeți voi, verele mele, Dup-al vostru văr, cu jele.* BUD, P. P. 41, cf. 54. *Iertați-mă voi, veri și vere, Și voi, frați și surorele... Poate v-am făcut greșele.* BÎRLEA, L. P. M. I, 5, cf. GR. S. I, 120, BL VI, 196, ARH. FOLK. VI, 285, ALR III h 173, h 174, ALRM III h 246, ALR SN VI h 1578, ALRM SN IV h 1347. *Verilor și verelor, Unchi și mătușilor, De la toți îmi cer iertare.* FOLC. TRANSILV. I, 438. [I] nuntă la vara me. O. BÎRLEA, A. P. I, 391, cf. NALR - O II h 160, ib. MN 245, 496, 497. *Vara verei, Fina lelei, Nepoata cumătrei mele, se spune pentru a arăta o (legătură de) rudenie foarte depărtată.* Cf. TDRG, CADE, ZANNE, P. IV, 675. ◊ (Cu determinări care indică ierarhia gradului de rudenie) *Verii primari a bărbatului și a muierei lui aceștia se cheamă a doa cuscrie. Iară ai doi veri a muiereei și a bărbatului iarăși sîntu a treia cuscrie.* PRAV. LUCACI, 168. *Fata unchiu-mieu... mi-e vară premare.* ib. 177, cf. 182. *Eu... vou bate... cine mine mă urăsc, pînă în al treile și în al patrul văr.* PO 244/12. *Sîntem veri premar[î] celui dus de lume (începutul sec. XVII).* ROSETTI, B. 63, cf. ȚRICARIUL, XVIII, 252/13, D. BOGDAN, GL. 117. *Iară vara premare sau vărul premare al maichei meale este-mi unchiu mic și leale mică.* PRAV. GOV. 95/10. *Muma acestuia era vară premare cu M[a]riia.* N. TEST. (1648), 173/27. *Fiindu-i văr primari de pre mumă... i-au arătat strîmbătatea despre vărul-său (cca 1650 - 1675).* GCR I, 190/30. *Sînt cuconii noștri veri primari cu a dumisale (a. 1655).* IORGA, S. D. XVI, 392. *Văr premare lui Cosar, împăratului de Armenia.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 38/1, cf. 10/29. *Iară Roman Vodă au năzuit la craiul leșăsc, Cazimiri, fiindu-i văr primare.* N. COSTIN, L. 224. *Fost-au giupineasa Gheucăi vară primare cu doamna Ducăi Vodă.* NECULCE, L. 68, cf. 90. *I-au fost nepot de văr premare și... I-au crescut în casa lui.* ANON. CANTAC., CM I, 186. *Avînd Tolovanu cel bătrîn doi nepoți, veri primari (a. 1714).* ȘTEFANELLI, D. C. 24. *Moși(a)... au cumpărat-o Damaschin și cu Petre, nepoții lui de văr primari (a. 1765).* id. ib. 74. *Am fost față la această scrisoare, nepot d-sal(e), doile văr lui Ioniț Blînar (a. 1782).* id. ib. 133. *Iulian Paravatul sau Apostatul... i-au fost văr primar din doi frați.* ȘINCAI, HR. I, 50/24. *Fu omorît de Ivan, carele... au fost văr primare lui Asan.* MAIOR, IST. 219/6. *Să zice deobște văr*

primari adevărați întielea văr, ca să să osăbească de la al doile văr. BUDAI-DELEANU, T. 149. Vărul primare și vara primare, adică fiul și fiica a unchiului și a mătușei. COD. TIV. 9/4. Fiul și fiica a vărului al doile și a veri a doua. ib. 9/28, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., CONSTINESCU, CIHAC, II, 538, LM. Săptămîna trecută, venise la mine o vară bună a ilustrului meu. CARAGIALE, O. II, 155, cf. DDRF, LIUBA - IANA, M. 24, 25. Preutul și cîntărețul ni erau veri primari. SBIERA, F. S. 95, cf. ALEXI, W. Nicolae avea, în fine, un văr de pe mamă, ... care fusese ieziut la Roma. IORGA, L. I, 54. Vărul său de al treilea, Alecu Callimachi, se simți... jignit ca efor. id. C. I. II, 216, cf. TDRG. Se descintă cu un cuțit de corn, făcut de veri primari. PAMFILE, B. 27. Floarea de ferigă se poate căpăta însă cu foarte mare greu. Ca să se poată vedea și lua, trebuie să se ducă spre Sînzieni doi frați, doi veri primari din acești doi veri al doilea din veri primari, toți scoborîtori din aceeași familie. ap. SIMIONESCU, FL. 75, cf. RĂSMERITĂ, D. Părinții mei erau rude de aproape, veri primari. M. I. CARAGIALE, C. 71, cf. CADE. Cred că cunoști pe bărbatu-meu, ... fost director, văr de frate cu primarul. BRĂESCU, A. 10. Gheuca îmi ține vistieria și se întimplă să fie și soț unei vere primare a Doamnei mele. SADOVEANU, O. X, 165, cf. SCRIBAN, D., DL, L. ROM. 1965, 443, 444, SCURTU, T. 144, 146, 147, 149, 150, H II 195, 224, III 292, V 274, X 123, 129, 425. Feciori de mocani, Sînt trei veri primari. TEODORESCU, P. P. 435, cf. ȚIPLEA, P. P. 118, GRAIUL, I, 297, CANDREA, T. O. 53. La cei stîni mari, Cu noau(ă) ciobani, Tăi(i) is veri primari. VASILIU, C. 24, cf. CABA, SĂL. Nă s-a vorghit Trîi veri di primari Si îi ti omoari. DIACONU, VR. 3, cf. IZV. XVII, 325, BL VI, 196, ALR VIII h 175, h 176, h 177, h 178, ALRM VIII h 247, h 248, A V 15, 16, VI 26, MAT. DIALECT. I, 279. Vro cincizeci de veri primari, Vro cincizeci de nepoți. BALADE, I, 364. Cei mai mari Is veri primari. FOLC. TRANSILV. I, 327, cf. NALR - O II h 159, h 160, ib. MN 245, 496/913, 917, 918, 924, 932, 972, 993, ib. 245, 500, ib. 246, 501, ALR - M I h 190, h 192, h 193. (F i g.) Vrajitorii minciunoși și credzătorii părerilor nopții, de nu frați, iară veri primari își sint. CANTEMIR, I. I. II, 86. Iar fi-a venit ipocondria? - Acum e moartea, a ei vară primare, o cunosce bine. NEGRUZZI, S. I, 208. Spune poporul că cioiful e văr primare cu cucoveica. MARIAN, O. I, 288. Mierla nu-i străină tare, Că-i e cucu văr primare. id. ib. II, 75. Dar și cucul bine are, Că i-i sturzul văr primare. PAMFILE, C. T. 229.

2. S. m. (Familiar; la voc.) Termen de adresare către o persoană de sex masculin care marchează un raport de egalitate între vorbitori sau care exprimă o atitudine condescendentă. Deci, vere, ține ce-ai dorit cu înfocare. ASACHI, S. L. I, 215. Nu ești român ca mine, vere, zicea un țaran ciocoit unui fecior de boier. GHICA, S. 222. Vere, vere, nu te încurca în negustorii de țigani, că-s mai bune cele de boi. ALECSANDRI, O. P. 68. Asta-i lumea, vere!... o comedie mucalită jucată de cei proști în folosul celor dibaci! id. T. 1661. Deștepta adesea risurile oaspeților prin titlul familiar de „vere spătare!” ODOBESCU, S. I, 292. Vezi ce face pustia de dragoste, vere? CARAGIALE, O. II, 170. Dară lungă noapte fu asta, măi vere. - Lungă, da, vericule, răspunse viteazul. ISPIRESCU, L. 202, cf. LIUBA - IANA, M. 4, COȘBUC, P. II, 48. Flăcăii l-au luat cam în bătaie de joc: - Păzea, măi vere, că vine Făt-Frumos din poveste! SANDU-ALDEA, U. P. 15. Băutura-i acră, vere, Dar și-e harnică nevasta, Arz-o focul de muiere! GOGA, POEZII, 51, cf. TDRG. Nouă nu ne dai un păhărel, vere? se linguși Holbea. REBREANU, I. 21, cf. CADE. Nu-s om rău, vere, măcar că mă arată mutra așa. POPA, V. 17, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 48, SCRIBAN, D. Să știi că e făcătură la mijloc, mă vere. ARGHEZI, S. X, 211. Ce faci, vere, aici? întrebă Ioanide pe un țaran..., care așeza mari bucăți de piatră de rîu în loc de temelie. CĂLINESCU, S. 349. Întrebă în jurul lui nedumerit. - Vere, ce să întimplă...? Ce fuse? CAMIL PETRESCU, O. I, 31, cf. DL, DM, SCURTU, T. 147, M. D. ENC., DEX. De-atunci, vere, -am pribegit și m-am dat la haiducit. ALECSANDRI, P. P. 313. Mai taci, vere, nu te face, Că nu joci cu cine-ți place! JARNIK - BÎRSEANU, D. 361.

Frunză verde mere, pere, Nu te mai însura, vere. MARIAN, H. 133. Ce i-o fi zicînd, măi vere, Țigănești satului nostru? RĂDULESCU-CODIN, L. 80. Iarți-ți, veri, greșala, Cari m-am greșit cu ia. DIACONU, VR. 244, cf. ALR III MN 68, 2 630/141, 723. Bă, vere bă, ia școală, bă, sus. O. BÎRLEA, A. P. I, 249. Alelei, vere Codrene, Te cunoști de pe sprincene Că ești făcător de rele. FOLC. MOLD. I, 77. Nu te însura, măi vere, Că femeia multe cere. ZANNE, P. IV, 397. ♦ (Familiar; la voc.) Termen întrebuințat în cursul unei povestiri, pentru a exprima, exclamativ, mirare, satisfacție etc., față de cele relatate. Îi sclipea ochii, vere, de parcă era două schinte. CARAGIALE, O. VI, 280. De ieri pîn-acuma, vere, ce de fapte... pot să se ivească în acest sfîrșit de noapte. DAVILA, V. V. 170. S-o fi văzut, mă vere, zicea povestitorul, cît era de ticăloasă. SADOVEANU, O. XXI, 114. Și-i plezni o palmă mătușii, vere, de-i sări ochii din loc și rămase ea oarbă. STĂNCESCU, B. 38.

3. S. m. (Transilv. și prin nordul Munt.; de obicei construit cu verbul „a se prinde”) Frate de cruce, v. frate. În ținutul Tîrnavelor... frații de cruce își zic și veri, și surorile de cruce se mai numesc și verișoare. FRÎNKU - CANDREA, M. 127. După ce s-au prins veri, trebuie să țină unul cu altul toată viața în bine și în rău. MARIAN, S. R. II, 86, cf. 85, BIBICESCU, P. P. 408. Fiecare copil, fată ori băiat, și-alege un tovarăș de sama lui, cu care se prinde văr, surată ori verișoară. MUSCEL, 67, cf. TDRG, PAMFILE, S. V. 17, IZV. XIII, 54, SCURTU, T. 147, com. din SĂLIȘTE - OCNA SIBIULUI.

II. S. m. pl. (Art.; regional) Numele unei constelații nedefinite mai îndepărtate (Dedulești - Rîmniceu Sărat). Cf. H XII 142.

- Pl.: veri, vere. - Voc.: (m.) vere și (rar) vărul (accentuat și, regional, vărul, TEAHA, C. N. 31, 91), vereo (ALR SN VI h I 578/353, ALRM SN IV h I 347/353, ALR - M I h 189).

- Lat. [consobrinus, -a] verus, -a.

VĂRĂ vb. I. I. In t r a n z. (Învechit și popular; despre oameni) A petrece vara într-un anumit loc (favorabil traiului). Turcul-grof cu oastea lui, cu ungrimeea, au rămas în Țara Muntenească de-au iernat ș-au și vărât. NECULCE, L. 106. Hanul au și vărât pe dinșii și au și mai iernat a doua iarnă, călcîndu-i foarte tare cu tot felul de dăjdi grele. AMIRAS, LET. III, 159/6. Brîncovanu... vără în Tîrgovești și, trebuind și boierii cu neguștorii să urmeze curței, făcea îndoită cheltuială. ȘINCAI, HR. III, 191/19, cf. DRLU, LB, ISER, POLIZU, PETRI, V., DDRF, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX. Astă-vară am vărât Codru-n muntele cel nalt. ALECSANDRI, P. P. 291. Codrurile, frunză subțire, Taci, nu mă spune la nime, C-am vărât o vară-n tine Eu și cu puicuța mea. MARIAN, H. 95. La voinici cu caii murgi Cari-or mai vara pi-aici. CARDĂȘ, C. P. 59. La Sînmădru... Merge-or acasă slugi, Ca să-și vadă coconii Cum o vărât. BÎRLEA, L. P. M. I, 180, cf. ALR T II, 130, A VI 4. Pădure, mumă pădure, Nu mă mai spune la lume, C-oi vără la vară-n tine. FOLC. TRANSILV. I, 232. Cine nu lucrează Cu lipsa ierneză Și cu ea vărează. PANN, în CONV. LIT. V, 366. ♦ Fig. Norocul hotărîi curînd să-i vizitează Și la căsuța lor o vară să vărează. DONICI, F. II, 44/14. ♦ (În poezia populară; construit cu dativul etic) Astă-vară mi-am vărât Sub o cetină de brad. JARNIK - BÎRSEANU, D. 63. Astă-vară mi-am vărât Sub un ciung de brad uscat C-o puică de căpătat. MARIAN, NU. 182. Astă-vară mi-am vărât Colo-n muntele cel nant, Supt o căturaș de brad. FOLC. MOLD. I, 62. ♦ (Popular; despre păstori) A rămîne de primăvara pînă toamna cu oile sau cu alte animale erbivore în locuri favorabile pășunatului, mai ales la munte. Alți străini cari ierneză și vărează cu oile aice în țeară... să plătească goștină la goștinarii de țară (a. 1809). URICARIUL, VI, 468, cf. POLIZU, BĂRCIANU, CADE. Cei care vărău în munții din jurul Penteleului coborau peste Rîmniceu Sărat la Brăila și de aici spre Balta Dunării și Dobrogea. VUIA, PĂST. 164. Unde-ai vărât, Mircio, hei...? - C-am vărât la Țăligrad, Unde bat cîrlani în cap. ȚIPLEA, P. P. 33.

Spune-m mie une-ai vârat. DENSUSIANU, T. H. 159. *Mi-e haznă și de doi, Dacă vărează la oi.* BÎRLEA, L. P. M. I, 289.
 ◆ (Popular; despre oi sau despre alte animale erbivore) A fi ținut de primăvara pînă toamna în locuri favorabile pășunatului, mai ales la munte. *Iepile... cele sterpe dimpreună cu tineretul de la 1 pînă la 4 ani se duc de vărează în munți la Luța.* I. IONESCU, D. 532. *Mînzii se țin de vărează aici la Rădăuți.* id. ib. 535. *Turmele... vărau prin munții Balcan și chiar prin Macedonia și Pelopones.* PĂCALĂ, M. R. 292. *Cele mai multe turme de oi ale Maramureșului, ca și vitele mari, sînt silite să văreze în puținii munți din jurul Borșei.* T. PAPAHAĞI, M. XIX. *În 1870 erau în Vrancea 32 stîni și... vărau în munți 50.000 oi.* DIACONU, VR. LXXII. *Mii de oi... vărau... la cîmp și la baltă.* MOROIANU, S. 24, cf. APOLZAN, P. I. 38. *Autorul nu ne dă informații cu privire la numărul vitelor mari care vărau pe Călimani.* VUIA, PĂST. 192.

2. **T r a n z.** (Despre păstori; complementul indică oi sau alte animale erbivore) A ține de primăvara pînă toamna în locuri favorabile pășunatului, mai ales la munte. *Să fie volnici să-și văreze ciurda... în muntele Ocnii* (a. 1725). BUL. COM. IST. II, 201, cf. VALIAN, V., PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 305, TDRG, CADE, DL, DM. *Oierii brăneni... își vărau oile în Munții Bucegi.* VUIA, PĂST. 163, cf. M. D. ENC., DEX. *Păcurariul... Văra le vâra și sus le mîna, Pe vîrful de munte, Împrejur de curte.* POP., ap. GCR II, 329, cf. BUD, P. P. 70, DENSUSIANU, T. H. 218. *Mult să grija pribagu Că un' ș-a ierna murgu; Că vâra l-a vâra-n costiță.* ARH. FOLK. I, 166, cf. ALR I 1795, ALR II 5358/250, 325, 605, 705, 812, 848, AI 13, III 16, VI 26. *Văra le vărează În cei vîrșei de munte, În cei brăduș mărunț.* FOLC. TRANSILV. II, 473.

3. **I n t r a n z.** (Despre păsări migratoare) A petrece vara într-un anumit loc care oferă condițiile necesare procurării hranei, reproducerii etc. *Locul unde vărează și-și scoate puii.* BĂCESCU, PĂS. 311, cf. 348.

4. **T r a n z.** (Regional; complementul indică cînepa de vară) A scutura pentru a cădea polenul peste floarea cînepei de toamnă în vederea polenizării acesteia; p. e x t. a culege. Cf. ALR SN I h 255/605, ALRM SN I h 168/605. *Cînd înfloarea și dădeam așa și să scutura un fel de praful galben... ne duceam ș-o vâram.* T. DIAL. M. II, 361. *Aia dă vâra o vâram, și aia dă toamnă o culegeam tomai toamna.* ib. III, 1085, cf. 844.

— Prez. ind. : vârez. — Și: (regional) vâri vb. IV ALR I 1795/59, 80, 960.

— V. vară.

VĂRALNIȚĂ s. f. (Învechit, în Transilv.) Varniță (1). Cf. KLEIN, D. 453, LB, ISER, POLIZU.

— Pl. : vărlnițe.

— Var² + suf. -alniță.

VĂRĂR s. m. Lucrător specializat în construirea cuptoarelor de var și în arderea pietrei-de-var, persoană care vinde var (1); (învechit și regional) vârmicer. Cf. N. A. BOGDAN, C. M. 101, LB. *Lei... 80 — am dat la on vărari* (a. 1836). IORGA, S. D. XXII, 335, cf. VALIAN, V., ISER, POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 447. *Vărarii aruncă lemne în foc.* SLAVICI, O. I, 69, cf. DDRF, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Meșteșugul vărării... e nou.* IORGA, C. I. III, 162, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Lîngă Cîmpu Moșilor erau în curți lungi stivele mari ale chiristigîilor, iar în stînga lor... își țineau vărării șoproanele cu var.* CAMIL PETRESCU, O. II, 63, cf. LTR², DL, DM, M. D. ENC., DEX, IORDACHE, M. E. 140, 141, H X 500, 539, ALR III h 247, TEAHA, C. N. 53, 104, 280.

— Pl. : vărari.

— Var² + suf. -ar.

VĂRĂRE s. f. (În dicționarele din secolul trecut) Vărat.¹ Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 305.

— V. vâra.

VĂRĂȘTINĂ s. f. (Transilv.) Varniță (1). Cf. GHETIE, R. M., ALEXI, W., LEXIC REG. 25, MAT. DIALECT. I, 271.

— Pl. : vărăștini și vărăștine. — Și: vărăștine s. f. ALEXI, W.

— Var² + suf. -ăștină.

VĂRĂȘTINE s. f. v. vărăștină.

VĂRĂT¹ s. n. 1. Faptul de a v â r a (2); ținere a animalelor erbivore, în special a oilor, de primăvara pînă toamna, în locuri favorabile pășunatului, mai ales la munte; văratic (II 1), (învechit) vărare. *Întru această primăvară au fost de trebuință ca să-m dau vitele mele de vârat, ... așezîr[du]-mă cu Vasile Dima în muntele ce-l are de la sat, ... cu o plată ce s-au hotărît acolo în munte* (a. 1835). ȘTEFANELLI, D. C. 407. *Se plătește vâratul numai al unui cap de vită cu un galben.* I. IONESCU, P. 294, cf. CIHAC, I, 305, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Le mai luau și nobilii un fel de dijăm pentru iernatul și vâratul turmelor pe moșiile lor.* PĂCALĂ, M. R. 84, cf. 296. *Tîrლაși caută întii pe baci, care se îngrijește de ceilalți, răspunzînd astfel satului numai el toată socoteala oilor date în sama lui pentru vârat.* DIACONU, P. 11, cf. CADE. „Simbricia” ce se dă băcițelor pentru vârat (care durează cam trei luni) constă din 20 lei de oaie și o păreche, două, de opinci. ȘANDRU — BRÎNZEU, JINA, 9, cf. 8. *M-au lepădat... la un tamazlic de vite, în grija unor boari așezați pentru vârat acolo.* VOICULESCU, P. I, 83, cf. 86, ENC. AGR. IV, 496, DL, DM. *Mocanul lua oile în primire de la 25 martie și le îngrijea pînă la 26 octombrie... cît dura vâratul.* VUIA, PĂST. 37. *Vâratul oilor la munte dura de la începutul lui mai pînă la primile ninsori, pe la 10 octombrie.* id. ib. 177, cf. 187, 190, M. D. ENC., DEX. *Fata cea mai mare se duce la tatăl său și-l roagă ca s-o lese să meargă ea cu caii la vârat.* MARIAN, O. II, 98. *Oamenii se adunase la crîmă să se sfătuiască pentru vâratul vitelor.* ȘEZ. VII, 105. *Am adus... niște oi la vârat.* GRAIUL, I, 485. *Ducem oile la vârat.* CHEST. V 11/49, cf. ALR I 1795/166, 190, 550, 588, ALR II 5358/157, 172, 182, 192, 414, 514, 520, 531, 537, NALR — O IV MN h 815/902, 977.

2. Taxă care se plătea pentru vâratul¹ (1) oilor sau al vitelor pe timpul unui sezon de pășunat; văratic (II 2). V. oierit¹, văcărit¹. Cf. CADE, DL, DM, DEX.

— V. vâra.

VĂRĂT², -Ă adj. 1. (În colinde și plugușoare; cu sens neprecizat, probabil) Văratic (13). Cf. DR. XI, 126. *Plecat-a... Într-o sfință joi, La plugu cu douăzeci și patru boi, La cîmpul vârat, La mărul durat.* TEODORESCU, P. P. 141, cf. ȘEZ. XIII, 119.

2. (În colinde; despre vară) Călduroasă, favorabilă muncilor agricole. *Să vă găsim... Ca perii La mijlocul verii, Ca vara vârată, Ca toamna cea bogată, De toate îndestulată.* ȘEZ. III, 244. *Să trăiți, Să-mbătrîniți, Ca merii, Ca perii, În mijlocul verii; Ca vara vârată, Ca toamna tomnată.* FOLK. OLT. — MUNT. III, 737.

— Pl. : vărăți, -te.

— De la vară, (2) prin figură etimologică.

VĂRĂTEC, -Ă adj., s. n. v. văratic.

VĂRĂTIC, -Ă adj., s. n. I. Adj. 1. Care ține de vară (1), caracteristic verii, care se manifestă vara; estival, (învechit, rar) vâros² (1). Cf. ANON. CAR., LB, I. GOLESCU, C., ISER, POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 305. *Lumina soarelui văratic Aurește fața lacului molatec.* BOLINTINEANU, B. 41/10. *Nu în zorul unei văraticice călătorii de plăcere se studiază o movilă.* ODOBESCU, S. II, 266. *Aerul era blînd și văratic.* EMINESCU, P. L. 37. *Era în acea zi de noiembrie un soare atît de cald în cerul senin ș-un aer atît de văratic.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 89, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Văratica pădure renvață fremătarea De ramuri și de aripi, de frunze și de vînt.* PILLAT, P. 63. *Vreme bună, cu cerul mai mult*

senin, dar cu averse văratece din când în când. TUDORAN, O. 109, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, H. XVIII, 136. ♦ (Despre obiecte de îmbrăcăminte) Care se poartă vara, care este adecvat verii. *Ceilalți, în costume încă văratece, ... tremură pe bord.* RALEA, S. T. I, 274. ♦ F i g. (Prin Transilv.; despre oameni sau despre firea lor) Comunicativ; prietenos (1); ager, vioi. *Are firea văratecă.* BĂNUȚ, T. P. 117, cf. com. din SÎNCEL-BLAJ, LEXIC REG. II, 55, ALIL XXIX, 317. ♦ E x p r. **A fi văratec de gură** = a fi vorbăreț, guraliv. *Aceste dame apoi sînt atît de frumoase, grațioase și văratece de gură, încît cu plăcere le dai bani mulți pe bagatele.* CODRU-DRĂGUȘANU, C. 95.

2. (Despre plante) Care ajunge la maturitate în timpul verii; care face fructe timpurii; (despre unele varietăți de fructe) care se coace vara (de timpuriu); (regional) orzăn (1), orzaștin, orzatic, pîrgav (1), pîrgaviț, timpuriu (1 2). V. precoce (2). Cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX., I. GOLESCU, C., BARONZI, L. 93. *Odată, vara pe-aproape de Moși, mă furizez din casă și mă duc, ziua miază-mare, la moș Vasile... să fur niște cireșe; căci numai la dînsul și încă la vro două locuri din sat era cîte-un cireș văratec care se cocea-pălea de Duminica Mare.* CREANGĂ, O. 204. *Mere și pere văratece.* MANOLESCU, I. 339, cf. BARCIANU, GRECESCU, FL. 195. *Prin jud. Fălciu în această zi se duce la biserică must făcut din poamă văratecă.* PAMFILE, S. T. 4, cf. id. A. R. 103, BULET. GRĂD. BOT. I, 80. *Se cultivă... pruni vărateci.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 97, cf. RESMERIȚĂ, D., PANȚU, PL. 238, CADE. *Era... spre sfîrșitul lui august... cînd merele văratece cad de pe ramuri.* GALACTION, O. 321, cf. ENC. AGR. V, 60; SCRIBAN, D. *Se înroșise la față ca un măr din cele vărateci.* V. ROM. IANUARIE 1954, 82, cf. DL. *Nu stau copt încă perii vărateci și grîul nu sună.* ISANOS, T. L. 45, cf. DM, BORZA, D. 32, ALIL XXII, 67, 69, 73; M. D. ENC., DEX, H. IV 83, IX 374, X 395, ALR I 875/510, ib. 879, ALR II 5 358/172. *Varză văratecă.* ALR SN I h 189/762, cf. ib. h 208/514, A III 5, 17, NALR - O III h 477, IV h 815. ♦ (Regional; despre vaci) Care fată înainte de termen (Bănița - Petroșani). Cf. A III 18.

3. (Transilv. și prin nord-vestul Olt.; despre locuri) Care este expus la soare (v. în s o r i t) și a cărui vegetație apare de timpuriu; (regional) văros² (2). *Aci locul se pare mai văratec și aspectul cîmpului perde acea asprime a climatei și sălbăticia care o găsește cineva prin munți.* PELIMON, I. 130/6. *Porumbul numai... pe unde sînt locurile mai văratece se poate coace.* FRÎNCU - CANDREA, M. 24. *Le duc p-acolo sa le scoată din iarnă, că n-au noțreț; p-acolo locu-i mai varatic.* DENSUSIANU, T. H. 156, cf. H IX 3, ALR II 5 358/310, A I 21, II 6, III 2, NALR - O IV h 815.

II. S. n. I. Faptul de a v ă r a (2); tinere a animalelor erbivore, în special a oilor, de primăvara pînă toamna, în locuri favorabile pășunatului, mai ales la munte, v ă r a t¹ (1); (în special) loc favorabil pășunatului, mai ales la munte, pe care sînt ținute animalele erbivore, mai ales oile, de primăvara pînă toamna. *Toți cei streini... care vin unii la iernatic și alții la varatic... vor da cunița cîte 40 bani nui de toată vita (a.1794).* URICARIUL, V, 304/12. *Pentru oile ce... se vor pășuna aicea în Moldova, pentru varatic vor plăti cunița cîte 6 bani nui de oaie și capră (a. 1799).* ib. I, 87/27, cf. CIHAC, I, 305, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Vitele... părăseau o dată cu toamna munții Galiției cari le serveau de văratec.* T. PAPAĞAGI, M. XX, cf. BOCĂNEȚU, T. A. 245, CADE. *Într-un cotlon al văii care se deschidea, se afla stîna unor oiieri străni, veniți la văratice dintr-alte păduri și de pe alte albi de ape.* SADOVEANU, O. IX, 16. *Acolo, sus, n-ajunge fîpătul strident al fierăstrăului. N-ajung nici strigătele lăzurenilor..., nici chemările muntenilor..., care trec tot mai la deal și mai la răcoare cu turmele lor, căutînd pășunile de văratice.* id. ib. XIV, 492, cf. SCRIBAN, D. *A întocmit recent... o hartă a drumurilor pentru văratice și iernatic ale păstorilor români din sudul și din nordul Dunării.* L. ROM. 1956, nr. 1, 15, cf. DL, DM. *Cresterea vitelor în regiunea carpato-dunăreană are rădăcini adînci în tot pămîntul țării, în toate zonele*

naturale: pășunile de munte, satele moșnenești cu pășunile lor proprii, văratecul din baltă.

PANAITESCU, C. R. 146, cf. DEX, H. XV 264, ALR I 1795/229, 268, ALR II 5 358, ALIL XXIX, 317, NALR - O IV h 815.

2. Taxă care se plătea pentru văraticele (II 1) vitelor sau al oilor pe timpul unui sezon de pășunat: v ă r a t² (2). V. o i e r i t¹, v ă c ă r i t¹. Cf. PASCU, S. 102, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, ȘEZ V, 170, NALR - O IV h 815.

3. Faptul de a v ă r a (3); loc care oferă condițiile necesare procurării hranei, reproducerii etc., în care își petrec vara păsările migratoare și peștii migratori. *Văraticele cocoarelor, pentru țara noastră, este spre miazănoapte și iernaticul spre miazăzi.* PAMFILE, VĂZD. 48. *În Tașaul, Duingi și Caranasuf intră la varatic, în apă scăzută, chefalii.* SADOVEANU, O. XVI, 7. *Măi vere, iote, trec cucoarale la văratice, ... ne-am mîntuit de iarnă.* POP., ap. HEM 230, cf. ALR I 1 038/381.

-Pl.: v ă r a t i c i, -ce. -Și: v ă r ă t e c, -ă adj., s. n.

-Vară + suf. -atic. - Pentru sensul II, cf. și v ă r a.

VĂRĂUA s. f. art. v. f ă r ă.

VĂRĂGUȚĂ s. f. (Bot.; prin Transilv.) Fragă. Cf. BORZA, D. 71, 300, ALR I 865/278.

-Pl.: v ă r ă g u ț e.

-Cf. f r ă g u ț ă.

VĂRĂNEȘC, -EĂSCĂ adj. (Regional; în sintagmele) *Prun v ă r ă n e ș c* = varietate de prun (*Prunus domestica*). Cf. REV. CRIT. III, 172. *Prună v ă r ă n e ș c ă* (și substantivat, f.) = varietate de prună rotundă, cu gust acrișor, care se coace mai tîrziu. Cf. BORZA, D. 139, REV. CRIT. III, 172. *Corcodușă v ă r ă n e ș c ă* (și substantivat, f.) = varietate de corcodușă. Cf. BORZA, D. 138, 300.

-Pl.: v ă r ă n e ș t i. -Și: v o r o n e ș c, -e ă s c ă adj. BORZA, D. 139.

-Etimologia necunoscută.

VĂRĂRIE s. f. Loc unde se extrage piatra-de-var; locul și instalațiile pentru producerea manuală sau mecanizată a varului² (1); loc unde se depozitează sau se vinde var. Cf. VALIAN, V., POLIZU, PETRI, V., CIHAC, II, 447. *Unde cotește valea și drumul, acolo sînt v ă r ă r i e.* SLAVICI, O. I, 69. *Mătușa Săftica... ațita ungea casa și-o v ă r ă u i a, încît... moș Neculcea, așa necîrtitor cum era, tot bănuia, zicînd că-i trebuie v ă r ă r i e la poartă.* CONTEMPORANUL, V, 97, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, PASCU, S. 186, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., LTR², DL, DP, DM, M. D. ENC., DEX.

-Pl.: v ă r ă r i i.

-Var² + suf. -arie.

VĂRĂRIE² s. f. (Prin Mold.) Meseria v ă r ă r u l u i. Cf. H X 507, XII 288.

-V ă r ă r + suf. -ie.

VĂRBONCĂȘ s. m. v. v e r b u n c a ș.

VĂRBŪNC s. n. v. v e r b u n c.

VĂRBŪNG s. n. v. v e r b u n c.

VĂRCĂLUÎ vb. IV. v. v ă r c ă l u i.

VĂRDAICĂ s. f. v. v e r d a i c ă.

VĂRDĂRE s. f. v. v ă r d ă r e.

VĂRDĂȘ s. m. (Prin Maram. și prin Bucov.) Lucrător forestier care supraveghează deplasarea buștenilor pe uluc; (regional) v ă r d ă ș (4). Cf. ARVINTE, TERM. 85, 94, 125, 174.

-Pl.: v ă r d ă ș i. -Și: v ă r t ă ș s. m. ARVINTE, TERM. 85, 94, 174.

-Vardă² + suf. -aș. Cf. magh. vártás.

VĂRDINĂ s. f. v. vîrdină.

VĂREȚE subst. pl. v. varice¹.

VĂRGĂ vb. I. T r a n z. A face să aibă dungi (paralele) de culori diferite sau de altă culoare decât cea a fondului; a împodobi cu dungi; (popular) a învăsta, a vîrsta (3). 2 peșchire de obraz vîrgate cu bumbac (a. 1803). IORGA, S. D. XIX, 58. 1 rochie de atlas vîrgată cu fir (a. 1818). id. ib. VII, 18. De cite perle ș-aur e vîrgată Aleasa manta. ASACHI, S. L. I, 77, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, I, 306, LM. La ferestre perdele de pînză vîrgată cu arnici. VLAHUȚA, CL. 177, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE. Rîpi imense cu straturi culcate de humă vîntă vîrgată cu gresie albă. VOICULESCU, P. I, 105, cf. DL, DM, DEX. (R e f l. p a s.) Unele oprege au un rînd lat (culcat) pe la poale... Cîmpul rămîne simplu sau se vîrghează sau se aleg rînduri măruntăle. IZV. XIII, 259, cf. ALR I 1489/840. ♦ (Prin lărgirea sensului) Uneori cerul se noua și... fulgere sclipitoare îl vîrgau. ap. TDRG. Ce de viroage săpate de puhoai, vîrgînd clinele cu zbîrcituri șerpuitoare. ap. CADE. ♦ (Rar) A face să aibă pe corp vîrgi (B), urme de lovituri. Tata m-a surprins vîrgat pe spate de frîngăile cu care am fost bătut. CĂLINESCU, B. I. 276.

-Prez. ind.: vîrghez.

-Derivat regresiv de la vîrgat. Cf. v a r g ă.

VĂRGĂCI, -CE adj. (Regional) Vîrgat (I) (Bobilna - Dej). Cf. ALR I 1489/257.

-Pl.: vîrgaci, -ce.

-Vargă + suf. -aci.

VĂRGĂR subst. (Regional) Vargă (A II I) (Mircești - Pașcani). Cf. ALR SN III h:739/537, ALRM SN II h 557/537.

-Pl.: ?

-Vargă + suf. -ar.

VĂRGĂȘ s. m. I. (Regional) Vîrguță (I I) (Curățele - Beiuș). Cf. CHEST. V. 167/27.

2. (Transilv.) Pögonici (I). Cf. ALR I 896/59, 61, 63, 315, 359.

-Pl.: vîrgași.

-Vargă + suf. -aș.

VĂRGĂT, -Ă adj. I. Cu dungi (paralele) de culori diferite sau de altă culoare decât cea a fondului; împodobit cu dungi; dungat, (popular) peștrîț (2), vîrstat (2), (regional) șălăr², șergat, ștrafat, vîrgaci, vîrgăliu. Fă și brîul așa cum să fie vîrgat. PO 274/14, cf. ANON. CAR. 20 coși cutnie vîrgată (a. 1778). FURNICĂ, D. C. 40, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, REV. IST. III, 333, LB, HELIADE, O. II, 265, F. GOLESCU, C. Caprimulgul de Evropa... este castaniu și pătat cu puncturi mai deschise; vîrvul capului este cenușiu, vîrgat cu dungi negre. J. CIHAC, I. N. 91/23. O încinsu cu o foită vîrgată de color vîntă, roșu și galben. ASACHI, S. L. II, 132, cf. VALIAN, V. Vaporul... cobora cu voioșie pe apă, desfășurînd... stindardul înstelat și vîrgat al liberei Americi. CODRESCU, C. I, 182/28, cf. ISER, POLIZU, De vrei să fii episcop:c-o mantie vîrgată, Înfășură-ți trufia, îți pune-un lanț de aur. NEGRUZZI, S. II, 180. Lîngă dînsa sta în picioare un tînr... încins cu un șal vîrgat. BOLLIAIC, O. 217. Cauc de taclit vîrgat. GHICA, S. 51. Mijlocul lui, zvelt și mlădios, era încins cu un șal de mătase vîrgată. FILIMON, O. I, 179, cf. 185, COSTINESCU, CIHAC, I, 306, LM. Pe ziduri, ștau rînduite, peste un zăblău vîrgat, arme de tot felul. ODOBESCU, S. I, 66, cf. 382. Oenașul era îmbrăcat în haină vîrgată de la ocnă. CARAGIALE, O. I, 172. De-a lungul prispelor atîrnă pe culmi veliși vîrgate, ... scurteici și zăvelci cusute cu fluturi. VLAHUȚA, R. P. 79. Cămașa e scurtă și vîrîtă în cioareci, atîrînd de baierile ei cite o merindară vîrgată, țesută în trei colțuri. FRÎNCU - CANDREA, M. 23, cf. DDRF, BARCIANU. Pe

două paturi cu cergi vîrgate stau de vorbă, față în față, cîlugării. SĂM. I, 99. Albina țiganului... este un bînzoi gros, rotund și vîrgat cu negru-alb-gălbui. MARIAN, INS. 195, cf. ALEXI, W., TDRG. Brezaia... pe corp poartă o scoarță vîrgată. PĂMFILE, CR. 183. Cătrințele înflorate, șurtele vîrgate se învăteau în cercuri largi, învălburate. AĞIRBICEANU, S. 408. Desagii mari de mițe, vîrgași... sînt țesuți în patru ițe. PĂCALĂ, M. R. 522, cf. RESMERIȚĂ, D. Poartă două cretințe de lînă: una în față, neagră și alta în spate, vîrgată. RĂDULESCU-CODIN, M. N. 59. Pleca, ducînd în mînă un tartan vîrgat. BASSARABESCU, S. N. 28, cf. CADE. Fusta ei scurtă și vîrgată parcă-i umflată de vînt. CAZIMIR, GR. 119. Era cu un domn în haine castanii vîrgate. C. PETRESCU, I. I, 12. N-aș merita să port costumul vîrgat și tichia în cap? VOICULESCU, P. II, 220. În cap îmbrobodită frumos cu maramă de borangic vîrgată, căci nu mai era tînără. MOROIANU, S. 34. Tigru și zebru is vîrgași. SCRIBAN, D. [Toalele] sînt vîrgate, alternînd dungile sure cu cele albe în diferite feluri. APOLZAN, P. I. 80. Eram de părere că doi pîsoi erau vîrgași cu cenușiu și alb. ARGHEZI, S. VII, 105. Pînă și hainele căpitanului, pantalonii cenușii, largi, tricoul vîrgat, ... dovedeau că viața se schimbă. TUDORAN, P. 153, cf. DL, DM. Foliolă... vîrgate în diverse culori. FLORA R. P. R. XI, 298. Pe sub căruțe, așezate pe pluri vîrgate, stăteau femeile într-un cot, de vorbă. BĂNULESCU, I. 186, cf. M. D. ENC. 987, DEX. Pisicile sînt albe, negre, vîrgate. H IV-85. Muieră mea... A avut un fol vîrgat și l-a scos afară-n gard. MARIAN, SA. 139, cf. ȘEZ. V, 170, ALR I 1489. Am un brîu vîrgat, în cer spînzurat (Curcubeul). PĂMFILE, C. 22. ♦ (Ca determinativ, urmînd după un nume de animal sau de plantă, indică specii sau varietăți ale acestora) Măr vîrgat. ANON. CAR. Bătrînul venea cu cite o traistă... de mere vîrgate. SLAVICI, O. I, 86. La șalăul vîrgat avem 8 dungi mari, late, viu colorate și bine limițate. ANTIPA, F. I. 20. Pare-se că mai bun la gust este șalăul vîrgat, cu dungile mai distincte, mai puțin carnivor. SIMIONESCU, F. R. 217. Chișigoi vîrgat. BĂCESCU, PĂS. 334. Hiena vîrgată are culoarea blăunii cenușie cu dungi negre de la spate spre abdomen. ZOOLOGIA, 177. Șarpe vîrgat. H IV 154. Măr vîrgat. Com. MARIAN. Viperă vîrgată. ALR I 1184/378. ♦ (Rar) Care are pe corp vîrgi (B), urme de lovituri. Nu-mi explic această piele vîrgată. Sau poate ai căzut pe scară? CĂLINESCU, B. I. 216. ♦ (Regional; despre păr¹) Înspicat. Cf. ALR I 1489/347, ALR III h 4/386. Ari păru vîrgat. NALR - MB I h 14/497.

2. (Rar; despre anumite tipuri de hîrtie) Care are linii orizontale (sau verticale) vizibile prin transparență. Anaforaua e pe hîrtie albă groasă și vîrgată. ARHIVA, I, 633. Hîrtia cea mai bună, histroasă, vîrgată, foarte groasă, întrebuintată mai mult după 1550 însă, e de fabricație venetiană. IORGA, C. I. III, 180.

3. P e x t. (Învechit, rar; despre animale) Pătat (I 2). Pardosul vîrgat și risul cu negru picat. CANTEMIR, I. I. I, 153.

-Pl.: vîrgași, -te.

-Vargă + suf. -at. - Pentru sensul 2, cf. și it. v e r g a - t o.

VĂRGĂLIU, -IE adj. (Prin nordul Olt.) Vîrgat (I). Parcă ni se și năzărea vîrgălia ploscă de paltîn. CIAUȘANU, R. SCUT. 29, cf. id. v. 208.

-Pl.: vîrgălii.

-Vargă + suf. -(ă)liu.

VĂRGĂLUI vb. IV. T r a n z. (Prin Mold.; complementul indică coasa) A vîrgui. Cf. TDRG, CADE, DL, DM, SFC IV, 129. ♦ R e f l. p a s. Coasa se vîrgăluiește cu o vîrgă sau o legătură de fier. PĂMFILE, A. R. 126.

-Prez. ind.: vîrgăluiesc.

-Vargă + suf. -ălui.

VĂRGĂLUIRE s. f. (Prin Mold.) Acțiunea de a văr-
gălu i și rezultatul ei. *Vărgăluirea coasei se face de către*
figanii fierari. PAMFILE, I. C. 141, cf. DL, DM.

- Pl. : văr-găluiri.

- V. văr-gălui.

VĂRGĂLŪȚĂ s. f. (Prin vestul Transilv.) Vărguță
(11). Cf. SFC VI, 124, REV. CRIT. IV, 147.

- Pl. : văr-găluțe.

- Vargă + suf. -ăluță.

VĂRGĂȚURĂ s. f. 1. (Rar; mai ales la pl.) Vargă (B).
Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 306, COSTINESCU,
DDRF. *Apele Dunării licăreau printre buchete de sălcii și*
pirtia de lumină zvârlită pe ele de lună pârea o văr-gățură lată
de aur, jesusă într-o pînză uriașă. SANDU-ALDEA, D. N. 57.
Petele negre de pe spate... la lostriță sînt, în raport cu mărimea
ei, mai lungi, în formă de văr-gături, împrejmuite cu cercuri
sau brăzdături deschise, cenușii. ATILA, P. 201, cf.
RESMERIȚĂ, D. *Sînt mere... parmen-auriu cu văr-gături roșcate.*
SIMIONESCU, FL. 335, cf. id. F. R. 217. *Opregul este lucrat*
din lînă, fir sau mătăsă. Pentru femei bătrîne se lucrează cu
colori închise, cu văr-gături verticale, cîteodată și o văr-gătură
mai lată la partea de jos, pusă între două văr-gături mai
înguste. IZV. XIII, 259. ♦ (Prin Munt.) Țesătură văr-gată. Cf.
RESMERIȚĂ, D., UDRESCU, GL. ♦ (Prin Munt.) Epitet
depreciativ folosit, în trecut, de țărani pentru o persoană
îmbrăcată în haine orășenești. *Au venit în sat niște văr-gături.*
UDRESCU, GL.

2. Ansamblu de linii paralele, orizontale (sau verticale)
vizibile prin transparență, pe care le prezintă anumite tipuri de
hîrtie. Cf. LTR² IX, 117, L. ROM. 1976, 271.

3. (Med.; învechit, rar; la pl.) Vergeturi. Cf. COSTINESCU.

- Pl. : văr-gături.

- Vargă + suf. -ătură. - Pentru sensul 2, cf. și it.
vergatura. - Pentru sensul 3, cf. și fr. vergeture.

VĂRGĂȚEL, -EĂ adj. (Popular) Diminutiv al lui văr-
g a t. Cf. ANON. CAR. *Să iei... ștergarul cel văr-gățel.*
ISPIRESCU, L. 95, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG
1715, JAHRESBER. XVII, 43, CADE, DL, DM, DEX.

- Pl. : văr-găței, -ele.

- Vărgat + suf. -el.

VĂRGELŪȚĂ s. f. v. vergeluță.

VĂRGŪI vb. IV. T r a n z. (Regional; complementul
indică coasa) A întări cu o vargă (A II 8 c); (regional) a
văr-gălui. *Coasa trebuie văr-guită.* ap. CADE, cf. SFC IV, 141.
Am o coasă de bătuț și două dă văr-guit. GRAIUL, I, 128.

- Prez. ind. : văr-guiesc.

- Vargă + suf. -ui.

VĂRGULIȚĂ s. f. Diminutiv al lui v a r g ă.

1. (Rar) Cf v a r g ă (A I I). Cf. BARONZI, L. 92, CIHAC,
I, 305, DM, DEX.

2. Cf. v a r g ă (B). *Femeile cu catrința roșie, cu niște*
văr-gulițe negre pe dînsa, ... sta în grupe și priveau cum danșau
junii și fetele. PELIMON, I. 210/18. *Era înveșmîntat cu anteriu*
de suvai alb cu văr-gulițe de fir bun. FILIMON, O. I, 302.
Stofa... este o stambă importată, de bumbac, cu cîmp negru
sau verzui și cu văr-gulițe, toate de aceeași culoare.
MANOLESCU, I. 182, cf. TDRG 1715, CADE, DL.

- Pl. : văr-gulițe.

- Vargă + suf. -uliță.

VĂRGURĂ s. f. v. vergură.

VĂRGUȘ subst. (Regional) Băț cu care se curăță țeva
puștii. Com. din STRAJA - RĂDAUȚI.

- Pl. : ?

- Vargă + suf. -uș.

VĂRGUȘOĂRĂ s. f. (Rar) Vărguță (11). Cf. CIHAC, I,
306, DDRF, TDRG 1715.

- Pl. : văr-gușoare.

- Vargă + suf. -ușoară.

VĂRGUȚĂ s. f. I Diminutiv al lui v a r g ă.

1. Cf. v a r g ă (A I I). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX.,
BARONZI, L. 92, COSTINESCU, CIHAC, I, 306, DDRF, TDRG,
PAMFILE, S. T. 175. *Toćmai cînd îl se aștepta la o mîngiere*
din partea ei, ea zvîcni și-l arse peste ochi c-o văr-guță de
sînger. SADOVEANU, O. VII, 331, cf. SCRIBAN, D., DL, DM,
DEX. *De mă-i bate cu o văr-guță... Tot m-oi duce la porțiță. Să*
dau altuia guriiță. ALECSANDRI, P. P. 334. *Se duce-nt-o*
luncuță și-și taie vro cincii văr-guțe... Și pune vargă pe vargă și
se duce la nevastă și-ncepe-a mi-o spovedi, Peste spate-a mi-o
croi. MARIAN, SA. 53. *Bărbate, ia-ți în mînă o văr-guță și te*
apără de miță! FURTUNĂ, C. 34, cf. ALR I 972/266, 351,
370, 536, 538, 542. *Dă-mi o mlădiță, Dă-mi o văr-guță, Să bat*
pe murgu, Să-mi îndrepte drumu. FOLC. MOLD. I, 81.

2. Cf. v a r g ă (A I 3). *Femeia în cîteva săptămîni se*
metamorfozează ca prin văr-guța unei zîne și se apropie de
perfecțiune. ALECSANDRI, O. P. 142. *Scoate din buzunar o*
ulcică și o văr-guță și începe a descînta iute. id. T. 976. *Se vād*
la skyfi un mare număr de vrăjitori care se servesc de văr-guți
de salcii pentru a profetiza. CONV. LIT. IX, 69. *Solomonarii... c-o*
văr-guță de alun în mînă... rostesc mai multe versuri de
vrajă. MARIAN, S. R. I, 166. *Purecii stîrniți de văr-guța*
moșului alergau, ca și fluturii, către lumina de pe lamă.
VOICULESCU, P. II, 279, cf. SCRIBAN, D. *Cu o văr-guță*
de-alun! Ca să-l aducă nebun, și cu o văr-guță de soc, Ca să-l
aducă prin foc. POP., ap. HEM 941. *Ia și o ulcică, în care bate*
cu o văr-guță de-alun, ... pînă ce ulcica începe a se învîrți
singură. ȘEZ. III, 68.

3. Cf. v a r g ă (A II 1). *Cu ostromenturi de care*
vorbești umblă mai ales boierii. Dar eu, cu zece văr-guți de
răchită... te învîț un meștesug să te duci cu el și la Paris, să te
fudulești. SADOVEANU, O. IX, 404.

4. (Prin Mold.) Cf. v a r g ă (A II 8 a). Cf. I. CR. III, 226.
Pentru grîne, însă, mai întoideaua coasa mai are un cîrlig
sau buhai... care se compune dintr-o văr-guță cu un clencl la
vîrf, ce se leagă de toporiie prin două ațe, două cheotori.
PAMFILE, A. R. 128.

5. (Popular) Cf. v a r g ă (B). *Năfrămuță cu văr-guță, Ș-o*
cuprins badea drăguță. FOLC. TRANSILV. II, 447.

II. (Ornit. ; prin Olt.) Sticlete (*Carduelis carduelis*). Cf.
BĂCESCU, PĂS. 172, 294.

- Pl. : văr-guțe și (regional) văr-guți.

- Vargă + suf. -uță.

VĂRÍ vb. IV. v. vără.

VĂRIETĂTE s. f. v. varietate.

VĂRÍNC s. m. v. veric.

VĂRIȘOĂRĂ s. f. v. verișoară.

VĂRITÓR s. n. v. văruiitor.

VĂRITORUȚ s. n. v. văruiitoruț

VĂRMÉDE s. f. v. varmeghie.

VĂRMÉGHE s. f. v. varmeghie.

VĂRMĒGHIE s. f. v. varmeghie.

VĂRNICĂ s. f. (Prin vestul Olt.) Verișoară, v. verișor (1). Cf. PASCU, s. 175, SCURTU, t. 152. *Mă duc pe la vărnică Maria, că mergem la horă.* BOCEANU, GL.

- Pl. : ?

- **Vară** (v. văr) + suf. -ănică.

VĂRNICĒR s. m. (Învechit și regional) Vărar. *Poftim pre dumneata pentru neș[e] vărniceri, doară s-ari afla acolo, să facem o besoarecă de piatră* (a. 1638). IORGA, D. B. I, 62. *Vătaf de vărniceri* (a. 1775). id. S. D. XXII, 19. *Corporația vărnicerilor* (a. 1835). DOC. EC. 600, cf. POLIZU, CIHAC, II, 447, DDRF. *Meșteșugul vărarilor, „vărnicerilor”, e nou, măcar al vărarilor buni.* IORGA, C. I. III, 162, cf. TDRG. *Cînd varul s-a răcît, este luat și pus sub acoperișuri, de unde vărnicerul îl încarcă și pleacă cu el să-l desfacă.* PAMFILE, I. C. 380, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, IORDACHE, M. E. 141, H IV 157, ALR III/ h 247, TEAHA, C. N. 104, 280. ◊ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Plata unui învățător vărnicer p[er] 3 luni* (a. 1836). DOC. EC. 714.

- Pl. : vărniceri. - Și: (regional) vărnițar s. m. ALR III/ h 247, TEAHA, C. N. 104, 280.

- **Varniță** + suf. -ar.

VĂRNITĂR s. m. v. vărnicer.

VĂRÓS¹, -OĂSĂ adj. I. Care conține (mult) calcar, format din calcar, calcaros. Cf. LB. *Însuși apa cea limpede și proaspătă... de va fi răsărit izvorul ei din vreun munte văros, ne pricinuieste piatra de fier.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 468/4, cf. I. GOLESCU, C. *Aceste vetre le fac ori din materii moi, pieloase, ori cornoase, ori varoase.* J. CIHAC, I. N. 243/22. *Varietăți de pământ sînt 4: pământ silicios (terra silicea), pământ lutos sau cleios (terra argilosa), pământ văros (terra calcarea) și pământ amar (terra magnesia).* CAIET, 99/7. *Pământul văros, compus din ce mai mare parte de var, se lucrează lesne la timp ploos.* LITINSCHI, M. 7/1, cf. POLIZU. *Acea vină este văroasă și poate după 10 ani să se fărîme* (a. 1866). FURNICĂ, D. C. 440, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 447, LM. *Nici un copac, nici o tușă nu se zărește pe scofilciturile văroase și crăpate ale acestui ostrov.* VLAHUȚĂ, R. P. 54, cf. DDRF. [Apa] care curge printre straturi văroase conține în ea mai pronunțat sărurile calcare ce afectă tubul digestiv. CRĂNICEANU, IG. 294, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Partea aceasta e formată din dealuri și coline lutoase văroase.* MOLIN, R. B. 286, cf. CADE. *Una din cele mai curioase orhidee de la noi tot prin ținutul fagulii se găsește, ... mai ales cînd locul e văros.* SIMIONESCU, FL. 67. *Dealurile și văile unduioase, apele curgînd în fîgașuri adînci de pămînturi văroase, toate... alcătuiau o icoană a vechii Moldove.* SADOVEANU, O. V, 556, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, H X 109, ALR II 5064/791, 848. ◊ (Învechit) *Piatră văroasă = piatră-de-var. Petrile văroase și humoase tocmesc bine pămîntul lutos, lespezos și pe cel ușor nășipos.* FILIPESCU, D. I, 16/15, cf. LM. *Sînt topoare de serpentină și de diorit, rotoacele de micahist și de piatră văroasă.* ODOBESCU, S. II, 138, cf. III, 79. *Păreții bolței întii sînt din piatră văroasă, împodobiiți ici și colea cu cristale... de gheață.* FRÎNCU - CANDREA, M. 59. *Materialul cel mai bun pentru casă este cărămida bine arsă, apoi lemnul sau piatră văroasă.* CRĂNICEANU, IG. 91, cf. TDRG. *Apă văroasă = apă cu un conținut ridicat de săruri de calciu. Lipsa sau raritatea [păstrăvilor]... n-o explică decît izvoarele de ape văroase... cari îi pot alunga și chiar ucide.* ATILA, P. 719, cf. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., CHEST. II 461/1.

2. (Rar) Albicios. *Lumina lunii trece toată, văroasă.* CAMIL PETRESCU, T. I, 83. *Cei doi tovarăși de călătorie, deșteptați cu puțin înainte, își dreseră figurile văroase și trupurile.* CĂLINESCU, O. I, 23.

- Pl. : văroși, -oase.

- **Var²** + suf. -os.

VĂRÓS², -OĂSĂ adj. I. (Învechit, rar) Văratice (11). *Rîndunea frumoasă, Pasăre văroasă, Zboară, îndrăznește, La noi te oprește.* BOLLIAC, O. 77.

2. (Prin nord-estul Olt. ; despre locuri) Care este expus la soare (v. în s o r i t) și a cărui vegetație apare de timpuriu; (regional) văratice (13). Cf. CIAUȘANU, GL.

3. (În poezia populară; despre vară) Foarte călduroasă, favorabilă muncilor agricole. Cf. T. PAPAHAĞI, C. L. *Cît fu vara de văroasă Și iarna de degeroasă Nu pusăi picior la coasă.* GRAIUL, I, 70. *Cît fu vara de văroasă, Nu pusei mîna pe coasă.* CIAUȘANU, v. 40, cf. 62, 92, id. GL.

- Pl. : văroși, -oase.

- **Vară** + suf. -os, (3) prin figură etimologică.

VĂROȘANĂ s. f. v. vărșanu.

VĂRPĂLÍ vb. IV v. vîrpăli.

VĂRPĂLÍT, -Ă adj. (Regional; despre oameni) Care umblă de colo pînă colo (fără scop); f i g. ciudat, sucit (Zgribesti - Lugoj). *Cam vărpalităi fată.* L. COSTIN, GR. BĂN. II, 207, cf. BUL. FIL. II, 194.

- Pl. : vărpaliiți, -te.

- V. vărpalii. +

VĂRSĂ vb. II. I. T r a n z. (Complementul indică vase, recipiente etc. care conțin lichide, materii în formă de pulbere sau de granule etc.) A răsturna (1) făcînd să curgă sau să iasă conținutul; a goli (prin înclinare sau prin răsturnare 1). Cf. ST. LEX. 168^{rt}/17, ANON. CAR., POLIZU, LM. *La toată mișcarea i se părea c-a vărsat un pahar, ori c-a răsturnat vro solniță.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 64, cf. ȘĂNEANU, I. 185, BĂRCIANU, ALEXI, W., GOROVEI, CR. 46, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DR. X, 426. *A vărsat călimara pe unica mea haină albă, fără a-mi cere o scuză.* CĂLINESCU, C. O. 80. *Să iei o sticlă de gaz, s-o verși jumătate pe punte.* TUDORAN, P. 9. *Cînd flăcăii vin pe-acasă, Ea atunci scaldușca varsă.* MARIAN, NA. 321. *Din nebgăare de samă vei vărsa un pahar cu vin.* ȘEZ. III, 47. *Stîngi-ni, maici, lunina, Vars-ni, frati, scaldușca.* MAT. FOLK. 819. *La putineiu cu lapti și-l varsă.* GRAIUL, I, 327. *Se împiedică și varsă oala cu borș, cu huște cu tot.* FURTUNĂ, C. 65. *Dumnezeu va vărsa hîrbul cu cărbuni peste mine.* PAMFILE, S. T. 188. *Punga de la briu tragea și pe masă i-o vărsa.* IZV. XVI, 185. (R e f l. p a s. și r e f l.) *Cupa cu venin, cînd a căzut, s-a vărsat acolo.* ARISTIA, PLUT. 12/6. *Înainte marelui... s-a vărsat o cofă cu apă.* IORGA, C. I. I, 180. *Pietrele sub picioare deveniseră alunecoase, se vărsase un butoi cu ulei sau altceva.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 3, 19/4. *Sacul plin curînd se varsă.* ZĂNNE, P. III, 343. ◊ E x p r. (Prin Mold.) *A vărsa putina cu huști = a spune tot ce știi.* Cf. id. ib. v, 528.

2. T r a n z. (Complementul indică lichide) A face să curgă (dintr-un vas¹, dintr-un recipient); a arunca, a azvîrli dintr-un vas¹. V. t u r n a (B I I). *Un samareanin... se apropie, legă ranele lui, vărsă unt și vin.* CORESI, EV. 388. *Jîrvă de beutură vărsă pre ea și o stropi cu ulei.* PO 121/7. *Să-i vearse plumb topit în gură.* PRAV. 172, cf. MĂRDARIE, L. 224/6, DOSOFTEI, PS. 189/9. *Numai singele să nu mîncînci, pre pămînt să-l verși pre el ca apa.* BIBLIA (1688), 138¹/17. *Vărsa medurile și vinurile de prin poloboace.* NECULCE, L. 244. *Au prins pre dănlăuntru toate pietrele una cu alta... și au vărsat plumb de le-au întărit.* ANON. CANTAC., CM I, 107. *Topi ceară și o vărsă într-o tipsie de aur.* ALEXANDRIA (1794), 6/13, cf. I. GOLESCU, C., IB, POLIZU, PETRI, V., CIHAC, I, 306, LM. *Întorcîndu-se brusco..., apleacă ceașca și varsă și ciorba pe masă.* CARAGIALE, O. II, 132, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Vasul fiind defectuos, a vărsat vinul în alt vas.* SEVERIN, S. 143, cf. CADE. *Trebuie să vărsăm toată păcura.* POPA, V. 249, cf. VOICULESCU, P. I, 133. *Veni cuparul vărsînd vin în cupă și luînd întii credință.* SADOVEANU, O. XIII, 38, cf. SCRIBAN, D. *Auzi tu? să verși,*

tu, supă de pui, bătută cu gălbenușuri de ouă! ARGHEZI, S. VII, 180, cf. DL, DM. O auzi pe mamă-sa muțind scaunele, nervoasă și vărsînd peste prag, în curte, apa din postavă. V. ROM. noiembrie 1964, 13. După ce se răcea, vărsa laptele în căldare, îl puneă la coțlon la foc și-l mesteca încet cu tăușerul. VUIA, PĂST. 38, cf. M. D. ENC., DEX, JARNİK - BİRSEANU, D. 433. Se-mpiedeca și mîncarea o vărsa. DOINE, 146. Di frici a vărsat chisleagu pin casă. GRAIUL, I, 327, cf. ALR SN III h 855, ALRM SN II h 677. Măi, bădiță Ioniță, Ce-mi fii calea la portiță și-mi verși apa din coștă? FOLC. MOLD. II, 551. Să verși borșul cînd găsești în puțină grieri. GO+ROVEI, CR. 142. Cînd casa ta are sete, nu vărsa apa pe drumuri. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. IV, 117. Vărsa apă pisti rațe, se spune atunci cînd cineva face o cheltuială inutilă. Cf. id. ib. I, 633. (Absol.) Să ia popa vin cu untdelemn mestecat să verse cruciș deasupra mormîntului. MOLTIVENIC (sec. XVII), 311. Obiceiul țăranilor noștri de a vărsa din pahar înainte de a bea îl explică Contia ca o rămășiță din obiceiul de a jertfi sufletelor. CONTEMPORANUL, II, 51. Cînd bei primul pahar, trebuie să verși jos puțin ca să beie morții. ȘEZ. III, 46. Norocul nu împarte cu obroc, ce unora vărsă, iar altora nici pică. CANTEMIR, I. I. I, 136. (Ref. l. pas.) Într-o cămară vărsîndu-să miere, muștele s-au lipit spre mîncare. GOLESCU, P. 134/3. După fiecare felu de bucate se vărsa apă de trandafiri pe minile musafirilor de cătră tinerile roabe. ARHIVA, I, 46. Apa aceasta se varsă... în urma unui mort care trece pe lângă casă. MARIAN, INS. 443. O reminiscență a datinei străvechi greco-romane a lăbațiunilor pentru morți e obiceiul la noi de a se vărsa puțin pe jos din ulcior sau din paharul întii ce se bea. CANDREA, F. 72. Se așteaptă pînă se scurge apa mai toată, apoi se varsă în aceea care rămîne o ciuruială de var stîns. PĂCALĂ, M. R. 298. Cazane mari topecă untura, ce se varsă ca o smîntînă în cutii de lemn. CĂLINESCU, C. O. 259. Dacă la masă se varsă vin e semn bun. ȘEZ. III, 120. Untul-de-lemn, ce păcat! Că-n oală proastă s-a vărsat. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. IV, 162. **Ex p r. A vărsa laptele în păsatul cuiva** = a ajuta pe cineva, a face un bine cuiva. Cf. ZANNE, P. IV, 68. **A vărsa lacrimi (fierbinți ori, popular, de sînge)** sau **a vărsa șiroaie de lacrimi**, (r e f l.; învechit, rar) a se vărsa în lacrimi = a plînge (cu durere, cu jale). De veri amu vărsa lacrimi... sufletul tău curățî-veri den păcate. CORESI, EV. 52. Omul acela..., vărsîndu-să în lacrimi, zicea. DOSOFTEI, V. S. septembrie 11°/27. Nu era nici unul, dentru dînșii care să nu fie vărsat lacrăme pentru lipsirea pîrintelui. ANON. CANTAC., CM I, 92. Nu vărsăm lacrimi niciodată. ANTIM, O. 190. Acum ce folos îmi este... a vărsa lacrimi? DRĂGHICI, R. 102/1. Te va face să verși lacrimi. ASACHI, S. L. II, 270. Adeșea în durere vărsă lacrime de sînge. R. IONESCU, C. 16/11, cf. CANELLA, V. 54. Pregătiți-vă basmalele, căci o să vărsați șiroaie de lacrimi. ALECSANDRI, T. 737, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 306, LM, CARAGIALE, O. II, 242. Vărsăm lacrimi fierbinți... și ni singerează inimile. SBIERA, F. S. 389, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Mihu a vărsat lacrimi și și-a presărat cenușă în cap. SADOVEANU, O. XIII, 124, cf. VIANU, L. R. 300, TUDORAN, P. 211, DL, DM, M. D. ENC., DEX. Nu să plîngă cum se plînge, Făr' vărsa lacrimi de sînge. JARNİK - BİRSEANU, D. 241. Veniți, rudenii și pîrinți, De vărsați lacrămi fierbinți. ARH. FOLK. V, 86. Vai de mine, ce-am ajuns, Să vărs lacrimi în ascuns. FOLC. TRANSILV. I, 484. Veniți, frați, veniți, pîrinți, Și vărsați lacrimi fierbinți. FOLC. MOLD. I, 259. (Cu inversarea construcției) Lacrăme să vărsăm de pururea, pentru milcuirea ei de moarte, sa să ne grijim. CORESI, EV. 549. Cătră cel ceresc vultur lacrămi de sînge vărsînd. CANTEMIR, I. I. I, 181. Lacrăme vărsăm fierbinți. HELIADE, O. I, 138. Lacrimi verși din greu și tot gemi de sună. COȘBUC, P. II, 143. Știu bine că lacrămi vărsă De face fîntînă-n casă. JARNİK - BİRSEANU, D. 119. Măre-ngemunchea, Lacrămi... vărsa, Pe Domnul rușă. BALADE, I, 293. (Cu parafrazarea expresiei) Ochii miei lacrămi în tot ceasul vărsă. DOSOFTEI, PS. 139/12. La 100 de ani să nu verse mai mult decît o lacrămă (a. 1700). GCR I, 339/4. Ceti răvașul... fără să-verse măcar o lacrămă. NEGRUZZI, S. I, 25. Ar fi vărsat poate-o lacrămă de compătîmire pentru victime. FILIMON, O. II, 354. Cîte lacrimi

de durere Pentru tine am vărsat! ALECSANDRI, P. II, 98. Urmeze încă-n cale-ți și lacrima duiosă; Ce junii toți o varsă pe trist mormîntul tău. EMINESCU, O. I, 1. Ea varsă desperată Un plîns amar. COȘBUC, P. I, 124. Ochiul lui nu vărsă o lacrimă. IORGA, P. A. II, 315. Nici o lacrimă nu este vărsată în zadar. ARGHEZI, S. X, 239. **A vărsa sînge (nevinovat ori omenesc, învechit, de om)** sau, învechit, **a vărsa sîngele cuiva** = a ucide, a omorî (pe cineva). Vărsară sîngele lor. PSALT. HUR. 67°/22. Vărsară sîngele... martorului tău. COD. VOR. 42/26. Vărsară sînge nevinovat. PSALT. 226. Cella ce varsă sînge judecă-se. CORESI, EV. 313. Nu-i vărsareți sîngele, ce-l aruncați în fîntîna veache, carea iaste în pustie. PO 129/3. Era om mînios și pre lesne vărsa sînge. URECHE, L. 137. Cella... varsă sînge de om. DOSOFTEI, ap. GCR I, 267/2. Cella... varsă sîngele omului. BIBLIA (1688), 6°/17, cf. C. CANTACUZINO, CM I, 59. Canonul au fost pentru că au vărsat sînge la cîrcimă (a. 1781). IORGA, S. D. XIII, 149. M-am arătat cumplit, rău, vărsînd sîngele multora. NEGRUZZI, S. I, 149, cf. COSTINESCU, LM... Împăratul Roș, avînd inimă hairă, nu se mai satură de a vărsa sînge omenesc. CREANGĂ, P. 232, cf. MACEDONSKI, O. I, 251, ȘĂINEANU, D. U., CADE. A ieșit să facă ordine chiar de-ar trebui să verse sînge. REBREANU, R. II, 237. Jder cel mititel a lucrat pripit, ... lovînd și vărsînd sînge. SADOVEANU, O. XIII, 205, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. Adă-o vadră de Cotnar și de plată n-ai habar Că săracul cînd cinstește Varsă sînge și plătete. ALECSANDRI, P. P. 42. (R e f l. p a s.; și cu parafrazarea expresiei) Besearca nu să spurci de sîngele ce s-au vărsat pre dereptate parte. PRAV. 112. Cît sînge s-au vărsat am lăsat să scrie alți leatopisăți. (cca 1650). GCR I, 150/21. În lume să află multe războaie... unde să varsă din destul direptul sînge a oamenilor. CHEIA ÎN. 9°/10. Nu să va vărsa sînge nevinovat în pămîntul tău. BIBLIA (1688), 140°/49. Mult sînge s-au vărsat. ANON. CANTAC., CM I, 145. Ne îngrozim cînd gîndim cît sînge omenesc s-a vărsat. CONTEMPORANUL, I, 40. Cumplită a fost lupta și mult sînge s-a mai vărsat pînă să se hotărască biruința acelei zile. VLAHUȚĂ, O. A. II, 118. Din fericire încă nu s-a vărsat sînge, încă nu s-au pierdut vieți omenesci. REBREANU, R. I, 306. Din pricina muierei s-a vărsat sînge. SADOVEANU, O. I, 191. A-și vărsa sîngele (pentru cineva sau pentru ceva) = a-și sacrifica viața (pentru cineva sau pentru ceva). Cine amu nu se va lepăda de viața aceasta... și spre jungheare să-ș vearse sîngele... acela nu iaste slugă bună. CORESI, EV. 206. Și-ș vărsă sîngele... spre ranele sufletului tău să-l vîndece (a. 1642). GCR I, 102/16. Au jurat pă acelea toate... să-și verse sîngele. R. GRECEANU, O. II, 130. Vărsîndu-și sîngele în bălăile cu turcii, dorea o soartă vrednică: pentru fările lor. F. AARON, I. II, 171/14. Acest popor și-a vărsat sîngele... pentru neatîrnarea sa. CARAGIALE, O. III, 242, cf. CADE. Valahul cel trist își vărsa sîngele... fără murmur. SADOVEANU, O. XXI, 543, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. Jurăm să ne vărsăm sîngele pă marne. GRAIUL, I, 196. (Cu inversarea construcției) Mulți voinici sîngele-ș vărsă Pentru tot neamul de-acasă. DOINE, 105. (Cu parafrazarea expresiei) Derept cinstitul și sfîntul sînge al tău... vărsatu-l-ai. CORESI, EV. 157. Sîngele meu... pentru mulți să va vărsa. N. TEST. (1648), 60°/5. Sîngele său... ș-au vărsat pentru noi. MINEIUL (1776), 25°/30. Românii vărsară șiroaie de sînge și se jertfiră ca niște martiri pentru apărarea civilizației în contra barbariei. BĂLCESCU, M. V. 8. (Învechit și popular) **A vărsa (multe) sudori (sau nădușeli)** sau **a vărsa sudori de moarte** = a) a face mari eforturi pentru a realiza ceva. Toți ciitalanți varsă sudori de moarte muncînd. DRĂGHICI, R. 10/26. Pentru această treabă are să verse multe nădușeli. ISPIRESCU, U. 55, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, ZANNE, P. II, 645. (Cu inversarea construcției) Corbul... multe sudori vărsă, pînă hotarul mijlocitoriu află. CANTEMIR, I. I. I, 55; b) a fi în agonie; a-și trăi ultimele clipe. Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. La casa cu trestioară Zace un voinic să moară... Se bate zi și noapte și varsă sudori de moarte! ALECSANDRI, P. P. 377. Cînd era la miez de noapte, Văleasă trăgea de moarte: Cînd era la cîntători Văleasă vărsa sudori. ȘEZ. II, 79, cf. MAT. FOLK. 115. (Popular) **A-i vărsa (cuiva) matele** = a spinteca (pe cineva); a ucide (pe cineva). Să fie blăstămat... și să-i verse

mașele ca lui Arie (a. 1750). IORGA, S. D. XVII, 46, cf. LM II, 252. *Al d-întîi de-o pune mîna pe mine... îi vîrsă mașele.* CARAGIALE, O. I, 42. *Fiara... dintr-o săritură fu lîngă calul... căruia îi și vîrsă mașele.* IPSIRESCU, L. 140. *Ar trebui să-l iei în coarne și să-i verși mașele, zise bivolul ceacîr.* VOICULESCU, P. I, 2, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, ZANNE, P. II, 272. (Cu inversarea construcției) *El în Petru țeluia, Mașele i le vîrsa.* DENSUSIANU, Ț. H. 295. (Cu parafrazarea expresiei) *Eu de aici nu te-oiu lăsa, Pină tu nu-mi vei jura Că nu-i spune că-s acasă, Că mînia mașe varsă.* ȘEZ. II, 34. ♦ (Învechit și regional; complementul indică metale sau materii topite²) A turna¹ (B I 2); (complementul indică obiecte) a obține prin turnare¹ (II 2). *Bumbii-i feace dentr-aur, patru talpe încă le vîrsă lor dentr-argint.* PO 304/8. *Vrăjitorul și cela ce varsă ceară sau plumb* (a. 1642). GCR I, 162/14. *Zidără stîlp și-l vîrsară în chipul lui Nethinav.* ALEXANDRIA (1794), 8/12. *I-au dus sloi de aur de cite doi funji... și sloii aceștia nu era vîrsași, ci așa aflași în băi.* ȘINCAI, HR. II, 221/24. *Acest clopot s-au lucrata de mine, Andrei..., ce am vîrsat și clopotul cel mare* (a. 1816). IORGA, S. D. XV, 17. *Acest turn îi vîrsat în bronz.* KOGĂLNICEANU, S. 82, cf. DDRF, DL, DM, ALR II 4 270/64, 102, 105, 141, 157, 228, 250, 260, 531, 574. ♦ Refl. p a s. *Îndată sî stînsî focul și plumbul s-au vîrsat.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 7/30. *La 1378 în Ausburg se vîrsară și tumuri.* SĂULESCU, HR. I, 245/17. *Nașterea sa era contimpurană cu ziua cînd s-au vîrsat acolo acel clopot.* ASACHI, S. L. II, 101. ♦ (Prin sudul Transilv.; complementul indică obiecte de metal) A sufla cu argint. Cf. ALR SN II h 572.

3. T r a n z. (Complementul indică materii în formă de pulbere sau de granule, obiecte etc.) A face să se împrăstie, să se risipească, să se răspîndească (prin înclinarea sau răsturnarea vasului¹ în care se află, prin aruncare etc.). *Neașa sa ca lîră..., negura ca cenușea o varsă.* PSALT. HUR. 124/7. *Și strigîndu ei și lepădîndu-și veșmentele, pulbere vîrsîndu spre văzduhu.* COD. VOR. 22¹/9. *Nu dareși sfinții cîinilor, nece vîrsareți mîrgăritarele noastre înaintea porcilor.* N. TEST. (1648), 9/27. *Ce avea oamnei le lua tot, pîinea de pin gropi o scoate și o vîrsa pe denainte cailor (cca 1674).* BUL. COM. IST. I, 194. *la punga, varsă galbenii pe masă.* PR. DRAM. 130, cf. COSTINESCU, PAMFILE, DUȘM. 393, RESMERIȚĂ, D., VOICULESCU, P. I, 277, DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Bani prin casă că-i vîrsa, Bani prin colțuri că-i lăsa.* TEODORESCU, P. P. 541. *Fata luă cenușă în sîn și, mergînd în urma carului, tot vîrsa cenușa pe jos.* ȘEZ. I, 65. *Vîrsînd jarul din pîlărie în vatra focului, văzu că se făcu tot aur și argint.* MARIAN, S. R. III, 62. *Am vîrsat cenușă pînă casă.* ALR II 3 171/260, cf. ALR SN IV h 1 329. *la banii dă colo și... îi varsă pî jos.* O. BÎRLEA, A. P. II, 474. ♦ A b s o l. *Dacă răsipești meul anevoie îl aduni. Verși cu pumrul și culegi cite unul.* PANN, P. V. II, 87/4, cf. ROMÂNUL GLUMET, I, 42, ZANNE, P. II, 423. ♦ Refl. p a s. *De să va tîmpla cumva să se vearse sfî[ș]intele mai nainte de vîhodul cel mare, atunce preotul... să facă a doa proscomidie* (a. 1652). GCR I, 160/27. *O ploaie de grăunțe se varsă în ceaumul tainic, peste pietroiul miraculos.* VOICULESCU, P. I, 232. *Chiperul și sarea din solniță de se varsă, te vei sfîdi cu casnicii.* ȘEZ. I, 19. ♦ Refl. Fig. *Hiece păcat, dacă să înmulțește în sușlet, de acia să varsă și pre trup.* VARLAAM, C. 40. *Multe [jertfe] pre la nesățioase lăcomia vrăjitorilor s-au vîrsat și s-au împrăștiat.* CANTEMIR, I. I. II, 55. *Să izgonim abuzurile ce se vîrsaseră în legile și viața noastră.* KOGĂLNICEANU, S. A. 99. ♦ Refl. (Regional; despre cereale) A se scutura de rod¹ (I) (Meziad - Beiuș). Cf. ALR I 911/308, 931/308. ♦ (Complementul indică săgeți, gloanțe etc.) A lansa, a arunca, a trimite asupra cuiva (în cantitate mare). *Nempii... di pe șanțuri au vîrsat focul în turci.* M. COSTIN, O. 81. *Mi să pare că toate sigefile din tolbă să-și fie vîrsat.* CANTEMIR, I. I. II, 131. *Au început a se bate, îndemnînd și pe seimeni a vîrsa foc asupra cazacilor.* AMIRAS, LET. III, 94/30. *Începînd a vîrsa asupra turcilor un foc necontenit (sfîrșitul sec. XVIII).* LET. III, 276/37. *A grecilor mii vase... vîrsau foc și peire.* ASACHI, S. L. I, 129. *Începură a vîrsa din tumurile și puștile lor descărcături*

omorîtoare. BĂLCESCU, M. V. 99. *În tătarii ce vor îndrăzni să se apropie de ușă vîrsași de sub straișină și prin ferestre un foc necurmat.* GALACTION, O. 52. *Escadrile de bombardament vîrsau bombe.* CAMILAR, N. I, 386, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

4. R e f l. (Despre ape) A ieși din albie, a trece peste maluri¹; a se revîrsa (I). V. în u n d a. *Să varsî riuri cînd ploai tare.* VARLAAM, C. 150. *Urmezi vîrsării apelor, carele să varsă totdeauna spre mîntuirea credincioșilor.* MINEIUL (1776), 53²/31. *Au ploat aîta, cît riul s-au vîrsat ca marea.* ȘINCAI, HR. I, 150/14. *Riul de munte primăvara, Cînd în pripă neașa să topește, Dintru nălfime urnînd povara Apelor, să varsă și bujdește, Toate înecă.* BUDAI-DELEANU, T. 265. *Apele vor crește și riurile se vor vîrsa.* CALENDARIU (1814), 64/12. *Îndată se vîrsa apa preste holdele satului și de tot le îneca.* PETROVICI, P. 281/5. *Groaznica furtună umfînd foarte tare marea se vîrsa preste tot locul împrejur.* DRĂGHICI, R. 112/5. *Este cunoscut că înlăuntrul Cairului sînt o mulțime de lacuri ce le umple Nilul cînd se varsă.* CR (1836), 27/32. *Cînd s-au vîrsat apele, pî dîșșii i-au apucat zăporu între Argeș și între Sabar (a. 1837).* DOC. EC. 690, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 306, LM, DDRF, CADE. *Dunărea, umflată de ploii și zăpoare, nu se mai vîrsase atît de năprasnic ca în primăvara aceea.* VOICULESCU, P. I, 21, cf. ARGHEZI, S. V, 177. *Dacă se mai încălzește pușin, azi - mîine se varsă apele.* BENIUC, M. C. I, 204, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Să se verse Mureșul Și să piară urîtul, Să se verse Tîrnava Și să piară urîta.* RETEGANUL, TR. 157. *Cînd vine Oltul așa turburat, se întîmplă grozăvii mari, ... se varsă apa din munți.* RĂDULESCU-CODIN, L. 72, cf. ALR II 2 499/514, 520, ALR SN III h 825, ALR SN II h 645. (În t r a n z.) *Într-un an 40 de dzile numai aîta de mult varsă, cît gîrla Nilului în trii dzile ezăsc.* CANTEMIR, I. I. I, 181. *Rodurile ce să fac să pricinuiască din vîrsarea apei Nilului care varsă o dată într-un an.* AMFILOHIE, G. 137/21. *Unde varsă Crișul Alb de la codru spre Valea Tîrnavelor, se întinde comuna Vaja.* F (1872), 362. *Apa... o vîrsat.* ALR I 422/542, cf. ALR SN III h 825 (Tranz.) *În cap e al lor duce asemenea balenei... Sau unui înflat fluviu ce-și varsă-a sale ape Pe fîrmuri inundate și-neacă pomi și iarbă.* HELIADE, O. I, 346. *Oltule... Să verși pîgîn potop de apă Pe șesul holdelor de aur.* GOGA, POEZII, 12. ♦ Fig. *S-au vîrsat afară, prin porți, toată cetatea.* AETHIOPICA, 18¹/92. *În fața noastră s-a vîrsat norodul la umbra rariștii.* VOICULESCU, P. II, 74. *Infanteria se varsă de pe dealuri.* SCRIBAN, D. (Tranz.) *În clipa aceea, un lup sur, cu ochii încrunțați, care venea din tușis, se abătu din cale și căută să-și verse fuga pe margini.* SADOVEANU, O. I, 229. ♦ E x p r. (Tranz.; învechit și regional) A vîrsa sînge (sau rumeneată) = (despre față) a se înroși. *Stat de crin, oablă fîptîră, Rîvnită călătîră, Fața-i varsă rumeneate La trăsuri în tot blîndețe.* BĂRAC, A. 14. *Cînd ia briul și se-ncinge, Fața ei i varsă sînge.* HODOȘ, P. P. 48. ♦ P a n a l. (Învechit; despre conținutul unui vase¹) A da pe din afară. *Măsură îndesată și vîrsîndu-se are a se da în poala noastră.* CORESI, EV. 365, cf. RESMERIȚĂ, D. (În t r a n z.) *Au topit într-o căldare smoală... și, înflîndu-să undele și vîrsînd... ș-au sucit mîneca ș-au băgat-și mîna pînă în fund, de-au... potolit undele smoale.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 202¹/34. ♦ P a n a l. (Regional; despre muguri) A se desface. Cf. ALR I 969/808, I 712/856.

5. R e f l. (Despre riuri, fluvii etc.; cu determinări locale) A-și duce apele într-o altă apă mai mare ca volum; a-și uni cursul cu o altă apă. *Bălfie în gîrlă să varsă și în marea Nilului să răvîrsa.* CANTEMIR, I. I. I, 162. *A doua zi au agiuns... unde riul Elba să varsă în mare.* DRĂGHICI, R. 7/16. *Buzăul se varsă în Siret.* COSTINESCU. *Un riu, ținut pînă atunci în îngustimea fîrmurilor, se varsă deodată în oceanul nesfîrșit.* MAIORESCU, CR. III, 30. *Pîrăul Racovăului se varsă în Bîrlad.* IORGA, P. A. II, 219. *E dus departe... unde se varsă Nistru-n mare.* DELAVRANCEA, O. II, 155. *Un pîrău care-și face drum prin cotiturile de meazăzi ale munților... se varsă, pe dreapta, în Neagra Broștenilor.* HOGAȘ, DR. I, 124. *Riul*

care vărsa jăratec pe gură. CREANGĂ, P. 121, cf. ISPIRESCU, L. 5, DDRF. Zmeii răcesc, vărsă câteodată foc pe gură. CĂLINESCU, B. 23, cf. DL, DM. Balauri... vărsă foc din gură. SEZ. I, 244. ◊ E x p r. A vărsa foc, se spune despre caii iuți și puternici. Toți înhulpați, gătiți și cu niște telegari de vărsau foc. CONTEMPORANUL, V, 100, cf. DL, DM, DEX. ◊ P. a. n. a. l. A scoate, a da afară. Vărsînd pară cuptoriul afară, arșă de omori 70 de oameni. DOSOFTEI, V. S. septembrie 21°/2. Care mare s-a umflat? Ce munte foc a vărsat? I. VĂCĂRESCUL, P. 250/4. Blestemele s-avîrlă, precum s-avîrlă lava Ce-o vărsă un vulcan! BOLLIAC, O. 92. O grozavă adîncime, unde munții vărsă foc. MARIAN, I. 467, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

9. T r a n z. (Complementul indică surse de bani, obiecte de valoare etc.) A da, a înmîna, a preda (1); a depune la o instituție (bancară), la o casă etc. (pentru păstrare, pentru achitarea unei datorii etc.). Va vărsa niști galbeni tătarilor și la ce va sosi, ei va vedă. M. COSTIN, O. 135. Vărsînd cîțiva bani la ostași, stătu împărat și au împărățit ani optu. N. COSTIN, L. 151. Craiul de Franța gîndește să să ție, măcar că vărsă aurul (a. 1694). FN 32. Pre altă parte vărsa bani nenumărați pînă au și mazilit pre Mihai Vodă. MUSTE, LET. III, 59/26. Toată prada... în aur și argint, din porunca lui Mihai fu vărsată în visteria țării. BĂLCESCU, M. V. 395. Va vărsa cinci sute galbeni în casa companiilor (a. 1849). DOC. EC. 959. Vărsau în cutia statului pe tot anul de trei ori atîta bănet (a. 1869). GOLOGAN, C. R. 83, cf. COSTINESCU, I. M. Dacă vărsă negustorul parale, trebuie să aibă adevărit la mînă. CARAGIALE, O. III, 144. Trebuie să vărs bani și voi nu dați. CONTEMPORANUL, VI, 100. Sumele colosale vărsate de dînsa pentru căpătuirea lui Petru Șchiopul. XENOPOL, I. R. VI, 90. Capitalul acționarilor este deplin vărsat, cînd acțiunile sînt complet achitate. I. PANȚU, PR. 4. Percepția îl amenință cu amendă dacă nu va vărsa în trei zile măcar sumele de pe semestrul trecut. REBREANU, I. 207, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D. La fiecare înnoire a vărsat atîția bani încît Poarta n-a mai avut interes să-l schimbe. OȚETEA, T. V. 32. Vărsă la casă din propriul său buzunar costul brățării. CĂLINESCU, B. I. 443, cf. DL, DM, C. GIURESCU, P. O. 64, M. D. ENC., DEX. (R e f l. p. a. s.) Nu se vor mai vărsa afară din Prințipat bani pentru acest obiect (a. 1839). DOC. EC. 728. Beneficiul ce va rezulta se va vărsa ca venit extraordinar tezaurului public. MON. OF. I, 9204. În ea se vărsă: taxele de cite 2 cor[oa]ne ale membrilor extraordinari. PĂCALĂ, M. R. 392. Leafa lui Fontanin de pe luna curentă... să se verse la Casa de depuneri. ARH. OLT. XII, 329. Aici se vărsau anual peste 500000 galbeni. MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 48. ◊ (Complementul indică bani) A cheltui, a risipi (2). Se bucură fără nici o cheltuială de femeia pentru care stăpînă-tău vărsă atîta aur și argint. FILIMON, O. I, 129. (R e f l. p. a. s.) Se vărsă mulți bani în alegeri. RESMERIȚĂ, D. ◊ (Rar) A investi. Banca de Stat a blocat fondurile lor... ca să fie vărsate în industrie. PREDĂ, D. 186.

10. T r a n z. (Complementul indică persoane) A repartiza la o anumită unitate (militară); a transfera de la o unitate (militară) la alta. Sergentul Zaharia Duhu, slobozit acasă pentru o lună, după o rană grea și greu vindecată, pe urmă vărsat în miliție. C. PETRESCU, R. DR. 130. Se mai zvoni și că la fabrica cea nouă vor lucra toți, afară de turnători, care, nu se știe din ce motive, vor fi vărsați în altă parte. V. ROM. octombrie 1954, 118. L-a vărsat la artilerie. DL, cf. DM, M. D. ENC., DEX. Ne-a vărsat la lagăru Lemberg. IZV. XVI, 394. ◊ F i g. Războiul m-a vărsat subplcotenten în rezervă. MIHĂESCU, D. A. 5.

11. T r a n z. (Adesea poetic; despre surse de lumină, de căldură etc.; complementul indică radiații, emanații etc.) A propaga, a răspîndi (2), a împrăstia. Cf. MINEIUL (1776), 62°/9. Răsare soarele dentru adîncul apii și-și vărsă razile sale (a. 1777). GCR II, 111/17. Soarele în amiază stă din drum l-al său soroc, și d-acolo vars-asupră-mi... lumină.

HELIADE, O. I, 98. Acel soare... Numai pentru mine vărsă lumină încălzitoare. CONACHI, P. 265. Din marginea lumii, a nopții regină Vărsa-n calea noastră duioasa-i lumină. ALECSANDRI, P. I, 126. Soarele de amieză vărsă emanațiuni voluptuoase de căldură în rariștea pădurii. ODOBESCU, S. III, 35. În sfșnicu[!] de lut o luminare de său - care, necurățită, făcuse mucul negru și mare și vărsa o lumină galbenă. EMINESCU, G. P. 58. În odaie, Luna vărsă peste toate voluptuoasa ei văpaie. id. O. I, 130, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Focul se aprinse și vărsă o dungă lată de lumină în tușuri. SADOVEANU, O. I, 192, cf. SCRIBAN, D. Ochii lui Haralamb, verzi-aurii, aveau în ei cită lumină vărsă soarele de prînz în april. TUDORAN, P. 75, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. Poleită cu argint, Vărsă rază pe pămînt Parcă soare a răsărit. DR. V, 530. Cînd e vreme cam frumoasă, Crengile lumină vărsă. GOROVEI, C. 13. ◊ R e f l. Vărsa-se văpaia pre cuptoriu. PSALT. 329. O lumină și mai pătrunzătoare se vărsă prin geamurile stacojii. CARAGIALE, O. II, 338. Se vărsa-n aer al florilor miros. MACEDONSKI, O. I, 243. Fără - ntrerupere - acum Se vărsă tăcuta lumină. COȘBUC, P. II, 8. Se vărsau de pretutîndeni miresme ușor coapte, prevestitoare ale toamnei. VOICULESCU, P. I, 70. (E x p r.) A se vărsa zorile (sau de ziuă) = a se revărsa zorile, v. r e v ă r s a (3). Cf. CADE. Mîndră, cînd să vin la tine, Se vărsa zorile bine. RĂDULESCU-CODIN, L. 131. Să mă plimb cu ea de mînă Pe la toate florile, Pîn' s-o vărsa zorile. CIAUȘANU, V. 79. Să vărsă de ziuă. ALR SN III h 762/27, cf. ib h 760. Pîn' să vărsă zorile, Tu să-mi faci conacili. BALADE, I, 455. (Cu inversarea construcției) Zorile... se vărsă pe cer. COȘBUC, P. I, 143. Cînd zorile se vărsa, Tunurile slobozea. HODOȘ, P. P. 228. ◊ F i g. Pămîntul au acoperit trupul tău cel mult chinuit care vărsă raze de tîmăduiri. MINEIUL (1776), 64°/26. Amorul ne vărsă a sale fericiri multe. HRISOVERGHI, P. 77/16. Astă faptă filantropică au vărsă deseori un balsam de mîngîiere în inimile soților domnitori. ASACHI, S. L. II, 161. Vestea... vărsă sperarea izbîndei și un curagiu nou în inima acelei mîni de voinici români. BĂLCESCU, M. V. 120. Tu ești visul gîngăș ce din zborul său Vărsă încîntare sufletului meu. ALECSANDRI, P. II, 30. Trece înainte pe un cal în joc, Ce vărsa din ochi-i flăcări de foc. BOLINTINEANU, P. I, 5. Vărsă în sîngele lui curajul, în inima sa încrederea. VLAHUȚĂ, R. P. 23. Peste dureri cu cîntu-ți tu verși farmecul uitării. NECULUȚĂ, Ț. D. 107. Vărsă farmecul uitării Stelele care clipeșc. PETICĂ, O. 101. Vărsa văpăi din ochi. DELAVRANCEA, O. II, 119. Timpul ce adevărat Vine-n aripi împrejur Și pe capul meu plecat Vărsă poale de azur. ARGHEZI, VERS. 59. De amiază în seară Inima-mi vărsă pară. FRÎNCU - CANDREA, M. 95. (R e f l.) D[u]mnezeiasca strălucire carea s-au vărsat în inima ta, fericite. MINEIUL (1776), 49°/35. Un foc prin vine-mi curge, se vărsă cu flori. HELIADE, O. I, 69.

12. T r a n z. F i g. (Complementul indică stări sufletești, sentimente etc.) A arăta, a manifesta, a exprima (prin comportare, prin atitudine etc.) Vărs între el ruga mea și grija mea înraintea lui spunre-o-vou. PSALT. HUR. 119°/20. Vărsă spr-inșii mânia ta. PSALT. 134. Prîmește el și milostea sa vărsă-ș. CORESI, EV. 29. Să nu-ș veare veninul său spre ceia ce se-au slobozit den păcate. id. ib. 30. Inema cătră dîns toți să vă vărsași, Că-i a nostru Dumnezdău și să vă rugați. DOSOFTEI, PS. 199/17. Vărsă Dumnezeu milă spre sufletele noastre. CHEIA ÎN. 79°/32. Acum de aproape voui vărsa urgia mea preste tine. BIBLIA (1688), 537°/16. Brînceveanul, fiind minte ascunsă pizmă și viind la domnie, ș-au vărsat mînia cu moarte, ce l-au omorît. R. POPESCU, CM I, 470. Domnul... vărsă asupra-i milă. ANTIM, O. 17. Rugăciune vărsă cătră D[eu]mnul și lui spui necazurile mele. MINEIUL (1776), 179°/34, cf. BUDAI-DELEANU, Ț. 76. Dumnezeu nu se poate sili prin rugăciunile noastre ca să verse preste noi milele sale. PETROVICI, P. 258/19. Vărsă asupra-i nenorocirea. MARCOVICI, C. 17/14. Cerescule pîrinte..., vărsă binecuvîntarea ta preste pîrînții mei. DRĂGHICI, R. 89/10. Vărsînd preste noi mulțime de faceri de bine, ne dă din destul să înțelegem cit de mare este pîrinteasca lui dragoste cătră noi. GT (1838), 14°/27, cf. ARISTIA, PLUT. 320/18. Să lăsăm pe

bieții creștini în pace, să-și verse focul ce le arde inima. FILIMON, O. I, 157, cf. CIHAC, I, 306, LM. *Cel de sus varsă darul său și peste cei neputincioși.* CREANGĂ, P. 190. *Îi venea să răcească de durere și de necaz că nu poate vorbi, ca să-și verse amarul.* SLAVICI, O. II, 66, cf. DDRF, D. ZAMFIRESCU, A. 111, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Într-o doină își varsă toată restriștea singurătăței lor.* STOIAN, PĂST. 70. *Femeia a zmîncit porțita, a dat cu ochii de bătrîn și a început să-și verse ponosul.* POPA, V. 149, cf. SCRIBAN, D. *În fine, Suflețel își varsă ciuda, aducînd de știre că Bonifaciu Hagieșul îl trădase.* CĂLINESCU, B. I. 54. *În sfîrșit, slobod de orice apăsare, își varsă năduful.* CAMIL PETRESCU, O. II, 95, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DOINE, 127, ZANNE, P. II, 799. (A b s o l.) *Voiu varsă, zice, din duhul meu preste tot trupul (a. 1775).* GCR II 108/8. (R e f l.) *Vărsă-se ocară spre giudecii lor.* PSALT. 232. *A lu Dumnezeu dulceață... varsă-se.* CORESI, EV. 417.

II. (Învechit) I. R e f l. (Despre oameni) A se îmbolnăvi de variolă (1). *După ce s-au dat cucoana trimișilor lui Matei, s-au varsat, și varsatul nu numai i-au stricat frumusețea, ci de un ochi încă o au orbit.* ȘINCAI, HR. III, 61/6. *Nevrînd a să altoi..., cade în boala varsatului (se varsă) (cca 1812).* IORGA, S. D. XII, 202. *Ajunș și să varsă unii din pîntecele maicii lor și să nasc varsăși.* PISCUPESCU, O. 241/18, cf. I. GOLESCU, C., CIHAC, I, 306, COSTINESCU, GIUGLEA, U. 65.

2. R e f l. (Despre animale) A se îmbolnăvi de variolă (2). *Mai întîiu se varsau numai 2-3 oi.* DRAGOMIR, O. M. 19.

3. T r a n z. (Complementul indică animale) A vaccina preventiv împotriva variolei (2). *Oierii le varsau pe toate.* DRAGOMIR, O. M. 19.

- Prez. ind.: vârs, pers. 3 și (regional) vărsează, pers. 6 și (învechit, rar) vârs (PISCUPESCU, O. 241/18).

- Lat. versare.

VĂRSĂRE s. f. Acțiunea de a (s e) v â r s a și rezultatul ei.

I. I. Răsturnare (1) a unui vas¹, a unui recipient etc. (care conține lichide, materii în formă de pulbere sau de granule etc.); golire a unui vas¹, a unui recipient etc. (prin înclinare sau prin răsturnare). Cf. v â r s a (I 1). Cf. RESMERIȚĂ, D., CADE.

2. Curgere a unui lichid (dintr-un vas¹, dintr-un recipient); aruncare, azvîrlire a unui lichid, a unor materii în formă de pulbere sau de granule, a unor obiecte etc. (dintr-un vas¹). Cf. v â r s a (I 2, 3). Cf. LB. *Dacă cineva din picarea unui lucru spînzurat ori pus cu primejdie sau prin varsarea... unui lucru din casă să va vătămă... datoriu este să-l îndestuleze lăcuiitorul casii.* COD. ȚIV. 219/24, cf. POLIZU, PETRI, V., COSTINESCU, DDRF, BĂRCIANU. *Varsarea apelor otrăvitoare din fabrici să se facă mai întîi în niște canale de scurgere înceată.* ATILA, P. 177, cf. 63, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. *Varsarea în morminte a ochiului roșu, care reprezenta culoarea vieții.* PANAITESCU, C. R. 31, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ E x p r. **Varsare de sînge** = omor (1),ucidere; p. e x t. măcel, masacru. *A alerga spre reale și spre varsare de sînge.* CORESI, EV. 128. *Au fost oști și războaie și varsare de sînge pînă tocma în 12 ai.* MOXA, 353/29. *De imbe părțile multă varsare de sînge s-au făcut (cca 1625).* GCR I, 72/17. *Pentru nedreptăți și varsări de sînge le piarde și altor roduri le dă.* VARLAAM, C. 24. *Pre ungrui i-au gonit oștile pînă la munți, cu mare varsare de sînge.* M. COSTIN, O. 46. *Împăratul încă, de multă varsare de sînge ce vede atunce, au amuțit de milă.* NECULCE, L. 246. *Pînă a supune Dachia, cu atîta varsare de sînge s-au nevoit.* CANTEMIR, HR. 14. *Multe varsări de sînge au făcut în creștini atuncea turcii.* R. POPESCU, CM I, 313. *Între norodul stăpînirii lor au pus a să face varsări de sînge, tîindu-se eiși dintru sine (cca 1718).* REV. CRIT. I, 379. *Pentru a treia oară să începu bătălia cu mai multă turbare și varsare de sînge.* IST. CAROL XII, 70²/20, cf. ȘINCAI, HR. I, 67/10. *Norodul pre*

stăpînitorul ce-l iubește nu îl pierde făr de multă varsare de sînge.

GOLESCU, P. 9/24, cf. LB. *Crezu că rumâni fug și că făr varsare de sînge a cîștigat biruința.* F. AARON, I. I, 53/5, cf. VALIAN, V. *S-au făcut din amîndouă părțile multă varsare de sînge.* IST. M. 112/14. *După multă varsare de sînge, respinse înapoi toate trupele lui Huszar.* BĂLCESCU, M. V. 371. *Să scoată pe criminali din biserici și monastiri făr varsare de sînge.* BARIȚU, P. A. I, 399, cf. POLIZU. *Nu-i convenea să înăbușească răscoala prin varsare de sînge.* GHICA, S. 630. *Incepu acea teribilă varsare de sînge necunoscută în anele istoriei militare vechi și noi.* FILIMON, O. II, 104, cf. PETRI, V. *Să facă iar războaie și varsări de sînge.* CARAGIALE, O. IV, 166, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Sînt unii fărani care cred că întunecimile de soare și de lună sînt prevestitoare de război și de mari varsări de sînge.* OTESCU, CR. 494. *Vor rămînea probabil tot astfel pînă la noi varsări de sînge.* IORGA, P. A. II, 66. *Nu dorim varsare de sînge, dar nu vom șovăi a întrebuița arma unde va fi nevoie.* REBREANU, R. II, 235, cf. CADE. *Ei cred în biruințele fără luptă și fără varsare de sînge.* ARGHEZI, S. XXI, 183. *Îl imploră să nu facă varsare de sînge.* VIANU, L. R. 69. *De ce vreți voi să faceți pe nebunii! Vreți varsare de sînge?* STANCU, D. 56, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. (Învechit) **Varsarea singelui (său sau lor etc.)** = moarte (2); jertfire de sine. *Bătură-se cu biciurile pînă în varsarea singelui său.* MARDARIE, L. 108/4. *Are datorie, pînă la varsarea singelui, să nu-ș părăsească turma.* ANTIM, O. 230. *Oamenii au început a face ouă roși... întru amintirea varsării singelui său.* MARIAN, S. R. III, 20. *Se cerea... curajul și varsarea singelui pe cîmpul de război.* XENOPOL, I. R. VI, 48. (Cu parafrizarea expresiei) *Prin varsarea scumpului lor sînge vor a ne aduce la fericire (a. 1857).* IORGA, S. D. XVIII, 18. (Învechit) **Varsare de lacrimi** sau, învechit, rar, **varsarea lacrimilor** = plîns (din cauza unei dureri, a unei supărări, a unei emoții etc.); tînguire (1). *Jupîneasă-i... cu multe varsări de lacrimi și jale au rămas pentru bărbatul ei.* GAVRIL, NIF. 10/20. *Cîntînd-i molitfă, cu mare osîrdie și varsare de lacrimi l-au blagoslovit.* R. GRECEANU, CM II, 241. *Bunătatea ce au arătat... este credința cea adevărată, dragostea cea curată, ... varsările de lacrimi.* ANTIM, P. 91. *Tu, ce varsările lacrimilor, aprinderea patimilor trupești stingînd.* MINEIUL (1776), 81²/29. (Învechit, rar) **Varsare de sudori** = strădanie, străduință (pentru a realiza ceva). *Se folosi mai mult din intrigi decît din varsare de sudori și osteneți.* F. AARON, I. II, 226/12.

3. Ieșire din albie a unei ape; revărsare (1). Cf. v â r s a (I 4). *Rodurile ce să fac să pricinuiască din varsarea apei Nilului, care varsă o dată într-un an.* AMFILOHIE, G. 137/20. *Nu mai avu satul asupraea de varsarea apei și lăcuiitorii stau acuma foarte bine.* PETROVICI, P. 282/1. *Să nu aveți frică de varsarea apei.* TEODOROVICI, I. 62/5, cf. LB, VALIAN, V., LAURIAN, F. 141/10. *S-au pornit boala aceasta epidemiește, după ploile cele multe și varsările de apă.* C. VÎRNAV, H. 5/3. *Pămîntul, ... la șăsurii, este supus varsărilor de ape.* LITINSCHI, M. 117/23, cf. POLIZU, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Contra varsării de apă te poți apăra.* ALR II 3169/36. ♦ P. a n a l. (Învechit) Ieșire peste margini a conținutului unui vas¹. Cf. MARDARIE, L. 120/19. *Oala fierbînd și de mare fierbînceală peste margini dînd, ... iară stînd focul neclătît, varsarea de tot a să potoli preste puțință ieste.* CANTEMIR, I. I. II, 58, cf. DDRF.

4. Cf. v â r s a (I 5); (concretizat) loc unde un rîu, un fluviu etc. își duce apele într-o altă apă mai mare ca volum; loc de unire a două cursuri de apă. V. v â r s â t u r ă (1). *Nu departe de varsarea ei în Prut să văd răsipile unei cetăți foarte vechi.* CANTEMIR, S. M. 64/6. *Aflu chiar... o descripțiune a varsării Nilului, care merită asemenea să fie citată.* BARONZI, I. C. V, 105/12. *Trecem prin fața Islazului, sat mare, frumos, aproape un orășel, așezat la varsarea Otlului în Dunăre.* VLAHUȚĂ, R. P. 22. *Prelungirea ei superioară de la varsarea Mureșului în ea purta pe atunci tot numele generic de Maris-Mureș.* XENOPOL, I. R. I, 30, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., IORGA, C. I, 199. *O dumbravă de*

stejari aproape de vărsarea Cirimuşului în Prut. DELAVRANCEA, O. II, 207. Pe malul stîng al Dunării, la vărsarea aceleiaş Ialomişe, se va face şi cap de pod armat. PĂRVAN, G. 126. Producea în regiunea vărsării lor în mare un vînt din cele mai abundente. N. A. BOGDAN, C. M. 20. Această comună este aşezată pe malul drept al Oltului şi aproape de vărsarea sa în Dunăre. ARH. OLT. XII, 183. Lumea peştilor începe să devie tot mai variată, cu cît rîurile mari se apropie de vărsarea în Dunăre. SIMIONESCU, F. R. 220, cf. SCRIBAN, D. Tocmai aproape de vărsare... îngăduie din nou aşezarea satului. APOLZAN, P. I. 11, cf. DL, DM. Urmărind un curs de apă, de la izvoare pînă la vărsare, observăm cum se schimbă treptat fauna piscicolă. VİN. PESC. 1964, nr. 2, 4. Prima stîna cercetată a fost cea din Puia Pietrei..., aproape de vărsarea Ialomişei în Dunăre. VOIA, PĂST. 22, cf. M. D. ENC., DEX.

5. (Învechit) Ploaie (torenţială). Cf. v ă r s a (I 6). Ploao crugul ceresc vărsări făcătoare de bine. MOLNAR, RET. 18/18. Întîmplîndu-se primăvara vărsări mari de ape, în vara cea viitoare va fi preste măsură căldură. CALENDARIU (1814), 90/26. ♦ (Regional) Făgaş săpat de şuvoaiele apelor (Rimetea-Turda). Cf. CHEST. IV 45/101.

6. (Învechit şi regional) Curgere (a unui lichid, a unei secreţii etc.); scurgere (a unui lichid, a unei secreţii etc.). Cf. v ă r s a (I 7). Se întîmplă o mai mare vărsare de fiere. ALBINEŢ, M. 40/6. Rănitul a rămas gîfînd, cu fălcile înclăstare, galben ca un mort, de atîta vărsare de sînge. POPA, V. 160, cf. ALR II 4 211/386.

7. Eliminare prin esofag şi pe gură a conţinutului stomacului; vomare, vomă, vomitare. Cf. v ă r s a (I 8). Puţin de nu au leşinat, dacă nu s-ar fi uşurat prin vărsare. DRĂGHICH, R. 159/25. Aduce o frîngere a puterilor, ... ca şi vărsare. ANTROP. 56/10. Nervele stomahului slăbindu-se... pricinuiesc... vărsarea bucatelor pe giurăte mistuite. ALBINEŢ, M. 113/14, cf. VALIAN, V. Di va urma varsare, sughiţ şi bînguire e semn reu. CORNEA, E. I, 97/24. Vărsarea se întîmplă cînd mistuirea stomacală este alcalină. MAN. SĂNĂT. 33/4, cf. POLIZU, DDRF, DL. ♦ (Popular) Vărsare de sînge = hematemeză. Cf. POLIZU. La gara din Iaşi m-a apucat o vărsare de sînge foarte violentă. REV. IST. I, 198, cf. BIANU, D. S., H III 440, PAMFILE, B. 72.

8. (Rare) Plată, ofertă în bani; depunere a unei sume de bani, a unor obiecte de valoare etc. la o instituţie (banca), la o casă etc. (pentru păstrare, pentru achitarea unei datorii etc.). Cf. v ă r s a (I 9). Oştirile din Constanţinopole... prădără oraşul, voină a izbi şi saraiul şi, d-abie cu vărsări mari de bani ce li se făcu, se liniştiră. BĂLCESCU, M. V. 80. Receptisa de vărsare la o casă publică, în conţinut şi la dispoziţiunea ministerului. MON. OF (1906), 7. Impozitul pe cifra de afaceri se plăteşte prin vărsare directă. LEG. EC. PL. 156.

9. (Adesea poetic; cu determinări în genitiv sau precedate de prep. „de”, care indică radiaţii, emanaţii etc.) Propagare, răspîndire (2). Cf. v ă r s a (I 11). Streluciuţa dintru el a luminei vărsare. CORESI, EV. 533. Fiind strălucită cu d[um]nezeieştile vărsări de lumină..., luminează pre cei ce săvîrşesc pomenirea ta. MINEIUL (1776), 96¹/18. ♦ E x p r: Vărsare de zori (sau de ziuă) = revărsat de zori, v. r e v ă r s a t' (I). Are de gînd la vînat cu Aeneas în codrii să plece Dido, sărmana, cu el îndată-ce Titor ieşi-va Alb din vărsarea de zori şi cu foc lumina-va pămîntul. COŞBUC, AE. 71. Veseli gătiţi-vă dar, şi din faptul vărsării de ziuă, Locul de-aici, şi ce oameni îl fin, şi ce ziduri au dinşi, Să-l ispitim. id. ib. 134, cf. DL, DM. Vărsarea serii = înserare, amurg. Cu vărsarea serii un străin sosi. BOLINTINEANU, P. I, 37, cf. DDRF, ŞĂINEANU, D. U., CADE, DL, DM.

10. F i g. (Învechit) Exteriorizare (a unor sentimente, a unor stări sufleteşti etc.). Cf. v ă r s a (I 12). Nouă prea plăcută

arătare şi vărsare a inimei voastre, pre voi, pre toţi, ... vă primim. ŞINCAI, HR. III, 158/15.

II. (Învechit) Vaccinare preventivă împotriva variolei (2). Cf. v ă r s a (II 3). Vărsarea se făcea în modul următor. DRAGOMIR, O. M. 19.

- Pl.: vărsări.

- V. vărsa.

VĂRSĂT' s. n. Faptul de a (se) vărsa.

I. 1. Cf. v ă r s a (I 2). Cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. ♦ E x p r. (Învechit) Vărsatul singelui (meu sau tău, său etc.) = moarte (2); jertfire de sine. Toată vremea vieţii noastre răsipim-o cu rău..., pînă la vărsatul singelui pentru acealea semeţindu-ne. CORESI, EV. 416. D[u]mn[e]dzău te cheamă cătră mărturie şi vei să mori mîine să proslăveşti pre D[u]mn[e]dzău cu vărsatul singelui tău. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 157¹/29. ♦ (Învechit) Turnare' (II 2). Meşterugul vărsatului temelii ceii de metal. CANTEMIR, I. I. I, 167, cf. DDRF.

2. Cf. v ă r s a (I 3). Cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. ♦ (Rare; cu determinări ca „săgeţi”, „gloanţe” etc.) Lanşare asupra cuiva. De sub scuturi de fier negru arcurile-nînd în bowri De se năruie văzduhul de-al săgeţilor vărsat. EMINESCU, O. IV, 135.

3. Revărsare (I), inundăţie. Cf. v ă r s a (I 4). Vărsatul apelor. DDRF, cf. CADE, DL, DM, DEX.

4. Vomă. Cf. v ă r s a (I 8). Holeră... numim boala aceea care se arată, între altele, cu vărsat, treapdă, circei şi slăbăciune mare. C. VÎRNAV, H. 1/8. Pătimaşul suferă dureri mari la rărunchi, sub pînţece, la boaşe, viindu-i şi opiniile cumplite de varsat. CORNEA, E. I, 95/11, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., ŞĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, NALR - MB I h 40/496.

5. (În e x p r.) Vărsatul zorilor (sau zilei, de zori) sau vărsat de zori (sau de ziuă, regional, de zări) = revărsatul zorilor, v. r e v ă r s a t' (I). Veniră fără veste de lovire pre Ghica Vodă la Giurgiov, pre în vărsatul zorilor. ANON. CANTAC., CM I, 179. Intr-o dimineaţă, în vărsat de zori, s-au pomenit nemţii cu turcii în spinare. DIONISIE, C. 175. Vărsatul zilei. DDRF. Am dormit buştean şi aburiţi pînă în vărsatul zorilor. CIAUŞANU, R. SCUT. 15, cf. DR. X., 428. Vărsat... de ziuă. GIUGLEA, U. 66, cf. H XVI 32; XVIII 261. Cînd fu vărsatul de zori Stanca-mi vărsa la sudori. MAT. FOLK. 115. Surdumas de mîncare, Surdumas de culcare, Din vărsatul zorilor, Din cîntecul cocoşilor. MARIAN, ÎNS. 71, cf. ALR I 1 225/815, ALR SN III h 760; h 761, h 763/872; v h 1 379/872, ALRM SN II h 583, h 584/872. În vărsat de zori, Glas de cîntători, Vodă a muřit, Săvai, otrăvit! BALADE, III, 106. Din vărsat de zori Pin' la sîniori. POP., ap. SADOVEANU, O. XX. 311. Ş-apoi suie şi coboară Zi mare de vară, Din vărsat de zări, Pir' la fărcători. FOLC. MOLD. I, 82.

II. 1. (Popular; şi în sintagma vărsat mare) Variolă (I). Venitu-i-au peste aceea şi vărsat şi aşa au murit. R. POPESCU, CM I, 543, cf. ANON, CAR. Va muri un fisor de vărsat (cca 1750). GCR II, 67/12. Vărsatul face citeodată mari străcăciuni. IST. AM. 66¹/16. Vărsatul nu numai i-au stricat frumuseţea, ci de un ochiu încă o au orbit. ŞINCAI, HR. III, 61/6, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. O fomeie... socotind despre sine că dînsa în copilăria ei ar fi zăcut de vărsatul cel mare (cca 1812). IORGA, S. D. XII, 202. Să bolnăviseră copiii babii Maro de vărsat. KOTZEBUE, U. 7¹/13. Întră nevoile cele mai năcăjiţoare de trupul omenesc... este boala vărsatului sau bubatului. FRĂŢILĂ, S. I. 3/5, cf. LB. De este sărăcia trecătoare, lasă semne înapoi, ca şi vărsatul ciupitura. PIŞCUPESCU, O. 176/12, cf. I. GOLESCU, C., CONOFAU, V. 9/1. Între cele vătămătoare aduse din Asia se socot mai cu samă morbicuniile de piele, precumu-i... vărsatul. SĂULESCU,

HR. I, 130/28, cf. VALIAN, V. *Vărsatul mare... omoară mai tot al zecelea om*. VASICI, M. II, 25/3, cf. CORNEA, E. II, 127/11. *Căzu în morb de vărsat mare și cel mai periculos, care-l răpi din viață*. BARIȚIU, P. A. I, 236. *Vărsatul a stricat-o puțin și i s-a scurs un ochiu*. NEGRUZZI, S. I, 59, cf. POLIZU. *Era puțin ciupit de vărsat*. PELIMON, I. 102/2. *După ce lălate toate, era și ciupit de vărsat*. GHICA, S. 517. *Văzu că cobzarul era un țigan orb și ciupit de vărsat*. SION, P. 371. *Serdarul îi stricat de vărsat ca un ciur*. ALECSANDRI, T. 740, cf. LM, DDRF, ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W. *De vărsat se descintă rar și boala se ivește mai mult printre copii*. GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 181. *Se ivește o epidemie de ciură, de holeră sau de vărsat*. CANDREA, F. 140, cf. BIANU, D. S., TDRG. *Străinul acesta cu obrații mâncați de vărsat stătuse în orașul din apropierea Vălenilor... câteva luni de zile*. AGÎRBICEANU, A. 527, cf. PĂCALĂ, M. R. 271, DR. II, 440, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Un medic grăselu..., ciupit de vărsat, muștruluia un soldat*. BRĂESCU, V. 74. *Ia, uitai-vă ce urîțenie de om: ciupit de vărsat, cu nasul cit o pălăgică*. VOICULESCU, P. I, 234. *Era grasă și scundă, cu obrazul stricat de vărsat*. SADOVEANU, O. XXI, 237, cf. SCRIBAN, D. *Stele ies Ca vărsatul și pojarul*. I. BARBU, J. S. 130, cf. GIUGLEA, U. 63. *E nițel stropit de vărsat*. ARGHEZI, S. XIX, 255. *E unul bubos la față, parcă mâncat de vărsat*. CĂLINESCU, B. I. 136. *Întreabă pe sergentul bondoc și ciupit de vărsat*. CAMIL PETRESCU, O. III, 169. *A năvălit peste sat vărsatul, cum năvăleau pe vremuri păgînii din raia*. STANCU, D. 29, cf. DL, DM. *Plutonierul de la ușă avea fața mîncată de vărsat*. V. ROM. decembrie 1966, 14, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, H VI 236, X 311, XI 236, XII 60. *Unu nant și sprințenat, Cu trei semne de vărsat*. ȘEZ. III, 156. *Cu costița gălbioară și cu semne de vărsat*. MAT. FOLK. 80. *Nant și sprințenat, Însipcat de vărsat*. PĂSCULESCU, L. P. 61, cf. ALR II h 117, ALRM II h 162, ALR III h 45. *Nimeni frîul să nu-ți puie, Nici pe tine să nu suie, Făr' d-un tinăr sprințenat și cu semne de vărsat*. BALADE, II, 259. *Lelița are-o fată... Stricăcița de vărsat*. FOLC. MOLD. I, 318, cf. NALR - B I h 140/64, NALR - MB I MN 279, 443. *După ce e ciupit de vărsat îl mai cheamă și Vlad*. ZANNE, P. II, 800, cf. VI, 441. ♦ (În credințe și superstiții) *Cînd vreun membru al familiei e bolnav de vărsat (variola), nu se taie nici o pasăre*. CANDREA, F. 294. *La Sfînta Varvara să-mbărburează copchii cu călini și-atunci nu mai zaci di vărsat*. GRĂIUL, I, 272. ♦ *Vărsat negru* (sau, învechit, *linguros*) = variola hemoragică, v. v a r i o l ă (I). *Vărsatul linguros... se înșoșește... cu smînteală organică de junghiu*. EPISCUPESCU, PRACTICA, 239/24, cf. GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 181. *Vărsatul negru, care este cel mai grozav, are un mers cu mult mai repede și este caracterizat prin revărsări de sînge pe sub piele*. BIANU, D. S. 784, cf. RESMERIȚĂ, D. *Fața lui Trifon Guju... se ciurui brusc ca de vărsat negru*. REBREANU, R. II, 197. *Șlujba și suferința asta e ca vărsatul negru, de care nu scapă nimeni*. SADOVEANU, O. XIII, 255, cf. DL, DM, D. MED., DEX, ALR II h 117, ALR M II h 162. ♦ (Regional) *Pistrui* (II). Cf. NALR - MB I h 36/482.

2. (În sintagma) *Vărsat de vînt* (sau, popular, *în cruce*, învechit, *mincinos*, regional, *din vînt*) = varicelă. *Vărsatul cel de vînt, ce-i zice și mincinos, ... este întîmplător*. EPISCUPESCU, PRACTICA, 238/21, cf. DDRF. *Vărsatul din vînt... nu e așa de periculos*. GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 181, cf. CANDREA, F. 222. *Poporului nostru i se pare că aceste beșicuțe ar fi numai pe față, umere și piept, din care cauză a dat boalei numele de vărsat în cruce*. BIANU, D. S. 783, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, CHEST. V 167/66, NALR - MB I MN 279, 443/643.

3. (Învechit și regional; și în sintagmele *vărsat mic*, învechit, *vărsat pătat*, EPISCUPESCU, PRACTICA, 233/4, regional, *vărsat mărunț*, ALR II h 115, *vărsat spoit*, ib., *vărsat roșu*, ib., *vărsat spuzit*, ib. h 115/180, *vărsat mînușel*, ib. h 115/90, *vărsat de copii*, ib. h 115/990) *Pojar* (3). *Vărsatul cel mic și ghinduros ce-i zice pojar*. PISCUPESCU, O. 243/13, cf. BĂRCIANU, L. ROM. 1965, 74, 75, H XII 60, ALR II h 115, ALRM II h 160.

4. (Învechit și regional; și în sintagmele *vărsat spuzos*, EPISCUPESCU, PRACTICA, 233/5, 243/30, regional, *vărsat mare*, ALR II h 116, *vărsat spoit*, ib., *vărsat mărunțel*, ib. h 116/675, *vărsat alb*, ib. h 116/684, *vărsat porcesc*, *vărsat pietros*, ib. h 116/776, *vărsat în cruce*, ib. h 116/746) *Scarlatină* (1). *Acasă, mama Ivăncioaia, descîntătoarea, mi-a găsit niște semne care s-ar fi ivit dintr-un vărsat porcesc*. KLOPȘTOCK, F. 224, cf. ALR II h 116, ALRM II h 161.

5. (Popular) *Variolă* (2). *Vărsatul tocma așa iaste de primejdios oilor, precum e oamenilor*. ECONOMIA, 95/1, cf. LB. *Este întins vărsatul pînă la dobitoace și păsări*. EPISCUPESCU, PRACTICA, 231/3. *În curgere de opt zile la porci să va arăta linți și la oi vărsat*. COD. ȚIV. 157/23. *Vărsatul oilor este boală foarte omorîtoare pentru oi, ucigînd turme întregi*. CUPARENCO, V. 317. *A doua zi se plînge altul că a dat vărsatul în oi*. ISPIRESCU, L. 397, cf. DDRF, BĂRCIANU. *Vărsatul vacilor... se poate tîmădui în felul acela, că se străpunge cu un ac de argint prevăzută cu fir de mătășă*. PĂCALĂ, M. R. 272. *Primejdios era dălacul și vărsatul cari se iveau mai ales toamna*. DRAGOMIR, O. M. 19, cf. DR. V, 306, ENC. VET., STOIAN, PĂST. 62, ENC. AGR., H I 10, II 122, 155, III 135, 232, 440, VII 341, X 25, 72, 429, XII 303, 422, XIV 73, XVIII 161. *Vacile, și mai ales oile și caprele, zac uneori de vărsat, de la care se umple și omul, ca și de rîie*. ȘEZ. IV, 128. *S-a mai da Dumnezeu un vărsat ș-or muri și oili*. VASILIU, C. 30, cf. CHEST. V 167/4, 10, 15, 17, 29, 40, 49, 54; 66, 69, 73, 75, 76, 82. *Altuiala oilor contra vărsatului*. ALRT II 94, cf. A V 6, 31. ♦ (Regional) *Boală epidemică a albinelor*. Cf. H IV 85, CHEST. VI 73/26.

6. (Învechit și popular; și, învechit, în sintagmele *vărsat de vacă*, *vărsat vaccinal*) *Vaccin* (I 1). *Cuvînt pe scurt despre ultuirea varsatului de vacă spre întărire inimii* [Titlu] (a. 1804). BV II, 450/14. *Nevrînd a să oltoi cu vărsatul de vacă..., cade în boala vărsatului* (cca 1812). IORGA, S. D. XII, 202. *Altoirea vărsatului de vacă ce-i zice vacînă*. PISCUPESCU, O. 236/22. *Folositoarea aflare... a hultuirii vărsatului să întrebuița pe atunce în toată Europa apusană*. ASACHI, I. 381/31. *Vărsatul vaccinal a fost funest la unii copii*. LAURIAN, F. 102/15, cf. ALR - M I h 146, NALR - MB I MN 276, 430/485, 491, 494, 502, 503, 565.

7. (Maram. și prin Mold.) *Vaccin* (I 2). Cf. ALR - M I h 146, NALR - MB I MN 276, 430. ♦ (Regional) *Semn rămas pe corp în urma unei vaccinări*. Cf. NALR - MB I MN 276, 430/479.

III. (Bot.; regional) *Nalbă* (I a) (*Malva silvestris*). Cf. BORZA, D. 107, 303.

- Pl. : (II, învechit) *vărsaturi*. PISCUPESCU, O. 235/18, EPISCUPESCU, PRACTICA, 230/19, 232/23, 238/19.

- V. *vârșă*.

VĂRSĂT², -Ă adj. I. 1. (Despre lichide) Care a curs (dintr-un vas¹, dintr-un recipient); care a fost aruncat, azvîrlit (dintr-un vas¹). Cf. v ă r s ă (I 2). Cf. COSTINESCU, LM. *O, oameni morți de vii! Să vă admir curajul în vinure vărsate, În sticle sfîrîmate...?* EMINESCU, O. I, 23, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Atunci curțile imense ale hamurilor și cîrciumilor erau pline, ... iar pe jos numai paie risipite, ... mocirle de apă vărsată*. CAMIL PETRESCU, O. I, 182. *Rachiul vărsat... însemnează pagube*. ȘEZ. III, 44. ♦ F i g. *Doamna lui, Maria, ... au rămas în urma lui Șerban Vodă cu mare jale și cu multe lacrimi vărsate*. ANON. CANTAC., CM I, 221. *Mă duc să adaog către lacrimile vărsate un tribut la durerea mea*. ASACHI, E. D. 23. *Ajungă atîta sînge vărsat, atîtea văduvii*. NEGRUZZI, S. I, 146. *Vorbește despre cei opt sute de mii de morți - despre sîngele vărsat - despre eroism*. SAHIA, N. 21. *Sîngele vărsat A fost mai mult de cel nevinovat*. ARGHEZI, S. V, 120. *Actul răzbunării în numele obștii, un fel de răscumpărare a singelui vărsat, ... se făcea după adunarea șfatului obștii, care declara vendeta*. PANAITESCU, O. T. 224. *Sîngele vărsat cărbune arzător și foc pîrjolitor se face*. ZANNE,

P. II, 709. ♦ (Învechit și regional; despre metale sau materii în stare de topire) Care a fost turnat (B I 2); (despre obiecte) care a fost obținut prin turnare (II 2). Nu face fie domnedzei vărsași. PO 295/13, cf. MARDARIE, L. 155/26. Făcu un lucru mininat, cu turlişoare vărsate. GAVRIL, ap. GCR I, 172/23. Veși rădica semnele lor și toate chipurile cele vărsate ale lor le veși piarde. BIBLIA (1688), 122¹/55. În sfântul altariu, deasupra pristolului, încă făcu un lucru mininat, cu turlişoare vărsate. ANON. CANTAC., CM I, 108. Pretutindene i-au făcut statue (chipuri cioplite sau vărsate) de aur și de argint. ȘINCAI, HR. I, 2/21. S-ar fi agiutat la scris cu litere vărsate sau scobite în lemn. SĂULESCU, HR. I, 246/8, cf. DDRF, DR. XI, 126. Căldare de fier vărsat. ALR I 1772/51, cf. ALR II 4254/172, ALR SN II h 579. Să stîrnim cîinii prin sat, Cu acest clopotel vărsat. FOLC. MOLD. I, 429.

2. (Despre materii în formă de pulbere sau de granule, obiecte etc.) Care a fost împrăștiat, risipit¹ (I), răspindit (prin înclinarea sau răsturnarea vasului¹ în care se afla, prin aruncare etc.). Cf. v ă r s a (I 3). Cf. RESMERIȚĂ, D. A strîns sarea vărsată. CADE, cf. DL, DM. De la noi și pin' la voi păsat vărsat (Pologul). SBIERA, P. 320. Pe cîmpul lui Gălbănat, numai meu vărsat (Stelele). PAMFILE, C. 33. ♦ (Despre mărfuri) Care se vinde cu amănuntul (fiind luat dintr-o cantitate mai mare); care nu este preambalat. Cf. DL, DM, DEX.

3. (Despre ape) Care a ieșit din albie; care s-a revărsat² (I). Cf. v ă r s a (I 4). Vărsate apele, Mărindu-le, i să pare... Avidoma cu mare. ASACHI, S. L. I, 247, cf. POLIZU, BĂRCIANU. Înii luai drumu la Olt. Cînd la Olt, Oltu vărsat. GRAIUL, I, 286.

4. (Popular; despre ploaie) Care cade în cantitate mare. Cf. v ă r s a (I 6). Bea cîmpia ploi vărsate, Pomii sucuri beau din ea. COȘBUC, B. 207.

5. Care este vomitat. Cf. v ă r s a (I 8). Cf. RESMERIȚĂ, D. Sîngele vărsat este uneori roșu, cu cheaguri și uneori amestecat cu resturi. ABC SĂN. 183.

II. (Învechit) 1. (Despre oameni) Care este bolnav de variolă (I). Cf. v ă r s a (II 1). Ajung și să vărs unii din pîntecel maicii lor și să nasc vărsași. PISCUPESCU, O. 241/19. ♦ (Substantivat) Nu trebuie să lași persoanele vaccinate să se amestece cu vărsași, decît după ce a căzut posvița de la broboane. KRETZULESCU, M. 129/15.

2. (Despre animale) Care este bolnav de variolă (2). Cf. v ă r s a (II 2). Oile cele vărsate se aibă pururea awă noao și stîmpărată. ECONOMIA, 95/20.

III. (Învechit; calc după lat. *versatus*, fr. *versé*) Versat. Toate întrebările... dovedesc un bărbat vărsat în literatură. HELIADE, O. II, 213. Este foarte vărsat în cunoștinți istorice. PROPĂȘIREA (1844), 152²/43, cf. IVĂNESCU, I. L. R. 665.

-Pl.: vărsași, -te.

-V. vărsa.

VĂRSĂCIÓS, -OĂSĂ adj. (Transilv.; despre oameni) Care are urme de variolă (I) pe față; (regional) vărsătos. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, ALR III h 45/102, TEAHA, C. N. 280.

-Pl.: vărsăcioși, -oase.

-De la vărsat¹.

VĂRSĂMÎNT s. n. Depunere a unei sume de bani la dispoziția cuiva, de obicei a statului, a unei întreprinderi sau a unei instituții, pe baza unei obligații legale; p. g. e. n. e. r. plată¹ a unei sume de bani; (concretizat) sumă de bani care constituie obiectul acestei depuneri sau plăți¹. Se fac diferite vărsăminte exprimate în procente. I. PANȚU, PR. 4, cf. TDRG, CADE. Acordul... fixa un procent pentru repartizarea între aceste state a vărsămintelor corespunzătoare. TITULESCU, D. 165. Sînt obligați a ține... și... reg[istrul] de acțiuni și al vărsămintelor

făcute. ENC. AGR. I, 71, cf. BUL. FIL. VI, 24, SCIBAN, D. Plata acestei cantități... ar necesita o acumulare de vărsăminte de cîte 120 000 000 lei pentru fiecare din cei două miliarde de oameni. SADOVEANU, O. XI, 585. Fondul pentru finanțarea lucrărilor de investițiuni ni se va alimenta din... vărsăminte din amortimentele incluse în prețurile de vînzare ale mărfurilor. LEG. EC. PL. 162, cf. 350. Instrucțiunile privitoare la modul de percepere a vărsămintelor... se aprobă de ministerul Finanțelor. BO (1954), 321, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

-Pl.: vărsăminte.

-Vărsa + suf. -ămînt (după fr. *versement*).

VĂRSĂRIE s. f. (Învechit) 1. Turnătorie (I 2). Vărsăria tururilor din Cairo este întocmită cu totul după modul franțuzesc. AR (1829), 174²/11. Ne recomandă cu tot adinsul să cercetăm vărsăria de bronz. F (1867), 395.

2. (În expr.) Vărsărie de sînge = vărsare de sînge, v. v ă r s a r e (I 2). La urmă s-au sculat toți talienii și au fost lupte și vărsărie de sînge. CONV. LIT. I, 324, cf. TDRG.

-Pl.: vărsării.

-Vărsa + suf. -ărie.

VĂRSĂTOR, -OĂRE adj., subst. I. 1. Adj. (Și substantivat) (Persoană) care varsă (I 2, 3). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LM, RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM, DEX. ♦ E x p r. (Învechit) Vărsător de sînge (nevinovat) = ucigaș. Sufletul de vrăjmașul vărsătorului de sînge curăți-se-va. CORESI, EV. 387. Fost-au acest Ștefan Vodă om nu mare de statu, mînios și degrabu vărsătoriu de sînge nevinovat. URECHE, L. 111. Tot vărsătoriu de sînge de frică face, ca să-i ia spaima și să se teamă toți de dînsul, ce ar putea face cu blîndețe. SIMION DASC., LET. 210. Vărsătoriu de sînge s-au arătat dintîiaș dată Tomșea Vodă. M. COSTIN, O. 60. Ucide om pre alt om pentru nimic și să cheamă acela vrăjmaș și vărsător de sînge. SINDIPA (1704), 30¹/5. Să se arate bărbat și să se silească a întrece pre omul fără de rușine și vărsătoriu de sînge. ȘINCAI, HR. I, 228/36. Au fost iute la mînie și vărsătoriu de sînge. BUDAI-DELEANU, Ț. 154, cf. IST. LIT. ROM. I, 280.

2. S. m. (Învechit și regional) Turnător (B I 1). Ascuțită mintea vărsătoriuului și tipăritoriului ar fi fost. CANTEMIR, I. I. I, 167, cf. LB. Un vărsător de ceară că meșter iscusit A nimerit odată un chip desăvîrșit. NEGRUZZI, S. II, 292, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., V. MOLIN, V. T. 84, GIUGLEA, U. 70, DL, DM, L. ROM. 1965, 251, H X 189, ALR II 4269/105, 260.

3. S. m. sg. art. Numele unei constelații din emisfera australă, formată din stele puțin strălucitoare și din nebuloase, care este vizibilă toamna. Cf. BĂRCIANU. Pe cer constelația vulturului e deasupra și aproape de a vărsătorului. OTESCU, CR. 454, cf. PAMFILE, CER. 172, TDRG 1715, CADE, LTR², M. D. ENC. 1694, DEX. ♦ Unul din cele douăsprezece semne ale zodiacului, situat între zodia capricornului și zodia peștilor². Cf. COSTINESCU, LM, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, C. PETRESCU, C. V. 258, DL, DM, DEX.

4. S. f. (Tehn.) Cadă în care se adună materialul scos din fundul sondei și care comunică cu bazinul de decantare. Cf. LTR².

5. S. f. Loc unde se depozitează gunoii menajer dintr-o zonă, dintr-o localitate etc.

6. S. f. (Regional) Scoc sterp (la moară I) (Scărișoara - Abrud). Cf. ALR II 6733/95.

II. Adj. I. (Învechit; despre surse de lumină, de căldură etc.; urmat de determinări introduse prin prep. „de”) Care propagă, răspîndește, împrăștie (radiații, emanații etc.). (F i g.) Laudă, fericite, darul tău cel ce este vărsătoriu de lumină.

MINEIUL (1776), 8²/33. *Au răsărit spre tine lumina lui H[risto]s cea vărsătoare de tămăduiri.* ib. 142^v/22.

2. (Învechit). Vomitiv (I). *Lucrarea. Vomitivă (vărsătoare) și curățitoare.* CORNEA, E. II, 165/21.

3. (În basme; despre balauri, zmei etc.) Care scoate, aruncă (pe gură) foc, flăcări etc. (Prin lărgirea sensului) *Balaurul... întoarce capul cel vărsător de foc ca să prăpădească pe îndrăznețul ce-i călcăse cuprinsurile.* POPESCU, B. II, 21.

III. S. f. (Bot.; regional) Steluță (*Aster amellus*). Cf. PĂCALĂ, M. R. 14, BORZA, D. 26, 300.

- Pl.: *vărsători, -oare* și (rar, f.) *vărsători* (LTR²).

- *Vărsa* + suf. *-ător*.

VĂRSĂTORIE s. f. (Învechit) Turnătorie (I2). *Lungimea și grosimea literelor, iar mai vîrtos a slovelor, nu este tot una la toate vărsătoriile* (a. 1850). BARIȚIU, C. VII, 51, cf. BARONZI, L. 160, DDRF, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.

- Pl.: *vărsătorii*.

- *Vărsător* + suf. *-ie* (după germ. *Giesserei*).

VĂRSĂTÓS, -OĂSĂ adj. (Prin Maram. și prin vestul Transilv.; despre oameni) Care are urme de variolă (I) pe față; (regional) *vărsăcios*. Cf. ALR III h 45.

- Pl.: *vărsătoși, -oase*.

- *Vărsat* + suf. *-os*.

VĂRSĂTŪRĂ s. f. I. (Învechit și regional) Loc unde un rîu, un fluviu etc. își duce apele într-o altă apă mai mare ca volum; loc de unire a două cursuri de apă. *V. v ă r s a r e* (I 4). Cf. D. BOGDAN, GL. 215, DDRF. *Cîmpii... stau d-a lungul țărmului stîng al Dunării, aproape de vărsătura ei în mare.* ODOBESCU, S. II, 257, cf. 414. *De la izvor pînă la vărsătura ei, cît va putea cuprinde.* SBIERA, F. S. 29, cf. TDRG. *Plutașii care prăvăleau din munți buștenii și îi duceau pînă la vărsătura Siretului își aflau adesea moartea în nahlapii furtunoși ai Bistriței.* I. BOTEZ, ȘC. II, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, CHEST. IV 36/22, A II 10, III 8. ♦ (Regional) Braț al unei ape curgătoare (Cristești - Botoșani). Cf. ALR SN III h 823/414, ALRM SN II h 642/414.

2. (Astăzi rar) Revărsare a unei ape; întindere de apă provenită din revărsări. *Bălțile acelea... în capete să împreuna și vărsăturile apii Nilului în sine priimea.* CANTEMIR, I. I, 1, 162, cf. ANON, CAR. *Vărsăturile apelor celor curgătoare au făcut multă pagubă lăcuitorilor ce trăia pe lîngă ape.* AMIRAS, LET. III, 163/4. *Ostroavele cele din vărsăturile Dunării să vor fi făcut* (a. 1764). IORGA, S. D. V, 501. [Pîrîul] *ar fi făcut multe vărsături și nu-și păzeste urmare matcii lui pînă în Jijia* (a. 1825). id. ib. VII, 155. *Drumurile sînt în stare prea bună; dar vărsătura apelor face încă oarecare stînjînire la marșu coloanelor.* CR (1829), 29^v/11. *Acest ținut, scaldat de vărsături băltoase despre Dunăre... deveni, în tot acest timp, grînarul cu merinde și șura de finețe ale oștirilor.* ODOBESCU, S. III, 572. *Pămîntul pe dincoace este supus vărsăturilor.* I. NEGRUZZI, S. IV, 267. *Se formează viroage, vărsături, craci secundari cu apă mai liniștită.* ANTIPA, P. 120, cf. TDRG. *Uneori, stingheriți prin aceste pedici în timpul bății, ei își fac adesea lepădarea icrelor la adînc, pe vărsături supuse secărei.* ATILA, P. 8, cf. RESMERIȚĂ, D., DL, DM. ♦ (Regional) Loc pe care s-au depus alușijuni în urma revărsării unei ape. Cf. CHEST. IV 65/29, ALR SN III h 811/833, h 827/791, ALRM SN II h 647/791, A II 6. ♦ (Regional) Urmă săpată în pămînt de șiroaie¹ sau de torente (Loman - Sebeș). Cf. A II 8.

3. (Mai ales la pl.) Act reflex prin care conținutul stomacului este eliminat (violent) prin esofag și pe gură. *Pentru vărsături și durere de cap să cuvîne a să da bolnavului după vîrsta anilor lui de la 3, 4, 5 și pînă la 10 picături unt de izură pe ceas.* CR (1831), 142^v/11. *Aceasta va potoli plecarea spre*

vărsătură. VEISA, I. 61/18. *Urmează, foarte adeseori după greșelile făcute în dietă, vărsătură sau treapăd.* ALBINET, M. 6/21. *Cînd treceam pe Podul Lung mă deșteptai în vărsături, cu capul sprijinit de minele amicului meu.* SION, P. 191, cf. COSTINESCU, IM. *Cînd cineva e bolnav de diochi... are vărsături și o slăbire în tot trupul.* ȘEZ. I, 15, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Sîngele de rățoiu negru se bea cu rachiu pentru gălbînare; se bea cald, pentru a opri vărsăturile de sînge.* CANDREA, F. 27, cf. BIANU, D. S., TDRG. *Ana începea să aibă amețeli și uneori chiar vărsături.* REBREANU, I. 182, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Ajung două-trei boabe pentru ca copilul să fie apucat de vărsături.* SIMIONESCU, FL. 73. *Spurcăciunea se cobora iar repede în rîzra răscolită de vărsături.* VOICULESU, P. II, 254. *Urmează vărsăturile și celelalte manifestări ale cumplitei boale.* SADOVEANU, O. XXI, 162. *Înainte de a muri, a avut vărsături continue și dureri interne.* ARH. OLT. XIX, 226. *Bolnavul acuză palpitații... transpirații, greșuri și vărsături.* ABC SĂN. 350. *N-a avut niciodată crize de apendicită, greață, vărsături?* CĂLINESCU, B. I. 215. *Medicamentele digitale produc vărsături.* DANIELOPOLU, F. N. II, 38, cf. DL, DM, D. MED., H II 155. *Brîncă neagră... la-ți amețiturile, la-ți vărsăturile.* MAT. FOLK. 613. *M-apuci vărsăturili și vîrz.* NALR - MB I h 40/543. ♦ (Concretizat) Ceea ce a fost vomitat. Cf. CADE, SCRIBAN, D., ARGHEZI, B. 146, DL, DM, M. D. ENC., DEX, ALR III h 38/928. *A se întoarce ca cîinele la vărsătura lui, se spune despre cineva care revine la obiceiurile rele pe care le părăsise.* Cf. C. PETRESCU, I. II, 156, SADOVEANU, O. XXI, 435, ZANNE, P. I, 386.

4. (În dicționarele din trecut) Turnare¹ (a unui metal); (concretizat) obiect obținut prin turnare¹. Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W.

5. (Învechit, rar) Pantă¹ (I). *Pe vărsătura dealului pînă la capul hudiței* (a. 1826). URICARIUL, XXV, 67.

6. (Regional; la pl.) Mușuroaie¹ de cîrțiță (Sighiștel - Ștei). Cf. TEAHA, C. N. 280.

- Pl.: *vărsături*.

- *Vărsa* + suf. *-ătură*.

VĂRSĂȚEL s. n. (Într-o poezie populară) Diminutiv al lui *v ă r s a t*¹ (II I). *Iar un turc că s-alegea, Mi-este un turc mai mărunțel, cu semne de vărsățel.* MATEESCU, B. 72, cf. DR. II, 440.

- *Vărsat*¹ + suf. *-el*.

VĂRTĂR s. n. v. *vătrai*.

VĂRTĂȘ s. m. v. *vărdaș*.

VĂRTĂHAZ subst. (În trecut, prin Maram.) Clădire sau încăpere care servea drept post² de gardă. *Și te bată-al meu năcaz, Cum am fost la vîrtăhaz... Nice bem, nice mîncăm, Numai în șălboc că stăm.* BÎRLEA, L. P. M. I, 7.

- Pl.: ?

- Din germ. *Wartehaus*, magh. *vártaház*.

VĂRTOLOMÉI s. m. v. *vîrtolomei*¹.

VĂRŪC, -Ă subst. (Transilv., prin Maram. și prin Bucov.) Diminutiv al lui *v ă r*.

1. S. m. și f. Verișor (I). Cf. JAHRESBER. VIII, 138, SCURTU, T. 152, SFC VI, 91, 93, 96, VICIU, S. GL. 16. *Înrurză verde nucă sacă, Nu văd om frumos să-mi placă. Că și care mi-o plăcut, L-o făcut neamțu răgut. Și, și care mi-ar plăcea, Mi-i văruc din vița mea.* BÎRLEA, L. P. M. I, 261. *Să luăm cîte-o frunzucă Să punem la inimucă, Să știm c-am avut vărucă.* COM. SAT. IV, 99.

2. S. m. (Familiar; la voc.) Cf. v. ă r (12). *Alelei, vărucule! Așteaptă-mă, că uni meri tu, mă duc și ieu.* O. BÎRLEA, A. P. I, 392.

- Pl. : văruci.

- Văr + suf. -uc.

VĂRUCĂ s. f. (Într-o poezie populară) Verică. *Mindra mami, miresuică, Unde te duci di-acăsucă? Cîndu-i mai mîndră vărucă?* GR. S. VII, 31, cf. 79.

- Pl. : ?

- Vară + suf. -ucă.

VĂRUI' vb. IV. T r a n z. (Folosit și a b s o l.) (Complementul indică suprafețe tencuite² ori lipite ale unor elemente de construcție sau, p. e x t., încăperi, clădiri etc.) A acoperi cu un strat subțire de lapte de var, de obicei amestecat cu materii grase; a spoi (2); (regional) a meseli, a pămătuși (2). *Chichițele văruiute și pilulele șicuite sint.* CANTEMIR, I. I. I, 147, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, I. GOLESCU, C., POLIZU, PETRI, V., COSTINESCU, CIHAC, II, 448, LM: *Prinse să grijească, să văruiască în toate părțile.* GANE, ap. CADE. *Mara a rînduit mereu, a curățit, a văruiut.* SLAVICI, O. II, 23, cf. DDRF. *Cînd se asprește clima, văruieste și aeriseste casa.* CRĂINCEANU, IG. 65, cf. BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Păreții au fost văruiți cîndva, în timpuri foarte vechi.* SADOVEANU, O. XXI, 83, cf. SCRIBAN, D. *L-am chemat să-mi văruiască odaia.* ARGHEZI, S. XVI, 127. *Conduse pe contate într-o odaie de la etaj, care era văruiută într-un alb imaculat.* CĂLINESCU, S. 61. *Pereții groși erau văruiți cu alb.* CAMIL PETRESCU O. III, 380, cf. DL, DM. *Casele românești... la șes sînt văruiute.* PANAITESCU, C. R. 169, cf. SCL 1966, 481, M. D. ENC., DEX. *Cașa avutului Din afară-i văruiută, În lăuntru-i otrăvîută.* JARNÎK - BÎRSEANU, D. 275. *Mi-am făcut căsuță-n deal și-am văruiut-o cu var.* DOINE, 11. *De ploșnițe scapi dacă grijești casa ș-o văruiesti în lună veche, în zile de post.* ȘEZ. I, 191. *Văruiu în lună plină, că nu să fac stelniță.* ARH. FOLK. VI, 292, cf. CHEST. II 374/18, 375/1. *Văruiе casa... pă dinlăuntru.* ALR III h 246/64, cf. A II 7, 12, III 7, 12, 17, 18, VI 16, O. BÎRLEA, A. P. I, 369. ◇ Refl. p. a s. *Pereții... se lipsesc și se văruiesc.* MANOLESCU, I. 24. *Casele abia de două ori pe an se văruiesc.* CRĂINCEANU, IG. 48. *Pereții caselor nouă... se văruiesc numai în alb.* PAMFILE, I. C. 441. *Casele se văruiesc alb pe dinafară și pe dinlăuntru.* PĂCALĂ, M. R. 407. *Cînd se apropie sărbătorile mari, se văruiе în toate casele.* PRIBEAGUL, P. R. 32. *Școala din Ciolpani se văruiа.* CĂLINESCU, C. O. 334. ◇ (Prin lărgirea sensului; în poezia populară) *Să știi, bade, că viu... Și calea fi-aș vărui Tot cu var de cel mărunt, Ca să ajungi mai curînd.* JARNÎK - BÎRSEANU, D. 115. ◇ (Regional, mai ales în Transilv.; complementul indică pereți sau, p. e x t., încăperi, case etc.) A humui. *Cînd gospodina vrea „să văruiască” sau „să deа cu humă”, sfărîmă acest sloi de humă, îl pune în apă ca să se facă terci subțire, și acest terci îl întrebuițează ca și laptele de var.* PAMFILE, I. C. 381. *O văruiе cu humă.* ALR III MN 117, 3 787/141, cf. ib. 3 787/260, 279, 316; 334, 551, 605, 848, ALRM III h 280. ◇ R e f l. (Familiar, glumeț; de obicei depreciativ; despre femei) A se pudra în mod exagerat. *Mindra mea, frumoasă ești, Atunci cînd te văruiеști; Dar cînd ești nevăruiută Ești ca dracu de urîtă.* FOLC. TRANSILV. I, 318.

- Prez. ind. : văruiesc și (regional) vărui.

- Var + suf. -ui.

VĂRUI' vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar; familiar) A spune cuiva „verē” cînd i te adresezi. [Lăcustă:] *Iaca mirune..., grăim amîndoi în stihuri, ca niște apelișisii?... Așferim vere.* [Pirlea:] *Vere? Cine ești tu, de îndrăznești a mă vărui?* ALECSANDRI, T. I, 396, cf. DDRF, DE, DM; SFC IV; 124, 141.

- Prez. ind. : văruiesc. - Și: verui vb. IV TDRG, SCRIBAN, D., BUL. FIL. IX, 36, 43, DL, DM, SFC IV, 210, 214, SCURTU, T. 149.

- Văr + suf. -ui.

VĂRUIALĂ s. f. 1. Văruire. Cf. POLIZU, COSTINESCU, DDRF. *Văruiala, prin repetarea ei pentru sărbătorile cele*

mari, ... formează o măsură foarte serioasă în contra necurățeniei. MANOLESCU, I. 32, cf. CADE, SCRIBAN, D., LTR², Cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

2. (Concretizat) Strat (subțire) de lapte de var², de obicei amestecat cu materii grase, aplicat mai ales pe suprafețele tencuite² ori lipite ale unor elemente de construcție; spoială. *În multe case văruiala este afumată.* MANOLESCU, I. 32. *Casa... era bine tencuită, și văruiala albă ca zăpada, totdeauna primenită.* XENOPOL, ap. TDRG, cf. CADE. *Închisoarea fusese spoită în miez de iarnă..., și acum crivățul pulbera văruiala.* I. BOTEZ, ȘC. 72, cf. SCRIBAN, D. *Se răzuieste văruiala veche și se repară cu ipsos crăpăturile superficiale.* LTR², cf. DL, DP, DM, M. D. ENC., DEX.

- Pl. : văruieli.

- Vărui' + suf. -eală.

VĂRUIC s. m. (Prin nord-estul Olt.) Verișor (1). Cf. SCURTU, T. 148, SFC VI, 100, CIAUȘANU, v. 208.

- Pl. : văruiuci.

- Derivat regresiv de la văruiacă.

VĂRUICĂ s. f. Diminutiv al lui v a r ă V. v ă r.

1. (Ban. și Olt.) Verișoară, v. verișor (1). Cf. LIUBA - IANA, M. 25; JAHRESBER. VIII, 193, PUȘCARIU, ET. WB. 174, TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCURTU, T. 152, SFC VI, 102, 106, H XVIII 147, VICIU, S. GL., L. COSTIN, GR. BĂN. 31, CIAUȘANU, v. 208, ALR I/II h 174, ALRM I/II h 246. *Bade, bade, și iar bade, Ce bătaie și se cade, C-am trecut un deal cu tine și n-ai pus mîna pe mine, Chiar văruiacă să-ți fi fost.* FOLC. TRANSILV. II, 510, cf. NALR - O II h 160. ◇ (Urmat de determinări care indică ierarhia gradului de rudenie) *Văruiacă-nîii.* ALR III h 176/9. *Văruiacă primară.* ib. h 176/28. *Văruiacă a doilea.* ib. h 178/77. *Văruiacă întii.* ALRM III h 248/9. *Văruiacă al doilea.* NALR - O II MN 246, 501/946, cf. ib. 501/947, 950, 951, 952, 974.

2. (Ban. și Olt.; familiar; la voc.) Termen de adresare către o persoană de sex feminin și care marchează un raport de egalitate între vorbitori. Cf. LIUBA - IANA, M. 4, CADE, SCURTU, T. 152, H IX 88. *Foaie verde de-o sipică, Cîte potecel-n luncă Cu cin' le-ai făcut, văruiacă?... - Foilită de-o lala, Le-am făcut cu dumneaia.* CIAUȘANU, v. 69, cf. 208, ALR I 1506/842. *Daulică, măi văruiacă, la oglinda și te uită, C-ai pus rumenea prea multă.* FOLC. TRANSILV. II, 541. ◇ *Prietenă bună, apropiată. Necăzu-i trecē repede, căci trece la rînd altă surată și boabele fug tot așa. Atunci ride și ea de necazul văruiicii sale.* IZV. IV, nr. 5-6, 7, cf. ALR III MN 68, 263/12.

3. (Ban.; de obicei construit cu verbul „a se prinde”) Soră de cruce, v. s o r ă (1). *În ziua de mătcălău... este datină de a se aduna mai multe fete la un loc și a se măcuța, adecă a se prinde măcuțe, văruiice, surori.* MARIAN, S. R. III, 190, cf. 192, BL v 148.

- Pl. : văruiici și văruiice.

- Vară (v. văr) + suf. -uică.

VĂRUIRE s. f. Acțiunea de a v ă r u i' și rezultatul ei; spoială (2), spoire (2), spoit' (2), văruială (1), văruiut'. Cf. MARDARIE, L. 196²/24, LB, POLIZU, COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *La înflia văruiure se adaugă varului nisip zvîntat și cenușă.* PĂCALĂ, M. R. 407. *Laptele de var se întrebuițează pentru văruiirea (spoirea) caselor.* MACAROVICI, CH. 360. *Cînd văruierea se execută pe o tencuiă veche, se răzuieste văruiala veche.* LTR², cf. DL, DP, DM, DEX.

- Pl. : văruiuri.

- V. vărui'.

VĂRUI' s. n. Văruire. *Recunosc în văruiutul caselor o operațiune igienică din cele mai folositoare.* MANOLESCU, I. 32. *Sătencele sărace... n-au cu ce-și cumpăra var pentru văruiutul sau spoitul caselor.* PAMFILE, I. C. 381, cf. CADE,

DM, DEX. *Am isprăvit cu văruiul casei.* Com. din DEDA – REGHIN.

– V. vărui¹.

VĂRUIT², –Ă adj. (Despre suprafețe tencuite ori lipite ale unor elemente de construcție sau, p. e x t., despre încăperi, clădiri etc.) Acoperit cu un strat (subțire) de lapte de var², de obicei amestecat cu materii grase; spoit² (2), (regional) muruit (1). Cf. MARDARIE, L. 121²/6. *Le-au făcut steaguri și le-au dat tuturor sulije văruite.* R. POPESCU, CM I, 419. *O finfină... văruiată* (a. 1754). IORGA, S. D. VII, 278, cf. LB, LM. *Se văd turnurile strălucitoare ale bisericelor lașilor, casele frumos văruite.* EMINESCU, P. L. 39. *Chilia noastră e o odaie mare, văruiată, foarte luminoasă.* CARAGIALE, O. II, 419. *Revăd liceul din Bîrlad de-acum douăzeci de ani, un șir de odăi văruite, ... c-un vechi și primitiv mobilier de școală.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 134. *Fața externă și internă a pereților este în genere văruiată.* MANOLESCU, I. 31. *Pe dinafară se văd rîndurile cărămizii, măi trănice și mai frumoase decît orice tencuială văruiată.* IORGA, C. I. II, 21. *La căsuța văruiată, Murgul din copită bate.* CERNA, P. 138. *Patru case una lîngă alta, ... una singură tencuiată și pe dinafară și văruiată.* AGÎRBICEANU, A. 67, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Mă plimbai... urmări de umbra pe care mi-o arunca pe pereții văruiți pîlpîiala gazornîței.* VOICULESCU, P. II, 58. *Pe păreții văruiți erau înșirate cîteva stampe.* SADOVEANU, O. XII, 501. *Sînt în București biserici albe, tencuite, văruite și uneori pictate exterior.* CĂLINESCU, C. O. 189, cf. DL, DM. *Casele nobililor tribali... cuprindeau încăperi cu pereți văruiți și zugrăviți cu un brîu colorat.* PANAITESCU, C. R. 46, cf. DEX. *Dumneavoastră aveți parte De curți nalte, luminate, Văruițe, șindrilitate.* ALECSANDRI, P. P. 391. *Am o casă văruiată, Nicairi nu-i găurită* (Oul). POP., ap. GCR II, 369, cf. GOROVEI, C. 267. ◊ E x p r. (În textele religioase) (A fi) mormînt (sau perete) văruiț, se spune despre cineva sau despre ceva care produce (sau caută să producă) o impresie favorabilă, ascunzîndu-se sub aparențe înșelătoare. *Arhîereii Anania dzise celora ce sta înraînța lui se-i bată lui roostul. Atunce dzise Pavelu cătră elu: „Bate-te-va Dumnezdeu, păreate văruiț; și tu șezi de giudeci după lege și prespe lege treci că gici se me bată?”* COD. VOR². 23¹/10. *Pune cu gîndul tău cum va premeni frumusețea ei bătrînețele au boala și vei vedea cum i să adîncează ochii, cum să zbîrcesc fețele obrazului și toată să strică floarea aceea a frumuseții și a tinereții. Lut lauzi și fărîna și cenușă, care nu este alt fă(ră) numai mormînt văruiț, frumusețea trupului* (a. 1691). GCR I, 292/15. ◊ (Familiar, glumeț; de obicei depreciativ; despre femei) Pudrăț în mod exagerat. *Căniută, pieptănată frumos, văruiată pînă în albul ochilor, avea voce groasă.* BRĂESCU, A. 27.

– Pl.: văruiți, -te.

– V. vărui¹.

VĂRUITOR, -OĂRE, subst. 1. S. m. și f. (Astăzi rar; rar la f.) Meseriaș care se ocupă cu văruițul¹. V. z u g r a v. Cf. LB, LM, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D.

2. S. n. (Transilv.) Bidinea. Cf. LB, BĂRCIANU, ALEXI, W., CHEST. II 382/269, 271, ALR III h 291. ◊ *Văruiător mic* (sau de tras brîu) = pensulă (1) (de văruiț¹). Cf. ALR III MN 149, 3932/102, 235, ALRM III h 405.

– Pronunțat: -ru-i-. – Pl.: văruiători, -oare. – Și: (regional) văruiător s. n. ALR III h 291, ib. MN 149, 3932/325, ALRM III h 405/235.

– Vărui¹ + suf. -tor.

VĂRUITORUȚ s. n. (Transilv.) Pensulă (1) (de văruiț¹). Cf. ALR III MN 149, 3932/157, 235, 574, ALRM III h 405.

– Pronunțat: -ru-i-. – Pl.: ? – Și: văruiătoruț s. n. ALR III MN 149, 3932/157, 235, ALRM III h 405.

– Văruiător + suf. -uț.

VĂRUȘAN, -Ă subst. (Transilv.) 1. S. m. și f. (Rar la m.) Verișor (1). Cf. TDRG 1714, PASCU, S. 295. *Lasă,*

vărușană, că nu ce dai este de preț; cu ce inimă dai, asta face prețul darului. BENIUC, M. C. I, 398, cf. DL, DM, SFC II, 100, SCURTU, T. 148, 152, ȘEZ. VII, 184, BL IV, 145, com. BENIUC. *Fetele să fie văroșeni, veri.* ARH. FOLK. VII, 110, cf. ALR III h 174, h 175/90, ALRM III h 246, TEAHA, C. N. 280. *Duce-m-oi și n-oi veni Să văd cine m-o jeli. De pe ciuda de părinți, Jăli-m-or doi ciungi pîrliți... De pe ciuda de-ai mei frați, Jăli-m-or doi ciungi uscați. Pe ciuda de varoșene Jăli-m-a cîmpul cu pește.* FOLC. TRANSILV. I, 23. ◊ (Urmă de determinări care indică ierarhia gradului de rudenie) *Vărușană bună.* ALR III h 176/61. *Vărușană dulce.* ib. h 176/80. *Vărușană dîntii.* ib. h 176/90. *Vărușan al doilea.* ib. h 177/90. *Vărușană al doilea.* ib. h 178/90. *Vărușană bună.* ALRM III h 248/61. *Vărușană dulce.* ib. h 248/80. *Vărușană dîntii.* ib. h 248/90.

2. S. f. (Familiar; la voc.) Termen de adresare către o persoană de sex feminin și care marchează un raport de egalitate între vorbitori. *O, Doamne, voinice, zise ea trezită dînt-un somn de buimăceală, se poate că nu știu soarta ce mă așteaptă în fiecare clipă... – Nu știu, zău, măi verușană... zise pipăruș Petru.* IVZ. XVI, 228.

– Pl.: văruseni, -e. – Și: văroșană, verușană s. f.

– Văr + suf. -ușan. – Verușană, prin apropiere de verușană.

VĂRUIȚ, -Ă subst. Diminutiv al lui văr.

1. S. m. și f. (Transilv., Ban. și Olt.) Verișor (1). Cf. LIUBA – IANA, M. 25, SFC IV, 153, SCURTU, T. 148. *Să luăm cîte-un măruș, Să știm c-am avut văruiț.* COM. SAT. IV, 99, cf. com. din SASCA ROMÂNĂ – ORAVIȚA, ALR III h 173, NALR – O II h 160, ib. MN 245, 497/953, 963, 996, 501/917.

2. S. f. (Prin Transilv.) Prietenă bună, apropiată. *Cărarea... o suiam pentru badea... Dar mi-l luă văruița.* RETEGANUL, TR. 95, cf. ALR III MN 68, 2631/141.

3. S. m. (Prin Transilv.) Frate de cruce, v. f r a t e. Cf. SCURTU, T. 148, cv 1950, nr. 3, 35.

4. S. f. (Transilv.; de obicei construit cu verbul „a se prinde”) Soră de cruce, v. s o r ă (1). Cf. SCURTU, T. 128, 152. *Fetele care se prind văruițe fac cerc în jurul pomului lîngă care e măsuța cu colindreții; apoi îl ocolesc... și cea din urmă atinge ușor cu mîna pe cea dinainte zicînd: „Zice-mi-i văruiță?”* CV 1950, nr. 3, 35. *Ne-am prins văruiță la Sintoder. Facem brăduleț și-apoi dăm la altă fată.* ALR T II, 75, cf. ALR III MN 67, 2628/141, MN 67, 2629/141. *Văruța-i ca și-o sor. Floare de bujor. Nu pot ca să o omor, Floare de bujor.* FOLC. TRANSILV. II, 344.

– Pl.: văruiți, -șe.

– Văr + suf. -uț.

VĂRUIȚĂ s. f. (Regional) Verică¹. Cf. TDRG 1714, DL, DM. *Cît e văruița de mare, Nu pot merge pe carare, De mirozna florilor, De jalea sworilor.* CONV. LIȚ. XV, 482. *Îmblînd... tot cu pușca cît fu văruița de mare, nu putea să-și vază și de lucrul cîmpului.* RETEGANUL, ap. CADE.

– Pl.: văruițe.

– Vară + suf. -uț.

VĂRVĂRESC, -EĂSCĂ adj. (Învechit) 1. Care aparține varvarilor (1); care este caracteristic varvarilor; (învechit) varvaricesc (1). *Nu putură feace ce feace acest galileian sărac și cu graiu varvaresc.* CORESI, EV. 333. *Din adunarea a multe neamuri varvarești, carile pe aceea vreme Evropa prăda, ... vestită crăiia să să să fie scornit.* CANTEMIR, HR. 12. *Pre gothi... cu armele ațîta i-au îngrozit și cu pacea ațîta i-au înduplecat, cît... hatmanii lor, lepădînd cea vărvărescă sălbătăcie, ... cetății lui Constantin... cu plecăciune i-s-au închinat.* id. ib. 17. *Pre neamurile gotilor cele prea tari și prea mari în insul sîmul pămîntului celui vărvăresc, adevă în țîntul sarmatelor le-au șters de pre*

pămînt. ȘINCAI, HR. I, 40/28, cf. CIHAC, I, 307, II, 711, DDRF, TDRG, DHLR II, 321, CADE, DL, DM.

2. Caracteristic oamenilor necivilizați, necioplîți, sălbatici; (învechit) varvaricesc (2). *I-au trimis... să prade Moldova, pre carea o au și prădat și ars în lung și în lat cu vârvărească cruzime.* ȘINCAI, HR. II, 127/26. *Ucigătorule! mi-e frică De vârvărească ta pornire.* DONICI, ap. CADE, cf. CIHAC, I, 307, II, 711, DDRF, TDRG, DL, DM.

-Pl.: vârvărești. -Și: varvaresc, -ească adj.
-Varvar + suf. -esc.

VĂRVĂRICE subst. v. varvaric.

VĂRVĂRIE s. f. v. varvarie.

VĂRZĂICĂ s. f. (Prin Ban.) Numele unei plante nedefinite mai îndeaproape, asemănătoare cu volbura (II). Cf. NOVACOVICIU, C. B. II, 8, COMAN, GL.

-Pl.: ?
-Cf. varză.

VĂRZĂR¹ s. m. 1. Cultivator (și vînzător) de varză (II 1). Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, CIHAC, I, 311, LM, RESMERIȚĂ, D., DL, DM, DEX.

2. Călugăr însărcinat cu aprovizionarea într-o mănăstire. Cf. NOM. PROF. 73, DL, DM.

3. (Prin Munt.; glumeț) Colăcar. Cf. GEORGESCU-TISTU, B. 16, 89.

-Pl.: vârzari.
-Varză + suf. -ar.

VĂRZĂR² s. n. v. vârzare.

VĂRZĂRE s. f. Plăcintă umplută cu varză (II 2) sau cu ceapă, cu știr³, cu mărar etc. Cf. LB, ISER, CIHAC, I, 311, LM. *Gătitu-le-ați ceva bob fier, găluște, turte cu julfă și vârzare?* CREANGĂ, A. 10. *O fată, de vrea să se mărite, să facă aluat pentru vârzări în ajurul Crăciunului și din el să rupă o bucățică pentru o vârzare, s-o întindă și, după ce a umplut-o cu mac, s-o puie pe aceea înții în cuptor.* SEVASTOS, N. 6. *Bucatele cele mai uzitate la această ocaziune [la botez] sînt... în zile de post: borș de pește, găluște, pește și vârzare.* MARIAN, NA. 230, cf. id. S. R. I, 163, DDRF, ȘĂINEANU, BĂRCIANU. *Vârzările se fac prin posturi și pe la ajumuri.* ȘEZ. VII, 35, cf. 184, ALEXI, W., TDRG. *În ziua de ajun femeile pun prin pari cîte ceva din bucatele ce au fost sfințite de preot pe masă în acea zi: vârzare, găluște, perje etc.* PAMFILE, A. R. 98. *Au să se duca cu popa... și or s-aducă acasă plăcinte, vârzări, chiroște și turte.* id. CR. 2. *Verzarele [se fac] din aluat dospit, caș sărat și mărar tocat.* PĂCALĂ, M. R. 117. *Ce ți-a mai dat Nectarie, tinere, la masă, afară de borș cu fasole? mă întrebă Stratonie zîmbind cu ironie.* - *Vârzări cu ceapă, prăjite în untdelemn, prea cuvioase, foarte bune.* HOGAȘ, DR. II, 9, cf. PASCU, S. 85, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DM, S. MARIN, C. B. 205, M. D. ENC., DEX, H III 328, X 69, 436, XII 289, 302, XVI 296, XVII 69. *Joacă, fată, ce-i juca, Pasă acasă că-i mînca, Caută-afară pe hambar, Că ți-a pus mă-ta un vârzar.* DOINE, 288, cf. REV. CRIT. III, 173, VICIU, GL., com. din FRATA - TURDA. *Mie acela mi-i leacu: Tot vârzar cu amurar Din tașcă de păcurar.* BÎRLEA, L. P. M. I, 61. *Dă și mie v-o două vârzări, că nu mai pot giuca de foame!* IZV. XIII, 233, cf. com. BENIUC, CHEST. VIII 22/27, ALR SN IV h 1 075, h 1 079/349, ALRM SN III h 888/349. *Doi fînțari Bucătari Fac vârzari.* FOLC. TRANSILV.: II, 382. *Nu-știi, jocul l-aș juca, Ori vârzarul l-aș mînca.* ib. 391. *De plăcinte ride gura; De vârzare și mai tare.* CREANGĂ, A. 10, cf. CADE, ZANNE, P. IV, 87. *De plăcintă Gura cîntă, De vârzare Și mai tare.* VICIU, GL. *Nu-mai cu apă și cu sare nu se face varzare.* CADE, cf. ZANNE, P. IV, 171.

-Pl.: vârzări. -Și: vârzăr (pl. vârzare și, regional, vârzaruri, ALR SN IV h 1 079/349, m. vârzari), (regional) verzăr (pl. verzare) s. n.
-Varză + suf. -are

VĂRZĂLÍ vb. IV. Intran z. (Regional; despre oameni) A se agita, a se osteni (Crișcior - Brad). Cf. PAȘCA, GL.

-Prez. ind.: ?
-Varză + suf. -ăli.

VĂRZĂLUI¹ vb. IV. Tran z. (Prin nord-estul Olt.) A răvăși (3). CIAUȘANU, V. 209.

-Prez. ind.: vârzăluiesc.
-Varză + suf. -ălui.

VĂRZĂLUI² vb. IV. Intran z. (Regional) A vorbi pe negîndite (Broșteni - Vatra Domei). Cf. CONV. LIT. XLIV², 131.

-Prez. ind.: vârzăluiesc.
-Cf. vârzălui¹.

VĂRZĂLUIȚ, -Ă adj. (Prin nord-estul Olt.) Răvășiț (1). Cf. CIAUȘANU, R. SCUT. 34.

-Pl.: vârzăluțiți, -te.
-Vârzălui¹.

VĂRZĂRESC, -EĂSCĂ adj. (Învechit, rar) De vârzăr¹ (1), al vârzarului¹. Cf. I. GOLESCU, C.

-Pl.: vârzărești.
-Vârzăr¹ + suf. -esc.

VĂRZĂRI vb. Tran z. (Regional) A răvăși (3) (Săpata - Costești). Cf. UDRESCU, GL. *Mi-au vârzărit grădina, au făcut-o varză.* id. ib.

-Prez. ind.: vârzăresc.
-De la varză.

VĂRZĂRIE s. f. 1. (Regional) Grădină de zarzavat; (sens curent) grădină cultivată cu varză (II 1). Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, I, 311, LM, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., DL, DM, DEX, H IV 86, XVII 17. *Au fost tovarăși la o vârzărie.* ȘEZ. IV, 3. *S-au luat la ceartă de la o varză ce crescuse în mijlocul vârzăriei lor.* ib. *Iubește, neică Ilie, Trandafirăș de sacșie, Busuioc din vârzărie!* CIAUȘANU, v. 70, cf. ALR SN I h 187, A III 16, 17, IV 2.

2. Loc amenajat special, de obicei o pivniță, în care se păstrează varza (II 2) murată. *Casa, împreună cu pimnița de piatră boltită, cu două vârzării și cu un beci..., 800 zlofi (a. 1736).* IORGA, S. D. XIV, 54. *O păreche case mari aici în București în mahalaoa Bateștii ale răposatului mitropolit Dionisie pe loc moștenesc, cu cinci odăi sus și o cămară..., în curte cu cuhnie și cu altă odaie alături cu cuptor de pine și dedesupt beci pentru vârzărie.* CR (1831), 328¹/32, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, I, 311, LM, BĂRCIANU.

-Pl.: vârzării. -Și: (regional) verzărie s. f. COSTINESCU, CIHAC, I, 311, DDRF, A-III 16, 17.
-Varză + suf. -ărie.

VĂRZĂRÍT s. n. (Învechit, rar) Numele unei dări nedefinite mai îndeaproape. Cf. DOC. EC. 249.

-De la varză.

VĂRZOI¹ s. m. (Regional) Varză (II-1) nedezvoltată, fără căpăfină (Radovanu - Oltenița). Cf. ALR I 847/954.

-Pl.: verzoii.
-Varză + suf. -oi.

VĂRZOI² vb. IV v. vârzui.

VĂRZUI vb. IV. 1. **T r a n z.** (Familiar; complementul indică cărți, caiete etc.) A face să aibă foile înfoiate, răvășite², rupte². Cf. DL, DM, DEX.

2. **R e f l.** (Prin nord-estul Olt.) A se învâlmăși. Cf. CADE. *Norii se vărzuiesc.* CLAUȘANU, v. 209.

3. **R e f l.** (Regional) A forfoti, a mișuna; a se foi. Cf. TDRG, PAMFILE, A. R. 264. *Slujbașii se vărzuiesc de colo pînă colo, fiecare cu lucrul lui.* LUNGIANU, ap. CADE, cf. DL, DM. *A început să se vărzuie lumea încoă și încolo ca mai înainte de a o împietri zmeii.* RĂDULESCU-CODIN, I. 133, cf. GR. S. V, 389, BL VI, 68.

4. **T r a n z.** (Regional; complementul indică oi) A mîna¹ repede, făcînd să oboască (Jina - Sebeș). Cf. CADE, PAȘCA, GL.

- Prez. ind.: *vărzuiesc* și *vărzuu*. - Și: (regional) **vărzof** (prez. ind. *vărzoiesc*) vb. IV.

- **Varză** + suf. *-ui*.

VĂRZUIĂLĂ s. f. (Regional) 1. Învalmășeală; harababură (Pitești). Cf. UDRESCU, GL.

2. Forfotă; foială (Săpata - Costești). Cf. UDRESCU, GL. *De mult n-a mai fost așa vărzuială de lume.* id. ib.

- Pl.: *vărzuiele*.

- **Vărzuu** + suf. *-eală*.

VĂRZUIT, **-Ă** adj. (Familiar; despre cărți, caiete etc.) Care are foile înfoiate, răvășite², rupte². *Cotrobăia să descopere... cărțile și caietele vărzuite ale elevului.* C. PETRESCU, O. P. II, 77, cf. I. BOTEZ, ȘC. 139, DEX-S.

- Pl.: *vărzușiți*, *-te*.

- **V. vărzuu**.

VĂRZULIȚĂ s. f. (Familiar) Diminutiv al lui **v a r z ă**. Cf. **v a r z ă** (II 2). Cf. UDRESCU, GL. *Aș minca niște debrețini cu vărzușiță.* id. ib.

- Pl.: *vărzușițe*.

- **Varză** + suf. *-uliță*.

VĂRZUȚĂ s. f. Diminutiv al lui **v a r z ă** (II 1); verzișoară (I). Cf. DSR.

- Pl.: *vărzuțe*.

- **Varză** + suf. *-uță*.

VĂSĂR subst. I. S. m. (Transilv.) Meseriaș care face și vinde ciubere, putini, butoaie și alte vase¹ (A I I) de lemn. Cf. KLEIN, D. 453, LB, ISER, CIHAC, I, 307, LM. *Văsarii își desfac marfa pe la țirguri și prin sate.* FRÎNCU - CANDREA, M. 62, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, PAMFILE, I. C. 167, DL, DM, DEX, L. ROM. 1973, 46. *Toți moșii sînt „vasari”.* ARH. FOLK. V, 113, cf. ALR I 1667/93, 98, 103, 289, ALR II 6686/95, TEAHA, C. N. 280.

2. Subst. (Prin Transilv.) Ciubăr larg în care se spală diferite vase¹ (A I I). Cf. KLEIN, D. 453, LB, ISER.

3. Subst. (Regional) Etajeră pentru vase¹ (A I I) (Finiș - Beiuș). Cf. A I 17.

- Pl.: (I) *văsari*.

- **Vas**¹ + suf. *-ar*.

VĂSĂLIE s. f. (Învechit, rar) Vasalitate (I). Cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., PONTBRIANT, D.

- **Vasal** + suf. *-ie*.

VĂSĂRI vb. IV. **I n t r a n z.** (Transilv.) A practica meseria de văsărit (I); a face diverse vase¹ (A I I) de lemn. *Scaurul de văsărit e un fel de teighea pentru a da lemnul la rîndea.* FRÎNCU - CANDREA, M. 61, cf. TDRG. *Casele moșilor sînt construite de ei din lemne de brad sau fag; se acoperă cu șindrili și au două odăi; una pentru lucrat, cu o singură*

laviță, masă, pat și scaun de văsărit. PAMFILE, I. C. 438, cf. DL, DM. *Care-i vorba acelor din Albac? Mai văsăresc la cafe?* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 30, 6/1, cf. DEX. *Mopul... „vasarește” face „vase”.* ARH. FOLK. V, 113.

- Prez. ind.: *văsăresc*.

- **V. văsărit**.

VĂSĂRIE s. f. Totalitatea vaselor¹ (A I I) (dintr-o gospodărie, dintr-un restaurant etc.) în care se gătește sau din care se mănîncă. **V. v e s e l ă**. Cf. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., DL, M. D. ENC., DEX, NALR - O II MN 261, 779/917.

- **Vas**¹ + suf. *-ărie*.

VĂSĂRIȘ s. n. (Transilv.) Canal de scurgere a apei din mină¹ (I). Cf. LTR², DEX-S, PAȘCA, GL., FD I, 152, LEXIC REG. 23.

- Pl.: *văsărișe*. - Și: **văsăriș** (FD I, 152), **văsariș** (ib.) **vasaliș** (LEXIC REG. 23; pl. *vasalișuri*, ib.), **veseriș** (FD I, 152), **vosoriș** (ib.), **vosofiș** (ib.) s. n.

- Din germ. *Wasserriese*.

VĂSĂRIT s. n. (Transilv.) Îndeletnicirea, meseria de văsărit (I). *Mopul trăiește din „văsărit”.* ARH. FOLK. V, 113.

- **V. văsărit**.

VĂSCĂLIE s. f. v. **veșcălie**.

VĂSCĂTŪRĂ s. f. (Învechit, rar) Îneliș. *Văscătura mucei și miezul sau greutatea dobîndirii lucrurilor bune și folositoare.* SĂULESCU, în CAT. MAN. III, 49.

- Pl.: ?

- **Văsc** (radical izolat prin analiză al lui *îmvește*) + suf. *-ătură*.

VĂSCIOR s. n. Diminutiv al lui **v a s ă**¹.

1. Cf. **v a s ă**¹ (A I I). *Avea în 2 văsacioare... unt și fânină.* DOSOFTEI, v. s. ianuarie 25/5. *la coajă de frasin uscat și, spălîndu-o, o pune într-un văsior și o moaie cu rachiul tare (a. 1805).* GRECU, p. 399. *Precum văsiorul acesta, adevă oala, așa și omul în multe chipuri poate peri.* MAIOR, p. 24/11, cf. POLIZU, CIHAC, I, 307. *Are casa plină de tot genul de văsioare.* LM. *Se duce moașa la preotul local cu un văsior, o steclă de apă curată... ca preotul să facă rugăciunile apei.* MARIAN, NA. 123, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., DL, DM. *A descoperit o... trusă medicală conținînd un bisturiu, o pensetă, mai multe văsioare pentru păstrarea substanțelor medicamentoase.* H. DAICOVICIU, D. 186, cf. DEX.

2. (Învechit, rar) Cf. **v a s ă**¹ (A III 1). *Se rupe... cite un văsior de sînge sau de limfă în creieri sau în plămîni.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 104/29.

- Pl.: *văsioare*. - Și: (învechit) **văsior** s. n.

- **Văsuț** + suf. *-ior*.

VĂSCREĂSNĂ s. f. v. **voscreasnă**.

VĂSCRIS s. n. v. **vascris**.

VĂSIȘOR s. n. (Învechit, rar) Diminutiv al lui **v a s ă**¹ (A II). *Marina deului se alcătuește din 3 fregate, 2 corvete, 2 bricuri, 6 alte vase mai mici, peste tot 14 vase și alte văsioare.* CR (1830), 76²/41.

- Pl.: *văsioare*.

- **Vas**¹ + suf. *-ișor*.

VĂSÓS, **-OĂSĂ** adj. (Învechit, rar; despre plante¹) Vascular (2). Cf. MIHALI, C. 132.

- Pl.: *văsosi*, *-oase*.

- **Vas**¹ + suf. *-os*.

VĂSPĂR s. m. v. **viespar**.

VĂSPRIEMNIC s. m. (Slavonism învechit, rar) Discipol (în credință). *Văspriemnic a sinților apostoli au fost. DOSOFTEI, v. S. ianuarie 44/35, cf. id. MOL. 88, JAHRESBER. V, 140, TDRG.*

- Pl.: *văspriemnici.*

- Din slavonul *въсприемникъ*.

VĂSŪC s. n. (Rar) Văscior (1). Cf. FD IV, 46, 54.

- Pl.: ?

- Vas¹ + suf. -uc.

VĂSULEAN s. n. (Rar) Văscior (1). *Se închină... c-un vășulean de vin. SEVASTOS, N. 347, cf. DL, DM, SFC VI, 186.*

- Pl.: *vășulene.*

- Vas¹ + suf. -ulean.

VĂSULÊȚ s. n. (Rar) Văscior (1). Cf. POLIZU, DL, DM, DEX.

- Pl.: *vășulețe.*

- Vas¹ + suf. -uleț.

VĂSUȘOR s. n., s. m. I. S. n. (Rar) Văscior (1). Cf. DL, DM, DEX.

2. S. m. (Regional) Mică plantă erbacee care crește în zonele alpine (*Splachnum sphaericum*). Cf. TDRG, PASCU, S. 167, PANTU, PL., CONV. LIT. XXIII, 1060.

- Pl.: (1) *vășușoare*, (2) *vășușori*.

- Vas¹ + suf. -ușor.

VĂSŪȚ s. n. Diminutiv al lui v a s¹.

1. (Mai ales în Transilv.) Văscior (1). Cf. LB, ISER, CIHAC, I, 307, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, DL, DM, DEX.

2. (Învechit, rar) Cf. v a s¹ (A II). *După a unora părere, ar fi mai bine a găti niște vășuțe de abur late, nu pîntecoase, cu putere de 12 cai. GT (1839), 174/29.*

3. (Învechit, rar) Cf. v a s¹ (A III 2). *Plantele care pre lângă celule posed și vășuțe se numesc plante vășoase. MIHALI, C. 132.*

- Pl.: *vășuțe.*

- Vas¹ + suf. -uț.

VĂȘALĂU s. n. v. *voșolău*.

VĂȘĂLĂU s. n. *voșolău*.

VĂȘĂLÎ vb. IV. v. *voșoli*.

VĂȘĂLUÎ vb. IV. v. *voșoli*.

VĂȘCĂLÂN s. n. I. (Prin nord-vestul Transilv.) Lingură de fier. Cf. VAIDA, DR. III, 714.

2. (Nord-vestul Transilv. și prin Maram.) Lopăciță de fier, cu mâner lung, cu ajutorul căreia se scoate jarul sau cenușa din cuptor, din sobă etc. V. v a t r a i (I I). Cf. DR. III, 714, IZV. XVI, 277, ALR I 685/259, 268, 269, 270, 273, 350.

3. (Prin Transilv.) Fărăș. Cf. CHEST. II 316/349, MAT. DIALECT. I, 290.

- Pl.: *vășcălane* (ALR I 685/259, 268, 269, 270, 273, 350, MAT. DIALECT. I, 290) și *vășcălanuri* (ALR I 685/350), *veșcălane* (ib. 685/259). - Și: *vășcălan* s. n. ib. 685/230.

- Din magh. *vaskalán*.

VĂȘCĂLĂU s. n. (Prin nord-vestul Transilv.) Fărăș. Cf. CABA, SĂL. 102, CHEST. II 316/269.

- Pl.: ?

- De la *vășcălan*, cu schimbare de suf.

VĂȘCĂLÎE s. f. v. *veșcălie*.

VĂȘCEAN s. n. (Regional) Văscior (1). *Sparge un ou și iai numai albușul și-l pune într-un vășcean (a. 1805). GRECU, P. 403, cf. LEXIC REG. II, 64.*

- Pl.: *vășcene.*

- De la *vas¹*.

VĂȘCIÓR s. n. v. *văscior*.

VĂTĂF s. m. I. 1. (Învechit și popular; de obicei cu determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de”, „peste”, „pe”) Conducător, șef² (al unui grup organizat, al unei asociații de meseriași sau de negustori, al unei instituții etc.). V. *vătășel* (I 1). *Însuși știa acesta, cleamă-se vătăhul și giudecaiu se tremițu elu. COD. VOR. 36/77. Scoase vătăful [temniței] cuțitul să se ucigă de sineși. CORESI, L. 77/9, cf. id. EV. 134. Un vătăh de carii sta acoloa, ce-l chema Posidon, cuvîntă și dzise cătră vîntul. VARLAAM, C. 427. Fugisă de-au înțrăt în tălharii, încă vătăv pe tălhari. DOSOFTEI, V. S. septembrie 32/3. Omori pre... Bada, vătăf de pușcărie. ANON. CANTAC., CM I, 174. Această sfîntă carte... luată cu banii florinți 5, de la Simion vătăful din școala Rîmniceului (a. 1730) IORGA, S. D. XIII, 174. Vătăjii dă căruși și dă chiragii săaibă pîrtare de grijă ca să tociască chiragii și chizășie (a. 1775) ib. ib. XXII, 7, cf. N. A. BOGDAN, C. M. 66. Are omori a tîla vătăfu de pușcărie de tot vinovatu po taleri: 1 (a. 1780) ARFI. ÔLT. X, 136. Să nu se supere de fumărit, de cămărași de vămă de vin domnesc și de ortul vătăfului de chirămar (a. 1784). FURNICĂ, I. C. 122. După ce au sosit în Brașov, însuși au fost vătăvul rebelilor. ȘINCAI, HR. II, 328/37, cf. TICHINDEAL, ap. GCR II, 213/24. Fost-au în zilele acestui domni mare omor de ciună... după arătarea cu catastisie de cătrevătășii ciocilor. DIONISIE, C. 184. După aceste ponturi, au să urmeze vătășii de arabagii (a. 1815). URICARIUL, IV, 206/19. S-au fost orînduit Panaît ahcibașa vătăf peste bucătari (a. 1823). DOC. EC. 268, cf. LB. Neapărata trebuință este într-această politie mare a să afla isnaful măcelarilor, cu vătăf orînduit dintre dînșii asupra lor (a. 1827). DOC. EC. 396. Cînd se așezară în coprinsurile ce ocupă era numai patru vătăși cu hordele lor, ce le conducea. HELIADE, O. II, 53. Dumnealor boieri cămărași cu-vătăși ai ocniî i-au izgonit (a. 1834). DOC. EC. 545. Astăzi veniră vătășii dimpreună cu jurații (a. 1848). ib. 949, cf. POLIZU. Ne-am pomenit cu vătăful de arabagii că vine cu șase care. FILIMON, O. I, 251, cf. LM. Pe acel vrednic și iscusit bărbat, poporul îl văzuse... preumblîndu-și, din loc în loc, ... ceata lui muncitoare, ... breasla sau isnaful de mătseri dibaci și silitori, al căror vătăf era dînsul. ODOBESCU, S. II, 510. Dup-atîți ani de fală... Mă văz vătăf de hală, Peste măcelărie. CARAGIALE, O. I, 9, cf. DDFE, BARCIANU, ȘIO II, 374, ALEXI, W., TDRG. Mai toți slăcâii îl priveau ca pe un fel de vătăf al lor. REBREANU, I. 115, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. Ne bătea vătăful cu bicele pe pielea goală. CAMIL PETRESCU, T. II, 180. Era tovarăș cu Temistocle, vătăf de hamali. BART, E. 322, cf. 289. El era vătăful chirigiilor. MOROIANU, S. 57, cf. SCRIBAN, D. Aleseră chiar din rîndurile manualilor și cărușilor pe cei mai spătoși, mai porniți pe bătaie și pe petreceri. Li făcără vătăfi. PAS, L. II, 255. Nădușeala cergea riuri pe vătăful tarafului. V. ROM. aprilie 1956, 58. Corabia trebuie trasă pe mal... cu odgoane, cu argați, cu manele și cu un vătăf afurisit. TUDORAN, P. 8, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. Pe noi ni-or auzi Peunașii eodrilor, Vătăvii tălharilor. MÎNDRESCU, L. P. 181. Toți haiducii codrului, Vătăjii talharilor... ȘEZ. V, 31. Vătăf de zidari și de mătseri mari. MAT. FOLK. 22. Pă dînsa o d-audzî Păunașii codrilor, Vătăjii tălharilor. T. PAPAHAĞI, M. 111. La temniță se ducea, O oca de vin umplea, Pe vătăf că mi-l chema. BALADE, II, 252. Și-o trimes vătăv cu cară Un moșneag cu barba rară. FOLC. MOLD. II, 42. Unde nu este piscică, Soarecii vătăf ardică. PĂNN, P. V. II, 35/16, cf. PĂSCULESCU, L. P. 109, ZANNE, P. I, 600. Gheorghîță, Vătăf de temniță, se spune, în glumă, celor rînduiți mai mari peste ceva. ZANNE, P. VI, 122. În pădure născui, În pădure crescui, Acasă dacă m-aduseră, Vătăv mare mă puseră (Ciomağul). GOROVEI, C. 79. În pădure crescui, În pădure crescui, Acasă dacă m-aduse Vătăv de picioare mă*

puse (Pragul). id. ib. 306. ◊ (Prin Transilv.) Vătavul dracilor = Scaroatchi. Cf. ALR III h 184/157.

2. (Popular) Cioban care conduce o stână; (adesea urmat de determinarea „de cîrd”; în opoziție cu b o i t a r) cioban care merge în fruntea unei turme de oi. V. m i j l o c a r (II 3), vătășel (I 2). *Primul între păcurari se numește vătau.* HEM 2826. *În 22 aprilie, păcurarul cel mai mare (după numărul oilor sale) sau cel mai bătrîn, numit vătav (vatau, vataș), aduce... ramuri verzi de salcie.* MARIAN, S. R. III, 233, cf. DDRF, LIUBA - IANA, M. 109, ȘIO I, 267, II, 374, JAHRESBER. XVI, 213, RESMERIȚĂ, D. *În unele sate boteiul are în frunte un vătav di cîrd, ciobanul care conduce oile.* DIACONU, P. 17, cf. CADE. *Cel căruia i se dă în samă cîrdul se numește „vătav di cîrd”.* STOIAN, PĂST. 64, cf. ȘANDRU - BRÎNZEU, JINA, 106. *Vătaful își dete cu părerea să cheme pe Berbecoa.* VOICULESCU, P. I, 83, cf. ENC. AGR., IST. LIT. ROM. I, 130. *Vătaful era șeful ciobanilor de la mînzări și avea răspunderea turmei.* VUIA, PĂST. 168, cf. H I 7, II 299, IX 284, X 368, XI 274, XIII 481, XVIII 26. *Nouă ciobani și vătaful zece Toți cu căcîni crețe.* TEODORESCU, P. P. 76. *Văile s-au turburat, Voinici ca ploai-au picat, Toț vătavii oilor și voinicii codrilor.* BUD, P. P. 12. *Era scutari, era vătafi.* DENSUSIANU, Ț. H. 215, cf. 339, com. din JINA - SEBEȘ. *Pi-on pk'icior de munte Merg oile frunte: Vo nouăspdrăce sute și vo nouă ciobănași și iar cu vătavu dzăce.* GR. S. VI, 196, com. din POIANA SIBIULUI - SEBEȘ, cf. CHEST. V 24/29, 66, 25/8, 9, 29, 32, 37, 57, 66, 72, 82, 94, 99, 27/61, 96, 29/66, ALR I 1807, 1808, ALR SN II h 400/346, A III 19, LEXIC REG. 88. *Din gură le grăia: D-alei, voi, vătașilor, D-alei, voi, ciobanilor.* BALADE, III, 350. ◊ (Prin sud-vestul Transilv. și prin Munt.) Persoană care are cele mai multe oi la o stînă. Cf. ALR I 1 789/890, A III 2, 18, 19.

3. (Popular) Șef al unei echipe de pescari (I). V. a t a m a n. *Dojănirea hrăpitorului Petre, vătaful dă pescari, am încustrat-o (a. 1822).* DOC. EC. 249. *Vătaful ia 2 părți, crișașul una și jumătate, ceilalți pescari cîte una.* ANTIPA, P. 492. *Cel mai mare nisetru pe care-mi spune un vechiu și bun pescar, vătaf de zăvoade, că l-a văzut în timp de 37 ani, avea o greutate de 125 oca.* AȚILA, P. 409. *Am zvîrlit, alături de pescarii cei mari cu vătafi, mreji, și năvoade uriașe, purtate de zeci de oameni prin care prefiram apele Dunării.* VOICULESCU, P. I, 12, cf. DL. *Cînd vătaful sufînia Nici un pește nu găsea.* TEODORESCU, P. P. 94. *La Vghioară, vătau mare, Vătau mare de nevoade, Frumoasă masă ie-nînsă.* GRAIU, I, 71. *Patruzeci de loptari, Doisprezece vătafi mari.* PĂSCULESCU, L. P. 175.

4. (Bucov. și Transilv.) Persoană care conduce, după ritual, desfășurarea unei nunți (I); tinăr care însoțește (călare) pe miri, avînd anumite atribuții cu ocazia ceremonialului nunții. V. colăcer, vătășel (I 3), vornic, vornic e l. *Nu rămînea îndoiială că Miron are să fie vătavul voinicilor, deoarece este bun prieten cu Toderică.* SLAVICI, N. I, 99, cf. MARIAN, NU. 215, 223, 226, DDRF. *Vătavul a dat semn din steag și atunci porniră toți șireag încetinel.* COȘBUC, P. I, 57, cf. ENC. ROM., ȘIO II, 375, CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

5. (Regional) Conducător al unei cete de tineri colindători sau de călușari. Cf. ENC. ROM., JAHRESBER. VIII, 14. *Celui mai în vîrstă dintre toți i se dă numele de vătașul cetei.* PAMFILE, CR. 51. *Astăzi, numai vătaful ori mutul mai poartă sabie, afară de județul Muscel, unde avem știrea că și ceilalți călășei purtau o sabie de lemn.* DR. II, 216. *„Junii” sînt membrii unei organizații cu caracter militar, care își începe manifestațiile și petrecerile în ziua de Bunăvestire și le termină la Dumineca Tomii. Au drept căpetenii un „vătaf”, un „armaș mare”.* ib. IV, 367, cf. CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Vin pe urmă la ușă, și acolo zice vătavu... Bună vremea, bună vremea, jupîne gazdă!* MÎNDRESCU, L. P. 210. *Măi, vatașe, vere măi! Poartă bine pe flăcăii!* BIBICESCU, P. P. 359. *Vătafi, după gazdă, sînt conducătorii feciorilor.* VICIU, COL.

11. *Pleacă pe strade cu berbecul condus de vătaf, cu lăutarii în frunte, jucînd și chiuînd.* FRÎNCU - CANDREA, M. 39. *Sî scoală vătavu-n k'icioare și-șe ie pălăria din cap și pune dejetu pe colac și vornicește colacu.* GR. S. VI, 220, cf. ALRT II 293, ALR II 4 335/848; 899.

6. (Prin Bucov.) Proxenet. Cf. ȘEZ. VIII, 72.

II. (În evul mediu, în țările române; de obicei cu determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de”) I. Titlu dat persoanelor însărcinate cu conducerea unui grup de dregători, de oșteni, de curteni, de slujbași domnești etc., avînd atribuții administrative, militare sau judecătorești; persoană care avea acest titlu. Cf. GHIBĂNESCU, S. I. XVI, 30. *Dat-am domnia mea această poruncă a domniei mele slugii domniei mele Radului, vătaful de postelnici (a. 1633).* ARH. OLT. XVII, 71. *Cînd am făcut noi această toceală, fost-au... și Stanciul, vătaful ot Tam (a. 1638).* GCR I, 87/17. *I-am făcut cest zapis... den naintea dum[i]s[ale]..., vătaful de Călăraș (a. 1642).* id. ib. 93/16. *Am vîndut dreaptă ocină și moșie a noastră din sat din Odobești dumieșii lui Ion vătavului (a. 1669).* GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 9. *În urma logofătului Ștefan au răpedzit înții pre Sculi, apoi pre Iacomi, ce era vătaf de aprozi și pre Alexandru Costin cu carte la dînsul.* M. COSTIN, O. 138. *Eu, Criste călăraș, scriu, cu acest zapis la mîna vătavului Golăe, precum i-am dat danie moșie din Foltești (a. 1677).* BUL. COM. IST. IV, 205. *Au triimăs pe Macrei, vătaful de păhărniceii, cu slujitori din Roman de l-au luat de-colo.* NECULCE, L. 110. *Au trimis Costandin Vodă pă Văcărescu, vătaf de copii, la Craiova.* R. POPESCU, CM I, 470, cf. ANON. CAR. *Vătavul de păhărniceii, vătaful de stolniceii, vătaful de aprozi.* GHEORGACHI, LET. III, 293/3, cf. GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 67. *Vătavul de păhărniceii pe lună 20 lei (a. 1776).* URICARIUL, XIX, 388. *La toate departamenturile să păzească afară la ușă zapcii cei mici ai vătașilor.* PRAV. COND. (1780), 50. *Să scrim oștile și să punem voievozi, căpitani, sutaiși și vătavi.* ALEXANDRIA (1794), 41/5. *Vătav za aprozi să meargă aprod să-i aducă la giudecat (a. 1796).* GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 101. *Alegerea vreunui vodă harnic... și hălör mai mici dă viță Ispravnici, vătafi și dă hăi care Urmează.* BUDAI-DELEANU, Ț. 398. *Vătaful să facă o înștiințare (a. 1808).* GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 124. *Poruncile slăvitului Divan s-au dat la toți dă obște vatași (a. 1811).* DOC. EC. 124, cf. LB. *Dumneata, vatașe, pă amîndoaă părțile să-i înfățișezi la Dipartamentu de patru (a. 1828).* IORGA, S. D. XXII, 174, cf. I. GOLESCU, C. *Au luat împrumut de la d. Șătrar Gheorghe..., împlinindu-să prin vătaf de aprozi (a. 1832).* FURNICĂ, I. C. 378. *Vătafu de aprozi l-au înfățișat înaintea noastră (a. 1837).* id. ib. 395, cf. VALIAN, V. *Neagoe Basarab era vătaf de vînători cînd s-a ales domn.* BĂLCESCU, M. V. 591. *Porunci să-i gătească gazdă la Tresfetitele, unde rîndui spre slujba sa, din însuși curtenii săi, pre cuparul, camarășul al doilea, vătavul de copii.* NEGRUZZI, S. I, 180. *Nănescu, crescut de Ghiculești, a fost... vătaf de spătărie.* GHICA, S. 58, cf. PONTBRIANT, D. *Armata națională se împărția în pîlcuri... de 500 de oameni, sub hodnogi, vatași sau locotenenți.* HASDEU, I. V. 140, cf. ODOBESCU, S. I, 254, DDRF. *Paicii făceau parte din garda domnească, sub un vătaf.* ȘIO I, 179, cf. II, 375, ALEXI, W. *Cu el periră vătavul de Iași, Ioan Moțoc, și vornicul Petru Spancioac.* IORGA, C. I. I, 40. *Plăieșii cu căpeteniile lor, vatașii, erau puși să străjuiască plaiurile și trecătorile.* PĂCALĂ, M. R. 45, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂNEANU, D. U., CADE. *Vătavul de slujitori Pitărel împinse de la spate cu sulița pe străin.* SADOVEANU, O. XIII, 117, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Fost condicar la zărăfite și în cele din urmă vătaf de aprozi.* CALINESCU, S. C. L. 69. *Căimăcămia poruncise vătafului să pregătească odăile și cele trebuincioase.* CAMIL PETRESCU, O. III, 71, cf. DL, DM. *Vătafi de aprozi și vatașii de păhărniceii își făceau și ei loc cu gura înaintea tuturor.* BARBU, PRINC. 216. *Întîlnim, începînd din prima jumătate a secolului al XVI-lea, foarte mulți oameni purtînd titlul de vătaf, care comandau grupuri mici de curteni, apoi și de slujitori.* STOICESCU, C. S. 234. *Aici popor înseamnă toate satele, toți oamenii care se află sub*

autoritatea vătăfului. PANAITESCU, O. Ț. 51. *Armaș Dragomir, Vătăful Costin, Oamenii de domnie De la-mpărăție*. PĂSCULESCU, L. P. 214. ◊ *Mare vătăf sau marele vătăf, vătăf mare = șeful² vătăfilor (II 1)*. Să cerceteze pircălăbul sau marele vatah sau globnicii, să strângă oamenii buni și cine se va afla hoț sau tîlhar să piară după făpta sa (a. 1613). STOICESCU, S. D. 212. *Eu, Gavril Danciul, stolnicul și vatah mare a ținutului Suciavei* (a. 1615). ROSETTI, B. 82. *Voi dăbilari de ținut, voi vatași mari, dobitocul lor pentru alți oameni sau pentru alte sute să nu-l luați* (a. 1620). PANAITESCU, O. Ț. 207. *Marii vatași erau conducătorii curtenilor din ținuturile Moldovei și din județele Țării Românești*. STOICESCU, C. S. 236, cf. M. D. ENC. *Vătăf de plai* (ori de plăieși) sau vătăful plaiului = conducător al plăieșilor care păzeau un plai¹ (4) sau o trecătoare (v. t r e c ă Ț o r II 2); (mai firziu) subprefect al unui plai¹. V. z a p c i u. *Vatași de plaiși să n-aibă treabă, nici să se amestece într-aceste sate ale schilei* (a. 1665). RĂDULECU-CODIN, M. N. 10. *Frățilă, vataful de plai din Prahova* (a. 1760). IORGA, S. D. X, 388. *Stoian, vataf al plaiului Praovii* (a. 1766). id. ib. 228. *După poruncă am mers la hotar, avînd și pe Stoian, vataful de plai, împreună cu mine* (a. 1782). ARH. OLT. XVII, 344. *Nu va rămînea fără cuviincioasa pedeapsă și dregătorul acela, ori vataf de plai, sau vameș, sau ispravnic* (a. 1811). DOC. EC. 98. *Acum în trecutele zile au venit dumnealui vataful plaiului Cozii* (a. 1814). ib. 167. *Poruncim domnia mea și ție, vatașe dă plai..., să înlesnești această treabă* (a. 1819). ib. 194. *Va trimite scrisoarea la vatafu plaiului* (a. 1820). FURNICĂ, D. C. 255. *Ocîrmuitorii norodului dupe... cum am zis, ispravnicii judeșelor, sameșii, condicarii, vatașii plaiurilor*. ZILOT, CRON. 77. *A dat țara în jaf, în mîinile jăfuitorilor, pentru miile și sutele dă mii dă arginți, ce a luat după la ispravnici, ... după la vatași de plaiuri*. I. GOLESCU, în PR. DRAM. 76. *În locul spătarului [are] pe polcovnic și căpitani, cum și în locul vornicilor, pe vatașii de plaiuri*. GOLESCU, I. 64. *Alăturata înștiințare a vatafului de plai* (a. 1824). DOC. EC. 317. *Sînt poștiți toți dd boieri ispravnici și vatași plaiurilor*. CR (1831), 163/12. *Chiamă pe un edecliu și-i dă pe Niculae în seamă să-l ducă în munte la Cloșani, cu ordin către vataful de plai d-acolo*. GHICA, S. IX, cf. BARONZI, L. 126, DDRF, ȘIO II, 375, TDRG, CADE. *Vatași de plai sau de plăiași... sînt pomeniți cu acest nume la începutul secolului al XVII-lea*. STOICESCU, C. S. 143, cf. DER, DEX. *Vataf de divan sau vataful divanului = titlu purtat de boierul care convoca divanul și care avea atribuții judecătorești, rezolvînd litigiile de mică importanță; boier care avea acest titlu*. *Dumnealui, vataful de divan, îmi ține anafora și nu va să o dea la întărire, cerîndu-mi bani* (a. 1792). IORGA, S. D. XIV, 134, cf. BUL. COM. IST. IX, 161, DL, DM, DER, DEX. *Vataf de hotar = șef de străjeri, de grăniceri*. Cf. IORGA, S. D. XII, 177, DL, DM, DEX. *Vataf de agie sau vataful agiei = șef al poliției (1)*. Cf. BUL. COM. IST. IX, 165. *Vataful agiilor va da un arnău din partea agiilor* (a. 1833). DOC. EC. 520, cf. VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., DDRF, DL, DM, DEX. ◊ (În trecut; adesea cu determinarea „de țigani”) Inspector al țiganilor domnești; șef al unui sălaș de țigani robi, ales de stăpîn. *Barbul al Creții sin Vasile Curueru, vataf de țigani* (a. 1821). ARH. OLT. X, 85, cf. POLIZU, DDRF, ȘIO II, 375, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Îndată se iscă vataful, un țigan arătos, ... făcînd pe grozavul*. VOICULESCU, P. II, 73, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D.

2. Administrator al unei moșii (boierești); supraveghetor al slugilor de la curtea unui boier sau de la o mănăstire (1); (învechit, în Transilv.) prefect (6). V. e c o n o m, i n t e n d e n t, l o g o f ă Ț, v e c h i l (3). *Au fost în tocmala noastră boierii cei mari... și Ianoș cu Luca, vatași a lui Pană* (a. 1631). GCR I, 762. *Ne scrii dumneata cum pentru vatafu lui Luca Logofăt de în Cimpina, zicînd cum v-au oprit nește doi țigani* (a. 1644). IORGA, S. D. X, 125, cf. MARDARIE, L. 133/26. *Au făcut un steag de oameni tot din vatașii boierilor și-a giupînesilor celor săraci*. NECULCE, L. 71. *L-au avut și vataf afară la o moșie* (a. 1793). URICARIUL, XVI, 322. *Au venit vataf de la Băilești și m-eu spus că patru stoguri s-au rădicat* (a. 1805). IORGA, S. D. XVI, 91. *De pe la moșii vatașii, de la*

boieri ciocoiești, Alerga toți ca turbații, îmi făcea samă pin Eși. BELDIMAN, E. 80/13. *Eu, fiind vataf la dum[nea]lui în anul trecut, la orice au făcut trebuința i-am slujit* (a. 1820). IORGA, S. D. VII, 71, cf. LB, I. GOLESCU, C. *Pe vataful ea respins-au, cînd vru mîna să-i sărute*. ASACHI, S. L. I, 218. *Boierul o să vadă Că nu fac tot risipire Dînd afară p-un vataf Pentru-a lui știut nărav*. MILLO, în PR. DRAM. 313. *Vatașii de prin ogrăzi ridea*. RUSSO, S. 17. *Toderică, rămîind singur, a jucat stos după obiceiul cu vataful*. NEGRUZZI, S. I, 83, cf. POLIZU. *Cei mai mulți s-au adăpostit prin curțile boierești ca grămățici, vatași de curte, stolnici*. GHICA, S. 57. *Vatașii de curte se uitau unul la altul cu niște priviri sperioase*. FILIMON, O. I, 188, cf. PETRI, V., CIHAC, II, 451. *Mi-ar fi cu greu să găsească un vataf mai priceput decît dînsul*. ALECSANDRI, T. 1226, cf. COSTINESCU. *Stănică este vatafa moșia lui Manoil*. BOLINTINEANU, O. 411, cf. LM. *Fă-mă și pe mine vru vataf la curtea ta, grăi Dumitru*. SLAVICI, O. I, 314. *Un biet vataf de curte... Povești turburătoare îți spune la ureche*. MACEDONSKI, O. I, 23, cf. DDRF, BARCIANU. *Șasa fu înfîmpinată de vataful de la arman*. D. ZAMFIRESCU, V. Ț. 41, cf. ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Am ieșit tu tata... și cu vatașii noștri mai mult într-o plimbare decît la vînătoare*. GALACTION, O. 50. *Aicea se petrece ceva și vataful Păun n-a venit de capul lui, calare, la curtea din Movileni*. SADOVEANU, O. XIV, 89, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D. *Vataful a rupt-o de-a fuga și s-a oprit tocmai la casa proprietarului*. ARGHEZI, S. X, 215. *Vatafului curții îi spusese că a venit cu hirtii de la vornicia cea mare*. CAMIL PETRESCU, O. II, 137. *Veneau lipînd olteni... printre liota de simigii și alunari, vatași de curte, chivute*. C. PETRESCU, A. R. 8, cf. DL. *Ei, vatafe! Iți pare rău de avutul „Înălțimii sale”?* POPOVICI, SE. 28, cf. DM, DER, M. D. ENC., DEX. *A fost odată un împărat și împăratul ăsta avea un vataf de curte*. STĂNCESCU, B. 179. *Tare rău iera cîn ni bătea cu ghicîu vatașii boierilor*. GRAIUL, I, 241. *Boierul l-a făcut vataf de ogrădă*. FURTUNĂ, C. 132. ◊ E x p r. (Prîn Mold.) *A da peste calul vatafului = a da de bucluc*. Cf. ZANNE, P. IV, 675. ◊ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Am la moșiile mele îngrijitori vatași*. GOLESCU, P. 263/16.

- Pl. : vatași. - Și: (învechit și regional) vataf, vataș, (învechit) vataș (STOICESCU, C. S. 34), vatah, (regional) vatau, vatau (CHEST. V. 27/61) s. m.
- Etimologia necunoscută. Cf. ucr. ватафа „ceată, multime”.

VĂTĂG s. m. v. vataf.

VĂTĂH s. m. v. vataf.

VĂTĂJ s. m. v. vataf.

VĂTĂJNIȚĂ s. f. 1. (Învechit) Suprafața de teren care aparținea satului sau bisericii în urma arendării acesteia de la un proprietar; (învechit în Mold.) vatașină. Cf. DIACONU, VR. XXVIII, DL, DM, SCL 1966, 452, L. ROM. 1970, 54.

2. (Regional) Temelie la casă, făcută din piatră (Scărișoara - Abrud). Cf. ALR III h 223/95, SCL, 1966, 451, 452.

- Pl. : vatajnițe.

- Vataj + suf. -niță.

VĂTĂLĂ s. f. 1. (La războiul de țesut) Partea de sus a dispozitivului în care se fixează spata, alcătuită dintr-o scîndură de lemn bîmbatată la mijloc și dispusă orizontal, care se apucă cu mîna; p. e x t. partea de jos a acestui dispozitiv, formată dintr-o bară de lemn, paralelă cu cea de sus; (în special) dispozitivul în care se fixează spata, împreună cu cadrul de lemn în care este montat acesta, formînd organul mobil al războiului, care permite menținerea paralelă a firelor de urzălă și îndesarea firului de bătătură. V. b r î g l ă. Cf. I. GOLESCU, C., HEM 2735, 2736, 2737, CIHAC, I, 23. *Fete mîndre care știau a învîrți și hora, dar și suveica, de vuia satul de vatale, în toate părțile*. CREANGĂ, O. 179. *Ca să se îndesească firele,*

bătătura se bate cu vatale, între care e așezată spata. id. ib. 294. *În Vrancea, leagă de gîtul soacrei ițele, vatala sau îi coase în spate niște uric sau o cumină de usturoi.* SEVASTOS, N. 315. *Suveica printre fire aluneacă depărte, Apoi vatala bate în pînză îndesat.* BELDICEANU, P. 68. *În interiorul podului casei, sătenii mai conservă... diferite obiecte de ale lucrului din casă: ițe, vătălă, suveici.* MANOLESCU, I. 36. *La capătul de sus al furcilor sînt două lemne orizontale... care țin vatalele.* DAMÉ, T. 135. *Jos la brațele vatalelor sînt două bucăți de lemn gros, numit „brîgle”.* ȘEZ. VIII, 147. *Brîgla de deasupra are la mijloc o ridicătură, care servește de mîner, cînd lucrătorea trage cu mîna vatalele și bate firul.* ib. 148. *Fata... sta toată ziua la argea și-n zgomotul vatalelor își măcina zi cu zi puterea.* SANDU-ALDEA, D. N. 181, cf. ALEXI, W. *Sedea între slugile casei și le da zor la vătăle să jese podoabe măreșe.* MURNU, I. 126, cf. TDRG. *Vatala de jos are forma paralelipipedică cu șanțul lung și cu două călțuituri.* PAMFILE, I. C. 273, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Doar vuirea satului de vătăle aruncă o sumerie de activitate rurală.* CĂLINESCU, I. C. 326. *Gospodina... sârșie de la vatale și fugise de privirile străinilor.* SADOVEANU, O. XXI, 69, cf. ENC. AGR. *Într-un colț [sînt] îngrămădite: rîschitoare, vîrtelnița, spete pentru pînză și dimie, ițe, vătăle, fusci.* MOROIANU, S. 185, cf. SCRIBAN, D., NOM. MÎN. I, 388. *Întînsese... războiul în casă și toată ziua răsuna bătaia vatalelor.* V. ROM. martie 1952, 142, cf. LTR², DL, DM, DER, M. D. ENC., DEX, H II 4, 31, 50, 101, 115, 118, 126, 132, 147, 168, 186, 207, 214, 244, III 19, 140, IV 11, 75, 256, X 480, 539, 585, XVI 97, XVII 449. *Hai, mămăuță, de mă-nvață Cum să dau cu vatala Să fac pînză ca gheața.* MARIAN, SA. 26, cf. ȘEZ. V, 170. *Fata dă mereu din vătăle.* RĂDULESCU-CODIN, I. 315, cf. VICIU, GL. *Ițele, vatalele și spata iera rupte drept în două.* GRAIUL, I, 198, cf. ȘEZ. XXXII, 55, com. din TURNU MĂGURELE. *Vătăliți ține spata. Pornoji stau cu picioariți-n iele dă fac pînză.* GR. S. III, 157, com. din HORODNIC DE JOS - RĂDĂUȚI, com. I. IONESCULESCU - ȘIȘEȘTI, ALR II 5 928/192, 365, 414, 520, 531, 537, 605, 723, 728, 769, 784, 791, 899, 928, ALRM SN II h 473, h 475, h 476, ALRM SN I h 303, h 314, A V 2, 8, 14, 15, 33, 35, VI 16, 19, 26, IX 4. *Te văd, mindro, în război, Cum tragi cu vătăliți, Cum îți umblă mînil.* FOLC. MOLD. II, 260. ◊ E x p r. (Regional) A fi (sau a intra) la vătăle = a îndeplini sau a începe să îndeplinească munca cea mai anevoioasă. Cf. PAMFILE, J. II, 172, UDRESCU, GL.

2. (Regional; la joagăr) Fiecare dintre cele două bare de lemn verticale care se sprijină pe ceafa jugului. Cf. DAMÉ, T. 176, PAMFILE, I. C. 112, DL, DM.

3. (Regional; la moară) Fiecare dintre cele patru bare de lemn care susțin coșul (Bodești - Iași). Cf. H XVI 97.

- Pl. : vătăle. - Și: vătălă (pl. și vătăle, ALR SN II h 473/414, h 475/414), (regional) vătăleală (VICIU, GL., PAMFILE, I. C. 273), batălă (HEM 2735, 2736, 2737, TDRG) s. f.

- Din bg. *ватала*. - Văteală: prin apropiere de bătea al ă.

VĂTĂLOCIT, -Ă adj. vătătucit.

VĂTĂȘ s. m. v. vătăf.

VĂTĂȘTINĂ s. f. (Învechit, în Mold.) Vătăștină (I). *Iaste hăleșteul lui Băț di la vătăștină (a. 1655).* IORGA, S. D. XVI, 392. *Un stîlp s-au pus peste vatea Aghirilor la vataștină în Bilvaoaiea din Hîși (a. 1703).* URICARIUL, XVI, 46. *De acolo pînă în marginea pădurei mai sînt 4 funii vătăștină care au rămas (a. 1755).* ib. XXV, 157. *Vătăștină... din bătrîinii lor... au fost acest loc tot neîmpărțit (a. 1766).* DIACONU, VR. XXVIII. *În capul vătăștinei, Bilavoaii din-gios (a. 1798).* IORGA, S. D. VII, 283. *Vătăștină a satului Năruja... au fost moșie bătrînă (a. 1832).* DIACONU, VR. XXX.

- Pl. : vătăștine.

- Vătăș + suf. -aștină (prin haplogogie).

VĂTĂU s. m. v. vătăf.

VĂTĂV s. m. v. vătăf.

VĂTĂFIE s. f. v. vătășie.

VĂTĂGŪȚ s. m. (În evul mediu, în țările române; atestat prima dată în 1644, cf. GHIBĂNESCU, S. I. X, 29/13) Subaltern al vătăfului (II 1). Cf. D. BOGDAN, GL. 117. *În documentele interne... înfîlnim sute de oameni purtînd titlul de mare vătah, vătog, vătăf, vătăș sau vătăguț.* STOICESCU, C. S. 234.

- Pl. : vătăguți.

- Vătog + suf. -uț.

VĂTĂJEĂ s. f. (Prin vestul Mold.) Vergea pe care se duce vâlul miresei (II 1). Cf. GLOSAR REG., L. ROM. 1962, 114.

- Pl. : vătăjele.

- Cf. vătaj.

VĂTĂJEL s. m. v. vătășel.

VĂTĂJESC, -EĂSCĂ adj. v. vătășesc.

VĂTĂJÍ vb. IV v. vătăși.

VĂTĂJIE s. f. v. vătășie.

VĂTĂJÎȚĂ s. f. v. vătășită.

VĂTĂJOAICĂ s. f. (Învechit) Vătășită (II 1). Cf.

DDRF, RESMERIȚĂ, D.

- Pl. : vătăjoaice.

- Vătaj + suf. -oaică.

VĂTĂJOAIE s. f. v. vătășoaie.

VĂTĂLÁN s. m. v. vătălan.

VĂTĂLÚC s. m. v. vătăluc.

VĂTĂLÚG subst. v. vătăluc.

VĂTĂM s. n. (Regional) 1. Vătămăre (I). Cf. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. *Rubla-m patru c-o tăia Și-n durdî ci ni-o puneia Și la ochi ci ni-l lua, Trii vătămuri ci-î făcia: Una-n chept și dou-n spatii.* DIACONU, VR. 262.

2. Hernie (Năsăud). Cf. ALR II h 125/268.

- Pl. : vătămuri. - Și: vătăm s. n. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D.

- Postverbal de la vătămă.

VĂTĂMĂ vb. I. I. 1. T r a n z. A produce (cuiva) o suferință, un rău fizic, a dăuna integrității corporale (prin rănire, lovire etc.); a afecta starea sănătății (cuiva). *Tu vătămăși (p i e r i ș i H, a i r ă n i t D) toți vrăjbitorii miei în deșertu.* PSALT. 4. *Cel ce vătămă (l o v i D, p i e r d u H) întăniții născuții Eghiptului de la omu pără la vită.* ib. 281. *Nu pot oile a treace pren mijlocul lupilor și să-nu le vatămă.* CORESI, EV. 202. *Să atare bărbăși se vor sfădi și va vătămă vrumul dintre ei muiare tărăoasă... după giudecata giudeașelor așa să plăteasă.* PO 248/19. *Să se împace cu acei omni ce i-au vătămat și dzac răniiși (a. 1638 - 1643).* IORGA, S. N. 72. *De va nebuni bărbatul, să să împarță aceea casă pentru căce este cumpănă, să nu o cumva vatămă sau să o și omoară bărbatul pre muiare.* PRAY. 153. *Mai marele, ce va fi cap între multe soții, și de va fi făcut rană de moarte celui ucis și ceialalți, soțiile, să-l fie vătămat cu rane nu de moarte, ațunțe cel mai mare să va certa ca un ucigătoriu cu moarte, iară ceialalți după voia giudefului și după rane.* ib. 273. *Făcînd rugă svinții să cază capiștea jos, iară pre oameni să nu vatămă.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 29/12. *Nu-l va vătămă pre el arcu de aramă și socotește lovitura de piatră ca iarba.* BIBLIA (1688), 381. 2/5. *Cădzu tunet cu fulger din cer și-l arșă; pre altul pre nime nu*

vătămă, ... ce numai el peri (a. 1692): GCR I, 296/30, cf. ANON. CAR. *Focul curgea împrejurul ei... și nimica nu o vătăma.* AETHIOPICA, 42°/9. *Vătămă și pre lustrina cu boală grea.* MINEIUL (1776), 11°/27, cf. KLEIN, D. 454, BUDAI-DELEANU, LEX. *Se răsturnă carul încărcat de fun preste ei și așa îi vătămă.* PETROVICI, P. 201/21, cf. LB. *Să dea într-insul cu toiagul și totuși lesne să nu-l vatem.* BOJINCĂ, A. I, 83/11, cf. I. GOLESCU, C. *Au iconomisit ca în vremea cutremurului ei... să iasă afară și piatra să cadă fără a-l vătăma cât de puțin.* DRĂGHICI, R. 117/7. *Se află bolnav flindcă la vinătoare și-a vătămat o mână.* F. AARON, I. II, 233/6, cf. VALIAN, V. *Mânăstirea... se spulberă în aer fără a vătăma pe nimeni.* BĂLCESCU, M. V. 161, cf. 169. *Dacă vătămă pe cineva somnul, e semn rău.* CORNEA, E. I, 31/7, cf. ISER, POLIZU. *Topuzul... osebit de durerea ce-l făcea să simțea, de multe ori îi vătăma oasele tălpii piciorului.* FILIMON, O. I, 151, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D. *Ferească Dumnezeu dă surzi, că-ți vatămi peptul.* ALECSANDRI, T. 659, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 307, LM. *Turcii nu pregetă de a le răspunde, vătămind cîțiva oameni și cai din artileria noastră.* ODOBESCU, S. III, 590, cf. MARIAN, D. 255, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE. *Nu zbiera, ... că-ți vatămi beregata.* SADOVEANU, O. XVIII, 500, cf. SCRIBAN, D. *Dacă aș fi Jupiter poate l-aș vindeca. L-aș înconjura cu douăsprezece trăsnete atît cît să-l zgudui și să-l afum la față fără să-l vatăm.* CĂLINESCU, C. O. 375. *Fumul îi afuma, le roșea și le vătăma ochii.* STANCU, R. A. III, 10. *Și ce bagă de samă după o vreme? Că-l vatămă cizma!* BENIUC, V. CUC. 55. *Rosti... sfios și plăpînd, cu un glas precaut, care să nu-i vatăme pieptul firav.* VINEA, L. I, 34, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, T. PAPAHAĞI, M. 236, ALR SN IV h 1188, ALRM SN III h 1 009. *Glonț pe el nu-l vatămă, Sabia nu mi-l tăia.* BALADE, II, 363. ◊ (Cu complement indirect „sănătatea”) *De mare preț trebuie să fie omului sănătatea... Cu toată sirguința să caute a nu o vătăma prin a sa nebăgare de samă.* ALBINET, M. 1/11. *Sînt în ape multe materii care pot să vatăme sănătatea vitelor.* I. IONESCU, C. 229/23. [Materialele] *pentru învelișul casei trebuiesc dar alese, căci altfel ele pot să ne vatăme sănătatea.* MANOLESCU, I. 31. *Se evita ca oile să doarmă pe același loc gunoit, ceea ce le putea vătăma sănătatea.* VUIA, PĂST. 39. (R e f l.) *Cu putoarea ce naște dintr-a lor fumegări, să vatămă sănătatea hălăduitorilor (a. 1831).* DOC. EC. 490. ◊ (Cu un complement indirect introdus prin prep. „la”) *Ursul veni și lovește asinul, de-l vatămă la sold.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 26°/32. *Acel ce au vatămat pe altul la trup datoriu este să deie chelnuala tîmăduirei lui, să-i plătească și lipsitul cîștig.* COD. ȚIV. 220/22. (R e f l.) *S-au lipsit de lumină vătămindu-să la ochi.* POTECA, F. 314/5. *Apa din scaldătoarea mortului e bine să se verse în o groapă în pămînt, căci cel ce ar călca în astfel de apă se vatămă la picioare.* PĂCALĂ, M. R. 180. ◊ Absol. *Vedeți, vedeți că eu sântu, și nu e Dumnezeeu altu alegîndu de mere: eu ucigu și viu facu; vatămu (o i b a t e D) și eu vendecu.* PSALT. 317, cf. CORESI, PS. 417/12. *Nu este greu de a giudeca... dacă apa feroasă vatămă sau folosește.* FĂTU, D. 94/6. ◊ R e f l. p a s. *Împungîndu-să acele doo vite și de să vor mesteca și alte vite lupîndu-să ele acolo și să va prileji de să vor vatăma vreunele sau doară vor și omori pre vruna, aceasta pagubă... să o plătească stăpîmul dobitocului celuia ce au început svada.* PRAV. 19. *Ochii pot să se vatăme... din pricină din afară, adecă: intrîndu-i orice fel de semințe sau vreun pai de grîu.* CALENDARIU (1814), 179/12. *Greșînd copiii... să li se dea pedeapsa după vîrsta și greșala, însă cu luare-aminte ca să nu să vatem vrumul din pricina bătăii (a. 1817).* IORGA, S. D. XII, 207. ◊ R e f l. recipr. *Aci se face o mare ucidere, căci fiind punctul principal al bătăii, și o parte și alta se purta cu bărbăție și se vatămară greu.* BĂLCESCU, M. V. 370. ◊ R e f l. *Să neștine va ceare împrumut de la vecinul său atare dobitoc și acela se va vatăma sau va muri, neștînd domnul aceiaia fâșii, elu o plătească.* PO 252/12. *Părintele feciorului, de vede că cere cușit, nu-i dă, ce-l ascunde să nu să vatăme cu nus.* VARLAAM, C. 197. *Într-acel război au căzut Ștefan Vodă de pre cal jos, și Dumnezeeu l-au ferit și nu s-au vatămat.* URECHE, L. 95. *Omul ușor poate cădea în boală, pentru că are un trup, carele ușor se poate vatăma.*

PETROVICI, P. 242/16, cf. LB. *Calul... din grăunță se va vatăma.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 44/17. *Pielea lor... să vatămă de fieșcare schimbare a atmosferei.* ALBINET, M. 108/24, cf. POLIZU, BĂRCIANU. *O lumină strălucitoare veni... și parcă le lua vederile... Dar asta ce-o fi? zisă un fecior, trăgîndu-și pălăria pre ochi, ca să nu i să vatem vederea.* CĂTANĂ, P. B. I, 19, cf. T. PAPAHAĞI, M. 236. ◊ (Prin analogie) *Înul drept aceea și ordzul vatămat fu, prence ordzul începuse a înșpica și îmul amu înfluria.* PO 208/16. *Aceste condiții nefavorabile de vegetație sînt datorite concentrației mari sau excesive de săruri, ale căror efecte toxice vatămă plantele de cultură.* CHIRIȚĂ, P. 618. *O răsărîre mai grabnică va împiedica insectele, ciupercile, bacteriile să vatăme... tinerele plante.* AGROTEHNICA, II, 19. (R e f l. p a s.) *Se taie crengile ca de l palmă departe de tulpină fără a se vatăma ea.* LITINSCHI, M. 109/11. ◊ Fig. *Era bun acest tînar și viața veacilor pohtia, iară mărcinii ai iubirei de argint... [!] vatăma.* CORESI, EV. 291. *Aceste analogii vatămă... fînța organică a limbei.* RUSSO, S. 85. ◊ Tranz Fig. (Învechit) *A corupe, a perverti. Păcatul... are puteare a vatăma... sufletul.* CORESI, EV. 60, cf. 311. *Vom birui cu aceea cruce sufletească lumea care să dezmiardă întru bogăție, neștiind că avuțiile vatămă pre oameni.* CHEIA ÎN. 51°/7. *Am grăit... ca un păstoriu sufleteș, iar nu cu viclesug, să te vatăm... sufletește.* ANTIM, O. 227. *Norodul cel vatămat de arderea și chipuirea aurului cîștigă îndrăznire spre obida și prada săracilor.* EUSTATIEVICI, GR. RUM. 5°/3. ◊ (Cu un complement indirect introdus prin prep. „la”) *Să ne ferim de toate lucrurile cele rele și necuvioase carele ne vatămă la suflet.* ANTIM, O. 72. ◊ R e f l. p a s. *Să nu să vatăme multe suflete și să nu urmeze multe lucruri necuvioase, precum vedem că să fac în bogate locuri.* id. ib. 231. ◊ R e f l. *Sufletul de se goleaște foarte se vatămă și... lăsat de Dumnezeeu fi-va.* CORESI, EV. 379. ◊ R e f l. Fig. (Învechit) *A se simți îndurerat. Ucenicii săi... nici știa... că iaste mai mare Hristos de Ioan și se vatăma într-înimi, vâzînd pre Iisus ciude făcînd și pre mai sus decît Botezătorul, cu lucruri preamari.* CORESI, EV. 524. *Mă mir și mă vatăm prietene, că vâzîndu-te de ani îngreuiat, cu faptele tînar că te arăți, și cinstea ta în școale micșorîndu-se, rău îmi pare, și mai multă durere am.* în MAG. IST. III, 30/2.

2. R e f l. S p e c. (Popular) *A se îmbolnăvi de hemie; (popular) a se boșorogi, a se surpa. Fu silit singur a se chinui ca să scoată carul din noroi; apoi rădicînd greu, se vatămă și zăcu vreo cîteva săptămîni bolnav.* PETROVICI, P. 297/12, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., ISER, POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, MARIAN, D. 255, DDRF, TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX, ALR II h 125, h 147, A II 4, NALR - B I h 151, NALR - MB I h 100.

II. Tranz Fig. *A cauza, a pricinii (cuiva) neplăceri, neajunsuri, necazuri etc. sau pagube, daune materiale; a atinge, a știrbi onoarea, prestigiul, interesele etc. (cuiva); a ofensa; a leza; a prejudicia. Alt fel de furtușag este de vatămă pre mulți împreună.* PRAV. 30. *Preotul... nu vatămă pre nimeni, ci mai virtos face folos norodului lui Dumnezeeu și bescericii.* ANTIM, O. 172. *Poetul... începuse a zice unele care pe vremile aceste ar putea doară să vatem pre oarecarii.* BUDAI-DELEANU, T. 243. *Să nu-l batjocurească, strigîndu-l... pre numele cel de batjocură, căci prin aceea îl vor vatăma și-l vor amări.* PETROVICI, P. 58/23, cf. LB. *Critica acum nu seamănă judecată, ci zavistie; seamănă o răutate a iadului ce nu vatămă numai un om, ci strică iluzia la milioane.* HELIADE, O. II, 102. *Va vatăma ori va păgubi pe stăpîmul său prin furtușag sau alte răle urmări.* COD. ȚIV. 4/19, cf. I. GOLESCU, C. *Nu mai pentru uricioasele patimi a doă sau trei fînțe încoronate... se bat împotriva celor ce nu i-au vatămat vreedată, nici au cugetat vreun rău pe stăpîmul său.* MARCOVICI, C. 22/4. *Vladislav vatămă pe Pîrvul, banul Craiovei, vrînd a-l scobori la vrednicia de postelnic din dregătoria băniei.* F. AARON, I. I, 210/6, cf. VALIAN, V. *Libertatea este acolo unde tot omul poate să facă tot ceea ce nu vatămă pe altul.* BOLLIC, O. 260, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, I,

307, LM, MARIAN, D. 255. *Dacă vreo persoană... a vătămat (ofensat) o față bisericească, atunci preotul pe lângă ctitori mai cheamă ca judecători și pe bătrînii satului.* FRÎNCU - CANDREA, M. 113, cf. DDRF. *Persoana vătămată de o crimă sau delict... cere repararea prejudiciului suferit.* ENC. ROM. III, 533, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *La fireașca lui dușmănie față de ele, dușmănie înveninată de neputință de a le vătăma..., se răspunse cu un despreț adînc.* M. I. CARAGIALE, C. 90, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, ALR SN VII h 1887. *Limba slobodă mult te vătămă.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 220. ◊ (Cu un complement indirect introdus prin prep. „la”) *A defăima cineva pe un cizmar că nu face cizme bune, pricepe că are cuvînt să se supere, să fie mîhnit, pentru că cu aceasta îl vătămă, îl păgubește la meseria lui.* HELIADE, O. I, 253. ◊ Absol. *Legile sînt făcute... ca acești oameni răi să se teamă de pedeapsă și să puiе frîu dorinței lor d-a vătăma.* BARONZI, I. C. IV, 48/1. ◊ R e f l. p a s. *Copiii dați spre înfală nu se vătămă întru nimică... la legiuita moștenire a fireștilor pînîși.* ap. TDRG. *În veselia generală nimeni nu se vătămă prin astfel de glume licențioase.* VICIU, COL. 17. ◊ R e f l. *Și de bogăți dă se nu defaimе mișei la băseareci, ce mai se și vătăme-se ca prepuņoni.* COD. VOR. 54/5. *Mai mare vătămătură decît trușa și măriia nu iaste... Că trușa iaste începutul tuturor realelor și a toată ajutării sufletească tăiare fi-i-va. Că pretutîndinea cela ce i se pare ceva a fi vătămă-se și prea lesne pre eluși se înșeală.* CORESI, EV. 13. ◊ Intrans. (Construit cu dativul) *N-am pus cu știință asemenea iscălitură pentru a vătăma stăpînului meu.* SADOVEANU, O. X, 172. ◊ (Prin extensiune) *Craiul franțozesc face gătire pre mare ca să să apere, iar pre uscat ca să vătăme Fiandra (a. 1693).* FN 6. *Vrăjmașii carii era mai de laturi, au început a călca și a vătăma acea împărăție.* C. CANTACUZINO, CM I, 58. *Gîndul acelor... pîrși turci este de a vătăma... săraca raiaoa.* VĂCĂRESCUL, IST. 309. ◊ (Prin lărgirea sensului) *A-ș da șie vro usteneală sau vro nevoiņă nu cuteadză, temîndu-se să nu-ș vatăme binele aicea pre lume.* VARLAAM, C. 28. *Cu jertve necurate spurcase jertvele lor, cu nebune obiceiuri vătămasе sărbătorile lor.* MAIOR, P. 123/21. *Jăluitorii numai pentru gilceava au vătămat cu defăimare cinstea boiariului.* CANTEMIR, S. M. 242/2. *Adunarea rea vătămă obiceiuri bune.* GOLESCU, P. 14/5. *Greșalele... ne vatămă cauza.* HELIADE, ap. GHICA, A. 726. *Cea mai mică proastă pornire le vatămă cinstea.* MARCOVICI, C. 127/10. *Acest refuz... vătăma interesele sale.* ASACHI, S. L. II, 15. *Poate că în treacă critica vatămă vro iubire de sine mai tare decît dreapta judecată.* RUSSO, S. 61. *Libertatea... unora ar putea vătăma pe a altora.* GHICA, S. 191. *Tăierea istmului de Suez, dacă în adevăr vatămă interesele vreuniei din puterile Europei, apoi acea putere este Anglia.* FILIMON, O. II, 168. *Această necesitate mereu renăscîndă a vătămat... succesul tentativei de organizare teocratică.* BARONZI, I. C. II, 16/9. *Te păzește, să nu vătămi a lor gusturi rafinate.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 78. (Intrans.; cu un complement indirect introdus prin prep. „la”, „în”) *E meșerearea mea nu spargu d-înși, nece vatămu (voi preavătămă H, voi strica D) în deadevărul meu.* PSALT. 185. *Nece vatăm în deadevărul meu.* CORESI, PS. 246/5. *Foarte mult au vătămat la învățatura lui Aristotel strădania ce au pus la dînsa pe la mijlocul veacului aravii și sholasticii.* POTECA, F. 32/13. ◊ (Complementul indică precepte, norme, reguli consfințite) *A încălca, a nesocoti. Nu ultăm tine și nu vătămăm porîncita ta.* CORESI, PS. 116/6. *Regulele cele mai elementare ale gramaticii sînt des vătămate.* REV. CRIT. II, 248. (Intrans.; cu un complement indirect introdus prin prep. „în”) *Nu vătămăm în porîncitele tale.* PSALT. HUR. 37/10. *Nu vătămăm (feacem strîmbătate D, feacem nedreptate C) în dzisa ta.* PSALT. 85.

III. T r a n z. (Complementul indică bunuri materiale, obiecte etc.) *A cauza, a produce pagube, daune (foarte mari); a strica, a deteriora, a avaria. Curățîndu-i bine pelița aceasta, apoi pre acest lemn nici întru o sută de ani nu-l vatămă nici vremile, nici văzduhul și nici apa.* CANTEMIR, S. M. 87/6. *De*

vor sta oile prea mult pe un lan de grîu, îl vatămă și micșurează rodul. I. IONESCU, C. 47/16, cf. CIHAC, I, 307, RESMERIȚĂ, D. *Ciocnirea a vătămat corabia.* SCRIBAN, D. *Sînt distruse sau greu vătămate Coliseul, mausoleul lui Adrian... și alte sute de temple, terme și teatre.* VIANU, L. R. 109, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Pentru ca paserile stricătoare să nu vatăme sămănturile, să ia la lasatul de post resturi de pe masă și... se aruncă cîte pușin în diferite părți.* ȘEZ. III, 120. ◊ R e f l. p a s. *Toată Țara Rumânească fu cutremurată grozav la 1804, vătămîndu-se toate zidurile ei.* GENILE, G. 123/13. *Furtuna au fost... foarte puternică, încît vreo trii biserici s-au vătămat.* AR (1841), 254/32. *Aveți grijă de cufăr, fiindcă înăuntru sînt lucruri care se pot vătăma.* TODORAN, P. 70.

IV. T r a n z. și r e f l. (Învechit, rar; în texte religioase; cu determinări introduse prin prep. „din”, „de”) *A (se) abate de la... Iosif nemică nu se vatăma el den lucrurile cealea bunele.* CORESI, EV. 138. *Cerșura slobozie hitleanui ca să vatăme pre noi den calea spăseniei noastre.* id. ib. 377. *Ispitiți-te să iai trup și te vatămaș de D[u]m[n]ează (a. 1661).* GCR I, 182/27, cf. DHLR II, 488.

- Prez. ind.: *vătăm* și (regional) *vătam* (ALR SN VII h 1887/886, ALRM SN IV h 1473/886), *vătăm* (ALR I h 147, ALR SN VII h 1887, ALRM SN IV h 1473), *vătămез* (ALR I h 147, ALR SN VII h 1887, ALRM SN IV h 1473), pers. 2 și (regional) *vatemi* (ALR SN VII h 1887, ALRM SN IV h 1473), *vatimi* (ALR SN VII h 1887, ALRM SN IV h 1473), *vatimi* (ALR SN VII h 1887/95, ALRM SN IV h 1473/95), *vătami* (ALR SN VII h 1887/886, ALRM SN IV h 1473/886), *vătami* (ALR SN VII h 1887, ALRM SN IV h 1473), *vătămези* (ALR SN VII h 1887, ALRM SN IV h 1473), *vetimi* (ALR SN VII h 1887/605, ALRM SN IV h 1473/605), *vețimi* (ALR SN VII h 1887/365, ALRM SN IV h 1473/365); prez. conjunct. pers. 3 și (regional) *să vatăme, să vatăme* (ALR SN VII h 2049, ALRM SN IV h 1592), *să vatăme* (ALR SN VII h 2049/886, ALRM SN IV h 1592), *să vatăme* (ALR SN VII h 2049/514, ALRM SN IV h 1592/514), *să vătămезе* (ALR SN VII h 2049, ALRM SN IV h 1592), *să veteme* (ALR SN VII h 2049, ALRM SN IV h 1592), *să veteme* (ALR SN VII h 2049, ALRM SN IV h 1592). - Și: (regional) *bătămă* vb. I. ALR I h 125, h 147.

- Lat. *victimare*.

VĂTĂMAN s. m. (Atestat prima dată în 1422, cf. DERS)

1. (În epoca feudală, în Moldova) Conducător al unui sat liber sau al unei cete de săteni liberi, devenit, uneori, reprezentant al stăpînului feudal în satele aservite; (mai târziu, în administrația rurală din Moldova) slujbaş la primărie însărcinat, mai ales, cu stringerea dărilor și a impozitelor. *Nă rugăm dumiilor voastre... vatamanilor... să credeț... că es[te] om bun (începutul sec. XVII).* ROSETTI, B. 68. *Au fost mulți din tîrgul Dorohoiului și Andreica vătaman din Cobălă... și Vasile vataman din Buhaicea (a. 1620).* GHIBĂNESCU, S. I. XIV, 7. *Au fost boiarii hotarnici... și Gheorghie dirigătorul de Buhaice și Tinașco vătamanul de acole (a. 1636).* id. ib. 21. *În aldămașul nostru au fost popa Macsin și popa Simion... și Mazere vătamanul (a. 1652).* ȘTEFANELLI, D. C. 5. *Vătamanul său din sat din Lăzești... este în ființul Bacăului (a. 1661).* IORGA, S. D. V, 34. [Lui] *Nicolai Buhuş log[o]l[ă]șul cel mare și dirigătorul și vătamanului său din Gănești (a. 1666).* id. ib. VI, 85. *Noi, milostive Doamne, robii Măriii dumitale..., Simion Buțurcă... și Lupășco vatamanul de Lozna, noi toți mărturisim cu sufletele noastre (a. 1671).* GHIBĂNESCU, S. I. XIV, 26. *Acest zapis s-au făcut dinainte[a] a mulți o[ame]ni buni, anume vătamanul Toader Erhan și Hrub[ă] și Ion a Popii (a. 1697).* ȘTEFANELLI, D. C. 18. *Au scris cărți pe la stăpînii satelor și pe la vornice și pe la vătamani, să-i scoață pe toți la rumte.* NECULCEA, L. 172. *Au mai dat Istrate pentru noi patru lei bani la Marcu Țîmpău, fiind vătaman (a. 1714).* ȘTEFANELLI, D. C. 24. *12 lei... au dat vătamanului de Faraoni și ispravnicului de acolo... de au strîns venitul moșii (a. 1742).* BUL. COM. IST. I, 262. *Vornicii și vatamanii satilor... să strîngă banii și să-i deie la zapciul ce va fi rînduit (a. 1752).* URICARIUL, IV, 2/20.

Vornicelul satului și vătămănușul să fie scutiți de bir (a. 1756). ib. I, 196/3. *Dimpreună cu vătămănușul lor, să trimiți... pe la toți acei oameni ca să-i rădici cu tot ce vor avea ei* (a. 1758). IORGA, S. D. VII, 280. *Mai are să iei vătămănușul de la sat 7 lei, 21 parale* (a. 1784). ȘTEFANELLI, D. C. 147. *Gavril Bodharu, vătămănuș* (a. 1826). id. ib. 394, cf. CIHAC, II, 137. *Vornicul... vătămănușii, bătrînii satului adunau darea repărțită în proporție cu venitul fecăruia*. EMINESCU, O. XII, 304. *Vornicul Nic-a Petricăi, cu paznicul, vătămănușii și cîțiva nespălați de mazile se purtau pînă la oameni de colo pînă la colo*. CREANGĂ, O. 183, cf. DDRF, XENOPOL, I. R. III, 189, 190, ENC. ROM., BĂRCIANU. *Județii sau juzii ori creștii, vătămănușii... nu cereau decît dijma turmelor, cirezilor, cailor*. IORGA, C. I. III, 209, cf. TDRG. *Vom aprinde focurile, vom trage copotele, vom trimite pe vătămănușii cu porunca și pe pristavi să strige că Petru e la ananghie*. DELAVRANCEA, O. II, 245, cf. CADE. *Unul dintre răzăși... se abătuse spre ei și le pofti ziua-bună. Apoi grăi: - Domnilor, să nu vă fie cu bănat. Eu sînt vătămănuș în sat aicea*. SADOVEANU, O. V, 562, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D., L. ROM. 1960, nr. 3, 76. *Satul era condus de reprezentanții lui, numiți cnezii, juzi sau vătămănușii... Alegerea lor se făcea de obște satului*. IST. ROM. II, 305. *Satele erau administrate, ca și în trecut, de vornice și de vătămănușii, aleși de stăpînii satelor dintre țărani mai înstăriți*. ib. III, 694. *Vătămănușii stăpînitorii feudali erau împiedicați să strîngă rumînii fugiți*. STOICESCU, C. S. 335. *Termenul de vătămănuș se întîlnește numai în Moldova, nu-l găsim niciodată în Țara Românească*. PANAITESCU, O. T. 192, cf. L. ROM. 1973, 320, M. D. ENC., DEX. *Nu se satură iadul De strîns ispravnicii, ocolăși, Popi, vornici și vătămănușii*. TEODORESCU, P. P. 168. ♦ E x p r. (Prin Mold.) **A ședea (uitată) ca fata vătămănușului** = a-și irosi timpul, uitînd de grijă, de obligații. *Fiind Irinuca dusă în sat și avînd obicei a ședea uitată ca fata vătămănușului, noi n-avem ce lucka?* CREANGĂ, O. 193, cf. SCRIBAN, D., L. ROM. 1973, 320. ♦ (Leșit din uz) **Aprud** (la o instituție). Cf. SCRIBAN, D., L. ROM. 1973, 320. ♦ (Leșit din uz) **Om de serviciu la o școală**. Cf. SCRIBAN, D., L. ROM. 1973, 320.

2. (Rar) Căpetenie, conducător. *Vatamanul acelor neguțatori... asculta cu luare-amînte aceste lămuriri și era prea mulțămîi*. SADOVEANU, O. XIII, 223. *Amîndoi hodiniseră în bordeiul vatamanului bovarilor și vișelărilor*. id. ib. 849. *Badea Nastasă, pădurarul din Urlătoarea, a oblicit... de la fecioru-său, vatamanul tabanului de cai*. id. ib. XVIII, 68. *Acest nepot se făcea mîndru... Scărpinînd cobza, se socotea vataman și maistru pentru horă*. ib. ib. 96.

- Pl. : vătămănuși.

- Din v. sl. вѣтѣманъ, pol. wataman.

VĂTĂMĂRE s. f. Acțiunea de a (s e) vătămă și rezultatul ei.

1. (Producere a unui) rău fizic, afectare a integrității corporale (prin rănire, lovire etc.) sau a stării sănătății; (popular) vătămătură (I) (regional) vătăm (I). Cf. vătămă (II). *Să giure vătămătură cum n-au făcut el vreun viclesug și cum nu ști[e] nimic de vătămarea bouului*. PRAV. 13. *De-l va vătămă acolea gios la pămînt, fiind cădăzut, să va certa de la giudeț după vătămarea ce-i va fi făcut*. ib. 124. *Într-o căldare plină de smoală topită îl băgară cu capul în gios herbînd smoala și ieșind din căldare fără vătămări*. DOSOFTEI, V. S. decembrie 228/24. *Pin pălăria ce era în capul său, printr-însa un glonț au trecut (și Dumnezeu de... vătămăre l-au ferit)*. N. COSTIN, LET. II, 69/15. *Făr' de rane, făr' de sînge, făr' de vătămăre, calcă și supune toată păgînătaea*. ANTIM, O. 6. *S-au suit apucînd mai înainte preste foc și... în multă vreme sta făr' de vătămăre*. AETHIOPICA, 42/8. *Boala este tuse cu vătămăre plămînilor* (a. 1795). IORGA, S. D. VII, 257, cf. KLEIN, D. 454. *Vătămărea la ochi*. CALENDARIU (1814), 179/11. *Mîncarea și beutura preste măsură m-au adus odinioară în mare primejdie; și acum mi-ar fi spre vătămăre, însă... mă păzesc*. PETROVICI, P. 136/4, cf. CANTEMIR, S. M. 318/29, LB. *Să să răportuiescă cinstiții vornici, arătînd că un*

asemenea obicei este spre vătămărea sănătății publice, aducînd putoare (a. 1831). DOC. EC. 475. *Murdaricul ce se scură de la cuhnia d. stolnic, ... baliga ce să aruncă în drum, ... apa ce iese... din grădina dumisale, ... toate acestea aduc, în vremea căldurii ce să pornește, nu puțină vătămăre la sănătatea lăcuitorilor* (a. 1835). ARH. OLT. X, 132. *Blanele cele mari, ... pricinuind... vătămări, nu sînt bune de purtat*. ALBINEȚ, M. 97/5. *De mare vătămăre este și multa întrebuițare a băuțurilor*. id. ib. 99/1. *Luînd o săgeată, cu tras asupra lui Robinson, dar nu i-au pricinuit nici o vătămăre*. DRĂGHICI, R. 168/3. *Cu balimezuri de cele mari... trăgea neîncetat asupra creștinilor cu mare vătămăre a tutulor, mai cu seamă a acelor ce băteau cetatea*. BĂLCESCU, M. V. 172. *Fluxul epatic... vine din vătămărea mînăntăielor părți de gios a pântecului*. CORNEA, E. I, 64/25, cf. ISER. *Cîteva bășici de chlor introduse în plămîni... pot pricinui și vătămări urmate de scuipătură de sînge*. MARIN, PR. I, 15/23. *Îi erau permise și escese cu vătămărea mînăntăielor*. BARIȚIU, P. A. I, 596, cf. POLIZU, PETRI, V., COSTINESCU, CIHAC, I, 307, LM. *Domnul inginer se rădicase teafăr și fîră vătămăre*. ODOBESCU, S. III, 191, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE. *Negăsind nici o vătămăre lăuntrică, le făcu un provizoriu pansament*. CĂLINESCU, S. 345, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Prin analogie) *Picăturile înghefînd cad glonț și se numește grindină sau piatră, care este o mare vătămăre plantelor*. GENILIE, G. 113/17. *Grînețele sînt supuse la multe întîmplări, vătămări și boale ce micșorează rodirea*. I. IONESCU, C. 174/17. *Vătămările pe care le suferă semănăturile de toamnă în timpul iernii sînt diferite. În iernile fără zăpadă... plantele degeră*. AGROTEHNICA, II, 77. *Produce vătămări la floarea soarelui*. FLORA R. P. R. VIII, 71. ♦ F i g. *Trecerea camo prîpită a neamului nostru de la o stare înapoiată, aproape barbară, la niceva forme de cultură luată de-a gața... era imposibil să nu lase în organismul nostru social... scrînteli grave, vătămări de acele cari nu se pot lecui așa, de la sine*. VLAHUȚĂ, S. A. II, 357. ♦ (Jur.) *Vătămăre corporală* (sau, învechit, *trupească*) = infracțiune care constă într-o atingere adusă integrității corporale sau sănătății unei persoane. *Despăgubirea... cînd... să întînde și la vătămărea trupească și la ștergerea pricinuitei necinste, să numește deplină satisfacție*. COD. TIV. 220/16, cf. ENC. ROM. III, 459, DER. *Trebuia să dea relații într-o anchetă, în care era implicată ea însăși pentru vătămărea corporală a unei persoane*. SCÎNTEIA, 1972, nr. 9188, cf. M. D. ENC. ♦ F i g. (învechit; determinat prin „sufletească”) *Corupere, pervertire... Șilesc cu viclesug, ca să te îndemne pe Măria ta să faci ceea ce n-ai făcut în... tînerete, spre sufletească vătămăre și spre clevetirea oamenilor*. ANTIM, O. 229. *De pohtești ca să fii și Măria ta odihnit și fără vătămăre sufletească... mă rog ține cumpăna judecării drept*. id. ib. 232. ♦ (Concretizat; regional) *Hermie* (Săveni). NALR - MB I MN 280, 448/517. *S-o boșoroziț, l-o apucat vatamărea*. ib.

2. F i g. Neplăcere, neajuns, necaz etc. sau pagubă, daună materială pricinuită cuiva; atingere, știrbire adusă onoarei, prestigiului, intereselor etc. cuiva; (învechit, rar) vătămătură (II). V. prejudiciu (2). Cf. vătămă (II). *Ne va izbăvi de muncă și de venirea vătămării ce vine de la văzuții și nevăzuții vrăjmașii noștri*. CORESI, EV. 350. *Oamenii de multe ori ca nește cuconi să roagă de ce nu le este de folos, ce mai vîntos de vătămăre*. VARLAAM, C. 197. *Să va certa pentru aceasta sudalmă sau vătămăre a giudețului*. PRAV. 71. *De va face muiarea nîscare farnece, carele să vor afla întru tot lucrul să fie de vătămăre, atunci bărbatul este datoriu să să împarț de dînsă singur cu voi lui*. ib. 165. *Pe voievodul de Ardeal... cu scrisorile și cu cuvintele de vătămăre îl strîcășă Anton Săcuiul*. N. COSTIN, L. 459. *Nu mă trece cu vederea acum, Preacurată pre mine cel necăjit, ci mă miluește degrabă și... de vătămărea celui viclean mă slobozește*. MINEIUL (1776), 200¹/19. *Zisa unire a celor trei națiuni în Ardeal nici o vătămăre nu făcu neamului românesc*. MAIOR, IST. 108/23. *Să cerem de la Dumnezeu... să ne păzască pre noi de toată vătămărea*. PETROVICI, P. 233/15. *Gîndurile ce facem spre suferarea altora aduc chiar noao vătămăre*. GOLESCU, P.

162/19, cf. LB. *Starea și haeractirul filosofului este să aștepte tot folosul sau vătămarea din pricina sa.* POTECA, F. 315/3. *Nu te teme prea mult de viitorime, dar nici nu nădăjdii... într-însa; căci orice pornire împotriva unuia dintr-aceste două adevăruri poate să-ți aducă mare vătămare.* MARCOVICI, D. 7/20. *Războiul... a căruiă pricină era nemulțumirea cu prințul cel nouu, iar pretextul vătămarea banului Pîrvul, se isprăvi cu gonirea lui Vladislav peste Dunăre.* F. AARON, I. I, 210/21. *Mulți din acii pe cari Rareș înălțase, înavușise și boierise întrebuiră amu pozițiunea lor spre vătămarea domnului și binefăcătorului lor.* ASACHI, S. L. II, 172, cf. VALIAN, V. *Pentru unu ca tine și celor asemenea ție vă este de vătămare chiar și cînd ați cîștiga bani mulți în cărți, căci nu știți ce să faceți cu dînșii.* PR. DRAM. 127, cf. ISER, POLIZU. *Se petrec aici alte lucruri mult mai grave... care aduc omenirei o vătămare de o mie de ori mai mare, fapte de acelea care... atacă omenirea chiar la tulpină, îi fac o existență mizerabilă și-i prepară pieirea cu încetul.* GHICA, S. 435, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 307, COSTINESCU, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE. *Toată lumea cinstită îl îndrăgește și i se supune de bunăvoie... Fiindcă el nu aduce nici o vătămare nimănui.* VOICULESCU, P. I, 86. *Voi veniți, vorbiți bine cu toată lumea, plătiți ouăle și găinile, nu faceți nici o vătămare nimănui.* SADOVEANU, O. XXI, 70. ◇ (Prin lărgirea sensului) *De va fi greșala mare, ... de hiclesug și de vătămare (stricăciune MUNT.) spre țară... atunci svaenicul să va certă.* PRAV. 305. *Cei mulți din tagma preoțască, neavînd puțință de plătit, era ocăriți și trași de cătră stringătorii de bani cu învăluiri și închisori, cu vătămare cinstei lor (a. 1780).* IORGA, S. D. V, 111. *Nu să aduce nici o vătămare sau pagubă la meșteșugul boiangiilor (a. 1826).* DOC. EC. 373. *Să i se dea des de mîncare, și cite puțin, astfel nu se va putea aduce vrur prejudiciu (vătămare) celei mai aspre diete.* PARAB. 42/13. *Prezența șefilor militari turci alături cu domniii țării aducea cea mai mare vătămare autorității domnești.* GHICA, S. 119. *E un progres fals... care se întoarce în vătămarea moralității.* BARONZI, I. C. I, 29/27. *Cele mai multe pricini de judecată provin din călcarea sau nerecunoașterea dreptului de proprietate, vătămări de onoare, contravenții etc.* PĂCALĂ, M. R. 346, cf. SCRIBAN, D. ◇ *Încălcare, nesocotire (a unor precepte, a unor norme, a unor reguli consfințite). Se vede a se fi comis astfel de vătămări de lege, care, delăturate, ar da alt rezultat de alegere.* ap. PUȘCARIU, L. R. I, 415.

3. Stricăciune, deteriorare, avariere (cauzată uhor bunuri materiale, unor obiecte etc.). Cf. vătămă (III). *Corabiia întreagă și făr' de nici o vătămare au ajuns la adăpostea.* ANTIM, O. 157. *Dacă... vasul... va fi prea mare încu să poată pricinui vătămare șapталului prin ciocnire, vei trage asupra-i cu ghiulele, pînă îl vei cufunda.* GHICA, S. 405, cf. RESMERIȚĂ, D. *După ce-o trimise într-un colț al odăii, se duse și o culese, răsfoind-o cu grijă, ca și cum ar fi vrut să se încredințeze că nu i-a pricinuit nici o vătămare.* SADOVEANU, O. XXI, 264. *Tezaurul trezise, în adevăr, o curiozitate generală... După pierderea unei părți din obiectele care-l alcătuiău și după vătămarile ce-i adusesse Verussi, ... i-a fost dat să sufere noi deteriorări.* VIANU, L. R. 123, cf. DL. *A știut... să-și stringă grînele fără vătămare.* H. DAICOVICIU, D. 70.

-Pl.: vătămări.

-V. vătămă.

VĂTĂMAT, -Ă adj. I. (Despre ființe sau despre părți ale corpului lor) Care a suferit un rău fizic, a cărui integritate corporală a fost afectată (prin rănire, lovire etc.); a cărui sănătate a avut de suferit. *Să va afla boul au cu piciorul frînt, au cornul sărit, au de vreun ochi orbit sau și aiurea vătămă.* PRAV. 13, cf. ANON. CAR. *Să lege ranele ostașilor celor vătămăți.* ȘINCAI, HR. I, 4/11, cf. KLEIN, D. 454. *Arși și ucși se numărăru o sută cincizeci de persoane și mai tot alțiia greu vătămăți.* CODRU - DRĂGUȘANU, C. 137, cf. ISER, POLIZU, LM. E... vătămăți [măseaua]. CARAGIALE, O. VI, 182, cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., ARGHEZI, S. V, 31, DL, DM. *Întreaga obște era solidară în favoarea membrului ei ucis sau vătămă.*

PANAITESCU, O. T. 55, cf. DEX. ◇ (Substantivat) *Armele meale mîncă-voru carne de sîngele rănîșilor (vătămăților CV) și prădașilor, de capetele giudecilor limbilor.* PSALT. 318. *Goleman... le merge pe urmă cu alții de ai săi, înarmat cu o furcă de șatră, și sosind nu caută mult, ci dă unde nimerește - și numără poetul pe toți vătămății.* BUDAI-DELEANU, T. 409. *Acel ce au vătămă pe altul la trup, datoriu este să deie cheltuiala tămăduirei lui... cum și cuvincoasă răsplătire potrivită cu doveditele împregiurări, dacă vătămătu lui va pretenderi și aceste.* COND. TIV. 220/26. (Cu determinări introduse prin prep. „de” sau „la”) *Umul din cei slăviți carele era acum bătrîn... viind la cei de preste zid și zicîndu-le: O, vătămăților la minte și nebuni de rele.* AETHIOPICA, 52°/20. *Zise către dînsul: „neburle și vătămătu de minte”.* VARLAAM - IOASAF, 9°/4. ◇ S p e c. (Popular) Bolnav de hernie; (popular) boșorogit, surpat, (regional) vătămătuș. Cf. LB, I. GOLESCU, C., ISER, POLIZU, MARJAN, D. 255, DDRF, BĂRCIANU, RESMERIȚĂ, D., CADE, DL, DEX, ȘEZ. III, 90, V, 170, ALR II h 125, h 136, ALRM II h 194, A II 6, 8, III 2, ALR - M I h 160, NALR - B I h 151, NALR - MB I MN 280, 448. ◇ (Substantivat) [Iarba lui Tatin] e bună pentru cei vătămăți, cărora li se umflă boașele. ȘEZ. XV, 48.

2. F i g. Care a suferit un necaz, un neajuns; prejudiciat; ofensat; lezat. Cf. vătămă (II). *La Poarta Otomană rămîne vătămătu un obraz de mare folos (a. 1695).* FN 54. *Învățătorul cel vătămătu și năcăjit își pierde voia și nu poate să-i învețe.* PETROVICI, P. 7/7, cf. LB. *Nu se minie ușor, însă o dată vătămătu nu ușor uită.* ANTROP. 233/22, cf. ISER, POLIZU, BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Ce, măi?, strigă boierul vătămătu, de m-a întrece ea pe mine din cuvinte, să știți că eu oi lua-o de soție.* SBIERA, P. 222. ◇ (Substantivat) *Să să svătuiască cu cei scîndăliți și vătămăți, ce să dezice cu cei suduși.* PRAV. 325. *Cel vătămătu poate cere daune.* ENC. ROM. III, 533. ◇ (Prin lărgirea sensului) *În lumea noastră robia și claca erau considerate ca niște drepturi naturale de cari uzau, fără a simți conștiința lor cîtuși de puțin vătămătu.* GHICA, S. 633. ◇ Parte vătămătu v. p a r t e (III 3).

3. (Despre bunuri materiale, despre obiecte etc.) Stricat, deteriorat, avariat. Cf. vătămă (III). Cf. POLIZU, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, A III 2.

- Pl.: vătămăți, -te. - Și: (regional) bătămăt, -ă adj. ALR II h 136, ALRM II h 194.

- V. vătămă.

VĂTĂMĂTOR, -OĂRE adj., s. f. I. Adj. I. Care vătămă (I 1), care dăunează, care pricinuieste un rău fizic; nociv. *Putoarea cea cădăbroasă sau de mortăciune îi va fi nocivă, adecă vătămătoare.* ÎNVĂȚĂTURĂ, 71/22. *Slobozirea sîngelui... este... căzută într-afita abuz... Acest de obște vătămător abuz se trage din vechime.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 471/15. *Boala vătămătu... poartă în sine un princip foarte vătămător.* VEISA, I. 12/10. [Sobele de metal] *slobod o mulțime de aburi metalici carii sînt foarte vătămător atît capului, cît și plămînilor.* ALBINET, M. 96/11. *Comisia au cercetat ca nu cumva numitul să fi vrînd să puie în acea cafea vreo materie vătămătoare obștii (a. 1841).* DOC. EC. 753, cf. ISER. *Oxidul de carbon... este foarte vătămător; ... cîntități mici de acest gaz ajung spre a face atmosfera nerespirabilă.* MARIN, PR. I, 66/17, cf. POLIZU. *Mania sa cea vătămătoare... era ideea ce-și făcuse că de nu va lua într-o zi medicamente, trebuie să moară.* NEGRUZZI, S. I, 207. *Rachiul, otrăvitor și vătămător minții și deșteptăciunei omenesti, ... se înmulțește prin numărul fabricilor lui.* PELIMON, I. 274/25, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D. *Dacă pierdem cît de puțin cumpăneala, negreșit că am fi făcut gios un salto mortale foarte vătămător capetelor noastre.* ALECSANDRI, O. P. 217, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 307, LM. *Coloarea albă a varului uzat la noi este vătămător ochilor.* ARHIVA, I, 711, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Viermii intestinali... secretă toxine vătămătoare.* ENC. AGR. V, 842, cf. SCRIBAN, D. *Razele ultraviolete sînt foarte*

primejdioase pentru viețuitoare... Atmosfera lucrează ca o sită, oprind pe cele vătămătoare grație ozonului din aer. ENC. TEHN. I, 104. *Țuica de bună calitate nu numai că nu este vătămătoare, dar este un element de valoare nutritivă neînchipuită.* ULIERU, C. 79. *Concentrații prea ridicate de săruri sînt vătămătoare celor mai multe grupe de microorganismе.* CHIRIȚĂ, P. 360, cf. DL, DM. *Acțiunea toxică a cianurii mercurice asupra omului nu este vătămătoare.* CHIM. AN. CALIT. 60. ◊ (Determinat prin „sănătății”) *Scăldătorile răci sînt vătămătoare sănătății, cînd trupul se află înfierbîntat și asudat de osteneală.* FĂTU, D. 39/20. *Să se impuie cît de greu băuturile vătămătoare sănătății, localurile coruptoare moravurilor.* GHICA, C. E. I, 307. *Locuitorii de prin sate și chiar cei din orașe... erau siliți a măcina coaja copacilor spre a-și căpăta o hrană vătămătoare sănătății.* ODOBESCU, S. I, 323. *Suferințele lui morale deveneau din ce în ce mai mari și mai vătămătoare sănătății lui.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 49. *Umiditatea și gazele vătămătoare sănătății creează o stare foarte nesănătoasă în interiorul acestor locuințe.* MANOLESCU, I. 47. *Vasele nesmălțuite sînt mai bune decît cele rău smălțuite, în cazul din urmă puțin fiind smălțuit vătămător sănătății.* CRĂNICEANU, IG. 267, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Aerul din grajd se încălzește prea mult și se încarcă de aburi vătămători sănătății animalelor.* PĂCALĂ, M. R. 434. ◊ F i g. (Cu determinări ca „de suflet”, „sufletului” etc.) *Corupător, pervertitor. De toate poftirile vătămătoare la suflete tare să să veaghe.* PRAV. LUCACI, 171. *Orbi îi numește pentru căci nu vor să învețe pre oameni cele ce sã cuvîn și sînt drepte și adevărate, ce-i învață și-i îndeamnă pururea la lucrurile cele vătămătoare de suflet.* ANTIM, O. 135. (Substantivat) *Întunecat, vătămătorul sufletelor noastre, lucrul păcatului, să-l lepădăm.* CORESI, EV. 45.

2. F i g. Care vătămă (II), care pricinuieste neajunsuri, necazuri etc. sau pagube, daune materiale; care prejudiciază; care ofensează. *Pizma și rîvnirea mai rea iaste decît toate realele și mai vătămătoare foarte.* CORESI, EV. 410. *Noi... ne mîntuim prin tine zioa și noaptea de supărările vrăjmașilor cele vătămătoare și de tot fealul de nevoi și de spurcăciuni sufletești.* MINEIUL (1776), 64ⁿ/I. *Ușurarea și necumpănirea celui județ este mai mult vătămătoare lăcuiitorilor, dăcît folositoare (a. 1819).* DOC. EC. 207. *Măcar că este bătaia cea mai cumplită, dară cinstii nu iaste vătămătoare.* CANTEMIR, S. M. 239/13. *Cuvintele cele ce aduc primejdie sînt mai vătămătoare decît o bucată otrăvită.* GOLESCU, P. 22/13, cf. LB. *Cînd cei mari trăiesc dăsfrițați, cu doă chipuri să fac vătămători în obște... nu numai că sînt răi orașani, ci dau și la ceilalți răutatea.* MUMULEANU, C. 20/7. *În foarte vătămătoare greșală cad aceia carii lăpădînd adevărurile de crezut, numai pre cele arătate și dovedite cer.* POTECA, F. 120/14. *Un asemenea crezut autor nu este vătămător numai pentru sine, ... dar scrierile lui propăvăduiesc demoralizația la milioane.* HELIADE, O. II, 106. *Vladislav n-au pregetat a-l disțaiu de la acest rezel, amintîndu-i... cît de vătămătoriu lucru ar fi a lîngezi puterea Moldovei și prin asta a deschide turcilor o cale spre Polonia.* ASACHI, S. L. II, 98, cf. VALIAN, V. *Urma... svaturile vătămătoare ale izuiților.* BĂLÇESCU, M. V. 254. *Politica cea nouă a celui imperiu este foarte vătămătoare intereselor germane.* FILIMON, O. II, 129. *Cu toate foloasele amăgitoare de care se bucură astăzi proprietarii, schimbul ce le este impus pentru prezent și viitor constituie cea mai vătămătoare călcare a principiului de proprietate.* KOGĂLNICEANU, S. A. 150. *Se și încheie tractatul de Belgrad atît de vătămător pentru creștinătate.* NEGRUZZI, S. II, 150, cf. POLIZU. *Răscularca grecilor își pierduse toate simpatii și tot prestigiul prin purtarea lor vătămătoare și spăimîntătoare.* GHICA, S. 105. *Nu se poate admite că tranzacțiunile libere, cari sînt schimbul de servicii între oameni, să poată fi vreodată vătămătoare și păgubitoare.* id. ib. 189. *O religione guvernată în sine eserecîta o influință... mai mult vătămătoare decît folositoare.* BARONZI, I. C. I, 160/3. *Călătorii trebuie să se îngrijească a lua cu ei provizii, căci altminterie ar fi expuși a rămînea nemîncați și nebăuți 24 de ore întregi, împrejurare*

critică ce este foarte vătămătoare entuziasmului. ALECSANDRI, O. P. 278, cf. CIHAC, I, 307, LM. *Ne punem în pericolul de a aduce evenimente în care cestiunea să fie rezolvată după voine străine, în mod cu totul vătămător națiunii române.* ODOBESCU, S. III, 484. *În cazul întii dărnica-i vătămătoare.* CARAGIALE, O. III, 290. *Înțeleg urmările vătămătoare ale căsătoriilor nepotrivite.* CONTEMPORANUL, II, 111, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Luchian... a dat o lovitură simțitoare vechilor metode de studiu... - metode pe care contactul cu pictura novatoare franceză le dovedise vătămătoare.* OPRESCU, S. 48. *Hagienuș se apucă să nareze... fără a spune în fond nimic vătămător pentru familia sa.* CĂLINESCU, B. I. 155. *Un avar, un alcoolic, ca și un amozat, vor căuta să găsească toate sofismele necesare pentru a-și dovedi lor înșiși ca și celorlalți că acțiunea pe care o întreprind nu e nici vătămătoare, nici urîță, nici periculoasă.* RALEA, S. T. II, 18. *Împărțirea ca și matematică a operei lui în perioade distincte este o împărțire arbitrară, încompletă și vătămătoare unității lui spirituale.* CONSTANTINESCU, S. II, 106.

3. Care vătămă (III), care strică, care deteriorează. Cf. ÎNVĂȚĂTURĂ, 109/13. *Dînsul cunoaște... toate pricinile fizice care sînt vătămătoare în producția viilor (a. 1849).* DOC. EC. 959. *Pasărea Ibis a fost venerată pentru facerea de bine că curța țara de felurimi de insecte și reptile vătămătoare și periculoase.* ISIS (1859), 52²/35. *Prin Bucovina, se face aghiasmă în grădini pentru insectele și viermii vătămători pomilor și legumelor.* PAMFILE, S. T. 2. *Ruperea felinei se face mai ales acolo unde iarba este de tot rară și copleșită de mușchi și buruieni vătămătoare.* PĂCALĂ, M. R. 275, cf. RESMERIȚĂ, D. *Departate de a fi vătămătoare, ... [broaște] sînt așa de folositoare, stîrbind insectele, încît în Paris se vind pentru grădini.* SIMIONESCU, F. R. 196. *Această drăgălașă pasăre... distruge milioane de insecte vătămătoare.* LINȚIA, P. III, 455. *Ganoliul... apăra aceste terenuri împotriva stricăciunilor pricinuite de gîndacii vătămători cartofilor.* VUIA, PĂST. 59. ◊ (Substantivat, n.) *Nume dat insectelor (sau altor animale) care produc stricăciuni plantelor de cultură. Acest piarsic este deosebit de rezistent față de toți vătămătorii.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2402, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

II. S. f. 1. Plantă erbacee perenă din familia leguminoaselor, cu frunze imparipenate, cu flori galbene-aurii, cu fructul o păstăie, întrebuințată ca plantă medicinală și de nutreț; rânoloasă, renoloare, capul-turcului, iarba-faptului, iarba-osului, iarba-rânii, iarba-de-vatam, iarba de vătămătură (*Anthyllis vulneraria*). Cf. CONV. LIT. XXII, 1060, TDRG, PASCU, S. 124, RESMERIȚĂ, D., PAŢU, PL., CADE, ENC. AGR., DR. XI, 136, DL, DM, BORZA, D. 21, 300, FLORA R. P. R. V, 223, PRODAN-BUIA, F. I. 298, M. D. ENC., DEX.

2. Plantă graminee cu frunze păroase, cu floarea grupată în spiculețe (*Bromus commutatus*). Cf. BORZA, D. 33, 300, M. D. ENC., DEX.

- PL.: vătămători, -oare.

- Vătămă + suf. -ător.

VĂTĂMĂTURĂ s. f. I. (Popular) 1. Vătămăre (I). Cf. COD. VOR². 75/9. *Amîndoi bolnavii dentru păcate avuse ei neputință și boală, nu de vreo vătămătură a trupului.* CORESI, EV. 58, cf. 464. *Vasilie de vătămătura cornului cerbului puțină vreamă trăi și muri.* MOXA, 391/1. *Pohtele și dulcețile trupului, au doară nu să întorc ș-acelea întru urit și în boale și în vătămături și în scurtare vieții?* VARLAAM, C. 322. *Va lua văcariul demănează bou de la plugar, și va fi bou sănătos, nu va avea nice o vătămătură.* PRAV. 13, cf. 5, 225, ANON. CAR. *Despre vătămături, rîie și despre umflături la ugere.* CALENDARIU (1814), 181/24, cf. CIHAC, I, 307, DDRF, TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. ◊ F i g. (Învechit) *Corupere, pervertire. Să ne delungăm de toate păcatele, și de vătămătura lor mai sus să fim.* CORESI, EV. 379. *Puținul rău este vătămătura sufletescă (a. 1644).* GCR I, 111/11. ◊ F i g. (Învechit, rar) *Durere sufletească; amărăciune. Iarbă*

care ne vindecă toate vătămăturile cele sufletești. BIBLIA (1688), [prefață] 4/11.

2. S p e c. (Popular) a) Hernie. Cf. KLEIN, D. 454. *De vătămătura bărbaților și a muierilor* (a. 1800). IORGA, S. D. XVI, 20, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, I. GOLESCU, C., VALIAN, V., ISER, MAN. SĂNĂT. 372/5. *Pe ceia carii era surpați sau cum se mai zice avea vătămătură, ... îi bătea cu cite 50 de vergi (smicele) pe trupul gol.* BARIȚIU, P. A. I, 655, cf. POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, I., 307, LM, DDRF. *Urmările [opintelii] pot fi rele: hernii (surpătură, boșorogală, vătămătură), varice (noduri în vine)... vărsături de sânge.* CRĂNICEANU, IG. 274, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., GRIGORIU-RIGO, M. P. I, 181, TDRG. *Cap de cîne ars în foc e bun de legat pentru vătămătură.* GOROVEI, CR. 50, cf. DR. III, 426, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Îl necăjea tusa, n-avea poftă de mîncare, și mai ales îl chinuia vătămătura lui veche; parcă i se așeza un nod ghimpos între stînginii.* SADOVEANU, O. VI, 572, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 382, SCRIBAN, D. *Copiii aveau scrofule, cei mai vîrstnici ofiță, bătrîinii vătămătură.* PAS, Z. I, 117. *Amu sîntem numai șaisprezece copii și tata-i bătrîn. Zace de vătămătură.* GALAN, Z. R. 373, cf. M. D. ENC., DEX, H III 54, 178, 333, 440, X 72, 458, 525. *Haida dură, numai dură, Strîmba-și-ar Dumnezeu gura, Și dracul vătămătura.* MARIAN, H. 79. *În genere, barbații au mai des vătămătură ca femeile.* ȘEZ. I, 80, cf. V, 170. *Mutătoarea rasă pe răzătoare și amestecată cu gălbănuș de ou se face legătură și se pune pe locul unde ține vătămătura, spre a o muta în alt loc, unde se poate suferi mai cu ușurință.* PAMFILE, B. 67, cf. ȘEZ, XV, 48, CIAUȘANU, GL., ALR III h 125, ALRM III h 177, A II 3, 4, 6, 8, ALR - M I h 158, NALR - B I h 151, NALR - MB I h 100.

b) Numele mai multor afecțiuni abdominale, mai ales ale stomacului, manifestate prin dureri acute; (regional) loc dureros. *De te vei păzi, foarte degrabă te vei însănătoși, măcar să fie vătămătura cît de veche* (a. 1825). ȘEZ. XXIV, 73. *Doftorie de vătămătură.* POVĂȚ. (1844), 104/16. *La colica simplă (vătămătură) și la aceea care vine din irveninarea cu plumb, scaldătorile stîmpărate sînt un mijloc foarte puternic.* FĂTU, D. 57/22. *Cînd m-apucă vătămătura, beau un pahar de rachiu.* GANE, N. I, 223, cf. MARIAN, D. 255. *M-a lovit... o furnicătură prin pîntece ca un fel de vătămătură.* CONTEMPORANUL, VI, 505, cf. DDRF, N. LEON, MED. 152, BIANU, D. S., TDRG. *Rădăcina de muțătoare... pisată, pusă în rachiu, se dă pentru vătămătură.* SIMIONESCU, FL. 205. *Cînd te apucă vătămătura (cîrcei de stomah) se pisează bine o ceapă sau două, se pun vro cîteva linguri de făină, ... se face legătoare (pastă) și se leagă la pîntece drept pe buric, însă caldă.* IZV. XIII, 239. *Strașnicul, macerat în rachiu împreună cu iarba ciutei, ... se întrebuișează în medicina empirică contra vătămăturii.* FLORA R. P. R. I, 132, cf. DEX, GRAIUL, I, 275. *Prinde a se văicăra de vătămătură, cu amîndouă minile ținîndu-se de pîntece.* FURTUNĂ, C. 122, cf. ALR III h 116. *Broasca cu troacă e bună de vătămătură; se arde în foc și se be cu rachiu.* ZANNE, P. IX, 277.

3. (Bot.; și în sintagma *iarbă de vătămătură*, TDRG, PANȚU, PL., CADE, BORZA, D. 21, 246) **Vătămătoare (II 1)** (*Anthyllis vulneraria*). Cf. BORZA, D. 21, 300.

II. F i g. (Învechit, rar) **Vătămăre (2)**. *Cătră lucrurile cealea bunele, mare vătămătură fi-va truța și măriia și preainălțarea.* CORESI, EV. 12. *Cine-ș iubeaște fratele său, nici o vătămătură spr-însul să nu cugete, ce și al său suflet pentru elu-ș pune.* id. ib. 337.

- Pl. : **vătămături** și (învechit, rar) **vătămătore** (VEISA, I. 34/3).

- **Vătămă** + suf. -**ătură**.

VĂTĂMĂTUROS, -OĂSĂ adj. (Regional) Bolnav de hernie (Umrărești - Tecuci). Cf. NALR - MB I MN 280, 448/652.

- Pl. : **vătămăturoși, -oase**.

- **Vătămătură** + suf. -**os**.

VĂTĂRĂN, -Ă s. m. și f. (Olt.) Pui (mai mare) de iepure. Cf. NALR - O IV h 750, h 752.

- Pl. : **vătărani, -e**. - Și: **vatalán** s. m. NALR - O IV h 750/945.

- De la **vătui**¹.

VĂTĂRĂU s. m. (Regional) Iepuroi (Urzicuța - Băilești). Cf. NALR - O III h 546/979.

- Pl. : **vătărăi**.

- De la **vătăran**, cu schimbare de suf.

VĂTĂRĂG, -OĂGĂ subst. I. S. m. și f. (Munt., Olt. și prin Ban.) **Vătui**¹ (1) sau **vătuie** (1). Cf. CADE, SCRIBAN, D., DSR, H IV 139, 248, IX 143, 154, 307, 339, NALR - O IV h 749/905, h 751/905.

2. S. m. (Regional) Noaten (2) (Mănești - Tîrgoviște). Cf. H IV 139.

3. S. m. și f. (Olt., prin Munt. și prin Ban.) **Vătui**¹ (3) sau **vătuie** (3). Cf. TDRG, PASCU, S. 213, CADE, SCRIBAN, D., DSR, RĂDULESCU-CODIN. *Să pomeni cu Tartacot, călare pi-un vătărăg.* GRAIUL, I, 87. *Un vătui dă să zică ceva. Arîmbașa necăjit se răsti la el: - Ține-și cleanța, vătărăgule, ... - Așa e, zise o iepuroaică stingheră.* PLOPȘOR, C. 85, cf. NALR - O III h 546, IV h 750, h 752/984.

- Pl. : **vătărăgi, -oage**. - Și: **vatalóg** s. m. NALR - O IV h 750.

- De la **vătui**¹.

VĂTĂRĂG s. m. (Regional) Pui de iepure (Țigănești - Alexandria). Cf. ALR I 1787/900.

- Pl. : **vătărăgi**.

- De la **vătărăg**, cu schimbare de suf.

VĂTĂȘEL s. m. I. 1. (Învechit și popular) **Vătăf** (I 1); subalterm al vătăfului. *Tot sufletul acesta a Ocnii, ce să cuprînde 225 liudi, adevă șaugăi, lăturași, tărăbînțași, vătăjii* (a. 1765). URICARIUL, II, 171. *Toți vătăjii de harabagii... să se rînduiscă de cătră această nazirie* (a. 1815). ib. I, 248. *Vătăjeii erau acîia care supravegheau lucrările și îndemnau pe șaugăi, lăturași și tărăbînțași la lucru.* ARHIVA, II, 617, cf. SCRIBAN, D.; DL, DM. *Se ivește căpitanul Caracatuci, vătăjel peste 505 voinici.* IST. LIT. ROM. I, 220, cf. DEX. *Căpitan Caracatuci, Vătăjel peste haiduci...* Fă-ți o milă și de mine. ALECSANDRI, P. P. 58.

2. (Popular) **Vătăf** (I 2); subalterm al vătăfului. *Puii că-mi scotea; Dar cu ce-i hrănea? Cu ceoșvîrți de miei, De la vătășei.* PĂSCULESCU, L. P. 152, cf. BALADE, I, 296.

3. (Mold., Bucov. și Transilv.) **Vornicel** (3). *Vătăjelul mireșii cere în numele ei iertăciune de la părinții săi.* CANTEMIR, S. M. 302/9. *Mirele și mireasa... trebuie să-și alege...* vătăjeii sau vorniciei și druscele. MARIAN, NU. 206. *Alți vătăjei din partea miresei aduc două străchini goale.* ȘEZ. I, 33, cf. ȘIO II, 376. *La stăruința sincerului meu prieten, ... am asistat, ca vătăjel, la nunta sa.* SBIERA, F. S. 130, cf. TDRG, GOROVEI, CR. 464, CADE. *Duminica dimineața, cîțiva vătăjei (vătavi) călări, cari vin după mireasă, se opresc la poartă.* IZV. XVIII, 319, cf. SCRIBAN, D., DL, DM, CONTRIBUȚII, I, 82. *Vătăjele, vremea-i grea. Înjugă boii, te iea, Și te iea pe ici colea Pîn la copilița mea.* MARIAN, H. 115. *Luceferi vătăjii, Stelili druscușili.* ȘEZ. II, 135, cf. GRAIUL, I, 453, PĂSCULESCU, L. P. 386. *Vătășele, vătășele, Rău mă tem să nu te-nșele.* IZV. XIII, 22, cf. ALRT II, 168, ALR III h 161, h 162/228, h 164/386, ALR III MN 80, 2686/365, A V 15, 27, VI 4. *Este-un popă între fragi, Cumună pe cei ce-s dragi. Pune luna Mare nună, Stelele-Druscușele Și luceferi Vătăjei.* FOLC. MOLD. II, 554, cf. ZANNE, P. IV, 676. ♦ (Prin Bucov.) *Tinăr care poartă un brad sau un băț împodobit cu o basma neagră, în fruntea alaiului înmormîntării unui flăcău sau a unei fete. Cînd se duce mortul la groapă, atunci se trimet vătăjei înainte cu bradul, ca să vestească.* MARIAN, I.

101. *Vătăjeii capătă cite un băț cu năframă și cite un struț de flori la piept, iar druştele numai struțuri de flori ca la nuntă.* id. ib. 254, cf. 253. ♦ Băț împodobit cu panglici, năframe (I 2), beteală etc. pe care îl poartă vătășelul (I 3) la nuntă (sau la înmormintarea unui flăcău ori a unei fete). Cf. ȘEZ. V, 170, ȘIO II, 376, CADE, PĂSCULESCU, L. P. 386, ALR III MN 82, 2691/228, ZANNE, P. IV, 676.

II. 1. (În vechea organizare administrativă a țării) Funcționar (comunal), cu grad ierarhic inferior, la primărie sau la poliție (I). *Împreună cu vătăjii ce sînt prin mahalale* (a. 1815). URICARIUL, I, 237. *Ioan vătășălu* (a. 1818). IORGA, S. D. XXII, 143. *Mi-au adus un vătășel răspunsu că vineri noaptea s-au aridicat satul Săpata* (a. 1820). DOC. EC. 240. *Vătășei ai curții cămărășii* (a. 1830). ib. 458, cf. VALIAN, V., POLIZU. *Numesc un vătășel care face poliția în sat și un loșofăt care este cancelarul și arhivarul satului.* BOLLIAC, O. 252, cf. PETRI, V., CIHAC, II, 451, LM. *Cine poartă zeche și itari e vîlă. Pe el călăresc vătășelu și primari.* JIPESCU, O. 158. *Oameni adunați în pripă de vătășelul satului.* ODOBESCU, S. II, 265. *Directorul... mîna un vătășel călare s-aducă numaidecît pe cocoana.* CARAGIALE, M. 291. *Se duse la primărie și-i dete vătășelului porunca să meargă cu doi oameni de caraulă ca să-l iee pe Dușu mort sau viu.* SLAVICI, O. I, 375. *N-apuca o dată să puie franc peste franc, că vătășelul îi și lipsea biletul galben de la perceptor.* VLAHUȚĂ, O. A. II, 54, cf. DDRF. *Vătășelul strînește toți cîinii din culcușuri, cînd sună din goarnă.* SP. POPESCU, M. G. 23, cf. BĂRCIANU, ȘIO II, 376, ALEXI, W., TDRG. *Trecînd pe lîngă vătășel, un fișan îi ia pușca.* PETICĂ, O. 217. *Vătășelul de la primărie dăduse de veste la cîțiva săteni că, a doua zi, o să vie boieru de la Galați.* BUJOR, S. 112. *Se întoarse din drum... cu gînd de a trimite cîțiva vătășei în urma noastră ca să ne prindă.* HOGAȘ, DR. I, 4, cf. RESMERIȚĂ, D. *Iera vătășăii cari prindia flăcăii la armați, cu frînghia.* DIACONU, VR. 94, cf. CADE. *Cel mai mare dintre toți era băiatul vătășelului de la primărie.* SADOVEANU, O. VI, 614, cf. SCRIBAN, D. *Au plecat călărașii și vătășei să-i culeagă pe oameni.* STANCU, D. 148, cf. DL. *Te-a căutat azi vătășelul de la primărie, cu o hîrtie.* H. LOVINESCU, T. 98, cf. DM, SFC III, 93. *Of, săracii de flecăi, Cum vă strînge de pe văi Cu primari, cu vătășei.* ȘEZ. I, 110, cf. IV, 134, RĂDULESCU-CODIN, I. 366. *Pi mini m-a prins Coșofani, moșu-nu; iara că vătășălu acu.* GRAUL, I, 277, cf. PĂSCULESCU, L. P. 386. *Înainte... avea vătășei și poruncia la vătășei s-aducă pă rumănu vinovat și-l judeca.* VÎRCOL, V. 32, cf. ALR II/987, ALR SN III h 902, ANT. LIT. POP. I, 105. *Vătășelu cu turbare lmi luă donița cu căldare.* BALADE, II, 311. *Vătășel de mahalala A plecat a colinda.* PANN, P. V. III, 5/7, cf. ZANNE, P. IV, 676.

2. Subaltern al vătăfului (II 2). *Calici, vătășăii, viari, care lucrează vile împărătești* (a. 1729 - 1730). IORGA, S. D. V, 148. *Vătășei luară lumea mai cu bine, mai cu rău, și o scoaseră afară din curte.* D. ZAMFIRESCU, T. S. 108. *Lazăr Odudie, vătășelul arendașului Cozma.* REBREANU, R. II, 148. *Intră în curtea lui Stoicea... un vătășel, din partea lui socru-său, boierul Rovin.* GALACTION, O. 52. *Aici, la încrușișare, e și regiune de bălți bogate în pește... cu mînăstiri, în jurul cărora trăia o lume de negustori, cărăuși și vătășei de moșii mînăstirești.* ARH. OLT. XVII, 413, cf. SCRIBAN, D. *După ce isprăveau lucrul și vătășelul le scria în catastafie cărăruia cît lucrase, se îndreptau spre casă.* POPOVICI, SE. 10. *La ascultați ce mi-a spus vătășelul Dudulină.* BĂNULESCU, I. 48. ♦ (Regional; în forma vătășel) Om plătit care se ocupă mai ales cu vînzarea caiilor nărași (Stroiești - Suceava). DR. V, 239.

III. (Bot.; prin Bucov.; în forma vătășel) Spinuță (b) (*Phyteuma spiciforme*). Cf. PANȚU, PL.

IV. (Regional) Cocoloș de mămăligă (Rîmnicu Vilcea). Cf. LEXIC REG. 88.

- Pl. : vătășei. - Și: (învechit și regional) vătășel, (regional) vetejél (DDRf, MARIAN, NU. 215) s. m.

- Vătaș + suf. -el.

VĂTĂȘESC, -EĂSCĂ adj. Care aparține vătăfului (II, 1, 2), de vătăf, specific vătăfulor. Cf. I. GOLESCU, C. *Regularisirea de cheluieli, venituri, Cu totul o lăsase pe seama vătășească.* NEGRUZZI, S. II, 235. *Aste-s glume vătășești.* ALECSANDRI, T. 261, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., SCRIBAN, D., DL, DM. *Birul vătășesc, plătit de vătășii de plai, se ridica la 10 ughi.* STOICESCU, C. S. 149, cf. M. D. ENC., DEX.

- Pl. : vătășești. - Și: (învechit și regional) vătășesc, -ească adj.

- Vătaș + suf. -esc.

VĂTĂȘI vb. IV. I. I. n t r a n z. (Învechit și popular) A exercita funcția de vătăf (I 1); a fi vătăf. Cf. LM 571, DDRf, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. (T r a n z.) *Mai mare-l punea, Pe levinți că-i da Ca să-i vătășească Și să-i haiducească.* TEODORESCU, P. P. 500. ♦ R e f l. (Transilv.) A se uni sub conducerea unui vătăf (I 1). Cf. VICIU, GL. *Nu ne putem vătăși!* id. ib. ♦ (Regional; în forma vătăși) A haiduci (Budești - Sighetul Marmăției). *După ce l-o omorît pă Pinte, apoi ceilalți au vătășit singuri tăt p-aici, pă hotarale astea.* T. PAPAHAĞI, M. 153.

2. T r a n z. (Regional; complementul indică sfîni) A conduce; (complementul indică oi sau, p. e x t., și alte animale) a păstori (I). Cf. ALR I 1789/89o. (R e f l.) *Mă vătășesc p-aici cu vacile.* Com. din BRAN - ZĂRNEȘTI.

3. R e f l. (Regional; în forma vătăvi) A-și exercita funcția de vătăf (I 5). *Hai soață vatave, De te vătăvește, De ne mulțamește.* MÎNDRESCU, L. P. 211.

II. T r a n z. (Complementul indică o moșie, o gospodărie etc.) A administra (în calitate de vătăf II 2). Cf. I. GOLESCU, C., CIHAC, II, 451, DDRf. *Tu ai s-o vătășești, s-o îngrijești și s-o sporești ca o slugă credincioasă.* GANE, N. III, 24, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DM, DEX. *P-a gură de vale Este o casă mare... Cin mi-o stăpînește Și mi-o vătășește?* PĂSCULESCU, L. P. 166. (A b s o l.) *Mi se pare că este foarte vrednic de a vătăși.* GOLESCU, P. 276/5. *Să fii sănătos și să vătășești încă mulți ani!* I. NEGRUZZI, S. IV, 9.

- Prez. ind.: vătășesc. - Și: (învechit și regional) vătăși, (regional) vătăvî vb. IV.

- V. vătăș.

VĂTĂȘICĂ s. f. (Regional) Femeie sau fată care păzește și îngrijește vacile (I), ducîndu-le la păscut. V. p a s t o r i ț ă. Cf. SFC VI, 50. *Sînt vătășică p-aici cu vacile.* Com. din BRAN - ZĂRNEȘTI.

- Pl. : ?

- Vătaș + suf. -ică.

VĂTĂȘIE s. f. I. 1. (Învechit) Calitatea, funcția de vătăf (II). *Poruncit-au Vodă la tot felul de meșteșugareși cu vătășie de fîcea haine, căciuli, cisme.* DIONISIE, C. 209, cf. BĂRCIANU, TDRG, RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D.

2. Asociație de meseriași, de negustori etc. care era condusă de un vătăf (I 1). *Găsim cererea ce o fac d[umnea]lor boieri epitropi a se da spre irat la casa doștorilor și venitul vătășiei de harabagii* (a. 1814). URICARIUL, I, 211. *Anafora pentru venitul vătășiei de harabagii di Galați* (a. 1814). CAT. MAN. I, 5, cf. N. A. BOGDAN, C. M. 151. *Alie norodului poliții strigări... cu necontenire să aducea asupra vătășii dă pescari* (a. 1822). DOC. EC. 248. *Nu s-a mai înnoit în urmă vătășia bucătarilor* (a. 1823). ib. 268.

3. Taxă percepută, în trecut², pe transportul mărfurilor (4) sau pe venitul provenit din negoțul cu diferite mărfuri. V. v a m ă (I). *Aciastă vătășie să să ia numai unde să vor încărca marfa* (a. 1775). IORGA, S. D. XXII, 7. *Vătășia de cărăuși și*

de chiragii cu căruțe în ce chip să se urmeze (a. 1776). N. A. BOGDAN, C. M. 66. *Să se rădăce și măjăritul din București i vătășia de pescari i vătășia de precupeți* (a. 1809). TES. II, 342, cf. TDRG, CADE, DL, DM, DEX.

4. (Maram. și prin nord-vestul Transilv.) Parte a stînei în care stă vataful (I 2) împreună cu ceilalți ciobani) și unde se prepară produsele din laptele oilor. Cf. PAPAHAĞI, M., CHEST. II 39/365, v. 8/72, 10/92, 34/32, 35/8, 72, 38/92, 45/8, 121/92, ALR I 1790/354, ALR SN II h 400, ALRM SN I h 260.

II. (În evul mediu, în țările române) 1. Funcția vatafului (II 1); autoritatea, instituția reprezentată de vataf. *L-au chemat și i-au dat vătășia de aprozi*. M. COSTIN, O. 90, cf. I. GOLESCU, C. *Tinărul... îl rugă, drept har, să-i lase vătășia de vînători*. ODOBESCU, S. I, 75, cf. ȘIO II, 376, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX. ♦ *Vătășie de plai* (și eliptic) = funcția vatafului de plai (v. v a t a f II 1); (mai tirziu) subprefectură. *Cît și dă cărțile de căpitănie i dă vătășii dă plaiu, să să ia dă carte cite t. 1.2 pol, bani 30*. PRAV. COND. (1780), 174. *Trăiau uități pe la moștile lor, fîră a îndrăzni să aspire la slujbe mai înalte decît un zapcîlic, o vătășie de plaiu său o sămeșie*. GHICA, S. 295. *Mai totdeauna în sîrul acestui tîrg se afla... autoritatea locală numită vătășie, adică sub-prefectura plaiului*. COLUMNA, VII, 40, cf. ȘIO II, 376, TDRG, CADE, DM, DEX. ♦ Sediul instituției pe care o reprezenta vataful (II 1). *Pină la vătășia plaiului Slănicului* (a. 1811). DOC. EC. 128, cf. I. GOLESCU, C.

2. Grup de dregători, de oșteni, de curteni, de slujbași domnești etc. condus de un vataf (II 1); s p e c. detașament militar condus de un vataf. *Doauă vătășii: a călărașilor de Galați și a călărașilor de Jarigrad*. BĂLCESCU, M. V. 645. *Noi preferim 500 nu numai ca un termen mediu, ci mai cu seamă ca cifră regulamentarie a unei vătășii de curteni domnești la români*. HASDEU, I. V. 141, cf. ȘIO II, 376, ALEXI, W., SCRIBAN, D., DL, DM, CONTRIBUȚII, I, 119. *Plăiașii erau organizați în grupuri numite vătășii, conduse fiecare de cite un vataf de plai*. STOICESCU, C. S. 146. *Hînsarii erau organizați - ca și curtenii - pe vătășii*. id. ib. 167.

3. Funcția, slujba vatafului (II 2). Cf. I. GOLESCU, C., CIHAC, II, 451. *Apostol Băbeiu, fost vechil..., ieșind mai apoi din vătășie, nu mai știe de a cumpărați băneasa locul, dar aude că tot ea îl ține*. ARHIVA, I, 568, cf. DDRF, ȘIO II, 376. *Merge cu vătășia bine, - îl face vechil*. FURTUNĂ, C. 132.

- Pl. : vătășii. - Și: (rar) vătășie, (învechit și regional) vătășie, (învechit) vătășie s. f.
- Vătaș + suf. -ie.

VĂTĂȘIȚĂ s. f. I. 1. (Învechit și popular) Soție de vataf (II 1); (regional) vătășoaiie (I 1). Cf. CADE, SCRIBAN, D., DEX.

2. (Regional, mai ales în Transilv.) Tinără care însoțește mireasa la casa mirelui, avînd anumite atribuții cu ocazia ceremonialului nunții; (regional) druscă, pochinzoreasă, pocinzeică, vătășoaiie (I 2). V. vorniceasă, vorniciță. *Funcționarele nunților țărănești... sînt... druştele, vătășile și bucătărițele*. MARIAN, NU. 230, cf. 233, DDRF, TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. *Rolul principal îl joacă mirii și mai ales mireasa; urmează socrii, nunii, ... vătășile, bucătărițele etc*. IST. LIT. ROM. I, 37, cf. M. D. ENC., DEX. *Mireasa e condusă de surorile de mireasă (vătășile, druşte) în cămară*. DENSUSIANU, T. H. 242.

3. (Regional) Femeie care face parte din formația de călușari; (regional) vătășoaiie (I 3) (Fratoșita - Filiași). Cf. GL. OLT.

II. 1. Soție de vataf (II 1); (învechit) vătășoaiică, vătășoaiie (II 1). *Am obosit torcînd pentru vătășiița*. ASACHI, S. L. II, 301. *Purceii scroafei mele ar fi atunci ai mei, și vaca mi-ar da*

lapte, găina oul său, Nu pentru... a vătășiiței masă. NEGRUZZI, S. II, 248. *Măcar vătășiițe să fie, tot nu se cuvinea*. ALECSANDRI, T. 677, cf. CIHAC, II, 451. *S-o facă vătășiița, căci vorniciță nu-i place*. MARIAN, O. II, 170, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX.

2. Femeie care conduce gospodăria unei case boierești, avînd în supraveghere slugile; (învechit) vătășoaiie (II 2). V. menajeră (v. menajer 2). *Unde e stăpîmul nimeni știe... Dar este o vătășiiță bătrînă Ce toate ține supt a sa mină*. BUDAI-DELEANU, T. 147. *Mama Manda, fosta lui doică, iar acum vătășiița casei, îi pofti numaidecît la masă*. D. ZAMFIRESCU, V. T. 41, cf. CADE, DL, DM, M. D. ENC., DEX.

- Pl. : vătășiițe. - Și: (învechit și regional) vătășiița, vătășiița (SCL 1955, 327, CL 1960, 121) s. f.

- Vătaș + suf. -iță.

VĂTĂȘOAIIE s. f. I. 1. (Olt.) Vătășiița (I 1). Cf. ȘIO II, 376, TDRG. *Vilaie, Vilaie, Dalbă vătășoaiie, Tu să te duci Și tu să-mi aduci Tot pe bălan, Al pierdut d-un an*. MAT. FOLK. 23. *Viloie, Viloie, Dalbai vătășoaiie, După ce te-oi scula, Copiii oi așeza*. PĂSCULESCU, L. P. 190.

2. (Regional) Vătășiița (I 2). Cf. DL, DM.

3. (Regional) Vătășiița (I 3) (Strehaia). Cf. ALR II 4335/848.

4. (Prin Olt.) Patroană (v. p a t r o a n ă 3) a unei case de toleranță. Cf. CIAUȘANU, V. *Primea plocoanele cu ploconeli și temenele de vătășoaiie bătrînă*. id. R. SCUT. 81.

II. (Învechit) 1. Vătășiița (II 1). Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, CIHAC, II, 451, DDRF, SCRIBAN, D., DL, DM.

2. Vătășiița (II 2). Cf. DL, DM.

- Pl. : vătășoaiie. - Și: (învechit) vătășoaiie s. f. CIHAC, II, 451, DDRF.

- Vătaș + suf. -oaiie.

VĂTĂU s. m. v. vataf.

VĂTĂVÍ vb. IV, v. vătăși.

VĂTĂVÍE s. f. v. vătășie.

VĂTĂVÍȚĂ s. f. v. vătășiița.

VĂTEĂLĂ s. f. v. vatală.

VĂTIONÍME s. f. v. vitionime.

VĂTÍI s. m. v. vataui¹.

VĂTMĂNÍȚĂ s. f. Femeie care conduce un tramvai. Cf. L. ROM. 1980, 540, DEX-s.

- Pl. : vătămănițe.

- Vatman + suf. -iță.

VĂTOAICĂ s. f. (Regional) Iepuroaică (Măceșu de Jos - Segarcea). Cf. NALR - O IV h 752/981.

- Pl. : vătoici.

- Vătoaie (v. v a t o i) + suf. -că.

VĂTÓI, -OÁIE subst. (Regional) 1. S. m. și f. Ied sau iadă (de un an) (Bechet - Segarcea). Cf. NALR - O IV h 749/994, h 751/994.

2. S. m. Iepuroi (Bechet - Segarcea). Cf. NALR - O III h 546/994.

- Pl. : vătói, -oaiie.

- De la vătúi, cu schimbare de suf.

VĂTRĂI s. n., s. m. I. S. n. I. Obiect de uz casnic, de lemn, sau de metal, de obicei în formă de cârlig lung sau de lopăciță cu coadă lungă, cu care se scormonește ori se trage jarul sau cenușa. V. cociorvă, jeruitor, piscălu (1), scocioritor, spuzar, vășcălan. *Vătrarele, medelnițele, furcile, tiganile jarului, toate acestea de arame le face.* PO 307/12, cf. 267/26, ANON. CAR. 4 părechi de pirostrii, 2 vătraie, 2 sfredele mari și mici (a. 1738). IORGA, S. D. XIV, 57, cf. KLEIN, D. 454, BUDAI-DELEANU, LEX. Să turnați oțetul peste vătraiul ars. PETROVICI, P. 328/14, cf. DRU, LB, I. GOLESCU, C., VALIAN, V., ISER, PANN, P. V. I, 3/12, POLIZU. *Vedeau... pe maica ei venind cu un vătrai înroșit la foc.* SION, P. 144, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D. *Nu pot să nu pătimesc când mă văd lepădat ca un vătrar în lunile de vară.* ALECSANDRI, T. 92, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 721, LM. *Am privit la o comedie de băieți și fete care se joacă de-a împăratul. Adică se îmbracă în hirtie poleită și-și încing câte un vătrai, câte un clește (în loc de sabie) care sună ca sabia.* EMINESCU, O. XII, 406. *Facem noi ce facem și sclipiim de cole o coasă ruptă, de ici o cîrceie de țirjală, mai un vătrar cu belciug, mai beșica cea de porc a mea, și pe după toacă, și pornim pe la case.* CREANGĂ, O. 201, cf. 200. *Vitrega o lovi cu vătraiul peste mîna.* ISPIRESCU, L. 334, cf. DDRF. *În casă să mai află... un vătraș [lopată] de luat foc.* LIUBA - IANA, M. 100, cf. GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Descîntătoare... își puse la îndemînă apă neîncepută, un vătrar, un cușit.* PĂCALĂ, M. R. 159, cf. 427, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Patru îngeri negri, fiecare cu câte un vătrai, stăteau împrejur și grijeau de foc.* GALACTION, O. 249. *Băteau... din vătrai și clește.* TOPÎRCEANU, P. O. 135. *N-ași îndrăzni să mă încurc cu vreun mocofan dintre roșiorii mei, care ține sabia în mîna ca un vătrai.* CAMIL PETRESCU, T. I, 132. *Dregea cărbunii cu vătraiu și... jelea.* KLOPȘTOCK, F. 38. *Săbiile zdrăngăneau pe caldarim ca niște vătraie.* VOICULESCU, P. II, 239, cf. SCRIBAN, D. *Ași fost cîmînii... Nu ași bătut azi toba cu vătraiete în fundul cazanului de ruje.* ARGHEZI, S. VII, 24. *Împăratul șerpilor dă lui Petru... un căpăstru și un vătrai.* CĂLINESCU, B. 109. *Scurmă cu vătraiul tata, în focul de pe vatră.* STANCU, D. 51. *Am pus mîna pe vătraiul de la sobă.* V. ROM. septembrie 1955, 90. *Își țirtea, ca pe un vătrai, sabia lungă.* PAS, L. I, 42, cf. LTR², DL. *Ținea un vătrai în mîna.* PREDĂ, R. 125, cf. DM, M. D. ENC., DEX, H IV 12, XVI 11. *Să nu dea cu jărăgai, Să rămii ca un vătrai.* TEODORESCU, P. P. 335. *Soacra sare să mă bată Cu vătraiul de pe vatră.* JARNÎK - BÎRSEANU, D. 178. *Baba ia vătraiul și-l înfierbîntă în foc.* SBIERA, P. 58, cf. GRAIUL, I, 88. [I] înroșesc cu zahar freat pe coada vătrariului înroșit în foc. BREBENEL, GR. P. *Se pune pe un vătrar (lopăciță) o bucăciță de plumb.* FRÎNCU - CANDREA, M. 124, cf. com. din BILCA - RĂDAUȚI, CHEST. II 316/1, 46, 48, 49, 70, 98, 113, ALR I 685/270, 746, 770, 840, 850, ALR III h 285, MN 134, 3886, ALRM III h 341, h 342, ALR SN IV h 1059, ALRM SN III h 866, A I 31, 34, II 12, III, 1, 2, 3, 4, 7, 13, 16, 17, 18, IV 5, V 15, VI 26, NALR - O II MN 259, 736. *Bătui mîța cu vătraiul.* FOLC. MOLD. I, 371. ◊ (În credințe și superstiții) *Moașa ia și întoarce toate lucrurile din casă, câte se pot întoarce, și anume: coveți, lopeți, cociorvă, vătrai, mătura, oale, ... în credință că în urma aceasta va naște mai ușor.* MARIAN, NA. 44. *Nu e bine ca să se lese copilul singur în casă, fără a i se pune, cînd e culcat în covăciță sau în leagăn, cleștele cele de luat focul, sau vătraiul ori mătura... ca să nu se poată apropia spiritele cele necurate de dînsul.* id. ib. 130. *Se presupune că mătura și vătraiul alungă, iar toporul și cușitul taie farmecele trimise.* CANDREA, F. 180. *Pentru ca să nu se înnuple una ca aceasta, ... se așază cruce cleștele, vătraiul, mătura sau alte lucruri.* PAMFILE, DUȘM. 223. ◊ (În ghicitori) *Am un grajd plin cu cai roșii: dacă bagi pe negru-ntr-înșii, el îi seoate toți afară (Vătrarul... și cărbunii).* GOROVEL, C. 392. *Am un obor de boi roșii și unul negru: cînd bag boul negru între cei roșii, pe toți îi răscolește (Vătrarul... și cărbunii).* id. ib. *Am o mulțime de cai roibi și unul murg: cînd intră negrul, roibii ies afară (Vătraiul).* PAMFILE, C. 35. ◊ Ex p r. (Popular) **Trai cu vătrai** sau (regional) **un trai și un vătrai** = viață cu permanente neînțelegeri și certuri. *Totdeauna*

gîra, mîra și trai cu vătrai. PANN, P. V. II, 118/13, cf. DDRF. TDRG 1635, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Numai așa a scăpat biata noră de un trai și un vătrai.* RĂDULESCU-CODIN, L. 7. *Cu tine m-am logodit, De trăiesc înnăcăjit, De țin traiul cu vătraiul Și țin casa cu mucoasa!* PAMFILE, C. T. 165. *Traiul cu vătraiu, cîna pe prăjina.* IZV. XVII, 193, cf. 417, ZANNE, P. II, 781. (Cu parafrizarea expresiei). *De te-or întreba ce fac, Spune că m-am măritat. De-or întreba cum mi-e traiul, Spune-le că cu vătraiul.* JARNÎK - BÎRSEANU, D. 345. *De te-o-ntreba: cum mi-e traiul, Spune-i că e cu vătraiul, Nici un prînz Făr' de plîns, Nici o cină Cu lumină.* BIBICESCU, P. P. 178. (Mușt.) **Trai pe vătrai = a)** viață de mizerie, foarte grea. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 781. *A trăit cîțiva ani, trai pe vătrai, ... departe de lume.* I. 1971, nr. 499, 5/1. *Cu ațita cît scoți de pe urma grădinăritului nu se poate trăi de la un an la altul... E grea munca și duci trai pe vătrai, măcar că te cocoșezi, din primăvară pînă în toamnă, deasupra brazdelor.* PAS. L. I, 263, cf. DL, DM, M. D. ENC., UDRESCU, GL.; b) viață luată în ușor, fără grija zilei de mîine. *Pentru ei mai rămînea niscai fuică fiartă și pelin din cel bun, ori primoi, ori căpșunică de pe la moșii, cu nuci, trai pe vătrai, nu știceau nemic, porunci nu soseau, toată curtea sta într-o așteptare ciudată.* BARBU, S. N. 96, cf. DEX, com. din BUCUREȘTI și din PITEȘTI. (Regional, mai ales în Munt.) **A toca** (sau **a bate toacă**) **pe vătrai = a)** a trăi în mare săracie. Cf. CADE. *Au rămas și popa și neica Ionică, cîrciumarul, să toace pe vătrai, săraci, săraci, mai nevoiași de cum le fusese fratele pe care nu-l băgaseră-n seamă.* RĂDULESCU-CODIN, I. 82, cf. CIAUȘANU, GL., IZV. XI, 261, XIV, 113, LEXIC REG. II, 71, MAT. DIALECT. I, 237. *Dar-ar moartea-n el de trai, Că de cînd mă însurai, Batem toaca pe vătrai, Și-n covată n-am mîlai.* POP., ap. UDRESCU, GL. 269, cf. ZANNE, P. V, 654; b) a sta degeaba, a pierde timpul. Cf. PAMFILE, A. R. 264, CV 1949, nr. 5, 34, L. ROM. 1959, nr. 2, 55, LEXIC REG. II, 18, ZANNE, P. V, 654. (Prin nord-vestul Munt.; ironic) **(A fi) crai pe vătrai**, se spune a) despre un tînăr fără căpății. Cf. UDRESCU, GL.; b) despre un om foarte sărac. Cf. id. ib. (Prin nord-vestul Munt.) **A-i lua (cuiva) vătraiul/țestului** = a nu avea ce lua de la cineva. Cf. id. ib. (Prin Transilv.) **Cu vătrai și cu cociorvă** = cu tot avutul. *A plecat cu vătrai și cu cociorvă.* COȘBUC, ap. ZANNE, P. V, 194. (Prin Munt.) **A lua** (pe cineva) **la vătraie** = a goni, a alunga (pe cineva). Cf. CHEST. II 316/101. ◊ (Depreciativ) **Sabie (I I)**. Cf. DELAVRANCEA, O. II, 26. *Dacă n-aș fi avut destul să cunosc pe Protopopescu, să-mi deschidă ochii, aș fi fost și azi cu vătraiul la subțioră.* BASSARABESCU, S. A. 36, cf. IORDAN STIL. 220.

2. P. a n a l. (Regional) Unealtă de fier cu mîner de lemn, cu ajutorul căreia se fac gropi pentru îngropatul viței de vie (Vlădaia - Vinju Mare). GL. OLT.

3. P. a n a l. (Popular) Fiecare dintre cele două vergele de metal care leagă, la căruță, capetele crucii de capetele osiei. V. întinzătoare (v. întinzător), Iambă. Cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 721. *Cînd lamba e făcută dintr-o singură bucată de fier, i se zice vătrai.* DAMÉ, T. 10, cf. 15, TDRG; PAMFILE, I. C. 132, CADE, LTR², DL, DM, DEX, H V 72, IX 123, XVIII, 103, 143, 283, RĂDULESCU-CODIN, I. 61, DENSUSIANU, T. H. 291, GREGORIAN, CL. 62, ALR SN II h 346, ALRM SN I h 229.

II. S. n. (În forma **vătrar**) I. (Regional) Cenușar (la sobă). Com. din STRAJA - RĂDAUȚI, cf. CHEST. II 334/18.

2. (Prin Olt.) Loc de casă, v. l o c. Cf. CIAUȘANU, GL.

3. (Regional) Piatra stătătoare a morii; (regional) podină (2 d) (Arpașu de Jos - Victoria). Cf. ALR SN I h 167/172, ALRM SN I h 113/172.

III. S. m. I. (Prin Olt.) Căpetenie a colindătorilor care, în timpul colindului (din ajunul Crăciunului), scormonește cu un

băț jarul din vatră. *Cînd pițărâii au venit la casa omului, omul îi bagă în curte pe toți și scoate o coșovaică, - coajă de dovleac, - cu semințe de cînepă, în, porumb, grîu, semințe de dovleac și i le dă vătraului.* PAMFILE, CR. 12.

2. (Regional; în forma *vătrar*) Cărbunar (Secășeni - Oravița). ALR II 6 507/29.

- Pl. : (I) *vătraie* și (regional) *vătraiori* (ALR SN II h 346/728, NALR - O II MN 259, 736/978), (III) *vătrai*. - Și: (popular) *vătrăr* (pl. *vătrare* și *vătraruri*, ALR III MN 134, 3 886/316, 346), (regional) *vătrăni*, *vătrăr* (CHEST. II 316/240, ALR I 685/516), *vătăr* (PUȘCARIU, L. R. II, 107, 171, CHEST. II 316/66, CL 1985, 122), *vrătăr* (A I 31; pl. *vrătaruri*, ib.) s. n.

- *Vătră* + suf. *-ar* (cu *r* muiat evoluat la *i*).

VĂTRĂN s. n. v. *vătrai*.

VĂTRĂR s. n. v. *vătrai*.

VĂTRĂȘ s. m. Țigan stabil. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX. 8 și 4 galbeni suflul de vatrași și lăieși. RUSSO, S. 158. *Am observat că nu era urîtă: pârea a fi din neamul celor cari se cheamă vatrași.* SION, P. 372, cf. CIHAC, II, 721, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., SCRIBAN, D. *Vătrașii sînt fierari - nevestele, fetele lor vînd cușite, piroștrii, verigi.* STANCU, D. 110, cf. DL., DM. ◊ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Se va da și de tot suflul de țigan, cîți țigani am vatrași, cîte un leu de sufl (a. 1822).* URICARIU, XI, 354. *Vin și capătă învoire să poposească o săptămîină la margine, între sat și gîrlă, țigani vatrași care trăiesc iarna în casele lor și pleacă primăvara, spre a se înțoarce toamna tîrziu, cu căruțele, după lucru.* STANCU, D. 110.

- Pl. : *vătrași*.

- *Vătră* + suf. *-aș*.

VĂTRĂIAȘ s. n. Diminutiv al lui *vătrai* (I 1); (regional) *vătrărel*, *vătrăruș*. Cf. LB 746, ISER, 39, TDRG 1720, DL., DM, DSR. *Eu m-oi face D-un mic vătărăș Cu coada de fier, Cu pana d-ojel.* MAT. FOLK. 5.

- Pl. : *vătrăiașe*. - Și: (regional) *vătrărăș* s. n. LB 746, ISER, 39, TDRG 1720.

- *Vătrai* + suf. *-aș*.

VĂTRĂRĂȘ s. n. v. *vătrăiaș*.

VĂTRĂRĂL s. n. (Regional) *Vătrăiaș*. Cf. LB 746, ISER, DDRF, TDRG 1720, DL., DM. *Oricum te-ai preface, Tot nu ți-oi da pace, Că și eu m-oi face Un mic vătărăl, Frumos, subțirel Și-n foc oi intra.* ALECSANDRI, P. P. 8.

- Pl. : *vătrărele*.

- *Vătrar* + suf. *-el*.

VĂTRĂRĂIT s. n. 1. (În feudalism) Dare similară fumăritului (care se percepea de la țiganii vatrași). Cf. CIHAC, II, 721.

2. Taxă care se plătea pentru locul de desfăcere a mărfurilor. Cf. LEXIC REG. 39.

3. (Prin Olt.) Obicei practicat în ajunul Crăciunului sau al Anului Nou de grupuri de colindători care, în timpul colindului, scormonesc cu un băț jarul din vatră. Cf. LEXIC REG. 39.

- Pl. : ?

- *Vătră* + suf. *-ărit*.

VĂTRĂRĂIȚĂ s. f. (Omit.; regional) Codobatură (*Motacilla alba*) (Grănicești - Rădăuți). BĂCESCU, PĂS. 172.

- Pl. : *vătrărițe*.

- Cf. *văcăriță*.

VĂTRĂRĂUȚ s. n. (Regional) *Vătrăiaș*. Cf. LB 746, ISER, 39, TDRG 1720.

- Pl. : *vătrărușe*.

- *Vătrar* + suf. *-uș*.

VĂTRĂTĂRĂ s. f. (Prin Olt.) *Vatră* (II 1). Cf. CV 1951, nr. 5, 26. *O vătărătură de casă.* ALR III MN 131, 3869/876.

- Pl. : ?

- De la *vatră*.

VĂTRĂRIȚE s. f. v. *vetrice*.

VĂTRĂRIȚĂ s. f. v. *vetriță*.

VĂTRĂROI s. n. (Regional) Platforma de cărămidă de la baza cuptorului; (regional) *vătruș* (Onești). CHEST. II 331/192.

- Pl. : *vătrocăie*.

- *Vătră* + suf. *-oi*.

VĂTRĂRÓS, -OĂSĂ adj. (Regional; despre terenuri) Care nu este acoperit cu vegetație; pe care plantele nu se dezvoltă (Ineu). Cf. ALR SN I h 94/64. *O rămas cam răvărsat, cam rar o cam vătros.* ib.

- Pl. : *vătrosi, -oase*.

- *Vătră* + suf. *-oș*.

VĂTRĂRUIT, -Ă adj. (Regional; despre lut) Frământat pentru a fi folosit la construirea pereților unor case țărănești (Dobra - Deva). Cf. CHEST. II 86/4.

- Pl. : *vătrăuți, -te*.

- De la *vatră*.

VĂTRĂRÚȘ s. n. (Regional) *Vătroi* (Arieșeni - Nucet). CHEST. II 331/311, cf. SFC II, 203.

- Pl. : ?

- *Vătră* + suf. *-uș*.

VĂTRĂRĂȚĂ s. f. 1. (Transilv.) *Vetrișoară* (I 1). Cf. DRLU. *Toată vara nu ni-i frig: Cu cișme și cu cojoc, Pe vătărăț lingă foc.* ȘANDRU - BRÎNZEU, JINA, 42, cf. A I 31, 34.

2. (Regional) *Vetrișoară* (I 2) (Arpașu de Sus - Victoria). Cf. CHEST. II 54/60.

- Pl. : *vătărășe*.

- *Vătră* + suf. *-uță*.

VĂTUI' s. m. 1. Ied; țap tânăr (mai ales în al doilea an de viață); (regional) *vătărog* (I). V. *vătui* (I), *vătuiandru*, *mior* (2), *noaten* (6). *O o(a)ie cu miel și 2 vătui și 2 întărții* (a. 1611). ȘTEFANELLI, D. C. I. *Ț-voi aduce cu drag și cu voaie Jărtve de ars... Și cu tauri, vătui Ț-voi aduce.* DOSOFTEI, FS. 211/9. *Nu preimescu de casa ta vișelu, necă de turmele tale țapu (vătui D).* PSALT. 96. *Mi-au mai dat 5 oi cu m(î)ei și patru vătui* (a. 1744). ȘTEFANELLI, D. C. 38, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., I. GOLESCU, C., LIUBA - IANA, M. 112. *La capră și țap numai sugarii se deosebesc în mume, zicîndu-le ied, tadă; și, în unele localități, vătui, cînd are un an.* DĂMĂ, T. 68, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D., PĂCALĂ, M. R. 525, CADE, DRĂGANU, ROM. 68, ȘANDRU - BRÎNZEU, JINA, 106. *Văd căprioare ori ciute, cu vătui și vițelușii lor.* SADOVEANU, O. XX, 224, cf. SCRIBAN, D., SCL 1956, 276, ib. 1957, 77, 119, DL., L. ROM. 1959, nr. 3, 20, CL 1962, 117, 120, L. ROM. 1970, 110, M. D. ENC., DEX, H II 27, 117, 281, III 68, IV. 9, 139, V 336, IX 339, X 497, com. MARIAN, ȘEZ. V, 170, VÎRCOL, V., DENSUSIANU, Ț. H. 339, CIAUȘANU, V. 209, com. din JINA - SEBES, ALR I 1 787, ALR II 5 342/29, 102, 182, 219, 250, 272, 310, 346, 353, 362, 365, 551, 791, 812, 833, 836, 848, com. din MONOR - REGHIN și din MORĂRENI - TOPLIȚA, A I 13, II 6, 8, 12, III 1, 2, 3, 5, 12, 17, 19, IV 3, V 15, 16, 20, VI 3, 4, 9, NALR - O IV h 749, h 750/903, 937. ◊ (Atribuind calitatea ca un adjectiv) *Iedzi vătui din iastă vară* (a. 1742). BUL. COM. IST. I, 230. ♦ (Regional) Țap inapt pentru reproducere (Gîrcina - Piatra

Neamf). Cf. ALR I 1787/558. ♦ Piele (prelucrată) a puului de căprioară. Cf. DL, DM, DEX.

2. (Regional) Noaten (2). Com. MARIAN, cf. ALR I 1787/831, A I 35, NALR - O IV h 750/978. ♦ Berbec inapt pentru reproducere. Cf. STAMATI, ap. HEM 2732, CIHAC, II, 538, ALR I 1787/558, NALR - O IV h 750/967.

3. Iepure (pînă la un an); iepuroi; (regional) vătărog (3). V. vătărăn, vătărău, vătărug, vătōi (2), șuldeu (2), șoldan¹ (2). Cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V. *Mulțime de vătui se arăta, se făcea iar nevăzută, să scărpină la nas, făceau mii de sărituri*. FM (1843), 102/17, cf. POLIZU. *O să avem vreme pînă diseară să întorcem doi, trei vătui*. GHICA, S. 282, cf. PONTBRIANT, D., HEM 2732, COSTINESCU, CIHAC, II, 538, LM. *Fugeau înainte sperîindu-se de orice zgomot, de orice șoaptă, ... de broasca ce sălta în mlaștină, de vătuitul ce zbughea din iarbă*. ODOBESCU, S. I, 91. *Dacă de-un biet vătui își faci tu frică, de-ncă să ne iasă o haită de lupi înainte*. VLAHUȚĂ, S. A. II, 239, cf. DDRF, ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., AL LUPULUI, P. G. 108, CADE, DRĂGANU, ROM. 68. *Zbucnind din buruiene, Vătuitul o tulesite devala*. PILLAT, P. 141, cf. SCRIBAN, D. *Ai fugit ca și vătuitul Ars de glori, prin lan*. V. ROM. martie 1956, 63, cf. SCL 1957, 80, DL, DM, M. D. ENC., DEX, H I 383, VII 481. *A dat inima din zmeu fugind, fără să poată prinde pe vătui, căruia i se pierduse urma*. RĂDULESCU-CODIN, I. 194, cf. PLOPȘOR, C. 85, CIAUȘANU, V. 209, GR. S. V, 124, ALR I 1787, NALR - O III h 546, IV h 750. ♦ F i g. (Prin Munt.) Șoarece (I1) mare. Cf. ALR I 1787/750, 760, SCL 1957, 79.

4. Epitet pentru un copil sau pentru un tînăr (necăsătorit). Cf. DM, ALR I 1787/131, 750, SCL 1957, 79; NALR - O IV h 750/967.

- Pl.: vătui. - Și: (regional) vătui (GR. S. V, 124), votui (ALR I 1787/704), bătui (ALR II 5342/551) s. m.

- Cuvînt de origine traco-dacă. Cf. alb. ftujë, vëtulë.

VĂTUÎ² vb. IV. T r a n z. (Complementul indică haine, plăpumi) A umple cu vată (1) sau, p. e x t., cu lînă și a matlasi. V. b u m b ă c i. Cf. I. GOLESCU, C., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, PHILIPPIDE, P. 155, DAMÉ, T., 66, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, PASCU, S. 373, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, DSR, ALR SN IV h 1236/886. ♦ P. e x t. A capitona. Cf. PONTBRIANT, D., DL, DM, DEX.

- Prez. ind.: vătuiesc.

- Vată + suf. -ui.

VĂTUÎ³ vb. IV. T r a n z. (Învechit, rar; în limbajul bisericesc) A promite în mod solemn; (învechit, rar) a sfătui (4). *Vătuiii leage aleșilor miei, giurau-me lui D[a]v[i]d șerbului meu*. PSALT. SCH. 285/16. *Elu e D[um]n[e]dzeul nostru, prespre tot pămîntul giudefele lui. Pomeani în veacu leage sa, [cu]vîntu ce dzise în mii de neamu, ce vătui lu Avraamu și giuratul său lu Isacu*. ib. 342/6. *Sfătuiii (s fătui c², vătuiii s) leage aleșilor miei, giurau-me lu David șerbului meu*. PSALT. 182. *Elu e Domnul Dzeul nostru, prespre tot pămîntul giudefele lui. Pomeni în veacu leagea sa, cuvîntu ce dzise în mii de neamure, ce sfătui (vătui s) lu Avraamu și giuratul său lu Isacu*. ib. 218, cf. TDRG, DHLR II, 534, SCRIBAN, D. ♦ R e f l. A face un jurămînt, o promisiune solemnă. *Se grăuiu, supuș așa: cestu gintu fiilor tăi cui me vătuiii*. PSALT. SCH. 226/10. *Pomeanște, D[oam]n[e], pre D[a]v[i]d și toată blindziia lui. Că giură-se D[om]nului și vătui-se Dzeului lu Iacov*. ib. 434/10. *Se grăuiu, spuș așa: cestu gintu fiilor tăi cui me svătuiii (vătuiii s, sfătuiii c, făgăduii c² h, făgăduiș D)*. PSALT. 144. *Pomeanște, Doamne, [pre] David și toată blindziia lui. Că giură-se Domnului și svătui-se (vătui-se s, făgădui-se CVH, s-au făgăduit D) Dzeului lu Iacov*. ib. 277, cf. TDRG, DHLR II, 534.

- Prez. ind.: vătuiesc.

- Din slavonul вѣтовати.

VĂTUIALĂ s. f. (Rar) Vătuire. Cf. POLIZU, COSTINESCU, DDRF.

- Pl.: vătuieli.

- Vătui² + suf. -eală.

VĂTUIANDRU s. m. (Regional) Ied pînă la șase luni (Strehaia). ALR II 5342/848.

- Pl.: vătuiandri.

- Vătui¹ + suf. -andru.

VĂTUIAȘ s. m. (Prin Transilv. și prin Bucov.) Diminutiv al lui vătui¹ (1); (regional) vătuior, vătuiș. *Dragostea de holteies, Ca carnea de vătuiș*. MARIAN, H. 129, cf. A I 20.

- Pl.: vătuiși.

- Vătui¹ + suf. -aș.

VĂTUICĂ s. f. (Prin Transilv.) Iadă (de un an). Cf. ALR I 1787/259, 355.

- Accentuat și: vătuică. ALR I 1787/355. - Pl.: vătui.

- Vătui¹ + suf. -că.

VĂTUÎE s. f. 1. Iadă; capră fînără (mai ales în al doilea an de viață); (regional) vătăroagă (v. vătărog 1). V. vătōaie (v. vătōi 1), vătuiică, miadă, mioară (2), noatenă (v. noaten 6). *Va aduce... vătui¹ den capre pentru păcat*. BIBLIA (1688), 72²/5, cf. LB, DDRF, LIUBA - IANA, M. 112, GHEȚE, R. M. 485, DAMÉ, T., 66, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG 1720, PĂCALĂ, M. R. 525. *Zărîră două vătui de capre negre*. LUNGIANU, C. 21, cf. PRECUP, P. 24, CADE, SCRIBAN, D. 1396, DL IV, 631, DM 921, DEX 1011, H 158, II 261, 281, IV 9, 139, V 336, X 497, XI 6, XVIII 19, com. MARIAN, RĂDULESCU-CODIN, I. 366, CANDREA, T. O. 53, com. din ZAGRA - NĂȘAUD și din STRAJA - RĂDĂUȚI, CIAUȘANU, V. 209, CHEST. V 76/99, ALR I 1787, ALR II 5342/284, com. din MONOR - REGHIN și din MORĂRENI - TOPLIȚA, A I 13, II 3, 6, 8, 12, III 1, 2, 3, 5, 12, 17, 19, V 20, NALR - O IV h 751, h 752/903, 937. ♦ (Regional) Capră stearpă (Gîrcina - Piatra Neamf). Cf. ALR I 1787/558, SCL 1957, 79.

2. (Transilv.) Noatenă, v. noaten (2). Cf. CHEST. V. 73/87, 162/87, ALR I 1787/831, A I 12. ♦ (Prin Olt, prin Transilv. și prin Mold.) Oaie stearpă. Cf. ALR I 1779/305, I 1787/558, SCL 1957, 79, NALR - O IV h 752/967.

3. Iepuroaică (pînă la un an); (regional) vătăroagă (v. vătărog 3). V. vătărănă (v. vătărăn), vătōaică. Cf. TDRG 1720, CADE, SCRIBAN, D. 1396, DL IV, 631, DM 921, DEX 1011, CIAUȘANU, V. 209, ALR I 1787/896, NALR - O IV h 752.

4. Epitet (depreciativ) pentru o tînără (uşuratică). Cf. CIAUȘANU, R. SCUT. 81.

- Pl.: vătui și vătui. - Și: (regional) vătuiie (ALR I 1787/100; pl. vătuiie, ib.), vetuiie (com. din MONOR - REGHIN și din MORĂRENI - TOPLIȚA, A V 20), bătuiie (ALR I 1787/109; pl. bătui, ib.), fătuiie (ib. 1787/85; pl. fătui, ib.) s. f. - De la vătui¹.

VĂTUIOR s. m. (Regional) Vătuiăș. Cf. DR. IV, 763.

- Pl.: vătuiori.

- Vătui¹ + suf. -ior.

VĂTUÎRE s. f. Acțiunea de a vătui² și rezultatul ei; (rar) vătuială, vătui¹. V. b u m b ă c i r e, b u m b ă c i t, b u m b ă c e a l ă. Cf. POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, DDRF, PHILIPPIDE, P. 155. *Bumbăcicul mai servește și la vătuirea zăbunelor și plapomelor copiilor mici*. MANOLESCU, I. 79, cf. TDRG, 1720, LTR², DL, DM, M. D. ENC. 988, DEX, DSR.

- Pl.: vătui.

- V. vătui².

VĂTUÎT¹ s. n. (Rar) Vătuire. Cf. DDRF. *Vătuitul unei haine*. DSR.
- V. **vătuî**².

VĂTUÎT² s. n. (Învechit, rar; în limbajul bisericesc) I. Promisiune solemnă. *Viața mea ispovedescu fie, pus-ai lacrimile mele între tire, ca în vătuitul tău*. PSALT. SCH. 172/12. *Viața mea ispovedescu fie, pus-ai lacrimile mele între tire, ca în svătuitul tău (vătuitul tău s, făgăduitul tău CC, făgăduita ta H, făgăduința ta D)*. PSALT. 108, cf. DHLR II, 301.

2. (În forma **vătuî**) Rînduială impusă, statomicită. *Toate caile D[o]mnul[ui], meserare și deadevăru, cire ceare vătuia lui și leagea lui*. PSALT. SCH. 73/3. *Toate caile Domnului meserare și deadevăru, cire ceare svătuia (vătuia S, sfătuia C, porâncita H, legătura D) lui și leagea lui*. PSALT. 42.

- Și: **vătuî**³ s. f.
- V. **vătuî**³.

VĂTUÎT³, -Ă adj. (Despre haine, plăpumi) Umplut cu vată (I) sau, p. e. x. t., cu lînă și matlasat. V. b. u. m. b. a. c. i. t. *Straiul de noapte și de zioă, pentru casă, să fie largul și lungul veșmint de cameră... vatuit*. MAN. SĂNĂT. 66/23, cf. PONTBRIANT, D., DAMÉ, T. 169. [Făceau] haine vătuite. IORGA, C. I. III, 133, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Vreau să-ți mulțumesc pentru vesta vătuî* pe care mi-ai trimis-o în închisoare. V. ROM. martie 1954, 142; cf. LTR², DL, DM, M. D. ENC. 988, DEX, DSR. *Polcă este un fel de haină... scurtă și vătuî*. H II 63. ♦ P. e. x. t. Capitonat. Cf. PONTBRIANT, D. *Seara, cînd se înapoia cu stăpînă-sa de la Șosea, ... din cupeul vătuî, suia în iatacul căldicel*. GALACTION, O. 303, cf. DL, DM, DEX. ♦ F i g. Cu sonoritate scăzută. *Cuvintele lor răsunau vătuie, stinse, înăbușite de pictele care îi înconjurau din toate părțile*. CONTEMP. 1949, nr. 167 - 168, 6/1. *Poezia lui Demonstene Botez... se desfășoară... într-un decor cenușiu, cu zări peste cari s-au coborît perdele cernite, într-o atmosferă închisă și cu rezonanță vătuî*. PERPESSICIUS, M. I, 99. *De afară urca vătuî zgomotul străzii*. V. ROM. februarie 1956, 47, cf. DSR.

- Pl. : **vătuî**, -te.
- V. **vătuî**².

VĂTUÎȚĂ s. f. v. **vătuî**².

VĂTUÎȚ s. m. (Regional) Diminutiv al lui v. a. t. u. i¹ (I); (regional) vătuiaș (Meziad - Beiuș). Cf. ALR I I 787/308.

- Pl. : **vătuî**.
- Derivat regresiv de la **vătuî**.

VĂTUÎȚĂ s. f. (Regional, mai ales în Transilv.) Diminutiv al lui v. a. t. u. i. e (I). Com. MARIAN, cf. CANDREA, T. O. 53, ALR I I 787/266, 735, 798, A I 20.

- Pl. : **vătuî**.
- Vătuie + suf. -iță.

VĂȚĂTOR s. m. v. **învățător**.

VĂUNĂ vb. I. I n t r a n z. (Regional; despre vulpi) A scoate sunete caracteristice speciei, a face „vau”. Cf. DR. III, 513.

- Prez. ind. pers. 3: ? - Și: **văunî** vb. IV. DR. III, 513.
- De la vau. Cf. h. a. u. n. a.

VĂUNÎ vb. IV v. **văuna**.

VĂVEDENIE s. f. v. **vovedenie**.

VĂVUI vb. IV. T r a n z. (Regional) A ridica (cu pîrghia I) (Beclan). Cf. ALR III h 293/260. (A b s o l.) *Văvuiește cu vavu*. ib.

- Prez. ind.: **văvuiesc**.
- Vav + suf. -ui.

VĂZ s. n. I. Unul dintre cele cinci simțuri, cu ajutorul căruia se percepe imaginile, se înregistrează direct forma, culoarea, dimensiunea, luminozitatea obiectelor, precum și distanța și mișcarea acestora; capacitatea de a percepe imaginile. Cf. VALIAN, V., PETRI, V. *Carpații oferind văzului o figură cam asemănată cu spatele unui cal*. HASDEU, I. C. I, 33. *Arțile binefăcătoare de a suplini auzul, văzul, vorbirea*. CANELLA, v. 108. *Anii... i-au prădat auzul, văzul, mirosul*. DELAVRANCEA, O. II, 204. *Poezia este o artă a auzului, nu a văzului*. IBRĂILEANU, S. L. 167. *Se isca pentru văzul uimit o nesfîrșită desfătare*. M. I. CARAGIALE, C. 40, cf. CADE, BACOVIA, O. 73. *Simțul lor cel mai dezvoltat nu este ațit văzul, cît auzul și mai ales pipăitul*. SIMIONESCU, F. R. 18. *Tulburări de auz, văz, reumatism*. D. GUSTI, P. A. 162. *Să-i revină văzul*. IZV. XVII, 188. *Ochiul ei, oricît de bătrîn, are ușurință să descifreze mai limpede decît văzul meu*. MIHĂESCU, D. A. 63. *Este știut că cei care-și pierd văzul cîștigă în schimb o sensibilitate crescută și cu totul excepțională în vîrf de degetelor*. OPRESCU, I. A. IV, 253. *Strigidele cu un văz și auz excepțional*. BĂCESCU, PĂS. 247. *Multă vreme s-a susținut că arta nu lucrează decît asupra simțurilor superioare, asupra văzului și auzului*. VIANU, E. 399. *Dacă ai fi lipsit de miros și de pipăit, de văz și de auz, de tristețe și de bucurie, ... ai mai zice atunci că trăiești și că ai suflet?* CĂLINESCU, C. O. 114. *Văzul ne dă lumina și culoarea așa cum ne-au deprins să le vedem*. RALEA, S. T. III, 118. *Dintre simțurile ei, cele mai perfect dezvoltate sînt văzul și auzul*. LINȚIA, P. III, 442, cf. DL, DM. *Cele mai dezvoltate sînt organele văzului*. ZOOLOGIA, 54. *Cei cinci factori ai activității omului. și anume: comportarea, vorbirea, văzul, auzul, gîndirea*. REV. FIL. 1971, 1219. *Mirosul, auzul sînt substituite văzului*. V. ROM. iulie 1973, 149. *Auzul și văzul și pipăitul și toate simțurile pe care le au nu ajung*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 19, 3/2. *O dată măcar te-ai văzut tu, răsplată regească a văzului?* CONTEMP. 1974, nr. 8, 3/2, cf. M. D. ENC., DEX. *Ferește-te de văzul orbului!* = fii prudent! Com. din UNGHENI - IAȘI. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Jandarmii au cotit-o după el, ferindu-se de vază, dar țîndu-l în ochi la fiecare mișcare*. POPA, V. 175. *Nu se șfia de văzul și atingerea luminii*. ARGHEZI, S. V, 30. *Ei tot o scoteau la capăt mai lesne și mai cu spor decît clăcașii din văzul curții*. V. ROM. februarie 1954, 13. *Această credință... îi va deschide văzul și auzul lăuntric*. ib. iunie 1973, 152. ♦ Loc. a d v. **În** (sau, rar, **la**) **vază** = la vedere, v. v e d e r e (I). *De-ai fi cerut... Și stelele ce vecinic pe ceruri colindează Cu toate la picioare-și eu le puneam în vază*. EMINESCU, O. I, 92. *Un oraș care iese din apă și se ridică-ncet, atras în vază ca de puterea unei vrăji*. VLAHUȚĂ, R. P. 51. *El se plecase lăsîndu-și coastele-n vază sub scut*. MURNU, I. 81. *Nu ține mereu la vază... pomelnicul eroilor neamului nostru*. ARH. OLT. V, 456. ♦ Loc. p. r. e. p. **În** (sau, învechit, **la**) **văzul** (cuiva) = în ochii..., în fața..., față de..., de față cu... *Acolo, la văzul oștii întreg se înălța steagul cel mare al țării*. HASDEU, I. V. 141. *Lucrurile se făceau în văzul lumii*. BOLINTINEANU, O. 252. *Îl vom judeca după legile țării și-l vom spînzura în văzul tuturor*. GANE, N. II, 84. *Se proiectește grav și solemn în vaza tuturor*. VLAHUȚĂ, ap. TDRG. *Și nu-mi pot stăpîni iubirea Și-n văzul tuturor să plîng*. PĂUN - PINCIO, P. 64. *Capetele tăiate erau expuse la vaza publicului*. XENOPOL, ap. DDRF. *Se punea însă bază mai mare pe inscripția ce se săpa pe monumentul funerar... care era în văzul tuturor*. ARH. OLT. XII, 73. *Chipurile lor jucau în văzul aceluiași făclii*. GALACTION, O. 214. *Codija florii se îndreaptă în sus și o ridică... în văzul tuturor*. SIMIONESCU, FL. 132. *Ne era rușine să ne așezăm afară în văzul lumii*. BRĂESCU, A. 164. *În văzul copiilor întinse Surei restul de bani*. SAHIA, N. 106. *Schimbarea se petrece pe neașteptate, în văzul oamenilor*. VOICULESCU, P. II, 318. *Cu lingura lui gusta, în văzul tuturor*. SADOVEANU, O. X, 143. *Potocoavele erau fabricate în văzul lăptarului*. ARGHEZI, S. XVIII, 34. *Înflînirile lui prin oraș, în văzul tuturor, cu femeile erau comentate ca acte de galanterie*. CĂLINESCU, S. 593. *Tăria lui nu sta în discuțiile pe față ori în slujbele împlinite în văzul tuturor*. CAMIL PETRESCU, O. I, 207. *Scoase un carnet..., pe care-l răsfoi din deget, în văzul lui Silion*. VINEA, L. II, 245.

Zări tot acolo, la văzul lumii, patrahiruri naive de pînză aurită. BARBU, PRINC. 69. Lucrurile trebuincioase le îngroapă în ascunzături, nevînd nici un lucru de prisos în văzul tuturor. PANAITESCU, O. 7. 25. Socotește-te fericit numai atunci cînd vei putea să trăiești în văzul lumii, cînd pereții casei tale te vor adăposti, nu te vor ascunde. REV. FIL. 1971, 181. S-a ajuns la soluția ca documentul să fie răspîndit prin secții..., deci în văzul tuturor. MAGAZIN IST. 1972, nr. 2, 23. $\diamond$ Ex p r. (Munt.) A i se scurta (sau a i se pupăza) (cuiva) **văzul** = a nu mai vedea bine. Cf. IZV. XIV, 113, UDRESCU, GL. (Regional) A avea vîz de lup (sau **văzul popii**) = a vedea foarte bine. Cf. PANN, P. V. III, 22/14, ZANNE, P. I, 531. A-i lua (cuiva) **văzul** v. l u a. (Învechit, rar) Cu vîz bun = cu plăcere, cu simpatie. În case familiare cu vîz bun nu-l priimesc. PANN, P. V. II, 114/25, cf. TDRG.

2. Aspect exterior, chip, înfățișare. Cf. BARONZI, L. 123. Luna e strălucitoare, Însă ale sale rază Nu-s așa desfătătoare Ca delicata ta vază. ap. MAIORESCU, CR. I, 108, cf. TDRG. Vrea să fie mare, la vîz, și stîrpițura. ARGHEZI, S. V, 238.

3. (Învechit) Punct de vedere, v. p u n c t (IV 1). În sfîrșit să nu uităm și văzul politic că o nație războinică și unită... n-a fost niciodată biruită. BĂLCESCU, M. V. 641, cf. DL, DM.

4. (În forma vază) Considerație, stimă; prestigiu (1); reputație. Frămeseșea și vaza ce ai între oameni, precum să cuvine deregătoriei tale (a. 1685). GCR I, 276/28, cf. LB. Onorariu anual îi fac opt mii de pfunți – el însă, spre susținerea vezi, trebuie să adoaie de la sine cel puțin încă pe afită. CODRU – DRĂGUȘANU, C. 228. Împrospătînd... vaza partidului liberal, izbutiește... să încoroneze aspirarea națională. MAIORESCU, D. II, 128. Mai mare va fi vaza lui în lume de s-ar arăta milostiv către popor. ISPIRESCU, L. 219. Cînd a murit, s-a putut lămuri înrîurirea și vaza de care se bucura el în Europa întreagă. GHEREA, ST. CR. II, 210. „Ciuf” se numește în Bucovina în de comun un om de nemică, un om decăzut, deprăvat, demoralizat, fără nici o vază. MARIAN, O. I, 232., cf. DDRF. Boierii tirași trebuiau să fi fost mai mici în vază și rang decît acei netirași ce-i precedeau. XENOPOL, I. R. III, 181, cf. GHETIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. Vă îndeamnă Să intrai în păcat ca să le dați lor vază. PETICĂ, O. 209. Mustafa-Pașa s-a purtat aspru și drept și a dat... multă vază stăpînirii. BUL. COM. IST. III, 167, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. Ai lui erau neam de păstori, dar niște rude... ajunseseră oameni bogăți și înconjurați de vază mare. CAMIL PETRESCU, O. II, 57, cf. C. PETRESCU, A. R. 188, DL, DM. Anumiți oameni..., mai ales prin situația lor de avere, se bucură de mai mare vază. PANAITESCU, O. 7. 55, cf. M. D. ENC., DEX. S-a mîndrit împăratu că are-a vaza asta mare. O. BIRLEA, A. P. II, 406. $\diamond$ L o c a d j. Cu (sau de, rar, în) (mare) vază = (despre oameni) care deține un loc de frunte, o poziție importantă; care se bucură de considerație, de prestigiu, de autoritate, de recunoașterea publică a importanței, a valorii, a puterii sale; care are trecere, influență. V. c u n o s c u t, v e s t i t. După ce face studii înalte, la noi și-n Europa, ajunge profesor în mare vază la București. CARAGIALE, O. II, 168. Să nu mă crezi vreun terchea-berchea: eu sînt negustor cu vază și om de omenie. id. ib. 277. Nu se lăsa să fie fîrît de criticile... căntururilor cu vază. MACEDONSKI, ap. VIANU, L. R. 415. Peste puțin Rađu își va isprăvi învătătura... și va fi om cu vază și cu cătare printre ai săi. Va avea slujbă mare, va fi în rînd cu boierii. VLAHUȚĂ, O. A. I, 97. [Panachida] o fac de regulă numai la oamenii cei mai avuți și cu vază în sat. MARIAN, I. 224. Ucisul era o persoană mai cu vază în țară (a. 1889). URICARIUL, XIV, 245, cf. DDRF, BARCIANU. Presimțise de la întieile convorbiri cu fruntașii din oraș că... îi va bate pe toți, ajungînd el persoana cea mai cu vază în tot jurul acela. AGÎRIBICĂNEANU, A. 210. A fost primul senator român orășenesc al acestei cetăți. A fost un om cu mare vază și influență. GOLOGAN, C. R. 63. Ieșit din oameni cu vază și stare, fusese oropsit de la naștere, crescut pe mîini străine. M. I.

CARAGIALE, C. 11. Persoanele mai cu vază de pe aici, cînd așteaptă tremul pe asemenea vreme, intră direct la mine, în birou. C. PETRESCU, A. 282. Pe atunci eram cel mai cu vază, dacă nu singurul chinotehnician din țară. VOICULESCU, P. I, 76. El devine astfel vrul din sculptorii noștri cei mai de vază. OPRESCU, S. 143. Unii-nșelepti de-odinoară, cu vază, faimă și rerume, Erau destoinici la nevoie. ARGHEZI, S. V, 124. Profesa o admirație grandilocventă pentru orice om de vază, din politică sau din literatură. CĂLINESCU, S. 10. O asemenea depozitie din partea unui om politic cu vază... putea stîrni agitația aprobatoare de care pomenește gazeta. id. B. I. 330. Dumneavoastră, domnule doctor, ați fost o personalitate politică de vază a acestui județ. T. POPOVICI, S. 254, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. (Prin extensiune) Monăstiri pămîntene pe care ctitorii lor primitivi le-au pus sub ocrotirea unei alte monăstiri mai cu vază. ODOBESCU, S. II, 19. Cînd intru într-o casă, nu pretind să mi se dea la masă un anume loc în vază; mă mulțumesc și la coada mesei să stau. CARAGIALE, O. VII, 248. Eleșteele erau în mare vază la curțile boierești. ATILA, P. 20. Lucruri minunate... arătînd și urmele unei culturi și unei industrii de vază. RĂDULESCU-CODIN, M. N. 59. Numai o ctitorie de vază putea să impuie repetata respectare a vechiului stil. ARH. OLT. V, 401.

– Și: (4 și, învechit, 1, 2) **văză** (gen. –dat. și, învechit, 4 vezi), (4, învechit) **veadă** (LB, GHETIE, R. M.), **vează** (BARCIANU, ALEXI, W.) s. f.

– Postverbal de la vedea³.

VĂZĂTOR, -OĂRE adj., s. m. I. Adj. 1. (Și substantivat) (Persoană) care vede (I 1) (bine). Dar să nu iai, că darul orbeaște văzătorii și nevoia derepților întoarce. PO 255/7. Cine au dat gură omului? Și cine au făcut rău la auz și surd, văzător și orb. BIBLIA (1688), 41²/10. Iubitorul nopții, fugătorul zilei, văzătorul întunericului. CANTEMIR, I. I. I, 146, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB. Și pentru oameni, și pentru animale, și pentru văzători și pentru orbi. HELIADE, O. II, 365, cf. LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, JORDAN, L. R. A. 166, DL, DM, M. D. ENC., DEX, ALR II 4670/36, 64, 95, 172, 182, 349, 574, 872, 876, 928. $\diamond$ (Prin lărgirea sensului) După perdea rămase Kiva, mîngîindu-l cu ochii ei văzător prin beznă. VOICULESCU, P. II, 83. Tu, rază-mi de soare, Tu ești... văzătoare. VICIU, COL. 54. Brînce... prinzătoare Ochii văzătorii. IZV. XVI, 401.

2. (Învechit) care se vede (I 2). Nici au cunoscut lumea ceastă văzătoare altă minune mai luminată. ANTIM, P. 25. Mîntea omului neputîndu-se rădica nici însuș la lucrurile cele văzătoare. IST. AM. 86⁷/4.

3. (Învechit) care reflectă (I). (F i g.) [Cartea] este plină de înțelesul cel blagoslovit... izvor înțelesului sufletesc, oglindă văzătoare pre Dumnezeu, lumină nestinsă a strălucirei de minte (a. 1642). BV I, 123.

4. (Învechit; și substantivat; adesea construit cu pron. de întărire însuși sau însuși etc.) (Persoană) care este sau a fost martor ocular la ceva sau care a înflinit pe cineva. Văzătoriu acelor fost-au Pavel cînd pînă la al treilea ceriu răpit au fost. CORESI, EV. 177. Ca și cînd am fi înșine văzătorii acelor ciudese ce se-au făcut în vremea aceea. id. ib. 444, cf. 525. Tremese după fîgăduință pre mîngîitorul d[u]h în vedere de limbă de foc cătră înșis văzătorii ucenicii lui (a. 1648). GCR I, 130/28. Patimilor lui H[risto]s pârtaș te-ai arătat, apostole înșelepte, și însuși văzătoriuale al cuvîntului. MINEIUL (1776), 3⁴/1. Însuși văzătoriu lui H[risto]s. ib. 50¹¹/8. Acestea le-au spus aceia ce au fost dintîiași dată slugi ai cuvîntului și înșis văzătorii. VARLAAM – IOASAF, 36⁷/21. După cum mi-au spus chiar oamenii ce s-au aflat de față văzătorii. ZILOT, ap. IORGA, L. II, 358. Sau însuș văzătorii au fost ai lucrului sau de la alții povestind au auzit. POTECA, F. 133/9, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX.

5. (În credințele religioase) Care observă, știe, apreciază (și judecă). Dumnezeu... e văzătoriu și știutoriu de toate.

CORESI, EV. 160. *El văzătoriu este faptelor oamenilor.* BIBLIA (1688), 378¹/11. *Dumnezeu cel văzătoriu de inimi și de cugete nu vru să lase să cază dreptii în mâinile muncitorului.* ANON. CANTAC., CM I, 94.

II. S. m. I. (În limbajul bisericesc) Persoană care l-a văzut (I 5) pe Dumnezeu. *De Dumnezeu văzătoriu Moisi patruzeci de zile se posti.* CORESI, EV. 50, cf. 100. *Ilie, văzătoriu de D[u]mn[e]dzău, prorocul.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 33⁷/8. *Moisi, văzătoriu de Dumnezeu, ... nu îndrăzniă să vază fața ta.* ANTIM, O. 67. *D[u]mnezeescul Pavel, văzătoriu de cele cerești.* MINEIUL (1776), 15¹/3. *Ca un vrednic între văzătorii de D[u]mnezeu, tu, cuvioase, ai văzut ceriurile deschise.* ib. 75¹/13.

2. (Învechit, cu determinarea „de vise”) Persoană care a avut în vis revelații divine. *Iaca iuo, vine văzătoriu de vise, blați să-l omorim pre el.* PO 128/22, cf. MARDARIE, L. 238/9.

3. (Regional; și în sintagma *văzător de casă*, ALR III MN 77, 2 672/705, ALR II 4 670/705, 836) Peștor (1). Cf. ALR II 4 670/272, 279, com. din HERECLEAN – ZĂLAU.

4. (Învechit) Persoană însărcinată cu supravegherea cuiva sau a ceva. *Tineri bine inarmați... trimiși mai înainte ca să să facă văzători și întărirea drumului prin ispita lor să o incredințeze cătră toată oastea.* AETHIOPICA, 47¹/1. *Văzătorii și despre toți frații* (a. 1807). ARH. OLT. IX, 40.

– Pl. : văzători, -oare.

– Vedea + suf. -ător.

VĂZĂTURĂ s. f. (Învechit) Vedere (1). *Însăș văzătura lor să le fie mărturie.* CORESI, EV. 370, cf. ANON. CAR., SFC I, 249.

– Pl. : văzături.

– Vedea + suf. -ătură.

VĂZDERJÂNIE s. f. v. văzdirjanie.

VĂZDIRJÂNIE s. f. (Slavonism învechit) Înfrinare, abținere, cumpătare. *De să va prileji cineva să nu fie avut văzdirjanie* (a. 1645). TDRG. *S-au dat cu nevoița și cu văzdirjania cît numai ce mîncă pușînța dzamă de ordz.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 122¹/29, cf. decembrie 208¹/21, JAHRESBER, V, 140, SCRIBAN, D.

– Pl. : văzdirjanii. – Și: *văzderjânie* s. f. CORESI, în SCL 1960, 612.

– Din slavonul *вѣдържаніе*.

VĂZDIRJNIC, -Ă adj. (Slavonism învechit) Cumpătat. *Un călugăr carele era părut a mulț că-i cu minte întregă, curat și văzdirnic, și nu era, ce împotivă fără safiu.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 20¹/34. *Daniil prorocul... era om cu minte-ntregă și văzdirnic.* id. ib. decembrie 224¹/12, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

– Pl. : văzdirjnici, -ce.

– Din slavonul *вѣдържаникъ*.

VĂZDŪC s. n. v. văzduh.

VĂZDŪF s. n. v. văzduh.

VĂZDŪG s. n. v. văzduh.

VĂZDŪH s. n. I. (Astăzi mai ales poetic) Înveliș gazos care înconjoară globul pămîntesc, a e r, a t m o s f e r ă, spațiul ocupat de acest înveliș. *Lepădîndu-și veșmentele, pulbere vârsîndu spre văzduhu.* COD. VOR². 22¹/10. *Și puse înturerecu cuperemîntul său, împregiurul lui acoperitul lui, înturecată apă întru nuori de sus (de văzduh C², văzduhului D).* PSALT. 25. *Domnul... așa vine cătră ucenici, iară ucenicii, drept premenirea lui, nălcitură părea-le că iaste. Părea-le că iaste un duh de văzduh.* CORESI, EV. 266. *La înălțime răstignit fu Domnul nostru, ca și văzduhul să sfințească, că sfinți pămîntul*

cu urmele sale împlînd spre el. id. ib. 464. *Pină a cincea zi nu era pre pămînt nice o vită, nice într-apă, nice în văzduh a zbura.* MOXA, 346/7. *Au dzis să scoată apele jivine vii... și gadine de toate fealiurile ce-s într-apă și fierile mărilor și a pămîntului și pasările ce zboară în văzduh.* VARLAAM, C. 193, cf. 379. *A treia dzi văzdu s[ff]nf[u]l Benedict s[u]l[ff]e[ff]u]l surore-sa la văzduh suindu-să în ceriu cu mare cinste.* DOSOFTEI, V. S. martie 36¹/5. *La zioa cea de apoi vor întimpina pre [isu]s în văzduh toți oamenii cei sfinți.* CHEIA ÎN. 93¹/4. *Trecut-au acelea toate ca umbra și ca o veste ce aleargă pre aproape... Sau ca pasărea ce zboară în văzduh.* BIBLIA (1688), 654²/18. *Sodomienilor carii spurcară văzduhul și pămîntul cu împuciucunea sa i-am ars și iar îi voi arde* (a. 1691). GCR I, 289/13. *Vulturul din văzduh... tuturor zburătoarelor împărat este.* CANTEMIR, I. I. I, 28, cf. 36, 65. *Am văzut schimbări fără veste în văzduh, cu vreme rele: vînturi tari, ... tunete* (a. 1704). FN 156. *Punea de rînd 8 bivoli... și, sărînd peste ei, să da în văzduh peste cap.* R. POPESCU, CM I, 400. *A cincea zi au făcut Dumnezeu toate dobitoacele pre uscat, și în ape cele înotătoare, iar în văzduh cele zburătoare.* ANTIM, O. 246, cf. 175. *Satele dese, cu case multe, ... acoperise văzduhul de fum.* MUSTE, LET. III, 74/8. *Apa... din răceala văzduhului să schimbă în zăpadă* (cca 1750). GCR II, 64/33. *N-am văzut nici om, nici vită, nici pasăre zburătoare, nici altă nimica din cîte să mișcă pre pămînt și în văzduh.* MINEIUL (1776), 29²/11 cf. KLEIN, D. 453. *Sus în văzduh toate zburătoare, Gios pre pămînt toate dobitoace.* BUDAI-DELEANU, T. 131. *Dumnezeu... grijaște și păzește paserile în văzduh.* PETROVICI, P. 229/8. *O mie de strigări să înalță în văzduh.* BELDIMAN, N. P. I, 74/23, cf. LB. *Pădurea-i era lăcașul, Văzduhul coperemînt.* MUMULEANU, P. 1/12, cf. EPISCUPESCU, O. I. 333/13. *Vulcanul cînd turbează, ... Tremură pămîntul, văzduhul schînteiază.* HELIADE, O. I, 159. *Sufletul meu cel nemernic... Îl vei vede... Șcinteind prin văzduhuri ca un luceafăr aprins.* HRISOVERGHI, P. 60/16. *Fulgere cu trăsnet prin văzduh scăpărătoare, Pămîntul tot în cutremur și stihiiile-n perzare Sămăna înspăimîntate de afită pătîmire.* CONACHI, P. 101, cf. ISER. *Munții se înalță trușiși în văzduh.* RUSSO, S. 126. *Moartea... se înalță în văzduh, zbură spre apus și se vîrî în ocnă părăsîită.* NEGRUZZI, S. I, 92, cf. POLIZU, GHICA, S. 172. *Mîndru vultur ce-n văzduh se cumpănește.* ALEXANDRESCU, O. I, 76. *Din văzduh cumplita iarnă cernă norii de zăpadă.* ALECSANDRI, POEZII, 9, cf. COSTINESCU, CIHAC, II, 104. *Prin nălțimile văzduhului, zboară cîntînd ale lor doine lungi șire de cocori.* ODOBESCU, S. III, 17. *Flori albastre tremur ude în văzduhul tîmîiet.* EMINESCU, O. I, 85. *Pe cînd pămîntul, cerul, văzduhul, lumea toată Erau din rîndul celor ce n-au fost niciodată.* id. ib. 115. *Florile cele frumoase de prin marginea pădurii... umplu văzduhul de miroznă.* CREANGĂ, O. 284. *Prin văzduh urla vîntul nebun.* CARAGIALE, O. I, 143. *Nincheză odată de havi văzduhul.* ISPIRESCU, L. 77. *Umblat-am printre stele?... Urcat-am prin văzduhuri? Chemat-am împrejuru-mi năpraznicile duhuri? MACEDONSKI, O. I, 44. *Din văzduh se lasă o liniște grea, posomorită și rece ca o piclă de toamnă.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 91, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 159. *De-al fulgerelor vuiet văzduhurile tună.* COȘBUC, P. I, 141. *Egoismul bărbătesc este nemărginit ca văzduhul.* D. ZAMFIRESCU, A. 96. *După cum văzduhul zilelor de vară se încarcă uneori și pare greu, așa se-ncarcă sufletul omenesc de durere.* SANDU-ALDEA, D. N. 274, cf. ALEXI, W. *Soarele de iulie înfierbîntă văzduhul.* DUNĂREANU, CH. 67. *Strigoii... joacă sus, în văzduh, și se roteșc împrejurul turlelor bisericii, întocmai ca berzele călătoare.* CANDREA, F. 149. *Vecheul întn bisericesc străbate văzduhul ca un răsunset de trîmbiță războinică.* IORGA, P. A. I, 157. *De prin văi purcede vîntul, Prin largul albelor văzduhuri, Să ducă cerului cuvîntul.* GOGA, POEZII, 17. *Luceașărul senin răsare, Umplînd de vis văzduh și mare.* CERNA, P. 22. *În văzduh e-afită albastru! În senin e-afită soare!* IOSIF, PATR. 25. *Ca ciocîrliei, ce-n văzduhuri, Spre soare ciripînd, se pierde, Tot astfel sufletul îmi crește, Cînd te revăd, cîmpie verde!* id. v. 30, cf. TDRG, PAMFILE, VĂZD. I. *Vin norii în valuri și-un fulger deodată Ca vultur de aur văzduhul despică.* DENSUSIANU, L. A. 121, cf.*

DHLR I, 259, 275. *Ca o împăcare se cobora lumina dulce din văzduhul albastru.* AGÎRBIȚEANU, A. 42, cf. 157. *Clocoteau văzduhurile de tunete fără răstimpuri.* HOGAȘ, DR. I, 111, cf. RESMERIȚĂ, D. *Mi se înfățișează, filfind în văzduhul senin al unei dimineți de primăvară, zboruri albe de porumbel.* M. I. CARAGIALE, C. 72, cf. CADE. *Un stol de porumbel se ridică în văzduh.* REBREANU, R. I, 314. *Toamna prin văzduh adie Ca un zbor de libelulă.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 214. *În zbor se înșiră în linie dreaptă, tăind văzduhul ca o săgeată.* SIMIONESCU, F. R. 74. *Prin cleștarul văzduhului, trezit de întiile albe pîlpîiri ale luminii, suna... talanga cu glas argintiu.* VOICULESCU, P. II, 54. *Vijelia de afară își purta în văzduhuri șuvoaiele de cînece și plîngeri.* SADOVEANU, O. I, 151. *Un șoim sprinten... rămase plutind în văzduh cu aripile neclintite.* id. ib. XIII, 251. *Din cînd în cînd mici stoluri de curgeau neîntrerupt apele văzduhului.* CAMILAR, C. P. 59. *Uneori văzduhul e alb de aripi și de spume.* VINEA, L. I, 146. *Zburau prin văzduh trîmbe de apă și nori de nisip.* TUȚORAN, P. 84, cf. DL, MIHĂILĂ, Î. 105. *Același soare viu din sat albea și aici văzduhul albastru.* PREDĂ, DELIR. 19. *Văzduhul era vinețiu, ultimele raze de soare poleiau crestele munților.* V. ROM. octombrie 1958, 47. *El dă ideea construirii unor aripi din șindrilă, cu care cele nouă cafe se aruncă în văzduh.* IST. LIT. ROM. I, 127, cf. SCL 1961, 473. *Începuse iarăși ploaia, înmăgurînd dintr-o dată văzduhul.* V. ROM. octombrie 1964, 3. *Cei ce joacă parcă nici nu ating pămîntul și parcă zboară în văzduh.* IST. T. I, 48, cf. M. D. ENC. *O piclă... întuneca și mai mult văzduhul.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 27, 14/3, cf. DEX. *Meșterii gîndea și ei își făcea Aripi zburătoare De șindrili ușoare. Apoi le-nîndea și-n văzduh sărea.* ALECSANDRI, P. P. 192, cf. H IV 59, 76. *În cele trei zile ale Iriveriei ard în văzduh trei candelă mari ce nu le vede nimeni.* ȘEZ II, 66. *Nu iera altă dicuță văzduș și apă.* ib. 99, cf. ib. v, 139. *Făt-Frumos s-a apucat cu mîinile de picioarele lui, și corbu a zburat cu el și mai sus în zăzduș.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 218. *Corbul, dacă auzea, Aripile întindea, În văzduh se ridică.* BALADE II, 14. *Tot pînă văzduș s-o dus.* O. BÎRLEA, A. P. II, 180, cf. I, 575. *Stăpînele vîntului, Doamnele pămîntului, Ce prin văzduh umblăți, Pe valuri mari călcați.* FOLC. MOLD. I, 208. ♦ **E x p r. A vorbi în văzduh = a)** (prin nordul Munt.) a vorbi fără a fi luat în seamă. Cf. COMAN, GL. 148; **b)** (prin Olț.) a vorbi fără sens, inconștient; a aiura. Cf. A. R. III h 108/886. ♦ (Rar) Amestec de gaze care alcătuiesc straturile inferioare ale atmosferei și care este absolut necesar vieții aerobe; aer. *Cînd petrece omul în fum, atunci-i lăcrămadă ochii...; iară deaca iese la văzduh curat și la vreme cu senin, atunci sântu mai veseli ochii și mai curați.* VARLAAM, C. 160. *Am vrut de-am... ședzut la văzduh ușor și adăpostea bună ca să mă însănătoșez.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 221/22, cf. CANTEMIR, I. I. II, 14. *De răsuflă lin și neturburat văzduh... darul este al părinteștii tale bunătați (a. 1713).* BV I, 488. *Ciuma nu să stîrnește din vreun văzduh stricat.* CANTEMIR, S. M. 37/5. *Noi răsuflăm aerul atmosferic sau văzduhul.* ANTRON. 105/26. *În locuința-i îngustă și rece... suflarea se curmă, ... văzduhul lipsește.* HASDEU, R. V. 57. *Lua toporul și spârgea de-a lungul bulboanelor copci și răsuflători ca să trimită puțin văzduh peștilor.* VOICULESCU, P. I, 48. *Văzduhul de tramvai și de sală de așteptare de gară se îngreua cu aroma de mahorcă și ceapă.* ARGHEZI, S. XIII, 198, cf. DL.

2. (Învechit) Climă. *Văzduhul aceștii țări este nestîmpărat, că vara acele tunete de groaznice sînt, cît de frică mulți oameni mor, și sînt călduri mari, și aciași frig și omeți mari, și acele vînturi sînt de mari, cît de multe ori se tîmplă de opresc pre om călătoriu cu calul și-l surpă jos, copacii din rădăcină*

oboară și multe pagube fac. SIMION DASC., LET. 97. *Văzduhul acolo așa e de sănătos, că nu țin mînte să fie fost acolo vreodată ciumă.* COSMOGRAFIE, 106/22. *O parte a țării... este cu munți, iară ceialaltă parte... este șes: pentru aceea nici văzduhul nu este în tot locul potrivit. În partea muntelui este aerul mai rece, dar și mai sănătos, iară în partea cîmpului mai călduros, însă cu vînturi mai puțin folositoare sănătății.* CANTEMIR, S. M. 36/12, cf. 35/17, L. ROM. 1980, 116.

- Pl. : văzduhuri. - Și.: (regional) văzduc, văzdúf (TDRG, DR. XI, 190, MIHĂILĂ, Î. 105, VÎRCOL, V. 102), văzdúg, văzdúv (TDRG, DR. XI, 190, VÎRCOL, V. 102), zăzdúf, zăzdúh (PAMFILE, VĂZD. I, COMAN, GL.)

- Din slavonul ВЪЗДУХЪ.

VĂZDÚV s. n. v. văzduh.

VĂZGLÁS s. n. v. vozglaș.

VĂZGLAȘÉНИЕ s. f. v. vozglașenie.

VĂZNESÉНИЕ s. f. (Învechit; în religia creștină; și în sintagma *văznesenia Domnului*) Înălțarea lui Iisus Hristos la cer; sărbătoare care se ține la patruzeci de zile după Paști, în amintirea acestui fapt. *De-acia se arătă lu Iacov...; după aceeaia celor șaptezeci; de-acia la codrul Eleonului, cînd au fost văznesenia la Ispas, cînd se-au suit în ceriu.* CORESI, EV. 133. *După praznic preaslăvitul văzneseniei Domnului nostru Iisus Hristos.* id. ib. 182. *De văznesenie să grăim și de ce au fos[ă] la codrul Ilionului.* COD. TOD. 196. *La văznesenia sa, cînd s-au înălțat de pre pămînt în ceriu.* VARLAAM, ap. TDRG. *Din vreme ce-au născut Sfinția sa, pînă în patruzăci de ai după văznesenie, au oprit războaiele.* DOSOFTEI, PS. 172/13. *Feceră beserecă s[ă]f[ă]ntă... pre numele s[ă]f[ă]ntei văzneseniei D[io]mn[ui]ului D[io]mn[ic]ăzdu și mîntuitoriu nostru [Iisu]s Hristo[is].* id. v. s. mai 130¹/19. *Să facă un sărîndar pentru sufletul nostru și să-l înceapă den zioa de Paști va să se isprăvească la voznesenie.* ANTIM, O. 346, cf. DHLR II, 535, CADE, SCRIBAN, D., DSR.

- Și.: voznesenie s. f.

- Din slavonul ВЪЗНЕСЕНИЕ, ВОЗНЕСЕНИЕ.

VĂZNESÍ vb. IV. (Învechit) I. R e f l. (În textele bisericești) A se înălța (la cer). *Ilie zise cătră Elisee: cere ce voi face fie, mai-nainte decît mă voi văznesi de la tine.* BIBLIA (1688), 266¹/13, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DSR.

2. T r a n z. A preamări (2). *Acesta e Dzeul meu și preaslăvi-voiu elu, Dumnezdeul tatălui meu, și rădicu (v o i u n ă l ț a D, văznesescu V) elu.* PSALT. 310. *Pre unul în troiță Dumnezdeu... măresc și sfîntul lui nume în veci văznesesc.* CANTEMIR, O. V, 239, cf. TDRG, DHLR II, 535, SCRIBAN, D.

3. R e f l. A se semeți (1). *Cu semețiile nenumăratelor bunătați văznesîndu-se de a celui ce toate vede, pururea D[io]mn[ic]ăzdu.* BIBLIA (1688), 361¹/4. *Și în bunătațile tale va fi ca tine și preste slugile tale să va văznesi.* ib. 666²/26. *Dionisie Siracuseanul tiranul... să văznesiia că este judecătoriu drept (a. 1691).* BV I, 317. *Dumitrașco Vodă, văzîndu-să în cîinste la moscali, să văznosisă și cu nime nu să sfătui.* NECULCE, L. 234, cf. TDRG, PUȘCARIU, L. R. I, 368, SCRIBAN, D.

- Prez. ind.: văznesesc. - Și.: văznosi vb. IV.

- Din slavonul ВЪЗНЕСИТИ, ВОЗНЕСИТИ.

VĂZNOSÍ vb. IV v. văznesi.

VĂZÚT¹ s. n. Faptul de a v e d e a (I 2) sau de a fi v ă z u t; simțul văzului (1). *Pre toți cheamă Dumnezdeu spre a sa cunoaștere, unii amu cu văzutele făpturilor.* CORESI, EV. 414. *Tăind rădăcina nervului ochiului au perdut văzutul.* ANTRON. 160/14. *Sensurile sînt cinci la număr: pâlpatul, văzutul, auzitul, odoratul și gustul.* LAURIAN, F. 38/32, cf. 39/24. *Scriitorii vor a pătrunde la inimă, la auzul și la văzutul*

românului. RUSSO, S. 69. *Cu văzutul ați văzut... Zinișoara munților.* ALECSANDRI, P. I, 102, cf. II, 10, DDRF. *Să-mi întorcă spre bine văzutul.* COȘBUC, AE. 50. *Ana vedea dincolo de marginile văzutului.* D. ZAMFIRESCU, A. 14, cf. ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Acest „altceva” sau acest „mai mult” e ceva immanent văzutului imediat, un anumit fel de a vedea ceea ce e de față.* BLAGA, Z. 48, cf. DL. *O mie de văzături de-ale lui Ilie nu fac cît un auzit de-al lui Vasile.* PREDĂ, D. 70, cf. DM, M. D. ENC., DEX.

- Pl. : (rar) *văzături* și (învechit, rar) *văzute*.

- V. *vedea*.

VĂZUT², -Ă adj. I. Care se vede (I 2). *Venirea vătămării ce vine de la văzuții și nevăzutele vrăjmașii noștri.* CORESI, EV. 350. *Din patru acestea stihii se-au făcut văzute aceasta lume (a. 1683).* GCR I, 260/11. *Cînd ascunse, cînd văzute, Stelele pe cer de rază și mai mari și mai mărunte.* CONACHI, P. 264. *Flacăra, ... abia văzută, ... cîștigă o licărire la care abia se poate uita cineva.* MARIN, PR. I, 8/17. *Cele mai de aproape ale sale văzute victime.* ARISTIA, PLUT. 260/1. *Cînd curentul electric se repede dintr-un loc în altul, numai o parte a lui merge pe firele văzute.* MAIORESCU, CR. II, 396. *Zburau amîndoi prin pustiiul lungului mării ca două abie văzute închegări ale văzduhului.* EMINESCU, P. L. 12, cf. DDRF, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Peste dumbravă se întindea o ușoară piclă viorie, abia văzută.* SADOVEANU, O. I, 221, cf. DL, DM. *Ah, ce verde a fost frunza văzută.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 1, 14/3, cf. M. D. ENC., DEX. ◊ (Substantivat; adesea în corelație cu *n e v ă z u t*) *Derept aceea nemutat iaste și tuturor alător, văzutele și nevăzutele.* CORESI, EV. 291. *Făcătoriuul ceriului și al pămîntului, văzutele tuturor și nevăzutele.* id., ap. GCR I, 32/17. *Domnedzeu... au fapt ceriul și pă(mî)ntul, văzutele toate și nevăzutele (a. 1619).* CCR I, 54/22. *Și văzutele ceriului toate-s mai frumoase (ca 1633).* id. ib. 83/34, cf. 109/36. *Ziditoriu și făcătoriu tuturor văzutele și nevăzutele.* VARLAAM, C. 3. *Pentru el fură zidite toate... văzutele și nevăzutele.* N. TEST. (1648), 269/26. *Cele văzute și nevăzute sînt făcute pentru dînsul.* NEAGOE, ÎNV. 10/25. *Toate lucruril(e) s-au făcut, văzutele și nevăzutele(e) (cca 1680 - 1695).* GCR I, 311/26, cf. 343/19. *Numai cu porunca am făcut toate cele văzute și nevăzute.* ANTIM, O. 31. *A lui este... toată făptura, cele văzute și cele nevăzute (a. 1785).* GCR II, 146/34. *Să zidiră toate cele din ceri și cele de pre pămînt, văzutele și cele nevăzute.* VARLAAM - IOASAF, 42/10. *Deasupra capului meu văd o mulțime nenumărată de văzute și nevăzute.* CREANGĂ, P. 243. *Ei își închipuîră că trebuie să fie cineva care a făcut toate văzutele și nevăzutele.* ISPIRESCU, ap. CADE. *E poruncă de la cel care poruncește celor văzute și nevăzute.* DELAVRANCEA, O. II, 203. *D-zeu a făcut cerul și pămîntul, toate cele văzute și nevăzute.* FRÎNCU - CANDREA, M. 150. ◊ (Învechit și regional) Care atrage privirile. *Ca soarele cel văzut ai pătruns marginile pămîntului.* MINEIUL (1776), 125²/18, cf. DL. *Nu-i nici una Ca luna de luminoasă... Și ca luna de văzută și ca puica de plăcută.* ȘEZ VII, 112.

2. De care s-a luat cunoștință în mod nemijlocit. *Voi înfățișa numai bilanțul retrospectiv al faptelor văzute și trăite.* D. GUSTI, P. A. 319. *Senzația de lucru văzut... este neconținut susținut.* CONSTANTINESCU, S. II, 214. *„Tipicul” devine uneori o forță fizică în cadrul realității văzute și simțite.* BLAGA, Z. 64. ◊ (Substantivat) *Împărăția nu cere slujbă cît aceasta de cele gîndite, ci numai slujbă de cele văzute.* VĂCĂRESCUL, IST. 295. *M-am învrednicit nu numai să-mi revăd patria, ci să și povestesc toate cele văzute.* BUL. COM. IST. II, 12. *Deține... darul de a transfigura prin idealizare aspectul văzutele de pe lume pe care știe să le înfățișeze sublimat.* ARH. OLT. XIX, 261. *Din toate văzutele și trăitele scoate un cîntec de amintire.* DEȘLIU, G. 30. (În corelație cu *a - z i t*) *Sămnul înțelepciunii ieste ca din cele văzute-sau audzite cele nevăzute și neaudzite a adulmăca.* CANTEMIR, I. I, 117. *Acuma... se gîndesc și ei la zilele din urmă, la cele văzute și auzite.* SADOVEANU, O. XXI, 42.

3. (Învechit) Vizibil (2). *Ce ți-a răspuns, Măria ta? întrebă postelnicul cu o bucurie văzută.* FILIMON, O. I, 172. *Se rupe o creangă fără o pricină văzută, un duh a rupt-o.* CONTEMPORANUL, II, 39, cf. RESMERIȚĂ, D.

4. (Învechit) Care este evident, vădit, neîndoielnic. *La o îmbunătățire văzută a moșiei să-și jărtfească micul său profit.* LITINSCHI, M. 3/18, cf. 14/2. *Că au fost români, mulți români, între „pecenegii” bizantinilor era văzut pentru orice minte neprevenită.* IORGA, L. II, 257.

5. (Învechit) Care există, se află, trăiește. *N-au văzut... nici au cunoscut lumea ceasta văzută altă mîmune mai luminată.* ANTIM, O. 149. *Cea mai deplinită perfecție și covîrșire se arată dînsa în om, care e mădulariul cel mai nalt a făpturilor văzute.* VASICI, M. I, 4/2.

6. (Învechit și regional; despre oameni) De văz, v. v. a. z. (4). *Măria ta, însuși vezi goana și închisoarea mea care este de la vrăjmașii cei văzuți ai lui Dumnezeu.* ANON. CANTAC., CM. I, 86. *Văzutul și măriul Domnul Ștefan Moșteamul, domnul și voievodul Țerei Moldovei.* ȘINCAI, HR. II, 103/21. *Cereți dară ajutoriu de la dînșii fiindcă ei sînt mai văzuți la popor.* PETROVICI, P. 44/19. *Primarul, om văzut și umblat prin multe, intră după el.* CARAGIALE, O. I, 36, cf. CADE, DM, M. D. ENC., DEX. *Aleseră pre judele nostru pentru că el era cel mai văzut în tot ținutul acela.* MARIAN, O. II, 161. ◊ (Prin largirea sensului) *Nu aveau casa strălucitoare, dar văzută și cercetată.* F (1890), 61.

- Pl. : *văzuți*, -te.

- V. *vedea*.

VĂZVIJENIE s. f. (Slavonism învechit, rar; și în sintagma *văzvijenia cinstitei cruci*) Înălțarea crucii; v. *cruce*. *La ziua praznicului de văzvijenia cinstitei cruci.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 6°/14. *De atunci s-au apucat de să sîne această sărbătoare a sv[î]ntei cruci ce să dzice ziua crucii sau văzvijenia.* id. ib. septembrie 18°/17, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

- Din slavonul *ВЪЗВІЖЕНІЕ*.

VĂZVIJUÎ vb. IV. T r a n z. (Slavonism învechit, rar) A ridica (I 2), a înălța. *De văzvijenia cinstitei cruci o văzvijuiesc, de o rădică de arhiereul.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 6°/15, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

- Prez. ind. : *văzvijuiesc*.

- Din slavonul *ВЪЗВІЖУИТИ*.

VEAC s. n., s. m. I. I. S. n., s. m. (Învechit și popular) Durata vieții omului; viața omului în succesiunea tuturor împlinirilor trăite; (determinat, de obicei, în limbajul biografic, prin „acesta”, indică opoziția cu existența veșnică de după moarte) existența pămîntească (I). *Va chema Dumnedzeu șeptedzeci de apostoli și proroci și măcenici și preagății lui, ceia... ce s-au gătau de la Adam pînă la svîrșitul veacului (cca 1550).* CUV. D. BĂTR. II, 461/24. *Den începuta veacului, den păcate întră boală în trupul lui Cain. Că după ce ucise frate-său elu, se bolnăvi trupul lui.* CORESI, EV. 58. *Trece chipul veacului acestuia, și ca o umbră dulce toate trec... Ale trupului asupriuni și camelele și mîndria ceștii lumi și pohta ei, cade-i-se să le lase.* id. ib. 73. *Nici ceia plinii de dumnezeie și adăpații și legații Duhului Sfint, nu cu vreo silă și nevoie ținăți sînt, ce și aceia au volnicie lor a se întoarce ei și să facă ce vor vrea în veacul acesta.* id. ib. 99. *Gonesc pre Dumnedzău de la sină cu lucruri rele și înșși în pohiele și în dulcele lumiei petrec cu mindrii și cu buieci, înșelajii de veacul acest trecătoriu.* VARLAAM, C. 15. *Trece veacul desfrînat, trec ani cu roată, Fug vremile ca umbra și nici o poartă A le opri nu poate. Trec toate prăvălile Lucrurile lumii.* M. COSTIN, O. 320. *Văcut tău n-are pace, zavistricie oame, Colful tău, plin de venin, piere tot de foame.* id. ib. 324. *Cătră D[u]mn[e]dzău era Cuvîntul și prin însul toate să feaceră. Una de celea ce să feaceră este și vremea. Deci de vreme că prin-Fiul... vecii au făcut, iată dară că și Fiul... de toată vremea este.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 145°/36. *De sfînta ta*

lumină Veacul nostru ne-nstreină. *Dzilele noastre le-neacă Urgia ta și le sacă.* id. PS. 312/16. *Ochiul cel ce ascunsele inimii și dzilele veacului privește, după faptă în trup și-n suflet să le răsplătească.* CANTEMIR, I. I. II, 125. *Să fie cufurisit și neierat și în cest veac și în cel viitor.* ANTIM, O. 328. *Pin' la sfârșitul veacului, de-a pururea mărturisită va fi pricina slavei cei pururea lăudate (a. 1769).* ARHIVA R. I, 244/20. *A faptelor bune, cele după așazămintul poroncilor dumnezeiești, să păzesc de la începutul veacurilor (a. 1799).* URICARIUL, I, 82/8. *Ucenicii aceștii mai mult decît șasă ani să nu aibă voie să șadă și să se hrănească la școală, căci de nu le va fi de agiuns vremea această pentru procopsala lor, nici tot veacul nu le va fi îndestul (a. 1803),* ib. III, 27/16. *Cu pierderea lucrurilor celor vecinice ș-au lipitu-și inima de deșărtăciunile și nemicurile veacului acestuia.* MAJOR, P. 29/13, cf. LB. I. GOLESCU, C. *Atunci să plini această făgăduială a Mîntuitorului: „voi fi pururea cu voi pînă la plinirea veacurilor”.* MARCOVICI, D. 187/12. *Omule, ... Veacul și-i o minută și întinderea o fită.* CONACHI, P. 261. *Bărbăteful ei, săracul, Este slugă în tot vacul La o proastă meserie.* PANN, P. V. III, 41/4, cf. POLIZU. *Mi-și petrecu veacul cu amar și cu ocară acolo.* SPIRESCU, U. 73. *A urat fiecare... veac lung cu noroc copilului.* MARIAN, NA. 138, cf. DDRF. *Numărate sînt zilele tale și scurt îți e veacul.* MURNU, I. 15. *Nu-i credere (credință) și s-o scuriat veacul oamenilor și viața-i mai gre.* CONV. LIT. XLIV, 657, cf. TDRG. *Omule, de visează soarele răsărind, dimineața, va avea viață lungă; pe la amiază, îi e viața pe jumătate; de la asfințit, îi e veacul spre sfârșit.* PAMFILE, CER. 39, cf. CADE. *Cîndva, după viscolul anilor, un semen al nostru va pomeni de trecerea noastră și, din veacul vieții, va zîmbi umbrelor noastre trecute pe alt tărîm.* SADOVEANU, O. XV, 501. *Mă frate, veacu nu iartă, mă... Asta se plătete la sorocu convenit cu spaimele morții.* CAMIL PETRESCU, O. I, 168, cf. DL, DM, DEX. *Sărăcuț, amar de mine! Căci un agiutor nu-mi vine Să mă scoată de la greu, Să-mi lungească veacul meu.* ALECSANDRI, P. P. 136. *Doamne, stai-am să te-nreb Cînd e capul veacului, Sfirșitul pămîntului.* TEODORESCU, P. P. 23. *Al de bate-n căruntețe, Cu trei noduri pe mustețe, E bătrîmul de Novac, Mult aș da eu pe al său veac.* CORCEA, B. 84. *E capul vacului, Sfirșitul pămîntului.* PAMFILE, CR. 76. *Veacul lumii să sfîrșește Și judeful se gătește.* MARIAN, I. 483. *Io vouă spune-voi Cînd îi coada veacului, Sfirșitul vileagului.* VICIU, COL. 78. *Tot stau, Doamne, să te-nreb Cînd e capul vacului Sfirșitul pămîntului.* IZV. XVI, 381. *Coada veacului va fi perirea lumii.* POP., ap. HEM 1338. *Și-a trăit vacul și-a mîncat colacul.* PAMFILE, J. III, 96, cf. TDRG. *Aștept în tot vacul Ca mortul colacul.* PANN, P. V. II, 147/2, cf. ZANNE, P. VI, 518. *S-a întors vacul ca dracul.* ZANNE, P. IX, 426. *Doar n-o fi capu vacului.* id. ib. 426 ◊ (Popular; determinat prin „de om” indică o durată egală cu aceea a unei vieți omenești obișnuite) *Cele mai multe din comete ni se arată în puțină vreme, carea trecînd, iară se depărtează de la noi, pînă la a lor întoarce; de multe ori trec veacuri de om, ba încă unele pribegind prin adîncurile naturii, nice odinioară nu se mai arată.* SIBINEANU, C. 50/7. *Această bășcăluire... durează de-aproape două vacuri de om.* JIPESCU, ap. CADE. *D-apoi calului meu de pe atunci, cine mai știe unde i-or fi putrezind ciolanele! Că doar nu era să trăiască un veac de om.* CREANGĂ, O. 82. *Apoi... se puse pe trai și trăiră vac de om nespărași de nimeni.* SPIRESCU, L. III. *Așa cum e moș Matei, lung, deciocălat, uscățiv, cu musteața fumurie și rețezată în dreptul gurii, cu barba albă, și s-ar părea că-i trecut de-un veac de om. Aș! Dar de unde?! A îmbătrînit de timpuriu.* MIRONESCU, S. 17. *A fost aici o fâmie dă o sută dă ani, ș-a murit. A petrecut trei veacuri dă om.* GR. S. III, 156. (E x p r.; popular) **(De) un veac de om = (de) mult timp. De un veac de om umblăm lela pe fața pămîntului, fără a-i da de capăt.** ALECSANDRI, T. I, 425. *Mi-e așa de dor de cer, de soare, de arbori, - un vac de om mi se pare de cînd n-am mai văzut pămînt întins și verde înaintea mea.* VLAHUȚĂ, R. P. 129. *Un veac de om tu așteptînd Robit-ai fost de-un singur gînd.* COȘBUC, P. I, 286, cf. DDRF, TDRG, RESMURȚĂ, D. *Dragul meu, ne cunoaștem și sîntem prieteni de un veac de om.* GALACTION, O. A. I, 38, cf. DL, M. D. ENC. ◊ L o c.

a d j. și a d v. (Popular) **Pe (ori de) veci sau pe veac = pe viață, v. v i a ț a.** *Legea oamenilor nu o făcea roabă de veci nimănui.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 401. *Închisoare pă veci.* ALR SN IV h 999/325. *Îi închis di veci.* ib. h 999/386. *Rob pă veac.* ib. h 1 000/53, cf. ALRM SN II h 810. *M-or băga oamîinii pă veac la-nchisoare.* O. BÎRLEA, A. P. II, 428. ◊ E x p r. (Popular) **A-și face (sau a-și duce, a-și petrece, a-și trece) veacul = a-și duce, a-și petrece viața într-un anumit fel, a duce un anumit trai.** *Da' unde-mi fac eu vacul, stăpîne? Ia ei și cu ei: ziua și noaptea nelipsit, nici în somn nu-i las.* CARAGIALE, O. III, 39. *Jucam toată ziua cărți într-un fel de tripou foarte secret... Acolo-mi făceam vacul.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 309. *Acolo-și face veacul.* DDRF. *De obicei nu-și prea fac veacul prin biserică.* ap. TDRG. *Zenobia pierdea vremea prin sat, pe la femei... Glanetașu își petrecea veacul pe la cîrciumă.* REBREANU, I. 334, cf. CADE. *De astea-mi ești d-ta? Aici îți faci d-ta veacul? La gară, ai?* SEBASTIAN, T. 207. *Asta era împărțirea băieților satului. Aici în prundul fierbinte, ori la umbra tainică a huceagului, își petreceau vacul.* SADOVEANU, O. VI, 612. *Am eu știință de-un cîrd de dropii, care-și fac veacul în vîra asta într-o vâlcică.* id. ib. XVI, 58. *Își făcea acum veacul, cînd scăpa de clacă și podvezi, tot spre deal.* CAMIL PETRESCU, O. I, 52. *Dumitrache își trece vacul pe la vite, în coșar, bunicul pe la primărie, pe la cîrciumă, pe la biserică.* STANCU, D. 14. *A rămas să-și facă veacul în oștire pînă o îmbătrîni.* id. ib. 308. *Acolo își făceau vacul în zilele de sărbătoare.* PAS, Z. I, 208. *În această oadaie cu pereții de multă vreme nespoșiți își ducea veacul Floarea.* V. ROM. martie 1956, 119, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Drum la deal și drum la vale! Îmi fac veacul tot pe cale.* ALECSANDRI, P. P. 272. *Vezi! în trupul acela - îi zice acum îngerul - ți-ai făcut tu vacul și abia acuma ai ieșit dintr-însul.* MARIAN, I. 431. *Acu în bordei ce să facă bieții tinerii? Nici sobă, nici lemne, nici haine, nici procoave, nici acioală mai de Doamne-ajulă, nici nimic! Cum să-și ducă vacul?* RĂDULESCU-CODIN, I. 23. (Popular) **A-i trece (cuiva) vacul = a nu mai fi în floarea vîrstei.** *Daică i-a trecut vacu, Că daica s-a măritat, Florile i s-a uscat.* GRAIUL, I, 82, cf. NUNTA, 83. **A-și fi trăit (sau a-și fi făcut) veacul,** se spune a) despre cineva care a îmbătrînit și nu mai poate aștepta nimic de la viață. *Sufiu greu. Am tras la multe juguri... Mi-am cam făcut vacul.* STANCU, R. A. I, 19; b) despre ceva care s-a demodat, s-a perimat. *Simțim că toate sistemele ș-au trăit veacul și oamenii... se întorc și se vor întoarce... la doctrina sănătoasă.* RUSSO, S. 85. (Învechit) **A tăia (cuiva) vacul = a pune capăt vieții cuiva.** *Dzilele să-i tai și vacul, Boieria să-i ia altul, Și cuonii să-i rămîie Cu muicrea-n sărăcie.* DOSOFTEL, PS. 383/11, cf. 322/10. *Mzartea... Pre nimi nu lasă! Pre bogăși și pre săraci, ea le taie vacul (a. 1781).* CAT. MAN, II, 233. (Învechit, rar) **A trage vacul după... = a continua să trăiască după... Au slujit Israel** D[o]mnlui toate zilele lui Iisus și toate zilele celor bătrîni cîți au tras vacul după Iisus și cîți au fost văzut toate faptele D[o]mnlui cite au făcut lui Israel. BIBLIA (1688), 172¹/59. (Regional) **De cînd veacul = de mult timp.** *Pleşcuța Stă lîngă sat de cînd veacul.* BENIUC, v. 22. (Prin Transilv.) **Cît (e) veacul sau pînă e veacul = a)** (pentru) foarte mult timp. *Nu-i bine să țină dușmăniile cît veacul, doar creștini sîntem.* AGÎRBICEANU, S. 125. *N-ai dumneata să schimbi lumea... Așa a fost, așa va rămîne pînă-i veacul.* BENIUC, M. C. I, 45. *Oamenii nu trăiesc cît veacul, și într-o zi i-a bătut ceasul și bătrîmului tată să-și ia rămas bun de la lumea aceasta.* FOLC. TRANSILV. III, 452; b) (în construcții negative) niciodată. *N-am să-l văd cît veacul!* COȘBUC, B. 34. *Mi-a plăcut cum a vorbit la apărare. Dar a simții că sînteți oameni cu stare bună. Alfel nu mai băga el apelata citu-i vacul.* AGÎRBICEANU, S. 475. (În limbajul bisericesc) **Mai înainte de toți vecii sau (învechit) mai înainte (ori mai dinainte, mai întîi) de veci (sau de veac) ori ainte (sau mainte) de veac (ori de toate veacure) = mai înainte de facerea lumii.** *Împărțitul nostru e ainte de veac.* PSALT. HUR. 64²/26. *Mai nainte de veac născutu-se-au [Iisus Hristos] și în lume era.* CORESI, EV. 354. *Fiul lu Dumnezeu, unul născut, ce den Tatăl născu mainte de toate veacure, lumină den lumină.* id. ib. 562. *Întru unul Dömn [Iisus] H[ri]sto[s]... de în Tatăl născut mainte de toate veacure*

(a. 1607). CUV. D. BĂTR. II, 103/7. *Din Scripturi' avem... împelițarea cuvîntului lui [Dumnezeu], cel mai denainte de veci în firea omenească.* M. COSTIN, O. 242. *D[o]mn[u]l ziditu-m-au începătură căilor sale, în lucrurile sale mainte de veac.* DOSOFTEI, ap. GCR I, 268/4. *Încă mai întâi de veci au fost Tatăl împreună cu Fiul și cu D[u]hul Svînt (a. 1680 - 1695).* GCR I, 311/34. *Toate cîte sint așa fiind, ... mai nainte de veci fiind orînduite, ... cum sint și cum vin, foarte ascunse și întunerec ne sint.* C. CANTACUZINO, CM I, 56. *Ș-au schimbat și fața și chipul și într-o clipă de ceas s-au arătat precum era, mai înainte de veci, împodobit cu toate frumusețile ceriului, luminat cu toată lumina dumnezeirii.* ANTIM, O. 150. *Fiul lui Dumnezeu... de la Tatăl s-au născut, mai nainte de toți vecii.* id. ib. 370. *Cela ce s-au născut din Tatăl mai nainte de veci, s-au născut din tine...* Fecioară. MINEIUL (1776), 132ⁿ/8. ♦ (Regional) Timp (îndelungat) pe care cineva îl mai are de trăit. *Apă curgătoare, Eu te sorocesc Tot cu pîne și cu sare Să lecuiești pe cutare Din cap și pînă-n picioare: Cu leac, Sănătate și cu veac.* TEODORESCU, P. P. 383. *Să rămîie Luminat Și curat Și ca Soarele cînd răsare Și ca Maica Preacurată. Leac și vac, Leacu-i de la Dumnezău, Nu: fi-l pot da eu.* ȚIPLEA, P. P. 99. *Apă curgătoare, Eu te sorocesc Tot cu pîne și cu sare Să lecuiești pe (cutare) Din cap Pînă-n picioare, Cu leac, Sănătate și veac.* CANDREA, F. 376. *Eu îți dau pită de grîu și sare, tu îmi dă leac și vac la cutare.* BÎRLEA, L. P. M. II, 382. *Să ne rugăm Tatălui ceresc, Să ne asculte rugăciunea: Să-i trimată leac, De cumva are vac!* ARH. FOLK. VI, 251. *De are vacu, Să aibe leacu, De la Dumnezău întîie, De la miine de-al doile!* ib. 254. *Îs fără vac.* ALR II/27, cf. A VI 32. ♦ (Regional; în l o c. a d v.) În veac = la sfîrșitul timpului destinat existenței pămîntești (1). *Lumea-n veac vi s-a firși, Județul ni s-a găti Tatăl pe Fiu va mina, Lumea ni s-a judeca.* PAMFILE, CR. 75, cf. 150.

2. S. m. (În limbajul bisericesc; mai ales la pl.) Durată nelimitată în viitor; existența veșnică de după moarte; vecie (1), veșnicie, eternitate. *Duceți-vă de la minea blăstemaților în focul veacului, unde e gătit diavolului și îngerilor lui, că ați făcut voie lui (cca 1550).* CUV. D. BĂTR. II, 458/22. *Dereptii, ei voru lumina ca soarele într-o părția Tatălui, iară păcătoșii în munca veacului (cca 1550).* ib. 459/5. *Cine-ș va crușta sufletul său atunce și nu-l va da pentru Hristos, acela s-a crucea carele caută să-ș spăsească sufletul și acela și-l piuarde în veacul cela ce va să fie (ce se zice, în munca de vecie tremis va fi).* CORESI, EV. 71. *Cinsteaște tată-tău și muma, ca bine să fie fie, și veri fi în ai mulți pre pămînt și la ceriu dobindi-veri viața veacilor.* id. ib. 313, cf. 34, 149. *Adu-ți amente de veacul vecinic ce vine și nu te lăsa pöhletor lumiei să te poarte.* VARLAAM, C. 308. *Iarte-ți D[u]m[n]e[ș]te[ș]te în viitorul veac greșala.* DOSOFTEI, V. S. octombrie, 48ⁿ/3. *Întunerecul veacului să te căptușască.* CANTEMIR, I. I. II, 140. *În veacul ce va să fie va veni blagoslovenia lui Dumnezeu la cei aleși ai lui și viața vecinică cu bucurii sufletești, care nici odinioară sfîrșit nu vor avea.* ANTIM, O. 372. *Cu dragoste te rugăm izbăvește-ne de defăimarea cea din veacul ce va să fie.* MINEIUL (1776), 164ⁿ/16, cf. LB, CIHAC, II, 452, TDRG, CADE. *Sub bolțile luminata cîntau slăvi elinești sfinți părinți, legănîndu-se în strane, vișînd cele cerești într-un veac de apoi.* SADOVEANU, O. X, 86. *Binecuvîntat să fii, frate Gherasime, îi răspunse ieromonahul. Dacă te grăbești să ne aduci două căldări de apă de la fîntînă..., îți prorocesc fericirea cea din veac.* id. ib. XIII, 261, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Cînd a auzit el cuvintele din cărțile liturgiei, despre cele ce au să pătimizească cei răi în veacul celălalt, - s-a încredințat carnea pe dînsul.* FURTUNĂ, C. 53. ♦ L o c. a d j. **De veci = a)** (în limbajul bisericesc; și învechit, în forma de veac) care nu va avea sfîrșit; veșnic, etern. *Veniți, bl[ago]ș[lo]viți de Tatăl meu, de dobindiți împărția și viața de veacu (cca 1550).* CUV. D. BĂTR. II, 457/24. *În vremea aceeaia, un om apropie-se cătră Iisus, ispițuia el și grăi: „Învățătoare dulce, ce să fac, viața de veaci să moștenesc?”* CORESI, EV. 429, cf. 378. *Duceți-vă de la mine, blăstemaților de tatăl meu, în focul de veac, cela ce iaste gătit dracului și îngerilor lui (cca 1600).* CUV. D. BĂTR. II, 227/4. *Ni să cade să him gata în toată vremea, în tot ceasul*

să ne pocăim, pentru ca să scăpăm de muncile de veci și să dobindim împărția ceriului. VARLAAM, C. 21, cf. 22. *Beți din păharul meu vin al veseliei de veci, îndulciți-vă cu credință și cu căutarea cea de minte a darurilor ceriului (a. 1642).* GCR I, 100/10. *Va certa Dumnezău cu munca de vac pre cîț vor face improtiva dumnezăieștilor pravile lucrure fără lege.* PRAV. 270, cf. MARDARIE, L. 251ⁿ/11. *Nu veți adaoge a mai vedea pre ei în vreme de veac.* BIBLIA (1688), 49ⁿ/5. *Au lăsat toate de s-au surpat în prăpastiia uitării și întru întunerecul de veci au rămase.* C. CANTACUZINO, CM I, 6. *Să vă întărească și pe dumneavoastră, de la mic pînă la mare, împreună cu toți ai dumneavoastră, ... întru cunoștința adevărului și întru nădejdea vieții cei de veci.* ANTIM, O. 8. *fi făcea părtași gheenii și mucei celei de veci.* BELDIMAN, E. 19/6. *Cere viața de veci și iertarea fărădelegelor tale.* NEGRUZZI, S. I, 83. *Cîntări tînguitoare prin zidurile reci Cerși-vor pentru mine repaosul de veci.* EMINESCU, O. I, 127. *Gătire se făcu de îngropăciune... și cu mare alai și jale fu pus la odihna de veci.* ISPIRESCU, L. 253. *Mă-nspămintă întunericul de veci, Nentreruperea acestei liniști împietrite, reci.* VLAHUȚĂ, S. A. I, 16, cf. TDRG, DL, DM, M. D. ENC., DEX. (Regional; în practicile religiei creștine ortodoxe) *Lumină de veci = luminare (sau candelă) care se aprinde în ziua de Vovedenie, în credința că, pe lumea cealaltă, ea va arde luminînd veșnic. Ziua de Ovideni este însemnată și așteptată de gospodine mai ales ca să-și poată da de pomana lumina de veci, luminarea care nu se va stînge niciodată pe lumea cealaltă.* PAMFILE, S. T. 123. (Curent) *Lăcaș de veci = mormînt (1 1). Învălită-n negru din cap pînă-n picioare, l-a dus cu mare cinste pînă la lăcașul de veci.* CARAGIALE, O. II, 291. *A treia zi... o duserăm la lăcașul de veci.* M. I. CARAGIALE, C. 155. *De o sută de ani îi cîntau în fiecare an cucii și-l slăveau privighetorile. Cine nu și-ar fi dorit un asemenea lăcaș de veci?* VOICULESCU, P. II, 186. *Vatra și materialele descoperite arată că nu e vorba de un mormînt oarecare, ci de lăcașul de veci al unei căpetenii.* H. DAICOVICIU, D. 84. *Au sădit brazii în preajma lăcașurilor de veci.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 1, 99; b) (Jur.; învechit) valabil pe termen (1 3) nelimitat. *A supune lucrul său sup stăpînirea cea politicească cătră altul prin răimeală sau orînduire de veci sau vremelnică, cu bezmân de veci sau vremelnic.* PRAVILA (1814), XIV/10. *Luarea în stăpînire a unei moșii este sau de veci sau în posesie.* LITINSCHI, M. 1/22. (Curent) *Loc de veci = teren într-un cimitir aflat în proprietatea cuiva și destinat pentru morminte sau cavouri. S-a dus la fîntîrim și și-a cumpărat un loc de veci clasa întîia.* ANGHEL, PR. 140. *Pe mama lui Ioanide o preocupa mormîntul... Avea o grijă nemaiopomenită de a poseda un loc de veci, cu acte în regulă.* CĂLINESCU, B. I. 471, cf. 75. ♦ L o c. a d v. În (ori, învechit, întru) veci sau în (ori, învechit, întru) veci de veci, (pînă) în vecii vecilor (sau, regional, veacului), în veacul veacului (sau vecilor), (învechit și regional) (pînă) în veac (de veac), (învechit) în (sau întru) toți vecii, în (sau întru) vecii de veac = în tot timpul; în eternitate. *Așia voui cînta numelui tău în veaci, a-m da rugăciunrile meale dzi den dzi.* PSALT. HUR. 50ⁿ/21. *Burri-s carii viu în casa ta în veacii veacului lăuda-te-vor.* ib. 71ⁿ/9. *Tuturor trupul e ca iarbă și ioată slava omului ca florile ierbilor. Seacă ierbile și florile lor cadu; iară graiul Domnului lăcuiaște în veaci.* COD. VORⁿ. 72ⁿ/9. *Slăvească-se Dumnezău cu Iisus Hristos; că acelaia e slava și fînrutul în veacii veacilor, amin.* ib. 80ⁿ/1. *Frica D[o]mnului curată prămîndește în veacu de veacu.* PSALT. SCH. 55/17. *[Dumnezeu] spăsește oamerii săi și blagoslovește dostoinicia sa și paște ei și ia-i piră în veacu.* PSALT. 48. *Dereptii vor firea pămîntul și vor fi în veacul veacului (în veacii veacului H, în veac de veac D) spr-insu.* ib. 70. *Toate ce sint într-însele tocmite treace-vor, numai cuvîntul lui Dumnezeu fi-va în veaci.* CORESI, EV. 4. *A lui e slava și fînearea întru veacii de veac, amin!* id. ib. 20. *Păcatul... în pușînă vreme se îndulcește, iară întru veaci munceaște.* id. ib. 27. *Dumnezeu învise deîntru morți: începătura morților fu: acelaia-î fîrutul și slava în veacu adevăru (cca 1600).* CUV. D. BĂTR. II, 82ⁿ/11. *Să aibe parte cu Iuda în veaci dă veaci, amin (a. 1620).* IORGA, S. D. XIII, 167. *Domnului nostru lui Iisus*

Hristos, ... să cuvine cinste și închinăciune, împreună cu părintele și cu Duhul Sfânt acum și pururea și întru veci de veci. VARLAAM, C. 21. Dragostea în veci lăcuiaște, că aceasta acoapere mulțime de păcate (a. 1644). GCR I, 113/1. Milostenia rămîne în veci neclătită, macar de s-are face și cu scîrbă. PRAV. 255. Să să slăvească întru toate Dumnezeu prin I[isu]s H[risto]s, a căruia-i slava... în vecii de veac. N. TEST. (1648), 185¹/30, cf. MARDARIE, L. 124²/10. Pe mai mare credințe ne-am pus și pec[e]file, ca să s[ă] știe în veaci de veaci (a. 1652). ȘTEFANELLI, D. C. 5. Nu-i nimica să stea în veci..., Toate-s nestătătoare, toate-s niște spume. M. COSTIN, O. 320, cf. 243. I-au dat cu uric preuție Pînă-n veac pre rudă să ș-o fiie. DOSOFTEI, PS. 370/22. Vor fi întru tine semne și minuni și întru semenția ta, pînă întru veci. BIBLIA (1688), 147¹/5. Mai pre lesne ieste soarelui răzsărit razele luminii de pre fața pămîntului a-și opri decît adevărul în veci cu minciuna a să coperi. CANTEMIR, I. I. I, 71. Nici un rod osebit de oameni în veci poate rămînea în lume, nici felurile limbilor în mii de ani tot acelea neschimbate și nemutate pot sta. C. CANTACUZINO, CM I, 53. Să ne lumineze [Dumnezeu] inimile noastre... ca de pururea să fie mărit și proslăvit în vecii vecilor. ANTIM, O. 16. Fie numele Domnului blagoslovit, de acum și pînă în veci. id. ib. 230. La Eghipta nu cade niciodată zăpadă, pentru că este soarele mai aproape și în veac soarele și văzduhul este mai herbinte (cca 1750). GCR II, 64/36. Dumnezeu așa văzînd, Îi lasă în veac plîngînd... N-or sfîrși inima rea, Cîte zile vor avea (a. 1774). id. ib. 104/25, cf. MINEIUL (1776), 20¹/20. Mina va putrezii, iară slova va rămînea în veac. (a. 1793). IORGA, S. D. XXII, 360. În veac lauda și pomenirea lor rămîne nemuritoare (a. 1799). URICARIUL, I, 82/12. Zilele mele ca umbra s-au plecat, și eu ca iarba m-am uscat. Iar tu D[oa]mne în veac rămîi, și pomenirea ta în neam și în neam. KLEIN, ap. GCR II, 185. Nu numai va via sufletul nostru în veci, ci va și căpăta alt trup nou. PETROVICI, P. 267/23. Nu-și aduce amînte de moarte, ci să socotește că e vrednic să trăiască în veci. GOLESCU, P. 314/5, cf. DRULU, LB. Al meu triumf în toți vecii p-amărgiri e-netece. HELIADE, O. I, 441. Asia... plină este de munți în veci niși. GENILIE, G. 165/28. Din întunec vremea se naște și-n întunec în veci va fi. HRISOVERGHI, P. 43/15. Pustiu va fi în veci și este și va fi (a. 1835). ARH. OLT. V, 107. După furtună paos vine, În veci tunicul nu ține. ASACHI, S. L. I, 127, cf. VALIAN, V. Pentru fiii legii cei plăcuți lui Dumnezeu, nu este moarte, ci, ca dintru o temniță, de aice, la desfătatele locuri celor cuvioși gătite, călătorindu-se merg, unde în veac se bucură. ARHIVA R. I, 38/24. Vream să poci să rabd, să tac, Să-mi ascunz patima-n veac. I. VĂCĂRESCUL, P. 189/3. Fi-vom noi asîndjiți a trăi alături frate cu frate, în veci străin unul de altul? BĂLCESCU, M. V. 342. La o parte era dafin, cari în veac tot verzece, Și pe altă, floricele care frumos mirelesc. PANN, E. I, 74/3, cf. POLIZU. De pe unde-și ia căldura Acest soare-n veci aprins? BOLLIAC, O. 196. Viața e o luptă, o dramă variată, Și actu-i cel din urmă în veci e singera. ALEXANDRESCU, O. I, 118. O! blindă, mult duioasă și iainică lumină! În veci pîntre stelufe te cată al meu dor. ALECSANDRI, P. I, 119, cf. CIHAC, II, 452, LM. Timpul, averea, țaria morală... sînt în veci pierdute. MAIORESCU, CR. I, V. Venea... Doamna Chiajna, pe al cărui chip în veci încrunțat, nimeni nu putea dovedi păsurile inimei sale. ODOBESCU, S. I, 107. Ai fi trăit în veci de veci. EMINESCU, O. I, 191. Se pare cum că-i altă toamnă, Ci-n veci aceleași frunze cad. id. ib. 204. În cine știe ce munți în veci o să rămîie. CARAGIALE, O. II, 294. Întîmplările lor au rămas de poveste și vor rămînea în veacul veacului. ISPIRESCU, L. 145. E de prisos orice trufie... Ce-a fost în veci are să fie. MACEDONSKI, O. I, 36. Lună, tu ești sclava albă, fulg ursorii în veci să meargă. VLAHUȚĂ, S. A. I, 7, cf. DDRF, BĂRCIANU, TDRG, CADE. E condamnat să vegeteze în vecii vecilor. REBREANU, R. II, 301. Nu-ți cer Nimic din ce poetul palid Cerșește-n veci de veci, stîngher. MINULESCU, VERS. 84. Pădurea cu toate ale ei cuprindea pentru el o taină în veci înnoită. SADOVEANU, O. XXI, 570, cf. SCRIBAN, D. Ea' nu-l iubește pentru bani, renunță la el, deși îl va iubi în veci. CĂLINESCU, O. XII, 204. În vecii vecilor de rușine va rămînea acea faptă. BARBU, PRINC. 273, cf. DEX. A treia zi va învia, La ceruri se va înălța... Iar

mare împărăția sa În veci sfîrșit nu va avea. TEODORESCU, P. P. 107. N-are omul ce gîndi, Făr' mereu a socoti Că în veci va tot trăi. JARNIK - BİRSEANU, D. 148. Casa-i nemăturată Și coga-n veci nespălată. MARIAN, H. 153. Fire-ai, tisă, alduită Și în veci blagoslovită. VICIU, COL. 44, cf. PAMFILE, S. T. 12. Și-i fi talpa iadului, Căpătîie dracului, Pînă-n vecii veacului. BÎRLEA, L. P. M. II, 61. Binele de la mă-sa În veci nu l-o mai afla. IZV. XIV, 319. Stă tă' cu gura căscată în veac. A I 24, cf. FOLC. TRANSILV. III, 112. Pe cale strîmbă în veci te încurci. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 129. (Întărit prin reluare). Lauda Domnului grăiaște rostul meu, și se blagoslovească toată pețița numele sfîntu a lui, în veac și în veacul veacului. PSALT. 301. Numele lui potrebit-ai în veac și în veac de veac. CORESI, PS. 18/8. Domnul împărat în veac și în veacul veacului. id. ib. 23/7. D[o]mnul împărat e în veac și în veacul veacului. BIBLIA (1688), 385¹/1. (Jur.; învechit; de obicei în legătură cu verbe ca „a stăpîni”, „a cumpăra” etc.) În (ori de) veci sau în veci de veci, (pînă) în veac = pe termen (13) nelimitat. Să-i hie lui ocină și moșie în veaci neclătit (a. 1577). CUV. D. BĂTR. I, 26/8. Fi[ciori] n-am ca să le fie lor de dreaptă m[oșie] în veaci (a. 1584). ib. 29/2. O au vîndut dumisale, lui Drăgan din Filipești, ficiorul Nechitei... ca să-i fie lui dreaptă ocină și cumpăratură în veaci lui și cuconilor săi (a. 1591). GCR I, 38/33. Să-i hie lui sate de moșie cu tot venitul lor de la Domnia mea pînă în veac (a. 1602). CUV. D. BĂTR. I, 113/11. I-am vîndut lui Mihăilă... acel laz și acea ocină... ca să-i fie de acmu a lui Mihăilă dreaptă ocină și moșie în veci (a. 1652). ȘTEFANELLI, D. C. 5. Am lăsat... să fie a lui odihneală și moșie în veci de veci (a. 1669). id. ib. 6. Să fie moșie stătătoare în veac părentelui popei Dumitru și... coconilor cîți Dumnezeu îi va dărui (a. 1673). BUL. COM. IST. V, 205. Am vîndut mo[a]ra lui Toder Hurghiș... să-i fie lui dre[ap]tă moșie... în veci de veci (a. 1686). ȘTEFANELLI, D. C. 10. Să fie dreaptă ocină și moșie în veci dumisali și cuconilor dumisale (a. 1706). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 15. Am vîndut a noastră parte dreaptă ocină și moșie... ca să hie svinții sale moșie în veci (a. 1712). id. ib. 17. Am vîndut aceste locuri... ca să fie a lui în veci de veci, amin (a. 1714). ȘTEFANELLI, D. C. 24. Aceasta i-am dat-o a lui să fii și fiilor lui în veci di veci nesmintit de alți fciori ai mei (a. 1746). id. ib. 42. Am dat danie ginerului nostru... să-i fie de la noi dreaptă moșie... în veci de veci (a. 1751). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 30. I-am dat acest zapis să stăpînească moșie în veci de veci, fiind dreaptă a lor, a părinților lor (a. 1776). ȘTEFANELLI, D. C. 119. Armenii... n-au avut după dreptate a cumpăra moșii la țară de veci (a. 1782). URICARIUL, XI, 263. Să stăpînească cu pace în veci, cum pe larg arată scrisoare de danii (a. 1783). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 84. I-am vîndut-o pietoare, nerăscumpărată în vecinici vreme, să o stăpînească nesmintit ca pe o dreaptă moșie și ocină în veci de veci (a. 1791). ȘTEFANELLI, D. C. 220. Îi întărim asămîine, hotărînd ca de-a pururea și în toată vremea să aibă această miluire alît dumnealui cîț și neamul dumnealui în veci (a. 1798). FURNICĂ, D. C. 204. Să stăpînească în veci, nepoți, strănepoți, cîți Dumnezeu îi va dărui (a. 1820). ARH. OLT. IX, 39. Petracchi Sturza... prin sultan-mezat au cumpărat de veci giuimate de sat moșia Ipoteștii de la fin[u]l[u] Teuciului (a. 1826). IORGA, S. D. XVI, 69. Să aibă a stăpîni dumnealor moșia mea de Brătășani cu pace, în veci (a. 1833). ARH. OLT. IX, 46. Această linie să fie în veci hotar despărțitor între aceste două moșii (a. 1851). ib. 49. Convenția încheiată cu Austro-Ungaria va fi în vigoare zece ani, imobilul se cumpără însă de veci. EMINESCU, O. IX, 212. I-a dărui cu hrisov o moșie, s-o stăpînească de veci. CARAGIALE, O. II, 237. Eu mă îndur și-ți dau un petec de loc, să fie de veci al tău. ISPIRESCU, L. 175. Și-a exprimat dorința de a lăsa de veci venitul zisei curele în beneficul numitei biserici, cum s-a uzat din vechime (a. 1889). ARH. OLT. I, 413, cf. DDRF, TDRG. A vinde, a cumpăra... de veci. CADE. Primiți acest uric și danie a Domniei mele... Aici sînt scrise hotarele în veci. SADOVEANU, O. XIII, 172. Pentru cîț plătim chirie, clacă... ar trebui să ne vinză pămîntul dă veci. CAMIL PETRESCU, O. III, 270. Pe veci sau (rar) pentru vecii vecilor, pentru veci, (regional) de veac = pentru totdeauna, în mod definitiv. Sufletul meu... cu nencetare cață Una numai

ce-i aproape și pentru veci departată. HRISOVERGHI, P. 72/2. Prin un vot al nostru am îneca pe veci dreptul țăranilor. KOGALNICEANU, S. A. 186. Să uit pe veci norocul ce-o clipă l-am avut. EMINESCU, O. I, 107. Părinte pe veci a răsări Din urmă moartea-l paște. Căci toți se nasc spre a muri Și mor spre a se naște. id. ib. 178. [Erau] osîndiți și blestemați pentru vecii vecilor la chin, rușine și suferință. CARAGIALE, O. III, 263. După anii duși în neguri nu te mai uita cu jale, Dă-i pe veci uitării. VLAHUȚĂ, S. A. I, 46. Ne-a-nfrăiț pe veci necazul. GOGA, POEZII, 10. Pasărea captivă a sufletului ei, pe veci întemnițată, zbură numai cu dorul departe, peste văzduhuri, spre lumea nesfirșită care se întindea dincolo de fereastra odăii. PAPADAT-BENGEȘCU, O. I, 80, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Și ce avînt Să treci, Pe veci, Într-un mormînt. BACOVIA, O. 184, cf. SCRIBAN, D. Îndoiala și amărăciunea... le înneacă, departe, în larg, să li se șteargă urma pe veci. TUDORAN, P. 93, cf. DL, DM. Cunoașterea rațională e pe veci inadecvată plenitudinii realității. JOJA, S. L. 240, cf. M. D. ENC., DEX. Ar fi bun numai de țipat într-o apă fără fund, ca să i se piardă urma pentru vecii vecilor. MARIAN, INS. 313. ♦ **Ex p r.** (Curent) **A adormi (somnia cel) de veci sau a adormi pe veci, a închide ochii de veci = a muri (1).** Voi adormi somnul cel de veci, care o să-l cunoști cînd vei vedea că tot trupul meu are să fie rece ca gheața. ISPIRESCU, L. 147. Cînd voi fi închis de veci ochii, o mină credincioasă va nimici tot ce se află aici scris. M. I. CARAGIALE, C. 107. Adormi pe veci, cu fața-i fumurie și mohorîtă de munci și de dureri îndelungate, înșepeniță într-un zîmbet. MIRONESCU, S. 16. Fiuța tăcută și palidă care fusese mamică-sa adormi într-o zi, de veci. SADOVEANU, O. II, 190, cf. ZANNE, P. II, 737. (Curent) **A dormi (somnia) (cel) de veci = a fi mort. Să-și vadă pragul locuinții Și țara-n care-i dorm de veci părinții. SĂM. I, 117. Tranșee și gropi de obuze... Sate și copaci arși. Și sub iarba înaltă și verde, dormind somnul de veci, morții războiului. STANCU, U. R. S. S. 107. Dornei, stăpîni, d'i veci, daci nu ieram noi! O. BIRLEA, A. P. I, 207. (În imprecății) De-acum dormiți, dormire-ați somnul cel de veci, că v-am așternut eu bine. Vă veți face scrum, pînă mîne dimineață. CREANGĂ, O. 113. Dormiți... dormire-ați somnul de veci! CAMILAR, N. I, 335. ♦ (În construcții negative; în l o c. a d v.) **În veci sau în veci de veci, în vecii vecilor, în veacul veacului, (învechit și regional) în veac (de veac), (învechit) în toți vecii, (regional) pe veac, ori (prin Maram, adverbial) veac. Niciodată. Cerul și pămîntul se va schimba iară cuvîntul meu no va trece în veacu (a. 1600). CUV. D. BĂTR. II, 44/14. Cine va bea dentru această apă învățăturii de suflet, n-are a se înșetoșa în veaci, ce riuri den inima lui cură-vor ape viei. CORESI, EV. 5. Carele va hi viu și va crede în mene nu va muri în veci. VARLAAM, C. 62. Să nu crezi pre vrăjmașul tău în veac. BIBLIA (1688), 669³/57. Să nu se mai supere săracii în veci de veci (a. 1718). URICARIUL, V, 255/1. De bir și dare în veac Nimic să nu să mai pomenească. BUDAI-DELEANU, T. 336. O! mult ticăloasă soartă, în veci n-a să obosască A ta min' afurisită, ca să mă mai prigorească? HRISOVERGHI, P. 32/1. Groaznica bătaie ce luase Tîlu, gîndea că nu o va uita în veac. BĂRAC, T. 10/15. În programa dietei ardeleni stetea că acest popor să nu se poată dezrobi în toți vecii. BARIȚIU, P. A. I, 209. Umbli și cîntă pe drumuri, în veac odihniță nu au. PANN, E. I, 46/12. Temelia dreptului și ale slobozeniei nu per în veci. RUSSO, S. 133. Oh, grozave minute pe care în veci nu le voi uita. NEGRUZZI, S. I, 62. Este o dictatură fizică, pe care n-o vor răsturna în vecii vecilor revoluțiunile cugetării. HASDEU, I. C. I, 220. Faceți cruce și jurăți, Vii în veci să nu vă dați. ALECSANDRI, P. I, 5. Dar cel pușin nu spuneți că aveți simțiminte, Că-n veci nu se îmbracă în veștede vestiminte Misteriul cel sînt. EMINESCU, O. I, 25. Dac-ar fi pretutindene tot asemenea judecătoria, ... cei ce n-au dreptate n-ar mai năzui în veci și-n pururea la judecată. CREANGĂ, O. 162. Aurul de la „Arhangheli” nu va mai seca în veci. AGÎRBIȚEANU, A. 216. Iarna [popîndăul] doarme dus; de multe ori nu se mai trezește în vecii vecilor. SIMIONESCU, F. R. 61. A înțeles că mîna lui nu mai trebuie să poarte, în veci de veci, unealtă de omor. POPA, V. 38. Asemenea mustăcioară, cugetă Bibescu, ar trebui să nu se mai poarte în vecii vecilor. SADOVEANU, O.****

XXI, 351, cf. DEX. Neîncetat se gonească și în veci nu se-nțînesc. TEODORESCU, P. P. 226. Bată-te, mîndrule, bată Dragostea adevărată, ... Și dragostea mea cea mare, Veci să n-ai asfîmpărare. BUD., P. P. 33, cf. 84, ARH. FOLK. I, 164. Destul am pățimit Și dureri multe-am avut, De bine-n veci n-am știut. IZV. XIV, 30. În leagăn mi-ai pus neghină Să nu am în veci hodină. POP., ap. SIMIONESCU, FL. 166. Nu mai vii pe veac. GR. S. VII, 52. Și-au luat ei picioarele la spinare și au plecat, să nu mai calce prin locurile astea în veac de veac. IZV. XVIII, 56, cf. ALR I 313/249, 273. Băgată pã fundu mării, ... n-o mai găsăști în veacu veacului. O. BIRLEA, A. P. II, 281. Nu-m spur'e veci, numa nu mă bat'e. id. ib. 439. (Întărind pe „niciodată” sau, învechit, „niciodinioară”) Nime... să n-aibă a pîri aiastă pîra nicedineoară în veaci înaintea ceștii hîrtia noastră (a. 1597). CUV. D. BĂTR. I, 77/5. Nu mai vii pe toți negușitorii țîrgului Ieșii, ... să nu mai aibă a da luături (dabile) niciodată în veacu veacului... și să nu mai fie nimenea niciodată în veci îndatoritori acelei dări ce s-au scris mai sus (a. 1631). N. A. BOGDAN, C. M. 42. S-au tocmi dinaintea noastră și s-au împăcat ca să nu mai aibă pîră pentr[ui] acel vad nicedînzăoară în veaci (a. 1639). C. GIURESCU, P. O. 258. Să nu să mai pîrască de aceasta pîră niciodănzăoară în veci (a. 1652). IORGA, S. D. XVI, 192.

II. 1. S. n., s. m. Perioadă îndelungată de timp (considerată ca etapă în desfășurarea istoriei sau în raport cu stări, situații, fapte etc.). V. epocă, eră, ev, vîrstă. **1** Celor ce-au viețuit în cel veac lung, mainte de arătarea lui, Dumnezeu, spășitorul nostru, nu arată... Că arătarea ce-au făcut atunci Petru și pînă astăzi iaste ceale besereci ce se luminează. CORESI, EV. 333. După pravilele celor împărați bătrîni, vechi di demult, li s-au fost făcînd moarte; iară în veacul de acum să ceartă după voia giudeșului. PRAV. 131. Cîț vac ieste de cînd au venit Traian pre aicea și cînd s-uni băut Laslo craiul unguresc cu țătarii? M. COSTIN, O. 261. Atîta vac ce au trăit lăcuitori romani pen Maramorăș și pe la Olț, megiași cu alte limbi atîta vreme, au n-au putu să să schimbe și graiul cel chiar românesc? id. ib. 273. Pusără pre vinșia sa în beseracă de-au stătut mult ai, într-acel vac de pre atunci, cînd ținea creștinii locurile pre acolo. DOSOFTEI, V. S. octombrie 65³/36. Ascultă, peminte, glasul ziditorului tău... ce te-au pedeluit în șapte vremi. [adaos marginal: ș e a p t e veci]. id. ib. noiembrie 105³/5. Acei bătrîni și vechi oameni, în vredniciile sale de s-ari fi îndoit cu nepomenirea lor în vecii cești viitori, nu s-ar fi lăsat viața sa întru atîtea primejdii. N. COSTIN, L. 41. Românii de Ardeal ai noștri poartă haine lungi îmbrăcat tot trupul; ne fac mare învățătură portului den vecii de demult. id. ib. 143. Să făcu bună pace de toate părțile, ca de mulți veci, și nu să simție nemică necăiri de tîlhari. NECULCE, L. 147. Pricina căci acei vechi cu cești noi să văd a nu să tocmi, nu este necunoștința a celor vechi, ce, prin vacuri mutările hotarilor, carele de multe ori s-au mutat din locurile lor. CANTEMIR, HR. 64. Au așezat Mihail împărat scaunul împărăției grecești iarăși în Jarigrad și i-au întărit lucrurile nu cu pușină laudă vecilor acelora. id. ib. 477. Veacurile nu să zic pentru numărul anilor, precum vor unii, ci pentru niscare minuni carele să fac la începuturile veacurilor. ANTIM, O. 250. La nașterea lui Noe, să sfirșaste veacul cel dintîi, avînd, după cum zic jidovii, ani 1642. id. ib. 251. Am arătat ce cînstă da, în vacul cel vechi, celor bătrîni. MUSTE, în MAG. IST. III, 31/3. Vitejia și isprava se vor propovedui în tot veacul (adecă în toată vremea) și din neam în neam (a. 1769). ARHIVA R. I, 244/16, cf. CAT. MAN. I, 115. În vecii trecuți, mulți crai s-au încoronat în Bulgaria prin scaunul apostolicesc, precum Petru, Samoil și alții. ȘINCAI, HR. I, 243/12. Din veacurile ceale de demult nici o scrisoare nu se află în limba nemțească, în limba frîncească, ba și în limba italianească, au zice-vei că pre acele vremi nici nemții, nici frîncii, nici italianii... nici umil nu au scris nemică în limba sa? MAIOR, IST. 257/32. Pre toate acele persoane luminate, din căruntele veacuri, ceafa iutăciunii i-au acoperit. BUDAI-DELEANU, T. 63. Locurile de puștiiu – adecă ce nu s-au stăpînit de nimenea din nepomenit veac (a. 1817). URICARIUL, IV, 336/15. Viețuirea lor cea virtuoașă au dat o așa mare laudă la faptele lor, încit nici un

veac să nu poată a le șterge. GOLESCU, P. 317/10. *Aceste înșepături să arată și în multe alte sisteme. Încă și în veacul hristianilor au născut manihaismosul.* POTECA, F. 11/17. *Tradiții să numesc fapte istorice, carile, din veac în veac fără vreun alt document, să păstrează prin împărțșiri din gură în gură.* AR (1829), 140/42. [Homer] scriind Iliada, a pus în versuri istoria... și faburile veacului său. HELIADE, GR. P. 23/7. *Paguba ar fi fost mare, când am fi pierdut limba, împetrișind-o din veac în veac și gonind vorbele strămoșești prin vorbele străine.* id. O. II, 419. *Luxul, deșărtăciunea, moliciunea... în nici un veac n-au părăsit curțile Astei.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 53/5. *Cercarea oamenilor din veac în veac făcu să înainteze meșteșugurile și măiestriile.* MARCOVICI, D. 224/22. *Tu sârbezi acum de un veac nou început.* HRISOVERGHI, P. 16/12. *În toate veacurile a rămas noțiunile lor, antichități vrednice de a să păstra în toate cabinetele Europii (a. 1843).* DOC. EC. 788. *Nu cereți privilegii..., căci în timpurile noastre n-au acestea loc, drepturile istorice au încetat, sîntem într-un veac nou, egalitatea este de monarh enunțiată.* VASICI, ap. BARTIŢU, C. II, 29. *Locurile domnești erau numai locurile de pustiu, adică cele ce nu se stăpîneau de nimeni din nepomenit veac.* BĂLCESCU, M. V. 300. *M-ai trimis cu gîndu-n veacul bătrînesc Ca să-l iau de pildă.* PANN, P. V. II, 161/13. *Școale își dau mina din veac în veac pînă la școala ardelenescă de astăzi, ce nu seamănă nici cu una și nu se leagă în nimic cu tradițiile scrise și orale.* RUSSO, S. 65. *Puternica ta liră, de mîna-ți pipăită, A veacurilor stinse cenușă-ar fi mișcat.* ALEXANDRESCU, O. I, 80. *Viețile marilor bărbați din veacurile trecute și acelea în care trăim – iată cărți pe care, citindu-le, cineva poate să zică cu cuget împăcat că nu și-a pierdut timpul în zadar.* FILIMON, O. I, 122. [Pe] acel Radu Negru... letopiseșile noastre îl trîsc din veac în veac și din loc în loc sub aureola de fondator al Munteniei. HASDEU, I. C. I, 18. *Pot lua cunoștință... de lucruri... ce se află la cele mai mari distanțe de mine sau cari au trăit în veacurile cele mai îndepărtate din trecut.* CANTA, O. F. 462. *Acuma simt eu, călugărul, că sufletul călătorește din veac în veac, același suflet, numai că moartea-l face să uite că a mai trăit.* EMINESCU, P. L. 38. *Bătăgoniile astea... e dă folos a să păstra, ca să să vadă copilăria vacurilor trecute.* JIPESCU, ap. GCR II, 261. *Atîta știu că era noapte, dar nu și veacul cînd era... Și de-a fost ieri sau cine știe în ce trecut din loc și timp.* MACEDONSKI, O. I, 229. *Focul mare-al dragostei de lege... Prin potopul veacurilor negre Ne-a luminat cărările pribeg.* GOGA, POEZII, 19. *Emanții solare vor pluti peste veacurile viitoare.* AGÎRBIȚEANU, A. 231. *Ceea ce e îngust în epoca asta... apare în frescul subțire și rigid, dezgropat de sub praful veacurilor egiptiene.* PAPAȚAT-BENGESCU, O. I, 227, cf. RESMERIȚĂ, D., TDRG, CADE. În astă sară am observat că fusesem un străin, din veacul cel uitat... căzut într-un veac nou și ridicol. SADOVEANU, O. XV, 225, cf. XII, 28, XXI, 528. *Se simte un început de veac nou, care va trece prin toate manifestările de viață socială.* APOLZAN, P. I. 202. *Mai trăiau la Costîna uncheșii cu pletele lungi, rămași dintr-alte veacuri.* ARGHEZI, S. XVII, 78, cf. DL, DM. *Haina religioasă a „ereziei” era numai o formă care circula din țară în țară și din veac în veac.* PANAITESCU, C. R. 337, cf. M. D. ENC., DEX. *Așa am apucat din vacu dă dămuit, cîn lumea era mai bună la Dumnezeu.* GRAIUL, I, 197. ◊ (Învechit; întărit prin „de vreme”) În istoria lumii e un veac de vreme înaintea căruiu nu trebuie a căuta cineva vreun adevăr. NICOLAU, P. 5/4. ◊ (În credințele populare) Veacul de apoi sau veacul ce va să vie = ultima perioadă din existența lumii. Cf. I. GOLESCU, C. *Atunci va fi sfîrșitul lumii, numit altmîntrelea și vremea de apoi, ziua de-apoi, lumea de-apoi, veacul de-apoi, veleatul de-apoi.* MARIAN, I. 481. (Mitol.; învechit) *Veacul de aur (sau aurit) = vîrsta de aur, v. vîrsta II I).* Cf. CANTACUZINO, N. P. 136/13. *Acum să va naște între noi veacul cel aurit, întru care au împărțșit Astreu, căci Numa este povățuitorul nostru.* BELDIMAN, N. P. II, 136/24. *După ce fu primit prin: lanus în sofietaea stăpînirii, au tradus pre lăcutorii de pămînt la mai mare luminare, de unde se zice că sub dînsul au fost-veacul de aur.* BOJINCĂ, A. I, 124/14. *Dragostea și rîvna se revărsară*

obștește În veacul acelu de aur ce lumea îl pomenește. CONACHI, P. 300, cf. PONTBRIANT, D. (Învechit) *Veacul de bronz v. bronz (Astăzi rar) Veacul de (sau din) mijloc = evul mediu, v. ev. Cf. ȘA I, 817. Istoria veacului de mijloc (a. 1837).* CAT. MAN. I, 306. *Anglia, ca o domnitocare a mării (precum... venețienii în veacul din mijloc), avînd comerțul universal supt a ei domnire, se confederă cu Austria, Prusia și Rusia.* SĂULESCU, HR. I, 18/27. *Netăgăduită este tîmăduirea gușelor... la sfîrșitul veacului de mijloc.* ALBINET, M. 34/4. *Soarta acestei științe..., starea ei în veacul de mijloc.* VASICI, M. I, 3/6. *Toți istoricii veacului de mijloc se miră de puterea cu care românii își păstrează obiceiurile romane.* BĂLCESCU, M. V. 250. *Numai în veacul de mijloc această porțiune a Daciei începe a fi mai bine cunoscută.* HASDEU, I. C. I, 49. *După obiceiul veacului de mijloc, credeau că fac un lucru folositor pentru înțelegerea omenească prin înmulțirea formelor goale.* MAIORESCU, L. 46. *În veacul de mijloc, sosiți în valea Dunării..., ei trebuiau să împrumute terminologia respectivă de la popoare indigene.* COLUMNA, VII, 24. *Despre un fapt ca acesta ne încredințează însuș poetul cel mai ilustru al veacului de mijloc.* CONV. LIT. XXII, 119. *Ca un fel de adăpost împotriva realității s-a născut în Germania romantismul, care descria veacul de mijloc cu colori atît de strălucite precum desigur în realitate nu le-a putut avea.* EMINESCU, O. XIII, 330. *Vînătoria cu șoimii... a fost... renumită în veacul de mijloc.* TEODORESCU, P. P. 15. *Poporația daco-romană din Dacia Traiană a locuit muntele în tot decursul veacului de mijloc.* XENOPOL, I. R. II, 36, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D. *În mijlocul barbariei-cumplete a veacului de mijloc a fost... o repubică cu o civilizație care chiar astăzi ar fi de invidiat.* BUL. COM. IST. I, 34. *În veacul de mijloc, arabii, venețienii, genevezii... au jucat roluri de căpetenie în desfășurarea evenimentelor istorice ale lumii.* GOLOGAN, C. R. 7, cf. CADE. *Nu se despărțise încă bine ziua de noapte, timpurile noi de veacul din mijloc.* VOICULESCU, P. I, 258, cf. SCRIBAN, D. *Parcă sîntem în veacul de mijloc, așa sînt păzite femeile.* CAMIL PETRESCU, O. II, 54, cf. DL, DM, DEX. *Veacul de aur = perioadă istorică de maximă înflorire și strălucire a vieții materiale și culturale. D zilele de fier în veacul de aur vor să să priminească și toată calea grundzăroasă și ciolănoasă în netedă și bătută să să isprăvască.* CANTEMIR, I. I. I, 142. *Și în veacul cel de aur a limbei latinești, carele nu învăța deplin regulile gramaticesti, nu putea să scrie curat latinește.* MAIOR, IST. 240/27. *Ați ajuns acum de modă de vă scot din letopiseși, Și cu voi drăpîndu-și mla, vă citează toți nerozii, Mestecînd veacul de aur în noroiul greu al prozii.* EMINESCU, O. I, 149, cf. XIII, 303, DL, DM. *Pe-Acropole rămîne de-a pururi Parthenonul De marmur mărturie a „veacului de aur”.* VULPESCU, P. 146, cf. M. D. ENC., DEX. (Ironic) *El știa că în acest al nostru veac de aur aurul e boier mare.* NEGRUZZI, S. I, 72. *E... o legendă din veacul de aur al fanarioșilor.* EMINESCU, O. XI, 222. ◊ L o c. a d j. și a d v. *Din veac (ori veci) sau de veac = din cele mai vechi timpuri; din moși strămoși, v. m o ș (I I). Den veac nu iaste auzită că cine deșchise ochii orbului den născută.* CORESI, EV. 167. *Pomeniți zilele de veac, înțelegăți anii de neam și neam. Întrebă părintele tău și spune-va fie. Și bătrînii tăi, și zice-vor fie.* id. PS. 411/6. *Era în acealea zile uriași sau putearnici spre pămînt, că deaca intrară feșii lu Domnedzeu la fețele oamenilor, iale născură; aceia era putearnici den veac bărbați vestiți.* PO 27/12. *Le-aț luat hotar lor și aț trecut peste hotar per unde au fost de vac (a. 1631).* IORGA, D. B. I, 48. *Doo sate de vor avea svadă pentru hotarul sau pentru pămînturi, ... cum să va afla c-au fîmuit cei den veci, așa să rămîie neclăit.* PRAV. 4. *Din veac fîind obicina tuturor domniilor, de au fost volnici a da și a milui per boieri (a. 1667).* STOICESCU, S. D. 135. *Numai birăul... să aibă a ne da poclomu nostru, precum au dat și la alți cămărași, precumu-i de vac (a. 1677).* BUL. COM. IST. II, 200, cf. BIBLIA (1688), 4²/35. *Din veci și din bătrîni așa ar fi fost obiciuit, iară nu ceva nou și de curînd s-au scornit.* CANTEMIR, I. I. I, 39. *Să roagă... Mării tale, să dai hotarnici buni... să cerce bine, să socotească să aște hotarul cel vechi, precum au îmblat de vac (a. 1739).* BUL. COM. IST. IV, 80. *S-au încheiat tot hotarul Corbenilor după cum ne-au*

arătat rezeșii... că știu că s-au stăpînit Corbenii din veac (a. 1742). URICARIUL, XI, 223. Pecum s-a dovedit c-au stăpînit bătrîni din vac, așa să hotărîți moșia (a. 1760). ib. XVII, 267. Din veac n-am auzit, nici ochii noștri n-au văzut alt D[um]nezeu afară de tine. MINEIUL (1776), 153^{12/3}. Din locurile de cătră Marea Neagră, de unde pînă acuma nimenea izbise din veci, dintăi preste unguri să năvălească. ȘINCAI, HR. I, 219/5. Ei din veci stau aici pe această moșie, de la voievozii cei de demult. SADOVEANU, O. X, 248. Nu uita de învățatura din veac, care spune că să te temi de muieră care tace, nu de cea care vorbește. id. ib. XIII, 654, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. Din acele domnești moldovenești, cele mai multe sate sînt indicate ca avînd hotare din veac... De asemenea și în Țara Românească hotarele satelor nu sînt indicate în hrisoave, fiind considerate ca un fapt de mult cunoscut. PANAITESCU, O. Ț. 100. (Învechit) Obiceiul de vac = obiceiul pămîntului, v. p ă m î n t (5). Laste obiceiul de vac: într-a cui hotar să faci moarte, acela hotar este de vină (a. 1631). STOICESCU, S. D. 199. Ceia ce vor avea mierță sau vedre sau alte măsurii hicleani, mai mici decât cum au fost obiceiul de vac, pre aceștia foarte să-i certe cu bătaie. PRAV. 17. Să aibă ei a da ce este adealiul domnii, cum este obiceiul de vac (a. 1656). BUL. COM. IST. II, 194. ♦ (Sg. art.) Epoca (considerată, privită ca) actuală, contemporană; p. e x t. generația acestei epoci. De am alergat la stilul acesta, vina nu este a mea, ci a veacului, sau mai bine a oamenilor. HELIADE, O. II, 105. Se poate acesta uni cu duhul veacului? VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 33. Pezostrat iarăși numai un fecior avea, Întru care atunci veacul să fălea și să slăvea. PANN, E. I, 3/23. La toate-ai fost norocit: nu crez c-atît izbuteai, D-ai fi avut să formezi limba în care scriai; Dar veacul te-a ajutat: în vremea cînd te-ai născut, Stilul era curățit și drumul era făcut. ALEXANDRESCU, O. I, 170. Se pot aplica pedepse, fără ca judecătorii să fie acuzați de cruzime și veacul de barbarie. LOVINESCU, C. IV, 81. Operațiunea... era complicată și însemna pentru el una din puținele plăceri ale existenței, savurate pe îndelete, departe de graba veacului și de tirania meșteșugului scriitoricesc. C. PETRESCU, C. V. 141. Se tînguiau de răutatea veacului, cum spuneau ei, și anunțau c-a ieșit iar pe lume Antihrist, despre care se vorbește în Apocalips. SADOVEANU, O. XXI, 360. Toate aceste vechituri... răspîndeau în jurul lor un calm patriarhal, cu totul desprins de atmosfera veacului. VINEA, L. I, 54. Pamfletul... constituie întotdeauna un pretext binevenit pentru a pune în discuție realitățile ale veacului. T. ianuarie 1969, 89. ♦ (La pl.) Timpul considerat în desfășurarea, în curgerea lui. De vom cerca veacurile, aflăm și din zilele aceste niște comete, care cam în soroc de ani 75 se arăta. SIBINEANU, C. 78/8. Priviți marturul ce unul din veacuri ne rămăsese. HRISOVERGHI, P. 10/26. Aflnitatea..., cu toată trecerea veacurilor și întrerumperea comunicației, s-au pastrat între locuitorii Romei și între acii a Daciei. ASACHI, S. L. I, 42. Potopul de nații barbare și furtunile veacurilor ce trecuse peste pămîntul vechei Dacii... nu-l putură deșerta de acești locuitori cari prinsese rădăcina puternică. BĂLCESCU, M. V. 248. Mai tîrziu, în mersul veacurilor, s-au făcut mari abuzuri. BARIȚIU, P. A. I, 399. Veacurile prefac limbile din epice în simetice, din povestitoare în învățătoare, precum anii prefac copilul nebunatic în omul cu mîntea coaptă. RUSSO, S. 52. Veacurile ce-nghit neamuri al tău nume l-au hrănit. ALEXANDRESCU, O. I, 72. O robie neagră și fioroasă... vechie ca veacurile. COLUMNA, VII, 59. Între el și între dînsa Veacuri sînt de cugetare, o istorie, - un popor. EMINESCU, O. I, 51. M-am oprit față de tot pasul pe care energiile acumulate a veacurilor a putut să-l facă spre fremese. ANGHEL, PR. 99. Nu putem zice că generațiile cari s-au succedat în curgerea veacurilor n-ar fi avut deloc parte de școală. PĂCALĂ, M. R. 375. Românii bănăfeni, deși au contopit în sine în decursul veacurilor elementele străine, mai ales slăve, totuși au păstrat tipul roman. MOLIN, R. B. 281. Poeții s-au repetat de-a lungul veacurilor ca să ne spună că marea evocă suferința și zburciumul omenesc. RALEA, S. T. I, 293. S-a aflat în cetatea dacică de acolo urma unei foi de viță imprimată în pulberea veacurilor. PANAITESCU, C. R. 39. ♦ (La pl.) (Succesiune, șir de) generații. Spăseniia aceasta gătit-au Dumnezeu

înaîntea feașelor a toate veacurile..., ca să spăsească lumea. CORESI, EV. 518. Prunc s-au arătat D[um]nului tuturor veacurilor. MINEIUL (1776), 48^{11/27}. S-au prilejit... tot îrar-acela an lăcustele neauzite vacurilor. M. COSTIN, O. 165. Facem cunoscut pre un om mare, carele îl cinstesc veacurile de 2000 de ani. MOLNAR, în ȘA I, 516. Veacurile văzură Inimi cele mai mărețe, Virtuțile cele nalte, Geniu, duhuri, frumusețe. HELIADE, O. I, 86. A triumfat despre toate prin lucrările sale cele viteze, ... a tras la sine recunoștința veacurilor. F. AARON, I. II, 317/15. Veacurilor viitoare nu gîndiți că-i să dați samă? HRISOVERGHI, P. 10/23. Acea carte a lui Zoroastru, care cuprinde toate tainele științei lui, stă deschisă înaîntea ta. Veacuri au stat s-o dezlege și n-au putut pe deplin. EMINESCU, P. L. 46. Ei vor da pildă veacurilor viitoare despre puterea prieteșugului. CARAGIALE, O. I, 303. Erau osîndite... să piară necunoscută lucrări ce ar fi făcut admirația veacurilor. M. I. CARAGIALE, C. 107.

2. S. n. Interval de timp de o sută de ani; (adesea însoțit de un numeral ordinal) fiecare dintre intervalele de o sută de ani succesive, socotite în raport cu începutul erei creștine; secol (1), (învechit) sută (3), (învechit, rar) sutime (3). Așa trăisă de multe veacuri... Învățați la războaie și jacuri. BUDAI-DELEANU, T. 151, cf. DRLU, LB. Limba... nu are vreme hotărîtă ca în altele luni sau în alții ani sau în altele veacuri să se formeze. HELIADE, O. II, 29, cf. 30, I. GOLESCU, C. Hotărî... să meargă la Roma cu aceleaș nații ce-o supuseră după cîteva veacuri. CĂPĂȚINEANU, M. R. 77/4. Veacuri trecură în veacuri, cu ani mulți acoperiți. HRISOVERGHI, P. 43/11. Dintr-o sută de ani să alcătuieste un secol sau veac. Din veacuri să alcătuieste era. SĂULESCU, HR. I, 2/7. Pe la mijlocul veacului al șaptesprezece, domnul Vasilie Lupu... restatornici în țară peșea și buna orîndială. ASACHI, S. L. II, 5. Voi arăta acele lupte uriașe pentru libertatea și unitatea națională cu care românii... încheiară veacul al XVI-lea. BĂLCESCU, M. V. 25, cf. ISER. Hidrogenul s-a descoperit la începutul veacului al XVII-lea. MARIN, PR. I, 5/16. Un patrar de veac aproape au trecut de atunci. RUSSO, S. 32. A deșteptat duhul național, mort de mai mult de un veac. KOGĂLNICEANU, S. A. 64, cf. POLIZU. De veacuri întregi românii visează și doresc această unire a lor (a. 1858). IORGA, S. D. XVIII, 26. Nimeni nu putea zări ce era să ne aducă veacul cel nou. GHICA, S. 492. După un pătrar de veac însă, lumea s-a înmulțit și plugarilor noi nu le ajunge pămîntul dat părinților lor. SION, P. 470, cf. PONTBRIANT, D. Radu, tatăl marelui Mircea, era cunoscut de veacuri sub numele său anteprinciar de Negru. HASDEU, I. C. I, 149. De la cucerirea romană pînă astăzi au trecut șaptesprezece veacuri. id. ib. 307, cf. COSTINESCU, CHAC. II, 452, IM. Căii arabi de astăzi sînt inferiorii cailor arabi care trăiau cu cîteva veacuri mai înaîntea. CONTA, O. F. 256. În veacul al patrusprezecelea dupe Christos, Franca avu un război foarte trudnic cu englezii. ODOBESCU, S. I, 3. Anii tăi se par ca clipe Clipe dulci se par ca veacuri. EMINESCU, O. I. 110. Dragu-mi era satul nostru cu Ozana cea frumos curgătoare și limpede ca cristalul, în care se ogîndește cu mîhnire Cetatea Neamțului, de-ațtea veacuri! CREANGĂ, O. 244. O operă de artă viabilă, după o părăsire și uitare de veacuri, reînviază iarăși la căldura ochilor pricepuți. CARAGIALE, O. III, 52, cf. DDRF, BĂRCIANU. Metoda... ne-ar da îndărăt cu un veac. REV. IST. IX, 173, cf. ALEXI, W. Dă-mi tot amarul, toată truda Altor doruri fără leacuri, Dă-mi vîforul în care urlă și gem robiile de veacuri. GOGA, POEZII, 4. Adunați la un loc, anii... fac veacuri. ANGHEL, PR. 34, cf. TDRG. Începutul veacului XIX ne arată o scădere în industria viermilor de mătăsă. PAMFILE, I. C. 77. În veacul al XIII-lea arta franceză („goticul”) ajunge la cea mai armonioasă eflorescență real-idealită. PĂRVAN, I. F. 139. Dintr-o hartă a lui Ptolomeu, din veacul al doilea după Hristos, putem culege o sumă de alte denumiri de localități. N. A. BOGDAN, C. M. 3. S-a schimbat viața, cu industrializarea Europei, de un veac încoace. ARH. OLT. V, 88. Ardealul... a desfășurat de veacuri o extraordinară... activitate comercială. GOLOGAN, C. R. 45. Se împlinise cam un veac de cînd... se aciuase în Valahia și ajunsese armaș mare. M. I. CARAGIALE, C. 49, cf. CADE. Om

crescut printre copaci și albine, în margine de oraș, ... nevăzut de nimeni timp de un sfert de veac. LOVINESCU, M. 17. De veacuri, Cetatea părea blestemată. BACOVIA, O. 46. Una dintre puținele drame absolute, ... „Hamlet”..., a fost atît de controversată în decurs de trei veacuri. CAMIL PETRESCU, T. III, 505. Boierul Amza se trăgea din teribilul neam al Drăculeștilor, care au însingurat cu competițiile lor la domnie cîteva veacuri ale istoriei. VOICULESCU, P. I, 209. Din veacul VI înainte de Hristos pînă în veacul III după Hristos, histrioiții au făcut comerț cu Dacia. SADOVEANU, O. XV, 261, cf. SCRIBAN, D. Nu este de admis ca biserica să fi rămas nezugrăvită aproape două veacuri. ARH. OLT. XIX, 29. Icoana neagră, de lemn, din părete, are trei veacuri. ARGHEZI, S. VII, 144. O, cine știe – suflute-n ce piept îți vei cînta și tu odată peste veacuri dorul sugrumat. BLAGA, POEZII, 12. Burghesia, ajunsă la putere în 1784, trăise aproape un veac. RALEA, S. T. I, 174. Avem a face cu o nouă clasare... a valorilor noastre literare... din veacul al XVI-lea. CONSTANTINESCU, S. II, 224, cf. DL, DM. Păstrate în număr redus pînă în secolul al XV-lea, actele private devin mai frecvente începînd din veacul următor. IST. ROM. II, XXIII. În veacurile XII – XIII, coeziunea relativă din interiorul statului dispăre. ib. 7. Negatori ai credințelor religioase de veacuri înrădăcinate în conștiința oamenilor, trebuiau să opună... tășul argumentelor. JOJA, S. L. 249. Descrierea ritualului tărierii bradului se face prin imagini de mare frumusețe..., imagini făurite într-adevăr prin șlefuirea de veacuri a unui întreg popor. IST. LIT. ROM. I, 46. După o eclipsă de patru veacuri, romanitatea orientală reapare în veacul al X-lea. PANAITESCU, C. R. 122. Revistele literare, mai ales, sînt martorele acestui interesant și complicat sfîrșit de veac în București. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 3, 10/4, cf. M. D. ENC., DEX. S-a păstrat... un mare număr de legende, care i-au trecut numele peste veacuri. MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 15. Acest mod de a vedea lucrurile a fost... foarte criticat, din veacul trecut și pînă astăzi. IVĂNESCU, I. L. R. 3. ♦ (Urmă de determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de”, care indică ceea ce este propriu, caracteristic unui veac II 2) E un veac de rafinament în maniere, în care mai presus decît orice, femeia e o podoabă. CAMIL PETRESCU, T. II, 216. Satul era cufundat în întuneric, doar o lampă cu petrol pîlpîia pe un stîlp, în plin veac al electricității. CĂLINESCU, S. 189. Acestea au fost veacurile galanteriei și mondenității? Nu. Deloc; ci ale echilibrului, ale sublimității și înaltei umanități. id. C. O. 41. Într-un veac de intelectualism și ermetism liric, d. Arghezi cultivă o viziune virgiliană a omului și a naturii. CONSTANTINESCU, S. I, 98. ♦ (La pl.; urmat de determinări introduse prin prep. „de”, care indică stări, situații etc., exprimă ideea de durată, de perpetuare pe mari intervale de timp) Veacuri multe de durere au trecut cu vijelie Sub asprime plecînd capul unui neam în oșindire. ALECSANDRI, P. I, 200. Un pămînt sfînt, a căruia apărare ne-au costat pe noi rîuri de sînge, veacuri de muncă, toată inteligența noastră trecută. EMINESCU, O. IX, 431. Bordeiele... aveau un aer de bătrînețe chinuită, parcă mocneau veacuri de suferinți sub strășinele de moloz și de hlujeni putreziiți de vremuri rele. VLAHUȚĂ, S. A. II, 9. ♦ L o c a d v. Cu veacurile = cu trecerea timpului (II 1). Cu veacurile... s-au format limba de astăzi. RUSSO, S. 53. Menirea ei... este să se ducă după zilele anilor și după frunzele toamnelor, acolo de unde nimenea nu se mai întoarce și unde, cu veacurile, piere și amintirea. SADOVEANU, O. XI, 9. ♦ (Adverbial; la pl.) Franțuzii s-au dezbătut veacuri întregi în fașele pedantismului de tot felul. RŪSSO, S. 39. Veacuri întregi ai păzit Fala strămoșilor noștri. HRISOVERGHI, P. 10/5. Spune zeci de mii de ori Ce-a spus veacuri dup-olaltă, ce va spune veacuri încă. EMINESCU, O. I, 157. Cultura spirituală a lumii a fost condusă veacuri de-a rîndul de biserică și de învățătura ei. VIANU, L. U. 65. Veacuri de-a rîndul a trebuit să ne apărăm și ființa și pămîntul și munca noastră. CONTEMP. 1972, nr. 1325, 1/1. ♦ (Familiar; prin exagerarea ideii de durată) Mi-am lăsat nevasta să mănînce singură numai de dragul tău, Grigoriță, că nu te-am mai întîlnit de-un veac. REBREANU, R. I, 42. Mandache și-a adus aminte că n-a mai mîncat de un veac. POPA, V. 79. Să trăiești! Nu te-am

văzut de-un veac. Ce faci aici? CĂLINESCU, S. 46. Nu te-am văzut de un veac, îi spuse ea, ca o plîngere care nu învinuiește. VINEA, L. I, 249. Am așteptat legătura telefonică un veac. T august 1964, 62.

III. S. n. sg. (Meteor; regional, mai ales în sudul Transilv.; de obicei cu determinări ca: „bun”, „rău” etc.) Timp (II 1). Cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. Urmează veac bun, dacă la asfințit de soare se luminează cerul și, în același timp, dispăre negura de pe vîrfurile munților. PĂCALĂ, M. R. 161. Din ceas în ceas se schimbă vacu. ap. SCRIBAN, D. Se anunță ploaie și veac rău. ap. DL, cf. DM; DEX. S-a pornit un vac rău de tot. H IX 387. Fiul meu cel bun, Tu cînd te-ai născut, Fost-a veacul bun, Ca și cel d-acum. TEODORESCU, P. P. 19. Ce vac urî! RĂDULESCU-CODIN, ap. CADE. Vin..., dac-a fos' vacu bun, s-a făcut. GRAIU, I, 166. Cică în ziua de Măcinici oricî de rău ar fi vaca afară, să nu te minii. MUSCEI., 38, cf. 39. P-acolo, pă la România, umbliă veacu bun? T. DINU, Ț. O. 33. Ce veac rău! CIAUȘANU, V. 29. Cîn cîntă cocoșu după ce-nsară, să schimbă veacu. ȘANDRU-BRÎNZEU, JINA, 35, cf. 36. Ceriu roșu (vestește) ploaie și veac slab. ap. CADE. [E] veac plouros. ALR I 1228/170. Veacu-răcoros. ib. 1366/160. Să face veacu bun. ALR II 3040/172, cf. ib. 3330/791, A II 12. Ține, Doamne, veacul bun, C-acuma pleacă la drum. FOLC. TRANSILV. II, 93, cf. NUNTA, 285. ♦ (Cu determinarea subînțeleasă, rezultînd din context) O venii veacu ș-o stricat tot. Ni-o-riecat pămîntu. DENSUSIANU, Ț. H. 153. Cîmpu ie rău anu ăsta, că o fos' veac, o brumat, o fos' brumă... la rusale. id. ib. 172. I veac, i timp vrăjmaș. ALR II 2424/172. Nu-i veac, i timp urît. ALR SN III h 786/172. ♦ (Prin sudul Transilv.) Veac de cremene = timp (II 1) senin. E o vreme strălucită și statornică. „Veac de cremene”, – cum se spune în acest colț de țară. SADOVEANU, O. XV, 231.

– Pl.: (I 1, II 1, II 2) veacuri și (învechit, rar I 1, II 1 veacure), (I 1, I 2, II 1) veci. – Și: (învechit și popular) vac (pl. vacuri) s. n.

– Din v. sl. вѣкъ.

VEACĂ s. f. I. (Transilv., prin nord-estul Olt. și prin Maram.) Peretele circular de lemn (sau de metal) al sitei sau al ciurului. Cf. LB, CIHAC, II, 454, BARCIANU, ALEXI, W., PĂCALĂ, M. R. 142, CADE, L. ROM. 1969, 497. Steaua o fac din o veacă de ciur, așa că pun șiclu pe ea. VICIU, S. GL. Se cerne apoi cu ciurul... făcut din piele de porc cu găurele, avînd veacă de brad. BREBENEL, GR. P., cf. com. din SEBEȘEL - SEBEȘ și din LUPȘA - ABRUD. CHEST. V/17, 29, 65, ALR II 3983/95, 102, 105, 130, 141, 172, A II 3, 6, 7, 8, 10, 12, III 12, LEXIC REG. 95, II, 55. ♦ P. e x t. (Regional) Sită (I 1) (Rîu Bărbat - Hațeg). A IV 5.

2. (Transilv. și prin nord-vestul Munt.) Cerc sau formă de lemn ori de metal care se folosește ca tipar pentru caș. În crîntă vine așezat săculețul cu cașul, strîns pe de margini în tiparul de lemn sau de tinichea numit veacă. PĂCALĂ, M. R. 451, cf. RĂDULESCU-CODIN, M. N. 166, CADE, SCRIBAN, D., H XVII 368. Tot în crîntă este o veacă ca cea de ciur, făcută din lemn, ... din tinichea... ca să i se dea (cașului) o formă rotundă. CHEST. V 61/9, cf. 61/31. ♦ (Regional) Numele unei unelte, nedefinite mai îndeaproape, folosită de ciobani la mestecarea zerului sau laptelui pus la fiert, ca să nu se prindă (Colacu - Panciu). Cf. CHEST. V 140/20, 145/20.

3. (Transilv.) Cerc de lemn sau de fier așezat în jurul pietrelor morii sau ale rîșniței (I) pentru a împiedica risipirea făinii; cutie cilindrică în care sînt așezate pietrele morii. [Rîșnița] se compune din două pietre rotunde... Amîndouă aceste pietre sînt așezate în veacă. PĂCALĂ, M. R. 437, cf. 466, CADE, com. din SĂLIȘTE - SIBIU, GREGORIAN, CL. 64, ALR SN I h 178, ALRM SN I h 121.

4. (Transilv., prin Olt. și prin nordul Munt.) Betelie la cioarcei. Cf. BARCIANU, PĂCALĂ, M. R. 142, CADE, VICIU, GL., BREBENEL, GR. P., CHEST. V 165/59, 68, ALR SN IV h 1174/157, h 1175, LEXIC REG. 95.

5. (Transilv. și prin Ban.) Bor (la pălărie). Cf. ALR I 1 859/75, 85, 90, 107, 109, 112, 118.

6. (Regional) Oală mare de lut (Bonț - Gherla). CHEST. V 7/11.

7. (Regional) Măsură de greutate pentru unele produse agricole, a cărei mărime este de aproximativ 1,75 kg (Bonț - Gherla). CHEST. V 7/11.

- Pl.: *veci și vece* (ALR I 1 859/90, LEXIC REG. II, 55).

- Și: *vecă* s. f. TDRG, SCRIBAN, D., VICIU, GL.

- Din v. sl. *вѣко* „pleoapă”. (Cf. sloven. *veka* „capac, pleoapă”).

VEÁCINIC, -Ă adj. v. *veșnic*.

VEÁDĂ s. f. v. *văz*.

VEÁDRĂ s. f. v. *vadră*.

VEÁRBĂ s. f. v. *viarbă*.

VEÁRDĂ s. f. v. *vadră*.

VEÁRGĂ s. f. v. *vargă*.

VEÁRZĂ s. f. v. *varză*.

VEÁSTNEC s. m. v. *veastnic*.

VEÁSTNIC s. m. (Învechit) Mesager. *Veni un veastnic, de-i spuse împăratului că-i pradă cărăimani țara*. MOXA, C. 183. *El deaca veni către dînșii și află cum că nu au venit la dînșii veastnecul lui... să scribi foarte* (a. 1702 - 1758). DLRV, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

- Pl.: *veastnici*. - Și: *veastnec* s. m.

- Din slavonul *вѣстникъ*.

VEÁȘCĂ s. f. v. *veșcă*.

VEÁTRELĂ s. f. v. *vetrelă*.

VEÁTRILĂ s. f. v. *vetrelă*.

VEÁZĂ s. f. v. *văz*.

VÉCĂ s. f. v. *veacă*.

VÉCĂL s. f. v. *vecăr*.

VECĂLIE s. f. v. *văcălie*.

VÉCĂR s. n. (Germanism, prin Transilv.) Ceas deșteptător. *Pune vecălu să zuruie la 4*. LEXIC REG. II, 103, cf. 77.

- Pl.: *vecăre*. - Și: *vecăl* s. n.

- Din germ. *Wecker*.

VECÉ s. n. v. *veceu*.

VECÉRNĂ s. f. v. *vecernie*.

VECÉRNĒ s. f. v. *vecernie*.

VECÉRNIE s. f. 1. (În practicile religiei creștine) Slujbă care se oficiază în biserică spre seară; (regional) *avecernie*. *Stă la vecernie și la utrănie și la svînța leturghie*. VARLAAM, C. 355. *Să meargeți să-i faceți slujba la casa dumnealui, însă vecernia și itrosul... să fie la besearică* (a. 1648). BUL. COM. IST. II, 263. *De aceasta împărăție cîntă și sfînta biserică... la vecernia nașterii Domnului*. M. COSTIN, O. 249. *Făcură vecernie cu colivă în lauda Preacuratei Născătoare de Dumnezeu*. ANON. CANTAC, CM I, 110. *Acești copii să păzească în toate zilele la beserică, la vecernie, la utrenie și la*

liturghie. ANTIM, O. 331. *Datoriu este de cu sară după rînduiala bisericii să săvîrșască vecernia*. IACOV, SYN. 7°/24. *Era tîrziu la ceasul cînd ieșia călugării de la vecernie* (a. 1747). GCR II, 40/36. *În ziua sfîntei și marei vineri iesă Domnul iarăși la biserică cea mare..., făcîndu-se și vecernie*. GHEORGACHI, LET. III, 312/9, cf. MINEIUL (1776), 65°/36. *Să se slugească utrenia împreună cu vecernia*. DIONISIE, C. 168. *Seara, după vecernie, merg mirii la biserică cu toată slava*. CANTEMIR, S. M. 300/13, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., POLIZU, PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 452, LM. *Tremurătoriu glas al clopotului împlea sara, chemînd la vecernie*. EMINESCU, P. L. 38. *A dat năvală orbește în biserică, unde slujeau părinții vecernia*. CARAGIALE, O. II, 287. *Simbetele după amiazăzi, sărăcimea, orbeți, ologi... așteptau, cîrîndu-se între dînșii pînă după vecernie*. SLAVICI, O. II, 135, cf. DDRF, ENC. ROM. *Veșnicul apelor șopot Să-mi pară, ca-n ceasul vecernii, O rugă de clopot*. COȘBUC, P. II, 29, cf. BARCIANU, ALEXI, W. *Ca o vecernie domoală! Se stînge zvonul din dumbravă*. GOGA, POEZII, 16, cf. IOSIF, P. 64, TDRG. *Vecernia sună alinătoare*. PETICĂ, O. 88. *Biserica se umplu, din nou, la vecernie*. AGÎRBICEANU, A. 109. *Ghica asista la slujba vecerniei*. BUL. COM. IST. II, 13. *Era ceasul al noulea, ceasul de sară al sfîntei vecernii*. HOGAȘ, M. N. 135, cf. RESMERIȚĂ, D., SEVERIN, S. 141, M. I. CARAGIALE, C. 156, ȘĂINEANU, D. U., CADE. *La vecerne, prin clopotniții toacă*. D. BOTEZ, P. O. 88. *Se statorniciră aici... călugări, care să citească... slujbele nopții, vecernii și ceasuri*. VOICULESCU, P. I, 169. *La schit... începu să cînte muzical toaca de vecernie*. SADOVEANU, O. IX, 184, cf. PILLAT, P. 85, SCRIBAN, D. *Supărarea fu mare de Dumînica de Florii și nu se potoli pînă pe la toaca vecerniei*. ARGHEZI, S. VII, 190. *Subt clopot de vecerne Pan e trist*. BLAGA, POEZII, 72, cf. DL, DM. *Ascultă înăcrîit Vecernea începută*. LESNEA, VERS. 5, cf. M. D. ENC., DEX. *Gata-i popa cu toaca Să-nceapă vecernia*. JARNIK - BÎRSEANU, D. 426, cf. BUD, P. P. 84, ALR III MN 99, 2 757. ♦ (În credințe și superstiții) *Cel ce are gușă, în timpul cînd toacă popa de vecernie, simbătă seara, ia un ac și împunge ușor gușa*. CANDREA, F. 324. *Cine are gușă, simbătă sară, cînd toacă popa de vecernie, să iete un băț de alun, să se bată peste gură cu el de trei ori*. ȘEZ. I, 126. *De la tragerea clopotului de vecernie cine va lucra... îi vor săca minile*. IZV. XII, 256. ♦ F i g. *Vîntul cel trist al miazănoptii cîntă în vecernii de iarnă rugăciunile morților*. IORGA, P. A. I, 125. *Fetița aceea calmă și fără expansivitate, ale cărei gesturi și suflet sunau măt ca un clopoțel pentru vecernii umbroase*. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 221. *Pacea, resignarea, calmul serii, resfirat pe vecernia greierilor..., mă biruiau*. GALACTION, O. 348. *Am stat în astă sară împreună și am ascultat a cerului vecerne*. D. BOTEZ, P. O. 72. *Umblă pe lanuri vecernia funului*. LESNEA, A. 21. *Galbena vecernă a toamnei iar mă arde*. VOICULESCU, POEZII, II, 8. ♦ (Prin sud-vestul Transilv.; în forma *vecernă*) Denie. Cf. A III 2, 3.

2. P. e x t. (La sg.; de obicei precedat de prepoziții sau de locuțiuni prepoziționale) Timp al zilei către apusul soarelui (cînd are loc *vecernia* 1); (popular) *chindie*, (regional) *avecernie*. V. t o a c ă (2), u j i n ă. *Veniți după-cmiază, pe la vecernie!* REBREANU, I. 136, cf. SEVERIN, S. 141. *La două-trei zile..., așa cam pe la vecernie, venea să vază pe Ibraim*. GALACTION, O. A. I, 345, cf. CAMIL PETRESCU, T. II, 173. *Aproape de vecernie, părintele Artemie ajunse în Nenciuilești*. STĂNOIU, C. I. 33, cf. DL, DM, LĂNCRĂNȚAN, C. II, 422, M. D. ENC., DEX. *Ciobanii împart ziua în modul următor: zori de ziură (revărsatul zorilor), dimineața, răsărirea soarelui, prînz, amiază (ziua jumătate), vecernie, apusul soarelui, cina (crepuscul) și miezul nopții*. H IX 496, cf. X 68, XVII 255, 263, 311, 369, XVIII 103. *Dă a seară, de pe la vecerne, să tot trudește și nu poate să nască*. RETEGANUL, P. I, 12. *Cînd se apropie seara, înaintea de „vecernie” [înselat], feciorii iau „primurile” [panglicele, peștelele, frunzele] cele mai frumoase din cosițele fetelor*. IZV. XI, 115, cf. BL VI, 202, ALR I 186/131, 215, 227, ALR SN III h 766/102, v h I 381. ♦ (Regional) Masă de seară (ALR SN IV h I 085/130) care se face în ziua patronului⁴ (1) casei (ALRT II 37, 324).

— Pl. : *vecernii*. — Și: (popular) *vecérne* (pl. și regional, *vecerni* ALR III/ MN 99, 2 757/53, 334, 349, 709, *vecerne* ib. MN 99, 2 757/284), (regional) *vecérnă* (pl. *vecerne* ib. MN 99, 2 757/76, 362), *vicérnă* (ib. MN 99, 2 757/537), *vicérnie* s. f.
— Din slavonul *вечерина*.

VECEU s. n. Closet.

— Pl. : *veceuri*. — Și: *vecé* s. n.

— Din pronunțarea românească a inițialelor w[ater] c[loset].

VECHELIE s. f. v. *văcălie*.

VECHELIMEĂ s. f. v. *vechilimea*.

VECHELIC s. n. *vechilic*.

VECHI¹, VECHE adj. 1. (Învechit și popular; despre ființe; în opoziție cu tînăr) Bătrîn. *Acesta fiind vechiu și mult învățat om au propovedit strigînd cuvîntul lui D[u]mn[e]dzău.* DOSOFTEI, V. S. septembrie 24¹/16. *Să legați un lanț de fier de vîrful plopului acestui vechi.* BELDIMAN, N. P. I, 99/10, cf. LB. *Un vechi țaran... pre el l-a învățat în ce chip s-ademeneze și să prindă un vînat.* ASACHI, S. L. I, 107. *Copaci nalți și vechi, ... oprind razele soarelui, își întindea umbra asupra gingașelor dame ce se primbla pe iarbă.* ALECSANDRI, O. P. 12, cf. LM. *Trebuie să fi la Paicu, în gura Bărăganului, ... ca să găsești cîte o mică dumbravă de vechi tufani, sub care se adăpostesc turmele de oi.* ODOBESCU, S. III, 17. *Prin codri ea pătrunde Lîngă teiul vechi și sfînt.* EMINESCU, O. I, 103. *Ești slab și vechi, dar te-ai luplat voinic.* COȘBUC, P. I, 312. *Gospodari vechi, posmăgiți de bătrînețe, încep să fluture din cap la dreapta și la stînga.* SOVEJA, O. 21. *Destul pentru un cap de om. Că-s vechi acum. Nu mai sînt nici io de ieri.* LA SINZIENE *lovesc șaptezeci și opt în cap... așa să știi!* BĂNUT, T. P. 159, cf. CADE. *Erau călări pe cai vechi și potoliți, care umblau după pasul mulțimii.* SADOVEANU, O. V, 657. *Îs om destul de vechi. — De cîți ani ești, Ambrozie? — Apoi am trecut de șazeici.* id. ib. XIV, 65. *Pe sub sălcii vechi, într-o apă curată cu prundiș la fund... bunicul a intrat cu crîsnicul lui.* id. ib. XVII, 393. *Țiganul cel vechi, orbul, de supărare s-a înecat în iaz.* CAMILAR, N. II, 241, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Om da popii beutură, Să nu mă mai cate-n gură, Că nu-s bătrînă, nici vece (veche).* MÎNDRESCU, L. P. 156. *M-am tot pus p-îngă feciori Și le-am șoptit la ureche Că sînt tînără, nu veche.* MARIAN, NU. 29. *Om vechi. ȘEZ. V, 170. Io sîn tare veichi.* VÎRCOL, V. 102. *Sîn veichi de 80 de ani.* id. ib. E om vechi. CIAUȘANU, GL. *E muiere veche.* id. ib. *Vechiule om.* Com. din LOMAN—SEBEȘ. *Oi veci.* CHEST. V. 72/18, cf. ALR II 3 491/130. *Oameni vechi.* A V 16. ◊ (Determinat prin „de zile” sau „în zile”) *Preste puține zile întîmpină pe un unchiș vechi de zile.* VARLAAM—IOASAF, 19¹/23. *Acuma, vechi de zile și apropiindu-se de moarte, au strîns pre mai marii poporului său și, în anul acesta pre Ștefan, fiul său, ... l-au așezat în locul său.* ȘINCAI, HR. I, 188/23, cf. DRLU, LB. *Vechi de zile.* HEM 1126. *Cu sfințnici vechi de zile mă-ntîmpinași în cale, Că marmura de albă, cu păr de aur moale.* EMINESCU, O. I, 91. *A tras în sălaș la o babă de cele mai vechi de zile.* F (1883), 174. *Bătrînii și bătrînele cele mai vechi în zile din sat... de la lăsatul postului de Crăciun, nu mai fuseseră la sfînta liturghie.* AGÎRBICEANU, S. 224. *Numai moșnegii cei vechi de zile au rămas cum apucaseră din bătrîni.* SOVEJA, O. 16. (Substantivat) *Cel vechi de zile* = (în texte religioase) Dumnezeu. *Pînă ce au venit Cel vechi de zile și judecata au dat sv[î]nților Celui înalt, și vremea au sosit și împărția o jînră sv[î]nții.* BIBLIA (1688), 579¹/6, cf. LM I, 170. ◊ (Învechit; în relație cu „bătrîn”) *Ce știi care nu o știm sau ce pricepi tu carea nu și noi? Și încă bătrîn și încă vechiu întru noi mai greu decît tată-tău cu zilele.* BIBLIA (1688), 369¹/19. *O samă de cuvînte ce sîntu audzite din om în om, de oameni vechi și bătrîni.* NECULCE, L. 7. (Substantivat) *Iconomia casii este asupra celor mai bătrîni și mai vechi.* CANTEMIR, S. M. 331/10. ◊ (Prin extensiune) *Se știe că prin vechile vii se găsesc foarte mulți nuci.* PAMFILE, S. T. 55. *Am dat cu ochii de un*

luminii de foioase tinere al umii parchet nu prea vechi. BĂCESCU, PĂS. 287. *Pădurea era veche, singură se risipea și ardea șfarog.* FURTUNĂ, C. 47. *Via a vechie, a bătrînă.* ALR SN I h 229/928. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Graftul... se găsește în tîrîmurile cele mai vechi de tranziție.* MARIN, PR. I, 42/28. *Ceriu... se găsește în minereuri și roci foarte vechi și complexe.* ENC. TEHN. I, 404. *Aceasta are loc în mod obișnuit în regiuni cu relief vechi (delte vechi, terase fluviale vechi).* CHIRIȚĂ, P. 595. ◊ (Substantivat, m. pl.; în loc. adj. și adv.) **Din vechi** = din bătrîni, v. bătrîn; din moși-strămoși, v. moș (I I). *Să le luați sama... pe scrisori cine ce va arăta și pe mîrturii a oameni buni, de credință, care vor fi știind din vechi cum au imblat hotărările celui sat (a. 1765).* IORGA, S. D. XXII, 260. *Numele aceștii țări den vechi cum îi era și cine o stăpînea.* C. CANTACUZINO, CM I, 9. *Cu zapisul ce are să ție hotarul... precum s-au ținut din vechi (a. 1795).* ȘTEFANELLI, D. C. 259. *Hrisovul poomenitului mai sus domn... ne-au arătat că ei și din vechi au avut așzare (a. 1799).* FURNICĂ, D. C. 207. *Să așli și să dovedești mai întîi cele adeverate margini a numitei moșii, după hotarele ce vor fi umblat din vechi (a. 1799).* URICARIUL, X, 208. *Să se păzască ace din vechi luare a banilor vădrăritului (a. 1816).* ib. I, 222/17. *Își dă nume de Deleanul, acel din vechi strămoșesc.* BELDIMAN, E. 43/3. *Hotărîm ca de acum înainte, precum din vechi s-au urmat, așămîne să urmeze așiverșul de obștie (a. 1820).* URICARIUL, IV, 217/18. *Cetatea Albă, din vechi numită Moncastrum.* ASACHI, S. L. II, 186. *O ruină ce se află în una din părțile cele mai sălbatice ale Carpaților arată călătorului că din vechi a fost acolo o monăstire.* CONV. LIT. II, 77. *După vremuri mulți veniră, începînd cu acel oaspe, Ce din vechi se pomenește, cu Dariu a lui Istaspe.* EMINESCU, O. I, 147. *Aceștii oameni din vechi se puseseră într-adevăr de bună voie sub autoritatea mitropolitului Sucevei.* id. ib. IX, 258. *Am auzit și eu din vechi că sparge pe dedesubt două șiruri de munți și răspunde tocmai în Transilvania.* VLAHUȚĂ, R. P. 98. *Aveau datorია numai de a îngriji de lemne pentru cetate... Așa va fi fost din vechi.* BUL. COM. IST. II, 184, cf. CADE. *În ograda bunicilor, pe lîngă nu știu cîte altele, este și o fîntînă rămasă din vechi.* TEODOREANU, M. U. 258. *Alexandru Vodă Bătrîmul a confirmat privilegiile ale neguțătorilor armeni așlători din vechi în țară.* SADOVEANU, O. XX, 30. *Este însă o poezie, alta decît aceea care a alinat întotdeauna visurile umanității din vechi și pînă azi.* PERPESSICIUS, M. II, 382, cf. DL, DM, DEX. [Cîntecul] *îl știu din vechi, di la tetea.* DĂACONU, VR. 21, cf. ALR II 3 229/605. ◊ Care este caracteristic unei ființe bătrîne. *Vă răspunde-atuncea poate un păstor cu veche frunte.* ASACHI, S. L. I, 74. *Nime spre bătrînul privirea nu pleca, Nici pune o pomană în mîna sa cea vechie.* CONV. LIT. II, 15. *Așa fel zi și noapte de veacuri el stă orb, Picioarele lui vechie cu piatra-mpreunate.* EMINESCU, O. I, 93. *Erau unii tineri de tot, cei mai mulți maturi și cîte un bătrîn cu plete sure, încîlcite, cu umeri lați, cu oase vechi, cu vine tari.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 64. *Evanghelia surîse vag; pe obrazul ei vechi nu se ivi nici o lumină.* BARBU, PRINC. 47. *Roada noaună în gură veche.* ȘEZ. II, 65. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Vechi la mînt și copt la crieri fiind.* CANTEMIR, I. I. I, 214. *Să te iubesc pe tine? Dar inima ta-i veche.* BOLINTINEANU, P. II, 321. *De ce? a-ntrebat bunica încruntată de cine știe ce wrî gînd i-o fi fulgerat prin mîntea ei veche.* CARAGIALE, O. I, 135. ◊ (Învechit; despre vîrstă) *Avansat, înaintat. Nu se poate crede om de vîrstă așa vechie să fi putut purta războiul.* MAIOR, IST. 89/27.

2. (Despre oameni; în opoziție cu nou) Care este de mult timp într-o anumită situație, care deține de mult timp o anumită calitate, care se află de mult timp într-o anumită relație cu cineva; care practică de mult timp o anumită îndeleatică, care exercită de mult timp o anumită funcție etc.; p. e x t. încercat, experimentat, versat, rutinat. V. bătrîn. *Știa la carele lăcuimu, Mnasonu oarecarele, chipriianu, vechiuu uenicu.* COD. VOR². 14¹/13. *Au grăit boierii cu toții pentru dînsul, să nu hie uitat, ca o slugă veche ce este.* M. COSTIN, O. 90. *Nu părăsi pe prietenul cel vechi, pentru că cel proaspăt nu este potrivit cu el.* BIBLIA (1688), 668¹/44. *Fiind ispravnic vechi al mănăstirii peste moșia Obîrșia (a. 1752).* IORGA, S.

D. XVI, 75. Nu pierde prieten vechi pentru cîştigarea de alt nou, căci îți va ieși cu amar. GOLESCU, P. 15/25. *Scrisoarea vine de la un bun și vechi prieten al său* (a. 1827). FURNICĂ, D. C. 487. *Vro 12 indivizi... încungiurară pre vechiul militari*. RUSSO, S. 179. *Era dator... a se supune la toate slugile mai vechi decît dînsul*. FILIMON, O. I, 123. *Împrejurul focurilor steteau armații cei bătrîni; toți viteji vechi, oșeliți, căpetenii tari*. CONV. LIT. IV, 172. *Ai tîi vechi și dragi tovarăși... la lăcașul tău de moarte te duc jalnic suspinînd*. ALECSANDRI, P. I, 198. *Ca un vechi stimător, îți fac aceste împărtășiri, numai pentru ca singur să-ți faci reflexiunile* (a. 1878). BARIȚIU, C. II, 235. *Dracul de la poartă, gîndind că e vreun muștereu vechi de-a lor, deschide*. CREANGĂ, O. 142. *Împărteasa îi dete și pe vizitiul curții, om vechi, credincios și iute la slujbă*. ISPIRESCU, L. 104. *Sergentul-major era cel mai vechi om din spital. El era la compania sanitară și administra cancelaria*. BACALBAȘA, S. A. I, 135. *O văduvă fină trage cu ochiul la vechii săi cunoscuți*. MARIAN, O. II, 205. *Cu lancea-n mînă... părea că-i Mentese, Al casei vechi prieten*. MURNU, O. 4. *E un bun și vechi tovarăș al meu*. ANGHEL, PR. 118. *Veniră apoi doi advocați și un doctor... - cunoscuți vechi ai notarului*. AGĂRBICEANU, A. 123. *Era un vechi cunoscător al cîmpului de bătăie*. PĂRVAN, G. 114. *Erau vechi prietene*. AL. PHILIPPIDE, S. II, 41. *Am crezut de bine ca să facem cunoscută, cu prilejul sărbătoririi lui Sextil Pușcariu, ... opera unui vechi cărturar*. RF. I, 67, cf. CADE. *Îl luă de braț ca pe un vechi prieten*. REBREANU, R. I, 19. *Din același fel de mîncare îmbuca... și vechiul meu prieten*. CAMIL PETRESCU, P. 46. *L-am pus să adulmece, l-am asmuțat..., dar cîinele s-a mulțumit să dea din coadă și să latre vesel, ca la o veche cunoștință*. VOICULESCU, P. I, 68. *Călătorul purta însă pînienți și se făcea ca un vechi călăreț*. SADOVEANU, O. X, 8. *Ce liniște mai pot avea eu... cînd știu că copila, unui prieten vechi e persecutată de un bandit ca acela?* id. ib. XIV, 51. *Și în celelate orașe... avea clienți vechi*. MOROIANU, S. 6. [Era] vechi judecător de instrucție. IORDAN, L. R. A. 488. *M-am trezit în fața unui tablou luminos, ... ce mă întîmpina ca o veche cunoștință*. OPRESCU, S. 71. *Îmi păru rău că jignisem un prieten vechi*. ARGHEZI, S. X, 106. *Am venit să te consul pe dumneata, ca prietenă veche, să mă înveți ce să fac*. CĂLINESCU, B. I. 192. *Ioanide dorea ca întreprinderea... să folosească vechi lucrători ai săi*. id. S. 110. *Se îmbrățișară, ca doi prieteni vechi, bucurosi că se revăd*. TUDORAN, P. 29. *Vedeau prima oară o asemenea hartă chiar cei care erau marînari vechi*. id. ib. 116, cf. DL, DM. *Mă bucur că profesorul meu e același vechi profesor*. T mai 1964, 53. *E combătută menținerea în funcții a vechilor ampoloiați*. V. ROM. iunie 1973, 70. *Povestește o întîlnire a sa... cu un vechi cunoscut*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 27, 4/1, cf. ALECSANDRI, P. P. 97. *Măi, ce-o fi făcînd el cu slugile ale vechi?* STĂNCESCU, B. 248. *Tu ești slugă veche*. FURTUNĂ, V. 27, cf. NALR - O IV h. 696/942. *Sluga veche, mascara bătrînă*. PANN, P. V. II, 57/10, cf. ROMÂNUL GLUMET, I, 29, ZANNE, P. IV, 594. *Să te ferești de boierul nou și de cerșetorul vechi*. ZANNE, P. IV, 278. ◊ (Maram, prin Transilv. și prin Mold.) *Fată veche* = fată bătrînă, v. bătrîn. *Să te puni p-îngă feciori, ... Să le spui și la ureche* *Că tu nu ești fată veche*. BÎRLEA, L. P. M. I, 48. *Să le spui pã la ureche* *Că tu nu ești fată veche*: - *Numa cinci ai dac-or trece, Da ai și de cincidzăci și dzăce*. T. PAPAAGI, M. 61, cf. 236, ALR III h 276, ALRM III h 387/516. ◊ (Substantivat) *Iată-mă! Tot eu, cea veche*. COȘBUC, P. I, 102. (Rar; în stilul epistolar, în formule de încheiere, exprimînd ideea de statomicie, de constanță) *Mai scrie-mi cite ceva. Al d-tale cel vechi, Vasici*. VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 40. *Sănătate la toți ai d-tale de la noi toți. Eu sunt cel vechi, Vasici*. VASICI, ap. id. ib. 59. ◊ *Inveterat. Vechi alcoolic, ... a suferit de un atac de apoplexie*. ULIERU, C. 3.

3. (În opoziție cu n o u I) Care există de mult timp, care a apărut, a luat ființă, a fost făcut cu mult timp în urmă; care se menține de mult timp; (despre rînduieii, obiceiuri, datini etc.) care este preluat și păstrat prin tradiție, strămoșesc, străbun, bătrînesc. *Ținerea cea veche aceea biruiește, cum s-are dzice, cum să va afla c-au fînut cei den veci, așa să*

rămîie neclăit. PRAV. 3. *S-au născut... în cetatea cea veche* (cca 1660 - 1680). GCR I, 177/3. *Hotarul... urcă în deal drept într-un stîlp vechi, care este pus de alți bătrîni mai înainte* (a. 1772). ȘTEFANELLI, D. C. 110. *S-au dat această poruncă a domniei mele ca să aibă dumnealui vel vornic a orîndui vornice prin toate județele ca să caute și să urmeze la toate după-orînduiala și obiceiul cel vechi al țării* (a. 1775). PRAV. COND. (1780), 181. *Piatra veche ce este în malul pârăului... desparte moșia Odobeștii de cătră Șopîrteni* (a. 1779). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 77. *Dumnealui cluceru Prisăceam... au avut veche stăpînire pe moșia Prisăcii* (a. 1784). ARH. OLT. IX, 192. *După vechiul și nestrămutat obicei al pămîntului nostru, toți cu un glas am rugat pe domnu nostru ca să aleagă și să așeze mitropolit al nostru pe episcopul Romanului* (a. 1786). BUL. COM. IST. III, 14. *Un obicei vechi așevoie să desface în pușină vreme*. GOLESCU, P. 68/5. *Cherestegii precupeți... să cumpere dă la capul Podului Mogoșoaii, după obicei vechi* (a. 1833). DOC. EC. 522. *Patricii era apărați de senat, care era alcătuit mai tot de patrici, și care se făcea mai mult de maximele vechi*. CĂPĂȚINEANU, M. R. 80/16. *Curtea d-Argeș, oraș vechi și frumos, a treia residenție a lui Negruț Basarab*. GENILIE, G. 196/24. *Dorobanții... purtau vechea uniformă națională*. BĂLCESCU, P. A. 24/4. *Nici cere să stăpînească, mulțumindu-să numai pã vechea stăpînire* (a. 1851). ARH. OLT. IX, 49. *Aceasta arată că serbarea era foarte veche, din epoca chiar a arcașienilor*. ARISTIA, PLUT. 78/10. *Vizitiul în vechi costum rusesc, cu barba lungă, îi mîna cu hățuri coperte cu ținte de argint*. NEGRUZZI, S. I, 37. *Artiști, peneluri înzeite, Cobor dumnezeirea pe lemnuri vechi sfințite*. BOLLIAU, O. 70. *Într-o pădure veche, în ce loc nu ne pasă. Un fărăn se dusese să-și ia lemne de casă*. ALEXANDRESCU, O. I, 195. *Tendința sa principală era... de a restabili elecțiile după vechile datine*. CANELLA, V. 3. *Ștefan, Domnul țării, pe ei mari unește La Suceava veche*. BOLINTINEANU, P. I, 91. *O vechie împărțire a tutulor obiectelor gîndirii omenești face deosebirea între lumea interioară sau sufletească și între lumea exterioară sau fizică*. MAIORESCU, CR. I, 47. *Este înrădăcinată în noi aplicarea de a ne împotrivi ideilor cari răspundă credințele vechi*. CONTEMPORANUL, I, 6. *Vin' cu mine, rătăcește Pe cărări cu cotituri, Unde noaptea se trezește Glasul vechilor păduri*. EMINESCU, O. I, 209. *D. primar al orașului prezentă Măriei sale, după vechiul obicei al pămîntului, pine și sare*. id. ib. IX, 383. *Cuvîntul „ciorobor”... nu e numai de ieri, de-ațăltăieri inventat, ci el trebuie să fie foarte vechi, deoarece îl întîlnim nu numai în Bucovina, ci și-n celelalte țări locuite de români*. MARIAN, O. II, 62. [Briul] răspunde la o recomandățiune igienică și orientală veche. MANOLESCU, I. 191. *După aproape două mii cinci sute de ani, românii păstrează încă denumirile vechi ale acestor patru cursuri de apă*. XENOPOL, I. R. I, 30. *Parcă ride de uimirea, de neliniștea mea, grîndu-mi în vechi și înțelepte zicători*. SĂM. I, 4. *În parcul vechi sub ramuri alele sînt ude și aerul e dulce și clar*. ANGHEL, I. G. 47. *Clarul de lună în care-s muiate vechile balade numai singurățăților li se potrivește*. id. PR. 79. *Cîntecul ce-ades țî-l cînt... E-un cîntec sfînt, Vechi și simplu de la țară*. IOSIF, V. 139. *Cultura modernă, împrejurările sociale schimbate... cauzează părăsirea vechilor obiceiuri*. VICIU, COL. 2. *Realismul de felul acesta n-a putut... nimici tradiția veche a stilizării*. PĂCALĂ, M. R. 473. *Danezii și-au înviorat sufletul cetînd și recitînd vechile lor saga*. SOVEJA, O. 9. [Era] sub cîrmuirea domnilor naționali, aleși, după vechiul obicei al țării, pe viață. AN. IST. NAȚ. I, 4, cf. RESMERIȚĂ, D. *Credințele și obiceiurile vechi moștenite de la strămoși și-au păstrat ași mai bine ca oriunde*. MOLIN, R. B. 282, cf. CADE. *Un potir de-argint, mai multe vase vechi de Saxa pline Cu mimoza*. MINULESCU, V. 89. *Fotoliu vechi de artă lîngă dulap de stejar*. CAMIL PETRESCU, T. II, 28. *Vechi urme despre creștii români din Bihor... ne păstrează și toponimia*. DRĂGANU, ROM. 304. *S-a hotărît, în sfîrșit, să vie să se așeze aici, ca să învețe plugăria și să rămîie în cuibul vechi*. SADOVEANU, O. XIV, 39. *Ne găsim astăzi în fața unei vechi tradiții de sute, poate chiar de mii de ani*. OPRESCU, S. 154. *Cînd o piesă de port arhaic ajunge să se amestece cu forme străine, este pornită iremediabil pe calea dispariției. În*

acest fel se stinge cămașa cu ciupag și șurțul vechi de lână. APOLZAN, P. I. 226. *D-ta îndemni lumea să nu țină aceste zile și astfel să se depărteze de vechile credințe și obiceiuri.* ULIERU, C. 110. *Industria vechi se risipesc pe zeci de artere.* ARGHEZI, B. 59. *E o crimă să dai foc unui oraș vechi.* CĂLINESCU, S. 108. *Viața cea veche era lovită acum chiar în temelia ei.* PREDĂ, D. 14. *E o legendă veche rămasă din străbuni.* T. iulie 1964, 43. *Stăpînirea pămîntului se face după obiceiul vechi de către răzăși, fără amestec din afară.* C. GIURESCU, P. O. 26. *Ni se pare de prisos să mai insistăm asupra faptului că nu tot ce e vechi este și „învechit”.* HRISTEA, P. E. 6. *A fost un sat vechi... dă pã vremea lu Brîncovanu.* GRAIU, I. 223. *Numai un boier mai mic... Ședea ca un grămătic, Cu condeii lu wreche, După datina-i cea veche.* BALADE, III, 98. *Vasul vechi mai mult ține, se spune pentru încurajarea celor bătrîni.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. IV, 174. *Datoria veche nu putrezește.* ZANNE, P. V, 261. *Cine merge pe drumul vechi nu se teme de moarte.* id. ib. vi, 97. *Obicei nou în țară veche, se spune despre o nouă tate nu prea plăcută.* PANN, ap. ZANNE, P. V, 451. ◊ (Cu determinări introduce prin prep. „de”, care indică durata) *Mai de la deal de mitropolie este altă biserică, hramul Ioan Botezătorul, veche de 315 ani (a. 1715).* ARHIVA R. II, 37/17. *Corpul ienicerilor era deja vechi de un secol și jumătate.* HASDEU, I. V. 70. *Preferă să întrebuințeze sistemul de transmisiuni de curele, vechi de câteva sute de ani.* ENC. TEHN. I, 265. *Mina noastră e veche de o sută de ani.* BOGZA, C. O. 119. *Moscova e un oraș vechi de peste 800 de ani.* STANCU, U. R. S. S. 97. *Era... Turnul Alb vechi de secole.* V. ROM. februarie 1974, 3. ◊ (Determinat prin „de cînd lumea”, „ca pămîntul” sau, rar, „ca lumea”, capătă valoare de superlativ) *Păduricea Băneșei s-ar putea zice: veche ca pămîntul!* BOLLIA, O. 215. *Ce este fericirea?... E veche ca pămîntul, împodobeste firea.* ALEXANDRESCU, O. I, 139. *Acest adevăr e vechi de cînd lumea.* ALECSANDRI, O. P. 59. *Întrebuințarea aceasta de porecle deșarte e în de altmîntrelea sofismă comună și veche ca lumea.* EMINESCU, O. XI, 171. *Se suie în pod și coboară de-acolo un căpăstru, un frîu, un bici... sfarogite și vechi ca pămîntul.* CREANGĂ, O. 83. *I se zicea drum mare pentru că era drum vechi de cînd lumea.* SADOVEANU, O. X, 75. *E un lucru vechi de cînd lumea.* CĂLINESCU, C. O. 12. *Pumnii rîmuroși se-nclăștau de văzuh scuturîndu-l, Ca-ntr-un rit de revoltă teribil și vechi ca pămîntul.* LABIȘ, P. 257. ◊ (La comparativ, exprimînd anterioritatea, precedența) *Întru această Troiță nece urul nu iaste mai vechiu, și nece mai apoi.* PSALT. 337. *Este Italia mai veche decît Roma.* M. COSTIN, O. 246. *Au price sasii cu nemții: carii sîntu mai vechi de dîșii?* N. COSTIN, L. 93. *Decît ai Apusului oameni, ai Răsăritului mai vechi sînt.* C. CANTACUZINO, CM I, 9. *Monastirea Motru se consideră ca mai veche decît Tismana.* HASDEU, I. C. I, 142. *Unele scrieri mai vechi de agronomie ale d-lui Ioan Ionescu... sînt scrise cu totul în limba și-n maniera de-a gîndi a poporului.* EMINESCU, O. IX, 412. *Vom dovedi cu date istorice... că Măidanul e cu mult mai vechi!* LIUBA-IANA, M. 29. *Instinctul curiozității... e mai vechi decît însuși omul.* PĂRVAN, I. F. 12. *Varianta „sărac” este... mai veche decît „sireac”.* IORDAN, STIL. 35. *Tot acest croi se execută după ochi... Dacă femeia nu are această siguranță croiește după alți cioareci mai vechi.* APOLZAN, P. I. 205. *Evoluția sa ulterioară și chiar mai vechea sa poemă, „Salomeea”, l-au precizat ca pe un grațios și un primitivist cu rafinement și simplitate căutată.* CONSTANTINESCU, S. I, 162. *Am în față o carte mai veche despre grafologie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 1, 5/1. *Preocupările pentru această latură a literaturii sînt mult mai vechi și tradiția ei se poate recunoaște încă înainte de jumătatea secolului al 19-lea.* V. ROM. iunie 1973, 83. *Cer îngăduința... de a folosi titlul uneia din cărțile mele mai vechi.* CONTEMP. 1974, nr. 2, 1/2. *Formele analogice..., mai vechi și mai răspîndite, apar destul de frecvent.* L. ROM. 1980, 30. ◊ (La superlativul relativ, exprimînd înfîntatea în timp) *Prima condică, condica lui Manu, este scrisă în distihuri; cel mai vechi dicționar cunoscut este în versuri.* BOLLIA, O. 35. *Să urmăm după puțină, în cele mai vechi fîntine, forma românească a acestui cuvînt.* HASDEU, I. C. I, 51. *Cel mai*

vechi mormînt de domn muntean e al lui Nicolae Alexandru Basarab. IORGA, C. I. I, 3. *Cel mai vechi prapur după acela din Atos e prapurul cu Sf. Constantin și Elena, lucrat în stil apusean pentru biserica lui Brîncoveanu de la Horez.* id. ib. III, 62. *Iși mișcau în ritmul muzicii trupurile îmbătrînite, domol, în tacturi ciudate. Era țarina cea mai veche și cea mai frumoasă.* AGÎRBICEANU, A. 152. *Cele mai vechi cuiere cari se mai găsesc sînt compuse din o singură scîndură.* PĂCALĂ, M. R. 484. *Neamul lor este unul dintre cele mai vechi de pe pămînt.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 169. *Satul Corbi e unul din cele mai vechi ale țării.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 3. *Cred că aceasta este harta cea mai veche unde orașul... se află însemnat.* ARH. OLT. V, 90. *Cea mai veche atestare o avem pentru Boiu Mare.* DRĂGANU, ROM. 445. *Cea mai veche jesarură de lână este „pămura” și „țolu”.* APOLZAN, P. I. 74. *Se pare că acest termen este cel mai vechi, băștinaș, celelalte fiind pătrunse recent în Banat.* BĂCESCU, PĂS. 328. *Cea mai veche cruce de mormînt din cimitirul de odinioară de lângă biserică poartă data 1836.* C. GIURESCU, P. O. 64. ◊ (Prin Bucov.) *Ploaie veche = ploaie abundentă care ține timp îndelungat.* *Mi-au spus vro cițiva români din Frătăuții Vechi și din Crasna... că va fi timp rău, vor fi ploii împreunate cu pohoaiie mari, cari țin timp mai îndelungat și se numesc ploii vechi.* MARIAN, O. II, 307. *Vorbă (ori, învechit, rar, zisă) veche sau (învechit, rar) vechi cuvînt = proverb (1). Știu că cu greu este a să mistui vechiul cuvînt carele zice că gura, carea singură pre sine să laudă, pute.* CANTEMIR, HR. 106. *Zisa veche „fuga-i rușinoasă, Dar-i din toate mai sănătoasă”!* BUDAI-DELEANU, T. 110. *Vorba veche: păreții au urechi și fereștile ochi.* CREANGĂ, O. 12. *O vorbă veche franțuzească zice că mai-binele e adesea vrăjmașul binelui.* CARAGIALE, O. IV, 10, cf. REV. CRIT. II, 45. *Iacă, mi-a spus o vorbă veche: Învață-te de-acuma minte, Să-nu vinzi pielea ursului mai dinainte.* ARGHEZI, S. V, 94, cf. DL, DM, DEX. *Lună veche = a) (Transilv., Maram., Bucov. și prin Mold.) ultima fază a lunii, cînd aceasta este în conjuncție cu soarele și se vede o mică porțiune din suprafața sa luminată în forma unei seceri subțiri; înfățișarea lunii în această fază. S-a suit soarele înții sus pe cer și, după dînsul, luna... Și numai cînd e lună la sfîrșit, o ajunge soarele și-i zice: - Buna dimineața, lună veche! Dar ea, pe loc, se întoarce prîmîniță, și-i zice: - Mulțumesc, dumitale, că-s tot nouă.* PAMFILE, CER. 147, cf. ALR SN III h 805. *S-o găta[t] luna veche; să iveau luna nouă.* ib. h 806/172. *Cartul... nu roade în fiecare Lemn, ci numai în lemnele cele uscate și mai cu deosebire în cele ce se taie cînd e lună veche.* MARIAN, INS. 60. *Vrăjile și farmecele... bune se fac la lună veche.* CANDREA, F. 173. *Cînd este lună veche, Nu auz d-o ureche, Cînd este lună nouă, Nu auz de-aminidouă.* PANN, P. V. II, 146/15, cf. ZANNE, P. I, 47, II, 460; b) (prin Mold.; și în forma crai vechi) lună plină, v. plin (I-6). *Mîierea și micșorarea lunii, poporul o numește creștere și descreștere sau scădere. Cînd luna se înfățișează ca cel mai subțire fier de secere, se cheamă lună nouă sau crai nou. Cînd se vede în întregime, poartă numele de lună plină, lună veche sau crai vechi.* PAMFILE, CER. 62, cf. DA I, 870. ◊ E x p r. (Prin nordul Transilv.; substantivat) *A se întoarce pe vechi = (despre lună) a începe să descrească. Cf. ALR SN III h 806. ◊ (Despre argint sau, rar, despre aur, cu referire la strălucirea estompată de timp) A scos din sacul ei închis cu o ramă de argint vechi... un obiect de artă.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 88. *Aripele scurte pe dedesubt strălucesc ca argintul vechi.* SIMIONESCU, F. R. 139. *Bălțile Bahluiului răsfrîngeau, pe lângă subiecte de pictură, același cer verziu de toamnă, în strălucirea calmă de aur vechi a soarelui.* SADOVEANU, O. X. 78. *A trecut brățara și inelele în cutia de argint vechi.* C. PETRESCU, A. 329. *Argintul s-a învechit și a prins patină - argint vechi.* STANCU, D. 488. ◊ (Despre idei, sentimente etc.; cu accentul pe ideea de durabilitate, consecvență, constanță, statornicie) *Pizma veche este ca cariul în inima copacului.* CANTEMIR, I. I. I, 48. *Duhul neunirei între boierii țării era vechi.* F. AARON, I. II, 167/18. *Însă acum destul opiniile, să nu se strice prietenia cea veche și sinceră și, dacă te-am vătatat, eu cer-pardon.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 13. *Temistocle, temîndu-se mai mult de apropiată invidie a concetățenilor săi,*

decit de ura cea veche și regală, ... s-a dat suplice lui Admet. ARISTIA, PLUT. 322/18. Am credința veche și nestrămătată în mulțimea cetățenească pe care unii o disprețuiesc făfș. DELAVRANCEA, ap. VIANU, L. R. 451. Acest vizir..., avînd prietenie veche cu Mihai Vodă, dorea să-i facă bine. BUL. COM. IST. II, 68. În pragul realizării unei vechi intenții de a fixa memorialistic fizionomia vieții literare din cursul ultimului sfert de veac..., e locul citorva considerații generale. LOVINESCU, M. 7. O veche prejudecată însă - de multe ori îndreptățită - ne făcea să ne uităm cu oarecare îndoială la cițiva din camarazii noștri. SADOVEANU, O. XXI, 522. Avea în glas o resemnare umilă și o tristețe care se vedea că era veche. PREDĂ, DELIR. 58. ♦ (Despre oameni, despre familii, cu referire la continuitatea, la perpetuarea unei condiții sociale preluate, moștenite de la generațiile anterioare) S-au sculat Simion Țigane și cu alți răzeși vechi și au dat jalubă la... judecătoria Sucevii (a. 1793). ȘTEFANELLI, D. C. 235. Nici un neam boieresc din cele vechi nu s-au stins de tot. CANTEMIR, S. M. 261/22. Barbu Craioveanul, ban al Craiovei, unul din stîlpii vechei și puternicei familii a Pîrvuleștilor, cu care domniile de pe vremuri căutau să se înruțească, pentru mai bună pază și îngrijire a tronului. VLAHUȚĂ, R. P. 105. Vechile familii boierești moldovene au dispărut aproape toate către sfîrșitul secolului XVII. RAȘCANU, L. XXX. A trăit în Rășinari vechea familie profească Bîrsan-Barcianu. PĂCALĂ, M. R. 365. Se căsătorise de curînd cu Ilina, fata lui Nacul Murguleș, din aceeași veche și bogată familie a Murgeștilor din care se trăgea și mama lui Tudosie Dubău. IZVOADE, 211. [E] coborîtor din vechile familii boierești. ENC. AGR. I, 64. Vlădăienii sunt un neam de boieri vechi din Oltenia. ARH. OLT. XVII, 53. Era căsătorită cu Sandu Ciogolea, ... dintr-o veche familie boierească. CĂLINESCU, S. 52, cf. C. GIURESCU, P. O. 62. ♦ (Despre obiecte făcute de oameni) Care a ajuns în stare de degradare, de deteriorare prin acțiunea îndelungată a timpului sau datorită folosirii îndelungate; învechit. V. p u r t a ț (2). Fiind cumpărată această sfințită ps[altire] și dată poemănă beserecei... să dezlegă fiind... veache... și, neavînd cine o lega, ... o deade la meșter de o legă (a. 1571). CUV. D. BĂTR. I, 18/17. Să-l omorîm pre el și să-l aruncăm în cea finîntă veache. PO 128/25, cf. GCR I, 120/18. Un tilhari... merse de să culcă să doarmă în umbra unui zid vechi (a. 1691). id. ib. 294/7. Cetatea Severinului... care era făcută de Sever-împărat, mult încoace, mai... acuma spartă și mult veche să vedă. C. CANTACUZINO, CM I, 15. De la izvor la deal este iarăși munte, pe care este cetate veche stricată (a. 1715). ARHIVA R. II, 71/18. Ținea amîndoi cu minile o coronă toată de aor, frumoasă, cam veche (a. 1768). IORGA, S. D. XIII, 33. Foarte mă rog pentru butcă... să să gătească și... să nu puie într-însa niscarva lemne vechi răscăapte, ci să iasă lucru bun (a. 1780). FURNICĂ, D. C. 73. Macat de pînză muscălească vechi și spart (a. 1802). DOC. EC. 68. Am văzut d[omnii] mea cărți de cumpărare ale lui Alexandru V[oi]eș[te] d[omnii] celui bătrîn, cu leat 7085, vechi și rupte, pe care le-am înnoit (a. 1833). ARH. OLT. XVII, 81. Velisarie cerînd milă, mergea către o cetate veche și dărăpănată, unde familia sa îl aștepta. MARCOVICI, VEL. 16/3. Navea... s-a conservat de ateniieni pînă în timpii lui Demetrius Faler, scofîndu-i-se lemnele cele vechi de sub dînsa și combinîndu-i-se alte lemne mai tari. ARISTIA, PLUT. 247. E o căsuță veche și spartă, mică, proastă. BOLLIAC, O. 92. Cu zgomot sare poarta din vechii ei ușori. EMINESCU, O. I, 93. Hainele despre care ți-am vorbit sînt vechi și ponosite. CREANGĂ, O. 81. Telal de straițe vechi, apoi croitor și ștergător de pete... - toate le încercase. CARAGIALE, O. I, 54. Făt-Frumos... găsi în sfîrșit, în fundul unui tron vechi, armele și hainele tălîne-său de cînd era flăcău. ISPIRESCU, L. 3. A astupat deschizătura cu o pînză veche. CONTEMPORANUL, II, 45. Adoptarea stofelor de industrie străină, ... parte prefăcute din haine vechi. MANOLESCU, I. 252. Cărit... se mai zice și de un obiect, și cu deosebire de lemn, care este foarte vechi, uzat și găurit de cari și de vremuri. MARIAN, INS. 63. O să te rog să-mi faci un dar de Anul Nou... O tunică veche. D. ZAMFIRESCU, A. 7. Biata pasăre... se rostogoli pe covorul vechi. ANGHIEL, PR. 48. Te văd trecînd... Dar nu mai porți brățară, Nici diadem, nici straițe orbitoare... Ci tristă-n șalul

vechi de cerșetoare. IOSIF, P. 44. Clericul... începu să-i descrie traiul lor între ziduri vechi și reci. AGÎRBICEANU, A. 198. Cu mijloacele cele mai simple - în cele mai multe cazuri un briceag vechi cu vîrfurile rupte - taie sau înțapă păcurarul ornamente liniare. PĂCALĂ, M. R. 491. Negustorul de haine vechi... își caută marfa cu tînguiri cicălitoare. AL. PHILIPPIE, S. II, 8, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Ce inspector așa de important putea să umble pe o linie secundară, prin niște vagoane vechi? SADOVEANU, O. XIV, 7. Pentru producerea fumului se întrebuițează cirpe vechi. ENC. AGR. I, 80. Se poate utiliza la repararea petelor de pe oglinzile vechi. ENC. TEHN. I, 391. Casa era cam veche. PAPADAT-BENGESCU, O. II, 314. Inventarul arată mai multe cărți bisericești și obiecte de cult, vechi și rupte. ARH. OLT. XIX, 35. Îmbrăcat într-un antiriu vechi și soios, vorbește mulțimii un călugăr. ULIERU, C. 54. În cutia cu pălării vechi, sta un urs de catifea. ARGHEZI, S. VII, 176. Scoase portofoliul și, luînd cîteva bancnote, le întinse bătrînei, care le vîri într-o geantă veche. CĂLINESCU, S. 44. Îi sunt obrajii zdrențuiți întocmai ca un prapur vechi. BLAGA, POEZII, 59. Poartă bocanci soldărești vechi, fustă neagră. STANCU, R. A. I, 20. Purta un impermeabil vechi, de culoarea vîntului. VINEA, L. I, 107. Dorm sub cerul gol, învelți în sumane vechi. TUDORAN, P. 94, cf. DL, DM. Abia țira Anghel contrabasul, vechi și negru, ... scrijelit de atîtea drumuri. BARBU, G. 383. Voiesc să-i scot tresele de la manșete, dar stofa fiind veche și decolorată, iar tresele solid cusute, - am renunțat. BĂNULESCU, I. 206, cf. ALR I I 983, I 984, ALR SN I h 149/886, IV h I 155, V h I 507, ALRM SN I h 103/886, III h 974, h I 229, h I 230. Am văzut, ... Pe unde-am trecut... Un zid de demult, Un zid părăsit și neisprăvit, Vechi și mucețit. BALADE, III, 17. Stîlpu acela... care-i vechi, ... care-i aproape putrid. O. BÎRLEA, A. P. I, 312. Cămașa veche umbli să o cirpești și mai rău o spargi. PANN, P. V. III, 140/12, cf. ZANNE, P. III, 55. Haine noi cu bumbii vechi, Sună cam rău la urechi. ZANNE, P. III, 182. Mătura veche ajunge la grajd. PANN, P. V. II, 64/8, cf. BARONZI, L. 61, ZANNE, P. III, 227. ♦ Fier vechi v. fier. (E x p r.) A arunca (ceva) la fier vechi v. fier. ♦ (Substantivat) Nu-ș putea cumpăra mreațe noao, cea veache o cosea. CORESI, EV. 211. Dacă nu-i rămîn bani pentru iarnă, cirpește pe cele vechi. SLAVICI, ap. CADE. Vechi cirpești, Așa prăpădești. ZANNE, P. V, 137. ♦ (Învechit, despre pămînt) Cultivat vreme îndelungată, fără întrerupere (pînă la secătuire). V. p u r t a ț (2). Să vor tocni doi plugari să schimbe nește pămînturi veri noo, veri vechi (a. 1646). GCR I, 120/18. De voiești a face grîu frumos... poți să-l sameni și în popușoște, numai să fie bine lucrată și locul nu tare vechi. MANOLACHE DRĂGHICI, I. 5/15. Cînd pămîntul este foarte bogat și nou, atunce să lasă popușoi mai rari decît atunce cînd pămîntul este vechi și purtat. I. IONESCU, C. 100/8. Cu cît locul va fi mai vechi și mai purtat, cu atîta este mai bun pentru hrîșcă. id. ib. 104/28. Să nu fie volnic a le lua pămîntul, pînă cînd nu-l vor lăsa ei singuri de vechi. KOGĂLNICEANU, S. A. 140. ♦ (Despre alimente, produse alimentare, farmaceutice etc.) Care, prin trecerea timpului, și-a pierdut sau este pe punctul de a-și pierde calitățile inițiale; p. e x t. stricat, alterat. Cămătînicia oarece un aluat vechiu iaste și, vareunde să cade, necurăție lucrează. CORESI, EV. 447. Ouașle... acele proaspete, fierte moi sînt lesne de mistuit, iar cele vîrtoase și vechi... foarte vătămătoare. ALBINET, M. 124/4. Brînza... dacă să mîrîncă multă și este veche, ră și împuștă, apoi greu să mistuiește. id. ib. 125/15. Pentru că s-au ivit mai în urmă într-o aceea sare vieche și mai întocmai pămînt făcută, firește s-au tras mușterii din tomeală, cu cuvînt că dîrșii au tocmi să cumpere sare, iar nu pămînt (a. 1836). DOC. EC. 630. Eu am fost obișnuită cu pine proaspătă. Copiii sănătoși nu se cresc cu pine veche. SADOVEANU, O. XI, 476. Adună cu nemiluita ouăle... spre a vedea dacă o pontă aflată nu-i prea veche, clocită. BĂCESCU, PĂS. 381. O mîzgă de portocală veche. ARGHEZI, S. V, 21, cf. DL, DM, DEX. ♦ (Despre boli) Care este contractată de mult timp (și are o evoluție lentă). V. c r o n i c. Se pot preface în friguri de a treia zi, de a patra zi, în hronice (vechi) și mortifere. CORNEA, E. I, 65/20. Era vocea unei femei suptă pînă în rărunchi de-o suferință veche. AGÎRBICEANU, S. 264. Îl îngrijesc de un cancer vechi al ficatului. SADOVEANU,

O. XXI, 434. *Laura îi zise: - Ce-ar fi să te internezi într-un sanatoriu? O boală de ficat sau vechea ta apendicită... Zaci acolo două-trei săptămâni, sub observație.* VINEA, L. I, 82.

4. (De obicei precedat de art. adj. „cel”; adesea în corelație cu n o u) Care există de mai mult timp (decît...), care a apărut, a luat ființă, a fost făcut înaintea unui alt lucru. *Fiind biserica cea veche de lemn mai nainte de mir și zidindu-să aceasta, n-am vrut să-i lipsim pre acei preoți din mahala.* ANTIM, O. 330. *S-au făcut bour într-un stejar mare, și din stejar prin rădiu drept la vale pînă în dreptul fîntîmii celui vechi (a. 1760).* GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 48, cf. 63. *Această zvoriste... merge în sus pe dinaintea casei lui David... pînă în ulița veche ce vine din tîrg (a. 1769).* ȘTEFANELLI, D. C. 103. *Moșie de la Condor am cumpărat eu cu munca me și cîte sînt în preajma casăi mele cei vechi, casa ce[ă] nouă am făcut-o eu depreună cu soțul meu (a. 1782).* id. ib. 132. *S-au mai pus și alte petri hotari, lîngă casele vechi, în multe locuri (a. 1795).* id. ib. 261. *I-am vîndut casa cea veche și cu livada (a. 1801).* id. ib. 297. *Documentul... acel nou... împreună cu cel vechi să le iei și să le pastrezi (a. 1838).* FURNICĂ, D. C. 404. *Acest oraș începuse a se vedea, dar ca să ajungă acolo, trebuia să traverseze nu numai Dunărea, dar și o matcă veche, pe al căreia mal se află Măcinul.* SION, P. 279. *Ceea ce l-a indus într-o eroare nouă [pe Cantemir] a fost eroarea cea veche a lui Leuclavius, carele... spusese cel întîi pe la finea secolului XVI că Muntenia este Valachia Mică.* HASDEU, I. C. I, 59. *Jiul... urlînd în săritoarea de la Zăval... părăsindu-și vechea albie potmolită de nisip, își sapă alta nouă pînă-n fața ostrovului Copanița.* VLAHUȚĂ, R. P. 18. *Rîurile noastre au două albii, una veche și largă, și alta actuală și strîmă.* MANOLESCU, I. 10. *Preuții de confesiunea veche răsăriteană, numiți grecească, i-am găsit... foarte deschiși la inimă și ospitalieri, pre cînd preuții de confesiunea romană catolică... îmi păreau... mai rezervați și nu prea ospitalieri.* SBIERA, F. S. 119. *Vîna de aur din galeria cea veche se îmbunătățise ca niciodată.* AGÎRBICEANU, A. 223. *Biserica nouă... predomină satul întreg, reprezentînd împreună cu biserica veche, cu edificiul școlii și casa comunală clădirile oarecum monumentale ale satului.* PĂCALĂ, M. R. I. *Odaia lui era la etaj, în clădirea cea nouă... Se reîntoarce la tatăl său, în casa cea veche.* REBREANU, R. I, 90. *Știu bine că un moment nou se va crea. Dar va dispărea unul vechi, iar această tranziție n-am putut s-o prind niciodată.* CAMIL PETRESCU, P. 50. *Dispariția rapidă a formelor vechi de păstorit... a făcut pe etnograful nostru să-și îndrepte atenția... asupra cercetării exhaustive a formelor noi, ... ale păstoritului.* VUJIA, PĂST. 10. *Iaca, duhule, aici e curtea veche, iaca, dincoace e curtea lui Gherasim.* SADOVEANU, O. XIV, 54. *Pentru extragerea parfumului din flori, sînt mai multe metode, unele vechi, altele moderne, bazate pe știința ultimelor descoperiri.* ENC. TEHN. I, 415. *Am căutat pînă de trecere între vechea poziție... a criticii d-lui Davidescu și noua sa poziție.* CONSTANTINESCU, S. I, 120. *Acest îndemn... se adăuga la vechile îndemnuri din suflul său.* TUDORAN, P. 65. *Prima formă a legii negării negației exprimă... trecerea de la o calitate veche la o calitate nouă.* SCL 1960, 572. ◊ (Substantivat) *Metodele noi abolesc pe cele vechi.* CANELLA, V. 4. *La împărăția tătine-său... alți oameni, alte orașe și cele vechi erau schimbate de nu le mai cunoștea.* SPIRESCU, L. 9. *Nouă uzuri ies la iveală în locul celor vechi, iar acestea din urmă dispar treptat din memorie.* PHILIPPIDE, P. 88. *Noua biserică se înalță mîndră într-un colț, pe cînd cea veche se ascunde într-un cimitir întins, unde o cruce se ajunge cu alta.* IORGA, P. A. I, 91. *Alte sfărîmături veneau și se adăog celor vechi.* ANGHEL, PR. 84. *După înmormîntare, flăcăii și cumnatul ei au dus de pe locul acestuia birnele, miielele și lemnăria... în aria lui moș Truță, unde au săpat un alt bordei alături de cel vechi.* CAMIL PETRESCU, O. I, 138. *Chiul cel nou scoate pe cel vechi afară.* PANN, P. V. III, 19/19, cf. ZANNE, P. V, 220. ◊ (Despre unele monede care circulau în trecut în Țările Române, concomitent cu alte monede emise ulterior) *Doădzeci și nouă lei bani vechi mi-au dat Radul, carea bani sînt eu chizeș pentru dînsul (a. 1720).* BUL. COM. IST. II, 213. *Să-ș plătască oieritul, de*

oaie cîte 15 bani vechi (a. 1752). IORGA, B. R. 380. *De la aceia să ia pogonăriu îndoit, adecă de pogon cîte taleri patru vechi (a. 1759).* id. S. D. XVI, 150. *Vel portar să aibă a lua havaet de la hotărnicie cîte bani dooa sute, adică cîte un galben vechi, după numărul hotarnicilor.* PRAV. COND. (1780), 142. *Să plătască și ei ca și alți preuți... pînă la triizăci stupi, de zăce bucate un leu vechi (a. 1784).* ȘTEFANELLI, D. C. 95. *Să aibă a plăti cîte patru parale vechi de stupi (a. 1799).* FURNICĂ, D. C. 208. *Tocmală am făcut drept 8 lei bani, adică opt lei bani vechi (a. 1801).* ȘTEFANELLI, D. C. 296. *Ce este o jumătate de milion de lei vechi?* EMINESCU, O. XI, 107. *Avea leață pe lună 650 lei vechi.* CARAGIALE, O. I, 306. *Făina de grîu valora pe atunci 7 bani vechi oca.* ARHIVA, I, 139, cf. ENC. ROM. III, 92, CADE 707. (Substantivat) *Așjdere și turcii... încă împrumutasă pre Mihai Vodă cu bani noi, să îi vechi.* NECULCE, L. 303. ◊ (În componența unor toponime care, pe baza corelației „vechi” - „nou”, s-au constituit în perechi) *O pivniță cu dugheană în leș, circiumă pe Podul Vechi (a. 1742).* BUL. COM. IST. I, 242. *Cofeturi... se vindeau la Panaiii Butcariu, de pe Podul Vechi.* KOGĂLNICEANU, S. A. 96. *Pesemne păcatele mele cele mari și grele m-au aruncat și aici, să învăț niște țopirlani sălbatici! Mai fericit erai de-o mie de ori să paști porcii la Cogeasca Veche, Isaie!* CREANGĂ, O. 221. *Mă rog ție, hai cu mine la cîmp spre Folticeni Vechi; vom învăța împreună.* id. ib. 226. *În unele locuri din Bucovina, precum d[e] e[ș]emplu] Frătăuții Vechi, se numește coroi și corbul.* MARIAN, O. II, 25. *Moldova Veche... comună rurală în Banat.* ENC. ROM. III, 314. *De Rodna Veche se ține stațiunea balneară Valea Vinului.* ib. 778. *„Vechiul Testament sau Testamentul (cel) vechi, Legea (cea) veche, Vechea lege, (învechit) Vechea scriptură, Scriptură (cea) veche, Cartea cea veche = prima parte a Biblei cuprinzînd textele sfînte referitoare la credințele religioase și la viața poporului evreu. În Legea veache junci arată-se, că dobitoc în jărtvă avea, iară în Legea noao grăseimea, că pite acmu aducem la oltar.* CORESI, EV. 304, cf. 394. *Au apărut Legea veache cei mai de aproape și mai de peliță.* PRAV. LUCACI, 178. *Dară Lege veche și cărțile prorocilor... trebuiaște a le ceti și a le ținea.* PO 7/15, cf. 5/2. *Au certat Dumnezău pre feciorii lui Ilie, preutul din Legea veache.* VARLAAM, C. 23. *Certarea ucigătorului nu este alta numai moartea, după cum scrie svînta Scriptură cea veache și cea nouă.* PRAV. 86, cf. 275. *Nu avem neci Testamentul cel nou, neci cel vechiu deplin intru limba noastră.* N. TEST. (1648), [prefață] 4/3, cf. MARDARIE, L. 141²/22. *Năroade mare ca niște munți din sămînta cea sfîntă a lui Avraam, adecă izraileanii, creștinii din Legea veche.* DOSOFTEI, PS. 289/11. *Într-alt loc grăiește de Avraam și de Isaac și de Iacov și de alți sfinți a Legei vechi.* CHEIA ÎN. 1/27. *Vechea scriptură tîlmăcindu-o pre limba rumânească aieve a să citi o ai făcut.* BIBLIA (1688), [prefață] 7/59. *Astăzi s-au împlinit toate ale Legii cei vechi și să încep cele noao.* ANTIM, O. 33. *Dumnezeiasca Scriptură ce veche zice pentru Ili preotul că feciorii lui grăia rău împotriva lui Dumnezeu (a. 1762).* CAT. MAN. I, 240. *Avraam... a fost înaintea și a Legii vechi și Legii nouă.* VĂCĂRESCUL, IST. 248. *Testamîntul cel vechi... de pre cel elinescu... l-am tîlmăcit (a. 1795).* GCR II, 156/2. *Porunca întîie din Legea vechie Era gata să îplinească.* BUDAI-DELEANU, Ț. 178. *Testamentul cel vechi, adecă Legea veche, se zice o adunare a tuturor cărților celor... ovrerii.* PETROVICI, P. 302/11. *Să pot număra și cărțile Vechiului Testament.* MOLNAR, I. 3/5. *Cartea cărților... se numește Vechiul Testament.* HELIADE, O. II, 48. *Iudaismul ce-l urmează iudeii sau evreii este întemeiat pe legea lui Moisi, din Vechiul Testament.* GENILIE, G. 144/27. *Confundă pe grecul Damocles cu filisteaul Goliat din Testamentul vechi.* MAIORESCU, D. II, 27. *Multe din dispozițiile acelei „jus olachale” care n-a fost nicicînd codificat nu aveau a face nimic nici cu Testamentul Vechi nici cu cel Nou.* EMINESCU, O. XII, 327. *Davidică de la Fărcașa, pînă tipărea o mămăligă, mîntuia de spus pe de rost... Istoria Vechiului Testament de Filaret Scriban.* CREANGĂ, O. 225, cf. RESMERIȚĂ, D. *Porcii lui Turcalet creștea și se înmulțeau ca în Vechiul Testament.* GALACTION, O. 291. *Știm... din Vechiul Testament că Moise înainte de darea legii pe muntele Sinai, din porunca lui*

Dumnezeu, a sfințit mai întâi poporul, obligându-l să-și spele veșmintele. ENC. AGR. I, 87. ◊ (Rar) *Lumea veche* = nume dat Europei, Asiei și Africii, considerate în raport cu America (lumea nouă, v. n o u 1). *Dintr-aceste 2 uscatari unul, în care lăcuim noi, se numește lumea veche...; iar celalalt se zice lumea nouă: căci este cunoscută numai de cei noi, după 1500.* GENILIE, G. 119/9. *Din continente, Asia este spre răsărit de Europa, și Africa spre miazăzi. Acestea sînt în lumea veche.* id. ib. 119/23. *Se văd semne... că și japonezii au o frumoasă cultură, deși sînt și mai singuratici prin insolele cele mai depărtate ale lumii vechi în oceanul cel mare.* FM (1847), 420 ^{1/15}, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ◊ (Despre legume, cereale, furaje etc.) *Din recolta anului precedent sau a anilor precedenți. Veș sămăna în anul al optulea și veș minca den roade vechi, pînă la al noalea an.* BIBLIA (1688), 89^{2/57}. [Mănincă] *ceapă veche cu ardei copt și făcut saramură.* MANOLESCU, I. 337. *Cucoșii cei mici sălbatici... începură a da sunet... ciugulind cucuruzi vechi.* SADOVEANU, O. XI, 108. *Trifoi vechi.* NOM. MIN. I, 8. *Lucernă veche.* ib., cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Făsuși veș.* ALR I 849/800. ◊ (Substantivat) *Voiu mulți pre voi și legătura mea cu voi o voiu ținea. Mînca-veși den' vecu și acealea peintru cealea noo le veși lăsa înapoi (cca 1560).* CUV. D. BĂTR. I, 7/12. *Acest om... căuta să strîngă în jîrnîță mulțimea bunătății și să adaugă noao spre veache.* CORESI, EV. 399. *Da-voiu ploaie în vremea ei, și pămîntu-ș va da grîul său... și veși minca veache spre veache și veachea dennaintea noiei da-o-veși în laturi.* id. ib. 459. *Podobnic iaste omul căsătoriu, cela ce scoate din viștiariul lui noaole și vechile.* id. TETR. 31. *Veși minca vechi... și vechi den fața celor noao veși scoate.* BIBLIA (1688), 91 ^{1/14}. ◊ (Despre vin sau, rar, despre coniac, cu referire la procesul de ameliorare a calităților inițiale, prin trecerea timpului) *O butelcă de vin vechi... pîriește foarte acelora carii au a umbla foarte mult pe afară.* ALBINET, M. 100/9. *Vin vechi, aer curat, căldură potrivită, mișcare... vor fi factorii cei mai buni a te aduce iarăși în starea deplină sănătăți.* VASICI, ap. BARITIU, C. II, 120. *Uneori, de multă veselie a vinului vechi, boierii iese la joc.* IORGA, C. I. I, 168. *Vinurile vechi scoase din pîmîniți făceau dulce traiul.* ANGHEL, PR. 109. *Vinul vechi și petrecerea ne-au ieșit însă în drum pe neașteptate.* SADOVEANU, O. X, 68. *Adusese cu el și două sticle de vin negru vechi.* CĂLINESCU, B. I. 129. *E coniac franțuzesc vechi. Tot ce am mai bun.* H. LOVINESCU, T. 170. *Podgoria Vasiluului dădea... un vin atît de alcoolice, încît, potrivit afirmației francezului Joppécourt..., lua foc întocmai ca rachiu;... am constatat-o și personal, în vremea noastră, la unele vinuri vechi.* C. GIURESCU, P. O. 21. *Cu ce-i bun Să mi-o hrănești, Cu vin vechi De la Pitești, Cu piine De la Ploiești.* TEODORESCU, P. P. 623. *Două reșe cu curechi Și cinci ocă de vin vechi Tare-s bune și gustoase.* MARIAN, H. 88. *Pinea cît de proaspătă, vinu cît de vechi și nevasta cît de tînără.* ALECSANDRI, T. 843. cf. ZANNE, P. IV, 51, 186. *La bătrînețe place vinul vechi și nevasta tînără.* ZANNE, P. II, 491. ◊ (Mai ales despre idei, concepții etc.) *Care a încetat de a fi în uz, care nu mai corespunde, care ține de o epocă revolută; perimat, demodat, depășit, învechit.* V. r u g i n i ț (3). *Felul hainei modelează trupul și mintea... Civilizația de astăzi este fapta logică a părăsirii hainelor vechi.* RUSSO, S. 16. *Opiț, în versele sale, vechi de formă dar noi de idei, cîntă numele românilor.* ARHIVA R. I, III/5. *Acest guvern... era mai mult al timpului său... înțelegea mai bine simțimentele poporului... Nu era vechi și strein ca al lui Clarendon.* BARONZI, I. C. II, 130/26. *Regii coborîră cu frunțile plecate, Pe noul domn al lumii, smeriți întîmpinînd Șî dreptul vechi cu frică la poale-i aruncînd.* BOLINTINEANU, P. II, 250. *Am dat votul pentru un om vechi, în speranța de a mă numi președinte la tribunal.* id. O. 457. *Romanul... ne înfățișează tocmai tranziția de la obiceiurile cele vechi spre spiritul cel nou al generației după 1848.* MAIORESCU, CR. III, 23. *Moda veche se lupta cu cea nouă, căci vedeai chiar pe ulițele cele mai însemnate... case cu două rînduri alături cu un bordei.* CONTEMPORANUL, II, 105. *Ca tip de boier vechi și ruginit și alose Hăjdătu pre un Sbiera.* SBIERA, F. S. 68. *Rabinul e un om vechi, un om de demult... se hrănește din lupte ce nu mai sunt.* PAPADAT-BENGESCU, O.

I, 74. *Anumite sisteme, deja vechi, înlocuiesc punctele prin raze luminoase emenate de o sursă electrică.* ENC. TEHN. I, 144, cf. DL, DM. *Socialmente el devine un om nou, democrat..., personal însă el rămîne un om vechi.* V. ROM. iunie 1973, 93. ◊ E x p r. **De modă** (sau **de moda**) **veche** sau (rar) **de veche modă** v. m o d ă' (1). **Lume veche** sau (rar) **vechea lume** = epocă istorică încheiată sau pe cale de a se încheia, de a lua sfîrșit. *Voință, libertate, adîncă energie. O zi într-un om singur, unic, s-au concentrat; Și jugul lumii veche măreș a sfărîmat. El este Bonaparte.* BOLINTINEANU, P. II. 250. *Acea generațiune a noastră... e ultima care, la noi, a simțit nevoile trecerei de la lumea veche la cea nouă, de la viața societății din trecutul nostru românesc la acea viață a viitorului.* ODOBESCU, ap. VIANU, L. R. 75. *Este interesant a ne opri asupra unui personaj care reprezintă trecerea de la lumea veche la cea nouă.* IRĂILEANU, SP. CR. 43. *Vîsa dărimarea lumii vechi, însă era omul cel mai blajin din lume.* SADOVEANU, E. 167, cf. DL, DM. *Marele scriitor dezvăluie cu sarcasm viciile vechii lumi.* V. ROM. octombrie 1964, 116. *Ni se prezenta... peisajul sufletesc al paraziților aceluși regim care tocmai murea... Printre acești orbi, un om cu vedere lucidă, tot atît de reprezentativ pentru lumea veche. Un cinic... Chiar și acum, cînd lumea lui se prăbușea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972. nr. 1, 21/1. *O lume întreagă, lumea veche, se prăbușește, și el își dă seama că într-un anume fel îi mai aparține.* V. ROM. iunie 1973, 94, cf. DEX. ◊ (În limbajul religiei creștine, cu referire la starea omenirii marcate de păcatul originar, pînă la mîntuirea prin Iisus Hristos) *Noi, pînă vremea avăm, a noastră viață să o noim. Și noi să ne curățim, rogu-mă, și întru minte să ne venim și noiți să fim în loc de vechi.* CORESI, EV. 87. *Să se arate amu Domnul că nu se protiveaște vieții ceaia veachea.* id. ib. 229. *Să ne dezbrăcăm de omul cel vechiu (ante 1633).* GCR I, 85/40. *Îndeamnă să să dezbrace den omul cel vechiu și să se îmbrace în cel nou.* N. TEST. (1648), 268 ^{1/2}. *Prin baia cea d[umnezeiască, dezbrăcîndu-te cu adevărat de omul cel vechi și stricătoș de patimilor, te-ai îmbrăcat cu omul cel nou ce este după chipul lui H[ristos].* MINEIUL (1776), 45 ^{1/29}. *Toate miierile cîte au născut în lume au adus roduri vechi, zemislite în tîna păcatului celui strămoșesc; iar acesta pre carele l-au născut Sfînta Fecioară cu adevărat este roadă noao, că este om zemislit din Duhul Sfînt și nu numai om singur, ce și Dumnezeu.* ANTIM, O. 198. (Substantivat) *Au trecut cele vechi și au înflorit cele noao, carele nu se mai învechesc. Nu mai stăpînește de acum porunca cea tare a legii, ce mila Domnului împărățește.* id. ib. 30. *Să facă păreche curată lui Dumnezeu pre omul, ... să facă amîndoaă una, ... să împreune cele vechi cu cele noao, cele cerești cu cele pămîntești, cele de jos cu cele de sus.* id. ib. 31. ◊ (Substantivat, n.) *Ceea ce nu mai corespunde, ceea ce ține de o epocă revolută; ceea ce este perimat, demodat, depășit. Cearta între reformatori sau noitori și între conservativi... nici departe nu e împăcată... - în toată lumea nouă... se luptă cu vechiul.* FM (1847), 398 ^{1/4}, cf. DL, DM. *Burghezia în formație... șovăia... capitulînd adesea în fața vechiului.* JOJA, S. L. 330. *Prima negație este deci procesul de distrugere a vechiului, iar a doua, acela de afirmare a noului.* SCL 1960, 572. *Noul nu se generalizează în mod spontan, ci într-o luptă înverșunată cu vechiul, care opune rezistență.* CF 1961, 18. *Negarea vechiului apare... ca o condiție fundamentală.* REV. FIL. 1970, 708, cf. DEX.

5. *Care a existat, a fost, s-a întîmplat, s-a petrecut, a funcționat în trecut²; care nu mai există, care a fost schimbat, înlocuit, substituit, îndepărtat; fost ; trecut² (I 2). Cercetînd toate scrisorile... și adeveri[n]țile... și mărturiile lăcuitorilor moșneni și altora ce mărturisesc că au văzut și știu hotărîle cele vechi unde au fost (a. 1776).* PRAV. COND. (1780), 187. *Părăsindu-se cu vreme aceluși nume a se numi Dachia, i se întoarce și lui numele cel vechi și de obște a Misiei.* MAIOR, IST. 153/7. *Moldova iarăși să-și puie la loc hotărîle sale cele vechi.* CANTEMIR, S. M. 8/3. [Cetatea] *aceasta era mai năinite despre apus întărită cu ziduri... Turcii... au surpat zidurile ei cele vechi.* id. ib. 62/7. *Se văzu, după atîta vreme, vechile triumfuri înnoite.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 201/4. *Cum ne-am*

schimbat! În bine sau în rău? Aceasta strănepoții noștri vor pute judica. Noi simțem încă prea aproape de întâmplările care au adus o prăpastie între românii cei vechi și noi. ARHIVA R. I, IV/1. În acest chip se traduce logic și factic misterioasa origine a vechiului nume turc al Munteniei, pe care Leunclavius îl comenta prin negreața grîului românesc. HASDEU, I. C. I, 107. Pînă astăzi mehedintzenii, frunțașii vechiului banat al Severinului, poartă drept emblemă în marca lor districtuală o albină. id. ib. 198. Cursul civilizațiunii a răsturnat dar vechea stare a lucrurilor: a adus imperiul faptelor acolo unde domina libera mișcare a spiritului. BARONZI, I. C. III, 34/4. Nici unul din cei ce au înțeles odată adevărul nu se va întoarce la vechile erori. MAJORESCU, CR. I, 255. „Revolta”, compromisă oarecum în ultimele două săptămîni, se ridică la vechiul ei nivel de popularitate. CARAGIALE, O. II, 25. C-un ochi de adîncă suferință am privit multă vreme la golul sîșietor ce lăsase pe pămînt vechiul nostru adăpost. VLAHUȚĂ, S. A. II, 9. Pe timpul său se uitaseră vechile capitulațiuni încheiate de glorioșii domni români cu Poarta otomană. RĂȘCANU, L. IV. Domnește... un curent puternic care tinde a înlătura vechea metodă... și a o înlocui prin una... conformă cu limba grăită. ARHIVA, I, 17. Aitua îi mai rămăsese din vechea conștiință a drepturilor sale, apărarea contra elementului străin. XENOPOL, I. R. VI, 65. [Importanță] se da bompresului în vechea marină cu vele. ENC. ROM. I, 529. Cu toții, ca și cînd vechiul stăpîn nu mai trăise niciodată, stau acum strînși roată împrejurul noului amfizion. ANGHEL, PR. 46. Pe locul unde se ridică acum frumoasa clădire a Teatrului Național... mai înainte se ridica primăria veche. id. ib. 118. Vechile lui păcate fuseseră ispășite. PAMFILE, S. T. 126. Aceste elemente decorative... au și importanță istorică, pentru că ne arată vechiul port de sărbătoare al rășinărenilor, port care astăzi nu mai există. PĂCALĂ, M. R. 487. Se pomeniră vorbind de lucruri vechi, uitate, din tinerețea lor. Prezentul... se topi ca un vis urît în vraja amintirilor. REBREANU, I. 333. Vechile demersuri încercate la început... au fost reuate... și isprăvite cu succes. ARH. OLT. V, 64. Celelalte regiuni ale Vechiului Regat cunosc de asemenea această transformare fonetică. RF I, 138. La Craiova nu mai veniră decît ispravnicii, mai pe urmă caimacamii, ... acești înlocuitori ai vechiului ban. ARH. OLT. XII, 2. În figură i se ghicesc vechile gînduri. CAMIL PETRESCU, T. II, 136. Odinioară starețul cel vechi nu-i răbda lipsa... Starețul următor... a căutat să pună rînduială. VOICULESCU, P. I, 149. Se mistuia pe drumurile treierate de mocanii cu turmele călătoare. Dar mai ales purtat ca pe o dîră de cenușă pe urmele vechilor lui hoții de cai, săvîrșite pe acele meleaguri. id. ib. II, 21. M-ajunge o întîmplare veche; eu am fost pușcat prin coșul pieptului, de niște hoți, acu douăzeci și doi de ani. SADOVEANU, O. XIV, 65. Vechea suveranitate a clasicismului pare a fi restaurată. VIANU, E. 31. Ardealul trebuia să aducă Bucureștilor o elită intelectuală, cu neputință de găsit în Vechiul Regat. ARGHEZI, B. 53. Ioanide... evoca și enumeră volubil toate vechile erori ale doamnei Ioanide. CĂLINESCU, B. 27. Suflețel tresări la această scenă, solicitat de o imagine veche asemănătoare. id. S. 135. Era încă student sau doctorand al vechii catedre de sociologie. REV. FIL. 1971, 1536. Într-o primă redacție, provizorie și cu numeroase lipsuri, acest curs era terminat... Am reluat refacerea vechii redacții în întregime abia la începutul lunii iunie 1968. IVĂNESCU, I. L. R. VII. ♦ (Substantivat) Funele socotelii mai mult decît ce vreme poștește întinzîndu-să și destinzîndu-să, ... cele vechi trecînd, altele noauă, că în roată, să întorc. CANTEMIR, I. I. II, 233. Biserica cea mare... are și chilii împregiur ca în chip de cetate, iar nu sînt atîtea cu meșteșug zidite; zic că cele vechi să se fi stricat, și pe urmă cu mulți ani să se fi zidit altele (a. 1715). ARHIVA R. II, 65/7. Mergînd în bobot și bojbăind, părăsește cele vechi, deși sînt bune și se apucă de cele noauă deși sînt rele. FM (1847), 98¹/31. Palatul cel nou va fi și mai frumos decît cel vechi. EMINESCU, O. VII, 241. ♦ (Precedă termeni care indică situații, ranguri, funcții, calități pe care cineva sau ceva în prezent nu le mai are) Amintirile juniei se grămădeau în închipuirea mea... Am intrat în oraș. M-am dus la vechea mea gazdă. NEGRUZZI, S. I, 67.

Aceștia sînt vechii robi, dragii mei, ... acum liberi ca toți liberii. SION, P. 54. Plecasem din Constantinopol... cu gîndul de a merge să vizitez Bursa, vechea capitală a Imperiului otoman. ALECSANDRI, O. P. 280. „Un tată de familie, vechi prieten al răposatului... vostru soț”, se grăbește a-i spune... că viitorul ei ginere este cartofor. CARAGIALE, O. IV, 67. La o răspîntie, mă pomenesc cu cineva că-mi sare de gît... Era vechiul meu coleg de bancă... Venise să petreacă iar cîteva zile împreună. SĂM. I, 74. Cracovia, vechea capitală a sumeșului regat polon, ... a făcut asupra mea o impresiune tristă și duioasă. SBIERA, F. S. 142. Jitarul..., Vechi căprar din cătănie, știe carte pe nemțește. GOGA, POEZII, 104. Vechiul meu tovarăș din vremea cozilor pe spate... își petrecea timpul prin cafenele. CAMIL PETRESCU, P. 14, cf. IORDAN, L. R. A. 488. Cine te-a dus în oraș?... - Trancviceanu, bătrînul. Vechiul director al liceului. VINEA, L. II, 252, cf. DL, DM, DEX. ♦ (Cu accentul pe ideea deosebirii, a diferenței considerabile față de starea, de situația prezentă) Această-i vatra Galaților vechi, vestita schelă a Moldovii, „Veneția Mării Negre”, cum îi ziceau odinioară scriitorii străini. VLAHUȚĂ, R. P. 45. Spune cu multă dreptate cercetătorul instituțiilor politice din vechea Franță... „Istoria nu este o știință ușoară”. AN. IST. NAȚ. I, 27. Mi-aduc aminte de boierii cu ișlic din vechea Moldovă. TEODOREANU, M. U. 92. Acele manifestări de la sfîrșitul vieții sale... în care ne e greu să recunoaștem pe vechiul Grigorescu, deși chiar într-insele se găsesc anume calități... care trădează și amintesc pe vechiul maestru. OPRESCU, S. 76. ♦ Anul (cel) vechi = anul (calendaristic) care s-a încheiat. Anul cel vechi ș-a lui lumine în noapte-amu s-a cufundat. ASACHI, S. L. I, 127. În ultima seară din luna decembrie... se îngroapă anul vechi. IZV. XII, 21. Stil vechi sau (învechit) calendar (de stilul) vechi = (metodă de socotire a timpului după) calendarul iulian, v. i. u. l. i a n. Ne mai veni o carte... scrisă la noiembrie [brie] 24 de zile ale călindarului celui vechi (a. 1673). BUL. COM. IST. II, 227. Tocmirea zilelor și a luminilor lunilor după calendarul vechi (a. 1701). FN 89. Să fie aicea în Cernăuți la octom[brie] zi întîi, calindariul vechi a anului acestuia. PORUNCĂ, 2/17. Am primit preacinstita poroncă ca să ne aflăm, simbătă avgust 29 călindari vechi acestui an 1797, la cinst(it) scaunul crais-comisariat (a. 1797). ȘTEFANELLI D. C. 274. Apropiîndu-se capătul anului curg[ător], a[dică] c[alendar] v[echi], mă grăbesc să te înștiințez (a. 1845). BARIȚIU, C. II, 291. La 1582, prin un brevet, Grigorie XIII obori calendarul iulian și substituî în locu-i... pre cel dres, carele astăzi se numește... calendarul de stilul nou, iară cel iulian se numește de stilul vechi. FM (1847), 24¹/9. Suspensiunea ostilităților s-a prelungit pînă la 21 septembrie s[il] vechi. EMINESCU, O. IX, 206. C[alendarul] gregorian sau stilul nou a fost primit cu timpul în toate țările apusene, numai biserica orientală a refuzat pînă acum primirea lui, folosîndu-se de calendarul iulian sau stilul vechi. ENC. ROM. I, 672. După stilul vechi, întrebuițat pînă mai deunăzi în toate țările ortodoxe, data e cu 13 zile în urma aceleia indicate de calendarul gregorian. CADE 1204. În țara noastră, calendarul gregorian a fost introdus în 1924, ziua de 1 octombrie 1924 stil vechi devenind 14 octombrie stil nou. DER IV, 513, cf. M. D. ENC. (Substantivat; în l o c. a d v.) Pe vechi = conform stilului vechi. □ Tine sărbătorile pe vechi. (Învechit și popular) Literă (sau slovă, buche) veche = literă chirilică. Poezia... se tipărise cu litere ciriliane... Generațiunea jună, pe la noi, nu mai știe să scrie cu literele vechi. BARIȚIU, C. VII, 45, cf. ALR SN IV h 924. ♦ E x p r. (Rar) Crai de Curtea veche = haimana; pușlama. Se reveste cu rolul mai umil de înainte-mergător, ca să ungă pe cite un vizionar sau pe cite un crai de Curtea veche. HELIADE, O. I, 477, cf. BARONZI, L. 44. „Craior”, ne mai strigă totuși. „Crai de Curtea veche”. M. I. CARAGIALE, C. 26, cf. DA II, 870, DL, DM, DEX 205, ZANNE, P. IV, 318. ♦ (Despre limbi) Care reprezintă o etapă anterioară distinctă de etapa actuală, modernă. Mulți din noi, cunoscînd de aproape limba grecilor cea veche, au gustat d-a dreptul și curat toate frumusețile autorilor ei chiar în original. HELIADE, O. II, 33. Ființa aceasta e născută din gînta și limba veche română. CÎMPEANU, GR. ROM. X/13. Cele mai multe

gotisme se află... în dialectul... cel vechi sîrbesc. HASDEU, I. C. I, 305. În limba română veche... erau numai formele cu „a” ace[entuat]. CONTEMPORANUL, I, 721. În limba noastră cea veche „mălai” înseamnă totdeauna o varietate de „mei”. COLUMNA, VII, 180. Ruina frumoasei limbi vechi care se scria încă cu toată vigoarea în veacul trecut. EMINESCU, O. IX, 341. Cel mai influențat de limbi străine (și anume de vechea slovenică și noua slovenică) din toate dialectele române este cel istriean. PHILIPPIDE, P. 157. Etimonul... l-a căutat zădarnic în vechea bulgară. REV. IST. IX, 165. De unde și cum vine vorba aceea în vechea slavă? VICIU, COL. 6, cf. DR. I, 5. Am acolo și o colecție prăfuită de povești italienești... E o italiană veche. CAMIL PETRESCU, T. II, 487. Limba literară veche a românilor încețază pe la 1780. BUL. FIL. XI-XII, 36. cf. DL, DM. Vorbeau tot italiana veche. BARBU, PRINC. 35. Nicolae Iorga... publicase două volume de Documente românești din arhivele Bistriței, importante nu numai pentru relațiile Moldovei cu acest oraș, ci și ca monumente de veche limbă românească. IST. ROM. II, XXIV. „Hotar” în limba română veche înseamnă în același timp graniță, precum și teritoriul mărginit de o graniță stabilită. PANAITESCU, O. T. 95. Subiectiva e introdusă prin „cîți” sau „cari” — în limba veche. L. ROM. 1980, 12.

6. Care aparține sau care este caracteristic trecutului² (îndepărat); (în special) care aparține antichității, privitor la antichitate, a n t i c; care ține de perioade originare, de început, arhaic, primitiv. V. străvechi. Manasia... au făcut Bizanția veche și nevoia oamenii de se închina idolilor. MOXA, 350/26. Acei bătrini și vechi oameni, în vrednicile sale de s-ari fi îndoiți cu nepomenirea lor în vecii cești viitori, nu ș-ar fi lăsat viața sa întru atîtea primejdii și griji. N. COSTIN, L. 41. Istoriile cele vechi mai bine le știu istoricii, că le au scrisă, iară nu auzite. NEÇULCEA, L. 5. Ași pofti să știu cu ce privileghe puteți strica axioma vechilor filosofi. CANTEMIR, I. I, 50. Pre cele cu vechimea vremilor îngropate a vechilor istorii comoare, la lumină a le scoate, ... ne vom sili. id. HR. 9. Știu că au fost părerea celor vechi elini cum că ritorica ar fi dăruirea d[u]mnezeilor. MOLNAR, RET. 9/4. Au sculat Aurelian din Dacia cea vechie oastea. MAIOR, IST. 49/8. Strămoșii românilor și a italianilor cei vechi au luat a înrăbuința articolii după nume. id. ib. 244/1. Într-o vechie foarte pergamină S-află, în mănăstirea de la Cioara. BUDAI-DELEANU, T. 97. Se silesc a descrie despre propisurile cele vechi. PETROVICI, P. 191/19. Voi să vă spun o istorie a unei cetate veche... Roma se chema aceea cetate, și era liberă, căci nu avea crai. id. ib. 291/14. Au căzut cetetele ostașilor din vitejia lor cea veche. CANTEMIR, S. M. 207/20. Vrednic de laudă este și zisa celui vechi învățat care au zis că plugăria este mună care hrănește pe toate celelalte meșteșuguri. GOLESCU, P. 218/14. Unele din noroadle vechi au îndrăznit a înălța pre prinții lor pînă la cinstire d[u]mnezeiască precum critenii și eghiptenii. POTECA, F. 353/21. Cu un ghenăral ce avea toate maximele romanilor celor dintii, se făcu o armie ca și armile romanilor vechi. CĂPĂȚINEANU, M. R. 201/11. Mai toate legile cele vechi au avut asemenea ținemintii; la cele mai luminate nații ale vechimei, împărțășirea la tainele legii era pururea însoțită de slujbe umilitoare și destoinice de a însufla respectul. MARCOVICI, D. 186/7. Adevărat este că patriarhii cii vechi au agiuns o vîrstă îndestul de îndelungată și binecuvîntată. ALBINEȚ, M., 49/10. În cetatea părășită... A dominat odinioară vechea eroină. ASACHI, S. L. I, 172. Noi am hotărît să întocmim o colecție istorică, care să cuprindă numai scrieri și acte vechi, ce ar putea desluși istoria românească și starea lucrurilor trecute. ARHIVA, R. I, VIII/2. Români din Dacia veche, cînd putură răsufsa de barbări, ... întemeiară deosebite staturi mici. BĂLCESCU, M. V. 7. Bătălia de la Mănești (1550) între Radul Iliș și Mircea III este cea mai vechie despre care istoria ne-a păstrat daturi. id. P. A. 54/14. De pe ce ai copiat hîrtia aceasta? — De pe un document vechi. CÎMPEANU, GR. ROM. 201/2. Mult mărgețuri sînt ale acestor doi eroi în cadrul istoric al Daciei vechi! RUSSO, S. 172. S-a ocupat la întărirea Pireului, contrariu urmînd la politica vechilor regi din Atena. ARISTIA, PLUT. 316/13.

Trebuie să fim mîndri de vechea slavă a strămoșilor. KOGĂLNICEANU, S. A. 44. Gebhardi, mai vechi dintre toți, dar și mai critic totodată, înțelesese singur actul din 1396. HASDEU, I. C. I, 74. Vechii egipteni scriau... nu numai cu ieroglife, dar și în grafica ieratică și demotică. id. ib. II, 35. Regimul municipal, iață ceea ce a lăsat Europei vechea civilizație romană. BARONZI, I. C. I, 64/17. Aceiași istorici urmează prin a explica decadența și pieirea vechilor națiuni prin cauze mai mult sau mai puțin întîmplătoare. CONTA, O. F. 185. Ideea cum că speciile actuale de plante ori de animale sînt transformate din alte specii mai vechi și nu create aparte nu e a lui Darwin; Lamarck... a susținut-o cu mult talent la începutul secolului nostru. CONTEMPORANUL, I, 7. Protoplasma prin individualizare a dat început celor mai vechi ființi vii. id. ib. 719. Odin părăsise de gheață nalta-i domă, Fe zodie sîngerose porneau a lui popoară; ... Mii roțiri vorbitoare, curgînd spre vechea Romă. EMINESCU, O. I, 91. Așa trebuie să fie orice ediție de text vechi. REV. IST. IX, 172. „Începem astăzi luptele glorioase ale străbunilor”, grăiește armatei domnului și căpitanul ei, ridicînd spre răsărit spada vechilor și legendarilor voievozi. VLAHUȚĂ, R. P. 20. Domnii vechi se arătau fără milă către cei ce nu o meritau. RĂȘCANU, L. XXXVI. Darul de a vesti ivirea dimineții, după mitul vechi, e de origine divină. MARIAN, O. II, 239. Grecii cei vechi... jertfeau lui Aesculap... un cocoș alb. id. ib. 245. Omului îi place... de a considera tot ce este vechi, tot ce e își are rădăcinile departe în trecut, ca mai bun. PHILIPPIDE, P. 252. Aici în mai multe locuri să văd urme de ocne vechi. LIUBA-JANA, M. 60. Dacă... admitem șesul subcarpațin ca locuință mai veche a dacilor, atunci găsim o concordanță deplină între știrile lăuate... și notița lui Plinius. XENOPOL, I. R. I, 45. Cel dintii rege get ce se înflănește în cîmpia munteană este acel Dromichete, ... pe cînd cel mai vechi rege dac pomenit, Boerebiste, trăiește mai bine de 300 de ani după Dromichete. id. ib. 55. Din Helada rătăcit-a mitul vechilor eroi. Și p-o cale-ndreptătită s-a prelins pînă la noi. COȘBUC, P. II, 140. Nu se află alte cărți vechi cari ar arăta vechietatea bisericilor. SBIERA, F. S. 79. Vechi și îngâlbenteni infolii ale căror nume nu le mai poate descifra nimeni. ANGHEL, PR. 31. Interpolatorii... introduc de-a dreptul în textele vechi diferite lucruri, ca să susție anumite păreri și credințe favorabile lor. BUL. COM. IST. I, 19. Tot aici avea să se zidească — după un plan mai vechi al lui Șaguna — seminarul pentru clericii și pedagogii din eparhie. PĂCALĂ, M. R. 363. Renumitul Codex Clarkianus, cel mai vechi și cel mai prețios manuscris care cuprinde dialogurile lui Platon. BUL. COM. IST. II, 8, cf. RESMERITĂ, D. În biserică Sghiaului s-a găsit și o copie de pe un vechi pomelnic. RĂDULESCU-CODIN, M. N. 8. Numirea bisericeii... o întîlmim în vechi acte și documente privitoare la trecutul Craiovei, încă de la 1820. ARH. OLT. V, 95. Primul [dialect] se vorbește în patria celor mai vechi tipărituri românești. RF. I, 138. „Turda” se întîlnește foarte des în cronicile și documentele vechi. DRĂGANU, ROM. 479. Pecenegii din Ardeal se pierdură în vechea populație românească. id. ib. 516. Am ajuns să prețuiesc și să iubesc aceste alcătuirii vii ale religiei vechi a pămîntului acestuia, găsind în ele însăși gîndirea strămoșilor mei și însuși sufletul lor. ȘADOVEANU, O. XII, 10. Puterile sufletului erau proaspete și curate în lumea veche a Daciei și sub semnul lor sta Kesarion Breb. id. ib. 16. Academia Română are numeroase publicațiuni... și numeroase documente vechi. ENC. AGR. I, 27. Textul era și o importanță filologică, întrucît această copie se vede a fi luată după un text mai vechi. ARH. OLT. XVII, 153. Au fost desigur și printre pămîntenii vechi... spirite evolute ce au scuturat frica de necunoscutul ce înconjură unele animale. BĂCESCU, PĂS. 254. Harta... mitologică este imensă. China veche e plină de dragoni ai cerului, munților, mării. CĂLINESCU, B. 42. Seta de cultură a vremii se îndestulează deci tot prin frecventarea vechilor auzori. Călugării citeșc în celulele lor pe Virgil și Ovidiu. VIANU, L. U. 11. Atitudinea spirituală care modelează existența în perspectiva „tipicului” o găsim îndeosebi la vechii greci. BLAGA, Z. 62. Problema esențială... e aceea a fericirii. Vechii eleni au fost pe punctul să o găsească. RALEA, S. T. I, 111. Vechii chinezi își reprezentau

viața și moartea drept verigi ale lanțului unic al lumii lucrurilor. JOIA, S. L. 267. Tema sacrificiului cu scopul de a întări rezistența clădirilor se bazează pe o veche practică superstițioasă. IST. LIT. ROM. I, 125. Neoliticul vechi din Moldova și din Transilvania... este reprezentat prin cultura Criș. IST. ROM. I, 42. Aceste voievodate sînt cele dintîi formațiuni politice cu caracter feudal menționate pe teritoriul țării noastre, mai vechi chiar decît începutul veacului al X-lea. ib. II, 43. Azi cunoaștem destul de bine organizarea vechilor sate devălmașe, evoluția lor în cadrul orînduirii feudale, așezarea lor geografică. PANAITESCU, O. T. 10. Peste tot, prin munți și păduri, pe firul văilor... călcăm... pe vetrele vechilor așezări daco-gețice. H. DAICOVICIU, D. 5. Vechii persani considerau vinul, la început, ca o doctorie. C. GIURESCU, P. O. 16. M-am referit... la funcțiile logice ale anumitor figuri geometrice în vechea Chină. REV. FIL. 1971, 1217. Au măreția vechilor personaje de tragedie. ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 4, 9/4. Încă din acei ani... își propune să traducă integral lirica veche elină. ib. 1978, nr. 1, 20/1. Vechii greci o reprezentau pe Themis, zeița justiției, cu balanța în mînă și legată la ochi. SCÎNTEIA, 1981, nr. 12197. ♦ (Despre intervale de timp) Acestea toate, ce scrie de sus, au fost în zilele cele vechi, iară acum s-au părăsit acelea obiceiurile. PRAV. 83. Socotii zilele vechi și anii vecinici în aduș aminte. BIBLIA (1688), 406 1/21. Această boierie a băniei în vechile vremi n-au fost. GHEORGACHI, LET. III, 292/5. Lipsește să credem că din zilele cele vechi sînt ei acolo lăcuitori. MAIOR, IST. 171/27. Această învățătură, adecă pedagoghia, în vremile cele vechi, ba pînă la anul 1812, noao necunoscută ne-au fost. PETROVICI, P. XXI/19. Între... solii ce s-au trimis în vremile vechi... au fost și vrednicul de laudă Favrichie. GOLESCU, P. 343/4. Noroadele slavenești obicinuiu în vremile vechi a numi cu acest nume pre toți magnații lor. CANTEMIR, S. M. 184/22. Timpul vechi eu amintez, Cînd creștinilor lucoare, În Moldova, prin botez, Renăscut-au pre popoare. ASACHI, S. L. I, 180. Pușin se știe despre viața lui atît de măreață, lucru ce-i este comun cu atîta bărbați mari din vremea veche și nouă. ARHIVA R. I, 1/9. Încă în timpurile cele mai vechi se ocupau cu această idee egiptenii, grecii și romanii. VASICI, M. I, 5/25. Vișoroase erau vremile cele vechi, ... dar oamenii se nășteau tari. BĂLCESCU, M. V. 580. Un chip de-a pururi adorat Cum nu mai au perechi Acele zîne ce străbat Din timpurile vechi. EMINESCU, O. I, 192. În timpurile vechi valoroasa noastră boierime era deprinsă a se revolta. RĂȘCANU, L. LIII. Precum se adună oamenii în zilele noastre în timp de iarmaroace, ... tot așa era datină de-a se aduna și în timpurile vechi. MARIAN, S. R. III, 19. Măidaniul încă din timpurile cele mai vechi a fost un foculariu al dezvoltării naționale. LIUBA - IANA, M. 11. Dacii ca și geții ocupau în timpurile mai vechi regiunile de la sudul Dunărei. XENOPOL, I. R. I, 46, cf. III, 161. În timpurile vechi... numărul turmelor trebuie să fi fost foarte mare. PAMFILE, I. C. 4. După tradiție, violarea în stil mare a teritoriului împădurit s-a început încă din timpurile cele mai vechi. PĂCALĂ, M. R. 61. Eleșteile sunt cunoscute din cele mai vechi timpuri. Sunt mai multe mii de ani de cînd chinezii și egiptenii le săpau. ATILA, P. 20. Resturile de așezări românești... ne indică căile naturale pe unde s-au scurs încă din timpurile vechi populațiunile de pe malul drept al Dunării, în părțile de miazăzi ale peninsulei. RF I, 154. Din timpurile cele mai vechi geologice... unele mamifere s-au adaptat la viața marină. SIMIONESCU, F. R. 64. „Rudna” s-a putut schimba în „Rođna”, cum și arată documentele... din timpurile cele mai vechi. DRĂGANU, ROM. 464. Așa făceau și turcii cînd prindeau pe creștini, în vremea veche. SADOVEANU, O. XXI, 106. În biserica ortodoxă, agheasma a avut din timpuri foarte vechi o întrebuintare variată. ENC. AGR. I, 87. Era aceasta o haină orientală... O purtau în vremurile vechi împărăteșele și prințesele din Bizanț. MOROIANU, S. 9. La baza tuturor fetsăturilor de azi... trebuie să distingem două mari categorii, pe care le putem urmări din cele mai vechi timpuri. APOLZAN, P. I. 74. Se luase cu vorba și sporovăise doar despre vremurile vechi. CAMIL PETRESCU, O. II, 91. Arta teatrală s-a constituit... din cele mai vechi timpuri. IST. T. I, 13. În timpurile vechi, ... autorii nu se oboseau să schimbe

numele personajelor reale. ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 5/1. În vremea veche... multe lucruri nu erau rînduite cum sînt azi. RĂDULESCU-CODIN, L. 4. În vremea veche cîn oamenii mergea la biserică... nu își din biserică pînă ru își popa. GRAIUL, I, 34. Vitele noastre... pășunează în hotaru nost... În vremile vechi le ducea în munte. DENSUSIANU, T. H. 146. ♦ (Învechit) Lumea (sau istoria) veche sau veacul (ori evul) vechi = antichitatea. Pitagora... în veacul vechi, ... făcuse din școlarii lui, prin canonul tăcerii, o soțietate de filosofi muți. EPISCUPESCU, PRACTICA, XI/26. Și pruncilor, carii au luat în mînă vreă cartă de ale lumii vechi, este cunoscut că Nistrul a fost todeauna despărțitorul Sarmatiei de Dacia. FM (1847), 27°/10. „Francez” este și rămîne cuvîntul cel mai bun. „Franco-galic” se rapoartă la timpurile evului vechi și nu se potrivește cu însemnarea actuală. MAIORESCU, CR. I, 203, cf. ALEXI, W. Istoria veche era pentru el o pregătire la creștinism, evul mediu era plantarea lui. EMINESCU, O. VII, 311. Grecii... au dat tracilor și geto-dacilor elemente culturale în evul vechi. PUȘCARIU, L. R. I, 364. Istoria veche = parte a istoriei care studiază preistoria (I) și antichitatea. Au cetit istoria vechie De la început din Epoca întîie. BUDAI-DELEANU, T. 345. În clasele de jos tinerii învață istoria veche, istoria grecilor și a romanilor. FM (1847), 260°/26. Istoria veche... ne arată cu degetul izvoarele fericirii și ale nefericirii celor mai multe nații din lume. CÎMPEANU, GR. ROM. 153/8. Trimise pe acest bărbat, adînc în lîterele eline și caldaice, cu scrisori de recomandățiune... spre a i se deschide toate bibliotecile și arhivele în scop de a studia și a scrie istoria veche. COLUMNA, VII, 126. Istoria veche a poporului român începe la primele cunoștinți ce le avem asupra țărilor noastre și la primele neamuri ce le-au locuit, spre a se opri la descălecarea Principatelor în secolul al XIII-lea. XENOPOL, I. R. I, 11. Lecțiune de deschidere a cursului de istorie veche a românilor. AN. IST. NAȚ. I, 1. Deosebirea esențială între izvoarele istoriei vechi și acelea ale istoriei medii constă în faptul că, pe măsură ce devine mai bogată informația pe care o oferă unele categorii de izvoare scrise, ... rolul izvoarelor arheologice, ca și al celor epigrafice și numismatice se află în descreștere. IST. ROM. II, XVII. Una din problemele dezbătute mai mult de către specialiștii istoriei noastre vechi a fost aceea a unității. MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 2. ♦ (Substantivat, m. pl; precedat de art. „cei”) Oamenii din trecut; (în special) oamenii din antichitate. Cei vechi... apa Nilului în numărul bodzilor au numit și cu sărbători... l-au cinstit. CANTEMIR, I. I, 1, 182. Drept dar au cunoscut cei vechi că întîia și cea mai bună cale aducătoare la înțelepciune este a cunoaște cineva pre sine. POTECA, F. 307/21. La cei vechi pînă și jocul era o parte din meșteșugul ostășesc. CĂPĂȚNEANU, M. R. 19/20. Cii vechi zicea: „că după masă sau să stai, sau să faci o mie de pași”. ALBINET, M. 116/23. Făcea mare negoț cu China și India, descriînd locuri înlăuntru Asiei necunoscute de cei vechi. GENILIE, G. 17/16. Cei vechi considera aerul atmosferic ca un element. MARIN, PR. I, 52/8. Epistolă... se zice de scrisori scrise de cei vechi a cărora limbe sînt moarte: așadar zicem epistolele lui Cicerone, ale lui Seneca, ale lui Pliniu. CANELLA, V. 123. Cei vechi au descoperit că planetele se învîrtesc împrejurul soarelui. CONTA, O. F. 85. Acest adevăr cunoscut de cei vechi... e dovedit pe deplin de știință. CONTEMPORANUL, I, 127. Cocoșul... la cei vechi era consacrat lui Apollo. MARIAN, O. II, 244. Encliticele... cei vechi le scriau împreună cu cuvîntul de care se țin. REV. CRIT. I, 177. Găsim o concordanță deplină între știrile lăsate de cei vechi asupra locuințelor lazizilor și notița lui Plinius. XENOPOL, I. R. I, 45. Constelațiunea Cînelui-Mare..., în fantazia celor vechi, urmărea pe celelalte astre, cari păleau la lumina lui. OTESCU, CR. 459. Metoda - născocită de cei vechi - a fost, firește, cu căldură îmbrășișată și de ordinile religioase. PÂRVAN, I. F. 12. Pentru acest rîu ni s-a păstrat la cei vechi numirea „Sargetița”. DRĂGANU, ROM. 276. Petrarca trăiește propriu-zis în lumea celor vechi. VIANU, L. U. 20. Este o temă care i-a preocupat pe cei vechi. REV. FIL. 1971, 981.

- Scris și: (învechit, f.) vechie. - Pl.: vechi și (învechit, f.) vechi.

- Lat. *veclus* (= *vetulus*).

VECHI² vb. IV. 1. Intrans. și refl. (Învechit și regional; despre ființe sau despre părți ale corpului lor) A ajunge la vârsta bătrâneții, a deveni bătrîn; a căpăta, a avea aspectul, caracteristicile bătrîneții; a îmbătrîni. *Vechiul întru toți vrăjmașii miei.* PSALT. HUR. 4°/1. *Vechiră coastele mele, chemîndu-mi în toate zile.* ib. 25°/22. *Vechiul (învechiiu-mă D) în toate vrăjmașii miei.* PSALT. 8. *Tăciul, vechiră-se (să vechiră D, vechiră H) oasele mele, chiemîndu-mi în toate zile.* ib. 54. *Fii strîini vechiră și șchiupară de cărările sale.* CORESI, PS. 42/11. *M-am vechit în pizmașii carii mă defaimă.* DOSOFTEI, PS. 23/14. *Necurații trăiesc și s-au vechit și cu avuție.* BIBLIA (1688), 372°/14. *Vechiră-să oasele mele strigînd eu toată zioa.* ib. 391°/21. *Eu m-am vechit, m-am veșteziu și ca florile de brumă m-am ovilit.* CANTEMIR, I. I. II, 81, cf. ISER. *Pă braad îl aduc... Și dacă l-or adus Une că l-or pus? D'e lături d'e sat, La trup d'e bărbat, Trup să putrezască, Cet'înă vechească.* DENSUSIANU, Ț. H. 97. ◊ (Prin lărgirea sensului) *Muntele căzînd va cădea, și piatra vechi-se-va den locul ei.* BIBLIA (1688), 369°/48. ◊ *Tranz. fact. Soarele m-au lovit, căldura m-au pălit, vînturile m-au negrit, drumurile m-au ostenit, dzilele m-au vechit, aii m-au îmbătrînit.* CANTEMIR, I. I. II, 81.

2. **R e f l.** (Învechit) A se menține, a dura de mai mult timp; a nu mai fi de dată recentă, a nu mai fi nou (I); a dobîndi vechime (I I); a se învechi. *Să lase să să mai vechească domniia lui Ștefan Vodă, că acum fiind domniia noauă, moldovenii sint den hire purure la domniia noauă lacomi.* M. COSTIN, O. 60. *Vechindu-să domniia, nu să mai temă că-i va mai strica nime nemic. Țara să întemeiesă în dzilele lui.* NECULCE, L. 299, cf. 420. *Fericirea adevărată cu cit să vechește, cu atîta mai mult să fericeste.* CANTEMIR, I. I. I, 107, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D. ◊ *Tranz. fact. Popa agnețul de cuminecătura de-l va vechi pînă la anul, să-l meastece cu altul sau să-l potrebască.* PRAV. LUCACI, 163. ◊ **R e f l.** (Regional; despre lună) A intra în faza de lună veche¹ (Borșa). Cf. ALR SN III h 806/362. [Lună] *incepe-a să vechi.* ib. h 806/362.

3. **R e f l.** (Învechit și regional; despre obiecte făcute de oameni) A ajunge în stare de uzură, de degradare, de deteriorare, prin acțiunea îndelungată a timpului sau prin folosire îndelungată; a se învechi. *Toate ca o cămeașă vechi-se-vor.* PSALT. HUR. 84°/9. *Toate ca cămeașă vechiescu-se (învechescu-se CC², vechi-să-vor HD), ca veșmîntu învolbi-le și schimbă-se.* PSALT. 210. *Să li să vechească haine-n căi departe, Să să școpetedze-n călțăminte sparte.* DOSOFTEI, PS. 55/15. *Ca un întraripat... besearicile cutriera, cu liti și cu rugi pe D[u]mn[e]dzău îmblîndzînd și cele vechite de vreme lungă învînd după putere.* id. V. S. februarie 66°/7. *Hainele lor nu s-au vechit și încălțămintele lor nu s-au spart.* BIBLIA (1688), 350°/42. *Haina să vechește.* ib. 671°/4. *Haina vicșugului curînd să vechește... în toate părțile destrămindu-să.* CANTEMIR, I. I. II, 142, cf. ISER, LM, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN, D. (Tranz. fact.) *Cu cîte fete-am fetit, Șapte cojoace-am vechit.* MARIAN, SA. 112. ◊ *Fig. Agiutoriu lor vecheaște în adu de slava sa.* PSALT. HUR. 41°/11. *Ca oile întru iad puși sântu, moartea paște-i... Și agiutoriu lor vecheaște (vechi-să-va D, învechi-va C²) întru iadu.* PSALT. 94, cf. CORESI, PS. 129/5. *S-au spăimîntat, n-au mai răspuns încă, au vechit dentr-înșii cuvintele.* BIBLIA (1688), 377°/2.

— Prez. ind.: *vechesc.*

— V. *vechi¹.*

VECHIE s. f. I. (Învechit, rar) Vechime (I I). *O! noblătate, vechie adevărată, Pe care dintru stăpînie scoasă Nemeșia cea privilegheată!* BUDAI-DELEANU, T. V. 66. *Un lanț de dughene de lemn muced de vechie... alcătuesc una și singură uliță a Romanului.* NEGRUZZI, S. I, 194, cf. DL.

2. (Învechit) Vechime (I 2). *Ca și vitejii cei dintru vechie, Lui Crăciun scutul și sulița dede, Învăfîndu-l și în ce chip să le fîrte.* BUDAI-DELEANU, T. V. 48. *Ah! Căruntă vechie*

cinstiță! Unde-s a tale sînte tocmele? Ce urgie acum lumea înărăiță Ș-o înecă întru cel noian de rele? Perit-au creîdința cea bătrînă! id. Ț. 240. *Este rușine și păcat a vedea pe toată ziua pierzîndu-se cîte o urmă a Moldaviei împreună cu piatra pe care era însemnată! Pe toată ziua rupem cîte o focie din frumoasa carte a vechiei.* NEGRUZZI, S. I, 204. *Virtutea din vechie sta purure în mijloc între acele margini ce patimile nasc.* id. ib. II, 272. *Suspîn adînc și cartea frumoasă din vechie O-nchid la Aristippus și școala lui hazlie.* I. NEGRUZZI, S. II, 64, cf. DL, DM, DEX.

— *Vechi¹ + suf. -ie.*

VECHIEȚATE s. f. I. (Învechit) Vechime (I I). Cf. PHILIPPIDE, P. 259. *Dăm ocaziune literaților noștri... ca să cerceteze vechitatea numirilor locale.* LIUBA IANA, M. 2. *Afară de Evangelia... din anul 1640, însă fără vreo însămnare, nu se află alte cărți vechi, cari ar arăta vechietatea bisericilor.* SBIERA, F. S. 79. *În anul 1871 descoperi... în mănăstirea Voronețului din Bucovina, un manuscris românesc de o vechietate căruntă, pre așa-numitul acuma Codice Voronețean.* id. ib. 407, cf. SFC VI, 62, 65.

2. (Învechit, rar; la pl.; în forma *vechități*) Fapte, evenimente, situații din trecut; inscripții, documente, mărturii arheologice etc. care dau informații sau indicii asupra acestora. *După 10 ani iese la lumină cu cumpănitoarea sa carte în 2 tomuri „despre vechitățile slavice”.* FM (1847), 28°/18. *Istoria vechilor sarmați în privință către vechitățile slovene... este mai virtos de mare însemnătate.* ib. 28°/21.

— Pl.: *vechietăți.* — Și: (Învechit, rar) *vechitate* s. f.

— *Vechi¹ + suf. -etate.*

VECHIL s. m. I. (Învechit) Locuitor, reprezentant, purtător de cuvînt al unui suveran, al unui demnitar etc. V. I. o cotenent, plenipotențiar, procurator (I), vicar. *Au făcut vechil Nicolai Vodă pre frate-său Ioan Vodă, marele tergiman.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 135/9. *Alexandru Voievod s-au dus cu vezirul la oaste, Ioan Teodor au rămas vechil tărîzimanului în Țarigrad.* CANTA, LET. III, 184/30. *Văzînd visteria că n-o primește nimene, domnul au adus pe Costantin Kogălniceanu medelnicer și l-au făcut vel-stolnic și vechil vîsterniciei cei mari (sfîrșitul sec. XVIII).* LET. III, 144/15. *De la amîndoa curțile au fost trimiși plînopotînși sau vichili.* PORUNCĂ, 1/25. *Asemenea pitac s-au făcut către vechil spătării (a. 1786).* PRAV. COND. (1780), 199. *Baiazid... găsi cu cale să orînduască vechil a împărății pe fii-său Corcut, și el se duse la Meca. Corcut... otcîrmui împărăția pînă se întoarse tată-său.* VĂCĂRESCUL, IST. 259. *Veșel de tergiman se afla beizade Iordache Moruz.* id. ib. 302. *Șifliia... să stăpînește de craiu de Neapole întru care ostrov trimite un vechil.* AMFILOHIE, G. 126/18. *Să trimeată Vodă pe un vechil.* BUDAI-DELEANU, Ț. 105. *Vechilii consulaturilor ce sint pã la județe fac cerere dă la ispravnic, ca să le dea pã cutare om, fiindcă este ungurean (a. 1811).* DOC. EC. 118. *Poruncim și dumitale, ca unui credincios vechil al domniiei mele, ... să vezi toate acele porunci cîte s-au dat și cu dănadinsul să le pui în lucrare (a. 1813).* ib. 161. *Stringîndu-se solii și vechilii împărătești la orîndușcă vechil al orînduit înadins pentru congres, ... Suvaro... au venit cu tot corpusul său.* DIONISIE, C. 181. *Împăratul au trimis pe un generar să fie, în loc de domn, vechil împărătesc, cap mai mare al divanului, și fără de dînsul nimic să nu se facă de boierii divanșii.* id. ib. 218. *Cinstiț și credincios boierule domniiei mele, dumn[feata] biv vel dvornice Costandine Samurcaș, vechiule al Căimăcămii Craiovei, sãnătate (a. 1816).* IORGA, S. D. XXII, 160. *Sãrdaru Bãnicã Rãdulescu, vechil de staroste... ne înștiințează (a. 1819).* DOC. EC. 195. *Postelnicul cel mare... la sfatul cel de taină... de multe ori este și el priimit, ori cu învoiala celorlalți, sau din porunca domnească, și atunce trebuie să-l socotească vechil în locul domnului.* CANTEMIR, S. M. 188/18. *Cazacii cu alîta vitejie ai izbîit trupul lui Evghenie vechilul de împărat al Italiei, încit t-au tăiat mulțime de ostași.* OȘTIREA, 71/9. *Să-și lase la treaba vămii vechil și să viie însuși ca să să înfățișeze cu jăluitorul la judecată (a. 1823).*

DOC. EC. 280, cf. I. GOLESCU, C. *Orinduind vechil în locul său... ca să obləduiască împărăția... pînă să se întorcă*. GORJAN, H. I., 3/7, cf. POLIZU, BARONZI, L. 123; DDRF, BARIANU, ȘIO II., 376. *Evreii... aveau... un haham sau „vechil” de haham*. IORGA, C. I. II, 202, cf. TDRG. *A fost numit... vechil la oaste al marelui dragoman... beizadea Gheorghe Moruzi*. BUL. COM. IST. III, 143, cf. CADE. *În 1726, cînd Grigore Ghica fu trimis domn în Moldova, tălmăciul Ionijă, care devenise între timp vechilul dragomăniei, era acum de 14 ani la Constantinopol*. C. GANE, TR. V. 276, cf. DL, DM.

2. (Învechit) Persoană care avea împuțernicirea de a acționa în numele altei persoane sau al unui grup de persoane într-o afacere, într-un litigiu etc.; p. ext. avocat. V. *procurist*. *Au trecut sorocul îndoit, și nici Vasile Adam n-au mai trimis banii, nici frate-său Gavril post[elnicul], pe care l-au lăsat vechil, n-au dat banii* (a. 1747). GHIBĂNESCU, S. I. VII, 16. *Viind la judecată un vichil a Radului clucer* (a. 1756). IORGA, S. D. V, 109. *Pe vechilul ce-l vor trimite să aivă cartea de vichilie*. PORUNCĂ, 2/25. *Trebuie vechilul să aibă adevărîță în scris și cu marturi că este desăvirșit epitrop și vechil acelui ce să judecă*. PRAV. COND. (1780), 62. *Am poruncit... de s-au ales dintre dîșșii cîte patru lude, vechili tuturor celorlalți* (a. 1783). BUL. COM. IST. IV, 117. *După ce s-au văzut de noi scrisorile ce au arătat vechilul pițarului Cuza... am fost la prepus că n-ar fi adevărate iscăliturile sale* (a. 1787). GHIBĂNESCU, S. I. VII, 105, cf. XVII, 100. *Ne-au scos hagi Manoli, vechilul lui Costantin Pantazi, un zăpis de 29 ani, cumpărătură de la un Grigorie Hasneș* (a. 1795). ȘTEFANELLI, D. C. 258. *Acești oameni fiind așezați vechili, ... dîndu-le atitast de la Cîmpulung precum sînt așezați și rînduiți cu dovezi ce vor fi de trebuință* (a. 1797). id. ib. 274. *Cercetează de omul ce mi-au scris această scrisoare, ... să fie vechil în locu meu* (a. 1799). IORGA, S. D. XII, 128. *Să trimeți dumneata un vechil aicea dimpreună cu zăpisele ca să priimească bani* (a. 1802). FURNICĂ, I. C. 221. *Oricine vor ave judecăți la Divan și vor rîndui vechil, fără de scrisoare de vechilie să nu vie* (a. 1803). URICARIUL, IV, 155/22. *Asupra ducerei întului și a ciubucelor... va trimite alt vechil al său... căruia îi va da și bani de cheltuială* (a. 1809). N. A. BOGDAN, C. M. 94. *Ori însuș să vie, sau vichil deplin răspunzător și să-și triimată aicea la stare numitelor moșii cu toate scrisorile ci va fi avînd în originahuri* (a. 1813). BUL. COM. IST. IV, 89, cf. 95. *Te facem vechil ca să stai la hotărîitul moșilor noastre, ... să [i]ei oameni bătrîni să mărturisască la comisie pe unde au stăpînit mitropolia* (a. 1813). ȘTEFANELLI, D. C. 445. *După pravilă, vechil sau advocat nu poate fi priimit la judecată fără alegere*. PRAVILA (1814), 19/17. *La pricini de vinovății atît jăluitorii cît și pirișii... trebuie să vie însuși de față, iar nu prin vechili sau prin mărturii în scris*. ib. 172/19, cf. ARH. OLT. IX, 198. *Epitrop este vechilul tatului celui nevîrsnec și chivernistorul creșterii și averii lui*. CARAGEA, L. 56/17. *Înfășoșindu-i cu d-lui spătar sau vechilul său, să întrași în cercetări* (a. 1819). URICARIUL, X, 203. *Să trimiți și dumneata un vechil a dumitalei cu banii acei ce ai a mi-i da* (a. 1820). IORGA, S. D. XXII, 293. *Pă... Velicu l-au fost orînduit dum[nea]lor jăluitorii din Brașov vechil ca să poarte grija moșii* (a. 1825). FURNICĂ, I. C. 337. *Pentru ceaalaltă giu[m]tătate de sat, ci era al altor răzăș, m-au făcut vechil să o cumpăr* (a. 1826). IORGA, S. D. XVI, 69, cf. LB. *Noi aceștia patru inși ce sîntem iscăliți sîntem vechili din partea tuturor moșnenilor* (a. 1827). DOC. EC. 394. *S-au înfășoșat în judecata acestui Divan... Ioan, vechil d[u]m[i]sale hatmanului Costandin Paladi* (a. 1829). GHIBĂNESCU, S. I. XIII, 72, cf. HELIADE, O. II, 341. *De la administrația pensionatului de băieți... să trimită la sfîrșitul fieșcării luni un buletin (înștiințare) părinților sau vechililor lor*. CR (1833), 232²/23. *Să aibă vechilul o scrisoare de împuțernicire prin care să se rostască anume fieștecare treabă*. COD. ȚIV. 172/4, cf. I. GOLESCU, C. *Supușii străini să nu fie vechili* (a. 1835). CAT. MAN. I., 66. *Vătafu de aprozi au înfășoșat la judecată pe amîndouă părțile, însă păritul prin vechil* (a. 1836). FURNICĂ, I. C. 390, cf. 397. *Comisia s-au îndreptat*

cătră dumnealui visternicul prin adresul din 10 octomvre... poftindu-l ca să-și triimeată vechil (a. 1838). GHIBĂNESCU, S. I. XII, 5. *Fără să fie el de față, s-au înfășoșat cu vechilul său și... n-au scos la judecată acele daturi de bani* (a. 1839). FURNICĂ, I. C. 406, cf. VALIAN, V. *Moștenitorii lui vor putea să se înfășoșeze sau înșele, sau prin vechil la facerea bilanțului*. CONDICA, 63/1. *Astăzi vătafu de aprozi au înfășoșat în judecată numai pe d. N. Chirculescu, vechil cu vechilet în scris din partea numitelor mănăstiri* (a. 1846). DOC. EC. 909, cf. ISER. *Serdarul Iordache Măcescu, viind în fața locului împreună cu un inginer, ne-au zis că ar fi vechilul Măriei tale asupra hotărniciei* (a. 1851). IORGA, S. D. XVI, 36. *După ce-a sfîrși cartea, ... s-a tocmi vechil la niscai răzăș și și-a zice advocat*. NEGRUZZI, S. I., 297, cf. 280, POLIZU. *Am înscrisul lui care dă pe față că... el nu este decît un vechil pus din parte-mi*. FILIMON, O. I., 209, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 627, LM. [Legiutorul] *întrebuințează... cuvîntul de vechil tocmai pentru că nu vrea să întrebunțeze cuvîntul de advocat*. EMINESCU, O. IX, 149. *Vechilul său... s-a retras rămînînd nemulțămît de modul cum se hotărnicia moșia*. ARHIVA, I, 398, cf. BARIANU, ȘIO II., 376, ALEXI, W. *Aflu un memoriu redactat de Mihai Kogălniceanu ca reprezentant, ca „vechil” al unei „cocoane”... pe care fiul ei, ajuns major, o dăduse în judecată*. IORGA, S. D. XVI, 41, cf. TDRG, CADE, DL, DM, DEX, DSR. ◊ (Determinat prin „de judecăți”) *Vechilul de judecăți să să ordnuiască cu adevărîță în scris*. CARAGEA, L. 56/5, cf. TDRG, CADE.

3. (În trecut, mai ales în Mold.) Persoană care supraveghea și administra munca de pe o moșie¹; (franțuzism rar) regizor (2). V. *epistat*, *logofăt*, *pristav* (1 2), *văt af* (II 2). *Să vă iasă din gînd că eu, vechilul boierului, nu urmez după rînduiala țarei*. ASACHI, S. L. II, 317. *Principele... jinea în arendă și moșile soției sale pe care le administra tot de aici, de la Zvorește, prin vechili*. I. IONESCU, D. 314, cf. id. M. 137. *Vara pleacu cu toții... la un unchi al lor, care era vechil la Leonida*. VLAHUȚĂ, S. A. III, 19, cf. DDRF. *Înaintă încetșor pînă la odaia vechilului*. SĂM. I., 68, cf. ȘIO II., 376. *Vechilul... avea și el dreptate cînd spunea că pămîntul nostru nu-i încă destul de obosit pentru a-l hrăni pe cale artificială*. ANGHEL, PR. 82. *Pe vechilul Frunză... îl vedeai cu brazda de răutata între sprîncene*. SĂM. VIII, 784, cf. RESMERITA, D., SEVERIN, S. 70. *Dospinescu, bătrînul său vechil, golise patru odăi mari*. M. I. CARAGALE, C. 150, cf. CADE. *Tănase Scatiu... pornește ca vechil pentru a ajunge stăpînitor de pămînt*. LOVINESCU, C. IV, 9. *Socotelile moșiei... le învîrtea sîngur-sîngurel vechilul*. MIRONESCU, S. 51, cf. G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 219. *Nu jinea taină de nimeni că vrea să-l facă vechil... pentru neîndurarea lui față de orîndașii de pe moșie*. POPA, V. 286. *Își îngăduise a discuta originea nu tocmai onestă a averii fostului vechil*. SADOVEANU, O. XXI, 266. *De obicei, vechilul era o persoană trecută prin toate filierele unei gospodării... [și] care, asumîndu-și oarecare cunoștințe agricole, ... putea să conducă o moșie*. ENC. AGR., cf. SCRIBAN, D. *Vechilul de la moșie... a venit și-mi cere să cumpere niște materiale*. CĂLINESCU, O. III, 90. *Mai bine un vechil vulgar și hoș, dar care împarte cu proprietarul unele cîștiguri, ște și suspecte, decît un majestuos intendent care îți prezintă neconținut incontestabile deficite*. VINEA, L. I, 206. *È Marin Tăcutu, unul dintre cei fîntuși în pat de ani de zile în urma bătăilor îndurate de la vechilii boierești*. CAMIL PETRESCU, O. III, 114. *L-a lăsat vechil peste partea ei de moșie*. STANCÚ, R. A. I, 43. *Te-a făcut cu un vechil de pe moșie. Ești bastard*. H. LOVINESCU, T. 276, cf. DL, DM. *Vechilul... se arată preocupat doar de avutul stăpînului*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 28, 9/3, cf. M. D. ENC., DEX. *Vichilul... Lucrul i-a lăudat*. MAT. FOLK. 1313. *Îl dăruise Dumnezeu cu un vechil, care nu știu, zău, dacă îi aducea pe cît îi lua*. FURTUNĂ, C. 127. *Boieru cela avea un vichil. Și vichilul cela... ira pisti tăt sărvitorii*. O. BÎRLEA, A. P. I, 197. *Vechilul ca omida, pă ce să pune tot istovește*. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. IV, 677. ◊ (Determinat prin „de moșie” sau „moșiei”) *Vechilul moșiei... îi declară nepuțința*. KOGĂLNICEANU, S. A. 147. *Vechilul moșilor... își așinea cu*

lăcomie ochii verzi la felurile de bucate ce le aducea sufragiul. EMINESCU, O. VII, 307. *Camardinerii, comișii de la grajduri, vechilii de moșii, vătăjii se boieresc toți și au o progenitură foarte bogată.* id. ib. IX, 463, cf. TDRG. *Ajunge... vechilul... moșilor boierului Rovin.* GALACTION, O. 51. *Tatăl său fusese vechil de moșie.* RALEA, S. T. III, 184. ♦ (Regional) Paznic² (la vie) (Moinești). Cf. ALR I 1 708/582.

- Pl.: *vechili*. - Și: (învechit și regional) *vichil* s. m.
- Din tc. *vekil*.

VECHILAȘ s. m. (În trecut; depreciaiv) Diminutiv al lui *vechil* (3). *Tatu-său a fost un biet vechilaș la cumnatul vărului de nepot...; a făcut și el din ciupite, de colea oleacă, de dincolo olecuță, două trei părătuțe.* CONV. LIT. XI, 89.

- Pl.: *vechilași*.
- **Vechil** + suf. -aș.

VECHILEMEĂ s. f. v. *vechilimea*.

VECHILÉSC, -EÁSCĂ adj. Care aparținea vechilului (3), de vechil. Cf. I. GOLESCU, C. *Vechea casă vechilească era înfloriută, împodobită și crescută.* SADOVEANU, O. XIV, 16. *Apăruse în câteva rînduri, la o fereștră de sus de la podul caselor vechilești, și figura cucoanei Natalia.* id. ib. 94, cf. IORDAN, L. R. 342, SCL 1979, 93.

- Pl.: *vechilești*.
- **Vechil** + suf. -esc.

VECHILÉT s. n. (Învechit) 1. (Act prin care se acorda) împuternicirea de a acționa în calitate de vechil (2); (învechit) vechilimea, vechilic (1). V. *procură* (1), *mandat* (4). *De multe feluri să face vechiletul, după felurimile pricinilor. Adecă să tocmescă, să vînză, să cumpere, să închirieze, să dea, să ia, să privegheze, să dăruiască, să să judece, să să învoiască și celelalte.* CARAGEA, L. 53/4, cf. 53/9, HELIADE, O. II, 341, I. GOLESCU, C. *Cercetare - urmată după reclamația sâtenilor de la ocna Telega... - însoțită și cu vechiletu satului, ce-l dă la mîna a zece sâteni și doi preoți, ca să stea în înfășurare (a. 1835).* DOC. EC. 580. *Tovaroșul comanditar nu poate face nici o faptă de cîrmuire..., nici chiar în putere de vechilet.* CONDICA, 8/12, cf. VALIAN, V. *Vătafu de aprozi au înfășurat în judecată numai pe d. N. Chirculescu, vechil cu vechilet în scris din partea numitelor mînăstiri (a. 1846).* DOC. EC. 909, cf. POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, CIHAC, II, 627, LM, DDRF, GHETIE, R. M., BARCIANU, ȘIO II, 377, ALEXI, W. *Un vechilet (procură) din 1856 împuternicește pe doi „vechili” să se înfășeze la un proces, în București, din partea obștei.* ARH. OLT. II, 420, cf. CADE, SCRIBAN, D., CONTRIBUTII, III, 89

2. Calitatea de vechil (2); slujba vechilului; (învechit) vechilic (2). *Vechilet zicem fapta vechilului.* CARAGEA, L. 52/30, cf. ZEITSCHRIFT, XIX, 415, TDRG, SCRIBAN, D.

- Pl.: *vechileturi* (I. GOLESCU, C., POLIZU, PONTBRIANT, D., SCRIBAN, D.) și *vechilete* (VALIAN, V., PETRI, V., BARCIANU).

- Din tc. *vekâlet*.

VECHIL-HÁRCI s. m. v. *vechil-hargi*.

VECHIL-HÁRGI s. m. 1. Dregător însărcinat cu evidența cheltuielilor unui vizir. *Mehmet-aga vechil-hargiu vizirului ce au venit cu caftanul Măriei sale, lui Vodă (a. 1693).* ȘIO II, 128. *Săzînd domnia în Tîrgoviște, au venit și agă dă la Poartă harăceriu, anume Mehmet-aga, vechil-hargiul vezirului... și, după ce au citit fermanul împărătesc, văzînd că scria într-însul ca să trimită banii haraciului deplin... foarte s-au întristat... Măria sa.* R. GRECEANU, CM II, 155, cf. ȘIO II, 128.

2. (Învechit, rar; în Țara Românească; în forma *vechil-harci*; probabil) Funcționar însărcinat cu îndeplinirea hotărîrilor judecătorești. *Judecătoria județului Brăilii... înștiințează... că un Costandin vechil-harci au pus secfestru pe*

o prăvălie cu casă... ale lui Hristea dulgherul, pentru talere 1700 ce cu zapis are să ia de la numitul. CR (1834), 340 1/48.

- Și: (învechit, rar) *vechil-hârci* s. m.

- Din tc. *vekilharc, vekilharç*.

VECHILIMEĂ s. f. (Învechit; și în sintagma *carte de vechilimea*) (Act prin care se acorda) împuternicirea de a acționa în calitate de vechil (2); (învechit) vechilet, (învechit, rar) vechilimet. V. *procură* (1), *mandat* (4). *Să facă cu amăruntul cercetare, atît pentru carte ce va fi avînd de vechelime, cît și pentru cele ce arată în jaloba sa (a. 1803).* IORGA, S. D. XXII, 396. *Copie de pe vechilimea cea adevărată de la Zenovia Culbasini fata Ancuții ot Dubăsari (a. 1814).* GHIBĂNESCU, S. I. VII, 288. *Judecătorii să urmeze cercetările fiind pusă de față sff[?]nta Evanghelie și acei cu pricinile, cum și vechilii lor ce sînt deplin răspunzători, rînduîți prin vechilemea în scris.* PRAVILA (1814), 7/4. *Vechilimea data lui N. Stambulea (a. 1818).* CONTRIBUTII, III, 89. *Vine la... Poartă unul din boieri sau doi cu... vechilime din partea boierilor obștei pentru oareșicare cerire a țării (a. 1822).* URICARIUL, III, 232/2. *Împuternicindu-l pe d[u]m[nea]lui Duca și pentru parte me, prin această obștească a noastră vechilime..., am rugat și pre cinstitul departament a pricinilor străine din Moldova de au adevîrit (a. 1823).* GHIBĂNESCU, S. I. VII, 289. *Vînd din frunțașii lor, cu vechilimea din partea tuturor, s-au socotit cu cuviință de cătră obșteasca adunare (a. 1825).* URICARIUL, XIX, 63. *Acest zapis... îl dă Popa Ioan i Gheorghe Diaconu... vechili și din partea tuturor celorlalți moșneni, cu vechilimea în scris (a. 1827).* DOC. EC. 394. *S-au înfășurat în giudecata acestui divan răzeșii de moșie Românești... prin vechil din parte lor cu în scris vechileme (a. 1829).* GHIBĂNESCU, S. I. XIII, 71. *Fieșcare din lăcutorii satelor să-și aleagă și să-și orînduiască vechil cu vechilimea în scris și, cînd se va da în știre că s-au slobozit plata, atunci să-și aibă fieșcare vechil orînduit.* CR (1831), 199²/31. *Eu nu am vechilimea de la epitropia Colții, ci numai de la dumneata (a. 1834).* DOC. EC. 546. *Să să dea în cunoștința dumnealui clucerului Mihuleț... să trimită vechil a să înfășura cu vechilimea adevărită (a. 1837).* FURNICĂ, I. C. 395. *Au și urmat rînduire de vechil pe d[u]m[nea]lui medelnicerul Costi Vasiliu, după vechilimea ce se vede alăturată în copie legalizată (a. 1838).* GHIBĂNESCU, S. I. XII, 6, cf. URICARIUL, V, 12/12. *Vechilimea... d. căminar... [e] întărită di această giudecătorie (a. 1845).* SAVA, DOC. II, 205, cf. 206. *Ion Mighiu primește vechilime de la Panait Croitoriu și județul Sile ca să le caute pămînturile ce le au în Leușeni (a. 1865).* GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 261, cf. CIHAC, II, 627. LM. BARCIANU, ȘIO II, 377, IORGA, S. D. XVI, 48, TDRG, CADE, SCRIBAN, D.

- Și: (învechit, rar) *vechilemeă, vechelimeă, vichilimeă* s. f.

- Cf. tc. *vekâletname*.

VECHILIMÉT s. n. (Învechit, rar) Vechilimea. *Cinovicii... să se înfășeze însuși ei pentru primirea darurilor sau să trimită la cancelaria politicească vechili împuterniciți prin vechilimeturi adevărite de tribunaturile locale.* CR (1833), 154 1/4.

- Pl.: *vechilimeturi*.

- Cf. *vechilimea, vechilet*.

VECHILÍTĂ s. f. (În trecut) Soție de vechil (3). *Gospodăria ei nu se lovea nu numai cu-a preutesei din sat, dar nici cu-a multor vechilite de primprejur.* CONTEMPORANUL, V, 99. *În scurtă vreme, vechilița s-a tras la obraz și a slăbit.* SADOVEANU, O. XIV, 124, cf. SCL 1955, 327. DL, DM.

- Pl.: *vechilițe*.

- **Vechil** + suf. -iță.

VECHILÍC s. n. (Învechit) 1. (Și în sintagmele *carte de vechilic, scrisoare de vechilic*) Vechilet (1). *De la vechili să se poată lua cărțile de vichilic, văzîndu-să de au venit toți.* PORUNCĂ, 3/32. *Au făcut vichil pe acest de mai gios arătat... dîndu-i această carte de vechilic (a. 1782).* IORGA, S. D. XXI,

159. *Carte de vichilic de la... Aghenție... pe numele meu să-m faci, ca să poci lucra în numele dumatiale (a. 1799), id. ib. XII, 125. Oricare din răzăși vor ave pricini de giudecăți la Divan, și toți împreună nu vor pute veni, acelor ce-i vor alege și-i vor rindui în pricina ce va fi, să le deie scrisoare de vechilic din partea tuturor că sînt deplini răspunzători (a. 1803). URICARIUL, IV, 156/21. Scrie într-acei vechilic... chir Dimitrache, tată că te facem vechil, ca să stai la hotărîutul moșilor noastre (a. 1813). ȘTEFANELLI; D. C. 445. Să nu-i dați vechilic la mină (a. 1819). T. PAPAHAĞI, C. L., cf. CIHAC, II, 627, DDRF, ȘIO II, 377, TDRG.*

2. *Vechilet (2). Șapte sute galbeni blanc am primit de la d. aga Iorgu C., din una sută galbeni, partea vechilicului meu. KOGĂLNICEANU, ap. IORGA, S. D. XVI, 47, cf. SCRIBAN, D.*

— Pl.: *vechilicuri*. SCRIBAN, D. — Și: (învechit, rar)

vechilic, vichilic s. n.
— Din tc. *vekilik*.

VECHIME s. f. I. 1. Faptul de a fi vechi¹ (3); însușirea, calitatea a ceea ce este vechi¹; origine îndepărtată, existență, durată îndelungată; (livresc) vetustate, (învechit) bătrînețe, vechietate (1), vechitură (II 1), (învechit, rar) vechie (1). *De este vreun neam mai mult decît alele să să cîinstească, ... nu numai singură vechimea lui.* CANTEMIR, HR. 86. *Nici pravilile pururea într-un chip păzea, nici vechimea obiceiurilor nezmîntit ținea.* PRAV. COND. (1780), 44. *Pizmăiesc românilor strălucirea viței și vechimea necurmătei moștenirii lor în Dachia.* MAJOR, IST. 30/14. *Mai bine s-au păstrat vechimea [formelor pronominale] la români decît la italieni.* id. ib. 244/9, cf. LB. POLIZU. *Îmi puse dinainte un plic cam afumat de vechime.* SION, P. 58. *Iminei de saftian, care fuseseră odată roșii, ... își pierduseră culoarea din cauza vechimei.* FILMON, O. I, 99, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D. *Aceasta nu ne împiedcă de a putea dovedi prin probe indirecte foarte ponderoase vechimea cuvîntului.* HASDEU, I. C. I, 52, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 307, LM. *În poeziile epice... numele proprii sînt în mare parte impuse poetului... Faptul că sînt istorice le dă oarecare nobleță de vechime și le ridică peste sfera comună.* MAJORESCU, CR. I, 101. *Înainte patului — o masă murdară, al cărei lemn grunzuros de vechime era tăiat cu litere latine și gotice.* EMINESCU, P. L. 29. *Cine n-ar citi iscălitura de sub scrisoare... și ar omite rîndurile unde pomenește despre vechimea cunoștințelor d-sale diplomatice, ar crede-o scrisă de un agramițu... iar nu de un vechi diplomat.* id. O. XI, 207. *Văzînd o căsuță tupilată și acoperită cu mușchi, care mărturisea despre vechimea ei, a bătut la poartă.* CREANGĂ, O. 47. *Vom însira... legendele și tradițiunile... și, prin acele, vom dovedi vechimea satului nostru.* LIUBA - IANA, M. 40, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Raze de soare pătrund prin coperișul găurit de vechime și neîngrijire.* IORGA, P. A. I, 162, cf. TDRG. *Prin vechimea lor colindele au un aer de sfințenie misterioasă.* VICIU, COL. 9. *Tipul lor, ... dată fiind... vechimea lor, e mult anterior venirii scythilor în Europa.* PĂRVAN, G. 363. *Un act în care s-ar fi pomenind de vechimea bisericii... [este] dat la arhivele statului.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 8. *În dreapta, se afla un dulap enorm de stejar... înnegrit de vechime.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 171, cf. RESMERIȚĂ, D. *Prin această artă a lui, poporul nostru dovedește și vechimea sa și prioritatea sa pe aceste meleaguri.* ARH. OLT. V, 164. *Cîteva cuvinte... ne lămuresc originea și vechimea obiceiurilor.* RF I, 105. *Cu toată importanța și vechimea relațiilor comerciale ale Brașovului cu Țara Românească, Transilvania nu avea nici o legătură potrivită și suficientă prin drumuri cu Principatele.* GOLOGAN, C. R. 78. *Nimeni nu contestă vechimea acestui obiect.* CADE. *Recunoscu în giubeaua lui de pambur verde, țocit, lustruit de vechime, pe marelă lăgoșă.* Theodor Văcărescu. CAMIL PETRESCU, O. III, 191. *Toponimia... întărește afirmațiunea... privitoare la vechimea românilor de aici.* DRĂGANU, ROM. 432. *Deasupra izvorului din mijloc se ridică o cruce de stejar neagră de vechime.* SADOVEANU, O. XI, 12. *Cînd ne vorbea de vechimea școlii noastre românești din Satuțuș, ni se umplea inima de voie bună.* MOROIANU, S. 13. *Vechimea,*

adică deasa și îndelungata întrebuintare, poate șterge, pînă la dispariția totală, valoarea expresivă a unei sintagme. IORDAN, STIL. 258, cf. SCRIBAN, D. *Este sigur că lipsa lor de strălucire nu provine alit din vechime, căci Aman își îngrijea în genere culoarea mai mult ca Grigorescu.* OPREȘCU, S. 21. *Nimic nu contrazice aici vechimea și continuitatea elementului autohton. O viață patriarhală durată de-a lungul veacurilor, pe care o descifrezi și astăzi prin tot întunerecul istoriei.* APOLZAN, P. I. 26. *Pălăria de paie-era neagră de vechime, gulerul rupt.* ARGHEZI, S. XIII, 32. *Un pat de fier cu tăblii, pictat cu îngeri șterși de vechime, fusese scos din pod.* CĂLINESCU, E. O. I, 194. *Îl găsisse... într-un halat de mătăsă, pe alocuri tăiat de vechime.* VINEA, L. II, 239, cf. DL, DM. *Vechimea palatalizării labialelor și tradiția scrisului nostru literar sînt două realități care trebuie interpretate după natura lor specifică.* CL 1961, 41. *Cronicarul... dorea să arate vechimea dregătorilor de la întemeierea Țării Românești.* STOICESCU, S. D. 48. *Vechimea obștilor teritoriale este atestată de mumirile de sate.* PANAITESCU, O. T. 27. *Vechimea viilor din Țara Românească rezultă și din menționarea vinărieiului... în cele mai vechi acte interne.* C. GIURESCU, P. O. 18. [Subliniază] *vechimea elementului autohton românesc în Transilvania înainte de venirea ungarilor.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 4, 20, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ (Mai ales cu determinări adjectivale sau introduse prin prep. „de”) *Timpul scurs de cînd a apărut, de cînd există, de cînd durează, de cînd se menține ceva. Ambe acele gotice icoane... mărturisesc o vechime naltă.* FM. (1847), 372²/34. *Sînt alte cărți tot de o vechime ce sună alminterea.* RUSSO, S. 69. *Se bucură de gloria nobleței familiilor lor, căpătată de la el cu vechime de șese sute ani astăzi.* ARISTIA, PLUT. 282/5. *Medicul... afirmă... că frigurile sînt acolo cu atît mai mortale, cu cît sporește vechimea elementului imigrat.* HASDEU, I. C. I, 223. *Nu cunoaștea numărul proceselor, nici vechimea lor, rămîinind la caprițîul preșidenților de a înșifșa o pricină intrată de puține zile numai, cînd altele, străgăinindu-se de ani mulți, nu-și puteau găsi rîndul.* COLUMNNA, VII, 54. *Poarta de stejar de o vechime seculară, scările de piatră tocite... te făceau a crede că este mai mult o ruină oprită curiozității decît locuință.* EMINESCU, P. L. 72. *D-sa ne spune în prefața că testele le-a înșirat în ordinea vechimei lor.* REV. CRIT. I, 173. *Este greu de constatat data adevărată a supunerii fiecăreia, ... din pricina nenumăratelor acte false, închipuite... spre a ureca pe cît se poate mai mult vechimea închinării.* XENOPOL, I. R. VI, 27. *Satul lor... a fost întotdeauna un sat liber românesc, cu o vechime de mai multe ori seculară.* PĂCALĂ, M. R. 72. *S-au luat clopotele vechi... de la toate bisericile, înainte de a se putea ști vechimea lor și inscripțiile de pe ele.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 120. *Cel mai vechi monument cunoscut al orașului Craiova este biserica Sf. Dumitru; de cînd datează aceștia vechime nu s-a putut preciza... pînă azi.* ARH. OLT. V, 390. *Dață acest fenomen are o vechime alit de mare, cum se face că el nu s-a generalizat?* RF I, 151. *Aveau... industria lor cu o vechime tot așa de mare ca însuși poporul ce o exercita.* GOLOGAN, C. R. 41. *Noi descoperiri... dau acestei biserici o vechime mult mai mare.* ARH. OLT. X, 235. *Acest nume... se înțelege ușor..., mai ales că vechimea nu-i este prea mare.* DRĂGANU, ROM. 543. *Armata noastră nouă... n-are o vechime mai mare decît un deceniu.* SADOVEANU, O. XXI, 13. [Prognosticul este] *variabil după sediu, întindere și vechimea leziunii.* ENC. AGR. I, 55. *Materialul din care se făceau cușăturile ne permite să fixăm vechimea cămășilor cu destul de multă precizie.* APOLZAN, P. I. 143. *Strînsese mobile de felurite stiluri și vechimi, bine armonizate.* CĂLINESCU, E. O. I, 84. *Vechimea civilizației faraonilor... o situăm la 5000 de ani înainte de Cristos.* RALEA, S. T. I, 247. *Vitrinele... cuprind numai monede orientale. Unele au o vechime de peste o mie de ani.* STANCU, U. R. S. S., 122. *A sfîrșit multe discuții... în ce privește vechimea dregătoriei.* STOICESCU, S. D. 247. *Indiferent de vechimea ei, o metodă de cercetare poate fi mai bună sau mai puțin bună.* HRISTEA, P. E. 6. *Că vechime..., legenda lui Bucur credem a avea... înfîțiate.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 4, 23. *Studiul numelor de locuri... ne ajută să stabilim cu mai multă certitudine răspîndirea geografică a*

unui fenomen lingvistic, vechimea și evoluția în timp a acestuia. L. ROM. 1980, 527.

2. Trecut (îndepărtat); epocă veche a civilizației, în special antichitatea; (învechit și regional) vechitură (I 2), (învechit) vechie (2), (învechit, rar) învechime. Iosif... scrie istoria pentru vechimea iudeilor. CANTEMIR, HR. 526. Urmind și obiceiului din vechime, hotărîm a să lua dijma de pogon cîte patru banițe porumb grăunțe. PRAV. COND. (1780), 156. Am jurat... cu jurămîntul acelu care noi din vechime l-am fost obiceiuit (a. 1791). IORGA, S. D. XII, 113. Purtîndu-ș dajdiia cea orînduită de la visteriie, să fie împărțit de milile ce din vechime are această breaslă (a. 1804). id. ib. XVI, 152, cf. MAJOR, IST. 183/25. [Zine] osăbite pricinuiesc fapte. De puțini văzute sau de nime, Precum s-au pomenit din vechime. BUDAI-DELEANU, T. 121. Ispravnicii au avut din vechime și au voie să cumpănească starea satelor (a. 1811). DOC. EC. 95. Aici, în orașul Buzeului, fiind obiceiuit din vechime de să făcea țîrg..., s-au și urmat acest țîrg pînă în răzmirița ce au fost (a. 1812). ARHIVA, I, 633. Acest obicei din vechime fiind, urmează ca să păzească precum era mai nainte (a. 1813). DOC. EC. 155. Neamurile cele mai slăvite ale vechimei au fost elinii și romanii. CALENDARIU (1814), 99/10. Este țara domnii mele îndatorată, din vechime, prin preainalte împărătești fermanuri (a. 1819). IORGA, S. D. XXII, 170. Rușfeturile și havaieturile să nu lipsească, fiind canonisite din vechime, după obicei. I. GOLESCU, în PR. DRAM. 78. Din vechime bucătarii au fost făr' de vataf și slobozi a tocmi nunți și ziaafeturi (a. 1823). DOC. EC. 269. Chicheron numește istoria... însemnarea vechimiei. TEODOROVICI, I. 33/9, cf. LB. Suferea atîtea nesuferite dureri făr' cîrtire pentru bunătate, și din vechime... să istorisesc defăimînd moartea. POTECA, F. 13/22. Acești aurari din vechime au fost așezați a-și răspunde dajdiia lor (a. 1829). DOC. EC. 439. Acești bărbați se vor indeletnici acum ca cercetări ce se atinge pentru știința anticității sau a vechimilor. AR (1829), 82²/25. Văz în Moldova toată slava romană A reînvia subț Ștefan și ai vechimii ani larăși a se întoarce. HELIADE, O. I, 181. Corăbiile din vechime fiind cu lopeți, cele mai ușoare sfărîma cu lesnire pre cele mari. CĂPĂȚINEANU, M. R. 37/18. La cele mai luminate nații ale vechimei, împărțășirea la tainele legii era pururea însoțită de slujbe... destoinice de a însufla respectul. MARCOVICI, D. 186/8. Să fie a Moldaviei pămînt Viu izvor întru vechime, iar acum uitat mormînt? ASACHI, S. L. I, 51. Unul din rezebelele cele mai faimoase ale anticității... au fost rezebelul grecilor întreprins pentru frumuseșea unei femei a vechimei. id. ib. II, 5, cf. VALIAN, V. Din întînderea ce din vechime au avut în preajma orașului, acum să văd străntorați de către arendașii mănăstirii (a. 1844). ARH. OLT. IX, 43. Istoria... este marturu timpurilor, ... solul vechimei. IST. M. I/5. Mușchiul ce-l calci cu piciorul este iarba din vechime. CONACHI, P. 114. Începu a-și aduce aminte una cîte una zilele vechimei și ofță după mărimea și vitejia trecută a românilor. BĂLCESCU, M. V. 550. Autorii cei clasici ai vechimei nu se pot prețui după vrednicie. CÎMPEANU, GR. ROM. 169/6. Clădirile noastre deșteaptă un suvenir romanesc... în forma pre cîu au stat din vechime (a. 1850). DOC. EC. 975. Stilul său [este] o repetiție deslîorită de retorica știută și înnoită din respectabila, dar moarta vechime. RUSSO, S. 162. Făcuse amicie cu un bărbat..., om cu... învățatură la științele vechimei. ARISTIA, PLUT. 339/26. În vechime se făcea altminteri. KOGĂLNICEANU, S. A. 144, cf. POLIZU. Toți legiuitorii vechimii au fost poeți: se dovedește din legile ce au consacrat prin poezie. BOLLIAC, O. 34. Români, fii ai celor ce-n vechime se luptară, Cu sudorii adăp pămîntul, cîștig hrana în dureri. ALEXANDRESCU, O. I, 76, cf. PONTBRIANT, D. Famoasă fu în vechime astă cetate ca o colonie fundată chiar de împăratul Traian. HASDEU, I. C. I, 270. Dați-mi voie să mă întorc... înapoi și să compar un moment ceea ce se petrecuse în vechime cu ceea ce se petrecu în societatea creștină. BARONZI, I. C. V, 562/28. El are din vechime o menire strălucită! El a fost și vrea să fie sentinelă neclintită Pe pămîntul strămoșesc! ALECSANDRI, P. II, 76, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 307, LM. Domnii din vechime Ar fi dat lui cinste. BOLINTINEANU, P. I, 135. Regele egiptean

Thamus... din adînce vechime își arătase temerea că mare stricăciune va aduce scrierea între oameni. MAIORESCU, CR. II, 107. Sînt multe credințe fără temei, ... rămase rătăcite... din vechime. JIPESCU, ap. GCR II, 261. Un monument consacrat artei industriale a aurărilor din vechime... va purta pe creștetul său... colecțiunea noastră de anticități naționale. ODOBESCU, S. III, 635. Neîndurarea timpurilor ce distrus cea mai mare parte din autorii vechi armeni, ce erau meniți a păstra scrierile cele mai serioase ale vechimei, în care Dacia noastră nu era străină. COLUMNNA, VII, 126. Acest fapt a fost observat din cea mai îndepărtată vechime. CONTEMPORANUL, I, 90. Preot rămas din a vechimii zile, Șan Marc sinistru miezul nopții bate. EMINESCU, O. I, 202. În foarte depărtată vechime s-a petrecut... războiul grecilor împotriva cetății Troada. CARAGIALE, O. III, 325. Să nu uităm ce am spus... despre rătăcitele credințe păgînești ale oamenilor din vechime. id. ib. 328. Își alege din prăvălia stăpînului său o sabie rămasă de la Novaci, pe care o păstra în prăvălie ca pe un odor din vechime. ISPIRESCU, L. 137. Figurile marilor vovezoși și întîmplările din vechime... se deșteptau în el clare. VLAHUȚĂ, S. A. II, 367, cf. SEVASTOS, N. 271. La descrierea fiecărei comune... se va da: numele actual obiceiuit și oficial... precum și numele ce l-a mai avut în vechime. CONV. LIT. XXII, 286. Rînduiala cinstei boierilor era tot cea din vechime. RĂȘCANU, L. XCIII. Există... legende cari se vād a fi păstrate din cea mai profundă vechime, deoarece... le aflăm atît la românii din Bucovina, cît și la cei din Transilvania și Ungario. MARIAN, O. I, 165. În Tracia, în vechime, era și un munte care se numea Gannos, azi Ganosdag. REV. CRIT. I, 527. Ocele din „Colnic” și „Ivana”... să cred a fi existat în vechime. LIUBA- IANA, M. 64. În vechime „mysii și cu geții locuiau în toată acea regiune”. XENOPOL, I. R. I, 42. În vechime griul se semăna atît toamna cît și primăvara. DAMĂ, T., cf. ENC. ROM., BĂRCIANU. Cine dorea să ajungă la ceva în stat, învăța mai întîi a citi și a scrie la vreau grămătic, după cum se numeau învățătorii în vechime. SBIERA, F. S. 43, cf. ALEXI, W. Hotarele tătărăști rămaseseră aceleași ca din vechime. IORGA, C. I. II, 105, cf. TDRG. Mori de vînt erau foarte multe în vechime, așezate pe marginea satelor, în bătaia vînturilor. PAMFILE, I. C. 187. Furturile de la băi, de la piue, din păduri erau obișnuite din vechime. AGÎRBICEANU, A. 202. Cheptarele le poartă astăzi bogatul ca și săracul, pe cînd în vechime și boierimea nu purta altceva decît cămașa. PĂCALĂ, M. R. 120. Dacă astăzi se întîmplă asemenea lucruri... lesne înțelege orcine ce a fost în vechime, cînd reproducerea scrierilor se făcea prin copiiști. BUL. COM. IST. I, 12. Așa-zisele conflicte naționale contemporane sunt de fapt, ca și în vechime, conflicte de idei generale...: religioase, politice, sociale, economice. PĂRVAN, I. F. 60. Sîntem mai oropsiți ca robii din vechime! Întrerupea deseori Belciug, foarte grav și posomorît. REBREANU, I. 155, cf. RESMERIȚĂ, D. Navigatori italieni și mai în special genovezii... stabilise... și alte țîrguri mai din vechime pe maluri mai depărtate. N. A. BOGDAN, C. M. 5. În vechime oracolele potoleau curiozitatea cercetătorului. ARH. OLT. V, 57. În vechime, lumea se împărțea în popoare comerciale și în „state pasive”. GOLOGAN, C. R. 12. Au locuit din vechime și neîntrerupt acest pămînt. BOCĂNEȚU, T. A. 126, cf. CADE. Există în mare parte un artificiu analog celui uzitat de profeții din vechime ca să-și impună cultul. TITULESCU, D. 196. E întrebare cum se întrebau în vechime oracolii. SIMIONESCU, F. R. 113. În picioare, în vechime, se purtau opinci și la sărbători. IZV. XIII, 260. Focul pîlpîia în întunericul ogrăzii, și unul rostea domol o istorie din vechime. SADOVEANU, O. II, 448. Abaldă [este] termen întrebunțat în vechime pentru a arăta o magazie, un loc unde se depozitau mărfurile. ENC. AGR. I, I, cf. SCRIBAN, D. Tradiția ne spune că mai demult și alte femei din sat știau țese cu scîndura, iar în vechime toate femeile așa își țeseau frîmbiile. APOLZAN, P. I. 73. Vrajitorii, vracii, profeții tuturor popoarelor nu puteau fi -- în vechime -- la orice popor ne-am adresa, decît oameni înțelepți. BĂCESCU, PĂS. 247. Dionis se trezește ca un bolnav, care în delirul său continuă... să iubească în Mariu zilelor noastre pe aceea din vechime și să ia pe anticarul Riven drept maestrul Ruben de altădată. VIANU, L. R. 222. Sînt ascunse

aici niște legi pe care învâțații le-au dibuit sute sau mii de ani, după ce navigatorii din vechime le folosiseră în chip minunat. TUDORAN, P. 99, cf. DL, DM. *Instinctiv, popoarele s-au solidarizat în vechime în jurul limbii lor.* IST. LIT. ROM. II, 27. *Învățatul domn al Moldovei arată că, în vechime, exista obiceiul să nu se dea dregătorii mari boierilor tineri.* STOICESCU, S. D. 75. *Sînt în limba română nume de legume derivate din latinește, deci cultivate din vechime.* PANAITESCU, C. R. 148. *În vechime, pămîntul arabil al satului, precum și celelalte zone, au fost împărțite în părți perfect egale.* id. ib. 162. *Legătura s-a stabilit prin observarea caracterului războinic al dansului românesc din vechime.* IST. T. I, 49. *Florentinii au făcut să renască artele, adică să redevină ceea ce ele au fost în vechime.* MAGAZIN, IST. 1969, nr. 11, 10. *Tramvaietele se plimbau prin fața mea asemeni unor calești din vechime, multicolore și lăsate în arcuți.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 113, 18/2. *În unele așezări de pe Dunăre... au existat, din vechime, șantiere de construcții navale.* L. ROM. 1971, 40. *Termenul, încă din vechime, avea și un sens etic de cunoaștere a binelui și a răului.* REV. FIL. 1972, 169, cf. M. D. ENC., DEX. *Din vechime am apucat pînă pîrcălabu dă strîngea dăjdiile pînă răboj.* GRAIUL, I, 203. *Dacă ar fi să mă mai întrebăți: „cum era mai înainte vreme?”... v-aș spune: „era și în vechime, cum nu-i azi!”* FURTUNĂ, V. I. *Fiiți voi cu veselie, Cu un cîntec din vechime.* BALADE, II, 164. *A fost odată pînă timpurile dă dămălu, din vechime, ... un băiat care rămăsese și fără tată și fără mamă.* O. BÎRLEA, A. P. II, 492. ♦ (Cu sens colectiv) *Oamenii din trecut. Văduva nu mai scotea veșmintele cernite. Așa era obiceiul vechimei.* ODOBESCU, S. I, 108. *Acea vechime romană... a întrebuițat pentru prima oară cuvîntul „eminens”.* MAIORESCU, CR. I, 13. *A zis vechimea, și noi o dăm nainte, Că singur filozoful din toți e mai cu minte.* REV. CRIT. I, 320. *Este revelator faptul că scriitorul român... amintește în mod atît de surprinzător pe cei ai Renașterii prin plăcerea lui de a povesti... și prin tendința moralizatoare, inspirată de înțelepciunea vechimii.* VIANU, L. R. 58, cf. SFC III, 56. ♦ (Învechit; la pl.) *Monumente vechi; vestigii istorice; antichități. Au oprit scoaterea anticităților sau a vechimilor din Grechia, învoind prezidentului a împărți muzeelor... pentru scopostul cercetărilor arheologhice.* AR (1829), 170²/26. ♦ (Învechit; la pl.) *Fapte, evenimente, situații din trecut; inscripții, documente, măturii arheologice etc. care oferă informații sau indicii asupra acestora. Aceasta arată... toți cei ce au cetit și cetesc cărțile cele ce cuprind vechimile timpurilor de demult.* BOJINCĂ, R. 25/28. *Bîrfelele lui... la aceii, ... ce nu prea cearcă anticitățile (vechimile), cea mai mare credință vor avea.* id. ib. 26/12.

II. *Activitate îndelungată (într-un post² (I), într-o funcție); durată a activității prestate de cineva (într-un post², într-o funcție). Nu-i trebuia, pentru ca să ajungă polcovnic, nici vechime, nici practică, numele lui era de ajuns pentru înaintare.* CARAGIALE, O. III, 179, cf. TDRG, REȘMERIȚĂ, D. *La vîrsta de douăzeci și șase de ani, avea vechime în gradul al doilea și aștepta din zi în zi un nou examen.* BASSARABESCU, V. 4. *Înaintările s-au făcut după vechime.* CADE. *Fiecare inferior devine superior la rîndul vechimei.* BRĂESCU, A. 136, cf. SCRIBAN, D. *Funcționarii publici delegați sau detașați... își păstrează vechimea în cîmpul muncii.* LEG. EC. PL. 191. *Brigada este condusă de un om cu o mare experiență și o mare vechime în cîmpul muncii.* SCÎNTEIA, 1952, nr. 2392, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Glumeț) [Omu:]... *Dumneata dai sfaturi? Dumneata ești o biată fetiță...* [Liana:] *Desigur... Dar eu am vechime, căci am suferit înaintea d-voastră din dragoste.* CAMIL PĂTRĂSCU, T. III, 320. ♦ L o c. a d v. *La vechime* = (în legătură cu verbele „a înainta”, „a avansa”; calc după fr. à l'ancienneté) după vechime (II), pe baza vechimii. *După cîțiva ani, locotenentul Teacă fu avansat la gradul de căpitan, - de astă dată la vechime.* BACALBAȘA, M. T. 13. *Acest funcționar are înaintea altora drept să fie înaintat la vechime.* SCRIBAN, D.

- Pl. : (rar) vechimi. - Gen. -dat. și: vechimei.

- Vechi¹ + suf. -ime.

VECHIRE s. f. (Învechit) *Deteriorare; învechire.* Cf. vechi² (3). *Podul acesta romanilor... nu mult au folosit; pentru că cu vreme și pentru încungiuirea Dunărei și pentru vechirea lui s-au urluit.* ȘINCAI, HR. I, 109/16, cf. DRLU.

- V. vechi².

VECHIȘÓR, -OARĂ adj. Diminutiv al lui vechi¹.

1. (Învechit) Cf. vechi¹ (1). Cf. DRLU, CIHAC, I, 308.

2. Cf. vechi¹ (3). Cf. DDRF, TDRG 1722.

- Pl. : vechișori, -oare.

- Vechi¹ + suf. -ișor.

VECHÍT, -Ă adj. (Învechit) 1. *Îmbătrînit.* Cf. vechi¹ (1). *Amurfit-am, de-m sînt oasele vechite.* DOSOFTEI, PS. 106/9.

2. *Deteriorat; uzat.* Cf. vechi² (3). Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DRLU, LM.

3. *Depășit; învechit.* [Prin botez] *pre vechitul om de păcate înnoind și prăplăzmuind, a ceriurilor împărăție i-au dăruitu-i.* DOSOFTEI, V. S. ianuarie 6/9.

- Pl. : vechiți, -te.

- V. vechi².

VECHITĂTE s. f. v. vechietate.

VECHITURĂ s. f. LI. (Învechit) *Vechime (I 1).* *Mari hărnicii și laude, a cărora pomenire niceodănoară vechitura vremilor nu o va stînge den cărțile vieții.* N. COSTIN, L. 41. *Maidanele Bucureștilor gemeau de soldați... învelii în mantale transparente de vechitură și de gloanțe turcești.* GHICA, S. 277, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX.

2. (Învechit și regional) *Vechime (I 2).* *Și mai mult însă înaintea acestor dachi și gheti lăcuitori era... niște neamuri de le zicea gavriști și ghestoboși. Ci noi mai vechi de aceea nu căuțăm. Căci cite mai în sus vom umbla scurmînd și cercînd acele vechituri, atîta mai la întunecet vom da și nu alt vom afla, fără baze și povești numai.* C. CANTACUZINO, CM I, 10, cf. CADE. *Știu din vechitură.* VÎRCOL, V. 120.

II. 1. (Depreciativ) *Lucru vechi sau învechit, uzat; (în special) obiect de îmbrăcăminte uzat sau demodat.* V. r a b l ă (1), r u g i n i t u r ă, r o a j b ă (1). *Ca hăina ponosită, Cînd le-a hi vreamea sosită, Li s-a destrăma făptura Din hire, ca vechitura.* DOSOFTEI, PS. 347/6, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., LB, VALIAN, V., ISER, POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D., CIHAC, I, 308, LM. *Vezi acum... negustori care vin să-și vîndă vechiturile la oamenii din firgurile de primprejur.* ODOBESCU, ap. VIANU, L. R. 71. [I] *n asemenea cărți el răscolea c-un fel de patimă și-mi cumpăra cele mai obscure și mai sără de-nfeles. Acuma asemenea aveam cîteva vechituri de astea.* EMINESCU, O. VII, 111. *Îmblam adesa ziua pe uliți, sînd numai pe ici, pe colo la cite-un anticvar și răscolindu-i vechiturile.* id. ib. 320. *Să ne-ntoarcem la vrafal nostru de vechituri zdrențuite unde, în cîteva foi răzlețe din cine știe ce carte, găsim rîndurile de mai la vale.* CARAGIALE, O. IV, 139. *Eu nu fac negoțătorie de vechituri.* SLAVICI, N. II, 312. *Copiii, gătiiți în vechituri de căpătat, palizi la față, se uită cu ochii mari, speriați, pe la vitrinile pline de jucării.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 218, cf. 84, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG. *Un arsenal de vechituri. Erau acolo săbii, revolvare stricate, fiare rupte, arămuri vechi.* PAPADAT-BENGESECU, O. II, 159, cf. REȘMERIȚĂ, D. *Mi-a venit să fac scrinul fîndări cu toporul, doar din slăbiciunea ce am de vechituri - era un „Empire” de mahon de toată wîștenia - l-am cruțat.* M. I. CARAGIALE, C. 92, cf. CADE. *Dă bucuos înapoi vechitura, mai dă și ceva pe deasupra și capătă o mașină nouă, neuzată.* CAMIL PETRESCU, T. II, 47. *Am primit nouă vase... lemn vechi... putred... Tumuri ruginite, pîrze sfîșiate. Vechituri cumpărate de apucate.* id. ib. 262. *Odaia noastră dădea în odaia în care se ținea vechiturile.*

BRĂESCU, A. 107. *Vă însoțesc prin librării și magazine de vechituri.* TEODOREANU, M. II, 145. *Comisul Manole se descătărămă de vechituri, trăgînd pe dînsul straiete curate.* SADOVEANU, O. XIII, 296. *Pînă a ajunge în Calea Unirii... treceai prin fața dușeniei lui Barabulea, negustorul de vechituri.* ARH. OLT. XVII, 387, cf. SCRIBAN, D. *E un zîmbet aruncat desigur ridicolului tuturor acestor cojecturi cu trezii miros de vechitură și foileton muced.* MIHĂESCU, D. A. 108. *Se mai văd pe Calea Văcărești ruinele fostei hale de vechituri.* ARGHEZI, S. XVIII, 115. *Deși era amator de vechituri, pe care le luase... pe nimic, nu făcuse caz de ele.* CĂLINESCU, B. I. 426. *Lui Pomponescu nu-i plăceau vechiturile în casă, voia mobilă nouă, folosită de el înția oară.* id. ib. 440. *Seduția unor respectabile vechituri. Sfeșnice evreiești, chilimuri și sumacuri, ciubuce turcești, ghemuite și obosite, cu culori moarte.* RALEA, S. T. I, 299. *Se bucurau cînd fetele se pricepeau să-și facă dintr-o vechitură a mamei o rochiță ca lumea.* PAS, Z. I, 220. *Toate aceste vechituri, epave pierdute de propria lor poveste... răsîrîndu-se în jurul lor un calm patriarhal.* VINEA, L. I, 54. *E nemaipomenit, ... numai vechituri în casa asta, nici un singur lucru nou, nici măcar un divan-studio.* id. ib. II, 239, cf. DL, DM. *Începe o destul de naivă investigație detectivistică... cercetînd piața de vechituri.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 3, 11/2. *Magazia era plină de tot felul de vechituri.* id. nr. 29, 15/2. *Cei înții ruși cu cari-mbraci copchilu sî sîi din vechituri.* GRAIȚUL, I, 536. ♦ (Ca epitet, pus înaintea termenului calificat, de care se leagă prin prep. „de”) *După ce vîndu corabia la un compatriot din Brăila, își cumpără o vechitură de vaporas englezesc.* BART, E. 324. *Vechitura ei de îmbrăcăminte nu bătea la ochi.* POPESCU, B. I, 53. ♦ Ceea ce este lipsit de nouitate (și de interes); ceea ce este depășit, demodat, perimat. *Avem a-i găti lui [Iisus Hristos] în loc de groapă, inimă noao, lepădînd toată vechitura a omului cel de păcate (a. 1642).* GCR I, 101/28. *Să se ia cîte 18 bani noi, fără a se socoti vechitura ce se urma pînă acum (a. 1814).* URICARIUL, I, 214. *Lacomii sau nimic nu grăiesc, cînd vorbesc alții, sau înșiră lungi și grețoase cuvinte de vechituri, ... de nerînduiala vremilor și a anilor.* POTECA, F. 258/8. *Un asemenea om... va fi tot pe atîta de contrariu și vechiturilor, care nu mai au nici o rațiune de a fi!* CONTEMPORANUL, I, 118. *În astă seară se deschide stagiunea teatrului nostru... Probabil că publicul va alerga nerăbdător... Ceea ce putem afirma dinainte e că și iarna asta își va duce-n spate marfa de traduceri și de vechituri.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 605. *Nici o surpriză, nici un fericit eveniment în literatura noastră... Talentele vechi nu mai dau nimic nou. Talentele nouă - dacă sînt - ne dau vechituri.* id. ib. 625. *Dar noi acești care am rămas mai îndărăpți și nu ne-am îmbrăcat în frac roș și cu joben verde... noi să continuăm a ne interesa... de vechiturile noastre naționale. Ce pline de frumuseți sînt aceste vechituri! Ce panteon literar nu s-ar putea împopula cu ele!* REV. CRIT. I, 533. *A aprîns suflete și a înmuat inime cu zvonul cîntecelor sale. Și acum... Acum cîntecetele lui sînt vechituri... Așa i-a zis boierul.* SĂM. VIII, 19. *Norocul e-o invenție absurdă a oamenilor vanitoși... Cum poate inteligența ta să accepte această vechitură?* ARGHEZI, S. XXI, 87. ♦ Epitet pentru un adept al stării de lucruri din trecut, considerat depășit, retrograd. *Vechitura Strat, om cu știință de carte, ... a lăsat în urmă-i o scriere eselență de economie politică.* EMINESCU, O. XI, 412.

2. (În dicționarele din trecut) Boală (cu evoluție lentă) contractată de mult timp. Cf. POLIZU, DDRF, RESMERIȚĂ, D.

3. (Prin nord-estul Olt. și prin nord-vestul Munt.) Rezervă din recolta de cereale a anului precedent sau a anilor precedenți. *Poate să mai fină seceta că eu toi mai am vechitură (porumbi vechi din alți ani).* CIAUȘANU, GL. *Mai ai ceva vechitură la podval?* UDRESCU, GL.

- Pl. : vechituri.

- Vechi² + suf. -tură.

VECHIȚĂ s. f. (Prin nord-vestul Munt. și prin nord-estul Olt.) Scîndurică. Cf. LEXIC REG. II, 17.

- Pl. : vechițe.

- Etimologia necunoscută.

VECHIŪȚ, -Ă adj. Diminutiv al lui vechi¹.

1. (Învechit) Cf. vechi¹ (1). Cf. CIHAC, I, 308, DDRF.

2. (Rar) Cf. vechi¹ (3). Cf. TDRG.

- Pl. : vechiuți, -e.

- Vechi¹ + suf. -uț.

VECIE s. f. 1. (În limbajul bisericesc) Durată nelimitată în viitor; existență veșnică de după moarte; veac (12), veșnicie, eternitate, (învechit) vecuire. *Trupul... împreună cu sufletul îndulci-se-va în vecia ceaia nesfîrșita.* CORESI, EV. 101. *Sînt ca o rudă de șarpe luatorii de camătă. Și pîiardere fi-va celor ce o iau, că-ș închid ușile împărăției și-ș astupă calea vieții. Puțin se îndulcesc și a veciei scîrbi dobînditori fi-vor.* id. ib. 344. *Vor sta cine cum ș-au gătat întru vecia netrecută.* COD. TOD. 226, cf. ANON. CAR., BUDAI-DELEANU, LEX. *Glasul arhanghelicesc Prin pămînt în jos pătrunde Pîn la limb, la locul unde Toți direcții din vecie Aștepta cu osîrdie.* AARON, ap. GCR II, 192/25, cf. PETROVICI, P. 266/14, LB. *Fiind și tu un călător care înaintezi către vecie povăuit de mîna lui Dumnezeu, și tu în scurtă vreme vei merge să înțînști pe cel ce cu puține zile mai naînte ș-a lepădat lutoasa sarcină.* MARCOVICI, D. 15/12. *Omul trebuie să trăiască mai mult pentru vecie decît pentru lume, că nimic pe pămînt nu este vrednic de o dragoste adevărată, afară numai de ceea ce, nefînd supus peirii, rămîne în veci.* id. ib. 426/27. *Se leg cu jurămînt, Cît se iubesc își spun, Vecia soroc pun La nodu lor cel sfînt.* I. VĂCĂRESCUL, P. 101/27, cf. POLIZU. *E vremea de iertare: ... vecia nempăcată Mă cheamă... cerul iartă acelor ce-au iubit.* ALEXANDRESCU, O. I, 107. *Ca lampă aînățată la poarta de vecie, Domnea în dulcea taină a umbrelor făcie, Vărsînd văpaie lină ce lumea coperea.* ALECSANDRI, P. I, 134, cf. LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Mînă crîncen, timpul tu sparge-l cu potcoava, Ș-apropiem vecia mai repede de noi.* ARGHEZI, VERS. 85, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Ironie) *Ș-au citit din nou și diplomele în trei limbi, pentru ca să le fie minte locuitorii prin toate generațiile; iară acea vecie a țim, precum vom vedea, abia 15 luni.* BARIȚIU, P. A. III, 254. ♦ L. o. c. a d. j. **De vecie = a)** (în limbajul bisericesc) care nu va avea sfîrșit, veșnic, etern. *Cine vine amu la pocăanie să nu ceară împărăția cerului, nice să i se pare pre el că e destoinic vieții de vecie, ce numai singură rugă să aibă ca să scape de Gheenă și de munca de vecie.* CORESI, EV. 29. *Legătura mea voui tocni cu el... pre legătura de vecie.* PO 55/10. *Alții cu Adam în piștă edemului, iar alții cu Avraam întru viața... de vecie.* COD. TOD. 196, cf. CUV. D. BĂTR. II, 726. *Unii... vor merge în viața cea de vecie (a. 1673).* ȘĂINEANU, I. 164. *Să dobîndim binele de vecie pentru H[ristos]s [Iisu]s.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 89/35. *Dobîndi-vei... în ceriu odihnă de vecie (a. 1685).* ȘĂINEANU, I. 50. *D[oa]mne, cu dulceața ta cea de vecie curioșadză pristăvitul de la noi.* MOLITVENIC (sec. XVII), 302, cf. ANON. CAR., LB. *Inima fierbinte Viața de vecie în lacrimi o căta.* ALEXANDRESCU, O. I, 120. *Și m-oi săpa o groapă miie, Tristă groapă de vecie.* DENSUSIANU, T. H. 100; b) (Jur.; învechit, rar) valabil pe termen (I 3) nelimitat. *Armenii... au acea dreptate a cumpăra moșii... de vecie (a. 1782).* URICARIUL, XI, 263. ♦ L. o. c. a d. v. (În limbajul bisericesc) **În (ori pînă în, învechit, preste vecie sau (învechit) în vecia veacului (ori, învechit, rar, de veac), (învechit, rar) în vecie de veac = în tot timpul; în eternitate. Tu, Doamne, hrănești-nă și veghi-nă de neamul cesta și în veacu (veacie H). PSALT. 18. *Doamne, Dzeul meu, în veacu (veacie H) ispovedescu-me fie.* id. 51. *Cu voi fi-vouii împreună pînă în vecie... Așa și voao vâ se cade spre propoveadanie tremiș să fii... și încă pînă la moarte de aceasta să vă îmbărbătați și să vă nevoiți.* CORESI, EV. 130. *Așteptăm sculatul morților și viața ce va să fie în vecie, amin.* id. ib. 562. *Împăratului veacului neputredul și nevăzutul, unuia prea mîndrului Domn, cinste și slavă în vecia veacului, amin.* id. L. 497/16. *Să nu***

cumva să tînză mîna sa și să ia și den lemnul vieții, și să minînce și să viadă pînă în vecie. PO 21/12. Tot acest pămînt carele am făgăduit sămînțelor voastre da-l voui și-l moșteniți în vecie. ib. 288/5. Toți derepții cu sufletul și tru[pu]l sta-vor întru împărăția ceriului... cineși cu meserearea sa, ce iaste gătita lor în vecia veacului. COD. TOD. 223. Și acum și pururea și în vecie de veacu (ante 1583). CUV. D. BĂTR. II, 177/8. Acom și purure în veciia de veacu (cca 1600). ib. 215/7. Așteptăm sculatul morților și ver fi viu în vecie (a. 1607). ib. 104/3. Judecătoriau i se cade să-ș aducă aminte... că e pre lege începătoriu... că în vecie nu e începătoriu; ce și el ca un om va să moară (a. 1652). GCR I, 159/34. Să dzică toți așea: să fie Domnul lăudat preste vecie. DOSOFTEI, PS. 138/18. Gloata sa cea sfință Ș-au purtat fără smîntă Prin locuri de pustie, Făcînd milă-n vecie. id. ib. 460/22. Eu vedeam față dă față Toate hele ce vor hi să hie, De acum nainte pînă în vecie. BUDAI-DELEANU, Ț. 212, cf. GCR II, 228, LB. Cine poate să-mi fie viața în vecie, dar cine iară poate să mi-o rădice pe deplin? Brațul unui inger nu este destoinic să mă scape de moarte. MARCOVICI, C. 12/6. Blestemat fie-n vecie. BOLLIAAC, O. 94. Juruiesc că s-or întoarce, c-or iubi pîn' în vecie. Apoi fug, și cît e lumea nu-i mai vezi a se-nturna. NEGRUZZI, S. II, 58. Aducerea la îndeplinire a sentițelor... este în vecie amînată, încît interesații sînt siliți a aștepta zece ani și mai bine bunul plac al oamenilor de lă putere. EMINESCU, O. XIII, 43. Să doarmă somnul de urgie, de acum pînă-n vecie. ISPIRESCU, L. 362, cf. DL. A ta sînt, bade, n-vecie. DOINE, 5. Dumneavoastră-n bucurie, D-acum și pînă-n vecie! TEODORESCU, P. P. 154. De-acum pînă-n vecie, Mîla Domnului să fie Tuturor de bucurie Și nouă de veselie. VICIU, COL. 37. Mîla Domnului să fie Cu dar și cu bucurie, De-acuma pînă-n vecie. FOLC. MOLD. I, 246. În (sau pe, învechit, pînă în) vecie = (în construcții negative) niciodată. Carei cred în mine n-au a muri în vecie. CORESI, EV. 99. Eghipteanii... nu-i veți vedea pînă în vecie. PO 225/11. Te voi iubi totdeauna... dar nu te-oi vede-n vecie, Căci așa voiește Avgust. CONACHI, P. 232. Se poate ca bolta de sus să se spargă, Să cadă nimicul cu noaptea lui largă, ... Ș-atunci de-a fi astfel... atunci în vecie Sufierea ta caldă ea n-o să îrvie. EMINESCU, O. I, 38. Haița asta îi strîngea ca niște chingi din care nu te mai dezrobești pe vecie. BACALBAȘA, S. A. I, 97. (Învechit și regional) Pe (sau în) vecie = pe termen (I 3) nelimitat; pe viață. M-am vîndut... să-i fiu dîmniei lui rumân și coconilor dîmniei în vecie (a. 1650). GCR I, 135/29. Faraonul... împărțea pămîntul vremelnic sau pe vecie... acelora pe care voia să-i răsplătească pentru serviciile aduse. ap. TDRG. Îi dă pe vecie lui, copiilor lui și nepoților și strănepoților lui și tot neamului lui... două sate. SBIERA, F. S. 29. Moșia vîndută cu zapis pietor e vîndută pe vecie și devine vecinică proprietate a cumpărătorului. ȘTEFANELLI, D. C. VII. Un voinic s-o aflat, Pe mine m-o cumpărat. Știu că nu ți-o dat o mie, Să mă dai lui pe vecie. Nu m-ai dat pe-o zi, pe-o noapte, Făr' m-ai dat pînă la moarte. BIRLEA, L. P. M. I, 88, cf. ALRM SN II h 810/ 310. Pe (sau pentru) vecie = pentru totdeauna, în mod definitiv. Numele voastre s-au întipărit pentru vecie în poșnețea oamenilor. MARCOVICI, D. 249/24. Legați pentru vecie De pămîntul unde stăm, Plătîm veșnică chirie Și pe apa care bem. BOLLIAAC, O. 22. Floarea se pierdea, confundată pentru vecie în vastul noian al buruienilor. CARAGIALE, O. III, 76. De aici înainte ești lecutit pe vecie. SLAVICI, O. I, 197. Să mor!... Să mă întunec pe vecie?... Prea e crud. VLAHUȚĂ, S. A. I, 16. O vară timpurie îi ademini cu turmele la munte...; gerul lît revenind iute, ei înghețară împreună pentru vecie. CONV. LIT. XXII, 199, cf. 99. După el a căzut acum pentru vecie cortina grea a morții. BACALBAȘA, S. A. I, 229. Trebuie să fie supusă coroanei Poloniei ca orice palatinat al ei... trebuie să fie unită pe vecie cu regatul polon. XENOPOL, I. R. VI, 53. S-a turnat în bronz și s-a așezat pentru vecie figura de mare cetățean român a uruia din fiii ei. REV. IST. IX, 215. Faptele noastre... rămîn de acum înainte neconțenit amestecate... tot mai slab, dar pentru vecie, în viața celor ce vin după noi. IORGA, P. A. II, 49. Ție, celui, a cărui divină putere creatoare s-a coborît pe vecie în pagini care nu pot muri, fie îți vom vorbi adesea. id. ib. 147. Rășnărenii deveniră acum, pe baza chiar a legilor

municipale, supuși pe vecie Sibiului, simpli coloni pe pămînturile orășenești. PACALĂ, M. R. 55, cf. RESMERIȚĂ, D. Îl puse să oprească loja cea mai bună pentru spectacolele fixe, specificînd că s-ar considera dezonorată pe vecie, dacă s-ar întimpla să lipsească de la vreunul. REBREANU, R. I, 186. Miresei... Dacă-i plac, dacă m-alege, Mîna-ți dreaptă, împărate, pe vecie să ne lege! EFTIMIU, I. 12. Vom proceda la o răzbuinare exemplară și pe vecie memorabilă. CAMIL PETRESCU, T. II, 362. Era tîrziu și orașul adormit părea pustiu pentru vecie. id. O. I, 211. Puritatea prieteniei, tîria ei irezistibilă ce leagă pe vecie, constă... în „comunitatea de năzuințe”. D. GUSTI, P. A. 71. Nu las rudele să-i atingă și să-i sărute nici la despărțirea pentru vecie. ULIERU, C. 109. Ușuce-se, să nu-i rămîie cracă, Și piară [pomul]... pe vecie. ARGHEZI, S. V, 224. În fața lui Dumnezeu – declamă clamoros Stănică – sîntem uniți pe vecie. Numai moartea ne va despărți. CALINESCU, E. O. I, 91, cf. id. C. O. 114. Te temeai probabil să nu-ți rămîn pe cap. Precum vezi, n-am obiceiul să fericesc pe nimeni pe vecie. VINEA, L. I, 88, cf. DL, M. D. ENC., DEX. Sufletul tatălui meu se va pierde pentru vecie. FURTUNĂ, C. 74. ♦ E x p r. A închide ochii pe (sau pentru) vecie = a muri (1). Sîngele gîlgîie... închide ochii pentru vecie. SIMIONESCU, F. R. 34. De cînd ai închis ochii pe vecie, Doi ani trecură ceas cu ceas. ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 2, 29/2. (Cu parafrizarea expresiei) Și-acum, mamă, eu mă duc, Pe vecie să mă culc. Să mă-ngropi lîngă mîndra. FOLC. MOLD. II, 488. A dormi (sau a zăcea, a fi dus) pe (sau pentru) vecie = a fi mort. E uscat-acuma fărna ce te copere, și mie Parcă tot nu-mi vine-a crede că ești dus pe vecie. VLAHUȚĂ, S. A. I, 9. Acolo zăcea pentru vecie nevasta boierului bătrîn, în pacea de acolo odihnea trupul Smarandei lui. Și ochii lui Hurmuz... se ațintesc în întunerec, parcă vor să deslușească din umbră crucea sub care doarme ea pentru vecie. SĂM. VIII, 19. Ala-mi doarme pe vecie. RETEGANUL, TR. 102. ♦ (Învechit, rar) Nemurire (2). Mulți sînt cu zvonu Cît eroi par: Cum Macedonu Și cum Cezar. Ast mare nume E trecător; Izbînde sume Cu dînșii mor. Model nu-ți fie Un Gengishan; De ceri vecie, Fii Utican. I. VĂCĂRESCUL, P. 157/19.

2. Durată fără început și fără sfîrșit, extensiune infinită a timpului; existență care nu se supune nici unei determinări cronologice, care este infinită în timp; eternitate, veșnicie. Acesta iaste den vecie și pururea cu fire cuvîntul Tatălui, ce și atunci și acmu stă. CORESI, EV. 191. Turcilor nu le sosisă Ceasul și vremea cea de perire, Care le este din vecie scrisă. BUDAI-DELEANU, Ț. 425, cf. DRLU, LB. Ast munte, veci ca vecia. HELIADE, O. I, 286. Dar peste aceste două granițe ale conștiinței omenești ce o mai fi oare? Mai încolo, în nemărginitele noianuri cerești și nesfîrșitele timpuri ale veciei trecute și viitoare, domnește un vecinic întuneric, erebul; unde în veci nu răsbește lumina. GENILE, P. 82/28, cf. POLIZU. O zi bună, fericită, E o parte din vecie. ALEXANDRESCU, O. I, 98, cf. PONTBRIANT, D., CIHAC, II, 452, COSTINESCU, LM. Materia nu numai că se află din vecie, dar se află și în mișcare tot din vecie... Mișcarea materiei n-a avut început și nici sfîrșit nu va avea. CONTEMPORANUL, I, 128. Precum Atlas în vechime sprîjinea cerul pe umăr Așa el sprîjîna lumea și vecia într-un număr. EMINESCU, O. I, 132. Noapte, tu ești sclava neagră a veciei... Mai veche decît vremea, și decît lumea mai largă. VLAHUȚĂ, S. A. I, 7, cf. BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. Veacuri prăbușite deschid adînci abise. Vecia parcă n-are decît un singur scop, S-așterne cale largă fantasticelor vise. PILLAT, P. 27. E-ndreptățirea ramurei obscure leșită la lumină din pădure Și dînd la vîrf, ca un ciorchin de negi, Rodul durerii de vecii întregi. ARGHEZI, VERS. 20, cf. DL, DM. Seara mea a pierit și azi ca o cîmpie, În noaptea tăcută, cu miez de vecie. BĂNULESCU, I. 210, cf. M. D. ENC., DEX. La Vîfleim, Maria... Într-un mic sălaş, Lîng-acel oraș, A născut pe Hristos. Pe fuil cel din vecie, Ce l-a trimes Tatăl mie... Să ne mîntuiască. VICIU, COL. 31. ♦ Fig. Din noaptea amintirii o vecie-nreagă scoate De dureri, pe care însă le simțim ca-n vis pe toate. EMINESCU, O. I, 130. Făclii aprinse-n templul Nimănu, Vecii de vis în mine se dărimă. AL. PHILIPPE, A. 94. ♦ L o c. a d j. (În limbajul bisericesc) De

vecie = veșnic, etern. *Milostiviu și de vecie putearnic Domnezeu.* PO 9/21. *Avraam... într-ajutoriu chemă cel Domn Domnezeu de vecie.* id. 70/4. *Dumnezeu de vecie* (a. 1600 - 1650). GCR I, 137/37. ◊ L o c. a d v. **Din vecie = a)** din totdeauna. Cf. BĂRCIANU; **b)** (în construcții negative) niciodată. *Altul asemenea fie Nu au stătut din vecie.* Întru al lumii conșor. PANN, E. II, 124/16. ◊ (Prin exagerarea ideii de durată; precedat de art. nehot „o”) *Dacă avem nenorocul să fim incurcați într-un proces comercial, atunci procesele acestora durează o vecie.* GOLOGAN, C. R. 152.

- Pl. : (rar) vecii.

- Veac + suf. -ie.

VECIN, -Ă adj., subst. I. Adj. 1. (Despre corpuri, suprafețe, unități teritoriale etc.) Care este situat, care se află în imediată apropiere sau la o distanță relativ mică (în raport cu...); care are hotăr comun (cu...); l i m i t r o f. *Nu duse pre ei Domnul pre calea pământului filistinilor, carea iaste vecin.* PO 222/25. *Era unii carii socotea că pentru o muiare n-ar trebui să să facă atita... răsipă între împărății mari și vicine ca acelea.* CANTEMIR, HR. 92, cf. KLEIN, D. 454. *Tin țările vecine într-ajutori nime nu-i vine!* BUDAI-DELEANU, T. 228. *Să vie din streinătate i din eparhiile vecine oricite familii vor vrea ca să lăcuiască în pământul țării* (a. 1811). DOC. EC. 117, cf. DRU. *Tot norodul e făcut a-și iubi binele său, pentru aceeași iubește și pre puterile vecine ce-l ajută spre dobândirea binelui.* POTECA, F. 358/13. *S-afundă-n desimea acei păduri vecine.* HELIADE, O. I, 311. *Să păzăște bine stăpînul acestii cetăți vecine.* MARCOVICI, VEL. 27/21. *Se aprinde stomahul și părțile vecine.* ANTROP. 44/2. *Fenicii... au fost cea mai dintii nație comerciantă a vechimei pe toate mările vecine.* GENILIE, G. 11/13. *Ni s-arată la vedere un frumos liman vecin.* ASACHI, S. L. I, 51, cf. VALIAN, V. *Au tractate cu țările vecine.* RUSSO, S. 188. *Riul vecin l-a numit Soloent* ARIȘTIA, PLUT. 29/26, cf. POLIZU. *Mai demult era nevoie a se cumpăra cai din staturile vecine.* NEGRUZZI, S. I, 36. *Noi n-avem decit brașul, și brașul este-al nostru!... Strigară muncitorii din satele vecine.* BOLLIAIC, O. 177. *Preoteasa îi spune că preotul e dus la satul vecin.* SION, P. 134, cf. PONTBRIANT, D., PETRI, V. *Vai, cât de vecin îmi este capătul pământului și cât de departe e patria.* HASDEU, I. C. I, 207. *Cele două zone temperate sînt coprinse între fiecare tropic și cercul polar vecin.* DRĂGHICEANU, C. 54, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 308, LM. *Domnul României către țară vine Strălucit de-n-vingeri de prin țări vecine.* BOLINTINEANU, P. I, 72, cf. CONTA, O. F. 535. *Politiica cea mai sigură pentru dîșșii... a fost d-a nu lua nici o parte la aceste războaie ale turcilor cu puterile vecine.* ODOBESCU, S. I, 308. *Tot ce-n țările vecine e smirîtit și stîrpițură, Tot ce-i însemnat cu pata putrejîunii de natură, ... Toți se scuseră aicea și formează patrioșii.* EMINESCU, O. I, 150. *Toate femeile din sat și de prin meleagurile vecine vorbeau despre soacră cu trei nurori.* CREAȘGA, O. 10. *Nu e în dreptul nostru, nici în dorința noastră să ne amestecăm în afacerile statului vecin.* CARAGIALE, O. IV, 150. *Costineștii, Neculcea... erau în cîrînt cu cele ce se petreceau prin țările vecine.* RĂȘCANU, L. XII. *Se auzea arare o notă strînsă de gît de la lăutării berăriei vecine.* BACALBAȘA, S. A. I, 166, cf. DDRF. *Vin indivizi și din satele vecine a bea și a să spăla cu apa acestui izvîr.* LIUBA- IANA, M. 37. *În țara vecină, ... țărani șerbi fug de la stăpînii lor spre a se înrola în armată.* XENOPOL, I. R. IV, 152. *Razele soarelui poleiau coama munților vecini.* SĂM. I, 215, cf. BĂRCIANU. *Primirea a fost din cele măi curtenitoare în satul vecin.* REV. IST. IX, 287, cf. ALEXI, W., PUȘCARIU, ET. WB. *Tot șesul vecin era o mare de flori.* IORGA, P. A. I, 47, cf. TDRG. *Din vechime, este obicei să se adune o mulțime de lume, din satele vecine, la petrecere.* PĂMFILE, S. T. 40. *Observ că a merge lăturenii la joc în satul vecin este obicei în multe părți ale țării.* VICIU, COL. 13. *Domnișoara Rodean auzea veselii necurmată care pătrundea din camerele vecine.* AGÎRBIȘCANU, A. 131. *Nu se rusperă... legăturile care există de mult între locuitorii acestui sat românesc și principatul vecin.* PĂCALĂ, M. R. 38. *Acesta era teritoriul vechi al ținutului Cîmpulung, la care trebuie să mai adaogem și alte*

săte din munții vecini ai Moldovei. ȘTEFANELLI, D. C. V. *Intraseră în curtea bisericii vecine.* PAPADAT-BENEGESCU, O. II, 250. *Noșoc mare au avut corbenii că... au fost feriți de multele blestemății întimplate în satele vecine.* RĂDULESCU-CODIN, M. N. 49. *Se îndreptă spre masa noastră ca să-și ia mantaua din cuierul vecin.* M. I. CARAGIALE, C. 20, cf. CADE. *Județele vecine erau cuprinse de valul răzvrătirii.* REBREANU, R. II, 84. *S-au apucat de lucru la un ogeac de pe casa vecină.* SIMIONESCU, F. R. 132. *Nu s-ar spune... că avem moșii vecine.* CAMIL PETRESCU, T. I, 26. *Cei de la masa vecină ascultă răpiți.* id. ib. II, 127. *De-aici se pare că s-au întins... mai departe, prin toate comitatele vecine.* DRĂGANU, ROM. 223. *La hotarul țării către muntenii, ... s-a înfîlțit cu un cunoscut al său din țara vecină.* SADOVEANU, O. X, 145. *Se plantează vegetalele adunate din apele vecine.* ENC. AGR. I, 61. *La circumioara asta se mai adunau... ciobanii și chiar stăpînii stînelor din munții vecini.* MOROIANU, S. 47. *Ajunse în culmea dealului cu poala plină de foaiole, strînsă de peste răzoare, din pămînturile vecine.* DAN, U. I. *Trecînd în odaia vecină, popa se întoarce cu cartea de rugăciuni.* id. ib. 65, cf. SCRIBAN, D. *Secerătorii reclamă brațe de muncă din satele vecine.* APOLZAN, P. I. 33. *M-am înfîlțit cu d[omni]șoara doctoriță... din plasa vecină.* ULIERU, C. 34. *Porțiunile de ață care se găesc între lațurile vecine... se înnoadă, și lațul se strînge.* GHELASE, N. P. II, 22. *Satele vecine erau păzite.* ARGHEZI, S. V, 104. *Ferestrele dădeau în curte, înspre dosul înalt al casei vecine.* CĂLINESCU, B. I. 86. *Cînd mașina de semănat a ajuns la capătul țarțalei, ea se întoarce pe loc și se semănă fișia vecină.* AGROTEHNICA, II, 71. *O pendulă prinde a bate în camera vecină.* VINEA, L. II, 295, cf. DL, DM. *Bracteola vecină înconjoară pe cea dintii prin baza ei.* FLORA R. S. R. XI, 618. *În domeniul relațiilor externe, el a luptat pentru menținerea independenței țării sale, folosind contradicțiile dintre puterile vecine.* IST. ROM. II, 396. *Pretențiile de suzeranitate ale regelui Ungariei asupra țării vecine... au hotărît pe regele Mateti să treacă munții, prin pasul Otizului.* ib. 498. *Este foarte probabil că moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C. GIURESCU, P. O. 44, cf. M. D. ENC., DEX. *Teritoriul Albaniei actuale și cel moldovenii au împrumutat numele acestei dregătorii din regatul vecin al Poloniei.* ȘTOICESCU, S. D. 249. *La formarea osului sacral contribuie și vertebre din regiunile vecine: lombară și codală.* ZOOLOGIA, 144. *Această solidaritate se extinde și asupra șatelor vecine.* PANAITESCU, O. T. 207. *Acest hotar al Milcovului n-a împiedicat... pe unii odobeșteni să aibă proprietăți dincolo de el, în țara vecină.* C

încheiată cu Polonia în contra Ungariei, în sensul acela că... să nu mai fie obligat a presta număidecît Poloniei ajutorul lui în contra vecinei sale. XENOPOL, I. R. III, 80. ♦ (Rar) Care are loc, care se petrece la o distanță relativ mică. *Catastrofa vecină ne-ar fi putut copleși pe noi în primul rînd.* SADOVEANU, O. XX, 357.

2. (Despre oameni) A cărui locuință, a cărui proprietate se află în imediată apropiere sau la o distanță relativ mică (în raport cu...); (rar) vecinaș (1). *Cum sint femeile toldeună, Cînd știu ceva despre oarecine, Ar crepa pe loc să nu o spună Încai la pretenele vecine.* BUDAI-DELEANU, T. 243. *Fiind jăfuită... nebăgînd ea de samă... furtisagul muierii vecine.* PETROVICI, P. 210/10. *Se întoarse acasă, însoțită de familia unui boiernaș vecin.* SION, P. 82, cf. COSTINESCU, LM. *Și-a trecut deci moșia lui cea mică boierului vecin.* IORGA, C. I. II, 164. *O bolnavă față vecină Răcnește.* BACOVIA, O. 52. *Stau față în față, înaintea comisiei de împăciuire, două familii vecine.* SCÎNTEIA, 1965, nr. 6693. *Au fost odată două fete vecine cari se numeau una pre alta „surată”.* MARIAN, O. II, 70. ♦ (Despre colectivități umane, despre popoare sau, p. r e s t r, despre reprezentanți ai acestora) Care trăiește într-un teritoriu vecin (1 1), într-o țară vecină. *Gătirile de trebuința oștii aduce mare sperare noroadelor celor vecine.* (a. 1695). FN 54. *Toate vecinile neamuri le învînsese.* MAJOR, IST. 117/20. *Să ne facem și mese Cum au ș-alaltre neamuri vecine.* BUDAI-DELEANU, T. 82. *Să să reverse prisosul industriei sale la națiile vecine ce încă sint lipsite de un asemenea așezămînt (a. 1841).* DOC. EC. 749. *Domnul Țării Românești răspundea pe an cam o tonă de aur...; nu mai puțin era îndatorat și a da și ceilalți domni vecini.* TES. I, 17. *Națiunile vecine, spaniolii, scoțianii, bretonii... pot atesta ce fel alerga toți din toate părțile la numele binefăcătorului, pentru a scutura jugul sclaviei.* BARONZI, I. C. V, 60/25. *Geții și alte popoare vecine cu aceștia... trag cu arcul de pe cai.* XENOPOL, I. R. I, 42. *Regele Vladislav al Poloniei, adunînd un mare număr de oști, și cu ajutorul popoarelor vecine, adecă a rușienilor, moldovenilor și litvanilor, întră în marș de Brandeburg.* id. ib. III, 109. [Cuvintele] „fluier”, „brînză” și „Crăciun” au fost împrumutate de la români de toate popoarele vecine. REV. IST. IX, 163. *Meritul poporului nostru, puterea lui de creațiune... se vedește prin faptul că orice împrumut iuridic de la... popoarele vecine l-a știut adopta.* AN. IST. NAȚ. I, 41. *Cîntecul nostru bătrînesc – ca și eposul popoarelor vecine – aparține în esență... epocii feudale.* IST. LIT. ROM. I, 103. *Un număr de popoare vecine sau mai depărtate au trăit o viață economică, socială și culturală asemănătoare.* PANAITESCU, C. R. 14. *Conștiința poporului român despre această origine a sa, ca și recunoașterea acestei origini de către popoarele vecine, datează de la primele lui manifestări ca individualitate etnico-lingvistică, pe scena istoriei sud-est europene.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 3, 13/1, cf. O. BÎRLEA, A. P. I, 502. ♦ (Urmat de determinări introduse prin prep. „cu” sau, învechit, în dativ, care indică termenul de referință) *Tătărimea cea mare... este vecină cu Hina.* CANTEMIR, HR. 436. *Varvarii aceii, fiind vecini Dachiei, avea cruțare cătră țara aceasta.* MAIOR, IST. 32/28. [Națiile] despre miază-noapte... începură a împinge pe alte nații vecine Daciei. F. AARON, I. I, 9/22. *Dacii... acei ce sunt de această parte (dreaptă) a fluviului sunt vecini cu tribalii și aparțin de prefectura misișienilor.* XENOPOL, I. R. I, 46. *Dacii ajung să fie mai tîrziu vecini cu romanii.* L. COSTIN, GR. BĂN. 6. *Dintre popoarele vecine cu românii... numai bulgarii au o vocală... foarte apropiată de „ă”.* RF I, 148. *Oamenii aceia mîncători și supuși barbarilor, vecini cu Imperiul, ... sint în realitate locuitorii băștinași daco-romani.* PANAITESCU, C. R. 76. ♦ Care aparține, care este propriu unei populații dintr-un teritoriu vecin (1 1), unui popor dintr-o țară vecină. *Această ipoteză n-are cea mai mică analogie în vreuna din celelalte limbi romanice și vecine.* REV. IST. IX, 179. *Nu se poate exclude nici dialectul venețian vecin.* SCL 1964, 648. *În toate aceste limbi vecine cu meglenoromâna (greaca, macedoneana, aromâna) infinitivul cu valoare verbală a dispărut.* ib. 1976, 150. *Grăuirile despre care*

vorbim nu prezintă numai fapte caracteristice dialectelor vecine. IVĂNESCU, I. L. R. 41.

3. (Învechit; de obicei urmat de determinări introduse prin prep. „cu”) Care este puțin depărtat în timp (în raport cu...). *Atunci cînd aceea oară-a fi vecină Să purced din ceste locuri, ... Lăcrămînd și cu suspînuri arunca-voi de departe De pe urma mea ochire cătră țara cea latină.* ASACHI, S. L. I, 159. *O mare schimbare se făcu... în starea germanilor, între finele întîiului secul... și timpii vecini cu invaziune.* BARONZI, I. C. III, 274/27. ♦ (Învechit, rar) Îminent. *Cînd vom căuta la cabinete, vedem tractate de eternă amicie, de eternă pace, ce în germine n-au decît un răzbel vecin.* HELIADE, O. II, 55.

4. F i g. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „cu” sau, învechit, rar, în dativ) Care prezintă caractere (esențiale) comune, trăsături analoge. *Sălbatecul să fie în realitate atît de vecin filozofului și atît de departe de maimuță?* HASDEU, I. C. II, 5. *În fările reformate... această constituțiune e... vecină cu antica ordine a lucrurilor.* BARONZI, I. C. II, 101/4. *Cîinele e vecin (seamănă) cu lupu.* SCRIBAN, D. *Thaliu... este un corp vecin cu metalele alcaline.* ENC. TEHN. I, 406. *Au atribute specifice, prin care se deosebesc, cel puțin genurile vecine, cum am văzut la șoimi și vînturei.* BĂCESCU, PĂS. 213. *Jan Lukaszewicz a creat o logică triyaientă, vecină cu aceea a lui Brouwer.* JOJA, S. L. 107. ♦ (Despre abstracte; în construcții comparative) *Căldura din cușnie îl cufunda într-o amorjeală vecină cu somnul.* ap. TDRG. *Nu puteai ca să nu observi... un simț de sumeție și de superioritate, vecin cu viclenia.* SBIERA, F. S. 128. *O miraculoasă trecere de la agitarea cea mai cumplită la un somn vecin cu moartea.* C. PETREȘCU, I. II, 199. *Subiectul ales... pare văzut cu o seriozitate... vecină cu tristețea, cu nu știu ce pasiune înăbușită.* OPREȘCU, S. 86. *Această nejustă desconsiderare este izvorâtă din scîrba vecină cu fiorul groazei ce-o inspiră ei [vulturii] oricui le știe... lăcomia.* BĂCESCU, PĂS. 240. *De mult nu am văzut o sinteză de o asemenea claritate, vecină cu schematismul din care s-au născut atîtea capodopere.* CONTEMP. 1974, nr. 6, 5/6.

5. (Fon.; rar; despre sunete) Învechinat. *În latinizata din evul mediu „h” se intercala între două vocale vecine, cari erau altmîntea în pericol de a se contopi.* CUV. D. BĂTR. I, 100. *Aria transformării lui „ă” neaccentuat în „a”, fără ca asupra lui să lucreze vreun sunet vecin... este mult mai puțin întînsă.* RF I, 138, cf. 145.

II. Subst. 1. S. m. și f. Persoană a cărei locuință, a cărei proprietate etc. se află în imediată apropiere sau la o distanță relativ mică (în raport cu...); (învechit și popular) megieș (1), (învechit) răzeș (2). *Vecinii vedea pre el.că mai denainte era orb.* CORESI, EV. 170. *Toată muiaerea de la vecina sa și de la săpînă-sa ceară vase de argint și de aur.* PO 188/18, cf. VARLAAM, C. 120. *De va ieși neștine den hotarul său și va mieșura hotarul vecimului său, ... să-și piardză lucrul și osteneala.* PRAV. I. *Am vîndut eu de a me bun[ă] voia, denainte a tuturor fraților și cu știre a tuturor vecinilor (a. 1650).* GCR I, 135/11, cf. MĂRDARIE, L. 246²/26. *Poate neștine să-ș stringă prietenii, vecinii și alți striini cu arme, să-ș caute și să-ș apere bucatele fără nice o cercetare (a. 1652).* GCR I, 161/31. *Se strîns(er)ă vecinii demprejur, îl vîzură pre dîșul stînd în mijlocul casei și strigînd (a. 1675).* id. ib. 225/1. *Grăiaște dară pre așcunsu în urechile norodului și ceară fieștecarele de la vecinu-ș și fâmeia de la vecina ei vase de aur și de argint și îmbrăcăminte.* BIBLIA (1688), 46²/49. *Să nu priimească în gazdă pre vecinul sau priiatemul său.* N. COSTIN, ap. GCR II, 12/7. *Socotia că cu casa ei împreună și coliba vecinului să să aprindză.* CANTEMIR, I. I. I, 88. *Au jăhuit toată țara, ... vecin pre vecin, sin pre naș, slugă pre stăpîn.* ANON. CANTAC, CM I, 167. [Locul] *I-am vîndut... și [cu] șter[ea] vecinilor noștri (a. 1694).* IORGA, S. D. XII, 5, cf. ANON. CAR, LEX. MARS. 250. *Du-te la Ioan faurul, vecinul tău, MINEIUȘ (1776), 120¹/19. Cînd să nașe hotărnicie, să fie de față toți vecinii cu toate scrisorile lor.* PRAV. COND. (1780),

140. Să face mărturie mincinoasă și... să primejduiască cinstea și viața vecinului. MOLNAR, RET. 106/21, cf. BUDAI-DELEANU, LEX. Cînd se vinde lucru nemîșcător, întîi să se cheme la protimisii rudele, al doilea părtașii și al treilea vecinii (a. 1814). PRAV. COND. (1780), 206. Cămeșile ei tocma pre acel gard le întindea... pre carele eră și ale vecinei întînsă. PETROVICI, P. 209/23. Unul, întrînd în casa zaviasnicului și văzîndu-l foarte trist, au zis acestuia: sau în casă-i i s-au întîmplat vreun mare rău, sau la vreun vecin mare bine. GOLESCU, P. 9/6, cf. LB, I. GOLESCU, C. În fața locului... să fie toți vecinii rezași, cum și alți oameni cu știință de toate semnele și hotaru de prigonire (a. 1833). IORGA, S. D. XXII, 199. Vecinii se sfădesc pentru o piatră. ASACHI, S. L. I, 228, cf. VALIAN, V. Și ce e mai rău, il ai și vecin. PR. DRAM. 230, cf. ISER. După învoiala ce au făcut cu vecinul dumnealor cel din sus, ... la prigonirea urmată, s-au preschimbă cu totul înființatul răzor despărțitor (a. 1852). ARH. OLT. IX, 50. Rudele, vecinii se string... și îl petrec. RUSSO, S. 34. Vrînd să-și vîndă un loc, a ordînat strigătorului să strige că locul are și bun vecin. ARISTIA, PLUT. 315/15, cf. POLIZU. Trebuie să știi, prietene, că vecinul meu Bogonos e... unul din acei vechi boieri de țară... cu deprinderi patriarhale. NEGRUZI, S. I, 221. O găină... Au căpătat pe lucru de la a lor vecină. BOLLIAC, O. 96. Călcase la moșie la Cocosul pe vornicul Tache Ralet, vecinul și vărul nostru. GHICA, S. 280. Zgomotul serenadelor... deșteptă atențiunea vecinilor. FILIMON, O. I, 119, cf. PETRI, V. Nu se îngăduia... altor vecini de a utiliza pădurile districtului de Almaș fără vreo autorizație prealabilă de la posesor. HASDEU, I. C. I, 24. Te văd melancolic, vecine. Unde ți-ai lăsat veselia obicinuită? CONV. LIT. II, 84. Uzul de a face la Anul Nou prezenturi la vecinii noștri, la amicii noștri... este vechi și general. CANELLA, V. 94. Or fi rîscaiva musafiri..., poate chiar vecinii moșiei matală. ALECSANDRI, T. 943, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 308, LM. Mă cunoșteau vecinii toți - Tu nu m-ai cunoscut. EMINESCU, O. I, 191. Sunt vecine în mahala care o estimează chiar la mai mult. CARAGIALE, O. II, 123, cf. DDRF. Copilul vecinului are o pălărie nouă. DEMETRESCU, O. 110. De la un vecin la altul multe femei trec desculțe, chiar pe zăpadă. MANOLESCU, I. 247. Unul din vecini nu poate face, fără conșimțîmintul celui[alt], ... fereastră sau deschidere într-un zid comun. HAMANGIU, C. C. 148. Pe drumul de drumeți sărac Mai vezi fugînd cîte-o vecină. COȘBUC, P. II, 51, cf. BARCIANU, ALEXI, W. Nimic nu leagă pe om de vecinii săi decît interesul de hrană sau de petrecere. IORGA, C. I. II, 49, cf. TDRG. Cel mai lesnicios lucru pentru el era... să și le procure de la vecin. PAMFILE, I. C. 114. Un popă, ... lăcomind la moșioara vecinului său, se apucă să mute din loc semnele de hotar. PĂCALĂ, M. R. 155. Vecinii rămaseră înmărmuriți auzind glasul sfîșietor cu care moș Sandu se plîngea. BUJOR, S. 54. Nimeni nu se mai uita peste gardul vecinului să cerceteze. PAPADAT-BENGESCU, O. II, 165. Fericirea lui... o știu toți vecinii și mai ales copiii vecinilor. SOVEJA, O. 51, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Vor fi prezenți toți vecinii lor mai subțiri de la țară. REBREANU, R. I, 212. D-na Sinești... e cea mai harnică și mai plăcută vecină. CAMIL PETRESCU, T. I, 26. Ești dușman cu vecinul din gard. C. PETRESCU, I. II, 108. Gazda... imprimuta teleguța vecinului ca să strămute pe sfinția sa în satul de alături. VOICULESCU, P. I, 120. Fie, mergem la boierul despre care mi-ai vorbit. Trebuie să-mi cunosc vecinii. SADOVEANU, O. XIV, 34. Se bucura de cuvintele vecinelor lui, care parcă-l ungeau la inimă. MOROIANU, S. 32. Cîț culesese fasolea vecinilor i se păruse că aude... pași de oameni care o pîndesc. DAN, U. I. S-a iscat un scandal așa de grozav, încît vecinii au sărit în ajutor. IORDAN, STIL. 185, cf. SCRIBAN, D. Mama..., ieșînd la pîrleaz, strigă la vecinele ei. CĂLINESCU, B. I. 67. Nimeni nu pîndește pe după porți ca să poată surprinde vreo slăbiciune de a vecinului. RALEA, S. T. III, 135, cf. DL. A azvîrlit cu boboroaja spre tînda vecinului. PREDĂ, M. 151, cf. DM. În frunte, sălta nașul pocnînd din degete, după el, socrul și ceilalți, vecinii și rudele lui. BARBU, G. 36. În genere, în Moldova predomină primul înțeles al cuvîntului megieș: vecin din apropiere, și nu membru al obștii. PANATTESCU, O. T. 37.

Ascultam pe furîș cum le povestea soția mea la vecine. BĂNULESCU, I. 10, cf. M. D. ENC., DEX. Avea cămașă mîndră, Necusută de-a ei mîină, Ci cusută de-o vecină. MARIAN, H. 11. Vecinu... del... ca vecinu, ce-i pasă lui de tine? STĂNCESCU, B. 234. Am un vecin, are cinci fete, cinci băieți. GRAIUL, I, 151, cf. CANDREA, T. O. 46. Unei vecine i-a ajutat gospodina de alături la frămîntat aluat pentru colaci de Sfîntul Vasile. FURTUNĂ, C. 73. Că eu numai am îmblat... Pe la vecini Și mi-am cumpărat lumini. BÎRLEA, L. P. M. I, 17. Am mîrs la vecina, să-m dăie din aluatu iei. ARH. FOLK. VI, 288, cf. ALR I 376, 2 147, 3 012/29, 102, 105, 3 230. Am trecut piste drum la vecinu. ib. 3 230/228, cf. ALRM SN III h I 075. M-aruncă-n uliță, Ca să vadă toți vecinii Cum am trăit eu cu tine. BALADE, III, 292. Am lăsat neamuri, vecini Și-am plecat între străini. FOLC. TRANSILV. III, 199. Să roagă de-un vecin să-i deie vacile... să ducă să-ș aducă vreo două lemne din la pădure. O. BÎRLEA, A. P. II, 70. Eu, puicuța, te-aș lua, Dcr mi-a spus vecina-ta Că te culci sara cu soare Și te scoli la prînzul mare. NUNTA, 276. ◊ (În proverbe și zicături) Decît ruda și vecinul... Mult mai bine cu streinul... Ruda că te necăjește, Și vecinul te vorbește. ALECSANDRI, P. P. 356; cf. ZANNE, P. IV, 570. Vecin bun ai nimerit, mare bine ai dobîndit. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. IV, 236. Udă întîi grădina ta, și, de-ți mai rămîne apă, udă și pe a vecinului. CADE, cf. ZANNE, P. III, 174. Găina vecinului e mai grasă. PANN, P. V. III, 81/20, cf. CADE 524, ZANNE, P. I, 472, 473, 623. Fiecare pune bucuros șaua pe iapa vecinului, se spune despre cei care se folosesc cu nepăsare de un lucru străin, pentru a și-l cruța pe al lor. Cf. SLAVICI, O. I, 59, ZANNE, P. I, 650. Mai bun este vecinul și prietenul de aproape decît fratele de departe. ȚICHINDEAL, F. 213/6, cf. BARCIANU, CADE, ZANNE, P. IV, 235. De vrei să știi cum e oarecine, nu întreba departe, ci numai caută cum trăiește cu vecinii săi. ȚICHINDEAL, F. 214/6, cf. ZANNE, P. IV, 238. Tîmpul trece cu azi, cu mîine, iar vecinul rău tot rămîne. PANN, P. V. III, 19/3, cf. ZANNE, P. IV, 238. Să cumperi vecinii întîi și apoi casa. ZANNE, P. IV, 236. Ardă casa mea, dar ardă și a vecinului. id. ib. III, 82. Lumea piere și vecinul se dă în leagăn, se spune despre o persoană careia nu-i pasă de necazurile altora sau care se preocupă de fleacuri în timp ce în jurul său se petrec lucruri grave. Cf. BARONZI, L. 50, CADE, ZANNE, P. IV, 418. ◊ (Prin sudul Transilv., în trecut; calc după sâs. *Nachbarvater*) Tată de vecini = a) primar² (III I). Cf. DR. VII, 70, ALR I 382/180; b) șef² al unei vecinătăți (I 3) sau al unei vecinii (2). Com. din BRAȘOV. Toată vecinătatea are mai mare tata de vecini. Iel dă de știre cîn îi lipsă de care pîntu sât. ȘANDRU - BRÎNZEU, JINA, 88. ◊ L o c. a d j. Din (sau de prin) vecini = care este din (sau de prin) apropiere. Cîntînd le-adiuci aminte De-o fată din vecini. COȘBUC, P. I, 215. Întraseră să se încălzească prin casele din vecini, pînă se vor înapoia preoții cu groparii. AĞIRBICEANU, S. 131. Alte gospodine de prin vecini năvăliră la fața locului. SADOVEANU, O. XXI, 120, cf. DL, DM. Din text nu rezultă dacă acei hotarnici erau din sat sau din vecini. PANAITESCU, O. T. 37, cf. M. D. ENC. Auzit-am din bătrîni Că nu-i bun gardu de spini, Nici puicuța din vecini. MARIAN, H. 95. Io-ți ziceam să te mărit După flăcăi din vecini, Tu la toți găseai pricină. BALADE, III, 279. ◊ L o c. a d v. În (sau prin) vecini = în (sau prin) apropiere, (pe undeva pe) aproape. Cf. LB, VALIAN, V. Junele cîmpence se duceau negreșit, fără feremonie, să petreacă sărbătoarea în vecini. ODOBESCU, S. I, 385. Într-o noapte auzii împușcături pin vecini. EMINESCU, P. L. 157. Să umble prin vecini luînd împrumut cîntarul. CARAGIALE, O. II, 302. Se repezi în vecini și aduse cafea. ISPIRESCU, ap. DDRF. Puse cîrligul la ușa tinzii și plecă prin vecini să-și astîmpere amarul. VLAHUȚĂ, S. A. II, 54. Depărtează... pre toți copiii cei mai mari... trimișîndu-i în vecini. MARIAN, NA. 41, cf. id. INS. 94, BARCIANU. Veselă, își face drum prin vecini; mai tîrziu vine cu un braț de lemne nînsse. SĂM. I, 58. Undeva, în vecini, o bucată de tînichie se desprînsese pe jumătate de pe un acoperiș. ib. 101, cf. TDRG. Covașa se împarte prin vecini, cu strachina sau oala. PAMFILE, S. T. 145. Prin vecini s-aud mici pregătiri de masă. BĂCOVIA, O. 126. Domnul care a trecut adineaori, întrebînd prin vecini, chiar pe dumneavoastră vă căuta. CAMIL PETRESCU, T. I, 372.

Bătrâna... se ridicase în capul oaselor, pîndind un zvon care se iscase în vecini. SADOVEANU, O. XXI, 178. Femei cu cărți și cu ghioc Porniră prin vecini. PRASCHIVESCU, C. Ț. 149. El... înnoptează mai mult prin vecini. TUDORAN, P. 77, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. Cu ibovnică-n vecini Nu fii hasnă de ce cini. Ieși afară și mi-o vezi, Intri-n casă și oftezi! JARNIK - BÎRSEANU, D. 373. Vine seara de Crăciun-ajun. Fiecare șade la casa lui; atunci nu-i iertat să mergi în vecini. RETEGANUL, ap. DENSUSIANU, Ț. H. 260. Trei garduri și trei grădini, Pină la mîndra-n vecini. ȘEZ. III, 52. Oh, iubiiții mei creștini, Ce-am auzit în vecini? VICIU, COL. 22. Uhe-ai fost?... - În vecini, după lumină. DENSUSIANU, Ț. H. 185. Joacă ursul prin vecini, o să vină și la noi (= un pericol care se ivește la cei din apropierea noastră poate să ne amenințe cuînd și pe noi). Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 676, TEODORESCU, P. P. 134, TDRG, CADE 1389, SCRIBAN, D. 1384. ♦ (Regional, familiar; la voc.) Termen cu care se adresează cineva unei persoane căreia vrea să-i arate bunăvoință. S-au sculat domni, tu vecină? o întrebă din nou Ierotei. AGÎRBICEANU, A. 56. ♦ S. m. pl. Populație, popor care trăiește într-un teritoriu vecin (I I), într-o țară vecină; stat vecin. Limba noastră din multe limbi este adunată și ne este amestecat graiul nostru cu al vecinilor de prinprejur. URECHE, L. 61. Tuturor este frică în Fiandra, căci au vecini răi (a. 1693). FN 6. Ștefan, văzînd că de bătaie n-are gătire, ... au trimis pe frate-său, Sava mitropolitul, rugîndu-l să: să părăsască de ce s-au apucat și să trăiască ca niște vecini buni în frăție și prieteșug. CANTEMIR, HR. 455, cf. 9. În 9 ani ce au domnit... cu toți vecinii au fost împăcați. R. POPESCU, CM I, 265. Aceste [cuvinte] latiniî sau romanii sau italianii... le împrumutară de la vecinii sîrbi sau sloveni. MAIOR, IST. 275/27. Vecinii persilor, despre o parte, era indianii. POTEA, F. 12/25. Ațitea manopere, ațitea jocuri, ațitea învîtări spre a scula popoarele vecinilor, căror au jurat eternă amicie. HELIADE, O. II, 55. Romulus și următorii săi petrecură mai totdauna în războaie cu vecinii lor. CĂPĂȚINEANU, M. R. 6/9. Tranzindu-se într-o țară cu păduri întinse..., cu vecini dușmani înarmați..., au căpătat alte idei, aplecări și impulsie. RUSSO, S. 89. Oriicit de belicoși ei fiind, nu putea să reziste nici contra vecinilor nemici. ARISTIA, PLUT. 293/23. Își apără glorios naționalitatea în contra vecinilor puternici. NEGRUZZI, S. I, 273. Nemini nu cunoștea mai afind pe toți vecinii Imperiului Bizantin. HASDEU, I. C. I, 151, cf. II, 27. La vecinii noștri prăj noi nu cătam; însă, cînd ne calcă, știm să ne-apărăm. BOLINTINEANU, P. I, 95. Sîntem chemați... pentru a face ca gîntea și țările noastre românești să fie din ce în ce mai respectate de către vecini și mai prețuite de către întreaga lume cultă. ODOBESCU, S. III, 620. Politica vecinilor nu li inspira nici o încredere. RĂSCANU L. VI. Atari porecle le dă bucuros poporul vecinilor săi. ȘĂINEANU, I. 171. Ștefan, văzînd căderea Caffei și apropierea furtunei de însuși țara lui, se hotărâște a recurge la ajutorul vecinilor săi, ungurii și polonii. XENOPOL, I. R. IV, 66. Aelianus face o înțelegere amicală cu vecinii sarmațieni de jur împrejur. PĂRVAN, G. 104. Se găsește, pînă la sfîrșitul domniei sale, în relații destul de bune cu vecinii săi. AN. IST. NAȚ. I, 60. La această înțelegere erau chemate să participe Austria și toți vecinii ei, adică Italia, Germania, Cehoslovacia, Ungaria și Iugoslavia. TITULESCU, D. 55. Rivalitățile dintre vecini sunt întrerupte... de năpraznica năvală a tătarilor. ARH. OLT. XII, 22. Ascunde declarațiile de război pe care ni le trimite vecinii. CAMIL PETRESCU, T. II, 351. „Korna”... este... intrat de la noi și în limbile vecinilor. DRĂGANU, ROM. 336. Ceea ce s-a adăugat mai tîrziu, prin împrumut de la vecini, acestui stoc latin, e înainte de toate de ordin frazeologic și lexical. PUȘCARIU, L. R. I, 191. În afară de luptele duse... împotriva lacomilor și trușășilor vecini creștini, ... Ștefan luptă cu marii feudali dinlăuntrul țării. VIANU, L. R. 624. În veacurile X - XII, cel mai puternic dintre vecinii teritoriului locuit de români, la miazăzi de acesta, era Imperiul Bizantin. IST. ROM. II, 10. O agresiune împotriva Moldovei din partea vecinilor săi din nord era mai pușin de temut. ib. 353. Domnul nu putea încheia alianțe cu vecinii fără încredințarea sfatului său. STOICESCU, S. D. 105. Românii din nordul Dunării au apărut în izvoarele istorice... sub forma unui popor cu un nume deosebitor (vlahi

dat de vecini. PANAITESCU, C. R. 127. ♦ S. m. Suveran al unei țări vecine (I I). Portugalul trimete sol la un vecin al lui, ca să facă strimă unire (a. 1693). FN 11. O țară, silită a primi stăpînirea a unui mare vecin al său, este îndoită a hotări. (a. 1701). ib. 101. Un crai mare ce-a domnit în zilele noastre... cînd văzu pe unu din vecinii săi detronat, era să întrebuițeze și mai mari puteri ca să-l sprijinească. CĂPĂȚINEANU, M. R. 66/5. Radul, după ce află cugetul vecinului său, ... trimise și el soli la craiul Ferdinand, ca să-l încredințeze că pira aceea n-are nici un temei. F. AARON, I. I, 216/17. Chibzuisem să fac alianță cu vecinul meu, cu Pipăruș-Craiul. ALECSANDRI, T. I, 409. Cincizeci de ani de cînd împăratul purta război c-un vecin al lui. EMINESCU, P. L. 3. Voi să merg la împăratul cel mare și tare, vecinul nostru. ISPIRESCU, L. 16. Lăcomia, ura, setea de răzbunare a vecinului său, Vasile Lupu, s-au frînt de voinicia lui înțeleaptă. IORGA, C. I. I, 22. E posibil ca în multe privințe Alexandru să fi urmat exemplul vecinului său Mircea cel Bătrîn. IST. ROM. II, 389. La această dată, Ștefan părea încă dornic să încheie pace cu vecinul său, căci îi cerea suzeranului polon să medieze în acest sens. ib. 504.

2. S. m. și f. Persoană care, într-o anumită împrejurare, ocupă locul cel mai apropiat (de cineva), care se află în (imediată) apropiere (a cuiva). Orice damă l-ar fi văzut... nu s-ar fi putut opri de a se cotti cu vecina sa. NEGRUZZI, S. I, 16. De la începutul prînzului eu gîndeam neîncetat cum aș putea face cunoștință cu frumoasa mea vecină. CONV. LIT. II, 84. Generalul mucalit spunea lucruri pipărate, minca în fugă, săruta mîna vecinelor, tușea, ridea, punînd însufleșire în toată lumea. D. ZAMFIRESCU, A. 27. Înflorarea însă rămase. Budu o simți în brațul vecinei lui din stînga. AL. PHILIPPIDE, S. II, 96. Zezi, te rog, îmi zise el, „nu-l lăsa pe vecinul dumitale să se simucidă; uite-l, înghete cușitul”. M. I. CARAGIALE, C. 16. Voi să intre în conversație cu un vecin. LOVINESCU, M. 49. Revenind la locul meu, asupră-mi căutau frumoși, admirativi, ochii vecinei mele. GALACTION, O. 58. Vecinul ei mergea zgribulit și mărunțel, ca o femeie. CĂLINESCU, S. 7. Jureșul asalbului e ceva unde lumea merge înflăcărată, năvalnic, simțînd fiecare cotul vecinului. CAMIL PETRESCU, O. II, 37. ♦ (Umata de determinări introduse prin prep. „de” care indică locul de referință) Își amintea că, la o întrebare a vecinului de masă, răspunsese că nu visează și n-a visat niciodată. AL. PHILIPPIDE, S. II, 10, cf. RESMERIȚĂ, D. Fusesem adesea vecini de masă, azi la unul din birturile de frunte, mîine pe prispa vreunei cîrciumi. M. I. CARAGIALE, C. 34. La cafenea, îmi era vecin de masă. CAZABAN, V. 41. Vecinul de compartiment și-ar fi putu satisface curiozitatea mai din vreme, dacă i-ar fi dat prin mînt să cerceteze cartea de vizită... afirmată destul de vizibil de încuietoearea micului geamantan. TUDORAN, P. 12. Niște vecini de cușetă... au vorbit pînă după miezul nopții. T august 1964, 58.

3. S. m. art. (Învechit; mai ales în textele religioase) Aproapele. Grăiaște deadevărul întru înrema sa și nu se gîmboseaște cu limba sa, nece face sofului său reu, și imputare nu preimi spre vecirii săi (cei de aproape ai săi D. a aproapele său H). PSALT. 20, cf. 164. Cineșu înțelege amu greșalele sale mai milostiv va fi vecinului său. CORESI, EV. 286. Să iubești Domnul Dumnezeuul tău den tot susfletul tău și vecinul tău ca însuși tine! id. ib. 343. Să vezi lua veșmintul vecinului tău zălog, iară să i-l dai lui, ainte de ce ară apune soarele. PO 253/21, cf. 245/12. Să nu poțestii vecinului tău nece miare-i, nece fata-i (a. 1607). CUV. D. BĂTR. II, 101/8. Ni-i dzisă noao de Domnezeu ca vremu face noi vecirilor noștri și elu va face noao netrecutu (a. 1619). ib. 124/10. Cădu vecinul lui la picioarele lui de să ruga. VARLAAM, C. 210. Talantul carele-m fu dat mie... nu-l îngrupaiu în pămîntul cel întuneecat al neștiinței, fără dobîndă și fără folos vecinilor miei (a. 1642). GCR I, 98/23. Pentru ce blastemi pre cei nevinovași și pre vecinii tăi, însuși cazi în blăstem (a. 1644). ib. 113/31. Să iubești pre vecinul tău ca pre tine. N. TEST. (1648); 57 ¹/33, cf. MARDARIE, L. 153 ²/22. Să nu faci strîmbătate vecinului și să nu jăfuiști. BIBLIA (1688), 85¹/2.

Vom iubi pre vecinii noștri după porunca lui Dumnezeu, ca înșine pre noi. ANTIM, O. 39, cf. 203, GCR II, 21/16. *Să sîrguiește numai întru păzirea casii și a holdelor sale și nu bagă în seamă pe ale vecinului și fratelui său.* MARCOVICI, D. 464/3, cf. 480/11. *Uitînd ale noastre, căutăm la ale vecinului, care ne par mai frumoase decît acele ce avem și îndată lăcomia cuprinzîndu-ne, ... uităm omenia.* ARHIVA, R. I, 54/9. *Fiecare face mai ceea ce vrea și nu diferă mult în putere de vecinul său.* BARONZI, I. C. I, 21/28, cf. TDRG, SCRIBAN, D. 114. *Iubește pă vecinul tău întocma ca sufletul tău.* ZANNE, P. VIII, 133. *Vezi paiul din ochiul vecinului și nu vezi bîrna din ochiul tău, se spune despre cineva care observă cu ușurință greșelile sau defectele altora, dar pe cele proprii, mai evidente, nu le vede.* Cf. ZANNE, P. II, 328.

4. S. m. (Regional) Persoană care se întovărășește cu cineva în vederea alcătuirii unei stîne pentru vîratul¹ oilor; (regional) sîmbraș (Petrița). Cf. A III 16.

III. S. m. (În epoca feudală în Moldova; în Țara Românească atestat numai în documentele slavo-române) Țăran aservit, împreună cu bunurile sale, unui stăpîn feudal, căruiora îi datora rentă în muncă, în produse sau în bani; rumân (r o m â n I 3), iobag, șerb (3), serv, (învechit,) vecinaș (3). V. p o d a n (1). Cf. MIHĂILĂ, D. 173, DERS, D. BOGDAN, GL. 117, GHIBĂNESCU, S. I. VI, 171, 175, XXI, 218, XXII, 159, 176. *Făcut-au 2 sfirte mănăstiri mari în Moldova, Bistrița și Moldovița și le au înzăstrat cu multe sate cu vecini și cu hăleștie.* URECHE, L. 69. *Le-au mai dat dumnealui den sat, den Căciulași... a patra parte... cu 20 de vecini, care vecini era făcuți de dumnealui, de Toma stolnicul (a. 1641).* GHIBĂNESCU, I. Z. II, 234. *Însă ocina o am dat cu toți vecinii (a. 1644).* id. S. I. IV, 156. *Pentru vecinul (r u m â n u l MUNT.) ce va fugi den... sat și-i vor rămînea ocinele.* PRAV. 336. *Dămu-ți știre pentru niște vecini a boiarinului nostru (a. 1656).* GHIBĂNESCU, S. I. IV, 293. *Dacă am aflat că au fost al său vecin de moșie, i l-am dat de grumaz denainte Divanului domniei mele, ca să fie luat vecin în veci (a. 1666).* id. ib. XI, 53. *Un sat întreg și cu vecini, Cîrjeștii, ce au fost a cumnatu-mieu... l-am răscumpărat eu cu Măricuța (a. 1667).* BUL. COM. IST. IV, 23. *Am dat a patra parte de sat din Rătușnești... cu vecini cîți sînt pe ace parte (a. 1668).* IORGA, S. D. VII, 104. *M-am dat vecin dumisali... și pentru mine este chizeaș Vasilie (a. 1669).* GHIBĂNESCU, S. I. IV, 230, cf. GCR I, 207/14. *Să-i him dumisali, lui Ștefan spatariul, drepti vecini, să-i lucrăm la tot ce ne va pune (a. 1671).* GHIBĂNESCU, S. I. X, 44. *Am dat... satul întreg Iugani, cu curți, cu vii, cu vecini și cu cele zece sălașe de țigani (a. 1688).* id. ib. V, 204. *Orunde va afla drepti vecini a dumisale, cari au fost de sat de la Mășiani, ... să-i ducă să-i așadză la un sat, unde i-a hi voia dumisale (a. 1689).* IORGA, L. II, 597. *Cine au șezut în sat boieresc doisprezece ani să rămîie vecin.* N. COSTIN; LET. II, 46/37. *Mazilii și mănăstirile să-și stăpînească ocinele și vecinii săi, să-ș iê desetină și goștină de oi și de mascuri și de stupi despre moșiile sale.* NECULCE, L. 212, cf. 299. *Satul Grecii... l-au cumpărat părintele dumisale... ce au fost vornic mare, cu vecini cu tot (a. 1700).* GHIBĂNESCU, S. I. VIII, 181. *Cine nu va asculta această poroncă, ... și nu va merge în oaste, bine să știe că acela va rămîie vecin și podan în veci nerăscumpărat și nevolnicit.* MUSTE, LET. III, 50/11. *Am vîndut al meu drept vecin, care mi s-au venit de la tatăl meu... și cu ficiorii lui, să-i hie dumisale și jupînesei dumisale... drept rob (a. 1710).* URICARIUL, XVII, 196. *Ileana Costin dă niște vecini nepoatei mele, Catrinei (a. 1717).* IORGA, S. D. XI, 81. *Pohtiră... ca să ș[e] împarță moșiile, vecinii ce ar hi... ca să nu mai hie gilceavă (a. 1721).* GHIBĂNESCU, S. I. VII, 4. *Socoteală... am făcut pentru vecinii de Șuldănești pe car[?] i-am făcut parte ginere-meu... și flică-me, Catrinii (a. 1730).* IORGA, S. D. XVI, 321. *Oamenii străini ce vor veni să se așeză pe moși monastirești sau boierești... să nu se vecinească, afară de cei*

ce vor fi vecini (a. 1741). URICARIUL, IV, 398/16, cf. IORGA, S. D. VI, 211. *Satul Valea Sacă se știe că au avut vecini, și acești oameni încă sînt drepti vecini din părinți și moșii lor (a. 1742).* URICARIUL, II, 244/28, cf. BUL. COM. IST. I, 224, 241. *Vecinii robi nu sînt, nici să stăpînesc cu nume de robie (a. 1749).* MAG. IST. II, 290/2. *Vecin va să zică sătean megiaș fără de moșie, atîta numai că din sat nu este volnic ca să iasă (a. 1749).* id. 290/11. *Toate mănăstirile și neamurile boierești aveau pe moșiile lor vecini, dați danie și miluire împreună cu moșiile de cătră stăpînitorii domni (a. 1775).* URICARIUL, I, 134. *I-au dat lui Gavril stolnicul... a sa dreaptă ocină și moșie, un sat... cu poiene și pădure mare în luncă pe Prut și cu pădure... cu 25 vecini (a. 1799).* GHIBĂNESCU, S. I. V, 251. *Au poroncit vodă cu mare hotărîre să nu mai fie vecini de aici înainte; numai pentru că șad prin satele boierești și se hrănesc pe moșiile lor, să lucreze cîte 24 de zile într-un an boierilor, vara și iarna (sfîrșitul sec. XVIII).* LET. III, 220/17. *Răzeșii... nu au vecini, ci lăcuiesc cîte mulți în sate și își lucrează moșiile lor însuși ei.* CANTEMIR, S. M. 261/16. *Au iscălit dezrobirea vecinilor la 1772.* RUSSO, S. II, Nu este astăzi stăpîn de moșie care între documentele sale să nu aibă hrisoave și acturi de giudecată, parte cu alți megieși pentru vecini, parte cu însuși lăcutorii, reclamîndu-i ca vecini. KOGĂLNICEANU, O. II, 496. *Emanciparea vecinilor se hotărî dară în ambele principate și Constantin Mavrocordat, domn succesiv în Moldova și în Valahia, inspirînd și întărînd această reformă, își făcu numele nemuritor în istoria națională.* id. ib. 497. *Constantin Mavrocordat dezrobește vecinii.* NEGRUZZI, S. I, 277, cf. CIHAC, I, 308. *Rădica de prin sate toți vecinii cu gloata, de rămîneau țarinele nearate și ogoarele pustii.* ODOBESCU, S. I, 64. *Erau bieții vecini robiți și puși în fiare de răposatul armaș.* id. ib. 67, cf. ȘĂINEANU, I. 233, DDRF. *Lu începuit vecinii și rumânii aveau încă proprietatea lor de pămînt și se deosebeau de oamenii liberi numai prin împrejurarea că erau obligați a presta o cîțime de muncă boierului, în cuprinsul moșiei căruiă ei se aflau.* XENOPOL, I. R. III, 54. *Elementul țăranilor supuși sporea însă necontenit prin coborîrea în rîndul lor a moșnenilor scăpătați, care se vindeau rumâni sau vecini, puternicilor zilei.* id. ib. VI, 110, cf. BĂRCIANU, TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, Fugile de vecini erau dese; de aci probabil nevoia și sensul legăturii lui Mihai Viteazul. ARH. OLT. XII, 294. *Stîrjenii bătrîmului Andrei din ogoarele hotărnicite îi lucrau vecinii, cei mai mulți fugari din alte locuri și oploșiți în această moșie cu pămînt roditor, și dădeau mazilului stăpîn numai zeciuială.* SADOVEANU, O. XVIII, 49. *Erau cazuri cînd vecinii se puteau răscumpăra.* ENC. AGR., cf. SCRIBAN, D. *Constantin Mavrocordat a dezrobît pe rumâni în 1746 și pe vecini în 1749, dîndu-le voie să se răscumpere cu zece taleri de cap.* OȚETEA, T. V. 34, cf. DL, DM. *Totuși, vecinii și rumânii se bucurau de anumite drepturi care le erau recunoscute de tradiția nescrișă, în primul rînd acela de a se folosi de moșie.* IST. ROM. III, 391. *Reforma lui Constantin Mavrocordat înseamnă o intervenție a statului în relațiile agrare într-un moment de mare tensiune, cînd cîrmuirea a fost silită să asimileze pe rumâni și vecini cu oamenii cu învoială.* ib. 445. *În satele de pămînt de domeniile boierești și mănăstirești locuiesc vecinii, datori cu claca și cu dijma.* IST. LIT. ROM. I, 235. *Vecinii din satul Jigoreni-Vlașca, fugiți peste Dunăre, se înscriseră călărași și dorobanți.* STOICESCU, C. S. 92, cf. id. S. D. 214, DER. *Cel mai general și mai folosit termen privitor la țărani aserviți alît în Țara Românească, cît și în Moldova este „vecin”.* PANAITESCU, O. T. 41, cf. 127, 256, M. D. ENC., DEX.

— Pl.: vecini, -e. — Și: (învechit și regional) vicin adj., s. m.

— Lat.* *vecinus* (= *vicinus*).

VECINĂ vb. I v. vecini.

VECINĂL, -Ă adj. v. vicinal.

VECINĂRE s. f. (învechit, rar) Învecinare. Cf. DRU, CIHAC, I, 308.

— V. *vecina*.

VECINAȘ, -Ă adj., subst. 1. Adj. (Rar) Vecin (I 2). S-au rădicat neamurile vecinașe. CONV. LIT. IV, 153, cf. TDRG. Pe mahalagii vecinași nu-i mai cuprindea mirarea când îl vedeau întorcându-se dimineața. M. I. CARAGIALE, C. 62. O plecat la ardelenii vecinași. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 207.

2. S. m. și f. (Regional) Vecinel. Avînd vecinași dascăli cu dragoste de școală și cultură proprie, se puse și el pe învățatură, cercetînd traduceri și cărți streine. RĂDULESCU-CODIN, M. N. 140, cf. DL, DM. Vecini, vecinașilor, ... nu vă mirați dă (cutare) că e gras și frumos. ȘEZ. IV, 191.

3. S. m. (Învechit, prin Munt.) Vecin (III). Au cumpărat jupan Mîrzea... ocin[ă] în Berileș[i]... cu vecinaș[i] (cca 1608). CUV. D. BĂTR. I, 168/17, cf. ȘĂINEANU, I. 233, TDRG, SCRIBAN, D.

-Pl.: vecinași, -e.

-Vecin + suf. -aș.

VECINĂT¹ s. n. (Neobișnuit) Vecinătate (II 1). Actul nostru e foarte important pentru dezvoltarea vecinătății în Moldova și asupra cauzelor care l-au provocat. GHIBĂNESCU, S. I. IV, 319. La baza vecinătății era dar voința persoanei, nu constrîngerea. id. ib. 320.

-Vecin + suf. -at.

VECINĂT², -Ă adj. (Învechit) Învecinat. Prin vecinatele locuri ale Musulbatanului... locuia o săteancă. GORJAN, H. IV, 169/1. Pietrile de pe uliță a cetății vecinate. I. VĂCĂRESCUL, P. 471/4. Vecinatele provinciei erau fără oști. BĂLCESCU, M. V. 433, cf. LM.

-Pl.: vecinați, -te.

-V. vecina.

VECINĂTĂTE s. f. I. 1. Starea, situația cuiva sau a ceva care este situat, care se află, care locuiește în imediată apropiere sau la o distanță relativ mică de altcineva sau de altceva; raportul dintre doi sau mai mulți vecini (II 1, II 2); (învechit, rar) vecinie (I). V. m e g i e și e (I). Văzînd vecinătatea Țării Sîrbesti, căriia Musiia îi zicea și dese amestecăturile lăcăturilor unia și aflia între dinși, zis-au cestora... Mîștia. C. CANTACUZINO, CM I, 10. Ca să fle întărită buna vecinătate între domni și cuscrile au făcut cu dînsul, logodind pre fiul Mării sale cu fiica lui Mihai Vodă. R. POPESCU, CM I, 549, cf. KLEIN, D. 454, BUDAI-DELEANU, LEX., CĂRAGEA, L. 7/18. Noi, după porunca ce avem, întru toată armonia vecinătății păzînd, oricîți fugari de ai Moldovii ni s-au cerut, i-am dat peste hotar (a. 1819). DOC. EC. 196, cf. DRLU, LB. Vorbea și de libertate... De buna vecinătate, De-nfrățire, de unire! HELIADE, O. I, 235, cf. I. GOLESCU, C. Prin copriinderea cetății Severinului întemeiaseră o vecinătate primejdioasă pentru cealaltă parte a Țării Rumânești. F. AARON, I. 1, 36/5. Spăimîntată de asemenea vecinătate, nu cuteza a o împărtași companioanei sale. ASACHI, S. L. II, 38. Noua Convenție... aducîndu-se... la cunoștința amîndorora oblăduirilor prințipurilor învecinate, se va întări cu domneștile iscălituri și peceți, spre a-și avea țaria reciproacele oînduiei de vecinătate (a. 1843). DOC. EC. 811. Voiește a cultivă cu dînsul sintele drepturi ale unei bune vecinătăți și ale unui prieteșug nesilit. BĂLCESCU, M. V. 332, cf. ISER, ARH. OLT. IX, 49. Cînd se naște o limbă în lume... se naște negreșit pe o bază solidă, pe bază alterațiilor sau a decompoziției altor limbi, pe condițiile viețuirii a poporului ce o înfie sau care se naște cu ea, precum românii, pe condițiile climatei, a vecinătății și o mie de alte condiții. RUSSO, S. 86, cf. POLIZU. Că Mircea cel Mare, ... Petru Mușat trăia în cea mai bună vecinătate. HASDEU, I. C. I, 7. Vecinătatea Mării Negre și a Bălcașului d-o parte, a Carpaților de cealaltă, face clima ambelor Principate române schimbăcioasă. id. ib. 169, cf. PETRI, V., PONTBRIANT, D. Vecinătatea oceanului procură în general țărilor o temperatură mai ecală. DRĂGHICEANU, C. 105. Această sistemă a fost... un subiect de mare admirare pentru o mulțime de erudiți; ei au văzut într-însa merite rare: puterea

legăturilor de familie, de amicie sau de vecinătate. BARONZI, I. C. IV, 72/25. Rusia va face sacrificiul de a se desista de această pretenție legitimă... spre a rămînea în relații de bună vecinătate cu Austria. ALECSANDRI, S. 101, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 308, LM. Dacă granița arată vecinătatea a două țări, ea arată totodată și, mai ales, separarea aceluiași țări. MAJORESCU, L. 137. Norocul sau nenorocul lor atîrnă de locul ce-l ocupă la masa de joc, de vecinătatea... cutărei persoane. CONTA, O. F. 353. Se mută, ca o instanță aparte, în apropierea hotarelor Dobrogei... Prin aceasta par a ni se face manifestații foarte amicale de bună vecinătate. EMINESCU, O. XI, 167. Orice legătură de bună prietenie și de vecinătate între cele două împărății va fi cu desăvîrșire ruptă. CARAGIALE, O. II, 288. Influența slavică asupra limbii române a fost îndestul de puternică; dar, provenind dintr-un contact de vecinătate, ... ea n-a putut modifica constituțiunea internă și primitivă a limbii. ȘĂINEANU, I. 67, cf. DDRF. Rațiunea acestei diferențe în croiala imbrăcămîntii membrilor inferioare se găsește în diferența condițiilor locale și în influența de vecinătate cu alte popoare. MANOLESCU, I. 85, cf. BARCIANU, ALEXI, W., PUȘCARIU, ET. W. Vecinătatea Ardealului hotără încă pentru predominarea spiritului artistic săsesc. IORGA, C. I. III, 40, cf. TDRG. Făcea unele servicii gospodărești de bună vecinătate. PAPADAT-BENGESCU, O. II, 155, cf. RESMERIȚĂ, D. Părțile vecine cu Imperiul Roman la Dunăre au avut o atingere mai timpurie cu romanii prin comerț și raporturi de vecinătate. J. COSTIN, GR. BĂN. 7, cf. CADE. Slavii veniți pe valea Somășului de Sus e firesc să fi fost ruși ruteni... dată fiind vecinătatea Bucovinei, Galiției și chiar și a Ucrainei. DRĂGANU, ROM. 470. Pater Guido, avînd încă o dată bucurie de vecinătatea mitropolitului, se ferecea ca de-o vină cerească. SADOVEANU, O. X, 143. Fluviul nu se vede; ... dar vecinătatea covîrșitoare i se simțea și-n verdele mai întunecat al depărtării, și-n mișcarea sălbătăciunilor aripate care se jeseau pe linia orizontului. id. ib. XXI, 294, cf. SCRIBAN, D. Vecinătatea asta va preț pentru mine incomensurabil. MIHĂESCU, D. A. 100. Tînăra... era împiedicată să-și exprime toate sentimentele față de mine de vecinătatea inginerului helvet, indiferent la idilă, însă, fără voie, adversar. ARGHEZI, S. XVI, 39. Așezam, prin asociere sufletească, frunțile românești cu granița franceză. Dacă vecinătatea geografică pare contrarie, hotarul spiritual e acelaș. id. ib. XVII, 201. Speră că cele două țări să trăiască în cea mai calmă vecinătate. CĂLINESCU, C. O. 28, cf. DL, FD I, 80, DM. Influența albaneză asupra limbii române privește numai lexicul și anumite cuvinte cu noțiuni importante, care nu pot fi explicate prin vecinătatea locului de formare al poporului român cu cel albanez. PANAITESCU, C. R. 113. Nu puțini sint aceia care... atribuie concordanțele dintre latină și osco-umbriană tocmai acestor vechi și îndelungate relații de vecinătate care nu au încetat decît odată cu extincția idiomurilor italice. IST. L. ROM. I, 33. Spre vest, moșia Odobeștii se învecina cu Vrancea..., pe o distanță considerabilă. În legătură cu această vecinătate se pune o problemă interesantă, anume dacă moșia Odobeștilor a format la început un trup cu Vrancea. C. GIURESCU, P. O. 49, cf. M. D. ENC., DEX.

2. (Mai ales în locuțiuni) Loc, regiune care se află în imediată apropiere sau la o distanță relativ mică (în raport cu un loc dat). V. împrejurime, preajmă, meleag (I). Și-i veți birui pre vrăjmași, și-i veți goni departe de vecinătatea noastră cu armele. ANON. BRÎNCOV., CM II, 287. Vilcăzar supune Cuișo și cercetează vecinătățile lui. GENILIE, G. 40/18, cf. POLIZU. Ce crimă au săvîrșit păcîniciu locuitori ai vecinătății, ca să fie deșteptați din somn în strigătele birjarilor. FILIMON, O. I, 135, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, TDRG. Dacă aceste ierburi și flori se strîng în această zi și se pun sub streșina casei, ele vor apăra casa și vecinătatea de tun și trăsnet. PAMFILE, S. T. 54, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Eram din cale afară de obosit și aș fi dorit ca bisericița din Răzoare să-mi iasă înainte mai curînd. În sfîrșit am ajuns-o. Ce vecinătăți avea nu mai țin minte. GALACTION, O. 39. Se ușază o tăcere mare în vecinătăți, căci încep a înțelege, de la

locul meu ferit, vorbele celor două femei. SADOVEANU, O. VII, 318. Toamna când încep a trece de miiazănoapte gâștele, vecinătățile Deltei și ale Dunării sînt invadate și infestate. id. ib. XX, 82, cf. SCRIBAN, D. [In] vecinătățile Bucureștiului... sînt foarte rare atare păsări. BĂCESCU, PĂS. 413. Se vorbea în vecinătățile cele mai depărtate, cu mirare, de Vadul Muierilor. ARGHEZI, S. XVI, 86. Ei iau direcția Lituaniei, Poloniei, Țării Românești, împinzînd vecinătățile și uneltînd, neputincioși, împotriva lui Ștefan. IST. ROM. II, 546, cf. PANAITESCU, O. T. 37. Cîți turci și cîte alte nămetenii n-au trepătat prin vecinătățile astea! RĂDULESCU-CODIN, L. 12. $\diamond$ Loc. a d j. și a d v. **Din (sau de prin) vecinătate** = (care este, care se află) în (sau prin) apropiere, în (sau prin) jur, în (sau prin) preajmă. Turcii mirosînd buna înțelegere ce este între Radul și puterile creștine din vecinătate... nu întîrziară a înspăimînta pe Radul prin amenințări. F. AARON, I. I, 157/19. Dacă în localitatea unde se ivește aceea trebuință nu se va găsi omul care s-o satisfac, are să vie altul din vecinătate. GHICA, C. E. I, 260. Tot marele Mircea acordă sașilor din tirgușorul Heltau, românește Cîsnădie, ... dreptul de a paște vitele lor în munții Țării Românești, ceea ce nu se poate referi decît numai doară la plaiurile de prin vecinătate. HASDEU, I. C. I, 25. În Elveția se află un munte numit Pilat; sătenii din vecinătate sînt încredințați pînă la fanaticism că acolo... zace famosul Pilat. id. ib. 82, cf. CREANGA, O. 19. Un împărat din vecinătate... s-a sculat cu oaste asupra împăraților tale. ISPIRESCU, L. 110. Aflară redus în ruine orașul Naissus... unde găsiră numai cîțiva bolnavi, care nu putuseră fugi, adăpostiți în o biserică și care erau căutați de țărani din vecinătate. XENOPOL, I. R. II, 21. Bisericele... în zilele hramului se umplu de pelerini de prin vecinătate. PAMFILE, S. T. 110. Acești transportatori aveau de susținut lupte dîrze cu bandele străine din vecinătate. N. A. BOGDAN, C. M. 12. Ei nu erau „numai ciobani” ca „ungureni” din vecinătate. VUIA, PĂST. 181. Intrase în pădurea din vecinătate, pe unde trece drumul. M. I. CARAGIALE, C. 90. La anumite zile slăvite, primea vizitele unor doamne din vecinătate. SADOVEANU, O. XI, 41. Deschise... o școală, în care curînd se îmbulzise tot tineretul din vecinătate. id. ib. XX, 460. Se duse... la un bîlci din vecinătate. ARH. OLT. XIX, 220. O dogoare și un miros de funingine și arsură veneau din vecinătate. CĂLINESCU, S. 104. Acolo s-au desfășurat marile chefuri după vîntătorile de șitari și de iepuri, la care luau parte proprietarii din vecinătate. VINEA, L. I, 97. Aceste măguri transilvănene au dat numele lor unor comune din vecinătate. C. GIURESCU, P. O. 27. $\diamond$ Loc. a d v. **În (sau prin) vecinătate** = în (sau prin) apropiere, (pe unde va pe) aproape, în (sau prin) jur, în (sau prin) preajmă. Polovții și pecinighii... în vecinătate fiind... așe de la moldoveni limba să-ș fi împrumutat. CANTEMIR, HR. 363. Acești huni... în vecinătate ne sînt și... cu dinșii mare amestecare români au avut. C. CANTACUZINO, CM I, 71. Să nu alerge în vecinătate... cînd îi vremea să prinză roiul. MOLNAR, E. S. 156/6. Mă așezasem la o masă, cînd iață că vin de se pun în vecinătate doi tineri parfumați. GHICA, S. 217. Abia merse pînă-n vecinătate, și găsi felurimi de păsări adunate. ALEXANDRESCU, O. I, 236. Se aflau în vecinătate sau, mai bine zicînd, gravitau în cercul atmosferic al Banatului de Severin. HASDEU, I. C. I, 153. În cîrînd are să fie pe aici, în vecinătate, o tabără ostășească. BOLINTINEANU, O. 420. Eu știu că p-aici, prin vecinătate, este o scorpie mare. ISPIRESCU, L. 303. Ai venit numai pentru mine... ori mai aveai de mers prin vecinătate? CONV. LIT. XXII, 403, cf. DDRF, CADE. Din Moldova, mai ales din Bucovina, a fost colonizată și partea sud-estică a Galiției, adecă rodnița Pocuției, care se găsea în vecinătate nemijlocită. DRĂGANU, RÔM. 411. Șoimaru auzi în vecinătate glasuri spărite de femei care-și chemău copiii. SADOVEANU, O. V, 697. Academia are anexată și o fermă în imediată vecinătate. ENC. AGR. I, 24. Drumurile ardelene duc prin sate, unde în nemijlocită vecinătate găsești două concepții arhitectonice cu totul diferite: românească și săsească. BLAGA, Z. 319, cf. DL. $\diamond$ Loc. p r e p. **În vecinătatea... = a)** (cu sens local) în apropiere, în jurul, împrejurul, în preajma (cuiva sau a ceva). Sodomul și Gomorul și orașele ce-s în vecinătatea acelora. N.

TEST. (1648), 200 1/29. Petrecerea lui Plutarh la Atene oferea... gloria de care se mai bucura astă cetate faimoasă, în vecinătatea Eleusinei. ARISTIA, PLUT. LV, 19. Un munte zis Algidus cu un orașel omonim era în vecinătatea Romei. HASDEU, I. C. I, 252, cf. 268. Se află în vecinătatea ta un vagabond. BARONZI, M. I, 10/22. Am cedat îndemnului prudenții, care mi-a șoptit la ureche să stau în vecinătatea sobii. ALECSANDRI, S. 139. Acel turn, așezat în vecinătatea porței, purta numele de Chindie. ODOBESCU, S. I, 149. Tiu minte că într-un timp... trăiam într-un colșor al Franciei, pe malul unui rîu și în vecinătatea unei mari păduri. id. ib. III, 96. Se constată că ei singuri nu au locuit niciodată în vecinătatea acestui rîu dinspre apus. XENOPOL, I. R. I, 45. O localitate nu-și poate căpăta nume propriu decît după ce vin oameni în vecinătatea ei. SBIERA, F. S. 23. După amiazi pîimbare cu trăsurile în vecinătatea Devei. REV. IST. IX, 285. Acolo găsești muzeul... în vecinătatea bisericii de veche cărămidă roșie. IORGA, P. A. I, 238. În vecinătatea satului erau așezări puternice de cetățeni, cari priveau cu lăcomie la pădurile cele întinse și bogate ale Rășinarului. PĂCALĂ, M. R. 47. Familia se așeză... la Brașov unde cumpără o casă și o grădină... în vecinătatea frumoasei curți boierești. GOLOGAN, C. R. 57. Senzația unei asfîțări de inferiorități n-o ai decît în vecinătatea cuiva care ți-e drag. ARH. OLT. XII, 113. Organizează o serie de sezători în sala de conferințe a căminului preofesc „Renașterea”, imobil nou construit în vecinătatea bisericii Sf. Dumitru. ib. XIII, 465. Dinții locuieră în vecinătatea Dunării și a fluviului Sau, numit astăzi Sava, unde acum locuiesc sîrbii. DRĂGANU, ROM. 21. În vecinătatea stîncei... există un pîlc frumos de cițiva aluni turcești. ARH. OLT. XVII, 27. Circuitul plăcii și al getarului sînt... legate în vecinătatea rezonanței electrice. ENC. TEHN. I, 143. Acest stil de broderie era cultivat îndeosebi în vecinătatea orașului Halberstadt. OPRESCU, S. 161. Constată că în vecinătatea sa nu se afla nimic comestibil. CĂLINESCU, B. I. 225. Unii cred că românii s-au format în Moesia, alții în Dardașia (în vecinătatea Macedoniei), alții pe malul Adriaticii. PANAITESCU, C. R. 109; b) (cu sens temporal; învechit, rar) puțin înainte de..., în timpul apropiat de... Ai noștri dau voinicește asalt și în vecinătatea serii, din toate părțile, izbucnesc în cetate. BĂLCESCU, M. V. 153. **Din vecinătatea...** = din apropiere, din jurul, dimprejurul, din preajma (cuiva sau a ceva). Cea țară... de iznoavă să mișcă spre... groază țărilor, den vecinătatea ei (a. 1699). FN 76. De Britania se fin mai multe insule din vecinătatea ei. LAURIAN, M. IV, 14/13. Ceața albăstruie ce acoperea vîile din vecinătatea orașului deștepta în mine suvenirii de nopți poetice. CONTEMPORANUL, I. 22. Toate atacurile, atît făcute cît și suferite de ei, au drept teatru regiunile răsăritene din vecinătatea Mării Negre. XENOPOL, I. R. II, 16. Un asemenea firman s-a trimes de cîtră toți dregătorii otomani din vecinătatea Dunării și a Mării Negre. N. A. BOGDAN, C. M. 120. Și-a rețut vechile lui preocupări, făcîndu-se popă într-un sat din vecinătatea Bucureștilor. LOVINESCU, M. 70. Castrul... din vecinătatea băilor Mehadia... trebuie să fi fost o binefăcătoare pentru soldații și coloniștii romani. ARH. OLT. XII, 147. I-am plătit cu monedă nefalsificată în nesfrîștele procese cu răzășii din vecinătatea moșiei lui. SADOVEANU, O. XXI, 543. Ștefan îi cerea regelui Poloniei să dea din vreme poruncă comandanților săi din vecinătatea Moldovei. IST. ROM. II, 505. Din germană [termenul]... a fost preluat... de slavi... aplicîndu-l vorbitorilor de limbă latină din vecinătatea lor. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 3, 13/2. $\diamond$ (Art.; cu sens colectiv) Vecinții (II 1). Tocmitu-s-au țara foarte bine și s-au împacău cu toată vecinătatea, făcîndu-și frăție și legătură cu Racoși Gheorghie și cu Ștefan Vodă al Moldovei. ANON. CANTAC, CM I, 164, cf. COSTINESCU. S-a strîns toată vecinătatea și s-a consultat asupra intereselor comune. LM. Vocea ei argintie, răsînd prin geamurile ferestrelor, trezea adeseori vecinătatea din somn. GANE, N. I, 101. Aproape de arîndaș era un puț de unde vecinătatea-și scotea apă. REV. CRIT. I, 510. Se mai folosesc, mai ales la stradă, cînd servesc vecinătății întregi, ... fîntîna cu cumpănă și puțul cu butălu. PĂCALĂ, M. R. 438. Toată vecinătatea se plînge de zgomotul

ce face. CADE. *Le împărțea la toată vecinătatea, la săraci, ca și la cei mai bogăți.* MOROIANU, S. 33, cf. SCRIBAN, D. *În toată vecinătatea, numai obloane trase.* VINEA, L. II, 301, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Vecinătatea bună ridică prețul casei.* ZANNE, P. VIII, 133. *Cea mai mare plăcere a vecinătății, a petrece împreună și într-o unire.* id. ib.

3. (Prin sudul Transilv.) Fiecare dintre subdiviziunile teritoriale ale unui sat constituite, în mod neoficial, în trecut, pentru a înlesni o administrare mai eficientă. *Jina are douăsprădzăce vecinătăți: Capu Satului, Gruiețu, Valea Săcii... Toată vecinătatea are mai mare tata de vecini. Iel dă de știre cin îi lipsă de căre pîntu sat.* ȘANDRU - BRÎNZEU, JINA, 88. $\diamond$ *Tatăl vecinătății = șef^{pl} al unei vecinătăți (I 3).* Com. din BOARTA - COPȘA MICĂ. $\blacklozenge$ Organizație țărănească de ajutor reciproc. Com. din SEBEȘ și din VELȚ - MEDIAS.

4. (Fon.) Poziție alăturată sau apropiată a unor sunete într-un cuvînt. Cf. PHILIPPIDE, P. 14. *Un „o” poate fi mai „închis” sau mai „deschis”, mai „înalț” sau mai „grav”, mai „lung” sau mai „scurt”, „accentuat” sau „neaccentuat”... după vecinătatea în care se găsește cu alte sunete.* PUȘCARIU, L. R. II, 217. *Ocluzivele se exclud reciproc. Ele preferă vecinătatea lichidelor.* FD II, III.

II. 1. (În epoca feudală în Moldova) Instituție feudală care exprimă starea de aservire a țăranilor față de stăpîni feudalii; starea, condiția de vecin (III); iobăgie, rumânie (v. românie 2), șerbie (3), vecinie, (3), servitute, (livresc) servaj, (neobișnuit) vecinat'. *Îmbli fără de ispravă fugind de la vecinătate (a. 1659).* IORGA, S. D. V, 33. *Au căzut cu rugămintele... cum să nu-i mai ducă la Divan, și să margă iară la vecinătate, în sat în Drăgușeni, să hie vecini cum au fost și mai denainte vreme (a. 1671).* GHIBĂNESCU, S. I. X, 45. *Tatăl lui au murit în vecinătate la Vasile Capșe (a. 1673).* id. ib. XXII, 30. *Jurînd în da volnicie să fie slobod în veci de vecinătate.* N. COSTIN, LET. II, 46/35. *Și vecinii boierești și călugărești încă nu-i da cu price... Foarte prè rar de avè boierul mă mariu dovadă și scrisori de-i da. Și dzicè să-s caute țăranul giurătoriu, să s-îndrepte. Și așè foarte bine să îndrepta oamenii, ieșînd din vecinătate.* NECULCE, L. 299. [I] *tragi la vecinătate, și el arată o mărturie pecum să hii moșinaș acolo, să nu hie vecin (a. 1702).* GHIBĂNESCU, S. I. VIII, 184. *Acest sat... [I]-am vindut fără un vecin... căci l-am iertat pe acela de vecinătate (a. 1709).* URICARIUL, V, 246/14. *Facem știre că aicea ne-au jeliut cest om, gnume Ștefan, carile îl tragi dumneata la vecinătate (a. 1711).* GHIBĂNESCU, S. I. VIII, 336. *Și dînd ei acei treizăci de lei să hie oameni slobozii, să n-aibă Meleghie a-i mai învâlii, să-i tragă la vecinătate (a. 1723).* id. ib. XI, 132. *Au pârîu de față-pe dumnealui Toader Pălădi vel-vis[fiernic], zicînd ei că-i trage dumnealui la vecinătate... și ei vecini nu sînt (a. 1742).* URICARIUL, II, 244/24. *La această a tria domnie și mai mult jalobe făcînd oamenii săteni ce șed pe moșiile mănăstirești și boierești, făcînd pîră asupra stăpînilor satelor că-i supun cu vecinătate (a. 1749).* MAG. IST. II, 289/6. *De la Măria sa Costantin Mavrocordat, rădicîndu-să vecinătatea, a nu mai fi lăcuiitorii vecini... ci numai să le ia dejma și vinutul moșiei pe obicei (a. 1765).* URICARIUL, X, 194. *Au mai socotit că nu trebuie boierii să aibă vecini pin satele lor, dînd știre pe la toate finiturile unde vor fi vecini să vie la lăși, ca să se dezbată de vecinătate (sfîrșitul sec. XVIII).* LET. III, 220/2. *Scrie pîntru trei urice că le-ar fi luat unul de la o rudenie a sa, că să se îndrepteze de vecinătate de hatmanul Dumitrușco Răcoviță (a. 1786).* GHIBĂNESCU, S. I. XXV, 22. *La noi servăgiul fu numit rumânie și vecinătate.* BĂLCESCU, M. V. II. *Oare privilegiile date boierilor de N. Mavrocordat nu sînt vreo răspătire a vecinătății...?* RUSSO, S. 155. *După emigrația pîpoarelor în timpul de mijloc, sclavia se transformă în șerbie, instituție, deși mai puțin degradantă, dară tot barbară, care lîpea omul cătră pămînt, și cunoscută la români sub nîme de vecinătate.* KOGĂLNICEANU, O. II, 484. *Hrisoavele de vecinătate și codicile de legi a lui Matei Basarab și a lui Vasili Vodă ne arată îndestul de lămurit care era condiția vecinilor.* id. ib.

497, cf. CIHAC, I, 308, DDRF. *La început vecinii și rumânii aveau încă proprietatea lor de pămînt... Perzîndu-și mai tîrziu ocinele lor, ei ajunseră a fi împiedicați și de a se muta de pe o proprietate pe alta, și se adunară, ... pe capetele lor, toate acele condiții înjositoare, ale cărora întrunire constituia caracterul vecinătății în Moldova și al rumânii în Muntenia.* XENOPOL, I. R. III, 55. *Acești vecini... voiesc să se răscumpere de vecinătate, dovadă că fusese reduși în această stare peste voința lor, și ei se și răscumpără cu învoirea domnului.* id. ib. V, 322, cf. VI, 131, 132, TDRG. *Cartea aceasta a domniei este o pagină vie din istoria vecinătății din Moldova, care era o stare economică, îngăduită de starea juridică, și n-avea nimic de a face cu fapte de arme.* GHIBĂNESCU, S. I. VIII, 336, cf. ȘAINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, DSR.

2. (Învechit, rar; cu sens colectiv) Mulțime de vecini (III). *Strîngîndu-se vecinătatea de pretutindene la Divan cu o mare obrăznicie, căci îi făcuseră Costantin Vodă de nu băga pe nîme în samă, viînd și boierimea de pe afară, cei ce avea vecini, ... s-au orînduit ca să se facă mare sobor în mănăstirea Trîisfettile (sfîrșitul sec. XVIII).* LET. III, 220/4, cf. DDRF, TDRG, SCRIBAN, D.

- Pl. : vecinătăți. - Gen.-dat. și: (învechit, rar) vecinătății.

- Vecin + suf. -ătate. Cf. lat. vicinitas, -atis.

VECINĂTĂTESC, -EASCĂ adj. (Învechit, rar) Vecinesc. *Este cu jurămintă întărit spre vecinătățasca prietenie (a. 1655).* IORGA, S. D. IV, 33.

- Pl. : vecinătățești.

- Vecinătate + suf. -esc.

VECINEC, -Ă adj. v. vîșnic.

VECINEL, -EA, -ICĂ s. m. și f. Diminutiv al lui vecin (II 1); (regional) vecinaș (2). *Vecinele! Cumpără-mi două inele.* PANN, H. 49/9. *Vecinică, surioară, bărbatul meu e la moară.* id. P. V. II, 134/27, cf. TDRG 1723, DL, DM. *Stai aci la vecinică C-o să găsești ibovnică!* TEODORESCU, P. P. 323. *Nu pot, vecinele, Că vii sara prea devreme.* MARIAN, H. 27. *Bună dzîua, vecinel.* - Sănătate, somsidel. TIPLEA, P. P. 21.

- Pl. : vecinei, -ele. - Și: vecinică s. f.

- Vecin + suf. -el, -ea. - Vecinică: cu schimbare de suf.

VECINEȘC, -EASCĂ adj. (Învechit) Care aparține vecinilor (II 1), care este caracteristic vecinilor; (învechit, rar) vecinătățesc. *Radul Vodă... strîngînd oastea sa și vecinească, au venit asupra lui Ștefan Vodă.* URECHE, L. 88. *Vrînd să pîzească priușugul cel vecinesc, bine au voit și... gătit-au pre dumnealui Radul Izvoranu.* R. GRECEANU, CM II, 119. *Cei ce... vor vrea să făză moară... să alegă meșteri iscusiji și cu pricepere, ca să știe să cumpănească apele bine, pentru ca să nu să întîmple să se strice moșiile vecinești cu înălțarea apei.* PRAV. COND. (1780), 150. *S-au trimis soli în Moldova și în Valahia pentru întărirea priușugului vecinesc.* ȘINCAI, HR. II, 178/20, cf. DRU, I. GOLĂSCU, C., CIHAC, I, 308, TDRG, T. PAPAHAĞI, C. L., SCRIBAN, D.

- Pl. : vecinești.

- Vecin + suf. -esc.

VECINEȘTE adv. (Învechit) În felul vecinilor (II 1), ca între vecini. *Cu dobitoacele au umblat, căci i-au îngăduit vecinește, după cum și ei în munții lor au păscut dobitoacele lor (a. 1724).* IORGA, S. D. XXI, 307, cf. SFC II, 141.

- Vecin + suf. -ește.

VECINI vb. IV. I. R e f l. (Învechit și regional; de obicei urmat de determinări introduse prin prep. „cu”) A se învecina. *Și era la el grădina vecinîndu-se alături cu casa lui.* BIBLIA (1688), 691²/13. *Acest vîdnic preot... să adușe într-un cîșteiu de cetățuie al varvarilor ce să vecinîta acolo.* MINEIUL (1776), 93²/26. [Drumul] *să vecinește cu Craiova (a. 1784).* ARH. OLT. IX, 195. *Are și casă ce să vecinește pã de o parte cu locul bisericii sășești (a. 1791).* IORGA, S. D. VII, 9. *Cînd se vinde*

lucru nemișcător, înfii să să cheme la protimisii rudele, al doilea părtașii și al treilea vecinii... Vecinii sînt dă trei trepte: treapta dinții sînt cei ce să vecinesc în lung și treapta de-al doilea cei ce să vecinesc în cap, iar treapta al treilea sînt cei ce să vecinesc la vreo parte (a. 1814). PRAV. COND. (1780), 206. Cei ce sînt numai vecini (înții)... să vecinesc în lung. CARAGEA, L. 14/6, cf. PISCUPESCU, O. 73/21, I. GOLESCU, C. Această moșie să vecinește cu orașul Ploieștilor despre apus. CR (1830), 422^{1/6}. Un loc de case său de prăvălii aproape de Podul Calicilor, ce să vecinește cu Dimbovița și cu Dimbovicioara, ... să vinde cu stînjernul. ib. (1833), 64^{2/28}. Piatra Goganu... să vecinește cu moșia Inoteasca (a. 1839). BUL. COM. IST. IV, 158. Moșia... să vecinește cu siliștea numită „la moara de hîrtie” (a. 1842). ARH. OLT. V, 451, cf. POLIZU. Care dintre voi s-a întîmplat să se vecinească cu vreunul dintr-înșii la un colț de pămînt și s-a putut apăra d-a avea judecată! BOLLIAU, O. 238. Partea de pămînt a mănăstirii Bogdana... se afla în marginea Crucii de Jos, vecinîndu-se pe din sus cu Ursoiu. I. IONESCU, P. 499, cf. CIHAC, I, 308, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., TDRG. La miazăzi, se vecinește cu comuna Stănești, de care se desparte printr-o linie care începe de la punctul Toaca. RĂDULESCU-CODIN, M. N. 51. Satul Corbi... se vecinește la răsărit cu pădurea Corbi. id. L. TR. I, cf. CADE, BUL. FIL. III, 106, 108. ♦ In t r a n z. Fii mai apoi dus într-o cetate... a varvarilor ce veciniia acolo. DOȘOFTEI, V. S. octombrie 66^{2/26}. ♦ In t r a n z. (Învechit) A trăi în vecinătatea cuiva. Töcmîtu-s-au țara foarte bine și s-au împăcat cu toată vecinătatea, făcîndu-și frăție și legătură cu Racoși Gheorghie și cu Ștefan Vodă al Moldovei. Și au vecinit bine și frumos. ANON. CANTAC., CM I, 164.

2. T r a n z. A face (pe cineva) să devină vecin (III 1); a rumâni (v. r o m â n i 3), a serbi (4), (învechit) a vecinii (2). Cu păcat este să-l robești pe frate-tău, căci păgînii își cumpără robii pe bani, și în al șeptele an îi iartă... iară tu ești creștin și negavîndu-l pe bani și fiind creștin că și tine, și tu vei în veci să-l vecinești. N. COSTIN, LET. II, 47/3, cf. CIHAC, I, 308, DDRF, TDRG, CADE, SCRIBAN, D. „A rumâni” înseamnă a aservi, ca și „a vecini”. PANAITESCU, O. T. 45. ♦ R e f l. p. a s. Oamenii străini ce vor veni să se așeze pe moșii monăstirești sau boierești... să nu se vecinească, afară de cei ce vor fi vecii vecini (a. 1741). URICARIUL, IV, 398/15.

- Prez. înd.: vecinesc. - Și: (învechit) vecină vb. I.

- V. vecin.

VECINIC, - Ă adj. v. veșnic.

VECINICĂ s. f. v. vecinel.

VECINICĂȘTE adv. (Învechit, rar). Din totdeauna și pentru totdeauna. Dragostea cătră cel de aproape nu să poate plini fără numai în temelja și izvorul dragostii duhului, carile... de la Părintele vecinicăște porcede. CANTEMIR, HR. 3, cf. TDRG, I 723, SFC II, 142.

- Vecinic + suf. - este.

VECINICI vb. IV v. veșnici.

VECINICIE s. f. v. veșnicie.

VECINICIRE s. f. (Învechit, rar). Acțiunea de a veșnici (I) și rezultatul ei. Crucea de piatră ce se află la Călugăreni este făcută de Șerban Vodă Cantacuzino, spre vecinicirea unui pod ce el făcu pe apa Neajlovului, ODOBESCU, ap. BĂLCESCU, M. V. 111.

- V. vecinici.

VECINICIT, - Ă adj. (Învechit, rar) Veșnic (II 2). Răbdare la aceea simțire Este moarte cu cumpîlire. Este boală vecinicuită. Este patîmă cumpîlită. MUMULEANU, R. 14/22.

- Pl.: vecinicii, -te.

- V. vecinici.

VECINIE s. f. 1. (În dicționarele din secolul trecut) Vecinătate (II 1). Cf. POLIZU, CIHAC, I, 308, LM, DDRF.

2. (Prin sud-estul Transilv., în trecut) Fiecare dintre subdiviziunile teritoriale ale unui oraș sau ale unei localități suburbane constituite, în mod neoficial, pentru a înlesni o administrare mai eficientă. În Brașov sînt mai multe vecinii. Com. din BRAȘOV. ♦ Bătrîni vecinii = comitetul de conducere ales de membrii unei vecinii (2). ib.

3. (În epoca feudală în Moldova; în Țara Românească atestat numai în documentele slavo-române) Instituție feudală care exprimă starea de aservire a țărănilor față de stăpîni feudal; starea, condiția de vecin (III); iobăgie, rumânie (v. r o m â n i e 2), șerbie (3), vecinătate (II 1), servitute (I), (livresc) servaj (2), (neobișnuit) vecinat. Cf. GHIBĂNESCU, S. I. XXI, 219, D. BOGDAN, GL. 117, GHIBĂNESCU, S. I. VI, 195. Prieteșugul și frăția, iară nu vrămășia și veciniia, să poșlim. CANTEMIR, I. I. I, 260. Acei oameni niceodată să nu se veciniască, nici să aibă grijă de vecinie (a. 1742). URICARIUL, V, 402/25. La această a trîia domnie și mai mult jalobe făcînd oamenii săteni ce șed pe moșiile mănăstirești și boierești, făcînd pîră asupra stăpînilor satelor, că-i supun cu vecinătate: adevă pîrîndu-le oameșilor că acest nume de vecinie n-are osebite de robie (a. 1749). MAG. IST. II, 289/7, cf. CIHAC, I, 308, ȘĂNEANU, I. 233, DDRF. Deosebirea vecinii de robie mai reiese și din împrejurarea că țiganii nu se bucurau de această prescripție liberatoare. XENOPOL, I. R. VI, 133, cf. BARCIANU, TDRG, CADE. Stăpîni, cu puterea și trecerea de care dispuneau, puteau mijloci și întocmi acțe de trecerea satelor lor la vecinie, pe de-a-ntregul. ENC. AGR. V, 823. [Lă] 1760... vecinia pieri, iar vecinii deveniră oameni liberi. ib. 824, cf. SCRIBAN, D. DL, DM. Satele confiscate de la boierii mari nu erau eliberate din vecinie, ci dăruite favoriiilor domnului. IST. ROM. II, 476. Desființarea rumâniei și a vecinii a fost admisă de cîrmuirea celor două țări în primul rînd cu nădejdea de a pune capăt fugii în masă a țărănilor. ib. III, 439. Domnul dăduse voie rumânilor să se răsumpere din vecinie de la proprietar. STOICĂSCU, C. S. 92, cf. DER. Lațco cômîs iartă de vecinie pe niște vecini ai săi. PANAITESCU, O. T. 109, cf. 42, M. D. ENC. DEX, DSR, DREV.

- Pl.: vecinii.

- Vecin + suf. -ie.

VECINIME s. f. (Cu sens colectiv) 1. (Învechit) Mulțime de vecini (II 1). Cf. POLIZU, CIHAC, I, 308, DDRF, GHETIE, R. M., BARCIANU, ALEXI, W.

2. (Învechit, rar) Vecinătate (II 2). Aceasta s-au ținul numai pînă ce se făceau bătăile în vecinimea Romei. BOJINCĂ, A. II, 153/19.

- Pl.: vecinimi.

- Vecin + suf. -ime.

VECINIOĂRĂ s. f. (Învechit, rar) Vecinică. Cf. CIHAC, I, 308.

- Pl.: vecinioare.

- Vecină (v. vecin) + suf. -ioară.

VECINITĂ s. f. (Regional) Vecinică. Cf. MARIAN, V. 88. Anô. Anô. Soro Anô. Ian deschide țu ușiță. Ca să-ți vină vecinița, C-a bătut-o bărbătelul. CORCEA, B. 56, cf. BALADE, III, 170.

- Pl.: vecinițe.

- Vecină (v. vecin) + suf. -iță.

VECINUI vb. IV. (Învechit) 1. R. e f l. A se învecina. Cf. CIHAC, I, 308.

2. T r a n z. A vecini (2). Cf. CIHAC, I, 308. ♦ R e f l. p. a s. Oamenii streini, oricîți de mulți ar veni să se așeze pe moșii lor, slobozi să fie, și acei oameni niceodată să nu se veciniască, nici să aibă grijă de vecinie (a. 1742). URICARIUL, V, 402/25.

-Prez. ind.: *vecinuesc*.

-**Vecin** + suf. *-ui*.

VECINUIRE s. f. (Învechit, rar) Învecinare. Cf. CIHAC, I, 308.

-V. **vecinui**.

VECINUȚĂ s. f. (Într-o poezie populară) Vecinică. *De nevastă ș-o luat Copiliță din cel sat, Copiliță rumâncuță, Vecinuțelor drăguță*. ALEXICI, L. P. 175.

-Pl.: *vecinuțe*.

-**Vecină** (v. *vecin*) + suf. *-uță*.

VĚCLĀ s. f. v. **veclu**.

VECLEĂN, -Ă adj. v. **viclean**.

VĚCLI subst. v. **veclu**.

VĚCLU subst. (Transilv. și prin Ban.) Franzelă. Cf. CV 1952, nr. 5, 40, A III 13, com. din GRĂDINARI-ORAVIȚA, MAT. DIALECT. I, 271, ALIL XXIX, 317.

-Pl.: ? -Și: **vĚclă** (com. din GRĂDINARI-ORAVIȚA) s. f., **vĚcli** (A III 13) subst.

-Din germ. dial. *Weckel*, magh. *vekni*.

VECS s. n. v. **vecscl**.

VĚCSĀL s. n. v. **vecscl**.

VĚCSĀLĀ s. f. v. **vecscl**.

VĚCSEL s. n. 1. (Fin.; învechit) Poliță² (1). *I vecsel să iai de la căpitan Cheiner (a. 1777)*. FURNICĂ, I. C. 44. *Au făcut cerere ca, în puterea vecselilor ce era de față, să poată lua banii*. L. ASACHI, I. 110/18. *Făcuse... bune dispoziții, trăgînd sumele de bani, care încă înaintea fugirii le trimisese prin vecsele (zapisuri) la Italia*. TEODOROVICI, P., 137/20, cf. COD. TIV. 4bis/5. *Vecselile... s-au obișnuit în Austria a fi stempăluite cu stempelu (pețetea) stăpînirii*. NICHIFOR, P. 75/5, cf. CAT. MAN. I, 65. *Este încredințat că și răscumpărarea wechselului de 2000 de galbeni... este o adevărată facere de bine*. KOGĂLNICEANU, ap. IORGA, S. D. XVI, 45. *Pe temeurile prescrise în jurnalul încheiet s-au încredințat vecselul prin care să împrumută... una mie nouă sute triizăci și cinci lei*. BULETIN, F. (1843), 227/34, cf. STAMATI, D., IARCU, D. S. II, 435/18. *8000 galbeni în obligațiile statului, se vor vinde, ca și toate sineturile și vecselile ce se vînd în piață*. RUSSO, S. 160. *Pricina acelei înfățișeri polițienești era un vecsel iscălit de stăpînîl meu, dar neplătit, după obiceiul său cel economic*. ALECSANDRI, O. P. 49. *Însurătoarea nu-i „vecsăl”, să trăbuiască să-l plătești*. BĂNUȚ, T. P. 143, cf. CADE, DL, DM, DEX, DN³, com. din POIANA SIBIULUI-SEBEȘ, CV 1950, nr. 11 - 12, 39, ALR SN IV h 1008, LEXIC REG. 111, MAT. DIALECT. I, 102. ♦ (Regional) Contract pentru avansuri încheiat între lucrătorii forestieri și proprietarul unei păduri (Borșa). ARVINTE, TERM. 174.

2. (Regional, mai ales în Transilv.) Macaz (1). Cf. CV 1951, nr. 3 - 4, ALR SN III h 873, ARVINTE, TERM. 49, 174. ♦ P. e x t. (Prin Transilv.) Cabină de acar. Cf. CV 1951, nr. 3 - 4, 44.

3. (În terminologia forestieră; Bucov., Mold., și prin Maram.; în forma *vecsăl*) Loc în care se îmbină două sau trei jilipuri. Cf. ARVINTE, TERM. 49, 85, 174. ♦ (Prin Transilv., în forma *vecsăl*) Fiecare dintre jilipurile mici, suplimentare, care aduc apă la jilipul mare. Cf. CL 1961, 130.

4. (Regional; la moară) Stăvilar care permite să se scurgă apa cînd moara nu funcționează sau cînd la moară vine prea multă apă (Brezoii). Cf. NALR - O IV MN 275, 2 405/204.

- Scris și: (după germ.) *wechsel* (CAT. MAT. I, 49), *wechsel*. - Pl.: *vecscele* și (învechit) *vecsle*, (regional) *vecscluri*

(CV 1951, nr. 3 - 4, 44). - Și: (regional) *vĚcsăl* (pl. și *vecsăluri*, ALR SN III h 873/353) s. n., *vĚcsălă* (ib. h. 873/2, IV h 1 008/2; pl. *vecsăle*, ib. IV h 1 008/2), *vĚcslă* (ib. h. 873/76, IV h 1 008; pl. *vecsle*, ib. h. 873/76, IV h 1 008) s. f., *vĚcslu* (ib. IV h 1 008/53; pl. *vecscluri*, ib.), *vecs* (ib. h. 1 008/29; pl. *vecsuri*, ib.), *vĚcătăl* (ib. h. 1 008/235) s. n., *vĚslă* (CV 1950, nr. 11 - 12, 39, ALR SN IV h 1 008/64; pl. *vesturi*, ALR SN IV h 1 008/64) s. f. - Din germ. *Wechsel*.

VĚCSLĀ s. f. v. **vecscl**.

VĚCSLU s. n. v. **vecscl**.

VĚCTĀR s. m. 1. (În trecut, prin Bucov., prin vestul Transilv., prin Maram. și prin Ban.) Paznic² (1); străjer. Cf. MÎNDRESCU, I. G. 29, JAHRESBER. X, 217, HODOȘ, C. 25. *La șapcă nu-ț trebe flori, Că-ț pun vectării cînd mori*. GR. S. II, 288, cf. IZV. XIV, 420, ALR I 1 408/375.

2. (Ban.) Cantonier. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 214, ALR SN III h 872/76, ALRM SN II h 690/76. ♦ (Regional) Șef de haltă (Giarmata - Timișoara). Cf. CV 1951, nr. 5, 28.

3. (Sud-vestul Transilv.) Infermier. LEXIC REG. II, 103. - Pl.: *vecțări*. - Și: **vĚcter** (IZV. XIV, 420), **vĚhtăr** (ALR I 1 408/375), **vĚhter** (MÎNDRESCU, I. G. 29, JAHRESBER. X, 217, HODOȘ, C. 25) s. m.

- Din germ. *Wächter*.

VECTĂRIȚĂ s. f. (Sud-vestul Transilv., prin estul Ban. și prin Olt.) Înfirmieră, v. înfirmier. Com. din DOȘTAT-SEBEȘ, cf. LEXIC REG. II, 103. *Viectăriță la spîtar*. FOLC. OLT. - MUNT. I, 470.

- Pl.: *vecțărițe*. - Și: **victăriță** s. f.

- **Vectăr** + suf. *-iță*.

VĚCTĒR s. m. v. **vectăr**.

VECTOR, -OĂRE s. m., adj. 1. S. m. (Fiz., Mat.) Mărimă matematică sau fizică definită prin valoare numerică, direcție și sens; segment de dreaptă orientat care simbolizează o astfel de mărime; *Vectorul viteză... face cu liniile de forță un unghi*. SANIELEVICI, R. 72. *Lungimea acestui segment, numit vector, este proporțională, la o scară aleasă arbitrar, cu mărimea considerată*. CIȘMAN, FIZ. I, 37. *Printr-o transformare de coordonate, se pot reduce componentele vectorului contravariant la forma canonică*. VRANCEANU, G. D. I, 14. *Un vector poate fi reprezentat grafic printr-un segment de dreaptă*. MARIAN - ȚIȚEICA, FIZ. I, 16, cf. LTR², DL, DP, DM, DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ F i g. Factorul material, factor primordial în stabilirea acțiunii generale și a direcției principale istorice, trebuie înțeles ca vector esențial dintr-o structură diversă. REV. FIL. 1971, 407. *Dinamica proceselor nu se poate reprezenta numai ca un vector orientat dinspre trecut spre viitor*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 33, 8/3. ♦ *Vector unitate sau vector unitar = versor*. Cf. DER, M. D. ENC.

2. Adj. (Mat.; în sintagma *Rază vectoare = a*) segment de dreaptă orientat care unește originea unui sistem de coordonate polare cu un punct. *Mișcarea mobilului se determină dacă se cunoaște variația razei vectoare*. MARIAN - ȚIȚEICA, FIZ. I, 20, cf. LTR² XIV, 46, DL, DM, M. D. ENC. 789, DN³; b) dreaptă (imaginară) care unește focarul unei elipse, unei parabole sau unei hiperbole cu un punct oarecare al curbei. *Într-o elipsă se poate zice că suma razelor vectoare este constantă*. CULIANU, C. 104, cf. CADE. *Ariile descrise de raza vectoare a soarelui sînt proporționale cu timpurile întrebunțate spre a le descrie*. SEBASTIAN, T. 336.

3. S. m., adj. (Biol.) (Organism) intermediar și transmitător al unui germen patogen. *Țințarul este agentul vector al pahudismului*. ENC. AGR. IV, 428. *Combaterea insectei vectoare mai poate fi efectuată cu succes prin*

desființarea bălților. BELEA, P. A. 532. *Țințarul este totodată vector (transmite boala) și gazdă intermediară (parazitul suferă o serie de transformări în ființar).* ABC SĂN. 230 cf. D. MED.

- Accentuat și: *vector*. - Pl.: *vectori, -oare*. - Și: (rar) *vectoriu, -ie* adj. CADE.

- Din fr. *vecteur*. Cf. lat. *vector*.

VECTORIAL, - **Ă** adj. (Fiz., Mat.) Referitor la vector (1); care folosește vectorii; de vectori. *Fără a insista asupra dezvoltării teoriei câmpului mezon (cu diversele variante posibile: vectorială, pseudoscalară etc.) vom sublinia că teoria lui Fermi se justifică.* SANIELEVICI, R. 134. *În același moment trebuie să se ivească undeva alte cantități de mișcare a căror sumă vectorială va fi egală... cu a primului corp.* MARIAN - ȚIȚEA, FIZ. I, 93. *Operațiile vectoriale sînt puțin numeroase.* LTR² III, 265, cf. DL, DM, M. D. ENC. DEX, DN². $\diamond$ *Mărime vectorială* = mărime fizică care are caracteristicile unui vector. *Noțiunea de vector, introdusă pentru prima dată... cu privire la forță și extinsă apoi la celelalte mărimi vectoriale, a impus dezvoltarea unui capitol special de matematică.* CIȘMAN, FIZ. I, 38. *În fizică se întîlnesc mărimi scalare și mărimi vectoriale.* MARIAN - ȚIȚEA, FIZ. I, 16, cf. M. D. ENC. *Calcul vectorial* = capitol al matematicii care se ocupă cu studiul proprietăților vectorilor și al aplicațiilor lor. Cf. DT. *A impus dezvoltarea unui capitol special de matematică, numit calcul vectorial.* CIȘMAN, FIZ. I, 38, cf. LTR² III, 265, DL, DP, DM, DER I, 472, M. D. ENC., DEX, DN¹.

- Pronunțat: *-ri-al*. - Pl.: *vectoriali, -e*.

- Din fr. *vectoriel*.

VECTORIU, -**IE** adj. v. *vector*.

VÉCTĂL s. n. v. *vecsel*.

VECUÍ vb. IV. **I**. **I n t r a n z.** (Despre ființe, mai ales despre oameni) **I**. (Învechit și popular) A trăi (**I**) (timp îndelungat). Cf. I. GOLESCU, C. *Au doară socotești că lumea aceasta este pentru noi și aice vom să vecuim?* ARHIVA R. I, 144/11. *Socrate, care vecui în al cincilea veac înaintea lui Iisus Hristos... muri jertfă dușmănilor ce ardică asupra-i curățenia inimii sale.* BREZOIANU, I, 158/32. *P-așa vremuri se zice că ar fi văcut împăratul cu stema ruptă din soare.* DELAVRANȚA, S. 81, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U. *Încăi să-ți plămădesc un ghemist, să mă pomenești cît îi vecui!* BĂNUȚ, T. P. 103, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DEX, ȘEZ. V, 169. *A tot trăit înainte..., că-și uitase și el din urmă și-i murise moartea... După multă vreme, urîndu-și se și lui să tot văcuască, a plecat... la cîr.* RĂDULESCU-CODIN, I. 265. *Sufletul să mi-l lași, Să trăiesc, Să văcuiesc.* PĂSCULESCU, L. P. 119, cf. com. din ZAGRA - NĂSĂUD, TOMESCU, GL., ALR III/36. *Odraslele lor... mai văcuiesc și astăzi, dacă n-au murit.* FOLC. TRANSILV. III, 436, cf.: FOLC. OLT. - MUNT. I, 470. $\diamond$ (Întărit prin „pe lume”) [Copilul] *mare să se facă, Să crească, Să-mbătrînească, Pe lume să vecuiască.* MARIAN, NU. 323. *Cît pe lume-am văcut, Nouă feciori mi-am avut.* MATEESCU, B. 46. $\diamond$ **T r a n z.** (Cu complement intern) *Veacul mi l-am vecuit, Copiii mi-am căsătorit.* BIBICESCU, P. P. 286. $\diamond$ **T r a n z.** P. e x t. (Regional; complementul indică bunuri materiale) A beneficia vreme îndelungată de... (Bistrița) Cf. PAȘCA, GL. *Nu i-o ajutat Dumnezeu să văcuie averea, oă o murit.* id. ib.

2. (Popular; de obicei cu determinări modale) A trăi (**2**). Cf. COSTINESCU, DDRF, CADE. *Noi vedem că dumneavoastră Trăiți și vecuiți, Cu mese-ninse, Cu făclii aprinse, Cu pahare pline, Cu bucate bune.* SEVASTOS, N. 130. *Toate fiarele Să se nască Și să crească Și să vecuiască Care după seminția sa Și să-și dea roada sa.* MARIAN, NU. 395. *Mîii di ai si tot trăiești Și bini si vecuiești.* VASILIU, C. 87, cf. PAMFILE, C. Ț. 356, CIAUȘANU, V. 60, A. V. 22. *A trăit și a văcut, se spune despre cei-care au dus un trai bun, fără griji.* Cf. ZANNE, P. II, 779. $\diamond$ (Construit cu dativul etc) *Să-mi fii, gazdă, sănătoasă, Să-mi*

trăiești, Să-mi vecuiești Ca vara, Ca primăvara, Ca cea toamnă de bogată. BIBICESCU, P. P. 256.

3. (Popular, cu determinări locale) A trăi (**3**). *Prin piroteala ce mă cuprinsese, înțelesei că pe tărîmurile acelea văcuia unul căruia îi plăcea să trăiască slobod.* VOICULESCU, P. I, 84. *N-ai chip să văcuiești prea multă vreme într-aceea casă și te vezi nevoit să o strici.* IZV. XVI, 318. *Cîte casî noi am avut Nici una nu ți-a plăcut, Altă casă ți-ai făcut, Făr' de uși, făr' de ferești, Tot în ea să vecuiești.* MARIAN, I. 242. *Sărăcia s-a finut de vorbă. S-a înfundat la cei doi frați și acolo a văcut cîte zilișoare au avut ăștia pe pămînt.* RĂDULESCU-CODIN, I. 82. *De-amu noi ne ducem să vecuim în ostroavele noastre.* VASILIU, P. L. 45, cf. 46, com. din STRAJA - RĂDĂUȚI, ALR I 444/93. $\diamond$ (În descîntece) *Să te duci Pe muni, Pe sub munți, ... Acolo să trăiești, Acolo să vecuiești.* MARIAN, D. 72. *În păduri, Pe supt buturi, Acolo să locuiești, Acolo să vecuiești.* MAT. FOLK. 627. *Acolo să săzi, să văcuiești, În coadele mărilor.* GRATUL, I, 91. *Acolo să cinuiești, Acolo să văcuiești.* GRIGORIU RIGU, M. P. I, 9. *Nouăzeci de mări, Nouăzeci de țări, A zburat ș-a călcat Ș-acolo le-a lăsat. Acolo să lăcuiască, Acolo să văcuiască.* PĂSCULESCU, L. P. 117. *Vă ducet pîn poalele munților... Acolo lăcuiești, Acolo văcuiești, ... Acolo să locuiești, Acolo să vecuiești.* ȘEZ. XXI, 70. *Pocitul și turbatul ... Să se ducă-n casa cui l-a dat, Ca acolo să văcuiască Și-acolo să locuiască.* IZV. XII, 194. *Tu izdate morugate, Nu durea, nu ustura, ... Și te du-n papuri pîrlite Și-n ape cernite... Acolo să lăcuiești, Acolo să văcuiești.* ARH. OLT. XIX, 190, cf. FOLC. TRANSILV. III, 244. *Ieși, bubă brîncă, Și du-te în străinătate. În pustietate... Acolo să trăiești, Acolo să văcuiești. Pe (cutare) să-l părăsești.* FOLC. OLT. - MUNT. III, 748. $\diamond$ (Prin lărgirea sensului) *Făcea de urît, spârgea case; unde văcuia traiu bun, strica vitele oamenilor.* LUNGEANU, C. 85.

4. (Popular; de obicei cu determinări introduse prin prep. „cu”) A conviețui. *Nașiile ce vecuiau cu dinșii într-aceeași țară... începură a trata pe români ca un popor cuprins.* BĂLCESCU, M. V. 312, cf. DL, DEX. *la-ți ș-o mearșă Frumoasă ș-aleasă, Cu ea să trăiești Și să văcuiești.* COLUMNA, IV, 240. *Sorioară, dulcea mea, Cu cine-ți place lumea? Cu tată și cu măicuță... Ori cu frați și cu surori...? - Cu toate, frate, e bine, Dar cu ăștia numai crești, Și cu soțul văcuiești.* BUNGNARIU, N. *Drag soțiorul meu... Mi l-a dat Dumnezeu, Să vecuim el și eu.* BIBICESCU, P. P. 361. *Du-te la soru-mea și văcuiește cu ea, cît v-o lăsa Dumnezeu.* RĂDULESCU-CODIN, I. 234. *Acolo o stat, ș-o văcut cu nevasta lui pi tăta viața lui.* O. BÎRLEA, A. P. I, 543. $\diamond$ (Construit cu dativul) *Să te iubesc, Cu tine să-mi văcuiesc.* MAT. FOLK. I 239.

II. **I n t r a n z.** (Învechit, mai ales în Transilv.) A dura, a dăinui (veșnic): *Mila dumnezăiască Cu noi să văcuiască.* DOSOFTEI, PS. 461/14. *Mai slabi sîntem decît am fi de glaje: că glaja macăr că e slabă; totuși, de o vei griji, mult vecuiește.* MAIOR, P. 24/30. *Limba poporului romanilor celor de demult vecuiește pînă astăzi în gura românilor noștri.* id. IST. 266/16. *Stăpînirea carea se apucă și se fine cu tiranie nu vecuiește multă vreme.* CALENDARIU (1814), 111/23, cf. ȚICHINDEAL, F. 232/5, I. GOLESCU, C., COSTINESCU, DDRF. *Văcuiesc, ca de cînd lumea, gropi la capetele podului.* LUNGEANU, ap. CADE. $\diamond$ **E x p r.** (Prin Transilv.) *Cît o văcuî pămîntul* = foarte mult timp. *Din această licoare pot sorbi două persoane pe care vrei să le întinerești și să rămînă tinere cît o văcuî pămîntul.* FOLC. TRANSILV. III, 390.

III. **I n t r a n z.** i m p e r s. (Prin nord-estul Olt.) A fi timp (**II 1**) rău. *Afară vecuiește.* MAT. DIALECT. I, 238.

- Prez. ind.: *vecuiesc*. - Și: (învechit și popular) *văcuî* (prez. ind. și *văcuî*) vb. IV.

- *Veac* + suf. *-ui*.

VECUIRE s. f. (Învechit; mai ales în limbajul bisericesc) Vecie (1). *Unul D[u]h[u]l Sv[î]nt din D[u]m[e]dzău finja avîndu-ș și... D[u]m[e]dzău Tatăl... ce-i preste toate și întru toți. Și D[u]m[e]dzău Fiul cel pentru toți. Troiță întreagă, cu slava și văcuirea și cu-mpărăția nedespărțită.* DOSOFTEI, v. s. noiembrie 131¹/4. *O, sfință și mare a proorocilor osteneală! Toate cu sorți le apuci și dăruiești oamenilor muritori văcuire.* N. COSTIN, L. 38. *Luați aminte văcuirea muncilor cu carea d[u]mnezeiască direpta munceste pre cei păcătoș (a. 1700).* GCR I, 339/20. *Îl învață să cunoască deșărtăciunea lucrurilor acestor trecătoare și vecuirea celor viitoare.* VARLAAM - IOASAF, 85⁷/5, cf. DDRF III, 207.

- Șî: **văcuire** s. f.
- V. **vecui**.

VECUIT, - **Ă** adj. 1. (Regional; despre oameni) Care a trăit mult. Cf. **vecui** (I 1). Cf. CIAUȘANU, v. 209. ♦ (În expr.) **Vecuit de bătrîn** = foarte bătrîn. Cf. BARCIANU, ALEXI, W.

2. (Regional; despre oameni) Care a dus un trai bun. Cf. **vecui** (I 2). Cf. PAMFILE, C. Ț. 356.

3. (Învechit) Care durează, care există de mult timp; care continuă să existe, să dureze timp îndelungat sau veșnic. Cf. **vecui** (II). Cf. DOSOFTEI, v. s. noiembrie 131¹/31. [Moșia] i se cade lui... după vecuită moștenire. ZILOT, CRON. 83. *Cin' nu să hîfînă dîn încremeneala văcută înșepenește dă viu.* JIPESCU, O. 15. ♦ (Adverbial) *Fericita și pururea văcut pomenita Xenii era dîn cetatea cea mare și-mpărătească Rîmul.* DOSOFTEI, v. s. ianuarie 29⁷/28. *Dintr-aceștia, fericitul Parigorie cu multe fealiuri de munci cununa neputredzîei au dobîndit și în H[r]isto[s] s-au săvîrșit, iară văcut cinstitul Leon, sîngur rămîind și despărțiciunea ocinicului gîndind, suspina și să olecăia.* id. ib. februarie 72⁷/21.

- Pl.: **vecuți**, -te. - Șî: (învechit și popular) **văcut**, -ă adj.

- V. **vecui**.

VECUITOR, -**OĂRE** adj. (Învechit; mai ales în limbajul bisericesc) Care există, care durează în tot timpul, în eternitate. *Au chematu voi întru vecuitoare, a lui slavă de H[r]isto[s] [I]su[s].* COD. VOR². 82⁷/5. *Unul iaste Dumnădzău văcutoriu demaintea începăturilor.* DOSOFTEI, v. s. noiembrie 163⁷/32, cf. 165⁷/34. *Muncel [jadului] sînt de pururea văcuitoare (a. 1700).* GCR I, 338/22. *Făgăduiesc... perșilor și prieteșug pururea vecutor.* AETHIOPICA, 65⁷/1. *Te bucurai, cu gînd deșăvîrșit uitîndu-te cătră mărirea cea vecuitoare a celor ce doresc de D[u]mnezeu.* MINEIUL (1776), 112²/22. *Să ne închinăm Fiului celui pururea vecutoriu și împreună fără de început cu Tatăl.* ib. 148¹/19. *Acela este făr' de început și făr' de sfîrșit și făr' de moarte, pururea vecutoriu.* VARLAAM - IOASAF, 125⁷/21. *Vrajba rudenilor este vecuitoare.* PILDE, 96/6. *Aceasta este veacul... celor pururea vecutori (a. 1806).* TDRG. *Cu neputință era din limbile acele vecuitoare și cuvinte, și chipuri de grai să nu se vîrască... în limba latinească.* MAIOR, IST. 234/16, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DDRF. ♦ (Substantivat) *Așa fiind noi înșălați și nesfătuindu-ne niciodată de cele trăitoare și vecuitoare... fără de veste ne sosește asupra-ne paguba morți.* VARLAAM - IOASAF, 60⁷/23. *În scurtă vreme eu să caz din dulceața celor vecuitoare și neputredzitoare.* ib. 69⁷/10.

- Pl.: **vecutori**, -oare. - Șî: **văcuitor**, -oăre adj.
- **Vecui** + suf. -tor.

VEDĂNIE s. f. v. **vedenie**¹.

VEDE¹ s. f. pl. Nume dat culegerii de texte sacre indiene scrise în sanscrita veche. Cf. ȘAINEANU, ENC. ROM. *Pentru aceste trebi se potrivește... mai bine un filolog care să cunoască bine sanscrita (pentru himnele vedelor).* CĂLINESCU, O. XIII, 12. *Vedele erau păstrate secret, fiind apanajul castei preoșilor.* GRAUR, I. L. 196. *După cum recunosc sau nu autoritatea vedelor, școlile tradiționale ale filozofiei indiene se*

împart în „ortodoxe” și „neortodoxe”. DER, cf. M. D. ENC., DEX, DREV.

- Din fr. **Védas**.

VEDE² vb. III v. **vedea**³.

VEDEĂ¹ adv. (Munt.; în e x p r.) **Mai vedea!** = niciodată; nicidecum. Cf. BL VIII, 223. *Ai mînca, țigane, caș?* - *Aș, pupa-l-aș!* - *Dar ciulama?* - *Mai vedea!* ȘEZ. XIV, 85, cf. CIAUȘANU, GL., id. V 177. *Ți-a adus datoria?* - *Mai vedea!* UDRESCU, GL. 287.

- Din țig. **mai feder**. Cf. BL VIII, 223.

VEDEĂ² s. f. v. **vadea**.

VEDEĂ³ vb. II. I. I. **In t r a n z.** A avea simțul văzului; a avea capacitatea sau posibilitatea de a-și crea imagini vizuale pentru obiecte și fenomene. *Și vădzîndu prăviți și nu aveți a vedea.* COD. VOR². 52⁷/7. *Înturerece-se ochii lor se nu vadză [a nu vedé H] și spirare lor cu totu duplecată.* PSALT. 134. *Aceșta iaste fiul vostru ce voi grăiți c-au născut orb?* *Cum amu... veade?* CORESI, EV. 166. *Ochii lui pînjeniră și nu putea vedea.* PO 88/24. *Noi, cît vedem și preceapem... trebuiaște să răspundem (a. 1593).* HURMUZAKI, XI, 349. *De-acolo ieșînd vădzum. Și era ca niște vrabii întunerecele.* DOSOFTEI, v. s. octombrie 80⁷/7. *Cînd are omul ochii curași și nu poate vedé (a. 1800).* IORGA, S. D. XVI, 19. *Facultatea de a se întuina nu e decît capacitatea de a vedea îndreptată prin voință.* LAURIAN, F. 38/6. *A doua zi, deșteptată, ea vedea.* EMINESCU, P. L. 23. *Eu să umblu pentru tine; tu să vezi pentru mine.* ISPIRESCU, L. 303. *Un ochi de fereastră... este totdeauna în raport cu trebuința de a vedea în acea parte a casei.* MANOLESCU, I. 27, cf. ALEXI, W. *A rămas... privind înaintea lui fără să vadă.* ANGHIEL, PR. 64, cf. RESMERIȚĂ, D. *Ține cu mîinile ochii unuia ca să nu vază.* RF I, 115. *Se zice că lichteoarea ziua nu vede.* BĂCESCU, PĂS. 276. *Ce înțelegi tu prin a trăi? Înțeleg să simt, să vad, să aud.* CĂLINESCU, C. O. 114. *Io nu pot rosti vorbe, ... da dă văzut, vîz.* CAMIL PETRESCU, O. I, 232. *Lucia îi vindecă pe cei ce nu vîd.* HRISTEA, P. E. 235. *Lumina-i... va permite să vadă.* V. ROM. iulie 1973, 132. *Nu știu prost îi, ori nu vede, Că se suie pe pîrete.* MARIAN, H. 75. *Parcă e-mbrobodit la ochi, nici nu vede, sîracul!* IZV. XVII, 150, cf. ALRM III h 112. (În proverbe și zicături) *Alta e a auzi și alta e a vedea.* PANN, P. V. I, 162/14, cf. ZANNE, P. II, 482. *Mai credincios lucru este a vedea decît a auzi.* ZANNE, P. II, 795. *Lesne a băga în urechile acului cînd vezi.* PANN, P. V. III, 130/10. *Lumîngrea se aprinde pentru cei ce vedă nu pentru cei orbi.* id. ib. I, 150/2, cf. ZANNE, P. III, 214. *Vede ca vulturul.* ZANNE, P. I, 715. *Nora nu știe și soacra nu vede.* id. ib. IV, 513. *Mulți vîd, puțini cunosc.* id. ib. II, 795, cf. PAMFILE, C. 54. ♦ (Cu determinări modale) *Ochii lui Izdrail împînjenase și nu putea vedea bine.* PO 171/10. *Nu te duce înaintea mea, căci eu nu vîd bine.* PETROVICI, P. 299/22. *Cei ponivoși și bătrîni destul vad.* POTECA, F. 123/26. *Simt enorm și vîz monstruos.* CARAGIALE, O. I, 76. *Cînd se unse și a treia oară, văzu luminat ca toți oamenii.* ISPIRESCU, L. 172. *Începe iarăși a zbura și a zbrînii pînă ce nu mai vede bine.* MARIAN, INS. 25. *Sărmanul cleric nu mai vedea limpede.* AGÎRBIȚEANU, A. 137. *Cu ochiul celălalt vede bine.* CAMIL PETRESCU, T. II, 42. *Așa, dintr-o dată, acum o străvedea ușor pînă în fund.* *Vedea bine.* VOICULESCU, P. I, 38. „Lichteoarea”... vede binîșor și urmărește cu ochii orice mișcare a omului. BĂCESCU, PĂS. 276. *Omul de rînd vede cenușiu, pictorul vede colorat.* CĂLINESCU, C. O. 141. *Vede bine de aici.* SCL 1967, 423. *Simulează că... nu prea vede bine.* IST. T. I, 65. *Ca să vedem mai bine, ne urcăm pe linia ferată.* STANCU, D. 125. *Trecu mîndra p-îngă mine Ș-acuma, nu mai vîz bine.* JARNIK-BÎRSEANU, D. 383. *Bărbatul meu... nu vede tocmai bine de un ochi.* ȘEZ. IV, 231. *I-a sărit un ochi să vază cu celălalt mai bine, se zice, în batjocură, despre cel care nu a observat un lucru.* Cf. ZANNE, P. II, 355. *Nu e orb, dar nici bine nu vede.* id. ib. 664. (E x p r.) **A vedea negru înaintea ochilor** = a i se face negru înaintea ochilor, v. **negru** (2).

Lisandru văzu negru înaintea ochilor. CAMIL PETRESCU, O. III, 122. **A vedea roșu (înaintea ochilor)** v. r o ș u (I 4). **A vedea verde** v. v e r d e (IV 1). **A vedea ca prin ciur** v. c i u r. **A vedea cu ochii liberi** v. l i b e r. (Învechit) **A vedea binisor în pungă** = a fi bogat, a avea avere. *Vede binisor în pungă, Are ochii ce să-ți ungă.* PANN, P. V. III, 105/10, cf. ZANNE, P. V, 524. ◊ (Cu determinări locale) *El vede foarte departe.* PONTBRIANT, D. *Prin umbrele nopții, el vede-n departe.* BOLINTINEANU, P. I, 180. *S-a stîrnit un vifor cumplit... de nu vedeai nici înainte, nici înapoi.* CREANGĂ, P. 143. ◊ (Întărit prin „cu ochii”) *Erea o zăpadă și o ninsoare de nu vedeai cu ochii de viscol.* IZV. XXI, 262. (L o c. a d v.) **Văzînd cu ochii** v. o c h i i¹ (A I 1). (E x p r.) **Cît vezi** (sau **văd** etc.) **cu ochii** sau **cît poți** (ori **pot** etc.) **vedea** **cu ochii**, (regional) **cît (ți) vezi cu doi ochi**, (prin sinecdochă) **cît vede ochiul**, (r e f l. i m p e r s.) **cît se vede cu ochii** = pe o distanță foarte mare (de jur împrejur); peste tot. *Cît vedeai cu ochii, cîmpul era acoperit cu trăsuri.* GHICA, ap. CADE 856, cf. COSTINESCU. *Lasă, mamă, că lumea asta nu-i numai de se vede cu ochii, zicea bădița Vasile.* CREANGĂ, A. 9. *Cît vezi cu ochii, drumul e numai paie risipite.* CAMIL PETRESCU, O. I, 158, cf. L. ROM. 1956, nr. 6, 52, DL. *Cît puteai vedea cu ochii din mână, de-o parte și de altă a drumului, un grîu minunat.* V. ROM. februarie 1964; 97: *Cît vedeai cu ochii pe coastă, la vale, ... era numai o holdă de mălai.* RETEGANUL, P. V, 49. *Nu-l traseră cît vede ochiul.* STĂNCESCU, B. 102. *Cît vedeai cu ochii, de jur împrejurul satului erau moșile lui.* IZV. XV, 332. *Un cîmp mare, cît vedz cu uochii.* O. BIRLEA, A. P. I, 369. (Cu inversarea construcției) *Cît cu ochii vezi Se-ncolăcește fumul.* BACOVIA, O. 36. *Cît îți vezi cu ochii doi, Stau feciorii ca snopii.* DOINE, 107. **De cînd nu vedea cu ochii** = de cînd era foarte mic. *Zice că ea l-a crescut dă cînd nu vedea cu ochii.* CAMIL PETRESCU, O. III, 15. ◊ (În forma negativă; în corelație cu a u z i) *La adormirea cea firească rămîne omul făr' de simțire: nu vede, nu aude, nu cunoaște.* ANTIM, O. 189. *Ea n-aude, nici nu vede, Ci tot fuge ne-ncetat Ca un duh.* ALECSANDRI, P. I, 12. *Fără femeie nu aude, nu văd, nu pricep.* ap. CONSTANTINESCU, S. II, 262. *Cel mai mare surd sau orb este acela care nu voiește să auză sau să vadă.* ZANNE, P. II, 754. (Prin exagerare; exprimă insensibilitatea față de realitatea înconjurătoare) *Se făcea că nici nu vede, nici, nu aude.* CANTĂCĂZINO, N. P. 119/16. *Se uita la dînsul parcă să-l soarbă cu privirea. Dară el nu vedea, nu auzea.* ISPIRESCU, L. 34. *Mergea... prefăcîndu-se a nu auzi și a nu vedea spre a nu răspunde cererilor ce i se făceau.* ARHIVA, I, 34. *Domnul Gună însă nu mai auzea, nu mai vedea. Se smulse din ghiarele dușmanului și fugi.* BASSARABESCU, S. N. 118. *Își vedea de drum și se făcea că nici aude, nici vede.* REBREANU, N. 200. *Se făcea a nu vede, a nu aude.* VISSARION, FL. 190. *Lumea privea îngrozită. Numai Aliman nu vedea, n-auzea.* VOICULESCU, P. I, 54. *Aș vrea... Să nu mai vad, să nu mai aud.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 65, 1/2. *Iată, mă, și purcarii trag nădejde la fete de împărat: Flăcăiandrul nostru n-auzea, nu vedea.* IZV. XVII, 186. *Dacă vei să trăiești liniștit, să nu vezi, să n-auzi, să taci.* PANN, P. V. I, 14/13, cf. ZANNE, P. II, 794. ◊ (Prin sinecdochă; despre ochi) *Ochii lui Israil să îngreuiască la vedere de bătrînețe și nu putea să vadă.* BIBLIA (1688), 37²/7. *Ochiul văzînd va cerceta aceea ce va avea trebuință.* GOLESCU, P. 240/6. *Ochiul este organ pentru că este spre hotărît scop făcut să vadă.* ANTHROP. 37/10. *Doi ochi văd mai bine decît umul.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 334. *Ochii văd, inima cere.* id. ib. 337, cf. PANN, P. V. III; 99/23, ALECSANDRI, P. P. 326. *Ochii înțeleptului văd mai departe.* PANN, P. V. I, 149/24, cf. ZANNE, P. II, 342. ◊ F i g. *Amorul este o ființă curioasă. S-a zis că e orb; se poate. Dar și dacă vede, trebuie să mărturisim că foarte mult îi place lucrurile bizare.* FILIMON, O. I, 119. *Tu, jale, pare că vezi, De meru la mine zeși!* JARNIK - BİRSEANU, D. 217. ◊ E x p r. **A nu vedea mai departe decît lungul nasului** v. n a s¹ (I). **A nu vedea de nas v. n a s¹ (I).** ◊ R e f l. i m p e r s. A există condiții exterioare pentru percepția vizuală. *Lumina lui D[u]mn[ă]zău îi lumina nopțile de i să vedea pre carte.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 99/23. *Fiind ceață mare, nu să vedea* (a. 1789). IORGA, S. D. XXII,

55. *La mai dă-te oleacă pe jos, pînă se mai vede.* CREANGĂ, P. 129. *De la ferestrele și de pe pridvorul din spatele ei se vedea peste zid în curtea de recreație a școlii.* CARAGIALE, O. I, 22. *Cerul era acoperit întreg și totuși se vedea aproape ca ziua.* M. I. CARAGIALE, C. 152. *Nu se vedea la doi pași înainte.* C. PETRESCU, I. 118. *Privi de sus, de pe grindă, de unde se vedea departe.* VOICULESCU, P. I, 32, cf. 72. *Se vedea... ca ziua.* CAMIL PETRESCU, O. I, 170, cf. DL. DM, SCL 1967, 423. *Răsai, lună, mai degrabă Să se vadă prin livadă.* HODOȘ, P. P. 50. ◊ E x p r. (Regional) **A se vedea ziua** (sau **de ziua**) = a se lumina de ziua, v. l u m i n a. Cf. ALR. SN III h 762. ◊ **Intranz.** A avea proprietatea de reflectare (I) a unei imagini. *O oglindă care vede departe* [Titlu]. GALACTION, O. A. I, 304. *Oglinda asta nu vede bine.* BUL FIL. V, 175, cf. SCRIBAN, D. *Oglinda asta nu vede deloc, e pusă rău.* CĂLINESCU, S. 682. ◊ **Intranz.** (Impropriu; despre surse de lumină) A lumina. *Lampa nu vede bine.* RESMERIȚĂ, D., cf. BUL. FIL. V, 183. ◊ **Intranz.** (Impropriu; despre ochelari) A permite ochilor să recepteze în condiții optime imaginile vizuale. Cf. RESMERIȚĂ, D. ◊ **Intranz.** (În dicționarele din secolul trecut; despre clădiri sau despre părți ale lor) A fi situat cu fața spre..., a fi orientat către... *Fereastra vede în uliță.* PONTBRIANT, D. *O casă vede într-o grădină.* COSTINESCU.

2. T r a n z. (Complementul indică obiecte, fenomene etc. din realitatea înconjurătoare) A percepe cu ajutorul văzului (I); a avea reprezentarea (clară sau vagă) a ceva; a remarca, a observa (3) a analiza cu privirea. V. p r i n d e (II 3), z ā r i. *E cea ce era cu menre lumina vădzură și înfricați fură.* COD. VOR². 20⁷/8. *Văz [voi vede D] cerul lucrul degetelor tale, lura și stelele.* PSALT. 11, cf. CUV. D. BĂTR. II, 318/5. *Cei den lumină nu văd pre cei den untunarec.* CORESI, EV. 367. *Tot acel pămînt care vezi, ție voi da.* PO 47/5. *Oamenilor... le pare că văd cu adevărat pre vreun om* (a. 1645). GCR I, 117/15. *El face acea greșală pre ascuns să nu-l vadă nime.* PRAV. 253. *Îngerii lor în ceri pururea văd fața tatălui miel.* N. TEST. (1648), 23¹/10. *El, dacă vede pre om, fuge să se ascunză undeva.* NEAGOE, ÎNV. 193/27. *Trecînd cu carul: au vădzut pre boieri.* M. COSTIN, O. 64. *Mi-audzi glasul și mă vedzi preste tot ceasul.* DOSOFTEI, PS. 20/8. *Văzînd pre ei, îndegă intru întîmpinarea lor.* BIBLIA (1688), 11²/21. *Au vădzut pre tin hultur frumos preste fire* (a. 1692). GCR I, 297/9. *Apropiindu-se, văd oaste nemțească multă.* IST. T. R. 59. *Boieri mîntîrești, dacă l-au vădzut, numai ce-au incremenit.* NECULCE, L. 36. *Toate vede și ochiului lui toate sînt supuse.* CANTEMIR, HR. 103. *Nu îndrăznia să vază fața ta.* ANTIM¹, O. 67. *Înții videm fulgerul, apoi auzim tunetul* (cca 1750). GCR II, 64/25, cf. 94/19. *Eu văd numa noori și furtună.* BUDAI-DELEANU, T. 181, cf. PETROVICI, P. 320/16. *Au alergat la muierea lui care, văzîndu-l, au rămas mărmurită.* GOLESCU, P. 411/25. *Cînd vede un bou sau un țap, stă și privește.* POTEA, F. 249/25, cf. I. GOLESCU, C. *Nimic alta nu vedea... decît apă și aer.* DRĂGHICI, R. 7/17. *Văzîndu-l, bolnavul... au zis că-ș poate iarăș mișca limba.* ALBINEȚ, M. 29/16. *El putea privi... fără să îl vază ele.* GORJAN, H. I, 5/8, cf. BĂLCESCU, M. V. 580. *Le feresc prea mult să nu le vază nimeni din cei din afară.* ARISTIA, PLUT. 325/11. *Un june din aceștia... văzu pe greaca noastră.* FILIMON, O. I, 119, cf. HASDEU, I. C. I, 63. *Văzui o mulțime de echipagiuri așezate în linie.* ALECSANDRI, O. P. 8. *Cine vede o pictură indică... este în stare a o aprēja.* MAJORESCU, CR. I, 8. *De ce au căzut ochii mei pe tine, de ce te-am văzut?* EMINESCU, P. L. 56. *Moșneagul pe loc a întinerit văzînd atîte bogății.* CREANGĂ, P. 291, cf. CARAGIALE, O. I, 307. *Mîne, în pădurea ce o vezi, o s-o întîlnim.* ISPIRESCU, L. 4. *Cetitorul, văzînd aceste costume..., va lua cunoștință generală.* MANOLESCU, I. 92, cf. XENOPOL, I. R. I, 24. *Cînd trec, Lina s-ascunde, Parcă nici nu m-a văzut.* COȘBUC, P. I, 49. *Am venit la Roma să văd Colonna lui Traian.* SĂM. I, 87. *Văzîndu-le pe amîndouă, un flux generos de sînge i se urcă în creier.* D. ZAMFIRESCU, P. 166. *Multă lume se adună să vadă alaiul.* IORGA, C. I. I, 156. *Îl privea pe dedesubtul foii..., făcîndu-se că nu-l vede.* ANGHEL, PR. 44, cf. DELAVRANCEA, O. II, 13. *M-a văzut. Se opréște în pragul chioșcului.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 258. *I se năzări că vede chiar ca o*

strălucire de lacrimi în ochii ei. AGÎRBICEANU, A. 195. Observatorul superficial vede numai carapacea pietroasă. PÂRVAN, I. F. 23, cf. RESMERIȚĂ, D. Ai văzut marinele lui Radovici. CAMIL PETRESCU, T. II, 30, cf. SEBASTIAN, J. 38. Văzuse figanca și nu se mai dezlipise de acolo. VOICULESCU, P. II, 60. Este demn de admirat pentru cine n-a văzut decât picturi de Grigorescu. OPRESCU, S. 44. Noaptea nu puteau vedea pasărea. BĂCESCU, PĂS. 259. Plîmbat pe stradă, Era purtat ca publicul să-l vadă. ARGHEZI, S. V., 138. Văzînd agitația mustăților agonizatorului, se întoarse. CĂLINESCU, S. 361. Dacă nu mi-ar fi teamă că mă vede careva, i-aș lua în brațe. STANCU, R. A. I. 40. Din tot furnicarul o vede numai pe ea. VINEA, L. I, 7. M-am strecurat fără să mă vadă nimeni. H. LOVINESCU, T. 93, cf. TUDORAN, P. 275, DL. Pune mîna și prinde o găină! îi spuse... uitîndu-se la ea fără s-o vadă. PREDĂ, D. 127, cf. BARBU, Ș. N. II, 243. De cînd, mîndră, te-am văzut, Foarte dragă mi-ai căzut. POP., ap. GCR II, 307. Săraci ochisorii mei, Multă lumie văz cu ei. JARNÎK-BÎRSEANU, D. 200. Să văz cîrduri dă copile. GRAIUL, I, 33. Omul, văzînd plăcintele, a înghețat. FURȚUNĂ, V. 23. Cum te vede, fuge-n casă. Pune mîncare pe masă. IZV. XV, 337, cf. XVIII, 288, ALR SN VI h I 642. Văzui două păsărele. MAT. DIALECT. I, 121. Sturzul o vedea, După ea se lua. BALADE, III, 159. (În proverbe și zicături) Noi încă nu l-am văzut și numele i l-am pus. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 795. Nu vezi birna din ochiul tău și vezi gunoii din ochiul meu. id. ib. 327, cf. ȘEZ. I, 220, IZV. XIV, 424. Vezi-mă cu un ochi să te văz cu doi = cel care va face un bine va fi răsplătit din plin. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 331; Cf. ȘEZ. I, 218, CIAUȘANU, GL. 45, UDRESCU, GL. Precum te văz, așa te crez = omul este apreciat după purtarea sa. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 796. Întîi pîrul din capul tău să-ți vezi, apoi de pîr cu altul să te apuci. id. ib. 396. Unde vede rana, acolo ca mușca se lipește. id. ib. 686. Cine n-a văzut pe dracul să se uite la tine. PANN, P. V. II, 122/2. Săracului în loc să-i dea, Închide ochii a nu-l vedea. id. ib. III, 91/15. Am văzut eu și hoituri mari (= am umblat prin lume, cîștigînd experiență). Cf. CREANGĂ, P. 149, DDRF II, 107, ZANNE, P. I, 487. Pînă nu te lovești cu capul de pragul de sus, nu vezi pe cel de jos. ZANNE, P. III, 318. Mă uitați în fundu pungii, Văzui ața mămăligii. id. ib. V, 520. Nebunul ride de ce-și aduce aminte și cuminele de ce vede. id. ib. VII, 289. Bețivul, cînd trece pe punte, închide ochii ca să nu vadă apa. IZV. XVII, 193. Îl simți și nu-l vezi, Te bate și nu fugi (Vîntul). id. XV, 81. (În imprecății) Sufletul în iad să ardă, Lumina-n veci să nu mai vadă. ib. XVII, 364. Sănătate cu amu Să nu mai vezi pămîntu. JARNÎK-BÎRSEANU, D. 28. $\diamond$ A b s o l. Ei vădzură [văzură s, vădzură D] și mirară-se, PSALT. 91 Văzură năroadele și se mirară și proslăviră Dumnezeu. CORESI, EV. 62. Oastea lui Mahomet... vine... Și văzînd să bucură. BUDAI-DELEANU, T. 78. Spionul vede, s-ascunde și tace. CANELLA, V. 121. Din tromul lui de piatră bătrîmul preot vede. EMINESCU, O. I, 98. A călătorit și a știut să vadă. ANGHEL, PR. 156. Oameni anumiți ai stăpînului nostru... vedeau și privegheau. SADOVEANU, O. XIII, 125. Oboseala, ... vizibilă pentru cei obișnuși să vadă, rămînea poate ascunsă pentru artist. OPRESCU, S. 50. Omul nepățit... nu vede. REV. FIL. 1970, 642. Femeia vede chiar unde bărbatul abia zărește. ZANNE, P. II, 154. Nu e mai orb decît cel ce nu vrea să vadă. id. ib. 662. (E x p r.) Văzînd și făcînd v. face. $\diamond$ R e f l. p a s. Stringă-se apele de supt ceriu într-un loc să se vadă uscatul. PO 13/2. Dencoace și dincoale să vadă solii (a. 1693). FN 18. Toate... să vad de pe chip și de pe floare să giudecă. CANTEMIR, I. I, 134. Să vie și ei cu armele pă supt haine, să nu să vadă. R. POPESCU, CM I, 384. Să vede a ceea ce vrea să vadă. MINIEUL (1776), 17°/38. Să vede foc împregiurul raiului. ALEXANDRIA (1784), ap. GCR II, 133/29. Iubita lui cea domnișoară De a să vedea nu era cu putîntă. BUDAI-DELEANU, T. V. 116. Aice să vede un fanari mare. DRĂGHICI, R. 7/19. I-au ieșit niște pete. care în adevăr se și vedea. ALBINET, M. 34/18. Deșertul nu se vede de altă îndesire. CONACHI, P. 270. Se repeziră iute, crezînd că aceea ce se vedea era tabernacolul lui Temistocle. ARISTIA, PLUT. 331/14. Un dulap prin ale cărui sticle se vedeau o multime de ciubuce. FILIMON, O. I, 102. Se vad cele 34

minunate colonne din podul lui Traian. HASDEU, I. C. I, 32. Gura-mi arsă e de sete Și-n ochii mei se vede-n friguri chinu-mi. EMINESCU, O. I, 200. S-a văzut o cometă care a mers cîva timp pe cer. CARAGIALE, O. IV, 44. Fata ieși din curte ca fulgerul; ... într-o clipă nu se mai văzu. ISPIRESCU, L. 13. Aici, la Celei, se vad urmele podului. VLAHUȚĂ, R. P. 14. Abia ici-colo se vede cite un început de drum mai sistematic. MANOLESCU, I. 12. Jiul nu s-a văzut încă, deși e foarte aproape. IORGA, P. A. I, 82. Gulerul e iarna, vara descheiat, lăsînd să se vadă pieptul ars de soare. PĂCALĂ, M. R. 119. I se vedea pîrul brumat. DAN, U. I. Se vad două corpuri aproape identice. OPRESCU, S. 127. Din căciula înaltă i se vede la spate chica. CAMIL PETRESCU, O. I, 59. Nici urmă de pămînt nu se mai vedea. TUDORAN, P. 159. Pe corpul lipsit de cheși se vad șanțuri transversale. ZOOLOGIA, 39. Unde calci, Urmă nu faci, Unde zezi, Nu te mai vezi. JARNÎK-BÎRSEANU, D. 58. Coroana cînd o pui în cap nu te mai vezi. FUNDESCU, L. P. 29. Dă ocol cășii pînă ce o ninge, să nu te mai vezi. IZV. XV, 232. Cucule cu pene verzi, Mîndru cîntî... Și din iarbă nu te vezi. ANT. LIT. POP. I, 141. Să sece, Să se vadă pietrele, Să le ardă soarele. BALADE, II, 40. Și ai floarea..., s-o pui în pîr, atuncea să știi că nu te mai vezi dăloc. O. BÎRLEA, A. P. II, 456. (În proverbe și zicături) A cui e punga mai mare? - A cui să vede. PANN, P. V. III, 77/24, cf. ZANNE, P. V, 518. Lua-voi samarul și să va vedea amarul. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 641. Ridica-voi șaua și să va vedea zagna. id. ib. I, 651. Pînă nu-i iei șeau, nu i se vede melicul. IZV. XVII, 416. Cînd se ridică șeaua, să vad coastele. ZANNE, P. I, 651. La sațul ce să vede, călăuză nu ne trebuie. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VI, 297, cf. PANN, P. V. III, 125/21. Cînd se vede satu, nu mai trebuie căruța. ZANNE, P. VI, 298. Vînatul cînd se vede, urma lui nu să mai caulă. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. IV, 682. Copacul cînd cade, ramura verde nu să mai vede. id. ib. I, 144. Nu îmbla cu mița-n sac, că i să vad unghiile. ȘEZ. I, 218, cf. HEM 1822, ZANNE, P. I, 548. Capul pînă nu se sparge, creșierii nu să vad. PANN, P. V. I, 145/14. Rana ce nu să vede a ceea e mai grea. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 685. Fumul să vede ziua și noaptea arde focul. id. ib. I, 184. Sănătatea-i ca o iapă albă... cum trece dealul nu se mai vede. ALECSANDRI, T. 997, cf. HEM 705, ZANNE, P. II, 705. Lumea nu-i cît se vede prin fereaștră. ZANNE, P. IV, 217. Cîntea fetei ca zăpada, dacă o dată se topește, albeața nu i să mai vede. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 131. Cînd vine cel mai mare, cel mai mic nu să mai vede. id. ib. IV, 433. După coajă se vede pomul. După haină omul. id. ib. III, 182. Ziua bună se vede de dimineață. Cf. ALR II 3 041/2, 334, 728, 784, 886. $\diamond$ R e f l. Numai pe sine nu se vede cît e de frumuseț. CREANGĂ, P. 244. Ea se îmbrăcă... fără să se vadă. D. ZAMFIRESCU, A. 19. Curioșii se vad... în geam ca într-o oglindă. ENC. TEHN. I, 387. Am un lup cu ochii stecliți De te vezi printr-înșii. GOROVEI, C. 256. Dracul ride de porumbe negre Și pe sine nu se vede. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VI, 557, ISPIRESCU, ap. ZANNE, P. VI, 559, IZV. XVII, 281. $\diamond$ R e f l. r e c i p r. A fost... o parte din noapte o negură atît de deasă că nu se putea vedea om cu om la un pas. ALECSANDRI, S. 240. Cum ne-am văzut, ne-am iubit. ISANOS, T. L. 37. Încep să ne vedem mai bine la față unii pe alții. ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 9/3. $\diamond$ (F i g.) Vădzură-te [văzură-te s, vădzuri-te CC] apele și spăimîntară-se. PSALT. 153. Pămîntul să se bucore văzînd spre el aiaeva Dumnezeu îmblînd. CORESI, EV. 177. Urgia văzu pe ticăloase Gloatele figănești înarmate. BUDAI-DELEANU, T. 74. Gangul și Îndul au văzut mai întîi pe om a se deosebi de fiare. BOLLIA, O. 33. Lun-atunci din codri ieșe, Noaptea toată stă s-o vadă. EMINESCU, O. I, 67. Pîrul, văzînd pe fată, și-a plecat crengile în jos. CREANGĂ, P. 290. Stelele bolții albastre Văd toate. COȘBUC, P. I, 80. Se împart sub ochii luminoși de uriaș ai Mitropoliei care îi vede în fiecare dimineață. CONSTANTINESCU, S. I, 34. Brîmă pierde-se, cînd soarele o vede. BLAGA, L. U. 21. Soarele dorînd să vadă Pruncul... Frunza-n lături mi-o alege. BENIUC, V. 51. Plopuț verde dac-o vede. VICIU, COL. 41. (R e f l. r e c i p r.) Să se vadă sat cu sat Să vad și eu ce-am lăsat. JARNÎK-BÎRSEANU, D. 115. $\diamond$ (Prin sinecdoacă) Ochiul meu nu

te vede. CANTEMIR, I. I. II, 82. *Ce întunerec adînc!... Ochiul nu vede nimic.* MARCOVICI, C. 8/4. *Ochii mei de lacrimi plini Au văzut pe sfîntul soare.* HRISOVERGHI, P. 82/6. *O priveleşte C-aceea ochii-mi n-au putut se vază.* ALEXANDRESCU, O. I, 74. *Ochii împărătesei Ilenei... nu mai vedeau nimica.* EMINESCU, P. L. 22. *Privi curios la sarmale. Ochii nu mai văzuseră așa ceva.* SADOVEANU, O. X, 50. (E x p r.) **A (nu) le fi dat ochilor să vadă ceva** v. o c h i' (A I I). ◇ (Urmă de propoziții complete) *Văzu lisus că se adună nărodul.* CORESI, EV. 77. *Văzu că era uscat fața pămîntului.* PO 33/4. *Vei vedea cum i să adîncează ochii* (a. 1691). GCR I, 292/11. *Văzînd curat cum că sint puşini la număr, ... cu strigare alerga.* AETHIOPIA, 47/6. *Ş-ascund capetele să nu vadă Cum turcii vin.* BUDAI-DELEANU, T. 196. *Vedem cum că ochii şi-au pierdut limpezeala.* CALENDARIU (1814), 180/3. *Platon, văzînd că... zidesc lucruri de mult pref., au zis.* GOLESCU, P. 177/3. *Iacă văz din şesul Arvei se ridic-un negru nour.* ASACHI, S. L. I, 70. *Văzui că se deschide o fereastră.* ALECSANDRI, O. P. 21. *Românii văd glonşul de unde-a venit.* BOLINTINEANU, P. I, 174. *E groaznic de a vedea cum aceste jivine se răped la stîrving.* ODOBESCU, O. I, 50. *Jur împrejur de sine Vedea... Cum izvorau lumina.* EMINESCU, O. I, 176. *Nu vezi şi d-ta că dă soarele după deal?* CREANGĂ, P. 128. *Cînd vede că porneşte muscalul de sus, îi trage saltea.* CARAGIALE, O. I, 16. *Văd că tu eşti voinică.* ISPIRESCU, L. 18. *Tătarii... văzură că duşmanii s-au închis înlăuntru.* ARHIVA, I, 91. *Tu uită-i-te-n ochi să vezi De-o doare.* COŞBUC, P. I, 79. *Şi numai ce văd că deschide ochii.* SBIERA, F. S. 13. *Vedea... cum cădeau lucrurile de pe dînsa.* D. ZAMFIRESCU, A. 171. *Mergea... fără să vază unde pune piciorul.* VOICULESCU, P. I, 144. *Se întoarse să vadă ce face jupîneasa.* SADOVEANU, O. XIII, 88. *Văzînd că se apropie bătrîna, tăcu.* DAN, U. 7. *Au uneori ocazia să vadă cum cad din senin... gîste cu şoimul în spe.* BĂCESCU, PĂS. 199. *Nu-i greu să vezi că seacă apa.* ARGHEZI, S. V, 114. *Se roagă... să vadă cum arată cel care i-a omorît trei băieţi.* CĂLINESCU, B. 15. *Văzu că se mişcă la geamul dinspre uliţă perdeaua.* CAMIL PETRESCU, O. II, 8. *Văzînd că niciunul nu mişcă... se îndreptă spre schelă.* TUDORAN, P. 26. *Cum vede că ea se porneşte, deauna iese afară după dînsa.* MARIAN, O. II, 93. *De-i vedea că mă toposc, Sufliă să mă răcoresc.* JARNÍK-BİRSEANU, D. 64. *Luna galbenă de sus Am văzut cînd s-a aprins.* RĂDULESCU-CODIŢ, M. N. 102. *Cîn văzui că nu măi ninge Prinsei armele a strînge.* GRAIUL, I, 24. *Ei vedea că vine de la crîsmă.* IZV. XVIII, 189. *N-ai văst că dineaori o trecut popa pe drum?* ALR I 327/125. *Mă, tu nu vez că-şi ia pălăria.* ALR II 3 037/130. *Vezi cum să fîpă la lună ş-o mîncă.* MAT. DIALECT. I, 125. *Pin nu-i iei şaoa din spate Nu vezi în ce loc îl bate.* PANN, P. V. I, 145/13. *Să împuşti acolo unde vezi că curge sînge.* ZANNE, P. IV, 387. *El credea că este păpuşe, dar văz că nu încapă pe uşă.* id. ib. 535. *Văd eu pe ce scîndură calc.* id. ib. III, 362. ◇ (Cu determinări locale adesea introduse prin prepoziții sau locuțiuni prepoziționale) *Iudeii vădzur elu întru sfîntuoaie.* COD. VOR². 16/8. *Numai ce vădzum despre amiadzădzi un nuor.* M. COSTIN, O. 166. *Vezi pe sărac la poarta bogatului.* GOLESCU, P. 34/20. *Am văzut în spaţiu... o substanţă materială.* LAURIAN, F. 36/14. *Uită-te de vezi paingul în umbrita sa chilie.* CONACHI, P. 269. *A văzut pe jos... salbe şi brăţare de aur.* ARISTIA, PLUT. 314/10. *Nu cred că mi s-ar usca lacrimile... pînă nu voi vedea pe copilaşul meu lîngă mine.* SION, P. 59. *Acum te văd nainte-mi.* EMINESCU, O. IV, 370. *Mă fac iar cum m-ai văzut în herghelie.* CREANGĂ, P. 197. *Ne-am ridicat tirla şi perdeaua care o vezi colo.* ANGHEL, PR. 176. *Cum vedea umbre la geamuri, venea gîfîind la mine.* LOVINESCU, M. 68. *Suride încîntată cînd îl vede la masa de scris.* CAMIL PETRESCU, T. I, 467. *Vedea pe Ianî în trăsura cu o desagă plină.* VOICULESCU, P. II, 33. *Am văzut în jurul lui Vodă panşiri cu coif.* SADOVEANU, O. XIII, 20. *Profesorii fierbeau cînd îl vedeau la seminar.* CĂLINESCU, C. O. 24. *În faţa mea văd încă dealuri sterpe.* HOREA, C. 18. *Se uită în jur după ştergar şi nu-l văzu pe speteaza scaunului.* V. ROM. noiembrie 1964, 12. *Şi-aseară te-am văzut La fîntîna de băut.* JARNÍK-BİRSEANU, D. 158. *Se vor putea mîntui de ea văzîndu-o sub picioarele lor.* RETEGANUL, P. II, 6. *Vedeţi*

lumină-n ceriu. VICIU, COL. 28. *Am vădzut multe mindrefuri în oraş.* GRAIUL, I, 4. *Nu nemereşte poate casa De n-o vedea în geam lumină.* IZV. XIV, 426. *L-am văst pe fereastă.* ALR I 306/109. (În imprecății) *Vedea-te-aş la Babeş, jigăraie îndrăcită!* CARAGIALE, O. II, 97. *Să te văd la Cucuia!* ap. ŞĂINEANU, I. 137. *Vedea-te-aş în furci!* IZV. VII, nr. 7-8,8. *Şi nu-l lasă taică-său Vedea-l-aş în copîrşeu!* JARNÍK-BİRSEANU, D. 138. (E x p r.; regional) **A vedea pe Sfîntul Gheorghe în palmă** v. p a l m ă (1). (R e f l. p a s.) *Nu era acea stea așa ca ceala, ce se văd în ceriu.* CORESI, EV. 501. *Să să fie ascuns să nu să vadă nicăieri.* PRAV. 65. *Să vedea în ceea parte și pedestrima.* M. COSTIN, O. 183. *Îngropați de tot sint, de nu să vede nimic de dîşii nicăieri.* C. CANTACUZINO, CM I, 69. *La poartă să vide lupi și lei* (cca 1750 - 1780). GCR II, 84/28. *La mîna post. Dumitrache Miclescul s-au văzut hrisovul* (a. 1783). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 91. *Aceşti copaci... se vad aicea.* DRĂGHICI, R. 48/30. *Mare lumină... s-a văzut de la Eleusina.* ARISTIA, PLUT. 310/23. *În mijlocul acestei săli se vede coloana lui Traian.* FILIMON, O. II, 150. *De departe se vad turmurile strălucitoare ale bisericelor laşilor.* EMINESCU, P. L. 39. *Se văd, în şir, pe coaste, Sutele de clăi.* COŞBUC, P. II, 16. *Biserica... se vedea din pomăt.* SBIERA, F. S. 8. *În sfînga se vad liniile fumurii, îmbrumate ale dealurilor.* IORGA, P. A. I, 153. *Mai departe se vede turnul castelului.* DELAVRANCEA, O. II, 11. *De-a lungul pereţilor goi se vede şipca de stejar.* CAMIL PETRESCU, P. 31. *Unele se vad de aici cu ochiul slobod.* SADOVEANU, O. XIII, 226. *Pe Columna traiană se vad ostaşi romani.* PANAITESCU, C. R. 39. ◇ (Cu determinări modale) *Vină la lumină, să te vad mai bine.* ALECSANDRI, O. P. 9. *Abia îl vad şi se cobor grabnic de pe cal.* ARHIVA, I, 33. *Patroana l-a văzut cu coada ochiului.* CAMIL PETRESCU, T. I, 491. *Toţi se sileau să-l vadă pe furis.* SADOVEANU, O. XIII, 32. *Soarele îl vad bine Şi pămîntul mă mai fine.* JARNÍK-BİRSEANU, D. 187. *Abia îl vezi din pipirig.* DOINE, 145. (E x p r.; învechit) **A vedea bucuroş (pe cineva sau ceva)** = a fi mulţumit, a se bucura (de cineva sau de ceva). *Pitariul şi măcelariul... nu văd bucuroş cînd stăpînirea oraşului le preţuieşte (taxiruieşte) pînea şi carnea.* PETROVICI, P. 279/17. (Cu inversarea construcției) *Tată-său nu bucuroş vede pre fetele lui Canaqa.* PO 94/19. **A vedea (ceva) pieziş** v. p i e z i ş (I 4). **A vedea (ceva) în negru** v. n e g r u (I 3). **A vedea (ceva) în roz** v. r o z (2). **A-l vedea** (pe cineva) **cu picioarele înainte** v. p i c i o r (I 1). **A vedea** (pe cineva) **pe (sau în) picioare** v. p i c i o r (I 1). (R e f l. p a s.) *Care lucru decît razele soarelui mai vezi şi mai chiar să vede.* CANTEMIR, HR. 102. *Se află în mîini şi în picioare la muşchii întingători şi încovietori unde mai bine se şi vad.* ANTROP. 23/17. *De aici, Stambulul se vede ca în palmă.* TUDORAN, P. 214. *Lumina se încenuşa şi rafturile abia se mai vedeau.* BARBU, G. 97. ◇ (Cu determinări temporale) *Să-i faceţi o colibă în curtea mea să-l văz în toată vremea* (cca 1760) GCR II, 69/16. *Văzut-aşi voi cîndva vreă inimă?* PETROVICI, P. 220/22. *Grădina asta s-o vezi noaptea pe lună.* CARAGIALE, O. IV, 7. *Cum îl văzu, veni şi se rezemă cu braţele de parmalic.* D. ZAMFIRESCU, R. 113. *Îl netezeau cu mistria pînă l-au înălţat așa cum îl vezi astăzi.* ANGHEL, PR. 178. *Vă văd adesea cînd veniţi de la gară.* I. BOTEZ, B. 95. *Vedeai vara mai ales cîteva femei... îmbrăcate în haine d-astea scumpe.* MOROIANU, S. 11. *Fă-mă mîndră păsăruică... S-o vad seara cînd se culcă.* JARNÍK-BİRSEANU, D. 406. *Te-am văst asară pînă cînd.* DENSUSIANU, T. H. 133. *Cîn o vad gimineaţa Mni să şiontă viaţa.* MAT. DIALECT. I, 119. *Cînd am văst-o eu dinlîi, Era capul să mi-l pui.* FOLC. TRANSILV. II, 319. (R e f l. p a s.) *I-au dat ştire cum oştile lui Răzvan amu să vad.* M. COSTIN, O. 46. *Luminile mijăznoaptei se vad numai noaptea.* PETROVICI, P. 182/7. ◇ (În raport cu obiectul perceput, considerat în starea sau în acţiunea sa, este urmat de elemente predicative suplimentare sau de propoziții predicative suplimentare) *Cînd vede [c î n d va vedea C³ H⁸ D] înţelepţii murînd... şi neînţelepţii peri-vor.* PSALT. 93. *Vor vedea pre cei mai proşti... îmbrăcaţi într-afîta podoabă.* VARLAAM, C. 24. *Văzîndu-l ei leşîînd... l-au călugărit.* URECHE, L. 193. *Vîmul ce va fi băut văzîndu-l limpede şi frumos la faţă.* PRAV. 263. *Şi vădzînd şi pre Ştefan Vodă în turburări, ... l-au mazilit.* M.

COSTIN, O. 63. *Vede iarăș porumbața zburînd*. DOSOFTEI, V. S. septembrie 52^a/4. *Văzură fiii lui Israil pre egipteni morfi*. BIBLIA (1688), 49^a/56. *Văzîndu-l pre cruce, mort, le trebuia ajutor să nu-și piarză credința*. ANTIM, O. 76. *Te văz pironit pre cruce*. MINEIUL (1776), 44^a/11. *Vezi-mă că eu nu sint făcută rău*. HALIMA (1783), 151^a/2. *Vedea fugînd gloatele străine*. BUDAI-DELEANU, Ț. 281. *De la inimă se bucură, văzîndu-vă pre voi sănătoși*. PETROVICI, P. 166/24. *Cînd l-au văzut că s-au întors, s-au mirat*. GOLESCU, P. 408/7. *Vezi pe trîndav că plînge*. MARCOVICI, C. 19/1. *V-am văzut pe unii din voi suspînînd*. DRĂGHICI, R. 83/17. *Văzură pe creștini cu puteri așa de însemnate*. BĂLCESCU, M. V. 142. *I s-a atins inima văzînd acea statuă sclavă în mîinile străinilor*. ARISTIA, PLUT. 332/3. *De nu, mă vei vedea moartă dinaintea ta*. FILIMON, O. I, 106. *I-am văzut intrînd pe poartă*. ALECSANDRI, T. 218. *Făt-frumos vedea albînd o umbră de argint*. EMINESCU, P. L. 9. *Nu căuta că mă vezi gîrbovă*. CREANGĂ, P. 190. *Dacă vedeți pe cineva preumblîndu-se vesel, ... invidiați-l*. CARAGIALE, O. IV, 26. *Văzu pe Ercule că încă de prînc crește*. SPIRESCU, U. 149. *Văzu pe unul din ei trei azvîrlit în rîu*. DELAVRANCEA, T. 127. *Îl vedem cerînd... ca împăratul să le dăruiască niște castele*. XENOPOL, I. R. VI, 10. *Elena o văzu că pleacă fruntea*. D. ZAMFIRESCU, A. 134. *Te văz zăcînd sub pămînt ca un trup al fieștecăruia sărac*. IORGA, C. I. II, 228. *O văd schimbată și nu pot scoate o vorbă de la ea*. AGÎRBIȚEANU, S. 51. *Nu vezi pe nimeni bucurîndu-se*. PĂRVAN, I. F. 14. *Le-ar fi văzut pierînd sub ochii lui, fără să cîntească*. M. I. CARAGIALE, C. 121. *E furioasă văzîndu-i cum aplaudă*. CAMIL PETRESCU, T. III, 98. *Nu-i slăbește din priveghere pînă nu-i vede că se potolesc*. VOICULESCU, P. I, 28. *Acum c-o văd venînd... simt un jînd și-aș voi să mi se pară*. ARGHEZI, VERS. 24. *Văzîndu-l așa chinuit, Anton Lușan îl linișți*. TUDORAN, P. 70. *Eu te văd că șăguiești*. JARNIK-BÎRSEANU, D. 45. *Văzîndu-l pe fișan că numai se mocoșește*. SBIERA, P. 129. *Ieși, cumnate, să mă vezi îmbrăcat în străie verzi*. MARIAN, H. 27. *Văzîndu-i că vin... porunci bîtei să le iasă înainte*. RETEGANUL, P. I, 8. *Îndărăt că se uita, Vedea turcii că venea*. BIBICESCU, P. P. 264. *Nu-mi ce-l vedea cum vine acasă*. FURTUNĂ, C. 3. *De frumoasă ce-o vedea, Mîinile că-i dezlega*. IZV. XVIII, 320. *Vezi-l-ai cum mîncîncă!* MAT. DIALECT. I, 45. (În proverbe și zicători) *De ce muri bietiș taica și nu trăi draga maica* *Să văză măgar cum zboară*. PANN, P. V. I, 93/3. *Cine te vede intrînd în circumă nu zice că ai intrat să te-nchini*. id. ib. I, 117/16. *Arapul, de n-ar vedea pe tatăl său și pe moșul său negru, el s-ar omori*. id. ib. I, 135/13. *Toba zice: lasă, lasă, C-a s-o vedem și mireasă!* id. ib. II, 111/29. *Vede pe om că-i dă apa în gură și el îl mai cufundă, se spune despre cei care nu te ajută la nevoie sau la primejdie*. Cf. ZANNE, P. II, 529. *Nu-i vinovat cînele; el intră unde vede ușa deschisă*. id. ib. III, 422. *Cu lingura pe nimeni n-am văzut mîncînd mîslîne*. CONTEMPORANUL, I, 164. (În urări) *Oh, amor, amorăș, vedea-te-aș călugăraș!* FILIMON, O. I, 137. *Fecior de crai, vedea-te-ași împărat!* CREANGĂ, O. *Vedea-i-aș mari, Parcă trece-adunătură De tătari!* COȘBUC, P. I, 227. *la de bine din ulcior și să te văd și altă dată sănătos!* SADOVEANU, O. XIII, 62. (În imprecații) *Foiliță de cicoare, ... Nu te-aș mai vedea-n picioare!* ȘEZ. I, 105. *Vedea-te-aș eu pîrjolit, De trei părți* *Cu lemne verzi!* IZV. X, 112. *Vedea-te-ași japân!* ib. XIII, 98. (Ref. l. p. a. s.) *De multe ori clonțul Corbului și a Vulturului ochiul Vulpei s-au vădzut scobînd*. CANTEMIR, I. I. I, 59. *Un foc... pe ceriu... noaptea fulgerînd se vede*. CÔNACHI, P. 277. *În toate părțile se vedeau futurînd steaguri musulmane*. BĂLCESCU, M. V. 176. *Însuși regele cu pedestra oștire s-a văzut coborîndu-se la mare*. ARISTIA, PLUT. 306/10. *În fundul lui se vedea sclipînd... un nisip de aur*. EMINESCU, P. L. 5. *O pasăre măustră se vede bătînd la fereastră*. CREANGĂ, P. 232. *Se vede sclipînd părul cel blond*. CARAGIALE, O. IV, 17. *Mult timp s-a văzut Bogdan însuși ostenîndu-se*. BUJ. COM. IST. III, V. *În revărsarea văpăii se văzu calul sosînd*. SADOVEANU, O. X, 38. *Se vedea o locomotivă scotînd fum pe coș*. TUDORAN, P. 19. ◊ (Construit cu pronumele în dativ) *Văzîndu-și ibovnicul față Nimică de dînsul să știește*. BUDAI-DELEANU, Ț. 177. *Cu ochiul lăcrămos Nu-mi văd fiul*

cel frumos. ASACHI, S. L. I, 187. *Își văzu portretul în catedrală*. ALECSANDRI, O. P. 24. *Tu de-i trăi, frăgioare, Să-mi vezi luptătorii-n picioare*. COȘBUC, P. I, 29. *Sătrarul aștepta să-și vadă musafirii*. SADOVEANU, O. X, 50. *Se așeza bine în șea și-și vedea picioarele sprijinite în scări*. MOROIANU, S. 43. *Vin părinții... să-și vadă odraslele*. STANCU, D. 80. *Scuipa de deochi cînd își vedea moșneagul*. TUDORAN, P. 133. *O istorie de groază cu fiul care își vede tatăl asasinat*. V. ROM. decembrie 1964, 117. *Văzîndu-și acum calul mort, vîntorul începe a se vîlcăra*. PĂCALĂ, M. R. 212. (E x p r.) **A nu-și vedea lungul nasului** = a nu-și cunoaște lungul nasului, v. n a s¹ (1). Cf. ZANNE, P. II, 309. **A nu-și (mai) vedea capul (de...)** v. c a p. **Cînd mi-oi (sau și-oi etc.) vedea ceafa** v. c e a f ă. (Regional) **Cînd mi-oi vedea palma (sau mîinile)** = foarte des; întotdeauna. Cf. id. ib. 250, 388. (Ref. l. p. a. s.) ◊ *dincoace de Dunăre și dencolo i să văd marginile*. C. CANTACUZINO, CM I, 15. *I se văd dinții în rinjet ca unei fiare*. CAMIL PETRESCU, T. II, 427. *Li se văd numai crestele spinărilor*. VOICULESCU, P. I, 12. *I se vedea numai vîrfurile nasului*. IZV. XVIII, 288. *Străchînuța verde Fundul i se vede (Oglînda)*. ȘEZ. VII, 119. (Ref. l. recipr.) *Vorbeau pe întuneric, în șoapte, fără să-și vadă fața și, chiar dacă și-ar fi văzut-o, pușini dintre ei s-ar fi cunoscut*. CAMIL PETRESCU, O. II, 8. ◊ (Construit cu dativul etic) *Ce credeți că mi-ți văzu?* SPIRESCU, L. 191. *Ea mi-și vedea Drag fiușul ei*. VICIU, COL. 111. *Acum să mi te văd de ce ești în stare*. IZV. XXI, 108. *La un colșuleț de țară se mi-ș vede o căscioară*. FOLC. OLT. - MUNT. IV, 63. ◊ (Întărit prin „cu ochii”) *Te-am văzut cu ochii miei, mîntuitorul meu*. ANTIM, O. 32. *Arătîndu-se ațuncea și aieve, de-l vedea corăbierii cu ochii care nu se pot vedea cu ochii, nu se pot atinge cu mîna*. LAURIAN, F. 7/15. *Copaciul ce pare că-l văz cu ochii*. CONACHI, P. 101. *Să uită drept și lung în ochii ei... Nu-i venea să creadă ceea ce vedea cu ochii*. EMINESCU, P. L. 88. *Cineva a pătruns pînă aci și le-a văzut toate cu ochii*. IZV. XIV, 100. *Cu ochii mei am văzut la munte... sumedenie de șoareci de cîmp*. CĂLINESCU, C. O. 99. *În jurul gropii mele se înalță... buruienile, că trăii să le văz cu ochii mei*. CAMIL PETRESCU, O. III, 17. *S-au uitat și unii și alții... că să-și facă părerea cea mai adevărată, văzîndu-l cu ochii lor*. CONSTANTINESCU, S. I, 142. *I se părea totuși că vede cu ochii acele camioane*. V. ROM. februarie 1974, 4. *D-zeu m-a pedepsit căci nu văd nimica cu ochii*. CĂTANĂ, P. B. I, 45. *Cu urechile ne-ar auzi, Cu ochii ne-ar vedea*. FRÎNCU - CANDREA, M. 144. *L-ai văzut tu cu ochii, Anghelino, ... Ce mîndrețe de fecior*. IZV. XVIII, 288. *Copilul ce vede cu ochii cere*. PANN, P. V. III, 154/17, cf. ZANNE, P. II, 78. (Urmă de determinări elemente predicative suplimentare) *Să dăică neștine... cum l-au vădzut cu ochii mort*. PRAV. 134. (E x p r.) **A nu vedea (lumea) înaintea ochilor (sau cu ochii) v. o c h i i (A I I)**. **A vedea cu ochii altuia v. o c h i i (A I I)**. **A (nu) vedea (pe cineva) cu ochi buni v. o c h i i (A I I)**. **A vedea (pe cineva) cu ochi răi v. o c h i i (A I I)**. **Încotro vede cu ochii v. o c h i i (A I I)**. **A vedea moartea cu ochii v. m o a r t e (1)**. (Construit cu pronumele în dativ) *Văzîndu-și trupul negru, au fost zicînd că-și vede păcatele cu ochii*. R. POPESCU, CM I, 461. (E x p r.) **A-și vedea visul cu ochii v. v i s (1)**. (A b s o l.) *Să se laude, zice, osîrdia și multa știință a meșterului cu cuvinte de laudă cînd voi vedea cu ochii miei*. MINEIUL (1776), 34^a/32. *O căzut de pe un lemn văzînd cu ochii*. ALR SN V h 1 352/157. *Măiculiță, ... vezi cu ochii și nu crezi*. FOLC. MOLD. I, 60. *Ascultă cu urechile, vezi cu ochii, dar taci cu gura*. ZANNE, P. II, 477. ◊ (Întărit prin repetare) *Îl vede azi, îl vede mîni, Astfel dorința-i gata*. EMINESCU, O. I, 167. *M-o văzut, văzut Păcurar ge munce*. MAT. DIALECT. I, 120. ◊ (În corelație cu a u z i indică o accentuare a atenției față de realitatea înconjurătoare) *Acăstea toate le auzim și văzum*. CORESI, EV. 93. *Puține lucruri în lume văzuse și auzise*. GOLESCU, P. 205/14. *Să te prefaci... că nu vezi și nu auzi nimic*. FILIMON, O. I, 125. *Nu-i nimeni..., nimeni să ne vadă și să ne-auză*. MINULESCU, V. 40. *Ea nu mă vedea, nici nu mă auzea*. SADOVEANU, O. XIII, 51. (Ref. l. recipr.) *Vă-rîtîniți să vă vedeți și să vă auziți*. V. ROM. decembrie

1963, 68. ◊ Fig. *Să vie lumina adevărată să o vedem cu ochii cei de gînd ai sufletului.* ANTIM, O. 82. (Cu determinări elemente predicative suplimentare) *Marea vieții văzîndu-o înălîndu-se de vîful ispitelor... strigă cătră tine.* MINEIUL (1776), 4°/33. ◊ L o c. a d v. *Pe* (sau, învechit, rar, **prin**) **văzute** = a) în fața tuturor, în mod vizibil, pe față. *Apa nu are pe văzute nici o legătură cu marea, ci numai stă în mijlocul uscatului precum stă înzula.* CR (1829), 123°/7, cf. BARONZI, L. 39. *Asudă mereu și se emoționează pe văzute.* CARAGIALE, O. IV, 132, cf. 81, DDRF, BARCIANU, L. ROM. 1956, nr. 6, 50, DEX; b) avînd în fața ochilor (obiectul în cauză). *Acî este pe văzute și pe pipăite. Cartea pe masă și bani pe carte.* PR. DRAM. 124. *O atare confuzie de nume trebuie rezolvată numai pe văzute.* BĂCESCU, PĂS. 253, cf. DEX. *Pe* (sau, învechit, **pre**) **nevăzute** = a) fără a se ști sau observa; în mod ascuns, tainic. *Mai curînd să arată pre nevăzute cel ce să cerca întărînd pre cei învățați ucenici ai săi.* MINEIUL (1776), 34°/38. *Eu aduceam pe nevăzute imagini, ispite și proiecte literare.* GALACTION, A. 86. *Au șters-o pe nevăzute.* SBIERA, P. 147. *Să ascunse pre după pomi cînd deodată, pre nevăzute, trecu în curte.* CĂTANĂ, P. B. I, 42; b) (în limbajul jucătorilor de cărți; în forma prescurtată **pe nevă**); fără a-și cunoaște cărțile. *Vezi bine* = (adesea în dialog pentru a întări o afirmație) bineînțeles, desigur, firește. *Ce pizmărețea ești! - Eu? - Vezi bine!* MIL. TIT. 3°/8. *Acești bani numai de la Doamna Maria îi viri unchișului? - Vezi bine.* KOTZEBUE, U. 7°/3, cf. LB. *Negreșit vreo lamă. - Vezi bine, căci alt dobitoc el nici nu văzuse.* DRĂGHICI, R. 87/6. *Apoi de aici, vezi bine, ... îi finu o cuvîntare.* BARIȚIU, C. II, 50, cf. POLIZU, PETRI, V., PONTBRIANT, D., LM. *Să le scot [potcoavele]? - Vezi bine, ... zise.* CONTEMPORANUL, I, 687. *Știa, vezi bine, soarele cu cine are de-a face.* CREANGĂ, A. 34, cf. DDRF, PHILIPPIDE, P. 95. *Al neamului geniu, vezi-bine, E roșu de-o tristă rușine.* COȘBUC, P. I, 325, cf. 311, BARCIANU. *Ți-a plăcut care va să zică. - Vezi bine că mi-a plăcut.* SĂM. I, 29. *Întreaga omenire gemea sub jugul despotic. Vezi bine că gemea... Vorbă e?* DELAVRANCEA, H. T. 214. *Cum! Are și un frate? - Vezi bine că are.* CONV. LIT. XIX, 811, cf. ALEXI, W., REȘMERȚĂ, D. *Apoi dacă ne-om lăsa ca atunci, vezi bine că ne-or alunga!* REBREANU, R. II, 44. *La rîndul tău, vezi bine, și tu vei fi la fel cu ele.* ARGHEZI, S. V, 35. *Fîind poftit împăratul la o nuntă a altui împărat și, vezi bine, ducîndu-se... le-a lăsat pe fețe în paza unei babe.* STĂNCESCU, B. 86, cf. com. din STRAJA - RĂDAUȚI. *Dacă luai fată de la București, vezi bine, trebuie bani mulți de cheltui.* IZV. XV, 245. *Frumoasă zestre! Frumoasă, vezi bine, dar fata e și mai frumoasă.* İB. 247. *Dragu tătii, vezi bine, toate fările-am cătat.* O. BIRLEA, A. P. II, 145. (Cu topica inversată) *Bine și nu sînt domn, ci un sărac.* MĂRCOVICI, VEL. 39/19. (Învechit și popular) *Vezi Doamne* = vorba vine, ciică, chipurile. *Cu meștersug i-au împărțit pre unii la o samă de agii curții sale, la ospăț, văz Doamne... Și la acela ospăț i-au omorît pre toți.* M. COSTIN, O. 112. *Svînta, văz Doamne că-i bărbat, să da vinovăță, cersînd iertăciune.* DOȘOFTEI, V. S. decembrie 220°/77. *Să-i spuie și lui deacã vor află pre-mpăratul ce s-au născut... pentru că să meargă, vos Doamne, să să și el închine cu dinșii id. İB. 243°/16. *Vezi Doamne! și eu vreau să fie aci vechi locuitori.* LIUBA - IANA, M. 239. *Fugise de la acel stăpîn și-l înneverise pe cestălat, văz Doamne de mai bun.* SĂM. III, 360, cf. TDRG. *Avu norocul să trăiască, vezi Doamne, cu o femeie.* FURTUNĂ, C. 8. *Vezi că* (sau, regional, în forma aglutinată **vețcă**) = probabil; da, într-adevăr. *Vezi că el rămăsese cu ochii bleođiți ca unul ce nu mai văzuse asemenea scumpeturi.* ISPIRESCU, L. 38, cf. id. U. 12, DDRF. *Vezi că înainte de Florii se coborîseră cîțiva... să îmbrace locuri de arat.* SOVEIA, O. 36. *Cînd d-nul Tanti se pregătea să-și puie ochelarii, un fior neînțeles îmi îngheța inima: vezi că printr-înșii pusese el ațtea treiuri la lecție.* BĂSSARABESCU, ap. TDRG. *Vezi că nu toate muștele fac miere.* SCRIBAN, D. *Lăsatu-ti-o inima să-și baț copchilu într-acela feli? - Văz-cil SEZ. V, 167. *Vezi că rumănu te ca piatra.* GRAIUL, I, 161. *Vezi că și femeia l-a lăsat în plata lui Dumnezeu să doarmă acolo, mai la o parte.* FURTUNĂ, V. 21, cf. com. din STRAJA - RĂDAUȚI. *Tata a spus: *Vezi că voi n-aș ascultat ce-am spus.****

DENSUSIANU, Ț. H. 104. *Vezi că de la o vreme nu mă duci prin fînturi pe care le-am bătut de ațtea ori.* IZV. XVIII, 104, cf. COMAN, GL. *Vezi că bine-o zis e că: Nu mă ai mai mult.* O. BIRLEA, A. P. I, 600. ◊ Exp r. *A vedea lumina (zilei) = a* (și în formele *a vedea soarele, a vedea viață, a vedea lumina lumii* sau *a vieții, regional, a vedea lumea în ochi, a vedea nașterea*) a se naște (2). *În zilele acestui fericit împărat... am văzut și eu lumina lumii aceștii pline dă amar.* VĂCĂRESCUL, I. I, 72°/14. *Părinții lor, ba și moșii lor, acolo văzuse înții lumina lunei aceștia.* MAIOR, IST. 29/29. *Un pămînt unde au văzut înțiaș dată lumina vieții.* IST. M. II/3. *În sfîrșit, muritorul vede și moartea și viață.* CONACHI, P. 286. *A vede lumina zilei.* BARCIANU, cf. ALEXI, W. *Cine-a văzut soarele vede și moartea.* CONV. LIT. XLIV, 662, cf. CADE. *Să însemne cum trebuie ziua și locul unde micul Mihai a văzut lumina zilei.* CĂLINESCU, E. 48. *Bunicul... în răzășia lui văzuse lumina lumii aceștia.* SADOVEANU, O. III, 7, cf. SCRIBAN, D., DM, DEX. *Autorul nu pierde din vedere rostirea din alte regiuni ale țării, inclusiv cea în care văzuse lumina zilei.* L. ROM. 1980, 39. *Dă cînd văzuse lumea în ochi.* ȘEZ. III, 73. *Cine vede nașterea vede și moartea.* ZANNE, P. II, 468. (Cu topica inversată) *Își uită interesul l-a altui fericire; Sau țara unde omul lumina a văzut.* BOLLIAC, O. 69; b) (despre publicații; și în forma *a vedea lumina tiparului*) a apărea prin intermediul tiparului sau al altor mijloace tehnice de multiplicare. *Pînă acuma au văzut lumina două numere din această revistă.* CONTEMPORANUL, I, 716. *Pas acuma de le-ncurajează mai departe pe toate aceste nenămărate producțiuni, parcă a fi posibil unora să vază lumina nu e deja destulă încurajare.* CARAGIALE, O. IV, 63. *Atlasul lingvistic al dialectelor române... fără ajutorul Academiei n-ar fi putut vedea lumina zilei.* REV. IST. IX, 170. *Ediția... nu știu dacă a văzut lumina în întregime.* BUL. COM. IST. I, 75. *Acestea apoi nu mai văzură lumina zilei decît, la poruncă mai înaltă, în anul 1776.* PĂCALĂ, M. R. 73. *Un studiu... ce ar fi de dorit să vadă lumina zilei cît de curînd.* ARH. OLT. V, 300, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Articolele aceste n-o să vază lumina zilei împăcate în haină românească.* IZV. XXI, 76. *O stabilire bine definită a anilor la care o operă a văzut lumina este necesară.* OPRESCU, S. 139. *Aceste lucrări... n-au văzut lumina tiparului.* IST. LIT. ROM. I, 441. *A (nu) mai vedea soarele (sau lumina) (cu ochii) sau a (nu) mai ajunge să vadă ziua de mîine = a (nu) mai trăi (1).* *Dacă vrei să mai vezi soarele cu ochii și să mai calci pe iarbă verde, atunci jură-mi-te pe ascușul paloșului tău.* CREANGĂ, P. 206. *Nu cumva... să întrași înaintea mea, unde ne-a duce omul țapului celui roș că nu mai ajungeți să vedeți ziua de mîine.* id. İB. 250. *Nu mai văz soarele cu ochii cît cîcuc.* ISPIRESCU, U. 58. *Să-ți deie și sănătate, Sănătate cu luna Să nu mai vezi lumina.* JĂRNİK - BIRSEANU, D. 280. *Iar cînd o fi el fîră căței, ațit i-a fost, că întarcă bălaia, nu mai vede lumina cu ochii.* STĂNCESCU, B. 199. (Cu ipversarea construcției) *Sufletul în iad să ardă, Lumina-n vezi să nu mai vadă.* IZV. XVII, 364. *A vedea* (pe cineva sau ceva) **ca prin** (sau **ca în**, **ca într-un**) **vis** = a întezări sau a-și aminti vag imaginea unor obiecte, acțiuni etc. *Vedeam ca în vis pe al meu inger de pază.* EMINESCU, O. I, 41, cf. DDRF. *E mult de-atunci... Și ca prin vis le văd pe toate.* IOSIF, PATR. 5. *Văzu ca prin vis că... i-a smult pușca de pe umăr.* REBREANU, R. II, 152. *Ea vedea încă seara... că într-un vis, dormitorul nesfîrșit al internatului unde își trecuse copilăria.* BART, E. 102. *Parcă* (sau, învechit, **pare că**) **văd** (sau **vezi** etc.) (pe cineva sau ceva), se spune pentru a exprima impresia că cineva sau ceva este reprezentat ca și cînd ar fi aievea în fața ochilor. *Pare că o văd! nu era acum Olga aceea pe care cu cînci luni în urmă o văzusem.* NEGRUZZI, S. I, 50. *Pare că vede... un soare ce nu încălzeste.* BARONZI, I. C. III, 13/23. *Pare că o văd îndreptîndu-și ochii cu sfulă asupra noastră.* ALECSANDRI, O. P. 17. *Zidirea cea pusie de jale pare plină și chipul morții pare că-n orice colț îl vezi.* EMINESCU, O. I, 96. *Parcă-l văd pe astronomul cu al negurii repaș Cum ușor, ca din cutie, scoate lumina din chaos.* id. İB. 140. *Parcă văz încă maidanul plin de popor.* CARAGIALE, O. I, 75. *În pragul zilelor de mult Parcă te văd pe tine, tată.* GOGA, P. 20. *Parcă-l văd și acum, căci nu știu cum se face cu*

unele lucruri care nu le uii niciodată. ANGHEL, PR. 120. Cu părul nins, cu ochii mici și calzi, de duioșie, Aive parc-o văd aici Icoana firavei bunici Din frageda-mi pruncie. IOSIF, V. 41. Parcă văd plutind ironic Neschimbat-surisul tău. DENSUSIANU, L. A. 36. Parcă vedem pe anonimul în chilia lui luindu-și aere de Vodă Neagoe. BUL. COM. IST. I, 23. Pare că-l văd ca azi, iară, când ne săntam copiii, stînd pe leicioara de sub strașina acoperită. MOROIANU, S. 25. Și-a schimbat numele, parcă văd și acum jurnalul. CALINESCU, S. 36. Parcă îl vede cum o să vie, peste o săptămînă, cu capul în pămînt. PREDĂ, D. 94. (Cu inversarea construcției) Îi vedeam parcă înainte-mi. SADOVEANU, O. XXI, 503. Vedea parcă aievea rama de oglindă din cameră. V. ROM. februarie 1974, 3. (R e f l.) Parcă mă văd murind. EMINESCU, O. IV, 338. Ce să vezi (sau să vedeți, să vadă etc.) sau ce văd (ori văzui, vedea etc.), (prin sinecdochă) ce-mi (ori ce-ți, ce-i etc.) văd (ori văzură etc.) ochii, ce să-i (sau să le etc.) vadă ochii = formulă prin care se exprimă surpriza, uimirea, mirarea față de ceva neașteptat. Dup(ă) ce se lumină dă zioă, ce să vez aicea? adunături, mulți însărcinați... cu strumurări de boi. DUMITRACHE, ap. GCR II, 127/116. Ah! ce văd, tu-mi ești, o Ermină bună! BUDAI-DELEANU, T. 139. Sic dă nuntă, ce-mi văz ochii. I. GOLEȘCU, ap. ZANNE, P. IV, 529. Ce să vezi, părerea se schimbă dentr-odată. BARIȚIU, C. II, 39. Se apropie..., pune ochiul și ce vede? Ștăncuța gătită ca mireasă. GHICA, ap. HRISTEA, P. E. 257. Îl mișcai cu mîna, dar ce să vezi? El murise. FILIMON, O. I, 293. Ce-mi văzură ochii! Verișoara cu Pilciu! Închiși într-un dulap! ALECSANDRI, T. I, 58. Dar ce văd?... Două umbre de aripe ce se mișcă tremurînde. EMINESCU, O. I, 51. Cînd se trezește Ipate în zori de ziuă se spărie, ce vede! Toțul era mintuit. CREANGĂ, P. 158. Cum se uită ei în oglindă și se gîndesc acasă, ce să le vază ochii? Văd aievea pe Ileana culcată-n pat. CARAGIALE, O. I, 121. Ș-odată crapă și se desface-n două și ce să vezi? Un puț mare, negru cu două capete. id. ib. IV, 113, cf. 140. Cînd ce să vezi d-ta? Deodată îl apucă un dor de tată-său. ISPIRESCU, L. 8. Cînd ce să vezi d-ta? Poteca... îl scoase drept la un eleșteu mare. id. ib. 34. Dar cînd să dea după un stuș, ce să vezi, neiculiță! O mîndrețe de fetiță (a. 1883). ȘĂINEANU, I. 141. L-au chemat și pe dînsul și ce să vezi? A- luat rețetele lui Arghir și... a bufnit de ris. XENOPOL, ap. TDRG. Cînd colo, ce să le vadă ochii? Lelea Maria zăcea grămădă sub gura podului. SĂM. I, 122, cf. DL, DM, DEX. Dar ce să vadă! Într-un pește dă de inelul nevestei sale. MARIAN, O. II, 87. Căci deodată ce vedea? Vedea mîndra soțioară Cu jeliță fețișoară. JĂRNİK-BÎRSEANU, D. 488. Crăpă nuța seacă. Ce să vezi cînd o despică!... Cîte nații de vite în lumea asta, el le-a fost avut toate. ȘTĂNCESCU, B. 29. Cînd ajunse însă acasă, ce să-i vadă ochii?... Vede curtea nemăturată. MARIAN, INS. 14. Ciuda-i mare ce văzui! Soare arcu-și întindea Într-acolo se ducea. VICIU, COL. 55. S-apropie și iel acolo di-o margine. Ce să vezi? Găși, și el o gadină mare c-o arpă frîntă. GRAIU, I, 85. Cînd s-au dus, în loc de grădini frumoase, ce să vadă? Au văzut uscăciune. IZV. XIV, 275. Plin de ciudă trece la fereastră și ce-i văzură ochii? ib. XVI, 261, cf. XVII, 362. Cînd acolo mi-ajungea, Vai, săracul, ce vedea! Frig de moarte că-l lua. FOLC. OLT. - MUNT. IV, 55. Cînd intrară în palat, ce să vezi dumneata? POP., ap. CALINESCU, B. 26. Cînd să bagă în cas, ce să vezi? Un copil. O. BÎRLEA, A. P. I, 359. Ce să vedeți? Iel numa atingea cu deștu și caru, mergea singur. id. ib. II, 496. (Construit cu dativul etic) Pe drum ce-mi vedea, Mică, o negurice Bătînd pulberice. VICIU, COL. 97. (Familiar) Cum te văd și (cum) mă vezi sau precum te văd (și mă vezi), cum mă vezi = evident, clar, categoric, sigur. Sînt adevărate toate acestea? - Uite, cocoane, cum te văz și cum mă vezi. FILIMON, O. I, 163. Iaca mie, cum mă vezi, mi s-a întimplat. CARAGIALE, O. I, 41. Are să-i joace soția lui Gică, precum te văd. C. PETRESCU, C. V. 297. Așa, cum te văd și mă vezi... să știi de la mine că băiatu o ajuns la figări. VLASIU, A. P. 38. Uite, cum mă vezi, Rișo, mă topeșc pe picioare. CAMIL PETRESCU, O. III, 11, cf. DL, DM, DEX, ZANNE, P. II, 796. (Cu inversarea construcției) Să fie oare adevărat tot ce mi-ai spus? Răspunde! - Precum mă vezi și te văz. FILIMON, O. I, 271. Te-ai omori, cum mă vezi și te văd. STANCU, R. A. V, 313. Parcă (te) văd

(cu ochii) (că... sau cum...) = a) exprimă scepticismul față de asigurările date de interlocutor sau față de aparențe. Parcă mi te văd, drăguță, Că îmi zbori și că te scap. EMINESCU, O. IV, 369. Eu nu mai am parte în lumea asta de nemica... Parcă văd c-am să rămîn fără dînsul. CREANGĂ, P. 81. Parcă văd cu ochii cum ai să te împaci cu el și să-ți verși toată minia... asupra mea. SLAVICI, O. I, 200; b) exprimă un avertisment sau o amenințare. Acuși culegi măselile di pi gios, parcă văd. IZV. XII, 204. Să fi văzut (pe cineva sau ceva), se spune pentru a exprima uimirea, surprinderea, admirația. Apoi să fi văzut pe neobositul părinte. CREANGĂ, ap. DDRF. S-o fi văzut! Ce mai calea-vaalea, adevărată paparudă. IZV. XVII, 273. Să fi văzut goana nemaivăzută! ib. XVIII, 143, cf. 142. (Ia) (acuma) să te văd (sau să te vedem, să-i văd etc.), se spune pentru a îndemna pe cineva să arate ce poate, de ce este capabil. L-au făcut, vel-stolnic și vechil visterniciei cei mari zicîndu-i Domnul ca să-l vadă. Atuncea, sau stătut cu toată silința... care în puțină vreme au îndreptat toate ținuturile (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 244/16. Iată locul, iată șantul, sări, să te vedem! I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 278. Să-i trîmitem, dar să găsim vreun tîrîp ce să-i luăm înapoi; ia cauță, tu un marafet, de, să te văz. FILIMON, O. I, 289. Am să te văd, fluierașule, ce poți. ALECSANDRI, T. I, 419. Să te vedă, Mergi, mînușa de-mi ridică. EMINESCU, O. I, 166. Jupînescă, ia să te vedem, știi cum să faci focul? CREANGĂ, P. 130. Ia să te vedem dacă mi-i gîci tu cimilitura aceasta. id. ib. 150, cf. 56. Să vă vedem, „rîtanilor”, pe unde scoateți cămașa... își ziseră frecîndu-și mîinile de nemulțumire. CONV. LIT. XLIV, 894, cf. TDRG. Ei, să te vedem diseară dacă și la dans ești tot atît de tare ca în comerț. CAMIL PETRESCU, T. I, 440. Ei, acuma să-i văd. Unde-s?... A început a ne lipsi pîinea. SADOVEANU, O. XXI, 25. (Familiar) Cît (sau pînă), te văd! = (cu valoare imperativă) imediat, în grabă. Hai, pornește pînă te văd, și-ți fă datoria cu sfințenie! CREANGĂ, P. 316. — Lasă joaca și, cît te văd, să-ți termini lecțiile. Ce n-a văzut Parisul = care este ieșit din comun, excepțional; care nu are egal. Vrînd... să le arate francezilor ceva ce n-a văzut Parisul, a contractat un meci de fotbal. L. ROM. 1975, 98. (Popular) De nu te văd sau nu te văd de..., (regional) nu văd în lături de..., se spune pentru a exprima intensitatea maximă a unei senzații, a unei dureri etc. Pune ceva de mîncare că... nu te văd de foame. POP., ap. TDRG. Nu vedea în lături de foame. CHEST. VIII 101/12. Mi-e foame de nu te văd. ZANNE, P. III, 562. Mi-e foame de nu te văz! UDRESCU, GL. (R e f l.; familiar) Slab că te vezi (sau se vede etc.) printr-însul (ori printr-însa etc.) sau te vezi printr-însul (sau printr-însa etc.) de slab, se spune despre o persoană foarte slabă pentru a accentua valoarea de superlativ. Era... așa de țigănit și de slab că se vedea printr-însul. RUSSO, S. 27. Te vezi printr-însii de slabi ce-s. ap. TDRG. (Familiar) De nu te vezi sau să nu te vezi, se spune pentru a întări o amenințare. Ți-ai da foc să nu te vezi. Că pe mine nu-mă crezi! IZV. XXI, 312. Te-aruncă de nu te vezi. UDRESCU, GL. (Familiar) Ei, vezi! (cu valoare de exclamație), se spune pentru a exprima mirarea, surprinderea față de o anumită atitudine, faptă a cuiva. Ei! dar vezi vicleanul! Răpînd adevăd pe Romica, au vrut s-aducă și pe ibovnicul ei, ca să-i tilnească împreună. BUDAI-DELEANU, T. 127. -Ei, vezi, mă rog, ce nătărău! Tot înapoi se dă. DONIC, F. II, 46/3. (Învechit și regional) A vedea moartea (sau moarte, învechit, pierire) sau (regional) a nu mai vedea lumina, a nu mai ajunge să vadă ziuă de mine = a muri (I). Nu vede perire. PSALT. 93. Și era el fîgăduit Duhului Sfințit să nu vază moarte maine pînă nu va vedea Hristos Domnul. CORESI, EV. 515. În sfîrșit, muritorul vede și moarte și viață. CONACHI, P. 286. Cine vede nașterea vede și moartea. ZANNE, P. II, 648. (Cu topica inversată) Să zice Domnul că moarte n-au a vedea derepții. CORESI, EV. 99. Moarte n-au a vedea în veaci păzitorii ce-au păzit tare dumnezeiasca învîțătură. id. ib. 348. (Regional) Abia îl văd (sau îl vede, te vede etc.) sau nu-l vede bine de drag, se spune pentru a exprima o afecțiune puternică față de cineva. Nu-l vede bine de drag ce-i este. CIAUȘANU, V., cf. id. GL. 3. (Regional) A vedea alb (sau albul, albe) în căpistere (ori în strachină) sau a vedea adunînd alb în căpistere, (r e f l.) a se vedea alb (sau cu alba) în căpistere = a-și atinge scopul

(obținând un câștig, un profit). *Așteaptă întâi să vedem alb în căpistere.* PANN, P. V. III, 133/19, cf. HEM 706. *Pînă să văz albe-n căpestre, mi-a ieșit părul pîn caciulă.* BARONZI, L. 62. *Spuse și Mitică toate necazurile cu učenica, cu una, cu alta, pînă ce se văzu cu alba în capistere.* ISPIRESCU, ap. ZANNE, P. III, 69. *I se apropia de a sta în colțul patului și de a vedea pe alții adunînd pentru el alb în căpistere.* ap. ZANNE, P. III, 70. *N-ai văzut albu-n căpistere și te lauzi.* RĂDULESCU-CODIN. *Stai să vedem alb în căpistere.* IZV. XVII, 357. *Încă nu văzuse alb în strachină.* ZANNE, P. IV, 131, cf. III, 68. (Cu inversarea construcției) *Alb în căpestre se vede?* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. III, 70. **A nu-i vedea** (cuiva) **picioarele** sau (re fl. p. a. s.) **a nu i se vedea** (cuiva) **picioarele** = a fugi foarte repede. *Puse mîna p-un rețevi. Mie nu mi se vedeau picioarele. El svîrî!* DELAVRANCEA, O. II, 275. *Fuge de nu-i vezi picioarele.* ZANNE, P. II, 574. **A vedea pe dracul** v. d r a c. **A vedea stele verzi** v. s t e a. **A nu putea vedea** (sau să vadă) (pe cineva) = a nu simpatiza, a nu putea suferi, a fi mîinos (pe cineva). Cf. PONTBRIANT, D. *Să ajungă pe mîinele unora și altora pe cari nu putea să-i vadă de urîți ce-i erau.* ISPIRESCU, L. 26. *Nemăsurata voastră lăcomie-i face de a ave o ură neîmpăcată pe greci și nu pot să-i vadă.* RĂȘCANU, L. XXXII. *Anna nu putea s-o mai vadă. Ca să scape de dînsa o trimisese cu un bilet.* D. ZAMFIRESCU, A. 185, cf. BĂRCIANU. *Dar mîndruța-i ca o stea Fetele n-o pot vedea!* JARNÍK-BİRSEANU, D. 396. ♦ (Complementul indică filme, spectacole) **A urmări**, a privi în calitate de spectator; a viziona. *Vrei să mergem deseară să vedem Norma?* ALECSANDRI, O. P. 16. *N-am avut ... parte să văz și să prinz spectacolul.* VOICULESCU, P. I, 92. *Aceasta nu înseamnă să imite în întregime ceea ce văd la teatrul franțuzesc.* IST. T. I, 169. *Mi-ai vorbit despre foloasele pe care le ai... văzînd o comedie.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 5/1. ♦ R e f l. (Popular) **A se oglinzi** (2), a se răsfrînge (II 4). *Toți ș-au spart oglinda lor Sau să se vadă nu vor.* MUMULEANU, ap. GCR I, 250/40. *Oglinzi ca să se vadă nu se află în țară.* ALEXANDRESCU, M. 303. *Narcis avea plăcere a se vedea în apă.* PONTBRIANT, D. *Chipul său se vedea în apă.* id. ib., cf. COSTINESCU. *Și în fața ta frumoasă O să fie o oglindă Să te vezi pe tine însăși.* EMINESCU, O. I, 76. *Se vedea înaintea oglingioarei lipită în peretele din cămară.* BUJOR, S. 78. *Du-te să te vezi în oglindă cît ești de zbîrcit.* CADE. *Tot chipul i se răsfrînge în lac... Se vede bine, ca într-o oglindă.* GALACTION, O. A. I, 305. *Cînd se văzu în oglindă, bolnavul constată că slăbise.* SCRIBAN, D., cf. ALR III MN 140, 3 905/791, 886, 889, ALRM III h 373. *Șterge-ți oglinda ca mai bine să te vezi în ea (= curăță-ți sufletul).* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. III, 258. *Aré oglindă mică, dar se vede tot în ea.* ZANNE, P. III, 258. *Am un lup cu ochii stecliji de te vezi printr-înși (Oglinda).* GOROVEI, C. 256. ♦ T r a n z. *Narcis văzîndu-și fața în oglinda sa, izvorul, singur fuse îndrăgînit.* EMINESCU, O. I, 79. *Trecînd pe lângă oglindă se opri. Iși răsturnă capul din nou ca să-și vadă gîtul.* D. ZAMFIRESCU, A. 115. (A b s o l.) *Apa cînd să turbură nu mai vezi ca prin oglindă.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 104. ♦ F i g. *Mai de multe ori și în cele scrise firea oamenilor ca într-o oglindă să vede.* POTECA, F. 250/29. *Sufletul meu se caută și se răsfrînge în sineși ca să se vadă.* MARCOVICI, C. 11/21. ♦ (Complementul indică persoane, obiecte sau fenomene percepute anterior) **A reduce**, a evoca în conștiință imaginea cuiva sau a ceva; a-și aminti. *Văd pe bătrînul Millo în rolurile lui străvechi.* ANGHIEL, PR. 118. *Tu nu vezi clipa pe care o văz eu necontenit (Se uită drept înainte și face cu mîna semnul rostogolirii).* DELAVRANCEA, O. II, 177. *Mă uit la acest fecioraș și-l văd pe părintele său.* SADOVEANU, O. XIII, 63. (R e f l.) *Gîndu-mi se duce acum departe. Mă văd copil în școală, cînd ne-rvățați la carte.* IZV. XXI, 234. ♦ (Rar; întărit prin „cu amintirea”) *De multe ori îmi închipui că am căzută într-o letargie adîncă și că lucrurile pe care le văd cu amintirea au rămas într-adevăr așa cum le-am lăsat.* ANGHIEL, PR. 117. ♦ **A visa** (1) sau a avea o viziune; a avea impresia că percepe imaginea cuiva sau a ceva. *Deaca văzu vedenia se sculă înfricoșat* (a. 1691). TDRG. *Bragania zice: Văz un chip ce arată moartea unui om* (a. 1704). FN 161. *Cîteodată îi pare Că vede pe Romica cu groază De dînsul fugînd.*

BUDAI-DELEANU, Ț. 189. *Simt cu mare bucurie Izbăvirea ce-o să fie Văd semnele de mîntuire Din locul de osîndire.* AARON, ap. GCR II, 192/35. *Mi se pare că văd și acuma masa cea de nuc împregiurat căria ne îndesam cu mare curiozitate.* ALBINEȚ, M. 18/13. *Indianul... pre Dumnezeu vede-n aer și-l crede în vînt, în pară.* CONACHI, P. 263. *Călugării mistici... o vedeau în visurile lor extatice în toată strălucirea frumuseții.* ARHIVA, I, 513. *Văd casa sârăcului în mijlocul raiului.* VICIU, COL. 62. *Cine vrea să-și vadă ursita... trebuie să-și puie sub căpății un pantof.* IZV. XVIII, 190. ♦ (Cu determinări elemente predicative suplimentare) *Rafael... Te-a văzut plutînd, regină, printre îngerii din cer.* EMINESCU, O. I, 29. ♦ (Cu complementul „vis”) *lară vădzu alt vis carele-l spuse fraților săi.* PO 127/19. *Priam văzu atunce un vis.* MOXA, 352/11. *Așijdere ș-aceștia văd vise* (cca 1618). GCR I, 49/26. *Bătrîni noștri vor vedea visuri.* VARLAAM, C. 141. *Alții iarăș văd în somn vise* (a. 1645). GCR I, 117/17. *Frumos și d[u]mn[e]ziesc vis au văzut* (a. 1683). id. ib. 273/21. *Vis am văzut și cine să-l asemene nu este.* BIBLIA (1688), 31/13. *Filip craiu... într-o noaptea văzu un vis.* ALEXANDRIA (1799), ap. GCR II, 166/24. *În vremea somnului său vede un vis.* BELDIMAN, N. P. I, 37/21. *Socotea că vede vis.* GORJAN, H. I, 60/7. ♦ (Cu determinări ca „în vis”, „prin vis”, „în somn”) *Și văzu în vis: iaca îngerii lui Domnedzeu suita sus.* PO 94/27. *Eu am vădzu în vis astă noapte ce ne va împresura astăzi.* VARLAAM, C. 389. *Deaca dormi, el vădzu în vis cerul deschis.* DOSOFTEI, PS. 290/19. *El au vădzu în vis pre Hristos în cetatea Ierusalimului.* CHEIA ÎN. 4/8. *Maică-sa Victoria... prin vis au vădzu precum au născut prunc cu coroană în cap.* CANTEMIR, HR. 115. *Văzui astă-noapți în vis unde-m adusă Amon dumnezău un cocon.* ALEXANDRIA (1784), 7/14. *S-a culcat și adormînd a văzut în vis un balaur încolăcindu-se pe pîntecile lui.* ARISTIA, PLUT. 324/26. *Ș-a lui privire Cu mulțemie De-atunci adese o văd în vis.* ALECSANDRI, T. 302. *În bătaia lunii... toate au înfățișarea fantastică a lucrurilor văzute în vis.* VLAHUȚĂ, R. P. 11. *Imaginile văzute în somn se perindau din nou în fața ochilor lui.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 11. *Bucăciua de luminare ce a mai rămas o sting, o pun sub cap ca în somn să vadă ursitul.* IZV. XXI, 100. *Tu suferi, soră dragă, Înfricoșată încă de ce văzuși în vis.* ARGHEZI, S. V, 32. *Puțin te strîng în brațe, mai mult te văd în vis.* CĂLINESCU, L. L. 128. *În vis să-l văz, Aievea să-l văz.* IZV. XVIII, 190. (Absol.) *Să miră și să nu poate încrede: În vis au într-adevăr el vede?* BUDAI-DELEANU, Ț. 177.

3. T r a n z. (Folosit și a b s o l.) (Complementul indică fapte, întîmplări, evenimente etc.) **A fi de față**, a asista, a fi martor la... *Se te facu slugă și maritoru celora ce vădzuși.* COD. VOR². 39/11. *Vădzură toate cumpletele pămîntului spăsenia dzeului nostru.* PSALT. 202. *Nedereptate nu putuiu vedé [n u o p u t u i u v e d é V] și urii-o, e lege ta iubiiu.* ib. 266. *Potopeaste, Doamne, și împarți limbile lor Că văzui fărăleage și cearte în cetate.* CORESI, PS. 142/11. *Merse afară la frații săi și vădzu chinul lor.* PO 183/15. *Întunerucul acesta să se rădice să vădzu munca aceasta.* COD. TOD. 201. *Vedea-veși chipul învierii mele și veși crede* (a. 1600 – 1650). GCR I, 138/25. *Vor arăta la vedere curviia ei deplin, să vadză toți.* PRAV. 141, cf. 221. *Învățase pre Nicoriță armașul să-l ducă să vadză perirea celorlalți.* M. COSTIN, O. 60. *Văzui chimuirea norodului meu de la Eghipt.* BIBLIA (1688), 40²/24. *Ce va vidé să nu să sparie.* NECULCE, L. 164. *Aceștia scriitorii... n-au umblat să văz ei însăși cele de care scriu.* C. CANTACUZINO, CM I, 23. *Întoarce obrazul spre Evropa și vei vedea ciudate întîmplări* (a. 1703). FN 119. *Să se pedepsească... pentru ca să vadă și alții, să se îndrepteze.* ANTIM, O. 329. *Pîntecile meu arde văzînd răstignirea ta.* MINEIUL (1776), 9¹/14. *Sorocul... la cei ce văd... vînzarea este treizeci de zile.* PRAV. COND. (1780), 132. *Aceia n-ar fi mers să vadă în fața locului* (a. 1784). ARH. OLT. IX, 192. *Vor vide fapta bună biruitoare* (a. 1786). CAT. MAN. I, 85. *Ieși afară și ie aminte ce vii vede* (a. 1808). GCR II, 199/18. *Așa văzînd slugile, așa vor și urma.* GOLESCU, P. 201/20. *Peșteră cea de al doilea bătaie ce i-au urmat... nici n-am văzut, fiind fost rămas acasă-m* (a. 1835). DOC. EC. 572. *Biata Zulnie cată,*

vede, se-ngozește. CONACHI, P. 86. *Chemat de slujba me a videa și a trăi cu moartea.* RUSSO, S. 28. *Să trimiță oamenii la Atene să vadă spre a-i încredința.* ARISTIA, PLUT. 316/2, cf. PONTBRIANT, D., LM. *Peste flori ce cresc în umbră, Lîngă ape, pe potoci, Vezi bejăniile de albine.* EMINESCU, O. I, 100. *Cercetă de jur împrejur cu ochii să nu fi văzut cineva din școală cele petrecute.* CARAGIALE, O. I, 23. *Cîte n-am văzut și eu De atunci pe lume.* COȘBUC, F. 126, cf. ALEXI, W. *Dumneata n-ai fost să vezi?... Nu-mi plac asemenea spectacole.* ARH. OLT. XVII, 105. *Aveau să se stingă și ei într-o zi sături de altele suferințe și nemernicii pe care le-au văzut.* ANGHIEL, PR. 91. *Flăcăiandrul nostru, cînd a văzut una ca asta, a sfeclit-o rău.* LUNGIANU, C. 61. *Alaiul... e urmat numai de copii cărora le face plăcere să vadă bătaia.* RF I, 110, cf. CADE. *Văzduhul tot se legăna-n talazul De vîiet-al mulțimei, cum ai văzut și tu.* CAMIL PETRESCU, T. III, 345. *Vecina dete fuga să vadă și ea minunea.* VOICULESCU, P. I, 226. *Cîte am văzut pe unde am rătăcit nu se poate spune.* SADOVEANU, O. XXI, 300, cf. X, 77, SCRIBAN, D. *Au trebuit să rămînă, să vadă măcelul.* STANCU, D. 163, cf. DL. *Spune-le și lor ce ziseși de dimineață că ai văzut la bariere.* PREDĂ, D. 50, cf. DM, DEX. *Veninul cel serpin Șerpoaica l-a băut, Șearpele a văzut... Și-n necazuri a murit.* TEODORESCU, P. P. 395. *Cînd a văzut asta, foc s-a făcut.* RĂDULESCU-CODIN, L. I. *Frumoase și înțelepte fapte ai mai văzut prin cele străinătăți.* IZV. XIV, 338, cf. MAT. DIALECT. I, 111. *Muierea multe face și bărbatul vede și tace.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 297. *Omul e ca o măimută, Ce vede la altul aceea și el face.* id. ib. 376, cf. I, 544. *Mult umbli, multe-nveși, mult trăiești, multe vezi.* PANN, P. V. II, 85/27, cf. ZANNE, P. II, 786. (În imprecății) *Pune, nașule, scara, Vede-ți-ași îngroparea.* MARIAN, INS. 211. (R e f l. p a s.) *Unde era umbre cele întunecate, acolo se văd acum chinurile vindecărilor (a. 1633).* GCR I, 84/20. ◊ (Popular; cu complementul introdus prin prep. „de”) *Să prindă și alții la minte văzînd de patima voastră.* CREANGĂ, P. 263. *Se adunase... tot satul ca să vadă de patima dracilor.* id. ib. 306. ◊ (Prin sinecdocă) *Acum lasă robul tău, Doamne, pre cuvintele tale cu pace; că văzură ochii miei mîntuirea ta.* CORESI, EV. 515. *Fericiți ochii apostolilor carii s-au învrednicit de au văzut mărirea aceștii înfricoșate înfrumusețări.* ANTIM, O. 150. *Măi, măi, măi! că multe-ți mai văd ochi!* CREANGĂ, P. 241. *Copiii s-au suit prin perji... să vadă ce nu le mai văzuse ochii de cînd priveau ei horile satului.* SOVEIA, O. 41. *Ochii aceștia... au văzut altele urcușuri și scoborișuri ale lumii aceștia.* IZV. XIV, 118. *Ochii a văzut, ochii să-ți saie.* ib. XVII, 357. ◊ (Umat de propoziții complete) *Cînd pier păcătoșii vezi.* PSALT. 70. *Aștepta să vadă ce vrea să fie.* CORESI, EV. 347. *Soro-sa iară sta departe cum să vadă cum i-ară fi lucrul.* PO 182/20. *Domnului i să fece milă, Vădzînd că le fac pizmașii silă.* DOSOFTEI, PS. 265/2. *Văzu toată adunarea cum au murit Aaron.* BIBLIA (1688), 111²/9. *Răsplata fărălegii lor în toate zilele... a lua videm.* CANTEMIR, HR. 170. *Văzut-ai vreodată cum încep a zidi casăle?* DRĂGHICI, R. 44/22. *Așteaptă Ca să vadă cum s-o-ncinge între fiare lupta dreaptă.* EMINESCU, O. I, 165. *Văzuse cum pe fiul ei iubit îl sfîșiau fiarele.* CARAGIALE, O. I, I. *Am văzut cum prădau și jăfuiu țara în chipul cel mai neomenos.* XENOPOL, I. R. VI, 33. *Dacă ai vedea tu ce văd eu în fiecare zi la minister.* CAMIL PETRESCU, T. I, 430. *Ai văzut cum se ridică țara la glasul trîmbiților ș-a clopotelor.* SADOVEANU, O. XXI, 28. *Toată lumea se adunase în jurul barăcii, curioasă să vadă cum va fi pîn' la sfîrșit.* TUDORAN, P. 20. ◊ (Întărit prin „cu ochii”) *Dacă-i vor întreba alți oameni: vădzut-au cu ochii săi, iară ei să dzică: „Și piatra cu mîmule noastre o am ridicat”.* VARLAAM, C. 63. *Cela ce vede cu ochii săi... multe smintește.* URECHE, L. 58. *Au trimis și craiul un sol de la sine la turci mai mult să vadă și cu ochii.* M. COSTIN, O. 76. *Cela ce cu ochii... am vădzut, cu urechile fără prepus am audzit.* CANTEMIR, I. I. II, 178. *Nu ne mai trebuie mărturiile lor, că noi cu ochii noștri le-am văzut.* R. POPESCU, CM I, 491. *Și măcar că nu mi s-au întîmplat pînă acum să văz cu ochii, iar foarte mi-au plăcut... obiceiul acesta.* ANTIM, O. 40. *Zăpîsul să fie adevărit de trei marturi care însuș să vadă cu ochii*

împrumutarea ce să va face. PRAV. COND. (1780), 112. *O istorie... carea eu cu ochii miei am văzut-o.* PETROVICI, P. 299/18. *Cum poți, fără să le fi văzut toate astea cu ochii dumitale, fără nici un temel, să categorisești astfel pe o prietenă...?* CARAGIALE, O. II, 227. *De la anul 1860 înainte, aceste mișcări sînt descrise după cum le-am văzut însumi cu ochii.* SBIERA, F. S. 3. *Trebuie să văd cu ochii mei faptele oamenilor.* CAMIL PETRESCU, T. III, 348. *Haideți numai cîțiva pași, fricoșilor, îi certă ea. Aveți să vedeți cu ochii voștri.* VOICULESCU, P. I, 6. *Am putut vedea cu ochii mei mare pregătire a hatmanilor Coroanei.* SADOVEANU, O. XI, 314. *Eu le spun că am văzut cu ochii mei și ei mă prostesc de la obraz?* PREDĂ, D. 72. *Vezi cu ochii și nu crezi? Și mă-trebi: „De ce oftezi?”* FURTUNĂ, V. I. *Veși vedea cu ochii răsplata necredinței.* IZV. XVII, 75. *Nu crede, bărbate, ce vezi cu ochii, ci crede ce-ți spui eu.* PANN, P. V. I, 162/16, cf. II, 118/14, ZANNE, P. IV, 261. ◊ (În corelație cu a a u z i) *Aceste toate le auzim și le văzum.* CORESI, ap. HEM 2114. (A b s o l.) *Marturii... carii zie că au văzut și au audzit sînt primii.* PRAV. COND. (1780), 124. *Să auzi, să vezi și să taci dacă vei să pretreci cu pace.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 794. (R e f l. p a s.) *Prognostice au făcut cîte s-au putut cunoaște și ști, s-au văzut și s-au audzit. (a. 1703).* FN 117. ◊ F i g. *Secolul acesta a văzut la lucru atîția oameni de geniu.* GHICA, ap. CADE. *Nu todeauna sîntem din țara ce ne-a văzut născînd.* EMINESCU, P. L. 65. *Cîmpia-nfloritore... Ce jocurile-mi june, zburdarea mi-a văzut.* id. O. I, 6. *De-ar avea codrul ista gură să spuie cîte a văzut, cumplită pătăranie ne-ar mai auzi urechile.* CREANGĂ, P. 119. *Secolul ce vine va vedea multe.* CARAGIALE, O. IV, 72. *Multe și mari bătălii crîncene au văzut locurile acestea.* ISPIRESCU, ap. CADE. *Deva e urul din orașele transilvane care a văzut și a pățit multe.* FRÎNCU – CANDREA, M. 49. *Veacul al XV-lea a văzut maxima expansiune a românilor apuseni.* PANAITESCU, C. R. 127. ◊ E x p r. (Nici) *nu știu, (nici) n-am văzut (nici) pe-aflo n-am trecut sau nici în seamă n-am băgat*) v. ști (I I). ◊ A trăi atîta încît să apuce să cunoască pe cineva sau să fie martor la ceva; a trăi în timpul unui eveniment sau într-o anumită perioadă; a fi contemporan cu... *Luminata zioa sfîntă... să ne spodobim a o vedea.* CORESI, EV. 78. *Voi vedea război în multe locuri (a. 1701).* FN 96. *Drăghici... multe veacuri văzuse, și totuș din gură nici un dinte încă pînă atunci nu-i căzuse.* BUDAI-DELEANU, T. 93. *Nu văzuse nici odinioară Vreun război.* id. ib. 164. *Fericiți cei ce l-au văzut și carii trăiră în dulceața ocîrmuirii sale.* POTECA, F. 355/20. *Înfățișarea întîmplărilor cari sînt aproape de noi și pe care sau noi sau părinții noștri le-au văzut.* AN. IST. NAȚ. I, 5. *Aș vrea să văd ziua pămîntului vestiță.* ALEXANDRESCU, M. 7. *Un bătrîn care văzuse sfîrșitul revoluțiunii.* SCRIBAN, D. *O oaste de intelectuali... lucrează de zor, vom vedea în curînd fapte mari.* CĂLINESCU, S. 55. *Dă mult n-am mai văzut o primăvară atît dă secetoasă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 163. *Iarnă ca asta n-am mai văst.* ALR I 307/150. ◊ (Prin sinecdocă) *Să-m vadă ochii trai fîră greață.* DOSOFTEI, PS. 45/20. ◊ (Cu determinări elementare predicative suplimentare) *Speranța de a vedea perind familia regală a lui Atilla i-ar fi umplut desigur inima de bucurie.* REV. IST. II, 288. *Obiectivul principal rămîne realizarea securității întregului continent, țel pe care nu l-am mai văzut înfăptuit.* TITULESCU, D. 19. *Să văd eu supușă Dacia în rîndurile provinciilor.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 13/3. ◊ F i g. *Viața omului nu poate să vadă mai multe perioade de veacuri precum vede mai multe primăveri.* HELIADE, O. II, 419. ◊ (Învechit și popular; despre divinitate; complementul indică oameni sau fapte, acțiuni, manifestări etc. ale oamenilor) *A lua cunoștință, a observa (pedepsind sau arătîndu-se milostiv, binevoitor, îndurător). Toate cărările mele văzuși (p r e v â z u ș i H, l e p r e v â z u ș i D), că nu iaste hicleșug în limba me.* PSALT. 288, cf. 265. *Ca a noastră rugăciune și răbdare să vadă Domnul, să se milostivească de noi.* CORESI, EV. 262. *Zisă că nu este Dumnădzău să vadă Să le ia de samă cine ce lucrează.* DOSOFTEI, PS. 40/5, cf. 12/19. *Trăim supuș ochii lui D[u]mnezeu celui ce vede toate și pedepsește cu asprime.* POTECA, F. 318/24. *Dincolo de aceste înflăcărate sfere este un*

drept și nemitarnic răsplătitor care vede și prețuiește lacrimile tale. MARCOVICI, D. 15/21, cf. CADE. Dumnezeu, care toate le știe și le vede, ascultînd blăstămîl mumei celei supărate și necăjite, prefăcu pre fata ei cea leneșă într-o grîngoașă. MARIAN, INS. 14. Doamne, Doamne, Multe vezi și cum le rabzi. IZV. XVII, 282. Vede Dumnezeu al cui este colacul. ZANNE, P. VI, 518. Scrie-l, Doamne, cum îl vez. id. ib. 552. ♦ A pedepsi (2). Vede-a-voi pre voi cu cutremuri, ... cu friguri (a. 1560). GCR I, 4/23. Îl vede Dumnezeu, se spune despre un om rău. Cf. ZANNE, P. VI, 682.

4. Tranz. și refl. recipr. A (se) întîlni undeva. Toți ce me văzură [cinre me-a văzu h, carii văzîndu-mă D] ocărîră-me. PSALT. 36. De acii se nu se mai vadă un cu alalt. PRAV. LUCACI, 170. Lăsați-l prin însă să ducă... să vadă surorile sale ce-l plîng. VARLAAM, C. 63. Zise Iacov cînd văzu pre dinșii. BIBLIA (1688), 24/18. Să șază amîndoi la un loc că pohtiea să să vază unul cu altul. IST. Ț. R. 49. Crăiasa Edviga adese să vedea-cu dînsul Ța mănăstirea lui Franceșic. N. COSTIN, L. 186. Au mers la frate-său... să să vază unul cu altul. R. POPESCU, CM I, 238. S-au învrednicit aceștea a-l vedea și a-l auzi pre domnul Iisus, de care ei de mult doria ca să-l vază. ANTIM, O. II, 11. Cînd vedea orășanii prin piețe, ... îi aducea și întreba. GOLESCU, P. 176/17. Îndată cum se văzură, ... s-au bucurat din sufler. ARISTIA, PLUT. 34/13. El a devenit unul din tinerii cu cari mă vedeam mai des. GHICA, A. 140. Spune-mi... de unde ești și unde ne-am văzut pentru prima oară? FILIMON, O. II, 40, cf. PONTBRIANT, D. Bine v-am găsit, bine v-am văzut, cinstiți boieri! ALECSANDRI, T. I, 95. Fă tot ce poți numai să ne vedem odată. CONTEMPORANUL, I, 68. De cînd nu ne-am văzut Multă vreme a trecut. EMINESCU, O. I, 123. Feciorii craiului și fetele împăratului nu se văzuse niciodată. CREANGĂ, P. 183. Să te-ntorci, să nu pleci pînă nu ne vedem. CARAGIALE, O. VI, 210, cf. IV, 136. Stăteau amîndoi deoparte și-și vorbeau ca doi buni prieteni care nu se văzuseră de mult. VLAHUȚĂ, O. A. III, 38. Cărarea mea pe-aici va fi, ne vom vedea. COȘBUC, F. 157. Ne vom vedea peste două ceasuri. D. ZAMFIRESCU, A. 8. Da mult ai mai crescut... de cînd nu ne-am văzut! SĂM. IV, 909. Apoi defilără miniștrii care au fost pînă la domnul Haret, pe care îl văzuse la mănăstire. ANGHIEL, PR. 120, cf. TDRG. Să fie patru ani de cînd nu v-am văzut. DELAVRANCEA, O. II, 190. Nu te-am mai văzut de mult. BRĂTESCU-VOINEȘTI, I. 2. Pe domnul notar nu l-am văzut azi... N-o fi venit oare? AGÎRBICEANU, A. 93. Un tip secundar, însă, e ca un om văzut la o serată și alîta tot. IBRĂILEANU, S. L. 32. Au trecut douăzeci de ani de cînd l-am văzut. LOVINESCU, M. 163. Încercai să-mi aduc aminte unde mai văzusem pe acest om al bisericii. GALACTION, O. 91. Mi-a părut cam rău atunci că nu ne-am văzut. CAMIL PETRESCU, P. 155. Ne vedem atît de rar. C. PETRESCU, I. II, 252. L-ați văzut astă-seară? VOICULESCU, P. I, 4. Poate or ști alții cu care soțul dumitale s-a văzut după aceea. SADOVEANU, B. 199, cf. id. O. X, 131. O ființă reală, ... văzută în țară înainte de plecare. OPRESCU, S. 112. Cît mă bucur că te văd! CĂLINESCU, S. 358. Treci pe la vărui-meu... și spune-i că sînt la pădure, să vie să ne vedem. STANCU, D. 142. L-am văzut acum trei luni și mai bine. TUDORAN, P. 163. Se miră că-l vede aici. T. POPOVICI, SE. 239. Nu te văzusem niciodată decît în interiorul facultății. V. ROM. decembrie 1966, 11. Neliniste creștea și nerăbdarea de a vedea pe Sanda... se transformă în panică. ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 3, 11/3. Soții se mulțumesc doar cu formalități. Cînd nu se văd își scriu și-și fac civilități. T. Iulie 1964, 47. Maiică, dealu cu podbealu, Să nu ne vedem cu anu. JARNÍK - BİRSEANU, D. 174. Cîți mă văd, toți mă întrebă! De ce port maramă neagră. id. ib. 321. Da-ți-i gîndu șugubăț Că iubesti pe cîți îi vezi. MARIAN, H. 32. Să mă văz mîndră cu tine M-ai fiina trei zile bine. DOINE, 44. Cînd se văzură, de bucurie... săriră în două picioare nechezînd. IZV. XVIII, 144. (În proverbe și zicători) Unde vede muiere, Parcă îl lipești cu miere. PANN, P. V. II, 109/4. De nu l-ași vedea, parc-aș mai trăi. id. ib. III, 5/3, cf. ZANNE, P. II, 795. Cînd vei vede om roșu, să dai și să fugi. ZANNE, P. II, 394. Nu rup căciula pînă te văd. id. ib. III, 44. Rar să văd și nu să pupă, se spune

despre doi oameni care se urăsc. id. ib. IV, 239. Orice rar să vede mai dulce ni să pare. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 796, cf. VIII, 134. (R e f l. p a s.) Ce dracu ai făcut de trei ani de cîad nu te vezi. NEGRUZZI, S. I, 85. Ziua-ți oblonesti odaia Nici nu te-auzi, nici nu te vezi. TOPÎRCEANU, O. A. I, 228. Unde o fi tată-său de nu se vede? Altădată îl mai întîlnea pe stradă. VLAHUȚĂ, O. A. III, 79. ♦ (Construit cu pronumele în dativ) Văzîndu-și bărbănelul, mai uită din cele năcazuri. CREANGĂ, P. 7. Așteptînd să-și vadă fiul căruia îi dăduse viață. IST. LIT. ROM. II, 23. Tu... mi-i vedea jupîneasa mea. VICIU, COL. 114. ♦ (Întărit prin repetare) N-ați văzut, văzut Pe unde-ați trecut Drag fiuț al meu? id. ib. 69. ♦ E x p r. (R e f l. r e c i p r.) Să ne vedem sănătoși (sau cu bine, rar, cu sănătate) ori, învechit, să ne mai vedem! formulă de salut la despărțire. Și iar să ne vedem cu sănătate la viitorul an! (a. 1693). FN 15, cf. VALIAN, V., POLIZU. Să ne vedem sănătoși, boierii! ALECSANDRI, T. I 382. Să mergem fiecare la datoria noastră și de-acu toți, pe treabă... Să ne vedem sănătoși, caragiale. O. IV, 130. Rămîneți sănătoși! Să ne vedem cu bine și cu veselie, cît mai curînd. id. ib. VII, 138. Sărutînd-o pe frunte îi zise:... Să ne vedem sănătoși! ISPIRESCU, L. 19. Să ne vedem sănătoși, dacă ne vom mai vedea! DELAVRANCEA, O. II, 260, cf. DL, DM, DEX. Le spuse din zbor tucilor: - Să ne vedem sănătoși! IZV. XIV, 63. Să ne vedem cu bine! ib. XV, 248. ♦ (De obicei cu determinări modale de felul „mai”, „iar”) A se întîlni din nou (după mai multă vreme). V. r e v e d e a (I). Tot norodu au arătat... bună mulțămirea lor pentru că m-au mai văzut. HALIMA (1783), 138/30. Bucuria ce are de a-l vedea de trei ani de cînd se duse. GORJAN, H. I, 6/16, cf. VALIAN, V. Dumnezeu știe de te-oi mai vedea. ALECSANDRI, O. P. 290. În curînd ne vom vede iar. EMINESCU, P. L. 15. Aah! Să-i mai văz odată pe amicii noștri! CARAGIALE, O. IV, 28. Tot mai ești supărat?... Mi-e dor să te văd. CAMIL PETRESCU, P. 159. Vreau să te văd în cel mult o săptămînă. SADOVEANU, O. XIII, 189. M-a întreat de hulă și m-a spus că ar vrea s-o vadă. H. LOVINESCU, T. 244. Săracă mîndruța mea, De cînd nu o am mai văzut, Tot de rău parte-am avut. JARNÍK - BİRSEANU, D. 140. E, maică, dacă l-ai mai vedea, ce i-ai face? GRAIUL, I, 86. Spune-mi cum aș puii cu mai văd o dată. IZV. XVIII, 140. ♦ A (se) cunoaște (cu...), (a avea prilejul de a) face (personal) cunoștință (cu...); a întreține relații (cu...); a avea legături de prietenie (cu...). Veniți de vedeți omul ce-m zise toate cite-am făcut. CORESI, EV. 153. S-au făcut omul a merge de olac pe denaintea împăratului anume să-l vadze. M. COSTIN, O. 118. Tinerii aud numîndu-se aorea căpetenii, episcopi, crai, împărați, dară pentru că nu-i văd, numele aceste de cîntse nu deșteaptă într-însii atîta cîntse. MAIOR, ap. GCR II, 202/20. Au voit ca negreșit să-și vază soția. GOLESCU, P. 411/16. Îndemnat de curiozitatea de a vedea damele aristocrate din Florența, întrai în ea. ALECSANDRI, O. P. 8. În momentul acesta intrară doi oameni în chilia lui, pe cari Dan nu-i mai văzuse. EMINESCU, P. L. 61. Mulți văzuși tu tari în lume, Însă nu pe cei mai tari! COȘBUC, P. II, 120. De aici pînă la măritat, mai este! Depărtarea e tot așa de mare ca și cînd nu l-aș fi văzut niciodată. AGÎRBICEANU, A. 247. Îți fâgăduiesc ce-mi ceri, numai să am prilejul să văd pe stăpîna inimii Domniei tale. SADOVEANU, O. X, 83. Spun unii, c-au văzut-o, că aia ar putea să-i fie mamă. CAMIL PETRESCU, O. I, 21. Caut să-mi amintesc numele celor pe care i-am mai văzut și altă dată. STANCU, R. A. I, 11. Mai văzuse el domnițe, fete de împărat. IZV. XVIII, 107. Am mai văzut eu oameni, ... dar ca boierul asta mai rar. ib. XXI, 195. ♦ Refl. recipr. (Regional) A se întîlni în vederea căsătoriei (Lipia - Buzău). H II 126. ♦ T r a n z. (Mai ales cu determinări ca „mai”, popular, „mai mult”; în construcții negative adesea întărite prin adv. „niciodată”) A nu mai avea de a face cu...; a întrerupe relațiile cu...; a se despărți (pentru totdeauna). Nu o voi vedea, este lucru vădit, pînă cînd viața este îndestulată de sabii și de arme răsplătitoare. AETHIOPICA, 31/23. Iară pe Candorcus să nu-l mai trimiți la Mochedonia, că nu-l vei mai vedea. ALEXANDRIA (1794), 46/9. De-acuma nu te-oi mai vedea, Rămii, rămii cu bine! EMINESCU, O. I, 187. Dan s-aruncă la gîtul lui, plîngînd ca un fiu, ce n-are să mai vadă pe tatăl său.

id. P. L. 43. *Îl punem de-acuma în pământ și n-am să-l mai văd și n-am să-l mai strâng în brațe.* SADOVEANU, O. I, 17. *Deci nu o va mai vedea.* OPRESCU, S. 19. *E de prisos să adaog că de atunci nu l-am mai văzut.* ARGHEZI, S. XVI, 17. *Țișo, mi-e teamă că nu îmi voi mai vedea niciodată băiatul.* CAMIL PETRESCU, O. III, 22. *Să mă plec și să-l sărut Căci nu l-oi vedea mai mult.* POP., ap. GCR II, 292. *Că mai mult nu mi-i vedea, C-a venit o carte iute, Să mă duc între răgute.* JARNIK-BİRSEANU, D. 312. *Să-mi stropiți fața cu bere cu copii mai mult nu me-ți vedea-re.* MARIAN, I. 261. *Vei scăpa de mine și nu mă vei mai vedea.* IZV. XVII, 362. *I se rupe inima din coșul pieptului când își întoarce capul pentru a nu o mai vedea niciodată.* ib. XVIII, 177. *D-aș ști mă bine că nu mai văz mamă și surori și n-am un să mă duc după ie.* O. BİRLEA, A. P. II, 289. ◊ (La conjunctiv, în forma negativă, adesea întărit prin „în ochi”, are valoare de impercație, exprimând supărare, indignare, dispreț față de cineva) *Să facă ce va face cu copiii săi, să-i ducă unde-i va duce numai să nu-i mai vază în ochi, căci nicidecum nu-i poate suferi.* MARIAN, O. I, 14. *O aș da pe bani de lut, Numai să n-o vază mai mult.* JARNIK-BİRSEANU, D. 453. *Ducă-să să nu-l mai vază.* ALR. SN V h I 422/728. *Să-i duci unde-i ști, să nu-i mai vază!* O. BİRLEA, A. P. I, 160. *Să nu mai vă vază că mi să pare negru înaintea ochilor.* id. ib. II, 580. *Nici pe dracul să-l vezi, dar-nici cruce să-ți faci* (= e de preferat să fii prudent, să eviți neplăcerile decât să depui eforturi pentru înlăturarea lor). Cf. HELIADE, ap. ZANNE, P. VI, 564, I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VI, 565, NEGRUZZI, S. I, 249, CREANGĂ, P. 28, IZV. XVII, 357, ZANNE, P. VI, 564, 565. ◊ (Complementul indică persoane; mai ales în legătură cu verbe de mișcare) A(-și) face vizite; a (se) frecventa; a (se) vizita (1). *Să merg la frații miei carii sînt în Eghipt și să-i vază.* PO 190/21. *Pohtit-au ca să vie în țară să-și vază părinții.* R. GRECEANU, CM II, 65. *Au priimit pre împărăteasa Sava cu cinste foarte mare cînd au venit să-l vază.* ANTIM, O. 280, cf. 210. *Veselia cuprinde științii, cunoștinții și necunoscuții; se vedea și era prietini.* RUSSO, S. 20, cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU. *Spune frate-tău că aș dori să-l vază.* LM. *Bine că mi-ai făcut onoarea să vii să mă vezi.* CONV. LIT. VII, 57. *De mult nu am avut plăcerea de a vă vedea.* CARAGIALE, O. I, 114. *Mă voi duce dară să-mi văd părinții.* ISPIRESCU, L. 8. *María se duse să vază pe Aglaia.* XENOPOL, ap. TDRG. *Ai avut ideea delicată de a veni să mă vezi, acum, singură.* D. ZAMFIRESCU, A. 8; cf. ALEXI, W. *S-a dus domnul Niță să-l vază, în urma unei scrisori de poftire.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 144. *L-am chemat apoi pe redactorul său de politică externă și i-am recomandat să vină să mă vadă cît mai des.* TITULESCU, D. 78. *Ieri am fost... să vedem pe o mătuse a noastră.* CAMIL PETRESCU, T. III, 77. *Venise la noul său regiment hotărît să nu iasă nicăieri, să nu vadă pe nimeni.* BRĂESCU, V. 138. *Venea uneori să-l vadă.* VOICULESCU, P. II, 36. *S-a abătut să-și vadă și scriinii de la Năsturenii.* SADOVEANU, O. X, 37, cf. 125, SCRIBAN, D. *Venise pe acasă să-și vadă părinții.* ULIERU, C. 56. *Au venit să ne vadă și au admirat interioarele noastre.* CĂLINESCU, S. 81. *În întoarcere mă opresc la Cîrlomanu s-o vază pe bunica.* STANCU, D. 273, cf. id. R. A. I, 19. *Doi inși mai încercară într-o zi să-l vadă pe Niculae Moromete înainte ca acesta să părăsească definitiv satul.* PREDĂ, M. S. 7. *Soția lui... a venit să-și vadă soțul bolnav.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 46, cf. DEX. *S-a dus la-nașu-său să-l vadă.* IZV. XII, 16, cf. XV, 247. ◊ **T r a n z.** A primi pe cineva (la el); a acorda o audiență (cuiva). *După ce fură aduse în tabără verginele copile și le-a văzut Porsena, a întrebat să afle de copila care a început fapta.* ARISTIA, PLUT. 275/17, cf. ALEXI, W. *Monahul era bucuros să vadă din cînd în cînd pe acest „trimes”.* Cum intră în chilie lumina aceluia obraz tinerel, se bucura ridicîndu-se de la masa lui. SADOVEANU, O. XIII, 26. ◊ **T r a n z.** A avea o întrevedere (cu cineva): *Stîndu-mi boala împotriva atît de mult, n-am putut veni, că doream ca să vedem pe Măria sa (a: 1724).* IORGA, S. D. XIV, 20. *Voiesc să văz singur pre auctinț.* KOTZEBUE, U. 6/15. *Tu dară dacă, respectînd legea noastră, te vei închina la el, și se toleră și pe regele să vezi.* ARISTIA, PLUT. 326/12. *Domnul nostru-ar vrea să vază pe mărîitul împărat.* EMINESCU, O. I, 146. *Am cerut să văz pe internul de*

serviciu. CARAGIALE, O. II, 121. ◊ **T r a n z.** (Complementul indică o persoană autorizată) A cere sfatul (cuiva); a consulta (pe cineva) (într-o problemă de specialitate). *După-amiază trebuie să vadă pe avocatul său.* SADOVEANU, O. IX, 137. ◊ **T r a n z.** (Despre medici; complementul indică bolnavi) A consulta (pentru a stabili diagnosticul și pentru a indica tratamentul bolii). *Va fi chemat vraci să-l vadă.* PRAV. 127, cf. COSTINESCU. *Am făgăduit doamnei S. c-am s-o vază, ca medic, cînd o să trec prin Pașcani.* IBRĂILEANU, A. 143. *Hai, doctore, să-l vedem. E păcat să moară omul cu zile.* GALACTION, O. A. I, 300. *A fost un tovarăș doctor și a văzut-o.* CAMIL PETRESCU, T. I, 229. *Te trimet... să te vadă doctorul Șeptelici.* SADOVEANU, O. XIV, 65, cf. SCRIBAN, D. *Am fost chemat să vad un copil bolnav.* ULIERU, C. I. *Chemă a doua zi pe colegul său Cuculeț să-i vadă sub aspectul chirurgical.* CĂLINESCU, S. 345. ◊ (Prin extensiune; complementul indică boli, răni etc.) *Doftorii cei mai aleși ai împărăției, ... viind și vîzîndu-i boala cea greă, nici unul n-au îndrăznit să se făgăduiască cum că îl va tămădui.* HALIMA (1783); 108/39. *Smintește și greșăste doftorul carele au văzut mai multe betesuguri de acela fel.* PETROVICI, P. 324/26. *Adă-ncoace să-i vază eu rana, c-am mai văzut eu multe-n viața mea.* ALECSANDRI, T. II, 30. ◊ **T r a n z.** (Complementul indică țări, așezări, obiective turistice etc.) A merge la fața locului; pentru a se informa, pentru a se relaxa etc.; a parcurge examinînd, cercetînd; a vizita (2). *Cade-mi-se și Rrimul a vedea.* COD. VOR. 4/8. *Nu-șu vrea nici Ierusalimul să vază ei.* COREȘI, EV. 278. *Nici mai de nainte au văzut Roma, nici pre urmă.* CANTEMIR, HR. 6. *Țarigradul în surpare cer mai întii a-l vîdea.* BELDIMAN, ap. GCR II, 243/17. *Văz locurile unde gustasem oarecare plăcere și unde acum d-abia zăresc umbra fericii.* MARCOVICI, C. 20/18. *Domnului el dă mîrire că patria-și va vedea.* ASACHI, S. L. I, 51. *Mă aflam la Florența, alergînd în toate zilele... spre a vedea nenumeratele minuni cuprinse în sinul său.* ALECSANDRI, O. P. 7. *Aș vrea să vadă acuma natala mea vilcioară.* EMINESCU, O. I, 6. *Acolo mergeau toți străinii să vază curtea marelui duce.* CARAGIALE, O. IV, 141. *Zadarnic încerca să-l mai îmbuneze că vrea să vază herghelile de laudă.* VOICULESCU, P. II, 20. *Am avut și plăcerea și fericirea să vad țara Domniei tale.* SADOVEANU, O. X, 32. *Într-o țară pe care n-am văzut-o niciodată.* CĂLINESCU, S. 98. *Nu-i așa că trecem, moș Guță, să vedem cetatea? - Apăi ce să vezi, păcatele mele, boierășule?... Niște ziduri pă care le-a cățărât dracu pă muchia muntelui.* CAMIL PETRESCU, O. I, 154. *N-ăr fi oare păcat să nu vada la Moscova tot ceea ce cred eu că se poate vedea...?* STANCU, U. R. S. S. 53. *Să sperăm că măcar muzeele și expozițiile vor continua să fie „văzute”.* HRISTEA, P. E. 141. *Cel ce nu vede Bucureștii și nu încalcă cal alb, nu știe ce e frumos în lumea astă.* ZANNE, P. VI, 21. ◊ **A b s o l.** *Dornici de a vedea și de a cunoaște, pleasem... în neconținut colind.* M. I. CARAGIALE, C. 53. ◊ (Cu determinări ca „măi”, „iar”, „iar” indică o repetare a acțiunii) *Scris au fost încă să te mai vază, naltă stîncă!* CONACHI, P. 210. *Tu vei vedea iar satul tău și casa voastră-n vale.* COȘBUC, P. I, 77. *Dorise să se mai plimbe, ... să mai vadă locurile.* CAMIL PETRESCU, O. III, 10. *Țara s-o vedem noi iară.* ROMÂNIA: LITERARĂ, 1976, nr. 1, 7/2. ◊ (Întărit prin „cu ochii” sau „în ochi”) *Nu vedea cazarma cu ochii decât așa, în glumă, un ceas pe zi.* BACALBAȘA, S. A. 200. *Știrile cele... din spusele locuitorilor asupra regiunilor pe cari nu le văzuse cu ochii.* XENOPOL, I. R. I, 23. *Astfel vîzînd cu ochii mei acel vestit oraș, ... m-am învrednicit nu numai să-mi revăd patria, ci să și povestesc cele văzute.* BUL. COM. IST. II, 11. *Poate nici nu văzuse în ochi Craiova.* ARH. OLT. XII, 4. ◊ **T r a n z.** (Adesea în forma negativă sau interogativă) A (avea prilejul de a) întîlni în realitate, a observa (pe cineva sau ceva) sau a lua cunoștință (de ceva) cu ajutorul văzului. *Vact... decât carele mai grozave în tot pămîntul Eghiptului n-am văduț.* PO 141/10. *Nu că s-au tîmît doară de năpastă, Ci că n-țu văzut namilă ca ceastă.* BUDAI-DELEANU, T. 141. *Văzut-ați voi, prîncilor, eclipsurile, adecă înturecările soarelui și ale lunei?* PETROVICI, P. 320/12. *Nu au văduț... acel fel de hiar.* CANTEMIR, S. M. 297/13. *Eu de multă vreme n-am văzut asemenea fulgere.*

DRĂGHICI, R. 72/16. *O întâmplare ce niciodată au văzut.* id. ib. 105/29. *Are cea mai nenorocită fiziognomie decât toate ce pînă acum văzuserăm.* ALBINET, M. 26/18. *Așa păseri desfrîinate Mai văzut-ați încă voi?* ALECSANDRI, P. 206. *Un înger, cel mai frumos ce l-a văzut..., cînta din arfă.* EMINESCU, P. L. 53. *Pe dinaintea lui treceau ființe ciudate pe care nu le văzuse niciodată.* id. ib. 70. *Nepoate, mai văzut-ai pietre nestimate așa de mari?* CREANGĂ, P. 217, cf. TDRG, CADE. *Nimic nu putea fi mai frumos decât aceste locuri. Așa ceva nu mai văzusem.* SADOVEANU, O. XXI, 238. *O clădire tot albă, cu ferestre mari cum nu mai văzuse în viața lui.* VOICULESCU, P. II, 40. *Un bătrîn ne spunea că mai apucase să vadă în copilăria lui glugile.* APOLZAN, P. I. 175. *Dădu poruncă... să nu mai vadă-n codrul lui Coarne și corn de-al nimănui.* ARGHEZI, S. V. 95. *Dumneata ai văzut vreodată un purice?* CĂLINESCU, C. O. 48. *Umplea de mirare pe cei... care nu mai văzuseră în viața lor marinar.* TUDORAN, P. II. *Cît am trăit pe lumiiță, N-am văzut verde frunză! Ca la mîndra-n grădinuță.* JARNÎK-BÎRSEANU, D. 21. *De cînd pe lume sînt, N-am văst călugăr jucînd.* id. ib. 489. *Nu-i modru ca să-i mai uit... fiind așa de frumoși cum nu mai văzusem niciodată.* MARIAN, INS. 46. *Era frumusețile dă pă lume. N-am văzută rădă cînt' trăiesc așa mîndrețe.* GRAIUL, I, 162. *El pesemne nu mai văzuse asemenea bostani.* IZV. XXI, 27. *Curcan și găină ai văzut tu să zboare așa departe?* ib. 154. *Cine a văzut la el vin de 15 ani?* ib. 197, cf. ALR SN V h 1494. *Tot cu flinte d-ale lungi Și cu făvile de-argint Ce n-am văzut de cînd sînt!* BALADE, III, 337. *Așa băia' dăștept n-a mai văzut iei pă fața pămîntului.* O. BÎRLEA, A. P. I, 565. *(În proverbe și zicători) Cine (dracu) (sau naiba) a mai văzut, se spune pentru a exprima convingerea în imposibilitatea existenței unui lucru, a unui fapt etc. Cf. DOINE, 4, JARNÎK-BÎRSEANU, D. 415, 444, IZV. XI, 200, ZANNE, P. IV, 522. *Drac mort n-a văzut nimenea vrodată.* PANN, P. V. II, 160/1, cf. ZANNE, P. VI, 592. *N-a văzut, nimeni copil cuminte și babă frumoasă.* ZANNE, P. II, 85. *N-a văzut nimenea gunoi de piine.* id. ib. IV, 55. *N-am mai văzut femeie să lase voinic să pieie.* id. ib. II, 156. *Văzut-ai miță legată la cap și cu o mîntă cînd îi bea?* id. ib. III, 465. *Văzut-ai vrun ciubotar cu ciubote bune?* id. ib. IV, 181. *Văzut-ai vreun drac popă?* id. ib. VI, 566. *Ai văzut nuntă fără minciună și mort fără pricină?* id. ib. IV, 524. *Văzut-ai nuntă fără lăutari?* id. ib. 526. *M-ai văzut-ai muntă-n post Cu fasole și cu borș?* id. ib. VI, 32. *Văzut-ai crîsmărie Fără datorie?* id. ib. V, 212. *(Prin lărgirea sensului) Lasă, lele, vorbele Și îți spală hainele Că de cînd ți le-ai țesut Apă încă n-au văzut.* IZV. XVII, 175. *◇ (Prin sinecdocă) Ochi de om n-au văzut și ureche n-au auzit... ce-au gătit Dumnezeu.* CORESI, EV. 5. *Ochii n-au văzut și urechea n-au auzit... carea au gătit D[u]mn[e]zeu celora ce-l iubesc pre el.* (a. 1642). GCR I, 99/30. *Cela ce va face dreptate acesta va moșteni pămîntul și binele cel ceresc carele ochi de om nu l-au văzut.* EUSTRAȚIE, PRAV. 14/12. *Vedea acolo lucruri de cari nu-i mai văzuseră ochii.* ISPIRESCU, L. 237. *Încă ochii nu-mi văzură Să nu fie caș la stîncă ori la crîsmă băutura.* CONTEMPORANUL, I, 92. *Floři ce nu le văzuse ochii pe locurile lor.* IZV. XVII, 315. *◇ Refl. unipers. și impers. A fi, a se afla, a se găsi (în realitate), a se pomeni (7); a dura, a dăinui în timp. *Ceia ce poartă gînd bun, aceia cu Dumnezeu se vad* (cca 1550). CUV. D. BĂTR. II, 466/19. *Nime să nu meargă sus cu tine și nime să nu se vadă în tot muntele.* FO. 293/18. *Seamne voi face carile nicicînd nu se-au vădzut pre pămînt.* ib. 294/17. *Este vechi obicei tînsura aceasta care și pînă astăzi să vede la o samă de lăcuitori.* M. COSTIN, O. 271. *De multe ori la muritorii să vede puternic nebun în fruntea sfaturilor.* CANTEMIR, I. I. I, 130. *Tîmplări-le fericii la cei mai mulți obiceieli firii a muța pururea s-au vădzut.* id. ib. II, 43. *Să poate nădăjdui a să vedea între ei nu puțin hicleșuguri* (a. 1694). FN 24. *Între alte minuni ce să vedea ale lumii îl număra.* C. CANTACUZINO, CM I, 15. *Creștința este ființa celor nădăjduite și lucrurilor celor ce nu să vad dovediri.* ANTIM, O. 24. *Să să protimisească cei ce au să ia mai mult după cum și aceasta în rîndul pravililor se vede* (a. 1775). PRAV. COND. (1780), 183. *Toate răoțiile acelea după deosebite trepte să pot vedea în toți oamenii.***

POTECA, F. 236/10. *Se vad în limbile ce pot traduce sau exprima rațiunea trei verbi activi.* HELIADE, O. II, 48. *În istoria fării se vad Bărcănești figurînd ca ambasadorii la Viena.* id. ib. 407. *În vechile înștiințări manuscriptice... se vad neprihănite mărturii pentru strălucita ispravă a tîmădurei.* ALBINET, M. 32/4. *Se cunoaște începutul unei asemenea idropice... din curmăturile ce se vad pîntre legăturile și încheieturile pelei.* CORNEA, E. I, 101/14. *Vechii pomi roditori... se vad pe la locurile unde odinioară au fost sate răzășești.* LITINSCHI, M. 107/9. *Nimica de asemenea nu se vede.* RUSSO, S. 5. *O mare parte din țigani boierești... ca salahori se vad rari.* id. ib. 158. *Răpire de femei s-a văzut la amîndoi.* ARISTIA, PLUT. 2/18. *Pe la 1570 s-a văzut în Spira... un pretindinte român.* HASDEU, I. C. I, 64. *Acolo se vedea încă mormîntul său peste doi secol.* id. ib. 91. *Un document de această natură nu se vede nicăieri.* id. ib. 135. *O cestiune nouă se vede pe orizontul politic, aceea a fortăreței Mainz.* MAIORESCU, CR. I, 179. *Nicăieri nu se vede un rezumat cum se cade.* CONTEMPORANUL, I, 123. *Ceaa ce nu se mai văzuse... de cînd lumea și pămîntul.* CREANGĂ, P. 159. *Se vad mulți oameni săraci, fericiți și veseli.* CARAGIALE, O. IV, 62. *Pic de nuor nu se vedea.* ISPIRESCU, L. 246. *Se mai vad și astăzi urme... în grădina publică a orașului.* VLAHUȚĂ, R. P. 8. *Niște caractere speciale ce nu se vad nici în Alpi, nici în Provența.* ARHIVA, I, 10. *Sînt bine dezvoltate... cu o statură ce nu se vede în alte state învecinate.* LIUBA - IANA, M. I. *Alunele de pădure... numai foarte rar se vad în mîinele săteamului.* MANOLESCU, I. 291. *Aceeași cultură se vede mai tîrziu și la poporul dac.* XENOPOL, I. R. I, 56. *Un rege ce și strigă amorul îmboldit de imperiosul instinct ce-l irezește primăvara nu se poate vedea în toate zilele.* ANGHEL, PR. 116, cf. TDRG. *Foarte puține ouă roșii se puteau vedea.* AGÎRBIȚEANU, A. 143. *Acest pește se vede foarte rar în comorciu.* ATILA, P. 285. *În Dobrogea se vedeau sute de ciobani și herghelii înghețați tun.* GOLOGAN, C. R. 23. *În munții Apuseni, ca și ai Banatului, nu se mai vede picior de capră neagră.* SIMIONESCU, F. R. 44. *Iată ceea ce nu se mai poate vedea astăzi, în epoca aceasta grotească și fără stil.* C. PETRESCU, C. V. 75. *Peste Bahlui se vedeau poduri spre Repedea, Hlincea și Bîrnova.* SADOVEANU, O. X, 86. *În marginea depresionii se distinge un vechi golf ale căru depozite sedimentare se vad și azi.* APOLZAN, P. I. 11. *Un fost ministru cu pretenție de „democrat”, cu o ușurință în vorbă cum rar se vede.* ULIERU, C. 72. *Șorecari, ades fără atribute, fiind poate singurele specii ce se vad acolo.* BĂCESCU, PĂS. 221. *Cumpărăse de la Beci... o caleașcă nouă, cum nu se mai văzuse în București.* CAMIL PETRESCU, O. I, 224. *Pe afară nu se vedea niciunul din ei.* TUDORAN, P. 11. *Nu se poate să aibă cineva tot binele sau tot răul, asta nu s-a văzut.* PREDĂ, DELIR. 38. *Una din cele mai frumoase curbe din ție se pot vedea în ținutul carpațin.* C. GIURESCU, P. O. 27. *Însufleșesc tot ce se vede în jur.* V. ROM. iulie 1973, 123. *Aproape nu se vede om care... să nu deschidă o carte.* SCÎNTEIA, 1981, nr. 12101. *C-astă monăstire Q. fi pomenire Și nu s-o vedea în lume alta.* TEODORESCU, P. P. 467. *De trei ori tot frunză verde, Om ca badea nu se vede.* JARNÎK - BÎRSEANU, D. 19. *Frunzuliță verde, verde Ce-am iubit nu se mai vede.* MARIAN, H. 18. *Unde s-a văzut Și s-a pomeșit Arăpoiacă albă.* GRAIUL, I, 55. *Ce-am iubit nu se mai vede, C-a pus fața la pămînt La biserică-n mormînt.* IZV. XXI, 186. *Unde s-a văzut Să ia sor pe frate Să-mi facă păcate?* FOLC. OLT. - MUNT. IV, 30. *(În proverbe și zicători) Calul, cînd stăpînul nicum îl vede, în proastă stare să vede.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 343. *Pă dinafară miel să vede, pe dinlăuntru lup întreg.* id. ib. 554. *Fum fără foc nicum să vede.* id. ib. 174. *Din scaietre vreedată trandafir și micșunea nu se vede c-odrășlea.* id. ib. 279. *Drac mort nu s-a văzut.* ZANNE, P. VI, 593. *Nu s-a văzut nici babă frumoasă, dar nici doctorii bune și copil cuminte.* id. ib. II, 2. *Copil cuminte și drac mort nu se vede.* id. ib. VI, 593. *De copii case sparte nu s-au văzut.* PANN, P. V. III, 112/4, cf. ZANNE, P. II, 79. *◇ (Cu determinări elemente predicative suplimentare) Făptura trupului era... așa precum să vedea arătat în gios* (a. 1779). GCR II, 118/20. *Niște persoane neștiute... să vad acolo iscălite* (a. 1790). IORGA, S. D. VII,

243. *Într-însul se văd adunate marginile cele mai depărtate.* MARCOVICI, C. 11/8. *Printre sucmană se vedea amestecate multe surtoce.* RUSSO, S. 42. *Licurg n-a voit să se vază scrise legile sale.* ARISTIA, PLUT. 118/26. *În mai multe limbi neolatine, „c”... se vede schimbat în „g”.* REV. IST. IX, 182. *Casele se văd împrăștiate pe o întindere mare.* MANOLESCU, I. 9. ◊ C o m p u s: (Regional; eufemistic) **să-nu-se-mai-vadă** subst. invar. = șarpe (I 1). Cf. CANDREA, F. 264.

5. T r a n z. (Complementul indică texte, cărți etc.) A parcurge cu ochii pentru a lua cunoștință de cele scrise, a c i t i; a cerceta, a examina (cu privirea) pentru a se informa sau a se documenta. *Ne scrii pînă nu vom vedea scriptura domitale... să nu facem nemic (a. 1593).* HURMUZAKI, XI, 349. *Deci noi, dacă am văzut carte Mării sal[e], noi nă-am strîns-o (a. 1665).* IORGA, S. D. VII, 33. *Din cîți scriitori ni s-au tîmplat noi a vide, nici unul anume nu-l însămnează.* CANTEMIR, HR. 191. *Văzum un zapis de împărțală a moșului Tăuteleștilor (a. 1724).* URICARIUL, XVII, 28. *Văzînd carte Domniei mele să nu-l supărați (a. 1766).* FURNICĂ, D. C. 27. *După datorie să dea jalba lui, ca văzîndu-o cel pîrit să aibă vreme a să socoti.* PRAV. COND. (1780), 64. *Văzum și foaia cea iscălită de dumnealui răp[osatul] paharnic Vlădaianu (a. 1784).* ARH. OLT. IX, 194. *Văzînd această poliță a mea peste cinci zile vei număra dumneata... lei turcești opt mii (a. 1803).* FURNICĂ, D. C. 224. *Veți vedea jalba aceasta pentru care poruncim să cercetați pricina (a. 1811).* ARH. OLT. IX, 38. *Ne aratără acea carte a răposatului Domn... care o văzum (a. 1823).* DOC. EC. 290. *Am văzut și celelalte ce mi să scria de către dumneata (a. 1824).* IORGA, S. D. XXII, 166. *Nimeni n-a văzut acele scrisori de trădare ale lui. BĂLCESCU, M. V. 91. Judecați dacă timpul și distanța aceasta nu sînt mai lungi decît frazele ce le vedeți.* SION, P. 247. *Miron Costin... văzuse mii de vechi crisoave domnești.* HASDEU, I. C. I, 70. *Facem cunoscut prin această carte a noastră oricărui om bun ce o va vedea sau o va auzi citîndu-se.* id. ib. 89. *Să vezi numele aceste pe aceeași pagină... scris în trei deosebite feluri.* CARAGIALE, O. IV, 133. *Așa videm apărînd chiar în documentele cele mai vechi... cuvintele: mînăstire, mitropolit.* XENOPOL, I. R. VI, 26. *Cuvintele pentru care e așa le veți vedea în romanul pe care începe a-l publica revista lui Petrașcu.* D. ZAMFIRESCU, I. XI. *Am văzut scrisoarea d-tale.* CAMIL PETRESCU, T. II, 28. *Veni un hotnog ca să-i vadă cartea.* SADOVEANU, O. XIII, 62. *Găsesc o scrisoare trimisă așa fel ca... s-o primesc. Îi văd conținutul.* IZV. XVIII, 269. *Tomul deosebit de cordial din scrisorile pe care le-am văzut.* OPRESCU, S. 78. *Marele logofăt, văzînd zăpisele de vizrare ale viei, au judecat.* STOICESCU, S. D. 123. (R e f l. p a s.) *Noi știm cum că Hristos, afară din Lazar, au înviaat și pe alți 2 morți, precum să vede la Mathei, în 9 capete.* ANTIM, O. 141. *Aceste mile domnești le-au avut... întărite cu hrisoavele Domniilor sale ce să văzură de noi (a. 1765).* FURNICĂ, D. C. 22. *Să vede zapisul cu iscăliturile a șapte oameni (a. 1783).* GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 86. *S-au văzut cele scrise de dumneavoastră (a. 1813).* DOC. EC. 157. *În Rusia... se serbează anul nou, printr-o distribuțiune de ouă colorate pe cari se vede... inscripțiunea „Christos înviaat”.* MARIAN, S. R. III, 12. *Istoria acestui nume și formele documentare în care se găsește el se pot vedea la Pesty.* DRĂGANU, ROM. 253. ◊ (Urmat de propoziții complementive) *Acela care... toate ale tuturor hrisoavelor să vază ce scriu și cum scriu.* C. CANTACUZINO, CM I, 7. *La care vezi ce-ți scrie și te socotește bine (a. 1779).* FURNICĂ, D. C. 53. *Cele ce-mi scrii dumneata am văzut (a. 1786).* id. ib. 122. *Cele ce-mi scrii printr-acest răvaș am văzut (a. 1800).* IORGA, S. D. XVI, 89. *De nu vrei să mă crezi, vezi ce zice Balzac în Papa Gobsec.* NEGRUZZI, S. I, 49. *N-ar putea să vază și ei ce scrisese mama în cărțile cu care-i trimisese.* CARAGIALE, O. III, 96. ◊ E x p r. (După sau așa, învechit, pe) cum (sau precum) vom vedea (sau, rar, vei vedea) (mai la vale sau mai jos) sau (r e f l. i m p e r s.) precum (sau după cum) se va vedea (sau, învechit, se vede) (mai jos sau, învechit, mai pe urmă, mai deoparte, mai tîrziu, înainte, aici etc.), se spune pentru a preciza că cele afirmate vor fi prezentate, explicate, demonstrate (în cuprinsul

lucrării respective). *Izbindele dintii a mulți au fost mai pe urmă spre scădere... precum vei vedea povestea mai gios.* M. COSTIN, O. 48. *Mai adaos-am și alte, ale altor astronomi prognostice, cum să vor vedea aici (a. 1693).* FN 5. *Le-am adus la săvîrșit, după cum să văd într-acest carte.* VÎRNAV, ap. GCR II, 195/35. *La Sînzienă, după cum vom vedea mai la vale, iarăși i se legă limba și nu poate mai mult de fel cînta pînă la alta Bună Vestire.* MARIAN, O. I, 17. *Complexul acestor cefalopode, precum se va vedea, este de o importanță foarte mare.* ARHIVA, I, 5. *Nu mai în case rari, ... lipirea cu pămînt este înlocuită cu scînduri... după cum vom vedea mai la vale.* MANOLESCU, I. 18. *Însă și una și alta răspund rău scopului lor, ... după cum vom vede.* id. ib. 89. *Dio Cassius... după cum vom vedea, amesteca pe geți cu dacii.* XENOPOL, I. R. I, 44. *Nemții... întrebunțează pe Radu Șarban, ... după cum vom vedea, în contra transilvănenilor.* id. ib. VI, 11. *La toate acestea, și ca o coroană a tuturor rețelilor, se mai adaoase înstrăinarea moșiiilor de la cîmp, ogoare... și, cum vom vedea mai la vale, încă și alte știrbiri grele în autonomia și avuția lor teritorială.* PĂCALĂ, M. R. 55. *În urma acestei reforme, s-a ajuns în unele privințe, mai rău ca în trecut, pe cum vom vedea mai tîrziu, cu o preface fonetică.* RF I, 126. *Cum vom vedea, la fel s-a dezvoltat din punct de vedere fonologic și „Bîrsa”.* DRĂGANU, ROM. 244. *A aplicat soluții cu totul originale... după cum se va vedea mai departe.* ENC. TEHN. I, 182. *Cel pușin, el își pune iscălitura alături de a acestora, cum vom vedea.* OPRESCU, S. 51. *Numele general este un derivat onomatopeic, în zeci de variante, ... cu mici variante de interpretare, cum vom vedea.* BĂCESCU, PĂS. 248. *După cum se vede mai pe urmă, zmeul are casă mare.* CĂLINESCU, B. 9. *Așa cum vom vedea, documentele cu sfat domnesc sînt ceva mai tîrzii.* STOICESCU, S. D. 48. *După cum vom vedea, ... vornicii din unele orașe moldovene au continuat să existe.* id. ib. 194. *Precum se va vedea mai jos, autoritatea romană... s-a întors în Dacia.* PANAITESCU, C. R. 69. *După cum vom vedea, în interiorul ei se creează stăpîniri individuale.* id. ib. 87. *S-au exprimat multe opinii, dintre care unele, cum vom vedea, contradictorii.* REV. FIL. 1971, 994. (Cu inversarea construcției) *Crăia dachilor cu totului s-au tot stîns, precum înainte la rîndul său să va vide.* CANTEMIR, HR. 77. *Mai pe urmă, hainîndu-se, au prădat și în Dachia, precum mai gios să va vide.* id. ib. 256. *Obiceiurile pămîntești ce s-au hotărît acum și s-au dat în scris, cum mai jos să văd.* PRAV. COND. (1780), 58. (T r a n z. a b s o l.) (După sau așa, învechit, pe) cum (sau precum) am văzut (mai sus) sau, învechit, precum văzurăm, (r e f l. i m p e r s.) după cum (sau precum) s-a văzut, se spune pentru a preciza că cele afirmate au fost prezentate, explicate, demonstrate (în cuprinsul lucrării respective). *După ce se umple folcușu, precum văzurăm, îmi mulț figura.* ANTRON. 56/1. *Precum... am văzut, trupul suferă o necontenită pierdere spre păstrarea neapăratei ecvilibrii (dreapta cumpănire).* ALBINET, M. 109/2. *Boierii lor luau acolo prin donațiuni princiare, precum văzurăm mai sus..., pămînturi, sate, munți și ape.* HASDEU, I. C. I, 16. *După cum am văzut, dreptul roman cuprinde, în diferitele sale faze istorice, mai toate formele de stat.* MAIORESCU, CR. III, 105. *Acestea, în adevăr, după cum am văzut, sînt mici.* MANOLESCU, I. 48. *Atribuțiile judecătorești, pe cum am văzut, erau în trecut dintre cele mai mari.* PĂCALĂ, M. R. 58. *Partea întîia... precum am văzut mai sus..., e tradusă din limba română.* BUL. COM. IST. II, 16. *Cei care au în vedere mai ales artă mare, tablourile în ulei, l-au prețuit mai pușin, după cum am văzut.* OPRESCU, S. 36. *În afară de acești doi termeni... avînd, cum am văzut, fie aceeași accepțiune, fie mai apoi înțelesuri diferite..., s-au mai utilizat și alți termeni.* STOICESCU, S. D. 21. *Această atribuție era destul de veche, ea fiind amintită – așa cum am văzut mai sus – în documentele de scuture.* id. ib. 212. *După cum s-a văzut, principiul metodei este foarte simplu.* GEOMETRIE¹ IX, 157. *„Necula de Odobești”, pomenit, după cum am văzut, la 11 oct. 1639.* C. GIURESCU, P. O. 44. *În unele lucrări de specialitate calcul frazeologic este inclus, după cum am văzut, în cel lexical.* HRISTEA, P. E. 150. *Întru altele – după cum am văzut – a generat dualismul.* REV. FIL. 1971, 1015.

Subdialectul oltenesc... după cum am văzut, se subîmparte el însuși în mai multe graiuri. IVĂNESCU, I. L. R. 46. **Vezi** sau, prescurtat, v., (r e f l. i m p e r s.) **a se vedea** (mai sus sau mai jos), formula de trimitere care invită cititorul să consulte un pasaj aflat în cuprinsul aceleiași lucrări. *Vezi mai sus.* MAIOR, IST. 76/13. *Vezi definițiunea ei.* LAURIAN, F. 16/33, cf. CORNEA, E. I, 5/24. *Pentru înfățișarea fonologică, vezi exemplele înșirate în legătură cu cele spuse.* DRĂGANU, ROM. 91, cf. 276. *V. Gaie.* BĂCESCU, PĂS. 220. *Vezi și citatele de grai local.* id. ib. 264. *Alăturind cele 2 acte ale șoltuzului de Vaslui (vezi mai jos) cu ispisocul lui C. Vodă Movilă, se naște o îndoială.* GHBĂNESCU, S. I. XVI, 15. *E comod pentru scriitorul unei cărți acel „vezi mai jos” sau „mai sus”.* BUL. COM. IST. I, 92. *Vezi mai jos la capitolul „Dări asupra viei și vimului”.* C. GIURESCU, P. O. 17. *Vezi pasajul din scrisoarea papală.* id. ib. 41, cf. 48. ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 2, 14/3. **Vezi** sau, prescurtat, v., (r e f l. i m p e r s.) **a se vedea**, formula de trimitere care invită cititorul să consulte o anumită lucrare sau un anumit autor. *A să vedea hotărîrea ce au dat ei asupra cursului fieșcării monede (a. 1837).* DOC. EC. 672. *Pentru istoricul bisericii Obedeauu, a se vedea articolul nostru.* ARH. OLT. V, 99. *Vezi raportul anual din „Dacoromania”.* DRĂGANU, ROM. 3. *Pentru aceste etimologii, vezi „Dicționarul limbii române moderne”.* C. GIURESCU, P. O. 15. *Pentru înțelesul acestui nume, vezi și Iorgu Iordan, „Toponimia putneană”.* id. ib. 30. *Vezi... textul lui Platon.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 12/4. *Vom pomeni pe romanistul Knud Togeby... pentru ale cărui teorii, vezi articolul nostru.* IVĂNESCU, I. L. R. 6. ♦ *A interpreta indicațiile topografice ale unei hărți (și a afla după ele conformația terenului). Căuță o hartă să vadă de acolo ce are de făcut.* C. PETRESCU, I. I, 150. *Am văzut numai pe hartă și am citit în cărți... despre acest cîmp al Mărășeștilor.* SAHIA, N. 15. ♦ *R e f l. p a s.* (Despre semne grafice, litere etc.) *A descifra cu privirea. Nu s-a văzut de cătră nemini, nici inscripțiunile cele șacuiesti.* HASDEU, I. C. II, 34. *Intr-un tric se vede subsemnat grecește Ciril.* XENOPOL, I. R. VI, 37. *Am privit bucățele de lemn pe care se vedea săpăta... cite o literă.* ANGHEL, PR. 101. *Cele citeva obiecte în care s-a văzut monograma creștină.* PANAITESCU, C. R. 96. *Data zidirii din cărămidă în relief se poate vedea pe peretele de miazăzi.* C. GIURESCU, P. O. 63.

6. *R e f l.* (Cu determinări elemente predicative suplimentare sau introduse prin prep. „la”, „cu”, „în”) *A fi, a se găsi sau a ajunge (pe neașteptate) într-o anumită situație; a avea țemeiuri să se considere (ca... sau drept...).* *Văzîndu-să crăiul... neatoama în putere cu sultan Suleiman, trimișe pre la toate crăiele soli.* M. CÔSTIN, O. 287. *S-au ținut într-înșii și prohodul Văzîndu-să-n jele cu tot norodul.* DOSOFTEL, PS. 264/20. *Decheval, văzîndu-să și din arme și din puteri mai gios, au pofit pace.* CANTEMIR, HR. 82. *Intr-oaste, fără capete văzîndu-se, întoarce dosul.* C. CANTACUZINO, CM I, 77. *Boiarii și țara, văzîndu-se într-aștia nevoie, le căuta să-l urască și să fugă de la dinsul.* R. POPESCU, CM I, 285. *Cînd prin cercetarea cu amărîntul s'a vede, cinevaș sugrumat de datorie, ... spre sporirea prefului lucrului nemîșcător s'a se facea mezat.* PRAV. COND. (1780), 138. *Vrăjmașul său, după ce s-au văzut biruitor danimarchezilor și moscalilor, a venit să șadă asupra lui.* IST. CAROL XII, 25°/15. *Căuță la sine și să rușină Văzîndu-să în hainele mișele.* BUDAI-DELEANU, T. 187. *Văzîndu-mă... pe mine cufundat într-un ocean de grije.* PETROVICI, P. VI/4. *Prîntepesa... află marea plăcere intru sine văzîndu-să la cea dintâi dinioară a-l putea aduce spre dragoste.* BELDIMAN, N. P. I, 59/12. *Cînd te vezi mai sus decît vrăjmașul tău, mulțamește lui Dumnezeu.* GOLESCU, P. 2/7. *De ci să vede încunjurat de bunătăți, ... el nici să bucură.* MARCOVICI, D. 9/10. *Din această pricină se văzu siliți și eremiții ce trăiesc pe muntele San Gotard a să cobori din vreme în vreme la văi, spre a-și aduna nouă puieri.* ALBINET, M. 106/23. *Bogdan... se văzu în capul unei armii de 300000 oameni.* ASACHI, S. L. II, 8. *Petru, văzîndu-se depărtat de domnie, au cerut ajutorul rigăi de Ungaria.* IST. M. 45/9. *În cea dintâi epohă a întemeierii principatelor Țării Românești și*

Moldovei... aceste state se văzură amenințate... cînd de unguri, cînd de poloni. BĂLCESCU, M. V. 8. *Pătimașul se vede nevoit a le deșerta pe gură.* CORNEA, E. I, 97/14. *Se văzu deodată oprit în mijlocul drumului.* RUSSO, S. 177. *Se văzură siliți a depune o mare porțiune din acele cîștigat și consumate averi.* ARISTIA, PLUT. 346/16. *Se închină nu atît pentru că le lipsește puțerea, cît pentru că se văzură învinși de virtutea romanilor.* id. ib. 350/31. *Pe lingă desnădejdea de a se vede vindecat, fizicul lui suferă.* NEGRUZZI, S. I, 41. *La vîrsta de 28 ani, tatăl meu, văzîndu-se flăcău tomnatic, se însura.* id. ib. 246. *Pînă nu ne vom vedea trecuți peste Milcov, de pericol nu sîntem scăpați.* SION, P. 251. *Un antreprenor nu poate să o facă aceasta fără a se vedea silit să dea faliment în primele zile ale antreprizei sale.* FILIMON, O. II, 342. *Au avut o soartă... de a se vedea îmbrîncite treptat în straturile cele mai de jos ale societății.* HASDEU, ap. ȘĂINEANU, I. 230. *Ne vedem atacați de un pericol.* CANELLA, V. 27. *Se văzu constrîns a zidi o mare monastire.* BARONZI, I. C. V, 403/3. *Fără vină, din născare, Mă văzui eu pedepsită.* ALECSANDRI, P. I, 16. *Spun drept că atunci m-am văzut încunjurat de vedenii.* id. O. P. 39. *S-au văzut siliți... a se întemeia pe alte probe mai serioase.* CONTEMPORANUL, I, 718. *Văzîndu-se luat în răspar de babele satului, ... se apăra în dulcea limbă a poeziei.* ODOBESCU, S. III, 9. *Văzîndu-se acum așa de nenorocită și horoposită, ce să facă și încotro s-apuce.* CREANGĂ, P. 89. *Văzîndu-se scos la selemet, l-a apucat... un fel de groază.* CARAGIALE, O. II, 231. *Doctorul... se vede silit a-i prescrie o cutie și jumătate de capsule ricin.* id. ib. IV, 103. *Zmeul, dacă se văzu scăpat, îmbrățișă pe mîntuitorul său.* ISPIRESCU, L. 19, cf. 344. *Văzîndu-se cu părul alb, moș Simion... își ciopli singur un sicriu.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 11. *Ne vedem siliți să declarăm de la început că opera noastră nu va fi completă.* BACALABAȘA, S. A. II, 217. *Ei, văzîndu-se bătuți, se împacă cu Alexandru.* XENOPOL, I. R. VI, 83. *Cînd mă văd în prada sorții, plîng.* COȘBUC, P. I, 265. *Se îndulci-mînia stăpînită a glasului celuja ce se vedea dat pe față.* ANGHEL, PR. 48. *E bine? făcu Titu... văzîndu-se parcă inițiat în secretele zeilor.* REBREANU, I. 274. *Mă vedeam în curînd silit să depun armele.* M. I. CARAGIALE, C. 8. *Văzîndu-se deodată în bani, n-a știut să și-i păstreze.* BASSARABESCU, S. N. 54. *Grozav te doare cînd te vezi privit ca un număr neînsemnat din turmă.* SADOVEANU, O. XXI, 19. *Ostilitatea confrăților practicieni care se vedeau atinși de multe ori în interesele lor.* ULIERU, C. 93. *Omul putea fi mîndru de sine, să se vadă Pe-aștia frumusețe stăpin.* ARGHEZI, S. V, 30. *Cînd să ies din curte, m-am văzut împotmolit de ziduri mari de nea.* CĂLINESCU, C. O. 13. *Toți cei care au făcut cheltuială de poezie și geniu s-au văzut disprețuți.* id. B. I. 275. *E un șef care se vede înlocuit de un cirac bun și scump inimii lui.* CAMIL PETRESCU, O. III, 21. *Se văzu peșit De mulți boieri.* PARASCHIVESCU, C. T. 97. *Se vedeau siliți din nou să ia măsuri.* VINEA, L. I, 84, cf. DL. *Așa e omul; cînd se vede scăpat, uita cîte-a pătimit.* PREDA, D. 76, cf. DM. *Constantin cel Mare se văzu nevoit să dea un edict în timpul războiului cu goții.* PANAITESCU, O. T. 21. *Aș fi mîhnit să mă văd tratat și ocrotit ca un străin.* V. ROM. ianuarie 1956, 68. *Atît feciorul, cît și fata se văzură nevoiți a lăsa scaldatul și a alerga după cai.* MARIAN, O. II, 102. *Hotărîră a-i da și două și trei părăchi de desagi cu galbeni numai, să se vadă scăpați de el.* RETEGANUL, P. IV, 20. *Peștele, cum se văzu la largul lui, se eufundă odată.* STĂNCESCU, B. 246. *De m-aș vedea-n primăvară, Să văd frunza ca banu.* ARH. FOLK. I, 166. *Că bogat oi plinge eu Dacă m-oi vedea la rău.* IZV. XII, 29. *La bătrînețele mele să te văd.* id. XVI, 369. ♦ (Cu determinări locale) *Să vădu în lumea cea de sus uitîndu-să curșilor celor de D[u]mn[ă]dzîu făcute în ceriu.* DOSOFTEL, V. S. noiembrie 120°/23. *Cît de fericit ași fi... Cînd m-ași mai vede odată în patria mea.* DRĂGHICI, R. 101/28. *Bogdan... se văzu înaintea Dochiei.* ASACHI, S. L. II, 76. *Îndată ce se văzură față cu barbarii, fură loviți cu multă rușine.* ARISTIA, PLUT. 359/24. *Zguduirea electrică ce simții, văzîndu-mă lingă siml Căciliei.* ALECSANDRI, O. P. 22. *Iaca, te-ai văzut și-acasă, jupîneșic.* CREANGĂ, P. 135. *Daca s-au lăsat zburdălnicieii lor și s-au văzut la cîmp și nu s-au mai gîndit în urmă.* ISPIRESCU, L.

162. *Se vede în ambulanță, netezind cearșaful de la patul rănitului.* D. ZAMFIRESCU, A. 20. *Se văzu în curvă între două domnișoare cu pălării mari.* AGÎRBEANU, A. 41. *Mă gîndeam... cum să mă văd mai degrabă acasă, în pat.* M. I. CARAGIALE, C. 29. *Cînd s-a văzut dincolo de Argeș, ... Toma n-a mai avut inimă să intre în sat, pe lumină.* CAMIL PETRESCU, O. I, 169. *Săracă mîndruța mea, Să mă văz acum la ea, Doamne, bine i-ar părea.* JARNIK-BÎRSEANU, D. 140. *Vă rugați să mă scăpați Să mă văz iară-ntrre brazi.* id. ib. 289. *Cum s-au văzut în casă, țiganca începe a căuta cu ghiocu.* ȘEZ. III, 181. ◊ (Cu determinări care indică funcții, ranguri, stări sociale etc.) *Greutățile ce... le-a întîmpinat el pînă se văzu prinț i-au stricat inima.* F. AARON, I. I, 107/4. *Din mîndria de a se vedea aliat cu neamul împărătesc, dori această căsătorie.* BĂLCESCU, M. V. 67. *S-a văzut pretendent și... aspirînd la putere, își făcuse și voturile.* ARISTIA, PLUT. 296/19. *Eroul nostru se numai să mă văd liniștit al Moldovei.* HASDEU, I. V. 29. *Acum... te-ai văzut moștenitor fericit.* M. I. CARAGIALE, C. 116. *Se sperie abia după ce se văzu proprietar de vas.* TUDORAN, P. 54. *Soția judelei cu bani mulți, văzîndu-se acum judecătoreasă, ce-i plesni prin mințe.* MARIAN, O. II, 161. *Cum s-a văzut domn, a chemat la divan pe Năneasca.* RĂDULESCU-CODIN, L. 76. *Cînd o cînta știuca-n bală, Atunci te mai vezi tu fată.* FOLC. MOLD. II, 67. *Și pîrul din clop să-i iasă! Numai să mă văd mireasă.* NUNTA, 15. *Ruja mai-rfloare odată, Iar tu nu te mai vezi fată.* ib. 84. ◊ Ex p. r. **A se vedea deasupra necazului** v. **n e c a z (1)**. ◊ **T r a n z.** (Învechit, rar) *Aceea încă și mai rău îi întristează că văd pre sine lipsii de toată adevărata mîngîiere.* POTECA, F. 239/28.

7. **Intran z.** (Popular; construit cu prep. „de”) A îngrji, a supraveghea (pe cineva); a se ocupa de cineva sau de ceva. *Aceste muieri... aștepta toate să văz de Hristos.* CORESI, EV. 139. *Silit este a vedea de ostașii săi (a. 1703).* FN 120. *Toamna poate vedea cineva de gospodărie.* I. IONESCU, C. 233. *Le las pe babe a păzi casa și să văz de copii.* PANN, Ș. II, 51/14. *Fiiți siguri... că grijea sa principală nu e a vedea de interesele sociale.* BARONZI, I. C. IV, 380/19. *Mihai văzu de părintele... cu iubire și cu ochi neadormiți de grijă.* ap. TDRG. *Ție îți trebuie o fată săracă și muncitoare... care să-ți îngrijească de casă și să-ți vadă de copii.* CONV. LIT. XXXVII, 702, cf. ALEXI, W. *Pleca cu nevasta la munte să mai vadă de rostul ciobanilor și al turmelor.* PĂCALĂ, M. R. 153. *Ghigghi dispăru să vadă de cafeaua cu lapte și de prăjituri.* REBREANU, I. 96, cf. RESMERIȘ, D. *Pantazi mă rugă să văd eu de înmormintare.* M. I. CARAGIALE, C. 154. *Ne ducem să vedem de boi și de sanie.* MIRONESCU, S. A. 34. *Dejugară boii și se rînduiră care să văz de ei.* VISSARJON, FL. 230. *N-avea vreme să vadă de el, fiindcă din an în an florile erau darnice cu ea.* TEODOREANU, M. II, 254. *În timpul liber, vedea de o capră neastîmpărată, vișniță.* IOVESCU, N. 121. *Pe vechil îl chema Panaioti, era din altă parte și mai vedea și de alte averi.* CAMIL PETRESCU, O. I, 54. *Alt lucru n-avea decît să vadă de copil.* V. ROM. februarie 1956, 91. *Nu mai plînge, Măriuță, Vezi... de căsuță.* TEODORESCU, P. P. 484. *Au ieșit și omul... afară ca să mai vadă de una, de alta.* SBIERA, P. 254. *Într-o zi de iarnă merge împărăteasa să mai vadă de cea moară.* RETEGANUL, P. IV, 31. *Uită să mai vadă de ea.* STĂNCESCU, B. 220. *Măi, neicuță, neic-al meu, Vezi de mine că mi-i rău.* HODOȘ, P. P. 67. *M-a minat, Gruia, tată-tău... Ca să văd de rîndul tău.* BIBICESCU, P. P. 298. *Berbecaru... vede de berbeci.* ALR II/723, cf. UDRESCU, GL. *Are administrator să vadă de ciobani.* O. BÎRLEA, A. P. II, 108. *La mijloc de poieniță El vede d-o grădiniță Cu tot felul de sămînță.* BALADE, III, 148. ◊ (Construit cu pronumele în dativ) *Ele își vad de toate ale casii.* GORJAN, H. IV, 240/1. *I-au adus aspre muștrări că nu-și vedea de datorie.* CARAGIALE, O. I, 28. *Santinelă de la ușa se sprijinea cum putea mai bine ca să nu doarmă, iar bolnavii își vedeau de treburile lor.* BACLABAȘA, S. A. I, 133. *Spune celor de p-acuma că spătarul Dragomir Și-a văzut de datorie 40 de ani în șir.* DAVILA, V. V. 40. *Ne vedem de carte.* AGÎRBEANU, L. T, 82. *O ține pe lîngă casă să-i vadă de copii.* REBREANU, I. 15. *Vezi-ți de carte, băiete.* BASSARABESCU, ap. TDRG. E

bine cînd stai acasă și-ți vezi de treburi. GALACTION, O. A. I, 276. *Ralița era... o vrednică gospodină care-și vedea de casă.* C. GANE, TR. V. 278. *Chiar din sara zilei dîntii umbra neliniștit prin gospodărie, își vedea de afaceri și stătea cu noi de vorbă.* SADOVEANU, O. XX, 91. *Venea toldeaua înainte de Sîmpetru... ca să mai meargă la biserică și să-și mai vadă și de alte daraveri.* MOROIANU, S. 43. *Îmi vad de cirpelle mele și pace!* CĂLINESCU, B. I. 495. *De gospodărie îi vedea mama Brîndușa.* VINEA, L. I, 54. *De curte să-și vadă, La masă să-mi șază.* TEODORESCU, P. P. 50. *Așteaptă-n pace, văzîndu-și de moară, de moșie și de împărăție.* RETEGANUL, P. IV, 30. *Că-și vedea singur de treburile împărăției.* STĂNCESCU, B. 71. *Să mîniș și eu să mă vadă să-m vadă dî serviciu meu.* O. BÎRLEA, A. P. II, 411. ◊ Ex p. r. **A-și vedea de... = a)** a continua o acțiune (întreruptă, neglijată). *Deși zdruncinat, și-a văzut omul de daraveri.* CARAGIALE, O. I, 173. *Poruncind să ducă mașinile la curte... își vedea liniștit de lucrul lui.* ANGHEL, PR. 84, cf. TDRG. *Își văzu de drum destul de liniștită.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 77. *M-am uitat după ei o bucată de timp, și-apoi mi-am văzut de drum.* REBREANU, R. I, 318. *Putea foarte bine să-și vadă de drum.* SAHIA, N. 105, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 129. *Ea-și vede, liniștită, de drumul din mecere.* ARGHEZI, S. V, 71. *Aici ne-am despărțit, văzîndu-ne fiecare de treburile noastre.* CĂLINESCU, B. I. 157, cf. id. S. 168. *După plecarea lui Ismail, fiecare își vedea de treabă.* TUDORAN, P. 134. *Se grăbi să-și vadă de-ale ei, de astă dată fără să-l mai ia în seamă pe bărbat.* PREDA, D. 9. *Mitrică o lăsa în pacea ei și își văzu de treabă.* id. ib. 48. *Pînă vaca o paște iarbă, Hai să ne vedem de treabă.* TEODORESCU, P. P. 342. *Să mîncăm și să ne vedem de cale.* RETEGANUL, P. I, 21. *Pune-o colo în frigare și frige-o, zise cucoaana și-și văzu de mîncare, că era la masă.* STĂNCESCU, B. 220. *Luă mreana frumușel în mîină și-i dădu drumul lîn în apă.* Apoi își văzu de drum. id. ib. 261, cf. 214. *Să ne cam vedem de treabă în altă parte, căpitane, că nu-i de glumit cu afurisitu esta de moșneag.* PĂCALĂ, M. R. 157. *Dor i-a dat bună ziua, fata și-ncolo își vedea dă lucru.* O. BÎRLEA, A. P. II, 110. (Ironic) *Stînd într-o rină... își vedea de tolăneală.* CONV. LIT. XLIV, 207. (Prin analogie) *Calul, ca și gaița, își văzu de calea sa și tovarășul meu rămase pe jos.* ODOBESCU, S. III, 193. [A] *simte cum curge sumedenie de pești... și apoi își vede înainte de cale.* VOICULESCU, P. I, 27. *Furnica mirosea puțin camarada strivită, apoi o colea și-și vedea de treabă.* CĂLINESCU, C. O. 44. *Birja, caii și birjarul își văzură de drum.* VINEA, L. I, 12. *Soarele își văzu de cale mai iute.* ȘEZ. V, 20. *Lupii... le omorîră pe toate și apoi își văzură de drumul lor.* IZV. XII, 181; b) (adesea la imperativ) a se preocupa numai de propriile treburi (fără a se interesa de ale altora). *Vezi-ți de furcă și de cîlți, Nu-mi aprinde paie în cap.* PANN, P. V. III, 122/23, cf. I, 169/11, BOLLIAC, O. 196, LM. *Da' ce vrei, mări Cătălin? Ia du-' de-ți vezi de treabă.* EMINESCU, O. I, 174. *Șezi acasă de-ți vezi de fuse și moșoare.* ISPIRESCU, L. 14. *În loc să stea, să-și vadă de vatră, de dimineața pînă seara lua satul în cruciș și-n curmeziș.* SĂM. I, 120, cf. ALEXI, W., TDRG. *Să-și vadă de rachierie. Să nu umble haihui prin mahala.* DELAVRANCEA, O. II, 342. *Dumneavoastră, oameni tineri, ar trebui să vă vedeți de joc.* AGÎRBEANU, A. 166. *Ce cată 'el în satul nostru? Și dacă stă aici, de ce nu-și vede de treabă.* SĂM. V, 569. *I se păru că băietanul nu-și prea vedea de treburile lui.* GIRLEANU, N. 10. *Mai bine du-te și-ți vezi de treabă și nu strica adunarea creștinilor.* REBREANU, R. II, 96. *Aceștia știu ce vor... Tac și-ți vad de treburi.* C. PETRESCU, I. II, 150. *Dacă nu și-o văzut de treabă, cine i-i de vină?* POPA, V. 18. *Să-mi vad de ale mele petreceri pînă ce va veni vremea să îndeplinesc fapta de care am vorbit.* SADOVEANU, O. X, 65, cf. PUȘCARIU, L. R. I, 321. *Nu-și mai puteau vedea de interese cu atîtea procese la Curtea cu juri.* ULIERU, C. 17. *Își vedea de încălțat, nici nu se uita la ei.* V. ROM. aprilie 1956, 29. *Vezi-ți de treabă, Yvette! Nu-ți mai băga nasul unde nu-ți fierbe oala!* H. LOVINESCU, T. 97. *Vezi-ți tu de treabă și mergi înainte pe calea ta.* VORNIC, P. 183. *Du-te și-ți vezi de treabă și n-o căuta cu luminarea.* PREDA, D. 93, cf. 36, 42. *Vezi-ți, cătană, de drum.* DOINE, T. 21. *Taci și-ți vezi de treabă.* STĂNCESCU, B. 220. *Du-te dăr mai bine acasă, Du-te-ți vezi*

de *dupinească*. ȘEZ. II, 78. *La mai vezi-ți de treabă, mai spală și tu sticlele alea*. IZV. XV, 247. *N-am treabă cu voi nimica. M-au liberat, vedeți-vă dă treabă și lăsați-mă-n pace*. O. BÎRLEA, A. P. II, 580. *A-și vedea de coada măturii*. ZANNE, P. III, 227. *A-și vedea de sărăcie*. id. ib. V, 578. *A-și vedea de suflet*. id. ib. II, 443. **Vezi(-ți) (sau vedeți-vă) de treabă!** = nu-ți face griji, liniștește-te! *Vezi-ți de treabă, fă-te că nu-ți pașă! Mai rău îi întăriți cu graba*. ARGHEZI, S. V, 175. *Parcă eu ascult ce spuneți voi... Vedeți-vă de treabă!* id. ib. XVIII, 76. *Vezi de treabă, nu trece el al lui Țurlea peste Prunoiu*. PREDĂ, D. 83. *Dă-i dacă ai; dacă nu, vezi-ți de treabă!* IZV. XVII, 417. *Fuji, voinice, nu veni... vezi dă treabă, fată, las' să ne-nghită p-amîndoi!* O. BÎRLEA, A. P. I, 181. **La vezi!**, se spune pentru a exprima un avertisment sau o amenințare. *Știi tu, Ilie, cum sînt muierile... Ei, ia vezi!... Păzește bine!* CARAGIALE, O. I, 311. *La vezi, nu da drumul negustorilor ălora*. id. ib. VI, 237. **Vezi să nu**, se spune pentru a exprima neîncrederea, scepticismul, față de afirmațiile interlocutorului. *Mă duc la raion să vedem noi cine trebuie închis! - Da, vezi să nu! bolborosi ea*. PREDĂ, D. 47. *Ce te uiți așa la mine? o întrebă Ilie nevinovat. Nu-ți vine să crezi? - Păi dar, vezi să nu! spuse Gherghina*. id. ib. 128. ♦ T r a n z. *Din aceasta să naște înădușeală de piept, ... furuncul și buboale, pe care boale le-au văzut Failer*. ALBINEȚ, M. 86/3. *Din ceasul în care am pus supt tipar acest Erotocrit nu mi-am văzut sănătatea*. PANN, E. IV, 155/8. *Amîndouă aceste butoaie numai verginele santisime vestale era permise să le vază*. ARISTIA, PLUT. 364/14. *Du-te de-ți vezi copiii și caută de casă cum se cuvine mai bine unei bune gospodine*. NEGRUZZI, S. I, 147. *Cufundat fiind în gânduri, nu-și vede decît socotelele lui domnești*. SADOVEANU, O. XIII, 13. *Cîmpul să-l vază bărbatul, Eu numai să-mi aștern patul*. JARNÎK-BÎRSEANU, D. 423. *El mi-o rupse, el mi-o vede [inimă], C-un fir de mătășă verde*. RETEGANUL, TR. 102. *M-a mînat mamă-ta Ca să-ți vad viața ta*. BIBICESCU, P. P. 298. *Eu l-am văzut cît a fost bolnav*. UDRESCU, GL. *Vecin pe cînd vede*. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. IV, 234. *Vai de dobitoc cînd stăpînul nu îl vede*. id. ib. I, 459. *Calul, cînd stăpînul nicicum îl vede, în proastă stare să vede*. id. ib. I, 343. *Via zice: Vezi-mă ca să te vad și eu pe tine*. id. ib. I, 305. *Cum mă vezi, așa te vad*. id. ib. II, 796. (La imperativ, urmat de un alt verb la conjunctiv sau, învechit, precedat de un verb la infinitiv; de obicei în construcții negative) *Vezi să-i scrii fo carte* (a. 1779). FURNICĂ, D. C. 51. *Taina lor este înaltă a nu te amăgi vezi!* BELDIMAN, O. 67/7. *Vezi să nu pați cum a pățit ei*. LM. *Amice, vezi să nu pați și tu ca simigiu!* ODOBESCU, O. III, 10. *Vezi să nu-mi uiți prosopul și vesta albă*. BASSARABESCU, V. 41. *Diseară, vezi să nu întîrzi după obiceiul duminical*. CAMIL PETRESCU, T. I, 441. *Vezi să nu te arestez de-a binelea*. id. ib. 558. *Tu, Alexandre, vezi să ne pregătească totul*. SADOVEANU, ap. TDRG. *Vezi să n-o pățești*. SCRIBAN, D. *Vezi să nu pierzi scrisoarea pe drum*. STANCU, D. 412. *Vezi numai să n-o cheme Marta*. TUDORAN, P. 57. *Să umbli, bade, cu bine, Și vezi să nu-ți uiți de mine*. JARNÎK-BÎRSEANU, D. 142. *Joacă ursul la cumătru, vezi să nu vie și la noi*. PANN, P. V. III, 122/22, cf. ZANNE, P. I, 676. (La imperativ urmat de un alt verb la imperativ precedat de conj. „de”) *Vedeți de alegeți un om harnic*. BARIȚIU, C. II, 14. *Domnule, ești cu mine Șezi mă rog împotriva și vezi de joacă bine*. ALEXANDRESCU, O. I, 190. *Zise: Vezi de-mi dă de mîncare*. RETEGANUL, P. I, 7. *Toadere, vezi de du fata asta undeva*. id. ib. IV, 4. *Vezi de mergi bine*. ȘEZ. IV, 176. ♦ T r a n z. (Complementul indică proprietăți, bunuri etc.) *A inspecta, a controla (deplasîndu-se la fața locului). Un sat am cumpărat și am nevoie să ies să-l văz*. CORESI, EV. 413. *De mult Țai dat, Doamne, cuvîntul În lume să vii să-ți vedzi pămîntul*. DOSOFTEI, PS. 133/8. *Unul... au cumpărat holdă și merge să o vază*. ANTIM, O. 128. *Să rînduși un inadins revizor de a veni la fața locului să ne vadă așezările noastre* (a. 1862). C. GIURESCU, P. O. 49. *Am fost să-mi văd ocolul meu de vite. Sărmanele, duc lipsă de nutreț*. ANGHEL - IOSIF, C. M. II, 20. *A venit în Muncacs ca să-și vază domeniul*. DRĂGANU, ROM. 375. *Am fost de mi-am văzut prisăcile*. SADOVEANU, O. X, 42. *Stăpînul vinii... venia ghîn cînd în cînd să-și vadă vinia*. POP., ap. GCR II, 262. În

fiecare noapte mergea de 2 ori să-și vadă moșia. IZV. XIV, 120. ♦ *A se interesa de... Și-l trimite la Țarigrad, ca să vază de cei doi, ce să alege de ei și cum să afle*. R. POPESCU, CM I, 555. *Au stătut pentru ca să vază de nemți, încînto să vor mai porni și ce vor face*. R. GRECEANU, CM II, 85. *Decit să o căutăm casă cu casă, mai bine vedem de alta*. VINEA, L. I, 241. *Au intrat... să vadă de maică-sa, cumu-i mai este*. SBIERA, P. 27. ♦ T r a n z. (Despre Dumnezeu sau despre sfinți; complementul indică oameni) *A ajuta, a apăra, a ocroti; a milui (I 1); a avea în grijă. Chiemă numele Domnului, cine grăiia cu ea: „Tu, Dumnezeu, vedzi mine”*. PO 53/1. *Să roagă lui D[u]m[ne]z[u] pentru noi și ne vad pre noi și toate trebile noastre*. CHEIA IN. I/16. *Să te vază Maica D[om]nului*. MOLITVENIC (sec. XVII), 304, cf. DEX. *Milostivul Dumnezeu să vă vază din ceru cu dar*. POP., ap. GCR II, 316. *Să îngrijească de noi; să ne vază la nevoi*. TEODORESCU, P. P. 141. *Pruncușorul meu Vază-l Dumnezeu*. id. ib. 467. *Dumnezeu să te vază cum mă vezi d-ta pe mine*. Com. din BRAȘOV. ♦ A b s o l. *Nu vreau să mă clănțănesc cu el, pentru că Dumnezeu vede și înțelege*. SADOVEANU, O. X, 5. ♦ E x p r. *A-l vedea* (pe cineva) **Dumnezeu sau sfîntul (=a)** a o păți, a da de belea. *Se sculă bietul Trifan, ca vai de dînsul, si-și luă clarinetul. - Valurile Dunării, zise Ghiță poruncitoriu și răstii... și nu tuși că te vede sfîntul! CONTEMPORANUL, V, 4. *Dacă s-a dus la război, l-a văzut Dumnezeu, că i-a rămas copchiii pă drumuri*. CV 1949, nr. 8, 34, cf. ZANNE, P. VI, 682; **b)** a da peste un noroc neașteptat. *De asta îi galanton boierul; fata pe care și-a pus el ochiul a văzut-o D-zeu*. CONTEMPORANUL, VI, 4. *Țăranii au făcut mult orz mai cu seamă; îi vede Dumnezeu anul ăsta*. D. ZAMFIRESCU, ap. CADE. *L-a văzut Dumnezeu*. IZV. XVII, 416, cf. ZANNE, P. VI, 681, CV 1949, nr. 8, 34.*

8. T r a n z. (Învechit și popular; complementul indică bunuri materiale care aparțin sau care i se cuvin subiectului) *A intra în posesia sau în folosința a... a lua (în stăpînire, în folosință); s p e c.* (complementul indică sume de bani) a încasa. *Cu dumneata nici nu vorbesc pînă nu vază toată chiria*. CARAGIALE, în CV 1949, nr. 2, 19. *Și-a cheltuit toate economiile și nu știe cînd are să mai vadă banii*. ULIERU, C. 64. *Nu pot să știu prețul pînă nu vază marfa*. în CV 1949, nr. 2, 19, cf. DEX. ♦ *A avea, a dispune de... a fi în posesia... Bani n-am mai văzut de-un secol*. EMINESCU, O. I, 46. *Se chitea cum ar face să vadă banii acasă la dînsul*. CREANGĂ, P. 49. *De cînd n-am văzut paraoa l-am uitat cum e turaoa*. PANN, P. V. I, 173, cf. ZANNE, P. V, 477. (E x p r.; argotic) **A vedea ceva** = a avea bani. Cf. BUL. FIL. II, 207, V, 194, CV 1949, nr. 2, 19. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Va viața să iubească și se vadă zile bune*. COD. VOR.² 77/12. *Cire e omu ce va viață, iubește zile bure se vadă?* [să vază b u n e C² D, a vede bunre H, să vază bine C]. PSALT. 60. *Nu Ț-am dzis eu că de veri crede veri vedea slava lui Dumnezău?* VARLAAM, C. 63. *Atunce puțină vreme vazu țara grecească mare răpaos și multă pace*. MOXA, ap. ȘĂINEANU, I. 138. *Vrea să iubească viața și să vază zile bune*. N. TEST. (1648), 184/2. *Dă-le, Doamne, plată precum ei lucrează! După viclășuguri ce-au făcut să-ș vadă*. DOSOFTEI, PS. 85/6. *Omule ce poștești viață, zile să vedz fără scirbă*. id. ib. 112/15. *Gordian împărat... în șese ani vede biruință asupra tuturor varvarilor*. CANTEMIR, HR. 515. *Cine prealungează trebile sale, pe urmă puțin folos vede* (a. 1703). FN 140. *Zicea că nu va mai vedea domnia niciodată*. AXINTE URICARIUL, LET. II, 140/10. *Mergînd la Țarigrad mulți ani au mazilit; iar domnia n-au văzut-o* (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 218/4. *Vedem un soroc foarte scurt de a să găti carăle* (a. 1809). DOC. EC. 79. *El va vedea atunce sportul celui de pe urmă*. PETROVICI, P. 277/14. *Să vedem pacea pe pămîntul nostru și bună voie între oameni*. GOLESCU, P. VIII/19. *Nu mai să vedem ceva ajutor și îmbrăçoșare și nici o trudă nu ne va părea prea grea*. ARHIVA R. I, VII/18. *Văzui slavă, cinste-n preajmă-mi*. ap. IORGA, C. I, I, 61. *Sînt douăzeci ani de cînd n-am mai văzut o zi întîi mai cum se cade*. RUSSO, S. 23. ♦ F i g. *Astfel este de atunci nobila natură a umanității încît ea nu va putea vedea o dezvoltare de forță materială*. BARONZI, I. C. III, 13/11.

◆ A beneficia de ceva de la cineva; a se alege cu ceva. De binele carele de la Inorog odînoară vădusă aminte aducîndu-și, ... rușine îi venia. CANTEMIR, I. I. II, 133, cf. 16. Binele carele de la acești domni văzuse îl uitase. R. GRECEANU, CM II, 18. Văzuse mult bine de la Nicolai Vodă. AXINTE URICARIUL, LET. II, 189/28. Nescai oameni buni de la care să văz vreun ajutor. GORJAN, H. II, 8/30. Iată doi ani în cap de cînd te-am dat pe pricopseală la postelnicul și nu văz nici un spor de la tine. FILIMON, O. I, 127. Coccoană, eu am văzut mult bine de pe urma bărbatului dumitale. CARAGIALE, O. II, 241, cf. DL, DM. ◆ A suporta efectele negative ale unei acțiuni, circumstanțe etc. Nedereptate se vădzuu [d e-am vădzu D, se gi un gheiu. H] întru înrema ne nu audzi-me Domnul. PSALT. 124. De va vedea nevoie cum într-alt chip nu iaste puțință să scape din năirea lui..., atunce... să ucigă de tot pre cela ce-i cade năpaste. PRAV. 118. Ca să nu văz război, se înduplecă la cererile lor. F. AARON, I. I, 45/2. Încinge-te cu frîul meu și cînd vei vedea vro nevoie, scutură-l. ISPIRESCU, L. 162. ◆ (Regional; în e x p r.) A vedea (pe cineva) cu ceva = a dăru-i ceva, a ajuta (pe cineva). Cine te-a văzut cu ouăle astea? Com. din BRAȘOV, cf. MAT. DIALECT. I, 238.

II. T r a n z. (Adesea urmat de propoziții complete) I. A constata, a percepe (ceva) cu ajutorul altui organ de simț decît cel al văzului. Deaci vădzuu elu grăindu: „Nevoiaște-te și ieși currundu dintru Ierusalim”. COD. VGR. 21¹/14. Gustați și vedeți cît e dulce Domnul. CORESI, EV. 154. Doamne, ... vezi plînsul nostru și fă milă cu noi (cca 1633). GCR I, 86/20. Pîra mea vădzînd, toți mă lăsară. DOSOFTEI, PS. 102/13. Ascultaț de vedeți că zice Hristos cătră apostoli...: „Mergeț în toată lumea”. ANTIM, O. 47, cf. 109. De cînd sîntem, am mai văzut atîtea șoapte. I. D. GHICA, p. 5/22. Se întîmplă și la noi de vezi cum umil... așa se tînguiește. DONICI, în IZV. XIV, 355. Aș voi să văd ce vei zice. CONTEMPORANUL, I, 105. Mă pipăia la braț ca să-mi vadă bătaia vinelor. GANE, N. II, 116. Vezi, jupîneșică, cum pîrîie de frumos gîtejele? CREANGĂ, P. 130. Nu vezi ce zgomot e afară? CARAGIALE, O. I, 11. Acum văz plînsuri și jălîturi. în ARH. OLT. X, 117. Vezi ce moale e. DELAVRANCEA, în SCL 1955, 98. Ia taci, să vedem ce strigă hooea. SOVEJA, O. 37. Să vedem ce minciuni îmi mai poți spune. SADOVEANU, O. X, 220. Domnișoara văd că tace. id. ib. XIV, 18, cf. SCL 1950, 259. Să vezi ce mi-a spus. CĂLINESCU, S. 93. Se uitase la Țurlea să vadă ce zice de situația creată. PREDĂ, D. 112. Și-i spusera că au de vînzare brînză bună de burduf, a cătat să vadă dacă e bună. STĂNCESCU, B. 231. Lelița cu ochii verzi Niciodată să n-o crezi... De-i vedea că zice zău Dă-i cu una și mai rău. ȘEZ. I, 106. Copilu nu vede lapte dacă la fița mă-sii. GRAIUL, I, 141. Văzînd omul ce zice cocoșul, se scoală... și începu să-și bată muiera. IZV. XIV, 62. Să fi văzut cum sunau ciocanele din zori pînă-n asfințit. ib. XXI, 105. Cot zama să vadă sărată-i. ALR I/1 h 82/96, cf. ALR SN II h 371. Nu te uita-n pocitura-i Ci vezi ce iese din gură. ZANNE, P. II, 678. N-a desleat sacul încă Dar să vezi vorbă adîncă, se spune, ironic, despre un om prost. Cf. id. ib. III, 353. ◆ A b s o l. Părintele meu este bolnav și dorește de dulceața raiului și pofteste să vadă din pomul maslinului (a. 1600 - 1625). GCR I, 64/27. ◆ R e f l. p a s. Asupra virtutelor acestora deaca cuvîntul nu să vede lesne acestea să abat și spre răpire. POTECA, F. 299/29. ◆ (întărit prin repetare). Dacă văzu și văzu că nu tace, îi mai zice: - Taci, fătul meu! ISPIRESCU, L. 2. ◆ (Prin sinecdocă) Iată, ochii voștri văd... cum gura mea grăiaște voa. PO 160/8.

2. (Cu determinări care indică stări fiziologice, senzații, manifestări etc. ale vorbitorului sau ale interlocutorului ori însușiri ale mediului înconjurător) A avea percepția sau senzația a ceva, a fi conștient de..., a simți. Voi vedea [a vedea H D], dulceața Domnului în pămîntul viilor. PSALT. 46. Toți să vadă putearea lui. CORESI, EV. 81. [Dușmanul] nu-și vede durerea, urgia venită. DOSOFTEI, PS. 34/11. A ta dreptate să o văz senină. id. ib. 142/8. Slava D[os]mnului au văzut. BIBLIA (1688), 104²/7. Văzînd că aceste cuvînte... au așifat pe judecători, au cerut... să să aducă Aristid. GOLESCU, P.

413/21. Vede că e iubit, adînc iubit. CARAGIALE, O. IV, 155. Văd eu că mi se apropie și mie să-mi leapdă potcoavele. ISPIRESCU, U. 2. Nevoia de a se înșela a oamenilor ce văd primejdia. D. ZAMFIRESCU, A. 123. Le părărise toate, ... vroind să vadă viață în jurul lui. ANGHIEL, PR. 64. Nu vezi cîtă sinceritate? CAMIL PETRESCU, T. II, 24. Văzînd că ni se apropie vremea, ne-am învățat feciorii la treburile domnești. SADOVEANU, O. XIII, 34. Rareori ne-a fost dat să vedem... aproape palpitînd atmosfera care înconjoară lucrurile. OPRESCU, S. 73. Eu îi plăteam chiria nu regulat, ci anticipat, dar vedeam că baba avea bănuiala că n-am o ocupație serioasă. CĂLINESCU, C. O. 33. De vede că ți-e bine, Te strînge-n brațe la sine. JARNIK-BİRSEANU, D. 13. Vede că nu mai încapă Și toarnă pînă să crape. PANN, P. V. I, 128/14, cf. ZANNE, P. II, 783. Rîde vîrșă de baltă și nu vede că-i putrezește coada-n baltă. ZANNE, P. IV, 684. ◆ R e f l. p a s. Cu un aer în care se vedea foarte curat neliniștea, ridică de la pămînt două cutii. FILIMON, O. I, 100.

III. T r a n z. I. A stabili situația sau starea unui lucru, existența unui fapt, valabilitatea unui adevăr etc.; a aduce la o anumită concluzie în legătură cu..., a băga de seamă, a o b s e r v a (2), a r e m a r c a; a constata. Deaci dziseră lui: „Vedzi, frate! cîte înturearece sîntu iudei ceia ce au credzut”. COD. VOR. 15¹/12. Veselește-se dreptul cînd vede [vede-va C², va vedea D] vrajbă plătire. PSALT. 111. Vădzură și cea puteare mare carea arătase Domnul pre egipteani. PO 227/14. Văzui în neamul nostru mulți... oameni... proști (a. 1642). GCR I, 97/32. Mie-m pare că foarte ești greșit deaca nu vezi tu de minie păcatele tale (a. 1644). id. ib. 113/9. Radul Vodă, văzînd atîta pradă în țara sa..., nu vru să lase să nu cerce strîmbătatea sa. SIMION DASC., LET. 52. Mehmet-bei, deacă au văzut așa, au început a fugi. ANON. CATAC., CM I, 114. Văzînd îngropătorii o nevoie ca aceea, neașteptată, de frieă să făcură mai morți decît mortul ee ținea. ANTIM, O. 213. Turcii, văzînd apărare, nu pierd vreme. BELDIMAN, ap. GCR II, 245/34. Prietenii văd și cunosoc unii altora darurile. POTECA, F. 305/18. Văz-a mea ticăloșie. CONACHI, p. 82. Tătarii, văzînd primejdia în care se aflau, se strîng în grămadă. BĂLCESCU, M. V. 67. Din criticele științifice văzusem falsitatea și pretențiile necoapte ale istoricilor. MAIORESCU, C. I, 285. O adîncă bucurie sufletească trebuie să simțim cu toții cînd vedem progresul ce săvîrșește arta la noi. BACALBAȘA, S. A. I, 292. Gînd am văzut eu pornirea necuraților asupra mea, am înlemnit. ap. SBIERA, F. S. 15. Se umflă în pene ca un curcan cînd vede impresia produsă de invitație. CAMIL PETRESCU, T. I, 439. Văzînd asta, dascălu... pe loc a mărturisit că el nu știe sîrbește. SADOVEANU, O. XIII, 184. În patria mea văd emancipația săteanului. V. ROM. iunie 1973, 77. Văzînd mură-să aceasta, ... nu și-a mai putut stîmpăra mînia. MARIAN, INS. 14. Astăzi nu mai vezi dreptate. IZV. XIII, 334. ◆ A b s o l. Cel mai bine ar fi să descriu evenimentele zi de zi. Să țin un jurnal pentru a vedea clar. V. ROM. iulie 1973, 116. A să vadă. MAT. DIALECT. I, 154. ◆ R e f l. i m p e r s. Încă pînă acum nici o urmare a acestii îndreptări nu s-au văzut (a. 1813). PRAV. COND. (1780), 205. Virtutea... să vede prin hotărîte întîmplări. POTECA, F. 297/16. Se vede de sine răul igienic ce rezultă... din materialul cu care este făcută pardoseala. MANOLESCU, I. 69. Se poate vedea toată filiațiunea Poenăștilor de la primul moș. RĂDULESCU-CODIN, M. N. 23. Această stare de spirit se vede în criza de la 1848. ARH. OLT. XII, 7. Nu se vede asta, prințule, Dumnezeu a pus aici un paradis. SADOVEANU, O. X, 32. Nevoia de a numi toate speciile unui gen cu un nume comun spre a se vedea înrudirile. BĂCESCU, PĂS. 200. Am dat aceste citeva date, pentru a se vedea numărul mare al stînelor pe un singur munte. VUIA, PĂST. 116. Această bogăție se vede și din economia regalității dace. PANAITESCU, C. R. 46. Apropierea... se vede în special din întrebuintărea lui în legătură cu oamenii. HRISTEA, P. E. 226. Dacă-am cheltuit atîtea parale trebuie să se vadă ceva. ALR I 312/825. După moarte starea omului se vede. ZANNE, P. V, 608. (Urmat de o propoziție subiectivă, de obicei introdusă prin conj. „că”) Să vede că nici o povăzitură... avem. C.

CANTACUZINO, CM I, 7. *Să vede astăzi cum că au dat Hristos, cu schimbarea feții lui, mare ajutor apostolilor.* ANTIM, O. 77. *De aici să vede că ș-atunci.* bajocorea pe țigani. BUDAI-DELEANU, T. 111. *Ah! se vede că ești încă un copil.* ALECSANDRI, O. P. 14. *Aici este punctul unde se vede din nou cât de osebită este poezia de ocupațiunea științifică.* MAIORESCU, CR. I, 83. *Se vede cât de importantă este în unele țări cultura acestei plante.* LITINSCHI, M. 70/13. *La treabă se vede omul ce poate.* CREANGĂ, P. 149. *Te joci cu mine, cum se vede că n-ai iubit niciodată.* D. ZAMFIRESCU, A. 190. *Aice se vede de câtă poezie e capabil acest mare artist.* ANGHEL, PR. 167. *Se vede cum nenorocirii sînt cei mai mulți pradă demonului.* ARH. OLT. V, 79. *Se vede că a fost refrenat cu sila.* CAMIL PETRESCU, T. II, 65. *Acuma se vede că le e bună scooteala.* SADOVEANU, O. XXI, 482. *Se vedea că ne cam săturasem de bine.* MOROIANU, S. 54. *Din notele de la Academie se vede cât era de preocupat.* OPRESCU, S. 17. *Din citatul reproduș se vede că și greșita apropiere etimologică poate influența în rău pe un naturalist.* BĂCESCU, PĂȘ. 216. *Se vede că și această regularitate se verifică satisfăcător.* SANIELEVICI, R. 100. *Să vede că ești din altă parte.* GRAIUL, I, 157. (Cu determinări adverbiale) *Adese s-au văzut că mai cu ferichere le isprăvește nepuțința cu părăsirea.* CANTEMIR, I. I, 40. *Aicea se vede apriat cum că eu nu am grăit.* PETROVICI, P. 193/12. *Lesne să vede... că nu poate să facă pre cele împotriva zicătoare să fie amîndoo adevărate.* POTECA, F. 278/24. *Din formele acestea se vede lămurit că declinația articulelor este însăși declinația persoanei a treia a pronumelui personal.* CÎMPEANU, GR. ROM. 44/18. *Lăsau să se vază pînă la evidență că gîndirea ce-l preocupa nu era decât plămuri ambițioase.* FILIMON, O. I, 99. *Se vede bine... că sufletul i-e încărcat.* CARAGIALE, O. I, 106. *Se vedea cât de colo că vorbea cu înțelepciune.* ISPIRESCU, L. 22. *Se vedea bine că mai avea ceva de întrebare.* D. ZAMFIRESCU, R. 105. *Se vedea bine că această mamă știe că nu trebuie să importuneze lumea cu odraslele ei.* IBRĂILEANU, A. 131. *Se vedea ușor că ajunge într-un loc îmbielșugat.* SADOVEANU, O. XIII, 95. *Se vede ușor avantajul acestui procedeu.* ENC. AGR. I, 37. *A domnit o însușețire cum rar se vede.* ULIERU, C. 35. *Se vede bine că informatorii lui... cunoșteau încă bine coroiul.* BĂCESCU, PĂȘ. 202. *Se vedea cât de colo că ideea... îl pironoa locului.* CALINESCU, S. 35. *Se vede bine că e nebun de spaimă.* H. LOVINESCU, T. 134. *Se vede bine că cetățile române formau centrul militar.* PANAITESCU, C. R. 72. *O atare atitudine se vede bine acum.* V. ROM. iulie 1973, 147. (În corelație cu a u z i) *Să vedea și să auzea că este cuprinsă de d[um]nezeire.* MIȘNEIUL (1776), 23¹/22. *Vor presăra țărîna pe capul lor și vor striga tare ca să se vadă și ca să se audă.* IORGA, P. A. II, 41. ◊ (Cu determinarea subînțeleasă) *Ai muiere vrednică! - Văd, zise Pavel mulțumit.* IZV. XIII, 216. *Vezi ce învață copiii d-tale la școală? - Văd, n-am ce zice.* IB. XIV, 378. ◊ (Cu determinări elemente predicative suplimentare; adesea construit cu dativul) *Vede urmată prea ostindnică intenția lui (a. 1693).* FN 16. *Îi este jale că vede învățăturile și voroava frumoasă... prin Țișeron la romani adusă.* CANTEMIR, HR. 87. *Își văzu împlinită înfocată sa dorință.* BĂLCESCU, M. V. 104. *Vedeam dezvoltîndu-se între femeii tendința la o educație mai serioasă.* CONTEMPORANUL, I, 4. *Maiorică își văzuse în sfîrșit rețezat slabul fir ce-l mai ținea în ostire.* M. I. CARAGIALE, C. 124. *Muri cu sufletul împăcat deoarece își văzu împlinită dorința nobilă.* ARH. OLT. XII, 48. *A văzut așa, deodată, Pornind viscolul să bată.* ARGHEZI, S. V, 78. ◊ (Prin sinecodă) *Ochii miei să vază dereptate.* COREȘI, ap. GCR I, 11/37. ◊ (Urmat de propoziții complete) *Vedeți amu că de lucru dereptează-se omul, e-nu de credință.* COD. VOR.² 61¹/11. *Vor vedea că e între ei aceasta.* PRĂV. LUCACI, 181. *Văzînd iară Rahila cum că nu naște lui Iacov, zăvistia pre soru-sa.* PALIA (1581), 117/16. *Lăcuind cu nusul, vădzu că e amăgită și înșelată de el.* (a. 1593). HURMUZAKI, XI, 319. *Giudeful... va vedea cum mărturiile și semnele nu să pot crede.* PRĂV. 109. *Fiecină vede că înțelepții încă mor (a. 1651).* GCR I, 155/17. *Au vădzut boierii că nu va să iasă Ștefan Vodă de bunăvoie din scaun.* M. COSTIN, O. 62. *Văzu Trifon că au venit cu putere*

multă. BIBLIA (1688), 711²/57. *Văzînd Traian că în lung să trage acest război, ... s-au sculat de au venit.* C. CANTACUZINO, CM I, 15. *A văzut ce milă a avut (a. 1700).* IORGA, S. D. XII, 10. *N-ai văzut ce smerenie au arătat înaintea mea Ahaav?* ANTIM, O. 216. *De văd că este pagubă, tac (a. 1791).* PRĂV. COND. (1780), 209. *Văzînd cum că rîndușelele... nu sînt destul de întocmite..., am așezat și despre logodne.* RÎNDUIALĂ, 1/11. *Văzînd că nime nu-l sminteste, Rădicînd glasul așa rostește.* BUDAI-DELEANU, T. 192. *Vor vedea că un împărat creștin este necinstit.* GOLESCU, P. 410/14. *Această rîvnă s[î]ntă vedem că să urmează și de unii.* POTECA, F. 366/18. *Veți vedea în ce stare ajung acei cu creștere și deprindere rea.* DRĂGHICI, R. 158/6. *Ce bucurie au simțit doftorul cînd au văzut că... s-au vindecat.* ALBINET, M. 29/21. *Vezi vede că stăpînirea ț-au lipsit.* CONACHI, P. 270. *Eu văd că tu vrei să te gătești.* CÎMPEANU, GR. ROM. 224/10. *Videm că prețul hoitărî e un preț foarte însemnat.* RUSSO, S. 159. *Văzînd însă că acești călători începură a se ruga de dinșii..., n-au exercitat violența.* ARISTIA, PLUT. 347/20. *Vedem că procesele noastre sînt nedrepte și inutile.* CANELLA, V. 2. *Vedeți însă ce mișcare de imaginațiune se unea cu toate sentimentele.* BARONZI, I. C. V, 77/17. *Tu vezi ce sînt eu astăzi.* ALECSANDRI, T. II, 123. *Acum văd și eu că nu ești prost.* CREANGĂ, P. 150. *Dac-am văzut că mă omoară concurența străinilor, am deschis tombolă cu obiecte.* CARAGIALE, O. I, 86. *Văzînd că nu o crede, îi dete înscris.* ISPIRESCU, L. 5. *Văzu cu mulțămire că se schimbă conversația.* I. NEGRUZZI, S. I, 39. *Eu văd de-alteia dăți Ce cuminte-i firea.* COȘBUC, F. 129. *Vedeau și ele că se întrece cu gluma.* AGÎRBEANU, A. 164. *Văd că nu e chip să ne înțelegem.* CAMIL PETRESCU, T. I, 219. *Vreau să vadă că nu mă tem.* C. PETRESCU, C. V. 329. *Văd că ești ager, prietine.* SADOVEANU, O. XIII, 44. *Am văzut cât preț se punea pe învățătură.* OPRESCU, S. 12. *Văzînd că este pe lume și o judecată dreaptă, și-au luat pe urmă de seamă.* FURTUNĂ, C. 8. *La aceștia văz că le merge foarte bine.* ALR I 259/900. *Păzește să vează face cineva pricină.* IB. 1409/800. *Cheltuieste, române, Și vezi ce-ți mai rămîne.* PANN, P. V. III, 70/13, cf. ZANNE, P. V, 163. *Mai uit în față să vad ce are în mașe.* ZANNE, P. II, 137. *Nu căuta ce am fost. Ci vezi ce sînt.* ID. IB. I, 34. *Dă-mi ochii tăi și eu pe-ai mei să vezi cum o să-ți pară.* ID. IB. II, 344. (Cu determinări modale) *Voi bine veți vedea că aceea nu e nici o deprindere cu învățacei.* PETROVICI, P. 185/14. *Vedem adevărat că din răoiții ies prea multe boale.* POTECA, F. 239/6. *Văd cu mulțămire, doamna me, că aveți mare simpatie pentru biata Franție.* ALECSANDRI, T. 1340. *Azi abia vedem ce steapă și ce aspră cale este Cea ce poate să corvie unei inime oneste.* EMINESCU, O. I, 141. *Harap Alb vede el bine unde merge treaba.* CREANGĂ, P. 219. *Cei ce căutau înțelepciunea au văzut limpede că... totul, care e Cosmosul..., hotărâște.* PĂRVAN, I. F. 194. *Vezi limpede unde înșnește începutul mișcării.* CAMIL PETRESCU, O. II, 142. *Am văzut bine că l-a contrariat pe tata.* CALINESCU, S. 101. *Văd atît de clar că nu există indici siguri.* REV. FIL. 1971, 1587. *Eu văz bine, măi ortace, C-a mea ibovnică-ți place.* JARNIK-BİRSEANU, D. 387. *Vedeau ei bine că la mijloc trebuie să fie vreun fapt.* IZV. XVII, 271. *Dar nici ea nu vede bine Că ficiorul nu-i ca mine.* FOLC. MOLD. I, 135. (Întărit prin „cu ochii”) *Cu ochii vedem cum Domnul iaste cu tine.* PO 88/3. (În corelație cu a u z i) *Deaci vedeți și audziți că... Pavelu acesta preapîrri și întoarșe multă gloată.* COD. VOR.² 4¹/10. ◊ (Construit cu pronumele înz. dativ) *Caută și de mine.* *Doamne, într-a ta milă Că-m vedzi greutatea și de vrămași silă.* DOSOFTEI, PS. 30/20. ◊ (Învechi, rar; cu complementul precedat de prep. „de”) *Noi, deaca am văzut de a lor bună voie... făcutu-i-am de la noi această mărturie (a. 1591).* GCR I, 38/34. ◊ (Întărit prin repetare; urmat de propoziții complete) *Văd dac-a văzut și văzut că n-o scoate la capăt.* GHICA, ap. TDRG. *Dacă vede lupul și vede că nu mai găsește nemic, își pune în gînd una.* CREANGĂ, P. 25. *Dacă văzură și văzură că nimenic nu-i este pe plac, fata cea mai mare își luă inima în dinți.* ISPIRESCU, L. 11. *El, dacă a văzut și a văzut că din cer nu-i vine nici măcar un răvaș, ... și-a pierdut toată răbdarea.* FURTUNĂ, V. 43. (A b o i.) *Dacă vede și vede, taie baierile*

de la traistă... și face cum poate de leagă el gârneful unde trebuia. CREANGĂ, P. 125: *N-a fost puțină să-l întorcă din hotărîrea sa, rămîind statornic ca o piatră în vorbele lui; iar tată-său, dacă văzu și văzu, îi dete voie.* IPIRESCU, L. 3. *Căutară să-și găsească urmele pe unde veniseră;... Dacă văzu și văzu, calul zise: - Stăpîne, am făcut o greșală.* id. ib. 162. *Dacă vîdea și vîdea, Bici de sirmă-el scotea Și pe negrul opintea.* ALECSANDRI, P. P. 107. *Dacă văzui și văzui, Îmi luai coasa din cui.* id. ib. 259. *Dac-a văzut ș-a văzut, bietul fărăn a spus drept.* STĂNCESCU, B. 184. *Dacă vîdea și vîdea, Mîna-n buzunar băga, Buzduganul mi-l scotea.* IZV. XV, 112. *Dac-am văzut și-am văzut, La poticîraș m-am dus După leacuri de urit.* ib. XXI, 312. *Tovarăș nu mi-am găsit. Dacă văzui și văzui, Dădui apa Prutului Și tovarăș că-mi găsi.* FOLC. MOLD. I, 58. ◊ (La pers. 2 sau 5 ca interogație în forma negativă; urmat de propoziții complete) *Nu vezi tu cum Pegasul îmi strechie?* BUDAI-DELEANU, Ț. 125. *Nu vezi că mai toți oamenii... nu vor să să sîrguiască?* GOLESCU, P. 265/6. *Nu vezi, dragă, că eu mor?* BOLINTINEANU, P. II, 6. *Nu vezi că nu știu ce să-ți zic?* EMINESCU, P. L. 96. *Nu vezi ce tărăboi și ce pagubă mi-ai făcut?* CARAGIALE, O. IV, 163. *Nu vezi dumneata că totul se întîmplă în orașe-orbește?* AGÎRBICEANU, A. 175. *Nu vezi cum seacă apele de cînd au început a se prîpăși pe aici?* SOVEJA, O. 27. *Nu vezi că n-au de gînd să intre?* VOICULESCU, P. I, 25. *Nu vezi ce iarnă a căzut grămadă?* ARGHEZI, S. V, 144. *Nu vezi că vorbești în dodii?* TUDORAN, P. 136. *Nu vedeți voi, fraților, ... că se iau banii la crîng Și se cheltuiesc la cîmp?* POP., ap. ALEXANDRESCU, O. I, 398. ◊ (La pers. 2 sau 5, de obicei în construcții cu „cum”, „că”, se spune pentru a solicita atenția interlocutorului asupra unei fapte, a unei situații etc.) *Grără amu jidovii: Vezi cum iubeaște el.* CORESI, EV. 96. *Voi ați fost încă și mai mici... și vedeți cum ați crescut.* PETROVICI, P. 215/11. *Ian vezi, cei din cetate cum se luptă de cinci zile.* ALECSANDRI, T. II, 34. *Vezi ce politicoasă și ospitalieră populație!* CARAGIALE, O. IV, 29. *Vezi că și eu am greutăți, mă Ioane.* id. ib. 109. *Vezi că mai mulți din guvern știu cu proprietarii.* CAMIL PETRESCU, O. III, 8. *Vezi, mă, cum știu eu... să-mi tratez prietenii.* STANCU, R. A. III, 50. (Urmat de un subiect pronominal precedat de adverbul „și”) *Vezi și tu acum cum îți vine după vreo trei ceasuri în căruță cu genunchii la gură.* ap. OPRESCU, S. 69. *Cum, nu-i gata? - Vedeți și d-voastră.* CAMIL PETRESCU, T. I, 445. ◊ (La viitor, se spune pentru a exprima o asigurare conciliantă, un angajament, un apel la răbdare, la chibzuință; adesea urmat de propoziții complete) *Traba se va face pe suma ce scrii, dar de preț, atuncea vom vîdea.* (a. 1785). FURNICĂ, D. C. 119. *Mai întîi să binevoiești a-mi spune cine sîntești și voi vîdea.* FILIMON, O. I, 199. *Ce vor fi devenit toate acestea? Vom vîdea.* id. ib. 295. *Om vede... hai să facem zdelca mai întîi.* ALECSANDRI, T. I, 319. *Treci pe la miezul nopții... Te aștept... O să vezi cît te iubesc.* CARAGIALE, O. IV, 25. *Să-l ierți, tată, că nu e prost ca ceilalți... - Vom vîdea, îi răspunse împăratul.* IPIRESCU, L. 45. *O ajunge eu, curînd, un ministru și-ai să vezi cum am să curăț, să tai..., să stîrlesc tot.* BASSARABESCU, S. N. 49. *Și ai să seceri tu? - Ai să vezi.* GALACTION, în SCL 1955, 273. *Craiuule, de data asta nu s-a prins. - Crezi? N-a știut cine sînt... O să vedem noi.* CAMIL PETRESCU, T. II, 33. *O să vedem ce o să putem face.* id. ib. III, 34. *Fii încredințat că am să le fac toate bune. - Încredințat prea tare nu sînt. Avem să vedem.* SADOVEANU, O. XIII, 59. *Mesterul zise: - Vom vîdea. În zece ani dă ortul popii careva.* ARGHEZI, S. V, 62. *Stîmă de care se bucură tatăl sofului dîmîtăle cred că va contribui la o soluționare mai indulgentă a cazului.* Vom vîdea. CĂLINESCU, S. 356. *Vom vîdea, poate că după matură chibzuință îți voi permite să-mi faci propunerii.* id. ib. 711. *La Băneasa rumâni n-au să se poată mișca: Paza e puternică. - O să vedem.* STANCU, D. 129. *Ți-au înghețat picioarele?... Las'că îți le încălzesc eu. Ai să vezi.* VÎNEA, L. II, 311. *Om vîdea ce-om face dacă ne-omî înliși și cîrî fratele tău.* TUDORAN, P. 21. *Pentru ceea ce va urma, vom vîdea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 65, 1/3. *Auzînd... cuvintele fetei, au chîtit în sine: Bine, bine! Om vîdea.* SBIERA, P. 142. *Pune-te apoi și coase Că, mindruță, îi vîdea, Mai bine fi-a*

ședea. IZV. XVII, 176. *Om vede noi că și-o fi.* O. BÎRLEA, A. P. II, 76. *Bună-i bună nora mea, Las, la urmă vom vîdea.* ZANNE, P. IV, 514. ◊ (La viitor sau la conjunctiv, pers. 2, 3, 5, 6; cu subiectul pronominal purtînd accentul în frază, exprimă o amenințare, o avertizare) *Apoi nu e smintit? Atunci să mai vază el! Auzi, să nu vrea să meargă la Stavri!* GHICA, S. 216. *Va vîdea el cu cine se joacă.* COSTINESCU. *Las că-i vede tu!* CONV. LIT. XV, 457. *Las'că ajungem noi la Pireu și-o să vedeți voi.* TUDORAN, P. 26. *De nu mi-i asculti, tu vei vîdea ce vei păși.* POP., ap. CADE. ◊ (La pers. 2 sau 5; cu sens atenuat; ca termen incident prin care se atrage atenția interlocutorului asupra celor ce urmează să fie comunicate) *Vezi, credința agiută lucrurilor lui și de lucru se sfîrșaste credința.* COD. VOR.² 61/5. *Vedeți dară, acum, pohtă și dragoste creștinească.* ANTIM, O. 44. *Așa, vezi, minte; că o vulpe pre multe să amăgească.* ȚICHINDEAL, ap. ZANNE, P. I, 708. *Vedeți, aceasta voi să vă arăt.* PETROVICI, P. 251/6. *Ei vezi, acum 40 de ani nu era așa.* GHICA, ap. TDRG. *Ia să vezi: își făgăduiesc o friphură care să întrecă toate chibăpurile.* FILIMON, O. I, 159. *Copilă, vezi, eu mor.* BOLINTINEANU, P. II, 7. *Vedeți, zise pețitorul, tocmai cum mi-ați zis să fac.* CONTEMPORANUL, I, 163. *Vezi, împrejurul acestui instinct se-nvrîtește viața omeniei.* EMINESCU, P. L. 87. *Vezi? tot de noroc să se plîngă omul.* CREANGĂ, P. 91. *El dorise, vezi să-și cunune toți copiii într-o zi.* IPIRESCU, L. 39. *La vezi, ce mare te făcuși!* VLAHUȚĂ, P. 113. *Fata asta, Vezi, ne place nouă, trăiasc-o Dumnezeu.* SEVASTOS, N. 56. *Vezi, de-atunci eu alergai Lumile de-a rîndul.* COȘBUC, P. I, 260. *Vezi, cum mă-nșelam! SĂM. I, 362, cf. BARCIANU. Vezi; dragul mieu, cîmpurile acestea închipuiesc inimile oamenilor de pe pămînt.* SBIERA, F. S. 14. *Vedeți, bietul meu soț a făcut artă.* ANGHEL, PR. 119. *Vedeți, e vorba de un stat întemeiat de un negustor.* GOLOGAN, C. R. 8. *Vezi, preșîmțeam eu că părălele astea o să-mi fie odată bune.* BASSARABESCU, S. N. 160. *Vezi, inimă de vrei să fi-o-nșelegi Cu mințea zăpăcită te alegi.* CAMIL PETRESCU, T. III, 345. *Vezi, îmi spuse amicul. Toate viațările astea trebuiesc ocrotite.* VOICULESCU, P. I, 60. *Vezi, de zeite omul e sătul.* ARGHEZI, S. V, 129. *Vedeți, Harpagon nu se mulțumește numai să-și fructifice capitalul.* CĂLINESCU, C. O. 171. *Vezi, nu de pomână privește el ani și ani corăbule străine.* TUDORAN, P. 99, cf. 7. *Vezi, draga mea, ești fată mare de măritat.* MARIAN, INS: 14. *Vezi, neveste, măi, vreo zece vor să-mi dea.* IZV. XVII, 96. *Tată, vezi, acum-a-i pentru întîiași dată că stai de vorbă cu mine.* ib. XVIII, 103. *Șarpile, vezi, ce-mi făcea.* FOLC.² OET. - MUNT. IV, 70. *To nu m-a crezut, proasta! Vezi? Mi-a făcu kipu!* O. BÎRLEA, A. P. II, 201. ◊ Ex pr. (Ref l. impers.) **Precum** (sau **cum**, **după cum**, **după cît**, **precît**, **pe cît**, **învechit**, **pe cum**) (**bîne**) **să vede** sau (**t r a n z a b s o l**) **după** (sau **pe**) **cît** (ori **cîte**) **văd** (**eu**) (ori **vezi** etc.), **cum** (sau **precum**, **după cum**) **văd** (**eu**) (ori **vezi** etc.), se spune cu referire la ceva care se constată, se observă clar, cu ușurință. *Precum să vedă, ... vreo bucată să mai imbuce nu are.* CĂNTEMIR, I. I, 147. *Cum să vedă, nebușește umbra Racoș... că nu căuta să-și isprăvească întîi treaba lui den Ardeal cu turcii.* R. POPESCU, CM I, 386. *Precum văz eu, și pentru noi are pricină să se întristeze Hristos.* ANTIM, O. 207. *Nevoiate mele, precum văz, niciodată sfîrșit nu au.* CATON, 72/12. *Dar, precum văd, să pare mie Că vă au apucat o trîndăvie.* BUDAI-DELEANU, Ț. 219. *Asta face... și, cum văd, îți place.* id. ib. 224. *Robinson de aceste, pe cît se vede, nici aveă în cuget.* DRĂGHICI, R. 5/7. *Precum se vede treaba; rizi de mine.* GORJAN, H. I, 19/20. *Domnul... carele judecă lucrurile și critică, precum se vede, se face jensor stilului.* RÜSSO, S. 8. *Cucoana; după cît am văzut, s-a depris cu el așa.* SION, P. 59; cf. PONTBRIANT, D. *Precum vedeți, problema devine dintre cele mai complicată.* HASDEU, I. C. I, 170. *Precum se vede, nu are să plouă.* LM: *Ist pleșu are să mă ia pe mine... căci, cum văd, joacă pe doctorul în momentul acesta.* EMINESCU, P. L. 62. *Cum vezi, nu vorbesc de curtizane.* id. ib. 79. *Dumneata moșule, cum vedem noi, cauți pricină.* CREANGĂ, P. 82. *Cum văd, te bizuiești în brațe multe.* id. ib. 156. *După cum se vîdea bine, impresiile... erau de tot proaspete.* CARAGIALE, O. II, 205. *Cum vedem, mergem tute spre învingerea totală a dușmanilor.*

CONTEMPORANUL, II, 30, cf. TDRG. *Pe un temei foarte slab se puse și de astă dată, după cum vedem, cauza locuitorilor.* PĂCALĂ, M. R. 77. *Procedeu, cum vedem, e ușor.* ATILA, P. 106. *Pe câte văd eu, dumneata îți bați joc de noi.* HOGAȘ, DR. I, 86. *După cum se vede, numărul cuvintelor... este cât se poate de mare.* RF I, 128. *După cât văd, se roagă să nu le luăm viața.* SADOVEANU, O. XXI, 62, cf. X, 69, 70, XXI, 152, 259, 506. *După cum se vede, un bun agricultor trebuie să fie... și savant.* ENC. AGR. I, 91, cf. ENC. TEHN. I, 153. *Cum am văzut, aceste subiecte erau contemplate cu un calm impresionant.* OPRESCU, S. 105. *Cum vedem, ... prigoria este foarte bine cunoscută poporului.* BĂCESCU, PĂS. 282, cf. 291. *Cum văd eu, nici o fineță nu vrei s-o pierzi pentru oamenii muncii.* CĂLINESCU, S. 646, cf. id. C. O. 102. *Cum văz, ai mai bine de două sute de oameni.* CĂMIL PETRESCU, O. II, 21. *Precum vezi, n-am obiceiul să fericesc pe nimeni pe vecie.* VINEA, L. I, 88. *După cum văd eu, Ilie, tu ai avut sarcina cea mai grea.* PREDĂ, D. 219. *Problema nu se reduce, pe cât se vede, la simple nepotriviri.* REV. FIL. 1971, 973. *Bărbatul ei însă fiind, precum se vede, un om foarte molatic... mai probă una.* MARIAN, O. I, 15. *Cum văd eu, m-am păcălit.* ID. INS. 203. *Cum văd eu, nu ești mulțumit cu împărțeața făcută.* IZV. XIV, 296. *Eu, după cum vezi, am timp toată ziua.* IB. 377. *După cum văz, tu bănuiești că eu aș fi făcut lucrul ăsta.* ALR SN VI h 1 795/182. *Văd și eu sau văd eu (ce văd) ori, regional, văzui ce văzui = cunosce bine situația (și nu pot fi indus în eroare).* *Văd eu. Te îndoiești de sinceritatea mea.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 158. *Văd și eu că ți-s mari păcatele, dragul meu.* IZV. XIV, 274. *Mersăi acasă; poarta-ncuiată; dacă văzui ce văzui îl luai de bot și-l azvirlui pe căminele-n jos.* IB. 404. *Mai e doară pînă-n seară.* - *Mai e, văd și eu.* IB. XVIII, 35. *Văzui, Doamne, ce văzui.* DENSUSIANU, T. H. 222. *Ăle, nene Iortomane, Văz eu că n-o să mai scap.* FOLC. OLT. - MUNT. IV, 58. **Vezi cum ești?**, se spune ca reproș față de o vorbă, o atitudine sau o faptă a interlocutorului. *Vezi cum ești? Cât de ușuratică mă crezi.* CAMIL PETRESCU, T. II, 55. *Vezi cum ești?... Îmi pare rău... îți spun sincer că-mi pare rău.* SADOVEANU, O. XXI, 218. *Vezi, Lili, cum ești? Ai ajuns fată de măritat și pe la unchiul tău nu treci să-l rogi să se intereseze de viitorul tău.* CĂLINESCU, E. O. II, 99. **Vom vedea sau, popular, o să vedem**, se spune pentru a exprima rezerva, dezaprobarea sau de amenințare. *La cetirea acestor știri răutăcioase a șoptit cu zîmbețul său diplomatic: Om vedea!* CARAGIALE, O. I, 79. *Sintem jurați pe copii și pe norocul nostru.* - *Așaa... ripostă zapeiul; ... atunci... vom vedea.* CONV. LIT. XLIV, 894. *O să vedem, șopti Gheorghe Prunțul.* AGIRBICEANU, A. 93. *Ce doctor l-a îngrijit? - Un elev al profesorului, doctorul Samuely.* - *Său el, sau eu... vom vedea!* GALACIŢION, O. A. I, 92. *Vreau nevastă - spune frate-meu - cu nunta, vom vedea.* ȘTANCU, D. 428. **Vezi așa**, exprimă mulțumirea de a constata realizarea unei dorințe sau a unei prevederi. Cf. ȘCL 1955, 273. **Vezi tu (sau dumneata) ori vedeți voi (sau dumneavoastră)**, (regional, în formă aglutinată) **vestu**, se spune pentru a întări o afirmație sau pentru a invita la reflecție. *Vezi tu, Ermil?... tu crezi că eu am apă-n vine.* EMINESCU, P. L. 70. *Vezi tu! forșnal te-am oprit.* ID. IB. *Vezi bobul est mai negricios? Arată drum și zile bune, Că, vezi tu, bobul așa spune!* COȘBUC, P. II, 229. *Vezi dumneata, ... o prițeșă și tot nu se poate pune cu voia lui Dumnezeu.* CARAGIALE, O. I, 82. *Criza, vezi dumneata, draguță, este... ca o boală.* ID. IB. 28. *Ei, apoi vedeți d-voastră, cum să se potolească oamenii și cum să fie ascultători dacă tocmăi cîrmuirea îi învață la rele?* REBREANU, R. II, 9. *Vezi tu, măi băiete, toți, aștia pe care i-ai văzut în biserică, sînt români.* MOROLIANU, S. 18. *Nu vor fi încîntate pentru că, vezi tu, ... e un scandal.* CĂLINESCU, Ș. 89. *Vezi tu, ... am să scot toată dulceața din asiea.* CAMIL PETRESCU, O. III, 25. *Da' eu, vezi dumneata, cum am dus-o la ochi, parcă m-am simțit frate cu ea.* TUDORAN, P. 2. *Vezi dumneata, ieu în vremea mea am apucat timpuri greșe.* GRAJUL, I, 201. *Vezi tu, măi flăcău, dacă n-ai avut minte?* FURTUNĂ, C. 11, cf. id. V. 1. *Vezi tu, mă simt bine cînd rătăcesc singur.* IZV. XVIII, 104. *Vezi tu, de atunci de cînd am văzut-o... mi-a rămas în suflet.* IB. 108. **Vedeți voi, lăcomia Numai strică omenia.** IB. XXI, 70, cf. CV

1952, nr. 3, 42. *Ea, vez dumneata, a rămas grea cu el.* O. BÎRLEA, A. P. I, 251. *Băi, fraților, să vezi tu că eu am să mă duc miine sară.* ID. IB. II, 287. **(Ei sau uite, apoi) vezi (sau vedeți) (că...)**, se spune, cu ton de reproș, pentru a îndemna pe cineva să-și recunoască greșeala, să admită justetea opiniei altcuiva ori să constate consecințele neplăcute ale unor vorbe, fapte, atitudini (considerate greșite de către vorbitor). *Vezi că ai rămas mincinos?* PETROVICI, P. 24/20, cf. 297/20. *Tu nu ai inimă. „Pe nume și tu? Vezi” gîndi ea, dar nu zise nimic.* EMINESCU, P. L. 69. *Ei, vedeți? zise... cel mare; dacă mă potrivesc eu vouă?* CREANGĂ, P. 29. *Vezi, cât ești de avan, Moș Nichifor, cum îți încarci sufletul de păcate.* ID. IB. 134. *Uite, vezi! ăsta e cusurul tău - exagerezi.* CARAGIALE, O. I, 225. *Vezi dacă nu te-astîmperi?* ID. IB. 269. *Am fost la vecin... - Și cât v-a cerut? - Tot cit ceri și d-ta. - Apoi, vedeți...?* ID. IB. IV, 13. *Ce bine zice, alde frate-meu și cu mine țineam sfîna cu Balcu.* - *Vezi că-ți aduci aminte?* SOVEJA, O. 18. *Vezi că te-am necăjit, domnișoară Mimi, ești destul de rea pentru o elevă.* BASSARABESCU, S. N. 48. *Vedeți că nu știți, exclamă biruitor nenea Iancu.* LOVINESCU, M. 128. *Ei vezi, Așa este și cu băutura.* GALACIŢION, O. A. I, 287. *Vezi că mă cunoști prost?... De ce să ucid?* CAMIL PETRESCU, T. I, 257. *Vezi, de aceea nu te pricepe nimeni.* ID. IB. II, 232. *Vezi? reluă el cuvîntul mai tîrziu. Cum am eu grijă de dumneata.* CĂLINESCU, S. 344. *Noi zicem: Ieremia al lui nea-Ion, Haralamb al lui moș Vasile... - Ei, vezi? Altfel cum să-i deosebești între ei?* TUDORAN, P. 21. *Vezi, nu ți-am spus eu? Ce mi-ai spus, babo? D-ăia n-ai vrut să mergi cu mine ieri cînd i-am adus spusele împăratului?* IZV. XVII, 315. *Uită, vez? Vezez-m făcuși? L-am întreat: îmi trasă-o palmă.* O. BÎRLEA, A. O. II, 389. *Ei! Vezi, neșe loagne... Femeia care-ai vrut s-o iei... avea trei cuaste dă drac.* ID. IB. 500. **(Stai) să vezi sau să vedeți**, se spune ca introducere, pentru a atenționa interlocutorul asupra unei relații, a unei explicații, a unei scuze. *Să vezi. Într-o zi m-am coborît în ocnă să-i duc de mîncare.* FILIMON, O. I, 293. *Stai să vezi! răspunde cu un zîmbet triumfător și-mi pune îndată sub ochi... următoarea informație.* CARAGIALE, O. II, 27, cf. TDRG. *Nu știți ce am pățit azi la Sinaia cu „unul” pe care l-am semuit cu tine... Să vezi.* BASSARABESCU, S. N. 117. *Să vedeți, d-le profesor, am vrut să vă explic... că nu e aici în birou.* CAMIL PETRESCU, T. III, 30. *Să vedeți, d-le judecător. Mergeam pe drum amîndoi.* IZV. XIV, 295. *Păi să vedeți, mărite stăpîne, ... nu pot să vă spun.* IB. XVIII, 104. *Și au găsit-o? întrebai mai curios.* - *Păi, să vedeți!* IB. XXI, 300. **(Ia) să văd sau să vedem**, se spune ca îndemn pentru examinarea, cercetarea unui fapt, a unei situații etc. *Poarta este încuiată, să vedem poate voi dezrădăcina-o.* CAȚON, 81/26, cf. POLIZU. *Ai găsit mijlocul, Neagule? - Da. coane Dinule. - Ia să vedem.* FILIMON, O. I, 289. *Ia să vedem, rămas-a mina Cezarei tot la ochi?* EMINESCU, P. L. 84. *Mă duc și eu într-un noroc, să vedem, și de-ci putea face ceva, bine de bine.* CREANGĂ, P. 172, cf. 168. *Ce-o fi? Să vedem. Ce se întîmplă în altă parte? Ia să vedem.* CARAGIALE, O. IV, 81. *Hai să vedem de ce poate pe-ăhei să-i pornim la bătaie.* MURNU, I. 27, cf. TDRG. *E bine din două pricini... - A! din două pricini? Să vedem.* SADOVEANU, O. X, 10. *Stai să vedem.* CĂLINESCU, B. I, 46. *Apoi ia să vezi cum am să trăiesc și eu, ca tată, pe lingă dîșii.* IZV. XIV, 274. *De trei ani n-am jucat brîu, Ia să văd dacă mai știu.* IB. XVI, 417. *Ia să văz eu, nu l-oi putea eu, dovede!* O. BÎRLEA, A. P. I, 241. **Ca să vezi, arată**, cu valoare concludivă, pedumieria, uimirea, surprinderea față de fapte, întîmplări petrecute anterior. *Ca să vezi cât poate, să-ți ajute milostenia.* CREANGĂ, P. 191. *Doamne, ... ca să vezi, ... ia uite ce-am pățit.* O. BÎRLEA, A. P. I, 490. ♦ (Folosit și a b s o l). *A se convinge. Demăreța sta-voi înrainte ta și vădzu [voi vede H D]. că Dumnezdeu, ce nu va fărălege tu ești.* PSALT. 6. *Să vază toți cîți mergea pre cale că de voie vrea să meargă spre muncă.* CORESI, EV. 89. *Eu mă voi duce în rai și de acolo voi aduce oareșce. Vede-veri și te veri odihni (a.1600-1625).* GCR. I, 63/32. *La Lazar, ce n-au zis și n-au făcut dulcele Iisus să-l învieze. Ceiți la Ioan în 11 capete și vedeți.* ANTIM, O. 144. *C-au vădzut roada milosteniții cât este de mare.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 121/5. *Pe care îl mîncă spinarea, Cerce s-a vedea din apucare. Că*

nu-i lucru lesne. BUDAI-DELEANU, Ț. 230. *Acuma văd eu cât e de lipsă a face unul altuia bine.* PETROVICI, P. 298/7. *Ridică-i mîntea și-i vede că chip nu are Nici să se povățuiască, nici să-ncheie cugetare.* CONACHI, P. 276. *Vedea-vor sclavii lacomi, ce-au preferit pierire, cum judele de sus Va cere să-și dea seamă.* SION, P. 306. *Văd eu, păcatele mele, că nu pot scăpa.* ALECSANDRI, T. I, 264. *Ia, acum hai la luptă, acu om vede cine-i mai tare.* EMINESCU, P. L. 8. *Trăind și nemurind, ai să vezi cine sînt eu.* CREANGĂ, P. 80. *Ei, domnule, ai văzut că nu sîntem pungași.* CARAGIALE, O. VI, 244. *Cine n-a vre să crează Meargă în mormînt să vază.* REV. IST. II, 325. *Ai văzut cine era Suzana Boiu?* CAMIL PETRESCU, T. I, 34. *Ai să vezi numaidecît, iubite și stimate Jacob Ianovici.* SADOVEANU, O. XXI, 231. *Caută numai la rădăcina mea și vei vedea îndată ce bine pot să-ți fac.* MARIAN, O. II, 160. *Mămulucă, de nu crezi Du-te, mămulic, și vezi.* BÎRLEA, L. P. M. I, 11. *Săream în foc... ca să văd că n-am noroc.* IZV. XIV, 415. *Coasă ca asta n-ai avut d-ta de cînd ești pe lume... N-ai decît s-o cercetezi mai bine și să vezi.* ib. XVIII, 193.

2. Tranz. A izbuti să cunoască, să afle, să înțeleagă, a-și da seama, a-și face o idee; a lua cunoștință despre ceva; a căpăta informații, vești, noutăți despre ceva; a prinde de veste. V. afla, percepe (1), înțelege, pricepe (1), pătrunde (4), nădăi (3). *Niște prepusuri oarecare... va giudețul să vadă de la dînsa.* PRAV. 141. *Acele legături vîdzînd Lupul vornicul... n-au priimit într-aceea dată domnia.* M. COSTIN, O. 100. *Trimisese și iscoade la munteni de vîdzusă toate lucrurile lui cum stau.* NECULCE, L. 207. *Aici dară vei vedea, Măria ta, părerile astrologilor (a. 1695).* FN 50. *Am văzut arătarea ce să face Domnii mele printr-această anaforă de cătră dumnealor veliți boieri (a. 1791).* PRAV. COND. (1780), 207. *Văzînd acea tristă înfîptare și voină a cure sătenilor întru ajutoiri demîndă ca toți lăcuiorii satului să se adune.* PETROVICI, P. 281/11. *Ostășii, ... vîzînd aceasta; s-au bătut.* GOLESCU, P. 182/14. *Văzînd lipsa stăpînului de acasă, venise de a-l căuta acolo.* DRĂGHICI, R. 161/26. *Văzînd proiectele sale descoperite, se simți în nevoia d-a înșela pe dușmanul său.* BĂLCESCU, M. V. 324. *Cînd au văzut moscalii pătăria turcilor, s-au aruncat mai cu inimă asupra lor.* SBIERA, F. S. 11. *Nu vedem o regulă stabilită; unii procedează într-un mod, alții într-altul.* BUL. COM. IST. I, 85. *Vedem în rezumat mai tot ce era cunoscut în Occident despre țara noastră.* ARH. OLT. V, 94. *Copilul... vîzuse toate tainele.* VOICULESCU, P. II, 7. *Așa-i lumea cum o vezi, Într-însa să nu te-ncrezi.* JARNÎK - BÎRSEANU, D. 222. *Abso!* *Mamei tale noră-n casă N-aș fi vrut să merg? E, lasă! ... De-ntrebăi, ai fi văzut.* COȘBUC, P. I, 105. *Refl. p. as. Cum se poate vedea „data”.* IZV. XV, 239. *Refl. impers. Să să vază că poate și în limba noastră a fi acest felu de scrisoare ce să cheamă stihuri.* M. COSTIN, O. 318. *Urmat de propoziții complete) Voi vedeți înși-vă, giudețu eu acelora nu voi eu se fu.* COD. VOR². 1/6. *Văzui ce învîțătură dumnezeiască și cu folos sufletului și trupului iaste.* CORESI, EV. 5. *Veii vedea ce trebuiește a ști.* PO 7/25. *Veade Domnul nostru cum fără cest trup și pămîntul nostru nemică nu avem.* ib. 168/6. *Căce văzur că acei oameni nu sînt de treab (a. 1593).* HURMUZAKI, XI, 349. *Să vedem celea ce-s de la D[u]mn[e]zău dăruite noă (a. 1618).* GCR I, 51/34. *Vediia că soru-sa nu vrea să meargă după dînsul, că au fostu Bogdan Vodă grozav la față și orb.* URECHE, L. 127. *Mai în toate limbile vedem că au acest izvod de scriu cu stihuri.* N. TEST. (1648), V/9. *Văzînd leșii c-au pus Bator de la sine domn în Muldova, ... n-au suferit pre Ștefan Radul.* M. COSTIN, O. 43. *Văzînd că nu poate face nimică cu rugămintea, au socotit să lovască pre Mihai Vodă.* id. ib. 49. *Le aduse pre ele la Adam ca să vază ce le va mumi pre dînsule.* BIBLIA (1688), 2°/17. *Văzdu că pe Cifed nu-i putincios craiul să-l bată singur.* NECULCE, L. 159. *Văz că-i făcut ceriul de mîntele tale.* DOSOFTEI, PS. 27/10. *Irodote... vedem că pomeniște pentru lăcuire lor peste Dunăre.* CANTEMIR, HR. 77. *Cinste numelui de istoric autentic să-i de nu videm.* id. ib. 113. *Deaca văzură tătării că nu pot folosi nimic, făcură pace.* ANON. CANTAC., CM I, 126. *Văzum c-au giurat într-acesta chip (a. 1704).* IORGA, S. D. XVI, 203.

Socotîț de vedeți la cîtă înălțime s-au suit după podoaba credinții. ANTIM, O. 116. *Trei biserici vedem în Sfînta Scriptură să se fie zidit.* id. ib. 303. *Vedem cum că la pricinile ce să caută uniori să arată obiceiurile pămîntului (a. 1775).* PRAV. COND. (1780), 169. *Din jălbile lăcuiitorilor văzum că ispravnicii dă la unile județe au cutezat a da voie spre a să lua avere și viața omului (a. 1779).* ib. 170. *Cela, vîzînd că e lăutaș, Grăi: „Bine ai venit, figănaș”!* BUDAI-DELEANU, Ț. 127. *Acuș vom vedea prin ispitire Care știe mai bine a gîcire.* id. ib. 226. *Vedeți, iubitorilor prunci, că dintr-un simbreve de os pot, într-o sută de ani, milioane de cireși ieși.* PETROVICI, P. 318/2. *Văzum că și aduse pre taină pre un călugăr.* ZILOT, CRON. 75. *Văzînd că stăpînul său... găsea pricină spre a-și întoarce fîgăduiala, au hotărîț.* GOLESCU, P. 404/11. *Fieșcine vede că nicidecum nu ne unim cu D[u]mnezeu prin declinație.* POTECA, F. 284/2. *Nu văz... cum aceste întîmplări... au slujit la a mea fericire.* MARCOVICI, D. 4/26. *Văz că toată a mea fericire spînzură de la dînsa.* id. ib. 6/22. *Văzînd că nu poate să tîgăduiască cine este, au mărturisit adevărul.* ALBINET, M. 27/16. *Vedem că acuma ni să poruncește de către stăpînire ca să facem al treilea catagrafie (a. 1843).* DOC. EC. 782. *Sî vedem spre sferișit care ceriul au vrut a ne naște.* CONACHI, P. 259. *Se simte cuprins de o adevărată jale vîzînd că se desparte de o localitate care i-a încîntat sufletul.* SION, P. 52. *Văzînd Radul Vodă că nu-i va pute sta împotriva, a dat dosu cu oastea sa.* HASDEU, I. C. I, 62, cf. COSTINESCU. *Dacă tu știai problema astei vieți cu care lupt, Ai vedea că am cuvînte pana chiar să o fi rupt.* EMINESCU, O. I, 137. *Părintele, mai în toată ziua, da pe la școală și vedea ce se petrece.* CREANGĂ, A. 2. *Văzînd că nu-i de chip de stat împotriva lui Ivan, încep a-i aduce rachiul.* id. P. 309. *Văzînd că n-are să se poată alege cu nimic, a părăsit lucrarea.* CARAGIALE, O. IV, 87. *Dacă văzu că n-are încotro, merseră la grajd și-i dederă pe Galben-de-soare.* ISPIRESCU, Ț. 21. *Unii, vîzînd că munca e fără folos, pierd orice voință.* ȘĂM. I, 17. *Văd și eu că-i așa și invidie pe cei ce pot fi altfel.* D. ZĂMFIRESCU, I. 8. *Începu să vadă și el acum că nu mai e glumă.* PĂCALĂ, M. R. 71. *Va vedea ce-i rămîne de făcut.* AN. IST. NAȚ. I, 56. *Nu prea văd ce ar putea fi chiar atît de grav.* CAMIL PETRESCU, T. I, 206. *Nu văd acum... de ce să îndur să mă bată iar la cap.* id. ib. III, 51. *Acum vedea ce greșeală săvîrșise.* VOICULESCU, P. II, 33. *Acuma văd de ce-a făcut omul pat moale și sobă caldă.* SADOVEANU, O. XXI, 110. *Nu văd de ce iei lucrurile în tragic.* CĂLINESCU, B. I. 32. *Am dus-o prin mahalale, Ca să vază cine-o vrea Că e amureza mea.* PARASCHIVESCU, C. Ț. 50. *Nu văd cine și-ar risca situația de dragul dumentale.* BÎRLEA, L. I, 43. *Nu văd ce rost au toate întrebările astea.* VĂNAGA, I. 186. *Vedem noi cum șta socoteala.* PREDĂ, D. 46. *Pentru a înțelege mai bine ce este metoda carteziană, trebuie să vedem cum a ajuns autorul ei la ea.* JOJA, S. L. 333. *Acuma văd că scrisoarea nu trebuia să apară.* V. ROM. ianuarie 1964, 88. *Nu vedem ce deosebire există între aceste derivate și cele din prima categorie.* HRISTEA, P. E. 37. *Nu vedem, de asemenea, de ce printre calculele lexicale sînt incluse și expresiile formate prin traducerea unor modele.* id. ib. 147. *Vedem cum E. Lovinescu le-a răspuns exemplar.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 11/4. *Să nu întîrzi mult... căci vezi tu că avem o mulțime de copii.* MARIAN, O. I, 8. *Cîntă-mi, cuce, pe fereastă. Dacă vezi că n-am nevastă.* id. ib. 33. *Mă dusei Miercurea-n târg, Să văz boii cum se vînd.* JARNÎK-BĂRSEANU, D. 97. *Tatăl său, vîzînd că nu-l poate opri, îi dete svațul.* LIUBA - IANA, M. 38. *Omul nostru, de unde pînă unde, a văzut că n-ar fi rău cuvîntul lumii.* FURTUNĂ, C. 3. *Eu nu prea văd ce foloase trage omul din învîțătură.* IZV. XIV, 378. *Daz drumu la necajitu șeala sî vii pîn la mini să videm cî dorești.* O. BÎRLEA, A. P. I, 201. *(Cu determinări modale) Vedeam eu bine că pe Vasile îl păștea păcatul.* IZV. XVIII, 75. *(Construit cu pronumele în dativ) Văzîndu-mi cursa, eram să las toate cele.* ASACHI, S. L. I, 216. *(Construit cu pronumele „o” cu valoare neutră) Te iubesc!... o văd prea bine că te iubesc.* EMINESCU, P. L. 94. *(În construcții negative cu valoare afirmativă) Nu văd pentru ce nu s-ar putea explica la fel și numele satului.* DRĂGANU, ROM. 251. *N-am evitat-o niciodată, Nu văd de ce nu m-aș duce.* CĂLINESCU, S. 640. *(Complementul indică*

persoane, popoare, țări etc.; adesea cu determinări elemente predicative suplimentare sau urmat de propoziții predicative suplimentare) A fi informat (că există, că se află într-o anumită situație, într-un anumit loc). *I-am dat de nume în dicționarul lui Moreri, pentru carele videm pe Neculai Costin... pomenind. CANTEMIR, HR. 113. Așa vedem pe srălucitul stat al Romei... răsturnat din vilfa măriei. ALBINET, M. 5/1. Îl vedem luptându-se cu popoarele megieșe pentru păstrarea naționalităților. KOGĂLNICEANU, S. A. 71. Sub Petru Vodă... o vedem din nou în posesiunea moldovenilor. HASDEU, I. C. I, 9. Îl vedem scriind un fel de scrisori. id. ib. 65. Sub Traian... și mai pe urmă sub alții vedem creștinii persecutați. MAIORESCU, CR. III, 108. Din anul 1717 îl vedem... deodată că apare în conducerea treburilor țării. REV. IST. IX, 218. Agatârșii pe cari i-am văzut ca popoare așezate în Transilvania. XENOPOL, I. R. I, 46. ♦ R e f l. p a s. De la începutul secolului IV-lea se văd creștinii apărînd. BARONZI, I. C. III, 156/10. ♦ E x p r. (R e f l. i m p e r s.) (După) cum (sau precum, după cît) se vede sau (t r a n z. a b s o l.) după cum (sau precum) vedem, se spune cu referire la ceva considerat notoriu. 70. de dascăli... o au săvîrșit, precum să vede. BIBLIA (1688), [prefață] 4/47. Puțini au fost pămînteni aceștii țări, cum să vede. C. CANTACUZINO, CM I, 5. Chicheron într-adins au dovedit aceasta..., precum să vede. POTEA, F. 304/15. Specia acelei doctrine era oarecare idei, precum se vede, și putere. ARISTIA, PLUT. 3/9, cf. HELIADE, O. II, 419. Cum se vede, astronomii nu au alt obiect decît așezarea timpilor. CANELLA, V. 29. Agatârșii însă, după cît se vede, cultivau și via. XENOPOL, I. R. I, 34, cf. 215. După cum se vede, întreg teritoriul țării noastre... a fost la dispoziția altor năvălitori efemerii. N. A. BOGDAN, C. M. 4. Precum vedem, atribuțiile medelnicerului moldovean erau oarecum asemănătoare. STOICESCU, S. D. 273. După cum se vede, ... numărul tipurilor de păstorit a crescut. VUIA, PĂST. 13. După cum vedem, pomul și fructul sînt denumite prin cuvînte diferite. HRISTEA, P. E. 95. ♦ (Complementul indică oameni; cu determinări elemente predicative suplimentare, care indică stări, situații etc.) A avea indicii care permit să considere, să aprecieze pe cineva ca... Dumnezeu... nu vru să-i piară zidirea minilor lui și să-i vadă pierduți. COREȘI, EV. 209. Văzîndu-l om de țară... i-au fost rusine să vadă... pe toată familia lui întru așa mare lipsire. id. ib. 413/18. Te văz că ești un mare viteaz și am credință în sufletul meu că d-tale îți va fi mai ușor decît altora. ISPIRESCU, L. 126. Cît aș vrea să te văd fericit. CAMIL PETRESCU, T. I, 64. Ce nu iscodeste mama pentru a-și vedea fata fericită. IZV. XVII, 220. ♦ I n t r a n z. A pătrunde, a discerne, a izbuti să afle ceea ce este ascuns, secret, E drept că după fondal nu sîntem în stare a vede. EMINESCU, P. L. 65. Vedea limpede în gîndul boierului. SADOVEANU, O. VII, 163. Regizorii intrau înarmați cu privirea aceea profesională în stare să vadă dincolo de fizionomia compusă cu grijă. CINEMA, 1971, nr. 1, 9. (Argotic; mai ales construit cu pronumele personal feminine „le” cu valoare neutră; cu determinări care indică un domeniu al cunoașterii, o artă, un meșteșug etc., introduse prin prep. „la”) Vede ceva la istorie. CV 1949, nr. 2, 18. Nu prea le vede la militarie. id. Le vedea la matematici. ib.*

3. T r a n z. A considera, a aprecia (drept... sau într-un anumit fel); a da un anumit înțeles, o anumită semnificație (cuiva sau la ceva); a pătrunde în esența problemelor, a fenomenelor etc. V. s o c o t i, i n t e r p r e t a. Vor pune acei sfătuiți în lucrul soțoteala lor, văzînd nevoia. CANTEMIR, S. M. 238/1. Lipssește dar a zice de fapte, dar ce felii trebuie să fie ale iubitorilor de cinste, ale iubitorilor de plăceri și ale lacomilor, lesne este a vedea fleșcare. POTEA, F. 255/5. Tu, de vei vedea aceea înșămnare a nu fi deplin și altă mai desvâlăită sau mai apriată vei afla... cu mulțămire te voi asculta. ANTROP. XIV/20, cf. PONTBRIANT, D. Toți scriitorii moderni... văd o legătură intimă între micimea creierului și între debilitatea intelectuală. HASDEU, I. C. II, 3. Acest obicei... eu îl văz ca o piață rea. ISPIRESCU, ap. CADE. Vedea chestiunea cu ochii

strănepotului. BUL. COM. IST. II, 153. Scriitorul care pune personajului un nume oarecare... dă dovadă că nu vede personajul. IBRĂILEANU, S. L. 72. Întreaga istorie a lumii văzută prin ochii oamenilor Renașterii este ogîndită în paginile lui. ARH. OLT. V, 88. Așa am văzut eu lucrurile și cred că le-am văzut bine. C. PETRESCU, C. V. 107. Iată cum văd eu lucrurile într-un război. SADOVEANU, O. XXI, 22. Am început să văd care sînt diferitele aplicațiuni. ENC. TEHN. I, 260. Nimic nu ne îndreptățește însă să nu vedem la origine aceeași piesă și găteala a capului. APOLZAN, P. I. 119. Vom accepta cu ațit mai mult un asemenea fel de a vedea lucrurile. BUL. FIL. XI-XII, 384. Felul cum sînt văzuți pițigoii de poporul nostru. BĂGESCU, PĂS. 340. Nu vedeau altfel universul decît ca o suprapunere de ceruri. CĂLINESCU, C. O. 112. Medievalii nu respectau pe om și vedeau viața ca o vale a plîngerii. id. ib. 329. Scriitorul vedea, de altfel aici, nu un fenomen de epocă, ci mai ales umul izvorit dintr-o înzestrare specială a poporului român. VIANU, L. R. 446. E poate că o datorie să vezi prezentul în colori mai negre decît e de fapt. BLAGA, Z. 20. Au fost poștîți într-o seară la masă... ca să le arate cum vede opinca revoluția. CAMIL PETRESCU, O. III, 7. Vedea aici o vinovăție lipsită de respect. id. ib. 49. Ia spune, cum vezi asta? H. LOVINESCU, T. 105. Văzut la modul mistic, d. Argeșii ne comunică fiorul său. CONSTANTINESCU, S. I, 147. Fiecare propoziție analitică ar putea fi văzută ca analitică numai în virtutea formei sale. JOIA, S. L. 363. Nevoile de viață ale omului văzute prin perspectiva ocupației lui. IST. LIT. ROM. I, 30. Țîtin lasă cuvîntul fără etimologie, ceea ce înseamnă că a văzut aici o anumită dificultate. HRISTEA, P. E. 44. Practica este văzută aici ca existență obiectivă. REV. FIL. 1971, 1176. Fantasticul e văzut ca o exploatare intensivă a realului. ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 27, 7/4. Nu trebuie văzută aici abolirea principiilor criticului. id. 1976, nr. 1, 11/4. (R e f l.) Îi oferi îndată un loc de funcționar la banca lui, deocamdată modest, firește, rămînd să se vadă ulterior dacă va merita mai mult. REBREANU, R. I, 41. (A b s o l.) Acest mod de a vedea e bazat pe un exces de abstractizare. RALEA, S. T. I. 207. El stă mai bine ca noi toți! Asta înseamnă că a știut să vadă departe. DEMETRIUȘ, C. 12. Acest fel de a vedea nu ține seama că în evul mediu boierii... erau posesori de privilegii. PANAITESCU, O. T. 6. A știut să vadă dincolo de prejudecăți. V. ROM., iulie 1973, 188. ♦ (Cu determinări introduse cu prep. „în”, „învechit”, „întru”) Cu plăcere ne aducem aminte cît de plăcută va fi înțelepțului teoria lui D[umnezeu] (întru care vede nemărginită săvîrșire). POTEA, F. 290/6. În toate acestea nu vede... decît înnoirea pătimirilor sale. ALBINET, M. 3/21. Poporul... vedea în Ștefan [I] oeo] d pe invincibilul. ASACHI, S. L. II, 227. Nominalistii nu vedea într-însele decît vorbe. LAURIAN, F. 49/20. Vede într-înșea o știință admirabilă. MARIAN, PR. I, VII/24. Poporul vede în ei pe niște apărători meniți a restabili cumpăna dreptății. RUSSO, S. 176. Poate vedea într-însul... cea mai mică porțiune a adevărului. BARONZI, I. C. II, 9/15. Nu simțiți că-n proaste lucruri voi vedeți numai mimuni? EMINESCU, O. I, 157. În fiecare însărcinare el vedea un semn de încredere din partea colonelului. BĂCALBAȘA, S. A. I, 59. În toți semenii săi vede un rival. MARIAN, O. I, 46. Povestirea... în care vedem un răsunset despre nopțile cele lungi ale poeziilor. XENOPOL, I. R. I, 27. O mîlă nesfîșită atunci îl cuprinsese văzînd în orice semn un copil. ANGHEL, PR. 70. Noi ne mulțumim să vedem în Steriade un artist cu personalitate proprie. id. ib. 156. În aceste dațini, inteligenții români din părțile locului văd evoluțiunea petrecerilor romane. VICIU, COL. 13. Trifon văzu în această un semn dumnezeiesc. PAMFILE, S. T. 8. Ținînd cont de izolarea grecească, e mai probabil de a vedea în ea o transformare. RF I, 103. Pașadia... spunea că în amor nu vede decît fetișism. M. I. CARAGIALE, C. 87. Văd în deosebitele grații ale „Cernei” un corospondent daco-geto-tracic. DRĂGANU, ROM. 238. Vedea în artă și, o armă împotriva întinericului. SADOVEANU, O. XX, 29. Vede în ortodoxie, ca trăsătură dominantă, organicitatea. BL VII, 41. Ei vedeau în el mîndria lor de odinioară. IZV. XVIII, 102. Contemporanii n-au văzut în această lucrare decît o operă reușită. OPRESCU, S. 113. Baudelaire... a văzut în viciu și extaz două mari

postulate lirice. CONSTANTINESCU, S. I. 68. *Omenirea a văzut totdeauna în puritate cel mai înalt grad de etică.* RALEA, S. T. I. 56. *Ea vedea în ei numai copiii pe care i-a crescut.* CAMIL PETRESCU, O. III, 25. *Ei văd în gândire un izvor pur subiectiv de cunoaștere.* JOJA, S. L. 254. *Poporul vedea în revoluția lui Iancu o reînviere a răscoalei din 1784.* IST. LIT. ROM. I. 168. *Asemenea cercuri văd în teatrul românesc o primejdie.* IST. T. I. 144. *Tot un neologism văd în „castan” Tikin și Candrea.* HRISTEA, P. E. 82. *Nu trebuie să ne determine a vedea în decizie numai un factor reglementar.* REV. FIL. 1971, 1517. *Unii istorici au văzut în el un erou, emițind asupra lui judecăți contradictorii.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 3, 3. *Iorga a văzut în scriitor un visător.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 712. ♦ *A prețui (3). Vedeți și acelora înțelepciunea ceaea buna.* CORESI, EV. 41. *Cei frumoși era văzuți la toți și mai ales la femei.* SINCAI, HR. II, 306. *Învățătorul nu e văzut și n-are încrezământ la dirșii.* PETROVICI, P. 715. *Pe cel ... îmbrăcat cu haina blindețelor îl vezi rău.* GOLESCU, P. 91/9. *Omul! ... în inimă-ți te-ntoarce și vezi a ta însuși!* CONACHI, P. 274. *Văzînd a sa dreaptă și credincioasă slujbă către noi.* HASDEU, I. C. I. 89. *Ce naiba vede La dînsa nu știu.* POP., ap. TDRG. ♦ *(Prin sinecdoacă) Ochiul lui ... vede cu deosebită justete anumite situații.* RALEA, S. T. I. 67. ♦ *Expr. A fi bine văzut = a fi apreciat pentru calitățile sale (profesionale), pentru importanța socială etc., a întruni aprecieri pozitive din partea cuiva. Om așezat și foarte bine văzut de toată obștea.* CARAGIALE, O. I. 28. *De aceea ei se măgulesc a crede că întreprinderea lor va fi bine văzută.* ARHIVA, I. 4, cf. CADE. *Era foarte bine văzut aici și asta-l făcu curtenitor și îndatoritor.* IZV. XVIII, 19. *Dacă ați ști ... cât de bine este văzut în cercurile diplomatice.* CĂLINESCU, S. 355. *Îl avansează repede colonel și general, e un ofițer foarte bine văzut.* id. ib. 484, cf. DL, DM, DEX. (Cu inversarea construcției) *Cei care au participat la război, ca tine, nu vor fi văzuți bine.* CĂLINESCU, S. 625. (A fi) *rău văzut = (a fi) desconsiderat.* *Grecul Veleli, rău văzut și dușmănit de boierii țării.* XENOPOL, I. R. VI, 84, cf. TDRG, CADE. (Cu inversarea construcției) *Aceste simțăminte sînt proscrise, sînt ridiculizate sau văzute rău.* BOLINTINEANU, O. 425. ♦ *(Complementul indică persoane) A crede capabil să fie, să devină ... Bati-mă, părinte, omoară-mă, dar io nu-l văd pă diavolu ăsta cu un copil în brațe.* CAMIL PETRESCU, O. I. 16. □ *După cum înveți la matematică, nu te văd inginer.*

4. *Tranz.* (Complementul indică manifestări, creații etc. ale oamenilor sau realități din mediul înconjurător aflate în sfera de interes a oamenilor) *A analiza, a cerceta cu mintea, a examina pentru a ajunge la o cunoaștere justă a ceva; a verifica pentru a stabili măsura în care ceva corespunde adevărului, calității, cerințelor sau anumitor date; a hotărî ceva în urma analizei prealabile.* *Din socotelile epitropiilor ce le văzum ne-am piroforisit Domnia mea cum că ... nu să caută veniturile epitropiilor cu silință (a. 1793).* PRAV. COND. (1780), 203. *Să văză și zapisile mele de cumpărătoare (a. 1825).* ARH. OLT. XII, 254. *Ce trebuie a vedea la organele simțitoare.* POTECA, F. 123/15. *I-am zis: Vezi inima-mi, gîndul și cunoaște taina lor.* HELIADE, O. I. 414. *Pînă acum am văzut pămîntul în raport cu trupurile cerului.* GENILIE, G. 104/25. *Trebuie să văd această lucrare.* PONTBRIANT, D. *O întîmplare de senzație care trebuia văzută de aproape.* GARAGIALE, O. II, 309. *O întîmplare norocită aduse pe lordache la Bucurêști cu ocazia ce văzurăm.* REV. IST. IX, 217. *Să vedem acum și celelalte credințe despre corbi.* MARIAN, O. II, 8. *Să vedem etimologiile pe rînd.* VICIU, COL. 6. *Să vedem împrejurările în cari s-a deschis cel dintîi curs academic de istorie națională.* AN. IST. NAȚ. I, 2. *Asta rămîne de văzut.* CAMIL PETRESCU, T. I, 16. *În capitolele anterioare am văzut toate operațiile prin care trece lîna și cînepa.* POLZAN, P. L. 71. *A coborît să vadă situația cofrajului.* 1 august 1964, 76. ♦ *R e f l. p a s.* *Să trimețiți socoteala aici ca să s[ă] văză și de cinstita judecătorie (a. 1788).* ȘTEFANELLI, D. C. 178. ♦ *(Urmă de propoziții complete) Să vadă cumu-i va merge leagea.* PRAV. 3. *Și vedeți și știți dentru toate locurile, unde el să ascunde acolo.* BIBLIA (1688), 213 ²/59. *Cercînd ca să vadă de putea să*

toarcă. DRĂGHICI, R. 52/15. *Este de tot interesant, ca și de folos pentru istoria minții omenesii, a vedea pe cîte drumuri cu totul contrare s-au căutat a se ajunge.* VASICI, M. 5/19. *Să ne punem dar mai întîi pe acest tărîm și să vedem dacă ... concluziunile d-lui Bărnuțiu sînt justificate.* MAIORESCU, CR. III, 98. *Să vedem cum sînt primite de ureche alte ritmuri și alte măsuri.* REV. IST. IX, 252. *L-a trimis să vadă cum e pe lume.* MARIAN, O. II, 3. *Să vedem ce ne spun colindele și legenda poporănă.* VICIU, COL. 7. *Du-te în piață și vezi mai departe cum stăm cu înrolările.* CAMIL PETRESCU, T. II, 450. *Consultă iar lista ca să vadă ce are de făcut.* id. ib. III, 12. *Fă mata o însemnărică... ca să vedem ci ni lipsești.* BRĂESCU, M. B. 91. *Să vedem acuma ce mîncăm, ce bem.* SADOVEANU, O. XXI, 209. *Este de văzut dacă nu cumva s-ar putea aplica aceiași curenți.* ENC. TEHN. I, 273. *Mă duc la raion și vedem noi cine trebuie închis!* PREDĂ, D. 47. *Trebuie să vedem acum sub ce formă se prezintă sinonimele românești.* L. ROM. 1959, nr. 2, 36. *Să vedem întrucît se justifică o asemenea ipoteză, să cercetăm documentele contemporane.* C. GIURESCU, P. O. 50. *Vino-ncoa să vedem ce e de făcut.* STĂNCESCU, B. 241. *Să te caut în catastiv să vedem ești pentru rai?* IZV. VIII, 7. *S-o dus la grîu sa vadă ce face.* MAT. DIALECT. I, 124. ♦ *Re f l. i m p e r s.* *Să se vadă dacă e vorba de o notiță sau de o lucrare mai întînsă.* BUL. COM. IST. I, 93. *A se vedea produsele culturilor respective.* NOM. MIN. I, 3. *A se vedea cazul Momsen.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 1, 4/1. ♦ *(Complementul indică evenimente, procese, fapte viitoare)* *A deduce evoluția, realizarea, producerea etc. (din analiza unor fapte, a unor situații prezente); a prevedea (I I).* *V. i n t u i.* *Să uită păcătosul la nevoie, vede aievea pierzarea lui, tremură, să îngrozește.* ANTIM, O. 214. *Nemaiputînd să fugă s-au prins de leu.* *Atunci, văzîndu-și sfîrșitul, au zis: „Tiicălosul, eu... mi-am pierdut viața”.* GOLESCU, P. 169/2. *O sumă de negustori mari scrișneau văzîndu-și apropiata cădere.* CARAGIALE, O. IV, 27, cf. RESMERIȚĂ, D. *Sufletele noastre, ridicate o clipă deasupra prozei zilnice ș-a nimicurilor obișnuitei vieți, zburau mai departe și vedeau întînsurile viitorului.* SADOVEANU, O. XXI, 26. *Popa Gheorghe văzu primejdia și întoarce vorba pe drumul... cel mai bun.* CAMIL PETRESCU, O. I, 16. *Poți privi... ca printr-un ochean, ca să vezi mai bine sfîrșitul.* BĂNULESCU, I. 9. ♦ *(Urmă de propoziții complete) Cînd și cînd caută să dăm fleșcăruia... să facă vreun conțept pentru ca să putem cunoaște isteția lui și să vedem ce ajunge.* PETROVICI, P. 306/24. *Vedea că fiu-său are să fie procopșit ca nici umul din fiii de împărați.* AȘPIRESCU, ap. ȘĂINEANU, I. 150. *Diplomatul român, deși socotea posibil... o soluție a conflictului... nu vedea cum va evolua chestiunea.* TITULESCU, D. 37. *Eu îți mărturisesc că nu prea văd cum ai să-i spui.* CAMIL PETRESCU, T. I, 138. *Se înfioară văzînd ce-o așteaptă.* id. O. III, 23. *Nu văd ce-ai mai face de aci înainte, în felul tău ai făcut o carieră rotundă.* CĂLINESCU, B. I. 530. *Cetatea pe care-o aveți Ca miine văz c-o ați perdat.* TEODORESCU, P. P. 111. *Dragostea noastră cea dulce Eu am văst că n-o vom duce.* JARNIK-BİRSEANU, D. 162. ♦ *(Întărit prin „cu ochii”) Vedea cu ochii cum că voința lui... va fi călcată în picioare.* REV. IST. IX, 240. ♦ *Tranz și r e f l. A (-și) închipui, a (-și) imagina (pe cineva) într-o anumită situație, în postura de... Ea-l vedea mișcînd poporul Cu idei reci, îndrăznește.* EMINESCU, O. I, 52. *Îl vedea într-o lume ideală, corectat, după fantezia ei, de toate năzuințele către alte femei.* D. ZAMFIRESCU, A. 116. *Și-n mintea ta înșerbîntată, Te vezi deodată orator.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 51. *Mă văd acolo, sînd cu ochii în lună, și vișînd.* SADOVEANU, O. XXI, 162. *În imaginația sa... vedea pe Dumnezeu și pe sfinți ca pe niște călugări.* CĂLINESCU, B. I. 534. *Mă văd serile cu tine pe treptele celea înverzite și despicate.* *Esențialul e că sîntem împreună.* VINEA, L. B., 237. *Visa de chipul ei străveziu... În gîndul lui se vedea aproape de ea.* IZV. XVIII, 142. ♦ *(În superstiții) A prevesti (I), a prezice.* Brăgania zice: ... *Acolea despre miazănoapte văz schimbare de stăpîniri și turburări (a. 1703).* FN 123.

IV. *I. R e f l.* (Cu valoare de semiauxiliar de modalitate și construit mai ales cu un adjectiv ori cu un verb la infinitiv, la conjunctiv sau la indicativ) *A părea (I), a se arăta, a da*

impresia, a avea aerul. *Unul ce să vede între alalț ingeri mai căpetenie zisă cătră alalț ingeri.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 144 '21. *Se văd a fi oameni de treabă.* AXINTE URICARIUL, LET. II, 161/24. *Pe acest Enias Sylvius să vede să fie crezut și urmat săracul Ureche.* CANTEMIR, HR. 122. *Siloghizmul... spre dovada și întemeierea vredniciei... întemeiat și alcătuit a fi să vede.* ib. I. I. I, 62. *Acela ce l-au făcut, den neștiință să vede să-l fie scris.* C. CANTACUZINO, CM I, 5. *Într-însele să vede a zice cevași, dînd pricinile pentru ce sint date acele hrisoave.* id. ib. 6. *Întristat, jalnic și amar să vede a fi răspunsul morții la om.* ANTIM, O. 224. *După ce' o am junghiat, au rămas numai pielea și oasele, măcar că să vedea foarte grasă.* HALIMA (1783), 13^v /7. *Această lucrare se poate întrebuița îndelungat cu pruncii pentru că se vede a fi foarte ușoară.* PETROVICI, P. 139/16. *De treabă fînăr se vedea acela.* DRĂGHICI, R. 8/24. *Ajutorul trimis de craiul Matias se vede a fi fost puțin.* F. AARON, I. I, 133/21. *Folosul ei nu e mic, cunoscut se vede a fi spre nutrirea și împiedecarea frîngerii oaselor.* ANTROP. 18/1. *La ochii noștri se vede înfălept.* CONACHI, P. 272. *Astă sărmană găroașă se vede foarte suferindă.* NEGRUZZI, S. I, 45. *Subcîrmuitorul se vede om bun, dar... sint alții care nici pe el nu-l lasă.* BOLINTINEANU, O. 322. *Nu se vede a fi lucru mare.* LM. *Se vedea a fi un bărbat de seamă.* CARAGIALE, O. II, 257. *Cel mic se vedea a fi mai isteț decît cei doi mai mari.* SPIRESCU, L. 313, cf. DDRF, ALEXI, W., TDRG. *Nu e așa de prost cum se vede.* SCRIBAN, D. *Pictura se vede a fi fost spălată la o dată apropiată.* ARH. OLT. XIX, 28, cf. DL, DM, DEX. $\diamond$ Refl. impers. (Învechit, în Transilv.; construit cu dativul pronumelui personal și urmat, de obicei, de o propoziție subiectivă introdusă prin conj. „că”) *Așa dară mie mi se vede că turcii au vrut să pună domn Valahiei pre Vlad.* ȘINCAI, HR. II, 74/7. *Poate că-și teamea domnia sa, cum i se vede preavestitului Enghel.* id. ib. 227/13. *Mie mi se vede că păduceii sint cei mai buni de a face garduri.* ECONOMIA, 116/13. $\diamond$ (Cu pronumele postpus) *Deprinderile cele dintîi se văd lui a fi mai ușoare.* PETROVICI, P. 186/22. $\diamond$ (Regional; cu determinări substantivele precedate de prep. „a”) *Să vede a popă.* ALR II 3 170/157. $\blacklozenge$ Refl. impers. (Popular și familiar; în e x p r.) **Se vede (treaba sau lucrul) că ... = (e) probabil că... ; se pare că... Poate tîmăduirea carea să vede că fi-au făcut să fie după năluire și numai deasupra cu vederea.** HALIMA (1783), 19/28. *Această otaștină să vede că este vechi obiceiă pămîntesc și cu dreptate.* PRAV. COND. (1780), 82. *Răul întru sporire se vede că s-au urcat.* BELDIMAN, ap. ȘAINEANU, I. 69. *Care lucru să vede că este o greșală de un om nebun.* GOLESCU, P. 255/17. *Să vede că și minciuna are oarecare trepte.* POTECA, F. 121/2. *Acest căpitan se vede că era un om de treabă, așa-i, tată?* DRĂGHICI, R. 13/26. *Îndată după ce am adormit să vede că s-au îndușit.* ALBINET, M. 85/16. *Tu, se vede treaba că ți-ai ieșit din minte.* GORJAN, H. IV, 20/1. *Bătrîmul meu părinte... carile se vede că m-au binecuvîntat.* ASACHI, S. L. II, 285. *Se vede că a răspuns.* LAURIAN, F. 100/28. *Se vede că e nevrednic de amorul d-tale.* NEGRUZZI, S. I, 50, cf. PONTBRIANT, D. *Se vede, cînd te-ai născut tu, c-o strănutat dracu!* ALECSANDRI, T. 909. *Arnăutul se vede că înfălesese în sîrșit pricina vizitelor dese ce făcea nevasta lui.* id. O. P. 53. „Cultura” se vede că nu mai apare. CONTEMPORANUL, I, 702. *Apoi dă, cumătră, se vede că și lui Dumnezeu îi plac tot pușori de cei mai tineri.* CREANGĂ, P. 31. *Se vede lucru că așa e făcut omul, să nu fie singur.* id. ib. 141. *Se vede că noi modernii nu știm... cu mult mai mult.* CARAGIALE, O. IV, 43. *Se vede că l-au bătut astăzi, adause apoi privind pe Lică.* SLAVICI, O. I, 129. *Se vede că pentru iubirea ce ai către împăratul... te uiți așa.* SPIRESCU, L. 15. *Se vede... că d-lui s-a supărat.* REV. IST. IX, 169. *Se vede că Dumnezeu îi pierduse socoteala zilelor.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 11. *Se vede însă că polonii nu erau pe deplin mulțumiți.* XENOPOL, I. R. VI, 59. *Aripi se vede că nu i-a venit în gînd să facă.* ANGHEL, PR. 69, cf. TDRG. *Mai demult se vede că a impresionat închipuirea poporului de aici.* PĂCALĂ, M. R. 146. *Avea de gînd să ducă din Presburg un izeuț, ... ceea ce se vede că nu s-a îndeplinit.* BUL. COM. IST. II, 5. *Se vede că ploaie undeva în munte, căci Limpejoara... se turburase.* SOVEIA, O. 45. *Se vede că ne găsim în fața unui fenomen răspîndit.* RF I,

145. *Se vede că după această dată a fost numit ban.* ARH. OLT. XIII, 4. *Nu găsiră pe nimeni. Se vede că ei întîrziaseră.* VOICULESCU, P. II, 140. *Se vede treaba că logodna trebuie să fi avut loc.* C. GANE, TR. V. 278. *De data asta se vede că nimerisem... cel mai potrivit loc pentru citeva ceasuri de odihnă.* SADOVEANU, O. XXI, 140, cf. 330, SCRIBAN, D. *A dat de un mîrgăritar... Se vede, - zise, - că-i un lucru rar.* ARGHEZI, S. V, 50. *Se vede că arderea teatrului i-a produs o tulburare psihică.* CĂLINESCU, S. 134. *Se vede că i-a luat Dumnezeu mințile.* CAMIL PETRESCU, O. I, 31. *Se vede treaba că îl urmărea bătrîmul.* VINEA, L. I, 14. *Au și ei gîndurile lor... Se vede treaba că or fi știind ei ceva.* PREDĂ, D. 89, cf. id. M. 60, DM. *Se vede însă că această hotărîre nu a fost respectată.* STOICESCU, S. D. 252. *Se vede că e un urs de treabă.* SORESCU, U. 5, cf. DEX. *Se vede că așa li-a fost împărțit de la Dumnezeu.* MARIAN, O. I, 7. *Se vede că ntr-acolo ne-om duce.* FURTUNĂ, C. 6. *Se vede că pe atunci dracii erau pe pămînt și se vindeau.* IZV. XIII, 90. *Se vede că pentru mine nu mai e dreptate pe pămînt.* ib. XIV, 297. (Cu pronumele reflexiv postpus) *Vede-se că e cela denfii.* PRAV. LUCACI, 170. *La anul... 444 vede-să că grecii puțină înștiințare au avut.* CANTEMIR, HR. 59. *Vede-să dară că toți scriitorii... într-aceasta să toclesc.* C. CANTACUZINO, CM I, 9. **Se vede (treaba) = probabil (3).** *Dracul te duce, se vede, și la bune.* CARAGIALE, O. I, 147. *Asta, se vede, l-a supărat foarte adînc.* id. ib. IV, 149. *De ce nu vrea să-i spună ei ce are pe suflet? O crede de tot copilă, se vede.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 88. *Țe frică?... Mie? Nu mă cunoști se vede.* XENOPOL, ap. TDRG. *Mult e tînăr. Ca o fragă! Și, se vede, de-omenie.* COȘBUC, P. II, 38. *Moartea care-și are și ea, se vede, ironiile ei.* ANGHEL, PR. 63. *Soarele... călătorea, se vede, aiurea.* id. ib. 94. *Sîrbii și grecii nu mai cred, se vede, în cuvîntul vechilor lor tovarăși.* SADOVEANU, O. XXI, 122. *Nu au fînit, se vede treaba, suficient cont de interesul special pe care l-a arătat marele Hajdeu.* BĂCESCU, PĂS. 199. *Monseniorul stătu puțin nedumerit, negăsind, se vede, repede corespondentul curent.* CĂLINESCU, S. 30. *Se oprise gîfînd, fiindcă venise, se vede, în fugă.* CAMIL PETRESCU, O. I, 29. *În mahalaua Scaunelor muriseră trei pe neașteptate, ascunși, se vede, de ruđe.* BARBU, PRINC. 20. *Prezența sa nu este amintită în mod special decît în aceste probleme pe care, se vede, domnia nu le rezolvă.* STOICESCU, S. D. 83. (Cu pronumele reflexiv postpus) *Misail și Simion vede-să acel vechi hronic să-l fi avut la mînă.* CANTEMIR, HR. 470.

-Prez. ind.: *văd și (învechit și regional)văz*, pers. 3 *vede și (învechit) veade* (IVĂNESCU, I. L. R. 202); imperf. pers. 3 *vedea și (regional) veda*. (PHILIPPIDE, P. 21, 156); perf. s.: *văzui*, pers. 3 și (regional) *vezu* (MIHĂILĂ, CULTURĂ, 40); pers. 4, și (învechit și regional) *văzum*, pers. 5 și (regional) *văzut* (ALR SN VII h I 982); m. m. perf.: pers. 1 *văzusem*, pers. 3 și (învechit) *vezusă* (L. ROM. 1976, 49); conjunct.: pers. 3 și 6 *să vadă și (învechit și regional) să vază, (regional) să vează, să veaze* (IVĂNESCU, I. L. R. 577); part.: *văzut și (regional) văzi, vezut* (CUV. D. BĂTR. II, 29, DHLR II, 80, L. ROM. 1976, 487, 1979, 269), *vizut* (PASCU, S. 137), *vizut* (A II 12). - Și: (regional) **a véde** vb. III. A III 16.

-Lat. *videre*.

VEDEALĂ s. f. 1. (Învechit și regional) *Vedere!* (1). Cf. DDRF. *Repezi iscoade Să meargă la vedeli și să vegheze.* MURNU, O. 241, cf. DM. *Tat-său... o scoate pe fată la vedeală, o cearcă și o văd în tot chipul.* PAMFILE, CR. 110, cf. LEXIC REG. 32. *Turtiță de ceară Fie-i de vedeală.* POP., în IST. LIT. ROM. I, 48. *Nu mai iestă vedeală așa bună.* A III 4. $\diamond$ (Întărit prin „ochilor”) *Lvoarele să spuie în vedeala ochilor în toată împărăția.* BIBLIA (1688), 36¹²/10. *Pentru vedeala ochilor.* ALR I 37/536. $\diamond$ L o c. a d v. **În (sau la) vedeală** = așa încît să poată fi văzut; în văzul tuturor; în mod public, deschis. *El aice își luasă o fată a unei rachierije, ... care o chema Anița, fiitoare, de o purta în vedeală între toată boierimea.* NECULCE, L. 85. *Au și-ncepăt a să sfîdi și a să pîri la Poartă unul pe altul în vedeală.* id. ib. 326. *Și numai într-o dzi nu l-au arătat, iar a doa dzi au și ieșit în vedeală.* id. ib. 328, cf. DDRF, GHETIJE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE, SCRIBAN,

D., DL. *Lucrul ăsta trebuie pus la vezeală.* CIAUȘANU, GL. *Ouăle le păstrează în casă puse la vezeală pe dulapuri.* ARH. OLT. VI, 469, cf. LEXIC REG. 47. ♦ Loc. prep. **În vedeala** (cuiva) = în fața, dinaintea, sub privirile cuiva. *Nu mai în videala leșilor s-arăta neprietin... că el avé prieteșug cu dinșii.* NECULCE, L. 108. ♦ Ex p r. **A scoate în vedeală** = a da la iveală. *Am făcut... această îndrăzneală să scoț acest fel de carte în vedeală.* VĂCĂRESCUL, GR. 9/25. ♦ (Regional) Opaț (Lupeni). Cf. A III 4.

2. (Regional; în forma *vezeală*) Vedere¹ (4). Cf. LEXIC REG. 39.

3. (Regional) Întâlnire între doi tineri de sex opus organizată de obicei prin intermediul părinților sau al rudelor acestora în scopuri matrimoniale (Săpata de Sus - Argeș). Cf. UDRĂSCU, GL.

- Pl.: (rar) *vedeli*. - Și: (regional) *vezeală* s. f.
- *Vede* a + suf. - *eală*.

VEDEARE s. f. v. *vedere*.

VEDENE s. f. v. *vedenie*.

VEDENIE¹ s. f. 1. (În credințele religioase) Reprezentare în vis (1), în stări extatice etc. a unei ființe (supranaturale), care face cunoscută voința divină, apariție, arătare, (învechit) vedere (7). V. revelație, viziune. *Cînd fu demîneată, începu a spune împăratul videnia ce văduse către Evlavie.* VARLAAM, C. 394. *El... cu mina le arăta și pricepură c-au vădzut o videnie în beserecă.* id. ib. 461. *Răbdînd multe năpăști... de la dimoni, din videnie și din arătare dumnezeiască merse la Țarigrad.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 113°/27, cf. octombrie 50°/29. *Zise D[um]nezeu lui Israil în videnia nopții zicînd: Iacove, Iacove... nu te teme a te pogori la Eghipt.* BIBLIA (1688), 35°/10, cf. 128°/49. *El, deaca văzu videnia, să sculă înfricoșat și vede afară sînd unii să-l prinză* (a. 1691). GCR I, 294/24, cf. ANTIM, P. 28. *Prorocii... au zis că videnia este d[um]nezeiască și cuvîntul este de la D[um]nezeu* (cca 1700 - 1725). GCR II, 20/16. *Chipul acel ce au văzut în videnia lui împăratul Navohodonosor... știm ce însemna* (a. 1742). id. ib. 31/33. *Prorocul Iezechiil, videnie și vedeare dumnezeiască și preaslăvită văzînd, o au povestit* (a. 1775). id. ib. 106/17. *Doi din cei ce sta acolo, socotînd că va fi vreo nălucire și nu videnie, i să ruga să le spuie această mare taină.* MINEIUL (1776), 28°/2, cf. 51°/16. *Uimirea sau videnia cea mai presus de fire a sfîntului Grigorie* (a. 1781). IORGA, S. D. XIII, 156. *A adevărit la oamenii casii sale că are înțînire cu arhanghelul Gavriil în vremile ce arăta că este cuprins de videnii și fu fără zăbavă de toți aceștia cunoscut de prooroc.* VĂCĂRESCUL, IST. 247. *Între alte învățături folositoare care grăia noao, sfîntul Antohie ne-au spus noaoă pentru folos și aceasta vedenii* (a. 1808). GCR II, 199/14, cf. DRU. *El a descălicat și a dat în genunchi, privind cu o curioasă mirare vedenia ce-i trîmite cerul.* ODOBESCU, S. III, 59. *De parte de sufletul ei... să fi cutezat să spună vreedată, spre laudă deșartă, vedeniile trimise ei de sus.* GALACTON, O. 316. *Nicodim a aflat învățură nouă despre vedenia sfîntului Ion Teologul.* SADOVEANU, O. XIII, 39, cf. 175. ♦ (Învechit) Scriere, text care relatează despre o vedenie (1). *Din slovenie în limbă rumânească s-au scos de răposatul în Domnul preotul Iancul din Sîmcel aciasta videnie* (a. 1781). IORGA, S. D. XIII, 156, cf. IST. LIT. ROM. I, 244.

2. Reprezentare în vis (1) sau falsă percepție a unor lucruri, a unor situații etc., care nu corespund unei realități concrete; ființă ireală care apare în vis sau care este imaginată de o persoană stăpînită de emoții puternice, de o boală psihică etc. V. arătare, fantomă, halucinație, închipuire, nălucă (1), nălucire (1), năzărire. *Din somn și din vis ca acesta Hameleonul trezîndu-șă, tot chipul videnii ca într-un punct a socoteli culegînd, ni spre bine, ni spre rău îl lua.* CANTEMIR, I. I, 73, cf. KLEIN, D. 454. *Să asămănează numai cu vedeniile visului trecătoriu* (a. 1806).

URICARIUL, IV, 98/10, cf. BUDAI-DELEANU, LEX., DRU, LB, I. GOLESCU, C., VALIAN, V. *Duhuri necurate în întunericul mare Nu au să-l mai năcăjească prin videni-ngrozitoare.* CONACHI, P. 263. *Nu știu cît finu acest potpuri de vedenii, căci, cînd am deschis ochii, era zioa mare.* NEGRUZZI, S. I, 60, cf. POLIZU. *Vedenii cumplite și țipetu-acela în veci m-a-nsoțit.* ALEXANDRESCU, O. I, 91. *Spun drept că atunci m-am văzut înconjurat de vedenii, fantasme, stahii, strigoi, moroi și de toate ființele fantastice.* ALECSANDRI, O. P. 39, cf. id. POEZII, 302, CHAC, II, 455, LM. *A avut o vedenie în care i s-a zis: „Scoală! Ucide și mîncă!”* BOLINTINEANU, O. 295. *Închipuirea și plămuește vedenii cobitoare și tot ce e mai trist în viață.* ODOBESCU, S. I, 153. *Iar mă chinuiește în închipuiri și cu vedenii.* CARĂGIALE, O. II, 279. *Erau vedenii fără de rost, închipuiri, pe care le făcea ca să voiască, un fel de gînduri văzute.* SLAVICI, O. I, 370, cf. II, 247. *Ce dulci vedenii tainic sub ochi mi se strecoară!* VLAHUȚĂ, S. A. I, 51, cf. DDRF, ENC. ROM. *Și vedenii-n jur îmi zboară! Și-mprejur-mi toate plîng!* COȘBUC, P. II, 11, cf. BĂRCIANU. *Treceau ceasurile, și el... nu putea dormi. O vedenie nouă sta acum în mîntea lui.* D. ZAMFIRESCU, I. 103, cf. ALEXI, W. *În vedenia mea se vede numai umbra înaltă și dreaptă și mina care, alintător, se întinde spre mine.* IORGA, P. A. I, 16, cf. BIANU, D. S., TDRG, PASCU, S. 244. *Ele se pun acolo unde a avut cineva o vedenie.* PAMFILE, I. C. 455, cf. id. DUȘM, 257. *Adineaori avu vedenii.* DELAVRANCEA, O. II, 133. *Închise ochii și așipi. Vedenii stranii i se arătară într-un vârtej comun.* AGÎRBICEANU, S. P. 107, cf. id. A. 264. *Prea ai meșteșugul de a mi te vîri nepoștit în suflet... și a-mi stîrni fel de fel de vedenii cu farmazoniile d-tale.* HOGAȘ, M. N. 21. *Se frîmîntă... căutînd zadarnic să îneco în întuneric vedeniile apăsătoare.* REBREANU, I. 221, cf. RESMERIȚĂ, D. *Dă foc la casă sau se spînzură pentru a scăpa de vedenii.* MARINESCU, P. A. 124. *Înaintea ochilor mei, ațeapa, se desfășura fermecătoare trîmbe de vedenii.* M. I. CARĂGIALE, C. 38. *O săptămînă stete bolnavă în pat. Avu frîguri, vedenii; o profundă remușcare o cuprînsese.* BASSARĂBESCU, S. N. 149, cf. CADE. *A rămas singur cu vedeniile și cu durerea lui de cap.* GALACTON, O. 269, cf. 107. *Miazănoapte, ceața deasă care-nchipuie vedenii.* TOPÎRCEANU, M. 15. *Uneori, se scutura ca de-o vedenie ori ridica ochii spre tavan și desfăcea, larg, gulerul cămășii, care-l sugruma.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. II, 140, cf. POPA, V. 29. *Vedenia stării cîteva clipe, apoi se prelinse prîntre clinchetele șicloase ale mărgelilor.* VOICULESCU, P. II, 80. *Am avut o vedenie de spaime.* SADOVEANU, O. XXI, 371, cf. SCRIBAN, D. *Cu ce fel de vedenii și arătări calîndă Făptura ța ușoară tîrîmul adormit?* ARGHEZI, S. V, 32, cf. BLAGA, Z. 15. *Aceste vedenii sînt împrăstiate, dizolvate de controlul cu realitatea.* RALEA, S. T. III, 244. *Adormi greu și avu șomnul turburat de vedenii.* STANCU, R. A. IV, 434. *Șomnul îi fu turburat de fel de fel de vedenii rele.* V. ROM. decembrie 1953, 24. *Ai să rămîi cu remușcările, cu visele rele, cu vedeniile.* VINEA, L. II, 172. *De ce stai așa, nemîșcată? Ai avut cumva o vedenie?* H. LOVINESCU, T. 133. *Păreau niște vedenii ieșite din mormînt.* VORNIC, P. 221, cf. DL, DM. *Se miră mult Alexandru de asta vedenie.* RETEGANUL, P. V, 53. *Ștînu vedenia și arătă cu palida mîină cătră un loc.* ȘEZ, IV, 209. *Într-o noapte... i se arată în vis o vedenie.* RĂDULESCU-CODIN, L. 60. ♦ (Ca termen de comparație) *Cînd ademeniț de lucrare sa voi a-l urma mai adînc, amăgitor ca vedenia celui ce doarme, strălucitorul metal piere.* NEGRUZZI, S. II, 44. *Aburi... Merg de se așează pe stînci, pe vîrf de munte, Ca palide vedenii cu pletele cărunte.* ALECSANDRI, POEZII, 298. *A trecut pe dinaintea noastră ca o vedenie chimerică.* CARĂGIALE, O. III, 163. *Vru el să întrebuițeze armele, dară unde îi dădu ăla pas; căci el se arătă ca o vedenie ieșind ca din pămînt.* ISPIRESCU, L. 254. *Te așteptai să-l vezi la fiecare pas mistuindu-se în umbră ca o vedenie, născocită de figurile închipuirii.* HOGAȘ, M. N. 131. *Mi-era teamă să nu se mistuie, că o vedenie.* VOICULESCU, P. II, 283. *Palatul împăraților de demult, trece ca o vedenie, în singurătăți de grădini imense.* SADOVEANU, O. IX, 212. *El avea o împărăteasă cu stea în frunte, frumoasă ca o vedenie și vestită prin darurile cu care o înzestrăse Dumnezeu.* MERA, L. B. 175. ♦ Ex p r. (Olt.) A

băga (pe cineva) în **vidănie** = a speria, a îngrozi pe cineva. Cf. PAMFILE, DUȘM. 257, I CR. VI, 252, CIAUȘANU, GL., *Te bat pînă te bag în vidănie*. TOMESCU, GL., cf. LEXIC REG. II, 33. *Afurisită femeie: m-a băgat în vidănie ce muncește ea într-o zi*. UDRESCU, GL. ♦ **Ființă**, imagine care apare în mod nedeslușit sau neașteptat (și care sperie prin aspectul ei ciudat). V. a rătărea. *Calul, vedenie mută, ... Stă-n noaptea cu neguri de pază*. COȘBUC, P. II, 32. *O vedenie urîtă parcă-i trecu pe dinaintea ochilor*. N. REV. R. I, 36. *Deodată Pisicuța, ca îngrozită parcă de o vedenie fioroasă, se opri ca trîsnită din mers, începu a sforăi și a se smunci îndărăt*. HOGAȘ, M. N. 93, cf. RESMERIȚĂ, D. *Pe cărarea strîmbă venîră spre mine, fără sunet de pași, două vedenii*. Un căprior și perechea. C. PETRESCU, S. 20. *Trunchiuri strîmbe, răsturnate, Scorburile și buștenii Cu-a lor cioturi, pe-nserate Umplu codrii de vedenii*. TOPÎRCEANU, B. 24. *Din obscura fantasmagorie Apar și pier vedenii ireale*. CAZIMIR, L. U. 42. *Oglinda lucitoare a mării se contopea cu văzduhul în vedenii de aburi*. V. ROM. decembrie 1950, 84, cf. DL, DM. *Începu să fulgure și totul se schimba din clipă în clipă în vedenii mișcătoare*. V. ROM. mai 1963, 24, cf. M. D. ENC., DEX. ♦ **Fig. (Rar) Miraj (2)**. *Am fost fermecați de vedenia amăgitoare ce ne desvălise liberalismul*. CONV. LIT. XXXII, 339. *Le momea cu vedenia unei vieți ușoare și bogate*. M. I. CARAGIALE, C. 56, cf. DL, DEX.

3. (Învechit și popular) **Vedere (I 1)**. *O priimîră la mănăstire nepricepînd că-i femeie. Și petrecea-pînă o precepu svînt[u]l Vasian din videnie*. DOSOFFEI, V. S. noiembrie 113²/23. *Dimineața vei zice cum oare s-ar face sară? Și sara vei zice cum oare s-ar face dimineață? De frica inimii tale, de care te vei spămînta, și den vedeniile ochilor tăi cărora vei vedea*. BIBLIA (1688), 147²/27. *Iată că ți s-au dat dar de videnie, a privi pre direpți și pre păcătoși (a. 1750)*. ARHIVA, I, 242. *Aristarce... vede în oglindă că, după dînsul, seraschierul trăsese sabia...* *Această vedenie se repede pe scară și s-aruncă în cel-d-întîi caic ce găsește pe cheiul de la Candili*. GHICA, S. 368, cf. IORDAN, L. R. A. 510, DL, DM, M. D. ENC., DEX. *Broasca îi împlini dorința și-i arătă copiii, la a căror vedenie Maica Domnului se îngrezoșă atît de mult, încît stupi asupra broaștei*. ȘEZ, V, 36.

4. (De obicei poetic) **Imagine, reprezentare (a unei realități)**; (concretizat) ceea ce produce o impresie deosebită: *În capul lui aprins clocotea un potop de gînduri. La început vedenii nedeslușite, ... sfîrîmături de idei scăpărau în învălmășagul haotic dintre tîmplele-i fierbinți*. VLAHUȚĂ, S. A. II, 58. *Din atelierul fotografic al romancierului vedenia idealizată, spectrul eterat al femeii iese îmbrăcat în haină cam greoaie*. ARHIVA, I, 518. *Trecu peste capetele acelor naturi statornice vedenia străînătății, cu toate grozăviile ei închipuite*. D. ZAMFIRESCU, V. T. 37, cf. id. A. 5. *S-abat în vis vedenii de-altădată*. GOGA, POEZII, 152. *Vedenia lui Amor căre vine să vadă în somn pe un poet deprins a-i deschide deseori ușa*. IORGA, P. A. II, 119. *Ce vâl de ceață coboară pe-a mea minte Și-n tuncă privirea de tremur să nu piară Vedenia-ți ca fața nălucilor de seară?* PETICA, O. 46. *Tot ce mă înconjoară este o vedenie de fătărnicie și de neadevăr!* DELAVRANCEA, O. II, 93. *Pe cînd crivățul urlă în burlanele sobei, prin mintea lui ostenită trec vedenii din scurta lui fericire*. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 69. *Vedenia trecutului... era singurul lucru în stare să-l miște*. M. I. CARAGIALE, C. 52. *Alunghi vedeniile triste Din lumea celor fericiri*. TOPÎRCEANU, B. 67. *Mă caut, cum ai căuta să prinzi În vinete și tulburi adîncuri de oglinzi. Vedenii dulci care-au trecut*. CAZIMIR, P. 11. *Zîmbi, lăsînd oștenilor și hangiului gros vedenia farmecului ei*. SADOVEANU, O. XIII, 137, cf. XXI, 385. *Piața Teatrului Național înfățișa o vedenie de urme a unor dezlănțuiri apocaliptice*. V. ROM. iulie 1954, 19, cf. DL, DM, DEX. ♦ (Popular) **Minune (2)**. *Cîn să scoală vede că străluce lumea. „Ai, măi! Da ce poate să hie?” O dat o videnie mare, podelele de aur și de-argint, pînă-n curte împăratului!* O. BIRLEA, A. P. II, 376.

- Pl.: **vedenii**. - Și: (învechit și regional) **videnie**, (învechit) **videanie**, **vedanie**, (ALEXI, W.), (regional) **vidănie** s. f.

- Din slavonul **ВѢДѢНІЕ**.

VEDENIE² s. f. v. **vovedenie**.

VÉDER s. n. v. **videre**.

VEDERĂ vb. I 1. **In tranz.** (Transilv. și Ban.) *A lumina. Focul vederează și încălzește însă și soarele tocma aceeaș face*. PETROVICI, P. 135/20. *Lampa asta vederește slab*. CV 1950, nr. 41. *Să prind-a vedera*. ALR SN III h 760/47, cf. ib. h 761/29, h 762/29, LEXIC. REG. II, 109. ♦ **R e f l.** *impers. Îi zise vulpea să pună vro două lemne pre foc ca să se vedereze*. POP., ap. CADE. *Vre să ploaie și să vederează și de o lăture și de alta*. DENSUSIANU, T. H. 102. *Cînd galbenii mi-i turna Odaia că se umplea Ca ziua se vederea Ca soarele și ca luna*. IZV. XIV, 188. ♦ **T r a n z.** *Pe lună la asfințit, Pe soare la răsărit Lumea să o vederească*. CONV. LIT. XXXV, 526. *Acasă cînd îi cîna Lumina te-a vedera*. FOLC. TRANSILV. I, 459. ♦ **R e f l.** *De vederat nu ne-am viderat*. ALR I 717/339.

2. **T r a n z.** (Învechit) *A da la iveală, a arăta; a scoate în evidență. Aceste cumplite răzbunări au vederat polonilor că singura lor mîntuire era rezelbul*. ASACHI, S. L. II, 9. *Ștefan vedera minuni de eroism și de înțelepciune*. id. ib. 238. *Analisisul hemie au vederat că astă apă cuprinde tot acele elemente ce și acea de Borsec*. CALENDAR (1850), 93/19. *No I al acestei foi vederează data ei*. GHICA, A. 789, cf. SCRIBAN, D. (R e f l.) *Blindețile caracterului ei... în asemenea criză natural se vederează*. ASACHI, S. L. II, 131. *Din cauza înțepirilor streine... au început a se vedera nesubordinație în armia pămîntenilor*. CALENDAR (1858), 85/10. (R e f l. i m p e r s.) *O carte de judecată... în care se vederează cum că, pe acea vreme, stăpînindu-se partea Voichiței... de Atanasie păharnicul (a. 1776)*. IORGA, S. D. XXI, 71. *Din aceasta se vederează că dacii nu erau un popor sălbatic*. IST. M. 3/15. *S-a vederat prin tine Că pot iroii să fie Viteji făcători de bine*. GONACHI, P. 41.

3. **R e f l.** (Învechit) *A se imagina într-o anumită situație, într-o anumită postură. Se făceau în ambele capitalii pregătiri pompoase în care Bogdan se vedera triumfînd*. ASACHI, S. L. II, 94.

- Prez. ind.: **vederez**. - Și: **vederi** vb. IV.

- V. **vedere**¹.

VEDERĂT¹ s. n. (Prin Transilv.) **Vedere**¹ (1). *Cînd fu luna-n vederat, Veni mama, m-o sculat*. FOLC. TRANSILV. II, 487.

- Pl.: ?

- V. **vedera**.

VEDERĂT², -Ă adj. 1. (Învechit) *Care se poate vedea*³ (I 2). *Să ajutăm lui Mahomet îndată: Pre ascuns, ori cu silă vederată?* BUDAI-DELEANU, T. 221. *Să aibă poștă de mîncare, însă nu peste măsură și plecată la lăcomie, care este un vederat semn de boală*. ALBINET, M. 46/9. *Mezelicuri... așezate în ordine pe farfurii fine, semne vederate și gustoase de îmbelșugarea camerei*. ALECSANDRI, O. P. 101.

2. (Învechit, rar) *Care este luminos, strălucitor. Decît soarele mai viderate și decît lumina mai străluminată*. CANTEMIR, I. I. I, 124.

3. (Învechit; despre oameni sau p. e x t. despre însușirile, faptele etc. oamenilor) *Care este vestit, cu vază. Credinciosul nostru, vederitului și măritului voievozului Moldovei i-am făcut de știre*. ȘINCAI, HR. II, H4/38. *Să nu ne amestecăm la bătaie Cu puterea noastră vederată*. BUDAI-DELEANU, T. 227. *Pe ea voi face Prin al meu vers vederată*. ASACHI, S. L. I, 79.

4. (Învechit) Care se poate observa sau înțelege bine; care este clar, vădit² (2), evident. Din cari vederati pricini a agiuns țara la mare struncinare. (a. 1801). IORGA, S. D. XIX, 67. Pisma cea șugubeață Fiece timplare vederată Prefăcînd într-alt chip ne-o arată. BUDAI-DELEANU, T. 148. Vederată greșeala sămii care la închierea învoielii să făcuse în scădere sau adăogire. COD. TIV. 229/19. Se începu disbinarea vederată între papa Romei... și între Patriarhul Constantinopolei. SĂULESCU, HR. I, 158/19. Nu se putu realiza fără vederatul favor al providenții. ASACHI, S. L. II, 77. Sultânul Soliman asedia Viena... avînd scop vederat... a supune tot apusul Europei. id. ib. 151, cf. VALIAN, V. Educația grecească a veacului trecut au lăsat urme vederate. RUSSO, S. 44. Paguba cucoanei fiind vederată, Cuza propunea ca să încetăm. SION, P. 111, cf. PETRI, V. Acea dumsămnie ridicolă... este o probă vederată de importanța ce a luat și ia pe fiecare an. ALECSANDRI, S. 83, cf. 62. Căută într-un chip cu totul vederat să mă depărteze de Ilinca. GANE, N. III, 37, cf. CADE, SCRIBAN, D. ◊ (Adverbial) Lîmpede și vederat... și fără voie D[u]mn[ă]dzău îl mărturisiră. DOSOFTEI, V. S. noiembrie 1665/17. Vederat este că toate mișcările lor sînt neadevurate și viclene (a. 1777). IORGA, S. D. XXI, 76. Aieva ne este vederat și arătat... că trei neamuri sînt întru această lume. VARLAAM - IOASAF, 125⁹/9. Vederat cunosce că împotrivrile... să urmează numai pentru ca să mă mîhneasă mai mult (a. 1811). IORGA, S. D. XXII, 284. Cît pentru biruință, lucru era vederat Nu rămînea îndoială. BELDIMAN, E. 51/21. Povîrnindu-să din vreme în vreme spre înmulțire să cunoaște vederat chiar după a sa ființare (a. 1819). DOC. EC. 204. Să pare vederat acum că craiul s-au plecat la dorința supușilor săi. AR. (1829), 47¹³. Dintre aceste vederat se cunoaște că robul nu se socotește întru toate ca un lucru. COD. TIV. 4/20. Cele ce arătăm însă mai sus pentru sate arată vederat cît fără de temei este această închipuire. VEISA, I. 79/15. Ist noru pericol cuprînsă pe români de spaimă... căci vederat aceștia erau călăreții trimiși. ASACHI, S. L. II, 64, cf. id. E. I, 71. E vederat că, îmbunătățind soarta țăranilor, Ion Vodă avea dreptul de a cere din parte-le nu numai o recunoștință morală. HASDEU, I. V. 46. Că e mai bine să zicem roditor decît fertil... mai bine obicei decît abitudine, ne pare vederat. MAIORESCU, CR. I, 388. Este logicește vederat că pozitiv și negativ sînt numai noțiuni corelative. id. L. 35. Era vederat că fugise spre a înlătura cuvintele de adio. CONV. LIT. XI, cf. GANE, N. III, 100, IVĂNESCU, I. L. R. 692.

- Pl. vederăți, -te. - Șiv. vederit, -ă adj.
- V. vederă.

VĒDERĂ s. f. v. vedere.

VEDERE' s. f. 1. Faptul de a vedea³ (I 2) sau de a fi văzut; rază de acțiune a privirii; ceea ce se percepe cu ajutorul văzului (1); p. e x t. cîmp vizual; (învechit și popular) vedeală (1), vedenie (3), (regional) vederat¹ Ea-l văzu întii în vis... Și vedearea lui spuse și cuvîntul bucuriei vesti. CORESI, EV. 127. Numai vederea lor era mai cumplită decît toată munca. VARLAAM, C. 381. Să mă lepezd cumva cu durere, Din svînta ta față și vedere. DOSOFTEI PS. 105/6. Ca vederea curcubeului, cînd va fi în nor în zioa ploii. BIBLIA (1688), 534²/29. Să ne luminăm cu vederea judecăților tale (a. 1702). GCR I, 345/27. Dar nu-i era pentru vederea casii, ci pentru mîndreșea, ca să să primble pen Țarigrad. R. POPESCU, CM I, 402. Viața și împlinirile domniei înălțime tale... s-a petrecut prin vederile mele. R. GRECEANU, CM II, 8. Și vederea aceuia îi ia pofta carea avea ca să ia apă. ANTIM, ap. GCR II, 7/32. Numai pre tine unul te-au ales dintre toți ungerii, de te-au dus din vederea sodomurilor. ȘINCAI, HR. 189/5. Norul pere din vederea sa. CANTACUZINO, N. P. 14⁷/23. Nici un pămînt nu să arată în vedere acistor doi iubiți. MACHEN, 35¹/17. Pentru vederea comediilor te scoli foarte de noapte. GOLESCU, P. 203/7. Spre vedere au trimis otcircuirii pușin (a. 1834). DOC. EC. 551. Putința vederii este tulburată. ALBINEȚ, M. 11/19. A sa mare putere Se spune ochilor noștri prin toate de supt vedere. CONACHI, P. 272. Toți ceialalți la vederea-i negri-ntunecați era. PANN, E. II, 37/24. Locuia într-o casă...

toate avîndu-le sub vedere din acea înălțime. ARISTIA, PLUT. 261/28. Se mai adeoga și un sentiment dulce și duios la vederea unor vite blînde și domestice. id. ib. 303/22. Văzînd negura de gelozie ce se răspîndise pe fața mea întru vederea unui tînăr ofițer de lănceri. NEGRUZZI, S. I, 39. Făcînd că să profite nu numai ochii, dar și inteligența lui din vederea acelor minuni care le admiră și astăzi lumea. SION, P. 92. La vederea mulțimei de tingiri... fața lui se coloră. FILIMON, O. I, 102. Simți inima lui bătînd puternic la vederea acestor linii scrise din repejune. ALECSANDRI, O. P. 107. Cîm sub vise d-aur frageda juneșe Pare la vederea minșei omenești A părut în sală, dulcea frumusețe. BOLINTINEANU, P. II, 268. La vederea unui strein dădu mai la o parte scaunul. CONTEMPORANUL, I, 109. Firicele mișcătoare... jucau în imperiul unei raze și dispar din vedere deodată cu ea. EMINESCU, P. L. 73. La vederea acestei minunății, toți au rămas încremenți. CREANGĂ, P. 229. La vederea mormanului de vechituri, d. Lefter tresare. CARAGIALE, O. I, 153. S-ar fi bucurat de vederea femeii frumoase care-l privea oarecum pierdută. SLAVICI, O. I, 119. Apucă fata de braț ca s-o dea din vederea tînărului. id. ib. II, 25. Porni înspre locul unde era pus trupul mortului spre vedere. ISPIRESCU, L. 373. Ce greu și cît de zdrobite mi se prăvăleau gîndurile... și de ce jale profundă îmi umplea inima vederea acelei paragini. VLAHUȚĂ, S. A. II, 9. Simșea mila pe care o însușă oamenilor sănătoși vederea bolnavilor. D. ZAMFIRESCU, A. 32. Visul fiecărui e să se desfacă pe cît se poate mai iute din casa părinților a căror vedere singură pare că li stăvilește libertatea. IORGA, P. A. I, 19. Vom căuta pe cît posibil și ne ascunde cît mai mult vederii peștelui. ATILA P. 77. La vederea noastră, Corcodușa fu cuprînsă de o furie oarbă. M. I. CARAGIALE, C. 25. La vederea căruia cel mai posac om ar fi leșinat de rîs. IZV. XIII, 90. Sînt dezgusturi care arăta irezistibil, ca vederea unui șarpe mare. CAMIL PETRESCU, P. 114. Vitele și-ar lua lumea în cap spăimîntate la vederea lui. VOICULESCU, P. I, 107. Coborîm văi prăpăstioase... avînd neconștient în vedere coloana care se mișcă pe valea apei. SADOVEANU, O. XXI, 74. La vederea acestei priveliști... slăcii noștri nu mai conteneau cu hohotele. id. ib. 104. Vederea lui este totdeauna o apariție luminoasă, mai ales la munte. BĂCESCU, PĂS. 279. Șeful... apărui vederii mele în proporții exagerate. ARGHEZI, S. XII, 72. De aștea ori aveam idei mărețe care se stîngeau la vederea cinei de măsline și smochine. CĂLINESCU, C. O. 38. Scena rulantă are menirea să ușureze, dincolo de vederea spectatorului, schimbarea decorurilor. id. ib. 125. Au asociat cu alt înțeles și cu alte îndemnuri tema preromantică a ruinelor, la vederea căora ei smulg lirei lor... accente de jale. VIANU, L. U. 9. Trebuie să se scoale la vederea lui și acest lucru îl înfuriase cumplit. PREDĂ, D. 87. Ca un noroc s-a răsucit un stol de păsări sub vederea mea. ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 1, 14/1. La vederea singelui... tatăl meu... a izbucnit în plîns. MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 45. ◊ (Rar) Cîmp de vedere = cîmp vizual, v. cîmp p. Este un aparat cu un foarte mare cîmp de vedere. ENC. TEHN. I, 372. (Învechit, rar) Vederea vînturilor = anemoscop. Animoscopeo va să zică vedere vînturilor, pentru ce slujăște a vede dispre care parte de la orizonte suflă vîntul. AMFILOHIE, G. F. 29⁹/9, cf. URSU, T. Ș. 147. ◊ Loc. adv. **Din vedere = a)** (și, învechit, în forma **pre vedere**) (numai) privînd; (numai) după înfățișare, fără a-l fi cunoscut personal. Nici amu pre vedeaare cunoscură el. CORESI, EV. 266. Preumbînd singur satele, vei cunoaște din vedere că... vor fi dăstoinici să poarte și mai multe laude (a. 1819). DOC. EC. 225. Noi nici nu-l cunoștem decît din vedere. SLAVICI, O. II, 40. Este peste poate ca să rămîie cineva însărcinată din vedere. ISPIRESCU, L. 121. Ci voi să vorbesc despre porumbii pe care îi cunosc românii din vedere. MARIAN, O. II, 182, cf. DDRF, TDRG. Din vedere o cunoaște pe Domnișoara Elînuța. AGÎRBICEANU, A. 237. Ai cunoscut, deci, numai din vedere ceea ce eu am avut fericirea... de a cunoaște atît de aproape. BACOVIA, O. 229. Tu o cunoști din vedere. CAMIL PETRESCU, T. I, 395. Îl cunosc și din auzite, și din vedere. CĂLINESCU, S. 46, cf. id. C. O. 93; b) la repezeală; în mod superficial. Cîm zic, nu din vedere, ci întocmai... din cuvînt în cuvînt am

trecut-o într-această carte. DUMITRACHE, ap. GCR II, 126/10. Meșterșugul vreme cere, Nu să-mață din vedere. PANN, P. V. II, 14/16, cf. DEX, ZANNE, P. V, 418. **La** (sau, învechit, **în, întru, pre, spre, într-a**) vedere ori, învechit, a vedere (sau vederea), **în** (sau **întru**) vederi = în față; în văzul tuturor, în public, deschis; în mod vizibil, evident. *Atunci dzis-ci în vedere (întru vederi c²) fiilor tăi.* PŚALT. 184. *Pre vedeare amu om arăta-se, iară lucrul însuș al putearnicului Dumnezeu.* CORESI, EV. 234. *Nici amu întru vedeare vine, ce înlăuntru de noi iaste împărăția ceriului.* id. ib. 479. *Iară botezatului... amu ungu-i trupul în vedeare.* id. ib. 513. *După acestea lucrure fu beseada Domnului cătră Avraam în vedeare și acesta dzise.* PO 50/10. *În a treia dzi Domnul pre vedearea în toată dihaniei gios va deștinge pre muntele Sinaei.* ib. 242/4. *Au scos toate... meșterșugurile cărților de le-au arătat la vedere tuturor* (a. 1632). GCR I, 79/11. *După adaos ce făciia, întâi pre ascunsu, iară daca s-au înmulțitu, în vedere să apuca de pradă și jefuia.* URECHE, L. 118. *D[u]mn[e]dzău la vedere tuturor dzice de grăiaște: Nu fura.* PRAV. MOLD. 16¹/12. *Să fie mărturisit cu adevărat și la vedere cum le-am făcut.* ib. 19¹/13. *Aceste greșele... trebuie să să arate la giudeț întregi și la vedeare* (d e f a ț ă MUNT.). PRAV. 146. *Și îmbla la vedere prin tot Țarigradul* (cca 1650). GCR I, 149/33. *Așea să împlușă țara... de oameni răi, cit a vedere cu bulucuri îmbla.* M. COSTIN, O. 96. *Un țilhariu, anume Dițuca, carele a vederea, fără șială îmbla în tot ținutul Hotinului.* id. ib. 174, cf. 241. *Luțian nu omorâia în vedere pre nime, ce într-ascuns.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 58¹/1. *Și-l aflai învâfînd la vederea nărodul.* id. ib. noiembrie 150¹/29. *Strigă într-a vedere la mijloc cu mare glas.* id. ib. decembrie 214¹/14. *Atuncea ai grăit în vedere fiilor tăi.* BIBLIA (1688), 410²/34. *Nu vom să ne ispoveduim... ca să ne părăsim de păcate, ci numai în vederea oamenilor.* ANTIM, O. 95. *Neamul lor se pricopsește în vederi și-ți înțialege mai gios ce au ieșit din neamul Ghicăi Vodă.* AMIRAS, LET. III, 148/5. *De face legile în vedere sau pe ascuns din oricare pricină va fi sărăcia norodului lui.* GOLESCU, P. 30/19. *Însă nu le este slobod să-și cumpere moșii... sau să-și facă la vedere rugăciunile.* CANTEMIR, S. M. 272/20. *Poți s-arăți la vederi alte.* HRISOVERGHI, P. 52. *Pre-a ei fețe și pre sin Răsării-au la videre Două roze preste-un crin.* ASACHI, S. L. I, 188. *Două mii oștași armați în complex cugetă îndată cu lumina ziorilor a mîna la vedere pușini călărești la pradă.* ARISTIA, PLUT. 279/27. *Ce nu te-arăți mai la vedere?* CARAGIALE, O. II, 218. *Știi, o am la mîne în permanență, la vedere.* CAMIL PETRESCU, T. I, 400. *Tomșa apăru la vedere cu penel de cocor la gugiuman.* SADOVEANU, O. VII, 132. *Războaiele de țesut s-au scumpit la vedere.* IZV. XVI, 352. *[Împinse] mai la vedere iscripția de carton de pe birou.* ARGHEZI, S. XIX, 75. *Pionerii... își pususeră și ei sănițele la vedere.* SPORTUL, 1972, nr. 6952, 2/3. *N-o pot scoți afară la vedere.* O. BÎRLEA, A. P. I, 204. $\diamond$ L. o. c. p. r. e. p. **În vederea = a)** (și, învechit, în formele la sau prin, pre, de la vedere... ori în vedeare...) în față, dinaintea, sub privirea cuiva. *Atuncea zis-ai în vederea fiilor tăi.* CORESI, PS. 241/4. *Și muri pre vedearea a toți fraților.* PO 83/17. *Căci ne laș să murim în vederea ochilor tăi.* ib. 168/7, cf. 148/18. *Și da-va fie în vederea tuturor* (a. 1619). GCR I, 54/6. *Să nu faciă postul, nice ruga în vederea oamenilor.* VARLAAM, C. 21. *I-au tăiat capul... iară trupul pân a triia dzi alu stătut la vederea tuturor.* M. COSTIN, O. 56, cf. 81. *Inorogul... nici în vederile sau audzirile gonașilor cădzind... a vinătorii toată nădejdea pierdusă.* CANTEMIR, I. I. II, 8. *Spurcatul lui trup... au zăcut cîva, în vederea tuturor.* R. GRECEANU, CM II, 72. *Petru au ieșit să se bată cu protivnicul său numai amîndoi în vederea amînduror oștilor.* ȘINCAI, HR. II, 170. *Și numărîndu-le toate în vederea ochilor lui, să le pui într-un plic împreună și cu acea însemnare scrisă.* (a. 1818). DOC. EC. 183. *Au trecut chiar prin vederea lui.* GOLESCU, P. 398/23. *Îi preimblă prin țîrg în vederea sultanului și a locuitorilor.* BĂLCESCU, M. V. 102. *Lupta dintre catolici și protestanți decurgea în tot coprinșul țării în vederea lor.* BARIȚIU, P. A. I, 174. *Și în vedrele sale, Îl aruncă peste vale.* PANN, P. V. I, 92/22. *Nimeni nu se sinchisea de aceste sfaturi în doi, la lumina lămpii și în vederea tuturor.* AĞİRBICEANU, S. 20. *Nu s-au bătut în vederea obștei.* ARH. OLT. V, 39. *Prostesc*

lucru să fugă noroadele de la vederea Domnului lor. SADOVEANU, O. XIII, 12. *Atunci îndrăzni Simion să iasă la lumină în vederea Măriei sale.* id. ib. XIV, 112, cf. XIII, 171. *O picat de pe un copaci în vederea mea.* ALR SN V h 1350. *(Prin lărgirea sensului) Trecu în vederea palatului și a cișmelei de piatră unde zăceau în singe trupurile descăpăfinate.* SADOVEANU, O. X, 193. *Ajunseră în vederea castelului în miezul zilei călduroase.* CAMIL PETRESCU, O. II, 8; b) într-o manieră care permite, care pregătește un scop; pentru..., în scopul... *Două metode în vederea aceiași rezultat.* XENOPOL, I. R. VI, I. C. I, 118. *Dezvoltarea soțială și dezvoltarea morală sînt intim legate; ... în vederea uneia genul omenesc se întemeiază pe cea altă.* BARONZI, I. C. I, 30/22. *Războiul cu perșii în vederea căruia ei... subsemnata tratatul.* XENOPOL, I. R. VI, 20. *În vederea unui negoț direct cu Moldova, trecu prin această țară la 1586 un agent engles.* IORGA, C. III, 111. *Cărțile aduse în vederea ceasurilor de plectiseală.* SĂM. VIII, 437. *Ce avea bietul bătrîn fusesse de mult cheltuit în vederea morții lui apropiate.* ANGHEL, PR. 63. *Exploataările ce s-au făcut în vederea unei exploatațiuni a plumbului n-au dat rezultate mulțumitoare.* PĂCALĂ, M. R. 8. *Făgăduise a stărui pe lingă muscali în vederea păcii.* BUL. COM. IST. II, 220. *De pe-acum au început presiunile... în vederea alegerii de deputat.* REBREANU, I. 264. *În vederea încheierii unei înțelegeri.* AN. IST. NAȚ. I, 54. *Unii industriași, în vederea războiului vamal, importaseră material brut.* GOLOGAN, C. R. 103. *Să-mi rostiues daraverile în vederea unei lipse pentru totdeauna.* M. I. CARAGIALE, C. 92. *A cerut Consiliului să întocmească un studiu în vederea unei conferințe.* TITULESCU, D. 32. *Sînt oameni cari se îngrijesc mai dinainte în vederea morții.* IZV. XV, 75. *Cere încetarea armelor în vederea păcii.* SADOVEANU, O. XXI, 122. *Acest aparat a fost instalat... în vederea zborurilor în stratosferă.* ENC. TEHN. I, 363. *În vederea unui scop mai depărtat dar mai înalt.* OPRESCU, S. 9. *Au circulat ușor în vederea exploatațiilor forestiere din aceste părți.* APOLZAN, P. I. 26. *Acestea sînt măsuri abuzive ce se iau în vederea alegerilor.* ULIERU, C. 21. *Îndată ce se va termina liceul va veni în București în vederea continuării studiilor.* CĂLÎNESCU, O. III, 13. *Se făceau ultimele socoteli și preparative în vederea călătoriei.* BLAGA, HR. 108. *În vederea glerurilor era nevoie de o propagandă vie, neobosită.* CAMIL PETRESCU, O. III, 52. *Ridicarea continuă a producției agricole în vederea obținerii unei cantități sporite de cereale.* ȘCÎNTEIA, 1953, nr. 2751. *Mobilizăm solul în vederea semănăturii.* AGROTEHNICA, II, 13. *Am lucrat luni de zile în vederea acestei acțiuni.* BENIUC, M. C. I, 59. *Se deprinsese foarte de timpuriu cu boxul în vederea unui pugilat ipotetic.* VINEA, L. I, 296. *Să pregădiți poporul în vederea zilei cînd va fi chemat să facă dovada patriotismului său.* VORNIC, P. 136. *Lucrează intens în vederea edificării unei teorii cuprinzătoare a categoriilor.* JOIA, S. L. 15. *În vederea separării lor prin filtrare sau centrifugare.* CHIM. AN. CALIT. 97. *E o chemare adresată păstorilor în vederea participării la secerat.* IST. LIT. ROM. I, 33. *Ar trebui să încercăm grupări de termeni în vederea obținerii unui factor comun.* ALGEBRA IX, 39. *La unii pădureni s-au găsit și urmele unei transhumanțe mai reduse în vederea prelungirii pînă în iarnă a pășunatului.* VUIA, PĂST. 33. *Comunitatea orășenească însemna o rupere a unor elemente ale obștei în vederea producției meșterșugărești.* PANAITESCU, C. R. 238. *În vederea folosirii cît mai raționale a suprafețelor destinate construcțiilor.* ȘCÎNTEIA, 1966, nr. 6904. *Trăsăturile îngroșate, culorile mai vii sînt necesare și în vederea percepării lor de către public.* IST. T. I, 121. *În vederea alcătuirii acestui tratat a fost nevoie de efectuarea unor prealabile cercetări.* HRISTEA, P. E. 22. *Soluția preconizată în vederea instaurării acestei egalități este radicală.* REV. FIL. 1971, 1501. *Numeroasele manuscrise... le-am parcurs în vederea unei ediții.* V. ROM. iunie 1973, 89. *Să tragem învățăminte... în vederea perfecționării în continuare a muncii.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 27, 1/1. *Soliman Magnificul, a accelerat pregătirile militare în vederea atacării regatului maghiar.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 12; e) (rar) datorită...; privitor la... *Nu mîncă toată ziua în vederea corsetului.* CARAGIALE, O. IV, 102. *Studii de draperie*

îndeosebi cele în vederea cortinei. OPRESCU, S. 82. Azi... demult a încetat urziul în vederea pândrei. APOLZAN, P. I. 170. **Avînd** (sau, învechit, **luînd**) **în vedere** = datorită..., din cauză..., fiind seama de... Această Eforie, avînd în vedere că urmează a să lua adesea măsurile cuviincioase... au pus îndatorirea cuviincioasă asupra cămărășilor (a. 1837). DOC. EC. 657. Se cuvine însă a crede, luînd în vedere și șoapta Romei, ca de ce mare poezie este ea creatrice. ARISTIA, PLUT. 56/1. Avînd în vedere cele urmate... îmi permit a vă face întrebarea. KOGĂLNICEANU, S. A. 130. Avînd în vedere depărtarea satului Hămlesch de hotarele Munteniei. HASDEU, I. C. I. 17. Avînd aceasta în vedere, cu onoare sînteți invitați. CARAGIALE, O. I. 81. Neavînd în vedere decît interesele politice. id. ib. III, 99. Avînd în vedere spiritul general al acestei așa-zise dări de seamă, mi-am format convicția. REV. IST. IX, 172. Avînd în vedere porunca mea sub pedeapsă de moarte a sta liniștiți, ... au început acuma a striga. XENOPOL, I. R. VI, 55. Avînd acuma în vedere modul numirii localităților la români, trebuie să admitem că aceste localități s-au numit cu numele familiar. SBIERA, F. S. 26. Avînd în vedere relațiile internaționale, Vaticanul se gîndi că ar putea să-l folosească. CALINESCU, S. 9. Am să te rog... să-l fixezi așa, avînd în vedere că sînt un biet intelectual. id. B. I. 74, cf. 262. Să ia măsuri interzicînd împușcarea sau distrugerea cuiburilor acestor cormorani, avînd în vedere raritatea lor. LINTIA, P. III, 167. Avînd în vedere că afacerea era destul de complicată. STOICESCU, S. D. 22. Avînd în vedere, „retragerea Consiliului celor cinci sute”, Consiliul Bătrînilor... ia act. MAGAZIN IST. 1969, nr. 11, 56. Vorbesc despre pace... avînd în vedere noul aspect al războiului. REV. FIL. 1971, 1383. Aș vrea să-mi vorbiți, avînd în vedere că dumneavoastră aveți o vechime în acest domeniu, despre munca rînduită în aceste două hărți. ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 31, 12/2. Avînd în vedere că și l-a scos din mocirlă, ia fî bine și dă-i jumătate din preț. FURTUNĂ, C. 7. **Din punct** (sau **din unghiul**) **de vedere** = în privința..., sub raportul... Acest bine singur se poate critica din punct de vedere al regulilor așezate de pedanți. BOLLIAC, O. 43. Privit... din punctul de vedere al stilului și alor amărînte arhitectonice, nu prezintă nimic însemnător. FILIMON, O. I. 226. Ducatul de Almăș din punctul de vedere geografic. HASDEU, I. C. I. 21. Limba lui este curată românească... și cit se poate de corectă din punct de vedere gramatical. MAIORESCU, CR. II, 238. Acte privitoare la regularea în genere a condițiunii mănăstirilor închinat din punct de vedere al disciplinei. ODOBESCU, S. II, 7. Să constate dacă din punctul de vedere al legii... este admisibilă cererea primarului. CARAGIALE, O. IV, 87. Să considerăm colîndul... din punctul de vedere al simțimentelor ce exprimă. MARIAN, O. I. 99. Ce e drept din punctul de vedere al folcloristului. ARHIVA, I. 82. Iată un aliment foarte prețios și din punct de vedere al calității nutritive. MANOLESCU, I. 268. Ori de este sau nu identic, din punct de vedere limbistic... numele „Speiea” și numele „Sperea”. SBIERA, F. S. 26. Din acest punct de vedere sînt gata să vă urmez todeauna. D. ZAMFIRESCU, I. XIX. Erau cele mai rele pentru noi, din punctul de vedere al populației, care era alcătuită în mare parte din coloniști. IORGA, C. II, 109. Din punctul de vedere al acestei dezvoltări. SĂM. VIII, 6. Afiu din punctul de vedere semnatic, cît și cel fonetic. VICIU, COL. 7. E deosebire între elementul bărbătesc și cel femeiesc din punctul de vedere al instrucțiunii. PĂCALĂ, M. R. 386. Din toate punctele de vedere vom prefera pe acestea. ATILA, P. 49. Acest lucru e hotărîtor din punctul de vedere al cronologiei. PĂRVAN, G. 202. Necesitatea din punct de vedere politic, a cunoașterii trecutului nostru. AN. IST. NAT. I. 2. Neamuri mai puțin dibace sau mai puțin norocoase din acest punct de vedere. GOLOGAN, C. R. 8. Ne putem închipui acest fapt din punctul de vedere al evoluției materiei în continuitate. MARINESCU, P. A. 40. Din punct de vedere etnografic... acest hotar nu există. ARH. OLT. X, 11. Analiza lor devine interesantă nu din punctul de vedere al valorii literare. LOVINESCU, M. 93. Din punct de vedere legal, totul e ireproșabil. CAMIL PETRESCU, T. III, 167. Din punct de vedere istoric, merită deosebită atenție și numele rîului Streiu. DRĂGANU, ROM. 275. Din punct de vedere medical se pare

că-i folositoare, deoarece alungă nouii vimului. SADOVEANU, O. X, 68. Din acest punct de vedere, ei nu pot fi decît recunoscători. MOROIANU, S. 125. Din punct de vedere decorativ... Paciurea dă o soluție mai personală. OPRESCU, S. 144. Cătu ce aparține încă din punct de vedere administrativ satului mătăc. APOLZAN, P. I. 21. Nu putea să-i surprindă în intimitatea lor nestînjinită, discutabilă și ea din punct de vedere al sincerității. CALINESCU, B. I. 48. Analog alcătuirii granulometrice, se vorbește, din punct de vedere al structurii, despre alcătuirea structurală a solului. CHIRIȚĂ, P. 184. Din punct de vedere geometric, acest caz poate fi asimilat cu o rotație în jurul unei axe. VRĂNCEANU, G. D. I. 63. Din punct de vedere al compoziției, colindele încep cu cîteva versuri. IST. LIT. ROM. I, 21. Din punct de vedere teoretic, acest lucru este totdeauna posibil. GEOMETRIE. IX, 126. Face o clasificare din punct de vedere geografic, stabilind... nu tipuri, ci categorii de stîne după poziția lor. VUIA, PĂST. 74. Numai metoda sociologică... nu este suficientă din punct de vedere științific. PANAITESCU, O. T. 8. Selectarea manifestărilor spectaculare în funcție de prezența imaginii teatrale delimitează din punct de vedere estetic aria obiectului de studiu al istoriei teatrului. IST. T. I, 13. Pentru... buna reușită a serbării din punct de vedere moral și material, au luat parte următorii. ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 65, 2/4. Din punct de vedere fonetic, explicația întîmpină greutăți. HRISTEA, P. E. 218. Din unghiul de vedere al cercetării etice, conceptul de atitudine morală față de muncă devine un concept nucleu. REV. FIL. 1971, 1106. Eu am avut într-un fel noroc din acest punct de vedere. V. ROM. iunie. 1973, 8. Descoperirea este excepțional de importantă din punct de vedere științific. MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 4. $\diamond E \times p r$. **A avea (pe cineva) în vedere = a)** (și, învechit, în forma **a lua pe cineva în vedere**) = a se interesa de aproape de cineva, a avea grijă de cineva, a ține în evidență pentru un anumit scop. *Conspirația n-are în vedere decît persoanele și o schimbare în fața lucrurilor.* CANELLA, V. 59. *La aceasta, răspunde ministrul, că el nu poate avea în vedere numai singuratecii, ci tesaurul întreg al ștatului.* MAIORESCU, CR. I, 145. *E cîtat Festus... pe care-l are în vedere și Mommsen.* REV. IST. IX, 179. *La doi miniștri a intrat cu diplomele desfăcute și amîndoi i-au făgăduit că... îl vor avea în vedere.* VLAHUȚĂ, O. A. 219. *Indivîdul ce avem în vedere are numai două lîburi auxiliare.* ARHIVA, I. 6. *Ne-am înțeles, Comșa. Mă ai în vedere.* C. PETRESCU, I. 125. *Lucrarea aceasta are în vedere două feluri de cititori.* DRĂGANU, ROM. 4. *Se schimbă și portul popular, dar mai încet, cu cumpăt, luînd în vedere trebuințele economice și suferințele ale timpului.* IZV. XVII, 307. *Cerea să se înformeze discret dacă loana îl mai avea în vedere.* CALINESCU, B. I. 343. *Are pe altcineva în vedere pentru postul respectiv.* id. B. 357. *Acest lucru trebuie să-l avem în vedere în mod deosebit.* CV II, 3, cf. ALR II 4 671/605; **b)** (regional; și în forma **a nu avea în vedere bună pe cineva**) = a urî, a dușmăni pe cineva. Cf. ALR II 4 410/514. **A avea** (sau, învechit, **a ține, a lua**) **(ceva) în vedere** = a-și propune, a viza, a urmări realizarea unui scop; a intra în preocupările cuiva, a-și face un plan, a avea în intenție (ceva); a ține cont de... *Au luat în vedere nu numai folosul aceii mănăstiri, dar și al exploatașii ocnelor* (a. 1846). DOC. EC. 906. *Care scop și noi l-am avut în vedere.* ASACHI, S. L. II, 254. *Trebui să avem pururea în vedere marele principiu al selecțiunii și teorii generală a evoluțiunii.* HASDEU, I. C. II, 2. *Nu vom avea în vedere decît poeziile... pe care le-a scris Eminescu în epoca deplinei sale dezvoltări.* MAIORESCU, CR. II, 310. *Am avut în vedere înțelesul adversativ.* REV. IST. IX, 187. *Mai multe principii lucrează împreună și pentru a înțelege o schimbare oarecare trebuie să le ai pe toate în vedere.* PHILIPPIE, P. 272. *Stăpîinii pe cari, mai ales, îi au în vedere descrierile lui Herodot.* XENOPOL, I. R. I, 32. *Autorul arată la fiecare pagină că a ținut în vedere seriozitatea problemei ce i s-a încredințat.* SĂM. IV, 41. *Trebui să avem în vedere că revistele și cărțile cu același titlu... ar da loc la confuzii.* BUL. COM. IST. I, 61. *Avînd... în vedere să prezinte domnia patronului său.* ib. II, 12. *E de avut mereu în vedere faptul că în partea de apus a Daciei... erau nesiguri.* PĂRVAN, G. 115, cf. 66. *Să se abă în vedere... interesele economice.* GOLOGAN, C.

R. 85. *Trebuie să avem în vedere o chestiune pe care o pune Melich. DRĂGAN, ROM. 455. Toate au în vedere numai binele nostru. IZV. XVI, 195. Orice mișcare, orice gest aveau în vedere lupta și dușmanul. SADOVEANU, O. XXI, 15. Consiliul mai are în vedere cercetări asupra fizionomiei nucleare. D. GUSTI, P. A. 250. Cei care au în vedere mai ales arta mare... I-au prețuit mai puțin. OPRESCU, S. 36. Am scris o istorie literară care să aibă în vedere numai culmile creației naționale. CONSTANTINESCU, S. I, 150. Mă învinuiește că... n-am în vedere niciodată ajutorul ce l-ar avea părinții de la copiii de școală. ULIERU, C. 122. Erau douăzeci de ipoteze de avut în vedere. ARGHEZI, S. XVIII, 75. I se părea agreabil pentru că avea în vedere... însușirile lui intelectuale. CĂLINESCU, S. 336. Avem în vedere constituția socială a categoriilor. RALEA, S. T. III, 149. Am avut în vedere faptul că în localitățile cu populație puțină graiul este supus fluctuațiilor. FD I, 127. Am avut în vedere evoluția istorică și fonetică. CL. 1961, 17. Măsurile luate de Ștefan cel Mare aveau în vedere în primul rând necesitățile de apărare a țării. STOICESCU, S. D. 205. În această nouă clasificare, deși se are în vedere păstoritul într-o regiune mai restrânsă... numărul tipurilor de păstorit a crescut. VOIA, PĂST. 13. S-a avut în vedere interesul pe care creația folclorică îl prezintă pentru istoria teatrului. IST. T. I, 8. Poate că avea în vedere soiul de Pîhnești care într-adevăr era unul dintre vinurile cele mai alee ale Moldovei. C. GIURESCU, P. O. 21. Avem în vedere faptul întimplat. V. ROM. iulie 1973, 110. Avem în vedere indeosebi faptul că fenomenele se interferează. REV. FIL. 1971, 1107. Măsurile... care au în vedere crearea condițiilor pentru înfăptuirea profilului etc. M. 1972, nr. 1, 4. Am în vedere, pentru rostul acestor însemnări, efortul de a surprinde și zugrăvi tipuri reprezentative. ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 2, 3/1. Acordînd frazeologiei un înțeles larg, avem în vedere... diverse locuțiuni sau expresii. L. ROM. 1980, 253. Ai în vedere că fata asta... ia pă leneșu-ăla dă colo! O. BÎRLEA, A. P. II, 488. **A pune în vedere = a)** a atrage atenția (cuiva), a avertiza (pe cineva). Mă grăbesc a vă pune în vedere că... este un om pierdut. CARAGIALE, O. II, 187. Îmi puneau în vedere că li va fi greu ca să mă susțină la studii. SBIERA, F. S. 110. Aș fi vrut să-i pun din nou în vedere că nu trebuie să intre și să rămînă la mine. CAMIL PETRESCU, P. 11. M-a chemat la prefectură și mi-au pus în vedere să iau contact cu șefii de post. ULIERU, C. 19. Vă pun în vedere că această cerere a fost studiată atent la comandamentul nostru. CĂLINESCU, S. 463. Vă pun în vedere pentru ultima oară: Dacă nu renunțați la obstrucția vă ridic dreptul de a rămîne în instanță. BARĂNGA-MORARU, F. 82. Punîndu-ne în vedere că dacă au să vadă luminile aprinse... atunci să se știe că trupele germane au ocupat orașul. IZV. XVI, 216. I-au pus în vedere să fie plecat cu armata-n urmărirea lui. O. BÎRLEA, A. P. I, 568, cf. II, 204; b) (și în forma a scoate ceva la vedere) a expune privirii (1). Dacă ține să izbutească, să-și puiе nării mai în vedere. CAMIL PETRESCU, T. III, 380. O bătu pe șold... ca pe o juncană scoasă la vedere în tîrgul de vite. C. PETRESCU, I. II, 173. Jivăzurile ei și părul ei pe care-l scoate la vedere... toate-s tocmai ca la curtea crăiască. SADOVEANU, O. XIII, 101; c) (și în formele a pune ceva în vederea cuiva sau a scoate ceva la vedere) a da la iveală; a scoate în evidență, a reliefa (2). Multă istorică... cu multă osteneală au scos lumii la vedere istorii. M. CÔSTIN, O. 242. Asemenea împrejurări ușurătoare există și datorita noastră este acum de a le pune în vederea cititorilor. MAIORESCU, CR. I, 263. Punîndu-ne în vedere nestatornicia lucrurilor din viața omului. BUL. COM. IST. I, 15. Cînd avea vreo indoială și o scoate la vedere, discuța deschis cu el. V. ROM. decembrie 1950, 61. (Calc după fr. perdre de vue) **A pierde (sau a scăpa, învechit, a slăbi) pe cineva (sau ceva) din vedere** (ori, învechit, din vederea ochilor) = a neglija, a uita. Nu îl lăsa după urmă și ochii tăi neclintit Să nu-l piarzi din vedere. HELIADE, O. I, 435. Nu trebuie să pierdem din vedere că... și talentul văduvii și răvărsarea comorilor bogatului au tot un preț. MĂRCOVICI, D. 141/6. Cîteodată scăpa din vedere niște asemenea... dații. DRĂGHICI, R. 153/4. Un astfel de proiect, Ioan Corvinu niciodată nu-l pierdu din vederea ochilor. F. AARON, I. I, 99/25. Se înalță pînă la legi fără a pierde din vedere faptele.*

LAURIAN, F. 192/21. La asemenea caz trebuie sămănătura schimbată și la schimbare nu trebuie scăpat din vedere că schimbarea de pe locul mai slab să se semene pe locul mai bun. LITINSCHI, M. 30/3. Nescăpînd din vedere că neamul nostru este rodul lumii române. RUSSO, S. 76. Oricîte hoții îmi vor fi scăpat din vedere, însemnați-le. FILIMON, O. I, 94, cf. 150. Este important a nu pierde din vedere această distincțiune cronologică. HASDEU, I. C. I, 153, cf. 133, id. I. V. 255. Puteam urma faptele pas cu pas, fără a pierde din vedere împreunior lor. BARONZI, I. C. III, 8/25. Scăpăm din vedere o datorie. CANELLA V. 96. Este o adăugire care-mi scăpase din vedere. ALECSANDRI, T. 627. Nu trebuie să se piardă niciodată din vedere că simțirea în genere... evoluează și trece prin multe forme. CONTA, O. F. 336. Cărțile să le dăm în mîini de oameni zdraveni cari să nu-i slăbească din vedere. ODOBESCU, S. I, 83, cf. 243, GANE, N. III, 54. Nu-i este permis unui istoric conștiincios să-l piarzi din vedere. CARAGIALE, O. III, 156, cf. IV, 103. Călători nefericiți, nu pierdeți din vedere farmecul bacșului. VLAHUȚA, O. A. I, 241. Neperzînd negreșit niciodată din vedere greutățile timpului. RĂȘCANU, L. XII. Să nu-l pierzi din vedere astă-seară. D. ZAMFIRESCU, R. 111. De la o vreme nu mai știam de el, îl pierdusem din vedere. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 353. Aceste universități... nu pot pierde din vedere menirea ce au. AN. IST. NAȚ. I, 16. Nu zic că au pierdut cu totul din vedere folosul acestei îndeletniciri a țării. N. A. BOGDAN, C. M. 87. Nu pierdea din vedere nici un prilej. GOLOGAN, C. R. 80. Alceva... scăpase tutulor celorlalți din vedere. M. I. CARAGIALE, C. 65. I-a scăpat din vedere lui Kisch. DRĂGANU, ROM. 473. Mă pierdusem cu desăvîrșire din vedere pe mine. VOICULESCU, P. II, 214. Am pierdut însă din vedere să completez descrierea năcazului meu. SADOVEANU, O. X, 33. Cînd urmărește o problemă specială să nu piardă din vedere înțînțirea și dependența ei. APOLZAN, P. I, 217. Nîmîc mi-i scăpă din vedere. IZV. X, 84. Lui Th. Capidan i-a scăpat din vedere forma „cănără”. SCL. 1950, 293. Bătrîna nu scăpă niciodată din vedere să treacă pe la biroul meu. ARGHEZI, S. X, 126, cf. V, 127. Era un lucru important și nu trebuia să scape ceva din vedere. PREDA, D. 119. Ceșea ce nu însemnă, desigur, că vor pierde din vedere contextul cultural. IST. LIT. ROM. II, 7. A pierdut din vedere că documentul din 1368 a fost scris în limba latină. STOICESCU, S. D. 49. Acest lucru l-au pierdut din vedere toți lexicografuli noștri. HRISTEA, P. E. 44. Montarea de noi pârăpeși metalici și repararea celor existenți a scăpat din vedere și în acest an organelor noastre. SCÎNȚEA, 1972, nr. 9176. Nu poate scăpa din vedere faptul că trebuia unul e productiv. V. ROM. iulie 1973, 146. **Scăpare din vedere = neglijanță, uitare. Regretabilă scăpare din vedere.** CARAGIALE, O. III, 315. Cîm rămîne cu aceste fenomene... scăpări din vedere. MAIORESCU, CR. II, 34, cf. I, 138. Mă citează... fără să îndreptă o evidentă scăpare din vedere la corectură. REV. IST. IX, 181. Din unele scăpări din vedere ale popii Bucur putem ști... cum proceda el la scris. RF I, 73, cf. IZV. XVIII, 266. Nu s-a gîndit Cel veșnic ca, măcar, Să-ntrebe-n treacăt și un grădinar... E o scăpare mare din vedere. ARGHEZI, S. V, 72. Au mai fost și unele scăderi (mai bine zis unele scăpări din vedere). ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 2, 25/4. **A trece cu vederea = a lăsa la o parte, a nu avea grijă, a nu se îngriji de... a neglija; a nu ține seamă; a omite; a scuza cuiva o greșeală. Și nu trece cu vederea rugăciunea mea. BIBLIA (1688), 398^b 136. Nu mă trece cu vederea acum, Prea Curată, pre mine. MIJNEUL (1776), 200^v 15, cf. 130^v 25. Se cade a nu trece cu vederea pe tată-său. PRĂV. COND. (1780), 130. N-am trecut cu vederea dațorii (a. 1795). JORGA, S. D. XXII, 394. Pentru aceea nețrecîndu-i cu vederea cerirea, ... îi întîrim așașimne (a. 1798). FURNICĂ, D. C. 204. Nu le-am trecut cu vederea rugămintea (a. 1814). id. ib. 241. Această mi s-a pare că am trecut-o cu vederea. GOLESCU, P. 276/23. Osebit de alte locuri cu vin mai proaste, pre care le trec acum cu vederea. CANTEMIR, S. M. 86/4. Bînul acesta trebuie să fie acest fel încît toți cei ce nu trec cu vederea mijloacele să poată să-l dobîndească. POTECA, F. 270/7. Îndemnîndu-să de cineva să treacă cu vederea înrîutățirile și să vîneze virtutea. id. ib. 317/14. Le trece cu vedere în folosul dînilor (a. 1827). FURNICĂ, D. C. 330. Am**

vrit... să descriu cele ce poate cineva să întâmpine mai de obște în viață fără să trec cu vederea nici nezarurile. HELIADE, O. II, 17. Trecînd cu vederea slăbiciunea cea nedespărțită de a noastră ființă. MARCOVICI, D. 4/23. Dumnezeu... pe oameni nici odineoară îi trece cu vederea. DRĂGHICI, R. 42/30, cf. 26/27. Vladislav n-a trecut nimic cu vederea din cîte putea. F. AARON, I. I, 170/16. Să nu trecem cu vederea experiența făcută adeseori în asemenea întîmplare. ALBINEȚ, M. 32/14. Să treacă cu vederea neînsemnătorul folos ce s-ar produce din luarea vămii (a. 1839). DOC. EC. 723. Să trecem cu vederea... schimbarea iute a literilor. RUSSO, S. 58. I-a rugat să nu-l treacă cu vederea. ARISTIA, PLUT. 352/3, cf. 290/3. Acești doi poeți filosofi n-au trecut cu vederea nici o nenorocire. BOLLIAIC, O. 54, cf. 55. Să-mi spui tot ce se va petrece în casa ei, fără să treacă cu vederea cel mai mic lucru. FILIMON, O. I, 125. Să nu se treacă cu vederea că mai toate sînt peste Olt sau aproape de Olt. HASDEU, I. C. I, 137. Să trec cu vederea oarecare necioprire a apucăturilor tale. ALECSANDRI, T. 183. Lucrul este elementar și nici nu merită să fie relevat aici dacă nu-l vedeam trecut cu vederea de cîțiva istorici. MAIORESCU, CR. III, 38. Ai trecut cu vederea și ai nesocotit vînatul numit „prives”. ODOBESCU, S. III, 24. Eu sînt un număr trecut la statistica populației și poate chiar acolo trecut cu vederea. CARAGIALE, O. I, 299. Își dădea silința să uite cele petrecute, să le treacă cu vederea. SLAVICI, O. I, 179, cf. II, 239. Am fost îngăduitor, multe am trecut cu vederea. CONV. LIT. XXII, 233. Făc grație de a-i trece cu vederea. RAȘCANU, L. XXII. Această împrejurare, poporul român n-a trecut-o cu vederea. MARIAN, O. I, 46. În privința determinării speciilor de amoniți, credem necesar a nu trece cu vederea pe cele ce urmează. ARHIVA, I, 6. Pentru a-și susține preconcepția părere... a trecut cu vederea multe lucruri și a descoperit multe legi pripite. PHILIPPIDE, P. 58, cf. LIUBA - IANA, M. 130. Micile ei defecte de lumină prea galbenă le-aș trece cu vederea. MANOLESCU, L. 52. În expunerea întîmplărilor mele am năzuit să fiu deplin veridic, deși unele lucruri le-am trecut cu vederea. SBIERA, F. S. 4. Multe lucruri le-au trecut de tot cu vederea. id. ib. Numai un ignoranț ar putea să le treacă cu vederea. MARIAN, INS. 286. Trece cu vederea tot ce a fost. AGÎRBEANU, A. 163. Multă trudă ne-au dat... și poate încă în multe locuri să o fi trecut cu vedere. BUL. COM. IST. I, 16. N-am trecut cu vederea a nu revărsa pentru toți datornicii mile. N. A. BOGDAN, C. M. 82. Trecem cu vederea... acea faptă neieriată. GOLOGAN, C. R. 199. Avu loc o intrare ce merita într-adevăr să nu fie trecută cu vederea. M. I. CARAGIALE, C. 45. Nu trebuie totuși să trecem cu vederea faptul că s-au făcut proiecte să se ridice întărituri. ARH. OLT. XII, 347. Totuși nu putem să le trecem cu vederea. DRĂGANU, ROM. 380. Să nu se treacă cu vederea influența europeană. IZV. XIV, 53. Se poate oare să trecem cu vederea aceste interese specifice? SADOVEANU, O. XX, 362. Ea a fost adeseori trecută cu vederea. VIANU, E. 184. Din moment ce specialiștii îl prefiu, nu puteau să-l treacă cu vederea. CĂLINESCU, B. I. 18. Iată un mic poem care nu poate fi trecut cu vederea. PERPESCIUS, M. IV, 20. Eu zic, dăduie, să treceți cu vederea. H. LOVINESCU, T. 221. Nu putem trece cu vederea nici criteriul participării categoriilor de animale și numărul lor. VUIA, PĂST. 18. Există o concurență internațională care nu poate fi trecută cu vederea. SCÎNTEIA, 1966, nr. 6893. Se pot aduce măcar trei argumente care nu pot fi ușor trecute cu vederea. HRISTEA, P. E. 70. Erorile... nu pot fi trecute cu vederea. V. ROM. Iulie 1973, 105. Această înrădărire nu poate fi trecută cu vederea. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 30, 10/1, cf. CL 1976, 53. Noi nu putem trece cu vederea serioasele prejudecii politice. MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 78. Trecere cu vederea = neglijare, omitere. De unde vine numele rău, trecerea cu vederea... fără numai din răoțapi. PÔTECA, F. 239/21. Cea de toată cînstea nebăgare de seamă, chiniceasca trecere, cu vederea. id. ib. 300/18. A-i trece (cuiva ceva) din vedere, v. t r e c e (I 8). (Călc după fr. *point de vue*) **Punct** (sau unghi) **de vedere** = aspectul sub care cineva privește o problemă sau atitudinea pe care o are față de ea; mod de a gândi; opinie. Evident, din puncte de vedere cu totul diferite. HELIADE, O. I, 21. Supt acest punct de vedere se disting încă două fapte.

LAURIAN, F. 16/6, cf. 35/12. Acest capdoperă de pictură fu criticat de mai mulți artiști competenți și din mai multe puncturi de vedere. FILIMON, O. II, 147. Fiecare îl putea înțelege din propriul său punct de vedere. HASDEU, I. C. I, 50. Aceeași urită faptă poate fi un păcat sub un punct de vedere. CANELLA, V. 90. Sub oricare punct de vedere am privi acest guvern, desoperim îndată sorgințele forței sale. BARONZI, I. C. II, 161/20. Considerată dintr-un punct de vedere exterior, această regulă implică dar pentru poezie cerința unei conformități între cuprins și întindere. MAIORESCU, CR. I, 61. Este imposibil din mai multe puncte de vedere. CARAGIALE, O. II, 103. Așezarea satelor în apropiere de ape este un avantaj mare din multe puncte de vedere. MANOLESCU, I. 11. Dăm în acest loc întreg extrasul acesta, foarte important din atîtea puncte de vedere. PĂCALĂ, M. R. 37. Atitudinea istorică... ia punctul de vedere al devenirii însăși. PÂRVAN, I. F. 50. Anulează trăsătura individuală în unitatea tonului și unicitatea punctului de vedere. LOVINESCU, M. 9. Diplomatul român a explicat punctul de vedere al României. TITULESCU, D. 25. Aici ar fi argumentarea punctului nostru de vedere. CAMIL PETRESCU, T. III, 202. Punctul de vedere din care am pornit eu la cercetarea faptelor este cu totul altul. DRĂGANU, ROM. 4. Lumea fusese creată numai pentru acest punct de vedere al nepoatei mele Alina. SADOVEANU, O. XXI, 615. Fiecare a plecat de la un anumit punct de vedere. IZV. XVI, 305, cf. XVII, 259. Pentru punctul de vedere al acestor pagini, estetica este știința frumosului artistic. VIANU, E. 11. Punctul de vedere practic a fost singurul de la care s-a pornit. BUL. FIL. XI-XII, 508. Punctul de vedere, firește că pare foarte explicabil. APOLAN, P. I. 158. Se pot scrie două cărți admirabile sub unghiul contemporan de vedere. CONSTANTINESCU, S. I, 55. Punct de vedere spre care am înclinat și noi la început. BĂCESCU, PĂS. 319. Genul, cușn se zice-î rar și greu, și cere O întorsătură-n punctul de vedere. ARGHEZI, S. V, 39. Cei cinci rămași se priveau unii pe alții din felurite unghiuiri morale de vedere. CĂLINESCU, B. I. 24. Punctul acesta de vedere începe să se schimbe. VIANU, L. U. 33. Problema deosebirii dintre naturalism și impresionism se pune... aci, îndeosebi sub unghiul de vedere al contrastului. BLAGA, Z. 111. Oricare ar fi punctele noastre de vedere. RALEA, S. T. I, 5. Își expune propriul punct de vedere. FD I, 59. Reprezintă punctul de vedere al marii boierimi, STOICESCU, S. D. 228. Participă la Imperiu măcar din punct de vedere economic. PANAITESCU, C. R. 17. Același punct de vedere îl au și specialiștii vremurilor mai apropiate, C. GIUREȘCU, P. O. 74, cf. HRISTEA, P. E. 181. Există o mare varietate de puncte de vedere privind teoria și practica conducerii. REV. FIL. 1971, 995, cf. 1003. Acesta este punctul de vedere cel mai sănătos de a privi o confruntare sportivă. CONTEMP. 1972, nr. 1325, 2/1. A acordat unghiului de vedere autobiografic o pondere... mare. V. ROM. Iulie 1973, 113. Reprezențianții celor șase partide au exprimat puncte de vedere atît de diferite. MAGAZIN IST. 1974, nr. 2, 90. Este implicat o schimbare de optică, de unchi de vedere, dar nu numai atît. ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 2, 7/1. (De) **la prima vedere = a)** (și în formele de **la întia vedere** ori **la o primă vedere, de la o primă vedere, învechit, la vederea dinții**) = după o primă impresie, fără a exprima (ceva) în profunzime; la un prim contact. *La vederea dinții* nimic nu li se pare cu greu. CAŢTEMIR, S. M. 286/3. Giudecata pare a fi dreaptă la întia vedere. RUSSO, S. 50. *La prima vedere s-ar putea crede că vorba „bordei” ar fi la noi un gotism.* HASDEU, I. C. I, 237. *El ne isbește la întia noastră vedere.* CANELLA, V. 14. *Îi propunem să cercetăm... consecințele teribile care se par a fi avut la prima vedere.* RAȘCANU, L. II, *Acest subiect este... totdeauna același, astfel că la prima vedere s-ar părea că este implicat în însuș. verbul impersonal.* PHILIPPIDE, P. 123. *La prima vedere a acestor fapte se dovedesc că exploatareii par convingși.* MANOLESCU, I. 309. *Nu se poate tăgădui că unele din, ele au, la prima vedere, găreare aparență de seriozitate.* XENOPOL, I. R. I, 48. *Ceea ce impresiona de la prima vedere... era siguranța de sine.* LOVINESCU, M. 119. *În Miorița, ceea ce sare în ochi de la prima vedere este extraordinara resemnare a ciobanului în fața morții.* IZV. XV, 326. *La prima vedere s-ar părea că s-a produs o desfacere*

totală între literatura clasică a secolului XIX și literatura de azi. SADOVEANU, O. XX, 370. *La prima vedere se prezintă diferit.* IORDAN, STIL. 52. *El are prilejul... să-și dea seama de amănunte din ce în ce mai subtile, mai greu de prins la prima vedere.* OPRESCU, S. 35. *Cazul poate da naștere și la o interpretare greșită la prima vedere.* APOLZAN, P. I. 73. *Problema este cu mult mai complicată decât ar părea la prima vedere.* CONSTANTINESCU, S. I, 136. *La prima vedere afirmația pare legitimă.* RALEA, S. T. I, 31. *Ar putea crea, la prima vedere, impresia unei întâmplări norocoase.* SANTELEVICI, R. 10. *Neastă-mea e plină de calități invizibile la prima vedere.* VINEA, L. II, 310. *Mama... la prima vedere, pare atât de inofensivă.* PREDĂ, D. 51. *Caracterul lor mitic se pune de la prima vedere în evidență.* IST. LIT. ROM. I, 35. *Studiul aduce rezultate surprinzătoare la prima vedere.* PANAITESCU, C. R. 206. *S-ar putea crede, la prima vedere, că „moșul” vînzătorilor e totuna cu „bătrînul”.* C. GIURESCU, P. O. 72. *Deosebirea esențială dintre actualele manuale de literatură și cele editate cu cîțiva ani în urmă este un fapt ce se impune de la prima vedere.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 66, 29/2. *S-ar părea, la o primă vedere, că... abdică de la acel ideal.* REV. FIL. 1971, 1559. *La prima vedere... aparține tipului de narațiune obiectivă.* V. ROM. iulie, 1973, 109; b) (și în forma de la **întîia vedere**) = văzînd pentru prima dată; numai după înfățișare; după o privire superficială. *Am văzut... camere în cari, la prima vedere, mi s-a părut că pereții sînt stropiți.* MANOLESCU, I. 70. *Această căsătorie s-a mai făcut din îndrăgostirea lui de dînsa de la întîia vedere.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 271. *Un arbore poți să-i spui dacă-ți place de la întîia vedere.* AGÎRBIȘTEANU, A. 246. *Era un tip vibratil, dogoritor, un fel de semiestică pe care n-am putut s-o clasific de la prima vedere.* GALACTION, O. A. I, 43. *Carpădul... se aseamănă, la prima vedere, cu fagul.* SIMIONESCU, FL. 50. *La prima vedere, persoana turtită a comandantului... ar fi stîrnit, desigur, rîsul.* BRĂTESCU, O. A. I, 154. *O lucrare de a sa se recunoaște de la prima vedere.* OPRESCU, S. 74. *Nota care îi remarcă de la prima vedere constă tocmai în această culoare albă.* APOLZAN, P. I. 203. *Cucly nu era frumoasă la prima vedere.* CĂLINESCU, S. 20. *Piese incapabile... se dovedesc... ca un vîs de lut, plăcute la prima vedere.* V. ROM. iunie 1973, 104. (Rar; calc. după germ. *Betracht kommen*) **A veni în vedere** = a fi luat în seamă, în considerație; a ține seama de... Cf. IORDAN, L. R. A. 266. (Regional) **A nu-și întinde vederile mai departe decît lungul nasului** = a nu vedea mai departe decît lungul nasului, v. n. a. s' (1). Cf. L. M. II, 365, ZĂNNE, P. II, 310. ♦ (Învechit) Prezentarea unei polițe, a unei cambii etc. la o instituție financiară pentru încasarea sumei înscrise. *O poliță cu o scadență de trei luni după vedere.* I. PANȚU, PR. 51, cf. TDRG. ♦ (Curent) **La vedere = a)** loc. a d. j. și a d. v. (pe baza căruia se face restituirea banilor) la prezentarea libretului de economii, a cecului etc. Cf. TDRG. *Se hotără a se pune în circulație bilete la purtător plătitibile la vedere.* BOGDAN, C. M. 171. [Banca de Stat] emite cecuri de viramente la vedere...; recipise la vedere. LEG. EC. PL. 181. *Banca de Stat este fîmūtă să aibă o acoperire în aur... egală cu cel puțin 35 la sută din suma totală a angajamentelor la vedere.* ib. 182; b) loc. a d. j. (desp. dobînzii) care se aplică sumelor depuse într-o instituție bancară a căror utilizare nu este condiționată de un termen fix de depozitare. ♦ (Învechit și regional) **Lumină; p. e. x. t. sursă de lumină; luminare.** *Eclipsul lunei se arată atîncea cînd soarele se ascunde înapoi și luna stă înaintea pămîntului, așa cît cela nu poate da vedere sau lumină cestiia.* PETROVICI, P. 320/19. *În loc de viață (sticlă) era pînău... de animale prin care străbătea vederea în chilii.* LIUBA-IANA, M. 95, cf. VÎRCOL, V. *Adu vederea-ncoa.* N. REV. R. XI, 88, cf. L. COSTIN, GR. BĂN. II, 30. *Și s-ău dus unde-o tîlnit femeii torcînd la vedere.* ARH. FOLK. I, 220, cf. 236; *Să fie vedere în casă.* ALR. II/29, cf. LEXIC REG. 23. ♦ (Învechit; rar) **Mod de a privi** (1). *Nădăjduiam a mă priimi cu o mai dulce vedere.* HALIMA (1783), 76/2.

2. Simțul văzului (1); capacitatea de a percepe (ceva) cu ajutorul văzului; organul văzului, ochii (v. o c h i' A F. 1).

Stricatului stricăciunea-i curățîș, orbilor vederile luminași. CORESI, EV. 227. *Să propoveduiesc prinșilor lăscăciune și orbilor vedeaere.* id. ib. 456. *Veindecă ei și acelu împărat lumină și vedeaere mai bine și mai virtos decît înainte (cca 1580).* CUV. D. BĂTR. II, 150/16. *Și era vederea lui ca fulgerul.* N. TEST. (1648), 39/1. *Cinci simțiri... are omiul, amume vedeaere, auzul, mirosul, gustul și pipăiul.* M. COSTIN, O. 142, cf. 175. *Mi s-au turburatu-mi vedeaere de spaimă.* DOSOFTEI, PS. 23/13. *Ochii lui Israil să îngreuiasă la vedeaere, de bătrînețe.* BIBLIA (1688), 37/6. *Bună este știința auzirii, dară mai adevărată este ispita vederii.* CANTEMIR, I. I, 1, 121. *La toate simțirile au pățimit Domnul nostru: la vedeaere, la auz, la miros, la pipăire și la gust.* ANTIM, O. 210. *Socotia cumplit de nu-ș va sătura și vedeaere de pedeapsa cea cătră Hariclia.* AETHIOPICA, 41^v/17. *Cu rugăciune ai dat vedeaere orbilor.* MINEIUL (1776), 131^v/29. *De multe lăcrămi ce au vărsat ș-au pierdut și vedeaere.* HALIMA (1783), 245/8. *Au îndreptat vedeaere sa cătră acea firească a luminării covîșire.* EUSTATIEVICI, GR. RUM 5^v/7. *În ei te cată să te vezi... Și dă-ntr-a lor vedeaere, Vezi cîtu ai putere (a.1796).* GCR II, 161/1. *Întorcîndu-ș videre de ceelanță parte, zări un șir lung de trupuri.* MACHEN, 36^v/19. *Ziua e aceea vreme întru carea omul... își împlinește lucrurile sale; și aceasta e, după punerea sa, după puterea vedeaere.* PETROVICI, P. 90/7. *Și vedeaere este simțire, mai subțire adecă decît pipăirea mîinilor (a.1819).* L. ROM. 1965, 226. *Oare cunoști și deosibesti cu vedeaere numai care pămînt este cel mai uscat.* GOLESCU, P. 297/11. *Să știe cite jucării ale vederii descopere optica.* POTECA, F. 125/7. *Împărăteștile lor măriri au fost nevoite... a se depărta din vederile obștei.* AR. (1829), 17^v/33. *Încălzii cu-a mea vedeaere Simțirile-ți fără viață.* HELIADE, O. I, 92. *Aceasta este murginea vederii lui.* GENILIE, G. 98/3. *Gemeni arcuri înmîndrite... Vedeaere să înșele, De sint două sau unite.* ASACHI, S. L. I, 79. *Cea mai bună vedeaere nu poate să perceapă decît confuzii în întuneric.* LAURIAN, F. 111/26. *De-o vedeaere ascuțită, de-un auz peste măsură.* CONACHI, P. 270. *Vezi, ... tabloul cel mai încîntător, farmecă vedeaere.* BĂLCESCU, M. V. 308. *Întunecarea ochilor se zice lipsă vedeaere omului.* CORNEA, E. I, 15/4. *Albeața vine de la slăbirea nervelor de vedeaere.* LITINSCHI, M. 157/28. *Prefăcătura... e nesimțită la auz și la vedeaere.* RUSSO, S. 79. *Toate avîndu-le sub vedeaere din acea înălțime.* ARISTIA, FLUT. 261/28. *El se îmbolnăvi de ochi... curînd i-au lipsit vederile.* NEGRUZZI, S. I, 54. *Poezia este arta cea mai completă... dă auzului ceea ce dă muzica, vederii ceea ce dă plastica.* BOLLIAČ, O. 38. *În verișicare parte îndrepti a mea vedeaere Nu vād decît fîințe cu ochi de lacrimi plin.* MUREȘANU, P. 136. *Bine-ar fi dacă vedeaere aș putea s-o amăgesc, Ș-un obiect ce urît este frumos să-l inchipuiesc.* ALEXANDRESCU, P. 55. *Zise camaradului meu care avea vedeaere mai bună.* SION, P. 257. *Vestminte de o eleganță plăcută vedeaerei.* FILIMON, O. I, 110. *El vine și apare atît de luminos Că-ntunecă vedeaere cu chipul său frumos.* ALECSANDRI, POEZII, 319. *O noaptea fără fund Vedeaere ta absoarbe și viața și s-arată Un rai ce geme-n umbră și umbrele-l ascund.* BOLÎNTINEANU, O. 191. *Amîndouă sînt expuse vederii tuturor în muzeele din Paris.* MAIORESCU, CR. II, 185. *În întîiul ordin putem pune cele cinci simțiri admise de filosofia veche, adică: vedeaere, auzul, pipăirea, gustul și mirosul.* CONTA, O. F. 46. *Nu-i venea să dea crezămînt nici vederilor, nici auzului.* ODOBESCU, S. III, 201. *Poate de mult s-a stîns în drum În depărtări albastre, Iar raza ei abia acum Luci vederii noastre.* EMINESCU, O. I, 234. *A spălat ochii bătrînei și i-a dăruit iar puterea vederii.* CARAGIALE, O. IV, 135. *Unsei și pe orb și îi veni vederile ca mai nainte.* ISPÎRESCU, L. 304. *Cei care au albeața la vreun ochi se vindecă și-și recapătă vederile.* MARIAN, O. II, 269. *Îmi era drag ca vederile, parcă-l cunoscușem de o mie de ani.* F. (1891), 129. *Integritatea vederii este în raport cu integritatea lăburilor occipitale.* ARHIVA, I, 125. *Cît vezi cu ochii și are în ce să și se oprăască vedeaere.* SP. POPESCU, M. G. 40. *Este greu unei femei, chiar cu cea mai bună vedeaere, ca să lucreze.* MANOLESCU, I. 48. *Așa, fata-și capătă vedeaere deplină ca mai nainte.* REV. CRIT. I, 185. *Vederi puternice disting cu ochiul liber în Pleiade zece stele.* OTESCU, CR. 447. *Sînt oameni cu*

vedere anormală, oameni de compătimit. SĂM. VIII, 3, cf. PAMFILE, S. T. 122. Nu treceți pe lângă-un orb, voi cu ochi și cu vedere. DELAVRANCEA, O. II, 283. Eu am venit mai devreme, că mi-a cam slăbit vederea. AGÎRBIȘTEANU, S. 102. Mireasa cu ginerele șed alături și, cit se poate, ascuns de vederea oamenilor. RĂDULESCU-CODIN, M. N. 81. Moș Stan... cu vederea pierduse și somnul. M. I. CARAGIALE, C. 80. După ce îi slăbise vederea, acum începea să-l cam lase și urechile. REBREANU, R. I, 278. Ne invitau mereu la masa lor, subț un umbrar adăpostit de vedere. TOPÎRCEANU, O. II, 11. În întunericul în care... trăiește, vederea nu prea i-ar folosi. SIMIONESCU, F. R. 12. Avea vederea slăbită de tot, nu putea citi. C. PETRESCU, I. I, 95. Prietenele o așteptau cu pînza albă în care mi-o răpiră vederii. VOICULESCU, P. II, 112. Florile fără de număr cu care Dumnezeu a împodobit ațtea colțuri pe pământ ne luau vederea. MOROIANU, S. 46. Pînă și cineva cu vederea slăbită nu se putea înșela asupra lor. OPRESCU, S. 66. Ce nevoie are uliul cu vederea așa bună de calcule trigonometrice. CĂLINESCU, C. O. 60. Stăpîne, ia-mi vederea, Ori, dacă-ți stă-n puțință, împăterjenește-mi ochii. BLAGA, POEZII, 14. Nu și-a mai recăpătat niciodată vederea ochiului sting. CAMIL PETRESCU, O. III, 390. O boală... care-l făcea pe nenea Pache să-și piardă treptat vederile. VINEA, L. I, 101. Spre bătrînețe, slăbindu-i vederea, austrieicii, generoși, îi dăruiseră o pereche de ochelari. TUDORAN, P. 78. Dirigintele... un om cu vederea bună, observă un du-te vino neconținut. PREDĂ, DELIR. 228. Mă sugrumă grijile și necazurile și mi-au slăbit și vederile. BARBU, PRINC. 81. Vitamina A este necesară funcției vederii. ABC SĂN. 374. Că-ți slăbesc puterile, Ți se-îvîrt vederile. JĂRNİK-BÎRSEANU, D. 494. Orb am fost fără vedere Cînd m-am dus să-mi iau muiere. DOINE, 252. Să ia cineva apă din lacu ăsta și să-i dea să spele, iel ș-ar căpăta vederea. GRAILU, I, 251, cf. CABA, SĂL. 94. Orb am fost io la vedere, Că luai fără plăcere. NOVACOVICIU, C. B. I, 73. Să le scoatem ochii, să-i lășăm fără vedere. IZV. XIV, 203, cf. ALR I 1435/618, ALR II 4 671. M-ai chiorit cu tăt... Tu și ci-nșamnă vederile unui uom? O. BÎRLEA, A. P. II, 505. Cu toată puterea Cîț are vederea. FOLC. MOLD. I. 624. (În proverbe și zicători) Cele ce dă vedere să pot dăpărta, cu auzirea mintea toate le pot păstra. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 134. Vederea pururea e săracă, cu vederea te ușurezi. id. ib. Vederea dîntîi rău te spăimîntează, cea de a dooa îți dă îndrăzneală. id. ib. Mai bună vederea decît auzirea, însă și una și alta dă multe ori te înșală. id. ib. Orbul la vedere rîvnește. ZANNE, P. II, 661. Cererea orbului, în mare, e vederea. id. ib. (În credințe și superstiții) Să nu te uși noaptea-n oglindă, că-ți pier vederile. ȘEZ. I, 278. Să nu coși vinerea, că-ți ia vederea sf. Vineri. IZV. XII, 256. (Regional; în imprecății) Sări-ți-ar vederile, năucule! RETEGANUL, P. V, 78. Săca-ți-ar vederile! CIAUȘANU, GL. ♦ (Întărit prin „ochilor”) Vei fi sfurțatec pentru vederile ochilor tăi carele vei vedea. BIBLIA (1688), 146²/31. Viderea ochilor miei... ascuțită ieste. CANTEMIR, I. I, 1, 205. Pierzîndu-și vederea ochilor ei, merse la Ierusalim. MINEIUL (1776), 97²/7. S-au încredințat împăratul Indiei cu vederea ochilor săi pentru cite i-au fost spus. HALIMA (1783), 6¹/14. Vederea ochilor, un loc împodobit cu felurimi de flori. GOLESCU, P. 21/3. De-l căutați Și-l cercați Din creierii capului... Din vederea ochilor. TEODORESCU, P. P. 382. S-a dus fata plîngînd unde o duceau vederile ochilor. RETEGANUL, P. 17. Pieriți din vederile ochilor. MARIAN, V. 171. Începu a-și dobîndi îndărăpt vederea ochilor. CĂTANĂ, P. B. I, 48. Mi-au degerat vederile ochilor. CIAUȘANU, GL. Am jurat satu cu vederea ochilor. IZV. XVI, 219. De prin rădăcina măselilor, Din vederile ochilor. ib. XVII, 190. ♦ F i g. Ochilul vastității măcar că multe cu ascuțita sa vedere a trece... însă slava și cinstea altuia cu otrăvilită și deochetoare privală să nu o atingă. CANTEMIR, HR. 100. Cu vederile cele de gînd... ai luminat toată starea sufletului. MINEIUL (1776), 173¹/13. Nimic n-am făcut pînă acum pentru mîntuirea sufletului meu... Du pe malul cel mărginit al vieții întînz a mea vedere. MARCOVICI, C. 10/17. Noi avem simfîmîntul sau vederea obscură de tot ce ne e dat a conoaște. LAURIAN, F. 2/11. Amorul vederi n-are. ALEXANDRESCU, O. I, 301. Mi se întunecă lumina minței, mi se înnoptează vederea

judecății. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 183. ♦ (Învechit) Vederea scurtă = miopie. (F i g.) Aceasta este orbirea duhurilor mici și a vederilor scurte ce... își uimesc mintea și priceperea a citi un lucru sau o cvestie. RUSSO, S. 90. (Cu inversarea construcției) În a lor scurtă vedere Propășirei neînvînse pun ei dese-mpotriviri. ALEXANDRESCU, M. 23. ♦ Expr. A avea vederea scurtă sau a fi scurt de vedere = a fi miop. Cf. POLIZU. Învățatul d-tale, uitîndu-se prea de-aproape la un rac... știi că e scurt de vedere - racul l-a apucat cu foarfeca piciorului. HOGAȘ, M. N. 24, cf. DEX. (Regional) A lăsa (pe cineva) fără de vederi sau a fura (cuiva) vederile = a orbi (2) (pe cineva). Rățoiul nu-și scoate capul din apă temîndu-să să nu-i fure vederile. RETEGANUL, P. I, 41. Albețe-n ochi i-au băgat, Făr' de vederi l-au lăsat. TEODORESCU, P. P. 360, cf. 361. A petrece (pe cineva sau ceva) cu vederea v. petrece (I 4). A-i lua (cuiva) vederea sau vederile v. l u a. ♦ (Olt.) Pupila ochiului. Cf. CANDREA, F. 42, com. din fostul județ VÎLCEA, ALRM I/1 H 29. ♦ (Prin Olt. și prin estul Ban.) Globul ocular. Cf. ALR III MN 4, 6 823/2, 812.

3. Aspect exterior; chip, înfățișare. Focul întru o vederea iaste, iară el în toate chipurile lucrează. CORESI, EV. 159. Așjiderea și vederea veșmintelor lui înălțiră-se mai virtos. id. ib. 533. Văzînd că pomul e bun de mîncare și frumos ochilor, de vedere dulce, luu den plodul a lui. PO 19/2. Tremese... pre mingătorul D[u]h în vedere de limbă de foc (a.1648). GCR I, 130/28. [Palaghia] arăta vedere umilită, ochi adîncăți și numai oasele și pielea. DOSOFTEI, V. S. octombrie 54¹/30. După vederea să va cunoaște omul. BIBLIA (1688), 673¹/58. Astăzi darul preasfîntului D[u]h în vedere de porumb veni să sfîșîntască apele (a.1689). CCR 137/28. Frumoasă dar și arătoasă la chip și mingioasă, la vedere (este) poama morții. CANTEMIR, ap. ȘĂINEANU, I. 13. Mic este la vedere, iar este mare la pricepere. ANTIM, O. 32. Să-mi stai înainte cu veselă față și cu vedere de bucurie. id. ap. GCR II, 17/29. Din puțin în puțin au adus biserică la o vedere și la o tînguită aflare ca aceasta (a.1764). ȘĂINEANU, I. 110. A duhului strălucire s-a pogorit în vedere de foc. MINEIUL (1776), 46¹/123. Cu o vedere și chip glumitori, făcu semn frumoasei Amina. HALIMA (1783), 31¹/37. Este o mincinoasă vedere la mine, pentru că, cu toate că mă arăt vesel... sînt cel mai nenorocit om. ib. 171¹/24. Prolungirea drăgătorii lor însă s-a arătat ca o statornicie la mințile nestatornice și iubițoare de vederi nouă. VĂCĂRESCUL, I. I, 67¹/3. Mi se pare că va să fle mai curată la vedere (a.1787). FURNICĂ, D. C. 157. Și era statură și chipul lui Bertoldo din afară urît și grozav la vedere. BERTOLDO, ap. GCR II, 169/8. [Cartea] să și arată mică la vedere însă cuprinde orice învățătură a credinței (a.1794). GCR II, 153/33. Apoi din ochi pier iute. O! vedere tristă înflorată! BUDAI-DELEANU, T. 295. Caută să se scrie repede și așa nu ar ieși bine la vedere. PETROVICI, P. 191/27. Cînd din ei vor face care orice i să va părea, să vede numai o turburare și o vedere neplăcută. GOLESCU, P. 237/17. Tot trupul să întărită, mari înfricoșări arătînd, uricioasă căutătură și înfricoșată vedere. POTECA, F. 244/22. Vederea dumitale nu lasă nici o îndoială în care din clase poate să te socotească cineva. VOINESCU II, M. 44/15. Proști la vedere. GORJAN, H. IV, 238/33. Tăcînd, trece înainte... Și marea ei vedere Pe toți umple de mirare. ASACHI, S. L. I, 254. Frumos e pomul acesta la vedere. CÎMPEANU, GR. ROM. 205/27. Eu ca tine Nu sînt voinic la vederi, Dar n-am nici o frică-n mine. PANN, E. II, 53/14. De acolo coborîndu-se, figura sa la vedere era sublimă. ARIȘTIA, PLUT. 261/30. Este grațios la vedere. CANELLA, V. 158. Dîndu-i un merisor frumos la vedere, îi mai zise. IPIRESCU, L. 75. Acest proverb se zice pentru ceș frumoși la vedere, dar cu urmări urite. MARIAN, O. II, 270. Ești tînăr la trup și frumos la vedere și viteaz. ARH. OLT. X, 117. Să fie oare cumplit la vedere cum se spune? SADOVEANU, O. XIII, 11. Sala însăși schimba vederea dînt-o dată, căci... interiorul era mai mult decît încărcat. CAMIL PETRESCU, O. II, 397. Tătării erau foarte furioși la vedere. RĂDULESCU-CODIN, L. 35. (În proverbe și zicători) Cea mai frumoasă vedere, obrazul cel frumos. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VIII, 134. Fugi dă vederea dulce, că-n prăpastie te duc. id. ib.

4. Privești (2), peisaj (1), perspectivă¹ (2); (regional) vedeală (2). Această vedere de vii, case, grădini și peste toată balta mulțime de luntri cu pinză — este o frumusețe deosebită. GOLESCU, I. 125. *Belvederea, adică vedere frumoasă.* GENILLIE, G. 223/1. *Nuorii nenumărați ai acestei orde ascunseseră plăcuta vedere a frumoaselor livezi.* BĂLCESCU, M. V. 211. *P-albastrul orizont Apare-un nor de vase plutind pe Helespont, Vedere minunată ce nici un muritor n-a cunoscut în viață.* BOLINTINEANU, O. 234. *De-aici în colo... alt tablou, altă vedere și se deschide.* VLAHUȚĂ, O. A. III, 32. *Nimeni nu poate avea vedere sau ferestre spre vedere, asupra proprietății îngrădite sau neîngrădite a vecinului.* HAMANGIU, C. C. 149. *Vederea se deschide asupra unui lac.* IORGA, P. A. I, 116. *Cum dădu de vederea și de mirosul satului lui simțea că i se îneca sufletul de bucurie.* BUJOR, S. 148. *Odaia de acolo avea balconul cu vedere peste două curți.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 317. *Vederea era mai largă, parcă s-ar fi curățit aerul.* REBREANU, I. 77. *Peisajul... ca redare realistă a unei vederi din natură.* OPRESCU, S. 31. *Deasupra noastră... este o terasă de pe care ai o vedere excelentă.* CĂLINESCU, S. 323. *Vederea de pe Vomero... e uimitoare.* RALEA, S. T. I, 311. *Se servește de vederea din natură în special pentru un decor în care să se petreacă scene din viața zilnică.* CONTEMP. 1956, nr. 494, 4/3. *Cu repezițiune îl suie deasupra învelișului unde are o vedere minunată.* IST. LIT. ROM. II, 150. *Începu să construiască la poalele movilei, care domina plaja, o vilă cu vederea spre mare.* V. ROM. IANUARIE 1965, 26. *Se arată spre vederea panoramică a orașului.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 21/3. *O vedere de ansamblu a ruinelor cetății milenare.* MAGAZIN IST. 1975, nr. 2, 26. ♦ F i g. *Ridică ochii sufletului tău spre nălțimea vederiei cerului (a.1642).* GCR I, 101/38. *Se desface în el vederea interioară a unui paradis pierdut.* CAMIL PETRESCU, T. I, 248. ♦ Tablouri, desen, fotografie etc. care înfățișează un peisaj; s p e c. carte poștală ilustrată. *Cei patru evangheliști la colțuri, vederi din Ierusalim, îngeri desăvârșesc tabloul.* IORGA, C. I. III, 59. *Ar fi de dorit ca artistul... să se hotărăască a ne da odată o expoziție cu tipuri și vederi numai din Macedonia.* ANGHEL, PR. 168. *Vederile de detaliu ne dau o idee de modul cum se execută această lucrare.* PĂCALĂ, M. R. 404. *Îi promise că-i va trimite cărți poștale cu vederi din România.* REBREANU, I. 438. *Începe vestita serie de planșe cu vederile orașelor din Europa Centrală.* ARH. OLT. V, 87. *Înfățișă numai de cîteva ceasloave cu sute de vederi din șatre.* VOICULESCU, P. II, 69, cf. SCRIBAN, D. *Vederea interioară a podului peste Dunăre.* ENC. TEHN. I, 352. *Grăvori pe lemn... vor publica... vederi din Bulgaria și de la noi.* OPRESCU, S. 37. *Salutăți, vederi din localități pitorești ale patriei noastre sosesec mereu pe adresa uzinelor.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4862. *„Vederi” care reprezintă cele mai importante orașe.* IST. T. I, 153, cf. DEX. *Cei sosiți recent... își aleg fără grabă din vederile expuse sub geamul vitrinei.* SCÎNTEIA, 1981, nr. 12087. ♦ *Cameră de luat vederi v. c a m e r ă.* (Învechit) *Aparat de luat vederi = cameră de luat vederi, v. c a m e r ă.* *La emisiune vede aparatul de luat vederi.* ENC. TEHN. I, 159. ♦ *Expr. A lua vederi = a obține imaginile succesive ale obiectelor în mișcare pe o peliculă cinematografică. Obiective asemănătoare sînt dispuse unul în centru și 8 în formă de octogon, ... permițînd să se ia vederi foarte oblice.* ENC. TEHN. I, 372.

5. Faptă, acțiune capabilă de a impresiona pe cineva, de a atrage atenția; întîmplare (interesantă); scenă. *Mearg-voi și voi vedea ceastă vedere mare, căce nu se arde rugul.* PO 185/17. *Boiariul, cum îi văzu, de vederea aceea se îngrozi foarte.* ap. ȘĂINEANU, I. 239. *Ne-au scos pre noi D[o]mnul de la Eghipt... și cu brațul lui cel nalt și cu vederi și cu semne și cu minuni.* BIBLIA (1688), 144²/140. *Deaca au văzut ridicat pre cruce pre Mielușăulul, ... tînguindu-se striga: Dulcele meu fiu, ce noao și prea slăvită vedere este aceasta.* MINEIUL (1776), 197¹/38. *Ea s-au întors tot la acel loc de unde au ieșit. Veziriul s-au mirat de o vedere ca aceea.* HALIMA (1783), 22⁹/9. *Leo să ivește îndată fiind într-o mină strănca măciucă... La această vedere, Romulus stă locului.* CANTACUZINO, N. P. 44^v/14. *Rumpe o miua, dar, ah, vedere!... Sînge pică cu glas de durere.*

BUDAI-DELEANU, Ț. 187. *Dar această vedere i-au adus o așa mare simțire, încît de multă întristare au căzut mort.* GOLESCU, P. 586/18. *Turbîndu-se împăratul de o așa vedere ciudată, ... îi omori.* GORJAN, H. I, 3/26. *Andrei la aceste vederi cunoscute, Și-aduce aminte minute plăcute.* BOLINTINEANU, P. I, 182. *La asemenea vedere, nemărginită au fost prorumperea urgiei.* ASACHI, S. L. II, 61. *Boierii pămîntului se turbură la această vedere și de nerînduirile grecilor.* BĂLCESCU, M. V. 22. *El, înpăimîntat la vederea aceasta, a zis: „Ah! împărate, ce ți-am făcut noi?”* ARISTIA, PLUT. 88/25. *Vederea aceasta o încîntă pe couna Anica.* CARAGIALE, O. II, 7. *Vede un căfel alb cu pete negre care se silea în zădar să iasă din apă... La această vedere Gherasim se înduioșează.* CONTEMPORANUL, II, 5. *La vederea asta, se arată și popa de după iapă.* VOICULESCU, P. I, 128.

6. (Popular) Faptul de a vedea (3) pe cineva; întîlnire dintre două persoane. *Dupre a noastră vedere în fîntă, am făcut urmare de vorbă (a.1819).* IORGA, S. D. XVI, 22. *Mîngîierea întristatului este vederea prietenului.* GOLESCU, P. 23/16. *Toți fugiră de vederea călăreților.* GENILLIE, G. 35/7. *La vederea unui grup de figani, ... un copil curios mă-treabă.* SION, P. 54. *Începu să rîză veselă, ca la vederea unui vechi prieten.* CARAGIALE, O. II, 237. *Bucurie pentru vederea fiului său o face să fie oarecum mai sprintenă.* ISPIRESCU, L. 127, cf. DDRF. *Era mai scumpă la vedere. Venea la Domițian numai în serile rare, cînd acesta avea mosafiri.* BASSRABESCU, S. N. 36, cf. CADE. *Oprea bucurat de vederea mea.* GALACTION, O. 64. *E atîta bucurie la vederea lui.* SIMIONESCU, FL. 11. *Vederea aceluia om, din nou, ... a fost pentru inima mea ca arsura unui fulger.* CAMIL PETRESCU, T. II, 296. *Ionuț își mișcă pagul în curmezișul drumului, pîrînd bucurios de vederea unui prieten.* SADOVEANU O. XIII, 198. *Chiar numai vederea oamenilor de azi mă rănește grav.* VIANU, L. U. 21. *Să se-ngrozească la vederea omului.* IVZ. XVI, 58. *Mai rara vedere Este mai cu miere.* PANN, P. V. III, 3/18, cf. ZANNE, P. IV, 240. ♦ *Expr. (Învechit) La bună vedere! = la revedere! Plec. Altădată. La bună vedere! (De ce nu la revedere?), TEODOREANU, M. II, 167. La bună vedere, domnilor! SADOVEANU, O. XXI, 393. Zic la bună vedere Și o dulce sărutare.* IVZ. XIV, 316. ♦ *Vizitare a unui obiectiv turistic, a unei localități etc. Vederea acestor locuri... destepă în inima mea cele mai frumoase sentimente.* FILIMON, O. II, 8. *Nu ți-oi vorbi de dulcea impresie ce-ți pricinuieste vederea patriei.* ALECSANDRI, O. P. 26. ♦ (În legătură cu verbele „a se duce”, „a veni” și precedat de prep. „în”, „la”, „cu”, „pe”) *Vizită¹ (1).* Cf. PÎRVESCU, C., LEXIC REG. II, 87. *Venisă la iel așe, în vedere.* O. BÎRLEA, A. P. II, 486. ♦ *Întîlnire dintre doi tineri de sex opus organizată de obicei prin intermediul părinților sau al rudelor acestora în scopuri matrimoniale; (regional) vedeală (3).* *Într-o zi o pețitoare l-a dus la vedere.* BASSRABESCU, V. 5, cf. CADE. *Mă mir că nu te umilește gîndul că sora ta e dusă așa, la vedere, în complicitatea tuturor.* C. PETRESCU, C. V. 173. *Nici n-apucă Mîndăulă și gospodina lui s-aducă la vedere pe feciorul lor, numai iaca se bolnăvește Aglaia noastră de tifos.* SADOVEANU, O. XVII, 462. ♦ (Regional, mai ales în Transilv.) *Vizită pe care o fac părinții unei fete împreună cu fata la casa flăcăului care a pețit-o pentru a constata starea materială a finărului.* *În ziua vederii... oțărăsc împreună cu părinții lui ziua credinței.* FRÎNCU-CANDREA, M. 151. ♦ *L o c. a d v.* (Mai ales în legătură cu verbele „a merge”, „a se duce”, „a veni”) *Pe (sau la) vedere = cu scopul de a constata starea materială a unui tînăr în vederea contractării unei căsătorii. Dacă părinții fetei se-nvoia cu voarele... rămînea „să meargă la vedere” într-o seară pe care o hotăra fecioru în înțelegere cu părinții fetei.* PITIȘ, SCH. 106. *Se duc la vedere (sîmbătă sara la ginere).* H II 32. *Are să meargă „pe vedere” la casa feciorului.* MARIAN, N. 119, cf. 131. *Oțărăsc ziua în care părintele sau tutorul fetei... are să meargă pe vedere.* FRÎNCU-CANDREA, M. 151. *Au fost pe vedere la viitorul socru mare.* Com. din FRATA-TURDA, cf. com. din ZAGRA-NĂSĂUD. *Mee fata pi vederi la ficioru, zoua.* ARH. FOLK. V. 130, cf. 175. *Vine pe videre (fata la viitorul mire).* ALR II 4671/228, cf. MAT. DIALECT. I, 290. ♦ (Regional)

Vizita făcută la părinții unei fete de către viitorul ginere. Cf. LEXIC REG. 23. ◊ L o c. a d v. (În legătură cu verbul „a merge”) **Pe vedere** = cu scopul de a cunoaște familia, casa unei fete cu care urmează să se căsătorească un finăr. Cf. MAT. DIALECT. I, 197. ◆ (Regional; în l o c. a d v.) **Pe vedere** = în vizita pe care o fac perechile căsătorite la părinții miresei într-a șasea duminică de la cununie. *Se duc împreună pe vedere la părinții miresei.* MARIAN, N. 740, cf. CADE.

7. (Învechit) **Vedenie¹** (1). *Nu fui protivnic cereștii vedeare.* COD. VOR². 39/11. *Spărseseși apelor curere, dede fără-fundul glasul său, înaltul vederile (vederile S, nă l u c i r i l e D) sale.* PSALT. 322. *Aceștii vedeare să nu îndrăznim a răbda, arătînd ca cu Duhul Sfînt.* CORESI, EV. 199, cf. 140. *Moisi văzu și se mira vederiei ei.* id. PR. 28/9. *Deșteaptă-se iară Faraon și luo aminte cum că ară vedeare de vis și făcîndu-se zuo era cu suflet trist.* PO 139/25. *Lui i păru o vedere.* MOXA, 388/31, cf. 390/11. *Înșelesără că el au văzut vedere în beserecă.* N. TEST. (1648), 66/4, cf. MARDARIE, L. 116/19. *Îmbla drumurile în vedere de nălcure, împlînd văzduhurile de mirodeniile aromatelor.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 51° /14. *N-am grăit cătră ei, căci vederi mîncenoase și vrăji și descîntături și voile inimilor ei prorocesc voao.* BIBLIA (1688), 502/27. *Tinerii voștri vederi vor vedea.* ib. 590/5. *Prorocul Ezechiel vedenie și vedere dumnezeiască... văzînd o au povestit (a. 1775).* GCR II, 106/17. *O vedere de vis arătîndu-mi-să în somn, mi-au arătat... că de o sulîță de fier vei fi perit.* HERODOT, 17, cf. LB.

8. (Mai ales la pl.) Ceea ce gîndește, crede sau afirmă, susține cineva asupra cuiva sau a ceva, p a r e r e, o p i n i e, j u d e c a t a; concepție; convingere; orizont de idei. *Cunoști bine vederile aristocrației ardelenești.* BARIȚIU, C. II, 259. *Ilustrul Montesquieu explica toate prin elină... cu mult-mai pe gios de vasterle vederi ale lui Ippocrat.* HASDEU, I. C. I, 176. *Înălțimea de vederi ce apare în toate lucrările lui... sînt o dovadă pentru aceasta.* MAJORESCU, CR. II, 299. *Junele noastre are foarte sănătoase vederi morale.* CARAGIALE, O. VII, 213. *Forma polemică e una din cele mai nimerite forme literare și științifice pentru limpezirea unor principii, unor vederi.* GHEREA, ST. CR. II, 8. *Avem de-a face cu un om ale cărui tendințe și vederi le dezaprobăm.* IONESCU-RION, S. 244. *Un grăuncior de simț practic sănătos face citeodată mai mult decît un sac plin de vederi teoretice corecte.* ARHIVA, I, 18. *Nu cunosc pe nimeni care să-mi fi vorbit de ele după propria-i vedere.* XENOPOL, I. R. I, 24. *O nouă viață a popoarelor... întocmită și direasă după niște principii și vederi umanitare.* SBIERA, F. S. 228, cf. 21. *Am înțeles cît e de greu să fii larg în vedere.* D. ZAMFIRESCU, R. 152. *O fară desfătătoare, un șir neîntrerupt de vederi romantice.* IORGA, P. A. I, 216. *Numeroase vederi temeinice.* SĂM. VIII, 241. *Pe cît era de așezat... pe atît erau de solide și „vederile” lui în negoș.* CONV. LIT. XLIV°, 763. *Oamenii cu vederi strîmte... cred că știința trebuie să se ocupe numai de formele desăvîrșite ale culturii omenești.* BUL. COM. IST. I, 39. *Sîntem profesii unui timp... nouă imediat accesibil prin largul orizont al vederii istoric-filozofice.* PĂRVAN, I. F. 21. *Pentru a putea combate vederile agrarienilor.* GOLOGAN, C. R. 94. *Filozofii au emis asupra constituției materiei vederi pe care știința actuală a venit să le confirme.* MARINESCU, P. A. 33. *Intră chiar în vederile mele.* M. I. CARAGIALE, C. 21. *Va să zică sfaturile și vederile lor erau bune; știu eu ce fac.* BASSARABESCU, S. N. 158. *Asemenea deosebiri de vederi... aveau ca substrat și unele rivalități politice interne.* TITULESCU, D. 21. *Era un om cu vederi largi.* ARH. OLT. XII, 196. *Starețul următor... cu vederi largi, ... a căutat să pună rînduială.* VOICULESCU, P. I, 149. *Văzui lîngă cort... un vîstavoii care aprobă din cap cu energie aceste vederi.* SADOVEANU, O. XXI°, 24. *Neșînînd seamă de nici o indicație teoretică ce-i contrazicea vederile.* IZV. XIV, 93. *Vederile unui Freud și-au găsit principalul lor titlu de nouătate.* VIANU, E. 210. *Vederile sale rustice sînt animate... numtai într-o gamă mai susținută.* OPRESCU, I. A. IV, 27. *Tanti are anume vederi mari.* CĂLINESCU, S. 94. *Am întîlnit la Focșăni un maior austriac, expatriat din pricina vederilor lui*

revoluționare. CAMIL PETRESCU, O. III, 142, cf. II, 501. *N-ai vrea să intri la ziarul meu? Am alte vederi.* STANCU, R. A. V, 326. *Ibrăileanu își revizua vederile politice și sociale.* V. ROM. septembrie 1954, 171. *Concepția expusă e în concordanță cu vederile lui Aristotel.* JOJA, S. L. 157. *Boier influent, cu vederi liberale.* IST. LIT. ROM. II, 247. *Confruntarea dintre operă și vederile autorului asupra ei luminează întotdeauna.* T. iunie, 1964, 64. *Un caracter întîmplător, oarecum exterior vederilor de bază ale creatorului ei.* REV. FIL. 1971, 1539. *Vederile liberale ale fiului s-au distanțat și mai mult de cele conservatoare.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 1, 59. *Era la dată respectivă o publicație serioasă, cu vederi tradiționale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 3, 13/2. ◊ *Schimb de vederi* = împărtășire reciprocă de către persoane care reprezintă state, guverne, organizații etc. a opiniilor, concepțiilor referitoare la anumite probleme politice, sociale, economice etc. (litigioase) cu scopul de a se ajunge la un consens. *Un cuvînt mă temeam a nu pierde din luminosul lor schimb de vederi.* M. I. CARAGIALE, C. 24. *Trebuie avut un schimb de vederi cu Belgradul și Varșovia.* TITULESCU, D. 255. *În călătoria la Berlin am avut schimburi de vederi hotărîtoare.* CĂLINESCU, B. I. 289. *După un scurt schimb de vederi între comandanții de batalioane se găsește că e rîndul nostru să fim trecuți în rezervă.* CAMIL PETRESCU, U. N. 308. *Convorbiri utile... și un larg schimb de vederi în toate domeniile relațiilor bilaterale.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 27, 2/1. *În cursul întîlnirii s-a procedat la un schimb de vederi.* ȘCÎNTEIA, 1981, nr. 12070. ◊ E x p r. A **intra în vederile cuiva** = a fi obiectul atenției, al preocupării cuiva. *Nu intra în vederile mele să mă căsătoresc.* STANCU, R. A. IV, 309. *N-am intrat pînă acum în vederile sale.* BĂNULESCU, I. 172. (Cu inversarea construcției) *În vederile autorilor preocupați de a analiza din unghi istoric această perioadă intră cu deosebire proza și poezia.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 34, 11/1.

9. Capacitatea, însușirea de a forma imagini mentale, de a-și reprezenta ceva în minte; exercitarea acestei însușiri. V. spirit, gîndire. *Această diferență... pe cît se mărginește cineva a privi lucrurile c-o vedere foarte generală, se șterge... cînd pătrunde cineva mai mult în studierea societății.* BARONZI, I. C. IV, 10/1. *A privi în adîncime... înseamnă a ne strîmipa și mai trist vederea.* PĂRVAN, I. F. 207. *Se impune participantului o vedere dincolo de materialitatea faptului.* CAMIL PETRESCU, T. III, 504. *Un om inteligent și cu o vedere clară.* IZV. X, 105. *Modul de producere al obiectelor materiale nu este agregarea... ci separarea și dezvoltarea: vedere ingenioasă care anticipează pe aceea a evoluționismului modern.* VIANU, L. U. 34. *Există, desigur, un ochi, o vedere germană.* RALEA, S. T. I, 211.

- Pl. : vederi. - Gen. - dat. și: (învechit) vederii. - Și: (învechit) vedeare s. f.

- V. vedea³.

VÉDERE² s. f. v. vedere.

VEDERÍ vb. IV v. vedera.

VEDERÍT, -Ă adj. v. vederat².

VEDERÍTĂ¹ s. f. v. vedriță.

VEDERÍTĂ² s. f. v. vereriță.

VEDERÓI s. m. (Prin Transilv.) Grup de persoane alcătuit din părinții unei fete și un consătean care merg în vizită la viitorul ginere. *Vederoii, după ce s-au încredințat despre starea și purtarea feciorului, declară că-dacă tinerii se învoiesc între olaltă, ei încă nu au nimic în contră.* MARIAN, NU. 134.

- Pl. : vederoi.

- Vedere + suf. -oi.

VEDERÓS, -OÁSĂ adj. 1. (Învechit; despre ochi) Care are simțul văzului. *Cela ce s-au născut orb trebuie să ridă, deacă aude că cel cu ochi vederoși... se minunează.* TICHINDEAL, F. 361/11.

2. (Învechit și regional) Care se vede bine, vizibil; care este expus vederii. *Să vede în vis la loc vederos stînd.* DOSOFTEI, V. S. decembrie 236¹/1. *Cunoscute-te-ai ca o cetate ce este pusă deasupra unui munte vederos.* MINEIUL (1776), 132²/31, cf. LB, I. GOLESCU, C., DDRF, SCRIBAN, D. *Și luna împla pe pămînt, o fost vederoasă ca un om.* ARH. FOLK. I, 222.

3. (Învechit și regional; despre stele, corpuri luminoase etc.) Care luminează puternic; luminos, strălucitor. *Ca un luminătorii prea vederos luminezi toată lumea cea de sus-soare.* MINEIUL (1776), 59²/35, cf. GHETIE, R. M., VICIU, COL. 25. *Soarele-i cam vederos, Badaa îi dus în fărî-n jos.* FRÎNCU - CANDREA, M. 92. *O, ce lună luminoasă și la rază vederoasă.* ȘEZ. XII, 99. *Dar ca luna nu-i niciuna De mîndră, de vederoasă.* IZV. XI, 198. *♦ F i g. Fetită... ca soare de vederoasă.* ALEXICI, L. P. 70. *Mîndra mea-i cea mai frumoasă. Las' să fie, că-i frumoasă, Ca luna de vederoasă.* FOLC. TRANSILV. II, 506.

4. (Învechit și regional) În care pătrunde multă lumină, care este plin de lumină; care este transparent (I 1). *Pupila ochiului este făcută din cea mai lămurită umezeală, carea e cleoasă și vederoasă ca și cristalul.* IST. NAT. 87/10, cf. 29/20, LB. *Ferești mari, vederoase, făcute anume, nu de cele de-o palmă.* REV. CRIT. I, 33. *Odaie vederoasă,* GHETIE, R. M. *Casă vederoasă.* ALR II/219, cf. ib. II/76.

5. (Învechit și regional) Frumos la înfățișare; care trezește admirație, care impresionează privirea prin înfățișare. *Carii vor să fie vederoși în trup, aceștia silesc pre voi să vă tăiați împregiur.* N. TEST. (1648), 256³/3. *Au lovit pre omul eghiptean, om vederos de 5 coți.* BIBLIA (1688), 296¹/17. *Voi da jărtvirilor podobirea cea mai vederoasă.* CANTACUZINO, N. P. 152¹/12, cf. BARONZI, L., DDRF. *Prăsila vederoasei zîne - a mării.* MURNU, O. 64, cf. CADE. *Dar tu stea, Steluța mea, luminoasă, Vederoasă, Să nu te culci.* MARIAN, V. 101. *Pe-o cruce de brad Ce i-am făcut-o naltă și frumoasă Ca să fie la ochi vederoasă.* F (1889), 162. *Dragu-mi-i omul frumos Că și noaptea-i vederos.* DOINE, 72, cf. CANDREA, Ț. O. 42. *Tinăr călare P-un cal vinăt vedrios.* PĂSCULESCU, L. P. 47. *Apă curgătoare, Fă-mă iubitoare! Apă tulburoasă, Fă-mă vederoasă!* ARH. FOLK. VI, 138. *Lucru frumos și noaptea-i vederos.* A I 24, cf. UDRESCU, GL.

6. (Învechit; despre oameni) Care este de vază, respectabil, distins. *Cinsteș la stat, vederos și luminat în bunățate.* DOSOFTEI, V. S. decembrie, 222¹/33, cf. octombrie, 59¹/7. *Omul vederos și iute la lucrurile lui, la împăraț trebuie a dvori și să nu dvorească la oameni lenș.* BIBLIA (1688), 441¹/37, cf. 239²/18. *Vederosul și măritul Ioan Zapolia.* SINCAL, HR. II, 145/17, cf. CADE, SCRIBAN, D. (Prin lărgirea sensului) *Ei întrebă La vederoasa curte.* MURNU, O. 162.

7. (Învechit) Care se poate observa, constata (cu ușurință). *Pînă nu vor scrie românii cu slove cirilicești... niciodată nu vor fi vederoase cuvintele latine în limba română.* MAIOR, IST. 270/16.

-Pl.: vederoși, -oase. -Și: (regional) vedriós, -oasă adj.
-Vedere + suf. -os.

VEDETĂ s. f. 1. (Învechit) Santinela (de cavalerie); loc unde stătea santinela în timpul serviciului de gardă. Cf. I. GOLESCU, C. *Dacă se formează lagăre (caștre), atunci, spre asigurarea acestuia, trebuie să se dispună vedete și anteposturi.* BARIȚIU, P. A. II, 304, cf. STAMATI, D. *Pe la trecătorile Siretului se așezaseră vedete, cu ordine ca să aresteze pe orice trecători fără răvaș de drum.* SION, P. 240, cf. PROT. -POP., N. D., PONTBRIANT, D. *Palafitele... nu diferă*

de vedetele militare pe stîlpi, după cum se așează pînă astăzi d-a lungul fărmlui dunărean. HASDEU, I. C. I, 230, cf. COSTINESCU, LM, DDRF, ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

2. (Învechit) Indicație la începutul unei scrisori, care cuprindea titlul destinatarului; (sens curent) rînd dintr-un text tipărit cu caractere mai groase, pentru a fi scos în evidență. Cf. PROT. -POP., N. D., LM, DDRF, CADE, LTR², DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ (Rare) Cuvînt sau grup de cuvinte notat pe primul rînd al datelor privitoare la o carte, care servește la determinarea locului acesteia în catalogul de bibliotecă. Cf. DN³.

3. (De obicei urmat de determinări care arată felul) Navă mică (de război) care navighează pe fluviu sau în apropierea litoralului, cu o rază redusă de acțiune. *V. m o n i t o r.* Cf. LM, DDRF, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *După scopul în care sînt folosite, se deosebesc: vedete antisubmarine, vedete escorte.* LTR², cf. DL, DM. *Reușește să realizeze măcar de cîteva ori asemenea „poze”, strîngîndu-și cu gesturi foarte calme parașuta... înotînd, urmărîtă de o vedetă rapidă care caută să o scufunde.* CINEMA, 1968, nr. 6, 6. *Submarine, vedete, petroliere... au fost scufundate.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 1, 73, cf. M. D. ENC., DEX. *O vedetă de asalt a forțelor navale grecești a atacat cu focuri.* ȘCÎNTELA, 1977, nr. 10903, cf. DN³.

4. Artist(ă) care deține un rol principal într-un spectacol, mai ales într-un film (și care se bucură de renume, de mare popularitate); personalitate (3) de prim rang care este foarte cunoscută; sportiv de mare talent și popularitate; p. e x t. (adesea depreciativ) persoană care vrea să. epateze, să iasă în evidență cu orice preț. *V. s t a r, s t e a.* Cf. DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W., CADE. *În plină scenă... aveau dreptul acesta... numai regizorii și vedetele.* CAMIL PETRESCU, P. 78. *Relua cu energie controversa ineputabilă a mărcilor de automobil și a vedetelor de cinematograf.* C. PETRESCU, O. P. I, 156. *Zîmbetul pușin disprețuitor... și langoarea cu care plutea în aburul larg al rochiei de voal revela velleitățile de vedetă.* CĂLINESCU, C. N. 84. *Începu să pună întrebări și să vorbească singur despre vedetele de cinematograf.* id. ib. 360, cf. SCRIBAN, D. *La Paris domină unele cartiere, unii politicieni, unele vedete care subordonează restul.* RALEA, S. T. I, 277. *Una din fetele invitate, vedeta cercului... era înzestrată și cu o voce dulce.* BENIUC, M. C. I, 410. *Lucu a cunoscut pe eroii de cretă și cărbune ai ecranului. Don Juani de toate soiurile... întruhipași de marile vedete ce s-au perindat între Psilander și Rudolf Valențino.* VINEA, L. I, 105. *Îl auzise parcă și pe Noe spunîndu-i Florei... că vedetele plîng mult mai multe lacrimi cînd au pricini adevărate de plîns.* DEMETRIUS, A. 339, cf. DL. *Pătrașcu... era vedeta.* PREDĂ, M. S. 30, cf. DM. *Piesa se prezintă ca o incursiune... în lumea... jucătorilor de fotbal, în intenția de a combate cultul vedetei.* T. iunie 1964, 90. *Marile vedete ale ecranului au fost și rămîn încă actorii americani.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1968, nr. 8, 24/4. *Restul ansamblului nu e în întregime la nivelul vedetei.* T. februarie 1969, 93. *Acolo ne întîlneam uneori, seara, cîteva cunoscuți și prieteni, în jurul lui Ionel Teodoreanu, de două ori vedeta reuniunilor prin verva care i-a conferit totdeauna primul loc într-un grup de oameni.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 105, 6/1, cf. REV. FIL. 1972, 65. *Complacerea unora într-o stridentă existență de vedetă.* SPORTUL, 1972, nr. 6932, 1/4, cf. M. D. ENC., ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 1, 16/3. *Pentru o cinematografie evoluată e nevoie de regizori, de scenariști, de vedete.* CONTEMP. 1974, nr. 4, 5/5, cf. DEX, SCL 1975, 263, DN³. ♦ (Atribuire calitatea ca un adjectiv) *Zăbind pe comicul-vedetă, mi-am luat curajul să-l salut.* BRĂESCU, A. 198. *Mi-am făcut de cap cîrînd, urcat pe mese, repertoriul artistului vedetă.* id., ib. 199. (Prin extensiune) *Sînt și aște: „Șterică Groșenescu - Petre Beldie, męci vedetă”.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 2, 19/1. *În deschiderea meciului vedetă va avea loc un joc de trial.* SPORTUL, 1976, nr. 8289, 3/1.

-Pl.: vedete.

- Din fr. *vedette*, it. *vedetta*. - Pentru sensul 4, cf. și it. *vedette*.

VEDETISM s. n. (Adesea depreciativ) Atitudine de afirmare exagerată a calităților proprii (specifică mai ales unui actor sau unui sportiv); preocupare, tendință de a epata, de a se pune în evidență cu orice preț. Cf. IORDAN, L. R. 114. *Oamenii Teatrului de artă au pornit la luptă... împotriva vedetismului*. CONTEMP. 1948, nr. 108, 11/1. *Lipsa de disciplină, manifestările de vedetism ale unor sportivi sînt toate consecințele unei slabe munci educative*. ib. 1953, nr. 362, 2/2, cf. L. ROM. 1954, nr. 4, 36, DL, DM. *Metehnele vechiului sport - individualismul și vedetismul*. SCÎNTEIA, 1960, nr. 4844. *Ilustrează un aspect mai puțin tocit al vedetismului*. CINEMA, 1968, nr. 7, 12, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

- Vedetă + suf. -ism.

VEDETIST, -Ă adj., s. m. 1. Adj. De vedetă (4), caracteristic vedetelor; privitor la vedetă. V. vedetistic. *Se va contribui... la evitarea distribuțiilor... făcute pe criterii vedetiste*. CONTEMP. 1949, nr. 120, 12/5, cf. L. ROM. 1954, nr. 4, 36, DN³.

2. S. m. (Adesea depreciativ) Persoană care urmărește să epateze, să iasă în evidență cu orice preț. Cf. IORDAN, L. R. 114.

- Pl.: vedetiști, -ste.

- Vedetă + suf. -ist.

VEDETISTIC, -Ă adj. (Rare) Privitor la vedetă (4), care se referă la vedetă. V. vedetist (1). *Această primă ședință de producție vine să înlăturească o lipsă veche în metoda de lucru a Operei de Stat, depășind stadiul superficial de analiză a operelor numai sub aspectul vocal și vedetistic*. CONTEMP. 1948, nr. 104, 22/1.

- Pl.: vedetistici, -ce.

- Vedetist + suf. -ic.

VEDÍ vb. IV v. vădi.

VÉDIC, -Ă adj. 1. Care aparține Vedelor¹, care se referă la vede, care este caracteristic Vedelor. *Înălțăt imnuri de o bogăție de imaginație vedică, de o sensibilitate bolnavă, de un misticism amoros, în adevăr medieval*. ARHIVA, I, 519. *Himnele vedice sînt laude și rugăciuni adresate cu deosebire lui Agni*. REV. CRIT. I, 9. *Diversele grupe de himne vedice se cred a fi făcute de anumite familii, cari le și cîntau în ceremoniile religioase*. ib. 10, cf. ȘĂINEANU. [Este] cel mai vechi dintre cîntecile vedice. IZV. XI, 58, cf. SCRIBAN, D. *Cosmogonia vedică, budismul, nirvana și mai ales Schopenhauer circulă printre gîndurile lui Eminescu*. PERPESCIUS, M. III, 102. *Pentru spiritul vedic păstrarea măsurii, în înțelesul clasic, ar fi însemnat o totală negare a spiritului, care în esență este el însuși nemărginit*. BLAGA, Z. 71. *Literatura vedică se împarte în trei perioade*. DER IV, 831, cf. M. D. ENC., DN³, DEX-S.

2. (În sintagma) *Sanscrita vedică* (și substantivat, f.) = limba sanscrită veche în care sînt scrise Vedele¹ și comentariile vedice (1). *Brugman constată în sanscrita vedică o radicală reduplicată*. CUV. D. BĂTR. I, 276. *Limba textelor enumerate pînă aici este numită vedică*. GRAUR, I. L. 196. *Unii lingviști numesc și limba vedelor tot sanscrită, sanscrita vedică*. id. ib. *Sanscrita vedică... este limba textelor religioase... și a comentariilor lor*. DER IV, 298.

- Pl.: vedici, -ce.

- Din fr. *védique*.

VÉDIRĂ s. f. v. videre.

VEDÍSM s. n. Ansamblul credințelor și ritualurilor cuprinse în Vede¹; brahmanism primitiv. DN³

- Din fr. *védisme*.

VEDÍT, -Ă adj. v. vădit.

VEDRĂR s. m. v. vădrar.

VEDRIÓS, -OĂSĂ adj. v. vederos.

VEDRIȘOARĂ s. f. (Rare) Vedriță (1). Cf. DL, DM, DEX. *Îlinciuța se sculase..., Vedrișoara ș-o luase și la fîntînă plecase*. ȘEZ III, 211.

- Pl.: vedrișoare.

- Vădră + suf. -ișoară.

VEDRÍT s. n. Vădrărit (1). *S-au izvodit și vedritul de vin în toată țara*. N. COSTIN, LET. II, 59/12. *Arătăm mai gios... cît va cuprinde vedritul dintr-acele vie (a.1758)*. URICARIUL, II, 121/15, cf. DDRF, TDRG, SCRIBAN, D.

- Vădră + suf. -it

VEDRIȚĂ s. f. Diminutiv al lui v a d r ă.

1. Cf. v a d r ă (1); (rare) vedrișoară, -vădruță. *Pune pîlnia mare și toarnă cu vedrița*. ODOBESCU, O. I, 84, cf. DDRF, SCRIBAN, D. *Se găseau și dintre cei cu ciubere și cu vedrițe albe, netezite frumos, purtînd cercuri de coajă de răchită*. VORNIC, P. 212, cf. DM. *Acolo-i Bujor culcat, La Anița văduviță, Ce-i dă vin tot cu vădrița*. ALECSANDRI, P. P. 156, cf. H IX 154, XVII 152. *Cară vin cu vederița Să-mi potolească inima*. TEODORESCU, P. P. 546. *Bea vinul Cu vedrița, Rachiul cu ploschița*. id. ib. 602, cf. SEVASTOS, C. 299. *La vedrița din dreapta Și te du la valea rea, La fîntîna cea de piatră*. MAT. FOLK. 145. *La tu vădriță-n mîină Și te du la o fîntînă*. PĂSCULESCU, L. P. 281, cf. CHEST. II 464/60, V 131/44, ALR I 794/840, I 059/840, ALR II 4 122/172. *Stanciu șede-n colț de masă Cu vedrița plină rasă*. FOLC. MOLD. I, 185.

2. (Popular) Cf. v a d r ă (2); cantitatea corespunzătoare unei vedre. *Lac de apă, lac de apă Și de roduri tot grămadă Să dea spicul banița, Strugurele vedrița*. TEODORESCU, P. P. 211. *Vin roșu aducea, O ploschiță De-o vedriță*. JARNÍK-BİRSEANU, D. 489. *O vedriță de răvac*. ANT. LIT. POP. I, 424, cf. BALADE, II, 119.

- Pl.: vedrije. - Și.: (regional) vădriță, vederiță, vrediță (H XVII 152, CHEST. II 464/60, V 131/44, ALR II 4 122/172) s. f.

- Vădră + suf. -iță.

VEDROAICĂ s. f. (Regional) Găleată (pentru apă) (Zimnicea). Cf. ALR II 2554/899, ALR SN IV h 1 040/899.

- Pl.: vedroaice.

- Vădră + suf. -oaică.

VEDUVIȚĂ s. f. v. văduviță.

VEDUVÓI, -OĂIE adj. v. văduvoi.

VEEMÉNT, -Ă adj. v. vehement.

VEEMÉNTE adj. v. vehement.

VEEMÉNȚĂ s. f. v. vehementă.

VEEMÍNTE adj. v. vehement.

VEEMÍNȚĂ s. f. v. vehementă.

VÉGET, -Ă adj. (Latinism învechit) Viguros (1). *Au fost oameni iscusiți, vegeți, bogăți, iubii, cinstiți*. MAIOR, P. 91/22. *Iată acel ticălos om, cu pușin mai-nainte veget, cu virtute, deșteptat și vesel, iată fără veste de boală impresurat zace*. id. ib. 101/21, cf. LB, LM, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W.

- Pl.: vegeți, -te. - Și.: véghet, -ă adj. LB, GHETIE, R. M.

486, ALEXI, W.

- Din lat. *vegetus*, -a.

VEGETĂ vb. I. **Intranz. I.** (Despre plante) A trăi, a crește, a se dezvolta. *Cu toate se cunoaște, cu tot care vegetă, Cu tot care viază.* HELIADE, O. I, 365, cf. I. GOLESCU, C. *În tușă se ascunde-o mândră floare, Ce, de nime mirosită, vegetează, crește, moare.* ASACHI, S. L. I, 73, cf. VALIAN, V. *Viața este prin care vegetează planta, simte și lucră vietatea.* VASICI, M. I, 3/17, cf. POLIZU. *În diferitele mine de cărbune de pământ... se găsesc arbori întregi în picioare cu rădăcinile lor. Însfipe întocmai cum stă când vegeta.* COBÎLCESCU, G. 60/17. *Arborul va rămânea despărțit de trupul său. Nu e îndoială că ar putea continua de a vegeta.* CALENDAR (1861), 30/26, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Printre ciuperci sînt unele spețe care vegetează un timp, pentru ca apoi întreaga masă viețuind să se dezagrege.* MARINESCU, P. A. 60, cf. CADE, SCRIBAN, D. *Vinturi puternice usucă plantațiile; rediurile abia vegetează.* SADOVEANU, O. XX, 508. *Plantele cultivate în ghivece nutritive... rodesc cu aproape două săptămîni mai devreme și vegetează timp mai îndelungat.* SCÎNTEIA, 1954, nr. 2898. *În mlaștinile de rogozuri și în cele de mușchi... se mai mențin, vegetînd, unele specii lemnoase.* CHIRIȚĂ, P. 67. *Plantele răsărite vegetează neuniform.* AGROTEHNICA, II, 39, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

2. (Despre oameni) A trăi fără a realiza ceva; a avea o viață inactivă; a duce o existență mediocră, obscură, fără perspective. **V. I n c e z i, z ă c e a.** Cf. NEGULICI. *Aceia... vegetează leneși și nefolositori, în loc de a viețui.* I. POP., I. 176/4. *A trăi fără amorul tău este a vegeta, a pieri spiritual.* LAZĂRESCU, S. 86/15. *Lenșul n-a trăit nicidecum, ci a vegetat numai.* BARAȘCH, I. 150/27, cf. POLIZU. *Ori în scurt vreme să moară, ori trăind, numai vegetează, ducе totdeauna o viață lîncedă, palidă.* BALĂȘESCU, GR. XVII /21. [Liberalii] nu vor putea decît a vegeta cîva timp. DÎMBOVIȚA (1860), 345³ /77, cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM. *Ei vegetează bînd cupele plăcerii, Dînd vremii cu piciorul.* CONTEMPORANUL, I, 35. *Millo... la adînci bătrînețe vegetează într-un ungher.* CARAGIALE, O. III, 302, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *Rezistă și vegetează pînă obosesc în tine puterile.* ANGHIEL, PR. 62, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Mulțimea nu poate trăi fără conducători sau ajunge să vegeteze într-o viață animalică.* REBREANU, R. I, 82. *Vegeta într-o tîhnă care... venea... de la lipsa totală de suferință.* SADOVEANU, O. IX, 152. *Locotenentul Klaps... era așa de lenș, că toată ziua vegeta dormitînd.* BART, E. 199, cf. SCRIBAN, D. *Revoluția... chemase din adîncuri pe toți cei nemulțumiți de situația precară în care vegetau.* OPRESCU, I. A. IV, 9. *El studiază la facultate și vegeta în strana cîntăreșului din stînga.* ARGHEZI, S. XII, 28. *Germanul Barlach cioplește oameni masivi, depersonalizați, ... ființe ce vegetează.* BLAGA, Z. 140. *A vegeta ca un trîntor este... un păcat mai mare decît a cerși.* CONTEMP. 1954, nr. 383, 5/2. *La drept vorbind, am vegetat destul de plăcut.* H. LOVIȘESCU, T. 250, cf. DL, DM. [Poetul] schițează conflictul dintre bărbat și femeie, el vinovat că-și face iluzii, ea condamnată să vegeteze fără propensiuni spirituale. V. ROM. ianuarie 1965, 112. *Lovit de-o boală care nu iartă, bătrînul vegeta într-un fotoliu rulant.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 102, 13/3, cf. M. D. ENC. *Par, vegetînd la soare și lăsîndu-se adăpat de natură, e o figură concretă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 32, 9/2, cf. DEX, DN³. $\diamond$ (Prin extensiune) *Bizanțul a vegetat timp îndelungat sub stăpînirea turcească.* HELIADE, O. I, 21. *Pentru catolici vegeta cîte o școală ca vai de ea în Cluj.* BARIȚU, P. A. I, 118. $\diamond$ F i g. *Cînd această poezie ar fi redusă să vegeteze între frunză verde? Să lîncezească cîntînd ochii cei negri... ai dudușelor?* BOLLIAC, O. 63. *Nepuțindu-se compara... cu vasele similare de lemn, vasele acestea vegetează într-o mediocritate perpetuă, pînă la sfîrșitul existenței lor.* PĂRVAN, G. 188. *Unele cuvinte au ieșit din circulație, după ce au vegetat cîva timp.* GR. S. I, 12. *Intimidată de dezvoltarea vertiginosă, impresionantă a logisticii, logica formală de tip clasic vegetează azi.* JOJA, S. L. 388.

3. (Suspect; sens etimologic; despre oameni) A avea funcții biologice asemănătoare cu acelea ale plantelor. *Sîngele circulează, părul crește, unghiile se lungesc și carnea se rennoiește; vegetăm, ne mărim, viețuim și murim fără voia noastră: iaca omul ca plantă.* NEGULICI, E. I, 191/3, cf. LM.

- Prez. ind.: vegetez, pers. 3 și (învechit) vegetă.

- Din fr. végétér, lat. vegetare, it. vegetare.

VEGETĂBIL, -Ă adj., s. f. (învechit) I. Adj. 1. Vegetal (I 1). *Clasa animală (a dobitoacelor) și veghetabilă (a plantelor) o mai largă învățură poștește decît mineralogia.* MAN. ÎNV. 217/3, cf. I. GOLESCU, C. *Din mîncări... unele sînt veghetabile (legumi, ierburi), iară altele animale (carnea).* ANTROP. 40/13. *Să îmbinăm cu mîncarea de carne totdeauna și bucate vegetabile (verdețuri).* id. ib. II, 195/7. *Gunoaiile vegetabile nu au așa putere și așa repede lucrare ca gunoaiul animal.* LITINSCHI, M. 21/13, cf. STAMATI, D., PROT. - POP., N. D. LM, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D. $\diamond$ (învechit, rar) *Împărăția vegetabilă = regn vegetal (I 1).* *Copaci din împărăția vegetabilă.* VASICI, M. I, 54/14. $\blacklozenge$ (învechit, rar; în forma veghetabil) Care este favorabil vegetației (1). *Pămîntul acestor locuri cuprinde foarte puține părți veghetabile.* IC. LUM. (1840), 87²/32.

2. Vegetativ (2). *Nervii spinali se țin mai mult de viața veghetabilă.* CONV. LIT. II, 146.

II. S. f. Vegetală, v. v e g e t a l (II). *Cînd crapă și putrezesc animalele, așjiderea și din vegetabilă se mestecă cu atmosfera.* ANTROP. 108/16. *Trăiesc în gropi supt pămînt și mîncă veghetabilii și insecte.* J. CIHAC, I. N. 43/8. *Trăiesc foarte simplu, din vegetabili.* VASICI, ap. BARIȚU, C. III, 170. *Mîncă... năci și alune, mere, poame uscate din fările noastre și alte vegetabilii.* BARIȚU, P. A. I, 421. *Cursura apei de la locuri înălțate aduce cu sine felurite vegetabile.* LITINSCHI, M. 8/23. *Aceste animale... trăiesc în pămînt și mîncă vegetabilii și insecte.* STAMATI, M. 81/21, cf. BARCIANU.

- Pl. : vegetabili, -e și (învechit, rar, II, m.) veghetabili. -

Și: vegetabilii s. n. pl., veghetabil, -ă adj., (învechit, rar) veghetabilii s. n. pl.

- Din lat. vegetabilis, -e. - Vegetabilii, veghetabilii germ. Vegetabilien.

VEGETABILII s. n. pl. v. vegetabil.

VEGETĂL, -Ă adj., s. n., s. f. I. Adj. 1. Al plantelor; de plante, care este propriu, specific plantelor; care se referă la plante; (învechit) vegetabil (I 1), vegetativ (1), vegetător (1). *Viața vegetale și simțitoare și cîvîntătoare.* POTECA, F. 260/28, cf. ELEM. G. 1/13, J. CIHAC, I. N. 247/23, VALIAN, V. *Aceste substanțe... sînt baza existenței minerale sau vegetale.* LAURIAN, F. 207/4. *Bureții s-alcătuesc din fire sau pulbere, ce cresc la un loc, mai ales în materii putrede, animale și vegetale.* STAMATI, M. 34/5. *Molecula fibrei vegetale cuprinde oxigen, hidrogen și carbon.* MARIN, F. 22/18, cf. POLIZU. *Agricultura cere mai multă... cunoștință de fizică, de chimie, de geologie, de meteorologie, fiziologie vegetală și animală.* GHICA, S. 605, cf. PETRI, V., PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM. *De căuțăm origina unui individ animal sau vegetal, găsim că aceasta a fost odată o simplă celulă embrionară.* CONTA, O. F. 196. *Deasupra păturerii afirmate de lume vegetală se mișcă o lume întregă de animale.* EMINESCU, P. L. 78, cf. DDRF, ENC. ROM. *Această regulă explică destul de bine analogia vegetală ce există mai mult între Carpații noștri și Alpii elvetico-tirolezi.* GRECESCU, FL. 713, cf. ALEXI, W. *Dintre diferitele secrețiuni vegetale vom însemna: dohotul de arin, care se capătă prin arderea scoarței de arin.* PAMFILE, I. C. 249. *Se hrănește cu mici părțile vegetale și animale.* ATILA, P. 255. *Faptele spiritului omenesc [domină] materia... pînă la crearea de noi forme chiar între organismele vegetale și animale.* PĂRVAN, I. F. 53, cf. RESMERIȚĂ, D. *Celulele, fie animale, fie vegetale, nu au o formă interioară fixă.* MARINESCU, P. A. 56, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Siluețele lui Hogaș de călugări, de plutăși... în*

decorul naturii vegetale aduc prelungirea necesară a unei umanități simple. LOVINESCU, C. V, 7. Cu cât procesul de carbonizare a fost mai mult, cu atât este mai mare și cantitatea de carbon din compoziția materialului vegetal carbonizat. IOANOVICI, TEHN. 11, cf. C. PETRESCU, A. 437. Dacă nu ne-am apăra, lumea vegetală ne-ar înăbuși. VOICULESCU, P. II, 197. Sub fruntea ei se întipăreau cu luare-aminte înfățișările vieții vegetale. SADOVEANU, O. XXI, 446. Boalele plantelor sînt studiate de patologia vegetală. ENC. AGR. IV, 520, cf. SCRIBAN, D., BĂCESCU, PĂȘ 289. Ceea ce a văzut și resimțit cu adevărat Eminescu este pădurea... luxurianța ei vegetală, tainica ei forțată animală. VIANU, L. R. 227. Mă ascundeam tăcut sub vegetale sculturi. BLAGA, POEZII, 211. Această rață... se hrănește în proporție egală, atât cu hrană animală, cât și vegetală. LINȚIA, P. III, 112. Organisme vegetale și animale. SANIELEVICI, R. 237. Prin sol de cultură se înțelege solul care... poate produce vegetale. CHRITĂ, P. 11. [Medicamentele] pot fi de origine vegetală, animală sau minerală. BELEA, P. A. 264, cf. DL, DM. Soluția... este întrebuintată ca reactiv pentru identificarea materiilor grase... din țesuturile vegetale. FLORA R. P. R. VII, 229. Flori de granat, culese demult, macerate de timp, umpleau încăperea de un miros de putrefacție vegetală insuportabil. BARBU, PRINC. 129. Anumite viroze vegetale se transmit urmașilor prin semințe. ABC SĂN. 388. Pădurea este cea mai întinsă formațiune vegetală a României. PANAITESCU, C. R. 22. Micul pătrat al lizierei stă singur și nemisecat, ca un desen minuscul de geometrie, zgîriat peste această întindere vegetală. BĂNULESCU, I. 182. $\diamond$ Fig. Pădurea arde-n toamnă cu flăcări vegetale. PILLAT, P. 92. Nici de Furly nu avea el nevoie în tăcerea asta vegetală și înflorată. VINEA, L. I, 57. $\diamond$ Regn vegetal sau, învechit, imperie, (ori împărăție) vegetală = una din cele trei mari diviziuni ale corpurilor din natură care cuprinde totalitatea plantelor, (învechit, rar) împărăție vegetabilă (v. v e g e t a b i l I I), împărăție vegetativă (v. v e g e t a t i v I), împărăția vegetalelor (v. v e g e t a l II). Cele mai vrednice de mirare sînt producturile din imperia vegetală. AR (1832), 328²/39. Nu este nici un meșteșug care să nu poată găsi în împărăția vegetală materialurile trebuincioase. MN (1836), 60¹/48, cf. BARASCH, I. N. 716. Grădina... este un adevărat microscop, o culegere în miniatură a celor trei regne: mineral, vegetal și animal. CALENDAR (1862), 49/1, cf. LM. Acest regim alimentar este neîndestulător... prin aceea că țărâmul... mînîncă numai din regnul vegetal și mineral. MANOLESCU, I. 352, cf. RESMERIȚĂ, D. Moartea naturală se observă în regnul vegetal ca și în cel animal. MARINESCU, P. A. 60, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL. Alimentele din regnul vegetal sînt cu atât mai bogate în vitamina A cu cât sînt mai viu colorate. ABC SĂN. 389. Pămînt (sau sol) vegetal = strat la suprafața scoarței pămîntului care este favorabil vegetației (I). Cf. BREZOIANU, A. 21/13. Pămîntul vegetal... alunecă cîteodată asupra argilelor. MARIN, F. 3/11, cf. LM. Un strat de pămînt vegetal. PĂRVAN, G. 178, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. 3 milioane hectare de pămînt... nu pot fi valorificate fie din cauza eroziunii solului vegetal, fie din cauză că sînt terenuri inundabile. D. GUSTI, P. A. 250, cf. SCRIBAN, D. Pămîntul vegetal din cîmpii este înlăturat și tescuit în lacurile anume desecate. V. ROM. ianuarie 1974, 34.

2. Care se obține din plante. Văpsile verzi se fac din gumigut și din albastră, dar verdele vegetal este original. DESEN ARH. 23/7. Pe munții Moldovei se află un feliu de unt vegetal carile se depune în potiriul florilor. IC. LUM. (1840), 26²/142. Numeroase analize de substanțe vegetale... au îmbogățit materia medicală. MARIN, PR. I, V/3, cf. CARAGIALE, O. III, 228. Colorile minerale... au început să înlocuiască pe o mare linie colorile vegetale. MANOLESCU, I. 81, cf. ENC. ROM. Pentru mironidenii, văpsile vegetale și zahariciale răsăritene s-au întemeiat... „spîrierii”. IORGA, C. I. II, 174. Uleiuri vegetale. ATILA, P. 50, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. Ea este... lucrată cu borangic tors și vopsit cu colorii vegetale. IZV. XIII, 204. Nu trebuie să se întrebuițeze uleiurile vegetale. ENC. AGR. I, 37, cf.

MOROIANU, S. 137, NOM. MIN. I, 457. Se picta cu colorii minerale sau vegetale. OPRESCU, S. 180. Nimeni nu mai vopsea în colorii vegetale. APOLZAN P. I. 156, cf. DL, DM. Plasă [făcută] din material textil vegetal. VÎN. PESC. 1964, nr. 2, 17, cf. M. D. ENC., DEX, DN². $\diamond$ Mătase vegetală v. mătase (1). Cărbune vegetal = pulbere neagră foarte fină, obținută din pulverizarea cărbunelui de lemn, care se folosește în medicină. Întreprinderile producătoare de negru de fum, cărbune vegetal și animal. LEG. EC. PL. 28, cf. M. D. ENC., DEX.

3. (Învechit) Vegetativ (2). Întîia circolație... făcîndu-să, să păzește viața omului cea vegetale (crescătoare). POTECA, F. 216/7, cf. 260/28.

II. S. n., s. f. (Mai ales la pl.) Plantă; p. r e s t r. plantă erbacee; (învechit) vegetabilă (v. v e g e t a b i l II). Cf. I. GOLESCU, C., GENILIE, G. 124/15. Curățania cu doftorii din clasa vegetalelor este singură mijlocirea cea lecuitoare. VEISA, I. IV/1, cf. VALIAN, V. Ființele viețuitoare... se împart în două clase mari: vegetalele și animalele sau dobitoacele. KRETZULESCU, A. 1/10. Pre fața pămîntului cresc diverse vegetale. LAURIAN, M. IV, 3/18, Cf. NEGULICI BREZOIANU, R. 1/11, STAMATI, D., POLIZU. Aceste vegetale sînt... plînte intertopicale. COBÎLĂSCU, G. 60/18. Publicul... îi aruncă mai multe buchete compuse din cele mai simbolice vegetale. FILIMON, O. II, 235, cf. PETRI, V., PROT. - POP, N. D., PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D. Dinastia regală a Plantagenefilor își luase drept însemne un vegetal foarte modest, din care se fac numai măture. HASDEU, I. C. I, 94, cf. CANELLA, V. 26, COSTINESCU, LM. Dacă s-ar naște... un om fără nici un simț, el nu s-ar deosebi deloc de un vegetal sub raportul inteligenței. CONTA, O. F. 51, cf. 202. Țărâmul... mînîncă exclusiv vegetale. MANOLESCU, I. 310, cf. BĂRCIANU. Vegetale vivipare. GRECESCU, FL. 4, cf. RESMERIȚĂ, D. Moldova nu putea să ofere strănătății decît produse asemenea, ca grînele, lemnul și vegetale. N. A. BOGDAN, C. M. 12. În mijlocul ghetarilor Elveției... nu poate trăi nici un vegetal. MARINESCU, P. A. 77, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. Hrana lor [a rozătoarelor] e numai din vegetale. SIMIONESCU, F. R. 46, cf. SCRIBAN, D. La vegetale, boabele se coajă de scamă. ARGHEZI, S. XXII, 185. Mă nutresc cu vegetale crude care cuprind vitamine. CALINESCU, C. N. 213. Insușirea de căpetenie a vegetalului e să crească întruna. id. O. XIII, 364. Rața pestriță se hrănește... cu animale și cu vegetale. LINȚIA, P. III, 114. Vegetalele pot fi supuse acțiunii radiațiilor. SANIELEVICI, R. 238. Comic era Unchiul cu coroana asta de vegetale pe cap. DEMETRIUS, A. 112, cf. LTR², DL, DM. Racul se hrănește cu vegetale, animale mici și cadavre. ZOOLOGIA, 57, cf. M. D. ENC., DEX, DN². $\diamond$ (Învechit, rar) Împărăția (sau imperia) vegetalelor = regn vegetal (v. v e g e t a l I I). Pe fața pămîntului să află ierburi și copaci, carile, împreună cu toate cîte cresc din pămînt, se numesc împărăția-vegetalelor. SĂBULESCU, I. 27/24. Agricultorul produce ființe din imperia vegetalelor. I. IONESCU, V. 2/4.

- Pl. : (I) vegetali, -e și (II) vegetale, (învechit, rar) vegetaluri (VALIAN, V.), (m.) vegetali (I. GOLESCU, C.). -- Și: (învechit) vegetăle adj., veghetăl, -ă adj., s. n, s. f.
- Din fr. végétal, lat. vegetalis, -e. - Vegetale < it. vegetale.

VEGETĂLE adj. v. vegetal.

VEGETALIN s. n. 1. Grăsimă vegetală (3) solidificată, comestibilă, obținută din ulei de floarea-soarelui (sau din nucă de cocos). Cf. NICA, L. VAM. 268, CADE, LTR², DL, DP, DN².

2. (Tehn.) Pămînt (I 2) decolorant, preparat prin activarea bentonitei cu acid sulfuric sau cu acid clorhidric, întrebuintat la decolorarea uleiurilor. Cf. DT, LTR², DP, DN².

- Pl. : vegetalinuri. - Și: (învechit) vegetalină s.f. NICA, L. VAM. 268, CADE.

- Din fr. végétalin.

VEGETALINĂ s. f. v. *vegetalin*.

VEGETĂRE s. f. Faptul de a vegeta.

1. (Rar) Vegetație. (1). Cf. *vegeta* (1). Cf. DDRF, DEX.

2. Mod de a trăi fără a realiza ceva; existență mediocră, obscură, fără perspective; lincezire, (în dicționarele din trecut) vegetație (4). Cf. *vegeta* (2). Cf. POLIZU. *Lipsa de onoare, drept și libertate..., fără aceste bunuri viața-i degradare, Năluca amăgitoare, nedemnă vegetare* (a.1872). ARH. OLT. XII, 335, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *În poezie, Eminescu caută senzațiile de înec și înăbușire, de vegetare*. CĂLINESCU, O. XIII, 508. *Ajunul războiului ne împuiease urechile cu seceta literară... Eram condamnați la... vegetare*. PERPESCIUS, M. I, 13, cf. DL, DM, CONTRIBUȚII, I, 98, DEX.

- Pl.: *vegetări*.

- V. *vegeta*.

VEGETARIAN, -Ă s. m. și f., adj. 1. S. m. și f., adj. (Persoană) care se hrănește numai cu produse vegetale (și lactate). *Acel călugăr era un mare vegetarian*. BARIȚIU, P. A. I, 421, cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W. *S-au făcut în multe părți societăți de vegetariani*. BIANU, D. S., cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Domnul era un igienist alimentar, un vegetarian cu principii*. ARGHEZI, S., XVI, 65. *Dacă sînt vegetarieni vor respinge orice mîncare de carne*. RALEA, S. T. II, 32. *Se interesa dacă... sînt mulți vegetarieni și făcu elogiul regimului alcătuit din legume*. PAS, Z. IV, 135, cf. DL, DM, SFC III, 270. *Ne-au păstrat amintirea unei tagme de anahorești... vegetarieni*. H. DAICOVICIU, D. 170. *Vegetarianul sever mîncă numai fructe*. D. MED, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ◇ (Prin analogie) *Vegetarianii veneau la substanțe vegetale, cei de pradă sau carnivorii trăgeau la insecte*. AȚILA, P. 53. *Pregătea frunze anume puzezite pentru miriapodele vegetariene*. AL. PHILIPIDE, S. II, 170.

2. Adj. (Despre alimentație, dietă etc.) Care se bazează numai pe produse vegetale (și lactate). *A mîncă ceapă cu mămăligă... este a mîncă după un sistem vegetarian sărac*. MANOLESCU, I. 306, cf. 254: *Toți carnivorii trebuie să facă din cînd în cînd puțină dietă vegetariană*. TEODOREANU, M. II, 32, cf. SCRIBAN, D. *O alimentație vegetariană*. CONTEMP, 1951, nr. 165, 12/2, cf. DL. *Este bine să se dea o alimentație ușoară, formată din compoturi, sucuri de fructe, supe vegetariene*. BELEA, P. A. 245, cf. DM. *Adoptarea unui regim vegetarian... nu este recomandabilă*. ABC SĂN. 384, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pronunțat: *-ri-an*. - Pl.: *vegetarieni, -e* și (rar) *vegetariani, -e*.

- Din fr. *végétarien*.

VEGETARIANISM s. n. Regim alimentar sau sistem de alimentație format numai din produse vegetale (și lactate); (în dicționarele din trecut) vegetarianism. *La așa vîrstă și cu așa chereștea, trebuie... sport, gimnastică, umblet, băi, comprese reci șcl., vegetarianism cu foarte puțină carne albă*. CARAGIALE, O. VII, 123. *Trbuie să combatem din toate puterile vegetarianismul*. BIANU, D. S., cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

- Pronunțat: *-ri-a*.

- **Vegetarian** + suf. *-ism*. Cf. fr. *végétarianisme*.

VEGETARIȘM s. n. (În dicționarele din trecut) Vegetarianism. *Cele mai multe popoare civilizate au fost omnivore, pe unele din ele, însă, ideile religioase, etice, filosofice le-au îndemnat la vegetarianism, la abstenență ascetică*. ENC. ROM., cf. RESMERIȚĂ, D., CADE.

- Din fr. *végétarisme*.

VEGETATÍV, -Ă adj. 1. (Învechit) Vegetal (I 1). Cf. I. GOLESCU, C., BARCIANU, ALEXI, W., CADE. ◇ (Învechit, rar) *Împărăție veghetativă* = regn vegetal, v. *vegetal* (I 1). *Împărăția... veghetativă... ține toate trupurile ce le numim*

plante. ANTROP. 10/10. ◇ (Substantivat) *Dintră cele (veghetative) crescătoare și dintră cele mișcătoare*. I. PAȘCA, ap. URSU, T. 5. 296.

2. Care privește funcțiile vitale ale unui organism uman sau animal (comune și plantelor); care se referă la activitatea fiziologică involuntară; (învechit) vegetabil (I 2), vegetal (I 3), vegetător (2). *Cele ce săvîrșesc pre viața cea vegetativă (crescătoare) și simțitoare fără mijlocire folosesc trupului, iar cele ce pre cea cuvîntătoare folosesc sufletului*. POTECA, F. 261/1. *Partea I. Cuprinde funcțiile veghetative sau a vieții trușești*. ANTROP. XV/14, cf. 38/11. *Pielea și părul au o sistemă veghetativă*. ALBINEȚ, M. 217/13, cf. NEGULICI, E. I, 191/5. *Starea vegetativă (hrănitoare)*. MAT. MEDIC., ap. URSU, T. 5. 296. *Activitatea preamatură a inteligenței aruncă perturbății... în viața... vegetativă și în acea psihologică*. CALENDAR (1862), 63/27, cf. LM. *Diviziunea tripartită... a lui Aristotel în suflet rațional, senzitiv și vegetativ*. CONTA, O. F. 399. *Ideile, noțiunile..., afectînd mai puțin viața vegetativă a individului..., sînt impersonale*. GHEREA, ST. CR. III, 210. *Diferitele procese vegetative ale organismului*. ARHIVA, I, 710, cf. BARCIANU. *Limba noastră practic-utilitară a necesităților vegetative ale vieții*. PĂRVAN, I. F. 30, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Nervii albi aparțin vieții de relație..., fiind conductori ai sensibilității și mișcării... Nervii de culoare cenușie-rozată aparțin vieții vegetative, adică vieții organice*. ENC. AGR. IV, 157. *Inconștientului i se atribuie... puterea de a forma plastic organismele, de a dirija viața vegetativă*. BLAGA, Z. 244. *Tot ce se întîmplă în viața noastră vegetativă ori sufletească se desfășoară după legea ritmului*. RALEA, S. T. III, 44. *Funcțiunile vegetative ale organismului*. PARHON, B. 13, cf. DL, DM. *Recunoaștem, pe lîngă existența corpului și a spiritului, un principiu vital complex și ierarhizat, un suflet vegetativ și senzitiv*. REV. FIL. 1971, 1575, cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³. ◇ F i g. *Dreptul de existență al Austriei în formele artificiale în care s-a constituit nu este îndreptățit nici prin lungă-i durată vegetativă, nici prin vreo coeziune lăuntrică*. ARH. OLT. XVII, 148. ◇ *Sistem nervos vegetativ* = ansamblul nervilor și al centrilor nervoși care asigură coordonarea funcționării organelor interne. Cf. DL, DM. *Sistemul nervos... se compune din sistemul nervos central... și sistemul nervos vegetativ*. ZOOLOGIA, 165, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

3. Care este propriu vegetației (1); care determină sau face posibilă vegetația; care se referă la organe sau la părți ale plantelor, altele decît cele de reproducere sexuată. Cf. PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM, RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Se disting organe de vegetație sau vegetative, cum sînt: rădăcina, tulpina*. ENC. AGR. V, 825, cf. SCRIBAN, D. *Codrul, prin multitudinea lui, este imaginea tipică a încolțirii veșnice și a stării vegetative*. CĂLINESCU, O. XIII, 510. *Pricina transformării „foilor” în alte părți caracteristice, Wolf o bănuia în scăderea puterilor vegetative spre extremitățile plantei*. BLAGA, Z. 154. *Plantele cultivate se înmulțesc și prin organe vegetative, cum sînt: tuberculii..., rădăcinile tuberizate*. AGROTEHNICA, II, 8, cf. DL, DM. *Aciunea era însoțită de biciuirea [tinerilor]... cu ramuri de smochin, ei devenind, prin acest act, personificări ale forței vegetative*. IST. T. I, 27. *Organ al plantelor superioare, constituit din vîrfurile vegetativ și din frunzele tinere acoperite de frunzulițe solzoase*. M. D. ENC. 609, cf. DEX, DN³. ◇ *Înmulțire vegetativă* = înmulțire asexuată prin rizomi, bulbi, butași etc. (și nu prin semințe sau spori). Cf. ITR², DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³. *Hibridare vegetativă* = proces de obținere a unui hibrid prin unirea unor organe a două plante; altele decît cele de reproducere sexuată. Cf. ENC. AGR. III, 64, ITR² IX, 58, DL, DM. *Hibrid vegetativ* = organism obținut prin hibridare vegetativă. Cf. ITR² IX, 57, DL, DM. ◇ (Adverbial) *Poate fi înmulțită vegetativ destul de ușor prin bulbii dezvoltăți în regiunea coletului*. FLORA R. P. R. VI, 111.

4. F i g. Pasiv (I 2). Cf. COSTINESCU, cf. RESMERIȚĂ, D. *Lipsit de energie, cu un suflet obscur și vegetativ, David Pop*

nu e interesant. LOVINESCU, C. VII, 122, cf. SCRIBAN, D. *Laura avea o stare vegetativă. Își trăia zilele în: afara gândurilor și a faptelor.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 182. *Lenea, apatia... și viața vegetativă exprimă fidel ritmul lent al evoluției economice.* OȚETEĂ, T. V. 69. *O viață vegetativă, vagă și obscură.* RALEA, S. T. I, 112. *Totul, în afară de o stare vegetativă și o contemplație vagă, fără de sfârșit, i se părea caznă și efort.* VINEA, L. I, 100. *În traiul placid, vegetativ, audierea unui cancan ține loc de eveniment.* V. ROM. octombrie 1964, 98. *Existența vegetativă... devine... nonsensul vieții umane.* REV. FIL. 1971, 974. *Teatrul local duce o existență vegetativă, consumându-se în anonim provincialist.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 27, 20/1.

— Pl. : vegetativi, -e. — Și: (învechit) **veghețatîv**, -ă adj.

— Din fr. **végétatif**, lat. **vegetativus**, -a, -um.

VEGETATIVITĂȚE s. f. (Rar) Pasivitate (1). *Fenomenele pomenite... sînt valori istorice... în măsura în care ele documentează o luptă pentru devenire, iar nu o vegetativitate.* PĂRVAN, I. F. 89.

— **Vegetativ** + suf. -itate.

VEGETAȚIE s. f. 1. Proces de creștere, de dezvoltare și de întreținere a plantelor; (rar) vegetare (1). *Răceala cea mare nu prieste veghețatîi sau creșterii plantelor.* AR. (1829), 142/29, cf. I. GOLESCU, C. *Veghețatîi: creșterea plantelor și arborilor.* ELEM. G. 104/5, cf. VALIAN, V., IC. LUM. (1840), 72¹ B. *Să fie întîiu un fenomen natural, precum o vegetațiune care începe a se produce.* LAURIAN, F. 90/17. *Cu cît aceste lucrări s-au înmulțit, cu atît lucrarea lor cată să fie favorabilă vegetației.* BREZOIANU, R. 54/25. *Această știință ne-a înlesnit mijloace de a trage mersul vegetației, de a desluși funcțiile particulare ale deosebițelor organe ale plantelor.* MARIN, PR. I, VI/5, cf. STAMATI, D. *Arborii noștri... se aieptără iute spre o vegetație... repede.* CALENDAR (1855), 23/32, cf. POLIZU, PROT. - POP., N. D., ANTONESCU, D., COSTINESCU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE, DS, SCRIBAN, D. *În climatele mai reci, perioada de vegetație a grîului... este mai lungă.* AGROTEHNICA, II, 62, cf. DL, DM. *Stare normală de vegetație.* FD III, 194. *Un element natural foarte înfîlțit e pădurea, locul vegetației mornite.* IST. LIT. ROM. I, 225, cf. M. D. ENC, DEX, DN³, ◇ L o c. a d j. **De vegetație** = care determină sau face posibil procesul de creștere, de dezvoltare și de întreținere a plantelor. *Se disting organe de vegetație sau vegetative, cum sînt: rădăcina, tulpina, frunza, spre deosebire de organele de reproducere, cum este floarea.* ENC. AGR. *Ne-am ales... cu un teren care-și refăcuse oarecum toată forța lui primitivă de vegetație.* CONSTANTINESCU, S. I, 116. *După o ploaie mare răsar deodată din natură puteri de vegetație nebănuite.* MAĞAZIN IST. 1969, nr. 11, 63.

2. Totalitatea plantelor care cresc și se dezvoltă într-o anumită regiune, zonă, țară etc.; ansamblu de plante distribuite pe suprafața globului în funcție de factorii ecologici; p. r e s t r. verdeață (2); (învechit și regional) verde (IV 2). V. f l o r ă. *Temperatura Europei este foarte felurită. Peste 70° nu mai este vegetație.* GENILIE, G. 154/9. *Veghețatîi (șadurile) este aice... foarte producătoare.* AR (1839), 300²/31. *Înainte mie să deschidea o mare verde de vegetație sălbatică.* CALENDAR (1852), 81/28, cf. LAURIAN, M. IV, 34/26, BREZOIANU, R. 333/30. *Aceste două pete ecuatoriale... ne face o impresie ca cum ar fi ieșite dintr-o țară acoperită cu o vegetațiune bogată.* BARASCH, M. II, 103/29, cf. POLIZU. *Munții azurii ce se privesc în depărtare, vegetația asta vie, toate te fac să uii ritul tîrgurilor.* NEGRUZZI, S. I, 195. *Singura vegetație ce se prezintă ochilor consistă în niște tufe de palmieri pitici.* ALECSANDRI, O. P. 346. *Acest munte... puțină vegetație are asupra-i.* BOLINTINEANU, O. 305. *Căta-vom a descoperi... pe sălbaticii primitivi ai pămîntului, cutreierînd colosalele vegetațiuni antidiuviane.* ODOBESCU, S. III, 78. *Liane și flori de apă să încurjare cu vegetația lor corpul meu.* EMINESCU, P. L. 98, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU. *Rămîne după: dînsa numai pămîntul gol, ca și cînd ar fi ars toată vegetațiunea de pe*

dînsul. MARIAN, INS. 506, cf. ALEXI, W. *Muntele... se dezvălește deodată la cîte o surprare a vegetației.* IORGA, P. A. I, 142. *În aerul purificat de apă și îmbălsămat de vegetație, pescuitul ia un farmec de paradis.* ATILA, P. 226. *Ștepa uscată era întreruptă de vegetația mai bogată a regiunilor păduroase.* PĂRVAN, G. 283, cf. RESMERIȚĂ, D. *Pămîntul, ca să hrănească noua vegetație, ar suge apa.* N. A. BOGDAN, C. M. 86. *O vegetație bogată făcea pată ca o insulă în pustietatea nisipurilor.* ARDELEANU, U. D. 44, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Din cartea d-lui Al. Borza: „Vegetația și flora Ardealului” aflăm că flora Cernei și Mehedințului „are flora cea mai veche”.* ARH. OLT. X, 100, cf. CADE. *Moare vegetația Franței arsă de para vărsată de miile de tunuri.* LOVINESCU, C. IV, 191. *Vegetația plantelor mici e mai bogată.* SIMIONESCU, FL. 39. *După vegetația orientală și înfățișarea solului, insula... apare ca o prelungire a Asiei.* BART, S. M. 48, cf. SCRIBAN, D. *În Italia... solul, vegetația... îi ofereau fără schimbări exact ceea ce-i convenea.* OPRESCU, I. A. IV, 23. *Trăiesc în țara noastră... oaspeți gălăgioși de vară, ce dau viață stuțăriilor, pipirigurilor și, în general, vegetației.* BĂCESCU, PĂS. 309. *Pămîntul scăpat de strînsoarea vegetației are negricios și colbos.* CĂLINESCU, E. O. I, 119. *A făcut însemnări... despre raiul supraincălzit și cu vegetații fantastice al cutărei insule.* BLAGA, Z. 205. *Umezeala caldă dă o altă vegetație.* RALEA, S. T. I, 267. *Vegetația era parcă ștersă, cu adevărat decolorată de un soare necruțător.* CAMIL PETRESCU, N. 90. *Își alece de obicei bălțile... cu oglinzi sau ochiuri mai mici, lipsite de vegetație.* LINȚIA, P. III, 29. *Solul forestier sau de pădure este solul care poartă o vegetație forestieră lemnoasă.* CHIRIȚĂ, P. 11. *Pe malul celălalt creștea o vegetație mai bogată.* TUDORAN, P. 258, cf. LTR², DL, DM, FLORA R. P. R. V, 83. *Fără vegetație, grădina părea săracă, surbită.* BARBU, PRINC. 330. *Toate aceste obiceiuri... sînt în fond sărbători populare ale primăverii, ale vegetației, ale naturii ce învie.* IST. LIT. ROM. I, 30. *Se mai practică stropirea vegetației înfestate de lăcuste cu soluții toxice.* ZOOLOGIA, 74, cf. DER. *Pentru înțelegerea acestui sistem de economie mixtă agricolă... este necesar să cunoaștem zonele de vegetație.* VUIA, PĂST. 65. *Acea Dobrogea legendară, cu pămînturile ei uscate, cretoase, cu vegetația ei marină.* V. ROM. ianuarie 1965, 18. *Unii geografi aduc argumente trase... din climă, vegetație sau faună.* PANAITESCU, C. R. 23. *Aici înfîlnești cea mai bogată vegetație din deșert.* SCÎNTEIA, 1967, nr. 7300, cf. M. D. ENC, DEX, DN³, ◇ F i g. *Acest frumos... nu va reuși... să creeze decît curente factice, o serie de politicieni, de prozatori, de poeți sau de artiști din acea trecătoare familie de vegetațiuni pedagogico-academice.* MACEDONSKI, O. IV, 132. *E o adevărată vegetație tropicală de talente.* PĂRVAN, I. F. 99. *Pliviți... acele vegetațiuni ideologice care cresc și se întind peste trunchiurile sănătoase ale romanului.* PERPESCIUS, M. II, 82. *Unde sinceritatea estetică este dominată de o vegetație lingvistică excesiv de obscură, poezia se sufocă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1970, nr. 110, 8/2. *Vegetația stufoasă a producției editoriale a descumpănit uneori critica.* İb. 1972, nr. 1, 8/1.

3. (Mai ales la pl.) Tumoare (benignă) care se dezvoltă pe piele sau pe mucoase. V. p o l i p (2). *Tabacul tras pe nas aduce o iritațiune locală care ajunge a face... vegetațiuni pecinginoase.* MAN. SĂNĂT. 113/25, cf. POLIZU, DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Tumoarea tu început dînspre baza limbii sub forma unei vegetațiuni.* PARHON, O. A. I, 179, cf. DL, DM, DER. *Cauzele care favorizează apariția vegetațiilor adenoidice pot fi: infecțiile nazale și nazo-faringiene repetate și prelungite (adenoidite), condiții de viață deficitară... climatul rece și umed etc.* ABC. SĂN., cf. D. MED., M. D. ENC., DEX, DN³.

4. (În dicționarele din trecut) Vegetare (2). Cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

— Pl. : vegetații. — Și: (astăzi rar) **vegetațiune**, (învechit) **veghețatîe**, (învechit, rar) **veghețaciune** s. f.

— Din fr. **végétation**, lat. **vegetatio**, -onis. Cf. germ. V e g e t a t i o n.

VEGETAȚIUNE s. f. v. vegetație.

VEGETĂCIUNE s. f. v. vegetație.

VEGETĂTOR, -OĂRE adj. (Învechit) I. Vegetal (I I). Cf. PETRI, V., LM. ◊ (Substantivat) *Împărăția vegetătoarelor.* RUS, I, 1, 50/16.

2. Vegetativ (2). Cf. VALIAN, V. [Facultatea vegetativă] *sau vegetătoare... face să vegheze, să crească.* NEGULICI, E. I, 191/34.

- Pl. : vegetători, -oare.

- Vegeta + suf. -tor.

VĒGHE s. f. I. 1. (De obicei în construcții cu verbele „a sta”, „a pune”, „a fi” etc., de care se leagă prin prep. „de”, rar „la”). Faptul de a veghea (I I); pază (I I), străjuire; veghere (1). Cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Pe tine... te pune de veghe ca pe orice copil de casă.* DELAVRANCEA, O. II, 174. *Cîteva copii nu mai apără reflectorului... Apostol Bologna, de veghe în observatorul din șanțurile infanteriei, îl aștepta însă mereu cu atenția încordată.* REBREANU, P. S. 71. *De-aici, de unde sînt la post, eu urmăresc Cum urcă-ncet spre cota-nzăpezită. Șanțul în care ne aflăm de veghe.* CAMIL PETRESCU, V. 65. *Stau aci de veghe.* id. O. III, 296, cf. RESMERIȚĂ, D. *Noaptea o petrecem de veghe în șanțuri.* TOPÎRCEANU, O. A. II, 18. *Așunci cînd baciul va da glas de buciom din stîna, un frate pus de veghe sus în turn, ... să și tragă.* VOICULESCU, P. I, 167. *Se pusă de-a curmezișul lor, la veghe.* id. ib. II, 329. *Un paznic cu armă sta de veghe.* SADOVEANU, O. XVIII, 519. *Soldatii se țeau de veghe cu mîna pe armă, dormind iepurește.* id. ib. XXI, 511. *Soldaii!... Să stați de veghe.* CAMILAR, N. I, 206. *Pîndarii dau cu el [cu comul] semn că sînt de veghe.* ALEXANDRU, I. M. 44, cf. DL, DM. *Cei mai tineri dintre ei stau de veghe, așteptînd un prilej să se arunce asupra soldaților noștri.* PANAITESCU, O. T, 26, cf. M. D. ENC. *Acelui care stă de veghe în pragul fării, la hotărâ, Închină-i o colindă veche Și-un cînt cu doagoste de țară.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 1, 3/3, cf. DEX ◊ F i g. *Numai posomorîta veghe, a Carpaților de la niazăzi întristează vederea.* SĂM. VIII, 438. *Opera scriitorului stă de veghe deasupra locului tăcerii sale.* LOVINESCU, M. 18. *Doar farurile - lumînări marine - Mai stau de veghe, nu știu pentru cine.* MINULESCU, VERS. 200. *Plopii, umbre solitare, ... Stau de veghe la fereastră.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 52. *Sub veghea unui platan... ne vom înfrîni să reluăm scumpul nostru taifas.* PERPESCIUS, M. IV, 362. *Piscurile tăioase de piatră, făcînd de veghe deasupra prăpăștiilor.* BOGZA, C. O. 87. *Peste întreg pămîntul, Stă de veghe numai vîntul.* PARASCHIVESCU, C. T. 138. *Sta turnul Amiralității De veghe somnului cetății.* BENIUC, M. 46. ◊ L o c a d j. **De veghe** = a) care veghează (I I). *Înainte de a intra în țîrg, printre ostașii de veghe, și-a pus o manta turcească în spinare.* STANCU, D. 23, cf. M. D. ENC. (F i g.) *Făclie de veghe pe unezi morminte, Un sunet de clopot în orele sfînte.* EMINESCU, O. I, 37. *Mă doare Cînd vraja razelor senine Aprinde-o candelă de veghe Într-o biserică-n ruine.* GOGA, POEZII, 76. *Să aprîndem o candelă de veghe undeva în conștiința noastră națională.* ARH. OLT. V, 203; b) care servește la paza (I I). *Din locul său de veghe al zilei vestitor cîntase-acum.* CONV. LIT. VII, 246. *Turn de veghe să ne fie acest sat nouă oltenilor și adevărată strajă la apus a românilor întregite.* ARH. OLT. V, 203. ◊ (Concretizat) Persoană sau grup de persoane care veghează (I I) pe cineva sau ceva. V. pază (I I), strajă, gardă, sală, tinelă (I). Cf. EM. *Priam... sub ocrotirea ta A. pîntul, ieșînd din Troia, cu-nlesnire a-nșea Pe atrizii cei prea mindri, veghile izalience Și luminile aprinse dintre lagăre dușmane.* OLLĂNESCU, H. O. 49. [Hoții] *purtau totdeauna la ei mîna de moarte cu care adormeau toate veghile.* VOICULESCU, P. II, 8 ◊ F i g. *Veghe în veci deștepte spre paza binelui public.* ODOBESCU, S. III, 483.

2. S p e c. (Nav.; de obicei în construcții cu verbele „a face”, „a fi” etc., de care se leagă prin prep. „de”) Supraveghere a orizontului (mării) cu scopul de a observa diferite semnalizări, nave, avioane, obstacole de navigație etc. *Cristea Busuioc făcea de veghe la prova, cum se obișnuiește pe orice*

corabie care se află la drum. TUDORAN, P. 178. *Haralamb intrase de veghe o dată cu începerea celui de al treilea cart.* id. ib. 185. *Veghe se execută atît în mers cît și la ancoră.* LTR², cf. D. MAR., DEX-S. ◊ (Concretizat) Persoană sau grup de persoane din echipajul unei nave însărcinate cu veghea (I 2). Cf. LTR², D. MAR., DEX-S.

3. (La romani) Fiecare din cele patru diviziuni egale în care era împărțită noaptea, în funcție de schimbarea străjilor. Cf. LM, ȘĂINEANU, D. U., CADE, SCRIBAN, D.

II. 1. Faptul de a rămîne treaz noaptea, de a nu dormi în timpul nopții; stare fiziologică a ființelor caracterizată prin deplină activitate a centrilor nervoși; priveghere (2), priveghi¹ (2), trezie, veghere (3). V. n e s o m n. Cf. CORNEA, E. I, 31/2, LM, DDRF, TDRG. *De atîta veghe abia poate vedea ca prin vis o trăsură, un birjar care potrivește un cuțar pe capră.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 244. *În nesomnul ei, în veghe aceea posomorîta... Laura își făcea atunci închipuiri grozave.* PAPĂLAT-BENGEȘCU, O. II, 33, cf. RESMERIȚĂ, D. *Sugestia, în starea de veghe, are o importanță medico-legală care nu este deșul de recunoscută.* MARINESCU, P. A. 98. *Veghe, vițuții îi năstuseră trupul, fără a-i vătăma... însă duhul care-și păstrase pînă la sfîrșit toată recea-i limpezime.* M. I. CARAGIALE, C. 157, cf. ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Acest dar... descindea în conștiința mea... cărarea deosebiri dintre bine și rău... dintre dorit și nepermis, dintre veghe sănătoasă și reverie copabilă.* GALACTION, O. 59. *Cine n-a ascultat în serile de veghe ale copilăriei... povești despre strigoii?* IZV. XII, 220. *O ușoară abia simțită bătaie în ușa curmă intimitatea veghei și visărilor lui Mircea.* TEODOREANU, M. II, 27, cf. SCRIBAN, D. *Locurile avea... și în starea de veghe acest obicei perimat care surprindea pe femei și le intimida în chip plăcut.* CĂLINESCU, S. 117. *În veghile ei nesfîrșite i s-au ascuțit simțurile și au înviat în ea puterile defuncte ale sibilelor antice.* VINEA, L. I, 250. *Din scurgerea inexorabilă a timpului, percepută în solitudinea veghei nocturne, ... Young scoase o lecție de reculegere și cucerire.* V. ROM. ianuarie 1965, 103. *Comparînd senzațiile din timpul stării de veghe cu imaginile din vis, deosebirea este necesară, doar de ordinul clarității și al stabilității.* REV. FE. 1971, 1587, cf. M. D. ENC. *Crezi că... se împiedică într-o formalitate de-asta, mărunță, cum ar fi starea de beție sau de veghe a pretendentului?* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 3, 18/4, cf. DEX ◊ *Lampă de veghe* = lampă cu lumină slabă care stă aprinsă în timpul nopții. ◊ Veghere (3) la căpățul unui bolnav pentru a-l îngriji. *Și-și aducea aminte nopțile de veghe, apăsările peste pătucul lui ca să-i asculte răsufierea.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 127. *Din nou s-au pornit veghile de noapte, injecțiile, baloanele cu oxigen, cu care să se mai înnoadă firul vieții pînă la sfîrșitul săptămînii.* VOICULESCU, P. I, 215. *Într-o șapte noapte de veghe, simptomele păreau că ce-l tăia ARGHEZI, S. VIII, 103, cf. CĂLINESCU, E. O. II, 166. *Cenise tot spălîndu-i, tot alăptîndu-i, tot pierzînd nopți de veghe pe lîngă cîte unul bolnav de pîntec.* STANCU, D. 335.*

2. (Rar) Priveghi¹ (3). Cf. ARDELEANU, D. 46. *Scriitorul porostește ce i se înîmplă duhului în cele trei zile de veghe morțară.* CĂLINESCU, O. XIII, 290, cf. DL, DM. *Răsufierea îi era pîntă de urcușul greu și de oboseala veghii.* BĂNULESCU, I. 26, cf. DEX.

3. Veghere (3) petrecută în rugăciuni; priveghere (1), (învechit, rar) veghetură. *Clopotnița de lemn huieste, chemînd pe credincioși la veghe și la rugăciuni.* LUNGIANU, ap. CADE, cf. RESMERIȚĂ, D. *Soții îmi stingheresc veghile, privegherea Sfîrșei tale mă tulbură din ajunare, mă scoate de la rugăciune.* VOICULESCU, P. I, 156. *Derviși cu fața supțică de veghi.* I. BARBU, J. S. 120.

- Pl. : veghi și (învechit, rar) veghe. - Și: (învechit, rar) vegzi subst. CORNEA, E. I, 31/2.

- Postverbal de la veghea.

VEGHEA vb. I. I. 1. T r a n z. A ține sub observație, sub pază, sub control. V. pază (I I), străjui. *Porînciu se-*

veaghie pînă voi tremite la Chesariu. COD. VOR². 35/12. *Sînt în drum de veghează scala... și plaiul* (a. 1625). PANAITESCU, O. T. 204. *Buda... semăna întocmai cu o santinelă de noapte ce veghează în tăcere mișcările unei tabere inamice*. FILIMON, O. II, 54. *Mai marii iudeilor puseră... ostași să-i vegheze mormîntul, temîndu-se ca nu cumva, venind învătăceii săi peste noapte, să-l fure*. MARIAN, S. R. III, 51, cf. TDRG, DHLR II, 489, ȘĂNEANU, D. U., CADE. *Veghea temelilele prizătorii numai din părțile de către gîrlă*. VOICULESCU, P. I, 30. *Adună oile risipite și le veghează mai dihai ca umul din noi*. id. ib. II, 38, cf. SCRIBAN, D. *Veghea-voi turma noastră-n ocolul de nuiete*. CĂLINESCU, L. L. 8, cf. DL, DM. *Soldații... alergau spre bariere să le închidă și să le vegheze*. BARBU, PRINC. 16, cf. M. D. ENC., DEX, DSR. ◇ F i g. *Au dormit în lanuri, vegheați de stele*. VOICULESCU, P. II, 23. *Becuri veghează ca niște străji bulevardul Dodenilor*. V. ROM. martie 1954, 243. *Plopii ce vegheau intrările stăteau nemișcați în bătaia nemiloasă a soarelui*. BARBU, PRINC. 28. ◆ I n t r a n z. *A sta de pază, a face de strajă*. Cf. BUDAI-DELEANU, LEX., HELIADE, O. I, 355. *Pe o înălțime... vegheau cete de ostași*. RUSSO, S. 195, cf. POLIZU. *Soldații... veghează pe Turnul Fiscal*. BARONZI, I. L. I, 23/5. *Selim sultațul doarme pe patu-i de plăceri, Avînd un scut puternic de crinceni ieniceri, Ce stau veghind la poarta seraiului*. ALECSANDRI, POEZII, 349. *Aduseră yreascuri pentru foc, avînd de gînd a veghea toată noaptea*. id. O. P. 353. *În sala cea mare a castelului, în cenușa vetrei, veghea un motan cu șapte capete, care, cînd urla dintr-un cap, ș-auzea cale de-o zi*. EMINESCU, P. L. 12, cf. BĂRCIANU, ALEXI, W. *Vegheau neadormiți pînă-n ziua străjerii*. IORGA, P. A. II, 212. *Angajă doi străjeri noi, cari aveau să vegheze la „gura din bătrîni” a „Arhanghellor”*. AGÎRBIȚEANU, A. 191. *Dașoria strajei e să vegheze pentru... paza averi celor care dorm*. LUNGIANU, C. 60. *Dașoria lui acumă este să vegheze la post neocîntenii, să nu se pomenească cu vreun atac prin surprindere din partea sătenilor*. REBREANU, R. II, 115. *Cordoane de soldați vegheau ca nu cumva să fugă cineva înainte de-a fi cercetați*. id. ib. 274. *Pindarii veghează zi-noapte și trag*. VOICULESCU, P. II, 96. *Numai acest cine a știut toate și a vegheat în preajmă pînă ce l-a alungat foamea către oamenii vii*. SADOVEANU, O. X, 630. *Străjile vegheau la jocurile lor*. id. ib. XIII, 227. *Nu te apropia prea mult de marfă, că să nu bînuiască turcii ceva... Veghează de departe*. CAMIL PETRESCU, O. III, 134. *Se urcă pe o movilă cu piatră de hotar în vîrf și începu să vegheze*. PREDA, M. 112. *Trei frați vînători rătăcesc în pădure trei nopți. Veghind pe rînd, fiecare primește în dar de la niște călători nocturni... un corn din care ieșeau soldați, o pungă din care nu se terminau banii*. IST. LIT. ROM. I, 91. *Cînd cîinii veghează, lupii nu cîutează*. ZANNE, P. I, 365. ◇ F i g. *Legea veghează la ușa cetățeanului englez, numai justiția poate păși pragul*. GHICA, S. 204. *Poezia veghează la porțile templului unde se păstrează amintirile naționale*. ODOBESCU, S. I, 184. *O lunțre aurită veghea pe undele limpezi ale lacului lîngă poartă*. EMINESCU, P. L. 5. *La capetele scării, vegheau doi copii de marmură*. CĂLINESCU, O. III, 74. *Peste ce suflet, peste ce sfînte recolte Veghezi mistuită subț vinete bolte?* BLAGA, POEZII, 147. *La intrare, peste ușa de stejar ferecată, veghea un fanar de fier forjat*. VINEA, L. I, 51. *O piatră neagră, imensă, pătrată veghea în mijloc pe un soclu*. BARBU, PRINC. 126. ◆ T r a n z. (Învechit, rar) *A reține (3) (pe cineva)*. *E lu Pavel dăzisu veghiuatu se fie întru știutul curatului*. COD. VOR². 35/110. *Dumnezeu îngerii ceia ce greșiră, nu cruță, ce cu pleiturile de negură legă-i și pridădi în osîndă a-i chinui și a-i veghiia*. ib. 86/9. *Ști Domnul... nedereptii în dzua de giudefu în chinu a-i veghiia*. ib. 86/14, cf. COREȘI, L. 180/13, 181/7.

2. T r a n z. (Învechit și regional; despre Dumnezeu sau despre alte ființe supranaturale; adesea cu determinări introduse prin prep. „de”) *A feri, a apăra (de un rău, de o primejdie); a lua sub protecția, sub ocrotirea sa, a proteja (2), a ocroti. Și de striiri veghii (veaghe C, cruță C, H, apăria preD) șerbul tău*. PSALT. 32. *Domnul veghie-te (fereaste-te C, feri-te-va D, ținrea-te-va H) de tot reul, fereaste sufletul tău Domnul*. ib. 269. *Se nu Domnul veghiare (pre-vegghiare S, străjuire H, străjui D) cetatea, în*

desertu preveaghe veghiatoriul. ib. 274. *Tu, Doamne, hrănește-ne și veaghie-ne De ruda aceasta și în veac*. COREȘI, PS. 26/12. *Născutul de la Dumnezeu veaghe sine și hicleșugul nu se atinge de el*. id. L. 203/21, cf. TDRG, DHLR II 489, CADE, SCRIBAN, D. *Șade în mijlocul casei Sîntu Nichita Care ține dracii de păr... Și ne veghe, Ne priveghe. De cu seară Pin' la cînioară*. TEODORESCU, P. P. 188. *Cruce sîntă, scut de raze, Îngerășul mă veghează*. MARIAN, D. 296.

3. R e f l. (Învechit; adesea cu determinări introduse prin prep. „de”) *A se feri, a se apăra (de un rău, de o primejdie); t r a n z. și r e f l. (p a s) a fi (sau a face să fie) cu băgare de seamă, a lua (sau a face să ia) aminte (la...); a (se) învăța minte. V. i n v e g h e a. De vă vegheați amu să nu vie spre voi zicerea întru proroci*. COREȘI, L. 62/15. *Zise Domnul: „Juaiți-vă aminte și vă vegheați de covăseala fariseilor și a saducheilor”*. id. TETR 36. *Îisuș zise lor: „vegheați-vă să nu cumva neștine voi prilăstească”*. id. ib. 54. *Cu înțelepciunea lui Dumnezeu, ca de semenție se se ferească și se se veaghe fiedecarea și ca se se ia aminte a nu se însușura sau a se mărita înde sine, tocma pînă în a patra semenție*. PRAV. LUCACI, 169, cf. 168. *Să ne veghemu de tot răul, cum au el dzis noao*. COD. TOD. 225. *Către-aceea te veaghe de faptele tale și te teme, că la dzua giudefului vor aduce îngerii faptele tale*. VARLAAM, C. 100. *Să te veghi și să te temi de acela Domn de la carele ai toate*. id. ib. 308. *După mila ce aveți de la domnia mea, pentru voia egumerului, voi încă săriți asupra lui? Să vă vegheați de ce v-ați apucat, că mai mare urgie de[cîr] voi nu va păți alții (a.1643)*. RĂDULESCU-CODIN, M. N. 9. *Socotește și te veghe să nu cumva să-l cumîneci (a.1645)*. TDRG. *Acesta lucru stă pre mîna giudefului să oprească pre bărbatul cel vrăjmas, ce să pornească asupra muierei sale, pentru să să veaghe, să nu cumva să o strige întru ceva*. PRAV. 154. *Cu a ta poruncă, Doamne, te rădică, Să să veaghe pizmașii, să-ț aibă de frîgă*. DOSOFTEI, PS. 25/10. *Să-i veniți de hac, ca să se veghi și alții de a mai pune turci împotrița regeșilor (a.1756)*. TDRG. *Să se deie în hîr cu țara ca să-i veghe urmașilor a mai melașarisi așea vicleană urmare (a.1786)*. URICARIUL, IV, 125/3. *Marturii mincinoși să se pedepsească, de către stăpînire veghindu-se, cum și cei ce sînt puși înadîns*. PRAVILA (1814), 74/6. *La pricini de furtușag pravilele hotărăsc îndoiță răsplăire păgubii, pentru ca să se veghească tilharul*. ib. 176/15. *Vînovația să face mai greă și pedeapsa mai aspră cînd cineva va curvi cu vreo rudenie, și atunce să se veghească curvariul și cu pedeapsă politicească și cu canonisire besericească*. C. GRIM. 81/17. *Cînd focul va pricinui mare pagubă... vînovația este mai mare și pedeapsa mai cumplită, veghindu-se unii ca aceștia cu bălăi pe ulițele grașului și plătindu-și de avere lor paguba pricinuită*. ib. 83/21. *Pe care îl va afla că n-au urmat poroncii, ci au primit turci prin sate cu gazde și cu hodăi, pe unii ca acia să-i puie în butuci și să-i trimită aici la domnia mea, să se pedepsească, ca să se veghe și alții (a.1840)*. ARHIVA R. II, 225/23, cf. DHLR II, 489, CADE, SCRIBAN, D. ◇ R e f l. i m p e r s. *Nu numai de bucate a posti, ce și de toate postirile vătămătoare la suflete tare să să veaghe și să să străjuiască*. PRAV. LUCACI, 171.

4. T r a n z. (Învechit) *A ține seama de... a lua în considerație. Nemica așea le se veaghie ei*. COD. VOR². 16/9, cf. DHLR II, 489. ◇ E x p r. A (-i) *veghea voia (sau voie) (cuiva) ori (r e f l. i m p e r s.) a i se veghea voie (cuiva) = a favoriza, a avantaja (pe cineva); a avea (față de cineva) atîtuține părtinjoare, lipsită de obiectivitate; a părtini. (1) Iară nepoțul unchiului se-i veaghe voie*. PRAV. LUCACI, 179. *Am vrut să-i prîndem, să-i punem la nevoi, apoi nu ne-am îndăritat a strica prietesugul cel din bătrîn[i], ce-m veghea voie Mărijilor Voastre (începutul sec. XVII)*. IORGA, D. B. I, 18. *De am eu făcut ceva cu nedereptul, nu-mi veghea voie nemiță, ce mă ia den scăun*. MOXA, 372/26. *De vei vedea că fac strîmbătate, să nu-mi veghi voie, căci sînt împărat, ci să-mi tăi capul înțiu mie*. (a. 1638). EMINESCU, O. IX, 408. *Nemiță nu strică credința... celora ce scriu letopisetele ca fătăria, cînd veghe voia unuși și coboară lucrul cu hula altuia*. M. COȘTIN, O. 157. *Cînd vei veni cu pohaie, Nimăru n-ii veghea voaie*.

DOSOFTEI, PS. 163/19. *Pre-aceia ce-ț veghe voaie. Să nu ducă-n veci nevoaie.* id. ib. 350/13. *Dzic să-l fie otrăvitu frații lui... că era un om groznic: nu veghe nimăru-i voia.* NECULCE, L. 102. *La judecățile lui, de era vreu boiar sau vreu fecior dă boiar și vinovat, nu le veghea voie nimic, ci jos la scară cu toiege îl bătea.* R. POPESCU, CM I, 408. *Ismail Pașa, nu numai că n-au scos pe oșteni din țară, ce și voie le-au dat ca să ierneze în țară, veghind voia craiului șvedzesc.* AXINTE URICARIUL, LET², II, 133. *Era drept giudecător, neveghind nimăru-i voie, arătînd dreptatea tuturor cum se cade ca unui domn.* MUSTE, LET², III, 41, cf. BARONZI, L. 45, CADE, SCRIBAN, D., L. ROM. 1965, 446. ♦ *Tranz. și refl. (Învechit, rar, în construcții negative) A avea milă, îndurare față de... Să nu veaghe ochiul tău pre el, suflut pentru suflut, ochiu pentru ochiu, dinte pentru dinte,... după cum va da neștine hulă aproapelui său, așa veș da lui.* BIBLIA (1688), 140²/25. *Să-i tai mîna ei, să nu ți să veaghe ochiul tău pre ea.* ib. 144¹/47, cf. TDRG, SCRIBAN, D.

5. *Tranz.* (Învechit; complementul indică precepte religioase) A ține, a respecta (2), a nu încălca. *Dzisele tale nu ascultăm, nece veghiemu* (ferim u v, a m păzît D), *nece feacemu, c-ai dzisu noao se bire noao fe.* PSALT. 327. *Să veaghe leagea lu Moisi.* CORESI, L. 69/12. *Porîncitele lui veghea-vrem și ogoadă înainte lui facem.* id. ib. 198/5. *Aceia iaste iubirea lu Dumnezeu cum porîncitele lui să veghem.* id. ib. 202/2.

6. *Tranz.* (Învechit, rar) A păstra (2), a menține (în aceeași situație, în aceeași stare). *Îngerii... nu vegheară... al său început, ce-ei-ș lăsară a sa viață spre județul mariei zio cu legătură nedezlegată supt untunearc.* CORESI, L. 211/21. ♦ *Refl. pas. Aceștia sînt... steale înșelătoare ce lor întunearc untunecat în veaci veaghe-se.* id. ib. 213/8.

II. 1. *Intranz.* A rămîne treaz (în mod intenționat) noaptea (sau o parte din noapte), a nu dormi în timpul destinat somnului; (învechit și popular) a priveghea (2). *S-a văzut dus pre gânduri, cugetînd în sine prea multe și în nensomnire toate nopțile veghind.* ARISTIA, PLUT. 292/21, cf. PONTBRIANT, D. *Oștirea, oboșită după o cruntă bătălie, gusta repaosul somnului. Un luptător singur veghea: acesta era Tudor.* CONV. LIT. II, 78, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 309, LM. *Însă doamna soacră lîngă ea veghează și cu dulci cuvinte o îmbărbătează.* BOLINTINEANU, P. I, 7. *Pe măluri zdrumicate de aiurirea mării Cezaru-ncă veghează la rîchiul cel plecat Al scalciei pletoase.* EMINESCU, O. I, 63, cf. VII, 112, DDRF. *N-a avut răbdare să vegheze trei nopți de-a rîndul.* PÎRVESCU, C. 61. *Sunt nopți cînd mă asemui Cu fiul de-mpărat, Ce străjuia sub pomul Cu merle de aur, Ca el veghez (cînd noaptea Ce-n juru-mi s-a lăsat...) Suf pomul fermecat.* IOSIF, V. 140, cf. TDRG. *Numai noi veghem singuratic.* PETICĂ, O. 298. *Ferestrele de către uliță luminau, și toată lumea veghea și se bucura în noaptea asta.* AGÎRBICEANU, S. 200, cf. RESMERIȚĂ, D., ȘĂINEANU, D. U., CADE. *Mă duceam să mă culc sau să veghez.* BACOVIA, O. 210. *Bătrîna care veghea bună parte din noapte, așteptînd utrenia, se odihnea două-trei ceasuri, după utrenie.* GALACIION, O. 321. *Singur eu veghez în noapte.* TÎPÎRCEANU, O. A. I, 55, cf. 228. *E'cald, tîrziu, și somnul nu mai vine... Se face ziuă, eu veghez de-aseară.* CAZIMIR, L. U. 70. *Veghem învălît în singurătate pe corabie, în nopți spuzite de stele.* CAMIL PETRESCU, T. II, 187; cf. 403. *Veneau suflări îngîndurate de vînt... din satele adormite, unde numai ibovniții vegheau.* VOICULESCU, P. I, 70: *Ai vegheat tîrziu? N-ai dormit bine?* SADOVEANU, O. XXI, 615, cf. IORDAN, L. R. A. 488, SCRIBAN, D. *Cu mine vino să veghezi din noapte Și pîndă dimineața.* CĂLINESCU, L. L. 93: *Toată noaptea veghe în presupuneri amare.* id. C. O. 16. *Trînit pe pat, cu privirile pironite în tavan, veghea pîndă după miezul nopții.* V. ROM. aprilie 1955, 173. *Silion socotea că nu e de mirare că un om atît de studios și care veghează atît nu este și matinal.* VINEA, L. I, 51. *Putea fi ora somnului și pentru ultimul om care veghease în portul adormit.* TUDORAN, P. 66, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. ♦ (Prin analogie; despre surse de lumină) *Felinărele*

pustii veghează la colțuri. DUNĂREANU, CH. 107. *Lumina... veghea pîndă tîrziu în casa Măndiței.* IORGA, P. A. I, 52. *În fereastra bătrînului conac veghea aceeași lumină sfioasă.* RĂBREANU, R. II, 207. *Cînd lămpile de stradă cu miile veghează, În picla colorată mă duc abia simțit.* BACOVIA, O. 84. *În odăița rustică veghea o candelă verde și o tăcere caldă.* id. ib. 210. *În ferestre vegheau candelă aprinse la icoanele așezate acolo spre apărare de iazmă.* VOICULESCU, P. II, 26. ♦ *Fig. Țîntirimul singur cu strîmbe cruci veghează.* EMINESCU, O. I, 69. *Castelul singur trist veghează.* DENSUSIANU, L. A. 39. ♦ *Tranz. (Rar) A priveghea (3).* *Un singur albatros rînit Mai stă de pază Ca Maria Venită să-și vegheze mortul!* MINULESCU, V. 29. *„Răcanii” lui îl așezară pe pat de cetină și-l vegheară toată noaptea.* SADOVEANU, O. XXI, 512, cf. OPRESCU, S. 170. *Țărani, femei, pe drumul de Perș, Îngenuncheați pe dîmbul strîmt și frînt, Între lumini înșifte în pămînt, Veghează un copil cu ochii-nchiși.* ARGHEZI, S. P. 131. *Am găsit-o pe masa din salon între făclii. O veghea un rîndaș.* VINEA, L. II, 122.

2. *Tranz. și intranz.* A avea grijă de un bolnav, de un copil etc. (mai ales în timpul nopții). *Chiar în delir - mi-au spus-o acei ce mă veghează - Cu minșie pierdute repet numele tău.* HASDEU, I. C. I, 221. *În timpul periodului celui mai dureros a boalei, ... m-a vegheat zi și noapte un tînăr.* ALECSANDRI, T. 945. *Precum veghează o mamă bună lîngă copilul ce-i adormit, Astfel cu mine sînd împreună, De gheara morții el m-a ferit!* id. T. I, 341. *Adorm și ea la capu-mi suride și veghează.* EMINESCU, O. IV, 82. *Seara, n-a iertat-o firea să plece, ci a rămas veghind la căpătiul lui.* SLAVICI, ap. CADE. *Noaptea... o petrecu tînguindu-se și năcăjind femeile care vegheau lîngă dînsa.* CONTEMPORANUL, II, 8. *Veghea la căpătiul lui.* VLAHUȚĂ, D. 84. *La patul meu, tăcută, veghind neadormită, Încet, pe fruntea-mi arsă de friguri, mîna-și luneci.* id. S. A. I, 65. *Nedezlipită de la capul lui, Sașa veghea.* D. ZAMFIRESCU, R. 277. *Moășele sînt lîngă miere și veghează încontinuu.* RETEGANUL, ap. DENSUSIANU, T. H. 231. *În iarna cînd a fost bolnavă de scarlatină... am vegheat adesea la patul ei.* IBRĂILEANU, A. 20, cf. RESMERIȚĂ, D. *Dumnezeu știe cîte nopți am vegheat la patul lui.* BASSARABESCU, ap. CADE. *Bătrîna o veghease și se rugase.* GALACIION, O. 321. *Am vegheat amîndoi cu rîndul.* CAMIL PETRESCU, T. II, 284. *În fiecare noapte cei ce-l vegheau îi strecurau în mîna luminarea aprinsă, pe care el... o alunga cu mînie.* VOICULESCU, P. I, 208, cf. II, 286. *A vegheat... o noapte întregă la căpătiul prietenului său bolnav.* IORDAN, STIL. 207. *Cînd tu vei fi bolnavă, eu te voi veghea toată noaptea.* CĂLINESCU, O. I, 197. *Toată noaptea a vegheat-o, cu lumina stînsă.* BENIUC, M. C. I, 301. *Logodnicul a vegheat-o și a îngrijit-o luni după luni.* VINEA, L. I, 200, cf. DL, DM. *Se stînge vegheat de prietenul și colegul său.* IST. LIT. ROM. II, 38. *Peste patru zile se diagnostică o pneumonie infecțioasă. Prietenii îl veghează.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 1, 26/4. *Zi și noapte-l-a vegheat, Perne albe i-a mutat, Cînd la cap, cînd la picioare.* ALECSANDRI, P. P. 112.

3. *Intranz.* (De obicei cu determinări introduse prin prep. „asupra”, „la”, „peste”, „pentru” etc.) A fi atent la..., a se preocupă, a se interesa în mod stăruitor de..., a fi vigilent. *V. supra veghea.* *Bărbății aceștia au cugetat, au vegheat, au asudat pentru voi.* HELIADE, O. II, 331. *Ștefan, ... și după trecerea sa din viața pămîntescă, veghet-au preste soarta patriei.* ASACHI, S. L. II, 149. *Trebuie să veghem spre moralitatea, onoarea și proprietatea națiunii.* LAURIAN, F. 130/25. *Prea mult se ocupa de buna disciplină acei ce era puși a custodi și a veghea la orice.* ARISTIA, PLUT. 39/5, cf. POLIZU, BOLLIAC, O. 41, PONTBRIANT, D. *Pelăgiu și Celestin veghea neîncetat; ei aveau în Orient amici puternici.* BARONZI, I. C. III, 212/22. *Veghea pentru scumpa serbare a dreptului natural și a dreptului civil.* id. I. L. I, 178/26, cf. COSTINESCU, CIHAC, I, 309. *Părintele ei vine și amîndoi veghează Să aibă mulțumire acelu ce-l ospătează.* BOLINTINEANU, P. I, 52. *Viața literară... s-ar coborî la cea din urmă degradare, dacă nu s-ar simți și nu s-ar recunoaște dreptul și datoria, cel puțin a citorva*

scriitorii, de a veghea asupra celorlalți. MAIORESCU, CR. II, 91. *Între artist și public stă și veghează un cordon formidabil de critici, gardieni luminași și conștiințioși.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 369, cf. DDRF. *Să vegheze necurmat asupra mulțimei încredințate lor spre stăpînire.* SĂM. VIII, 61. *Colcerii veghează peste beutura de lipsă în timpul ospățului.* VICIU, COL. 11. *Abia în zilele noastre noțiunea proprietății literare se dezvoltă și se ocrotește prin legi speciale, iar critica se simte datoare a veghea, gata să puie în evidență originalitatea sau să demascheze împrumuturile nepermise.* BUL. COM. IST. I, 72. *Fiscul veghea la drepturile și interesele sale.* PĂCALĂ, M. R. 80. *Austria... impuse agenților săi datoria de a veghea și lucra, prin orice mijloace, pentru răspîndirea în principate a produselor industriei și a comerțului său.* N. A. BOGDAN, C. M. 73, cf. ȘĂINEANU, D. U. *Sedea crunt, cu ochii în patru, și veghea pentru toți și peste toate.* VOICULESCU, P. I, 200. *Trebuie să veghem ca transportul să se facă în cele mai bune condițiuni.* ENC. AGR. I, 44. *Românii și, mai ales, capii autorităților noastre de stat, chemate să vegheze la buna orînduire a treburilor și marilor interese ale națiunii noastre, au început a se dezmeteci.* MOROIANU, S. 19. *Ademeni... pe sergentul de stradă să vegheze în chip deosebit asupra locuinței lui.* CĂLINESCU, B. I. 294. *Peste pasiunea aceasta neobișnuită, care a pus stăpînire pe Dănuș, veghează, din pridvorul Iașilor, Olguța.* PERPESCIUS, M. I, 316. [Freud] *și-a permis cu brutalitate să strice visul roz al fetelor bătrîne, al idealiştilor și pedagogilor și al tuturor acelor care veghează la inocența speței noastre.* RALEA, S. T. II, 304. *Cel asupra căruia veghează Halepliu poate să doarmă fără grijă.* CAMIL PETRESCU, O. II, 113. *Și-a propus să vegheze asupra soartei lui.* VINEA, L. II, 12. *Critica de judecată și de gust, în primul rînd, a vegheat și a mărturisit cu competență și continuitate, timp de două decenii, asupra diverselor aspecte ale criticei lirice.* CONSTANTINESCU, S. II, 278. *Autoritățile veghează ca să nu se producă nici un fel de derogare de la conformismul politic și ideologic cel mai mărginit.* IST. LIT. ROM. II, 235. *Deși s-a elaborat un Regulament organic pentru Moldova și unul pentru Țara Românească, Kișeleu a vegheat, conform instrucțiunilor de la Petersburg, ca dispozițiile lor să fie cît mai identice.* IST. ROM. III, 945. *Ispravnicul de Craiova veghea la păstrarea ordinii feudale.* STOICESCU, S. D. 169. *Actorul trebuie să dobîndească... libertate de acțiune, ... regizorul veghind, firește, ca interpretul să nu deformeze rolul.* T. august 1964, 93. *Asupra burului mers al acestei competiții trebuie să vegheze comisiile județene de fotbal.* SPORTUL, 1972, nr. 6929, 3/5. *Scriitorul este o conștiință... care veghează tot timpul asupra împlîririlor care se petrec în jurul său.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 14, 3/2, cf. DEX. (T. r. a. n. z.) *Moș Dănilă... veghea mulsul caprelor.* GALACTION, O. 158. *Vile cer grijă și osteneală mare. Fertilitatea lor trebuie bine vegheată de podgorean.* V. ROM. februarie 1964, 72. *Tată a trei copii de la soții diferite, el îi ține pe toți la el acasă, le veghează instrucția, se ocupă de sănătatea lor.* ib. octombrie 1964, 91. *♦ F i g. Este o providență care veghează asupra românilor.* BOLLIAU, O. 224. *Cruzimea bănuitoare a domneștei familii veghea, ascunsă sub o perdea de fîfărie; ea aștepta, cu un zîmbet viclean pe buze, să-și vază toate prăzile adunate împrejur.* ODOBESCU, S. I, 427. *În dosul acestor apucături... de vagabondare visătoare ale primei sale tinereți, veghea un instinct gospodăresc mult mai puternic.* LOVINESCU, M. 16.

— Prez. ind.: veghez și (învechit) vĕghi; prez. conjunct. și (învechit) să veghi; prez. cond. -opt. pers. 3 și (învechit, rar) vegheare. — Și (învechit) veghi vb. IV. .

— Lat. vigilare.

VEGHEAT' s. n. (Rar) Veghere (3). Cf. RESMERIȚĂ, D. *Înfpse o custură cu vîrf în sus, sub bărbie, ca atunci cînd o moșăi să se înțepse, și se puse pe vegheat, cu gîndurile aiurea.* VOICULESCU, P. I, 202. *O păzim cu lumînările aprinse. Surorile îi doresc moartea. Au obosit de atîta vegheat.* STANCU, D. 279.

— V. veghea.

VEGHEAT', -Ă adj. I. (Rar) Care este ținut sub observație, sub pază, sub control; păzit' (1). Cf. v e g h e a (1 1). *Grecii iau fuga spre luntri și-ajung pe vegheatele maluri.* COȘBUC, AE. 40. *Danaii țineau sub vegheată putere porțile toate și nu mai era vro nădejde-a scăpării.* id. ib. 49, cf. RESMERIȚĂ, D.

2. (Învechit; în sintagme) *Voie vegheată* = a) favorizare, avantajare (a cuiva); atitudine părtinitoare, lipsită de obiectivitate; părtinire (1). *Uneori ne pare că pohta și cererea noastră aduce noaună năroc și voie vegheată, iară ea aduce otravă de moarte.* VARLAAM, C. 58. *Atîta voie vegheată au acești oameni den clirosul beseariceii, cît nu să bat la giudeț, nice să poartă pe ulițe cînd fac vreo bogată.* PRAV. 201. *Să nu fățarnicești cu voie vegheată celui bogat, nici iară să miluiești cu judecata pre cel sărac.* NEAGOE, ap. GCR I, 169/32. *Cuvîntul ce-l grăia ca o prăvilă era tuturorora, giudețele cu mare dreptate și socoteală, fără fățarie, cu cinste, iară nemăruia cu voie vegheată.* M. COSTIN, O. 89. *Avînd voaie vegheată la împărăție, să strîngea la dîșșii neguțătorii... creștini.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 1857/29, cf. id. ps. 276/10. *Cu îndrăzneala și voia vegheată carea la lumina negrimei tale neapărat am, mă rog.* CANTEMIR, I. I. II, 103. *Mare voie vegheată avea de la turci, cît, de ar fi avut viață cît de îndelungată, nu l-ar fi mazilit den domnie.* R. POPESCU, CM I, 346, cf. 344, 481, 521. *Nu spunem strîmbătățile ce facem totdeauna, clevetirile, voile veghuite, fățăriile.* ANTIM, O. 95. *Să nu vă amestecați... în mărturiseli mincinoase, ficlene și cu voi veghuite.* id. ib. 389. *Ei fără de voie veghuite... cu suflete[le] lor aș[a] au mărturisit cum că este hotarul pã apa pãrăului, pe mătca (a.1732).* BUL. COM. IST. II, 249. *Să nu nădărduiască cineva sau să gîndească a face vreună vină de meșterșug sau voie vegheată cu scopos ca acestu, cum că la urmă va lua dezlegare pentru aceasta (a.1757).* ARHIVA R. I, 91/20. *Numai să vă feriți de hațir, și voie vegheată să nu facă nici la o parte (a.1761).* IORGA, S. D. VII, 39. *Vai de judecătorul acela ce va mitui la hotărîrile judecătorilor pentru voie vegheată sau va strica dregăteala pentru luare de miță.* PRAV. COND. (1780), 46. *Pentru fieșcare pricină, ce va judeca, să facă hotărîre în scris la mîna cui să va cădea, ferindu-se de hațir și voie vegheată (a.1781).* ib. 196, cf. BUDAL-DELEANU, LEX, I. GOLEȘCU, C. Dritul asupra vreupei șerbiri personalnice, care după regulă se cuvine îndrituitului... numai în curgerea vieții sale, poate de voie vegheată a să îngădui cuiva după rugămintă, întru atîta numai, încît acesta are drit a-l întrebuința, pînă cînd va voi îngăduitorul. COND. TIV. 79/36, cf. 58/27. *Înțoparse spre dînsul voia vegheată a sultanului.* ODOBESCU, S. I, 158, cf. TDRG, CADE, DM. *În afară de folosirea influenței lor pe lîngă domn pentru a obține favoruri pentru alții și, prin aceasta, ciștiguri de la cei pe care îi serveau astfel, unii mari dregători aveau obiceiul de a face ei înșiși „voie vegheată”, de a părtini pe una din părți, ... în schimbul unor răsplăți însemnate.* STOICESCU, S. D. 150, cf. L. ROM. 1965, 446, ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 50, 7/3, DEX 1027; b) rea intenție. *Înriurire cărții de blestăm privitoare către acei ce ar tăgădui cu veghetă voie înfățișare documenturilor sale (a.1838).* GHIBĂNESCU, S. I. XII, 9. *Ce să zic? Eu am citit, Dar nu cu voie vegheată: chiar dumnealor m-au poftit... Cercetează-i și-i întreabă... Nu sînt eu cel cu pricina. A citi cînd nu te lasă, de! a cui să fie vină?* HASDEU, R. V. 26. (Învechit, rar) *Carte de voie vegheată* = salvconduct (1). Cf. BARONZI, L. 98.

3. (Învechit) Vădit' (2); fățuș. *Tu, ... care oprești ceea ce nu ți să cuvine, care înșeli în negoțul tău pe cei fără știință, care calci drepturile altuia printr-o nedreptate ascunsă sau vegheată, tu ești acela care gonești pe Hristos.* MARCOVICI, D. 429/4. *Vegheata nesupunere către șefi se va pedepsi după împrejurări cu munca ocnei sau a temniței (a.1866).* PAMFILE, I. C. 238, cf. CIHAC, I, 310, DDRF, ALEXI, W. *Nimeni nu poate fi arestat afară de cazul de vină vegheată.* ȘĂINEANU, D. U. *♦ Faptă vegheată* = flagrant delict. Cf. CIHAC, I, 310, CÔSTINESCU, DDRF, ALEXI, W., ȘĂINEANU, D. U.

4. (Învechit și regional; despre oameni sau, mai ales, despre intelectul, sentimentele etc. lor) Atenț; treaz (2); vigilent. Cf. *v e g h e a* (II 3). *Sînt unii cari... se hrănesc cu o nepregătită ciudă, c-o adîncă zăcașie care în veci le fine mîntea vegheată și le pornește sufletul la viclenia și la răutăți.* ODOBESCU, S. I, 118. *Omenirea vie, vegheată și neobosită se mișcă în tot sensul, dovedind pe fiecare zi cîte un nou folos... cîte o nouă mișcare spre bine.* id., ap. VIANU, L. R. 118. *Cu-ncredere vegheată Noi răsărim pe deal deodată. Ne vād păgîinii, sar pe zid, Potop de foc spre noi deschid.* COȘBUC, P. II, 39, cf. ȘĂINEANU, D. U., DL, DM, CONTRIBUȚII, I, 120, DEX, DSR. *Această fiică iubită, Ce-o vedeți aici smerită, Cu fața în jos plecată Și cu inimă vegheată, Se roagă cu rugă mare Să-i dați cuvînt de iertare.* MARIAN, NU. 318.

- Pl.: *vegheați, -te.* - Și: (regional) *vigheát, -ă* adj.
- V. *veghea.*

VEGHÉRE s. f. Faptul de a *v e g h e a*.

1. (Rar; și, învechit, în construcții cu verbele „a sta”, „a șede”, de care se leagă prin prep. „în”, „la”) *Veghe* (I 1). *În urma turmei sale, la umbră, la răcoare Sta în veghere altul cu inima în pace.* HELIADE, O. I, 388. *Pe aceste mîndre termuri Sentinelă-naintată Neamul nostru, fără sprijin, în veghere necurmată Stă pe loc la postul său.* ALECSANDRI, P. II, 75. *Abia cîteodată, neferul trezit, Ici, colo, pe ziduri, șezînd la veghere, Precurmă prin glasul-i a nopții tăcere.* BOLINTINEANU, P. I, 162. *De cînd rînduise această slujbă a oamenilor și această veghere a sa, își făcuse obicei să doarmă ziua.* SADOVEANU, O. XIII, 229.

2. (Învechit) Faptul de a fi cu băgare de seamă, cu luare aminte (la...); învățătura de minte. Cf. *v e g h e a* (I 3). *Murtaza turcul ce au păfit va pomeni cît va fi viu și va fi veghere și altora.* AMIRAS, LET. III, 161/36. *Tilharii ucigași... să se spînzure pe la locurile unde au făcut uciderea spre vegherea și altora (a.1783).* ARHIVA R. II, 254/7. *Cel ce va răni pre cineva sau îl va beteji cade supt vinovăție, ... și, după stihnicia faptei și vătămarea ce va fi pricinuit, va lua certare sau se va pedepsi cu închisoare spre vegherea și a altora.* C. CRIM. 80/7. [Să aibă] *voie mănăstirea și păzitorii săi de a prinde pe acei ce vor obrăznicii împotriva hōtărîrii aceștia, fără știrea și fără voia mănăstirei, și de a-i zălogi spre veghere și părăsire (a.1821).* URICARIUL, II, 128. ◊ (Învechit, rar) *Bună veghere = evlavie.* Pentru sv[ ] *Înta casa aceasta și carii cu credință și cu bună veghere și frica lui D[u]mn[e]dzău întră întru dînsă, D[ō]mnuului să ne rugăm (a.1679).* GCR I, 240/24.

3. Faptul de a rămîne treaz noaptea, de a nu dormi în timpul nopții (pentru a desfășura o activitate): stare fiziologică a ființelor caracterizată prin deplină activitate a centrilor nervoși; *t r e z i e* (1), *veghe* (II 1), (rar) *vegheat*, (învechit și popular) *priveghere* (2). Cf. *v e g h e a* (II 1). *Adezea în secretul al umbrei și-al tăcerii Se-nalță cîte-o rugă în arderea vegherii.* HELIADE, O. I, 115. *În vis și în delir căpătăm percepțiuni sensibile chiar ca și în statuul de veghere.* LAURIAN, F. 205/15. *Toată lumea e-n veghere și se miră în tăcere.* BOLLICAC, O. 93, cf. PONTBRIANT, D. *S-a dus zăpada albă de pe întinsul țării, S-au dus zilele Babei și nopțile vegherii.* ALECSANDRI, POEZII, 24, cf. COSTINESCU. *Tu știi, o, dragă lampă! acele nopți amare, Trecute în veghere, ca să-i aflăm cîntări, Prin care să-i aprindem, în sufletul ei mare, Frumoase aspirări?* BOLINTINEANU, P. II, 168. [Dan] *veghea sub sticlitoarele-i fereste... pînă ce se iveau fețșoara ei palidă de veghere și de amor.* EMINESCU, P. E. 46. *A mers să vadă pe împărăteasa care nu se dezlîpea o clipă de la căpătuil bolnavului. A găsit-o zădărită de veghere.* CARAGIALE, O. II, 300. *Roadele prețioase și nepieritoare culesse anevoie din mîsturea atîtor nopți triste de veghere, ... toate aceștea sînt bune și frumoase, dar n-duc parale.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 590. *Voievodul palid e încă rob vegherii; În camera-i tăcută stă neatîns crivatul. SĂM. I, 234. Imi rîncose Căterina pe Victor, întăul născut... Ați trecut cu toți prin emoțiile alea: noaptea de veghere la căpătuil femeii.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, I. 210. Se

crăpa de ziuă, și Irina, obosită de veghere, stătea înaintea vetrei, ascultînd cum Paraschiva horcăia întruna. BUJOR, S. 109. *Un somn alb care era hrana ei de căpetenie, fără ceasuri fixe, tăiat noaptea de vegheri albe.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 248. *Cei vechi aduceau jertfe noului an și noi îl sărbătorim prin veghere și ospăț.* ARH. OLT. V, 57. *În piroteala lungilor vegheri, spovedania vieții sale... se depănă nesilită, întregă.* M. I. CARAGIALE, C. 97, cf. CADE. *Nici ajunări sălbatice, nici îndelungi vegheri în genunchi nu-l înfrîngeau.* VOICULESCU, P. I, 149. *Pururi în cetiri de cărți sfinte sau în rugăciuni, nesimțit de la înfrînări și vegheri, viața lui... fusese o viață de sfînt.* id. ib. 158. *Se simți deodată căștigat de figura aceea cu ochii mari, cu obrazul smead și pălit de vegheri.* SADOVEANU, O. X, 142, cf. XXI, 43, SCRIBĂN, D. *Tu nu cunoști otrava gîndirii și-a vegherii: Fantasmale de fildeș, regini ale tăcerii, Nu ți-au suflat miresme subț salciile serii.* ARGHEZI, VERS. 95. *Slugă și dōmn Al vegherilor - plec după tine În vergus meu somn.* BLAGA, POEZII, 220. ◊ (Neobișnuit) *Lampă de veghere = lampă cu lumină slabă care rămîne aprinsă în timpul nopții.* *Nu mai într-un ochi de fereastră clipea flacăra bolnavă a unei lămpi de veghere.* FEBREANU, NU. 262. ◊ (Rar; la pl.) *Eforturi, strădanii. Cînd un autor german a comunicat cu francheță și lealitate națiunii sale roadele vegherilor lui, roful acestui om este îndeplinit, și atunci începe roful cititorilor.* CARAGIALE, O. III, 279.

4. Atenție susținută, preocupare, grijă (pentru...). Cf. *v e g h e a* (II 3). *Vegherea lui era neobosită. Ea nu-l părăsea niciodată și el a arătat în toate împrejurările că știa să se păzească de cele mai mici lucruri care l-ar fi putut vătămă.* BĂLCESCU, M. V. 416. *Organele vocale... merit... o veghere osebîtă.* BRĂZOIANU, I. 113/12. *Cu multă veghere observă... pe cel ce nici nu bea, nici nu mîncă, cu dinșii sfînd la masă, și-l muștra în public.* ARISTIA, PLUT. 115/1. *Simți tu oari vegherea, Simți tu mîngîierea La a ta legănare?* BOLLICAC, O. 79, cf. CIHAC, I, 309; DĐRF; RESMERIȚĂ, D. *Ce continuă veghere asupra realității implică toate acestea!* TITULESCU, D. 239.

- Pl.: *vegheri.* - Și: (învechit) *vighere* s. f.
- V. *veghea.*

VEGHET, -Ă adj. v. *veget.*

VEGHETĂBIL, -Ă adj. v. *vegetabil.*

VEGHETĂBILII s. n. pl. v. *vegetabil.*

VEGHETĂL, -Ă adj., s. n., s. f. v. *vegetal.*

VEGHETATIV, -Ă adj. v. *vegetativ.*

VEGHETĂȚIE s. f. v. *vegetație.*

VEGHETOR, -OĂRE subst., adj. I. Subst. I. S. m. și f. (Rar la f.) Persoană (sau ființă) care veghează (I 1), care stă de pază, care face de strajă; păzitor (I 1) paznic (I), străjer. *V. santinelă (I), planton.* *Se nu Domnul veghiare cetatea, în deșertu preveaghe veghietorul.* PSALT. 274, cf. CORESI, PS. 359/8. *Fiind cu pielea goală, l-au gonit veghetorii (a.1800).* IORGA, S. D. XII, 215. *Jurisdicțiunea episcopilor a fost cu totul îngustată, și chiar titlul lor de episcop schimbat în simplu vighetoriu, intendent, superintendent.* BARIȚIU, P. A. I. 210, cf. CIHAC, I, 310. *A două zi veghetorul nu mai află pe prins și căzu la mirare cum au pătut să scape.* BOLINTINEANU, C. 49/33. *Le însoțește Cu-a sa roabă ce iubesc și cu negrii veghetori.* id. P. I, 336, cf. LM. *Umul dintre veghetorii de lîngă biserică... începe a împușca de mai multe ori... și a da prin această de știre sătenilor ca să se scoale.* MARIAN, S. R. III, 68, cf. DĐRF, GHEȚIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., TĐRG, RESMERIȚĂ, D., CADE. *Se alege părintele Zenovie, ... un omuleț neaslimpărat, ... strașnic veghetor, în stare să stea cu ochii deschiși trei zile și trei nopți la șir.* VOICULESCU, P. I, 167, cf. DL, DM, DEX, DSR. *Vai de mine ce ficiori, Părc-au fost tot vighetori.* FOLC. TRANSILV. II, 88. ◊ F i g. *Răsăritul mocnea ascuns în zări... Veghetoare înalte, sombre încă, turlele*

bisericilor pîneau ceasul să se aprinză. VOICULESCU, P. I, 274. ♦ S p e c. Veghetor (de) încărcare = muncitor feroviar care supraveghează încărcarea sau descărcarea în termen a vagoanelor de marfă. Cf. NOM. PROF. 61, L. ROM. 1978, 20, ib. 1979, 514. ♦ (Adjectival) *Le închidea peste noapte în strunga păziță de veghetorii dulăi*. ȘEZ. VII, 170. ♦ S p e c. (Transilv.) Paznic² (la vie). Cf. KLEIN, D. 455, LB, BARCIANU, ALR I 1 708/122, 125, 129, 140, 144, 150, 156, 158, 160, 166, ALIL XXIX, 317.

2. S. m. (Învechit, rar) Apărător; ocrotitor. Cf. v e g h e a (I 2). *Că dziseră dracii miei mie, și veghietorii sufletului meu sfătuiră depreură, dzicîndu: Dzeul lăsat-au elu, gonîji și prindeji elu, că nu e izbăvitoriu lui*. PSALT. 137, cf. CORESI, PS. 185/3.

3. S. m. (Învechit, rar) Cel care respectă un precept religios. Cf. v e g h e a (I 5). *Voi iară să fiți veghetori în mine*. CORESI, L. 450/19.

4. S. f. (Învechit, rar) Loc, încăpere pentru păstrarea proviziilor. V. c e l a r. *Pus-au Ierusalimul ca poamelor veghetoarea*. PSALT. HUR. 67/118. *Dzeu, vereră limbile în dostoinicia ta și scîrnăviră băsearea sfîntă Ț ta. Puseră Ierusalimul ca a poamelor celariu (ca poamelor veghetoarea H, ca a poamelor hrănire v, ca o apărătoare de poame D)*. PSALT. 163, cf. DHLR II, 489, DSR.

II. 1. S. m. (Rar) Persoană care veghează (II 1), care stă trează noaptea, care nu poate dormi. *Soarele a răsărit, iar veghetorul întîrziat... scrie slove mici la raza roșatică a lămpii*. IORGA, P. A. II, 127, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE.

2. S. f. (Neobișnuit) Veioză. Cf. SCRIBAN, D.

3. Adj. Care veghează (II 3), care este atent la..., care este vigilent. *Stăruitor la cele ce-l indatorează postul său – totdauna veghetor, – totdauna gata d-a asculta pe oricine vine să-i arate vreo plîngere, acestea sînt calitățile cele înalte de care se cavine a fi învestit un cap al religiei*. PELUMON, I. 81/22, cf. COSTINESCĂ, BARCIANU, ALEXI, W. *Șe întîmplă și la gospodina cea mai veghetoare. Cîrîd se întoarce găsește pînea sau brîza mucegăită*. SIMIONESCĂ, FL. 417. *Alătura de mamă, veghetoare, puternică, n-au grijă*. id. F. R. 39, cf. SCRIBAN, D. ♦ (Despre manifestările sau acțiunile oamenilor) *Să fie de partea noastră o lucrare supremă, veghetoare, luminată, spre personalitatea noastră*. LAURIAN, F. 125/26. *Garația unei domnii era o perfidie veghetoare în mijlocul pastunilor omenesti pe cari o nouă fază în viața sufletească a omenirii le dezlănțuise*. IORGA, P. A. II, 242. [Mica Înțelegere] *a știut să înfrîpeze internaționalul pe un național vajnic, veghetor și indestructibil*. TITULESCU, D. 768.

– Pl.: veghetori, -oare. – Și: (învechit și regional) vighitôr s.m.
– Veghea + suf. -ător.

VEGHETURĂ s. f. (Învechit, rar) Veghe (II 3). *De multe ori am fost călători și în frică pre apă și în frică între tîlhari... și în frică în pustie și în frică pre mare și în frică în frații ceia strîmbii... și în multă veghetură și în foame și în seate și în mult post*. CORESI, L. 380/11, cf. DHLR II, 348.

– Pl.: vegheturi.
– Veghea + suf. -ătură.

VEGHÉZĂ s. f. v. veioză.

VEGHI¹ subst. I. (Prin sudul Ban.) „Un loc deschis de unde se vede în depărtare”. Com. LIUBA.

2. (Regional) Fața dealului (Berzasca – Moldova Nouă). Cf. ALR I 387/5.

– Pl.: ?
– Etimologia necunoscută.

VEGHI² subst. v. veghe.

VEGHI³ vb. IV v. veghea.

VEGHIÉNT, -Ă adj. (Italianism învechit, rar) Clarvăzător; perspicace. *Soțetatea-nreagă Constă din elemente curate, sănătoase, La locul lor veghiente spre-nreagă armonie*. HELIADE, O. I, 206.

– Pl.: veghienți, -te.
– Din it. *veggente*.

VÉGIE s. f. v. vejie.

VEGLIÓT, -Ă adj. 1. (În sintagma) *Dialectul vegliot* (și substantivat, f.) = unul dintre cele două dialecte ale limbii dalmate, care se vorbea în insula Veglia. Cf. DRĂGANU, ROM. 518. *Latina balcanică e reprezentată de română (cu dialectele sud-dunărene), de vegliotă (azi dispărută) și de elementele din vocabularul albanezei*. ROSETTI, I. L. R. I, 40. *Soarta aromânei, în condițiile arătate (tendința de a deveni grai familiar, și apoi de părăsire a lui), este aceeași pe care a avut-o vegliota și o are istroromâna*. FD I, 100. *Limba dalmată, limbă romanică, astăzi dispărută... avea două dialecte: ragușan în sud și vegliot în nord*. DER II, 8. cf. H. MIHĂESCU, GR. 52, 53, IVĂNESCU, I. L. R. 125.

2. Care aparținea dialectului vegliot.
– Pronunțat: -l'i-ot. – Pl.: veglioti, -te.
– Veglia (n. pr.) + suf. -ot.

VEGMĂISTRU s. m. (Germanism regional) Muncitor care lucrează la întreținerea unei porțiuni de șosea; (germanism, prin Transilv.) vegraimăr. Cf. MÎNDRESCU, I. G. 100, JAHRESBER. X. 217, ALR I 805/1.

– Pl.: vegmaîștri.
– Din germ. *Wegmeister*.

VEGRAIMĂR s. m. (Germanism, prin Transilv.) Vegmaîștru. Cf. ALR I 805/107, ALR II 6478/105.

– Pl.: vegraimări.
– Din germ. *Wegräumer*.

VĒGZĒS s. n. (Maghiarism regional) „Testament” (Sălicea – Cluj). LEXIC REG. II, 79.

– Pl.: ?
– Din magh. *végzés*.

VEHEMÉNT, -Ă adj. 1. (Mai ales despre manifestări, acțiuni ale oamenilor) înflăcărat, impetuos, înverșunat, violent. *Fărăor nerușinat, grosolan și bas este vehement, tare, energic, plin de sare acră și mușcătoare*. HELIADE, O. II, 91, cf. PONTBRIANT, D., PROT. – POP., N. D., COSTINESCĂ, LM. *Adăogînd... un caracter cam vehement, precum e ațel al rasei noastre, ne putem lesne explica de ce șiple divergențe în păreri se schimbă în neîncredere și în acuzări de intențiuni subversive*. EMINESCU, S. P. 416, cf. ȘĂINEANU, ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Șe născu o discuție vehementă între fii și tată*. AGIRBJEANU, A. 110, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Mai tîrziu, iar o scurtă și vehementă încăierare, și ajungem pe malul Oluhului*. CAMIL PETRESCU, U. N. 299. *Chipul măslinii și prelung... avea ceva tainic, trist și totodată vehement în el*. VOICULESCU, P. I, 107, cf. SCRIBAN, D. *La 22 mai... el prezintă Porții două note redactate într-o limbă neobișnuit de vehementă*. OTETEA, T. V. 212. *Preotul comunei, pe un ton vehement, începe să mă judece*. ULIERU, C. 108. *Îndemnat de bice și de uralele vehemente ale vizitilor, bagajele mele, urnițe cu greu, se opriră dinaintea depozitului*. ARGHEZI, S. X, 117. *Hangerlioaica... arunca bastonul cît mai departe de trup, într-un gest vehement*. CĂLINESCU, S. 7. *Răspunde printr-o scrisoare de dezmințiri, dar și de ieșiri vehemente la adresa superiorilor săi*. VIANU, L. R. 327. *În cele din urmă, întreg acest complex de fenomene: instinct creator, putere fascinantă de înrîurire, intuție divinatorie, ritm vehement de viață – ni se pare circumscris prin cuvîntul „demonie”*. BLAGA, Z. 234.

„Scrisorile persane”... sînt o vehementă critică la adresa societății feudale. LL 1955, 37. Cineva l-a pus în legătură cu Opinia publică, gazeta vehementă, dar astmatică a unui grup de cărturari reformatori. VINEA, L. I, 119. Icoane de lemn sînt cel mai vehement pamflet asupra vieții monahale. CONSTANTINESCU, S. I, 64, cf. DL, DM. Șincai, pe rînd acuzator vehement sau apărător călduros, aduce izvoare, mărturii, documente și fapte ce se înfruntă reciproc într-o atmosferă de real dramatism. IST. LIT. ROM. II, 53. Acest vehement protest contra regimului nobiliar... trebuie înțeles... ca dorința înlocuirii clauzelor anulate, cu altele contrarii, printr-un alt tratat. IST. ROM. II, 973. Criticul se angajează în polemici, uneori cît se poate de vehemente. V. ROM. iunie 1965, 55, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. ♦ (Adverbial) Nu pot să se fâlească cu vrîm merit pentru a avea dreptul ca să se exprime alît de vehement. EMINESCU, S. P. 18. Reclamau vehement să fie rase cu tunul toate satele care s-au revoltat. REBREANU, R. II, 154. Ladima denunța vehement un cartel industrial. CAMIL PETRESCU, P. 301, cf. SCRIBAN, D. Protestă vehement: - Ce? Să lăsam bolnavul fără nici un ajutor? CĂLINESCU, E. O. II, 186. Se protestează... vehement împotriva tendinței pedante de a se făuri cuvinte noi. VARLAAM - SADOVEANU, 197.

2. (Învechit, rar; despre fenomene ale naturii) Care se produce, se manifestă cu intensitate deosebită, cu violență. Nește spețe propriu de vînturi veemînți sînt vîrtegiul și tifonele. FONTANIN, C. 19/15. Vîrtegiul este un conflict între două sau mai multe vînturi contrare, cari, combătîndu-se între sine, produc în aer o mișcare cercularie, mai mult sau mai puțin veeminte. id. ib. 19/20, cf. LM, ȘĂINEANU, D. U.

- Pl. : vehemenți, -te. - Și: (învechit, rar) vehemînt, -ă (PONTBRIANT, D.), vehemînte (PROT. - POP., N.D.), veemînt, -ă (BARCIANU, ALEXI, W.), veemînte (LM), veemînte (pl. veemînți) adj.

- Din fr. véhément, lat. vehemens, -ntis. Cf. it. veemente.

VEHEMÉNȚĂ s. f. 1. Înflăcărare, impetuozitate, înverșunare, violență (în manifestări, în acțiuni). Nici o spețe de versuri din poezia profană nu se poate compara cu versetele biblice ca dithyrambelele helenilor. Aceștia, ca și versetele... cerea avîntul imaginațiunii, delirul sacru, vehemența expresiunii. HELIADE, O. II, 177. În vehemența sa, el califica discursul meu de hiperă. KOGĂLNICEANU, S. A. 228, cf. PONTBRIANT, D., PROT. - POP., N. D., COSTINESCU, LM. El e înfrînt prin sine însuși, prin vehemența și adîncimea simțirilor lui. EMINESCU, S. P. 353, cf. 83. Discursurile lui sînt pline de momente de vehemență, cari vor rămînea pentru totdeauna celebre în istoria literelor noastre; dar nu se va găsi într-însele un singur moment de răutate sau de micime de suflet. CARAGIALE, O. V, 133, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. Am fost... cu vehemență, de altă părere. IBRĂILEANU, A. 104, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. Cu toată vehemența sa romantică, poezia lui Carducci este clasică prin idei, prin compoziție și structură. LOVINESCU, C. VII, 154, cf. id. s. I, 256. Nu se sfește a critica cu vehemență atitudinea Franței. TITULESCU, D. 696. Campania de presă anunțată, care urmărea în primul rînd intimidarea acelor puțini prieteni, a depășit în vehemență și diversitate de manifestări toate așteptările. CAMIL PETRESCU, T. III, 501. Articolele lui Eminescu, păstrînd ordinea de totdeauna a gîndirii și stilul impecabil, se distingueau acum printr-o vehemență spumegătoare. CĂLINESCU, E. 356. Ioanide protestă cu o vehemență crescîndă. id. B. I. 5. Începură să discute cu vehemență contradictorie. AL. PHILIPPIDE, S. II, 71, cf. SCRIBAN, D. Prin lărgirea cîmpului de observație socială și prin vehemența pasiunilor, povestirea ruinării sufletesti a lui Iosif Rodean... alcătuiește o etapă vrednică a fi considerată în dezvoltarea realismului mai nou. VIANU, A. P. 323. Ceea ce izbește neapărat ca nouitate este numai vehemența acestei critici îndreptată asupra întregului orizont al culturii noastre de-atunci. id. L. R. 180. Neoimpresioniștii renunță la acest amestec „impur”, pe care cu vehemență îl împuță impresioniștilor. OPRESCU, I. A. IV, 370. Unul din învătători combate cu vehemență propunerea

mea. ULIERU, C. 27. Alți ziaristi... îl combătură cu vehemență. STANCU, R. A. IV, 335. Vorbeau încet... punînd în cuvîntul lor izbucniri de patimă și vehemențe stăpînite. VINEA, L. II, 23. Categoria aceasta de pamflet n-o găsim în „Scrisorile” și nici în articolele politice ale lui Eminescu, a căror vehemență nu este de o temperatură mai scăzută decît violența argeziană. CONSTANTINESCU, S. I, 65, cf. 67, DL, DM. Împotriva principiului heraclitean al identității concrete și al opoziției imanente s-a ridicat, cu vehemență, Parmenide din Elea. JOJA, S. L. 38. Pamfletul vindictiv din „Junii corupți” se înscrie în linia vehemenței satirice pașoptiste. V. ROM. ianuarie 1965, 102. Pamfletar viguros, romancier și dramaturg exemplar în vehemența sa justițiară. CONTEMP. 1974, nr. 6, 1/4, cf. M. D. ENC., DEX, DN³.

2. (Învechit) Intensitate deosebită, putere (a vîntului). Temperatura și celeritatea vînturilor este diversă... De la celeritatea vînturilor depinde veemînța lor, după care ele capătă diverse numiri. FONTANIN, C. 18/31, cf. LM.

- Pl. : (rar) vehemențe. - Și: (învechit, rar) vehemînță (PONTBRIANT, D.), veemînță (LM, BARCIANU), veemînță s. f.

- Din fr. véhémence, lat. vehemētia. Cf. it. veemenza.

VEHEMÎNT, -Ă adj. v. vehement.

VEHEMÎNTE adj. v. vehement.

VEHEMÎNȚĂ s. f. v. vehemență.

VEHÍCUL s. n. v. vehicul.

VEHÍCUL s. n. 1. Ceea ce servește ca mijloc de propagare (2), de transmitere. Prin potrivită împrăștiere și regulata fîrculație a singelui pîn organe se ține sănătatea organismului, ... și prin scurgerea și vărsarea lui se stinge orga: singele este dar vehiculul vieții. EPISCUPESCU, PRACTICA, 262/24. Aerul este propriul nostru element și... este cel de frunte vehicul pentru de a trage din noi părțile cele stricate și a le priimi în sine. VASICI, M. I, 216/25. Țigaretetele de camfor au de scop d-a face să ajungă camforul pe suprafețele plămânării, ceea ce nu s-ar putea face fără numai prin scăparea aburului său și prin vehiculul răsufării. MAN. SĂNĂT. 107/5. Vehiculul materiei infecțioase pot fi excrețiunile și secrețiunile unui om animal bolnav de boală infecțioasă. ENC. ROM. II, 823, cf. ȘĂINEANU, BARCIANU, ALEXI, W. Aerul e vehiculul multor epidemii. CADE. Aerul e vehiculul sunetului. SCRIBAN, D. Transportul electricității prin gaze are ca vehicul ionii gazoși. CIȘMAN, FIZ. II, 312. Apa este vehiculul anumitor boli. DL, cf. DM, DN³. ♦ (Abstract) Mijloc de comunicare (a unor idei, a unor cunoștințe etc). Limba nu este material, ci numai un vehicul prin care ideea concepută de poet se exprimă și se comunică cu altul. ap. VIANU, L. R. 150. Tiparul e cel mai bun vehicul al cugetării. ȘĂINEANU. Limba trebuie a se îmbogăți pentru a servi de vehicul ideilor științifice sau literaturii superioare. IORGA, L. II, 290. Acești păstori, în colindatul lor cu turmele prin munți, ... au fost un admirabil vehicul al conștiinței naționale românești, întrefinînd astfel permanente legături între românii de ambele laturi ale Carpaților și Dunării. ARH. OLT. V, 295. Metafora în filozofie are un rol constitutiv, nu numai pe acela al unui vehicul expresiv. VIANU, M. 44. Cuvîntul, spune Vischer, nu lucrează în poezie ca sunet muzical, ci ca simplu vehicul al imaginilor fanteziei. id. L. R. 150. Iată, totuși, o formulă magnifică exprimînd virtutea numărului de a fi un limbaj, un vehicul al adevărului. JOJA, S. L. 185. Metafora este tocmai vehiculul care asigură circuitul continuu dintre sensibilitate și rațiune. REV. FIL. 1971, 1465. ♦ (Farm.; astăzi rar) Excipient lichid. Agentul cel mai de căpetenie al alcoolului camforat este camforul; alcoolul îi slujește... numai de vehiculă. MAN. SĂNĂT. 119/5. O cataplasma este dară un minunat mizloc de a întruduce... medicamentul prin vehiculul apei. ib. 131/24, cf. ENC. ROM., D. MED., DN³.

2. Mijloc de transport pe o cale de comunicație terestră, subterană, pe (sau sub) apă, aeriană, cosmică. [Aceste] înfricoșate vehicule... par ca niște munți plutitori. CODRESCU, C. I, 215/31. Din norocire era cu o trăsură mare cu covîrtir, vehiculul i-a servit de cameră și de pat. ȘION, P. 343, cf. LM, ȘĂINEANU, ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W. Camioane cu gunoae și vehicule de tot neamul, Trăsuri, cucoane și tramvaie și tot ce poartă macadamul. ANGHEL-IOSIF, C. M. II, 53. Acest vehicol... e foarte solid construit. PĂCALĂ, M. R. 455. Din trenuri se vedeau pe șosele șirurile neîntrerupte ale vehiculelor de tot felul. PAPADAT-BENGESCU, O. II, 56, cf. RESMERIȚĂ, D. Cînd urmau ploii mari... roatele vehiculelor se înfundau de multe ori în gloduri enorme. N. A. BOGDAN, C. M. 7, cf. GOLOGAN, C. R. 97, 101, NICA, L. VAM. 268, CADE. Podul de lemn... va fi servit pentru vehicule și transporturi de greutate mari. ARH. OLT. X, 186, cf. NOM. PROF. 60. Vehiculele Bucureștiului se duceau la șosea. TEODOREANU, M. II, 182. Se aburcă în vehiculul pe care i-l trimisese Domnia. SADOVEANU, O. X, 192, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D. Noile vehicule se pot mișca în voie..., consumînd energia electrică de pe fir. ENC. TEHN. I, 198. Vehiculul creșcă astfel conceput ar putea fi dirijat. ib. 375. Arcuri de suspensie pentru vehicule. NOM. MIN. I, 98. Capitala e în bună parte încă și azi un oraș pentru vehiculele cu cai. ARGHEZI, B. 101. Cele peste douăzeci de vehicule, printru care și cupeuri, ... fură de un admirabil efect. CĂLINESCU, E. O. II, 294. Privesc ca vrăjiți... tot soiul de vehicule, pe drumul european de pe marginea apei. CAMIL PETRESCU, O. III, 102. Ar fi alergat dacă piața n-ar fi fost plină de vehicule și de lume. VINEA, L. I, 242, cf. LTR², DL, DP, DM, DER, M. D. ENC. Nu mai trecuse nici un vehicul militar german. V. ROM. februarie 1974, 7. Printre invențiile enumerate se afla și un vehicul blindat, pe care astăzi l-am putea numi „tanc”. MAGAZIN IST. 1974, nr. 4, 48, cf. DEX, DN². Vehiculul spațial urmează să fie supus unor teste la sol privind rezistența la vibrații. ȘCÎNTEIA, 1977, nr. 10967. Aterizarea vehiculului spațial este programată pentru 9 noiembrie. id. 1981, nr. 12184.

— Accentuat și: (învechit, rar) vehicul. ALEXI, W. — Pl.: vehicule. — Și: (rar) vehicol s. n., (învechit, rar) vehiculă s. f., vehicul s. n.

— Din fr. *véhicule*, lat. *vehiculum*.

VEHICULĂ vb. I. T r a n z. 1. (Rar) A constitui un mijloc de propagare (2) de transmitere. Această intensitate de vibrațiuni, cîrmuită la regnul mineral de legi fizice, iar la cel animal, condusă pe lângă aceste legi și de vibrațiunile celulelor nevoase, vehiculează în ea, o dată cu intimitatea ei constructivă, însăși cugetarea. MACEDONSKI, O. IV, 142.

2. (Complementul indică idei, opinii etc.) A face să circule. V. colporta, difuza, propaga (3), transmite. Să studiem elementele arhitectonice ale bisericilor vechi românești, în comparație cu cele ale artei pur bizantine și ale popoarelor care... au împrumutat elemente din d'ceastă artă sau care le-au vehiculat aiurea și la noi. ARH. OLT. V, 293. Unei literaturi... vehiculată prin complicate procedee de analiză și de stil... e o fericire că i s-a pus temelia solidă a acestei epopei țărănești. LOVINESCU, C. VII, 132. El prelucrează un material concret sau un material de imagini, în așa fel încît aceste materiale să cuprîndă și să vehiculeze viziunea sa. VIANU, E. 344, cf. DL, DM. În Țiganiada imaginile sînt mai mult prețete pentru exprimarea unui crez filozofic și social-politic, figurația plastică vehiculînd în primul rînd un mesaj de idei. IST. LIT. ROM. II, 78. Presa... constituie o bogată și prețioasă sursă de informare pentru cercetarea istorică, ea vehiculînd numeroase tipuri de izvoare. IST. ROM. III, XLII. S-a situat încă din prima perioadă a artei sale pe poziții progresiste... vehiculînd idei largi, de mare suflu umanist. V. ROM. aprilie 1963, 149. În societate coexistă... boiernașul... îngîmfat, tînărul întors din străinătate, vehiculînd cîteva idei pariziene la modă. IST. T. I, 142. Cărțile tipărite la Tîrgoviște... au vehiculat, în timp și spațiu, un model strălucit de estetică aplicată în industria cărții. MAGAZIN IST. 1970, nr. 4, 31. În filozofia cunoașterii termenul acesta a fost vehiculat.

HRISTEA, P. E. 129. Cunoștințele nu izvorăsc nici din subiecte, nici din obiecte, ci din interacțiunile dintre ele, vehiculate de praxis. REV. FIL. 1971, 1633. Melodii străvechi... pot vehicula, prin noi expresii verbale, sentimente și idei noi. ROMÂNIA LITERARĂ, 1972, nr. 1, 5/4. Asemenea... scrieri vehiculau ficțiuni literare. V. ROM. iulie 1973, 105, cf. M. D. ENC., DEX, DN². Povestea vehiculează un mit. ROMÂNIA LITERARĂ, 1978, nr. 1, 7/2, cf. DSR. ◊ R e f l. p a s. În presa... de specialitate se vehiculează... termenul așa-zisei „crize a operei”. CONTEMP. 1974, nr. 7, 6/2. Trebuie să fim seama... de ideile care s-au vehiculat. MAGAZIN IST. nr. 3, 58.

— Prez. ind.: vehiculez.

— Din fr. *véhiculer*.

VEHICULĂR, -Ă adj. (Rar) De vehicule (2). Cf. LM. Drum vehicular. SCRIBAN, D., cf. DN².

— Pl.: vehiculare. — Și: (învechit, rar) vehiculăriu, -ie adj. LM.

— Din lat. *vehicularius*, -a, fr. *véhiculaire*.

VEHICULĂRE s. f. Acțiunea de a vehicula.

1. (Rar) Cf. vehicula (1). Pentru amîndoi femeia e numai treapta necesară a unui scop suprem, un obiect cu valoarea unei simple vehiculări a energilor spre posesiunea bunurilor pămîntești. LOVINESCU, C. VII, 127.

2. Punere în circulație a unor idei, a unor opinii etc. V. colportare, difuzare, propagare (3), transmitere. Cf. vehicula (2). Vom aminti mai departe expresiva sa sintaxă poetică todeauna în slujba vehiculării unui conținut consonant. VARLAAM-SADOVEANU, 203. Literatura își are... Profesorii îi sînt primii slujitori, ... societățile și ziarele, mijlocul esențial de vehiculare, știință și depășire. IST. LIT. ROM. II, 250. Ne interesează masa informației, puterea ei, mijloacele de vehiculare rapidă și ușoară prin canalele informației. REV. FIL. 1972, 40. Teatrul nostru contemporan cere, în sprijinul vehiculării ideilor, tehnici speciale. 1 septembrie 1966, 51. Creația nu se limitează la vehicularea termenilor morale constituite. CONTEMP. 1971, nr. 1301, 5/2. Aș observa că se adaugă, în vehicularea noțiunii de autenticitate, un timbru nou, existențialist. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 20, 7/1, cf. DN².

— V. vehicula.

VEHICULATOR, - OĂRE s. m. și f. (Rar) Persoană care vehiculează (2) idei, opinii etc. Parazitologia critică... n-ar merita a fi menționată, fiind externă criticii temeinice și fertile, și neluată în serios chiar de agitații ei vehiculatori. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 20, 3/1.

— Pl.: vehiculatori, -oare.

— Vehicula + suf. -ător.

VEHICULĂȚIE s. f. (Rar) Deplasare cu un vehicul (2). Cf. LM. Vehiculația cu trăsura a intrat în instincte, și azi românul a uitat că mai are și picioare. ALAS 28 XI, 1937, 9/2, cf. SCL 1979, 94.

— Și: (învechit, rar) vehiculațiune s. f. LM.

— Din lat. *vehiculatio*, -onis.

VEHICULĂ s. f. v. vehicul.

VEHTĂR s. m. v. vectăr.

VEHTER s. m. v. vectăr.

VEIĂGĂ s. f. v. văiagă.

VEICĂ s. f. (Regional) Unealtă folosită la deplasarea unei ambarcații, nedefinită mai îndeaproape (Cirligi - Roman). Cf. H x 137.

— Pl.: ?

— Etimologia necunoscută. Cf. bg. B e ũ k a „cracă, creangă”.

VEÍCUL s. n. v. vehicul.

VEICULÁRIU, -IE adj. v. vehicular.

VEICULAȚIUNE s. f. v. vehiculație.

VEIÉZĂ s. f. v. veioză.

VEIFII subst. pl. v. vifel.

VELFÍU s. m. v. vifel.

VEIOZĂ s. f. Lampă cu lumină (electrică) slabă, (care rămâne aprinsă în timpul nopții); (neobișnuit) veghetoare, v. veghetoar (II 2). Cf. ȘAINEANU, ALEXI, W. *O veilleusă albastră da lucrurilor o lumină fantastică, slabă*. BASSARABESCU, S. A. 18. *Lumina a fost stinsă: S-a lăsat numai o „veilleusă”, ca în camerele bolnavilor*. RALEA, S. T. I, 270. *În odaie ardea o veioză*. VINEA, L. I, 249. *Mă trezii târziu noaptea în întuneric. Aprinsei veioza*. PREDĂ, C. I. P. II, 45, cf. 315. *Stătea toată ziua trântit în pat, cu un maldăr de cărți, chiorindu-se la veilleuză*. T. POPOVICI, SE. 103. *Întinsese mâna pentru a aprinde veioza*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 31, 21/3. *Cînd se înapoie în odaie, veioza de pe noptieră... lumina tava așezată pe podeaua roșie*. TOIU, G. 80, cf. 81, DN¹, L. ROM. 1980, 260, DEX-S.

- Scris și: (după fr.) *veilleusă, veilleuză*. - Pronunțat: *ve-îo*. Pl.: *veioze*. - Și: (rar) *veghézá* (ALEXI, W., SCRIBAN, D. 1398), (învechit, rar) *veieză* (ALEXI, W.) s. f.

- Din fr. *veilleuse*. - **Vegheză**, adaptat după *veghea*.

VÉISĂ s. f. (Prin Transilv.) *Vîrșă*¹ (I) (de nuiete). Cf. SCRIBAN, D., VICIU, GL.

- Pl.: *veise*.

- Din magh. *vejsze*.

VÉJĂ s. f. v. vejie.

VÉJIE s. f. (Transilv. și Maram.) I. Tulpina porumbului; (în special) tulpina acestuia după ce a fost tăiată de la pămînt și s-au cules știuleții (întrebuințată mai ales ca nuțref); p. r e s t r. partea rămasă în pămînt din tulpina porumbului, după ce acesta a fost tăiat. *CocEANUL... se mai numește și strujean, ... tulu...*, și pl[ural] *hulugi, bălii, motoloși, vegii sau jipi*. PAMFILE, A. R. 87, cf. 264, DA I, 612, DSR, MAT. DIALECT. I, 27, VICIU, GL., T. PAPAĞAGI, M. 236, COMAN, GL., CV 1951, nr. 3-4, 44, ALR II 5283/353, LEXIC REG. 23, GLOSAR REG. *Cocenii tăiați și nelegați sînt numiți vejii*. ALR - M II h 406/231. *Tulpina porumbului e numită vejie*. ib. h 406/236. *Spîcu de la vejie*. ib. III h 812/238. *Jup de vejuri*. ib. 813/223. *Grămăz... de vejii*. ib. h 814/225. *Grămadă de vejuri*. ib. h 814/228. *Clăi de vejuri*. ib. h 815/223, cf. CL 1981, 170.

2. *Pănușă* (I) (uscată). Cf. DSR, VICIU, GL., COMAN, GL., ALR I 904/257, 357, 361, ALR SN I h 109/362, ALRM SN I h 77/362, LEXIC REG. 23, GLOSAR REG., CL 1981, 170.

- Pl.: *vejii*. - Și: *vejă* (DA I, 612, DSR, GLOSAR REG.; pl. *veje*, ALR I 904/361 și *vejuri*, ALR - M III h 813, h 814, h 815), *vejură* (ALR - M III h 812/221), *vejie* (pl. *vejii*) s. f.

- Etimologia necunoscută. Cf. g h i j ä. - **Vejură**: sg. refăcut după *vejuri* (pl. lui *vejă*).

VÉJNIȚĂ s. f. (Regional) Cosoroabă (la casă) (Pecica - Arad). Cf. ALR III h 225/53.

- Pl.: *vejnițe*.

- Cf. scr. *venčanica*.

VÉJURĂ s. f. v. vejie.

VEL¹ (Învechit) Element de compunere care înseamnă „mare” și care, precedînd denumiri de dregători, indică treapta cea mai înaltă a dregătoriei respective. *Coste Băgoc vel-dvornic, ... Dumitru Goia vel-postelnic* (a. 1620). GCR I, 62/13. *Buzinca vel-comis* (a. 1631). MAG. IST. I, 125/2. *Toma vel-stolnic* (a. 1641). GCR I, 91/21. *Au tăiat*

Duca Vodă... pe Gheorghie Bogdan vel-jicnicer. NECULCE, I. 67. *Ș-au perit și el de foc, împreună cu Totoiescu, vel-căpitan*. id. ib. 95, cf. CANTEMIR, I, I, 1, 240. *Stepan, vel-portarul de la Poartă, ... au adus steag lui Pătru Vodă de domnie noao*. C. CANTACUZINO, CM I, 118. *Au dus și pre Măriia sa Vodă la împăratul... și pă fiul Mării sală și cu 5 boiari adecă: vel-ban, vel-logofăt, vel-spatar, vel-clucer, vel-stolnic*. R. GRECEANU, CM II, 127. *Jupan Sărbăan Cantacuz(ino) vel-păharnic* (a. 1702). GCR I, 343/13. *O samă din boieri... de la vel-logofăt pînă la vel-stolnic să fie nesupărați de dajdea visteriei* (a. 1737). ARHIVA R. II, 259/26. *Poruncim domnie mea, dum[nea]v[oastră] vel-agă, ... nimea întru nimic să nu-l supere pe acest Grigori... de bir* (a. 1759). FURNICĂ, D. C. 16. *Ei au obicei de dau cu rupia camănă pe an cîte 15 galbeni de pivniță la vel-camănar* (a. 1760). N. A. BOGDAN, C. M. 60. *Vasile Adam vel-șatrar giudecătoriu de fîntul Fălcuiului* (a. 1760). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 44, cf. ȘTEFANELLI, D. C. 105. *Vel-logofeții datori sînt să gătească Divanul domnie mele, să puie la orînduală zapcii, ca să aibă gata pre cei ce să pricinuiască cu toate cele trebuincioase* (a. 1775). PRAV. COND. (1780), 163. *Să se numească ghenicos, venitul boierilor, strîngîndu-se în deosebită casă... subti epitropia dumiilor sale vel-logofăt, vel-vornic, vel-spatar și vel-ban* (a. 1779). ARHIVA R. II, 239/6. *Poruncim domnie me dum[ne]tale Sandule Sturza, vel-agă, să dai știre și tare poruncă tuturor celor ce vind în orașii lași... cu toți după prețul ce s-au pus așa să vindă* (a. 1792). FURNICĂ, D. C. 181. *Alegerea vreunui vodă harnic, Ūnui băn, vel-spătariu și păharnic*. BUDAI-DELEANU, T. 398. *Am pițac către dumnealui vel-armaș* (a. 1812). DOC. EC. 142. *Am alcătuit un rang de boierie... sub numire de vel-vornic de poștă* (a. 1813). URICARJUL, I, 198. *Aducîndu-le vel-post[elnicul], le-au numit că sînt cuçoănele boierilor*. DIŢONJIE, C. 194. *Îl face vel-camaras*. BELDIMAN, E. 69/28. *Altaieri am fost cătați de cătră dum[nea]lui vel-vistier în ființa și a dum[nea]lui vel-agă* (a. 1825). FURNICĂ, D. C. 321, cf. HELIĂDE, O. II, 341, I. GOLESCU, C., VALIAN, V. *Stefan III Cantacuzino, cel mai de pe urmă domn pămîntean a Țării Românești, fu siluit și el a trimete Porții... sune de hani și provizii... care toate fură date sub povața vel-paharnicului Statie Leurdeanu*. ARHIVA R. II, 1/22. *100 lefegii sub vel-ceaș*. BALCESCU, M. V. 627. *Te înalță spre răsplătire la rangul de vel-armaș*. NEGRUZZI, S. I, 133. *Făcu să cază în mințile lui pitacul domnesc prin care îl numea vel-cămăraș*. FILIMON, O. I, 103. *Vel-hatman procit vel-pitar*. id. ib. 248. *Lingă dînsul, la spate, în picioare, Stă Toma, vel-paharnic, fiind două ulcioare*. ALECSANDRI, T. II, 99, cf. CIHAC, II, 452. *Constantin Vodă... incredințea lui Constarin stolnicul Cantacuzino și lui Iqnake Văcărescul, vel-agă, toată pedestreimea și o seamă de călărim*. ODOBESCU, S. I, 255, cf. DDRF, ȘAINEANU, ENC. ROM., BĂRCIAȘU, ALEXI, W., IORGA, C. I. II, 157, TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Cel ce a oferit mai mult pentru o atare slujbă a fost cinștitul și credinciosul boier Dimitrie Ghica, ce era în același timp și vel-vistier al domniei*. N. A. BOGDAN, C. M. 162, cf. CADE. *Ea trase în gazdă la Raicévici... unde a doua zi dimineață... se și înfățișă... vel-postelnicul*. GANE, TR. V. 409. *Pe vel-comis Mărioale cine nu-l cunoaște? SADOVEANU, O. XIII, 687. Radul Vodă Paisie a dat din Tîrgoviște cartea de stăpînire a credincioșilor săi boieri, lui jupan Drăghici spătariu și lui jupan Udiște vel-vistier, peste moșiile Căpăținenii de lingă Poenari*. ARH. OLT. XVII, 212, cf. SCRIBAN, D. *În anul 1692 martie 23, jupineasa... Părdeasca, fîca lui Lațco vel-stolnic și a Brîndușei, închină moșia Meanți cu schitul de aci mișăstirii Tismana*. ARH. OLT. XIX, 32. *În pisania de la intrare, din care așlam că aceașta e biserică lui Răducașu, a lui Rădu Racoviță, vel-logofăt, dăm cu uimire de versuri frantzuești*. CALINESCU, C. O. 255. *Credinciosul Purice se face moșinoi, și Ștefan poate să încalce... L-a dăruit cu moșii, i-a făcut vel-armaș, i-a căsătorit cu fata hatmanului Arbore*. VIANU, L. R. 615, cf. DL, DM. *Slujitorii de țară, puși sub ascultarea vel-căpitanilor... și a căpitanilor... asigurau paza ȋnărginii, ordinea internă, urmărirea fugărilor și execuțiile fiscale*. IST. ROM. III, 399. *Pă lingă cei doi vel-logofeți, de Țara de Sus și de Țara de Jos, apare un al treilea vel-logofăt cu atribuții*

judecătorești. ib. 695, cf. DER, M. D. ENC., DEX, DREV. ◇ (Însoțit și de alte determinări legate de o denumire de dregătorie) *Preda Prîșcoveanul biv-vel-medelnicer*. R. GRECEANU, CM II, 125. *Șerban Cantacuzino biv-vel-păharnic*. ANTIM, O. 349. *Matei Fălcoianu, biv-vel-căpitan* (a. 1708). ODOBESCU, S. II, 469. [Cronica]... *este făcută dintr-nceput și scrisă cu însuș mina d[um]isale biv-vel-stolnic Dumitrache* (a. 1782). GCR II, 126/10. *Întîlnim chiar în vremuri mai vechi pe... alții purtînd numele de biv-vel-vornici (adecă foști mari vornici), biv-vel-logofeși, biv-vel-postelnici*. ARHIVA, I, 37. *În 1764 era biv-vel-vistier, dar fu făcut în curînd mare-logofăt*. IORGA, L. II, 120. *Zărzărel, vel-treti-logofăt cu caftan*. CĂLINESCU, S. C. L. 69. *Pînă în ianuarie 1824, fusese măritată cu biv-vel-logofătul Ortoscolev*. CAMIL PETRESCU, O. I, 206, cf. MS. 1975, nr. 2, 15. ◇ (Urmînd după substantivul „boier”) *Ficiori de boieri-vel*. NECULUCE, L. 381.

- Din slavonul **ВЕЛ** [wě].

VEL² s. n. v. vâl.

VELĂR¹ s. m. I. Persoană specializată în confecționarea și repararea velor (și a altor obiecte din pînză de vele folosite la bordul navelor). *Mai fuseseră tocmiți și alți oameni la lucru, un bătrîn velar cu ajutoarele lui*. TUDORAN, P. 113, cf. LTR², DN³, D. MAR., DEX-S.

2. Marinar care manevrează-velele unei nave. Cf. LTR², DN³, DEX-S.

- Pl. : *velari*.

- **Velă** + suf. -ar.

VELĂR², -Ă adj., s. f. I. Adj. (Fon.) Care se produce în regiunea vîlului palatului²; (despre sunete) care se articulează prin atingerea sau prin apropierea rădăcinii limbii de vâlul palatului². V. g u t u r a l. *Intervocalic*, „l” *velar a trecut la „r”*. ROSETTI, I. L. R. I, 98, cf. SCRIBAN, D. *Pentru o consoană velară mușchii lingual se mișcă înainte*. SCL 1955, 202. *Limba română are două oclusive velare: „k” și „g”*. GRAM. ROM¹, I, 68. *Un astfel de „r” face impresia unui „g”, cu o foarte slabă ocluziune velară*. ib. 94, cf. DL. *O consoană finală urmată de un fel de [h] sau de [ʔ], ambele sufluri explozive, așt cel velar, cît și cel palatal, avînd aceeași durată, nu poate fi considerată ca o succesiune de sunete*. FD II, 56. *Consoana iod, devenită fonem autonom, a acționat asupra tuturor consoanelor dentale și velare precedente, precum și asupra lichidelor „l” și „r”, palatalizîndu-le*. CL 1965, 99, cf. M. D. ENC. *Pronunțarea unei vocale velare... după o consoană palatală a fost cercetată insuficient*. SCL 1973, 451, cf. DEX, DN³. *Croații n-au vocale velare*. IVĂNESCU, I. L. R. 530. ◇ (Adverbial) *În nordul Ardealului... „l” urmat de „a”, „o”, „u”, „ă”, „î”, de altă consoană sau cînd e nemuiat în poziție finală, e rostit velar*. GRAM. ROM¹, I, 94. ◆ Care este propriu sunetelor articulate în regiunea vîlului palatului². *În evoluția rostirii românești acest caracter palatal sau velar al vocalelor are un rol hotărîtor*. PUȘCARIU, L. R. II, 40, cf. GRAUR, N. P. 27. *Ocluzivele finale nepalatalizate sînt urmate de un suflu cu timbru velar*. FD II, 54. *În graiurile în care „s” și „f” au numai timbru velar, alternanța este „a/ă”*. CL 1965, 106.

2. S. f. Sunet velar² (1). Cf. ENC. ROM. II, 633. *Credem că există mai mult decît o coincidență... la rotacizarea lui „n” intervocalic și la prefacerea velarelor urmate de dentale în labiale*. PUȘCARIU, L. R. I, 268, cf. SCRIBAN, D. *După locul unde se formează ocluziunea sau construcțiunea canalului vorbitor, consoanele se împart în bilabiale..., palatale, velare*. GRAM. ROM¹, I, 66, cf. DL. *Prin studierea... velarelor românești am obținut date prețioase în ce privește vocalele*. FD VI, 83, cf. DM, DER. *Velara sonoră [este] mai puțin frecventă*. CL 1964, 307. *Labialele și palatale sînt mai apropiate de dentale decît velarele*. ISTE. L. ROM. II, 210, cf. M. D. ENC., DEX. *În indoeuropeană primitivă existau velare rotunjite*. SCL 1977, 130, cf. DN³. *Menționează rotacismul și tratamentul velarelor latinești „c”, „g”*. L. ROM. 1979, 476.

- Pl. : *velare*.

- Din fr. **vélaire**.

VELĂRIUM s. n. (La romani) Acoperămînt de pînză al unui amfiteatru sau al arenei unui circ. Cf. ENC. ROM., M. D. ENC., DN³, DEX-S.

- Pronunțat: -ri-um.

- Din lat. **velarium**, fr. **vélarium**.

VELARIZĂ vb. I. Tranz. și refl. (Fon.) A deveni sau a face să devină velar², prin mutarea locului de articulație în regiunea vîlului palatului². *Printr-un fel de armonie vocalică, adeseori și „a” din silaba precedentă, dar mai cu seamă din cea următoare, se velarizează*. ARH. FOLK. III, 36. „f” *se velarizează devenînd „î”*. SCL 1956, 16. „f” *s-a transformat dintr-o dată în „ă”, atunci cînd el trebuia să se velarizeze*. IVĂNESCU, I. L. R. 528. *Rostirea dură a lui „ș”, după care „e” s-a velarizat trecînd la „ă”, a fost observată în două dintre textele de care ne ocupăm*. L. ROM. 1981, 158.

- Prez. ind.: *velarizez*.

- Din fr. **vélariser**.

VELARIZĂRE s. f. (Fon.) Faptul de a (se) velariza; modificare fonetică prin care un sunet devine velar². Cf. SCL 1959, 234. *La velarizarea lui „f” rusec contribuie nu numai ridicarea părții posterioare a dosului limbii către palatul moale..., dar și o oarecare coborîre a palatului moale*. FD II, 19. *Velarizarea vocalelor anterioare precedate de consoane labiale a fost considerată de cercetătorii istoriei limbii române ca o transformare normală*. CL 1965, 100. *Nu este exclus ca, de la început, fenomenul velarizării lui „l” să nu fi cuprins toate cuvintele și toate pozițiile lui în cuvînt*. SCL 1966, 291. *În cazurile în care velarizarea palatelor nu s-a produs, „i” a rămas intact pînă azi*. IVĂNESCU, I. L. R. 528. *Velarizarea lui „e” în Dumnedzău... este o particularitate a fonetismului graiurilor nord-moldovene*. L. ROM. 1981, 156.

- Pl. : *velarizări*.

- V. **velariza**.

VELARIZĂT, -Ă adj. (Fon.; despre sunete) Care a suferit fenomenul velarizării. Cf. DR. IX, 56. „Ă”... *are o variantă „palatalizată”... și alta „velarizată”*. PUȘCARIU, L. R. II, 45.

- Pl. : *velarizați, -te*.

- V. **velariza**.

VELASTRĂI s. n. (Nav.) Velă triunghiulară întinsă pe straiurile dintre arbori. Cf. ABC MAR. *Recent s-au construit și... goelete cu velastraiuri*. LTR² VIII, 674, cf. SCL 1961, 613, DN³, D. MAR.

- Pl. : *velastraiuri*.

- **Velă** + **strai**.

VELĂT, -Ă adj. (Italianism învechit, rar) Acoperit cu un vâl (1 I). *La astă răposare poporul au mărturisit durerea sa..., umblînd în cursul dolului... cu capul descoperit, femeile de tot îmbrobodite și velate*. ASACHI, S. L. II, 110. ◇ Fig. *Din fisionomia cea nobilă, deși velată de un aer de melanholie, strălucea sufletul cel virtuos ce vedera în toate dregerile sale*. CALENDAR (1851), 41/27.

- Pl. : *velați, -te*.

- Din it. **velato**.

VELATŪRĂ s. f. Totalitatea velor unei nave. Cf. ABC MAR., SCRIBAN, D., CV 1951, nr. 12, 34, GHELASE, U. P. II, 357. „Speranța” *era ceea ce se numește o goeletă, după numărul catargelor și felul velaturii*. TUDORAN, P. 178, cf. LTR², DL, DP, DER IV, 832, M. D. ENC., DEX, DN³, D. MAR.

- Pl. : *velaturi*.

- Din it. **velatura**.

VELĂ s. f. I. Bucată (mare) de țesătură rezistentă (de in, cîneapă, bumbac etc.) formată din mai multe fișii cusute între ele, care se fixează de vergă, de strai etc. și care, împinsă de

vînt, servește ca mijloc de propulsie a unei nave; pînză (II b), (încechit și popular) vetrelă (I), (încechit, rar) vâl (II 2). *A undelor spumare în umbrela de noaptea își amăgește ochii; O vei lua drept vele a flotei ce așteptă.* HELIADE, O. I, 355; cf. id. D. J. 118/2, NEGULICI. *De cîte ori, umflînd vîntul vela noastră, m-am despărțit de tine cu lacrimi pe obraz.* LĂZĂRESCU, S. 135/1. *Nu și-a adus aminte nici el, nici guvernorul navei, de bucurie, a înălța vela ce se cuvenea a fi pentru Egeu semnul de scăparea lor.* ARISTIA, PLUT. 22/18, cf. R. IONESCU, C. 148/13, POLIZU, PROT. - POP., N. D., COSTINESCU. *Caicul meu invită Cu catargul aurit! Coardele-i sînt de mătase, Velele-i sînt de atlas.* BOLINTINEANU, P. I, 245. *Prin chaos tu îmi apari, Cum printre valuri a navei velă.* EMINESCU, O. I, 27. *Corăbier, ... lasă sforile velelor și închină-te: adîncul te cheamă nerăbdător.* CARAGIALE, ap. CADE, cf. ENC. ROM. *În ce hal eram... Uzi de apă, cu velele și frînghiile catargelor rupte, comanda sfîșiată, iar pe puntea și coverta vasului sta sarea s-o iei cu lopata.* DUNĂREANU, N. 149, cf. CADE. *Cîte vele, cîte tunuri și ce echipaj are Velloccita?* CAMIL PETRESCU, T. II, 194, cf. ABC MAR. *Țărnuț împodobit cu atîtea zidiri și monumente s-ar fi oglîndit în Hrisokeras, dacă acel liman n-ar fi fost plin de furnicarul bărcilor cu vele.* SADOVEANU, O. XII, 31. *Un italian tînăr, care lucra la depozitul de materiale, a furat un val de pînză de vele.* BART, E. 277, cf. SCRIBAN, D. *Vase de cabotaj (cu și fără vele).* NOM. MIN. I, 340. *Velele începeau să fluture, slăbite de vînt.* TUDORAN, P. 357. *Pe efectele evolutive ale velelor se bazează manevra navelor cu vele.* LTR², cf. DL, DP, DER, M. D. ENC., DEX, DN¹, D. MAR. ♦ (Astăzi rar) Navă, ambarcație cu vele (I). *Flota este compusă din cincizeci vele.* COSTINESCU, cf. LTR², DL, DEX, DN¹. *Un convoi de 20 de vele.* D. MAR.

2. (La pl.) Sport practicat cu ambarcații cu vele (I). Cf. M. D. ENC., DEX, DN¹, D. MAR.

- Pl.: vele.
- Din it. vela.

VELĂRIE¹ s. f. I. Meseria de velar¹ (I). Cf. LTR², D. MAR., DEX-S.

2. Atelier în care se confecționează vele și obiecte din pînză de vele. Cf. D. MAR., DEX-S.

- Pl.: (2) velării.
- Velar¹ + suf. -ie.

VELĂRIE² s. f. (Cu sens colectiv) Obiecte din pînză de vele folosite la bordul navelor. Cf. D. MAR., DEX-S.

- Pl.: velării.
- Velă + suf. -ărie.

VELEĂG s. n. v. vileag.

VELEĂNȚĂ s. f. v. velință.

VELEĂT s. n. I. (Încechit) An (considerat ca unitate cronologică); p. e x t. dată calendaristică. *Letopisețul nostru scrie că au fost vâleatul 6867, cînd au stătut domn Dragoș Vodă.* URECHE, L. 67, cf. PRAV. 333. *La ce an s-ar fi așezat dații pre aceste locuri de la zidirea lumii, cu greu iaste a să adeveri, de vreme ce nime ales vâleaturile n-au scris.* N. COSTIN, L. 90, cf. 160. *Au fostu în dzua de Sînpetru la velet de la Adam 7217.* NECULCE, L. 187, cf. 4. *Făcut-au... sfînta mănăstire den Coziia... cînd era vâleatul: 6891.* ANON. CANTAC., CM I, 85. *Potrivindu-se vâleaturile și împărații turcești, grecești și pre alții dîmprejurul nostru, aceasta găsesc.* R. POPESCU, CM I, 227. *Au făcut-pă Dionisie patriiarh Țarigradului... fiind... vâleat 7202.* ANON. BRÎNCOV., CM II, 307. *Au mai arătat și alt zapis vechi făr' veleat (a. 1721).* GHIBĂNESCU, S. I, VII, 9. *Un zapis din veleat 7175, martie I, de la Gavril Mărgilat (a. 1746).* ib. id. XVII, 27. *Acest suret di pi zapis vechi l-am scris eu acnu, Simion Cheșco uricariul, la vâleat: 7266 iunie 17 (a. 1758) id. ib. id. XXII, 24. S-au făcut de samă la Cimpulung la-veleat 1765 (a. 1765).* ȘTEFANELLI, D. C. 78. *leste din velet 1773 (a. 1777):* IORGA, S. D. XXII, 248.

La ghenarie 5 a vâleatului 82, purcesei la Sibiu. VĂCĂRESCU, IST. 288. *Fiul Radului Vodă Negru nu putea fi la acest vâleat.* ȘINCAI, HR. I, 276/13. *Este zidită de răpăsoații întru fericire Ioan Bogdan Voivod și săvârșită de fiul său Ștefan Voievod la veletul de la zidire lumii 7030 (a. 1813).* ȘTEFANELLI, D. C. 443. *Fiecare pricină să se treacă cu veletul și luna (a. 1818).* URICARIUL, I, 254, cf. LB. *Un plan pi moșie Liteni, făr' velet (a. 1825).* IORGA, S. D. XXI, 293, cf. HELIADE, O. II, 341. *Vom adresa poruncă în scris către fiecare sat, arătînd trebuința, suma, ... veletul și numărul poruncii în puterea căria să urmează acea cerere.* REGUL. ORG. 63/9, cf. ISER, STAMATI, D. 53, POLIZU, HEM 1128, CIHAC, II, 167, LM, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Veletul 1793 nu putea să însemne altceva decît mitrica de naștere și de botez a lăzii.* HOGAȘ, DR. I, 247, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Uiat-am ziua și vâleatul.* TOPÎRCEANU, O. A. I, 110, cf. SCRIBAN, D., BL VIII, 164, DL, M. D. ENC., DEX. ♦ (Popular; adesea construit cu verbe ca „a veni”, „a sosi”, „a se împlini” etc.) Soroc; termen final; sfîrșitul vicții. *Pasămite i se împlinise și lui, îi sosise veletul.* ISPIRESCU, U. 119. *Mi-a venit veletul, și săcriul încă nu mi-e gata.* I. NEGRUZZI, S. III, 255. *Mi-a venit veletul... O țările mai am: ... să mi-mi așezun sfîrșitul.* DELAVRANCEA, O. II, 67, cf. TDRG, RESMERIȚĂ, D. *Ai...! strigă Tomșa întorcînd capul și aruncînd o căuțătură grozavă în juru-i. Multe necredințe și ticăloșii ași săvîrșit; acumă, la domnia Tomșei, v-a sosit și vouă veletul!* SADOVEANU, O. V, 581. *Nădăduiește să ție tovărășie corbului pînă la acel veleat.* id. ib. X, 349. *Las stîrful aici, să putrezească unde i-a venit veletul să piară.* V. ROM. februarie 1954, 78. *Vede soldatul c-au rămas numai o lură pînă s-a împlini veletul.* SEVASTOS, P. 168, cf. ȘEZ. I, 102. *Îi spune ciobarul tot ce-i pătise sufletul timp de nouă ani și cum tocmai azi îi sosise veletul.* RĂDULESCU-CODIN, L. 39. *Iote cum să bocesc muierile, parcă le-a isit veletu.* GRAIU, I, 239. *Mi s-apropie veletu.* VASILIU, P. L. 246. *Într-o zi... o-nțeles că i s-o împlinit veletu.* ȘEZ. XXIII, 56, cf. IZV. XXI, 144. *Ne-a ieșit veletu, se spune cînd se prîduc omoruri sau bătăi între rude apropiate.* Cf. H II 39. ♦ *Veletul de apoi = sfîrșitul lumii. Atunci va fi... veletul de-apoi.* MARIAN, I. 481. ♦ E x p r. **A face** (cuiva) **veleatul** = a omorî. *Al meu pruncușor Mi s-o face mare și te-o prinde-n gheare, Ți-o face veletul, Ți mie, scăpatul.* BALADE, II, 167. **A-i ieși veleatul** = a se învechi, a se perima (2). Cf. SCRIBAN, D., PAMFILE, J. II, 172. ♦ (Popular) Durată a vieții; trai, viață, soartă, destin. *Se vede că pîn-cum le-a fost și lor veletul. Cu Ivan și-au găsit popa!* CREANGĂ, O. 140. *Fiecare cu veletul lui; zile... nu poate da nime.* CONTEMPORANUL, V, 296. *Muream mai bine și-ncheiam veletul în ziua cînd potop venind troienii M-au năpădit cu sulii ferecate.* MURNU, O. 89. *De atîncea... trecuseră mui multe veleturi de om; satul se mutase în altă vale.* SOVEIA, O. 119, cf. 78. *Port... încrestat pe frunte veleatul meu întreg.* LESNEA, I. 63, cf. VOICULESCU, P. II, 186. *Mi s-a încheiat veletul aici, plătind prostia de care sînt vinovat.* SADOVEANU, O. XIII, 214. *În avocatură știam că am să-mi sfîrșesc veletul.* MIHĂESCU, D. A. 21. *Nu înțeleseseră sau nu voiră să înțeleagă că le-a trecut veletul.* STANCU, R. A. II, 214. *Să nu mă uiti, să trăiesc în inima ta cît ți-a fi și ție veletul pe lumea asta.* CAMILAR, N. II, 363, cf. com. LIUBA, ȘEZ. V, 170, I. CR. IV, 306. *Să plîng și să mă bocesc De veletul ce trăiasc.* PAMFILE, C. Ț. 226, cf. com. din STRAJA - RĂDAUȚI. *Așa-i viliatul lui.* AN. DOBR. IV, 100. ♦ (Încechit; astăzi poetic) Perioadă determinată de timp; epocă istorică. *Prințipuri care sînt atîta de vechi, pe cît... este veletul creștinesc.* VEISA, I. 26/6. *Înaintea veletului creștinesc, găsim pe Darius.* KOGĂLNICEANU, S. A. 58. *Bătrînul... [e] „un mag” înțelept; în glasul căruia răsună minia veleturilor.* LOVINESCU, S. I, 47. *Laclul rîu: își avea tainele lui venite din vechi veleturi.* VOICULESCU, P. II, 294. *Ai luptat și tu... Să îngropăm vâleatul umilinței.* V. ROM. decembrie 1954, 149. *S-a schimbat veletul = a trecut vremea aceea.* Cf. ZANNE, P. IX, 428. ♦ L o c. a d j. și a d v. (Prin Mold.) **Ca-n veleat** = ca într-o perioadă de mare belșug, de mare prosperitate. *Fructe ca-n veleat.* PAMFILE, J. II, 172. *De unde mai înainte i se pâruse preofului*

că trăiește ca-n veleat și că rău pe lume nu mai poate fi, o schimbare rău acuma! FURTUNĂ, v. 52.

2. (Prin Munt.; cu sens neprecizat, probabil) Pecete (1) gravată sau montată pe un inel. *Toți mesenii se scula, La inel Că se uita Și, veleatul de citea, Toți cu toții-l cunoștea Că-i inel de salavat, Că-i inelul de schimbat Ce le-a fost la cununat.* TEODORESCU, P. P. 621. *Inelul în mână lua, pe veleat că se uita, Frumos slova-i cunoștea.* MAT. FOLK. 1240. *Un inel, frate, avea, Pe pană-l punea... Domnul Chipor Crai că-l lua, Foarte bine-l cunoștea, Cînd veleatul mi-l vedea.* PĂSCULESCU, L. P. 153. ♦ (În e x p r.) **A-și arăta veleatul** = (despre oameni) a-și da arama pe față, v. a r a m ă. Cf. CV 1950, nr. 1, 32.

— Pl.: *veleaturi*. — Și: (învechit) **velét, vâleát, vâlet** s. n.
— Din slavonul **вѣто** „în anul”.

VELEITĂR, -Ă adj., s. m. și f. 1. Adj., s. m. și f. (Persoană) care are veleități. *Spre deosebire de visători și de veleitari, artistul reușește în mai largă măsură să facă a urma lucrării fantasiei ei expresivă.* VIANU, E. 309. *Eminescologii de tot felul, autentici sau simpli veleitari, au căutat să îmbogățescă cu tot prețul acest material iconografic.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1968, nr. 8, 12/3. *Solicitat de propriul său geniu, în ațitea direcții, veleitar neșătos, în mod firesc decepționat de inegalul său succes, el a avut de suferit.* ib. 1969, nr. 54, 21/1. *A muta moartea în viață, a muta viața în moarte, a face o legătură între viață și moarte după principiul vaselor comunicante, iată ce vor în ultimă analiză marii veleitari, cari își pun problema mîntuirii.* ib. 1970, nr. 102, 3/1, cf. DEX, DN¹.

2. Adj. (Despre manifestări, realizări etc. ale oamenilor) Care denotă veleități. *Poezia d-lui Barbu poate fi obscură, uneori veleitară, altelei strangulată în viziuni extrem subiective.* CONSTANTINESCU, S. I. 185. *Paralel cu numeroase scrieri valoroase, a proferat și o literatură veleitară, a cărei singură însușire era o anumită îndeminare stilistică.* CONTEMP. 1972, nr. 1324, 4/6, cf. DEX.

— Pronunțat: *-le-i-*. — Pl.: *veleitari, -e*.
— Din fr. **velléitaire**.

VELEITARISM s. n. Tendință de a manifesta veleități; atitudine veleitară. Cf. VIANU, L. R. 403, 652. *Există... debuturi tardive care... exprimă un rezumat selectiv al produselor unui veleitarism literar de lungă durată.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 2, 11/2, cf. L. ROM. 1983, 39.

— Pronunțat: *-le-i-*.
— **Veleitar** + suf. *-ism*.

VELEITĂTE s. f. Dorință, intenție (care depășește posibilitățile de realizare); pretenție, ambiție (nejustificată). *Cînd ași găsi un turc luminat, care să voiască ca noi libertatea Principatelor, fără a se teme de veleități vrăjmășești din parte-ne, de față cu dînsul ași lucra pentru românii din Austria.* ap. GHICA, A. 86. *Guvernul din Iași... știa că o seamă de tineri erau să vie cu veleități revoluționare.* SION, P. 309, cf. HASDEU, I. C. I, VII, COSTINESCU. *Are veleități de glorie militară.* MAIORESCU, D. II, 13. *Afirmarea împăratului... este echivalentă cu deciziunea puternicului imperiu de a se opune de-a dreptul la orice veleitate de declarare de război.* ODOBESCU, S. III, 401. *Nu e vorba de veleități politice ori naționale, ci de ceva cu desăvîșire practic, de bun simț comun.* EMINESCU, O. XIII, 38, cf. XI, 179. *Are... veleități și pretențiuni de personalitate.* CARAGIALE, O. II, 157, cf. DDRF, ENC. ROM., BARCIANU. *Atunci am înțeles eu... adevărul coprins în cuvintele lui Alphonse Daudet, acest delicat scriitor, cu veleități de „marchand de bonheur”.* SANDU-ALDEA, D. P. 144, cf. ALEXI, W. *Veleități neașteptate se treziră. Aripa ce nu se ridicase niciodată de la pămînt năzuiră spre cer.* ANGHEL, PR. 97, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Are veleități să conducă discuția.* CAMIL PETRESCU, P. 55. *Caută... să învingă în elevi, la inferiori, orice act de curaj, ... orice veleitate de evadare din comun.* BRĂESCU, A. 180. *Ins cu veleități nobiliare și blazon familial rapid confecționat.* G. M. ZAMFIRESCU, M. D. I, 223.

Săltau ca într-un iureș neînfrînat toate veleitățile și toate visările. POPA, V. 194. *N-avea nici o veleitate de comandant.* VOICULESCU, P. II, 141. *Totdeauna ignoranța a fost un instrument sigur de guvernare, căci la adăpostul ei se asigura monopolul domniei prin abilități și înșelătorii, prin teamă, încredere oarbă, prin exaltarea veleităților mistice.* D. GUSTI, P. A. 208, cf. SCRIBAN, D. *Reveria... este echivalentul veleităților; visătorii sînt abulicii imaginației creatoare.* VIANU, E. 309. *Veleitățile de reformator și, poate, de domnitor ale lui Ipsilanti nu făceau decît să accentueze și mai mult slăbiciunea poziției lui.* OȚETEȚA, T. V. 257. *Sportul prezintă folosul individual și social că amorsește veleitatea.* ARGHEZI, S. XVI, 148. *Știu că ai anume veleități, că mocnești niște lucrări.* CĂLINESCU, C. O. 96. *Dacă în natură nu există „puterea vitală” cu intenții de creație platonice, nici artistului nu i se îngăduie aventurile creatoare: orice veleități constructive se înfrîng programatic.* BLAGA, Z. 105. *Veleitățile entuziasmului, ale sentimentului și pasiunii sînt înăbușite.* RALEA, S. T. I, 156, cf. DL, DM. *Feudele, mai ales cele mari, nu alcătuiau un teritoriu unitar, ci erau formate din sate și moșii risipite pe toată întinderea provinciei. Acesta era pentru sultan un mijloc de a zădărnici veleitățile de autonomie ale guvernatorilor de provincii.* IST. ROM. II, 809. *E o epocă de entuziasm naiv și patriotism aprins; de proiecte uringe și veleități enciclopedice.* IST. LIT. ROM. II, 235. *Înțelegerea austeră a vieții în folosul artei se asociază cu veleitatea de a produce efect prin atitudine paradoxale.* V. ROM. noiembrie 1964, 113. *Pe plan estetic exista o certă veleitate de stilizare neobărocă.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 41, 28/1, cf. M. D. ENC., DEX. *Actorul nutrea și veleități literare: proza sa este stufoasă, iar versurile, parte satirice, foarte interesante.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1976, nr. 26, 8/4, cf. DN².

— Pronunțat: *-le-i-*. — Pl.: *veleități*.

— Din fr. **velléité**.

VELÉN adj. invar. v. **velin**.

VELÉNȚĂ s. f. v. **velință**.

VELÉR¹ interj. v. **ler**.

VELÉR² subst. (Latinism învechit, rar) Blană (de oaie); lînă (de oaie). *Străbătura pînă la Colhida, de unde răpi velerul.* SĂULESCU, HR. I, 28/13. *Aice se află velerul de aur (pielea cu lînă de aur), pentru care se întreprinsesă faimoasa și eroica expedițiune numită a argonautilor.* ASACHI, S. L. II, 207, cf. STAMATI, D., ALEXI, W.

— Pl.: ?

— Din lat. **vellus, -eris**.

VELERİM interj. v. **ler**.

VELERŪM interj. v. **ler**.

VELESIE s. f. v. **veresie**.

VELÉT s. n. v. **veleat**.

VELETUI vb. IV. I n t r a n z. (Regional; despre oameni) A trăi (2). Cf. PAMFILE, C. Ț. 356.

— Prez. ind.: ?

— **Veleat** + suf. *-ui*.

VELETUIT, -Ă adj. (Regional; despre oameni) Care a dus un trai bun. Cf. PAMFILE, C. Ț. 456.

— Pl.: *veletuiți, -te*.

— V. **veletui**.

VELEU s. n. (Maghiarism învechit, rar) Măduvă (1 1). Cf. ANON. CAR. 376, LEX. MARS. 124, 125, 227; DR. VII, 260.

— Pl.: ?

— Din magh. **velő**.

VELFÍU s. m. v. vifel.

VELÍ vb. IV. (Prin Transilv.) 1. R e f l. A se ivi; a apărea. *Fiica gazdei... La fîntînă să vălea.* ALEXICI, L. P. 163. *Din ce s-o velit Miru pă pămînt?* ARH. FOLK. VII, 89.

2. T r a n z. A prefăce (II 1). *Sîngele-mi curgea, Pe pămînt cădea. Și io nu-l lăsam Așa pietoriu, Și io mi-l veleam, Vița vinului, Și unde mă-ncingea C-un brîu de măceș, Tare mă strîngea Carne-mi c-o frîngea, Pe pămînt cădea, Și eu mi-o veleam, Spicul grîului.* VICIU, COL. 71, cf. ARH. FOLK. VII, 89, 90.

— Prez. ind.: velesc. — Și: **văli** vb. IV.
— Etimologia necunoscută.

VELÍCE s. f. (Regional) Pojghiță care acoperă untura de porc sleită (Cîmpu lui Neag – Uricani). Cf. A III 1.

— Pl.: ?
— Etimologia necunoscută.

VELICÍ vb. IV. T r a n z. (Prin Bucov. și prin Transilv.) A meni (4), a sorti (1). *Maica D[omnu]lui, cu toată scîrba ce avea, o păli risu' și velici așa pe broască: „Tu, cînd îi muri, să nu te împuștești...; unde-i fi tu, în fîntînă, să se facă apă bună”, șez. 1, 180, cf. IX, 145. *Luă-și maica fiu-n brațe Și-l duse, cît îl duse Puse jos să hodinească Sub tufă de tisă verde. Tisa-i mare, D-umbră-și are, Maica sfîntă o velicea...: — Fire-ai, tisă, velicită, De mine, De Dumnezeu, Mai tare de Fiul Meu! Fie frunza să nu-ți pice Nici cu vînt, Nici fără vînt!* VICIU, COL. 45.*

— Prez. ind.: velicesc.
— Etimologia necunoscută.

VELÍCIE s. f. (Slavonism învechit, rar) 1. Măreție (1). *Cu mare (velicie v) susioara ta se împietreaze-se pără treace-vor oamerii tăi, Doamne.* PSALT. 312, cf. DHLR II, 534.

2. Preamărire (1). *Că numele Domnului chemaiu; dați mărire (velicie v) Dzeului nostru.* PSALT. 313, cf. DHLR II, 534, SCRIBAN, D., SCL 1960, 604.

— Pl.: velicii.
— Din slavonul **вѣличіе**.

VELICORÚS, -Ă s. m. și f., adj. 1. Persoană care face parte din ramura cea mai numeroasă a rușilor¹, de pe teritoriul nord-vestic al părții europene a Rusiei; rus propriu-zis; (la m. pl.) populație de naționalitate rusă¹ care locuiește pe teritoriul nord-vestic al părții europene a Rusiei. Cf. DL, DM, DEX.

2. Adj. Care aparține velicorúșilor (1), privitor la velicorúși. *Unele din aceste tendințe... sînt specifice și altor grainuri velicorúse.* SCL 1967, 555, cf. IVĂNESCU, I. L. R. 438.

— Pl.: velicorúși.
— Din rus. **великорус**.

VELIÉR s. n. Navă, ambarcație cu vele (1); (învechit) ventrilar. Cf. ABC MAR. *În port văzuse mai multe vapoare decît veliere.* TUDORAN, P. 361, cf. LTR², DL, DP, DM, DER. *Echipajul micii ambarcațiuni făcea semne disperate, cerînd ajutor. Era velierul „Ratanga”, sub pavilion maltez, prins de furtună la 25 de mile în largul mării.* SCÎNTEIA, 1975, nr. 10206, cf. DEX, DN³, D. MAR.

— Pronunțat: -li-er. — Pl.: veliere.
— Din it. **veliero**.

VELÍGĂ s. f. v. verigă.

VELIGLÁS subst. (Învechit; în l o c. a d. v.) În **veliglas** = cu voce tare, cu glas puternic. *Cetîndu-să la divan în veliglas cărțile înaintea tuturor, s-au rușinat toți de acea pace cu grabă.* M. COSTIN, O. 284. *Domnul... scoate hațișeriful cel împărătesc... îl dă în mîna lui divan-efendi, și divan-efendi...*

incepe a-l ceti în veliglas. GHEORGACHI, LET. III, 291/16. *După cădit sevrîșește mitropolitul toată slujba lordanului în veliglas.* id., LET. III, 308/34, cf. TDRG, T. PAPAHAĞI, C. L., SCRIBAN, D., FORM. CUV. I, 147.

— Scris și: **veli glas**.
— Din slavonul **вѣли гласъ**.

VELÍN, -Ă adj., subst. 1. Adj. (Despre hîrtie, carton etc.) Care are suprafața netedă, lucioasă și care se caracterizează prin rezistență, datorită unui proces de fabricare special. *O colecție de autori latini în 29 de tomuri bine legate, ... hîrtia velină, este de vînzare.* CR (1829), 238²/25. *A alcătuit un imn către Grecia în limba grecească, care l-a și tipărit la Paris, într-o ediție foarte frumoasă, în octavă, hîrtia velină.* ib. (1830), 362²/5, cf. I. GOLESCU, C., MN (1836), 10¹/10, GTN (1836), 112/20. *Această foaie să va da în octavo, pe hîrtie velină, și prețul ei pe un an va fi un galbîn.* AR (1837), 114¹/42, cf. MOZAIUC (1839), 356/1. *Vroiește a tipări 500 exemplare, pe hîrtie albă, din care 25 exem[plare] pe hîrtie velen (a. 1839).* BARIȚIU, C. VI, 32. *Prețul unui exemplar pe hîrtie velină este 1 florin.* FM (1840), 303¹/31. *Această foaie iesă de două ori pe lună... Prețul ei este 40 de lei pe hîrtie velină, iar pe hîrtie de tipari numai 30 de lei.* POVĂT. (1844), 96/21, cf. STAMATI, D. *Prețul abonației acestui vocabular pe hîrtie velină este trei sfași.* PANN, în CONTRIBUTII, I, 27, cf. GM (1854), 3³/65. *[Foaia] iesă de două ori pe săptămînă, ... în format mare și pe hîrtie velină.* ROM. LIT. 128²/31, cf. POLIZU. *Un petec de hîrtie velină, tipărită frumos.* GHICA, S. 33, cf. COSTINESCU. *Cere... să-ți gătească o mîncare ce ți se va prezenta într-o gingașă cutioară de hîrtie velină albă.* ODOBESCU, S. III, 24. *S-a pus... să-și facă mîna, exercîtîndu-se în fiecare zi, pe hîrtie velină.* CARAGIALE, O. II, 70, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W. *Hîrtia velină trebuie ținută la o temperatură rece, potrivită.* G. IONESCU, C. F. 368, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Erau cîteva versete... pe hîrtie velină.* CAMIL PETRESCU, P. 187. *E un volum elegant și mărunt tipărit, pe hîrtie velină, cu scoarțe flexibile.* SADOVEANU, O. IX, 322, cf. SCRIBAN, D., NOM. MIN. I, 356. *Acoperi totul cu o foaie de hîrtie velină.* ARGHEZI, S. XVI, 141, cf. LTR² III, 544, IX, 117, 118, DL, DM, DER II, 710, M. D. ENC., DEX, DN².

2. Subst. (Rar) Pielă (de vițel) prelucrată în mod special pentru a se putea scrie pe ea, mai fină decît pergamentul (1). Cf. COSTINESCU, ȘĂINEANU; ENC. ROM., RESMERIȚĂ, D., CADE.

— Pl.: (1) **veline**. — Și: (învechit, rar, 1) **velén** adj. invar.
— Din fr. **vélin**.

VELINTOĂRE s. f. v. vălitoare.

VELINȚĂR s. m. (În dicționarele din secolul trecut) Persoană care confecționa sau care vindea velințe. Cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., POLIZU; PETRI, V., PONTBRIANT, D., LM, DDRF, BARCIANU.

— Pl.: **velințari**.
— **Velință** + suf. -ar.

VELINȚĂ s. f. Țesătură țărănească de lînă, de obicei vîrgată sau cu alesături, întrebunțată ca pătură, cuvertură, covor etc.; (regional) verină, verineă, învelință. *O velență... 6 șiruri de mîrgean (a. 1753).* BUL. COM. IST. X, 121. *18 tuși velințe (a. 1786).* FURNICĂ, I. C. 128. *Averea miresei... 3 veli[n]țuri în lînuri, 2 cămăși voinicești (a. 1824).* IORGA, S. D. VI, 137, cf. I. GOLESCU, C., VALIAN, V., POLIZU. *O grămăjuie de cîțiva oameni... șezînd pe o velință vîrgată.* BOLLIAĆ, O. 215. *Se ocupa cu cultura grădinilor, a stupilor... a fabricațiilor de velințe, covoare și diverse țesături.* SION, P. 65, cf. PETRI, V. *Se vedea lîngă perete saltele și velințe strînse, pentru întîmplarea cînd ar voi oaspeții să petreacă noaptea în casa în care au mîncat mielul pascal.* BARONZI, I. L. II, 16/20, cf. id. L. 95, CIHAC, II, 452, COSTINESCU. *El zări pe bătrîmul armaș uscat și galbin, ... zăcînd lungii pe spate pe o velință albă, în căpătîiul unui pat.* ODOBESCU, S. I, 66.

Frumoasele țesături și cusături... se fac pe albituri, pe haine (straițe) și pe învelitori (velințe, lăicere...) de către țărăncile noastre. id. ib. II, 107. Făcea piză în patru țe, velințe și scoarțe în zece țe și chilimuri peștrițe. CARAGIALE, O. III, 252. Taică-său îi aduse o saltea cu paie, două perini, o velință, trei rinduri de albituri. SLAVICI, O. I, 82. Ciobanu se mira cum o să calce el pe velințele și scoarțele alea scumpele ce erau așternute pe jos. ISPIRESCU, L. 251, cf. DDRF. Pe pat (laiță) sînt cerți de lîină; pe pereți diferite haine și șervețe și chiar cerți (velințe). MANOLESCU, I. 73. Nu erau de lepădat nici velințele cele lucrate în patru țe și așternute pe paturi și pe jos. ap. TDRG. Îi potrivea frumos patul, cu velință aleasă. SĂM. I, 346, cf. BĂRCIANU. Plașă și velințele căzuseră jos. DELAVRANCEA, H. T. 257. Întinse o velință pe miriștea japoasă și puse masa. SANDU-ALDEA, D. N. 109, cf. ALEXI, W. Pe paturi sînt puse: păierul, apoi velința, prostirea cu horboțică și deasupra levicerul. PAMFILE, I. C. 409, cf. 292. Pe lada acoperită cu o velință, stăteau așezate și frumos păturite straițele mai de zile mari. HOGAȘ, M. N. 138, cf. RESMERIȚĂ, D., SEVERIN, S. 141. Măsura odaia în lung și în lat, privind crăpăturile scîndurilor și desenul colorat al velințelor așternute. ARDELEANU, U. D. 105, cf. CADE. În colț... un divan deșelat, acoperit cu velințe românești, mă îndemna să mă întrec pe el. CAMIL PETRESCU, P. 59. Mîncu tolanți pe cline așternute cu velinți înflorite și covoare persienești. C. PETRESCU, R. DR. 4. Pe podelele acoperite cu velințe de casă, zopăiturile erau surde. STĂNOIU, C. I. 100. S-a urcat morocănos în leagănul învelit cu velințe. VOICULESCU, P. II, 312, cf. SCRIBAN, D. Draperiile, perdelele, velințele, țesăturile... întocmeau, cu cristallul oglinzilor, cu lemnăria... o atmosferă leneșe, de liniște și de plăcere. ARGHEZI, S. IX, 103. Adorm într-un pat cu o saltea de otavă proaspătă, sub velințe de lîină. V. ROM. august 1955, 75. În odaie te împiedeci de calapoade... de mașina de tablă și de patul fără saltea, acoperit cu o velință ruptă. PAS, Z. I, 197. Țărării îmi așternute în cale velințe și veșminte. VINEA, L. I, 384, cf. LTR, DL. Stă întins pe o velință vîrgată la umbră și zace. PREDA, I. 157, cf. DM. Pe lavițe atîrnau grele velințe. BARBU, PRINC. 97, cf. M. D. ENC., DEX, H I 299, II 3, 31, 50, 63, 81, 89, 118, 126, 132, 147, 168, 186, 204, 214, 222, 254, III 73, IV 11, 56, 75, 255, V 165, 268, 382, XIV, 249, TEODORESCU, P. P. 77. Scoase zăblaiele, velințele toate câte le avea și le întinse. STĂNCESCU, B. 286. Jos în trunchiu bradului Esti-un pat în strung lucrat, ... Dar într-insu ci mai esti? O pernuță ș-o velință. MAT. FOLK. 1461, cf. ALR I I 119/878, ALR III h 287, ALR III MN 138, 3-901/762, 791. ♦ F i g. Pîrtia mî se mai cunoștea, înăbușită sub o velință de zăpadă. DELAVRANCEA, S. 181. Mușcînd din frunze, toamna trimite iarăși vîntul, Cu vechile-i velințe s-acopere pămîntul. LESNEA, VERS. 156. Pe cîmp: velinți de soare, pe mări: sîdef de lună. PILLAT, P. 128.

- Pl.: velințe și velinți, (învechit, rar) velințuri. - Și: (regional) **velăntă** (PAMFILE, A. R. 264, DM, H V 268, 382, GL. OLT.), (învechit, rar) **velentă, lînță** (COSTINESCU) s. f. - Din ngr. βελέντα. - **Lînță**, prin afereză.

VELIST, -Ă s. m. și f. Sportiv care participă la concursuri de vele (2). Cf. M. D. ENC., DEX, DN².

- Pl.: veliști, -ste.
- Velă + suf. -ist.

VÊLIȘTE s. f. v. **vieiște**.

VELÎT¹ adj. (Despre boieri) Care deținea una dintre dregătoriile cele mai importante; de rangul întii. Cf. CANTA, LET. III, 177/9. Împărt celelalte luminări arhierilor; egumenilor și velișilor boieri, cum și boierilor mazili. GHEORGACHI, LET. III, 302/21. S-au adevărit dintr-o cercetare a dumnealor velișilor boieri... cum că sînt vechi mazili (a. 1775). BUL. COM. IST. V, 268. Dumnealor velișii boieri cu cale și cu dreptate au giudecat (a. 1777). IORGA, S. D. XXII, 247. Acest om îl avem mare stîlp... fiindcă iese ginere banului Ghichii și rudă cu toți boierii veliși (a. 1779). FURNICĂ, D. C. 55. Să să caute pricinile celor ce s-au judecat la

departamenturi sau la velișii boieri. PRAV. COND. (1780), 48, cf. BUL. COM. IST. IV, 120. S-au făcut hotărîre prin 10 ponturi... făcute cu adunare de sobor a arhierilor țării și a velișilor boieri. SOB. HRIS. 24. O carte de giudecată de la d-lor velișii boieri a Divanului (a. 1794). GHIBĂNESCU, S. I. VII, 110. S-au dovedit prin anafora dumilor sale velișilor boieri (a. 1803). IORGA, S. D. XXII, 400. Să dă întărire la anafora dumnealor velișilor boieri ce au făcut către Măriia Ta pentru pricina tuturor celor arătate (a. 1813). DOC. EC. 153. [Mavrogheni] nu mai rînduia la velișii boieri... să cerceteze pricina jehutorilor. DIONISIE, C. 168. Prin anafora dumnealor velișilor boieri... s-au hotărît... ca acele cîte dooă prale să plătească la vameșul cel ce le sîrînge cu măruntul (a. 1822). DOC. EC. 250. Au dat jaloba lor la... boierii veliși a țării. NEGRUZZI, S. I, 225. Mă lua acasă de-i citeam, ceasuri întregi, anaforale... de-ale velișilor boieri. GHICA, S. 266. Velișii boieri cu bărbile albe și cu căciuli de samur. FILIMON, O. I, 119. Ce face?... Să plătesc eu capitație?... Eu, boier veliș? ALECSANDRI, T. 37, cf. COSTINESCU. Căpitanul gvardiei e un fecior de boier veliș. CARAGIALE, O. III, 127, cf. DDRF, ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, CADE. O anafora se redactează de velișii boieri ai ocîrmuirii. N. A. BOGDAN, C. M. 63, cf. C. GANE, TR. V. 306. Barorul..., luînd cu arendă de la boierul veliș Balș moșia Dumbrăveni, aduce pe Gheorghe Eminovici ca scriitoras. CĂLINESCU, E. 12. Descoperirea a dovedit amestecul celor mai de aproape boieri veliși ai mei, urmî domnul SADOVEANU, O. X, 164. Fota Vlădăianu... era, cum se zice în limbajul vechi arhoidologic, boier veliș, boier mare. ARH. OLT. XVII, 136, cf. SCRIBAN, D. Constantin Mavrocordat a împărțit pe boieri în două categorii: boieri mari (veliși), de la ban pînă la clucerul de arie, și boieri de rangul al doilea. OȚETEĂ, T. V. 58, cf. DL, DM, STOICESCU, S. D. 137, DER, M. D. ENC., DEX, TEODORESCU, P. P. 506. ♦ (Substantivat) Acești veliși, cercetînd toate scrisorile cele vechi, ... hotărîsc cu mai deăvîrșită putere... și hotărîrea dumnișorilor rămîne nestrămutată (a. 1776) PRAV. COND. (1780), 187. Protipendă și velișii purtau pe cap gugușhan de samur. GHICA, S. 501. Capetele vicleniei se vor fi găcind între velișii din jurul scaunului: SADOVEANU, O. X, 93. Era nepotul unui cafeji-bașa... oplosit pe lîngă velișii Divanului domnesc. C. PETRESCU, A. R. 11. ♦ P. e. x. t. (Substantivat, învechit, rar) Măgnat (1). S-au văzut rătăcind într-o trecere în vecinătatea Buzăului niște companii de veliși polonezi. BĂLCESCU, M. V. 351, cf. 349; ȘAINEANU, TDRG, CADE.

- Pl.: veliși.

- De la vel¹.

VELÎT² s. m. 1. (De obicei la pl.) Soldat de infanterie ușor echipat și înarmat, care, în armata romană, avea însărcinarea de a hărțui inamicul. Ei împlîniră nedăstoinicia cailor luîndu-le mai întii frînele ca să nu le poată opri pornirea; și după aceea mai adăogîndu-le niște velite... Aceștia era niște tineri într-armați ușor, cei mai îndemînateci din legheon, care la cel mai mic semn sărea pe cal dinapoi a călăreșului sau se bătea din picioare. CĂPĂȚINEANU, M. R. 23/8. În bătaie însămma fleșcăruu local său, după vrednicie, mai virtos, după plătirea censului; deci a cincea clasă putea să militărească numai între velite. BOJINCĂ, A. II. 6/19. Din pedestreimea ușoară urma veliși, centrași, Din cea mai grea, triarii, principii și hastași. FM (1861), 71, cf. BARONZI, L. 123. Iată-n frunte sagitarii și velișii, limbi străine, Înarmați cu proaște, scuturi și cu șapte javeline. ALECSANDRI, P. III, 93, cf. COSTINESCU. Velișii se retrag și începe bătălia serioasă. LM, cf. DN².

2. Soldat din armata napoleoniană care aparținea unui corp de vînători de infanterie. Cf. COSTINESCU, DN².

- Pl.: veliși. - Și: (învechit, rar) **velite** subst. pl.

- Din (1) fr. **velite**, lat. **velēs**, -itis, (2) fr. **velite**.

VELÎTE subst. pl. v. **velit**².

VELITURĂ s. f. (Sudul Transilv. și prin nord-vestul Munt.) Acoperămint pentru cap, în formă de coif, de pălărie etc., folosit de femei, confecționat dintr-o bucată lungă de pânză albă, brodată (și tivită cu mărgelile colorate), înfășurată de obicei pe un cerc sau pe un cilindru de carton (și ale cărei capete sînt lăsate să atîrne pe spate); (regional) vălitoare (1). Cf. ISER. *Era gătită ca de zi mare și purta pe cap faimoasa „vilitură”, împodobită cu frumoașe pene de păun.* PĂCALĂ, M. R. 149. *Pe cap poartă vilitura, un fel de căciulă dintr-o pînză albă, împodobită cu flori și pene de păun și prinsă de părul miresei cu ace sclipicioase și niște oglinzi foarte mici.* id. ib. 176. *Deasupra viliturei se pune broboada, un fel de matipolon alb.* RĂDULESCU-CODIN, L. TR. 86. *Propoada... e un vâl subțire ce trece pe deasupra veliturii și apoi pe sub bărbie.* ap. Z. MIHAIL, T. P. 141. *Prin velitură se înțelege o broboadă de forma unui coif, formă care se realizează... prin încrețirea unei fișii de pînză albă foarte lungi, țesută în două țife.* ARTA POP. ROM. 294. *Ș-apă așe gătată meré la beserecă și cum vené de la beserecă să șchimba și-ș puné vilitura și să făce muieré.* ȘANDRU-BRÎNZEU, JINA, 56, cf. com. din POIANA SIBIULUI-SEBEȘ și din JINA-SEBEȘ, ALR II 3 352/130.

— Pl.: *velituri*. — Și: *vilitură, vilitură* (ISER, IORGA, C. I. 1, 130; pl. și *văliture*, ISER), *vilitură* s. f.
— (În) *veli* + suf. *-tură*.

VELIŪR s. n. v. *velur*.

VELIV, -Ă adj. (Prin nord-estul Transilv.) Slăbănog. Com. DRĂGANU.

— Pl.: *velivi, -e*.
— Etimologia necunoscută.

VELJ s. n. (Maghiarism regional) Vilcea (1) (Ineu). Cf. ALR SN III h 816/64, ALRM SN II h 638/64.

— Pl.: *veljuri*.
— Din magh. *völgy*.

VĒLNEȘ s. m. v. *velniș*.

VELNICĒR s. m. (Învechit și regional, mai ales în Mold.) Proprietar al unei velnițe¹; persoană care lucrează la o velniță¹; (regional) povănaș. V. r a c h i e r (1). Cf. ARHIVA R. II, 250/25. *Fostul arendaș, care este unul din cei mai mari velniceri ai județului, ... pune în lucrare deodată mai multe velnițe ce le are pe celelalte moșii ce ține în arendă.* I. IONESCU, D. 284, cf. CIHAC, II, 453, DDRF, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., TDRG, RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, M. D. ENC², DEX.

— Pl.: *velniceri*. — Și: *velnițar* (CIHAC, II, 453, DDRF, GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D., DL, DM), *velnițer* (ARHIVA R. II, 250/25, CIHAC, II, 453) s. m.

— *Velniță*¹ + suf. *-ar*.

VELNICÍ vb. IV. R e f l. (Prin Transilv.) A se ivi; a apărea. *Pe cruce-l puneă și încă-i bătea Cuie de oșel Cu mai greu de fer. Pe cui ce bătea Singe împroșca, Pe pămînt cădea, Vin se velnicea... Îi puneă Cunună de spini, Tare-o apăsa, Păru-i reteza, Pe pămînt pica, Grîu să velnicea.* FRÎNCU-CĂNDREA, M. 190.

— Prez. ind.: *velnicesc*.
— Etimologia necunoscută. Cf. *veli*.

VĒLNIȘ s. m. Numele a trei arbori: a) arbore din familia ulmaceelor înalt pînă la 35 de metri, cu scoarța cenușie-brună, cu frunze asimetrice, cu flori verzui sau roșietice dispuse în umbel; crește în zonele de cîmpie și de dealuri, mai ales pe lîngă ape; vînj (*Ulmus laevis*). Cf. CONV. LIT. XXIII, 1060, DDRF, ȘĂINEANU, BRANDZA, FL. 211, ENC. ROM., BĂRCIANU, GRECESCU, FL. 514, 740, N. LEON, MED. 75, TDRG, RESMERIȚĂ, D., PANȚU, PL., CADE, DS, BUJOREANU, B. L. 86, 397, ENC. AGR. V, 770, SCRIBAN, D., DL, DM, LTR², BORZA, D. 175, 300, FLORA R. P. R. I, 338, PRODAN-BUIA, F. I. 120, DER, M. D. ENC., DEX, DSR, DREV, com. din

SLĂTIOARA-FĂLTICENI; b) (rar) ulm de munte (*Ulmus scabra*). Cf. SIMIONESCU, FL. 85, 429, DR. IV, 869, I. CR. III, 346; c) (regional; în forma veșei) arțar (*Acer platanoides*). Com. din DEDA - REGHIN. *Lîngă iaz au niște veneși bătrîni.* MAT. DIALECT. I, 197. *Pirăul... vine prin luncă la un buor într-un veniș și de acolo într-un stejar* (a. 1718). URICARIUL, XX, 231. cf. H XI 516, ȘEZ. XIX, 196.

— Pl.: *velniși*. — Și: (regional) *vĒlneș* (H XI 516), *veneș, veniș, vlniș* (GRECESCU, FL. 740) s. m.

— Etimologia necunoscută.

VELNIȚĂR s. m. v. *velnicer*.

VĒLNIȚĂ¹ s. f. (Regional, mai ales în Mold.) Instalație (rudimentară) pentru producerea rachiului, c a z a n: p. c x t. clădire (sau încăpere) care servește ca adăpost pentru o asemenea instalație; (învechit, în Mold. și Bucov.) fabrică de spirit (sau de băuturi spirtoase); (regional) povănaș¹. V. r a c h i e r i e (1). Cf. N. COSTIN, LET. II, 24/34. *Căldarea... lucrează horilcă de pîne pe la orice velniță în toată țara într-un an o dată* (a. 1775). IORGA, S. D. XXII, 17. *Așisderea, velniți cînd or vrea să facă pe moșia aceasta, nimic bezmân să nu deie* (a. 1780). URICARIUL, XVI, 130. *Domniei mele nc-au jăruit o samă din lăcuiori cerînd voie să se facă velnițe* (a. 1783). ARHIVA R. II, 247/21. *Paguba a doauă velnițe, cite cu 3 căldări una, bez cheltui[a] lor* (a. 1780). IORGA, S. D. VII, 242. *Velniți nimine să nu fie volnic a face în cuprinsul tîrgului fără știrea și învoirea Episcopiei* (a. 1813). URICARIUL, V, 6/28. *Velnițe... au fost volnici fieșcine a face pe moșia sa cu cite căldări au voit, ... lucrînd pînea ce era de prisos* (a. 1820). URICARIUL, IV, 217/23. *Velnița este folositoare și trebuitoare în pămîntul acesta, mai ales în părțile de sus a Moldovei, unde are treceure numai rachiul.* MANOLACHE DRĂGHICI, I. 82/2. *Au voie a lucra velniți ca și celalant norod și cu aceleaș privilegiiuri.* REGUL. ORG. MOLD. 151/21. *Am văzut o velniță mare peste măsură, ... care singură de departe să părea a fi un tîrg.* KOGĂLNICEANU, S. 4. *Te duci la țară să-ți vinzi... rachiul din velnița cu mașină de aburi, în locul căreia ai fi făcut mai bine o școală.* DACIA LIT. 34/23. *Orzul de vară... rodește chiar și la locuri mai răcoroșe și se întrebuițează la velniți.* LIȚIȘCHI, M. 55/26. *Am o soră măritată în Bucovina, care trăiește foarte cu bărbatu-său ce ține moșii cu anul și are velniță cu mașină...* NEGRUZZI, S. I, 199. *Am trebuit să mă însărcinez cu direcțiunea economică, cu arăturile, cu velnița (povărna), cu grija vitelor.* SION, P. 368. *S-a lăsat astă velniță din velnicurare.* I. IONESCU, D. 284. *Așa-s țărănișii iștia... s-o făcut niște beji de frunte de cînd s-o înmulțit velnițele.* ALECSANDRI, T. 599, cf. COSTINESCU, 329, CIHAC, II, 453. *Avea o figură idioată și duhoreă a rachiu ca o velniță.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 145, cf. DDRF. *În interiorul oborului și al curții se găsesc coșare pentru vitele bovine și cai...; în regiunile bogate în prune, velnițe pentru fabricarea rachiului din prune și tescovină.* MANOLESCU, I. 16. *Răspîndindu-se, tot mai mult viciul pierzător al beției, produsele velnițelor găseau o piață de desfăcere tot mai îmbelșugată și numărul povernelor sporea pe zi ce merge.* XENOPOL, I. R. XIV, 154, cf. GHETIE, R. M., BĂRCIANU, ALEXI, W. *Velniți pentru rachiul erau multe, de cînd plăcerea... rachiului se simțise și de țeranișii noștri.* IORGA, C. I. III, 198, cf. TDRG. *Cită pîne se arde acolo la velniți!* CONV. LIT. XLV, 660. *Înainte de... 1775, darea pe velnițe se întîlnea, alături cu cea pe mori și pe cîrciume, în cataștifuș velnițelor domnești.* PAMFILE, I. C. 225. *Velnița este o căsuță în care se face un cuptor sau colton în care se așază căldarea sau căzanul de formă sferică turtită.* id. ib. 227, cf. RESMERIȚĂ, D. *Rachiurile... sînt foarte vătămătoare pentru populație de cînd velnițele au fost sporite în toată țara.* N. A. BOGDAN, C. M. 124, cf. 125, CADE. *Boierii moldoveni au băgat mulți bani în facerea velnițelor.* GANE, TR. V. 234, cf. ENC. AGR., SCRIBAN, D., LTR², DL, DM. *Comanda velnițe de jramă pentru întemeierea unei afaceri bănoase.* IST. LIT. ROM. II, 211. *Important este că în documentele vremii se face deosebire între velnițele (distilierile) cu căldări și velnițele cu mașini, acestea din urmă fiind înzestrate cu instalații mecanice adesea importate.* IST. ROM. III, 962. *Distilarea borhotului de*

prune, a boștinei sau boască de struguri și a drojdiei de vin se făcea în velnițe sau poverne. C. GIURESCU, P. O. 149, cf. DEX. *Iară, din pricina ta Dădui casa, chivnița, Pe trii zile velnița.* CARDAȘ, C. P. 90, cf. JORDAN, L. M. 195, COMAN, GL., CHEST. II 391/99, ALR I 386/510, 538, 550, 552, ALR SN I h 247, A VI 16.

— Pl. : *velnițe și velniți.* — Și: (regional) **vernită** s. f. COMAN, GL.

— Din ucr. *вєлнїцї.*

VELNIȚĂ² s. f. (Ban.) Curent (putemic) de aer, de vânt. Cf. L. COSTIN, GR. BĂN. 215, NOVACOVICIU, C. B. I, 23, CHEST. IV 84/22.

— Pl. : ?

— Din scr. **vijalica**.

VELNIȚĚR s. m. v. **velnicer**.

VELOBÓL s. n. Joc cu mingea care se practică pe biciclete de construcție specială, golurile marcându-se cu roata bicicletei. DN³.

— Din fr. **vélobol**, engl. **veloball**.

VELOCE adj., adv. 1. Adj. (Rar) Agil, sprinten; iute, rapid. Cf. PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, DN³.

2. Adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) Repede (11). Cf. ENC. ROM., DN³, D. MUZ.

— Pl. : (1) **veloci**.

— Din (1) lat. **velox**, -**cis**, fr. **véloce**, it. **veloce**, (2) it. **veloce**.

VELOCIFĚR subst. (Rar) Trăsură publică rapidă folosită în trecut. Cf. PROF. - POP., N. D., COSTINESCU, LM.

— Pl. : ?

— Din fr. **vélocifère**.

VELOCIPĚD s. n. (Astăzi rar) Vehicul cu două (sau cu trei) roți, propulsat prin mișcarea picioarelor direct pe sol sau apăsând pe un sistem de pedale; (sens curent) vehicul cu două roți inegale, asemănător bicicletei, având roata din față mai mare, folosit în trecut. V. bicicletă, biciclul, celerifer, tandem (1), tricicletă, triciclu. *Englezul din Brighton se ține țapăn vertical, alergând de colo pînă colo... cu velocipede.* GHICA, S. 312, cf. COSTINESCU, LM. *Pe vremea cînd rondul nu umbra cu velocipedul, sergentul Tufescu din artilerie era de jurnă la arestul preventiv.* BACALABAȘA, M. T. 52, cf. DDRF, ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., NICA, L. VAM. 268, CADE, SCRIBAN, D., ARGHEZI, S. XVII, 207: *Generăleasa descăleca de pe velociped.* CĂLINESCU, S. 22, cf. LTR³, DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN³.

— Pl. : *velocipede și (rar) velocipeduri* (DN³).

— Din fr. **vélocipède**.

VELOCIPĚDIC, -Ă adj. (Rar) Care ține de velocipedie; (rar) velocipedistic. *Un biciclist nătărău a lovit, în febrilitatea lui velocipedică, un cîine.* ARGHEZI, S. VII, 65.

— Pl. : *velocipedici, -ce.*

— Din fr. **vélocipédique**.

VELOCIPEDIĚ s. f. (Astăzi rar) Practica deplasării cu velocipedul. Cf. RESMERIȚĂ, D., SCRIBAN, D.

— Din fr. **vélocipédie**.

VELOCIPEDIȘT s. m. (Astăzi rar) Persoană care merge cu velocipedul; p. e s t r. biciclist. Cf. DDRF, BĂRCIANU. *Velocipedisti... se opresc la restaurantele cu cîte două rînduri din marginea șoselei.* IORGA, P. A. I, 110. *Călătoria pe rîtile, pe „drumul fării” poate să încînte pe orișice brav velocipedist.* SĂM. VIII, 188, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE, SCRIBAN, D. *Grupul de poezi și velocipedisti sporește curînd.* VIANU, L. R. 380, cf. DN², DEX-S.

— Pl. : *velocipedisti*.

— Din fr. **vélocipédiste**.

VELOCIPEDIȘTIC, -Ă adj. (Rar) Velocipedic. *Digul se dovedi nepracticabil pentru „placul” velocipedistic.* SĂM. VIII, 191.

— Pl. : *velocipedistici, -ce.*

— **Velocipedist** + suf. -ic.

VELOCITĂTE s. f. (Rar) Agilitate; rapiditate. *Hermorhd era zeul velocității (tușelei).* FILIMON, O. II, 185, cf. PROT. - POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM, ALEXI, W., CADE, ARGHEZI, S. XIV, 27, DN³, DEX-S. ♦ (Muz.) Agilitate, rapiditate în maniera de a cînta la un instrument muzical. *Nu este vorba despre spectacolul unui virtuoz al pasajelor repezi, al unui tehnician de velocitate scolastică, ci de cel al unui muzician care smulge instrumentului său sonorității somptuoase.* CONTEMP. 1969, nr. 1175, 6/5, cf. D. MUZ.

— Din lat. **velocitas**, -**atis**, fr. **vélocité**, it. **velocità**.

VELODRÓM s. n. (Astăzi rar) Teren amenajat pentru exerciții de velocipedie sau pentru curse de velocipede: (sens curent) teren de sport, acoperit sau în aer liber, amenajat special pentru curse cicliste. Cf. ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE, GALACTION, A. 102, SCRIBAN, D. *De puține ori pînă acum s-au întîlnit pe pista unui velodrom atîția cicliști cîți urmează să se întrecă pe velodromul „Dinamo”.* ȘCÎNTEIA, 1953, nr. 2773, cf. LTR³, DL, DM, DER. *Pista velodromului... măsoară 172 m.* SPORTUL, 1972, nr. 6525, 1/4, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. *Luni după-amiază, pe un timp răcoros, fără vînt, ... cicliștii seniori s-au reîntîlnit pe pista velodromului Dinamo.* SPÓRTUL, 1980, nr. 9556, 2/3.

— Pl. : *velodromuri și (rar) velodroame* (DN³).

— Din fr. **vélodrome**.

VELOGRAFIE s. f. Procedeu de tipar înalt prin care se obțin tipare de artă asemănătoare cu cele obținute prin fotografură; autografură. Cf. LTR³, DN³, DEX-S.

— Din fr. **vélographie**.

VELOGRAVURĂ s. f. Reproducere obținută prin vlografie. Cf. LTR³, DN³.

— Pl. : *velogravuri*.

— Din fr. **velogravure**.

VELȘ, -Ă s. m. și f., adj. 1. S. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a Țării Galilor sau care este originară de acolo; (la m. pl.) populație care locuiește în Țara Galilor.

2. Adj. Care aparține Țării Galilor sau velșilor (1), privitor la Țara Galilor sau la velși, originar din Țara Galilor. ♦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de velși.

— Pl. : *velși, -e.*

— Din engl. **Welsh**.

VĚLTĚR s. m. 1. (Transilv.) Infirmer. Com. din PARVA - NĂSĂUD, cf. LEXIC REG. II, 79, 114. *În spital din cunoscut un veltăr neamf.* MAT. DIALECT. I, 197, cf. 151, AL - A 1983 - 1984, 317.

2. (Regional; în forma *vertăr*) Cantonier (Secășeni - Oravița). Cf. ALR SN III h 872/29, ALRM SN II h 690/29.

— Pl. : *veltări*. — Și: **věrtăr** s. m. ALR SN III h 872/29,

ALRM SN II h 690/29.

— Din germ. **Wärter**.

VELTĂRIȚĂ s. f. (Transilv., prin Bari. și prin Olt.) Infirmeră, v. infirmer. Com. din RĂHĂU - SEBEȘ, din DEDA - REGHIN și din BRAȘOV, cf. LEXIC REG. II, 144. *Veltărița i-a dat copilului niște leacuri.* MAT. DIALECT. I, 197, cf. 102, 151, 197. *Veltărița-i cam ciudată, Îți dă zeamă nesărată și pită nefrămintată, Dar cu gramul măsurată.* FOLC. TRANSILV. III, 65, cf. GL. OLT.

- Pl. : *veltărițe*. - Și: **velterită** (com. din DEDA - REGHIN), **vertărită** (com. din BERZOVIA - BOCȘA), **verterită** (com. din BRAȘOV), **verteliță** (GL. OLT.) s. f.
- **Veltăr** + suf. -*ită*.

VÉLTERIȚĂ¹ s. f. (Regional) Povarnă¹. Com. din POIANA SĂRATĂ - TÎRGU OCNA.

- Pl. : ?

- Etimologia necunoscută.

VELTERIȚĂ² s. f. v. **veltăriță**.

VELTUCÎT, -Ă adj. v. **văltucit**.

VÉLUM s. n. 1. (Rare) Pinză mare care acoperă un circ, o baracă etc. V. *velarium*. Cf. DN¹.

2. (Zool.) Formație sau structură membranoasă, asemănătoare unui văl, prezentă la meduze, la unele larve etc. în apropierea cavității bucale. Cf. DN¹, DREV 862.

- Din lat. *velum*, fr. *vélum*.

VELŪR s. n. 1. Țesătură de mătase, de lână, de bumbac etc. care prezintă pe față fire dese cu lungimea mai mică de un milimetru, perpendiculare pe suprafața țesăturii; catifea, (învechit, rar) samet. V. pl u ș. Cf. STAMATI, D., COSTINEȘCU. *Pe capu-i, de o parte, saricu-i de velură. Rouat de pietre scumpe, lăsa pe șinul ei Să cadă-n răsfărare o fundă.* BOLINTINEANU, P. I, 217, cf. ENC. ROM., ALEXI, W. *Răluța poartă în portret... un veșmînt sumptuos de atlas sau velur.* CĂLINESCU, E. 29. *Dormitorul, foarte mare, era despărțit în două printr-o cortină albastră de velur.* id. B. I. 634. *Directorul... trase o perdea de velură verde și deschise o ușă.* ARGHEZI, S. IX, 104. *Venea de o lăua cu măreța lor trăsură de casă, sclivisită și înaltă pe roațe - numai lac, velur și cauciuc.* VINEA, L. II, 13, cf. DL, DM, DEX, DN¹. ♦ Fig. *Ochii săi ardeau... în umbra stufoaselor ei, gene de velură.* BOLINTINEANU, O. 373. *Mina înălțată sub buzele binevenitului era albă, elastică, de velur.* C. PETRESCU, O. P. I, 80. ♦ (La pl.) Feluri, sorturi de velur (1). *Brocaturile și velururile de tip venețian de la Putna.* CĂLINESCU, C. O. 263.

2. Stofă de lână de calitate superioară cu aspect de velur (1), obținută prin procedee tehnologice speciale, folosită mai ales la confecționarea paltoanelor pentru femei. Cf. LTR², DL, DP, DM, M. D. ENC., DEX, DN¹.

3. Piele tăbăcită, mai ales de taurine, scâmoșată pe una din fețe, care se folosește, de obicei, la confecționarea încălțămintei fine. Cf. NOM. MIN. I, 380. *Pielea munită în mod curent „velours de porc” e în realitate șlefuită pe față, fiind astfel un nubuc.* LTR² XII, 345. *Velurul nu trebuie confundat cu huntingul, care e o piele de taurine mai grea.* ib. XVIII, 457, cf. M. D. ENC., DEX, DN¹.

- Scris și: (după fr.) *velours*. - Pl. : (rar) *velururi*. - Și: (rar) **veliúr** (HRISTEA, P. E. 283) s. n., (astăzi rar) **velúră** s. f.
- Din fr. *velours*. - **Velur**, formă hipercorectă.

VELURĂ vb. I. T r a n z. (În industria pielăriei; complementul indică piei) A scâmoșa pe una din fețe pentru a-i da aspect de catifea. *Mașină de velurat.* NOM. MIN. I, 382, cf. DN¹.

- Prez. ind.: *velurez*.

- V. **velur**.

VELURĂT, -Ă adj. 1. (Învechit) Catifelat. Fig. *Sprincenele-i arcate, Negri, lucii, velurate, Farmec dulce și frumos.* BOLINTINEANU, P. I, 334.

2. (În industria pielăriei; despre piei) Scâmoșat pe una din fețe pentru a-i da aspect de catifea. *Velurul nu trebuie confundat cu huntingul, care e o piele de taurine mai grea, velurată, dar cu spic.* LTR² XVIII, 457, cf. M. D. ENC. *Confecții din piele velurată, brodate cu motive naționale din zona*

folclorică a Mureșului și Timaveilor. L. 1974, nr. 10, 9/5. *Se prevede introducerea în fabricație a unor noi modele de încălțăminte perforată și trasată cu fețe de piei velurate.* în DCR, cf. DEX, DN¹.

- Pl. : *velurați, -te*.

- V. **velura**.

VELŪRĂ s. f. v. **velur**.

VELUTĂT, -Ă adj. (Italianism învechit, rar) Catifelat. *În timpii Restaurățiunii și-a întins aripele blonda fetișoară cu călătura velutată, ... cu vocea armonioasă.* HELIADE, O. I, 482.

- Pl. : *velutați, -te*.

- Din it. **vellutato**.

VELUTINĂ s. f. (Rare) Țesătură de bumbac sau de lână, asemănătoare catifelei. *În strada căldărarilor ovreei vind haine gata, croite și cusute în Viena și în Pesta, în ceaprazari găsești turnuri și velutină... în șalari mai vezi câte o pereche de hamuri.* GHICA, C. E. I, 578, cf. CADE, DN¹.

- Pl. : *velutine*.

- Din fr. **veloutine**.

VÉLVĂR s. n. v. **verver**.

VÉLVER s. n. v. **verver**.

VELVERIȚĂ s. f. v. **veveriță**.

VELVET s. n. (Învechit) Țesătură de bumbac asemănătoare catifelei. Cf. ENC. ROM.

- Pl. : ?

- Din fr. **velvet**.

VEMVERIȚĂ s. f. v. **veveriță**.

VENAL, -Ă adj. 1. (Rare) Care poate fi cumpărat. Cf. I. GOLESCU, C., NEGULICI, PROT. - POP., N. D., COSTINEȘCU, LM, ȘĂINEANU, CADE, SCRIBAN, D., DN¹. ♦ *Valoare venală* = valoare a unui lucru exprimată în bani. Cf. CANELLA, V. 243, COSTINEȘCU, DDRF, CADE.

2. (Depreciativ) Care se oferă din interes, care poate fi obținut în schimbul unor avantaje materiale; (mai ales despre reprezentanți ai unor instituții) care acceptă să încalce normele morale pentru a obține un profit. V. **coruptibil**. *Îi pune înaintea o lege a căria putere poate să miște sufletele cele mai venale.* NEGULICI, E. II, 167/4. *Sînt multe inime venale, multe ființe care, vînzîndu-se pe sine, au tîrîș în lanțuri un popor întreg.* LAZĂRESCU, S. 96/27. *Ciocoiul este totdeauna și în orice țară un om venal, ipocrit, laș.* FILIMON, O. I, 95, cf. 373, PONTBRIANT, D., PROT. - POP., N. D., COSTINEȘCU, LM, ȘĂINEANU. *Oamenii legii sînt venali.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 195. *Am văzut... judecătorul părinților și venal.* I. NEGRUZZI, S. III, 261, cf. V. 203, DDRF, BĂRCIANU, ALEXI, W. *Își plimba de-a lungul buzele ei rumenite, ca o purificare prin frumos, a iubirii decrepite, josnice și venale.* PAPADAT-BENEGESCU, O. I, 26, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Sub aceste nobile aparențe de patriotism integral ei își ascund turpitudinea sufletului venal.* LOVINESCU, C. V, 191. *Ritualul amorului venal se reducea la gesturile și vorbele strict necesare.* CAMIL PETRESCU, P. 85, cf. SCRIBAN, D. *Contactul zilnic cu o administrație coruptă și cu o justiție venală exasperează temperamentul său violent și susceptibil.* OTETEȚA, T. V. 87. *Eroul... Cicikov, e un escroc călînesc, posibil în acea lume inegală, birocratică și venală.* CĂLINESCU, C. O. 280. *Salonul... se populează... cu funcționari venali.* RALEA, S. T. I, 102. *Sexualitatea venală e... supremul lux pe care și-l plătește burghezul.* id. ib. II, 305. *E prea fricos și prea venal ca să se fiină de răzbunări.* VINEA, L. I, 55, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN¹.

- Pl. : *venali, -e*.

- Din fr. **venal**, lat. **venalis**.

VENALITĂȚE s. f. 1. (Rar) Faptul de a fi venal (1); practică prin care o funcție, o demnitate etc. erau obținute în schimbul unei sume de bani. Cf. I. GOLESCU, C. NEGULICI, PROT.-POP., N. D., CANELLA, V. 379, COSTINESCU, LM, CADE, SCRIBAN, D. *Viciile capitale ale regimului fanariot - și ale celui de după fanarioți - erau venalitatea funcțiilor, corupția administrativă și fiscalitatea arbitrară.* OTETEȚA, T. V. 41. *Domnul, care-și cumpărase scaunul cu o mare sumă de bani, de îndată ce sosea în țară scotea slujbele la meza... Cea mai scump plătită era funcția de mare vistier... Situația nu se putea schimba decât prin suprimarea venalității și prin înlocuirea haveliturilor tradiționale printr-o salarizare regulată.* IST. ROM. III, 696. *Proiectul... proclama principiul egalității înaintea legilor și cerea abolirea sistemului venalității slujbelor, arătând că atât slujbele, cât și caștănele de boieri trebuie acordate după merit.* ib. 920, cf. 937.

2. (Depreciativ) Însușirea de a fi venal (2); faptul de a fi venal. V. corupție, coruptibilitate. Cf. NEGULICI, TEULESCU, C. 217/15. *De pretutindeni se ridică un glas în contra venalității ce domnea în justiție și în administrație.* GHICA, S. 701. *În decursul acestor intrigi nemernice... care corump sufletul... se lasă curs liber venalității impiegaților care merge lanț mină în mină cu corupțiunea guvernamentală.* id. C. E. I, 249. *Făcu să răsară, în acele suflète pline de candoare, egoismul, nepăsarea pentru ranele patriei, venalitatea, ambițiunea, scepticismul și trădarea.* FILIMON, O. I, 314, cf. CALENDAR (1861), 78/20, PROT.-POP., N. D., PONTBRIANT, D., COSTINESCU, LM. *Printre ispravnici erau unii care se micșorau pînă a primi chiar sfanșul văduvei ca mituire.* *Spiritul de venalitate corupea tot.* COLUJNA, VII, 57. *Oamenii pe care-i credeam cinstiți... i-am văzut de-o venalitate, că mi-e rușine.* VLAHUȚĂ, S. A. III, 13, cf. GHIEREA, ȘT. CR. III, 37. *Acești ispravnici sînt despoți în jurisdicția lor... totdeauna încunjurați prin venalitatea superiorilor lor.* ARHIȚA, I, 49, cf. DDRF, ALEXI, W. *Imoralitatea și venalitatea justiției.* IBRĂILEANU, SP. CR. 256, cf. CADE. *Nu există decât un singur drept care e mai presus de orice, anume dreptul țărănilor de a trăi în țara lor, ... de a fi ocrotiți contra venalității unei administrații corupte.* REBREANU, R. II, 24. *Ei constată anarhie și venalitate la curtea habsburgică.* ARH. OLT. XVII, 171, cf. SCRIBAN, D. *Aderenții posibili erau studiați din punctul de vedere al venalității.* CĂLINESCU, B. I. 165. *Magistrații și avocații trăiau din exploatarea litigiilor. Corupția și venalitatea le aduceau o îmbogățire reală.* RALEA, F. 167. *Artistul a creat o frescă a societății burgheze... cu toată meschinăria și îngustimea de orizont, cu venalitatea și corupția ei.* CONTEMP. 1954, nr. 379, 3/5, cf. DL, DM. *Parlamentul l-a condamnat pentru venalitate, fiindcă legalizase hoșiile favoriților regali.* JOJA, S. L. 312, cf. M. D. ENC., DEX, DN¹. ♦ (La pl.) Fapte de om venal (2). *S-a făcut cunoscut în Valahia prin venalități și tot soiul de abuzuri.* BOLINTINEANU, O. 251, cf. DL, DM, DN¹.

- Pl. : venalități.

- Din fr. vénalité, lat. venalitas.

VENĂ s. f. 1. Fiecare dintre vasele¹ sangvine convergente care asigură circulația sîngelui din vasele¹ capilare la inimă. V. v î n ă (I 1). *Într-acest organ se adună tot sîngele venelor din pârtenia cea de jos a trupului și al pîntecelui, de se lămurește într-însul de veninul lui, care se alege și se ține în fiere.* EPISCUPESCU, O. I. 101/26. *De la vîrsta de treizeci de ani, a împlinirii creșterii trupului spre bătrînețe, se scade acel sînge și se face o îmbulzeală de prisosul lui în sistema vaselor venelor din fața trupului.* id. PRACTICA, 371/29. *În înăuntrul inimei sînt patru cavități din care ies arterii și în care dau venele.* POLIZU, P. 143/24, cf. ENC. ROM., ENC. VET. *Sîngele capilar, încărcat cu acidul carbonic din țesuturi, se adună în vase din ce în ce mai mari cari formează venele ce duc sîngele la plămîni.* ENC. AGR. V, 821. *Moartea s-a produs prin pierderea excesivă de sînge de la vena mîinii drepte.* CĂLINESCU, B. I. 264. *În vene sîngele nu circulă cu aceeași viteză.* PARHON, B. 16. *O venă albastră, umflată, îi șerpuia pe sub tîmplă, în zvicniri înteețite.* VINEA, L. II, 129. *Structura*

venelor e asemnănătoare cu a arterelor, însă pereții sînt mai subțiri și cu mai puțin țesut elastic, din care cauză nu-și păstrează forma rotundă. LTR² XVII, 440. *În timpul accesului copilul este aplecat înainte, este speriat, congestional, ochii lăcrimează, venele gîtului și ale feței îi sînt umflate.* BELEA, P. A. 528, cf. DL, DM. *Din lacune sîngele - după ce a trecut prin tot corpul - se întoarce printr-o mare venă ventrală.* ZOOLOGIA, 53. *Numai venele pulmonare conduc sîngele arterial (de la plămîni la inimă).* DER. *Sîngele împins de ventriculul drept în artera pulmonară ajunge prin ramificațiile acesteia în capilarele ce înconjură pereții alveolelor pulmonare, cedează la acest nivel bioxidul de carbon și se încarcă cu oxigen, întorcîndu-se în atriu stîng prin venele pulmonare.* ABC SĂN. 94. *Presiunea crescută din venele varicoase produce reflexe patologice.* ib. 381. *Îi potrivește acul de transfuzie în venă.* T august 1964, 68, cf. D. MED. *Prin vene circulă sînge încărcat cu bioxid de carbon, cu excepția venelor pulmonare.* M. D. ENC., cf. DEX, DN¹, DREV. ♦ *Vena portă* sau (învechit, rar) *vena poartă* (ori *porții*) = venă (1) scurtă și groasă care colectează sîngele de la organele digestive și îl transportă la ficat. *Această venă a porții este trunchiul cel mare din pîntece ce să adună din cele mai mici și mai mărunte vene ale măteilor și a toate organelor și mînunchilor coprinsului pîntecului, ca niște rîmurele într-un copaciu.* EPISCUPESCU, A. 129/15. *Vena poartă apucă la dreapta și intră prin adîncătura transversă în ficat unde se ramificază neconținut.* POLIZU, P. 172/1. *Prin vena portă sînt transportați în ficat produșii alimentari absorbiți la nivelul intestinului subțire.* DER, cf. M. D. ENC., DREV 640. *Venă cavă* = fiecare dintre cele două vene (1) (inferioară și superioară) care transportă sîngele la inimă. *Sîngele venos din venele cave, prin diastola oietelor, intră în orieta dreaptă.* POLIZU, P. 147/27. *Vena cavă superioară... este trunchiul format din reunirea vinelor capului și gîtului (jugulare) și ale membrelor superioare (subclaviculare).* BIANU, D. S. 199, cf. DER, M. D. ENC., DEX 127.

2. Conjunctură favorabilă; șansă (la un joc de noroc). *Pentru beșiv toate se reduce la un vin bun, pentru cartof la o venă extraordinară.* VLAHUȚĂ, ap. CADE, cf. ȘĂINEANU, RESMERIȚĂ, D. *Era semn bun: avea să intre în venă.* *Numerele cu soț îi purtau noroc.* C. PETRESCU, I. II, 189, cf. DL, DM, DEX, DN¹.

- Pl. : vene.

- Din lat. vena, fr. veine.

VENCĂTOR, -OĂRE adj., s.m. și f. v. vîngător

VÉNCE vb. III v. vince.

VÉNCERE s.f. v. vingere.

VÉNCHEL s. n. v. vinclu.

VÉNCHINĂ s. f. (Regional) Scaun de construcție specială pe care se așază călare persoana care scarmăna lîna cu pieptenii. Com. din BRAȘOV.

- Pl. : ?

- Cf. germ. Bänkchen.

VEND, -Ă s. m., adj. I. 1. S. m. (La pl.) Populație slavă, descendentă a veneților², stabilită pe cursul superior al râului Spree; (și la sg.) persoană care face parte din această populație. *Nu găsim un singur popor în mijlocul și în sud-ostul Europei care să n-aibă conștiința identității sale, să samene cu venzi sau fînii germanizați din Prusia.* EMINESCU, O. IX, 478. *Niștele de veneți dat sclavinilor se păstrează pînă astăzi în poporul venzilor, din care a mai rămas numai o fărâmișă negermanizată în Lusația de sus și de jos... fără așezată parte în Saxonă, parte în Prusia.* XENOPOI, I. R. II, 48. *Sclavinii păstrați în grupul lor numele generic al slavilor, din care celelalte triburi se numeau venzi, moravi, croați, ruși, poloni etc.* id. ib. III, 49, cf. ENC. ROM.

2. Adj. Care aparține venzilor (I 1), caracteristic venzilor, privitor la venzi. *Limba sorabă sau vendă* [este] vorbită pe cursul superior al râului Sprea. GRAUR, I. L. 198.

II. S. m. (La pl.) Populație slavă care trăia în antichitate într-o regiune cuprinsă între cursul mijlociu al Vistulei și cursul superior al Elbei; (și la sg.) persoană care făcea parte din această populație; venet² (1). *Verzii... au pătruns în Boemia și pînă la Elba. Au avut prinții lor proprii în Boemia, Mecklemburg, Pomerania, Silezia.* ENC. ROM., cf. PÂRVAN, G. 287. *Cu cîțiva ani înainte de atacul împotriva Constantinopolului, în anul 623, pe teritoriul Cehoslovaciei de astăzi, s-au răscolat slavii numiți „verzi”, sub conducerea unui negustor, Samo.* IST. ROM. I, 716, cf. DER.

- Pl.: verzi, -de.

- Din germ. *Wende(n)*, fr. *vendes*.

VÉNDE vb. III. v. *vinde*.

VENDECĂ vb. I. v. *vindeca*.

VENDECĂRE s. f. v. *vindecare*.

VENDEGLĂU s. n. (Transilv. și Maram.) Restaurant. Cf. LEXIC REG. II, 75, 82, 105. *Toată ziua-i beat; umbilă dintr-un vendegläu într-altul.* MAT. DIALECT. I, 197, cf. 46, 102.

- Pl.: *vendegläuă* (LEXIC REG. II, 82) și *vendegläie* (MAT. DIALECT. I, 197). - Și: *vendegläu* (LEXIC REG. II, 75, MAT. DIALECT. I, 46, 102; pl. *vendegläuă*) LEXIC REG. II, 75, MAT. DIALECT. I, 102), *vindigläu* (LEXIC REG. II, 105; pl. *vindigläuă* ib.) s. n.

- Din magh. *vendégölö*.

VENDEGLÉU s. n. v. *vendegläu*.

VENDEMIĂR s. n. Prima lună a calendarului republican francez, care corespundea intervalului cuprins între 22 septembrie și 21 octombrie. Cf. DN³.

- Pronunțat: *mi-ar*.

- Din fr. *vendémiaire*.

VENDERÉU s. m. v. *vindereu*.

VENDĒTĂ s. f. Act de răzbunare sîngeroasă pentru o injurie, un omor, divulgarea unui secret etc., frecvent în Corsica și Sicilia, care se extinde și se transmite asupra tuturor rudelor victimei, obligate să se răzbuie cu orice preț; p. g. e. n. e. r. ură puternică, sete de răzbunare. *Cruziile... deșteptasă în nobila sa inimă un simțimînt de vendetă.* ASACHI, S. L. II, 51. *Astăzi lovire va sătura a mea sete de vendetă.* id. E. D. 28/28, cf. AR (1839), 113³/53, ib. (1842), 126¹/47. *Sîntem expuși vendetei arhieresti.* BARIŢIU, C. VII, 196. *În fundul inimei sale cei înrăutățite, se miștă un plan vechi de vendetă (răzbunare), însușită mai cu seamă locuitorilor din țări meridionale.* CALENDAR (1854), 116/21. *Ca societate secretă, slujnicăria are măestrul ei, lojile, venditele, prözelii și chiar cinismul ei.* FILIMON, O. I, 371. *Ipocritul... care detură contra imoralității, pe ascuns se satură cu versumie și cu vendetă.* CALENDAR (1862), 5/17, cf. ANTONESCU, D. *Acest vînt... în Andalusia... produce un fel de frenezie, care se manifestă prin vendette și asasinatîri.* HASDEU, I. C. I, 311. *Nu mi-ar părea curios dacă ai fi un ducaț venețian, pentru că aceștia cred numai în vendetta lor.* ALECSANDRI, O. P. 45, cf. ENC. ROM., BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIŢĂ, D., CADE, SCRIBAN, D., DL, DM. *Asfel de desciniece... practicate în numele concurenței, al invidiei sau al unei vendete, vizînd ca și cîlelalte cu precădere starea fizică, morală sau materială, s-au cules puține.* IST. LIT. ROM. I, 57, cf. DER. *Actul răzburării în numele obștii... în cazul cînd nu se ajungea la o despăgubire materială, se făcea după adunarea sfatului obștii, care declara vendeta.* PANĂTESCU, O. T. 224, cf. M. D. ENC., DEX, DN³. *Ură ce învîrăbea familiile Franco și Romano a înregistrat miercuri cea de-a 26-a victimă a unei vendete ce opunea de mai mulți ani cele două clanuri.* RL 1979, nr. 10713, 6/8.

- Scris și: (după it.) *vendettă*. - Pl.: *vendete*. - Și: (învechit, rar) *vendită* s. f.

- Din it. *vendetta*.

VENDICĂ vb. I. v. *vindeca*.

VENDICTĂ s. f. v. *vindictă*.

VENDITĂ s. f. v. *vendetă*.

VENDUZĂ s. f. v. *ventuză*.

VENĒD s. m. v. *venet*³.

VENECTAZIE s. f. (Med.) Dilatație a unei vene (1).

Varicele sînt exemple tipice de venectazie. DER., cf. D. MED.,

M. D. ENC., DN³, DEX-S.

- Pl.: *venectazii*.

- Din germ. *Venektasie*.

VENENIFĒR, -Ă adj. (Rar) Care conține otravă. Cf. DN³.

- Pl.: *veneniferi, -e*.

- Din fr. *venénifère*.

VENERĂ vb. I. T r a n z. I. A manifesta un respect religios pentru..., a cinși în cel mai înalt grad. V. a d o r a. *Antichitatea elenă este plină de istoria oraculelor, care au fost venerație și respectate în toată Elada.* BARASCH, M. III, 110/28. *Au petrecut restul zilelor sale ca săhastru, în rugăciuni și gândiri eylavioase, și tocmai după mulți ani au răposat, venerat fiind în toată țara ca om cuvios.* CALENDAR (1858), 80/11. *Populii păgîni barbari au căzut în absurditate d-a venera, ca zeitatea lor, niște fîințe animale.* ISIS (1859), 52²/19. *Egiptienii au venerat boul Apis, reptiul crocodil sau pasărea ibis.* ib. (1859), 52²/22, cf. PONTBRIANT, D., PROT-POP., N. D., ANTONESCU, D. *Reputațiunea sîntului Columban creșcuse în cetățile și în toate provinciile Galiei și Germaniei. El era... celebrat și venerat de toți.* BARONZI, I. C. V, 34/5, cf. COSTINESCU, LM. *Toi atît de mult e venerat și proorocul Iie și s[fin]tul Procopie.* FRÎNCU-CANDREA, M. 136, cf. DDRF, ȘĂNEANU, BARCIANU, ALEXI, W. *Biserica creștină, venerază pe sfinți.* CADE. *Marș a fost venerat ca zeu de primăvară, prin serbările salilor.* IZV. XIII, 322, cf. ib. 15, SCRIBAN, D. *Locuitorii vechii Americi... venerază și în în sale pajuri și condori.* BĂCESCU, PĂS. 225. *Fecioara Maria este venerată de toți.* CALINESCU, E. O. II, 10. *Toate popoarele antichității au venerat... marile personalități... religioase.* VIANU, L. J., 92. *Credincioșii... nu venerază numai o ipostază a divinității.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1975, nr. 7, 7/1, cf. DN³. *Ref. pas. În Mesic se venerază urma de picior a lui Quetzalcoatl.* HASDEU, I. C. II, 42. *Locul pe care este zidită astăzi [mănăstirea] este considerat... ca loc sfințit... La început acest loc se venera prin aceea că credincioșii băteau içoane sfințe pe copacii din preajma stîncei.* ARH. OLT. V, 46.

2. A avea, a arăta o prețuire profund respectuoasă și afectuoasă pentru... V. c i n s t i, p r o s l ă v i. *Multe idei moderne am împlinit în spirite; multă rugîmă am curățit de pe mulți. Am făcut-o respectînd credințele fiecăruia... lăudînd și admirînd fapta bună... și venerînd pe acei cari iubeau țara și dreptatea.* GHICA, S. 252, cf. 181. *De mai bine de douăzeci de ani, Ali petrecea la Cimpulung, venerat și iubit de toți cei ce-l cunoșteau.* SION, P. 130. *Ridicați monumente eroilor voștri! Venerați memoria lor!* FILIMON, O. II, 10, cf. PONTBRIANT, D., PROT-POP., N. D., ANTONESCU, D., COSTINESCU. *Venerați memoria părinților și binefăcătorilor voștri.* LM. *Cerească frumusețe, o, tu, ce venei eu! Ascultă cîntul dulce al celui ce te-adoră.* BOLINTINEANU, P. I, 377. *Să-i iubiți pe poeții noștri, să-i venerăm.* CARAGIALE, O. III, 89. *Expresiunea de echitate și de blîndețe... trebuie să fi asigurată lui Traian atît respectul și afecțiunea corviteurilor săi de orice rang..., cît și lui însuși aceea încredere în sine care-l făcea să trăiască în mijlocul poporului și soldaților săi ca un părinte venerat și iubit de toți cei ce se apropiuau de dînsul.* CONV. LIT. XXII, 118,

cf. DDRF, BARCIANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D. *Veneram în vechi palate și biserici capodopere auguste, ne pătrundeam de suflul Trecutului, contemplându-i vestigiile sublime.* M. I. CARAGIALE, C. 39, cf. CADE. *Marinarii antichității venerau argonauții, ca pe adevărații precursori ai meșteșugului de a pluti cu pinze.* C. PETRESCU, I. I, 15, cf. SCRIBAN, D. *Hagienuș venera memoria soției.* CĂLINESCU, B. I. 154, cf. id. E. O. II, 297. *Morala antinaturală, adică morala care a fost învățată, predicată, venerată pînă acum, se îndreaptă... tocmai contra instinctelor vitale.* RALEA, S. T. II, 270. *Iată... un acord destul de interesant între shakespearieni și antishakespearieni, între cei care-l condamnau pentru a nu fi respectat modelele clasice și cei care-l venerau pentru a le fi călcat.* VIANU, L. U. 58. *Chi din scriitorii români pe care-i venerăm... își au oare acest cel dintîi și nepieritor monument, care să le fiină veșnic viu chipul spiritual? Ion Luca a fost să fie sortit și aci în frunțe.* CONSTANTINESCU, S. II, 99, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX, DN².

◇ R e f l. p a s. *Acest monument să aflu cu totul în voia întîmplării... Iată cum se venerază memoria oamenilor celor mari, care și-au espus viața ca să ne dea o patrie liberă și respectată.* FILIMON, O. II, 10. *A ceriul de urgență o istorie a literaturii române... în care să se venereze... eroii spiritului nostru.* MAIORESCU, CR. I, 332.

— Prez. înd.: *venerez* și (învechit, rar) *vener*.

— Din. fr: *vénére*, lat. *venerari*.

VENERABIL, -Ă adj., s. m. 1. Adj. Care este demn de, o deosebită considerație, care impresionează, care impune respect prin vîrstă, prin vechime; (latinism învechit, rar) venerand. *S-adreșă la bătrînul Carril cel venerabil și cantorul cel mare al faptelor trecute.* HELIADE, O. I, 351, cf. II, 324, I. GOLESCU, C. *Avea un chip nobil, un aer venerabil, un păr alb, frumos.* MN (1836), 87/140. *El se îngrijea adevîrni în proiectul său pe Mihail hatmanul, unicul veterar venerabil rămas din epoca lui Ștefan.* ASACHI, S. L. II, 141. *Ne va face cunoșcuti cu o parte deosebită a istoriei lumii, adică cu istoria bătrînelor omenestii și cu venerabila galerie a nestorilor tuturor timpurilor.* VASICI, M. I, 86/7. *Un bătrîn venerabil pleacă înainte-î capul său alb.* LAZĂRESCU, S. 121/7, cf. BĂRȚIU, C. VII, 230, CALENDAR (1851), 24/27, STĂMĂTI, D. *Numele venerabililor abonați sînt tot aceleași cărți s-qu însemnat.* PANN, în CONTRIBUTII, I, 42, cf. ARISTIA, PLUT. 63/2. *Prin această măsură... vei răspunde, împreună cu întreg soborul acest venerabil, așteptării și dorinței înălțime sale.* ROM. LIT. 314^{2/4}. *Cu excepțiunea venerabililor noștri colegi, ... eu sînt... cel mai în vîrstă.* KOGĂLNICEANU, S. A. 188. *Trecutul și viitorul vor avea totdeauna cartea lor deschisă poeziei. Femeile vor fi tot astfel de frumoase, bătrîni albi și venerabili.* BOLLIC, O. 45. *Într-o zi mă întorceam de la Camera și îmi înlesn pe un venerabil bătrîn străin.* GHICA, S. 269. *Intrai repede în casa Roseiilor. Am găsit pe venerabila lor mamă în scară.* SION, P. 232. *„Să între”! zise venerabilul bătrîn, îndesindu-și căucul peste perii capului său cei albi ca zăpada.* FILIMON, O. I, 104. *Acel loc venerabil pentru tot românul... ne aduce aminte faimoasa bătălie dată de creștinul principe Mihai Bravul în contra armiei păgîne.* id. ib. II, 8. *Venerabilele Dorotheu al Erusalîmului învoacă prescripțiunile cănoanelor 9 și 17 ale sinodului de Chalchedonia (a. 1865).* URICARIU, X, 377, cf. PONTBRIANT, D. PROT. - POP., N. D., ANTONESCU, D. *Venerabilul archeolog confundă... Giul Oltean cu riul „Gilfil”.* HASDEU, I. C. I, 255. *Voim că apărătorii cetăților... să fie aleși și instituți de venerabili episcopi, de clerici, de notabili.* BARONZI, I. C. I, 72/10, cf. IV, 232/10, CANELLA, V. 280. *Mitropolitul Veniamin... se încunjura de bărbați setoși de a contribui la binele țării, precum venerabilul G. Asachi.* CONV. LIT. II, 20. *În fața cu altarul se închină venerabila prinșesă C., încongiurată de numeroasa ei familie.* ALECSANDRI, O. P. 159, cf. COSTINESCU, LM. *Venerabilul nostru președinte al Camerei... este... la Neapol.* MAIORESCU, D. II, 253. *Venerabilul canonic a uitat a ne spune că la margine se află... explicațiunea.* CUV. D. BĂTR. I, 269. *La sfîrșitul slujbei, venerabilul osîndit înaintă cu pas sigur la ușile altarului.* ODOBESCU, S. I, 441. *Era plăcut lucrul a vedea... figurile venerabile ale protopopilor români cu*

veșmintele lor negre încinse la brîu cu roșu. id. ib. 467. *Un popă venerabil intră. E un om de vreo șaizeci și cinci de ani.* CARAGIALE, O. II, 84. *Nu mă tem de întreruperi, venerabile d-le președinte.* id. ib. VI, 142. *Arată, te rog, respectuoase omăgii din parte-mi venerabilului d-tale părinte (a. 1883).* ARH. OLT. XIX, 289. *Fie-mi permis a mă folosi de această ocaziune spre a aduce un omagiu suprem memoriei venerabilului unchiș, care a fost pentru mine adevăratul dascăl intru alé poporului.* CONV. LIT. XXII, 195, cf. DDRF, SĂINEANU, BARCIANU. *Pe timpul acesta făcără românii bucovineni, în frunte cu venerabilul lor consistoriu episcopesc, o mișcare vioaie pentru înființarea în Suceava a unui gimnaziu confesional.* SBIERA, F. S. 133. *Părintele Radu... Om venerabil, așezat la vorbă, în biserică era cucernic.* SĂM. I, 59, cf. ALEXI, W. *Vor fi socoțiți că au înainte chiar clădirea venerabilă a lui Ștefan cel Mare.* IORGA, C. I. II, 19. *Toți erau demni, venerabili.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 298, cf. RESMERIȚĂ, D. *Un alt negustor cu renume... fu și... venerabilul efor al școlilor naționale centrale românești din Brașov.* GOLOGAN, C. R. 67, cf. CADE. *Venerabilul Aron Densușianu, ne impunea prin prestigiul unei barbe albe imaculate.* LOVINESCU, M. 30. *Veneam să aduc ultimul omagiu venerabilului tău părinte.* REBREANU, R. II, 291. *O venerabilă ruină are aerul unei piese decorative.* ARH. OLT. XII, 414. *Hotărîri să mă adăpostesc în această venerabilă ruină, la umbra căreia, în vremuri bune, poposeam de cîteva ori.* GALACTION, O. 80, cf. CĂMIL PETRESCU, U. N. 177. *Venerabilul monah avea... și o aplecare jirească de a ascultă șoaptele trecutului.* SADOVEANU, O. XXI, 577. *Veneau... să vadă pe venerabila lor mamă, preoțesa Voica Popea, care a trăit nouăzeci de ani.* MOROIANU, S. 131. *Sărbătorirea venerabilului dascăl oltean s-a desfășurat... în prezența autorităților.* ARH. OLT. XVII, 381, cf. SCRIBAN, D. *Venerabilul cărturar ardelean... trăiește la Nășaud, în vîrstă de 81 ani.* ARH. OLT. XIX, 274. *Era un venerabil personaj cu barbă albă, elegant ca un cîntăreț de operetă.* ARGHEZI, S. IX, 79. *Noțiunea nebuniei, a freneziei este venerabilă în istoria gîndirii, și romanții s-au oprii asupra ei cu cea mai mare atenție.* CĂLINESCU, O. XIII, 263. *Epicur... a fost un foarte celebru filozof și un om foarte mîral și venerabil cîn timpul lui Filip.* VIANU, L. U. 33. *Sînt sînt venerabile care au dreptul la respectul nostru.* RALEA, S. T. III, 169. *De unde oare se ivise ciudata și venerabila săptură, din ce veac...? VINEA, L. I, 14, cf. DL, DM. Cu ajutorul unor somități venerabile... am încercat să răsorn legea terțiului exclus.* IOJA, S. L. 107. *Autorul este un venerabil cărturar.* V. ROM. Iunie 1973, 170, cf. M. D. ENC. S. Mehedinți... scria în 1946... „Premise și concluzii la Terra”, pe cînd avea venerabila vîrstă de 78 de ani. ROMANIA LITERARĂ, 1973, nr. 37, 2/3. *Operație fundamentală a cunoașterii, cu o îndelungată și venerabilă istorie în care și-au înscris numele unii dintre cei mai de seamă gînditori, definiția continuă să suscite interesul.* REV. FIL. 1973, 285, cf. DEX, DN². ◇ (Substantivat) *Cum intru, se școlă cu respect și mă poștește pe fotel „Venerabile” în sus, „venerabile” -n jos.* CARAGIALE, O. VI, 85. *Venerabilul... merge deseardă la intrînire.* id. ib. 86. ◇ (Prin lărgirea sensului) *Sala de mișcare se află la umbra unui nuc venerabil.* id. ib. III, 169. *Lă un bar văzuse un bătrîn c-o venerabilă barbă albă.* BART E. 312. *Nu se vad... decît trunchiurile venerabile, adesea acoperite cu mușchi și tereșul de sub ele.* OPRESCU, I. A. IV, 30. *Plôși și salcîmi venerabili străjuiau grilajul ruginit.* VINEA, L. I, 191. (Glumet) *Face o figură venerabilă de senator.* CARAGIALE, O. I, 304. *Ne-am oprit, conform tradiției venerabile, la ilustra băcănie Tômovic.* IBRĂILEANU, A. 80.

2. S. m. Șef al unei loji masonice. *Numesc dintre dinșii un venerabil.* GHERASIM, T. 43/2. *Nu sînt la îndoielă că era inițiat în societățile francmasonice, judecînd după întîmîlirea sa cu doctorul Tavernier, venerabilul logei din București, din care făceau parte cei mai luminați din tinerii noștri de pe atunci.* GHICA, S. 332, cf. SĂINEANU, CADE.

— Pl.: *venerabili*, -e. — Și: (învechit, rar) *venerabile* adj., *venerablu* s. m.

— Din fr: *vénétable*, lat. *venerabilis*, it. *venerabile*.

VENERABILE adj. v. venerabil.

VENERABILITĂȚE s. f. Înșușirea de a fi venerabil (1); faptul de a fi venerabil. Cf. LM, CADE. Fire mai prudentă, păzindu-și capul și atingând vârsta venerabilității, după ce trecuse prin grele încercări, Ion Neculce îl admira pe Miron Coștin, ale cărui vorbe le culegea ca pe niște mărgăritare. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 50, 7/2.

- Din lat. venerabilitas, -atis, fr. vénérabilité.

VENERABLU s. m. v. venerabil.

VENERĂND, -Ă adj. (Latinism învechit, rar) Venerabil (1). A vorbit ca un venerand bătrîn, căruia nu-i mai pasă de lumé. VASCI, ap. BARIȚIU, C. II, 114. Primind eu venerandă epistolă a excelenței tale din 9/21 martie și reflectînd la ceea ce am scris eu în 4/16 cu graba, am văzut că cu privire la rezultatele adunării... mă exprimasem prea întunecat. BARIȚIU, C. VII, 170, cf. LM.

- Pl.: veneranți, -de.

- Din lat. venerandus.

VENERĂRE s. f. Faptul de a venera.

1. (Manifestare a unui) respect religios față de ceea ce este considerat sfînt; venerație (1). Cf. venera (1). Cf. PONTBRIANT, D. *Iată cîteva din legendele ce se spună despre Iisus din Nazaret și care-l impresura... cu o venerare misterioasă*. BARONZI, I. L. II, 45/18. Trecînd în Italia, fundă la 612 monastirea Bobbio, unde muri la 21 noiembrie 615, obiectul venerării tîtîlor popoarelor în mizlocul cărora-și preîmplase furtunoasa activitate. id. I. C. V, 39/16, cf. COSTINESCU, BARCIANU, ALEXI, W., DN¹.

2. Prețuire profund respectuoasă și afectuoasă; venerație (2). Cf. venera (2). Cf. PONTBRIANT, D. *Simțea pentru soră-sa... înclinare cît și venerare și o considera ca pe cel mai sigur și cel mai prețios învățător ce-ar fi putut avea*. BARONZI, M. I, 74/14, cf. id. I. C. II, 244/22, COSTINESCU. *Greutăți zdrobitoare biruite cu veselia, ... iubirea cămarazilor, venetura șefilor, nemîmărate peripeți prin cari trece un brav în focul războiului... toate sunt limpede... înfățișate*. CARAGIALE, O. VI, 93, cf. BARCIANU, ALEXI, W., DM, DL. *Este... vorba de o „continuare în spirit”, de un fel de venerare a semnificațiilor esențiale*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1969, nr. 41, 28/1, cf. M. D. ENC. 989, DEX, DN¹.

- V. venera.

VENERAT, -Ă adj. 1. Cînstit cu venerație (1). Cf. PONTBRIANT, D. *LM. Maria... este [un nume] purtat de o ființă venerată a religiei creștine*. MAJORESCU, CR. I, 101. *Flind... Sf. Gheorghe unul dintre sfinții cei mai însemnați și mai venerați... de aceea și există la români... o multime de datine și credințe, cari sunt uzitate parte în ajunul și parte în ziua sa onomastică*. MARIAN, S. R. III, 266. *La anumite ceasuri... trec pragul veneratului templu*. ANGHEL, PR. 30. *Din toate broderiile liturgice, cele maienerate și, prin urmare, cele a căror execuție se făcea cu mai multă grijă, sînt „epitafele”*. OPRESCU, S. 170. *Printră donațiile sale, cea mai impresionantă și mai venerată este neîndoielnic racla sfîntului Nifon*. MAGAZIN IST. 1972, nr. 2, 8.

2. Prețuit cu respect profund și cu afecțiune. Oameni venerați și admirați chiar în viață, destinați poate a li se ridica într-o zi statuie, dar cari își țin viața cu greutate. GHICA, S. 231. *M-am întrebât dacă într-adevăr legile de organizație și de disciplină, acum consimțite... de cler și popor... au putut mîrița din partea celui mai venerat și onorat dintre păstori creștinătății o manifestare atît de însemnătoare (a. 1865)*. URICARIUL, X, 368, cf. PONTBRIANT, D. LM. *Sofia lui... cunoscută în vremurile acelea prin virtuțile ei căsătorești, reînviă memoria venerată a matroanelor romane*. ODOBESCU, S. I, 254. *Dirigenții culturii naționale se folosiră de sărbătura nunții de argint a veneratului și iubitelui... împărat, Francisc*

Iosif I, și creară... niște ajutoare... pentru acei tineri români carii ar voi să învețe vreo meserie. SBIERA, F. S. 416, cf. RESMERIȚĂ, D. *La 16 aprilie 1959, Gala Galaction a împlinit 80 de ani. Venerațul nostru coleg nu poate fi printre noi cu prilejul acestei aniversări, din pricina unei suferințe*. VIANU, L. R. 469. *El e maestrul venerat al criticii*. RALEA, S. T. I, 83. *E privit... ca scriitorul venerat al unui popor de două sute de milioane de oameni*. BOGZA, M. S. 92, cf. DL, DM. *Veneratul învățător este umul din cele mai ilustre nume din istoria dialecticii premarxiste*. JOIA, S. L. 270. *Nu-i era jenă să se recomande comisionar și librar, librăria fiind o instituție venerată*. IST. LIT. ROM. II, 537.

- Pl.: venerați, -te.

- V. venera.

VENERĂTOR s. m. (Latinism învechit, rar) Persoană care venerază (2) pe cineva. Între altele, râmii cu destinsă onoare al prea stimat d-tale sincer venerator (a. 1866). BARIȚIU, C. III, 231, cf. LM.

- Pl.: veneratori.

- Din lat. venerator.

VENERĂȚIE s. f. 1. Respect religios față de ceea ce este considerat sfînt; venerare (1). V. adorație, pietate (3). Cf. MUMULEANU, C. 163/21, I. GOLESCU, C. *Cîțiva pontifici au scris și vorbit cu mare venerație despre frumusețea și clasicitatea ritului orientale grecesc*. BARIȚIU, P. A. I, 352, cf. FIS. 2177. *Acest studiu este un adevărat cult divin... este argumentul cel mai puternic pentru esistența unei ființe omnipotente, care este creatorul naturii și împle spiritul nostru cu... venerație pentru suprema sa inteligență*. BARASCH, I. N. 8/30, cf. ARISTIA, PLUT. *Olimpul, după căderea păgînismului, a căzut în uitare totală. Venerațiunea lui antică s-a pierdut cu totul acum*. ISIS (1859), 55/22. *Mai departe de paraclis se află aghiazma, ce-i un izvor de o apă foarte limpede și care-i în mare venerație (a. 1859)*. URICARIUL, V, 172/2, cf. PROT.-POP., N. D., PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D. 401. *De atunci încoace, mai mult din patriotîsm decît din religiozitate, sîntul cu diploma de național deveni obiectul celei mai înfocate venerațiuni din partea moldovenilor*. HASDEU, I. V. 35, cf. COSTINESCU, LM. *O! Matei Băsarab... Numele tău gloriôs, care îl înțîlnim în frumtea oricărei propășiri naționale, ar trebui să frîsule o venerațiune religioasă poporului pentru care ai jertfit, în muncă și sudori, o viață de aproape optzeci de ani!* ODOBESCU, S. I, 436. *În luna lui iulie sînt două sărbători pentru care sâtenii au o deosebită venerație*. FRÎNCU-CANDREA, M. 36. *Într-o semihună se zărește capul zeiței Isis, pe care romanii o luase în venerațiune din regiunile orientale și mai cu seamă din Egipt*. CONV. LIT. XXII, 113, cf. ȘAINEANU, ALEXI, W., RESMERIȚĂ, D., CADE. *Mănăstirile de la Muntele Athos (Sfîntul Munte)... bucurîndu-se la noi de o venerație deosebită, încita pe domni și pe boieri să le facă adeseori donații*. OPRESCU, S. 167. *De obicei Goethe vorbește despre „dumnezeiesc” acolo unde înțelegerea încetează și unde, copleșitoare, începe venerația*. BLAGA, Z. 236, cf. M. D. ENC., DN¹.

2. Prețuire profund respectuoasă și afectuoasă; venerare (2). V. pietate (2). *Mă rog... să prîmești această dedicație ca un semn al venerației mele*. PETROVICI, P. XII/8, cf. DIACONOVICI-LOGA, GR. ROM. 15/11. *Nu putu mai mult stă împotriva îndemnului celui frîsc de a nu descoperi sclavei sale celi formoasă dragoste și venerația sa, care o avea cătră dînsa*. BR (1821), 38/21. *Cu venerație... respectăuim pe un mai mare al nostru*. MUMULEANU, C. 175. *Cărțile sînt considerate ca cel mai prețios al lor tezaur intelectual și moral, și această venerație spontanee n-ar putea veni dacă cărțile n-ar trața despre cele de folos societății*. HELIADE, O. II, 45, cf. I, 471. *Literilor și artelor e dat de a întreține vie venerațiunea gloriilor trecute, de a destiepla nobilele aspirațiuni, de a însușia sacrificii mărețe*. BALCESCU, M. V. 193, cf. NEGULICI, E. II, 292/11. *Poftînd succesul cel mai ferice, sînt și râmîn în profundă venerație*. BARIȚIU, C. VII, 231. *O privea cu sentimentul... de venerație*. CODRESCU, C. II,

92/2. *Venerațiunea se află într-un om pătruns de cinstire pentru... o persoană.* FIS. 217/9. *Avem... o esagerațiune antinaturală... a iubirei și venerațiunei părinților.* BARASCH, I. 92/7. *Dinșii... au arătat... venerațiune pentru virtutea lui.* ARISTIA, PLUT. 187/7. *Făceți-vă o datorie a saluta cu venerație acele locuri unde vedeți stearsă Dreptatea și Frăția; astea au fost simbolul revoluției noastre.* BOLLIAC, O. 224. *Ori de câte ori m-am întors în țară am alergat îndată într-acest oraș, am alergat, ca un pelerin coprins de respect și de venerațiune, să mă închin locurilor sacre ale istoriei noastre.* GHICA, C. E. I, 152. *Luă cartea, o ceti de sus pînă jos, cu un profund sentiment de venerațiune; o îndoi la loc, ștergîndu-și cu batista o lacrimă.* SION, P. 102, cf. 52. *Priveam cu o mare venerațiune pe bunii părinți.* FILIMON, O. I, 308, cf. PONTBRIANT, D., ANTONESCU, D. 401. *Acțiunea dramatică trebuia să se mărginească la faptele trecutului, pe care avea să le împrăștieze, să le amintească într-un mod viu, fără a le despoila de respectul și venerațiunea ce le asigură hungul și al seculilor și credința naivă și neștrămutată a poporului.* CONV. LIT. IV, 160. *A murii la etatea de 85 ani, înconjurat de venerațiunea publică.* CANELLA, V. 360, cf. COSTINESCU, LM, COLUMNNA, III, 3. *Junele autor al paginelor ce urmează iată-l că vine plin de ardoare tinerești, plin de o pietoasă venerațiune către dătinile vechi ale poporului român.* ODOBESCU, S. III, 230. *Îl jelea... lume adunată cu venerație împrejurul catafalcului.* CARAGIALE, O. I, 5. *Dacă... cineva le întinde mina dreaptă, ei o duc mai întii la gură și-o sărută, ca semn de mare venerațiune.* REV. CRIT. II, 323, cf. ENC. ROM. *Pușinul ce trăise pînă atunci, risipiți fragmentar într-o superstițioasă venerație pentru tată-său, ... se limpezise deodată în lumina anorului.* D. ZAMFIRESCU, I. 177, cf. ALEXI, W. *O umplea de uimire și de un fel de venerație.* AGÎRBICEANU, A. 221, cf. RESMERIȚĂ, D., CADE. *Mă impresiona altceva: un fel de evlavie, o venerație de altă esență cu care eram întîmpinat și de care colegei mei... nu se învredniceau.* VOICULESCU, P. I, 105. *El lasă după sine o amintire de duioșie și venerație.* D. GUSTI, P. A. 87, cf. SCRIBAN, D. *Elementul mitologic și venerația pentru clasicitate sînt... motivele acestei părți, care începe cu evocarea peninsulei și a Atenei.* CĂLINESCU, O. XII, 39. *Ștefan apare cu chipul impus venerației generale de lungă tradiție populară.* VIANU, L. R. 615. *Venerația poetului pentru Roma este nesfîrșită: „Roma, spunea el, a făcut lumea bună”.* id. L. U. 16. *Legăturile lui Goethe cu cercul romanticilor sînt cunoscute. Goethe era pentru ei „zeu”.* Raporturile s-au răcit... fără ca venerația acestora față de Goethe să sufere vreo scădere. BLAGA, Z. 245. *Prin ațiuea obiecte de venerație comună, stindarde, uniforme, embleme, ne unificăm sub aceleași simboluri.* RALEA, S. T. III, 111, cf. DL, DM. *Păstră... cu venerație sașia lui Tudor Vladimirescu.* IST. LIT. ROM. II, 192. *[Dramaturgul] creează momente de emoție, face să planeze asupra sălii un sentiment învăluitor de venerație a eroilor evocați pe scenă.* T. Iulie 1964, 72. *Cărturarii români din această epocă manifestau o adevărată venerație față de logica aristotelică.* REV. FIL. 1972, 288. *Né plecăm cu venerație în fața eroilor națiunii.* MAGAZIN IST. 1972, nr. 7, 39, cf. M. D. ENC., DEX, DN¹.

-Și: (învechit) **venerațiune** s. f.

-Din fr. **vénération**, lat. **veneratio**, -onis.

VENERAȚIUNE s. f. v. **venerație**.

VENEREOLOGIE s. f. v. **venerologie**.

VENERESC, -EASCĂ adj. (Învechit, rar) **Veneric (1)**. Cf. *Boala cea venerescă.* I. PAȘCA, M. 157/21.

-Pl.: **veneresti**.

-Cf. lat. **venerius**.

VENEREU, -ÉE adj., s. f. v. **veneriu**.

VENERI s. f., adv. v. **vineri**.

VENERIÁN, -Ă adj., s. m. și f. 1. Adj. (Rar; despre boli) **Veneric (1)**. Cf. I. GOLESCU, C. *Numele de maladie veneriene se dă tutulor afecțiunelor contractate în urma unui contact impur.* TURNESCU, C. 222*, cf. PROT.-POP., N. D., CÔSTINESCU. *[Blenoragia] este o boală veneriană contagioasă.* BIANU, D. S. 109, cf. DER III, 130. *Boală ganglionară contagioasă, de origine veneriană, datorită unui virus.* M. D. ENC. 537, cf. DEX, DN¹. ♦ (Curent) *Vegetații veneriene* = vegetații care se localizează în regiunea genitală sau anală, provocate de un ultravirus, transmis prin raport sexual. Cf. ABC SĂN. 385, D. MED. II, 705.

2. S. m. și f. (Învechit, rar) **Persoană care suferă de o boală venerică**. Cf. PROT.-POP., N. D.

3. Adj. (Astăzi rar) **Care se referă la raportul sexual**. V. s e x u a l. Cf. PROT.-POP., N. D. *Această durere este mărîtă de frig, de umezeală, de excesele veneriene sau de abuzul de băuturi alcoolice.* BIANU, D. S. 105.

-Pronunțat: -ri-an. -Pl.: **venerieni**, -e.

-Din fr. **vénérien**.

VENERIC, -Ă adj., s. m. și f. 1. Adj. (Despre boli) **Care se transmite mai ales prin raport sexual, care se localizează în special la organele genitale; (rar) venerian (1), (popular) lumesc, (învechit, rar) veneresc**. Cf. I. GOLESCU, C. *Panachia de buruiene... a cărie folositoare energie este adevărită prin mîi mult de două sute mii, de tîmăduiri, de tot felul de boale, adevă... boale venerice, încuietură de mață, limbrici, scorbul, orbalți.* VEISA, I. 34/4, cf. 168/14. *Sînt boale venerice care nu se pot cunoaște prin nici un felu de semn din afară.* VASICI, M. II, 75/14. *Secția sifilitică din eprinsul-Instituțului central este numai un pas foarte mic și nedestoinic spre o venerată mîrgenire a boalei venerice.* CUCIURAN, M. I^v/21, cf. NEP. VIND. VI/7. *Slăbăciunea ginginelor gurei vine din stricarea singelui, din nemistuirea stomăului și din patimi venerice (lumești).* CORNEA, E. I, 5/22, cf. STAMAȚI, D. *Apele de pucoasă... nu sînt potrivite la boalele venerice.* FĂTU, D. 102/4. *Sînt... pătimași de atrofie (boală), de afecții venerice ereditare, de rani, de rahiit.* CALENDAR (1855), 143/10. *Unii bolnavi... suferă de epilepsie, boale venerice, nebunie.* PARAB... 14/9. *Măsurile energice spre stingerea boalelor venerice.* KOGĂLNICEANU, S. A. 87, cf. POLIZU, BOTEZ, A. 61/11. COSTINESCU, ENC. ROM., BĂRCIANU, ALEXI, W., BIANU, D. S., CADE 728. *Nenorocul a făcut să se îmbolnăvească... de o gravă boală venerică.* CĂLINESCU, E. 34, cf. SCRIBAN, D., DL, DM., ABC SĂN. 69, 329, M. D. ENC., DEX, DN¹. ♦ *Care ține de bolile venerice, caracteristic bolilor venerice.* *Buboi venerici sînt oarecare umflături, care se fac în giurul părților de gios a trupului după o împreunare.* CORNEA, E. I, 35/6. *Veruce venerice.* id. ib. 90/31. *Buba venerică împle părțile cele mai nobile ale corpului, ochii, gura, nasul, și pătrunde pînă-n creieri.* EMINESCU, O. IX, 447. ♦ (Despre instituții medicale) **În care se tratează bolile venerice. Spitalul veneric pentru bărbați [Titlu].** CUCIURAN, D. 67/1.

2. S. m. și f. (Învechit, rar) **Persoană care suferă de o boală venerică (1). În capitalie este... nevoie de a se înființa un spital pentru venerici.** CUCIURAN, M. 8^v/25.

3. Adj. (Învechit, rar) **Care se referă la raportul sexual**. V. s e x u a l. *Ei purtau grija... pentru împedecarea și încetarea desfînării venerice.* BOJINCĂ, A. II, 40/22. *Afară din împlinirea postii venerice varsă sămînța mușai în băsicuțe, iar subț împreunare și, în uretră.* S. BĂRB. 4/19. *Amorul și exercițiile venerice sînt lucrări dărmătoare sănătăței.* FĂTU, D. 128/9, cf. 22/15.

-Pl.: **venerici**, -ce.

-Din germ. **venerisch**.

VENERIU, -IE adj. (Învechit; și substantivat, f.) **(Boală) venerică (1). Singerătura matchii... se pricinuieste... și din... variațiile de vene sau de arterii ce se fac în mațcă... din împreunare otrăvită de boală de sculament, de venere,**

sfrinție, ce este cînd însoțită cu dureri și cu aprinzeală, cînd fără dureri și aprinzeală. EPISCUPESCU, PRACTICA, 272/25. Căsătoria și pentru aceea este omului de-lipsă, fiindcă prin căsătorie se ferește de boalele cele rele a veneriei, care pe ațîtea necăsătorii asupresc. DIETET. 68/18. Stîrpirea boalelor vinerie (frenții) lățite în măsură mare între toate plasele - se cere neapărat. FM (1844), 378/19. Băile de la Mehădia... nu priesc la cei loviți de gută (tambla) și la cei cu venerie, dacă această nu au fost înainte bine vindecată. ib. (1847), 221/36. Venerie sau boală lumești. CORNEA, E. I, 225/19, cf. STAMATI, D. Nu luați în nume de rău îndrăzneala ce am a vă spune în față că boala d-voastră este curat veneree. MUREȘANU, I. 170/23, cf. 167/17. Morb veneriu, sifilitic. LM., cf. BĂRCIANU. - Accentuat și: (s. f.) vinerie. - Pl.: venerie. - Și: (învechit, rar) veneréu, -ée adj., s. f., vinerie s. f. - Din lat. venerius, venereus, it. venereo.

VENEROLÓG s. m. Medic specialist în boli venerice. Cf. DM, M. D. ENC., DEX, DN¹. - Pl.: venerologi. - Din germ. Venerolog.

VENEROLÓGIC, -Ă adj. (Rar) Care aparține venerologiei, care se referă la venerologie. Cf. DN¹. - Pl.: venerologici, -ce. - Din germ. venerologisch.

VENEROLOGÍE s. f. Ramură a medicinei care studiază patologia și tratamentul bolilor venerice. Cf. DL, DM, DER, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN¹. - Și: (rar) venereologie s. f. DN¹. - Din fr. vénérologie, germ. Venerologie. - Venereologie < fr. vénéréologie.

VENESECTIE s. f. Deschidere pe cale operatorie a peretelui unei vene (1) pentru a face să se elimine, în scop terapeutic, o cantitate de sînge, flebotomie. Cînd este vorba să lăsăm sînge, se înțelege că să lăsăm sînge din vene, și aceasta se numește: venesectie, din latinește, sau flebotomie, din elinește. POLIZU, T. 3/8, cf. 4/14. Lipitorile, a cărora întrebuițare a început a fi obicimuit, slujesc adesea... în locul venesectiei (lăsării de sînge). PARAB. 162/2, cf. 143/5. Venesectiunea este aproape abandonată de cînd cu mult succes și fără nici un inconvenient, poate fi înlocuită cu ventuzele scarificate. ENC. ROM., cf. BIANU, D. S. Se face o venesectie. ENC. VET. 37. În cazurile grave și numai la caii viguroși, se vă face imediat la apariția semnelor alarmante o venesectie. ENC. AGR. V, 622. În faza de excitație a comiștii cerebrale venesectiunea are influență favorabilă. A. POP. CHIRURG. 579, cf. DL, DM, DER, HRISTEA, P. E. 139, L. ROM. 1969, 295, D. MED., M. D. ENC., DEX, DN¹. - Pl.: venesectii. - Și: (rar) venesectiune, venisectie s. f. - Din lat. venaesectio.

VENESECTIUNE s. f. v. venesectie.

VENEȘ s. m. v. velniș.

VENÉT¹ s. n. v. venit¹.

VENÉT², -Ă s. m., adj. I. I. S. m. (La pl.) Populație indo-europeană stabilită în nord-estul Italiei, supusă de romani în anul 183 î. e. n.; (și la sg.) persoană care făcea parte din această populație. Numele Veneția provine de la poporul veneților. ENC. ROM. III, 1204. Marea... a făcut din venețieni, italieni, fără îndoială, dar și urmași ai vechilor veneți, ilirici, altceva decît tipul fizic chiar, dar, mai ales, moral, al italianului. IORGA, P. A. I, 296. Malamocco, acum o mahala pe lagună, a fost capitala republicii veneților sub Theodat, al patrulea doge, cum scrie în cronică latină a lui Dandolo! CĂLINESCU, B. I. 422. Nu vor lipsi nici poezii latine ar acestei epoci, de pildă un Venantianus Fortunatus, un venit transplantat în Galia. VIANU, L. U. II, cf. DER, M. D. ENC., DEX.

2. Adj. Care aparținea veneților² (I I), caracteristic veneților², privitor la veneți². Aplicile convexe de aur găsite aici și împodobite cu figuri și linii decorative punctate nu sînt o operă venetă, ci o lucrare central-europeană. PĂRVAN, G. 321. Limba venetă este cunoscută din vreo 200 de inscripții, în scriere de origine etruscă, din secolul al VI-lea pînă în secolul I î. e. n. GRAUR, I. L. 204.

II. S. m. (La pl.) Populație celtică de navigatori din Armoricum (Bretania), supusă de romani în anul 56 î. e. n.; (și la sg.) persoană care făcea parte din această populație. Cf. ENC. ROM., DER, M. D. ENC. - Pl.: veneți, -te. - Din lat. Veneti, fr. vénètes.

VENÉT³, -Ă s. m., adj. I. S. m. (La pl.) Populație slavă care trăia în antichitate într-o regiune cuprinsă între cursul mijlociu al Vistulei și cursul superior al Elbei; (și la sg.) persoană care făcea parte din această populație; vend (II). Slavii, care erau numărați de scriitorii antichității între popoarele sarmatice cele mai apusene, purtau în vremele mui vechi numele de veneți, sclavini și anși. XENOPOL, I. R. II, 48. Veneții... s-au păstrat în venzi. ENC. ROM. Jordanes încearcă să precizeze spațiul locuit în prima jumătate a secolului VI de către fiecare dintre cele trei ramuri mari de triburi slave: veneți, sclavinii și anșii, despre care atît el atît și Procopios afirmă că au evoluat din același trunchi comun. IST. ROM. I. 728. Acolo... s-au așezat veneții. PANĂITESCU, O. T. 24. Neamul cel nenumărat al venezilor... locuiește pe un spațiu nemăsurat. id. C. R. 82.

2. Adj. Care aparținea veneților³ (I), caracteristic veneților³, privitor la veneți³. Deși din Boemia și pînă la Nipru formele vaselor sînt asemănătoare, ele prezintă totuși variante deosebite, limitate numai la anumite regiuni: tipul Praga, în vest, care poate fi legat de sclavini și de o parte din triburile venete, tipul Jitomir-Körchiak și altele, în est. IST. ROM. I. 739. - Pl.: veneți, -te. - Și: venéd (pl. venezi) s. m. - Din lat. Veneti, Venedi, fr. vénèdes.

VENETIC, -Ă subst., adj. I. S. m., adj. (Învechit) I. S. m. Venețian (1). S-au dus la frînci, la țară Morii, ce o ține veneticii. NECULCE, L. 280, cf. CIHAC, I, 310; DDRF, ȘIO II, 377, TDRG, RESMERIȚA, D., CADE. Îi vin cărți și soli de la crai, și de la venetici, și de la Rim. SĂDOVEANU, O. XIII, 803, cf. SCRIBAN, D.

2. Adj. Venețian (2): Adămască venetică (a. 1696). IORGA, S. D. VII, 213: Un lăntuțel venetic cu 68 belciuge în mișchi (a. 1716). BUL. COM. IST. II, 211. Bucatele erea... puse... în castroane tot de aur venetic. GORJAN, H. II, 108/27; cf. VALIAN, V.; PETRI, V.; ȘIO II, 377. IORGA, C. I. I, 130. (Învechit și popular) Galben venetic (și substantivat; m.) = monedă venețiană de aur în valoare de (aproximativ) 5 lei vechi; care a circulat în trecut și în Țările Române. Mai am încă 230 galbeni venetici și olandezi și n-am putut ca să-i schimb (a. 1786). FURNICĂ, D. C. 126. Galbinii împărătești era 4 lei și 8 crețari..., veneticii 4 lei și 20 crețari. DIONISIE, C. 166, DOC. EC. 261, cf. I. GOLESCU, C., DOC. EC. 656. Trei desagi de irmilici și de galbini venetici. ALECSANDRI, P. II, 51, cf. CIHAC, I, 310. Căvortul pe care stău mirul lă cunărie era semănat cu galbini venetici. ODOBESCU, S. I, 77. Pe vinul greu ca untdelemnul Am dat mulți galbeni venetici. EMINESCU, O. IV, 350, cf. DDRF, ȘIO I, CCXX, II, 377, TDRG, RESMERIȚA, D., CADE. Peste zloști cade-un venetic de aur. SĂDOVEANU, O. X, 131. Cîți bani buni i se poate da pe cal și burdufuri?... Un galbăn venetic și-un șfert de galbăn. id. ib. XIII, 691. Aceste odoare... egumenul... m[ănaști]rii Bangă le-ăr fi plătit cu 20 galbeni venetici. ARH. OLT. XVII, 7, cf. SCRIBAN, D. Au vindu-ă... pentru treizeci de galbeni venetici. CĂLINESCU, O. XII, 226, cf. DL, DM, M. D. ENC., DEX. Bani-n poală-i număra, Zece pungi de irmilici, Opt de rubiele mici Și vro trei de venetici. ALECSANDRI, P. P. 135, cf. 80. Îmi da galbeni venetici Ce se-mpart pe la voinici. TEODORESCU, P. P. 272, cf.

541. *Galbeni venetici Tot de câte cinci*. IZV. XIV, 278. *Decît în tîrg cu papuci, Mai bine în cîrîng cu opinci, Să-mi iau galbeni venetici. Să păzesc pe la strîmtori, Ca să despoi negustori*. MAT. FOLK, 178, cf. 87, 175. GRAIUL, J, 55. *Na-î tot bani și vinitici, Vinitici di citi cinci*. VASILIU, C. 7. *Căpătiul tău O să-î fie, zău; Numai burdușele Cu aur în ele, Galbeni venetici Mai mari decît cinci*. PĂSCULESCU, L. P. 289, cf. 302. GEORGESCU-TISTU, B. 54, 89, COMAN, GL. *Cînd te-am cumpărat, Mulți galbeni am dat, Galbeni venetici, D-o suță și cinci*. BALADE, II, 261, cf. 109.

II. S. m. și f. Epitet depreciativ pentru o persoană venită din alte locuri și considerată străină în locul unde s-a stabilit. V. nemernic (1), peregrin (3), pribeag (2), rahotă², venitură (v. v. i. tură 2). Șapte zile aluat nu să va afla în casele noastre; tot cine va minca cu aluat, sufletul acela să va surpa dentru adunarea fiilor lui Israel, și între venetici, și întru moșneani ai pămîntului. BIBLIA (1688), 47²/26. Iară de va sărăci frate-tău ce ieste cu tine și va slăbi cu mîinele lîngă mine, să-l ajuț pre el ca pre un venetic și nemernic, și va trăi frate-tău cu tine. ib. 90¹/39. Nu fățări niți a mic, nici a mare, nici a văduvă, nici a vinetic. ANON. CANTAC, CM I, 87, cf. KLEIN, D. 454. Pe toate vorbele acelea să nu le iei altfel decît ca niște venetici arvați. HELIADE, O. II, 365, cf. I. GOLEȘCU, C. *Venitici depunea dașdia lor în visteria statului*. SĂULESCU, HR. I, XX/1. *Nepriciputul junel... dă preferența unei venetice!* ASACHI, E. D. 28/26. *Rezebelele și turburările... adunau în Moldova mulți venetici*, id. s. L. II, 35. *Sînteiți niște venetici, cari ați venit prin silă de ne-ați călcat țara*. BĂLCESCU, M. V. 396. *Era silit să se mute dintr-un loc în altul, că străin și venetic în patria sa*. BĂRITIU, P. A. I, 211. *Curtenii cei noi... ca oameni de nimic, ca niște venetici ingrați, fugeau de toate primejdiile*. CALENDAR (1852), 56/3. [Fănarul] vruse a ridica oligarhia veneticilor pe răsipele țarei și înfundarea numelor naționale. RUSSO, S. 112, cf. POLIZU. *Cum să cerem la niște bieți venetici, veniți în țara asta, bună și mînoasă, după un codru de pine, să fie ei mișcați de legendele românești*. GHICA, S. 169. *Dar prea puțin îmi pasă... Dacă vreun venetic, ieșit din țări streine Sau vrun român mai îndrăzneț n-o izbuți mai bine*. ALEXANDRESCU, O. I, 324. *Boierii cei tineri, din cauza strînselor relațiuni ce aveau cu fanarioții și, alți venetici depravați, contractaseră încă dupe atunci o mulțime de vicijuri*. FILIMON, O. I, 177, cf. CIBAC, I, 310. *Cobza mea a fost vestită, Veac întreg a fost cinstită de boierii De pe-aici, Ba și chiar de venetici*. ALECSANDRI, T. 80, cf. LM. *Un spirit puternic poate să ne explice taine neînțelese din vechea noastră istorie, precum este stîrea pe tronul Moldovei a veneticului*. *Despot Heraclidul*. ODOBESCU, S. II, 535. *Orice venetic, în țara asta, este oplosit de dăunnevoastră*. CREANȚĂ, O. 271. *Acest prăpădit de om, venetic în satul nostru, ... tocmai lîngă mine și-a ales să-și facă bordei*. ISPIRESCU, L. 175. *Un asemenea bărbat căsătorit, dacă e din alt sat, întotdeauna este considerat ca venetic, și numai după o lungă purtare bună poate să aibă cuvînt în afacerile satului*. FRÎNCU-CANDREA, M. 116. *De nu mai găsește din cei ce i-s datori să-l cunune, merge la neamuri de ale lor, la stăpînul moșiei, dacă-i boier veșnic, nu un venetic, sau... la vrun alt om ce-i vrednic de treaba asta*. SEVASTOS, N. 73, cf. ȘAIȚEANU, I. 205. *Nu sînt venetici, veniți de ieri, alaltăieri pe ața vale a Oltului, ci sînt băștinași*. REV. CRIT. I, 335, cf. DDRF. *Sărmane!e Țării Române, în ce stare ajunseseră, dacă orice venetic din lume putea să năzuiască a-și căpătu copiii prin domnia uneia din ele*. XENOPOL, I. R. VI, 44, cf. ENC. ROM. *Voi ce-aveți îngropat aici? Voi grîu? Dar noi strămoși și tați. Noi mame și surori și frați! În lături, venetici!* COȘBUC, P. I, 209, cf. BĂRCIANU, ȘIO II, 377. *Gurile rele spuneau că acest venetic fusese pe vremuri, plîcîntar*. SANDU-ALDEA, D. N. 9, cf. ALEXI, W. *În scurtă vreme, și-a întemeiat românul o gospodărie, parc-ar fi fost de cînd lumea în satul nostru, nu un venetic*. DUNĂREANU, N. 123, cf. TDRG. *Cînd ne-am coborît, i-am găsit cu cerbul întins, în mijlocul poienei... Mi s-a făcut negru înaintea ochilor. Îmi venea să deschid pușca în venetici*. SOVEJA, O. 26, cf. RESMERITĂ, D. *La veneticul acesta necunoscut... șe întrevedeau... semnele unei înalte stirpe în cădere*. M. I. CĂRAGIALE, C. 49. *Satul privește...*

cu rezervă pe noul venit, socotindu-l „venetic”. DIACONU, P. XLIII, cf. CADE. *Jumătate din moștile boierești se află în mîinile tuturor veneticilor pe care numai dragostea de pămînt nu se poate spune că-i doare*. REBREANU, R. I, 88. *Cea mai mare și mai gospodărească era casa lui Dănilă... venetic de pe plai*. GALACTION, O. 155. *Da veste pădurii întregi că niște venetici îi calcă tărîmurile*. VOICULESCU, P. II, 181. *Poate cutreiera finutul în lung și în lat... la toți boierii mari și mici, la cei venetici și la cei de băștină, la cei statornici și la cei trecători*. SADOVEANU, O. XIV, 11, *Pe acești oameni harnici... să nu-i fi lăsat să se ruineze fiind înlocuiți cu alți venetici, străini de singele nostru*. MOROIANU, S. 172, cf. SCRIBAN, D. *Săteanul... vede în medicul de țară un venetic ce incurcă lumea*. ULIERU, C. 69. *Scioștenii sunt venetici în satul actual*. *Ei au venit aci de peste deal*. CV 1950, nr. 3, 27. *Cum? averea părinților mei să cadă, din cauza unui frate nebun, în mîinile unei venetice?* CĂLINESCU, E. O. I, 256. *Mă priveau... cu dușmănie ca pe un venetic*. V. ROM. august 1955, 74. *Nu-i va îngădui acestui venetic... să-și dea față de el aere de senior*. VINEA, L. II, 227, cf. DL, DM. *Îi cam dușmăneau pe venetici, că se pricopsiseră din grădinărit*. BARBU, G. 253. „Veneticii”, noii veniți, sînt lăturașii. PANAIȚESCU, O. T. 243, cf. M. D. ENC. *Nu se știe dacă sînt localnici sau venetici*. V. ROM. iunie 1973, 171, cf. DEX. *Măcar că-i vinitic, dară ține cu dînsii ca și cel mai bun flăcău din sat*. SBIERA, P. 152, cf. ȘEZ, II, 49. *Să-ți iei față de-nsurat Vro vinitică din sat*. ib. VIII, 82, cf. VÎRCOL, V. CIAUȘANU, V. 209, CHEST. II 8/10, 20, 70, 78, 81, 86, 87, 97, 176, ALR I 381/129, 164, 178, 194, 510, 540, 554, 576, 584, 770, 776, 795, 803, 805, 842, 890, A. III 2, v. 15, 18, 33, VI 26. *Urcă trei păcurărei. Cu oile după ei. Cei mai mari is yeri primari, Cel mai mic e venetic*. FOLC. TRANSILV. I, 330. ◊ (Adjectival) *Multe persoane venetice... Nu demult aici s-au așezat*. BUDAȘ-DELEANU, T. 146. *Ne-ncrederea în toate și frica de umbră îl făc uimit s-alerge la simbriași venetici*. HELIADE, O. I, 223. *Răzîmarea lui pe credința românilor aceluia venetici și a fraților lor înstreină inimile nobililor unguri de la sine*. F. AARON, I. I, 36/24. *Mai bine este a urma acestor svaturi decît a pleca urechea la zadarnicele, făgăduieli ale unor oameni venetici în Transilvania*. BĂLCESCU, M. V. 43. *Te fac moștenitor pe averea mea... pentru ca să ai mijloace să trăiești ca un domn fînlic și să poți face bine patriei, fără a-ti pingări numele cu catachrisuri (abuzuri), ca domnișii venetici de mai nainte*. SION, P. 395. *Acei domni, români de neam, dar crescuți în Fănar, adunară în jurul lor străini venetici*. ODOBESCU, S. I, 431. *Numele Măidan... a făcut pe străinii venetici să creadă că e întemeiat de turci*. LIUBA-IANA, M. 29. *Curtea era... vrednică să slujească, în urîșenia ei, de decor ticăloșiei unei țagme stăpînitore plămădită din toate lepădăturile venetice*. M. I. CĂRAGIALE, C. 22. (Prin lărgirea sensului) *Este... o slovă care a rămas slovă venetică și hidă*. NEGRUZZI, S. I, 261. *Corabia... poartă peste mări departate plante și semințe, așa că acum aproape că nu este țară în care să nu poți găsi vegetale venetice, sosite acolo abia, în timpurile din urmă*. MEHEDIȚI, G. F. 166. *Copați venetici - fragi roșcați, mesteceni albi și arini aurii - înălțesc ici și colo verdele aspru al codrilor de brad*. ÇAZIMIR, GR. 179.

-Pl.: venetici, -ce. -Și: (învechit și regional) venitic, -ă s. m. și f., vinitic, -ă, (regional) vinitic, -ă s. m. și f., adj.

-Din ngr. βενετικός. -Sensul II prin contaminare cu veni. Cf. venit, venitură.

VENEȚI vb. IV. v. vineți

VENEȚIAN, -Ă s. m. și f., adj. I. S. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a Veneției sau care este originară de acolo; persoană care făcea parte din populația de bază a republicii Veneției sau care era originară de acolo; (la pl.) populația (republicii) Veneției; (învechit) venetic. (I 1). *Baiazit al doilea luind împărăția, război cu venețianii făcu*. URECHE, L. 121. *Îndemnat de papa de Rim și de venețiani... au făcut sfat cu senatorii craiul Vladislav*. M. COSTIN, O. 121, cf. 245. *Au credzut venețienii că-i este nepot lui Despot*. NECULCE, L. 15. *Pe cumnatu-său fără agiutoriu nu l-au trimis,*

recomendându-l cu cărți la venețiani și la Balduin, graful de Flandria. CANTEMIR, HR. 420. A opta oară s-au săvârșit pacea între turci și între nemți, și între venețiani, ca să fie pace între dânsii. R. POPESCU, CM I, 515. Au făcut... pace... cu venețianii. R. GRECEANU, CM II, 101. Întru aceste vremi a domniei lui Ștefan Vodă, vara, au făcut gătire mare turcii de oaste asupra Țării Moreea, care o ținea venețianii de cîțiva ani. ANON. BRÎNCOV., CM II, 349, cf. ARHIVA R. II, 148/18. Toți solii dimpreună au otărit... să se iscălească înții pacea cu nemții, apoi cu polonii, după aceea cu venețianii. ȘINCAI, HR. III, 185/12. Se porniră... atît venețianii cît și franțezi... d-a birui în războiul asupra grecilor. CĂPĂȚINEANU, M. R. 237/15, cf. I. GOLESCU, C. Venețian de nație, am fost doctor. ASACHI, P. R. 10/9. Noi, venețianii... știam... cele mai neînsemnate încungiurări ale trecutului slave a patriei noastre. PROPĂȘIREA (1844), 142³/38. Depărtarea sultanului la oaste era foarte neplăcută mumei sale, venețiana Baffo. BĂLCESCU, M. V. 236. Nu pomenesce de comerțul venețianilor și al genovezilor. RUSSO, S. 189, cf. BOLLIAC, O. 154. Unde mai erau oare acei întrepizi venețiani din evul mediu, cari spulberau armatele germane ale lui Frederic Barbarussa? HASDEU, I. C. I, 177. Vedeți pe la finele acestui secol principalele puteri ale continentului european, pașii, ducii: Milanului, venețianii, ... regii Franciei, alăturîndu-se, negoțînd, înțelegîndu-se. BARONZI, I. C. II, 53/28. Bosforul... aduce aminte de fapte mari și glorioase din trecut: singele atenienilor, ... persilor; venețienilor și musulmanilor pică și se amestică odată cu aceste unde. BOLINTINEANU, C. 10/3. Cu cît mai mult scădea însemnătatea și puterea venețienilor și genovezilor... cu atît mai mult îndemînatica măiestrie a grecilor își făcea vînt. ODOBESCU, S. I, 122. Domnii vechi..., cum erau Alexandru cel Bun și Mircea I, posedau în statele lor o navigațiune exercitată de genoveji și venețiani. EMINESCU, O. XIII, 179. N-am mai purta deloc grije de soarta năpăstuitei venețiene. CARAGIALE, O. III, 60, cf. DDRF. Deosebirile dialectale sunt... însemnate; așa că normanul nu înțelege pe gascon, lombardul pe locuitorul din Romagna și piemontezul pe venețian. XENOPOL, I. R. III, 56. Venețianii din Corfu refuzaseră a extrăda turcilor pe un sclav fugit al pașei din Atena. id. ib. iv, 53. Venețienii, turcii și englezii nu trecuseră încă pe acolo. Tinerețea eternă: a templului Athenei... rămăsese tot așa de încîntătoare ca la început. D. ZAMFIRESCU, I. 12, cf. CADE. Acest răpoi gătit este un „cuceritor”... se pare că venețienele mor după el. CAMIL PETRESCU, T. II, 218. Venețiana răspîndea în juru-i, în harem, o veselie de tinereță și de primăvară, care a cucerit pe cadinele bătrine. SADOVEANU, O. XVII, 141. Un... umanist englez, Linacrus, devine colaborator venețianului Aldus Manutius în pregătirea marii sale ediții din Aristotel. VIANU, L. U. 59. Venețianul întrebuițează culoarea vie. RALEA, S. T. I, 211. Venețienii nu se mulțumesc cu pacea și alianța pe care o încheiaseră cu turcii, ci socotesc necesar să ia sub scutul lor ansamblul intereselor otomane. IST. ROM. II, 379. Venețienii celebrează victoria printr-o procesiune solemnă în piața San Marco, la care participă și dogele. ib. 437. Într-una din campaniile lor... venețienii duseră în triumf o întregă flotilă. MAGAZIN IST. 1971, nr. 1, 42. În tratatele cu polonii, ungurii, venețienii și kievlenii ideologia creștină se mai menține doar în formulele jurămintelor. REV. FIL. 1972, 285. Raporturile între pictorii bizantini și venețieni sînt ilustrate... elocvent. ROMÂNIA LITERARĂ, 1974, nr. 31, 24/1. Dalmații au fost asimilați de slavi și de venețieni. IVĂNESCU, I. L. R. 52, cf. DEX-S. ◊ (La sg., cu sens colectiv) Grecul...deveni servul mai înțiu al romanului, și apoi al venețianului, și apoi al musulmanului. HELIADE, O. II, 381.

2. Adj. Care aparține (sau aparținea) Veneției (sau republicii Veneției) sau venețienilor (1), privitor la Veneția, la republica Veneției sau la venețieni, originar din Veneția sau din republica Veneției; caracteristic venețienilor; (învechit) venetic (1 2), (învechit, rar) venețienesc. Neguțitorilor venețieni le au dat poroncă ca pînă în trei zile să-și rădăce tot ce vor avea și să intre în corabie să se ducă la țara lor (a. 1715). ARHIVA R. II, 10/5. Ura și vrăjmășia veni în cel mai groaznic punct... fiindcă grecii se purtară aspru cu niște negustori venețiani.

CĂPĂȚINEANU, M. R. 237/14, cf. GENILIE, G. 19/21. Făcea piraterii asupra vaselor de negoț venețiane și genoveze. ASACHI, S. L. II, 112. Plutea spre Chipro craiul... cu Catarina, soția sa, pe galerile venețiane. PROPĂȘIREA (1844), 134¹/1. Regatul venețian se împarte în 8 delegăciuni. LAURIAN, M. IV, 91/19. Își mărită o soră după un nobil venețian. BĂLCESCU, M. V. 58. L-am pus să ducească chiet, lîngă coloane gotice venețiene. PR. DRAM. 188. Acest fu venețian urzea în favorul său planuri secrete, spre a putea, prin agiutorul Turciei și a Poloniei, căpăta pentru sine domnia Moldovei. CALENDAR (1854), 113/21. Sultanul Mehmet... din cauza splendorilor victorii cîștigate de armile sale în contra Persiei și Tartariii, în contra republicii venețiane... își aruncă privirile sale asupra Austriei și voi să o zdrobească cu totul. FILIMON, O. II, 73. Otto Voenius... imită pe pictorii venețiani. id. ib. 82. Toate amănuntele narațiunii lui Paolo Gioivo ne întăresc a crede că el va fi avut denainte vreo cartă genoveză, venețiană sau florentină de pe la 1350 - 1400. HASDEU, I. C. I, 32. Misantropia sa creștea la proporție cu ura ce însușia el societății venețiene. ALECSANDRI, O. P. 297. [Epoca] se resimte de modificările ce arhitectura bisericii orientale încearcă, prin secolii ai XIII-lea și următori, sub influințele mahometane și venețiane. ODOBESCU, S. I, 389, cf. 457. Presa era persecutată de zbirii venețieni. CARAGIALE, O. III, 213, cf. DDRF. Singura lui mîngiere în o așa tristă soartă a fost numai ambasadorul venețian (Gerardo), care i-a adus făgăduieli călduroase de ajutor din partea republicii. XENOPOL, I. R. IV, 85, cf. BARCIANU. Am văzut... comorile de pictură ale școlii venețiene: pe Veronese, pe Tîțian, pe Tintoreto. SĂM. I, 331. Stofele sînt orientale sau venețiene. IORGA, C. I. I, 130. Picot dăduse de urnia legăturii ce exista între tiparul venețian și acela al Munteniei, prin Macarie călugărul. ARH. OLT. V, 159. cf. CADE. Nu e o necesitate culturală pentru noi de a dezgropa teatrul centenar al unui scriitor neîntrecut în unele scene de caracter local venețian. LOVINESCU, C. IV, 124. Turarii venețieni vor ști să tragă și altfel decît pe mare calmă. CAMIL PETRESCU, T. II, 183. Am primit tiparul venețian prin intermediul sîrbilor. ARH. OLT. XIII, 228. Pietatea făcuse pe doamna Deleanu să nu schimbe... nici oglinzile venețiene și nici candelabrele... din saloanul prea pompos. TEODOREANU, M. II, 276. Asemenea ceară, verzie la culoare, are prea plăcut miros și boierii venețieni se fudulesc cînd au în palatele lor făclii din asemenea ceară. SADOVEANU, O. XIII, 221. Obînuința gîzduirea la Veneția la o contesă locală scăpătată, care... îl intrăduse în saloanele venețiene. CĂLINESCU, S. 373. Se cunoaște povestea sa de emigrant grec, trecut prin Școala venețiană și poposit în Toledo. RALEA, S. T. I, 333. Am avut... mobilă în stil venețian. VINEA, L. II, 239. Sursele lui Ioan Frîncul sînt... diversele publicații periodice venețiene. IST. LIT. ROM. I, 499. După un raport venețian din aceeași vreme, haraciul Țării Românești era fixat la 8000 de galbeni anual. IST. ROM. II, 548. În dialectul venețian există forma „varda”. SCL 1964, 648. Aceste orașe în frunte cu Ragusa s-au ridicat... odată cu înlocuirea comerțului bizantin cu cel venețian. PANAITESCU, C. R. 224, cf. DER IV, 834. În cîmpia din sud-vestul Istriei... s-a păstrat o insulă lingvistică romanică, amenințată multă vreme să fie înghițită de dialectul venețian. SCL 1969, 115, cf. DEX-S. ◊ Lanterna venețiană = lampion. Era minunată priveliștea... la lumina lanternelor venețiene. BRĂTESCU-VOINEȘTI, ap. CADE, cf. DL II, 722, DM 445, DEX 487, DN^o 617. Roșu venețian v. r o ș u (15).

- Pronunțat: -fi-an. - Pl. : venețieni, -e și (învechit) venețiani, -e. - Și: (învechit, rar) venețian s. m.
- Venetia (n. pr.) + suf. -ean

VENEȚIANCĂ s. f. (Rar) Femeie care face parte din populația de bază a Veneției sau care este originară de acolo; femeie care făcea parte din populația de bază a republicii Veneției sau care era originară de acolo. Trecuta strălucire a bieteii Veneției... nu poate pricinui vouă, străinilor, ca mie, venețiancei; acele dulci și totodată triste loviri ale bățiii de inimă. PROPĂȘIREA (1844), 144¹/28, cf. DDRF. Înaintea venețienței, locul de sultană-haseki, adică favorită, îl avusese o georgiană languroasă și blîndă. SADOVEANU, O. XVII, 142.

- Pronunțat: *-fi-an-*. - Pl.: *venețience*. - Gen. - dat. și: (învechit) *venețianței*.

- **Venețian** + suf. -că

VENEȚIE s. f. (Învechit și popular) Mărfă care provenea din Veneția. *Noi am încărcat vineția și am dus marfa pin' la Căneni* (a. 1750). IORGA, S. D. XII, 53, cf. DR. I, 265, II, 415, SCL 1964, 655. ♦ Loc. adj. **De veneție** = (despre mărfuri) care provenea din Veneția. *Nesci marfă de veneție... ne-ar trebui* (a. 1779). FURNICĂ, D. C. 57. *Măculița tot mă-nreabă Care muncă mi-i mai dragă? Un cal bun de călărie Și arme de veneție*. POP., ap. RUSSO, S. 189. *Să-mi dai cal de călărie Și haine de vineție*. MAT. FOLK. 129. *Mă duc și eu acasă. Să lapăd țoale de veneție*. PĂSCULESCU, L. P. 196. *Le da cai de călărie, Pistoale de veneție, Săbioare de mischie*. id. ib. 219.

- Și: *vineție* s. f.

- De la n. pr. **Veneția**.

VENEȚIENESC, **-EĂSCĂ** adj. (Învechit, rar) **Venețian** (2). Cf. CANTEMIR, HR. 20.

- Pronunțat: *-fi-e-*. - Pl.: *venețienesti*.

- **Venețian** + suf. -esc.

VENEȚIT, **-Ă** adj. v. **vinețit**.

VENEZUELAN, **-Ă** s. m. și f., adj. v. **venezuelean**.

VENEZUELEAN, **-Ă** s. m. și f., adj. I. S. m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a Venezuelei sau care este originară de acolo; (la m. pl.) popor, națiune care locuiește în Venezuela. *Se aflau față în față un venezuelean... și un argentinian*. MAGAZIN IST. 1974, nr. 1, 61, cf. DEX.

2. Adj. Care aparține Venezuelei sau venezuelenilor (1), privitor la Venezuela sau la venezueleani; originar din Venezuela; (rar) venezuelit. *Națiunea venezueleană se găsea angajată într-una din cele mai remarcabile experiențe democratice*. CONTEMP. 1949, nr. 120, 2/1. *Francisco Miranda... a devenit conducătorul republicii și comandantul suprem al armatei venezueleze*. DER IV, 835. *A mobilizat o mișcare în care cere presedintelui... să acționeze pentru stabilirea de relații diplomatice... cu Republica Cuba*. ȘCINTEIA, 1972, nr. 9180. *Tinând un curs de o lună de zile... într-o atmosferă de dinamism și efervescență intelectuală, proprie țării și universității venezuelene, am folosit timpul liber pentru a cunoaște mai de aproape peisajul literelor venezuelene*. ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 31/4.

- Pronunțat: *-zu-e-*. - Pl.: *venezueleni*, *-e*. - Și: (rar) **venezuelian**, **-Ă** (DEX; pronunțat *-li-an*, ib.), **venezuelân**, **-Ă** s. m. și f., adj.

- **Venezuela** (n. pr.) + suf. -ean. Cf. fr. *vénézuélien*. - Pentru **venezuelan**, cf. sp. *venezolano*.

VENEZUELIAN, **-Ă** s. m. și f., adj. v. **venezuelean**.

VENEZUELIT, **-Ă** adj. (Rar) **Venezuelean** (2). DEX-S.

- Pronunțat: *-zu-e-*. - Pl.: *venezueliți*, *-te*.

- **Venezuela** (n. pr.) + suf. -it.

VENGE vb. III. v. **vince**.

VENGERE s. f. v. **vincere**.

VENGHELEU s. n. (Prin Transilv.) Uliță dosnică, înfundată. ALIL XXIX, 317.

- Pl.: *vengheleai*.

- Etimologia necunoscută.

VENGER s. m. (Învechit) Slovac (originar din fostul stat austro-ungar) care se ocupa în special cu comerțul ambulant; p. e. x t. negustor ambulant. *Iarmarocacele și bucăgii cu vengherii*. ap. TDRG, cf. CIHAC, II, 439, DDRF,

ȘĂINEANU, JAHRESBER. II, 212, v. 323, BĂRCIANU, DR. II, 879, SCRIBAN, D., DL, DM. ♦ Fig. *Din elementele tinere care dau puține roade astăzi, cine știe dacă n-am vedea ieșind o mîină de oameni, vengheri de marfă bună?* ALECSANDRI, S. 124.

- Accentuat și: *venghér*. BĂRCIANU, DL, DM.

- Pl.: *vengheri*.

- Din ucr. *венгер*.

VENGHERCĂ s. f. (Învechit și regional) Haină scurtă de postav, îmblănită (și împodobită cu șireturi sau cu brandenburguri), purtată de bărbați. *Mie mi-a căzut parte la braț un tînăr măruntel, cam de talia mea, muclelefe la haine: venghercă de postav negru cu brandeburări și cu chioștecuri, pantaloni nohulii largi, de se vedea numai vîrful botinei de lac*. GHICA, S. 150. *În mișcarea ce face ca să-și ridice venghercă de la spate, ... îi cade din buzunar... un revolver de calibru mare*. CARAGIALE, O. II, 17. [Căușul] *de la poșta din Vadu-lui... purta o venghercă roșie de postav, fără mineci, ... găitanaia cu șnururi de fir pe cusături, cusută apoi pe de-a-niregul în alte firețuri*. MACEDONSKI, O. III, 128. *Purta și el, ca și alți lăutări ai vremii, o venghercă roșie fără mineci*. id. ib. 134. *În loc de găitane preste exterior, vengherca are cite un șiret de lînă negru împrejurul gîtului, a marginei peștilor și a minecilor*. MANOLESCU, I. 183, cf. ȘĂINEANU, BĂRCIANU. *Îndărătul figurei lui vesele, fericite, vedeam zgriburit într-o venghercă ruptă și soioasă - pe băiețușul lui Dobrea cojocăru*. SĂM. I, 25, cf. ALEXI, W., TDRG. *Drept strai mai gros de lînă era îmbrăcat cu o venghercă de doc alb*. HOGAȘ, DR. I, 1, cf. CADE, SCRIBAN, D., DL, DM, DEX, H II 81, 126, V 104, VII 445, 486, XVI 429. ♦ (Prin vestul Olt.) Cojoc împodobit cu flori mari. Cf. IZV, XVI, 61.

- Pl.: *vengherci* și *vengherce*. - Și: **vinghércă** s. f.

- Din rus. *венгерка*.

VENGHERCUTA s. f. (Regional) Diminutiv al lui **venghercă**. Cf. SCRIBAN, D. 1399.

- Pl.: *vengherțuțe*.

- **Venghercă** + suf. -uță.

VENI vb. IV. A. I. n t r a n z. (Despre ființe, mai ales cu determinări locale care indică punctul de plecare, punctul de destinație, traseul sau reperul în funcție de care este orientată deplasarea) I. A se deplasa spre locul unde se află cineva sau ceva; a merge tot mai aproape de un anumit loc, de o așezare etc. V. a se a p r o p i a. *Destinse bărcărele din țuđei proroci, cel ce era numele Agavu, și veni cãtrã noi*. COD. VOR. 1473. *Rãmãse [Iisus] fecior în Ierusalim și nu precepu Iosif și muma lui, pãrea-le lor cã e cu soția, vinerã cale de o zi și cãuțarã el în ruđe și în șinți și nu așlarã el*. COREȘI, TĒTR. 119, cf. 117. *Calea mea pre care am venit ai nãrocit*. PO 79/22. *Rãdicind ochii săi vãduz cãm cãmilele venia*. ib. 81/24. *Feciorul lui cel mai mare era în țarinã, și, dacã Veni și sã apropie de casã, auzi cîntãri și jocuri*. VARLAAM, C. 12. *Cela ce va smîrni solii de pre cale viind sau de le va lua cãrțile ce aduc estie adevãrat suduitoriu de domnie*. PRAV. 72. *Nu s-au întors pre calea pre unde venise, ci pre altã cale*. SIMION DASC. LET. 76. *Un șarpe mare și groaznec... vinea cu țurã cãscãtã și cu dinții rînjiți* (a. 1654). GCR I, 165/32. *Au simțit Tilmaci oãștea cã vine, au silit sã nu sã arãte cu oãștea sã, ce de dupã niște piscuri au purcãș spre Strungã*. M. COSTIN, O. 183. *Iată pãgini încordarã arce, Pun sãgeși în țulbe, sã grîșesc de lañce și vin prin țunerec cu arce pre-aminã*. DOSOFTEI, PS. 36/1. *Șeremet... s-au și întorsu cu oãștea la Chioy, și venie și dzi și noapte*. NECUJCE, L. 273. *Nici el la Asia sã treacã du apucãtu... nici tãtãrii au mai vinit spre Dachia*. CANTEMIR, TĒTR. 223. *Grãiește viind cãtrã cel mindru*. AETHIOPICA, 31/4. *Viind pe drum, au mãs pe drum la un loc, și el visã noaptea și dimineața spusã boierilor sãi visul*. ALEXANDRIA (1784), 7/13. *Filip porunci lui sã vie mai aproape*. NICOLAU, P. 165/23. *Printre plãjurile umbrite acea oãște inimãsã Vineã*. ASACHI, S. L. I, 69. *Veniind spre mare, intrã cãlãtorie a sã, pentru afacerile elenice, un persian... l-a insidiat... cã sã-l ucigã*. ARISTIDA, PLUȚI. 330/25. *Fã-i semn sã se coboare de pe zid și sã vie incoace*. NEGRUZZI, S. I, 171. *S-a deschis deodatã o ușã*

cu mare zgomot și a apărut Vodă Bibescu viind către mine. GHICA, S. 715. Lupul, umflat în sine de lauda vulpească, Veni pînă aproape, numele să-l citească. ALEXANDRESCU, O. I, 344. Rămâniul venea singur pe drumul plin de soare. ALECSANDRI, POEZII, 446. Văzu viind fugari sărmani și-i ajută, biata fată, pe cît putu. ODOBESCU, S. I, 7. Eu aş vrea ca unul, venind de mine-aproape, Să-mi spuie al tău nume pe-nchisele-mi pleoape. EMINESCU, O. I, 127. Chirică, cum îl vede viind, îi iesă înainte de pe la poartă. CREANGĂ, O. 73. Bine, tătușule, ca ce să fie asta de n-am înțeles eu, cale de altă zile de cînd viu, nici un sufler de om? ISPIRESCU, L. 101. Iață, o aud viind - mai mult o simt decît o aud, așa de încet pășește. S-apropie. VLAHUȚĂ, S. A. II, 286. O parte din ei venea pe valea Ilișavei, iar alta a apucat pe valea Gladeșului. LIUBĂ-IĂNA, M. 75. Venind pe vale, Înțilniți pe Lina-n cale. COȘBUC, P. I, 49. Ea îl văzuse de departe și venea acum către el, cu pasul pripit al oamenilor ce nu se simt stăpîni pe sine. D. ZAMFIRESCU, A. 102. Venind p-ici pe șosea, ... am dat prin prunii boierești și am sărit pîrleazul. BRĂTESCU -VOINEȘTI, P. 94. Marina... venea pe poteci ascunse și se așeza lîngă voinic. AGÎRBICEANU, S. P. 22. Se întoarce din cale și vine spre dînsul, cu fața aprinsă. REBREANU, I. 424. Se uită și văzu viind un boier ce-și frîngea mîinile cu jale. VISSARION, B. 210. Dinspre sat de la orîndă, venea pe drumul străjuit de sălcii băietănașul cu cîntea morarului Chirilă. SADOVEANU, O. VIII, 29. Bătrînul venea pe marginea cucuruzăstînii. DĂN, U. 6. O vîd venind Pe poteca solitară. ARGHEZI, VERS. 24. Pisica, foarte blîndă, miortăi sătisfăcută, venind din ce în ce mai aproape. CĂLINESCĂ, B. I. 102. Omul... se dădu jos de pe prispă și începu și el să vină spre poarta de la drum. PREDĂ, M. 95. Iși aminti cun venise, cu trei luni în urmă, pe același drum. V. ROM. februarie 1974, 3. Iață vin în cale, Se cobor la vale, Trei turme de miei Cu trei ciobănei. ALECSANDRI, P. P. 1. Nu poci veni pe cale, C-a crescut Mureșu mare. JARNIK-BİRSEANU, D. 237. Venind cătră casă a văzut pe țigani pescuind. RETEGĂNUL, P. IV, 23. Nu știurăm sama bine, Să venim pe drumuri line. SEVASTOS, N. 354. Am zis să nu vii nici pe drum, nici pe-alături cu drîmul. STĂNCESCU, B. 181. Cine vine pe zăgaz? Costică cu calu breaz. ȘEZ, II, 183. Se pomenește zădatul cu omul... că vine, merge orbis la puș, intră înăuntru. RĂDULESCU-CODIN, I. 9. Cîn ai venit, cu băiatu nu le-ai înțilnit? GRAIUL, I. 88. Să lase toată domnia Și se ieie călugăria, Și toată noaptea să vie. FRÎNCU-CANDREA, M. 210. Văd pe mîndra viind Tot plîngînd și suspînînd. BUD, P. P. 41. Cale de șapte poște vin, nici mai mult, nici mai puțin. FURTUNĂ, V. 2. Să tîlniră cu alți țigani care venea spre iel. ARH. FOLK, I. 191. O viniți pră dinapoi și m-o tăiat cu săcurea. BL. V, 176. De trei zile zîn pe cale, Nu fi-am pus nici o ntrebare. FOLC. TRANSILV. VII, 296. Soacră mare, soacră mare, Cine vine pe cărare? FOLC. OLT - MUNT. IV, 29. Dacă-agiunge la o apă mare, vină un uoim cu patru bai la car. O. BİRLEA, A. P. II, 96. (Construit cu dativul etic) Costea... pã drum... îni vinea. GR. S. III, 339. Cine-mi venea și-mi soșea? Nevestica Pîrvului, Fișișoara banului! FOLC. OLT - MUNT. IV, 153. ◊ Fig. Nădejdea... Cũ o dulce zîmbire vine, fiind de mîna licoana fericii. ALEXANDRESCU, O. I, 118. Codrul pare tot mai mare, parcă vine mai aproape. Dîmpreună cu al lunei disc, stăpînitor de ape. EMINESCU, O. I, 154. Să simți eterna tinerete care vine spre tine... și să nu fi-o poți apropia ca să renăsu și tu, - poate fi ceva mai sfîșielor? ANGHEL, PR. 78. Luna suie cerul, și vine, și se duce Prin zări de înăuneric. PILLAT, P. 28. Du-te dor pe sub răzor. Nu veni pe cîmpul gol. DOINE, 196. (Construit cu dativul pronumelui personal) Pe dealul Săcelului, Vine-mi dorul-mîndrului. BUD, P. P. 37. ◊ (Repetat, cu valoare intensivă sau durativă) Mircea însuși mină-n luptă vijelia-ngrozitoare Care vine, vine, vine, calcă tînu în picioare. EMINESCU, O. I, 148. S-am venit, venit, venit, Dar... la pod ne-am potocînit. SEVASTOS, N. 361. Și ea tot venea, și venea, venea, Și se-mpedica, Și iar se scula. La drum precedea. BALADE, III, 54. (Construit cu dativul pronumelui personal) Vă vin, boieri, vă vin, Tot vă vin turme de oi. FOLC. OLT - MUNT. V, 65. ◊ (În corelație cu verbe ca a se duce, a pleca, a merge etc. exprîmă, în mod explicit, o deplasare în sens opus în raport cu acestea) Pentru

curierii ce vinea și mergea, plătea agenția progonul cîte 10 bani de cal pã ceas (a. 1811). DOC. EC. 90. El se întoarce de la cetate mai iute încã decît venisă. ARHIVA, R. I, 112/10. În sudori, lacrimi scaldată, desculță și despletită, Fuge, vine, se-învîrtește ca o deznădădăuită. CONACHI, P. 87. Geaba vii geaba te duci, numai rupi niște papuci. ALECSANDRI, T. 90. Văzînd că soarele se-nclinase, ea se întoarce pe calea pe care venise. EMINESCU, P. L. 101. Tot frămîntîndu-mi mîntea, să știu cum a venit și cum s-a dus fără să-l bag de seamă, am adormit. ISPIRESCU, L. 300. Prin iarbă el și-a pipăit Toiașul său acum, Și-apoi porni... pe-acelaș drum Pe carele-a venit! COȘBUC, P. I, 233. Marina venise c-un gînd și se întorcea cu altul. AGÎRBICEANU, S. P. 19. Bada vine și se duce, dor îmi lasă, dor îmi duce. JARNIK-BİRSEANU, D. 143. Se pusă de mîncă nițel, bău și mai puțin și plecă pe unde venise. STĂNCESCU, B. 132. Toată zioa-s pã drumuri, vino, du-te la Ploiești, la Cîmpina, ba după zarzavat, ba pã la pascării după pește. GR. S. V, 28. Frumzã verde bob nãut, Pe drum vin, pe drum mã duc Și n-am nici un cunoscut. FOLC. OLT - MUNT. V, 480. Fuji, voinice, nu veni! O. BİRLEA, A. P. I, 181. (Construit cu „de unde”, „dincotro” etc., arată că cineva se întoarce la locul de unde a plecat) Trimiseră lui Ion Vodă de-i giurarã pre poșta lui, ca să-l ducã viu la împãratul, cazacii să-i lase neatîniși să se ducã de unde au venit. SIMON DASC., LET. 233. Turcii..., viclenind pe Iracție, în vremea războiului, l-au pãrăsit și s-au dus de unde venisă. CANTEMIR, HR. 333. Însuși pre Mahomet cu toată oastea lui îl bătui, cît îi căutã să se întoarcã înapoi la Dunăre și... să fugã dincãtrãu au fost venit. MAIOR, IST. 83/5. Se duce în treabă și de unde a venit. MARIAN, O. II, 92. Fără el, poși să te duci de unde ai venit. RĂDULESCU-CODIN, I. 92. S-a dus bietul flăcãu în lumea lui, de unde venise, cu ulcior de galbeni și cu zeștea toată. FURTUNĂ, V. 3. Lupu... sare-n tãrlã, ia mielu și să duce de unde a venit. ARH. FOLK. VII, 30. (Exp. pr.) A se întoarce (sau a se duce, a pleca etc.) cum a venit, se spune pentru a arãta că cineva nu și-a realizat scopul pentru care a fãcut deplasarea: Feciorul de împãrat, vãzînd așa, se întoarce cum a venit. CONV. LIT. IX, 190. Mã-niorc cum am venit, Tot flãmînd. ARGHEZI, S. V, 84. (Cu topica inversatã) Cum vine, așa se duce. FOLC. OLT - MUNT. V, 419. A se duce cum (sau precum) a (sau au) venit, se spune pentru a arãta că banii obținuți fãrã efort sînt cheltuiți cu multã ușurință. Cf. ZANNE, P. II, 798, IV, 240. ◊ (La imperativ; exprîmã o chemare, un îndemn, o rugãmînte etc.) Veniți să pãrăsim, toațea prãznicie! Dzeului de pre pãmînt. PSALT. HUR. 64/13. Veiți fi și ascultãți mere. [in] frica Domnului învãțã-vã voi. PSALT. 60. Du-te de cheamã bãrbațu tãu și vino încoace! CORESI, EV. 152. Vino încoace și mã sãrutã, drag fãtu meu. PO 91/6. Vino de mã boțezã. VARLAAM, C. 412. Cum tãmãduiești pre alții, ce simtu mãi streini, așa vino de tãmãduiaște și pre prietinu tãu, pre Lazãr (a. 1600-1650). GCR I, 137/27. Cãtrã tine, Doamne, strig cu jale multã, O, Dumnezãu sfinte, tu vin de mi-agiutã. DOSOFLET, PS. 50/2. Acum darã venitã ș omorîm pre el. BIBLIA (1688), 28/31. Alegeți-vã un domnu dintre voi, pe cine v-a plãce, și viniți mine dimineațã să vi-l fac. NECULCE, L. 35. Ioane, lasã cuvîntele acestea acumã... Ci-vino, de mã boțezã. ANTÎM, O. 67. Veniți noroadelor să cîntãm cîntare lui H[risto]s. MINEIUL (1776), 112°/27. Veniți să ne osînduim a zice ceva mãi desãvirșit de sireã bunului și a rãului. POTECA, F. 258/5. De-și simte scãpãtarea și jugul, scoatã arma Și cauzã comunã cu noi vie sã facã. HELIADE, O. I, 225. Veniți să ne slujiți, cãci noi sîntem stãpîni voștri. MARCOVICI, VEL. 30/9. Vino sã cãlãtorim împreunã. DRĂGHICI, R. 6/5. Veniți acum... voi, carii vã lãudatã în puterea brațulu vostru. ARHIVA R. I, 44/9. Vino, cãci un lucru mare... Se cuvine sã cuprindã minulete vieții tale. CONACHI, P. 258. Veniți... În cristahul acesta minune sã vedeți. ALEXANDRESCU, O. I, 140. Vin și aști mîngiere, Vin! la curtea mea bogatã. ALECSANDRI, P. I, 191. De vrei sã-mi fii iubitã, vin, cãtre fãrmeșul vieții. BOLINTINEANU, P. II, 322. Mãi motane, Vino-ncoã sã stãm de vorbã, unice amic și omic. EMINESCU, O. I, 48. Ia vinã-neoace la ninãșelul, sã te pupe el! GREANGĂ, P. 24. Vin! - sub farmecul de stiele, Pe-al meu piept fruntea sã-ți rezemi. VLAHUȚĂ, Ș. A. I, 30. Urcã-te în trãsurã și vino imediat.

BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 102. *Mai stai oleacă... Și vino încoace* că doar n-o să piară tîrgul. REBREANU, I. 424. *Sosesc corăbiile, Vino, Să le vedem cum intră-n port.* MINULESCU, V. 26. *Vino să te îmbrățișez.* GALACTION, O. 91. *Samson, vin-aiaci, ... Dulăul nu l-a cunoscut însă de stăpin... și nu s-a chintit.* VOICULESCU, P. II, 37. *Vină-ncoace, dădacă! îi porunci ea într-un tîrziu.* SADOVEANU, O. X, 356. *Vino, mîna mi-e caldă și pură, Să te dezmierd copilărește.* ARGHEZI, VERS. 97. *Vino-ncoace, șopti bătrîmul. Pascalopol se apropie.* CĂLINESCU, O. IV, 183. *Hangiu, ei, hangiu... Vino-ncoace!* CAMIL PETRESCU, O. III, 169. *Ana! vin' odată!* VINEA, L. II, 50. *Ce faci, bă, vino încoace, porunci glasul acela gros și puternic.* PREDĂ, D. 12. *El îi zice: vină-ncoace, Ea-i răspunde: n-am ce face.* ALECSANDRI, P. P. 240. *Vin', mîndră, să ne jurăm Sub cruce de lemn de brad.* JARNÍK-BÎRȘEANU, D. 256. *Veniți, frați, la copârșeu, C-acum plec și vă las eu.* DENSUSIANU, T. H. 256. *Veniți carii mă iubiți, Cu mine călătorii.* MARIAN, Î. 245. *Pune ciubărul pe doage Și vino la badea-ncoace.* DOINE, 58. *Vino-ncoa să te însoar!* GRAIU, I. 31. *Vino spre mine, doamna mea.* FRÎNCU-CANDREA, M. 161. *Vină mai aproape, că... n-avdăm dă plîns.* ARH. FOLK. III, 84. *Vină, frate, și mă scoate, Iată din gură de șarpe.* FOLC. OLT.-MUNT. IV, 61. *Vinî-ncoaci! Sî ti duci pînă pi lumea neagră la baba cea rea.* O. BÎRLEA, A. P. II, 127. *Fugi încolo, vino-ncoace; Șezi binișor, nu-mi da pace, se spune despre cineva care se prefăce că refuză un lucru pe care de fapt îl dorește.* Cf. PANN, P. V. II, 135/6, EMINESCU, O. I, 159, CREANGĂ, O. 126, ALECSANDRI, P. P. 339, ZANNE, P. III, 168, 572. (F i g.) *Ci vino, o, suflute, mai nainte de sfîrșit, să cădeți înaintea Născătoarei de Dumnezeu.* MIȘNEUL (1776), 60¹/29. *Vino, ... amară răz bunare, Și-adapă cu-al tău singe setos suflul meu.* BOLINTINEANU, P. I, 207. ◊ (La imperativ, de obicei întîrit prin „încoace”, „aiaci” etc., predomină ideea de amenințare, de provocare, de sfidare) *Vie acum, aiaci, împărații cei mari și puternicii pămîntului, să vedem de au atîta putere să mîntuiască suflul aceluia ticălos din nevoia vecinicii morți.* ANTIM, O. 167. *Vino încoace, Cioroiule, dacă moartea-ți place!* BUDAI-DELEANU, T. 119. *Mine vei pune ișlicul în cap și și... vie atunci cineva să-ți ceară socoteală... Vie, de va putea!* FILIMON, O. I, 126. *Vie să-și cerce norocul, dacă li s-au urit zilele!* ALECSANDRI, O. P. 348. *Dacă nu ți-e frică și-ai credință-n ține, O, țîtare, vino să te bați cu mine!* BOLINTINEANU, P. I, 6. *Cu mine ți-ai găsit că poți tu să te întreci din fugă? - D-apoi cu cine? - Vină încoace, să-ți arăt eu cu cine!* CREANGĂ, O. 32. *Veniți încoace, că mai am un colț să-l frîng și p-ala-n voi.* FOLC. OLT. - MUNT. VIII, 51. *Vino-ncoace că-ț dau io băia!* ib. 180. (C o m p u s; popular și familiar) **Vino-ncoace** (sau **vino-ncoa**) subst. invar. = (adesea în legătură cu „a avea pe”, „a fi plin de” etc.) atracție, farmec, dragălașenie. V. n u r', s e x - a p p e a l. *Ce folos de multă albețe, dacă n-are un vino-ncoace.* PANN, P. V. II, 129/21. *Mi-i și griji să te tot las singur... Ești tinerică, mîndrlică; ai vin - încoaci.* ALECSANDRI, T. 695. *Vorba dulce bine-o prinde; Și de tace iarăși place, Că are pe vino-ncoace.* EMINESCU, O. VI, 94. *Lui Hărăp Alb i se tulburau mîrșile, uitîndu-se la față și văzînd o cit era de tînră... de frumoasă și plină de vină-ncoace.* CREANGĂ, P. 275. *După ce o văzu boierul curățită și ferchezuită ca o mireasă și, cum avea ea și pe vino-ncoace, i se pără mai frumoasă de cum era atunci.* ISPIRESCU, L. 179. *Întîia oară dînsu-n lume se arătă Blond și plin de „vino-ncoace”.* MACEDONSKI, O. I, 242, cf. TDRG. *Avea un „vino-ncoace” căruia nu era chip să te împotrivesți.* M. I. CARAGIALE, C. 120, cf. CADE, DA II, 186. *De cit de sanchiu și dugos bărbat-su, pe atîl de plăcută și dezghețată era femeia, și cu mult vino-ncoa.* VOICULESCU, P. I, 66. *Pielea feței s-a zburcit; și acum boiul nu i-i plin, nu mai are pe vino-ncoace, ca odinioară.* SADOVEANU, O. I, 124, cf. IORDAN, STIL. 333, SCRIBAN, D. 306, DL, DEX, DSR. *Avem, ca personaj principal, o fată frumoasă... cu „vino-ncoa”.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1982, nr. 5, 17/2. *Mi-a venit alta aproape, Cuminte, cu vino-ncoace.* FOLC. OLT. - MUNT. V, 667, cf. ZANNE, P. II, 472, 799. (Prin lărgirea sensului) *Spune altceva... mai cu noimă, mai cu vină-ncoace.* ap. TDRG 788. *Dragostea de fată mare, Ca fasolea din căldare, Nici o*

vino-ncoace n-are. GANE, ap. CADE 646. (E x p r.) **A avea altoi de vino-ncoace** v. a l t o i. ◊ (Cu determinări modale care arată sau sugerează ritmul de deplasare) *Craiul leșesc... s-au făcut minios deodată... că pospolita venia foarte încet.* M. COSTIN, O. 85. *Viind întins, aș stătut cu tabăra denicoace de Roman la Săboani.* id. ib. 182. *Neprietenii... vin ca un fulger.* (a. 1703). FN 140. *Iacă răpezit vine Un călăraș, dînd lui Vodă știre.* BUDAI-DELEANU, T. 201, cf. 115. *Achiliei venea tot în fugă.* ARISTIA, PLUT. 254/19. *Îl văd viind ca vîntu și ca gîndii.* ALECSANDRI, T. I, 342. *Am auzit din lume Că te-a zărit pe-aiice... și fuga am venit.* BOLINTINEANU, P. I, 212. *Așa-i c-a venit la tine cu suflul la gură?* CONV. LIT. IX, 55. *Genarul venea în fuga calului, de rupea pămîntul.* EMINESCU, O. VI, 322. *Cînd jălea el așa, iaca și capra venea cît putea.* CREANGĂ, P. 25. *Vine în fuga mare ficiorul... și-i spune să poștească.* CARAGIALE, O. I, 137. *Vede pe fată. Unde venea, mare, venea ca vîntul.* ISPIRESCU, L. 324. *Venea ca un nebun spre rîu.* COȘBUC, P. I, 242. *Peste cităva vreme o vede și el: vine iute-iute însoțită... de Beneș.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 206. *Vine în fugă.* AGÎRBIȘEANU, A. 89. *Rogojinaru îl zări și veni glonș.* REBREANU, R. II, 315. *Aștepta, aștepta, ... și numai ce-o vedea că vine pășînd încet prin iarba înourată.* MIRONESCU, S. A. 72. *S-a oprit un moment în loc indignat, derutat, pe urmă vine brusc către ei.* CAMIL PETRESCU, T. I, 495. *Vine în goană și pîrintele.* VOICULESCU, P. I, 125. *Am venit cî am putut mai iute cătră dumneavoastră.* SADOVEANU, O. X, 14. *Dealul era mare și ea venise repede.* DAN, U. 31. *Deodată vedem că vine grăbit și gîfînd spre el agentul sanitar.* ULIERU, C. 46. *Leșise din porumb și venea spre el încet că într-un vis.* PREDĂ, M. 45. *Într-un suflat am venit Prin zăvoaie, peste stînci, Prin troieșele adinci.* CONV. LIT. IX, 58. *Cinii... veniră într-o goană.* ȘEZ, I, 68. *La un drum, vede un om... venind în fugă mare.* ib. II, 163. *Hoțul... vine în grabă, intră în puș și începe să ghîrjăie și să hălăpăie la apă.* RĂDULESCU-CODIN, Î. 8. *Veniți lin, mai cătelin, Că soarele prin senin.* VICIU, COL. 35. *Vină, cîl! de tare, Că tîlharii mă omoară.* ARH. FOLK. I, 164. *Pă drumul cel mare... Tare venea și sosea D-un tînr de moldovean.* FOLC. OLT. - MUNT. IV, 60. *Vine fuga și spune.* O. BÎRLEA, A. P. II, 493. (Construit cu dativul etic) *Căpelașii... îmi venea ca vîrtejul dus de furtună, și într-o clipă, ajunseră drept acolo.* ISPIRESCU, L. 340. *Să-mi vii într-un buc.* ȘEZ, II, 151. *Tare-mi venea și-mi sosea. Tot din gură strigînd Și din mină semn făcînd.* FOLC. OLT. - MUNT. V, 185. (Prin lărgirea sensului) *Bucuria vine totdeauna mai încet și e mai cu îndoială primită.* CONV. LIT. IX, 61. *Boala vine cu fuga și se duce cu boii.* DDRF I, 153. *Al mîndrușii dor Zine ca pasărea-n zbor.* FOLC. TRANSILV. VII, 430, cf. ZANNE, P. II, 493. (E x p r.; regional) **A veni ca mișu** v. m i ș. **A veni pînă** v. p î n z ă (I I). (Cu alte determinări modale) *Veniți-au în primblare... de la Țuțora la leși.* NECULCE, L. 42. *Olăcari, în treapd viind, sosesc cu vești den țără depărtate.* (a. 1695). FN 63. *Intr-o noapte, iată-l că vine singur aice și... se apucă de săpat.* ALECSANDRI, O. P. 296. *Nu mă spune nimănu, Nici chiar lui, cînd vine noaptea lîngă patul meu tiptil.* EMINESCU, O. I, 80. *Mama... de la o vreme pierde răbdarea și vine tiptil, în vîrf de degetelor, pe la spatele mele.* CREANGĂ, A. 66. *Ursu venea sălînd iepurește la vale.* LUNGIANU, C. 55. *Am venit într-așcuns și-n cea mai mare taină vreau să rămîm.* SADOVEANU, O. X, 289. *Sar Pe spatele aceluia puternic amărsar Ce vine în nechezuri.* CĂLINESCU, O. II, 17. *Vine valsînd.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1982, nr. 6, 11/2. *Ei vin colîndînd Și la val făcînd.* GR. S. III, 323. *Vino, mîndrușii, pițiș, Pîn' la neica-n alunși.* FOLC. OLT. - MUNT. III, 124. (Construit cu dativul pronumelui personal) *Tu șezînd în poala La muiere, vrăjmașul să-ți vie Orbîș, căzînd în gropile tale?* BUDAI-DELEANU, T. 116. ◊ (Cu determinări care arată distanța parcursă) *Da ce-ai pățit, d-ai venit alîta căle?* RĂDULESCU-CODIN, Î. 227. *Badea meu hăl de departe, Vînă călea zumatate.* GR. S. VII, 163. *Dar ce dor că te-a luat, Tu la mine de-ai zburat?... Șapte țări de ai venit.* FOLC. OLT. - MUNT. III, 595. ◊ (Cu determinări care indică sau sugerează mijlocul de deplasare) *E noi vinremu în corabie și descărăcăm-nă întru Asonu.* COD. VOR. 9/3. *Împăratul tău vine călare pre' asin.* VARLAAM, C. 67. *Vine călare cel grec...*

și caută drept la mine cu sulița. DOSOFTEI, V. S. octombrie 88°/24. 600 de oameni... au venit pedestri. BIBLIA (1688), 231°/12. Au venit în cai de olac... cu trebi împărătești. NECULCE, L. 140. Au venit și căpitan-pașa cu bastarda și cu alte catarge, și ieșind la schelea cetății, ... i-au trimis viziriul căruță (a. 1715). ARHIVA R. II, 44/24. Comisarul a venit în căreță. VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 117. Un june călare pe cal alb venea. FILIMON, O. I, 399. Vine călare spre cetate un hatman leșesc cu steag alb în mână. ALECSANDRI, T. 1510. Vaporul cu care veniram... era încărcat de pelerini musulmani. BOLINTINEANU, C. 180/31. Din Hotin și pîn' la mare Vin muscalii de-a călare. EMINESCU, O. I, 182. Aseară ar fi venit domnișoara Matilda Popescu în birjă singură. CARAGIALE, O. I, 191. Amicul meu răsufli, scoate batista și se șterge de sudoare; desigur, a venit pe jos. id. ib. 299. Se făcea un mare haz cînd un comisel măi zburdalic venea călare pe un catir. IORGA, C. I, 1, 163. Turcii vin cu un caic pe Dunăre. ARH. OLT. IX, 414. Venind într-un car tras de doi zimbri îmblînziți... a sfîrșit uimirea tuturor. SIMIONESCU, F. R. 9. Pînă aici am venit pe jos. CAMIL PETRESCU, T. III, 87. După ea, pe jos, venea moașa. ULIERU, C. 34. Tata nu o să mai aibă putere Să vie pe jos. ARGHEZI, VERS. 118. Venea la școală cu o mașină lungă și joasă de sport. CĂLINESCU, S. 366. Te pomenești că ai venit călare?! VINEA, L. I, 291. Venea... cu mașina și o ducea... unde avea lecții. PREDĂ, R. 95. Da, zău, vino și pe jos, Că te-oi primi bucuros! JARNÎK-BIRSEANU, D. 105. Eu și-am zis să nu yii nici călare, nici pe jos. STANCESCU, B. 181. L-a-mpușcat unu Ionjiță Sandu din sat dă la noi, într-o noapte cînd venea călare. GR. S. III, 353. Vină pe jos ca oricine Că și așa îți stă bine. FOLC. TRANSILV. VIII, 120. Cam la vale, căm sub soare, Vine d-un mearcăn călare. FOLC. OLT. - MUNT. IV, 22. Mi-a lua' și trăsura și căii... ș-am venit pe picere. id. VIII, 128. Vin cu cocie piste apă, cu patru cai. O. BIRLEA, A. P. I, 454. (În formule stereotipe din basme) Iar eu venii călare p-un cocoș. STANCESCU, B. 243. Iar eu venii pe o sea și vă spusese așa. ȘEZ. I, 54. (Construit cu dativul etic) Ioițe, zîna că-m venea, C-un căl mare și roșcat. GR. S. V, 250. (Regional; însoțit de un pronume reflexiv în dativ) Cam sub zări soare răsare, Vine-și tinăr Grigore călare Pe-un cal negru. FOLC. OLT. - MUNT. V, 97. (F i g.) Iarna vine, vine pe crivăț călare! Vintul șuieră prin hornuri răspîndind înținare. ALECSANDRI, P. III, 8. Boala vine cu posta și se întoarce pe jos. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 493. (Cu determinări elemente predicative suplimentare) Veni vestind oarecările lui la Persida cum s-au înfrînt taberile cele ce au mers la pămîntul lui. BIBLIA (1688), 701°/16. El vine trist și gînditor Și palid e la față. EMINESCU, O. I, 172. Odată, venind părintele Duhu supărat foc de la monăstire, ne dete la regula de trei tema următoare. CREANGĂ, A. 76. Sîni copii. Cu multe sâni De pe coastă vin tipînd. COȘBUC, P. I, 224. Arhitectul zărea, pe fereastră pe Mini venind absorbită de gînduri. CĂLINESCU, S. 111. Din droaia de copii... se desprinde unul cu fața oacheșă, ... vine cărajos, mi se așază pe genunchi. STANCU, R. A. I, 12. Împăratul s-a bucura, Cu drag vă va-nîmpina, Că nu vine cu minie, Nici cu arme sau, țarie. SEVASTOS, N. 398. Baba așe o zîni de minioasă ea, cînd o dat cu capu în păretele de sier, atunci o și daț cu ol' de Mihăilaș. CANDREA, T. O. 39. (Prin extensiune; despre vehicule) O brișcă înhamată cu trei cai venea... cătră pădurea Strunge. RUSSO, S. 178. Trenul de marfă se zărește: vine ca un zmeu din poveste. SP. POPEȘCU, M. G. 28. Care cu poveri de muncă Vin încet și scîrțîind. COȘBUC, P. I, 47. Veneau din zori scîrțîind carele încărcate și poposeau sub sălcile care împrejmuiau moara. ANGHIEL-IOȘIF C. I, 24. O trăsura venea... cu coșul ridicat. D. ZĂMFIRESCU, A. 181. Veneau cărușe încărcate cu miei, cu păsări. AGÎRBICEANU, A. 97. Prin fața ministerului venea așale o trăsura goală. CAMIL PETRESCU, U. N. 136. Pentru căzuți, ... vin trăsuri în care se pot pregăti și târgi. SADOVEANU, O. XXI, 23. Dinspre deal venea o căruță și ea se repezi la drum să-i iasă înainte. DAN, U. 15. Trăsura vine de la Viena. ARGHEZI, S. XVIII, 67. Un turism veni din direcție contrarie și se pierdu serpuind cu viteză pe ste asfalt. PREDĂ, R. 96. Vine și un rădvan mare Cu lăute de cîntare. SEVASTOS, N. 355. Vede o trăsura... că vine spre pădure.

FUNDESCU, L. P. II, 25. Mergem pîn mijlocu șuselui, că vinea olomobile și dădea noroiu-ncolo și rămînea-n mijloc zbicit. GR. S. III, 354. Vine trenu-accelerat Cu râniți din Țarigrad. FOLC. TRANSILV. VII, 525. Vine trenul fluierînd Și mașina bubuînd. FOLC. OLT. - MUNT. V, 436. (Construit cu dativul etic) Iute-mi vine și-mi sosește o careță zugrăvită... Cu opt telegari. Negri armăsari. id. 255. (Prin extensiune; despre corpuri cerești) Luna cu toate celelalte trupuri cerești, peste orizon... cînd răsar de unde vin, și cînd apun, unde se duc? SIBINEANU, C. 16/3. E ca stelele acelea călătoare ce se zăresc pe ceri, fără a se ști de unde vin și unde se duc. RUSSO, S. 174. (Prin analogie; despre fenomene atmosferice, manifestări meteorologice etc.) Stau înlăuntrul adăpostului, cînd văd bure și turbureale. Și cînd va să vie vînt, ei au și voroavă. CORESI, EV. 56. Lasă vîntul a veni spre pămînt și scădzură apele. PO 31/24. Ne-am gîndit că vine o furtună cu ploaie. M. COSTIN, O. 166. Fără de veste vînt mare au venit de la pustii. BIBLIA (1688), 363°/15. Furtuna... vine asupra-le. PICLEANU, I. II, 149/28. Temistocele... s-a ferit de a începe lovirea mai nainte de a bate un vînt foarte tare venind din pelag. ARISTIA, PLUT. 309/25. Furtuna vine Cînd soarele zîmbește, cînd cerul e senin. ALEXANDRESCU, O. I, 145. Se ivește-un negru nor, Plin de zgomot sunător, Ce tot vine, ce tot crește Și pe cîmpuri se lăfeste. ALECSANDRI, P. II, 14. Curînd o boare lină ce vine din apus Înălță-nchipuirea mai sus și tot mai sus. I. NEGRUZZI, S. II, 98. Cu vîiet de vînturi veniră Norii... și noapte făcură-n vădăhuri. COȘBUC, P. II, 61. Nourul cel plin de apă, iubitul de ogoare, În albastru, iată-l, vine repede, minat de vînt. BELDICEANU, P. 65. Aerul rece, mai dens, din alte părți vine să stabilească echilibrul; în drumul lui, aerul se manifestă ca un curent, ca vînt. ENC. ROM. III, 1204. Un nor de ploaie... veni și împrăstie cîteva picuri. ANGHIEL, PR. 116. Nu-ic pic de vînt și de căldură... Pe cîmp porumbul se usucă. Și norii vin... ca să se ducă. IOSIF, V. 33. Vîntul cel mare (mumit și vîntul săracilor)... vine de cătră muntele Preșba. PĂCALĂ, M. R. 12. Vine-un vînt de iarnă Răscolind pădurile. TOPÎRICEANU, O. A. I, 33. Venea un vînt cu sunet mare de cătră miazăzi și pâlise soare cald pe țancuri. SADOVEANU, O. X, 282. Norii negri... veneau mereu tot mai mulți, mai negri, mai înfricoșați. DAN, U. 23. În sat încă n-ajunsesem, Că porni, diuim, să vie O vîiforniță țirzie. I. BARBU, J. S. 48. Satul e copleșit... de adierile ce vin dinspre cîmp. STANCU, D. 98. Vine vîntul dinspre mîntii Și-i cu dor de la pârîni. JARNÎK-BIRSEANU, D. 350. Grei nori de ploaie vin. POP, ap. GCR II, 330. Ploaie mare o vinîț Și mormîntu l-o miit. MÎNDREȘCU, L. P. 184. N-a trecut mult și a venit unul din cele două vînturi puternice... și l-a luat. FRÎNCU-CANDREA, M. 136. A fost vinîndă ghiforniții ali mari, n-a mai avut ce face. GR. S. IV, 123. Vin vîjului, vremuri rale în luna lui prier. ARH. FOLC. III, 93. Vin pali, pali di vînt. ALR SN III h 791/605. Mîndru-i ceru și serin, P-a mea parte norii zin. FOLC. TRANSILV. VII, 348. Vinisă în noaptea ace o vijulie și plouă. O. BIRLEA, A. P. II, 116. Întoarce umbrela dîncotro vine ploaia. ISPIRESCU, ap. ZANNE, P. III, 419. Vine ploaia de la Ierusalim, se spune a) atunci cînd vara este îmbelșugată. Cf. ZANNE, P. VI, 157; b) cînd cineva are noroc (și reușește în tot ce întreprinde). Cf. id. ib. (Despre vreme; cu determinări ca „bună”, „rea” etc.) După furtună, vine și vreme bună. NEGRUZZI, S. I, 293. M-aș duce unde zboară așteța rîndurele, Cînd viscolul începe, cînd vin vremele rele. ALEXANDRESCU, O. I, 143. Dacă-i vreme bună, ... să grijești ogrinji, iar, dacă-i rău, să-i arunci pe pârâu, că vine vreme bună. PĂCALĂ, M. R. 189. (Prin extensiune; despre corpuri purtate de apă) Un ban de 2 grinzi sau de 2 ușori, ce vine pe apă (a. 1776). URICARIUL, XIX, 380. Într-una din zile, ducîndu-se el la marginea riului, ... văzu un sicrinel încheiat și smolii bine că vine pe apă. ISPIRESCU, L. 189. Văzu curgînd apa de care-i spusese și pe dînsa veni niște lăzi și tronuri prea frumoase. id. ib. 349. Pluta se smulse din fierbătoare și veni, cît ai clipi, fîntă la mal. VOICULESCU, P. I, 51. Tu ai strigat, fine Vasile?... Pentru casa ceea care aud că vine pe apă? SADOVEANU, O. VIII, 15. Sloiurile vin mugind și se încăleacă. TUDORAN, P. 8, cf. FOLC. OLT. - MUNT. V, 84. (Determinat prin „plavie”) Mai multe lemne, răgălii... se zice că vin plavie pe Olt la vale. I. CR. VI, 253. ♦ P. e x t. (Despre ambarcațiuni) A se deplasa

pe apă apropiindu-se (de cineva sau de ceva). V. n a v i g a (2). El văzu o corabie viind prea încărcată... și știu că iaste negoșul împărâteaseei. MOXA, 385/39. Vrut-au turcii să de galioane șfedului să-l pornească și pre dînsul... pin' la franțoji și, de acolo, ori să-i de vase Franția, ori să vie vasele lui. NECULCE, L. 277. Corăbii neguțătoarești... vin den fări varvare (a. 1701). FN 91. Este o cetățuie veche în care lăcuiesc creștini, unde este și schele de vin corăbii (a. 1715). ARHIVA R. II, 31/1. Brigul englezesc numit Elena, viind de la Constantinopole, au intrat în limanul nostru. AR (1829), 59²/26. Se pogoară pe Ind în Ocean și vine pe marea Roșie la Egipt. GENILIE, G. 14/6. După câteva minute, barca veni la vapor cu trei oameni scăpați. BOLINTINEANU, C. 9/14. Stau ei și numai ce văd o luntre venind cătră ei. RETEGANUL, P. III, 4. Pă mare... vine-o corăbjoară. ȘEZ. I, 183. Vine o dalbă corabie, încărcată, -mpovărată. VICIU, COL. 76. Pe luciul Dunării... Ce caic venea de ape și trăgea mareaș la mal? FOLC. OLT. - MUNT. V, 223. ♦ P. a n a l. (Despre păsări) A zbura (dintr-un punct mai îndepărtat către unul mai apropiat). [Cocostîrcul] vine, se înalță, în cercuri line zboară, și răpide ca gîndul, la cuiu-i se coboară. ALECSANDRI, P. III, 26. Pe fereastră se uită și văzu un corb viind, Tot din aripi șuierînd. FRÎNCU-CANDREA, M. 217. Duminică pe la prînz, Vin doi porumbei pe sus S-aducă mîndre răspuns. FOLC. OLT. - MUNT. V, 559. (Despre ființe imaginare sau mitologice) Posomorîții demoni, iuții aprigi zburători Vin curgînd de pretutîndeni. NEGRUZZI, S. II, 121. Imi pari un șif ce vine pe raza unei stele, Din sferă luminoasă, din aer bălsămit. ALEXANDRESCU, O. I, 110. Peste codri de argint vine în zbor Zmeul falnic, care mișcă cu aripa vîrful lor. EMINESCU, O. VI, 35. Peste noapte, iacă veni în zbor o fată frumoasă, de înlemnea s-o fi văzut. STĂNCESCU, B. 58. (Fig.) Vînturile din miezul nopții stau legate și vine pe adierea de la miazăzi o vară țirzie ce se cheamă, a Sfinților Arhangheli. SADOVEANU, O. XVIII, 328. Timpul cel adevărat Vine-n aripi împrejur și pe capul meu plecat Varsă poale de azur. ARGHEZI, VERS. 59. ♦ P. a n a l. (Despre obiecte) A se deplasa prin aer cu viteză dintr-un punct mai îndepărtat către unul mai apropiat (fiind lansat, azvîrlit). Deodată Fulgeră-n cer o săgeată, Vijie, vine, lovește Scutul care zînghește. ALECSANDRI, P. II, 13. Intr-o zi veni din fort Un glonte, numai unul, și bietul Ținșez căzu mort, Imbrășișindu-și tumul. id. POEZI, 440. Arcuri se întind în vînt. Și ca nouri de aramă și ca ropotul de grindeni, Orizontu-ntunecîndu-l, vin săgeți de pretutîndeni. EMINESCU, O. I, 148. N-apucă să ridice ochii... și vede venindu-i prin aer un nou ghem, care-ntr-o clipă îi cade la picioare. CARAGIALE, O. I, 25. Ia o piatră și, aruncînd-o către fîntînă, nemerește drept în țigvă și aceasta se sparge; baba... simțise de unde venise piatra. ISPIRESCU, L. 357. Ca o furtună s-a repezit atunci într-acolo de unde venise glonțu. LUNGANU, G. 52. Singurul lucru neplăcut e capriciul obuzului care vine unde nu te aștepti. CAMIL PETRESCU, U. N. 320. Veni un glonte și izbzi drept în mijlocul pieptului. SADOVEANU, O. XXI, 512. [Buzduganul] venea de peste nouă moșii și a fost picînd în poartă... și apoi a sărit de s-a prins în cui. STĂNCESCU, B. 95. Numai de-ați putea scăpa!... Țin plumbii de cu greață. BİRLEA, L. P. M. I, 6. După ce-am plecat noi, a-nceput atacu. Vinea cite-o ghiulea dă la ras; scotea salcimi din rădăcină. GR. S. III, 354. Veneau gloanțele-așa des Ca și stupii cînd roiesc. FOLC. TRANSILV. III, 33. Venea sabia lui urlînd pã dasupra capului lui. FOLC. OLT. - MUNT. VIII, 535. În lupit la Turtucaia, Vineu gloanșii ca ploaia, Și ghiulelile ca vîntu. Di și hîțina pămîntu. FOLC. MOLD. II, 173. O vînit plumbu din lături. PORȚILE DE FIER, 47. Făcuse gaură[-n] sîridă... cartușii nemților vinu. T. DIAL. M. I, 318. ♦ (Cu determinări introduse prin prep. „pe la”, „prin”, „peste”) A merge (I I) traverseînd, străbătînd un loc, o întindere, o suprafață; a trece, (prin...). Doamne, să ești tu, zi-mi să viiu cătră tine prespre apă. CORESI, EV. 263. Au trecut Dunărea în ceasta parte de au vînit prin Țara Ungurească. NECULCE, L. 74. Au lăsat acolo o samă ce era bolnavi și leșinați, iar cu cei ce era mai tare au venit dreptu preste cîmpu la Prut. id. ib. 224. Trimise niște boieri cu cărți... cu marea rugăciune... ca să facă bine să nu vie pentru-această țară. ANON. CANTAC., CM I, 222. Am auzit că au trecut la vale omul dum(itală), dar eu nu

m-am întîlnit, că am venit pin Loviște (a. 1778). FURNICĂ, D. C. 42. Iuda veni... prin valea lui Iosafat. Iisus îi ieși înainte. BOLINTINEANU, C. 86/14. N-o venit prin huceagul cel fără pic de potică și fără rariște. CONV. LIT. IX, 190. Vină tu pin ocol Că-i numa pămîntu gol. EMINESCU, O. VI, 141. A venit peste cîmp de-a dreptul cu țambalul în spate. V. ROM. ianuarie 1966, 47. Cîț am vînt prin nouă sate, N-am văst ca țici căscate. JARNÎK-BİRSEANU, D. 451. De cite ori am venit p-aici prin pădure... așt palat nu l-am văzut... parcă n-ar fi lucru cîrat. STĂNCESCU, B. 219. O vînit pim păduri s-o strîns om pumn bun di rășină. O. BİRLEA, A. P. I, 579. Dă la Buzău am vînit pã la Posești. GR. S. III, 354. O vînit pîntr-on uăraș, S-o nălînit c-on seceras. MAT. DIALECT. I, 118. Peste vîrfu de muncei Zin vreo trei păcurărei Cu oile după ei. FOLC. TRANSILV. VII, 224. Am venit peste imăș. ib. VIII, 516. Am venit tot prin livezi verzi, Printre fîntîni cu ape reci, De curșile dumnevoastră întrebînd. FOLC. OLT. - MUNT. V, 130. ♦ Fig. Bade, dorul de la tine Peste multe dealuri vine. JARNÎK-BİRSEANU, D. 115. Cum nu-i dorul mare cine, Peste cite dealuri vine. HODOȘ, P. P. 35. ♦ (Cu determinări locale în care, de obicei, alterează „de la” sau „din” cu „în”) A merge dintr-un loc în altul, dintr-o parte în alta. Cela ce va sudui solii carii vin de la o domnie la alta sau într-alt chip de-i va vătămă... aceasta să se afurisească după pravila besericii. PRAV. 71. Venit el de la Galgala la Gavaa... au socotit Saul nărodul... ca vro 600 de oameni. BIBLIA (1688), 203²/49. Vînit-au numa singur ghenărar cu capul lui, cu vreo suță de oameni, de la București la Drăgănești. NECULCE, L. 103. Asămîine omizi obicinuesc, cînd este timpul lor, de vin de la un copaci la altul. DRĂGHICI, D. 264/15. Oile... veneau dintr-un mal în cellalt al Milcovului. GHICA, S. 662. Se crede... că familia Drăghicescu... de la Corniareva ar fi venit în Măidan. LIUBA-IANA, M. 33. Acest Nicolai Sbierea era moșul meu după tată și era venit din Țilbeni în Horodnicul de jos. SBIERA, F. S. 83. ♦ Fig. Una numa a tăcea nu putui, adecă că zice cum că românii din Ardeal din sclavia turcească venind în robimea ardelească, aci se împînjesc. BOJINCĂ, R. 86/15. De la gîndul restaurătorilor de a întemeia gramatica română am venit la gramatica latină, de la gîndul de a stîrpi cuvînte de extracție străină am ajuns a schimba tot glosarul. RUSSO, S. 69.

2. (Cu determinări locale introduse, de obicei, prin prep. „din”, „de la” sau construit cu „de unde”, care indică punctul de plecare; cumulează adesea ideea originii sau provenienței) A se pune în mișcare pentru a ajunge undeva sau la cineva; a proveni din... De unde veniți, îngerii mei, de aduceți acele sarcine grele? (inceputul sc. XVI). CUV. D. BĂTR. II, 418/1. Era veniți de în toate orașele Galileului. CORESI, TETR. 125. Isac veniua de la fînșina viului și a vederiei, că el pre acel pămînt de cătră amidadzădi lăcuia. PO 81/20. Veni un lup den pădure și purta găteji de băga în foc. MOXA. 354/35. Mulți vor veni de la răsărit și de la apus și vor ședea cu Avraam... întru împărăția cerului. VARLAAM, C. 166. Intr-acei păstori ce au nemerit locul acesta, fost-au și Dragoș, carile au venit de la Maramoroș. URECHE, L. 65. Veni de la marginea pămîntului să auză înțelepția lui Solomon. N. TEST (1648), 16²/28. Marele Costantin, carele au dzidit Țarigradul, ... au vînit din Rîm de au așădzat scaunul împărăției în Țarigrad. (cca 1650). GCR I, 146/11. Un neam... venit din părțile Hindiei pre aceste locuri. M. COSTIN, O. 254. Unii den Scandinavia zic să fte venit dachii și ghetii... Iar mai mulți zic să fte venit de la Dais, carii sint în Schitia asiatică. C. CANTACUZIN, CM I, 9. Cei ce au fost frînci de fel au spus că sint oameni străini veniți din Țara frîncească. ARHIVA, R. II, 10/2. Deci a românilor acestora, măcar că strămoșii lor cei dintii venise din Italia, patria le era Dachia. MAIOR, IST. 29/31. Popii cei dintii delficești de la Crit veniră... acest vestit astronv... de unde ei ai lor d[um]nezei, a lor lege sau credință, și filosofie primise. NICOLAU, P. I, 9/14. Marșalul Mezon și colonelul Fabvie, viind de la Morea, au fost sosit la Paris. AR (1892), 54¹/21. Și dintr-alte părți streine vin turme întregi de oi în vremea verii ca să pască aci. EG. 40/30. Veni... din Pesta și ne aduse multe și felurite știri. VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 145.

Nimeni nu știa de unde era, nici de unde venise. GHICA, S. 511. Deși veniți unii de la răsărit și alții de la apus, între oaspeți îndată s-a încins o familiaritate intimă. SION, P. 53. Acest fanariot venise din Constantinopol în suita domnitorului. FILIMON, O. I, 103. Doi boieri de-i mari. Ca și doi drumari, Vin din Rusalim (a. 1861). GCR II, 326. Hunii veneau de la răsărit, nu de la apus, încât ei n-ar fi avut decît să treacă Prutul pe la spatele lui Atanarik. HASDEU, I. C. I. 299. Frumoasă copilă! Spune-mi de unde vii Cu zîmbet pe gurică. ALECSANDRI, P. I, 208. Doi soli veniră de la-măpărație Și aduc lui Tepeș ștreang și mazilie. BOLINTINEANU, P. I, 152. De atunci și pînă astăzi colonii de lumi pierdute Vin din sure văi de chaos pe cărări necunoscute. EMINESCU, O. I, 132. Pînă acum o mulțime de feciori de crai și de împărați, cine mai știe de unde au venit, și nici unul din ei n-a făcut nici o ispravă. CREANGĂ, P. 78. Aflăm... mai mulți monahi răsăriteni, venind din părțile mai apropiate de locul unde suferise Mîntuitorul, și cari erau priviți nu ca oameni, ci ca sfinți. XENOPOL, I. R. VI, 25. Chiar acum din crîng venii Și c-o veste bună! COȘBUC, P. I, 300. De unde vii? - De acasă. D. ZAMFIRESCU, A. 8. Vin din cetatea împărătească sau din Asia Mică Joimosii lazi, negustori cu de-a sila. IORGA, C. I, I, 212. Că... vin de la munte încărcăți cu lemn și nutreț. PĂCALĂ, M. R. 441. Din Piatra am plecat ieri; astăzi venim de la Bisericanii. HOGAȘ, DR. II, 8. Venea... de la conac. REBREANU, R. I, 98. Tu pari a fi venită dintr-un regat pustiu. MINULESCU, VERS. 136. Venea dintr-un adevărat paradis, populat cu tot soiul de vietăți domestice... și se simțea surghiunită pe nedrept. C. I. TRESCU, C. V. 84. Pe drum, venind de la Dorna; ne-am înțeles asupra vînzării oilor. SADOVEANU, O. X, 614. Eu vin de la Cîmpia Turzii, am fost după benzină. DAN, U. 15. Un om venea de undeva... cu o coasă pe umăr. CĂLINESCU, O. III, 109. Oricît de barbare, cetele ce veneau din răsărit și miezînoapte uzau totuși de aceste drumuri. BLAGA, Z. 67. A venit de la Bălcești Zinca și e mare bucurie în casa din mahalaua Visarionului. CAMIL PETRUSCU, O. III, 20. Dădu bună ziua... și spuse cine e și de unde vine. PREDĂ, R. 210. Din capătul străzii venea și Procopie, privind nedumerit împrejur la hărmălaia iscată. BARBU, G. 312. Cine știe de pe unde-or mai venit fugiții. LĂNCRĂNAN, C. I, 44. Ghiță Cătănuță Cu-a lui dalbă De mîndruță Vine De la taică-său. TEODORESCU, P. P. 626. Cucule, de unde vii? JARNIK - BİRSEANU, D. 110. De unde vii? ... - Din oraș. GRAIUL, I, 91. Ei o zînit din țara călianului, că de-acolo simțem noi. T. PAPAHAĞI, M. 158. Vinise dă dincolo dă unde iera dă neam. GR. S. III, 352. De unde vii? ALR SN V h I 1418/812. De unde vii și unde-ai fost? FOLC. OLT. - MUNT. III, 613. Ari să te-ntrebe de unde vii... BIRLEA, A. P. I, 389. Știe mai bine d-lui, că vine de la București. ZANNE, P. VI, 21. (Regional; însoțit de un pronume personal în dativ) Eu de-acolo mi-am venit Negru-negruț de scîrbît. BUD, P. P. 13. ◊ (Prin extensiune) Plante ieșite sau aduse din regiunile reci sau temperate și... plantele venite de la tropice. BREZOIANU, A. 412/25. Din foamețele ce adeseori sufereau românii cînd usau de celelalte cereale, se poate explica de ce au îmbrățișat în timp relativ scurt această plantă venită din America. CRĂNICEANU, IG. 188. ◊ (În corelație cu „merge”, „a se duce”) Agară, stîjnica Sărăei, de unde vii și unde mergi? PO 52/19. O întrebare pre ea: a căroră ești și de unde vii și unde mergi. BIBLIA (1688), 628/40. L-am întrebat: de unde vine și unde merge cu atîta grabă. BUZNEA, P. V. 168/24. Din cvartirul seraschierului vin și merg curieri fără de răstîm. GT (1839), 57/41. De cînd fîneși puterea în mîna ce ați făcut cu acest popor... care nu v-a întrebat niciodată de unde ați venit și unde vă duceți? EMINESCU, O. XIII, 54. Acum să-mi spui tu cine ești, de unde vii și încotro te duci, că de nu, acolo îți putrezesc ciolanele! CREANGĂ, P. 206. Nu stau mult la vorbă ca să înțelegă unchiul de unde vine și unde se aște-înărul. CARAGIALE, O. I, 222. Mă întrebară... ce sînt, de unde vin și încotro mă duc. SIBIERA, F. S. 120. Nu știu unde merg. Știu de unde viu. D. ZAMFIRESCU, A. 102. Vii de la Tarcău și te duci la Dorna și nici macar nu ți-s caii în bună rînduială. SADOVEANU, O. X, 584. De unde venim știm Și unde mergem cunoaștem. SEVASTOS, N. 356. Nu ne-ntreba nimenea de unde vii și un' te duci. GRAIUL, I, 15. ◊ F i g. Gerul vine de la

munte, la fereastră se oprește. ALECSANDRI, POEZII, 11. Sara vine din arinști, Cu mihoase o îmbată. EMINESCU, O. I, 103. Zboară mierlele-n tuș și din codri noaptea vine Pe furis. COȘBUC, P. I, 47. Bate-mi vîntul dintre munți... Vine-mi dor de la părinți; Bate-mi vîntul dinspre deal Vine-mi dor de la Ardeal. JARNIK-BİRSEANU, D. 200. ◊ E x p r. Așa (sau acum) mai vii de-acasă, se spune, aprobativ, cuiva care revine asupra unei hotărîri sau care adoptă o atitudine mai conciliantă, mai înțeleaptă etc. „Așa mai vii de-acasă”, un idiom care însemnează „așa-mi place să fii”. HEM 123. Stați bre, varvari... iert tot - Așa mai vii de-acasă. ALECSANDRI, T. 387. Acu mai vii de-acasă, dar n-am priceput nic. acum bine de tot, căci vorbești prea iute. id. ib. 706. Ia, acum mai vii de-acasă, fătu meu... Așa e lumea, și de-ai face ce-ai face, rămîne cum este ea. CREANGĂ, P. 223. Ei, uite așa mai vii d-acasă; măi omule, cînd țărani și arendașul trăiesc bine, le merge cu spor la toți. CARAGIALE, O. IV, 110, cf. PHILIPIDE, P. 106. Ei, așa mai vii de-acasă, scumpul meu; acuma văd și eu că ești om de ordine; m-aș fi mirat mult să rîmîi pînă în cele din urmă nerecunoscător și rău crescut. HOGAȘ, DR. II, 197, cf. 59, CADE 6. Așa mai vii de-acasă! Bine-ai făcut c-ai legat cartea de gard. De-acu om te faci! MIRONESCU, S. 107. Ei bravo! Așa mai vii de-acasă, puiele! C. PETRUSCU, C. V. 343, cf. SCRIBAN, D. 62, DL. I, 9, DEX, CREST. II 70/224, ZANNE, P. III, 88, 89. (Cu parafrizarea expresiei) Iară să te privesc în hainele aiste... Așa țărance mai vin de-acasă... să ai șapte sate pline. ALECSANDRI, T. 231. (Popular) A (-și) veni de-acasă = a se dumeri, a se lămurii (asupra unui lucru). Toamai atuncea își veniră și țărani de-acasă. Acum înțeleseră șiretenia vorbeii cucoanei. ISPIRESCU, L. 181. Tocmai acum își veni și Făt-Frumos de-acasă. El băgase de seamă că aceste moviile de pămînti grîmădit se cutremurau cînd trecea pe lingă dîsele. id. ib. 160, cf. ȘĂINEANU, I. 148. (Construit cu dativul etic) Tocmai acum îmi veni și d-lui de-acasă și pricepu că nesocotită fu a lui cerere. ISPIRESCU, U. 106. Mergi (sau mergeți, să mergi, etc.) ori du-te (sau duceți-vă, să te duci, etc.), pleacă (sau plecați etc.) de unde ai (sau ați etc.) venit = pleacă (sau plecați etc.) de aici!, lasă-mă (sau lăsați-mă etc.) în pace! Mergi, nemernicule, de unde ai venit... Să nu-ți mai steclească ochii în împărăția mea. CONV. LIT. IX 61. Dacă vă va face bilanțul, el va fi scurt și duros: mizerie înlăuntrul! umilință în afară! Du-ți-vă de unde ați venit! EMINESCU, O. XIII, 55. Dacă nu le place, facă ce-or ști; ducă-se de unde au venit. SADOVEANU, C. XXI, 292. Puse de-l prinse și-l aruncă în haznaua de bani... să ia cît o lua și să se ducă nouă cu a brînzii de unde a venit. STEAȘCULESCU, B. 283. De-i și rău și-afurisit, Mere-i de unde-ai zîniț. FOLC. TRANSILV. VII, 32. Să-ți iai drumu să pleci dă unde-ai venit, că ieu nu poci să te mai în pă tine. FOLC. OLT. - MUNT. VIII, 753. A-i veni (cuiva) în (ori întru) întîmpinare sau veni (cuiva) înainte (ori în față, regional, în cale), a veni în (sau întru) întîmpinarea (cuiva), a veni în: înțea (cuiva) = a) a merge, a ieși înaintea cuiva (pentru a-l primi, pentru a-l înțina etc.); a întîmpina (pe cineva). Dize slugiei: cine e acel om care înainte-ne vine în cîmp? PO 81/27. L-au văzut pre el tatăl fetei și veni întru întîmpinarea lui. BIBLIA (1688), 188/156. Au început a să ruga lui Petriceico Vodă să-i lasă pe acasă... și iarăși... vini întru întîmpinarea lui Petriceico Vodă. NECULCE, L. 53. Cu stîlpări și cu ramuri ați venit, cu: toții, veseli, întru întîmpinarea lui. ANTIM, O. 203. Dorîm să-și facă izbîndă amară, Pe care cumu-i vine năinte Frîng, spintecă, incoaltă. BUDAI-DELEANU, T. 171. Omar Pa, ... le vine cu o groasă ordie tocmă în față. id. ib. 204. Ca zeii de ferice acela mi se pare, Ce-mpîns de soartea-i bună înainte-ți va veni. HELIADE, O. I, 69. Ea merge cătră Aladin; care vine singur în întîmpinarea ei. PICLEANU, I. I, 32/12. Mă duc... poate într-alt loc să-mi vie înainte Divina arătare. EMINESCU, O. V, 156. Boierii de frunte ai Moldovei vin înaintea lui... la Adrianopol. XENOPOL, I. R. VI, 74. Cînd eu și uncheșul, după plecarea prietinelor mei, ne-am întors la cerșii, tata ne-a venit întru întîmpinare. SADOVEANU, O. XV, 569, cf. DL II, 667, DEX 471. Pînă Manea că mi-s baci, Nici vorba nu isprăghia, O zîna-n cale-i venea, Chiar ori să gîndea la ea. GR. S. V, 249. Mîndra mea de la

Izvoare, *Suie-n deal, coboară-n vale, Și vino-mi mie în cale.* FOLC. OLT. - MUNT. III, 94. *Mergînd vreun om de la țară pe drum și văzînd că îi vine înainte un preot, zice că-i va merge rău.* GOROVEI, CR. 14. (Cu determinarea subînțeleasă) *Dacă te-a întîlni, Ori țî-a veni Maica Domnului Și a Fiului. Tu să mi-o petreci Și să mi te pleci.* MARIAN, I. 106. (Prin lărgirea sensului) *O zîină rea țara stăpînește, Carea nu suferă nici un bine, Ci toate strică și desunește, Toate sfarmă, spulbără ce-i vine înainte.* BUDAI-DELEANU, T. 73. *Cel ce e pre cale de a se îneca se acapă de verice-i vine înainte.* LM; b) (în forma a veni în întîmpinarea a ceva) a precede, a anticipa o idee, o teorie, etc. □ *Această ofertă vine în întîmpinarea dorințelor lui.* ♦ (Mai ales despre abstracte) A lua naștere, a rezulta din ceva sau de undeva; a se trage din... *Hagan să minie de-năie pre toți. De-acii veni minia lu Dumnezeu... și-i aruncară pizma toți.* MOXA, 374/12. *În sărbători mai mult să îmbată și gioacă... de unde vin svadele, uciderile, morțile.* VARLAAM, C. 259. *Intunecarea menții au venit din desfrîinate fară a curviet.* M. COSTIŢ, O. 75. *Indămînarea din cea înainte mărgătoare simbathe vine, simbatheia fiica asemănării este și din dragoste să naște.* CANTEMIR, I. I. II, 147. *Aicea nu înțelege filosoful de nebunii cei ce... sint de legat, că aceia de a fi așa vine dintr-altă pricină, adecâte au den drăci, au den melanholie.* C. CANTACUZINO, CM I, 64. *Necunoscina mărirea ce era să vie dintru ocara patimilor, s-au nevoi ca să întoarcă pre Domnul de la acest gînd.* ANTIM, O. 9. *Din Italia dară au venit și aici în Dacia mulțimea destinelor dialete în vorbă.* MAIOR, IST. 269/25. *Cuvintele cele de măiestrie: cauza, efectul, începutul, de tot să rămînă afară de vorbă. Forma întrebării, aceasta să vă fie: de unde vine lucrul acesta?* PETROVICI, P. 135/1. *Urul din prietenii săi... văzu de unde vine greșeala lui.* NICOLAU, P. 167/20. *De unde vine numele rău, trecerea cu vederea, temnia, căznirea, sărăcia, datoriile, vrăjmășiile, fără număi din răioțaji?* POTECA, F. 239/20. *Asemănătu-ne-am cu turma rătăcită fără păzitori!... dar acum ce rău ne amerință necunoscut părinților noștri, necunoscut părintelui nostru!... De unde vine?* HELIADE, O. I, 245. *Această tiranie grozavă venea chiar din firea obiceiului ș-a duhului romanilor.* CAPĂȚINEANU, M. R. 142/7. *Gutunariul vine din mare răceală.* DRĂGHICI, D. 86/22. *Coloarea pielii este în unii albă, în alții galbănă, neagră ș. a., carea de la climă și de la creștere numai despre o parte vine.* ANTROP. 6/9. *Din abaterea femeiei... rele-n lume vin.* ASACHI, S. L. I, 65. *Îmi propuși... a deduce cum stă lucrul și de unde vine.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 87. *Locul întii e al voștrei, pentru că de la dînsa vine mai ales direpciunea morală, și pentru că prin dînsa se distinge omul de alte ființe.* LAURIAN, F. 23/9. *Cum să despart, vai de mine! cînd îmi fac închipuire De durerea și necazul care, yin din despărțire?* CONACHI, P. 104. *În toate aceste nenorociri, eu cau genul răului... Toate nenorocirile vin de la neștiința noastră.* NEGULICI, E. II, 54/28. *Gramatica noastră... au ajuns a fi astăzi cel mai greu obiect de învățatură... Aceasta nu vine din auz, decît numai de acolo că noi încă tot nu putem zice că avem o limbă determinată.* CÎMPEANU, GR. ROM. XIV 124. *Nebunia... vine din închipuire, din melancolie, adică, din o adîncă și durioasă simțire de supărări și întristări... din loviri mari ale capului și din vermi crierului.* CORNEA, E. I, 104/16. *Se face într-însul o fermentație ce se crede a veni din zaharul și materiile organice ce se află într-însul.* MARIN, PR. I, 50/26. *Cutare boală nu vine din singe, din fiere, din nerve, din umori.* MAN. SĂNĂT. 17/24. *Nenorocirea literaturii... nu vine din altă pricină, decît din neștiința tradițiilor vieții strămoșești.* RUSSO, S. 14. *Vă plîngeți neșchetat că nu sînteți destul considerați de stat... știți, domnilor, de unde vine aceasta?... este pricina că nu vă considerați chiar dumnea voastră.* BOLLIAC, O. 53. *Pricepu foarte bine de unde venea agitațiunea și neobcîmuita purtare a amantului ei.* FILIMON, O. I, 120. *De aci dar vine fecunditatea, nemurirea, ca să vorbim așa, a civilizațiunii moderne.* BARONZI, I. C. III, 87/15. *Curios lucrul ce pleacăre au poezii, amozzii și privighetorii pentru lună... Eu socot că ațeașta vine din tainica legătură ce este între ei.* ALECSANDRI, O. P. 66. *Problema este foarte grea. De unde vine greutatea?* MAIORESCU, CR. II, 138. *De unde vin sărăcia și nevoile pe țaran astăzi?* EMINEȘCU, O. XII, 295. *Acest sentiment vine*

pesemne din înălțimea și sublimitatea naturii noastre intelectuale... CARAGIALE, O. III, 281. *Împărăteasa... căzu lu grea boală. Afin, știind din ce venea boala, ... o scăpă de moarte.* ISPIRESCU, L. 118. *Zîmbetul ei părea a veni, în amintirea lui, din farmecul ce-l simt copiii precoci pentru femeile frumoase.* D. ZAMFIRESCU, A. 87. *Întîrîririle Europei au venit pe alte căi de-a dreptul în valea Dunării.* IORGA, L. R. 99. *Rănirea lui venea numai din gîndurile ce-și făcuse, ... dar el o credea reală.* AGÎRBICEANU, A. 136. *Avea un fior scurt și o durere... O durere pur fizică. Venea totuși din turburarea ei.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 344. *O devalorificare morală venea din însăși esența personalității criticiului, din combativitatea lui fără tact și finețe.* LOVINESCU, M. 183. *Acum înteleg de unde vine celebra dumnea voastră energie.* CAMIL PETRESCU, T. III, 13. *Deși cules din popor, numele pare a fi venit pe calea cărții.* BĂCESCU, PAS. 274. *Febra poate să vie din durere și din emoție.* CĂLINESCU, B. I. 216. *Aparenta incongruitate vine dintr-o dublă accepție... a noțiunii.* V. ROM. iunie 1973, 103. (Construit eu dativul pronumelui personal) *Unora le vine neputința den sațu și den beție.* CORESI, EV. 60. *Mișelul mieu, Doamne, suflet De la tine Să-i vie bun cuget.* DOSOFTEI, PS. 115/6. *Din neunire slăbiciunea le va vini și așa, cu slăbiciunea lor, puterea noastră va crește.* CANTEMIR, I. I. II, 181. *Așa s-au sfîrșit Costanaii Vodă cu feciorii lui și cu avuția lui, viindu-i peirea de la neamul lui.* R. POPESCU, CM I, 487. *Cunoaștem că din răutățile noastre ne vin atîta feliuri de boale și atîtea feliuri de morți și alte nevoi și scîrbe.* ANTIM, O. 27. *De unde vă vine astăzi atîta cutezare?* PÎCLEANU, I. I, 187/26. *Starea sa cea lîncedă a moștenit-o cu nașterea sa sau i-a venit din vreo întîmplare.* MAN. SĂNĂT. 2/7. *Să-ntristase gîndind acele nevoi Care urma dintr-aceasta să le vie l-amîndoi.* PANN, E. I, 108/22. *Poate că multe din relele noastre ne vin de la unele reforme precipitate și rău studiate, aduse de oameții vechei sau de oameții noi.* GHICA, C. E. I, 164. *Prima inspirație îi va fi venit de la prin crîsov sau vro pișanie... înflorite, apoi de către dînsul cu fel de fel de variațiuni.* HASDEU, I. C. I, 138. *Neajunsuri ar putea să-fi vină dupe urma cuvintelor mele.* ODOBESCU, S. II, 11. *Cel dintii contact stațornic pe care Moldova îi are cu cultura occidentală superioară îi vine prin mijlocirea Poloniei.* ARH. OLT. V, 76. *Inelegerea pentru desenul sintetic... îi vine de la educația sa ue caricaturist.* OPRESCU, S. 88. *Mă întreb mereu de unde îi vine acest farmec.* CĂLINESCU, S. 115. *Bate vîntu printre brazi, Vine-mi doru di la frați... Bate vîntu uscă țina, Vine-mi dor din Bucovina.* MÎNDRESCU, L. P. 26. *Împăratul pricepu... de unde-i venea boala.* FUNDESCU, L. P. I, 47. *Din cine-m' vine mie treab-asta, pedeapsa asta?* FOLC. OLT. - MUNT. VIII, 673. ♦ E x p r. *De aici vine (apoi) (aceea) că... sau de unde vine că... = datorită acestui fapt, pentru acest motiv, din această cauză. Acest fel de socoteli nu va putea ști nici folosul, nice paguba lucrării sale... ci va negocia într-un noroc de unde vine că cei mai mulți, neștiind nici cîștigul, nici paguba... fac cheltuiala mai mare decît venitul.* NICHIFOR, P. 15/1. *Respirează aer curat! În aceste cuvinte zace temelul îndelungării vieții și de aici vine aceea că țărani, vinătorii, grădinarii, matrozii și soldații agiung o viață mai îndelungată.* ALBINET, M. 50/25. *Hanii n-au vinat decît folosul lor și d-acilea vine că ei erau gața a încheia un tractat de pace de îndată ce dușmanul lor le da un cîștig mare.* BĂLCESCU, M. V. 215. *Hirotonirea lor depinde foarte mult sau absolut de la căsătoria cu fete de sîrb... De aici vine că în familiile multor preoți mai bătrîni limba vorbită și cultivată nu este cea română a bărbatului, ci sîrbească a preoteșei lui.* BARIȚIU, P. A. III, 136. *Un artist care eșeculează o compozițiune a sa e mult mai degajat decît atunci cînd devine interpellorul unor inspirațiuni streine; iată de unde vine că ațeașta piesă fu împeștită de o formă oarecum particulară a compozițiunii și eșecată cu mai multă precizieune.* FILIMON, O. II, 211. *Țăranul nu cunoaște niciodată lămurit altă împozițelor... De aici vine că încasările se fac alt de neregulat.* ap. EMINEȘCU, O. XII, 305. *Omizile sînt aproape mai tot alt de stricăcioase ca-și lăcustele.* De aici vine apoi că românii asemănă pre toți străinii lacomi... cu omizile. MARIAN, INS. 261. ♦ A-și avea originea, obîrșia, proveniența din ceva sau de undeva; a rezulta

a decurge. Să nu ne scîrbim de dosăzi și de ocări de ce vin noao de la alții. COREȘI, EV. 19. Tare și bărbătește împotriva să stăm măestriilor ce vin de la începătorul de rău, drăcul. id. ib. 239. Să răbdăm năpăștile ce ne vin noaă de la alți oameni. VARLAAM, C. 126. Domnul îmi agiută de n-am frică Despre om să vie rău nemică. DOSOFTEI, PS. 403/4. Nevoi... vin totdeauna, neîncetat, de la cei ce stăpînesc pămîntul acesta. ANTIM, O. 6. Vedeți dară cît e de păgubitoare o pildă rea, măcar de la cine să vină (a. 1809). GCR II; 202/11. Veni lui și despre familia sa supărare. NICOLAU, P. 136/8. Punițiuni sau recompense; cele dintîi vin de la noi înșine. LAURIAN, F. 122/23. Orice fericire... îmi vine de la tine. ALECSANDRI, P. I, 139. Mehemet Ali a schimbat cu totul fața lucrurilor din această țară. Tot ce face astăzi din Egipt o țară civilizată... vine de la acest om extraordinar. BOLINTINEANU, C. 197/33. Luminate crășor, să nu bănuiești, dar nu te iuși așa de tare, că nu știi de unde-ți poate veni ajutor. CREANGĂ, O. 80. A denunța abuzurile; a biciui, a strivi răul, ori din care parte ar veni. I. NEGRUZZI, S. I, 392. Așa se repeteste judecata și pedeapsa aceasta pînă nu mai vin de nicăieri acuze. MARIAN, S. R. III; 122. Din această parte era vădit... că nu le va putea veni niciodată mîntuirea. PĂCALĂ, M. R. 78. E nevoie să se dea noui istorii universale, care să vie înșă de la istorici. ARH. OLT. XII, 288. Toate femeile cred totdeauna chiar cel mai absurd și mai gratuit dintre gesturile de admirație, dacă vine serios, de la cineva care nu e din cercul lor obicinuit. CAMIL PETRESCU, P. 66. Deoarece această schimbare nu poate veni de la români, cea dintîi întrebare pe care trebuie s-o lămurim este de unde vine ea, de la slavi ori de la unguri? DRĂGANU, ROM. 498. Ajutorul i-a venit de la Hegel. OPRESCU, S. 137. Să nu creadă niciodată că lucrurile care le vor fi spuse vînt de la mine dacă nu le-am mărturisit eu însumi. REV. FIL. 1971, 1584. Avem astăzi dialecte unilate care au rezultat din contopirea unui grai local cu unul venit din Ardeal. IVĂNESCU, I. L. R. 43. ♦ (Despre limbi sau despre elemente ale unei limbi) A descinde din..., a fi urmașul..., a deriva din..., a avea ca etimon. Tunmann... neluînd amînte la lucruri precum sint... zice că numele „valah” vine de la cuvîntul slovenesc „vlec”. MAIOR, IST. 145/20. Numirea „Frătăuși” e vorbă română, că vine de la cuvîntul „frate”. BOJINCĂ, R. 65/9, cf. id. A. I, 33/22. Studia istoriei neamului român ne va spune de unde vine limba noastră. RUSSO, S. 51. Aproape de Romani... se mai văd încă urme din risipurile cetății Smeredava... Vornicul Ureche zice că numele țării vine de la ea și de la căpauca lui Dragoș. NEGRUZZI, S. I, 194. Numele substantive... care se derivă de la verburi se cheamă substantive verbale, ... iar care vin de la nume se cheamă substantive denominative. BĂLAȘESCU, GR. 137/6. Zicerea „anarhisti” vine de la elinește. GHICA, C. E. I, 325, cf. HASDEU, I. C. I, 108. BARONZI, I. C. III, 79/28. Vorba „princip” vine din limba latină. CANELLA, V. 245. Aici era mormîntul lui Hrisis... unii cred că de aici îi veni numele de Hrisopole. BOLINTINEANU, C. 6/3. Iubirea de țară e pîrîrea și pretutindenea iubirea trecutului; „patria” vine de la cuvîntul „pater”. EMINESCU, O. XII, 353. Verbul „deșteptă” vine din adjectivul „deștept”. REV. IST. IX, 167. Așezămîntul „voievodului” este de origine slavo-bulgară, după cum se vede din cuvîntul cu care este însemnat, și care vine de la vechiul slavon „vojevoda”. XENOPOL, I. R. III, 146. Muscariul e un insect răpitor, care se nutrește cu felurite muscălițe, de unde se vede că-i vine și numirea. MARIAN, INS. 59. Eruditul filolog nu urmărește... mai departe originea cuvîntului, de unde... vine vorba aceea în vechia slavă. VICIU, COL. 6. După unii autori, cuvîntul „Poienării” ar fi venind de la Pöien-rele, căci în comună se găsește mai multe pöieni întrerupte de dealuri, râpi, coaste etc. RĂDULESCU-CODIN, M. N. 23. „Vecin” vine de la „vicinus”, „cum „rumân” vine de la „romanus”. CONV. LIT. LXIV, 252. În cazul că această etimologie este cea adevărată, numele românesc al Tisei a putut să vie direct din slavă, că și cel unguresc. DRĂGANU, ROM. 403. Acest domn profesor de chimie, că numele Cocuz, și-a descoperit... talentul de filolog... „lași”, zicea d-să într-o broșură, vine de la „lăz”. SADOVEANU, O. XX, 18. Semnificația specială a lui „o” de cite ori este întrebuițat cu

sensul lui figurat de „deștept”, „smecher”, ... îi vine, în parte, și de la această accepție metaforică. IORDAN, STIL. 49. Nu totdeauna putem preciza din ce limbă ne-au venit astfel de cuvinte. BUL. FIL. VI, 9. Expresia „măscări”, dezvoltă Snîrândache care era foarte asociativ..., vine de la „mască”. CĂLINESCU, B. I. 109. Și-a exprimat părerea că denumirea spătarului vine de la cuvîntul românesc de origine latină „spat”: STOICESCU, S. D. 243. Numele satului vine de la Obadă, unul dintre „bătrîni” pe care mergea moșia Odobeștilor. C. GIURESCU, P. O. 43. Satu, să crede că-i vine numele de la Băioani; hăi mai vechi din sat. DENSUSIAȘU, T. H. 194. „Sloboceag” vine de la ungurește. ALR. SN. IV. h. 960/228. ♦ (Învechit; despre dispoziții, hotărîri etc. oficiale) A emana. Se comunicaseră dietei celei două proiecte de legi venite de la curtea imperială. BARIȚU, P. A. III, 215. Au fost... doi principii... cu numele de lurga sau luga: unul... de la care vine actul de mai sus. HASDEU, I. C. I, 90. ♦ A avea ca sursă, ca proveniență. Daruri ce vin din suflet sînt negreșit dorite. ALEXANDRESCU, O. I, 282. O danie către aceeași mănăstire Bistrița, danie venind, în 1599, de la niște boiernași, are același caracter. IORGA, L. R. 111.

3. (De obicei cu determinări locale introduse prin prep. „la”, „pînă la”, „în”, „pînă în” etc., care indică punctul de sosire) A ajunge, a sosi într-un anumit loc; a descinde, a se opri într-un anumit loc (care reprezintă punctul final al deplasării). În demărăță ieșiră cei ce era de Pavelu și verimu întru Chiesariia. GOD. VOR. 13/8. S[ve]li Sisin... vine la mare și ș aruncă undița lui în marea (a. 1550-1580). CUV. D. BĂTR. II, 289/1. Cînd sfîrși [isu]s cuvintele acestea, trecu de în Galilei și vine în hotarale iudeilor în a partea Iordamului. COREȘI, FETR. 42. Îmblițzeaste cela ce au veritu în al rusprizeacele ceas, că și cela ce au lucratu diintîia (cca 1600). CUV. D. BĂTR. II, 79/12. Cela ce vent în al unsprizeacele ceas tu-l primuși și într-un chipu-l făcuși celuia ce purta ostenița zilei (ca 1633). GCR I, 80/24. Veni la locuș acela supt copăciul... în carele era Zăchei. VARLAAM, C. 345. Cela ce va ținea pre neștine cu civinte... pentru să vie mai curind vrăjmașul lui să-l ucigă, să să certe ca și ucigătorul. PRAV. 310. Învățătorul au venit și cheamă (a. 1669). GCR I, 188/1. Viind la Hotin împărăția, n-au aflat nemică griji, nice poduri, nice conace. M. COSTIN, O. 85. Mă-ntrebă cum am venit aicea. DOSOFTEI, V. 5. noiembrie, 102/36. Cîte au făcut voao în puștîiu, pînă au venit la locuș acesta. BIBLIA (1688); 134/25. Au venit împăranul, fără oaste, negrijit... într-un mijloc de timpu pîstiiu. NECULCE, L. 226. Necheamă ai vînit la locuș ce nu ți s-au cădău. CANTEMIR, I. I, 44. Viind pînă la marginea Dînării... s-au apucăt a face podul de piatră stătătoriu peste Dînare. C. CANTACUZINO, CM. I, 15. Mîluindu-l Dumnezeu cu domnie, au venit aicea la Rădășani și le-au făcut beserică (a. 1743). URICARIUL, X, 181. Am venit pr urmă pînă la ușa și aflindu-o încuiată mi-ai perit din ochi. MINEIU (1776); 57/15. N-au venit de dimineață la aria cea mult roditoare (a. 1798). GCR II, 163/17. Îndată au pornit și, după ce au venit la Odrîu, l-au întimpinat fratele și feciorul lui Crăcrăcelui vestit. ȘINCAI, HR. I, 194/25. Eu, Alexandru Machedon, împărat a toată lumea... pînă aicea venit-am și aicea în ieșiră înainte 2 angheli. ALEXANDRIA (1799), ap. GCR II, 167/22. Venind un neguțătoriu mare... Nu de mult aici s-au așezat în codrul acesta neimblat. BUDAI-DELEANU, T. 146. Au venit acolo slugile stăpînului hóldei și; văzînd că grîul e copt, s-au dus după seceri acasă. ȚICHINDEAL, ap. GCR II, 215/19. Întîind mai întîi pe goji, îi goniră dinaintea lor... Goji spămîntați veniră pînă în margînile Dînării. CAPĂTINEANU, M. R. 177/7. Pentru comisariul ce are să vină, se căuță cuartier. VASICI, ap. BARIȚU, C. II, 141. Bathori poruncise secuitor săi... să nu întreprînză nimic pînă nu va veni el însuși. BĂLCESCU, M. V. 140. Tî-vei veni pînă aci și nu vei merge mai departe. NEGULICI, E. III, 67/21. L-a-ntrebat cînd a venit, Cum a pîtrecut în cale, prin ce locuri a umblat. PANN, E. I, 107/16. A venit Velerius foarte vesel în foru... și în inimile magistraților cărușiu a însușlat. ARISTIA, PLUT. 250/25. A două zi profesorul veni și, după aceea de datorie bună dimineață, scoase din sin o broșură. NEGRUZZI, S. I, 7. Trăgea

care cum venea drept la bucătărie. GHICA, S. 519. Amatorii... de teatru veniseră cu două ore înaintea deschiderii teatrului spre a-și cumpăra bilete de intrare. FILIMON, O. I, 227. Directorul ministerului de interne vine aci. ALECSANDRI, T. 862. Dar nu vine... Singuratic În zadar suspin și sufăr Lîngă lacul cel albastru Încărcat cu flori de nufăr. EMINESCU, O. I, 74. Bine că ați apucat a veni și dumneavoastră ca să fiți de față cînd ne-om lua dreptul. CREANGĂ, P. 159. Cînd vine dumnealui vreodată la vreme? CARAGIALE, O. II, 58. Rămăsese tot așa de tînăr ca și cînd venise. ISPIRESCU, L. 8. Împărăteasa... veni pînă la un loc. id. ib. 134. Logodnicii vin în Muntenia cu o pompoasă întovărire. XENOPOL, I. R. VI, 34. Venise fata de-mpărat Cu alte fete, pe-nserat. COȘBUC, P. I, 280. Vine pînă la masa șefului...; pune hîrtiile jos. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 264. Bietul Dancu se dete jos și tot prin glod veni pînă la școală. HOGAȘ, DR. II, 122. Negustorii greci vin pînă la Brașov, unde-și aduc mărfurile de băcănie, bumbac, in, covoare. ARH. OLT. V, 92. Mi-era teamă să nu vie înaintea mea. CAMIL PETRESCU, T. II, 45. Într-o iarnă... venise la Iași o trupă de actori despre care se dusesse vestea. BRĂESCU, V. 22. A veni el cînd a veni, zisei tare, ca și cum aș fi vorbit cu cineva. DAN, U. 207. Își aduse aminte de seara cînd venise cu valiza în mînă și trăsese de schelălăitorul clopoșel. CĂLINESCU, O. IV, 291. Tremurînd că n-o să vii Umblam pe străzile pustii. PARASCHIVESCUI, C. T. 15. Gată-te, nevastă, bine, lată că draguțul vine. ALECSANDRI, P. P. 374. A doua zi pică și Sfeti Petre din călătoriile sale. Și, cum veni, întrebă de cai. MARIAN, INS, 50. Nu poci trece călare Să viu la tine; mîndrare! JARNIK-BÎRSEANU, D. 129. Prînzu-n masă s-o răci... Și tu, dragă, nu-i veni. DENSUSIANU, T. H. 251. Pîn' aice am venit, Am stat și ne-am odihnit. SEVASTOS, N. 361. Am venit noi, junii buni, Junii buni, colîndători, Noaptea pe la cîntători. VICIU, COL. 36. De cine mă-i dor și bine Așteptu-l și nu mai zine. CANDREA, T. O. 32. Mă-ncalecai pe-un arci? Și venii pîn-aici. ARH. FOLC. III, 87. A noștri o vînit. ALR. SN. V. h. I 382/531. Ei, credeai că nu vine viteazul? Iacă că a sosit! O. BÎRLEA, A. P. I. 191. (Subiectul este „moartea”, de obicei personificată) Moarte fără de veste vine ca un leu răgîndu' (cea 1550). CUV. D. BĂTR. II, 452/17. Vine de năprasnă moartea și răpește pre noi nedereptați și nepocăiți. CORESI, EV. 74. Moartea vine și auzița rămîine și să veselesc alții într-însa. VARLAAM, C. 50. Le vine moartea să-i înghiță-n pripă. DOSOFTEI, PS. 297/16. Veni moartea ca un răpitoriu și mă răsiți. MOLTIVENIC (sec. XVII), 302. Cele din șineș mișcătoare, muritoare fiind... sînt supuse morții, care moarte fără de soroc și fără de veste vine. PRAV. COND. (1780), 148. Vine a sîntă de moarte și vă astupă gurile. HELIADE, O. II, 321. În minutul ce era să publice această comoară, la 1808, moartea veni de-l răpi nației românești. ARHIVA. R. I, 4/13. Ah moarte! numai la tine Scăparea mea poate fi, Dar la necaz moartea vine? Și omul poate muri? CONACHI, P. 106. Nu-mi vine moartea. PANN, P. V. II, 126/11. Dacă o veni moartea în primăvara vieții... Eu nu rog dumnezeii decît să merg o dată Pe fărmați ce păstrează iubitu-ți suvenir. ALEXANDRESCU, O. I, 257. De-acum vie cruda moarte! Sufle vîntul relei soarte Pe pămîntul îngrozit! ALECSANDRI, P. I, 144. Mine moartea va veni, Astăzi poate chiar să vie, Poate lîngă mine-a fi. BOLINTINEANU, P. II, 13. Murire-aș, moartea nu vine; Trăirea-aș și n-am cu cine. JARNIK-BÎRSEANU, D. 147. Cobori, Doamne, pe pămînt, De vezi moartea ce-a făcut, C-a venit pînă la prag Și-a luat ce mi-a fost drag. MARIAN, I. 120. Nu știi moartea cînd vine Și te ia de lîngă mine. ȘEZ, I, 175. Vine moartea cu coasa și-ț taie gîtu. ALR. II/1 MN 83, 2 698/574. Nu știm cîte zile-avem... Că vine moartea ca mîine Și mă ia de lîngă tine. FOLC. OLT. - MUNT. V, 696. A venit o moarte și l-a lua', săracu dă iel. T. DIAL. 'M. I, 465. O (în credințe și superstiții) Pentru a sili oarecum pe suflet să se intrupeze în vreun lucru, trebuie să-l chemăm pe nume, rugîndu-l să vie. CONTEMPORANUL, II, 52. Ursitoare... vin în serile fără sof. FRÎNCU-CANDREA, M. 148. Sufletul mortului, în cele trei sîri după înmormîntare, vine și bea apă din vas ca să se răcorească. MARIAN, I. 154. Peste noapte să nu-ți fie frică de ce ți s-o arăta, căci vor veni la tine ... lohoane (duhuri necurate). DENSUSIANU, T. H. 285. În locul unde a murit

cineva..., sufletul mortului... vine acolo, pîn la trei zile după îngropare. ȘEZ, I, 152. Cîn naște un copil de la o muiere... vin ursătorile și-l ursază pe pruncu ăla. GRAIUL, I, 9. O vînit noaptea ursătorile și l-o ursit. BL. V. 180. O vînit poștiori și l-o poșit. ALR. II/1 MN h. 123/386. O (în proverbe și zicături) Tot vine și cel ce-nîrzie. ZANNE, P. IV, 241. Cine vine prea tîrziu la masă, acela roade oasele. id. ib. 28. A venit la spartul iarmarocului. id. ib. v, 328. Ac și ață, că a venit zapciul în sat, se spune pentru a îndemna pe cineva la treabă. Cf. id. ib. IV, 689. O (Constuit cu dativul pronumelui personal) Ah, subțire și gingaș Tu pășei încet, încet, Dulce îmi veneai în umbru Tănuțului boschet. EMINESCU, O. I, 112. Domnule, Măria ta, Mai lungeste-mi viața Pînă-mi vine soția. JARNIK-BÎRSEANU, D. 499. I-a venit medicul după moarte. LM II, 257, cf. ZANNE, P. V, 271. (E x p r.) A-i veni (cuiva) iapa la hăt = a se schimba împrejurările în favoarea cuiva. Cf. ZANNE, P. V, 326. O (Construit cu dativul etic) La circumă de-mi venea, El tot bea Și se cîntea. BALADE, II, 66. El că buciuma, Albine-mi venea, Să vezi, ca frunza, Ceară-i aducea. FOLC. OLT. - MUNT. IV, 34. O (Regional; însoțit de un pronume reflexiv în dativ) Toți că și-o venit, Numa' n-o sosit Sfintu Sănicioară. VICIU, COL. 96. Vine și Domnul Dumnezeu Cu vanghelia deschisă, În mînă cu făclie aprinsă. BUD, P. P. 71. La pîrîul lui Iordan, La curțile lui Adam, Vîmu-și patru porumbași, Cu glas ca de feciorași. BÎRLEA, L. P. M. I, 126. Ieu mi-am venit Că mi-am auzit Că mi-ai adormit Somn nepenit. GR. S. VII, 267. Vine și murgul... Dirlogu-aruncară La poartă-mi băteară. FOLC. OLT. - MUNT. V, 76. O R e f l. i m p e r s. Despre Ţara Ardealului spre Dunăre, peste munți trecînd, să vine în Ţara Muntenescă. CANTEMIR, HR. 132. O E x p r. A veni pe (sau în) lume = a) (și învechit, rar, în forma a veni la viață; despre ființe, mai ales despre oameni) a se naște (1 2). Era Lumina cea clevărată, carea luminează pre tot omul carele vine în lume. BIBLIA, (1688), 813/18. Primul obiect ce adoară omul, ca prunc; cînd vine în lume, este mămă. HELIADE, O. II, 48. Omul în lume cînd vine, în leagățul său aduce Sămînta de mortăciune care în mormînt îl duce. CONACHI, P. 280. Oare el se naște cu aceste vîfturi?... Din 'contra, el vine în lume plin de sentimente generoase. FILIMON, O. I, 313. Ca un datb de lună, Ca o veste bună, Ea veni pe lumă într-un carnaval. ALECSANDRI, P. I, 227. Al-lebedei pui este, cînd a venit la viață, Urit. BOLINTINEANU, P. II, 261. Amestecul cîdat de fîntă... venite pe lume cine știe cum, odrasle ale ceasurilor de păcat ori ale clipelor de fericire, născuți din melancolii ori din voluptăți intense. ANGHEL, PR. 78. Tă-a îndemnat să mai aștepti... ca și cum copilul ăsta n-ar fi venit pe lume și de-abia acum ne încercăm să-l facem! GALACTION, O. A. I, 61. Ea știa de ibovnic și de dragoste, nu-i ardea nici de popă, nici de biserică. Nu pentru asta venise pe lume. VOICULESCU, P. I, 52. Cine poate ști în ce zi va fi venit pe lume Ionu? SADOVEANU, O. XIII, 813. Vișelul ista, o dată ce-o venit pe lume, înapoi să cheamă că nu-l mai putem întoarce. BART, S. M. 85. Print-o hotărîre a voilor din Slavă Veni pe lume ființa psalmistului slavă. ARGHEZI, S. V, 23: Gheorghe Eminovici căpătase... copii, patru băieți și două fete, veniți pe lume cam la un an umil. CĂLINESCU, E. 18. Soldații care murău erau îngropați goi, cum veniseră pe lume. STANCU, D. 405, cf. DL. Nu multă vreme după aceea a venit pe lume încă un băiat, care a primit numele tatălui. MAG. IST. 1970, nr. 6, 26. O legendă asemănătoare... povestește că Apollon ar fi sectionat pîntecelul infideliei Coronis și astfel ar fi venit pe lume Esculap - zeul și pîrînițele medicinei. HRISTEA, P. E. 250, cf. DEX. Foate verde mărăcină, De cînd am venit pe lume, Nu am făcut nici un bine. FOLC. OLT. - MUNT. III, 648. (Eliptic) Aici jos viața noastră este îndouă și ne promise două lumi: 'Este adevărat că noi venim în această de aici fără apărare și fără inteligență, însă venim supt paza amorului matern. NEGULICI, E. II, 178/26. Gol ai venit, gol te duci; se spune despre cineva care s-a născut sărac și a rămas sărac în viața lui. Cf. ZANNE, P. III, 169; b) (și în forma a veni cu trup; în limbajul bisericesc; despre Fiul lui Dumnezeu) a lua trup de om, a se întrupa. Hristos; Fiul lui Dumnezeu, cela ce ai venit în lume și îmblit pe pămîntu și nimeni nu te cunoaște (a. 1600-1650). GCR. I, 139/31. Cu atîtea sute de ai mai denăite au prorocit proci

de venirea lui. Care lucru deplin s-au izbîndit cuvîntul lor, c-au venit pre lume în trup de om. VARLAAM, C. 22. Ai venit cu trup, de-ai oprit s'fara De pre lume și din toată țara. DOSOFTEI, PS. 133/5. Tot duhul carele mărturisește pre [Iisu]s H[risto]s, că au venit cu trup, de la Dumnezeu este. BIBLIA (1688), 918/25. Cel ce venise în lume ca să facă pre toți oamenii curați și fără de stricăciune n-ar fi fost nicidecum cu cuvîntul să facă Maicii sale stricăciune. ANTIM, O. 198. (Popular) **A veni alba în sat** = a se lumina de ziua. Se puseră deci la masă și se chefură pînă ce coșaiți începură a vesti că vine alba în sat. ISPIRESCU, L. 369. **A(-i) veni la țanc** (sau, rar, **la pont**) = a sosi la timp, în momentul oportun. Tocmai isprăvise articolul cînd intră Dan. - A, bravo, mi-ai venit la pont, șezi colea ș-auscultă. VLAHUȚĂ, O. A. III, 25. (Învechit) **A veni la mijloc** = a interveni, a intra în acțiune, în atenție etc. Alt obraz viind la mijloc, cu dragăstoase cuvinte mîngîia pe Vataman (a. 1703). FN 122. Altă întrebare veni la mijloc, că oare cade-se să ținem toate formele vechie curat românești...? CP. 13. **A veni fără vistavoi** = a sosi (undeva) pe neașteptate. Cf. ZANNE, P. IV, 685. **A(-i) veni (cuiva) drăguș la căuș** (sau, regional, **roaga, murga la traistă, ăl nan la găvan, sura la măsură**), se spune, ca amenințare, celui care te-a nemulțumit. Acus iar, acus îl văd c-a să-mi vie Drăguș la căuș. ALECSANDRI, T. 201, cf. ȘĂINEANU, D. U. 113, CADE, 238, DL II, 165. **Lasă! Stăm noi de vorbă! Vine ea murga la traistă!** PREDĂ, M. 490. **Las' că mi-a mai veni el drăguș la căuș; atunci l-oi chibzui eu, cum știu că i se cade!** SEVASTOS, P. 175, Ia, amu mni-o vinit și mni drăguș la căuș! ȘEZ. II, 103, cf. com. din DEDA-REGHIN. O să-ți vie și ție odată roaga. Com. din PLOIEȘTI, cf. UDRESCU, GL. 227, ZANNE, P. III, 92, 409, VI, 215. **A-i veni (cuiva) (Moș) Ene pe la gene** = a i se face somn, a începe să moșăie. Cf. REV. IST. I, 235. **E lîrziu și ni-i cam lene. Vine lene pe la gene.** ARGHEZI, VERS. 617, cf. DEX 570, RETEGANUL, P. I, 75. **A prins a-i veni moș lene pe la gene.** ȘEZ. II, 51. **Cînd se socotea, cum să facă și cum s-o dregă, să n-o piardă, uită, iar vine Ene pe la gene și... se irezește despre ziua.** RĂDULESCU-CODIN, I. 74, cf. ZANNE, P. VI, 110. **A(-i) veni (cuiva) musca la nas v. m u s c ă (I).** **A veni a muștele la miere v. m u s c ă (II).** **A-i veni (cuiva) mucul a deget** (sau **cușitul la gît**) = a ajunge într-o situație grea, dificilă, a fi în primejdie; a ajunge la limita răbdării. *Nu simtem noi iepuri să ne spărim de toată nemică, ci români, și apoi omânul, mai ales cînd îi vine mucul la deget, nu se lasă cu ina, cu două!* MARIAN, T. 122, cf. ZANNE, P. III, 251, V, 236. **A (-i) veni (cuiva) în** (sau, învechit, **întru, spre**) **ajutor** (ori **prijin, regional, ajutorare**) sau **a veni în** (sau, învechit, **ntru**) **ajutorul** (sau **sprîjinul**) (cuiva), (r e f l. i m p e r s.) **a se veni în ajutorul** (cuiva), (învechit) **a(-i) veni (cuiva) ajutor**, (învechit, rar) **a veni (cuiva) cu mîna de ajutor = a)** a interveni (grabnic, prompt) pentru a ajuta pe cineva; a sări în ajutorul cuiva; a fi de folos cuiva. *Să nu mai vie întru ajutorul urcilor* (a. 1600). DOC. I (XVI), 129. *Văzînd ai noștri mulțimea șilor, au trimis la domn-său, Pătru Vodă, să le vie întru-ajutoriu, că au nevoie de oaste leșască.* URECHE, L. 140. *a vreme răpîțului n-au strigat să-i vie cineva agijutoriu.* RAV. 189. *Îl trimisese Ștefan Vodă împotriva acei oști leșești e venea întru-ajutoriu craiului.* SIMION DAȘC, LET. 79. *Craiul șăsc Jigmont venia încet, cum să dzice, leșește, într-ajutor cioru-său.* M. COSTIN, O. 83. *Dispot, măcar că știia că au înit unguři agiutoriu Tomșii, tot nu pierdea nădejdea.* N. OSTIN, L. 474. *Roman birutoriu, mulțime de tătari au răpădit, carii vinisă într-ajutoriu lui Rușic Chiovianului.* ANTEMIER, HR. 419. *Mihai Vodă, deaca văzu că piere, ... zuta în toate părțile, ca, să-i vie cineva den boieri ajutor, să-l băvească den pîire.* C. CANTACUZINO, CM. I, 131. *Craiul șăsc vine ajutor nemilor.* R. POPESCU, CM I, 456. *Tabără pe scăi vine ajutor la o tabără pe mare* (a. 1704). FN 162. *Din rile vecine într-ajutoriu nime nu-i vine.* BUDAI-DELEANU, T. 28. *Venîndu-le și săcuii toți întru ajutoriu, se întoarseră răzbi asupra lui Memușorui.* MAIOR, IST. 116/25. *Se zice așînit cu mîna de ajutoriu lui Romulus asupra sabinilor.* JINCA, A. I, 17/20. *Daca puțurile tale să vor sfîrși, Dumnezeu-i veni întru-ajutor și te va mîntui.* MARCOVICI, D. 17/2. *entru ce și stăpînit protector al nevinovăției să nu poată*

veni... întru ajutorul unui suflet virtuos? BUZNEA, P. V. 210/18. *Egipteanul... va veni în ajutorul nostru chiar în ziua numită.* PICLEANU, I. I, 202/11. *Mi-a venit în ajutor și... au plătit din datoria mea la creditorii mei suma de 2500 galbeni* (a. 1850). GHIBĂNESCU, S. I. XXV, 231. *Decide a veni pe tăcute în ajutorii tinerimei scolastice de naționalitate română.* BARIȚIU, P. A. III, 141. *Un prieten și iubitor de franjuji... vă vine în ajutor.* RUSSO, S. 170. *[Austria] s-ar vedea silită a veni în ajutorul Rusiei.* GHICA, S. 376. *Nației gemînde veniseși ajutor.* ALEXANDRESCU, O. I, 80. *De nu venea el în ajutorul sărmanului bolnav, numai Dumnezeu știe ce s-ar fi întîmplat.* FILIMON, O. I, 266. *Cum să nu mă tulbur, Aristișo, dragă, ... dacă m-o lăsat în mijlocul drumului... Și nici un bărbat... nime ca să ne vie într-ajutor.* ALECSANDRI, T. 404. *A adus în discuțiune un proiect care-l autorizează a împrumuta de la Casa de Depuneri... pentru a cumpăra porumb și a veni în ajutorul sătenilor din județele unde recolta a fost rea.* EMINESCU, O. XIII, 80. *Harap Alb, ... cînd îi avea vrodată nevoie de mine, ... eu împreună cu tot neamul meu avem să-ți venim în ajutor.* CREANGĂ, P. 237. *Măcar guvernul, statul să vie în ajutorul acestor nobile producțiuni!* CARAGIALE, O. IV, 61. *Vulturul... văzu că și ursul vine în ajutorul lui Țugulea.* ISPIRESCU, L. 329. *Prin colecte, aș mai aduna... ceva, ca să-i venim întru ajutoriu, deși aici merge foarte anevoia cu colectele.* (a. 1882). BARIȚIU, C. II, 250. *Avînd moașe mai pricepute prin comine, s-ar veni mai degrabă în ajutorul facerilor grele.* CRĂINICEANU, IG. 331. *Vine aliașilor săi în ajutor prin relațiile politice în care se afla cu principii din Azia.* XENOPOL, I. R. III, 94. *Se vedea bine că mai avea ceva de întebat, dar nu îndrăznea. Elencuța îi veni în ajutor.* D. ZAMFIRESCU, R. 105. *Scopul... este de a veni în ajutorul fetițelor rășinărene cari doresc să frecventeze școli mai înalte.* PĂCALĂ, M. R. 390. *Erau acum lîngă foc și lîngă oameni, care se pregăteau, poate, să vină în ajutorul cinelui lor.* HOGAȘ, DR. I, 198. *Acel nor depărtat... îi părea parcă o fință care, îi venea în ajutor.* PAPADAT-BENGESCU, O. I, 404. *D-na Prădeleamu a trebuit să-i vie în ajutor cu un suris de aur care să-i stingă emoția.* REBREANU, R. I, 56. *Îngrijorați de existența poetului, prietenii vrură să-i vină în ajutor.* CĂLINESCU, E. 362. *Baizid al II-lea se îndrepta împotriva Moldovei... În sprijin venea hamul tătarăsc și Vlad Călugărul.* IST. ROM. II, 528. *În anul 334... se răscodă și cer sprijimul românilor, care se grăbesc să le vie în ajutor.* PANĂTESCU, C. R. 76. *Ioan Nădejde pornise de la preocuparea... de a veni în ajutorul țărănilor.* MAGAZIN IST. 1969, nr. 11, 73. *Nu-i venea nici unul într-ajutor.* RETEGANUL, P. IV, 60. *Cîn ai ave nevoie de noi, ... noi îi venim într-ajutoriu.* O. BIRLEA, A. P. II, 234. *Albinele... lucrează mult mai lezne... în stupu sistematic, pentru că le venim în ajutorare-cu rame artificiale.* T. DIAL. M. I, 117. *(Prin lărgirea sensului) Inteligența vine cîteodată spre agiutoriu sensibilității, luminîndu-ne despre periclele, unei pasiuni.* LAURIAN, F. 23/14. *De-i sună din cîrn o dată Ai s-aduni Moldova toată, De-i suna de două ori, Își vin codrii-n ajutor.* EMINESCU, O. I, 183. *Din cauza sărăciei, țărăni nu pot ieși din acest regim alimentar sărac, prin care ar merge la pieire, dacă nu le-ar veni în ajutor două împrejurări... clima noastă călduroasă în timpul muncii și nelucrarea țărănilor pe tipurile reci.* MANOLESCU, I. 354. *Neprieteșii lui la negustorie i-ar fi venit într-ajutor vîntul pizmaș, care a bătut pînă ieri - dimineată.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 91. *O hartă marină, ațrînată pe un perete în fața lui, îi veni în ajutor.* BART, E. 270. *Nu cutezau să se privească. O bătaie la ușă le veni providențial în ajutor.* VINEA, L. I, 274. (R e f l. r e c i p r.) *Pentru a fi buni, pentru a se respecta unii pe alții și a-și veni unui altuia în ajutor au nevoie de religie.* EMINESCU, O. XII, 135; **b)** (în formele **a veni în sprijinul** sau **ajutorul** a ceva ori, p. e x t. a cuiva) a aduce argumente în sprijinul unei idei, al unei teorii, al unui principiu etc. sau, p. e x t., al unei persoane care susține anumite idei, teorii etc. *Cuvîntele cronicarului rus... enigmă ar rămîne pentru totdeauna, dacă nu ne-ar veni în ajutor un alt scriitor.* HASDEU, I. C. I, 154. *Un exemplu vădit care vinc în sprijinul celor ce zicem ni-l dă, între alte multe, noul program al partidului conservator.* ap. EMINESCU, O. XI, 67. *Vom analiza... nume geografice cari vin mai ales în sprijinul teoriei slaviste.*

XENOPOL, I. R. I, 48. În sprijinul lui Enache Kogălniceanu vine în primul rând faptul că manuscrisul său pare a fi fost scris chiar în anul în care cronica a fost terminată. BUL. COM. IST. II, 153. Exemplele... vin totuși, deși numai pe al doilea plan, în sprijinul problemelor ce le pun asemenea cuvinte în orice limbă, în genere. DR. II, 370. Numeroase și variate argumente vin în sprijinul afirmației mele. RF I, 145. Nimic nu se opune unei asemenea supozitii. Un argument vine în sprijinul ei, și anume marea suprafață a moșiei satului. C. GIURESCU, P. O. 42. O parte din materialul pe care-l vom discuta în continuare vine în sprijinul afirmației de mai sus. HRISTEA, P. E. 34. În sprijinul acestei ipoteze vine un semantism identic din albaneză. L. ROM. 1981, 38. Elemente extrem de interesante... vin în sprijinul acestei idei. MAGAZIN IST. 1984, nr. 1, 61. **A(-i) veni de hac = a)** (și, învechit, în forma **a veni la hac**) a pedepsi sau a găsi mijlocul, posibilitatea de a face inofensiv pe cineva care provoacă nemulțumiri, supărări, necazuri. *Au făcut hoții slujitorii... Pentru ca să le vie la hac și-au trimis la Racoș cu rugăciune... să-i taie, să-i omoare.* R. POPEȘCU, CM I, 373. *Grigorie Vodă iarăși au luat cîrma cea bună... Iacă tătărilor le-au venit hanul de hac, că au iernat Abdula pașa și hanul cu oastea pe dinșii.* AMIRAS, LET. III, 159/4. *Care n-ar înfălege și n-ar da banii pe narul ce li s-au dat și s-au așezat, pe unii ca aceia să aibă a-i duce la d-lui vel-vist[iemic] să plinească de la dinșii și să le vie de hac (a. 1731).* URICARIUL, II, 30/11. *După vina ce i s-a cădea să-i veniți de hac (a. 1757).* TDRG 712. *Să faceți zapt și veniți de hac slujitorilor ce îi trimeteți zapcii... că nu numai ei se vor pedepsi cu tîrgul și cu ocna (a. 1779).* PRAV. COND. (1780), 172. *Pașa căuta vreme ca să le vie de hac, să se înveță a mai pune altă dată havale în spinarea vizirului (sfîrșitul sec. XVIII).* LET. III, 248/15. *O împărăție așa groaznică care pînă ieri cutremura lumea, astăzi să nu poată veni de hac unui Pasvantoglu.* ZILOT, ap. ȘIO II, 193. *Purcegînd de la iad, Toderică... a ajuns în patria sa plin de bucurie că a venit de hac lui Scaraoșchi și a mintuit sufletele coconășilor ce se munceau din pricina lui.* NEGRUZZI, S. I, 89. *Tată-său, dac-a văzut și-a văzut că nu-i vine de hac, s-a adresat la stăpînire, cerînd să-l surghiunească.* GHICA, S. 288. *Trebuie să ne facem munte și punte și să-i venim de hac ispravnicului, că, Doamne, mare dragu-mi... ca sarea-n ochi.* ALECSANDRI, T. 217. *Acum scoate, lupe, ce-ai mîncat! Cu capra țî-ai pus în cîrd? Capra țî-a venit de hac.* CREANGĂ, P. 32. *Mi se pare, tată, că flecăul ăsta mi-a venit de hac... Nu e prost ca ceilalți.* ISPIRESCU, L. 45, cf. ȘIO II, 193. *Ce a mai tras pașa de la Rusciuc pînă l-a omorît, numai cu iataganul i-a putut veni de hac!* CONV. LIT. XIX, 296. *Feciorul care și-a pus ochiul pe fată, voină a veni de hac... aceștia... o răpește.* MARIAN, NU. 156. *Irina... i-a venit de hac tîlharului de notar.* ap. TDRG 712. *Tu cam tremuri, bag de seamă, Sari, curînd că-ți viu de hac!* COȘBUC, P. II, 49. *Ochilă și Lungilă din poveste să-ți poată veni de hac, cît de iute scaperi tu din picioare!* HOGAȘ, DR. I, 136, cf. CADE 567. *Ce minios este cînele... Numai șireata vulpe îi vine de hac.* SIMIONESCU, F. R. 15. *Prietenii au tras cu pistoalele în aer... în semn de jurămînt că-i vor veni de hac lui Victor Talianu.* PAS, Z. I, 31, cf. DL II, 433, DEX 389. *Mîni, vîrtej am să mă fac Să vin turcilor de hac!* ALECSANDRI, P. P. 106, cf. TEODORESCU, P. P. 526. *Lasă că acuș vă dau eu un împărat să vă vie de hac, n-aveți grijă!... De atunci... cocostîrcul e împărat preste broaște.* MARIAN, O. II, 315, cf. com. din BILCA - RĂDĂUȚI. *Încă nu și-a găsit omul să-i vină de hac.* FOLC. TRANSILV. III, 341. *Și mi-și scoase de-un girbaci, Și-adăci mi-l aduceară, Pe negrul mi-l încingeară, Cam la burtă, la sulac Und' vii calului de hac.* FOLC. OLT.-MUNT. V, 80. *Nelegiutului îi vine de hac necredinciosul.* PANN, P. V. I, 68/18. *Femeii nici dracu nu-i vine de hac.* ZANNE, P. II, 148. (Prin băgirea sensului) *Pădure mare... dar în proastă stare, fiind atacată... de oameni și de vite și chiar de arendaș, care... a mai și băgat o turmă de capre, ce-i vine de hac.* I. IONESCU, M. 673. *Toate ca toate, dar wrîtul îi venea de hac... Nu mai știa ce să facă și încotro să apuce.* CREANGĂ, P. 140. *Poate cîinii l-or rupe, poate wrun vîndător l-a împușca, nu se știe... Poate numai foamea să-i vie de hac.* CONTEMPORANUL, III, 705. *Așa s-a deprins, să se poarte desculț. Eu, drept să spun, mă băgurez de asta, c-atîta ce*

aleargă, ciobote de fier să-i fac, și tot le-ar veni de hac. VLAHUȚĂ, S. A. II, 289. *Boala asta mi-a venit de hac.* PAMFILE, J. II, 146; b) a depăși, a învinge o dificultate, un obstacol etc. *Goliatul... era de o putere de care numai vărul meu, Mavru, îi venea de hac.* GHICA, S. 677. *Se căzneau să întoarcă carul cu proțapul spre poartă, dar locul era strîmt și nu puteau să-i vie de hac.* SLAVICI, O. I, 236. *Fratele cel sărac s-a luat și el într-o noapte și s-a dus pe lanul frățire-său, ca să culegă spicele căzute, să mai vie de hac foamei care sfredelea pîntecele copiilor.* ȘEZ, I, 239. (Învechit, rar; calc. după germ. *überkommen*) **A veni deasupra** = a deveni învingător. *Curînd... norocul armelor și-ntoarse foaia, căci Constantin, mintuit, veni deasupra în mod hotărîtor și goni c-o vitejească năvală pe Mytzes, adversarul său.* EMINESCU, O. XIV, 128. (Învechit și popular) **A (-i) veni (cuiva) la (ori în) mîină** sau **a veni pe (ori în, la) mîina (ori mîinile)** cuiva = a ajunge la discreția, la dispoziția, în puterea cuiva. *Au vîrit toată pedestrimea a lui Mihai Vodă cu toată armata pre minule lui Zamoyshii.* M. COSTIN, O. 54. *Tabăra și armele toate în mîinile turcilor viind, singur cu fugă groaznică au scăpat craiul, foarte cu pușini ai săi.* id. ib. 280. *Vei veni la mîinile răilor pentru prietinel tău.* BIBLIA (1688), 431²/25. *După cîtăva a chîtelelor scuturare, sentenția aleasă ră ce, ori cu ce mijloc ar putea fi; numai Inorogul la mîină să vie.* CANTEMIR, I. I. II, 29. *Războiul de tot au pierdut, oaste pînă la cel mai de pre urmă i s-au concenit și toată țara și scaunul pre mîina romanilor au vînit.* id. HR. 189. *Cancelariul Moldovanu... îi veni de sine în mîină.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 158. *D-ales, Toma, dumneata, Ai venit în mîina mea, ... Tu ai dat cam mișălește, lo să te tai haiducește.* GR. S. V, 250. *D-alei frate Alopine, Tu să mă ascultî pe mine, Că-ți vine Pribeagu-n mîină, Deseară, cum iese lîna.* FOLC. OLT. - MUNT. V, 370, cf. ZANNE, P. II, 262. (Glume) *Pintru mîndra care-în place, Trei zile la domni aș face, Ș-aș face ș-o săptămîină Numa să-m vină la mîină.* DENSUSIANU, T. H. 159. ♦ (Pînă extensiune; despre vehicule) *Vrut-au turcii să dă galioane șfedului, să-l pornească și pre dînsul... pân' la frațoși, și de acolo, ori să-i dă vase Franția, ori să vie vasele lui.* NECULCE, L. 277. *Este o cetățuie veche în care lăcuiesc creștini, unde este și schele de vin corăbii (a. 1715).* ARHIVA R. II, 31/1. *La noi nînge de trei zile, de s-au închis toate drumurile. Nici trenul nu a venit astăzi.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 178. *Se puse gios sub un tufar de măeias, așteptînd ca să vie trăsura.* RUSSO, S. 179. [Trenul] vine, vine acuma, pușorul mamei! CARAGIALE, O. I, 267. *Peste două ore vine trenul de Predeal.* D. ZAMFIRESCU, A. 110. *Marele vornic încasa... un drob de sare de la fieceare car ce venea în tîrg la vînzare.* STOICESCU, S. D. 203. *Coboară-și vale la gară C-a vînit trînu de-aseară.* FOLC. OLT. - MUNT. III, 138. (Construit cu dativul) *Venea împăratului corabie de la Tarsis de aur și de argint și de dinți de elfand și de maimuțe și petri cioplite și necioplite.* BIBLIA (1688), 252³/3. ♦ Fig. *O boală, dacă vine la om, strigă către celelalte: Săriți, că l-am prins!* PANN, P. V. II, 87/12. *Veniți, cugetări veseli, Fugiți, suspimuri, jale.* ALEXANDRESCU, O. I. 335. *Veniți și voi, vise amăgitoare.* FILIMON, O. I, 277. *Veniți năhuciri scumpe, dorinți, visuri mărețe.* ALECSANDRI, P. I, 124. *Ah! vino, vino iute, amară răzburare.* BOLINTINEANU, P. I, 207. *O, acopere fîința-mi cu-ă ta mută armonie. Vino somn - ori vino moarte.* EMINESCU, O. I, 49. *Vino joc de vorbe goale.* ARGHEZI, VERS. 33. *Boala, ... cînd e să dea peste el, gata, vine și dă peste el.* STANCU, D. 204. *La fereasta ge uiagă Vine dōru ge m-ntreabă.* MAT. DIALECT. I, 111. ♦ Expr. (Învechit, rar) **A veni la bani** = a cîștiga, a obține bani. *Fîindcă bucatele s-au făcut atît de bune și destul de multe... este bună speranță că [oamenii] vor veni la bani.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 176. ♦ (Despre obiecte, mai ales despre mărfuri; adesea cu determinări introduse prin prep. „din”, „de la”) **A** ajunge la destinație; a fi adus undeva. *Banii de lafă să vie la noi în luna lu marți, 12 zile. (a. 1600).* DOC. I. (XVI), 131. *Ștefan Vodă... tot la Roman au ședzut, pînă i-au venit și steagul d' domnie de la împărăție, cu care treabă trimisese boieri.* M. COSTIN, O. 167. *Chemînd vizirul pe sol, ... i-au zis că pin într-atîte zile mîhlet, adecă soroc, să vie banii negreșit (a. 1715).* ARHIVA R. II, 8/6. *Pentru fierul ce au venit acum în*

lăzăret îl voi însămnă la caștastf după cum mi-ai scris (a. 1786). FURNICĂ, D. C. 122. Ne-au venit alăturatele socoteli, care le trimesem, a se vedea de Înălțimea ta (a. 1822). DOC. EC. 246. Au venit marfa... ce o așteptam (a. 1838). FURNICĂ, D. C. 403. Camforul... adevărat... este folositoriu, fiind venit din Iaponia. DRĂGHICI, D. 116/13. Mulți... - socotind că va veni acum „Macrobioțica” întreagă - votesc a nu depune banii pe acest tom I pînă nu va veni și al II[-lea] (a. 1845). BARIȚIU, C. II, 291. Un mijloc de îmbogățire națională... este sistemul vamal, punerea de dări grele pe produse și obiectele venite din străinătate. GHICA, S. 596. Marfa străină... ne vine de peste nouă mări și nouă țări. id. C. E. II, 579. Ceara și luminările de ceară vin din Austria, Serbia și Galați. I. IONESCU, M. 739. Să luăm acum o mapă și să însemnăm prin câteva puncturi linia țărilor de unde venea aurul, ... iar printr-o trasură linia de unde veneau blănurile. HASDEU, I. C. I, 102. A venit la Mîculi cîteva șaluri de preț, dintre care unul îmi place foarte mult. ALECSANDRI, O. P. 228. Pînă acu n-am primit banii. Firește că în două - trei zile îmi vin. CARAGIALE, O. VII, 7. Peștele le vine de la Tîrgoviște, și mai ales sărat. MANOLESCU, I. 325. Veneau... fేశături scumpe... din Ipern și Louvain, din Belgia. XENOPOL, I. R. III, 209. Fabricile săsești din țara vecină lucrău cu lina ce venea din principatul muntean. IORGA, C. I. III, 108. Partea cea mai mare a cucuruzului vine din România și e absorbită cu totul de consumația internă. PĂCALĂ, M. R. 323. Ridică halba; golesc băutura cîteștirea și mai vine un rînd. GÎRLEANU, N. 69. Coarda aceeașă ne vine din străinătate, deși s-ar putea produce și la noi. ATILA, P. 35. Pantazi... făcu un semn să mai vie șampanie. M. I. CARAGIALE, C. 18. Pînă ce-ți vine straiul cel nou de la Liov, se întoarce și Măria sa. SADOVEANU, O. XI II, 144. Ce face Tuduc e mai bun decît ce vine din Persia. CĂLINESCU, S. 50. Mîncă boierii... Vin la masă plăcinte, după plăcinte, cafelețe. STANCU, D. 92. Vai de mine, domnule Sîlion, aperițivul în două minute a venit. VINEA, L. II, 253. Vroia președintele ardei iute, venea ardeiul; era pîinea neprăjită, se prăjea în două clipe. L. 1982, nr. 7, 7/3. Vinul cu butea venea și Gruța se-mbeta. FRÎNCU-CANDREA, M. 208. Ne dădea cafea, ne cîntea... Le venea tot din Franța. GR. S. III, 360. Sezi la masă să cinăm Numai bucate gătite și cu zahăr îndulcite, De la bănie venite. FOLC. OLT. - MUNT. III, 451. Mămică... dă-m bani, c-a veni pîine. T. DIAL. M. II, 12. Cîte le-ai poștit, Toate ț-or venit, Cîte le-aj cerut, Toate le-am adus. NUNTA, 264. ◊ (Prin lărgirea sensului) Le vine hrana la gură. CANTEMIR, O. V, 86. ◊ E x p. r. (Învechit) A veni la (sau în) mîna (sau mîinile) (cuiva) ori a-i veni (cuiva) la (sau în, sub, a) mîna = a ajunge în posesiunea (I), în stăpînirea cuiva. Să se știe venitul ce-au venit în mîna Dumitrachi vistiar. (a. 1599-1600). DOC. I, (XVI), 123. Inima agonesitei lui am trecut la Cămeșă și-o am dat la un prietîn a iatăne-mieu... și deplin acele toate au venit apoi la mîna lui lordachie vistiernicului. M. COSTIN, O. 141. Un ștuc postav, ce l-am trimis de atîta vreme, să am știre [dață] venitu-ț-au la mîna (a. 1778). FURNICĂ, I. C. 76. Cordovanele ce mai am noi... nu le putui aduce acum, iar după ce să va îndrepta calea, voi trimite de le va aduce și vor veni iar la mîna dușmii tale (a. 1780). id. D. C. 69. Cum îi veni schiptrul a mîna, Clădie se apucă de goti, pre carii cum îi învinse, și el muri. MAIOR, IST. 25/18. Cînd slugile vreunui stăpîn vor face vreo slincie cuiva și vor răpi vreun lucru, care lucru va veni în mîna stăpînului, atuncea atît stăpînul cît și slugile cad supt vinovăție. PRAVILA. (1814), 178/13. Cînd vă vine în mîna vreo carte de cețit... nu trebuie să lăsați pre prunci ca ei singuri să cetească dintr-insa. PETROVICI, P. 171/13. Ceiațăli bani... búcaros și i-aș fi trimis acum... numai încă nu mi-au venit la mîna... (a. 1845). BARIȚIU, C. II, 305. Din cele ce pînă acum ne lipseau și nu le-am putut registra în catalogul de mai sus... ne veni a mîna: Psaltirea de Coresi, tipărită. CP 116. Acest [paragraf] împreună cu cel următoriu... rămaseră netipărite, și s-au păstrat într-un portofoliu, din care veni și în mîinile generariului rusesc Gasford, id. ib. 277. Am înregistrat toate, absolut toate relațiile ziarelor străine cîte ne-au venit sub mîna. EMINESCU, O. XI, 92. Chiar acumă îmi veni la mîna [ziarul] „Vîrtiolul” (a. 1884). BARIȚIU, C. II, 266. (Cu înversarea

construcției) Cărțile... la mîna noastră a vini s-au împilat. CANTEMIR, HR. 62. Acesta hirograf... cu vreme la mîna Corbului au venit, în carile toată puterea argumenturilor ț-au pus. id. I. I. II, 199. Tîrziu în cest an și acestea [almanahurile] la mîna-mi au venit (a. 1701). FN 89. [Calendarele] italienești, ce la mîinile mele au venit... de pe italiana limbă pre rumânească le-am prepus (a. 1703). ib. 118. Ca să poți judeca bine, orice carte-n mîna-ți vine, n-o lasa din mîna, pînă ce n-o vei citi pînă la sfîrșit. I. GOLESCU, în CAT. MAN. I, 457. Toș[ul] I din „Macrobioțica” mi s-au expediruit în 310 exemplare, care încă pînă acum la mîna nu mi-au venit (a. 1844). BARIȚIU, C. II, 289. A-i veni cuiva cărțile = a trage sau a-i cădea cărți bune (potrivite pentru a cîștiga la jocul de cărți). Com. din DEVA-REGHIN. ◊ (Despre înștiințări, mesaje, scrisori etc.; adesea cu termenii introduse prin prep. „din”, „de la”; de obicei construit cu dativul pronumelui personal) A ajunge la destinatar; a deveni cunoscut celui căruia îi este adresat, destinat. Le-au venit vește bună de s-au dus înapoi (a. 1542). IORGĂ, S. D. XVI, 61. Carte ce ne-ai trimis cu posta ne-au venit (a. 1594). HURMUZAKI, XI, 490. O, ce veselie era apostolilor cînd venia lor ades veste de învierea lui Hristos. VARLAAM, C. 94. Atuncea i-au venit veste cum Radul Vodă au intratu în Țara Muntească cu oastea turcească. URECHIE, L. 90. După cum va veni răspuns de acolo, așa va ocrâmi. PRAV. 278. Veni veste cum Ștefan Vodă trece munții cu oaste în țară. M. COSTIN, O. 182. De atunce nu s-au mai întors, nice vro scrisoare mi-au venit. DOSOFTEI, V. S. noiembrie, 151/36. Scrișoarea dumitale ce ni-ai trimis ni-au venit. (a. 1681). BUL. COM. IST. II, 208. Au venit atuncea carte la împăratul de la Apracsin, precum au lovit pe iatărimea ce-i dăc cubani. NECULCE, L. 225. Viind veste, s-au pogorit Ghița Vodă cu toți boierii lui. ANON. CANTAC., CM I, 178. Viind această poruncă lui Ioan-Vodă... au mers la Pojoroveți. R. POPESCU, CM I, 514. Mi-au venit poruncă de la Măria-ța că să fac. ANTIM, O. 230. Acest răspuns au dat... Care răspuns după ce au venit, au mers solul de au spus vizirului. (a. 1715). ARHIVA R. II, 7/23. Viind un cinstit răvaș de la dumnealui paharnicu Dinu..., am mers împreună cu dîștii (a. 1755). ȘTEFANELLI, D. C. 56. Au venit veste de bucurie pentru bătația ce au făcut (a. 1770). ARHIVA R. I, 350/22. Amîndoi dumnealor vel-logofeți... să cerceteze... de au venit răspunsurile (a. 1775). PRAV. COND. (1780), 163. Din țeară, venisă pîră de la Stoica vornicul și de la Dumitrașco vistiernicul Cantacuzenul... cum că au îmblat oamenii lui pe marginea turcească hîlind mîile domnului. ȘINCAI, HR. III, 96/17. Într-acea poruncă le vine Ca toți cît mai curund să se gate; Cetele să fie pînă mine Dimineață toate bine armate. BUDAI-DELEANU, T. 88. Să nu așteptați pentru aceasta multe porunci să vă vie, nici mumbășir, precum sîntelei obicinuiți (a. 1812). DOC. EC. 143. Nu venea vești de izbîndă, dară de nenorociri. NICOLAU, P. 73/17. Au venit răspuns cum că acest Ioniță Istrate s-au purtat cu viclenie (a. 1826). DOC. EC. 361. Venind veste despre ajutoarele făgăduite... cardinalul Iulian cu puterea vorbirii sale suci capetele ungarilor. F. AARON, I. I, 90/6. După scrisoarea lui Velia..., la un an și mai bine, îmi veni alta. BARIȚIU, P. A. III, 135. Pînă atunci a venit și vestea de la Brosteni despre stricăciunea ce făcusem. CREANGĂ, O. 195. N-apucară să se așeze bine, și veni veste la împăratul că vrăjmașii lui cu oștire și mai mare s-au ridicat asupra lui. ISPIRESCU, L. 155. I-a venit răspuns Că dușmanii țării. Cît nisipul mării, Năvălesc grămadă, Pustiiesc și pradă. IOSIF, V. 122. Se vede că îi venise o veste din depărtarea necunoscutului. PAPADAT-BENGESCU, O. II, 57. Ieri mi-a venit ordinul... Telegrafic. REBREANU, I. 400. Vestile cele mari pe care le aștepta nu mai veneau deloc. GALACTION, O. 159. De la cavaleria armatei de vest... a venit un zvon cum că o divizie bulgărească... se retrage. SADOVEANU, O. XXI, 74. După cîteva zile venea la jandarmerie un ordin scurt. DAN, U. 144. Poruncile peste moșie Veneau de la isprăvnicie. ARGHEZI, VERS. 290. Se uita din cînd în cînd la telefon, îngrijorat că nu ne vine nici o veste. V. ROM. octombrie 1964, 4. Of, săraca cătana, Cîndu-ți vine porunca, Își descultă opinca și încălță pîncul. JARNIK-BÎRSEANU, D. 313. A venit orden pînă toate satili să facă salahor. GR. S. III, 163. O vinut o veste. ALR II 3 732/605. Leși afară, măi băiete, Că ți-a venit ordin verde.

FOLC. OLT. - MUNT. III, 211. *Cînd eram să mai petrec, Mi-o vinut ordin să plec.* FOLC. MOLD. I, 140. $\diamond$ I m p e r s. (Urmad de o propoziție subiectivă) *Veni de la ministeriu că... să nu se dea decretul afară.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 141. *Di la judicată h-o vinut să șadă iei cincinsprădzăce dzile.* BL III, 151. $\diamond$ E x p r. (Învechit) **A-i veni mazilie (sau mazilia)** = a fi mazilit, înlăturat de la domnie. *Radul Vodă... singur s-au poștit la împărăție să-i vie mazilia, să poată a merge la Țarigrad pentru leacul ochilor.* M. COSTIN, O. 66. *Numai giumătate de an au domnit și i-au și vinut mazilia.* NECULCE, L. 37. *Trecînd 2 ani de la domnia lui, venitu-i-au mazilie de la Poartă.* ANON. CANTAC, M I, 120. *Mării Sale Alexandru Ioan Mavrocordat... i-au venit mazilie (a. 787).* CAT. MAN, I, 86. *I-au venit mazilie și au scăpat cu pace și cu cinste și cu avuție multă.* DIONISIE, C. 202. $\blacklozenge$ (Despre publicații periodice) **A fi difuzat, a ajunge (periodic) undeva.** *În cîteva rînduri nu mi-au venit „Gazeta” (a. 1845).* BARIȚIU, C. II, 310. *„Cultura” se vede că nu mai apare, căci nu ne mai vine.* CONTEMPORANUL, I, 702. *Știi ceva din țară? Cînd îți vin gazete și e ceva interesant, te rog, nu mă uita.* CARAGIALE, O. VII, 125. *„Familia”, revistă populară, venea negreșit la Blaj – și unii dintre școlari îl cunoșteau pe poet încă dinainte, din nume.* CĂLINESCU, O. XI, 88. $\blacklozenge$ (Despre lumină, sunete, mirosuri, etc.; adesea construit cu dativul) **A se propaga prin spațiu pînă într-un anumit loc; a se face perceptut, simțit.** *Derept acea merg în gios și vedea-voiu deaca toate au făcut după strigatul care înaintea mea au venit.* PO 58/11. *Lui Aaron... Miros își vine cu dulceață Cîndu-i merge mirul preste față.* DOSOFTEI, PS. 453/17. *Au grăit pre casa lui Ili în Silom. Și auzul au venit pînă la Ioav, fiul Saruiei.* BIBLIA (1688), 243¹/43. *Se clatină un zid de copaci tufoși, care oprește vîietul orașului de a veni pînă la noi.* ALECSANDRI, O. P. 13. *Văzu tușisuri mari și-i veni un miros adormitor de iarbă.* EMINESCU, P. L. 97. *Zgomotul celorlalți băieți venind în dormitor îl supără foarte.* CARAGIALE, O. I, 24. *Îi venise și ei miros de pîr-leala pielor.* ISPIRESCU, L. 214. *Un miros de tămîie Vine pe nesimțite.* BELDICEANU, P. 77. *Vorbile veneau potolite.* GIRLEANU, N. 95. *Se duce la ușă și o crapă ca să-i vie tot ecoul din salon.* CAMIL PETRESCU, T. I, 467. *Dolca... adulmecă înălfînd botul. Îi veneau înștiințări tainice în creștăturile nasului.* SADOVEANU, O. XIII, 230. *Drept ecou, răspunde o șoaptă de regret, și suferința veche pe cea de-acum se-ascute și simți cum vine zilnic ecoul mai încet.* ARGHEZI, VERS. 126. *Sedeau în fotolii, ... ascultînd sunetele ce veneau ca un concert.* CĂLINESCU, S. 189. *Leși din-umbră, din tulpină, Să-și vadă fața la lumină, C-au venit pînă la mine Miros dulce de la tine.* ALECSANDRI, P. P. 31. *Le veni încă din depărtare miros de drac.* RETEGANUL, P. II, 66. *Cucoana iese pînă în cerdac și-i vine miros de simburi de măsline și nu știa ce-o fi.* FURTUNĂ, C. 5. *Erați-mieiu... te miroasă... Ieu te bag într-o odaie... să nu-i vie mirosu dî la tine.* FOLC. OLT. - MUNT. VIII, 100. $\diamond$ (Precizat prin „la urechi”, „la auz”) **Sunetul îmbletului șoarecelui la urechi îi vini.** CANTEMIR, I. I. I, 255. *Deodată un zgomot oarecare vine-la auzul său.* PICLEANU, I. I, 132/31. *Viersul cel prelungit al picheturilor de pe margine venea pîn la auzul nostru.* PELIMON, I. 252/28. *Numai cînd trăgea bine cu urechea, îi venea din depărtare la auz chiotul ghionoaiei... și mirolăitul cucuyăilor, care se chemau jalnic una-pe alta.* ODOBESCU, M. III, 182. (E x p r.) **A veni la (sau în, învechit, prin) urechile (sau, cunoștința, învechit, auz, auzul) (cuiva) ori a-i veni (cuiva) la urechi** = (despre știri, zvonuri etc. sau, p. e x t., despre fapte, întîmplări etc.) a ajunge la cunoștința cuiva, a deveni cunoscut. *Acestea toate dacă i-au venit la urechile lui Petru Vodă... cum că și țara să vorovește să-l părăsască, multă scîrbă intră la inima lui.* URECHE, L. 143, cf. SIMION DASC. LET., 141. *Nu toate sint adevărate cîte vin prin auzul nostru.* M. COSTIN, O. 142. *Glusal acesta, viind la urechile prințepului de Machedone..., silit-au cu împreunarea altora a dobîndi ce pierduse (a. 1703).* FN 121. *Vin pînă și în urechile monarhului... că românii s-ar fi alăturat lîngă cei de dincolo.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 73. *Vestea amorului său, statornicia, suferința lui veni la urechile contesei.* BOLINTINEANU, C. 35/21. *Fie aceasta singura*

disonanță ce ni vine la auz. EMINESCU, O. IX, 380. *Toate aceste fapte venind la auzul tucilor, aceștia se infuriază.* XENOPOL, I. R. VI, 75. *Știri neliniștitoare îi veniseră lui Moromete la urechi.* PREDĂ, M. 400. $\diamond$ (Cu determinări introduse de obicei prin prep. „de la”, „din”) **Veșmintelor tale toți li să uită, vine de la dinse miros și dulceață.** DOSOFTEI, PS. 149/1. *Văzînd acele strălucite haine și simțînd mirosul ce dintr-însele venea.* GOLESCU, P. 213/24. *Întorcîndu-și ochii către partea de unde venea glasul, au văzut [papagalul].* DRĂGHICI, R. 161/18. *Auz o armonie, un ce melodios... De unde oare vine? Din sferele senine?* ALEXANDRESCU, O. I, 95. *Mă repezi iarăși către fereastră ca să observ de unde venea acele sunete armonioase.* FILIMON, O. II, 110. *Zgomot lung, înădușit Ce venea din răsărit.* ALECSANDRI, P. II, 11. *Dar ce zgomot se aude? Bizîit ca de albine? Toți se uită cu mirare și nu știu de unde vine.* EMINESCU, O. I, 87. *Ieronim... auzi în urmă-i un pas sever... El se opri și se-ntoarse spre partea dinspre care venea sunetul.* id. P. L. 95. *Am auzit, venindu-mi de departe, ... țipătul unei locomotive.* CARAGIALE, O. I, 128. *Cum cată la mine, cum îmi surîde de cald, parcă-mi vin raze de soare de pe fața ei palidă, din ochii ei mari.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 286. *Dacă se va apropia de locul dincotro i-a venit mirosul acela, va observa o multime de gândăcei moi la trup și de culoare verde.* MARIAN, INS. 73. *Zumzetul de-albine... Parcă vine Din adîncul firii.* COȘBUC, P. I, 221. *Mă uitai printre copaci în partea din care venea sunetul.* SBIERA, F. S. 116. *Un zgomot surd, venind ca din funduri de pămînt, începea să învâlie tăcerea nopții.* D. ZAMFIRESCU, R. 122. *Se auzeau, venite din depărtare, ca din altă lume, sunetele clavirașului.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 335. *Se părea uneori că-i glasul tînar al unei fetițe, se părea iarăși că vine dintr-un suflet mlădios și cald, din sufletul unui fecior de optsprezece ani.* AGÎRBICEANU, S. P. 16. *Dinăuntru hotelului venea un zgomot de-tăcimuri.* PAPADAT-BENGEȘCU, O. I, 134. *De nicăiri o altă rază de lumină nu va mai veni să dea strălucire norilor posomorîți ai vieții!* HOGAȘ, DR. I, 229. *Armăsarul... întinse, răspunzînd cu un lung rîncezat, gîtul spre locul de unde venise chemarea.* VOICULESCU, P. II, 35. *Cînd s-au oprit, au ascultat să-le vie ca dintr-o altă lume un zvon depărtat de clopot, dar nu l-au auzit.* SADOVEANU, O. XVIII, 321. *Sirene, fluiere, bubuituri se-încrucșeau repetate la intervale regulate, fără să știi de unde vin.* BART, E. 386. *De afară zgomotul nocturn al străzii venea tot mai potololit.* MIHĂESCU, D. A. 117. *Aud plînsute venind din fundul curții.* ULIERU, C. 4. *Ne-am apropiat tiptil de pîlcul de aluni din care venea tărăbotul: era o bătaie în regulă între doi alunari.* BĂCESCU, PĂS. 287. *Pe deasupra cășelor se învîrteau aburi groși, o dogoară și un miros de fîngine și arsură veneau din vecinătate.* CĂLINESCU, S. 104. *Lumina vine de la o curte interioară.* RALEA, S. T. I, 340. *Glusal lui, ce venea de o-obicei din piept și era foarte înrîurit de gîndirea lui lăuntrică, era acum alterat.* CAMIL PETRESCU, O. II, 20. *În această clădire de scînduri și sîndrîlă, pașii răsuna pe parchet, umplînd încăperea de un zgomot care venea din toarte părțile.* VINEA, L. II, 306. *Vocea care-o chema avea o claritate nefirească, deși o anume absență de silabe sonore sugera că vine din mari depărtări.* PREDĂ, R. 219. *Auzeam o muzică venind de departe.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1973, nr. 36, 1/2. *Vine-mi zoare de la soare La obloc din afară.* POP, ap. EMINESCU, O. VI, 145. *Di la măr... vine razăle.* FOLC. OLT.-MUNT. VIII, 326. $\diamond$ E x p r. **A-i veni (cuiva) muștarul la nas.** v. m u ș t a r (I). $\diamond$ (F i g.) **Drepturile cetățeanului se pierd, dar drepturile omului se află... Ele sînt sprijinite pe unitatea lui Dumnezeu, din care naște neamul omenesc.** *Lumina aceasta ne-a venit de la Iisus Hristos.* NEGULICI, E. II, 158/8. *Nicola șovăie... cuvîntul cade cu întîrziere, ... totul vine în el ca de la capătul lumii.* CAMIL PETRESCU, T. II, 189. *Pe neașteptate, venind nu se știe din ce zonă ascunsă a sufletului, a urcat în clipa aceea în el o senzație de spaimă.* PREDĂ, R. 12.

4. (Cu determinări nume de persoane sau echivalente ale acestora, introduse de obicei prin prep. „cu”) **A însoți, a întovărăși, a acompania (pe cineva) sau a fi însoțit, întovărășit, acompaniat (de cineva).** *Vereră cu noi urii de ucenicii de Chiesariia.* COD. VOR². 14¹/10. *Însă miuarea să n-ară vrea a*

veni cu tine, mîntuit veri fi de giurămînt. Po 76/4. I [isu] s... o vazu pre dinsa plîngînd și iudovii cea ce venisă cu nusa plîngînd (a. 1669). GCR I, 188/11. Mai vino... cu mine într-alt loc de unde nu vei vedea pre dînsul. BIBLIA (1688), 113³/58. Și i-au ieșit Antiohii Vodă înainte pe Bahluu, cale de un ceas, și așe tot alătore au venit cu dînsul pînă la gazda lui. NECULCE, L. 147. Între oaspeși se afla și un domn... carele venisă cu un prietin. ALBINET, M. 25/1. Nu te teme de nimic și vino cu mine în această pădure. FILIMON, O. I, 416. Vin' cu mine, dragă... Eu voiesc să te deprinzi A domni ca o regină, În palaturi de oglirzi. ALECSANDRI, P. I, 161. Să ceri de la pașa un soldat vrednic care să vie cu noi. id. O. P. 331. Vin' cu mine, rătăcește Pe cărări cu cotituri, Unde noaptea se trezește Glasul vechilor păduri. EMINESCU, O. I, 209. Mergem la țară, la munte. Am fi fericiți dacă ați primi... să veniți cu noi. CARAGIALE, O. I, 284. Boierii ce veniseră cu solul lui Gavril sint trimiși îndărăt. XENOPOL, I. R. VI, 62. Cu ea a venit și Turcu. COȘBUC, P. I, 250. Veniră cu lăutarii lor obișnuiți și distrară lumea. IORGA, C. I. I, 172. Dați zor mai iute să veniți cu mine Ca să vedeți cu toții pe tovarăși. MURNU, O. 173. Colindătorii... sint fețiți lui Crăciun, oaspeși buni, cu dînșii vine și Dumnezeu... Așa ne spune o colindă. VICIU, COL. 7. Marina se sfîrșea... În toată seara-i spunea lui Bodea: - Viu cu tine la colibă. AGÎRBICEANU, S. P. 23. Aci are el să vie cu Ana și cu Vasile Baci, să-i scrie toate pămînturile pe numele lui. REBREANU, I. 122. Hai cu mine!... Vînu cu mine. CAMIL PETRESCU, T. I, 47. Vînu cu mine la stînă. Sasul ceru iertare că nu mă poate însoți. VOICULESCU, P. II, 98. Trebuie să vie cu tatăl său la Sтамbul pentru nunta ei cu beizade Ștefan. SADOVEANU, O. X, 289, cf. 633. Mi-a spus: Vînu cu mine, Și nu m-am dus. ARGHEZI, VERS. 127. Vreau să-ți arăt o piesă excelentă, bună pentru dumneata... Vînu cu mine. CĂLINESCU, S. 57. Într-o dimineață, s-a pomenit cu Achim pe miriște... I-a spus să lase oile și să vie cu el. Au ieșit în izlaz. PREDĂ, M. 45. Deacă nu crezi în cuvînt, vin' cu mine la mormînt: Ia pînza de pe obraz Și vezi moarte cu năcaș. JARNÎK-BÎRSEANU, D. 149. Peste un an a venit cu Dumnezeu pe la apa aceea. DENSUSIANU, T. H. 245. Împăratul vine Cu căpitani, cu catane Și cu mai multe rădvane. SEVASTOS, N. 355. Vînu, mîndruță, cu mine Pîn' la munți-nrouași. GR. S. II, 333. Nici unu dintră voi să nu viniți cu mine. ALR II 3 098/29. Maică, cătanele pleacă. Cu mine nu vine nime, Că sint străinau-n lume. MAT. DIALECT. I, 106. Lele, eu te-văf de bine, Vînu-n pădure cu mine, Să-ți dau fragi, să-ți dau căpșune. FOLC. OLT. - MUNT. V, 538. (F i g.) Durere! mîrge și vine cu mine. CONACHI, P. 103. De urîț aș mere, Calea mi se face stele. Eu mă duc, uritul vine Tot alătorea cu mine! JARNÎK-BÎRSEANU, D. 211. ♦ (De obicei cu determinări nume de obiecte). A aduce cu sine. Podul uliții, ... nefîind de ajuns lăcuitorilor ce vin cu zaharele... să astupă ulița cu totul (a. 1820). ARH. OLT. IX, 198. Și-a cumpărat de la țîrg niște juncani și vine cu dînșii. HELIADE, O. I, 270. A veni cu sticla de medicament acolo unde mizeria s-a produs... este o șarlatanie. EMINESCU, O. XII, 299. Mai apoi, vine unul cu împletituri, altul cu un car de roate. SLAVICI, N. I, 29. Un vecin... vine cu o trestie lungă sau cu un băț de alun și ia măsură mortului. MARIAN, I. 234. Cei de la mănăstirile și schiturile din munte vin cu vînaturi... și cu păstrăvi. IORGA, C. I. I, 160. Au prins îndrăzneș să pășască, venind fiecare cu fărășul lui să ia o mină de jăratec. ANGHEL, PR. 124. Vă dau un pol, vi-l aduc poimîne dimineață... A treia zi a venit cu banii. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 46. Radu a alergat și vine cu gheață. CAMIL PETRESCU, T. II, 163. Venise cu pîlcurile lui de armăsari pentru schimb. VOICULESCU, P. II, 16. Filimoane!... Vină cu boii acasă. DAN, U. 294. Fiecare femeie venise cu cite o găină. ULIERU, C. 45. Într-o zi, veni cu citeva monografii serioase, în limba franceză. CĂLINESCU, S. 141. Păi crezi că vine el de la București cu șase mii de lei? PREDĂ, M. 41. Fata în mătase neagră și cu bonetă venise cu cafelele și așeză pe masă ceștile. TOIU, G. 31. Văzu și se cruci. Văzu cum venea cerbul cu rădăcini de da fetei să mînînce. STĂNCESCU, B. 46. Te duci la fata rumânului cu ploșca și pă urmă te ajunge-n vorbă-n zestruri, și d-acilea vin cu cinsturi, așază nuntă. GRAIUL, I, 138. Or pus căldare de mămăligă... și or trimes o

fată după sîtă... și pînă o fert căldarea o și venit cu sîta. DENSUSIANU, T. H. 95. Am vînit cu pușca. BL IV, 173. La coarnezle plugului, Vin mîndre cu prînzuri bune. GREGORIAN, CL. 31. Am venit cu tîrnăcoape de argint Să scoatem florica din pămînt. FOLC. OLT. - MUNT. V, 119. Să te-aducă-n București, Tocmai la țîrgul de-afară... Unde vin mocani cu sare. ib. 252. S-a dus băiatu, A muls-o, a loa lapte, a vînt cu ulcioru. O. BÎRLEA, A. P. I, 169. Ai zîs că vini cu micare. id. ib. III, 13. Cînd va Domnul, vine și dracul cu colaci. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. VI, 548, FILIMON, O. II, 45. După ploaie, vine și el cu ipingeaua. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. III, 197, EMINESCU, O. VI, 375. ♦ (Construit cu dativul pronumelui personal) Tot mănăstiri să croiești, dacă vrei să te bage dracii în samă, să-ți vie cu bani de-a gata la picioare și să te facă putred de bogat. CREANGĂ, P. 49. Mîine să-mi vii cu porcu la curte. CAMIL PETRESCU, O. I, 38. Se duce sărvitoarea și-i vine cu-n pahar bun dă apă. FOLC. OLT. - MUNT. VIII, 274. ♦ (Construit cu dativul etic) Iovu că mi-ș venea Cu funie dze mătase Ca mina lui Gruia dze groasă. DENSUSIANU, T. II, 185. ♦ (Prin extensiune) Corăbii feluri vin cu bucate, cu alămii, cu năramze și cu altele de la Epos (a. 1715). ARHIVA. R. II, 27/12. Carele... vin cu bumbacul (a. 1779). FURNICĂ, I. C. 89. Vînturile... vin cu vijelie, suflă, rup pîrzele. I. GOLESCU, ap. CADE 1227. Iarna [austrul] aduce timp cald... și vine cu ploaie sau zăpadă. ENC. AGR. I, 359. Fata-pădurii ghine cu vînt și fî mîninuni pă sus. ARH. FOLC. I, 217. ♦ E x p r. A juca pe vine (sau pe venite) = (la unele jocuri de cărți) a juca în contul banilor care vor fi aduși ulterior. Cf. IORDAN, STIL. 90. ♦ P. a n a l. (Cu determinări nume de abstracte, de acțiuni etc.) A fi mesagerul, purtătorul a ceva. Viind cu aceea veste, Isar... au purces asupra Vavilonului. M. COSTIN, O. 118. Au venit cu răspunsul, aducînd ispravă [a] (a. 1694). FN 178. Acuma iară ne vor veni sașii cu fărădelegile și cu jafurile. ap. BARIȚIU, C. II, 27. Se pomeni iar cu Ion-care venea cu vestea morții Anei. REBREANU, I. 390. Vine cu știri de la stăpîmul său. SADOVEANU, O. X, 186. Făcea acest lucru ca și cînd nu el ar fi venit cu aceste obiceiuri în sat. PREDĂ, M. 94. Slavii au venit la noi cu o cultură primitivă a lemnului. IST. ROM. I, 738. El... vine cu o capacitate de speculație pe care a deprins-o, poate, de la filozofii pe care i-a citit. ROMÂNIA LITERARĂ, 1983, nr. 45, 11/4. Nu-mi trimite-atîta dor... Trimite-mi mai pușinel Și vin' dumneata cu el. JARNÎK-BÎRSEANU, D. 117. Ș-amîndoi vin cu răspuns Di la bița meu cel dus. ȘEZ. II, 182. ♦ (Cu determinări care indică idei, proiecte, propuneri etc.) A prezenta, a propune, a susține. O' comisiune de 12 fu însărcinată a veni în 6 zile cu un proiect. BARIȚIU, P. A. III, 219. Un musafir primejdios la casa omului... vine totdeauna cu sfaturi rele. CONV. LIT. IX, 51. D-sa a promis să vină c-un proiect de lege... Oare un proiect de lege să poată face minuni? EMINESCU, O. XI, 432. Camerele legiuitoare... din inițiativă parlamentară să vină cu un proiect de lege. CARAGIALE, O. IV, 21. Să-ți vie stimabilul cu idei învechite, cu opinii ruginite și să te sperie mereu cu Europa, cu zguduiri, cu teorii subversive... asta nu mai merge. id. ib. VI, 134. A venit cu un plan de dezarmare. TITULESCU, D. 35. Numita foaie... a dezlănțuit o nouă campanie împotriva actualului titular al justiției, insinuînd că va veni cu documente misterioase, care există numai în fantezia acestor domni. CAMIL PETRESCU, T. I, 195. Și unii și alții dintre autori vin cu argumente destul de puternice. OPRESCU, S. 164. Zicea că nu se poate să nu vie el Iorga cu o lege în privința asta. PREDĂ, M. 478. Un... autor vine cu precizarea. V. ROM. Iulie 1973, 113.

5. (Învechit și popular; despre ființe; de obicei cu determinări introduse prin prep. „asupra”, „peste”, „împotriva” etc.) A se repezi asupra cuiva sau peste ceva cu intenții jignitoare, agresive. Cînd fu întiul ceas de noapte, veni cu un tîlhariu asupra învățătorului său cu gloate multe, cu arme și cu palife. VARLAAM, C. 76. Cela ce să va apăra de vrăjmașul său... să nu aibă nice o certare... cîndu-l va vedea că vine asupra lui cu arme. PRAV. 87. Ca un cîine eu sint de yiu tu asupra mea cu toiaș și cu pietri? BIBLIA (1688), 208²/42. Cîne sint eu, măi, de yiu asupra-mi cu bastonul?

BOLINTINEANU, C. 74/12. *Veniți clăie peste grămadă, oameni în toată firea, adică să mă speriați pe mine?* REBREANU, R. II, 193. *Asupra mea nu vine barbatu-meu băut și nu mă grămădește într-un colton, ca să mă stropșească în bătai.* SADOVEANU, O. X, 626. *S-o ștergem!... Că vine vrăjmașul.* ARGHEZI, S. V, 59. *Trifon, văzându-i că vin asupra casei lui, porunci bîtei să le iasă înainte.* RETEGANUL, P. I, 8. *Tăta... a lăsat p-un măluștei patru boi acolo. A venit dihăniuli peste ei.* GR. S. IV, 114. *Venea albina mereu pă iel vijîind.* FOLC. OLT.-MUNT. VIII, 107. *Să știi că vine peste noi nașu.* ib. 717. (F i g.) *Eu... nu am tremurat în fața morții ce venea asupra-mi din milioane de guri vărsătoare de foc.* FILIMON, O. I, 261. ♦ P. e x t. (Popular, despre vehicule sau despre conducători de vehicule) A lovi, a izbi (întrînd în coliziune cu...), a da peste... *S-a lua' mașină d-astea micile... ce le-a crăpat în cap să vindă casa, să ia mașină, ținchipui să vie uru peste ei și să-i omoare, și pă iei, și să duce și mașina.* T. DIAL. M. I, 444. ♦ A se năpusti, printr-o acțiune militară, asupra dușmanului, asupra unui loc deținut de acesta etc.; a pătrunde în număr mare (și pe neașteptate) pe un teritoriu străin cu scopul de a-l jefui, de a-l cotopti etc. *Deaca lșav pre o gloată va veni și va fi bătu, altă va scăpa.* PO 110/25. *Le-au pierdut cînd au venit tătarii (a. 1610).* IORGA, S. D. XVI, 291. *Au venit asupra lui Pătru Vodă Suleiman, împăratul turcesc, cu toată puterea sa.* URECHE, L. 142. *Iar oastea tătarească... ca un pohoi degrabă ce vine.* id. LET. I, 162/3. *S-au sculat Matei Vodă și au venit în țara Domniiei mele și cu mulțime de oaste și cu unguri și au prădat toată țara de gios (a. 1642).* C. GIURESCU, P. O. 25. *Scrii la niște vrăjmași să vie cu oaste să ia acei loc.* PRAV. 291. *Olbriht va să vie asupra lui cū oaste.* SIMION DASC., LET. 71. *Veți peri de sabia tuturor limbilor, care vor veni asupra voastră.* GAVRIL NIF. 40/13. *A sta împotriva oștilor ce-i veniia asupra nu era cum.* M. COSTIN, O. 140. *Păgînii veniră: În țara ta de o răsăpiră.* DOSOFTEI, PS. 266/19. *Sultan Selim, împăratul turcesc, foarte să tulbură tare și socotia să să scoale el cu puterea sa, să vie, asupra lui Ion Vodă.* N. COSTIN, L. 528. *Ce putere au ei să vie asupra Măriii tali?...* NECULCE, L. 77. *Puteți socoți că împăratul-ăstăns trăind cităva vreme în Dachia, adevă pînă a-i vini frate-său cu război asupra-i, ... să fie făcut acei bani.* CANTEMIR, HR. 249. *Mihai Vodă, văzînd atîția vrăjmași că vin asupra creștinilor, trimis-au la Batîr pre Stroie Buzescu.* ANON. CANTAC., CM I, 124. *Văzînd atîta putere turcească că le vine asupra și n-au ajutor despre nici o parte, despre uscat, s-au închinat și au dat cetățile turcilor.* R. POPESCU, CM I, 488. *S-au biruit de Susachim, împăratul Egiptului, carele au venit asupra lui.* ANTIM, O. 281. *Le spunea cești de dincoace și le striga: Fugiți! fugiți! că vin turcii să treacă în țara voastră.* MUSTE, LET. III, 14/3. *Au venit moscalii asupra puternicii împărății (a. 1730).* IORGA, S. D. XXII, 241. *Viind turcii cu război asupra nemților, i-au biruit (a. 1747).* ARH. OLT. IX, 372. *Se temea împărăția de oastea rusească... ca să nu treacă făr' de veste, să-i vie asupra-i (sfîrșitul sec. XVIII).* LET. III, 268/38. *Auzînd că Usubu vine cu oastea ungurească asupra lui Memmorut, .. ieșiră înaintea ungușilor.* MAIOR, IST. 126/18. *Nicolae-Dara, fiind lăcuitoriu în orașul Moscopol, veniră asupra lui 12 turci, ca să-l prădeze.* id. ib. 202/11. *Văzînd că [turcii] vin asupra dincoace, Să apucăm fuga ha sănătoasă.* BUDAI-DELEANU, T. 107. *Vitejia rumânilor... făr' a se înpăimînta de puterile ce îi venea asupra, birui armii mari.* F. AARON, I. I, X/16. *Ludovic, rege Ungariei... voind a pedepsi pe români pentru ieșirea din Margureș, veni cu o armie asupra-le cu scopos a-i înturna îndărăpt.* IST. M. 44/1. *Pentru că romanii nu-l ascultară, a declarat rezel, manifestîndu-le și timpul cînd era să vie asupra lor și locul de unde cugeta să facă invaziune.* ARISTIA, PLUT. 270/14. *Maomețanii, ... Coprișiși d-adină spaimă, ziceau cu-nșiorare: Că el a văzut umbra acea îngrozitoare A lui Mihai Viteazul asupra-le viind.* ALEXANDRESCU, O. I, 83. *Lață oardele, avane, lață limbile dușmane, De gepizi și de bulgari, De lombarzi și de așari! Vin și hunii, yin și goșii, Vin potop, potop Cu toții.* ALECSANDRI, P. II, 14. *Tu ai scris o carte beșilor să vie, Să coprinză țara și a mea domnie.* BOLINTINEANU, P. I, 50. *Cînd hunii vin peste occidentul Europei, care popoare fug? Acele nomade.* CONV. LIT. IX,

165. *Mii de limbi curgeau în riuri, Răsărite din pustiuri... Mai călări și mai pe jos, Tot veneau în nor gros.* EMINESCU, O. VI, 87. *Moș Tănase Cîrmul... are nasul tăiat de cînd venea turcii puhoi peste biata țară.* CARAGIALE, O. III, 253. *Puțin mai tîrziu, iată că se apropie de Paris năvala hunilor: vine asupra Galiei Attila, ca un potop, în fruntea a numărate valuri de oști sălbatice.* id. ib. IV, 135. *Tureii au să vină cu oaste asupra Ardealului.* XENOPOL, I. R. III, 100. *Se știa-n Ardeal că turcii au de gînd să vină asupra Țării Românești.* AN. IST. NAT. I, 64. *Să știi că au venit iar moscalii, cugeta bătrîna... Varvarii aceștia sînt în stare să facă toate blăstămățiile.* SADOVEANU, O. XXI, 178. *Oamenii îi șoptiră înflorați unul altuia: Vin turcii... De patru sute de ani aceste două vorbe semănau groaza între locuitorii pacinici din Cîmpia Dunării.* CAMIL PETRESCU, O. III, 122. *Mahomed al II-lea venea împotriva Moldovei în fruntea uneia dintre cele mai puternice armate pe care le-a condus cuceritorul Bizanțului.* IST. ROM. II, 520. *Pentru-un turc care cădea, Zece de-afară venea.* JARNIK-BÎRSEANU, D. 494. *Cîn venea turcii, oamenii să strîngea, să ducea fuga cite cinci-șasă săptămîni mai bine... Turcii lua boi, vaci, găini.* GRAIUL, I, 9. *Cînd a văzut că vine tătarii, a ridicat staila ș-a dat drum apii și apa i-a-necat pă tătari.* ib. 122. *Ca niște tătari veniți.* FRÎNCU-CANDREA, M. 154. *Pă ziua de șase agust inamicu vrea să ne cotopească, să ne bage în Siret. Vinea nemți în valuri.* GR. S. III, 378. *Sătenii, speriați de țipetele lor, au ieșit cu toții în stradă, crezînd că vin tătarii sau au de-a face cu niște hoși, care vor să atace satul.* FOLC. TRANSILV. III, 360. *Țărancele își împacă copiii zicînd: „Taci, că vin turcii”.* ZANNE, P. VI, 420. (Repetat; cu valoare intensivă) *Dar turcii vin, tot vin, un roi.* COȘBUC, P. II, 26. ♦ E x p r. **Doar nu vin turcii (sau tătarii)** ori doar nu vin turcii, nici tătarii, se spune pentru a potoli pe cineva prea grăbit sau înfricoșat fără motiv. *Poftim, fraților, ... ce șideți în picioare? Că doar' nu vin turcii... Poftim de șideți.* ALECSANDRI, T. 1000. *Groază ce lăsau [tătarii] în urma lor se oglîndește pînă astăzi în zicătoarea populară: doar nu vin tătarii pentru a caracteriza o frică năprasnică, o panică neașteptată.* CONV. LIT. XXI, 521. *Stai mai încet, doar nu vin turcii, nici tătarii.* ZANNE, P. VI, 421, cf. 337. ♦ (Mai ales despre animale sau păsări de pradă) A se năpusti pentru a lura, a ucide (pe cineva) sau a distruge, a devora (ceva). *Vereră muște cărești și mușișe în toate hotarele lor.* PSALT. 221. *Va veri un dobițoc bomcăluindu-se spre ăltul.* EUSTRATIE, PRAV. 6. [Lăcustele] cu ochii cum venia am prăvit. M. COSTIN, O. 166. *Să pedepșească... pre hianăle cele sălbatice ce vin asupra oilor.* ANTIM, O. 136. *Venind un șarpe-mare asupra copilului... cînele s-au sculat și au făcut război asupra șarpelui (a. 1802).* GCR II, 189/28. *Boii venisă pe dinșii lăturiș.* BUDAI-DELEANU, T. 283. *Leul... începu a veni asupra voinicului.* ISPIRESCU, U. 31. *Lupii vor veni și vor mînca berbecii.* PAMFILE, S. T. 56. *Cînd dai cuiva foc luna vine uliul la găini.* GOROVEI, CR. 121. *O fiară îngrozitoare... venea asupra mea, gata să mă-înghiță.* HOGAȘ, DR. I, 82. *Noaptea vin de subț ostrov asupra lui racii.* SADOVEANU, O. XVII, 547. *Lăcustele călătoare... ne vin în mod periodic din sudul Rusiei.* ENC. AGR. III, 446. *Povesti băiatul cum au venit vulturii, cum au mîncat din calul mort.* STĂNCESCU, B. 146. *A venit vulturul sur... El, mări a apucat și în-ghiare mi-a luat Gîscușoara cea bătrînă.* MARIAN, I. 217. *Veneau niște musculițe... și sugeau tot oloiu.* id. INS. 80. *Cînd vine uliul la pui, să zvirli în el cu o mătură.* ȘEZ. II, 66. *A lăsat p-un măluștei patru boi acolo. A viniți dihăniule peste ei.* GR. S. IV, 114. *În vremea aceasta vine lupu... știe unde să duce turma la pascut.* ARH. FOLK.: VII, 30. *Bat cîni-n partea asta: o viniți lupu la oi.* ALR SN III, h 667/605, cf. FOLC. OLT.-MUNT. V, 369. *Iar o vint lupu!* O. BÎRLEA, A. P. I, 342. *Lupii se, cert pe unde yin Pentru dobițoc străin.* ZANNE, P. I, 522. (Construit cu dativul etic) *M-am culcat, ș-am adormit... Galbăn șarpe mi-a venit.* POP., ap. EMINESCU, O. VI, 265.

6. (Determinat prin „înăuntru” sau prin alte determinări locale care indică un spațiu delimitat sau considerat ca atare și introduse de obicei prin preter. „în”) A intra în...; a pătrunde (2); undeva. *Audzi fiul suoriei lui Pavelu fărăcarea și venre-întru*

pîlcu de spuse lu Paşelu. COD. VOR². 26/5. Atunce lăasă gloatele şi vine în casă. [I]susu... şi apropiară-se cătră el ucenicii lui şi grăură. CORESI, TETR. 30. Înainte gătiră darurele pînă losiv lăuntru vine amiazăzii. P O 153/22. O dulce oaspe, ... vino înlăuntru la sluga ta (a. 1600 - 1650) GCR I, 137/4. El ostănit căutasă, în pripă, Să odihnească a umbră răcuroasă, Şi veni într-astă pădure deasă. BUDAI-DELEANU, T. 184. Plumbul din puşte... i-l vom trimite noi de pe ziduri, fără să se mai ostenească să vie înăuntru. NEGRUZZI, S. I, 172. Veniţi în camera acestui înfam ca să-i închideţi ochii. FILIMON, O. I, 277. În cămara ta să vin, Să te privesc de-aproape. EMINESCU, O. I, 170. Slujitorii împărăteşti, ... viind în grădină, găsiră pe Făt-Frumos cu colivia în mină. ISPIRESCU, L. 76. Vine mai întâi baba în casă, dă bună vremea şi se roagă de găzduire. MARIAN, I. 209. Vine în curte, mă aşteaptă pînă ies din casă. BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 112. Mişcîndu-se mai repede decît s-ar fi putut părea că-i îngăduie starea lui, ... veni sub şopron. SADOVEANU, O. X, 40, Bătrîna... veni în casă. PEDA, R. 206, cf. id. D. 9. Spectatorii veneau în sală cu paltoanele. T august 1964, 37. Sectoristul de noapte... venise în anticărie să vadă de ce arde lumina. TOIU, G. 41. Ies afară, văzi-o, Vii-n cas', auzi-o. DOINE, 11. Legă boii la iesle şi veni în casă. ŞEZ. I, 292. Țăranul veni în curtea palatului şi ceru să vorbească cu împăratul. STĂNCESCU, B. 183. Vinî-n casă sî bem. MAT. FOLC. 1072. Ies afară, o zăresc Şi de zile mă sfîrşesc; G'iu în casă, o aud Şi m-apucă doru crud. T. DINU, T. O. 13, cf. ALR I. 329/94. Dragu mamii, ... Zină-n casă şi-i prînzî! FOLC. TRANSILV. VII, 248, cf. 142. Am dat drumu la cîini ca să nu vie-n curte. FOLC. OLT.-MUNT. VIII, 758. O apărut acolu un copil la puartă, o dat şi-i dăie drumu înăuntru, o viiut înuntru. O. BÎRLEA, A. P. II, 341. (Cu determinarea locală subînţeleasă) Fiind de cătră sară într-una de simbet şi cu uşile încuiate, ... veni Iisus şi stătu în mijlocul lor şi grăi lor: Pace vouă! VARLAAM, C. 96. Să vie străimul ce cîntă afară Să cînte aci. BOLINTINEANU, O. 77. Dăcă eşti om bun, să vii, dacă nu, să nu înf'. FOLC. OLT.-MUNT. VIII, 155. ♦ (Prin extensiune) Latinii... au înnoit gîlceava pentru leafa slujitorilor, bine ştiind că în cămară măcar un ban... nu vinisă. CANTEMIR, HR. 421. O parte din capital e depusă la oraş, iară cealaltă parte peste o lună xa veni înlăuntru. (a. 1844). BARIŢIU, C. II, 283, ♦: (Prin lărgirea sensului) Mireasa nu-i sîpărăit, Nici mirele bînuit, Că-n neamul nost a zînit. FOLC. TRANSILV. VII, 24. ♦ P e x t. (Urmă de determinări introduse de obicei prin prep. „din”) A pătrunde printr-o deschizătură, printr-o crăpătură, printr-un spaţiu îngust, delimitat etc. Un vînt vîforos venit de afară prin spărtura unei fereşti trecu şuierînd peste capetele lor. CONV. LIT. IX, 59. Gazurile acestea... intră în casă însăşi prin curenţii de aer ce vin prin uşe şi prin crăpăturile ei. MANOLESCU, I. 35. Ruja venea pe poartă, legănată, cu un bujor după ureche, rîzînd. GÎRLEANU, N. 29. Odăile erau mari, ... întunecoase prin faptul că lumina le venea prin mijlocirea unui geamlîc. CĂLINESCU, B. I. 71. Învăţatul înotului a fost todeauna penibil, din cauza împiedecării aerului de către apa care vine prin gură, o dată cu aspiraţia aerului. ENC. TEHN. I, 386. Casă ei i-om face, Căsuţă de brad, De scînduri de fag, Cu uşi la picioare, Să-mi vină răcoare. MARIAN, I. 236. Roagă pe dulgheri Căsuţă să-ţi facă, Cu trei ferestre-n faţă. Pe una să-ţi vie Miros de tîmîie. FOLC. OLT.-MUNT. V, 139. ♦ F i g. Vine boala prin urechile acului şi n-o poţi scoate prin uşi de biserică. ZANNE, P. II, 492.

7. (Determinat prin „afară” sau prin alte determinări locale introduse de obicei prin prep. „din”) A ieşi, a trece din interior spre exterior sau dintr-un mediu în altul *Cu glas mare strigă: „Lazare, vino afară”*. CORESI, EV. 96. Şi altul vine afară, şi zise moaşă: că ce-ai făcut pentru mine? PO 134/4. Şi după ce ş-ară spălla faţa, afară vine şi se fini pre sine şi dzise: puneţi piine pre masă. ib. 154/15. Vin... din fundul sfînt al mării. EMINESCU, O. VI, 111. Feciorul sară repede de pe căpră şi strigă în uşa: - Să vie un băiat afară! CARAGIALE, O. III, 154. Cînd totul tace, Chemînd pe morţi ce dorî în pace l-ascult. Din gropi ei vin şi mă-nconjoară. MACEDONSKI, O. I, 32. Vine din birou. CAMIL PETRESCU, T. III, 130. Doru intră prin faţă în loc să vină din interior. CĂLINESCU, B. I. 35. Dă

ia vină pîn'afară, Să te bată vînt de sară Şi să-ţi spune-un cuvînt. MARIAN, H. 12. O strigat racii să iie afară din apă. CANDREA, T. O. 28. Cînd ţi-oi face semn deseară, ... Ridică rochiţa-n poale Şi tot vin' la neica-afară. FOLC. OLT.-MUNT. V, 548. (Construit cu dativul etic) Iar cînd juda-l auzea, De prin mare că-mi venea, La vîtaf că se răstrea. PAMFILE, DUŞM. 291.

8. (De obicei cu determinări introduse mai ales prin prep. „la” sau în dativ) A se deplasa la cineva (acasă) pentru a-l vedea, a-l ajuta etc., a merge (în mod repetat) undeva; a vizita (1). V. cerceta, frecventa. O dulce oaspe, la mine vino (a. 1600-1650). GCR I, 137/3. Doamne, ... cînd te-am vădzut bolnav sau în temniţă ş-am venit la tine? VARLAAM, C. 21. Mulţi din jidovii ceia ce vinisă la Maria, deaca văzură ceia ce făcu Iisus, crezură într-insul (a. 1669). GCR I, 188/33. Pentru ce să facem noi ruşine acestui craiu, oaspe ce-au vînit la noi? NUCULCE, L. 270. Gol am fost şi m-aş îmbrăcat, bolnav am fost şi m-aş căutat, în temniţă am fost şi aş venit la mine. ANTIM, O. 103. Aice au venit un arap, musafir al împăratului, la vîziriul (a. 1715). ARHIVA, R. II, 25/14. Cînd vin streinii în ţările noastre, cercetează legile noastre, miliţia noastră, aşezămintele noastre. HELIADE, O. II, 421. Sî vini pe duminică... Eu vă aştept... la mine. VASICI, ap. BARIŢIU, C. II, 52. Bătînd la uşa, l-au întreat de-i bucuos de oaspeşi. Toderică... se bucură că-i veniră musafiri. NEGRUZZI, S. I, 82. Boierii noştri, venînd la o moşie pe care demult nu o vizitase, a adunat gîgînimea pentru ca să facă recrutaţiunea de copii, după datină. SION, P. 70. Mergi de te găteşte, ea să primim oaspeţii veniţi la noi, de prin fundul lumii. ALECSANDRI, T. I, 410. Fecioară blondă ca spicul cel de grîu, Veneai la mine noaptea ca nimeni să te vadă. EMINESCU, O. I, 92. Culca pe toţi musafirii cari veneau aşa ni-tam ni-sam. CREANGĂ, P. 301. Mîine seară, la ceasul ştiut... cînd ai venit la puiculiţa ta, să-i spui că l-ai trecut [olasa] pe Octavian. CARAGIALE, O. I, 285. Dăcă le-vine vreun musafir, taie un pui de găină. MANOLESCU, I, 348. Mulţi alţi oameni din Moldova, deşi vroiseră şi ei a veni la Roma în acelaşi scop, fuseseră împiedecaţi de deosebite împrejurări. XENOPOI, I. R. IV, 74. L-am întreat cînd să mai vin la el. SBIERA, F. S. 19. În ziua de Sîrî Petruo să ne vie un mosafir. DELAVRANCEA, H. T. 75. D-l general vine cîteodată la mine, dar nu seara. D. ZAMFIRESCU, A. 118. În fiecare seară de ajun venea... la fratele său, cu toată supărarea nevestei şi a copiilor. AGÎRBIŞEANU, S. 188. Curînd, după naşterea pruncului, încep a veni la casa lăuzei cosîngenele, cumetrele, cuscrele şi finele. PĂCALĂ, M. R. 164. Uite că nu vine la noi, murmură doamna Herdelea. REBREANU, I. 361. Astă-seară avem lume nouă. Vine Emil cu nevastă-sa. AL. PHILIPPIDE, S. II, 41. Te-am rugat să vii acasă la mine. CAMIL PETRESCU, T. II, 554. Ştie tot satul cine vine la dumneata, noaptea. SADOVEANU, O. X, 625. Vai, ce bine-mi pare c-ai venit la noi, dragă noră. id. ib. XIII, 106. Acest individ vine aproape zilnic în casa noastră, rămîne la masă şi-i bate capul cu palavrele lui tatei. CĂLINESCU, S. 81. Maranda spune că avem oaspeţi la masă. Cine vine? DEMETRIUS, C. M. 336. Pe cînd alta nu iubea, El la mine tot venea; De cînd pe alta iubeşte, El la mine nici gîndeşte. POP., ap. EMINESCU, O. VI, 137. De s-ar face dealul şes, Ar veni badea mai des; Dar dealul se tot măreşte Şi badea mă părăseşte! JARNÎK-BÎRSEANU, D. 164. Mulţămim noi vouă, Tineri voinice! Cu ce treabă mare Aţi venit la noi! SEVASTOS, N. 352. Cînd sar scînteii din foc pîrînd, au să-ţi vină oaspeţi. ŞEZ. I, 17: Cînd se coboară pîingân înaintea cuiva, prîneşte veste sau un neam îi vine. ib. II, 196. Cît trăia, Cît se-nvîrtea, Toţi venea La casa mea. De cînd el a murit, Casa mi s-a pustit. MARIAN, I. 409: Cînd eram badiului dragă, Venea la noi făr' de treabă. De cînd badiu m-o'urît Nici nu treabă n-a mai vînt. RĂDULESCU-CODIN, L. 131. Ştii tu, badă, ce ziceai, Sara cînd la noi veneai. BUD. P. P. 32. Fost-am betea de mîurî, Nici o mîndră n-o' venit... Pe cînd mă tîmăduia, Toate mîndrele venea, Şi mie nu-mi trebuia. BÎRLEA, L. P. M. II, 26. Bădiţa-i cam departe Şi vine numai cînd poate. GR. S. II, 332. Şi m-ar veni mîndraşa La mini bun lucru ar da. GREGORIAN, CL. 31. O murit mîţa de cîn n-aş vînt la noi. ALR I I 500/49.

Vezi, lonele, cum faci tu? Vii o seară, zece nu. Vii o seară la o lună. Să-mi mai faci inimă bună. FOLC. OLT.-MUNT. III, 499. Când oi veni eu la tine, Să nu te gădesc cu nimeni. ib. v, 594. Da de cini mi-i urît, El ș-aseară o vinit. FOLC. MOLD. I, 47. Măi Ioane, măi, ... Cu sumamul lăi, ... Ce nu vîi la noi? ib. 86. De frate, frate să-mi fii, Dar la noi mai rar să vie. PANN, P. V. III, 6/15, cf. ALECSANDRI, ap. GHICA, S. 339, ZANNE, P. IV, 242. (Construit cu dativul etic) Odată mi-ți vin la el draci droaie. RĂDULESCU-CODIN, I. 263. (Precizat prin „în vizită” sau, rar, „la vizită”) Foarte mulțămît, ... prinse încredere către noua sa mumă și veni din nou în vizită. EMINESCU, O. XIV, 137. Principii..., cînd le vine în vizită cite un pașă, ... sint nevoiși să arluviaască mult cu primirea și darurile ce trebuie să-i dea. CHELUIA, I, 33. Să-ți vie la vizită o pereche de oameni, domnul și cu doamna, legîtim căsătorîi. D. ZAMFIRESCU, I. 60. Tu știai de ce am venit eu la ea în vizită. PEDA, R. 51. Omul la care... venise în vizită era o cunoștință veche. id. ib. 145. Parcă venea într-o vizită. V. ROM, august 1954, 21. ◊ (Următ de determinări introduse, de obicei, prin prep. „pe la” sugerează imprecizia momentului sau a duratei vizitei) Cel ce vra a fi ferice Vie-n munte pe la noi. AȘACHI, S. L. I, 132. El trebuie să vie astăzi sau mine pe la Înălțimea Voastră. FILIMON, O. I, 260. De-oî veni pe-acolo și n-oî găsi treble făcute după plac, vai de pielea ta are să fie. CREANGĂ, O. 90. A doua zi însă a venit părintele pe la noi, s-a înțeles cu tata, m-a luat cu binîșorul. id. ib. 182. Îmi pare rău că n-ai venit pe aici în vremea aceea. CARAGIALE, O. IV, 263. Poști pe Făt-Frumos ca să vie și el pe la dînsul p-acasă, ca să lege prietenie. SPIRESCU, L. 105. Uneori mai venea Rădăcanu pe la mama Iana. DELAVRANCEA, H. T. 145. Alaltăseară, mărți, a venit pe la noi căpitanul Delescu cu nevastă-sa și am stat cu toții în pridvor. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 109. Din darurile acestea, destinate ursitoarelor, se dă apoi și copiilor cari vin pe la casa omului în dimineața celor trei zile. PĂCALĂ, M. R. 164. Nimeni nu venea pe la el, afară de popa cel bătrîn. SOVEJA, O. 43. Ceea ce vreau nu-ți pot spune aici... Trebuie să vie pe la mine. REBREANU, I. 274. Zici că nici nu veneai pe la sora d-tale. CAMIL PETRESCU, T. III, 134. Bătrînul a trimis vorbă lui Scoroambă să vie pe la el. VOICULESCU, P. II, 15. Ce e, lele Uliană? Ai mai venit pe la noi? DAN, U. 220. Faceți cum ați putea și mai veniți și dumneavoastră pe la noi. BL XIII, 111. Îi spuse că-l cunoaște din trei zile, de cînd venea împreună cu doamna pe la schit. ULIERU, C. 48. Venea uneori cite o rudă pe la mine. STANCU, R. A. I, 46. Cînd să mai viu pe la dumneața, la direcție? DEMETRIUS, C. M. 27. Bică... era prieten cu frații Ilincăi, venea des pe la ei, juca tabin, era vesel... și mai ales cînta frumos. PEDA, M. 20. Aș vrea să vin pe la tine, am ceva să-ți spun... La unsprezece și jumătate aș putea fi la tine. id. R. 123. Ce pămînt negru te ține, De nu mai veni pe la mine? DOINE, 50. Mîndra mea cu ochii mici Mă face să vin pe-aici. ȘEZ. I, 267. Veni mama pe la mine, Mă-ntrăbă de trăiesc bine. ARH. OLT. IX, 241. Nu te duce fără să vini și pe la noi. ALR II 3 215/64. A vinit... pe la voi. ALR. SN VI, h. 1 805/365. Vine pîi la mine sara. FOLC. OLT.-MUNT. VIII, 39. (Construit cu dativul etic) Măi Vasile, Făt-Frumos, Să-mi vîi mîine pe la mine. FOLC. OLT.-MUNT. V, 69. (F i g) Demnitatea omenească, respectul personalității... au venit în ecouri piezișe și pe la noi. RALEA, S. T. I, 16.

9. (De obicei cu determinări introduse prin prep. „la”, care indică întruniri, manifestări publice.) A merge undeva pentru a asista, pentru a participa la ceva; a lua parte (la...), a fi de față (la...). V. frecvența. Agripa împăratu și toți cîți... au venritu cu noi bărrbași. COD. VOR. 367/11. Tremease robii lui a chema la nuntă, și nu vrură să vie. CORESI, TETR. 49. Mult nărod de ceia ce venisă la praznic... luară stîlpări de finic și ieșiră în timpinarea lui. VARLAAM, C. 66. Gloata cea multă ce au fost venit la sărbătoare... luară stîlpări de finic. BIBLIA (1688), 823/42. În Veneția, gătiri frumoase pentru oamenii de cînte ce sint a veni la carnavănter viuțoare (a. 1693). FN 15. Nu se pare a fi venit aicea decît ca să-și facă mîndă bună cu craiul. PLEȘOIANU, T. I, 2/16. Oamenii din casă și încă cîteva copile de pînă pregînr venisă de curiozitate. ALBINET, M. 25/9. Ai face rău să nu vini... Toți te roagă să vini... Ar trebui toți să

se surprindă dacă ai refuza a lua parte la dezbateri. VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 53. Venit la Olimpia [la luptele olimpice]s-a luat în rivalitatea cu Chimon. ARISTIA, PLUT. 295/9. Am dat un prînz mare la care am invitat pre toți magnații țîrgului... S-au cam mirat de astă poftă, dar au venit cu toții. NEGRUZZI, S. I, 198. Vulpea ca totdeauna veni la adunare; Dar însă oblojîută, pe subt barbă legată. ALEXANDRESCU, O. I, 233. Noi sintem în sesiune academică... D-ta și dl. Cipariu... se vede că sinteți decisi a nu mai veni. SION, ap. SBIERA, F. S. 206. Noblețea asistă la stările generale; clerul ia și el parte ca ele; dar vin cu neîngrijire. BARONZI, I. C. II, 32/3. Să avem aici... una consultațiune asupra modului de purcedere etc. Voi vedea dacă se vor aduna românii noștri. Sîrbii știu că vor veni (a. 1870). BARIȚIU, C. II, 228. Ne pare rău tuturor că nu ai venit... la sesiunea Academiei. ALECSANDRI, S. 135. Voi, fii ai trădărei!... N-ați venit la luptă; ați lăsat să piară Tronul. BOLINTINEANU, P. I, 105. Acest pașă veni regulat, în toate serinle din săptămîna mare a Paștelui, la biserica noastră. ib. C. 92/34. La ceremonia religioasă a botezului nu este obicei de a se poști, ci vin de sine numai care se întîmplă. CONV. LIT. IX, 3. Sara era petrecere. Era invitată și verișoara Elis și - mare mînire - a venit. EMINESCU, P. L. 67. Am jucat la trei jocuri într-o singură zi: unul de flăcăi tomnatici, la care venise fetele cele mai tinere. CREANGĂ, O. 236. Șe clădește un mare stabiliment artistic, un teatru, de exemplu... Îți trebuie public - publicul nu vine la exhibițiile d-tale. CARAGIALE, O. III, 100. Se duc, invitînd pe gazdele casei să yînă și ei la nedea lor. DENSUSIANU, T. H. 277. Mă provoți ca să demisionez din calitatea de membru al Societății Academice Române din București, pentru că nu vin la ședințele ei anuale. SBIERA, F. S. 206. Dacă vrea să yînă la masă, vine. D. ZAMFIRESCU, A. 131. Și Demodocos, Dumnezeescu cîntăreț, să vie Poftit de voi. MURNU, O. 122. Mi-am scuzat o dată absența mea și a Mariei de la sărbătorile Paștilor. Țin să repet și acum că-mi pare nespus de rău că n-am putut veni. AGRIBICEANU, A. 236. Nașii veniră la ospăt împreună cu Țitu și Ghighi și vorbiră mult... cu frunțașii ce-i înconjurau. REBREANU, I. 257. Façem o sfințire minunată. Va veni și episcopul... O să fie o adevărată sărbătoare națională! id. ib. 438. Va fi o ședință de inițiere la care poate veți oricine este dispus să vadă și să se convingă. AL. PHILIPPIDE, S. II, 82. Dacă nu vine domnul Mîtică Popescu, n-are nici un haz toată serata. CAMIL PETRESCU, T. I, 443. [La conferință]veniseră aduși de dorința să precizeze ceea ce era confuz în ei. C. PETRESCU, I. II, 115. Boierii cei veniți în petrecere își iau îndată de samă că n-qu ce face pe vreme de ploaie și se pun și ei la povești. SADOVEANU, O. X, 467. Gaitary amînti lui Ioanide că a doua zi urmau să se-nîlnească la cinci, la ceaiul oferit de Soferișan Manigomian... - Ai spus că vîi! CĂLINESCU, B. J. 5. Vine lumea la concertele lor? DEMETRIUS, C. M. 132. Atunci să te vad, ai să vîi la întrunire? PEDA, M. 411. Venim la adunarea noastră a scriitorilor pentru a dezbate probleme specifice. ROMÂNIA LITERARĂ, 1968, nr. 5, 3/5. Dă recepții... la care aristocrația vienează vine în număr mare. MAGAZIN IST. 1970, nr. 7, 62. Cînd m-oi cumineca, Să vie și vlădica! JARNIK - BÎRSEANU, D. 458. Vii la joc și chefuluști, Mergi acasă te sfădești. DOINE, 79. La un bilci... venea lumea de pe lume, ca să vază și să cumpere mărfurile și vitele scoase în vînzare. STĂNCESCU, B. 239. Clopot galbin să-mi clădești... Să-l audă norodul, Să vie la sfința rugă. VICIU, COL. 107. Ne scrie-o cărtice... C-om trimite-o... La nepoata dumitale, Că n-a veni la petrecare. Să vie batăr la masă. BÎRLEA, L. P. M. I, 172. Ie... bună la inimă! Să vezi cum g'ine tot satu cînd are ia la munca cîmpului! GR. S. III, 345. N-a vrut să vie nici un om dîn sate la adunare. ib. v, 12. Mai fîpam și prizele pă horn, ită să vie ficiori-n șăzătoare. MAT. DIALECT. I, 125. De la Paști și pîină-acum, Cinci zaiafeturi mi-am făcut, Toate slugile-au venit; Buculei, slugă bătrînă, Niciodată n-a venit! FOLC. OLT.-MUNT. V, 358. Du-te de te mărîtă, C-o să vie la nunta ta și-o să-ți dau și eu ceva. ib. 544. Am audzit că aveți și dumneavoastră nuntă ș-am venit și ieu la nuntă. O. BÎRLEA, A. P. II, 341. ◊ (Construit cu dativul pronumelui personal) Să lărgiți casa, Să-ntindeți masa..., Să mai aveți, socri mari, Și lăutari, Să ne vie tot satul, Să se-nvesealească-mpăratul! FOLC.

OLT. - MUNT. V, 121. ♦ (Popular) A frecvența cursurile unei instituții de învățământ. În Maidan erau profeții ca învățători, la a căror școală veneau tineri și din satele vecine. LIUBA - IANA, M. 7.

10. (De obicei însoțit de propoziții circumstanțiale finale) A se înfățișa, a se prezenta la cineva, înaintea cuiva sau undeva (cu un anumit scop, cu o anumită intenție). Deaci, de veneră cătră elu, dzise cătr-înșii: Treci dumereciei înrainte. COD. VOR². 9°/8. După ani mulți venriu milostenie se facu. ib. 31°/10. Însetă sufletul meu cătră Zeul tare și viu; cîndu veri-voiu (voiu venri H, D) și ivi-me-voiu feaței Zeului? PSALT. 80. Toate limbile cîte fapt-ai veri-vor și închira-se-vor între tire, Doamne, și slăvi-vor numele tău. ib. 177. Cine va fi însetoșat să vie cătră mine să bea. CORESI, EV. 188. N-am venit a chema derepții, ce păcătoșii pre pocăință. id. TETR. 75. Se cădea înrainte ta se vie a grăi (sec. XVI). GCR. I, *7/4. Popa să caute și să socotească cîndu va veni omul se se ispovedească. PRAV. LUCACI, 165. Slobozește-mă dar den mina fratelui meu Isav; că mă tem de el cum să nu vine și să nu bată mine și mama cu feciorii intruna. PO 111/11. Ve veni... Nicortzi Nevrudul a ceri ceva ban (a. 1594). DOC. I. (sec. XVI), 193. Coconil zăcea pre miriște și venea un vâltur de-l umbrea, mumă-sa-l gonea. MOXA, 388/23. Împăratul tău, Ierusalime, vine să te izbăvească. VĂRLAAM, C. 70. Doi din boiarii cei mari au venit și au mărturisit asupra lor. id. ib. 393. Dați-mi știre ca să viiu și eu, să mă închin lui. N. TEST. (1648); 4°/26. Înțeles-am cum vii să cerci pre tilharii și prădătorii lumii, pre țătari. M. COSTIN, O. 316. Cînd mi-a trebui piune, N-oi veni să cei la tine. DOSOFTEI, PS. 165/22. Peste noapte, veniră nește creștini cu un dubaș, de-i încărcară pe toți. id. V. S. septembrie 6°/2. Să adunară toți feciorii lui și fetele lui și viniră, închinîndu-se să fie supți pînă la lui. ANON. CANTAC, CM I, 84. Este să vie să treacă prin țară solul Angliei, care de cîțiva ani era la Poarta turcească rezident. R. GRECEANU, CM II, 116. Vitu de mă închin și plecăt mă curtenesc Măriei tale (a. 1695). FN 50. Luminatē Doamne, viu a mă închina Mării tale, cu obicinuita-mi pre an datorie a-m plăt (a. 1701). ib. 89. Cînd este hramul vreunei mănăstiri, vine egumenul acei mănăstiri... și poștește pe domn ca să ia osteneală, să înstească prăznuirea sfintei mănăstiri. GHEORGACHI, LET. III, 310/35. Venit la voi... au să vă pierz de tot. MINEIUL (1776), 143°/7. Luăm Dîmnia mea înștiințare că mulți din lăcutorii, făcînd vinzări de moșii și zalogiri, nu ar fi venind să-ș arate acea vinzare și zalogire și să să treacă în condica judepului. (a. 1776). PRAV. COND. (1780), 177. Cei ce... într-această Bucovină sînt moșiași... să vie aici. PÖRUNCĂ, 2/21. Viind rînduții hotarnici ca să hotărăscă parte de sus, n-au priimit acești răzăși (a. 1782). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 81. Să vii să închiem socoteala (a. 1786). FURNICĂ, D. C. 128. Să știți că am venit la voi să vă bat cetatea. ALEXANDRIA (1794), 57/17. Veniră nainte, Armași și-n rînduri tocmitē bine, Argintarii... doao sute. BUDAI-DELEANU, T. 90. Venii să te abat de la prag de moarte. id. ib. 139. Să viie aici pentru trebile ce urmează asupra meserii acestia (a. 1817). IORGA, S. D. XXII, 163. Stăpîne, am venit ca să mă dau în mîinile tale, după făgăduiala care fi-am fost dat. GOLESCU, P. 408/10. Să vie să lucreze dreptul său (a. 1824). ARH. OLT. XII, 88. Știi la ce-am venit? - ai... cu noi la horă. HELIADE, O. I, 270. Au venit la craiul o muiere streină îmbindu-l să cumpere 9 cărți a Oracolelor sibilline. BOJINCĂ, A. I, 164/15. Veni niște șoli din Italia la Constantinopol, ca să facă cunoscut că este cu neputință să se fie împărțita de noi se vor împăca cu vandalii. CĂPĂȚINEANU, M. R. 194/1. Murat, ca un fulger, cu o armie covîrșitoare, pe cea ungurească veni ca să o apere. F. AARON, I. I, 79/23. Ar fi venit să fîcă aștîrî pe aicea. VASICĂ, ap. BARIȚIU, C. II, 114. Au doară socotîți, o, auzitorilor! că am venit aici să plîng pe vreun om lumesc? ARHIVA R. I, 39/15. Dacă Sigismund a venit să-l ajute împotriva lui Sinan, nu era oare spre a se ajuta pe sineși și Ardealul? BĂLĂCESCU, M. V.

341. Cînd s-a votat bugetul lor, au venit de au cerșit de la state și mii. BARIȚIU, P. A. III, 232. Vor veni fecioari cu mîngîieri mincinoase de ț-or povesti că ești și tu un popor. RUSSO, S. 143. A zis că... a venit să-l facă domnitor al urbei. ARISTIA, PLUT. 349/23. L-am poftit să vie ca să-ți dea lecții de trei ori pe săptămînă. NEGRUZZI, S. I, 7. În ajutul Sfantului lor, a venit de mi-a adus un plic mare. GHICA, S. 660. Dară ce vii să săruiți mina scumpului tău tată? FILIMON, O. I, 106. cf. 127. Voia să treacă riul și să vie să-și ia partea lor din despoierile imperiului. BARONZI, I. C. I, 99/10. Spre seară, Don Pedro... vine de ne propune ca să asistăm la un bal. ALECSANDRI, O. P. 375. Trei tineri... veniră să sărute mina domnească. ODOBESCU, S. I, 75. Veniți și vă plecați crucei mîntuitoare, ce cu drept o smulg din mîinile nelegiuitului. id. ib. 110. Eu vin la tine, rege, să cer pe-Arald al meu. EMINESCU, O. I, 92. Fiul Craiului... iar începe a purta caii de colo pînă colo, să vadă nu cumva a venit alt cal să mîncească jăromatic. CREANGĂ, O. 83. Dacă ar veni aici să primească schimbul acestor două hîrtii, ar scăpa și el și m-ar scăpa și pe mine. CARAGIALE, O. VI, 150. O femeie săracă veni la curtea împărătească să se bage slujnică. ISPIRESCU, L. 184. Eu am venit Ca să-mi urmez plecarea ș-al sufletului dor. I. NEGRUZZI, S. II, 146. Părinții săi sînt constrînși a alerga pe la babele știutoare și a le pofti ca să vie și să-i descinte de speriat. MARIAN, INS. 65. Caporalul care a venit să ia ordinele, cred că n-a înțeles bine. D. ZAMFIRESCU, R. 99. Solii mulțenți veniseră... încă de la 17 ianuar 1526 pentru a lua pe frumoasa domniță. IORGA, C. I, 1, 79. Nu rămase insensibil dezmiardărilor ce acest îndrăgostit... venea să i le manifeste. ANGHEL, PR. 96. Veniră creștinii din satele vecine să spună că pe hotarul lor se iviră boi străini. AGÎRBIȚEANU, S. P. 25. Venind mai tîrziu, în același scop, dijmuitorii... și găsiră dijma deja strînsă, o secvestră pe seama cetății. PĂCALĂ, M. R. 80. A venit să vadă dacă poate aranja chestia cu brevetul. AL. PHILIPPIDE, S. II, 41. Venise, poate, pentru a-i schimba viața monotonă de pînă acum. BACOVIA, O. 221. Azi e duminică. Am venit să dau raportul săptămînii. SEBASTIAN, T. 155. Venea să ne ia pe toți de-acasă, cînd se crăpa de ziua. MOROIANU, S. 21. Am venit la ține să te rugăm ceva. DAN, U. 269. A venit să mă întrebă dacă i-a sosit leașa. ULIERU, C. 11. Tată, am venit să socotim mîntu. STANCU, D. 175. Moromete, ... dacă nu vii la primărie să plătești, peste două săptămîni... te iau și pe dumneata, nu numai căii. PREDĂ, M. 159. Tatăl celui vinovat a venit la Gherghina pîrcălabul... și i-a dat jumătate din satul Topoloveni. STOICESCUL, S. D. 149. Am venit să-ți dau de știre Că mi-e Badiul la pieire. ALECSANDRI, P. P. 126. M-oi face-un pînăș și-oi veni să-mi dai sălaș! JARNIK - BIRSEANU, D. 74. Sfînta Vinere... au venit ca să te depesească, că te-ai apucăt de spălat cămășile asupra țilei ei. SBIERA, P. 301. La mîn-or vînt, Cinci, patru voinici, Toți cu capul gol Și toți cu topoară, Toți să mă doboară. MARIAN, I. 103. Venea lumea de lume de... se mîina d-așa frumusețe. STĂNCESCU, B. 161. Să-mi dai fata, înlățate împărate! de aceea am venit. SEZ. II, 155. Iată, moșu de la oi Vini să facă război. ALEXICI, L. P. 178. Las' să trăiască și el! Nu vine să vă deschidă ușa și nu vă cere nimic. RĂDULESCU-CODIN, I. 27. Io n-am venit să prînzesc, Că io-am vînt să ținguesc. VICIU, COL. 89. Biata babă a cunoscut că slăcăul cel zdravăn și frumos venise să se însoare. FURTUNĂ, V. I. Iel o vînt să-i bînuie că de ce o bătut pe frate-său. T. DINU, T. O. 22. O vînit ea, Fata Păchirii, după ștrîmfli și după papuci, să-i dau. T. PAPANAGHI, M. 166. Dă drumu calului să pască!... Și cum i-a dat a și vînit dă l-a luat la obor. GR. S. IV, 113. O zînit un țurc și l-o legat c-o spargă de oțal. ARH. FOLK. I, 162. Am vînit să-ți dau zapistu. ȘANDRĂ-BRÎNZEU, JINA, 51. Nu vine la lume că-i rușine. ALR. I^o302/584. După ce-ai venit p-aice, De faci între oameni frice? FOLC. TRANSILV. VII, 256. Vine să te ia pe tine Să te ducă-n țări streine. FOLC. OLT. - MUNT. IV, 19. La mămăliga mare, vin multē haimanale. ZANNE, P. III, 607. Vițelul nici nu l-a tăiat, și mușterii, pîntru piele au venit. PANN, P. V. II, 68/21. cf. ZANNE, P. I, 694. Moș Ion știe, el să vie să vă spuie. PANN, P. V. III, 153/24, cf. II, 15/13; ZANNE, P. III, 245. Nașa știe, nașa să vie, se spune cînd cineva nu se poate lipsi de un îndrumător, nu acționează fără acesta. Cf. ZANNE, P. IV, 484. ♦ (Construit

cu dativul pronumelui personal) *Veniră-i olăcari, de-i dederă veste cum domnia este dată lui Alexandru Vodă.* SIMION DASC., LET. 206. *Viindu-i [lui Corvin] săcuși și alie multe oști unguști din sus... acumi mai cu bună gloată au purces iară.* M. COSTIN, O. 282. *Comisariul regesc ne veni și... a făcut cea mai bună impresiune asupra noastră.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 143. *Alaltăieri seară... mi-a venit un fărăn de la Mîndrești.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 200. *Ne-a venit și sol de la hațul din Crim.* SADOVEANU, O. XIII, 173. *Bucură-te, mănăstire, Mîndră floritică-ți yine... Da-ți vine să vestejească.* MARIAN, I. 284. *Cum să nu ne veselim, Cînd și nouă că ne vin Veseli, buni colindători?* VICIU, COL. 37. *Chiar acasă am să-ți vin, nu te teme, bădică!* FURTUNĂ, V. 21. *Nu mî-o vînit oameni la cumpărat.* ALR SN IV MN h 1020/219. *Gata-i șna, jupîneasă, Că-ți vin lucrători-acasă.* MAT. DIALECT. I, 106. (Regional; însoțit de un pronume reflexiv în dativ) *Mînd-ș domnii slugile, Să-mi deschid eu ușile... Vie-și domnu ștujilor, Că ști treaba ușilor Și dulceața buzilor.* MÎNDRESCU, L. P. 75. *Ce voinic mă auzea? Voinicel păcurărel-Din vîrfușul plaiului... El la mine și-a venit Și m-a oprîi șî-i mai zic.* BUD, P. P. 20. *◇ F i g . Somnul veni să sărute genele de aur ale frumoasei noastre soațe de călătorie.* BOLINTINEANU, C. 138/20. *De atunci îmbuc trîmbița și rup urechile celor ce mă ascultă, de cite ori vine de mă cercară uritul.* ALECSANDRI, O. P. 279. *Pe mii de drumuri umbre se ridică Și parcă vin să fure parfumul florilor.* DENSUSIANU, L. A. 33. *◇ (Cu determinări modale, elemente predicative suplimentare etc.) Îmblîndu îmbla și plîngea, lepădîndu semențele sale; e vîindu (vîindu S, venind D) viru (viru S, venri-vor H, vor veni D) cu bucurie.* PSALT. 273. *Luăți aminte de mincinoșii proroci, ce vor veni cătră voi în veșminte de oaie.* CORESI, TETR. 13. *Venit-au cu blîndețe ca să te apropii cu îndrăznire cătr-însul.* VARLAAM, C. 70, cf. 336. *Să viniți cu credință bună... să luați tof svînta natură.* (a. 1661). GCR I, 181/27. *Un părinte, anume Zaharia... veni la dînsul cu... smerenie și ispovedi cătră dînsul toată țaina sa.* GAVRIL NIF. 14/6. *Te poftescu să-mi faci știre, să știu cum oi scrie la stăpînul meu, la împăratul, căci eu n-am venit pe bătaie, ce pe pace.* NECULCE, L. 241. *Lașinii ca prietenii vîind, ca vrăjmașii cei mai răi au făcut.* CANTEMIR, HR. 423. *Lață împăratul tău yine la ține blînd.* ANTIM, O. 184. *Să nu vă închinați acelu țîlharu și lotru, feciorul lui Filip, că voi veni cu sabia și vă voi școate de la acest țîlharu.* ALEXANDRIA (1794), 79/6. *Vă place Furis a veni cu înșelăciuni. S-a spăria pruncii din tăciuni.* BUDAI-DELEANU, T. 203. *Muntenii șîlji de nevoie, Sau la război ar vrea să cuteze, Sau venînd înșis de bună voie... Pe sine și țara-și vor supune.* id. ib. 244. *Viu preparat a căpăta grație... sau a te îmbuna, dacă mai fii ură asupra mea.* ARISTIA, PLUT. 327/13. *Veni plin de supărare.* ALEXANDRESCU, O. I, 300. *Geaba vin... cu vorbe mari, arătînd ceea ce fac, pentru binele patriei. Nu ceea ce fac, ci cum fac, iată costiunea.* EMINESCU, O. XI, 219. *A doua zi după asta, iaca și mătușa Măriuca lui moș Andrei vine la noi, c-o falcă-n ceri și cu ȳa-n pămînt.* CREANGĂ, O. 209. *Dascălul, un om foarte seris, a venit supărat.* CARAGIALE, O. I, 131. *Prislea veni cu rugăciune către tată-șău.* ISPIRESCU, L. 82. *Ei trebuiră să plece capul căci venise cu minele goale.* XENOPOL, I. R. VI, 62. *Ca sorbită de vîntul turbat, așa veni de cătrănită.* DELAVRANȚEA, H. T. 148. *Venise liniștită cu cățația în bațistă.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 216. *Cînd Salvina îl chemă la prînz, veni rău dispus.* AGÎRBIȚEANU, A. 162. *Învățătorul îl chemă și el veni ascultător.* VOICULESCU, P. II, 48. *Mi s-a părut că el a venit pus pe pețală, nu pe petreceri și pe sərbători.* P. CONSTANT, R. 99. *Atunci s-au improvizat tîrgușoarele. Evreii au venit ca specialiști, umplînd această necesitate.* SADOVEANU, O. XX, 317. *El veni cu chivără și-nzorzonat.* ARGHEZI, S. M, 61. *Eminescu... venise în calitate de corespondent al ziarului „Timpul” la dezvelirea statuii lui Ștefan cel Mare.* CĂLINESCU, C. O. 227. *Vîn ca un om cinstit și mă tratați ca pe un bandit.* MAGAZIN IST. 1967, nr. 5, 10. *Învie pe nemernicii aștia ce veniră cu gînd rău asupra casei tale.* RETEGANUL, P. I, 8. *Hei, Anita crîșmăria! Ce vii așa înfocată?* FRÎNCU-CANDREA, M. 221. *Ai avut noroc, Drăgan Cenuș, că ai vînit cu bini, dar si hî vînit cu rău, nu știu, zău, cum ira!* O. BÎRLEA, A. P. I, 223. (Construit cu dativul

pronumelui personal) *Ziceți fetele Siomului, adecă împăratul tău vine ție blînd.* CORESI, TETR. 46. *De mila ta, Doamne sfînte, Și de giudeț fiind minte, Voi cînta ș-oi înțeleg... Ca să-mi vii fără de greață.* DOSOFTEI, PS. 340/10. *Au venit „ție blînd”, adecă spre ocăr, spre necazuri... și spre bătaia a răbda.* ANTIM, O. 186. *◇ (Cu determinări ca „în vis”, „în somn” etc.) Vine cătră elu ingerul Domnului în vis și zise lui: du-te (a. 1550-1580). CUV. D. BĂTR. II, 284/11. Și venri ingerul în somnu noaptea... și-i zise lui: păzește-te pre tine.* BIBLIA (1688), 23¹/29. *Astă-noapte veniră dumnezeii voștri la mine și mă certară foarte rău pentru voi.* ALEXANDRIA (1794), 58/1. *Cei rămași acasă... numai noaptea, în trîdnicele somnuri, veneau la ei, ca umbra cu aripi de visuri.* SADOVEANU, O. XXI, 97. *A venit Sfințu Neculai pîn vis la moșu.* GR. S. V, 38. *◇ (În construcții interogative sau exclamative, arată surprinderea, iritarea, revolta) Vii să dzic că din fire așe ești tocmîu, ca de pre uscat fiind, putere să aibi prin multă vreme în apă?* CANTEMIR, I. I. I, 44. *Cum vin eu acuma să spun „despre ceea ce se-nîmplă” ceva cu totul diferit?* EMINESCU, O. XIV, 371. *Vii tu, un copil, și vrei să mă înveți ce mai am făcut?* BARBU, PRÎNC. 51. *Cum vii să vorbești despre principiu, „ut pictura poesis” la Maiorescu, noțiune la care nu face nici cea mai palidă aluzie și pe care n-o aplică?* ROMÂNIA LITERARĂ, 1982, nr. 7, 19/2. *◇ (La prez. ind. pers. I și 4, precedînd verbe ca „a spune”, „a zice”, „a întreba” etc., ca formulă protocolară de a se adresa, de a relatea etc.) Cîntită și a mea iubită soră, viu a răspunde scriselor dumitale (a. 1702).* BUL COM. IST. II, 240. *După ce am arătat feburile stilului... acum venim a face o împărțire a stilului mai specială.* HELIADE, O. II, 20. *Viu a depune în folosul omenirei acest mic prinos.* DRĂGHICI, D. VIII/24. *Vin a te ruga ca, dacă s-ar afla în Brașov niște cîntece frumoase românești... să faci bine să mi le trimiți pe poștă.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 147. *Noi venim mirarea noastră la mormîntu-ți a depune.* ALEXANDRESCU, O. I, 72. *Viu a cerceta despre fericita și mie foarte scumpă sănătate a panevgheniei tale.* FILIMON, O. I, 100. *Cu astă cale vîn a-ți mulțami pentru bunătatea ce ai dovedit... față cu redacțiunea „Concordiei” (a. 1866).* BARIȚIU, C. II, 213. *În exemplul ce viu a cita... putem zice: girla crește și girla s-adăogă.* CANELLA, V. 83. *Venim a căuta aci ceva mai mult decît știința.* BARONZZI, I. C. III, 31/18. *Viu să-ți adresez și felicitările și expresia simpatiilor mele.* ALECSANDRI, S. 10. *Noi venim, a apăra inteligența colegilor de peste Carpați în contra propriului stil al d-lor, care o ascunde întruciva.* MAIORESCU, CR. I, 177. *Vin a reimprospăta numele lor în memoria unor urmași nedeșni.* EMINESCU, O. IX, 128. *Vin să depun lacrimile sărmanei Bucovina pe mormîntul domnului martir Grigore Ghica.* CONV. LIT. IX, 293. *Viu să-mi îndeplinesc o datorie către memoria lui.* REV. IST. IX, 242. *Vin să mai adaog și eu cîteva note și însemnări spre a completa cele scrise.* ARH. OLT. V, 284. *◇ (Prin lărgirea sensului și f. i. g. cu accentul pe ideea determinării unei acțiuni sau a intervenției într-o acțiune, într-un proces) Și au venit cuvîntu Domnului de i-au zis să lase pustia și să meargă în părțile Iudeii.* ANTIM, O. 66. *Legiuirile nouă imitate din Europa, și mai puțin crestine, veniră a degrada pe femeie foarte mult inaintea dreptului.* HELIADE, O. II, 50. *Doctrinile lui Moisa și ale lui Hristos veniră să rennoiască neamul omenesc.* NEGULICI, E. I, 110. *Aceste datine... erau pregătite în inima obștiei cînd legea au venit de le-au pus în lucrare și faptă.* RUSSO, S. 154. *Rețera lipsa de barieră între Moldova și Muntenia, ... dar aceași lipsă de barieră, atît de rea, a venit apoi să agiute la realizarea unirii moldo-muntenie.* HASDEU, I. C. I, 34. *Trebuia învedereat ca o civilizațiune prea activă, prea tare, să vie, mai întîi, să frămînte... toate aceste elemente necoerente: trebuia să se facă mai întîi o puternică centralizare de interese.* BARONZI, I. C. II, 37/11. *Realitate, cea mai aprigă dușmană a inchipuirii, vine de se pune necontentî dinaintea ei și o întunecă fără mila.* ALECSANDRI, O. P. 245. *Spiritul este irezistibil împins spre unitate și... nici o percepțiune contrară nu vine să oprească această tendință.* CONV. LIT. IX, 310. *Influențele bizantine, italiene, germane și moșcovite... vîn să coloreze cu raze mai vii tabelurile aspre și întunecate ale luptelor noastre politice din trecut.* ODOBESCU, S. I, 335. *Discursul-program al d-lui*

prezident de consiliu a venit să confirme numai decît p reerea noastră. EMINESCU, O. XII, 155. *Faptele au venit să ne dea dreptate foarte curînd.* id. ib. XIII, 232. *O împrejurare neaşteptată vine să mă împiedice de la îndeplinirea cuv ntului ce v-am dat zilele trecute.* CARAGIALE, O. VII, 229. *Mai multe alte împrejurări vin să confirme această etimologie.* MARIAN, O. II, 27. *Politica rusească trebuie să finteasc ... a st rni astfel un conflict..., pentru a avea dreptul de a veni să împacă o stare de lucruri amenin toare.* XENOPOL, I. R. XII, 87. *Alte sf r m turi veneau să se adauge celor vechi.* ANGHEL, PR. 84. *Zgomotul unei trăsuri, oprită peste drum, vine să-l trezească.* BRĂTESCU-VOINEŞTI, P. 244. * n afară de temperatur , precipita iunile atmosferice sînt al doilea element care vine să determine clima localităţii.* PĂCALĂ, M. R. 11. * n acelaşi sens vin să coroboreze  i tradi iile populare aromâneşti.* GR. S. I, 90. *La aceste lipsuri vin să se adauge în viața moşului  i altele.* ib. II, 33. * n domeniul baladei populare această tendin a vine uneori să împingă cadrele timpului până la vagul neguros al atmosferei basmului.* ARH. FOLK. I, 59. *Pe albul des virşit al poalelor, zadia vine să completeze nota de rară elegan a pe care o dau liniile simple  i pure.* APOLZAN, P. I. 154. *C ntecul adresat f in ei concrete a Laurei... vine să înlocuiască idealul doamnei-înger... a celorlalți poezii din şcoala dulcelui stil nou.* VIANU, L. U. 20. *O amintire care-l p indea ca dintr-un ungher neştiut venea să-i întunece ispitirea clipei.* VINEA, L. I, 8. * zvoare noi vin să răstoarne unele din afirma iile făcute în trecut.* MAGAZIN IST. 1974, nr. 4, 15. *Metafora... vine să se adauge într-un fel polisemie.* SCL 1978, 356. *Pu ine observa ii noi vin să se adauge celor formulate până acum.* L. ROM. 1980, 43. ◊ E x p r. **A veni pe capul cuiva** = a cauza cuiva suferințe, necazuri etc. *Vin pe capul omului  i zile grele de sărăcie.* SEVASTOS, N. 53. **Bine ai (sau a i) venit (sănătos, sănătoşi)** formulă de salut¹ cu care este  nt mpinat un oaspete. *Bine ai venit, Alexandre, a toată lumea  mp rat.* ALEXANDRIA (1794), 64/12. *Apropiindu-se de Alexandru Vodă, se  chin r  p n  la p m nt, fără a-i săruta poala, după obicei.* – *Bine a i venit, boier! zise acesta silindu-se a zimbi.* NEGRUZZI, S. I, 138. *Se mai faci, Iancule? Bine ai venit! Şezi de m n nc .* GHICA, S. 281. *Bine ai venit, vere Ştefan!* ALECSANDRI, T. 1335. *Eu nu-ţi voi zice: Bine ai venit!* BOLINTINEANU, P. I, 27. *Orice g nd ai,  mp rate,  i oricum vei fi sosit, C t sîntem încă pe pace, eu  i zic: Bine-ai venit!* EMINESCU, O. I, 146. *Bine-ai venit, frate Dănilă!* CREANGĂ, P. 44. * nchiasul, cum i-a văzut de departe, a ieşit să-i  nt mpine  i... le-a zis: – Bine a i venit sănătoşi.* ISPIRESCU, L. I, cf. TDRG, CADE, SCRIBAN, D. *Bine a i venit la noi, fraţilor, să-   chinat vatamanul.* SADOVEANU, O. XVIII, 176. *Bine ai venit, nepo te.* STANCU, D. 72. *Bine a i venit, răspunse Aristifa.* PREDĂ, M. 235. *Bine-a i vint la casa mea... Şi prea mult m-oi bucura Cu mine de- i ospăta.* JARNIK – BİRSEANU, D. 493. *Bine ai venit, fl c ias, întră  n ntru, zise mătuşa... deschiz nd poarta.* STĂNCESCU, B. 262. *Bine-ai venit sănătos pe la noi! zise pomojnicul, s r nd în sus de bucurie.* RĂDULESCU-CODIN, I. 35, cf. ALR I 1500/129. *Bine-a i venit! Uite eu mi-am pus în g nd Să vă fac o veselie.* FOLC. TRANSILV. VIII, 497. *Noapte bună, maică,  i bine-ai venit!* O. BİRLEA, A. P. II, 412. (Substantivat) *Cînd soseşte solul... se face slobozire de toate tunurile, în ch pi de bine au venit.* GHEORGACHI, LET. III, 322/35. *A făcut un semn din cap de „bine ai venit” (a. 1867).* MAGAZIN IST. 1969, nr. 5, 95. **Bine că ai (sau a i etc.) venit**, formulă prin care se eviden iaz  mulţumirea fără de oportunitate  sosirii cuiva. *Bine că ai venit: până vom oblici pr  toți, pre c i scrie c t stif, să-i prindem.* URECHE, L. 208. * n sf rşit, bine c-ai venit!* D. ZAMFIRESCU, A. 26. *Bine că ai venit... Vreau să vă ştiu p reerea.* CAMIL PETRESCU, T. I, 31. *Bine c-ai venit – zise Aglae – că e  ncercat  r u.* CĂLINESCU, E. O. II, 290. *C  bine c- i venit, oameni buni, că nu şti m ce să mai fac, a spus femeia bucoaro .* PREDĂ, M. 70. *Bine c-ai venit, că to am fost rătăcit  i mi-a ieşit ăsta nainte.* GR. S. V, 289. (Construit cu dativul pronumelui personal; intervine ideea de amenințare) *A  bine că mi-ai venit Făt-Frumos! – zise ea, făcîndu-se iar scurtă – ia acum hai la luptă, acu om vedea cine-i mai tare.* EMINESCU, O. VI, 320. (Transilv.  i prim-Mold.) **A veni la uşă (sau la pragul) (cuiva)** sau **a-i veni (cuiva) la uşă** = a se

prezenta la cineva pentru a-i cere ospitalitate, ajutor, bun voin . *Să vii  i la pragul meu, Să te miluiesc  i eu, C-o m nuş  de t r f .* JARNIK-BİRSEANU, D. 261. *Fetelor, să nu vă g ndi , c-am să iuu la uşă voastră.* ALR I 313/180. *Mai mult nu mă cert cu dumneata  i mai mult nu-  mai g u la uşă.* T. DINU, T. O. 20. *La uşă saracului nu vine nici un c ine.* ZANNE, P. V, 561. (Prin sud-estul Mold.) **A veni la colaci calzi** v. c   l a c. (Prin Mold.) **A veni ca la borş**, se spune despre o persoană care, prezent ndu-se undeva, pleacă de acolo în grabă. Cf. id. ib. III, 481. (Popular) **A veni (undeva) după** (cineva sau ceva) = a căuta (pe cineva sau ceva)  n locul unde se află, se adăposteşte, se ascunde etc. *Trebuia atunci să spun din ce sat era băiatul  i ar fi venit jandarmul după el  i ar fi fost vai de via a lui.* PREDĂ, R. 251. *După el am venit, vezi de mi-l dă.* RETEGANUL, P. I, 32. *Tinărul nostru  mp rat... A oblicit la d-voastră o floare... Noi după dînsa am venit, Să o ducem în cur ile tinărului  mp rat.* FRÎNCU-CANDREA, M. 158. *Acela Ce  -a v ndut nevasta, Să vie după d nsa, Că-napoi o-a căpăta:* BUD, P. P. 15. *C tr n , pentru  ne Vin  ndari după mine.* MAT. DIALECT. I, 107. *Să mergi la părinţi să spui... După mine să nu vie; Să r min să ard în foc, Dacă n-am avut noroc.* FOLC. OLT. – MUNT. V, 470, cf. O. BİRLEA, A. P. I, 593. **A veni în numele cuiva** = a) ( i în forma a veni din partea cuiva) a se prezenta (undeva) ca trimis¹, ca reprezentant al cuiva. *Vine...  n numele societăţii... alarmate... să puie z g te de aramă anarhie.* CONTEMPORANUL, I, 147. *Astă noapte mi se părea că vorbesc c-o stea,  i steaua mi-a spus că vii din partea împăratului ce mă iubeşte.* EMINESCU, O. VI, 322. *Primi vizita a doi necunoscuţi căre veneau în numele d-lui Herman.* D. ZAMFIRESCU, A. 42. * ndr zneşte, mişele, c utei z  spui că vii din partea fiului nostru Dămian?* SADOVEANU, O. XIII, 120. *Vin din partea Ministerului Industriei.* DEMETRIUS, C. 26. (Prin lărgirea sensului) *Se naşte următoarea dilemă: sau Franţa vine în numele Europei... sau vine în numele Austriei,  i atunci s-ar putea recuza mijlocitorul, de vreme ce cu Austria ne-am  neles mai demult.* EMINESCU, O. XII, 109. ( n limbajul bisericesc, în legătură cu Iisus Hristos, ca trimis al lui Dumnezeu pe p m nt) * n numele Tat ului venit-au Domnul, cum  i  nşus zis-au că: Eu venii în numele p rintelui meu.* CORESI, EV. 105, cf. 104. *Blagoslovit ești cela ce vii în numele lui Domned u.* VARLAAM, C. 66. *Bine e cuv ntat cel ce vine în numele Domnului.* ANTIM, O. 184, cf. 140; b) ( nvechit) a se prezenta (undeva) d ndu-se drept altcineva  i uz nd, prin înşelăciune, de autoritatea acestuia. *Veghe i-vă să nu cumva neşine voi pril steasc .* Mulţi vor veni în numele meu, gr nd: eu sînt Hristos, şi mulţi vor pril sti. CORESI, TETR. 54. (Prin lărgirea sensului) *F r delegea, sub diverse forme,  i d  nume de lege,  i încă de lege pozitivă.* *Discordia vine în numele concordiei, spre a dezbina oamenii  i popolii.* HELIADE, O. II, 54. **A veni în vedere v. vedere (I).** ( nvechit) **A veni înainte** = a) a se afla, a se găsi, a se  nt lni (pe parcursul unei relatări, a unei expunerii). *De câte ori va veni înainte cuvîntul acesta... se  nelege consiliaru... care cărţi pre rom ni.* BOJINCĂ, R. 13/31. *Ac  în cartă] vine mai  nt i, înainte, numele vlahilor.* id. ib. 29/4. * n tr gedia „Galilei” a nemuritorului Ponsard vin înainte m i multe observa iuni:* ap. MAIORESCU, CR. I, 151; b) (despre fapte, evenimente) a se  nt mpla, a avea loc, a se p trece (II 5). *Cu regula aceasta ne folosim între tovarăşi  i în negu t rie  i în mai multe  nt mpl ri ce vin înainte.* NICHIFOR, P. 137/8. *Avui lupte mari... Veniră multe lucruri înainte.* VASICI, ap. BARIŢIU, C. II, 129. ◊ A se adresa cuiva, a solicita ceva cuiva. *Eu trebuiec de tine a mă boteza- i tu vii c tr  mine.* CORESI, TETR. 5. *C i năpăstuiţi să vie la mine  i- i vor afla dreptatea.* FILIMON, O. I, 287. *O, mag, de zile vecinic, la-tine am venit, Dă-mi înapoi pe-aceea ce moartea mi- r p it.* EMINESCU, O. I, 93. *Să nu mă laşi!... Viu la tine sigur că n-ai să mă refuzi.* CARAGIALE, O. II, 114. *Cine are trebuința să vie la dînsul.* ISPIRESCU, L. I. *Am venit la d-ta ca la conducătorul  i capul noiei partii (a. 1884).* BARIŢIU, C. II, 264. *Trebuia să vii la mine cu procesul! Eu te scăpăm... R u ai făcut că m- i ococlit.* REBREANU, I. 350. *Vino la mine, dacă se ivesc greut fi care te depăşesc.* PREDĂ, R. 85. * n ltate  mp rate, N-am venit la mila ta.* DENSUSIANU, T. H. 288. *Că*

mai g'ine la mine? GR. S. III, 345. *De nu te cunoașteam, la tine nu veneam!* ZANNE, P. IV, 242. ♦ (Prin extensiune) *O cestiune gravă... va veni înaintea acelor adunări.* EMINESCU, O. XI, 389. (Despre bolnavi) *A consulta un medic. Ia-te aminte, deaca ai venit la doflor, să nu te duci neîmădăuit.* ANTIM, O. 234. *La ea vin tot felul de bolnavi.* ULIERU, C. 29. ♦ (Popular) *A se prezenta la o persoană de sex feminin pentru a o cere în căsătorie.* V. p e ț i. *Nu se toarce de la Ignat pînă după Bobotează, ca să meargă bine vitelor și să vină pețitori felor.* PAMFILE, S. T. 200. *Fetele cred că lovind cu ceva în rastul casei o să vină feciorii.* PĂCALĂ, M. R. 160. *Ieși afară și te roagă La păreți, la chiotori, Ca să-ți vie pețitori.* JARNIK - BÎRSEANU, D. 446. *Intră pețitorii-n sat. Scoate coastă din lădoi Doar'or vini și la noi.* MÎNDRESCU, L. P. 156. *A noastră cinstiță împărăteasă, știind bine Că pînă acum nu i-a mai venit nime, Șeade în cămară supărată.* FRÎNCU-CANDREA, M. 159. *Du-te-n fundul grădinii, la firuțul neghinii, Că doar 'badea ji-a veni. Da' dacă nu-i descînta, Bădița nu te-a lua.* BUD, P. P. 46. *Vin, într-o sară, pețitori la față.* FURTUNĂ, V. I. *Vinu-ți, lele, pețitori? - Vinu-mi, bade, - arareori.* BÎRLEA, L. P. M. II, 210. *Nu veni, mindruț, la noi, Că mama nu mîi-a da boi, Ci te du la cea găzdacă, Că j-a da doi boi ș-o vacă.* T. PAPAHAĞI, M. 31. *Le la noi o vecină vrenică... G'ine cîte cineva, îi place, face vorbă, da să strică toate... N-are zestre.* GR. S. IV, 120. *Vin pețitori sara și... să tomnesc.* BL III, 175. *Am dorit să mă mărit. Mi-au venit băieți din sat, Și mămica nu m-a dat.* FOLC. OLT. - MUNT. III, 505. *Sîntem dă măritat, nu vine niminea la noi.* ib. VIII, 138. *După care aș merge ru mă cere, Care vine Nu-i de mine.* ZANNE, P. II, 608. ♦ (Întărit prin „în pețit”, învechit și regional, „în pețite”, regional, „pe credință”) *Venea-n pețite cineva s-o ceară, Ca să se mărite.* PANN, P. V. II, 98/28. *Fii de împărat carii veniseră în pețit la fiica cea mică, se îmbufnară de rușinea ce pășise pentru că fiica împăratului alesese pe cheleş.* ISPIRESCU, L. 154. *Odată au venit oameni la dînsa în pețit.* SBIERA, P. 220. *Veni în pețit un flăcău nalt și sprincenat de-i plăcea și fetișcaneii.* ȘEZ. I. 284. *Ai să-m si mnie de femeie... Pă sîmbăta sara io viu pe credință la tine... Să ști să si pregătită.* O. BÎRLEA, A. P. I, 593, cf. 594. *Toți împărații ați venit La fata mea în pețit.* BALADE, I, 459. *Duminică venim în pețit.* T. DIAL. M. I, 306. ♦ Expr. (Prin vestul Munt.) *A veni cu ploșca v. ploșcă (I).* ♦ (Jur.; de obicei cu determinări ca „înaintea”, „spre înfățișare”, „de față”, „la judecată” etc.) *A se înfățișa (ca parte) în fața unei autorități judiciare sau a unui organ de justiție.* V. c'o m p a r e a. *Se audză, dzise, „cîndtu clevetnicii tăi venri-voru”. Și porinci eu întru tindele lu Irodă se-lu străjuiască.* COD. VOR. 28/12. *Apoi vineră doi mincinoși mărturie și ziseră... pociu sparge besearca lu Dumnezeu.* CORESI, TETR. 63. *Alții, de le va păre cu strîmbul, să vîi de față înaintea Domnii meli (a. 1583).* IORGA, A. I, 130. *Scriem și mărturisim cu ceastă scrisoare a noastră cum au venit înaintea noastră Șandru din Rusi, ficiorul cupariului din Filipești, de a lui bunăvoie (a. 1591).* GCR I, 38/23. *Au venit înaintea noastră și înaintea boierilor noștri a Moldoviei... de nime silită, nici asuprită, ci de a ei bunăvoie, și au dat toată parte ei de ocină (a. 1610).* IORGA, A. I, 128. *Cui va păreă strîmbu să vie de față, căci așa iaste învăț(a)tura Domnii mele (a. 1614).* I. BIANU, D. R. 27. *Au venit înaintea noastră sluga Domnii meale... și ș-au vîndut a lor dreaptă ocină (a. 1633).* IORGA, S. D. XXII, 206. *Au vînit călugări de la mănăstire de la Săcul înaintea noastră... cu cartea Mărie(i) sale; lui Vodă, cum au avut pîră pentru vad de moară că au fost înecat (a. 1640).* C. GIURBESCU, P. O. 258. [Dacă] un om oarecare... are veni de ari' arăta pre cineva cătră giudeț... acesta face prepus; cum să fie făcut el acel furtușag. PRAV. 65. *Nimic să nu cuteze a s-amestêdă preste cartea Domnii mele, pînă nu va veni de față] (a. 1648).* GHIBĂNESCU, S. I. XXV, 7. *Fostu-au venit satul Vlădeștii de s-au fost plîns înaintea Radului Vod(ă) Leon în divan (a. 1677).* ARH. OLT. IX, 327. *Facim știre cu această scrisoare a noastră precum că au venit înaintea noastră Ionășcu Prescurnicel (a. 1719).* ȘTEFANELLI, D. C. 27. *Vîind amîndouă părțile înaintea noastră și cerêșînd cu amărîntul, am întreat și pî o parte și pî alta (a. 1737).* ARH. OLT. XIX, 97. *Cînd vor veni să (să) giudec(e)... va hotărî giudecata (a.*

1742). IORGA, A. II, 373. *L-au chemat și cu soroc... să vie la giudecată (a. 1746).* GHIBĂNESCU, S. I. XXV, 27. *Au vînit înaintea noastră Chirila Vlăge și Nicolai Vlăge... jeluind cum că le-ar fi împresurat o moșie Vasile Strejeriu (a. 1749).* ȘTEFANELLI, D. C. 48. *Nici pe acea hotărnicie nu s-au odihnit Constantin Vărzaru și au venit aici de s-au judecat de față cu igamenul înaintea Domniei sale (a. 1755).* IORGA, A. II, 327. *Vîind înaintea Domnii mele, ne-au arătat hrisoave... pentru așezarea birului lor (a. 1764).* FURNICĂ, D. C. 19. *Au venit denaintea noastră Vasile Todașcu... pentru pricina unui moșii (a. 1768).* ȘTEFANELLI, D. C. 97. *Vîind iarăș di față epîtropol Grigor(i) Cărstei și cu amîndouo surorile Irina și Dochîța, au arătat că și-au împărțit moșioarele cu dreptate (a. 1773).* id. ib. 112. *Să vie la domnie cu cartea aceea a ispravnicilor și să ia hotarnici întii din boiernași (a. 1776).* PRAV. COND. (1780), 186. *Vîind față înaintea noastră, să arate dumn(nea)lui polcovnicul ce dovezi are (a. 1785).* FURNICĂ, D. C. 117. *Nemulțumindu-să cu giudecata... să vie la divanul g(ospod) (a. 1799).* id. ib. 208. *Să binevoiască a porunci numitului sudit de a veni în judecată (a. 1826).* DOC. EC. 361. *Bătînd ceasul de amiază zi, să pune celorlalți jeluitori altă zi cu vadea, ca să vie la divan.* CANTEMIR, S. M. 235/5. *Măglașii ocniei Teleaga au venit cu jalbă către stăpînire (a. 1832).* DOC. EC. 518. *Debitoriu au dat faliment; din care pricină au venit a doua și a 3-a persoană în proșes.* NICHIFOR, P. 81/13. *Au venit Drăgan și Dobroslov înaintea Domniei mele și... pîră pe Stoica (a. 1839).* ARH. OLT. IX, 179. *Astăzi veniră vătășii dimpreună cu jurații arătînd nesupunerea măglașilor (a. 1848).* DOC. EC. 949. *Dumnealui Sărdaru Brățășanul, ... primind în vreme fîtația, n-au venit la judecată (a. 1852).* ARH. OLT. IX, 51. *S-au sculat țîrgoviștenii, cu mic cu mare, ș-au venit la divan, la București.* GHICA, S. 260. *D. Ciurcu vine înaintea juraților.* EMINESCU, O. XIII, 240. *Îi întentase parchetul local mai multe procese de presă. Pînă să vie prevenîntul în fața justitiei... el... s-a dus pe lumea cealaltă.* CARĂGIALE, O. IV, 149. *Pe la 1570, sub Bogdan, fiul Lăpușneanului, mai mulți greci vin înaintea domnului.* XENOPOL, I. R. VI, 36. *Veneau pentru vechi procese - cu multă îndoială față de judecățile vremelnice.* SADOVEANU, O. X, 87. ♦ E x p r. (Regional) *A veni (la cineva) pe ponoșlu v. ponoșlu (I).* (În trecut) *A veni cu jalbă în proșap v. proșap (I I b).* ♦ (Despre plîngeri, reclamații etc.) *Eu stătui înaintea ispravnicului... să venise pîră prespe el.* CORESI, ap. GCR I, 16/15. *Veni jalobă din țîrg la divan.* M. CÔȘTIN, O. 90. *Altă jalobă să nu mai vie la Domnia mea (a. 1680).* IORGA, A. II, 385. *Popo, ce nu giudeci drept cînd îți vin cărțile mele? N. CÔȘTIN, LET. II, 62/9. Pentru ciobotelé ficiorilor dum(i)lor noastre ne-au venit jalobă că ieu cîte 6 orți și 2 lei (a. 1742).* IORGA, A. II, 373. *După dreptate ce s-a căde să-i judeci... ca să nu-m mai vie jalobă (a. 1768).* ȘTEFANELLI, D. C. 99. *Judecătorii ispravnicului... să să stringă la locul dă judecată și să judece și să facă alegire a pricinilor ce vor veni cu tot felul dă nevoință (a. 1775).* PRAV. COND. (1780), 168. *Făcînd mare nedreptăți, au venit ponoșluri de la boieri și de la seraci la urechile domnului.* ȘINCAI, HR. III, 267/3. *Dar vinînd pîrre nencetată, Vru să știe cu temei de sint Oare acele toate adevărate.* BUDAI-DELEANU, T. 155. *Certele cresc... Mergem la gubernătorul, îi propunem lucru, îl aprobă... Pîrre vîn din nou, să modificăm.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 33. *Orice delict, fie de natură privată, fie de natură publică, care se consumă și se comite prin presă, nu poate veni decît înaintea Curții cu Jurați.* EMINESCU, O. XIII, 240. ♦ *A se alătura cuiva, a trece de partea cuiva; a deveni asociat, partener, adept; Șhijitorii... au început... a să rîmpe de la boieri și a veni la Ștefan Vodă.* M. CÔȘTIN, O. 62. *Șerban-Vodă, după ce i-au vădzut că au venit la dînsul, tare ș-au bucurat.* NECULCE, L. 87. *Fiul unic al monarcului dănez... ardea de a veni supt stîndardele tale.* PÎCLEANU, I. I, 154/12. *Dacă te este lor cu puțință să vie către aceștia, carii sint părinți ai lor.* ARISTIA, PLUT. 300/26. *Are necaz că celtiorii ei vin la „Federațiunea”, dar eu ce sint de vînd?* BARIȚIU, C. II, 225. *Sint dîșmănit și prigonit de Măria sa Georgie Vodă și totuși vîi cătră mine.* SADOVEANU, O. X, 160.

II. (Mișcarea se realizează pe verticală) I. (De obicei determinat prin „jos”) A se deplasa de sus în jos (pe o suprafață); a se lăsa în jos; a coborî, a scoborî (I I). *Fratele vostru cel mai mic gios cu voi nu va veni.* PO 157/22. *Ei și cu toată oastea s-au despărțit de Petriceico Vodă și vin în gios la dînșii.* NECULCE, L. 53. *Aflindu-să giupineasa lui Iordachi cu multă bejanie pe Oituz, la un sat Grozăști, de frica unui poghiaz leșesc ce viniè din sus, au apucat numai è, Iordăchioaie singură, cu rădvanul.* id. ib. 99. *De la munte vin în jos noao pîlcuri* (a. 1703). FN 144. *Baba... zise: „Vino jos, draga babei, de-mi arată”.* CONV. LIT. IX, 191. *Din Poenița vine domol la vale un călătreț tînăr în buiestru făcăniț.* CARAGIALE, O. I, 219. *Stam sus în pridvorul caselor de la vie... El întruna îmi făcea semn... să viu jos.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 81. *Domnul Boiu are să vie jos, aci, doamnă.* CAMIL PETRESCU, T. I, 37. *Venea de sus... de la izvoarele Bistriței aurii.* VOICULESCU, P. I, 53. *Diaconii-n stihare Veneau de sus, din depărtare.* ARGHEZI, VERS. 155. *Vîu la vale.* ALR I 1341/170. *Vîu dă vale.* ib. 1341/186, cf. 584. *Ai zinit din deal un vale Și-ai și cerul de mîncare.* FOLC. TRANSILV. VII, 65. *De mi-ai fost drăguță dragă, Vină mai în jos pã crangă. — Eu d-ai-aci n-oi coborî.* ib. 307. ♦ A cădea (cu viteză) de la oarecare înălțime. *Roate venind din deal în vale se aud apropiindu-se.* CARAGIALE, O. I, 52. *O pañă veni de sus învîrtețindu-se repede și căzu pe brațul lui Iomuf.* SADOVEANU, O. XIII, 626. *Atuncia cîn io-l fîneam și iel il tăia și io dam drumu încet, rînd pe rînd, pînă g'inea jos.* T. DINU, T. O. 22. *L-am vîst că g'ine jios cu hieru la care o lucrat.* id. ib. *Calul înota, O piatră venea, Pe cal îl plesnea, Pe Ivan trîntea, Bolestem l-ajungea, Ivan se-neca.* FOLC. OLT.-MUNT. V, 180. *Veni pietroiu vîjînd pînă jos.* ib. VIII, 153. ♦ (Despre precipitații atmosferice). *Reçolta, dacă nu vine ploaie cît de curînd, este foarte amenințată.* CARAGIALE, O. II, 208. *Se zice că scorbării numai atunci cîrpește și strigă tare, cînd are să vie ploaie.* MARIAN, O. II, 155. *Fierbîntele ploii... vîn aduse de arșiți.* ANGHIEL, PR. 103. *Ploile de primăvară și vară vîn neori pe neașteptate, cu grindină și răceală.* PĂCALĂ, M. R. 11. *Am întîrziat tot arătura pentru porumb așteptînd să vină o ploaie.* CAMIL PETRESCU, O. I, 163. *De-ar veni o răpăială de ploaie... Să vină și să treacă repede.* STANCU, D. 193. *Aștept... să vină ninsoarea.* ROMÂNIA LITERARĂ, 1982, nr. 6, 23/4. *Purătorii acestor nouri sînt balaurii... Cînd cu vreun balaur se rupe o bucată de nou, atunci în acele părți vine poho mare de inecă multă lume.* SEZ. I, 244. *Veni o ploaie și ploie bine.* BL V, 178. *Vine ninsoare cu omăt.* ALR J 1230/257. *O viniți o bură de ploaie.* ib. 1266/684. *O veniți o pluaie mare.* ALR SN III h 763/130. *O vint... ploaie mărunță.* ib. h 790/235. *Vine ploaie cu năuă.* ib. h 796/334. *Vine o ninsoare liniștită.* ib. h 799/769. *Să facem la pluguri mantale. Că vine ploaie mare și ne ploaie, zău, pe cale.* FOLC. OLT.-MUNT. V, 114. *A venit bruma cea mare, Ce cade seara pe floare.* ib. 450. ♦ (Despre lumină sau despre întuneric). *Lumina vine din cerul înălțat.* ALECSANDRI, P. I, 139. *Făceau să se coboare din cer focul sint prin mijlocirea unor funii unse cu materii înflăcărotoare, făcînd cu acestea să crează cã lumina venea din cer.* BOLINTINEANU, C. 80/2. *Dulce ca ceresc nectar... Rază ce-a venit din cer!* id. P. II, 47. *Un roi de raze venind din cer a spus lăutarilor cum horeșc îngerii.* EMINESCU, P. L. 23. *Venea din cer pe cîmp amurgul.* GOGA, POEZII, 91. *Înserarea de iarnă veni grabită, c-o negură de ninsoare.* SADOVEANU, O. X, 274. ♦ (Umăt de determinare introduse prin prep. „pe”, „peste” etc., care indică locul căderii; intervine, adesea, și ideea de lovire sau de izbire, cauzată de cădere) [Buzduganul] vine tomăi pã casa babei, o fărîmă. FOLC. OLT.-MUNT. VIII, 246. *Capu bradului asta tăiat a vînt într-un brad netăiat.* T. DIAL. M. I, 70. *S-a răsturnat platforma cu... lemne... ș-apăi q veni lemni peste iel.* ib. II, 48. *L-am împins io, vezi, dă iel o fost mort, sâracu, cît l-am împins io... și, cînd l-am lăsat, iel tarăș o vînt, o vînit pe mîne.* PORTILE DE FIER, 46. (Construit cu dativul pronumelui personal) *Palogu lui i-a venit drept în creșet și l-a tăiat.* FOLC. OLT.-MUNT. VIII, 154. *I-a vînit sapa pisti picior.* T. DIAL. M. II, 623. ♦ Ex p r. (Regional) **A veni în vale** = (despre porțiuni de teren) a se surpa, a se prăbuși (I). *O vînit la vale.* ALR I 395/28. ♦ (În credințele religioase; despre divinități) A se

stabili printre oameni, în lume; a coborî (din cer) în lumea pămîntească. *Tatăl nostru cea ce iaști în ceru sfintu numele Tău, cîndu veri veni dintru împărăție Ta, fie voaia Ta* (prima jumătate a sec. XVI). CUV. D. BĂTR. II, 416/11. *Nu veni să osîndesc lumea, ce să spălesc lumea.* CORESI, -EV. 5. *Și-ș spus Pavelu mîrurile spre ei, deaci venre Duhu Sfintu sprî-nși.* COD. VOR². 2¹/2. *Dîn ceru acum eu vin la voi și mare veste spunea-voiu* (a. 1600 – 1650). GCR. I, 136/14. *Dumnezău... nu iubește perirea păcătoșilor, ce pentr-înși au venit di în ceru pre pămînt ca să-i cheme întru pocăință.* VARLAAM, C. 13. *Prăznuim... dzua ce slăviță și cinstiță în carea au pogorît di în ceru Duhul Svînt și au venit pre apostoli la vederea tuturor.* id. ib. 140. *Veți lua putere venind Duhul Sfint preste voi.* BIBLIA (1688), 831²/24. *Va veni Domnul Din ceri să ia sama ce lucrează omul.* DOSOFTEI, PS. 175/9. *Duhul cel Sfint va veni asupra ta, și puterea Celui de sus te va umbri.* id. ib. 296/11. *Sfinții, oblicînd atîta pradă Ce făcea turcii în creștini ș-adîncă Răuțate, pe pămînt veniră Și multe suflete mîntuiră.* BUDAI-DELEANU, T. 162. *Se zguduiră și se înfiorară încheieturile cerului ș-a pămîntului și-n nor de aur se zări îngerul cu sabia-n mînă, viind ca fulgerul în jos.* CONV. LIT. IX, 188. *Din sfera mea venii cu greu Ca să te-ascult ș-acuma... Eu sint luceafărul de sus.* EMINESCU, O. I, 172. *Îngerii veniră jos, Unde s-au născut Hristos Și frumos s-au lăudat, Cu toții s-au bucurat.* BİRLEA, L. P. M. I, 127. (Construit cu dativul pronumelui personal) *Doamne, ... vino-mi înainte astăzi mie și fă milă cu domnu-mieu Avraam.* PO 76/18. *De nu mă voi duce, mîngîitorul Duhul Svînt nu va veni voacă.* VARLAAM, C. 129. *Nu pomeni, Dumnezău Svînte, De-a noastre greșele de mairite Ce de șîrg să ne vii cu blîndețe.* DOSOFTEI, PS. 268/9. ♦ (Prin extensiune) *Blag[oslo]veniile... vine pre capul lui Iosif și pre creștetul lui Nazarei.* PO 175/20. *Și vor veni preste tine toate bl[ago]s[lo]veniile acestea și te vor afla pre tine de vei auzi cu auzul glasului D[io]mnului D[u]mn[e]zăului tău.* BIBLIA (1688), 145²/48. *Cu postul să ne usurăm trupul, să ne limpezim mîntea și să ne bucurăm cu sufletul, ca să vie darul lui Dumnezeu asupra noastră.* ANTIM, O. 37. ♦ (Despre necazuri, suferințe etc.) A se abate, a cădea asupra cuiva sau a ceva. *Plîngeți-vă hlipindu de chinurile voaste cealea ce vinru spre voi.* COD. VOR². 66/6. *Să cearem să ne dezlege den păcate și de ce vine spre noi greață și năpăști să ne scumpere și să ne iarte.* CORESI, EY. 64. *[I]i îmbărbăta să îndrăznească și tare să rabde de ce veni nevoie spr-înși.* id. ib. 183. *Cu destoinicie pășim aceașta, c-am greșit înaintea fratelui nostru și vădînd spaima sufletului său, cîndu se milcuia noao, nu vrum noi să-l ascultăm, derept aceaia vine acestă dosadă pre noi.* PO 148/7. *De nu vine pre noi cercetare de la Dumnezău pentru păcatele ce facem și nemică rău în ceastă lume nu pășim, mai virtos să cade, să ne temem.* VARLAAM, C. 40. *S-gare veni spre noi și scribe dîntru socotința lui Dumnezău, sintem dator și mulțămim ca și de bine.* id. ib. 183. *Curîndă vreme le-au venit osîndă asupra, de au luat și ei plată pentru moartea lui Ștefan Vodă.* SIMION DASC, LET. 152. *Pentru sfatul lui mai apoi l-au venit toată răutatea asupra capului lui.* id. ib. 193. *Îndată ce au sfătuit Barnovschii Vodă la domnie, întii au sfătuit după grijea țării ce-i vinisă asupra de tătari.* M. COSTIN, O. 93, cf. 292. *Pentru legea noastră și credință vom răbda tot răul ce ne va veni asupra.* DOSOFTEI, V. S. octombrie 94/27. *De-acestea de toate ce ne vin în spate Nu ș-am uitat, Doamne, a-ța bunătate.* id. PS 145/13. *De nu vei asculta glasul D[io]mnului D[u]mn[e]zăului tău, ... vor veni preste tine toate blestemele acestea și te vor apuca pre tine.* BIBLIA (1688), 146¹/35. *Odihnița domnul lor, neștiînd domnul nemic de acea țimplare să-i vie asupra.* N. COSTIN, L. 417. *Nu socotie că-i va veni asupra mai mare lucru.* NECULCE, L. 126. *Primejdia... de la neprietini fără veste li vinea asupra.* CANTEMIR, HR. 8. *Craul armenilor, văzînd neferită și nesuferită nevoia de primejdia care îi vinea la cap... au plecat capul la Traian.* id. ib. 191. *Acest domn... au mîntuit țara de aceste răuțări ce venisă asupra țării.* R. POPESCU, CM I, 521. *Răuțări și primejdii... pã ticăloșul pămîntu acesta să vie era.* R. GRECEANU, CM II, 12. *Robii tăi... vor să piară întru minia lui Dumnezeu și întru cîțimea cea mare și înfricoșată a îngrozirii... ce ne-au venit asupra.* MINEIUL (1776), 163²/27.

Mai bine m-aș fi născut dintru un om prost și de gios, să fiu iubită, să nu trag aceste nevoi, ce me-u venit acum la cap (cca 1800). GCR II, 182/19. Ce-i de a face când vine nevoia Pe om... La împrejurări cum este această, Totdeauna vi se simplă năpastă. BUDAI-DELEANU, T. 177. Știut este că vărsatul nu vine de doao ori pe prunc, ci numai o dată. PETROVICI, P. 332/11. N-a întrebuintat toate mijloacele spre a o mintui de primejdia ce îi veni asupra. F. AARON, I. I, 179/5. Ștefan, văzind fortuna ce vinea asupra-i, au cerut de a doua oară ajutorul lui Kazimir. IST. M. 105/8. Înainte de catastrofa venită preste dînsul îl lăudaseră... și-l încârcaseră cu onori și ranguri ca pe nimeni altul. BARIȚIU, P. A. I, 104. De-ar veni asupra noastră numai ceea ce-e scris prin fatalitate, n-ar fi nimic; am sta sau am cădea cu credința în suflet, și din cenușa noastră ar răsări viitorul. EMINESCU, O. XI, 291. Biata mamă nu știe de astă mare urgie ce i-a venit pe cap! CREANGĂ, P. 25. Cu străinii sînt mai rezervăți; cred că toate relele de la ei vin pe capul lor. FRÎNCU-CANDREA, M. 60. De spăriet sînt și descîntece: n-am putut culege însă nici umul, căci babele se tem să nu vie boala pe ele. ȘEZ, I, 130. Vezi cum vine, Doamne, peste om năpastea?... Și-a bătut Lisandru joc numai de ea. COȘBUC, P. I, 248. În răstimpuri, firește că nici ei nu erau să rămînă scutiți de plăgile ce erau să vie peste Ardeal. PĂCALĂ, M. R. 54. De ce pînă acuma n-a mai venit nici o boală peste sat? GÎRLEANU, N. 35. Știai iadul meu de acasă, bănuiai că vor veni peste mine și alte infidelități și alte turpitudini. GALACTION, O. A. I, 105. Pe capul soborului veni numaidecît altă primejdie: să se lupte nu cu fiarele, ci cu boierii, dihanii mult mai hrăpărețe. VOICULESCU, P. I, 177. S-a întimplat să vie peste acest pămînt molima filoxerei. SADOVEANU, O. XX, 6. Vin peste țară necazuri. OPRESCU, S. 11. Pacostea aceasta... chiar din senin veni prestă capul meu. RETEGANUL, P. II, 50. Dar știi, cînd vine năpastă pe capul rumanului... Se pomenește într-o zi împăratul că trebuie să pornească cu război asupra unui vrăjmas, care se tot silea să-i hărăuiască împărăția. STĂNCESCU, B. 156. Tot o să vie asupra noastră o nenorocire. FUNDESCU, L. P. I, 58. O vînt un lucru rău peste dînsul. ALR I 1396/160. Nenorocirea, cînd vine pe capul omului, nu vine singură. ȘEZ, I, 283. ♦ (În expr.) A veni de sus = a proveni de la o autoritate superioară, de la cineva cu prestigiu etc. Cînd începe rezbelul italian, veni de sus la locușința, sau mai bine la preșidiu, o provocare că să înveghieze. VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 147. Moda venită de sus fu urmată. IORGĂ, C. I. I, 137. Șeful serviciului județean al prefecturii concepează rezoluțiile venite de sus. BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 63. Nota nu vine de sus... e scrisă de vreun reporterș. CAMIL PETRESCU, T. I, 195. Decizia care vine de sus se ocupă... de felul cum va acționa acel sistem. REV. FIL. 1972, 42. Foate verde d-artașas; De sus a venit răvaș. FOLC. OLT.-MUNT. III, 295. ♦ (Popular; despre ființe; umat de determinări ca „în mină”, „în nas”, „pe brînci” etc., care indică partea corpului care intră în contact cu locul căderii) A cădea la pămînt, a-și pierde poziția verticală, a se prăbuși. Adormisem călăre. Dormeam și visam vise urite. Se făcea că-mi întinde cineva o cană... Și eu după el... pînă ce-am venit în nas. DELAVRANCEA, O. II, 113. Unealta căzu: omul veni... pe spate. Capu-i singerat să afindă în omăt. SADOVENU, O. VIII, 247. Costi venise cu fața în jos... Cînd îl ridicară, partea stîngă a obrazului îi gîlguia de singe. id. ib. Așa o fos' de sus de nouă stînjini, și, cîn o chical, s-o răsucit, așa ca de trii ori și!... o vînt drept cu capu-n jos pe niște drugi de hier. T. DINU, T. O. 22. Cînd îl văzui că ridică bîta-n sus, am sări' păste-o tufă, și el cînd a adus cu bîta, a vin' pă brînci, a căzut, nu mai iera-m putere. T. DIAL. M. I, 67. Am vînit în mina stîngă și mi-am rupt-o. Com. din PUIEȘTI - BÎRLAD. ♦ (Prin Transilv.; în expr.) A-i veni jos = (despre piele I I) a i se desprinde, a-i cădea de pe corp. Bolnavului îi venea jos toată pielea de pe trup. Com. din DEDA - REGHIN. Primăvara, șarpelui îi vine pielea jos. ib.

2. (Popular; despre ființe; cu determinări ca „în sus”, „sus”, „din vale” etc.) A se îndrepta în sus (spre un loc mai ridicat), a se deplasa dintr-un loc mai jos (sau în josul apei) către unul situat mai sus (sau în susul apei); a (se) urca, a (se)

sui. Această fată... mearse în gios la fîntînă și împlu veadra sa și vine în sus. PO 777. Vineră sus de apă șapte vite grase, frumoase și pascăndu-se imbla în iarbă. ib. 139/10. Din vale șerpuieste albă și netedă călea îngustă... Pascu vede o femeie venind grăbită în sus. CONV. LIT. IX, 304. Ioanide rugă pe Mini să vină puțin sus, spre a-i pune pe hirtie unele scurte sfaturi. CALINESCU, S. 138. Pe la ceasurile două venea din vale, ocolind pe Podu Beilicului, un alt alai... Vreo douăzeci de crete urcau la pas. CAMIL PETRESCU, O. III, 255. Nu știu cîriul îi noros Ori doar turcii vin din jos? BUD. P. P. 8. Vine badiu de din gios, Ca ș-un trandafir frumos. T. DINU, T. O. 17. Tătarii, cîn'o trecut p-acea, pîn' Borșa, a zinit din gios, din țară, din Țară Ungurească. T. PATAHAGI, M. 158. De cărare-n sus vine feciori. MAT. DIALECT. I, 125. ♦ (Prin extensiune; despre vehicule) A duruit o trăsură venind grabnic la deal pe ulița Rădășenilor. SADOVEANU, O. XVII, 533.

3. (Despre corpuri) A se ridica deasupra (apei); a ieși la suprafață. Apă venită de sus sub formă de vapori din stratele profunde ale solului. CHIRIȚĂ, P. 251. Dacă nu vine leșia aia dă dăsupt dim fundu căldări dasupra ei - nseamnă că nu e bun săpunu. T. DIAL. M. I, 315. ♦ E x p r. (Învechit și popular) A veni la ivală (sau la aieve, la arătare) = a se da pe față, a fi dezvăluit, a se arăta. Nu iaste... necă ascunsă acașă să nu vie la aieve. N. TEST. (1648), 45/4. Nu este ceva ascuns carea să nu să vădească, nici pre ascuns s-au făcut ce numai la ivală să vie. BIBLIA (1688), 777/12. Nice ascunsă ce să să cunoască și la aieve să nu vie. ib. 796/22. Cînd lucru la ivală ar vini, Pardosul și frații lui... cu gura deschisă în glasul mare vor striga. CANTEMIR, I. I, 131. O, ce bucurie mare Ne-a venit la arătare. MARIAN, NU. 658.

III. (Despre ființe; de obicei cu determinări modale ca „mai”, „iar”, „înapoi” etc.) I. A se întoarce în locul de unde a plecat; a merge din nou unde a mai fost; a reveni¹ (1). Lasă tu acolo darul tău înaintea beseareciei, și pasă mainte de te împacă cu fratele tău și atunci vino de du darul tău în besearecă. CORESI, EV. 48. În vremea aceea vine I [isu]s în Nazaret, unde era crescut. id. TETR. 122. Feciorii lui era în cîmp la dobitoș și tăcu multom pînă vineră acasă. PO 116/7. Cînd știu împărăteasa că vine Melhiu din Galilei, zise cătră fiul său Sedec:... te scoală de mergi întru întîmpinarea lui (a. 1600-1625). GCR I, 66/40. Să ducă și după multă vreme iară vine de ia sama slugilor salé. VĂRLAAM, C. 248. Căla ce va păzi hainele celuiia ce să va duce să ucigă, pînă va veni, acela să să certe ca și ucigătorul. PRAV. 311. El au venit ca o oăie, singur iară la închisoare. M. COSTIN, O. 104. Firșind și acesta război, Vasilie Vodă cu Matei Vodă... au venit în lași, la scaunul său. id. ib. 155. Numărînd în minile credincioșilor slugilor sale talantul cel de trebuință, ... le-au poruncit, zicînd: neguțitorii, pînă voi veni. BIBLIA (1688), [prefață] 3/12. Iar Iordachi Spătarul, fratele lui Șerban Vodă... au vînit la Brincovanul de la nemți, de unde-l trimisesă Șerban Vodă. NECULCE, L. 103. Ș-au întors la Țarigrad, fiind fără barbă cînd s-au dus, iară la întors vînd, era cu barbă lăsată. CANTEMIR, HR. 336. De are veni cîndva din vecinii cei fugiți, să aibă egumenul a-i aduce și pre aceia (a. 1715). IORGĂ, A. II, 544. Au zăbăvit dumanului vornicul nouă ani la Mosc, și, după ce au vînit dumanului vornicul în țară... l-am apucat... ca să plătească datoria stăpînu-mieș (a. 1737). BUL. COM. IST. IV, 70. Cînd cel ce au ieșit din țară într-ascuns, pe oare cîtăva vreme, iarăș ar veni îndărăpt, atuncea trebuie îndată rudenile... să arete pe acela stăpîniei. INSTRUCȚII, 11/29. Se păcea să-și ia ziua bînă de la vezirul și să vină în țeară. ȘINCAI, HR. III, 96/4. Într-acei ceas au venit și ostașul de la împăratul (a. 1802). GCR II, 189/31. Ea începe a-i sitiri să caute Sau să spuie unde fiu-i rămîne Și pentru ce acasă nu mai vine. BUDAI-DELEANU, T. 209. Steteră ei, privind încoace Și încolea, de nu mai vine țară Protivnicul. id. ib. 282. Au trimis ferman boierilor în țara ungurească, să vie toți careși la casa lui în țară, că vor ave pace. DIONISIE, C. 203. Iarăș vine îndărăpt la dănsii. PETROVICI, P. 265/15. După ce cu așa comoară se îmbogăți, veni la Spania înapoi. NICOLAU, P. 11/10. Îmbracă haine sparte și vin înapoi în chip de calici și

cer milostenie însuși de la cei streini. CANTEMIR, S. M. 290/11. I-ai dat cu atîta mulțămii de bani, cari poati faci să nu mai vii nici cu cai, nici fără' cai. GCR II, 360. Părinte, adio, n-o să mai vin! ASACHI, S. L. I, 120. Venind de la excursia ce o făcuserăm, ... aflai scrisoarea d-tale. VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 39. Bărbatul meu e la moară, Nu știu, oare o să vie, or să-mi iau altă soție. PANN, P. V. II, 134/28. Toți cîți au fost exiliați pentru o termin oarecare au voie să vie în patria lor. ARISTIA, PLUT. 304/17. Seara vom veni acasă..., vom bea cîte un ponci, ca să ne răcorim. NEGRUZZI, S. I, 207. El vine iară a douău ș-a treia zi, Și nencetat... Luă cîte umul-duouă Din lucrurile mai scumpe cîte în casă găsi. ALEXANDRESCU, O. I, 309. Avea ordine ca să nu lase pe tinerii de la Paris să vie în țară. SION, P. 251. Mă duc; dar vin îndată îndărăt. ALECSANDRI, T. 704. Venind în Mecca, spuse familiei sale toate cîte se întimplase. BOLINTINEANU, C. 39/23. Pe unde se duceau aprozii să-i cheme, veneau îndărăt cu răspuns care că pribegise peste noapte, care că de cu seară plecase. ODOBESCU, S. I, 93. Ș-o să-mi răsi ai o icoană A pururi verginei Marii, Pe fruntea tu purtind coroană - Unde te duci? Cînd o să vii? EMINESCU, O. I, 118. În altă zi ne trezim că iar vine părintele la școală cu moș Fotea, cojocarul satului. CREANGĂ, O. 180. Peste cel mult trei săptămîni viu în țară. CARAGIALE, O. VII, 463. Veni acasă cu vacile și le băgă în coșar. ISPIRESCU, L. 231. Boierii moldoveni... vin iarăși la Constantinopole, în număr însemnat, spre a reinnoi pirile lor contra lui Constantin. XENOPOL, I. R. VI, 62. Mă duc acum. Deseară larăși viu. COȘBUC, P. I, 240. Se mai întimpla ca să scape vroun din minile lor și să vină îndărăt acasă. SBIERA, F. S. 5. Ieșind de la Porția, Anna veni acasă. D. ZAMFIRESCU, A. 171. Dacă pleacă, cine știe cînd mai vine? MINULESCU, V. 122. A zăcut dus cîteva zile... pînă ce a venit iar bătrînul popă, i-a citit mășuri și l-a înțemat. VOICULESCU, P. II, 27. Dintr-o întimplare neașteptată, omul venise înapoi devreme. SADOVEANU, O. XIII, 63. A ajuns doamnă mare. Cînd vine în sat, țărani vorbesc de ea în șoaptă. DAN, U. 75. Cînd a venit acasă de la pădure... a aflat că femeia lui a născut. ULIERU, C. 2. Într-o noapte, Stănică veni acasă tîrziu de tot. CĂLINESCU, O. IV, 275. Se gîdea că peste un an sau poate doi... o să vie în sat, ... acolo unde copilărise. PREDA, R. 28. A făcut sfat..., hotărînd ca cei care nu vor veni pînă la această dată, să-și piardă moșia și libertatea. STOICĂSCU, S. D. 109. De-oi veni înapoi, În loc de car cu opt boi, Ți-oi da niște pumni zgîrciți. ALECSANDRI, P. P. 87. Dulce maică, mă așteaptă Tot cu apă rece-n vasă Și cu prînzul cald pe masă, Doar oi veni iar acasă. JARNİK - BİRSEANU, D. 197. Eu mă duc, maică, departe, Tu rămii cu grija-n spate. Maică, pînă ce-oi veni, Tu cămașă mi-i croi. id. ib. 306. Săracile răgute, Cum o suit peste munte Vre douăsprezece sute. Cînd or vini înapoi, N-or vini numa vo doi. MÎNDREȘCU, L. P. 39. L-am mînat la vie, Ca-napoi să nu mai vie. MARIAN, H. 117. Venind într-o zi acasă a găsit înăuntru la nevașă-sa... pe un fecior de împărat tînăr. STĂNCĂȘANU, B. 112, cf. 150. Omul nostru muncea ziua la cîmp, și sara vinea de-și hrănea copiii. ȘEZ, I, 283. S-a fos' ducind pin țara turcească ș-a fos' vind noaptea-n țară. GRAUL, I, 50. Săracul ia punga și vine acasă. FURTUNĂ, C. 3. Bădița-i dus la moară; Pice piatra să-l omoară Ș-acasă să nu mai vină. DENSUSIANU, Ț. H. 196. O zis să poștim o fir' afară. Atunci om ieși și-om vini acasă. T. DINU, Ț. O. 19. Cînd a fost vinind înapoi cu cîinii, odat' a auzit în urma lui un tropăit. GR. S. III, 323. I-a să le trimeafă la muncă, ... să le dea colo cîte-o sapă-n mînă..., cînd ar vini sara acasă, gîndesc că nici mîncare nu le-ar mai trebui. id. v, 29. M-am dus ș-am întrăbat-o că ce face, o vre să vină-napoi? BL V, 177. Du-mă, Doamni, d-aiacea Une-mfloari țiparca, Să nu yiu pără-i lumea. ARH. FOLK. V, 145. Cîn s-o-mpărși' norocu, Fost-am dusă la lucru, Pă cîn am vinut acasă, Norocu nu mî-o foz' rămasă. MAT. DIALECT. I, 105, cf. 119. Ară neica cu plugul, Rupe-i-s-ar cormanul, Cormanul și fieru-âl lat, Să vină deseară-n sat Cu plugul la reparat. FOLC. OLT. - MUNT. V, 566. Iel, vinind acasă, s-o tîlnit cu o vulpe. O. BÎRLEA, A. P. I, 143. Vine năpoi, sărmanu, cu fata de-mpărat. id. ib. 353. Cînd tu te duceai, eu atunci veneam (= spun cei vîrstnici celor mai tineri, dorind să-și pună în evidență experiența într-un anumit

domeniu). Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 547. ◊ (Construit cu dativul pronumelui personal) Isa îmi veni. E mare și a învățat binisor sîrbește. VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 70. Mergi și pînă în trei zile să-mi vii cu dascălul la care trebuie să îneși. SION, P. 94. Ne-ați venit apoi, drept minte, o sticlută de pomadă. EMINESCU, O. I, 151. Nișă, mamă, te duci frumos și sîrnatos; să-ți ajute Dumnezeu și Maica Domnului să-mi vii înapoi tot așa! CARAGIALE, O. I, 22. Nu mai plînge, Mărioară, Că iubitu-ți vine iară. POP., ap. ALEXANDRESCU, O. 395. Răvaș de la împăratul, Că-ți vine, lele, bărbatul. TEODORESCU, P. P. 341. Eu mă duc la grea bătaie, Tu rămii cu grîu-n paie. Pînă, maică, ț-oi veni, Grîul tot o putrezi. JARNİK - BİRSEANU, D. 316. Iar strigă cumnatul, iacă-ți vire drăguțul. FRÎNCU-CANDREA, M. 93. Acuș poate să-mi vie bărbatul!... Și nu te pot primi! FURTUNĂ, V. 21. ◊ (Învechit și regional; însoțit de un pronume reflexiv în dativ) Răpedzit-au cărți în toate părțile, să-ș vie cineș la locurile sale. NECULCE, L. 83. N-au apucat să-și vie la pămîntul lui și la casa lui. id. ib. 163. Au trecut muntele aicea în țară... ca să-și vie la casa lui cu bună maică. ANON. CANTAC, CM I, 151. Au făcut cărți pătutindenea, dînd iertăciune vinovaților, zicînd: feștecarele să-și vie la casa lui. R. POPESCU, COZM I, 375. Trimisu-i-au carte de iertăciune... ca să-i dea slobozire să-și vie în țară. R. GRECEANU, CM II, 56. Au scris fermănurii la toți... să dea pace raielor, nesupărîndu-i întru nimic, să-și vie careși la casa lui. DIONISIE, C. 203. Și atunci că ț-i-i veni Cînd, drago, o răsări Tot un fir de busuioc, Drago, în vatra de foc. DENSUSIANU, Ț. H. 251. Dacă nu-i omu-n ocol, Nu-i nimic la rîndu lor. Dacă badea ș-a zîni, Tăte huc la rînd or si. T. PAPAHAĞI, M. 15. ◊ (În formule de urare, la despărțire) Cu zile mergeși, drăgii mei, Și să veniți cu zile! ALECSANDRI, POEZII, 438. Pasă cu Dumnezeu, și să-ți ajute să vii cu izbîndă bună! ISPIRESCU, L. 43. Să vii sănătos, că noi rămînem. FOLC. OLT. - MUNT. VIII, 143. Să vii sănătos, să ne găsim cu bine! O. BÎRLEA, A. P. II, 154. ◊ (În invocații) Stefănișă Doamne! d-ai veni tu iară Cîte nasuri încă n-ar cădea în țară? BOLINTINEANU, P. I, 51. Cum nu vii tu, Tepeș Doamne, ca punînd mîna pe ei, Să-i împarți în două cete: în smîntîși și în mișei! EMINESCU, O. I, 151. Să vii, măicuță, să vii, Să mai vezi pe-ai tăi fii. MARIAN, I. 522. Roagî-ți la Sfințu-Andrii, Sî ti lesi si mai vii, Și si vii si ni mai vezi. BĂTRÎNEASCA, 292. ◊ (În construcții negative; cu referire la considerarea morții ca o plecare fără întoarcere) Eu voi pleca pe-o cale, ... pe-o cale depărtată, De unde nu mai vine acelu ce a plecat. BOLINTINEANU, P. I, 199. Stai tot la vatră-n cet plîngînd: E dus și nu mai vine! COȘBUC, P. I, 193. Anii au trecut, luînd împreună cu ei zilele care nu se mai întorc și morții care nu mai vin de la groapă. SOVEJA, O. 77. Badea Ion moare, se duce de ceea parte de unde nimeni n-a venit să ne poată spune cum e acolo. RETEGANUL, P. IV, 62. Te-or duce pe năsălii, Înapoi să nu mai vii. MARIAN, I. 257. Lungu-i drumul... Pe ceea lume, Cine moare nu mai vine. ȘEZ, I, 172. Arză-te focu, pămînt, Că ce-am pus n-a răsărit, Ce s-a dus n-a mai venit. FOLC. OLT. - MUNT. III, 209. Pe cine mi-am iubit, S-a dus și n-a mai venit, A pus spate la pămînt Și fața la răsărit, Inima mi-a pusîit. id. v, 468. ◊ (În corelație cu a se duce, a merge, rar, a pleca) Muntenii îl suduie că-i om rău și nice a mai vini de unde îi dus. NECULCE, L. 35. Alerg, mă duc și vin iarăși, confundat întru tăcere. CONACHI, P. 104. Cînd pleci, să te-nsoțească piava bună... Cînd vii, pășește slobood, rîzi și cîntă. ARGHEZI, VERS. 83. Se ducea și venea, că nici măcar la masă nu-l vedeam. CAMIL PETRESCU, O. III, 21. Du-te, neică, și să vii Colea-n tre Sîntă-Mării, Cînd se coace boaba-n vii Și-i bine de veselii. POP, ap. ALEXANDRESCU, O. I, 390. Badea mere, badea vine, Badea m-a lua pe mine, Badea mere, badea-ntoarnă, Bădea m-a lua la toamnă. JARNİK - BİRSEANU, D. 53. Luna răsare tîrziu, Nu poci mere și să vini. id. ib. 141. Duce-m-aș și n-aș veni, Să văz cine m-a dori. MÎNDREȘCU, L. P. 30. Numa io, un ticăit, M-am dus și... am vinut. id. ib. 101. La Moldova-i, maică, bine, Cine mere nu mai vine. RETEGANUL, TR. 16. Pînă mere și-a veni Cărările s-ar stecli... Bucatele s-ar răci. MARIAN, NU. 500. Se duce într-o parte și iar vine. ȘEZ, II, 61. La Sfință Măria Mare Tulesc oile la poale; ... Și se duc și nu mai vin Pîn' la Sfințu Constandin.

RĂDULESCU-CODIN, M. N. 99. *Te-ai făcut de urit Pentru-o mândră ce-ai iubit, Că te-ai dus și n-ai venit.* BUD, P. P. 6. *Rămas bun, mîndruțo dragă, M-oi duce și n-oi veni, Îi plînje și m-ii dori.* DENSUSIANU, T. H. 191. *Du-te, maică, și să vii, Că tot oi fi printre vii.* BALADE, II, 241. *Dacă mei... vin' digrabă.* ALR. I 340/65. *S-a dus să nu mai vie,* se spune despre cineva care se lasă prea mult așteptat. Cf. UDRESCU, GL. (Construit cu dativul pronumelui personal) *Du-te, neică, și să-mi vii. Cînd s-o coace poama-nții.* FOLC. OLT. - MUNT. V, 552. ◇ (Cu determinări ca „în permisie”, „în vacanță”, etc.) *Ți-a fesuț niște brăcile... Ți le dă cînd vei veni în permisie.* SANDU-ALDEA, D. N. 230. *Venise în permisie de la școala de ofițeri din Botoșani.* C. PETRESCU, I, 1, 190. *Venise în permisie pe cîteva zile.* SADOVEANU, O. II, 139. *Invalidul... e chemat întotdeauna cînd vine deputatul în vacanță, ca să-i dea „în zodie”.* ULIERU, C. 87. *Incepuseră să se așeze... Un student și două eleve de liceu abia veniți în vacanță.* PREDĂ, M. 307. *Fă-te, măi mîndruț, beteag și vină pe săbășag.* BİRLEA, L. P. M. I, 99, cf. ARH. FOLK. VI, 280, ALR. SN. IV h 960. ◇ (Urmat de determinări introduse prin prep. „de la”, „din”, care indică locul de desfășurare a unor activități, a unor îndeletniciri etc. sau activitățile, îndeletnicirile etc. ca atare) *Văzură mulți farisei și saduchei viind de la botajunea lui.* CORESI, TETR. 4. *Isav vine den cîmp și era ustenit.* PO. 84/21. *Omul ostenit și obosit, dacă viniia de la lucru, în colibiță spre odihnă să aședza.* CANTEMIR, I. I, 91. *Nu zic să nu între [la baluri]..., dar aș dori să între curat, și nu cum vine de la vaci.* VASICI; ap. BARIȚIU, C. II, 174. *Osteniți oameni cu coasa-n spinare Vin de la cîmp.* EMINESCU, O. I, 231. *Cum a venit împăratul de la vînătoare și s-a pus în așternut, hîrca i-a și trimes laptele.* CREANGĂ, P. 97. *Vin cîntînd în stoluri fete de la grîu.* COȘBUC, P. I, 47. *Cum venea el de la război, pe cei prinși îi strîngea cu harapnicul și-i puneă să ridice zid pînă se sfirșeau de trudă.* ANGHEL, PR. 178. *Venise mai dezghețat din cătănie, vorbind mai răspicat.* REBREANU, I, 370. *O să trecem prin viață cîntînd, cum vin copiii de la școală.* CAMIL PETRESCU, T. III, 79. *Mirii veniseră de la biserică și se așezaseră între cei doi muni.* VOICULESCU, P. I, 54. *Preotul... venea asudat de la coasă, ori de la secere.* DAN, U. 148. *Își incheie nasturii jachetei, ascuzînd bluza de lucru, cu care venise de la uzină.* PREDĂ, R. 173, cf. id. M. 29. *Pe din jos de Orăștie Vin doi frați din cătănie.* JARNIK-BİRSEANU, D. 310. *Deseară, cînd vine din cîmp [feciorul], tu te bagă sub pragul ușii.* RETEGANUL, P. III, 39. *De cînd din cătănie-am vînt, Mult dor am dus pe pămînt.* DOINE, 13. *Să se suie în pod și cînd o veni Busuioac de la vînătoare, să-i cază în cap.* STĂNCESCU, B. 198. *Bărbatu nu m-o mai viniu de la cătănie.* BL. V, 183. *Cînd a veni băiațu din vînătoare, ea s-a da jos din pat.* O. BİRLEA, A. P. I, 172. (E x p r.; regional) **A veni de la biserică**, se spune, ironic, despre cineva care se întoarce beat acasă. Cf. ZANNE, P. VI, 489. ◇ (Cu determinări modale sau elemente predicative suplimentare) *Dusă-să și să-spălă și veni cu vedere.* VARLAAM, C. 120. *În Franța apoi sau în Germania, de se duc... foarte puțini vin înapoi, în stare cum să scrie bine în limba franceză sau germană.* HELIADE, O. II, 44. *Educat la Paris, vine în țară plin de iluzii reformatoare.* CONSTANTINESCU, S. II, 299. *Dacă ași veni cu diploma de la Paris, m-ași însura mult mai ușor.* CAMIL PETRESCU, O. I, 189. *Nevasta, care îl aștepta cu nerăbdare, ca să vadă cu ce se va întoarce, cînd văzu că bărbatul ei vine încărcat de bani, sări în sus de bucurie.* MARIAN, O. II, 161. *Să nu meargă seara-n sat, Că vine cu capu spart.* JARNIK-BİRSEANU, D. 181. *Nu ți-a fost, maică, păcat... Că m-ai dat la un bătrîn: Mergă ziua, face fin, Vine seara tot gemînd.* BIBICESCU, P. P. 189, cf. 190. *Pă urmă a viniu în uniformă.* GR. S. IV, 114. *Săracii militarii, Cum se duc ca fluturii Și vin ca călugării!* FOLC. OLT. - MUNT. V, 432. *S-a dus bou și a venit vacă,* se spune, ironic, despre un om care a plecat să se instruiască sau să se lămurească într-o problemă și care s-a întors mai puțin instruit sau lămurit decît plecase. Cf. CREANGĂ, O. 185, DL. IV, 610, DM, DEX 1005; ZANNE, P. I, 330. *Vine bătînd pe bîuță;* se spune despre cineva care a avut un eșec, a suferit o pagubă etc. Cf. ZANNE, P. III, 20. ◇ F i g. *Cele ce trec nu mai vin, nici să-ntorc iară.* M. COSTIN, O. 320. *Timpul este trecător și cari trece nu mai vine (a. 1837).* CAT. MAN. II, 187. *Obiceiuri și credințe cari s-au dus și n-or*

mai veni. RUSSO, S. 16. ◇ E x p r. **A-i veni** (cuiva) **numai numele** = a muri undeva, departe de locul de unde a plecat. *N-ai pierit toți acolo, în țara aceea nemețască? Despre copila așa nu se mai auzise nimic multă vreme; de unde ă-răsărit? Era vorba să se ducă c-un fecior de bani gata la America, ca să-i vie și ei, de-acolo, numai numele.* SADOVEANU, O. XIV, 20, cf. DM, DEX. (În imprecății) *Sînt toți duși. - Dar Cămăuță?... - Veni-i-ar numele!* CARAGIALE, O. I, 134. *Veni-ți-ar numele!* CADE 847, cf. DL, DM, DEX, CIAUȘANU, GL. 44, ZANNE, P. IV, 517. ◇ (Despre obiecte) A fi adus înapoi undeva, a fi returnat cuiva. *Banii cei mai mulți să petrec afară din țară, iară preste Dunăre înapoi vin prea puțini.* CANTEMIR, S. M. 274/7. *Fusei tot în așteptare, că doară va veni planul îndărăpt, ca apoi să știu ce să-ți răspund.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 106. *Multe exemplare cam cred că se vor strînge de la cei ce nu le-au desplătit și nu le-au luat de la protopopi; și ieri îmi venură 3 înapoi (a. 1845).* BARIȚIU, C. II, 305. *Fetele, Sărmanele, Or trimis carte la curte Că ele-s fete de frunte. Ș-o venit carte-napoi, Că-s toate niște nevoi!* (JARNIK - BİRSEANU, D. 433. ◇ E x p r. **A veni la loc** = a descrie obiecte, despre părți ale lor etc.) a se întoarce în locul inițial, a recăpăta poziția inițială. *Dacă-i sclintit, [piciorul]să trage... pînă va veni osul la loc.* DRĂGHICI, D. 166/23. *S-au pus la ferestre perdele de vară, albe. Vîntul abia le umflă, parcă le cearcă numai și se duce, lăsîndu-le să vie la loc.* TEODOREANU, C. B. 124. *Văzu lespede... învîrtindu-se în loc și destupînd o gaură în care sclipea aurul... apoi, zicînd hoțul: „Justi piatră”, veni lespede iar la loc.* STĂNCESCU, B. 229.

2. (Despre animale, mai ales despre păsări) A se întoarce din migrație. *Peștii merg la marea di să nasc acolo și mai apoi iarăși vin la Nilos.* HERODOT, 111. *Primăvara... vin rîndunelile.* DRĂGHICI, D. 46/13. *De la fările străine Păsărele vin ca nori.* ASACHI, S. L. I, 93. *Rînduștea frumoasă Pasăre vâroasă... Bine ai venit!* BOLLIAU, O. 77. *Vine-în lung și de cucoare Aducînd pe-aripi întine calde vase de la soare.* ALECSANDRI, P. II, 28. *Copilul nu se domîrea de ce... rîndunelele se duc și vine.* ISPIRESCU, L. 287. *Ună din paserile mîtătoare sau călătoare care vine la noi cam cătră finea lui prier.* MARIAN, O. I, 62. *Dintr-alte țări de soare pline, Pe unde-ai fost și voi străine Veniți, dragi păsări, înapoi!* COȘBUC, P. I, 90. *Sfrîncioțul sau berbecelul roșietic... este pasăre călătoare, venind la noi... pe la sfrîșitul lui april și stă pînă pe la începutul lui septembrie.* SIMIONESCU, F. R. 137. *Ciofil vine de timpuriu primăvara.* BĂCESCU, PAS. 268. *De prin dîncul nopții vin cocorii Pe care i-am văzut plecînd.* ARGHEZI, V. 37. *Cucule, dragușule, Surule, mîndrușule, Văra vii, POP., ap. ALEXANDRESCU, O. I, 394. Cuculi, ... vara vii, idrăna ti dăci.* ARH. FOLK. V, 139. *Berze vii, berze se duc, Eu de doru-ți mă usuc.* FOLC. OLT. - MUNT. III, 696.

3. A se întoarce la o stare anterioară; a redobîndi o stare, o situație anterioară. *Nici într-un chip cu alt mijloc la cîntea și podoabele sale nu va veni, numai prin năzuire la sultan Suleiman, împăratul turcesc.* M. COSTIN, O. 289. *Dumnezeu... au dat omului această mare vindecare a pocăinții, ca prin mijlocul ei să vie iară la cîntea cea dintîi.* ANTIM, O. 91, cf. 354. *Înaintarea științii... stă în observația naturii și este părăsită, dar va veni pe viitor iarăși la dreapta ei.* EPISCUPESCU, PRACTICA, XXXVI/1. *După ce am plecat de-acasă, intrînd în viața de oștean, începui să-mi las grîștile îndărăt și pușin cîte pușin, venii în cheful meu obișnuit.* GĂNE, N. II, 98. *Cu al treilea bici cînd plesnesc la spatele orișărui lucru, îl schimb în stană de peatră și cînd plesnesc cu el în față, se desface făcutul, și vine la adevărata lui ființă în lucrul împetrit.* ISPIRESCU, L. 264. ◇ (Însotit de un pronume reflexiv în dativ) *Birfea de zicea că nesfrîșita muncă are sfirșenie, și dracii iară vor să-și vie la a lor cîntea (a. 1652).* GCR I, 163/23. *Domnia mea, binevoind ca să să tocmească breasla această și ca să-și vie iarăși la bunăstarea lor ce dintîi... am făcut multă for cu dîrșit... și li s-au așezat cu hotărîrea dajdea birului lor (a. 1760).* FURNICĂ, D. C. 17. ◇ E x p r. **A-și veni în chef** = a-și recăpăta bună dispoziție, voia bună. *Auzînd aceste cuvînte își veni în chef și începu și el să ridă cu ceilalți.* CONV. LIT. IX,

61. **A-și veni în fire** (sau, regional, **în ori**) = a) (și în formele **a-și veni în sineși** sau învechit, **a veni la firea sa**, regional, **a-și veni în puteri**) a-și recăpăta forțele, vigoarea, vitalitatea, a se restabili (după o stare de slăbiciune, de depresiune, de epuizare etc.) *I se întâmplă de căzu într-o boală grea... și viindu-și în fire, să sculă încișor din pat.* MINEIUL (1776), 27°/20. *Stîrcul, dacă îmbătrînește, le cade penile...; atuncea se strîng puii lor... și le dau hrană, pîn' ce le cresc penele și-și vin în fire* (a. 1777). GCR II, 111/6. *Să mă odihnesc pușintel ca să-m viiu în sine-m.* HALIMA (1783), 32/9. *Lugerii vișelor de-abia își vin în ori [după brumă].* ECONOMIA, 145/6. *Tînărul își mai venea în fire și îndată iarăș alerga cu mai mare căldură către corabie.* BUZNEA, P. V. 177/20. *Fiind eu prea ostent, o luai... de-a dreptul la Prejmer unde, făcînd pușintea pauză și dormind mai liniștit, mi-am mai venit în fire.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 111, cf. DDRF III, 162. *Erau așa de mîncași de ger, încît nu simțiri nici o bucurie cînd sania se opri... Trecu multă vreme pînă ce își veniră în, orii cei doi, călători.* AGÎRBICEANU, A. 467. *Mi-am venit greu în fire.* *Convalescența mi-a fost un chin lung.* VOICULESCU, P. II, 171. *Ființa mică de otravă Mi-a făcut carnea bolnavă... Nu am știre De-mi voi, mai veni în fire.* ARGHEZI, VERS. 58. *Manole, Făt-Frumosul din flori nu-și mai veni în fire și muri după trei săptămîni.* CAMIL PETRUCU, O. I, 213. *Nu dădu Ilenei cîteva zile nimic de lucru... și o lăsă pînă-și va veni în ori.* RETEGANUL, P. I, 53. *Găsi un luminș unde se așeză... să-i tragă un pui de somn, să-și mai vie în fire, că era amețit de drumul ce făcuse.* STĂNCESCU, B. 29. *Bătrîmul, după ce a mîncat bine și s-a săturat și după ce și-a mai venit în ori, a început a vorbi ca oamenii* MARIAN, O. I, 368. *După ce-și mai vine în fire, începe a istorisi despre pătărăniile cîte le-a avut cu baba.* id. I, 210. *Văzînd pe neșușor zăcînd pe-aici mult morți... și se făcu milă de lîngă dînsul, pînă ce nu-și veni în puteri.* PAMFILE, DUSM. 344. (Prin lărgirea sensului) *După greutățile ce era la Radul Vodă... au venit fără zăbavă țara la hirea, sa și pînă la anul s-au împlut de tot bivysgul și s-au împlut de oameni.* M. COȘTIN, O. 93. *Nerozierea unui, an aduce... mare strușinare stării țeraniului... fiindu-i destul... să nu-și mai poată veni în fire.* I. IONESCU, C. 213/4. *Cea dinții datorie a nașunii, dacă vrea să se întemeze și economicește și moralicește, e s-arunce pătura de paraziți de deasupra-...* *Curățită de pătura de paraziți, nația își va veni în fire.* EMINESCU, O. XI, 348; b) (și în formele **a-și veni în simțire** sau **în simțiri**, **în sine**, învechit și regional, **la fire**, regional, **în oară**, **în mînte**, **în fire**, **în firi**, **în horatic**, **la ori**, **la oară**, **la mînte**, **la rînd**, regional, **a veni în fire** sau **în ori**, **în mînte**, **la cale**, r. e. f. l., regional, **a se veni în fire** sau **în oară**, **în mînte**, **la fire**, i. m. p. e. r. s., regional, **a-i veni în fire** sau **în ori**, **în oară**, **în formă**, **în putere**, **la fire**) a-și reveni dintr-un șoc (2), a-și recăpăta cunoștința în urma unui leșin, a unei crize etc.; a se trezi, a se desmetici dintr-o stare de toropeală, de amețală, de leșin etc. *Așa se zînd își iesi din fire și era mîntea lui dusă și... șoptea cu gura cîvinte neînchitate și neînțelese; și întru aceste ceasuri... mai viindu-și în fire, oareșce, cersu... 2 bucăți de pîne.* MINEIUL (1776), 27°/31; *De năcaz au amețit și au picat gios iară... venindu-și în ori, au cerut apă rece.* ȘINCAI, HR. I, 192/3, cf. I. GOLESCU, C. *Mă deștept!... Viindu-mi în simțire, ce am cîștigat?... Schimbare de amărăciuni, căci adevărul mă chinuște mai mult, decît înșălăciunea.* MARCOVICI, C. 7/14. *Unii dintre dînsii... își rumpe strale, plîngea, ... leșina, nevenindu-și în simțire decît prin multe frecături și stropituri.* DRĂGHICI, R. 21/10. *Am tras din valuri pe nenorocitul Pavel leșinat... Is mai venisă pușin în fire... dar nu putea să vorbească nici un cuvînt.* BUZNEA, P. V. 183/4. *Holvel pierdușe acum mai toate simțirile... L-au aflat numai cu pușină viață... Poate s-ar veni în simțire, dacă s-ar deschide ușa.* ALBINEI, M. 75/16. *Deacă nu s-a făcut ruptură de vase și emoragie cerebrală, bolnavul își vine în sine, ca prin farmec.* MAN. SĂNĂT, 207/12. *După pușină vreme, văzură că s-a sculat. Is mai veni în simțire, fiind atît leșinat.* PANN, E. II, 104/20, cf. PONTBRIANT, D. *Altă-belea acum... a apucaț-o isteric!* Lucșișo, vină-ți în simțiri! ALECSANDRI, T. 861. *Cum șoseste luna lui iulie, ca o persoana leșinată te își vine în simțiri, el începe a prînde la suflet.* id. O. P. 246. *După*

ce-am ieșit cu mare greu din apă și m-am pus pe mal fiindu-mă cu mîntele de inimă... de-abia mi-am venit în simțire peste vrun ceas. CREANGĂ, O. 212. *Bătrîmul alunecă de pe scaun și căzu mototol pe covorul moale... Cînd își veni în fire, preotul era întins în birou pe canapea.* CARAGIALE, O. I, 46. *După ce-și veni în simțiri dina amețală, își finu firea.* ISPIRESCU, L. 136. *Bălașa, după ce zgîrci de trei-patru ori din mîini și din picioare, își veni în simțire ca dintr-un somn adînc.* DELAVRANCEA, H. T. 255. *Se întoarse numaidecît cu o sticlă de cognac, pe care o vărsă mai toată în capul coanei Profire, pe cînd fiu-său o muncea pe la tîmple să-și vie în fire.* D. ZAMFIRESCU, V. T. 15. *Cînd și-a venit în fire întîia oară, la ambulanța diviziei, a văzut pe doctorul Meyer și pe Petre.* REBREANU, P. S. 110. *Vino-ți în simțiri, nepoate Stoiceo. Ești la moara lui Călfar... Te-ai dezmeticit?* GALACTION, O. 54. *Cînd și-a venit în fire, i s-a părut că toată carnea i-i un imens furnicar.* POPA, V. 194. *Era leșinată... Fălăcul o întinse pe barbă, o frecă pe inimă... Fata își veni numaidecît în fire.* VOICULESCU, P. I, 51. *Sîntem ameții de aburii băuturii... Cum ieșim la văzduh curat... ne venim în fire, de nu ne mai cunoști.* id. ib. 130. *Pierdu răsuflarea, se clătina, gata să se dărîme la pămînt. Apoi, încet, își veni în fire și răsuflă adînc.* SADOVEANU, O. XXI, 216. *Filip... se prăbuși leșinat la pămînt. Cînd își veni în fire, mustăciosul îl întindea la gură o sticlă cu vin.* CĂLINESCU, S. 786; cf. DL, DEX, 864. *Ce ai mătușă? Vîno-ți în fire! Atunci mătușa, trezindu-se, ... începu a se văita.* ȘEZ, I, 54. *Ciprian... începu a o freca pe la frunte, pînă ce-și veni în ori.* CĂTANĂ, P. B. I, 37, cf. I. CR. III, 377. [T]e-o veni în fire. ALR. II h 144/26. [E]i s-o mai vînit la mîncă. ib. h 144/77. [Lui] i-o mai vînit la hire. ib. h 144/144. [E]i s-o mai vînit la hire, ib. h 144/160. [Eu] am vînit în mînte bună. ib. h 144/229. [Eu] am vînit la cale. ib. h 144/231. [Eu] am vînit în sîri. ib. h 144/424. [E]i s-o vînit în horatic. ib. h 144/590. [E]i s-a venit în fire, ib. h 144/708. *Cin și-a vînit iei în fire și s-a dășteptat, s-a loa' la bătaie-acolo!* O. BIRLEA, A. P. II, 413. (Cu inversarea construcției) *Toți s-au gîndit că au murit; și îndată l-au și îngropat; ... apoi în momînt iarăș la fire viindu-și, au început a striga, ce nime să-l scoață n-au vrut.* CANTEMIR, HR. 296. *Stătu pe cal voincește și în fire s-a venit. Deși creiri în capu-i i s-a fost lui turburat.* PANN, E. II, 104/10; c) (și în formele **a veni în sine**, **ori**, învechit, **la fire** sau, regional, **a veni în ori**) a-și recăpăta cumpătul, stăpînirea de sine, a-și restabili starea psihică normală (după un moment de spaimă, de furie, de uluire, de descumpănire etc.) Cf. MARDARIE, L. 216/26. *Vînătorul să spărie... și vru să fugă. Și abia-și veni la fire.* DOSOFTEI, V. S. noiembrie 114/23. *Toma... țare s-au spăimîntat, apoi venindu-și în ori, au poruncit la ai săi să prîndă armele.* ȘINCAI, HR. I, 151/29. *El rămăse ca împietrit. Venindu-și apoi în fire... degrabă mersă după dînsă.* BUDAI-DELEANU, T. 143. *Dacă simțiri cum că cu adevărat fierbe minia și focul înăuntrul vostru, îndată căutați a repune tot lucrul carele îl aveți cu prîncii la o parte, pînă ce ve-ți veni în fire.* PETROVICI, P. 8/26, cf. LB 468. *În sîrul casei mele eu mă vedeam strein... Totul mi-era un chin. Voiam să-mi viiu în sine-mi din lungă-mi rătăcire.* HELIADE O. I, 172. *Viindu-și pușin în fire, s-au tras într-un unghi al peștirii... Frica și mîșurarea sufletului... i-au rădicat cu totul pofta mîncării.* DRĂGHICI, R. 73/1. *Turcii răspuseră împreună printr-un țipăt îngrozitor de spaimă și... o luară din nou la fugă... Tîrziu și cu greu putură ei să-și vină în sine.* BĂLCESCU, M. V. 126. *Vino-ți în sine... Pentru o sută de mii de franci îți perzi mîntea de desperație!* NEGRUZZA, S. III, 118. *Vino-ți în fire, omule! ti zise prințipul. Zămfir, văzînd că iar se întefeste.* GHICA, S. 510. *Scoațe-ți sabia, oblojîntule, că întru-n păcat!... Măi, nu face pețna... măi, vină-ți în fire.* ALECSANDRI, T. 930, cf. LB II, 519. *Mai pe urmă, îmbărbătindu-se, și-a mai venit pușin în fire.* CREANGĂ, O. 15. *Mosneagul însă, gîndind că-i ucigă-l crucea, s-a spăriet... dar nevăzînd pe nime, și-a mai venit în sine.* id. ib. 42, cf. CARAGIALE, O. IV, 110. [C]inele jămase turtit la pămînt, privînd la fata speriată... Sînda își veni în

sine. CONV. LIT. IX, 302. *A părăsit-o drăguțul său și din cauza aceasta nu-și mai poate veni în ori de supărarea cea mare.* MARIAN, O. I, 32. *Care-o fi scăpat din gloată Nu și-a mai venit în ori Viața toată.* COȘBUC P. I, 84. *Spaima mea era la culme... Viindu-mi în fire,... am rupt-un par de la gard și am plecat cu el prin luncușoară.* SBIERA, F. S. 105, cf. ALEXI, W. 319, TDRG. 631. *A stat mult așa încrămenit. Simțirea adâncă ce-l cuprinse abia-l lăsa să-și vie în fire.* AGÎRBICEANU, S. P. 25, cf. HOGAȘ, DR. I, 309. *Întii n-a putut să spuie nimic. Le-a făcut semn să-l lase să-și vie în fire... Era zăpăcit.* PAPADAT-BENGESCU, O. II, 304. *Stai bișor, să-mi vin în ori, să-mi aduc aminte cum a fost.* LUNGIANU, ap. CADE 875. *Rămase incurcat, tulburat... Tocmai noaptea târziu..., își mai veni în fire.* REBREANU, NUV. 307, cf. DA II, 128. *Aliman, dat deoprate cu mâna, sta prost, gol de puteri... Și, pînă să-și vină în fire, femeia cu prada era departe.* VOICULESCU, P. I, 53. *Ticăitul monah își venise în ori din spaima ce îndurase.* SADOVEANU, O. XIII, 560. *Valer încrămeni... Cum mamă-sa, în potopul ei de vorbe, nu se lega de el, nici de bătrîn, își mai veni în fire.* DAN, U. 17. *Felix stătu într-o prostrație totală, apoi, venindu-și puțin în fire, simți nevoia să alerge.* CĂLINESCU, O. IV, 288. *Vino-ți în fire, îi spuse, nu vezi că e numai un vis?* VINEA, L. II, 152. *Anghel sărise mînios în picioare... Pascu încrămeni pe loc și își veni repede în fire.* PREDA, D. 160, cf. DL III, 283. *Fata, în casă, era mai mult moartă decît vie; abia și-a putut veni în ori.* SBIERA, P. 309. *După ce-și mai veni în fire, le spuse copiilor tot plîngînd.* RETEGANUL, P. V, 23. *A doua zi, cînd se sculă, împăratu rămase cu gura căscată, și multă vreme nu-și putu veni în fire văzînd așa minune de palat durat într-o noapte.* STĂNCESCU, B. 122. *Cînd l-a văzut, mireasa... și-a mai venit în fire din mîhnirea de care era cuprinsă mai înainte.* ȘEZ. II, 112. *S-a speriat atunci și el oleacă, da odată și-a venit în fire.* RĂDULESCU-CODIN, I. 261, cf. CABA, SĂL., com. din ZAGRA - NĂSĂUD. *Cînd și-a mai venit în ori, Vîfor împărat... a văzut din ce primejdie cumplită a fost scăpat de către prinț.* FOLC. TRANSILV. III, 433. (Cu inversarea construcției) *Turcii toți încrămeneau, și-n fire dacă-și veneau, După Chira s-arancau și cu toții se-neca.* JARNIK-BÎRSEANU, D. 496; d) (și în formele a-și veni în cunoștință sau, învechit, în mințe, în cunoștinți, în socoteală, întru sine-și, la socoteală, regional, la minte, familiar, în minți sau, învechit, a-veni întru sine sau în sine-și, în mîntea sa, i m p e r s., învechit, a-i veni în socotîntă) a-și redobîndi capacitatea de judecată, de discernămînt (renunțînd la idei, la intenții sau la fapte nepotrivite, neîngăduite, condamnabile); a-și da seama; a înțelege, a se lămuri (în legătură cu o situație). *Și întru întunarecu fiind noi, să ne venim în minte.* CORESI, EV. 270, cf. 21. *Mi se bucură sufletul foarte astăzi că... v-ați venit în fire (a.1642).* GCR I, 99/14. *Niceodată nu vin în mîntea sa, ce cum are hi îndrăciți, așe-sint fără de rușine și fără de omenie.* VARLAAM, C. 177. *Atunce îngerul carel(e) s-au arătat într-acesta chip s-au suit în cer, iar călugărul, viind întru sine, s-au întors la m[ă]n[ă]stire (a.1692).* GCR I, 297/27. *Și-și veni în fire și socoti de minunea sfîntului Nifon, cum este adevărată iertarea Radului Vodă.* ANON. CANTAC, CM I, 102. *Să cădea, ca un înțelept și practic, ... să-și vie în socoteală și să gîndești ce ceri de la mine.* R. POPESCU, CM I, 233. *De nu ne vom veni în fire, ca să ne părăsim de răutățile și să ne căim, ne vom îneca, în veci nesfîrșiți, în noianul focului celui nestîns.* ANTIM, O. 94. *Vino odată în sine-ți. Vezi-ți ticăloșia ta. Lasă acel obicei rău al păcatului.* id. ib. 147. *Am făcut un mare viclesug de am zis că am un zăpăc... și pe urmă, viindu-ș sătenii din Năruja în fire, m-au apucat cu mare strînsoare ca să mă de (pe) mîna giudecății (a. 1738).* IORGA, A. II, 351. *Ne-am silit ca doar om putea-o face să să lase..., ca doar își va veni la socoteală și să va părăsi de un lucru ocărît și nectivios ca acesta (a. 1751).* ARHIVA, I, 55. *Veni în sine-și și zise diavolului: înșălătorile și pierzătorile al tuturor, ... acum cunoscut neputința ta.* MINEIUL (1776), 12^a/13. *Greșit-am înaintea ta, D[oa]mne, ... și, viindu-mi în fire, în cunoscut păcatul că era foarte mare.* ib. 138^a/24. *După încredințările ce am luat Domnia mea că pă la unile județe să urmează acest cathrasis care este cu totu nesuferit la auzul Domniii mele,*

foarte ne-am turburat asupra-vă, și iată, strașnic vă poruncim să vă veniți în cunoștință (a. 1813).

PRAV. COND. (1780), 205. *Ș-au venit în dreapta cunoștință, că aprinderea copacului, era prin dinadins inconomia lui Dumnezău, pentru ca să-l facă să aibă de acum înainte foc.* DRĂGHICI, R. 74/26. *Astăzi sint altfel trebile. Boierii și-au venit în cunoștință; au văzut că turma nu poate fi fără păstor.* NEGRUZZI, S. I, 149. *Hai, Chiriță, să o lăsam singură, ... poate că și-a veni în cunoștinți.* ALECSANDRI, T. 521. *Chemați cu dinadinsul pe toți oamenii de bine ... să vă someze scurtă vă veni numaidecît în minți.* CARAGIALE, O. V, 192. *Toți înțeleseră... și lauda pe fiul de împărat... Frații cei mai mari... începură a-și da coate, a-și veni în cunoștință și a se căi de rîsul ce făcuseră de fratele lor.* ISPIRESCU, L. 38. *Soția... da acum semne că și-a mai venit în minți. Adevăr că de-atunci nu s-a mai întîmplat la casa lor nici o pozna.* SĂM. IV, 772. *Moghilă; vino-ți în fire!* DELAVRANCEA, O. III, 59. *Ați apucat pe căi rele, nenorociților! Veniți-vă-n fire!... Vedeți de munca voastră cinstită.* REBREANU, R. I, 271. *Devin... agresivi cînd le atingem prejudecățile. Dacă ar încerca să raționeze, unii și-ar veni în fire.* SADOVEANU, O. XX, 413, cf. DA I, 991. *Acum, de cînd a rupt-o, și-a venit în fire și ascultă de ea, cum se civine unui băiat-cuminte.* CĂLINESCU, E. O. II, 153, cf. DL, DEX 219. *Vai, minte femeiască, ... oare cînd îi veni în ori?* RETEGANUL, P. IV, 6, cf. ISV. XIII, 217. (Cu inversarea construcției) *Fraților, să ne lăsam de această nebulie și în minte înșine să ne venim. Să plecăm urechile noastre cîtră cuvîntul rostului Dumnezeului nostru.* CORESI, EV. 287. *Urșitoarea mi-a fost bună; Dar mîntea mi-a fost nebulă; Cînd la mîntea mi-am venit, Văd că ochii mi-au sărit; Căci un bobocel ca mine N-am avut noroc pe lume.* FOLC. OLT. - MUNT. III, 480. (Învechit; într-o construcție amplificată) *Costandin Vodă Brîncoveanu), ... trecînd cîtăva vreme, poate și că-și va fi venit în fire mai deșteptat; de și-ai cunoscut păcatul ce au făcut.* R. POPESCU, CM I, 522. ♦ (Despre simțiri, forță, putere, etc. ale oamenilor) *A se refăce; a se restabili. Toată lumea știa că mîtul vorbește; cui pîtea să-i treacă prin cap că mutul nu se prefăce? L-au bătut pînă l-au smîntit, ca să-i vie glasul la loc - degeaba.* CARAGIALE, O. I, 140. *Unsei și pe orb, și îi veni vederile ca mai nărite.* ISPIRESCU, L. 304. *Spoiindu-se pe obraz și pe ochi cu amestecătură această de lacrimi, îi veni văzul.* id. ib. 344. *Să orbști, mumă fără de lege! și să nu-ți vie vederile la loc pînă n-ai umplea nouă butoaie de lacrimi.* STĂNCESCU, B. 204. *Vă dau eu lapte de căprioară roșie... Luați-l și dați-l împăratului-Roșu, că o să-i vie vederi.* RĂDULESCU-CODIN, I. 28. *S-a spălat bine-frumos cu lapte și i-a venit ochii mai buni ca ai care i-a avut el.* FOLC. OLT. - MUNT. VIII, 373. *Cînd a ieși șarpili și l-a văzu fata, i-a loș gura; a amuțit... [Petel] i-a vînt grăi.* O. BÎRLEA, A. P. I, 182. ♦ *E x p r. A-i veni (cuiva) sufletul (sau inima) la loc = a se întoarce la o stare (sufletească) anterioară; a-și recăpăta calmul, curajul, voia bună, după un moment de emoție, de spaimă, de descurajare etc.* *Ol parcă-mi mai vine inima la loc... Steagul Moldovii!... fala țării!... Cînd îl simți cole, pe inimă... inima-mi crește și prinde la putere.* ALECSANDRI, T. 1509. *După ce dreg [carul], le ghine inima la loc, fața li se înseninează.* JIPESCU, O. 154. *Atunci o înșiorare cuprinse pe fiul craiului, rămînînd uimit de spaimă și mirare; dar pe urmă, venîndu-i inima la loc și plin de încredere în sine că va izbui la ceea ce gîndea, se înfătoșează înaintea tată-său.* CREANGĂ, O. 81. *L-au scuturat, l-au frecat pînă i-a venit iar sufletul la loc.* CARAGIALE, O. I, 131. *Rămase ca ieșit din mîntea..., merțele nicăiri. Încă fiind acolo văzu... cum roadele se arată iarăși. Atunci îi mai veni inima la loc.* ISPIRESCU, L. 72. *Mai veni nițel inima la loc lui Mătăhuz împărat, cînd auzi graiișle cotoșmanului.* id. ib. 292. *Șoricul îi sări atînci din gît și, pînă zici, îi veni sufletul iarăși la loc.* PĂCALĂ, M. R. 159, cf. CADE, DA II, 708. *Disperarea lui se potolea repede... Îndată... îi venea inima la loc.* SADOVEANU, O. XXI, 128. *Cînd îl auzi strigînd, crezu că visează, apoi sări ca arșă și dete fugă afară... Îi veni inima la loc îndată.* DAN, U. 277, cf. DL II, 520, IV, 297, 708. *Disperarea lui se potolea repede... Îndată... îi veni inima la loc.* MARIAN, O. II, 101. *Cînd își văzu Busuioc lighioanele, îi veni inima la loc.* STĂNCESCU, B. 203, cf. ZANNE, P. II, 210. (Cu inversarea construcției) *Baba, cum îl auzea, La*

loc inima-i venea, Sărmana să-nveselea. REV. IST. III, 395. (RAR) **A-i veni** (cuiva) **fața (la loc)** = a-și recăpăta expresia, înfățișarea firească, sănătoasă, revenindu-și după o emoție puternică, o boală etc. Cf. TDRG 612. *Sudori cât bobul de mazăre curgeau de pe fruntea răce și palidă a bietului flăcău... Flăcăul se uita lung și fîntă... la tovarășul meu și, pe măsură ce se uita, fața îi venea la loc și spaima ce-l cuprinsese părea că se împrăstie.* HOGAȘ, DR. I, 66. *Corbea, cum mi le vedea, Colacu-n două rupea... Fața hoșului venea.* REV. IST. III, 394. **A-i veni** (cuiva) **mintea** (sau **mințile, minte**) (**la loc sau la cap, în cap, regional, acasă, în belge**)-v. m i n t e (4). **A-i veni** (cuiva) **inimă** (sau **suflet**) = a căpăta putere, curaj, a se îmbărbăta. *Ca să mai vie nișcă inimă turcilor săi, porunci de... făcură rugăciune mare către Mahomet.* ISPIRESCU, M. V. 32. *Auzind asta făgăduiala, mai veni puțină inimă bietului voinic.* MARIAN, O. II, 325. (Cu inversarea construcției) *Se-nilnea Cu mindrușă... Și, cînd Vodă Mi-o vedea, Inimă Că-i mai venea.* TEODORESCU, P. P. 508. *Babii, unde-l auzea, Suflet parcă-i mai venea.* id. ib. 528. (Cu schimbarea construcției) *Eu sînt supărat de dor... Iar tu, limbă, ce tăcuși, Ca o mută pîn-acuși? Mai grăiește pușinel, Să-mi mai vie suflețel.* FOLC.OLT. - MUNT. V, 693. (Maram. și prin Transilv.) **A-i veni** (cuiva) **fire** (sau **oară, putere, răsufiu**) = a se trezi, a-și reveni dintr-o stare de leșin, de amețeață etc. [Mie] *mn'i-o mai venit uo fîrucă șire.* ALR I/1 h 144/257. [Mie] *mn'i-o d'înit putere.* ib. h 144/343. [Mie] *n'i-o zînit răsufiu.* ib. h 144/345. [Mie] *mn'i-o zînit uoară.* ib. 144/354. (Cu înversarea expresiei) [Mie] *uo fîr de șire mn'i-o vînit.* ib. h 144/361. (Învechit, rar) **A veni în viață** = a se întoarce la viață; a învia. *În dată ce s-au atîns trupul mortului de oasele prorocului, au înviat și au venit iară în viață.* ANTIM, O. 213.

IV. Intran z. 1. (Învechit și popular; despre ape; de obicei urmat de determinări locale sau modale) **A curge** (la vale) (în cantitate mare); p. e x t a se revărsa (1), a inunda. *Destinseră ploii și venea rîurele și suflară vînturile și opriră-se spre casa aceea.* CORESI, TETR. 14. *Cum amu fu în zilele lui Noe... ainte de potop mîncînd și bînd, însurîndu-se și măritîndu-se, pînă în zioa ce intră Noe în corabie. Și nu simțea, pînă vine apa și luo tot.* id. ib. 57. *Apele potopului vîneră spre pămînt... Noe intră în corabie și ficiorii lui, mîierea lui și mîierile feciorilor lui cu el.* PO 30/2. *Pogori ploaie și veniră rîure și suflară vînture.* N. TEST. (1648), 9°/31. *Ape... vin cu poghoiul.* DOSOFTEI, PS. 481/14. *Ape venia de pre calea Edomului și șu umplu pămîntul de apă.* BIBLIA (1688), 267°/16. *Casa... fiind pre piatră zidită, vîndu povoiul, nu o va surpa.* CANTEMIR, O. Y, 158. *Despre apus... Nilul venia.* id. I. I, 162. *Să pogori ploaie și veniră rîurile și suflară vînturile.* ANTIM, O. 50. *Au venit deodată Șirețul fără de veste.* MUSTE, LET. III, 78/16. *Nu este vreun pîrîu puternic... și în toată vremea vine turburat și amestecat cu mai sus numitele spurcăciuni* (a.1837). DOC. EC. 667. *Acea apă... venea în toate noșile cu noroi și cu pietri și cu yar.* ALEXANDRIA, 75/19. *Se auzea răsunînd glasul unui pîrăuș ce venea... din deal în vale, prăvălîndu-se și izbîndu-se de cele stînci fără voința sa.* CREANGĂ, O. 195. *Apa venea furioasă, clocoțind și rostogolindu-se.* D. ZAMFIRESCU, R. 123. *Pregătesc miclele corăbioare de hîrtie și le dau drumul atunci cînd vine zăporul sau cresc apele mari de multe ploii.* ANGHEL, PR. 32. *Venea Tazlăul... ca un balaur, vorba lui moș Căpășină.* HOGAȘ, DR. I, 306. *Dădu cu ochii de o fetiță care se juca în marginea apei, fără să bage de seamă că vine unda.* SOVEJA, O. 45. *Cînd puhoiul vine... tirăște nu numai ce-i pe șosea, dar și casele înalte.* CAMIL PETRESCU, U. N. 416. *Apele veneau năboi tot mai negre și mai umflate, potmolînd reniile senine unde ieșeau vietățile la lumină.* VOICULESCU, P. I, 48. *Apele veneau posomorîte, clătîndu-se ca lespezi fumurii și cliptînd ușor la fărîm.* SADOVEANU, O. XVIII, 205. *Era cu mare luare-aminte cînd vin puhoaiile primăverii.* id. ib. XXI, 475. *Rîulețe și piraie... Veneau umflate și zmulgeau cătune. Ținuturi, mori, izlazuri de pășune.* ARGHEZI, S. V, 177. *Din acest munte strălucind de lumina rece și pură a eternității, ... Oltul vine la vale, asupra cîmpurilor și a oamenilor.* BOGZA, C. O. 14. *Oltule, rîu blăstemat, Ce vii așa tulburat...? Schimbă-ți, schimbă-ți*

apele, Slăbește-ți vârtejele, Să-ți vad petricelele. ALECSANDRI, P. P. 284. *Ciobanii... auziră iarăși pe vîrurile munților din sus un vîuet mare ca și cînd ar veni un puhoi cumplit.* MARIAN, T. 235. *În fața palatului era un munte... și taman din vîrfului lui cădea o apă, care venea spumînd și clocoțînd printre petre, pînă aproape de casă.* STĂNCESCU, B. 87. *În acele părți vine puhoiul mare, de înecă multă lume.* ȘEZ I, 244. *În satu une-am stat, vinea din munți o apă hiartă.* GR. S. IV, 119. *Ploaie bine, ... vini apa turbure... și prinsărăm la păstrăvi.* BL. V, 178. *A venit apa, a-necat.* ALR SN III h 825/705. *Vine apa lin.* ib. h 828/836. [Pîrîul] *ine repidi.* ib. h 829/723, cf. A IX 5. *Oltule, cîine spurcat, ... Vreun mal fi s-a surpat, De vii negru-nveninat?* FOLC.OLT. - MUNT. V, 587. *Dă unde vine apa-asta turbure să nu poci ieu să beau apă?! O. BÎRLEA, A. P. I, 242, cf. T. DIAL. M. I, 235. Potopul cînd vine aduce cu el orice înainte găsește.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 63. (Construit cu dativul etic) *Oltule, Oltule, ... La coadă te-a plouat, De-mi vii așa miniat?* TEODORESCU, P. P. 320. *Oltule, cîine spurcat, Ce-mi vii așa turburat, Tocmai ca un lup turbat?* FOLC.OLT. - MUNT. V, 587. (E x p r. **A veni mare** = a-și spori debitul, a-și ridica nivelul (revărsîndu-se). *I se topește zăpada în miază-vară. Atunce vine Nilul mare, luna lu avgust.* MOXA, C. 52°/5. [Să lucreze] *la podul domnesc, la plăvăii... cînd vor vene apele mari* (a.1649). PANAITESCU, O. T. 205. *Venise apele Șiretului mare, pentru care au căutat oștilor cîteva zile a face zăbavă, pînă a să face pod peste vase.* M. COSTIN, O. 149. *Sosînd la fărîmuri Dunării, venind mare Dunărea, ... sv[î]ru[un]... îl îmbărbăta și-i dzîsă: Țîind a mină acealea ce duci, treci fără nice o frică.* DOSOFTEI, V. S. octombrie, 87°/3. *S-au pornit ploii grele, cîu au venit apele mari afară din măsura lor... și au înecat multe dobitoace și oameni.* MUSTE, LET. III, 78/14. *Carasu este apă adîncă, lată, peste care este și pod de lemn, ... iar mai de multe ori o trec cu pod îmblător, căci se răvârsă cînd vine mare* (a.1715). ARHIVA R. II, 31/22. *Jijia, cînd vine mare, tot locul înecă* (a.1806). GHIBĂNESCU, S. I. XXV, 117. *Dîmbovița, în zilele acestea viind mare, a inundat toată preajma.* CR (1830), 5°/31, cf. HEM 1287. *Prahova, din cauza ploilor la munte, venise mare.* BOLINTINEANU, O. 427. *Munca nu-i da în spor. De venea apa mare, arăturile lui le îneca.* ISPIRESCU, L. 206. *Vine, tață, Oltul mare, Malul stîng de-abia-l zăresc!* COSBUC, P. II, 108. *Ca s-ajungi la sat, trebuie să treci peste Tazlău cel mare, și socot că nu l-ai putea trece, că nu se ostioește el, cu una cu două; cînd vine mare.* HOGAȘ, DR. I, 287. *Multe se schimbă în trei zile, mai ales cînd ploaie și vin apele mari.* SOVEJA, P. 49. *Apa venise mare. În munte se topeau încă nămeții.* C. RETRESCU, I, II, 174. *În sat nu erau pescari de meserie. Dar toți pescuiau cînd venea Buzăul mare.* VOICULESCU, P. I, 18. *Dîmbovița străbătea Bucureștii... Cînd apele veneau mari, cartiere întregi erau inundate.* VIANU, L. R. 51. *I s-a dat o palmă de loc la marginea satului, lîngă baltă, unde vin apele mari primăvara și înecă lunca.* STANCU, D. 45. *Dar-ar Dumnezeu d-o ploaie Să vie Sabarul mare, Să ie puntea de la vale.* TEODORESCU, P. P. 305. *Nu plînge așa de tare, Că vine Dunărea mare.* JARNIK-BÎRSEANU, D. 209. *Dați, feciori, boii mai tare, Că vine Dunărea mare.* RETEGANUL, TR. 84. *Fugi, copilă, mai la vale Că vine Bistrița mare.* ȘEZ II, 185. *Odată a venit apa mare și-a-necat bordeiele.* GRAIUL, I, 117. *Fata cea fecioară Să ferească din cărare, Că zine Dunărea mare.* CANDREA, T. O. 44. *Îi zice Valea-Largă, păsămne c-a fost tot așea vo vale la poalili pădurii, pî unde vinea apa mare cînd ploaia mult.* GR. S. V, 16. *Cînd vine girla mare, e îmfuriată.* ALR SN III h 829/728. *Pășii, copilă, mai tare, Că vine Dunărea mare!* FOLC. TRANSILV. VIII, 302. *Venise apa mare... girla scăzuse, didese-napoi, și rămăsese mreana dă peste pî uscat.* O. BÎRLEA, A. P. II, 307. *Fugi, copilă, din cărare, C-a venit Bistrița mare!* FOLC. MOLD. I, 127. *Cudă mare, rău ce-mi pare, C-a venit Buzăul mare, De nu pot trece călare.* ib. 409. (Construit cu dativul etic) *Vai dă mine, rău îmi pare, că-m vine Murașu mare.* ALEXICI, L. P. 180. (F. i. g.) *Va veni mare valea de plîsoare, Cînd Domnul va face giudeț și strînsoare.* DOSOFTEI, O. I, 191. **A-i veni** (cuiva) **apa** (sau **apă**) **la moară** sau **a veni apă** (sau **apa**) (și) **la** (sau **pe**) **moara cuiva** = a se schimba împrejurările în favoarea cuiva. Cf. I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. III, 241. *I-a venit apă la moară.*

PANN, P. V. II, 68/18. *O veni apa și la moara mea.* POLIZU, 24, cf. HEM 1264. *Mi-o venit apă la moară.* ALECSANDRI, T. 284. *Băieții încep a curge toți, care dincoțu, cu blăstămurile părintești în mână. Îi venise acum și lui Dănilă apa la moară.* CREANGĂ, O. 37. *Acum mi-a venit și mie apă la moară.* DDRF III, 58. *Mi-o veni și mie odată apa la moară.* PAMFILIE, J. I, 127, cf. CADE 62. *Pînă ce n-oi vedea dușmanii mușcînd fărîna, nu mă las! Ochii lui Gînj licăriră: - A da Dumnezeu, stăpîne, și ne-a veni și nouă apa la moară.* SADOVEANU, O. I, 200, cf. DL, DEX 560, RĂDULESCU-CODIN, I. 370. *Ei las', bre, că mi-a veni el apa la moară.* VASILIU, P. L. 129, cf. I. CR. III, 252, com. din TEPEȘ VODĂ - CERNAVODĂ. *Omul, care simțea că-i vine apă la moară, spuse cu răceală: - Bine, miere, bine. Fie cum vrei tu.* FOLC. TRANSILV. III, 354, cf. ZANNE, P. III, 241, 242. ♦ (Despre ape curgătoare; cu determinări introduse mai ales prin prep. „din”) A izvorî. *Girila... vine din Mîlcovu cel mare (a. 1662).* IORGA, S. D. VII, 316. *Pîră unde vini pîrîu de la def(a)l, pe din sus de partea Tepească (a. 1824).* SAVA, DOC. II, 95. *Erodot ne spune că Marisul vine din țara agatirșilor.* HAȘDEU, I. C. I, 188, cf. PONTBRIANT, D. *La umbra acestor arbori, cură un rîuleț ce vine din muntele Carantania.* BOLINTINEANU, C. 103/12. *Din stînga, de sub curmătura unui deal, vine rîul Bahna.* VLAHUȚĂ, R. P. 7. [Pîrîul] vine din fîntînișuri. ALR SN III h 822/836. ♦ (De obicei cu determinări introduse prin prep. „în”) A se vîrsa (I 5). *Cum nu se poate sătura marea ce-i vin toate rîurile întru ea, așa și cela lacomul și iubitorul de argint nu se poate sătura de avarie.* CORESI, EV. 52. *Apa Smotriciului... vine pre la Cameniță în Nistru.* M. COSTIN, O. 105. *Va fi acolo pește mult foarte, căci vine acolo apa aceea și va însănoșea și va trăi tot.* BIBLIA (1688), 570/45. ♦ (În ex p. r.) A veni la matcă (sau la vad) = a reintra în albie după revărsare. *O vînit apa la matcă.* ALR SN III h 826/228. [Apa] scade și vine iar la vadu iei. ib. h 826/836. *Apa trebuie să vie la matca ei și omul la țapa lui.* PANN, P. V, II, 87/28, cf. HEM 1266, ROMÂNUL GLUMET, 43. ♦ (Despre ape curgătoare; cu determinări introduse prin „alături cu”, „prin”, „pe lingă” etc.) A-și avea vadul, a curge pe lingă sau prin... *O parte de pîrîu vine pre lingă-Odobești și trece de dă întru apa Putnei.* URECHE, L. 93. *Cuprînzînd oastea lor de la pîrîul ce vine alături, cu iazul.* M. COSTIN, O. 192. *Tisa... vine pen Țara Ungurească.* ANON. BRÎNCOV., CM II, 323. ♦ (Popular; adesea cu valoare încoativă) A curge (la un robinet, pe o țevă, într-o instalație etc.) □ *Apa caldă vine de obicei pe la orele 16.*

2. (Popular; despre lichide organice) A se scurge (I 1): *Se întîmplă cîteodată că periodul nu vine pe unde trebuie.* BIANU, D. S. 462. *Curje sinje... Sinje numa vine.* O. BÎRLEA, A. P. I, 480. *Văz că vine singele pî oichi în jos..., șîria singele.* T. DIAL. M. I, 71. ♦ (Determinat prin „pîrîu” sau „vale”, sugerează ideea de curgere neîntreruptă și abundentă) *Și zic zău că nu mi-i rău, Lacrămile-mi vin pîrău.* F (1886), 177. *Lacrămile-mi vin pîrău... Decît on bărbat urîț, Mai bine-on mîndru iubit.* BÎRLEA, L. P. M. II, 8. *Amar îmi e și suspin, Lacrimile vale-mi vin; Vale-mi vin, vale se varsă Și-a mea inimă e arsă.* FOLC. TRANSILV. VIII, 306.

V. I n t r a n z. 1. (Urmă de determinări introduse, de obicei, prin prep. „pînă la”, „la”) A ajunge pînă la nivelul...; a avea ca limită... *Punga plină pînă-mi fuse, Mîndra pe mîna mă puse; Cînd veni la jumătate, Mîndra mă dete la spate.* PANN, P. V. II, 123/20. *Colonade - stînci sure, streșine - un codru antic ce vine în nouri.* EMINESCU, O. VII, 106. *Un gheroc mare, a cărui talie, îi vine pînă la glezne.* CARAGIALE, O. I, 29. *Stufulețul se făcea că era înconjurat de niște iarbă verde, subfîrică și naltă de-mi venea pîră mai sus de genuchi.* SPIRESCU, L. 244. *Cînd apa îi venea pînă la gît, ... își încorda trupu-i mlădios... și spînteca cu pieptul său puternic undele.* HOGAȘ, DR. I, 311. *Ciorapii îi vin pînă la genunchi.* CADE. *Apa îmi venea pînă la bărbie.* id. ib. *Înaintă greu... Apă îi venea la gît și-l bătea cu spume și bolboroseli.* VOICULESCU, P. I, 24. *Apa-i venea pînă la gît.* SCRIBAN, D. *Copilul... era îmbrăcat cu un pardesiu gri, ce-i venea pînă la mijlocul fluierelor goale.* CĂLINESCU, S. 66, cf. DL: *Genunchii îi veneau la gură, fruntea*

se-nîlnea cu ei. PEDA, C. I. P. II, 46, cf. DEX. *Cînd am trecut lacu, mi-a vînit apa pîn' la chept.* POP., ap. HEM 2233. *Genele... așa-i erau de lungi și de dese, de-i veneau pînă la gură.* RETEGANUL, P. V, 36. *Io poci să tai pînă-m vine singele la brîu și cad și mori.* FOLC. OLT. - MUNT. VIII, 12. *Balta-i venea la subfiori.* ib. 47. *A mîncat, de i-a venit pînă la gît, se spune despre cei care mîncă mult și cu lăcomie.* Cf. PANN, P. V. I, 107/5, ZANNE, P. III, 629. ♦ Ex p. r. A nu-i veni (cuiva) nici la degetul cel mic = a nu se putea compara cu cineva (din cauza inferiorității în care se află). *Toate muierile la un loc nu sînt Sultănică... Nu-i vin ei nici la deștul ei cel mic.* CAMIL PETRESCU, O. I, 122. (Popular) A-i veni (cuiva) apa la gură (sau la gît), ori (învechit, rar) a veni apa la gură = a se afla într-o situație foarte dificilă, a fi în vînt primejdie; a ajunge la limita suportabilului. *Cînd vine apa la gură, toate trec peste măsură.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. I, 107. *Se sculau turcii cu război asupra lui Mihai Viteazul, cu gînd ca, vîzînd Mihai că-i vine apa la gură, să fîgăduiască tot ce va cere.* SPIRESCU, M. V. 34, cf. DL. *Rabdă, rabdă, sufletele!* - *Am răbdat cît am putut, Mi-a venit apa la gît.* FOLC. MOLD. I, 108, cf. ZANNE, P. III, 251. (Cu parafrizarea expresiei) *Împăratul, de nevoia turcilor ce-i venise la grumazi,...* prîstînise la toate capetele legii pre voia papei, numai să-i dea ajutoriu împotriva vrăjmașului său. SIMION DASC., LET. 25. A veni la măsură = a ajunge la măsură; (I 2), la mărimea prestabilă sau potrivită. *Capul ce se-naltă mai sus de apa dreaptă Mi și-l relează iute să vie la măsură.* HELIADE, O. I, 226. *La mulsoare d-ajungea, Bîrsănele că mulgea, Dar lui, mîre, nu-i venea Nici lăptuțul La măsură, Nici cașul La-nchegătură.* TEODORESCU, P. P. 514. (Prin lărgirea sensului) *De vreme că din partea Înălțimii tale, în toate zilele cătră mine se adaoage prieteșugul al meu, acum mărturisesc să fie venit la măsura cea desăvîrșit.* AXINTE URICĂRIUL, LET. II, 173/35. A veni cotul la măsură sau a veni tafta la cot = a se nimeri; a se potrivi. Cf. REV. IST. I, 235, ȘIO II, 343, ZANNE, P. III, 390, V, 209.

2. (Învechit și popular; despre obiecte, bunuri etc.) A fi evaluat, ca mărime, ca greutate, ca volum (în unități corespunzătoare). *Un cazan vechi... îns(ă) arama au venit oca 15 (a. 1771).* IORGA, S. D. VII, 40. *Țrăgîndu-se cu funia au venit toată moșia cinci sute stîngeni (a. 1777).* URICĂRIUL, X, 77. *Leșînd în piață, văz pe unu cu o oală mare de unt... - Cîte ocale vine oală? BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 117. Pui de cîntărește oala... Venea trei oca și ceva.* id. ib. I. 18. *Rău Novac s-a mîniat, Pe urma lui s-a luat Și pe unde-l ajungea, Tot bucăți că mi-l făcea, De veneau cîte-o oca.* FOLC. OLT. - MUNT. V, 196. *Chimînepu ăla... vine cam dă vo' cînspe santime lățimea.* T. DIAL. M. II, 119. (Construit cu dativul etic) *La măciucă Se uita: Cu dreapta C-o apuca, În cîntar că mi-o pune, Zece oca că-mi venea.* TEODORESCU, P. P. 599. ♦ (Cu un complement indirect introdus prin prep. „de”, „la”, „pe” care indică distribuția, mai ales în construcție cu numeralul distributiv care intră în componența unui complement cantitativ) *Să cistuiască sătenii pe vitele ce vor ave și să plătească fieștecare, după cum va veni pe vită (a. 1776).* RĂȘCANU, L. 40. *Făcîndu-se în doo, vine de parte cîte tal(eri) 77 (a. 1784).* FURNICĂ, D. C. 102. *În cinci ani vine de lup cîte 60 oi.* NEGRUZZI, S. I, 282. *Cîte un puț vine la 8 case de locuitori.* CRĂINICEANU, IG. 298. *Noi sîntem aici douăzeci... și ne vine pe siccare doi miei.* AGÎRBIȘTEANU, A. 87. *În mijlociu ar veni la Rășinariu cam 40 de căsătorii la an.* PĂCALĂ, M. R. 100. (R e f l.) *Să împarte în 3 părți și să vine de bătrîn cîte 29 funii (a. 1731).* GHIBĂNESCU, S. I XVII, 22. *Pi un bătrîn s-au venit cîte 38 pămînturi (a. 1757).* C. GIURESCU, P. O. 58. *Împărțîndu-se iarăș pe aceste moșii de mai sus arătate, s-au venit cîte 1520 stîngeni la fieștecare moșie (a. 1759).* URICĂRIUL, X, 66. *Pe deal s-au venit de bătrîn cîtu 7 funii (a. 1760).* GHIBĂNESCU, S. I XVII, 47. *Să punem că ai să împărțești 885 de lei... să vezi cîte cît li să vine de om.* AMFILOHIE, E. 38.

3. (Învechit și popular; despre mărfuri) A fi evaluat ca preț (I); a avea ca preț, a prețui, a costa. *V. ajunge. [Cărțile] cînd ar fi vreo ocaziune mai ieftînă, ar fi bune aicea, dar cu poșta venea prea mult.* VASICI, ap. BARÎȚIU, C. II, 179.

Am renunțat la esportul lor... A pus taxă... de vin mai scumpe decât ale noastre. EMINESCU, O. XI, 156. *Cît vine metru de stofă?* Com. MARCU. (Construit cu dativul pronumelui personal) *Ai bunătate de a mă înștiința despre prețul ei, că să știu, nu-mi va veni prea scumpă* (a. 1847). BARIȚIU, C. II, 334.

4. (Învechit; despre oameni) A ajunge (cu număratoarea) la numărul de... *Coborîm de aci pe linie în jos pînă cînd venim la numărul 35.* HELIADE, A. 13/1. *Să pornească a mai adăoge cîte un hap la fieștecare doză pînă ce va veni la no. de cinci haturi.* VEISA, I. 45/20. *Niciodată pîn' l-a 9-le oară n-am perdut cartea; viu la zece și perd.* NEGRUZZI, S. III, 118.

5. (Învechit și popular) A ieși, a rezulta în urma unui calcul. *Scăzîndu-mi de toată pielea cîte 2 parale să fac parale 10976, care vin lei 274 a 48* (a. 1779). FURNICĂ, D. C. 61. *Dă la vînzarea moșii pîn' la hotărnicie sînt ani 25 și dă la hotărnicie pîn acum sînt ani 29, ce vine stăpînire numiților cumpărători de ani 54* (a. 1785). IORGA, A. I, 85. *Înmulțim 9 cu 9 și adăogăm 2 la product și vine afară 83.* NICHIFOR, P. 130/18. *Proporțione socotim cît vine pã o lună cîștigu.* id. ib. 140/11. *O face dîntr-o l'12 oca faină, ceea ce vine pentru întreaga zi 4'12 oca.* MANOLESCU, I. 340. 3 și cu 4 vin 7. ȘEZ. V, 178. *Patru-mpărțit la doi vin doi la unu.* ALR SN IV, h 394/27. ◊ E x p r. (Învechit) **A veni la (sau pe) sută** = a fi în procent de... *Uzmet ai scos prea mult că vine la sută 14* (a. 1779). FURNICĂ, D. C. 61. *Vine interes la 100 de lei 20 parale.* NICHIFOR, P. 121/6. *Am găsit că vine la sută un franc și 66 bani.* EMINESCU, O. XI, 116. *Poporațiunea se ridică atunci la 3835 de suflete... Au venit atunci tot pe 100 bărbați 113,3 femei.* PĂCALĂ, M. R. 92.

6. (Învechit) A se cuprinde, a intra în alt număr; a merge (V 3). *Vine divizoru 100 în 569.* NICHIFOR, P. 131/11.

VI. I n t r a n z. (De obicei cu determinări care indică un reper spațial; exprimă ideea de așezare, de plasare în spațiu) I. (Despre forme de relief, repere geografice etc.) A fi situat, a se afla, a se găsi undeva (prin raportare la...). *A patra parte este America, care parte așa este depărtată și vine cum ar fi supt noi, că cînd este la noi zioă, la dînsii atunci este noapte.* M. COSTIN, O. 262. *Am căutat cum vine Gura Văii hotarului Săcii drept la apa Coiscăii... și am pus stîlpi* (a. 1688). IORGA, A. II, 342. *De la Iașăchioi pîn la Ghenițe este tot o dumbravă și poieni, între care dumbravă vine un corfuș de mare, lîngă care este o cetățiu veche* (a. 1715). ARHIVA R. II, 30/26, cf. 106/8. [Zonele figuroase] *vin și de o parte și de alia de la „zona torida”.* AMFILOHIE, G. F. 184'6. *Valea Rangului venea între moșiile Bălgești* (a. 1808). GHIBĂNESCU, S. I. XXV, 120. *Toate aceste 3 moșii... veneau aproape de moșia sa Bolșunu, ca și Găuzanii ce erau alături de moșiile vornicului* (a. 1808). id. ib. 121. *Nepoata Latii cu vîndut... o parti în Lunca Largă... și aceasta vini în cuprinsul celor trei bătrîni* (a. 1812). SAVA, DOC. II, 68. *Negeștii vin cu hotarul lor în iastă parte pîră în Pruteș, matca cea veche a Prutului* (a. 1823). GHIBĂNESCU, S. I. XXV, 170. *Patru sînt părți întie ale orizontului... Dintr-aceste patru, stînd cu fața spre răsărit, apusul vine din dos, miazănoapte în stînga, și miazăzi în dreapta.* GENILIE, G. 99/2. *Țara Românească... vine spre munți, de aceea și pînă acum moldovenii o numesc Țara Muntenească, și pe români monteni.* id. ib. 180/9. *Vîind la deal, lîngă poarta cetății este Sfînt Ion unde sã îngroapă creștinii* (a. 1835). ARH. OLT. V, 108. *Din sus de Humulești vin Vîinătorii Neamfului... Din jos vin satele Boiștea și Ghindăoanii.* CREANGĂ, O. 218. *Laturea Germaniei care vine dîncolo de Elba o fin într-una Suevoii.* XENOPOL, I. R. I, 43. *Munții... ce vine între Moldova și finutul Sepencilui.* id. ib. III, 127. *Căutai cu ochii încotro ar veni țara.* DELAVRANCEA, H. T. 81. *Limba noastră de pămînt vine alături de a lui tata Florea.* BUJOR, S. 38. *Bucovina, nordul Moldovei... după care vine o regiune destul de întînsă.* RF I, 137. *Versantul dinspre sat al muntelui... vine în fața răsăritului.* BĂCESCU, PĂS. 245. *Nu știu pe unde vine țara asta.* TUDORAN, P. 26. *Apoi vin, coborînd treptat, dealurile împădurite, șesul și șanțurile cu apă.* PANAITESCU, C. R. 24.

Dîncolo de Grozești, spre răsărit, veneau Vineștii. C. GIURESCU, P. O. 45. *Paltinu... vine spre Săcele.* GR. S. IV, 325. [Fața dealului] *vine către răsărit.* ALR. SN III, h 819/812. *Bătrîna... i-a arătat lui Trandafir unde vine lacu cu pricina.* FOLC. TRANSILV. III, 343. (Învechit; construit cu dativul pronumelui personal) *De la hotarale Indii înainte ne vine Scîția asiatică.* CANTEMIR, HR. 61. ◊ (Despre drumuri, hotare etc.) *A avea traseul (din direcția..., cu început din..., pînă la...).* *Tocmise oastea sa Vasilie Vodă cuprînzînd drumul carele vine de la Tîrgul Frumos preste Sirca.* M. COSTIN, O. 157. *Pre unde le-au venit hotarele, răsipit-au cetăți și tîrguri.* NECULCE, LET. II, 383/14. *Am început a trage den jos... lăsînd un codru de loc îngust după cum vine hotarul Coziei* (a. 1688). IORGA, A. II, 342. *Lîngă drumul ce vine din Tutova la tîrg s-au pus iarăși stîlp de piatră* (a. 1704). id. S. D. XVI, 206. *Apucă drumul în jos, pe lîngă moșioara Costănoailor, și dă în drumul ce vine despru apus* (a. 1713). URICARIUL, VII, 15. [Moșia] *merge pe vilcea la deal... pînă dă în drumul ce vine iar din tîrgu de vite* (a. 1713). id. ib. *Pînă acolo aproape venea și hotarul țării turcești* (a. 1715). ARHIVA R. II, 77/11. *Drumul mare... vine de la Ibănești* (a. 1735). GHIBĂNESCU, S. I. XII, 24. *Am început a măsura din marginea uliței ce vine de la Copou* (a. 1761). URICARIUL, X, 67/32. *Merge în sus... pâr în ulița veche ce vine din tîrg* (a. 1769). ȘTEFANELLI, D. C. 103. *Drumul rumănilor... vine din sus, dă la Șămnice* (a. 1784). ARH. OLT. IX, 195. *Ulița de la cîmp... vini de la o mănăstire a Cazaclilor* (a. 1803). C. GIURESCU, P. O. 61. *Drumul Sîrducului... vine din apa Putnii* (a. 1823). SAVA, DOC. II, 92. *Vin dintre munții ce se coboară în valea Rîu-Sudului vilcele cari se arcuiesc spre S-E.* PĂCALĂ, M. R. 5. *Șoseaua... vine de la Cîrlibașa întovărășind Someșul.* REBREANU, I. 9. *O împovăzare de bilci pe șoseaua care vine de la Piatra.* IBRĂILEANU, A. 7. *Șoseaua urmează fundul unei vilcele ce vine dinspre Pîrlita.* ARH. OLT. X, 8. *Drumul care ducea la tîrg... venînd dinspre răsărit și coborînd de la Petiea, era pustiit.* SADOVEANU, O. XVII, 491. *Drumul bătrînesc... mergea, și el spre Luduș, spre șesul Mureșului.* *De unde pornea? Trebuie că venea de departe.* DAN, U. 196. *Pămîntul satului se împărțea în funii sau curele care alcătuiau și niște fișii lungi ce vin de la munte.* PANAITESCU, O. T. 92. ◊ (Despre construcții sau despre părți ale unei construcții) A fi amplasat, așezat pe un anumit loc, într-o anumită poziție. *A făcut... un desemn despru mașoaleu ce ar fi să vină deasupra mormîntului.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 106. *Partea mijlocie cuprinde tainițe întunecoase, iar sub aceste vin beciuri săpate în pămînt.* RUSSO, S. 195. *Măsei noaptea într-un birt ce se află la drum și care vine drept în fața schitului.* PELIMON, I. 66/26. *Începînd cu susul Dîmboviței era casa lui Pană Filipescu; mai la vale venea căminul Cantăcozineștilor.* GHICA, C. E. I, 567. *La trei pași de acest chioșc... vine însăși clădirea bisericii.* CONV. LIT. IX, 13. *Deasupra acestui arc vine briul chioșcului.* id. ib. *De la cele patru colțuri de casă către încheietura celor două capre, vin unghere.* PAMFILIE, I. C. 422. *Din curte intrai în tîndă, apoi venea în stînga și în dreapta cîte o odajă.* REBREANU, I. 64, cf. 11. *În ce parte vine poșta? CADE. Curtea venea ceva mai depărțitor de sat, încolo, pe-un deal.* MIRONESCU, S. A. 104. *Vede odăile și acoperișurile sîndrilită ce vin de la odă pînă sub fereastra camării.* SADOVEANU, O. XIII, 793. *Biserica-hangar, fără turle, cu luminator acolo unde vine tradiționala boltă.* CĂLINESCU, B. I. 487. *După o mare simigerie... vin prăvăliile brașovenilor.* CAMIL PETRESCU, O. I, 181. *Pe altă uliță sînt prăvăliile de pantofi... Pe urmă vin prăvăliile de covoare.* TUDORAN, P. 219. *În continuarea șoselei, de la centru spre răsărit veneau rînd pe rînd: o fintină de piatră, școala primară.* PREDĂ, M. 216, cf. ALR-M II, h 247/238. *P-aciașă... vine giurgîvelii.* T. DIAL. M. II, 66. ◊ (Despre obiecte sau despre componente ale unui ansamblu, ale unei instalații etc.) A avea un loc determinat în cadrul unei structuri, al unei organizări, al unui întreg etc. *Ici vezi un tablou de Tizian, colo, alături de Șalvatore Rosa, apoi vin cele de pensulă toscană.* FILIMON, O. I, 308. *Singura schimbare a casei era că pianul venea acum de-a lungul peretelui.* EMINESCU, G. P. 73. *Catafalcul era așezat lîngă fundal, tocmai unde venea gaura tabloului.* CARAGIALE, O. I, 5. *Nu se poate bine deosebi unde se mîntuie nasul și unde începe porțiunea ce*

vine între nas și buza de deasupra. CONTEMPORANUL, II, 20. Are mineu în forma unei cărții care vine subsoară când se rad peile. LIUBA-IANA, M. 122. Mai în toate casele sătești este un pat în toată lungimea peretelui care vine în fața ușei. MANOLESCU, I, 39. Plazul sau talpa pligului vine în dosul cormanei. PAMFILIE, A. R. 42. Peste haină vine șalul, iar peste șal, minunatul brîu. ARH. OLT. XVII, 137. În susul paginei, spre partea exterioară, vine cifra paginei. BUL. COM. IST. I, 82. În jurul gîtului vine „gulerul” care se încheie cu „chiotoare”. APOLZAN, P. I, 196. În cruce vine o scoabă de fier, prin scoabă mere ruda. ALR II 5647/260. [Curmezișurile] vin curmedziș pe loitre. ALR SN I h 62/228. [Lăturașii] vin d'-a lungu. ib. h 63/228. Deasupra vine pã chei instalat do căluși... Deasupra călușilor vine un fruntar. Pe fruntar și pã cheia din spate se pune... un coperiș. T. DIAL. O. 75. După ce a pus căpriori, vine lănteși. ib. 231. Peste căpriori vine șipcă... Pã urmă vine cuamele alea pã sus. T. DIAL. M. II, 68. Caru-l pregăteai așa: căruța cu dulachi, pã dulachi, stinghii... stinghiele vinea la curmeziș... țepușe-n colțuri. ib. 654. Podu di osiie... vini... pã ostia di fer, și ștelu dinapoi vini prin legătură, prin inimă. ib. 748. Costorogili... vin în capu furcilor. Com. din IVĂNEȘTI - HUȘI. ◊ (Prin lărgirea sensului) Și vin talpele noastre la talpele lor. CANTEMIR, I. I, I, 26. Mergea... serascheriul pușintel mai pe urmă ca și cum ar veni capul calului pașii drept picierul hanului. R. POPESCU, C. M. I, 563. Croana... e acoperită cu pietre scumpe și mărgăritare. În partea ce vine pe frunte, deasupra e crucea formată din cinci pietre scumpe. EMINESCU, O. XII, 106. (E x p r.) A (-i) veni cuiva (ceva) la (său, popular, de, învechit, pre, învechit, rar; cu) îndemînă sau (învechit și popular) a(-i) veni cuiva (ceva) îndemînă (sau, popular, dîndămînă, dîndămînă) = a fi îndejuns de aproape (de cineva) pentru a putea fi ușor de atins; de luat, de minuit; p. ext. a-i fi cuiva ușor, comod, convenabil etc. (de făcut) ceva. De le-r hi venit lor prè îndemînă să le bată pușeile departe, ca a-turcilor, n-ar hi putu-ține incerii ațita de lungu, bătaia. NECULCE, L. 244. Răpit-au și tătarii eiți le-au venit îndemînă și i-au dus de i-au acurs pîn gropi, precum este obiceiul lor. AXINTE URICARIUL, LET. II, 165/30. Venindu-le mai îndemînă în cuvîntul acesta „a” decît „o”, le ziseră „vahi”. MAIOR, IST. 145/11. Pe funcționarii proprii... îi lăstau ca să trăiască care cum îi venea mai îndemînă, din spînzarea poporului. BARIȚIU, P. A. I, 365. Despre „s” se știe că, pînă la Lucrețiu și Catull, poezii [și] lăstau afară în metru; nu din licență poetică numai... ci după uzul de atunci al limbii latine, de cite ori le venea îndemînă, pentru simplificare. CP 25. Le vine la îndemînă partizanilor vechilor creștini de a găsi în ele loc macar pentru „liberul arbitru” al omului. CONV. LIT. IX, 229. Momentari le venise la-ndemînă de-a ne-numi reacționari. EMINESCU, O. XI, 278. Oamenii politici trag tot folosul posibil pentru cauza lor dintr-un act de trădare care le vine la-ndemînă. id. ib. XII, 104. Să vezi cum ai să te răcorești: așa are să-ți vie de îndemînă după asta; de are să-ți se pară că ești ușor cum îi pana. CREANGĂ, O. 89. O casă ici sub tîhăraia asta, altă dincolo de Bistriță sub altă tîhăraie; mă rog, unde i-a venit omului îndemînă să și-o facă. id. ib. 192. Le tuă, le curăță, dar nu-i venea îndemînă să umble cu ele. ISPIRESCU, ap. CADE 650. Tătarcă-a spus fetei să se pună... pe lîpota aceea de pe cărușor. Fata însă s-a așezat cum nu venea tătărcei la îndemînă. SBIERA, F. S. 6. Aruncau una într-altă cu ce le venea la îndemînă, se zgîridu, se mușcat. M. I. CARAGIALE, C. 123. Dau răsuceală murgului, că să-mi vie îndemînă să apuc o sabie de la cei care mi se pun împotriva. SADOVEANU, O. XIII, 886. Poți amîna o speculațiune de burșă cînd îți vine la îndemînă, a semăna grîu în iulie este o aberație. CĂLINESCU, C. O. 354. Acest spețiacol de căritate a venit la îndemînă acelora care doreau să se războiască. MAGAZIN IST. 1968, nr. 11, 89. Ajungînd la locu unde hotărîrea să întîmpine prè tătari, se puse fîcărre la pîndă pe locu care-i venea mai dîndămînă. MARIAN, T. 235. Dacă crede că-i vine mai îndemînă, dă fuga și pune mîngea... Dacă nu, o răpede la celalt, care-o prînde. ȘEZ, II, 63. (Cu inversarea construcției) Numai iaca o dihanie citu mi-și-i namila stătute în cărare-parcă-mi aținea dălea; ațîndînd într-însă că; Doamne, îndemînă-mi mai venea, și-o chitesc drept în frunte. CONV. LIT.

IX, 4. (Fig.) Împrejurarea... veni foarte la-ndemînă planurilor ambițioase ale împăratului Ioan Vatatzes, care căuta cumînțește să tragă un folos foarte spornic din ea. ib. XIV, 121. Șerpuia potica la deal, după cum îi venea la îndemînă, față de îndoiturile largi ale pămîntului de sub dînsa. HOGAȘ, DR. I, 203. A-i veni cuiva peste mînă (ceva) = a fi prea departe pentru a fi ușor de atins, de luat, de minuit de cineva; p. ext. a-i fi cuiva greu, incomod, neconvenabil, neplăcut (să facă) ceva. Să ceară... îi venea iărăși foarte preste mînă. BARIȚIU, P. A. I, 663. Ștergare de burangic alăse și alte lucruri... le duceau lunea în țîrg de vînzare sau joia pe la mănăstirile de maici cărora le vine cam peste mînă țîrgul. CREANGĂ, O. 205. Și-o cîntă... multor le venea cam peste mînă. CONTEMPORANUL, V, 39. Dacă ne vine peste mînă de-a... fierbe aceste rădăcini, cel pușin să le tocăm. D. ZAMFIRESCU, ap. DTRG 983.

2. (De obicei construit cu dativul; adesea cu determinări modale ca „bine”, „frumos”, „de minune” etc.) A-i se potrive, a-i șede (4). V. p r i n d e (V 5). Ian să te privesc mai bine Ce frumos mindiru-ți vine! ALECSANDRI, T. 222. Ghețele sint gata și-mi vin de minune. CARAGIALE, O. II, 137. [Vesmintele] îmi vin bine, Măria ta. DELAVRANCEA, O. II, 240. Îi venea bine tulpamul alb. CAMIL PETRESCU, P. 133. Am niște rochii pentru Sabina... Prefăcute, cred că au să-i vină foarte bine. C. PETRESCU, C. V. 227. Avea un cap pătrat și bine cioplit, peste care părul des și creț venea de minune. POPA, V. 291. Cărarea lăstruită [a ministrului] venea frumos ochiului obraznic. ARGHEZI, S. XX, 46. Găsea că [taiorul] îi vine de minune. VINEA. L. II, 279. Ghețele astea nu-mi vin. T. PAPAHAĞI, P. A. 142. Cearcă să vadă dacă papucul vine pe piciorul fetei babei. ȘEZ, V, 67. O plecat el cu păpușul cela și-l tot încerca pe la cele fete... Cearcă la cutare, nu vine, cearcă la Crucenoaiei, îi preă mare piciorul. I. CR. II, 179. [Cușma] îi vine, parcă ar fi făcută anume. CONTEMPORANUL, II, 244. Nevasta cari-i urîtă... Hăinili pã trup nu-i vin. GR. S. III, 129. Femeia care-i urîtă, Șade tot posomorită: Toalele pe corp nu-i vin. Oglînda-i pîne venin. FOLC. OLT.-MUNT. III, 228. ◊ (Prin lărgirea sensului) Îi mai place afară la uliță. Nu pentru că ar fi trecători, dar afară cîntecul vine mai bine. CONV. LIT. IX, 301. Prea plîntul orgoliului de sișe și spirițul ridiculei truși nu-i vine bine nici unei vîrste. ȘCINTEIA, 1962, nr. 5418. ◊ (Cu valoare negativă, avînd determinări modale ca „rău”, „urît” etc.) Ai văzut ce rău îi venea pâlăria? BASSARABESCU, V. 9.

VII. 1. Intran z. (De obicei însoțit de determinări introduse prin prepoziții sau de elemente predicative suplimentare care indică rangul, instituția, domeniul etc.) A preluă, a primi (ca succesor) funcția, împuternicirea etc.: Atunce-l dătură cu 300 de galbeni, ca să-mi uie cînd va veni la împărăie. MOXA, C. 61/16. Au venit domn în țară Alexandru Vodă, feciorul Radului Vodă celui Măre. M. COSTIN, O. 95. După mazilia lui Alexandru Vodă... au venit cu domnia Moisei Moghila Vodă. id. ib. 96. Știm că de la Dumnezeu ai venit dascăl, pentru că nimeni aceste semne poate să le facă cărele tu faci. BIBLIA (1688), 814²/8. Au venit Petru Vodă domnu cu a dăa domnie. NECULCE, L. 13. Aomu, viind cu domnia, nu știu să-ș pîardă numele cel răit. id. ib. 205. Vădislav Voievod Bătrînul au venit domn cînd au fost cîrșul anilor de la Adam 6935. ANON. CANTAC, CM I, 85. Venind Gligorie Vodă domn în urma tătine-său, au găsit țara stricată, fărîmă. R. POPESCU, CM I, 391. Ghica Vodă... venise domnu în urma Mîhnii Vodă. R. GRECEANU, CM II, 68. Am slujit cu dreptate pînă au vînt iar Mărie să Ion Gligorie Ghica Vodă (a. 1774). CĂT. MAN. I, 150. Viind Constantin Vodă Măvrocordat, feciorul lui Necolai Vodă cel mai mare, cu domnia intă a Țării Moldovei, domn din Țara Românească, i-ău țesit toată boierimea înainte, după obicei (șfîșitul sec. XVIII). LET. III, 19/3. După moartea lui Gabin, au venit Krassie, duca românesc. TEODOROVICI, I. 302/5. De aici începem povestea de cine au venit domn în urma lui Gligorie Vodă (a. 1832). CĂT. MAN. II, 20. Naftă română de la început n-ă cînoscu niciodată tîlari și drepturi ereditare... Vin domni bani din toate stările societății. HELIADE, O. II, 44. Văsilă Vodă vine și înțîia lui faptă este a înșîntă o tipografie.

NEGRUZZI, S. I, 276, cf. EMINESCU, O. XI, 142. În anii îngemănări 1633 și 1634 vin la domnie în țările române doi principii, Matei Basarab și Vasile Lupu. XENOPOL, I. R. VI, 86. Venind din nou în domnie, strasnicul Mircea Ciobanul începu cu un mare măcel al boierilor. IORGA, L. R. 24. În anul 1709 a venit tarăs domn în scaunul Moldovei Constantin Duca Vodă... și a domnit doi ani și jumătate. BUL. COM. IST. II, 63. Are să vie, Doamnă, la noi o mireasă tocmai de dincolo de Marea, fiică de împărați pribegi, fugari de la Țarigrad. SADOVEANU, O. XIII, 277. În 1456... Vlad Tepeș veni domn în Țara Românească. MAGAZIN IST. 1970, nr. 6, 28. În 1344 a venit la conducerea voievodatului transilvănean Ștefan Lackffy. ib. 1972, nr. 1, 5. Gheorghe Bibescu... a fugit din țară. A venit domn în locu lui frate-său, Barbu Știrbei. GRAIUL, I, 104. P-ormi a vinit Cuzia și el ni-a dat pământ. GR. S. III, 126. (F i g.; în limbajul bisericesc) H[risto]s, venind arhiereu celor viitoare bunătați... prenr-al său singe întră deodată la cele sfinte. BIBLIA (1688), 906 ¹/₁₄. ♦ (Construit cu dativul pronumelui personal) Karl Schwarzenberg ne ya veni de gubernator. VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 34. ♦ E x p r . A veni în (sau la) scaun (sau pe tron) = a fi înscăunat, întronat. Au ieșit Ștefan Vodă Gheorghe din domnie ș-au venit Ghica Vodă în scaun. M. COSTIN, O. 194. Antonie Vodă Ruset... dac-au vinit în scaunul domniei, ... s-au apucat a face lucruri dumnezăiești, beserici, să rămie pomană. NECULCE, L. 60. Matei Vodă, viind în scaun, altă grijă nu avea, ci făcea mânăstiri pătutindeni și biserici. R. POPESCU, CM I, 353. Domnia mea, îndată ce am venit la scaun, ... această poronță cu țarie am dat (a. 1744). ARHIVA R. II, 228/6. Venind la scaun Grigorie Vodă, ... pe Șerban Logofătul l-au tăiat la nas de o parte, pentru că s-au fost numit să fie domn. ȘINCAI, HR. III, 96/31. Mitropolitul Grigorie... a venit în scaunul arhiepiscopal bolnav. GHICA, S. 623. Numai după 1776 au început a veni pe tronul țărilor române adevărații fanarioți, ca Nicolae Mavrogheni. RĂȘCANU, L. XXVII. A veni la putere (sau la guvern) = (despre formațiuni politice, despre guverne etc.) a prelua puterea (politică) într-o țară. Venim noi la putere?... deh! n-ai ce zice... Vin alții la putere? Ațunci, yai de lume! a lipsit dreptatea de pe pământ! HELIADE, O. II, 54. Centraliștii vor veni la putere (a. 1870). BARIȚIU, C. II, 227. Eu am recunoscut... că după părerea mea la 1876 a fost necesar să cadă cabinetul conservator... A fost lucru foarte cuminte că a venit atunci la guvern ministerul Brătianu. MAIORESCU, D. III, 445. Societatea anonimă de exploatare din care face parte va veni la putere. EMINESCU, O. XI, 233. Singurul partid care nu are nici un interes imediat de-a veni la guvern... e cel conservator. id. ib. 248, cf. TDRG. Cînd îi venea partidul la putere, era și, domnu Guță numit la primărie. BASSARABESCU, V. 54. D-ta, înainte de a veni la guvern, erai sărac și dator. în MAGAZIN IST. 1969, nr. 2, 66. Partidul social-democrat făcuse alianță cu un partid nemuncitoresc, pentru a-l sprijini pe acesta să vină la putere. PREDĂ, R. 16, cf. DEX. (Eliptic) Un funcționar de la primărie... îmi spune că are să cadă guvernul și vor veni ai noștri. DAN, U. 270. ♦ (Despre oameni, urmat de determinări introduse prin prep. „la” sau „în”) A lua în primire o slujbă, un post (de conducere); a se angaja în serviciu; a avea o îndeletnicire. Tu știi cum am slujit eu șie... Puținel dobitoic era cînd eu la ține am venit. PO 102/16. Tot omul... caută cale de a veni la stat, a lucra pentru interesul public. ȚICHINDEAL, în BV II, 533. Se îmbogățise însuși și înmii de cînd a venit Chirică în slujbă la dînsul. CREANGĂ, P. 153. Înainte de a veni acum în urmă la Ministerul de Finanțe... era în de aproape legături, în daraveri mari cu această regie. CARAGIALE, O. V, 17. Cînd va veni Gică din nou la Justiție, va șii să descopere trei partide din floarea baroului. C. PETRESCU, C. V, 248. Cînd a venit la plasă era plină de entuziasm. ULIERU, C. 36. Țurlea venise la raion de numai cîteva zile. PREDĂ, D. 17. Să vii tu la plug la mine, că uite eu sînt bătrîn. RETEGANUL, P. V, 53. Dar plugar pe cine-avea? Ardelean, Ciine viclean, venit la dînsul de-un an. FOLC. OLT. - MUNT., V, 400. ♦ (Construit cu dativul pronumelui personal) Pînă îmi vii șef... mai putem lucra cot.la cot. T mai 1964, 44. ♦ E x p r . A veni în serviciul cuiva = a se pune în serviciul cuiva, a-și oferi cuiva serviciile. Dacă Maiestatea Voastră ați

binevoi a încuviința capitulațiunea ce urmează, pentru ca ofiterii străini să se îndemne a veni cu mai multă căldură în serviciul Maiestății Voastre, eu sînt încredințat că fiecare și-ar fiina de onoare, arătîndu-și tot zelul într-o asemenea. TES. III, 117. (Regional; la unele jocuri cu mingea) A veni la păscare = a prelua însărcinarea de a prinde mingea. Cel ce a aruncat-o [mingea] mai slab vine la păscare. PAMFILIE, J. III, 47.

2. R e f l. și (rar) i n t r a n z. (Învechit și popular; construit cu dativul și, adesea, precizat prin „parte”; mai ales despre bunuri, proprietăți etc.) A i se cădea, a i se conveni, a i se atribui (prin partaj) ca moștenire, ca zestre, ca recompensă etc. [Oile] ceale reale se venia lui Laban, [oile] ceale mai bune lui Iacov. PO 104/3. Locul unde i să va vini parte lui Văsiu (a. 1592). DOC. I. (XVI), 173. Acumu leafă n-au de unde da oștii și nice aspri nice dentr-o o parte nu-i vine (a. 1599). ib. 111. Să vine gîmătațe dintr-acei iaz bătrîn Cr[ă]stei Dvornic[ului] (a. 1605). I. BIANU, D. R. 8. Dzise cel mai tînăr tătine-său: Părinte, dă-mi ce mi să vine partea de avuție. VARLAAM, C. 12. Feriți-vă de strîmbăte. Mai mult de ce vă să vine vooă nu luareși. id. ib. 412. S-au împăcat Ilias cu freate-său, Ștefan Vodă, și s-au împărțit cu țara: Cetatea Albă și Chilia și Țara de Jos s-au venit lui Ștefan Vodă, iară lui Ilias Vodă, Suceava și Hotinul cu Țara de Sus. ȚRECHE, L. 76. Măcar de i s-are și vine [o parte din recoltă], să fie a lui pre direptate... să nu i să dea nemică. PRAV. 3. [Fetei] să-i dea toate dzestrelle ce i să vor veni de la tată-său. ib. 176. S-au foștu vinit lui Andrușca negușătorului pînă cu loc cu tot și în lung și în lat (a. 1650). IORGA, S. D. VII, 103. A cince parte den sat... mi s-au vinit mie la împărțal(ă) despre alți frați (a. 1670). id. A. I, 121. Mi s-au venit funi în părți late, Cu frunțașii în rînd măsurate... Moșia mea este stălpită, De pre uric în șemne-nărită. DOSOFTEI, PS. 44/5. Jumătatea de roada cea de lemn... mi să yine mie. a. lua. BIBLIA (1688), 707¹/₁₃. Dacă [moșia] să va măsură, atuncea iarăș să ni-o plătească, pe cine să vor veni părțile di poeni. (a. 1691). SAVA, DOC. I. 50. Lui Constantin s-au vinit apusul cu toate părțile cele despre muntii. CANTĂEMIR, HR. 246. A treia parte ce s-au venit lui Ion Spătarul din toate ocinile datu-s-au dumisale păharnicul Antohie (a. 1695). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 12. Să hie volnic d[u]mnealui Antohie păharnicul a vîndi aceli moșii ce i s-au vinit la împărțare (a. 1695). id. ib. 13. Aceste părți de ocină... mi s-ar vini de la părinții noștri (a. 1703). URICARIUL, -XII, 297. Să nu se amestice în Năsoești, căci lor li s-au venit alte moșii de pe Solomon (a. 1731). ib. 172. 5 fune și jumătate s-au venit Coghănicenilor (a. 1731). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 22. Mi-au întorsu-mi pre cît mi s-au vinit (a. 1741). IORGA, S. D. VII, 122. 20 lei... s-au vinit partea cumnatii Ilinii (a. 1745). URICARIUL, XI, 226. Am măsurat toate moștile, cu prăjina și le-am hotărît șteșecăruia unde i s-au venit parte, care, au primii și ei cu toți (a. 1755). ȘTEFANELLI, D. C. 57. Le-am împărțit această pîrticică de moșie, după cum li s-au venit, și la unul și la altul (a. 1772). id. ib. 106. Această parte de moșie... s-au venit gîmătat(e) ștatilui nostru Toader (a. 1777). id. ib. 124. După scrisori ce au avut și zăpisi de cumpărătură, i s-au venit cumpărătura dumisale stolnic Ionitza Miclescul (a. 1782). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 81. S-au venit șteșecăruia cîte o mie de galbeni. HALIMA (1783), 14¹/₁₆. La această măsură i s-au venit parte lui Burgheluş 7 fune 5 stînjieni (a. 1785). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 96. Din 7 funii, 9 stînjieni, ce ni s-au venit în partea noastră, am dat... trei funii, 9 stînjieni (a. 1789). IORGA, A. I, 86. M-am lăpădat de tot ce s-ar fi putut veni mie prin tot dreptul. CANTACUZINO, N. P. 177/20. Împărțindu-să în patru părți, s-au venit pe trei părți dum[i]sale visternicului... dar a patra parte a episcopiei s-au lăsat (a. 1798). GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 3. Dreaptă partea lor li s-o venit după drept precum ș-a căzut (a. 1802). ȘTEFANELLI, D. C. 303. Am vindut... șasă pămînturi ce să vin în partea noastră la sat la Dușăști (a. 1827). URICARIUL, XXV, 44. Mie, în tot burul Vro două mi se vine. DONIC, F. 34. Dreaptă cîte două mii parte fiecărui. Ce-i drept, au și muncit! GHICA, C. E. I, 450. Ne-am angajat pe toată vara; ieri am fost la cântălerie și vătavul a spus că nu mi se vine nemic. CONTEMPORANUL, IV, 392. Vrem să cumpărăm noi moșia cuconitei ca s-o muncim fiecărui cît

ne-o veni partea. REBREANU, R. I, 142. *Cheltuielile... au fost suportate în comun de toți răzeșii, proporțional cu partea de moșie ce i s-a venit fiecăruia.* C. GIURESCU, P. O. 71. *Dă [murgul] și milă-ți fă De sufletu Marcului, Marcului bogatului...* Că murgu mi s-a venit Pentru că l-am prohodit. JARNIK-BİRSEANU, D. 486. *Mult în lume ai muncit, Pușintel și s-a venit; Num-un stîrjin de pămînt.* MARIAN, I. 516. *Asta-i de la mine, Asta și se vine. Suta, mia, na! id. S. R. III, 119. Măsură pă hărăg cît [lapte] i să viñe, măsură cu un bit... Capătă flestecare.* DENSUSIANU, T. H. 112. *Și-n temniță încă-i bine, Tăt un fund de pchită-ți jine.* ARH. FOLK. 174. (Prin lărgirea sensului) *Ție numai să vine a fi căpetenia noastră.* CANTACUZINO, N. P. 38/26. ♦ F i g. *Cînd s-a-mpărțit norocul Dus am fost eu cu plugu Și nu știu cum s-a-mpărțit, Că de loc nu mi s-a vînt.* JARNIK-BİRSEANU, D. 196. *Cine a-mpărțit uritul? Că bine nu l-a-mpărțit, Că mie mi s-a venit Uritul cu banița, Dragostea cu lingura.* BIBICESCU, P. P. 197. *Cînd s-o-mpărțit binili leu eram cu vitili. Tari bini s-o-mpărțit Că pușin ni s-o venit, Cînd s-o-mpărțit scîrbili M-am tîmplat cu dînsili. Tari bini s-o-mpărțit, Că multi ni s-o venit.* CARDAȘ; C. P. 46. *Dă, Doamne, la lume bine, Și mie, de mi se vine, Dă, Doamne, la lume parte, Și mie, de mi se cade.* BUD, P. P. 50. *Dă, Doamne, la pizmași, bine, Eu să răbd ce mi se vine, Și le dă noroc și parte, Eu să răbd ce mi se cade.* BİRLEA, L. P. M. II, 101. ♦ A dobîndi, a căștiga. (F i g.) *Să cade să cerceteze la carile au rămas folosul și dobînda ce au venit de pre acea greșală.* PRAV. 301.

VIII. (Despre ființe; adesea cu determinări introduse prin prep. sau loc. prep. „după”, „în urma”, „pe urmele”, învechit, „dinapoi” care indică elementul precedent față de care se face raportarea) A urma (imediat) după altcineva sau după altceva (în spațiu sau în timp); a merge, a pași după cineva sau după ceva; a succeda. H[risto]s să miră și zise celora ce venea după el: *adevăr grăiesc voao că nici în creștini n-am aflat atîta credință.* CORESI, TETR. 15. *Darure... au tremes domnului său... și iaca el încă după noi vine.* PO 112/4. *O-muiare arapcă... vine... într-urma noastră.* VARLAAM, C. 250. *Eu botez pre voi cu apă întru pocăință; iară cel ce vine după mine mai tare de mine este.* BIBLIA (1688), 752/13. *Nu sint eu acela, ci este să vie după mine, a căruia nu sint eu vrednic să-i dezlege cerelele încălțămîntelor.* ANTIM, O. 66. *Pe urma oilor venea ciobanii îmbrăcați în cojoace, cu ciomege în spinare (a. 1715).* ARHIVA R. II, 16/12. *După bărbaiți-ce mina boii venie fecioare tetalicești (a. 1773).* GCR II, 88/34. *Veniți dară după mine și vă voi duce la sofiile mele.* MINEIUL (1776), 131¹/23. *Lăudatul arhistratig de Huniad se luă înainte cu acele patru mii de români... și ceialaltă oaste venea în urma lor.* MAIOR, IST. 86/5. *Cînd s-a învechit o generație a venit cea nouă a-i lua locul.* HELIADE, O. II, 44. *Am zis-lui Domîng ca să ia merinde și să vie după mine.* BUZNEA, P. V. 188/12. *Puteam compta pe camarazii care veneau în urmă.* GHICA, S. 677. *Șeful lor venea în urma trăsuri.* ALEXANDRESCU, M. VIII. *Vino dar după mine, zise el.* FILIMON, O. I, 266. *Tovarășii mei veniră după mine în cerdac.* ALECSANDRI, O. P. 217. *În cap mergeau, ca să deschidă drumul, dorobanșii...; în urma lor veneau roșiorii și verzișorii călări.* ODOBESCU, S. I, 73. *Fluturi mulți, de multe neamuri, vin în urma lui un lanț.* EMINESCU, O. I, 87. *Pornește înainte și face semn dracului cu mîna să vie după el.* CREANGĂ, P. 52. *Madmazelo, să faci bunătate să vii după mine...; ai înțeles?* CARAGIALE, O. I, I. *Cum ai făcut de ai venit după noi, de nici una dintre surori nu te-a văzut?* ISPIRESCU, L. 239. *Cei cari veneau pe urmele lui Heliade... puseră aceste erori în evidență și loviră astfel cu ridicol și desconsiderare pe sublimul novator.* MACEDONSKI, O. IV, 122. *Armata turcească... venea după capigiu.* XENOPOL, I. R. VI, 75. *Noi știm că-i multă viața Și în noi și-n cei ce vin.* COȘBUC, P. II, 107. *Anna se dete jos din vagon... Berta venea după dînsa.* D. ZAMFIRESCU, A. 179. *Iată vechii seimeni, ostași cu plată. După ei vin telegarii, caii de trăsură.* IORGA, C. I, 1, 170. *Cei ce vor veni după noi... nici nu vor lămuri tragedia de precursori chinuși, bajocoriți.* PĂRVAN, I. F. 22. *După el veneau cei doi căldăreși oșteni ai lui Turculeț.* SADOVEANU, O. X, 13. *Dacă întîlnești un om noaptea în pădure și îi arăți o luminare în fața oglinzii,*

vine după tine. DAN, U. 209. *Dacă ai să vii după mine, am să-ți rup urechile.* STANCU, D. 167. *Fără să bage ei de seamă, venise în urmă și sora lui Țugurlan.* PREDĂ, M. 373. *După tine-or veni Socrii cei mari cu caii.* MARIAN, I. 259. *Călugăru i-o zis să vie după dînsu și l-o dus la o groapă de fîntînă fără apă.* ȘEZ, II, 163. *Da' să mă ascuți, să vii după mine cînd te-oi chema.* RĂDULESCU-CODIN, I 40, cf. ALR SN V h 1348. *Băduleasa că pleca, Nicolcea-n urmă venea, Tot trosnind și bocănind Și din pistoale trăgînd.* FOLC. OLT. - MUNT. III, 427. *Eu iau iapa cea bătrînă Și cîrlanii vin pe urmă.* ib. V, 319. (Glumeț, prin lărgirea sensului) *Eu trag grapa după mine, Eu o trag și ea nu vine.* JARNIK-BİRSEANU, D. 429. *Eu mă duc la crîșnă-a bea, Furca vine-n urma mea, RETEGANUL, CH. 90. (Prin extensiune; despre vehicule) În urmă-le venea un chervan mare mocănesc plin pînă în coviltir de sipeturi.* ODOBESCU, S. I, 95. *Carele cu provizii ce veneau din urmă nu mai ajungeau la fîntă.* IST. ROM. II, 514. *În urma lor, venea în goana mare o droșcă cu cai în fundul căreia se vedeau doi boieri.* RĂDULESCU-CODIN, I 2. ♦ (Despre fapte, întîmplări, sentimente etc. ale oamenilor) *Pururea vine după scîrbă și bucurie.* CORESI, EV. 84. *De ce ne ferim, aceea vine după noi.* VARLAAM, C. 108. *După scîrnave fapte, scîrnave morți vin.* M. COSTIN, O. 72. *După năroc bun, iată vini și rău.* N. COSTIN, L. 564. *Iar ce-or vini, vremea viitoare va arăta.* NECULCE, L. 266. *După veselie, zice veichea parmie, vine și întristare.* R. POPESCU, C M I, 525. *După declarație vine o minie care să vedă în roșata obrazului nostru.* I. D. GHICA, P. 11/15. *După însuflare vine răsufierea.* ANTROP. 105/1. *Dumnezeu nu lasă pe om.* *După întristare, vine bucurie.* PANN, P. V. III, 123/1. *Știe marele-poet că omul se mișcă întîi la întîmplări și apoi vin reflecțiile.* RUSSO, S. 26. *Aș dori să am bani, însă a-i posede cu nedrept Nu voi; căci în urmă vine pena lor neapărat.* ARISTIA, PLUT. 283/25. *Binele ades vine pe urmăle mîhnirei, Și o zîmbire dulce după-un amar sîuspîn.* ALEXANDRESCU, M. 3, cf. MAIORESCU, CR. III, 111. *Pe urmă au venit toate de s-au mestecat pîntre noi.* NEGRUZZI, S. I, 269. *Domnia străină a început cu desființarea treptată a oștirii, în urmă a venit despuierea tuturor claselor societății, scăderea repede a populației.* EMINESCU, O. XI, 268. *După leșii și istericale, vin plîsetele și sughițurile.* CARAGIALE, O. I, 310. *După ce s-a îndeplinit și aceaștia formalitate venea, în fine, împlineala sau punerea în posesiune.* RĂȘCANU, L. XCVIII. *După sănătate... vin și boale.* REV. CRIT. II, 194. *După ce se mîntuie slujba în biserică, vine procesia și sfințirea apei.* IORGA, C. I, I, 161. *A fost împus de stăpînirea ungurească venită după cea slavă.* DRĂGANU, ROM. 460. *Primăjta părea a te veni din urmă.* SADOVEANU, O. XI, 19. *După perforarea epavelor, vine o altă operație, a fixării flotoilor.* ENC. TEHN. I, 362. *După confidențele adolescenței, vor veni preocupările maturității.* RALEA, S. T. I, 75. *După întristare, vine și bucurie.* RĂDULESCU-CODIN, I. 134. *După-noărcat, vine drîșcuitu.* NALR - O. II MN h 196/935. ♦ (Construit cu loc. adv. ca unul după altul, unul cîte unul, pe rînd, rînd pe rînd etc., care întărește caracterul succesiv al acțiunii) *Iată, vin pe rînd păreche și pătrund cole-n poiană Bujorelul vioi, rumen, cu năluța odoleană.* ALECSANDRI, P. III, 55. *Siria este o țară unde din timpii cei vechi pînă astăzi populații streine veniră una după alta să o lăcuiască.* BOLINTINEANU, C. 36/32. *Multă lume a venit rînd pe rînd să vază casele amindouă.* CARAGIALE, O. IV, 12. *Veniră unul după altul.* ISPIRESCU, L. 36. *Întîmplările... veneau una după alta.* BUL. COM. IST. III, 171. *La un an și vreo patru luni după aceea, au început a veni unul cîte unul.* SOVEJA, O. 41. *Veniră toți oaspeții, pe rînd, dăruind fiecare după cum îl lăsa inima și punga.* REBREANU, I. 257. *Ziua și noaptea vin una după alta și trecem prin ele ca prin niște amintiri.* BĂNULESCU, I. 9. *O boală vindecă pe alta, cînd vine una după-alta.* I. GOLESCU, ap. ZANNE, P. II, 497. ♦ (Intervine ideea de determinare a unui fapt de către altul) *După leac ca acela, lămăduirea... îi vini.* CANTEMIR, I. I, II, 70. *Cei mai mulți credeau că tot belșugul asta venise în urma nu știu căror semințe ce le făcuse vilva băilor.* AGÎRBICEANU, A. 201. ♦ A urma în grad sau în rang după...; a fi situat pe o anumită treaptă, într-o ierarhie după... *După boierime veneau breslele negustorilor și a meseriașilor lipsite de orice drept municipal.*

ALECSANDRI, ap. NEGRUZZI, S. I. X. *Logofătul cel mare... are sub sine mulți logofeți. Logofătul al doilea vine după el.* BUL. COM. IST. V, 93. [Logofătul] în *Tara Românească venea îndată după ban și vornic.* M. D. ENC. 564, cf. DEX. ♦ (Popular; de obicei urmat de o determinare introdusă prin prep. „după”). A se însoți cu cineva (căsătorindu-se); a urma (pe cineva) în vederea căsătoriei. *De-a veni el după mine, Să-l iubesc eu, numai eu.* ALECSANDRI, P. I, 7. *Se opri și nu făcu nici o mișcare, ca să nu se supere ori să îndărătnicească pe zina a veni după el; căci simți că, de aci înainte, fără dînsa nu va putea trăi.* ISPIRESCU, L. 35. *Și te-o bate, iubere, C-ai venit fără avere!* JARNÍK – BİRSEANU, D. 184. *Lelea Sofe e și iubere bună, ne iubeste și chiar a zis c-ar veni după d-ta, tată.* RETEGANUL, P. I, 43. *Acele care ar fi venit nu i-au trebuit împăratului... și așa a rămas neînșurat.* id. ib. II, 22. *Cînd eu mă voi însura, Dorul ți-l fâgăduiesc... Așteaptă zile puține, De vrei să vii după mine.* ȘEZ. II, 56. *Vino, mîndro, după mine, Că mi-i prinde tare bine.* HODOȘ, P. P. 62. *Eu nu-s de măritat. Și de măritat să fiu, Eu după tine nu viu, Că mi-a spus maica prea bine Că nu mă dă după tine.* FOLC. OLT. – MUNT. III, 157. *Umbli cu feciorii-aiesta... a căsătorii?... Cîte fete sîntem noi... nu vinim nici una după asta.* O. BİRLEA, A. P. II, 22. ♦ A urmări (pe cineva) (pentru a-l supraveghea, pentru a-l ajunge, pentru a-l prinde etc.); a se călăuzi după un indiciu, după o urmă etc. *Fiuind rușionasă... au fugit și s-au ascuns și, viind noi pe urma ei, ne-au aduș întru această casă.* CANTEMIR, S. M. 296/15. *Dihania de lup adulmecă și vine după fum.* CREANGĂ, P. 131. *Povești... cum a rănit pe hoț și cum a venit după dîra sîngelui pînă la groapa pe unde s-a lăsat în jos.* ISPIRESCU, L. 85. *Cîrmește înapoi... c-a fost mult pînă ne-a luat urma, că vin ele după noi acum.* STĂNCESCU, B. 275. *Inelu ast... te apără să nu mai vie namila după tine.* RĂDULESCU-CODIN, I. 44. *Fugea turcu lupteși și să uita-năpoi cinește, Să uita-năpoi bine, Gruia după el nu vine.* DENȘUȘIANU, T. H. 189. *Ei o zînit pă urma crucii s-o aflat că crucea s-o tras în pădure, pă dealu unde-i amu besereca.* T. PAPAHAĞI, M. 158. *Tot să uita înapoi cî-i era frici și nu vii după iel ficioriu fimei aieia.* GR. S. III, 119. *Io pleacasem singur la Puchieni la răcutare, și el, cînd a aflat, a venit că vinu după mine și m-a apărut.* ib. 346. *Beteagă-i de dor ascuns, Că nu ști unde m-am dus. Beteagă-i de dor și jale, Că nu ști urmele mele, C-ar veni ea după ele!* FOLC. TRANȘILV. VIII, 103. *Mă, pune urechea jos, vezi, vine după noi?* O. BİRLEA, A. P. II, 416. (Regional; însoțit de un pronume reflexiv în dativ) *Cumună, popă, și taci... Am fugit că sîntem frați. După noi că și-or veni Părinți... Și frați.* BUD, P. P. 111. ♦ (Prin lărgirea sensului) *Ce să văz, frațe, îi răspunse el, iată un nor vine după noi ca un vârtej.* ISPIRESCU, L. 225. ♦ A urma învățăturile, îndrumările etc. cuiva, a asculta de..., a proceda conform cu...; p. e. x. t. a adera la ceea ce întreprinde cineva, a fi alături de cineva (într-o acțiune). *Și acum după tîre imu (după tîne mu S, după tîne venim C, după tîne verim V, ț urmăm D) cu toată învema.* PSALT. 328. *După mine să neargă, să se leapede de sine și să-ia crucea lui și după mine să vie.* CORESI, EV. 66. *Hiecarele ce va vre să vie după mene... să să lepede de sine și să-ș ia crucea sa și să vie după mene.* VARLAAM, C. 42, cf. CANTEMIR, O. V, 69. *Veniți după mine și voi face pre voi păscari de oameni.* ANTIM, O. 3. *Cui dară i voia să mai trăiască După mine vie într-un noroc.* JUDAI-DELEANU, T. 237. *Tot înșul... carele e întărit întru ăgăduința sa Dumnezeu și-și iubeste ghenul, patria și lobozenia lui să vină după mine.* TEODOROVICI, I. 257/15. *Eu lau celor ce vin după mine darul de a fi pretutindeni în largul or.* ISPIRESCU, U. 23. *Facem un apel... către studențimea universitară... să vie alături de noi. în.* MAGAZIN IST. 1972, r. I, 13. *Am vrut să înțeleg altceva: aceea ce am hotărît este neînălțurat... Haideți pe același drum cu mine, fie că veți veni înainte, fie că veți veni după mine.* CAMIL PETRESCU, T. 354. *Mărite stăpîne, ... am venit în slobozenie după Măria.* SADOVEANU, O. XVIII, 331.

B. I n t r a n z. I. 1. (Despre evenimente, situații, întâmplări etc.) A se produce! (II 2), a avea loc, a se întâmpla; a e petrece (II 5), a se realiza (I); a surveni, a interveni. *Nimea u nevoiaște Dumnezeu, ori să vie bine, ori rău; ce pre voi-șu ine-șu cumu se va pleca, sau bine lui sau rău lui.* CORESI, EV.

24. *Iată vine, iată sosi perirea noastră.* VARLAAM, C. 88. *Vai lumii de zmintele, că trebuiește să vie smintelele.* N. TEST. (1648), 23' B1. *Apucatu-s-au și dumnealui Ureche a scrie începătura și adaosul, mai apoi și scăderea care se vede că au venit în zilele noastre.* SIMION DASC., LET. 2. *Dumnezeu ne este... Agiutoriu în scîrbe ce vin cu năvală.* DOSOFTEI, PS. 150/21. *Fără veste vine peirea lui, tăiere și sfărîmare nevindecată.* BIBLIA (1688), 431²/58. *Nu știia care urgie era să vie înfi.* N. COSTIN, L. 55. *Păn-a vini peirea vizirului... nice pre domni acestor țări nu vră vizirul să-i lasă.* NECULCE, L. 73. *În lume într-aceasta lucrurile tîmplătoare cum vor vini și cum vor cădea, nime dintre muritori deplin și cum sint cu mintea a le cuprinde poate.* CANTEMIR, I. I, 1, 251. *Nu ies, nici vin tocma cele ce ei spun (a.1694).* FN 22. *Vrăjibile și rele... pot veni și fi (a.1701).* ib. 89. *Toate cîte sînt... cum sînt și cum vin, foarte scurse și întunec ne sînt.* C. CANTACUZINO, CM I, 56. *Norocul lui Selim slujindu-i, într-alt chip au venit lucrurile.* R. POPESCU, CM I, 263. *Trebuiește să să știe că două lucruri au astupat întîmplările aceste rele de n-au venit.* ANON. BRÎNCOV., CM II, 313. *Să ne bucurăm..., că au venit nunta mielului (adecă a lui Hristos).* ANTIM, O. 127. *Aste nu-s nimic, frate, Or să vie rele foarte (a.1774).* GCR II, 105/12. *Peste trei-patru zile după nașterea copilului începe relele de n-au venit.* EPISCUPESCU, PRACTICA, 69/29. *La oricare națiune ne-am uita, cărțile sînt considerate ca cel mai prețios al lor tezaur... Această venerație spontanee n-ar putea veni dacă cărțile n-ar tracta despre cele de folos societății.* HELIADE, O. II, 45. *Socotim că faptele omenești cu întîmplare vin.* BOJINCĂ, A. I, 152/5. *Află dar că moda a venit, și că numai patima aceasta stăpînește pe oamenii de acum.* MARCOVICI, VEL. 8/3. *Curînd veni împrileji unde el toată asprimea haracterului său arăta.* NICOLAU, P. 83/1. *Greșalele ce să fac la întrebunțarea ei [a doctoriei] vin totdeauna numai pentru că pătimașii o ieu în doză foarte mici.* VEISA, I. 21/3. *Vin circumstanțe care determindă memoria, și în momentul acela mințea reia conștiința acesei impresiuni.* LAURIAN, F. 54/13. *În loc de revoluție omenească, vine alta elementară.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 20. *Așa se poate feri cineva de greșelile ce vin.* MARIN, PR. I, 59/1. *Sîntem de școala aceea ce zice cîrmuirilor cînd prefacerile vin: driturile capatate au sfințenia lor relativă.* RUSSO, S. 157. *Nu putem... chema opinia cînd nu vine, nici a o modifica cînd a venit.* ZALOMIT, E. F. 93/7. *Propoziție de aceasta, a venit o ceartă cu madame Gosmann, marșanda de modă.* GHICA, A. 340. *Această poezie... a venit în momentul unei mari agitări a spiritelor, ... a devenit populară și a rămas cunoscută de toată lumea română.* MAIORESCU, CR. II, 226. *Daca reforme și schimbări vin peste noapte, ca la noi, cu aruncarea în apă a oricărei tradiții, se ajunge unde am ajuns noi.* EMINESCU, O. XIII, 201. *A venit în vara aceea, pe la august, și cîntita holeră de la 48.* CREANGĂ, O. 186. *Nu are încă destulă îndrăzneală să-și răfuiescă socotelile... Dar cu vremea, trebuie să vină și asta.* CARAGIALE, O. IV, 251. *Veni o întîmplare neprevăzută.* CONTEMPORANUL, II, 6. *Toți din sat cred, că o boală cînd vine, este trimisă de Dumnezeu!* MANOLESCU, I. 299. *Cînd tu vei fi nevastă, potop veni-vor, dragă, și grijele.* COȘBUC, S. 99. *Trebuie să vină ceva mai bun ca însăși cele mai bune gînduri ale celor mari.* PĂRVAN, I. F. 163. *Așteaptă cu ochi mari o confirmare care nu vine.* CAMIL PETRESCU, T. II, 8. *Mi s-a părut așa... că din nou a venit potopul războiului.* SAHIA, N. 62. *Vine primejdia... Cine s-o mai oprească acum?* SADOVEANU, O. III, 185. *Cîrculă zvonul că în curînd va veni răsturnarea rînduiei de acum.* DAN, U. 311. *Productivitatea [sufixului] este în funcțiune de răspîndire, de autohtonizare, și acestea vin cu vremea.* BUL. FIL. VI, 3. *Deceptiile au venit însă curînd: și neplăcerile și mizeriile.* OPRESCU, S. 84. *A venit apoi războiul, Ce a fost, o știm cu toții.* ULIERU, C. 73. *Dacă vine... o stabilizare?* CĂLINESCU, S. 50. *Bun de leac, la sperietură, e părul de urs: îi dai foc, te afumi cu el, vine vindecarea.* STANCU, D. 182. *Acum era prea fîrziu, păcat că îndemnul nu venise la vreme.* TUDORAN, P. 247. *S-a întîmplat atunci cu conversiunea că i-a fost mai lesne lui Moromete să scape de datoritiile de la bancă și el pe urmă s-a imprumutat iar, a crezut că o să vie iar o conversiune.* PREDĂ, M. 478. *Cînd gîndești să scapi de-un rău, Vine altul și mai*

greu! JARNÍK-BİRSEANU, D. 222. *Vine o foamete mare, de nu se mai găsea semînțări de nici un fel de pine.* ȘEZ. III, 110. *Să nu vie relele.* FRÎNCU-CANDREA, M. 96. *Școală, gazdă, slujnicele Să-și aștearnă mesele, Să-și umple păharele; Că va veni nașterea, O naștere de-mpărat Cu Iisus cel luminat.* BUD, P. P. 70. *O zis popa: Vedeți, oameni buni, acum vine sărăcia în Ocoliiș.* APOLZAN, P. I. 202. *Vini o cumpăni mari, plouî strașnic.* ALR SN III h 787/414. *Ciuma că venea, Casa le lovea, Toți că răpōsa.* BALADE, I, 428. *Leacul fie sau nu fie, Plata babei să nu vie.* ZANNE, P. V, 375. *Un rău nu vine niciodată singur.* DAN, U. 127. ◊ **E x p r.** **După noi (vie) potopul v. potop (1).** **Nu știi cum vine păcatul,** se spune pentru a exprima resemnarea în legătură cu viitorul sau îndemnul la prevedere, la prudență. *Ia cu tine și calul acesta, că nu știi cum vine păcatul, încalică pe dînsul și te du.* SBIERA, P. 62. **A veni vorba (sau vorbă, învechit, cuvîntul) de ... (sau despre..., că..., învechit, rar, pentru ...)** = a fi adus, pus, luat în discuție; a se vorbi (printre altele și) despre... *Cei coțovlahi... vedem că și pînă astăzi se află și sint, însă puțini acum rămași, pentru care viind cuvîntul, gîndim că nu fără cale va fi a mai întinde de ei voroava, ca să se știe ce sint.* C. CANTACUZINO, CM I, 45. *Viind vorbă într-o seară pîntru iad, m-a întreat cum credem noi iadul.* VĂCĂRESCUL, I, I, 8°/14. *Însămnăm aci din cele mai sus cetite din notariul lui Bela că Tuhutum... au dorit să capete Ardealul... Despre carea și mai jos va veni vorbă.* MAIOR, IȘT 71/4. *În romanțe acum vine vorba despre un zeu..., acum iară despre vreo tîmplă sau capiște.* BOJINCĂ, A. I, XII 9. *Cătră sfîrșitul prînzului au venit vorba despre prubile ce dădusem ieri din știința fiziognomică.* ALBINET, M. 25/4. *Veni vorbă și despre împărșirea banilor.* VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 130. *Cînd vine vorba... despre pictură, noi, în lumea modernă, ne gîndim numaidecîi la Italia.* ODOBESCU, S. III, 115. *Într-o seară, după multă vreme, venind vorba despre circul Hüttemann, a început... să plîngă.* CARAGIALE, O. I, 21. *Din una, din alta, veni vorba că se duce în călătorie, și-i și spuse unde se duce.* ISPIRESCU, L. 127. *Vine însă acumă vorba despre un felu de paseri pre care romîni le numesc în genere numai „păscari”.* MARIAN, O. II, 398. *Am vorbit mult împreună. Între altele veni vorba și despre mijloacele de trai în Viena.* SBIERA, F. S. 112. *Ori de cîte ori vine vorba de obîrșia lui, se bate cu pumnu-n piept că e român get-beget.* SANDU-ALDEA, D. N. 17. *Povesteam bălăia de la Cîrîmuș..., și-veni vorba de Corbea.* DELAVRANCEA, O. II, 232. *Îngălbenea de indignare cînd venea vorba de inspectorul Horvat.* REBREANU, I. 431. *M-am înfîlînit cu Gheorghiu... Cu care am discutat... A venit vorba despre tine.* CAMIL PETRESCU, T. II, 109. *Fîindcă veni vorba de bolnav, taică, am să te rog și eu ceva.* ULIERU, C. 121. *Ieri se găseau strînși undeva Vreo treizeci și ceva de inși... Venise vorba că se întrebă Cîine-i mai demn de cea mai mare cinste-n țară.* ARGHEZI, S. V, 43. *Inteligentă, plină de spirit în alte împrejurări, ... plină de discreție, doamna Ioanide devenea telurică... cînd venea vorba de mijloacele de existență.* CĂLINESCU, B. I. 126. *Surorile-i zic, dacă vine vorba de el, „frate-meu”.* STANCU, D. 189. *Vorbește și auz ce vrei tu... Că de vîndut, cînd veni vorba, o luași de la moș Adam, că de ce-am plătit foncierea, că de ce-am cumpărat plug.* PREDĂ, M. 179. *Dacă venea vorba că... a suflat cumva un cuvîntel cu totul nevinovat, ea îi găsea îndată omului tot felul de pricini închipuite.* MAGAZIN IST. 1971, nr. 2, 92, cf. DEX. **Fîindcă vine (sau a venit) vorba (de-așa) v. v o r b ă.** **Așa (sau cîm) vine vorba (sau, rar, vorbirea)** ori, regional, **vine vorba ceea** = așa se vorbește, așa se spune; așa umbli vorba. Cf. ALECSANDRI, T. 574. *În generația întîia erași unde v-a găsit Ypsilant al d-voastră, la coada trîsurilor, și-n generația a doua toți boieri, toți scoși din cutie, toți rozînd pîta lui Vodă, cum vine vorba.* EMINESCU, O. XIII, 101. *Să nu luași în nume de rău cînd mă veți auzi zîcîndu-vă: dragii moșului... căci de! așa vine vorba.* ISPIRESCU, U. 2, cf. TDRG. *Martorul: Așa vine vorba, cum ași fi zis „ca la o bătaie de pușcă”, adică depărțitor și nu prea.* CĂLINESCU, B. I. 328. *Odată, pe vremea de demult, cînd mîncau șoarecii pe pisici și erau mai înalți ai pitici; adică așa vine vorba, dar eu spui adevărat, s-a întîmplat.* STĂNĂCESCU, B. 21. *Azi dimineață... făcui dă mîncare că vine vorba ce: „ce-a făcut ieri făcui și az”.* T. DIAL. M. I, 233. (Cu inversarea

construcției) *Nu erau ale tale nici livedea, ... Nici țara ta, săraca, Zisei a ta c-așa vorbirea vine.* ARGHEZI, VERS. 503. (Eliptic) *Urăm... c-așa iesti... din moș strămoș, cum ar vini.* Com. din FRUMUȘIȚA - GALAȚI. **Vorba vine v. v o r b ă.** **A înțelege (sau a pricepe, a vedea) cum vine vorba cuiva (sau vorba asta)** = a sesiza sensul, nuanța, aluzia din spusele cuiva. *Care va să zică dom' Mitică de la pricepție, (cu un zîmbet de fină intenție) pricepi dumneatale acușica cum vine vorba noastră (face cu ochiul).* CARAGIALE, O. I, 86. *Împăratul n-a prea-nțeleș cum venea vorba femeii.* id. ib. II, 287. *E scris adînc... Nu pricepi? Vezi cum vine vorba lui: să nu mai mînînce nimeni din sudoarea bunioară a unuia ca mine și ca dumneata, care sintem din popor; adică să șază numai poporul la masă, că el e stăpîn.* id. ib. VI, 15. ◊ (Despre oameni) **A se ivi, a apărea (în timp).** *Să știi, Aproada, că vor trece ani Pînă să mai vie Dragoși și Ștefani.* BOLINTINEANU, P. I, 133. *O personalitate... vine într-o vreme în care talentul și predispozițiile artistice nu se au singure în vedere.* OPRESCU, S. 9. ◊ (Învechit) **A fi conform cu dorințele cuiva; a se cădea, a se cuveni.** *Și-l va certa ca pre un vinovat, cumu-i va veni giudețul după pravilă.* PRAV. 243. ◊ **R e f l.** *Să mă bucur în tot bine De Dumnedzău, cum să vine.* DOSOFTEI, PS. 359/6. *Mai trebuie un al treilea pas care-i se vine să-l facă puterei de judecată.* EMINESCU, O. XIV, 430.

2. (Despre timp sau despre unități, intervale, perioade de timp). **A începe să se desfășoare, a deveni actual; a sosi (-1-2).** *Învaite-vesteaște întru tremeate-re dzile a veri ceale ce într-inse menciuroșii a îmbla au și vrea-voru se prîlăstească vriurii.* COD. VOR. 3 83°/13. *Au venit vremea de-a slobodzirea.* PO 105/4. *Iată șapte ani bogați vin spre tot pămîntul Eghiptelui.* ib. 142/10. *Va veni vreme de vom dobîndi noi țara voastră și vom domni Răsăritul cu totul 588 de ani.* MOXA, C. 74°/5. *Vine o vreme șfacumîi iaste, cînd închinătorii cei adeveri să vor închina pîrintelui.* VARLAAM, C. 114. *Fata lui să-lăcuiască în casa cutărui om... pînă cînd va veni vremea de va fi de vrăstă de măritat.* PRAV. 219. *Mainte de ce va veni vremea lucrului să va pîrăsi și va porunci omului celuia cu pămîntul cum nu poate să-l luereze.* EUISTRATIE, PRAV. 8*. *Vor veni 7 ani de foamete după aceea.* BIBLIA (1688), 31°/52. *Amin, amin zic voao că vine ceas, și acîmî este, cînd cei morți vor auzi glasul Fiului lui Dumnezău.* ib. 816°/43. *Poate să vie o vreme să trebuiască și să slujască împărășii.* NECULCE, L. 20. *Viind vremea semii cei mari..., să mergeți oameni de preste toate satele (a:1697).* PANAITESCU, O. T. 209. *Va veni ceasul în carele toți cei din mormîsi vor auzi glasul lui (a:1698).* GCR I, 316/18. *Îi ținea cu mertice, cu nafacele, cu lefti, pînă au venit vremea care o socotea el.* R. POPESCU, CM I, 385. *Viind vreme de a se lua havaatul moșii toamna, au trimes dumnealui logofătul pe o slugă (a. 1782).* GHIBĂNESCU, S. I. XVII, 80. *Să fi fost romîni toți unii sub un cap, nu cred eu că ar fi venit vreme să se dea ei învinși turcilor.* MAIOR, IST. 163/20. *Adeseori, ... cînd se întîmplă doao sau trei sărbători una după alta, atunce poftesc ca să vină cîi de-curînd iarăș vremea lucrului.* PETROVICI, P. 295/2. *Va veni vremea cînd să-și cunoască fiecare însărcinarea sa.* HELIADE, O. II, 420. *Va veni timpul... de vor cuvînta.* BOJINCĂ, R. 107/14. *Aștepta în tăcere pînă va veni vremea pedepsii.* CĂPĂȚINEANU, M. R. 58/29. *Tu nu-l vei îngădui multă vreme să împărășească mărēf... Va veni zioa cînd brațul tău coborîndu-l... îl va azvîrli în vecinica noapte.* MARCOVICI, C. 19/18. *Veni zioa acea înfricoșată în care la Mohaci se făcu bălăia acea înfricîtită pentru Ungaria.* F. AARON, I. I, 214/21. *Au venit vremea unde viața omenească să-ș primască iarăș fînțării.* VEISA, I. 31/9. *A venit vremea a se lupta puternic pentru libertate.* BĂLGESCU, M. V. 117. *Vine un ceas, ceas fătul, în care puterile lui se sfîrșesc.* NEGULICI, E. II, 89/33. *Va veni timpul... cînd și inimicii lor vor prevedea necesitatea înțelegerii.* BARIȚIU, P. A. III, 157. *Va vini vremea unde adevărul ne va deschide ochii.* RUSSO, S. 90. *Ce o să mă știu eu face cînd va veni tristul timp ca ele să se vestejească?* NEGRUZZI, S. I, 99. *Începu între temere și sperare, crezînd că a venit mirutul de a începe era.* CP 2. **Acum a venit vremea păcii și a realității, noaptea cruzimilor și crepusculul îndoielilor au trecut.**

BOLLIAC, O. 53. *Mai curînd sau mai târziu era să vie zioa cînd acel imperiu s' a desfacă.* GHICA, S. 624. *Primăvara sosit! Cu dînsa veni timpul de plecarea în străinătate pentru Alexis.* ALECSANDRI, O. P. 110. *N-o să mai vie zioa cînd am să las ast soare Ce nu îmi dote viața decît să pătîmesc?* BOLINTINEANU, P. II, 201. *Veni însă un moment cînd nu mă putui căi îndestul că l-am luat.* CARAGIALĂ, O. I, 236. *Tată, a venit vremea să-mi dai ceea ce mi-ai făgăduit la naștere.* ISPIRESCU, L. 2. *Se poate susține că n-a venit încă vremea de a dezarma critica.* GHEREA, ST. CR. III, 138. *Veni și ziua de școală domnească.* DELAVRANCEA, H. T. 89. *A venit vremea ca ea, clasa stăpînitoare, ... să dovedească că nu mai e cea din trecut.* D. ZAMFIRESCU, R. 27. *Și minuta aceea fericită a venit și ea în sfîrșit.* ANGHEL, PR. 38. *Tot va trebui să vină, odată și odată, ceasul dreptei judecări.* PĂCALĂ, M. R. 85. *Dar veni un timp cînd vîntul începu să bată... și totul se turbură.* HOGAȘ, DR. II, 180. *Feritu-te-a sfințul să nu fi grăbit la front, cînd auzai goarna ori să fi umblat cu șoală cînd venea vremea de mustru.* SOVEIA, O. T. 89. *În sfîrșit, ziua mult dorită veni.* AL. PHILIPPIDE, S. II, 143. *Să-mi văd de ale mele petreceri, pînă ce va veni vremea să îndeplinim fapta de care am vorbit.* SADOVEANU, O. X, 65. *Au venit zilele de propagandă pentru alegeri.* ULIERU, C. 94. *A venit, socotim, și timpul... să revizuim critic tot ce s-a dat ca terminologie românească animalelor și chiar plantelor.* BĂCESCU, PĂS. 14. *Va veni o zi în care o să stăm de vorbă altfel.* CĂLINESCU, O. VII, 56. *Vine o vreme cînd dai de fundul sacului.* CAMIL PETRESCU, O. III, 49. *Hotări că a venit vremea să meargă toată lumea la culcare.* VINEA, L. II, 314. *O să vină și vremea dragostei, cînd o să ai răgaz pentru ea.* TUDORAN, P. 57. *A venit timpul căsătoriilor.* IST. T. I, 127. *Cîntă cucu-n par de nuc.* Vînt-a vremea să mă duc. JARNÎK, BİRSEANU, D. 302. *Vremea secerii o vînt.* DOINE, 176. *Dar veni vremea de se gîndi săracul să ceară milă de la frate-său.* STĂNCESCU, B. 226. *A picat frunza de nuc, vine vremea să mă duc.* HODOȘ, P. P. 82. *A venit vremea să vezi înălțarea și puterea lui Dumnezeu.* FURTUNĂ, V. 12. *Maica Sfință să preumblă... S-o venit vremea să nașcă.* DENSUSIANU, T. H. 122, cf. GR. S. IV, 348. *A venit timpul coștului.* ALR. SN I h 124/836. ◊ (Construit cu dativul pronameli, personal) *De năprasnă-mi vine și-mi sosit ceasul de moarte (cca 1550).* CUV. D. BĂTR. II, 449/7. *I-a venit vremea morții și socoteala nu a apucat să o dea (a. 1600).* STOICESCU, S. D. 220. *Lață, frate, ... i-au venit vremea despărțirii tale.* DOȘOITEL, V. S. septembrie, 27/19. *Vremea căsătoriei viindui, au mers după dumnezeului (a. 1682).* BUL. COM. IST. II, 237. *Și mie vremea viind a plătei datoriei, ... iată la mină aducîndu-mi-se (a. 1699).* FN 69. *Viindui-mi ceasul ca să mă căsătorească... incredințaz cu această adivărată scrisoare (a. 1788).* ȘTEFANELLI, D. C. 175. *Cînd le va veni ceasul de a alerga după această blăstemăție, cea mai mare pedeapsă nu poate să-i oprească.* GOLESCU, P. 266/20. *Vremea peirui nu ne-au venit.* ARHIYA R. I, V/6. *Să conceapă o idee înainte de a-i fi venit timpul să fie înțeleasă de toți.* CONV. LIT. IX/1, 431. *Celui mai mare îi veni vremea de însurat.* CREANGĂ, P. 4. *Le-a veni și lor vremea cînd îi va întreba Dumnezeu ce-au făcut pe lumea asta.* DAN, U. 216. *Le-a venit timpul să fie scoase din uitare.* BOGZA, C. O. 47. *Fiecare moare cînd îi vine timpul să moară.* STANCU, R. A. I, 25. *Venitu-mi-o vremea mie. Să mă duc la cătanie.* MARIAN, O. I, 26. *Le-a venit vremea și la acești doi tineri să se căsătorească.* SEVASTOS, N. 190. *I-o fi venit și lui timpul de însurat.* RĂDULESCU-CODIN, I. 13. *Vine-mi vremea să mă duc. Să mă duc la Cîmpulung.* BUD, P. P. 18. *Ori fie că-ți-ai venit vremea de căsătorit?* PAMFILE, DUSM. 295. *Mie-mi-a venit vremea de rsofiț.* BALADE, I, 286. *Ții-ți-veni-timpul-si-ti-rsori-amu.* O. BİRLEA, A. P. I, 320. ◊ (În legătură cu intervale de timp determinate, părți ale zilei, anotimpuri etc. realizează deseori construcții cu valoare de locuțiuni verbale) *Veni-va noaptea cînd nimea nu poate luera.* CORESI, EV. 165. *Va veni noapte cînd nime nu poate să luereze.* VARLAAM, C. 120. *Vinînd primăvara... au luat tot (a. 1673).* BUL. COM. IST. I, 192. *Aștepta să vie vara... să aducă tătari și unguri.* POPESCU, CM I, 367. *Deaia veni seara, tuturor le dede plata.* ANTIM, O. 128. *Vîind dimineața și șezînd la Divan, au pîrit*

Arsachi. AETHIOPICA, 41/9. *Venea primăvara și ieșeau oamenii la arat.* NEGRUZZI, S. I, 246. *Primăvara vine pe cer și pe cîmpie.* BOLLIAC, O. 67. *Cînd deschiz ochii, cînd ziua vine, Nu ești.* ALEXANDRESCU, O. I, 158. *Iarna au venit aducîndu-ne cu ea plăcerile strălucite.* ALECSANDRI, O. P. 244. *Toamna a venit, Plopul meu s-a vestezit.* BOLINTINEANU, P. II, 319. *Venise toamna și-ngălbenise codrii.* EMINESCU, O. VII, 204. *De-ar veni iarna să te mai dau odată la școală.* CREANGĂ, O. 204. *Veni seara și se puse o masă d-alea împărăteștile.* ISPIRESCU, L. 39. *Va veni iarna degrabă și va dura lung timp.* MARIAN, INS. 223. *Le spune că a venit primăvara.* ANGHEL, PR. 115. *După ceasuri lungi de neguri, vezi că vine dimineața.* EFTIMIU, I. 95. *A dat Dumnezeu de-a venit și primăvara.* VOICULESCU, P. I, 49. *Cînd a venit toamna, s-a dus și ea cu frunzele.* SADOVEANU, O. I, 65. *Să-mi acoper poata: ceea că vine iarna.* DAN, U. 30. *Așteaptă să vină iarna.* ULIERU, C. 85. *Seara, venînd, m-am îmbrăcat cu grijă.* PEDA, R. 42. *Vara trece, toamna vine, Pică-i frunza toată.* JARNÎK, BİRSEANU, D. 192. *D-a vini primăvara Ș-or răsări pepinii.* MÎNDRESCU, L. P. 23. *Cînd a venit vara, a strigat boieru să se ducă la muncă.* GRAIU, I, 253. *Toamna bine n-a venit, Frunza-n tine-a gălbînit.* BUD, P. P. 45. *Ado, mîndro, vin să beu, Vine toamna și te ieu.* DENSUSIANU, T. H. 92. *Trecu iarna și vara și venea primăvara.* BALADE, I, 310. *Sara vine ș-a-nsera, Uritu m-a negura.* FOLC. TRANSILV. I, 521. *Eu cunoscu vara cînd vine.* FOLC. OLT. - MUNT. III, 486. (Construit cu dativul pronumelui personal) *Primăvara ne-a veni, Toți pomii ne-or înflori.* MARIAN, I. 271. *Iarnă grea că mi-a venit și ipele mi-au murit.* FOLC. OLT. - MUNT. V, 359. ◊ E x. p. r. A(-i) veni (cujva sau la ceva) vremea (sau vremurile, timpul) = a sosi pentru cineva sau pentru ceva prilejul așteptat, momentul favorabil. *Tu întru înviere miluiești Sionul, că vremea-e a cruța el, că vire vremea.* PSALT. 208/13. *Tu, sculîndu-te, vei milui Sionul, căce vremea e a Te milostivi spre el, că au venit vremea.* BIBLIA (1688), 414/42. *Să se însoare cînd îi va veni vremea.* ANTIM, O. 330. *Nu vă mai însarcinareți cătră acestea și cu grijele timpurilor celor de departe venitoare: căci cînd vine vremea, atunci se află și svatul.* PETROVICI, P. 231/6. *Știe, cînd vine timpul, să plece capul cu resignație la ghilotină.* HELIADE, O. II, 411. *Nu știu ce nevoie au de ține, dar văd că ministru nu te mai fac. Cînci guverne au fost răsturnate și ai tot rămas la o parte, ... - Va veni vremea, ... poate mai curînd decît gîndești.* I. NEGRUZZI, S. I, 257. *Îdacă cocoșii cîntă după ce înserează bine, însă înainte de a le veni vremea, atunci se crede că încep a îmbla hoții după furat.* MARIAN, O. II, 246. *Luminate Doamne, poruncește, viața mea-i în mina Măriei tale și-ți sint rob. - Încă n-a venit vremea, răspunse Duca.* SADOVEANU, O. X, 182. *Singuri au să iasă la suprafață, cînd le-o veni timpul. O să le vie și lor timpul.* STANCU, D. 205. *Se învoară cu zapis și jurămînt, ... cînd le-o veni vremea să-i însoare p-amîndoi.* STĂNCESCU, B. 68. *Cînd o venit vremea... s-or dus la oi.* DENSUSIANU, T. H. 189. *Fîcări spune o poveste ș-pleca acasă. O vînit timpu, la hăiet. O. BİRLEA, A. P. II, 341. (În construcții amplificate) Cînd a venit vremea ș-a dat Dumnezeu, - lucrul s-a făcut, ș-ai să ai nepot.* SADOVEANU, O. XIII, 655. *O fi căzut, domnule sublocotenent. De două luni își bate joc de moarte. A înfruntat-o în fiecare clipă... Acum i-o fi venit și lui vremea și rîndul.* ID. IB. XXI, 519. *A veni rîndul (cujva sau pentru ceva) sau a veni la rînd v. r. i. n. d. (2). Vine (sau, popular, a veni) (ea) și vremea aceea, se spune, pentru a exprima convingerea că ceea ce este așteptat se va împlini. A veni ea și vremea aceea, zise împăratul cam cu jumătate de gură.* CREANGĂ, O. 119. *A veni împlinirea vremii = a se împlini timpul stabilit. Și vîind împlinirea vremii, vrut-au Dumnezeu să vie Fiul lui, să se nască din muiere, să se facă supt lege, ca precei de supt lege să-i nascumpere.* ANTIM, O. 4. *Nu știu (sau mai știu) cum vine (sau veni) vremea ori așa vine vremea, se spune pentru a evidenția caracterul imprevizibil sau accidental al unor situații sau întâmplării. Și gîndesc eu, i-a veni el vreunul de hac. Eiar iar mă întore și zic: mai știu cum vine vremea? Lumea asta e pe dos; toate merg cu capu-n jos.* GREANGĂ, P. 248. *Ai să treci la psaltire, căce este cheia tuturor învățăturilor, și, mai*

știi cum vine vremea, poate să te faci popă aici, la biserica Sfântului Nicolai. id. O. 182. Iaca, domnule, mai zise părintele Ghermănuță, vîrîndu-mi și o săcure în desagi, iaca, poate să aveți nevoie, ... nu știi cum vine vremea în pădure, cînd pleci la drum, nu-i rău să te îngrijești de toate. HOGAȘ, DR. I, 259. Numele, chipul îl arătau levantin la origină. Doctor în România, fiindcă așa venise vremea, putea fi negustor în Tarigrad. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 105. Într-o zi, nu-ș cum veni vremea de dădu o boală rea peste biata preoteasă, și, după ce boli preț ca la vro șase săptămîni, muri. STĂNCESCU, B. 211. Vine (sau a venit, va veni etc.) (și) vremea (sau ziua) mea (sau ta, lui etc.) ori ceasul meu (sau tău, lui etc.), se spune pentru a atrage atenția că este inevitabil momentul favorabil cuiva, al aprecierii, al recompensării sau pedesirii (cuiva). *Domnul ride-ș de elu, că ainte vede că vire (va veni) D) dzua lui.* PSALT. 68. *Iară Domnul va batjocuri pre el, că mai nainte vede că va veni zioa lui.* BIBLIA (1688), 393¹/17. *Se uită la Frigurosu... - A-venit și vremea ta... - Cum o să vă pui să faceți niște cleie cîntîndu-vă dinții.* ISPIRESCU, L. 323. *În sfîrșit a venit și vremea mea!... strigă el ameninșînd-o cu pumnii.* CONV. LIT. IX, 57. *Îți va veni și vremea ta, viclene! îl amenința Culi pe acel urs.* SADOVEANU, O. XV, 65. *Să așteptăm cumînți, spun eu, pînă ce va veni iar ziua noastră.* CĂLINESCU, S. 167. (Cu inversarea construcției) *Vremea mea încă n-au venit, iară vremea voastră pururea este gata.* BIBLIA (1688), 818²/40. *Se frămînta, în îndoieli și totuși era bine încredințat, că ceasul său va veni.* SADOVEANU, O. XIII, 166. (Cu parafrazarea expresiei) *Tu, Patrie iubită, saltă! Veacul ți-au venit Spre slavă ce strămoșască iar te vezi că ai pășit.* HIRSOVERGHI, P. 15/18. **A(-i) veni** (cuiva) **ceasul** (sau **vremea**) = a) a junge la capătul zilelor, a fi aproape de moarte, a se afla în pragul morții. *Părinte, vine ceasul; proslăvește Fiul tău, ca și Fiul tău să te proslăvească.* CORESI, EV. 183. *Destul! Veni ceasul. Iată, Să dă Fiul omenesc în mîinile păcătoșilor.* BIBLIA (1688), 786¹/52. *Îndelungăm vremea ba astăzi, ba mîine, ba poimîne, pînă ne vine ceasul și perim cu totul.* ANTIM, O. 94. *Nu pierim, de nu ne vine ceasul.* MURNU, O. 164. *Mă gîndesc că omul nu știe cînd îi vine ceasul.* DELAVRANCEA, O. II, 219. *Acei comiși... se tot tînguie că-i dor șalele. Le-a venit vremea, ca și cucului celui bătrîn.* SADOVEANU, O. XIII, 652. *Își ține răsuflarea pe cît mai poate încă... Doamne! parcă-i venise ceasul.* ARGHEZI, S. V, 94. *Uite, că-le venitră și astora ceasul... Cine ar fi crezut?!* PREDĂ, DELIR. 12. *De-ar fi mîndra ca o floare, Deacă-i vine ceasul, moare.* JARNIK-BİRSEANU, D. 148. (Cu inversarea construcției) *Coprînși de mare frică Așteaptă fiecare Cînd ceasul o să-i vie.* I. VĂCĂREȘCUL, P. 419/13^b) a-i sosi timpul să se căsătorească. *Ducînd viața destul de grea, i-a venit și lui ceasul, și s-a înșurat ca toată lumea.* CARAGIALE, O. I, 136. *Mamă, mie mi-a venit ceasul, vreau să mă însor.* DELAVRANCEA, O. II, 49; c) (rar) a-i sosi timpul să nască: *A fost odată ca niciodată o împărăteasă tare frumoașă și voinică, și împărăteasa cea, cînd i-a venit ceasul, a născut un prunc.* CARAGIALE, O. II, 348. *I-a venit vremea, dar nu-i-a venit ceasul, se spune a) despre o femeie însărcinată ajunsă la termenul nașterii, dar așteptînd declanșarea acesteia.* Cf. ZANNE, P. III, 94; b) despre o fată de mîritat care nu și-a găsit încă pretendent. Cf. id. ib. ♦ (Despre unități de timp, date, termene calendaristice, sărbători): A, urma la rînd (în conformitate cu periodicitatea specifică). *Cade-mi-se întru toate praznicele cealea ce vîru.* COD. VOR. I¹/14. *Postul era amu venritu.* ib. 43¹/7. *În simbăta ce vine să grăiască lor cuvintele aceastea... N. TEST. (1648) 153¹/11. Și să ascunse David în țarenă, și veni lura.* BIBLIA (1688), 211¹/9. *Deci vini și duminica și-nu mai ieși să aple aice la 9 ceasuri di dimin(e)ață ca să răspundă la cinstita judecătorie (a. 1788).* ȘTEFANELBI, D. C. 176. *La Arad... mai merg jioia ce vine.* VASICI, ap. BARIȚIU, G. II, 176. *Vin Floriile cu soare Și soarele cu Florii!* ALECSANDRI, P. III, 36. *Cînd venea duminica și sărbătorile, fata babei era împopotată și neteziă*

pe cap, de parc' o linsese vișeii. CREANGĂ, P. 284. *Noaptea care venea, era noaptea Paștelui.* CARAGIALE, O. I, 56. *Nu trecu mult și, viind o sărbătoare, împăratul cu toți curtenii și bătrînii împărăției merse la biserică.* ISPIRESCU, L. 165. *Vinerea asta ce vine se-implinesc paisprezece săptămîni.* VLAHUȚĂ, S. A. II, 207. *Ziua ce vine o vestesc prin cîntare.* MARIAN, O. II, 239. *Cînd venea vinerea, ziua de tîrg săptămînal, se strîngeau de prin împrejur o mulțime de oameni.* SBIERA, F. S. 92. *Venea Paștele. - Nene, să înroșim și noi ouă.* DELAVRANCEA, H. T. 15. *Peste cîteva săptămîni, vin Paștile.* IORGA, C. I, I, 163. *Venise Sf. Dumitru și eu nici nu apărusem pe scenă la repetiție măcar.* CAMIL PETRESCU, P. 145. *Să faci bine, domnișoară, să-ți vezi de rînduile tale de fată mare, ... căci, în cișlegile ce vin, am de gînd să te mărit.* SADOVEANU, O. X, 526. *Nici nu bagi de seamă cum vine Crăciunul.* DAN, U. 2. *Venise luna mai, ziua era mare, timpul părea că se statornicise blajin.* TUDORAN, P. 128. *Urarea din colinde era un mod poetic de a inspira omului încredere în anul ce vine.* IST. LIT. ROM. I, 21. *C-a veni luna lui mai De te-i crede chiar în rai.* ALECSANDRI, P. P. 241. *Spune la badea din curte, Pe Duminică ce vine Să-și gătească peana bine, Și în loc de două flori, Puie și-ai mei ochișori.* JARNIK-BİRSEANU, D. 40. *Păsăruică di pe plute, Spune-i lui Ion din Curte: Pe duminica ce vine... Să vină sara la mine.* MÎNDRESCU, L. P. 68. *Astă-lună Nu-i a bună. Cea ce vine Nu-i a bine.* MARIAN, H. 176. *D-ar veni luna lui mai, Să mă bag stăvar la cai!* BIBICESCU, P. P. 163. *Vine ziua vinerii, Chivuța să bolnăvi.* FRÎNCU-CANDREA, M. 228. *Astă vară ce-o trecut Dus-am dor de mîndra mult, Și-n astă vară ce zini Duce-a și mîndra de mini.* T. PAPAĞAGI, M. 3. *Mămucă, mămucă dragă, Vini-u-a dumireca, Încotro tot ti-om cota, Nicăiri nu ti-om afla.* ARH. FOLC. VI, 233. *Trecu vara și toamna Ș-acuș vine cișlegă.* ib. VII, 80. *Colingița cu fliscoi, Vine Crăciunu la noi.* MAT. DIALECT. I, 122. *Rămii, părinte, cu bine, Ne vedem anu de vihe.* FOLC. OLT. - MUNT. III, 619. *Toată iarna așteptai Să vie luna lui mai, Să vad cîmpul ca un rai Și boianul plin de cai.* ib. V, 312. *Pă ianuaria ce vine să dă [copilul] dă grindă primă dată, p-ormă... anu viitor să dă iar.* T. DIALECT. MUNT. I, 345. *A veni sara dă Paști, Iel-vedea lumea trecin' la biserică, cu lumînări.* O. BÎRLEA, A. P. I, 254. *A veni-luna lui traistă în băț (= a veni timpul muncilor de primăvară).* ZANNE, P. III, 411. (Construit cu dativul pronumelui personal) *Ertat-am pe cumnatul meu de acea închisorea, să nu șadză nici încaș peste Sfîntul Pôst carea ne vine (a. 1688).* IORGA, A. 2, 272. *La sculași, boieri, sculați, Că vă vine Anu-nou.* FOLC. OLT. - MUNT. V, 65. ♦ (În concepțiile religioase; în propoziții atributive care capătă valori semantice echivalente cu „veșnic”, „de apoi”) *Nu cugetară se înfeleagă; toate aceastea se primească în vremea ce vire (v i i t o r i u l t i m p u D).* PSALT. 316. *Înfricoșată iaste acea zi a doa venirei a lu Hristos, și judecata ce va să vie.* CORESI, EV. 35. [Lumea] *ceea ce vine să o cercăm să o aflăm, că aceea iaste moșia noastră cea stătătoare.* VARLAAM¹ C. 273. *Vom trece la viața cea de veci în veacul ce vine.* id. ib. *În fieștețare lucru ce vei să faci socotește cele ce vor să vie (a. 1700).* GCR I, 342/21. *În viața ce-o să vie, ca-n viața trecătoare; cît pîntru mine, frate, tot vesel am a fi.* BOLINTINEANU, P. I, 228. ♦ A avea ca limită finală, a ajunge pînă la data (de...). *Alte documente... vin pînă la 1770.* ARHIVA R. I, 36/23. ♦ (Învechit și popular; despre zile, evenimente, ocazii festive, sărbători etc.; cu deteminări introduse prin prep. „în”, „la”) *A se nîmeri, a cădea la o anumită dată, într-o anumită zi sau perioadă; a se afla; a fi într-un anumit moment; a pica (IV 2).* *Acedsta neșehită pocăcînea... vine în vremea de post.* CORESI, EV. 12. *Ziua svîntului Martîn ce-l sărbazăz papistașii... este în 11 zile în luna lui noemvrie după calendarul lor, iară la noi vine în 31 zile dă lui octomvrie.* N. COSTIN, B. 449. *În lîntele în carile cădea nonile în zioa a șeptea, într-acele vinea idul în a 15-a.* SĂULESCU, HR. I, XXIII/13. *Nașterea luminei vine tot în aceeași zi dă lunei în care s-au fost născut cu 19 ani mai nainte.* FM (1847), 14¹/38. *Cînd s-au întimplat toate acestea? - V-am spus, de lăsată secului, nici eu nu știu în ce zi vine.* PREDĂ, R. 24. [Armindenul] *vine după Paști într-o mîncînire.* BL III, 144. *Vinerea mare vine în pătruzprăzeș optobăr...*

Vedenția vine la șinși zile după se lasă post de Crăsiun. DENSUSIANU, T. H. 115. ♦ (Învechit și popular; despre unități ale timpului) A se încheia, a se împlini. Cînd va veni luna, și să precupesc, și să-mi deschiz comoara și să o adaug. CORESI, EV. 401. Venind anul. BIBLIA (1688), 276/39. Mă muncesc de vine-un an Să fac din pelin sahar Și prieten din dușman. TEODORESCU, P. P. 285. Vine un an și mai bine, De cînd concentrezi la mine, Vine un an și nouă luni, De cînd ne fii prin străini. FOLC. OLT. - MUNT. III, 658. Și pe urmă vine amu la Sfințu... Vasile, la Anu Nou, să duce neputa la muși. T. DIAL. OLT. 229. Dau trei galbini pe an. Acuma cînd a venit amu... șică „stăpîne să-n dai... ai trei galbeni”. PORTILE DE FIER, 221. ♦ (Cu determinări introduse prin prep. „pînă la”, „la”) A se perpetua, a parveni (pînă la...). Odele sau cîntările sale au străbătut prin veacuri și pînă la veacul nostru veniră și pînă în cele mai depărtate veacuri vor ajunge. NICOLAU, P. 52/3. Acesta scrise 97 tragedii, ... dintre care numai 7 veniră la noi. id. ib. 92/2.

II. Unipers. (De obicei cu un complement în dativ)

1. (Despre stări fiziologice sau psihice, simptome de boală etc.) A cuprinde, a apuca, a pune stăpînire pe cineva. Să mi vine mie multă trufă. PSALT. 66. De greșaste omul, nu-i vine lui aciaș foamea, ce cînd pestește întru păcate și răsipește toată avuția ceia buna și bunătatea. CORESI, EV. 26. Se-i vie lui înțelepciune și adevără credință. PRAV. LUCACI, 165. Să nu ne vie bucurie și veselie cînd vedem vrăjmașii noștri biruți și călcați și periji. VARLAAM, C. 91. Fără de veste-i va veni smînteală. DOSOFTEI, PS. 33/15. Preste doao s-au mîhnit inima mea, și pre al treilea mînie mi-au venit. BIBLIA (1688), 677/33. [Cetatea] nu o putu ține îndelung, avînd grijă de Sultam Selim să nu-i vie bînat, ce au prădat și o au lăsat pustie săcuilor. N. COSTIN, L. 355. Jelea... peritu acest neprieteșug mi-au venit și de greu pentru prieteni inima mi s-au rînit. CANTEMIR, I. I. II, 85. Traian... vrînd a să porni să meargă, boala idropii viindu-i și pînă la Chilichia mergînd, acolo au murit. C. CANTACUZINO, CM I, 26. Bogdan Vodă, viindu-i boală de ochi, ... s-au dus la Moscu și acolo au murit. R. POPESCU, CM I, 302. Pruncilor de multe ori le vine greață și li se uraște cînd scrie tot unul și acelaș lucră. PETROVICI, P. 191/17. Cînd de mult vin se îmbeață, Atunci vine risul... Durerea, grija, a frunții creșură piere. BOJINCĂ, A. I, 135/19. Îmi vine jale vîzînd pe Tit Livie aruncînd florile sale peste aceste colosale mari ale vechimei. CĂPĂȚINEANU, M. R. 42/26. I-au venit poftă să meargă la fărmarile mării. DRĂGHICI, R. 88/19. După prînz să nu-i vie somn și pe lîngă stomah... să nu simțească nicidecum greutate, umflare sau alte durenți. ALBINET, M. 46/1. Foamea nu vine la tot omul asemene. ANTROP. 43/6. Știu bine că zulea nu-i vine totdeauna, ea-l apucă citeodată ca toanele, ș-apoi îl lasă iară. KOGĂLNICEANU, în PR. DRAM. 426. Să nu vie și cetitorilor noștri dor de mîncat și mai ales de adormit. ARHIVA R. I, 338/11. Mulțămîti... lui Dumnezeu..., iarăși îmi mai veni curagiul și umorul meu (a. 1867). BARIȚIU, C. II, 136. După ce mîncă, îi vine greață și adeseori varsă. CORNEA, E. I, 3/14. Iar țî-a venit ipocondria? NEGRUZZI, S. I, 208. Îi venea pofta de a vorbi. HASDEU, I. C. I, XI. Iaca pozna, șoro, că iar i-o venit toaņa nebuniei. ALECSANDRI, T. 521. I-au venit peste pușin al doilea atac care au aruncat-o la așternut. LĂCUSTEANU, A. 25. Dacă cumva vrei să dormi și nu-ți vine de sine-și somnu, apoi pune capul pe pernă și ascultă. ODOBESCU, S. III, 44. Iar le-a venit gust de gheșefuri cu mîlloașele și giambuș eonomico-financiar. EMINESCU, O. XIII, 275. Îmi veni atunci o grozavă stringere de inimă, dar mă stăpîni. GANE, N. III, 49. Sfirșeala și acel sentiment de pierzare, care-i vine omului cînd simte un gol de haos la lingurea, au dispărut. CARAGIALE, O. I, 279. Se mînia fără ca să știe pe cine și-i venea poftă de ceartă. „SLAVIC”, N. I, 125. După ce se dezmețici din leșimul ce-i venise, de inimă rea, începură s-o mîngîie surorii. ISPIRESCU, L. 51. La pușini li s-a ridicat sîngele la cap, la cîțiva le-a venit amețea. DELAVRANCEA, H. T. 55. Uite, maică, îmi vine așa un „nixis” pe la stomah, și parcă numai așa mă șgîlție de chiept. D. ZAMFIRESCU, V. 7. 15. Ei îi veni, cînd îl văzu, așa o greață și

nu vru să joace. PÎRVESCU, C. 96. Acest oftat îi venea necontenit. AGÎRBICEANU, A. 79. Avea, în răstimpuri, furii, „pandalii” groaznice, dar... simțîndu-le cînd îi vin, se-nchidea el singur înainte și sta ascuns pînă-i treceau. M. I. CARAGIALE, C. 66. După atîta ospătare cu carnea cîrțitei, îi vine sete. SIMIONESCU, F. R. 14. Nu importă cum țî-a venit inspirația. C. PETRESCU, C. V. 105. Numai... că-i vine așa din senin un chef de vorbă. STĂNOIU C. I. 113. După ce plînge, îi viră un coraj, se scoală în picioare că de-acu el se-ntoarce... ca să-i taie pe turci. SADOVEANU, O. XVII, 477. Cine știe cum țî-a venit amețea! Te-a bătut soba la cap! CĂLINESCU, O. I, 287. Va mai veni poftă și altor oameni de inimă să se ridice. CAMIL PETRESCU, O. II, 11. Nu știu ce mi-a trecut pe la nas că-mi venea greață. STANCU, D. 177. Măi, bădiță, pentru tine Multă supărare-mi vine, Supărare și rușine. JARNIK - BÎRSEANU, D. 269. Piticul nu, că i-a venit amețea și nu se mai știe. STĂNCESCU, B. 251. Atunci să-mi vie jele. ȘEZ. II, 56. Cînd e vremea lucrului, Vine-i boala trupului. BIBICESCU, P. P. 185. A pus galbenii în desagă și și-a văzut de drum ca și cînd nu i-ar fi venit nici o bucurie. RĂDULESCU-CODIN, Î. 162. Nu-ți vine jale rea De ce lași în urma ta? DENSUSIANU, T. H. 257. Cînd l-a văzut, îi veniră o tresărare spăimîntoasă. GR. S. V, 289. Îmi vine urîtu. ALR SN V h 1246/875. Cînd o fost yineri la-amiaz, Ei rea boală i-a venit. BALADE, III, 197. Îi vine slăbie. ALR-M I h 165/235. Îmi vini jăgărarii. NALR-MB I, h 44/642. Pînă vine cheful bogatului lese sufletul săracului. PANN, P. V. III, 73/7, cf. ZANNE, P. V, 84. (Învechit și popular; cu dublă formă pronominală) Strigînd mi-au venitu-mi amețea. DOSOFTEI, PS. 222/10. (Prin analogie) [Găina] cînd îi vine gust să oia. ALR SN II h 367/836. ♦ (Cu determinări introduse prin prep. „cu” realizează construcții echivalente unor locuțiuni verbale) Să nu mai umbli făcînd gilceav[ă]. Că apoi vom fac[e] ștîre Mării Sal[te] lu[și] Vod[ă] și nici cu o cînstă nu-ț va fi, ci-ț va veni lucrul cu scîrbă (a. 1693). IORGA, A. II, 563. Știam că se lucră ceva, dar totuși îmi veni cu oareșare surprindere. VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 198. Le venea cu-ciudă a-și pleca semețele și trîfășele lor capete. BĂLGESCU, M. V. 451. Văzînd pe a sa stăpîna, cu rușine îi venea, Aci îi roșea obrazul și aci îngălbenea. PANN, E. II, 156/21. Trebuie să știi că cu amar are să-i vină și lui la urma urmelor pentru faptele sale. ISPIRESCU, L. 27. Viindu-i cu greață de atîta cutezare, vru să-i arate că nu-și cunoaște lungul nasului. id. U. 109. ♦ Ex p r. A-i veni (cuiva) lacrimile (sau lacrimi) (în ochi) = a i se umezi ochii, a începe să plîngă. Se uită pe fereastră, de cîte ori simte că-i vin lacrimile, și ar da tot ce are... numai să-și vadă nevasta sănătoasă. SOVEJA, O. 66. O duceam în brațe și-mi veneau lacrimile, cînd o vedeam atît de ofilită. SADOVEANU, O. I, 65. Dacă privești stăruitor valorile strălucînd, îți vin lacrimile în ochi. TUDORAN, O. 127. Cînd unui bolnav îi veni lacrimi fără să spuie ceva, el plînge în el că moare. GOROVEI, CR. 208. (Cu inversarea construcției) Bietul cine!... zise ea înduioșată... simțînd că lacrimile îi vin în ochi. CONV. LIT. IX, 302. A(i) veni (cuiva) pe buze (sau pe limbă) (ceva) = a avea impulsul, pornirea de a rosti, de a spune, de a da glas. Secretul său vine ei pe limbă. MACHEN, 29/22. Suspînul îi vine pe buze. PICLEANU, I. I, 48/1. Cînturilor mele zic Adio tuturor. Uitarea le închide-n scriin Cu mîna ei cea rece, Și nici pe buze nu-mi mai vin, Și nici prin gînd mi-or trece. EMINESCU, O. I, 184. Vorbe calde îi veneau pe buze, dar nu îndrăznea a le spune. D. ZAMFIRESCU, A. 166. Povestea cu zîna, nici ea nu știe cum i-a venit pe limbă. AGÎRBICEANU, S. P. 19. Îi veni pe buze, din inimă, dorința să spuie tovarășului său cîteva vorbe calde. SADOVEANU, în SG. I, 77. Un nume iubit îmi vine meru pe buze, ca un Mozart fac infinite variații pe tema lui. CĂLINESCU, C. O. 307. Mitică putea să-i vorbească despre tot ce avea în suflet și-i venea pe limbă. PAS, Z. III, 70. (Tot) ce îmi (sau îți, îi etc.) vine la (sau în) gură sau cite îmi (ori îți etc.) vin la (sau în) gură = (în legătură cu verbe ca „a zice”, „a spune” etc.) fără a alege, a selecta cuvintele (fiind sub impulsul unei stări emoționale de moment). Grăiește pirlitul ce îi vine la gură. ȚICHINDEAL, F. 24/4. Cînd e-ntrîjît rumănu pã fãmeia lui, îi zice ce-i ghine-n gură, adică, muiere, muierscă, calu-dracului, dracu-mpelîcat, vulpe-n patru labe, scorpie.

iasmă, pui de lele. JIPESCU, O. 56. *Cînd se necăjește începe să-njire și să spună tot ce-i vine la gură.* IZV. XII, 53. *Muiera... nu-l mai slăbea din... cîte-i vineau la gură.* RETEGANUL, P. I, 7. (Cu parafrizarea expresiei) *Trec de la una la alta... și înșir ce-mi vine sub condei.* În MAGAZIN IST. 1967, nr. 6, 66. **Cum** (sau oricum) **îi** (sau **îți** etc.) **vine la gură** = (în legătură cu verbe ca „a ocări”, „a batjocori”, „a blestema” etc.) în termeni duri, brutali, violenți. *Au început cu vorbe de ocări a-l necinsti și a-l ocări cum i-au venit la gură* (a. 1824). ARH. OLT. XII, 88. *Mă ocări oricum îi venea la gură.* GORJAN, H. IV, 94/19. *Ion... căzuse alivanta la pămînt, zvîrcolindu-se ca șerpele și blăstămîndu-ne cum îi venea la gură.* CREANGĂ, O. 240. *Biata Calița... răcnea de strînsese toată ulița împrejurul ei și batjocorea cum îi venea la gură.* HOGAȘ, DR. II, 148. *Am sfîrșit categorisind magia de impostură și pe vrăjitori de șarlatani, batjocorindu-i cum mi-a venit la gură.* VOICULESCU, P. II, 280. *Ne-ncetă îi căuta pricini și, cum îi venea la gură, așa o batjocorea.* MARIAN, O. II, 106, cf. ZANNE, P. II, 192. (Într-o construcție amplificată) *Te așterne prin gazete...; te batjocorește cum îi vine la gură și la peană.* ODOBESCU, S. III, 147. (Cu parafrizarea expresiei) *Pre toate fără rînduială și după cum venea la condei le vărsa.* POTEA, F. 193/11. **A-i veni** (cuiva) **acru** = a-i displace, a se satura de ceva. *I se urîse și lui și-i venea acru tot auzind-o de dimineața pînă seara.* ISPIRESCU, U. 97, cf. ZANNE, P. III, 438. **A-i veni** (cuiva) **rău** v. r. a u (C 2). **A-i veni** (cuiva) **(o) toană** (sau **toana, toane, toanele**) v. t o a n ă'. **A-i veni** (cuiva) **o nebuneală** (sau **toanele, pandaliile**) **să...** = a i se năzări **să...** *Să vezi acuma ce fel d-lui Samoilă îi vine cîteodată toanele să intre în literatură!* HELIADE, O. I, 251. *Dar dacă-i vine așa o nebuneală sergentului să spuie că el e stăpînul averii, întîmple-se orice s-o întîmplă!* CARAGIALE, O. I, 170. *Cel mai de căpelenie-lucru pe care-l face Firuleț cînd îi vin pandaliile e că aprinde douăsprezece lumînări pe pridvorul casei și cîntă cîntece bisericesti.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 337. *Dar dacă i-ar veni pandaliile să fugă?* VOICULESCU, P. I, 31. **Îmi** (sau **îți, îi** etc.) **vine nebulie** (sau **vin pandaliile**), se spune pentru a exprima enervarea, agasarea în legătură cu ceva. *Așa îi toacă gura de-și vine nebulie, nu altceva.* BRĂTESCU-VOINEȘTI, P. 78. *Tocmai prin puterea nopții era să fie acasă și dacă frații tot cînstesc și zăbovesc; se depărtează Lădeștii de să-i vie nebulie pînă i-o ajunge.* GALACTION, O. 264. *Nu mai vorbi... Costică, că îmi vin pandaliile.* H. LOVINESCU, A. P. I, 19. **Să-i vină dambla** (sau **damblaua, nebulie**), se spune pentru a exprima surprinderea, uluirea, mirarea (în legătură cu o situație, o împlinire neplăcută) *Abia sosit la Sinaia, Angelescu a aflat că nu mai era prim-ministru... Era să-i vie omului damblaua.* În MAGAZIN IST. 1967, nr. 5, 73. *Să-i vie nebulie feciorului de împărat cînd o văzu, să se omoare singur de jale și mai multe nu.* STĂNCESCU, B. 52. *Mai-mai să-i vie dambla cînd văzu atîtea bogății.* id, ib. 285. **A-i veni** (cuiva) **dracii** = a deveni îndărătnic, nereceptiv, furios. Cf. DEX, ZANNE, P. VI, 619. **A-i veni cuiva de ceva** = a i se supăra, a se mînia, a avea necaz pe cineva. *Cum mai îm vine mie-o odată pă tine și pă Floarea, ai văzut, ăului, va mîne!* O. BÎRLEA, A. P. I, 160. **A-i veni cuiva de ceva** = a i se face de ceva, v. f a c e. *Îi vine de pui țepe.* ALR II 5532/848. *Mi-a venit dă-nsurătoare.* FOLC. OLT. - MUNT. VIII, 641. ♦ (Precedat de „cum”, „cînd” „unde” etc.; construit cu dativul pronumelui personal) A găsi de cuviință, a crede potrivit, necesar (la un moment dat); a vrea. *Unii nu voiesc nicidecum să se împrumute și fac vorbe nouă rumânești...; alții se împrumută de unde le vine și cum le vine.* HELIADE, O. II, 198. *Supușilor să cuvine de stăpîni a asculta, Dar și lor p-unde le vine, Urmează a-și căuta.* PANN, E. I, 39/16. *Își schimbă credințele politice după cum le vine.* GHICA, C. E. II, 332. *N-ai chip în toată voia în privirea-i să te pierzi, Cum îți vine, cum îți place pe copilă s-o dezmierzi.* EMINESCU, O. I, 155. *Bine, Anco, fî cum vrei, trăiește cum îți vine.* CARAGIALE, O. VI, 260. *Fata minte, cum îi vine.* COȘBUC, F. 24. *Textele din acest carnet al pictorului sînt în franțuzește, redactate cursiv, cum îi venea.* OPRESCU, S. 79, cf. ZANNE, P. I, 471. ♦ (Cu sensul reieșind din determinări cu care realizează construcții echivalente unor expresii) *Ne vine foarte paradox a auzi acuma că scrie magiarește.* VASICI, ap.

BARÎTIU, C. II, 131. *Mucalit îmi veni cînd mi se arată un bivol, ca fiară cuvioasă.* CODRU-DRĂGĂȘANU, C. 104. *Asta-mi vine cam paraxîn, arhon șatrar, dar d-tale?* ALECSANDRI, T. 1125. ♦ E x p r. **A-i veni** (cuiva) **bine** (sau **la socoteală**) (**să...**, **ca să...**, **de...**, **de a...**, **a...**) = a-i fi bine (să...); a-i fi pe plac, comod, convenabil (să...); a-i fi (cuiva) la îndemînă (să...), a găsi momentul prielnic (să...). *Noi nu știm ce le place... Nici cum le vine bine. Noi întrebăm.* HELIADE, O. I, 223. *Asîă smăcinare nu-i prea venea bine Excelenții sale.* VOINESCU II, M. 39/10. *Vrea să-i duci cartea acasă și să-ți-o plătească cînd îi va veni bine.* VASICI, ap. BARÎTIU, C. II, 178. *Cavalerii și dame nu lipseau... Se puseră... cum le veni la socoteală și hora începu.* NEGRUZZI, S. I, 100. *Așa îmi mai vine la socoteală.* FILIMON, O. I, 240. *Să rup zapisu?... Nu-mi vine la socoteală!* ALECSANDRI, T. I, 328. *Poți s-o traduci cum îți va veni la socoteală.* CONTEMPORANUL, I, 102. *Îi procopsește și-i horopsește după cum îi vine la socoteală.* EMINESCU, O. XI, 127. *Se prinde în joc lîngă o fată, care chește că i-ar cam veni la socoteală.* CREANGĂ, P. 163. *Degeaba n-are să-ți fie... Or să te răsplătească frumos... Ce zici?... Îți vine la socoteală?* CARAGIALE, O. II, 234. *După ce se luptară, de credeau că a se scufunde pămîntul sub ei, nu știu cum îi veni bine felul împăratului, aduse paloșul cam pieziș și i-are să-ți fie.* ISPIRESCU, L. 27, cf. VLAHUȚĂ, S. A. II, 128. *Aș-i adetu să se prefacă că nu le vine la socoteală.* SEVASTOS, N. 51. *Tîlîna și de astă dată va cînta vreun cîntec, ce nicidecum nu-i va veni la socoteală.* MARIAN, O. II, 368. *Îl întrebam ba despre una, ba despre alta, ce nu-i prea venea la socoteală.* SBIERA, F. S. 7, cf. DELAVRANCEA, H. T. 10. *Boierului la început nu prea îi venea la socoteală.* PÎRVESCU, C. I, 101. *Nu-i prea venea la socoteală să fie singur.* ANGHEL, PR. 130. *S-au rărit pădurile... și, cînd cauți arțarul cu lumînarea, desigur că nu-ți mai vine la socoteală să-l risipești cu înnegritul.* PAMFILE - LUPESCU, CROM. 10. *Nu e vorbă, din vreme în vreme, și cînd i-a venit bine, căci așa e românul... a mai amestecat gluma cu cruzimea.* HOGAȘ, DR. II, 175. *Bămuesc că nu i-a prea venit la socoteală întrebarea aceea, căci căpitanul și-a întors capul ca și cum n-ar fi auzit.* SOVEJA, O. 38. *Nu i-ar prea veni la socoteală și-și arate locul de adăpost.* SIMIONESCU, F. R. 193. *S-a căfărat într-un salcîm, a trecut în altul și, cînd i-a venit bine, a sărit pe acoperiș.* VOICULESCU, P. II, 12. *Primea de pomană de la oricine și lăsa prilej de batjocură, ceea ce mîndrei Evanghelina nu-i venea bine.* BARBU, PRINC. 109, cf. DEX. *Dracului nu i-au venit la socoteală că strigă Pepelea pe dînsul.* SBIERA, P. 16. *Să fure, nu-i venea la socoteală.* RETEGANUL, P. I, 60. *Nu știu cum îi vine bine pescarului și iar îl ia la bătaie pe băiat.* STĂNCESCU, B. 247. *Nu-i venea deloc la socoteală să lase cîrmuirea unei așa de mari țări unui prost.* ȘEZ. I, 97. *Apucă-n susu vîntului. Pe colnica pămîntului, unde-i vine bine voinicului.* FOLC. OLT. - MUNT. V, 107. *Dacă vrea s-o mîne așa, trăgea d-aici pînă cînd îi venea bine.* T. DIAL. M. II, 72. (Cu inversarea construcției) *De ei s-apropia, Și din gură-i descînta, Și din buze fluiera Pînă bine că-i venea.* TEODORESCU, P. P. 690. *Călărețul cînd sărea, Ș-atunci bine că-i venea, Numa-n tafturi se umfla și departe-l azvîrlea.* BALADE, II, 245. **A-i veni** (cuiva) **bine cu...** (sau **că...**) = a-i produce multumire, satisfacție (că...), a-i face plăcere (că...). *Mult le plăcu viața, Trîndavă, vagabondă, și mult le veni bine Cu traiul cel ușure.* HELIADE, O. I, 223. *Văz că nu-mi vine bine. Că nu sînt pe-un loc cu tine.* POP., ap. ALEXANDRESCU, O. I, 389. *De ce ț-ar veni mai bine cu bărbat necunoscut? DOINE, 134. (Eliptic) Iete, nu i-a mai venit cu generi-neu. Că cică să plecăm.* GR. S. VII, 240. (Cu inversarea construcției) *Copil, copil; însă cu ce nu-i venea lui bine o da pe bete.* HELIADE, O. II, 325. **A-i veni** (cuiva) **ușor** (sau **lesne, popular, neted, învechit, cu ușurare, cu înlesnire, cu lesnire**) (să..., a..., de a...) = a-i fi, a i se părea ușor, simplu (să...); *Negreșit vine mai cu ușurare lăcuitorilor să plătească... la fleșcare două luni (a. 1815).* TES. II, 386. *Să-ți vie cu lesnire a dejudeca persoanele ce vorbesc din noima întrebărilor.* BUZNEA, P. V. 139/22. *I-ar veni... mai cu înlesnire de a trece cu prescripțiunea peste toate închinările de a doua mînă.* ODOBESCU, S. II, 26. *Nu-i vine ușor unei mame să trimită între străini pe copilășul ei.* CARAGIALE, O. IV, 20.

Lui îi venea neted, vezi bine, să se lupte coșcogeamite namila de om cu oameni de boiul nostru. ISPIRESCU, U. 61. În potopul de lume și de muzică le va veni mai lesne să-și deschidă inimile. REBREANU, I. 138. Dacă hoțul ar fi avut ibovnică, le-ar fi venit ușor. Ar fi avut un capăt de unde să apuce. VOICULESCU, P. II, 28, cf. DEX. Meglenoromânilor le-a venit mai ușor să-și păstreze limba, înfrînând valul de împrumuturi străine. FD II, 204. (Cu inversarea construcției) Oricum neted nu ne vine, De orișice nu n-e bine. PANN, P. V. II, 154/23. A(-i) veni (cuiva) (cu) greu (să..., a..., de...) sau a nu-i veni (cuiva) să... = a-i fi, a i se părea greu, anevoios (să...); a-i fi, a i se părea dezagreabil, neplăcut (să...); a-i fi imposibil (să...); a nu-i conveni. Sfertu de primăvară de estimp al postilor să se înceapă de la 15 ale viitorului mart[ie], spre a nu veni cu greu lăcuitorilor (a. 1815). TES. II, 388. Ne venea cu greu după scăpăciunea noastră și mare sărăcie ce sîntem împresuraț (a. 1835). IORGA, A. II, 549. Îi veni foarte greu... ca să împlinescă curiozitatea fratelui său. GORJAN, H. I, 6/33. Nu le-au venit să fi rămas mai bine acolo, în oraș. VOINESCU II, 26/12. Nu-ți cer bogăție, să-ți vie cu greu. PANN, E. IV, 138/12. A hotărît să se însoare, căci - zice el - îi vine foarte greu fără femeie: n-are cine vedea cumsecade de copii. SION, P. 57. Ne vine greu a continua. EMINESCU, O. XI, 393. Fiecărui mușteriu i-ar fi venit foarte greu pe care din două să o prefere... Casele plăceau. CARAGIALE, O. IV, 12. Îi venea deci cam greu să se tâlmăcească cu d-nul Wondraček, un om care nici nu știa românește. SLAVICI, O. I, 80. Voiam să-i vorbesc, dar văzîndu-l așa de nemîșcat și de dus pe gînduri, mi-a venit greu să-l tulbur. VLAHUȚĂ, O. A. 145. Greu de tot îmi venea acest lucru. SBIERA, F. S. 112. Schimbarea aceasta însă nu s-a făcut dintr-odată. Locuitorilor le venea cu greu să se lipsescă de vechea întocmire. PĂCALĂ, M. R. 417. Tu și aventura galantă?... slut cum ești, îmi vine greu să cred în aventurile tale galante. HOGAȘ, DR. II, 18. Arată-i că te interesează fenomenele spiritiste. E cel mai bun mijloc. Dar are să-ți vie greu. Dumneata ai alte păreri. AL. PHILIPPIDE, S. II, 80. A început să le vie unora greu să stea la țară, să li se pară dezonorant a munci pămîntul sau chiar a munci în general. REBREANU, R. I, 37. Îi venea greu să minț, căci minciună era totul de la început pînă la sfîrșit. C. PETRESCU, A. 337. Îi vine greu să explice prezența [cuvîntului]... în limba ruteană. DRĂGANU, ROM. 359. Erau totuși în juru-i oameni care-i dovediseră credința... și de care-i venea greu să se îndoiască. SADOVEANU, O. X, 94. Ea îmi spune că și-ar cere mutarea într-alt județ, dar... îi vine greu să plece din satul ei și să se despartă de părinți, care o ajută. ULIERU, C. 42. Ioanide și Saferian, fără multe explicații, prin aluzii, înțeleseră situația. Lui Saferian îi venea greu să facă mărturisirea. CĂLINESCU, B. I. 38. S-a iscat astfel o controversă asupra paternității poemului. Pentru că aceasta este departe de a fi rezolvată, cercetătorului îi vine greu s-o folosească. VIANU, L. R. 620. Îi venea nespuse de greu să părăsească, chiar în zilele acestea, Bucureștii. CAMIL PETRESCU, O. II, 14. A stat mult pe gînduri pînă să le spună prietenilor pe șleau ceea ce gîndea. Îi venea greu, știa bine că după aceea ei au să-l oculească. PREDA, D. 69. Unei fete îi vine greu să înțeleagă cum e agresivitatea bărbătească. V. ROM. iunie 1973, 4. Poate că și-a venit greu De cînd tu mă cași mereu? ALECSANDRI, P. P. 112. Iancule, Jianule, Ad-o-ncoace, povara, C-o să-ți via greu cu ea. TEODORESCU, P. P. 292. Le-a venit prea greu să numere ei atîția bani. SBIERA, P. 4. Îi miroase d-aiă nu-i vine. ZANNE, P. II, 610. Nu-i venea împăratului că de! Era sînge și carne din sîngele și carnea lui. STĂNCESCU, B. 128. Înțelegînd și el cit de greu vine unor copile să-și petreacă viața închise în casă, ca ocașii în ocnă, ... s-a înduplecat și le-a dat voie să se primble prin grădina. ȘEZ. II, 50. Voinicul sărută-mîna taică-său... și-și sărută surioarele... Le venea cam greu să se despartă. RĂDULESCU-CODIN, I. 17. (Cu inversarea construcției) Greu îți vine să dai cînd ai de la Dumnezeu prea mult! REBREANU, R. I, 139. Cam cu greu le venea, nu-i vorbă, dar se dezbracă. RĂDULESCU-CODIN, I. 31. Greu mai vini la gît de dislocat la lîni. Com. din FÎRȚĂNEȘTI - GALAȚI.

2. (Cu subiectul gramatical „gîndul”, „ideea” etc. sau. i m p e r s., determinat prin „în gînd”, „în minte”, „în cap” etc., cu care formează locuțiuni verbale) A-i trece cuiva prin minte; a găsi de cuviință, a socoti potrivit (să...); a gîndi. Ori temîndu-să de împărție..., ori altă socoteală le-au venit, au întors și pre Ion Vodă cu oștile îndărăpt și s-au întors și muntenii. M. COSTIN, O. 117. Îi veni cuget și gînd bun dumnezeiesc în inima lui. GAVRIL, NIF. 82/9. Îi veni gînd bun și cuget dumnezeiesc în inima lui, ca și de dămțului sfîntului Theodosie cel Mic-împărat, să mute moaștele sfîntului Ioan Hrisostom. ANON. CANTAC., CM I, 100. Cine știe doar i-au vinut aminte Ca să-ș caute pe Anghelina furată. BUDAI-DELEANU, T. V. 44. La o damă din Roma... veni în gînd încă o mijlocire de scăpare a cerca. NICOLAU, P. I, 87/21. Rîvneam la slujba slugilor... și de multe ori mi-au venit în gînd să gonesc unul din slugi și să intru eu în locul lui. GOLESCU, P. 395/23. Lui pare că i-ar fi teamă ca nu cumva ciitorul, în cugetările sale, să-i vie ceva idei streine și nepotrivate cu ideile sale. HELIADE, O. II, 21. După ce multă vreme au stătut în gînduri, i-au venit în minte o socotință. DRĂGHICI, R. 48/29. Dietei de la Seghedin îi veni în gînd ideea unui proiect de armistiție cu turcii. F. AARON, I. I, 101/23. Au venit în gînd unuia din cii ce mai rămăsese ca să caute pe comandantul lor. ALBINET, M. 75/6. Acum vreo cîțiva ani îmi veni ideea de a cerceta Franția. NEGULICI, E. I, 5/4. În sfîrșit, îi vine ideea unui mare proiect. PICLEANU, I. II, 23/6. După mai multe opinii care de care mai stravagante, o idee satanică veni unuia în minte. NEGRUZZI, S. I, 12. Ideile ce-mi vin, Dacă-ncep eu o zîmbire, se sfîrșesc cu un suspin. ALEXANDRESCU, O. I, 178. Îmi veni în gînd să faci o încercare puterea acestui talisman. FILIMON, O. II, 165. Vă veți încredința dacă îi vine cuiva în gînd să tragă cu pistolul sau cu pușca. ALECSANDRI, O. P. 234. Ne vine-n minte ideea, în aparență paradoxală, dar cu atât mai adevărată. EMINESCU, O. XIII, 205. De multe ori i-a venit flăcăului în cap să se însoare. CREANGĂ, P. 141. Mereu am ascultat și nu mi-a mai venit în cap să fac vreo întrebare. CARAGIALE, O. III, 170. Mi-a venit o idee. I. NEGRUZZI, S. I, 111. După ce expedie telegrama, îi veni în minte să-și facă testamentul. D. ZAMFIRESCU, A. 186. Îi veni într-o zi gîndul să-și încerce și el norocul. PÎRVESCU, C. 100. Abia-i veni hotărîrea aceasta și număidecît știu și ce carte-avea să cumpere. AGÎRBICEANU, A. 39. Îi veni în gînd să se apuce de boscărie. PĂCALĂ, M. R. 158. Ce s-ar fi întîmplat dacă străinului în cestiune i-ar fi venit fantasia să ia la o parte pe cel.întîi trecător? HOGAȘ, DR. II, 171. Cum și-a venit gîndul asta trănii? CAMIL PETRESCU, T. I, 40. De ce-i va fi venit în minte... să-l întrebe anume lucru pe fierar? SADOVEANU, O. X, 585. De unde să-mi vină mie în cap ce s-a întîmplat? DAN, U. 204. Compoziția era într-adevăr mișcătoare, dar nu-i venise în minte decît într-un moment comercial. CĂLINESCU, B. I. 190. Un gînd luminos îi veni. VINEA, L. II, 315. Știi dumneata ce mi-a venit mie în cap? SBIERA, P. 159. Atunci îi vine feciorului ceva în minte și prînse a schimba la fețe. RETEGANU, P. III, 59. Într-o zi îi vine în gînd să stringă pe boierii cei mai înțelepți și mai de aproape și să facă sfat. ȘEZ. I, 97. Cînd îmi vin toate în gînd, Mă leagîm ca frunza-n vînt. BUD. P. P. 24. Mi-a venit în mînt și dau roatili la car jos. Com. din CORNEȘTI-STOLOJANI. ♦ E x p r. A(-i) veni (cuiva) în minte (sau în cap, învechit, aminte) = a) (și în formele a-i veni cuiva în amintire sau în memorie, popular, în gînd, regional, în ori) a-și aduce aminte, a-și aminti (de ceva). Toți să îrnețe și să înțeleagă legea lu Dumnezeu și zisa-i, și să le vie în-minte pururea, drept să-ș aducă aminte. CORESI, EV. 408. Dă amu noao dumnezeiasca viață Mîntuitoriu, că luminează ale noastre cugete cu bună pomenire, de ne vine aminte, și sufletul... păzește-l curat și nespurcat. id. ib. 487. Acum vine-m aminte păcatul miu... Cînd Faraon... ne aruncase în temniță, văzum amîndoi în aceea noapte vis. Po 140/6. Unde-m vine aminte de sfînta ta față Mi să varsă-n suflet răceală de gheață. DOSOFTEI, PS. 139/15. Sînt ș-alte mansupuri multe, De nu pot să-mi vie aminte, Nici tot să li povistesc (sfîrșitul sec. XVIII). LET. III, 285/11. Rîndul tuturor lucrurilor... nu l-am putut ținea, ci care unde mi-au venit aminte, acolo l-am însămnat. MAIOR, IST. VI/13.

La cugetarea morții îi vin părinții-n minte Ș-un dor nespus l-apucă de tristețe lor zile. HELIADE, O. I, 390. Tocma acu îmi veni în minte zicerea de comun: Cel ce începe vreun lucru cu bună luare aminte... iese la capăt. BOJINCĂ, R. 16/9. Civintele lui Schiller, ce le cetisem, ... îmi veniră în minte. NEGRUZZI, S. I, 54. Când am auzit zicându-i și lancule, ... mi-a venit în minte cîntecul: Lancule, Jianule! GHICA, S. 281. Îmi vine aminte. HEM 1079. Atunci îmi veniră în minte toate jurămintele, ... făgăduințele, ... tot trecutul cu durerile și bucuriile lui. CONTEMPORANUL, I, 152. Îmi veneau acum unul dupe altul aminte atîtea falnice visuri, ale junetei mele, care, împreună cu anii cei răpezi, s-au nimicit în zadarnicul deșert. ODOBESCU, S. III, 211. Tocmai ne vine în minte numele nihilistilor români din Iași, frații Nădejde și Milea. EMINESCU, O. XII, 107. Cu dragoste amestecată și cu puțină mîndrie zîmbește el cînd îi vine acum în minte mama lui. CARAGIALE, O. I, 24. Îi veni în minte Berta... Femeie ridicată prin sinceritatea simțirilor la cultul adevărului. D. ZAMFIRESCU, A. 142. Deodată îi veni în minte mina de aur „Arhanghelii”. AGIRBICEANU, A. 129. Cînd așfiru aceasta, îmi vine în minte paradoxul metafizic al nu știu cîrui mare spiritist. HOGAS, DR. II, 170. Îmi vin în minte versuri pure din Shelley, ... îmi răsare în minte o propoziție din Spinoza. AL. PHILIPPIDE, S. II, 76. Te-am auzit pomenind ceva despre mama ta, ... și nu știu cum mi-au venit în cap copiii tăi. SAHIA, N. 32. Un chip drag îmi vine în minte. VOICULESCU, P. II, 170. Gîndurile i se răvășiră iar... Își aminti de un coleg bătrîn... Apoi îi veni în minte tatăl lui. DAN, U. 112. Cînd mă gîndeam la opera lui Brîncuși, nu-mi putea veni în minte în acea vreme decît ceea ce văzusem în timpul primei mele vizite în atelierul său. OPRESCU, S. 131. Cîntăcele ce-i vin în memorie din tinerețe. id. ib. 134. Dau din umeri, mîă tot gîndesc, și-mi vine în minte fabula cu melcul. ULIERU, C. 66. Îi veniră în memorie versuri din Eneida lui Virgil pe care le învățase pe dinafară la școală. CĂLINESCU, B. I. 68. Îi veneau în amintire evenimentele din ultimii patru ani. PREDĂ, R. 248. Nu cunoaște sau nu îi vine în minte cuvîntul românesc respectiv. FD II, 97. Îi veni în minte această pățanie. V. ROM. februarie 1974, 3. Cînd îmi vine mîndra-n gînd, Mă leagăn ca iarba-n vînt. Cînd îmi vine mîndra-n ori, Mă leagăn ca iarba-n flori. MÎNDRESCU, L. P. 85. Cînd îmi vine puica-n cap, Mă clătesc ca frunza-n brad. Cînd îmi vine puica-n gînd, Eu mă duc ca pana-n vînt. MARIAN, H. 169. Vîndindu-i în minte că el i-a scăpat fuul de perire, ... se înduplecă a-i da și mărgeaua. RETEGANU, P. V, 7. Să-ți vie, bădiță, -n gînd Că pe mine m-ai avut. id. TR. 135. Cînd îmi vin toate în gînd, Mă leagîn ca frunza-n vînt. Cînd îmi vin toate în cap, Mă leagîn ca frunza-n fag. BUD, P. P. 24. Cînd e necăjit omu, atunci îi viru-n gînd, în cap, tăte. BL IX, 100. (Cu inversarea construcției) Un lucru în minte viindu-mi, de la mijlocul căii iarăși m-am întors. CANTEMIR, I. I. II, 31. (Eliptic) Măxima „adevărata fericire e în noi înșine” îi veni deodată limpede, hotărîtă. AGIRBICEANU, A. 137; b) (și, popular, în forma a-i veni minte) a-și da seama de..., a realiza că..., a înțelege necesitatea de a... Unora prunci le va veni de sine aminte aceasta... fără să-i povățuiesc pre ei. PETROVICI, P. 272/23. Pre urmă au venit în minte celui mai mare preste păharnic talmăcirea [visului]... și alergînd la mare, Faraon i-au spus. TEODOROVICI, I. 97/20. I-am spus că nu-i poate veni în minte gîndirea tainuită de numărătoarea cărții. EMINESCU, P. L. 44. Gîndesc ei, se sucesc ei, se frămîntă ei cu mîntea fel și chip, dar nici unuia nu-i vine în cap ce să facă. CREANGĂ, P. 310. Tocmai acum îi veni în minte pentru ce nu văzuse el stana de piatră decît după ce-și găsisse cuiul de la osie. ISPIRESCU, L. 227. L-au prins armași și l-au virit în închisoare... pînă ce-i va veni minte să plătească și vistierie. SADOVEANU, O. X, 251. Tocmai intr-un tîrziu îi veni mîntă se uite pe jos, și cum se uită dădu de urmelé de pași. STĂNCESCU, B. 49. (Cu inversarea construcției) Cu oblicire obliceaste stecăruiș om cu a lui știință și pre fecierie de ce-au lucrăt, oarece lucru. Cu judecată întrebăt va fi și aminte-i va veni folosul. COREȘI, EV. 282. Cum îi vine în (sau în) mînté (ori în gînd) = după bunul plac. Îș risă cum îi veni la mînté. NECULCE, L. 120. Ceea ce nu să cade a face, aceea face; cum îi vine în gînd, bine, rău, aceea face, omoară cu vină, și fără vină. ANON. BRÎNCOV, CM

II, 334. Fiind fermecătoare... Cu fermecături neazuite Oamenii strămută în fieri și vite, Tot felu încîntă ea de jivină Și cumu-i vine în minte o preface. BUDAI-DELEANU, T. 207. A nu-i veni (cuiva) nici (măcar) în (sau prin) mînté (ceva) sau, învechit, a nu-i veni (cuiva) aminte = a nu considera ceva ca acceptabil, plauzibil, realizabil etc.; a socoti, a considera ceva de neconceput, inacceptabil, irealizabil. Ce lucrul vor deschide, de carile toată adunarea nici a gîndi au gîndit, nici cuiva vreedată în minte au vinit. CANTEMIR, I. I. I, 213. Grecii nu-ș schimbără nici armele, nici metodel de bătaie; lor nu le putu veni în minte să se lase de niște obiceiuri cu care făcuseră lucruri atît de mari. CĂPĂȚINEANU, M. R. 49/27. Aici rămănu nu-i vine aminte a se înfășa cu alte principii religioase. CODRU-DRĂGUȘANU, C. 41. Nu vinea omului în minte a împăca relele erezite din veacurile de mai înainte cu pretenșiunile spiritului timpului nou. BARIȚIU, P. A. III, 240, cf. HASDEU, I. C. I, 149. Nu i-au venit în minte măcar românului că, fără muncă și fără merit, omul poate ajunge la ceva. EMINESCU, O. XIII, 119. Niciodată nu i-a venit românului în minte de a pretinde ceea ce nu este al lui. id. ib. 124. Nu-i vine nici măcar prin minte să blesteme. RALEA, S. T. I, 23. (Cu forma afirmativă a expresiei, în construcții exclamative care exprimă surprinderea sau indignarea) Cui să-i vie în minte, se tîngui jupineasa Liasafta, yărsînd lacrimi pe straiete nouă cu grija alese, cui să-i vie în minte că un copil poate săvîrși o pozna ca asta! SADOVEANU, O. XIII, 297. (Nu știu) ce-mi (sau ce-i, ce ne etc.) vine (sau veni, a venit) (mie sau lui, nouă, etc.) (în mînté sau în gînd, regional, ispita) (de...), se spune (adesea cu valoare exclamativă) pentru a atrage atenția asupra caracterului neașteptat, neobișnuit, surprinzător al faptelor, sau situațiilor relatate. Un cioban ce niciodată nici n-a fost, nici s-a gîndit La biserică să meargă, într-o zi ce i-a venit... Se gîndi în gîndul său... Cel biserică peșemne nu mi-dat să văd și ieu!... Unii zic că e frumoasă. CONTEMPORANUL, I, 456. Într-una din zile, ce-i vine părintelui, ne cautiă ceasloavele. CREANGĂ, O. 181. Ce-i veni ei, se uită cu ochiașul și în mare, și îl zări pe fîndil mării. ISPIRESCU, L. 45. Pe la mijlocu podului, ce-i vine lui, cînd vede atîta mînté cerească, dă căciulă pe ceață și flueră a mirare. PÎRVESCU, C. 123. Mantă Miu, ce-i-a venit lui, crezînd e-o să găsească cheia somnului, s-a sculat de sub copac și s-a dus de la casa culcat în căruța. GALAȚION, O. A. II, 157. Acu, vorbind noi și uitîndu-ne la ea, ce ne vine? Zicem: hai să secerăm babei grîul! SADOVEANU, O. XXI, 114. Ce i-o fi venit de se uită așa? PREDĂ, D. 100. Flăcăul, prost, ce-i vine?... să vază și el cum e drăcoaică, că tot auzise meret, dar de văzut nu văzuse niciodată. STĂNCESCU, B. 36. Băiatul se crucea de ce vedea, da nu se cruci mult, că nu-și ce-i veni și pișe pina pe vulturi... și p-aci fi-e drumu. id. ib. 141. La fîrg, numa se pomeneste flăcăul cu sluga că-i zice: - Știi ce, stăpînie? Dă-mi mie banii diumitale... Flăcăul, ce-i vine, dă. RĂDULESCU-CODIN, I. 2. La biserică pleca, Dără popa nu era; ... Atunci babii ce-i veni? Din biserică ieși. FOLC. OLT. - MUNT. III, 46. Într-o zi, ce-i vine ei ispita, să duce și descuie ușa-acolo: ib. VIII, 163. Ala, beat. Ce i-a veni lui?... Să scoală noaptea. O. BÎRLEA, A. P. II, 490. Ce-i veni lui în gînd ce: să mă du să văz dac-a veni tata. T. DIAL. M. I, 337. Ci i-a vinit lui... m-a lăsat amanet ș-a pornit p-o coastă. ib. II, 393. Ce-ți (sau ce-i etc.) veni? ori ce-ți-a (sau i-a etc.) venit?, se spune, cu o nuanță de reproș, pentru a exprima nedumerirea, surprinderea în legătură cu afirmațiile, cu alitudinea sau cu faptele neobișnuite, nepotrivite, nesașuite ale cuiva. Scumpi prieteni, cită larmă!... Ce v-a venit?... Să facem jurămint de pace. ARGHEZI, S. V, 165. Ce oroare!... Ce-ți veni? CĂLINESCU, B. I. 12; cf. DEX: Mă, dă fie și s-a făcut nălucă, ori ce ai? Ce-ți veni așa odôronce-tronc odată să pleci de la mine? STĂNCESCU, B. 254. Ce-ți-a venit fie Să cînti pe cîmpie? MAT. FOLK. 839.

C. Intran z. I. I. (Cu determinări introduse prin prep. „la”, „în”, învechit, „întru”, „spre”) A ajunge, a se vedea, a se pomeni într-o anumită situație, într-o anumită stare. Nu numai această nevoie preînțește a noastră parte întru oblicire a vehri ce și a mării dumnezeate casă, a Arriemideei, întru nemică o pomenește. COD. VOR. 5/5. Iară să vor și scăpa

acicea [de osindă], atunci mai virtos a se teame și a se cutremura datorii sint, derep' ce că spre mai mare muncă vin. CORESI, EV. 448. Nu s-au ascultat sfatul lui Ureche Vornicul, cum mai multe în lume sfaturi bune la domni nu să ascultă, ce apoi vin la primejdii și ei și casele lor. M. COSTIN, O. 60. Pînă la ce năcaz am venit și furtună mare întru carea acum sint? BIBLIA (1688), 701¹/37. Iordachi, făcînd această grabă, mai pe urmă la multe primejdii de viață și de pagub-au venit. NECULCE, L. 162. Oh, oh, oh! săracă Țară Moldova și Țară Muntenescă...! ... Iacă la ce am venit!... Altă puteri, făr-a suspina la Dumnezău, n-au rămas. id. ib. 360. Ovidie poeticul au scris acele versuri pentru meștersugul a iubi, și cu învățatura lor Iulia, fata sau nepoata lui Avgust Chesari, la ocară cu aceia vinisă. CANTEMIR, HR. 121. Cîte domnii și crăii, cîte monarhii au fost, care din mici începături și necunoscute, la cîtă mărire și putere au venit și apoi dintr-ațita de mari, la cîtă micșorare și la cîtă surpare și stingere au sosit. C. CANTACUZIN, CM I, 57. La una cu aceasta viind Ioan Cantacozinul, și, văzînd că fără noroc au umblat și acum, s-au dus de s-au călugărit. R. POPESCU, CM I, 235. Într-o mică de ceas... acea vestită întru vitejii curte a craiului șvezec, venise la ațita, cît zicea toți, că s-au știș de pre fața pămîntului. AXINTE URICARIUL, LET. II, 165/32. De-ț este voiă să, vii la această înfrîngere și umilîntă cu mijlocul cărtia putem să aflăm milă de la Dumnezău, sînt multe carele ie povățuiesc și te îndeamnă la aceea. ANTIM, O. 352. Domnia nicioată băni în datorie să nu cee de la egumeni, nici mulți nici puțini, măcar la ce nevoie ar veni pămîntul nostru (a. 1705). URICARIUL, II, 10/33. Această casă cu totul să dărăpanasă din pricina răzmiriței și venise la o stare întru care nu eră cu puțină a lăcui cel mai prost om (a. 1775). ARH. OLT. II, 445. Cele bune vin la rea stare. CĂTON, 60¹/19. Am socotit cîvios lucru de a scrie... ce să să preceap... și să să învețe a nu face și ei doară nebunii asemenea, cînd s-ar tîmpla să vie cîndva la o tîmplare ca aceasta. BUDAI-DELEANU, T. 68. După ce am cercetat pînă acum cele ce aduc spre firea morale a omului, trebunța cere să deschidem și calea prin carea ar putea cinșia să vie la adevărata fericire. POTECA, F. 307/10. La ațita fărâncie... au venit pornirile unor oameni. BOJINCA, R. 14/25. Nenorocirile, în cari venim în sint decît viderăța facere de bine a lui Dumnezeu. DRĂGHICI, R. 157/27. Mai tot omul vine de multe ori în întîmplări pentru care este șilit a-și face însemnări în hîrtiile sale. NICHIFOR, P. VII/2. Insemnări curate să cîvin a să face, ca să nu vie [omul] în învățuri și pagube. id. ib. VII/10. Acest colegiu face cunoscut... publicului înfășosînd primejdia în care pot să vie unii și alții lîund o dofforie ca aceasta. VEISA, I. 96/11. De vom socoti că timpul stă și noi mergem... remîind nedeterminată semnificația lui „înainte” și „înapoi”... venim la aceea di nu putem înțelege dacă mergem... înainte seau înapoi. FM. (1847), 23¹/23. Cei loviți... cad într-o slăbăciune de picioare, de minii și de tot trupul, vin într-un neastîmpăr (stenahorie) covîrșitor, încep a bușgii aiurînd. CORNEA, E. I, 116/5. Noi am venit la ațita, cît astăzi cațu să frîncim, au să îalleșim, au să latinisăm. CP 264. Transilvania venise în posesiunea dinastiei de Habsburg. BARIȚIU, P. A. I, 322. Teoria fatalismului se bazează pe faptele cele mai numeroase și cele mai sigure din ele vin la cunoștința omului. CONV. LIT. IX, 468. Acest fapte au venit la cunoștința ministrului, de inferne. EMINESCU, O. XI, 42. Aceste urice n-au venit pînă acum la cunoștința noastră. SBIERA, F. S. 42. Au venit în considerație... următoarele două origini. RF I, 302. ◊ (Cu sensul reieșind din determinări cu care realizează construcții echivalente unor locuțiuni verbale) Cine vine amu la pocăniță, să nu ceară împărăția cerului. CORESI, EV. 29. De n-ar fi luat lumea ploii și zăpezi, și virtute, n-ar fi venit la noire... n-ar fi răsărită erbi și să crească și să facă semințe. id. ib. 87. Lasă scîrba și vino în bucurie. VARLAAM, C. 89. Mulți temîndu-se de munșile vecinice să părășescu de păcate și vin la pocăniță. id. ib. 157. După tocmala lumii și după cumpăna vremii cunoscînd ca vin toate spre svîrșit. EUSRATIE, ap. GCR. I, 79/10. Nu te voi părăsi de, ar veni toate împărțile și crăile mele la cădere, să nu să aleagă nimica de dînsule. M. COSTIN, O. 292. Bogătașii, ce-au nădejde pre strînsură și avere.

Flămîndzăsc în toată vremea și vin la mare scădere. DOSOFTEL, PS. 112/10. Cel prost crede la tot cuvîntul și vicleanul vine la cînșă. BIBLIA (1688), 436¹/40. Nu numai cu cele nenumerate spurcăciuni fu destul, ce și la ațita dirjie veni, cît blesteme pren locuri să punea. ib. 734²/57. Au venit călugărul întru spacimă... și n-au cînșit nici foamete, nici sete. (a. 1692). GCR I, 297/18. Nu te voi părăsi de-ar veni toate împărțile și crăile la scădere, să nu se aleagă nemic de dînsăle. N. COSTIN, L. 389. Moscalii... era pocălîți de foame, de nu avea nici o putere să dea război, ci venisă în cumpănă să piară și oștile. R. POPESCU, CM I, 480. Vestirea domniei lui Constandin Vodă peste voie fiind..., la mare mîhnire au venit. R. GRECEANU, CM II, 17. Departe e de la păcătoș mîntuirea..., pentru ca să vie în cînșit trebuște un ajutor tare, de sus. ANTIM, O. 145. Venit-ai la patimă prin sfatul cel de bună voie. MINEIUL (1776), 205²/1. Tu, doamna mea, mă faci a veni la uimire. HALIMA (1783), 121¹/3. La ațita spacimă venise ungruii, de Ludovic II, craiul lor... poruncise adunare de feară sau seim. ȘINCAI, HR. II, 150/13. Să priceapă folosul cel mare a sfintei precistanii și să vie în ispovedanie spre pocăniță (a. 1809). CAT. MAN. I, 408. Un suflet imbutățit, cu toată năvălire[a] huleștor nenorociri, după toate ispițile, la ce de pe urmă fără de îndoială vine întru fericiri. BELDÎMAN, în CAT. MAN. I, 95. Ah... eu vin la-nmărmurire De acea neomenire. ZILOT, CRON. 69. Venim la cugetare izbăviți de alte gînduri și îndeletniciri, cu suflet neturburat. POTECA, F. 145/1. Astronomii la aceea perfecție a venit ca... să procească peste sume de ani ivirea cometelor. SIBINEANU, C. 79/3. La ațita fărâncie... au venit pornirile unor oameni. BOJINCA, R. 14/25. Lucru ce-i lipsa de a veni în desăvirșită mulțămire eră că nu pute să bage înlăuntrul ogrăzii și dobitoacele. DRĂGHICI, R. 100/31. Rodul au venit la deplinătate atuncea cînd sîngele au încheiat lucrul său. VEISA, I. 2/20. Ispisoace... despre care comisia au venit în neșumerire a le putea alege (a. 1838). GHIBĂNESCU, S. I, XII, 17. Divanul, după cu amănuntul și pătuzătoare luare aminte ce au făcut împrejurarilor acestei pricini, au venit în lămurire (a. 1839). URICARIUL, V, 22/10. Acest post s-a creat de nou și, avînd el cualificațiunea civeniță și atestate eminente... a venit în candidațiune și s-a ales. VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 173. Acest bărbat învățat... a venit la rezultatul că sarmății nici sint, nici pot fi sloveni. FM. (1847), 28¹/5. Veii vedea, dragă tovarăș... Și-i veni la cunoștința ca să crezi că cu dreptate lăcălîțul versuște. CONACHI, P. 79. În aceea oră... vine la idea ca să mai propună din nou casei aceea moțiune. BARIȚIU, P. A. III, 231. Noi am venit la următoarea concluziune. HASDEU, I. C. I, 48. A venit la convingerea că trebuie suprimată autonomia. EMINESCU, O. XIII, 161. Popa cam venise puțin în minie. SBIERA, P. 121. ◊ Expr. A veni în contact (sau în atingere, rar, în raport) (cu...) = a) a ajunge în nemijlocită apropiere, în vecinătate, în atingere (cu...). Se lapadă vocalile oscure totdeauna cînd vine în contact cu vocali chiare. CP 72. Dacă un corp material vine în contact cu un capăt de fibră nervoasă, atunci acest capăt primește o zguduitură. CONV. LIT. IX, 247. Vocală cu vocală venind în contact se elidează. MACEDONSKI, O. IV, 34. Aceste două mări, par a fi venit în contact în regiunea Carpaților. ARHIYA, I, 14. Amestecul de pămînt cu baligă... reține umezeala, dacă vine în raport cu apa sau alte lichide. MANOLESCU, I, 19. Germenii, prin gîtul vasului, vin în contact cu lichidul, unde ei se pot dezvoltă. MARINESCU, P. A. 78. Rădăcinile plantelor absorb materile nutritive solubile cu cari vin în contact. ENC. AGR. I, 18. Germenii de cristalizare prezenți vin în contact cu o cantitate mai mare de soluție încă suprașaturată. CHIM. AN. CALIT. 76; b) a ajunge să aibă relații, raporturi, datorită vecinătății cu... În limba română vor fi rămas rămășițe și din limba dacică, cum au rămas și din alte limbe cu cari romanii au venit în contact. CP 245. Toți care au venit în contact cu el s-au năzuit să-l nîmicească, înamici cît frunza și iarba. EMINESCU, O. IX, 261. Vai de poporul tînar, cu înștețe, generoase, cu inteligența mlădicioasă și primitoare de adevăr: cînd vine în atingere cu uscările omenirii. id. ib. XIII, 97. Veniră în diverse timpuri, și locuri în atingere cu poporul român. CONV. LIT. IX, 359. Azi știm prea bine ce rol am avut

în trecut și care a fost importanța noastră istorică ca să mai simțim nevoia de a crește însemnătatea acestui trecut, coborînd pe acel al neamurilor cu cari am trăit împreună sau am venit în atingere. AN. IST. NAȚ. I, 18. Ungurii au venit în contact cu ei. DRĂGANU, ROM. 588. Acuma vin în atingere cu bulgarii, care au urcat de la sud. SADOVEANU, O. X, 401. Manole... vine în contact cu fărani și coboară din înălțimile ideologiei lui abstracte. CONSTANTINESCU, S. II, 299. Slavii au venit în contact cu populația locală. IST. ROM. I, 738. Cei care au venit în atingere cu daco-romanii au lăsat urme. PANAITESCU, C. R. 82, cf. HRISTEA, P. E. 8. Parcă nu te-am mai văzut, îl interpelă popular și vioi Brummer, cum avea obiceiul ori de câte ori venea în contact cu oamenii de rînd. ȚOIU, G. 41; c) a ajunge să cunoască, a fi influențat, informat de... Artistul... vine în atingere... cu mediul clocotitor al școlii celei mai puternice din vremea noastră. OPRESCU, S. 74. Creația actorului este... condiționată de contactul cu publicul, de faptul că actorul trebuie să reia procesul de creație de fiecare dată de câte ori vine în contact cu acesta. IST. T. I, 12. Prestigiul unei persoane poate iradia... asupra unor domenii cu care ea vine în contact. REV. FIL. 1972, 66. A veni în contradicție (sau în contrazicere, în conflict, în opoziție, în luptă etc.) cu... = a fi în dezacord, în discordanță cu...; a fi opus, contrar cu... Numai căile ne sînt diverse, scopul ni-e tot unul. Așa nu știu nici pentru ce să venim în opoziție. AP. BARIȚIU, C. IV, 278. Nici credeam de lipsă să ne dăm numai de cîntă la început toate părerile la lumină, neavînd prin această a veni în contradicție manifestă în unele puncte în convingerile ce avem înăuntru-ne și între sistema adoptată. CP 249. Cuprinsul stăpînirii lui Suleiman... ajungea pînă drept lîngă Valachia, deci el trebuia să vie în curînd în vîrjăbă cu acesta, cu atît mai mult înșă pentru că Vlad... dorea să răstoarne pe tatăl său. EMINESCU, O. XIV, 178. Acolo... nu există nici o stabilire, ... numai slaba morală vine în luptă cu atotînghiptoarea putere. XENOPOL, I. R. III, 161. Credințele ei veneau acum în contradicție cu pasiunea ei. PAPADAT-BENGESCU, O. I, 355. Pedagogia mea vine în conflict cu forțe obscure ale societății. CALINESCU, B. I, 217. Explicația pe care o dau acum nu vine în contradicție cu cea pe care am dat-o. GRAUR, E. 67. Un ceferist, venînd în conflict cu un contravenient arogant, îi reproșează acestuia că este „aerogant”. HRISTEA, P. E. 213. Nîmirea lui venea într-o flăgărăntă contradicție cu noțiunea de „stare excepțională”. MAGAZIN IST. 1970, nr. 2, 42. Astă vine oarecum în contradicție cu alt principiu al filozofiei. ROMANIA LITERARA, 1983, nr. 45, 11/4. ♦ (Popular, despre plante) A face, a produce rod, a r o d i (1); a se coace. Știrul și loboda sînt două verdețuri cari vin pe la începutul verii. MANOLESCU, I. 287, cf. ALR I 319/49. ♦ Ex p r. (Regional) A veni pe rod = (despre vie) a începe să rodească. Anu-ălălalt... [via] a vini pe rod. PORȚILE DE FIER, 242. ♦ (Învechit și popular; cu precizări ca „în vîrstă”, „la anii” etc., urmate de determinări genitivale sau introduse prin prep. „de”) A împlini o anîmîtă vîrstă. Deci, deaça veni în vîrstă de însurat, soru-sa Polhriia grijia să-i afle sof. MOXA, C. 56/11. Au venit în vîrstă de s-au făcut de 33 de ani și 3 luni. ANTIM, O. 66. Cînd moștenitorul va fi foarte nevîrstnic și nu va avea epitrop; atunci acest soroc de treizeci de ani începe a să număra după ce va veni la vîrstă de ani patrusprezece. PRAV. COND. (1780), 154. Veni în vîrstă de însurat. FUND. 21/13. Trebuie să vie și ei Ca mîine la anii mei. PANN, P. V. III, 151/16. Pierde omul, venînd la anii preceperi, toată aducerea aminte de anii înfășării lui. CP 257. După ce [mieii] vin de șase săptămîni, s-alleg oile de miei. ALRT II, 81. ♦ Ex p r. (Învechit și popular) A (-și) veni la (sau în) vîrstă (sau deplină vîrstă, vîrstă legiuită, măsura vîrstei, vîrsta anilor) = a deveni major, a ajunge la majorat. Crescu Mihail și veni în vîrstă. MOXA, 387/21. Atunce venise la vîrstă Mihail, feciorul lui Constantin, și fu rădicat împărat. id. 399/12. Ce-i fari de vîrstă mai puțin se vor certa la toate păcatele cele trupesti... cînd le lipsește puțină vreme să vie la măsura vîrstei. PRAV. 259. Copiul aceia... viniu în vîrsta ailor săi și să însura. N. COSTIN, L. 63. De va face fecior, viind la vîrstă, să să ducă la dînsul... și după inel il va cunoaște că-i este fecior. R. POPESCU, CM I, 313. De mic

înstreînindu-să, dup[ă] ce ș-au venit în vîrstă, întorcîndu-s[ă] la pămîntu lui, au intrat la dajde (a. 1783). IORGA, S. D. VII, 65. Feciorii de negustori neînsurați... viind în vîrstă și căsătorindu-se..., să se așeze cu dajdie la breasla negușitorilor (a. 1783). N. A. BOGDAN, C. M. 78. Un țigan ce de copil mic îl va lua stăpînul său în casa lui și-i va sluji cu credință și cu dreptate, pînă ce va veni la vîrstă, apoi stăpînul lui să va milostivi asupra lui. SOB. HRIS. 28. Să stăruiesc a îrmulți averea copiilor pînă ce vin ei la acea dăplină vîrstă. CĂLĂTORIE, IV, 11/12. Viind la vîrstă să-și ceară scaunul părintesc. BELDIMAN, O. 3/15. Fiindcă fiul meu Alecu este mic nevîrstnic cu totu... mă rog să fie supt epitropia dumilor sale... și nimică în mîna sa să nu i se deie, pînă va veni la legiuită vîrstă (a. 1822). URICARIUL, XI, 355. Feciorii băiașilor, cînd își vor veni în vîrstă, aceia să s-adauge așezîndu-se la catastiful vîstierii (a. 1825). DOC. EC. 348. Însărcinîndu-să moștenitorul sau legatariul, ca să nu însofăscă, cînd va veni în vîrstă legiuită, atuncea această condiție să socotește ca nimică. COD. ȚIV. 111/11. Mai toți părinții care trîmit copiii lor la școală îi trîmit acolo cu gîndul de a-i face funcționari... Cînd copiii vin în vîrstă, părinții aleargă, cer, strigă, se roagă, intrigă pînă ce le procură o slujbă. GHICA, C. E. I, 16. (Cu inversarea construcției) E mic, nephrăcut, în vîrstă nu și-a venit, Ține-I, Doamne, pe pămînt. FOLC. OLT. - MUNT. III, 63. Copiul că se marea și în vîrstă că-și venea. ib. 781. (Învechit și popular) A veni în vîrstă (sau la vreme) de (adînci) bătrînețe sau (învechit, rar) a veni mai la vîrstă = a îmbătrîni (foarte tare), a deveni (foarte) bătrîn. Acum, ... nu știu să-ș piardă numele cel rău; au doar mai la vîrstă venisă...? ... Că așe să arăta de bun și de blind. NECULCE, L. 205. Eu, Rațul Popescui... viind la vreme dă bătrînețe..., socotînd că și ale lui sînt toate dășarte..., am mers de m-am călugărit. R. POPESCU, CM I, 538. A rămas biserica părăsită ani mulți, vreme îndelungată, și preotul venise în vîrstă de adînci bătrînețe, cînd omul se roagă să moară, să nu se înlăcînimie în viață. FURTUNĂ, C. 52. (Învechit) A veni la sfîrșitul vieții (sau anilor) = a muri (1). Mai mult să va înșierbîna într-insul venimul, deși care poate veni la sfîrșitul vieții sale (a. 1701). FN 91. (Cu inversarea construcției) Unul născut fiul lui Dumnezeu... vru și-i fu voia pre a noastră fire să fie oarecînd și la sfîrșitul ailor să vie și de tot nodu să se închipuiască fără de păcate. CÔRESI, EV. 209. (Prin Olt.) A veni pe... = (urmat de determinări numerice) a fi pe pîncutul de a împlini vîrsta de...; a merge pe... (v. merge IV 4). Veni voinicul pe șase. FOLC. OLT. - MUNT. IV, 59. ♦ (Învechit, rar) A se prefăce, a se transforma. Mai pe urmă viț vidă la ce au vinut cîntea lui Meneh pe boieri. NECULCE, L. 372. Dacă dar aceste boale au venit în șancăr... pătîmașul să înceapă cu dozile de hapuri prescrisă. VEISA, I. 113/1.

2. (Învechit; cu determinări care indică opinii, păreri, decizii, hotărîri) A cădea de acord, a conveni; a adopta. Sfat alegîndu-să, pînă mai pre urmă cu toții la un cuvînt și gînd viind, au ales și cu tari giurămînturi au întărit... cu toții pînă la umul să piară. CANTEMIR, HR. 92. După ce în trei zile s-au sfătuit cu solii împărătești, ... la acēștea condiții au venit. ȘINCAI, HR. II, 269/26. La cel de pe urmă consult hotărîsă ca să-i taie piciorul, măsură la care venisă bolnavul ca să scape de nesuferită durere. DRĂGHICI, D. 24/1 ♦ Ex p r. (Învechit și regional) A veni în poftă cuiva (sau la voie) = a face cuiva pe plac. Nici ar putea cineva să vie în pofta bunului Prea Îndalt, de n-ar afla desăvîrșit pre ticăloșia sa. POTECA, F. 307/18. Gheorghe-i cam lianos dar vine la voie. ALR I 323/109. (Învechit) A veni la tocmală (sau la împăcaciune, la consens etc.) (cu...) = a se înțelege, a cădea de acord (cu...). Începuse în cești ani Racofi cel bătrîn svadă cu nemții. Ce, n-ai firut mult aceea sfadă, cîrînd au venit la tocmală cu împăratul nemțesc. M. COSTIN, O. 120. Învățații românilor nu vor veni la consens. CP 349. Românil tot poate să vie la cînșeles. id. ib.

3. (Învechit și popular; construit cu dativul pronumelui personal) A-i părea (2), a-i face impresia de... Fetele mele sînt

... încântate și le vine Sibiului ca afit mai tăcut. VASICI, ap. BARIȚIU, C. II, 67. Aceasta i-au venit mirelui lucru cam ciudat. SBIERA, P. 21. Locul unde ne aflăm îmi venea ca o grădină plină de pomi roditori. id. ib. 196.

II. (Cu valoare de semiauxiliar de aspect, exprimă caracterul potențial al unei acțiuni; construit cu dativul pronumelui personal; urmat sau, rar, precedat de un alt verb la conjunctiv ori, rar, la infinitiv) A avea pomirea, dorința de a... (sau să...); a se simți în măsură să... *Vine noaă a ne mira de blindețele Domnului nostru, lui Hristos.* VARLAAM, C. 238. *O, om necunoscătoriu! im vine să te ocărăsc* (a. 1773). GCR II, 95/35. *Ștind din cercare că muntele e o parte de pământ înălțat ..., nici cît de puțin nu-mi vine a mă îndoi de estimea munților.* POTEA, F. 88/29. *Imi vine s-o string de gît.* I. D. GHICA, P. 10/21. *Greșilor încă nu le venea să crează că i-a împregiurat inemicii.* ARISTIA, PLUT. 307/27. *Imi vine să poruncesc să dea cu tunurile în prostimea aceea.* NEGRUZZI, S. I, 153. *Mie îmi vine să crez că aști articoli și poezii ce nu trec la cenzură sînt numai fabule.* BOLLIA, O. 53. *Imi venea să le zic: Bre oașeni buni, ... de ce nu vă duceți să vă bateți acolo?* GHICA, S. 262. *Fapta e de mirare și nu îmi vine s-o crez.* ALEXANDRESCU, O. I, 290. *Vă va veni a crede, după titlul, că acesta e un tractat.* BARONZI, I. C. III, 167/26. *Singele-i clocotea și îi venea să cînte de bucurie.* ALECSANDRI, O. P. 231. *Cînd vezi carnea zvrilită pe tărâbi și poamele ascunse într-un nor negru de muște, îți vine să te hotărăști a muri de foame!* id. ib. 285. *Cetirea... îți lasă o impresie plăcută și nu-ți vine să zici, că la mulți alți scriitori de ai noștri: mai bine făcea să nu le fi scris.* MAJORESCU, CR. II, 340. *Cum a ride le mai vine?* CONTEMPORANUL, I, 131. *Tare îmi vine a crede că... zvonul public s-a aplecat bucurios a-i perpetua aducerea gîntie.* ODOBESCU, S. II, 508. *Și zăriind rotîndu-mi umăr mai că-mi vine să-l sârut.* EMINESCU, O. I, 80. *Imi venea să nu-mi ridic ochii de pe dînsa.* GANE, N. II, 116. *Mai îmi vine a crede că așasta-i țara spînilor.* CREANGĂ, P. 203. *Obîșnuit a se șula dimineața, el s-a trezit, ... dar nu-i venea să se scoale.* SLAVICI, O. I, 220. *Parcă tot nu-mi vine a crede că ești dușă pe vecie.* VLAHUȚA, S. A. I, 9. *Mai degrabă îmi venea a crede că voiește să mă împungă cu cuvîntul.* SBIERA, F. S. 8. *Imi venea să mă iau după dînsul.* DELAVRANCEA, H. T. 94. *Mai că-mi vine să zic că toți vinătorii pe care i-am cunoscut sînt oașeni buni, mișoși.* BRĂTEȘCU-MOINEȘTI, I. 190. *O asculta întins, și era afită ușurarea în ce-i spunea bătrîna, încît nu-i venea să creadă.* AGRIBICEANU, S. 46. *Tovarășul meu era fricos că un iepure și nu-mi venea să cred că va îndrăzni să străbată el singur inima pădurilor.* HOGAȘ, DR. I, 80. *Inima căpitanului se muiașe și-i venea parcă să ia în brațe... pe acela căruia îi era dator viața.* SOVEJA, O. 56. *Îi venea să-și frîngă mîinile și nu putea.* REBREANU, I. 277. *Parcă tot nu-mi vine să cred că n-am dreptate.* MINULESCU, V. 61. *Imi vine De supărare și rușine. Să fug.* TOPÎRCEANU, P. O. 58. *Imi venea să-mi dau demisia.* CAMIL PETRESCU, P. 144. *Nu-mi venea să cred că firii slabi ca niște surcele sînt aceleași scrumbii de grăsimea cărora ne desfățam.* VOICULESCU, P. I, 16. *Poate am uitat, dar mi se pare că și-ntr-acelea mi-a venit să trag cu pușca.* SADOVEANU, O. XIV, 59. *Lumea mi se pare totdeauna afit de nouă încît îmi vine să cred că ea se produce în fiecare zi din nou din sufletul meu.* BLAGA, Z. 23. *De multe ori mi-o venit să iau săcurea și să dau.* T. POPOVICI, SE. 151. *Ș-acela mi-e frate bun. Nu-mi vine să mă răzbun.* ALECSANDRI, P. P. 357. *Dorul de la părinți îmi mai vine să-l mai uiți, Da dorul de ibovnică Rău la inimă te strică.* JARNIK-BÎRSEANU, D. 125. *Un drumet, măicuțică, mi-a cerut sălaș și nu mi-a venit să-l gonesc.* STĂNCESCU, B. 89. *Fata se mai inveselile oleacă, fiindcă îi venea să creadă că cu greu va putea împlini tată-său această dorință.* MERA, L. B. 183. *Le venea să te omoare și dăgeaba.* GR. S. III, 360. *Așa mi-e ciudă pe tine, de-m vine să fug.* ARH. FOLK. I, 189. *Cîteodată-m vină să mă tîi duc.* ALR. SN VI H 1804/349. *De trași vro citeva Pe loc îți vine-a juca.* NUNTA, 186. ◊ (Precedat sau urmat de „așa”, care accentuează ideea de imprevizibil sau de involuntar) *Mie mi-a venit așa să te îndemn a tăia merii.* ISPIRESCU, L. 64. *Nu, nu, nu ți-am dat-o pentru despărțire. Mi-a venit așa să ți-o dau.*

CĂLINESCU, E. O. II, 309. *Eu știi? Așa mi-a venit.* STANCU, R. A. I, 9. *Așa-mi vine cîteodată Să mă sui în munți cu piatră.* MÎNDRESCU, L. P. 26. *Așa-mi vine cînd și cînd Să mă duc pe drum plîngînd.* DOINE, 20. *Așa-mi vine uneori Să beau otravă, să mor.* ȘEZ. I, 111.

III. (Cu valoare de semiauxiliar de modalitate, exprimă caracterul iminent al unei acțiuni; urmat de un alt verb la indicativ, introdus prin conj. „de” sau „și”, ori la conjunctiv sau la infinitiv) A fi pe punctul, în situația de a...; a ajunge pînă la punctul (de) unde... *Acole vine de se apropie Tungea, Mărița, Arta, pe lîngă care sînt lunci frumoase, vii, sate* (a. 1715). ARHIVA R. II, 26/8. *Acolo vine marea de se cotește ca un corfuș* (a. 1715). ib. 74/21. *Copacii Persiei și ai celor două Americi vin de se amestecă cu ulmii și stejarii noștri.* NEGULICI, E. I, 6/26. *Un sistem de rădăcini care intră perpendicular... sau se despart în ramure în simlul pămîntului... vin a se reuni la un gît pe care îl numesc guler.* BREZOIANU, A. 254/14. *Fumul trece printr-un șir de cămări boltite de cărămidă, unde negrul de fum vine de se depune.* MARIN, PR. I, 45/22. *Elasticitatea lațului este de ajuns spre a menține indexul la locul lui, atîta pînă cînd mercurul nu vine a-l împinge.* id. F. 480/15. *După ce face multe cotituri, în sfîrșit lîngă Roman, [rîul Moldova] vine de s-aruncă în brațele Șiretului.* NEGRUZZI, S. I, 193. *Valurile Danubiului redicîndu-se și umflîndu-se ca niște coline, veneau de se spîrgeau la mal.* PELIMON, I. 252/14. *Civilizațiunea e un fel de ocean care face avuția unui popor și în simlul căruia vin să se unească toate elementele vieții poporului, toate puterile existenței sale.* BARONZI, I. C. I, 15/27. *În interiorul acestui arc, adecă în Transilvania, venea a se infunda oceanul ce trecea peste Provența, Alpii și Ungaria pornind din Portugalia.* ARHIVA, I, 14. *Un colț al tistimelului este sfrînt..., iar capetele... vin de se înnoadă pe frunte, uneori într-una din părțile laterale ale capului șu la ceașă.* MANOLESCU, I. 195. *Toate vinele membrelor inferioare merg de formează venea cavă inferioară, care, după ce a venit să se așeze de-a dreapta aortei abdominale, primește toate vinele din pîntece și merge de se sfîrșește în urechișua (auriculul) dreaptă.* BIANU, D. S. 206. *S-a mputinat vîpaia și-aproape stînsă, vine De crește iar viltoarea stîrnită de la sine.* ARGHEZI, VERS. 391. [Lina] o fierbem... că altfel nu putem s-o țîsam, că vine de să jupuoaie. ALRT II, 290. *Nu știu, pe noi ne gonest, Ori calul și-l ispitește...? Nici cuvîntul nu-l sfîrșea, Și venea de-i ajungea, Și naintea lor trecea.* FOLC. OLT. - MUNT. III, 63.

D. Intran z. (Cu funcție de verb copulativ, cu nume predicative care indică modalitatea sau relația) I. (Invechit, și popular) A fi. *Am scos extracturj letinești dupe toate scrisorile..., ca să vezi pricina acestui lucru cum vine (a. 1732).* BUL. COM. IST. II, 251. *Că vor lucra cum s-au zis deasupra..., tot una vine, lăsați-i și așa, să lucreze.* PETROVICI, P. 197/13. *Aceasta tocma așa ar veni, ca și cînd... ar smînti drumul și ar rătăci.* id. ib. 324/10. *Vezi, aici mi prea știu cum vine spîța neamului.* GHICA, S. 267. *Un bou... Dobîndi-n cireadă un post însemnat... - Un bou în post mare? Drept cam ciudat vine.* ALEXANDRESCU, M. 353. *Vine cu mult mai ușor mărginitei mînji a omului să aplice un singur cuvînt la ună mulțime de idee.* LM XII. *Așa era bine, pentru că nu pre venea în defavoarea noastră* (a. 1882). BARIȚIU, C. II, 253. *Merge el și ajunge la o baltă (cam un iaz vine).* EMINESCU, O. VI, 345. *Îa să mai vedem, cam cum ar veni trebușoara asta?* CREANGĂ, P. 262. *Tîlcul poveștii acesteia vine cam așa: Zi că-i dragoste, și pace!* CARAGIALE, O. II, 355. *E o pasere ceva mai mică ca un graur... La pene e vîntă peștrijă... Ciocul vine ca la graur.* MARIAN, O. II, 80. *Vrea să zică ograda mea vine ca un fel de groapă de murdărie pentru lăna, zise Chira.* DELAVRANCEA, H. T. 151. *Cum vine aici [cuvîntul], mă? Sgîiești ochii la mine ca un prost.* SĂM. VI, 885. *De sus, de lîngă parapetul de piatră, săpătura costivei, venea oablă ca o prăpastie... Malul era ros și scobit.* SADOVEANU, O. X, 630. *Colțul [petecului]... vine pe dos, iar marginile sînt prinse printr-o cusătură.* APOLZAN, P. I. 126. *Numele de „uligaie”... derivă dînr-o aprîiere a două trăsături aparte... Ar veni adică cam așa,*

dacă ni-i permisă parafrizarea unei cimilituri: *Seamănă cu uliul, dar uli nu-i.* BĂCESCU, PĂS. 219. *Reveca, una dintre fetele baciului... era leită maică-sa și venea a treia la număr, numaidecât după cele rămase la Avrig.* CAMIL PETRESCU, O. II, 57. *Rochia vine largă la gât.* SG I, 77. [Pădurii] îi zice pă *Suvelniță, hincă gîne așa ca o limbă ascuțită, seamănă cu o suvelniță.* GR. S. IV, 112. *La moară... [fusul] vinea mai mare ca cum e ăla dă la chio.* ib. IV, 119. *Știam și eu un cîntec dă cînd eram tînără, da nu știu dacă l-oi mai fi ținînd minte... Cam așa vinea cîntecu.* ib. V, 41. *Să-m spuî tâte părțile dă birne că cum vin dă groasă și dă late.* ALR T II, 96. *Vînăt... vine închis, mai închis ca culoarea griu.* ALR I 1483/596. [Degetul arătător este] *degetu cel ce ghină al doile.* ALR III 31, 2185/346. [Calul] *roib vine nițel mai dăschis.* ALR SN II h 275/928. [Rotula genunchiului este] *ca pocrișu, nu vedeț cum vini?* NALR-MB I h 87/504. *Burdufu vine tod de piele de uae.* GL. OLT. 3. *Fîntînă să numește... care-o face de-i izvoru-afară... vine-așa aplecată.* Com. din OTEȘANI. *Frec [urzicile]... pîn să face ... soluție... parc-ar fi, ar veni ca alva turcasc-așa.* T. DIAL. M. I, 336. *Cilfi vin mai zgrubunțoș cî pe ei mai rămîne pozdări mai multe.* PORȚILE DE FIER, 203. *Tuspaisu vine gros. Pos să minș cu furchiță.* ib. 268. *Cheptinili vini uo... bucați di lemn... cu... niști trepti... cum ar hi scara.* Com. din CĂRJA - TÎRGU BUJOR. ◊ (Cu nume predicativ indicînd grade, legături de rudenie) *Deși îi veneam nepot de veri primari, nu-l cunoșteam nici din vedere.* M. I. CARAGIALE, C. 90. *Rangul îi venea strămoș, ceea ce explică vechile legături.* GHIBĂNESCU, S. I. XXV, 107. *N-a fost măritată cu țarul (nu despotul) Ștefan Uroș IV, care îi venea cumnat.* ARH. OLT. XIX, 4. [Elena] *ii venea nepoată de frate, deci... era fiica despotului Iovan, căci al frate n-a avut călugărul.* ib. 16. [Prietenii] *oșterului veneau, cum s-ar zice, cumetrii cu alde Ciupitu cîrciumarul.* CAMIL PETRESCU, O. II, 519, cf. DEX. *Ar veni așa cam o nepuată d-a soacră-mi.* T. DIAL. M. I, 136. (L o c v b.) **A veni rudă (cu ...)** sau **a-i veni (cuiva) rudă** = a se înrudi (cu...). *Tofana venea rudă cu Vasile Kogălniceanu prin Rângulești.* GHIBĂNESCU, S. I. XXV, 25. *Sima venea rudă cu soțul ei, Stroe, ea fiind nepoata de fiică a vărului său primar Manea.* ARH. OLT. XVII, 12. [Tînărul] *e student... Ne vine cam rudă. I-a fost Costache tutor cît a fost minor.* CĂLINESCU, E. O. II, 297. *Veneau rude prin alianță, fiindcă Rudolf Hangerliu-Capros luase pe Chiriaca Zănoagă, vara lui Nicu.* id. s. 64, cf. DEX. ◊ X p r. **Cum vine (și) (vorba sau treaba) asta?**, se spune pentru a arăta nedumerirea, mirarea sau iritarea cuiva care pretinde o explicație pentru o împlinire, pentru o faptă sau pentru o afirmație a cuiva. *Adicăte, cum vine vorba asta?* CARAGIALE, O. II, 250. *Un suveran care nu mai are credință în viitorul țării lui! Cum vine asta?* VLAHUȚĂ, S. A. II, 622. *Păi cum, Doamne iartă-mă, vine și asta?* CAMIL PETRESCU, T. II, 43. *Mi-ai place! - Cum vine asta? - Mi-ai place dacă în afară de gustul meu personal ne-ar da ajutor condițiile obiective.* CĂLINESCU, B. I. 205. *Mamă, cum vine asta? De ce bitul Alisandru nu e frate bun cu tata?* STANCU, D. 93, cf. DEX.

2. (Popular) **A deveni, a se face.** *O trecut multă vreme pîn'o vini copilu ficior mare de-o fost de-nsurat.* DR. V, 49. *Ministeriu întăbulă averea boierului... Boieru... o viniț sărac.*

Și la mărtea lui, n-o-avu cînă O. BÎRLEA, A. P. II, 105. *Ca să nu să facă cocoloașe..., să vin-așa neted, lasă să fiarbă bine.* T. DIAL. M. I, 315. *Pui un prav dă fâiină și un pumn dă tărîțe ca [aluatul] să vie dulce.* ib. 322. *Feliili dă brînză... vinea rotunde în săculeț.* ib. II, 169. *Cu șindilă vine lăqueala mai deasă. Dacă pune țigla, ie lăqueala mai rară.* ib. 254. *Stuful-l îndrepta c-o scîndur-așa... di-i vine fața [acoperișului] dreapti.* Com. din PĂUNEȘTI - VRANCEA. *Pui brînză ș-o... rostogolesc așa... ca si viii frumos.* Com. din ADAM - TECUCI.

E. (Învechit și popular; cu funcție de verb auxiliar, realizează o formă a dialezei pasive) *Nesațiul unui lup vine stricat de un chibzuit cioban* (a. 1694). FN 35. *Vin înșelaț niște ostaș de niște iscoade mincinoase, și în mare primejdie întră* (a. 1703). ib. 153. *Vine socotit capitalu cu zilele și împărțit cu 6000.* NICHIFOR, P. 116/12. *Cît va avea a plăti fiteșcare vine socotit așa.* id. ib. 141/10. *Cîteva articlii de lege votați sub Carol abia acuma veniră sancționați și se codificară cu formalitățile usitate.* BARIȚIU, P. A. I, 362. *Trei sulioare, trei cuțitele și trei toporele... la înșășierea băiatului vin legate așa ca să steie pre peptul lui.* LIUBA-IANA, M. 14. *Petecul ce vine împistrit e numai de jumătate de lung ca cotrința, de el să prind ciucuri.* id. ib. 18. *Ciocul [cîrligului]... este aci relativ mare și vine așezat ca la pripoane, imediat sub vîrf.* ANTIPA, P. 322. *În coaja prăjinei vin însemnate, deosebit de numărul oilor, gălețile... ce ia de la stîna fiecare proprietar.* PĂCALĂ, M. R. 144. *Peste temeieri vin culcate, pe axele de lungime, birnele de brad.* id. ib. 404. [Denumirea] „Rîpile” *vine pentru întia oară pomenit în documente, deși numirea de „Scrivuleni” se menține pînă mai tîrziu.* GHIBĂNESCU, S. I. XXV, 78. *Haina vine tivită dublu pe margine.* IORDAN, L. R. A. 365. *Marginile de din jos [ale cioarecilor] vin „înduplecate”, adică răsfrînte în sus.* APOLZAN P. I. 205. *Dacă bătaia se gată, Cătana vine-ngropată.* DOINE, 93. *Asta vinea cîntată dă cînd ieram la școală.* GR. S. V, 39. *Usucu vini străcurat Ș-atușu vini încălzit pușin.* ALRT II, 28. *Unele [haine] venea încheiete cu nasturi, altele cu ceaprazuri.* ib. 87. [Pîinea] *o sogămu..., vine sogată.* ALR SN IV h 1 056/250. *Buciumul... vine băgat la... ruată, la osiia carului.* Com. din PEȘTIȘANI - TÎRGU-JIU. *Dacă nu am muare de brînză, atușu [rînză] vine pusă-n apă fiartă.* Com. din ISVERNA - BĂILE HERCULANE. [Fînul] *vine brazde făcu, după ce l-am cosit îl siriipim.* T. DIAL. M. II, 205. *Popa îl șiteșce [pe mort] cu mîncarea se pui la pomană..., puñ [o strachină] pe masă și vine ștită ș-aia..., vine toată mîncarea ștită.* PORȚILE DE FIER, 21. *Să folosăște un coș, o cantă de... adunat struguri care vin căraț la butoi.* ib. 150. *Sunt vii care să stropesc... Aștea fărăneș... nu vin stropite.* ib. 150. [Î]i făceam buotu ceala și ie vinie... întuarsi. Com. din CUCA - GALAȚI.

- Prez. ind. : pers. 1 *vin și* (învechit și popular) *viu*, pers. 2 *vii și* (învechit și regional) *vini*, pers. 3 *vine*, pers. 6. și: (regional) *vine*; perf. s. pers. 6 și: (învechit) *vineră*; conjunct. pers. 1. și: (învechit și popular) *să viu*, pers. 2 și: (regional) *să vini*, pers. 3 și 6 și: (învechit și popular) *să vie*, (popular) *să viă* (L. ROM. 1979, 619); ger. : *venind și* (învechit și popular) *viind*; part.: *venit și* (regional) *vint, vind*; imper. pers. 2 *vino și* (popular) *vină*.

- Lat. *venire*.